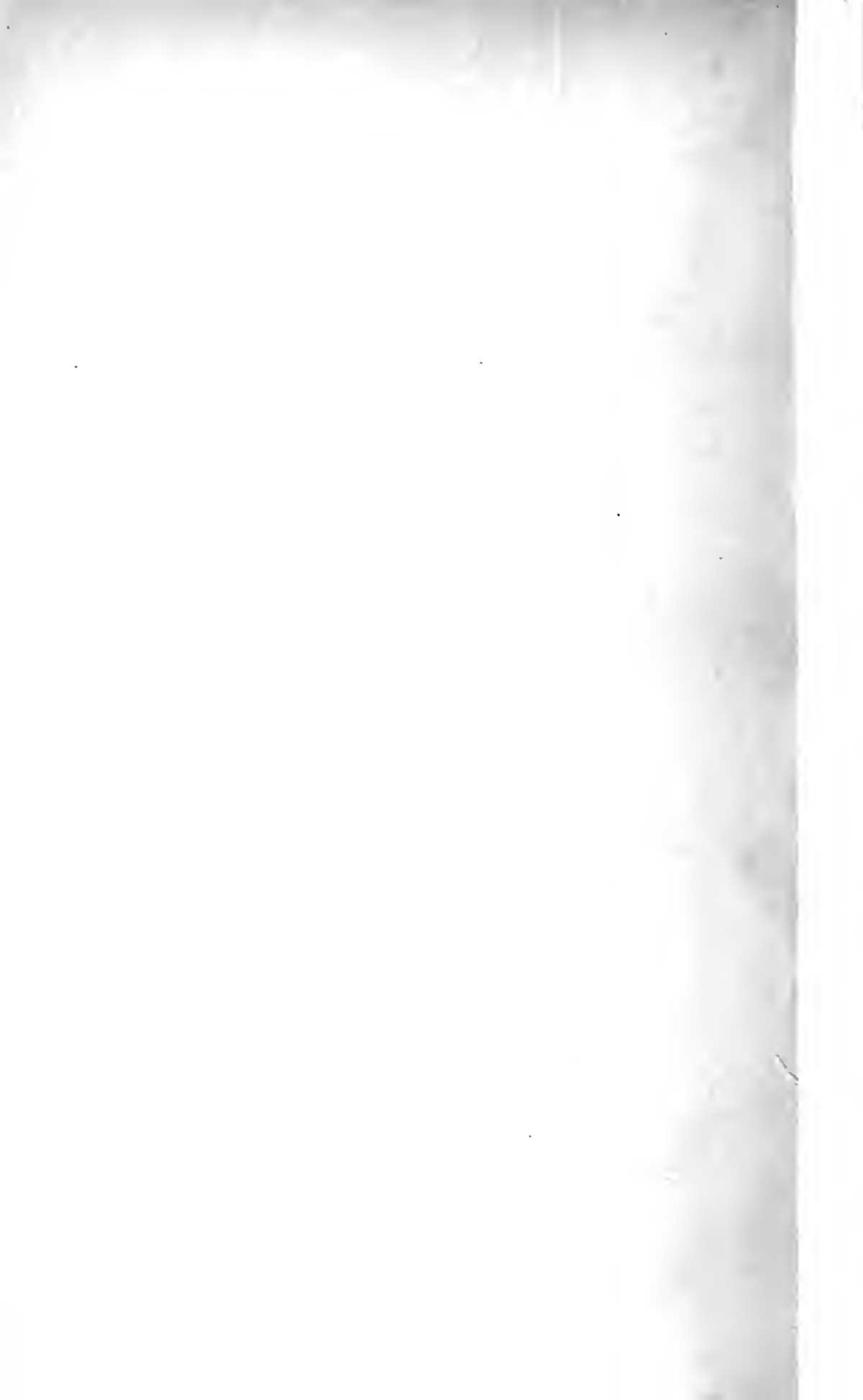

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTÆ
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA TITULUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUÆ CONSULTO, QUIDQUID
UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM
SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES PRIMA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD GREGORIUM MAGNUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS XVIII.

S. MARTINUS, TURONENSIS EPISC.; TICHONIUS AFER; HILARIUS DIACONUS; NOVATUS CATHOLICUS;
ANONYMUS; S. AMBROSII OPP. SUPPLEMENTUM; Q. AURELIUS SYMMACHUS;
MAXIMUS GRAMMATICUS; MAMERTINUS; PUBLIUS VICTOR; ULFILAS, MÆSO-GOTHORUM EPISC.

TOMUS UNICUS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PRÈS LA BARRIÈRE D'ENFER,
DE PETIT-MONTROUCE.

D. 6 6 1951

2018

SÆCULUM IV.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XVIII CONTINENTUR.

APPENDIX AD SÆCULUM IV.

AUCTORES ET MONUMENTA VEL INCERTÆ ÆTATIS, VEL DUBIÆ AUCTORITATIS, VEL TANTUM
CONNEXIONIS CAUSA PATRIBUS ADJUNCTA.

--

S. MARTINUS, TURONENSIS EPISCOPUS.

Prolegomena, ex Galland. col. 9
Trinitæ Unitatis et Unitus Trinitatis Confessio. 11

TICHONIUS AFER.

Prolegomena, ex Galland. 15
Liber de septem Regibus. 15

HILARIUS DIACONUS.

Commentarius in XII Epistolas B. Pauli, Hilario diacono ascriptus (*quem videre est inter Spuria in Appendice ad Opera S. Am-
brosii adjuncta, hujusce Patrologiæ tom. XVII*). 65
Questiones Veteris et Novi Testamenti, Hilario attributæ (*hic memoratæ, requirendæ autem inter Spuria S. Augustini, hujus Patris Operum tom. III, part. II*). 67

NOVATUS CATHOLICUS.

Sententia de Humilitate et Obedientia et de calcanda Superbia. 67

ANONYMUS

Monitum. 71
Exhortatio ad Monachos. 71
Exhortatio ad sponsam Christi. 77

S. AMBROSII OPP. SUPPLEMENTUM.

Monitum. 89
D. Leandri Præfatio. 89
Sermones tres ex codice Sessoriano. 109

Q. AURELIUS SYMMACHUS.

Prolegomena. 141
Notitia historica, ex Cave. 141
Vita Symmachi, ex antiquissima editione. 141
Epistolarium libri decem. 145

MAXIMUS GRAMMATICUS.

Notitia, ex Cave. 405
Epistola ad S. Augustinum (*hic tantum memorata, requirenda autem inter Augustinianas, hujusce Patrol. tom. XXIII, col. 81*). 407

MAMERTINUS.

Panegyricus Juliano Augusto dictus. 409
Vita Fl. Claudii Juliani. 420

PUBLIUS VICTOR.

Descriptio urbis Romæ. 457

ULFILAS, MOESO-GOTHORUM EPISCOPUS.

Monitum editoris. 454
Epistola dedicata. 457
Prolegomena. 461

Scripturæ Sanctæ Versionis in linguam Gothicam Fragmenta quæ supersunt. 497

Evangelium per Matthæum. 497

— per Marcum. 525

— per Lucam. 585

— per Joannem. 659

Epistola ad Romanos. 709

— ad Corinthios I. 720

— ad Corinthios II. 749

— ad Galatas. 779

— ad Ephesios. 791

— ad Philippenses. 805

— ad Colossenses. 813

— ad Thessalonicenses I. 821

— ad Thessalonicenses II. 827

— ad Timotheum I. 835

— ad Timotheum II. 849

— ad Titum. 857

— ad Philemonem. 861

Fragmentum Psalmorum. 865

— libri Esdræ. 865

— libri Nehemiæ. 867

Fragmenta alia linguæ Gothicæ. 871

Grammatica Gothicæ linguæ e Germanico sermone in Latinum versa, interprete F. TAPPESTINI. 879

Præfatio. 879

Introductio. 881

I. — De Scriptura et Prolatione. 897

II. — De Vocabulorum flexione. 945

III. — De formatione Vocabulorum. 1001

IV. — De connexionione Vocabulorum seu de Syntaxi. 1051

Glossarium Gothicæ linguæ o Germanico sermone in Latinum versum, interprete eodem. 1257

Præfatio. 1257

I. — Glossarium Gothico-Latinum. 1245

II. — Glossarium Græco-Gothicum. 1511

Indices rerum. 1547

SÆCULUM IV.

ULFILÆ,

GOTHORUM EPISCOPI,

OPERA OMNIA,

SIVE

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI

VERSIONIS GOTHICÆ

FRAGMENTA QUÆ SUPERSUNT,

AD FIDEM CODICUM CASTIGATA, LATINITATE DONATA, PROLEGOMENIS HISTORICIS
ET PHILOLOGICIS NECNON ANNOTATIONE CRITICA ET PERPETUA INSTRUCTA, EX EDITIONE DOCTIS-
SIMORUM ET ERUDITISSIMORUM

H. C. DE G.... ET J. L.....

ACCESERUNT

GRAMMATICA ET GLOSSARIUM

LINGUÆ GOTHICÆ,

AB IISDEM AUCTORIBUS ELUCUBRATA, E GERMANICO SERMONE IN LATINUM CONVERSA, NECNON NOTIS HISTORICIS,
GEOGRAPHICIS, CRITICIS ET EPIEXEGETICIS ADORNATA,

INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆCEDUNT

S. MARTINI TERON., TICHONH, HILARII DIACONI, NOVATI CATHOLICI, ANONYMI,
AURELI SYMMACHI, MAXIMI GRAMMATICI, MAMERTINI, PUBLII VICTORIS,

SCRIPTA UNIVERSA

ET AD S. AMBROSI OPERA SUPPLEMENTUM

EX OPTIMIS EDITIONIBUS GALLANDII, MARGARIN DE LA BICHE, JACOBI DE LA BACNE, EDMONDI MARIENI COLLECTA:

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ.

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORUM

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

PARISIS, VENIT APUD EDITOREM,
IN VIA DICTA DAMBOISE, PRÈS LA BARRIÈRE D'ENFER,
OU PETIT-MONTROUGE.

1845

II   ϸΟΝϸΟΙϸΑΑΛΛΟΙϸΙ.ΦΟΙΟΝΔΙ
 .Α.Μ.Ζ.ΙΟΝϸΟΙϸΑΚΕΙΜΙϸ.ΦΟΙΟΝ
 ΔΙ.Ι.Ζ

II   ϸ   ϸ   ϸ ΑΤΜΑϸ   ϸ
 ΓΙΝΨΑΝΥΑΠϸΑΝΑΝΑΓΑϸΟΝΙΝϸ
 ΜΟΝΑΑΑΙΨΑΙΠΔϸΑΝϸϸΑΨΑΙ   ϸ

III   ϸ   ϸ   ϸ   ϸ   ϸ
 ΑΙΠΙΣΤΑΠΔΕΠΑΣ.

ΔΟΛΙϸΑΙΣΙΟΜΑΝΑΣΤΡΑΨ
 ΤΑΥΑΝϸΑΠΑΠΣΤΑΠΑΝϸΧΑΨ
 ΙΝΙϸΨΑΙϸΗΥΙΑϸΑΝΓΨϸΨΑΙΜ
 ΡΕΙΗΑΜΨΑΙΜΥΙΣΑΝΔΑΜΙΗΑΙϸΑΙΣϸΗ

IV   ΚΑΜΕΙΗΑΜΜΑΒΑΙΡΑ : ΑΜΕΤΕ
 ΡΙΝϸΟ ΗΕΑΡΙϸΙΠΙΕϸΑΨΕΜΙΨ
 ΑΗΜΙΝΙΖΥΑΡΑΜΜΑΒΡϸΨΡϸΙΝϸ
 Α Μ Ε Μ

V   ϸΑΗΔΑΠΨΑΙΜ
 ϸ   ϸΑΠϸΙΝϸΨ
 ϸΨΠΟΑΣΤΡϸΙΣ
 ΒΡϸΨΑϸΨΕΙΗΑΝΑ
 ΑΙΨΨΑΠϸΑΨΠΟΑϸΑΚΑΨ

ΕΙΛΗΝΑΛΠΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΔΑΝ:

ΕΙΛΗΝΑΛΠΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΔΑΝ:

ΝΙΗΛΛΑΙΣΙΣΤΟΑΡΕΝΑΓΙΝΙΣΨΑ
ΤΕΙΝΙΓΑΒΛΙΚΗΤΣΑΙΑΑΗ· ΝΙΗΥΑΚΨ
ΛΗΛΛΑΠΓΗΑΚΕΙΣΥΙΚΠΗΨΥΑΙΚΨΑΙ
ΣΑΒΛΙΟΑΣΗΑΒΛΙΑΠΣΑΝΑΗΑΠΣ
ΣΑΝΑΑΝΑΓΑΗΑΠΣΑΙ:

ΣΑΗΥΑΨΑΝΙΜΣΑΙΟΙΦΟΑΠΑΝΣΕΙΨ

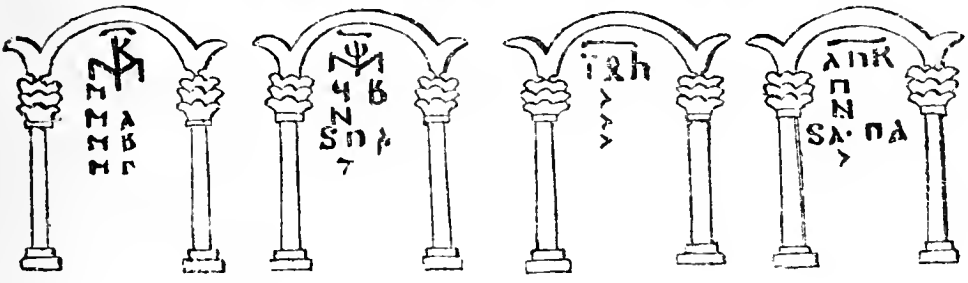
ΙΝΨΙΖΑΙΕΙΝΙΤΑΨΜΙΤΙΨΜΙΤΑΔΑ
ΙΖΥΙΣ· ΣΑΗΒΙΑΠΚΑΔΑΙΖΥΙΣΨΑΙΜ
ΓΑΛΑΠΒΣΑΝΔΑΗ: ΠΝΤΕΨΙΣΟΑΗ
ΜΕΗΣΑΕΙΗΑΒΛΙΨΓΙΒΑΔΑΙΜΑ·

ΓΑΛΑΠΒΣΑΝΔΑΗ:

ΣΑΗΣΑΕΙΝΙΗΑΒΛΙΨΣΑΗΨΑΤΕΙΗΑ
ΒΑΙΨΑΡΕΝΙΜΑΔΑΙΜΑ:

ΣΑΗΥΑΨΣΥΑΙΣΤΨΙΠΔΑΝΓΑΚΑΙ

ΓΨΣΣΥΑΣΥΕΣΑΒΑΙΜΑΝΝΑΥΔΙΚΠΙΨ
ΦΚΑΙΥΑΛΛΑΔΙΚΨΑΣΑΗΣΑΕΠΙΨΣΑΗ
ΠΚΚΕΙΣΙΨΝΑΗΤΣΑΗΔΑΓΑ· ΣΑΗ
ΨΑΤΑΦΚΑΙΥΚΕΙΝΙΨΣΑΗΑΙΠΔΙΨ
ΣΥΕΝΙΥΑΙΤΙΣ· ΣΙΑΒΑΛΠΚΑΙΚΨΑ
ΑΚΚΑΝΒΑΙΚΙΨΦΚΗΜΙΣΓΚΑΣ·

APPENDIX AD SÆC. IV.

AUCTORES ET MONUMENTA VEL INCERTÆ ÆTATIS, VEL DUBLÆ AUCTORITATIS,
VEL TANTUM CONNEXIONIS CAUSA PATRIBUS ADJUNCTA.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

SANCTUS MARTINUS

EPISCOPUS TURONENSIS.

(Ex Galland. Vet. Patr. Biblioth. t. VII.)

PROLEGOMENA.

I. Non tantum vitæ sanctitate, verum etiam doctrinæ laude præstantissimum fuisse beatum MARTINUM ecclesiæ Turonicæ antistitem, luculenter satis testatur qui eum probe noverat Sulpicius Severus. Sic enim ille (a): « Jam vero, inquit, in verbis et confabulatione ejus quanta gravitas, quanta dignitas erat! quam acer, quam efficax, et quam in absolvendis scripturarum quæstionibus promptus et facilis! — Jesum testor spemque communem, me ex nullius umquam ore tantum scientiæ, tantum ingenii, tam boni et tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio! nisi quod mirum est, homini illitterato ne hanc quidem gratiam defuisse. » Et alibi (b): « Jam si ad levam, Achaïæ sinum paululum devexus intraveris, sciat Corinthus, sciant Athenæ, non sapientiozem in Academia Platonem, nec Socratem in carcere fortiozem: felicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apostolum prædicantem; sed nequaquam a Christo Gallias derelictas, quibus donaverit habere Martinum. » Hæc Sulpicius.

II. Porro sub tanti Patris nomine circumfertur *Confessio Trinitatis et unius Trinitatis*, stylo simplici et alicubi obscuriore, libratorum fortasse insectia, conscripta; quam anno 1512 primus edidit cum aliis veterum opusculis Jodocus Clichtoveus. Deinceps vero sapius idem libellus, virorum eruditorum Petri Pitheci, Casparis Barthii, Christiani Daunii aliorumque opera, typis denno consignatus comperitur. Exstat præterea in plerisque Patrum Bibliothecis et in collectionibus conciliorum excusus.

A De eo autem hæc habet Combefisius (c): « Exscripseram, inquit, sermonem *de sancta Trinitate*, ejus (Martini) prænotatum nomine, ex codice em. card. Mazarini; sed ita in eo vitiosum, ut non visum sit representare: id inde factum videtur, quod antiquarius ex vetustioribus membranarum aut ceteris non satis feliciter potuerit exscribere. Est tamen ille, conjecturæ his quæ Severus de illitterati Martini; eruditione ac faciendia, tanta scribit obstatione. » Ita Combefisius, ea respiciens quæ modo ex Sulpicio recitavimus. Ex prisca item membranarum eandem Confessionem Trajecti evulgavit anno 1514 Theod. Pulmannus, cujus varias lectiones ad suæ editionis calcem quæ Cygneæ prodiiit 1677 rejecit Daunius.

III. Verum præ cæteris commendanda videtur B Thomæ Beauxamis solertia; qui tres vetustissimos codices nactus, eorum collatione diligenter instituta, eundem sancti præsentis Turonensis libellum brevi commentario illustratum subjectumque Vitæ beati Martini a Sulpicio Severo conscriptæ, prelo commisit Parisiis anno 1571. Quandoquidem vero hanc editionem reliquis multo emendatiorem secuti sumus, quæ præterea inter rariores recensetur (d); juverit proinde nonnulla ex eodem Parisiensi edi. ore in medium proferre, quibus dum ille studium suum in hanc opellam impensum prodit, ejus pariter sive integritatem, sive pretium astruit. Sic igitur ille (e): « Tria, inquit, e diversis bibliothecis volumina mihi prolata sunt, quæ manus ipsa, satis antiquissima esse contestabatur: characteres enim aliis qui ante mille annos in usu erant, collati, persimiles omnium

(a) Sulp. Sev. de Vit. B. Mart. cap. 25. opp. tom. 1. pag. 34, edit. Veron. 1741.

(b) Id. Dial. ut. cap. 17, ibid. page 146.

(c) Combef. Bibl. Conc. tom. VIII, pag. 470,

not. (*).

(d) Daum. præfat. ad opuse. de S. Trinit. pag. 7. *Hist. lit. de la France*, tom. 1, part. II, pag. 417.

(e) Beaux, præfat. pag. 251 seq.

testimonio habiti sunt. Porro tribus hi ce voluminibus cunctis, triplex Severi Sulpicii historia continebatur.... Verum cum primo in libri ejusque vestigio *compendium nostræ fidei* a D. MARTINO conscriptum agnoscerem; obstupui sane, cur cum toties Severus e prelis profleret, illius ne mentio quidem facta sit. Sed, ut arbitror, præter characterum antiquitatem, rei ipsius eos difficultas deterrebat. Nec enim suis periodis, virgulis cæterisque notulis contextus delinebatur: adeo ut quibusdam ambiguus, aliis mancus, omnibus obstrusior appareret. Nam cum summa brevitate rem omnium difficillimam complectatur; quis inter dictiones in-circumscrip-tas adeo perplexas, quid certi elicere potuisset?. Opera præterea igitur duxi suis punctis, quasi vinculis, affluentes dictiones cohibere, sicque facile D. MARTINI *Confessionem* reddere. Et ne quid deesset, annotatiunculas addidi, ne ejus veris obscuritas diutius lectorem suspenderet. Deinceps vero noster editor Parisiensis libelli præstantiam

A edisserere pergens, complures hærese hæc sua Confessione D. Martinum evertere ostendit, Ebionis, Cerinthi, Marcionis, Manetis, Apollinarii, Arii, Macedonii ac Eunomii. Quibus enarratis, ita concludit: « Vides, Christiane lector, ut compendiose multas hæreses noster Martinus evertet? Illis quippe temporibus existit, quibus aut qui Trinitatem, aut qui unicam divinitatem evertere nitentur, pullularunt.... Expende vero quot schismata, factiones et sectæ, quo tempore floruit, emergerint: tum facile agnosces non abs re hæc de Trinitatis et unius divinitatis fide editam sententiam. » Hæc ille. Quæ quidem omnia si quis accurate perpendat, arguet enim-vero, mea quidem sententia, nonnullos viros eruditos ejusmodi Confessionem minus recte suspectam B habuisse; quæ nimirum in primis vetustissimorum codicum fide et auctoritate munitur: digna plane quæ cum *Expositione fidei* Gregorii Thaumaturgi conferatur (a), si paucas demas duriusculas voces, librariis forte vitio vertendas.

(a) Vid. nostr. Bibl. PP. tom III, pag. 585.

SANCTI MARTINI

TRINÆ UNITATIS ET UNIUS TRINITATIS

CONFESSIO.

Clemens Trinitas est una divinitas, ut autem per C sacramentum cognoscatur: unitas est ^a ab eo qui est sanctus, et spiritus: a quo, qui est, et unigenitus sic existens divinæ naturæ, lucis, spiritus, a se, se per naturam, per substantiam majestatis, potestatis, virtutis, divinæ lucis. Spiritus unus in duobus, et uterque in id ipsum: pater in filio, filius in patre, in sancto Spiritu. Sic tribus personis, confitemur ^b corpus præscientiæ: quod super omnia, cuncta concludit. In hoc mysterium ergo credimus, esse ex nullis exstantibus cuncta orta, quod mysterium mens humana concipere non potest, nec oratoria lingua enarrare, neque diffusi sermonis bibliothecarum volumina, si totum mundum libri replerent, divina scientia non possit inenarrabilis enarrari: qui est indicibilis, nullo modo possit describi, neque concludi aut verbum aut substantia propria divinitatis suæ. Qui est fons divinæ lucis, luminis, suæ substantiæ, naturæ. Sileat lingua oratoria, quia deficit sermo de indicibili: cum consummaverit mens humana de divina majestate dicere, tunc incipit. Quanta sit autem divina elementia, nemo scit, nisi qui

genuit: et nemo comperit secreta patris, nisi is qui per naturam, nascendi initium amisit. Omnis ergo mansuetudo et modestia peritorum, convertatur ad prophetam: et dominici auctoritate præsumat, dicendo: *Credidi, propter quod locutus sum* (Psal. cxv, 10). Quod autem per mysterium simplex sit professio, ut fundamentum Ecclesiæ, solidata Apostolica auctoritate, prædestinatio sequens præsumat, dicendo. De cætero nemo mihi molestus sit, ego credo in Christum, et hunc crucifixum. Quia cum confitetur filium hominis, confitetur et sanctum Spiritum: quia e sancto Spiritu, et Maria virgine mediator nascitur: cum confitetur primogenitum, necesse est de unigenito, qui testimonium dicit, unum et solum sine origine esse: ^c tertiam personam patrem confitetur, existentem divinæ naturæ, lucis. Spiritus ut dixi, qui secundum divinam naturam, ut supra dixi, est unus in duobus, et uterque in id ipsum; præter in filio, filius in patre, in sancto Spiritu ^d in sancta Ecclesia. Nunc et in immortalia sæcula sæculorum. Amen.

^a Ab eo, etc. Al. ab eo qui est Spiritus sanctus, a quo, etc.

^b Corpus præscientiæ. Id est, ipse qui præsent ab æterno omnia, cuius præscientia est ipsius substantia. BEAUX.

^c Tertiam personam patrem. Pater tertia est persona, quia triam una est. Io. — Al. unum et solum sine origine esse in tertiam personam patrem.

^d In sancta ecclesia. Al. unum in cuncta ecclesia.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

TICHONIUS AFER.

(Ex Galland. Vet. Patr. Biblioth. t. VIII.)

PROLEGOMENA.

I. Tichonius natione Afer, in divinis literis eruditus juxta historiam sufficienter, et in secularibus non ignarus fuit: in ecclesiasticis quoque negotiis studiosus. Verba sunt Gennadii (a). De eo passim sermonem habens sanctus Augustinus, qui et ipsum probe noverat, et complura ejus scripta perlegerat, « Hominem ait (b) fuisse et acri ingenio præditum et uberi eloquio, sed tamen Donatistam. Qui aliquando sanctarum paginarum vocibus circumfusos, evigilavit; ut propterea adversus ipsos suos calamum strinxerit. Hoc ergo suscepto, subdit sanctus Doctor, Tichonius eam vehementer copioseque dissereret, et ora contradicentium multis et magnis ac manifestis sanctarum scripturarum testimoniis oppilaret, non vidit quod consequenter videndum fuit. Nimirum, inquit (c), contra Donatistas invictissime scripsit, cum fuerit Donatista; et illic invenitur absurdissimi cordis, ubi eos non omni ex parte relinquere voluit. » Hæc sanctus Doctor. Floruit auctor ætate qua Rufinus, teste Gennadio (d), Theodosio et Filio ejus regnantibus. Qua de re accurate, ut fere semper, eruditissimus Tillemontius (e).

II. Ex iis quæ litteris consignavit Tichonius, quæque satis diligenter enumerat Gennadius, unum superest opusculum de septem Regulis inscriptum; « quibus, quasi clavibus, ut inquit sanctus Augustinus (f), divinarum Scripturarum aperientur occulta... Quæ quidem consideratæ, sicut ab illo, aperiantur, non parum adjuvant ad penetranda quæ tecta sunt divinarum eloquiorum: nec tamen omnia, quæ ita scripta sunt ut non facile intelligantur, possunt his regulis inveniri, sed aliis modis pluribus; quos hoc numero septenario usque adeo non est iste complexus, ut idem ipse multa exponat obscura, in quibus harum regularum adhibet nullam; quoniam nec opus est. » Nonnullisque interjectis, deinceps hæc addit (g): « Quod ideo dicendum putavi, ut

A liber ipse et legatur a studiosis, quia plurimum adjuvat ad Scripturas intelligendas, et non de illo spectetur tantum quantum non habet. Cautè sane legendum est, non solum propter quædam in quibus ut homo erravit, sed maxime propter illa quæ sicut Donatista hæreticus loquitur. » His vero ita enarratis, easdem Tichonii Regulas expendit sanctus Pater: cujus propterea recensionem infra sub hujus voluminis finem excudendam curavimus.

III. Cæterum alibi quoque operis Tichoniani mentionem injicit idem sanctus Augustinus. Scribens enim ad Aurelium Carthaginiensem episcopum, hæc habet (h): « De Tichonii septem regulis vel clavibus, sicut sæpe jam scripsi, cognoscere quid tibi videatur, expecto. » Quamvis vero fecerit ejusmodi opus sanctus ille Doctor, ex eo compertum sit, quod locum Paulinum retractans de *vasis aureis et argenteis in dono magna constitutis* (i), cum antea in eo exponendo sancti Cypriani sensum huisset secutus, mutata deinde sententia, in Tichonii interpretationem concessit (j): « Sed magis approbo, inquit, quod apud Tichonium postea reperi vel adverti, in utrisque intelligendum quædam in honorem, non sola scilicet aurea vel argentea; et rursus in utrisque quædam in contumeliam, non utique sola lignea et fictilia. » Hæc ille. Neque aliter censuere de Tichonii Regularum præstantia Cassiodorus ac sanctus Isidorus Hispalensis. Et ille quidem de *introductoribus scripturæ divinæ* sermonem habens (k), qui *modos elocutionum explanationis causa formantes, per exemplorum diversas similitudines intelligi faciant quæ prius clausa manserunt*, Tichonio Donatistæ primum locum tribuit, eumque cum sancto Augustino, Hadriano, Eucherio et Julilio consociat. Atque alibi præterea monet, eundem scriptorem in *libris Regularum latius diligenterque disservisse*. Alter vero, id est, sanctus Isidorus, easdem septem Regulas Tichonianas tanto in pretio habuisse compertur, ut illas

(a) Gennad. de Vit. illustr. cap. 18.

(b) Aug. contr. Epist. Parmen. lib. 1, cap. 1, opp. tom. IX, pag. 11.

(c) Id. de Doctr. Christ. lib. III, cap. 30, num. 42, tom. III, pag. 57.

(d) Gennad. l. c.

(e) Tillem. Mem. Eccl. tom. VI, pag. 718, not. 52,

sur les Donatistes.

(f) Aug. de Doctr. Christ. l. c.

(g) Id. ibid. num. 43.

(h) Id. epist. 41, num. 2, opp. tom. II, pag. 88.

(i) II Tim. II, 20.

(j) Aug. Retract. lib. II, cap. 18.

(k) Cassiod. de Instit. divin. litter. cap. 40.

in compendium redactas suis intexuerit Sententiarum libris (a), earumque auctorem inter *Sapientes* retulerit.

IV. Quod superest, Tichonii liber Regularum primum prodit Basileæ anno 1569 in Orthodoxygraphis Grynci. Postmodum vero in prima Bibliothecæ Patrum Parisiensis editioe Bignæana anno 1575. Præterea idem opus Tichonianum ad mss. codices

(a) Isid. Hisp. Sentent. lib. 1, cap. 19.

exactum evulgavit anno 1622 Andreas Schottus in Supplemento seu Auctario bibliothecæ Patrum Coloniensis : atque ita recensitum Lugdunensi postremo intextum comparuit. Hanc autem Schotti editionem typis expressimus ; sacræ scripturæ loca diligentibus subnotavimus ; menda complura quibus antea scatebat exemplar, sustulimus ; nonnullisque observationibus auximus.

TICHONII AFRI

LIBER

DE SEPTEM REGULIS.

Necessarium duxi ante omnia quæ mihi videntur, libellum Regularum scribere et secretiorum leges, veluti claves et luminaria fabricare. Sunt enim quædam regulæ mysticæ, quæ universæ legis recessus obtinent, et veritatis thesauros aliquibus invisibiles faciunt. Quarum si ratio regularum sine invidia, ut communicamus, accepta fuerit, clausa quæque patefient, et obscura dilucidabuntur, ut quis prophetiæ universam silvam perambulans, his regulis quodammodo lucis tramitibus deductus, ab errore defendatur. Sunt autem regulæ istæ.

- I. De Domino et corpore ejus.
- II. De Domini corpore bipartito.
- III. De promissis et lege.
- IV. De specie et genere.
- V. De temporibus.
- VI. De recapitulatione.
- VII. De diabolo et ejus corpore.

REGULA I.

De Domino et corpore ejus.

Dominum ejusque corpus, id est, Ecclesiam, Scriptura loquitur (II Tim. 1, 20), sola ratio discernit : dum quid cuique conveniat, persuadet ; sed quia tanta est vis veritatis, extorquet. Alias ulla persona convenitur, quam duplicem esse, diversa duorum officia edocent. Sic per Isaiam : *Hic*, inquit, *peccata nostra fert, et pro nobis dolet, et ipse vulneratus est propter facinora nostra. Deus tradidit illum pro peccatis nostris*, etc. (Isa. LIII, 4, 6, sec. LXX), quæ in Dominum convenire omnis Ecclesiæ ore celebratur. Sequitur autem et dicit de eodem : *Et Deus vult eum purgare a plaga, et vult Deus a dolore auferre illi lucem, et formare illum prudentia* (Ibid., 10, 11). Numquid ei, quem tradidit pro peccatis nostris, vult ostendere lucem, et eum formare prudentia, cum ipse sit lux et sapientia Dei? et non

corpori ejus? Quare manifestum est, sola ratione videri posse quando a capite ad corpus transitum faciat. Daniel quoque lapidem de monte præcisum impigisse in corpus regnorum mundi, et in pulverem comminuisse Dominum dicit. Montem vero effectum, et implevisse universam terram corpus ejus. Non enim sicut quidam dicunt, in contumeliam regni Dei, invictæque hæreditatis Christi, quod non sine dolore dico. Dominus totum mundum potestate (Math. xxviii, 18), et non sui corporis plenitudine occupavit. Dicunt enim eo monte mundum impletum ; quod liceat Christiano in omni loco, quod antea non nisi in Sion licebat, offerre. Quod si ita est, non opus erat dicere, ex lapide montem effectum, et incrementis mundum cœpisse. Dominus enim noster Christus, ante mundi constitutionem (Joan. xvii, 2), hanc habuit claritatem, et cum homo ille, Dei filius fuerit, non paulatim, ut lapis, sed uno tempore accepit omnem pietatem in cœlo et in terra. Lapis autem incrementis factus est mons, et crescendo terram omnem texit. Quod si potestate impleisset universam terram, non corpore, lapidi non compararetur. Potestas enim res est impalpabilis, lapis vero corpus palpabile. Nec sola ratione monstratur corpus, non caput crescere : sed etiam Apostolica auctoritate firmatur : *Creascitis*, inquit, *per omnia in eum, qui est caput Christus, ex quo omne corpus constructum et connexum, per omnem tactum subministrationis in mensuram uniuscujusque partis, incrementum corporis facit, in adificationem sui* (Ephes. iv, 15, 16). Et iterum : *Non tenetis caput, ex quo omne corpus per tactum et conjunctione constructum et subministratum, crescit in incrementum Dei* (Coloss. ii, 29). Non ergo caput quod ex origine idem est, sed corpus crescit ex capite. Ad propositum redeamus. Scriptum est de Domino et ejus corpore ; quid cui conveniat, ratione discern-

^a Potestatem.

nendum : *Angelis suis mandavit de te , ut custodiant te in omnibus viis tuis : in montibus ferent te , ne offendas ad lapidem pedem tuum . Super aspidem et basiliscum ambulabis , et conculcabis leonem , et draconem . Quoniam in me speravit , eripiam eum , protegam eum , quoniam cognovit nomen meum . Invocavit me , et ego exaudiam eum , cum eo sum in tribulatione , eripiam eum et glorificabo eum . Longitudinem dierum adimplebo eum , et ostendam illi salutare meum (Psal. xc , 11-16) . Numquid de cujus obsequio mandavit angelis suis Deus , eidem ostendit salutare suum , et non corpori ejus ? Iterum : *Sicut sponso imposuit mihi mitram , et sicut sponsum ornavit me ornatu (Isa. Lxi , 10 , sec. LXX)* . Unum corpus dixit utriusque sexus sponsi et sponsæ : sed quid in Domino , quid in Ecclesiam conveniat , ratione cognoscitur . Et idem Dominus dicit in Apocalypsi : *Ego sum sponso et sponsa (Apoc. xviii , 25)* . Et iterum : *Exierunt obviam sponso et sponsæ (Matth. xxv , 1)* . Et iterum , quid capiti et corpori , ratione discernendum sit per Isaiam declaratur : *Sic dicit Dominus Christo Domino meo , cujus ego tenui dexteram ,^a ut exaudiant eum gentes (Isa. xlv , 1-5)* . Sequitur et dicit , quod non nisi corpori conveniat : *Et dabo tibi thesauros absconditos et invisibiles aperiam tibi , ut scias quoniam ego sum Dominus , qui voco nomen tuum , Deus Israel , propter Jacob puerum meum , et Israel electum meum* . Propter testamentum enim quod disposuit Patribus , ad agnoscendum se , Deus aperit corpori Christi thesaurus invisibiles , quos oculus non vidit , nec auris audivit , nec illi in cor hominis ascenderunt (I Cor. ii , 9) , sed nec^c obturati hominis , qui non est in corpore Christi : Ecclesiæ autem revelavit Deus per Spiritum sanctum ista quidem , quamvis hoc gratiæ Dei sit . Adhibita tamen ratione , aliquando facilius videntur . Sunt alia in quibus hujusmodi ratio minus claret ; eo quod , sive in Domino , sive in corpore ejus recta conveniat dictum . Quamobrem sola et majore Dei gratia videri possunt . Sic in Evangelio : *Amodo , inquit , videbitis filium hominis sedentem ad dextram virtutis Dei , et venientem in nubibus cæli (Matth. xxvi , 64)* . Alio loco dicit : *Non visuros venientem in nubibus cæli , nisi novissimo tantum die plaucentes omnes tribus terræ . Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli (Matth. xxiv , 30)* . Utrumque autem fieri necesse est . Sed primo corporis est adventus , id est Ecclesiæ jugiter venientis in eadem claritate invisibili ; deinde capitis , id est , Domini in manifesta claritate . Si enim diceret : *Amodo videbitis venientem* , solius corporis intelligendus esset adventus . Si autem *videbitis* , capitis adventus . Nunc vero *amodo* , inquit , *videbitis venientem* , quoniam corpore suo jugiter venit nativitate et similitum passionum claritate . Si enim renati Christi membra efficiuntur , et membra quæ corpus efficiunt , Christus est qui venit , quoniam*

niam nativitas adventus est sicut scriptum est : *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i , 9)* . Et iterum : *Generatio vadit , et generatio venit (Eccle. i , 4)* . Et iterum : *Sicut audistis , quia Antichristus venit (I Joan. ii , 18)* . Iterum de eodem corpore : *Si enim iste qui venit , alium Christum prædicat (II Cor. xi , 4)* . Unde Dominus , cum de signo adventus sui interrogaretur , de illo adventu suo cæpit disputare , qui ab inimico corpore signis et prodigiis imitari potest : *Cavete , inquit , ne quis vos seducat (Matth. xxiv , 4)* . Multi venient , in nomine meo , id est in nomine corporis mei . Novissimo autem adventu Domini , id est , consummationis totius adventus ejus , nemo , ut aliqui putant , moretur . Sed quo plenius ista dicantur , ordini suo relinquamus .

B Nec illud erit absurdum , quod ex uno totum corpus volumus intelligi , ut Filium hominis Ecclesiam , quoniam Ecclesia , id est Filii Dei redacti in unum corpus , dicti sunt Filius Dei , dictus unus homo , dicti etiam Deus , sicut per Apostolum : *Super omne quod dicitur Deus , aut quod colitur (II Thess. ii , 4)* . Qui dicitur Deus , Ecclesia est . Quod autem colitur , Deus summus est : *ut in templo Dei sedeat , ostendens se , quod ipse sit Deus* , id est , quod ipse sit Ecclesia . Quasi diceret : In templo Dei sedeat , ostendens se quod ipse sit Dei templum . Aut in Deo sedeat , ostendens se , quod ipse sit Deus . Sed hunc intellectum non minus , ut novimus , voluit obscurare Daniel de rege novissimo : *In Dominum , inquit , locus ejus glorificabitur (Dan. xi , 38 , sec. LXX)* : id est clarificabitur , velut Ecclesiam in loco Ecclesiæ , in loco sancto , abominatione vastationis , in Deum , id est , in Ecclesiam subornavit . Et Dominus totum populum , sponsam dicit et sororem . Et Apostolus Virginem sanctam , et adversum corpus , hominem peccati . Et David totam , Christum , Ecclesiam dicit : *Faciens misericordias Christo suo David , et semini ejus usque in sæculum (Psal. xvii , 51)* . Et apostolus Paulus , corpus Christi , Christum appellat : *Sicut enim unum corpus est , membra autem habet multa ; omnia autem membra ex uno corpore , cum sint multa , unum corpus sunt : sic et Christus (I Cor. xii , 12)* , id est Christi corpus , quod est Ecclesia . Iterum : *Gaudeo in passionibus pro vobis : et repleo , quæ desunt pressurarum Christi (Coloss. i , 24)* , id est , Ecclesiæ . Nihil enim defuit Christi passionibus : quoniam sufficit discipulo , ut sit sicut magister ejus . Sic ergo adventum Christi pro locis accipimus . Item in Exodo , omnes filios Dei , unum filium , et omnes primogenitos Ægyptiorum , primogenitum esse , sic Deo dicente , cognoscimus : *Hæc dices , inquit , Pharaoni : Hæc dicit Dominus : Filius meus primogenitus Israel . Dixi tibi : Dimitte populum meum , ut serviat mihi . Tu autem noluisti dimittere eum (Exod. iv , 22)* . Unde ergo : *Ecce ego occidam filium tuum primogenitum* . Et David , vineam homini , unum filium , sic ait :

^a Pro Κύρω, Cyro, legit Κυριω, Domino.

^b Ut subjiciam ante faciem ejus gentes. Vulg.

^c Obturati.

Deus virtutum, convertere: respice de caelo, et vide, et visita vineam istam, et perfice eam, quam plantavit dextera tua, et super filium hominis, quem confirmasti tibi (Psal. lxxviii, 15). Et Apostolus filium Dei dicit, qui filio Dei mixtus est: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei, ex semine David secundum carnem. Qui praedestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri (Rom. i, 1-4).* Si diceret de filio suo, ut ex resurrectione mortuorum, unum filium ostenderet; nunc autem, de filio, inquit, suo, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri. Sed qui factus sit filius Dei ex resurrectione Christi, apertius ostendit de filio suo, quia factus est ei, ex semine David secundum carnem, qui praedestinatus est filius Dei. Dominus etenim noster, non est praedestinatus filius Dei, quia Deus est, et aequalis est Patri, qui ex quo creatus est, hoc est. Sed ille, cui secundum Lucam dicit in baptismo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. ii, 7).* Qui ex semine David, mixtus est principali Spiritui, et factus est ipse filius Dei, ex resurrectione Domini nostri Jesu Christi: id est, dum resurgit in Christo semen David: non ille, de quo ait ipse David: *Sic dicit Dominus Domino meo (Psal. cix, 1).* Haec facti sunt duo, una caro, *Verbum caro factum est (Joan. i, 14),* et caro Deus: quia non ex sanguine, sed ex Deo nati suimus. Apostolus dicit: *Erunt duo in carne uno. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo et in Ecclesia (Ephes. v, 31, 32).* Unum namque semen promisit Deus Abraham: ut quicumque Christi miscerentur, unus esset in Christo, sicut Apostolus dicit: *Omnes vos, unum estis in Christo Jesu. Si autem vos unum estis in Christo Jesu: ergo Abraham senex estis, et secundum promissionem haeredes (Gal. iii, 28, 29).*

Distat autem, inter *unum estis*: et *unus estis*. Quotiescumque alter alteri voluntate miscetur uni, unum sunt. Sicut Dominus dicit: *Ego et Pater, unum sumus (Joan. x, 3).* Quotiescumque autem et corporaliter miscentur, et in unam carnem duo solidantur: unum suat corpus. Itaque in capite suo filius est Dei; et Deus in corpore suo, filius est hominis, qui quotidie nascendo venit, et crescit in templum sanctum Dei. Templum enim bipartitum est. Cujus pars altera, quamvis lapidibus magnis extruatur, destruitur: neque in eo lapis super lapidem relinquitur. Istius nobis jugis adventus cavendus est, donec de medio ejus discedat Ecclesia.

REGULA II.

De Domini corpore bipartito.

Regula bipartiti corporis Domini multa necessarior et a nobis tanto diligentius perscrutanda, et per

omnes Scripturas ante oculos habenda est. Sicut enim, ut supra dictum est, a capite ad corpus ratione sola videtur: ita a parte corporis ad partem, a dextra ad sinistram, vel a sinistra ad dextram creditur in supradicto capite claret. Dum enim dicit uni corpori: *Thesuros aperiam tibi invisibiles, ut scias, quoniam ego sum Deus, et assumam te (Isa. xlv, 3);* et adiecit: *Tu autem me non cognovisti, quoniam ego sum Deus, et non est alius absque me Deus, et nesciebas me (Ibid., 4, 5).* Numquid, licet unum corpus allouitur, in unam mentem convenit, *thesuros invisibiles aperiam tibi, ut cognoscas, quoniam ego sum Deus, propter mecum veni Jacob: Et tu autem me non cognovisti?* In eadem: et non accepit Jacob, quod Deus promisit. Aut in unam mentem non convenit: *Tu autem me non cognovisti, et nesciebas me: Nesciebas enim non dicitur, nisi ei, qui jam scit. Non cognovisti autem illi dicitur, qui licet ad hoc vocatus sit, ut cognosceret, et ejusdem corporis sit visibiliter, et Deo labii quidem appropinquet; corde tamen separatus sit. Huic dicit, *tu autem me non cognovisti. Iterum: Ducam caecos in viam, quom non noverunt, et semitas quas non cognoverunt, calcabunt: et faciam illis tenebras in lucem, et praece in directum. Haec verba faciam, et non derelinquam eos. Ipse autem conversi sunt retro (Isa. xlii, 16, 17).* Numquid, quos dixit non derelinquam, iidem conversi sunt retro, et non pars eorum? Iterum dicit Dominus ad Jacob: *Noli timere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam saccum tuum, et ab Occidente colligam te. Dicam Aquiloni, da; et Africo, noli retare. Adduc filios meos de terra longinqua, et filias meas a summo terrae, et omnes in quibus vocatum est nomen meum. In gloriam enim meam paravi illum, et finxi illum, et produxi plebem caecam, et oculi eorum sunt sicut caeci, et surdas aures habent (Isa. xliiii, 5, 8).* Numquid, quos in gloriam suam paravit, iidem sunt caeci et surdi? Iterum: *Patres tui primo; principes eorum facinus admiserunt in me, et inquinaverunt principes tui sancta mea, et dedi perire Jacob, et Israel in maledictum (Ibid. 25).* Nunc audi me, puer mens Jacob, et Israel quem elegi (Isa. xliiv, 1). Ostendit illi Jacob dedisse perire, et Israel in maledictum, quom non elegerat. Iterum: *Finxi te puerum meum, meus es tu, Israel, noli oblivisci mei. Ecce enim delevi velut nubem facinorata tua, et sicut nubem peccata tua. Convertere ad me, et redimam te (Ibid., 21).* Numquid, ejus peccata delevit, cui dicit, *meus es tu*: Et, *ne obliviscatur sui*: commemorat eidem, et dicit, *convertere ad me*, aut alicujus antequam convertatur, peccata delentur? Iterum: *Scio quoniam reprobatum reprahaberis: propter nomen tuum, ostendam tibi dignitatem meam, et praecleara mea superducem tibi (Isa. xlviii, 8, 9).* Numquid reprobatum ostendit dignitatem suam, et praecleara sua inducit ei? Iterum: *Non a senior, non Angelus: sed ipse consideravit eos propter quod diligeret eos, et parceret illis. Ipse red-**

^a LXX, οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος. Non legatus, neque angelus: Et statim: ἀλλ' αὐτὸς ἴσασιν αὐτοῦς.

Sed ipse salvavit eos.

mit illos, et assumpsit illos, et exaltavit illos omnes dies sæculi. Ipsi autem contumaces fuerunt et exacerbaverunt Spiritum sanctum (Isa. lxii, 9, 10, sec. LXX). Quos omnes dies sæculi exaltavit, quo tempore fuerunt contumaces, aut exacerbaverunt Spiritum sanctum? Iterum aperte Deus uni corpori firmitatem, et interitum promittit, dicens: *Hierusalem civitas dice-tes, tabernacula quæ non commovebuntur, neque agitantur pati tabernaculi tui in æternum tempus, neque funes ejus rumpentur* (Isa. xxxiii, 20, 21, sec. LXX). Et adjecit: *rupti sunt funes tui, quia non ruinit arbor navis tuæ, inclinaverunt tua vela et non tollit signum, donec tradatur in perditionem* (Ibid. 25). Iterum ostendit breviter bipartitum Christi corpus: *Fusca sum et decora* (Cant. 1, 4). Absit enim, ut Ecclesia, quæ non habet maculam, aut rugam (Ephes. v, 27), quam Dominus suo sanguine mundavit, aliqua ex parte fusca sit, nisi in parte sinistra, per quam nomen Dei blasphematur in gentibus; alias, *tota speciosa est*, sicut dicit. *Tota speciosa es, proxima mea: et reprehensio nulla est in te* (Cant. iv, 7). Etenim dicit quæ de causa sit fusca et speciosa: *ut tabernacula Cedar, et peltes Salomonis. Duo tabernacula ostendit; Regium et servilo. Utrumque tamen semen Abraham. Cedar enim filius est Ismael. Alio denique loco, cum isto Cedar, id est, cum servo ex Abraham, dicitur manzionem sic ingenuit Ecclesia dicens: Heu me! quia peregrinatio mea longinqua facta est: Habitavi cum tabernaculis Cedar, multum peregrinata est anima mea. Cum odientibus pacem, eram pacificus: eum loquerer illis, debellabant me gratis* (Psal. cxix, 5-7, sec. LXX). Non possum autem dicere, tabernaculum Cedar, præter Ecclesiam esse. Ipse enim dicit: *Tabernaculum Cedar et Salomonis: Unde fusca sum, inquit, et decora. Non enim Ecclesia in his qui foris sunt, fusca est. Hoc mysterio Dominus in Apocalypsi septem angelos dicit, id est, Ecclesiam septiformem, nunc sanctos et præceptorum custodes: nunc eosdem et multorum criminum reos, et penitentia dignos ostendit. Et in Evangelio unum præpositorum corpus, diversi meriti manifestat, dicens: *Beatus ille servus, quem adveniens dominus illius, invenerit ita facientem* (Luc. xii, 43.) Et de eodem: *si autem nequam ille servus, quem Dominus dividit in duas partes* (Luc. xix, 21). Dico: numquid omnem dividet, aut fundet? Denique totum non totum: sed *partem ejus cum hypocritis ponet* (Math. xxiv, 51). In uno enim corpus ostendit. Hoc itaque corpus accipiendum est per omnes scripturas, sicut Deus dicit, ob meritum Israel periturum, aut hæreditatem suam execraturum. Apostolus enim copiose ita disputat, maxime ad Romanos, in parte accipiendum, quidquid de toto corpore dictum est. *Ad Israel, inquit, dicit: Tota die expandi manus meas ad plebem contradicentem* (Rom. x, 21). Et ut ostenderet de parte dictum: *Dico, inquit, Numquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præcivit* (Rom. xi, 1, 2). Et postquam docuit, quemadmodum hæc locutio intelli-*

genda esset; eodem genere locutionis asseruit, unum corpus et bonum esse et malum, dicens: *Secundum Evangelium quidam inimici propter res: secundum electionem autem, dilecti propter patres* (Ib. 28). Numquid idem dilecti, qui inimici, aut potest in causa utrumque convenire? Ita Dominus in omnibus Scripturis. Unum corpus seminis Abraham in omnibus gentibus crescere et florere atque perire testatur.

REGULA III.

De promissis et Lege.

Exponitur Paulus ad Rom. et ad Gal., et Isai. c. XLVIII.

Auctoritas divina est, neminem aliquando ex operibus legis justificari potuisse. Eadem auctoritate firmissimum est, non defuisse, qui legem facerent, et justificarentur.

Scriptum est: *Quocumque lex loquitur, his dicit qui in lege sunt: ut orane os obstruatur, et subjectus fiat omnis mundus Deo. Qui non justificatur ex lege omnis caro in conspectu ejus. Per legem enim cognitio peccati* (Rom. iii, 19, 20). Iterum: *Peccatum vestri non dominabitur. Non enim estis sub lege* (Rom. vi, 4). Iterum: *Et nos in Christum credimus: ut justificemur ex fide, et non ex operibus legis* (Gal. ii, 16). Iterum: *Si enim data esset lex, quæ posset civilitate, omnimodo ex lege esset justitia, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato: ut promissia ex fide Jesu Christi daretur credentibus* (Gal. iii, 21, 22). Sed dicit quis: a Christo, et infusa non justificat lex, suo tamen tempore justificavit. Huic occurrit auctoritas apostoli Petri, qui, cum gentes a fratris us cogerentur sub iugo legis, sic ait: *Quid tentatis Dominum imponere volentes jugum super collum discentium, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare* (Act. xv, 10). Et apostolus Paulus: *Cum essemus, inquit, in carne, passiones peccatorum quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum afferrent morti* (Rom. vii, 5). Et contra, idem Apostolus dicit: *Justitia, quæ ex lege est, conservatus sine querela* (Philipp. iii, 6). Quod si tanti Apostoli auctoritas deesset: quid dici potuit contra testimonium Domini dicentis: *Ece! vere Israelita in quo dolus non est* (Joan. i, 47). Quod et si Dominus hoc testimonium non dignaretur perhibere: quis tam sacrilegus, quis tam temere stuporis elatus diceret, Moysen et Prophetas, vel omnes Sanctos justitiam non fecisse, aut justificatos non esse? enim Scriptura dicat de Zacharia et uxore ejus: *Erant justii ambo in conspectu Dei, ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Dei sine querela* (Luc. i, 6). Et Dominus non venerit vocare justos, sed peccatores (Math. ix, 13). Lex autem, quomodo justificari potuit a peccato, quæ ad hoc data est: *Lex autem subintravit, ut multiplicaretur peccatum* (Rom. v, 20). Illud autem scire debemus et tenere: numquam omnino interceptum esse semen Abraham, ab Isaac usque ad hodiernum. Semen autem Abraham non carnale, sed spirituale, quod non ex lege est, sed ex reprobis sicile est. Alterum enim semen carnale est, quod ex lege est a mente Sana, *Quod est Agor in servitute generens. Ille quidem, qui*

ex ancilla carnaliter natus est. Qui autem ex libera, **A** Deum : justus autem ex fide vivit (Gal. iii, 11). Ostendit præterea, dictum esse per Prophetam, Ex fide vivit : ut manifestum fieret, quemadmodum viverent, qui legem facere non possent. Sed minus lucret, quid sit : Justus ex fide vivit (Habac. ii, 4). Non enim potuit quisquam justus in lege positus vivere, nisi opera legis fecisset, et omnia opera : sin minus, maledictus esset. Dedit Deus legem, et dixit : Non concupisces (Exod. xx, 17 ; Deut. v, 21). Statim occasione accepta, peccatum, per mandatum operatum est omnem concupiscentiam. Necesse est enim passiones peccatorum, quæ per legem sunt, operari in membris ejus, qui in lege est. Propterea ea data est : ut abundaret peccatum (Rom. v, 20), quia virtus peccati, lex. Venundatus autem sub peccato, jam non quod vult operatur bonum, sed quod non vult malum : consentit enim legi, secundum interiorum hominem. Expugnatur autem aliter lege membrorum, trahiturque captivus, neque aliquando liberari potuit, nisi sola gratia per fidem. Est autem magnum crimen perfidiæ, non attendisse genus armorum, quibus violentia peccati expugnaretur, et e contra, magnificæ fidei est inquisisse et vidisse. Est ergo sacrilega mens, et male de Deo sentiens, quæ cum legem nullo modo humanitus posse fieri, et ad ulciscendum paratam videret ; non intellexerit esse aliquid remedium vitæ : nec fieri potuisse, ut bonus Deus, qui sciebat legem non potuisse fieri, alterum vitæ aditum non reliquisset : et adversum homines, quos ad vitam fecerat, undiqueversum vitæ vias clausisset. Hoc fides non tulit, non admisit. Sed cum infirmitate carnis, et virtute peccati urgeretur : Deus dedit claritatem. Sciens Dominum bonum et justum, et viscera suæ miserationis contra opera manuum suarum non clausisse : intellexit esse iter ad vitam, et faciendæ legis remedium vidit. Deus enim cum diceret : Non concupisces ; non denudavit, quemadmodum id provenire posset, sed vere atque decise dixit : Non concupisces ; quoniam iam repudiandum reliquit. Si enim mandaret a se proventum postulari, legem destruxerat et fidem. Ut quid enim legem daret, si legem in omnibus factorum polliceretur ? Aut quid fidei relinqueretur, si fidem, auxilium pollicendo, præveniret ? Nunc autem bono fidei dedit legem, ministram mortis : ut amatores vitæ, fide vitam viderent, et justis, fide viverent, qui opus legis non ex sua virtute, sed ex Dei dono fieri posse crederent. Lex enim a carne fieri non potest : quæ cum facta non fuerit, punit. Quæ ergo spes homini faciendæ legis, et fugiendæ mortis : nisi opis et misericordiæ Dei, quem fides invenit ? Caro legi Dei subjecta non est ; neque enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu ; siquidem Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii, 7, 9). Ostendit Spiritum Dei et Christi, idem esse. Ostendit præterea,

^a Hereditas.

qui Spiritum Dei habuerit, in carne non esse. Si ergo unus est Spiritus Dei et Christi; prophetae et sancti quia Spiritum Dei habuerunt, Spiritum Christi habuerunt. Si spiritum Dei habuerunt, in carne non fuerunt; et legem fecerunt: quia caro est inimica in Deum, et legi ejus subjecta non est. Qui ergo ad Deum confugit, accepit Spiritum Dei, quo accepto, mortificata est caro; qua mortificata, potuit facere legem spiritualis, liberatus a lege, quia in-to non est posita. Et iterum: Si Spiritu Dei ogimini, non estis sub lege (Gal. v, 18). Qua re manifestum, quia patres nostri, qui Spiritum Dei habuerunt, non fuerunt sub lege. Quamdiu enim quis in carne est, id est, Spiritum Dei non habet, dominatur ei lex. Si autem tradiderit se gratiæ, moritur legi, et facit in illo legem spiritus, mortua carne, quæ legi Dei subjecta esse non potest. Quod enim gerebatur, id etiam nunc geritur, non enim quia sub lege non sumus, cessavit interdictio illa concupiscentiæ, et non magis aucta est; sed nos in revelatam gratiam concurrimus per fidem, edocti a Domino, opus legis de ejus misericordia postulare et dicere: *Fiat voluntas tua*: Et, *Libera nos a malo* (Matth. vi, 10, 13). Illi autem in non revelatam per eandem fidem coacti metu mortis, quam ministra lege parato gladio intentari vilebant. Lex data est, donec veniret semen, cui promissum est et evangelizare fidem. Antea vero, lex coegit in fide; quasi sine lege non possit exprimi fides, ad exquirendam Dei gratiam, eo quod peccatum virtutem non haberet. Data vero lege, passiones quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, urgentes in peccatum, ut vel necessitate, urgerentur in fide, quæ imploraret gratiam Dei in auxilio tolerantia. Custodiam carceris passi sumus, lege minante mortem, et undiqueversum insuperabili muro ambientem, cujus ambitus sola una janua fuit gratia. Huic januæ custos, fides præsidebat: ut nemo illum carcerem effugeret, nisi cui fides aperuisset; et qui hanc januam non persaret, intra septa legis moreretur. Legem pædagogum passi sumus, qui nos egeret studere fidei, qui nos egeret in Christo. Dicit enim Apostolus, propterea datam legem, ut nos custodia sua concluderet in fidem, quantum futurum erat revelari in Christo, qui est finis legis, quo vixerunt omnes, qui fidem gratiæ Dei exquisierunt. *Prins, inquit, quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in fidem, quam futurum erat revelari. Lex itaque pædagogus noster fuit in Christa* (Gal. iii, 24): ut ex fide justificemur. Lex, inquam, a fides erat demonstratrix. Sed dicet quis: si in utilitate fidei data est lex, cur non ab origine seminis Abrahamæ, siquidem jure fuit? Revera, jure fuit. Jugis et fides, ut genitrix filiorum Abrahamæ. Jugis et lex, per dignoscentiam boni et mali. Sed post promissionem filiorum Abrahamæ, multiplicatis eis secundum carnem, multiplicandum erat et semen Abrahamæ, quod non est ex

A fide. Quæ multiplicatio, evenire non possit sine adjutoria legis multiplicatæ, et multitudo in fidem necdum revelatam, sicut jam dictum est, vel necessitate deduceretur. Providentia itaque Dei, sanctum ex augendo gubernandoque semen Abrahamæ, ut severitate et metu legis, multi compellerentur in fidem, et semen fulciretur usque ad fidei revelationem. *Lex autem subintravit, ut multiplicaretur peccatum. Ubi, inquit, multiplicatum est peccatum, superabundavit gratia* (Rom. v, 20). Non dixit, *nata*, sed *superabundavit*. Ab initio enim data est fugientibus legis molestias atque dominium. Abundavit autem multiplicata lege, superabundavit vero in omnem carnem, revelata in Christum. Qui veniens restaurare, quæ in cælo, et quæ in terra, evangelizavit fidem his, *qui proxime et qui longe* (Is. lvi, 19; Ephes. ii, 17), id est, peccatoribus Israel et gentibus. Justi enim Israel ex fide, in eandem fidem vocati sunt. Idem namque spiritus, eadem fides, eadem gratia per Christum semper data est. Quorum plenitudinem veniens, remotus legis velamine, omni genti largitus est, quæ modo, non genere a futuris differabant. Aliter enim nunquam fuit semen Abrahamæ. Quod si quisquam præter fidem justificatus est: filius Abrahamæ non fuit. Quoniam filius Abrahamæ dici non potest, si ex lege, et non sicut Abraham, ex fide justificatus est. Ab eadem namque imagine gratiæ et spiritus, in eandem transisse Ecclesiam, docet Apostolus, dicens: *Nos autem omnes, revelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem commutatur, a claritate in claritatem* (II Cor. iii, 18). Dicit et ante passionem Domini gloriam fuisse, et negat ex lege excludi, id est, exprimi, produci, effici potuisse. Unde, manifestum est, ex fide fuisse. *Ubi ergo, inquit, gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? Et numquid operum? Non; sed per legem fidei* (Rom. iii, 27, 28). *Quid enim Scriptura dicit? Creditur Abraham Deo, et reputatum est ei in justitiam* (Rom. iv, 5). Ad gloriam ex eadem gloria transivimus: quæ non fuit ex lege. Si ex operibus fuit, habet gloriam, sed non ad Deum. Etenim impossibile est, sine gratia Dei, habere aliquam gloriam. Una est enim gloria, et uno genere semper fuit. Nemo enim vicit, nisi cui Deus vicerit, quod non est ex lege: sed qui fecerit. In fidem autem, Deus infirmum facit adversarium nostrum. Propterea, *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i, 31). Si enim quod vincimus, nostrum non est: non est ex operibus, sed ex fide. Nihil est igitur quod ex nobis gloriemur. Nihil enim habemus, quod non accepimus. Si sumus, ex Deo sumus: ut magnitudo virtutis sit Dei, et non ex nobis. Omne opus nostrum, fides est. Quæ quanta fuerit, tantum Deus operatur in nobis. Cum in hoc gloriatur Salomon fuisse non ex homine; sed ex Dei dono esse hominis continentia: *Cum scivi, inquit, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus dederit. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire, cujus hoc*

deum esset, Adij Dominum, et deprecatus sum (Sup. viii, 21). Judicio Salomonis credendum est, non ex operibus, sed ex gratia Dei, omnes justificatos, qui scierunt opus legis a Deo impleendum, quo possint gloriarı. Dicit autem Apostolus: *Ut omnis caro non gloriatur in conspectu Dei* (I Cor. i, 29). Mali omnimodo, quod Deum non cognoverunt: justı, quod non suum, sed Dei sint opus. *Inutilis, inquit, et abi e a elegit Deus, quæ non sunt: ut ea, quæ sunt, evacuarentur, ut non gloriatur in conspectu Dei omnis caro. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est vobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctimonia, et redemptio: ut secundum quod scriptum est: Qui gloria v, in Domino gloriatur* (Ibid., 28-30). Et iterum: *Gratia estis salutı per fidem, et hoc non ex vobis* (Ephes. ii, 8). Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis gloriatur. ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo. Sic nulla raro aliquando ex lege, id est ex operibus justificari potest, ut omnis justus est Deo gloriam haberet. Est aliud, quod nemo gloriatur in conspectu Dei: Deus enim sic suis operatur, ut sit quod et dimittat: *Nemo est enim mundus a sorde, nec si minus diei sit vita ejus* (Job. xiv, 4). Et David dicit: *Non introeas in iudicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Ps. cxlii, 2). Et Salomon in dedicatione templi: *Non est, inquit, homo qui non peccavit* (III Reg. viii, 46). Et iterum: *Tibi soli deliqui* (Ps. l, 6). Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur, mundam esse a peccato? Parum fuit de corde casto, id est, a cogitationibus, nisi et a peccato se mundum nemo gloriaretur. Omnis victoria non ex operibus, sed Dei misericordie conceditur, sicut scriptum est: *Qui te coronat in miseratione et misericordia* (Ps. civ, 4). Et mater martyrum filio suo sic dicit: *Ut illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam* (II Machab. vii, 29). Justı autem perfeceerunt voluntatem Dei voto atque canata, qui nituntur et concupiscunt Deo servire, non tamen in lege. Quæ si justificas et, omnes justı unius e-sent meriti, quia parem de omnibus exigit observationem: sin minus, operaretur maledictio: si autem disparis erat meriti, quis quantum credidit sibi dari, tantum gratie Dei miserentis accepit, transformatus a gloria in gloriam, sicut a Dei spiritu, id est, ex eodem in eundem? Tale est enim, quia post Christum fides data est: quare, quia Spiritus sanctus, cum semper omnes prophete et justı eodem spiritu vixerunt. Non enim aliter vivere potuerunt, quam spiritu fidei. Quotquot enim sub lege fuerunt, occisi sunt. Quia *littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6). Et tamen dicit Dominus de eodem Spiritu: *Nisi ego abiero, ille non veniet* (Joan. xvi, 7), cum et Apostolis jam dedisset eundem spiritum. Apostolus autem dicit, eundem spiritum apud antiquos fuisse: *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi propter*

A quod locutus sum (II Cor. iv, 13). Eundem spiritum fidei, dixit habuisse eundem, quo dixit: *Credidi propter quod locutus sum* (Ps. cxv, 1): et id confirmat, dicens: *Et nos credimus; ideoque et loquimur*. Dicendo: *Et nos*, ostendit et illis eodem spiritu fidei credidisse. Unde manifestum est, quia hæc justı non ex lege, sed spiritu fidei semper habuerunt. Quidquid per Dominum venit, plenitudo est, cujus pars fuit per eundem. Sicut parvulus, qui cum nihil minus habeat a viro, tamen vir non est, et per incrementa non novorum, sed eorundem membrorum, in eum venit plenitudo corporis, ut sit perfectus, item tamen qui fuerat parvulus. Revera non erat in omnibus Spiritus sanctus ante passionem Domini; sed in illis qui per ipsum presentem credebant, ut ipso victore, et cuncta perficiente, signati perficerentur. Nam justı, quos hic invenit, habuerunt Spiritum sanctum, ut Simeon et Nathanael, et Zacharias, et Elisabeth, et Anna vidua filia Phanuel. Promissio a lege separata est; neque cum sit diversa, immisceri potest. Non conditio infirmat promissionem; cogitur autem nos loqui ea, quæ sine igne doloris audire non possumus. Dicunt enim quidam, qui promissionum firmitatem, et quæ ex lege est, transgressionem nesciunt: promississe quidem Deum Abraham, omnes gentes (sed salvo libero arbitrio), si legem custodissent. Et si pericula imperitie quorundam justorum salute patrefacere prodest; sed cum de Deo omnipotentie sermo est, moderari dicenda debemus, ne silenda reputando memoremus, et ex ore nostro, aliena licet, audiantur. Quare cum tremore loquentes, sua cuique pericula consideranda relinquamus. Manifestum est, præscisse Deum, futuros de libero arbitrio, quos Abraham promisit, aut non futuros. Alterum est duorum: si futuros, finita questio est; si non futuros, fidelis Deus non promitteret. Aut si hoc est statutum apud Deum, tunc promissos dare, si promissı vellent: profecto diceret, ne servus ejus ac credens, quia, quod promisit, potens est et facere, iudicaretur Abraham. Promissio autem illa est, quæ nihil conditionis incenrit. Sin minus; nec promissio est firma, nec fides integra. Quid enim stabile remanebit in Dei promissione, aut in Abraham fide, si id, quod promissum et creditum est, in eorum, qui promissı sunt, penderet arbitrio? Ergo et Deus alienum promisit, et Abraham incauto credidit. Ut quid etiam ipsa promissio, debitum postmandum facta est, dicente Deo: *Benedicentur in te omnes gentes terre, pro eo quod audisti vocem meam, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me* (Gen. xxi, 12)? Neque autem ex his, quibus facile est, et adversum Abraham meritum liberi arbitrii calumniam strepero; etiam post mortem ipsius Abraham, debitorem se ipsius confirmat Deus, et propter eum, se factum, quod ejus filio promittebat, dicens: *Ero tecum, et benedicam te. Tibi enim et semini tuo debeo terram hanc, et statuam jurationem meam, quam ju-*

• Alias, fideles.

ravi Abraham patri tuo, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et dabo tibi et semini tuo omnes gentes terræ, pro eo quod audivit Abraham pater tuus vocem meam (Gen. xxvi, 3-5). Ecce firmatum est debitum Abraham. Non enim potuit per liberum arbitrium, post mortem amittere, quod vivus meruerat; noluerunt autem gentes credere. Quid faciet Abraham, cui debetur? quomodo accipiet fidei et tentationis suæ debitum, cujus debere Deo securus fuit? Cui si dictum est: *Dabo quod promisi, et reddam quod juravi (Ibid., 4)*. si voluerint gentes, non crederet, sed exspectaret fortuitum. Si conditione opus est, cum operario esse debet, non cum mercede. Operarius enim potest velle accipere aut nolle, non merces reddi aut non reddi. Omnes enim gentes in mercedem fidei datæ sunt Abraham, sicut Deus dicit: *Merces tua multa est (Gen. xv, 1)*. Non enim si futuri essent, et non quia futuri erant, promisit. Quia non propter fidem Abraham, placuit Deo, salvas fore omnes gentes: quas non modo ante fidem Abraham, sed ante mundi constitutionem possedit. Sed quæsit fidelem, cui id donaret, ex quo esset, cui id futurum statuerat. Abraham ergo non id meruit, ut essent, qui futuri erant, quos Deus elegerat, et conformes imaginis filii sui futuros esse præviderat. In Genesi namque de præscientia Dei omnes gentes Abraham promissas, Scriptura testatur, dicens: *Abraham autem fidei factus, et erit in gentem magnam et multam et benedicentur in eo omnes gentes terræ (Gen. xxvi, 16)*. Sciebat etiam quia disponebat Abraham filiis suis, et domui suæ post se, ut custodirent vias Domini, facere justitiam et iudicium, ut superducat Deus in Abraham quem locutus est ad eum. Lavenimus autem et conditiones, ut: *Si me audieritis, et volueritis*. Ubi præscientia Dei, ubi firmatas promissionis in huiusmodi conditionibus? Dixit etiam Apostolus, propterea ex fide, et non ex lege, datam esse promissionem, *ut firma esset promissio (Rom. iv, 16)*. *Lex, inquit, iram operatur; ubi etiam non est lex, neque transgressio (Ibid., 15)*. Propterea ex fide ut secundum gratiam firma esset promissio omni semini. Recte, *ut firma esset promissio*. Adiecit enim, *conditione non est firma*. Satis enim stultum est credere, in totum corpus convenire, quod bipartito corpori dicitur. Absit ut his dicat Deus: *Si me audieritis*, quos sciebat audituros, quos antequam faceret, auverat in imagine Dei perseveraturos, quos et promisit. Non est data conditio, id est lex, nisi impiis et peccatoribus: ut aut ad gratiam confugiant, aut iustus puniantur, si irritam fecerint. Ut quid lex ad justos, quibus lex non est posita, qui propitio Deo legem sine lege faciunt, qui serviunt, quid ad imaginem et similitudinem Patris et Christi vivunt, qui volentes, boni sunt? Qui enim sub lege est, metu mortis, non est talis, misericors, non est imago Dei. Displicet illi lex: sed timet ultricem, nec perfirere potest; quod non voto, sed necessitate faciendum putat. Tradatur necesse est, propriæ voluntati; ut voluntas profecto præmium recipiat,

quia animam non miscuit voluntati Dei. Displicet illi, quod Deus voluit. Etenim voluntate malus est, qui necessitate bonus est. Lex operi impedimentum est, non voluntati. Non est conjunctus Deo, qui si mali pœna non esset, malum sequeretur. Nec voluntatem Dei facit, qui genuit quod non suam faciat. Non est misericors, qui timet esse crudelis. Sub lege est, servus est. Non furtum odit, sed pœnam metuit. Furetur autem necesse est, persuasus et victus, qui carnalis est sub virtute peccati, Spiritum Dei non habens. Qui autem amat bonum, imago Dei est, fide Dominica vivit, et hæres, *jam non est ancilla filius (Gal. iv, 50, 51)*, qui accepit legem in timore; sed liberæ, secundum Isaac, *qui non accepit Spiritum servitutis in timore: sed adoptionem filiorum, clamantem Abba pater (Rom. viii, 15)*. Qui diligit Deum, non timet serviliter. Scriptum est, timor enim servilis, cum odio est disciplina. Filii autem eum honore patris. Aliud est timere ex lege, aliud pro veneratione tremenda Dei majestatis. Eiusmodi similes sunt patri suo, qui in cælis: commemorati et docti amant bonum, oderunt malum. Sine lege sunt, liberi sunt, ipsi promissi sunt: non ipsi dicitur: *Si me audieritis*, potest etenim audire: nunquid conveniet in eum, quem Deus nondum prævidit auditurum? Et justis quidem, *quos Deus præcivit (Ibid., 29)*, sunt in ista lege. Dicitur et ipsis: *si me audieritis*; sed alia causa, non quia possunt non audire: sed ut semper solliciti sint suæ salutis, et certi exitus sui. Non enim securus est unusquisque ex numero se esse præcitorum, Apostolo dicente: *Ne ipse reprobus fiam (I Cor. ix, 27)*. Non est ergo illis, iræ operatrix ista lex, sed fidei exercitium, quo jugiter Dei gratiam quarant laborantes, ut perficiatur quod in illis Deus prævidit, et de libero arbitrio fuerint in vitam destinati. Alias impossibile est non audire eum, quem Deus auditurum prævidit, promisit, juravit. In quam vero partem lex proprie conveniat, hec uni detur corpori, Dominus in Evangelio declarat, dicens Apostolis: *Si hæc scitis, beati estis si feceritis ea. Non de omnibus dico vobis: Ego scio, quos elegi (Joan. xiii, 17, 18)*. Magna brevis ostendentis unum corpus et separantis. Si enim diceret: *Non de omnibus vobis dico*; aut, *non de omnibus dico*, non ostenderet unum corpus. Nunc autem *non de omnibus dico*: ostendit quia et si non de omnibus, de illis tamen dixit. Sicut quis dicat, non de toto te dixi, duo enim corpora mixta sunt, velut unum, et in commune, unum corpus laudatur aut increpatur. Sicut in Exodo, cum quidam contra veritatem, Sabbatis exisset ut manna colligeret, ait Deus Moysi: *Quousque non vultis audire legem meam (Exod. xvi, 26)*? cum Moyses semper audierit. Quod de illa lege dicimus, quæ aperte promissio videtur adversa? Scriptum est in Isaia: *Si me audissetis, Israel, esset sicut arena maris numerus tuus (Isa. xlviii, 18)*. Ecce increpator Israel, quod vitio suo non fuerit factus sicut arena maris. Superest intelligere, quia si semper non audierit, semper exiguus erit. Et ubi

firmitas promissionum? Sed hoc fit, quia prius volumus intelligere, quam credere et fidem rationi subiecere. Si autem credamus omnimodo ita fieri, ut Deus juravit, dabit rationem fides. Quam perlidum est ratione querere, et intelligimus firmitatem majorem esse promissionum, quam putamus infirmitatem. Hoc enim dictum: *Si audisset Israel*, commemoratio est justitiae Dei, et confirmatio promissionum, dispositione Dei quosdam factos ad mortem, quosdam vero ad vitam. Propterea, presentibus dixit, *Si me audissetis*: ut manifestum fieret, quia quos promisit, ut arenas futuros, ideo promisit, quia praevidebat audituros. Ante Dominum enim Christum, cum hoc dictum est, *numquam fuit semen Abraham, sicut arena maris*? Quod probare facile est. Primo, quia in Christo promisit hanc multitudinem: *Non in seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, quod est Christus* (Gal. iii, 16). Deinde, quia omnes gentes promisit, quod ante Christum fieri non potuit. Et si fuit ante Dominum numerus filiorum Israel sicut arena maris: sed cum falsis fratribus, qui non sunt filii Abraham. Non enim, quia omnes ex Abraham, omnes filii Abraham; aut quia Israel, omnes Israel. Sicut Apostolus, cum se *Anathema optaret esse pro Israel* (Rom. ix, 5), quorum esset filiorum adoptio et testamenta, ostendit, non esse eiusmodi filios Abraham, sed de affectu carnalis necessitudinis dolere, quod ex ipso numero non essent. Non quod promissio Dei excidisset, dicens: *Non tamen excidit sermo Dei, non enim omnes, qui sunt ex Israel, hi sunt Israel, neque quia sunt semen Abraham, omnes filii sunt: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui sunt filii carnis, hi sunt filii Dei: sed filii promissionis deputantur in semen* (Ibid., 6-8). Ergo in antiqua multitudine non fuit Abraham semen: nisi illis, qui secundum Isaac fidei et promissionis filii erant. Etiam hoc exemplum inducit: *Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris: reliquiae liberabuntur*, id est, exiguum (Isa. x, 12: Ose. i, 10). Et, *nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus* (Isa. i, 9). Ipsae reliquiae fuerunt semen Abraham: ne omnis Judaea, ut Sodoma esset. Iterum cum assereret, numquam Deum hereditatem suam reliquisse: sed sicut in adventu Domini, *pars Israel salva facta est*: ita semper fuisse. *Quid, inquit, dicit responsum divinum?* *Reliqui mihi septem millia vivorum, qui non curvaverunt genu ante Buhai* (III Reg. xviii, 19; Rom. xi, 4). Sic nunc reliquiae secundum electionem salvae factae sunt, dicendo: *Si nunc in hoc tempore: ostendit et ante sic factum in Israel, ut reliquiae, id est, modicum salvum fieret. Si autem, nec fides, nec ratio pervadent fidei, qui promissus fuerat, dictum esse: Si me audisset, Israel; esset sicut arena maris numerus tuus* (Isa. xlviii, 18). Et Jacob, qui antequam nasceretur, datus est: idem libero arbitrio postmodum reprobatus est. Sicut Osee dicit:

Numquam.

Judicium Domini ad Judam, ut vindicet in Jacob, secundum vias ejus, et secundum studia ejus retribuatur ei (Ose. xii, 2): quia in utero supplantavit fratrem suum, et in laboribus suis invaluit ad Deum, et invaluit cum angelo, potens factus est (Gen. xxv, 25; Rom. ix, 10). Si autem constat, in Jacob dilectum consummasse, non est idem qui in laboribus invaluit ad Deum et supplantator, sed duo in uno corpore. Figura est enim duplicis seminis Abraham, id est duarum populorum in uno utero matris Ecclesiae lactantium. Unus est, secundum electionem de praescientia dilectus: Alter electione suae voluntatis, iniquus. Jacob autem et Esau, in uno sunt corpore, ex uno semine. Sed quod perspicue duo procreati sunt: ostensio est duorum populorum. Et ne quis putaret, ita perspicue fore separatos duos populos: ostensum est, ambos in uno corpore futuros in Jacob, qui et dilectus vocatus est, et fratris supplantator expressus. Itaque in duobus quantitas expressa est, non qualitas separationis. Carterum, ambo qui separati sunt in uno futuri, antequam dividuntur, ostensi sunt. Et Isaac, venit, inquit, *frater tuus cum dolo, et accepit benedictionem tuam* (Gen. xxvii, 35). Nisi ita luentio mystica sit, breviter ostendentis duo in uno corpore: nonne contra rationem est, ut benedictionem in proximum dolose acceperit, Scriptura dicente: *Qui non juravit proximo in dolo; iste accipiet benedictionem a Domino* (Psal. cxviii, 4)? Numquam autem Jacob, id est Ecclesia venit ad benedictionem, non comitante dolo, id est, falsis fratribus. Sed non, quia innocentia et dolus simul veniunt ad benedictionem, simul benedicuntur: quia *qui potest capere, capiat* (Math. xix, 12), et unum semen pro qualitate terrae, provenit. Non est autem contrarium, quod malum fratrum videtur supplantasse, quia non dixit: *In utero supplantavit Esau, sed fratrem suum. Esau autem, ubique signum est, et nomen malorum: Jacob autem, utrorumque: illa ratione, quod pars mala simul et se Jacob, et sine dubio, uno nomine: pars autem bona, non potest se simulare Esau. Est hoc nomen malorum tantum: illud vero bipartitum. Carterum de libero arbitrio, nec Jacob omne semen bonum, nec Esau omne malum, sed ex utroque utrumque. Ex Abraham ita bipartitum semen ostensum est. Natum est unum ex ancilla in figura* (Gal. iv, 22): ut ostenderetur etiam servos futuros ex Abraham, et recessit cum sua matre. Postquam vero recessit, inventum est in alterius semine, quod est ex libera, quod est ex Israel, qui accepit legem in monte Sina, quod est Agar in servitute generans. Illic in eodem populo secundum Isaac ex libera promissionis filii, id est, sancti et fideles multi procreati sunt. Separatis itaque a credentibus figuris Israel et Esau, in uno populo totum postmodum provenit. Illic ab origine utrumque testamentum Agar et Isaac; sed pro tempore alterum sub alterius nomine delinuit

et delitescit, quia neque revelato novo quiescit vetus A nunc est per orbem Ecclesiam assumeret, aut in unum membrum, totum corpus, ut in Salomone. Sed hoc non minus occultum est, quam cætera, quæ non solum specie verbi, sed etiam multiformi narratione occultantur. Quamobrem, Dei gratia in auxilium postulata; elaborandum nobis est, ut spiritus multiplicet ingressus legendi, eloquiumque subtile, quod ad impedimentum intellectus, speciei genus, aut generi speciem inserit: genus species ne sit, facile possit videri. Dum enim speciem narrat, ita in genus transit, ut transitus non statim liquido appareat: sed talia transiens ponit verba, quæ in utrumque conveniant, donec paulatim speciei modum excedat, et transitus dilucet, cum, quæ a specie cœperant, non nisi in genus convenerint, et eodem modo genus relinquit, in speciem rediens. Aliquando autem a specie in genus non supradicto modo revertitur. Aliquando supradicto modo transit, et evidenter revertitur simili ordinis varietate: aut a specie in genus, aut a genere in speciem, finit narrationem. Aliquando redit ex hoc in illud non semel: et omnis narratio nec speciem excedit, nec genus præterit, in utrumque conveniens. Hæc varietas translationis et ordinis exigit fidem, quæ gratiam Dei quarat. Sic Dominus per Ezechielem loquitur, et regibus eorum, qui ab Hierusalem capti et dispersi fuerant, gentium jungit adventum, et in terra, quam Patres nostri possederunt, exprimit mundum. Septem enim gentes Abrahæ promissa, figura sunt omnium gentium. Factus est, inquit, ad me sermo Domini, C dicens: *Fili hominis, domus Israel habitaverunt in terra, et polluerunt illam in via sua, et in idclis suis et peccatis: secundum immunditiam menstruatæ facta est via eorum ante faciem meam. Et effudi iram meam super eos, et dispersi illos inter nationes, quas ingressi sunt, et polluerunt illic nomen meum sanctum: dum dicant ipsi, populus Domini hi, et de terra tua egressi sunt: et peperci illis, propter nomen tuum sanctum, quod polluerunt domus Israel in nationibus, in quas ingressi sunt illic. Propter hoc, dic domui Israel: Hæc dicit Dominus: Non vobis ego facio, domus Israel: sed propter nomen sanctum quod polluistis in nationibus, in medio quarum ingressi estis. Illic incipit jungere genus: Et sanctificabo nomen meum, sanctum illud magnum, quod pollutum est inter nationes, quod D polluistis in medio earum, et scient gentes, quoniam ego sum Dominus, qui sanctificabor in vobis ante oculos eorum, et accipiam vos de gentibus, et congregabo vos ex omnibus terris, et inducam vos in terram vestram. Aperte excedit speciem: Et aspergam vos aqua munda, et mundabimini ab omnibus simulacris vestris, et mundabo vos, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo in vos, et auferam cor lapideum de carne vestra: et dabo vobis carneum, et spiritum meum dabo in vos, et faciam, ut in justitiis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis, et operemini. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris. Et eritis mihi in po-*

et delitescit, quia neque revelato novo quiescit vetus generando. Non ergo dixit, *Agar, quæ in servitute generans*. Oportet autem simul ambos crescere usque ad messem. Sicut ergo tunc sub professione veteris Testamenti latuit novum, id est, gratia, quod secundum Isaac promissionis filios generaret ex libera, quod in Christo revelatum est: ita et nunc obtinente nova, non desunt servitutis filii generante Agar, quod in Christo revelabitur. Confirmat Apostolus, id nunc quoque inter fratres geri, quod tunc inter illos gerebatur, dicens: *Vos autem, fratres secundum Isaac, promissionis filii estis. Sed sicut tunc, qui secundum carnem natus est, persequabatur spiritualitatem, ita et nunc (Ibid., 28, 29)*. Et necessario addidit, *sed quid dicit Scriptura? Expelle ancillam et filium ejus: non enim cohæres erit filius ancillæ, filio liberæ (Ibid., 30)*. Quod autem dixit, *sicut tunc persequabatur; ita et nunc*, non est inane. Apostolus enim interpretatus est *persequabatur*. Nam Scriptura dicit: *Ludebat Ismael cum Isaac (Gen. xxi, 9)*. Numquid fratres, qui circumcisiones Galatis prædicebat, aperte illos, et non per lusum, id est, sine indicio persecutionis insequabatur? Sicut ergo de genere ludendi persecutorem dixit: ita et istos, qui Filios Dei, velut per communem utilitatem, id est, disciplinam legis, a Christo separare, et matri suæ Agar, filios militant. Alia enim non est causa, qua filii diaboli irrepant, ad explorandam libertatem nostram, et simulant se fratres, et in Paradiso nostro velut Dei filios ludere: quam de subacta libertate filiorum Dei gloriantur, qui portabunt iudicium, qualescumque illi fuerint, qui omnem sanctum persecuti sunt, qui prophetas occiderunt, qui semper Spiritui sancto resisterunt; inimici crucis Christi, negantes Christum in carne, dum ejus membra oderunt, corpus peccati, filii exterminii, ministerium facinoris, qui veniunt secundum operationem Satanæ in omni virtute, signis et prodigiis, spiritualia nequitæ in cælestibus: quos Dominus Christus, quem in carne persequuntur, interficiet spiritu oris sui, et destruct manifestacione adventus sui. Tempus est enim, quod hæc non a ministeriis, sed aperte dicantur, imminente discessione, quod est revelatio huminis peccati, discedente Lot a Sodomis.

REGULA IV.

De specie et genere.

Lux allata Ezechiel, capp. xxvii et xxxii et xxxvi et xxxvii, Isai. xiii et xxiv, Hierem. xxv.

De specie et genere loquimur, non secundum virtutem Rhetoricam humanæ sapientiæ, quam qui magis omnibus potuit, locutus non est, ne crucem Christi fecisset inanem, si auxilio atque ornamento sermonis, ut falsitas, indignisset. Sed loquimur secundum mysteria cælestis sapientiæ magisterio Spiritus sancti. Qui in quod veritatis pretium fidem constituerit mysterii, narravit in speciem genus abscondens, ut in veterem Hierusalem, totam, quæ

ulum, et ego ero vobis in Deum, et mundabo vos ex omnibus immunditiis vestris (Ezech. xxxvi, 17, 28). Attingit speciem, non tamen relinquens genus: Et vocabo triticum, et multiplicabo illud: et non dabo in vos faciem, et multiplicabo fructum ligni, et quæ nascuntur in agro: ut non accipiatis ultra opprobrium famis, in nationibus, et reminiscimini vias vestras pessimas, cogitationes vestras non bonas, et non odietis eas ante faciem eorum in iniquitatibus vestris, et in abominationibus eorum. Non propter vos, ego facio, dicit Dominus. Notum est vobis, confundimini et revertimini de viis vestris, domus Israel. Hæc dicit Adonai Dominus: In die, qua mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, et inebriari faciem civitates, in figura terræ Judæ, quæ bellis vastata fuerat, coleatur, propter quod fuit exterminata sub oculis omnis prætercuntis. Et dicent, Terra illa, quæ fuerat exterminata, facta est sicut hortus deliciarum, et civitates deserte et exterminate et demolite, munitæ considerant. Et scient gentes, quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quoniam ego sum Dominus. Edificavi demolitas, et plantavi exterminatas: quia ego Dominus locutus sum et feci (Ibid. 29, 38).

Apostolus quoque ingressu Jacob promissum esse introitum gentium, sic interpretatur dicens, Donec plenitudo gentium intret, et sic omnis Israel salvabitur, sicut scriptum est: Veniet a Sion, qui liberet et auferat impietates ab Jacob (Rom. xi, 25, 26). Et eodem genere locutionis redit in speciem, dicens: Secundum Evangelium quidem inimici propter vos. Item in Ezechiele incipit ad specie, quæ conveniat et in genus, et finit in solo genere, ostendens, terram patrum mundi esse possessionem: Hæc dicit Dominus: Ecce ego accipiam omnem domum Israel de medio gentium, in quas ingressi sunt illic, et congregabo eos ab omnibus qui sunt in circuitu eorum, et inducam eos in terram Israel, et princeps unus erit eorum. Et non erunt ultra in duas gentes, nec dividantur ultra in duo regna: ne contaminentur adhuc in simulacris suis. Et liberabo eos ab omnibus iniquitatibus eorum, quibus præceperunt in eis, et emundabo eos, et erunt mihi in populum, et ego Dominus ero illis in Deum (Ezech. xxxvii, 21, 23).

Aperte transit in genus: Et servus meus David princeps in medio eorum erit, Pastor unus omnium, qui in præceptis meis ambulabunt, et judicia mea custodient, et furient ea, et inhabitabunt in terra sua, quam ego dedi sermo Jacob, ubi habitaverunt patres eorum, et habitabunt in ea ipsi, et David servus meus princeps eorum in sæcula, et disponam illis testamentum pæcis, et testamentum æternum erit cum illis. Et ponam sancta mea in medio eorum in sæcula, et erit habitatio mea in illis, et ero illis Deus: et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes, quia ego sum Dominus qui sanctifico eos, dum sunt sancta in medio eorum, dicit Dominus (Ibid., 24, 28). Item illie egressæ dispersionis Israel, gentium inserit adventum.

Eremum figuram fuisse populi deserti, in quo Ecclesia nunc esse, manifestatur: et quod idem mali quamvis una cum populo Dei ex gentibus revocentur in terram Israel, tamen in terra non sint. Vivo ego, dicit Dominus, si respondero vobis, et si ascenderit in cor vestrum hoc, et non erit, quemadmodum dixi vos. Erimus sicut gentes, et sicut tribus terræ, ut serviemus liquis et lapidibus. Vivo ego, dicit Dominus, nisi in manu forti et brachio excelso, et in ira effusa regnabo super vos, et educam vos de populis et recipiam vos de regionibus, in quibus dispersi estis in manu forti et brachio excelso, et ira effusa, et adducam vos in desertum populorum, et disputabo ad vos facie ad faciem: quemadmodum disputavi ad patres vestros in deserto terræ Egypti, sic judicabo vos, dicit Dominus, et redigam vos sub virga mea, et inducam vos in numero, et eligam impios de vobis et desertores: quoniam ex transmigratione eorum educam eos, et in terram Israel non intrabunt, et cognoscetis, quia ego sum Dominus (Ezech. xx, 31, 38).

Item illi captivitati montium Israel promittit Deus ubertatem, et multiplicationem populorum usque in finem: Quoniam, inquit, dederunt terram tuam sibi in possessionem cum jucunditate inhonorantes animas, atque exterminaverunt in vastationem: propterea, propheta super terram Israel, et dicat montibus et collibus, et rivis et nemoribus: Hæc dicit Dominus: Ecce ego in zelo meo, et in ira mea locutus sum, propter quod opprobrium gentium portatis. Ecce ego lavabo manum meam super nationes, quæ sunt in circuitu vestro. Hi injuriam suam accipient: vestri autem montes, Israel, uvam et fructum vestrum munducabit populus meus, qui appropinquat venire. Quia ecce ego super vos, et colemini, et seminabimini: et multiplicabo super vos totam domum Israel usque in finem, et habitabuntur civitates, et quæ desolatæ erant, edificabuntur (Ezech. xxxvi, 5, 10). Item illic velut in novissima resurrectione, prima significatur: Locutus est, inquit, ad me, dicens: Fili hominis, ossa hæc, omnis domus Israel est. Ipsi dicunt: Arida facta sunt ossa nostra, interit spes nostra, exspiravimus. Propterea propheta et dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperiam monumenta vestra, et educam vos de monumentis vestris, et inducam vos in terram Israel, et scietis, quia ego Dominus, cum aperiam sepulera vestra, et educam de monumentis populum meum, et dabo spiritum meum in vos, et virescit: et ponam vos super terram vestram, et scietis quia ego sum Dominus (Ezech. xxxvii, 11, 14).

Numquid perspicere, cum resurrexerimus, tunc sciemus Dominum, et non nunc, cum per baptismum resurgimus? Aut mortui poterunt dicere: Arida facta sunt ossa nostra (Ibid., 11), ut merito mortuis id promissum esse credamus? Quid enim est sacramenti, ne in ambiguum veniret, aperuit Deus. Nam de novissima carnis resurrectione, neminem Christianum credimus dubitare. Et Dominus secundum Joannem has resurrectiones manifestat, dicens:

* In vinculis fœderis Vulg. in Ezech. xx, 57.

Amen dico vobis : quia, qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, et in iudicium non veniet, sed transiet a morte ad vitam. Amen dico vobis, quoniam venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, et qui audierint, vivent. Sicut enim habet Pater vitam in se : sic dedit Filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei et iudicium facere : quia filius hominis est (Joan. v, 24, 27). Jungit novissimam resurrectionem : Nolite mirari hoc : quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et exient qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ : qui autem mala fecerunt, in resurrectionem iudicii (Ibid., 28, 29). Primo dixit, mortui qui audierint, vivent. Secundo, omnes, qui in monumentis sunt, exient. Item quod in uno homine totum corpus significetur, in Regum libro promittit Deus David, de Salomone dicens : Suscitabo regnum ejus : ipse edificabit mihi domum (II Reg. vii, 15).

Conveniunt ista : sed excedit speciem, dicens : *Et dirigam thronum ejus usque in æternum. Item in utrumque : Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium. Et si venerit injustitia ejus, arguam eum in virga hominum, et in artibus filiorum hominum : misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli, a quibus abstuli a conspectu meo, et fidelis fiet domus ejus. Iterum excedit speciem : et regnum ejus in æternum in conspectu meo, et fidelis fiet domus ejus. Iterum excedit speciem : et regnum ejus in æternum in conspectu meo, et thronus ejus erit confirmatus usque in æternum (Ibid., 15, 16). Quod autem videtur in excessu specie thronum Christi promittere in æternum, thronum filii hominis promittit, et ita Corpus Christi, id est, Ecclesie. Non enim propter David promisit Deus regnaturum Christum : cui ante constitutionem mundi premisit hanc claritatem. Et per Isaiam sic dicit Deus Christo : *Magnum tibi erit istud : ut voceris puer meus, et status tribus Jacob, et Israel dispersionem convertas. Ecce posui te in testamentum gentibus, in lumen gentium, ut sis in salutem usque in novissimum tempus (Isa. xlix, 6). Quid majus Filio Dei vocari puer meus, et Israel dispersionem convertere, aut per eum factum esse ipsum Israel et cælum et terram, et que in eis sunt visibilia et invisibilia? Sed ei dixit magnum esse, qui Filio Dei mixtus est ex semine David. Omnis enim promissio Abraham et David, ipsa est, ut semen eorum miseretur ei, cujus sunt omnia, et esset coheres in æternum : non propter eos regnaret Christus, qui est omnium rex a Patre constitutus. Quid deimus de Salomone? cum Deo est, an post idololatriam reprobatus est? Si cum Deo dixerimus : impunitatem spondebimus idololatriam cultoribus. Non enim dicit Scriptura, poenitentiam egisse Salomonem, aut recepisse sapientiam. Si autem reprobatus dixerimus : occurrat vox Dei, que dicit, nec terre quidem regnum auferre Salomoni propter David, sicut scriptum est in libro Regum :**

*Disrumpens disrumpam regnum tuum de manu tua : et dabo illud servo tuo. Verum, in diebus tuis non faciam hæc, propter David patrem tuum. De manu filii tui accipiam illud. Verum omne regnum non accipiam, sceptrum unum dabo filio tuo : propter David servum meum, et propter Jerusalem civitatem, quam elegi, (III Reg. xi, 11, 11). Quid enim prodest David, si propter eum filius ejus regnum terre consequeretur, cæleste perditurus? Quo manifestum est, cum Deo esse Salomonem : cui regnum quidem terre ablatum non est propter David, quod et dixit : *Arguam in virga hominum percussam ejus : misericordiam autem meam non auferam ab eo (II Reg. xvii, 14). Quod si neque reprobatus est, neque idololorum cultores regnum Dei possident : manifestum est, figuram fuisse Ecclesie bipartite, Salomonem, cujus latitudo cordis et sapientia, sicut arena maris, et idololatria horribilis. Disrumpens, inquit, disrumpam regnum tuum de manu tua : verum in diebus tuis non faciam. De manu filii tui accipiam illud. Juges operationis erit, disrumpens disrumpam : sicut benedicens benedicam, et multiplicans multiplicabo semen tuum. Ostendit enim semper futurum Salomonem in filio, id est, in posteris : cujus posthomi Salomonis temporibus non auferit Deus regnum, secundum promissa Patrum : sed corrigit illud usque in æternum, ut auferat jugiter secundum idololatriam Salomonis, in suo peccato perseverantis. Alias, quomodo de manu Salomonis disrumpens disrumpit aut non disrumpit, si non nunc est Salomon in filiis bonus aut malus? Quod autem dicit : Verum, non omne regnum accipio : in speciem redit, incipiens aliam figuram in filio Salomonis et servo. In Jesu Nave quoque sic dicit Dominus, manifestans in uno homine futurum corpus ostendit : sed hoc loco maium tantummodo. *Peccavit, inquit, populus et transgressus testamentum, quod disposui ad illos, ferati sunt de anathemate, miserunt in vasa sua (Jos. viii, 14) : cum solus Achar de tribu Juda id fecisset. Quod corpus semper futurum intelligens Jesus, sic ait, cum eum occideret : *Exterminet te Deus sicut et hodie (Ibid., 25). Illud autem multo magis necessarium est scire : omnes omnino civitates Israel et gentium, vel provincias quas Scriptura alloquitur, aut in quibus aliquid gestum refert figuram esse Ecclesie. Aliquis quidem partis male tantum, aliquas bonæ, aliquas vero utriusque. Et si sint aliqua, quæ etiam in gentes, quæ foris sunt videantur convenire : in parte tamen, quæ intus est, convenitur omne corpus adversum, sicut in Israel captivo, promittitur gentibus ad Deum reditus. Impossibile est enim legem loqui ei, qui in lege non est : de eo loqui, ad ipsum tamen non : et sive alicubi sine ista occasione non in Israel specialiter alienigenas alloquitur, in utroque omnimodo credendi sunt : quoniam, etsi eveniebat specialiter quod prophetatum est, Ecclesia tamen est. Proprietas denique non omnibus speciebus convenit. Nam et Damascus et Tyrus et Soor et alia multæ****

* Al. evenit.

usque nunc exstant, quas Deus penitus tolli, nec restaurari dixerat. In alienigenis autem civitatibus Ecclesiam conveniri apertum est in Ezechiele, cui cum Dominus diceret, predicare interitum in Theman, quæ est Esau, et in Dagon, quod est idolum allophylarum, intellexit parabolam esse adversum Hierusalem et templum. *Factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, confirma faciem tuam super Theman, respice in Dagon, propheta in silvam summam Nages: Audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus. Ecce, ego incendam in te ignem, et comedet in te omne lignum viride, et omne lignum aridum. Non exstinguetur flamma incensa et cumburetur in ea omnis facies a subsolano usque ad aquilonem, ut cognoscat omnis caro, quia ego Dominus succendi illud, non exstinguetur ultra. Et dixi, non, Domine. Ipsi dicunt ad me: Nonne parabola est hæc, quæ dicitur (Ezech. xx, 45, 49)? Et factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens: Propterea, fili hominis, propheta et confirma faciem tuam ad Hierusalem, respiciens sancta eorum: et prophetabis super terram Israel. Hæc dicit Dominus: Ecce ego educam gladium meum de vagina sua: et disperdam de te inimicum et injustum. Sic exiet gladius meus de vagina sua super omnem carnem a subsolano usque ad aquilonem, et sciet omnis caro, quia ego sum Dominus, qui emisi gladium meum de vagina sua, non egredietur ultra. Confirma, inquit, faciem tuam, super Theman, et respice in Dagon (Ezech. xxi, 4, 5). Et interpretatus est dicens: Confirma faciem tuam ad Hierusalem, et respice in sancta eorum. Et ostendit in omnem Hierusalem, dicens: Disperdam de te inimicum et injustum. Ita futurum generaliter ait: Sic exiet gladius meus super omnem carnem a subsolano usque ad aquilonem. Ostendit in Hierusalem esse Theman, quam illic Deus interficit, et Dagon, et omnia execrabilia gentium operante filio David Salomone in filiis suis, quæ etiam evidenter dejecta templa Dei et demolita, atque spiritualiter exorta, projecit in torrentem, id est, sæculum, qui nascitur filius David Josias, ut dirumpatur altare in Bethel, sicut scriptum est: *Altare, altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur de domo David: Josias nomen illi* (III Reg. xiii, 2). Ninive civitas alienigenarum, bipartitæ Ecclesiæ figura est. Sed quia ordinem lectionem interpretando prosequi, longum est: satis erit, quod specie convenire non potest dicere. *Erat, inquit, Ninive civitas magna* (Jonæ iii, 5): adeo, cum esset adversa Deo, ut metropolis Assyriorum, quæ et Samariam delevit, et omnem Judæam semper oppressit: sed in figura Ecclesiæ prædicante Jona, id est, Christo, omnis omnino liberata est. Eadem Ninive omnino insequenti Propheta peritura describitur, cui prædicans Dominus: *Signum est Jone in ventre cæti* (Math. xii, 40; Luc. xi, 30). Atque ut et ipse Propheta ostendit, non esse illam civitatem specialem, interpouit aliqua, quæ speciei modum excedant.*

A Non erat, inquit, finis gentilibus illius: cum esset civitas unius gentis. Et iterum: *Multiplicasti mercatus tuos super astra cæli*, id est, Ecclesiam. Et iterum: *Super quem non venit malitia tua semper? Numquid putavit unius civitatis malitia, super omnem hominem, aut semper venisse, nisi illius, quam Cain fratris sanguine fundavit nomine filii sui, id est, posteritatis? Manifestius adhuc docet Propheta, Ecclesiam esse Ninive. Et extendet, inquit, manum suam in Aquilonem* (id est, populum solis alienum adversus Meridianum) *et perdet Assyrium* (Soph. ii, 13). Et illud: *Ninive, exterminium sine aqua in deserto: et pascetur in medio ejus greges, omnes bestię terræ et cameleonti, et hirci in laquearibus ejus cubabunt, et bestię vocem dabunt in fossis ejus, et corvi in portis ejus, quoniam cedrus altitudinis ejus. Civitas contemnens, quæ habitat in spe, quæ dicit in corde suo: Ego sum, et non est post me* (Ibid., 13, 15). Et adhuc: *Quomodo facti est in exterminio, pascea bestiarum? Omnis, qui transiit per illam, sibilabit et movebit manus suas* (Ib., 15). *O illustris et redempta civitas, columba, quæ audivit vocem, non recepit disciplinam, in Domino non est confisa, et ad Dominum suum non appropinquavit. Principes ejus in ea, ut liones frementes; judices ejus, ut lupi Arabiæ, non relinquentes in mane. Prophetæ ejus, spiritu elati, viri contemptores. Sacerdotes ejus prophetant sacra, et conscelerant legem; Dominus autem justus, in templo ejus non faciet injustum* (Soph. iii, 1, 5). *Ægyptus item bipartita est. Ecce, inquit, Dominus sedet super nubem letem, et venit in Ægyptum* (Isa. xix, 1, 3). [Nubes, corpus est spirituale post Baptismum, et claritas filii hominis. Primus est enim adventus Domini jugiter corpore suo venientis, sicut dicit: *Amodo videbitis venientem in nubibus cæli*] *et comminuantur manufacta Ægypti a facie illius, et cor ipsorum minorabitur in illis, et exurgent Ægyptii super Ægyptios, et expurgabit homo fratrem suum et homo proximum suum, et pugnabit civitas contra civitatem, et exurgit gens super gentem* (Math. xxiv, 30), id est, Ægyptus super Ægyptum, et lex supra legem, sensus scilicet diversitate sub una lege: *Et turbabitur spiritus Ægyptiorum in ipsis, et cogitationes eorum dispergam. Et postquam nunc generi speciem, nunc genus speciei miscuisset, adjecit, dicens: Die autem illo erit altare Domini in regione Ægyptiorum, et tituli ad terminos ejus Domino. Erit autem in signum in æternum Domino, in regione Ægyptiorum* (Isa. xix, 19). Non dixit: licebit esse altare ad terminos Ægypti in æternum: sed, erit. Ezechiel vero apertius ostendit totum mundum esse Ægyptum, dicens: *O dies! quia prope est dies Domini, dies nubis, finis gentium erit: et veniet gladius super Ægyptios. Et jungit speciem: Et erit tumultus in Æthiopia, et cadent vulnerati in Ægypto, et cadent fundamenta ejus. Persæ et Cretes, et Lydi, et omnes commesticii, et*

^a Græce βεβηλωσι profanant.

^b Lege expugnabit.

fili testamenti mei, gladio cadent in ea cum ipsis (Ezech. xxx. 5-5). Hoc autem factum est, cum post excidium descenderent in Ægyptum, et occiderentur illie a Nabuehodonosor secundum Hieremie prophetationem. Fiet autem et generaliter, novissimo die, quando cum Ægyptiis filii testamenti ceciderint, Ægyptiorum more viventes. Item per Ezechielem minatur Deus regi Ægyptiorum, et ejus multitudini, quod essent terribiles in sanctos, inter circumcisos deputati: quod non convenit, nisi in eos, qui sibi circumcissione, id est, sacris blandiuntur. Quoniam igitur dedit timorem suum super terram vitæ: ut dormiret in medio incircumcisorum vulneratus gladio Phario, et omnis multitudo ejus cum ipso, dicit Dominus. Et illic a genere ad speciem: *Hæc dicit Dominus: Circumfaciam te super terram populorum multorum et extraham te in hamo meo, et extendam te super campi tui: et constituam super te omnes aves cæli, et saturabo omnes bestias universæ terræ: et dabo carnes tuas super montes, et saturabo sanguine tuo colles, et rigabitur terra ab his, quæ de te procedunt; a multitudine tua in montibus vepres implebo ubi te, et cooperiam cælum cum extingueris, et obscurabo astra ejus, solem in nube contegam, et lunæ non lucet lumen ejus. Omnia quæ lucent lumine in cælo obscurabuntur, et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus. Jungit speciem: Et exasperabo cor populorum multorum: cum ducam captivitatem tuam in nationes, in terram, quam non noveras (Ezech. xxxii, 4-8). Excedit speciem: Et contristabuntur super te multæ nationes, et reges earum, mentis alienatione stupebunt, cum volabit gladius meus super facies eorum, in medio eorum erit ad ruinam ex die ruinæ tuæ. Redit ad speciem: Quoniam hæc dicit Dominus: Gladius regis Babylonis venit tibi in gladiis giganteum, et dejiciam virtutem tuam, pestes a nationibus omnes, et pendent contumeliam Ægypti, et conteretur omnis virtus ejus. In genus: Et perdam omnia pecora aqua multa: et non turbabit eam pes hominis ultra, et vestigium pecorum non calcabit eam. Tunc requiescent aquæ eorum, et flumina eorum, ut oleum habebunt, dicit Dominus (Ibid. 9-14). Species: Et dabo Ægyptum in interitum, et desolabitur terra cum plenitudine sua, et dispergam omnes inhabitantes in ea (Ibid., 15). Genus: Et scient, quia ego Dominus sum. Operiam, inquit, cælum, cum extingueris: et obscurabo astra ejus, solem in nube contegam et lunæ non lucebit lumen ejus. Omnia, quæ lucent lumine in cælo obscurabuntur super te: et dabo tenebras super terram tuam (Ezech. xxxii, 7, 8). [In passione Domini, non in terra Ægypti tantum fuerunt tenebræ: sed in toto orbe. Sed nec, capta Ægypto, obst. puerunt gentes, expectantes ruinam suam ex die ruinæ ejus. Nam et de Soor sic scriptum est: *Hæc dicit Dominus ad Soor: Nonne, u die ruinæ tuæ, in gemitu vulneratorum, dum interficiuntur gladio, in medio tui commovebuntur insulæ, et discedent a sedibus suis omnes principes maris, et auferent mareas et vestem aurium suarum: dispersibunt se**

*in stupore mentis, stupebunt et timebunt in interitu tuo, et ingemiscunt super te, et accipient lamentationem et dicent tibi: Quomodo destructa est de mari civitas illa laudabilis, quæ dedit timorem suum omnibus inhabitantibus in ea? et timebunt insulæ ex die ruinæ tuæ (Ezech. xxvi, 15-18, sec. LXX): Ad clamorem vocis tuæ, gubernatores tui timore timebunt, et discedent de navibus omnes remiges tui et vectores et proretæ maris super terram stabunt, et ululabunt super te voce sua, et clamabunt super te amarum, et imponent super caput suum terram, et cinerem sternerent, et accipient super te lamentationem filiorum, lamentum Soor. Quantum invenisti mercedis de mari? Satiasti gentes multitudine tua, et a commixtione tua locupletasti omnes reges terræ. Nunc autem contristata es in mari, in profundo aquæ commixtio tua, et omnis congregatio tua in medio tui. Ceciderunt omnes remiges tui: omnes qui inhabitant insulas contristati sunt super te, et remiges eorum mentis alienatione stupuerunt, et lacrymatu est vultus eorum super te. Mercatores eorum de gentibus exsibilabunt te: perditio facta es, ultra non eris in æternum, dicit Dominus (Ezech. xxvii, 28-36, sec. LXX).] Nunquid in unam insulam conveniunt, quæ dicta sunt: aut sola potuit locupletare omnes reges terræ? Sed aliqua relinquimus locis opportunis: quibus etsi strictim dicuntur, videri possunt. Tyrus bipartita est, sicut per Isaiam dicitur, qui post multa species et generis, hinc quoque adiecit, dicens: *Erit post septuaginta annos Tyrus, sicut canticum fornicariæ. Accipe citharam angularem, civitas fornicariæ, oblita bene citharizare, multa cantica canta: ut tui commemoratio fiat. Et erit post septuaginta annos, respectionem faciet Deus Tyri, et iterum restituetur in antiquum (Isa. xxiii, 15-17).* [Nunquid credibile est, universa regna terrarum, Tyrum venisse negotiandi causa? Quod si veniant; quæ utilitas, prædixisse futura Tyro commercia omnibus regnis terræ, si non Tyrus, Ecclesia est, in qua emne terrarum negotium est æternæ vitæ? Sequitur enim et ostendit, quod sit ejus negotium, dicens: *Et erit negotiatio ejus et merces sancta Domino (Isa. xxiii, 15-17).* Non enim in illis colligitur: sed illis, qui habitant in conspectu Domini. *Omnis negotiatio ejus, edere et bibere et repleti, in signum memoriæ in conspectu Domini (Ibid. 18).* Si ergo negotiatio ejus, sancta Domino: quomodo potest omnibus esse regnis, nisi ubique fuerit ista Tyrus? Sequitur enim aperte, ostendit quid sit Tyrus, dicens: *Ecce Dominus corrumpet orbem terrarum, et vastabit illum, et nudabit faciem ejus: disperget eos, qui inhabitant in eo, et erit populus sicut sacerdos (Isa. xxiv, 4-6).* [Nam illius orbis, ejus negotiatio sancta Domino? et famulus sicut Dominus et famula sicut domina] *Et erit emens sicut et cadens: et qui debet, sicut ille cui debetur; et qui senerat, sicut ille qui seneratur: quia corruptione corrumpet terra, et vastabitur vastatione terra. Os enim Domini locutum est hæc. Planxit terra, curvatus est orbis terræ, planxerunt alti terra. Te tu autem facinus admisit, propter eos, qui inhabitant in ea: quia**

transierunt legem, et mutaverunt jussa testamenti A et asinorum, et omnium pecorum, quæ sunt in castris illis secundam stragem istam. Et erit, quicunque relicti fuerint ex omnibus gentibus convenientibus super Hierusalem, et ascendant quotannis adorare regem Domini Deum omnipotentem, celebrare diem festum scenopægiæ (Zach. xvi, 4-16). Elam alienigenarum est. Ille speciali jungit generalem, monstratque bipertitam. Hæc dicit Dominus: Confringam Nair arcem in Elam principatus eorum. Et exedit speciem. Superducam, inquit, quatuor ventos, a quatuor curdiibus cæli, nec erit gens quæ illuc non veniat, quæ expel'at Elam. Redit in speciem: Et terrebo illas, coram inimicis eorum, qui quæruunt animas eorum, et superducam eos secundum iram indignationis meæ, et mittam post eos gladium meum, donec consumat eos. Jungit genus: Et ponam sedem meam in Elam: et perdam inde regem et potentes. Erit in novissimis diebus in æternum captivitatem, Elam, dicit Dominus (Jerem. xxv, 35-38, sec. lxx; sed juxta. Vulg. lxxx, 35-39). Non quid credendum est non sui-se gentem, quæ non venerit ad expugnamdam Elam, aut illic sedes Domini, ejus captivitatem vertit, nisi Ecclesiastica sit figura? Quæ vero species: Sinistre tantum sunt, ut Sodoma, sicut scriptum est: Audite verbum Domini, principes Sodomorum (Isa. i, 10), et quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus: ubi et Dominus exiit Loth, quod est, discessio, ut reveletur homo peccati (II Thess. ii, 5). Babylon civitas adversus Hierusalem: totus mundus est in parte sua, quam in hæc Israel. Hæc convenientur: Visio, inquit, adversus Babylonem, et dicit adversus orbem terrarum venturos sanctos Dei milites: Tollite vicem et exultate vicem illis, nolite timere, exhortamini; manus aperite magistratus: quia ecce ego præcipio. Sanctificati sunt et vocati gigantes veniunt iram meam lenire gaudentes simul et injuriam facientes. Vox multarum gentium in montibus similis gentium multarum, vox regum et gentium collectarum (Isa. xlii, 4-5, sec. lxx): cum Babylonem gens et rex Medorum everterit. Sequitur enim et dicit, qui sint isti reges, et quæ Babylon. Deus sabaoth præcepit geni bellatrici venire de longinquo, de summo fundamento cæli. Deus et bellatores ejus corruerunt universum orbem terræ. Ululate, proximus est enim dies Domini, et convitio a Deo aderit. Propter hoc omnes manus resolventur, et omnis anima hominis trepidabit. Turbuntur legati parturientis, et parietes circumstantes, alius ad alium expavescent, et facies eorum sicut flamma commutabuntur. Ecce enim dies Domini insanabilis venit indignationis et iræ ponere orbem terrarum desertum, et peccatores perdere ex eo (Ibid., 4-9). [Diem Domini, ex quo passus est, dicit: ex quo spiritualiter interficitur mundus, interficiente exercitu Dei: dum ejus lumen iniqui non vident, sicut serventur, dicens: Stella enim cæli exterioris et omnia luminaria ejus, lumen dabunt et tenebrescet, et non permanebit lumen ejus. Et infligam mortis terræ mala, et injuriis pe-

^a Egentes, recte.

^b Forte tardare, vel manere, vel non ardere

cata eorum, et perdam injuriam scelestorum, et injuriam superbiorum humiliabo.] Et erunt qui remanserint (id est quos supradicti milites non occiderint), honorati magis quam aurum, quod non tetigit ignem, et homo honoratus erit magis quam lapis ex Saphir: Caelum enim indignabitur, et terra commovebitur a fundamentis, propter animati nem iræ Dei in die, qua aderit indignatio ejus. Jungit speciem: Et erit qui relictus est: quasi capreola fugiens, et sicut ovis errans, et non erit qui colligat, ut homo ad populum suum convertatur, et venire in tribum suam festinet. Qui enim incidit, superbitur: et si qui collecti sunt, gladio cadent, et filix eorum, in conspectu eorum cadent, et domus eorum diripient, et uxores eorum habebunt. Ecce, excito vobis Medos, qui non computant pecuniam, neque auro opus est illis (Isa. xiii, 10-17). [Subtiliter iuserit genus: cum enim a estis, non opus est auro et argento: nisi Ecclesiasticus, qui fruitur spiritualiter vita. Sagittationes juvenum confringent, et filii vestris non miscebuntur, et super nepotes vestros non parcent oculi eorum (Ibid., 18).] Omnia spiritualiter, sicut de eadem Baby'one, scripta sunt: Felix est, qui obtinebit, et collidet parvulos suos ad petram (Psal. cxxxvi, 9). Neque enim regem Medorum, quod obtinuerit adversus Babylonem, dixit felicem, et non Ecclesiasticus, qui obtinet et collidunt filios Babylonis ad petram scandalati. Obtinet autem, sicut scriptum est: Qui obtinet modo, teneat, donec de medio fiat (II Thess. ii, 7). Et post multa speciei et generis, clausura periochæ aperte omnes ostendit esse Babylonem, et eos in terra atque in montibus suis, id est in Ecclesia perdere. Hæc dicit Dominus: Ponam Babylonem desertum: ut inhabitent in ea erici, et erit in nihilum, et ponam illud luti voraginem in perditionem. Hæc dicit Dominus sabaoth, dicens: quomodo dixi, sic erit: et quemadmodum cogitavi, sic perseverabit, ut perdam Assyrios in terra mea et in montibus meis, et erunt in concalcatione, et auferetur ab eis jugum eorum, et gloria ab humeris eorum auferetur. Hæc cogitatio, quam cogitavit Dominus in orbem terræ totam, et hæc monus ultra super omnes gentes orbis terræ. Deus enim sanctus quod cogitavit, quis disperget, et manum illam fortem quis avertet (Isa. xiv, 22-27)? Quoties enim autem post excidium minatur ruinæ civitatis habitationem boëtiarum, spiritus immundos dicit habituros in hominibus, quos sanctus Spiritus deseruit. Non enim hanc injuriam possunt interferri habitatores, aut ruinam sustinere. Sermones (inquit Amos) quos vidit super Hierusalem, et cepit. In tribus impietatibus Damasci et in quatuor non aversabor eam, eo quod secebant serris ferreis in utero habentes (Amos i, 4-5). Et iterum: In tribus impietatibus Idumæe et in quatuor non aversabor eam, propterea quod persecutus est in gladio fratrem suum (Ibid., 11). Et multas alias civitates alienigenarum in Ecclesiæ figura convenit. Ubiqueque aut Idumæam, Theman, Besor, Seir nominat, fratres malos significat. Sunt autem posses-

^a Forte istis.

siones Esau. Serras vero ferreas: homines dicit duros et asperos, qui secant parturientes Ecclesias. Item: omnes gentes quæ sub cælo sunt, in civitate Dei iram Dei habere et illic perenti, Jeremias testatur, dicens: Sic dicit Dominus Deus Israel: Accipe calicem vini meri de manu tua, et potabis omnes gentes ad quas ego mitto te: et voment et insanient a facie gladii, quem ego mitto in medio illarum. Et accipi calicem de manu Domini, et potabis gentes ad quas misit me Dominus ad ipsas Hierusalem et civitates Judæ, et reges ejus, et principes ejus: ut ponentur in desolatione, et in devastatione, et in sibilatione, et Pharaonem regem Ægypti, et pueros ejus, et potentes ejus, universum populum ejus, et omnes promiscuos ejus, et reges omnes alienigenorum, Ascalonem et Gazam et Accaron, et quæ contra faciem Azoti, et Idumæam et Moabitum, et filios Ammon, et regem Tyri, et regem Sidonis, et reges qui trans mare sunt, et Dedan et Theman et Bosor, et omnem circumtransam a facie, et omnes promiscuos qui commorantur in deserto, et omnes reges Elam, et omnes reges Persarum, et universos reges a subsolano, qui longe et qui juxta sunt, unumquemque ad fratrem suum, et omnia regna terræ quæ super faciem terræ sunt, et dices illis: Hæc dicit Dominus omnipotens: Bibite et inebimini, et vomite, et cadeis et surgetis a facie gladii, quem ego mitto in medium vestrum. Et ad eos qui noluerunt accipere calicem, ita ut bibant, dices: Sic dicit Dominus: Bibentes bibetis, quia in civitate in qua invocatum est nomen meum, super ipsam incipio vexare vos: et vos purgatione non eritis purgati, quia gladium ego invoco super inhabitantes terram (Jerem. xxv, 15-29).] Potabis, inquit, Hierusalem, civitates Juda, et reges ejus et principes ejus. Deinde dicit: Et universa regna terræ, quæ super faciem terræ sunt: ut ostenderet, ab speciali Hierusalem transitum fecisse ad generalem, in qua sunt omnes gentes terræ, quas illic Deus percutiet, sicut et interpretatus est, dicens: Quoniam in civitatem in qua invocatum est nomen meum, in ipsa incipio vexare vos, et vos purgatione non eritis purgati. Numquid Jeremias, cum esset in corpore qui de Judææ carcere nunquam, nisi tractus, is et in Ægyptum: perspicue adjecto mero in calice id potum daret omnibus gentibus quæ sub cælo sunt, aut nunc per Ecclesiam prophetat? Quod si tunc quoque et nunc in Ecclesia locus est, manifestum est, et omnes gentes, ad quas ille Jeremias loquitur, conveniri in principali eorum parte. Si quid enim summum Sathanas, si quid grave, si quid dextrum in suo corpore habet: cælestibus miscuit, ut bellantium mos est, fortibus fortes opponere. Unde Apostolus dicit, non esse sanctis pugnam adversus humanitatem, sed adversus spiritualia nequitiæ in cælestibus (Ephes. vi, 12).

REGULA V.

De Temporibus.

Temporum quantitas in scripturis frequenter mistica est tropo synecdoche; aut legitimis numeris, qui

multis modis positi sunt, et pro loco intelligendi. Sy-
 need ehe vero, aut a parte totum est, aut a toto pars.
 Hoc tropo, 400 annos servavit Israel in Ægypto. Nam
 dicit Deus Abraham: *Sciens scies, quia peregrinum erit
 semen tuum in terra non sua, et dominabuntur eorum et
 affligent eos annis 400* (Gen. xv, 15). Exodi autem Scri-
 ptura dicit: *40 annos fuisse in Ægypto* (Exod. xii, 40).
 An non omni tempore servavit? Querendum ergo, ex
 quo tempore: quod invenire facile est. Dicit enim
 Scriptura non servasse populum, nisi post mortem
 Joseph, et omnium fratrum ejus, et omnium sæculi
 illius. *Fili autem Israel creverunt et multiplicati sunt,
 et Cethæi fuerunt et prævulnerunt, multiplicabat autem
 eos terra. Eraxerit autem rex alter super Ægyptum,
 qui ignorabat Joseph, et dixit genti suæ: Ecce
 gens filiorum Israel magna multitudo, et valent super
 nos. Venite ergo circumveniamus eos* (Exod. i, 7-10).
 Si autem post mortem Joseph cepit servire populus,
 et 500 annis, ex quibus in Ægypto demoratus est,
 deducimus ad annum regni Joseph (regnavit enim a
 50 annis usque in 110) erunt reliqui servitutis Israel,
 6 anni 340, quod Deus dixit 400. Si autem omne
 tempus peregrinationis suæ servavit Israel, plus est
 quam Deus dixit. Si ex morte Joseph secundum
 Scripturæ sanctæ fidem, minus est. Quo manifestum
 est, 400 a toto partem esse. Nam post 300 annos,
 pars aliorum, 400 anni sunt. Propterea dixit, 400 an-
 nos. Si hic in omni summa temporis, ut puta post 9
 dies est, aut post 9 menses: primus dies mensi 10
 est, sicut scriptum: *In utero matris figuratus sum caro
 10 mensium coagulatus in sanguine* (Sup. vi, 2). Sicut
 autem in prima parte temporis cujusque tempus est,
 ita in novissima hora totus dies sit; reliquæ mille
 annorum, mille anni sunt. Sex dies sunt mundi ætas,
 id est 6000 annorum. In reliquiis sexti diei, id est
 mille annorum natus est Dominus, passus et resur-
 rexit. Item reliquæ mille annorum dicte sunt mille
 anni primæ resurrectionis. Sicut enim reliquæ sextæ
 ferie, id est, tres horæ, totus dies est, una ex tribus
 sepulture Domini: ita reliquæ sexti diei majoris quo
 surrexit Ecclesia, totus dies est, mille anni. Hoc
 enim tropo, constant tres dies et tres noctes. Noctis
 autem et diei, 24 horæ unum tempus est, nec adji-
 ciuntur noctes diebus, nisi certa ratione. Alias, dies
 solus dominus, sicut Apostolus dicitur mansisse apud
 Petrum 15. Namquid opus erat dicere, totidem die-
 bus et noctibus? Sic enim scriptum est: *Vespere et
 mane die, unus* (Gen. 1-5). Quod si nox et dies, unum
 tempus est: novissima hora diei, et diem totum et
 noctem transactam retinet. Similiter et novissima
 hora noctis, totam diem et noctem futuram. Hora
 enim pars est utriusque temporis. Hora qua sepultus
 est Dominus, pars est sextæ ferie cum sua nocte quæ
 transierat, et hora noctis, qua surrexit, imminens
 est pars diei. Ceterum, si neque in die præsentis nox

A est præterita, neque in nocte præsentis dies crastinus:
 non die resurrexit Dominus, sed nocte. Quoniam dies
 ab ortu solis est, sicut scriptum est: *Luminare majus
 iactum diei* (Ibid., 16). Dominus autem ante solis or-
 tum resurrexit. Nam Marcus dicit: *Oriente sole* (Matth.
 xvi, 2), non orto, sed oriente, id est, ad ortum
 eunte: Lucas autem, *diluculo* (Luc. xxiv, 1). Sed ne
 de hac locutione ambigeretur, a'lii Evangelistæ aperto
 noctem fuisse testantur. Nam Matthæus nocte dicit
 venisse mulieres ad monumentum, et vidisse Domi-
 num (Matth. xxviii, 1). Joannes vero, *cum adhuc te-
 nebræ essent* (Joan. xi, 4). Si autem Dominus ante
 solem, id est, ante initium diei resurrexit, nox illa,
 pars erat illucescentis diei. Quod et competit operi-
 bus Dei, ut non dies obscuraretur in noctem, sed nox
 B lucescat in diem. Ipsa enim nox illuminatur, et efflu-
 scitur dies: quod est figura eorum, quæ facta erant
 in Christo. Quoniam Deus qui dixit: *De tenebris lu-
 men fulgere in cordibus nostris* (II Cor. iv, 6). Qui il-
 luminavit tenebras, sicut scriptum est: *Tenebræ tæ
 sicut meridies erant* (Isa. lxxviii, 10). Et: *Nox transivit,
 dies autem appropinquavit; sicut in die decenter ambu-
 lemus* (Rom. xiii, 12). Prius est enim quod carnale
 est, deinde quod spirituale. Dies ergo primus et no-
 vissimus, a toto pars est. Solum medius plenus fuit, a
 vespera in vesperam, secundum conditionem atque
 præceptum. Sicut Moyse dicit: *A vespera in vesperam
 e obscuravi diem sabbatum* (Lev. xxiii, 35). Quidam
 autem dicunt, ex die computandum: quoniam Do-
 minus tres dies et noctes dixit, non tres noctes et dies.
 C Sed hoc non longa ratione destruitur. Si enim ex die
 initium sepulture, in nocte finis: si autem in die fi-
 nita est, a nocte cepit. Nam si dies utrinque conclu-
 ditur, plus erit unus dies. Dicunt præterea, non posse
 in die esse noctem præteritam, nec in nocte diem fu-
 turum: separatos tres dies et noctes oportere assi-
 gnari, computante, primum diem, quo crucifixus est:
 alteram, trium horarum reparatarum, tertiam sab-
 bati, erit Domini dies 4. Qui autem hanc circumven-
 tionem vitant, consentiunt a nocte quidem compu-
 tandum: sed noctes a diebus debere separari, di-
 centes, in 3 horis tenebrarum importunarum primam
 noctem, alteram sabbati, tertiam illucescentis Domi-
 nicæ. Noctes quidem veluti tres sunt, sed dies duo.
 Primus in tribus horis post tenebras: secundus,
 D sabbati. Non enim qui separatos dies promit, potest
 dicere in nocte qua resurrexit, fuisse diem futurum.
 Quod si id consentiat, consentiat necesse est, in re-
 liquis diei sextæ ferie, fuisse diem noctem præteritam.
 Quæ si tenebræ importunæ fuerunt, tres tamen horæ
 lucis, ejusdem sunt diei: nec amiserunt ordinem,
 quoniam pars essent diei ac noctis suæ. Taceo 3
 horas tenebrarum noctem esse non potuisse, quod
 præter ordinem fuerint conditionis Dei. Quidquid
 enim signi est, non turbat elementorum rationabi-

^a Cethæi fuerunt. LXX, Exod. i, 7. *Ἰσραηλῶν ἐγένετο, ἔρρησι γένετο.*

^b In uno quadringentes et 50, ut reliqui fiant, demptis 80, anni 550; et ita Exodi xii, 40; Joseph.

Iib. II Antiquitat. cap. 6.

^c Obscuravi. Leg. cum Vidg. *celebrabitis*, aut cum LXX, *sabbatizabitis, σαββατίζετε.*

em cursum. Non enim quia stetit sol et luna diebus Josue (Jos. x, 13) et Ezechia (IV Reg. xx, 10), solus sol reversus est: aliquid cursus inter solem et lunam mutilatum est et detractum, vel additum diei aut nocti, et nova exinde cœpit temporum aut nomeniæ supputatio, quam statuit Deus in solem et lunam, esse in temporum dies et annos, sicut in Genesi scriptum est (Gen. 1, 17). Multo magis in illo die, nihil turbatum est, cui non sunt adjectæ 5 horæ tenebrarum, ut essent 15. Namque si solem obscuratum, et cursu ostensum diem dicimus, quod nomen, quem ordinem damus ipsi diei, qui fuisse dicitur, inter sextam feriam et sabbatum, nisi his sabbatum fuit et hebdomada illa 3 dies habui? Certe, si contentio ratione minime sedari potest, compendio probamus, 3 horas tenebrarum non pertinere ad sepulturam Domini, eo quod adhuc viveret. Non enim potuit esse in corde terræ, nisi ex quo mortuus vel sepultus est, quod factum est in tribus horis sextæ feriæ, intra duodecimam. Quoniam post occasum solis, non licebat Judæis sepelire: cum esset pura cœna initium sabbati sicut Joannes dicit (Joan. xiii, 2; xix, 42). Illic ergo, propter cœnam puram Judæorum, quoniam proximum fuerat monumentum posuerunt Jesum. Dies autem noctibus dignitate, non novitatis ordine præferuntur; ut omnes masculi primogeniti sunt, sicut dictum est: *Genuit filios et filius, et obiit* (Gen. v). Quod contra legem naturæ sit, ut omnes illi masculos primum genuissent. Nobis autem totum tempus, dies est. Omnia nova sunt, figuræ transierunt. Ex legitimis numeris sunt, *septenarius, denarius, duodenarius*. Idem est autem numerus, et eum multiplicator: ut septuaginta, vel septingenti, vel toties in se: ut septies septem, aut decies deni. Sed aut perfectionem significant, aut a parte totum, aut simplicem summam. Perfectionem, ut *septem spiritus, Ecclesie septem* (Apoc. 1, 4-11). Aut ut dicit: *Septies in die laudabo te* (Psal. cxviii, 164): aut *septies tantum recipiet in isto sæculo* (Matth. xxii, 12; Eccl. xxxv, 15). Similiter, *denarius*, ut alius Evangelista dicit: *Centies tantum recipiet in isto sæculo* (Marc. x, 50). Et Daniel, angelorum et cœli vel Ecclesie innumerabilem multitudinem denario numero complexus est, dicens: *Ille milliū apparebunt illi, et decies millies denaria circumstabant* (Dan. vii, 10), Et David: *Currus, inquit, Dei decies millies tantum* (Psal. lxxvii, 18) Et de omni tempore, David: *in mille sæcula* (Psal. civ, 8). Item, per duodenarium de omni Ecclesia dictum est *14400 et duodecim tribus* (Apoc. vii, 4, 5), omnes gentes, sicut: *Judicabit's duodecim tribus Israel* (Matth. xix, 28). A parte totum: quoniam^b centum tempus legitimis numeris definitur, ut in Apocalypsi: *Habitabis pressuram 10 dies* (Apoc. iv, 10): cum significet usque in finem. Septuaginta autem in Babylone, idem tempus esse, importunum est nunc probare. Præter legiti-

mos etiam numeros, quodcumque tempus in quocumque numero frequenter breviter scriptura, sicut supradictum tempus, Hora appellatum est, dicente Apostolo: *Novissima hora est* (I Joan. ii, 18). Et dies: sicut, *Ecce, nunc dies salutationis* (II Cor. vi, 2). *Et annum prædicare*: sicut per Isaiam: *Prædicare annum Domino acceptabilem* (Isa. lvi, 2) Quoniam non ille, quo Dominus prædicavit, solus huius acceptabilis: sed et iste quo prædicat, sicut dictum est: *Tempore accepto exaudivi te* (Isa. lxxix, 8); et Apostolus interpretatur: *Ecce nunc tempus acceptabile* (II Cor. vi, 2). Finit denique huius anni, id est iudicii junxit, dicens: *Prædicare annum Domini acceptabilem, et diem retributionis*. Et David: *Benedices, inquit, coronam anni benignitatis tue* (Psal. lxxiv, 12).

B Aliquando hora, dies et menses, annus est, sicut in Apocalypsi: *Parati in horam, et diem, et mensem, et annum* (Apoc. ix, 15), quod est, tres anni et dimidium. Ibidem, menses pro annis: *Datum est ei delere homines, menses quinque* (Ibid., 5). Aliquando, dies denario numero 100 dies sunt, sicut in Apocalypsi: *Dies mille ducenti sexaginta* (Apoc. vi, 5); nam millies ducentes sexagies centeni centum viginti sex millia dies sunt, qui sunt anni trecenti quinquaginta, mensibus trecentorum dierum. Ibidem: unus mensis denario numero, 400 menses, ut: *Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus* (Ibid., 2). Nam quadragies bis centeni, 4200 menses sunt, qui sunt anni trecenti quinquaginta. Tempus, aut annus est, aut 100 anni: sicut: *Tempus, et tempora, et dimidium temporis* (Dan. vii, 25; xii, 7), quod est, aut 3 anni et dimidius, aut 550. Item: Unus dies aliquando centum anni sunt: sicut de Ecclesia scriptum est: *Jacere in civitate, ubi et Dominus ejus crucifixus est, et post tres dies et dimidium* (Apoc. xi, 8, 11). Et *oportet filium hominis Hierusalem ire, et multa pati a senioribus et principibus sacerdotum, et scribis, et occidi, et post tres dies resurgere* (Matth. xx, 18; Marc. x, 55; Luc. xviii, 32). Ipse enim tercio die resurrexit. Generatio aliquoties et centum anni sunt: sicut Dominus dicit Abrahæ: *Quarta autem generatione revertetur huc* (Gen. xv, 16). In Exodo vero, non de servitutis, sed de totius peregrinationis tempore dictum est: *Quinta autem generatione, ascendit populus ex Aegypto* (Exod. xii, 42), id est, post 450 annos. Item generatio, aliquoties 10 anni sunt: sicut Jeremias dicit: *Eritis in Babylonia, usque ad generationes septem* (Baruch vi, 2). Ternarium numerum, eundem esse, qui et denarius, idem plenus in Evangelio deprehenditur. Mattheus enim dicit: *tribus servis creditam Domini substantiam* (Matth. xxv, 15). Lucas vero *decem* (Luc. xix, 15): quos decem in tres religit, dum et ipse a tribus dicit exactam rationem. Aliquoties unus dies mille anni sunt: sicut scriptum est: *Qua die gustaveritis ex arbo e. morte moriemini* (Gen. ii, 17). Et septem dies primi, 7000 anni sunt. Sex diebus operatus est Deus, et requievit ab omnibus

^a Lege 14400, ex citato loco Apocal.

^b Centum.

^c *Salvationis*. Forte *salvationis*, aut *salute*. Signif.

bus operibus suis die septimo, et benedixit et sanctificavit illum (*Ibid.*, 2, 5). Dominus autem dicit: *Pater meus usque modo operatur* (*Joan.* v, 17). Sicut enim istum mundum sex diebus operatus est: ita mundum spirituales, qui est Ecclesia, per 6000 annos operatur, cessaturus die septimo quem benedixit, fecitque in aeternum. Id est quod Dominus inter cetera mandata nihil salubrius cepit quam observemus et diligamus *diem sabbatorum*. Qui autem praecepta Dei fecit, sabbatum Dei diligat: id est, septimum diem quietis aeternae. Propterea Deus hortatur populum non intrare portas Hierusalem cum onere in die sabbati, et minatur portas, et intrantibus per eas et exenibus, sicut Hieremite mandat, dicens: *Vade, sta in portis filiorum populi tui, in quas ingreditur rex Juda et egrediuntur, et in omnibus portis Hierusalem, et dices ad eos: Audite verbum Domini, qui intratis portas istas. Haec dicit Dominus: Custodite animas vestras, et nolite tollere onera in die sabbatorum, et nolite exire portas Hierusalem, et nolite ferre onera de domibus vestris in die sabbatorum, sicut munlovi patribus vestris: et non obaudierunt in auribus suis, et induraverunt cervicem suam super patres suos, ut me non audirent, neque perciperent disciplinam. Erripe si me audiri is, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbatorum, ut non faciatis omne opus vestrum, et sanctificetis diem sabbatorum, et intrabunt per portas civitatis hujus reges et principes, sedentes in sede David. Et ascendent es in curris et equos, ipsi principes eorum iri Juda, qui inhabitant Hierusalem. Et habitabit civitas haec in aeternum, et veniet de civitatibus Juda, et de civitatibus Hierusalem, et de terra Benjamin, et de terra campestri, et de terra qua ad austrum, afferentes holocausta et incensa, et manna, et thus, ferentes laudationem in dono Domini. Et si me non audieritis, ut sanctificetis diem sabbatorum, ut non portetis onera, neque intretis per portas Hierusalem: succendam ignem in portis ejus, et consumet domos Hierusalem, et non extinguetur (*Jerem.* xvii, 1)-27). Sufficeret breviter mandasse non operari sabbatis. Ut quid: *Nolite inferre onera per portas Hierusalem?* Aut, si opus erat: et oppris speciem diceret, id est, nolite inferre per portas. Non enim alqui per muros et tecta inferebant onera in civitatem. Hierusalem biperita est, et portae ejus bipertite. Per portas inferentur exitus de Hierusalem sancta: et per easdem intratur in maledicta. Qui autem intrant per portas, intrant in aeternam Hierusalem, ut reges in curribus, et in equis, sedentes in sede David, sicut per Isaiam: *Adducent sibi filiorum ex omnibus gentibus donum Deo cum equis et curribus in splendore multorum, cum umbraculis in sanctam civitatem* (*Isa.* lvi, 26). Portae sanctae civitatis Hierusalem, Christus est, et vicarii ejus, custodes legis: interficientes vero prophetas et lapidantes ad se missos. Porta diabo us est, et vicarius ejus pseudoapostoli praevaricatores*

A legis, claves regni caelorum alto sensu abscondentes. Ipsi sunt portae, quae non videntur Ecclesiam, quae supra petram fundata est. *Quoniam fundamentum Dei aeternum, sicut scriptum est: Cognovit Deus, qui sunt ejus* (*II Tim.* ii, 19). Si quis autem per praecepta presidentium cathedrae Moysi introit, per Christum intrat. Ipsius enim sunt praecepta, ipse exponit onus peccatorum suorum, et sine illo non intrat in requiem sabbati. Si quis vero non per praecepta, sed per facta presidentium cathedrae Moysi intrat, filius est gehennae magis quam ipsi. Et requiescentibus universis, qui ante sabbatum manna collegerunt: ille cum onere suo invenitur in die sabbati, in quo non est, manna colligere, neque onus exponere. Quia narrant audire vocem filii Dei clamantis in Ecclesia et dicentis: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam* (*Matth.* xi, 28). Isti sunt lures, qui non per januam veram, sed per portas suas intrant in suam Hierusalem. Et succendet Deus ignem in portis Hierusalem, et comburet itinera ejus, et non extinguetur. Ignis enim qui specialis Hierusalem portas exussit, exstinctus est. Apostolus autem sabbatum, et alia legis mandata, figuram esse futuri, sic ait: *Nemo ergo iudicet vos in cibo et potu aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum: quod est umbra futuri* (*Coloss.* ii, 16). Multis in locis, unius temporis diversi eventus in septem separatim describi duo tempora fecerunt, quasi ex ordine se insequentia. In genere autem, uno tempore et uterque eventus: Si 44 anni sub Joseph, ubertatis et sterilitatis 7 anni sunt tantum (*Gen.* xli), id est omne tempus passionis Domini, in cuius figura factus est Joseph dominus Aegypti, cum esset 50 annorum. Qui sunt itaque nobis 7 anni ubertatis et saturitatis: idem ceteri 7 sterilitatis et famis. Isto enim tempore ministratur Dominus divitibus famem, pauperibus vero saturitatem. Promittit haec bona; et mala duplicis temporis uno tempore futura. Testatur scriptura Exodi (*Exod.* x), quia manifestum est, omnium plagarum Aegypti immunem esse Israel: et per tres dies tenebrarum lumen habuisse. Quod nunc spiritualiter geritur, sicut Deus eidem Pharaoni postea comminatus est dicens: *Dabo tenebras super terram tuam* (*Ibid.* 2). Aliquoties unum tempus in multas dividit partes: quarum singulae totum tempus sint. Sic annus quo fuit Noe in arca, dividitur in omnes numeros. Quoties tamen temporum inventio est, quateruarius numerum specialiter tempus est a Domini passionis usque in finem. Quateruarius est autem, quoties aut plenus est, aut post tertium pars quarti, ut 540 aut tres et dimidio. Ceteri vero (quam pro locis intelligendi sunt), sig. a sunt, non manifestae definitiones. Quadraginta ergo diluvi die totum tempus est. Nam isti sunt 40 anni in Aegypto, et 40 anni in deserto, et 40 dies jejunii Domini et Moysi et Ecclesiae, quibus in Ecclesia jejuni et Ecclesia, id est, abstinet

^a In splendore multorum. LXX. Isa. lvi, 20, ἰλαμπύνας ἡμίωνων, in lampenis multorum.

^b Eliae v. c. recte ut in Reg. xix.

a mortuorum voluptatibus. Idem 40 dies quibus manducet et bibit Ecclesia cum Domino post resurrectionem 40 anni sunt quibus erat Ecclesia manducans et bibens sub Salomone, pace uniusque versum profunda, premente tamen eos impetio Salomone : sicut eadem Ecclesia dicit : *Pater unus oppressit nos* (III Reg. xii, 50). Quadraginta dies, fuit aqua in stato suo, et tandem defecit : ut bis et defectio aquæ 10 mense, id est, perfecto tempore compleretur. Sed in genere, non ita est, ut quodam tempore invalescat, et deinde deficiat. Quoniam tempore quo valet carnaliter, eodem deficit spiritualiter, ut ipsa elatio sit defectio, usque dum perficiatur tempus. Sic mundus regnans ponitur sub pedibus Ecclesiæ filii hominis. Qui sunt itaque 40 dies, exsolvit peccata Juda, et Israel 449, quod est unum atque idem. Et 7 mense sedit Arca, idem tempus : Et deliciebat aqua usque in 10 mensem, idem tempus. Exiit de arca 12 mense (Gen. vii, 14). Hic est annus libertatis Domini acceptabilis. Quo completo, manifestabitur Ecclesia, mundi pertransisse diluivium. Unaquæque pars hujus anni, item annus est. Quale si diceret, exiit de Arca quadragesimo die, aut mense 7 aut 10.

REGULA VI.

De Recapitulatione.

Recapitulationes sunt istæ partes ab initio usque in finem : sicut Adam usque Enoch, id est, Ecclesiæ translationem, septem generationes, quod est, omne tempus. Rursus ab Adam usque ad Noe, id est, reparationem, decem generationes, quod est omne tempus : et a Noe usque ad Abraham decem generationes. Nam et centum anni, quibus ab Arca fabricata est, omne tempus est quo Ecclesia fabricatur, et eo tempore, in diluvio pereuntibus universis, gubernatur. Quod prudentibus plenius investigandum data via relinquimus. Quoniam ne copia Scripturæ interpretando foret ; singula persepienda, et ea que hunc intellectum forte impediunt, removenda non putavimus, alio properantes. Inter regulas quibus spiritus lege signavit : quo luminis via custodiretur, nihil custodit recapitulatione sigillum ea subtilitate, ut continuatio magis narrationis, quam recapitulatio videatur. Aliquoties enim sic recapitulat : Tunc illa hora, illo die, eo tempore : sicut Dominus loquitur in Evangelio, dicens : *Die qua exiit Loth a Sodomis, pluit ignem de celo, et perdidit omnes* (Gen. xix, 24). Secundum hæc, *erunt dies filii hominis* (Matth. xxiv, 37), quando revelabitur illa ora, *qui erit in tecto, et vasa ejus in domo, non descendat tollere ea, et qui in agro similiter non revertatur retro* (Matth. xiii, 15, 16). Meminerit uxoris Lot (Luc. xvii, 32). Numquid illa hora, qua Dominus revelatus fuerit adventu suo, non debet quis converti ad ea, que sua sunt, et uxoris Lot meminisse, et non antequam reveletur? Dominus autem illa hora, qua revelatus fuerit, jussit ista observari : non solum ut

A abscondendo querentibus gratiorem faceret veritatem : sed etiam, ut totam illud tempus, diem vel horam esse monstraret. Eodem itaque hora, id est, tempore, ista observanda mandavit : sed antequam reveletur. Eadem quidem hora : sed in qua parte horæ, ratione agnosceretur. Aliquoties autem non sunt recapitulationes hujusmodi, sed futuræ similitudines, sicut Dominus dicit : *Cum videritis, quod dictum est per Danielem prophetam, tunc qui in Judæa sunt, fugient in montes* (Matth. xxiv, 15; Dan. ix, 27). Et inducit finem. Quod autem Daniel dixit : In Africa geritur neque eodem tempore finis. Sed quoniam licet non in eo tamen titulo futurum est. Propterea tunc dixit, id est, cum similiter factum fuerit per orbem : quod est discessio et revelatio hominis peccati. Hoc genere locutionis dicit Spiritus in Psalmis. *Cum converterit Dominus captivitatem Sion : facti sumus velut consolati : Tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificavit Dominus facere cum illis. Magnificavit Dominus facere nobiscum : facti sumus letantes* (Psal. cxxv, 1-5). Dicendo vero : *Cum averterit Dominus captivitatem Sion : tunc dixerunt in gentibus. Nunc avertet, inquit. Tunc dicent in gentibus. Nos enim gentes, quorum captivitatem avertit. Sicut illorum in figuram, tempus habemus dicentes : Magnificavit Dominus facere cum eis, magnificavit Dominus facere nobiscum. De similitudine itaque tempus suum et nostrum, unum fecit et junxit, dicens : *Tunc dicent in gentibus, id est, cum similiter gentibus fecerit. Nec illud prætereundum puto, quod spiritus sine mysteris vel allegoria aliud intelligi voluit. Super Joannem multi Pseudoprophete prædixerunt in hunc mundum. In isto cognoscite spiritus Dei. Omnis spiritus qui solvit Jesum, et negat in carne venisse, de Deo non est, sed hic de Antichristo est. Quod audistis quoniam venit, et nunc in isto mundo præsens est* (I Joan. iv, 3). Numquid omnis qui non negat Jesum in carne venisse, Spiritum Dei habet? Sed hanc negationem, in opere non in voce esse, et unumquemque non ex professione, sed ex fructibus intelligi debere : in omni Epistola qua non nisi de fructibus bonis et malis scripsit, subtiliter admonet, eodem genere locutionis, sicut dicit : *In isto cognoscimus eum, si præcepta ejus custodiamus* (I Joan. ii, 3, 4). *Qui autem dicit : Quoniam cognovi eum et mandata ejus non servat, mendax est. Numquid ex professione dixit intelligi fratrem qui Deum nescit, et non ex operibus? Et qui dixerit, quoniam diligit Deum, et fratrem suum odit : mendax est* (I Joan. iv, 20). Si enim ut dicit, diligit Deum : doceat operibus, adhæreat Deo, diligit Deum in fratre. Si credit Christum incarnatum ; quiescat odire membra Christi. Si credit Verbum carnem factum : quid persequitur in carne, *Verbum caro factum* (Joan. i, 14). Quid persequitur verbum in carne? Quod dixit Dominus : *Quandiu fecistis uni ex fratribus meis minimis in me**

* Lugentibus v. c.

credentibus, mihi sectatis (Matth. xxv, 40): non operetur malum in Christi carne, id est, in servis ejus, quoniam Dominus et Ecclesia, una caro est. In qua carne si credit esse hominem: cor non diligit, aut quod crudeliter, cur odit, sicut scriptum est: *Qui non diligit fratrem, permanet in morte* (I Joan. iii, 15). Et, *qui fratrem suum odit, homicida est* (Ibid., 15). Abul majus evidentius signum cognoscendi Antichristi non esse dixit, quam qui negat in carne, idem odit fratrem? Tale autem quod dicit: *Quoniam qui negaverit Christum in carne, de Deo non est* (II Joan. xvii): quale, *Nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii, 3): cum multi dicant Dominum Jesum, ipso contestante: *Non omnes qui mihi dicunt, Domine, Domine, introibunt in regnum caelorum* (Matth. vii, 21). Sed hoc loco Apostolus, *neminem posse dicere Dominum Jesum Christum, nisi in Spiritu sancto* secundum conscientiam dixit (I Cor. xii, 3), secundum interiorem hominem, non secundum solam professionem, ut ostenderet illis, qui dicunt Dominum Jesum, nihil minus habere ab his, qui charismatum generibus extolluntur. Sed unum atque eundem Spiritum possidere omnem, qui Dominum Jesum crediderit, idem operibus credidisse monstraverit. *Nemo, inquit, potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto: Divisiones autem sunt charismatum, idem vero spiritus. Et divisionis ministeriorum sunt: et idem Dominus* (Ibid., 4, 5). Solvere autem Jesum, est non facere quod Jesum fecisse conlatur, sicut idem Dominus dicit: *Qui solverit unum ex mandatis istis minimis, et sic docuerit homines, minimus vocabitur in regno caelorum* (Matth. v, 20). Et quid sit *olverit*, ex consequentibus aperit, dicens: *Qui autem fecerit, et sic docuerit. Hanc ergo negationem, operum esse, non vocis, et Paulus apostolus confirmat dicens: Dominum scire consentur, factis autem negant* (Tit. 1, 16). Et iterum: *habentes formam pietatis, virtutem autem ejus negantes* (II Tim. iii, 5). Hoc sensu dicit quosdam fratres, Christum non voce sanete predicare, sed corde. Nam voce sanete predicant. Consentit denique predicationi eorum, et mandat audiri, dicens: *Quid interest sive per occasionem, sive per veritatem Christus ununtur* (Philipp. i, 18). Dominum enim Christum Antichristus non voto, sed occasione praedicat. Alia tendens, per Christi nomen ingreditur: quo sibi viam sternat, quo sub Christi nomine, ventri pareat, et his (quod turpe est dicere), sanctitatis et simplicitatis nomen imponat, signis et prodigiis cubiculorum operi Christi esse asseverans. Quos salubri cautione vitare admonet Apostolus dicens: *Filiis abstinete vos a simulacris* (I Joan. v, 21).

REGULA VII

De diabolo et corpore ejus.

Loci duo illustrati, Isaia cap. xiv, Et Ezech. xxxviii.

De diabolo et corpore ejus breviter videri potest, si id quod de Domino et ejus corpore dictum est, id quoque observetur. Transitus namque a capite ad corpus, eadem ratione dignoscitur, sicut per Isaia

A de rege Babylonis dicitur: *Quomodo cecidit Lucifer de caelo, mane oriens? contritus est in terra qui mittebatur ad omnes gentes? Tu autem dixisti in animo tuo: In caelum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam, sedeo in monte alto super montes altos in aquilonem, ascendam super nubes, ero similis Altissimo. Nunc autem ad inferos descendisti in fundamenta terrae. et qui viderint te, mirabuntur super te, et dicent: hic est homo, qui concitat terram, movet reges, qui ponit orbem terrae totum desertum. Civitas autem destruat abductosque non solvit. Omnes reges gentium dormierant in honore, in domo sua. Tu autem projectus es in montes velut mortuus. abominatus cum omnibus qui ceciderunt in desertis gladio, et descenderunt ad inferos. Quomodo venisti: sicut vestimentum sanguine conspersum, non erit mundum, ita nec tu eris mundus, quia terram meam perdidisti, et plebem meam occidisti. Non eris in aeternum tempus semen inquam, fara, filios tuos interfice, peccatum patris tui non resurgant* (Isai. xli, 12, 22). In regem Babylonis, et omnes reges, et omnis populus significatus, unum enim est corpus. *Quomodo, inquit, cecidit de caelo Lucifer, mane oriens, constructus in terra: qui mittitur ad omnes gentes? Tu autem dixisti in animo tuo: In caelum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam. Diabolus hoc sibi promittit. Non enim sperat retinendo in caelum posse ascendere, qui ne dejiceretur, resistere non valuit. Multo magis ista homo sperare non potest: et tamen hominem esse sic dicit: *Hic est homo qui incitat terram. Sed praeter hanc rationem, quam neque diabolus, neque homo sperare potest, se posse in caelum ascendere, et super stellas Dei sedens, similem se Deo fieri, etiam ipsa Scriptura aliud inquirendum admonet. Nam si in caelum et supra stellas Dei dicit se sedem suam positurum: quomodo in monte alto sedebit, aut super montes in aquilonem vel in nubibus ut similis sit Altissimo? non enim Altissimus in hujusmodi habet sedem. Caelum, Ecclesiam dicit: sicut precedente Scriptura videbamus. De hoc caelo cecidit Lucifer matutinus. Lucifer enim bipertitus est: sicut Dominus dicit in Apocalypsi de se et de suo corpore: *Ego sum radix et genus David, et stella splendida matutina, sponsus et sponsa* (Apoc. xvii, 16). Item illic: *Qui vicerit, dabo illi stellam matutinam* (Apoc. ii, 28): id est, ut sit stella matutina sicut Christus, quem accepimus. Pars ergo Lucifer, id est, adversum corpus, quod est diabolus, reges, et populus, cecidit de caelo, et confringitur in terra. His regibus dicit Sapientia: *Audite ergo reges et intelligite: discite judices finium terrae, praebete aures, qui contemnit multitudinem, et placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est vobis potestas a Domino, et virtus ab Altissimo; qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. Quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, neque custodistis legem* (Sap. vi, 2, 5). Rex ergo Babylonis totum corpus est: sed pro laeis intelligimus, in quam partem corporis conveniat. *Cecidit de caelo Lucifer, in omne corpus potest con-***

venire. *In cælum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam*, similiter, et caput : majores, qui stellarum Dei, id est, sanctorum dominum dominantium putant, cum ipsorum minores dominantur, sicut scriptum est : *Major serviet minori* (Gen. xxv, 25). Huic Esau, id est, fratribus malis, sic dicit Dominus per Abdiaam prophetam : *Exaltans habitationem suam, dicens in corde suo : Quis me deducet ad terras? Si exaltatus fueris sicut aquila, et inter stellas ponas nidum tuum, inde te detrahā, dicit Dominus* (Abd. i, 5, 4). *Sedeho in monte alto super montes altos, in aquilonem, ascendam super uubes, ero similis Altissima* (Isa. xiv, 13). Mons altus, populus est superbus. Montes alti, singuli quique, qui adunati montem faciunt, id est, corpus diaboli. Multos enim esse montes malos, dicit Scriptura : *Transferentur montes in corde maris* (Psal. xlv, 5). *Herunt : Fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt, quoniam iratus est Deus* (Psal. cxvii, 8). Nam et corpus Domini, id est, Ecclesia, mons dicitur : et singuli qui Ecclesia, faciunt montes, sicut scriptum est : *Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus, annuntians imperia ejus* (Psal. ii, 6). Et iterum : *Perdam Assyrios in terra mea, et in montibus meis* (Isa. xiv, 25). Et iterum : *Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam* (Psal. lxxi, 5). Et iterum : *Montes exultabunt velut arietes, et colles velut agni orium* (Psal. cxiii, 4). Deus in monte Sion habet sedem, et in montibus Israel, et in nubibus sanctis suis : quod est Ecclesia. Scriptum est : *Tineat a facie Domini omnis terra : quoniam exurgit de nubibus sanctis* (Psal. xxxv, 8). Iterum, *nubibus mandabo, ne pluuant super eam imbrem* (Isa. v, 6). Iterum : *Nimbus et nubes in circuitu ejus* (Psal. xcvi, 2). Et quod in monte Sion habitet, sic dicit : *Cognoscetis, quia ego sum Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancto meo* (Ezech. xxxv, 5). Et diabolus in monte sedet, sed Seir, qui est Esau, id est, fratrum malorum : quem montem Deus increpat per Ezechielem, et dicit in lertia universæ terræ desolaturum, quod adversum Israel inimicitias exerceat. Ipse est mons, ipsi montes Aquilonis. In his diabolus sedet; et nihilum cæli veluti dominatur. Haecenus, *se similem dicit altissimo* (Isa. xiv, 14). Dux sunt partes in Ecclesia, *Anstri et Aquilonis*, id est, Meridiana et Septentrionalis. In parte meridiana, Dominus manet. Scriptum est : *Ubi pascis, ubi manes in meridiano* (Cant. i, 6)? Diabolus vero, in Aquilonem, sicut Deus dicit populo suo : *Illum persequar ab Aquilone a vobis, et expellam illum in terra sine aqua, id est, in suis; et exterminabo faciem ejus in mare primum, et posteriora ejus in mare novissimum, quod est in populos primos et novissimos* (Joel. xi, 10). Instar Ecclesiæ, fabricatus est iste mundus, in quo Sol oriens, non nisi per Austrum, id est, meridianum iter habet; et decursa Australi parte, invisibilis vadit in locum suum rediens. Sic et Dominus Deus noster Jesus Christus, Sol æternus partem suam percurrit, unde et meridianum vocat. Aquiloni vero,

A il est, adversæ parti non oritur : sicut iidem cum in judicium venerint, dicent : *Justitiæ lumen non luxit nobis* (Sap. v, 6). Timentibus autem Dominum, *aritur Sol justitiæ : et sanitas in pennis ejus*, sicut scriptum est (Malach. iv, 2). Malis vero meridie nox est : sicut scriptum est : *Dum sustinent ipsi lumen, factæ sunt illis tenebræ, fulgorem obscura nocte ambulaverunt, palpabunt sicut cæcus parietem, et cui non sunt oculi, palpabunt et cadent meridie, quasi media nocte* (Isa. lxxv, 9, 10, sec. lxx). Iterum : *Occidet sol meridie, et tenebricabit super terra dies luminis* (Amos viii, 9). Iterum : *Propterea nox erit vobis de visione, et tenebræ vobis erunt ex divinatione, et occidet sol super prophetas, et obscurobit super eos dies luminis* (Mich. iii, 6). Huic populo ex Austro comminatur Deus, sicut per Ezechielem Seor increpat, dicens : *Spiritus Austri contrivit te* (Ezech. xxvii, 16). Is enim confringere permittit, dicens : *Exsurge, Aquilo, et veni, Auster : persta hortum tuum, et defluent unguenta mea* (Cant. iv, 16). Exurgente enim nequam spiritu, resistit Spiritus sanctus, qui Domini hortum perficit, et eliciuntur unguenta, id est, odor suavitatis offeritur. Et per Ezechielem, idem ex reliquiis populi mali sic dicit Deus, *adducere super populum suum, partem ejusdem populi, quod est mysterium facinoris : Ecce ego super te Gog, principem Mo'och et Tabel : et congregabo te, et adducam te, et ponam te a novissimo Aquilone, et adducam super te montem Israel : et perdam arcum de manu tua sinistra, et sagittas tuas de manu dextera, et dejiciam te super montes Israel* (Ezech. xxxix, 1-4). Hoc autem geritur, a passione Domini : quoadusque de medio ejusdem mysterii facinoris decedat Ecclesia, quæ detineat, ut in tempore suo detegatur impietas, sicut dicit Apostolus : *Et nunc quid detinent, scitis, ut in suo tempore detegatur : Mysterium enim jam nunc operatur iniquitatis : tantum, ut qui detinens detinet modo, donec de medio fut. Et tunc revelabitur ille impius* (II Thess. ii, 6-8). Et in Hieremia legimus, peccatores Israel in Aquilone convenire, Domino dicente : *Vade et lege sermones istos ad Aquilonem, et dic : Convertere ad me, domus Israel, dicit Dominus* (Jerem. iii, 5). Meridianum vero pars est Domini; sicut et in Job scriptum est : *A meridiana parte germinabit ibi vita* (Job. vi, 17). Aquilo diaboli : Utraque autem pars, in toto mundo. *Ascendam, inquit, nubes : ero similis Altissimo. Nunc autem ad inferos descendens in fundamenta terræ. Qui viderint te, mirabuntur super te, et dicent : Hic est homo qui concitat terram, commovet reges, qui ponit orbem terræ totum desertum.*

Numquid in diabolum convenit, *Qui viderint te, mirabuntur super te? Aut in regem novissimum, cum ad inferos descendes? Ipso enim ad inferos descendente, non erit qui miretur, mundo finito. Non enim dicent : Hic est homo qui concitavit terram, reges, et posuit orbem terræ totum desertum : sed incitat, et commovet et ponit.* Hominem enim totum corpus dicit tam in regibus quam in populis : ejus hominis superbi partem cum Deus percussit, et ad

interos desiccat, dicimus. *Hic est homo qui incendit A* terram, commovet reges, scilicet sanctos: *Qui ponit orbem terrarum totum desertum*: irridendum vox est, non confirmantium, sicut illi: *Qui dissolvit templum, et triduo illud suscitavit* (Marc. xv, 29) *Dixit enim: Fortitudinem faciam, et sapientiam intellectus. Auferam terminos nationum, et fortitudinem illarum vastabo, et comminuum civitates eorum habitantibus: et totum orbem comprehendam manu, velut nidum, et velut ova derelicta auferam, et non erit qui effugiat me, ut contradicant mihi* (Isa. x, 13, 14). Numquid ista quae sibi promittit, valet implere? *Ponit quidem orbem terrarum totum desertum, sed orbem suum. Civitates autem destruxit, utique sui orbis. Est enim hyperitus, mobilis et immobilis: sicut Paralipomenon: Commoveatur a facie Domini omnis terra. Etenim fradavit orbem terrarum, qui non commovebitur. Abductasque non solvit* (1 Par. xvi, 30; Ps. xcvi, 9). Potest, inquit, in speciem convenire; quod captivis in oculo relaxasset, sed inimicis raptum astutians, principali tota in eos uteretur potestate. Quod obijurat Deus, dicens: *Ego quidem iratus sum modice: ipsi autem adjecerunt in mala* (Zach. i, 15). Veruntamen in figuram generalitatis facta et dicta sunt, et spiritualiter implentur: dum hi qui dominantur, humilitatis subditos aut tentationis causa vel merito sibi subditos sine respectu pietatis atque communis conditionis affligunt, quibus non sufficit potestas, sed ea immoderatus uti contemnunt, quod eulcat, dicens: *Persequentes retributionem* (Isai. i, 25). Et iterum: *Extendit manum suam ei in retribuendo* (Ps. lvi, 21). Parum est enim quod inimicus est; adhuc gestit et in subditum vindicare, sicut scriptum est: *Omnes subditos vobis compungitis*. Dissimulans odisse Dominum, inimicum et vindicantem: quod per vindictam quam soli sibi Deus exceptavit, aliis quid sanctitatis usurpet. Scriptum est enim: *Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus* (Rom. xii, 19). *Omnes reges terrarum dormierunt in honore, homo in domo sua* (Isai. xiv, 18, 19). *Reges, sanctus dixit. Nam non omnes reges vel privati in domo sua dormierunt, sicut sancti in domo (-sua) quam delegerunt. Tu autem projectus es in montes velut mortuus abominatus, cum omnibus qui ceciderunt inserti gladio, et descendunt ad inferos. Diabolo dicit, Projectus es in montes, in quibus sedet. Denique non dixit mortuus: sed velut mortuus abominatus. Adhuc enim vivit: licet ipse in suis gladio perimatur, et ad inferos descendat. Sicut enim Dominus, quicquid sui patiuntur, se pati dixit* (Matth. xxv, 40): ita et diabolus ipse in suis inculcatur, ipse abominatus confringitur, sicut scriptum est: *In diminutione populi, comminatio principis* (Prov. xiv, 28). Diabolus ab homine suo non separatur: nec homo in quo diabolus non est, potest dicere: *Ero similis Altissimo*. Nec diabolus, hic homo, qui incendit terram: nisi in homine fuerit. Sicut Dominus, homodici non potest, nisi in homine; nec homo, nisi in Christo. Sed quid in quem conveniat,

pro locis observandum est. Iterum corpus ipsius diaboli convenit dicens: *Quomodo venisti? sicut vestimentum sanguine conspersum non est mundum, ita nec tu eris mundus: quia terram meam perdidisti, et plebem meam occidisti. Non eris in aeternum tempus, semen nequam; para, filios tuos interficere peccatis patris tui, ut non resurgant* (Isai. xiv, 19-21, sec. lxx). Hic ostendit non convenire in speciem. Rex enim Babilonis, qui terram Domini vastavit, et populum occidit, id est, Nabuchodonosor mundus obit, in aeternum vivit: corpori dicit sui cuiusque temporis parare quos genuerit, interfici peccatis ejus quo ipse, qui convenitur genitus. Novissimus enim rex non filios, sed fratres habere potest. Neque velut mortuus cum ad inferos descenderit, sed mortuus. Ver Ezechielem sic Deus increpat regem Tyri: *Quoniam exaltatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, habitatione Dei habitavi in ordine maris. Tu autem homo es, et non Deus: et dedisti cor tuum tanquam cor Dei. Numquid sapientior es tu Daniele? Sapientes arguerunt te sapientia tua. Numquid sapientia tua aut doctrina tua fecisti tibi virtutem et aurum et argentum thesauris tuis? Numquid in multa doctrina tua, et in mercatu tuo multiplicasti virtutem tuam? Propterea haec dicit Dominus: Quoniam dedisti cor tuum, sicut cor Dei: propter hoc, ecce ego induco super te alienas pestes ex gentibus, et exinanient gladios tuos super te, et super decorem doctrinae tuae: et vulnerabunt decorem tuum in perditionem, et deponent te, et morieris morte vulneratorum in corde maris. Numquid diciturus es in conspectu interficientium te: Deus ego sum? Tu vero homo es, et non Deus. In multitudinem circumversorum peribis, in manibus alienorum: quia ego leatus sum, dicit Dominus. Tu es signaculum multitudinis et coronae decoris: in deliciis paradisi Dei fuisti, omnem lapidem optimum habens in te alligatum; Sardinum, Topazium, Smaragdum et Carbunculum et Sapphirum, et Jaspem, et argentum et aurum et Ligyrium et Achin et Amethystum, Chrysolitum et Bergillum, et Onychium: et auro repesisti thesauros tuos et apothecas tuas. Cum Cherubin posuisti te in monte sancto Dei: fuisti in medio lapidum igneorum, abiisti sine macula in diebus tuis, ex qua die erratus es, donec invententur iniquitates tuae in te. A multitudine negotiationis tuae implesti promptuario tua iniquitate et peccatis: et vulneratus es a monte Dei. Abduxit te Cherubin de medio lapidum inferorum, exaltatum est cor tuum in corde tuo: corrupta est doctrina cum decore tuo. Propter multitudinem peccatorum et iniquitatem negotiationis tuae, contaminata sunt sancta tua: educam ignem de medio tui, hic te devorabit. Et dabo te cinerem in terra tua, in conspectu omnium videntium te, et omnes qui te noverunt inter nationes, constribuntur super te. Perditio factus es, et non eris in aeternum tempus* (Ezech. xxviii, 2-19, sec. lxx). [Quoniam exaltatum est, inquit cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, habitatione Dei habitavi in corde maris: et in hominem convenit dicentem: Ego sum Christus; et in diabolo qui in corde maris, id est, populi

habitat, sicut Deus in corde sanctorum suorum sedet. Populus, in corde maris, id est, in voluptate vel altitudine sæculi habitat, sicut in alio loco dicit Deus eadem civitati: *Satiata et honorata es nimis in corde maris. In a qua multa deduxerunt te remiges tui: Spiritus Austri contrivit te in corde maris virtutis tuæ.] Tu autem homo es, et non Deus (Ezech. xxvii, 25-26).* Et diabolus in homine, homo dicitur est: sicut Dominus dixit in Evang. lio: *Inimicus homo hoc fecit (Matth. xiii, 28).* Et interpretatus est, dicens: *Qui ea seminavit, diabolus est (Ibid., 29).* Homo diaboli, Deus esse non potest. Propterea in utrumque convenit: *Tu homo es, et non Deus. Dediti cor tuum, tanquam cor Dei. Numquid sapientior es tu Daniels? In Daniele,* totum corpus est Ecclesiæ: quia non potest esse peccati sapientior in negotiis vite, sicut ille sapientior est in suaquam filiis suis. Potest etiam in speciem convenire: quoniam *Daniel* specialiter confundit regem Babylonis, in figuram, qui Prophetico spiritu regem superbum ad confessionem unius Dei, Ecclesiastica majestate prostravit; qui confessione suarum virtutum, et cœlesti sapientia, Babylonis superstitiones evertit. *Sapientes te non arguerunt sapientia tua.* Non solum enim Daniel sapiens, sed etiam tres pueri, qui regem et unum regnum ejus cum ipsis diis suis, unum Dominum asserendo, eodem Deo presente confuderunt. Idem tunc usque generaliter ejusdem tam externas quas internas Babylonis, lumine veritatis dirumpunt. *Nam quid in scientia tua, aut sapientia tua fecisti tibi virtutem, et aurum et argentum thesauris tuis? Numquid in multa scientia, aut in mercatu tuo multiplicasti tibi virtutem tuam? et exaltatum est cor tuum in virtute tua.* Putant enim superbi et benevolentiam suscipientis Dei ingrati, sua virtute aliquid posse, et sapientia ditari, nescientes scriptum esse: *Non fortibus cursum, non fortibus prælium, neque sapienti panis (Ecc. ix, 11).* Et iterum: *Numquid magnificabitur securis sine concisore (Isa. x, 15)?* Et non quidem prudentibus divitæ, et non scientibus gratia. Hæc enim non sunt in nostra potestate, sed a Deo conferuntur. *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, tanquam non accepisti (I Cor. iv, 7)?* Et iterum: *Non gloriatur sapiens, in sapientia sua (Jerem. ix, 23).* Propterea hæc dicit Dominus: *Quoniam dediti cor tuum, sicut cor Dei: Propterea, ecce ego induco super te alienos, pestes ex gentibus: et exinanient gladius suos super te, et super decorem scientiæ tuæ. (Ezech. xxviii, 7, 8)* Etsi potest in speciem convenire, quod reges sæculi per suam superbiam, dominos se appellari patiuntur; tamen hoc quoque convenit in genus. Frequenter enim inducit Deus in Ecclesiam alienigenas, et multos in morte vulnerat. Sed etiam occulta persecutione multos inducit ex gentibus, in quibus tentet populum suum, et occidat nequam per similes, sic Mathatham. *Et vulnerabunt accorem tuum*

A in perditionem. Alios enim non in perditionem, sed cum spe sanitatis vulnerant. *Et deponet te,* id est, humiliabunt: et morieris morte vulneratorum in corde maris. Non dicit vulnerato, *morieris morte vulneratorum:* nisi quia non aperte vulneratur, et moritur: sed ipse est, in quibus vulneratur. *Numquid narrans narrabis in conspectu interficientium te: Deus sum ego?* Id est, numquid divini generis titulis terribis eos, quibus traditus fueris, tan spiritualiter quam carnaliter? *Tu vero homo et non Deus, in multitudine incircumcisorum periturus es manibus alienorum: qui ego locutus, dicit Dominus.* Nunc aperuit, quo genere te ille dicat Deum: dum minatur et in multitudine incircumcisorum periturum manibus alienorum: quod non convenit, nisi in eum qui sibi circumciscus videtur. Rex enim Tyri, mortem solam potuit timere: *Nomen a circumciscis, aut cum eis moreretur. Et factus est sermo Domini ad usum, dicens: Fili hominis accipit lamentum super principem Tyri, et dic illi: Hæc dicit Dominus: Tu es signaculum similitudinis, et corona decoris in paradiso Dei fuisti. Numquid diabolo factus es paradises, ut ipse quod paradisi perdidit, increpetor? Homo fuit in deliciis paradisi, ipse est signaculum similitudinis, qui ad similitudinem Dei factus est. Signaculum autem ad decorem dixit: sicut per Aggæum dimicantibus hujus adversum se fecit illis promittit Deus Ecclesiæ, dicens: *Ego commovebo cælium et terram, mare et aridam; et convertam currus et sessores. Et descendent egni et sessores eorum unusquisque in gladio ad fratrem suum. In die illo dicit Dominus omnipotens, accipiam te Zorobabel filium Salathiel, servum meum, et ponam te signaculum, quoniam te elegi, dicit Dominus omnipotens. Zorobabel, quoniam corpus est (Aggæi ii, 22-24; Ecc. xlix, 13).* Etenim exinde nunquam legimus commotum supra se venisse Zorobabel. Hic est ex tribu Juda, qui sub Dario meruit adificare Hierusalem. Ipse quoque in figura fundavit domum Dei, et perfecit sicut idem Dominus dicit: *Manus Zorobabel fundaverunt domum hanc, et manus ejus perfecerunt eam (Zach. iv, 9.)* Quod est autem signaculum hoc et corona speciei, sicut Deus promittit Ecclesiæ dicens: *Videbunt gentes justitiam tuam, et reges claritatem tuam, et vocabunt nomen tuum, quod Dominus nominavit. Illud erit corona speciei in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Tu etiam non vocaberis derelicta: et terra tua non vocabitur deserta. Tibi etiam nomen vocabitur, volumas mea, et terra tua orbis terrarum (Isa. lxxi, 2-4.)* Homo est itaque signaculum similitudinis, et corona speciei: cujus pars, in ipso decore divini similitudinis, et deliciis paradisi, id est, Ecclesie perseverat. Altera vero pars, ne in aeterna vivat, inter ipsam atque arborem vite, flammeus ensis evolvitur (Gen. iii, 24). Adam namque, sicut Apostolus dicit, *nostra factus est (Rom, v, 14).* Sic et beati fratres, divisus est in Cain et Abel. *Onuam lapidem optimum habens in te**

^a Lege aqua.

^b Supra deest non.

alligatum; Sardiuni, et Topazium, et Smaragdum, et Carbunculum, et Sapphirum, et Jaspin, argentum et aurum, et Ligurium et Achatem et Amethystam et Chrysolitum et Beryllum et Onychium: et auro replesti thesauros tuos, et apothecas tuas in te. Illic et in diabulum conveniunt, et in hominem. Isti enim duodecim lapides et aurum et argentum, omnesque thesauri diabolo adherent delegati. Denique, *habes in te alligatum*: Et iterum: *Apothecas tuas in te*. Sicut corpus Domini a sabetis ornatur: promittente Deo et dicente: *Extolle oculos tuos in circuitu; vide omnes filios tuos, collecti sunt, et venerunt ad te. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis indueris, et superimpones illos: sicut ornamentum novae nuptiae, quia deserta tua et diruta, et quae ceciderunt, nunc angustiantur ab inhabitantibus* (Isa. XLIX, 18, 19; LV, 14). Et in Apocalypsi, eadem civitas duodecim lapidibus fundata construitur (Apoc. XXI, 1, 20). *Omnia, inquit, lapidem optimum, et enumeravit duodecim: ut ostenderet in duodenario numero perfectionem. Omnia, enim, quae fecit Deus, bona sunt* (Gen. 1, 25). Horum diabolus usum, non naturam mutavit. Et omnes homines excellenti sensu et potentis ingenii, aurum sunt et argentum, et lapides pretiosi secundum naturam: sed ejus erunt in cujus obsequio, natura, suis fruuntur. Quoniam, cui se signaverit quis in obedientia: servus est ejus, cui obaudit, sive peccati, sive justitiae. Ita fit, ut et diabolus habeat aurum et argentum, et lapides pretiosos. Omnia quidem, non sua secundum originem: sed sua, secundum voluntatem. Nam et in Job scriptum est diabolo: *Omne aurum maris sub eo est* (Job. XLII, 21). Et Apostolus, *vasa aurea et argentea, dicit esse quaedam in contumeliam* (II Tim. II, 20). Non enim, sicut quidam putant, omnia lignea et stercilia reprobavit, cum ex eis sint aliqua in honorem, ipso dicente: *Figulum lutum, aliud quidem fingere in honorem, aliud vero in contumeliam* (Rom. IX, 21). Et ex ligno, aliud ad preparationem esse, aliud in sacrilegium: ex auro et argento, id est, ex magnis et perspicuis dixit immundos. Nam et in Apocalypsi: *Meretrix* (id est, corpus adversum) *purpura, cocco, et auro, et argento, lapidibusque pretiosis ornatur: habens poculum aureum in manu, plenum execrationum et immunditiarum totius terrae* (Apoc. XVII, 4). Ista sunt ergo diaboli ornamenta, lapides pretiosi: quibus *lupines igneos* imitatur, et homo in se habet thesauros tam facinorum quam perspicuos. Ipse enim suorum portator est, quem facultates suae velut compedes ligaverunt. Praeter illa, quae ab utroque sexu corporis diaboli ornanda eduntur: etiam his, quae defossa habent, insitum est cor. *Ubi enim erit thesaurus, illic erit et cor hominis* (Matth. VI, 21). Vetus enim homo et terra ejus, unum corpus est: quoniam ipse quoque terra est. Unde Apostolus non solum ea, quae corpore admitti possunt, sed et avaritiam, metabrum esse possidentis, ita delinquit dicens: *Mortificate itaque membra vestra, quae in terra sunt, fornicationem, immunditiam, passivum, concupiscen-*

tiam malam, et avaritiam, quae est idolorum servitus. Propter quae venit ira Dei (Coloss. III, 5, 6). *Ex qua die creatus es tu cum Cherubim, imposui te in monte sancto Dei* (Ezech. XXVIII, 14), id est in Christo, vel Ecclesia. *In medio lapidum igneorum fustis, id est hominum sanctorum, qui aduati, montem Dei faciunt. Angeli enim alterius substantiae, lapides dici non possunt, quia corpus non habent. Abisti sine macula tu, in diebus tuis: ex qua die creatus es tu, donec invenirentur iniquitates tuae in te, a multitudine negotiationis tuae* (Ibid., 15). *Lapides, Ecclesiam esse sive dicit Petrus: Ecce vos fratres, tanquam lapides vivi, coaedificamini in domos spirituales* (I Pet. II, 5). Quam domum, igneam esse; et hanc, malos fratres ardere sic dicit Deus: *Erit domus Jacob, in ignis: domus autem Joseph, flamma: Domus vero Esau, stipula. Exardescent in illos et comedent eos: et non erit ignifer in domo Esau, quoniam Dominus locutus est* (Abd., 18). Cum enim peccat homo dejicitur de monte Dei, et non erit ignifer, amisso Spiritu, et succendetur in cinerem. *Peccasti, et vulneratus es a monte Dei: et abduxit te Cherubim de medio lapidum igneorum.* [Cherubim, ministerium Dei est: quod excludit universos malos de Ecclesia, sed spiritualiter. Qui enim vestimentum nuptiale non habet, hic in saeculo excluditur de medio recumbentium. Denique in tenebras, id est, in obdurationem mittitur: donec in ignem in aeternum descendat. Futuro enim saeculo, nemo miscebitur choro sanctorum, qui postea excludatur. *Exaltatum est cor tuum in decore tuo, corrupta est scientia tua in decore tuo.*] *Corrupta est scientia ejus, qui sciens prudensque erat et studio affectatae sapientiae asserit dissimulata veritate, mendacium: sicut Spiritus dicit: Cum cognovissent Dominum, non ut Dominum magnificaverunt, aut gratias egerrunt: sed negati sunt in cogitationibus suis, dicentes se esse sapientes* (Rom. I, 22). [Corrupta est scientia eorum, qui alios docent, se ipsos non docent. Corruptus est decore, qui generi suo operum similitudine non respondet. *Propter multitudinem peccatorum tuorum. In terram projecit te: In conspectu regum dedit te dehonestari* (Ezech. XXVIII, 18). Et diabolus est in terram, id est, in hominem, et homo de sublimitate Ecclesiae, in conculationem, si Hieremias dicit: *Dejeci de caelo in terram gloriam. In conspectu regum contumeliatum diabolus et homo ejus: Propter multitudinem peccatorum tuorum, et iniquitatem negotiationis tuae, contaminantur sancta tua.*] Videtur veluti principalem titulum exprobrasse, *corpore diaboli, negotiationis magis dicit, et thesauros, spirituales nequitiae. Sicut enim spiritualis justitiae negotiatio, est thesaurus, ut dicit Dominus: Simile est regnum caelorum homini negotiatori* (Matth. XIII, 44). Et iterum: *Thesaurizate vobis thesauros in caelo* (Matth. VI, 20). Iterum: *Dedit servis suis substantiam suam, ut negotiarentur* (Luc. XIX, 13). Iterum: *Negotiatores Carthaginenses resistentibus. etc.* (Ezech. XXVII, 12). Iterum: *Negotiatio ejus et merces sancta Dominus*

(Isac. xviii, 18). Et Apostolus: *Est, inquit, negotiatio magna, pietas* (1 Tim. vi, 6). Ita spiritualis nequitia, negotiatio est thesaurus peccatorum, sicut Dominus dicit: *Homo malus, de thesauro cordis emittit mala* (Matth. xii, 35.) Et Apostolus: *Thesaurizas tibi iram in die iræ* (Rom. ii, 5).

Propter iniquitatem, inquit, negotiationis tuæ contaminantur sancta tua. Qui enim non recte sanctitate Dei utitur, suam efficit, sicut Deus dicit de sabbatis suis: *Sabbata vestra odit anima mea. Educam ignem de medio tui: hic te devorabit* (Isa. i, 15). Ignis, Ecclesia est: quæ cum discesserit e medio mysterii facinoris, tunc pluit ignem Dominus a Domino, de Ecclesia, sicut scriptum est: *Sol exortus est super terram, et Lot intravit in Segor: et pluit Dominus super Sodomam et Gomorrhæ, sulphur et ignem a Domino de cælo* (Gen. xix, 25). Illic est ignis, quem supra dixit: *Domus Jacob, ignis: domus autem Esau, stipula. Exardescent in eos, et comedent illos: et non erit ignifer in domo Esau* (Abd., 18). In Genesi iterum scriptum est: *Cum contereret Deus omnes civitates in*

circuito, commemoratus est Deus Abraham, et emisit Lot e medio subversionis: cum subverteret Deus civitates, in quibus inhabitabat in eis Lot (Gen. xix, 29.) Numquid Lot non merebatur propria justitia liberari, ut diceret Scriptura: *Commemoratus est Deus Abraham, et emisit Lot e medio subversionis?* Aut, *In civitatibus habitabat, et non in civitate: ut diceret, Civitates, in quibus habitabat?* Sed prophetia est futuræ discessionis. Memor enim Deus promissionis ad Abraham, eiecit Lot de omnibus civitatibus Sodomorum, quibus veniet ignis ex igni Ecclesiæ, quæ de medio eorum educetur. *Et dabo te in cinerem in terra tua, (Ezech. xxviii, 18.)* Id est, in hominibus vel ipso homine in terra sua, qui in terra Dei esse noluerunt. *In conspectu hominum videntium te, id est, intelligentium.* Numquid diabolus in homine videri potest? *Et omnes, qui te noverunt inter nationes, contristabuntur super te* (Ibid., 19.) Cum enim Dominus percutit aut detegit malos, constriantur qui eorum auxilio fulciri solent, corporis sui parte debilitata. *Perditio facta es: et non eris in æternum.*

Has Regulas Tichonit expendit Augustinus tom. III, lib. iii de Doctr. Christ. capp. 50-57.

ANNO DOMINI CCCXCVIII.

HILARIUS DIACONUS

PROLEGOMENA.

(Ex Schœnemann, tom. I, p. 306.)

1. *Hilarii Diaconi vita.*—Patriam habuit Sardiniam. Diaconus erat Ecclesiæ Romanæ, quo nomine a Lucifero episcopo Calaritano post concilium Arelatense ad Constantium missus, cum in concilio Mediolani habito strenue Athanasii causam defensisset, virgis cæsus et una cum Lucifero et Pæneratio in exilium missus est. Postea Luciferose adjunctus, sed eo temeraria opinione processit, ut Arianos et qui cum his communicassent, omnesque omnino aliqua hæresi pollutos iterum baptizandos esse statueret, antequam in societatem Ecclesiæ eam olivæ reciperentur. Hinc lepide, sed parum scite ad Hieronymo mundi Deucalion dictus est. Bene vero actum tunc

cum Ecclesia fuit, quod Diaconus tantum esset Hilarius, cui, quoniam nulla erat clericos ordinandi copia, nemo fere adhæsit, adeoque hæc ejus doctrina quæ alioquin ingens schisma excitatura fuisset, cum ipso auctore au.... interit.

2. *Scripta ejus.*—Scripta quæ Hilario tribui solent, sunt fidei admodum incertæ et dubiæ, videlicet *Commentarius in Epistolas Pauli* cum Ambrosio edi solitus, et *Quæstiones Vet. et Nov. Test.* Inter Augustini opera reperiundæ, de quibus fusius, sed ita ut Hilario utrumque abjudicaret, disputavit Oudinus tom. I de SS. Eccl. p. 480-491.

COMMENTARIUS

IN XII EPISTOLAS B. PAULI

HILARIO DIACONO ASCRIPTUS.

(Hunc Commentarium vide Inter spuria in Appendice ad opera S. Ambrosii adjuncta, tom. XVII nostræ Patrol.)

QUÆSTIONES VETERIS ET NOVI TESTAMENTI HILARIO DIACONO ATTRIBUTÆ

(Quæstiones istæ reperientur in inferiori serie nostræ Patrol., inter Spuria S. Augustini operibus annexa tom. III, part. II.)

ANNO DOMINI INCERTO.

NOVATUS CATHOLICUS.

NOVATI SENTENTIA

DE HUMILITATE ET OBEDIENTIA ET DE CALCANDA SUPERBIA.

Secularibus aliter in Ecclesia loquimur, aliter vobis loqui debemus. Illis loquimur aliquando res quæ sanam habent, et virtutem non habent, delectantur enim tanquam inliron sonis verborum, non virtute Dei. Vos autem in nomine Christi, non in hoc delectamini; sed vultis audire salutis verbum, in quo vocati estis; et has vestes lugubres in mundo induistis expectantes meliores apud Deum. Nostis jam et sapitis. Jam multum tempus hic habetis adversus quem vobis est colluctatio, adversarius vester non est foris, sed intus est in visceribus; et in ipsis membris nostris habemus oblectatorem. Si enim *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus faciamus* (Gal. v, 17); videtis quia intus est adversarius iste. Adversarius autem iste non vincitur nisi humilitate et charitate: quia et ipse Dominus noster Jesus Christus diabolum non viciisset, nisi humiliatus fuisset; humiliatus autem non necessita e, sed charitate. Si enim non amasset, humilis factus non fuisset. Amore nostri factus est humilis. Si ergo *qui fecit celum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt* (Psalm. cxlv, 4), Dominus angelorum omnium, qui creavit omnia, propter nos humilis factus est; quare nos propter nosmetipsos recasamus humiliatorem? Via ergo salutis non est vobis pervia, nisi humiliatis. Cum cæperis humiliatorem, quere eam propter Deum et propter ipsam congregationem sustine. Et in ipsa congregatione quamvis æquales sitis, nansquisque alterum superiorem sibi existimare debet, tametsi non sit superior. Non illud facit, nisi qui humilitatem habuerit. Non est necessarium servis Dei aliud præmium, nisi humilitas: quia humilitas, si fuerit in homine, facit illum obedientem. Obediens vero

qui fuerit, vel qui obedientiam sectatur, non hominibus obedit, sed Deo. Sic enim Dominus ait: *Qui vos audit me audit: qui me audit, audit eum qui me misit* (Luc. x, 16). Abbas Pater est, sequentes fratres Patriarchæ sunt. Et quicumque est alius inter vos, qui forte bonam habet vitam, meliorem continentiam, meliores vigiliis, meliorem custodiam corporis, et ipse propter imitationem Pater est. Hæc ergo agite inter vos, ut primum humilitatem custodiatis, non ut hominibus humiles videamini, sed Deo. Illa est vera humilitas, quæ Deo, non hominibus, demonstratur. Nam humilitas quæ hominibus monstratur, fictio est, non humilitas, quod a servis Dei omnino alienum esse debet. Non quidem arbitror, quia sint tales in vobis; sed ne surrepat talis morbus, admoneo. Homines enim sumus, et hominibus loquimur. Idcirco primum humilitatem fratribus vestris monstrare debetis propter imitationem; ut fundata sit ipsa humilitas intus in corde secundum Deum. Cum fuerit enim humilitas fundata in corde tuo propter Deum, tunc dat illi Deus, id est fratri tuo, ut intelligat et imitetur humilitatem tuam. Nam si non fuerit humilitas fundata in corde tuo; ostendit Deus fratri tuo, quia ficta est humilitas tua. Prima ergo via salutis hæc est: humilitatem tenere simplicem propter Deum, non propter hominem; non placere inde hominibus, sed placere inde Deo. Humilitatem sequatur obedientia, et obtemperetis vobis ipsis, sicut sibi obtemperant membra. Numquid eum consilio obtemperant membra, et non naturali charitate? si pes offenderit, manus occurrat, ne totum corpus ledatur, ut cadet. Sicut ait Apostolus: *Si patitur unum membrum, compatimur omnia membra* (I Cor. xii, 26). Unde ergo, nisi ex charitate? Si ergo

dilexeritis vos invicem, nulla erit conturbatio. Scandala nemo patitur; non propter cibum, non propter potum, non propter vestimentum, non propter vigilas, non propter opera, non propter coquinam, non propter ministerium. Jam cum vos invicem dilexeritis, si quis aliquid faciat, quod non debet; charitas illa non permittit ut offendatis. Habete ergo, fratres, humilitatem et obedientiam, quam sequitur pax, ut silis sibi pacis: *Quia charitas, sicut ait Apostolus, vinculum est perfectionis (Col. iii, 14).* Cum quis habuerit humilitatem, Christum imitatur, qui humilis factus est propter nos. Cum quis habuerit obedientiam, Christum imitatur, qui *obediens factus est usque ad mortem (Phil. ii, 8)*. Cum quis habuerit charitatem, Christum imitatur: quia *Deus charitus est (I Joan. v, 16)*. Sed prius elaborate, ut intus vitia vestra vincatis. Fiat pax primò animæ et cordis cum præcepto Dei; ut adversus consuetudinem corporis atque fragilitatem duo sint victores, præceptum Dei, et consensus vobis. Casus enim talis est, medicus, ægrotus et ægritudo. Si iste ægrotus se cum ægritudine dederit, vincitur medicus, effluantur duo adversus unum, atque superatur medicus. Si ergo ægrotus cum medico se dederit, vincitur infirmus. Medicus Christus est; ægroti nos sumus; ægritudinis morbus, consuetudo peccati est. Jam qui ex parte renuciavit sæculo, quanvis vivat in sæculo, attendat ubi debeat inherere; unum morbo an medico. Si medico non inhaerit, laborat medicus. Ideo nobis Evangelium in sæculo etiam et dicit: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via (Matth. v, 25)*. Non nos docet, ut simus consentientes adversario diabolo; sed docet, ut consentientes simus adversario, præcepto divino, quod adversatur malis nostris, et adversatur consuetudini nostræ, adversatur iniquitatibus nostris. Si consentimus, facti sumus concordēs cum præcepto Dei, et accipimus quasi jugum Dei; propter quod ait Dominus: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum, quia leve est, et sarcina mea levis est (Matth. xi, 28)*. Ecce quod tam leve? Denique considera quemadmodum qui aliquid habent in hoc mundo timent ne rapiatur. Quomodo timent ne quod acquisierunt perdant? Quibus modis torquentur, quasi sub gravissimo pondere sollicitudinem habendo? Vos autem non aliud laboratis, nisi ut hec faciatis quod abbas præcipit. Jam sub jugo es: non cogitas ubi vivas; quia nec debes cogitare. Est qui te regat: est qui tibi curam ferat. Omnino ad vos cogitatio cibi et vestimenti nec pertinere debet. Quod dederit abbas, sic puta quasi Deus dederit: ipsa est enim vera humilitas. Sed forte unus plus habet, et alter minus; et hoc tamquam a Deo factum habete. Sed unus sedet ad alteram mensam; si sic jubet abbas, si sic probaverit, sic habete quasi Deus jussert. Nolo inde interrogas, ut dicas; eras ego ibi sessurus sum. Nole ut facias conuoluntatem nisi tibi des illam ne-

cessitatem. Si forte non est quod detur, aut non videtur ut detur; sic habet, aut quia non est quod detur, aut visum est non expedire ut detur. Iste, si tuus, si servaveris, prorsus vitam æternam habebis. Nolite permittere vos verbis malis agi. Si forte aliquis infirmus cadit, ut loquatur perversa; statim exhibete illum: statim dicite. Noli facere, noli, frater, peccas. Debetis enim, propter quod in unum estis, et abbatem unum habetis, e vos vobis abbates esse. Numquid unus, quia duos oculos et duas aures habet, abbas potest omnes audire, aut omnes videre? aut non habet necessitatem alieubi exire et aliquid providere? Vos vobis abbates estote; et quomodo metulistis abbatem præsentem, metuite et absentem, quia præsens est Deus. Omnino hoc timete, hoc metuite, quia Deus semper præsens est. Et si unus curam fert tantis: quanto magis vos omnes ferre debetis; ne inveniat unde offendantur, unde doleat, unde offendantur, unde iogentur, unde putet quia peribit labor ejus tanti temporis? hæc enim tunc nobis poterunt prodesse, si habuerimus humilitatem, obedientiam et charitatem. Via alia ad Deum non est, nisi humilitas, obedientia et charitas. Ipse est via, veritas, et vita. Nam cruciari, jejunare bibula, tridua, quadridua, septimanas facere frequenter, indesperbiunt fratres, putantes quia quod ipsi faciunt, alius facere non potest: infinitum putant esse quod alius non potest facere: aut ambulat auro pede, et arbitratur quoniam ipse solus hoc potest facere: aut forte nec libit nec ipsam aquam mistam; exercitatio corporalis est, quia semper illud facere non potest. Sed cogitet magis humilitatem, cogitet pietatem, charitatem, obedientiam. Propter enim frangendas vires corporis, propter domandum sanguinem et carnem debet arripere ista quasi bonus athleta; sed non inde gloriator, ne perdat quod ferit. Nam Phariseus ille qui ascendit in templum orare, numquid opera, que numerabat, modica erant? Immensa erant; jejunare hic in Sabbato; decimas omnium rerum suarum pauperibus dare; non facere haecdem; adhaerium non committere, inhiatum est: sed quoniam jactavit illud in superbiam, totum quod ferit, superbia fuit (*Luce xviii, 9 et seq*) Propterea David ait: *Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem (Psalm, xxxv, 12)*. Ubi ceciderum? In lapsu superbiæ. Inde enim cecidit diabolus, per superbiam lapsus est. Omnino ergo non admittatur ad servos Dei superbia. Qui ergo jam afixerit vitam, que suam melius instituit, non sit quemadmodum ille Phariseus. Publicanus autem humiliatus non audet nec oculos ad cælum levare, et sententia Domini collaudatus redit ad domum suam iustificatus magis quam ille Phariseus. Expertum namque habemus, et in ipsis sacetis scripturis, et in fratribus nostris, quia quatenusque viam humilitatis tenit, proficit, et non perit.

AUCTOR ANONYMUS.

CUJUS OPERA PRODIERUNT

SUB NOMINE S. ATHANASII.

Ex opp. S. Athanasii tom. III.

ADMONTUM IN SEQUENTIA DUO OPUSCULA ASCETICA.

A multis jam sæculis subsequentes duæ asceticæ exhortationes ad monachos et ad sponsas Christi Athanasii nomine prodire. In collectione namque Regularum, quæ octavo sæculo a Benedicto Anianense concinnata est, utraque comparet Athanasii nomine inscripta; eum neutra tamen Athanasii nihil nisi nomen admittat. Nam ipsa luce clarius est, a Latino scriptore, et quidem eleganti Latineque, ut illa ætate, peritissimo, adornatas fuisse. Secunda porro, in Actis Concilii Aquisgranensis extat integra, Athanasioque ascribitur. Unde fortasse suspicari liceat, fuisse illam, pariterque priorem quæ eodem ferme styli genere conscripta est, ab auctore suo commendationis causa Athanasii nomine insignitam. Utrumque utem opusculum in Appendice ad Codicem Regularum, curante Luca Holstenio editum fuit Parisiis anno 1663.

EXHORTATIO AD MONACHOS.

Et si quid gloriari in Christo licet, huiusmodi **A** in holocaustum nostri, hostiam voluntariæ oblationis aptemus, desiderantes escas et parantes, ac primatibus illis ad mensuram veniæ hanc sententiam largientes: *Omnis creatura Dei bona, et nihil objiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* (1 Tim. iv, 4). Nos ad præmium gloriæ illa labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum. Et rursus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere* (1 Cor. ix, 25). Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Abstinencia enim continentie nutritrix est, qua inupta sive nupta, facilius passibilitatis frenos patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos, qui ad summa nituntur, vel cupio, vel mando colere, ne putent in alius crimen esse lapsisse.

B scientes scriptum esse: *Bonum est nubere, melius est non nubere* (1 Cor. vii, 37). Qui hoc enim illicitum credunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis enim cavere, jugum necessitatis est: permisso vincere, munus arbitrii. Malis abstinere, disciplinæ merces est, bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperii. Illud legis indultum est terminis, hoc gratiæ reservatum est incrementis.

2. Jejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum possibilitas valet, nisi laborantis extensa, quæ præter Dominicam semper sint solemnia, si votiva sint. His sese Moses beatissimus preparans, affatibus Dei dignus ingressit. His prædictas per Jonam Ninivitæ minas, in placidam rursus flexere sententiam. His Bethulæ populus Assyria obsidione conclusus, et usque ad dedicationem sui experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu feminæ meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbi, præparato sibi ligno acceptæ pœnæ conversione suspendit. His Jesus Salvator

C lus Assyria obsidione conclusus, et usque ad dedicationem sui experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu feminæ meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbi, præparato sibi ligno acceptæ pœnæ conversione suspendit. His Jesus Salvator

noster in carne hominis, quem assumpserat, eruditus, suadelas diaboli tentantis obtundit. Quas et ali er potius et expellere, ducendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Orationibus vero ita frequenter instandum est, ut vix eas aliquod tempus interpolet. Scriptum est enim: *Orationibus instate, vigilantes in illis (Matth. vi, 18)*. Et iterum: *Quarite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis (Matth. vi, 19)*. Per has anicus dormiens excitatur: et quamvis omnem familiam sopor altus obsederit, deponi tamen sibi ac porrigi panes importunus expostulator extorquet. Has, si fieri potest, sola legendi intercapdo disrumpat: cuius rei cura in canonicis ponenda est monumentis: non quod apocrypha debeamus, præsertim ignorata, damnare, sed quod ad scientiam Dei digestam, canonis seriem putemus posse sufficere. Illa enim si consentiunt, supervacua sunt; si dissentiunt, vitanda sunt. Sine legendi studio nemo ad Dominum esse valet intentus. Primum, quod huiusmodi opera ab aliis acilbus calucae occupationis abducunt, et diversorum exemplorum us nota cognitio, vel bonorum appetentiam, vel malorum facit esse cautelam. Neque enim abas Petrus apostolus admoneret nos, dicens: *Parati semper estote ad rationem reddendam, ad omnes poscentes vos de verbo spiritus vestrae, et fidei (1 Petr. iii, 15)*. Et Apostolus: *Non cessamus pro vobis orantes, ut impleamini agnitione ejus in omni sapientia et intellectu spirituali (Coloss. i, 9)*. Et rursus: *Verbum Christi habitat in vobis abundanter in omni sapientia (Coloss. v, 16)*. Nam et in Veteri Testamento similem hominibus curam sacre præceptionis inculcavit eloquium. Sic enim David ait: *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte (Psaln. i, 1)*. Et ad Jesum Nave Deus loquitur: *Non recedet liber iste de manibus tuis, et meditaberis in eo die ac nocte (Jos. i, 8)*. His quoque negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interserunt. Et quamvis ipsa sedulitas animi ad Deum præstet intentum, efficit tamen in sese mordax sæculi cura sollicitum.

3. Quod si hæc frequenter et importune patitur religioso labori deditus, nunquam profecto illis carebit otiosus. Nunc quoniam studiorum membra digessimus, morum augmenta cumulemus. Illud autem non extra commotionem puto, ut sit victus facilis, vestitusque vili, cum hæc tegendi corporis gratia reperta sint, non ornandi: et illa sustinentæ animæ potius quam obruendæ. His ergo, quæ supra ostendimus, acilbus mancipatis, omne odium deponat inimici. Nec hoc tantum sine contentus, simulatas amore commonet, iram patientiæ temperet freno, avaritiam abstinentiæ forti vincat imperio, et præcipite linguam custodia taciturnitatis obsepat, ne in litigium contentiosa ferveat, ne in male dictum procerax incurrat, ne in obtreactionem maledica serpat, ne in jurationem facilis prolatur, ne in mendacium ficta simulet, ne in circumventionem astuta calleat, ne

A in elatione superba jactetur; sed observans tempus tacendi, et tempus loquendi, omne verbum otiosum obnoxium sciat esse rationi. Nam ideo et David beatissimus cri suo custodiam deposcit. Et condiendum sale, benedicti Pauli pagina sacra, sermonem constituit. Et nullum indomabile membrum esse, quam linguam, testificata Jacobi præcepta signarunt. Sit igitur qui huiusmodi viam scandit tarius, mitis, benignus. Et quia charitatis insolubilis habetur affectus, in studio parit semper alium iudicans potiozem. Hoc enim freno adstringit invidiam, quam vicinæ sibi elationis sæpius incitatum iudicio, dum gratias referendi sibi honoris appetit, notam miseri livoris incurrit. Nec primum adeo unusquisque percipit, si ab hominibus id requirit: *Deus enim in superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (1 Petr. v, 5)*. Qui cum de huiusmodi studio discipulo erudiret, ipsum pronuntiat maximum, qui minimus velit esse cunctorum. Esto ab aliquibus frater tuas propensius honoretur, nec illos quasi minus amicos habeas, nec hunc quasi æmulum prælatæ venerationis attendas. Quinimo iudica circa te augmentum illius honoris accrescere, sciens scriptum: *Si enim gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, et membra (1 Cor. xii, 26)*. Nam quicumque aliquem vestrum diligit, omnem dignitatem Deo, in quem vos coitis, adscribit. In hoc mite silentium placet, in hoc affabilitas blanda diligitur. Hunc rudis et imata simplicitas, hunc scientia erudita commendat. Huius in jejuniæ iugitate patientia, huius in abstinentiæ virtute contemptus, huius in lectionis assiduitate sedulitas, pro divinarum munerum diversitate laudatur. Hæc autem, sicut scriptum est: *Operatur unus atque idem spiritus, d videns singulis, prout vult. Sicut enim corpus unum membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita et Christus. Omnes enim nos in uno spiritu, in unum corpus baptizati sumus (Ibid., 11)*. Singuli vobis potestis omnium bonorum summam præsumere, si nullus se incipiat in eo quod alter præcellit esse. Sed cum vos invicem nexu strictæ charitatis aretatis, tunc eos qui fors sunt, et in sæculari actu adhuc mundialibus vinculis colliguntur, nolite attentioris vitæ austeritate damnare, scientes scriptum: *Nolo iudicetis, ne iudicemini (Luc. vi, 37)*. Et iterum: *Tu quis es, qui iudicas alienum scrum (Rom. xiv, 4)? Domino suo stat aut cadit. Potens est enim statuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus et illicente blandimento via veritatis ostensa, nubem erroris aperite, ut non trabi incipiat unusquisque, sed sequi præcedentem.*

4. Semper duriora flectenda sunt, ne virilis inclinata curvatio, priusquam in circulum veniat latiscens fragmen offendant. Hic enim sæpius scandala vulgi dicaciter gignuntur, dum ad religionis jugum, cœnocium arrogatur imperium. Vita nostra jubeat, lingua persuadeat, quia plus auctoritatis gestat exemplum, et iugit appetentiam sui morum lenis formatio. In omni igitur actu vestro, quasi speculo

relucente, fagite. Utiq; circumspicite, oblique sol-
helli, ne quid hinc inveniatur, ne quid rumor falsus
intligat. Feminas probas et religionis studio vero de-
ditas cum mensura venerationis honorate, ut nec
austeritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. Ac-
cessus ad vos lovi em vester non ingestus sit, sed
maas, quem causa tenerit, non quem supervacuitas
relaxant. Plures audite cum pluribus. aut si quando
alterius sexus frequentia decuit, vel amorem cupis-
dam et probata gravitas, vel celebras loci, vel ratio
temporis id honestet, quia precipue vobis atas, hora,
seculo, vitanda sunt. Non quo in hi las sit de his
qui vere semel devota Deo pectora dicaverunt se us
a sin are aliquid, sed ut ex abundantia sic omne quod
fugit potest, tanquam possit et credi caveamus, ne
in nullo fama nostrae vulnere serpat nata ab o ca-
sione suspicio. Ipsa fama semina, prin quam linguis
nutreatur, intereant. Non tamen nobis fides facti,
sed possibilitas etiam religanda mendacis. Beata enim
vita est et preclara, de qua nihil licet falsitati. Ne-
que enim ego huc iudicium meum austerus censor ar-
ripui, sed celeste imperium monitor blandus as-
sumpsi: nam et sic ait Apostolus: *Zelus vos Dei
zelo, despondi vos uni viro virginem castam exhibere
Christo* (II Cor. xi, 2), sciens scriptum esse: *Ne po-
natis offensionem, vel scandalum fratri* (Rom. xiv, 15);
et iterum: *Sine offensione estote Judaeis et Gentibus,
et Ecclesiae Dei* (I Cor. x, 32); et iterum: *Non ergo
blasphemetur bonum nostrum* (Rom. xiv, 16); et iterum:
*Ut quid enim libertas nostra iudicetur ab infideli
conscientia* (I Cor. x, 29); et iterum: *Omnia namque
vestra, honesta fiant* (I Cor. xiv, 40); et iterum: *Com-
mendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam homi-
num coram Deo* (II Cor. iv, 2), et iterum: *Provided-
mus bona non solum coram Deo, sed etiam coram ho-
minibus* (Rom. xii, 17); et iterum: *Ut is, qui adverso
est, confundatur, nihil habens dicere mali* (Tit. ii, 8).
Neque me praeterit saecularis livoris invidiam in ob-
trectationem semper religionis ardere, et mordacem
malignis rumoribus dentem impressum diacritas
infingere. Utatur sua munus natura, dum nihil in
nostra veniat disciplina. Falsitas ex more jaectetur,
dum nec verisimile quidem posita esse quod dicitur.
Nemo ideo debet contemnere vulnus infantiae, quia
seu per consueverit rumor simulare; sed eo attentus
praecavere, quod soleat etiam ficta componere. Nemo
ob obtrectationis motu redditur obtrectandi solemnitate
securus. Neque est negligentiae causa sollicitudinis
continuata materia. Si igitur pudoris ac reverentiae
vestrae tota ac circumspicte custodia. Necessarius
e domo, et raris egressus, quem aut religionis ratio
exulerit, aut ad substantiam victus causa exercendi
operis extinuit. Muneribus cunctis, nisi quae ad quoti-
dianum cibum atamumque vestitum suppetant, absti-
nentes. Sciens scriptum esse: *Habentes autem ali-
mentata et qui lus teguntur, his contenti sumus* (I Tim.
vi, 8); et iterum: *Ut honeste ambuletis ad eos qui
foris sunt, et nullus aliquid desideretis* (I Thess. iv, 12).
Nec quidem praebenda elemosynae gratia ultra su-

A praedictos victus ab illo quippiam praesumatis, scien-
tes scriptum: Si enim voluntas prompta est, secun-
dam id quod habet acceptum est, non secundum id
quod non habet. Sic illa Evangelici sermonis divina
sententia, animi pauperem inter larga locupletum
mucera gemina tantum ara mitentem, magnifica
accepta largitione ditavit. Quia non potest parum
esse, quod totum est. Neque quisquam amplius de-
dit, quam qui sibi nihil reservavit.

5. Haec si cui praeter vos nimium videbuntur ad-
stricta, qui Dei claustra pulsare tentaverit, prout
ratio sua tulerit, relaxabit: ne quis forte aut con-
iunctus sit conjuge, aut liberis impeditus. Habet praeter
haec aerea substantia plurima quae sequantur. Neque se
repulsam credat, sed aditu ad erius voca-

B tionis admissum, sicut scriptum est: *Unusquisque in
qua vocatione vocatus est, in ea permaneat* (I Cor. vi,
24). Non tamen ut propensioem curam patrimonio,
quam religioni in caducis magis occupatus impendat,
agnoscent scriptum esse: et possidentes tanquam
non possidentes. Si quem tamen posteritatis compede
felicior natura, si intelligatur, absolverit, causam
haerendi in mundo, nisi ignarus est Dei munus,
non habebit. Car enim vivendi voluntate non solvat,
quod moriendi lege rumpendum est, faciens de sorte
mercedem, ut de necessitate virtutem augeat? Quin-
imo, qui in sua re familiari de parvis magna, de
vilibus pretiosa, aeterna facit de caducis, solus est,
postquam pervenerit ubi sempiternus patrimoni sui
possit esse possessor. Si avarus non est, debet ter-
minanda contemnere; si avarus est, debet desiderare
perpetua, sciens scriptum esse: *Nolite thesauriza-
re et ubi fures effodiunt et furantur. Theaurizare
autem vobis thesauros in caelo, ubi neque tinea, neque
aerugo exterminant, et ubi fures non effodiunt, nec fu-
rantur* (Matth. xix, 20). Hoc enim ei, qui non caret
filiis, hortamentum est: qui caret, imperium. Ista
vos cuncta congrua temporibus, apta personis, re-
fert exempla, condita blanditiis, affatu illice, ho-
tamenti nuntis integritate, facilius potest persuadere
qui facit. Neque enim aliquid horum omnium fructu
invidi esis, cujus equum aestimatione fraudandi. Erat
vobis certe corpus firmum, aetas integra, rudes animi,
quamvis angusta pro humani generis varietate pate-
bant, vel negotiandi usus, vel studium militandi, di-
verse artes, innumera in actibus mundi augendae fa-
cultatis officia. Postremo non deerat, vel pauper
exor, quae vivendi pararet voluptatem et insita hu-
manis sensibus pignorum blandimenta. Quae vos
omnia quidem corpore et castis sensibus respuentes,
divinae sententiae formam religionis aetibus custoditis,
dicente Scriptura: *Quicumque plus me fecerit domum,
aut uxorem, aut filios, non est me dignus* (Matth. x,
27). Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de me-
ritum summa angusta sui aestimatione desperent,
qui substantia parili ad studium vite hujus advene-
runt. In hoc ergo filii christissimi vivendi tramite con-
stituti, vacate et videte quoniam suavis est Vonanus

thes doctesque lectionibus atque orationibus ducite, A et mei semper, quem in opere et scientia abortivum omnium sacerdotum, præceptorem vobis tanti ha-

bistis eligere, ne mentote. *Vigilate, stete in fide, viriliter agite, confortamini, omnia vestra in charitate facite, et Deus pacis erit vobiscum* (1 Cor. XVI, 13.)

EXHORTATIO AD SPONSAM CHRISTI.

1. Quantam In caelestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter Scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur : quia discimus peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universi turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et eisdem omnes Sacramentorum benedictionibus gloriantur, istæ proprium aliquid præ cæteris habeant, cum de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ pro voluntatis suæ meritis a sancto Spiritu eliguntur, et per summum Sacerdotem Dei offeruntur altario. Digna revera Domino hostia tam pretiosi animalis oblatio, et nulla magis ei quam imaginis suæ hostiæ placitura. De ejusmodi enim Aposolum præcipue divisisse reor : *Obsecro autem vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem* (Rom. XII, 1). Possidet ergo virginitas et quod alii habent, et quod alii non habent : dum et communem et peculiarem obtinet gratiam, et proprio, ut ita dixerim, consecrationis privilegio gaudet. Nam et Christi sponsas virgines dicere Ecclesiastica nobis permittit auctoritas ; dum in sponsarum modum quas consecrat Domino velat : ostendens eas vel maxime habituras spirituale connubium, quæ subterfugerint carnalæ consortium. Et digne Deo per matrimonii comparationem spiritualiter copulantur, quæ ejus dilectionis causa humana connubia spreverunt. In his quam maxime impletur illud Apostoli : *Qui autem adhæret Domino unus spiritus est* (1 Cor. vi, 17).

2. Grande est et immortale, et pene ultra naturam corpoream, sapientie luxuriam et concupiscentiæ flammam adeo escentiæ facilius accensam animi virtute restinguere, et spirituali conatu vim genuinæ oblectationis excludere, vivere contra humani generis morem, despiciere solatia conjugum, dulcedinem continere librorum, et quæcumque presentis vitæ esse commoda possunt, pro nihilo spe futuræ beatitudinis computare. Magna hæc, ut dixi, et admirabilis virtus est, et non immerito pro magnitudine laboris sui ingenti præmio destinata. *Dabo, inquit Dominus, spadonibus meis in domo mea, et in muro meo lacum nominatum meliorem a filiis et filiabus Israel, nomen æternum dabo eis quod non deficiet* (Isai. LVI, 4). De quibus spadonibus Dominus in Evangelio repetit, dicens : *Sunt enim spadones qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum* (Matth. XIX, 12). Magnus quidem est pudicitæ labor, sed majus præmium : temporalis custodia, sed remuneratio æterna. De his enim et beatus Joannes apostolus loquitur, quod sequuntur agnum quocumque viderit (Apoc. XIV, 4). Quod ita intelligendum puta, nullum eis locum in caelesti aula claudendum, et cuilibet eis

divinarum mansionum habitacula reseranda. Sed ut illustrius virginitatis meritum clareat, et quam Deo digna sit manifestius possit intelligi, illud cogitur, quod Dominus et salvator noster Deus, cum propter humani generis salutem hominem dignaretur assumere, non alium quam virginalem elegerit uterum. Et ut hujusmodi plurimum sibi placere monstraret, et pudicitæ bonum utrique sexui intimaret, virginem habuit matrem virgo mansurus ; in se viris, et in matre feminis præbuit virginitatis exemplum : qua demonstraretur in utroque sexu beatam integritatem divinitatis haberi, et plenitudinem meruisse ; dum totum in matre fuit, quidquid habebatur in filio. Sed quid ego satago excellens ac sublime pudicitæ meritum revelare, et gloriosæ virginitatis bonum ostendere, cum de hac re plerosque perorasse non recisiam, et ejus beatitudinem manifestissimis rationibus comprobasse, et nulli sapienti venire in dubium posse, eam rem majoris esse meriti quæ sit amplioris laboris? Quisquis enim pudicitiam aut nullius præmii, aut parvi existimat, certum est illum aut ignorare, aut non voluntarium ferre laborem. Unde illi semper castitati derogant, qui eam aut non habent, aut habere coguntur inviti.

3. Nunc itaque quoniam paucis licet, tam laborem quam meritum integritatis ostendimus ; ne res quæ grandi virtute constat, et ingenti præmio destinatur, carere fructu suo possit, diligentius excutandum est. Quanto enim quæcumque species pretiosior fuerit, tanto majori sollicitudine custoditur. Et quoniam multe sunt quæ bono proprio carent, nisi aliarum rerum juventur auxilio : ut est mellis species, quæ nisi cerarum custodiatur et favorum cellulis conservetur, et (ut verius dixerim) nutriatur, naturalem gratiam perdit, et subsistere per se ipsam non potest. Sicut et vini species, quod nisi boni odoris vas sit, et reparatis crebrius precibus foveatur, genuinæ vim suavitatis amittit. Attentus ergo providendum est, ne forte et virginitati alia sint necessaria, sine quibus nequaquam fructum afferre sinit : et tantus nihil proderit labor, dum vane prodesse creditur quod absque rebus necessariis possidetur. Nisi enim fallor, ob caelestis regni præmium pudicitæ servatur integritas, quod sine æternæ vitæ merito neminem consequi posse satis certum est. Æternam vero vitam non nisi per omnem divinarum præceptorum custodiam promereri posse Scriptura testatur, dicens : *Si vis ad vitam venire, serva mandata* (Matth. XIX, 17). Vitam ergo non habet nisi qui cuncta legis mandata servaverit : et qui vitam non habuerit, caelestis regni non potest esse possessor, in quo non mortui, sed vivi quique regnabunt. Nihil ergo virginibus sola proliciet, quæ caelestis regni glo-

nam spe at, nisi et illud habuerit, eam perpetua vita promittitur, per quam celestis regni præmium possideatur. Ante ergo omnia pudicitiam integritatemque servandus et ejus remunerationem a Dei æquitate sperantibus mandatorum sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis et continentie labor in irritum deducatur. Supra mandatum vel præceptum esse virginitatem, sapiens et legens nullus ignorat; Apostolo dicente: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do* (1 Cor. vii, 25). Cum ergo obtinenda virginitatis consilium dat, non præceptum statuit; supra mandatum vel præceptum eam esse professus est. Quicumque ergo virginitatem servant, magis quam præceptum est faciant. Tunc enim proderit amplius fecisse quam jussum est, si quod jussum est faciant. Capiens divinum implere consilium, ante omnia serva mandatum: volens virginitatis præmium consequi, vitæ amplectere merita, ut tua remunerari castitas possit. Nam ut vitam præstat remuneratio mandatorum; ita e contrario eorum generat prævaricatio mortem. Et qui per prævaricationem in mortem fuerit deputatus, virginitatis coronam sperare non poterit; neque pudicitie præmium expectare constitutus in pena.

4. Tres enim species sunt, per quas celestis regni possessio introitur. Prima est pudicitia; secunda mundi contemptus; tertia vero justitia: quæ ut conveniæ plurimum se possidentibus præstant; ita divitiæ prodesse difficile possunt: dum unaquodque earum non propter se tantum, sed propter aliam effugatur. In primis ergo queritur pudicitia, ut facilius subsequatur mundi contemptus: quia ab illis mundus contemni levius potest, qui matrimonii nexibus non tenentur. Mundi vero contemptus exposcitur, ut justitia conservetur; quam implere difficile possunt, qui secularium bonorum et mundanarum voluptatum negotiis implicentur! Quisquis ergo possidet primam speciem pudicitie, et secundam quæ est mundi contemptus, non obtinet, pene sine causa possidet primam, quando secundam non habet, propter quam prima quæ ita est. Et si primam et secundam habeat, cui tertia, quæ est justitia, desit; frustra laborat: quoniam superiores duæ propter justitiam præcipue requiruntur. Quid enim prodest propter mundi contemptum pudicitiam habere, et propter quod eam habet eas non habere; vel cur res mundi contemas, si justitiam, propter quam pudicitiam et mundi contemptum habere te convenit, non custodias? Quia ut prima species propter secundam est; ita prima et secunda propter tertiam: quæ si non fuerit, nec prima nec secunda proficiet.

5. Dies forsitan, Duce ergo me quid sit justitia; ut eam si cognoverim facilius implere sufficiam. Dicam breviter ut valeo, et verborum utar simplicitate communium: quia causa de qua agimus talis est, quæ disertioribus facultatibus sermonibus nequaquam debet obscurari, sed simplicioribus eloqueatæ narrationibus pandi: res enim in commune necessaria communium debet sermone monstrari. Justitia ergo non

est aliud quam non peccare. Non peccare autem, est legis præcepta servare. Præceptorum autem observatio duplici genere custoditur: ut nihil eorum quæ prohibentur facias, et cuncta quæ jubentur implere contendas. Hoc est quod dicit: *Recede a malo, et fac bonum* (Psalm. xxxiii, 15). Nolo enim pures in hoc constare justitiam, ut malum non facias; cum et bonum non facere malum sit, et in utroque legis prævaricatio committatur. Quoniam qui dixit: *Recede a malo*; et ipse dixit, *fac bonum*. Si a malo recesseris et non feceris bonum, transgressor es Legis; quæ non tantum in malorum æternum abominatione, sed et in bonorum operum perfectione completur. Neque enim hæc solum tibi præcipitur, ut vestitum suis non spolis indumentis; sed et ut spoliatum operias tuis: neque ut habenti panem; non auferas sumum, sed ut non habenti, tuum libenter impertias; neque solum ut pauperem suo non pellas hospitio; sed ut pauperem et non habentem recipias tuo. Præceptum enim nobis est, *Flere cum flentibus* (Rom. xii, 15). Quomodo cum illis fleamus, si in nullo eorum necessitatibus participamus, nec aliquid eis in his propter quas lacrymantur causis præbimus auxilium? Neque enim flentium nos totum Deus infructuosum querit humorem; sed quia lacrymæ doloris indicium sunt, vult te ita a terius angustias sentire ut tuas; et quomodo tibi in tali tribulatione si esses subveniri cuperes, ita alteri subvenias propter illud: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines bona, ita et vos facite illis similiter* (Matth. vii, 12). Nam cum flente flere, et nihil, cum

possis, flenti conferre, subsannationis, non pietatis indicium est. Denique Salvator noster cum Maria et Martha Lazari sororibus flevit; et immensæ misericordie affectum lacrymarum contestatio e monstravit, et vere pietatis indicia mox opera subsequuta sunt, cum suscitatus Lazarus, ejus causa fundebantur, sororibus redditur. Hoc fuit pie cum flentibus flere, occasionem flentis auferre. Sed quasi potens, inquis, fecit. Verum nec tibi impossibile aliquid imperatur: implevit omnia qui quod potuit fecit.

6. Sed, ut dicere experiamus, non sufficit Christiano a malis se abstinere, nisi et ante bonorum operum officia perfecit. Quod illo vel maxime testimonio comprobatur, quod comminatur Dominus æterni ignis reos fore, qui quamvis mali nihil gesserint, non fecerint omne quod bonum est, dicens: *Tunc dicit Rex his qui ad sinistram sunt: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non de listis mihi manducare, etc.* (Matth. xxv, 41). Non dixit: Discedite a me, maledicti, quia homicidium, quia adulterium, aut quia facta fecistis: non enim quia malum fecissent; sed quia bonum non fecerant condemnantur et æternæ gehennæ supplicii adducuntur: nec quia quæ prohibita sunt admisissent; sed quia quæ præcepta erant implere noluerunt. Unde advertendum est, quam spem habere possint qui adhuc aliquid eorum faciunt quæ prohibentur; cum etiam rei sunt qui non fecerunt quæ jubentur. Nota

enim tibi in hoc blandiaris, si aliqua non feceris, qua aliqua feceris, eum scriptum est: *Qui universam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (Jac. II, 10). Adam enim semel peccavit, et mortuus est: et tu te vivere existimas illud sæpe committens, quod alium dum semel perpetrasset occidit? An grande illum commisisse crimen putas, unde merito pœna damnatus sit acriori? Videamus ergo quid fecerit contra mandatum. De fructu arboris edit. Quid ergo? Propter arboris fructum Deus hominem morte molevit? Non propter arboris fructum, sed propter mandati contemptum. Ergo non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati. Et qui dixit Adæ, ut de arboris fructu non ederet; ipse tibi præcepit ut non maledicas, non mentiaris, non detrahas, non detrahentem auscultes, ut omnino non jures, ut non concupiscas, non invidias, non sis tepidus, non sis avarus; ut nulli malum pro malo reddas, ut inimicos tuos diligas, ut maledicentibus benedicas, ut pro calumniatoribus et pro persecutoribus tuis iures, ut percutienti maxillam alteram præbeas: ut in iudicio sæculari non litiges, ut si quis tua auferre voluerit, gratanter amittas, ut nec iracundiæ, nec zeï, nec livoris malum intra pectus admittas, ut erimen avaritiæ fugias, ut omnis superbix ac jactantiæ malum caveas, et humilis ac mitis Christi vivas exemplo: malorum consortia in tantum vitas, ut eum fornicatoribus, aut avaris, aut maledicentibus, aut invidis, aut detractoribus, aut ebriosis, aut rapacibus nec cibum capias. Quem si in aliquo contempseris, si pepercit Adæ, parcat et tibi. Imo illi magis parcendum fuerat, qui adhuc rudis et novellus erat, et nullius ante peccantis et propter peccatum suum morientis retraheretur exemplo: tibi vero post tanta documenta, post legem, post Prophetas, post Evangelia, post Apostolos, si delinquere volueris: quomodo indulgere possit ignoro.

7. An tibi de virginitatis prærogativa blandiris? memento Adam et Evam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. Virgo quæ peccat, Evæ, non Mariæ comparanda est. Non negamus in præsentì tempore penitentiæ remedium; sed hortamur magis præmium sperare debere quam veniam. Torpe est enim illis delicti indulgentiam postulare, quæ palmam virginitatis expectant; et illicium aliquid incurrrere, quæ se etiam a licitis castravere. Licium quippe est matrimonii iure consortium. Et ut laudandæ sunt, quæ propter Christi amorem et cœlestis regni gloriam copulam contempserint nuptiarum; ita damnandæ non sunt, quæ propter innocentix voluntatem nondum Deo devotæ remedio apostolico abutuntur. Ergo, ut diximus, quæ connubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt. Ejusmodi autem si jurent, si maledicant, si detrahant, si detrahentes patienter audire, si malum pro malo reddant, si cupiditatis in alienis, aut avaritiæ in propriis erimen incurrant, si zeli aut livoris venena possideant, si contra legalia et apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur aut cogitent; si

A in carne placendi studio compta et ornate procedant; si aliqua quæ, ut assolet, illicita sunt faciant, quid proderit eis sprevisse quod licuit, et exercere quod non licet? Si vis prodesse tibi quod licitum contempseris; vide ne quid eorum quæ non licet facias. Stultum enim est timeisse quod minus est, et non timere quod majus est: aut ab his non vitari quæ prohibentur, si subterfugerint quæ conceduntur. Dicit enim Apostolus: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt hujus mundi, quomodo placeat viro* (I Cor. vii, 34). Nuptam placere viro asserit, cogitando quæ mundi sunt: innuptam vero Deo, eo quod nulla cura illi sit sæculi. Dicit ergo mihi quæ virum non habet, et tamen quæ sunt mundi cogitat, eoi placere desiderat? Nonne incipiet illi nupta præponi? quia illa cogitando quæ mundi sunt, complacet vel marito: sta vero non marito, quem non habet, potest placere, nec Deo.

8. Sed nec illud silentio præterire nos convenit, quod dixit: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu* (I Cor. vii, 34). Quæ sunt ergo Domini, dicit Apostolus: *Quæcumque sunt sancta, quæcumque justa, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ femæ. Si qua virtus, si qua laus disciplinæ* (Psal. iv, 8). Ista sunt Domini, quæ sanctæ et veræ, et apostolicæ virgines die noctique sine ullo temporis intervallo meditantur et cogitant. Domini est regnum cœlerum; Domini est resurrectio mortuorum; Domini immortalitas; incorruptio Domini est; splendor solis qui sanctis promittitur Domini est, sicut in Evangelio scriptum est: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris eorum* (Matth. xiii). Domini sunt plures sanctorum in cœlestibus mansiones; Domini est fructus tricesimus et sexagesimus atque centesimus. Hæc cogitant, et quibus possint operibus promereri quæ Domini sunt cogitant. Domini est etiam lex Novi et Veteris Testamenti, in quibus oris ejus eloquia sæcra resurgunt; quæ si quæ virgines sine intermissione meditantur, quæ Domini sunt cogitant; et completor in eis illud propheticum: *Fundamenta æterna super petram solidata: et mandata Domini in corde mulieris sanctæ* (Eccles. xxvi, 34). Sequitur: *Quomodo placeat Deo, inquam, non hominibus: Et sit sancta corpore et spiritu* (I Cor. vii, 34). Non dixit, ut sit sancta membro aut corpore tantum; sed, *ut sit sancta corpore et spiritu*. Membrum enim una corporis pars est: corpus vero omnium compago membrorum est. Cum ergo dicit: *ut sit sancta corpore*, ex omnibus membris eam sanctificari debere testatur. Quia non proderit exterorum sanctificatione membrorum, si interveniat vel in uno corruptio. Et jam non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat membris, quæ vel unus fuerit coinquinacione polluta.

9. Sed ut quod dico manifestius et laetius haberes, sit quæcumque omnium membrorum sanctificatione purgata, et lingua tanquam modo peccati, qua

aut blasphemet, aut falsum testimonium deat; nunquid liberabunt omnia membra nunt? an propter unum iudicabuntur et cætera? Ergo si nec aliorum membrorum sancti alio proderit, cum in uno sit vitium; quanto magis si diversorum flagitio peccatorum omnia corrumpuntur, minus nihil proderit integritas? Unde quæso te, virgo, neque in sola tibi pudicitia blandiaris, ne in minus membri integritate confidas: sed secundum Apostolum sub Deo eo serva corporis sanctitatem. Munda ab omni inquinamento caput: quia crimen est illud post chrisimatis sanctificationem, aut croci, aut alterius cuiuslibet pigmenti luto vel pulvere sordidari; aut auro vel gemmis cuiusunque terrena: speciei comi: quod jam celestis ornatus splendore refulget. Grandis quippe divina gratia contumelia est maculata et secularis ornamentis præclatis. Munda frontem, ut humana non divina opera erubescat, et illam confusionem recipiat, quæ non peccatum, sed Dei gloriam parit, Scriptura dicente: *Est confusio adducens peccatum: et est confusio adducens gloriam (Eccli. iv, 25)*. Munda collum, ut non aurea reticula capillus portet, et suspensa monilia, sed illa potius ornamenta circumferat, de quibus Scriptura dicit: *Misericordia et fides non deficiant: et te, suspende autem illa in corde velut in collo tuo (Prov. i, 17)*. Munda oculos, dum eos ab omni concupiscentia retrahis, et ab intuitu pauperum nunquam avertis, et ab omnibus fucis liberos ea que a Deo facti sunt sinceritate custodias. Munda linguam a mendacio: quia, *os quod mentitur occidit animam (Sap. i, 14)*. Munda eam a detractione, a juramento, ab adulatione, a perjurio. Nolo præposterum ordinem putes, quod prius a juramento, quam a perjurio linguam divi debere mundari: quia tunc perjurium facilius effugies, si in toto non iures. Impleatur in te illa sententia: *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. xxxiii)*. Et memor esto dicentis Apostoli: *Benedicite, et nolite maledicere (Rom. xii, 14)*. Sed illud crebrius recordare: *Videte ne quis malum pro bono alicui reddat, neque maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possidentis (I Petr. iii, 9)*; et illud: *Si quis autem in lingua non offendit, hic perfectus est (Jac. i, 2)*. Nefas est enim ut labia illa quibus Dominum conlteris, rogas, benedicens, et laudas, alicujus polluantur sorde peccati. Nescio qua conscientia et lingua quis Deum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Deus; et ipsis annuit cito precibus, quas lingua immaculata pronuntiat. Munda aures, ut non nisi sermonibus sanctis et veris auditum præbeant; ut nunquam obscene, aut turpia, aut secularia verba suscipiant, aut aliquem de altero audiant derogantem, propter illud quod scriptum est: *Sepe aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam (Eccli. xxviii, 29)*; ut cum eo habere partem possis, de quo dicitur, quoniam auditu et visu iustus erat; hoc est, nec auribus, nec oculis delinquebat. Manus ne porrecte ad accipien-

dum sint, ad dandum autem collectæ, nec ad feriendum paratæ, sed ad omnia misericordia: et pietatis opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam et spatiosam pergant viam, que durit ad splendida sæceri et præiosa convivium; sed arduum magis et angustum gradantur iter, quod tendit ad cælum, quia scriptum est: *Hæc rectum facite pedibus vestris (Isai. xlviii, 14)*. Agnosce tibi a Deo artifices non ad vitia, sed ad virtutem membra formata: et cum universos artus mundaveris ab omni sorde peccati, et toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intellegis profuturam, et cum omni fiducia palmam virginitalis expecta.

10. Quid sit sanctam esse corpore, breviter quidem, sed plene me exposuisse arbitror: nunc quod sequitur, et spiritu, nosse debemus: hoc est, ut quod opere nefas est fieri, nec fas sit cogitatione concipere. Illa enim est sancta tam corpore quam spiritu, que nec mente, nec corde delinquit; sciens etiam cordis esse inspectorem Deum: et ideo satagit ut omnimodo etiam animum cum corpore mundum habeat a peccato, sciens scriptum esse: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv, 23)*; et iterum: *Diligit Dominus sancta corda; accepti sunt autem ei omnes immaculati*; et alibi: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Quod de illis dici arbitror, quos conscientia in nulla relaxavit culpa peccati. De quibus Joannem in Epistola divisisse reor: *Si cor nostrum nos non reprehendit, fiduciam habemus ad Deum, et quæcumque petierimus accipiemus ab eo (I Joan. iii, 20)*. Nolo existimes te crimen fugisse peccati, si voluntatem non sequatur effectus, cum scriptum sit: *Quicumque viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mechatus est in corde suo (Matth. v, 17)*. Nec dicas, cogitavi quidem, sed non perfecit: quia etiam concupiscere nefas est. Unde beatus Petrus præcepit dicens: *Animas vestras castificantes (I Petr. i, 22)*, qui si nullam animæ consuprationem nosset, nec castificari eam desiderasset. Sed et locum illum quo continetur: *Hi sunt qui se cum mulieribus non concubaverunt, virgines enim permanserunt: hi sequuntur Agnum, quocumque ierit (Apoc. xiv, 4)*, attentius considerare debemus et animadvertere, si solius integritatis pudicitia merito ipsi divino comitatu copulentur, et per omnia sæculorum tabulata discurrant: an et alia sint, quibus adjuncta virginitas tantæ beatitudinis gloriam consequatur. Sed unde hoc scire poterimus? De sequentibus, nisi fallor, in quibus scriptum est: *Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno, et in ore ipsorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt (Ibid. xv, 5)*. Vides ergo quod non in uno tantum membro dominicis referantur inhærere vestigiis; sed illi qui præter virginitatem ab omni contagione peccati immaculatam gesserint vitam. Ideo virgo vel maxime nuptias spernit, ut dum securior est, facilius, quod etiam a nubentibus queritur, ab omni se delicto custodiat, et universa legis mandata perficiat. Nam si non nubat, et ea nihilominus faciat

a quibus et nuptiæ esse jubentur immunes, non nupsisse quid proderit? Quanquam enim nulli Christianorum peccare liceat, et omnes quicumque spiritalis lavaeri sanctificatione purgantur, immaculata decurrere conveniat vita; ut Ecclesiæ quæ sine macula, sine ruga, sine aliquo ejusmodi esse describitur, possint visceribus intimari: multo magis tamen hoc Virginem implere necesse est, quam nec mariti, nec filiorum, nec alterius necessitatis causa prohibet, quominus divinam Scripturam perficiat; nec aliqua, si peccet, poterit excusatione defendi.

11. O Virgo, seiva propositum tibi magno præmiū destinatum. Præclara est apud Deum virginittis et pudicitie virtus, si non aliis peccatorum et malorum lapsibus infirmetur. Agnosce statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris; vide ne quid indignem eo, cui desponsata videris, admittas: cito scribet repudium, si in te vel unum viderit adulterium. Quæcumque enim humanorum sponsaliorum pignoribus subarrhat, statim a domesticis, a familiaribus, ab amicis sponsi sollicitè et diligenter requirit et a servulis, quæ es juvenis habeat morès, quid potissimum diligit, quid accipiat, quo usi vivat, quæ se consuetudine regat. quibus utatur dapibus, quibus præcipue rebus delectetur et gaudeat. Quæ cum didicerit, ita se in omnibus temperat, ut sponsi moribus suum obsequium, sua juvenitas, sua diligentia; sua vita concordet. Et tu quæ Christum sponsum habes, a domesticis et familiaribus ejus, sponsi tui morès interroga, et strenue ac solerter inquire; in quibus præcipue delectetur, qualem compositionem in te vestim diligat, ejusmodi concupiscat ornatum. Dicat tibi ejus familiarissimus Petrus, qui ne nuptis quidem corporatam permittit ornatum, sicut in epistola sua scripsit: *Mulieres similiter subjectæ viris suis, ut si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant: considerantes in timore Dei castam conversationem vestram, quarum sit non extrinsecus capitula, aut circumdatio auri, aut indumentis vestimentorum cultus; sed qui absconsus cordis est homo, in incorruptibilitate qui est et modesti spiritus, quod est in conspectu Dei laetæ (1 Petr. iii, 1 seq.).* Dicat et alius apostolus beatus Paulus, qui ad Timotheum scribens episcopum, eadem de fidelium feminarum disciplina testatur: *Mulieres sicut iter in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, non intoties crimibus, aut cura, aut margaritis, aut veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem (1 Tim. ii, 9).*

12. Sed forsitan dicis: cur hæc iisdem apostoli virginibus non jusserunt? Quia non necessariam judicabant: ne talis virginibus communitio potius injuria quam emendatio videretur. Sed nec eas unquam tanta temeritatis fore credidissent, ut ne nuptis quidem concessa carnalia ornamenta et terrena præsumerent. Revera ornare se et componere Virgo debet: nam quomodo sponso suo placere poterit, nisi composita et ornata processerit? ornetur plane,

sed interioribus ornamentis, et spiritaliter, non carnaliter componatur: quia Deus non corporis, sed animæ decorem in illa considerat. Ergo et tu, quæcumque animam tuam a Deo diligi et inhabitari concupiscis, omni eam diligentia compone, et spiritalibus indumentis exorna. Nihil in ea dedecorum, nihil lædum appareat. Respondeat auro justitia, gemmis refulgent sanctitatis, ac pretiosissimo pudicitie margarito coruscet. Pro bysso et serico, misericordie et pietatis tunica vestiatur, secundum quod scriptum est: *Induite ergo vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, etc. (Colos. iii, 12).* Et non decorem cerussæ aut alterius pigmenti quærat, sed innocentie ac simplicitatis candorem habeat. Roseum verecundia colorem et purpureum roboris pudorisque possideat. Cælesti abluatur nitro doctrina, et lamentis spiritalibus emundetur. Nulla in ea malitiæ, nulla diaboli macula relinquantur: et ne quando male redoleat odore peccati, unguento suavissimæ sapientiæ et scientiæ perfundatur.

13. Hujusmodi Deus quærit ornatum, et amplexu taliter compositam concupiscit. Memento te Dei filiam dici secundum quod ait: *Audi, filia, et vice (Psal. xlii, 11).* Sed et tu ipsa quotiescumque Deum patrem nominas, Dei te filiam esse testaris. Ergo si Dei filia es, vide ne quid eorum facias, quæ Deo Patri incongrua sint; sed age omnia quasi filia Dei. Cognosce quomodo hujus sæculi nobilium se filii gerant, quibus assuescat moribus, quibus se disciplinis insituant. Tanta quibusdam verecundia est, tanta gravitas, tanta modestia, ut cæterorum hominum ritum intuitu humanæ ingenuitatis excedant et ne quam honestis parentibus suis per lapsum suum infamiam inurant notam, alteram sibi quodammodo inter homines consuetudinis studeant facere naturam. Et tu ergo originem tuam respice, genus intue, gloriam nobilitatis adverte: agnosce te non hominis, sed Dei filiam, et divinx nativitate nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te cælestis nativitas pareat, et ingenuitas divini clarescat. Sit in te nova gravitas, honestas admirabilis, suspensa verecundia, mira patientia, virginis incessus, et veræ pudicitie habitus, et sermo semper modestus, et suo in tempore preferendus; ut quisquis te viderit, admiretur et dicat: quæ hæc novæ inter homines gravitatis patientia est? Quæ pudoris verecundia? Quæ honestatis modestia? Quæ maturitatis sapientia? Non est ita humana institutio, nec disciplina mortalis: cæleste nihil aliquid in terreno corpore redolet. Puto quod habitet in quibusdam hominibus Deus. Et cum te Christi famulam esse cognoverit, majore stupore tenebitur, et cogitabit qualis ille sit Dominus, ejus talis ancilla est.

14. Si vis ergo esse cum Christo, et partem habere cum Christo, Christi tibi exemplo vivendum est, qui ab omni malitia et nequitia ita fuit extraneus, ut nec inimicis quidem vicem redderet, quin potius et pro ipsis iraret. Nolo enim eas annes

Christianas existimes, quæ aut fratres aut sorores non dico oderunt, sed quæ proximos toto corde et conscientia coram Dei testimonio non diligunt; cum Christianis, Christi similitudine inimicos etiam amare necesse sit. Si sanctorum cupis habere consortium, a malitie et nequitie cogitatu pectus emunda. Nemo te circumveniat, nemo te fallaci sermone seducat. Non nisi sanctos et justos et simplices et innocentes et puros celestis aula suscipiet. Nullum apud Deum habet malitia locum. Ab omni nequitia et dolo mundum esse necesse est, qui enim ita regnare cum Christo. Nihil tam contrarium, nihil tam exsecrabile Deo, quam aliquem odisse, aliquem velle ledere: nihil tam probabile, quam omnes amare. Quod Prophetæ sciens testatur dicens: *Qui diligitis Dominum, odite malum (Psal. xvi, 10).*

15. Vide ne in aliquo humanam gloriam diligas; ne et tua inter illos portio computeur, quibus dictum est: *Quomodo vos potestis credere, gloriam ab invicem querentes (Joan. v, 44)*? Et de quibus per Prophetam dicitur: *Auge eis mala, auge mala gloriosis terra: Et alibi: Confundimini a gloriatione vestra, ab opprobrio in conspectu Dei (Isai. xlv).* Nolo enim illas respicias, quæ sæculi, non Christi sunt virgines: quæ propositi sui et professionis innumeriores gaudent in deliciis, in opibus delectantur, et corporeæ nobilitatis origine delectantur. Quæ si profecto Dei filias se esse crederent, nunquam post divinos nuptiales nobilitatem admirarentur humanam, nec gloriarentur in patre quolibet honorato: si Patrem Deum se habere sentirent, nobilitatem carnis non amarent. Qu' d tibi in generis nobilitate blandiris et complaces? Dues homines fecit ab exordio Deus, ex quibus totius generis humani silva descendit: mundanam nobilitatem non nature æquitas præstitit, sed cupiditatis ambitio. Carite omnes per divini lavacri generationem æquales efficiuntur, et nulla inter eos potest esse discretio, quæ nativitas secunda generavit; per quam tam dives quam pauper, tam liber quam servus, tam nobilis quam ignobilis, Dei efficitur Filius; et terrena nobilitas splendore celestis gloriæ adumbratur, et nusquam omnino jam comparet: dum qui retro in sæcularibus honoribus impares fuerant, celestis et divinæ nobilitatis gloria æqualiter vestiuntur. Nullus jam ignobilitati locus, nec degener quisquam est, quem divinæ nativitatis sublimitas ornat, nisi apud illos, qui non putant humanis cælestia præponenda: aut si putant, quam vanum est, ut se illis in minoribus præferant, quos sibi in majoribus pares sciunt, et quasi infra se positos in terra existimant, quos sibi æquales in celestibus credunt? Tu autem quæcumque Christi, non sæculi virgo es, omnem præsentis vitæ gloriam fuge, et eam quæ in futuro promittitur consequaris.

16. Contentioorum verba, et animositatis causas evita; discordiarum quoque et litium occasiones subterfuge. Nam si juxta Apostoli doctrinam: *Servum Domini litigare non oportet (II Tim. ii, 24)*; quanto magis Dei ancillam? cuius quo reverendior est sexus, magis debet esse modestior. Linguam a maliloquio

A cohibe, et ori tuo frenum Legis impone; ut tunc, si forte loquaris, quando tacere peccatum sit, cave ne quid quod in reprehensionem veniat dicas. *Lapis emissus est sermo prolatus; quapropter diu utrumquam proferatur cogitandus est. Beata quippe labia sunt, quæ nunquam quod revocare iterum velint, emittunt. Pudicæ mentis sermo etiam debet esse pudicus, qui ædificet semper magis, quam aliquando destruat audientes, secundum quod præcepit Apostolus dicens: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad edificationem fidei, ut det gratiam auditibus (Ephes. iv, 29).* Pretiosa Deo lingua est, quæ non sine divinis rebus novit verba construere; et sanctum os, unde cælestia semper eloqui proficiuntur. Absentium obtrectatores quasi malignos, Scripturæ auctoritate deterre: quia hoc inter virtutes perfecti hominis Prophetæ commemorat, si ante conspectum iusti malignus ad nihilum deducatur, qui contra proximum non probanda protulerit. Non licet tibi alterius vituperationem pati nter audire; quia nec ab aliis optas recipi tuam (Psal. lxxiv, 5). Injustem quippe est quidquid contra Christi Evangelium venit, si alteri quod tibi ab alio fieri molestum est, patiaris inferri. Semper linguam tuam de bonis loqui ad-nesce, et auditum tuum ad bonorum acies laudem, quam ad malorum vituperationem accommoda. Vide ut omnia quæcumque benefacis, propter Deum facias; sciens ejus rei tantum te a Domino recepturam esse mercedem, quam ejus timoris et dilectionis causa perfeceris. Sancta magis esse quam videri stude: quia nihil prodest æstinari quod non sit: et duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, et quod non habeas simulare.*

B
C
D

17. In jeuniis magis quam in epulis delicta: illius viduæ memor, quæ non discidebat de templo jeuniis et obsecrationibus Deo serviens die ac nocte. Et si vidua quidem in Judæa talis erat; qualem nunc virginem convenit esse Christi. Divinæ magis lectionis convivium dilige, et spiritalibus te saturari dapibus concupisce; et illos potius quære cibos, quibus anima magis quam corpus relictiatur. Carnis et vini species quasi calorifomenta et libidinis incitamenta fuge, et tunc, si forte, vino exiguo utere, eum stomachi dolor et nimia corporis compellat infirmitas. Iracundiam vince; animositatem cohibe; et quidquid illud est, quod post factum poenitentiam ingerit, velut proximi criminis abominationem declina. Satis tranquillam et quietam convenit esse mentem, et ab omni perturbatione irroris alienam, quæ Dei habitaculum esse desiderat; qui per Prophetam testatur et dicit: *Super quem requiescam alium, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea (Isai. lxvi, 3)*? Omnium operum et cogitationum tuarum speculatorem Deum crede, et cave ne quidquam quod divinis oculis indignum sit, aut opereris, aut cogites.

18. Cum oratione celebrare desideras, talem te exhibe quasi præ sis cum Domino loquentura. Cum psalium dicis, cuius verba dicis agnosce; et in compunctione magis animi quam in timore voci dulces-

dine delectare. Lacrymis enim psallentis Deus magis quam vocis gratiam comprobat, sicut Propheta dicit: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum timore* (Psal. ii, 11). Ubi timor et tremor est, ibi non vocis elatio est, sed animæ flebilis et lacrymosa defectio. Omnibus actibus tuis diligentiam adhibe, quia scriptum est: *Maledictus homo qui facit opus Domini negligenter* (Jerem. xlvi, 10). Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate justitia; et fides copiosior videatur, quo senior es: quia Dominus noster Jesus, qui nobis vivendi reliquit exemplum, proficiebat non ætate tantum corpore, sed et sapientia et gratia spiritali coram Deo et hominibus (Luc. ii, 25). Omne tempus in quo te non meliorem senseris, hoc te æstima perdidisse. Cæptam virginitatis propositum ad finem usque conserva; quia non inchoasse tantum, sed perfecisse virtutis est, sicut in Evangelio Dominus ait: *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit* (Math. xxii, 10). Cave ne cui vel concupiscendi occasionem tribuas: quia sponsus tuus Deus zelans est: criminiosus est enim Christi adultera,

A quam mariti. Unde pulchre Romana Eccl. si Apostolico siæ dubio, cuius sedem obtinet, spiritu animat, tam severam nuper huiusmodi sententiam statuit, ut vix, vel pœnitentia dignam iudicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinazione violasset.

19. Esto ergo omnibus vivendi forma, esto exemplum; præcede et in actu quos in castitatis sanctificatione præcurris. Virginitatem te in omnibus exhibe; nihil corruptionis obiciatur capiti tuo, cuius corpus integrum est, ut et tua sit involubilis conversatio. Et quoniam sicut in exordio epistolæ præfati sumus, te Dei sacrificium factum: quod utique sanctitatem suam etiam aliis impertit; ut quisquis ex eo digne sumpserit, sanctificationis et ipse sit particeps; ita ergo et per te, quasi per divinam hostiam sanctificetur et ceteræ, cum quibus te ita in omnibus exhibeas, ut quisquis vitam tuam aut auditu contigerit aut visu, sanctificationis vim sentiat, et in tantum sibi intelligat gratiam ex tua conversatione transfundi, ut dum te imitari concupiscit, Dei sacrificio et ipse sit dignus.

MONITUM

IN S. AMBROSII SERMONES SEQUENTES.

His sane tribus sermonibus locum inter S. Mediolanensis episcopi opera sicut ratio, ita ordo vindicabat chronologicus. Cur ergo in hoc tomo paulo devia editione donati sint, præsertim in causa fuit tanta illos expiscandi difficultas ut non minus tribus vel quatuor mensibus S. Patris operum recursio differri debisset ut ipsorum accessione compleretur. Quam quidem moram non diligentia tantum nostræ, sed etiam avidis subscriptorum votis intolerabilem fore sentiente, Ambrosianarum lucubratorum seriem, quippe quæ locupletissima jam evaderet, cito elausimus, sequentique tomo sermones Ses-orianos destinavimus eo magis libenter quod quasi appendix vice ad quartum sæculum tomus ille inacturus esset.

D. LEANDRI PRÆFATIO.

1. *Sancti Ambrosii scripta summo in honore habitum sunt, eaque in multis olim vitata a Maurinis præpurgata fuere.* — Sancti Ambrosii, qui sæculo quarto episcopalem Mediolani nobilissimam sedem tenuit, plurimi semper scripta fecisse Patres, pontifices maximos, concilia œcumenica, et ipsosmet heterodoxos nemo cruditus ignorat (a). Attamen æque vocant omnes, inter opera huiusce sanctissimi præsulis apocrypha multa fuisse relata multisque adeo vitis referata, ut quiddam etiam a catholico seu non prorsus

C alienum redderent (b). Quare non defuerunt Romani pontifices, qui cum tam veteris tamque bene meriti de Ecclesia Patris scripta ad sanæ doctrinæ laudem cuperent efflorescere, viris doctis vehementer essent auctores, ut collatis curis, ad novam editionem excudendam optimæ notæ codices sedulo perquirerent, simulque conferrent; ex quibus et genuinos possent Ambrosianos fetus seligere, falsos respicere, et certas ejusdem præsulis sententias elicere. Hinc mandatis summorum pontificum Pii IV, et Pii V, Grego-

* Epistolam nuncupatoriam, quæ huic præfationi præponi debebat, errore autem typographico omissa est, læcisus ad calcem huius toni. ENR.

(a) Videst selecta veterum testimonio, quæ in primo volumine S. Ambrosii oper. sub præfatione a Maurinis collecta habentur.

(b) Porro olim S. Ambrosio ad Paulinas epistolas triluebantur commentaria, quorum sane auctor a quid cum sana doctrina hæud consonum habet. Certe, scribunt Benedictini editores in admonit. præv. l. IV, in append. col. 30, defendi non potest eorum (id est, commentatorum) auctor, quin cum Origene senserit, in

voluntate dæmonum esse ab errore resilire. Exploratum quoque ultus est, quod marito fas usque esse contendit, uxore propter adulterium repudiata, aliam ducere: uxori autem ab adultero conjugio separata cum alio inire conjugium licere negat (Hinc Canon, Uxor a viro 17, caus. 52, quæst. 7, de quo Romani correctores videnti sunt). Sed nec illa e iam satis sana sunt, quod factam ad imaginem Dei mulierem esse episcopos superiorem presbyteris gradum obtinere, aut diversa institui ordinatione, inficiatur; et quiddam alia communi catholicorum sensu minus congrua asserere tradit.

in XII, ac studio et labore Sixti V, Romana Ambrosii operum editio cæterarum omnium absolutissima prodit in hæc (a). Verum cum et in illa non pauci reperirentur, quæ, ut in eju d in S. doctoris opera præfati sunt Maurini (b), non modo ab hæreticis, verum etiam ab orthodoxis huius sine causa monite probarentur; præsto fuit ipsa Mauriorum manus, qui Herculeis, ut ita dicam, feræ exantlati latioribus in romanis bibliothecis, et codicibus conferendis episcopi Mediolanensis scripta omni novo purga a suomet restituerunt honori, novam pervulgando editionem, quæ superiores omnes iudicii maturitate et multitudine eruditionis facile superavit (c).

II. *Mauriorum editio tribus diatris sermonibus e codice Sessoriano deprompta.* — Jam verò quibus laudata editio augeri possit, ecce, ut ego arbitror, tres mihi sermones inediti in Sessorianis nuper plures deprehensi sunt, quos eruditi viri sive fontis unde manant vetustas in spectent, sive documenta utilissima, quæ inde ad informandos Christi morum mores reducere certum est, paulisper respiciant, dignis plane agnoscent, confido, quis cupide omnes ac benevole excipiant.

III. *Sessoriani codicis vetustas, et palæographia.* — Fons quidem horum sermonum præclarissimus codex ille Nonantolanus est, formæ fere quadratæ, et scribissimis membranæ compactus, qui quondam numeris 60, 30, aut 154 præsignatus, modo in novo catalogo a me confecto quinquagesimum quintum sortitus est numerum. Ejus scripturam, quæ ita evanida est, ut plures occurrant paginæ valde lectu difficiles et obscuratæ, in excuso specimine, quod in Romana S. Maximi editione anni 1784, tab. 1, n. 2, pag. 200 visitur, cognoscent eruditi. Illa quippe secunde, ut dicunt, Romanæ ætatis ad Longobardicum (d) inclinantis, ne eum eminentissimum Besutio d eam vi (e), in hi sæculo vii vel ad summum in eunte via exarata videtur. Eiusdem enim orthographiæ ad priscam normam rectissime scripta est; et quidem constanti adeo veterum codicum auctoritate firmata, ut plane ad rectiorem illum scribendi modum reverti necesse sit. Jam vero hoc eodem in codice nunquam forma V scribitur, sed semper est U; neque ulla alia quam una diphthongus æe absque nexu usurpatur; qui in pervetustis codicibus perpetuus fere mos est. Constantem quoque in illo præpositio ad retinet litteram d ante c, e, m, n, p, r, s, eaque ad sequentem consonam non reformatur, nisi in ver-

A bis, accipio, et arripio; cum vero servat n ante l, m, p, r; atque ia nunquam dimitit n ante b, m, p, s, si impleo verbum exceperis. Vocabula autem apud, aliud, ibi, istud, jubat, etc., quorum lectio plerumque a sensu animi scribentis dictata verba excipientis pendebat, fere semper recitito modo in codice scripta reperies, in quo bona rectaque scriptura libentur, *caelum, condicio, in elego, querella, niela*, atque alia plurima, quæ in meis scholiis palæographicis textui substratis laud observata reliqui. Nulla præterea in codice pausa est, nulla admirationis vel interrogationis signa, nulla verborum distinctio apparet; sed raro puncta et eadem semper media, ac ita temere apposita, ut magis sensus augeant ambiguitatem. Litteræ in fine verborum al quando minuantur, vel in monogramma coeunt. Librarius nonni i paucis literis singularibus vel siglis utitur, et quidem illis, quæ prisce tabellaris obvi fuerunt, ut ex. gr. *Inep, Dus, Os, ths, aps, sps, ses, nr.*, pro Incipit Dominus, Deus, Iesus, Christus, Spiritus, Sanctus, noster, et in fine vocum b et q cum medio puncto pro bus et que.

IV. *Ambrosiani sermones tres in hoc eodem codice contenti quæ de re censantur inediti.* — Quod vero in hoc antiquissimo codice sermones tres S. Ambrosii nomine inscriptos inveniri ineditos asseram, conarguat me nemo; nam si id minus recte, haud tam ea temere dixero; cum adhibita cura qua non potui majore, illos nec in Ambrosii hucusque vulgatis operibus, nec inter SS. Augustini, Maximi et Fulgentii opera, que vetusta ætate cum Ambrosianis scimus ivisse permixta, nec inter aliorum SS. Patrum scripta repererim. Præcipue autem meum hoc præjudicium emulabant tria illa Isaïæ testimonia x, 33, 34, et vi, 3, que integra leguntur in tertio sermone (f); quia nempe Sabatierius in suis biblicis antiquæ versionis fragmentis vel, ut illa x, 33, 34, non nisi mutilo referat, vel ut illud vi, 3, prorsus omitat. Cum enim auctor ille in quærensis veterum biblicarum versionum testimoniis, maxime in Patribus, diligentiam omnem adhibere solitus fuerit, hinc haud inconsulte conjiendum putavi, reapse Sabatierii ætate ad hinc membranæ hos delituisse sermones.

V. *Eorum sermonum tituli et analysis.* — Horum autem primus sermo inscribitur, *de Perfecto*; alter de eodem argumento, *Adversus eos qui dicunt possessionem non d strahendam, sed fructibus miseri ord au faciendam*, tertius vero, *de Charitate ex lectione sancti Pauli apostoli contra malos qui bonis invident*, titu-

(a) Ab anno 1580 ad an. 1585.

(b) In præfati, t. I.

(c) Hæc editio, incepta an. 1686, absoluta fuit an. 1690 Parisiis duobus in-folio voluminibus, et iterum Venetiis quatuor in-folio voluminibus an. 1718, quatuor. Hanc etiam formis excudi curavit Franciscus Pitterius in sua officina libraria Veneta octo in-folio voluminibus an. 1781.

(d) Id est, non ad eam scripturam, quæ Longobardi utebantur, populi quidem rudes et omnium litterarum expertes, sed ad eam, quæ Italiis sunt quo tempore Longobardorum regnum peribat iurgio.

(e) Em. Besutius, vir excellens omni laude virtutis et ingenii, idemque adeo profana et maxime sacra doctus archæologia, ut sibi eum academici Etruscæ antiquitatum vetustissimæ urbis Cortonæ principem locutionis nomine elegerint, hæc de hoc codice in quadam chartacea schedula circa an. 1750 notata reliquit: *Col. 154, in pergam. in-fol., vetustissimæ characteris et fortassis sæculi sexti, et certe meo quidem sententiæ plus mille abhinc annis scriptus. Plura continet, et primo sermonem S. Augustini ad Vnptis, etc.*

(f) § 10, pp. 27 et 28 *Infra coll. 156 et 158.*

lum præfert. In præfati sermone auctor nonnullis A
Scripturarum testimoniis recitatis ostendit, Christianorum esse, ut pervenire valeant ad supremum gradum perfectionis, suas omnes facultates vendere, et pretium pauperibus distribuere, seque Dei providentiæ adeo committere, ut divina legis semper meditatione detenti, semperque præceptorum custodia occupati, non habeant vacuum tempus quo cogitent secularia, quo vane huius mundi membris perturbentur. quo terrestrium divitiarum spe caduca fallantur. In altero eisdem, quæ superiore sermone dixerat, auctor confirmat; atque rerum terrenarum contemptus, et ablatio quæ gloriose, utilis ac necessaria sit, Christi præcepto atque Pauli apostoli exemplo propositis, contra illius virtutis obrectatores evincit. Demum in tertio sermone de virtute fraternæ charitatis (quæ ita in longius producit, ut minus sermo quam tractatus inscriberem) moralia documenta dogmaticis emulavit. Illa itaque primo apostolica verba I Corinth. xiii, 1, 2, 5, auctor expendens, nihil nobis omnium virtutum genera prodesse docet absque charitate, utpote quæ una cæteras omnes amplectatur virtutes, atque totius Christianæ perfectionis sit complementum. Secundo ad varia charitatis opera descendens, dum ea præcipue humilitatis, mansuetudinis, benignitatis et simplicitatis esse declarat, eademque in Davidica et apostolica electione, ac in dominico exemplo contemplanda et imitanda proponit; in contraria vitia, scilicet superbiam, invidiam, rancidiam, inimicitiam cæteraque id genus vehementius insurgit. Interim e re nata de Dominus no-

stri Jesu Christi divina et humana utraque perfecta natura, deque hypostatica unione ac de ejus baptismo, passione, morte et gloriosa resurrectione loquitur, nec non quædam de sacramento baptismatis ejusdemque effectibus dissertit.

VI. *Quibus iudiciis hi tres sermones adjudicantur Mediolanensi episcopo Ambrosia.* — Quod autem hi sermones ipsi Ambrosio Mediolanensi episcopo tribuendi sunt, id per multa et idonea iudicia demonstrare videntur. 1° In illis quippe Ambrosianæ locutiones frequenter occurrunt, et complures crebro reperiantur sententiæ, quæ prorsus Ambrosium sapiunt; id quod in scholiis identidem palam feci, multoque plenius et uberius fieri poterat. Cui nec ob-
B
stare et officere videatur, si aliquando sermonem remissiore in illis quam in aliis S. præsulis tractatibus advertere sit; nam, ut Maurinorum verbis loquar, et stylum variari ab auctoribus, et pro re ac tempore modo attolli, modo deprimi non ignoramus (a). 2° Quin, ut ipsi cum Gillotia fatentur, scimus, novum et non esse, inquit, si sanctus doctor pro re, loco, tempore, personis, stylum mutavit (b). Huc etiam addi potest, reliquis, qui modo habentur, sermonibus Ambrosium iterum ostetriciam, ut ita dicam, manum admovisse, cum illos collectos in libros redegerit; (c) nostros autem, cum extra vagarentur disjuncti, eo modo quo ex ejus ore prolapsi sunt, munere tælygraphi ita ad nos permeasse impositos. Cæterum, his in gratiam eorum, qui nimis raribus indulgent, rotatis, nihil sane omnino contineri in illis pronuntio, quod a stylo, (d) in-

(a) In præfat. ad libros de Sacramentis, tom. III.

(b) Vide admonit. præfixam opusculo de Apolog. altera David, et illam quæ præmittitur lib. de Tob. tom. I.

(c) Auctoris quidem, ait el. Majus in præf. ad lib. de Re pub. xiii; pag. 56 edit. 1828, autographum plerumque erant liberioræ scriptura scheda, quas Isidorus Orig. vi, 14, definit esse et quod adhuc emendantur, et necesse in libris redactum est. Nemo id petissimum moris Ambrosii huiusce negavit, ut ad plebem jam sine magna præparatio (Præf. ad lib. de sacr., col. 472, tom. III) habitas conciones, postea emendatas in libros distribuere.

(d) In his sermonibus sunt quædam, fateor, pau-
cæ dictiones quæ nonnullis nasutis philologis forsitan stomachum facient, eo quod illas aut non referant lucensque edita scripta Ambrosiana, aut hanc Latinitatis, pro eorum sententiâ, novam non præferant. Talia sunt verba, *demandare pro vende mandare*, *distrahere pro vendere*, *distractio pro venditio*, *prærogare pretium vel quantitatem vel odia*, pro *ante erogare pretium vel quantitatem*, vel *ante odium in aliquem habere*, a quo *prærogatio*; et *simulare pro similem facere* seu *assimulare* cum dativo constructum. Verum quavis hæc voces, ea significatione qua in his sermonibus ponuntur aut perbene Latine non sonent, aut Ambrosii hætenus auctoritate careant, tamen hand ab Ambrosiano stylo recedunt. Eadem enim vocabula vel jam in auctorum scriptis Ambrosii Mediolanensis ætate superiorum existabant, vel apud veteres perisconsultos reperiebantur. Mimæ proinde miram si Ambrosius verba adhibuit, quæ jam ejus tempore in uso erant, nisi sine suis moribus alienum, si juridici verba locutus est. Ipse enim, ut pote ver-
C

loco et tempore juridica verbo usurpavit; ut saltem videre est, ex. gr., tom. II, pag. 358, et tom. III, pag. 918, etc. Jusconsultorum vero vox est *distrahere* pro *vendere*, quæ sæpe usus est Ulpianus in ff., qui etiam vocabula *distractio* pro *venditio* ff. 14, 3, 5, a med. et 2, 15, 8, (cir. med.), et *prærogare pro ante erogare* ff. loc. et eund. l. sed addis tria habuit, atque usitata. In simili significatione verbum *distrahere* apud Tacit. vi Ann., 17, Just. ix, 1, et apud Suetonium in Vesp. xvi, occurrunt, apud quem et *prærogare* invenitur in Aug. 55, et illud obtinet *demandare* pro *valde mandare* in Neron 35, in Aug. III, et in Caesar. 85. Vox quidem *prærogatio* a Latinis lexigraphis primum adhibita dicitur a Fulgentio Mythol. 2, mit.; at ut antiquis a *distrahere* *distractio*, ita a *prærogare* *prærogatio* facile reddi potuit. Verbum autem *assimulare* pro *similem facere*, seu *assimilare*, et quidem cum dativo constructum, usurpat antiquissimum Esdræ interpres lib. iv, c. 8, pag. 41, quo idem S. Ambrosius non semel in suis operibus usus est. His igitur ex verbis, ut dixi, Ambrosii ætate usitatis vel juridicis nihil contra prærogationem horum sermonum potest evinci. Quod enim illa non reperiantur in locisque Ambrosio scriptis assertis, vel inter vocabula rectæ Latinitatis non sint allata, id quidem non officit; nam pleræque dictiones et in scriptis Ambrosii vulgatis habentur, quæ in uno vel altero libro, et nullo alio in locu leguntur, pleræque quæ a Latinis lexigraphis omittuntur, seu diversa significatione notantur. Ita, ex. gr., lib. iv Hierem., in, 40, *perfectio* pro *fratitio*, lib. ii de Cain et Abel *conspersio* pro *confusio*, in psal. cxxviii, germ. 1, pag. 13, *colludium* pro *collusio*, atque ne longius sum *lentandum*, pro *lente morandum*, etc. Et igitur insani hominis esset asserere singulos laudatos libros hand Ambrosii opus esse, quia vocabula nullo

genio, et charactero Ambrosiano dissideat. 2° Et A
 te quidem verè quod Ambrosius in prior sermo-
 ne auditoribus suis hanc omnia temporalia
 relinquere et pauperibus distribuere valde commen-
 det, id aptissime ipsomet convenit, quem omnes suos
 facultates reliquisse, et Ecclesie vel pauperibus tri-
 buisse ex historia cognoscimus (a); quem hujusmodi
 rigidi ethices Christianæ dogmatibus passim suam
 plebem quam diligentissime imbuere solitum fuisse
 ex ejusdem vulgatis scriptis certo certius habemus (b).
 5° Ambrosium etiam in suis concionibus habuisse so-
 lemne illud præcipua quadam cura inculcare, quan-
 topere Christiani homines ad fugiendas sæculi vani-
 tates et anxietates obstringerentur, ut sacre lectio-
 ni et Deo ipsi possent die ac nocte liberius vacare tum
 ex libris de *Isaac et Anima*, de *Bono mortis*, et maxi-
 me de *Fuga sæculi*, tumque ex *Enarratione in psal.*
cxxviii (c) manifestum est; et id hoc nostro sermone
 confirmatur. 4° Alterius vero sermonis tanta est cum
 superiore colligatio, ut horum minus cognito, ut ius-
 que qui fuerit auctor cognoscatur. 5° Qui nexus si
 quoque deesset, sententiarum natura et color, atque
 temporis convenientia dictata satis illum demonstra-
 rent, acceptum Ambrosio referri oportere. Etenim
 procul dubio non solum suarum facultatum abdicatio-
 nem et in pauperes dispersionem in suis scriptis
 suade. Ambrosius, sed etiam hujusce evangelicæ per-
 fectionis consilii non semel utilitatem defendit, et in
 illud ultre etantes perstricto edamo insurgit; ejus-
 modi exempla in psalmis, et præsertim in psal. *cxxviii*,
 ac in epistola quinquagesima octava reliquit (d).
 6° Nec aliter de tertio sermone, qui eundem ac alii
 duo sibi auctorem vindicat, ut ex consecutione patet,
 dicendum est. In illo quippe Ambrosius, qui in vi-

alio in loco usurpata, et non bene Latine sonantia
 exhibeant; ita non integri esset iudicii hoc nostros
 sermones Mediolanen in antistiti abjudicare, quod
 pæna vocabula præterant, quæ licet que Ambrosio
 auctore careant, et haud in lexica aureæ Latinitatis
 inserta sint. Hæc quidem lege nul a suis auctoribus
 deneganda forent, nec opus ullum, vix dicerem, ex-
 staret, ejus de *γρηγορη* haud dubitare feceret.
 Porro et illud præclarissimum opus politicum Cice-
 ronis a cl. Maio nuper vulgatum, Ciceroni prorsus
 esset abjudicandum, eo quod vocabula plus viginti
 præ se ferat, quæ vel nec alia Ciceronis scripta, vel
 nec lexica exhibeant.

V. rima etiam obiter adverte, dictionum varietates,
 quibus nimium quantum nescio, veterum scripta la-
 borant, frequenter amantissimum perplexitati et au-
 daciæ debent. Ipsi enim aut verba concionantis aut
 detantis Patris excepiebant, aut e codice exscribe-
 bant, et si aliquos ob impori- angustiam vel codicis
 difformitatem, vel eorum ignorantiam hians relin-
 quere cogebantur in tabulis, eosdem propriis verbis
 explebant, et sic inde interpolata scripta vulgabant.
 Siquidem de hoc exceptorum, tachygraphorum, et
 librariorum arbitrio non semel antiqui Patres, et erudi-
 ti omnes conquesti sunt. Argumentum in eoque in-
 terim ab electione desumptum plurimum quidem
 valet ad dignoscendos genuinos textus auctorarum; non
 ita tamen, ut cum cetera non des ut imbecæ, hæc sit
 ex una vel altera incerta voce penitus operum *γρη-
 γορη* negare.

(a) *Paulinus in Vita S. Ambrosii*, p. 58, et aliam
 ambrosius in ep. 20, pag. 8, tom. III, ad pluri-

ta jam tempora imperatrici Justinæ incidere,
 cu pere pue nervos in eult, ut adversus venenam
 Arianorum, qui Mediolani ea tempestate plurimum
 poterant, populum suum communitate atque desue-
 scentem schismate fraternæ charitatis morem redu-
 ceret. Profecto illic Ambrosius præcipuas Arianorum
 hæreses, quæ Christi divinitas impetebatur, oppu-
 gnans, dogmatica, ut supra innuimus, documenta fir-
 mande Verbi divinitati peridonea tradit; simulque
 auditores suos impensius hortatur, ne persequatur
 in fratrem gratiam vel divina ope collatam, vel la-
 boribus jejuniorum, vel assidui ate orationum, vel
 vigiliarum instantia omnibusque virtutum generibus
 conquistam (e), neve ullis invidiorum perturbetur
 insidiis, ullis concitentur offensis (f); sed dominico
 B exemplo odia mundi non pertineant (g); atque in
 patienti animo convicia, proba et maledicta a fratri-
 bus fictis, hujusque sæculi principibus (Justinæ vide-
 licet, et ejus Aulicis, cæterisque Arianis) sibi susti-
 nerent illata, ut humilitatis, et mansuetudinis om-
 nium sint exemplar ac norma (h); qui quidem omnes
 sensus in Ambrosii operibus frequenter occurrunt (i),
 et illis temporibus aptissime respondent (j). 7° Nec
 minus Ambrosium redolet mentio, quæ in eo sit de
 gestis Eliæ; quorum passim in suis scriptis memi-
 disse se narrat Ambrosius. *Plurima enim*, inquit *lib.*
de Eliæ et Jejun. iii, 5, de Eliæ gestis frequenter diver-
sorum librorum sermone digessimus (k). 8° Quin etiam
 neophytos per se Ambrosium consuevisse docere,
 eisque ut a redeundo in sæculum, cui per baptismum
 nuntium remiserant, utilius deterreret, frequenter
 iustasse, ut *abdicatis corporis delectationibus, cupidita-*
tibus omnibus mundique illecebris (l) in perpetuum
 seculo morerentur, et celo cum Christo resurgerent,
 testantur.

(b) Confer saltem libros, quibus titulus fecit de
Abraham, de Nabathe Jeraelita, tom. I, de *Officiis*
ministeriorum sparsim tom. III, atque in *Enarratione*
in psal. cxxviii, præsertim s. r. m. 12, pag. 57 et seqq.,
 tom. II.

(c) Tom. I, a pp. 418, 458, 491, et tom. II, a p. 550.

(d) Tom. III, col. 4098.

(e) Serm. 5, § 1.

(f) *Ibid.*, §§ 4, 5, 11.

(g) *Ibid.*, § 7.

(h) *Ibid.*, §§ 7, 10.

D (i) Contra Arianos præcipue decertat Ambrosius
 in libris de *Interpell. Job et David*, lib. 1, 9, et 11, 4
 et 6, tom. I; in *Enarrat. in psal. xliii, xlv, xlvii*,
xlviii et lvi; in *Exposit. in Luc.*, tom. II; in lib. de
Mysteriis, de Fide, tom. III, et de *Spir. Sanct.*, de
Incanat., tom. IV, atque alibi sparsim. Quod veni
 attinet ad fraternam charitatem servandam sensus
 non absistens scripta Ambrosiana abunde suppeditant,
 ut ex. gr., in psal. xxxvii, 35, xxxviii, 10 et
 seqq., et cxxviii serm. 10, pag. 5, 10, 41, 50; serm.
 12, pag. 49, et serm. 15, pag. 45 et seqq.; in *Lucam*
 vii, 28, 59, et viii, 24, tom. II, lib. de *Officiis*, a cap.
 15, atque epist. 41, pag. 9, et 65, pag. 85, tom. III,
 quæ inter tanta hæc citasse sufficiat.

(j) Consule Paulinum in *Vita S. Amb.*, o. 12 et
 seqq., nec non ejusd. Ambrosii epistolas 20 et 21,
 tom. V, ac *Ibid.* serm. de *Basiliensibus non tradendis*, fol.
 9, 1.

(k) Tom. I, col. 645.

(l) Lib. de *Bono aeris* iii, 9, tom. I, col. 104.

res notissima est (a). En autem similia leguntur in his Sessorianis sermonibus, quos pariter quoque habuit ad illos, qui jam divina professione deputati sunt cœlo (b), quique jam mortui per baptismum natalibus mundi, nobilitati per gratam nati sunt cœlo (c). 9° Nec ut hos sermones tribuamus Ambrosio, inde nihil videtur accedere confirmationis, quod in illis ad vigilas traducendas, hymnusque et psalmus canendos fideles invitet (d); nam hoc nihil in suis scriptis familiariter Ambrosio (e); quem primum, Justinæ persecutione fervente, vgilas, ac ut hymni et psalmi in ecclesia canerentur secundum morem Orientalium partium instituisse, tum S. Augustinus (f), tum Paulinus in Ambrosii Vita (g) testantur. 10° et 11° Verum ut argumenta alia non essent, duo, scilicet tam summa eorum, quæ in his sermonibus dicuntur contractus cum eis, quæ in enarrationibus in psalmis, præsertim psalmi cxviii fusius leguntur, consensio; quam eadem, qua in illis vitur, ut in lucusque admissis Ambrosii operibus reperitur, Vulgata, vel sola sufficerent ut Ambrosianos hos nostros sermones esse, nemini certum non fieret et exploratum. Ingenue tamen fateor illic quandoque aliis aliquid sacræ Scripturæ locos verbis citari; ac id nihil proorsu meæ sententiæ officere assero: tum quia ex operum S. Ambrosii lectione (ut Natalis Alex. verbis utar (h), quæ Bened. etini editores confirmant (i)) constat, eum non iisdem semper verbis eisdem Scripturæ sacræ locos laudasse; tum quia in Sessorianis sermonibus hæc non confirmatur dissentio, nisi raro, et in iis tantum locis citandis, quos diversis semper verbis usus est Ambrosius citare; tum quia varietates illæ tales sunt, ut quin dupliciter arguant versum,

A potius excludant; quæ quidem omnia maxime liquent ex variis lectionibus codicis nostri textui subjectis, ut in re oculis ipsis inspicendis diutius immorari supervacanem omnino sit, ac inutile. 12° et 13° Præterea certe præterire non possum, hæc in sermonibus pro Ambrosiano more nunquam auditores allici, neque accuratum ordinem, neque artificiosam partitionem servari; simulque animadverti, auctorem non semel respicere ad S. Basilii opera, quem Iovem Ambrosium in suis paucendis libris prægestasse certissimum est. Exstant quidem præ aliis S. Basilii hominibus, quæ inter editas sunt 7, 8, 20 et 21 (j), ejus sane materia cum istis Ambrosii concionibus haud parum habet affinitatis. 14° Quis demum ignorat multos Ambrosia os excidisse sermones? Profecto Maurini multos Ambrosii perditos memorant (k), pluresque vel inde conficere est, cum nihil certius sit, Ambrosium non modo singulis diebus dominicis concionatum fuisse, verum etiam quotidiano sermone stato anni tempore catechumenos, competentes, et recens baptizatos (l) insruxisse, ut ex ejusdem scriptis (m), vel et ex loculentissimis Augustini et Paulini testimoniis compertum habemus (n): anecdotos ergo Ambrosianos invenisse sermones mihi invidet nemo, neque confidenter me ininulet. 15° Et re quidem vera nonne horum sermonum Ambrosium auctorem facit Sessorianus optimæ note codex miscellus (o), qui invidus mille et plus annis has Ambrosianas gemmas obvolvitur? In eo quippe, non modo codicis antiquitate pari, S. Ambrosii nomine hi tres inseribuntur sermones. Cui ergo hujus nominis viro, ne codicis prætergrediamur ætatem, illos, præter Mediolanensem, tribuamus? Non certe Ambrosio Ori-

(a) Videsis hac de re Augustini *Confessionum*. lib. vi, cap. 5 et 4, nec non Ambrosii opera, de *Fuga sacculi*, de *Jacob et Vita beata*, et de *Mysteriis*.

(b) Serm. 4, § 1, p. 12 (*Infra coll.* 109-112).

(c) Serm. 5, § 40, p. 26 (*Infra coll.* 135).

(d) Serm. 1, § 5, et serm. 5, § 11, pp. 6 et 50 (*Infra coll.* 116 et 140).

(e) Ita in lib. in *Hexæm.* 1 et 5; lib. ii de *Interpell. David.*, 6, tom. 1, in præfat. ad psal. 1, et in psalmis xlviii, 25, cxviii; serm. 7, pag. 25, tom. II, atque alibi.

(f) Augustinus de sua matre jam Mediolani commemorant ita loquitur lib. ix *Confess.*, c. 12: *Ibi mater mea, ancilla tua* (scilicet Ambrosii) *sollicitudinis, et vgliliarum primum tenens, orationibus vivebat; et post pauca prosequitur: Tunc hymni et psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium institutum est, et ex illa in hodiernum retentum, multis jam et pene omnibus gregibus tuis, et per cætera orbis imitantibus.* Consulte etiam lib. ix de *Civ. Dei*, 12, col. 162.

(g) *Ibid.*, n. 15, ait Paulinus: *Har tempore, nempe quo Ariani basilicam Portianam invadere inciperant, primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari ceperunt. Cujus celebrata is de votio usque in hodiernum diem non solum in eadem Ecclesia, verum per omnes pene Occidentis provincias manet.*

(h) *Hist. Eccles.*, sæc. iv, part. 1, p. 508, col. 2.

(i) In præfat. ad *Fibros de Sacramentis*, tom. III.

(j) Tom. II, operum S. Basilii edit. Paris., an. 1721, pag. 51, 6, 156 et seqq.

(k) In Præfat. ad tom. III et IV, oper. S. Ambrosii. Vide etiam sis Ceritilem, *Hist. générale des Auteurs sacrés, et ecclésiastiques*, tom. VII, pag. 574 et seqq.

(l) Trina hæc pervevusta distinctio cum codicibus Vaticanis explicatur a cl. Maio in nota 4 ad *Explicat. symboli* B. Nicetii Aquilein. episcopi, pag. 55 Romanæ edit. an. 1827.

(m) Lib. de *Mysteriis* 1, tom. III, col. 488.

(n) Reapse Ambrosium singulis diebus dominicis concionatum esse testis est Augustinus lib. vi *Confess.*, cap. 5, scribens: *Eum quidem in populum veritatis recte tractantem omni die dominico audiebam.* De assiduitate vero, qua baptizandos docebat Ambrosius, sic Paulinus in ejus Vita, n. 58, loquitur: *In rebus etiam divinis implentis fortissimus, in tantum ut quod solitus erat circa baptizandos solus implere, quinque postea episcopi tempore quo discessit, vic implerent.*

(o) In codice post nomen Ambrosii titulus episcopi omittitur; at tamen non hinc aliquis hos sermones alteri Ambrosio a Mediolanensi episcopo distincto acceptos referat: nam si codicis auctoritas, si sermorum stylo, et sententiis, eorumque auctoritatis monibus, et instituto ratio habeatur, nulli ejus nominis, nisi Mediolanensi episcopo tribuendos esse, fateatur oportet. Cæterum tum sanctitatis, tum dignitatis titulos passim in antiquis codicibus vel consuetudine, vel potius socordia prætermittunt librarii; et quidem in hoc ipso codice, ex g., nonnulla opuscula simpliciter S. Augustino constanter inseribuntur, quæ tamen ad Hippocrite, isepum certissime pertinent.

gens discipulo, et Eusebio Alexandrino diacono (a); non ei, qui S. Iuliano episcopo Alexandrinae Ecclesiae doctoris, floruit aetate (b). Horum eam uterque nec episcopali dignitate preclusa, nec ad populum sermones habuit: qui tunc temporis a solis episcopis ut plurimum habebantur; utriusque Graece scripsit, et sermones nostri qui in Latino et Graeco interpretationem reboleant, eum prorsus excludunt. Nec sit qui illos Ambrosio Carducensi in Gallia episcopo ascribat; nam quavis Sessorianum ms. quae aethetypum fuisse diceret, tamen hos sermones vix et ne vix quidem Carducensi Ambrosio acceptos referri poterit. Etenim Ambrosius ille tantum post medium saec. viii ad episcopatum erectus est (c), et has conciones, quas nonnulli episcopi fetus esse clarissime patet, codex exhibet laudati episcopi aetate major, scilicet, ut dixi, saeculo vii, vel ad summum saeculo viii mente conceptus. Illic prorsus flocci facienda esset et eorum opinio, qui hos sermones Ambrosii Autperti monachi (d) opus esse contenderent, nam, praeterquam quod illius non esset tum ex moribus et instituto, tum ex stylo et forma scribendi auctoris, tum ex diversa biblica versione, qua ille utitur, satis commode probari queat (e), etiam ut illi abjudicarem, una praeter ceteris ratio sufficeret, qua Carducensi episcopo abjudicandos putavimus. Si quidem et Ambrosii monachi aetas, ne cum Trithemio inter scriptores eum referam, qui

fortiore saeculo ix exeunte, tamen haud revocanda circa an. circiter 760, nec ultra an. 778 producenda est. Porro verno circiter 760 comme datus in Apocalypsim clarem eripit, et anno 778, ut est eruditorem probabilior sententia, dum Romam pergeret, diem vidit extremum, post quam duobus duodecim mensibus, et diebus 25, iisdemque non pacifice, in monasterio S. Vincentii ad Volturnum prope Beneventum abbatis munere perfunctus esset. Reliquum est igitur, ut vel distinctum a laudatis in primis septem Ecclesiae saeculis alterum excogitemus Ambrosium, vel eandem metropolitam, et venustatem in dubium vocemus. Neutrum quidem. Uno ergo Ambrosio Mediolanensi Sessoriani codicis auctoritate li sermones adjudicandi sunt. Quanta vero hujus codicis sit auctoritas, certatim docent summi auctores, qui vel illum summo in pretio habuisse testantur, vel ex eo tum S. Augustini, cum S. Maximi Taurinensis episcopi nova scripta eruunt.

III. *Auctores qui usi sunt codice Sessoriano, ac de eo sunt locuti.* — Perro de hoc codice, qui, ut supra dixi, olim exstitit in monasterio Nonantulano, ex quo Romam detulit de suo ordine, nec non de Ecclesia universa optime meritus Hilarius Rancatus, qui Sessorianae Bibliothecae auctor fuit (f), sic in suo *Museo Italico* loquitur inclytus Mabillonius (g): « In codice Romano Sanctae Crucis, qui fuit olim monasterii Nonantulensis, ante annum octingentesimum acqui-

(a) Vide Eusebium, lib. vi, 18; Epiphanium, haer. 67, et S. Hieronymum, de *Scrip. Eccles.*, cap. 56.

(b) Confer. de Pin et Moreti.

(c) Plures de hoc Ambrosio leguntur *Hist. litt. de la France*, tom. IV, pag. 157 et seq., et apud Cailleton lib. sup. cit., tom. VIII, pag. 435.

(d) Hujus Ambrosii gesta refert Mabillonius *Act. Sacrorum ord. S. Bened.*, vol. IV, saec. iii, part. ii, a pag. 259. Vide etiam Anastasium, pag. 171 et seq.

(e) Ut rursus demonstrum hos sermones solo episcopo convenire, prout ad solos olim pertinebat episcopos caterlumenes et neophytos instruere, et utius non immemoror, nec te pie operosius conabor ostendere quantum sermones nostri a moribus et instituto, quantum a stylo et forma scribendi Autperti dissideant. Paucis tamen propterea percurram. Quippe Autpertus nullibi ferè in suis scriptis monasterium regulam non laudat, vel se monachum ad monachos alloquentem conprobat. Praeterquam Autpertus scripta qui attente perlegerit, in ipsis saepius S. Augustini elocutiones, antitheses, et ferè aliquando integras invenit periodos, nec non saepius blandas voces, ut *Frates dilectissimi*, etc., atque las similia, et alia nomella eidem familiaria verba reperiet, a quibus ornatus sermones nostri ita prorsus alieni sunt, ut ne syllabam, vix dicerem, cum Autperti scriptis communem habeant. Insuper Autpertus biblica versione, quae novam vix Virgatam reddit ad verbum, idemque diversis prorsus ab ea, quae in his sermonibus reperitur versio, usus est, ut ex ejusdem et non tra: catione nullo negotio deprehendimus, saltem si consulas apud Martenium, tom. IX *Amplius Collect.*, pag. 222, 227, 229, etc., ac in *Biblioth. Patrum*, Colon. edit., tom. XIII, pag. 480 et 492, ubi Autperti scripta quotquot extant vix gata invenies.

(f) De hoc cl. viro et summa omnium laude colendo Josephus Blanchinus in part. ii sui *Evangelium*, dum inter alia plura quorundam codicum Ses-

sorianae Bibliothecae speciem a exhibet, fol. 595 verso, his verbis loquitur: « In venerabili monasterio S. Crucis in Jerusalemo insignis exat bibliotheca in s. codicibus referta, opera cl. viri Hilarii Rancati Mediolanensis, monachi Cisterciensis, sui ordinis, dum viveret, procuratoris ac praesidis in Italia generalis, in rogatione librorum Syri eorum, versione Arabica Bibliorum, explicatione controversiarum fidei quinque summis pontificibus Paulo V et subsequentibus eximie probati, qui vixit annos 69, obiit ne die 12 Aprilis an. 1665, ut scribit Mabillonius (in *Itiner. Ladic.*, p. 98). Id vero (laudati Mabillonius) ferè sunt verba l. c. tom. II) p. 100 in ejus laudem verum, quod varias codices ex Italia monasteriis compositis studiosè collegit, quibus et cetera bibliotheca celebris evasit. Ex ea eruta est praecleara illa S. Augustini epistola ad Alypiam, quae est in nova editione 29, et aliquot novi sermones. De tanto viro etiam videri potest Fumagallus, qui epus Vltim diligenter scripsit, et Braxie vulgavit an. 1762.

He modo, ut negatissimi crimen horrore, laud silentio praeter me supra laudatum eminentissimum card. Joachimum Besutium, virum utique, ut ait Blanchinus l. c., modestia ac pietate non minus quam sanctitate doctura commendandum, quippe qui et ipse non solum Sessorianam bibliothecam rarissimorumque librorum cupia, et nonnullis premississimis codicibus vixit ditavitque, verum etiam cenobium heredem exasse dixit, et bibliothecarium institui curavit.

Blanchinus scribens supra relata verba, addidit: *Cistercienses hodie incolant hunc locum magere Sixti papae V*, quod prorsus a veritate absolum est: nam monachi Benedictino-Cistercienses ab anno 1665, P'o IV pontifice maximo, p'ri Sessorianum cenobium inhabitasse constat ex serie abbatum ad eadem Historie ejusdem monasterii posita, quam Itarandus Besutus an. 1750 Romanis typis vulgavit.

(g) Tom. I, part. ii, p. 4, § 1.

stus ab Anselmo abbate, continentur homilia: 73: A ex quibus pleraque in Sancti Galli exemplari habentur. Inscriptum erat in fronte codicis nomen auctoris; sed eo abraso sancti Ambrosii nomen substitutum. Maxima pars tamen harum homiliarum sunt Maximi, tametsi quaedam alia Hieronymi et Augustini sub eorum nomine insertae sunt. Nec alius verbis hunc codicem celebrat Blanchinius, simulque novissimus editor Romanus operum S. Maximi, qui in praefatione (a) ita illum accurate describit: « Alter est praecipuorum, quos dixi, codex Nonantulani olim monasterii in agro Mutinensi, nunc Romanae bibliothecae Cisterciensium monachorum Sanctae Crucis in Jerusalem. Est is codex membranaceus in fol., notatus numero XC, ut frons exterior voluminis exhibet, quanquam intus pag. 4 praese numerum CXXXIV B ferat; ceterisque hujus bibliothecae codicibus ut antiquitate, ita accuratioris Scripturae lectione integritateque praecellit, spectatque ad vii vel summum ad viii Ecclesiae saeculum. Ductus litterarum in eo Romanus est, etatis, ut aiunt, secundae, paululum vergens ad Longobardicum. A pag. 129 ad 169 sexaginta partim homiliae, partim sermones complectitur, de quibus eminentissimus cardinalis Besutius in indice bibliothecae Sanctae Crucis (b) sic statuit: *auctorem eosdem habere sanctum Maximum nihil certum est.* Quod autem hi laudatissimi viri in Sessoriano codice nullum Ambrosii genuinum sermonem memorent inveniri, quin omnes quantumvis recentiori manu Ambrosio tributos, SS. Augustino, Hieronymo et Maximo ascribi velint, id omnino movebit, qui attente consideret, illos de his tantum sermonibus loqui, quos codex a pag. 129 complectitur, non vero de nostris, quos superiores exhibent pagellae, quique in illis cla-

rissimis verbis, et quidem prima manu S. Ambrosio inscribuntur. Atque hoc loco rem eruditus, ut spero, jucundam non reticebo, nempe quod ex hoc ipso codice plane evincitur, Mabl'onium et laudatum S. Maximi editorem in numerat'is sermonibus, qui a cit. pag. 129 in hoc codice continentur, haud accurate ipsam codicem consulisse, cum primus eos omnes 73 numeraverit, aliter quamvis ut S. Maximi 60 recognoverit, tamen in n. titulis praevius (c) duos et sexaginta exscriperit. Uterque enim satis habuit advertere indicium, quod hisce sermonibus fol. cit. recto praemittitur, et utrumque idem Index fecellit; nam in eo geminato num. 13 numerantur tres et septuaginta sermones, quamvis reapse sint tituli 74; simulque Maximo 62 tribuantur, etsi eorum postremus numero 61 notetur. Neque vero in numero solum, sed etiam in titulis S. Maximi editor cum indice erravit; quod ut clarius appareat, hic operae pretio duxi omnia per singula recensere, quae in hoc eodem codice continentur.

VIII. *Quae in Sessoriano codice continentur.* — Et quidem habetur in eo fol. 1 recto S. Augustini sermo de Nuptiis, qui absque titulo inc. « Nuptiae in quibus Christus et nuptiator, et conviva decubuit, etc. » Des. « Itaque illi desiccati sunt et aruerunt; nos vero comedimus, et bibimus, et refecti sumus per ipsum Jesum Christum, qui vivit cum Patre, et cum Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen. » Hunc sermonem, in quo Augustinus inquit adversus Manichaeos, vere Christum instituisse conjugia, inter editos reperire non potui. Porro de bono Nuptiarum sermonem habuisse Augustinum constat ex ejusdem fragmento, quod ex Beda et Floro affertur Maurini t. V oper., part. II, col. 1519; at nulla cum

(a) Part. I, § 5, pag. 16 et seq. (*Nostrae Patrol. t. LVII, col. 17-18 sq.*)

(b) Ultimum modo index ille exstaret! nos enim accurate et erudite diceret quae quantaque pretiosissima in ea olim bibliotheca fuissent; sed externis armis Italiam invadentibus, bibliotheca anno 1809 expulsa, una cum variis mss. codicibus, multisque rarissimis libris, et hic index pessum ivit non sine magno litterariae republicae detrimento. Illis quidem mss. codicum in bibliothecis delitescentium catalogis nihil esse utile ad evocandam, amplificandam, et alius provehendam rem litterariam apud doctos exploratum confessumque est. Verum, praeter ea quae supra retulimus, haec etiam praenotata existant de hoc codice ab eminentissimo viro in charta plagula, quae est ipsi codici in fronte assuta.

Cod. 154.

- Continet, pag. 1, sermonem S. Augustini de Nuptiis; a pag. 2, libros Confessionum S. Augustini.
2, f. 80, S. Ambrosii sermo de Caritate.
5, f. 81, S. Hieron. Epitaphium S. Paulae.
4, f. 88, S. Ambrosii sermo de Perfecto.
5, f. 89, Cassiani collationes septem, quae sunt abbas Cheremonis et ab. Joseph, et in editis sunt ab 11 ad 17.
6, f. 129, S. Maximi sermones 61, qui tamen in hoc codice tribuntur S. Ambrosio.
7, f. 169, S. August. sermo de eo quod scriptum est: *Hic est dies, quem fecit Dominus.*
8, f. 169, S. Hierony. sermo de Exodo i. Quae aq

9 f. 170, S. August. sermo ad Competentes et Cathecumenos, et usq. ad f. 175, sequuntur alii sermones, qui tribuntur in hoc codice S. Augustino.

10, f. 175, S. Hierony. sermo de Exodo in Vig. Paschae.

11, f. 177, S. Basilii Instituta monachorum, Rufino interprete.

12, f. 200, S. August. sermo de Resurrectione.

Codex mihi videtur antiquissimus, et conferendi sunt sermones horum Patrum cum editis corvudem.

Ex his verbis tria pro nostra sententia colligimus: primum, Besutium S. Ambrosii nomine unum Mediolanensem Ambrosium intellexisse; eo enim nomine simpliciter utitur etiam num. 6, ubi certe ad Mediolanensem respexit; deinde, sermones hos nostros ut S. doctoris germanos fetus habuisse, alias notasset; nam quod spurium ac substitutum opus ei visum est, constanter notavit, ut num. 6 et 9; postremo, sermones omnes quos hic codex exhibet SS. Patribus tribuisse, et inter illos nonnullos putasse inelictos inveniri; etiam postrema verbis, ut eos sermones conderant, ad edita SS. Patrum, et non ad aliorum scripta lectores amantat. In hoc syllabo is qui lem sermo desit, qui secundo loco hic typus vulgatur. Ille cum brevissimus sit, et in calce paginae positus viri eminentissimi diligentiam fugit; potius enim continuatio primi, quam alter sermo primo intuitu videtur.

(c) Pag. 174 et seqq.

ilio est nostri consensio. Hic sermo agre legitur in codice tum evanidis vetustate, et sæcæ obductis characteribus, cum in oris circumquaque carie detrita pagella. Fol. 2 recto, sequuntur ejusdem S. Augustini libri 15 Confessionum, quarum titulus ita est ad calcem folii 1 versi : « Incip. libri Confessionum ejusdem S. Augustini. » Hoc opus non est distinctum in capita, et uberem a Maurinorum editione præstat variantium segetem pro nova excudenda. Fol. 79 verso : INCIP. S. AMBROSI SERMO DE CARITATE EX LECTIOE SANCTI PAULI APOSTOLI CONTRA MALOS, QUI BONIS INVIDENT, qui sermo hic tertio loco vulgatur. Fol. 81 recto, S. Hieronymi epitaphium sancte Paula: cum epigraphie : « Incip. epitaphium (sic) sancte Paulæ a beato Hieronymo pRO factum. » Eiusdem in fine titulus sepulcri legitur litteris uncialibus, et ad illam formam elaboratis, quam vulgo lapides retinent, conscriptus, in quo mortua dicitur Paula, *Honorio Augusto vi et Aristhenito consulib.*, non *Arestenio*, ut in edit. oper. S. Hieronymi habetur Mariani Victoris, nec *Aristemto*, ut Parisiensis editio tom. IV, col. 669, et Veronensis tom. I, col. 689, retinent. Fol. 88 recto : INCIP. SERMO S. AMBROSI DE PERFECTO, qui primus in ordine nunc proflit in lucem. Fol. cit. verso : INCIP. EUSDEM ADVERSUS EOS QUI DICUNT, POSSESSIONEM NON DISTRAHENDAM, SED FRUCTIBUS MISERICORDIAM FACIENDAM, qui sermo secundum in his foliis sibi vindicat locum. Fol. 89 recto : Joannis Casiani collationes 7 Patrum Thebaidis, quarum in fronte legitur : « Hæc insunt in hoc codice collationes septem, id est, abbatis Charremonis de perfectione, ejusdem de castitate, ejusdem de protectione Dei; abbatis Nestoritæ de spiritali scientia, ejusdem de charismatibus divinis; abbatis Joseph de amicitia, ejusdem de definiendo. » Singulis collationibus capitulorum tituli sunt inscripti, et primo loco ponitur prælatio ad Honoratum et Eucherium, qui tamen non continentur in codice. Exstant vulgate a num. 41 ad 47 in edit. Romana anni 1611 formis excusa camere apostolicæ. Fol. 129 recto, incipiunt sermones prima manu S. Maximo Taurinensi, secundo manu S. Ambrosio tributi, et denuo recentiori scriptura S. Maximo restituti, quos index titulorum præcedit, in quo, ut jam notavimus, septuaginta quatuor tituli recensentur, et iterato num. 45, tres et septuaginta numerantur. Ex eo tres et sexaginta priores titulos excerptis P. Brunus S. Maximi editor, et, ut supra innui, pag. 174 in notitiis præviis vulgavit, dum de codicibus agit, quibus in sua editione adornanda usus est. Hoc vero ordine, et bisre utalis in corpore codicis ii sermones habentur. Fol. 129 verso, 1 : « Incip. sermo de natale sERMONI PETRI ET PAULI APOSTOLORUM. » Editus est apud S. Maximum Romæ excusum an. 1784, col. 229. Fol. 130 recto, 2 : « Incip. de eorum natale. » Edit. ubi supra, col. 575. Fol. cit. verso, 3 : « Incip. de margarita Evangelii. » Edit. ubi supra, col. 389. Fol. 131 recto, 4 : « Incip. de natale S. Laurentii. » Edit. ubi supra, col. 79. Fol. cit. verso, 5 : « Incip. de natale S. Joannis

Baptista. » Edit. ubi supra, in append. col. 41. Fol. 132 recto, 6 : « Incip. alium (sic) de natale ejusdem. » Edit. apud S. Ambrosium inter spuria col. 570. Fol. cit. verso, 7 : « Incip. de Natale SS. Petri et Pauli apostolorum. » Edit. apud S. Maximum, col. 577. Fol. 133 recto, 8 : « Incip. de natale S. Cypriani episcopi. » Edit. ubi supra, col. 255. Fol. cit. in calce, 9 : « Item sequentia de eodem sermone. » Edit. ubi supra, col. 595. Fol. cit. verso, 10 : « Incip. de passione vel natali sanctorum, id est, Octavi, Adventi et Soluturis Taurinis. » Edit. ubi supra, col. 261. Fol. 134 recto, 11 : « Incip. de gratia Baptismi. » Edit. ubi supra, col. 617. Fol. cit. verso, 12 : « Item de natali martyrum. » Edit. ubi supra, col. 617. Fol. 135 recto, 13 : « Incip. de natali SS. Cantii, Cantiani et Cantianillæ. » Edit. ubi supra, col. 615. Fol. cit. verso, 14 : « Item de natali sanctorum. » Edit. ubi supra, col. 621. Fol. 136 recto, 15 : « Incip. de eo quod scriptum est in Actibus apostolorum : *Eram eis omnia communia* (sic), et de Cain, et de Anania (sic). » Edit. ubi supra, col. 429. Fol. cit. verso, 16 : « Incip. sequentia de avaritia, et de Anania. » Edit. ubi supra, col. 525. Fol. 137 recto, 17 : « Incip. exhortatio ad plebem, et de eo quod scriptum est in Evangelio : *Sicut fulgur de sub celo; ita erit adventus filii hominis*; et de duobus in lecto uno. » Edit. ubi supra, col. 5. Fol. 138 recto, 18 : « Incip. de sequentia. » Edit. ubi supra, col. 9. Fol. cit. verso, 19 : « Incip. de hospitalitate. » Edit. ubi supra, col. 645. Fol. 139 recto, 20 : « Incip. de elemosinis, et ubi sedit Dominus Jesus super puteum Samariæ. » Edit. ubi supra, col. 525. Fol. cit. verso, 21 : « Præfatio vel increpatio ad plebem. » Edit. in append., tom. V oper. S. Augustini, num. 87. Fol. 140 recto, 22 : « Incip. de grano synapis, et de S. Laurentio martyre. » Edit. apud S. Maximum, col. 36. Fol. cit. verso, 23 : « Sequentia de grano sinapis superiore. » Edit. ubi supra, col. 365. Fol. 141 recto, 24 : « Incip. de id (sic) quod scriptum est : *Reddite quæ Dei sunt Deo*, et de militantibus. » Edit. ubi supra, col. 375. Fol. 142 recto, 25 : « Incip. de eodem sequentia. » Edit. ubi supra, col. 347. Fol. cit. verso, 26 : « Incip. de eo (dicit) quod propheta ait ad filios, scilicet : *Caupones uestri miscuit aquam vino*. » Edit. ubi supra, col. 359. Fol. 143 recto, 27 : « Incip. de psalmo XVI, et de passione Domini. » Edit. ubi supra, col. 157. Fol. 144 recto, 28 : « Incip. de defectione lune. » Edit. ubi supra, col. 333. Fol. cit. verso, 29 : « Item de sequentia ejusdem. » Edit. ubi supra, col. 337. Fol. 145 recto, 30 : « Incip. de eo quod scriptum est in Evangelio, dicente Domino : *Facilis est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regno cælorum*. » Edit. ubi supra, col. 585. Fol. cit. verso, 31 : « Incip. de eo quod scriptum est : *Simile est regnum Dei fermento*. » Edit. ubi supra, col. 369. Fol. 146 recto, 32 : « Incip. de hospitalitate in Evangelio. » Edit. ubi supra, col. 351. Fol. 147 recto, 33 : « Incip. de jejuniis (sic solita crasi) in initio Quadragesimæ. »

Edit ubi sup., col. 467. Fol. 148. recto, xxxiii : « Item sequentia, et tempore ieiuniorum non luxuriantium. » Edit. ubi sup., col. 457. Fol. cit. verso, xxxv : « Incip. de die sancto Paschæ, et de cruce Domini. » Edit. ubi sup., c. l. 151. Fol. 149 verso, xxxvi : « Item de cruce et de resurrectione Domini. » Edit. ubi sup., col. 453. Fol. 150 recto, xxxvii : « Incip. sequentia de sepulchro Domini Saluatoris. » Edit. apud S. Ambrusium sub num. 53 Rom. editionis. Fol. cit. verso, xxxviii : « Incip. de Pentecosten (sic), et de psalmo centesimo nono. » Edit. inter S. Maximi opera, col. 197. Fol. 451 recto, xxxviii : « Incip. de eo quod scriptum est in Euangelio : *Vulpes foveas habent*, et reliqua. » Edit. ubi sup., col. 579. Fol. 152 recto, xl : « Increpatio ad plebem, et de eo quod scriptum est in Euangelio : *Qui habet, dabitur ei; et cantauimus uobis, et non saltastis*. » Edit. ubi sup., col. 661. Fol. cit. verso, xli : « Incip. ubi Deus sabbato manum aridam curauit. » Edit. ubi sup., col. 583. Fol. 153 verso, xlii : « Incip. de Pentecosten (sic). » Edit. ubi sup., col. 491. Fol. 154 recto, xliii : « Incip. de die sanctæ Ephyanie (sic). » Edit. ubi sup., col. 443. Fol. cit. verso, xliiii : « Item de die Ephyaniorum (sic), et de Euangelio, ubi Dominus baptizatus est, et de psalmo xxviii. » Edit. ubi sup., col. 241. Fol. 155 recto, xlv : « Incip. de eo quod scriptum est in Euangelio : *Homini cuiusdam diuitis fructus uberes ager adtulit*. » Edit. inter S. Basilii opera hom. 6, tom. II, pag. 43, a qua tamen multas hic nostri codicis sermo variantes habet. Fol. 153 recto, xlvi : « Incip. de eo quod scriptum est : *Quis maior est in regno caelorum?* » Edit. apud S. Maximum, col. 283. Fol. cit. verso, xlvii : « Incip. de duabus nani culis in Euangelio. » Edit. ubi sup., col. 639. Fol. 159 verso, xlviii : « Incip. de ieiuniis vel sancta Quadragesima. » Edit. ubi sup., col. 461. Fol. 160 recto, xlviii : « Incip. de ieiunio Domini in deserto, et quod *non in solo pane uiuit homo*. » Edit. ubi sup., col. 453. Fol. 161 recto, l. : « Item sequentia de ieiuniis Quadragesimæ. » Edit. ubi sup., col. 465. Fol. cit. verso, li : « Incip. de Pascha. » Edit. ubi sup., col. 179. Fol. 162 verso, lii : « Item sequentia de sanctum (sic) Paschæ. » Edit. ubi sup., col. 181. Fol. cit. liii : « Item sequentia. » Edit. ubi sup., col. 185. Fol. 163 recto, liii : « Incip. de Pentecosten (sic). » Edit. ubi sup., col. 187. Fol. 164 recto, liii : « Incip. de accusatō Domino apud Pilatum, et de Susanna. » Edit. ubi sup., col. 141. Fol. cit. verso, lvi : « Item sequentia. » Edit. ubi sup., col. 143. Fol. 165 verso, lvii : « Incip. de natale Domini. » Edit. ubi sup., col. 405. Fol. 166 recto, lviii : « Incip. de kalendis Januariis. » Edit. ubi sup., col. 409. Fol. cit. verso, lviii : « Incip. tractatus de Ephyania (sic). » Edit. ubi sup., col. 425. Fol.

A 167 recto, lx : « Incip. post Ephyania dictum (sic). » Edit. inter S. Ambrosii sermones in append. rejectos serm. 11, col. 502. Fol. cit. verso, lxi : « Incip. de sancta Quadragesima. » Edit. apud S. Maximum, col. 109. Fol. 168 verso, lxii : « Incip. sermo S. Augustini de id (sic) quod scriptum est : *Hic est dies, quem fecit Dominus, exultemus, et iucundemur in eo*. » Edit. apud Lovanienses tom. X oper. S. Augustini, serm. 89, col. 560. Fol. 169 recto, lxiii : « Incip. sermo S. Hieronymi de Exod. in Quadragesima ante Pascha. » Edit. a Vallarsio in append. tom. XI, col. 210, editionis Veronensis. Sub hoc sermone aliisque infra notandis usque ad fol. 176 latet Plinianum Historiæ naturalis fragmentum, iisdem spatiosis litteris exaratum, quibus in Vaticano palinsesto politicum opus M. Tulli scriptum fuisse conspicimus (a). Fol. sup. cit. 169 verso, lxiiii : « Incip. sermo S. Augustini ad competentes et catechumenos, » qui incipit : « Audiant catechumeni, audiant omnes, omnes timeant, nemo contemnat; sit mihi in consolatione uester auditus, » etc. An hic sermo anecdotus sit, pronuntiare non audeo; idem die de illis, quorum infra initia referam. Fol. 170 verso, lxv : « Item eiusdem sermo de remissione peccatorum; » quem primo ex hoc codice eruerunt Mauriani; et fide eidem codici prorsus adhibita, inter genuina opera S. Augustini ediderunt tom. V, part. 1, col. 572. Fol. 171 verso, lxvi : « Incip. alius eiusdem de missas cotidianas (sic), » qui incipit : « Congregatio beatitudinis uestræ FF. KK. facit nos nimio gaudio esse repletos, sed quia pauca pectus carnis corporis obligatum, non possum dicere, quantum splendor animi uestri delectat audire; tamen adgredior, » etc. Fol. 172 recto, lxvii : « Incip. de decimis sermo eiusdem. » Edit. in append. tom. V, col. 460, a qua tamen differt in nonnullis. Fol. 173 recto, lxviii : « Item alium (sic) de sancto Ihesu (sic); » cuius initium est : « Dulcis insonnit auribus nostris nuper recitata libertas, dum saeuit inter nos amara captiuitas, » etc. Fol. 174 recto, lxviii : « Incip. alium (sic) de loco (deest), ubi beatus Petrus in mari tempestatem sustinuit in naui. » En prima verba : « Nutritos hyrundo pullos suos, cum uolandi arte disponit, paululum quidem in aere dimittit, quibus tamen ipsa uicina est, ne forte decidunt trepidando adhuc infirmi uolando, » etc. Fol. cit. verso, lxxx : « Incip. sermo S. Hieronymi de Exodo in uigilia Paschæ. » Edit. inter supposita S. Augustini scripta in append. tom. V, et apud Vallarsium inter spuria tom. XI oper. S. Hieronymi, col. 212. Fol. 175 verso, lxxi : « Incip. eiusdem in die dominica Paschæ. » Edit. ubi sup., col. 200. Fol. 176 verso, lxxii : « Incip. eiusdem S. Hieronymi in die Dominica Paschæ. » Edit. ubi supra, col. 215. Fol. 177

(a) Plinii hoc fragmentum in Sessoriano quater-nione integro scriptum ad libb. xxiv, et xxv *Hist. naturalis* pertinet. Illud quamuis editum, tamen in Sessoriano anecdotis abigendo proferam. Non enim despero fore post Thermolum Barbari, Arduini, aliorum-

que præstantissimorum virorum conatus, qui pleraque menda ab hoc Pliniano opere ex vitio-issimis codicibus eruto longa uerosaque cura sustulerunt, et mihi huius uetustissimi palinsesti auctoritate alia nonnulla expungere fortasse licere

recto, occurrunt S. Basili Magni Instituta monachorum, quæ in tom. II oper. edit. Parisien. an. 1750 a col. 327 edita sunt, quarque hoc titulo præsignantur in codice : « Instituta monachorum sancti Basili (sic) episcopi Caesariensis Cappadociae in Christo. Prologus sancti Rufini præbyteri. » Miror et Fontannium, quamvis hunc codicem vidisset, haud tamen animadvertisse Rufinum sanctum appellari; quod quidem aliis notasset in fine suæ Historiæ Aquileiensis, cujus in postremo paragrapho Rufini laudes recessit, et de illo ut de sancto monuit scripturam fore Billandum. Demum fol. 200 recto, LVIII, est sermo, qui inscribitur : « Inep. sermo sancti Augustini de resurrectione. » Hunc sermonem, qui olim inter S. Fulgentii scripta recensebatur, Benedictini editores oper. S. Augustini hujus nostri et alterius codicis auctoritate immixti Fulgentio abjudicarunt, et inter genuinos fetus Augustini vulgarunt tom. V. part. 1, col. 4024. Hic sermo mancus est in codice, qui duabus integris pagellis mutilus est, quibus non modo hujus sermonis amisit postrema verba, verum etiam alterius ejusdem S. Augustini sermonis, qui nostri codicis esset LXXIII, prorsus fecit jacturam, cujus titulus adhuc in indice fol. 129 recto, sic legitur : « Item eiusdem in capite libri sermo de versiculo psalmi undecimi : Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione ista usque in æternum. »

IX. *Conjectura de Ambrosianorum sermonum ætate, et tempore quo habiti sunt.* — Sed misso codice ad Ambrosianos sermones redeundum est. Fieri enim non potest ut ab illis recedam, priusquam de tempore, quo habiti sunt, questionem saltem attingam. Porro jam auctore cognito, sermonum quoque ætas comperta est. Nihilominus de anno quo habiti sunt, nihil certi habeo: et si quid conjecturis, quarum tamen iudicium integrum volo esse penes lectorem, liceat indulgere, illos anno 389 laud' multo antiquiores arbitror. Cum enim in eisdem mentio tum ecclesiastici cantus, cum psalmodiarum, hymnorum et vigiliarum, quam disciplinam Mediolani S. Ambrosius anno 386 circiter instituerat, nec semel nec obscure fiat (a); ante illud tempus hos sermones scriptos fuisse, dicendum non est. Et hæc conjectura inde factissis confirmari potest, quod in tertio sermone multa habeantur, quæ ut alibi prænotasse meminimus, difficillimis Justiniæ persecutionis temporibus apprime convenire videntur; quæ quidem Ariano-rum impanita vexatâ compressa est ante annum 389 quo Valentinianus Junior una cum Theodosio, extincto Maximo tyranno, Mediolanum reversus est. Quod autem hi tres sermones eodem anno habiti sint, ex eorum nexu collationeque patet. Quoto vero anno tempore eidem illi assignandi sint, multo minoris difficultatis res est. Habitari enim vix po-

test, eisdem Ambrosium habuisse ferri Paschali-lus. Enim vero quod dicit primo sermone, eos allo-qui, qui Deo ipsa devotionis professione jam pro-ximi deputati sunt cælo (b); et clarius in tertio, qui pompis et mundi voluntatibus abjectis, meliori concursu ad cælum transitum fecerant, quique ab omni facie contagionis antiquæ per regenerationem salu-taris lavacri purgati, et per baptismum mortui nata-lis mundi, nobilitati per gratiam nati sunt cælo (c); id quidem significare videtur, verba ad plebem fieri, quæ jam baptismum, ad quod non nisi in pervi-gilio Paschæ admittebatur, receperat. Huc etiam addi potest, illuc S. doctorem de ineffabili incarna-tionis mysterio clarissime loqui (d), quod studiosis-sime tunc temporis nondum baptizatis celabant an-tistites; simulque explicari accepti jam sacramenti baptismatis effectus (e); atque auditores hortari, ne cum saculo, cui in die redemptionis, id est baptis-matis, quo consignati fuerant Spiritui sancto, vale dixerant, ullam in posterum societatem inirent, quia veterem hominem spoliati et Christo commo-tui, eo scilicet die novum hominem induti, cum ipso revixerant (f). Verum si quis id non satis clare ex prioris sermonis contextu evinci potat, eo quod relata verba ad catechumenos et competentes com-mode referri queant, ei non obsistam; et si in hæc sententia primum sermonem ac alterum ad præce-dentem Quadragesimam; qua quotidiano sermone catechumenos et competentes docebat Ambrosius, remittere malit, non repugnabo. Haud me lateat S. Ambrosium baptizandos ad terrestrium rerum con-temptum præcipue adhortatum fuisse: sed æque scio, illas post susceptum baptismum in iisdem mora-libus præceptis, quæ se docente jam didicerant, novis concionibus confirmasse. Profecto sermones, qui-bus constant libri *de Fuga sacculi*, et *de Jacob et Vita beata*, ubi potissimum de hujus mundi rebus abdicandis agitur, ad recens baptizatos habuit Am-brosius, ut scribere erudi i Maurini demonstrant (g).

X. *De horum sermonum doctrina.* — Non est vero cur, qui vix prodeunt, sermones laudem; nam ipsi se, ut auguror, eruditis piisque lectoribus commenda-bunt. Quod autem in eorum præsertim primo ac secundo Ambrosius evangelicis verbis doceat, Christianorum esse omnia sua bona relinquere, et pro Christo pauperibus distribuere, atque sese prorsus divinæ providentiæ committere; non ita strictè in-telligendum est, ac si præceptum illud absque dis-pendio æternæ salutis a quovis præteriri non possit; sed ab eo observari et adimpleri illud quidem oportere, qui ad supremum gradum evangelicæ perfec-tionis pervenire contendat. Profecto nullus, qui quid heterodoxi neoterici blaterent, hæc distinctionem antiquis inam, et in Ambrosianis scriptis reperiri, libet inficias, qui saltem legerit cap. II, lib. I de Officiis,

(a) Serm. 4, § 5, et Serm. 3, § 14.

(b) Ibid. § 1.

(c) Serm. 3, §§ 4, 6 et 10.

(d) Ibid. §§ 3, 4 et 10.

(e) Ibid., §§ 9 et 10.

(f) Ibid., §§ modo citat.

(g) In adiunctionib. præviis.

ubi apertissime ait (a): « Officium autem omne aut **A** medium, aut perfectum est, quod æque Scripturæ auctoritate probare possumus. Habemus etenim in Evangelio divisæ Dominum: *Si vis in vitam æternam venire, serva mandata. Dixit ille: Quæ? Jesus autem dixit illi: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies falsum, non falsum testimonium dices: honora patrem et matrem: et diliges proximum tam sicut te ipsum (Math. xix, 17, 18, 19).* Hæc sunt media officia, quibus aliquid deest. Denique dicit illi adolescens: *Omnia hæc custodivi a juventute meas quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia bona tua, et da pauperibus: et habebis thesaurum in celo, et veni sequere me (Ibid., 20 et 21).*... Hoc est igitur perfectum officium. **B** Media igitur præcepta christicolis omnibus ut adimpleant, perfectionis tantum studiosioribus præcepta perfecta ut amplectantur, suadet Ambrosius. Quæ ut ita sint, idem Ambrosius in primo sermone declarat, dicens quod « Dominus in Evangelio perfectis et consummatis volens esse consuetum, omnia quæ possiderent vendi censuit et injendi (b). » Non ergo omnibus, sed perfectis duntaxat et consummatis Dominus suas omnes facultates vendere et in pauperes erogare mandavit. Et hæc satis dicta ad obstruendum hæreticorum, incredulorum ac pseudo-politicorum, qui etiam hæc nostra miserima ætate, ob tria ethices Christianæ dogmata a Patribus summo consensu tradita, quæ nulla adhibita distinctione ad cunctos fideles necessario extendi dicuntur, tam false quam impie nostram sanctissimam religionem ant-socialem esse pronuntiant (c).

XI. De partitione, et notis editoris. — Unum adhuc

(a) Serm. 1, § 4.

(b) Tom. III, col. 15, num. 56 et 57.

(c) Ita Barbeyracus et Gibbonius doctrinam morali SS. Patrum insultant, quæ non impertinente instauravit errores opus cui titulus *De jussuismo antiquo et moderno. Œuvres politiques de M. de Pradt, ancien*

est quod paucis verbis attingam, clariora quædam his vulgandis sermonibus præstat. Eorum etiam textus in codice continuata oratione ad finem usque pervenit, et nullam ideo paragraphorum distributionem exhibet; quæ tamen, cum ego a majoribus nostris, invitis etiam codicibus, frequentiam viderim, hujusmodi morem retinendam esse censeo, præsertim in legentium commoditatem. Relicetur quippe lectoris animus, ut sicut Augustinus ait, de via fessus novo titulo, sicut animus viatoris hospitio. Recte igitur Rufinus C. Novatianus cecinit, ad Venerium Rufum scribens, in suo *Itiner. (d).*

Intervalla viæ fessis præstare videtur

Qui notat inscriptus nulla crebra lapis.

B Sermone autem textui nonnulla scholia subijcio, quæ prima ad codicis varietatem, ad ejusdem emendationem, ad grammaticeam et palæographiam pertinent; aliæque deinde propono, ut quæ loca parallela in Ambrosianis scriptis reperiantur fere intento digito monstrem; nec postremo notis biblicas comparativas cum iisdem sacre Scripturæ locis omitto, quibus Ambrosius in suis hucusque vulgatis operibus utitur, aut, si illis careant Ambrosiana scripta, ceteri nisi sunt Patres, qui vel Ambrosio suppare, vel huic præul ab Ambrosiana ætate floruerunt; adeo ut ex his omnibus tam intrinsicis argumentis, nimirum ex summo cum Ambrosianis scriptis consensu, quam extrinsecis, ex auctoritate scilicet et præstantia codicis, hos sermones Ambrosii Mediolanensis episcopi fetus esse certissimos, quisque compertum habeat, atque exploratum. Sed his prælatis, candidus et eruditus lector judicet; nam ecce sermo es.

archevêque de Malines, Troias. Edit. Paris, 1828. Vide, si liceat, caput 5, De la modification de l'action du christianisme par la civilisation, pag. 48 et seqq. Hic liber multis sacrilegis furtibusque sententiis relectus est, quas hic operosius confutare non est.

(d) Lib. II, dist. 4.

SANCTI AMBROSII^a

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

TRES SERMONES.

SERVO PRIMUS.

DE PERFECTO.

I. Domini nostri Jesu Christi caeleste^b præceptum

^a Notandum est Ambrosii vocabulum constanter in eod. cum non in scriptum vetusta orthographia.

^b Una tantum diphthongo æe utitur librarius noster, quam absque nexu scribit more veterum. De hujus diphthongi antiquitate late agunt Salmasius epist. ad Sarrav., Corragius ead. dipl. Lindav. p. 516, et Casleius Bib. Britann. t. V, p. 525. — Hanc orthographiam in edendo textu sequemur, ne manuscriptum propter a specie fraudemus; immo vero in notis, nisi cum Sessorianus ille citabitur codex. ERIT.

^a In nova Latina Vulgata omittitur omnia post Vendite; sed Ambrosius tum Veteris, cum Novi Testam-

D est sacratissimis evangelicis apicibus ^a adnotatum: « Vendite omnia quæ^b possidetis, et date elemosynam ^d (Luc. xii, 57). » Præsens sermo caret am-

^c Hujusmodi intellectio haud infrequens est in Ambrosianis scriptis. Legatur, ex. gr., l. b. in Hexæm., cap. 15, pag. 55. Venete edit., qua mor., an. 148.

^d Cod. *elemosyna*; fortasse superaddita fu t ultima a lineola pro m, ut frequenter veteres amanuenses usi sunt, sed modo non apparet: seu magis prorsus m est omissa veterum more, qui m finalem elidebant; ejusmodi exempla in antiquis mss. non desunt, nec in hoc ipso codice desiderantur. Infra tamen recte scribitur *elemosynam*; at constanter cum una e.

nenti versionem usurpat, quæ a nostra haud paulum recedit. Porro Ambrosius dum locum parallelum

bagibus, et nihil relinquit incertum aut obscuritate perplexum: ubi aperta veritate di tractio possessionis indicitur, et pretii^a praerogatio^b non tacetur.^c
 « Vendite, inquit, omnia quae possidetis, et date elemosynam^d. » Occupatos caelestibus officiis mundanae possessionis cura^e molestiaeque non patitur impleri^d; et Deo ipsa devotionis professione iam proximos, vel potius mentis sinceritate^e Christo coniunctos^f cura sollicitudineque^g saecularis possessionis absoluit; omnem operis tui cursum omnemque cogitationis tuae motum eripit mundo, quem deputare dignatus est caelo^h. Inde namque est et illudⁱ quod aperte demandat^j: « Nolite cogitare, dicentes: Quid

^a Codex praetii cum diphthongo, quam expungere malleum, cum grammatici in hac voce illam prorsus evadunt.

^b Praerogatio, seu a prae et erogatio, id est diligens conlatio, seu potius a verbo praerogare pro ante aliquid facere, juxta illud Saetoni in Aug. c. 53, praerogare sententias, et Ulpiani l. sed addes ff. loc. et cond., ubi praerogare per ionem. Reapse Ulpiani aliorumque jurisconsultorum locutionibus non semel Ambrosius videtur, ut saepe ipsi nos monnerunt Maurini, et saltem videre est in notis t. II, p. 386 et t. III, p. 917. Eadem die de voce supra recitata distractio, quae aequè juridica est pro venditio. Ulpian. ff. 14, 3, 5, a med., et 2, 15, 8, cir. med.

^c Cod. curam, manifeste mendo.

^d Ita codex servata praepositione in. De his aliisque similibus praepositionibus, quas semper, si pauca verba excipias, retinet codex noster, videsis apud Putschium orthographos veteres.

^e In cod. sinceritatem. Sane littera m abundat.

^f Cod. coniunctus; sed coniunctos scribere malui; ita enim antecedentia vocabula casu accusandi occupatos... proximos prorsus postulare videntur. Litteras o et u passim in antiquis codd. immutatas, et conversas invenimus.

^g Cod. curam sollicitudinemque. In utraque voce m expungere censui; nam plura immutanda forent, si illa retinerentur, prout jacent in codice. Etenim si quis codicis lectionem forte probare mavult, legat oportet: et Deo ipsa devotionis professione iam proximus, vel potius mentis sinceritate Christo coniunctus

allegat Matth. xix, 21, constanter post vnde addit omnia, et i etiam ibidem hac voce careat nostra Vulgata. Ita sane legere est lib. 1 de Abrah., cap. 3, pag. 12; de Nabuth. Jezrael, cap. 14, pag. 58; in ps. cxviii serm. 7, 9; lib. vii in Lucam, 196, et alibi. Quod attinet ad illud Lucae modo cit., observandum est quod in Ambrosianis operibus haecenus editis minime occurrit; quare eo testimonio, aliisque infra laudandis, Ambrosii versio ditari potest, quam una cum ceteris SS. Patrum versionibus collegit el. Sabatier, et in scholiis suae veterum biblicorum Collectionis summa utilitate ne labore congestis. Profecto hanc pretiosissimam collectionem plus quadringentis versiculis supplet, et auget Sessorianus codex antiquissimus, quem Deo favente quatuordecim vulgari sumus.

^h In Ambrosii de perfectione sententiam, quam ipse secutus temporalia bona sua omnia abdicavit, et vel egenis distribuit, vel tribuit Ecclesiae; et ex ejusdem Vita exploratum est, ac undique ex ejus scriptis pronunciat. Stupidum haec enim est, scribit lib. 1 de excessu Satyr., n. 60. summa justitia, venderi quae habes, et conferre pauperibus. Qui rain di persui, dedit pauperibus, justitiam ejus manet in aeternum (Ps. cxv, 9); ergo dispensatores nos, non heredes reliquit; non hereditas successoris queritur, dispensatio pauperibus obsequatur. Consonat sibi S. doctor epist. 7, pag. 17,

A edemus^k, aut quid uestiemur (Matth. vi, 31)?^l Et nolite cogitare de crastino^m (Ibid., 31). » Ut ea quae demandauerat, remotis omnibus cogitationis angoribus, impleriⁿ facile potuissent: « Vendite, inquit, omnia quae possidetis, et date elemosynam. » Amputavit omnem callidae cupiditatis excusationem, qui nihil relinqui cogitare iubet in crastinum, qui praecipit praerogari^o omnem substantiae quantitatem^p.

II. Sed praemissa repetamus disputationem^q concludendam^r: « Nolite, inquit, cogitare, dicentes: Quid edemus, aut quid uestiemur? Haec enim nationes^s quaerunt. Scit autem Pater vester caelestis, quia horum omnium indigetis^t (Ibid. 32). » Cogitatio diffi-

B curam sollicitudinemque saecularis possessionis absoluit (subintellige vir perfectus), id est evincit, seu superat; quo sensu hoc verbum absolvit usurpat Ambrosius in psal. xxxvii, 21, 1. II: verum ex lectione quam retinui magis sententia luere videbatur, ita ut absolvit pro liberat (scilicet Deus) positum sit, quomodo illud obtinet etiam in psal. xlv, 17.

^b Illic et infra Ambrosius, quamvis ad plures verba faciat, singulariter pro suo more loquitur. Hujusmodi exempla haud raro in Ambrosianis scriptis occurrunt. Vid. lib. de Fuga saeculi vi, 53, t. 1, etc.

^c Ita codex constanter pro illud.

^d Subintellige perfectis, id est perfectis injungit. Verbum quidem demando pro injungo usurpat Livius l. V, 27 et VIII, 56. Verum in hoc sermone, in quo haec vox infra recurrit et pro valde mando videtur adhibita, quo sensu ea usus est Suetonius in Neron. c. 35, in Aug. c. 10, et in Caes. c. 83.

^e Cod. edamus; scripsi tamen edemus, cum et inferius hanc lectionem codex retineat.

C ^f Ita codex per m, quam semper in hoc vocabulo scribit.

^g Vide supra not. f, p. 1 (Hujus pag. not. b).

^h Vox disputatio frequenter apud Ambrosium idem significat, quod tractatio, seu praedicatio evangelica: Ita editores Benedictini, t. II, p. 1040, not. d.

ⁱ Ita codex vetusta et quidem recta scriptura pro callustranda; καλλιστομα; enim proprium Afrorum fuit, teste Isidoro Orig. l. 52.

^j Natio villiori sen-u e Graeca consuetudine. Vid. Suidam ad vocem εἰνος.

t. III, ubi, Scriptum est, ait Matth. xix, 21, non ut didicac mi dimidium, si tamen vis perfectus esse Deo offeras: sed ut omnia tua vendas, et des pauperibus. Paria leges lib. 1 de Offic. cap. 50, 6; lib. de Vid. v, 27 et seqq., ac epist. 26, pag. 6, t. III.

^k Eleemosynam passim commendat in suis concionibus Mediolanensis antistes, et praesertim in psal. D cxviii serm. 8, 22; serm. 12, 24; lib. viii in Luc., 245 et seqq. t. II; atque epist. 2, 26, t. III.

^l H. L., qui haud legitur in Ambrosio scriptis assertis, ita habet S. Cyprianus lib. de Orat. Dom., col. 240; de Oper. et Eleem., col. 240; et lib. iii, Testimoniorum, col. 507, additis tamen cum Vulgata, aut quid bibemus, quae auctor. reg. cleric. apud Augustinum omittit. t. I, col. 50.

^m S. Augustinus Ambrosii nostri discipulus, quem ad sui magistri scripta saepe respexisse notam Maurini t. III oper. S. Ambr., col. 985, ita h. l. allegat lib. ii de Serm. Dom. in m., t. III, col. 222, et lib. de Mend., col. 457, nec non lib. cont. Adim., t. VIII, col. 115.

ⁿ Beccole annotata supra pag. 1, not. 2 (Hujus pag. not. 1), et similia lere leges in psal. cxviii serm. 8, 9, et serm. 21, 18, t. II.

^o Illic testimonium, quo erant scripta Ambrosiana, ita reperitur citatum apud S. Cyprianum lib. de Or. Dom., col. 240 et lib. de Oper. et Eleem., col.

dentiae divinae professionis in te perimit fidem: et dum metuis ^a, ne quid ^b desit in alterum diem, necesse est dubites de promissis; manus deinde retrahis ab operibus iustis: atque ita fit, ut infirma cogitatione detenus, a bono opere desistas, et desistens a bono opere, religionis ac divinum nomen amittas, et ipsa inbecillitatis ^c tuae perfidia ^d aethiicis incredulis comparatus ^e, incredulitatis detestabile nomen, et stultitiae vocabulum gentilitatis incurras. Christianorum est enim spe fidissima futura cogitare ^f, et gentiliū desperata, perfidia praesentia quaerere ^g, dicente Christo: « Nolite cogitare, dicentes: Quid edemus, aut quid vestiemur? Haec enim gentes quaerunt. » Et adiecit: « Scit autem Pater noster caelestis, quia horum omnium indigetis. »

III. Conditionis ^h nostrae necessitatis ⁱ caelestis Patri ^j notitiam latere non posse divinus sermo communit, et eius providentia procuracioneque nobis omnia adponi ^k mandat; si nos iustitiae operibus inhaerentes, et regni caelestis inquisitione detentos

^a Cod., metuit, sed metuis legendum verba sequentia in secunda persona dubites ... retrahis ... desistas planum faciunt.

^b Ita cod., fortassis quia sequitur d. Nimirum t ante d uno eodemque sono apud veteres efferebatur.

^c Ita per n.

^d Cod. hic et alibi in huiusmodi vocibus servat con.

^e Codex in urrat, sed quidem mendose.

^f Ita cod. ei pro ti, cuiusmodi exempla et infra recurunt, et antiqui codd. passim suppetunt.

^g In cod. necessitatem; sed correxi necessitatis: ita enim sensus postulare videtur.

210, omissa tamen voce caelestis, quam retinet apud Sabatier ms. Claromont. Notandum est infra in h. eodem l. legi gentes loco nationes, prout habet etiam auct. Oper. Imp. in Matth. homil. 46.

^h Fr. quenter hac voce nititur S. Ambrosius, ut culpam notet infidelitatis. Vide infra, et l. I, col. 659, n. 41, ac tom. III, col. 406, et 961, nn. 82 et 110.

ⁱ Haud absinthia sanctius antistes habet lib. de Isaac et Anima 1, 1; de interpell. David lib. II, c. 5, 12, t. I; in ps. xxxvii, 79, et xxxvii, 2, t. II; ac epist. 55 14, t. III.

^j Confer in psalmis cit.

^k Viros perfectos nullis unquam saeculi perturbacionibus compungi, nullis mundi cupiditatibus exagitari monet etiam Ambrosius lib. I de Jacob. 8, 35; I b. II, c. 6, 28; lib. II de Cain et Abel 2, 8; lib. de Fuga saec. IV, 17, t. I, atque lib. I de Officiis, 58, 200, t. I I.

^l Ita Augustinus serm. 57, t. V, col. 357, et tract. 122 in Joan. xxi, col. 811, t. III, atque apud eund. auctorem. Oper. Reg. Cleric. t. I, col. 39, addito tamen haec ante omnia. Ambrosius vero lib. I de Cain et Abel, 4, 12, t. I, habet: Queri e regnum Dei; et ecce omnia praesto sunt vobis; lib. VII in Luc., 150, t. II: Querite regnum Dei: et haec omnia adjicientur vobis; sed in lib. de Exhort. virginum, 9, 56, t. III: et ecce omnia suppetent vobis. Haec diversitate lectionum, de qua non abs re fuerit hic quaedam notasse, nullus nostri sermonis Ambrosiani fidem labefactare contendat; quia ut scite scribit Nat. Alexander (Hist. Ecles. src. IV, p. 1, § 2, pag. 503) ex operum S. Ambrosii lectione constat, eum non visidem semper verba eosdem Scripturae sacrae locos laudasse. Et re quidem vera, sicut Maurini in praef. ad lib. de Sacram., col. 452, t. III, cum sine magna preparatione auctorem hunc nostrum dixisse non sit dubium, neutiquam sane mirum videri, si Scripturam non semper suis, sed his,

nulla acuminarum praesentium sollicitudo compungat ¹, dicens: « Querite primum regnum Dei, et institam eius; et omnia adponentur vobis ² (Ibid. 33). » Deductos iustitiae ac pietatis officii, et caelestibus exercitationibus occupatos tutos facit de omnibus, et securos: ut non noceris a volitione gentioris, non a cognitione unigeniti distraharis, nec a dono sancti Spiritus professioneque desistas; non a haerens a meditatione praeepti, non a spe promissis, non a fide crediti, non a dilectione proximi, non a perfectione mandati ³, de quo Moyses (Deut. VI, 6, 8) monet, ut cordi nostro semper in-fidat, semper conspiciendi assistat, meditatione membris omnibus vinculatum ⁴ sensibus nostris semper inhaeret ⁵. De hoc David: « Cantabiles mihi erant semper iustificationes tuae Domine ⁶ (Psal. cxviii, 54). » Et iterum: « In lege Domini fuit voluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte ⁷ (Psal. I, 2). » Et alibi scriptum ⁸ est: « Non recedat liber legis huius de manu tua; et mediteris in e ⁹ die ac nocte ¹⁰ (Jos. I, 8). » Similiter Apostolus hortatur et

¹ Cod. caelestis Patris, sed emendationi prorsus fuit caelesti Patri.

² Ita cod. semper retinet praepositionem a I.

³ Cod. compungat, quae prorsus manifesta metathesis videbatur pro compungat.

⁴ In cod. vinculatum, sed vinculationem scribendum putavi, ut neutro mandato concordet.

⁵ Ita cod. per b ut infra recensitat, et in antiquis codd. frequenter occurrit. Vide apud Maium Cicero antiqui interpretum xv, 2, in Vatimum t. II, p. 185 edit. Rom. 1828.

qua illi ex tempore suggestit memoria, verbis citavit. Huic contrariam haud me latet Ansaldum tenuisse sententiam in opere, cui titulum fecit: De authenticis sacrorum Scripturarum apud SS. Patres lectionibus, et Verona vulgavit an. 1747. Verum, nisi plures authenticas versiones biblicas eundem Patrem eodem tempore habuisse probetur, praecol dubio si Ansaldiano praediceo per omnia Patrum scripta a capite ad caeteram crisis exerceatur, vix unum reperietur, quod ejusdem Patris genuinum fetum dicamus, cum vix unum reperiamus, quod constanter eisdem verbis alleget eosdem sacrae Scripturae locos.

⁶ In simili sententia dicit Ambrosius lib. I de Abrahamo 2, 9, t. I, scribens: Is qui Deum sequitur tutus semper est. Et ideo Deum praefere debemus omnibus; nec patrie continentis, nec parentum florumque gratia, nec uxoris contemplatio nos revocare debet ab executione praepceptorum caelestium; quia Deus nobis omnia illa largitur, et potens est servare, quae donavit. Conl. etiam lib. II, c. 5, 21, l. c.

⁷ Haec eadem frase occurrit in psal. I, 50, et cxviii; serm. 19, 51 et seq., quibus etiam in locis tum illo Deut. supra cit., cum Moysis auctoritate usus est S. doctor. Consule et in psal. xxxvi, 65, t. II.

⁸ Ita h. l. refert Ambrosius in ps. cxviii serm. 7, 25, omisis tamen verbis semper in medio, et Domine in fine, quae non ut ad Scriptorem textum spectantia, sed ut argumento serviat suo, hic mihi adferre videtur; vult enim sanctus antistes nos semper Dei legis meditationem vacare semperque in justificationibus delectari, quae ejus sint, cum ex detrimento psalmi versiculo non appareat, addidit utique Domine.

⁹ Ad verbum h. l. citat Ambrosius in psal. I, 50, t. II.

¹⁰ Ita antiqua versio apud Sabat., praeter ex ore tuo loco de manu tua. At de manu tua habet Cassiodorus in psalm. VI, col. 29 quocum Ambrosium legisse hic sermo suadet.

monet, ad Timotheum scribens : « Hæc meditare, in his esto : ut profectus tuus adpareat tuis libris » (1 *Timoth.* iv, 15).

IV. Voluntas religiosi hominis caelestibus legibus detenta, et diuinæ iustificationis meditationibus diebus ac noctibus occupata non habet vacuum tempus, quo saeculum cogitet, quo possessionem curet, exornet urbana praedia, rusticationis disciplinam excolat, redditus supputet, impensa disrutat¹. Si enim istud arripuerit, illud deserit, secundum quod Dominus sermo promisit : « Nemo ponens manum in aratrum (hoc est caelesti operationi, et Dominicæ concis signo²) retro respiciens, aptus est in regno Dei » (*Lucæ* ix, 62). Non enim potest utrumque peragere quod sibi iniungitur hoc ratione, ueritate diuersum, et aemulum uoluntate. Est enim saeculum cogitat, illud caelum exoptat; hoc rationibus mundanis insistit, illud diuinis orationibus, et meditationibus uacat. Denique ut dicta rebus adprobem, et sermonis mei adsertionem operibus firmem, utar exemplo³. Si tibi gestanti diuinum librum in manibus, et oculis apices carpenti pari ac legenti, diuinaque praecepta sensibus commendanti⁴ rationum libri, uel comparatae possessionis tabulae forte tradantur, necesse est ut abicias⁵ libram diuinæ legis, quem gestabas in mani-

bus, ut rationum saecularium scribita accipias perlegendi; atque ita sit, ut diuinis libris mundanas praefrens rationes, praecepti contemptor exstas, quo crebris admonitionibus intimatur, ne liber manibus des⁶, ne corde eius meditatio conquiescat⁷. Et ideo Dominus in Euangelio perfectis, et consummatis uolens esse consultum, omnia quae possiderent mundi censuit, et impendi⁸: nulla ut ratione ab eius possint dilectu⁹ diuelli, uel meditatione auocari¹⁰. Inde est quod necessitatem ipsam mortaliu, id est uestitum, uictum et potum cogitari prohibuit : et a se omnia perficientibus promisit adponi¹¹; ut nulla necessitate, sicuti saepe iam dictum est, a commercio diuini operis retarderis; nulla ut te aui sterilitas turbet; nulla frugum inopia ariditasque camporum, nec olearum uinearumque fallentes fructus exerucient; non pecorum mortentium damna cunctant¹².

V. Maneat libera inconcussaue deuotio, ut Dei sui et Domini Christi dilectione possessa hymnis resonet, orationibus uacet, ieiuniis ac uigiliis insistat¹³, et in prophetarum filius canticum congrue et competenter abruptat : « Ficus non afferet fructus, non erunt uiscentia in uincis. Menti tor opus oliuae: campi non praestabunt escam. Deficient a pabulo oues : et non erunt in praeseptibus boves ».

utpote quæ sapit antiquitatem, et ita æque recte scripta in antiquis ac optimæ notæ codd. breuissimè occurrit. Profecto illam in palimpsesto Tuliano de He publ. t. 35, p. 94, et in var. lect. Cicero leg. 1, 6, legebat cl. Maius, qui etiam hac de re oper. cit. n. 32, n. a, p. 206, sapienter notabat : *Jam ne scripseras ejusmodi amanuensis arbitrio semper tribuimus, legendus est Aegrotius, qui differentias uerborum a de et di incipientium tradit p. 2267.*

¹ Parenthesim hic suis signis ausus sum designare, ut lectores de parenthesis curiores facerem, ne Ambrosiana explicatio cum sacro textu confundetur.

² Ita in cod. pro commendanti : etenim n ante m apud veteres orthographos sonabat et m.

³ Ita eodex cum una i manifesta crasi, et in antiquis codd. frequentata.

⁴ Ita cod. pro delectu, quam lectionem idcirco re-

⁵ Vulgate manifestus sit pro adpareat, et Vulgate concinnant antiqua uersio apud Sabat., atque Ambrosiastes. Graecus uero textus *ἡ γὰρ ἡ ἐν πᾶσι*, sed plures mss. delent *ἐν*.

⁶ Similia leguntur in psal. cxviii, serm. 15, 7, ubi Davidice perfectionis proposito exemplo, sic de illo ait : *Non saecularibus unius transuebar illecebris ; non pecuniarum cocerandi putimonia cupiditate flagrabat ; non profertendi limitis excludendique finium anxium curam studio meditationis intentum reflectebat affectum : quidquid pererat temporis dies habere, hoc totum sola sibi in lege meditatio vindicabat.*

⁷ Id est uel proprie concis signo, quem initio operationis cujusque familierrimum fuisse patris Christianis passim SS. Patres testantur, uel forte baptismi, quo plebs Ambrosii nuper fuerat initiata, seu unctanda mox erat. Sane baptismum nomine sacramento crucis Ambrosium appellasse in psal. cxviii, serm. 15, 6, t. II, putat Maurini. Vide ibid. notam eod. 546, et infra. Ambrosius ejus uerba hoc loco et alibi sacrae Scripturae uerbis iuxta sumum morem intertextit. Vid. ualtem sup. cit. serm. de Basilicis non tradend., et sparsim.

⁸ Ambrosius in psal. cxviii, 52, t. II, habet : *nemo mittens manum in aratrum respiciens retro, habilis est regno Dei*, et lib. viii in Luc., n. 45, sic : *nemo mittens manum in aratrum, et respiciens retro, aptus est regno caelorum*. Si ergo primo loco pro habilis, ut in secundo aptus legatur, addito et post aratrum, uel si secundi loci in huc ultima uerba primi uerbo Dei pro regno caelorum ponantur, tertia nostri codicis ad uerbum Ambrosiana lectio consurgit.

⁹ Passim uitar exemplis Ambrosius, quæ uel suam explanet, uel confirmet sententiam, ut scitem

videre est, si lubeat, in psal. cxviii, serm. 8, 26, t. II; lib. de Myster. ix, 50, t. III.

¹⁰ Sanctum nostrum antistitem frequenter in suis concionibus assiduam sacrae Scripturae et etiam fidelibus commendasse recte notat Benedictini editor col. 474, t. II oper. Id quippe et nos supra animaduertimus, ac uix uolenti lib. ii de Abrah., 5, 22, t. I, et in psal. praesertim et cxviii, perspectrum erit omnino.

¹¹ *Vendidit iustus*, scribit Ambrosius in psal. cxviii, serm. 21, 18, *facultates suas, dispensauit pauperibus, nihil sibi reliquit*. Recole dicta pag. 4, not. 2 (Col. 114, n. 1).

¹² Parem sententiam in hoc argumento versans habet S. doctor in cit. psal. serm. 10, 29. *Discamus, inquit, ergo et nos in lege meditari, non arceorem saecularibus illecebris, non occupari impediuntis; sed semper ad legem Dei sumus adueni. Conf. annota supra pag. 4, not. 2, et pag. 5, not. 5 (Col. 114, n. 7, et huj. pag. n. 1).*

¹³ Ambrosius illud Matth. vi, 35, expendens hand aliusimilia habet lib. viii in Luc., n. 150, t. II, ubi Dominus, ait, *ne ad praesens, nec in reliquum fidelibus ostendit gratiam desertuam; si modo qui diuina desiderant, terra non quærant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militanti de regno. Non ut quemadmodum familiam suam pascat, aliat, restint.*

¹⁴ Conf. t. II de Jacob et Vit. Beata, vii, 52, t. I, et in psal. cxviii, serm. 8, 7, atque serm. 21, 18, tom. II.

¹⁵ Legatur in psal. cxviii, 25, et cxviii, serm. 7, 20-57, not. similes dictiones, et sententiae sunt.

¹⁶ Idem Cyprianus epist. ad Demetriad., col. 222, exceptis fructum loco fructus, et cibum pro escam, atque his addito et, scribet post fructum et ante campum Ambrosio nostro lauet Augustinus lib. xvii de Civ. Dei, col. 315.

tem in Domino exultabo, et gaudebo in Deo salutari meo ¹ (*Hab. iii, 17, 18*). » Gaudet semper et laetatur in Domino, qui mundanae possessionis oneribus abiectis, vel potius in fratrum inopia praerogatis, nec in imine tibus, nec praesentibus plagis praestrinuitur. Non enim exactio tributaria necessitatis impulsat ², non possessionis arua squalentia ³ non arbuta cultorum de ertione deformia : non enim sollicitat saeva grandinis cardes ⁴, non ubertas imbrum lonza serenitate suspensa, non tempestatum nascitas crebra ⁵ : non ruina tectorum, non condicio lanquencium ac morientium proximorum sollicitudo diserentiam, non seriorum fuga, non furum.

VI. In tuo sunt, omnia quae ad caelum translata sunt ⁶; nulla calumnia inquietantur, nulla litigulantur, nullo detrimento saeculari depereunt, quae caelo praemissa sunt, quae Deo custode seruantur, dicente Domino Iesu Christo : « Nolite vobis condere thesauros in terra, ubi tinea et aerugo exterminat ⁷; et ubi

¹ Ita cod. cum unica l, quam lectionem retinendam esse putavi, quia huiusmodi militi aliae se obtulerunt in antiquis, et optima nota eodd.

² Cod. caedis, quod prorsus mendam videtur; nam caedis casu recto scribendum esse sensus docet. Vitiose fortasse huius scripturae causa fuit, quod veteres amanuenses litteras e et i indiscriminatim usurpabant. Sic obtinuit sicut pro secc, Menerva pro Minerva, et Magister pro Magister, etc., ut monet Fum gallius Instit. Diplom. t. I, c. 6, 9, pag. 109 et seq. Consule laud. Ciceronis antiquum interpretem apud Maium pp. 107, 125, 134, 144, 147, etc.

³ Hic et infra attente notandum verbum extermino, quo semper usus est S. Ambrosius in hoc sacrae Scripturae loco pro demolitor, ut in Vulgata: ut hinc conicias sermonem hunc vel Ambrosium e se genuinum, vel saltem Ambrosianum reddere aetatem. Siquidem verbum illud saeculo v e sacro textu expunxit S. Hieronymus, cuius haec sunt verba ad illud Matth. vi, 16 : Verbum exterminant,

⁴ Ita Cyprianus loc. cit., quem loc. pariter et Augustinus, omisso tamen et post exulatio.

⁵ Virum perfectum nullis mundiis perturbationibus exagitari, praeter loca supra annot. pag. 5, not. 5 (*Col. 117, n. 4*) passim docet Ambrosius, et praesertim lib. II de Cain et Abel, 2, 8; lib. I de Jacob et Vita beata, 7, 32, et 8, 55, ac lib. II, c. 6, 28, t. I, in psal. I, 34, et cxviii, serm. 8, 7, t. II, nec non t. III, lib. I de Offic., 38, 200. Sic vero loquitur Ambrosius in psal. xxxviii, 27, ubi inter saeculi incommodi etiam tribulariam exactonem enumerat: *Noli propter divitias vane conturbari, excitati de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuam serves, opes tuas auogas, de nocte procedere, excubare ad iudicis donum; ut aliena diripias, litum moveas pauperi, veicaris exactorem tributi: vana est ista conturbatio.*

⁶ Ambrosius evangelicam perfecti mentem sectantes sic a loquitur in persona apostoli Petri in psal. cxviii, serm. 8, 7: *Portio tua non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore uritur, non tempestate quassatur.*

⁷ Pauperes esse per quas omne nostrum caelestibus infertur thesauris, non in caelo collocatur, saepe in suis scriptis docet Ambrosius, et saltem conuolendi sunt lib. de Nabut. Jezrael. xiv, 38, t. I, lib. II de Offic.; xxviii, 140, serm. de Basilic. non traden., n. 55, ac epist. 58, 7, t. III.

⁸ Ita ad verbum Ambrosius lib. I de Spir. sanc., 16, 182, t. IV. In psal. vero cxviii serm. 8, 8, t. II: *Nolite thesaurum vobis condere in terra, et serm. 12, 2: Nolite thesaurizare vobis in terra, ubi arugo, et tinea exterminant.*

⁹ Similiter Ambrosius l. c. de Spir. sanc., n. 183,

fures effodiunt, et furantur ⁸. Thesaurizate autem nobis in caelo, ubi neque tinea, neque aerugo exterminat : et ubi fures non effodiunt et furantur ⁹. Ubi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum ⁷ (*Math. vi, 19, 20, 21*). » Huius praecipi exemplo apostolus Paulus Timotheum beatissimum munit, locupletibus huius saeculi praecipendum : ut non extollatur pompa mundana, sed christianae humilitatis celsitudine potiantur : neque saecularium divitiarum spe caduca fallantur, sed divinarum ⁴ promissionum perpetuitatibus inuidentur ⁸. « Diuitibus, inquit, huius saeculi praecipe non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum suarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abundare ad fruendum ⁹, benefaciant, diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent ¹⁰, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant ⁶ veram vitam ¹¹ (*I Tim. vi, 17-19*) (a). »

quod in ecclesiasticis scripturis vitio interpretum tritum est, aliud multo significare, quam vulgo intelligitur, exterminantur quippe exules, qui mittuntur extra terminos. Pro hoc ergo sermone demolitorum semper accipere debemus. De hac voce ita Millius in prolegom. p. 11: Sed et Latini idoneis vocabulis enumeramus obsoleta, quae vulgo audiunt. Quae enim hoc nomine jam vilescent vocabula, ea, cum haec conscripserit e sent, erant apud Christianos usus quotidiana. Talia sunt, v. gr. exterminant vi, 16, 19, quod in ecclesiasticis scripturis tritum agnoscit Hieronymus, utrinque illud improbet, ejusque loco reponat aliud multo horridius demoluntur.

⁴ Cod. divinarum, sed erendandum fuit divinarum.
⁵ In cod. adpraehendunt bona quidem scriptura cum ad, sed mendosa cum diphthongo. Error vero fluxisse videtur ex male intellecta notatorum sigla; nam p superducta lineola tam praee quam praee apud illos significat.

omisso autem, et addito thesauros post robis, quae tamen vox omittit in cit. psal. serm. 12, 2, ubi: *sed thesaurizate vobis in caelo*. Sibi discrepat autem erum. 8, 8, cit. psal., scribens: *sed thesaurum vobis condite in caelo*.

⁷ Adamus legit. lib. II de Jacob et Vit. beata, 5, 23, t. I, et lib. I de Spir. sanc., l. sup. cit.

⁸ Mundanae pompas, et superbia huius mundi frequenter in suis scriptis detestatur Ambrosius, in quibus etiam saepe divitibus humilitatem esse mendat, et praeelestibus terrestria quam pro nihilo habenda sint ab oculis ponit, v. gr. lib. de Abrah., de Isaac, de Bono mortis, praesertim capp. 5, 6 et 7, de Fuga saeculi maxime cap. 1 et 4, t. I, nec non in psalmis, et praecipue in xxxviii, 56, et cxviii se m. 4, 25; 5, 27 et 36, t. II.

⁹ Ita h. l. allegat auct. epist. ad Demetrium., col. 41, Augustinus epist. 50, t. II, col. 385, ac alibi sparsim, Chromat. Aquil. in Math. col. 988, Sedulius lib. in I Timoth. vi, alique, nisi excipias abundanter loco abundare.

¹⁰ Ibidem Augustinus epist. 157, t. II, col. 554, lib. I de Civ. Dei, c. 10, col. II, t. VII, et lib. cont. Adm., t. VIII, col. 145, et alibi.

¹¹ Ambrosio nostro consonat Augustinus epist. 150, col. 582, t. II, et tract. 22 in Joann., t. III, col. 466, aliique multis in locis.

(a) Ita hic sermo desit in codice, qui an nullus sit iudicent eruditi. Porro Sessorianus codex qui illum praebet indicium, quo sermo nullus censetur, id potius videtur excludere; nam nullo spatio membranae vacuo relictae statim exhibet sermonem alterum, ad quem exscribendum festino.

SERMO II.

Adversus eos, qui dicunt possessionem non distrahendam, sed fructibus misericordiam faciendam.

I. *Iesu Christi salutare* ^a praeceptum est: «Vendite omnia quae possidetis, et date elemosynam ¹ (Luc. xii, 33).» Domini magistri ^b fides in promptu est, quae non solum distrahi ^c iussit; verum etiam, quid de distracto fieret, demandavit ². Sed hanc fidem praevi doctores frivolis ac inutilibus verbis infuscaunt; quos apostolus Paulus iam non carnis, sed quod prius ^d est, divinis sermonibus adulterus ³ praedamnavit, dicendo: «Adulterantes verbum Dei ⁴ (II Cor. ii, 17).» Et iterum: «Nescitis quia quod templum Dei corrumpit, disperdet illum Deus? ⁵ (I Cor. iii, 17).» Et illud quod in evangelio Christus Pharisaeus increpans memoravit, dicens: «Reiecitis mandata Dei, ut traditiones vestras statuatis ⁶ (Marc. vii, 9).»

II. Non est, inquit, distrahenda, sed retinenda possessio; et de eius redditibus misericordiae opera celebranda. Quid sub uestitu operis misericordiae

^a Rubrus succus, quo haec prima verba in cod. scripta sunt, vetustate evanuit, et nonnisi ex litteris postrema vocabuli *are*, atque caeterorum ex vestigiis, habita spatiorum ratione, sic potui supplere.

^b Cariosa membrana hujus vocabuli litteras tantum servat illasas, et omnullos supernos tantum exhibet apices, ex quibus ego *magistri* interpretabar.

^c Cf. Ulpian. de Transaction. Apul. lib. 1; Sueton. in Vespas. xvi; Justin. ix, 4; Tacit. vi Ann., 17, et recole superius dicta not. f, pag. 1 (Col. 111, 5).

^d Haec quoque vox agre in codice legitur, et perplexe *peias* scribo, quamvis hanc elocutionem comparatam Ambrosio familiarem esse sciam.

^e Codex habende retinendeque sine diphthongo.

^f Ita cod., ut supra et infra, *conloquium* cum unica *I* more veterum.

¹ Vid. annotata in primo sermone pag. 1, not. 1 (Col. 109, n. 1).

² Recole dicta I. c., not. 2 (Nobis col. 111, n. 1).

³ Etiam in Luc. viii, 9, t. II, apostolica dictione *adulteri*, ait Ambrosius, *sunt cunctos, qui adulterare cupiunt fieri, et sapientiae veritatem.*

⁴ Ita Irenaeus, lib. iv, c. 26, col. 265, cui concinunt Hieronymus, et Beda in h. l. Graecus vero *καταλείποντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.*

⁵ Prima verba *Nescitis quia* ex superiore versiculo I Cor. iii, 16, hic translata sunt; reliqua autem Augustinus lib. cont. Manichaeos, t. VIII, col. 179, sic legit: *Quisquae templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus; ubi addit: Quod verbum metuentes multi Latini interpretes, noluerunt dicere corrumpet; sed dixerunt: disperdet illum Deus; et non deviantes a re ipsa, offensionem vocabuli devitarunt... Sed Graecis exemplaribus convincuntur (subintellige Manichaei) in quibus apertissime scriptum est: Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus; Graecus textus *φθίρει... φθίρει*. Caeterum nullus S. Pater Latinus, praeter Augustinum et Hieronymum, verbum *corrumpet* genuit; sed eorum plerique cum Ambrosio nostro *disperdet* secundo loco retinent.*

⁶ Idem S. Cyprianus in epistolis 40, 63, 68 et 71, coll. 54, 108, 109, 118 et 139; sed singulari numero et praemisso *Reiecit* loco *Reiecitis*. Similiter etiam Zeno Veron. lib. 1, tr. 1, col. 12, cum Siricio epist. 4, exceptis *Rei itis mandatum* pro *Reiecitis mandata*.

⁷ S. Ambrosii aetate homines non defuisse, qui in

A ardorem cupiditatemque habendae retinendaeque possessionis obtigis? Quid impietatis tuae flagitium saluclamine pietatis obumbras? Quid Dominicum praecceptum, et ipsa sua puritate praeclarum, credentibus subtili eripis persuasionem? Quid ficto simulatoque conloquio ¹ religiosi denegas caeleste mandatum? Quid Dei scrupulis ² serpentino consilio paradisum intercludis, qui non introiens ipse, verum etiam introire cupientibus regnorum caelestium claves abscondis? ³ Non es sapientior Christo nec maior, qui fieri iussit; non melior Paulo apostolo, qui perfecit. ⁴ Qui mox inluminatus ⁵ est gratia, non aduenit carni et sanguini ⁶ in passionibus trepidis; non Hierosolymam descendit, ut a praecedentibus Apostolis consilium sortiretur ⁷, quem de omnibus fidei

B praeconiis instructum fecerat diuinum et caeleste conloquium ⁸; non Ciliciam petit ⁹ propriam civitatem ¹⁰, hereditatem accipere ¹¹ paternam, quam pro Christo pauperibus deseruerat; qui nec nobilitatem ipsam romani generis, de quo originem sanguinis duxerat ¹², defensavit, ¹³ quam passione Dominica

⁸ Locutio familiaris Ambrosio. Vid. saltem Ser. de Basilic. non tradend., n. 30, p. 924, t. III, et passim.

⁹ Ita in cod., bona et vetusta lectione, *inluminatus*.

¹⁰ Ita cod. pro *petiit*, apud veteres librarios solita crasi.

¹¹ Haec vocabulum in fine versiculi in monogramma coit, et ex evanidis characteribus vix expiscari potest.

¹² *Defensavit* frequent. a *defendo*, juxta illud Sall. Jug. 64; Plauti Bacch. 3, 3, 59, et Ovid. Metam. 374. Recte quidem hic Ambrosius verbum *defensavit* usurpat: Paulus enim non saepe suam Romani generis nobilitatem defendit; sed semel pro suo civis Romani jure contendit (Aetor. xxi, 25 et seqq.); quare proprie vereque dixit *non defensavit*, scilicet non frequenter defendit.

C

evangelicae paupertatis consilium vehementer insurgerent, et illud profliterentur valde contemnerent, multis ex locis hujus S. praesulis operum clarissime evincitur. Consule saltem in psal. cxviii serm. 21, n. 18, ubi haec memoranda sunt verba: *Quoties ipsa benefacta crimini dantur? Quoties virtus opprobrio ducitur? Quoties ipsa ingrata est gratia? Vendidit jesus facultates suas, dispensavit pauperibus, nihil sibi reliquit: contemnitur plerumque in ipsa Ecclesia, quia dives esse desinit, sicut scriptum est: Si dederit vir omnes facultates suas in caritate, contemptu contemptus erit. Cant. viii, 7.* Ambrosii etiam epistola 58 in hoc argumento versatur. In ea sane S. doctor narrat Paulinum et Therasiam suas omnes facultates pro Christo abdicasse, atque in pauperes erogasse; idque quod turpe hominibus videbatur profanis, et futurum in contumeliam, bene recteque factum patriarcharum exemplis demonstrat.

D ¹ Passim in suis scriptis Ambrosius S. Pauli apostoli exempla plebi suae imitanda proponit; quippe qui (S. Paulus), ut ait lib. de Virginit. 2), 130, *honore provocat, magisterio docet, imitat exemplo.*

² Hic illud ad Galat. i, 16, spectat Ambrosius.

³ Ad cit. l. 17 Ambrosius respicit.

⁴ Consule loc. cit. vers. 12.

⁵ S. Paulum Tharso in Cilicia oriundum, ex historia res notissima est.

⁶ Civitatis Romanae privilegio fruebatur Paulus, quo Tharsenses Augusti partibus faventes ad eodem imperatore donati sunt. Aetor. xxii, 27 et 28.

nouerat deturpitam¹ : sed per Arabiae regionem², ut nomen illud uenerabile, quod fuerat persecutus iniuria, quod eloquentia oppugauerat et Pharisaeorum inuidia, salutare esse ac diuinum fido praeconio mortalibus euictis inferret. Quis igitur Paulo triumphis multiplicibus praedito similis adprobatur in gestis; qui se omnibus exuerit saeculi uiculis³ et pompis, et rite Dei famulus nuncupabitur; qui obtrectantibus inuidis perseueranter insistit Domini Christi praecceptis implendis, qui dixit : « Vendite omnia quae possidetis, et date elemosynam (Luc. xii, 33); et ecce uobis munda sunt omnia⁴ (Ibid. xi, 41). »

III. In praeccepto indicta distractio est, et de distracto dispensatio^b exacta est. Denotis purificatio mentis promittitur, sordium mundatis caeleste regnum est praeparatum. Rogo, quid quaeris amplius, aut quid relictum est, nisi, non facientibus famulis quod praecipitur, ut Deus faciat quod minatur? Qui et dixit : « Si in iniusto^a mammona fideles non fuistis, quod est uerum, quis dabit uobis⁵? Et si in alieno⁶ fideles non fuistis, quod est uestrum, quis credet uobis⁷ (Ibid. xvi, 11, 12)? Et abiunt isti in

^a Ita codex bona uetustaque orthographia pro *uinculis*; cuiusmodi synecopas etiam usus est Tullius, ut aduertit Cornutus p. 2288.

^b Vid sup. not. 2, pag 1 (Col. 411, n. 1) et seq., ubi similis dictio est in Ambrosiano loco recitato de Excess. Satyr. 1, 60.

^c Cod. memorat; fortasse Archaicum est pro memorauerit; at memoratit esse sententia legendum malui.

^d Cod. prodest geminata e, cuiusmodi exempla passim occurrunt in antiquis codd.; at cum infra hoc uerbum per unicam e scribatur in cod., et hic illam

¹ Nimirum, quia Jesus Christus praesid s Romani C auctoritate, ac Romanae cohortis militibus et uici atqz fuzus est.

² Arabiae regionem uelatum Dei praedicando Paulum excursisse, ex Galat. 1, 17, constat.

³ II, 1. Et ecce uobis munda sunt omnia, iisdem uerbis, sed non eodem modo legit Ambrosius in Luc. vii, 100. Sic enim : et ecce omnia munda sunt uobis.

⁴ Mammona, ait Ambrosius l. c. in Luc., n. 224, non iusta potestas; sed iniusta est seruitus.

⁵ Similiter S. Cyprianus lib. de Oper. et Eleem., fol. 240, et S. Augustinus lib. v. Confess., t. I, Col. 427, ubi id exceperis in fine quis dabit uobis, cuius loco quis credet uobis. Legit eum codice Irenaeus lib. ii, c. 24, col. 469.

⁶ S. Ambrosius in h. l. lib. vii in Luc., n. 216, scribit : Aliene nobis diuitiae sunt, quia praeter naturam sunt; neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Ibid. hinc testimonium expendens, illud eo explicat sensu, quo modo utitur in sermone. Sic enim ait n. 247 : Argui igitur uidentur Iudaei et pauidi et auiditiae. En ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent (communem enim ad usum fructus terrarum a Domino Deo datus est omnibus) debuerunt utique participare pauperibus.

⁷ Ita Ambrosius, l. c. n. 245, praeter in fine quis dabit uobis, loca quis credet uobis. Utrum dicendum sit, haec testimonia S. Ambrosium memoriter recitasse, an postrema utriusque uersiculi uerba ianuas tribuenda sit, iudicet lector.

⁸ Ita ad uerbum h. l. recitat S. Cyprianus lib. sup. cit., et lib. ii ac in Testimonior., coll. 290, 395. Eadem concinit S. Augustinus in Joana. v, t. III, col. 443, ubi excepte ibunt pro abiunt.

Ambustionem aeternam; iusti autem in u'tam aeternam⁸ (Matth. xxv, 46). »

SERMO III.

DE CARITATE.

Ex lectione S. Pauli apostoli contra malos, qui bonis inuident.

I. Peractis perfectionis inspectisque numeribus⁹, ad potiora eminentioraque Apostoli praeconia, sicut pronisimus¹⁰, procedamus¹¹; qui nec mysteri nutritiam, nec eloquentiae celsitudinem, nec misericordiae largam pietatem¹², nec fidei sublime meritum, nec martyrii fortem intrepidamque constantiam¹³ prodesse posse memorauit¹⁴; si caritas fraternitatem eandemque sincera defuerit. Quid enim prodest^a sumpta^b nutrias, quem perimas ferro? aut quid inibat^c eum quibuscumque foneas alimentis, quem latronis odio prosequaris? Caret omnibus pietatis officiis, qui odiorum flammis accensus, persequitur in fratrem gratiam, uel diuina ope conlatam^d, uel laboribus ieiuniorum, uel assiduitate orationum, uel uigiliarum instantia omnibusque uirtutum generibus conquisitam^e. Caritas enim sine misericordia imperfecta est¹⁵ : quia misericordia caritatis corporis lectionem retinuit.

^a An particula si addenda est.

^b Ita codex pro inuat scribit b loen u, quae scriptura frequentata est apud ueteres orthographos. De harum litterarum promiscuo usu consulens Putschium, pag. 2293, Terrassonium Hist. de la Jurispr. rom., pp. 66 et seq., ac indice orthographicum Frontonis et Maii.

^c Cod. recta et antiqua lectione non geminat i, sed mendosa scribit conlata pro conlatam.

⁹ Solemne morem suum hic seruat Ambrosius, ut de quibus iam dissernerat superiori concione, eadem cum primo dixisset, memoraret, et quidem plerumque initio sermonis; cuiusmodi exempla abunde Ambrosiana scripta suppediant. Sufficiat tamen laudare lib. de Cain et Abel, de Bono mortis, de Fuga saeculi, de Joseph Patriarch., de Yiduis, de Myster., de Incarnat., et de Excessu Satyri.

¹⁰ Non modo quae jam edisseruerat citare consuevit S. Antistes, uerum etiam quae pertexere cogitabat quandoque promisit. Confer saltem serm. de Basilic. non tradend., n. 24, p. 922, et ibid., n. c, 1, III ac Prolog. in lib. ii de Spir. Sancto, n. 12, t. IV.

¹¹ Haud absimilem transitionem in suis scriptis interdum usurpat Ambrosius. Vid. lib. i de Interpell. David, l. 5, tom. I.

¹² In simili sententia dicit Ambrosius lib. ii de Poenit., 9, 85, t. III : Quid enim prodest collatio patrimonii sine gratia caritatis?

¹³ Confer epist. 78, 6 et 80, t. III.

¹⁴ Sic etiam lib. iv in Luc., n. 46, t. II, scribebat Ambrosius : Frustra opera misericordiae caelestis expectes, si aliene fructibus uirtutis inuidias : aspernatur enim Dominus inuidorum est, et ab iis, qui diuina beneficia in aliis persequantur, miracula suae potestatis auerit.

¹⁵ Perfectam caritatem hand unquam a misericordia esse disjunctam rursus docet Ambrosius lib. i de Poenit., 41, 52, t. III, ubi : Proximus, inquit, esse non potes, nisi facias misericordiam. Hanc autem uirtutem ualde commendat sanctus doct. in ps. cxxv. serm. 8, 22 et seq.; lib. ii in Luc., n. 27, t. II, lib. i de Offic., 11, 58 et seq.; et lib. 3, 19, nec non epist. 7, 3, t. III.

membrum est; contra misericordia sine caritate nihil est¹; quia emoritur omne membrum, quod ex solido corpore uel dimulsum fuerit uel abscissum. Est enim caritas apex quidam membrorum omnium retinens arcem², cui adcorporata³ cunctaeque perdurant officia cuncta uirtutum⁴; sine qua omnium honorum⁵ merces aut languescit, aut deperit, dicente Apostolo: « Si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, unum sum uelut aeramentum, aut cymbalum tintiens⁶. Et si habeam prophetiam⁷, et si habeam mysteria omnia, et omnem scientiam; et si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum⁸. Et si donauero omnes facultates meas, et distribuero omnia mea pauperibus, et si tradidero corpus meum urendum, ita ut gloriar, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest⁹ (I Cor. xiii, 1-5). »

II. Caritas omnium honorum mater est, misericordiae principium, origo pietatis, fons benignitatis⁷,

¹ Id est *adjuncta*, ut legitur in Ammian. xvi, 8, et in Solin. xxxvii. Vocem *corporatus* pro *junctus* uel *in unum corpus coaptatus* usurpat etiam Ambrosius lib. ut de Offic. 7, 50, l. III.

² In cod. post *honorum* repetitur *omnium*, deinde punctis superne notatum expungitur.

³ Cod. *propheta*, nisi fortasse fuerit a lineola superaddita pro *ae*, quae uetustate jam euasida aciem effugit.

⁴ In cod. *caput loqui caput*, cum contra alibi uideamus *illud, istud*, pro *illud, istud*.

⁵ Ita codex pro *currunt* uetusta scriptura.

⁶ Codex *demonas* quae vox prorsus cubat in men-

⁷ Recole dicta supra pag. 15, not. 4 Col. 122, n. 19).

⁸ Confer lib. ut de Offic., 14, 66, l. III, ubi similis dictio est.

⁹ Ambrosius lib. cit. de Offic., 7, 59: *Prima ergo, inquit, ad commendationem nostri est caritas. Bonum est ergo testimonium habere de dilectione. Hinc nascitur fides... Similiter per fidem et caritatem peruenitur.* Et epist. 41, 17: *Ubi non est amor, ait, non est fides, (intellige uera) non est dilectio.* Hanc sententiam pergit S. doctor explicare in ep. 78, 9, scribens: *Ubi perfecta caritas, ibi omnis fides: sicut ubi perfecta caritas, ibi spes omnis... Ideo major, quia spem fidemque complectitur.* Rei meminit etiam lib. vii in Luc., n. 30, l. II.

¹⁰ H. l., quo caret Ambrosiana scripta, nec Vulg. nec Graeco respondet; nam Graeco habet *χαρις ζωης*, et Vulg. legit *ars sonans*. Verum id confirmat, quod jam alibi annotauimus, Ambrosium usum esse diverso codice a Vulgata; et illud demonstrat, quod praenotatur Maurini in psal. cxviii serm. 8, 15, n. a, col. 449, l. II, et alibi Ambrosianam scilicet Graecam editionem, ab his quae nunc habemus, in multis discrepare. Sane est apud Sabat. ms. quidam Graecus, qui illud *ζωης* omittit.

¹¹ Ita Ambrosius in ps. xlv, 9, et lib. vii in Luc., n. 176, l. II, praeter in line *nihil mihi prodest* pro *nihil sum*, quae forsam uerba huc e sequenti versiculi in codice translata sunt. Similiter in epist. 78, 6, sed ibi pro *si habeam* legit *si habuero* cum Vulgata.

¹² Ambrosio fere concinit eundem discipulus Augustinus serm. 150, l. V, col. 1549, exceptis *ut ardeam* pro *urendum*, et omissis *ita ut gloriar*. Habet ad rotulendum S. Patrum ep. 2, p. 598 et seq. Solus

caput¹ iustitiae², legis adimpletio, perfectio praecceptorum³. Sine hac una omnia aut debilitata conruunt⁴, aut regna carent. Nam et propheticum sentire nihil est; et leue nosse mysteria; paruum est fugare daemones⁵; omniaque uirtutum genera consummare, si caritas desit, inane est. Unde Dominus Christus sic ait: « Multi mihi dicunt in illa die: Domine, Domine⁶, nonne in tuo nomine prophetauimus, et in nomine tuo daemones exclusimus, et in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? »⁷ Tunc dicam illis: Discedite a me, non uos noui, qui operamini iniquitatem⁸ (Matth. vii, 22, 23). » Iniquitatis opera est, hominem homini uelle praeferrī, fratrem iniudere fratri, alterum alteri non id uelle quod sibi: et cum⁹ sit uobis una condicio naturalis¹⁰, condicionem¹¹ uelle praeponi¹².

III. Cum auctor nostrae salutis, naturae propriae diuinitatis conscus, mortalibus se cunctis mortalem exhibuit, et hominibus omnibus hominem praebuit, et quod maius est, condicionem¹ condicio: i

dis; nam *daemones* scribendum est, ut infra in hoc eodem cod. scribitur.

² Cod. *Domine* semel habet, sed cum in sacris litteris, quacumque uersione utatur, hic *Domine* geminetur; hanc uocem mallem proinde credere librarii oscitantia omissam fuisse in eod., et addendam censui.

³ Ita constanter codex *cum* per *c*, et non per *q* scribitur, tam si tempus significet, quam si comitem uel causam. Uel. hac de re Quatilianus Instut. 1, 7.

⁴ Cod. *condicione*, at mihi *condicionem* legendum uidebatur.

C vero S. Hieronymus lib. ut in Epist. ad Galat., l. IV, col. 507, expuncto *ut ardeam*, legit *ut gloriar*; quo in loco id ob similitudinem uerbi *ardeam* et *gloriar* apud Graecos *προήσθηται*, et *προχόσθηται* factum putat. At re quidem uera haec duo uerba simul in peruetustis Graecis exemplaribus olim legi, idem observat Hieronymus in Isaia l. viii, l. III, col. 428, ubi scriptum reliquit: *Apostolus si etiam corpus suum tradat martyrio ut ardeat, sicut gloriatur (utrumque enim fertur in exemplaribus) absque Dei caritate... frustra se dicit sanguinem funderet.*

⁵ Confer epist. 41, 17, l. III.

⁶ Utique scribit Ambrosius in psal. cxviii serm. 16, 45, l. II, qui *praeccepta iustitiae diligit, facit illa quae diligit.*

⁷ Haud absimilia habet Ambrosius in psal. cxviii serm. 5, 20, et 16, 41, nec non in epist. 78, 7.

⁸ Ambrosius h. l. similiter legit in sup. cit. psalm. serm. 20, 47, praeter *iecitimus* locum *exclusimus*. Verbum autem *exclusimus* retinet S. Cyrillus lib. de Unit. Eccl., p. 199, et lib. in Testim. onior., col. 514.

⁹ In cit. psal. serm. 15, 25, h. l. Ambrosius sic recitat: *Discedite a me, qui operamini iniquitatem*, omissis *non noui uos*. Itidem serm. 20, 47, et in psal. xxxvi, 51, sed additis in line *nesci uos*. Habet aut in eum codice *non noui uos* Augustinus in psal. xxxiv, col. 258, l. IV; at eadem uerba in isto versiculi ponit. Nobiscum legit ad uerbum S. Hieronymus in epist. ad Damas., col. 152, l. IV.

¹⁰ Hinc similes sententiam saepe in Ambrosianis scriptis reperies; et confer saltem in psal. cxviii serm. 8, 11, l. II.

¹¹ Parta leges apud S. Ambrosium lib. x in Lucam, n. 50 et seq., atque lib. ut de Offic. 27, 154, l. III.

subierit, sui corporis formam in forma nostri corporis coaptavit¹; ut hoc sacramento² celsitudinem humilitatis, et humilitatem celsitudini coequaret³; et ut in hoc consummaret patriam voluntatem⁴, qui dixit: « Non descendi de caelo, ut faciam voluntatem meam; sed voluntatem eius, qui me misit⁵ » (Joan. vi, 38). » Et iterum: « Filius hominis, inquit, non venit ministrari, sed ministrare » (Matth. xx, 28). » Et facile qui maiestatis celsitudine sequestrata⁶ formam servituti accepit, dicente Apostolo: « Qui cum in forma Dei esset non rapinam⁷ arbitratus esse esse se equalem Deo⁸, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens⁹ » (Philipp. ii, 6, 7). » Et illud: « Nemo enim qui mihi dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est¹⁰ » (Matth. vii, 21). »

IV. Sed non prius voluntatem Patris facere pos-

¹ Haec vox familiarissima fuit Ambrosio, eamque legesit lib. de Jacob. vii, 52, in psal. cxviii serm. 7, 29, et in Luc. vi, 32, ac x, 56.

² Cod. *rapina*, at *rapinam* prorsus scribendum est. num fuerit ultimae a lineola pro m superaddita, suspicor.

³ Ambrosius, ut adversus venenum Arianorum, qui sua tempestate Mediolani plurimum poterant, plebem suam communitet, passim in suis concionibus dogmatica documenta firmatae Verbi divinitati, et humanitati peridonea tradidit. Porro hujusce ineffabilis mysterii doctrinis sua omnia opera aspersit, et late egit de illo lib. de Incarnat. et de Fide, multaque dixit in psal. lxi, 5; cxviii, serm. 14, 46; in Luc. x, 155, t. II, et epist. 46, 6, t. III, quibus in locis, ut hic facit, pro sua sententia tuenda illud ad Philipp. ii, 6, usurpat.

⁴ Ille est mysterio, quo sensu haec dictione familiariter nisi sunt SS. Patris, ambrosium noster Ambrosius, ut saltem videre est lib. de Benedict. patriarch. xi, 48, t. I, et in Luc. vii, 28, t. II.

⁵ Conf., praeter l. sup. cit. in psal. lxi, 4, cxviii serm. 14, 20, t. II, etiam lib. ii de Fide, 7, 56, lib. v, 109, t. III, et orat. de Obitu Theod., n. 27, t. IV.

⁶ Haec eadem l. e. reperies, et insuper in ps. xxxvii, 5; ac cxviii, serm. 18, 52; in Luc. x, 60, t. II, et in lib. ii de Fide, 7, 52, atque alibi passim. Attente sunt haec notanda, quo hunc sermonem Ambrosianum probe exploratum habemus. Nempe Ambrosius hic de Christi divinitate, perfecta humanitate, corporis mortalitate, ejusque humilitate, et Patri obedientia simul dicit, atque in his versans illo ad Philipp. ii, 6, nititur, prorsus ut in lere omnibus laudatis locis oper. solemne habuit.

⁷ Ita Ambrosius lib. ii de Fide, t. III, unum excepto initio *Ad hoc pro Non, et posito non post caelo.*

⁸ Similiter scribit S. Augustinus lib. i de Spir. Sanc., in prologo n. 11, t. IV, sed non verbo *venit* postponit.

⁹ Adamus in h. l. recitat S. Ambrosium lib. de Joseph patriarch., 5, 14; lib. de Apolog. alt. David, 7, 59, t. I; et in psal. xxxv, 5, t. II, atque alibi.

¹⁰ Ita ad verbum loc. cit.

¹¹ Nunquam S. doctor sibi constnat, dum in suis scriptis h. l. aegrit. Sane in psal. cxviii serm. 11, 40, t. II, legit: *Non quicumque dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum*; et sup. ibid.: *Non enim quicumque dixerit: Domine, Domine, ipse intrabit in regnum caelorum; sed qui voluntatem Dei fecerit*; at lib. i de Offic. 26, 125, t. III: *Non enim qui dixerit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui fecerit ea, quae dico.* Denique in lib. iii de Spir. Sanc., 17, 150, sic: *Non omnes qui dicunt mihi: Domine, Domine, intrabunt in regnum caelorum.*

sumus, nisi quae sit ipsa voluntas, ante nascaus. Voluntas ergo Dei est, auctore apostolo Pauli « Sanctificatio nostra¹² » (Thess. iv, 5); » quos ab omni facie contagionis antiquae per regenerationem salutaris lavacri¹³ hac nostra professione purgant, qua in carnis infirmitate venisse credimus Deum¹⁴, qua ratum ex virgine conflamur, qua non negamus conditioni¹⁵ fuisse subiectum, qua Christum crucifixum extollimus, praedicamus sepulchrum, et Dei gloria suscitatum¹⁶. Unde cum tantum nobis sola ex professione eius sanctificationis videamus esse conflatum; ex hoc intellegere¹⁷ possumus, quantum ex eius imitatione voluntatisque perfectae vel cognitae conferri poterit praemiorum: de qua nos sic docet Apostolus: « ut sciat quae est voluntas Dei, quod bonum, et quod placitum, et perfectum¹⁸ » (Rom. xii, 2). » Voluntas Dei est dilectio proximi frater, ut congaudeas fratri,

¹² Codex h. l. verbum *Domine* omittit, ut supra, quod nos congeninare ausi sumus. Vid. p. 15, n. 1 (Col. 124, n. 6).

¹³ Ita codex *intellegere* pro *intelligere* recta hancque lectione scribit ad praesca orthographiae normam.

¹⁴ Vulgata et Patres *vestra* legunt *haec nostra*; sed hic Ambrosius sacris verbis loquitur, non illa recitat.

¹⁵ Apostolicus dicendi modus pro *baptismo* (ad Titum iii, 5) qui familiarissimus fuit auctori nostro. Consule lib. ii de Interpell. David, 4, 14, 9, 25, t. I; in psal. cxviii serm. 22, 5, t. II, ac libros de Myster. et de Spir. Sanc., 10, 64, t. III et IV.

¹⁶ Confer in psal. lxi, 5, t. II, et recole dicta supra (Huj. pag. n. 3).

¹⁷ Subintellige *humanae*, quo quidem sensu haec vocem sparsim usurpat Ambrosius, ut, ex gr., in Luc. x, 129, t. II, et in serm. cont. Auxent., n. 8, p. 916, t. III.

¹⁸ Lege loc. cit. supra pag. 16, not. 1 (Huj. pag. n. 1), et num. 5, ubi similes sententiae sunt, et dictiones. Haec sunt attente notanda, quo magis magisque auctorem ad metaphysicam hunc sermonem habuisse noscatur. Siquidem haec eadem aut non absimilia verba olim ad neophytos in traditione symboli habuisse pontifices, Romani ordinis libelli, quos Carolus M. jussu de Baptismo scripserunt episcopi Odilbertus Mediolan., Leodradus Lugdunen., Amalarius Treviren. et Theodulphus Aurelianen., clarissime docent. Quibus modo accedit alter libellus de Baptismo, quem codex membranaceus, saec. ut videtur ix, Sessoriana biblioth. exhibet, quemque ineditum censeo, et Aleo non referre non dubito. Sic enim ille fol. 165 recto: *Haec sanctorum est fidei nostrae dilectissimi nobis, haec verba sunt symboli non sapientiae humanae sermone facta, sed verae divinitatis ratione et spoliis; quibus comprehendendis atque servandis nemo non idoneus, nemo non aptus. Hic Dei Patris et Filii Dei et aquae pronuntiat potestas; hic unigenitus Dei de Maria virgine, et de Spiritu sancto secundum carnem natum ostenditur; hic ejusdem crucifixio, ac sepultura, et tertia die resurrexerit et ascendit, etc.*

¹⁹ Augustinus lib. xiii Confess., t. I, c. II. 229 et 256, et alibi, constanter h. l. sic allegat: *ad probandum vos qui sit voluntas Dei, quod bonum, et beneplacitum, et perfectum.* Ambrosius in h. l., ut probetis *quae sit voluntas Dei, quod bonum, et placitum, et perfectum est.* Huic accedit Hieronymus lib. i cont. Jovin., t. IV, col. 179. Vulgata lavet Cyprianus epist. 77, col. 159, et cum Vulgata ad verbum legunt Sedulius et Beda in h. l. Omnes vero pro ut scitis legunt ut probetis. Graec. *ἵνα ὑμεῖς ἴσατε ὅτι ἐστὶν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸ εὐαρεσκόν, καὶ τὸ τέλειον.*

ut non invidens meliori, inferiorem ut praeferas tibi⁴, et non admittas offensam, ut remittas admisionem, ut honorificentia praecedas honorantes, ut dilectu⁵ autem diligentes, ut pro inimicis ores, ut cibus⁶ adversarios, ut non oderis persequentes⁷ (Rom. xii, 9 seqq.). Sic et omnis virtus decus efficitur, ornamentum, fides, perfectio, misericordia, martyrium, flammis corpus exustum; sic filii Dei efficiuntur, cum Patri caelesti operibus simulamur⁸ (Rom. vii, 16, 17); sic Christo hereditaria⁹ iure contingimur¹⁰, cum bonis, ac malis bona largimur, cum aut obliuiscimur iniuriae¹¹ aut corde dimittimus retentam¹², cum eminentiore dilectu pro amicis non solum nostra, sed et nosmetipsos impendimus; sic sancto Spiritu abundabimus, cuius et sumus, si omni mansuetudine, quae benignitatis sunt, impleamus.

V. Inde Dominus Christus Apostolos ad ultionem inhospitum¹³ Samaritanorum properantes monuit,

⁴ Confer annotata supra pag. 6, not. b (Col. 113, n. 4), et hic et infra observa dilectu pro delectu scriptum bona et vetusta lectione, ut ad hanc vocem advertit Forellinus.

⁵ Ita codex cum aspirata duobus vocalibus interposita, quam lectionem, cum in praeis codd. occurrat, sollicitam hanc arbitror. De hac varietate exempla praebet Ciceronis interpres antiquus apud Maum, t. II, pp. 52, 54, 82, 84, 90, 102.

⁶ Simulamur pro similis facimus seu adsimulamur, subintellige nos. Quod verbum cum plerumque construat eum casu accusandi, ma'ebam, invito codice, scribere vel adsimulamur, vel caelestis Patri opera simulamur; at inspecto antiquissimo Esdrae interprete, qui IV, vii, 44, habet: similitati semini agricola, de dilecta emendatione haerebam, et codicis lectionem retinendam putabam.

⁷ Cod. hereditario sine diphthongo, quam etiam in antiquis codd., invita prosodia et ipsa etymologia nominis, haec vox frequenter remittit.

In cod. iniuria omisa e; nisi legendum sit iniuriam, ab amanuense elisa m in fine, vel pro ea litterae a lineola superaddita, quae tamen vix modo apparet, et ne vix quidem.

⁸ Frequenter in suis scriptis adversus hoc pestiferum vitium, quod etiam in religiosiora corda pervadit, declinat S. Ambrosius, et praesertim lib. iv in Luc., n. 46, et vii, 23, t. II; ac lib. II de Olic., 30, 42, t. III; nec non epist. 29, 17.

⁹ Similia habentur in psal. xxxviii, 10; cxviii, serm. 10, 3 et 41; serm. 13, 15 et seqq.; in Luc. vii, 24, t. II; et lib. I de Offic. 48, 214 et seqq., t. III.

¹⁰ Quippe Ambrosius ait epist. 75, 5, tom. III: Caritas acquirit adoptionem, adoptio hereditatem.

¹¹ Ambrosius lib. I de Offic., 11, 37, t. III, illud expendens Matth. xix, 21, rursus ait: Et supra ita est scriptum, ubi diligendos inimicos, et orandum dicit pro calumniantibus et persequentibus nos, et benedicere maledicentes: hoc nos facere debemus, si volumus perfecti esse, sicut Pater noster qui in caelo est, qui super bonos et malos solem jubet radios suos fundere, et pluviam et vire terras universarum sine ulla discretionis pinguescere. Tum alia in lib. de Joseph. patr., I, 5, t. I; in psal. xxxviii, 45, t. II; atque in ep. 65, 85, t. III, et alibi hunc loco valde similia sunt.

¹² Qui Christum utique in hospitium recipere non huerunt. Luc. ix, 55.

¹³ Ita ad verbum h. l. recitat Ambrosius in Luc. vii, 60, tom. II, et lib. I de Punis, 16, 88, tom. III. Huiusmodi evangelici testimonii specialih auctoritate plebi suae mansuetudinem commendat Ambrosius etiam in lib. cit. in Lucam.

A die-nis: « Nescitis enim spiritus estis? » (Luc. ix, 55.) » utique¹ mansuetudinis: qui ab omnibus commotionibus alienus sit, qui nulla concutiatur iniuria, qui ab omnibus perturbationibus uacet, qui tranquillitate subnixus, mitis, benignus, lenis, et blandus est²; quem tertio vidit³ Helias⁴, dicente Scriptura⁵: « Exies crastina die, et stabis ante conspectum Domini⁶: et ecce Dominus transiet, et ecce spiritus magnus, potens, comminans montes, et conterens petras in conspectu Domini: et non in eo spiritu Dominus, et post spiritum⁷ terremotus: et non in terremoto Dominus⁸, et post terremotum⁹ ignis: et non in igne¹⁰ Dominus, et post ignem vox aurae tenens: et in eo Dominus¹¹ (III Reg. xix, 11, 42). » Sed hoc quod per sacramentum Helias videre meruit, aperte propheta Ezeias¹² Domino revelante cognovit. « Super quem, inquit, requiescam, nisi super humilem, et mansuetum, et trementem verba mea¹³? (Isai. lxxvi, 2) » Sic et Samuelem¹⁴ ille, ille

¹ In cod. videt; at hic magis sententiae consonum videbatur lectio, quam ausus sum scribere; nam eadem sane melior, quamvis ista haud prorsus absurda sit. De promiscuo usu i pro e et vice versa recte dicta supra pag. 6, not. b, et 18, not. a (Col. 113, n. 4 et huj. pag. n. 3) et infra.

² Ita cum aspirata in principio, ut constanter in antiquis codd. reperitur.

³ Ita cod. scriptura per b loco p, ut supra scriptum vidimus pag. 4, not. b (Col. 114, n. 1).

⁴ Cod. post ante conspectum Domini addit: et non in eo spiritu Damianus; quae quidem verba abundant; et hic fortasse interseruit librarius noster, eo deceptus quod post similia verba in conspectu Domini eadem infra recurrant.

⁵ Cod., spiritu, elisa m in fine.

⁶ In cod. terremoto omisa m ut supra.

⁷ Cod. igni.

⁸ Ita constanter codex scribit pro Esaias vel Isaius vel potius Iesaias, quod factum vix dicerem a Graeco Ἰσαίος; nam prisca orthographia ei per ei legebatur, ut monet Fumagallius Inst. Dipl. l. i, p. 4; vi, § 9, p. 103.

⁹ Ita codex Samuelem cum h duabus vocalibus interposita.

¹⁰ Hoc affirmantis adverbium familiarissimum Ambrosio fuisse, qui ejusdem vel leviter scripta volverit, inficias ibi nemo.

¹¹ Reapse inquit Ambrosius in psal. xxxvi, 22, t. II, qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis ecagitat, non ira perturbat, non severitia exasperat, non rabies crudelitatis inflammat.

¹² Passim in suis scriptis Ambrosium de Eliae gestis esse laentum idem ipse fatetur lib. de Elia et Jejun., 5, 5. Plurima enim, inquit, de Eliae gestis frequentibus diversorum sermone digessimus. Ad quem locum respicientes Benedictini editori in praefat. ad III et IV tom. scite annotarunt: Si quidem enim nihil aliud vir sanctus his (cit. verbis) significat, nisi frequentem in libris suis gestorum Eliae fieri mentionem, vix quidem erit, quod in hac parte videntur amissum.

¹³ Adhuc post conspectum Domini verbis in monte Graecus textus Ambrosianae lectioni laet.

¹⁴ Similiter legit vet. Iren. interp. iv, 20, col. 255, quocum Graecus, praeter et post ignis; at tam in cit. luc., quam in antiq. et nova Vulg. omittitur ultima verba et in eo Dominus; quae forsam hic non veluti ex sacro fonte manantia, sed ut suae magis sententiae inseruati, Ambrosius addidisse videtur.

¹⁵ Ibidem Ambrosius lib. iv Hexaem., 8, 49 et 75, tom. I, uno excepto quietum loco mansuetum; sed habet cum eod. mansuetum in orat. de Obitu Theod., n. 53, tom. IV.

Samuel ^a sacerdos illustris, praeclarissimos fratres A specie constitules, pares proceritate, uirtute non in- pare. Domini praecepto reprobatur et depellit, et David eorum fratrem humilitate subiectum, mansuetudine iuniorum, et tranquillitatis spiritu leniorem Domini praecepto unxit in regem ^b; unde ipse praecatus ^c ait: « Memento, Domine ^d David, totius lenitatis eius ^e (Psal. cxxxii, 1). » Haec electio Dei mansit semper et manet, ut superbos obpugnet ^d et deprimat, et humiles foueat et extollat. Exaltatio haec sine humiliatione ^e non potest esse, nec electio sine reprobatione ^f, nec uocatio sine discretionem. Et ideo cum infirma et despecta et ultima diliguntur ^g, quae summa et iocunda sunt reprobantur ^h; Deo enim magna infirma, et infirma sunt magna ^g. Docuit hoc apostolus Paulus, qui uocationem credentium demonstrauit ex hac electione descendere. « Videte, ait, uocationem uestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi fortes, non multi nobiles ^h: sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia ⁱ; et ignobilia huius mundi et contemptibilia elegit Deus, quae non sunt (utique contemptibilia ^k), ut ea quae sunt (contemptibilia scilicet) destrueret ^l: Ut non glorietur omnis caro in conspectu eius ^m (I Cor. i, 26-29). »

^a Ita codex cum emphasi.

^b Ita codex cum diphthongo, quam inuitus retinui, quamvis in hac uoce etiam in aliis uetustis codd. mihi se passim obtulerit.

^c Ausus sum addere *Domine*; ita enim sententia postulare uideatur. Quippe librarii perplexitate ob sequentem uocem littera *d* incipientem hic *Domine* C omissum putabam.

^d Ita cod. pro *oppugnet*.

^e Cod. *humiliatione*, mendose quidem, nisi superaddita fuerit *i*, quae modo reperitur permixta cum apice litterae *p*, quae e superiora linea super *a* huius uerbi descendit.

^f Mallem legere *deliguntur*, sed cum lectio codicis

^g Lo utus est Ambrosius de Davidica humilitate frequenter in lib. de Inimicis, et in utraque eju- dem Apologia, nec non lib. i de Offic., 6, 21, et 48, 245 et seq., ac epist. 51, 7 et seqq.

^h Graec., *οὐκ ἰσχυροὶ τῆς πράξεως αὐτοῦ*, at in 6 Venet. edit. *καταπύσεως*.

ⁱ Confer. in psal. xxxvii, 47, tom. II.

^k Videtis in psal. cxviii serm. 18, 54, etc.

^l Sic Ambrosius l. c., serm. 3, 41, dicit: *quod autem in hoc mundo contemptibile, hoc pretiosum est apud Deum*.

^m Ita antiqua versio apud Sabat., praeter *quoniam* loco *quia*, et *potentes* pro *fortes*. Huic lectioni fauet Augustinus in Joan. c., col. 349, p. n, tom. III, et alibi. Irenaeus uero cum Ambrosio nostro legit *fortes* lib. II, cap. 49, col. 144.

ⁿ Rursus Ambrosius in psal. xxxvi, 7, tom. II, habet: *quoniam stulti mundi elegit Deus, ut confundat sapientes*.

^o Prima huius uersionis uerba, scilicet: *contemptibilia huius mundi elegit Deus*, ita Ambrosius scribit in psal. cxviii serm. 5, 41; reliqua uero: *quia elegit Deus quae non sunt, ut quae sunt destrueret* bis recitat in Luc. vii, 254, tom. II.

^p Ambrosio concinit Graecus textus.

^q Similem sententiam repetit Ambrosius in psal. i, 15; XLVIII, 21; et CXVIII serm. 8, 8; serm. 14, 55,

VI. Itaque gloriantur in mundo qui gloriantur in carne, gloriantur in carne qui gloriantur in homine, qui extolluntur honoribus mundi, qui diuitiis inflantur, qui nobilitate superbiunt ¹⁰. « Nobis autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem ipsi crucifixi sumus mundo, et mundus crucifixus est nobis ¹¹ (Gal. vi, 14); » cuius pompas et uoluntates iam tunc nos amimus et abieciimus, cum meliore concursu ad caelum transitum fecimus ¹²; sicut Iohannis ¹³ admonitio caelestis uitae magistra formam uiuendi imaginemque nobis expressit: « Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt Si quis dilexerit mundum, non est caritas Patris in illo ¹⁴: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio saeculi ¹⁵ (I Joan. ii, 15, 16). »

VII. Qui mundum odit, odia mundi non pertimescit: ipse enim suo odio mundum ad sui odium prouocauit; et ideo fas non est odia eius uel pertimescere uel horrere, si tibi nitatur adpendere quae te sibi ¹⁶ probauerit praerogasse ¹⁶. Itaque istud odium saeculare, cuius obtreccionibus laceramur, cuius ¹⁷ asphemiis deridemur, non est nomum neque repentinum; quod iam pridem Domino Christo ¹⁸, et apostolis eius non ignoramus inlatum, dicente Euangelista:

exemplis non careat, cum censui retinendam. Recole quae supra de uocabulo *dilectio* dixi pag. 6, not. *b* et pag. 18, not. *a* (Col. 115 n. ^a, et 127, n. ^a).

¹⁰ Has parentheses et in hoc loco suis signis designandas putavi, ne quae sunt Ambrosii uerba cum illis sacri textus lector confunderet.

¹¹ Ita cum aspirata, qua in hoc nomine frequenter ueteres et nonnulli etiam recentiores scriptores utuntur.

¹² Cod. *se tibi*. Mihi uero uisa est scriptura peccare metathesi pro *te sibi*, quae est lectio probanda, si sententiam spectes.

¹³ Recole de hoc uerbo annotata supra pag. 4, not. (Col. 111, n. ^b).

atque serm. 20, 3 et 7, tom. II.

¹⁴ H. l., quae hic Ambrosius oratorio modo pluratiter recitat, habet etiam, sed singulari numero ut in sacro textu, libb. de Bono mort. 3, 9; de Fuga saec. 9, 56, t. I; in psal. cxviii, serm. 8, 5, et in Luc. vi, 54, t. II; in epist. 78, 40, t. III, et lib. in de Spir. Sanct., 8, 50, t. IV. His tamen in locis nunquam iisdem uerbis h. l. allegat.

¹⁵ Confer saltem lib. de Myster., 2, 5.

¹⁶ Adamus h. l. recitat Augustinus epist. 290, col. 814, t. II. Ita Cyprianus lib. de Hab. uirg., col. 175; I. h. de Orat. Rom., col. 208; lib. de Mortal., col. 256; et lib. in Testimonior., col. 308. Similiter Zeno Veron. lib. i, tract. 2, 7 et 12, pp. 21, 67 et 90; et Collat. Carthag., p. 491, quibus modo noster accedit Ambrosius.

¹⁷ Ita, excepto *quoniam* loco *quia*, legunt Augustinus lib. i de Nupt. et Concup., t. X, col. 290, et lib. v cont. Julian., col. 663; Cyprianus loc. cit.; Zeno Veron. l. pari er cit. Ambrosius uero n. n. sibi consonat in psal. cxviii serm. 15, 27, t. II, ubi legit: *Quia omne quod in saeculo est, concupiscentia est carnis, et concupiscentia oculorum, et in uanitate uita*.

¹⁸ Aduertat uel in psal. cxviii serm. 22, 21 et seqq., t. II.

¹⁹ Videtis de Fide n. 94, t. I. I.

Si patrem familias Betebeu * uocauerunt, quanto magis domesticus eius ¹ (Math. x, 26)? Et Si mundus nos odit, scitote quoniam me prius odio habuit ² (Joan. xv, 18). Sic et Apostolus ait: Spectaculum facti sumus huic mundo, et angelis, et hominibus ³ (I Cor. iv, 9); id est gentibus, et fratribus fletis, qui sub nomine religionis trasfigurant ^b se in angelos lucis. Denique aperte hoc supra infraque complexus est: Jam, inquit, saturati estis, ditites facti estis, sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos uobiscum coregnemus ⁴ (Ibid., 8). Et infra: Nos stulti propter Christum, nos autem prudentes in Christo: nos infirmi, uos autem fortes ⁵. Usque in hanc horam et esurimus, et nudi sumus, et colaphizamus ^c, et instabiles sumus ⁶ (id est n n resistimus, uel non defendimus ^d), et laboramus operantes martibus nostris: maledicimur, et benedicimus: perse-

cutiorem patimur, et sustinemus ⁷: blasphemati deprecamur ^e: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium perispema ⁸ (Ibid., 10, 11, 12, 15). Hæc apostolica doctrina est, hoc Dei et Christi mysterium, hæc conuersatio celestis, hæc professio spiritalis; hoc mundus non recipit; hoc ypocristis ^f respuit, dicente Apostolo: Animalis homo non percipit, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi ⁹ (I Cor. ii, 14).

VIII. Fructus autem sunt Spiritus, quos Apostolus enumerat, dicens: Caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas, mansuetudo, fides, leuitas ^g, continentia, castitas ^h (Gal. v, 22, 25). Et illud de quo ^b litteris suis Ephesiorum Ecclesiam ⁱ idem Apostolus monuit ¹⁰: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis ¹¹ (Ephes. iv, 30). Contristatur autem Spiritus a contrariis desideriis, id est ab

* Ita cod., quam lectionem idecirca retinui, quia non satis exploratum mihi est, utrum b uel l sit addendum in fine. Si quidem veteres mss. omnes apud Sabat. in h. l. legunt *Betebeul* per l cum Græco *βετθεβου*. At Hieronymus l. b. de Nom. Hebr. uult in fine hujus uocabuli b litteram esse legendam non l; *musca enim, inquit, zebul uocatur.*

^b Ita in eod. *trans in uerbo transfiguravit* abiecit litteram n, cuiusmodi in hæc et similibus uocibus uetusta exempla non desunt.

^c Ita codex pro *colaphizamus*. Litteras u et o apte monet Longus, pp. 2216 et 2222, fuisse interdum apud Latinos confusis, ita ut legerent u etiam cum scriberent e. Id confirmat Valerianus pp. 2289 et 2290, Papius pag. 2292, aique cl. Maius, qui in hæc me annotanda præxit in suo indice Frontonis orthographico. Quod uero attinet ad litteram f sane illam simpliciter non per ph scribebant Latini. Sic enim diligentissimus Mox mox laudatus, et nunquam satis laudandus habet de Re pub. l, 2, p. 7, n. (a). *Litteram ph olim a Latinis non fuisse adhibitum* monet uis Cicero, or. 48. Tum Martinus lib. ut, cap. de Conjug. ait: *nee fereludent, cum dicamus triumpho, quanquam a Græcis ueniat, et per p et h potius scribatur.* Idem uero Maius ita etiam monet in indice pala-

graphico ad Ciceronem eiusque interpretem, tom. II *Classicor. Auctor.*, p. 388, col. 2: *F pro ph passim; et recte, ut puto. Cur enim semper Latini pro sua unica littera l duas incommo-lus scripsissent ph? Caeterum colex noster alibi, cum id usus reclamant, constant utitur ph. De littera z uide Isidorum l, 4; Orig., et de eius n u veteres orthographos apud Putschium.*

^d Sic et infra parenthesis, ut supra, designare ausus sum.

^e Cod. constanter eum dihlthongo, et uide sup. p. 12, 20, not. a (col. 129, n. b).

^f Ita scribitur in cod., omi-sa aspirata in principio.

^g Cod. *lenitas* cum diphthongo, sed a u expunxit cum ipse eod. haud illam retineat in uocibus *lenis, lenior, lenitas*, etc.

^h In eod. *quod*, sed *d* pro *l* abundat. Observa Fumag. *Instit. Dipl. l. c. 6, 9, p. 402*, ueteres haud raro in fine uocabuli addidi-se litteram d, idque in iis uerbis præsertim, quæ littera o esset finalis. Ita, ex gr., scribent *estod, molod, ceditod*, etc., pro *esto, malo, cedito*, etc.

ⁱ Cod. *Ecclesia*, lincola tamen litteræ a superposita fuit pro m, quæ regre uix legitur.

¹ Ita in antiq. et noua Vulg. cum Græco.

² Antiq. uersio apud Sabat.: *Si mundus..... quæ priorem me, etc. Vulg., quin me prior in uobis.* Cyprinus epist. ad Fortunat., p. 268, *quoniam me primo odit.* Græuus uero: *Εὐὲ ὀδῶντες... γενοσάτε ἡμεῖς ἐπὶ πρῶτον ἑαυτῶν περισσῶν.*

³ Ambrosius lib. de Elia et Jejoa., 21, 79, t. I. *Facti sumus*, ait, *spectaculum hujus mundi*, et in psal. xiiii, 35, t. II: *ut spectaculum simus huic mundo et angelis et hominibus.* Legit eum eodice ad uerbum, uno omisso *hominibus* in epist. 65, 71. Sic enim, *Spectaculum facti sumus huic mundo, et angelis.* Nostra lectio conuenit antiq. uersio et Græcus, a quo tamen abest *huic*.

⁴ Ita aut qua uersio apud Sabat., uno excepto *coregnemus*, pro quo habet *regnemus*. Verum uerbo *coregnemus* utitur S. Hilarius in psal. ii, 42, col. 49, et i, ac ixy, coll. 144 et 197.

⁵ Ita in utraq. Vulg. cum Græco, sed addunt in fine: *uos uobles nos autem ignobiles.*

⁶ Differ. Ambrosius in p. al. cxviii serm. 8, 7, t. II, legens; *usque ad hanc horam et esurimus, et stimus, et nudi sumus, et colaphizamus u. uulnamus, et instabiles sumus.* Habet *colaphizamus* eum adf. q. Vulg. apud Sabat. Ambrosiastes in h. l., quibus eum Græcus *κατατιζώμεθα*.

⁷ Ita Ambrosius in psal. xxxviii, 10, cxviii, l. mo lo

rit., t. II; lib. i de Olfic., 48, 244, t. III; et lib. ii, de Penit., 1, 5, ejusd. uol.

⁸ Consonat uersio antiq. apud Sabat., præ er *obsecramus* loco *deprecamur*, nec ille t Græcus. At Ambrosius in psal. cxviii, l. c., habet: *Blasphemamur, et obsecramus: tanquam iustromenta hujus mundi facti sumus omnium purgam usque adhuc.*

⁹ Ita h. l. ad uerbum recitat S. Ambrosius in Luc. vii, 138, t. II, et lib. iii de Spir. sanct., 17, 121, t. IV, præter illi est loco est illi.

¹⁰ S. doctor. lib. de Parad., 43, 64: *Fructus*, inquit, *Spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modestia, continentia, dilectio.* Hoc in loco Rom. edit *castitas* pro *dilectio* legit. Lib. uero de Noe et Arca, 29, 108, sic: *Fructus autem spiritus, caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas.* At in psal. xxxvi, 12, t. II: *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia.* Demum lib. i de Spir. sanct. 6, 69, ut in lib. de Noe sup. cit. præterquam quod *pax* primo loco ponit, quæ tamen uocem post *gaudium* scribit in eod. libro vii, 126, t. IV.

¹¹ Conf. epist. 71, t. III, in qua hujusce apostolice epistole summam Ambrosius a Irenæo rogatus exposuit, col. 1186 et seqq.

¹² Similiter Ambrosius, omissis in fine in *de r. demp-tionis*, habet lib. iii de Spir. Sanct., 8, 48, t. IV.

¹³ Ita in antiq. et noua Vulg. cum Græco.

¹⁴ Ita in antiq. et noua Vulg. cum Græco.

operibus carnis, quae inter cetera latentia ¹ haec A sunt : « Inimicitiae, contentiones, aemulationes, indignationes, prouocationes, irae, rixae, dissensiones, sectae ², inuidiae, ebrietates, comissiones ³ (idest comestores) ⁴ (Gal. v, 20, 21). » His enim operibus contristatur Spiritus, offenditur; deserit et abscedit Soloriano ⁵ dicente ⁶ : « Sanctus enim Spiritus disciplinae effugiet fictum ⁷ (Sap. 1, 5). »

IX. « Nolite, inquit apostolus Paulus, contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis (Ephes. iv, 30). » Dies redemptionis est, in quo salutaris indulgentiae dono redempti, a mortis sententia liberamur; in quo veterem hominem cum actibus eius exponimus, et induimus nouum, qui secundum Deum creatus est in operibus bonis ⁸. Eo enim die et sancto Spiritui consiguamur ⁹, cum sa-

cramentis omnibus consumamur ¹⁰, dicente Euangelista : « Et baptizato Iesu confestim ascendit de aqua : et ecce aperti sunt caeli, et misit Spiritum Dei descendentem de caelo sicut columbam ¹¹, uenientem in ipsum ¹² (Matth. iii, 16). » Columba innocencia simplex ¹³ uel simplicitate inuocens, non clamore uolenta, non furore saeva ¹⁴, non moribus iracunda ¹⁵, non amaritudine felis infesta ¹⁶; et ideo eodem Spiritu, qui in modum eius descendit, accepto subiunxit Apostolus, ut diceret. « Omnis, inquit, amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et bla-phemia auferantur a uobis ¹⁷ (Ephes. iv, 31). Amaritudo est inimicitias con- ipere, ructari odia, euomere uenenata, obtreectare proximis, disseminare laetalia ¹⁸, sicut in Deuteronomio ¹⁹ scribitum est : « Inimici nostri insensati ²⁰. De uinea Sodomorum uitis eorum, et palmites eorum de Gomorra : uua

¹ Ita cod. pro *comissiones* consona s haud duplicata, et posito i pro e post *com*, et apud Sab. ms. Reg. De harum litterarum i et e prouincum usu uide supra pag. 6, not. b; 18, not. a; 19, not. a (Col. 415, n. 4; 127, n. 2; 128, n. 1). Codicis lectionem retinui, quia ejusmodi exempla in antiquis codd. haud semel occurrunt.

² Ita in codice. Saue ad 1, 1, Proverbior. obseruat

³ Summo consensu Patres, quibuscum antiq. et noua vulg. opera carnis, quae mox enumerantur, cum Apostolo manifesta dicant, et non latentia, eisdemque suffragatur Graecus textus *καρὰ* legens. Hic fortasse recensita opera carnis aut latentia mendose pro manifesta, aut dicendus Ambrosius, quae commemorat ipsa esse manifesta, caetera uero latentia, ut sensus sit : ab operibus carnis, quae manifesta inter cetera latentia haec sunt. Hinc dixeris fortasse uocem manifesta excidisse; nisi malis Ambrosium, quae recenset opera carnis, ea latentia uocare comparatione eorum, quae in catalogo omittit, ut adulterium, impudicitiam, et homicidium, quae sese sua magis turpitudine produnt.

⁴ Irenaeus lib. v, c. 41, col. 505 : *inimicitia, ait, contentiones, zeli, irae, aemulationes, animositas, irrationes, dissensiones, haereses*. Cyprianus lib. de Orat. Dom. col. 209 : *inimicitia, contentiones, aemulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, haereses*. Augustinus uero epist. 29, t. II, col. 50 : *inimicitia, contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, haereses*. Sicque idem S. Pater sparsim in suis operibus, praeterquam quod lib. ii de Serm. Dom. in mon., ubi ad uocem haereses illam addit *sectae*. Demum Lucifer. Calar. lib. ii pro S. Athan., col. 282, et S. Hieronymus in h. t., omisis indignationes, prouocationes, si in fine haereses loco *sectae* legas, nostro cum Ambrosio caetera habent. Vulg. nubiscum retinet *sectae* e Graeco *ἀσέπεια*.

⁵ Ita Patres laudati in cit. l. habent ad uerba, praeter Lucif. Cal., qui post *inuidia* addit *homicidia*. In hunc l. haec notat Hieronymus l. c. : *In Latinis codicibus adulterium quoque et impudicitia, et homicidia in hoc catalogo uitiorum scripta referuntur. Sed sciendum non plus quam quindecim carnis opera nominata. Duodecim in hoc sermone nominantur; si ergo tria modo a Hieronymo relata addas, quidena cum eodem opera carnis et tuus cata ogus reddet.*

⁶ Ambrosianis locis, ex. gr., de Parad. 1, 6, et xiii, quibus liber Sapientiae, iuxta sui temporis opinionem, Salomoni tribuunt, hic modo accensendus est. De hac re uide Maurinus annotantes ad l. cit. de Paradiso, nec non Aekermannum Introduct. in lib. sae. V. F. part. ii, c. 7, 245, edit. Vindobon. an. 1825 p. 567.

⁷ Ita Vulg. cum Augustino pluribus in locis, si

Sabatier, ueteres codices Lactantii et Cypriani Soloriano legisse. P rro sic habent mss. plures Sessoriani, et quibus minus antiquissimus.

⁸ Cod. *columba* ommissa in solito mendo.

⁹ Cod. cum diphthongo *laetalia*, quae quoque lectio exemplis antiquor. codd. confirmatur.

¹⁰ Ita codex cum *h*.

initio hoc ord ne legas : Spiritus enim sanctus.

¹¹ Apostolicam hanc sententiam expendit Ambrosius etiam in psalm. xxxviii, 22, t. II; in lib. de Inst. Virg., 2, 45, t. III; et lib. ii de Sp r. Saue., 7, 65, t. IV.

¹² Baptizatum Spiritu Sancto consignari docet etiam auctor lib. de Sacram. apud Ambrosium, t. III, col. 457 et seq.

¹³ Ille est, cum per baptismum cuncta Christianae religionis nobis reserantur arcana, a quibus olim arcebantur profani, et fides acquiritur, qua omnia credimus diuina mysteria : uel potius, cum caeteris omnibus sacramentis suscipiendis idonei per idem sacramentum efficitur; quod quidem es ianua sacramentorum. Verum h. l. ad Eucharistiam quoque respicere potuit Ambrosius, quae iuxta ueterem Ecclesiae consuetudinem conferebatur una cum baptismo, et confirmatione; qui mos etiam nunc in baptizandis adultis obtinet in ecclesiastica disciplina.

¹⁴ Conuenit Hilarius in psal. cxxxviii, col. 507. Graecus textus et antiq. vers. apud Sabat. addunt *ei ante caeli, et omittunt Dei post Spiritum*.

¹⁵ Simplicitatem per columbam designari pas. sim in suis scriptis monet Ambrosius. Clarinus lib. de Isaie, 7, 59, t. I, et in Luc. ii, 92, ubi : *Apertum est, inquit, caelum et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba... Aduertamus mysterium : quare sicut columba? Simplicitatem enim lauari requirit gratia : ut simus simplices sicut columba*. Ita etiam scribit lib. de Myster., 4, 25, t. III : *Mrito sicut columba descendit, ut aduoneret nos simplicitatem columbae habere debere*.

¹⁶ Pacem etiam per columbae mysterium intelligi debere est Ambrosii sententia lib. de Isaie, et in Luc. loc. cit., ac in lib. de Myster., 5, 11, t. III, nec non epist. 41, 21.

¹⁷ Confer saltem in psalm. cxviii serm. 12, 18, t. II.

¹⁸ Locutio familiaris Ambrosio, quae rursus legitur lib. de Parad., 2, 8, t. I, et alibi.

¹⁹ Ita adamussim S. Cyprianus lib. in Test monior., col. 506.

²⁰ Fayet h. de lectioni antiq. ver. apud Sabat. cum Vigil. Taps. lib. v de Trin t., col. 243, addito *an. eu* post *inimici*. Graec. *ζωήτων*.

²¹ Phrasis prorsus insolita. Sensus est : Aut decedendum, quae commemorat Ambrosius, ipsa esse manifesta, e. c. Edit.

eorum uva fellis, et botrus amaritudinis ipsorum ¹. Ira draconum ² uinum eorum, et furor aspidum insatiabilis ³. (*Deut.* xxxii, 31, 32, 33). Et David : « Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, quorum os maledictione et amaritudine plenum est ⁴ (*Psal.* xiii, 3). Ira, inquit, ira ⁵ est inuidere meliori, felici detrudere, genere profectibus proximi; unde Propheta sic dicit : « Peccator uidebit, et irascetur, dentibus suis frendet, et tabescet ⁶ (*Psal.* cxi, 10). Indignatio, inquit, indignatio ⁷ est indigne ferre inferiorem superiori dono gratiae coaequari, aut gradu charismatis anteferri ⁸; cum Apostolus *Galatis* ⁹ dicat : « Non est seruus neque liber : non inest masculina, neque femina; sed omnes uos unum estis in Christo Iesu ¹⁰ (*Gal.* iii, 28).

X. Docet beatissimus Paulus in omnibus ferme epistolis ¹¹ suis ¹², ex omni natione, dignitate, nobilitate, aetate, uel sexu conuocatos ad fidem unum effectos in Christo; cuius passionis sacramento ¹³ dehonestatus est mundi principatus, deturpata nobilitas, celsitudo deiecta, exaltata humilitas, elenata deprassa, purificata sordida, iacentia erecta, et ui-

uificata sunt mortua. Sic apud Eseciam (*Isa.* xl, 4) uallium fossa replentur ¹⁴, montium ardua humilian- tur; sic praua diriguntur, et aspera deplanantur : sic collium omnium proum in aequalitate librata in planitie sunt deducta camporum; sic caedri & Libani tenuati sunt, uirgulta ¹⁵ uitulaminum ¹⁶ i roborata pinguescunt; sic leonum saeritas i mansuefacta boue coniungitur, et carnum pinguitudine fastidita cum boue paleis uescitur : sic lupus rabie deposita cum agnis camporum prata depascitur : sic ursus cum uitulo, et haedus cum pardo concordat (*Ibid.* xi, 6, 7) : sic infantes cavernis aspidum manus ingerunt, nec nocent ¹⁷ : sic humani generis uarietas quia de houe ad Deum non pertinet ¹⁸) ¹⁹ in unum redigetur : sic diuersitas natalium unitate concordat : sic conditiones acmulate pares efficiuntur; dum moriuntur per baptismum natalibus mundi, et nobilitati per gratiam caelo nascuntur ²⁰, dicente Esecia propheta : « Ecce nunc dominator Dominus Sabaoth conturbabit gloriosos cum uirtute, et qui superbi sunt contumelia conterentur, et humiliabuntur, et cadent excelsi gladio. Libanus uero cum altis cadet ²¹ (*Ibid.* x, 35,

¹ Haec vox ita cum aspirata etiam in antiquis codd. reperitur.

² Cod. ira cum emphasi repetit.

³ En altera repetitio per emphasim facta. *Quod autem*, inquit Maius de Re pub. i, 47, p. 125, *negat Moseris repetitioe uocabuli posse significari emphasim, mirum mihi est; et certe refutari uidetur ab ipso Ciceroe*, p. 103.

⁴ Codex mendose Corinthiis habet.

⁵ Ita cod. pro epistolis. Vide sup., pag. 22, not b (*Col.* 151, n. c) ubi observatum reliqui, litteras o et u apud ueteres inter se mutuis uerbis fungi.

⁶ In codice replitur manifesto mendo.

⁷ Ita codex cum diphthongo caedri, quae lectio antiquorum codd. auctoritate non caret.

⁸ In cod. uirgultae... roboratae, quod quidem repetitum est mendum; nam uirgulta neutra vox est, ideoque in utraque uoce e abundat in fine.

⁹ Non iisdem uerbis h. l. usurpat Ambrosius; nam lib. de Elia et Jejun., 14, 52, t. I, sic : *De uinea Sodomae uinum eorum, et uitis eorum uitis Gomorthae : uua eorum uua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.*

¹⁰ Ita Ambrosius l. c., si ponas ira ubi furor, et vice uersa.

¹¹ Ita ad uerbum Vulg. antiq. et noua cum Augustino, et Cassiodorio, quibus modo Ambrosius noster adiungitur. In Ambrosianis scriptis hucusque editis prima tantum uerba reperiuntur, scilicet : *Sepulchrum patens est guttur eorum*, in *psal.* cxviii serm. 16, 28, t. II.

¹² S. Augustinus *frendet et tabescet* constanter scribit, quocum Brev. Mozarab. Graecus *βρόνχει, καὶ ταχίστοι*.

¹³ Huc respicere uidetur illa distinctio inter improbum et inuidium, qua nititur S. doctor lib. ii de Offic., 56, 152, t. III. *Filii*, inquit, *fugite improbos, caute inuidos. Inter improbum et inuidium hoc interest, improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno : ille diligit mala, hic bona odit; ut probe tolerabitur sit qui sibi uult bene, quam qui male omnibus.* Et sane inuidentiam ut quandam probe insanabilem legritudinem haud tolerandam, sed fugiendam suadet Ambrosius. Sic enim epist. 29, 17, t. III : *Terris fugito, in quibus inuidia est, uoi ambitio, ubi contentio.* Porro his tam detestabili peste terris corruptis nulla pax est, nulla caritas, nullus ordo; quia res nulla iure componitur.

¹⁴ Ab antiquissimis usque temporibus hoc uocabulum uitulamen pro plantatio obtinuit apud sacros et ecclesiasticos scriptores; de cuius origine sic loquitur S. Augustinus, lib. ii de Doctr. chr., t. III, p. 1, col. 28. *Quoniam πόσχος Graece utilus dicitur, ποσχομύρα quidam non intellexerunt esse plantationes, et uitulamina interpretati sunt; qui error tam multos codices praecipit, ut uix inueniatur aliter scriptum; et tamen sententia manifestissima est, quia clarescit consequentibus uerbis : namque adulterinae plantationes non dabunt radices altas (*Sap.* iv, 3), uenientius dicitur, quam uitulamina, quae pedibus in terra gradiuntur, et non habent radicibus.*

¹⁵ Ita codex cum diphthongo saeritas, quam lectionem haud raro prisci exhibent codd.

¹⁶ Hanc parenthesis designandam iudicavi, ut clarior hic locus euaderet.

¹⁷ Ambrosius lib. ii de Spir. sanct., 8, 79, ita : *omnes uos unum estis in Christo Iesu.*

¹⁸ Ad Rom. x, 12; I ad Cor. x, 17; ad Gal. i. c. et ad Col. iii, 11.

¹⁹ Conf. saltem in *psal.* cxviii serm. 12, 3, t. II., ubi similis elocutio recurrit.

²⁰ Haec eadem Isaiae uerba usurpat quoque Ambrosius lib. v Hexaem., 2, 6; lib. ii de Interpell. David, t. 4, t. I; in *psal.* cxviii serm. 6, 17; et in Luc. vii, 45 et 202, t. II; atque lib. i de Poenit., 13, 63 et 67, t. II, et infra.

²¹ Respicit S. doctor ad illud Apostoli I Cor. ix, 9 : *Nunquid de bobus cura est Deo?*

²² Legantur lib. de Myster. 3, 11, et 4, 21, et lib. i de Spir. sanct., 6, 76 et seqq., ubi similes dictiones et sententiae sunt. Ita uero lib. de Fuga sac., 11, 51, t. I : *Mortuus quidem semel est : sed moritur unicuique qui baptizatur in morte Christi; ut consequemur cum eo, et resurgamus cum eo, et in nouitate uitae illius ambulemus.* Vide etiam sis lib. ii de Sacram., 1 et seq., apud Ambrosium t. III oper.

²³ Fawet huic lectioni Graecus, qui quidem loco *Dominus uirtutum*, ut in antiq. Vulg. legitur apud Sabat., et pro *Dominus exercituum* ueluti noua Vulg. refert, nobiscum habet, ὁ ἀσπότης κύριος σαβαώθ; item pro elati committentur, uel excelsi statura succidentur, οἱ ὑψηλοὶ τῆ ὄψεος ἐπιπέσανοντα, excelsi superbi conterentur; ἰελοῦρα uero, οἱ ὑψηλοὶ ταπεινωθήσονται, et est, et excelsi humiliabuntur. Ueterum cum hos Isaiae

34). » **F**requenter Libanum montem et caedrorum A
 cius cacumina regno mundano comparat eiusque prin-
 cipibus sermo diuinus ¹; quod regnum eiusque mi-
 nistros Dominus Christus sua passione deiecit et pres-
 sit. Et ne nos tractorum diuersitas perturbaret, ip-
 sius Domini Christi personam, qui haec omnia esset con-
 summaturus, designans idem propheta subiunxit, ut
 diceret: « Exiet uirga de radice lesse, et flos de ra-
 dice eius ascendet ² (*Ibid.* xi, 1). » Radix utique
 Dauid ³ significauit personam, ex cuius semine Chri-
 stus est natus in carne, qui ex patris sui lesse lum-
 bis erumpens usque ad florem Dominicæ natiuitatis
 carnalis porrexit originem. Denique sic adiecit, ut
 diceret: « Requiescet in eo Spiritus Dei, spiritus sapientiae
 et intellectus, spiritus consilii et uirtutis, spiritus
 cognitionis et pietatis ⁴, replebit eum spiritus
 sancti timoris Dei ⁵ (*Ibid.*, 2, 3). » Et ut apertius Chri-
 stum intellegi ⁶ oportere monstraret, prosequitur,
 dicens: « Non secundum gloriam iudicabit, neque se-
 cundum eloquentiam redarguet ⁷; sed iudicabit hu-

mili iudicio, et redarguet gloriosos terræ, et per-
 cutiet terram ⁸ uerbo ⁹ oris sui, et sp̄ritu per labia
 interficiet inipium ⁷ (*Ibid.*, 4); » uo sc̄ificet uerbo,
 et labiorum aspiratione, qua ⁸ dixit: « Principatus
 huius mundi (id est dominatus ⁹) mittetur foris ⁹
 (*Joan.* xii, 31). » De quo iterum: Venit princeps
 mundi, et non inueniet in me nihil ¹⁰ (*Joan.* xiv,
 30). » Et ut sacramentum crucis ¹⁰ ostenderet, adiecit,
 dicens: « Et erit iustitia praecinctus lumbos, et
 ueritate inuolutus (sic) latera ¹¹ (*Is. ii.* xi, 5). » « Tunc,
 ait, (id est ex eo tempore) pascet lupus cum agno, et
 pardus requiescet cum aedo ⁸, et uitulus, et taurus,
 et leo simul pascentur; et puer paruulus ducet eos ¹² »
 (hoc est sacerdos, uel aetatis paruitate innocens ¹²),
 et ursus simul pascentur ¹³ (et natio eorum una erit),
 et leo, et bos manducabunt paleas ¹⁴ (id est aridas
 escas) (*Ibid.*, 6, 7). » Ac ne mea interpreta-
 tio ¹ praesumpta uel temeraria a sollicitis audito-
 ribus ¹⁶ iudicetur, apostoli Pauli disputationem mei-

¹ Ita codex, bona et uetusta scriptura, ut supra, p. 17, n. a (*Col.*, 126, n. ⁴).

² In cod. *te. ra.*

³ Cod., uerba, mendose tamen.

⁴ Cod., quod. Vide annot. p. 23, n. b (*Col.* 132, n. ⁴).

⁵ Recole de parenthesi, quæ superius diximus n. a (*Col.* 115, n. ²) et alibi.

⁶ Hellenismus, quo etiam, ut infra uides n. 41 (*Huj. pag. not.* ⁶), Ambrosius utitur, dum h. l. allegat lib. de Tobia ix, 33, et lib. de Fuga sæc. iv, 24.

⁷ Ita codex sine h, cum paulo supra illum retinuisse uidimus. Non tamen aspiratam addendum censui, quia huiusmodi lectioni ueterum codd. auctoritas non repugnat.

⁸ Ita codex cum uno u; quod, quanquam uideatur librari mendum, attamen retinendum potavi spectabili ueterum eo l. auctoritate motus, qui frequenter ubi duo u u simul concurrunt, alterum omittunt.

⁹ Codex constanter eum diphthongo, quam expungere censui. Recole dicta p. 8, n. b. (*Col.* 118, n. ¹).

versiculos x, 33, 34, inaneos proferat Sabatier, qui
 in expiscandis a Patrum scriptis antiquæ biblicæ uer-
 sionis fragmentis diligentissimus fuit, inde hunc ser-
 monem id temporis adhuc in membranis delitescere
 probe exploratum habeo. Quod sane præiudicium eu-
 mulat illud Isaiaæ xi, 5, infra legendum, quod Sabatierii
 curas effugit omnino.

¹ Hæc quoque monet Ambrosius in psal. xxxvi, 77 et 80, t. II, et in lib. de Myster., 7, 39, ac in epist. 70, 7, t. III.

² Ita Ambrosius, uno excepto de pro ex ante radice, lib. de Benedict. patriarch., 4, 19, t. I, et in Luc. ii, 24, et in, 8, t. II. Habet a loco ex lib. de Inst. Virg., 9, 59, t. III. At ex ut in cod. retinet lib. ii de Spir. Sanct., 5, 38, t. IV. Consule etiam, si uacat, lib. de Apol. g. alt. David., 8 43, t. I.

³ In Ambrosianis scriptis frequentata est hæc elocutio. Illam quidem in modo citatis omnibus fere locis reperies, et alibi passim. Nec quisquam sit, qui Ambrosium sibi dissentire putet eo quod ibi legit: Radix utique familia Iudaeorum, et hic: Radix utique David; nam exploratum est S. doctorem utraque elocutione ad Dauidem respexisse. Liqueat, inquit Ambrosius in Apolog. alt. David, 7, 38, t. I, per Dauid intelligi prophetam, per prophetam populum propheticum, scilicet Iudaeorum. In lib. de Spir. Sanct., l. sup. est., Radix, ait, lesse patriarchæ familiae Iudaeorum; utique David. Conf. cit. Apolog. 4, 27, in Luc. iii, 3, t. II, atque lib. v de Fide, 8, 105, t. III.

⁴ Ambrosius in Luc. iii, 8: Et requiescet super eum spiritus Domini; Spiritus sapientiae et intellectus. Græcus uero loco Domini cum Ambrosio nostro Θεω legi: cui concinunt Lactantius lib. iv Inst., 15, col. 577; Irenæus lib. iii, c. 9, col. 184, et 17, col. 208; et Tertull. lib. adv. Jud., 9, col. 443. Reliquum huius uersus eulæ ad uerbum Ambrosius recitat in psal. cxviii serm. 5, 38; lib. de Myster., 7, 42, et alibi.

⁵ In cit. omnibus loc. Ambrosius, cæteris omissis,

C legit: spiritus sancti timoris, quæ uerba S. doctor
 superiori uersiculo conjungere uidetur

⁶ LXX legisse, secundum sermonem arguet, monet Hieronym. in h. l. col. 109.

⁷ Favet Ambrosiana lectioni Irenæus lib. iii, c. 9, col. 185, quocum Hieronym. in h. l., et Græcus textus.

⁸ Græcus textus, et Patres qui h. l. allegant initio princeps legunt pro principatus. In liæ uer^o Augustinus quæst. 72 in Levit., t. III, p. 1, col. 521, missus est foras. Auct. lib. de Promiss. c. 2 col. 190, missus est deorsum. Sanctus uero Hieronym. cum Græco et Vulg., eijcietur foras. Unus codex Cantabr. apud Sab. nobiscum habet, mittetur foris.

⁹ Ambrosius non semper iisdem uerbis hoc nitur testimonio. Siquidem lib. ii de Abrah., 9, 62; lib. de Isaac, 6, 55; lib. de Jacob., 5, 24, t. I; et lib. de Virginit. 17, 108, t. III. Venit huius mundi princeps, et in me inueniet nihil. Lib. de Tobia, 9, 55, t. I: Ecce uenit huius mundi princeps, et in me suam non inuenit nihil. At lib. de Fuga sæculi, 4, 23, t. I, et in psal. cxviii serm. 8, 6, et in Luc. iv, 29: Venit enim princeps mundi huius, et in me inuenit nihil; lib. i de Offic., 49, 249: Veniet huius mundi princeps, et in me inueniet nihil. Denum ad uerbum ut in cod., non inueniet in me nihil, legit lib. de Fuga sæc., l. c., n. 24.

¹⁰ Locutio familiaris Ambrosio. Confer psal. cxviii serm. 15, t. II, et ibi Maurinorum notam, nec non lib. i de Spir. Sanct., 9, 108, t. IV.

¹¹ Hoc uersiculo augeur b. lib. Sabatierii collectio. Recole dicta n. 1, p. 27 (*Col.* 156, n. ¹²).

¹² Lib. I de Pœnit., 13, 67, t. III, p. c. h. l. sic recitat: Tunc lupi et agni simul pascentur.

¹³ In Græco ad uerbum.

¹⁴ Ambrosius l. c. de Pœnit. habet: leo et bos p. team manducabunt.

¹⁵ Hæc Ambrosii morem adverte, qui nunquam suos auditores blandiri consuevit.

interpretationibus interseram¹, dicentis : « Expolite nos veterem hominem cum actibus eius², et induite novum qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum³. Ubi non est masculus et femina, Græcus et Iudæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scyta, seruus et liber : sed omnia et in omnibus Christus⁴ (Coloss. iii, 9, 10, 11). » Veteris⁵ actibus spoliatus commercatione noui hominis, qui Christus, est, uestit; nec passus est relinquere exutos, sed tegmine honestæ⁶ commercationis, et bonorum operæ⁷ claritate contextit. « Induite nos, inquit, sicut electi Dei et sancti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam⁸, quos aduersum inimicem, et dominantem nobismetipsis, si quis aduersum aliquem habet querellam⁹, sicut et Dominus donauit uobis, ita et uos facite¹⁰ (Ibid., 12, 13). »

XI. Deo donante remissa sunt nobis omnia; permanebimus indemnes si et nos fratrum remittamus

¹ Subintellige hominis.

² Cod., honeste sine diphthongo, quam hujus vocis secundus casus reclamatur.

³ Cod., opere. Diphthongum addidi, et operæ scripsi, ne nimis codicis lectionem sollicitarem; nam operam mihi legendam esse videbatur.

⁴ Cod. querellam eam diphthongo, quam codicum auctoritate et grammaticorum præcepto expungendam censui; sed hueram I geminam retinui. Porro hujusmodi lectio haud infrequens est in antiquis codicibus. Et quidem ad Ciceronem de R. pub. ii, 25, p. 194, sic de hujus vocis orthographia cl. Maius notabat : *Querella c in duplici ll constanter prope scribitur in antiquis seu codicibus seu etiam lapidibus. Attamen genuini in hoc vocabulo l vetant Caper et*

⁵ Frequenter in suis scriptis, præscribit in psalmis suam sententiam apostolicis verbis explanat atque confirmat S. doctor.

⁶ In Apol. alt. David legitur, 9, 46, l. I : *Expolientes vos veterem hominem cum actibus eius*, et similiter in psal. cxviii serm. 5, 22, uno excepto i sine eius pro suis. Ser. vero 10, 17, l. e., omittit vos, quam vocem retinet in Luc. 4, 38, quam rursus l. e. depunit. 8, 44, scribens : *Ut expolientes veterem hominem cum actibus suis*, ejuismodi lectioni, dempto ut, conuenit lib. in de Fide; at lib. v, e. 16, 176 : *Expolientes nos veterem hominem cum actibus suis*.

⁷ Ita Ambrosius h. l. assertit in Apolog. alt. David. l. sup. cit., et in psal. cxviii serm. 5, l. e.; at infra serm. 10 ejusd. psalmi l. e. habet : *et induimus novum, qui renouatur in agnitionem*, etc. Similiter lib. v de Fide, l. e.; si tamen inuio legas induamus loco uelimus. In lib. autem in de Fide : *et induentes novum secundum imaginem*, e. c. In Luc. iv, l. e., *induite novum, qui secundum Christum creatus est*, et viii, l. e., *induite novum dum exit sibi*.

⁸ Omnis circumcisio et præputium, quæ hic cum Græco Ambrosius retinet, cætera ita in lib. v de Fide 14, 177, ad verbum refert. Consule etiam in psal. cxviii serm. 10, 17, in Luc. l, 5, et 2, 47, et in epist. 62, 85.

⁹ In Græco ut in Vulg., post sancti additur *καὶ ἀλλήλων*.

¹⁰ Idem S. Augustinus tract. 58 in Joan., col. 602, l. III, præter aduersus loca a seorsum.

¹¹ Haud abimili sunt quæ leguntur in psal. xxxvii, 45, l. I, et in epist. 61, 9, l. II, quo in loco in eius uerbis : *Et quia ego non nobis hoc accidit, ut non remittatis quæ uobis debentur, incipimus et illa uolere, quæ remissa sunt uobis*. Dimittimus ergo peccata, quæ uobis plura donata sunt, et intelligamus uo-

luffensa¹ : si caritatis inueniens inseparabili nexu inuagamur (Ibid., 14 seq.) : si pacis munere alterno amore lætemur² : si diuinis nos adificemus eloquiis : si psalmis ad caelestia prouocemus : si ad superna canticis innitemus³ : si omnia quæ facimus opere, quæ sermone loquimur, quæ cogitatione complectimur, in Dei timore perficimus; gratias referentes Patri per Filium, laudantes Deum in Christo, et Christum⁴ præferentes in Deo, ut caelestes caelestibus comparati, spiritales spiritualibus similemus⁵. Quod opus aliud nullum est, nisi Dei gloriam diuina uoce conlaudent, dicente Iohanne⁶ : « Vidi et audiui uocem multorum in circulo throni, et animalium, et seniorum : et erat numerus decies centena millium⁷, dicentes uoce magna : Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere potestatem, et uirtutem, et diuitias, et patientiam, et honorem, et fortitudinem, et gloriam, et benedictionem⁸. Et omnem creaturam, quæ est in caelo, et super terram, et mare, et quæ

Scaurus, pp. 2241, 2249, quorum grammaticorum præceptum præ tot contrariis exemplis rix uindictandum uidetur; cum præsertim Papirianus, p. 2290, paula recentiore consuetudinem respiciendi id uocabulum per duas l testetur. Scripturam querella retinet linguam Hispanica, ut alias bene multas uelustæ Latinitatis reliquias.

² Cod. iterum, in Christo, quæ lectio sententiam improbabilem faceret, aut saltem obscuram; ideoque locus aliqua corruptela laborare uidetur: fortasse ad eum, quæ mox scripserat, respexit librarius, et in Christo iterum posuit pro Christum, ut mihi scribere placuit, et sensus postulatur.

³ Vide quæ jam ad hoc uerbum notavi p. 18, n. c (Col. 12, n. c).

⁴ nos Deo acceptiores fore, quo etiam plura donamus; quia hoc gratias Deo sumus, quo nobis plura dimissa sunt. Videtur epist. 63, 83.

⁵ Conf. in psal. cxviii serm. 21, 17, l. II.

⁶ Frequenter in suis concionibus ad psalmos canendos etiam plebem inuitat Ambrosius, ut præsertim legere est lib. v Hexaem., 12, 36, l. I, et in præf. in psal. i, 9, l. II, quo in loco etiam in unum fidelium psalmos canendi morem, *pignus pacis et concordia*, atque *magnum plane unitatis vinculum* esse dicit. Id. idipsum repetit in psal. xciii, 25, et cxviii serm. 7, 25, atque alibi passim. Cæterum hic ad illa apostolica uerba ad Colos. iii, 14, 15, 16, 17, respicere uidetur Ambrosius.

⁷ Ambrosius in psal. i, 54; xl, 26; lib. de uirginit. 14, 86, et de Incarnat. 10, 114, atque alibi Apocalypsim S. Joanni Evangelistæ tuetur. Eisdem locis quodammodo hic modo uidetur accedere. Nec prorsus est attendendum M. Dionysius Alex. episcopus, qui Joanni præbytero distincto ab Evangelistâ Apocalypsim tribuit, nam eum satis refutauit Millius in prolegom. in hunc librum, ad quem eruditus lector accedendo. Conf. Eusebium Hist. eccl. lib. vi, cap. 25, p. 509 et seqq., edit. Valosi, Aug. Laurin. 1746, vol. I, et pag. 749 ejusd. uolum., inter annotationes uariarum.

⁸ Hinc lectioni fauet Græcus textus, et illi concionum Cassiodorus in psal. i, col. 14, addito uno uerbo *inquam* post *uocent*.

⁹ Ambrosiana scripta et hoc biblico testimonio carent. Patres uero qui illud affegant, nunquam eisdem uerbis referunt; sed saepe immutatis, inseritis etiam aliis, uel ejectis, ac turbato rerum ordine. Sibi uero concionibus diuersæ antiquæ uersiones; nec Vulgata nostra cum Græco concordat.

in eis sunt omnia¹ (*Apoc.* v, 11-13). » Et iterum A monet : « Angeli stant circa thronum, et seniores, et quatuor animalia : et prociderunt ante thronum in faciem suam, et adoraverunt Deum, ² dicentes : Be-

¹ In cod. . . . *t sermo sci Amb.* Hujus formulæ, qua sermo concluditur, in prima voce litteræ profusus obliteratæ sunt, et ultimæ duntaxat litteræ t que recta forma excudi curavi, nonnisi breve vestigium

² Antiqua versio apud Sabat. addit, *subtus terram*; col accinit nova Vulg., quamvis non eisdem verbis legat.

³ Græcus Ambrosii nostri lectioni favet, si initio scribas, *Et omnes ante angeli.*

nedictio, et gloria, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et potestas, et virtus Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen ³ (*Ibid.* vii, 11, 12). »

EXPLICIT ³ SERMO SANCTI AMBROSII.

manet; eam tamen formulam, habita spatio tum ratione, supplere haud difficile tui; verba enim *explicit* fait solemnibus antiquis ratio claudendi libros.

³ In antiq. et nova vers., *claritas* loci *gloria*; sed nobiscum *gloria* retinet S. Fulgentius in fragm. 3 cont. Fabian., col. 646, et Græcus textus qui in line, ut in codice, addit *ἄνω*.

ANNO DOMINI CCCLXXXIV.

Q. AURELIUS SYMMACHUS,

V. C. COS. ORDIN. PRÆF. URBIS.

PROLEGOMENA.

GUILIELMI CAVE NOTITIA HISTORICA IN AUR. SYMMACHUM.

Q. Aurelius Symmachus, Roma oriundus, ejusdem B urbis senator et præfectus, claruit præcipue anno 384. Consulatum gessit anno 391. Infensum Christianæ religioni animum ubique prodit, imprimis in *Relatione pro ara Victoriae* quam imperatori Valentiniano obtulit, in qua gentiliam causam strenue et ex professo agit, adversarium nactus D. Ambrosium Mediolani episcopum, qui Symmachi opus eleganter et strenue refellit. Nec causa sua modo excidit Sym-

machus, sed et paulo post tanquam reus majestatis, vili rhedæ impositus centesimum ab urbe lapidem in exsilium missus est, mox licet a Theodosio in gratiam receptus. Exstat hæc Symmachi *Relatio* tum inter Ambrosii opera, tum inter Symmachi epistolas, quæ cum Fr. Jureti et Joan. Lectii notis prodierunt Geneva, 1598, in 8°, additisque decem miscellaneorum libris, Paris. 1604, in-4°, cum notis Parai, Neap. Nemet., 1628, in-8°.

VITA SYMMACHI EX ANTIQUISSIMA EDITIONE.

Q. Aurelius Symmachus, vir consularis, iisdem fere temporibus vixit, quibus divi doctores Hieronymus et Ambrosius, Ausonius, Prudentius et Claudianus poetæ. Ejus consulatum collegamque Ticianum refert Prosper de Temporibus in annum Domini 304, qui fuit annus imperatoris Valentiniani Junioris extremus : ad quem sane habetur epistola Symmachi proprio titulo inscripta, cum alioqui desideretur id genus parergi. Nec ignorantur ejus ad Ausonium epistolæ : quem nemo nescit iisdem temporibus vixisse primi nominis virum. Et hic est Symmachus, qui causam gentiliam deorum oratione luculentissima defendit apud divos Theodosium imperatorem et Arcadium, Honoriumque Cæsares. Contra quem plerique alii, nervosius tamen scripsere sanctus Ambrosius et Aurelius Prudentius libris duobus : hic versu hexametro, prosa alius. Est videre ex illa ipsa oratione, quanta ille, quamque exquisita fuerit dicendi facultate : tanta nempe, ut homo exquisitissimi judicii Angelus Politianus eum, nec innoerito, in veterum oratorum albo retulerit. Licet quoque ex hoc epistolarum familiarium libello nonnihil cognoscere : qui cum vulgo in auctorem Boetii socerum transferretur, essentque hujus erroris assertores

nonnulli, qui se omnium historicarum consocios professi, ignavissimo vaframento non in aulis modo, sed in ipsos etiam animos principales (heu tempora!) sarrepererunt : non ferendam existinavi procerem illorum ignorantiam : sed liberali judicio prolem parenti suam restituens, ostendi quam vana sit eorum commentatio, qui historiam arbitrato suo communi-scuntur : et (quod ne Deus quidem possit) in præteritum disponunt, vel refragante temporum fide; ut in hoc quoque loco videre licet. Neque enim Symmachus ille Boetii socer (qui anno Domini 521, a Theodorico occisus est) ullam Valentiniano epistolam, nisi vel in cuius scripsisse potuit : vel (si *Palingenias* concedimus) ex campo Elysio priusquam denuo nasceretur. Sed quo mihi circulatores istos? cujus hoc institutum impræsentiarum fuerat, epistolas Symmachi commendare antiquitatis et litteraturæ cultioris amatoribus : quas etsi non tam emendatas legerint, quam ille scripsit elegantes, scio tamen his gratias habebunt, qui eas ita prodire maluerint quam prorsus interire. Neque enim tantum depravatoribus cessit ut non bona pars integra restiterit, quæ nasutis etiam lectoribus factura sit stomachum.

ELOGIA SYMMACHIANA.

MACROBIUS, *lib. v Saturnal., cap. 1.*

Quatuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi : copiosum, in quo Cicero dominatur : breve, in quo Sallustius regnat; siccum, quod Frontoni ascribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum iunior noster Symmachus luxuriatur.

AURELIUS PRUDENTIUS,

Lib. 1 contra Symmachum.

*O linguam miro verborum fonte fluentem,
Romani decus eloquii, cui cedat et ipse.
Tullius! has fundit dives facundia gemmas.
Ut dignum æterno tinctum quod fulgeat auro,
Si mallet laudare Deum, cui sordida monstra
Prætulit, et liquidam temeravit crimine vocem.
Haud aliter quam si rostris quis tentet eburnis
Lænosum versare solum, limoque madentes
Ercolere aureolis si forte ligonius ulnas.
Non veror ne me nimium considerare quisquam
Arguat, ingenisque putet lactamen iuire.
Sum memor ipse mei, satis et mea frivola novi.
Non ausim conferre pedem, nec spicula tan æ
Indocilis fundi conjecta lacessere linguæ.
Illæus mancat liber, excellensque volumen
Obtineat partem dicendi fulmine famam.*

Idem in præfatione lib. 11.

*Sum plane temerarius,
Qui nocti mihi conscius,
Quam vitæ in tenebris ago,
Puppim credere fluctibus
Tanti non timeam viri,
Quo nunc nemo deseritior.
Exsultat, frenit, intonat,
Ventisque alloquii tumet,
Cui mensare facillimum est
Tractandæ indocilem ratis.*

Et alio loco.

*Talia principibus dicta interfantibus, ille
Prosequitur, magnisque tubam concenibus inflat.
Allegat morem veterum.*

AMMIANUS MARCELLINUS, *lib. xxvii.*

Symmachus Aproniano successit, inter præcipua nominandus exempla doctrinarum, atque modestiæ, quo instante Urbs sacratissima otio capitiisque abundantius solito fruebatur, et ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem condidit ipse, et magna civium lætitia dedicavit, ingratorum, ut res ducit æperitissima : qui consumptis aliquot annis domum ejus in Transiberino tractu pulcherrimam incenderrunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius fluxerat illum dixisse sine indicio ullo, vel teste : Libentius se vino proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis quibus sperabatur.

DIVUS PROSPER AQUITANICUS, *de Promissionibus Dei, parte III.*

Cui Symmachus ille, mirabili eloquio et scientiæ præditus, tamen paganus, præconio laudum in consistorio recitata, subtili arte, qua valuit, aram Victoriæ in senatu restitui, Christiano, ut noverat, principi intimavit. Quem statim a suis affectibus pulsatum in centesimo lapide rhodæ non strata inpositum, ea die manere præcepit.

A CAIUS SOLI. APOLLINARIS SIDONIUS, *lib. 1, epist. 1.*

Quinti Symmachii rotunditatem, Cæii Plinii disciplinam, maturitatemque vestigiis præsumptuosis insecutus.

Idem *lib. viii, epist. 10.*

Ingentes præconiorum titulos maribus meis applicas. Sed si pudoris nostri fecisses utcumque rationem, Symmachianum illud te cogitare par fuit : *Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.*

Idem SIDONIUS *ad Felicem consulem.*

*Sed ne tu mihi comparare tentes,
Quos multo minor ipse plus adoro,
Paulinum, Ampeliumque, Symmachumque.*

ANONYMUS.

B *Symmachus in verbis parvus, sed mente profundus :
Prodigus in sensu, verbis angustus : abundans
Mente, sed ore minor : fructu non fronde beatus :
Sensus divinius verbi brevitate coarctat.*

MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS, *lib. Variar. 11, epist. 1.*

Beinde retinetis facundissimi Symmachii eximium dictum. Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia.

CASSIODORUS, *Histor. Tripart. lib. 1x, cap. 23.*

Dum in Romana urbe Valentinianus et Theodosius morarentur, festivitates pro Victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum exconsulem Theodosius imperator ostendit. Is enim Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiantur libri. Scripsit autem Maximi laudem, canque recitavit : unde postea reus esse majestatis videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verum imperator, cum esset perfectissimæ Christianitatis, et non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proxime ejus fidei decreta servarent, Leontio tunc episcopo Romano Ecclesiæ Novatianorum rogante beneficium conferens, Symmachum absolvit a crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, Apologeticum, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium conscripsit imperatorem. *Hæc ille. Quæ etiam exstant apud Sozomenum Hist. Eccles. lib. 4, cap. 14; et Nicephor. lib. xii, cap. 21.*

D *Versus Ennodi Ticinensis, de Epistola Ambrasiæ contra Symmachum, super ara Victoriæ, quando petens cultum ipsius, victus est Symmachus.*

Dicendi palmam Victoria tollit amico.

Transiit ad Ambrasiæ, plus favet ira Deo.

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS in *Chronico sub anno Domini 407.*

Rhadagaisus Scythæ, cum ducentis millibus Gothorum a Scythia veniens, Italiam invadit. Ex hoc murmur multorum blasphemantium infremit in Christum. Christianitatis tempora culpantes, felicitatem attollunt : inter quos præcipue Symmachus orator forebat, qui etiam scriptis et epistolis suis agbat de idololatria, et de re-

petenda ara Victoriæ. Quorum latrantium ora injecto A
cis veritatis osse obstruxerunt Augustinus libro de Civi-
tate Dei, et Orosius Historia sua. Prudentius quoque
poeta luculento metrici operis libello blasphemias Sym-
machi refellit.

JOANNES CUSPINIANUS, in Commentario consulum.

Q. Symmachus, vir consularis, et Urbi præfectus eloquentissimus et doctissimus, Ausonii frater : qui causam gentilium deorum luculentissima oratione defendit apud Theodosium et Valentinianum imperatores : quæ oratio libro quinto (in hac edit. decimo) epistolarum inseritur. Contra quam ardentissime scripsit D. Ambrosius, et Aurelius Prudentius, qui circa hæc tempora floruit, duobus elegantissimis libris, versu heroico. Scripsit autem Epistolas quoque familiares elegantissimas, miræ brevitatis ac rotunditatis, Ciceronis Academiæ primus accola : quæ pro Caroli et Casparini epistolis certe sunt junioribus legendæ, et quas nostri sæculi duo clarissima lumina Pomponius Latus et Angelus Politianus mire laudaverunt. Habent enim elegantiam concinnam cum brevitate amabili, et hujus temporis gesta nonnulla explicant. Lege, lector, et letaberis.

JACOBUS LECTIUS.

Fuit Symmacho vera facundia, solers ingenium et acutum : par sententiarum gravitas et venustas, si verba

respicias, brevitatis gratia : sin altius sensum investigates, proluxa et multiplex eruditio. Adde sapientiæ civilis solidam atque abstrusam cognitionem. Adde raram sub imperatoribus sanctimoniam morum, et Romanam in jure suggerendo libertatem. Non ille rerum publicarum moderatoribus, aut jureconsultis, imprimis magnorum principum consiliariis aut secretariis, tractandus levi manu.

JOAN. JACOMOTTUS.

*Cui thymus eloquii, brevitatis cui docta, gravis cui Sententiarum dignitas,
Principibus cui digna viris prudentia rerum,
Et felle non tincti sales,
Cui Themidos Latine decreta verenda placebunt,
Vigoroque solers : Ille ades.*

CASPAR BARTHEUS. Ableg. lib. II, cap. 8.

Dici non potest, quanti merito suo æstimandæ sint Symmachi epistolæ. Non sane ob accuratam illam, et maxime ei generi descriptionis aptam brevitatem solum, sed propter sententias politicas tales atque ea copia, ut vel inde prudens aiquis reipublicæ cum gloria et emolumento administrandæ usum discere possit. Nulla ex iis est quæ non spirat genium quempiam viri in rebus egregii publici proœcurandis exercitati : nulla epistolo est, quæ non integrum dogma politici alicujus syntagmatis propagare queat.

Q. AURELII SYMMACHI

V. C. COS. ORDIN. PRÆF. URBIS

EPISTOLARUM

LIBRI DECEM.

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHIUS PATRI SUO.

Ne mihi vitio vertatur intermissio literarum, malo esse promptus officii quam longa expectatione vicissitudinis desiderare : tum quod parentibus, non ad laudem, neque ad dimensum verba tribuenda sunt. Injurius videar, si summo vobiscum jure contendam. Nam præter æquum censet, qui inter dispares obsequium par requirit. Itaque sermo vester ex beneficio proficiscitor, noster ex debito. Hæc me, atque alia hujusmodi oppido perpulerunt, scribendi munus in super non habere. Nunc vobis actuum nostrorum ordo pandendus est; libet enim non minus otii, quam negotii præstare rationem. Baulos Lucrina sede mutavimus : non quod ejus diversorii satiæta ceperit nos, quod, cum diutius visitur, plus amatur : sed quod metus fuit ne si Banlorum mihi inœvisset affectio, cætera, quæ viscenda sunt, displicerent. Ibi

C Acyndino conditori, ejusque majoribus emmetra verbali bavi, et picturæ licentiam, quæ vestitum disparem singulis tribuit, in rationem coegi. Prutelarem te paululum, ni vererer ne dilatione expectatio minuatur. Quare elaboratam soloci filo accipe cantilenam.

*Attica palla tegit socerum, toga picta parentem.
Præfuit ille sacris : hic dixit jura Quirii.
At mihi castrensem quod mordet fibula vestem;
Auroræ in populis regum prætoris vexti.
Sed fuscæ pictura tacet ; tu, respice fustos.*

Scio te simul atque hæc legeris, acutum poetica plectra moturum. Nullus feceris, ne mei periculo gloriere. Ego te nostri vasis exemplo quasi quadam lege convenio. Liceat inter olores cannos anserem strepere. Silentium mihi, nisi præstiteris, imperabis. Quam nihil abs te metuam, vis probare? En tibi aliud hallucinationis meæ prodo secretum, adhuc sollicitus

de priore. Audi versus ad Baulorum historiam pertinentes.

*Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit,
Eruta tergemini de lare Gerantis.
Inde recens aetas corrupta Bualia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicia.
Ab illo ad proceres dominos Fortuna cucurrit;
Fama lori obscuros ne pateretur horos.
Hanc celebravit opum felix Hortensius aulam,
Contra Arpinatem qui stetit elaq' ia.
Illic consul clarum produxit Acyndinus avum,
Quique dedit leges Orfitus Aeneas.
Nos inter juvenale decus, sed honore senili,
Bis seno celsus, Symmache, fasce cluus.
Sed te Baulorum necdum lenta otia quarunt,
Cura habeat juvenem publica pervigilem.*

Nempe, derides, quod de me aliqua justo indulgentius prædicavi? Est hæc vera et digna reprehensio. Omnis quippe ostentatio non caret suspitione mendacii: quia quid quid assumitur, proprium non putatur. Dehinc quod jaectantia avara laudis multum decoquit de pulvere. Possem dicere (si quis irreperit externus auditor) meos esse versiculos: efficerem utique, ut verecundia ignoscat, si esset ab altero profecta laudatio. Sed video opusculum non esse pœnitendum. La res crepera atque anceps dubium me habet, verecundia præmetuendum sit discrimen, an gloria. Tibi igitur, qui prudentia cæteris antistas, optationis hujus delego provinciam. Quid facto usus fiet ipse videris. Ego et infantia et imprudentia meæ patrem conserum non impudenter elegi. Vale.

EPIST. II.

PATER SYMMACHO.

Hoc est munus, quo se non sola possit jactare Campania; sed præterea Romæ aut Athenis in Græcum loquendi honorem hujusmodi lingua vertatur. Quid enim concinnius epistola tua, quam nuper accepi? Quid versusum admixtione jucundius? Vere dicam tibi, plura legere volentibus celeriter terminata est. Quod utinam sensus aliquis eorum superis! quorum imaginibus præscripta videmus epigrammata. Facile laudabunt tales successores laborum suorum, qui pictura nitorem pulchrioribus versibus illuminant. Et ego igitur gratulor non magis ostreis, et peluridibus abdomen, quam pectus eloquio tibi esse satiatum. Et quoniam pudorem meum ipse ordiendo solvisti, a nobis quoque accipe honorum ætatis meæ exarata nuper elogium. Nam quia nihil est quod agam, et, si nihil agam, subit me majorum meorum misera recordatio: inveni quod illis libellis, quos nuper detaveram, possim adicere. Seis Terentium, non Comicum, sed Restinum illum Romanæ eruditionis parentem, hebdomadon libros epigrammatum adjectione condidisse. Illud nos, si fors tulerit, conamur imitari. Sed quæ prima compegi, interim panca nisi, obtestatus te per Deum, ut si quid in his displicebit, emendes. Quod mihi pudendum non est. Nam si quid ex te placuerit, mea laus est, nec vito consortium, in quo talem non erubescio censorem.

Aradius Rufinus.

Principis viginti, fortissimè munere prim. eps,

*Ætatis, Rufine, tuæ, cui prospera, cuique
Tristitiam tumidis æquabat gloria rotas.
Unus amor cunctis, et præsidium trepidorum.
Principibus quorum viguisti tempore, doctus
Aut calcaria ferre bonis, aut frena tyrannis.*

Valerius Proculus.

*Cum primis quos non oneravit gloria patrum
Ponemus Proculum, vitæ morumque decore,
Haud unquam inuligum magnarum Poplicolarum.
Olli semper amor veri, et constanti, simplex
Cæciliolum cultus, non illum spernere posses:
Et quanquam reverendus erit, non deinde timebis.*

Anicius Julianus.

*Cujus opes, aut nobilitas, aut tanta potestas,
Cedenti cui non præluxit Anicius unus?
Æcer ab ingenio, cunctisque accommodus idem.
Hic et carnis erat conferre: jurare paratus:
Num dives, tum celsus honoribus, attamen illi
Grandior, æternam complebat nomine Romam.*

Petronius Probianus.

*Jactet se Fortuna alius, quos iudice nullo
Lucem ad Romuleam sua sola licentia vexit.
Te, Probiane, pudor, te felix gratia, teque
Itala simplicitas morum, et solertia jurit.
Quocirca assiduus Augustus notus et hospes
Præmia magnorum retulisti dignis honorum.*

Verinus.

*Virtutem, Verine, tuam plus mirer in ænnia,
Eos dux Armenios cum cæde donares?
An magis eloquium, morum vitæque leporem?
Et (nisi in officis, quoties tibi publica cura)
Quod vitam innocuis tenuisti latus in ar. ia.
Nullum ultra est virtutis opus: nam si esset, haberes.*

Octoginta personis nescio an solus occurram. Et ideo in socerum atque avunculum nostros tibi delegamus epigrammata. Nam et Varronis libri diversis notantur auctoribus.

EPIST. III.

SYMMACHUS PATRI.

Summa afficior gratia, quod animaverito litteras meas tibi insubitas non vidiri: et in gravi dono habeo hanc apud vos esse de nostris epistolis censionem. Laudari quippe ab laudato viro rara est merces ingenii. Verum ut hoc mihi latitæ fuit, ita illud ludificandi gratia optinor adjectum, si quid in tuis versibus sorduisset, id ut mei styli cura limaret. Næ ego sum stultus ac nihili, si os sublimitum mihi esse non sentio. Quid enim corrigi vel a me potest, vel in te fas est? Unus ætate nostra monetam Latialis eloqui Tulliana incede finxisti. Quidquid in poetis lepidum, apud oratores grave, in annalibus fidele, inter grammaticos eruditum fuit, solus hauristi, justus hæres veterum litterarum. Ne mihi verba deleris. Novi ego quid valeat adagio: sus MISERVAV. Apprime calles epicam disciplinam, non minus pedestrem litum doctus inflare. An tandem? orandi atque magnis et canendi, meæ n' te opis indignum mentiare? Haud æquum facis: neque me juvat falsa jactatio. Inverea si nobis varnas aures utendas datis, deam quod diebus superioribus egerimus. Hæis remotis arbitris otiahar. Eo postquam rumor allatus est terra filios convenire: oppido cavimus, ne sobriam solitudinem nostram solutitas plebeia fuscaret. Ac primo Neapolim, dehinc brevi intervallo Beneventum

tum me recepi. Ibi summo cultu omnium plausum A
 auscepimus, tanto honore celebrabar, ut jam gravior
 officii. Sedulitas enim, quæ non compensatur, me-
 rosa est. Et urbs cum maxima sit, singuli ejus opti-
 mates visi sunt mihi urbe majores, amantes litera-
 rum, morumque mirabiles. Deum magna pars vene-
 ratur. Privatam pecuniam pro civitatis ornatu certatim
 satulant. Nam postquam terra movit, nihil penes
 illis reliqui factum est, sed fractæ opes intractos ani-
 mos repererunt. Pro se quisque operam boni civis
 affectat. Nox diei jungitur ad laborem. Unde nobis
 summa cura fuit abire ocius quam volebam: ne aut
 mihi diu dediti ab opere desiderarent, aut eos occupa-
 tio geminata distenderet. Itaque Baiarum sinum
 rursus accessi. Nam Baie id temporis jam silebant.
 Hinc vos munere salutationis impertio, doque mun-
 tium, prope nos, Deo volente, esse redituros. Fors
 fuit hujuscæ promissi. Ve tra tamen indulgentia affa-
 tum sæpe tribuat, quasi diutius abfuturis. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS PATRI.

Studium quidem Menippeï Varronis imitaris, sed
 vincis ingenium. Nam quæ in nostrates viros omne
 imper condidit epigrammata, puto libellomaton elogiis
 prænitere; quod hæc æque sobria, nec tamen casca
 sunt. Illa bono metallo cusa, toro exigi nescierunt.
 Et duriorum materiem, nisi fallor, admitteris. Ille Py-
 thagoram, qui animas in æternitatem primus asseruit;
 ille Platonem, qui deos esse persuasit; ille Aristote-
 lem, qui naturam bene loquendi in artem redegit; C
 ille pauperem Curium, sed divitibus imperantem;
 ille severos Catones, gentem Fabiam, decora Scipio-
 num, totumque illum triumphalem senatum parca
 laude perstrinxit. Tu ruinam proximæ ætatis illu-
 minas. Difficile factu est ut honor angustis rebus ad-
 datur. Me quoque jubes versibus tuis nonnulla sub-
 necere. Haud ita Flaccus tuus præcepit in illis poe-
 ticæ artis edietis, quorum hoc memini esse principium,
 ne humana cupiti cervix equina jungatur. Male itaque
 tibi contumacia negati officii, quam mihi imprudentia
 promissi operis displicere. Plura de hoc coram lo-
 quemur, quando hanc epistolam sequi paramus aut
 consequi. Tu crepta perage, et tam solertis eloqui
 esto munificus. Ego tibi ut linguæ obsequia nego, ita
 aurium commodabo. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS PATRI.

Ne quidquam taciturnitatis incessimus, quibus
 summa cautio est officii prosequendi, fere ut nulla
 fuerit statio tot locorum, in qua hujus muneris ferias
 egerimus. Sed sane juvat animum pia sermonis exa-
 cio. Dulcis est enim querela, quæ nascitur ex indul-
 gentia. Vos modo facile noveritis hanc expostulatio-
 nem magis esse religiosam quam justam. Interea loci
 de Prænestina secessione siluisti, cujus mihi fama
 fecit noxiam. Quam vellem deliciis vestris impo-
 visus obrepere! Licet Campaniæ amœna præsentant,
 mihi tamen esse accommodatius agitare vobiscum,

et spiraculis regi nis illius æstivam fragrantiam len-
 penare. Sed res familiaris iuclioat. Ea nobis usque-
 quaque visceda est, non ut quæstuum summa dice-
 seat, sed ut suos agri voluunt is dispendiis falcitur.
 Namque hic usus venit in nostram ætatem, ut ru-
 quod solebat alere, nunc alatur. Verum hæc missa
 facio, ne solutio in querelam versa, minuet officii
 voluptatem. Date operam bonæ valetudini, et abo-
 eno crebriori: quod cum peius, credolo pellicentur.
 Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS PATRI.

Solent impatientes dilationis esse, qui sperant in
 se a liquid muneris confectum. Ille vero a vobis
 recens ortum videmus, ut suarum rerum mundicia
 moram non ferant largiendi. Nunc ouper ad vos præ-
 ditum le e venit, cujus me jure donastis. Curum
 quæstus vester in meum commodum, et meliorem voto
 fortunam estis imitatu. Nam quod ex propinque bonis
 cum modestia sumpseratis, cum læticia tradidistis.
 Qui t, quod hanc liberalitatem cumulastis amplissimo
 testimonio? Cujus ego honestamentum præcepto
 muneribus. Nam qui opibus illaudatus juvatur, ne-
 cessarium magis donum, quam justum præmium vi-
 detur adipisci. Igitur judicio vestro ago, atque habeo
 gratias, quantæ sunt maximæ, quod mihi honorem
 utrum ve fecistis; et deos precor, ut datis in com-
 mune omnes longum fruamur, sintque ex nobis qui-
 bus Ostiense prædium nostro judicio, vestro tradimus
 exemplo. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS PATRI.

Bono animo sumas, cum viam, promissi memores,
 inchoastis. Nunc propra o opus est, ut dum anni
 tempus calet, autumni bona rapimur finimur. His
 quippe mensibus Campania nitet egri ubere et ar-
 busti honore. Baia inbre raro, sole modico tempe-
 rantur; mensæ ab edilibus copiosæ sunt, quibus tu
 canicorum catervas mimaris. Sed multa honestæ mul-
 tudinis nulla vitatio est. Et si his tanto plures,
 quam scribis, adfluere, bonam frugem feceris. Non
 deerit, quo famem pellant. Nam comitibus vestris ut-
 pote sobriis, cædundæ saginæ cura posterior est.
 Quonque longum loquor? Misto verba, rem flagito.
 Occasionem arripere prudentis est. Si quid dilatio-
 D itineris adiunxit, mora otii repende ur. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS PATRI.

Jamdudum vestri cupiunt Lucerna tacita, et liquida
 Baiana, et Puteoli adhuc celebres, et Pauci magna
 silentes. Vos apud Coram rusticam, vel apud sterdes
 Formias desideretis. Tandem si oeræ est, contemnite
 viam, et meliura terrarum animadvertite, ubi ante
 turbis quiescitur, ubi fluendis feris nullus est moans.

*Ubi corniger Lyans
 Operit superna vire,
 Vulcanus a stuosis
 Medium coquit cavernis.*

*Tenet jam præce multo
Thetis e. Hanc sorores :
Calet uoda, fugeat arthra,
Simul inuocat choreis
Amathus um reuideo,
Salis arbitra, et vap'nis
Flos siderum Dione.*

Num uolitis uideor quasi multæ luxuriæ ebruius, mentis insipere, atque adeo in poetas nomen delisse? Nihil moror hanc litteraturam: loci potius, quam ingenii mei manus exereui. Sed si inuitantia loquor, gradum tollite, ut et vos sitis Lati præsentiū, et nobis potiundi, quæ uolumus, fortuna succedat. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHIUS PATRI.

In metu fuimus, ne uos imber inlilieret. Sed uerum est illud, quod poeta uoster scriptum reliquit; iter durum uicisse pietatem. Quare aduentum uestri in diem placitam præstolamur. Dii modo auctores sint, ut quæ animo destinatis, nullis causationibus ob trepantur. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHIUS PATRI.

Hancine mihi esse fortunam, ut quoquo uersum pedem gradum iue contulero, exædificandum aliquid cœstratur? uelut me nunc Capuani prætorii instauratio in graves cogit expensas: cuius pars fatiscit incuria, pars negligentia dudum celeritate reparata, indecorum et imbecillum præstat habitaculum. His uero si properata cura subuenerit, aut pecuniæ pos ea dispendium cumulabitur, aut ruinæ. Nam quisquis hæc opera intermitit, amittit. Quare animus est amoliri ædium senectutem. Ita desilero et expetito otio ad negotium concessimus sum, tuosum. Quid rerum geramus, audistis. Facite uici simi uestras salutis atque actuum prospera noverimus: ut hoc pauvillum tempus, quod in Campania paramus absumere, s. ne offensa uestri silentii transigamus. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHIUS PATRI.

Cum jam hinc nostræ dies natalis appereat, commodum aderant, quæ muneri miseratis. Ea nobis in commune quam cara et gravia inere. Nam si quid in absentes bene consulas, impensu majore gaudetur. Illico amp'xi litteras, quæ prosequerentur oblata, in exspectatione esse cœpimus, quam mox uobis capessendum iter Appiæ scriberetis. Nihil horum pagina nuntiabat. Percuntor tabellarium, num constantiam decreti rerum subita turbassent. Ait sententiam nihil claudicare, sed placita differri, donec cunctatio Formiana multa fruge, et aliis hoc genus in usum necessariis instruat. Tunc mihi animus ab aegritudine remigravit. De fidelem, nihil humidi mentis, nihil seruitiis, aut perori defuturum. Ne mihi sit dicti huius posthac negatio, en uobis chirographi instar litteras. Sponsionem stipulat affectio. Neque enim patiar decipi, quos opto complecti. Vale.

A

EP. ST. XII.

SYMMACHIUS PATRI.

Censuram notio fuit spectare opera, quæ locassent. Hoc me negotium curare uoluisti. Mos gestus imperatus; uel quod tibi dicto audiens esse debui, uel quod studio meo congruere mandatum minus agnoui. Habe igitur quantum in ædibus nostra cura promoverit. Scalis suppactu est honor marmoris: superiora conclavia crustis teguntur, ea operis leuitate, ut cæropago solidum mentiatur. Columnas nihilo amplius meratus es, quam si tibi muneri contigissent. Eas birhyno lapide cæsas, si bene oculis utor, existimo. Hactenus est, quod scire debueris. Deinceps tantum adijciemus cognitioni tuæ, quantum ædificationi uiderimus accedere. Vale.

B

EPIST. XIII.

SYMMACHIUS AUSONIO.

Solet facunda esse lætitia, et angustias clausi pectoris aspernata gestire. Tibi, amice, scribendi obliuionem peperit res secunda. Id mihi imitationi esse non potuit, quem domini nostri Gratiani cœlestis oratio bona: spci et hilaritatis impleuit. Ultro igitur alloqui desidem non peperci, officii, uel gaudii mei gratia: quorum alterum familiaritas nostra, alterum felicitas publica suggererat. Nunc si operæ est, utendum mihi tantisper animum fac remittas. Primores calendæ Januariis appetebant. Frequens senatus maturime in curiam ueneramus, priusquam manifestus dies creperum noctis absolueret: forte rumor allatus est sermonem desiderati principis multa nocte uenisse, et erat uerum. Nam tabellarius uigiliarum fessus adstabat. Nondum cœlo albente concurritur luminibus accensis, noui sæculi fata recipiantur. Quid multa? lucem, quam adhuc operiebamur, accipimus. Dic mihi, iniques (nam id præstat au'tire), quid nostri patres super ea oratione senserunt? Rerum tibi natura respondeat, quibus suffragiis exoptata pietas audiat. Nouimus bona nostra complecti. Si credis, et tiamnum illius gaudii mei quaudam patior cruditatem. Bonus Nerva, Trajanus strenuus, Antonius pius, innocens Marcus plenis officii temporibus adiuui sunt, quæ tunc mores alios nesciebant. Illic in laude est natura principis; ibi prisca munus ætatis. Cur uersu ordine ista optimarum artium putemus exempla, et illa de sæculo priore uestigia? Uetus officium suum fortuna tueatur, et has saltim Romano nomini uelit seruire delicias. Nullo fascino felicitas publica mordatur. Audisti omnia, sed sumnotenens ore libata. Monumenta curiæ nostræ plenius tecum loquentur. Ubi cum plura rescripta repperis; æstima, quanto ueriora un us mens optauerit, quam plausus effudit. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHIUS AUSONIO.

Petis a me litteras longiores. Est hoc in nos ueris amoris iudicium. Sed ego qui sum paupertini ingenii mei mihi conscius, Laconicæ malo studere breuitati, quam multijugis paginis infantia: mæciem publi-

care. Nec mirum si eloquii nostri vena tenuata est; quam dudum neque ullius poematis tui, neque pedestrium voluminum lectione iuvisti. Unde igitur sermonis mei largam poscis usuram, qui nihil litterati lenis credidisti? Volitat tuus Mosella per manus sinusque multorum, divinis a te versibus consecratus: sed tantum nostra ora prælabitur. Cur me istius libelli, quæso, exsortem esse voluisti? aut *amisos* tibi videbar, qui dijudicare non possem; aut certe malignos, qui laudare nescirem. Itaque vel ingenio meo plurimum, vel moribus, derogasti. Ego tamen contra interdictum tuum mox ad illius operis arcana perveni. Velim reticere, quid sentiam: velim de te justo silentio vindicari, sed admiratio scriptorum senum fraugit injuriæ. Novi enim isum fluvium, cum æternorum principum jam pridem signa comitarer, parenti multis, imparem maximis. Nunc improvise clarorum verum dignitate Ægyptio Melone majorem, frigidiorum Scythico Tanai, clarioremque hoc nostro populari Fucino reddidisti. Nequaquam tibi crederem, de Moselle ortu ac meatu magna narranti, nisi certo scirem quod nec in poemate mentiaris. Unde illa amicorum piscium examina reperisti? quam nominibus varia, tam coloribus, ut magnitudine distantia, sic sapore; quæ pigmentis, istius carminis supra naturæ dona fecisti. Atqui in tuis mensis sæpe versatus, cum pleraque alia, quæ tunc in prætorio erant, esui objecta mirarer; nunquam hoc genus piscium deprehendi. Quando hi pisces in libro tibi nati sunt, qui in ferulis non fuerunt? Jocari me putas, atque agere nugæ? Ita me diis probabilem præstem! ut ego tuum carmen libris Maronis adjungo. Sed jam desinam mei oblitus doloris, inhærere laudibus tuis, ne hoc quoque ad gloriam tuam accedat, quod te miramur offensi. Spargas licet volumina, et me semper excipias: fruemur tamen tuo opere, sed aliorum benignitate. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Pene evenerat, ut tecum succincta brevitate loqueremur, quoniam am deerrant digna memorato: et in defectu rerum nihil opus est indulgere verbis. Sed tempestive Palladii rhetoris nostri declamatio auxit paginam. Ea complacita summatis litterarum, clam te esse non debuit. Itaque cum et meo officio, et tuo studio talis relatio conveniret, vix soluto cætu, necdum eventilatam auditionis mexæ fidem judicio celerente dictavi. Movit novus Athenæi hospes Latiare concilium, divisionis arte, inventionum copia, gravitate sensuum, luce verborum. Opinione mea dico: tam probus est oratione quam moribus. Tunc nostrates viri, qui inter se aliarum rerum sæpe dissentiant, concordem sententiam super hujus laude tenuerunt. Credo plane, nec fides cassa est, rhetorum hanc esse præcipiam. Nam plenum ingenio pectus noscitur. Nec solus vultus, aut colos, asserit posteros in honorem parentum. Certiores habet natura vindicias bene sentiendi, ac bene loquendi. Gignuntur, non scribuntur hæredes. Quod alii docentur, hic natus est. Hæc

apud te, mi domine, silenda non credidi, et quod prætui amore nihil habeo pensi; et quod vicissim, quoniam a te iam, nunquam me pœnitent. Quod Palladio latetum volo, ne lateant honesta prolata. Cura ut valeas; et quoniam tibi facultas scribendi præsto est, adhibe voluntatem. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Sæpe unanimiatis tuæ sermone conveniri, ut de acceptis litteris, quas ad me cura propensiore nosti, vel scribam; quibus ego, ut quæque reddite sunt, actutum pari religione respondi: quia neque rescriptorum ratio, neque amoris vicissitudo sinebat diutius desidere. Nunc quoque agere me atque habere gratias protestor, quod prospera nuntiorum clam me esse non pateris. Hæc et alia prioribus quoque litteris tecum fueram collocutus. Sed si te tabellari sermonis mei compotem reddiderunt, congesta non onerant. Malo quippe aures tuas iterando obtundere, quam fraudare reticendo. Fratris mei Hesperii honore exulto, taciturnitate convulsero. Nam si me sui amantem usu rerum probavit, scriptis famam deiecit prævenire, quæ diu incerta fluxum fidem gaudis exhibebat. Ipse igitur nuntius communis boni esse debuerat, ut epistolæ assertio nihil relinqueret opinionis ambiguo. Sed dicis, eum pudore præstrictum, successuum suorum vitasse jaectantiam. Quisquamne, cum de se apud seipsum loquitur, erubescit? Quod quod eam rem mihi supersedit ingerere, quam juste ad utrumque noverat pertinere? Verum ego, ut religiose ista conqueror, ita libenter omitto: quia nec amori in vos meo convenit silere, quod doleam, nec amicitia inrussi doloris transire mensuram. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Ambrosium de summatis provincialis Iori ad dominos et principes nostros Siciliae commune legavit, variis instructum mandatis, quæ spectare vasa sunt bonum publicum. Huic si favor accesserit futurum reor, ut illi pro labore fructus accommodet. Quæso igitur vel legationis merito, vel meo nomine in optimum virum bene consulas, qui satis amari confirmatus est, suffragio tuo successuram facilitatem petitionibus promovendis. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Ego etsi continuis litteris honorem tuum celebrare possem; non satis mihi viderer proquam res postularet, fungi debitum mentis: tantum abest, ut operam assiduitatis exprobre. Sed ut hoc meæ veracundie competit; ita tuæ humanitatis est, studium nostrum pari gratia sustinere. Animadvertite quo tendat summa verborum. Jam dudum nihil tribuis, quod legamus. Totum me, inquit, emancipavit sibi cura prætorii. Verum est. Pœnis merito summa judicis. Sed maximas ingenii tui vires fortuna magna non onerat.

Proin le his etiam rebus intende, quæ in occupatis a nihil molestie afferunt, ut ipsas molestias plerumque solentur. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Qui sua fiducia deseruntur, epistolæ meas in usum commendationis accipiunt. Id nunc aliter est. Nam fratri meo Potito hæc conditione litteras dedi, ut eas ipse commendet. Est enim nihilo secius atque ego sum de summatis amicorum tuorum: qui ubi te compotem fecerit præsentie suæ, vereor ne excusatio mea ignoscenda non sit. Sed si mihi placabilitas tua experiundo probe cognita est, futurum reor, non ut me, qui resedi, collatione alterius venientis inessas, sed ut illum magis pro utroque suscipias. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Abundo gaudio, cum te consulens novus annus excipiat. Sed nunc transcurso est opus. Plenius enim recentis litteris contestabor hujusmodi de te gratulationem. Alius in præsentia mihi serio sumendus est. Patroinus e. v. actu tuo iter adornans, in rem suam fore existimavit, si meo testimonio niteretur. Huic ego nihil per me accessurum putavi: et tamen deesse nolui, siens iudicio erga illum tuo nihil adici posse si scriberem; decessurum tamen aliquid meo officio, si tacerem. Unum est igitur, quod oratum te atque exoratum volo, ut ineam gratiam suscepti laboris, præter eum fructum, qui illi ex tuo conspectu, tuo congressu tuo honore, proveniet. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Bene ac sapienter majores nostri, ut sunt alia ætatis illius, ædes Honori atque Virtuti gemella facie junctam locarunt; commentum, quod in te videmus, ibi esse præmia honoris, ubi sunt merita virtutis. Sed enim propter eas Camænarum religio sacro fonti advertitur; quia iter ad cape-sendos magistratus sæpe litteris promovetur. Hæc parentum instituta consulatus tui argumenta sunt: cui morum gravitas et disciplinarum vetustas, curulis sellæ insigne pepererunt. Multi posthac adiuverunt artes bonas, et laudes germanas et meras litteras. Sin ignoramus Magnum illum, cujus supra votum fortuna fluxit, Stagiritæ suo nihilum commodasse, nisi Quinto Ennio ex Ætolicis manubiis captiva chlamys tantum muneri data Fulvium decolorat. Enimvero neque Panætio Africanorum secundus, neque Opilio Rutilius, vel Cyneæ Fyrrhus, aut Metrodoro suo Mithridates Ponticus liberalium disciplinarum pretia solverunt. At nunc eruditissimus imperator, et opum largus et honorum, quasi pro usura tibi præmia detulerit, ita super sortem fenoris reddit. In hæc tanta letitia mea, quibus verbis diluam, quod adesse non possum? Nimis vereor, ne male interpretatus excusationem meam, quantum tibi gratuler parum credas. Optavi ad oculos tuos raptim venire: sed fessus virium, quas duo

morbus exhaustit, itiones longas et man i ones asperas, tum accessiones frigorum, et decessiones dierum, quæque alia sunt novæ opportuna vitavi. Si sum tibi spectatus ex animo, quæso ut æquus sis mihi, atque hæc allegationes hœri consulas. Fors fuit, an obtineamus apud te veterem gratiam: nunc quod satis est, eluctemur offensam.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Gaudeo me tibi pluris esse, quam ceteros: quanto ita animatus es, ut sponte in rem meam consulas, nec opprariis petitiones, sed solam voluntatis meæ famam sequaris. Accepi evectiões quatuor, immane quantum commodas in excursus et recursus merearum. Dii te pro tanta gratia munerentur: et quia perfectis atque elatis in eumulum bonis nihil adici potest, velint tuta mœnere, et propria, quæ dederunt. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Post longum silentium tuum non minus desiderabam quam sperabam litteras longiores. Namque tuis vicibus humana variantur, ut defectui succedat ubertas. Ea me opinio frustra habuit: siquidem brevis in manus meas pagina recens a te profecta pervenit. Erat quidem illa Atticis salibus aspersa et thymo odora; sed pareior, quæ magis fastidium detergeret, quam famem frangeret. Quid? si ego cœnas dapsiles, et saliare convivium, tum viscerationes, atque epulum postulassem: tu mihi mensas secundas, et scitamenta exiguæ lancis appones? Fac veniat in mentem, quid Græca super hoc dicat oratio. *Parvis nutrimentis*, inquit, *quanquam a morte defendimur, nihil tamen ad robustam valerudinem promovemur.* Putasne me de occupationibus tuis esse taciturnum? Quæstor es, meministi: consilii regalis particeps, scio: adde hæc alia mille rerum. Nunquam evenit, ut ingenium tuum labor deterat, benignitatem cura flectat, facundiam usus exhauriat. Si diurna negotia nunquam distingues quiete; certe antelucano somno nullus indulseris, ut detur aliquod tempus officii. An tibi parum exempli videtur in comico, cum ait: *Quam vellem, etiam noctu omicis operam mos esset dari!* Sed cur ego diutius sermonis pauper obgannio? **D**imitanda est mihi epistola recens, ut cætera morum tuorum: forte occupatus recusas litteras longiores. Id ita esse recte conjecto. Video enim, quam nolis multa legere, cui vix est otium pauca dictare. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Si te amor habet naturalis historiæ quam Plinius elaboravit, en tibi libellos, quorum presentanea copia fuit: in quis, ut arbitror opulente eruditioni tue negligens veritatis librarius displicebit. Sed mihi fraudi non erit emendationis incuria. Malui enim tibi probari mei muneris celeritate, quam alieni operis examine. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Esi plerumque vera est apud parentes prædicatio filiorum, nescio quo tamen pacto detrimentum meriti sui patitur, dum personarum spectare gratiam iudicatur. Quæro igitur incertus animi, quæ mihi nunc potissimum super viro non rabili Thylasio genero tuo verba sumenda sint. Si parce morum ejus decora attingam, liventi similibus æstimabor : si juste prosequar, ero proximus blandienti. Imitabor igitur Sallustiani testimonii castigatorem. Habes virum dignum te, et per te familia consulari; quem fortuna honori patris majorem beneficiis suis reperit, emendatio animi et sanctitas honoribus æquiparavit. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Utior apud te fiducia, quam dedisti. Dudum parcus es litterarum, sed non imitabor exemplum : ut qui noverim, viro in specula honorum locato, et ideo varia et magna curanti, non tam studium deesse quam copiam. Ea quippe natura est rerum, ut quæ præter industriam negliguntur, ignoscenda dicantur. Ego tamen securus, ut soleo, amoris tui, solenne officium non remno : in summa gratia et honore positurus, si familiari meo, qui has tibi litteras dabit, fructus aliquis pro tanta in nos sedulitate responderit. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Quid agam scire iustulas. Opperior in dies litteras, quales nunc mihi facultas tua promittit, amor semper exhibuit. Sum vero presentium letus, ut qui sciam insidiatori meo nihil loci relictum, atque insuper tibi, cui factum semper volo, meritum polliceri fortunam. Ergo quando res ita tulit, ut sollicita mutarentur : optati sermonis tui fructum feramus qui animum mihi exaugeat, atque iudicet, pro tanta retro familiaritate, mei te oppida esse cupientem. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Facis pro mutua diligentia et a-tiquitate amicitia nostræ, quod honorem tuum vires meas esse confirmas. Convenit dictum cum fide morum tuorum, nec unquam te dissimilem scriptis talibus dies arguerit : tantum fortuna munifica prosperorum secundet optata. Longum de his loqui cautio est, ne blanditiæ longiores corrumpant veri dignitatem. Si quid de me scito opus fuerit, frater meus Claudius, et cultui tuo deditus, et stultii mei gnarus expediet. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Nihil in reo ceteros, vulgus ignobile, qui philosophiam fastu et habitu mentuntur. Paucos (et in his præcipue familiarem meum Barachum) nostra ætas tulit, quorum germana sapientia ad vetustatem

A vergeret. Tunc, loquies, au leas de philosophis judicare? Licet alienas spectare virtutes. Nam et Phidieæ Olympium Jovem, et Mironis boveam, et Polycelet Canephoras, rudis ejus artis hominum pars magna mirata est. Intelligenti natura indulgentius patet. Alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni ejusque sensus, etiam ad impara non veniret. Concede igitur mihi de Baracho testis officium, et amicitiam viri prudentis amplectere : ejus exploratio brevi faciet, ut mihi de omnibus, quæ scio, æque facie credas; cum videas, nec in his falsum esse, quæ nescio. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS AUSONIO.

En tibi rusticum vix urbanis negotiis absolutum : Beni volo pro nostra amicitia morarum culpam remittas. Neque enim laboris fuga inducit quieti. Difficilia est hinc abire, cum veneris : adeo si contemneri majestatem urbis nostræ velis, justo citius videbitur revertisse. Sed de hoc non laboro, quando ita es ingenio placabili inter reliqua virtutum, ut boni consulas errata leviora. Illud orare impensius convenit, tanta ut animo tuo scribendi cura sit, quanto me amore dignaris. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Merum gaudium mihi conditionis tuæ scripta tribuerunt, quæ Capuæ locutus accepi. Erat quippe in his obliata Tulliano melle festività, et sermonis mei non tam vera quam blanda laudatio. Quid igitur magis mirer, sententiæ incertus addubito, ornamenta oris an pectoris tui. Quippe ita facundia antistas cæteris, ut sit formido rescribere : ita benigne nostra comprehas, ut liceat non tacere. Si plura de te prædicem, videbor mutuum scabere, et magis imitator tui alloqui, quam probator. Simul quod ipse nihil ostentandi gratia facis, verendum est, genuina in te bona tanquam affectata laudare. Unum hoc tamen a nobis indubitata veritate cognoscer, neminem esse mortaliū, quem præ te diligam : sic vadatum me honorabili amore tenuisti. Sed in eo mihi verecundus nimio plus videris, quod libelli tui arguis proditorum. Nam facilius est ardentem favillam ore comprimere, quam luculenti operis servare secretum. Cum semel a te earmen profectum est, jus omne posuisti. Oratio publicata, res libera est. An vereris æmuli venena lectoris, ne libellus tuus admorsu duri dentis uratur? Tili uni nihil ad hæc locorum gratia præstitit, aut dempsit invidia. Ingratis scævo cuique proboque laudabilis es. Proinde cassas dehinc seclute formidines, et indulge stylo, ut sæpe prodaris. Certe aliquod didascalicum seu præreptivum nostro quoque homini earmen adjuca. Fac periculum silentii mei, quod etsi tibi exhibere opto, tamen spondere non audeo. Novi ego quæ sit prorigo emittendi operis, quod probaris. Num quodam facto societatem laudis affectat, qui aliena bene dicta primus enudat. Ea propter in concedis summam quidem gloriam scriptores tulerunt : noscio tamen atque Audivio,

cæterisque actoribus fama non deficit. Ergo tali ne- A
pote expendere otium tuum, et novis voluminibus
jejunia nostra sustentata. Quod si jactantiae fugax
garrulorum indicem pertinescis, præsta etiam silen-
tium mihi, ut tuto similem esse nostra, quæ scripse-
ris. Vale.

EPIST. XXXII.

AUSONIUS SYMMACHO.

Mado int' iligo, quam mellea res sit oratio, quam
delectifica, et quam suada fecundia. Persuasisti mihi,
quod epistolar' mear' apud Capuam tibi redditor concin-
natio inhumano non esset. Sed hoc non diutius, quam
dum paginam tuam legi, quæ me blanditiis inhiantem
suis, veluti succo nectaris delibuta perducit. Ubi eni
chartulam pono et meipsum interrogo, tum absyn-
thum merum resipit, et circumflata melle pocula depre-
hendo. Si vero, id quod sæpe facio, ad epistolam tuam
redii, rursus illicior; et retrorsum ille suavissimus, ille
floridus tui sermonis afflatus, deposita lectione vanescit,
et testimoniî pondus prohibet inesse dulcedini. Hæc me
velut aerius bractear' fucus, aut picta nebula, non lon-
gius, quam dum ridentur, oblectat; chæmæleontis be-
stiole vice, quæ de subje'ctis sumit colorem. Aliud sentio
ex epistola tua, aliud ex conscientia mea. Et iis me
audes facundissimorum hominum laude dignari? tu,
inquam, mihi ista, qui te ultra emendationem omnium
protulisti. Hæc quisquam ita nitet, ut comparatus tibi
non sordeat. Quis ita Esopi venustatem, quis sophisti-
cos Socratis conclusiones, euhymenata Demosthen's,
aut opulentiam Tullianam, aut proprietatem nostri
Maronis accedit? Quis ita affectet singula, ut tu im-
plex omnia? Quid enim aliud es quam ex omni bona-
rum artium ingenio collecta perfectio? Hæc, domine
mi, fili Symmache, non vereor ne in te blandius dicta
videantur esse quam verius. Et expertus es fidem meæ
mentis atque d'corum, cum in comitatu degimus ambo,
avo dispari: ubi tu veteris militiæ præmia tiro me-
ruisti, ego tirocinium jam veteranus exercui. In comi-
tatu tibi verus fui: nedum me peregre exs'imes com-
posita fabulari. In comitatu, inquam, qui frontes ho-
minum aperit, mentes legit, me tibi et parente, et amico,
et si quid utroque carius est, cariorum fuisse sensisti.
Sed abeamus ab his; ne isthæc commemoratio ad illam
Sosiæ formidinem videatur accedere. Illud quod pene
præterit, qua affectione addidisti, ut didascalicum ali-
quod opusculum, aut sermonem protrepticum mitterem?
Ego te docebo docendus adhuc, si essem id ætatis, ut
discerem? aut ego te vegetum et alacrem commovebo?
Eodem opera et Musas hortabor ut canant; et maria ut
effluant; et auræ ut vegetant; et ignes ut caleant admo-
nebo; et si quid invitis quoque nobis natura fit, super-
fluus instigator agitato. Satis est unius erroris, quod
aliquod meorum me renitente vulgatum est, quod bona
fortuna in manus amicorum incidit. Nam si contra eve-
nisset, nec tu mihi persuaderes, placere me posse. Hæc
ad litteras tuas responsu si t. Cætera quæ nascere aves,
compendifaciam: sic jam quoque longa est epistola.
Julianam tamen familiarem domus nostræ si quis de
vobis percontandum a b' traris, tibi allego: simul ad-

monéo, ut cum causam ejus adventus agnoveris, juves
studium, quod ex parte fovisti. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Alunt enchleas, cum sitimnt aeris, atque illis de
cælo nihil liquitur, succo proprio vicitare. Ea res
mihi usn venit, qui desertus eloquii tui pastu, meo
adhuc rore sustentor. Diu scribendi operam protuli-
sti, et vereor ne forte in nos parentis claudat aff-
ctio. Si falsum me opinio habet, facito cæteris nego-
tiis tuis respondendi cura prævertat. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS AUSONIO.

B Plenum laboris negotium gero, qui compellere to-
ties tacitum persevero. Contra nisi instare pergo,
atque exsculpere a te aliquid litterarum, gliscet obli-
vio. Sive igitur hoc officium meum sedulum judicas,
seu molestum; stat sententia, honorem suum cele-
brem præstare colloquiis: adeo mihi veteris in te
amoris nulla discessio est. Et merito: nam amicitia
operam nusquam locavi atque bene. Propterea silen-
tium tuum conqueror. Facit enim tenerior affectio,
ut sit querela proclivior. Mollis est animus diligen-
tis; et ad omnem sensum doloris argutus. Si negli-
gentius tractes, cito marcet, ut rosa: si durius te-
neas, livet ut lilia. Legisse memini, vultu etiam sape
lædi pietatem. Quid ille tam serius arbiter super con-
tinuo silentio ac dissimulato scribendi munere cen-
C sasset? Tecum hæc pensius æstimabis. Mihi religio
fuit, t'gere, quæ dolebant. Nam ut in te animi usque
pendeo; ita opere maximo usuram tuæ unanimatis
exspecto. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Diu in Campaniæ recessibus otiaius, occasione ear-
rum scriptio. Ideo paulisper sermonis mei circa
te manus intepuit. Sed ubi in patriam pedem retuli,
antiqua mihi fuit instaurandi officii diligentia. Ergo
debito honore salutationis te impertio, utrumque de-
poscens; ut et silentio superiori venia justa præste-
tur, et præsentis obsequio vicissitudo respondeat.
Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Interpello occupationes assiduitate colloquii. Nam
et ipse hujusmodi pascor officio, et peregrinationem
tuam talibus solatiis credo recreari. Tuas autem lit-
teras vicissim exspecto; non exigo. Injurium quippe
est, magnopere flagitare quod speres; ne quod est
voluntarium, videatur extortum. Sane fratri meo Lu-
necentio gratulor, amicitias tuas, priusquam scri-
berem, contigisse: quia facilius mihi cepit esse
ejus commendatio, quam probasti, quam tulisset in-
cogniti. Itaque hoc nempe beneficii expostulo, ut qui
sui commendatione jure nititur; testimonii nostri gratia
cumulatius diligatur. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Non frustra prædicant : Mentis hominum nitere liquido die, coacta nube flaccessere. Meus animus fidem facit exemplo. Nam quoties tibi scribo, ex sententia usus verborum suppetit, quorum alias suppellex mihi desit. Quippe lætitia loquax res est, atque ostentatrix sui : adeo magnæ parti hominum ab hoc morbo nulla cautio est. Patere igitur, quæ ad laudes tuas pertinent, obloquentem, vir quantum est hominum in terris spectatissime; qui ex summis copiis vigiliam pro meis rebus anniteris, et amicitiam stabili diligentia perseveras. Si fides serua cuiquam fuit, tibi puto esse: quam plerique verbo ostentant, opere deserunt : quod genus nulli rei est, nisi ad loquendum. Merito processus tuos in meo arcu duco: quanto juxta magnæ curæ sum tibi, atque cum maxime fui. Superest tamen aliquid, quod huic in me studio adjici velim. Nolo memineras, quod aliquando animo tuo successui. Amor fiduciam nutrit. Quid tam liberum, quam amicitia? Negotiis plerumque apposita est expostulatio sine labe concordia. Ita verum est, quod hodie tibi gratias ago, ut illud non potuerim dissimulare, quod dolui. Cassa fide sunt, qui jugiter blandiuntur. Sed quid diutius ea relexo, quorum te oblivisci volo? Esto, ut es, benigna in me voluntate: quod ego sperandum magis a te sentio quam petendum. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Falso creditur judicii nesciam esse fortunam. Illa vero et præteritorum memor, et presentium diligens, et prudens futuri, tibi rependit, quidquid cæteris præstitit. Non ergo vana, neque erratica est : a qua scimus alios donum accepisse, te præmium. Quis tibi honoris nostri (inquies) fecit indicium? Celebritas famæ, cui justa narranti statim creditur. An opperirer super hoc tuas litteras, quas verecundia differrebat? Minime; liquidem difficilis est patientia gaudiorum. Fungor igitur, ut vides, partibus tuis, et quæ debui cognoscere malui quodammodo nuntiare. Sed nolo ista properatio litterarum mearum tuum munus impediatur. Scire me, quod nunc scribo, dissimula, et tribue quasi novum nuntium, quem ego gratulabor iteratum. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Scio quidem litteras meas tibi sero reddendas, vel propter occupationes, quæ te in prociectu aliquantisper tenebunt; vel quod frater meus Gorgonius, admirator virtutum tuarum, diutius apud Picentes indulgebit quieti. Et ut est tamen ista conditio, supersedendum officio non putavi. Fors fuit, an hæc mature in manus tuas scripta sint ventura. Ego tamen quantum per commentantes licebit, justis muneris operam non parcam. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS AUSONIO.

Non novum aut incognitum, sed cōmpertum jam

A fide et sedulitate militiæ, sanctum Victorem amicuum meum promptius commendator insinuo, quem ad hoc ævi nulla actuum culpa fuscavit; sed fortunæ licentia (interdum optimos decolorans) spes ejus polliciper infregit, quas in integrum sæculi beatitudo restituet, si innocentiam supplicis secundo favore respexeris. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Facio rem, cum tuis moribus, tum meo studio congruentem, ut præstantissimo viro amicitias optimi ejusque conciliem: velut nunc tibi a me traditur philosophiæ candidatus; cujus pudorem, vel prima facies; cætera bona longus usus expedit. Ille ego abs te nollem diligi, ni mereretur probari. Sed si bene æstimo, actutum merebitur, atque ideo diligenter de hoc nihil amplius oro. Neque enim præjudicio meo debet astringi, cujus exspecto judicium. Illud te potius oratum volo, ut nostri diligentiam perseveres. Quod cum efflagito, vereor ne me injurium putes, qui a te postulem, quod sponte præstaturus es. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Compensasti longum silentium gemina scriptio. Pariiter enim binas litteras præbuiti, desiderium meum officio largiore complexus. Ex quo adverti, non voluntatem tibi hactenus, sed bajulum defuisse. Neque enim aliter potuisset accidere, ut me tandem sermonis tui honore fraudares. Merito apud nos in dies singulos tui cultus augetur, et justo cumulo crescit affectio. Namque ita usu comparatum videmus, ut amicitia bene locata, experiundo quotidie provehatur. Sed de ista parte verbis supersedendum est. Neque enim tibi oportet dicere, quæ te malo sentire. Comperi sane ex litteris tuis, quantopere publici muneris absolutionem requiras, et stupere me fateor, tantum tibi administrationis ejus esse fastidium, cui fructus optabiles omnium amorem spondet. An est aliquid tenacius gloria, quæ laudem adjicit voluptati? sed tamen cura non deerit, ut potiaris: tu tantum peregrinationem solare justo amore provinciæ. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Vetus sententia est: Artes honore nutriri. Eam nostræ ætatis usus confirmavit. Nemo enim belli notus, aut domi clarus exsortem præmii sensit industriam. Ita cum dignis fructus tribuitur, eandem viam capessentibus spes paratur. Glisco igitur gaudio, cum propter alios, quibus fortunam solers vita conciliat; tum maxime Juliani fratris mei gratia, quem sic a te diligi volo, probari posse confido. Scis nempe, in illo forensi pulvere quam rara cognatio sit facundioris et boni pectoris: dum aut modestum ingenium verecundia contrahitur; aut successu eloquens insolenscit. Hæc in meo familiari ac necessario ea societate vignerunt, ut neque objectu pudoris areret, nec eam detrimento frontis afflueret. Nunquam in mercedem ornamenta linguæ corruptit. Merito ac for-

tunis tenuis, opulentiam fido, quæstum laude mutavit. Hunc tibi in manum, vel magis in animum libens trado. Nam mihi summa curatio est ut amicitiam tuam boni uberent. Te quoque idem velle, habeo compertum. Semper enim natura gaudet æqualibus; et familiare sibi est omne quod simile est. Sed ne prolixo testimonio suspicionem laudatoris incurram; queso ipse de eo iudices examine pensiore. Ita cum illius institutum probaveris, periculum iudicii mei feceris. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Meretur indulgentia in me tua, ut ea, quæ proxime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar. Cælo indicium fecisse tibi famam, quod parentem meum ruri atque in recessu amissæ domus injuriam decoquentem, frequentibus suffragiis; denique oratoribus missis, novo honore senatus acciverit. Qua causa ubi primum facultatem loquendi apud collegas attulit dies, egit ille senatui gratias, ea facundia gravitate, qua notus est. Calendæ tunc erant, quibus annus aperitur. Brevi intervallo cum familiaris mei Trigeni filio prætorio candidato actionis operam popondissem, animum religio convenit ut occasione destinati officii obiretur munus adhuc a me patri debitum; sed, ut dixi, ab illo senatui jam solutum. Ergo ad quintum idus Januarii verba feci in amplissimo ordine: quæ ubi in manus tuas venerint, ex tuo animo conjicies iudicia cæterorum. Ego sub incerto examinis tui, aliorum sententias occultandas putavi, ne te præjudicio tanti ordinis viderer urgere. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Auctus sum gaudio, quod valetudo tecum revertit in gratiam. Nam semper incolumitas tua veli mei summa est. Nam si diis volentibus reconciliatæ vires animi tui integraverunt vigorem, facito epistolæ tuæ multijugis paginis augeantur. Odi parci noniam verborum bonarum. Scribendi quippe brevitatis, magis fastidio, quam officio proxima est. Nolo literas de summo ore stillantes. Illas peto, quæ arescere nesciunt; quæ ex intimo pectoris fonte promuntur. Memini brevitatem Spartanam laudi quondam fuisse. Sed ego tecum Romanis legibus ago, et si ita vis, Atticis: quibus tantum decus a facundia fuit, ut mihi videantur Latrones metu collationis in diversum studia destinasse. Vellem plura; sed tuo modo compungendus es. Simul cautio est, ne te sermo multus offendant. Institutum igitur meo calcem pono, dum tuo pareo. Qua ex re intelligis, eo te invidiæ et conditionis adductum, quasi a me pauca scribi velis, nisi multa rescriperis. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Patui facere scripta compendii, cum tibi germanus meus verbis suis uberius satisfactorius videretur, quam ego meis litteris. Sed in majore lucro officia honesta, quam otia multa ponenda sunt. Ergo neque

facito opus est, ut honor amicitia mihi feratur accepto; neque omnia mandata sunt litteris, ut illi aliquid ad narrandum relinquatur. Accipe tamen rerum capita, et summas negotiorum, quibus frater admonitus, quæsitâ latius exsequatur. Convenit inter sacerdotes, ut in eustodiam civium publico obsequio traderemus curam deorum. Benignitas enim superioris, nisi cultu teneatur, amittitur. Ergo multo tanto ornator, quam solebat, cælestis factus est honor. Expectare mihi videris omnia, quæ supersunt. Titianus meus fungetur indicium, cui indulgentius narrando quod velis, opera legata est. Edicium principum, nisi jam notum est, idem tibi assertor expediet. Slatuas etiam recepistis iisdem pene populi acclamationibus, quibus amiseratis. Bides? et libet rideas affatim: plura desino, ne qui strictim meliora detexui, in minoribus videar immorari. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Silentii nostri ratio diversa est, sed unus effectus. Me impedit pontificalis officii cura, te Baiarum otii negligentia. Neque enim inrus residentem facit remissio animi, quam occupatio. Nec mirum, si te illa ora totum sibi vindicat; cum ipsum Annibalem fides certa sit, bello invictum manus dedisse Campaniæ. Non illius cæli aut soli illecebram retinax adventorum lotos æquaverit, et suada Circe pocula, et tricinium semivolucrum puellarum. Neque ego te pingues ferias agere contendo, aut virtutem puto fregisse deliciis. Sed dum tibi legis, tibi scribis, et urbanarum rerum fessus ingentem animum solitudine domas, amicitiarum munia nullus exsequeris. Quin arripis stylum, ostræque in te affectioni honorem mutuum facis? Nisi mavis auctoritatem pontificis experiri. Multa nobis in collegio deliberanda sunt. Quis tibi has inducias publici muneris dedit? Senties jus sacerdotis, nisi impleveris jus amici. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Dii boni, quam nihil homini tutum atque exploratum est! Certe levandi animi causa Baias concesseratis. Quis oculus fascinavit destinatam quietem? Paulina ergo cura communis extremum salutis accesserat. An vester pro illa tantus est metus, ut omne ejus incommodum periculi instar habeatur? Quidquid horum est, spectari animo licet, quas a ramnas dierum, quas noctium vigiliis duxeritis. Sic nati sumus, ut sæpius adversa fungamur. Fugiunt voluptates, et bonæ cujusque rei tam brevis usus, quam levis sensus est. Verum hæc philosophorum disputationibus relinquuntur. Nunc habitum lætiorem mentibus suadeamus, quando Paulinæ nostræ valetudinem rursus locavit in solido pax deorum. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Queris ut civis ad bonum commune genitus, quid super rebus anxius vero proximum nuntietur. Certis indicibus secunda cognovimus. Dehinc nulli silentii

suspicio sollicitis rumoribus locum fecit. Sed mihi opinionum talium, quæ sine auctore produnt, nulla curatio est. Impendio angor animi quod sacrificiis multiplicibus, et per singulas potestates sæpe repetitis, nec dum publico nomine Spoletinum piatur ostentum. Nam et Jovem vix propitiavit octava mactatio, et Fortunæ Publicæ multijugis huestis nequidquam undecimus honor factus est. Quo loci situs, intelligis. Nunc sententia est, in cæcum vocare collegas. Curabo scias, si quid remedia divina promoveriat. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Ego quidem securus amicitiae æqui bonique facio, si quid in me ab amante pervatur. Sed tuos mores, quibus nihil desit ad laudem, decet officii negotio. Queri me opinaris, quod nihil scribas: et refellere mendacium paras, quia te aliquid scripsisse meministi. Ego vero minimum animi angerer, si taceres, prout hoc est, quod mihi et patri meas atque eas oppido breves litteras detulisti. Ita tibi ambo digni singulis paginis non videamur? Tui, inquires, honoris interfuit, ut jungeris parenti. Alia sunt, quæ cum illo nobis vel communia opto, vel paria. Amor mihi meo nomine deferatur. Abstine igitur epistolis, quæ sunt instar edicti. Facessat omne fastidium, ex quo nascitur cura compendii. Sed longum de his loqui ratio est, ne tibi molestior sit prolixitas querelæ nostræ, quam mihi brevis epistolæ tuæ. Quod superest, deos quæro, ut nos plenus gaudii quam primum revisas. Facile erit, angustiam scriptorum tuorum multiloquio repensare. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Satueramus in externis adhuc morari; sed labantis patriæ nuntius destinata mutavit; cum mihi in omnibus malis decolor videretur securitas mea. Ad hoc sacri pontificalis administratio curam de me et officium statim mensis exigit. Neque enim fert animus in tanta sacerdotum negligentia sufficere collegam. Fuerit hæc olim simplex divinæ rei delegatio. Nunc aris deesse Romanos genus est ambiendi. Vos Etruria quonsque retinebit? Jam querimur esse aliquid, quod tandiu civibus præferatur. Sit licet ruris status mitior, non potest bene defini otio, qui suis ambus timet. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Orationem meam tibi esse complacitam, nihilo sequius gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars melior humani generis senatus audivit. Adjecisti sacramenti pondus; et in bona verba jurasti: ut qui scires in suspicionem gratiæ venire amantium iudicata. Num ubi certa est amicitia, tibi fides laudis incertior. Ego securus examinis tui nihil moror sententias cæterorum. Quid si adfais-es tam bonæ voluntatis auditor, næ ego digito, ut aiunt, supera convexa te igitur. Erit illas fortasse nobis optatior

A præsentiae tuæ copia. Nunc testimonio epistolæ tuæ fruimur: tunc adjumento favoris utemur. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Otio et venatibus gloriare. Est hæc quidem jucunda jactatio, sed ludo magis a te prolata, quam serlo. Nam remissa tempora et ab negotiis publicis feriata, libris veterum ruminandis libenter expendis. Aliis igitur dabis verba, qui te congressu pro more non noverunt. Ego actus, quos pernox et perdius tibi curæ habes, tum quotidiana ingenii tui pabula de litterarum, quas mihi tribui-, sapore coniecto. Nisi forte in sylvis Apollinem continuaris, ut ille pastor Hesiodius, quem poetica lauro Camænalis familia coronavit. Nam unde est hæc in epistolis tua sensuum novitas, verborum vetustas, si tantum nodosa reia, vel peninarum formidines, et sagaces canes, omnemque rem venaticam meliorum oblitus affectas? Quare cum scribis, memento fecunditæ tuæ modum ponere. Rustica sint et inculta, quæ loqueris, ut venator esso credaris. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Mæstitiæ meæ solatium grande tribuisti. Nam ut dudum tibi lama fecit iudicium, fratris obitu veneratus, continuo animi dolore discrucior. Non mediocre tamen inter præsentis curas levamen accepi, quod te comperi secundum communia optata salvare. Superest, ut istiusmodi officiis frequentem operam digneris impendere; quæ perspicis medicinam quamdam infortunii et mæroris afferre. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Seo germani amoris esse quod suades. Sed reconciliatio cum requirit auctorem, quem habuit injusta dissensio principem: ne nexam meruisse videatur, qui abjuratas amicitias, quasi nihil passus, affectat. Quare oblatam concordiam non refuto. Sequestra a consideratione fortunæ, redeat in gratiam, qui movit offensam. Tibi pro nostra amicitia satis gratulor, cujus labor salutis publicæ commodabit: de quo interim parcius loquar. Res enim, quæ ad omnes pertinet, nunquam uno teste contenta est: et mihi magnopere convenit, ita meminisse gloriæ tuæ, ne veterundæ oblitus exist mer. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS PROBO.

Et tibi publicis negotiis occupato, breves litteræ demant fastidium lectionis, et mei officii a siduitas, quidquid describendum videatur, exhausti. Merito salutatione libata, frugi epistolam necessario stringo compendio. Alia est enim protestatio amoris, alia linguæ ostentatio: atque ideo antiquior mihi fuit obsequendi opera, quam loquendi. Copiosi videbimur, si abunde sedulii iudicemur. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS PROBO.

In præsentia quant in satis visum est amicitia nunc

neranda; cum tuas occupationes, tum festinationem A
tabellarum contemplatus, exhibens. Alias mihi et usus
veni e, et cura non deerit epistola longioris. Dum modo
optata fortunent, salutem Iteq. in solido locent! Tum
voluntas promptior erit, et ad scribenda, quae liben-
ter accipias; et ad legenda, quae animo vacante re-
scripseris. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS PROBO.

Sit tibi animus æquus, et patiens muneris imperati.
Sæpe usu venit, ut in secundos labores virtus pro-
bata reparetur. Quid? tu? libenter C. Atilio factum
putas? quod lascibus aratra mutavit, et in medio
sementis opere anhelos boves statuit rusticus? Quis-
quis bonæ frugis est, in publicam commodum vindicatur.
Pone illas interim cogitationes felicitis otii tui.
Quam bene urbana opera novis fastigiis excitabam!
Uui ager noster? vel ille autumnus omnis copiae ferax,
vel ille hieme apricus? Aut qui vere anni primas
rosas humo exiit, aut qui sub æstivo sole de nemore
et fonte frigescit? Sed quid a proposito excidi? Dum
mediam facio querelis tuis, ultro desideranda
suggesti. Esto, ut es, curarum omnium tolerans, et
debitam operam solve principibus, qui rationem magis
meriti tui, quam voluntatis habuerunt. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS PROBO.

Mones amicitiae bonum scriptis frequentibus exco-
lamus. Placeat hortatio invitati religionis. Et, ut
verum fatear, decus mihi est hæc tua voluntas; C
amor enim maxime plus requirit. Sed quod ais, me
potius, qui sum vacuus publicæ rei, istiusmodi vigi-
liam debere sortiri, æquum esse dissentio. Jam pri-
mum quod homo licentis otii scrutari vices com-
meantium non laboro: tuus honor vecturam litteris
mihi invenit, facit. Deline quod mihi iners desuetudo
oblat ingenium. Tibi impigro jamdiu negotii leva-
tor usus loquendi. Ergo quo tu ad scribendum major
copia, hoc ego dignior venia raritatis. Satisne videor
his causis munitus in posterum? Memneris volo,
quidquid a me sermonis acceperis, obsequii esse,
non otii. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS PROBO.

Scio te non fortunarum habere dilectum, sed me-
ritorum. Romanus familiaris meus aulicis etiam nunc
paret officii, utpote sacri administer ararii. Sed in-
strumenta probitatis sub usu honoris excolunt. Quare
dignitas illa est promiscua cum plarimis, honestas
æqua cum paucis. Quod eo memorandum putavi, ut
a te quoque pro ratione vite, non pro gradu in litte
censeatur. Fac periculum maximis in negotiis; fac
in seriis remissive. Reperies hominis tectam fidem,
patentem religionem, prudentiam liberam, verecun-
diam liberalem. Cui ego propterea factum volo, ut
mei testimonii lides clareat, et tibi amicus limata
probitatis accedat. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PROBO.

Ais te multijugis necessitatibus impediri, quomi-
nus graviter amicorum carissimos alloquaris. Notæ
rei cesset assertio. Nam et qui procul absimus, curas
ac vigilias tuas communis patriæ copiis et satietate
sentimus. Mutasti igitur officium, non negasti. Anti-
quior enim tibi fuit, ut esse debuit, salus civium,
quam salutiatio. Nunc sane et desideramus et expo-
scimus tuas litteras, largiter congesta fruge in pro-
ximæ hiemis impendium: quanquam scio necdum
tibi hanc partem nimis tutam videri. Nunquam enim
est securus amor patriæ; et quamvis magna remedia
conquirat, semper illud putat imminere quod timuit.
Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

B Bonæ spei plenus, postquam mihi adventus vestri
fecistis indicium, calcare quoddam suppingo prope-
rantibus; et in eam rem tuum munus imploro, ut
parentum studia hortator acceleres. Stabit apud me
memoria beneficii tui, nec unquam tacita erit; si
fratrum delegata curaveris. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Longum loquantur pro incognitis aut alienis verbz
facturi. Mihi hæc opera desinenda est, cum litteras
nostras Satorus frater communis accipiat, quas non
commendationi ejus præstiti, sed nostra circa vos
amore factas emisi. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Commendari a me episcopum forte mireris. Causa
istud, non secta persuasit. Nam Clemens boni viri
functus officium, Cæsareum, quæ illi patria est, con-
ciliata maximorum principum pace, tutatus est.
Fando acceperas, rebellionem barbaricam quot auri,
quot argenti privati aut publici sacri et profani, Mau-
ritaniæ fuit direptione hostium lacinatum. Evenit ea
tempestate, ut etiam fisci depositum belli jure rape-
retur: quod a summatibus civitatis, quos reliquos
fuga lecerat, jus ararii reposeebat. Misera et acerba
conditio, nisi tristitia temporum Clementis coram
movisset; quem ego non minus famæ sæculi, quam
D) civium securitati commodasse dixerim. Quid enim
præter invidiam referret ararium, si opes ab inopi
curia poscerentur? Habes ordinem rei. Quod restat
emittere, ut tui aspiratio vela faciat impetratis. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Scire postulas, quid de læscentibus sentiamus.
Nolo consilium succensentis expectes. Neque in ejus
noxam labores, quem vides abundare peccatis. Ipse
causas dabit, quas non videaris optasse. Sed de nro
satis habeo dictum. Veniam quo me ducit affectio.
Immane quantum a litteris desidens, neque metuitis,
ne vos ratione silentii mordeamus. Quid hiems faciet,
quæ terra et mari morabitur commeatu? Cogi-

late ves ri officii necessitatem, nostræ sollicitudinibus A
vicem, eamque arripite diligentiam, quam de nobis
mutuo flagitatis. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Celasius, cui factum volo, imperialis domus curam
recepit, quod negotium ei aliquid dignitatis attulit,
etsi plus habet honoris in moribus. Medicinam cum
primis nostræ ætatis exercuit. Inde est illi via facta
meritorum. Nam summates aule, quibus iuvanda
salute profuerat, testes potius habuit, quam patronos.
Absit, ut tibi veniat usus ætis ejus, cum cætera ho-
nestamenta sanctissimi viri possint pro illo ferre suf-
fragium. Ergo ana Gelasium, mihi jamdudum pla-
citurum, tibi me spontente placiturum. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Commendam tibi Anysium, laudabilem virum,
nisi in meam amicitiam te auctore venisset. Quando
igitur nihil est, quod illi meus sermo conciliet, be-
neficii loco habeo, si in eum sancti animi tui gliscat
affectio. Nam ubi amoris rudimenta præventa sunt;
secundæ gratiæ locus est, ut augmenta poseantur.
Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Rufus pontificalis Arcarius prosequitur apud te
mandata collegii, cui præ cæteris retinendi Vaganen-
sis saltus cura legata est. Effice, oro te, ut divinitus C
videatur oblatum tui honoris auxilium, et utriusque
sacerdotii te antistitem recordare. Quidquid publicus
vigor, aut privata poscit industria, oratus exsequere.
Multum in gratiam tuam publica utilitas promovebit.
Habes summam petitionis meæ. Singula autem tibi
vel commentorii series indicabit, vel Rufus expe-
dit; cui maturum præstabis effectum, ut sequestra-
tum paulisper officium regressus arripiat. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Potuit frater meus Aentianus suo nomine, quod
poscit, adipisci, ut qui sit non minus tibi, quam mihi
familias. Sed interfuit officii mei, ut ei voluntariam
operam commodarem. Juvat autem desiderium illius
justitia postulati. Nam germanos suos, Nichasium et
Rogatianum, negotium commune curantes, vel ad
disceptationem Numidici consularis remitti postulat,
vel, quod ei antiquius est, te potissimum cognitore
mavult quam primum molestia litis absolvi. Quare si
et illius apud te grande momentum est, et a legibus
causa non discrepat, et interventus meus libram tui
favoris inclinat; anniti æquum est, ut optimo viro ex
sententia procedat optatum. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Fratrum nostrorum Romani atque Magni peti-
tio justa est, quam prosequendam recepi; quibus im-
pendio curæ est, ut homines Euticiæ claris iuræ fe-

PATROL XVIII,

minæ judicium præsidio fuleantur. Intelligis eas esse
personas, quibus hæc gratia magis ex suo merito,
quam ex meis litteris debeatur. Nec mireris, quos
super ea rescribere noluisse, cum reverentia mei fe-
cerit, ut nostro suffragio potius uterentur. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Cæcilianum virum honestum, Laurentium Lavi-
narium defensorem susceptum commendat officium.
Cui si nihil conciliationis cætera vite honestamenta
præstarent, interventus meus gratiam tuam deberet
acquirere. Ama ergo hominem placitum mihi, et re-
ligiose civitatis commodis obsequentem. Amoris au-
tem tui sumemus iudicium, si eos quibus negotium
B familiare mandavit, adjuveris. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Amicorum desideriis operam non negamus, dum
justa credimus, quæ petuntur: ut nunc mihi usu
venit, qui Bassum optimis viris complacitum, non
putavi suffragio deserendum. Salva igitur mea exi-
stimatione, qui bonis credidi, meritum tibi hominis
dies longior indicabit. Mihi satis est, si illi primus
a litis spem dederit pleniorum. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHIUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Quando iam dii potestatem tibi dederunt, ut ami-
cis ac necessariis meis usui esse possis; confido
Romano optimo viro, quo cum mihi jam diu familia-
ritas est, in tuo præsidio paratam bonæ spei copiam.
Duabus enim commendationibus, quarum tibi antiqua
cura est, adjuvatur, mei testimonii prærogativa, et
sui meriti conscientia. Nam sedulo auleo judicare,
dignum esse, quem pensi habeas, et, ne longum lo-
quar, cujus amicitia non graveris. Spectata mihi est
in eo quies animi, officii diligentia. Nemo in amicis
fide utitur promptiore. Hæc ita esse, si quid mihi
tribuis, velim credas. Si hæret animus, hortor exa-
mines. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHIUS AGORIO PRÆTEXTATO.

Est aliquid in querelis Fægamie filia meæ, quod
mihi ex voto fateor accidisse. Nam nisi futuras sibi
usui litteras poposcisset, ad scribendum defuisset
ocasio. Prælibo igitur salutationem, quæ meum
spectat officium. Reliqua pars paginæ ad causam cla-
rissime femine pertinet, quæ sibi ab hominibus
tuis nescio quid agrorum creptum dellet. Id ego loci
et meriti tui conscius, servidi ausu clam te epinor
admissum; atque ideo fide meæ correctionis facili-
tatem spondi, si ad te familiaris conquestio genus
injuriæ pertulisset. Quæso igitur temeratae posses-
sionis statum jubeas reformari. Si quid autem con-
troversie est, in pignoris nostri differatur præsen-
tiam, quæ secunda justitiæ tuæ recusat alios cognito-
res. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Quoties viris militiæ notis testimonia deferuntur, decet operam verborum facere compendii, quia nihil negotium est rebus cognitis immorari. Pro Cæsario nostri omnia facere, quæ probantur. Hunc ut pensi habeas, sperare magis debeo, quam rogare. Si quid ultra expetis, in alias litteras conferemus. Nunc mihi multiloquio temperandum est, cum satisfactum esse videatur, et illius voluntati, et tuo honori, et meo muneri. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Natura rerum est, ut qui balbutiunt, plus loquantur; affectant enim copiam pudore defectus. Hoc exemplum in me expetit, cui magna scribendi impatientia est, cum desit oratio. Duobus igitur pariter commitantibus, non putavi officio convenire, ut unis litteris gemina expediretur occasio. Erit super hæc judicatio tua, garrulusne justius dicar, an sedulus. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Amicorum orata curare bonæ frugis officium est, præcipue si non refragetur æquitas postulatis. Quorsum spectet hæc anteloquium breviter explicabo. Sabinianum clarissimum virum ita magnifico, ut quos maxime colo. Huic per impressionem nequaquam patior fratris sui liberis tutelæ munus imponi. Duobus enim privilegiis amolitur injuriam, maturitate ævi, et numero filiorum. Ea res publicis signata monumentis, necdum a proposita obstinatione ducit pervicacem petitionem. Nunc quia secundante fortuna in re hujus negotii spes recumbit; quæso ut ei virtute, qua celsus es, factum volis; cui vel in meam gratiam præstandus est favor, vel ad tuam gloriam juris prærogativa servanda est. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Unus adhuc superas ex summatis us litterarum, cui probari orationem meam laudis avarus optaram. Res excidit ex voto: utor teste, quo volo. Jam mihi comiti adolescentis voce clamandum est: *Quis me hoc e fortunatior, remansitque ad o plenior?* Nisi forte amor mei stylum tuum coegit in gratiam. Fit enim sæpe, ut judicii severitatem langat affectio, et amicorum facta dictaque ea indulgentia censeamus, qua plerumque singuli etiam vitia nostra diligimus. Sed hæc merito dicerentur, ni tecum faceret existimatio optimatum, quibus sermo noster auditus est: non quo sententiæ tuæ ex aliorum consensu quæretur auctoritas; sed quia non patet suspitionibus judicatum, a quo nemo dissentit. Videro tamen, utrum fides tua, an amor illas litteras scripserit. Mihi in alterutra conditione æque summus honor: sive ita magnifice de me iudicas, ut gratificatus videaris: sive ita es mihi diligens, ut sequi us judicare non possis. Vale.

A

EPIST. LXXIX.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Præsumptum aut compertum tenes, quanta sit mihi tuæ laudis antiquitas. Ea propter nihil fieri patior, quod actuum tuorum gratiam devenustet. Priscianus frater meus, cum primis philosophorum litteratura et honestate censendus, senatu auctore salarii emolumenta consequitur. Super ejus annonis dicitur orta dubitatio. Cui si nihil compendii optimatum voluntas ante tribuisset; eruditio tua fructum ferre deberet. Scis enim bonas artes honore nutriri, atque hæc specimen e se florentis reipublicæ, ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendatur. Quæso igitur, ne hac inquietudine, aut illius minuat utilitas, aut amplissimo ordini censendi auctoritas derogeretur. Interest famæ et gloriæ tuæ, ut confirmandi magis quam negandi commodi causa, de philosophi salario dubitasse videaris. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHIUS HESPERIO.

En tibi secundas litteras meas, et adhuc vicissitudo prioribus debetur. Dices viandi negotio impeditam diu operam scriptionis, et aliam forsitan multa causabere. Ego pro tui amore hanc veniam non gravabor. Sed eodem amore postulo, ut cum erit otium, mora necessarij silentij officio voluntario suppleatur. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Vitalianum clarissimum virum mei potius officij gratia, quam in adjumentum suum credo litteris poposuisse. Nam cum ipsi ad promerendum tantum amorem nihil ultra possit accedere; id tantum videtur egisse, ut mihi ex munere conciliatio tui uberius proveniret. Cape igitur delibatam cursim salutationem: cui si facundia largiore responderis, in exemplum copiæ ingenii mei maciem provocabis. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Sum quidem silentij tui vehementer impatiens, quod genus querelæ amantibus familiare est. Sed proximis litteris tuis desiderium meum expletum esse confiteor. Itaque habeo gratiam, multoque opere te obsecro, scriptioni frequenter indulgeas. Hæc enim sola officia nullum faciunt de assidui ac fastidium. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Religionis indicium est, quod me taciturnitatis incessis. Sed velim credas, infortunij fuisse, non voluntatis, quod diu officio scriptionis abstinui. Nec puto ignorare te, quatenus in nos fortuna sævierit, quæ me amantissimo atque optimo fratre privavit. Proinde, si dies longior sensus tanti doloris excerneret, familiaribus litteris sollemnis cura præstabitur. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHIUS HESPERIO.

Quoties tua sumo colloquia, quædam ante oculos

presentiæ tuæ imago versatur : atque ideo uberio-
rem capio voluptatem, quod et tui officii, et mei
meriti sentio vigere monumentum. Sed ut promptior
circa me hujus muneris diligentia perseveret, etiam
ipse curam defrendi sermonis arripui, frequenter
expertus, dilectum religiosi animi incentivo vicis-
tudinis provocari. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS HESPERIO.

Tandem bonæ valetudinis compos, quæ a me huc-
usque disenserat, nunc te societate commoditatis
impertio, quem præteritæ sollicitudinis participem
habere vitavi : etsi scio ne illo quidem tempore, quo
officium meum morbus inhibebat, ab hujusmodi
munere temperatum. Restat, ut observantiam vi-
cissitudine munereris. Ea namque res et tuam eu-
ram prohibet, et refectioni meæ adjumenta sufficit.
Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS HESPERIO.

Utrum Mediolani etiam nunc tibi posito pagina
ista reddenda sit, in ambiguo colloco. Peccari ta-
men in amicitia fidem credidi, si litteris tuis mu-
tuam honorem destitisses. Nihil ergo cunctatus
commisi eventui solemnem hanc et simplicem dictio-
nem salutis; quæ si in manus venerit, fac, oro, ut
pervenisse litteras meas sermonis tui recursus os-
tendat. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Si facultas ad scribendum sæpe suppeteret, vo-
luntas nunquam deesset officio. Hujus rei evidens
certumque documentum est, quod ubi primum amici
communis fida affulsit occasio, libens scribendi mu-
nus arripui. Intollexi enim jucundiores tibi fore litem-
ras, si has tibi familiarior tabellarius reddidisset; qui
non solum epistolam, sed insinuationem quoque ac-
tum meorum fideliter exhibebit. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Nunquam in me parcam, quod tuo animo obse-
quar. Novi quam sis sermonis mei exoptans. Pro-
pterea decrevi cum animo nihil supersedere litteris
porrigendis, nec expectare vicissitudinem, ne scri-
bendi tardior fiam. Sed ut ipse metui, ne mihi foret
flagitio, si tacerem; sic velim tu caveas, culpam dis-
simulatæ familiaritatis accendere. Quod te curaturum
liquido habeo compertum; quia non minus ingenium
tuum quam meritum meum cogitans, nequeo tui amo-
ris esse diffidens.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS ANTONIO.

Non incognito quidem nobis eloquii splendore ni-
tuisti; sed magnis rebus accommodata, et majestate
scripti aptata, gloriam, quam magisterio ante qua-
sisti, recens auxit oratio. Nam præter loquendi pha-
leras, quibus te natura ditavit, simile quiddam, pla-
neque conveniens auribus patrum, gravitate sen-
sum, verborum proprietate somisti. Denique etiam

ali, quorum Minerva rancidior est, non negant, fa-
cundiam inam curiæ magis quam cavæ convenire.
At illi, quos cothurnus altior vehit, et structurarum
pegmata delectant, neque tristem soliditatem, neque
lascivum leporem consona laude celebrarunt. Hæc
sunt enim condimenta oris et pectoris tui, quod nec
gravitate horres, nec venustate luxurias; sed ratione
fixus ac stabilis germanus colores rebus obducis.
Nolo igitur expectes judicium meum, ne amore de-
linquam. Quid varia ingenia senserint, res innotavit.
Fuit enim in illa ratione, quod unusquisque diligeret,
et pro ingenii sui qualitate laudaret. Quare sequero
cæpta felicia, et te in omnibus æmulare. Nobis ad
testimonium religionis satis est non si'isse sententiam
cæterorum. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS ANTONIO.

Etsi amore prævenior, ne sim circa te avarus of-
ficii; nunc tamen libentius, quam sæpe alias, scri-
bendi munus insisto. Primo, quod ab illo fratris
nostri Marii, quodam vitio carere non debuit. De-
hinc, quod litteras meas putavi plusculum com-
mendationis habituras, si tibi per eum, quem sancte
atque efflicte diligis, redderentur. Fit enim plerum-
que, ut levis rerum portitor festivus exornet. Alia
quoque de causa studii mei ardor incanduit; quod
terum super talis viri laude pavari gratulandum, qui
et provincia suburbana tantum reportat publici desi-
derii, quantum reliquit exempli. Non dicam doleo,
ut pote subpalpandi nescius. Viget in eo vena fra-
ternæ. Eloque magis lætum est, ut discessum ejus
impatenter feramus, qui in uno fui videbamur am-
bulos. Vereor protelare testimonium meum, ne ma-
gis laudi ejus obsecutus judicer, quam patri. Nam
quorum mens honesta est, eorum lubecula frons
est. Tu de paucis conjice plura, quæ nunc susurrare
non decuit, sed per alium scribere non pigebit. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS ANTONIO.

Dulium te, mi frater, indulgere mirabar.
Ea res impendio augebat dolorem, quod ipse morantur
scribendi observantiam neglegebam. Simul atque ac-
cepi litteras tuas, animum subiit læticia, querela de-
seruit. Amicitia enim cito sanatur officio. Tu quoque
ita paginam mellis eruditissimi oris obleveras, ut que-
libet offensa tanquam Lethææ poculo iningeretur.
Verso igitur stylo gratiam fateor, qui expustulare me-
ditabar, adjiciens postulatum, ne unquam superse-
dere litteris perseveres. Quod si scribenda defuerint,
mihi satis erit, ut tibi gratuler sospitatis. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS ANTONIO.

Dulce certamen est officii : et ideo jure ambo exi-
mus, ne alternis viceremur. Gratulor igitur pares
nos esse, non solum affectione mentium, sed etiam
vicissitudine litterarum. Curabo tamen posthac, ut
obsequii mei trinita, et libra præponderet, ne videat-
ur inertia quoddam esse studium, semper æqua
lance censeri. Itaque scribam sæpius, modo fideliter

comendantiam non desit optanti. Ita fiet, ut et ipse A
 laudem sedulitatis affectem, et te curis publicis occupa-
 tum, ad rependenda colloquia assiduitate sollicitem. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS ANTONIO.

Sanctum Zenonem commendare non debeo, quem scio ad elicitelam tuam et amicitias pertinere. Sed in eo tanta morum probitas est, ut laudes silere non possim. Itaque virum bonis omnibus merito suæ sedulitatis acceptum, queso etiam me precante propensius fovere digneris; præstaturus et tuæ famæ, quæ debet omnium ore celebrari, et interventui meo, ut has litteras sibi profuisse subintelligat. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Laudentur incogniti, ut eorum merita in occulto sua testimonii splendor irradiet. Mihi impræsentiarum supersedendum est inujusmodi scriptione, ne incepti frustra sim, si fratrem meum Palladium spectatum bonis omnibus, facundiæ atque eruditionis astipuler. Deline cauto opus est, ne impar tanto viro precatio, neque cum cui defertur, æquiparet, et meam operam devenustet. Quiesco igitur has partes, et hoc unum tibi persuasum volo; mereri famandiam Palladii, ut doleamus, quod urbi negatus est: mereri amabilitatem ejus, ut quod accitus est, gaudeamus. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Quod nullas sumpsisti litteras tuas, cum mihi a principibus æternis legenda in concilio patrum delegaretur oratio; scio non fuisse fastidii tui. Nam bonæ et exploratæ amicitiae, vel si cesset officium, satis tuæ æstimationes sunt. Propterea talionem referre vitavi, veritus, ne quod tu invito feceras, ego offensus crederer reddidisse. Longe enim diversa conditio est sortuiti, quam affectati silentii. Res quidem una negligitur: plurimum tamen refert, quis eam quasi occupatus, quis quasi oratus omiserit. Sed de hoc satis habeo dictum. Nunc, si me amas, vel quia me amas, (nam referri confido, quod defero) constare apud invictos principes gaudium meum, qui humane voci divinas litte as crediderunt; quorum victorias ex mei oris promptuario senatus audivit. Fac veniat in mentem, quis ille dies illuxerit, quo quasi ex media profectus acie auribus et animis omnium salutarem nuntium primus infudi. Olim cum res Romana aduræ militaris potita est, Potentes gemini apud Janturæ lacum prelii secunda vulgarunt. Eos quippe præcoram voluminum fides tradit, ahels equis, plenos sudoris et pulveris, lana belli post tergum relecta, indicium affectasse victoræ. Item nunc mihi sacro iudicio factus est honor. Ita quantum gratiæ Castores adepti sunt, tantum principes præstiterunt. Hæc pro me copiosius et ornatus, quantum es lingue melior, apud auctorem beneficium prosequeris. Habes summam voluntatis meæ; cui si quilibet commendationis inspira-

veris, cæteris ornamentis animi tui adjicietur decus presentis officii. Vale.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Studium quod scribendis orationibus exhibeam, premio laudis auxisti. Vetus quippe sententia est, Artes honore nutriri. Quis autem tam cumulatus honor, quam palma dicendi? Ergo etsi intelgo, quod nostri amore fallaris; tamen titulum præclari testimonii alio calculo veterum more signabo. Non enim mihi ex ore jejuno tributa laudatio, sed de facundia penu boni iudicii fructus arrisit. Verere indulgere verbis præconii tui, ne gratificandi operam mutuum credamur adniti. Vale, et ut es nostri diligens, religiosam observantiam persevera. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Mæ litteræ, quoniam acceptæ sunt tibi, crebrius comneadunt. Nam ut respondeas, non laboro, si quidem videtur injurium flagitare officia, quæ sponte religiosus animus pollicetur. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Dudum mihi nullus literis tuis honor factus est. Quærerer de silentio tuo, si de religione dubitarem. Sed quia amicitia usu credita, et expensa docueritis; periculo suspicionis aliena est. Intellego quidem per occupationes publicas inhibitam diligentiam scriptionum tuarum: verum, quæso, intermissum munus instaures. Stabit apud me gratia tributii officii, quasi nulla negati culpa præcesserit. Vale.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Si quando mihi apud amicum testimonii dictio est, cohibeo operam plus loquendi. Nam quid religio ubi agit, desideratur oratio? Fero igitur ad te nudum de familiari meo Pontigano, sed fidele iudicium; quem nisi amore nostro dignum probassem, minime tuo traderem. Mens ejus in aperto est, vita special ad laudem. Seis certe, nunquam me faciliorem favoris esse, quam veri. Horum omnium fidem confirmabis, cum in illa plura repereris. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Instaurant dolorem sera solatia, et ideo mutuum D
 silentium calamitatibus nostris præstare debemus, ne fortunæ vulnera, quæ cicatricem processu temporis ducunt, intempestive contractata erudescant. In alia potius sermo vertendus est, quæ te ad curam sanitatis hortentur. Omnis quippe internus dolor corporis lie-mali crescit injuria: ac nisi iter apricis diebus et aëris salubribus egeris, male metuo, ne vitium contemptus exaggeret. Nunc ea, quæ remedio accommodare credidisti, vel quæ nobis commendavit videnti exploratio, ad te misi; inter votorum summam constans ut remedium totum necessitatem spontanea incelmitate prævenias: aut si quæ morbi reliquæ fuerint, his orationibus tergeantur. Satis autem muneris communi amicitia dabis, si sollicitudinem, quæ

mili ex ægritudine tua oborta est, prosperiore nuntio A
nil il moratus exemeris. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Video, consul amplissime, quantum mihi amor
tuus honoris imponat. Jubes te adeam, et coram de-
fruar magistratus tui gaudio. Quo pacto istud possum
negare, nisi ea religione ignoveris, qua vorasti? Nam
quid agam fortunæ dubius, cum hinc invete ato obse-
quo honoris, hinc luctu amissi fratris impediar? Duæ
mihi simul dispares personæ offeruntur. Qui fieri
p-est, ut os unum contrariis affectu nibus induamus?
Proinde animi æquus hujus oneris facito mihi gra-
tiam. Fortunati sellam tuam læto agmine prose-
quuntur. A. spiciis tuis quivis fati integer amicus intersit.
Me sinito interim tempore aut ratione decoquere vru-
dum dol-rem. Quid, quod etiam parentes mihi in
communi mœre solandi sunt? quorum ærumna gem-
inabitur, si illis tam immaturæ peregrinationis meæ
cura jungatur. Esto igitur promptus ad veniam. Certe
si putas arguendum, quod desimus, fortunæ meæ
potius irascere. Illa iniecit manum, illa invitum re-
traxit. Ita tibi non persuadeat, ut est eadem dea im-
petens, me noluisse proficisci. Vale.

EPIST. CII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Mediolani te agere ante litteras tuas fama pertule-
rat, quæ nihil ignorari de conspicuis viris patitur.
Sed quid juvat desiderantes, quod pervectus in pro-
xima nobis negari? Æquius ferebam longinquæ tui
separationem. Spes enim præsentis tuæ magno in-
tervallo negata cessabat. Nunc expectationem no-
stram vicinæ facilitate sollicitas. Nec te excusare col-
legis interventus Alpinum potest; eo quod justior no-
bis ad querelam facta est via, quo tibi ad veniam
causa deterior. Sed dolori meo faciendus nodus.
Saltem posthæc epistolæ tuæ Romam frequentent,
Hyblæ aut Hymetti favis jucundiores; quarum me in
maximo fenore perceptio juvat, solutio defatigat.
Vale.

EPIST. CIII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Quidquid muneris in præsentibus contulisti, officio

videtur esse de'atum. Nos qui consulatu tuo varia
occupatione defuimus, amicitis honore affecti sumus,
non mercede præsentis. Ago igitur tibi oblatione
consulari gratias haberes, sed bona mente majores.
Et nisi verecundia tua verbis meis poneret modum,
latus evagarer. Atque ille sermo interim parcas
erit, memoria vero proflixior. Vale.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Tuæ quidem virtutis est, omnes qui Palatinis sti-
pendiis entescunt, juvare præsidio. Sed specialis a
me viri optimo Romano cura debetur, amicitis gra-
tia, quæ inter nos longa adolevit ætate. Quare si
quid testimonio meo tribuis, nolo dubites, deorum
esse, quem diligas, et quem maximis officiis mun-
eres. Certe si examen de eo habere digneris; pronun-
tiabis meis litteris defuisse, quæ in illius meritis in-
venies redundare. Vale.

EPIST. CV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Ne otiosum penitus arbitreris, committo eruditioni
tuæ vigiliarum mearum testem libellum, quo nuper
in senatu sustuli civium secunda suffragia. Vides quo
præjudicio antevertam gravissimi examinis tui severi-
tatem. Non sty i mei meritum prætendo, sed ordi-
nis judicatum. Communis mihi et auctoribus meis
causa est. Scient omnes, aut consensum tuæ de no-
bis sententiæ, aut contumeliam suæ. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Posse aliquid amicitis æstimor. Hinc spes oritur,
quæ Theophilo clarissimo viro tuam opem de meo
sermone promittit. Quid igitur ejus commodo veli-
mus, in aperto est. Effice, oro te, ut cum fiducia
mei non videatur esse frustrata. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Alexander vir ornatissimus sortitus provinciam
præsidialem, putat honori suo incrementa præstari,
si tuo amore potiatur. Quare desiderii sui me ascivit
interpretem, sciens apud te tantum loci esse litteris
meis, ut hæc commendatio maximi testimonii instar
habeatur. Vale.

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI SALUTEM.

Hic ille est Paralius, cui accusator pater quantum
discriminis movit, tantum laudis paravit. Multis enim
questionibus, et quod est potissimum, principis ore
purgatus senator, arguere non potest parentis im-
pian voluntatem, quæ illi præstitit innocentiam cla-
riorem. Hunc si amare possimus, imperatoris nostri
testimonium lege, ut advertas feliciter factum reum,
quem sic videas absolutum. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Taceat prod'ga laudis vetustas, quæ Apellem,

D Zenxim, vel horum similes, ut quemque ætas tuæ,
voluminum honore dignata est. Mihi erga Lucelli præ-
dicationem sermo pareior, fides major est. Quid enim
juvat indulgere verbis, cum rem liceat experiri? Sit
igitur de hoc tua existimatio, qui bonarum artium
spectator semper fuisti. Ego Lucillum modestiæ meræ
atque honestatis astipulor. Videturne tibi dignus
esse, quem diligas, cujus gravitas sponsore me nitur,
ars et eruditio te ipsum judicem meretur? Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Fratrum negotia velle cognoscere pia et honesta
curatio est. Lubens igitur respondebo quæsitis. Ca-

puam multo imbre pervenimus. Ille triduum commo-
rati ad levandum laborem, Terracinae prius, et post
vulturni Formias continuato petivimus excursu. Fors
fuit, an possit huiusmodi tenuis ejusdem nos praedii an-
nona retinere. Vos interea, peracto quod Romae agere
destinatis, Appiam diis auspiciis inchoate, ea di-
mensione, ut iter nostram proximis vestigiis urgeatis.
Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Volo quiescas, et curarum vacuum otiosis. Nam
mibi vir honestus Antonius fecit indicium, legationis
Africanæ consilium torpuisse. Accessit ad fidem nun-
tium, quod similia super hoc negotio recentes amice-
rum litteræ pertulerunt. Num est aliud, quod scire
postules? Imo vero, ut mea fert opinio, vel primum
hoc tibi debuit indicari. Ubi e Campano havena solvi-
mus, pene albente caelo majore ope remigum, quam
ventorum favore, Formiam litus accessi. Jam sol
meridiem frugerat: amicorum, quos minor cavis
accepit, tardior navigatio fuit; incertum vento ob-
stante, an per negligentiam ministrorum. Hæc interim
ratio scribendi suggestit. Corabo ut frequentibus
litteris merear de te similis officii diligentiam. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Delati Formias post multam partem diei, cum vos
ejus rei sollicitos crederemus, percontationem ve-
stram descriptione prævertimus. Nec magis de naviga-
tione fuistis anxii, quam trepidabamus, ne diu essetis
incerti. Quod igitur responderi posset litteris vestris,
prior sermo consumpsit. Nunc aestimate quanto no-
stra de vobis melior fuerit indicatio, quam vestra de
vobis. Contemplati enim sumus magnitudinem solli-
citudinis vestræ, priusquam litteras mitteretis: cum
idem mitteretis, quia nos scripturos, nisi admonitos
non putastis. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Emensi hæc quoque littora, quæ post Formias in
Anximum porrigitur, havenam ac remiges non mora-
mur. Sed diis opus est, ut hic reditus vester nihil
reperiat pernitendum. Frequens enim sermo est,
teani victu in turbas plebem moveri. Nec ulla spes
datur, presentibus angustiis copiam posse succedere.
Annus ubique ad famem proximus. Classis in alios
conversa cursus. Aestas prope decessit autumno.
His, me hercule! uti præfatus sum, deleganda est
hujus incerti administratio. Hominum autem remedia,
diu dissimulata, jam serena sunt. Vos valete, et litteras
sperate meliores, si fortuna urbis nostræ secundis
lucis mutaverit. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Fortætotum te comprimis hoc in tempore julia-
reum, quod exemptus patrie incommodis otiosis.
Nisi seron homo, cives et in similes gravius ferre
adversa, que non vident. Ea quippe rerum natura
est, ut quicquid ab altero cognoscitur, asperius et

A majus habeatur. Adde quod integer animus potat
innocentiam suam minor, si periculis suorum desit.
Hæc ergo, non ut recerem reditum tibi suadeam, sed
ut noveris in communibus malis nihil esse, quod
præferas. Quid enim juvenes rempublicam, quanquam
omnium prudentissimus, si recires? Jam primum
consilio locus nullus est, dum in deliberando per-
sona consentium pondus sententiis facit. Quando res-
sistitur potiori, quando ceditur pari? Delinæ præsens
status non sapientiam, sed fortunam requirit. Defe-
ctum timereis annonæ, pulsus omnibus, quos exerto
et pleno ubere Roma susceperat. Fors fuit, ut his
remediis convalescamus. Quanto nobis otio provin-
ciarum constat illa securitas? Diu patrii, facite gratiam
neglectorum sanctorum! Miseram funem pellite.

Quantumprimum revocet urbs nostra, quos invita dimi-
sit. Plura tecum loqui, quam necesse est, de adversis
communibus non libet. Cura ut valeas, et quicquid
humana ope majus est, diis permitte curandum.
Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Redditæ sunt mihi prius litteræ tuæ tam breves,
tam festinatæ, ut iter tuum viderentur imitari. Sed
si mihi credis, non est in illis desiderata prolixitas.
Omnia enim, quæ de amplitudinis tuæ prosperis
nosse cupiebam, succinctis enumerationis complexus
es, quanta valetudine vigeres, quo celeritate perve-
ctus sis, quid in æterno principe serenitatis inveneris.
Ausim dicere, uberiorem rebus, quam verbis

fuisse illius epistolæ paginam. Nam multa erant
quæ gaudere deberem, cum essent pauca quæ lege-
rem. Tu tamen post hæc memento, etiam familiares
chartas rigare fecunditæ tuæ copiis. Neque enim te
exhaurit, quod aduentium preces indefesso absolvis
affatu, quod venerandi principis mentem loqueris et
oracula. Sint ista prima; nec tamen sola. Tantum
namque publico usui a te patior impendi, ut nihil
solatiis meis detrahas. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Et tui cultus, et mei officii gratia quælibet ad scri-
bendum amplectenda esset occasio, tantum ahest,
ut eam præterire debuerim, quam civis ingressit.
Agnoscis enim de septem montibus virum; et domi
cognitum humilitate generis, et foris ætate militie:
pro quo mihi apud te loqui longum non est necesse.
Commendatio enim præstari debet incognitis. Huic
vero ad conciliationem gratiæ tuæ sufficit, quod et
Romanus et amicus est. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Justitia quidem suffragium non requirit; sed ani-
citarum plerumque respectu causarum celeritas ad-
juvatur. Quorsum istud, inquires? Ut noverit eximia
dignatio tua, sperare quidem virum laudabilem (Ca-
rissimum ex comitibus), de negotii qualitate, quod
optatum exitum possit adipisci; sed intelligere, ces-
suram sibi aliquid ad reverendum studium cogui-

toris, si meis litteris fulciatur. Quæso igitur, ut ejus, quem fraterna affectione complector, orata promoveas. Quæ ideo commendanda suscepti, quia mores potentis expendens, æqua esse presumpsi. Vale.

EPIST. XI.

Ad idus Novembres Romam regressus (nam te quoque idem esse facturum putavi), adventum tuum impatienter opperior. Et sane scio litteras meas tibi haud longe ab urbe reddendas. Nam sanctus Patricius, quem præsulem itineris tui esse voluisti, brevi te affore nuntiavit. Dil vertant bene! Pro tempore pauca libavimus; sed fabulis plura servamus. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Spatiari in foro Urbis æternæ post acceptas a me litteras plerosque cognovi, etsi nimis vercor, ne quid fraudis admiseric simulata properatio. Merito apographa epistolarum mearum, simulque hominum nomina relegenda tibi subeci. Tu vicissim mihi de singulis aut impleri officii fidem nuntia, aut violatè prode perfidiam. Non minore sane cura cuj us cognoscere, an ænes obsignatas sumperis eo annulo, quo nomen meum magis intelligi, quam legi promptum est. Nihil autem fuisse, quod metuum publicari, docensis exemplaribus judicabis. Nec est ulla inter nos causa secreti. Aperto pectore officia pura miscemus. Nil in conscientia latet, quod scriptorum cuniculis occultatur. Sed æquum non est ut simplicitati nostræ sinamus illudi. Neque enim diligencia mea debet admittere proditorem, quia cautio præstitit ne timerem. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Cum civiles et bellica laudes domini nostri Theodori styli honore percurrerem (magis enim contigisse me omnia, quam satis fecisse singulis fateor), etiam lege ejus bonis pacis amiscui; quas ut non eorum præcis ademisse admirationem, ita reservasse novis partibus gloriam non putabam. Verum hæc ricens sanctio de fideicommissis, et concellorum commodis ab optimo principe in æternam repudiatis, tantum claritudine egreditur lucem superiorum, quantum angustus est regenti sibi, quam subditis modum ponere. Atque uti iam privata avaritia mentem latoris intelligat, et mores de legibus trahat! Neque enim latet, quid sponte ceteros velit facere, qui suscepta compendia primus exheruit. Ego certe vercor, ne improborum sitis ad rem existimet pertinere quantum caducam; fiatque innocentium causa deterior, si ad eos tantam falsi redeat occasio, qui neque lege, neque pudore cohibentur. Ergo quia dominorum conditio restrictior est, privatis cupiditatibus medicina juris occurrat. Frigent jandia apud homines criminosos vetera decreta, quorum vigor cum laboribus suis occidit. Tantum denuo legibus severitatis addendum est, quantum flagitia creverunt. Alòquin, si majoris partis descriptæ emendatio; frustra se asperis sanctionibus solus imperator

Astruxit, qui semper bonus et integer moribus fuit. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Aureliam filium meum, qui nunc cohortes urbanas gubernat, in amicitiam te jubente suscepti. Unde factum est, ut ei commendationem, quam prius de te meruit, non negarem. Neque etiam tibi videretur oneri fere, quod ipse fecisti. Petiit autem potentissimi juvenis de infortunio socii tui nata est, cuius iste factum non tuerur, sed lapsum desiderat sublevari. Facito quod soles rogaris intui, et si quid negotio justitiæ deest, remitte pietati. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Moderatissimis et tui amantibus viris Marcello et Romano, magis ex usu amicitiae, quam in effectum commendationis litteras dedi, ne quid apud te alicuius jam probatis. Nosti hominum reverentiam, diligens studium, de officiorum varietate non dubitas. Quis ergo locus testimonio meo superest, cum tuo de illis iudicio nihil possit accedere? Et tamen, si eorum sibi addi plena patiuntur, quæso subintellegant meis precibus auctam circa se tuam gratiam. Ita fiet, ut mihi quoque acceptum referant, quod ipsi a te sine astipulatore meruissent. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Si necdum filii mei Nicasi laudabiles mores et honestum institutum didicisti; accipo læplesiimum vadicionium, nomen Pronotum, virtute et humanitate conspiciam: eoi jamdiu natalis familiaritate otatur, et bona optimi juvenis de illius expende iudicio. Justa enim conjectura est, quæ de amicorum pondere et æstimatione colligitur. Nam meæ astipulationis minor causa est, cum superioris persona præponderet. Cujus honori tribuendum est, ut a te, non ut novus subdendus examini, sed ut jam probatus habeatur. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Solet generalem salutationem familiaris sermo præmittere. Hanc ergo impensius tibi veto optare studeo, quam stylo dicere. Ergo ad vicem verborum solemnium scitu digna complector. Filii nostri in sicut avic etiam nunc morantur. Da veniam, si annis gravis, et interim solatio tuo carens femina, tenaciter retinet secundum levamen ævi ac solitudinis suæ. Nos tamen alteri eorum viæ instrumenta, alteri in societatem consilii comitem præparamus. Tibi peregrinationem senio esse, invites audivi, vel quod est dictu dignius, parum credidi; cum patriæ bona et pignorum gaudia in optimi principis dignatione possideas. Quare abjice Baianas cogitationes, et virtuti in fructuosam quietem. Omni otio labor hic tuis lætor est. Anplectamur moneo amabilem sub amante militiam. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

(Conjunge cum hoc epist. 54 et 55 lib. v.)

Ha votis in te meis felix eventus arrideat, ut ego graviter fera, fratrem Hephæstionem per te mihi cognitum, per se probatum, nescio quid amaritudinis incidisse. Et quia virtutum tuarum contemplatio facit, ut illius fortune applicem, quod apud te minore momento est; ad preces versus, ut tibi respondeas, famamque cogites, rogo. Præsta hoc contubernio, præsta iudicio tuo, ut tibi non desit patientia, si illi modus defuit. Nolo videaris despectu amici satisfacere cui-dam nuper Romam regresso, cujus apud nos querela auxit gloriam tuam. Certe Eusebius medicorum potissimus obsequio tuo a me traditus, et ad leniendas opportunas offensas, jam poterit amara condire: de ejus factis duo spondeo, nec Hephæstioni temperamentum, nec tibi defutorum esse solatium. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

En tibi filium nostrum, quem solatio decerpimus nostro, dum desiderio tuo cedimus. Tandem fultus caro levamino redi in gratiam prioris lætitiæ. Sed si accedis sententiæ meæ; ubi primum paternum animum visu pignoris foveris, ùtilia antepone juvendis, juvenemque ad civiles fascès contende dimittere. Quo tibi in castris coram duobus? Hæc consilii mei forma est. Facies ipse, quod prudentia majore delegeris. Plura enim videt, qui coram de rerum conditionibus judicat. Ego quod loquor, votum est: tu de appositis assuare iudicium. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Succurre fidei, quæ officiis amicorum debitorem me diutius non patitur. Fratres mei, Romani atque Magnillus, clarissimi viri, jam dudum me religionis meritis nexerunt. Et quamvis præmia non reposeant, quæ solet minor expectare fortuna, acrius tamen animum meum sæpius honestate conveniunt. Mentiar, si mihi ad præstandum deesse tempus allegem, quia potentia mea de tui honoris viribus astimatur. Fac oro, ut effectu honoris sui sentiant, pro concordia, quæ mihi tecum est, quidquid defertur uni, ab utroque deberi. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Officii mei ratio suavit, ut scriberem, quando ea est persona litteras redditura, ut plus de tuo iudicio, quam de meo speret auxilio. Itaque omnia, quæ mos est litteris explicare, ipsi potius narranda delecto: a quo amplitudo tua, et quæ de me cognita digna crediderit, et quæ ipsius fortuna possit, accipiet. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Reparassem jamdiu corpuseuli mei valetudinem, si frui agrorum salubritatem potuissem. Sed nunc intota est latrocinii suburbantia: atque ideo præstat macerari otio civitatis, quam pericula ruitis incidere. Læis tamen litteris proficere sanitatem meam sentio,

A quibus beneficia domini nostri Theodosii frequenter enumeras, et angeli merita tua magnis præmiis asseveras. Et illi quidem ad agendas gratias lingua tua sufficet. Ego pro mediocritate ingenii mei viro excellentissimo, nostrique in Flavianum voti socio, vicem laudis exsolvi. Sed etiam tempus est, ut ipsam illum redire patiaris pro quo obligati sumus. Quousque magistratum longinquæ provinciæ solatio tuo vindicæ? Nulla de uxoris utero causatio est, cujus expectationem maturus parvus absolvit. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Putabam tot monitis atque exhortationibus meis aliquid animo tuo accessisse tolerantia. Enimvero tu etiam reverendas necessitudines nostras peregrinationis sollicitas. Sed quid promovet ista conquestio? Non ferunt impatientiam tuam, quibus reditus in voto est. Vident enim sub quibusdam æmolis civibus excessum celerem nihil laudis habiturum. Quin assume constantiam, et quid deceat magis, quam quid liceat, expende: præcipue cum ipse fatearis, in amore domini nostri Theodosii venerabilis principis, omnium te carissimorum pignorum gratiam reperisse. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Simplicium agentem in rebus pene in porta Flaminia retentavi, ut ad te pauca, et non omittenda dictarem. Filius noster Flavianus Romam pridie calendis Martias venit, et brevi in Asiam secundis auspiciis ordietur, quod ideo par fuit indicari, ut sollicitudinem, quam de mora ejus læusque tolerasti, spes promissa detergat. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Abundas quidem consiliis: in omnem rei usum paratus, et sapientiæ cultus artibus, monitare non indiges. Sed fas est, ut meas quæque vigilias aliquid privati negotiis tuis conferre patiaris. Quare si quid præmediatum utrique nostrum stylus fraternus ingesserit, constantius exsequere, tanquam duobus probatum. Si quid ibi adhuc novum tegeris, a te inventum puta, quod ab amante suggeritur. Subjici capita rerum, quia complecti litteris fastidii fuga noli. Tuum erit insinuata trutinare. Ita enim meo officio functus sum, ut tibi iudicium reservarem. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Baiarum solitudine vehementer offensus, Puteolis malui commorari. Juvat enim nos istius loci salubris habitatio. Dehinc si adjuto Deo optata processerint, Capuam paratus excurrere, totumque hunc mensem Novembrem diversis Campaniæ locis atque urbibus deputamus. Hæc est nostri summa propositi. Sed ut animus aærior destinata promoveat, vestris aliquis erigendus est: quandoquidem sanitatis vestrae et felicitatis indicio nihil antiquius æstimamus. Verum hoc pro insigni religione sponte facietis. Atque ideo non est necesse voluntariis officiis aeneos exhortationis adhibere. Interea quod te, mi frater, ill-

re polliceris, vehementer amplector. Atque utinam A te domus tota comitetur! ut et nobis lætitiã pleniorem tribuat adventus omnium, et tibi causa non sit citius patriam recurrenti, desiderio et amore remanentium. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Quavis litteras meas sana prævenit, quæ exoneratum te publicis necessitatibus nuntiavit: tamen quo fidelior esset assertio, scriptis confirmo rumorem. Sed licet publicæ rei absolute lateatis, volo te adversum incerta muniri: videlicet ut sub Artorum confectione tuorum, si adhuc retines potestatem, vel vicariæ præfecturæ, quæ tibi poscenti æqua non deerit, diligentia tuæ ratio digeratur: quæ possit ostendere, quot numero animalia collocaris, et quo apparatu instruxeris mansiones, et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promoverit. Hoc enim testimonio adversum omnes vel fortuitas querelas vel affectatas insidias protegeris. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Argue, ut vis, rerum consilia post exitum, et mihi vitio verte, quod contemptum sui præfectura con-
 quæta est. Facile accusatur desertus auxilio. Atque ideo in me recipere malo erroris confessionem, ne aut amicos negligentia, aut adversarios asperitatis incessam. Fuerit fortunæ, non conscientie meæ, ut victos viderer, qui necdum cœperam litigare. At etiam scribis, causis similibus abstinendum. Vides quantum liceat eventui. Oblivus es morum meorum. Ego vero solita verecundia ignavam quoque jungam timorem, et litteris tuis agam gratias, quæ me deposita juris et amicorum fiducia, ad omnium injuriarum silentium cohortantur. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Pro optimis viris quisquis intervenit, non magis illorum videtur juvare commodum, quam suum commendare iudicium. Quare in eo, quod fratris mei Maximi desideria litteris prosequor, non tam illi usui, quam mihi laudi est. Est enim vita et eruditione liberalium disciplinarum pariter insignis, neque ulli præstantium philosophorum secundus, ac propterea tua familiaritate dignissimus. Cujus tibi negotia cum in rem missus absolverit, quæso ut humilitate, qua clarus es, justas petitiones ingravato auxilio prosequaris. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Quo animo acceperim Siciliense negotium vulneratum, facile conjectas, qui me noveris in alienis quoque iudicatorum iniquitate morderi. Quin etiam consilii imprudentis a te arguor ob amissa. Recte agis. Cur enim speravi contumeliam sacri auctoritatis vindicandam? Cur de amicis legitima et justa præsumpsi? Et quo redacti sumus? Justitiam perdidimus, dum expecto vindictam. Jam illud, quo pacto diluam, quod Probus mitior iudicatur, qui in præjudi-

cium vel invidiam possessionis meæ parvi agelluli retentionem cessit, cum illi tota mulierculæ promitteretur hæreditas? Nam referendi hæc sola præfecto Urbis ratio fuit; non ut receptorum appellacionum pœnam Siciliae rector exsolveret, sed ut injuriam suam sacri auctoritatis cognitor vindicaret. Nunc rescriberetur in causam, post victoriam meam, contra sententiam præfecturæ, cui pars adversa consentit. Si relatio ad fortunam negotii pertineret, et supplementa, vel refutatorios jurgantes dedissent; rogo, de quibus actionibus iudicabitur, quas in Sicilia post appellacionem meam pars una deprompsit, quibus tyrannicorum temporum gesta sociata sunt? Talis est invidia mei, et grata aliquibus reprehensio. Cedo adversantium voluntati, et domino nostro invictissimo principi Theodosio semper augusto dignare suggerere, non plus apud me divitias valere, quam famam. Bonum de me iudicium parentis publici, conservatoris mei, enervis antepono patrimonio. Si placet, ut omni mea hæreditaria possessione decedam, lex mihi erit, quidquid omnium dominus placata auctoritate censuerit. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Scio te amicum justitiæ, et amantem mei, et vereor ne suscipias ullum pro absentis existimatione certamen, atque in te aliqua odia detorqueas. Peto igitur quiescas. Erit fortasse copia mihi afferendæ quandoque veritatis apud æternum principem dominum nostrum Theodosium, cujus erga me favor ferit, ut aliquid interim moliretur invidia. Non puto bonis temporibus eam causæ meæ conditionem futuram; quæ sub tyranno fuit, ejus litteris ad Marcellini suggestionem datis homines meos seis esse multatos. Quod in panegyrici defensione non tacui. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Reddet tibi litteras meas, qui tuas mihi debuit exhibere. Neque enim eadem nobis silentii excusatio, quæ tibi suppetit. Te multiplex actuum publicorum turba circumsonat; ego ab omnibus negotiis feriatas, triste otium tero. Et quod tui honoris gratia ante faciebam, nunc meo assumo solatio. Levatur quippe ægritudine animus, quoties in officia amica dirigitur. Me ex vero, non ad gloriam loqui, recessio mea testis est. Nam cum dolore saucius æstuarem, sedem dominæ communis parentis quasi sanum aliquod Dei salutaris accessi. Nunc ejus consilio vulnus meum in cicatricem coovenit. Illius acquiesco monitis, illius ope respiro. Adsunt etiam cæteræ venerabiles necessitudines tuæ: et quod me præ cæteris juvat, tui quotidie blandam commemorationem sermo noster exercet. Qua de re inter Campaniæ terminos major pars ætatis agitabatur; quando et præsentia placet, et ea conditio est patriæ, ut qui excludi per improbus passumus, abesse interim velut ex nostro arbitrio debeamus. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Relatio vti spectabilis fratris nostri vicarii indignitatem deprehensi sceleris eloquetur. Atque ideo non est necesse, ut dictu et auditu nefaria noster sermo receat. Unum est quod mea petitio, et cæterorum vota desiderant, ut pro justitia tua inultum esse non suas, quod exemplo gravissimum erit, nisi ausus aliorum vehemens poena compresserit. Fama est, Ampelium et quosdam alios de Sardinia, ut asserit, senatores in crimen adductos, forum competens observare præceperis. Hos nunc audio ad aliud iudicium esse translatos. Quare si ipse ita a te remisceris iudicatum; æquum esse arbitror, ut statutis tuis adesse digneris. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Adornare te iudicium, quod sacra Deum matris appetent, arbitrabar. Tu in diei unius iter promotes, nosque et patriam post tergum relinquis. Illud, ut vis, amicorum facilitati: quos si hæc morderet injuria, in vicem male gratiæ saltem litteris absterent. Nunc vero officis incertum abeuntem, et blanda animo tuo fomenta suggerimus, cum tu omnibus curam rei familiaris anteferas. Nam recordaris hoc te præfamine epistolam texuisse: *Nihil hac ætate tractandum pensius domestici rebus.* Quod ego, dum contempler venam morum tuorum, scio ludo esse conceptum. Quando enim sublimitas ingenii tui curis vilioribus floeretur? Censeo igitur aliis dare verba mediteris, qui sanctum penetrabile animi tui nesciunt. Mihi uno genere satisfacies, si remotis epistolarum defensionibus ipse remeaveris. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Ego quoque in scribendo formam vetustatis amplector, nimisque miror, quod mihi Librari error obreperit; qui solitus epistolæ meis nomina sola præponere, usum simplicem novella adjectione mutavit. Sed id potius casu, quam consulto factum liquet, si recorderis, superiores nunquam istius modi titulo sorduisse. Et tamen etenique res accidit, gratulari novi aliquid oblatum, quod me a solito respondendi genere vindicaret. Quousque enim dandæ ac reddendæ salutationi verba blaterabimus, cum alia stylo materia non suppetat? At olim parentes etiam patriæ negotia, quæ nunc angusta, vel nulla sunt, in familiares paginas conferebant. Id quia versi ad otium rebus omisimus, captanda sunt nobis plerumque intentiva scribendi semina, quæ fastidium tergeant generalium litterarum. Jovit igitur me culpa, quam debui, et si non fallor, tibi quoque viam dedit inusitata referendi. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Ergo adeo complicitum est communi parenti, ut te longius, quam vellem, necesse sit detineri? An tibi urbanorum tanta spatia esse, ut expectationem

A meam pia causatione frustreris? Et revera mihi hic agitur, aut dicitur, quod bonus animus, et sincera natura possit amplecti. Sed utrumque ista sunt, si Romæ ageres, aditu inter nos inuito fortasse intescerent. Nunc graviores rerum omnium offensiones, ut pote solus, experior. Exempli causa unum accipe, de quo reliqua conjectes. Prætextato nostro monumentum statuæ dicere destinant virgines sacri Vestalis antistites. Consulti pontifices, priusquam reverentiam sublimis sacerdotu, aut longæ ætatis usunt, vel conditionem temporis presentis expenderent; absque paucis, qui me secuti sunt, ut ejus officium statuerent, annuerunt. Ego, qui adverterem, neque honestati virginum talia in viros obsequia convenire, neque more fieri, quod Numa auctor, Metellus con-

B servator religionum, omnesque pontifices maximi nunquam ante meruerunt: hæc quidem sibi, re sacrorum simulacris enuntiata noxam crearent, *invisatum consentibus.* Exemplum modo vitandum esse rescripsi, ne res justo orta principio, brevi ad indignos, per ambitum deveniret. Ne longum loquar, ipsa verba ad te nisi bonis probata, sed numero fortasse vincenda; licet in decretis pontificum non sit eadem forma, quæ curiæ est. Sed hoc quoque parvi faciet inscientia. Quod si tu adesses, multum duorum sanitas promoveret. Quare ubi primum ex incerto morbi parens communis emergerit, redde te mihi, ut nobis æquiores vitæ cursum faciant participata solatia. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Nequeo definire, quæ potissimum mihi describendi forma conveniat. Ea quippe jam diu intemperantia variorum rumorum; ut neque decipere falsis, neque sollicitare veris amantissimos mei debeam. Spes tamen, quæ rerum semper adversarum patientiam suadet, in tuto est. Et si aliquid commoditatis attulerit, nequaquam morabor index esse meliorum. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Filii mei Parthenii adventus nullis postulat commendationum lenociniis adjuvari. Sed accessurum gratiæ existimo, quod ejus præsentis etiam meus sermo conjungitur. Ex ipso Romæ gesto noscetur, licet scriptum fama prævenit. Neque enim res magis et insperatæ in secreto se esso patiuntur. In bonam partem plebs nostra mutat: adeo ut jugiter seditiosorum poena poseatur, et jam terga dederint insolentes. Multis non opus est. Neque enim quidquam narrandis debet derogare, qui rerum plenitudinem venturo ad vos iudici reservavi. Va e.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Horus philosophus, vita atque eruditione præcipuus, jam diu mihi carus et amicus est; et inter prima numerat dona fortunæ, si optimis quibusque iungatur. Studens igitur ad effectum desiderium ejus adducere, quæso te, ut et sui meriti gratia, et in

nonorem commendationis meae, inter familiarium A ipsos coram datores bonorum, gratiae instar existimant, ut nunc frater meus Pronius vadatus opinio testimonii tui munere audire properavit parti honoris auctorem. Commendarem tibi optimum civem; si poses parvi tenere, quem dudum altius protulisti. Suspendendum est igitur tuis verbis, quae suffragari proficiscentibus solent. Neque enim vana spes est validiora fore apud te merita praesentis, cum absentem favore respexeris. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ignatio meo gratulor quod vestra in eum diligentia tuo amore vincatur. Factum est, quod volebam: nam parem de illo testimonii cautionem praemiseram, quam sentire coepisti. Nunc si qua meorum actuum scire postulas, explicabit. Tanta illi est virtus, et utriusque nostrum ex familiaritate fiducia; ut et de me nihil possit ignorare, et apud te nihil oculere. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Voluntaria beneficia tua petere e praevonio, ut que tua sponte tribuis, ego videar impetrare, et bonum naturae tuae in gratiam meam transeat. Nicaeorum clarissimum virum Siciliae fascibus functum, sub custodiam adesse jussi. Hunc tibi et suae vitae integritas, et merita fraterna commendant. Accedit illi ad praerogativam precationis meae: qui etsi spero probitati ejus responsuram beneficentiam tuam; sedulo tamen postulo, ut sanctissimo juveni in bonam veritatem exhibitionis occasio. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Commendaveram tibi dudum Macedonii viri clarissimi filium, cum foro tuo nomen dedisset. Creto eam rem pro studio meo juveni commodasse. Sed quia parentibus nihil solis est, et efficacior quibusdam videtur petitionis iteratio: rogatus demum postulatum retexo, non ut novam caudidico benevolentiam praestes, sed ut jam tributam digneris augere. Meo autem nomine quaeso te, ne sic desiderium repetitum esse conjicias, tanquam me prius impetrasse diffidam. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Merita Sexionis, qui antehac Calabriam rexit, multi in bonam partem loquuntur; eaque propter, ut suffragio tuo a me committeretur, orarunt. Est humanitatis et consuetudinis tuae, aliis quoque placitos amore dignari. Ergo si nihil est, quod resistat precantium voluntati, effice, oro te, ut Sexioni apud te prosint et mea verba, et vota multorum. D Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Palatinos injuriae reos, quos Brutiis celsitudo tua praecipit exciri, miles de praetorio missus, exhibuit. Sed cum sacro auditorio eadem causa competeret, dominus meus, parens noster, praefectus Urbi, auctoritate juris et fiducia tui, personas sibi ac negotium vindicavit. Quod eo scribo, ut noveris apparitori justam subesse rationem, qui et parenti tuo cessit, et legibus. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Qui deum beneficio potiuntur optatis, venerari

ipsos coram datores bonorum, gratiae instar existimant, ut nunc frater meus Pronius vadatus opinio testimonii tui munere audire properavit parti honoris auctorem. Commendarem tibi optimum civem; si poses parvi tenere, quem dudum altius protulisti. Suspendendum est igitur tuis verbis, quae suffragari proficiscentibus solent. Neque enim vana spes est validiora fore apud te merita praesentis, cum absentem favore respexeris. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ferunt Socratem, si quando excidit cupiti, aut destinatis, id sibi utile, quod evenerat, restimasse. Nil incerti sui securus interpret, ea conjectabat esse meliora quae casus dabat, quam quae animus appetebat. Sequor sapientis exemplum, et in bonam partem traho, quod Saxonum numerus morte contractus, intra summam decretam populi voluptatibus stetit, ne nostrae editioni, si quid redundasset, abscederet. Nam quando prohibuisset privata custodia desperatae gentis incipias manus, cum viginti novem fractas sine laqueo fauces princeps ludi gladiatorii dies viderit? Nihil igitur moror familiam Spartae nequirem; velnaque si non facile facio est, hunc munificentiam principis, Libycarum largitione mutari. Nam gladiatura idoneos communi cura prospiciet; quae pars in apparatu quaestorio prior est, ut auctoramento lectos longus usus insitnat. Nostros, quibus ursurum lectio et comparatio jata pridem credita est, perfectos ad te temporis astivatione non ambigo. Sed si concensationem praepositorum avaritia retardantur, erit beneficentiae tuae moras, quibus tenentur, absolvere. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ope deum secunda navigatione et facili itinera ad destinata pervenimus. Appetebat commadum tempestiva hora convivii. Ubi curare corpora cibo coepimus; accurrit qui mihi amabiles litteras tuas, simulque a te captas e mari copias exhiberet, quae nobis esui mox fuere. Nam libuit indulgere genio, postquam parvulum nostrum periculo exemptum spes optata respexit. Habes omnem rem: cura, ut valeas, et patriam tui amantem quamprimum revisas, bona parentis, ut spero, venia, cui mox peracta lustrali solemnitate redderis. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ad tertium nonas Octobres primo lucis respondi litteris tuis, quas pro interjecto itineris, quo nunc distinemur, ante meridiem sumere debuisti. Sed ut scripta ad vesperam mihi redita prodiderunt, mento officium, meamque curam tabellarii lentitudo suspendit. Ego tamen huic morae succensere non possum. Defuisset enim tibi causa armenis iterandi, si mature responsa nostra legisses; quae confido jam tradita: nisi forte demum aliquis ex urbanis divitibus insessor viarum scripta nostra luctetur. Dii illos membris suis puniant! Nunc ac quaesita redeamus.

Humor, qui parvuli nostri pectus obsederat atque importunam tussim ciebat, magna parte tenuatus est: itaque spiramenta faucium libera nihil jam stridulum sonant. Deum benignitas velit processum sanitatis ejus in solido collocare. Nos ut a metu præsentium respiravimus, ita voto futura munimus.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Scribere hucusque non libuit, obstrepentibus imbecillitatum querelis, quas indicare vitamus. Hinc factum est, ut officium nostrum tua alloquia prævenirent. Postquam divina ope sanitatis bono frui cepimus, redit cura sermonis. Sume igitur litteras, seras quidem, sed voto tuo et proposito congruentes: quæ ut diu dilatae sunt, ita desiderium sui indicio meli re pensabunt. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Iter in patriam diis auspiciis ordiemur, quod tibi et ante compertum est. Sed religio monuit, ut diei quoque certior redderis. Cras igitur viam nobis disce relegendam. Et quia promissi servantissimus es, fac memineris ad publicum solemne contendere. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Emiseram prior scriptum, quod in manus tuas dudum præsumo venisse. Haud multum processit hora, cum aderat, qui a te mihi litteras exhiberet. Decursa oculis pagina requiri a me comperi diem ceptando itine i destinatum. Sed hanc eorum spontaneo sermone præveneram. Ergo respondenda consumpsimus. Quid superest, nisi ut gratuler nobis animos esse cognatos? Nam quæ te scire velle præsumpsi, priusquam quæreret indicavi. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Reditus ac recursus in patriam, qui semper omnibus gratus est, festinationi nostræ nequaquam pro expectatione respondit. Causas si desideratis, accipite. Jam primum ut communia domesticis præferamus, rem frumentariam nostræ urbis nulla auget invectio. Spes ipsa, quæ in adversis alere animos solet, recusat effugium polliceri, cum sterilis annus ne semina quidem terris commissa reddiderit. Delinc ut apud vos familiaria curam loquamur, urget Ostiense prædium nostrum militaris impressio. Nos legum inane nomen vocamus. Di viderint exitum causæ. Interea mordemur non metu damni, sed civitatis injuria. Collegarum tractatus qui me exciverat, æternis principibus legandorum in Africam virorum reddidit optoneu. Cessante ergo patrum deliberatione non vocamur. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Fungeris boni fratris officio. Sed desine memorem commonere. Notæ nobis sunt cæremoniæ deorum, et festa divinitatis imperata. Nisi forte me solam exsequi vicem tuam postulas, et ut assolet res divina

mandari: mihi tuum munus injungis. Fruere deliciis copiosis. Nos mandata curaturi sumus. Sed memento exactis feriis participes facere luxuria tua, quos tan toperare laborasti consortes habere jejunii. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Gratiosa est expostulatio quæ requirit officium. Sed cum in scribendo nunquam residem gesserim voluntatem, frustra neglectæ familiaritatis accusor. Utor in ea re testimonio hominum tuorum, qui dudum sibi epistolam traditam tabellarii vitio distulerunt. Volo igitur apud te servatæ amicitia mihi constare rationem. Nam vehementer injurium est, ex alieno peccato, nævum violatæ religionis attrahere. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Spe bonæ valetudinis mari vicina delegimus. Sed nec dum auras salubres ventis obhuctantibus experimur. Hinc pigrior est matrone ad sanitatem recursus: cui si quid refectionis dies melior adjecerit, opatum de ea iudicium non morabor. Urbanis negotiis, ut insinuare dignatus es, inquires, monitor securus illudit. Alieno enim periculo res inefficax et copia nocitura tentatur; ut cum vilitatis metus in angustias coegerit civitatem, tunc opum validis quæstum augeat avara venditio. Hosrinc homines arbitreris, qui plus amicis consilio nocent, quam inimicis odio obesse potuissent? Sed nos publico dudum opere perfuncti, aliena sileamus. Dii meliora procurent! neque enim gaudere dignum est, si qua mihi laus ex alterius errore proveniat. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

In maximis quidem rebus, quid mihi studii atque amoris impendas, frequenter adverti. Sed quoque crebri sermonis officia, ut pote ex intimo affectu deprompta complector: quorum assiduitas cultum circa te meum pari lance compensat. Jucunditas vero tanta est, ut fatear me alloquio tuo potius incitari ad desiderium, quam repleri. Ea quippe rerum omnium ratio atque natura est, ut quæ humanis sensibus blandiuntur, nequeant offerre fastidium. Itaque cum solvendis atque agendis gratis par esse non possim; facio quod solent improbi debitores, qui adhuc alieno aere depressi cupiunt secundo nexu fenoris obligari. Quare etsi numerosæ sint litteræ tuæ; non ut ingratus, sed ut inuneris tui cupidus postulo crebriores. Facile autem conjici potest, quam vicem colloquii otiosus ipse pollicear, cum ab o eupato hujusmodi officium impatienter exposcam. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Diu domo abesse decreveram, jucundumque otium cum familiaribus nostris in suburbano Arabianæ exigebam. Sed quia Fors versat humana, nec semper ex voto destinata succedunt: Praefecti litteræ rupe runt otium meum, quæ bonæ spei sollicita miscebant.

Speratim præsentiam meam per ambiguum poposcerunt. Non differo expectationem tuam. Collegarum tractatu senatum commoveri, sed et oblationem faciendam scriptis secretioribus indicavit. Nihil publicatum, nihil lectum est. Quantitas postulata rei excessit opulentiam erogitam. Vastum silentium cunctis stupor subitus imperavit. Quo longius procedente placuit in tempus aliud deliberanda produci, ne omitterentur absentes: quamvis ipse dixerim, Romæ, aut in proximis positos, vel evocari debere, vel consuli, reliquorum nomine, de oblatione futura, ut statutis ordinis polliceantur assensum. Habes omnem rem, de qua quid sentiam satis nosti. Tibi etiamsi causa communis est, procul tamen abesse, ad solatium proficit. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Paulo antea litteras dedi. Nunc reddo responsa, quia illis necessaria continentur: his salutatio sola præstringitur. Valemus, ut verum est. Si tibi omnia prospere fluunt, scriptiois fide commune bonum mecum participa. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Suburbanum prædium, quod viæ Appiæ adjacet, incoebam, cum mihi litteras tuas in hoc missus exhibuit. Nosti rura quæ loquar, ubi magnas aedes in augustis finibus collocavi. Illic dulce otium (si quid absque te dulce est) paulisper exegimus. Nunc Vestalis festi gratia, domum repeto, incertus maneamne cum civibus, an rursus in vicina concedam. Tu quid agere decernas (nam certe justo diutius abfuisti) debeo cognoscere. Vocat enim te in curiam nostram diis auctoribus quamprimum candidati mei designatio; cui supra omnes ornamento eris, qui nos vel affinitatis vel amicitiae officii prosequenter. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Vacui apud Neapolim soli, quod mihi ex tuo adjacet, ut aedes novas molirer, optaveram, tu mecum opera Lucellana partiris. Et ne verecundia retinet oblatum, negas tui juris videri, quod ego meum factor non fuisse. Patere, ut saltim gratiam tibi debeam. Neque enim fas est, mala fide me recuperare, quod passum bona sumere. Adjicis præterea lenocinia, quibus morbum fabricatoris irritis: geminam porticum, solido et incorrupto opere curvatam, multis in longitudinem passibus explicari; vicina esse quæ construo, et parvo ædificationis negotio quod intervenit posse misceri. Quid laboras adversus verecundiam meam? Ego quoque facio, quod recusas. Gratus sum muneri tuo: sed vereor ne, accedente sumptu, dum vetera navis nitimur æmulari, intelligam te majora velle concedere, quam me posse reparare. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ut habitus et criminis indicio est, Serapam non litterarum peritiam pollicetur: cujus si se meminisset

A exsortem, nunquam philosophis congruent in summississet ornatum. Sed de hoc vestra existimatio sit, qui talium rerum profectum notionem. Mihi religio fuit, negare verba poscenti. Facies itaque rem novorum tuorum, si ope atque humanitate fortunam peregrinantis adjuveris. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Postquam Gaudentio apparitori tuo indicem peracti a me itineris epistolam dedi, agens in rebus mihi apportavit sacras litteras spei et desiderio congruentes, quibus cognoscerem clare in aures publicas designationem consulatus mei debere proferri. Quid igitur eximio summi tui latitæ plenus exoptem, nisi ut simili mox fruamur etiam de te gaudium; quod spero B dominum nostrum Theodosium, venerabilem cunctis et præcipue bonis, solida in amicos dignatione facturum: siquidem dignum est, ut augustissimis honorum nostrorum patronus aquet dignitatibus, quos scit mentibus convenire. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Cresconio amico meo amorem tuum multa conciliant. Primo quod sacras litteras, quibus consulatus mei designatio tenetur, exhibuit; dehinc quod eum patria Africa non minus tibi, quam mihi cara commendat. Cujus mores cum primore loco censere debuerim, malui tuo examini reservare. Suscipe igitur, oro te, notum militiæ virum, qui se apicem felicitatis credit habiturum, si eum patrocini tui splendore illuminet. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Exercet me quidem votivis ac felicibus negotiis preparatio consulatus. Sed ut litteræ tuæ frequenter indicio sunt, tua pro me cura præponderat. Hortaris, moneo, cogis, ut quidquid potissimi magistratus functione quærni, accellerem; et cum sis mæ exactor industriæ, nihilominus omnia sollicitudini tuæ vindicas. Eritne tempus optatum, quo istam mentem paribus pro te officiis districtus æquiparem? Spero actutum florente republ. et propagato in ævum domini nostri Theodosii principatu, virtutes tuas fascibus munerandas. Tunc epistolarum stimulos non requiram, nec expectabo monitorem. A te enim didici sponte suscipere quidquid pro fratre curandum est. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Aspirantem præclara merita non requirunt: siquidem virtus sua luce conspicua aversatur auxilium commendationis alienæ. Ergo cum dominum et fratrem meum Licinium celebrem fecerit ad normam veteris disciplinæ gubernata resp., quid potest ei dignitatis adlicere privata laudatio? Hæc igitur præmissa parte, optimæ in amicos fidei ac diligentia virum, præcelso animo tuo opto sociare: non quod iudicium tuum serum ac difficile sit ad colligenda ingenia et explorandas voluntates honorum, sed ut

brevis inter vos usus et festinata discessio neget A
justum tempus examini. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI

Si amicitiae semper ratio deponat, cur mutua negotia alterius juvenis officis, quanto impensior utilitatibus propinquorum cura debetur, quorum nobis bona et adversa communia sunt? Quid quod sapientia causa cohortatur, ut quod debemus generi, tribuamus promptius aequitat? Quae me non minus pro illo, quam necessitudo commovit, ut ipse etiam comperio ex relatione vicioris spectabilis viri negotio judicabis. Nam quo res notior fieret, publicae epistolae malis exempla sociare, ne quid fiducia dicere per gratiam judicaret. Nunc, si tibi voluntas mea cordi est, praesta huic quaestioni maturam securitatem, B
quam pro justitia etiam me silente delerres.

EPIST. LXVII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Parva est commendatio scriptorum meorum, si Leontium familiarem innocens vita bonis quibusque conciliat. Suo igitur praeditus merito, astipulationis adminicula non requirit; et tamen abstinere non debeo tali genere litterarum, magis ut amicitiae satisfactionem, quam ei aliquid opis conferam. Tu tantum pro dignatione, qua clarus es, facto noverit gratiam sui meo quoque nomine esse geminatum. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Brevem necesse esse sermonem, qui properanti repente committitur. Quare et officio satis est et C
brevitati temporis congruit, ut circa te salutem omnium honore perfungar. Vicissitudinem vero efflagitare non debeo, quam mihi arbitror a viro amicitiae servantissimo etiam sine admonitione referendam. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Ut silere non possim, quoties stylum invitat occasio; ita si desit causa longioris alloqui, seriem paginae stringo compendio. Loquax enim copia est, quae in re usitata atque solemnium verborum redundat eluvie. Hae igitur dico, et vicissim peto, ut me prosperorum tuorum indicio muneris. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHIUS FLAVIANO FRATRI.

Humanitatis interest commendationem deferre presentibus. In Zenobio autem talis officii causa propensior est, cum sit familiaris meus, atque adeo illi debeatur potius quam praestetur affectio. Hinc patrocinium talis cupio provenire. Non primum est, ut meo suffragio diligatur; secundum erit, ut sui honestate complacatur. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Considerans, quod mihi amoris digneris impendere, arbitror Cyriaco domestico meo has litteras profuturas, quibus quaero ut commoditatem ejus prompto favore respicias. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Vir clarissimus Honoratus cumprimis mihi vitae honestatisque complacitus est. Credo judicium meum tibi aspersabile non videri. Id si ita est, neque me opinio frustra tui habet, futurum reor, ut ex praerogativa istius testimonii ad familiaritatem praeclearae unanimis tuae, quasi tibi etiam sedulo spectatus accedat. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Delectat eos frequenter affari, quorum animum mei amantem documentis habeo comprobatum. Cape igitur litteras meas, quas ideo libenter emitto, quia religionis tuae vicissim pascor alloquiis. Quae res tenere nos debet ad officia promptiora, cum tibi hinc commodi honoris largior usura respondeat. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Valentinianus protector dudum patrocinio culmine tui per me traditus atque commissus, domesticis occupationibus attinetur; atque ideo magno opere proposcit ob eundem sibi aliquod negotium per suburbanas provincias impetrari. Quare deus nostrum familiari meo desideratum munus exclude, aut impetra commeatum, quo possit a militari nota sub hac impetratione defendi. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

Cum in judicio praefecturae famosa causa penderet, Discolius, qui furti detulerat actionem, multosque nostri ordinis viros criminatione perstrinxerat, occulte cum reis inita pactione, non sine disceptatoris invidia elusit examen. Ad hujus investigationem missus apparitor, si praetorianorum adminiculum sortitur, praeclivior facultas retrahendi accusatoris evenit. Interest publicae disciplinae, simulque ad famam pertinere cognitoris, ut eum summo studio conquistum reduci in judicium sub custode praecipias, ne innocentiam senatorum obnoxia rumoribus suspicio decoloret. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHIUS FLAVIANO.

D Amor tuus in Domitium notus et validus ademit mihi commendandi ejus laborem; pro quo haec tantum dixisse suffecerit, mihi quoque eundem pro ea familiaritate conjugii. Quae res illi incrementum patrocinii tui, ut spero, praestabit. Probabiliorum quippe eum tibi faciet communis similitudo judicii. Interea nos uris saepe promissis, et diu speratis, sub ipso articulo muneris indigemus. Vix enim paucos catulos maceratos inedia et labore suscepimus. Et de leonibus fama continet; quorum adventus posset officere, ut messorum debetum congressio Ulybea repensaret. Hinciam panis malitiose et temere restitutum spontanea voluntas populi relegit in copia conditorum. Tota igitur omnia atque secura sunt, quae animum

tuum jure mordebant. Atque utinam sollicitudines A
quæstorias per successuum felicitas mitigasset! Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Editioni numeris nostri et usitata et insolita a te conferuntur; ita omnia ad conciliandam quæstori nostro plebis favorem et solemnium rerum largus et novarum repertor excogitas: ut nunc septem Scoticorum canum probavit oblatio; quos prælusio die ita Roma mirata est, ut ferreis caveis putaret advenire. Ergo et hujus rei causa et præterea munerum cæterorum, quantas possum, maximas gratias tibi ago: licet in his, quæ studiuse fratribus pro magnitudine animi tui tribuis, beneficium te non putes præstare, sed sumere. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Pais hominum compendiis et quæstibus gaudent; me votiva delectat expansio. Itaque avidus civicæ gratiæ, quæstoris filii mei sumptibus studeo aliud genus largitatis adicere, ut curulibus stabulis Urbis æternæ etiam quina mancipia largiamur. Et quoniam servorum per limitem facilis inventio, et pretium solet esse tolerabile; quam maxime te deprecor, ut per homines strenuos viginti juvenes prædicto negotio congruentes jubeas comparari. In quam rem solidos ad te misi, habita æstimatione hominum, quorum non forma, sed ætas et sanitas deligenda est. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Fratri nostro Andromacho omnes bonæ artes familiares sunt, sed præ cæteris fides, qua expectatus mihi tuum quoque judicium optat demereri. Itaque dum te expetit, iter imbecillitatis grave, gracilitatis suæ oblitus intravit. Hæc illi maxime causa fuit pro viribus, ut solet perumque animus spe et gaudio morbum levare. Advertis igitur quam prompto et patulo amicitiae sinu receptandus sit, qui tui desiderium suæ valetudini prætulit. Quid para? appetendus tibi foret, nisi te sponte sequeretur. Ergo accurrenti religiosam manum porrige; ut qui te novit virtutibus superiorem, communitate parentem sentiat. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Commendatum mihi a fratre meo Hilarie virum devotissimum Titianum; quo alio possum beneficio monerari, quam ut eum sancto pectori tuo non aspernandos precator insinuem? Et jam spero petitioni meæ ces-uram felicitatem, quando eo studio atque proposito es, ut instar gratiæ habeas, si tibi probabilis amicus accedat. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Filius noster Symmachus, peracto munere candidati, offert tibi dona quæstoris, et cæteras necessitudines nostras pari honore participat. Quæso igitur ut eius nomine dypticæ et epophoreta suscipere digner-

mini, qui apparatus ejus plura et præclara tribuisti. Præterea domino et principi nostro ad referendam largitati ejus sedulam magis, quam parem gratiam, auro circumdatum dypticum misi. Cæteros quoque amicos eburneis pugillaribus et canistellis argenteis honoravi. Tuæ igitur potestati, tuæ quoque arbitrio committo, ut opportune singulis, quæ missa sunt offerantur. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Multi a me conciliationem litterariam poposcerunt; sed quorundam meritis, aliorum precibus parem gratiam dedi: nec tamen vereor, ne tibi civium ignota distinctio sit, judicium de his commune recolenti. Dabis igitur in quibusdam verecundiæ meæ veniam, quæ cessit orantibus. Se jueris autem, quod scis de singulis utramque sentire. Puto ex his verbis, quo in numero filium nostrum Attalum spectabilem virum censeam facile dignosci. Namque ista libera et aperta discretio ei tuto credita est, qui non fuit in partem cogentum. Quare tuo ac meo nomine amicitias accurrentis amplectere; ut hinc in fractu sit cultus honorum, pravis dolari, quod similiter non diliguntur. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Jam pridem domino et fratri meo Alipio comitatu sacrum visere atque adire cupienti, sera quidem occasio, sed læta successit, ut eum consul accires, ilico in conspectum tuum alacer occurrit, ut beneficis votiva reddat officia et sancti animi tui freta nubem invidiæ superioris abstergeat. Quod illi arbitror ex voto esse cessurum. Neque enim tamæ ejus deesse aliquod patieris, qui securitatis cuncta tribuisti. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Recte et probabiliter judicasti, fratrem nostrum Titianum spectabilem virum consolatui tue interesse debere: siquidem æpitas postulabat, ut voti sui voluptate fruereetur. Nulli unquam nostrum tui amore cessit; quinimo semper primas sibi erga te partes observantiæ vindicavit. Itaque testem alium non requirit. Scit enim sibi plus esse loci apud tuum animum, quam posset meo sermone conquerere. Relinquo igitur eum fiduciæ suæ, quia nihil potest esse cumulatus. Hæc tantum subjicere contentus, me quoque tibi ejus nomine, si quid gratiæ ceperit, obligandum. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Facile fratrem nostrum Elpidium ad proficiscendum traxisset affectio, nisi eum unici cura retineret. Tantum quippe est in eo sinceritatis atque dulcedinis, ut illi soli necessitudines præferantur. Hunc ita spectatum mihi atque conjunctum, jussis tuis negare non potui: quia in talibus causis major apud me cæcendi voluptas est quam fruendi. Suscipe igitur aman-

gudio adventorum, negari a te non oportere resistentibus, quod præstatur accitis. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Peregrinari mihi tecum videor, si quando cursus atque recursus tuos licentibus narrator insinuas. Ita cognitiones nostras religione allicis, et nitore sermonis illum nas, ut quiddam explicat affatus tuus, id no ter quodammodo visat affectus. Quare firmam vale. o lucem tuam tenemus, reditumque felicem votis jugiter comprecamur. Nam qui amorem in nos tum æquiperare non possumus, solvimus votis, quod nequimus o licis. Salve igitur, mi domine inimitabilis, nosque et generaliter cum cæteris, ut nunc facis, et speciatim cum clarissimis, ut solebas, his muneribus oris ac pectoris tui benignos illustra. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Vox juris ac legum est: hanc fidei contractum non posse rescindi. Hujus sententiæ executionem frater noster Elpidus optat adipisci; cui post venditionem Hispanieasis prædii sui partem emptor adjurat; cum ad soliditatem transcriptæ in novum domicilium possessionis cuncta ex more celebrata sint. Hæc summa est postulati, quæ meis quidem verbis, sed illius meritis adjuvatur. Quæso, ut æquitate, qua præclarus es, ut pudorem refragantis privata objurgatione confundas, aut contumaciam frangas publica auctoritate judicii. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Et honoris tui, quo nunc auctus es, et continui in me amoris delector. Volo igitur, ut communia pignora caræ mihi esse non dubites, quæ magis inrita tua quam scripta commendant. Supererat, ut assiduum styli tui munus exposcerem. Sed redundantis est opera, bona spontanea postulare, ne meus stylus extorquere videatur, quod tui animi spondet humanitas. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO

Paulo ante litteras dederam, sed debitam tibi sa-

lutationem geminare non piguit. Namque amor oliciorum modum non tenet. Præterea notitia commendantium postulavit, ut commendatione eorum adjuncta pagina proficiat. Responsa non postulo securus præclari animi tui, qui mihi sine admonitione sermo-nem voluntarium polliceatur. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Semper mihi auctor es ingentium gaudiorum. At nunc supra vota processit, quod me expetendi plane et ambiendi viri familiaritate decorasti. Neque hoc suspitione conjecto. Nam patricii sermo fecit indicium, diligentiam in me suam te prævule provocatam; qua recte cæteris benefactis tuis etiam hic titulus præcedet in numerum, qui solus quilibet voti avaritiam possit explere. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Quoties parentum beneficiis obligamur, necesse est ad hæredes nexum debiti pervenire. Ad filium meum senatorem præclarum atque ornatisimum virum præfata pertinet generalitas: cujus pater omnibus rebus illustris et mihi eximia veneratione recolendus, plurimum domui meæ honorificentæ et religionis exhibuit. Cujus ego devinctus officiis, filio opo persolvere, quod de parente contraxi. Sola autem magnifice dia tua potest me contractu gratiæ liberare, si postea itatem ejus adjuverit, præcipue in iis rebus, quæ ju. Uticæ patrocinio fulciuntur: siquidem queritur, agros suos contra judicatum vestrum magnam partem mutilari. Grave hoc et impetibile videri, mi i etiam consensus partium frustrationibus luderetur. Minus est enim alienam sententiam spernere, quam a propria discrepare. Est igitur in manu tua, in tam asosoleto atque probabili petitionis genere, servatis legibus, et æquitatis intuitu, aliquid etiam meæ de ferre personæ: cujus interventum fastidium longæ litis, non diffidentia negotii postulavit. Vale.

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Rari locusque observatus, postquam me ad urbanam sedem recepi, reperimus optabilem litterarum tuarum salutem. Quæ post diutinum silentium, tam multum apud nos gratiæ et honoris habuerunt, ut in his soli brevitatis displiceret. Nam jejunas aures meas et præclari eloqui tui satis superque sitientes, absus largior debuit uberare. Mihi quoque curæ fuit arcetare paginam limite parcioræ, ut te, mi frater, scribendi talio e mordere. Quamvis ita conscius sim arentis stantia, ut quantum doloris accipio, cum brevis

D epi-tolis sumo, tantum tribuam beneficii, cum pauca respondeo. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Rari positus vectigal soleme tibi dependo. Nullum enim tempus paucior ab h e monere feriatum; neque locorum intercedente divortio in oblivionem familiaritatis addere. Qui, si me vicissitudinis stimulo faceres prompti rem; nunquam profecto linguam desilem continerem. Et tamen erve meum fungor officium, nec cessationis traduceo exemplo. Atque ho-silentium tuum difficultatibus publicæ occupationis

ascribo, quia satis est mihi ad amicitiae fiduciam, A quod me credo redamari. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Hunc scribendi moem superstitio velusta constituit, ut ad peregrina digressi priorem sibi locum vindicent cum absentibus colloquendi. Sed affectus morae impatiens, scribendi vices religione mutavit. Inaque rupta lege reticendi, sermonem tuum festinatione praevenio; adiciens sedulae salutationis officiis commendationem viri inter optimos quosque numerandi, quem dudum a parentibus clarum, et aulicae dignitatis splendor excoluit, et amplissima curia non accepit ut novum, sed recepit ut debitum. Quae tamen in fratre nostro Philippo, secundo loco et honore censenda sunt: quia plus habet laudis in moribus, magisque prohibita conspicuus est, quam fortuna muneribus gloriatur. Plura dicemus, si aut pudor ejus sineret, aut prolixa laudatio epistolae conveniret. Certe illud spondeo, tuam eximietatem in coram reperire posse multa, quae tacui; nulla desiderare, quae scripsi. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Decet ut litteras meas frequenter efflagites; nec tamen convenit ut de silentio grave quippiam suspiceris. Oblitum me tui, quod in hanc diem siluerim, censuisti. An ita vel mei animi fides in clara est, vel tui meriti angusta momenta, ut huic de me opinioni laeus esse debuerit? Quare amicitia communis plus accepit injuriae ex tua suspitione, quam ex meo silentio. Minus est enim, necessitate officium de-cerere, quam voluntate praepropera judicare. Putas solemnigenere defensionis levare peccatum? Diu affui, longa otia in recessu ruris exegi, tabellarii defuerunt. Haec etsi vera plerumque sunt, tamen assiduitate detrita in invidiam mendacii reciderunt. Meae occupationes ab usu remotae, nihil medicinae protendunt, cujus rem familiarem nova incessit affinitas, contra rationem legum, felicitatem temporum, consensum parentum, pacta majorum. Sed reprimam me, neque his querelis ulterius immorabor, quas tabellarius, si veritati amicus est, explicabit. Ita fiet ut et tibi cogitatio gestorum plena proveniat, et ego excusationem meam potius indicasse videar quam dolorem. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Aiunt qui callent rhetoricam disciplinam, nihil esse controversiae, ubi eadem partium jura sunt. Imaginem propositae rei postulas? Mitto decantatas judicialium meditationum fictiones, et inania simulacra causarum. Vel haec silentii nostri diuturnitas materiae talis exemplum est. Objicies mihi dissimulati officii negligentiam: in te haec referetur oratio. Ergo quia pares sumus, dulce colludum est, ut cum altero neuter exposulet. Veniam, quam dederis, impetrabis. Sed cur aequis tecum conditionibus ago? Jam mea causa melior, qui prior emendo utrasque

delictum. Videro quae tua futura sit in referendo sermone curatio. Ego in viam reduxi amicitiae nostrae fortuitum stuporem; neque ex ea re affecto gratiam. Satis mihi laudis est, invidiam silentii diluisse. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Solet quidem tegetudines animi ratio mitigare, sed fortunae nostrae tantum vulnus est, ut ei ne tua quidem defensio et soada laetitia cicatricem possit obducere. Fors fuit in dies longa quandoque hebetet laxatum dolorem: siquidem malis omnibus finis de tempore venit. Interim frigent verba solantum, neque aures applicet consiliis bonis surdus ex injuria animus. Tertius hic mihi de optimis fratribus luctus est. Post tot in serias quis non putet me dedidicisse patientiam? At quando inbecilliores nos ipse casus invenerit, tanto magis doleo. Nunc et illa eradesunt, quibus stuporem diuturnitas fecerat. Ictus enim novissimus etiam veteres plagas dolore rescindit. Nec ignoro multa invicti animi exempla posse referri. Pericles amissis recens liberis venit in curiam: sed patriae causa coegebat. Anaxagoram philosophum gravis de filio nuntius a disputationibus non retraxit, sed philosophiae deferere calamitatis suae negligentiam. M. Horatius morte pignoris cognita cadaver efferri jussit: sed haec constantia esse debuit, qui Capitolium dedicabat. Vides quis mihi sit animus: et tamen vita ducenda est. Amor enim lucis a natura datus fuit infirmitatem doloris. Pene praeterii, quod fuerat inter prima collocandum. Cumulatissimas gratias ago, quod Projectum familiarem nostrum avulsam contubernio tuo, meo solatio deputasti. Ex hoc intelligo, quanta necessitas fecerit ne venires. Ego tamen qui te ipsum non potui, vidi animum tuum; cui satis non fuit medicinam fortunae nostrae per epistolam facere. Addidisti enim quamdam legationem, quae sui assiduitate vim mihi frangeret, quia novae solatio litterarum cum lectione liniri. Progressi in laude tuas concludimus, cum ipse religionem magis ad conscientiam quam ad gloriam referas. Ego habeat modicum sermo, quem nunquam circa te habebit affectio. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Arbitrum te assumo epistolarum mearum. Cape si quid ab republ. vacas, orationem tuam nostram, cujus edende fiduciam favor civium dedit. Nam spes saepe ab ur exemplis, et placitum esse praesumimus, quod aliis jam placuisse gaudemus. Nunc tuarum partium erit, respondere, cum legeris, an debuit me Senatus animare. Certe mihi ducto voto non potest, quod tam bene de tuis auribus speravi, quam simpliciter priorum suffragiis credidi. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Nuntium reditus mei, cum primum lida patuit occasio, exhibere non differo. Scio enim te prospera quaque de nobis velle cognoscere. Mihi quoque par

cura est de salute atque actibus tuis laeta et optata noscendi. Atque ideo dignaberis, quoties fors dederit facultatem, officia circa nos mutuae affectionis implere. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Tanta animi voluptate sumpsisti litteras tuas, quas modo post longum silentium detulisti, ut me lateae quereae prioris oblitum quia memoriam praeterite intermissionis antiquavit gratia recentis officii. Deinceps si tibi condidimus, frequenter operam scriptiois admitte, vicissitudinae remunerandus et sermonis et amoris. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Expectas a me litteras largiores: delictor iudicio tuo. Laus est enim ingenii cum desideratur ubertas. Sed velim tibi verborum copiam displicere. Nam quid agat, quo se veriat, ubi immoretur cassa rebus oratio? Olli in parvo corpore longa velamina. Illa vestis decenter indutae est, quae non trahit pulverem, nec in hominum demissa calcatur. Scribe ergo aliquid quod respondendo producam: quanquam religione decipior, qui tibi uberes epistolas audeo polliceri. Videro quis sit futurus eventus sententiae tuae. Tamen memento non electionem me tibi spondidisse, sed copiam. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Sumpsisti pariter geminas litteras tuas, Nestorea, ut ita dixerim, manu scriptas, quarum sequi gravitatem laboro. Trahit enim res usus temporis in argutias plausilibus sermonis. Quare aequius admittite linguam serali nostri, et deesse huic epistolae Atticam sanitatem huius consule. Dignum est ut haec ipsa apud te culpae confessio prosit ad venae facilitatem. Quod si novitatis impatiens es, summe de foro arbitros: mihi an tibi styli venia postenda sit. Crede, calenius plures interbor, non a quo et homo, sed quia plures vitiis contaminatus laevet. Itaque ut ipse nonnunquam praedicas, spectator veteris monete solus supersum; ea tere de linimenta aurum capium. Stet igitur inter nos ista pactio: ut me quidem iuvet vetustatis exemplar de autographo tuo sumere, te autem non peniteat scriptorum meorum ferre novitatem. Non sileto alterum munus opusculi tui, quo prisea cujunque republica ex libro Graeco in Latium transtulisti. Arma a Samnitibus, insigne a Tuscis, leges de Iare Iyemgi et Solonis sumpseramus. Tuus nobis post haec addidit labor peregrina monumenta, quae jam sui nesciunt. Nunc vere civitas nostra populorum omnium parens laeta est, docere potest singulos antiquitates suorum. Ipsa vero pars mater te digni laudari, quanto verborum sit litur auro? Nesci scilicet oculum an rebus magis voluminis honor gaudet. De mea agritudine nequamquam te rumor fefellit: sed jam mihi (modo vena ducta) convalescentia peritus appellatur. Carnificem tuorum codicem re ortandam quero: ad diem quae elegancia modo confusus est, quem

A descripsi, simul nisi: ut correctio utrique a te praestetur, et aliorum, quae nunc pangis, adjectio. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Si tibi haec una, ut ais, frequentandi styli causa est, ut a me vicem sermonis excludas, magnum silentii nostri in litteris tuis pretium est. Vide igitur, ne me validius a scribendo revocet fructus tacendi; quia si saepe respondeam, fortassis curam remittes, non jam victor optati. Mane ergo in proposito assidue scriptiois, etiam post epistolam meam; quamvis malim creditum tuum quam paginas impetrare. Sunt quidem illae Tulliano segmentatae auro: sed de praesentibus amicis bona plura sumuntur. Ipsa etiam B verba melius ex oris fontibus fluunt, quam mandantur textis papyri. Quin ergo, eluctatus longi otii cariem, Coelium nostrum revisas. Sat temporis Spoletio datum, bonae urbi et optimorum civium matri, intelligenti tamen, quod nostrae curiae viros usu capere non possit. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Binas ad me litteras pedissequus tuus detulit. Frandis arguerer, nisi totidem reddidissem. Utrisque te rediturum Romam, si per annos liceat, spondidisti: saepenumero idem scripseras. Nihil jam moror syngraphas tuas. Iterare promissum, fallaciae meditatio est. Scio lentos ad capessendum laborem senes fieri. Sed quia crescent vitia cum tempore, ingratus C mihi attrahendus es, priusquam iustiore veniam faciat longior dies. Nullam Nestor tertio aevi sui saeculo militiae vacationem poposcit; nec Achilli excusavit aetatis suae frigus Phoenix monitor. Et certe haud multum itineris interjacet. Spoletium suburbantia nostra est. Dum carmina tua ruminas, cum epigrammata oblati lucis, aut annulus componis, fallitur doctis cogitationibus sensus laboris. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

In aere meo duco, quod te adornare optatum redditum motiasti. Sed male metuo, ne hoc studium mihi, negatio habitacionis impediatur, quam peto, ut in bonam partem voti erga te mei certus accipias. Dees enim facio testes, has domus, quarum alteram postulasti, jamdudum a me hospitibus esse decretas. Quaeso igitur, ut sacramento commodes fidem, qui vel animo tantum meo credere debuisses, et in aedes tuas festinus recurras: siquidem domus, quae tibi prius ambrosiae per aetatem viventi et habitanti cum liberis satisfecit, senilem moderationem distributa in alias domus filiis non debet offendere. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Petis ut respondeam litteris tuis. Haec denuntiatio certaminis est. Sed unde mihi quanquam procedenti in annos graves, senile illud et comicum? Quo jam tu veteres amularis? Nec tamen defecdet voluntas

tem tuam styli mei desperatio. Quis enim pudor est, A
vinci post confessionem? Illud quoque me ad rescriben-
dum coegit, quod tibi cessationis exemplo quandam
tibi silentii formulam dare : plusque fraudis in me
rediturum adverti, si tua offensio intaretur tace-
rent, quam si ausus meus superiorem, Æstivabas
ipse, quanto hoc tui amore adversus vercundiam
meam fecerim. In erca quod vales, dulce est : quam-
vis adjeceris, tanto esse opus, ne forte reditum no-
strum avi tui subita prævortant. Nolo annos ad cal-
culum voces. Fiducia salutis in viribus est. Quas
cum videt expendere tutela morum tuorum; spera
confecturos deos, ut maneas vitæ integer in incertis,
quas veterum definitio dedit sæculo. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS NAUCELIO.

Fortasse arguas diutinum silentium meum. Nolo
applices hanc moram negligentie. Continuatio enim
longi itineris stylo obstitit. Tandem Formianum lit-
tus accessimus, quod mihi esset acceptius, si una
luci istius voluptate frueremur. Sed quia hoc per
annos et valetudinem tuam non licet; eloceri saltem
mutuis literis peto, quantum corpusculo vigoris ad-
jeceris. Inesse enim tibi temperantiam cæteraque
tuendæ senectutis præsidia, non ambigo. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Habeo expostulandi tecum probabiles causas;
quandoquidem pontificio litterati honoris auctus nul-
lum mihi iudicium communis gaudii præstitisti. Sed C
nolo primas litteras meas felle objurgationis imbuere,
ne animam tuam contrahant amara sermonum.
Quare decedo querimoniis, et tecum hanc veniam
sic præsecor, in reliquum pensi habeas amicitie dili-
gentiam. Sit inter nos frequens honor ejus officii,
sint assidue scriptorum familiarium vices. Quippe
tacita concordia instar odiorum est. Ideo litteras af-
fabra rerum vel natura, vel industria peperit, ut
nunquam muta esset affectio: et si quando absumus,
linguæ ut operam fungerentur signa verborum. Hæc
in præsentia satis dicta sint. Opto deinceps mate-
riam mihi ad respondendum dari, gratia muneris
tui, non dolore fastidii. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Abundas quidem naturæ bonis et ingenii faculta-
tibus; sed continui silentii culpam tui quoque pur-
gare difficile est. Quid enim ex vero, vel ex comen-
tata dici potest? Itinera me, iniques, longa te-
nuerunt: sed sæpe cessatum, et aliquando perven-
tum est. Vigilem operam publicis rebus impendo;
sed vicibus otii omne negotium distinguitur. Restat,
quod minime volo, ut fitearis amicitie negligentiam.
Nam officia si plerumque deseras, occupatio est; si
semper, oblivionis rimam pates. Hoc, si fieri posset,
tacerem. Illudis ergo patientiæ meæ. Atqui intelli-
ges, æquum animum majore pretio munerandam,
indignius leditur, quem religio non permittit offendi.

Et certe interfuit sollicitudinis tuæ exercere aliquid
verborum familiarium, cum mihi de scribis tuis
perfecta delegaretur oratio: de qua interim te sus-
pensum tenebo; tum demum tui iudicii publici
factus iudicium, cum exoraveris, cum inerneris,
et quia tanti dabo litteras tuas, cum scripseris. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS GREGORIO.

Diuturnitatem silentii rupisti, sed, ineberecule!
frequentibus impulsus officiis. Ego tamen non mi-
nore afficior gratulatione, quam si litteras sponte
tribuisses. Germani mei vicaria potestate gaudent,
tanquam mihi decus honoris accesserit. Vestre quo-
que in eum favore delector tanquam aliquid ipse
D præstiteris: cum quo illustrem virum Syagrium fides
certa est operam bonæ frugis admissum. Quod eo ad
te scribendum putavi, ut gratiam nostram assertor
sedulus exsequaris. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS GREGORIO.

Elegisti materiam promptiorem: accommodatior est
enim querelæ oratio humana, quam gratiæ. Qua
causa factum puto, ut me taciturnitatis incenseris,
cum perpetem curam dandæ et reddendæ salutis ad-
mitar. Quod quidem me libente fecisti. Nam qui alteri
culpæ ducit officii negligentiam, pollicetur de se ope-
ram promptiorem. Expostulatio tua instar est spon-
sionis. Non meditato tua verba, non excogitato
sententias. Si peccatum silentio contraxeris, tuis tan-
tum litteris argueris. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS GREGORIO.

Vellem te legato uti apud optimum consulem
purgandæ atque excusandæ absentie meæ, si scirem,
quod tu mihi in ea re prius ignosceres. Nam cum
vestrum amorem cogito, vereor ne ut me æque ambo
diligitis, ita similiter arguatis. Quis igitur mihi he-
jus causæ defensor adhibendus est? for una scilicet
mea: cujus ut misera, ita justa purgatio est. Neque
enim las simit, læta officia obire lügen es; fortasse
etiam vestram hilaritatem mea tristitudo contrahe-
ret: siquidem semper fieri amat, ut habitum mentis
de amicorum ore ducamus. Quare ignosce, quod
desuimus, et apud egregium virum consulem fave
absentie meæ: cujus honore gloriam nostrum est,
auspicis interesse felicium. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Tantum tibi suppetit uberis eloquii, ut prioris si-
lentii veniam cum præsen is faciendæ laude merearis.
Quæ enim pars litterarum tuarum vel inventio-
num prudentia caruit, vel novitate sensuum, vel
antiquitate verborum? Cum igitur tibi supplex larga
non desit, imi ere, quæso te, ut, sicuti oratione ru-
rabilis es, ita religione probens. Fama hoc crebri-
tas epistolarum tuarum, quæ te non solum tibi parabit
gratiam, verum etiam me faciet promptum. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Nos hic in otio rusticamur, et multimodis autum-
nitate defruamur. Nam postquam dolis nova vina
commisimus, quæ calce et prelo subacta fluxerunt;
trapetis teritur bacca Syconia, ut præcox olea in
usu: olivi viridis mulceatur. Interea loci lerarum
damos indago sollicitat, et incertus agricola in officia
diversa discurrit. Alii scalis ad arborum summa per-
reperunt; plerique condita musta defecant. Nonnulli
aprorum odora vestigia canum sagacitate dequirunt.
Sed hæc omnia, si nobiscum ageres, plus placerent.
Tenet te eruditio Scævolarum, dum forenses tabulas
pervigil doctor instituis. Quare accurre perniciter,
ut feriarum requie laboris fastidium tergeatur. Certe
si tibi ergastuli istius amor tantus est, adesto impiger,
ut ad dicendum promptior revertaris. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MARINIANO.

Quod fortunæ tuæ pollucibiliter floruerunt, ne-
um dico compendium: quando ita animatus sum, ut
unicorum prospera meis commodatibus externa non
arbitrer. Et revera quotus quisque homini dies lætus
est, sua tantum secunda numerant? Latius gaudet
qui et alterius bonis pacitur. Quia me igitur gratu-
latione affectum putas, cum tibi comperi jugales
deus matremfamilias copulasse, atque ex ea filium
jam tempestivo dedisse proventu? Nam ut sis, in-
tervallo maris atque terrarum quo detinemur, non
prius conjugem tibi, quam sobolem accessisse cog-
novi. Quippe unis litteris et nuntium filiolæ recens
editæ, et nuptialem sportulam detulisti. Quæ quidem
bona tibi dispersita temporibus acciderunt, sed in-
pectus pariter ingressa sunt. Celant gaudia divisa
conjunctis. Ubiorem fructum mihi præstitit mora.
Jam non queror quod epistolæ tuæ seræ sunt. Ju-
cunda dilatio est, quæ simul bona plura restituit.
Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS MARINIANO.

Plenæ atque inveteratæ inter nos amicitia nihil
adjici posse crederam. Invenisti tamen, quo per-
fectam diligentiam tui in fastigium tolleremus. Ama-
bili enim fiducia Ausioni tuæ præbenda mandasti,
quæ peregrinatio hiberna posebat. Tu vero abun-
dans omnibus, studio dandi beneficii excogitasti cau-
sam petendi. Sed dedisse te ex hoc gratiam, satis
constat: quia plus accepit, de quo sibi aliquid alterius
amici vindicat. Uno tantum lapsu (fas sit dicere)
antra vindicatio claudicavit, quod remunerandum
me de Gallatia polliceris, ubi ad patrum larem ve-
neris. Noluissem constantiam boni facti in hæc tre-
pidare verendumque verba descendere. Sed præterea
laudate epistolæ leve lætandum. Neque enim me
tantæ gratiæ obligatio sermonum interpretem esse
sinit. Cur autem multa loquimur, parva missum?
de eripito tradendarum tibi vestrum secundam pagi-
nam tenet. Quid de mediocritate eorum sentias, ipse

A videris, qui hieni magis, quam cultus apta indul-
gentia voluisti. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MARINIANO.

Securus, ut video, scribendi ad me vices negligis.
Seis enim istiusmodi culpam sine talis esse cessuram.
Quoties minatus sum per silentium, si a littera tem-
perasses? Vincar tamen affectione, et delector tali
mendacio meo. Ex quo intelligere potes, quam con-
stanter diligam, qui tam inconstanter irascor. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Desideratas mihi litteras sero hominis mei adven-
tus exhibuit, quæ nobis gratum admodum salutis tuæ
indicium præstiterunt. Atque utinam facilitas com-
munitatis copiam daret frequentioris officii! Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Expectatæ mihi tuæ litteræ contigerunt, quibus
promptior ad vicissitudinem reddar officii. Nec mi-
reris quod tibi sermo noster sero tradetur, cum al-
quid sibi occupationes vindicent, nonnunquam desit
facultas, tabellariorum quoque negligentia susceptam
operam plerumque frustretur. Desine igitur animum
nostrum epistolarum seritate metiri, cum rebus po-
tius quam verbis spectetur affectio. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MARINIANO.

Factum nuntias, quod spe et opinione ante præ-
cepi, ut tibi amicitiam bonorum primus congressus
aperiret. Namque hoc nobis et tui mores, et illorum
iudicia promiserant. Facile enim probitas delata ad
virtutum arbitras placet. Verum ista pars gaudenda
mihi potius, quam producenda est. Illud mallet la-
tius predicare, si æquaret oratio rei magnitudinem,
quod vestimenta de nobis usui tuo apta vindicas. Nihil
hoc amore sincerius. Seras fiduciam de simplici affe-
ctione surgentem, genus esse virtutis. Sed quid ego
hinc puritate dignum rependo? Stetimus officii reli-
gionis hactenus pares. Nunc tibi sine cunctatione ce-
dimus. Puto tibi sufficere ad vicem tantæ gratiæ victi
confessionem. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Sallustio amico meo multa sponte tribuisti. Nunc
adjice quæ supersunt, ut ego quoque partem beneficii
adeptus existimer. Supplementa autem desiderii ejus
a tabellario epistolæ suggerentur, quæ stylo persequi
supervacaneum duxi. Aptius est enim negotiis mutuo
intimandis viva vocis indicium. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Itero postulatum pro Sallustio amico meo, et ut
ipse asseverasti, a te quoque in curam dandum rece-
pto: non quod metum ne forte tutelam ejus oblivione
destituas, cum familiare sit constantiæ tuæ fideliter
exsequi recepta mandata: sed quia diligentiam negam

forma amici sæpe sollicit. et laborantibus com-
mendatio una non sufficit, hec tenaciter memorem,
rursus admoneo. Præstabit beneficii tui celeritas, ne
sit mihi necesse idem sæpius facere. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Fratres mei Dorotheus et Septimus, spectabiles
viri, unam tuam epistolam prætulērunt. Sed mihi re-
ligio fuit istiusmodi captare compendium. ut et tibi
geminata responderet officii usura, et singulis bonor
debiti testimonii proveniret. Nam etsi Dorotheus præ-
batus est, cupio tamen, ut cum majorem in modum
iudicii mei prerogativa conciliet, quod futurum non
ambigo, cum affectio boni animi capax sit augmenti,
quotiens meritis provocatur. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Licet arbitrer, superiores litteras meas, quibus ut
fratrem meum Marcianum ab injuriis vindices postu-
lavi, in manus tuas delatas: abstinere tamen etiam
secunda petitione non debui, ut necessitatem viri
optimi, sed invidia tyrannici temporis involuti, pre-
catio geminata testetur. Quare rursus te ad amici
defensionem exhortor; cujus tenuitas orta ex integri-
tate, non patitur, ut amorum pretia possit exsolvere,
quæ jam multis ejusdem temporis iudiciis imperialis
clementia relaxavit. Erit igitur tibi facilior ad impe-
trandum via, cum meritorum tuorum opitulatio alio-
rum exemplis juvetur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Næ ævi instar est, ut frater meus Magnillus vicaria
potestate per Africam functus, testimonio omnium
publice privatimque conspicuus, variis in ea provin-
cia retardetur obstaculis. Nostri optimi viri maturita-
tem, cæterasque artes bonas, quibus etiam tuum
amorem, cum Liguriam gubernaret, atraxit. Et ideo
apud te redundantis est o. era laudare compertum.
Quare impendio peto, ut cum a hujulo litterarum cau-
sas morarum acceperis, religiosum pro ejus reditu
interventum digneris adhibere, quo tandem patriæ
restitutus, longæ peregrinationis injuriam desiderata
quiete commutet. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Ex usu venit ut opem desiderantes ad suffragia
probata confugiant. Horum unus Eusebius est, qui
adolescentiæ prolapsus errore, notatusque iudicio,
exploratissimum remedium veniæ imperialis implor-
rat. Sed ut ei celeriter arrideat effectus; deferri in
curam tuam spem petitionis optavit: cujus hæc sum-
ma est, ut iudicati remissione, famæ suæ vulnus ex-
cludat. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Filius meus Cæcilianus vir clarissimus, qui nunc
communis patriæ gubernat annonam, certo cognovit
iudicio, adversarium suum Pyratam nomine, vel ejus
procuratorem, spem tui favoris hausisse. Negavi so-

lere te recte ere in tuam curam pecuniaras actiones.
Ille tamen, ut est hominum plerumque supervacua
repudiatio, consentaneas sanctis moribus tuis de me
litteras postulavit. Non abnuī operam facilia et justa
posceat. Summa est igitur impositi mihi muneris,
contra absentem civem, simulque districtum publicis
curis, non sinas quidquam de justitia tua sperare
prasidium. Sunt fora, sunt leges, sunt tribunalia,
sunt magistratus, quibus litigator utatur salva con-
scientia tua. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Diarius clarissimus vir, qui inter professores melen-
di summam locum jurē obtinet, affinem suum, eun-
demque cognominem tuo patrocinio tradi meo opta-
vit oratu. Libens amicissimi viri desiderio satisfeci,
ut una via et te excolerem salute dicenda, et illius
usui commodarem. Fac igitur oro, commendatum
tuearis auxilio, me sermone vicario munereris. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS HILARIO.

Cum has ad te litteras darem, lectulo æger tene-
bar; jam quidem a periculo vindicatus, sed adhuc
ineps virum, quæ subinde incertis febris determi-
tur. Inter hæc tamen mala valetudinibus meæ amic-
negotium dedi, ut pignus commune consulta patru-
viris consularibus jungeretur. Habita est ratio meri-
torum tuorum. Nihil enim gratiæ meæ duco delatum.
Acta amplissimi ordinis Ticiano honesto viro tradidi:
quæ ubi in manus tuas venerint, amicitia me satis-
fecisse pronuntia. Nihil enim malo quam honesti of-
ficii diligens iudicari. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS HILARIO.

Valetudinis meæ vigor cœpit assurgere. Fas est,
ut de me scribendi assiduitas exigatur: maneat tan-
tum sanitatis fides, quam plerumque sollicitat hienis
injuria. Nimis enim tenera atque imbecilla est ratio
convalescendi, et ante medicas manus opem cœli
clementioris expectat sanitas; ne tibi videar me-
dendi arte morbo diuturnitatem dedisse. Volo enim
memoriam malorum jaci venustate frangamus. Sed
jam etiam aliquid de Repentino juvene optimo dicen-
dum est, cujus ego assiduitatem desideravi: quam
mihi ut arbitror, verecundia ejus negavit, cum fidu-
cia ex te sumpta præstare debuisset. Erit tamen copia
melior, cum intelliget non se debuisse deserere,
quem frequenti testimonio tuo de se noverat credi-
disse. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS HILARIO.

Recte valeo. Hoc enim scribendi debet esse prin-
cipium, quod maxime expetunt vota lectori. Equè
tibi oblatum vigorem nunc gaudeo; nam me iudicio
tali nuper hilarasti. Illud quoque in summam pono
lætitiæ, quod te memorem mei honorificentia proxi-
mæ scriptionis ostendit. Cujus rei gratiam silere non
debeo, ut hoc invitamento ad perseverantiam lit-
rarum muneris provoceris. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS HILARIO.

Mentis tuæ est pia et justa mandare. Quod ideo præloquor, ut et impressæ me noveris, quæ pro filio Habemæni viri clarissimi jussuras, et probasæ. Supervacua igitur fuit postulatio litterarum tuarum. Moveri enim me oportuit, non rogari. Quid quod etiam mihi cum illo summa familiaritas fuit? Unde lactum est, ut æquitati petitionis favor amicitia jungatur. Quid multa? Venient in manus tuas commenta curiæ nostræ super ejus absolutione confecta; quæ indicent tuæ voluntati, et Beliani reverentiæ delatam emptorum celeritatem. At hujus operæ peto litteras crebriores; quarum tibi per facilitatē tuæ opibus facilis liberalitas erit, mihi pro cultu mutuo prætiosa perceptio. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS HILARIO.

Denno litterarum tenore obligi bonæ fidei debitorem. Rece, ta enim salutationis vice, quam mihi proxime reddidisti, nexu istius muneris te vacare non patior. Hoc autem mihi solum præstabit iste contractus, ut iudicia prosperorum, quæ de me accipis, tuorum honorum voluptate compensas. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS SIBURIO.

Fortunæ tuæ gaudia in meo ære duco, atque hujus sententiæ te nobis iudicem capio, qui animum meum spectatum habes, cum tuum consulis. Debebat hoc teneris temporum bonis, ut consilio publico videri laudatus accederes. Ergo quia res sese ex voto omnium dedit, perage operam iudicio tanti principis congruentem. Urget te expectatio bonis semper onerosa. Nam etsi dignos respicit, periculo tamen proxima est, dum amplius sibi polleretur. Habes sæculum virtuti amicum, quo nisi optimus quisque gloriam parat, hominis est culpa, non temporis. Vides certe; ut ille ipse qui Romanis robis antistat, ad bonum publicum natus est. Secundo, ut ita dicam, curso probe artes et virtutes feruntur. Sed hæc tibi plenius tuus animus quam stylus noster expediet. Ego antea functus officium, admonentis potius quam docentis personam recepi. Et spero artutum fore, ut expectatione, quæ de te magna est, major habearis. Nec ego istiusmodi scriptum recepissem, nisi apud me liqueret, quod emendato pectori bona verba mandarem. Quod restat, memento salute referenda, et tuum munus exsequi, et mei officii diligentiam provocare. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS SIBURIO.

Concedo in leges tuas, et ἀρχαίων scribentium non iavitus affecto. Tu tamen fac memineris, illud potius simplex nonnullis videri, quod sequentis ætatis consueperat. Vis epistolæ nostras more majorum nominum palerantur? Si tibi vetustatis tantus est amor, paræ studio in verba præca redeamus, quibus veli canna, et angues avem consulunt, et decem-

A viri tabulas considerant. Jamdudum his remittia unum est, ut successio temporum placita priora mutavit. An si nobis scribenda sit forensis oratio, Jovem deosque exteros Catonis lege præfabimur, ne nobis vitio detur, vel negligentia antiquitatis, vel incipientia? Atqui præstat Tullium sequi, qui ignorata majoribus usurpat exordia. Sed quid ego de hoc plura, cum sim tibi dicto audiens, atque herbam dederim voluntati tuæ? Ut sæpe scribas, nequaquam mihi orandus es. Efficiet assiduitas litterarum incarum, ut mutui admovearis officii. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS SIBURIO.

Vera res est, famam esse velocem. Sed dissentio Mantuano, qui eam putat in malis debere numerari. Nam quid hæc præclarius, cum latis munitis rigat aures et mentes honorum? Mihi certe oppido grata est, postquam purgationis tuæ prima vesit indicium. Nuri eram, mæstus animi ob amissam parentem. Eo me secuta fama, curis quas de te gerebam absolvit. Nec fides defuit. Illico enim credebam verum esse, quod noveram et tuæ innocentia, et æquitati temporum convenire. Accesserunt etiam litteræ tuæ tam lepida ac venustæ, ut in re jam cognita novum mihi de te gaudium nuntiari putarem. Erat in illis fiducia conscientia bonæ, sed cum laude justitiæ publicæ. Nam et principibus maximis gratias ut absolutus egisti, et de sola fortuna ut innocens conquestus es. Verum quid ultra? Quando Romani? quando ad urbanum otium? quando ad legendi et scribendi solatia revertis? Spero velociter: siquidem res postulat, ut tibi peregrinationis injuria desiderium quietis commendet. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Ex sententiæ mihi cupita succedunt, si quando perfrui datur salutis tuæ cognitione alloqui munere. Hoc ego liquere apud te satis habere compertum. Quid enim mihi amoris impenderes, si de me incertus esses? Atque utinam scripta hæc mea, quam sicut honoris plena, tam crebra sint! Gravis est enim sitis bonarum rerum, cui sola fruentis assiduitas medicinam laet. Ergo indulgentius abotere munificentia scripturum. Nam quo plus est in litteris tuis quod gaudeam, hoc magis superest quod requiram. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Noxæ vacuus otiare, et libris remissius invigila, quando ita volvenda dies attulit, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu notantia respoblicæ pondera foleantur. Videoræ tibi παντοπραϊότερον locutus, quam mos epistolæ sit! Sic se habet ratio, ut res maxime magno loquacis requirant. Sed hæc stylo exsequenda tibi ante alios, cui pollet Alnera, concedimus. Nos ad familiaria revertamur. Im a me bona valetudo dissensit. Inhorruisti paululum, scio; pone sollicitudinem: jam valeamus. Nunc refectione opus est, cuius mihi copia sermone

mi p̄bulo, si annueris istiusmodi operam, poterit A religionem frequentati usu vicissitudinis repensabis. provenire. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Superforanei laboris est commendare conspicuos, ut si in sole positis facem præferas, et accessu luminum claritudinem divi gestias adjuvare. Idcirco impresentiarum nihil moratus testis officium, salutationi tuæ styli operam dedicavi. Tu tamen Postbomianum fratrem nostrum, juvenem de summatis meo quoque nomine velim diligas: ut intelligat, justam veluti omissionem laudis suæ plus honoris habuisse. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS EUTROPIO.

In gravi dono habeo, quod amicitie meæ viros edecimate honestatis adjungis. Facis hoc pro cætera erga me diligentia tua, nec unquam desistis operam, quod mihi ex usu accidat, consulendi. Quid si tibi etiam fratris mei Sabini nomine gratias agam? Qui a te in bonam partem creditus tantum prærogativæ attulit, ut si foret jam omnibus probatus. Dignus plane talis viri testimonio: quod cum illi ad commendationem sui tribueris, existimaris hoc aliis, quibus commendatus est, præstitisse. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Cum tu Romam commodum repetis, ego me in recessu suburbano asserui lectioni. Dico quippe ab hoc negotio cura obstrepente desidimus. Nunc ubi tu abes pars antiquior amicorum meorum, vicem sermonis tui veterum scripta funguntur. Aut o in tamen urbem rure mutaveram, ut æstas mihi Prænestino algido frangefetur; sed interventus familiaris negotii rupit otium meum. Ergo jam viam lego, depositis quæ legebam. Si quid præterea scitu opus est, meus Palladius indicabit, quem ego non minus dolco abductum a juventute Romana, quam gratulor in spem sui honoris accitum. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Ago quidem studio tuo uberes gratias, quod mihi familiaritatem probati animi ejusque concilias: sed frater meus Ilyperæcius, jamdudum institutione Romanus est. Cur igitur mihi bona nostra commendas? Cædas alios usu incognitos, emendatione consimiles; si tamen raritas virtutum admiserit, ut unum aut alterum aequè edecimate honestatis inventas. Illos ego amicos beneficio tuo acquisitos putabo, quos nescio. Istum mihi reddidisti potius quam dedisti. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Mediolani interim dego ad obsequia auspicii consularis D. Valentiniани evocatus. Accito mihi fors dedit exereendi circa te styli copiam. Eam libenter, ut honor amicitie postulabat, amplexus, salute n tibi defero: quam si bene contemplor, familiarium

Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Musonianus V. C. admirator tuus, scripto ex Asia nuper allato, mutilari agros suos, qui tunc conjunguntur, accepit. Eam rem, cum mihi amicitie nostræ gnarus familiariter indicasset; principio suasi, ne ad fidem tanti mendacii hominum suorum levitate traheretur. Dehinc poscenti literas, officii hujus operam non negavi, sciens mutue diligentie convenire, cum inter nos, quæ ad integritatem laudis nostræ attinent, conferimus. Quæso igitur, in bonam partem, quæ a me scribuntur, accipias, et aut fallaciam temerati juris alieni celeriter expurges; aut si quid te ignorante turbatum est, jubeas reformari. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS RICOMERI.

Meus mos est semper aliqui præstantiam tuam. Qui tuus? litteris abstinere. Facimus quod soleamus. Ego scribo, tu relinco. Sed scio in amandis paucis majorem virtutibus tuis messe constantiam, quam in negligendis epistolis voluntatem. Atque ideo animi tui securus, cultum tibi debitum mente et sermone non desero, nequaquam reposcens, ut scriptorum mihi vicissitudo respondeat, cum in amore reddatur. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS RICOMERI.

In suburbano prædio fovens otium sompsi litteras tuas. Cur enim Romæ te decedente remanerem? Ager autem qui me interim tenet, Tiberim nostrum juncto aquis latere prospectat. Hinc libens video, quid frugis æternæ urbi in dies arcedat, quid Romanis horreis Macedonicus adiciat commeatus. Nam pene, ut recordaris, cessante Africa famas in limine erat, quam clementissimus, et ad salutem publicam genitus imperator prævenit ingestis alieni soli copis. Jam portum nostrum, complurium prima classis salutat. Jam securitate saturamur. Jam dicimus nostrum esse, quidquid ubique bono principi nascitur. Hæc eo scribo, ut domino orbis effectum beneficii sui nunties, et ipse fructum gaudii communis usurpes. Ego paulo post abire longius paro, nec tamen tantis ad te litteris abstinebo. Erit curæ nostris in Urbe remanentibus, et meam sermonem tibi per idoneos mittere, et mihi pari fide, quæ scripseris, exhibere. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS RICOMERI.

Pessem silentium tuum ferre patienter, morem tuum cogitans, nisi me agritudinis, quæ laboras, dudum nuntius perculisset. Metuo igitur ne sollicita magis, quam consueta cessatio sermonis tui minus impediatur. Atque ideo quæso, ut curas meas fraterno amore susceptas, scriptis, aut mandatis digneris absolvere. Nam cum sim cupidus litterarum, in secundis tamen pono solatiis, ut animus meus pro te anxius, si nondum epistolis, saltim nuntiis erigatur. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS RICOMERI.

IURO tamen ne arguas culpam silentii, si quando usum officii mei quælibet dierum intervalla remorantur. Nulla enim purgatio suppetit quin eulam familiaritatis publico actui frequenter interseram. Sed idem qui peccatum vitæ desidia, æque in scribendo longus esse desino. Nam licet sciam, animum tuum nequaquam obnoxium esse fastidio, adverte tamen, pro conditione curarum ponendum verbis modum: quæ ut desideranti prolixitas grata est; ita displicere non poterit brevitatis occupato. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Amo et suspicio virtutes tuas. Sed accidit, quod tibi, etiam amicus invideam. Flaviano meo aliquandiu solus frueris. Accipe planius, quid velim dicere. Ad te migravit quidquid Romæ optimum fuit. Et vobis quidem societas vestra dabit mutuum gaudium. Mihi quid solatii erit? quem et ille deseruit, et tu minus desiderabis, quia unus tibi pro utroque sufficiet. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Alius fortassis existimet serum esse munus, quod anni superioris consul exsolvit. Ego sentio, me atque alios, qui procul degimus amicitiaæ fiducia ad hoc locorum esse diatos. Illis vero continuo satisfactum, quorum tandiu memor esse non posses. Nam qui statim munificus est, ipsis quodammodo magistratus sui fascibus admonetur. Qui ex intervallo reddit officia, testatur eos se maluisse dillere, quorum oblivionem dies longior non posset obducere. Viderit igitur, an se quispiam credat ordine alii, aut honore postpositum. Ego me iute ligo pura affectione prelatum. Neque enim satis amicus est, cui solemne aliquid statim redditur. Honestior est illa securitas, quæ putat sibi deforme non esse, si quid diu familiaribus debeatur. Quare velim credas, moram quoque ipsam mihi jucundam visse. Sic iudico, sic interpretor, quæ dudum aliis ex more delata sunt, nobis amore servata. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Optatus eventus fidissimam obtulit mihi facultatem officii deferendi. Nam dominus et frater meus Eugenius, cum mihi sui copiam præstitisset, sumendæ epistolæ beneficium rogatus adiecit; quæ tibi honorificentiam salutationis exhibeo, et obnixè deprecor, ne me diutius silentio tuo suspensum esse patiaris. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS RICOMERI.

Dudum responsa tradideram, quæ testarentur grata mihi amplissimi consulatus tui munera. Sed denuo nactus Eugenii viri clarissimi fratris mei copiam, scripta duplicavi, haud veritus ne fastidium crearet sermo geminatus. Ex meo quippe animo metor, amertiam non posse sentire officiorum satietatem: sint quantum illa crebra, et continuus similia: sem-

A per tamen ut rara, et diu desiderata sumuntur. Hæc opinioni meæ idem faciet assiduitas epistolarum tuarum. Iusitum quippe est bonis mentibus, ut quæ copiose ex aliis optamus adipisci, ea ipsi largiter deferamus. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Mandatis perlunctus apparitor, ubi ad destinata pervenimus, testimonii nostri vacuum abire non debuit: præcipue ne studium circa me tuum male locatum putares, si gratiam dilatus sermo solvisset. Ave igitur dico et præmitto jam petitionem: ut cum iter in patriam relegere cœperimus, eluctandis difficultatibus adminicula uberiora decernas. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

B Otium patriæ læta peregrinatione mutavi. Nam jussu domini Valentiniiani, cum multis amplissimæ curiæ proceribus accitus, ad vicem quietis domesticæ, fruor publicis gaudiis. Quod cum ad te posset fama perferre, dignius visum est me indice nuntiari. Ipse ad respondendam benignitatem tuam moremque servabis; siquidem litteras tuas non minus quam meorum conspectus et verba desidero. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS RICOMERI.

C Quid mihi jucunditatis literæ tuæ attulerint, tibi æstimandum relinquo; cui, si bene arbitrator, vicissim meus sermo tribuit voluptatem. Perge igitur, ut jam facere dignatus es, et amicitiam munerare affectu religionis, et assiduitate colloquii. Ego in ferenda vicissitudine par esse curabo. Nam qui ab alio poscit officia, sui quoque studii frequentem operam pollicetur. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS RICOMERI.

Scio præstantem animum tuum salutis meæ et reversionis indicia cupide, ut amicitia postulat, opperiri: et ideo expectationi tuæ, reiectus in patriam, satisfeci; neque agere ex sententia, atque esse memorem tuæ circa nos humanitatis insinuo: simulque deprecor, ut affectionem, quam mihi et præsentem pendere, et absentem dignatus es polliceri, litterarum munere, quotiens usus tulerit, non graveris augere. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS RICOMERI.

D Si nosse dignaris quanta sit in domino Flaviano pectoris mei portio, amicitiam adventantis amplectere, ut duos obliges. Ambo idem sumus. Nam hoc dici a me patitur ille, qui melior est. Plura scribere, si aut diu velles rogari, ut tanti viri merita commendationem desiderarent. Ergo sat est, quod accepisti voti mei indicia. Ambitu et labore non est opus, cum ex natura veniat, ut a te moribus tuis proximus diligatur. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Firmum domesticum meum, militiæ stipendiis cura

honestate perfunctum, testimonio meo deest adjuvari, ut facilius aditu ad tuam notitiam perveniret. Porridge igitur, oro te, adjutricem manum legitima premia ex more captanti. Hujusmodi quippe veteranis prerogativa debetur ut illis protectorum dignitas tanquam pretium longi laboris accedat. Quod Firmo incunctanter eveniet, si tuus favor vota hominis ad consueta nitentis amuerit. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Meritorum tuorum justa ratio deposcit ut familiaribus litteris operam frequenter impendant: expertus quippe non perire officia delata sapientibus. Fungor igitur salutatione, quæ sola curam testatur absentium: inamque oro præstantiam, ut amicitia bonum, sienti facere soles, et sermone excolas, et mente custodias. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Domini et fratrem meum Flavianum, celsum virtutibus et honoribus virum, justitiæ tuæ exortum esse non patior. Merito pro honoribus ejus, quæ causa poscit, allego: sciens sine tua auctoritate commissa, quæ sub obtentu tuo a quibusdam scævus designata dicuntur. Unde mihi major fiducia est, posse rem graviter vindicari cum tua quoque fama pulsata sit. Querelæ autem genus hominum ejus suggestio, si jusseris, melius prosequetur, quia multiplex injuria modum epistolæ familiaris excedit. Non minora etiam filiis illustris viri, et ipse jam honoris emerit, in sua præconsulari possessione toleravit: quæ ad unius quidem pertinent noxam, sed ad utriusque contemptum. Ergo ut mos est tibi, auditus cornu allegationibus, qui tuentur absentium facultates, primo famam, quæ optimo cuique pretiosa est, tum amicitiam fidei indicem, postremo leges, pro quibus excubas, dignare defendere: ut ad illustrem virum, qui per absentiam suorum nescit incommoda, prius gratia beneficii tui, quam suorum dolor et querela perveniat. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS TYMASIO.

Sæpe alloqui præstantiam tuam non piget, quamvis nihil invicem sermonis accepi. Ipse enim mihi pro te sponte respondeo, quod inter castrenses curas locum officia otiosa non habeant. Atque utinam tibi assiduitas affatum meorum non videatur obstrepere. Prope est, ut referri mihi litterarum gratiam putem, si sciam quæ scribo non afferre fastidium. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS TYMASIO.

Ad scribendum me relatu vicissitudinis incitasti. Ea quippe rerum natura est, ut officiorum diligentia fructu vicissitudinis incalescat. Sume igitur salutationem, simulque indicium sospitatis meæ latus amplectere, redditurus voto atque animo meo reciproca gaudia similium de tuis actibus nuntiorum. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS TYMASIO.

Urgeo te frequentibus scriptis, et animi affectione non desero. Est autem sequester sermonis mei Felix, probabilis et honestate vitæ, et exercitatione militiæ; cujus considerationem ut habeas, commovere non audeo, cum tua æquitas tantum pro eo possit efficere, quantum favor meus optare. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS TYMASIO.

Petitio domini et fratris mei Stemmatis, monitorem magis apud te quam peccatorem requirit. Nam cum tanta sit tibi ejus antiquitas, ut votum nostrum favore præcurras; laborem rogandi in lucro habere debemus. Breviter igitur, quid poseat, advertite. Subsidiæ vitæ, quæ bona dici solent, ubi census uberior est, infortunio proscriptionis amisit. Hæc in magno reipubl. gaudio tuis potissimum meritis repensanda committit. Suscipe, oro te, plenum bonitatis negotium; et amici inopiam, cui miseræ valetudinis casus accessit, rei familiaris inter ratione solare. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS PROMOTO.

Multa in te virtutum natura congestit. Quæ si quis trutinat pensiore judicio, nesciat utrum bona fortitudinis magis an mentis excellant. Sed alterius laudis astipulator est princeps humani generis, officiorum vero familiarium nos testes esse debemus; qui tibi religioso studio æquum aquare. Miror tamen in hoc te mei amore progressum, ut mihi falsis laudibus blandiaris, cum ais aliquid te ex nostri oris desiderare promptuario. Quid tibi inter rauca cornua meorum affatum strepitus? Est quidem familiare virtuti, delimita exercitii sensibus admoveo. Nam et Achillem vatum maximus refert, ægri animi curas fidibus resolvisse. Sed nos et musicæ faciundie inopiam confitemur, et nutrimentum loquendi eorum litteris aucupamur, quos hæcere comitatu tuo et fama loquitur et tua scripta testantur. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS PROMOTO.

Satisfaciet quidem tibi ad omne gaudium conspectus tuorum. Sed ego hanc hilaritatem cumulari posse conjecto, si noster sermo quoque jungatur. Nam cum præ cæteris tibi domestica bona cara sint, proximum sibi gaudium tibi jure amicorum cura defendit. Ergo ubi desiderium tuo præ necessitudines satisfecerint, ad nostras quoque litteras oculi conferantur: quarum hæc summa est, ut me valere cognoscas. Nolo enim te a colloquiis tuorum pagina longiore producere. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS PROMOTO.

Duo mihi grata proveniunt, salutis a me litteræ postulantur: et quod te honore salutationis impertio, et quod operam commendationis præsto poscentibus. Cum igitur ad Africam reditum Paregorius et eas noster instrueret, et hujusmodi litteras impendio ha-

garet; desiderio ejus effectum libenter impendi, A
serens apud amantem mei nec illius petitionem benefi-
ciorum caritatem, nec meum inefficacem futurum ser-
monem. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS PROMOTO.

Nec quidem prioribus litteris meis vicissitudinem
reddidisti. Sed mei officii fuit scripta geminare, ne
tam fida occasione fraudarer. Maxime cum amicus
communis Avenentius accessurum tibi aliquid gratiæ
ex meis litteris judicaret. Quem tibi propterea com-
mendare non debeo, quia illi apud te potius quam
alios testis esse consuevit. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS PROMOTO.

Herentem me litteris impulisti, ut amicitiam,
quam dudum tacito optabam, nunc provocatus ex-
colem. Amplictor futuræ inter nos familiaritatis
auspicem voluntatem. Et quamvis præventæ voto
tuo, enitar, ut potero, ne vincar officio. Has enim
partes video mihi reservatas, ut religio, quæ te hor-
tante sumpsit exordium, me amittente augmentum
sumat. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS PROMOTO.

Præmis quidem litteris tuis vicissitudinem mox re-
pendi. Sed quia novæ familiaritatis auspiciis plus
debetur officio, excolere amicitiam literario munere
persevero, ut perscipias bene cum his misceri fœdas
animorum, qui comulationem gratiam religioni refer-
reverunt. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS PROMOTO.

Beati me multis bonis judico, quoties sermonis tui
honorificentia et splendore delector. Idque ut inirear,
etiam ipse non desero diligentiam frequentis officii.
Stet igitur inter nos, et animorum fida sinceritas, ita
hujus muneris amica certati. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS RUFINO.

Succensebam silentio tuo. Sed postquam mihi in-
dicium de fratris honore fecisti, vixi offensionem
voluptas. Et in eam conditionem res redit, ut ei
agam gratias, quem pie oburgare meditabar. Tu vero
sub hac petitione dum vales relicte, modo postea
bonis epistolis redimas styli tui ferias. O noctuum
voto tuo similem! Nullum decuit hæc scribere, nisi
quem constat optasse. Ne tamen, præter gaudium,
quod de processu fratris acquiri, etiam iudicium tuum
admodum decoloras. Solus enim tibi visus sum, re-
paratis virtutum præmiis, posse gaudere. Sed quod
ais exclusis improbis, spem bonis redditam; non ut
insolitam, vel inchoatam recens gratulor. Nam so-
lemne est domino nostro Theodosio in suos exercere
censuram, morumpue agere defectum, et singulos, et
novos semper expendere, nec consuetudini conda-
nare iudicium. Inde est, quod sincerissimos moris
tuis benignius recipit, quos severe et diligenter in-
spexit. Quid quod etiam longe intendit oculos, et per

immensum requirit venas honorum, mollesque avi-
dus trahit quam nihil desiderantes? Ut Flavianum
meum, atque adeo tuum, imper exivit; quem adhuc
verecundia tegeret, nisi clara merita prodidissent.
Hæc sunt quæ mihi pro tempore latuit dicitavit.
Nunc ut amantissimum fratrem, vel, quod est verius,
partem mei diligas, rogo sponte facturum. Ama in
eo studia sua, et quidquid agnoveris virtutibus tuis
proximum. Mihi ut est curæ, quod a fratre discernor;
ita solatio erit, si eum sciam vere in te Symmachum
reperisse. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS RUFINO.

Adhuc siles. Sed loquacitas mea non cohibetur
exemplo, et est otium mihi ad verborum copiam
commodum. Nam ruri sum, nec tamen rusticior. Tan-
tum de ripa Tiberis (nam per fines meos fluvius ela-
bitur) omnia specto navigia; non jam sollicitus, ut
ante, de fame civium. Versus est namque ex inopia
in gaudium publicis metus, postquam venerabilis
pater patriæ Macedonæis comitatibus Africæ damna
pensavit: quem nunc omnes altorem generis humani
Deum diligunt. Nihil enim passus est Austris contu-
maribus adversus Romanos licere. Ergo de meo agri
specula peregrinarum navium numero transeurus,
ei gaudeo victimæ populi Rom. non fata provinciarum,
devotione, qua soles non occidere bonum publicum.
Merito parcus loquor, tuæ facundiæ relinquens, ut
hæc ornatus, si ita placebit, insinues, quæ nos inculta
veritate narravimus. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS RUFINO.

Iter, ut opinione metior, expediti: quod solum
tibi ad silentium suffragabatur. Nunc stativa requies,
stylo et animo scribendi ad nos usum reformet: licet
oris tui facultas, et cum viam carperes, luculento
potuerit affato sitim nostram rigare. Sed fuerit tibi
adversum culpam taciturnitatis de labore purgatio.
Nihil jam suffragii restat, cum et fecundia, quæ nec
ante impedebatur, supersit, et otium, quod deside-
ratur, accesserit. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS RUFINO.

Seqnor te litteris, quis mente et affectione non
desero. Nec videor mihi cito hæc arripere solatia.
cum adhuc apud nos recens jucunditas tua vigeat.
Senti enim honorum separationem statim diuturnam
videri. Quod si, ut præsumo, etiam tuus animus ex-
pertus est, fac moverim festinata scriptorum vice, te
quoque hoc intervallum diem longum putare. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS RUFINO.

Mos et ratio flagitavit, ut mansurus domi, veniam
de augustissimo principe imperati mihi itineris pos-
tulare. Excusationis causam litteris indicavi, quas
labor tuus molli aditu, et blanda recitatione com-
modet. Nihil enim meorum sine boni cuiusque auxi-
lio placeat. Bem loqueri omnibus notam, mihi nun-
quam tacendam hoc amicit, hoc amulicent. Quorum

alii gaudent esse apud te locum meritis, alii dolent non esse divitis. Vale.

EPIST. LXXXVI

SYMMACHIUS RUFINO.

Intelligebam non esse de nihilo, quod diu a literis temperabas. Tandem patuit, impedito per agritudinem visu, officiorum stesisse solertiam. Itaque ego illo de silentio sollicitus probare me fateor, quod asperæ rei nuntium usque ad sanitatis tuæ gaudia distulisti; ne de te ante caperem exorti incommodi sollicitudinem, quam securitatem remoti. Nunc quia valetudo tecum in gratiam redit, indulgentioribus paginis amicitiam munerare: alioquin cessantibus simile aliquid rursus timebo. Sed de hoc satis verborum est. Flavianum pectoris mei dominum, tui socium, hæere animo tuo usque ad improborum colorem, nimis gratulor. Nam sæpe apud me de tali amicitia gloriatur: hoc ego futurum ante respexeram, virtutes utriusque considerans, quarum similitudo concordiam facit. Et ideo plus gaudii quam miraculi, capto, teque oro, ne quid in tales amicos tacere liceat. Ille enim mihi non est cogandus, cui aliud velle non expedit. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHIUS RUFINO.

Longo orationis ambitu commendentur incogniti. Severiani autem C. V. merita, amosæ militiæ probata documentis, elaboratum testimonium non requirunt. Principem locum regendis præfecturæ urbane cohortibus obtinuit; in ordinem senatorium lege transcriptus est. Restat, ut post dignitatem curiæ, quæ honoribus major est, etiam reip. provinciali specimen sui præbeat: quod futurum arbitratur, si domini mei præfecti Urbis super hoc literas promptus stipulator adjuveris. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHIUS RUFINO.

Silentium meum de excessu civis Emeriti lepidissimo argumento epistolæ momordisti. Nam quid exegitari facietus potuit, ad castigationem suppressi a me nuntii, quam ut Cælli montis habitator adventitis litteris Romæ cognoscerem? Sed tibi iudicii tui spectata gravitas induxit religionem. Metui quippe tibi hujusmodi iudicio lætus videri. Scis humanitatis hanc esse rationem, ut parum probatis, et ante discordi-

bus, ad vicium delatis, quem mors mittere solet, te verecitant saltem scienti deferamus. Quare parce oblique stylo cadere, quod displicere aut lus tuum. Quoniam age circumspicere noni mee gratias, quæ tuis salibus locum facit. Atque utinam sæpe epistolas joco scribas, quas negas serio! Quid avare uteris ingenii tui copias? Vereor ne mihi posthac utilis sit mittendis litteris abstinere. Nam proximam de te paginam offensione taciturnitatis eliciam. Et ideo præstabis forsitan culpæ meæ, quod non reddis officiis. Vale.

EPIST. LXXXIX

SYMMACHIUS RUFINO.

Commendarem tibi Flavianum filium meum, si te volente esset accitus. Nihil igitur tuo beneficio derogabo. Satis est juveni meo ad arguendum grati erca te animo, quod de literis parentis non requirit auxilium. Tunc tamen convenire pietati, ut me quoque ejus nomine tibi fatear obligatum. Ex quo fiet, ut plura in eum congeras studii tui munera, pro quo tibi nunciamus obnoxius est. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHIUS RUFINO.

Sæpe mihi auctor erititiæ, aut primus, aut solus es; questorem antelucæ fratrem, nunc rectorem prætorium litteris mutasti. In omnibus ergo litteris tuis magna aliqua mei gaudii causa est. Quæd, quod et ipsa verba luxuriant, et animi sui alacritatem styli nitore testantur? Hæc cum paribus æquare non possum, voto divina convenio, ut fortuna optimorum virorum semper tæe felicitati grata sit. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHIUS RUFINO.

Probitate et honore pollentibus viris nihil addit aliena oratio. Sua enim luce conspicui precariis testimoniis non juvantur. Qualis igitur quantusque sit domus et frater meus, in aperto est. Merito ejus laudibus nostrum cedit ingenium. Hoc unum tamen prætereundum non puto, summam mihi cum illo esse officiorum familiarium societatem: quæ res etiam tibi minora merita plerumque commendat. Unde arbitror ex abundantia promptam fore in eum præclaræ tuæ mentis affectionem, quam illi et decus proprium, et meæ amicitiae prærogativa conciliat. Vale.

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHIUS STILICONI.

Diu siluisse me fateor, ut fiduciam scribendi tuis sermo præstaret. Sed cum perspicerem, nec dum ullo invitamento officii provocari; prior in verba salutationis erupi, plurimum rogans, ut exempli istius imitator esse digneris. Vale.

EPIST. II. (S. CS.)

Abundat Flavianus filius meus, ad promerendum conciliationem honorum, suis paternisque suffragiis. Sed interest amoris, quem vere pignori meo debeo;

dne dum meritis illius nihil deesse contemtor, officium parentis omittam. Facio igitur, quod redundat, et emulum impono perfectis. Et hoc ad conjugendum Flavianum meo præstante tunc: nimium multum credo valiturum: quia mihi pro beneficio intelligis imputandum, quod illi solo iudicio detulisses. Vale.

EPIST. III. (S. CS.)

Vir spectabilis Rufinus, et in ordinis nostri lectissima parte censendus, curat in obsequia tibi debita pergeret, invidere se mihi credidit, nisi nostra susciperet. Igitur a me reddendam debet salutationem.

quam tibi saepe deferrem, si esset facile similis invenire. Rarus igitur est sermo, quia rara est talis occasio. De ipso nihil dicimus. Meriti enim proprii conciscis, suspiciones gratiae fugit, et in examen tuum veniens non vult sui commendationem testi magis debere quam iudici. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS STILICONI.

Quid de Afrorum dolore et militarium virorum querellis consultus praecepto sacro amplissimus ordo censuerit, plane atque aperte gestorum curialium inspectione cognoscis. Sed quia me quoque familiariter in licem gestae rei esse iussisti, summation quae decreta sunt non tacebo. Lectis domini nostri Honorii Aug. litteris atque sententiis, decursisque omnibus paginis, quae Gildonis crimina continebant, par honorum motus erupit. Consulti igitur in senatu more majorum (neque enim legitimo ordine iudicii auctoritas stare potuisset), iugenti causae devotis sententiis satisfacimus. Adjecta est post rei damnationem pro alienantis populi Rom. supplicatio. In metu enim sumus, ne obsit commeatibus annuariis medii temporis mora, et perturbatio plebis oriaturo. Veniet in manus tuas, quid pronuntiaverim. Reperies et facti tui me asseruisse justitiam, et apud D. nostrum Arcadium causam publicae egisse concordiae. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS STILICONI.

Commendationem non desiderat, qui ad agendas gratias pergit. Et ideo Flavianus filius meus fretus culminis tui beneficiis levat istiusmodi labore curam parentis. Restat, ut scribam, quod illius coram gratulatio sequetur, nihil esse ad integrandas fortunas hominum virtutibus tuis promptius. Reddideras inclinatum pristinum statum, et putabaris consumpsisse praestanda. Nunc adjecta est ei honorabilis evocatio, quam testimonio tui juvat auctoritas. Novos beneficiorum gradus invenis, et inconstantem putas amorem, qui incrementa non accepit. O felix ingenii benignitatem! Quid Flaviano meo amplius velim nescio, cum tu sponte praecurrens impudentes nos facias aestimari, si adhuc aliquid optamus. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS STILICONI.

Evocationes impetrasse me gaudeo, quibus praeturam filii mei, virtute qua polles, juvare dignatus es. Restat ut cumules quae magnifici animi consuetudine praestitisti, et familiares meos in Hispania, missos ob equorum curulum coemptionem, transcurrere protinus jubeas, quia tempore futurae editionis urgemur. Nil autem de te petere non audeo, sed tuo relinquendo iudicio, an effectum desiderii mei datis ad amicos litteris praecipias adjuvari. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS STILICONI.

Agendis tibi gratis pro Flaviano filio meo, usquequaque imparem me sentio. Et cum sint verba rebus factiora, beneficii tui magnitudinem dictis aequare non possum. Neque enim mea tantum gratulatio est,

A quod cum illo honor amissus revertit in gratiam. Senatus huiusque omnes, hanc inter se partiantur. Quocirca arduum est, ut unius sermo compenset, quod tantorum affectio contraxit. Dabis igitur veniam pro te pauca dicenti. Majus quiddam est honorem restituere quam dedisse. Ille enim fieri fortuna consentit: illud contra ipsam praestat humanitas. Praemiserat alia exempla clementiae receptus caelo principum parens, et Flaviano meo multa casibus detracta reddiderat. Reservatus est unus et potissimus bonitatis titulus haeredi, quem magnitudinis tuae monitu paternis beneficiis dominus Honorius adiecit, interpretatus scilicet divo principi tempus, non animum defuisse. Nunc perfecta sunt a successore consimili interrupta fata opera clementiae. Fastigium quoddam lenissimus et angustissimus princeps ceptis genitoris imposuit; cui ad vicem gratiae te ac tui similes opto moitores. Nam summis imperii moderatoribus pia et decora suadentes, instrumenta sunt boni saeculi. Est quidem rectori nostro divini fontis ingenium, et ad omnium virtutum cursum prompta natura. Sed, ut imagine mihi uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus juvat. Te vero famae ejus amicitiosem cum fides militiae, tum necessitudinis affectio reddit. Hinc est, quod illi promerendi undique amoris vias invenis; et majoribus occupatum mones privata fata respicere. Humani casus in fugam versi sunt, nihilque in senatu moestum resedit. Aliis tributus, aliis integratus est honor. Uni familiae debetur, quidquid singuli sumus. Sed jam servatae epistolae terminos: vereor enim ne haec ipsa afferant fastidium praeclearae verecundiae tuae, cum aequare non possint vicem gratiae. Illa potius gaudia te munerentur, quae meritorum securitas parit. Nolo ex verbis cujusquam speres tanti beneficii solutionem. Prae caeteris nostri, solum conscientiae bonae premium satisfacere posse magna praestantibus. Unum tamen tanquam immoderatus adjicio, ut jugiter in Flaviano meo beneficia tua diligas. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS STILICONI.

Intelligo ex mora et cunctatione rescripti divini, aliquid in his, quae praetoria filii mei supplicatio comprehendit, incongruum vel dubium judicari. Atque ideo denno tibi petitionum mearum debeo praestare rationem. De equis ob natalem domini nostri Honorii et invictissimi principis largiendis, licet hoc anno obsequii istius tempus effluerit, opinor votum meum non potuisse reprehendi. Aquae vero theatralis et holosericarum vestium impetratio, etiam aliis ante me plerumque delata est: et ideo juvatur exemplis. Amphitheatricum spectaculum, quod editioni filii mei propter capacitatem loci opto concedi; etiam ludicris quæstorum praefusionibus non negatum, testimonio sunt rescripta; neque privilegio solis non patere consilibus. Scias a me dudum rei istius processisse principium; non ut fastigio consulari, quod proxime tui culminis felix, et olim debitus magistratus ornavit, ex hoc aliquid adderetur (neque enim

præcipuus honor rerum alium requirit augmenta), A et ne populus Romanus appetentior istiusmodi voluptatis, minoris loci urgeatur angustiis. Cæterum quid prærogativæ habeat non video, cum etiam censeales absentiam munera illie soleant exhibere; quorum mediocritatem volumus æmulari. Hæc eo scribo, ne videar iniquitatis, aut insolentia argui, si aliquid denegetur. Sed eminentissime, et semper mihi reverentiæ sublimitati tuæ expendendum relinquo, quid merito existimes convenire. Temere enim opinio hominum iudicabit, si justa non impetrem, cum tuæ censuræ animus solet præstare. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS STILICONI.

Cum sublimi excellentia tua legationem mihi amplissimus ordo mandavit, quam suscipiendam, et necessitas impulit patriæ, et tui culminis provocavit auxilium. Pervectus igitur ad comitatum domini et principis nostri Honorii notitiam, magnificentiaæ tuæ deferre non distuli adventus mei causam. De censura enim tuæ pendet arbitrio spes communis officii. Quæro igitur, ut levis atq. missimi ordinis petitionibus, quarum exempla conjunxi; inter felices magnitudinis tuæ actus, super hac quoque parte expectationem meam literis digneris instruere. Vale.

EPIST. X. CS. CS.

Itane sublinem animum tuum mei cepit oblivio, ut tandiu exortem colloqui tui me esse patiaris? An existimas neglectum familiaris officii æquanimitè a me posse tolerari? Quin age, ut mos est virtutibus tuis, et amicitiam scriptorum celebra, simulque æstima, quam uberior ac promptius literis tuis a me cura referenda sit, quæ etiam tacenti jugiter exhibetur. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS STILICONI.

Sæpe ad te litteras deli, quas quidem credo suppressas. Quando enim vir servantissimus amicitiaæ, multisque animi bonis præditus, dignationem mihi officii tui denegasses? Fuerit hoc eorum, quibus in reddendis paginis fides deficit. Nunc eventus optabilis veterum morum sequestre in scriptis meis præstitit. Igitur diligentia, quam proficiscentis fidelitas pollicetur, erga te cultum salutationis instauro. Responsa tua facient, ut usum styli per verenciam sero repetitum, vicissitudine provocatus frequenter exerceam. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS STILICONI.

Consulatum meum liberalitate continuas, et, ut publicus parens, in futuros etiam magistratus imperialem provocas largitatem. Quo ergo mihi ore celebrandus es, qui fastigio honorum jure conspicuus, prætorios quoque instruis apparatus? cogitas enim cæteris sæculis etiam privatorum munia debere congruere. Itaque domino nostro Honorio divina stirpis augusto benefaciendi semper addis calorem, docesque invictum principem senatoriam mediocritatem numeribus incitare. Cui pro me agere gratias solus

omnium potes, qui ante beneficii auctor fuisti. Ego in filii mei editione testabor, cum Romanam caveam teopardorum cursus impleverit, cui justior plausus, et læta vocum suffragia debeantur. Longius pergerem, nisi tuus nobilis pudor par virtutibus cæteris, laudis opera vitaret. Ero igitur verborum modicus, dum singulari verenciam tue obæquor. Sed præcelsa sublimitas tua teneat definitum, meam gratia, quæ parca sermonis est, in animo redundare. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS STILICONI.

Ad patriam rediisse me nuntio, necdum competentem sanitatis. Sed si tuus adventus amiserit, spero in gratiam mecum bonam valetudinem mox esse redituram. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS STILICONI.

Cam filius nostros jugali fœdere sociare vellemus, primam super hoc magnificentiam tuam meditatio nostra consuluit, ut cœpti felicis auspiciis a parente publico sumeretur. Effectum nuptialibus votis Deus præstitit. Nunc honor sportula suscipienda culmini tuo et more, et amore solvendus est. Quæsumus recipiendo obsequio manum atque animum benignus admoveas. Hunc enim lætitiæ adhuc apicem festa nostra desiderant; ut is, qui nobis auctor ante omnes esse dignatus es jungenda per filius necessitudinis, æque maneas approbator. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS BATHONI.

Non cadit in te ista suspicio, ut consulto amicitia negligens fuisse credaris. Est tibi animus tenax fidei, et ut in recipiendis familiaritatibus circumspiciat cautela, ita in retinendis firma constantia. Quapropter nec ante opinatus sum exemptum me numero cæterorum, quibus principio anni munus consulare tribuisti; et nunc amplius quaro reliquis mihi credo delatum. Nam quod illis generalis oblatio dedit, nobis specialis cura restituit. Qua in re his quoque succedere non debeo, qui me exortem prioris honorificentiaæ esse voluerunt. Neque enim aliter evenire potuisset, ut quod fraus aliena subtraxerat, tuis mereret. Stabit igitur apud amicum meum jugis tua gratia, et memoria constantis officii nulla oblivione tenuabitur, sive error istud, seu dolus fererit. Docuisti omnes nihil ulterius ad desiderandas amicitias callidum cogitare, quas vident insidiis suis crescere. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS BATHONI.

Inter præcipua gaudiorum numero litteras tuas scilicet fraterni animi testes et veræ religionis interpretes. Eas quanto sæpius sumo, tanto impensius uberiusque desidero. Difficilis est enim satietas bonorum rerum: et tunc maxime animos jucunda quoque sollicitant, cum videatur explere. Scribe igitur, ut facis, sæpius, nec metuas ne experiaris ingratum

quem vides et amoris et sermonis tui esse tunc cum A quum petendum. Nihil enim bonæ rei inter vos divelli
pulum. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Sane quidem nimis æger animi, et præ tanto luctu obsequendis impar officiis. Sed nunquam fortune in me tantum licebit, ut honorem tuum victus mœrore dissimulem. Quinimo litterariis delinimentis remedia vulneri meo facio. Quæ etsi pro magnitudine doloris invalida sint; tæcne nam tamen mihi efficacissimam tui sermonis afferunt. Quid expectem vide? Operam, si valebitur, amicitie debitam, ægro animo profuturam. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Falso apud me venandi studio gloriaris, cum thymum facundie spirant litteræ tuæ. Ne mihi os subleveris, alia otii, alia negotii signa sunt. Tetras herbas olet rusticus; vinnia ambulus metat gæcæ; nautem sequatur graveola; vos amici cæmentum florem ruciatu Heliconis. Quos tu nobis indagares leporum, quos natales eorum dies, quæ venatica festa mentiri? Censeri posse me retrahi a voluminum studio in eas artes, quas tibi arrogas? Ne primævis quidem, cum ferret ætas, Amytheus aut Molossos a lere curavi. Tantum abest, ut hæc amnis in senectam vergentibus velim,

Candidior postquam tondenti barba cadebat.

Sed fac velie me obire nonnunquam rusticas voluptates. Cui tandem primorum senatus tanta vacatio nis felicitas suppetit, ut inter patriæ curas respiciet opere silvestri? Comperisti haud dudum frumentarias magnæ urbis querelas. Successit huic oleris penuria; et adhuc maeret de fruge causatio; hinc rerum lesi viros curæ oratum remedia legavimus; et spes est, clementissimum, divinumque principem salutari que consulturum petitis. Interea laborantium murmur strepit civitas. Tu nunc, amice, venaris, et nimis anxios deliciarum tuarum jactatione sollicitas. Sed qui heri potest, ut talem tantumque te perscrutandis cubilibus leporum credam vacare? Unde ergo est, quod nesciam litteris a me postis historiæ, quibus enim tuorum lectos ac profestos dies prædeas? Dissimulari studia vera non possunt. Nam literis nivos inter figmenta ludera verborum legeant. Non ibo longius. Præscas Galliarum memorias delerri in manus tuas postulas. Revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res Cæsaris explicatur, aut si impar est desiderio tui Livius, sume Ephemeridem C. Cæsaris, decerptam bibliothecæ meæ, ut tui muneris miteretur. Hæc te origines, situs, pignus, et quodquid fuit in moribus aut legibus Galliarum docebit. Ennar, si fors votum juvet, et am Plii Secundi Germaniæ belli conquerere. Tantisper esto contentus fidei, etis oblati; et fratrem nostrum Minervium scriptorum meorum decessissimum, et benignissimum iudicem (cum id eam iudicem, quem malo plausorem?), ac soram lectoris. Quamquam hoc a te scio nequa-

EPIST. XIX.

SYMMACHUS PROTADIO.

A prosperis ordiendum est, quapropter in prologo, ut ita dixerim, litterarum salutem valetudinemque dico. Delinæ meorum subiecio postulatum. Flavianus vir illustris nostrum commune pignus, diu eluctatus fortunæ aspera, sed divi principis beneficio in tranquillum reductus, solvere solarium patris Jusus est, taxatione pretiorum graviter aggerata. Neque census ex illis tanto oneri convenit. Fac igitur, si quid in te ops est, ut ablicte domui pia temporum pareat humanitas; alioquin integrata per indulgentiam bona vel auctione fenoris detrahentur. Sequitur, ut spes est, paterina benefacta juvenis Augustus; ad quem sicuti successio imperii V. C. a patre pervenit, ita bonitatis imitatio. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Hilarasti mihi diem litteris, quæ testatæ sunt vigere apud te nostræ amicitie diligentiam. Multum pectori meo voluptatis illapsus est. Et sane statueram scriptis antevertere officium tuum, si te Mediolanum venisse didicissem. Dederam quippe hæc provinciam germano tuo, cujus amore tibi non cessarem, ut adventum propepe nuntiaret. Sed colludo quodam moratus indicium, tibi ordiendæ salutatis primorem locum præstiti. Neque moleste fero, quod apud te gratia fratris auti tat. Interea respondendum est inquisitioni, qua scire postulas, quibus actibus vitam colamus. Pium filius meus Græcis litteris initiatur, ego me denno studiis eius velut aqualis adunxi. Repuerascere enim nos pietas ju'et, ut litterarum dulcedinem liberis nostris labor participatus insinuet. Tuæ res non in germine, sed fruge sunt; cujus eloquentissimus juvenis, ut fando comp'ri, proxinis facundia calcibus urget parentem. O te beatum, amice, si vinceris! Nostra adhuc institutio molitur florem create, nec imperari potest unico labor. Itaque inter meram metum, et indulgentiam lentus pignoris nostri profertus adolescit. Plane, ut arbitror, quæsitis satisfecimus. Nunc virissim rerum tuarum ordinem cupio cognoscere. Facilis au em, si me dignum putes litteris, commeantium copia est, cum tabellariis in aula positi fratris utaris.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS PROTADIO.

Post urbis nostræ extirpabilem famem, re frumentaria in tranquillum reducta, oram Campaniæ accesseram. Commodum adfuit Martianus intimus vester, et mihi per vos amicus apportans litteras tuas: quas ubi lætis oculis percenri, ancto est apud me celebratorum littorum gratia. Fit enim plerumque, ut ex bonis accidentibus, honor et voluptas locorum crescat, et amoris signa præferat. Nam nemo flagrantius amicitiam colit, quam qui irasentur negligentæ. Quod ita accipias volo, ut causa officii mei salva sit: nullum quippe delictum curæ erga te frigentis agnosco.

Quid quod proxime, teste fratre communi quem magistratus urbis amplectitur, geminum tibi salutem per epistolas dixi? Num etiam comitantium fidem debeo? Cogita in longinqua raras aut occultas boninum protectiones; adde perfidiam mandata frustrantium. Non accusabis absentis, ut spero, desidiam, si consideres, et in emittendis paginis alienam requiri occasionem, et in reddendis alienam fidelitatem. Sed quid his testimoniis diligentiam in te meam nitior asserere? Ipsum nostrum Martianum credo tibi sedulo prodidisse, quanta memoria et prædicationis tui in ore ac pectore meo vigeat. Jam vero quid de scriptis meis vel silentio sentias, non requiro: siquidem minus est, te frequenter alloqui, quam de te jugiter loqui. Quid ergo scripta postulas, quibus sæpe male creditur? hoc liberius, hoc verius est, quod defertur absentis. Itaque, ut vis, gloriare styli frequentia, ego officium tuum vinco iudicio. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Geminus perit in manus meas a te sermo pervenit, dum multijugis officii amicitiam nostram pergis excolere. Quo exemplo, licet omnis affectio modo non munere censeatur, reddo tibi binas litteras, quarum alias frater noster Eusebius pars pectoris mei, has vero fragis optime juvenis Martyris exhibebit. Simulque convenio, ut fidem solutionis istius memineris amulari, cum te carperit frequentum paginarum vicissim fons urgere. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Observatio quadam me hucusque cohibebat, ne litteras primis emitterem. Hunc enim morem quendam instituto vetustas constituit; ut eorum ante recurrat affatus, quos a proprio lare peregrinatio longa disternat. Ago itaque atque habeo vires gratias præventas officio, quo te languore discusso rectius valere cognovi, et mihi ad scribendum manum quodammodo esse reserataam. Pro qua re meliores tibi opto processus. Nam etsi secundum mores ac ritales tuis honorum culmen indeptus es; nondum tamen perfectum præmium debitanque mercedem tibi fortuna restituit. Quæ etsi in te magna contulerit, nunquam tuum æqualit meritum. Nunc redeo ad verba solemnia, quibus salutationis officium de more persolvens, nutum munus exposco. Intelligis enim vicissitudine scribentium animos incitari. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Exstant in monumentis Sallustianis Africani litteræ quas Jugurtha post excidium Numantionum ad Micypsam testes decoris sui pertulit. Has ego in præsentia fratris nostri Florentini nomine ad verbum mandandas paginis puto: quia amba in negotiis suis pari gloria silentiterunt, ita utriusque virtuti idem testimoni honor congruit. Et illam quidem Scipio regi Numite volens reddidit, nos invitati tanto ornamenta tibi celamus. Fatendum quippe est, in gratiam tuam factam, ut tunc abire patereur-

A De me, si quid pro amicitia postulas edicere, erat quæstorum index, qui rerum mearum arbiter fuit. Tantum epistolæ meæ crede, quod valeam, tuque diligentiam colam, quam mihi de te invicem fides æmula polliretur. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Desideravi litteras tuas adventantibus multis, quos mihi sermonem tuum præsumpseram tradituros. Sed ubi exspectationem meam spes ista frustrata est, ultro etiam alloqui studui, ut te exemplo officii ad eam similem provocarem. Quæso igitur ne amicitie vigorem languere, et mania frigere patiaris, quæ impatienter requiro; licet noverim diligentiam circa me tuam, etiam cum scripti abstinens sis, fido animo contineri. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS PROTADIO.

Amplissima redundo letitia, cum video litterarum officiiis meis honorem parilem non negari; atque ideo exercendi styli amore destinolor. Neque enim fas est torpere studium, quod æqua benignitatis compensatione gratiæ remunerat. Flara vellem; sed verecundiam tuam nimio laudis excursu non avertet onerari. Vale, et amicitiam, sicuti facis, in exemplum tueri. Nos etiam elegantia sermonis inæpares sumus, constantia religionis pares esse nitemur. Iterum vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS PROTADIO.

C Ut desidem scribere mihi sæpe accensas, quid doleam magis, nescio. Sermo omissus amicitia: negligentiam videtur arguere, parcus infantiam. Malo tamen in gemitu meo conveniam, quam moribus facias: quibus, quantum ipse mei sum meior, obicere tui oblivionem non potes. Castigas item, quod te fratribus tuis dicenda salute consociem. Sui qui lem loquendi pauper et tenax cartule. Sed te mihi dare vitio non oportet, quod illos constat amplecti. Læcit autem lex cuius noscitur, ut majoris apud me numerum antistet auctoritas. Quid si vos una ad mensam genalitem vocarem? Nolles eodem cum fratribus thoro accipi? Nec invideris, si manus epistolæ creditor, quæstum quodammodo de vobis in me triplicis exerceo. Nil enim mihi a singulis pro altero solvitur. Aut cur mea officia dividi postulati, qui ad exprobrandum vestra conjungi is? Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Ingenia humana prompta ad arguendum esse omnibus liquet. Sed tu qui inter bona rara numeraris ovante sectari per naturam facis ora; et defensionem longi silentii mei suscipe, quæ abundat plurimis justitiæ patrocinis; si contempleris adveniam Rueni, a qua nunc et optimus princeps, et potissimus magistratus abest, nullam nostrarum partium interea loci commutare. Foes fuit, an quis tantam viam obvia privatam mihi ignoratus arripuit. Tibi proficiscentium Romanum major facultas. Primo, quia in

commune imperii respicit undique gentium convenitur: **A** tum quod clementissimum principem in hac parte degentem, varia omnium desideria, vel necessitates sequuntur. Et tamen cum tabellarios tibi plures causæ offerant, æque a stylo temperas, nec ulla a nobis expostulatione perstringeris. Facit enim securitas mea, ut diligi me etiam a tacente non ambigam. Ergo amicitia nostræ fiducia non ex litteris pendeat. Illarum intervalla fors facit. Fides autem mutua diligentia indignatur linguæ assertionem. Ad hoc etiam prolixas epistolas petis, tanquam lacturus periculum, quantum in scribendo eana ætate profecerim. Semper quidem similibus arenis rivulis, laxiores ripas refugi, ut inopiam brevitatis affecta eclaret. Nunc graves quoque amici, si quid de pectore meo stillabat, ebiberunt. Præterea nihil argumenti **B** suppetit ad propaganda que scribimus. Nosti otium meum, de quo apud te largiter loqui utriusque fastidium est. Magnis negotiis plura verba conveniunt. Nobis idem sit linguæ modus, qui fortunæ est. Mallem, Aboriginum more, thetionem salutis æternæ ligno aut corticibus scribere. Ægyptus papyri volumina bibliothecis foroque texerit. Sufficiat aliquando celebrande amicitia; si vales, bene est. Opto has ipsas, quas tu breves quæreris, salutationum vices, dum absumes, inter nos longum manere. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Spero te, ut fando didici, ad vicina venturum. Fors fuit, an vera compererim. Ego tamen, vel tradendas coram tibi a fratre nostro Minervio duas orationuculas meas, vel mittendas in patriam fidelitati ejus ingessi. Parens esse in hæc epistola deheo. Illis enim, quæ legenda suscipies, amor avarus explebitur. Commoneo tamen, ne orationis unius titulo mutetur de me existimatio tua. Nam repudiata censura gravat nos principio, sola argumenti inspectione. Sed ubi dicta legeris, eam sententia mea in gratiam revertaris. Hanc partem, quæ tempestate rejecta est, totius ordinis nostri antetulit auctoritas; ne sub specioso nomine fores impotentia ambire solitis panderentur. Pares utilitatis et honestatis assertiones in ipso corpore orationis inveniunt. De utroque opere judicium tuum cura nostra desiderat. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Silentium inter nos simile scisse delictum; atque ideo injuste mihi culpæ datur, quod utrique commune est. Et tamen defensio mihi suppetit: quia nec profectioes comminationum nolesunt; et tu non iisdem sedibus immoraris: dum aut Treviros civica religione, aut quinque provincias otii voluptate committas. Mihi est Romæ jugis status; et major omne causa residendi, ex quo me virtutis excelsum germani tui presentis et cura retinet, et juvat gloria. Una igitur via sociare scripta potuisti, quæ frater et fratri æquandus acciperent. Quod a te gaudeo vel sero curatum. Nec tamen cum a litteris temperares, ullam decessio-

nem diligentia in me tue factam putavi. Tanta enim securitas veræ amicitia, ut de sua fide estimationem nutui amnis assumat. Plura in hunc modum dicere piget. Quare transen ad eam verborum tui partem que orationum mearum desiderium videtur attingere. Ais in manus tuas scripta nostra venisse, fratre nostro Minervio proditore qui fivolis meis litterata potius curiositate, quam justa de cælatione non abstinet. Si tibi tantum otii est, ut ad fastidium detergendum nonnulla etiam insulsis conquiras, quidquid stylo elaboravimus, exhibebo; securus venia, quam mihi spondet animi tui caritas. Pene præterii, quod loco principe accusare debueram. Hanc epistolarum nostrarum simplex usus interii, ut paginis tuis lenocinia avi presentis anteferas? Redeamus quin ergo ad intuat s nominum titulos; et cum dicitur aut reddere salus, nihil ipsis vocabulis nostris honoratus ac blandius esse dicamus. Exemplo certe tibi sit epistola mea: quam si amulari spreveris, et arrogantia notatus videbor, et cæteris aggregatus, quorum magnus suspensus in verbis est, nullus cultus in sensibus. Va e.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS PROTADIO.

Mediolanum te idem qui me consul acceverat. Speravi quod nos in unum votiva causa conduceret. Sed ubi per valetudinem defuisti, ægerrime expectati gaudii dispendium tuli. Nunc peractis supra omnium magnanimitatem consularibus festis, Romam revertor; quo se amplissimus magistratus venturum protius genero stipulante promisit. Quam vellem, si etiam in solidum redit sanitas, compensares adventu veniam superiorem, atque una via et senatui deferres officium voluntarium, et consuli debitum solveres. Sed unde mihi optare tantum, cum frusta fuerit sperasse leviora? Quamliu venatui togam præferes? Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Crescere inter nos quotidie amoris debitum volo. Sed epistolis tuis nihil opto debere, quæ mihi plerumque exprobantur, ut desidi. Ergo geminis litteris tuis non simul mihi redditis, pari numero, sed conjuncta emissionem respondeo. Valemus, quantum ætas admittit declivis in senium. Raro nobis æger visitur, **D** sed multo r-tior est usus legendi. Tibi et rusticarum et eruliri plurimum licet. Inde est, quod nos frequenter alloqueris: quia omne tempus, ut queratur ingenio, otio vindicatur. Sed fiducia tue audacia nostra non cesserit. Haurias licet monumenta priscorum, et ipse paginis ediscenda committas. Sollicitabo tamen arenis verbis scripta istius, quem amore et judicio me legere necesse est, ut compenset illorum damnum que negligo. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Delectaris epistolis meis. Credo. Hinc est, quod eas sæpe et ardentem efflagitas. Sed non statim mereor desidis notam, si nequen tui amoris in me

avaritiæ satisfacere. An interlabi amicitia memoriam per silentium putas? Cave talia de animis opinari, quorum æterna iudicia sunt. Habet enim plurimum ponderis fides, et alligata voluntario sacramento styli admonitione non indiget. Hæc a me tibi an non semper scripta sunt? Nec tamen deserit inveteratam querelam. Quid si præstat longum tacere? Non vides oracula olim locuta desisse, nec ullas in antro Cumano litteras legi, Dodonam loqui frondibus, nec de spiraculis Delphicis ullum carmen audiri? Patere igitur, ut homullus Promethei manu fictus mandare cessem papyro, quæ dudum in vatium foliis non leguntur. Nolo tamen denuntiatum tibi a me silentium suspicaris. Tenebo in scribendo tantam mensuram temporis, quantum inter nos locis absumus. Tu quoque impatientiam vince ratione quæ non sinit ut tibi quotidie litteræ meæ in vicinia Rheii posito a nostro Albula deferantur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Magni sunt quidem fructus quos de litteris tuis capio. Sed sunt uberiorcs, dum per communium fratrum manus transeunt. Singuli enim scriptis tuis de suo aliquid apponunt. Tibi igitur acceptum fero quidquid ex omnium ore conquiri. Sed rursus expende quanto labore respondeam tot ingeniorum sublimium varietati. Nam pares estis, nec tamen similes. Ergo non minorem mihi rependenda afferunt difficultatem, quam accepta dulcedinem. Hanc omnibus humanis gaudiis legem natura dixit, ut eura voluptatem sequantur. Natæ subolis primus parentes dies hilarat; mox pii metus brevem gratiam fugant. Honor in exordiis letus est, dehinc animos laborum astus ingreditur. Longum fiat, si pergam similia contexere. Etiam ea mihi advertendum est quæ fas sit de tanto viro dicere. Temere jurasti. Mandati enim perituræ chartæ epistolas quereris, alligasti sacramento enorme iudicium. Itane me ludas facis, ut quæ apud te incuriosius loquor, in styli caudices, aut tiliæ pugillares censeas transferenda, ne facilis senectus papyri scripta corrumpat? Et Martiorum quidem vatium divinatio caduceis corticibus inculcata est. Monitus Cumanos lintea texta sumpserunt. Tu etiam sericis voluminibus Achemenio more infundi litteras meas præcipis. Magna sunt auctoritatis tuæ pondera, nec possum gratiosum putare quod tu juratus allegas: sed dum me rursus inspicio, labascit fides, et refragatur testimonio conscientia. Ita quod credibile persona iudicis facit, diffidentia respuit audientis. Igitur solus ambigua submovebis, si amorem tuum posthac parcius loqui de laudibus meis jusseris. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS MINERVIO.

Obrepisti verecundiæ meæ ut prior scriberes: valatum me tibi hoc munere velim credas. Sed non fero ut ædes quodammodo amicitia novus saluator adesse videaris. Jamdudum virtutes tuas pares fraternis in pectoris mei possessionem recepi. Crevisisti

etiam pro parte legitima paternæ in me familiaritatis successione, licet singulis vobis soliditas mei amoris accesserit: quia bona animi etsi spargi in plures putantur, unicuique tamen plena et indivisa proficiunt. Præterea cum Palatinæ eloquentiæ militares, porrexisti amicitia tuæ dexteram. Quare tot tantisque pignoribus annexi, non æstimemus de epistolari tirocinio caritatis utilitatem. Nam ut animus celerior est litteris, ita prius fuit amare quam scribere. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS MINERVIO.

Postquam te Mediolanum venisse asseveratio commentium palam fecit, speravi de proximo litteras tuas; sed ubi elusa est expectatio mea, nec successit ullum spei pretium, præsumptum de te officium operi meo vindicavi. Auxit præterea scribendi causam vir spectabilis frater meus Bassus, qui paulisper avulsus a nobis, transponi a me in pectus tuum debuit. Adjeci alteram paginam reddendam germano tuo, cum tibi fors in patriam reditum secundaverit. Aspersionem nos ille jam dudum facundia suæ floribus, et Galliarum prisca monumenta jucundo otio exscribenda mandaverat. Optato accidit ut ei per te utrumque reddatur, honor epistolæ meæ, et expetitæ fructus historiæ. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Paulus amicus meus jamdiu ærario sacro militat, sed non pro gradu militiæ spectandus tibi. Nam probitate morum suorum mediocritatem vincit officii. Nec despexeris hominem, si numerum ejus stipendiorum examines. Tardiores habet processus verecundia, quæ facit ut intra merita sui honor s hæreat. Nec tamen pœnitet longum stetisse. Tuo enim iudicio reservatus est, sub quo emergere maximum mora pretium. Cum igitur illi vitæ integritas, militiæ ætas suffragium ferat, dignum est ut ad debitos fructus me precatore, te auctore perveniat. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Gaudentius amicus meus in gremium patrocini tui confugit, vir omnibus rebus amari dignus. Genus ei senatorium est, mens et modestia origine sua ac stirpe nobilior. Si fœco gratiæ infectum testimonium meum non putas, suscipe diligendum. Longa obsequiorum ejus inspectio faciet ut me iudices minora dixisse. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS MINERVIO.

Ama Flavianum dominum et filium meum quantum me velle interpretaris: et si fieri potest, certamen mecum de amore ejus ingredi. Gaudebo si viceris. Sed hoc mihi tunc probetur, cum et ipse te colere supra mensuram diligentia meæ cœperit. Nam si amicitia de mutuis constat officiis, facile erit ut ex illius animo tuum metiar. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Si consideres quanta sit innocentium raritas, amabilis Desiderium filium meum, in paucorum electione numerandum. De quo non falli iudicium meum staret, cum in examen tuum venerit. Interim quæso ut illi per me amicitie tue sacerarium recudatur, et præstes aorem benignam causarum suarum justa narranti. Si quid in eum bene consulueris, absolventur fides mea, quæ apud illum spem beneficentiæ tuæ fideliter persolvit. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHIUS MINERVIO.

In absolvendo Rustico nostro vatium tibi detuli: opem filius meus Cæcilianus exhibuit. Non est igitur mea verecundiæ rapere gratiam laboris alieni. Ambo ipsi acceptum feramus, quod agi cura tua præcepit, exsequi mea valetudo non potuit. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Scio quid de me sentias: sed certus iudicii tui nunc recuso laudari. Æmulare certe quod te tacitus admiror, quia plus habet ponderis recta veneratio. Relinquamus verborum blanditias novis inter se amicis. Illos juvent alterna præconia usque ad fidem fœderis. Nostra caritas adyto pectorum recudatur. Ipsa habitatio cordis in aperto est. Inde me tua cura respiciat. Sed non est memi formam scribendis epistolis dare, illud tantum cogites volo: cum sis ad prædicandum liberalissimus, parum mihi videri posse quod a te laudor, nisi amplius obliger. Præterea scire postulo cur servata in præmissis nominibus nostris vetustas defuerit literarum contextioni. Juvat alios titulo sublimitatis atollit. Ego magnificentiæ appellationem recuso, nisi forte me improbum putas, quod honori tuo eadem delinimenta non defero. Amor fictus in illa verba submittitur. Amicitia cultus ingenuus est. Alba velamina, non segmentati amictus fidem vestiant. Quo mihi altus reverentiæ gradus? Amari a fratre malo quam suspici. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Eusebius familiarissimus meus, idem vetus miles privati ærarii diu morbo obstante obsequio tuo deluit. Orandus es mihi ne inter resides annotetur. Sed impetratio veniæ non manebit, nisi illi aliquid benefici propitiatus adjeeceris. Quæso igitur flagitantis per Etruriam publicis debitis sollicitudinem navare jubeatur, ut longæ absentia culpam commendatione aliqua laboris amoveat. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Semper quidem mihi salutatio a te profecta gaudium creat, sed ea præcipue quæ familiaribus apportanda committitur. Adjicit enim scriptis digna quæsitio, et de te tradit auditui, si quid defuit lectioni. Velut nunc Sebastius vester, post epistolam tuam redditam, quamdam mihi satim ex voto ageres, seisciant, imaginem presentia tue exhibuit. Idem nunc

A de otio meo, quæ velis nosse narrabit, nam me in silvis Laurentibus continuatus est rurali quieti inhærentem. Quid enim magis assectandum est mihi, collapsam valetudinem nonnunquam sarcienti, turbas sæpe declinanti, litterarum innocentiam semper diligenti. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Fiducia mihi styli atque ingenii nulla est. Sed tua benignitas ausus provocat. Misi igitur ad eruditionem tuam duas oratiunculas nostras: quarum una ad Polybii filium pertinens, ex recenti negotio nata est, altera dudum, cum res in curia ageretur, a me parata, nunc opere largiore aucta processit: huic argumentum est repudiata censura, quam tunc totius senatus fugavit auctoritas. Nolo mireris gravissimum orilicem magisterium respuisse. In oratione nostra non leves causas civitatæ hujus potestatis invenies. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Spectatæ frugis viros apud te deo commendare, quia præcipuum munus est ut tuis amicitis inserantur. Suscipe igitur, quæso, de ortu et moribus facilo summates, eosque in primore congressu penetrali familiaritate dignare. Legationem illis Campanorum provincialium commune mandavit. Abundat justitia negotium; personas mea cura commendat. Advertis duas esse causas exercende in eos benignitatis, pro quibus publice æquitas petitionum, privatim non gratiosus laudator intervevit. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Vidi Romæ Protadium filium nostrum, cujus commendationi nihil ex familiaris vestrae ornamentis præter literas tuas defuit. Quas cum desiderassem, citeriore Gallia imperatum sibi a sorore iter, in procul agente respondit. Excusationem juvenis non libenter accepi; cetera morum probavi. Satis est hoc auribus patris, cui volo in me gratiosum videri testimonium brevis experimenti. Simul vereor ne quid amori tuo in filium derogem; quem non deest juvari apud te per suffragium conciliationis alienæ. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHIUS MINERVIO.

Litteras nonnullis humanitate præstamus. Has autem domino et fratri meo Basso, qui sororis æquitate non discrepat; quin potius juris auxiliis munitur. Nam rebellem servum sibi poscit adduci, ad cujus investigationem nec præcepti celestis auctoritas, nec Africani comitis vigor potuit pervenire: siquidem facinoris audacis conscius imminentem poenam laterarum vitavit effugio. Cum igitur super ejus facto atque nequitia ad te vir laudabilis Africae comes scriptum publicum dedisse dicatur, erit justitiæ et benignitatis tuæ in nostrum favorem divinum provocare iudicium, ne ulterius innocens domus commentis fertilibus vilis mancipii terreatur. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS MINERVIU.

Et quum Mediolani degerem cultum circa te salutationis exerceat; et tunc remenso itinere operam sedulam litterario muneri non negavi. Expectas credo ut gratiam repetam scipionis. Illam plane non mea efflagitatio, sed tua affectio pollicetur. Exigant styli vicem, qui animi non merentur. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Diu super adventu fratris postulatam a me indicium distulisti; credo, ut salutationis honorificentia præveniret. Agnoscere religiosa colludia, nec tamen credo, et ultro in certamine scriptorum familiarium solus duos advoco. Oñium tibi, inquires, hanc officiorum fiduciam præstat. Quid, quod te magis quaesturæ honos, et condendarum sanctionum usus excoluit? Cum illo autem mihi privatae vitæ conditio communis est. Atque utinam boni principis circumscriptio, ipsius quoque operam sibi vindicet. Ferendum; ambo devotione placeatis, si circa me litteris ardu cessetis. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Omnia te facere ad salutem Flaviani, viri ornatisimi, pignoris mei, rebus experior. Hinc mihi spes nritur, atque animus assurgit, posse ejus cætera incommoda te medico sanari. Adeptus enim divi principis lenitate, quæ magna sunt; uno adhuc, ut ita dixerim, infortunii nodo strangulatur; quod homo tenuis, et nunc labe patrimonii graviter exhaustus, paterni solati æstimationem jubetur exsolvere. Ergo per te ac tui similes amoliri oportet immanentem ruinam. Nec res impetratione difficilis est. Nam quod plerisque sua invidia laborantibus imperialis remisit humanitas; id patris nomine postulatam, multo æquior venia relaxabit. Proficiet ista concessio etiam temporum gloriæ, si quod beneficiis principis deerat, pius successor adjecerit. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Verbis nequeu complecti quot gaudia mihi pariter dies unus invexerit. Agnoscis credo causam, cujus auctor fuisti. Nam geminas fratrum communium litteras in cumulum extulit tertius honor scriptorum tuorum. Itaque ut rerum bonarum difficilis est electio, paulisper hæsi quam primam paginam recenserem; tantum apud me erat desiderium singularum. Mox omnes arguo legendi transitu percurri, ne inspectionem residentis morarer. Nec semel legisse sufficit, ut si quid aviditas prima perstrinxerat, inculcaret iteratio. Erat in verbis uniuscujusque varius elocutionum lepos, quo solo litteræ discrepabant. Nam omnes mens una dictaverat. Possent bona fide adicere majora. Sed tuæ aures, licet fratrum laudibus gaudeant, communionem tamen gloriosi testimonii per verecundiam non ferunt. Restat ut tibi reditum meum sub quadam curie invitatione poscenti, pauca respondeam. Ad idus Novebræ mœdum eventus

A adjuvet destinata, recurrere ad conspectum vestrum paramus. Si promissi dies serus videtur, legationem senatus per me nolo differri quæ dudum vitis illustribus credita et instructa mandatis, neque personarum, neque petitionum requirit ajectionem. Debet igitur stare dispositis, nec fas est exemplo proximæ dissensionis per novos tractatus confirmata subverti. Hæc ante me, ut scribis, etiam ipsevidisti, quo magis placitis inhærendum est, quæ mihi commendat auctoritas tua, et tibi noster assensus. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FLORENTINO.

In cum militiæ gradum labore venisti, ut Benedicti amici mei fortunam debeas adjuvare, quem nullo obnoxium crimini fortunæ iniquitas loco depulit, et honore privavit. Huic ad promerendum favorem tuum non solum ipsius prohibas, sed etiam commendatio mea aditum debet aperire. Credo enim tanti apud te litteras meas esse momenti, ut effectum sperare fas fuerit, etiam si ardua postularem. Quod idea commemorandum putavi, ut intelligas, quid de animo tuo atque amicitia sentimus, vel quantum prodesse huic debeat vel adesse justitia. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Purgas quod adhuc usque siluisti. Communis hæc culpa est. Nam me quoque a litterali commercio diu infirma valetudo revocavit. Inhorruisse te puto, postquam de me cognitu amara legisti. Redi in habitum animi lætorem: Deo quippe auctore sanitatem refovi. Facilis igitur litterariæ cessationis utrique venia sit. Ambo nobis invicem remittamus, quod ambo deliquimus. Sed quid mihi insuavis Africanæ tenues comæatus? Absit ut præsens annus imitator fortunam superiorum. Intercludet, ut spero, providentia tristes casuum vias, sacris aribus edocendis, et castigatione iudicium, quos alimentaria spectat invecio. Nec spem dies obstruit. Nam mare adhuc justis cursibus patet, et nondum in hyemem præcipitat autumnus. Placet tamen inter hæc, quod mæstus, et pio metu antevertis necessitatem. Remunerabitur curam melior eventus, et laudis tuæ fructus effliciet ut tibi sit dulces postea timuisse. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Dictam mihi a te salutem pari honore compenso. Vellem utrique nostrum sæpe alternandi styli usus veniret. Sed quia hoc longinqua non sinit eadere pro voto communi, patientie ratio satisfaciat. Debet certe prompta esse inter nos moræ mutæ venia. Non eadem facilitate purgabis; quod filii nostri Minervii nuptias aliorum potius relatu quam litteris tuis comperi. An veritus es ne a te nunquid auro casum desiderarem? Potuit jacturam sportulæ tacere verecundia mea. Negationem gaudii amor nescit ignoscere. Et tamen, ut cum placido in meos animo, spondeo tibi remissionem hujus offensionis, cum de nepote suscepto antevereris scripto nuntiorum celeritatem. Vale.

EP. ST. LVI.

A

EP. ST. LIX.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

EXPLICIT AD FLORENTINUM. INCIPIT IN COMMUNE
FRATRIBUS MINERVIO, PROTADIO ET FLORENTINO.

Et vestra concordia, et mea per hos dies inbecillitas facit, ut vos unius pagine salutatione conjungam. Erit hoc aut probabile pro consortio vestri amoris, aut ignoscendum pro statu temporis. Aestimabitis enim virium nostrarum fatigationem, eam vos in subscriptione istius epistolae precaria manus moverit. Ad hoc filii nostri Nemesii pia ad larem patremque properatio, magis contestationem de me aulemque officii quam satisfactionem desideravit. Res postulat, ut salute prefata, florentissimae indoli ejus testimonium feram. Sed vereor ne ostentare operam meam videar; quae plus juveni bonarum artium contulisset, nisi fraternus casus fregisset cursum duorum. Hoc tamen sincerissima fide dixerim; minutam quidem de altero parentum ejus felicitatem; sed posse istum suorum gaudia pro utroque sufficere. Valete.

EP. ST. LVII.

SYMMACHUS MINERVIO, PROTADIO, FLORENTINO.

Relegite viam dissimulati haecenus moris, me officiorum familiarium praesule, qui prior rupi commune dictum. Nec pro numero vestro epistolas peto, quamvis hanc vicissitudinem singulorum amor mihi debeat. Magnae indulgentiae res est, ut fenus quod vobis solus exhibeo, alterna remuneratione solvatis. Valete.

EP. ST. LVIII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Annus gaudii fructus ex litteris capio. Hunc reditum mihi, has opes pendit Hispania. Itaque ubi propulsa hyeme patescunt navium viae, paginas tuas commendo ventis, quas iste annus frequentes quidem, seras tamen reddit. Nam decedebat autumnus cum homines tui Tibi rina tetigerunt. Hinc factum est ut haerent apud nos defectu navigationis. Suae igitur eorum moras pro tua justitia beni consulas. Quamvis prius nomine meo venia poscenda sit, quod de curulis equis quatuor, datum mihi a te jus electionis omiserim. Velim credas hanc abstinentiam non fuisse fastidii. Sed quia nullum eorum jugo alacrem, vel derso nitentem probavi, optio meritis non excitata esset e re nata. Opportunum videtur diligentiam tuam precibus ambire, ut in praetoriam filii mei functionem visu et cursu nobiles praeparantur. Gemina ante hac editionis claritudine in os hominum venimus. Satisfaciendam videtur expectationi, quae crevit exemplis. Quare amori tuo laudis nostrae commendo causam, quae paulisper censuram vitae tuae, gravitatemque animi ad populares aures debet inflectere, donec pretium apportebitur, tuo arbitrato nobiliam quadrigorum dominis inferendum. Solam de amicitia tua electionis coram requiro. Facto facile est, cum sit dives equinipercoris Hispania, et magnus Regum numerus copiam praestet examini. Vale.

Sum quidem sermonis tui nimius flagitator. Silentii intervalla non arguo, sed suspicor aliquid amicitiae nostrae ex alloqui raritate decedere; qui sciam in pectoribus sedem esse religionis, levamen desiderii ex ore proficisci. Priores igitur litterae meae magis desiderium sermonis tui, quam castigationem taciturnitatis habuerunt: et ideo elaborandum tibi non est, ut mihi amoris tui fidem facias: nam tui animi de meo summo iudicium: siquidem nullus verior aestimator est alieni amoris, quam qui de suo sumit exemplum. His ita positus, quia in re aperta piget esso prolixum, designatum tibi ad urbanam praetoram liliam meum nuntio. Intelligis quid sibi hoc iudicium velit. Quadrigarum curulium nobilitas praeparanda. Ac pretium proxima ablinc astate mittemus, sed jam necessitatem praecurrat electio: nullum enim valet ejusmodi in rebus longior diligentia. Quapropter accingere, ut quaestoriam quondam filii mei magnificentiam, cui per te illustris fama quaesita, secundus ejusdem superet magistratus. Verus quoniam et maximus laudis profectus est, quoties sequentibus priora vincuntur. Vale.

EP. ST. LX.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Praetoram filii mei, si fors dictum juvet, proximus annus exspectat. Equorum mihi curulium nobilitas praeparanda est, tibi curanda: ut expectationi populi Romani mea pecunia, tua cura respondeat. Hoc me crebris litteris postulasse meministi. Nunc mihi admonitionis verba, non repetitionis adhibenda sunt: et tamen cum voluntas in nos tua ambitum non requirat, in tantum me votiva sollicitant ut anxias auribus tuis tanquam novus petitor ingeram preces. Viacenda est enim mihi fama exemplorum, quae post consularem munificentiam domus nostrae, et filii mei quaestoriam functionem, nihil de nobis mediocre praemitit. Haec igitur petitionis summa est, ut me diligentia tua praeterite gloria parem faciat. Pretia pro tua aequitate numeranda familiares mei inunctatim exsolvent. Tui beneficii erit, ut quidquid ad curule certamen generosum gignit Hispania, vel domo praebas, vel de aliorum gregibus excerpas. Non vereor inter haec ne mo appetentem plebeiae laudis existimes. Seis enim pro tua sapientia magnae urbis magistratibus angustos animos non convenire. Hoc etiam Tullius tuus praecipit, luxum in privatis negotiis arguens, in publicis magnificentiam probans. Quare ex summis opibus java Romani anni speciosum colorem; venturus in partem popularis favoris, si nobis ex tuo beneficio celebrior fauca proveniret. Vale.

EP. ST. LXI.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Tuentius tuus in utramvis aurem somnum capessat. Nihil enim magna dignitas a paupere petit. Sit fortasse plerisque ipsa inopia gravis: habet tamen alieni oneris exceptionem. Adhuc, si pleret, securitati ejus sacerdotii privilegium, et unus hominis monumenta

multiplicia. Mili videtur validior esse omnibus vacationum remediis exhausta fortuna. Sed velim noveris quasi ores glebæ senatoriæ protinus affoturos, sperandamque Tuentii veniam pleniorē, si fidem paupertatis ejus exploratio ratam fecerit. Interea tutus prioribus gestis agat liberum. Nihil novabitur post illustris viri Felicis pro illo judicationem; modo allegatas dudum senatoris angustias astruat examinis diligentia. Nunc mihi amice objurgandus es, qui cum vicina itinera perstrinxeris, flectere ad nos habenas longum putasti. Dedisset Hispania Romæ posito moræ veniam. Novit enim submittere desideria sua cunctarum provinciarum parenti. Nec ita avara est ut nobis propria bona nolit ostendere. Quare fraudati gratia tui, secundos amicitia fructus sedulo postulamus, ut quoties fors copiam dederit legamus saltim qui videre maluimus. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Et amicitia nostra in ore multorum est, et laus equorum tuorum longinqua penetravit. Hinc sit ut suæ quisque patriæ magistratus meæ commendationis opem postulet, gregum tuorum fama illectus. Ea propter summates Antiochensium missi ad mercandas quadrigas, juvari apud te sermonis nostri conciliatione voluerunt. Annue, quaeso, longum peregrinatis, et electionis, et pretii justam benignitatem; quæ homines opinionem blandiam secutos, de tuo studio meoque merito verum sperasse confirmet. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Fas sit dicere: equorum curulum copia non cœtemus, sed incitat nos præturæ mora ad desiderium numeris largioris. Si ergo dulcis est (ut assolet) mandati mei executio, quatuor ex grege Laudacianorum quadrigas, quas tua defloret electio, ad me opto deduci, cum primum mare navigatio verna patefecerit. Ego pretium quod signaverint litteræ tuæ in rem missis remunero. Quanquam hoc spondere non debui, quia fides amicitia syngrapham non requirit. Credo mireris cur non potius de gregibus tuis postulem, qui potissimos Iberorum nobilitate prævertunt. Fastidium uniformis spectaculi patitur civitas, ejus satiety mihi varietate vincenda est. Tu modo diligentia sit adhibere judicium, et ex alienis stabulis æquare laudem tuorum. Nam cum res amici agitur, hos quoque proprios debes putare quos elegeris. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Nemo unquam perverter tuorum apicum vacuus ejusdem muneris ad te revertit, tu tamen infrequentiam nobis vitio ducis, et ultro curam tuæ assiduitatis exprobras. Facis hoc amantium more, apud quos officiorum talium, etiam cum redundant, sitis magna est. Nec tantum epistolas poseis, orationem quoque nostras non editas deferris in manus tuas præcipis: quæ res videtur ostendere quid judicii habeas de his quas ante sumpsisti. Nullum enim deside-

rium ad secunda progreditur, si priora displiceant. Misi igitur ex recentioribus numero quinque, quarum uni jam fiduciam fecit publicus favor. Sed post sententiam gentis togate, adhuc expectatione judicii tui pendeo, quod volo juratus emittas, quia convenit vinciri sacramento fidei, si quando amicitia in suspensionem gratie venerit. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Jamdudum in expectatione litterarum tuarum eram, incertus animi quid sibi vellet tam longa cessatio. Sed ubi compotem desiderati muneris reddidisti, cura vertit in gaudium. Et revera ita natura paratum est, ut expectati diu officii querela decedat, si potiamur optato. Ergo magno impensu gratulor integratum mihi esse pignus religionis. Præstabis ne hujus opinionis frustra sim, cum diligentiam mei continuo amore servaveris. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Videro quid justitia temporum, quid causæ nostræ bonitas, quid cura tua, si tamen tibi cordi sum, efficere possit. Ego in fratre meo Eusebio V. C. votum servati circa nos moderamen amplector, ejusque probitatem mente colo, sermone commendo. Et illic boni propositi præmium non requirat; tamen honestam vitam de tua amicitia optantius exsolvero. Feceris igitur rem tam meæ voluntati acceptam, quam tuis moribus consentaneam; si advertat vir prudentissimus quicquid mihi tribuit, id se omnium honorum gratia detulisse. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Et temporum clementiæ congruit, et sancto ingenio tuo familiare est opis indigos sublevare. Hinc mihi fiducia suborta est pro fratre nostro Steminatio supplicandi, cui dudum cuncta dempsit invidia fortunæ, præter amorem honorum. Neque enim potest ambigi, quid de optimo quoque mereatur, qui nuper a principibus invitis, ne per indulgentiam liberaretur, accitus est: magisque honore, quam venia fatum trisite mutavit, nec tam ereptus est quam desideratus. Unde spes certa sit, etiam principem nostrum lenitate venerabilem, justiparentis, et pii fratris exemplo, supplementa meliora fortunæ daturum, si modum vestra insinuatō juvet exhausti senatoris oratum. Duo enim facta facta, sed ad gloriam præstantis magna deposcit: reddi curiæ testimonio sacro, et recuperati ne modici argenti ab inopia vindicari. Hæc ut favor tons aliorumque optimatum te hortantium promoveat, interest boni sæculi, cui laudem perennem pia facta conciliant. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Etiam si petitio domestica et amica cessaret, publicus vigor justo desiderio deesse non posset. Quid enim tam familiare justitiæ, quam ut circumscripseris clarissimæ et laudabilis feminæ parentis meæ, astutivæ suæ privetur effectu, ne commolis illudat alienis

provincialium patronorum fretus auxilia? Quorum impudentia compulsi et matrona litium fugiens, ad iudicium praetoriani culminis convolare. Res autem de qua agitur ejusmodi est. Ante paucissimos menses ille a parente mea horrea Aquileiensis, et CF. propter longinquitatem itineris incognita, tenui mercede conduxit; atque his ita abusus est, ut parvo licet tempore fisdem locis labem consulto intulisset. Hunc ubi saepe convenit, ut condicione decederet, contempto hominis et interventu quorundam frequenter elusa est. Nunc opis indiga geminum beneficium vestri favoris exoptat. Primo, ut improlissimus inquilinus locorum detentione pellatur. Dehinc habita deteriorate rei aestimatione sumptum justae instaurationis agnoscat. Cum igitur aequa possamus, credo confore ut meae petitioni et utilitibus parentis favor vester arrident. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Benigne, ut mos est tibi, recursum nostrum misso apparitore juxisti, quem progressus ad Appennini superiora divisi adjecto officio litterarum, ut gratiam quam rebus aequare non possum, saltem verborum honore compensem. Quod superest itineris, spero praefata Dei venia sine labore peragendum. Minus enim molesta sunt, quae perveniendi spem proximam pollicentur. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Discedenti mihi curam legare dignatus es amicitiae congruentem, ut laetae atque actibus tuis accommodata non silerem. Causa igitur postulante fangor injunctis. Video enim basilicae pontisque rationem recte quidem Bonoso praesidiali viro esse mandatam: cui et vigilantia superest ad limitandas publicae rationis ambages, et fides ad persequenda quae examen invenerit. Sed vereor ne ludificationibus res injuncta frigescat, oblectante eo quem socium discussionis accepit. Atque ideo etiam te esso non patior, en rem deduci ut labes magna sumptuum publicorum studio certaminis obduratur. Quid enim sibi vult ista conjunctio in ea praesertim discussione, quae ipsum quasitorem videtur astringere? Quare huic tantum parti adhibenda correctio est, et ad unum quem sponte delegeris, inquisitionis summa referenda, adjectis vestrae apparitionis auxiliis; quo minora officia fidem praehitorum vel invectorum cogantur aperire. Prohibit exitus quantum publicae rei tua cura prospexerit; cum cohibitis sumptibus novis, consummationi operum satisfecerit summa reliquorum. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Summo gaudio quoties scribis afficior, et tum maxime cum abest amaritudo querimoniae. Nunc stylus tuus ab usitata jucunditate dissentit. Arguit enim falso iniquitatem quamdam pignoris mei, cum quo tibi luctum nonnulla certatio est. Itaque litteras contra jus amicitiae ad eum missas suppressi, ne

amantem tui justus dolor offenderet. Fuit autem matri eius cum procuratore tuo finalis in Sicilia questio: quam discrepatio non, ut scribis, Venisti, sed alter us rectoris absolvit. Ergo in utraque persona error suggerentis rotatus eam pignori meo exemit invidiam. Advertis pro singulari verecundia tua, cui potissimum parti satisfactio debeatur. Et nihil de praesenti fortuna loquor, quam scribentem debuit temperare. Adde quod pecuniarias causas usque ad detrimentum amicitiarum non oportet extendi. Sed quid haec pluribus? Posthac opto sermonem tuum placidiorem mereri, et constantiam veteris erga me observantiae tuae, porrecto etiam in meos amore colligere. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Frequens usus ostendit, et clara animi tui documenta testantur, exempla verae amicitiae de te capienda. Neque enim quisquam constantiam firmiter familiariis impendit officiis, praesertim in tanta publicarum curarum mole, quae alterius studium posset hebetare, nisi obstrepentes necessitates affectum fraternum superaret. Quod solum igitur verecundiae convenit, cedo praestantissimae religioni, moque imparem referendae vicissitudini pudenter agnosco. Nec vereor ne diligentia tua tali laude lentescat; quin potius spero benevolentiam (si quid pleno adjicitur) largiorem, quia bonis familiare est studia benigna cumulare, quorum gratiam sentiunt non perire. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Facio quod suadet humanitas, ut amicitiae tuae viros bonae frugis adjungam. Horum unus est Felix, honorabilis gradu, atque exercitatione utilitiae. Cui si quid amoris impenderis, ad meam gratiam pertinebit. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Mirabar quid esset rei quod amicitiae observantissimus diu scribendis litteris abstinebas. Sed epistolae tuae series indicavit, quod tristium rerum index esse vitaveris, quas longiore silentio contineri, nec religio familiaris, nec communis causa permisit. Nam plerumque utile est in publicam proferre notitiam quod velis esse correctum, ut denuntiatione futuri periculi, ad consulendum ementorum cura moveatur. Magna igitur necessitate, futuri anni inopiam protestatus es. Quid enim spei reliquum sit, cum provinciis Africanis nec ad victum tennem frugum tritura responderit, et suppleta ex aliis terris semina vicinis annus expectet? Jure igitur ad aeternorum principum providentiam provincialium sollicitudo confugit. Interea dum major ab illis salubritas petitur, humanitas tua loquat exhaustus, et tanquam particeps doloris alieni, persuadeat laborantibus, sibi accidisse quidquid provinciae pertulerunt. Ego valeo, quamvis aulicus aeger bonum sanitatis ignoret: sed ut aliquid solacii capiam, oro indulgentius scribas et ad respondendum exemplo tuae assiduitatis invites. Vale.

LIBER QUINTUS.

EPIST. PRIMA.

SYMMACHIUS HIEROPHANTI.

Recte valeo. Hinc enim scribendi debet esse principium, quod maxime expetunt vota lecturi. Aequè tibi suppetere optatum vigorem nimis gaudeo, nam me tali indicio nuper hilarasti. Illud quoque in summa pono gratiæ, quod te nostri diligentissimum familiaris styli frequens usus ostendit; cui rei laudem referre consilium est, ut hoc invitamento memoris animi ad perseverantiam provoceris. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHIUS HIEROPHANTI.

Opulento afficis me bono, quoties amicitiam nostram salutis tuæ indicio muneraris. Deos igitur comprecor ut te pro tanta in nos religione fortunent. Vicissitudini autem litterariæ parem diligentiam libenter impendo ut ad officia promptius inciteris, cum videas apud memorem scriptorum gratiam non perire. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHIUS HIEROPHANTI.

Scriptum mihi tuum Probatius nuper exhibuit, atque ex eo plurimum gratulationis accessit, quod tibi pro voto omnia superesse cognovi. Id ut sæpe facias monere non debeo: cum spontanea officia stimulo exhortationis non oporteat incitari. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHIUS THEODORO.

Bonorum frequens astipulatio de sanctis moribus tuis, in hoc me desiderium provocat, ut amicitias tuas impatienter exoptem. Nam qui omnium sermone celebrantur, et improbitatis laude conspicui sunt, incognitos quoque ad morem propriæ familiaritatis invitant. Ergo si hæc voluntatis meæ non asperuaris indicia, repende, quæso; colloquium, ut facti mei confirmatione delecter; quamvis inmutæ affectionis sponsionem jam teneam. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHIUS THEODORO.

Spectata est tibi, ut arbitror, amicitiae meæ veritas. Hinc factum ut me in consortium festorum tuorum consul ascires. Præstetur, oro, his litteris eadem liles quæ nos evocatione dignos iudicavit. Diu inter desiderium tui et unici mei curam dubius electionis pependi. Tuus honor suadebat probationem, illius institutio prætendebat obvias manus. Tandem secutus sum quod ipse fecisses. Officia enim illa lætitiæ, ista pietatis. Tuæ amplitudinis euntem stupabant obsequia multorum. Huic in solo patre votum est. Plura pro nobis indulgentissimus in suos tuus animus tecum loquetur. Cui ego excusationis meæ partes injungo, quia verbis agenda non sunt quæ melius interpretatur affectio. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHIUS THEODORO.

Filium meum Flavianum consulatus tuus revocat

A in lucem. Nescio an eum commendare tibi debeam, cui summi gaudii auctor fuisti. Serva igitur, oro, deprompta: in cum benignitatis tenorem, etsi hoc a constantia tua sperandum magis quam postulandum est. In dubium enim voluntarii amoris fides non venit. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHIUS THEODORO.

Ipse mihi rescripti hujus bajulum præstitisti. Duplici nomine gratiam debere me fateor. Nam a te profectus est, qui litteras exhiberet, et per te, qui referret oblatas. Maneant, oro, inter nos officiorum talium vires, et inter alias laudes tuas continuatæ in amicos religionis titulus censeatur. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHIUS THEODORO.

Gaudeo mihi sermonis tui primitias contigisse, et impendio postulo ut humanissimum hoc coeptum religiosa cura non deserat. Illis enim maxime nutritis amicitiarum cultus adolescit. Cum hæc scriberem, mihi sanitas recte suppetebat. Cujus rei indicium propterea singulari generositati tuæ credidi deferendum, ut cognitionem tuæ sospitatis mihi mutuis rependat affectus. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHIUS THEODORO.

Vereor eloquentiæ tuæ scripta nostra committere; sed non minus caveo amoris tuo meorum: quidquam negare. Duas igitur orationum culas nuper editas a nobis misi. Earum una ad urbanos fascies resultantem candidatum tenuit; alteri argumentum deliti jam priorem decreto senatus improbata censora. Sed iudicium meum, cum res acta est, habitum propagam opere largiore. Nec mihi vitio veritas prisæ severitatis repulsam. Nam solis quædam speciosa nominibus, usu et experiundo plurimum nocent. Rationes sententiæ meæ lector invenies. Volo tamen ad inspectionem dictorum parti utrique æquus accedas. Merebitur, ut spero, orationis assertio, ut tu etiam vetustatis patronus auctoritati ordinis manum posrigas. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHIUS THEODORO.

Quam timeo ne aures tuas existimer lactare blanditiis! Consulatus hic tuus talis est ut meum gemisasse videatur. Nunc voti mei summa eo processit ut titulos ejus longum fruaris, et aques vitæ diuturnitate moram tui præmii. Dignum quippe est compensari prolixo gaudio seram solutionem. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHIUS THEODORO.

Adventum tuum serum esse mirabar. Sed ubi patefacta causa tarditatis, et te brevi affore scripta prenuntia sponponderunt; in gaudium cura coaversa est. Ergo hospitii securus appropera, et aliquantulo Romæ intervallo quietis refotus, auspiciatissimos at-

Ille fasces. Nostra erga te diligentia quidquid instructus consularis flagitat providebit. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS THEODORO.

Frustra speravi de peregrinatione solatium, cum oculum morsta facies nullas agro animo præstet inducias. An quisquam tam duro iugulo natus est, ut multorum curis doloris vacuus intersit? Quod si verum concedis, me etiam crede inter anxios usum ipsam Irtiliæ quodammodo amisisse. Restat ut tuæ littere medicinam mihi faciant, quas ita libenter accipio, ut nulla assiduitas satis factura videatur. Ego præ eventu occasionum, quas fors obtulerit, exemplum dabo frequentis officii. Tunc enim probabis gratas esse tibi litteras meas cum tuas sumpsero. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS THEODORO.

Jampridem nihil scribis, æquum esset huic culpæ talionem reponi. Sed arbitror imitanda non esse quæ doleas: et animo persuadeo alias potius intervenisse causas officii differendi, quam residem voluntatem. Quanquam vereor ne factum tuum hæc ipsa gravet humanitas. Nam qui mihi pro te satisfacio, ostendo me nihil tale meruisse. Scribe ergo jam sæpius et copiosius, priusquam præfata opæ dei in Luceanos saltus vela faciamus. Quid enim juvat proximis regionibus inmorari, cum ecce nullæ litteræ deferantur et silentium tuum honeste possit excusare longinquitas? Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS THEODORO.

Ademptum est tibi generale perfugium. Neque enim potes solemne illud et pervulgatum genus defensionis inducere: meas te adhuc litteras operiri, ut quadam religione solvaris. Jamdudum tibi stylus meus facit auspicium, cui non abnuo redditam vicem: sed æmulari studium nostrum etiam voluntario postea officio debuisti. An expectas ut te illa expostulatione perstringam? Tu nisi malo coactus recte facere nescis? Omitto plura, et in reliquum mihi diligentiam tuam spondeo: quam mihi religio parvi habuit, saltem admonitio nostra reparabit. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS THEODORO.

Proxime Romam regressus a scribendi consuetudine non tam desidia quam occupatione descivi. Atque ideo peto in honam partem purgationem præteritæ taciturnitatis accipias, mecumque lateris quod Domini nostri Theodosii sacro divinoque judicio merui Consulatum: cujus multiplex apparatus tuam requirit industriam. Sed rorsus occurrit voto et studis meis, ne honoris tui tempora contrahantur. Quapropter tuæ permitto sententiæ ut si votivo officio domus nostræ interesse desideras, administrationis labore solvaris. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS THEODORO.

Saucto Lampedio germano tuo, et ad spem proces-

sus, et ad bonam viam morum, caudiciniam credidi profuturam. Unde factum est ut Domino et fratre meo præfecto ante consulto ad castra forensia mitteretur, eo præsertim tempore quo tuo adminiculo possit institui. Quapropter pignus tuum suscipere in-formandum bonis fraterna religione præceptis. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS MAGNULO.

Brevem decet esse sermonem quo reditus indicatur. Quid enim mandes paginæ, cum omnia quæ scripto committi solent, fabulis potius debeant reservari? Hoc est argumentum presentium litterarum, quas, si dii votum juverint, mox sequemur. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS MAGNULO.

B Suades ut redeam, ne jus prædii nostri violenta perturbet irruptio. At ego puto non minus tuam curam quam meam presentiam promovere. Conjectio exaggerari religiose istam trepidationem, dum mo Romam studeo retrahere. Ego autem hujus tædio, non modo amore otii abesse plusculum cupio: et quia inane erit quidquid remoto atque inconsulto possessore tentatur. Consilium vero rei agendæ tuus et aliorum, quibus cordi sumus, tractatus inveniet. Meæ quieti nullus invideat, quia longius producenda est, cum vicem nostram bonorum amicorum cura fungatur. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS MAGNULO.

C Semper te in primore affectionum mearum fronte constituo. Merito incertus animi, cognitionem tuæ salutis exspecto: quam si mutuus sermo præstiterit, reditum nostrum alacritas incitabit. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS MAGNULO.

D Nos tuum præoptamus adventum. Tu missis muneribus desideria nostra solaris. Admodum quidem delector oblati, sed hoc ipso officio damna absentiae tuæ gravius sentiuntur. Pleniora enim præsidia atque ornamenta de amico presente caperemus. At tuæ inter vota candidati mei negotii, et quæstoris apparatus fraudari nos conqueror societate tuorum consiliorum. Et tamen obeunda nec procul locatus omittis. Nam et vestes subsericas, quas homines mei post illationem præti retentabant, et instructum reliquum munerarium præmiorum tuus coegit institutus. Opto igitur tibi promptum Dei favorem redituque felicem: simulque oro, si fors dederit facultatem, functioni nostræ interesse deproperes; cuius voluptas magna parte emulabitur, si lætitiæ novæ particeps desideratus accesseris. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS MAGNULO.

Potuit sine litteris nostris sanctus Aurelius si quid de me quæreres explicare. Sed quia fastidiosa salutio est, quæ nudo sermone defertur, inveni scripta mandatis. Ave igitur dico tibi, simulque deprecor, secundum commonitorium, quo summam muneri præparanda rescripti, ut ipse, salva judicium

ria existimatione, curam fratris religiosi, ut soles, A exhibeas; et homines nostros comparandis, quæ possit editio, justum impendium ministrare præcipias. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Quæstorium parvuli nostri munus accelerans, communi amico Aurelio quædam comparanda aut providenda mandavi. Sed quia publicis negotiis et varia junctorum occupatione dstringitur, Eusebium familiarem speciatim misi, cujus admonitione cura tua in effectum omnium provocetur. Et quia longum visum est litterali serie agenda complecti, non graveris communitorium strictum signatum perennere, quod satis esse arbitror ad incitamentum diligentia tua. Neque enim preces oportet adhiberi, B cum sola amici voluntas studium tuum debeat acere. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Anastasium nostrum dignaris agnoscere. Nam domi sæpe vidisti. Hæc illi notitia apud te debet esse suffragio, etiamsi nullis juvaretur alloquiis. Nunc dubitare non possum cumulationem circa eum fore curam tuam, cum et vetusta cognitio, et recens sermo commendet.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Familiaris emersit occasio, quæ tibi salutis meæ appertaret indicia. Neque enim dubitare possum tibi litteras meas esse reddendas quas Silvanus ad animi nostri diligentiam pertinens exhibuit. Cui hæc ipsa recepti officii commendatio apud te debet esse suffragio. Cæterum ut respondeas non laboro, cum mihi scriptorum tuorum vicissitudinem mutua polliceatur affectio. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Parens sana est, et ad patientiam doloris adducitur. Quare hanc partem curarum deponere, mentemque ad meliora componere. Certe si aliquid ab re tua otii est, nostris negotiis diligentiam dignare præstare, ut operæ sit pretium quod in exactore mittendo litteris et monitis tuis satisfeci. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Multa Oceano, ut recordaris, et litteris, et communitoriis implenda mandavimus; quibus exsequendis par esse non poterit, nisi tuo impulsu et monitis urgeatur. Quæ cum in effectum te juvante processerint, quæso ut indicio perscriptionis expectationem meam non graveris instruere. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Nunquam familiaris nostri adventus haud mediocriter mihi gaudio fuit. Hanc lætitiâ tuam sermo geminavit. Duobus igitur a te muneribus affectus, amicum tibi cum litteraria salutatione restituo. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Antecipere scribendi ordinalium mei munus fuit. Habes festinati officii gloriam, cum ego fatear tarditatem. Et certe potui allegare aliquid in excusationem morarum. Supererat mihi plurimum viæ, malui te de laboris nostri absolute facere securum. Sed pio studio prævenire nullus est rubor. Ama igitur sponte cedentem, cui hæc ipsa simplicitas conciliare debet frequentes litteras tuas; quas si non adæquavero pari numero, rursus tibi premium confessio mea faciet. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Amicum meum ad Brutios revertentem litteris credidi prosequendum, ut tibi salutationis munus exsolverem, et illi commendationis aliquid exhiberem. Quæso igitur te, ut et meis litteris vicissitudo reddatur, et illi defensio plena proveniat. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Provine quidem urbe digressus es. Sed ego jam quasi inveterato tui desiderio novum aliquid munus convenire credens, officium scribendi arripui, nec expectato ordine, nec more servato, qui solet amicis esse pro lege, ut peragre locati præsens tribuant scripta quam sumant. Et revera affectio omnis impatiens est etiam justæ ac legitimæ tarditatis. Rupi ergo consuetudinem religione majore, quam si servare voluissent. Quæ res si tibi grata est, et mihi feous solve colloqui, et perlatori talium litterarum benignus arde. Cui ut nihil magis potui præstare quam litteras, ita nihil poteris plus tribuere quam favorem. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Propinquam sancti Aselepiadis philosophi absque litteris meis abire par non fuit. Nam illius merita posecerno, ut ad curam præclari viri pertinens tuo patrocinio traderetur. Pro qua non arbitror auditu longa orationis utendum, cum eam humanitatem tuæ contemplatio parentis sine cujusquam petitione commodat. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Tædet pigetque jam scribere. Quousque enim styli imagine juvenitatem vivi sermonis imitabimur? Quid quod etiam felicitas publica, et pax orbis hortatur ut lærem repetas? Qua in re tibi opportunus incensor frater noster Pontianus accedet, bonorum petito sortitus hanc operam; ut tibi ob rem uxorem demoranti, desiderium revisendæ Urbis admoveat. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Nolo puerum erimineris ob reditum tardiore. Mea conturbatio pro Symmacho, neque ad scribendum tempus invenit, et recursum tabellæ usque ad spem bonam distulit. Nunc quia periculum ejus in agritudinem vertit, hoc ipsum loqui apud te licuit. Faciet

divina miseratio, quæ pijs aures applicat votis parentum, ut tibi mox denno, quod juvet animum, sermitas mea nuntiet. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS NEPHESTIONI.

Votum mihi non deficit itineris ordiendi, sed tarda evocatio perveniendi tempus arctavit. Atque ideo verè undius visum est veniam poscere, quam per a-to consulis officio pervenire. Super hoc plenissimas et ad D. N. clementissimum principem jam dudum litteras dedi, et ad cæteros, qui me adesse voluerunt; quas etiam nunc Festus agens in rebus proficiscendi cunctatione remoratur. Et quia vereor ne aut lateant suppressa quæ scripsi, aut per annulos resolutis vitentur, consilium luit ut ad te domum et fratrem meum exemplaria omnia mitteremus. Erit tunc circa me affectionis de omnium rerum fide late scribere. Reddantur etiam vobis chartulæ curas domesticas continentes, quibus decursis æstimabitis quid honorum temporum justitia et fama desideret. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS NEPHESTIONI.

Sequuntur abcessum tuum litteratorum cohortes; et ut solent Athenas Atticas reliquæ gymnasia Musarum petere; ita peregrinationes tuas desiderio trabente comitantur. Nec tibi, ut æstimo, militiæ stipendiis affluentis, amicorum conventus onerosus est. Pæsce igitur eruditus dignitatis tuæ copiis, et spera plures tibi hospites ac tutum adfuturos, postquam Romane juventutis magistris subsidia solemnibus alimonie detracta sunt. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS NEPHESTIONI.

Ægrum proxime animum tuum litterarum quas miseris lectione cognovi, multaque miratus inier conjunctissimos fortuitam subito emersisse discordiam; dominum et fratrem meum obsecravi ne a suo more dissentiat. Te vero non meo tantum, verum etiam tuo nomine rogo ut cæteris bonis morum tuorum, similem patientiam præstes, ferasque omnia quæ solet habere peregrinationis conditio. Spero autem et filii mei Flaviani conciliatione, et Eusebii Archiatri blanditiis omnia posse mitigari. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS NEPHESTIONI.

Litteræ tuæ Spartanæ brevitate surcinctæ sunt, sed rebus exuberant; et cum moveant de raritate querimoniam, tamen officii plenitudine memoriam sue emissionis obliterant. Quod si eas creber usus exerceat, desiderium meum sine fastidio satiætas explebunt. Sed video quid obsistat animo, quid impediât voluntatem. Eusebius noster te fabulis et poetis demoratur. Quem cum reddideris curæ hortorum suorum, fore arbitror ut animus tuus jocularibus ineptiis absolutus ad negotia serâ conferatur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Supra modum gaudeo redditum esse meritis tuis

pervetus debitum. Jamdudum enim Rempub. virtutibus obligasti: quæ nacta divinx fidei principem, sibi quodammodo consulatum, quem tibi solveret, impetravit. Ad hujus celebritatem voto alacri cucorrissem, nisi diplomatis sacri tarda perlatio arctasset intervallum dierum. Accessit hyemis contemplatio, quæ magno frigore, et brevibus lucis horis moratur excursus. Meus tamen animus, meum gaudium tecum est. Ego solus dolere debeo quod mihi tantum bonum casus inviderit. Tibi et præsentium satisfaciet numerus, et cultus absentium. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Amicis justa cupientibus usui esse debemus, præcipue fratri nostro Alexandro, quem judicio probamus et amore complectimur. Hunc licet noveris honorum desiderio non moveri, communis tamen reverentia non sinit testimonio carere militiæ, cum illi tribuni ac notarii dignitatem dominus Valentinianus Augustus ante irruptionem tyrannicam sponte detulerit. Quæso igitur ut prærogativam sacri testimonii te annitente mereator. Facile est enim ut sub tanto pio gubernatore Reip. infortunia hominum vincat sæculi humanitas. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Impatenter amicorum soleo perferre discessum. Sed eos qui ad præsentiam tuam relicta urbe contendunt ad me credo venturos. Quid, quod sequestrata affectione invideo tecum futuris? Soli enim bona præsentia tuæ capient, quorum mihi communis fructus esse deberet. Ut ut est tamen ista conditio, fratres nostros Celsum atque Ticianum probabiles viros non invitæ emisi, certus aliquid ad nos ex fabulis atque actibus tuis eorum relatione rediturum. Quos ut mature Urbi studiisque restituas vicissim postulo. Num si apud te hanc petitionem dissimulem, videbor eorum peregrinationem non tuæ detulisse reverentiæ, sed meo præstitisse fastidio. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Cum sciam te animo placabili, recepi pro amico operam veniæ postulandam. Neque enim sic a recto devii sumus, ut te unquam temere moveri suspicemur. Vir clarissimus Epictetus causidicorum more prolapsus, dum vult impensius placere suscepto, sanctum Sabinum probatum omnibus bonis, incauto sermone perstrinxit. Ea res omnium vestrum quibus ille curæ est animos creditur exasperasse. Nec immerito. Querela rectoris etiam prætorianas acuit potestates. Quid multa? Epictetus legæ forensis honore privatus est, plurimis præferendus, qui firmo patrocinio proteguntur. Nunc illa clientium turba unius fortuito errori insultat. Quod ne diu maneat tua præstabit humanitas. Satis datum est correctioni. Nunc ingenium tuum respice. Illud causa meruerit, hoc tribue levitati. Scio illustrem vicum præfectum prætorio his quoque litteris tuis prompte cessurum. Erit tibi Epictetus v. e. etiam emendationis suæ debitor,

quem paulo ante inconsultum fecerat impunita magna peccantium. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Placuisse iudicio tuo antiquum meum Drinnæcium satis gaudeo. Nam mihi quoque plurimum honoris accedit, quoties sententia nostra concordat. Fructus igitur uberrimo innocentie sue fructu, mihi honestis raris officiis, tibi justis negotiis approbatus. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Qui amanti nugas suas et deliramenta committit, non debet formidare iudicium. Commendatur enim religione quidquid culpari posset examine. Merito securus orationem quam proxime in senatu habui, ad te misi; de qua dominum meum fratrem nostrum Carterium tecum plene arbiter collocutum. Nam petitioni nostræ auditor interfuit. Et quamvis totius ordinis secunda suffragia cœpisse videamur, in te uno tamen summam testimonii collocamus. Facito igitur me certum sententiæ tue, et simul quid rerum geras paule cupienti: ut quod ex tuis actibus voluptatis accipies, tuorum mutua insinuatione compenses. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Di-simulati officii obijurgatione morderis in epistola blandiore, qua tibi refero gratiam sermonis accepti, licet cogitarem illa potius amica esse colloquia, quæ sponte tribuuntur: at in respondente referri magis necessariam vicem quam deferri spontaneam scriptioem. Ego tamen ita affectus sum litteris proximis, ut nescire me fatear reddideris hoc munus an dederis. Verum cogita quid paginæ tuæ iuuentutis habituræ sint, quas non admonitus exhibebis; cum hæc quoque mihi admodum gratæ sint, quas rependis ex debito. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Facis ut deceat quod oium meum scriptorum assiduitate solaris: siquidem ex tuo amore conjectas iuendum esse munus, quod ex tuo sanctissimo ac luculento ore profluxit. Refero igitur vicem magis ad testimonium gratiæ, quam ad æquiparandum officium quo me agnosco devinctum. Sed hoc ipso arbiter me digniorem esse colloquio crebriore; quod hæc tibi palmam reddo, quasi victus fenore litterarum. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Venturum te ad communem patriam fama promiserat. Insuperato gaudio gloriabar. Sed ubi processu dierum rumor intepuit, animadverti mihi hoc genus superesse solatii, quod ad scribendi usum moremque remearem. Fungor igitur salutatione dicenda, tamque excellentiam queso ut mihi adventum tuum pro litteris largiaris. Est enim causa votiva, quæ te debeat evocare, questorium scilicet munus filii mei,

ad cuius officium te tuosque amor communis iuvabit. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS FELICI.

Scribis reverentiam nostri ad omnes vigere. Gaudeo huiusmodi testimonio, sed profiteor opera tua fieri ut taliter vireat existimatio mea. Tu mihi es factor rumoris secundi; neque hæc tantum gratia vadata me sentio. Nam illud etiam quod te præsentè processit ad comoda proximorum meorum, quamvis iustitæ datum, tibi tamen refertur acceptum. Cesso longius pergere, quoniam in remunerandis beneficis jejuna est verborum vicissitudo. Simul obstrepunt curæ, quas officiis familiaribus tenuis patrie victus opponit. Ero apud te posthac loquacior, cum refoverit studium meum rei frumentariæ instaurata securitas. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS FELICI.

Bene cognitis ac probatis commendatio promptè debetur, ut ad notitiam bonorum sub honesta anticipatione perveniant. Theodulus sincere nobilitate adolescens multorum gratia viget, quibus placere laudabile est. Sed fortunæ difficultatem, quæ cursum vitæ ejus exasperat, adminiculo tuo sperat poste removeri. Quæro igitur votis ejus benignus arrideas, ne aut meum testimonium pro nihilo habitum iudicetur, aut spebus illius inanis exitus illudat. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS FELICI.

Anno litteras tuas, nam semper mihi aliquid gratulationis apportant. Ego autem benefactis nuda oratione respondeo. Sed ut res est, præclara mens tua perinde paginas sibi existimat fructuosas, et ideo hæc operam perseveranter advigilo, quoniam sciam apud te pro magno ære censerî. Interca domino et principi nostro, ejusque in me beneficentiæ egi per epistolam gratias verbis fortasse exiguas, sed affectione animi copiosas. Quas si eximia unanimitas tua, et probata mihi amicitia fides, jucunda atque opportuna insinuaverit lectione, non videbor ingratus; cum probaverit, sicut opto, invictissimus princeps, beneficia huiusmodi apud memorem se collocasse. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FELICI.

Relatum in cultores tuos Aurelium familiarem meum gaudeo, non illius modo nomine quem tuendum summatis viri cura suscepit, sed meo maxime, cuius testimonium iudicii instar habuisti. Accessit hæc muneri auctior ex litteris tui gratia (quanquam est in illis, quod amicum possit offendere, brevi enim erant transeursu) quæ cum mihi voluptatem afferant, negant sauetatem. Et hæc est natura bonarum rerum ut illis frui prelixius velis, nec quidquam durius sumas quam orationis placitæ citum transitum. Adde igitur epistolis tuis copiam, vel, si potes, detrahe suavitatem. Nisi ita feceris, læset

rependam fastidio tuo verba, quæ soleo, et paginas **A** exitus deserit, instaurat exordia, romanum criminatur tribunal; non possessionis antiquitatem, non senatoriæ dignitatis prærogativam, non præfecturæ existimationem sinit inconcussam manere. His ausibus color fisealis allinitur, veluti ob inquisitionem mobilium ex bonis, quæ meruit Eusebius, divinæ domui debitorum. Ubi hæc diligentia diu jacuit? Cujus serinii colludio publica damna laterum? Si procurator non admovent negotio suo publicas faces; etiam nunc tot officia, tot inquisitores fisco quesita nescirent. Et sane æquum est, ut defensio divinæ domus attentiores oculos præstet injunctis. Quid mobilibus commune cum prædio? Nullus error sensuum, nulla verborum interpretatio potest nomina ista miscere. Delinæ a proscriptis quondam bonis Porphyria, et Posthuminus alieni sunt. Multo magis emptor ædium Ampelius procul abest a contagione mobilium. Quid restat, nisi ut æquitas vestra privatam petitionem nullis sustineri radicibus judicet, cui sacræ reverentiæ umbra prætexitur? Hæc me in epistolam conferre amor sæculi et amicitia tua compulit. Eadem viro illustri fratri nostro Sperchio morum ejus secutus palam ferere curassem, si quam mihi per litteras obtulisset fiduciam sui. Ipse autem principium facere conferendis mutuo scriptis a tali genere non debui. Erit itaque optio amplitudinis tuæ in aures ejus perferre quæ scripsimus. Dignum quippe est ut quod existimationi utriusque proficiet, amborum consensus emendet. Vale

EPIST. LI.

SYMMACHUS FELICI.

Amor quidem tuus suasit ut scriberem, prætereuntis festinatio, ut pauca dictarem. Quare salutatione contentus (quæ etsi non explet officium, tamen contestatur affectum) redde invicem quæ legamus, et si necesse est, æmulare brevitatem. Nam cum sim nitidissimi tui sermonis cupidus, conscientia tamen hujus tam angustæ paginæ non audeo a te verborum copiam postulare. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FELICI.

Vectori judicialium litterarum reddendam tibi paginam dedi, amicitia deferens cultum salutationis; **B** simulque suggerens ad rem mei pignoris pertinere, quod relatio docebit de tutoris faucibus extrahendum. Nec laboro pro assertionem justitiæ, cujus tibi cura præcipua est. Sed hoc tantum audeo postulare, ut quamprimum responsa cælestia robor afferant judicialis. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FELICI.

Fratrem nostrum Heliadium non minus desiderium tui quam epistola consulis evocavit. Cui etsi amorem tuum prisca inter vos conjunctio pollicetur, non nihil tamen, ut arbitror, etiam petitio mea commendationis adjiciet. Exstrue igitur, queso te, novis erga amicum beneficiis veterem diligentiam, quatenus possint perfecta cumulari, et hoc mihi minus labens **C** attribue, ut merita, quæ suis apud te fundavit obsequiis, sentiat meo favore crevisse. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FELICI.

Quisquis amici famam negligit, fide lubrica est. Hoc ne vitio mihi jure ducatur etiam in aliorum injuriis pro tua existimatione sollicitor. Qua lege, quo bono publico Eusebium V. C. qui meruisse inter notarios fertur, incertus atque inexploratus procurator elicit ut civilis petitio urbano abstrahat foro possidentem matronam? Qua in causa enim supplicatio privatam teneat actionem, sacros titulos responsa minuantur. Queso te, cogites, quid de Augusto adyto, ejus loquentis oracula, deceat impetrari. Fraternali tecum sollicitudine loquor. Rescriptorum omnium **D** fama te respicit. Quid si etiam rei memori fidem tuam convenit? Ampelium claræ et illustri recordationis virum parvas ardes, quas pretioso auxit ornata, sub elivo salutis emisse, ut civis, ut collega remiseris. Triginta annorum diebus incamit ætas possessionis. Auctor ei Posthuminus nepos Jovii fuit, inter cætera parentis suæ Porphyriæ bona hæc quoque adeptus damnum per successionem. Hujus Porphyriæ nihil unquam negotii cum Theodosio, cujus olim facultates Eusebius impetravit. Nam procurator a calumnia Mœnia multis hujusmodi satelis foro cognitus, inveterata jura, supplicationibus quatit, degustat judicia omnium potestatem captarum actionum

tribunal; non possessionis antiquitatem, non senatoriæ dignitatis prærogativam, non præfecturæ existimationem sinit inconcussam manere. His ausibus color fisealis allinitur, veluti ob inquisitionem mobilium ex bonis, quæ meruit Eusebius, divinæ domui debitorum. Ubi hæc diligentia diu jacuit? Cujus serinii colludio publica damna laterum? Si procurator non admovent negotio suo publicas faces; etiam nunc tot officia, tot inquisitores fisco quesita nescirent. Et sane æquum est, ut defensio divinæ domus attentiores oculos præstet injunctis. Quid mobilibus commune cum prædio? Nullus error sensuum, nulla verborum interpretatio potest nomina ista miscere. Delinæ a proscriptis quondam bonis Porphyria, et Posthuminus alieni sunt. Multo magis emptor ædium Ampelius procul abest a contagione mobilium. Quid restat, nisi ut æquitas vestra privatam petitionem nullis sustineri radicibus judicet, cui sacræ reverentiæ umbra prætexitur? Hæc me in epistolam conferre amor sæculi et amicitia tua compulit. Eadem viro illustri fratri nostro Sperchio morum ejus secutus palam ferere curassem, si quam mihi per litteras obtulisset fiduciam sui. Ipse autem principium facere conferendis mutuo scriptis a tali genere non debui. Erit itaque optio amplitudinis tuæ in aures ejus perferre quæ scripsimus. Dignum quippe est ut quod existimationi utriusque proficiet, amborum consensus emendet. Vale

EPIST. LV.

SYMMACHUS SALUSTIO.

Nolo ex moribus cæterorum, qui sensus Senatorios tractant, etiam hujus ingenium, quem commendando, perpendas. Est enim non mediocri loco aut infima sorte progenitus; sed honestate natalium pudore custodiens. Atque ideo nec ego indecorum putavi bene cognitum prosequi testimonio litterarum. Nec singularis generositas tua debet de ejus amore dubitare, quem videt nobis astipulantibus approbati. Et hæc quidem pro Ammonio satis dicta sint. Ipsa autem desiderium tui sermonis silere non debeo, ejus appetentiam scriptorum tuorum raritas vehementius excitavit. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS SALUSTIO.

Cumulatus officium mihi, quam poposeeram, detulisti. Nam cum domesticos meos juvari a te in conquisitione equorum curulum postulassem, quadrigis quatuor gratuitis auxisti numerum comparatum. Ex illis equos undecim superstites cæteris persecutorum cura perduxit. Nec longo intervallo pars succubuit traditorum. Gratiam tamen religionis tuæ fortuna non minuit. Quia in muneribus amicorum non sunt damna casuum cogitanda: quinimo ea in acceptum summa referenda est, quæ ab offerente processit. Ad te dyotium candidati, et apophoreticum librum argenti duarum per hominem tuum misimus, approbare cupientes editioni nostræ te animo non defuisse Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS SALLUSTIO.

Utilitati tuæ etiam non commonitus affuissem, cuius me habuisse rationem dominus et filius meus patruinus, vir spectabilis non tacebit. Ilunc admonere debebis ut et sui voti consuetudine, et meæ petitionis intuitu, desideria tua iuvare dignetur. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS PATERNO.

Ego quidem senatui interesse non potui, quo die Thalassi filius dignitatis nostræ muneribus exemptus est : sed spem futuræ pro eo actionis non levi apud amicos commendatione solidaveram : nec tamen impetrationis gratiam mihi vindico. Justitia postulati, et interventus tui desiderata promovit. Mea valetudo diu jactata, tandem se in tranquillum recepit. Quod eo scribo ut auctus lætitiæ salutis meæ, parem voluptatem de prosperis tuis referas. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS PATERNO.

Primis petitionibus nostris multum ponderis addit iteratio. Et ideo de venatoribus exhibendis repeto postulatum, quo facilis tibi diligentiam geminata scripta sollicitent. Dies nostri muneris temporari admoveatur : cui largitas candidati sola non sufficit, si lautioribus arenariis deferatur, inepta est enim munificentia quæ præstatur indignis. Quapropter quæso te ut venatorum potissimos auctoritate iudicis et fratris amore, concedas ; multum rebus omnibus additurus, quas civium voluptati animoso impendit præparamus. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS PATERNO.

Omnes qui tuo aditu cupiunt sublevari, non casam, quantum arbitror, capessent viam ineunde gratiæ, cum me astipulatore nituntur. Horum unus vir probabilis Turasius familiaris meus, qui iudiciæ sibi litis injuriam fortunæ imputat, gratiam vero boni redditus de tuo potissimum sperat auxilio. Tuere igitur æquæ poscentem, et humanitatis tuæ latius extendere famam ; quæ incrementis maximis cumulabitur, si Turasio per te secunda successerint. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PATERNO.

Religio postulat ut scriberem, præsertim cum hortaretur familiaris occasio. Nam homo tuus tabellarium se mihi obtulit ; cui nihil litterarum dare summam piculi esse perspexi. Valere igitur te opto, me nuntio ; et vicissim peto ut nos sospitatis tuæ iudicis munereris. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS PATERNO.

Quæstores ordinis nostri nunquam ferarum suarum portorium contulerunt. Grave enim majoribus visum est, ut tolerantibus onera senatoriæ dignitatis, sumptus immodicus adderetur. Hæc mihi proxime, cum gladiatorium munus instruerem, magis populi Romani, quam meo nomine prærogativa delata est. Nunc a fratre meo Cynegio V. C. Quæstorio candidato quin-

A quagesimæ vectigal exigitur ; quod solos ursorum negotiatures, ut pote quæstui servientes, oportet agnoscere. Cujus injuriæ affectatio tuum moderamen expectat. Resiste, quæso te, publicanorum cupiditati, et damna collegarum recide. Ad geminam tuam gratiam res ista proficiet ; si privilegio honoraveris senatum levamine juveris candidatus. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS PATERNO.

Causa amici sua sit ut scriberem. Sed latendum est, majorem me curam tuæ existimationis habuisse. Nam Minucianus V. C. exiguo periclitatur argento. Tibi autem non tenuis ad laudem reserabitur via, si falsis, ut audio, sygraphis excitata calumnia consederit. Piget dicere quibus strophis apparito Itali ararii grassetur. Fertur sub publici debiti specie privatorum nominum falsa recitari. Invalidos quidem statum vincit impressio. Validiores autem cum munimenta pro se juris asceverent, criminosis verborum interpretationibus implicantur, ut ad damni patientiam sese invidiæ timore submittant. Sed V. C. Minucianus, tui securus et legum, relationis minus amoliri optat examine. Da igitur, oro te, iudices, quos urbanis potestatibus imperialis præfecit electio. Neque enim dignum est, ad longinquam cognitionem vocari debitum tenuis et præcipuam dignitatem. Longius pergerem, si æquitas vellet multis precibus advari. Causæ genus relatio publicabit : quæ etsi errorem tuebitur cogitoris : nonnunquam tamen poterit emereri, ut illi a te sine alio disceptatore credatur. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PATERNO.

Ostentator mei in te studii esse non debet. Officiis quippe ex debito religionis protecta jactationem recusant. Quinimo uberis gratiæ instar accepi, quod amicitia meæ V. C. Scipio, te mystagogo usus, accessit. Maximum enim lucrum est quærere familiaritatem honorum. Et sane spero ipsum quoque in omnibus nostris diligentem futurum, postquam cognoverit suorum relatu, quod negotio eius cura nostra contulerit. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS PATERNO.

Quadragesimæ portorium (sive vectigal) non recte poseitur a senatoribus candidatis : quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Hoc tibi etiam pro Cynegio V. C. dudum missis litteris indicavi. Nunc filii mei Pompeiani clarissimi et optimi juvenis par necessitas depoposuit, ut repetere postulatum. Quæso igitur ut humanitatem, quæ inter virtutes tuas prima est, nostri ordinis editoribus digne impertias ; et ursorum transvectionem cupiditati mancipiorum subtrahas. Perveniet beneficii istius gratia et ad senatum, qui levatur incommodis, et ad populum, cuius voluptatibus præstatur immunitas. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHIUS PATRIBUS.

Ampelli illustris memorie viri necessitudines, incessantur lite privata. Non potes sola parentis recordatione curam pro illis nostram moveri. Externos quoque, et memorari viri nescios, cause vrit indignitas. Cujus breviter, ut possum, fastigia et capita contingam. Ampelius de summatis quondam senatus, quem fame celebritate didie sti domunculam Romae de Posthumio V. C. Porphyriae haerde mercatus est. Contractus istius origo justa aetas, prope secularis, qua intentata possessio est. Nunc nuper veterator quidam procuratorio nomine caput extulit, Eusebii ex notario V. C. quassans vetustam petitionem de impetratis olim Theodosii ejusdem bonis, quibus hoc praedium mentitur haerisse. Theodosio et Porphyriae nulla rationum societas fuit, nulla conjunctio facultatum. Res in judicio urbano, et a petitore coepta, et ipso fugiente finita est. Denuo cineres negotii obreptiva supplicatione refovet in flammam; et per dissidentiam justis, divinae domus pro se attrahit actiones ob inquisitionem videlicet mobilium, quibus nihil commune est cum praedio. Pervestiget ista legum ordine rector privati ararii: adium dominus relinquat judicii suo. Duplex itaque causa est, diversa rerum vocabulis, actione discrepans, origine non euhareus, separata personis. Neque mobile emit Ampelius, neque domum si-eus inessit. Cur procurator alienis invalidam petitionem, publicis viribus juvat? Cum fratre nostro Sperchio illustri vtro quaeo ista communices. Est aequi servantissimus, et qui libentius communi juri cedit, quam potestati suae faveat. Scit enim leges honoribus esse potiores. Confido cum suppressa cognoverit, elicitis non defuturam correctionem. Si quaeret cur ad eum super hoc nihil scripserim, respondeas oro nondum facta inter nos styli consuetudine veritum esse me ne quid a principio viderer arguere. Dabit mihi causa: hujus emendatio, sermoemamli cum eo materiam latiore: gratiarum actio auspiciam literis meis faciet. Non expectabo ultra ut alloquii sui fiduciam praestet haerenti: ad omne officium justitia ejus habitabitur. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHIUS OLYBIO ET PROBINO.

Juvenalis industriae est excire saltibus feras, et liberalia studia sylvestri voluptate distinguere. Sic olim Marsos impiger et fortis Sabellus robur habuerunt. Nostris annis parta proficiant. Est hujus indulgentiae in aliquibus avibus exemplum, et nutrimenta senescentibus aetas prima vicissim comportet. Sed nondum convenit valetudinem meae uti feminis visceribus: nec tamen gratiam numeris vestri nimium apud me necessitas parcimoniae. Nam etsi utendi abstinentia sanitati consulti, honor tamen muneris animo satiscit. Valet.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHIUS OLYBIO ET PROBINO.

Supputere vobis plenam roboris valetudinem, fe-

rarum indago testatur. Haec igitur prima mihi de vobis gaudii causa est, quod, rusticis voluptatibus sanitatem juvatis. Secundus latitiae gradus est, venatu capta meruisse. Nam ut honori Numinum datur, ennuma sacro cervorum, et aprinos dentes liminibus affligere; ita amicorum cultui dedicantur libamenta sylvarum. Interea recuso sententiam quae rem venaticam servile ducit officium. Statuerit hoc scriptor stylo tantum probandus, nam inorum ejus damna non sinunt ut ab illo agendae vitae petatur auctoritas. Vos malo cum Attilo rusticari et ludum virium sequi, quam bonis verbis deduci ad instituta desidia. Certe aetatibus vestris hic labor convenit. Distinguenda est lectio juvenum, non alveolo, aut pila, nec trocho Attico, vel Graecis palaestris; sed alacri fatigatione et innocens audaciae gaudiis. Ad haec etiam meum Symmachum si succroverit, quanquam unicum, colortabor. Erit olim tempus, quo reuuntiare annis graves huic operi debeatis. Tunc servile munus jure habeatur cura venandi. Famulatus est enim quidam, si cedentibus viribus recusemus uti laborum vacatione, quam nobis praestat senectus. Valet.

EPIST. LXIX.

SYMMACHIUS OLYBIO ET PROBINO.

Commendastis vetus judicium meum, qui eadem de litoris Formiani gratia et salubritate senitis. Parce antehac ore illius bona transitus vester degustaverat. Ea nunc pensius per moram cogita amari a vobis non longiore meruerunt. Fero agre tanquam vestri cupiens, quod procul degitis, et desiderio in vos meo indico patientiam. At si fors votis effectum secundet; opto in illo sinu agitare vobiscum quod restat letatis; ut et locus mihi praestet valetudinem, et vos animi voluptatem. Valet.

EPIST. LXX.

SYMMACHIUS OLYBIO ET PROBINO.

Ad tum mihi ad scribendum sero reseratis. Vos enim oportuit inchoare libamina litterarum: qui ad peregrina discedit, alternandis epistolis praestet auspiciam. Ergo absolutus observantiae religione, et nunc vobis vicem salutationis rependo, et in reliquum, si fors obtulerit commeanes, assiduitatem spondeo familiarium paginarum: ut vobis possit liquare non mea culpa, sed vestra mora me siluisse. Valet.

EPIST. LXXI.

SYMMACHIUS OLYBIO ET PROBINO.

Sermonis vestri assiduitate deflector, et abunde ex eo munere usurpo latitiam. Quod enim vel vestri animi speciem, vel mei desiderii solamen potest esse clarius, quam ut apud me in dies singulos meritum vestrorum cultus augeat? Amicitia enim quae celebratur officii, nunquam certo sine contenta est. Atque ideo decet vos in deferendis alloquiis effici preemptiores, cum ad solvendam vicissitudinem non probetis immemorem. Valet.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS LICINIO.

Regiliani amici mei filius, et ipse suæ honestatis intuitu probatus, dudum tibi litteras meas, quibus commendaretur, exhibuit. Et ideo secundæ astipulationis auxilium, ut pote jam cognitus, non requirit. Mei igitur studii ratio et consuetudo exegit ut scriberem. Neque enim fas est, quamvis jampridem ipse dissimules, me quoque hujusmodi officiis abstinere. Spero enim, quod sponte amicitiae tribui solet saltem assiduitati meæ esse referendum. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS LICINIO.

Cum ad proxima urbi digrederer, scribendis ad te litteris abstinere non debui, ut te observantia prisce moris absolverem. Nam vetere instituto hic usus increbuit, ut ingressi iter, prælibent primitias scriptiois. Quare familiaris officii invitatus auspicio, fraternam religionem, quam mihi semper mente exhibes, assiduo sermone testare. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS LICINIO.

Octavo demum die multas eluctatus itineris difficultates larum patrium salutavi. Continuo, ut amicitia postulabat, convenit me recordatio mandatorum tuorum. Nam discedenti injunxeras ut negotium lectissimorum juvenum Ticiani atque Heliidii fida exploratione disquirerem. Quorum præceptor vir prudens et nescius gratificationis asseruit esse in illis scientiam juris idoneam nimis in omnes usus judicarii et forensis officii. Nunc tuum est optimos juvenes advocare, quorum indolem militiæ honoribus jam paratam non debet ulterius procrastinare cunctatio. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS LICINIO.

Prompte favendum est honesta cupientibus, ut probabiles voluntates alieno etiam juventur annis. Quapropter opis indignum esse non patior Felicem sanctissimum juvenem ad electora tendentem : qui ubi urbani fori dissensiones, ut pote multis ingeni, exhorruit, modestiori caudiciniæ dare nomen affectat ; quem meus quoque hortatus animavit. Spopondi enim bonæ indoli, et moribus defæcatis, nequaquam defore tuæ mentis auxilium. Ergo exoratus ac facilis non ut transfugam sedis alterius, sed ut affectatorem fori quietioris amplectere : qui tibi tuisque beneficiis debeat, quidquid officio bonæ fortunæ aut commoditatis accesserit. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS LICINIO.

Bonoso optimo viro, et post militiam Palatinam geminæ administrationis integritate conspicuo, discussionem pontis ac basilicæ novæ præceptio Augusta mandavit, quod munus fide et vigilantia posset implere, si solus istiusmodi examinis jus haberet. Nunc Cyriades C. V. comes et meclaniensis, qui dudum impensas operis utriusque tractavit, in societatem discussionis admissus, sæpe, ut dicitur, a Bo-

A nosi investigatione dissensit. Hinc fit ut inquisitio, quæ per unum strenue posset agitari, artificio quodam interpositi certaminis differatur. Atque ideo me tuit vir honestus Bonosus ne sibi invidiæ sit, quod tanti negotii adhuc nutat effectus. Quapropter erat ut si quis est qui V. C. Cyriadem putat ejus operis, quod idem ante curavit, etiam discussorem esse debere, sibi hæc molestia detrahatur. Si vero ipse negotio videtur accommodus, ad se unum disquisitionis summa pertineat. Ergo amore Reipubl. cujus utilitates inter præcipua et prima complecteris, clarissimo et illustri viro præfecto dignare conferre ; quatenus lacuna tantorum sumptuum remotis contentionibus, detegatur. Spero enim fore ut, cessantibus novis expansionibus, utriusque operis perfectioni usurpatorum summa sufficiat. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS LICINIO.

Longum siles. Sed ego talis exempli imitator esse non debeo. Quare in officium primus erupi, teque religiosa admonitione convenio : ut literarum munus, quod sponte amicitiae nostræ deferre debebas, saltem provocatus exsolvas. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Quæris ut valeam, vel quid rerum geram. Respondeo percontationi tuæ ex amore venienti. Agri quiete delector. Hæc mihi aeris præstabit salubritatem, et palatum lectionis. Sæpe oculos pasco culturis, quas hyberna exercet operatio. Tibi et secundare valetudinem, et memoriam nostræ amicitiae superesse amplissime gratulor. Silentii vero mei non est justa causatio. Nihil enim quod scriberem suppetebat : simulque occupato tibi auditione causarum verberum obstrepere, ne multis negotiis onus adderet loquacitas otiosi. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Presentiam tuam spero. Neque enim so'es præmissa deserere. Sed frequens fama est prætorianas litteras obstare dispositis. Quare ne hæream diu expectationis incertus, confirmari scriptis recentioribus volo : ut sciam moræ esse pretium, si affuturus es, aut solvar manendi fastidio, si teneris. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Prosequor literis civem amicumque communem ; cujus bona, quia judicio tuo nota sunt, non requirunt assertionem. Merito mihi de eo apud scientem facilis sermo, et brevis est. Admoneo tamen ut in gratiam meam validius diligatur, meique apud te curam vigere documento aucti circa se amoris intelligat. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Cum sæpe occasionibus ad scribendum utar incoquis, committi in amicitiam puto, si domesticis videar abstinere. Libens igitur Acilio honestissimo viro cultori tuo muniam sospitatis meæ paginam dedi, cui honorificentiam salutationis adjuugo : quæ sola, et

com dicitur, et eum vicissim refertur, munia familia-
ris explet officii. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Plenum religionis officium est quod sponte votum
fratris antevenis. Proxime igitur familiares nostri
ad equorum coemptionem eum pretiis commeabunt,
ut ex omnibus quadrigis, quas scripsisti esse venales,
præstantiores cursu et genere pollentes desforet elec-
tio. Hæc autem tibi cura s. menda est, ut præter-
itis editionibus nostris recens ludorum fama respon-
deat. In primis igitur hæc de te gratiam peto, ne
magis numerum, quam merita perpendas. Nam eum
de Hispanis copiam equorum spes certa mihi pro-
mittat, hos, quos de proximo polliceris, securior di-
ligentia debet excerpere. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Curam nostram senatorie functiones ad vota
solicitant. Præturam quippe filii mei, si fors dictum
jovet, proximus annus expectat: ejus iustrandi
causa amicis nostris negotium dedimus ut equus ex
Hispania electissimæ nobilitatis edecument. Expe-
riantur igitur suffragium tuum, si quid opis et favoris
oraverint. Decet enim te pro amore mutuo mecum
curanda partiri. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Silentium meum etiam ipse reprehenderem, si tuas
litteras aliquando sumpsissem. Itaque in altero ar-
guere non potes, quod a te admissum meministi.
Ego tamen in hæc officia primus erupi, ut et te ad
scribendum studium cohortarer, et amicum meum te-
stimoniis stipulatione prosequerer. Est enim ejus in-
dustria: atque probitatis, ut favorem tuum jure me-
reatur. Pro quo ego petitor accedo, præsumens apud
animum tuum nostras litteras plurimum profuturas.
Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Quod epistolæ meas condis, amoris est tui; qui
describenda nescit eligere. Sed me lucus hic decipit.
Nam præcipitor ad scribendum fiduciam, placendi secu-
ritate: et tamen (si quando respicio) nimis vereor
ne ista simplicitas incidat in lectorem alterum, tibi
disparem. Quare velim tibi habeas quæ incogitata
proferimus: licet eadem mei quoque librarii servare
dicantur. Sed illi per ignorantiam examinis, quod te
facere non oportet Mercatoris artis peritum. Nam
mediocribus scriptis amicorum benignitas scit favere,
alienorum invidia nescit ignoscere. Quod superest,
oro jam venias, et præsentia tua honorem augeas
festorum dierum. Nempe Minervæ tibi solenne de
scholis notum est, ut fere memores sumus etiam pro-
cedente ævo puerilium feriarum. Ad eum diem con-
victum tibi paramus, agræstibus olusculis partum,
quia luxuries offendit deam sobriam. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Insidiaris infantia meæ, quam tego silentii vere-
cundia. Nam ad elicienda responsa, venturum, si
annuam, polliceris; cum tibi facere de proximo,
quam spondere promptius fuerit. Mihi vero adipisci
gratum, sperare prolixum est. Et tamen voluntati
tuæ pareo: nec vereor ne temere a me effusa verba
in paginis librarii tui referas. Nam, si quid horum,
quæ apud te incuriosus loquor, enipiam lectori nau-
seam moverit; non tam in scribendo negligentia dis-
plicebit. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Nostrorum duritiam ferre non possumus, qui cum
reliqua superiora non exsolverint, etiam pensionem
proximi anni ferre detrectant. Idecirco quæso ut cum
homine meo, quem ad exactionem titulorum nisi
curam communicare digneris, et religiosam operam
libenter arripias. Grave est enim, nos quidem pro
agris nostris functionibus publicis esse munificos:
actores autem locorum, ne id quidem velle redi-
bere, quod sciunt per annos singulos esse solven-
dum. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Nullum tempus esse patior ab officio feriarum. Me-
rito properanti tabellario cursum debita verba com-
misi; quibus quæso referendæ vicissitudinis curam ca-
pessas, licet malim jam tuo reditu quam scriptorum
honore lætari. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Non ex officii paritate amicorum religio et cura
pendenda est. Plerumque enim scribendi cupidus
deficit occasio; nec tamen amicitia memoria temporali
silentio consensescit. Itaque quod lucusque conticui,
voluntati non debet ascribi: multa enim studium
nostrum fortuita impedimenta frenarunt. Sed ubi
tempestivam comperit facultatem, contuli in has lit-
teras mei circa te propositi atque amoris indicium;
compensaturus, quod hactenus siliu, frequentia pagi-
narum, si me incentive quodam mutuo sermone anti-
naveris. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Attentatam denuo valetudinem tuam meorum cura
suggessit. Quare sollicitatus incertis emitte scripta
non distuli; quibus ut de te læta respondeant, præ-
stabit divina miseratio. Erit muneris tui ut otio meo
securitatem sanitatis adjicias. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Et rebus et litteris partes religionis, exsequeris.
Nam hominibus meis adminicula favoris impendis, et
me sermone tui honore participas. Ago igitur atque
habeo gratias, daturus operam, ne officii nostri
vicissitudo unquam dissimilis judicetur. Vale.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Cum ad filium meum scriberes, solum me styli honore fraudasti. Potui te silentii talione mordere, sed amicorum negligentiae nunquam parem repono contemptum. Atque utinam reddita filio meo litterae nihil asperitatis ex conventionem fraterni debiti habuissent. Ego quoque tibi nequaquam viderer omisus. Nunc duo pariter acciderunt, ut me et honor officii praeteriret, et participata cum filio amaritudo percelleret. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Formianum litus accessimus. Hinc Puteolos mox petemus. Grave est enim sub auribus iudicis Baiarum appetentiam confiteri. Habes ordinem propositi mei. Ipse memento promissi, quo te ob causas publicas peregrinationis meae fore solatium spondidisti. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Romam egressus, post legationis officium, sumpsi litteras tuas, quibus patriae communi largas rei annonariae copias polliceris. Itaque gemino affectus gaudio, et quasi civis publica securitate, et facti tui gloria quasi frater superexsulto, teque ad hoc studium religiosa exhortatione distimulo, licet bona voluntas, quae ex ingenio venit, non sit agitanda calcarribus. Ego lectioni sermonis tui civium nostrorum curam levavi. Neque enim silere debuit tam laudabilis et certa promissio. Superest, ut proposito religionis tuae melior aspiret eventus, et in posterum competens decus pro tanto in patriam labore respondeat. Vale.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Mediolanum sum missus a patribus ad exonerandam divini principis opem, quam communis patriae sollicitudo posebat. Celerem mihi redditum, praefata

A Dei venia, res prosperae pollicentur. Sed praesentia laeta cumulabis, si per litteras mihi cognitio tuae salutis accesserit. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Romam rediisse me nuntio. Atque utinam sanitatis quoque meae index esse potuissem, quam labefactavit peregrinationis injuria et hiemalis asperitas. Sed otio redditus spero meliora. Ipse ut valeas divina praestabunt. Nam ut homines meos solito favore tuearis, postulare non debeo; cum incitamentum spontanea officia non requirant. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

B Maluerim quidem tuum solamen adipisci, quia literis secundus ad gratiam locus est. Desiderio tui scriptorum compensatio satisfecit, maximeque juvat animum, quod tecum bonam valetudinem rediisse in gratiam nuntiasti. Ipse Formiis adhuc residere constitui, ut mitigatis autumnii aestibus ad suburbana concedam. Neque enim temporis ratio patitur, ut communem patriam moestus ingrediar. Vale.

EPIST. CII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

C Si conditio temporis sineret, votis me tuis etiam non rogatus ingererem. Qua in re certus animi mei, assertionem verborum, sicut arbitror, non requiris. Nunc fortunae meae qualitas in tantum nos a festivis excusat officiis, ut insuper solatia deoscat aliena. Ergo quia in manu mea interim non est frequentare laetos conventus; tuae opis erit levare moerentem. Quorsum istud inquires? ut fratrem meum Florentinum, clarissimum atque ornatissimum virum, peregrinationi meae cohaerere patiaris. Tantum peto, ut ab eo interpreteris impendi ex hac commoratione, quam mihi tribuit, quantum ex ejus praesentia voluptatis habuisses. Vale.

LIBER SEXTUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

De rebus liquidis atque manifestis rectius natura quam fama consulitur. Ergo in tenui patriae victu, superioris providentiae laudem refutam non ex ore multitudinis, sed ex ratione humani ingenii colligamus. Necesse est enim seros aestimatores beneficiorum, cum succedant angustiae copiis, dissimulatam gratiam collatione sentire. Et plebes, quidem nostra paucorum studiis antehac in odium tanti civis subacta, testatur propalam pœnitendi correctionem. Collegarum vero notissimas pervicax livor non sinit fateri, quod cogit veritas iudicare. Quare tacito afficiuntur rubore, et victorum similes de vobis proferre nequeunt, quae sentire coguntur. Sed haec longius exsequi non est necesse. Sufficit enim rediisse ad conciliationem famae vestrae publicum testimonium. Vivat modo, et

in patris celebri memoria solatium tuum, et in tua salute paterna reparatio. Valete.

EPIST. II.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

D Hilaratus est mihi dies literis vestris, et festivitatem natalitiam domus nostrae desideratus sermo genuit. Sed decursa paginae lectione conrugavit mihi frontem adjecta subscriptio, quae vos de peculio Petroniae agitari iurgii indicavit. Arbitror tamen, si Marcianae sororis vestrae non sit clauda promissio, successionis ambiguum domesticum posse removeri, cum ad examen meum, quod ipsa delegit, documenta negotii miseritis. Quae autem capita quaestionum pars adversa commoveat, subdita enumeratione signavi, ut sancta unanimitas vestra informata oppositis, in vicem pro se respondenda meditetur. Valete.

EPIST. III.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Præfatio opus est, si ardua postulentur: pronis ac facilibus ad moveri ambitum non oportet. Breviter igitur et strictim quid frater meus Fulvius de vobis laboris poscat advertit. Sororem Pompeiani, olim viro maturam, te auspice in manum optat accipere, nec genere minor, et re fortissis superior. Nam laudabiles vitæ ejus artes, et ex bonorum amicitis spes secundas inter sponsalia ornamenta non numero. Sibi enim quisque habet quicquid spei et laudi ducitur. Mibi autem tanta est perlicienda conjunctionis hujus antiquitas, ut in gravi dono habiturus sim, si illius votis cura vestra profuerit. Cum igitur res inceptu honesta, effectu facilis postuletur: queso, ut in promovendo negotio quantum me velle conjicitis, adhibeatis industriam. Valete.

EPIST. IV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Ægritudinem, quam dexteræ manus dolore sustiteo, mentiorum acerbitate duplicastis. Acrior autem cura me dstringit, quod seio liliæ meæ ciborum et potuum continentiam non posse suaderi. Anxius igitur vulnere animi et corporis morbo, usque ad subscribendi possibilitatem litteras differre non potui: sed dictatione properata magis sollicitudini meæ, quam consuetudini satisfeci. Et primo tumorem meum responsis levatis, exoro. Dehinc te, domina filia, precor, saluti adversa declines, et interpellatam toties valetudinem repares auxilio temperantiæ. Quia non solum sanitati commodat, verum etiam ad testimonium prudentiæ pertinet novis abstinere. Valete.

EPIST. V.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Severianum primorem Citeriniæ urbis a publica interpellatione revocavi, ne sancto amico nostro Severo invidiæ aliquid conquestio ejus afferret. Promisi autem media unanimitate tua, decus nostrorum, si quid inter eos concertationis est, posse finire. Atque ideo queso ut viro optimo Severo terminandæ apud te litis auctor esse digneris. Valete.

EPIST. VI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Tanquam adhuc negotiorum vestrarum nescii agendis rebus formulas præfinitis. At ego unanimati vestræ utriusque exitum causæ jam pridem relexui, et credo in manus vestras per milites vicarianos delata, quæ scripseram. Merito enarrata et comperta non repecto. Hoc solum etiam nunc notitiæ vestræ ostentationis pudore subtraxeram, misisse me necessariis litteras, quibus amici de tutoris fraudibus instruuntur. Et puto, si fors inceptum juvet, decernendum atque quod frangatur obnoxius. Quod vero iter ad proxima urbi prælia distulistis, quamquam vestri impetissimus, improbare non possum. Alligatis enim piam causam morarum, atque ideo desiderio meo necessitatem religiose affectionis antefero: hand seculo an morantibus vobis aliqua invitatio nos potius in Campaniam possit educere. Sed hoc relinquatur even-

A tui. Nos interim mutua desideria scriptione fovemus. Solitis enim leniendus est animus, quoties protelantur o, lata. Valete.

EPIST. VII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Taburnius evocatum me non siluit; et fortasse mireremini, nihil super ea re meis paginis indicatum. Sed quia multis ac necessariis causis domi manere decreveram, inanis esse operæ judicavi, irrita ad vos, et dissimulata perferre. Credo autem sanctæ unanimati vestræ incomperata non esse, quæ me a peregrinandi consilio retraxerunt. Nam et fractam valetudinem meam nostis, et unici mei solitudinem contemplantini, et eruptiones flumium usque ad metum diluvii comperistis. Pontium quoque ruinas, et montium labes apud vos, ut arbitror, fama non tacuit. Ex quo factum est, ut cæteri quoque veniam postularent, quos similis acritus exceverat, præter Arcetium et Evangelium: quorum alterum vigor adolescentiæ, alterum incantus animus objecit incertis. Intelligo vos profectione hominis non amici posse terreri. Sed ut scrupulum hunc rejiciatis almenreo. Nam et meis litteris multa curata sunt: et proficiscentibus datum negotium est, ut æmuli obrectatio repellatur. Quare curarum vacui agite otium, meque ut facere dignamini, scriptorum assiduitate refovete. Valete.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Rediit hæc sunt nobis litteræ vestræ, cum in Ostiensi die septimo degeremus. Et illico per illustrem virum vicarium petitu meo actorum processit editio. Sed puer vester, inconsultus atque ignorantibus nobis, urbe discessit, ut est servis familiaris improbitas. Vestra in manu est, utrum hoc inultum patiamini. Interea filiam meam jactari instaurato languore non siluit. Cujus nuntii vulnus alte incedit pectori meo, nec abolebitur metus, nisi mutua scriptione fidem sanitatis ejus accepero. Facite igitur, oro vos, ut formidinem meam securitas protinus reportata commutet. Valete.

EPIST. IX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Frater meus Censorinus de confinio Baiarum prætoriorum conquestionem tentat iterare, quam didicit inter me et actores filii mei Pompeiani dudum esse finitam. Adhibiti namque inspectatores, muro, qui inter ædes a summo monte descendit, dividi loca nostra dixerunt: quorum judicium novus possessor credit posse rescindi. Queso igitur adhibito Felice amico nostro, et Castore, veri arbitri esse digneris, ut sanctitate tua coram locata inanis attentatio comprimatur. Dehinc cum fratri meo Censorino satisfecerit præterite judicationis assertio, tunc operi ejus et molitionibus novis decem tantum pedum ultra ædificia sua permittatur adjectio: ita ut partium fines, et placito comprehensus assensus, et constructio interjecta discriminet. Valete.

EPIST. X.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Rogatos nos esse audio ad officium consulare. Mihi quiescere et domi manere sententia est, post anni superioris laborem. Ipse quid statuas, altius cogita, et sapienter expende. Presumo autem, vos, qui dicuntur acciti auctoritate præcelsi viri, edecimatos esse, et his unanimitem tuam consulto esse sociatam; ut ad agendas gratias sub occasione officii consularis excurras. Verendum autem est, ne si exorsandum putaveris, proximi rescripti impetratione videaris offensus. Et fortasse, quantum de incertis sperare fas est, error iste, cum feliciter affueris, corrigetur. Hispanum non comperi rogatum esse. Considera igitur eventum utriusque partis. Ego denuo nuntabo, si quid super hoc novæ cognitionis accesserit. Valete. **B**

EPIST. XI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Multa mihi ad vos scribenti pauca respondes, et moleste fero mandatorum nostrorum calere principia usque ad solitudinem meam; nox autem per silentium frigere processus. Fortasse quærat, quid etiam nunc referri innocentiam meam postulem. Capuana domus pretium scripseram cum venditore decisum. Nihil de ejus confirmatione rescribitur. Samniticæ possessionis reformatio et vindicta mandata est. Tantum vacuatos dotibus agros sero docuisti. Adhuc tamen nescio, quid exhibitio injuncta profecerit, ejus me expectatio rursus ire non patitur. Vereor enim, ne, quod sæpe factum est, clandestina aliquid tentet obreptum. Quare aut instruite, quid **C** supersit negotiis explicandis; aut si res in vado sint, viam mihi usurpandæ secessionis aperite. Cum fratre meo Censorino non moleste fero sub quolibet dispendio nostro de littoralibus spatiis judicatum. Restat ut interjectu muri prætoriam dividantur, ne cessante iudicio judicationis, rursus vicinæ angustiae in alios sese terminos nitantur extendere. Valete.

EPIST. XII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Anni litteris deficiatus sum, quarum me lectorem esse voluisti, et velim credas, nihil eom de usurpandi animi remissione mentitum. Mihi vir illustris judex prætorianus, ob collationem senatus et alia remedia Urbis, Augustæ depuntiavit offensas; contristatus, ut asserit, curione, quod præfectus urbi ludorum imperialium die, cum a senatu caro nobis presentibus posceretur, oblationem communem populo publicavit. Hæc omnia ad destruendam promissorum suorum gloriam composita suspicatur, et in me solum, quia hoc referentibus placet, vertit invidiam. Respondi, ut potui dignitate servata, ejus cariri. Et quantum legati Orientales asserunt quibus ipse scriptorum meorum fecit iudicium, concis responsa nostra placuerunt. Sed ne ratione et auctoritate victus sileret, molliores postea litteras misit, parem querimoniam continentes. Horum tibi omnium tradetur exemplar, ut noveris quibus tactibus perstrepanur. In negotio autem sancte unanimitem ve-

Astræ quod præceptio iterata commovit, consilio tractanda: solutionis utendum est; et pars, que ad germani in tuum pertinet, subjicienda auctioni: ut hujusmodi injuria lactum juvenis exaggeret, aut expleat voluntatem. Sed scire desidero, quæpoti simul prædia ad jus sancti fratris tui pro parte pertineant: ne per ignorantiam, juris tui corpora apparitionis error attrectet. Fratrem vestrum Romæ tantisper tenebo, quoniam subsidia annonæ in dies viginti oblatio prorogavit. Moleste igitur filia mea ferre non debet, si jumenta itineri ejus deputata tardaverit. Cætera Cinnazon filius meus, vel quærentibus vobis, vel sponte narrabit. De legatione mittenda ob angustias frumentariæ rei, usque ad reditum viri excellentissimi comitis tractatus publicus differetur. Consilium sanctitatis tuæ salubre mihi visum est. Itaque datis ad homines meos litteris, statim jus-i ex re nostra Apula ad Campaniam frumenta deferri. Valete.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Assidua tas epistolatum superiorum scribenda consumpsit. Sola nunc superest salutationis religiosa generalitas. Et sane, si qua suppetere paginis persequenda, commentari rectius crederentur. Nunc enim stylo indulgendum est, cum recipiendis mandatis proficiscentium persona non sufficit. Nunc si quid sentu dignum potabitur, sine nostri sermonis excursu plenus a commentante discretis. Valete.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Dubitare vos video, an Rufini penam secuti sit etiam publicatio facultatum. Fides præsto est imperialibus signata præceptis. Et tamen prædonis anni si merita pendentibus non fuit ambigendum, quod spolia orbis desiderat ararium. Atque utinam tanta gaudio non obstreperet defectus annonæ, quam nulla producit novæ frugis accessio. Præterea ipsius cibi qualitas gignit horrorem, corrumpit valetudinem corporum, graviorque est hominibus talis alimonia, quam pœna jejunii. Solatur inter hæc populum spes frumenti a patribus oblata, et religiosa optimationum voluntas tenet concordiam civitatis. Nunc votis opus est, ut divina optulatio invehat commentus, dum salus civium privata collatione producit. Valete.

EPIST. XV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

In eas angustias communis patriæ fortuna deducta est, ut e tremâ vitanda sint. Itaque fratrem vestrum continuo ad vos opto dimittere, cui Basternarios mox præbere dignamini: restinatio ejus jumentorum adminiculis juvetur. Cæterom filiam meam vexari itinere, sicuti ante scripseram, non oportet. Quæciam post incommodum grave, valetudo ejus otio et quiete refovenda est. Valete.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Prævidi quem metum mea agridudinis vobis lamposset incutere: quæ cum soleat supra verum de absentibus loqui, magnitudinem periculi mei ne

tando quidem videtur equisſe. Itaque ubi primum A formare litteras per valetudinem licuit, non distuli lenire apud vos stylo, quæ vulgata credideram. Et quamvis modificandæ sollicitudini vestræ prior sermo sulficeret; ad eadem tamen securitatis attestatio secunda proficiet. Interea de ordinando reditu facile noverim quid consilii cœperitis. Fateor enim molliorem me esse affectione post discrimen salutis, nec ulterius posse suadere, ut desiderio meo vestrum otium præferatis. Valet.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Amicitia animis, non annis æstimatur. Rudis igitur tibi eorum non videatur affectus, quorum in te cultus annosus est. Hoc eo spectat, ut noveris Augustinum et Marianum, filios meos, pudentissimos B juvenes, inter laudatores tuos primore loco censeri; atque ideo non cognoscendos novo aditu, sed amoris fœdere et religione recolendos. Nunc illis proficiendi attulit causam medicorum coactu impetrata curatio. Nam Stabias ire desiderant, ut reliquias longæ ægritudinis armentali lacte depellant. Sed majorem judicant in tuo congressu esse medicinam. Tibi igitur assignabitur eorum sanitas, si remediis herbarum salubrium fomenta benignitatis adjeceris. Valet.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Castori nostro ad Campaniam revertenti, largiora mandata de domesticis rebus quam scripta commisimus. Plura igitur auribus quam lectione noscetur. C Horum pleraque ad statum pertinent patriæ; quam defectu alimentorum graviter laborantem periculosum est inhabitare, impium et crudele deserere. Valet.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Germano Taburnio, cui me auxilio esse voluistis, etiam salutis dubies adfuissem, si eorum præsentiam fors dedisset, quos ex usu ejus oportuit conveniri. Satisfaciat igitur unanimitati vestræ animus meus, etiamsi voti efficaciam negavit eventus. Ipse adhuc invalidus, sed jam præfata Dei venia convalescenti securus hæc scribe; tantoque magis assurgo viribus, quanto mihi celeriore sanetitatis vestræ reditum spes vicina promittit. Valet.

EPIST. XX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Dudum sanitatem filæ meæ integratam esse rescripseras. Mox sequentibus litteris sollicitudini nostræ recidivum aculeum subdidisti. Conflictor igitur nutio recentiore, quia magis adversa creduntur. Exspecto anxie, ut si quid homi dies attulit, indicetis. In eo autem quod vos discessus noster excitat, habitum mentis meæ agnosco: sed adhuc desideris nutius præstat suadere præstantiam, quam penitendum aliquid per inbecillitatem affectionis ordini. Mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus advenit, et tebeum vobis, et necessarium reditum

A dividendæ inter vos communionis causa præstabit. Valet.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Fratris mei Entrecii spectabilis viri liberos impatientia paterni amoris acciverat, quibus properandi causis inopia urbis adjecit. Atque ideo recursum sine justis temporis expectatione moliti sunt. Quapropter dum navigatio intractabilis est, in oris Campaniæ paulisper hærebunt. Sed ne peregrinationis amara sustineant, humanitas vestra præstabit. Quare vicem meam suscipe: ut qui nunc a vobis necessitate divulsi sunt, animum se meum in te reperisse lætentur. Valet.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Dura commotio est, quam gignit injuria: sed mollire debet dolorem medicina patientiæ. Nec deest vobis usus adversa tolerandi. Nam crebro ictum fortune ferre didicistis. Quod si in secundis rebus ageretur, jure insolitis malis felicitas læderetur. Hæc eo scribo, ut miratum me scias, quod constantiam tuam privata mutaverit, quam sub affianum nomine (ut opinio mea est) Baiani littoris persultator animavit. Sed illi aliud mercedis erit. Causæ autem vestræ propugnaculum judiciale non deficit. Impetratum quippe est ab altero cognitorem, ne impune sit, quod designavit apparitor: ab altero ut hæreditas tua præstetur. Ipsum quoque dominum quaestionis, cum se ab agro receperit, admonebo, ut aut desistat incepto, aut sibi graviora esse referenda noverit. Hæc de rebus domesticis satis dicta sint. Patriæ vero nostræ inter cætera frumentariæ penuriæ mala, legationis ambitus nequiores faciem subdidit. Nam principio Posthonianum et Finianum duobus aulæ summatis junxit electio, sub ea expressione judicii, ut in ipsa solis plena esse legatio diceretur. Interjectis diebus, cum mandata ordinis tractatus expenderet, Panlinum illis stadia privata junxerunt. Hinc orta certatio usque ad nefarias pugnas me absente processit. Pudet dicere, quæ in se optimates senatus crimina et maledicta projecerint. Sed dirimendas partium quaestiones meo dicuntur doluisse judicio. Fors viderit, qui D limis causam publicam maneat. Interim senatus fama laceratur, et infortunatis etiam crimen accessit. Si in manus meas venerint monumenta gestorum, legendo noscetur, quæ verborum meorum verecundia noluit explicare. Valet.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Deui litteris absunere, spectabili viro filio meo Decio commicante, qui religioni vestræ plura narrabit, quam posset paginarum textus amplecti. Sed jucunditatem, quam tribuit fraternalis presentia, stylo augere non piguit. Idcirco unanimitati vestræ honorem salutationis impertio, ut adventus mei expectatio oris movere mitigetur. Valet.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Sapricius, vir ornatus ac mihi familiaris, diligentiam sanctæ unanimitatis tuæ sine adstipulatore meruisset. Sed quia primi aditus sermo commendat incognitos, facilitatem sibi promerendæ familiaritatis tuæ per me optavit aperiri. Dignum est igitur, ut cupidissimum tui obvio amore suscipias, et amicitiam postulatam non in longi usus tentamenta procrastines, sed statim parili voluntate desiderio adventantis occurras. Valet.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Zenodotus filius meus nondum te consuetudine propiore cognovit, sed fama conciliante jam suscipit. Nam cum prope Lucanos ac Brutios petat honore cogente, nihilominus in conspectum tuum flexo itinere gestit excurrere. Hunc in amicitiam tuam tanquam mystagogus induco, atque in me recipio dignum esse, quem diligas. Si quid igitur parentis testimonio tribuis, adultam mox apud te religionem primus aditus adventantis inveniat; eamque continuo experiatur facilitatem tui pectoris, quam scit nunquam delatam esse novitati. Valet.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Diu mecum ipse contendi, ut ad vos pignus commune dimitterem, sed vicit affectio, maxime assurgente specula proficientium conditorum. Nam viginti dies urbis alimoniis parca interim promittit expensio. Præterea amplissimi ordinis secunda collatio accessurum securitati aliquid pollicetur. Nihilominus etiam carnis oblatio animus Romanæ plebis crexit. Redire igitur ad vos jumenta præcepi, agens gratias quod necessitatem fratris vestri congruis adminiculis juveritis. Legatorum adhuc vacillat electio. Nam Posthumiano et Piniano, quos a principio mandati sui senatus agnoverat, tertius Paulinus asseritur, et divisus in studia partibus adhuc differtur utilitas; cum terminum confirmationis acceperit, plena cognitio deferetur. Valet.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Uberius scribendum est, si commendentur incogniti. Justinus autem gravissimi atque honestissimi viri antiqua nobiscum familiaritas conciliationis adminiculum non requirit. Satis est igitur, si ei amorem solitum deferatis. Quæ vero ad nos pertinent, et proxime unanimitati vestræ litteris indicata sunt, nunc ore ipsius penduntur. Valet.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Si quid homini tutum est, in spem vitæ redisse me nuntio post internorum dolorem, qui me vobis repente subtraxerat. Si quid igitur vobis asperum famæ licentia nuntiavit, antequam oblivio. Præcipue autem impetratum volo, ne improvida sollicitudine recurratis. Sed quia res vertit ad salutem, iustis itineris

A dimensionibus communi desiderio satisfacere dignemini. Valet.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Dicende vobis salutis occasio, et quaerenda est mihi saepe si desit, et amplectenda, si præsto sit; eo maxime tempore, quo de filix meæ sanitate sollicitor, cujus valetudinem credo etiam jejuniis sauciata. Absolvite igitur motum nostrum nuntio prosperorum. Mihi etiam nunc gressus infirmus est. Sed si optata de vobis nutius sermo pertulerit, protinus corpusculi querela sedabitur. Non omiserim jungere paginae, quod Martinianum conventio judicialis expulerit; cui tantus terror incensus est ob omissam diu ad Gallias protectionem, ut ei necesse fuerit prævenire itinere privato exhibitionis injuriam. De Atellanano quidem fieri velimus, amico interveniente quæsivit auditor. Respondi, post judicium sacerdotis solam me expectare vindictam conflatae nuper invidiae. Nihilominus in arbitrium tuum statuenda rejeci. Quæso igitur, ut inter feriarum moras, quid facto opus sit, digneris aperire; simulque cogites contra interventum tot antistitem, quid possit magis, quam quid debeat impetrari. Neque enim justitiæ et innocentiae deferri plurimum potest, cum illis reverentia religionis opponitur. Valet.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Postquam dimisimus puerum, multus rumor inerebat, libertatem tuam sacris litteris evocandam: ita ut etiam nomen Gratiani ejusdem, qui hujusmodi scripta perlaturus asseritur, in publico ore verberetur. Hoc etsi adhuc mihi incertum videtur, tacendum tamen non credidi. Erit summæ divinitatis statuere circa vos, confirmare ordinem prosperorum. Valet.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Vir clarissimus Principius, genere et probitate conspicuus, commendationem non requirit alienam, cum tui quoque in se amaris atque judicii testimonio gloriatur. Cujus bona latius explicarem, nisi esset operæ redundantis cunctis nota replicare. Hoc unum adjecisse sufficet, quidquid illi honorificentiae tribueris, ad omnes bonos, qui eum diligunt, pervenire. Valet.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

In suburbano dego cessavi. Nam et urbanarum tædet molestiarum, et villæ autumnò commodæ jucunda instauratio delector. Præterea frequentiam mihi, quæ sola Romæ honorabilis judicatur, amicorum præstat adventus. Sed non mediocriter neptulæ meæ Gallæ infirmitas conturbat otii nostri securitatem; de qua ut mature votiva et commoda nuntietis, opitulatio divina præstabit. Tibi autem, domina filia, quantum in dies singulos refectionis accedat, quæso curæ habeas indicare. Erit hoc testimonium religiosi in me animi tui si et consuluo-

ris sanitati, et in notitiam meam placitura pertuleris. Valete.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Si qua adhuc de Sicilia speramus, incerta sunt. Nam cum litteræ Eusebii nuntiaverint, dudum circi et scenæ artifices navigasse, etiam nunc de adventu eorum rumor in aperto est : atque idem apparitionem placuit postulari, qui peragratis ubique littoribus explorata in aures nostras reportet. Crevit autem cura lodorum, postquam frequentibus studiis relationem de amphitheatro promerendo populus postulavit, qui mox iudicis impetravit assensum. Dei nutus efficiet, ut super hoc etiam divini principis concordet auctoritas. Valete.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Frater vester diu animi affectus dolore ob amissionem magistrum, cœpit aurem præbere solantibus, cujus mœstitulo me quoque graviter sauciavit, præter cogitationem, quæ nos de eligendo præceptore sollicitat. Si igitur placeat communibus litteris ab illustri viro Adriano Gallum rhetorem, quem proxime Eusebius non ingesserat, postulemus, ne pignorum nostrorum invidiosus in præfectu posita deseratur. Me futuræ editionis, et labor, et sumptus exercet. In disponendis enim præmissis, quanquam numero vestium satis affluam, nonnulla adhuc deesse apparatus apprehendo. Valete.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Quandiu jactata rumoribus temere differuntur curarum vacuus utiari. Si quid auditu dignum fideque subnixum recentior sermo pervexerit, neque nuntiandi, neque suadendi partibus abstinere. Unum hoc ante rei necessitatem de meo sume consilio, nulla ratione te posse evocations honorificentiam delectari. De fratre autem vestro præter mandatum nihil etiam nunc opinium accepimus. Ipsi hæc de nuptiis Ostiensibus, ad quas, nos viri illustres Sallustii filius junior evocavit, contulimus in paginam. Sed continuo ob ludorum præparationem Roma repetenda est. Diu enim mihi ista coranda sunt : quæ facile, si adesset sanctitas vestra, communis diligentia posset absolvere. Valete.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Cum ab agente in rebus sacre litteræ mihi redderentur, quibus ad officium præcelsi viri consulis evocatus; vidi alias æque ad tuum nomen emissas, quibus te honorificentia imperialis accivit. Consulis quoque scripto idem agens exhibuit. Suadeo igitur mature iter instruas, cui non cohererebit Hispanus. Aliud quoque accessit, quod te possit hortari. Nam vir illustris frater meus Neoterius, domini fratris mei admirator, ad eandem causam rogatus, solatia tibi et adjumenta præstabit. Nolo igitur ambigas, cum scias auctoritate præcelsi viri electas amicorum esse personas, tibi que hæc prima, post dubia fortunæ,

A divini principis alloquã deferri. In negotio autem tuo, quæ per me agi volueras apud sanctum tribunal, non invitus ingredior. Interea ad Formianum litus iter promove, et cum ad te delatæ litteræ fuerint, Romam citius excurras. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Dictionem salutis antefero, quæ et voto meo supra omnia convenit, et litterario debetur exordio. Decline diligentie tuæ, domina filia, natalitium fratris tui commendo convivium. Homo enim noster allegat fuga nautarum littora destituta. Quæ res compulit, ut sanctitati tuæ facta minora committam. De publicis scribenda non suppetunt; absque eo, quod in Trajani platea ruina minus insulæ pressit habitantes : quod B adeo ad fortunam vehiculi publici plebeia vertit invidia, ut jam privato rectore utatur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Amicus noster Severus molestia publica liberatus, in patriæ otium reverit, quem mox apud fratrem vestrum vicarium spectabilem virum, et sanctitatis tuæ pagina, et veteris inter eos amicitie juvenit agnitio. Mea circa prætorios apparatus cura crebrescit. Quod eo scribo, ut intelligat unanimitas vestra adminiculi sui societatem desiderari. Nec sum imperiosus exactor, ut qui sciam, necessitates meas post vestrum commodum collocandas. Sed, si bene æstimo, satisfaciem vobis ad refectionem præsentis mensis induciæ. Paucis habitum propriæ voluntatis exposui : quid facto opus sit, vestro relinquo iudicio : ut sit vobis laudabilius, mihi gratius, quod spontaneus affectus elegerit. Valete.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Miror pueros, quos diversis diebus ad sanctitatem vestram misimus, retardari; nec tamen usum scriptiois omnittimus, scire cupientes, quantum relectio profecerit. Incunctanter igitur expectationi nostræ satisfaciatur recursus alloquii. Valete.

EPIST. XL.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Prima mihi voluptas est scisitari, quem statum sanitatis habentis : in secundis reliqua collocabo, quæ dudum requirenda duxistis. Gravibus civitas sollicitatur ostentis, quorum leviora prætereo. Illud ante omnia interpretatio tristis horrescit, quod natali Urbis suffectum consulem currus quo vehebatur, evolvit per ferociam bigarum, quæ triumphum vehebant. Itaque palmata amictus, et consulari in ignis ornatu, fracto creore sublatus est. Offendit me infausta narratio, atque ideo in hæc expositione servavo brevitate. Tibi in dies singulos, decus nostrum, domi forisque fama florentior est. Et præsentium quidem rerum nos testes sumus. Externa iudicia Cæcilianus asseruit, a quo sigillatim relata enumerare fastidium est, cum in summa gloriæ tuæ cuncta conveniant. Dominam filiam meam sicut tam cum dulcissimis nepotibus volo, quæ te co: rexendis in apparatus ludo-

rum vestibus religiose a nobis voluit commoneri. Sciet igitur ex subditis, quid in supplementum prætoræ largitatis oporteat præparari. Valet.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Male est animo, postquam filiam meam comperi consueto dolore vexari; et iter ad vos inchoare voluisssem, nisi et me gravedo capitis, et Symmachum nostrum febris inopina retineret: cujus corporales querelas præstat sibi, ne sanctitatis vestræ sollicitudo geminetur. Et certe frater meus Comazon, desiderio vestro urbe digressus, ennulatius quæ tacemus expedet. Postulare non debet, quod sponte facietis, ut curarum nostrarum magnitudinem scriptis lætioribus comprimatis. Valet.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Eusebii nuper litteras sumpsit, qui us aurigas nostros et aliquos scenicos navi impositos, et recundum præceptum meum missos ad Campaniam nuntiavit. Jubeat igitur sanctitas vestra diligentissimos scrutatores usque Salernitanum litus accedere, ut susceptos Neapolim prosequantur, vel aliquod de adventu eorum scrutentur indicium. Felicem quoque communem amicum monitum volo, si Campaniam feliciter venerint, annonis et sumptibus adjuventur, continua ad nos navigatione mittendi. Quia longe ante ludos, et ipsos jungendis equis erudire debemus, et novitati eorum favore plebis allicere. Summa igitur petitionis meæ hæc est, ut ad homines vestros inquisitio eorum, et perfectio celerata pertineat.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Crocodilus theatri spectaculo publicatos in præsentiam vestram servare tentavimus: sed perseverante inedia, quæ illos per dies quinquaginta producta macerabat; secundis ludis congressionum more confecti sunt. Duos etiam nunc spirantes in vestrum differimus adventum, licet eos cibi abstinentia longum vivere posse non spondeat. Valet.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Redundantis est operæ memorem commoneri. Sed suscepta amicorum negotia nequaquam nos modum servare patiuntur. Quare ut amici communis Herculi V. C. votiva mandata acriter exsequaris, orare non desino. Faciat autem cum studio sanctæ unanimi-
tatis tuæ assensio propinquorum: siquidem filius meus Valentinus asseruit se quoque consultum litteris Juliani, eadem quæ volumus de nuptiarum pactione suasisse. Valet.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Postquam te jactatam comperi dolore consueto, omnibus reliquarum sollicitudinum mearum sensus evanuit. Nam, ut ait Hippocrates: Presentia hebetantur incommoda, si cui dolor major accesserit. Exspecto igitur, ut accepto de te indicio lætiore, in priores curas revertar. Cætera in hac consternatione

animi mei tanquam intempestiva prætereo, et tamen commonitorium junxi, quod velim redacta in tranquillam sanitate consideres. Valet.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Nullas quidem nobis per hominem nostrum litteras detulistis. Sed mihi silentium unanimi-
tatis vestræ nequaquam licuit æmulari, vel quod ita sollicitudo, quam de me non frustra geritis, postulabat, vel quod me in officia scriptio-
nis amor verus impellit. Gratum vobis fuisse factum meum rescripti vicissitudo testabitur. Valet.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Urbis negotia nec valet scire, nec libet scribere: D animus enim meus morbo corporis occupatus, rebus alienis curam nescit intendere. Unum hoc scio de seditionibus nuntios esse mentitos; atque adeo a vero dissentire rumores, ut nunquam majori plausu præfectura celebrata sit. Itaque studia plebis in judicem favor quoque ordinis amulatur. Hæc ad nos, si qua dolorum intercapedo admittit officia visentium, pari omnium sermone perveniunt. Cætera hominum vestrorum, qui versantur in publico, stylus debet aperire. De me tunc aliena querenda sunt, cum propria adversa requieverint. Valet.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Natalitio munere, quod frequentari a vobis per multos annos communis felicitas faciet, nostrum hilarastis animum, vestrum probastis. De quo me prolive scribere verecundia vestra non patitur. Copiosior tamen in sensibus manet gratia, quam sermone preferatur. Quæ ad urbem pertinent, indiculi coherentis lectione noscitis. Tibi vero, domina filia, eadem religionæ qua dignum est, injungo curam juvenandæ valetudinis: ut omnibus nobis sanitatis tuæ securitas voluptati sit. Valet.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Homine vestro ad Campaniam revertente scribenda consumpsi; et tamen sanctum atque honorabilem virum parentem vestrum Severum nolui abire vacuum litterarum mearum: ut et morem salutationis exsequerer, et de opere, quod domi construis, judicium meæ inspectionis aperirem. Thermarum et situs et amplitudo admodum placuit. In muribus balneis piscinalem picturis potius quam musivo excoli non probavi. Res admonet, ut profectum Messalam nocte ea quam consecutæ sunt nonæ Martiæ noveritis. Legati cæteri mox sequentur. Adverti tamen ex quorundam colloquio, in gratiam domus, de qua perique nostrates viri edulibus fariuntur, quædam esse lenita. Sed mea cura non deerit, ne quid mandatis senatus per conviventiam detrahatur. Valet.

EPIST. L.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Scribere non recuso: sed malui domino filio meo Sibidio narranda coram per otium reservare. Sola

igitur salutatione fungetur hęc pagina, cujus brevitatis et vestro honori satisfaciatur, nec illi referenda decerpent. Valete.

EPIST. LI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Prioribus litteris comperistis, quę nunc respondere potuissem. Redisse non pœnitet. Nam et salutis compotes sumus; et per diligentiam magistrorum fratris vestri profectus adulescit, hoc tantum mordet animum, quod longo a vobis itinere discernimur. Sed scriptorum vices frequens usus exerceat: sarcinemus inter nos presentię voluptatem. Valete.

EPIST. LII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Adventus domini et principis nostri deano postulatus est. Theodorus enim vir illustris, Medulanensium legatione suscepta, eniti dicitur, ut senatus petitionibus provinciale desiderium præferatur. Præfectus urbis luic negotio sanctitatem tuam optat adhiberi, quem puto super hoc litteras ad vos esse missurum. Hortor igitur, ut scripto ejus evocatus digneris accurrere ante senatum, qui idibus Junii erit. Ipso enim die legatos arbitror eligendos. Multa sunt domus vestrę negotia, quę a te coram sub occasione causę publicę terminentur. Præterea votiva legatio est, quę apud aures evocandorum amabilis futura credatur. Quęro ne differas, ut reconciliationem præteritę gratię consequaris. Valete.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Maximum veterem amicum, sed novum agentem in rebus, accipite inter tirones cum canitie militantem. Ab hoc præcontanda discetis: atque ideo mihi fugienda est proluxa epistolę gratia. Absque adventu vestri petitione, quem frequenter exambio, et si desiderium vestri sineret, jam silere deberem, quia verecundiam erant inefficaciter postulata. Sed amor in vos meus prope impudentiam suadet frequenter elusus. Vereor autem, ne ideo vestrum reditum promiseritis, ne nostrum ad vos prohiberetis excursum. Valete.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Salutem vobis precamur, cujus indicium, puero revertente, optamus accipere. Mea valetudo caret interim doloribus, sed indiget firmitate, maxime accedentibus curis, quas proxime facta a senato auxit oblatio. Ire longius piget, cum hęc quoque securis animo ingressisse pœniteat. Valete.

EPIST. LV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Heri per hominem meum scripsi metu perditus, postquam de valetudine filię meę amara cognito nuntiasis, et adhuc pendente responso crucior inceptis. Peto igitur edoceri quid ei ad confirmationem sanitatis accesserit. Rerum vero presentium nullum vobis indicium facere decreveram, ne in aures vestras redirent, quę probabili discessione vitastis. Sed quia civicus amor in negotia urbana curam vestram

A reduxit; quędam collata in titulos breviter percurrere, ut sine fastidio lectionis insinuata noscatis. Valete.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Credo nunc saltim priores domini mei Præfecti litteras tibi redditas: quę si casu aliquo aut negligentia portitoris elapsa sunt, en tibi aliam subtilissimi viri paginam, cui me hunc sermonem jussit adjungere; ut quid sententię tibi sit de suscipiendo negotio, cui te optat adhiberi, bis consultus expedias. Puto enim vos in meliorem valetudinem revertisse, postquam mihi fecistis indicium, quod reversioni vestrę morbus obstaret. Et nos quidem malumus, ut integrato statu sanitatis reditum spondeatis, sed si corpusculi querelę votum morantur, evidentibus scriptis expectationem consulenti absolve. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Superioribus diebus et meę circa vos observantię, et vestrę expectationi multo epistularum numero satisfeci. Hęc vero pagina copiam non requirit, cum hoc tantum benevolentię vestrę pro captu consilii mei suadeam, ut ad præfectum prætorio Siciliensis causę vestrę actio transferatur; si tamen aliquid vobis experiendum data oblatio reservabit. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Postquam pignus nostrum Sibidius Romam rediit, C nuntius fuit, quantus filiam meam vexet corporis dolor; meus quoque animus agrescit. Itaque litteras nihil moratus emisi, anxie p. tens; primo medicæ ope et abstinentiã noxiorum ad sanitatem juventur: dehinc rescripti fides abolendę sollicitudini meę consulat. Ipsi post legatorum perfectionem rus Vaticanum, quod vestro prælio cohæret, accessimus; et, si nihil disposita conturbet; in Apriles kalendas villę otio defruemur. Juniarum delectus urbanis familiis imperatus, usque ad æterni principis sponsa pendebit. De conjunctis exemplaribus formam præcepti utriusque noscetur. Hęc quia tuis litteris desiderata sunt, misi. Ceterum mera atque unica mihi causa dictandę epistolę fuit, ut ad nos super filię meę valetudine certa et amica voto referantur. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Anteriores litterę tuę, quas mox alię consecutę sunt, spem mihi aliquatenus reditus tui fecerant: secundę promissa vaenarunt. Ita ut post multas causas negationis meo consilio sequenda committeres. Sed ego cogitans, primo filię meę conturbatam valetudinem, quę spohari solatio tuo non potest: dehinc stomacho tui imbecillitatem, quam esse imparem scribis itinere promovendo: tum consilium amici paterni otium preferentis: dehinc expectationem illustris viri, quem diu existmans abfuturum: præterea interpretationes hominum, qui te, ut ais, opi-

nantur munus publicum recepisse in occasionem negotiorum tuorum : permissa u mihi deliberationem vobis refundo. Iniquum est enim tot oppositis quaestionibus obnoxiam fieri sententiam meam, et fidem suadentis incertis futurorum casibus obligari. Interea constituenda rei dies existimo prorogandos, et epistolam tuam tantisper reddere magistratui temperavi. Primo, quia reverentia nuda est : debinc quia causas negationis infra devotionis magnitudinem praetulit; et quod nossem pluribus legenda, quae scripseras. Volo igitur, ut reverentia cumulatior, et gravioribus querelis excusationem tuam munias, si voluntas manserit laboris et itineris deprecandi. Valete.

EPIST. LX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Prisca observantia hunc scribendi ordinem fecit, ut domo profecti officium litterarii muneris auspiceretur. Sed longum visum est operiri unanimitatis tuae litteras, quarum nos arguimus tarditatem. Atque ideo mutato usu in hoc munus erupimus. Superest ut libens rependas, quae inchoare debueras, et provocare exerceas stylum indicem tuae sanitatis. Ipsi in Arabiana domine filiae meae expectamus adventum : licet te etiam decus nostrum solemnium dierum ratio confestim spondeat adfuturum. Valete.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Felix materia est suadere otium. Sed haec exhortatio animum sui juris requirit. Nos neque residere patitur liventium factio, nec filii juvenis instituto longum peregrinari. Quare ut possumus, modo abscessu, modo reditu, variamus locorum distinctionem. Testimonio est haec epistola, suburbano agro supermissa, quam de Corano nostro, si nihil disposita turbaverit, alia consequetur. Vestrum est huiusmodi absentiae nostrae conditionem litteris frequentibus augere, si placet; juvare, si displicet. Valete.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Legati ordinis nostri ex usu actis omnibus reverterunt. Nam et tironum conquivit indictio, et argenti nobis facta gratia est. Super impetratis tamen adhuc speratur oratio. Nunc domestica et animo vestro amica jungemus. Stat nobiscum valetudinis bonum. Saepe urbanam commorationem proximo rure distinguimus. Sola nos vestri absentia macerat. Sed si in conspectum nostrum propere veneritis; nos quoque recursum vestrum in Campaniam cum voluptate comitabimur. Valete.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Per hominem meam litteras dederam. Continuo adfuit Maximus, qui alias postularet : quare salutationem geminare non piguit. Praeterea exegit recens nuntius super adventu domini et principis nostri, ut vos de reditu commonerem, quem maturare debetis,

ne moram vestram votiva legatio jure nunc ex usu publico iteranda, praeventat. Valete.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Purgatorio medicamento alvum vacuasse te scripseras, et fervor oculorum cum caetero onere decederet. Scire pastulo, an praedicta curatio efficax fuerit, nec subegerit causa etiam sanguinis emissionem venas juvari. Par requirit affectio, quantum vobis fidem faciat filiae meae sanitas, ut his ex voto cognitis sollicitudinum acuta deponam. Nam mihi ob alia quoque agre est turbas patriae cogitanti, quas praecipue movent in usum militare[m] petita servitia. Et nos quidem crebris precibus obnitimur, et diem ducimus supplicando; jamque ad pretium argenti quinque librarum misera oblatione perventum est. Sed vereor, ne nos alterius rei fuga utroque despoliet. Praefectus agendo negotio senior visus, Lampadio successore mutatus est, cujus moribus crediderunt impossibilia promoveri. Nunc peto, ut me anxium majore cura, quae vos respicit, elevetis. Nam adhuc disceolor incerto per moram servitii, qui dudum ad vos ob eadem noscenda missus, necdum revertit. Valete.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Scribenda non desunt, sed horret animus loqui dura memoratu. Video tamen famam rerum urbanarum nequaquam posse cohiberi, quae, ut fieri amat, in majus praesentia nuntiabit. Id ne accadat, Breviarium addito noscenda discrevimus : ut neque littera, quae vobis salutationem ferunt, de sollicitis amariudinem trahant, et nihilominus rumorum licentiam fides scriptionis excludat. Sed de his haecenus. Filiae meae valetudo gravior mihi caeteris est, quibus nunc animus asperatur. Expecto igitur ut illi, Deo juvante, ad salutem esse omnia nuntietis. De qua si voto apta comperero, pars ista solatii curarum quoque mearum reliqua mitigabit. Valete.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Paucis a patria diebus absumus, et theatralibus ludis reditum nostrum suffragia civium proposcerunt. Nos tamen etiam nunc suburbanam viam Ostiensis incolimus, recursum tantisper morantes, ne praees expectasse videamur. Quod si facere ex sententia religionis tuae antea voluissim, et vitassem periculosa, quae post secuta sunt, et expectatio mei plus dignitatis habuisset. Sed una fuit huius consilii ratio, ne quibusdam loco pulsus viderer, et verecunda distressio verteret in notam timiditatis. De Siculo negotio vestro sanctus Comazon me quoque assentientia rescripsit. Circa rem nostram Siculam turbidum esse Nectarium indicio erunt litterae, quas nuper Euseius misit. Peto ergo, ut homo rerum nescias, qui cubiculo clausus otium fovet, scripto a vobis coerceatur, ne post de Euseio aliter sentiat, si validius iusto nostra defenderit. Ipsam hominis nostri epistolam misit, ut tentamenti insolentiam de ejus moribus aestimetis.

quem certum est a nobis nolle reprehendi. Petieram superioribus scriptis ut Puteolani prætorii mei latus, quo itur ad balneas, dispositione elivi mollioris ornare. Si dilata res est, peto rursus, facias: si impleta, rescribe, quo gaudeam. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Verum est, nequire hominem cuncta pariter voto amica sortiri. Quanto iuculentius natalem mihi diem, si adfuissetis, egissem? quod in reliquum saltem numerosis annorum processibus fors orata præstabit. Interea, domina filia, honoratum me optimo laudicium tui monumento satis gaudeo. Una quippe et amor in parentem tuum, et industria matronalis inclaruit. Sic præcæ femina vitam coluisse traduntur. Et illas quidem deliciarum sterile sæculum colo, et telis animum jubebat intendere: quia illecebra cessante temporum vivitur. Tibi vero, et Baiaë appositæ curam sobrii operis detrahere non possunt. Remittis stagna verrentibus, et residens aut obambulans inter pensa et foragines puellarum, quas solas arbitraris sexus tui delecias. Merito igitur te amo, dignamque viro tuo iudico: quando nobis æque laus et voluptas ex illius perfectione adventitia, et ex tua probitate genuina est. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Quamquam sperem, præfata Dei venia, mox in conspectum mutuum nos esse venturos: tamen litteris abstinere non debui, ne quod tempus familiaribus careret officiis. Sume igitur prælibatam salutationem, quam tibi boni auspicii gratia adhuc stylo impendimus, sed voce proxime deferemus. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Eleganti commento silentium vestrum purgare voluistis. Allegata est enim cautela tristium nuntiorum, quandiu secunda succederent: ut ea, quæ intermissio descriptionis ante celaverat, lætioribus indicibus proderentur. Sed nobis et illa per nuntios incognita non fuerunt, et hæc sera admodum visa sunt. Angebat enim rumorum licentiam suspicio cessantis officii. Et tamen succensere non possumus, postquam gratia præsentium litterarum memoriam præteriti doloris exemit. Modo memento curam styli inter præcipua et prima sortiri: ne hujus exempli recordatio majores denuo metus afferat, dum credimus sub expectatione meliorum rursus aliqua adversa reticere. Valete.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Diu ab stylo fateor temperasse. Nihil enim quod scriberemus, emerit. Salutis autem vestræ lætam lidem de adventantium sermone capiebam. Tandem cessationem vicit affectio. Reparamus igitur morem decedæ salutis, vacui omnium negotiorum. Post Tyburtem quippe secessionem Romæ via lenta producimus. Sed non usquequaque agendarum rerum sumus desides. Nam dum corruptorum parietum

discidia sarcinuntur: quia festinationem soliditati conditor primus ante tulit, et antiquior ei visa est celebritas utendi, quam securitas succedentium. Vos nova et ævum mansura molimini: siquidem sermo distulit quædam vos Jucullanis operibus aquanda fecisse. Nec tamen vobis impendii magnitudine cesserimus. Par enim sumptus est, semel solida collocare et sæpe integrare cadentia. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Indulgete delicis, quando ita terre ac maris copiis redundatis, ut vobis pollicibilem victum utriusque elementi ministret opulentia. Nos, satis est, quod omnium, quæ capitis, parte defruimur adeo largiter, ut ipsi quoque opinis dapibus affluamus. Valete.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Patriæ ac penatibus redditi, quædam quibus offenderemur invenimus: siquidem Ostiense prædium nostrum frequens pulsat impressio. Sed si vobis prospere optata procedunt, præstato litteras, quarum lætitia tergeat nubem præsentis injuriæ. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Renum dolore discrucior. Sed ne major ad vestras aures fama perveniat, præsentem statum valetudinis breviter indicavi. Cum læta successerint, morem meum secutus, dabo ad vos paginam lætiorum. Valete.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Non frustra hactenus responsa distulimus. Tractatus enim negotii et chartarum investigatio moram justis temporis exigebant. Hæc ubi absoluta sunt, cæteris, quæ causæ poscit instructio, reciprocum litterarum munus adjecimus. Ipsi enim multis obstantibus curis, iter ad vos nequimus arripere. Consilium tamen, quod transactioni vestræ posseus addibere, cumulatim ex alio parente capiatis. Qui etsi adiutorum non indiget, dignabitur tamen ob inania fori, et sutelas veterum formularum, sanctum Prosdocium præstolari: venturum ad vos protinus, cum reliquis malæ valetudinis plena sanitate limaverit. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Fuit animus Fundos præterire, si vos Formias accessisse didicissem. Postquam aliter evenit, partiri iter placuit ad minuendum laborem. Erit igitur in arbitrio Fortunæ ratum facere, ut ad quintum calendas Augustas Formiana sede recreemur. Hæc est animi nostri destinatio; nunc in cælestium manu est effectus optati. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Nullus absque epistolis meis dies læbitur. Quid si affatum mutuum redderets? Nec tamen pœnitent diligentia, quamvis honor vicissitudinis negligatur. Nam quæ ex more fiunt, etiam gratuita delectant. Ego ad sanitatem lento adhuc gradu provehor: at

que ideo itineris ulterioris ambigens usque ad profectum deliberationem sequestro. Quid ipsi de reditu aut suburbata commoratione statueritis, avert animus edoceri. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Anteveni inquisitionem, cum vos sollicitos fore, quod essem morbo attentatus, adverterem. Et quamvis ultro scripserim doloris mei adversa tenuari: abolendæ tamen sollicitudinis causa (quæ apud amantes semper incredula est) nunc quoque nuntio, si dictum nullus fortunæ livor effascinet, in concordiam mecum sanitatem redire. Sed nondum sensum meum penetrat amœnitas littoralis. Nam ut ex longa maris jactatione stabilis gressus sero reparatur: sic tempore opus est, ut tanti mali decessio locum faciat voluptati. Ergo neque Formianæ oræ, neque ædificationis meæ tantisper ullam capio dulcedinem. Sed hæc, ut spero, omnia cum bono valetudinis revertentur, moxque ad lætitiæ vestri animi stylo meo communicata pervenient. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Cum mihi puer vester unam epistolam reddidisset; ut rescriberem protinus, tanquam mox rediturus ad vos incubuit. Sed ut didici, ipse ad ulteriora contendens, mimica usus est techna, quo paginam rostram comes ejus Rusticus deportaret. Ille alteram nunc regressus accepit. Ridere vos arbitror, quod ego servili circumscriptus strophæ, pro sorte simplici duplum solverim. Nam callidus vernula, quod semel pertulit, bis recepit. Pergerem longius, si adicienda suppeterent. Vos in propinquo urbis, celebriore fama rerum agitis, et pari otio. Vestrum est procul positos ditare comperti. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Ævum maneat hic dies, qui te nobis, filia, dedit. Hunc ego et gaudiis mentis, et verborum honoribus per melios annorum recursus vobiscum opto celebrare, adicere etiam mihi ingravata, tibi jucunda munuscula. Ut nunc lineam misi; cujus potest oblatio exigua non videri, si magis mei in vos animi, quam sui pretii æstimatione pendatur. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Natalem domine filiaæ meæ, quem per annorum recursus optamus esse numerosum, vobiscum agere et participare voluissent; nisi proposito restitiss et imbrium continuatio. Fungimur tamen religioso honore jucundi munusculi: petentes, ut susceptionis benignitate oblatiois exilitas augeatur. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Omnes ad nos natalitii convivii copias transtulistis. Sed unum deuit, quominus ad nostrum animam redundaret plena festivitas: quod non vobiscum potius cuncta consumpsimus: quorum contuitus atque convivis commendare nonnunquam solet etiam parca convivia. Quare et vobis, et communi pignori, cujus solemnem diem sedula religione celebrastis, uberes precamur annos, recursum in hæc eadem festa numerosum. Deest enim pius parentes inollensa felicitas. Nobis Tyburis aura blanditur; sed contra exasperat animum male gesta ratio villicorum. Neque ager cultura nitet, et fructuum pars magna debetur, nihilque jam colonis superest facultatum, quod aut rationi optuletur, aut cultui. Vale.

LIBER SEPTIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS SYMMACHO FILIO.

Sume placet paterni sermonis auspiciam, et deinceps officii parilis in nos esto munificus. Simul accipe, quod voto tuo congruit, fascæ præturæ tuæ, in eum annum feliciter proferendus, cui advocata nimirum voluntate, ego quoque lætus intersim. Optato igitur lætare processu, et propagatos tibi annos vite atque honoris interpretare: longiora enim fiunt, quæ differuntur. Nec dubites utrique nostrum prospexisse fortunam; ut et tuus magistratus juvetur præsentia patris, et festorum tuorum voluptate coram defruar. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS FILIO.

Ubi primum scribendi mihi ad vos copiam familiaris ingressit occasio, non distuli desiderium tui scriptione testari: ut salutis meæ certus tuam cures, et subinde absentiam meam litteraria voluptate soleris. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FILIO.

Secundas ad amabilitatem tuam litteras mitto, ut sit assiduitas mei sermonis utrique solatio. Tu quoque studium meum, quoties dominus et frater tuus occasiones repererit, æmulare: et salus tua mihi securitatem tribuat, et scriptorum jucunditas voluptatem. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS FILIO.

Circensium solemnitati consularis magnificentia satisfacit. Ludorum adhuc et muneris splendidissimæ imminent functiones; quibus ante Februarias nonas, ut opinamur, impletis, iter ad nostra relegemus. Hæc eo scribo, ut lætitia amabilitatis tuæ spe meliore pascatur. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS FILIO.

Credo alias litteras meas in manus amabilitatis tuæ ante venturas. Hujus namque epistolæ portitores

lento itinere mulos reduces prosequantur. Ego tamen salutationis munere abstinere non potui : malui enim redundare officium sero perfectum, quam desideraretur omissum. Tuæ amabilitatis needum ullam epistolam sumpsi, quæso ut hujus tibi muneris summa curatio sit. Ex tuo enim metiri animo potes, quid levaminis absentibus tribuat assiduitas scriptiois. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHIUS FILIO.

Desideratas proxime amabilitatis tuæ litteras sumpsi, quibus indicabatur et sedulitas animi tui, et profectus ingenii. Sola epistolæ brevitatis nequaquam paterno desiderio satisfacit. Quod eo scribo, ut intelligas, quantum ex sermone tuo ceperim voluptatis, qui queror copiam defuisse. Quis enim optet satietatem, nisi rerum bonarum? Posthac igitur indulgentius scribe, lux mea, ut pleniore styli tui munere legentis animus expleatur.

EPIST. VII.

SYMMACHIUS FILIO.

Accessit peregrinationi nostræ largi r dies ex comperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardant. Sed volo, et hanc dilationem salutis meæ vertus leniter feras, et desiderium tui, quod apud me crescit ex mora, styli assiduitate soleris. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHIUS FILIO.

Confido, solando animo tuo styli mei assiduitatem posse sufficere. Nam recentibus scriptis hunc addo sermonem, cujus lectio tibi spem reditus mei pollicebitur, si fors præsumpta confirmet. Ratio autem hujus æstimationis in aperto est : quia post magnificam ludorum consularium functionem sola adhuc arena restat editio. Mutetur igitur animus in gaudium, et adeptum esse te crede, quod possibilis conjectura promittit. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHIUS FILIO.

Scintillare æmulinibus atque sententiis epistolas tuas gaudeo : decet enim loqui exsultantius juvenilem calorem. Sed volo, ut in aliis materiis aculeis orationis utaris : huic autem generi scriptiois maturum aliquid et comicum misceas : quod tibi et rhetoricum tuum credo præcipere. Nam ut in vestito hominum, cæteraque vitæ cultu, loco ac tempori apta sumuntur : ita ingeniorum varietas in familiaribus scriptis negligentiam quamdam debet imitari, in forensibus vero quætere arma facundie. Sed de his non ibo longius. Perge interim, quo te ætatis impetus, et naturæ ardor impellit. Mei voti caput est, bene videas, et supra annos tuos litterarum dote ditescas. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHIUS FILIO.

Amico nostro Annio cursim prætereanti potui solam dictionem salutis conjungere ; sed debuit tibi sanitatis meæ fidem facere lectio litterarum. Esto igitur animo letiore : et spera, decus meum, frequen-

tibus scriptis in notitiam tuam similiter ventura, quæ gaudeas. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHIUS FILIO.

Assurgit animus meus, quoties amabilitatis tuæ sermo defertur. Nam et sanitatis tuæ apportat fidem, et profectum ostendit ingenii. Hortor igitur, ut me hujusmodi linguæ flosculis frequenter aspergas. Nec ullam cessationem tibi vindices, dum æstimas, me brevi adfuturum. Planiora enim fient, et faciliora omnia ad recurrendum, si paginis tois revertentis animus incitetur. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHIUS FILIO.

Magnum in modum sollicitavit me inæqualitatis tuæ nuntius, licet securitas sanitatis iisdem litteris esset adjuncta. Quare animi incertus appropero, orans divina præsidia, ut te comitem bonæ valetudinis, et epistola mea, et recursus inveniat. Hæc enim voti paterni impetratio faciet, ut rediisse delectet. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHIUS FILIO.

Iter meum famæ varietas retardavit. Nam dum expioro tua, et longitudinem viæ dierum interpositione distingo, tandem sextum cal. Martias Mediolanum per Ticin longinqua perveni. Nunclaborem meum demini et principis nostri blandus sermo solatus est. Spero etiam legationem brevi in notitiam divini principis referendam : siquidem vir cuncta præceclus, cui primas partes causæ publicæ noster ordo mandavit mox cum præsidis validissimis adfore nuntiatur. Vestro silentio vehementer offendor : atque ideo peto, ut peregrinationis meæ patientiam crebro juvenis affatu. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHIUS FILIO.

Cum veredarii deesset occasio, privato homini reddenda scripta comisi. Hunc ad vos arbitror sero venturum. Utriusque litteris eadem continentur, quod sextum cal. Martias Mediolanum multo anfractu circumvectus intraverim, veneratusque dominum et principem nostrum, cujus sermo itineris mei laborem compensavit. In præsentiam viri cuncta præcepsi comitis agenda produco ; quem mox, Deo juvante, adfore nuntiorum confirmat assertio. Nunc tuæ cura sit, decus nostram, peregrinationis meæ curas styli assiduitate solari. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHIUS FILIO.

Amicitæ nostræ contemplatio spem mihi adventus tui fecerat. Prope est ut errasse me credam, qui te speravi in conspectum parentis sponte venturum. Quando igitur sine arbitrio nostro recte facere nescis, oratus appropera. Et si te superbum Tybur exp'evit, Laurentibus sylvis amœna commuta ; nec verearis ruris horridi denuntiationem. In oculis est venantibus mare : celebri itinere villa præstringitur. In ipsa itur ferarum, cubilia, plano ac patulo accessu. Et hæc abscent, ante ret nimirum sermo inter nos mu-

tuus, et litterarum liberalis collatio, Tarentinas aut Siculas voluptates. Quare si tu quoque huic sententiæ manum porrigis, adde te rusticantium numero; et paulisper Catones atque Atilios æmulare, quos venis et siva ad consulares misit secures. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS ATTALO.

Vicem sermonis mei desiderasse te gaudeo: sed amolior invidiam negligentiae. Parata enim responsi deseruit tabellarius tuus, excitus, ut fando comperi, valetudinis tuæ dubio. Agnoscis nempe infucatas esse, nec ex alto trahi cessationis meæ causas. Non ibi longius, quia brevis est assertio veritatis. Nunc sanitatem tibi gratulor, qua post nimium metum cognita, multum gaudii in pectore meo diluxit. Indicium autem respirantis vigoris tuarum litterarum jucunditas prætulit. Petis namque ad confirmandam valetudinem styli mei remedia subministrem. Festivitas ista Baiana est. Nihil salibus te sinus Lucrius infecit. Estne aliquid in verbis meis, quod aures tuas sospitet? quod medicinam sensibus faciat? Credo, consentio. Nam plerumque amara hausta ad salutem valent, et succis tristibus affecta refoventur. Sed nimium quantum avarus es, qui Flaviano meo præsentente quidquam requiris; in quo tanta rerum bonarum delinimenta sunt, ut mihi quasi apud sirenas aut Lotophagos hæsisse videaris. Atque utinam vestro otio jungerer. Plus de vobis carperem salubritatis, quam tu desideras, qui a me solas litteras poposcisti. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS ATTALO.

Næ ego frustra hactenus tacui, dum te promissi certus opperor. Tandem redeundum mihi est ad consueta solatia, meliorum desperatione. Et fortasse succensus diuturno silentio meo. Id vero etiam reliquum est, ut irritus spei cunctationis accessar. Est igitur tui jeris super ordiendo itinere stare promissis. Me contentum styli levamine non pigebit. Hoc certe officiorum commercio, aut solabor, quod non venis, aut crebor, quod venias. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS ATTALO.

Proxime de Formiano sinu regressus in larem Cælium, domo jam diu te abesse comperi. Datum mox negotium est Theophilo communi amico et nunc itineris mei socio, ut et ad te in Tyburem agrum reditus mei nuntius pergeret, et salutationis verba deferret. Hanc tu, ut es curiosus rerum mearum, quasi aliqua tibi in nos decreto publico inquisitio esset tributa, versando palam facere coegisti, quæ fors gesseram. Nam hoc confessæ sunt literæ tuæ, quas idem vir optimus Theophilus reportavit. Fuit benignitatis tuæ actuum meorum fastigia et capita disquirere; utrum crebra vectatio campi ac maris valetudinem meam juverit; an ullus agris nostris cultus, adibus nitor, pecori numerus accesserit; quid afflaxerit e lilium copiarum; utrum con ularem

A mensam succinxerit modus voluntarius; aut unquam Formias vicina urbe, longinquiore nutaverim. Etiamne explorare te fas fuit, quid procul ab arbitris studiorum meorum cura contulerit in paginas? Utrum me operatum ceris, stantes plerumque oculi et palloris signa detexerint? Exploratore te stylus meus patitur. Dices amicus suspicionum vias, et si dici potest, odore atque vestigiis scripta nostra venaris? Nunc ego scire postulo, quid in Tyburtibus pomariis litterarum operis exerceas. Solum hoc fama attulit; balneum tibi nuper exstructum, cui torris unus ad justis caloris pabulum satisfacere narratur. Lectitasse autem te in multo otio utriusque linguæ auctores, ipse index fuisit. Ego tamen non quæro an aliquid etiam scripseris. Animadverto enim te gloria conscientiae proprii operis accensum, voluisse cognoscere, an ego quoque idem fecerim. Sed jam ommissis epistolis velim redens: nisi forte tui balnei brevis sumptus hortatur, ne deseras parcimoniam consuetudinem. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS ATTALO.

Duo pariter commissa in amicitiam redemisti. Diu epistolæ tuæ salibus abfueras, nihil scripseras: quis Colchus aut Thessalus cantu aut manu has offensiones levasset? Ergo ob epistolæ delinimentum venæ pretium feres. Sino ut amici tui nuptiale festum curæ vacuus exerceas, et urbem Tyburtem, quæ nuper tibi faeces prætulit, communem Junoni et Herculi facias. Reverteris, ut spero, post repotia in Cælium larem. Vel si adhuc juvat æstives dies in pomariis tuis ducere; iterum tibi indignatio mea litterarum tuarum melle placanda est. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS ATTALO.

Villa Tyburis, quæ proxime in jus tuum venit, majoris ingenii prædicatorem requirit. Ego tamen linguæ modicus, ut potero, verbis honorem loco faciam. Quid hic in posito ædium venustatis est! quis situs! quantum ex edito late in plana jactatus oculorum! Frequentare has sedes Orchomenias dixerim deas, atque eas sedulo adnitas, ut te conciliarent ædibus suis dominum. Perge igitur ut facis, et victis ævo reddere novitatem. Multo hoc factu promptius, quam quod Hesiodum ferunt posito sentio in virides annos rediisse. Interea gratulare nobis bonam valetudinem; quæ ut tibi quoque longam secundet, inter fastigia est votorum meorum. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS ATTALO.

Postquam mihi litteras tuas rhedarius meus reddidit, et salutatio ex itinere portata observantiam nostram solvit religione; datus est mihi aditus, crebro dum aberis, tecum loquendi. Quare ab his ordior, quæ in voto tuo prima sunt. Deum pace, mea atque unici tui sanitas viget. Urbanas turbas Vaticano, in quantum licet, rure declino. Et tamen, si quando in cætum vocamur, ad obsequium concilii publici pedem refero. Scio te nihil amplius de nobis velle.

Vantandum pernoscere rerum tuarum desiderii motus postulat. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS ATTALO.

Longa me deliberatio habuit, an tibi honorem facere sub justa reditus vestri expectatione deberem. Verebar enim, ne festinatio tua solatiis obviis frangeretur. Sed hoc ambiguum solvit ratio contraria, quæ spem dedit, has litteras revertenti stimulorum, non frenorum instar futuras. Et consulto affecto brevitate, solam tibi præferens dictionem salutis: ut verborum meorum exiguus haustus efficacior sit ad sollicitandam sim, quam explendam. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS ATTALO.

Requirunt me, credo, oculi tui: mens adesse non dubitet. Mecum enim diligentia tua peregrinatur, totumque animi affectione circumfero. Nihilominus exerceo stylo amicitia voluptatem. Quod si tu quoque invicem feceris, eveniet ut longum truar otii possessione; quia non negabis quod me possit abducere. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS ATTALO.

Ad Neapolitanam proventus oram, litteras sumpsi, quibus nos in adventum tuum Baiis residere jussisti. Asserebat perlator epistola immnere excursus tuum calcibus suis. Quid facerem, cum me nec locus idem teneret? Expediuit visum est ut a te potius gratiam continuandi ad vos itineris poseeremus. Amicos enim, non Baias desiderasti; nisi forte illo luxuriæ sinu traheris. Comitabimur te, si eo redire maueris: quamvis regionis istius cælum salubris et pares cupiæ sint. Erit optio tua, in eundem iter, an relegere debeamus. Ad defensionem meam pertinet, eo redeuntem te serpi, ubi adventantem expectare non potui. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS ATTALO.

Si respondisses epistolæ meæ, levasses onere conscientiam tuam: nunc nostram taciturnitate iuvisti. Repensa enim officia letitiam mihi præstant, negata victoriam. Et scio ex abundanti posse facere, quod nos multo sudore dstringitis. Sed quia invides bona verba lectoribus; ne vim facere existimer avaritiæ tuæ, dispendium meum devoro. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Audeo te in agrum Lavinatium meum post Tyburtes cogere delicias: nec sum religiosi desiderii longus precator. Ea quippe inter amicos petitionum debet esse conditio, ut præstantibus prona videantur, quæ sunt magna poseantibus. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Soles affirmare, quod me tibi præferas. Posset hoc esse credibile, si filium meum Attalum ad nos venire patereris. In tuo enim iure est, tuis monitis ac

quiescit. Quod quidem fieri oportere consentio; sed non eatemus, ut pontificium tuum in damna nostra protendas. Parumne est, quod ipse æque desiderandus consortium meum deseris, et invides nobis exoptatissimam societatem? Insuper alterum quoque delentibus amoris artibus retines; credo conjiciens acceleraturum esse me reditum, si uiroque destituar. At ego denuntio opus esse monitore, qui retrahat herentem. Nam, ut scis, amo otium, pascor quiete. Instruo itaque te adversum lentitudinem meam: si absentis amiei jam desideras reditum, patere brevi præsentis excursum. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Licet gravissimis febribus impediter, non potui denegare tibi honorificentiam litterarum, ne religionis negligens iudicaret. Nec tamen in multam seriem propagare litteras valui: quarum brevitatis inculpabilis est, cum ex injuria valetudinis, non ex voluntate decedat. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Neque fratris nostri V. C. Proeliani profectio passa est ut silerem, neque nostra sivit affectio ut officii temperarem. Cape igitur debitum munus alloqui, et ut me facias promptiorem, impertendæ salutationis operam frequenter usurpa. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS ATTICO.

Est quidem mihi ruris otium voluptati: sed antiquiorem iudico tui voluntatem: quare officii consularibus, si fors dictum iuvet, spectator et conviva non cæro. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS ATTICO.

Retrahere nos e Campaniæ gremio Tyburis agri laudibus stades. Est ille, ut prædicas, in tuo rure de sus eupressis, et fontium largus, et montano situ frigidus. Essent hæc mihi desideranda, si te mora uberiore tenuissent. Nunc properato in urbem reditu, nescio quam mihi fastiditi loci suspitionem dedisti. Habent enim sæpe voluptates satietatem. Quod si ita est, satisfactum Formiis puto, quibus revertiaveras; cum tibi etiam prælata displiceant. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS ATTICO.

Relegere iter et in conspectum vestrum tandem redire meditamur, licet filii nostri virium vacui sint, et me febrium noxa tentaverit; minuatur tamen labor intervallis brevibus mansionum. Spera locorum mutatione processurum aliquod optatis. Curam in me diligentia tue usu probatam crescere in dies gaudeo: cui impense verbis gratias agerem, si id laudis potius affectatione, quam sincera pietate faceres. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS ATTICO.

Proxime indicium salutis meæ prætuli; nec dum quod invicem de prosperis tuis legerem, reddidisti.

Non piget tamen ante solutionem religiosum fenus **A**
literare. Tanta est enim securitas animi in nos tui, ut
repensum putem quidquid ab amante debetur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS ATTICO.

Salutationis honorificentiam præloctus, Getuliel
agentis in rebus exsequor postulatam, qui a te ju-
stum favorem per me optat adipisci. Humanitatis tuæ
est amplecti probabilem voluntatem, numerumque
eorum, qui te jure suspiciunt, adjectione novi cul-
turi augere. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS DECIO.

Animum meum Campani littoris commemoratione
solicitas: sed nobis quoque in Praenestino rure de **B**
gentibus non minus voluptatum suppetit. Sint licet
plures hominum sententiæ, quæ maritimis montana
postponant: ego tamen vitandis æstibus magis iudicio
nemorosa, quam cultu aperta congruere. Adjeceras
ad irriamentum protectionis nostræ, filium meum
Flavianum brevi tecum futurum. Hujus ego præsen-
tia jam diu defruor. Ex quo intelligis sortem meam
multo esse potiorem. Nam et comparationem loci
utriusque in ambiguo collocaui, et societatem pigu-
ris mei, qua maxime gloriabare, in fructum meum
transtuli. Ergo tu potius remetiri ad nos viam mutata
conditione deberes ad satietatem, quam tibi atulit
copiarum longus usus. Nam Campania, ut est absent-
ibus desiderabilis, ita facile explet morantes. Sed
de hoc non ibo longius, ne illi regioni, quæ n. bi. ac-
ceptissima est, denuntiare, si venero, fastidium meum
videar. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS DECIO.

Nondum Neapolitanum litrus accessimus, visuri
arcem deliciarum tuarum. Sed tamen omnia, quæ
Tyrhenus alluit, nominis tui plena sunt. Quid mul-
ta? successisti in famam Luculli; quo magis miror,
ad alia te nonnunquam posse transire: nisi forte fa-
sidiio fugis copias, et mutatione castigas satietatem.
Sed nimium lactenus alivisti. Puto jam parcimonie
diuturnitate conciliatum tibi desiderium copiarum.
Quin ergo ad nos gradum promotes? aut si libenter
illuc nostræ immoraris frugalitati, redendum nobis
propere est, quos non decet alienas affectare delicias. **D**
Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS DECIO.

Voluptati mihi est, quod vales. Sed quod Formiis
nostris Neapolitana ora præferat, animadverto tui
non esse iudicii. In gratiam quippe presentium non
sententiam, sed verba mutati: nisi forte rerum tua-
rum collatio facit, illud tibi esse jucundius, ubi fru-
ctus uberior. Sed natura regionum suis meritis, non
nostri quæstibus æstimanda est. Et quid de hoc mul-
ta? Testabitur commoratio tua, an ibi libentius otie-
ris: cum in dubium non veniat, quod a me invitum
abscesseris. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Jocari mihi visus es, cum te scriberes obvia mili-
tium arma timuisse. Credo ne tum iter in Campaniæ
longinqua sequeremur. Nam si ipse diu versatus in
castris, nonnihil timoris expertus es; ego togæ as-
suetus, quid amaritudinis incidissem? Sed non pa-
tior, ut tibi ad moram prosit amulata trepidatio.
Caret Appia tota militibus, transectis omnibus, qui
pacato Africæ statu in obsequium divini principis
reverterunt. Quid, quod etiam patria in rebus angu-
stis, vel opem honorum, vel societatem requirit?
Neque etiam presentiam nostram sola prospera ejus
expectant. Laudabilioris officii est, participare dubia
cum civibus. Sed jam spes melior urbis moriæ vul-
tum serenat, et alimonia interio proviso fulta sub-
sido, frugis Libyæ st pulatur adventum. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS DECIO.

Plerumque fors disposita conturbat: quod nunc
mihi usu venit, qui Etruscos vapores salubritatis
causa adire non potui, retentus subitiis et tumultua-
riis. Nulla igitur tibi per me indicitur mora: quin-
imo et hortor, et postulo, ut festinato itinere Ro-
mam revisas, redda-que nobis jucunditatem præsen-
tiæ tuæ, qua defruui in suburbanis non contigit. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS DECIO.

Jam dudum curis publicis absolutus relegere iter
potius, quam auspiciis litterarum lenire amicorum
desideria deb-isti. Nam si valetudo ex sententia sup-
petit; quid cause dicam, quod diutius in Campania
demoraris? An ut nos antecessimos tui defraudes
bonis, quæ in te solemus amplecti? Quinimo urbis,
nostrique reminiscere, et dum opportunitas æstatis
invitat, iter festinus usurpa, ut longa absentie tuæ
damna tandem optato reditu sarciantur. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS DECIO.

Quo abiit promissorum fides? Speranti recursum
tuum litteraria levamenta tribuisti. Potuit jucunda
nobis hujus inuneris esse perceptio, si nihil gran-
dus spondidisses. An veritus es deliciarum tuarum
consulare virum testem? nihil egit hæc cautio. Ocu-
lis subtracta miracula, auribus deprchendo. Nam ut
quisque nostra offenditur parcimonia, te abesse su-
spirat. Itaque in contumeliam convivii mei palam
desideraris. Sciet hæc Senatus, audiet populus. Ne-
que enim possum aliter ulcisci absentie tuæ justum
dolorum. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS DECIO.

Abrumpenda juste cessatio est, et in affatus mu-
tuos cura tendenda, ne veteris inter nos amicitia
memoriam scribendi neglectis attenuet. Quod ut li-
bentius delirare facias, a me sume principiam. Eo
tibi litteras salutationem ferentes, quas scribis tuis

voluptati esse testatur officii emulatio. Quod si etiam portitori fructum patrocini tui sermo iste quaesiverit; praecedentis silentii accensabo dispendia. Constabit enim, pluribus me potuisse consulere, si te alloqui ante cepissem. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS DECIO.

Cum ruri agerem, libertate caeli gressum reformans, cujus me usus post dolorem moratur; familiarissimus meus orlando itineri paratus fecit ad scribendum sui copiam. Illico amicam studio meo amplexus communionem, scripta non distuli: quae et inter nos auferent commercium religionis, et commoventi primum apud te notitiae lumen aperirent. Si probabiles hujus epistolae causas putas, mihi sermonis tui gratia, illi amoris fructus eveniat. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS DECIO.

Remuneror mihi dictam a te salutem, quamvis diebus proximis ultro amicitiam styli opere frequentaveim: quae commemoratio non exprobrat officia. Hujus enim diligentiae voluptate animus meus pascitur. Est igitur tua optio, an in me velis saepe litterarum esse munificus, quod quidem maxime cupio. Sed si quando nobis fructus iste defuerit; eadem mihi gaudia tecum loquendi sermo noster praestabit. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS DECIO.

Una haec via est qua maxime civibus ac familiaribus meis prosim, si eos in clientelam tuam, quasi mystagegus inducam. Quod nunc pro Gaudentio facio, viro generis senatorii: cujus modestiam, si propius inspexeris, repereris claris natalibus parem. Igitur in obsequia tua inunctanter receptus, ante plenam sui fiduciam, quam mox illi moram praestabit inspectio, intelligat de se testimonio meo ereditum. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS DECIO.

Singularis animi tui bonitas saepe vocat ad justas petitiones fiduciam meam. Non est igitur commendationum familiarium verenda reprehensio, cum ipse ad hoc me studium voti benignitate sollicitet. Spes ergo certa est, gratas tibi fore litteras quibus ornatisimum virum Desiderium veterem amicum meum prosequor. Domestica huic causa rumpendi otii admovit necessitatem. Eam facile jacturam dissimulare potuisset, si admitteret magnum animo angusta fortuna. Ex ipso latius audies, quidquid epistolae brevitatis recusat absolvere. Mihi satis est, pro eo in universum rogare. Suscipe, oro, beneficiendi provinciam, quae hominum merita Deo applicat, clarioresque fructus ex hujus commedo cape. Mihi enim videntur beneficia plus conferre praestant. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS DECIO.

Nec abstinere literis possum proficiscente ad vos

A domino et filio meo Flaviano, quem prosequi hoc viatico debeo, nec aliquid adjungere: quia tua erga eum diligentia non recipit augmentum. Volo igitur noveris, non esse fastidii, quod quam minimum de eo scribimus, sed securitatis de tua mente praesumptae. Talis jugiter in eum esse dignare, qualem te vetus amicitia pollicetur: cui adjicit tui honoris gradus, ut quae pro eo velle debes, posse non neges. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Favore tuo factum est, ut evocationum adminicula sumeremus, quibus familiares mei empturi equas Curules ad Hispaniam commearent. Quaeso igitur in rem missos mox transire praecipias; quod longo tempore opus est, ut de singulis provinciis optimos quosque excerptat electio, et morosior cautela perducatur. Praeterea tibi validius obligabor, si duobus aliis veredis eorundem iter juveris: dividitur enim singuli, ut ex diversis provinciis edeciment lectiores. Erit tui beneficii, post illustrem et praecellentissimum virum comitem, quidquid domni nostrae praetoria filii mei cultio splendoris adjecerit. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS DECIO.

Certissimus contra omnes procellas animi tui portus est; ideo ad te sororis meae filius spei certus accurrit. Negotii autem genus de humanitate saeculi expectat auxilium, cujus qualitas virtutibus tuis precum lectione pandetur. Ergo prolixus esse non debeo enarrator injuriae, cum seriem desiderii fides supplicationis exponat. Has autem solas partes mihi injungit affectio, ut pro conjuge pignoris mei, cujus paupertati gravis paratur ruina, suffragium tui favoris exambiam. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS DECIO.

Gaudii de te mei nec ipse ostentator esse per verecundiam possum, nec testem alterum cito. Sufficit enim, quod amorem meum de tua mente metiris. Debeo tamen laetitiam confiteri, quae praefecturae habenas ad bonam transtulit voluntatem. Interea non minore abundo laetitia, quod domini et filii mei Flaviani prolixus in judicando labor optata quiete perfrui meruit. Neque enim te differri diu ab hoc praemio par fuit, neque illum ab otio retardari. Hoc eo scribo, ut noveris nos pro tuo honore agere aeterno principi gratias, et te idem facere pro illius securitate debere. Interea quaeso, ut in epistolis frequentandis morem tuum teneas, nec privatis officiis actus publicos obstore causeris. Nam multijugis necessitatis par fuisti: nullumque experientiae genus est, ejus magnitudo vel novitas te possit a negotiis amicitiae debitis avocare. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS DECIO.

Haebant fortassis aliae commendationes meae interpretationem benignitatis: ista iudicii est. Trado enim sancto pectori tuo fratrem meum Severum,

episcopum omnium sectarum attestacione laudabilem : de quo plura me dicere, et desperatio aequandi meriti, et ipsius pudor non sinit. Præterea testis, non laudatoris partes recepi; tibi reservans morum ejus inspectionem. Quem cum penitus expendis, reperies me cæssisse potius ejus laudibus, quam per negligentiam defuisse. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS DECIO.

Quid tibi pro tanta in me meosque cura dignum rependam? Officia tua revera æquare non possum : spondeo tamen, nunquam me cultu mentis et affectione cesserum. Nec ambigo etiam te pro benefactis solam boni animi mercedem expectare. Sed in hac contestacione gratiæ morari me longius pudor tuus non sinit : deberi enim judicas amicitia nostræ quidquid ego credo præstari. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS DECIO.

Parva est commendatio scriptorum meorum, cum Eusebium familiarem vita innocens, et annosa militia bonis quibusque conciliet. Suo igitur præditus merito, testimonium pro te meum, non ambitum postulavit. Et tamen abstinere non debeo tali genere litterarum, magis ut fidei satisfaciam, quam ut labantem gratificatione sustentem. Hæc igitur petitionis meæ summa est, ut in præclaro pectore tuo formam circa se voluntatis meæ inveniat. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS DECIO.

Ut es solers omnium rerum, scis quantum legatio sollicitudinis habeat, quantum peregrinatio difficultatis circumferat. Hæc domino et filio meo Attalo senatus desideria prosequenti, amor tuus levia et tuta præstabit. Suscipe igitur partes benignitatis et petitioni meæ debitas, et tuo ingenio congruentes. Satis Attalo videbitur, quisquis erit eventus officii, curam pro se meruisse potioris. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS DECIO.

Sæpe nos, ut condecet, litteris muneraris. Obsolescere enim quadam silentii rubigine animorum fœdus existimas. Facias officium germanis studiis animisque conveniens. Pro qua re vicem tibi sermonis referre non disuuli. Cujus ea solutio est, ut me affectui tuo etiam nunc sentiam debitorem. Omnia enim facili vicissitudine, et compensatione redduntur. Contractus vero amicitia et religionis æternus est. Vale, et ad scribendum diligens esse persevera. Nos litterarum solatia suggeremus, quibus aut animum mulceas occupatus, aut vicem referas otiosus. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS DECIO.

Tua vetus humanitas nos hortatur opem poscentibus non negare. Pro Theodulo autem scribendi mihi ad te causa propensior est, cum sit colonus agrorum meorum, atque illi debita magis, quam precaria cura præstetur. Serva igitur consuetudinem tuam, et precibus meis, ut mos tuus promittit, inflectere : ut quidquid

culpa aut erroris incurrit, contra illius meritum meo digneris interventu relaxare. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS DECIO.

Et virtutis et propositi tui est, bonos quosque suscipere : inter quos Alexander contemplacione honestatis jure censetur. Hunc et in adjumentum sui, et amoris in te mei gratia, familiaribus litteris prosecutus, impendio deprecor, ut illi favorem congruum tribuas, mihi vicissitudinem sermonis exsolvas. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Duas orationuculas meas nuper editas, ad illustres viros, virtutum et litterarum sacerdotio præditos, Felicem et Minervium misi. Harum etiam te, et amantem mei, si mediocribus ingeniis non offenderis, opto esse lectorem. Ipsi voluminis copiam facient. Ita enim studiose famam meam nutriunt, ut suffragia bonorum mihi nesciant invidere. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS DECIO.

Sacras mihi litteras Julius agens in rebus exhibuit, leopardorum munificentiam continentes. Idem tuam desideratam nobis paginam simul tradidit. Principe igitur loco salutationis tibi solvo reverentiam. Dehinc postulo, ut pro me gratias agas votivæ largitatis auctori : quæ jucundior erit, si ei commendationem prosecutio opportuna præstiterit : et quod verecundia mea vix implere potuisset, oris tui affabilitas exsequatur. Spero enim ex mensura affectionis, quam de te mereor, quod cumulatissime possim magnitudinem nostræ gratulationis implere. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS DECIO.

Onerabat verecundiam meam, quod prior scripseras. Continuo altera epistola tua gravatæ fronti duplex fenus imposuit. Formido, quod cupio, ne mihi ante solutionem duorum contractuum tertius a te sermo tribuatur. Habet quippe hanc impatientiam, quæ in te pollet, oris ubertas, ut intervallum vicissitudini neget, et officia nondum compensata præveniat. Una igitur ad satisfactionem via superest ; ut imparem me stylo fatear, quamvis cultu amicitia parem non negem. Nec contumaciter fieri putes, quod tibi animi mei diligentiam confero. Alioquin frustra a te diligor, nisi affectione saltim nos patiaris comparari. Quare post hanc professionem meam laudatæ facundia donum frequenta : me, si rarior fuero, memento cæssisse. An ego adversus judicium publicum provocem scriptis epistolarum repararum magistrum? Nostrum est, pastores inllare calamos ; tum sacris tibiis carmen incinere : nos obtundit otium, te usus exercet. Nisi forte hanc nostram privatæ vitæ vacationem magis opportunam frequentandis litteris putas. Vides non eodem motu flamina de stagno serpere, et de fonte properare. Omne quod in cursu est, viget. Continuatio experientia, vires suas renovat. Sublatum tibi est, quod respondere potuisses. Fac deinceps, qui vales scribendi copia, ut tan-

tum mihi afferat facultatis exemplum tuum, quantum ingenium meum non dedit. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PATRICIO.

Denuntiaveram quod rartor in scribendo essem futurus. Quid amicitiae faciam, quae cogit, ut mentiar? Descivi a proposito: sed credo te huiusmodi probare fallaciam. Nunc velim cogites quam frequens esse debeas, qui spei amplius obtullisti. An non prior in me iaculatus es oris tui munera? Quibus ego veluti herbam porrigens, cum veniae petitione respondeo. Maneas oro promissis, et captorum tuorum diligentiam teneas. Fidem tuam convenio, qui me pene jactito mentitum. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS PATRICIO.

Idea amicitia comparata est, ut officiorum vicibus mutua gubernetur utilitas. In rem praesentem spectat praefata sententia. Praesumo namque eximitatis tuae studio supplicationem fratris mei Callistiani, atque ejus uxoris, exsortem sacri beneficii non futuram; cui et aequitas desiderii, et usitata impetrationis forma suffragio est. Quando igitur nihil obstat oratis, admovee juvenis precibus benevolentiam. Quae cum tibi innata sit, remittit mihi deprecandi laborem. Nam pene injuriam facit benignitati, qui anxie petit, quod praestantis natura sponte promittit. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS PATRICIO.

Tantum esse apud te loci Aurelio meo gaudeo, ut a me tibi traditus invicem sub commendatione reddatur. Vicisti nostram pro eo diligentiam, quam jubens accrescere. Itaque sum dicto audiens. Nulla enim caritas ita plena est, ut augmentum non capiat. Me domo abesse, et Campaniae pasci otio libens admittes. Nam soles amicorum prospera, voluptate partiri. Tibi honor militum pariat fructus secundos: sit vita nostra secunda, vestra conspicua. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PATRICIO.

Propinquorum meorum causas Martyrius prosequitur, qui has a me litteras in suffragium suum meruit. Quaeso ut effectum sperati de te favoris obtineat. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS PATRICIO.

In tuas manus venit causa mei pignoris, adeo ut unica legibus fulciatur. Sed ut est multiformis ple-
nunque perfidia tutorum, in varias se frequenter artes vertit. Obnoxios credo, nunc saltem sacro ces-
suros oraculo, si vestra requitas suggerenda celebra-
verit. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS ALIPIO.

Salutationis honore praefato, familiarem precatio-
nem tui aulici annecto. Agris enim, quos in Cae-
sariensi Mauritania possidemus, ut fieri amat per
dominorum absentiam, nihil reliqui facit officii pra-

sidialis improbitas. Saepe ad rectorem provinciae
delata querimonia parvi habita est per ignaviam ju-
dicantis. Ergo, quoniam remedia minora non pro-
sunt, ad majora confugimus. Feras opem, quaeso te,
ne res tot injuriis exhausta succumbat. Debes hoc et
tuae famae, et amicitiae meae; ut peculiariter juvare
digneris justitiam postulati. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS ALIPIO.

Qui sperat brevi se venturum in conspectum ami-
corum, solet scribendis epistolis abstinere. Mihi et
illa spes, visendi te, integra est, et fastidium non
creat litterarii usus officii. Celebro igitur honorem
tuum salute dicenda, nec interim posco rescriptum:
quia foenus styli mei fabularum munere ex proximo
repensabis. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS ALIPIO.

Intelligo diligentiam, quam sanctae domui tuae de-
fero, nimium tibi esse compertam. Hinc est, quod
mecum laeta communicas, et dominae ac filiae meae
valetudinem stylo iudicas in spem redire meliorem.
Ago igitur uberes gratias, et Deos precor, ut tua se-
cunda proficiant. Nobis tardior Africanarum navium
commeatus incutit curas, et sterilitas conditorum.
Quapropter ad collationem vocati, remedia patriae
usitata promissimus. Sed votis opus est, ut volunta-
riae sponsioni solutio prompta respondeat. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS ALIPIO.

Tradiderunt memoriae, qui res priscae locuti sunt,
in iudicium quemdam vocatum, quod Aricia tenuis
precarium de amico cantherinum mutuatus, ulterioris
elivi ardua praeterisset. Fuit haec parcimonia, et
diligentia pauperis saeculi, ut praetervectus decretum
locum, commisisse in amicitiam diceretur. Assump-
psi igitur, quod amor tuus ingerebat; tantumque
absunt a metu succensionis tuae, ut sperera ultro
bonam fiduciae meae gratiam. Necesse est enim pro-
bes quod ipse fecisses. Sed quid haec tanquam pur-
gata produco? De Formiano scribo integer valetudi-
nis; unde equorum copulam magis exercitam quam
fatigatam remisi. Mulos paulisper tenebo. Hanc enim
dederas optionem: quam si repudiassem, viderer
libentius in usurpandis uti animo meo, quam in per-
missis tuo cedere. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS ALIPIO.

Cum molestias urbanas retracto, abesse delectat:
cum vns cogitatione contemplan, laedet absentiae
meae. Meditum est igitur levamen in literis: quas
ideo ad te dedi, ut simul et amicitiae satisfaciam, et
secentus exemplum, tuas mihi epistolas praestes, in
quibus vides plus esse solatii. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS ALIPIO.

Plurimum mihi opis atque adjumenti tuae litterae
ad confirmationem sanitatis impertiunt. Primo, quod
te memorem nostri esse testantur: dehinc, quod

indicia tuæ prosperitatis apportant. Fateor igitur adhuc infirmam valetudinem meam scriptorum tuorum assiduitate refoveri : atque intelligo, quid ex præsentia tua commoditatis habiturus sim, cum tantum ex litteris salubritatis indicibus accipiam. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Mediolanum profectus hæc scribo, et hinc honorificentiam vobis debitæ salutationis exhibeo. Æquum est, ut mea cura de vobis relatu piæ vicissitudinis mitigetur. Valete.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Pervenimus, sed venisse jam præmitet. Nam ubi primum solum Baiarum litteris contigi, statim pedis dolore correptus sum. Atque ideo pauca dictavi, mox in scribendo futurus uberior, si me sanitas optata respexerit, et vestrae invicem litteræ provocaverint. Valete.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Primo adventu, ut scripto superiore signavimus, valetudo nostra percussa est : seu insalubribus aquis, sive aeris mutatione. Fors viderit. Nunc status melior cœpit adversa tenuare : sed præ cæteris remedio fuit, quod vos salvere cognovimus. Quod si etiam reditus nostri tempus inquiritis, ad idus Octobris legere iter, si dicto fortuna adsit, optamus. Valete.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Scio et desiderari et expectari a vobis litteras meas, quia moris est, ut minus hujusmodi a proficiscentibus inchoet. Auspiciam ergo vobis servandæ inter nos salutationis emitto ; nequaquam dubitans, tanquam signo dato ad respondendum vos desides non futuros. Valete.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Religiosum atque votivum est, ut a quæstoribus candidatis dona solemnia potè simis atque amicissimis offerantur. Quo in numero jure censemini. Offero igitur vobis chærum dypicium, et castellum argenteum librarum duarum filii mei nomine, qui quæstorium munus exhibuit : et impendio precor, ut hanc honorificentiam dignemini gratanter amplecti. Valete.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Subesse aliquas silentio meo causas sponte restimare potuistis : nam quomodo omnis ssem religionis munia, si valerem ? nunc paulatim dolore cedente officium salutationis differre non potui. Vestri erit numeris referre mutuam vicem. Quæ mihi diu optata pertulerit, ad convalescendum fomenta præstabit. Valete.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Postquam paginam, quæ vobis salutationem ferret, emisi ; tempore adfuit, quæ mihi vestras litteras

A exhiberet. Quarum perceptione principio lætatus ; ubi commune pignus decubuisse cognovi, coactatus eum repente amaritudine lectionis. Sed quia liliam nostrum redditum sanitati subjuncta docuerunt, in tranquillam denuo animus remigravit. Meæ valetudinis statum scriptis superioribus indicavi ; cuius denno memuisse non opus est, ne vos sollicita scriptiois iteratio conturbet. Valete.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

De reditu filii nostri Fausti præsumptis paulo ante litteras misi, ut accelerata securitas desiderii vestri impatientiam mitigare ; sed minus salutationis iterare ipso etiam proficiscente non piguit. Capite igitur gratulam voluptatem : primo ex ipsius reditu ; B dehinc ex sermone fraterno, quo vobis redditus sanitati communes liberos indicamus. Valete.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Superioribus diebus litteras frequentavi ; sed nulla assiduitas potis est amicum amantis explorare. Poto autem vobis ad cognitionem sufficere, quod valere nos scribimus : licet commune pignus paucis diebus sanguinis effusione vexatum, otii nostri manuerit volupatem ; quod jam divina ope ad plenam sanitatem cœpit emergere. Valete.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Fortuna cum civibus nostris revertit in gratiam, postquam te sibi republica vindicavit. Annuerandus est igitur cæteris sperantibus æquitatem Jucundus amicissimus meus ; quem morbo jam diutino gravem, præfectura eminens ad cognitionem private litis exciverat. Est illi quidem votivum, sub examine tuo respondere propositis. Sed valetudo voluntati obnititur, quæ effusione sanguinis succitata, iterum censat incerta. Nec deerit jus adversantis petitioni, si ad Vicarium tum disceptatio transferatur. Hæc igitur summa est postulati : ut cum causæ nihil de loco pereat, salutem homini peregrinatio remota conestet. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Instruenda mihi atque adornanda prætura est, a I D enjus editionem magnitudinis tuæ processus animavit. Inceptum enim meum viribus fratris utetur. Quæso igitur mecum religiose vota officia partiaris, et familiaribus meis a Hispaniæ longinqua pergentibus, ob equorum curam comptionem, suffragia promovendi negotii digneris amuere. Longum fiat, si velim litteris præstanda percurrere. Capita rerum subjecto indiculo strictum notavi. Tui integrum erit adjicere beneficia, si qua sylus petentis omisit. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Si quid præ amico atque unanimi meo Jucundo pro qua scripta valuisse, agendis magis gratis, quam renovandis petitionibus a me sermo impenderetur :

sed quia in civili negotio auget ejus infirmitatem crebra conventio, jam non pro causa, sed pro valetudine familiaris mei instauro sermonem. Et certe difficile impetratio esse non debuit, postquam illi divinus affatus longæ peregrinationis gratiam fecit. ejus rei executionem miror esse difficilem, cum lenitas tua soleat talia etiam sine rescripti auctoritate præstare. Impensius igitur quæso, ut Vicarii forsæpe in his judiciis agitata causa reddatur: quando hoc et sacræ litteræ imperant, et judiciorum non refutat humanitas. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Primum mihi scribendi causam religio fecit, ut amicitia nostra litteris excolatur. Secundam suggestit humanitas, ut viro optimo Thalasso familiari meo tua concilietur affectio. Superest ut et mihi sermonis tui vicissitudo respondeat, et commendato ex sententiâ procedat optatum. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Et mei circa te propositi ratio poposcit ut scriberem, et viro clarissimo, atque ornatissimo Eusebio adstipulatio mea deesse non debuit: quem probe de optimis viris meritum quæso tua benignitas iuneretur. Nam laudabilis quisque hæc solam mercedem pudoris atque honestatis exoptat, ut ad intimam familiaritatem honorum, tuique similibus, pura conciliatione perveniat. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Omnis commendatio amicis testimonium tribuit, suffragium præstat incognitis. Processus igitur, vir ornatissimus, filius meus, non est in ea parte numerandus, cui beneficio scripta præstantur; sed potius in ea, cui vicissitudo ex amore persolvitur. Puto jam liquere tibi, quæ circa illum familiariter tenenda sit forma judicii, quem sine favore commendo. Dignum est igitur, quantum apud me meriti collocavit, tantum apud te benignitatis inveniat. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Numquam familiaritas nostra apud te debet juvare: quem tuo trado suffragio, ut meritum, quod apud nos honestis officiis collocavit, tua pro me cura compenset. Mores hominis ex meo pende judicio, et in omnibus quæ utilitas ejus exquirat, votum commendantis imitare. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Amicitia parentum recte in liberos transferuntur, ut caritas semel inita successoribus eorum vel hereditario jure proficiat. Quo nomine optimi quondam viri Gregorii filium diligendum pariter ac tuendum recepi. Fuit enim mihi cum patre ejus fidum fedus animorum; sed religionis debitum tecum opto partiri. Quapropter quæso ut curam meam pro eo in his quæ usus poposcerit exsequaris. Inter cætera autem vota juvenis præcipuum liberalis animi signum

A est, quod cepit foro tuo non obscurus ortu actor accedere: cui (ut spero) et magisterium splendore dicendi, et suffragium mentis bonitate præstabis. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Jamdudum litteras meas in manus tuas credo perlatas quibus allegavi quod judicii approbatum est, amicum meum Jucundum, quanquam tui examinis cupidum, per valetudinem non posse proficisci. Hujus in dies morbus augetur: et ideo repeto postulatam. ne incidat invidiam contumaciæ, qui miserationem meretur. Et sane civili causæ nihil decerpit humanitas, si ad Vicarium vestrum transferatur examen. Nam pariter et laboranti detrahetur injuria, et negotio finis æditus eveniet. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Probavit effectus non immerito a me sperata, quæ præstare dignatus es, magisque me culpam potius contrahere, si apud amantem, Prætorias pignoris nostri necessitates pudore tacuisssem. Ornari ergo nos gaudeo frequentibus amoris tui testimoniis: et volo speres, quidquid gratiæ editio nostra quæsierit, ad tua beneficia me cedente referendum. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Honores quidem semper vitæ ac litterarum splendore gessisti. Sed bonorum nunc omnium gratulatio est, etiam publicum tibi decus esse delatum. Opto igitur ex sententiâ partis fruaris insignibus, et proventus in cumulum gloriæ, magnitudinem judicii imperialis æquipares. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Officii mei est nuntiare quod valeam; voti, ut te salvere cognoscere. Ergo iudicio prosperorum meorum partes amantis implevi; tu mihi adhuc debes sanitatis tuæ gaudia. Quæ ut solida fide in notitiam meam veniant, et Deorum favor, et tua scripta præstabunt. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Amico animo gaudia nostra participas, et integratum Flaviani filii mei honorem styli gratulatione prosequeris. Dignus læta cui semper eveniant. Hanc autem dignationis tuæ benignitatem scio ab illius instituto manare, qui præstitit. Laudabiliter igitur sequeris magisterium optinæ voluntatis. Tene, quæso, ut facies, constantiam rerum bonarum; illum imitare, nos dilige. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Honor militiæ vestræ dantis beneficiis enitescit. Cum igitur te meritorum ratio summis proximum faciat, famæ et gratiæ decus benignitate conquire. Nec procul abest, de quo hujusmodi fructum capessas. Juvandum enim tibi filium meum Desiderium litteræ ingerunt; virum, præter fortunam, cunctis rebus ornatum, quas sibi hominum cura præstat. Sed

illa quoque cum eo in gratiam, si faveris, revertet. **A**
 Restat ut velis, quod pro loci ac meriti tui viribus
 potis es, sic facile inclinatum amici nostri negotium
 depulsa lite sanabis. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Amplecti amicitias domini et filii mei Flaviani ante
 dignatus es. Sed nunc tempus datur, ut illi docu-
 menta veræ familiaritatis exhibeas. Sacris enim D.
 N. Honorii augustissimi principis litteris ad officium
 magnifici consulis evocatus, occasionem dabit, qua
 et ipsius meritum judicio tuo pateat, et tua in eum af-
 fectio clarescat. Interea partes parentis interventus
 meus exsequitur. Nec in dubium venit quid ponderis
 habeat pignorum commendatio apud eum qui
 suos diligit. Hæc autem summa est desiderii mei, ut
 in animo tuo reperiat amorem meo similem. Vale. **B**

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS LONGIMANO.

In favorem me Dynami cohortaris, cujus tibi amore
 non cesserim. Est enim vir artium bonarum, cultus,
 ornatus. Libens itaque in tuam concedo sententiam,
 dignumque esse prædico qui nostro ordini copuletur.
 Sed adjicienda est ei prærogativa militiæ, ut bene-
 ficio allectionis utatur. His quippe tantum munia
 relaxari divalia constituta voluerunt, quos castrensium
 honor illuminat. Si igitur et hoc insigne detuleris,
 quod annonarum et evocationum cumulet adjecto,
 prono cursu in consulares legetur. Quare in tua
 manu est et illius meritum, et meum studium supple-
 mentis talibus adjuvare. Interea nimis miror, quod
 in viro illustri Flaviano domino et filio meo, nec gra-
 dum honoris, nec jus amicitiae cogitasti. Nam cum
 præstans auctoritas tua vinarii tituli debita flagitaret,
 usque ad officii multam condemnatione progressa est.
 Patienter admitte, neque præfecturam, neque aman-
 tissimum tui virum tali contumelia debuisse per-
 stringi. Quæso igitur, ut tantum ei posthac deferre
 digneris, quantum tibi invicem convenit exhiberi. Ego
 certe amborum parens nihil a te patior stridoris emer-
 gere: quinimo religiosis officis crescere inter vos
 causas mutui amoris exopto. Vale. **C**

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Cepi ex litteris tuis gaudium, postquam familiares
 meos ad Hispaniam commentes adjutos epistolari **D**
 commendatione docuisti. Quare acceptam gratiam et
 mente contineo, et ore contestor. Facit autem vere-
 cundia tua, ut de hoc parcius loquar; affectum enim,
 non verba desideras. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Jamdudum desideratas litteras tuas, nunc immo-
 dica animi gratulatione suscepi. Debita igitur rever-
 rentia et amore respondens, adjicio, ut in reliquum
 frequentare digneris munus voluptabile, quod sponte
 tribuisti. Sed huic postulato non opus est immorari.
 Neque enim petitio inca debet elicere, quod tua pro-
 mittit benignitas. Vale.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Cultum amicitiae libenter exerceo. Video enim mihi
 a te talionem curæ parilis non negari. Magnus au-
 tem diligentiae incensor est amor tuus. Quare bene-
 ficii loco exprobrare non possum, quod ex debito de-
 fero. Ipse enim tibi auctor es officiorum meorum,
 quæ scribendi assiduitate sollicitas. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Sentio quid mihi affectionis invicem deferre digneris.
 Sed vehementer admiror, quod dominum filium
 meum Flavianum, qui te parili amore complectitur,
 erga amicitias tuas imparem esse suspiceris. Si igitur
 aliquid in assertione mea putas esse gravitatis,
 oro ut hujusmodi persuasionem me assertorem depo-
 nis; et expulsis aliorum susurris constantiam serves
 sanctis moribus tuis et amicitiae congruentem. Certe,
 si quid in notitiam tuam æmulus sermo pervexit;
 mecum quæso participes, ut amaritudo, quæ ex alio-
 rum insimulatione concepta est, fidei purgationibus
 diluatur. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Sancto Eusebio arbitror pro summa commendatio-
 nis sufficere, quod eum mihi profiteor approbatum:
 et ideo verbis pluribus elaborare non debeo, ut ei
 tuam concilium voluntatem. Præsumptum quippe te-
 neo, his, qui mihi fida obsequia detulerunt, favorem
 tuum minime defuturum. Nos ex sententia valemus;
 libenter habituri, si sospitatis tuæ litteras non nega-
 ris. Vale. **C**

EPIST. CII.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Pro cognitis et probatis pauca dicenda sunt. Mei
 enim officii, non sui meriti testimonium ferunt. Qua-
 propter laborare non debeo, ut præstantiæ vestræ do-
 mini et filii mei Flaviani merita commendem: siqui-
 dem vetus inter vos amicitia vertetur ad usum felici-
 orem. Mei sermonis hæc summa est, ut in patriam
 redux sibi perpetuum amorem vestrum, mihi mu-
 tuam reportet salutationem. Valet. **C**

EPIST. CIII.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Opto ut hanc salutationem vigoris integer et pro-
 speris lætus accipias. Tradetur autem ad optimum
 virum Desiderium, cui maximam laudem pura vita
 conciliat. Testis hæc officii mei pagina; relatura plu-
 rimum boni, si te pronum in amicitiam tradentis at-
 traxerit. Nam ut respondere digneris, enitendum mihi
 pro tuo amore non arbitror. Hæc una voti mei cura
 est, ut favorem commendatus acquirat, redeatque
 laudator beneficiorum tuorum; quorum utilitas ad
 illius commodum, ad meum sensum gratulatio red-
 dundabit. Vale.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Video Flaviani filii mei honorem propterea huc-
 usque jucuisse, ut ei testis melior eveniret. Inciderat

in tyranni justitiam iudicio bonorum temporum reservandus. Sed præstitit illi amissio præfecturæ, quod mutavit auctorem. Quæ igitur verba tantum manus æquabunt? Coniungite, oro vos, nobis, ad referendas præterito viro gratias. Nam cum singuli vincamur rei magnitudine, opus est laudatoribus multis, ut numerus impleat onus debiti. Et sane dominus pectoris mei, a quo profectum est beneficium, non ex alterius verbis, sed ex gaudio conscientie mensuram facti sui colligit: nec ignorat talia esse, que præstat, ut vincant spem solutionis. Nos tamen gratia vicem, fide amicitia et observantia rependemus: damusque huic rei obsides animos, quibus satisfaciunt liberi lucis auctoribus. Piis enim contractibus amor sufficit. Vale.

EPIST. CV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Agendis D. M. comiti excellentissimo viro gratias par esse non potest mediocritas verborum meorum. Tibi igitur hoc munus injungo, ut de impetratis electionibus in admodicum prætoris functionis, habitum mentis meæ apud eum plenius exsequaris: simulque digneris eniti, ut in rem missis celer ad Hispanias transitus impetretur. Appetit enim tempus editionis, metusque mihi est ne equorum curulum tarda coemptie, et morosa deductio sollicitis arctetur angustiis. De hoc etiam sublimem virum et præcelsissimum comitem, securus impetrationis oravi. Adjeci præterea commoneo, cuius suffragator esse dignaberis: ut si molesta petitio non videtur, familiares meos, datis ad potissimos Hispaniarum litteris, prosequatur. Satis dictum est. Si quid aliud tuis auribus amicorum meorum sermo suggesserit, oro, ut in curam sancti et fidelissimi pectoris tui recipere non graveris. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Amor mutuus facit ut tibi ex usu meo agenda delegem. Cum igitur filii mei prætoris instet editio, quam vir illustris comes, omni virtutum genere sublimissimus, suis electionibus juvare dignatus est, coemptioni equorum curulum celeritas admovenda. Quare quaeso te ut familiares meos ad Hispanias missos nulla tarditas demoretur: quos commendari tuis litteris volo, ut illis merita tua Hispanorum mentibus impressa suffragio sint. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Juliani Agentis in rebus molestiam novi, natales probo, fortunam doleo. Fatalibus enim malis diu et graviter exhaustus est. Sed credo cum eo omnia in gratiam reditura, si patrocinio tuo et humanitate fovetur. Plura non dicam, cum præclaris moribus tuis familiare sit opis indigos sublevare, et huic petitioni meæ etiam tuæ mentis natura consentiat. Vale.

EPIST. CVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Post consensus partium, post vinculum pactionis,

A allegataque in iudicio momenta placitorum, filius meus Cæcilianus denno ad incerta litis attrahitur. Nota est tibi qualitas causæ, merito omitto contemperta stylo exsequi. Hoc tantum de sancto animo tuo impetratum volo, ut hisdem viribus, quibus lucamina sedasti, repetita medearis injurie: quia justitiam tuam debet acris incitare adversum fidem placiti rupta concordia. Vale.

EPIST. CIX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Aperta est improbitas eorum qui reducant in questionem pactionibus terminata, et per impatientiam quietis finem iurgii secunda lite commutant. Æstima igitur filii mei Cæcilianii dolorem, cui otium conciliare non potuit damnis patrimonii empta concordia. Nam reducitur in longinqua iudicia, quibus facile, si suffragium tuleris, eruetur: est enim in te atque fratre portus omnium, quos fortuna sollicitant. Prolixior in petendo non esse debeo, cum causæ qualitas, et tua justitia plus de te favoris quam meus interventus eliciat. Vale.

EPIST. CX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Duo ad me bona parvis voluptatis recentes nuntii pertulerunt: et vos justis honorum crevisse processibus, et domino ac filio meo Flaviano fructum privati otii esse delatum. Sumpta igitur gemina fide, vestras litteras super hoc expectare debui, quas æstimavi per verecundiam differendas. Quare æstimationem lætitiæ meæ vobis relinquo: quia mensuram ejus de vestro in vos amore colligitis. Sed his gaudiis etiam illa opto conjungi, quæ de prætoris editione filii mei jam pridem postulata meministis. Nam vehementer admiror, justis et solemnibus desideriis nondum arrisisse sacrum rescriptum. Itaque secundis litteris rursus oravi, ut petitiones nulli graves, mihi vero jucundas, quibus missa pariter etiam minorum magistratuum exempli suffragantur, benigne, ut mos ejus est, tradi jubeat effectui. Sed beneficentiam tanti viri, cui semper voluptas est supra spem magna præstare, promptiorem spe reddendam, si, ut frequenter poposci, vestris admonitionibus provocetur. Vale.

EPIST. CXI.

SYMMACHUS PATRUINO.

D Fratrem meum Severum multo sermone prosequer, si novo aditu amicitiam tuam peteret, aut prædicationi ingenium ejus conveniret. Parco igitur copie, tuoque iudicio, ut justitia diligentia tue potius voluntati quam meis litteris applicetur. Vale.

EPIST. CXII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Cum tibi omnium meorum cura præcipua sit, præsumo filio meo Arcenio spectabili viro, quem mihi adjungit affinitas, intimam familiaritatem tuam posse reserari, quam merito illi et vitæ decus, et familie antiquitas conciliat. His propriis ejus bonis etiam meæ preces in augmentum commendationis accedunt: ut plane dubitare non possim cumulatius ei,

meum testimonium, et tui iudicium profuturum. A
Vale.

EPIST. CXIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Dominum et filium meum Attalum de summanibus
viris ad dominos et principes nostros amplissimus
ordo legavit, instructum variis de more mandatis,
quæ spectare visa sunt bonum publicum. Huic si
fructus accomodet. Quæso igitur, vel legationis
merito, vel meo nomine in optimum virum bene con-
sulas; qui satis animi confirmatus est suffragio tuo
successuram felicitatem. Vale.

EPIST. CXIV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Beatum te, qui honorum eueritus otiaris. Nos in
patriæ salo vivimus, et fluctibus verborumur. Quor-
sum ista protulerim, dominus et filius meus Attalus
eloquetur: cui spes visendæ præstantiæ tuæ labo-
rem peregrinationis fecit optabilem. Vale.

EPIST. CXV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Deo mihi pariter jucunda delata sunt. Primo sermo
tuus; qui etiamsi continuus, fastidium non moveret.
Dehinc fratris nostri Frumentii exoptatus adventus;
quem ego in numerum honorum esse referendum,
piusquam morum ipsius periculum facerem, ex præ-
rogativa tui testimonii iudicavi. Sed tibi propiore
congressu probitatis ornamenta pauerunt, adverti
cum minus quam ratio postulabat per verecundi un
prædicatum, ne ipse se laudatione sua mandata litte-
ris videretur ingerere: his ergo numeribus optatum
tibi solvo responsum, quo me agere ex sententia, et
frui commoda cum meis valeitudine recognoscas.
Huic autem rei nihil adiciendum puto, cum solo
nostræ salutis iudicio gratulatio fraterna possit ex-
pleri. Vale.

EPIST. CXVI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Scis pro insita tibi humanitate, quid parvulis, et
parentum suffragio destitutis benignitatis ac miseri-
cordiæ debeat. Merito mihi apud te utendum esse
non arbitror longo ambitu litterarum pro illustris
memoriæ viri Severi filii: qui nisi honorum iudi-
cium juventur auxilio, prædæ atque iniuriæ subjace-
bunt. Quicquid eorum poscit utilitas, favor tuus non
gravetur impendere: ut publico saltim defendantur
adjuto, qui familiaribus adminiculis deseruntur.
Vale.

EPIST. CXVII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Exsortem te sermonis mei esse non patiar, neque
a scribendi perseverantia silentii tui imitatione deducar.
Scio enim plerumque non amicitie negligentia,
sed obstrepentibus curis officia retardari. Velim
ideam credas, et in posterum curam capessas inter-
grandi istius muneris, quod ipse jam pridem mora-
ris. Ero tunc promptior exhibendis litteris, qui ne

hunc tempero, cum gratiam mutua non reporto.
Vale.

EPIST. CXVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Certum habeo nihil apud animam tuam anteo-
rum litteris esse jucundius: et ideo promptissime
frequente colloquia, quæ scio apud eximium virum
magni esse momenti. Superest ut ipse quam benig-
ne litteras meas sumis, tam libenter indiana propriæ
sospitatis emittas. Vale.

EPIST. CXIX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Cordi est frequenter alloqui vos, ne videatur apud
me officiorum familiarium cura tepuisse. Atque id
salutem votis opto, litteris dico: petens ut si
quando styli usus intervallo longiore cessaverit, cau-
sam silentii non voluntati, aut desidiæ, sed occupa-
tionibus applicetis. Vale.

EPIST. CXX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Athanasius V. C. peregrinationis injuriam justo
dolore suscepit. Nam pactæ ei, et nobis arbitris jun-
ctæ obligatione pignorum nuptiæ denegantur. Exag-
gerarem facti hujus invidiam, nisi verba rebus es-
sent minora. Ipse apud te quod quæsito opus est,
plenius eloquetur. Orare non debeo, ut tuo juvetur
auxilio, quod illi et amor tuus spondet, et munita le-
gibus causa conelliat. Vale.

EPIST. CXXI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Scio ad iudicium amicitie pertinere, quod religio-
nem tuam participem nostræ necessitatis assumo.
Suscipe igitur, quæso te, proclive mandatum, quod
pro mutua diligentia etiam non rogatus curare debe-
res. Ursi quam plurimi ad editionem muneris nostri
ex Italia debeantur, quos cupimus celeriter in usum
exhiberi. Dignare igitur eorum transitum studio et
diligentia vindicare; simulque adhuc custodiam,
ne qua fraus avara commutet. Maxime autem rui-
pendæ sunt moras, quia dies proximus functioni co-
gendo apparatus non relaxat inducias. Vale.

EPIST. CXXII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Probo modestiam tuam. Sed damno mihi esse non
debit, dum sperata expectat impleri. Et certe nunc
postquam rei effectus finem silentio dedit, dispendium
meum frequentior stylus sarciat. Est aliud quo cun-
cta scripta compenses. In agendis D. M. Consuli pro
beneficio suo gratis nostram sortire personam, eo
affectu, quo amicorum tibi gaudia vendicas. Sed, ut
scio, luculentioribus verbis, et præter ingenii tui
magnitudinem, et sine adulationis pudore absentis
gaudium prosequeris. Adde, si placet, quod ante po-
stulatam tenes, ut aliarum Lybicularum mihi emptio
sacra auctoritate præstetur. Quo impetrato omnium
perceptionum donum putabo. De juvene autem meo
retexere non laboro, quæ sponte meministi. Intel-
ligo enim remitti modestiæ meæ precandi necessita-

tem, cum libentius a sublimi et magnificentissimo A revertetur legibus quidem debita, sed patris sensui acerba successio. Nunc vestrae de me existimationi gratias ago atque habeo : et spero fiduciam nostram apud optimates viros esse mansuram, cujus documenta cepistis. Vale.

EPIST. CXXIII.

SYMMACHUS PATRINO.

In viro optimo et amicissimo meo Perrocio Romana simplicitas est. Taceo quod illum longa militia et inculpata coonestat. Minora enim cetera facit morum ejus inspectio. Hunc unanimitas vestra ante non didicit : iudicium meum secuta suscipiat. Si visum vestro jam ei opus fuerit, quaeso ut illi honor testimonii mei conciliet apud vos amoris augmentum. Vale.

EPIST. CXXIV.

SYMMACHUS PATRINO.

Amicorum liberis usui esse debemus, quod etiamsi ipse nescirem, tuo exemplo et imitatione didicissem. Ad hanc sententiam pertinet, qui tibi litteras exhibebit. Fungitur autem militia in scriiviis litterarum : cui satis opis et felicitatis eveniet, si ad clientelam splendidissimae domus tuae meruerit pervenire. Vale.

EPIST. CXXV.

SYMMACHUS PATRINO.

Athanasium bonis artibus clarum securius amare cepi, postquam de eo iudicium tuum comperi. Magna enim prerogativa est, placuisse sapienti. Quare commendatione ejus abstinco, ne minora asseram, quam te credo sentire. Illa pars mihi prior dicta est, ut ames in eo spem quam dedisti, addasque inchoato beneficio perfectionem. Quam si aliquis eventus eluserit, effice, oro te, majora praestando, ut illi prioris voti prosit amissio. Vale.

EPIST. CXXVI.

SYMMACHUS PATRINO.

Non novum atque intentatum refero postulatum, sed quod ingestum tuis auribus recognoscas. Illustris memoriae viri Rufini expraefecti urbis filias paterna affectione defendo : quarum sollicitudinem per vos, quibus reipubl. cura est, opto tutari. Et ideo precator accedo, ut quidquid clare quidem, sed miserabilis domus usus exegerit, facili impetratione mereantur. Res namque illis est per Apuliam, non tam reditu ampla, quam censu. Haec nisi bonorum iudicium falciatur auxilio, publicis oneribus fessa succumbet. Opis igitur tuae levamen expectat. Me quoque tibi facies gratiae debitorem, si gravi pondere victam salutaris defensor erexeris. Vale.

EPIST. CXXVII.

SYMMACHUS PATRINO.

Promptiorem me circa Herenni laudabilis viri defensionem iudicia vestra fecerunt. Habet enim plurimum voluptatis electio, et provocant animum sperata praesidia. Sed meum non est, scripto ostentare quid negotio promovendo cura nostra contulerit. Narrabit haec vobis ille quem juvimus, simul ipsius rei exitus officia testabitur. Cuncta enim, quae direptio sparserat, investigata patuerunt. Itaque in jus Herennii

revertetur legibus quidem debita, sed patris sensui acerba successio. Nunc vestrae de me existimationi gratias ago atque habeo : et spero fiduciam nostram apud optimates viros esse mansuram, cujus documenta cepistis. Vale.

EPIST. CXXVIII.

SYMMACHUS PATRINO.

Amor in te meus ex summis opibus annitur, ut in dies singulos bonorum tibi cultus accedat : tantum abest ut sinam veteres tibi amicos insimulationum improbitate decerpi. Inter quos vir clarissimus Scipio virtutum tuarum, me quoque teste, laudator, spoliatum se amore tuo per aemulos ingemiscit. Sed mihi verisimile non videtur, stabilitatem animi tui rumoribus falsis potuisse mutari, cum bene conscius vitae nihil in se maledicis licere sermonibus debeat aestimare. Quare hortor et deprecor, despuas, si qua sunt inculcata mendacia, atque hunc honorem meritis tuis vendices, ut qualis ipse es, talem te ab omnibus intelligas iudicari. Nemo in te transferat odii sui semina. Jam dudum enim genus est artis, ad alendas vires discordiae suae, sollicitare metum potiorum. Non ibo longius, cum mihi impetrationem spondeat sapientia morum tuorum, quam putarem ceteris responsuram litteris meis, ut non tam ignovisse te Scipioni quam nihil de eo asseras credidisse. Vale.

EPIST. CXXIX.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Curam de te meam nolo ex epistola metiaris. Pauca salutantium verba sunt, sed vota proluxa. Liceat igitur imitari erga te parcimoniam religionum, quibus jura amicitiae conferuntur, et officium pium brevi pagina tanquam parvo aere persolvitur. Neque enim devotio requirit excursus. Tibi autem praescribo styli terminos. Erunt mihi quae de te scripseris nimis magna, si laeta sint. Vale.

EPIST. CXXX.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Aeger est animus meus, quandiu fides certa sit quod portum sanitatis intraveris. Huic expectationi satisfacias volo. Non enim mihi honorem fieri obsequio literario, sed magno sollicitudinis levamen tribui opto. Vale.

EPIST. CXXXI.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Nunquam efficies silendo, ut me ad parem voluntatem ducat imitatio. Cogito enim non quid temporali causae, sed quid pereunni amicitiae debeat. Cumque sim mei officii severus arbiter, curam tuam easu saepius quam fastidio credo cessare. Sed ne longa colloqui intercapedo, quamvis tui amantem, rogat timere neglectum, quaeso constanter munia familiaritatis exerceas. Quo enim pacto intelligere possum grata esse quae defero, si negaveris quae respoco? Vale.

LIBER OCTAVUS.

EPISTOLA PRIMA.

Compertum habeo, quolibet honorum culmine animi tuum non solere mutari. Quidquid enim bene meritis honestatis accedit, id solum magis videtur esse quam præstitum. Et ideo mirari me ac stupere confiteor, cur tanta virtute atque humanitate præditus, jampridem circa me munere litterarum abstinereas. Quod ego etsi causarum occupatione magis quam voluntate arbitror accidisse, tamen orare non desino ut censuram tuam nostri memorem frequens sermo declaret. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS ALMACHIO.

Mihi quidem a te multiplex, atque varium munus exhibitum est: sed adverti verecundia factum, quod tibi in solidum assumere noluisti omnem capturæ silvestris eventum. Nam tua indagine captum leporem gloriatus, aprum serviles manus incidisse. An sævitas feræ indigna tibi visa est, quam laudî propriæ vindicare? Sed hæc joco dicta ridebis. Nunc alia quæ de me requiris advertite. Diebus pauculis etiam nunc morari Capræ destinavi; dehinc mutationibus vicinorum totum hunc mensem producere; atque ita, si dii joverint voluntatem, relegere Appiam potero molestæ accessu hiemis. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FRUCTIANO.

Sollicitatus jamdudum litteris tuis tandiu angar, quandiu de te secunda cognoseam. Quid igitur, vel medicorum curatio, vel abstinentia tua ad salutem promoverit, opto cognoscere. Ipse bonæ valetudinis compos revisere patriam fortuna suffragante constitui, priusquam labor itinerum processu adultæ hiemis augeatur. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS LOILIANO.

Primas litteras sponte tribuisti; secundas mea cura debet elicere. Summè igitur salutationem, quam vicissitudinè muneris, polliceor itideam cum responsis tuis paria me facturum. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS PRISCILLIANO.

Essent mihi gratæ litteræ tuæ, vel si nihil de meis apud Africanam meritis ac laudibus continerent. Nam n mihi decus aliquod, ita tibi pro mutua amicitia gaudium præstiterunt. Hinc factum est, ut epistolam letus emitteres. Exsultans quippe animus gloriatur, et ostentatione sui non potest abstinere. Pro tanto igitur in nos amore deorum benignitas te muneretur. Hætenim cum ipse me non solvendo dignum arbitret, ad vicem meæ gratiæ, favorem tibi præsidii cœlestis exopto. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS SEVERO.

Gratæ quidem semper litteræ tuæ unne legentis animum moviderunt, cum te indicarent morbi diu-

A turnitate mæcerari. Quæro custodes bonorum deos valetudini tuæ medicas applicent manus: ne optimi senatoris longa vexatio fidem faciat, nihil curare cœlestes, a qua opinione dissentio, neque protinus ope salutarium potestatum solidæ sanitati præsumo reddendum, si modo ipse plenus spei lætus cogitationibus elueteris adversa. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS CAPREOLO.

Adventante Eusebio speravi litteras tuas; sed fiduciam casus fœellit. Ego tamen silentii tui imitator esse non potui, quare indebitis fungor alloquiis: ut qui præsul hujus officii esse debueras, exempli necessitate ad diligentiam provœceris. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS EUSEBIO.

Fuerit verecundiæ tuæ, quod hætenus nihil nobis alloqui detulisti: nunc sume fiduciam, quam ad invitamentum familiaritatis ingerimus, et gratas fuisse litteras meas sermonis assiduitate testare. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS MARTIANO.

Scriptiois auspicio fiduciam tuam provooco. Quare familiaritatis nostræ aditum ingredi securus. Vicissitudo officii tui faciet, ut inchoata per me amicitia convalescat. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS IRENEO.

Expectasse te arbitror litteras meas, ut in mutua officia provocatus erumperes. Summe igitur sermonem cujus sequeris exemplum. Ergo posthæc in scribendo diligentior, si cœptis nostris vicissitudo respondeat. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS. . . . .

Affectio in te animi mei non litteris æstimanda est. Religio enim fide pectoris continetur: in verborum officiis latet plerumque æmulatio. Quare tibi in scribendo rarior ridear, nihil amori existimes decerptum. Et sæpe evenit ut homines tui nec perfectionis suæ mihi indicium faciant, et mutuas paginas non repescant. Sed de hoc loqui largius non oportet: quia sufficit amanti brevis et districta purgatio. Ad ea transeo quæ utrique votiva sunt. Hilaratus sum sanitatis tuæ nuntio, et rependo, quo gaudeas. Nam mei quoque corporis vigor post infirmam valetudinem cœpit assurgere. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS PACATO.

Et in deferendis et in rependendis tibi litteris desiderium me arbitror non videri. Quare, etsi meminî ad te diebus proximis officia nostræ manasse: curavi tamen etiam debito fenore sermonis absolvi. Sed si nunquam brevi intervallo usus iste cessaverit, velim cogites amicitiarum non frigere respectum. Religio

enim magis fide animi metienda est quam ostentatione verborum. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS APOLLONORO.

Pervenisse arbitror famam, quæ te absolutum non modo honoris, verum etiam curarum fasce vulgavit. Si ita est, ero tibi nunc confirmator boni olim desiderati. Mea cum filio sanitas ope divinitatis in solido est. Tibi ut et salus valida, et reditus felix secundet, tam nostra vota quam tua merita præstabunt. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS CÆCILIANO ET PROBISO.

Abundo lætitia, postquam valere vos didici, nostraque amentitiæ inter negotiorum dura meminisse. Sed quando fiet ut solatiis litterarum damna abstinentiæ sarciantur? Ego autem vos prætoris meis fascibus primos interesse voluissem, festisque communibus decus facere. Sed feram necesse est, anteferi mihi causam senatus. Quare in superioribus verbis desiderii magis contestatio est, quam querela dissidii. Præstabit celestium favor, ut mandatis patriæ absoluti, iter felix ad ludorum nostrorum solennæ relegatis. Valet.

EPIST. XV.

SYMMACHUS ALLEYO.

Ex debito venit sermo qui redditur, ex beneficio, qui sponte defertur. Secundæ tuih partes relicte sunt, postquam stylus tuus mea scripta præverit. Nunc vice salutationis repensa, operam tuam euramque depono in his quæ Castor ex usu atque utilitate nostra promovenda suggesserit. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS CARTERIO.

Gratum habeo de testimonio meo non esse dubitatum, receptumque in familiam tuam Auxentium filium nostrum lectissimum juvenem, in meo ære duco. Quo nomine amicitia nostra in arciora lidæi jura convenit. Et præstabit usus longior, ut cum in eo bona plura cognoveris, astipulationem meam de meritis ejus infra terminos veritatis stesuisse fatearis. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS RUBINO.

Provinciali actione decursa, quæ ad sacri auditorii cognitorem necessaria provocacione pervenit, delectatus sum fide ac diligentia tua: et fortunam negotii, non defensoris inscientiæ, sed voto iudicis imputavi. Hortor igitur amicitiaæ meæ fiduciam geras, et testimonii interim astipulatione contentus, domum nostram, quæ multis circumlatratur injuriis, forensis industriae tuearis officio. Nos ut sponte gratiam nudo et simplici protestamur alloquio, ita ad referendam vicissitudinem, si furs juverit, pares esse nitimur. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS PATREIRO.

In agro me esse miraris. At ego justius stupeo ad communem te patriam spreto ruris otio revertisse, nisi quod causam tibi reditus iterata lis attulit. Alio-

quin, ut est mens tua quietis cupida, malles negotiis rusticis immorari. Mihi suburbanitas pedum agritudine laborant magis solatio quam voluptati est. Nullam jucunditatem tristis morbi sensus admittit. Sed spero, si innocentiam divina respiciunt, et forensi observatione sanandum. Gratus et facilis erit, aut mihi Romam reditus, aut tibi ad agrum, in quo nunc diversor, excursus. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS PATREIRO.

Ipsam te malo, quam delinimenta verborum. Tu contra epistolis absentiaæ moras relinquis. Quid si tibi respondisset optimitas segetis, aut vindemiae arrisisset ubertas? Omnium temporum vice in otio ruris exigeres, qui patriæ famem agris demorando non respicis? An solo juvaris aucupio, cujus me parte donasti? Sed hic quoque positus gula illecebris largiter uteris. Nam simul tibi, et coempta ex foro Cupedinario, et ex suburbano tuo perlata suppetent. Quid, quod etiam jactari morbo matronam tuam simulat? cujus valetudini, si vera prædicas, solitudo non competit. Plura enim Romæ salubritatis instrumenta sunt, major medentium numerus. Vide igitur ne aliud genus suspitionis incurras, si obsessam a morbo conjugem vacuo secessu et intuta ablegacione nuceraveris. Vale.

EPIST. XX.

Præ cæteris temporum vicibus æstate delector: non quod diurnas horas longior solis meta producit, nec quod res rationesque nostræ nova fruge ditescunt: sed quia pacata navigatione desideratas mihi litteras tuas frequens invehit commectus. Quid enim vel animi voluptate jucundius, vel ad officium amicitiaæ accommodatius præstari potest, quam ut te mei amantem usu crebri sermonis experiar? Ergo dum anni tempus iuvat, dum pervium mare est; pabula quædam et nutrimenta mutua affectionis veluti in hœmem congerantur. Cum hæc scriberem salus mihi ex sententia suppetebat, tuis videlicet adjuncta votis. Neque enim alia nobis de causa arbitrator optata succedere, quam iudicio, et amore Carthaginiis. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS LUCILLO.

Indulgere te otio, opinionis falsus putabam: tu vero animum lectione, labore corpus exerceas. Hoc iudicant scripta, et munera tua stylo exculpta, et parva venatu. Mihi Flaminia emetienda est, ad novos fascies generosi consulis evocato. O si reditus tuus antecaperet perfectionis meæ molitiones! juvari me amplissimo viatico crederem. Sed quia multo itinere discernimur, et neque mihi mora, neque tibi properatio commoda est, verbis pagina fungetur. Præfata nunquam venia, prætorem Symmachum meum mox urbanum tribunal accipiet. Festa ejus frequentari potissimis tribunalium, quibus annumeraris, exopto. Da istam gratiam procul ab futuro iisdem diebus. Gratus est quod defertur absentibus. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS ANDRONICO.

In ore tuo vernat Cecropia musa : mihi lingua Latiaris est. Nec desideraveris aqua styli mei mœna. Litteris vincimur, amore certamus. Sed merito rescriberem, si solam epistolam detulisses. Tu vero, ut es amicorum diligens, bibliothecæ nostræ carminum tuorum divitias intulisti. Quid tibi hoc dignum rependam, tenuis ipse lætitiæ, et paupertini ingenii? Tradam publicæ admirationi, quæ legenda misisti. Et quanquam laudator impar, bonum sæculi publicabo. Nihil ex hoc derogabitur operis tui gloriæ. Nam et Homerum novimus a dissimilibus prædicari. Careret quippe lama magnorum virorum celebritate, si etiam minoribus testibus contenta non esset. Sed quid hæc longius traho, cum brevitate verècundia tua postulet? Cura ut valeas. Et si quid stylo adjeceris, cum mediocri iudice, sed non ingrato lectore, participa. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARCIANO.

Deos oro, ut quæ mihi interim valetudo est, eadem tibi ac tuis suppetat. Videor plene hoc anteloquio scribenda complexus, de tua sanitate votum meum, de mea gaudium. Sed epistolas breves esse non pateris. Quæ igitur ἀπιθεσις erit paginæ longioris? Ubi sim, quid egerim (nam præcipue amicitia rerum talium curiosa est) si placet prosequar. Principium voluptatum de Formiano sinu nascitur, quæ civitas quondam Læstrygonum populo fertur habitata. Hos ventri et gula usque ad feritatis invidiam legimus obsecutos. Plusculus in eo littore dies, sed deliciarum parvus exegi; tantam cœli salubritate et aquarum frigore suadentibus moram. Affuerunt pignora mea; quorum cupiens nostra urbe processeram. Nec fuit operæ, mox ulterius iter aggredi, cum præsto essent desiderati. Illorum dehinc arbitrato legi oram, quæ Formias et Cumana lītus interjacet. Nunc mutuis invitationibus aut in Baulos, aut in Nichomachi Gaurana migramus. Amicorum subinde mihi affluentium largiter est. Non vereor, ne me lascivire in tanta locorum amœnitate, et rerum copia putes. Ubique vitam agimus consularem, et in Lucrino serii sumus. Nullus in navibus canor, nulla in conviviis helluatio, nec frequentatio balnearum, nec ulli juvenum præceces natus. Scias nullum esse in luxuria crimen locorum. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MAXIMIANO.

Nihil inter te, et parentem tuum optimum re ac affectione divisum est. Ergo et litteras, quas ad ejus reverentiam misi, ut omnium particeps, in acceptum referre potuisti. Sed jam colendus es nobis etiam tuo nomine. Præterea cavi, ne respondente uno imputaretur mihi vicissim munus duorum. Convenit tamen brevis hæc paginæ, quia relatu diu præcepserim. Quare sermonem istum tanquam

A amoris in te nostri tenebis testem. Verum te in recribendo decet esse prolixum. Neque enim par conditio est iterati a me, utrique autem nostrum singularis laboris. Duos meatus replere uno fonte difficile est: mihi alveo abunde influunt duplicata principia. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS ALEINO.

Credo arbitreris circumsessum me Campaniæ antenitibus, scribendi ad te hæcenus negligentem fuisse. Non est ea fortuna horum locorum, ut seriam curam repellant voluptates. Insolitis omnia necessitatibus strepunt, et oneri cessare delicias. Quare negotium pro otio reperi. Nec possum fæde ad hæc amicitia munia animum retorquere. Sponden tamen reverentiæ tuæ, quæ litteris meis præferas. Relegere ad vos iter avidissime studeo. Eadem quippe me causa, quæ vetuit scribere, cogit redire. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS GREGORIO.

Dedi ad parentem tuum litteras, quibus contentus esse potuisti. Nam ut est utrique vestrum unus animus; ita satisfaciet idem cultus ambobus. Sed metui imitationem, ne mihi alter e vobis duorum vice et ore rescriberet. Quare, ut in honore Numinum fieri solet, litationi addo donarium, breve fateor, et quod prolixius esse voluisses. Sed in adjectis mensura non quæritur. Ipse copiam redde brevitati; quia familiares paginas eos oportet extendere, quibus non est necesse geminare. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS CENSORINO.

Prompta et avida manu litteras tuas, cum mihi offerrentur, invasi, ut prospera cognovimus. Sed cum percurrerem lertione enumerationem dispendiorum tuorum, voluptati successit offensio. Et illa quidem adversa, quæ cum plurimis pertulisti, more humani ingenii, habent aliquod de societate solatium: hunc vero piraticæ deprædationis ictum, quem speciatum casus tibi durus adiecit, impressum altius puto; quia neque habet participem, et geminavit dolorem. Contra hæc fortuita, virtute ac ratione animus armandus est, spes quoque assumenda meliorum. Sæpe titubantia in solidum reverterunt. Nihil hominibus æternum est. Volvunt mortalia vices crebræ, et omnium rerum fuga visitur. Paucis ista perstrinxerim, cum tibi pro eruditione plura succurrant. Nunc ad illa respondeo quæ tu me scire voluisti: Quamprimum Neapolim petita civium tuorum visere studeo; illic honori urbis religiosæ intervallum bidui deputabo. Dehinc, si bene destinata dii javerint, Capuano itinere venerabilem nobis Remam, larenique petemus. Inter hæc, si mihi evenerit aspectu et colloquio tuo defrui, explebor gaudii satietate. Sui major necessitas negaverit nobis tui copiam, velim curam nube detersa eam sapienter resumam animi abortivum, quam tibi congressus noster sedulo conciliare potuisset. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHIUS ROMANO.

Memini se te scio quod me quoque idem de amico dolor percussit; sed jam nobis sermonum vices debent esse solatio. Scribo igitur, respondere cogaris, et a festis cogitationibus redeas in officia viventium. Fecerit religiosa causa ne prior scriberes: non eris tam irreverens, ut provocatus abstineas. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS SALVIO.

Vidi in litteris nuper mihi redditis religiosum pro nobis animi tui gaudium, et apertissime deprehendi quid voluptatis ex amicorum prosperis usurpes. Promptius igitur te diligo, postquam hoc votum bonæ mentis inspexi. Et quamvis ipse domini pectoris mei excellentissimo viro scriptorum gratiam pro Flaviani fratris tui honore retulerim, nihilominus tamen quæro, ut etiam magnitudinem gratulationis meæ apud auctorem tanti beneficii digneris astruere. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS JOVIO.

Interfuit publicæ utilitatis ut tibi majora negotia crederentur. Quare prolixa non debet esse gaudii mei attestatio, ne adulationis suspicio devenuset iudicii veritatem. Opto igitur, tibi suscepti officii cursus arrideat. Quamvis dubitare non possim, nec mutari probitatem, et bonas artes stimulo præmiorum feliciter iucitari. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS EUDONIO.

Exsultavi gaudio ob amicitie honorem, cum litteras tuas sumerem. Sed ubi Annius noster, quam eis dubius valetudinis, indicavit, in gravem curam læticia derivata est. Video enim peregrinationi, quæ morbi instar est, damnum sanitatis adjectum. Solatur tamen sollicitudinem meam, quod parcimonia tibi familiaris est, quod cognata sapientia, et adversis fortunæ animus ingentior: quæ bona reducere solent valentiam corporis, et vigoris serenum. Spero igitur de te cognitu lætiora, et aures jam felicibus nuntiis paræ. Faciet iustitia, quæ pius respicit, ut post hujus incommodi exitum transitum, vitæ tuæ prospera longius porrigantur. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS URBEICO.

Auspiciam mihi scribendi prior, ut mos est, facere debuisti, cum te hujus diligentie domesticæ tabellarii reditus commoveret. Sed quia nobis vel oblivio, vel occupatio religionis tuæ desideratum munus invidit, ego usurpo principium: æstimaturus in reliquum de raritate vel copia tuorum apicem, utrum voluntate litteris ordiendis, an magis necessitate defueris. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS JUSTINIANO.

Scio me in scribendo tardum fuisse. Consulto stylium distuli, dum refoveo tenuatum itinere vigorem, quo tibi de me læta cupienti voto similis pagina tra-

deretur. Fiat igitur ex optimo nuntio moræ compensatio. Certe ego eam dico legem litteris amicorum, ut assiduitate illorum animos probent, meum bonitate delectent. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS EUBEBIO.

Scribere ad te ante voluissem; sed commeantibus multis fidam occasionem debet excerpere scribentis electio. Accepisti causam tardioris officii: quæ si animo tuo satisfacit, curare dignaberis ut ad me quoque responsa tua idoneis commissa perveniant. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS JOHANNI.

Quid sero ad te scribo, amicitie tenacis indicium est, cujus memoria repetitis ex intervallo probatur officii. Ipse quoque silentium tuum non aliter interpretor. Nam etsi styli honorificentiam quæro, certus fidei tuæ, etiam de tacito amore non dubito. Sed vereor, ne ista sententia tibi suadeat negligentiam scriptionis, et hæc amicitie munia iudicii mei securus omittas. Hortor igitur, quæsoque, ut illam potius cogites partem, quæ assiduitati gratiam parit; non quæ promittit veniam raritati. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS QUINTILIANO.

Ad indicium mei circa te amoris hæc scribimus, et ut ipse ad respondendum provoceris exemplo. Cum igitur ego partes religionis impleverim, exspecto ut ipse etiam vicissitudinis solutione fungaris. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS CUSCOCOME.

Proxime penatibus meis redditus, etiam nunc te mente et cogitatione respicio. Itaque animi illa jucunditate, quam coram de sermone tuo hucusque capiebam voluptatem, compensa. Cui si mutua cura responderit, cum tantam mihi delata amicitie tuæ scriptio gratiam tribuat, quanto amplius relata præstabit? Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS ROMULO.

Salus pignoris communis in tuto est, cujus studia sollicitudini meæ delegata proficient. Meæ quoque valetudinis esto securus, et ad vicem talium nuntiorum curam de te meam similibus responsis absolve. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS...

Queri de silentio non potes, qui nihil scriptorum mihi hucusque tribuisti. Sed si simile styli opperiris auspiciam, sume exemplum religiosi officii, quod debeas amulari. Ero deinceps ad exercendum stylium promptior, si me fructu mutui sermonis auxiliaveris. Vale.

EPIST. XL

SYMMACHUS AVENTINO.

Secessionem tuam etiam tacitus approbavi. Nam cum interveniente discordia supremis generi inter-

esse non posses, ea maxima perfectione visus es satisfecisse pietati. Ipse, quantum civi optimi fuerat deferendum, triduo domi commoratus implexi, non famam captans, sed humanæ fortunæ vices cogitans. Quid enim tam rationabile est, quam tribuere collegæ, quod tibi quandoque bonos cupias exhibere? Vale.

EPIST. XLJ.

SYMMACHUS ANTIOCO.

Nunc primum honoris limen ingressus, nimis immature adventum successoris exoptas. Agnosco impatientiam Græcis deliciis congruentem, quam velim toto anni orbe dissimules, ac te migrasse in tribus Romuleas recorderis. Quid enim dignum conquestione perpressus es? Nondum te militares contumeliæ perculerunt, nondum catervas mulierum scissa veste ingisti, nondum ante januas emimentium potestatum vigilem noctem saluator expertus es; et jam delicato fastidio renuis magistratum? Conmuta, si vales, animum, teque in annum, vel biennium obdura.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS...

Probabilem causam... Quis enim Siciliam recto itinere petens, sermonem meum potest reddere in longinquis studiis constituto? Sed desino. Tu tene, curam circa te meam de numero epistolarum non debere perpendi. Diligentia enim erga amicos jugiter manet, occasionum vero raritas scripta distinguit. Sed de hoc satis dictum puto. Nunc elegantia ingenii tui, et inventionum subtilitas prædicanda est. Novum quippe musivi genus, et intentatum superioribus reperisti, quod etiam nostra ruditas ornandis cameris tentabit affigere, si vel in tabulis, vel in tegulis exemplum de te præmeditati operis sumpserimus. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS CALLISTIANO.

Inter cætera parentum decedentium bona, amicitia quoque affectanda successio est. Et fortasse studio validiore captanda familiaritatis hæreditas: quia facultates fortuna præstat, caritas iudicio federatur. Volo igitur inter nos promptius convalescat familiaritatis propagata conjunctio. Consentaneum quippe naturæ est, ut officia a te inchoata, a me probata coalescant. Ergo in reliquo sermonis esto monilicus: me cura non decrit, quæ te styli vicissitudine muneret. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS PASTINATO.

Litteras tuas agrorum fructibus jure contulerim. Nam ut illorum proventus non fallit temporis sui debitum, ita fidem nostræ expectationis annuus dignationis tuæ sermo non decipit: hujus nunc mihi per homines nostros adfectio satisfecit. Lectis igitur paginis, valere te gaudeo, et alloquii tui honore delector. Nec me arbitror respondendo impari judicari. Præstabit divinus favor ut has inter nos officiorum vices ætas prolixâ multiplicet. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS PIERIO.

Redditum mihi est annuum quodammodo sermonis tui debitum. Tibi quoque gaudium solenne de nobis, hæc responsa præstabunt, quæ propter tantam longinquitatem frequentare non possumus, sed bona fide certis temporibus exhibemus. Maneat igitur hic usus, et quodam salutis indicio mutua inter nos securitas recondatur. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS STRATEGIO.

Agis necum desiderio anantis, ut redeam: jam dudum hoc animus meus vestri expetitor efflagitat. Sed valetudo sanctia obstrepit voluntati. Humor enim noxius articulis illapsus etiam nunc me tenet lectulo, et vix littoralis siccitate tenuatur. Tribue igitur tempus refectioni, quod ego vendicaveram voluptati. Præ te autem fers in tanta bonorum multitudine post discessum meum nihil ut ante jucundum esse. Sed puto quod pia affectione fallaris, quia rarum est in amante iudicium. Et ego quidem non ex his primum litteris, quid de me sentias, scio. Prope est tamen, ut agere gratias absentia meæ debeam, quia mihi sygrapham quamdam testimonii tuæ præstitit. Verum hæc missa faciam. Non morabor expectationem tuam post conciliationem vigoris. Sed quia hoc longum est diligenti, visis quæ in proximo possidemus, reditum maturabo. Spero enim tantumdem accessurum sanitati meæ ex conspectu vestro, quantum sperari posset ex otio. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS VALERIO.

Vellem sedatam filii mei ægritudinem nuntiare, sed nihil prosunt signa sollicitis. Audeo tamen sperare meliora. Imminutio enim febrium, Deo auctore, ad fiduciam sanitatis cœpit accedere. Tæ pro nobis sollicitudini gratias ago, et cœlestem comprecor potestatem ut tuo circa amicos animo prosperorum omnium vicissitudo respondeat. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS MAXIMILIANO.

Soles in scribendo esse prolixus pro ingenii tui viribus. Postquam te honor aulicus in prociectum vocavit, tu quoque verba succingis, et tanquam levis armaturæ miles rorarios æmularis. Quid faciam senex garrulus, cui mensura sermonis a juvene præscribitur? Trahit nos vitium senile verbositas: sed occurrit exemplum, et fastidia aurium tuarum de styli brevitate conjecto. Non enim violanda est interim mihi paginae tuæ formula. Expectabo tamen ac copiam de me exigas, si plura rescripserim. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS VITALI.

Diu sanitati pariter ac venustati litterarum tuarum, mediteris eloquii consecus respondere dubitavi: sed religio rupit timorem. Malui enim stylo, quam superbi displicere. Quidquid igitur hoc est, quod tenet pagina, queso boni consulas, teque submittas ad me-

lucritatem scriptorum meorum, ne retundatur offi-
cium meum, dum desperatur imitatio. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHIUS JOVIO.

Jamdudum datis ad te literis mutua scripta non
merui; et tamen propositum meum servans, honori-
ficentiam scriptiois instauro. Credo enim quod ne-
gam primo officio vicem, vel nunc impetrare possit
iteratio. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHIUS MAXIMILIANO.

Assiduitatem scriptorum meorum tibi esse fastidium
prope assent tuorum raritas. Es enim præter solitum
parcus alloquii. Sed tuent constantiam diligentem, nec
a proposito argumentatione deducor. Erit potestas
tua huic animi mei habitum, vel augere silentio, vel
litteris amoliri. Vale.

EPIST. LII.

Quatenus me absentia contristet, intelligis. Nam
ideo necessitatem tibi a tello meo scribis injunctam,
ut publici negotii excusatione purgeris. Aliterum igitur
religioni tuæ ex utroque faciendum est, ut aut
cervorum ac aprorum copiam mittas, aut in con-
spectum amici celerius revertaris. Nulla enim sa-
tisfactioni justitia suppetit; si et illi venatum, et mihi
solatium donegaris. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHIUS LEPORIO.

Debitum tibi rependo sermonem; dudum enim
parem mihi scriptorum tuorum honorificentiam com-
munis amicus exhibuit: cujus verecundia et hone-
state diligenter inspecta, dignum esse quem diligas
approbavi. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHIUS MARCIANO.

Seras tibi videri arbitror literas meas. Sed si iti-
neris dies numeres, ratio moram diluet. Interventit
præterea ex humore solito dolor corporis, officiorum
familiarium sequestrator. Nunc quia labori et valetu-
dini quæ reddita est, salutationis verba non differo,
pretium laturus obsequii de remuneratione respondi.
Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHIUS MAXIMILIANO.

Si bene in te animum meum nosti, dubitare non
potes, adversam valetudinem corporis mei missitandis
hucusque literis obstinisse. Hac parte purgatus salu-
tatricem tibi paginam reddo, quæ restabitur esse me
sospitem.

***

Postquam sanitas silentii excusationem removit,
venturum te ad Campaniam filii mei assertionem cogno-
veram. Hinc lacrima est ut epistolis abstererem. Sed
dum te aut curæ urbanæ, aut voluptates morantur,
pene culpam tartarumatis expectatio nostra con-
trahit. Fungor igitur erga te salute dicenda, et eli-
gendum reliqua utrum mihi adveatum præstare ma-
lis, an responsum persolvere. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHIUS ROMANO.

Servo observantiam, quam mos prisens instituit, ut
domo profecti litteras auspicerentur, et salvere me
nuntio. Ex debito venit ut tu emisso a me muneri
solvas amica responsa. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHIUS VALERIO.

Filium meum Romulum accerso; tu retines. Ego
in eme non personam parentis arrogo; tu jus offitii
exeres. Mihi ex voluntaria sponsione præsentiam
suam debet; a vobis spe sociandi itiuoris ventatur.
Sed cum etiam teus præannuntiat adventus, questuo-
sa taxatio est moræ, quæ mihi pro uno utrumque
promittit. Cedo igitur voluntati tuæ, et paneorum
diernum patiationi non nego. Fratri quoque tuo Ro-
mulo nimis gratulor, cujus solatium pio et amico
certamine nobis ambo vindicamus. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHIUS MARCIANO.

Filius meus, cum bona Dei venia, periculo caret,
sed defectum virium patitur prope usque ad agritu-
dinem. Redire consilium est, paulatim mansuonibus
in spatia minora divisit. Ego quoque meorum conta-
gia sociis accessi. Credo ex vigiliis nocturnis, qua-
rum in præsentia exiguus fuit sensus, noxa post eru-
diti. Comprimere tamen nitor diligentia, et parci-
monia ingruens malum. Ergo cælestibus advocatis
iter paramus ordini. Vestra in nos beneficentiæ gra-
tias referrem, si se amor speratus et ex mutuo debi-
tus lactari laude pateretur. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHIUS ROMANO.

Ad scribendum creber esse voluissem, et hoc spe-
ra dum esse promiseram: sed valetudo filii mei diu
in dubio versata, cessationem ab hujusmodi officiis
imperavit. Qui ubi primum suffragio salutarium po-
testatem cepit emergere, secutus est illico scribendi
usus securitatem. Accipe igitur libens dictam sa-
lutem, quam, si fors optata juerit, mox sequemur.
Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHIUS SERVIO.

Opperiris, ut intelligo, literas meas: quasi ipse
familiaris officii præsul esse non debeas. Fortasse al-
legatione moris uteris, quoniam plerisque peronasum
est, auspiciam salutationis profectis esse capiendum.
Absolve te consuetudinis observantia, aut lege pigri-
tie. Satis erit mihi ad plenam satisfactionem, si aver-
sum scribendi occupare principium, saltim sequaris
exemplum. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHIUS AMICIS ROMAN.

Iter Capuam promovemus; forsitan suspicemini
interventuram soliti in vos officii oblivionem per lon-
gitudinem viæ. Vulgati quippe proverbii est, enavi-
gato Malo obliarii eorum memoriam, quos domi
reliqueris. Me quoque versum pedem tulerò, amico-
rum cura comitatur. Sperate igitur honorem hujus

numerus circa vos esse mansurum, si optatis fortuna A
consenserit. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS ROMULO.

Non sum opinionis ambignus expectari litteras
meas. Nam parum desiderii impatientiam de tuis pa-
tior. Una igitur est nostri causa sermonis, ut tuum
merear : cuius, ut in potu fontium, ideo major est si-
tis, quia sapor dulcior. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS LAMPADIO.

Admonueras, cum proxime urbe digrederer, si vel-
lem tibi aditum scriptionis aperire, ut prior litteras
inchoarem. Satisfacio voluntati tuæ, quæ observan-
tiam prisca moris amplectitur. Absolutus igitur hæc B
religione, erumpe in familiaris styli munera, me-
cumque communica, quidquid iam administranda urbis
intela ex bono publico feceris. Nec quidquam vero
scribentis detrahat pudor, ne voluptati meæ damno
sit epistolæ verecundia. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS DIONYSIO.

Offenderat bonos quod immature ante discesseras.
Doluit fortuna peccatum suum, quæ nobis te pari
festinatione restituit. Sed quid absentem iuvat amici
reditus? Solare hunc casum litteris frequentibus :
scribe etiam quid tibi apud Urhem mandata cura per-
miserit : ut cum mihi spem visendæ eximietatis
tuæ promiserit dies largior, ego quoque vix post
urbanas molestias usurpato otio longius defruar. C
Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS LAMPADIO.

Indicio quietis urbanæ tempus quodammodo usur-
pandi otii prorogasti : abesse enim longum, placidi-
tas civium me sinit, tuis parta consiliis, quibus plebes
redacta est in pœnitendi verecundiam. Nunc ergo
post corarum omnium fugam producere mihi ferias,
ut ita dicam, pingues licebit. Quamvis præcipere ani-
mo incerta non debeam, qui sim mihi conscius ten-
eræ in vos affectionis, et illius desiderii, quo præ-
cunctis vitæ voluptatibus patriam meam diligo. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS HERCULIO.

Agerem tibi largiter gratias, quoniam me haud
dudum a vobis profectum dicenda salute præveneris,
nisi hanc sibi gratulationem meam spes auctioris
beneficii vendicaret. Ipse enim diceris adfuturus ; cu-
jus rei nomine vadari me tibi in majoris gratiæ mo-
dum fateor. Velim tamen scriptis tuis sperato bono
fidelem astrui, ut qui tali opinione delectur, multo
amplius gaudeam confirmationis securitate. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS DYNAMIO.

Litteras meas amore desideras, sed infrequentem me
videri communis filius facit, qui rescripta non rep-
tit. Hoc tamen strictum dixisse sufficiat, ne illius vere-

cundiæ oneri sit nostra purgatio. Nunc tibi honorem
salutationis impendo, nec reposito, quod sponte
facturus es, ut nos mutuis alloquaris; cum mihi
hanc vicem et religio animi tui, et consuetudo pro-
mittat. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS TICIANO.

Desideratas quidem litteras tuas libens sumpsi; sed
cognitio tuorum actuum, quorum testis atque nar-
rator Euscus fuit, uberiores mihi attulit voluptatem.
Itaque hortor ac moneo ut bene copta non deseras, et
præmium laudis honestate secteris. Subiungerem
curam meorum, si esset alius alloquendus, sed cum
facias ultra quæ mens sermo posset expetere, partes
commendationis omitto : quia quidquid ex fiducia
amicitiæ præsumitur, plus habet gratiæ, si sponte
præstetur. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS VALERIANO.

Rusticari te asseris, et decendis vitibus, aut ar-
boribus inserendis crudam senectutem fovere. Non
hoc litteræ tuæ sapiunt, nisi forte Galia tua redux
sit ab Helicæne. Alios sulcos stylo intermoves, alios
ordines pangis. Ego autem, quoniam scire nostra
desideras, in domicilio Latiaris faciundia, otio et stu-
dio torpeo. Dii dabunt incrementa annorum mee
parvulo. Ipse me, præfata fortunæ venia, ad studio-
rum suorum societatem vocavit. Interea frequentibus
epistolis desiderium meam stimula. Unum quippe hoc
litterarum genus superest, post amatos casus ora-
tionum mearum, quod me ad usum scribendi possit
allicere. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS ROMANO.

Nunc demum affluo voluptate, quod te curarum
vacuum nuntiasti. Nam me hæcenus rerum tuarum
amaritudo mordebat. Itaque salutis præsidem deos
comprecor, ne unquam paginas tuas meus tristis in-
fuset. Interea talibus litteris pretium rependendam
est. Quare vicissim sume quo de me gaudeas. In
bono statu valetudinis sumus, et relegere Urbi pro-
pinqua meditatur. Sinat fortunæ benignitas hoc in-
ter nos manere commercium, ut prosperis scriptis
D responsa consentiant. Vale.

EPIST. LXXI.

AD PRÆT. MULT. INVIT.

Præfato divinitatis favore, urbanæ præturæ fasces
filius meus Symmachus kalendis Januariis sortietur.
Præsentia tua ornari ejus officium participata peti-
tione deprecemur. Vale.

EPIST. LXXII.

SIMILIS.

Divinitatis honore præmessa, filius meus Symma-
chus kalendis Januariis præturæ urbanæ accipiet
magistratum. Quæro, ut præsentia tua festa nostra
colonestet. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS MARIANO.

Silentium mihi duci vitio non oportet: familiarium quippe officiorum usus inter adversa negligitur. Sed quia spes datur Symmacho meo integrandæ pontificum bonæ valetudinis, redit animus ad amicitie munia: ut si quem tibi facilitas mea metum fecerat, sermonis securitas absolvat. Vale.

A

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS ANCHIO.

Certum habeo, nihil te literis meis antiquius testinare. Nam mihi quoque eadem de tui sermonis juvenilitate sententiâ est. Merito amicitie munus arripui. Quod si pari lance reddideris, studium meum incitamento religionis acuetur. Vale.

LIBER NONUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS PALLADIO.

Si amicitie veteris memoria perseverat, nec ulla oblivione tenuata est, credo quod litteras meas libenter accipias, quas fiducia mutui amoris emisi: multum relatus gratiæ, si officio meo vicissitudo respondeat. Nunc te pro amico meo Benedicto oratum volo, quem gradu atque honore militiæ fortuna magis quam culpa privavit: ut innocenti fautor ardeas, nec eum publicæ felicitatis, quæ ad universos pari ratione manavit, solum exsortem esse patiaris. Interest enim serenissimorum temporum gloriæ, ut sicuti omnibus in hac vita positis ac locatis, communis est cæli spiritus, lux diei; ita clementiam maximi principis nostri sentiant vota et facta cunctorum. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS JAMBlico.

Plerisque amor est undique gentium pretiosa conquirere. Me juvat studiosos sapientiæ vires in amicitie possessionem vocare, quorum te summam esse jam diu attestantur experti: in primis familiaris noster cunctis probatus Eudoxius, diligens iudex bonorum; qui degustatis propius virtutibus tuis, ceteros æque ad honesta tendentes laudare dedit, illis desiderium doctrinæ vitæque tribuens, tibi perfectionem. Invitatus igitur consensu famæ, et optimorum testium fide, amicitie tuæ dexteram porri- go; simulque opto ut mihi epistola a te relata delectet concordiam voluntatis tuæ, et mutæ in nos diligentia impetrationem. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS ZENODORO.

Repetenda mihi apud te, non inchoanda est Eusci commendatio. Nam cum Romæ ageres, meo precatu in ejus suffragium provocatus, libenter partes benevolentie recepisti. Tempus est igitur ut meas utilitates in Euscio juves: cujus modestia ita negotiis nostris aderit, ut famæ iudicis nihil deroget. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS DIONYSIO.

Jandudum te mihi, et morum, et medicinæ fama commendat. Hortatu igitur laudis utriusque, amicitie tuæ munus porri- go, et te sponte ad fidem nostræ familiaritatis invito. Dabit autem tibi iudicii mei non mediocre documentum, quod his quos erudendos in manu artu medicine præceptor adhiberis.

Repende igitur mihi pignus mulæ voluntatis, et suscipe in disciplinam medendi quos et fidei tuæ et honestati Euscio tradente committimus. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS AUXENTIO.

Amicitias inter nos, cum Romæ ageres, inchoatas numero scriptionis accumulo, ut fidem tibi animi mei faciat collati in absentem pignus officii. Tuam circa nos diligentiam privatim litterarum vicissitudo publice forensis pro Euscio cura testabitur. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS . . . .

Actores absentium, quibus res longinqua committitur, tanquam soluti legibus vivunt: quoniam procul positus nullus dominorum terror incurrit. Opus est igitur iudiciali vigore, ut locationibus ascripta persolvant. Quare quæso ut suggestiones notarii mei, cui exhibenda nonnulla ad prætoriam functionem, et debite ab obnoxiiis servis eruenda mandavi, juvare digneris; et vicem sollicitudinis meæ in curam tuam recipere non recuses. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS CARTERIO.

Pro filio meo Auxentio, parentis religionem, peritoris ambitum, fidem testis in me recepi. Si quid igitur tantarum rerum auctoritas apud te ponderis habet, admittite, quæso, in familiam tuam juvenem cunctis vitæ bonis et fortunæ numeribus excultum. Vadem me tibi in omnia spondeo quæ solet parentum sollicitudo trutinare, licet noverim futuros generos moribus æstimari. Et tamen huic post ornamenta naturæ, etiam census ad honestatem redundat. Possem copiosius loqui; sed non vult veritas verbis juvari. Quare si tibi videor non inanis assertor, repende hominem de testimonio meo, et ei, quem pignoribus meis libenter annuero, dignare filia tuæ spondere conjugium. Credas velim, cum vota processerint interventu meo, non minorem te gratiam, qui rogaris, habiturum, quam illum quem committo. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS POMPEIANO.

Arguere duntaxat silentium meum non potes, qui me in sacro comitatu hæcenus fuisse didicisti: unde nuper regressus honorificentiam dicende salutationis exerceo. Vicissitudo testabitur quod paginam meam libenter acceperis. Interea commendo

scripta reddentem. Mihi enim proficiet, si quid suggestioni ejus favoris impenderis. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS VINCENTIO.

Probo homines, ad clientelam tuam pertinere cupientes. Nam quædam scintilla sapientiæ est virtutum luminibus applicari. Et ideo amici mei Zenodori laudabilem voluntatem commendatione non differo, eundemque in domus tuæ sacrarium tanquam mystagogus induco. Fac, quæso, ut et meo studio, et ipsius voto impetratio prompta respondeat. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS LEFORIO.

Fortunæ telo graviter sauciatus, nunc primum epistolæ mæstæ verba committo. Neque enim diu ab officio debui temperare, cum tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate possit aboleri. Saluto igitur te, simul amicissimum meum Sylvanum diligentia tuæ promptus commendator insinuo: qui refovendi patrimonii mei gratia laboriosam peregrinandi necessitatem recepit: eoque dignior est boni cujusque suffragio, quod nullis edictis designationem personarum videmus expressam. Sed principalibus et tabulariis liberum est, alios a dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere. Vide, quæso, ut hanc partem et nostræ utilitatis et tuæ laudis considerationem discutias. Postulant enim capitularii taxationem tironis ab hominibus meis, nulla super hoc publicæ auctoritatis monumenta promentes. Unde mihi non injusta suspicio est, quod in excusationem sui aut suorum, nostros quoque homines falsa ascriptione subdiderint. Et ideo dignum est, ut provincialibus vel edicto, vel suscriptione tua instructio plena pandatur, ne tabulariorum et curialium licentiæ vaga et libera exactio quæstum præstet. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS MARCELLO.

Cum vicem præsentia meæ et possit et debeat tuis interventus implere, miror suggestionibus Amazonii occupationes nostras frequenter onerari. Exsequere igitur, oro te, partes amicitia congruentes, ut auxilio tuo tutata possessio, et ipsa a molestis vindicetur, et nobis aliquid commoditatis exhibeat. Inter reliqua autem, quæ idem intimavit, magnopere deprecatus est ut Ursum, quem dudum domui nostræ cum familia sua dicit obnoxium, ab omni publica conventionem secernas, quo facilius delata munivit. Sed major opitulatio ex tui arbitrii favore proveniet, cum causæ ejus etiam justitia non desit. Circumscripsi enim quantum res docuit, improvida cautione, non debet noxam rusticæ facilitatis incidere. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS PERPETUO.

Votiva domus meæ functio tua adjumenta deposcit. Proxime enim, si optata nostra favor divinitatis adjuverit, filius meus prætura editione fungetur, cui

PATROL. XVIII.

A equorum curulum paranda nobilitas est. Si quid igitur apud te valet amicorum absentium cura, quæso ut ex omnibus gregibus, quibus pollet Hispania, lectissimos genere et velocitate præstantes diligenter edecimes, quos amici mei in rem missi justa pretii definitione mercantur. Stabit apud me jugiter beneficii tui gratia, si huic negotio studium, quod religio mutua promittit, impenderis. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS VALERINO.

Ingenitorum video inter nos esse certamen in eo negotio, quo ratio, amicitia, tempus abolere debuerat. Modum igitur expostulationibus mutuis facio, ne amarissimæ scripturum vices sine fine procedant. Munus totius Liviani operis, quod spondi, etiam nunc diligentia emendationis moratur. Sed a te prædicti muneris posco vectorem, quia meos prætorius apparatus sparsim in longinqua egit. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS APOLLODORIO.

Curarum tuarum me esse participem jure præsumis, quas ego animo meo etiam non commonitus pro amicitia vindicarem. Pars igitur sollicitudinis tuæ filia mea adventante minuenda est, quam proxime Roma suscepit, dimissura in conspectum tuum, cum se interposita refectione recieverit. Interea de communis patriæ victu celeriter invehendo, silere me apud te non sinunt angustia conditorum. Quæso itaque ut vigore quo præditus es, annonarios urgeri jubeas paratus. Adjiciet enim plurimum gloriæ tuæ Romana securitas. Vale.

EPIST. XV

SYMMACHUS GEMINIANO.

Consuetudinem meam servo, et religiosa in amicos instituta custodio. Quare salutationis honore præfato, mutuum de te posco responsum: et, si memoria vigeat mandatorum meorum, ut securum me de apparatu prætoris functionis facere digneris, exhortor. Crescit enim per dies singulos cura apud me, quoniam propinquat editio, et nihil de vestibus atque animalibus, quæ olim sub æstimatione ac definitione tua per meos coemi debuerunt, miror exhibitum. Et quoniam sollicitor tarditatis, notarium meum misi, qui tuis præceptis et monitis obsecutus devehenda cuncta suscipiat, actoresque nostros ad pretia quæ statueris, solvenda impellat, ne pecuniarum videantur inopia hactenus tuum declinasse conspectum. Tandem igitur partes religionis exsequere, ut exemplo diligentia tuæ in officiorum vicissitudinem provocemur. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS SAPIDIANO.

Leontius agens in rebus, et honestate vitæ et militiæ exercitatione bonis quibusque placitus, meum quoque judicium assidua diligentia provocavit. Inter amicos igitur ac familiares meus jure numeratur. Hunc tibi in manum trado, petens, ut exemplum nostræ circa eum affectionis imiteris: quod te sedulo præsumo facturum. Interea de animalibus lu-

dorum apparatusi preparandis admonitionem frequentare desino, cum per eam sponsonem tu me hujus curæ vaenum reddidisti. Mandavi tamen Leontio monitoris officium, cui autem præbere dignaberis, si quanto ipse publica et majora tibi tractanti hinc quoque petitionem domestica insinuatione suggerent. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS VENUSTO.

Integrum situm prætorii mei, et picturam quoniam fabrilis operis ante oculos collocasti: ita adaptata distributio, vel adhuc assurgentia, vel jam absoluta signavit. Dissimulo igitur meorum tantisper accusare segnitiam, qui in iisdem molitionibus fabricatione hæserunt, dum suavitate paginæ tuæ mulceor. Volo tamen relegendo iter *Capuanum architecti nostri tarditatem* oratione castiges, ut vicem mei fellis exerceas: ut de tua objurgatione conjiciat, quanta illi perniciēs, nisi commissa curaverit, ex mea indignatione metuenda sit. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS POMPELE.

Votiva mihi emeruit occasio, quæ tibi salutationis apportaret obsequium. Nam cum ob præturam filii, familiares nostros ad Hispanias mitteremus, quibus equorum curulum mandavimus coemptionem: litterarum cultum tibi par fuit exhibere, simulque adhibere postulatum: ut nobilissimos quosque de tuis gregibus equos digneris excerpere, quos in rem missi sub justa taxatione mercentur. Quæso igitur, ut si qua apud te memoria domus meæ residet, rem tibi factu faciliem, mihi vero jucundam atque honoratissimam, promptissima beneficentia digneris annuere. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS FABIANO.

Votiva me in amicitiam tuam causa reducit, quamvis ob decus generis et morum tuorum familiaritas tua mihi fuerit ambienda. Prætura filii mei, fors dictum juvet, equis curulibus instruenda est. Dudum per meos ..... gregibus tui pecoris.....

EPIST. XX.

SYMMACHUS BASSO.

Salutationis honore præmisso, subtexo necessarium postulatum. Filii nostri instat editio. Huic equorum curulum paranda nobilitas. Quapropter ad Hispanias fidelissimos cum copiosis sumptibus misimus, ut generosas quadrigas sub diligentissima lectione mercentur. Sed quia veremur ne equorum transitum hiemis interventus excludat: quæso te, ut si necessitas postulaverit, tribus vel quatuor mensibus hiemis pabula illis in re tua pro numero jul eas ministrari. Ant incipiente temperie sine vexatione perveniant. Præterea adjumentum meis oro decernas ad equorum coemptionem, si quos in Arelatensi tribu cetero et genere præstantes eorum cura repererit. Amplectenda est enim vicine emptionis occasio, si eximium aliquid casus obtulerit. Stabit apud me iugis

memoria beneficii tui, cum votivæ editioni nostræ fraterna, ut spero, cura profuerit. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS VICARIO HISPANENSI.

Senatoriis editionibus convenimur, quorum necessitas equorum curulum desiderat emptionem. Hujus igitur rei gratia familiarissimos meos ad Hispanias misi, ut quadrigas ex omni gregum nobilitate mercantur. His ad peragenda mandata tuum posco suffragium, summoque beneficio profiteor obligandum, si rem factu faciliem, tuum imperium promoveris. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS AURELIO.

Domum nostram in apparatu esse ludorum quos, Deo juvante, filii mei prætura deposcit, quantum credo, didicisti. Missurus igitur ad Hispanias meorum aliquos, qui curules quadrigas ex omni gregum nobilitate mereantur; jam nunc in favorem prætereuntium curam tuam provoeco, ut illis et velocitas transeundi, et evectio præstetur adjectio. Hæc interim pro tempore præbavimus. Sed plura tribues, vel tuo provisa studio, vel illorum suggestione compta. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARCELLO.

Requirunt te per Hispanias alia litteræ meæ. Illic enim te degere ob rei familiaris amplitudinem duxeram. Postquam in avitis penatibus otiosi constantior fides attulit; egi huic errori gratias, qui mihi præstitit ut te rursus alloquerer. Et tamen ista geminatio, quamvis satisfacere animo tuo debeat, nondum meo sufficit. Vellem quippe ita continue honorare amicitiam tuis litteris, ut mente jugiter colere nunquam dissimulaverim. Subjungo postulatum. Jampridem commendata sensibus tuis, prætura filii mei, si fors dictum juvet, instat editio. Ea nos admonet, ut quadrigas nobiles in certamen deducas, quæ posset ex multorum gregibus edecimare meliores. Non obsit securitati meæ, quod Hispanias longinqua sede mutasti, adnotus a me equorum coemptioni. Tantum litteris juva. Valebit pro nobis, ut spero, apud amicos curæ tuæ delegatio. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS BASSO.

Multam capto animi voluptatem, quoties sermonis tui munus accipio. Est enim in litteris et sanitas et amoris indicium. Præterea lætitiæ mihi est, quod brevi te adfore polliceris. Quo magis autem redire te properes, nuntio filium meum (si favor divinus ariserit) prætorios fascēs anno ineunte sumpturum. De qua re ad te per familiares meos plenus scripsi, quibus equorum Hispanorum mandavimus emptionem. Sed quia suadet occasio, nunc quoque reposco postulatum. Et quæso te, ut si forte eorum reditum intemperies libera retardaverit, stabulari in agris tuis paucis mensibus jubeas, atque ad nos inde, verno tempore incipiente prædicisci. Interea hominum tuorum cura submotā est, quos et præsentia mea et judicaria tuitio defendit. Denuntiavi enim litem mo-

venti, quod ad me causa pertineat, nec defuturum A
 eis meæ actionis auxilium. Quod non dubito etiam
 eximietatis tuæ homines indicasse. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS VINCENTIO.

Facio officium meum, si quando te cultu salutatio-
 nis impertio. Nec dissimulo referre grates, quod in-
 vicem me frequentet remuneratio scriptorum tuorum.
 Sed hæc produci longius non oportet: quia bonæ ami-
 citiæ iactationes reluctant. Illud nunc de te impetra-
 tum volo, ut literis et apparitore decreto iuvare
 digneris eorum meorum, quibus emendas ex Hispania
 curules quadrigas in apparatus prætoris functionis
 injunxi. Oro præterea, ut equorum tractoris, quas
 vir illustris Theodorus emisit, confirmationem per
 epistolam præstes, et mutato iudice beneficii lente-
 scat auctoritas. Examirem super his nimio precari
 gratiam tuam; sed apud verecundas aures simplicitas
 efficacior est, et libentius pudor annuit, quod cum
 fiducia postulatur. Velim tamen teneas, nunc quidem
 in petendo esse me parcum, sed fore in agendis post
 impetrationem gratis copiosum. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS VALERIO.

Iuvat animum meum, quod sæpe vitio vertus scri-
 hendi ad te negligentiam. Amoris enim tui signum
 est, vicissim desiderare, quæ præstas: et tamen dis-
 simulandi..... destinatio tua voverat. Contristavit
 me fateor, nec tibi conveniens, nec mihi sperata iac-
 tatio irrii beneficii. Ne quid igitur ingenua vere-
 cundia simile rescriberet, malui premere mutuum
 dolorem. Nam inter absentes alterna epistoliarum
 decurtatio plerumque ad odia procedit. Nunc redeo
 in usum styli simplicis, gratus magis voluntati tuæ,
 quam reus casui. Te oro jam resinas amicitiam
 meam, quæ nihil tibi indixerit oneris, damnosam
 putare. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS ALEXANDRIO.

Silentium circa te neminem nullo jure culpabis, si
 tuum cogites. Et fortasse justus tibi hujus rei sub-
 cunda est verecundia, qui ob rem Romam sæpe liti-
 teras mittens, amicitie circa nos munia præteristi.
 Meos autem sola ferarum emptio Aquileiam compulsi
 præterire. Nec tantum successione meretur unius
 occasionis oblivio, quantum laudabilitas tua inter
 assiduos comæatus tuorum contemptu mei con-
 traxit invidiæ. Sed sit venia utrique nostrum, quan-
 quam imparis negligentia. Posthac et ipse omissum
 munus instaure, et nobis rescribendi per eosdem co-
 piam præsta. Difficilis est enim mihi hinc pergendum
 inquisitio. Denuo styli cessabit officium, nisi tui fa-
 miliares nostra ad te redituri susceperint. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MAXIMO.

Agitare te venatibus feras, et hibernis mensibus
 Apennini gelida lustrare, valetudinis tuæ æstina-
 tione nunquam putavi: amicior enim litteris quam
 laboribus videbaris. Horum alterum diu de te igno-

ratum, munus silvestre patefecit: alterum penè cre-
 ditum, paginarum tuarum cultus asseruit. Quare inter
 sodales Apollinis ac Dianæ, sectator utriusque nu-
 merabere, etsi te magis, ut scripta testantur, vena-
 ticæ artis gloria juvat. Nam cum te nivosis saltibus
 inerrasse describeres, supra epistolæ temperamen-
 tum verbis tripudiasti: nimirum lætus ex arduo, et
 adhuc calens montani operis eventu. Interea satis
 fuerat Apennini spolia misisse. Adjecta autem de
 corde plura fastidio esse poterant, nisi amor tui re-
 movisset satietatem. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS VARO.

Dum provincialium mederis adversis, et salutarem
 laborantibus manum porrigis, gravior Apulos casus
 B incessit, a quibus ob inanem famam fecunditatis,
 frumenta poscuntur, et detrahenda provinciæ, et
 reip. usui non futura. Quando enim in hiemem ver-
 gente anno poterunt maturari tantæ fruges? Si igitur
 tibi suppetit facultas itineris celeriter ad Campaniam
 promovendi, scire me facio, ut te paulisper opper-
 riar, aut si promissum major causa immabit, id
 ipsum notitia meæ protinus pande, ut Symmachus
 noster diu in Formianis littoriis otiosus, prope
 mecum ad studia revertatur. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS LEONI.

Opto quidem te in tantum copiis pecuniæ familia-
 ris affluere, ut possis opima prædia comparare. Sed
 mallem te sine amicorum noxa atque injuria oculum
 ac desiderium novis emptionibus admovere. Nam ego
 C Postumanensem rem jure optimo sine ulla mentione
 consortii tui ab antiquissimo possessore mercatus;
 nunc primum tua admonitione convenio, ut prope
 iam inveterata possessione decedam. Cujus pretium
 non ejus mediocritatis est, ut emisse delectet: ideo
 enim possim tibi legibus obviare, et desiderio ejus,
 cujus res aguntur, obsistere: copiam tamen facio,
 ut quod argenti dedimus venditori, id homini meo
 Eusebio, cui summa comperta est, digneris expendere:
 si tamen præoptas nostra mercari, quam tua nexu
 obligationis absolvere. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS CARTERIO.

Quod defendendum soccero erat, ejus te momordit
 quærela, competenter in Epictetum compotus im-
 plecti. Caret foro, et inconsultæ linguæ pretium tulit.
 Ac, si quid mihi credis, contumeliæ tallone correctus
 est. Nunc ingenium tuum moresque considerans,
 flecte ad veniam placabilem voluntatem. Scis causidi-
 corum sæpe improvidos lapsus: et cum ornates tri-
 bunalia, ante defensor, post cognitor jurgiorum, talis
 ad vocationis erroris plerumque restitisti. Sed qua
 nunc aliqui, quorum tuta flagitia sunt, Epicteti amici
 mei silentio clamaverunt; quæso, ne diu infortunato
 potius quam innocenti patiaris illudi. Faciet vir am-
 plissimus, communis frater, quidquid te velle co-
 gnoverit. Erit etiam ille aptus ad restituendum
 ei munus orandi, si voluntatis tuæ sumat indicium.

Tu modo benignam mentem litteris meis applica; et qui togæ amicus es, cujus laude supra alios splendisti, honesto ordini notam detrahe, et homini parum cauto rogatus ignosce. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS JANUARIO.

Solebas antehac, cum tribunalibus præsiderem, fori tirones commendare judiciis: quod nunc officium versa conditione suscepi, qui magisterio tuo candidinæ insinuo candidatos. Qua in re meum necesse est sequaris exemplum: ut qua facilitate oblatos a te frequenter admisi, eadem religione suscipias me assertore productos. Vale.

EPIST. XXXIII.

Assectatores diligo litterarum, non quod mihi cum talibus studiis ulla cognatio sit; sed quia professio bonarum artium, quasi pulchritudo etiam in alieno corpore locata delectat. Merito Valentinianum congresso mihi primore compertum, paginis prosequi officium duxi: ut ei apud te primam januam meus sermo reseraret, sua vi a atque eruditio conciliaret amicitiam plenirem. Vale.

EPIST. XXXIV.

Religiosa cura est, quæ amicorum liberis exhibetur: præsertim, si familiaritas majoribus delata, cumuletur meritis posterorum. In rem præsentem spectat præfata sententia. Nam Lampadium C. M. V. non utique ad se pensi habui, ut solet esse multorum caduca et fragilis affectio: sed ex eo genitos, et in bona paterna nitentes prorogato amore contemplor. Hos tibi trado ab omni injuria vindicandos. Quæso ut vicem meam, si usus tulerit, justus arbiter exsequaris. Numquam hujus beneficii impetratio in tuam laudem, in meam gratiam promovebit. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS....

Multas inter nos officiorum vices scribendi cunctatione perdidimus. Non sinam produci longius commune delictum. Assumo igitur mihi religiosi muneris partes priores: et si referre verba distuleris, non mutabo propositum. Tux deliberationis erit intercapedo rescripti: modo memineris, acceleratum gratiæ recursum, voluntatis signa præferre, serum necessitatis. Satis mihi videor instaurandis commerciis epistolarum locutus. Dein sermo Probo portitori aliquid utilitatis debet afferre. Est enim mihi familiaris dignaque patrocinio tuo: quem si placido cre respexeris, fortunas suas crevisse gaudebit. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS....

Taceas licet, et salutationi respondere dissimules, nunquam me a religioso officio dimovebis. Excudam quandoque, ut hac obstinatione decedas. Interea necdum recuperata fiducia tui, audax munus ingredior. Commendare enim tibi hujus scripti studeo verorem, juvenem gravitatis exactæ, mihiq; dudum probatum per honesta documenta, nec inexpertum (si recte testimo) judicio tuo: quia securus vite et militiæ veteris, nunquam refugit examen su-

periorum. Sed fac mediocriter a te hominem esse perspectum: fas non est, si quid tribuis amicitix nostræ, ut post testimonium meum tanquam novus amicus tibi accedat. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS....

Pendeo animi usque ad valetudinis tuæ nuntium. Nam infirmis adhuc viribus tuis laborem itineris addidisti, nec possum super hoc commentium sermonibus esse contentus, siquidem major affectio pro falsis accepit dubia rumorum. Exopto igitur litteras, quarum fides apporet mihi de te certam securitatem. Si quid ipse meorum actuum scire postulas, ab epistolæ perlatore cognosces. Est enim nobis conciliatissimus ob vitæ integritatem, dignusque, me teste, qui sedulo domus tuæ cultoribus inseratur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS....

Antistianus vir ordinis nostri, olim mihi probitate vitæ complacitus est, et honestis carnis officiis. Quod me ex vero potius, quam in gratiam ejus asserere, qualitas præsentis desiderii ostendit. Nam diu patriæ suæ functus defensione, desiderat tantum portum privatæ quietis adipisci. Quæ res tibi commendabilem faceret, etiamsi meus non interveniret affatus. Soles enim pro tua virtute diligere cupidos otii, et nescios ambiendi. Oratus igitur atque exoratus litteris meis, dignare concedere optatam requiem vacare cupienti. Nec deerit subrogandus, cum facile ex tot optimatum numero parem fide atque industria virum tua edecimare possit electio. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS....

Desiderium mihi amicitix tuæ frater meus Nicias, cum primis philosophorum numerandus incussit, postquam per epistolam fecit indicium, quod ei filiam tuam fida pactione desponderis. Quæ res testimonio est, sincerum tibi inesse judicium: et propterea familiaritatem tui ultro omnes honos debere sectari. Asserit enim probabilem mentem talis electio. Quare optimæ voluntati calcar admoveo, teque hortor, ut quamprimum laudatissimum generum diis juvenibus portiaris. Cujus accessio tibi et conciliabit gratiam plurimorum, et decus affinitatis adjiciet. Vale.

EPIST. XL.

Ratio quidem justitiæ ærius semper habenda est. Sed circa nob les probabilesque personas plus debet esse moderaminis, ut perspiciatur in discretioe judicium. Hoc eo proloquo, ut interventum meum generalitate commendem. Genus autem petitionis hujusmodi est. Agri sororis meæ hæcæ, illustris femine, cultore vacuati, et fessi onere munerum publicorum, judiciaria auctoritate refovendi sunt. Hanc operam te tui animi æquitate promisi. Certa est enim de bonorum mente præsumptio. Sponsioni igitur meæ, si tibi cordi sum, fidem præsta, et quidquid rebus atque rationibus matronæ ab-entis accommodum est, numquam facili tribue, meæ imputaturus gratiæ, quidquid illi favoris impenderis. Vale.

EPIST. XLII.

A

Silere non debui eo commente, qui tunc est: si quidem necessitudo inter vos futura persuadet ut utriusque vestrum similis a me diligentia deferatur. Quare salutationem litterarum tibi defero, et horror ut virum devotissimum Ticianum, mihi quæ amicissimum, præmissæ conjunctionis quamprimum compotem præstes. Vale.

EPIST. XLIII.

Fructus laboris est, placere melioribus, et pro industria atque integritate palmam iudicii promereri. Quapropter Benignus V. C. filius meus, rei frumentariæ negotium pervigili animo, et puris manibus exsecutus, solam de te mercedem justis amoris expectat. Testatur insomnes ejus curas imbecillitas corporis. Nihil enim de Sardinia reportavit, nisi Lonam conscientiam, et malam valetudinem: horreæ autem tantum frugis invexit, quantum illi provinciæ anni fortuna contulerat. Nullus de eo rumor adversus, nulla conquestio, res semper ad arguendum paratæ. Horum omnium læquetissimum pretium est, si amicitia tua dignus habeatur. Quod mihi de te ad impetrationem videtur: si quidem necesse est, te delectet eorum probitas quorum non fefellit electio. Vale.

EPIST. XLIV.

Religiosa potius quam invidiosa questio est, quæ fidem pactorum repetit. Nolo igitur existimes, culpabilitatem ad me esse perlatum, quod pactas filix tue nuptias cum Herculo amicissimo meo hesitatione suspendas. Sed cæteris, quos matrimonii de te impetrati vel adjuvatores sciri fuisse, vel testes, me quoque voluit admovere, ut suspensa diu vota novi hortatoris impulsus acceleret. Maneat igitur, oro te, stabilitas promissorum, nec senatoriam fidem voluntatis mutatio deveonestet. Prosit etiam pacto fœderi meæ pro illo petitionis adjectio: cui non sine contumelia placita denegabis, cum prompte nobis deferre etiam intentata debueris. Certe ea viri modestia, ea in fero Romano dignitas est, ut quantum ei gratiæ tribuisti, tantum ornamentis ex genere consequaris. Ubere laudes ejus, et vitæ honestamenta prosequerer, si honum aliquem videreris admittere. At cum tibi ejus bona esse compertum evidenter astruat dudum recepta conditio; non debeo ejus protelare præconium, quem tibi suscepti fœderis pignus indicat jam probatum. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS.....

Disarius, medicinæ professor, virum sanctæ memoriæ atque illustris, patrem tuum spe *commodi uberioris* in Galliam secutus fuit. Et quia ei cohærere decreverat, rerum suarum Aquitanicam nonnulla præmisit. Nunc contra bonorum omnium votum tanti viri obitu destitutus, relegere ad suos iter, ut parens attestatur ejus, optat. Juva, quæso te, piam juvenis voluntatem: et quæ ei pro insita moribus tuis fidelitate reddenda sedulo spopondisti, jube ociosum reportari, ne illi supra vulnus amissæ spei, injuria longæ peregrinationis addatur. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS.....

Pervectæ sunt ad me litteræ tuæ, cum in Campanis littoribus otiarer. Credo te fando, aut lectione didicisse, quanta sit hujus regionis venustas. Vicit epistola tua appositæ voluptates. Spreta igitur cæteris, quæ ingerebat locigratia, totum animum recensende paginæ usque ad memoriam mancipavi. Utinam plura dietasses. Mihi tamen sæpe repetita instar multorum fuerunt. Posthac parcius pronas, quod ex abundantia ingenii tui nascitur, ne me quoque, cui stylus pauper est, in arcum revocet voluntaria tua frugalitas. Quod restat, Aurelium tibi denuo in manum tradimus, non quo inefficax fuerit prior commendatio; sed ut meritum ejus nostramque curam testetur etiam iteratio. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS.....

Quisquis a nobis in commendationem sui litteras petit, præstat gratiam, *quam se putat accipere*. Antiquior est enim mihi amicitia cultus, quam illis præsidii impetratio. Repende igitur hujus promptæ operæ mercedem scripta reddenti, et pro mediocritate fortunæ hominem munerare. In tuo jure est, me etiam officii mutui honore digneris. Neque enim verborum fenus exerceo, ut te de solutione conveniam. Gravo est te ad leges debiti redigi, qui me officiis voluntariis sæpe superasti. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS.....

Bonorum virorum curam tibi esse non ambigo. Mores enim tuos necesse est similitudinum virtutum conjunctione gaudere. Si quid igitur mihi tribuis, quæso te, amplectere amicitias domini et filii mei Flaviani: quem non solum parentis, verum etiam testis fidelitate commendo. Reperies in eo mentem dignam amore tuo, et meliorem fortunam, licet sacri beneficii magnitudo casibus ejus occurrerit, et ad eum locum lenitatis adjecta sit evocatio. Unde æquum est, quem respicit imperiale suffragium, familiaritas tua non deserat. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS.....

Ad posteros amicorum curam transferre debemus, ne filius cum homine interisse videatur. Exigit igitur a me memoria Petronii excusularis, cui lar apud Ariminum fuit, ut ejus filios hæreditario amore defendam. Horum domus militaribus habitanda decernitur, et ni publica succurrat auctoritas, extremum patietur excidium. Si quid igitur interventui meo tribues, datis ad Ariminensium magistratus atque ordines minacibus litteris, arcei ab ea hospites jubeas, et restituere penatibus parvulorum præscam securitatem. In iudicis enim jumentum esse tutelam, qui a parentibus deseruntur. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS JUSTO.

Voto ac desiderio suo me adiutorem Severus vir honestus ascivit: ejus cum petitionem probabilem

publicam senem flagitatas literas negare non debui. Summi autem petitionis hujusmodi est ut filio ejus conjunctionem filiae tuae spondeas : ejus rei impetrationem facilem fore personarum promittit æquitas, et honestate et possibilitate congruitis. Exspecto igitur ut responsio tua testimonium meum vires apud te habuisse declaret.... Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS CÆCILIANO.

Quantum domui meae cultum Lucillus quondam pictor adjecerit, cum potissimis amicorum nosse te certum est. Hujus filium, per naturam quidem et per necessitatem procul positum, injusta sollicitant, orto certamine inter Numerarium quemdam et Opinatoreni, dudum supradicti possessoris colonum, qui superiorum temporum ratiocinia in Lucilli vertere damna. Æquum poseo, non gratiam; licet interventu meo etiam voti et studii accessio debeat. Et primore loco postulo, domus viri prudentissimi, longaque degentis per officia publica et ordines tuta præstetur. Dehinc, ut si quid inter illos decertationis est, tuo cadatur examine: ne quando alteri judici servata cognitio recidivam Lucilli filio gignat injuriam. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS APOLLONORIO.

Quintus et Felix Hipponiensium curiales, has de me litteras summatibus viris intervenientibus impetrarunt. Debui enim probitatem hominum de testibus asserere. Interest igitur amicitiae, ne spes eorum, qui me ad impetrationem validum crediderunt, decepta videatur. Quare, si quid eorum poseet utilitas, benignitatem adde justitiae. Credo enim talia poseenda, quæ nec intervenientis petitionem, nec præstantis judicium decolorent. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS MAXIMILIANO.

Me ex sententia valere significo, tibi secunda opto succedere: post hæc de postulo, quod spontanea benignitate fecisses, ut conductorem rei meæ Siciliensis, ad provinciam revertentem, celeri transcurso ad destinata dimittas.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS.....

Assiduæ scriptionis nullum potest esse fastidium. Fungor igitur apud te salute dicenda, simulque hortor, et deprecor, ut hominum meorum curam gerere non graveris; quibus non solum tribuenda est fiducia, si quid usus desideret suggerendi, verum etiam necessitas admovenda. Hæc enim est natura servorum, ut adire reuuant profuturos, dum culpam suam metuunt deprehendi. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS POMEONIO.

Tacenda sunt damna fortunæ, ne sera consolatio scindat præteriti doloris cicatricem. Rectius ergo tecum filii nostri Nemesii ornatissima indole, vel potius fecunda laudum fruge contulerim. Habes virum dignissimum pro numerosa prole censi: hinc tibi in manum reddo, quod utroque facere voluissent.

Æstimabis de cultu moram ejus ac litterarum, quantum illi studiorum mora potuisset adicere, nisi respectum paterni desiderii timor noster habuisset. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS EUSEBIO.

Communis amici Eusebii merita longo sermone prosequerer, nisi de probitate ejus atque militia plura sentires, qui nunc de loco suo anxius, postquam de eo comperit esse dubitatum, allegationes suas prope-ravit asserere lectione publici scripti, non assertione verborum. Qua in re et fautor litigant, et testis allegationibus ejus a nobis accedere jubetis: quorum alterum nobis tua amicitia promisit, fides alterum pollicetur. Nam dudum eum ad scholam Gallicani palatii translatum esse meministi, quod ideo te credimus ipso absente siluisse, ne existimaretur gratiosa esse suggestio: nunc majore fiducia aderis veritati, cum allegationes præsentis audieris. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS GEMINANO.

Felix, cum et domus tuae cultor esse diceret, et humanitatem commendationis meae amicis intervenientibus postularet, desiderio ejus familiarem paginam non negavi, qua principe loco langor apud te salute dicenda. Dehinc prosequor receptam petitionem, quæ supradicto, si nondum tibi cognitus est, præstet clientelæ aditum si jam notus augmentum. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS QUINTILIANO.

Moris mei est, bene cognitis ac probatis ferre suffragium, nec personas hominum, sed vitæ merita cogitare. Cum igitur Assellus domesticus noster in urbis castris militiæ stipendia sine offensione conferret, quæso ut admissus in clientelam tuam, et meum patrociniū sibi profuisse, et tuum accessisso letetur. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS CÆCILIANO.

Intervenire pro justis debitis non recuso. Malitiæ est enim repediare locum gratiæ, in his, quæ ipsa postulati æquitas commendat. Formianis ad egestatis levamen certum ex Africa olei modum decrevit antiquitas. Poseunt a te morem longa ætate servatum, cui debet adicere celeritatem præstantis humanitas. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS JOVIO.

Non novum vel inrogatum, sed compertum jam fide et antiquitate militiæ Eusebium amicum meum promptus commendator insinno: quem ad hoc ævi nulla æquum culpa fuscavit, sed absentia, quæ plerisque occulit merita, si testimonio præsentium deseratur, locum ejus ducunt in ancipitum statum dedidisse fortunæ. Singularis tamen animi tui æquitas non patietur, ut spero, adversum stipendiorum prerogativam easum valeat. Et mea igitur hortatio, et ipso fiducia judicium tuum respicit. Quæso ut

causa cognita, veterum ejus stipendiorum justa confirmes, præstaturus et nobis amicis securitatem, et honestam collegis de optimi viri retentione consurtium, Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PROBINO.

Omnibus qui occasionem scriptionis impertiunt, commendationis quamdam rependo mercedem. Nunc optimo viro Petruccio factum volo, quem scio hanc epistolam non tam sui commendatione, quam mei officii gratia postulasse: ejus operam versa vice numerandam putavi. Poposci litteras, ut tibi probarer impensius. Ego contra ideo scripsisse me fateor, ut tibi ille acceptor redderetur, Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PACATO.

Vix adducor, ut credam litteras meas sæpe repetitas nihil Leontio remedii contulisse. Quia si nihil virum frequens interventus noster habuisset, desisteret suffragium meum toties elusus optare. Cum igitur apud me querelæ istius fides dubia sit; experiri volo, cui potissimum parti dubitatio mea debeat applicari. Est igitur in manu tua, utrum posthac tenere in scribendo morem debeam, an verecundiæ nostræ continua etiam taciturnitate consulere, Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS ROMULO.

Tu quidem paterna affectione pignus commune commendas. Sed illi efficacius studia et amorem honorum probabilis vita conciliat. Habes juvenem cujus fruge gaudere debeas, etsi scio patres avaros esse voti, nec ulla filiorum bona putare perfecta desiderio et cupiditate potiore. Forte lactari animum tuum judicas dulci potius nuntio quam fideli. Cum vero tibi ejus redditum favor divinus annuerit, tu in illius meritis deprehendes mei testimonii veritatem, Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS.....

Observantiam vetus usus induxit, ut domo profecti præsentent auspiciam mutæ scriptionis. Sed ego longæ expectationis impatiens ordinem servare non potui. Prior igitur tibi honorificentiam styli defero. Debine subjicio postulatum, cujus hæc forma est, ut Laurentium domesticum (quod domus meæ poscit utilitas) suffragio tuo dissimules adjuvare, Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PACATO.

Luctare debueras. Sed prolixus in hac conquestione esse nunc piget. Itaque ad commendationem viri devotissimi Olympii amicissimi mei flecto sermonem: teque sedulo rogo, ut eum securus testimonii in penetralia familiaritatis admittas. Reperies in eo morum bona, qualia judicii tui circumspectio consuevit eligere, Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS AGLIVIO.

Vehiculi rotæ cujus debeant esse mensuræ linea

missa testabitur. Superest in omne carpentum affbre et firmis compaginibus explicetur. Si parte preti ad hoc opus est, quod dandum suspensis, jubeo numerari. Humanitas xeniorum tuorum debet esse moderator. Religio enim animis potius quam numeribus æstimatur, Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS AD SECURACEM.

Pretia desertorum confuso errore poseuntur. Nam neque judicia . . . certis futuri laboris iustitias: fixum enim ac definitum tenet amplissima præcetera, nullum ejus esse meriti, ut sublimitati tuæ debeat subrogari.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS.....

Et quiete provinciæ, et vigoris tui laude delector. Nec quidquam magisterio meo vindico, cum omno quod spectat ad gloriam, tuæ potius indoli debeatur. Macte igitur primi honoris auspiciis, et in uberiores gloriam felices tende conatus ut tibi ad celsiores gradus januam pandas, et Romanum nomen clarissime administrationis illumines, Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS.....

Soleo amicitias optimorum primus expetere. Nunc fortunæ meæ inclinatio ut preveniret effect. Tribuenda est igitur venia tarditatis, non negligentæ, sed mœstitudini meæ: et bono omnino familiaritas copulanda, cui auspiciam fortunatus præstitisti. Sed licet me ipse officii ordine et dignatione prætereris; in posterum tamen nequaquam residem judicabis, ut animorum nostrorum conciliatio, que tuo invitamento suscipis exordium, meis litteris frequentata cumuletur, Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS.....

Mellem quidem reditum tuum quam litteras impetrare. Sed etiam habent solatia locum, quoties fraudamur opta is. Vereor autem ne te diu ab urbe protermine. Namque hoc nobis minatur tarditatis tuæ e'aborata defensio, quare velim noveris, nullas moræ allegationes desiderantibus justas videri. Quidquid igitur ipse causationis attuleris, surdis, ut aiunt, auribus ingeretur. Hæc interim de quarto Latine viæ, mox agrum Laurentem petiturus emitte. Est enim familiare moerentibus, animi curas migratione discutere, Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS.....

Accusarem silentium tuum, nisi te in fratre vidissem. Ille et officii satisfactionem, et presentie hinc geminem mihi solus exhibuit. Nam omnia bona in eo agnovi, quæ in te dudum probavi. Amo igitur venam Emiliæ vestræ. De qua nobis, etiam qui adhuc comperti non sunt, prærogativa optimi generis laudabiles jam videntur. Superest nunc mihi sollemnis illa obflagitatio litterarum, quam nec omittendam penitas existimo, ne remissius cares, quæ putas non de ide-

rari, nec magnopere perurgendam, ne tibi perpetua A conventio spontanei gratiam decerpas officii. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS.....

Quamvis relegere iter, atque illico parem rure delinere; hoc ipsum tamen breve intervallum dici vacuum esse litteris non patiar. Primum, ut officium scriptorum tuorum vicis-situdine sermonis æquiparem. Dehinc, ut expetitas amicitias relatu gratiæ intelligar munerari. Postremo, ut indicio adventus mei pauillum de te, si mox abire decreveras, re-sidendi tempus obtineam. Ob has causas epistolam venturus ipse tanquam præselem misi. Sed in his præcipua mihi fuit ratio non silentii, quod prior votum sancientiæ familiaritatis habuisti. Unde curare me deceit, ne culpam fastidii contraherem dissimulando B responsa. Atqui mallet semper mea opera amicitias inchoari; tantum abest, ut pigre et negligenter accipiam munus religionis oblate. Ago igitur gratias bonæ voluntati tuæ, et curabo sedulo officiis meis, ut credas potuisse me scribendi ordine præveniri, diligentia animi non posse. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS.....

Alexandrum, sicuti loquuntur historice, gravis mor-dit invidia quod Actilli fortissimo ævi sui Ho-merum præconem fortunæ tribuisset. At mihi animus gliscit gaudio, quod eventus reip. prosperos parili sermone ornasti. Unde factum est, ut nostris quoque obtulibus, qui procul agimus, quedam gestorum facies subderetur. Quare fortunæ tuæ gratulor quæ C spectatorem te secundis rebus apposuit, et faciendiæ quæ talium negotiorum magnitudini orationis gravi-tate respondit. Cælestis nutus efficiet, ut ornatissimo linguæ tuæ promptuario nunquam desit materia ta-lium nuntiorum. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS.....

Cura anxius eram priusquam litteras tuas sume-rem, utrum commode peracto itinere ad destinata pervenisses. Sed ubi certior factus sum, nihil va-letudini tuæ labore itineris deminutum, animus ad se revertit. Præstabit divinus favor, ut sicuti absentia tua optata cognovimus, ita tuo reditu gaudeamus. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS.....

Editionibus nostris amicam operam polliceris. In-telligo litteris benevolentia tuæ effectum respondere potuisse, si honoris tui tempus felicitas provinciæ propagasset. Sed quamvis depositis reipubl. habentis nequeas promissi terminum dare, ego tamen fateor ita me tibi vadatum gratia, ut sperata perfeceris. Voto enim faventis, non exitu rei animus obligatur. Interea abundo gaudio, quod tibi omnium rerum fama flet et in partem quasita a te laudis accedo. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS.....

Beasti curiam nostram forumque Romanum, de

quo sortiri Sicilia magistratus, anteriorum recorda-tione metuebat. Ad-s igitur nobis expectatus, illa desiderandus. Et præsumo tibi accepto ferendum, si provinciæ commodaverit posterioris imitatio. Auctor est enim honorum sequentium, qui reliquit exem-plum. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS.....

Querelæ tacitus ipse mecum de silentio, sed ami-cam successione recens sermo placavit. Ergo in usum veterem revertamur, et mutuam diligentiam religiosi salutationibus excolamus. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS.....

Scripta tua plurimum mihi tribuunt voluptatis. Sed si paulum Romæ residere voluisses, multo amplius nobis præsentia tua, quam sermo gratiæ contulisset. Fero tamen æquo animo, quod desiderio nostro amorem patriæ prætulisti. Et spero visendi filii tui gratia, qui nunc liberalibus studiis eruditur, red-dendam mihi sæpius tui copiam. Interea dum absu-mus, frequentanda tibi est opera scriptiois, ut meus etiam stylus ad vicissitudinem provocetur. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS.....

Credo miraris, quod adhuc crudo fortunæ meæ vulnere silentium ruperim. Hæc solatia, his paseor, his recreor: etsi illa duco majora quæ mihi ex tuo pectore et sermone redduntur. Sed nolo tantisper a me exigas litteras longiores. Breves sunt doloris induciæ, et mox in miseris cogitationes recurrit dissimulata paululum mala. Ergo tua potius redun-det oratio, quæ tibi laudem servatæ amicitia pariet, et mihi præsentis ærumnæ solamen afferet. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS.....

Utinam te melior causa tenuisset, et facile ab-sentia tuæ damna ferremus. Utcunque tamen desi-derium tui litterarum solatio mitigasti: quas fre-quentare dignaberis, si quam tibi adhuc necessitas familiaris moram indixerit. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS.....

D Et sancti animi tui affectione, et sermonis assi-dinitate delector. Ne illud quidem beneficii minoris existimo, quod ad scribendum mihi idoneas tribuis facultates. Spero enim paginas meas tibi posse restitui, quas reposeant, qui tuo iudicio positiores hu-jus officii deliguntur. Et vero quæ pro mutua amicitia dignaris injungere, libenter exsequenda suscipio, quoties desiderant operam meam quos commen-datione prosequeris: sed si quid aut negligentius, aut serius sortitur effectum, eorum dissimulationem, quos commendi cura deserit, oportet ascribi. Cæ-terum tam justa et honesta sunt, quæ ipse plerumque delegas, ut mihi vel utro appetenda sit executio probabiliū litterarum. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS.....

Diu litteras tuas desiderasse me fateor, quarum apportatio exspectationi plenissime satisfecit. Præcipue autem gaudio fuit, quod te pro voto agere nuntiasti. Debinc quod adventus tui dedisti obsidem sponsonem. Et quoniam te mutuis de me præsumo gaudere, post ingentia pericula, quæ solus in communis patriæ perturbatione toleravi, in bonum statum rediisse significo. Superest, ut ad plenitudinem prosperorum lætitia nobis sperata proveniat; quod mihi tuo reditu spondidisti. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS.....

Pomis tuis abunde honorem scripto facerem si valerem. Nunc obsessus membrorum omnium doloribus, silvarum tuarum laudem sequestro. Fariet frequens humanitas tua ut sæpe alias in Marsos bona Phæacum translata celebremus. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS.....

Ruri cum parentibus otia bar, ut algore Prænestini diversorii flagrantiam torridæ ætatis excluderem. Eo me loci repererunt litteræ tuæ, quas expectatione prosperioris indicii principio lætus accepi. Namque ad hoc locorum nullo me munere sermonis hilaraveras. Sed ubi omnes molestias quas Pado auctore tulerasti, sollicita lectione pereensui; accusato vernula tuo flumine, cujus turbidos meatus et infusum agmen expertus es; retuli istam conservationis tuæ gratiam diis auctoribus, Bonæque Fortunæ. Quamobrem complacitum est mihi sermum exhibi sermonis officium, cujus longam cessationem secundis rebus tuis incensare potuissem. Factum est enim religione qua deluit, ut prius liberationem tuam, quam periculum discerem. Quare penes sospitatores tui deos manebit hæc cura, ut beneficiis suis jugiter immorentur, teque ob meritum donent largo ætatis excursu; ita ut senectus nihil deoquat limitatis. Interea quoniam te grata recessio et quies dulcis amplectitur; quæso curam dignatus arripias nobiscum sapius loquendi. Adjicies plusculam refectioni corporis si, aut emittendis epistolis, aut vicissim sumendis peregrinationem levaris. Certe nobis nihil antiquius erit, quam te legere, quibus blanditias oris tui interim non contingit audire. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS.....

Quod ait noster comicus: *Nunquam te adeo, quin ab te doctior abeam*, id ego de epistolis tuis jure memoraverim, quæ multis salibus nonnunquam sententiarum, plerumque versuum sarciantur. Veluti nunc l terre tuæ balantes Platonium nectar, quantum mihi muneris dederunt! Nam nisi tibi bonarum partium spectatus essem, nunquam me Atticis musis impertiendum putasses. Quare hujusmodi operi frequenter accingere, et amicitie diligentiam sedulo persevera, cum hoc negotium tibi nostri officii vicissitudo commendet. Vale.

A

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS.....

Amicæ voluntatis indicium est, quod adeptus amplissimum consulatum, cognitionem mihi et societatem tanti gaudii præstitisti. Quare hujus tibi apud me muneris opima laus est: quando ita securus es mei animi, ut tuis rebus prosperis scias nos posse letari. Quid quod etiam consulare negotium tu t honoris sui nuntium latius promovere? Gaudia enim, quibus pauci fruuntur, angusta sunt. Debinc ipsius æterni principis beneficium celebrius atque ornatus reddidisti, cui sub occasione talium litterarum apud multos gratias videris egisse, quam benignæ animadvertantur officia. Facito ut i-tam gratiam scribendi assiduitate continues. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS.....

Comptem me optati nuntii præstitisti. Fateor enim veræ amicitie hanc esse rationem, ut commoda nostra mutuo gaudeamus. Gratulor igitur eum tui familiaritatis nostræ causa, tum fame temporum quam recentis judicii æquitas in æternam gloriam vindicavit. Functus es optimi civis officium, multa opera, perpeti sollicitudine. Sed nolo penitent. Virtus durioribus negotiis enitescit, et aspernatur declivem facilitatem, maximoque sudore arduum laudis annititur. Adde huc quod in ore fortissimi principis agis, et publici bono sine satietate defueris: quæ res non compensat modo, sed etiam commendat laborem. Jam illud quale est, quod in causa non tantum tua fortunæ eluctatus incertum, nulli nostrum debes victoriæ tuæ gratiam? Plura vellem; sed videtur mihi in præsentia satis fecisse verborum. Nunc si tibi potestas est, malo ut jam recurras. Si quid morarum est, quæso respondeas. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS.....

Summa tibi apud me laus et solida gratia est, quando id affectas amicitie cultu, ut nos litterarum honore digneris. Sed pars epistolæ tuæ quæ laudem mihi assignavit eloquii, sit licet nimis juranda, minus tamen vera. Non audeo scribere: *Mentiris et Decipis* cum hæc de me prædicas, sed illud potius: scio quod amore falleris. Tu quemquam facundum voces, vir in dicendo summarum partium, cui sit patricie dignitatis oratio? Ergo parce verbis lenocinantibus, et fæco oblitis, et ad gratiam comparatis. Amicitie nostræ forte conveniat, ut talem videri me cate is cupias; pudoris tamen mei non est, ut mihi ipsi talem me esse per-uadeas. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS.....

Olim te mihi fecit optabilem cultu, fama litterarum tuarum: sed diu officium scribendi per verecundiam distuli, ne in aula positum viderer ambire. Cujus morbi ita crebra est affectatio, ut diligentes existimationis viri pro alienis vitis erubescant. Jam remota est causa hesitantiæ, postquam me prior salutatione dignatus es. Patentes amicitie tuæ fores

D

benignum arcibus intrabo, et compensare meduabor pudentes s' lentii moras recribribus paginis. Tu tantum bona vena recipe obsequium linguæ meipis, et paulipser imperialis magistri submitte iudicium. Indicasti certe meorum te aliqua legisse. Eandem posco patientiam. Novus tibi non ero, nec inexpertem formidabo arctum. Omnia mea ferre didicisti. Accessit etiam nobis familiaritas quæ te mihi æquorem iudicem faciat. Gratiiosa quippe est amicitia a severo examine in blandiores sensus caritate mutatur. Quid si ego deposito ingenii pauperis metu assiduas tibi epistolas spondeo? Vide; quando amplius speres de promptuario largiore? Fatendum est amice; Gallicæ faciundæ haustus requiro, non quod his sestem montibus eloquentia Latiaris excessit; sed quia præcepta rhetorice pectori meo senexolim Garunna fumos immisit. Est mihi cum scholis vestris perdoctus in iusta cognatio. Quidquid in me est, quod scio quam sit exiguum, cogito tuo debere. Hæc una ergo deinde ex illis Camonis quæ mihi hæc bonarum artium primum dederunt. Et si te in meis scriptis aliquid offenderit, auditorem quondam popularis tui, aut silentio tuere, aut in quoque rursus institue. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS.....

Accuso litteras tuas quas male credulus desiderio in te meo facturas medicinam putavi. At ille deursæ oculis admoverunt tedas ferventiores. Affluebant enim multo melle faciundia, quæ æve tam tecum doleo. Itaque parva lectionis sapore commotus, tristiozem damni sensum recepi. Inter hæc occurrit altera cogitatio, amarius esse, si taceas. Quapropter conditio durior vertit me ad optionem prioris. Peto igitur scribas. Sed hæc epistolis tuis temperis intervalla breviora. Sæpius ad me comment, et confabulationem præsentis imitentur. Fruentur assidue ea parte qua melior es. Quod si aliquid prolixioris curæ et elaborati a te operis adjunxeris, prope erit, ut non solum Romæ, sed in Athenæo quoque nostro, qua soles gratia, perorare videaris. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS.....

In curam tuam rediisse me gaudeo. Sed hujus tam subiti operis boni ornatissimus juvenis Asterius mihi auctor est; qui parandæ commendationis gratia, ut tandem scriberes impetravit. Et illius quidem familiaritati, licet a nobis olim repertæ, ob meritum recens adieciimus animi diligentiam. Te vero non patiar ultra expectare monitores, et aliorum potius usui operam navare quam mutæ inter nos affectioni debitum pium solvere. Non invidio poscentibus testimonia vel suffragia tua. Sed validior est amicitia causa, quam gratia. Precarias epistolas postpone legitimis: his frequentius caritas studeat, illas nunquam præstet humanitas. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS.....

Expectare non debui litteras tuas, quibus indidm mihi faceres honoris accepti. Itaque verecundiam

A tuam gratulatione prævenio, et opto adaugeat gradum meritis jure delatum continuata felicitas. Restat styli assiduitate ænas inter nos amicitia diligentiam, vucasque officiis intercessus tuos. Ille enim vete incrementis suis major est, quem sublimitas parti honoris inclinat. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS.....

Lucasum dissimulationis et taciturnitatis accusor. cum debitam tui diligentiam Jove teste non deseram. Sed nequitia meorum arbitror accidisse, ut missa ad te scripta resederint. Quæso igitur ne ex infrequentia litterarum meus in te animus aestimetur. Nam plerumque officiis simulator affectio. Amicitia autem sinceritas pectoris magis fidem postulat, quam delinimenta sermonis. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS.....

Pignora nostra conjunximus. Atque ideo consentaneum videtur, ut quos cætus participes habuimus, etiam honore sportula prosequamur. Duos igitur solidos offerendos tibi misimus, parvum munusculum, si æstiamur pretio sui: religiosum, si amore penditis. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS.....

Romam te venturum certa fama promiserat. Spera visendæ præstantiæ tuæ multo gaudio ceperamus. Sed improvise mutatus nuntius indicavit, quod pro æccitu domini et principis nostri ad votiva remearis. Ergo officium salutationis quod coram speraveram deferendam, styli honore compensu: teque oro ut ingravatam vicem referas, quæ suadeat desiderari ex me crebra colloquia, si ostenderit prima placuisse. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS.....

Pro utroque no-trum causam diutini silentii reddidisti. Nam me quoque fateor scribendi officio hactenus temperasse. Tua igitur purgatione defensus, diluere litteris, quod commune est, non laboro. Nunc omnium statu in tranquillum reducto, æmulis studiis omissa repetamus. Ita enim demum probabitur temporis fuisse, quod diu inter nos stylus quievit; si reddita facultate mutuam diligentiam frequens sermo reparaverit.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS.....

Etsi a litteris temperasti, exempli tamen imitator esse non debeo. Integro igitur largam salutationem, nec diffido reddenda saltim mihi esse officia quæ a te fuerant inchoanda. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS.....

Solet bonis livor obstrepere, ut nunc speratum præsentia tuæ gaudium mihi subduxit invidia. Hactenus vires suas in damna voti communis intenderit. Sic ero contentus, quod me adventus tui expectatione fraudavit. Ipsum te sospitem manere patiat, ut

et tandem cum utroque nostrum redeat in gratiam. Aestimatur. Hæc ipsa tamen exilis oblatio plus ad te instar beneficii erit, si mihi contingat de tua securitate voluptas. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS.....

Sumpto adventus mei auctio, de quo non potuit apud te fama reticere, expectavi ut prior scriberes, vel quod est amabilius, ut ipse Formias commearas. Sed quia utrumque vel dissimulatio tua, vel occupatio denegavit, in partes tuas libenter ipse succedo, teque oro ut mihi aut excursus tuum præstare digueris, aut, si obstat aliquid saltem litteraria salutatione respondeas.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS.....

Amo litteras tuas, sed expecto presentiam, quam mihi dierum ratio pollicetur. Plura scribere spes adventus tui non sinit. Sed quod nunc epistole detrahimus, coram fabulis rependemus. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS.....

Gratum mihi est, quod promptissimum studium rei nostræ dignaris impendere, et te memoriam scriptorum assiduitate testaris. Hoc sit, ut officiis tuis etiam cura nostra respondeat. Libente igitur rependo sermonem. Et quamvis spontaneam juvendis hominibus meis adhibeas voluntatem, hortamentum tamen petitionis adjicio, ut officia quæ ultro tribues, cumules provocatus. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS.....

Conquestio tua de raritate epistolarum mearum magis religiosa quam justa est. Nam cum ex antere descendat non habet tamen æquitatem. Nunc tamen emenso itinere, promitto præterita officiorum dispendia crebris a me epistolis sarcienda.

EPIST. CII.

SYMMACHUS.....

Dum petis beneficium, præstitisti. Plus enim mihi ex amicitia tua quam tibi ex nostra defensione quæsitum est. Nihil igitur assumam gratiæ meæ, cum plurimum tuæ debeam. Potest tamen adhuc istiusmodi munus augeri scribendi assiduitate, ut cumulet voluntas familiaritatem nostram, quam nunc videtur necessitas inchoasse. Vale.

EPIST. CIII.

SYMMACHUS.....

Totis viribus adjuvandi sunt communi patriæ corporati, præcipue mancipis Salinarum, qui exercent lavaera ignorant præbitione. His plerique sunt debitorum: quod nisi ad solutionem vigor judicialis adstrinxerit, eliceret publicam querelam series incommodi. Quare queso, ut inter cætera, quæ sibi de studio tuo Roma promittit, hanc quoque partem diligentiae tuæ vindices.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS.....

Parva fatemur esse quæc misimus, sed honorificentia parentis, religione potius quam mole numeris

Aestimatur. Hæc ipsa tamen exilis oblatio plus ad te gratiæ portabit, si religio tua usui suo a me delibata susceperit.

EPIST. CV.

SYMMACHUS.....

Juvandi sunt mancipis salinarum, qui splendore atque usui patriæ communis inserviant. Dignaberis igitur auditis eorum querelis, adeantibus deferre justitiam, et urbi utilem, et tuis moribus congruentem. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS.....

Pro filiis nostris Deo juvante conjunctis, in duobus solidis ad te misimus sportulam nuptialem, quam cum prompta dignatione susceperis, documentum dabis omnia amicorum festa esse communia. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS.....

Nuptiis quidem filii mei te quoque inter amicorum potius duos interesse voluissim. Sed qua longinqua absentia tua desideratum mihi negavit officium, in duobus solidis sportulam misi, ut vigere apud me tuam memoriam votiva oblatione testarer. Parvum quidem munusculum est, si aestimatur pretio sui: religiosum si amore pendatur. Vale.

EPIST. CVIII.

SYMMACHUS.....

Omnia quæ sine auctore jactantur incerta sunt. Sed ego in sacra virginis lunam nihil patior herre sermonibus. Quare officio pontificis, fide senatoris admoneor preferre comperita. Diceris ante annos legibus definitis vestali secreto velle decedere. Non dum credo tumori, sed assertionem tuæ vocis expecto, quæ opinionis dubium aut agnoscat aut respuat. Vale.

EPIST. CIX.

SYMMACHUS.....

Tandem de actibus tuis certum me facere dignata es, quibus lectis atque decursis lætatus sum. Vix et innocentiae tuæ apud Justum. Cæteris in rescribendo diligentiam defuisse video, quos tu ad referendam gratiam dignaberis incitare, ut intelligam vicissitudine provocatus, epistolas meas isdem fastidio postea non futuras. Vale.

EPIST. CX.

SYMMACHUS.....

Aliorum quidem tibi spectanda est sententia, quis decet de patribus judicare. Mei ingenii exilitas etiam parva miratur. Quare velim credas mihi tibi ex meo testimonio honoris accedere. Nam etsi laudari ab laudato viro vetus dictum est, nostri tamen moderatas non multum famæ tuæ claritudinem juvat. Sed qua voluntati tuæ mos gerendus est, quid quidam e medio de orationibus tuis sentiant, jussus expediam. Prope est ut te arguere debeam quod sacculo nostro Tullianæ styli famam parvus invidias. Respondebis omnem te operam condendæ historiae depu-

lasse. Ignosce avaritiæ meæ, si utrumque desidero. **A** Nam pari natore atque gravitate senatorias actiones et Romanæ rei monumenta limasti, ut plane Homericæ appellatione *περδίζων*, id est, æquivanum te pronuntiem. Perge igitur, quæso, et stude hanc posterioris dotem relinquere, ut quæ divisa in singulis aetoribus ante placuerint, eadem nunc in te conjuncta laudentur. Vale.

EPIST. CXI.

SYMMACHIUS.....

Fontes, ac difficultatem ducendæ aquæ inter labores censere Herculeus debeamus..... nunc Neapolis mutata sede suscepta. Unde post breve intervallum dierum transire Capuam tui desiderii gratia non morabor.

EPIST. CXII.

SYMMACHIUS.....

Cum jam Decembrium cal. tempus appeteret, reditæ sunt mihi litteræ, quæ annalem trabeam meruisse loquerentur. Credas velim multo ex ea re gaudio mentis meæ habitum splenduisse. Primo, quod ita natura comparatum est, ut omnes sibi delatum decus judicent, quod dignus acceperit. Dehinc, quia honor, jam pridem togæ, et ordini rarus nimisque difficilis, tandem summam civium partium virum respicit. Postremum, quod amicitias nostras necdum aliis officiis inchoatas prompta evocatione junxisti. Videsne quam probabiles lætitiæ meæ causæ eint? Sed vereor ne his parum credas, cum accitus excusem, quamvis justa ratio sapientem non possit offendere. Quo enim pacto ad prima fascium tuorum vocatus auspicia, paucis diebus Galliarum longinqua penetrarem? Exime itineris apparatus, cogita hiemis impedimentum, defectum cursus publici, et brumalis lucis angustias. Nonne mihi ante cal. Jan. futurus erat irritus labor, aut post inverecundior adventus? Hæc, oro te, æquo animo pronuntia, et amicitie nostræ bonus auctor esse dignare. Eo animo interpretare, quæ jure astruo quo rogasti: nec propositum tuum deseras. Solus enim benigne creditur advocasse, qui excusatione non leditur. Vale.

EPIST. CXIII.

SYMMACHIUS.....

Multa me gratia nexuisti, et cum prioribus officiis tuis ad me solvendo non sim, demum aliud posco quod debeam. **D** Consul amplissimus auspiciis honoris sui interesse me præcepit, ejus litteris tua quoque accessit oratio. Hæc ut venturo honesta est, ita excusanti vehementer onerosa. Sed tua æquitas verecundiam meam veri facilitate relevabit. Ille ut sit placatus annitere, cui me tristis de fratre casus excusat. Nam turpe atque imperibile est, attonito animo et fronte mæsta letos adire conventus. Quid fortunam deceat, agnosco, cum qua nimis contumæter agit, qui accepto vulnere statim miser esse dissimulat. Si justa, si necessaria, si vera prætextimus; facito, oro te, tam prompta venia ignoscat absentie meæ quam bona affectu no. ite ut pergerem postulavit. Vale.

EPIST. CXIV.

SYMMACHIUS.....

Recte Cæcilius comicus: *Homo*, inquit, *homini deus est, si suum officium seriat*. Hanc ego in te dixisti sententiam convenire, qui nostris negotiis curam vigilem præstitisti. Hinc in pectore memoria, laus in ore versatur. Nec in presentia modo floret facti et studii tui gloria, sed, ut mens augurat, ævum vigebit. Prolixior agendis gratiis sermo etiam nunc competeret, ni vererer, ne simul totum videar expunxisse, quod debeo. Impatiens est accepti beneficii, qui nexu properat liberari: nec videtur mutuum operam quasi amicus accipere, si erubescit ad moram gratie. Alia mei ingenii ratio est. Pecuniæ fenus accelero persolvere: officiorum vices diu opto debere. **B** Vale.

EPIST. CXV.

SYMMACHIUS.....

Mones æquo animo feram vel amulorum facta improba, vel ingratorum sæda decreta. Convenit studio atque ingenio nostro consilii tui qualitas. Nullius quippe tam vehemens nequitia est, ut motu meo digna sit. An ego istud feram moleste, qui noverim Marcellorum monumenta sublata Verre prætoris, et Marianis tropæis nequaquam manus invidas peperisse? In sola conscientia est fructus et ratio virtutis. Nihil moror statuas et publica falsa titulorum. Fucum faciant provincialium oculis, qui animis exciderunt. Quod si mihi ullus honor test monii publici affectandus foret; iudicio tuo et similium contentus esse deberem, vel fiducias exemplo, qui indignatus considentium turbam, sibi et nensis tantum ciebat; vel secundum Heraclitum philosophum, qui summam laudis arbitrabatur placere mihi, si esset optimus qui probaret. Quare esto securus patientiæ nostræ, et congratulare mihi quod solus torqueo corda liventium, cum alii quibus statuiæ quoquo modo tribatæ sint, nihil habeant invidendum. Vale.

EPIST. CXVI.

SYMMACHIUS.....

Valeo quantum sinit æger animus. Atque minam leges æque meum valerent, quarum sanitas ab ipsis plerumque corrumpitur, quibus curanda mandat. Non pergam longius, cum hoc ænigma frater meus Buleforus püssit aperire. Cui ut amicitia mea chara, ita querela comperta est. Is ubi te scientem doloris mei fecerit, confido tali adjutore leges ad fora nostra reditura. Vale.

EPIST. CXVII.

SYMMACHIUS.....

Exprobraveras mihi ante hæc feras, quibus non est usa questura filii mei. Mordebar commemoracione i riti beneficii, de quo arguere amicum nec compertem gratiæ debuisses. Tu vero etiam preta, ut vir excellentissimus communis frater Brotadius allegat, nec sperate, nec tradite rei postulas. *Magis juraturo*, si credis, a verecundia ad pecuniam lata conventio. Mius enim grave est debitorem, quam ingratum videri. Est igitur optio tua, ut eos, quos intempestate

dicis amissos naufragio, taxare. Habes in manu, A quanto æstimare mihi debeas inefficacis voti benignitatem. Tantum maneat amicitia nostra, nihilque fortunæ in eam liceat. Summam pono dispendio: non subducam pecuniam meam navis tuæ casibus, Vale.

EPIST. CXVIII.

SYMMACHUS.....

Hospitem tuum Faustinum Senatus amplissimus in societatem recepit, tanta apud nos testimonii tui antiquitas est, ut differri quæ velis instar injuriæ sit. Tibi igitur acceptum ferat studium totius ordinis. Nam ut beneficio sacro debet dignitatis impetrationem, ita tuo decreti nostri celeritatem. Vale.

EPIST. CXIX.

SYMMACHUS.....

Plerique te accito consulis Mediolanum venire credimus: pars in Gallia resedisse jactabant. Inter hæc opinio varia, quoniam mittenda essent quæstoria dona dubitavi. Postquam mihi solvendi officii occasionem tribuit adventus tuorum, Clarentio, ejus spectatam fidem noveram, consueta munerum deferenda commisi. Non aspernabere, ut æstimo, dyptici et aphoretici oblationem. Nequo enim grave est verecundiæ tuæ solemnia et votiva suscipere. Quæ cum amicitia deferantur, pertinet ad caritatis confessionem, ut deberi sibi hæc animus sumentis agnoscat. Vale.

EPIST. CXX.

SYMMACHUS.....

Ariminum sæpe præteriens magisterio tuo didici amicos honorare munusculis. Quare institutus exemplo necessaria usui magis rependo quam defero: quæ nisi prompta dignatione susceperis, videre meam facilitatem de acceptis toties notare muneribus. Vale.

EPIST. CXXI.

SYMMACHUS.....

Promptum mihi atque declive negotium credidisti, in quo nullum nisum tibi operæ meæ vendito. Quippe ubi primum spectabilem virtum Faustum tua epistola, meus sermo convenit, ut Epiro nancipium de quo ambigitis, in examen accersat, nequaquam adversatus est postulatis. Spero igitur accitu ejus brevi adfore hominem quem vestrum alteri disceptatio familiaris adjudicet. Sed de hoc satis verborum est. Te oratum volo, ut nos subinde scriptorum honore locupletes, et quod nunc causa cogente fecisti, id amicitia hortante non deseras. Vale.

EPIST. CXXII.

SYMMACHUS.....

Præsumebam quidem justitiam tuam fratris mei Magnilli sinceris actibus adfuturam. Sed fide cognitionis audita, quam nobis omnibus adventantium sermo patefecit, admodum gratulatus sum, quod illi æquum judicem fortuna præstiterit. Ago igitur gratias pro amici mei securitate, cujus innocentissimam vitam sententiæ testimonio comprobasti. Et spero contemplatione tui brevi cæteras infortunii ejus reli-

quias submovendas. Itaque ut promptius partes ingentia tibi æquitatis arripias, precator accedo; memor semper futurus tanti beneficii, si quem constanter purgare dignatus es, tandem securitas plena respexerit. Vale.

EPIST. CXXIII.

SYMMACHUS.....

Plurimum voluptatis ex litteris tuis ante capiebam; nunc lacrymabili conquestione mentem legentis infusus. Ubi illa sententia, quæ te et naturæ bono et veterum lectione contra omnia fortunæ tela firmavit? Dignam viro assume patientiam, et quæ nutari nequeunt, desiste lugere. Leviora tibi cuncta post improbum generum debent videri. Cur autem torpori atque otio yaces, et patrimonii negligens, seriatim B pascas dolorem? Curæ sint reliquæ rerum tuarum, quas facinorosus invasor exhaustas, et laceras reliquit; ne in his republicæ necessitatibus recuperata sustentare non possis, quæ prius omissa contempseras. Vale.

EPIST. CXXIV.

SYMMACHUS.....

Coactum te licet fatearis ut scriberes, ego tamen non minus acceptum tibi refero, quod me styli honore dignatus es, quam si hoc sponte fecisses. Sed videris, qui fuerit auctor tanti muneris. Mihi ex illis litteris non honos tantum gaudii, sed fructus evenit. Didici enim comæatu annuario convalescere urbis securitatem. *Faustum etiam intellexi, cum primum causam vestram cognosceret, æquum se judicem præstitisse, et allatis in medium allegationibus tuis, eodiem constituisse rationem.* Nam cætera, quæ post secuta significas, ipso invito opinor extorta, et sperare debemus, talem fore in reliquis disceptatorem, qualem tibi ostendit prima cognitio. Ego tamen ad incitamentum justitiæ, quam meritis tuis arbitror deferendam, familiares litteras nisi, quas, si ratio poposcerit, in manus ejus facies pervenire. Aliud enim salubritatis genus conditio temporis non permittit adhiberi. Volo autem scias (et sponte pro amicitia nostra debes advertere) curam pro te meam non desiderare monitorem, sed non posse amplius fieri quam ut tibi animum disceptatoris petitio nostra conciliet. Vale.

EPIST. CXXV.

SYMMACHUS.....

D Ludos prætorios præparamus, quorum ornatus peregrina animalia desiderat, ut novo cultu Romana splendescat editio. Addaces igitur et pygargus tuo studio mihi opto præstari, quorum copiam limes vobis finitimus subministrat. Dignare, rogo te, amicitiam nostram votivo pignore fœderare. Non ero impar ad vicissitudinem rependendam, si quid etiam tuus usus exegerit. Vale.

EPIST. CXXVI.

SYMMACHUS.....

Spem mihi adventus tui longo tempore pollicelur. Tu vero etiam nunc de me scriptorum vices postulas, et diurnam quodam modo minaris absentiam.

Nam quid sibi vult tanta solata flagitatio, si redi us A
jam paratur? Si quid igitur apud te consiliis meis
loci est, suadeo urbem revisas, ad quam te et amor
civicus evocat, et cura quæstoria: ejus apparatus
etiam si copias divitiis habet, tamen requirit diligen-
tiam Candidati. Vale.

EPIST. CXXXVII.

SYMMACHIUS.....

Animum quem nobis rependis, agnovimus recen-
tum serie litterarum, sed moleste ferimus hujus
muneris raritatem. Et ideo adhortamur, ut frequen-
ter accipias indicium familiaris officii. Petitio tua super
hereditate C. M. V. Avri, neque nila, neque
aliis, qui tui curam gerunt visa probabilis. Nam que
jure ac legibus sunt relicta, attenuari impetratione
non possunt. Quod ita esse Valentinianus communis
amicus expertus est, qui magnopere laboravit, ut
aliquid, si fieri posset, excuteret. Sed eum refragante
justitia deseruit laboris effectus. Proinde si quid mihi
credes, remove a te petita non invitiam, quam etiam
consorti opto suaderi. Malo vobis integram esse fa-
mam quam imputari hujusmodi petitionem. Hæc me
amice et benignè circa te voluntate suadere, pro mu-
lta in nos diligentia recognosces. Intelligis enim nihil
me magis quam existimationem familiarium nostro-
rum debere curare. Vale.

EPIST. CXXXVIII.

SYMMACHIUS.....

Morè institutoque majorum, incestum Primigeniæ,
dudum apud Albam vestalis antistitis, collegii nostri C
disquisitio deprehendit: quod et ipsius, que conta-
minavit pudicitiam sacrorum, et Maximi, cum quo
nebandum lætus admisit, confessionibus clarissime
gesta testantur. Restat ut in eos, qui caeremonias pu-
blicas abominando scelere polluerunt, legum severitas
exeratur. Que tibi actio de proximi temporis
exemplo servata est. Et ideo dignaberis, teip. utili-
tatem legesque considerans, lætus cunctis ad hunc
usque diem sæculis severissime vindicatum, compe-
tenter ulcisci. Vale.

EPIST. CXXXIX.

SYMMACHIUS.....

Secundum proxima ætatis exempla, clarissimo et
excellentiſſimo virò fratri nostro præfecto Urbis ince-
stus Primigeniæ virginis, que sacra Albana cu-
rabat, a collegio nostro vindicta delata est. Sed quia
litteris ejus causa probabiles afferuntur, quod neque
muros Urbis æternæ tanti criminis ream las sit in-
trare; neque ipse ad longinqua possit occurrere: cum
lætus, ubi admissum est, debeat expiari: necesse
perspeximus potestatem flammam convenire, cui
provinciarum jura mandata sunt, ut in Prunigemam,
que publicarum caeremoniarum maculavit æreana,
corruptoremque ejus Maximum, qui quidem flagitium
non negavit, severitas semper his adhibita exeratur.
Dignaberis igitur consideratis confessionibus, que
nebandi criminis tragediam prodiderunt, injuriam
castissimæ sæculi reorum supplicis vindicare. Vale.

EPIST. CXXX.

SYMMACHIUS.....

Idoneum tempus est quo probemus quid amicitie
nostræ religionis exhibeas. Delatus est tibi a cle-
mentissimis principibus ordinarius consulatus. Et
ideo curam tuam effragito in providendis omnibus,
que possit editio. Homines tui speciem pretia
ministrabant. In hoc tantum studium tuum, curam-
que desidero, ut quam primum prævehi justis pre-
tiis comparata præcipias. Vale.

EPIST. CXXXI.

SYMMACHIUS.....

Apud eos quibus cura debet esse fama temporum,
justa non sileo, certus atque securus, nullius stu-
dium legibus obtulerunt. Ob reliqua arca: vinariæ,
B que multis præfectis superiores principes exigenda
mandarunt, et que magna ex parte collata imperiali
constat arario, sacri mei Orbi olim præfecti, et
ante annos quodecim sine ulla tituli hujus conven-
tione demortui, pulsatur hæreditas; obtentu episto-
le, qua divus Constantinus, id quod operibus publicis
constatui impensam, integrari per eum statuit; mi-
natus ipsi atque officio, ut fieri assolet, sub condi-
tione dispendium, si exactioni cura competens defuis-
set. Sed neque ipse mandatum sibi munus omisit,
et sequentes principes, quod præfectura susceperat,
ad posteriores judicis transulerunt. Hoc iustus
Valentinianus omni ætate memorabilis princeps, et
divus Gratianus sacris litteris censuere, a quorum
definitione non decet deviare. Dehinc eum etiam
crimina morte soleant terminari; in hac tantum causa
contra optimos principis mores, ad posteros inopi-
nata damna extenduntur, et tanquam integrum desi-
gnatur, quod partim solutum est, partim a rectoribus
provinciarum constitit erucendum. Super hoc cum
divina jussa sumpsissen, lidem veri occultare non
debet, cum legis audientiam tribuerent his qui ne-
que in cognitione constiterant, neque sumpserant
relationis exemplum. Accedebat enim causa robus-
tior, quod materfamilias mea dudum emancipata
honorum possessionem patre mortuo non poposcit,
atque ideo rescripto se assertit non teneri. Misi igitur
sub relatione monumenta gestorum, sperans etiam
tue religionis auxilio novum exemplum posse remo-
veri, in ea præsertim causa, que nos jure non im-
pleat. Teneantur veri hujus tituli debitores. Exstat
vetus professio Campani consularis; exstant Acta
apud Etruscum rectorem confecta, quibus docetur
exactio promissa reliquorum. Parcatur innoxius, ne
in omnes qui tempubl. curant, mustata forma pro-
cedat. Convenit sæculo tuo ista justitia, ejus existima-
tio vestris consiliis debet orari. Vale.

EPIST. CXXXII.

SYMMACHIUS.....

Meretur de præfaro animo tuo votiva causa suf-
fragium. Prætura domum nostram, Deo juvante,
expectat, in qua me crocodilos, et pleraque pere-
grina civilis exhibere, et aliorum hortantur exem-
pla, et propria impellit animositas. Quare amicum

meum Cyriacum benigne in curam tuam dignare suscipere, ut indicata promoveat. Habelis in posterum tantæ gratiæ non immemorem debitorem. Vale.

EPIST. CXXXIII.

SYMMACHUS....

Quod scribis, voluntariæ benignitatis est : quod sero, curarum. Nos autem religionem meritis tuis debitam, et otium styli assiduitate testamur. Euseium nostrum circumsessum domesticis negotiis de-

A duci in obsequium tuum præcipe, et quæ in me in locum pertulisti de instruenda editione ludorum, ipsi familiariter curanda committe.

EPIST. CXXXIV.

SYMMACHUS....

Sportulam consulatus mei, et amicitia nostræ, et honori tuo debeo. Hanc in solido uno ad te misi, orans, ut benigno animo solemnia officii mei libamina suscipias. Vale.

LIBER DECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS THEODOSIO SENIORI.

Etsi scio virtuti cognatum pudorem, desideravi tamen in litteris celsitudinis tuæ copiam, maximarum rerum gloriæ congruentem. Primo, quod amicitia postulabat, ut apud amantem tui mirum iactantiæ non timeres. Dehinc, quod aequæ manu et ore promptus, fidem gestorum tuorum debueras linguæ honore dotare. Nunc me ad famam reijcis, et iubes aurem tumoribus præbere, cum tanti negotii dignitas parem testem requirat. Sed qui animi mei securus es, meritum tuum voci publicæ credidisti, contentus veritate pro laude. Ergo Africa revaluit ex morbo, sane invictorum principum medente consilio, quorum remedium tu fuisti. Solent enim qui medicinam calient, cum jam forti usu in magistratum provehantur, ac finit artis emeriti, proximo imperare, et feriatâ manu curationem iuvare præceptis. Tuæ igitur palma laus temporum est. De qua ego plane et indulgentius loquerer, nisi obsequeretur singulari venerandæ tuæ, et mihi oppido præcaverem, ne laudatus proxime ab excellentia tua feneratam gratiam viderer retulis e, hoc est, quod aunt : *Mutum scabere multos*. Cui proverbio ne videar esse confinis, præconia virtutum tuarum presso dente perstringo ; præclaræ conscientia tuæ pendendum relinquens, quid vel ipse merearis, cuius ductu provincia mihi amica respirat ; vel quid ego tibi debeam, cuius fama sub tali teste nunquam succumbet invidia. Vale.

EPIST. II.

GRATIANO AUGUSTO.

Scio amore factum, quo summos viros plerumque dignamini, ut sacrae orationi vestrae adhiberet. Sed cum intelligo sermonem illum præferre omnimodo scriptis aliis, quæcumque ad hoc locorum seratus audivit, me quoque arbitror plura habitum esse quam ceteros. Magnis enim negotiis itidem ut magnis comediis edecimati apponuntur actores. Non idem honor in pronuntiandis fabulis Publio Pollioni, qui Ambiviu fuit, neque par Æsopo et Roscio fama processit. Quare optimi principes, quæ in me bene consultatis, ut divinitus oblata complector. Laus tua, domine Gratiane, officium est meum ; quando ita animatus es, ut cum resp. medicinam facis, operam meæ vocis accersas. Tu nobis publicæ assiduitate in tranquillam redegisti. Mente statit, qua omnes occupabere, tantum flagiti designaverant, qui amplissi-

mas potestates malis artibus possidebant. Ferox ille Maximinus ob res secundas, incubator iudiciorum, difficilis deridendis, simulatibus promptus.... Simulque res tuæ in tranquillum rediere. Quæ bona, et i. h. nris tui necessitas contigit, meum tamen animum tanquam duplicata juverunt. Sed alt ora metuentes nondum explet hic nuntius, quando in alteram messem procedat ratio conditorum. Facito igitur seram, quid invehant horreis dies singuli, ut voluptas otii mei cum patriæ copis augeatur. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS....

Ad sextum cal. Novemb. questorie editionis exordii interesse me præcipis. Hujus evocationis litteras ante bellum temporis prestituti circa Neapolim sumpsit. Purgat, ut vides, absentium meum longus itineris tractus, et functionis dies proximus. Sed diu juvenibus multis spectaculis vestris compensatio obsequii mei debitum. Nunc ventæ danda facilem queso te præbeas. Neque enim fas est, ut tanto dispendio meo etiam culpa jungatur. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS....

Propositi atque ingenii mei est eorum famam curare quos diligo. Tibi autem plus me favoris impendere hortatur affinitas. Quo circa impatienter fero apparatus notariis senatui nuntiani, quod Romani populi magistratus abesse patiaris, et in tuam referri inuriam quod patriæ functiones ab obnoxio deerrantur. Id etsi falso in aures publicas præsumo perlatum, fungor tamen admonendo parentis officio, et deprecor ut ceteris administrationis tuæ laudibus hunc quoque titulum de quo laboramus adjicias. Grave quippe est ut generosæ familia viro, summis per Africam tribunalibus præsit, collegarum nonnulli munia Romana detrectent, et animus pene editoribus vacuos, pro consulari fastigio gignat invidiam. Audiant certe qui deserunt functiones, quanta mpendii mediocritate anni superioris præter Ædesius urbanos fecerit ludos, et de exemplo colligant quid præsentibus magistratibus honoris et levaminis deferatur.

EPIST. V.

SYMMACHUS....

Interesse votis tuis animus affectat, sed valetudo corporis longum recusat excursus. Nam, si est morborum ferax otium, denovo me pedum vix de-

lor, dum quieti ruris indulgeo. Da igitur, queso te, A officio meo justam remissionem, et interim sine nuptialibus domus vestrae abesse pignoribus, ut paulo post sanatus foederibus admiscear. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHIUS.....

Non solet ab amicis anxie venia postulari. Quapropter pauca rogo sermone otianti mihi in agro solibus unius pedis morbus obrepsit. Itaque obeundis officiis vacationem desiderati numeris peto. Dabunt da auspices facultatem et nuptialibus familiae vestrae votis coequis sanitatis intersim. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHIUS.....

Frater meus Rabilianus, genere et amore conspicuus, injuriarum suarum acerbiter privata apud me con- B questione deservit. Assertit enim procuratorem suum sine cujusquam denominatione correptum: et cum vindictam de te impetrare debuerit, quam cum Romae degeres, postulavit; auctam domus suae cognovit injuriam. Id ego oblivione arbitror accidisse. Quomodo enim praeciperes, quod incoram positus improbasti? Quare, ut parens moneo, ne augere, quae doluit, genus putes esse conscientiae. Certe si ahest aequitas judicatis, familiariter mihi ede rationem, ita ut noveris pro absentibus dominis rectorem suscipere debere partes defensionis. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHIUS.

Jucunda mihi fuerit perceptio scriptorum tuorum. Amicitia enim mutuis gaudet officiis. Sed utinam hominum meorum diligentia fidem tuae pollicitationis impleset. Nam cum scripseris, eos ad solvendam C pensionem profectos, exiguam partem reddituum perdidit: nec illis pudori fuit, cumulum debitorum sub tanta anni fecunditate contrahere. Dignare igitur curam nostrae utilitatis arripere, et ad solutionem rogare debiores. Quid enim juvat, quod studio tuo et beneficiis adjuvantur, cum hoc commoditas nostra non sentiat? Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHIUS.....

Salute praefata, quam literis anteferre solemus est, ut seriem familiarium scriptorum vota preveniant, silere apud te nequeo, Cajetanae Formae tentamenta frigere; et nisi praesentia tua ceptis calcar D admovent, vereor ne operi emolendo aetiva opportunitas subtrahatur. Quid igitur super hoc agendum sit in tuo jure constituo. Mihi satis est, in his quae ad laudem tuam pertinent, partes amici monitoris implese. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHIUS.....

Abundanissime gaudeo tibi esse curae, ut filii mei cuncto ursi pluribus instruat, statimque pretia annumeranda misissem, nisi hiemalis asperitas impelliret invectionem. Sed paulo post, ubi opportunitas veris mollierit itinerum difficultatem, corabitur ferarum emptio, cui definitionis justitiam spopondisti.

Interea tibi ago atque habeo gratias, et provocatum me ad amicitiae incrementa protestor, licet sponte digneris advertere honesta beneficia apud memores non perire. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHIUS.....

Per amicum communem Gaudentium propinqui mei Valentini precibus nisi, sane ad fidem meam, et con-entiam pertinentes. Nam frater ejus Prose- rius cum premeretur extremis et praesentem me, et per epistolam symonis precibus obsecravit, ut impetrata facili auctoritate rescripti, filia ejus fratris sui filio copuletur, quod multis esse concessum manifesta testantur exempla. Quare pia supplicationi ad- jumentum meum negare non possum, quoniam fidem B meam super his nuptiis voluntas propinqui morientis adstrinxit, ut epistola precibus connexa declarat. Dignare igitur juvare effectum pii desiderii, eatenus, ut si quis conturbare tentaverit mandatum paternum, comminatione infamiae terreatur. Rescripti autem beneficium cum fuerit impetratum, spectatae fidei perlator apporet. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHIUS.....

Meretur auxilium tuum causa communis. Nam quid- quid ad senatorias pertinet functiones, participata ope et conjuncta animositate peragendum est. Juva igitur auctoritate, qua dignum est, partes atque rati- ones ad amplissimam curiam pertinentes: multum ex hoc negotio laudis habiturus, si munia ordinis C nostri, quae jam dudum fluctuare manifestum est, solutio ab obnoxiiis efflagitata reperaverit. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHIUS.....

Editioni nostrae fortuna consulit, quae te regendae Apuliae voluit admovent. Utere igitur occasione praesenti, et apud praetoram domus nostrae, ad quam feliciter de transmarinis ursi proxime perferentur, convenientia decerne praesidia, ut prioribus officiis hujus quoque cumulus applicetur. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHIUS.....

Diligentia tua et judiciali vigore delector. Sed inopia vel potius egestas ordinis Forminiani, etiam curationis impatiens est. Nam sicut affecta diuturno morbo corpora, saeviore medicinam ferre non possunt, ita curia numero et paupertate tenuata, duri- ritia immodicae emendationis exstinguitur. Libens igitur parentis sume consilium, qui non defendit ordi- nis culpam, sed correctionis modum postulat. Habenda est ratio vectigalium publicorum, et lavaeri aetivi instauratio cum reip. viribus conferenda, ut si quid redundat expensis caeteris, in sumptem operis conferatur. Dandum quoque est instaurationi largius tempus, ne quid derogat firmitati praecipitata repa- ratio. Nihil ex hac mora tuae gloriae detrahitur. Ad praesentem enim judicem veteris curiae culpa non pervenit. Possem plura connectere, sed cum rerum omnium consideratio apud sapientiam tuam vigeat

parca esse prolixior, una admonitione contentus, magnopere nobis esse curandum, ut levamen potius ordinibus aliquot exhaustis tuus adventus apporet.

EPIST. XV.

SYMMACHUS.....

Si novum beneficium de urorum comparatione petereamus, longior ambitus esset adhibendus. Sed cum promissa repetantur, admoneri potius te quam rogari convenit. Hæc igitur epistolæ summa est, ut homines meos, quibus ferarum jam mandavimus emptionem, juvare adminiculo non graveris, ut editio nostra, quam aspice Deo, pro filio præparamus, tuis auxiliis, meis sumptibus instruat. Vale.

EPIST. XVI

SYMMACHUS.....

Suessa honestorum civium patria est, ita ut merito dixerim, minime quoque fortunæ homines extra vitia plebeia e se censendos. Volo igitur credas, nullum ex illa urbe ad fori strepitum processurum fuisse, nisi acerba coegisset impressio, de qua meæ literæ non loquentur. Vehementius enim vox publica suffragabitur eorum dolori quam privata potuisset. Audientia tantum per me optant facilitatem mereri. Quod quid autem spoliatis atque vexatis properandum est, labor tuus et legum norma præstabit. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS.....

Suessanorum allegationes commendat tibi publicus magistratus, mihi privata miseratione. Atque ideo a te iudicium vigoris auxilia, a me verba poscuntur. Fungor igitur partibus meis, et te familiariter rogo ut, auditis infelicium et plorat omnibus, in eam partem, quæ est juri et miserationi amica, movearis. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS.....

Prima scribendi causa est ut honorificentiam salutationis exhibeam. Secunda, ut probatam mihi modestiam tuam justa petitione conveniam. Plurimi enim de familia domus meæ per fugam elapsi, in his locis, quæ tibi contemnia sunt, delitescunt, hos, auditis allegationibus procuratoris mei, quæso restituas. Convenit enim tuis moribus et amicitia nostræ contemplationem gerere, et servili nequitia negare perfugium. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS.....

Postquam de freto Siculo litteras tuas sumpsi, ad curam vicissitudinis incitatus, salutem mihi nuntio secundare, tibi opto suppere. Dehinc de apparatu nostræ elitionis admoneo, quamvis religiosus animus monitorem alterum non requirat. Præ cæteris autem quæ Romana spectacula desiderant, crocodilos lunctio theatralis efflagitat. De quibus fidam tuam sponzionem teneo: cui facilis succedet effectus, si peculiariter in rem missus suffragii tui visus adjuverit. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS.....

Plures de Dalmati ursum in apparatus domus no-

PATROL. XVIII.

stræ proxime esse venturos files asserit nuntiorum: quorum subvectionem dispositis vehiculis privatim debemus instruere. Hujus mihi curæ absolutionem diligentia tua usu explorata promittit. Quæso igitur ut hanc provinciam festim incundis. . . . .

EPIST. XXI.

SYMMACHUS.....

. . . . Capitali exitio cunctorum lacrymisque expiavit. Nunc interlucet homo homini. Senatus a tiquum obtinet. Vivere libet: natum esse non pœnitet, et ad salutem spectant omnia. Nulli a paupertate discrimen est. Respub. se in vetustatem recepit et decrepitis mi avere animos, postquam vos ad virtutem verba fecistis. Pari vigilia prospectum videmus ut res annonaria satietati urbanæ liberalius ingatur: Flandæ moneta nequitiam decoquat: larga purgatio: nullo jam provincialis ausi incremento trutinam spectator incinet. Mille alia, quæ si persequi velim, vestra gloriæ memor, meæ infantia immemor deprehendam. Nam nemo prudens humanus verbis corrumpit oracula. Igitur divina mens tua, juvenis Auguste, Romani nominis decus, vehatur curru eloqui sui; nos in agendis gratis humi reptamus, secco magis idonei, quam colurno, postquam lacundi res esse cept imperi. Nam, quod sciam, mihis in palatio loca, lautia tu dedisti: quæ res prospere vertat vobis vestraque pietati, quia festum et otium, fortunæ grandioris vitia, nihil moramini. Mihi satis salutis est cum valeatis. Felicitas voto publico exorata præstabit, ut clementia vestra, quanta est reddendi voluntas, tanta suppetat copia negotiis promovendis.

EPIST. XXII.

DOMINO VALENTINIANO SEMPER ACCIDTO SYMMACHUS

V. C. PRÆF. URB.

Quieto mihi et jampridem a desideriis honorum remoto, præfecturam multis cupitam sponte tribuistis. Ago gratias tot honorum circa me principum voluntati. Sed intelligo quanto plus sollicitudinis habeat magistratus qui ex iudicio, quam qui ex gratia venit. Ille enim, ut meritis datus, spem sui debet æquare: iste ut per beneficium quæsitus, a periculo præstationis alienus est, D. imperator. Quis ergo me hinc oneri parem faciet? Scilicet vestra clementia, cujus interest ne temere electus existimer. Mihi ad conscientiam satis est non affectasse publicam curam. Jam qualis inveniar in manu temporum est. Bonos enim magistratus favor principum facit, semperque de moribus vestris virtutes iudicum fluunt. Facite ut omnes intelligant, si forte desit rectoribus integer vigor, et justa conscientia, hominis culpam esse, non sæculi. Non sum voti immodicus, cum honorem meum commendo auctoribus suis. Quantum est enim quod ego nomini vestro ago gratias? Facite ut vobis etiam respublica pro me grata sit.

EPIST. XXIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Olim me, ut res indicat, cogitationes numinis vestri secundo favore respiciunt. Neque enim aliter imperatoribus nihil temere præstamus, inter primos aut

primus occurrerem. Dilatus ergo lacteus mihi cum A republica videor, quæ ubi in longinquas imperii partes majestas vestræ curam vocavit, reperit apud vos meditata iudicia, D. imperator. Justum est igitur ut æternitati vestræ pro solo honore, quem cepi, gratias agam. Præfectos sepe fecistis, et immensa avaritate facietis, sed quos assiduitas et usus ingesserat. Me dudum proconsularem virum eodem jam diu potentium moribus, aude rapere magistratum quam expectare voluistis. Nunc vos oro, atque obsecro ut favore perpetuo factam vestram juvetis. Amabile est pro posse civibus, sed placere difficile. Multum enim et inter cognitos semper dura constantia est. Quid quod plerumque evenit, ut aliqui longo potentæ usu, jam nesciant honorem meum? Non deservierint, qui dederunt. Ego enim, ut potero, ne clementiam vestram felle esse de me prior fama videatur: vestri munus erit communem causam tueri. Nam in bonis magi tractibus majorem gloriam querit temporum fama quam iudicium.

EPIST. XXIV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Quod apud germanum clementiæ vestræ divum principem non sileremus, si eo res Romana frueretur, custodibus famæ ejus insinno: ea devotione, qua præfectum vestrum decet fidem præferre blanditiis, D. imperator. Falso creditum est quod urbana fastigiâ potentatis peregrini ac superbi vehiculi usus attolleret. Hæc enim ratio sola novum statutum benigno tunc persuasit ingenio, ut veterem magistratum dives pompa gestaret. Recusat istiusmodi decus honor sobrius quem nunquam poenitet sui. Cui si quid potitur accedere, fatemur lacteus defuisse. Itaque oculi civitatis querunt privati vehiculi nobilem modum, et degenerem præfecturam populus Romanus existimat, quæ posteriora traxit exempla. Absit ut molestor urbis liberæ, atque adeo devotæ, tanquam Submoneus alius invehatur. Nihil moramur externa miracula. Iritamentum superbiæ Roma vestra non patitur, minor scilicet honorum parentum, quos Tarquii fastus et ipsius Camilli currus offendit. Nam tanto illi vero allentes qua frigæ exilium triste pepserunt. Submisit Publicola concioni civium consularem seurem, et humeris sui culmen infregit ut libertatem civitatis erigeret. Ergo moribus potius quam insignibus æstiamur. Non culpamus novum beneficium, sed bona vetera præferimus. Submoveat vehiculum ejus cultus lasior est: illud malumus ejus usus antiquior.

EPIST. XXV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Inter præcipua negotiorum sæpe curatum est ut eruditionis nobilibus philosophi præceptores ex Attica poscerentur. Itaque nonnullos jus et auctoritas publica in usum nostræ urbis accepit, D. imperator. Nunc vestri sæculi bonitas ultro optinatum sapientiæ Romanis gymnasiis arrogavit: siquidem Celsus,

A ortus Aeternio patre (quem memoria literarum Aristoteli supparem fuisse consenti), juventutem nostræ magisterium bonarum artium pollicetur, tollam quæ-tum professionis affectans, atque ideo dignus in amplissimum ordinem raptari, ut animum votis avaritiæ liberum dignitatis præmio muneremur. Sunt hujus rei exempla multa, quæ prudens æmule imitatione. Nam et Carneadem Cyrenæum, et Penum Clytomæum Atheniensis curia societate dignata est: itidem et Zalenem, legum Lurensum conditorem, civitate donarent. Dignum est igitur æternitati munus vestri, Celsum, genere, eruditione, voluntate laudabilem, adjudicare nobilibus pignore dignitatis, cum prærogativa scilicet consulari, ne sumptum ejus magis quam magisterium quæsisse videamur, non sine avaritiæ nota, si ab eo munus publica postulemus qui spondet gratuita præcepta.

EPIST. XXVI.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Præcipua quidem beneficia munus vestri populus Romanus expectat, DD. imperatores. Sed ea jam quasi debita repetit, quæ æternitas vestra sponte promisit: non quod sibi tribuenda distidat (nusquam enim major spes est quam in bonorum principum sponsione), verum ne existimetur oblata fastidiose sperare, nisi instanter exegerit. Orat igitur clementiam vestram ut post illa subsidia, quæ victui nostro largitas vestra præstabit, etiam curules ac scenicas voluptates circæ et Pompeianæ rævæ suggeratis. His enim gaudet urbana lætitiâ, cujus desiderium pollicitatione movistis. Expectantur quotidie nuntii qui propinquare urbi munera promissa confirmant. Aurigarum et equorum fama colligitur: omne vehiculum, omne navigium scenicos artifices advexisse jactatur. Et tamen amor peremitatis vestræ acuit desideria plebis, non cupiditas ludierum. Date igitur interim quæ petuntur, ut sit locus cæteris, quæ sine fine tribuetis.

EPIST. XXVII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Calendas, anni auspices, quibus mensium recursus aperitur, impetendis strenis diravit antiquitas, DD. imperatores. Hujus instituti usum munificentie festinatione prævertitis, seram putantes liberalitatem, quæ statis temporibus admovetur. Felix mehercule sæculum, quo principes exhibere diu nesciunt tribuenda de votis, cum sibi debita contentur exigere. Quid ergo primum, potissimum prædicem? Promptissime munus vestri, et celerem largitatem, an circa absentes memorem diligentiam, an quod sæculum munus anxius honore veterum? Dicam, ut res est, curas et clementiam vestram ut, tanquam corvo locatus, et aliquis principum frueret et angusta in ipsis donis ora veneret. Quando mihi exatiget expressa potius et viva gaudia capere de vobis? Quantum veritas est hominum, ejus species et natio mirabilis est! Ago igitur atque habeo gratias, et

meam vicem, qui solvendo par non sum, cœlestibus, A ut sc. dii pro me solvant quod ego non sum solvenda. (Vide Senec. lib. iv de Benef. cap. 11 ; et nota usum verbi *Delegare.*) Delego virtutibus : ille clementiam vestram dignis processibus munerentur : nos colimus, nos amamus ; quod scitis omnibus rebus esse præstantibus ; qui ideo salutariter reumpub. regitis, ut hæc sola mereamini.

EPIST. XXVIII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
V. C. PRÆF. URB.

Omnium beneficiorum, quæ tribuit potior fortuna subiectis, certa sunt tempora, DD. imperatores. Solæ leges, quæ in bonum commune procedunt, nunquam patiuntur occasum. Agit divinis sanctionibus vestris gratias ordo reverendus, etiam nomine posterorum, quibus resp. emendata tradetur. Nam cum fœda jactatio senatorias functiones gravibus impendiis obruisset, et moribus et sumptibus nostris sanitatem veterem reddidistis : ne aut impares facultate collegas tenuis decoloraret editio, aut per verecundam viribus majora conatos effusis inconsulti demergeret. Ejusdem præterea rationis salutaritate, vetus dicendarum sententiarum forma reparata est : ne summum cuique decernendi locum, non ratio numerum, sed honorum fortuna præstaret : atque id assensio cæterorum vel invita sequeretur, quod ante omnes felicior censuisset. Credimus igitur his remotis, ad regnum summi reilisse virtutes. In edri. nibus parcimonia, in senatu ordo retinebitur : nec se ostentabit opulentia, semper bonis infirma temporibus. Super. st. ut ea quæ serenitas vestra patribus deliberranda legavit, cognito senatuseconsulto, lex Augusta confirmet. Nullo enim dissentiente quis modus censitum, semel aut sæpius, quæ fungendis medioeritas editionibus applicetur, quæ gladiatorio muneri, et quæ scenicis ludis sumptuum temperamenta conveniant : quid libertatis habere mereatur præsentis expensio, quid damni absentionem contumacia debeat experiri. Hæc æternitas vestra venerabilis, cum senatui statuenda mandaret, referri ad se protinus imperavit, ut placita cunctis immortalis lege solidentur. Jus sis parovimus. Exspectemus oraculum, quo salutariter, ut vestro tumini familiare est, Patrum decreta firmetis : adjuncta coniminatione, si ullus aliquando ambitus hæc vel illa corruperit, quæ consilio cœlesti pro ordinis dignitate sanxistis.

EPIST. XXIX.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
PRÆF. URB.

Gratiosa beneficiis vestris agere pro urbe Roma ut officia probabilis, ita insolentis audaciæ est. Nam neque ingenibus verba conveniunt, et persuasam populi Romani nulla impdet oratio, DD. imperatores. Sed quæ in talibus negotiis voti magis quam ingenii ratio versatur, non metuo imparis famam, dum fugio nomen ingrati erga Urbem cœlo et sideribus acceptam : cui bona terrarum omnium congesta præstatis, atque id præcipue vobis putatis accedere quod

Roma quasiverit. Recepinus veteris præf. gativa fidam securitatem : siquidem constat imperantibus vobis, populi esse e Romani, quilibet ubique generosum vel gignit natura, vel informant industria. Enimvero etiam posteris egregium dedistis exemplum. Scient futuræ ita demum affluere jubeas voluptates, si eas palatia non requirant. Hoc est specimen animi continentis, sibi negare quod aliis deferatur, et lætitiarum cæterorum propriis antefere solatiis. Illic usus bonos principes decet. Namque aurium et oculorum fructus caducus est, largitatis æternus. Alii triumphis suis hæc dona servascent, ut posita lauro novis actoribus personarent Pompeiana proscenia : ut pro captivis tetrarchis Indica: curam bellum præveniret, ut equorum longus ordo instar gentium duceretur. Vester triumphus Arsacidas post tergum revinctos, et gazas victæ Babylonis accipiet. In magnos quippe animos non cadit affectata jactatio. Nescitis tribuenda differre : quidquid nationum emulatus obtulerit, statim publicum est. Merito vos senatus ac populus ore celebrat, devotione veneratur, amore complectitur. Mihi credite, arcana omnium pectorum possidetis : illa bonarum necessitudinum loca, quibus liberorum, quibus parentum immoratur affectio. Et quia omne præmium, dum beneficiis vestris confertur, angustum est, invenit ordo ampli sinus amabilem vicem, quæ se gratum probaret. Nam fami læ vestræ et stirpis auctorem, Africanum quondam et Britannicum ducem, statum e uestribus inter præca nomina consecravit, qui se icissimum sidus, et imperio salutare pro. en. u. t. Sic coluntur, quorum liberi ad bonum publicum nati sunt. At vero populus imperialis munificentiæ signoribus expletus, in amorem vestrum prompta inclinatione concessit. Qui ubi comperit in eo præfatu, adfore dona publicorum parentum, portis omnibus in longinqua fusus erupit, feliciorum cæteris judicans, qui primus bona vestra vidisset. Ego cum expectari munera principum soleant, nunc tacita ven. runt. Præterea illum diem, quo elephantos regios per conferta agmina equorum nobilium popa præcessit. Malo frumentum Murciae vallis exponere, atque illam quadrigarum distributionem, in qua sibi cum fortunatior videretur, cui electionem mox urna tribuebat, par vel potior erat quem sorte feci set extremum. Quoties sequenti primas invilit? Dubia est enim optio, cum de similibus judicatur. Nec puretis istiusmodi voluptatem plebi Martiæ parvam videri, cui delinimenta circensium finitimorum conubium præstiterunt : cui summus honor visus est, ut avantes equorum dorsa gestarent, ut triumph. han. es. cui. us. mveheret : quando Victoria, genti Romuleæ familiaris, clementiam vestram pro voto omnium muneretur? Fecistis ut Urbs eam luxuriat in primam reducta lætitiarum, et ver illud quoddam vigentis ætatis. Audeo jam sperare potiora. Mitietis etiam regem classeo, quæ annuoriis copiis augeat devotæ plebis alimoniam. Hanc ergo in. c. berinis ostiis mixtus populo senatus excipiet. Venerabuntur tanquam sacras puppes, quæ felicia onera Ægyptiæ frugis mveco-

et d. Non sunt avara vota, quæ sæculi excitavit humanitas. De exemplis venit ista fiducia. Magna sumendo majora presumimus. Nunc legite senatus ac populi fausta suffragia : licet sciam plus inesse animi quam vocibus explicari : et quaedam huiusmodi publici in vos amoris accipite. Si parva adhuc sunt dicta, numerum vestrorum imputate miraculis. Nam magnitudo stuporis locum multis plausibus non reliquit.

EPIST. XXX.

ED. THEODOSIO ET ARCA IO SEMPER AUG. SYMMACHUS
V. G. PRÆF. URB.

Lætarum rerum index esse maluerim, DD. imperatores ; sed ratio officii publici necessitatem mihi mentis tristis imposuit. Prætextatus vester, prætextatus honorum, antiquæ probitatis assertor, invida morte substractus est, vir omnium domi fori que virtutum. In cuius locum, vestræ quoque æternitati, que optimos novit eligere, nimis arduum est similem subrogare. Itaque summum sui in Republ. desiderium, magnamque civibus gratis reliquit dolorem. Nam ubi primum Romæ amarus de eo rumor increbuit, recusavit populus solennes theatri voluptates : memoriamque ejus illustrem multa acclamatione testatus, graviter egi cum livore fortunæ, quod sibi inelytorum principum beneficium sustulisset. Et ille quidem functus est lege naturæ : nos vero socios animi sui vestrique iudicii tanto dolore confundit, ut otii remedium postulemus. Sileo cetera que me non sinunt præfecturam ferre patienter. Vel hæc una consortis amissio justa est ad impetrandam vacationem. Ament illi perpetuas potestates : mihi summus est fructus felicitatis, ut coram vestrum numen advenerer, intuear benignitatis vestræ sidera. Hoc unum, præ omnibus, quæ præstitistis exopto. Simplex petitio est, nec viam capessendi honoris affectat. Satis enim claruit, nihil aliud esse quod cupiam, cum simplex refergerim magistratum.

EPIST. XXXI.

D. VALENTINIANO S. AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Licet arbitrer meas litteras nuntiis aut rumore præventas : quid enim fama potest esse velocis, D. imperator ? ego tamen officii publici necessitate cogente excessum viri illustris erudo adhuc dolore non sileo. Vettium Prætextatum veteribus patem, virtutum omnium fata rapuerunt, summo patriæ gemitu, cui decus insigne præstabat. Cujus ego laudes et justa præconia animi consternatione prætereo. Neque enim locus est cuiusquam testimonio, cum vitæ ejus gloriam clementiæ vestræ iudicia restentur, mortem celebrem dolor omnium fecerit.

EPIST. XXXII.

ED. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
PRÆF. URB.

Licet Vettius Prætextatus naturæ lege resolutus sit, vivit tamen in memoria et amore cunctorum : atque hoc uno punit invidiam, quod tantum in mors ad gloriam contulit, ut huic quoque fortunæ livor debeat invidere, DD. imperatores. Nam præter illum populi

A Romani inusitatum dolorem, etiam senatus impatiens dispendii sui solatium petit de honore virtutis, vestrumque nomen precat, ut virum nostræ ætate mirabilem statuarum diuturnitas tradat oculis posterorum : non quod ille præmia terrena desideret, qui gaudia corporis, etiam cum hominem ageret, ut caduca calcavit ; sed quia ornamentis honorum incitatur imitatio, et virtus æmula alitur exemplo honoris alieni. Hinc factum est ut rusticis adhuc sæculis optimi quique civium manu et arte formati in longam memoriam mitterentur. Atque utinam nihil huic decori facilitas adulant um præstera derogasset ! quamvis paria non sint, quæ dispari arte queruntur. Dignum est igitur ut qui in pectoribus omnium manet, sit in ore plurimorum. Ille semper magistratibus suis celsior, in alios temperatus, in se severus, sine contemptu facilis, sine terrore reverendus. Cui si quod commodum successione evenit, ad testatores proximos movet revertit. Qui nullis prosperis fractus est, nullius risit adversa, indecoræ nescius largitatis : ille quem semper invitum secutus est honor, cuius æquati conterminus quisque limites suos credidit. Plura de eo vellem, plura de eo deberem sed clementiæ vestræ testimonio cuncta servanda sunt. Illustrior enim laus est, de celesti profecta iudicio. Ergo ut probitatis patroni, bona temporum vestrorum futuris quoque visenda proponite. Certe ille est Prætextatus, quem iure consulente feceratis, ut fasti memores celebre nomen extenderent. Aliis utiles, fatalia damna reparate. Abierit cum homine præmium, sed iudicium post hominem perseveret. Probatæ casibus adversus gloriam nihil iicere. Nam quod meruit a civibus singulare est : illud multis commune quod perdidit.

EPIST. XXXIII.

ED. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Si divini clementiæ tuæ merita cogitantur, mille opes, quas aut natura sufficit, aut fortuna circumfert, gratiam nostri erga te amoris æquabunt, D. imperator. Sed, ut mea fert opinio, publicum de optimo imperatore iudicium non est numeribus æstimandum : senatus tamen promptus obsequi, omnes officiorum partes ultro arripit, quibus indicatur affectio, et salutare nomen tam precat, ut in hac oblatione, quæ non nihil superioribus addidit, intelligas hoc esse curatum ne sub te minus posse videamur. Nam divi parentibus tuis, ob decennium singulis minor summa decreta est. Etiam divus frater mansuetudinis vestræ, cum tertium lustrum ævi imperialis exigeret, parciore munificentia honoratus asseritur. Nunc in amorem tuum studia nostra creverunt. Nam mille sexcentas auri libras decennialibus imperii tui fastis devotus ordo promisit, urbanis ponderibus conferendas, id est, trutinæ largioris examine. Quod si pares animo vires senatus habuisset, scires in publico amore perennitatis tuæ esse divitias. Sed maluit clementiæ tuæ resolutionis fide placere, quam magnitudine perfidæ sponsonis. Behine sub imperatore princeps sanus numeris modus, votum est sæpe faciendi. Absit ut hono principi plus quam possumus ingeramus. Aman-

tum quippe largitio non deterit vires offerentium. Ergo et nunc libi us sume sacro arario decreta subsidia, et futuris processibus imperii tui obsequiorum similitum spem reserva.

EPIST. XXXIV.

D. VALENTINIANO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Habent hoc publicæ necessitates, ut impossibilia plerumque persuadeant, D. imperator. Sed cauto opus est, ne asperitas negotii effectu irrito sulas arcessat offensas, quæ nulli magis evitandæ sunt, quæ in juveni et principî, cujus gratia cum ætate debet adolescere. Ergo numinis vestri famam simulque arduum recogitans, corporatos negotiatores, membra æternæ Urbis, ad equorum collationem quam litteris imperastis, vocare dubitavi: ne liberationem clementiæ vestræ querela publica præveniret. Integra res est: adhuc salubritatem con illi diligentioris expectat. Justitiæ præstate quod remittitis invidiæ. De exemplo veniunt quæ cavemus: siquidem cæli particeps parens clementiæ vestræ, cum munus exiguum huic hominum generi mandare tentasset, motus libertate plebis abstinuit. Et certe paucorum curam res illa pusebat, magisque officium desiderabatur tractandæ pecuniæ publicæ, quam dispendium confereudæ. Consult tamen gloriæ vestræ, ne quid juberet inivitis, et diligentissimus ac serius imperator, speratum emolumentum tanquam popularis ignovit. Nec putet æternitas vestra ab inepto tenere destitisse Deo proximum virtum. Noverat horum corporum ministerio tantæ urbis onera sustineri. Hic lauti pecoris invector est: ille ad victum populi cogit armentum: hos suillæ carnis tenet functio: pars urenda lavacris ligna comportat. Sunt qui fabricæ manus angustis operibus accommodat: per alios fortuita arcentur incendia. Jam cauponas et obsequii pistoria, frugis et olei bajulos, multosque id genus patriæ servientes, enumerare fastidium est. Ad summam, liquet privilegium vetus magno impendio consistere Romanis. Jugi obsequio immunitatis nomen emeruit. Quod si adjiciantur insolita, forsitan consuetæ cessabunt. Quare paternum clementiæ tuæ ingerimus exemplum. Prætulit oraculum, quod pius successor imiteris. Oro atque obsecro ne populum, quem triumphantes sæpe veneramini, cæteris urbibus conferatis. Dahit fortuna melior, quidquid castrensium usus efflagitat. Humanitatis merito necessitas vestra sedabitur.

EPIST. XXXV.

DD. VALENTINIANO, THEODOSIO ET ARCA IO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Ab exortu pene urbis Martiæ strenuarum usus adolevit, auctoritate Tatii regis, qui verbenas feliciæ arboris ex ideo Strenuæ anni novi auspices primus accepit, DD. imperatores. Nomen indicio est viris strenuis hæc convenire ob virtutem: atque ideo vobis hujusmodi insigne deberi; quorum divinus animus magis testimonium vigilantie quam omeu expectat. Sumite igitur defensores publicæ salutis so-

lemniter auro ducta munuscula: non divitis metalli honore gaudetis, sed ut nostra devotio feliciæ sæculi testetur opulentiam. Bonis principibus bene parva libamus. Su cepite a judicibus aperta obsequia, quæ pretia cæcilia damnatis. Merito vobis solemnes pateras, cum quinque solidis, ut omnibus integritatis offerimus: quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur. Maneat ævum talis circa nos usus officii: et honorem clementiæ vestræ interimis annorum recursus instauret. Libenter strenis solemnibus præfectora fungetur, strenuis defrendis.

EPIST. XXXVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Profiteor vltro quod scio clementiam vestram posse rescribere. Verecunde potius quam jure suscepti provocationem, non exstante sententia: ne existimarer offensus liberæ quidem, sed immaturæ vocis objectu, D. imperator. Nam cum inter proximos Enphasii C. M. V. itemque heredes scriptos, qui olim beneficio prætoris corporibus defuuntur, super testamenti jure actio verteretur, et sententiam de possessione impatienter exigent, quibus ab intestato honorum possessum minime competeat, quod hæredibus scriptis secundum tabulas dacebatur indulta: Priscianus et Polemianus ad demeruationem dilato negotio provocarunt. Et cum ab his ratio quæreretur, alios vocis suæ incentores fuisse testati sunt, ut gesta litteris connexa monstrabunt. Nec officium partibus defuit, ad muletam præjudicii suggerendam. Sed judicem vestri sæculi de vitium constitutois sacro oraculo reservare, cum allegaverint petitores, quod se ad incautam provocationem alienus hortatus impulerit.

EPIST. XXXVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Fidem meam convenit amor sæculi vestri, et cura reip. ne corrigenda dissimulem, D. imperator. Cum ad præfecturam urbanam civilium rerum summa pertineat, minoribus officiis certa quedam membra creduntur, quibus regendis industrios et privatos oportet adhiberi, ut seum quisque munus inculpata facilitate promoveat. Tales nunc de judicio numinis vestri publicus usus expectat. Sed nolo culpæ præsentis, cum satis sit sollicitudini meæ, si melioribus viris officia intramurana mandetis. Meis quippe humeris rerum omnium pondera sustinentur, cedentibus reliquis, quos clementiæ vestræ multiplex occupatio probare non potuit. Habet temporum felicitas digniores. Bonorum virorum vena fecunda est. Melius vobis nostræ in posterum consideris, et eligatis invitos.

EPIST. XXXVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Felicitas quidem vestra æternæ Urbis solentis alimentis copiam pollicetur, D. imperator. Sed re magis quam spe tuti esse debemus: quod facile factu est, si hanc quoque partem clementiæ vestræ cura respexerit. Nam ætate provecta cum ex Africanis partibus minimum devehatur, non inani tangitur metu ne res alienaria in graves cogatur angustias.

Et ideo oro quæsoque peremittatis vestrae salubre **A** presidium, ut iudices Africanos, et Martiana, cui ternitas vestra mandavit frumentarios comucatus, severiora scripta dissimulent, missis in hoc negotium strenuis, qui onera consueta, domi tractabilis navigatio est, victui Urbis exhibeant. Hæc sæculo vestro, hoc virtutibus divinis dignum est, ut securitatem Romani populi inter præcipua et prima cunctis. Aderunt optatis cursibus plena navigia, et Romanos portus frequens atque onusta classis mirabit, si aspiraverint numinis vestri secunda suffragia.

EPIST. XXXIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Difficilis est exitus veterum iurgiorum. Res enim multis agitata iudiciis, et actionum varietate, et cognoscendum motu, et personarum mutationibus im- **B** plicatur, D. imperator. Ut mihi nunc venit usus, cum inter Gaudentium curatorem Martianæ clarissimæ feminæ, nemque Liberium procuratorem amita ejus eodem nomine, domi viveret, inuemptæ, amosum luctamen audirem. Nam in ipso limine quæstionis, cum procuratio, quam C. F. seu et Martiana mandaverat, invalida diceretur, quod ante eundem principi esset injuncta, ubi refusus in domum cooperimus actiones, atque actis prætoris in Liberium demum jura translati; objecta cassæ procurationis agnovimus: tunc defensio partis adversæ negavit stare personam, cujus procuratorem superioris gesta iudicii non tenerent. Contra hæc exactam prius mandati recitationem, et inter partes tributum procuratori beneficium reparationis aiebant: huic parti longius, quam oportuit, innotata contentio est. Sed quia prior cognitor, ut justo defensori restituerat temporum cursu, qui per actores non poterat impetrari, et procuratio legebatur prætoris alligata iudicio: hæc quoque præscriptio conquievit. Successit aliud, ut obitu Martianæ C. F. mandatum diceretur extinctum. Sed contra, venerabilis Juliani sanctio stare procuratorum jussit officia, causarum dominis viventibus inchoata. Ergo cum et reparationem superstitæ Martianæ, et conventionem partis adversæ superæstimandis bonis Liberius impetrasset, pronuntiamus non perisse mandatum. Dehinc petitor properante, ut ex constitutione numinis vestri, servandi debiti causa in materna corpora mitteretur, quod adversaria æstimationem bonorum conventa **D** facere nolisset, responsum est, de supplicationis fide prius esse tractandum. Id quod probabile videbatur, admisi. Facto igitur aditu de precibus disputandi, defensor C. F. Martianæ notare sibi visus est meum acium supplicantis: quod cum Priscæ matris sue testamento neptes ejus ex Placidiano genitas hereditatem cepisse dixisset, non omnes neptes ab et scriptas probaret hæredes. Responsum est, de his tantum, quas avia hæredes instituit, supplicatum, nec unquam factam omnino mentionem, sed earum quibus fuerat delata successio. His delectum curato- ris patrocinium cepit exigere ut petitor ediceret, ex quibus in manibus propositæ descenderent actio-

nes. Tunc e diverso veniens ex Placidiani C. V. nomine, qui pater aditæ fuit immo diarum donationum causa mansisse respondit. Supplementum vero unciarum ab hærede Placidie, cui soror Martiana successit, asseruit postulari. Hæc adversarius catenus refellebat, ut diceret C. F. juniorem Marcianam, non Placidiam tantum patris successioem, sed etiam Placidie germanæ suæ pro certis unciis consecutam, nec tamen ullam Placidie mentionem precum serie contineri. Sed cum allegatio diversæ partis astrueret, rem se obnoxiam persequi designatis titulis actionum, et id, quod in litem venit, pro certa parte Martiani C. F. possidere: ejus nomen cum designatione causarum doceret precibus comprehensum, stetit iudicii mei deliberatio hoc asserente, personam Placidie supplicationi adjei debuisse: illo negante, post designationem rei et ejus personæ, quæ hodie corporum possessione destruitur, quidquam esse quærendum. Accessit cunctationis meæ causa vehementior: quod jubente lege, ut intra quatuor menses ad æstimationem bonorum possessor petitori teneatur; nunc in gesta monstrabant, angustum nimis ex conventionem tempus fuisse visum est peregrinis corporibus æstimandis. Et ideo motus ambiguus, oraculo numinis vestri distinguenda cuncta servavi. Nam in rebus dubiis una est salubritatis via, ut divina quæque vel Deo proxima consulantur. Conjectæ paginæ, allegationes partium, et supplementa sumpserunt: quæ cum majestatis vestræ justitia perpenderit, precor, ut metas curiosæ liti absoluta definitione ponatis.

EPIST. XL.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum elementia vestra meminisset faciendæ carrucæ impedium de sacro arario esse dec etiam, censuit, ut ejus argentum publicis conditis redderetur, D. imperator: sed examini reperit fides, ex aliis titulis assumptam speciem, quam vehiculi ornatus accepit. Cujus rei, etiam vir illustris prædecessor meus, Anthemius Bassus, perennitati vestræ rationem dici ut iutimasse. Et ideo sæculi vestri aequitas imperavit, ut examinata, et comperta suggererem. Cum fiscus in tempore, quod habendum fuerat, non haberet, ex arca questori, itemque ex formarum conditis, præterea ex argentariorum parcimonia, argentum iusto operi ministratum est. Cujus solutio, si carrucæ usus maneret, de thesauris imperialibus jure peteretur. Sed nunc carpenti novitate submota, summi quisque deposcit: nec difficile credimus impetrari, quod a legum parentibus postulatur. Quæso ut digna temporibus responsa reddatis, quo vir clarissimus et illustris sacrum largitionum comes, retundendum esse cognoscat publicis titulis privatisque personis, quod sine lacuna imperialis ararii deprompsit aliena collatio.

EPIST. XLI.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Scio quidem naturæ humanæ vitio probitatem

subjacere livori. Sed miror eo progressas insidias a-malorum, ut crudo mendacioris lana peteretur, DD. imperatores. Quid enim non audeant, quidve int-entatum relinquunt, qui in arce terrarum, Christiane legis injuriis vindicata lana fluxerunt? Flevit, credo, scenæ istius fabricator, cum de Ecclesiæ p-ene-rallibus raptos ad tormenta simularet, cum de longinquis ac de finitimis urbibus duci aut-rites in vin-cula describeret. Neque enim serenum clementie vestre animum sine his argutiis compulsisset sacro edicto populam convenire, ut asperioribus, quam pietati vestræ mos est, litteris, prefectum, quem sine ambitu legis, argueret. Reddat nunc, quisquis ille est, causas fallaciæ suæ, qui sub occasione justæ in-quisitionis, qua me cultum spoliatorum necium in-vestigare jussistis, tragicas quæstiones de ministris catholice religionis jactat agitata. Respondent lit-teris episcopi Damasi, quibus assectatores ejusdem religionis, negavit ullam contumeliam pertulisse. Non magno opere officii mei præteudo responsa : a quo ideo quæsitæ est rerum fides, ne factum aliquod recorda-tionem quæstoris effugeret. Credatur ejus legis an-tistiti, quæ læsa simulatur. Credatur præfecto, qui perennitatis vestræ admonuit edicto, in ratum in pro-vincia creditum quod Roma nescit admittum. Omitto injuriam prefecturæ et conscientiam meæ : quando eo processit insimulatio ut vos quoque ipsos, aucto-res honoris mei, quadam reprehensione perstringat. Nam qui summi loci iudices decolorant, sacri testi-monii facilitatem videntur incessere. Jam dudum me divus genitor numinis tui præcipuo honore dignatus est : ille meritorem arbiter singularis, cujus impe-rium eum moribus receperat. Patenam sequere, tam tuere iudicium. Qui prefecturam sine ambitu merui-mus, sine offensione ponamus. Si gestionibus viri excellentis et de rep. bene meriti Prætextati præ-fecti prætorio, abusus existimor. Quid si ex illo de-creto, quod probabiliter impetravit, necdum a me quæ-sitio ulla tentata est? Prævidi enim quid possent annuli suspicari, atque ideo obsignata officio præ-fecturæ sacra jussa commiserant. Nec me hujusmodi conjectura decepit : siquidem severe exsecutus insim-ulator, quod non convincor aggressus. Hæc omnia fide actorum comprehensa subjecti : unum illud adiciens, ut me perennitatis vestre necessitate inquisitionis ejus absolvat, cujus auctoritatem referri ad scriinia pala-tina jussistis. Nam si tantum de me improbis licuit, exstante præcepto : quid retractatis litteris non lice-bat? Sane laudabili viro episcopo deurgente illum e suis aut carcere aut vinculis attineri, et officio ead-DEM suggerente, ignoro quos potissimum præcep-tis absolvi. Tenent quidem leges variorum criminum reos, sed, ut comperi, a mysterio Christiane legis alienos. Quid igitur æternitas vestra decernat devo-tus opperior, et quæso ut fallaciam retundatis, quæ divini pectoris vestri sollicitavit quietem, quæ ad edi-cti necessitatem venerandi principis curam coegit. Me munivit invidia : apud aures enim sacras locum pos-tea non habebit convicta mendaciæ. Si quid tamen

A denno obtractatum marmor ingesserit, opto iudi-cium. Experientur me sub imperiali disceptatione constantem qui nocentem probare non possunt.

EPIST. XLII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHIS PREF. URB.

De tribunatu vinara fortè uuper orta contentio causam mihi attulit legum arbitros constituendi, D. im-perator. Præfectus instabat ut delatum sibi sortiretur officium. Vetus e lege, quæ tempora istiusmodi actibus certa decrevit, exen abat honore decedere. Secutus morem longa ætate servatum, eam qui re-cens majestatis vestræ beneficium traherebat, admisi. Sed ut deinceps, si forte usus inferit, cunctationem iudicii absoluta forma submovent, statim sacrum te-minis vestri oraculum sciscitari, utrum fas sit novas tribunos servata lege differri, an magis veteres oporteat devotione removeri.

EPIST. XLIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PREF. URB.

Unum levamen injuriis meis tribuit eventus, D. im-perator, ut Romam publicæ utilitatis gratia V. C. et illustris, clementiarque vestræ semper dicatus, comes Il-sperius mitteretur. Nam si eum testem contumeliam, quas peritum, non haberem, quis dubitaret eam prefecturam, quæ Romæ superior est cæteris, turbidum aliquid pro potestate lexisse? Is, quoniam semper amicus est veritati, et famam honorum temporum colit, si dederit æternitas vestra copiam, contemptum legum et sæculi non silebit. Ego, ut potero, de vobis pauca narro, repetitis paululum causis quæ mihi, ut arbitror, has insidias excitant. Cum pro diligentia, quæ debet omnibus inesse iudicibus, argenti publici ratio quæreretur, quod censualibus editores munere contulerunt ; inter cæteras fraudes repertum est, quosdam hinc-tionibus absolutos, sumptum debitum reip. non dedisse. Et ut fallacia ita tegeretur, ex alieno argento tantumdem censualibus, falsis titulis imputatis, quantum duo conferre debuerant, contulerunt. Hoc enim clarissimi viri sponte sine adjectione dispendii reddidit est, senatum prisco more consului, quid in communi causa patrum inmeret auctoritas. Dictis aliquot sententiis, factum meum reverendi ord-inis probavit assensio. Interjectis diebus cum Romam V. C. et spectabilis vicarius conveisset, V. C. causidicus fore mei Celsus, socius ejus, qui debitum refundit imperialium, titulum contra me, et annona prefectum clarissimum virum de sede vicaria postulatam, cum ego aditus in causa publica, civitem conventionem matri ejus super nepotis sui munere detulissent, respon-sione servata, qua retinere asseritur patrimonium Candidati ; præfectus vero annone V. C. pistorem publice annonæ verbo tantum repo-scere diceretur, quem manibus officialium Celsus erue at. Hæc jam vestræ perennitatis est æstimare contumeliam prefecturæ : cujus causidicus nihil passus, auxilium secundi iudicii impetravit. Per hæc quoniam patientiam meam minime periculerant, ad-

jectum est, quod dissimulare non possum. Nam cum ad ex minandos actus Bassi prefecti Urbis potestas vicaria ad secretarium commune prodisset; nescio quis, vicario libello dato, de officii mei collatio, vel iniquitate conquestus est; quod Memorius litigator, jussus a Basso solvendi debiti gratia ad judicia Africana deluci, cum et a viro illustri decessore meo Aentio, et a me per libellos, ne eo pergeret postulasset, navi esset abductus. Hanc illico V. C. et spectabilis vicarius, ut subscriptio libelli indicat, adesse precepit. Ubi pariter ambo consedimus, et seriem querelarum recitatione cognovi, advenit ut is qui aderat vicariam sedem probaturus intraret. Tunc officium ejus hominem deesse respondit, qui precepto judicis sui in examen acciri debuerat. Quid hic et tinandum sit, reliquo sapientibus. Semel atque iterum præconis vocibus advocatur, nec tamen inclamatus accurrit. Tunc nullo assistente, apparitio urbana cepit urgere, quod ad Africam transvectus esset, quo Bassum clarissimum virum criminis posset arguere. Suggestum est paritum esse sententiæ: quam cum Bassus post luctamen partium protulisset, provocatio non removit. Ad hæc Fulgentius V. C. tribunus et notarius, conventos adjutores urbanæ ædis asseruit ne Memorius navigaret, a quo cum requireretur an ad eum aliquid super hisce criminibus Memorius detulisset, ait querelas ejus libellorum paginis contineri: credo simulare non ausus quod accusator esse voluisset. Ad hæc urbani adjutor officii per Felicem sibi a clarissimo viro Fulgentio mandatum esse respondit, ut secundum sententiam Memorius ad Africam dureretur. Mox Felicem censuimus attingendum, quo posset liquere an hujus mandati internuntius exiitisset. Interea vir spectabilis vicarius, cum adessent alii, quos in Bassi cau is possemus audire, ob ejus absentiam, quam facile est ex Africanis revocare provincieis, judicium omne deseruit: nescio an ex jussu eorum qui, ut audirentur, affluxerant. Promissa relatione discedo. Felix, qui in communi jussus est attingeri, officii executione corripitur. Is, cum a me insequenti tuitionis auxilium poposisset, et unius nomenclatoris, ut in urbe pacata adminiculo fretus incederet, post vehiculum præfecturæ, jussu Fulgentii, per Gaudentium et Victorem agentes in rebus, et Bonifacium palatinum, qui hæcenus in officio urbano militavit, violenter arreptus deducitur in ejus aedes, de cujus mandatis fuerat audiendus. Quod cum sibi Fulgentius V. C. auctor contumelie meæ invidiosum putaret, ad circi secretarium convolvavit, facti illiciti volens præstare rationem, quod sibi metum fuisse dicebat, ne officii subornaretur impulsu. Expectatis, credo, augustissimi principes, ut præfectus et judicii vestri securus, et innocentie suæ aliquid severum censuisse dicatur. Fateor, neque pœnitet, animum temperavi, dum certam de vobis spero vindictam. Statui ut Felix vobis, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. Quid mitius decerni, quid remissius potuit? Tunc ille, tanquam cosurus egreditur. Sed cum d

A ejus aedes semel atque iterum princeps officii com-
measset, et obstinatum hominis contumaciam non
posset inflectere, in eum syngrapham reportavit, quo
redhibitionem Felicis in alterum diem sponsione
distulerat. Tenet domi testem, quem de se noverat
audiendum. Etiam hujus injuriæ assumo patientiam.
Culpæ te uti vultis, ut dignum est. Scivi meliorem
esse judicium causam quæ rerum dominiis reservatur.
Expectamus ut altero die instructus officio redde-
retur. At ille crastina luce, ut gesta monstrabunt,
adversum cautionis fidem vicariæ potestati tradendus
abducitur. Hoc ubi princeps officii comperit, paucis
comitatus excurrit: retinet Felicem celebri Urbis
loco, nec tamen eripit. Itaque Fulgentius, qui se
simulat verberatum, manu validiore legibus repu-
gnavit. Interea Felix a militibus vicariæ potestatis
abducitur. Et cum princeps officii mei sub conspectu
Romæ plebis auditur, video quid de hac facta
perennitas vestra debuit judicare. Ego ordinem te-
nebo gestorum. Fatetur sub alterius cognitoris exa-
mine litigator, nihil sibi ab apparitoribus meis ad-
versum Fulgentium esse mandatum. Hic jussu ejus
ad commune secretarium, quo faciendæ oblationis
gratia summates quosque conduxeram, a principibus
officii utriusque perducitur. Nihil enim repertum
fuerat quod præfecturam posset involvere. Tunc
Fulgentius facti sui conscientia peritus casum se
esse conqueritur. Sed mox ejusdem Felicis ac devo-
tissimi viri principis responsione pars ista purgata
est. Et tamen querelæ ejus audientiam non negavi,
clarissimo et spectabili viro vicario in societatem
cognitionis ascito, si vellet struere nomina testium
plebeiorum danda. Promisit: credo, ut per moram
meus dolor, vel per satisfactionem mitesceret, vel
ipse rursus alias moliretur invidias. Qui ut res indi-
cat, conscientia hominis subornati, a quo vicariæ
potestati libellus oblatiis est, domesticæ confessus
apud eundem factum ausus est postulare, ne appa-
ritores ejus, quos ob discessum litigatoris custodia
carceris jussu attingeri, injuriæ subjacerent. Post
hæc usurpato rursus publico neglectoque judicio,
audacis facti conscius evolavit ut præfecturæ justas
querimonias præveniret, ignarus, ut res est, pa-
rentes generis humani magis justitia quam invidia
commoveri. Hæc ita esse gesta, nec ulla arte fingi,
instructio subjecta testabitur. In qua re, eriet a ter-
nitas vestra præfecturam, quam in me puro judicio
contulistis, nihil saltim ad vindictam publicæ disci-
plinæ esse molitam: cum omnibus injuriis cederetur,
quas boni quique præsumunt pro vigore sæculi vin-
dicandas. Hæc enim spes et fiducia jus creditæ mihi
potestatis infregit, ut auctores honoris mei, et pub-
licæ dignitatis, et judicii sui contumeliam jus a
severitate defendunt.

EPIST. XLIV.

DOMINO THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHIUS PRÆF. URB.

Per vires mensium singulorum ad perennitates
vestras scripta senatus et populi acta mittuntur,
quæ poterunt indicare quid vir præcelsæ illustrisque

memoria: Prætextatus, vel ad amplissimum ordinem, A
vel ad devotum vobis populum, pro sæculi vestri
commendatione pertulerit, D. imperator. Sed quia
speciatim scribis litteris imperastis, ut si qua ab eo
Romæ in his cœtibus gesta sunt, Agenti in rebus
excerpta tradantur: nisi omnia jussis cœlestibus
obsecutus, quæ ipso præsentate venerabilium ratio-
num vestrarum sanctione definiuit, et patrum probavit
auctoritas. Præterea, quæ apud plebem locutus est
ut cunctos in amorem honorum temporum provocaret,
adjunxi. Judicium vero civium, quod supremo
de virtute atque innocentia ejus habuerunt, speci-
atim viro clarissimo et illustri officiorum magistro,
subditis gestorum exemplaribus, intimavi: licet vehi-
culo publico cum cæteris, quæ ex more mittuntur,
omnia necesse sit, rursus ad serenitatis vestræ B
notitiam pervenire.

EPIST. XLV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Jam quidem rescriptum numinis vestri Cyriades
V. C. comes et mechanicæ professor exhibuit, D.
imperator: quo statuerat æternitas vestra, ut se
ipse a quorumdam criminatione purgaret, ac rursus
urgeret objectis, si quos fraudis incesseret. Qui cum
Auxentium V. C. sub examine decessoris mei cœ-
pisset arguere, postquam ad cognitionem meam
ventum est, super basilicæ atque pontis immolico
sumptu, Auxentii V. C. voce perstrictus est. Quem
Cyriades, vir parilis dignitatis, mutua accusatione
credidit remordendum. Visum est igitur accommo-
dum ut utriusque redificationem fida æstimaret in-
spectio. Dedi negotium sollicitis, quantum arbitror,
viris, et Cyriade pene recusante, decrevi fabrilis
artis magistros, quos adversario a quoque putabat,
æstimationi operis admoveandos: manente nihilomi-
nis penes Auxentium cura atque administratione
cœptorum, quod necdum æternitas vestra officium
ejus successione mutasset. Itaque exactis aliquot
diebus, et adhuc pendente operis examine, apparito,
quæ Auxentio fuerat deputata, per notarium mihi
fecit indicium, deseruisse clarissimum virum susce-
ptorum curam locorum, et sub ipso æstatis exordio,
quo possit profectus adificationis assurgere, nihilum
promoveri. Sed quia senatoris fuga non videbatur
temere credenda, ut impensius requireretur admo-
nui. Diu nusquam gentium deprehensus, ubi comi-
tatum sacrum numinis vestri adire jussus est, evola-
vit. Interea Cyriades, V. C. comes et mechanicus,
cum statutum meum discessu ejus videret elusum,
multum anxius ne quid in absentem adversarius
moliatur, ut æternitati vestræ et relationem V. C.
prædecessoris mei, et nunc acta suggererem, depo-
sisset: cui audientiam negare non potui; eadem via
præcepto numinis vestri cupiens edoceri quid facto
usus sit de æstimatione sumptuum, quos utriusque
insumpsit expensio: si quidem meum spectat offi-
cium jacturam pecuniæ publicæ non tacere. Fidem
litteris sociata gesta præstobunt. Quæ ubi ad sacras
aures percunctatis vestræ recitata pervenerint, oro

atque obsecro ut incertum animi in i responsis im-
perialibus instruat.

EPIST. XLVI.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Certum est quidem clementiam vestram fidei
amore, et studio veritatis, in examen assiduam
sæpe explorata revocare, DD. imperatores. Sed cum
Auxentius V. C. et Cyriades comes ac mechanicus
parilis dignitatis, quadam inter se concertatione dis-
sentiant, nonnihil superioribus judicibus derogatur.
Jam dudum enim V. C. et illustri Anthemius Bas-
us pontis novi opere perspecto, sub actorum confectione
signavit culpam vel negligentiam singulorum; de-
nuo successor ejus eadem loca rimatus asseritur. Beluæ
cum apud me, ex re-cripto, quod Cyriades V. C.
impetravit, recidiva cogitatione refugerent, atque
ipsis consistentibus cœnatis, ut utriusque tam
sumptus, quam adificationem investigatio discussio-
nis inquireret, V. C. Auxentius repente deseruit
judicatum. De cujus facto missurus relationem, quam
sollicitudo intermissi operis exigebat, alia numinis
vestri decreti rursus accepi, quibus examini meo V.
C. et spectabilem vicarium copulastis, ut utroque
resistente, accusata pontis vitia quærerentur. Nec
obsequium defuit imperatis. Itaque adhibito V. C.
tribuno, et notario Aphrodisio, cui post Auxentium
V. C. novarum molitionum cura legata est, habita
est de his questio qui pontis ejusdem fundamenta
posuerunt. Atque ita constitit partem brevem atque
discretam sub exordio hyemis inchoatam vi fluminis
curruisse, cujus impendium viginti solidorum defini-
tio e artifices æstimarunt. Sed casus partis istius,
utpote adhuc a cætero corpore segregata, nihil videtur
injuriæ locis distantibus attulisse: quam facili
adificatione reparandam Cyriades V. C. pollicetur.
Post hæc alterius loci exploratio hinc compagem
lapidum deprehendit, quam Cyriades comes et
mechanicus consilio suo et ratione artis ita positam
suggerebat, ut infuso postea imperiarum liquore
hæc stringerentur. Quod cum facere debuisset,
succedentis industriam affectasse potius dicitur, ut
in auctoris invidiam seni et spiriti manipulis clauderentur.
Quod cum astrueret recitatione gestorum,
factum quidem urinandi artifex non negavit, sed ex
usu operis, non in dehon-stamentum Cyriadis V. C.
assererebat, remedium hujusmodi esse provisum.
Tunc responsum varietate commoti, coarctavimus
a præteritis discrepantem. At ille Cyriadem sibi ait
dudum fuisse terrori. Quod credibile non videtur,
cum illius temporis cognitio ad fidem veri restricta
quæstione pervenerit. Interea Cyriades V. C. facilem
prospectum esse suggestit operis sarcienti, cujus
stabilitatem, sicut asserunt est, hyems tertia non
resolvit. Ipse autem de adificationibus Auxentii V.
C. et de usurpatione immolico auri nonnulla indicis
intimavit. Quæ ideo Gestorum paginis applicari
placuit ut æternitas vestra, cunctis per ordinem pa-
tienter auditis, providere dignetur quemadmodum

concertantium emulatione compressa, et integritati sumptuum et luminati operis consulatur.

EPIST. XLVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Et vestri nominis veneror sanctiones, ita observantiam jurem saluberrimis divi genitoris vestri impendo decretis: Quid enim ille constituit, quod possit publica cura deserere? Is inter alia, quæ in bonum publicum contulit, etiam medendi professoribus dedit ordinem successionis, si locum quempiam decedentis fortuna nonisset. Qua lego cautum est ut primi artis ejusdem de novorum scientia judicarent, ilanc formam, quantum asserunt, atas secuta servavit. D. imperator. Nunc Joannes V. P. non eum gradum, quem subrogandis dederunt divalva scripta, sed summo proximum conatur adipisci, iustus Palatinæ nuntio privilegio, et impetratione specialis oraculi, quo Episcopi archiatri locum tunc adhuc superstitis impetravit. Sed quia lege et more cogentibus, smonates ejusdem professionis par fuit in examen acceri, adhibitum est iudicio collegium omne aulicorum: quorum potissimum inter venerationem legis et novi beneficii reverentiam judicare non ausi, cum locum Joanni V. P. statuerant deferre viduum, quem tenere potuisset, si eo tempore, quo aule obsequis deputatus est, archiattrorum numero fuisset conjunctus. Et cum ab eo palatini honoris officia posecerentur, ut codicillorum prerogativa monstraret, quis illi inter archiattras ordo compereret, asseruit domestica expilatione etiam documenta sibi dignitatis ablata. At vero pars magna medicorum, munita lege divali, eorum exempla deprompsi, qui e Palatio in hunc gradum servato ordine transierunt. Quare motus ambiguus, et neque divi genitoris vestri ausus rumpere sanctionem, neque obviam specialibus venire præceptis; divini arbitrio nominis vestri, subditiis allegationibus partum, summam negotii reservavi: opperiens quâ deliberatio Augusta constituat, cui soli has est de scitis divalibus judicare.

EPIST. XLVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quid possunt justî principes culpâre presentio. In causis etenim, quibus momenti reformatio postulat, appellationes recipi non oportet. Sed consulto nunc objectum provocacioni admisi, ut in examen elementæ vestræ, et invasionis indignitas, et modus iudicii perveniret, D. imperator. Nam Scirtius V. P. ereptam sibi partem Casarijnar missæ crebâ additione compestus, cum integrationem status, quem amiserat, impetrasset, heredes Thesei, qui reluctarentur objecti sunt. Tum vero Artemusius, Olibrii clarissimi atque illustris viri actor, executori ut ipse professus est, obviavit. Et cum ad pernoscendum possessionis statum loci habitatores adesse jussissem, in injuriam legum, Ruffino officiali jus a curanti, qui deducebantur abrepti sunt. Gesta indicabunt facti invidis auctores. Interca distuli vindictam iudiciorum, et rursus officio negotium dedi ut necessarios

A evocaret. Tunc cessantibus auctoribus clarissime domus, cæterisque subtractis, ad contradicendum Thesei subrogantur heredes: uno tantum ex libito qui se assereret libertum esse defuncti, is inrogatus quo abisset liberta prædiorum, delinisse nonnullos, Scirtii vero mancipia ad tribuam villam, quæ est clarissimi et illustris viri Olibrii, translata respondit, Cætera, ut a liberto Thesei dicta, præteream, licet in eum præscripto ista non competat, cum a patre minequam Beneficium libertatis acceperit, His ita positis, Prænestini in quorum finibus Casarijna possessio jacet, missis apparitoribus exhibentur. Tunc denum V. C. et spectabilis Olibrii procurator emergit, Adest etiam defensor minorum, Tandem cogentibus iudicibus postulat, Scirtio adversum duos puera proponitur: quavis patrocinia clarissime domus, et successorum Thesei quadam specie dissiderent. Itur in questionem possessionis, que partium variis agitata conflictibus, ad interrogacionem testium jure transivit. Admoneri singulatum ut mos est, jubeo curiales nominum et dignitatis. Ab unoquoque pæseo responsa, tum locorum justos possessores requiro: dehinc perennetor quis annuas functiones, aut imbeca persolverit. Cum secundum Scirtium testimonia cuncta procederent, atque eam possessionem eum Theseo tenuisse constaret, quando aut per quos dejectus esset, examino. Secundum fere vel tertium mensem manare consentiunt, ut cum clarissime atque illustris domus homines expulerint, Auditis optimatum testimoniis, denum defensores admitto jurgantes. Quæ ita et responsa partibus intuantur, Ibi Tarpeius V. C. procurator illustris viri Olibrii asservit, ei sex uncias prædiorum Thesei morte quæsitas. Contra Scirtius de sex unciis, quas minores etiam se consentiente retinebant, non ibat indicias, nec sui interesse dicebat actores claris imadomus an heredes Thesei eadem parte fruerentur, Tunc actionibus copulatis, Scirtium urgere cœperunt, quod secundum mandatum G. F. Faciam sex uncias Theseo per epistolam reddidisset, sex vero alias in eos liberas contulisset spontanea largitate. Ad hæc Scirtius idem literis familiaribus, quod donationibus in Theseum, vel parvulos transfosum esse dicebat, ipsius petito, ut actorum fides beneficium roboraret. Et revera, cum posteriora gesta pro indiviso sex uncias massa in eos collatas esse testentur, intelleximus partem donatoris exceptam. Cor enim pro indiviso daret, si nihil resideret quod retineret? Sed hoc cum ad proprietatis causam dicerem pertinere, recitata est a defensoribus constitutio, quæ iudicibus tribuit copiam, non imponit necessitatem, ut quoties de possessione successionis judicant, continuo, si casus tulerit, etiam de jure ceaseant. Quæ actione confessi sunt ad aliam causam se malle transire. Præterea non solum Scirtius proprietatis questione vadebatur urgendus, cum ipsi quoque inter se super hæc parte quodammodo dissiderent. Quare de possessione secundum documenta Scirtii et principalium testimonia judicavi, adversariis ejus

sex unciarum retentione et jure firmatis. Principalem vero causam, salvis allegationibus partium futuro examini reservavi. Et mox sententia exemplar emisi, cum ejus editionem procurator spectabilis viri continuo postulasset. Tunc Scirtius obtulit sanctiones, quibus doceret, in reformatione momenti nullum esse appellationibus locum. Postridie procurator clarissimus et illustris, ac defensor minorum, qui putabatur in judicio discrepare, concordiam suam junctis provocationibus indicavit. Hæc est omnis summa luctuminis. Nunc oraculum numinis vestri fortuna litis expectat. Gesta et supplementa partis utriusque subjecti: quibus instructa perentitas vestra, exemplo unius causæ securitati omnium dignabitur commodare.

EPIST. XLIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Vendendis solidis, quos plerumque publicus usus exposcit, collectariorum corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statum pretium subministrat. Huic hominum generi taxationis exiguæ utilitate nutum, divus frater numinis vestri tantum pro singulis solidis statuit conferendum, quantum æquitas illius temporis postulabat, D. imperator. Sed paulatim auri enormitate crescente, vis remediî divalis intrata est. Et cum in foro venalium rerum majore summa solidus censeatur, nummulariis pretia minima penduntur. Petunt igitur de aeternitate vestra, pro ratione præsentis, justissimæ definitionis augmenta, qui jam tanto oneri sustinendo pares esse non possunt. Hæc est causa quarimonis, quam divinis sensibus vestris fides gestorum plenius latimabit. Si petitionis genus probabile judicatis, quæso ut huic quoque parti præcepto mansuetudinis vestræ salubre remedium deferatur.

EPIST. L.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Palatini munerationum sacrarum, Amicus et Castor, quæstus publicos eruentes, inter cætera nomina, quæ judicio persequuntur, hæredes Postumiani V. C. in examen meum conventionibus evocarunt, D. imperator. Luciano monente, qui census senatoris ante tractavit, quod oblativis functionibus ea demum domus esset obnoxia: pars debiti Lollianam, pars Catianillam pariter ac Severellam suggereretur ut re. Interea sequestrato Lollianæ C. F. nomine, quam pro sex uncis astringit exactio: horum orta refragatio est, quos pro singulis bonorum quadrantibus solutiovis cura mordebat. Comperendinam plerumque judicio res eo deducta est, ut hæc parvolumina securitates a clarissimis personis impleti per vices minoris flagitaret, Catianille vero ac Severelle defensio scripta ad rationem divini principis mitteretur. Vetus enim quæstio, et cognitionibus præfecturæ frequenter agitata, usque ad inclyti semperque verendi genitoris vestri cucurrit arbitrium: qui Juventii clarissimæ et illustris memoriæ præfecti Urbi insinuatione consultus quadam rescripti parte signavit, suis quibusque temporibus a Catianilla ac Severella cla-

rissimis feminis oblativa munera soluta constare. Hoc me dudum promptum atque declivem ad efflagitanda illationum documenta deflexit, cum videretur omnibus securitatibus esse vehementior imperatoris assertio. De cujus responsis jugi honore mansurus, vestræ clementiæ fas est esse judicium. Nos venerari potius, quam interpretari oracula divini consueverus. Præsto sunt monumenta gestorum, partium quoque supplementa non destant. Equum est ut majestatis vestræ informetur arbitrio humana cunctatio.

EPIST. LI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Moribus servis familiare atque cognatum est amore spiritus impunitatis exemplo, D. imperator. Ut enim secundum desperet effugium, qui taqueo vincinis prioris evasit? Præsentis causæ congrua præmissa sententia, siquidem Valerianus V. C. cui lar in Epiro esse suggeritur, neque resciptorum veneratione, neque legum severitate, vel pactioinum fide, aut judiciorum reverentia permovetur. Qui primo in ex meo prætoris sedis jussu acciri, ad supplicationem V. C. Junioris vim rescripti prævelere potestatis elisit. Dehinc proconsularibus evocatus edictis, leges pari arte frustratus est. Nam cum et actione civili, et criminali accusatioe premeretur, statutus incivilliter repugavit, ut apparatus præfecturæ urbanae, partim notariis, partim suggestione signavit: quorum unus agentis in rebus, et mortuo, ad quem sacri præcepti executio pertinebat, affectum se a Valeriano gravibus injuriis indicavit. Motus igitur indignitate talium querelarum, cum viderem rursus illud posse judicis, si quid severius censuissent, factu optimum credidi, ut a temeritate vestra: causæ istius penitenciam reservarem. Soli enim jure corrigitis admessa potissime dignitatis. Potes gestis rerum colærentibus explicator: nihilominus ad senatum regressus apparuit, qui contumaciam senatoris et serviles imperii us nuntiavit, suggestioibus suis, cum forte usus tolerit, adfuturus. Quæso aeternam clementiam vestram ut, omnibus solito equitate pensis, evagari alterius frustratorem tot judicium non sinatis.

EPIST. LII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Difficile est ut bona causa sit, cujus actio in jus alterius desperatione transferretur. Hæc adeo res probavit, D. imperator. Nam Theodorus, ut asseruit, ex pectore ab Anania quadam in re sua procurator creatus, jampridem clarissimo atque eminentissimo viro Cuprasio urbanis tribunalibus presidente, Flavianum quemdam denunciata lite pulsavit: sed diem legitimum causæ lapsus excessit. Longo in cruallo petita a me reparatio, cum partes ad necessarium contraxisset examen, post multas allegationes, quas judicia ut invictas respuerunt, orta præscripto est, quæ assereret novari tempora possessore mortuo deluisse. Nam constabat non modo Flavianum, qui juppositam legibus quæstionem primus excepisset,

sed etiam successorem ejus finem fecisse vivendi. **A** Ad hoc præmissa est lectio, veluti probatur iudicis, novationem tantum petitoris hæredi esse decretam. Quod verbo quidem assertum, sed sanctionibus non probatum, contrarie legis recitatione compressum est. Secutus igitur scita manifesti et nullis principum vacuata responsis, cessare processum negotii iudicavi: cum his alteri denunciata, aliam personam temporibus exactis tenere non posset. Tunc oblati provocationis etiam novationis libellis, suspensa sententia. Cujus meritum perennas vestra lectis gestis ac refutatoris coherentibus æstimabit. Ego in referendo profusus esse non debui, cum pene in ipso actionum vestibulo repulsa legibus causa consisterit.

EPIST. LIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

In causis appellationum malo jus potestatis infringere, quam interpretationum dubia sustinere; præsertim consensus laud inique iudicationis, cui nonnulli honoris eveniet, si æternitatis vestrae oraculo roboretur, D. imperator. Tuli igitur Constantium Suarium a temere provocantem, cum ex rescripto numinis vestri statim, quem Theodosio absentem ademerat, reformassem. Mota enim vestra clementia supplicationibus et querelis, brevi examine jussit inquiri an Theodosio extra conflictum locato, ac dei de ne rebus excideret provocante, possessionem corporum Constantius esset inoleptus. Allegata igitur præceptione divina, primo cognitionem totius negotii, quamvis spe iatim mihi tranquillitatis vestrae delegatione mandatam, V. C. vicarii presentie reservavi: siquidem videbatur hæc causa cæteris provocationibus esse conjuncta, quæ V. C. prædecessore meo negabantur admissæ, et alterum mecum sumpserat cognitorem. Dehinc, ubi eam partem, quæ ad illius temporis iudicem pertinet, vestro retinuitis examini, appellationis inquisitione discreta, cum jam participem iudicii non haberem, turbate possessionis querelam rescripto obsecutus audivi. Et quia Theodosium iudicio non interfuisse constabat, quo sibi demptas questus est facultates, nec ulla precum mendacia Constantius detegat: exsecutus sum circa germanum supplicentis hæredem cæleste iudicium, reformato statu, quem claruit mox proposita appellatione defensum: licet cultus subditus questioni, libellos, quos Theodosius publicavit, apud se resedissem memoraverit. Nihilominus obediens imperatis, statui ut lides gestorum superiorum ad Augusta serinia mitteretur. Hinc orta est provocatio, cujus vel iustitia vel contumacia sacro expenditur arbitrio. Interea constitutionis memor, sequestrari mobilia fructusque præcipi, ne mediis temporibus usurpatio abutatur indebitis. Omnium gestorum fida documenta, supplementis partim relationi ex more sociata sunt, ut diu fluctuanti causæ tandem stabilem terminum divino ore ponat.

EPIST. LIV.

D. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Omnis qui ad amplissimos honorum gradus iudicio elementis vestrae vel favore provehimur, summo studio debemus curare ut famam scilicet suggestionum veritate meamur, D. imperator. Quod enim genus gratiæ beneficiis principum rependende fortuna impar inveniet, si fidem deserat quæ sola munus imperium? Contemplanti mihi igitur rescriptum numinis vestri, quo arcae vinariæ debita a præfecto ejus temporis, quo contracta dicuntur, erui censuistis, silere fas non fuit, quid temporum vestrorum congruat æquitati. Jam primum stupere me fateor, cælesti mansuetudini vestrae totius orbis negotiis occupata, litteras divi **B** Constantii ita esse suggestas, ut comminatio sub conditione deprompta instar cujusdam debiti duceretur: dehinc tacito quodam casu de ea parte rescripti, quæ tenebat officium, ut persona iudicis, tanquam vilior, apparitorum suorum impanitate premeretur: tertio, quod ea summa solidorum, quam cognitio et relatio viri illustris prædecessoris mei ex majore parte solutam probavit, ærario, tanquam debita et intacta deposcitur. Atque ideo inter multa curarum summam nonnulla tractanda sunt. Namque **C** et milia cæcæ solidos ex eo anno qui Sergii et Nigriniani sequitur consulatum, sacris accessis e thesauris, et præfectura inquisitio, et discensorum litteræ, et V. C. prædecessoris mei scripta doemerunt. Inter hæc igitur tam multa valida, fidem clementiæ vestrae debitam silentio violare non potui: cum vestrum quoque nomen adverterem solita cautione, neque iudicis nomen signasse rescripto, et æstimasse, quod conveniendus luce frueretur. Nam quomodo clementia vestra vim veteris comminationis in mortuum tendisset, cum gravium etiam nozarum pœna sine vite solvatur? At vero iste terror divi principis litteris comprehensus, ne viventem quidem posset urgere. Gravia enim subiectis sæpe minantur, acuendi potius studio quam nocendi. Hoc etiam divus genitor tuus, in omnium semper animis et ore victurus, pia lege constituit: qui sententiam quoque sub comminatione depromptam, effectu atque executione vacavit. Hanc vero conditionem, quam divus Constantius adiecit litteris suis, multa quæ post visa sunt **D** sabruerunt. Nam eodem principe adhuc orbem regente, ad Tertullum Præfectum Urbis memorabilem vorum migravit exactio, quæ si hominis potestas fuisset, circa personam prioris iudicis potuisset hæerere. Nec multo post tempore, in Clytholiam Maximum, pari honore tunc præditam, tituli istius cu a convenit. Divo etiam parente numinis tui, Romana jura et fata moderante, præfectis ac discensaribus mandata provincie est, et per vices administrantium publici debiti occurrit exactio. Novissimè relatus in cælum germanus clementiæ tuæ, cum ipsum Iulianum, cum haberet appositum, qui personis iudicium non peperit, prius scribis urbani officii, quorum sollicitudo per successiones exigenda curaverat, vel sol-

vendo nomini, vel edenda rationi fecit obnoxios. Itaque et a V. C. ac probatissimo Anicio Basso, et Aventio viro spectabili frequentata cognitio, et soluta majorem partem debiti deprehendit, et provincialium judicium reperit sponsonem : qua professi sunt, si urbanum cessaret officium, per se hujus tituli integritatem posse sarciri. Hæc igitur, si legibus conferantur, pronuntiabit æternitas vestra in professione verum esse nexum, in comminatione terrorem. Quid, quod proxima apparitio cogendis provincialium judiciis admota, spem debitis eruendis fecisse suggeritur; non est meum famæ incerta sectari. Ioveniet divina majestas tua cur huc exactioni perpetua cura defuerit. Nam socerum meum clarissimæ memoriæ virum Orfitum petit ista aolitio : cujus hæredes V. C. et illustris officiorum magister ascripsit litteris suis, cum tua mansuetudinis verecundia nullum sacro oraculo nomen expresserit. Quid ergo existinem merito illius factum, qui major honoribus quam facultatibus ante annos fere quindecim vitam peregit? ut comminatio sepe lecta, semper omissa, et novis post sepulta decredis, quam neque lex divalis admittit, et solutio magnæ partis exclusit, resurgat in mortuum, quæ non fuit ante viventi? An inæc potius contumeliæ causa, et ordinem tot et talium statutorum, et divi Gratiani recentem præceptionem, et discussorum diligentiam, et præfectorum cognitiones, et relationis fidem novis suggestionibus arbitror sauciari? Testor custodem numinis vestri Deum nihil esse, quod injuria dignus existimer. Quietum mihi hanc præfecturam sine ulla affectione tribuistis. Si quæ forte mordet invidia, si alienus desideris reip. amore non cessimus, cogitet privata odia adversum leges exercenda non esse. Postremo cognoscat, si quis ille est, me meoque successionem clarissimæ atque illustrissimæ memoriæ viri Orfiti, neque ratione juris, neque bonorum aditione cœpisse. Quæso igitur ne in contumeliam judicii vestri, et juri, et innocentie fraus paratur. Quando enim absentibus atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt? Quis unquam sententiam numinis vestri inauditus excepit? Quando comminatio ad hæredes usque porrecta est? Certe ut ipsam causam loquar, quæ me, ac necessitudines meas vobis propitis, nullo jure contingit, pars major debiti soluta monstratur : in evidentibus nominibus pars resedit. Cujus studio absolvendi sunt debitorum, ut implicentur innoxii? Quare insitam divinis seibus vestris oro justitiam, ne adversum divi Gratiani diffinitionem, adversum rescripta tot principum, qui præfectis debita eruenda mandarent, adversum relationem, quæ uberiores summam docuit exsolutam, reliquum vero secundum rectorum littera-exculpandum ab obnoxiosis intimavi; ignaros negotii et paternæ hereditatis alienos, pulsari incongrua conventu se patiaris; neve exemplum novum pius imperator inducas, ut successio optinatum [num. leg. optinatum?], qui reip. præfuerunt, ad liberos secunda non transeat. Multos hæc forma

A retinebit, et plerosque, ut arbitror justius, si qui forte provinciis vestris male abusi sunt. At vero posteritas illustris memoriæ viri Orfiti, nihil ex illo aliud, quam generis insigne quæsitiv. Meæ tamen injuriæ est ista suggestio. Nam tenuit illius frequenter exhaustæ, nemo testamento, nemo nostrum bonorum aditione successit. Unde intelligit clementia vestra, quod non metu familiaris causæ, quæ legibus tuta est, sed temporum amore sollicitur ne ad innocentiam fisci vestri infructuosa tantum recurrat invidia. Et hæc quidem cursim, ne mandatum negotium comperendinatione differret, tantum pro conjugis meæ Rusticianæ C. F. parte quæsitæ sunt : cujus germana multo angustior facultatibus ex Etruriæ longinquis adesse præcepta est. Vestrum vero salutare numen omnes precamur, ne quod de tot provinciis pro majore parte jam redditum, adhuc difficilis exsculpat exactio, senatoriæ donus inopinata labes speretur posse persolvere. Multis nocuerit ista conditio, qui reipub. præfuerunt. Neque enim jus fuerit, ut una familia novo opprimatur exemplo. Quæso igitur ut gesta, quæ fidem relationis asserunt, audire dignemini, legesque percontentis : quarum plerumque duritiam pro clementia vestra decretis moderatoribus temperastis.

EPIST. LV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

C Felicitas quidem vestra indefessas P. R. copias pollicetur, D. imperator. Sed cauto judicium suggerenda non deserit, ut diligentia muniat, quod melior fortuna pronittit. Frumenti quotidianus usus in laetitia est; olei tantum species victum plebis tenuiter invecta sollicitat. Cujus rei V. C. præf. annonæ, partium suarum diligens exsecutor, prætorianæ amplissimæ præfecturæ, ut ipse asserit, dudum fuit indicium, missis de more brevibus, quæ angustias patefacere conditorum. Sed ingravescente defectu, sileri apud clementiam vestram patriæ cura non debuit, cujus spes, atque opes bonorum principum favore cumulantur. Quare omnes suppliciter oramus, si exspectatis preces, qui vota omnium beneficis prævenitis; ut quam primum iudices Africanos super hac specie Romani horreos inferenda divinus sermo distimulet. Nam prosperato opus est, priusquam reliquam profiget diuturna præbitio. Adde igitur hoc munus cæteris, quæ præstare consuestis, ut cuncta sæculi bona pari affluant bonitate.

EPIST. LVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Dies noctesque sollicitur ut prompto obsequio divinæ clementiæ vestræ iussa promoveam : siquidem non licet longa comperendinatione differri justitiæ ac legibus amica decreta, D. imperator. Unde tanto opus est ne existimationem meam per alios allata præceptis tarditas devenisset. Nam cum de Macedonio sequius de rep. merito, itemque Ammiano, dudum mihi iudicium perennitas vestra legaverit, Ammianum quidem protectorum attestacione cognovi,

cum Urbis vicina contingeret, languore consumptum. A De Macedonia varia jactantur, quem jam pridem debuit custodum sollicitudo perducere. Quæso igitur mansuetudinem vestram, ne mihi fraudi sit mora, alieno studio aut torpore contracta; simulque deprecor ut venerabilis aeternitas vestra sigillatim quærenda distinguat, si forte designatum reum cognitioni meæ prosequentium cura tradiderit.

EPIST. LVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URU.

Soli omnium potestis aeterna Urbis expensas a defectu sumptuum vindicare, D. imperator. Majestati autem vestræ sublimate potestates, tantum mediocribus causis valent ferre medicinam, inaguarum vero rerum mole superantur. Ad vos igitur salutaria munera convolvamus, et opem largam P. R. imploramus. B arario, cui jam diu solitum nihil vectigalium decreta provincia contulerunt. Atque ideo justus est metus ne cessantibus subsidiis necessaria deserantur, quæ hæc enim personæ tenues, alieno, ut queruntur, sero tolerantur. Super hæc etiam reverendus ordo censatus, cum per se mederi afflictis rebus nequirit, opem vestræ peremitatis oravit. Edita ratio est vectigalium, quæ Hispanienses atque Alexandrinos invellere debuit commecatus. Expensioinum quoque timos competentes offirii cura digessit. Quæso, ut omnibus, quæ coherent, libenter inspectis, utilitati publicæ velox remedium porrigitis: urgentibus enim causis, negari non potest illato solemnibus impendit. Quare ferte propitius, ut soletis, auxilium: et qui mentibus piis nova P. R. benefica defertis, etiam C prosera serrate: atque Urbi vestræ amvere dignemini, et quod prætermisso præterita suspendit, et quod futurus usus exspectat feliciter.

EPIST. LVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URU.

In negotiis, tempore ac judicatione finitis, cessare æquum est longæ orationis excursus, ne et numinis vestri salutare votis emeret sermo prolixior, et sine argumento rerum loquacitas morosa displiceat, D. imperator. Cum in judicio moderatoris Apul, inter Marcellum, qui se dejectum possessione questus est, itemque Venantium stratorem, ut ipse confirmat, ejusque germanam Batrachiano, causa violentiæ diceretur, provocatio a reis inconsulta processit, quod provincialis cognitior, præmissis literis ad vicariam potestatem, susceptum retineret examen. Tunc auditori sacri iudex, rectoris affatu super appellatione est consultus, et præjudicialem multam statuit provocationibus inferendam, et ipsam quesitorem crimini dedit, cum executione vindictæ. Post hæc obre, tionibus partium nonnulla gesta sunt, ut iudicatio resummatra traheretur. Nam et vir spectabilis decessor meus, cum multam dilicisset evartam, quam decreto sacri auditori appellatio præjudicialis agnov rat, statuit causam criminis ad se debere transferri. Et ego idem scutus, partes in examen accivi. Sed cum et tempus reparationis esset emensum, et penam provocationis aut exspectaret aut sumpsisset

varium, violentiæ quoque causam Venantii ac Batrachio professio, ac quorundam capitalis damnatio terminasset; promittivi cognitionem sacri esse iudicium, et Venantium, quem V. C. et illustris officiorum magister jusserat exhiberi, censui agenti in robus Decentio, quo prosequente venerat, esse reddendum. Sed cum Venantii stratoris illicitam usurpatamque militiam Marcellus arguerat, quod decurionum ascriptus albo, ut gesta docuerunt, adversum leges ad palatina castra transisset, non debui objecta reticere, ut in ea re, quæ modum mei egrediebatur examinis, aeternitas vestra ipsis legibus quas tuetur augustior iudicaret.

EPIST. LIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URU.

Facit plerumque ratio, aut fortuna causarum ut in controversis alter æquitate, alter jure nitatur. Tunc humano labante consilio, deliberatio cognitioris ad clementiæ vestræ recurrit oraculum, D. imperator. Quod etiam presentis negotii qualitas deposcit. Nam Musa annos egressa legi imos, cum in partem r. rompaternarum Syntrophium quereretur admissum, quem veluti adultæ suæ fratrem dolus Aelholi curatoris asciverat, integram restitutionem suffragio jus accepit. Sed in litis provocationibus, varii-que tracta iudicis, intra metas justitiam temporis nequivit exsequi propositas actiones. Ut res monebat, amissum beneficium remedio supplicationis integravit. Sed idem mulierum casus, etiam rescripti humanitate fraudavit: siquidem mensium quatuor dilata rursiculis, summo ille temporis impetrati excedit cognitior, eamque successor adveniens præmissis interdeto potestate privaverat. Post hæc, cum vellet in elictam causæ lapsum reparatione sarrire, objectu legis Constantiniæ explosa est, quæ extra ordinem temporibus indultis, longiorem negavit excursus. Secuta est provocatio iudicatum. Ubi ventum ad sacræ sedis examen, eadem constituto a Faustino hærede Aelholi curatoris rursus ingesta est; pars procuratoris, cui actiones Musa mandaverat, non suo vitio causam cecidisse temporibus approbat. Ad hoc parentum munus vestri divorum principum protulit sanctiones, quæ in et reliquis exceptiones reparationem iurgantibus tribuunt, si per cognitorem causa labatur. Cum igitur et in Constantiana lege, qua reparatio adimitur temporibus extra ordinem datis, casus iste cessantis disceptatoris non sit exceptus, et recentiora scita divorum Principum cunctis negotiis reparatione subvenerunt, si forte a iudice deserantur: facilis in alteram partem esse non potui, sed quod unum remedium convenit rebus ambiguis, fortunam curiosi luctantibus augustissimis legum arbitriis reservavi, gestis omnibus de more subjectis, ut eorum lectio insinuationis meæ astruat veritatem.

EPIST. LX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URU.

Urbium populorumque luctamina, quoniam sunt majora privatis, iudicio augustiore censenda sunt, D. imperator. Merito Potulanorum ac Terracinen-

suam causam, quæ post Campani moderatoris examen A ad sacrum auditorium ex provocacione migravit, cum perspicerem pari lance libratam, majestatis vestræ arbitrio reservavi. Est autem de quo agitur ejusmodi. Puteolanis municipibus divus Constantinus C. M. mod. in alimoniam civitatis indulxit. Quæ summa a divo Constante regente reimp. media parte mutilata est. Post quem Constantius aique relatus in cælum, supplicatione deposita, annonam Puteolani populi xxv mod. adjectione cumulavit. Atque ita factum est, ut C M mod. ejusdem populi victus acciperet. Sed divo Juliano moderante reimp. cum Lupus consulari jure Campaniæ præsidens, Terracinesium contempleretur augustis, quod nihil subsidii decetia dudum oppida conferebant; ne commoda P. R. civitas, quæ lavacris publicis ligna, et ralem reparandis incensibus subministrat, defectu sub to exhausta succumberet; vñ et dcc mod. Puteolanis municipibus derogatos, Terracinesium usui deputavit, et amplissime prætorianæ sive statuta et definita suggestit. Momertinus id temporis præfecturæ honore pollebat. Is cum disposita roborasset, nihilominus arbitrariè imperiale consuluit, neque ullum responsum, quod eo tempore bello Persico rector imperii tenebatur, accepit. Et hinc per aliquot annos ecurrit ista præbitio, donec Capuana legatio apud divum atque inclitum Gratianum, germanum nominis vestri, sua tantum damna deplorans, eum frumenti numerum, quem Cerealis ex multis urbibus P. R. vendicaret, restitui omnibus impetrasset. Sed occasioe rescipi cum sola xxv et vii modum, quæ horreis æternæ Urbis accesserant, provincialium recuperasset alimonia, etiam vñ et dcc mod. Puteolani municipes Terracinesibus abnuerunt. Cum igitur hæc causa in judicium provinciale venisset; V. G. non considerata summa, quæ rescripto divi principis tenebatur, judicatione generali omnia Puteolanis reddenda decrevit. Verum post appellationem cognitio auditorii sacri cum illam frumenti modum, qui Campanis fuerat restitutus, a vñ et dcc mod. quos ab necessitate Urbis æternæ civitas Terracinesis accepit, decretum esse perspiceret; manente decreto divalis oraculi, ea subsidia, quæ Terracineses judicio Lupi et Mamertii præfecti confirmatione capiebant, nec roborare potuit, cum responsi sacri nulla exstaret auctoritas; nec demere civitati, ne populus nutritibus æternæ Urbis obnoxius, justis commodis indigeret. Ergo, ut in rebus dubiis fieri solet, ad clementiæ vestræ salubre judicium convolvamus; licet defensio Puteolana post præmissam relationem incassum crediderit provocandum. Præsto est gestorum fides, quæ perennitatem vestram possit munire. Quæso atque obsecro ut negotio multa arte mutanti tandem stabile remedium deferatur.

EPIST. LXI. 2

DD. VALLENTINIANO, THEODOSIO ET ARCADIO SEM. AUG. SYMMACHI PRÆF. URB.

Ubi primum senatus amplissimus sempereque vester, subacta legibus vitia cognovit, et a principibus suis vidit purgari famam proximerum temporum, boni sæculi auctoritatem secutus, exomiti dno pressum dolorem, atque iterum me querelam suarum ju sit esse legatum. Cui ideo divi principis delegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia delatura, DD. imperatores. Gemino igitur finiens officio et ut præfectus vester gesta publica prosequor, et ut legatus civium mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum; quæ jam credere homines desierunt alicorum se studio præstare, si discrepent. B Anari, coli, diligi, majus imperi est. Qui ferat, cluisse reip. privata certumna? Merito senatus illos insequitur, qui potentiam suam fame et principis prætulerunt. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod instituta majorum, quod patria jura et fida defendimus, quam temporum gloria? quæ cum est major, cum vobis contra morem parentum intelligitis ad hære. Repetimus igitur religionum statum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes utriusque sectæ sententiæ: proximus eorum eximoniae patria coluit, receptior non removit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissolutio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris ut aram Victorie non requirat. Cauti impostorem sumus, et C tristium rerum ostenta vitamus: reddidit tantum nomini honor, qui muniri delegatus est. Modica victoria debet æternitas vestra, et adhuc plura delatit. Aversentur hanc potestatem, quibus nihil profuit. Vos anticum triumphis patrociniū nobite deserere. Conctis potentia ista voluta est. Nemo eò evadit neget, quam profitetur optatam. Quod si hujus oramus non esset iusta vitatio, saltem ornamentis curæ decuit abstineri. Præstate, oro vos, ut ea quæ p. eri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudina amor magnus est. Merito divi Constantis factum dno non s edit. Gravia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis. A. terminationem curamus f ma et nominis vestri, ne quid futura ætas inveniat corrigendum. Ubi in leges vestras et verba jurabimus? D qua religione mens falsa terrehatur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidem Deo plena sunt, nec ullus perfidis totus est locus. Sed plurimum valet ad memum delinquendi citam præsentia religionis urgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem convenit singularum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi jurator ordo decernit. Patebit ergo s des prolana perjuriis, et hoc inclyti principes probabile judicabunt, qui

* Vide duas epistolas quas contra hanc Symmachi scripsit S. antistes Mediolanensis Ambrosius, tom. g. g. s. t. Patrologi c. XVII, col. 961-972. Eort.

sacramento publico tuti sunt? Sed divus Constantius A
idem fecisse dicitur. Cetera potius illius principis
emulemur; qui nihil tale esset aggressus, si quis
ante se alius devisset. Corrigit enim sequentem lapsus
prioris, et de reprehensione antecedenti sexem-
pli nascitur emendatio. Fors fuit ut parens ille e-
mentia vestra in re adhuc nova non caveret inviliam.
Num potest etiam nobis eadem defensio convenire,
si imitemur quod animus improbat? Accipiat aeternitas
vestra alia ejusdem principis facta, quæ in usum
dignius trahat. Nil ille decerpit sacerarum virginum
privilegiis, decrevit nobilibus sacerdotia, Romanis
ceremoniis non negavit impensas: et per omnes vias
aeternæ Urbis letum secutus senatum, vidit placido
ore delubra, legit inscripta fastigiis deum nomina,
percontatus est templorum origines, miratus est B
conditores. Cumque alias religiones ipse sequeretur,
has servavit imperio. Suis enim cuique mos, seu
cuique ritus est. Varios custodes artibus cunctis
mens divina distribuit. Ut animæ nascentibus, ita
populis natales genii dividuntur. Accedit utilitas,
que maxime homini deos asserit. Nam cum ratio
omnis in aperto sit; unde rectius, quam de memoria
atque documentis rerum secundarum, cognitio venit
numinum? Jam si longa ætas auctoritatem religioni
facit, servanda est tot sæculis fides, et sequendi
sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos.
Romani nunc putemus assistere, atque his vobiscum
agere sermonibus. Optimi principes, patres patriæ,
reveremini annos meos, in quos me pius ritus ad-
duxit, ut utar ceremoniis avitis: neque enim pom-
tet. Vivam more meo, quia libera sum. Ille cultus in
leges meas orbem redegit; hæc sacra Annabam a
manibus, a Capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc
ergo servata sum ut longæva reprehendar? Videro
quale sit quod instituendum putatur. Sera tamen et
contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo diis
patriis, diis indigetibus pacem rogamus. Aequum
est, quidquid omnes colunt, unum putari. Eadem
spectamus astra, commune cælum est, idem nos
mundos involvit. Quid interest, qua quisque pruden-
tia verum inquirat? Uno itinere non potest perveniri
ad tam grande secretum. Sed hæc otiosorum disputa-
tio est. Nunc preces, non certamina offerimus.
Quanto commodo sacri ararii vestri vestalium virgi-
num prerogativa detracta est? Sub largissimis im-
peratoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt.
Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Ut
vittæ earum capiti decus faciant, ita insigne ducitur
sacerdotii vacasse muneribus. Nudum quodammodo
nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a
dispendio tutæ sunt. Itaque amplius laudi earum tri-
buunt, qui aliquid rei detrahunt, siquidem saluti
publicæ dicata Virginitas crescit merito, cum caret
præmio. Absint ab ararii vestri puritate ista com-
pendia. Fiscus honorum principum, non sacerdotum
damnis, sed hostium spoliis augeatur. Ullumne lu-
crum compensat inviliam? Et quia avaritia in vestros
mores non cedit, hæc miseriores sunt quibus subsidia

vetera decerpta sunt. Etenim sub imperatoribus,
qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad so-
lam detrahitor amittentis injuriam, quod desiderium
non movet auferentis. Agros etiam virginibus et mi-
nistris deficientium voluntate legatos fiscus retentat.
Oro vos justitiæ sacerdotes, ut Urbi vestræ sacris
reddatur privata successio. Dicitur testamenta securi,
et sciant sub principibus non avaris stabile esse,
quod scripserint. Delectet vos ista felicitas generis
humani. Cæpit causæ hujus exemplum sollicitare
morientes. Ergo Romanæ religiones sub Romana
jura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio fa-
culatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas?
Capiunt legati liberti, servis testamentorum justa
commoda non negantur. Tantum nobiles virgines et
fatalium sacrorum ministri excludantur prædiis heredi-
tate quæsitis. Quid juvat saluti publicæ castum cor-
pus dicere, et imperii aeternitatem cælestibus fulcire
præsidibus; armis vestris atque alis vestris applicare
virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere,
et jus cum omnibus non habere? Itaque melior est ser-
vitas, quæ hominibus imperditur. Temp. ledimus, cui
nunquam expedit, ut ingrata sit. Nemo me putet solam
causam religionum tueri. Ex hujusmodi facinoribus
orta sunt cuncta humani generis incommoda. Honora-
verat lex parentum vestales virgines, ac ministros deo-
rum victu modico, justisque privilegiis. Stetit munus
hujus integritas usque ad degeneres trapezitas, qui
ad mercedem vilium bajulorum sacræ castitatis ali-
menta verterunt. Secuta est famies publica, et spem
provinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt
hæc vitia terrarum. Nihil imputamus austris: nec ru-
bigio segetibus obfuit, hæc avena fruges necavit. Sa-
cilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire om-
nibus, quod religionibus negabatur. Certe si est hujus
mali aliquod exemplum, imputemus tantam famem
vicibus annorum. Gravis hanc sterilitatem aura con-
strinxit. Sylvestribus arbutis vita producitur, et rur-
sus ad Dodonæas arbores plebis rusticæ inopia con-
volavit. Quid tale proavi pertulerunt, cum religio-
num ministros honor publicus pasceret? Quando in
usus hominum concessa quercus? quando vilsæ sunt
herbarum radices? quando alios regionum defectus
deseruit fecunditas mutua, cum populo et virgi-
nibus sacris communis esset annona? Commendabat
enim terrarum proventus victus antistitem, et re-
medium magis quam largitas erat. An dubium est,
semper pro copia omnium datum, quod nunc inopia
omnium vindicavit? Dicit aliquis, sumptum publicum
denegatum alienæ religionis impendiis. Absit a bonis
principibus ista sententia, ut quod de communi qui-
busdam tributum est, in jure fisci esse videatur. Nam
cum respub. de singulis constet, quod ab ea profici-
scitur, fit rursus proprium singulorum. Omnia regi-
tis, sed suum cuique servatis, plusque apud vos
justitia quam licentia valet. Consulite certe munifi-
centiam vestram, an hæc publica velit existimari,
que in alios transtulistis. Semel honori Urbis delata
compendia desinunt et se tribuentium; et quod a priu

cijsio beneficium fuit, usu atque ætate sit debitum. **A**nteam igitur metum divino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere præbentium, nisi detrahentium subteri is invidiam. Favent elementiæ vestræ sectarum omnium arcana præsidia, et hæc maxime, quæ majores vestros aliquando juverunt, vos defendant, a nobis colantur. Eum religionum statum petimus, qui divo parenti culminis vestri servavit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit hæredes. Spectat senior ille divus ex arce sidera lacrymas sacerdotum, et se culpatum putat more violato, quem libenter ipse servavit. Præstate etiam divo fratri vestro alieni consili correctionem; tegite factum quod senatui displicuisse nescivit: siquidem constat ideo exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perveniret. Pro existimatione est temporum superiorum ut non dubitetis abolere quod probandum est principis non fuisse.

EPIST. LXII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Certum atque dilucidum est nihil esse tam familiare legibus, quam vestra decreta, D. Imperator. Sed exsecutorum prava interpretatio, dum supplicanti- bus favet, plerumque jussa corrumpit. Statuerat receptus in cælum germanus numinis vestri, cum Martianus dudum protector Aggariæ bona tanquam vacantia postulasset, ut si ea hæreditas scriptum successorem vel legitimum non haberet, in jus fisci tanquam domino nuda concederet; et tunc insinuato per rationalem patrimonii modo, opperiretur petitor quid ei sacra deferret humanitas. Annus fere secundus est ut per defensores et rationales augustissimæ domus, cum justitia solemnem oraculi, scripti fatigantur hæredes, licet jam sextus annus a testamenti recitatione numeretur. Novissime fortuna causæ impetibilem scopulum fœdæ cognitionis incurrit. Nam cum apud virum perfectissimum rationalem Bassianum, primo delator bonorum, secundum sacra seita petere- tur, novo ausu caleata præscriptio est. Deline, cum testamenti jure confecti fidem recitatio publicaret, calumnia inanis objecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem voluntate cepissent. Adduntur etiam scripta divalia quibus astipulatio ejusdem remota est, qui suam jusse causam testimonio diceretur: quasi vero simile esset exemplum, ut tenuis honor, quo subscriptores ob amicitiam defunctus asperserat, legitimum posset abolere iudicium. Nam si his legibus viveremus, inimicis signatoribus tutius uteremur, quorum offensa nihil de testatore humani- tatis exigeret. Piget dicere in quinque numero solidos potissimum subscriptoris fuisse legatum. Ceteris enim magis commemoratio honesta, quam pecuniæ quæstus accessit. Ergo aut extremæ paupertatis successio fuit, si putatur exiguus honor fidem legitimi iudicii sauciisse: aut si census hæreditarius existimatur uberior, aliena esta suspicionibus brevis summa legati. Quis non familiarissimum quemque signandis adhibet, cum extrema conduntur? jam quid mirum

PATROL. XVIII.

A est si in oculis positus mereatur aliquid monimen- tum religionis, qui meruit advocari? Non fero signa- torem, cui pars bonorum magna deferatur. Nam etsi integra conscientia, non tamen sincero pudore dita- tur. At vero hæc levia pignora, aut amoris gratia, aut testatoris verecundia relinquuntur. Nihil hæc religioni novis legibus derogatum est. Manet iso usus, et nobis jura servantibus semper manent. Unus et solus post humanam memoriam rationalis emersit, qui exemplum novæ judicationis induceret. Hinc orta est provocatio. Quæ ubi auditorium sacrum decreto etiam vestræ legis intravit, rursus eludendi iudicii causa propositum est inane commentum, ut ab illustri viro privata rei comite delegata cognitio diceretur rationalis examinis, atque ideo rursus ad ejusdem iudicium debere transferri; eum omnis quæstio ex precibus Martiani dudum protectoris, et vestræ clementiæ largitate descendens, sacro potius auditorio ex provocatione competeret: accedente etiam proxima sanctione, quæ indiscretas hujusmodi appellationes videri quæ vicem principum tuorum præso jure commisit. Examinitis igitur omnibus, pronuntiavi bona obnoxia non esse rescripto: eum vestri numinis æterna justitia, si scriptis aut legitimis successoribus vacaret hæreditas, fiscum statueret admitti: has autem facultates, Marcellus, Bizias et Eliodoros juxta defuncti voluntatem cepissent. Nunc sententiam meam defensor venerabilis domus inusitata provocatione suspendit. Sed cum hujus rei nullum exemplum cognitionalis existere suggereret, **C** nihilominus subjectam vocem libenter admisi, et relatione summam euncta complexus, Gestorum quoque documenta subtexui, præsumens bonis placitura principibus, quæ secundum leges pro fama tem- porum judicavi.

EPIST. LXIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Petronianus urbanarum dudum cohortium miles, ad corniculariorum gradum inculpati laboris diuturnitate provector, more institutoque majorum testi- monium meruit castrensium industriæ, quod ceteris quoque post honestum cursum stipendiorum iudicia detulerunt, D. imperator. Dignum est igitur divina vestrorum temporum felicitate, ut peractam sine of- fensione militiam, si perennitatis vestræ pius vultus **D** arrikerit, prærogativa solemnem exornet.

EPIST. LXIV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Curæ mihi est ut qui animis et majestate congrui- tis, mutua honorificentia gaudeatis. Dignum est igitur, D. imperator, ut decretum senatus ad invictissimos fratres numinis tui, si ita placet, clementia tua insinuante perveniat. Quorum auctor et parens, ut dudum V. C. et illustri officiorum magistro me scripsisse meminim, statuarum equestrium honore deco- ratus est, quas ei ordo venerabilis Africani et Britanniæ belli recordatione decrevit: ea scilicet causa, ut justis superiorum ductum titulis, præsentium circa vos devotio provocetur.

EPIST. LXV.

A

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum mancipēs salinarum magno ex numero ad paucos redacti, necessitatis publicæ molem ferre non possent, delata supplicatione meruerunt ut hi qui decreti atque excusati ante fuerant, redderentur, et ex aliis corporibus, seu vacantibus, iusta supplementa incunctanter acciperent, D. imperator. Allegata igitur præceptione divina, cum plerosque consortio suo ante decretos muniri Macedonii suffragio reperissent, relationem super eorum muniminibus impetrarunt; vestræ enim tantum clementiæ liberum est inique elicitā rescripta rescindere. Tunc urgente defectu, navicularios æque lignorum obnoxios functioni ad parem sollicitudinem vocare cœperunt, ut utriusque corporis cura conjuncta indiscretum munus agnosceret. At illi nonnullos de turmalibus suis tradere maluerunt, quam in societatem tanti oneris convenire. Itaque factum est ut, iisdem volentibus, certi homines mancipibus jungerentur. Nunc perennitatis vestræ stabilem censionem publica causa deposcit ne obreptivis supplicationibus subsidia integrati corporis subruantur. Relationi Gesta conjunxi, tam de his habita quos Macedonii interventus absolverat, quam me disceptante confecta: quibus sine veneratione ejusquam voluntas naviculariorum nonnullos mancipibus deputavit. Erit jam sacrosancti numinis vestri et illorum antiquare suffragia, quos ostenditur ambitus liberasse, et his obstare aditum supplicandi, quos sui corporis adjudicavit assensus.

EPIST. LXVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Devotione et more commonitus, magistratum nomina, quibus varias functiones designationum tempore amplissimus ordo mandavit, ad æternitatis vestræ perfero notionem, D. imperator: ut muneribus exhibendis, aut subeundis fascibus destinatos cognitio imperialis accipiat. Illis copulati sunt quos senatui vestro recens ortus adjecit. Prolixus in talibus rebus esse non debeo, cum decreti publici fides gestorum potius insinuationem postulet, quam largum referentis eloquium.

EPIST. LXVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Etiamsi prisca institutio mittendis ad clementiam vestram censuum brevibus cursum vel ordinem non dedisset, D. imperator, diligentia tamen boni sæculi silem publicæ instructionis exigeret: siquidem convenit principes et parentes humani generis edoceri quid reverendo ordini vel senatorum novorum accessus adjiciat, vel excusatio detrahat. Harum rerum æternitati vestræ fidum exhibebit indicium trimestris instructio quam solemniter sumptam de officio censuali, paginis relationis annexui: ut majestas vestra cogosceat quis in amplissimam curiam collegarum numerus inflaxerit, et quid censibus senatoriis, aut nova professio incrementi dederit, aut exemptio vetustatis amputarit.

EPIST. LXVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Illorum quidem vestrorum glorioso exitus fama non occulit, sed major est victoriæ fides quæ oculis approbatur, D. imperator. Dudum laudo acceperat P. R. casorum funera Sirmatarum. At nunc confirmata est nuntiorum læticia spectaculo triumphali. Jam minores non sumus vetustatis exemplis. Vidimus quæ æta miramur, catenatum agmen victæ gentis induci, illosque jampridem truces vultus toisero pallore mutatos. Stetit arenæ medio subjecta voluptati, quæ fuit ante fornicidini: assuetæ armis gentilibus manus gladiatoria instrumenta tenuerunt. Felicem nimis belli istius ducem qui, divinx clementiæ vestræ fretus auspiciis, ex numero hostium alios ad securitatem provinciarum penitus extinxit, alios ad lætitiâ plebis Martiæ reservavit. Merito illi iudicia vestra respondent: jure in litteris imperialibus sæpe celebratur. Neque enim tanta devotio digniorem possit invenire præconem. Sit vobis frequens usus ac facilis laurearum, et eos qui forte ausus impios in Romanum nomen extulerint, fortitudo militum capiat, arena urbis expendat. Perpetua hæc devotis civibus virtutis vestræ tanquam tributa præstetis.

EPIST. LXIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Certa officia sunt omnium potestatum. Præfecturæ urbanæ proprium negotium est senatorum jura tutari, D. imperator. Quare partim mearum conventus necessitate, allegationibus clarissimorum virorum iusta poscentium desse non potui. A quibus pleræquo servitia palatinus Eusebius jussus eruere, ut bonorum Catuli clarissimæ memoriæ viri quæstio iudicat omnibus sacrisque responsis consummata repetatur, querimonias optimatum, qui dudum partis frauntur, exscivit. Ventum est igitur ad leges, exsecutore cupiente, quem contradictio repellebat: imploratæque vestri numinis sanctiones, quæ senatorum controversas transferre ab urbano foro ad peregrina vetuerunt. Sed cum assererem non eandem prærogativam esse servorum, quibus supplicantibus certum perennitas vestra detulit cognitorem, responsum est quod fortunas clarissimarum personarum precatio subtilis incesserit. Inter hæc, cum Donatus assisteret, cæteris peccatoribus sacro iunctus oraculo, quæsi, uti non est, eodem nomine alius subderetur, quæ hominem conditio haberet, et an ipse de Catuli iudicio supplicasset. Tunc ille Hilariani clarissimi viri servum professus, ab illarum precum conscientia, quas dicitur obtulisse cum cæteris, alienum se constanter asseruit. Atque ita visa est supplicationis fides etiam de auctore autare. Adjecta est alia plena juris atque rationis; quod post erubras cognitiones et rescripta ad relationem numerosa, pœnna legis incidere ut deum contra vetitum supplicarunt. Exstant quippe sententiæ, quas cum provocatio tentasset iahibere, consultus relatione divus genitor clementiæ vestræ stemponi questionem. Cui victoriæ fiscus accessit, emolumentum honorum Catuli clarissimæ memoriæ viri, ut

assertum est, pro certa parte sortitus. Cum igitur senatorum allegatio rescriptis ac legibus niteretur, maluerunt causam suam vestræ per me aperire justitiæ, quam legitimo vindicare iudicio, securi decretorum quæ et necessitate juris, et divi patris veneratione servabitis. Itaque servos bona fiducia tradiderunt, quos in præiudicium absentium, post consummationem negotii, æquitas temporum, quantum præsumimus, non patitur audiri.

EPIST. LXX.

DD. VALENTINIANO, THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quid habeat conditionis inscriptio nostis præ ceteris, juris publici conditores, DD. imperatores. Provisum est enim ne quis temere in alieni capitis discrimine irrueret, nisi se ideam prius pœnæ sponsione vinceret. Secundum hæc scilicet legum agens in rebus Africanus, accusationem professus, Compano et Higinio clarissimis viris violentiæ erimen objecit. Continuo, ut severitas exigebat, reos custodia militaris dissimulata dignitate circumdedit. Sed ubi partes sub evanide constituerunt, multo luctamine patronorum decursa cognitio, oratione magis, quam probationibus redundavit. Cum longa verborum serie causa traheretur, summates Ariciniæ urbis, quos ut conscios accusator exciverat, adhibuimus quæstioni, gestorum ordinem seiscitamur. Omnium convenit assertio, nihil turbarum esse conflatum. Tunc ad eludendum iudicium presentia ejusdem cepit exposci, quem non tenebat inscriptio. Eo denique res rediit, ut a partibus Africani accusationis omissio desperatione peteretur. Supererat ut, crimine non probato, in accusatorem formidata reis pœna transiret. Sed cum me Africani militia pariter atque incauta adolescentia permoveret, malui iudicium de cœlementiæ vestræ reservare. Alia est enim conditio magistratum, quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores; alia dominorum principum potestas, quos decet acrimoniam severi juris inflectere. Relationis gesta subtexui, partium quoque supplementa sociavi. Quæso vestram augustissimam premitatem ut, perpensis omnibus, sequenda jubeatis.

EPIST. LXXI.

D. IMP. HONORIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quæcumque in Urbe geruntur me tacere non convenit pro debito solutus quem majestati vestræ semper exhibeo. Cum diu episcopus Zosimus gravi incommodo laboraret, usque adeo, ut frequenter mortuus jactaretur, accidit ut secundo die post ingressum meum vita decederet. Statim (ut convenerat) populum alloquendo commonui, ut eum quieto clericorum tractatu omnia finirentur, nec se rebus disponendis misceret turbatio popularis: siquidem certum esset in eligendo episcopo Dei omnipotentis expectandum esse iudicium, domini imperatores (Honorio et Theodosio, pii, felices et inclyti victores, semper Augusti). Admonui et corporatos, officiis quoque interminatus sum, ac majores deterrui regionum, ne quis quietem Urbis vestræ turbare tentaret. Quod ita

A custoditum est, ut sine strepitu omnia finirentur. Verum cum vir sanctus Eulalius ad Ecclesiam Lateranensem de exsequiis prioris episcopi a populo et a clericis fuisset adductus, ibi per biduum cum maxima multitudine et cum pluribus sacerdotibus reneratus est, ut expectaretur dies consuetus quo posset solemniter ordinari. Cum hic ita essent, subito aliquanti presbyteri cum Bonifacio ejusdem ordinis ad Theodoræ ecclesiam, collecto populo, properarunt, ibique, habito tractatu, ipsum ordinare episcopum velle coeperunt. Quod ubi comperi, omnes qui pariter erant ad me ut venirent presbyteros depoposci: ac residens cum clarissimo viro tribuno Sereniano, eos admonui, ne quid temere fieri paterentur, aut contra sacræ legis ordinem venirent, aut contra consuetudinis rationem. Sed tanta pertinacia restiterunt, ut quidquid minatum fuerit, facere minime dubitarent. Nam etiam presbyterum Bonifacium in ecclesia Marcelli ordinandum esse duxerunt, atque cum eo ad S. Petri basilicam processerunt. Et quoniam pietatis vestræ est de hac parte ferre iudicium, statim pro competenti sollicitudine vestram majestatem credidi consulendam, ut quod pietas vestra decernat, præcepto vestri numinis evidenter informet, etc. Dat. quarto calend. Januarii.

EPIST. LXXII.

IMP. HONORIUS AUGUSTUS SYMMACHO PRÆF. URB.

Gestis omnibus recensitis, laudandæ sublimitatis tuæ relatione perclaudit in ordinatione venerabilis sacerdotis quietem veterem paucorum insolentiam attentare voluisse. Nam cum post abscessum venerabilis viri Zosimi circa meritum Eulalii ordinæ subrogandi communi iudicio conveniens multitudo sonuisset, ac plena erga se omnia quæ regula Catholicæ posceret disciplinæ successoris confirmatio custodiret, vehementer miramur aliquos exstitisse qui solemnitate contempta circa ordinationem alterius festinant. In quorum castigandum factum mansuetudinem nostram rite oportet insurgere, nisi hoc tantum gerere decernemus eos ad veniam pertinere, quod lapsum cito proprium contuentes, ad deprecandi suffragium sunt relapsi, ignosci sibi super id, quod vim perpessi conquesti sunt, postulantes. Convenire erga votum et studium nostrum circa Eulalium sacræ legis antistitem sublimitas tua clementiæ nostræ auctoritate præsentis cognoscat; cui competens numerus ordinantium, legitimi solemnitas temporis, locique qualitas recte venerandi nominis apicem contulerunt. Cum autem Bonifacio constet omnia defuisse, superflue expectatam sententiam nostram esse censimus, cum factum suum ipsi qui præsumpserant ad motis damnis precibus rideantur. Absoluta itaque decernimus iussione, extraordinaria præsumptione submota, Bonifacium interdicta confessione Urbe prohiberi (erit verecundiæ ejus ut, morem gravem celestibus constitutis, sponte discedat), pertinacius resistentem, invitum precipimus expelli. Plebiæ sane seditiosis auctores cum sociis suis sublimitas tua. Symmache parvus carissime atque amantissime, statuat altissimi; atque in eos congrue vindicari, ut res temere præsumpta non transeat

capnitate. In qua re Aphrodisium V. C. tribunalium et notarium dirigi a nostra mansuetudine placuit, ut, praesente eo, quae statuiamus celerius implerentur, quatenus quae populi nulla perturbatione veretur, et pacata cum veneretur universitas, quem secundum veterem consuetudinem observata sacra legis mysteria susceperunt. Dat. in non. Januarii, Ravennae.

EPIST. LXXIII.

DE HONORIO SIMPLICI AUG. SYMMACHIUS PRAEF. URBE.

Ubi primum sacer sermo pietatis vestrae expectatione populi celeritate praeventit, omne quod sibi diversitas voluntatum usurpaverat de episcoporum electione, submovit, ac divina provisione inter initia rescavit, quod tarditate imperitiae multitudinis, crescentibus studiis, difficultas potuisset auferri, D. imperator. Ob quam rem statim debito famulatu implere quae fuerant imperata properavi; et quod felicitati clementiae vestrae ascribendum est, res novi exempli, et maxima contentione magnique certaminis, ut sine commotione populi coepta fuerat, ita salva clementia vestra eum totius multitudinis quiete finita est. Nam cum eo tempore ad me sacra perlata esset auctoritas quo sancti die erat celebranda solemnitas, statim (ut oportebat), nullo primiserinio, Bonifacium ad me venire admonui, quod praecipitum fuerat, agniturum, ut processione, quam sibi inhibita didicerat abstineret. Qui, conventionem contempta, processit, atque eum quem dixeram dedit populo verberandum. Quod ubi nuntiatum est, habito cum V. C. tribuno Sereniano tractatu, ad sanctum Paulum, quo convenerat, et sacra exemplaria pro cautela direxi, ne quid in injuriam publicam de praecipitis immissa multitudo temeraret, et pariem officii pariter destinavi. Sed neutrum fieri passus, cum ad Urbem vellet pariter cum populo remeare, statim ad portas tam contubernales quam apparitores occurrerunt, qui eum (ut statutum fuerat) Urbem vestram ingredi prohiberent. Verum ipsos quoque contentinendos credidit, atque violenter ingressus, a certa Urbis parte pluribus occurrentibus est repulsus, nec permissus quod cogitabat implere. Quod ubi turba quae comitabatur aspexit, sine aliquo tumultu dispersa est. Ipse vero extra murum deductus non longum ab Urbe remoratur: qui ne, occulte per noctem ingressus Urbem, ad ecclesiam convolaret, et rursus populi studia commoveret, communi tractatu pro competenti sollicitudine contubernales et apparitores quatuor illie sine injuria ejus observare disposui, expectans quid pietas vestra decerneret, ut quies possit quae haecenus servata est perdurare. Circa partem vero Eulalii episcopi venerabilis viri, qui eodem die pene cum omni multitudine ad sancti apostoli Petri basilicam solemniter celebrabat, ubi primum pietatis vestrae praecipita sunt publicata, fuit totius Laetitia civitatis. Unde ea quae populus Romanus publico gaudio diversis acclamationibus agens gratias majestati vestrae (testatus est) credidit publicanda, et relationi meae universa suberi, ut agnosceret pietas vestra quanta quiete Urbis totius correctae sint

A quae male fuerant admissa temeritate paucorum; et quanta gratia suscepta sint quae clementia vestra divino iudicio et perseverante religionis reverentia decernenda credidit, et pro quiete populi Romani in perpetuum servanda constituit. Dat. sextus idus Januarii.

EPIST. LXXIV.

PRESBYTERI EX PARTE BONIFACII, QUOD SCIENT IMPRATORUM RECEPTEM RELATIONE, DATIS LITTERIS SEQUITUR REM GESTAM CERTA FIDE NARRANT.

Petimus clementiam vestram, piissimi et clementissimi imp. Honorii et Theodosii semper AA. post excessum S. Zosimi papae Ecclesiae Catholicae urbis Romae (ut fieri mos volebat atque ipsa religionis disciplina dictabat) plures in unum convocatis sacerdotes, ut de constituendo successore communi iudicio tractaremus. Sed quoniam Lateranensem ecclesiam, obstructis pene omnibus ingressibus, archidiaconus Eulalius, contemptis impie summi sacerdotis exsequiis, diaconis et paucissimis presbyteris, ac multitudine turbatur plebis observabat, altero die ad eandem ecclesiam, ubi prius ab omnibus fuerat constitutum, habitu omnium collatione, properavimus: ibique participato cum Christiana plebe concilio, quem Deus jussit elegimus. Nam venerabilem virum Bonifacium, veterem presbyterum, in lege doctissimum, ac bonis moribus comprobatum, et (quod eum magis ornabat) iuvium, acclamatione totius populi ac consensu meliorum civitatis asseruimus divinae institutionis oratione consecratum. Nam subscribentibus plus minus septuaginta presbyteris, astantibus novem diversarum provinciarum episcopis, benedictionem competentem tempore constat fuisse celebratam. Ac prius omnia quae solemnitas exigebat celebrata sunt. Sed cum praedictus Eulalius (qui antea per tres consacerdotes nostros fuerat ex multorum auctoritate conventus, ne quid sibi temere praeter scientiam cleri majoris assumeret), circumventis paucissimis presbyteris, male acceptis his, ac diversae custoditae mancipatis qui ad prohibendum cum litteris venerant, exhibito etiam cum aliis Ostiensi episcopo, quem prope mortuum constat accitum (nam tractum esse nolentem senis agritudo testatur) in locum sibi non debitum, incustodito religionis ordine, per ambitum proviisset, cepit factum suum per homines disciplinae inscios ac religionis indecenter tueri, aestimans humanis perturbationibus se confundere sententiam posse divinam. Et quoniam clementiam vestram constat falsidica relatione deceptam, ut nescio quid in injuriam divini numinis sanciretis (nam divinum est quidquid tantorum firmat electio), petimus pietatem vestram ut removeri priora constituta jubetis, atque Eulaliium, qui in locum surrepsit alienum, ad comitatum serenitatis vestrae cum antecessoribus suis debere adduci. Nos enim profitemur S. papam Bonifacium nostris cum sacerdotibus adfaturum: relictis singulis titulis presbyteri omnes aderunt, qui voluntatem suam, hoc est, Dei iudicium proloquantur. Jubet etiam vestra clementia omnes adesse quos causa constringit, ejici etiam civitate nolentes, qui se non patientur adduci. Invenietis, cum ceperit agitari, incepta discussio, quod omnibus divinis

legibus abhorret, verum etiam displicere possit humanis: quo hoc consenti agramus uteruo imperio vestro maximas atque uberes gratias.

EPIST. LXXV.

IMP. HONORIUS SEMPER AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Post relationem sublimitatis tue delatam consuetudinis nostræ auribus, presbyterorum legatio cassam nobis non supervacua deliberationis injecta. Ideo decet, ambiguitate seposita, fidem verum ordinem communis experiri: quumque partem prætermisissæ gestæ rei ordo arguat, quam servatus annat, multis eorum censentibus, approbati, ut, utriusque facti simul qualitate perpensus, et circa unam rite definita consistat, et circa altera tenere assumpta non maneat, Symmache parens carissime et amantissime. Ob quam rem illustris et præcelsa magnitudo tua, suspensis omnibus quæ superius sunt decreta, nullique interim per iudicio comparato, auctoritate præsentis oraculi, utrumque, hoc est, Bonifacium et Eulaliu religiosissimos viros instantia digna convenies, ut intra diem sextum iduum Februarii Barenmatem civitatem præsentiam suam maturare non differant: omainibus atque singulis admonitis, qui auctores utriusque ordinationis existunt, ut, amota excusatione, non desint, et factu quisque erga alterum propria, prolatis ecclesiasticæ institutionis exemplis, defensor existat; seque purgato alium magis in legem Catholicam deliquisse, præsumpta immeriti electione convincat: iudicium de statu suo quisque si adesse neglexerit, sortitus; nimirum intelligens improvide, immo illicita se fecisse quod eorum non audeat defensare. Nos quoque ex diversis provinciis competentem numerum sacerdotum scripsis nostræ serenitatis accivimus, ut rem deductam in dubium absolvat nobis coram deceptatio plurimorum. Cum autem omnia futuro integra sint iudicio reservata, de transactis sibi blandiri nomen decet. Præsentis etiam iudicii docebit exemplum, quid in ejusmodi negotiis observari debeat in futurum. Datum XVIII cal. Februarii per Aphthonium.

EPIST. LXXVI.

D. HONORIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum vir clarissimus Aphthonius decurii sacri palatii vestri cum cœlesti præceptione ad Urbem venerabilem convenisset, omni genere festinavi, quatenus præceptis numinis vestri obedientiam commodarem. Nam statim conventis proceribus sacra jussio publicata, et ad religiosos viros Bonifacium et Eulaliu missa conventio est, D. imperator: clericos quoque eorum præcepti pariter admoneri, ut nihil futuro, cognoscente pietate vestra, deesset examini. Unde hæc omnia, gestorum serie comprehensa, ad plenam instructionem subter annexi. Verum postquam pars utraque populi diversis seditionibus exagitaretur, singulos admonitione missa conveni, ne ad unam Ecclesiam convenirent, et, quod fieri non licebat, inter se multitudinem confingeret. Sed hæc illis visum est, credo, suspectum, quo quietem suadendam credidi hominibus perturbare volentibus civitate. Ob quam rem aurbæ partes calumniosissime crediderunt contestationibus appetendum, ut errorem

suum compositis mendacibus evasarent. Quod ne in aliquo elementiam vestram lateat, eadem, quæ obtulerunt, a te inserta transmissi, ne quid erant suppressum esse querantur. Superest ut apud clementiam vestram nullius partis studiis famuli vestri appetatur absentia, qui semper majoritati vestre peris scribitis ap, rob tus, ab impugnatione et favore ambulantium partium, ut decebat, credat temperandam. Dat. VII cal. Febr.

EPIST. LXXVII.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Magnarum deliberationum non debet citum esse iudicium, nec temere præferenda sunt quæ secunda re perper tuum sancuntur. Serpe de episcopis Urbis a te ne altercatione partium sub examine sacerdotum concessa rogatio est. Sed ne quid festinam celeritate iudicio proferatur, id clementiæ nostræ sedit arbitrio. At quoniam vicinitas sanctorum dierum episcopi præsentiam postularet, nec in urbe sacrati sima fas est, pascharum præsertim dies, sine sacerdote celebrare, idcirco, Symmache parens carissime atque amantissime, illustris magnificentia tua Achilleum nos elegisse cognoscat, quem a favore partium constat esse alienum, qui mysteria sacra observationis implet. Transactis vero festis diebus ex iudicio sacerdotum quæ debeant custodiri concilio maturiore tractabimus. Monemus sane ut regionum primatibus evocatis, disciplinæ publicæ quietique prospiciens: quibus decretorum nostrorum præcepta iubeas aperiri, ne quis scilicet illum tumultum neque seditionem audeat commovere: quam si quis insana persuasionem conquiret, non in eos tantum qui in perturbatione fuerint deprehensi, sed in regionum quoque priores sciat vindicandum. Novimus enim quietem publicam facile custodiri, si inceptorum cupiditates et fomenta cessaverint.

EPIST. LXXVIII.

DOMINO SEMPER ILLUSTRIS ET IN CUNCTIS MAGNifico MERITOQUE SUBLIMI CONSTANTIO SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quæcumque subito, nullo opinante, proveniunt, nec ad culpam iudicis referri possunt, et populum rationis ignarum insperata novitate perturbant. Vir namque religiosus Eulalius quinto decimo cal. Aprilis Urbem, me nesciente, meridiana hora ingressus est: quem credidi aliquod secum pertulisse præceptum. Verum eodem die circa vespere Spoletinus episcopus, missis litteris, me credidit admonendum quod sacra a se manantia in Urbe die sancto Pasche jussu sit celebrare. Quod præceptum ante penitus ignoravi, Domine semper illustris et in cunctis magnifice, meritoque sublimis ac præcelsæ patrone. Quod cum mihi prius S. Eulalii innotuisset adventus, statim parendum credidi invictissimi principis imperatis. Verum cum interim dicto die Urbem S. Achilleus esset ingressus, commotio exstitit populorum, ut ab una parte multitudo armata ferro et telis ad formam militari habitu conveniret. Et eum, convocatis proceribus, processissem, ut habito tractatu pro quiete Urbis, populum alloquendo compescerem, primo ad conventum venerunt; deinde cum expectaretur

S. Achilleæ præsentia, ut quæ jussa fuerant publicaret, multitudine resistente, venire non potuit. Et cum ad forum Vespasiani tam ego quam vir spectabilis vicarius perurgente populo fuisset ingressi, ut quietem utriusque partis multitudini suaderemus, subito armati servi telis et saxis, aliquanti etiam ferro, populos partis Eulalii aggressi sunt, qui mermes convenerunt, ut quod præceptum de episcopo Spoletino esset agnoscerent: quosque ita sauciaverunt, qui parati adversus imparatos venerant, ut me quoque et virum spectabilem vicarium crederent appetendos, dum scditioso furore nullam admittunt penitus rationem, nisi ad liberandum nos divinitas adjuisset, egressique per secretiorem partem ictum saxorum et impetum conspirantis multitudinis vitassemus, minime potuissemus evadere: quorum majorem partem in servis constat fuisse, ex quibus aliquanti agniti atque tenti sunt audiendi. Unde quid partium mearum fuit, excellentiæ vestræ suggerere properavi, ut certum finem, rebus cognitis quæ gesta sunt, magnitudinem vestra decernat. Cum ita S. Eulalium fuisset ingressus, et tertia die secutus esset episcopus Spoletinus, nec aliqua ad me data virtutum vestrarum, quæ sequeretur, præcepta venissent, perturbatio totius plebis, quæ in se et in periculum judicium sæviret, exorta est: et ni celeri responsu ante diem venerabilem Paschæ quid fieri debeat jusseritis, minantur se populi invicem pugnuros, dum de Lateranensi basilica alterutrum se existimant excludendos. Ne quid igitur adversi (quod sublimitatis vestræ felicitas avertat) eveniat, peto ut evidenti præcepto excludi furiosæ contentionis periculosam pertinaciam censeatis. Dat. xii cal. April.

EPIST. LXXIX.

CONSTANTINUS SYMMACHO PRÆF. URB.

Ut certa possimus quæque cognoscere, et factionum auctores fidei nuntio et inspectore non lateant, cancellarium nostrum Vitulum direximus, ut Domini invictissimi principis affatus, atque judicium ad eximietatem tuam et ad populum celeri festinatione deferret. Illudque monemus, ut quidquid sacris auctaritatibus continetur, nulla temeritate violetur, et quæ præcepta sunt effectui celeri mandentur instantia; ne Augusti clementia, quod nunc agnoscit distulisse, commoto majestatis suæ rigore, emendare non differat.

EPIST. LXXX.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Dum ad sanandum primæ perturbationis errorem hoc genus consilii clementia nostra reparandæ pacis cupido reperisset, ut donec de confirmatione urbani sacerdotii sententia procederet absoluta, uterque eorum quorum causa tumultus antea concevisset, a sacratissima Urbe conversatione rejunctus, futuri judicii expectatione penderet, spatio quo continueretur alteruter evidenter expresso, a quo animo dissimulare non possumus ceptis clementiæ nostræ publicum pene bellum, quo calcarentur, indictum; morandi ejus caput Eulalium, qui jussa transcendit, cecidisse, secundum ordinem præceptorum paulisper abesse non passum,

A *Symmache parens carissime. Unde sublimitas tua hoc nos statuisset cognoscat, ut et salubris superior ordo præcepti, et moderata synodi ordinatio deberet custodiri, quod aliter fieri non posse censemus, nisi Eulalius omnimode urgetur, ut, omni celeritate ab Urbe discedens, insolenti populo præsens incitamentum non præbeat, nec innocentibus causa mortis existat; cui esse dubium non debet, si in hac præsumptionis obstinatione duraverit, non solum de statu suo judicium jam prolatum, verum etiam de salutis discrimine proferendum. Culpa enim nullam veniam jam meretur, quæ cum prædicatur, non caretur. Nihil ex hoc excusationis habiturus, quod eo invito a plebe asserat tentari. Si qui autem ex numero clericorum communicandum Eulalio, judicio pendente, censuerit, pari se*
 B *sciat sententia esse damnandum. Lnicos vero qui post interdictum mansuetudinis nostræ communionem Eulalii putaverint expetendum, honestioris loci penam proscriptionis, servos vero capitibus esse subituros, nec ab hoc periculo dominos errendos. Primates vero regionum, nisi spiritum plebis inconditæ domuerint ac frenarint, sciant se raptos, ultimo judicio esse subdendos: Spoletinus autem episcopus (sicut dudum fuerat definitum) sanctis Paschæ diebus ordinem festæ solemnitate implebit, cui ad celebranda mysteria Lateranensem ecclesiam soli patere decernimus, reliquis qui hoc præsumere voluerint propulsatis. Sane ut prædictus sacerdos Spoletinæ civitatis in loco ejus sanctorum mysteriorum ordinem completurus suscipi debeat, admonemus. Per omnes vero titulos et loca,*
 C *quæ conventa celebri frequentantur, hæc quæ statutum proponantur, ut univcrsus liqueat, et noluisse nos turbidum aliquid perpetrare, et adhuc ut turbata componi debeant operari. Sciat sane sublimitas tua primiscrinium et reliquum officium, quod tuis actibus obsecundat, non solum gravissimæ mulctæ dispendis affligendum, sed et supplicium capitis sortiturum, nisi cuncti opera commodata statutis clementiæ nostræ præbere maturaverit effectum. Dat. xviii cal. Aprilis, Ravennæ.*

EPIST. LXXXI.

DOMINO SEMPER ILLUSTRIS ET PER CUNCTA MAGNIFICO, MERITOQUE SUO LIMI AC PRÆCELSE CONSTANTIO SYMMACHO PRÆF. URB.

Ubi primum sacra Domini nostri invictissimi principis præcepta perlata sunt, statim (ut convenerat) debitum tribui famulatum. Sed Eulalium ea obstinatione qua sine præcepto sacro Urbem ingressus est, etiam egredi constrictus per omnes potestates pari pertinacia detrectavit. Nam vespertinis horis per officium Urbanum id quod præceperat invictissimus imperator, ea die qua peribitum est, ei innotuisse agnoscutur, Domine semper illustrissime, sacratissime, magnifice, meritoque sublimis ac præcelsæ patrone. Quo lecto, mandavit se diligentius tractatum, nec tamen instanter admonitus exire curavit. Alia vero die rursum per omnem apparitionem etiam nocturnis horis admonitus, collecta multitudine, Lateranensem basilicam ausu temerario credidit inva-

dendum. Verum habita tractatu cum proceribus, omnibus officiis destinatis ut pelleretur injunctum est. Nam et vir spectabilis vicarius ad eandem basilicam ire decreverat, sed primo accedere præ nimio terrore non potuit. Ego autem tam corporalis directis quam omni officio, ideo illuc ire non potui, ne quis mihi æmulus faceret religionis invidiam. Tamen salva excellentia vestra, irruentibus pluribus corporatis, et majoribus regionum, qui præceptis imperialibus serviunt, de eadem ecclesia fugatus Eulalii, de Urbe expulsus est, atque adjunctis apparitoribus illuc directus ubi jussus fuerat residere. Mandatum etiam ut vir religiosus, sanctus Achilleus episcopus, cum quiete que jussa sunt, illo ejecto, sine strepitu populi, pro sanctorum dierum reverentia celebraret. Nam ad custodiam basilicæ Lateranensis apparitores apposui, ne cui alii redderetur. Partis quoque Eulalii aliquanti capti clerici seditionis auctores, de quibus quid jubeatur exspecto. Et quoniam de his interim quæ gesta sunt universa virtutibus vestris credidit suggerenda, quidquid sequentibus diebus pro quiete Urbis, quam vestra felicitas regit, suggestum fuerit, sigillatim pro rerum fide et ordine melioribus iudiciis nuntiabo.

EPIST. LXXXII.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Moderatione præcipua egit nostra serenitas, ne locam posset invenire præsumptio. Dei enim judicio venerabilium sacerdotum est dilata cognitio: ut quidquid religio, quidquid veritas postulabat, absque ulla perturbatione hoc disceptatio tranquilla decerneret. Sed per Eulalium usurpatione contra sententiam venerabilis synodi multa illicite commissa fuisse, relationis textus edocuit, qui præsentia sua causam furoris populo subministrans, totum perire voluit quidquid moderatio nostra conservat. Nam cum ordinatione nostra et sententia episcoporum, quorum in synodo major se multitudo collegerat, consensu etiam partium et professione id fieri definitum esset, ut sicut se specialiter rite dominatum quicunque ad incitandum populum

Urbem fuisset ingressus: oblitus sui, probat et præsenti facio quale videatur habuisse principium. Quoniam ergo recte hunc, post tot admissa, Urbe constat esse depulsum, ad quam cum accedere non debere clementiæ nostræ et episcoporum videretur statuisset judicium, Bonifacium venerabilem virum episcopum (ad cuius moderationem auctoritatem nostram recte censuimus jungendam), Symmache parens varissime et amantissime, sublimitas tua Urbem ingredi debere nos statuisset cognoscat; ut sub ejus gubernaculis religiosæ legis reverentia moderatione solida compleatur. Dat. in nonas Aprilis, accepta idus Aprilis.

EPIST. LXXXIII.

D. HONGRIO SEMPER AUG. SYMMACUS PRÆF. URB.

Quæcunque Deo auctore fiunt, merito divino pietatis vestræ judicio firmantur. Nuper namque cum ad me famulum vestrum sacra clementiæ vestræ emanasset auctoritas, quasi ambiguitate subnata, venerabilis viri Bonifacii episcopi sacerdotium majestas vestra roboravit. Tam grata universis quæ jus sunt existere, ut hoc et ordo amplissimus et Romanus populus comprobaret, D. imperator. Nam cum statuta cœlestia per me essent recitata populis, et edictis ex amore propositis publicata, tantus fervor et lætitia totius existit civitatis, ut scilicet et religionem redditam, et præstitam quietis securitatem omnes gratulatione congrua testarentur. Interjecto itaque biduo, Urbem supra memoratus venerabilis episcopus, omni accurrente plebe, ingressus est, sicut serenitas vestra constituit: officii quoque mei obsequia minime defuerunt. Nee jam aliqua dissensio remanet populorum, et omnes divino judicio et majestatis vestræ acquieverunt voluntati. Cessantibus ergo studiis, omnes quod præcepto Dei admoniti statuitis sentire cœperunt, atque acclamationibus quæ subjectæ sunt gaudii sui causas plebs Romana testata est, ac serenitati vestræ gratias in dies singulis agere non desistit; quorum provisio sicut pacem orbis tuetur, ita quietem Urbis restituit, populoque concordiam.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

MAXIMUS

GRAMMATICUS.

GUILIELMI CAVE NOTITIA IN MAXIMUM.

Maximus, gente Afer, civitate Madaurensis (Africae propriæ oppidum erat inter Numidiam et Getuliam), professione grammaticus, S. Augustino familiaris, claruit exeunte hoc sæculo, circa annum 599. Homo genitilis et religionis suæ zelo flagrans, scripsit epistolam ad Augustinum, qua deorum suorum cultum vindicat, atque se unum esse Deum summum, sine

initio, sine prole naturæ cœlesti, ejusque virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocare. Ita fit, inquit, ut dum ejus quasi quardam membra carptim variis supplicioribus prosequimur, totum colere profecto videamur. Deinde in Christianos invectus; partim quod Deum quem quasi proprium sibi vindicarent in locis abditis se videre affirmarent; partim

quod, relictis temporibus et neglectis majorum suorum manibus, hominum mortuorum busta stulto frequentarent. Hinc martyres quosdam Punicis vocabulis insignitos ludibrio exponit, *Mygdonem* seu *Migginem*, *Sanaem*, *Lucitam*, et præ omnibus *archimartyrem* *Namphanionem*. Per *Namphanionem* quis hic denotetur, haud facilis est conjectura, nec a quoquam id tentatum memia. Si in re obscura conjectare fas erit, non alium quam Christum Dominum nostrum designari putem: partim quod *archimartyr* appelletur, qui modo scilicet eminentiori præ aliis martyribus, pro religione a se instituta passus est; partim in quod cum alii huic vel illi numini præferantur. *Hunc*, inquit, *proh nefas! dis immortalibus prætulimus Christianum*; partim denique quod interprete Augustino in litteris responsoriis, *Namphanio* lingua Punica nihil aliud significet quam *boni pedis* hominem, id est, *cujus adventus afferat aliquod felicitatis; sicut solemus dicere secundo pede introisse, ejus introitum prosperitas aliqua secuta sit*. Quod Domino nostro apprimè convenit, qui optato pede in mundum venit, et obambulavit *εὐεργετῶν*. De quo propheticum illud imprimis dictum est: *Quam pulchri super montes sunt pedes prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem!* Nescius non sum in Martyrologio Romano Julii 4 celebrari memoriam S. Namphanionis martyris et sociorum, *quos ille roboravit ad pugnam et ad coronam prævegit, quique Madauri in Africa passi sunt*. Verum hæc omnia, ex his

ipsis epistolis desumpta esse quis non videt? quin et in notis suis discrete fatetur illustrissimus Baronius. Concludit Maximus, solenni formula, *Dii te servent, per quos et eorum, atque cunctorum mortalium communem Patrem, universi mortales, quot terra sustinet, mille modis concordia discordiis veneramur et colimus*. His respondens Augustinus epistola sequenti, hominem acerrime perstringit, ostenditque si Indicra agere vellet, se par pari referre posse; hominem vero graviter monet ut in hac argumenta serio versetur; paratum se fore, de his pro arguendi dignitate disceptaturum. Claudis epistolam his verbis: *Ne te hoc lateat, et in sacrilega convicia imprudentem trohat, scias a Christianis catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari, quod sit factum et conditum a Deo, sed unum ipsum Deum qui fecit et condidit omnia*. De tempore quo scriptæ sint hæc epistolæ non constat. Referunt eas novissimi editores ad annum 390, cum sequenti idolorum cultus imperatorum lege prohibitus sit. Sed nullum inde duci potest argumentum, cum non hoc modo, sed et quovis fere anno sequenti Constitutiones imperiales hac de re late sint, ut in codice Theodosiano videre est, nempe ann. 392, 395, 396; anno 399 quatuor, quarum duæ ad Africanam proprie spectant, iterumque anno 408, ne ulterius pergam. Habentur hæc epistolæ edit. noviss. 16, 17, in vulgaribus editionibus num. 45, 44.

MAXIMI EPISTOLA AD S. AUGUSTINUM.

Vide hanc epistolam inter Augustinianas, sub numero 16, tomo XXXIII nostræ Patrol., col. 81. Edit.

ANNO DOMINI CCCLXII.

MAMERTINUS.

DE AUCTORE PANEGYRICI ET QUO TEMPORE AC LOCO HABITUS SIT.

Mamertinus, a Juliano Augusto consul factus, hac oratione principi gratias agit. Pronuntiata est anno Christi 362, cum, ut ex fastis apparet, consulatum gereret Nevita collega. Quis porro Mamertinus ille fuerit, ex qua patria oriundus, nullibi, quod sciam, proditum est. Ego facile putem hunc Messana oriundum fuisse; sic enim Messanenses propter Mamertinos hospitio exceptos dicti sunt Mamertini. Ejus mentio fit in variis locis apud Ammianum, lib. vi, lib. xvi, lib. xxiii. Atque etiam ipse de se non semel loquitur hoc in Panegyrico; ex quibus locis omnibus constat Mamertinum præfectum arario fuisse, tum

præfectum prætorio per Illyricum, in ejus provinciarum administratione peculatus reus absolutus est, ac tandem a Juliano consul factus. An vero Mamertinus hic idem fuerit atque ille cui panegyrici 2 et 3 Maximiano dicti attribuuntur, neque velim affirmare, ut ad hos panegyricos observavi, propter spatium septuaginta annorum inter illorum et hujus panegyrici tempora; neque ausim prorsus negare, nam tum cum hanc orationem dixit admodum senex fuisse videtur, ut constat ex paneg. num. 17: *Sed a teneris annis ab ætate puerili ad hanc usque civitatem consultus amore flagravi*.

SYNOPSIS PANEGYRICI.

IN EXORBIO.

Reddit rationem cur pro præfectura ararii et præ-

tura cum Juliano imperatori gratias hucusque non egerit, id agere consul aggrediatur. Quod nempe in

prioribus dignitatibus imperator aut suæ aut publicæ utilitatis rationem habere videri petierit; in consulatu vero dandæ ejus tantum, cui datus est.

DISTRIBUTIO.

Prima hujus orationis parte imperatoris virtutes recenset, altera pro accepto consulatu gratias agit.

Pars prima. Perstringit ejus victorias, receptas ejus virtute Gallias, subactam pene omnem barbariam, num. 3. Iterum de Gallis tum a barbarorum vastitate, tum a judicam quibus subesset tyrannide et avaritia ereptis, deletos Germanos, jus restitutum, emendatos ejus virtutum exemplo mores, num. 4. Quæ omnia mirum quantum a Juliano Constantium alienarunt, num. 5. Julianus in medio Illyrici sinu decerpente adest, hic et ubique victor, n. 6. Istrum navibus transeurit barbarorum terrore tanto, ut supplices veniam petant, num. 7. Ad Adriam, Tyrreum, Mæotidem pugnat et vincit, Nicopolim instaurat, Eleusinam et alias Macedoniae, Illyrici et Peloponnesi civitates restituit, num. 9. Patiens laboris bellici, castrensi cibo contentus, num. 12. Sibi asper, in alios facilis, sibi parcus, in alios liberalis,

num. 11. Castus, in castris perpetuus, num. 15. Si peragrata victoriis Thracia de sublevanda Urbis annonæ penuria cogitat, num. 14.

Pars secunda. Imperatoris in se beneficium amplificat, quod consulatum acceperit non meritis, quod in summa virorum honorum copia, quod minorem magistratum petens, quod sine largitionibus et ambiendi labore, quod in tenui re et ambiendi ignaras, voti com, os fieri nunquam potuisset, num. 15. Quod uno eodemque anno ararii publici cura, praefectura et consulatu insignitus sit, num. 22. Redit ad commemorationem virtutum imperatoris, ejus in fovendis litteris revocandisque artibus studium commendat, num. 23; in omnium animis sibi conciliandis industriam, num. 25; in eligendis amicis prædilectam, in eosdem fidem, num. 26; in summo honorum apice modestiam, in condonandis injuriis clementiam, num. 27; ac præcipue singularem in se et collegam humanitatem.

IN FINE.

Denique accepti a tanto imperatore beneficii nunquam futurum se immemorem pollicetur, num. 31.

MAMERTINI GRATIARUM ACTIO

JULIANO AUGUSTO.

1. Etsi scio te, imperator, et cunctos ^a qui consilium tuum participant posse mirari quod nunc de tui gratias agere exorsus sum, quasi beneficia in me tua ^b acceperint a consulatu, fatebor tamen ^c quod ingenii (eius me pœnitet) conscius, etiam nunc tacere voluisssem, et prorumpens licet hujus iocuneris gaudium intra arcanae lætitiæ conscientiam coercere. Sed sive errorem nostrum, sive consilium congesta et coacervata in unum beneficia vicerunt; atque in id redegerunt ^e necessitatis ambiguum, ut mihi aut indiserti, aut ingrati esset fama subeunda: malui eloquentiam potius quam pietatem erga te officiumque meum desiderari. Et sane in his honoribus quibus

¹ Jam Mamertinus ararii praefectorum a Juliano Augusto acceperat, jam praetorio per Illyricum praefectus fuerat, cum consulatus veluti tot honorum cumulus accessit. Quare intra, num. 21: *Cum me propter tantillum innocentiae meritum uno in anno ter videat honoratum.*

² Id est, publicam pecuniam in Saturni templo repositam. Ararii praefectos ab Augusto primum institutos addunt, Suetonius in *Augusto*, cap. 49, et Dio, lib. lv.

³ Vere, an injuria? haud scio Mamertium peculatus reum ab Avitiano delatum tradit Ammianus lib. xxvii.

C me prius honestas, minor esse causa ad agendas gratias videbatur. Nam cum me ¹ ararium publicum curare voluisti, cum querereres virum animi magni adversus pecuniam, liberi adversus offensas, constantis adversus invidiam, me, ² qui tibi viderer ejusmodi, delegisti: idque eo tempore quo exhausta provinciae partim depredatione barbarica, partim non minus exitabilibus quam pudendis praesidentium rapinis ultro opem imperatoris exposcerent, milites sæpe antractis temporibus ludo habiti cum praesens stipendium flagitarent, quoquo modo videbar honorem onere pensare. At cum me ³ praetoriis praefecisti, et provincias de te egregie meritas meae fidei

⁴ Ante Constantini tempora praefectus praetoria dicebatur, qui militibus iis praerat, quos imperator in sui custodiam allegerat. Postquam vero praetoriae cohortes pro Maxentio turbas excitassent, post casum tyrannum, hæc dignitas penitus a Constantino sublata est, et orbe Romano in quatuor partes seu dioceses diviso, quatuor praefecti praetorio creati, qui singulis praesent: quorum unus praetorio Galliarum, alter praetorio Italiae, tertius praetorio Illyrici, quartus praetorio Orientis praefectus dicebatur. Mamertinum praefectum praetorio per Illyricum fuisse ait Ammianus lib. xxvii.

INTERPRETATIO

^a Qui tibi sunt a consiliis.

^b Quod conscius tenuitatis ingenii mei cuius me pœnitet.

^c Necessitatis angustias.

tunc laque mandasti, iugens iudicii tui fuit munus; **A** sed in eo non mihi solum quem tanta potestate succenteras, verum etiam negotiis tuis commodasse aliquatenus videbare.

II. Porro in decernendo consulatu remotis utilitatibus tuis rationem meæ solum dignitatis habuisti. Nam in administrationibus labor honori adjungitur: in consulatu honos sine labore suscipitur. In illis si lateris, cupidæ ambitionis esse videaris; in hoc nisi aperte et propalam lateris, ingratus sis. Huc accedit quod ipsa ¹ hæc urbs, atque hoc augustissimum consilii publici templum officium hujus orationis efflagitant. Hæc tibi, nominis novi, sed antiquissimæ nobilitatis, civitas est patria: ² hic primum editus, hic quasi quoddam salutare humano generi ausus exortus. Hi cives et populares tui silere me non sinunt, nec patiuntur ut quisquam alius ³ auspiciatissimo die apud te ac de te loquendi munus usurpet, quam is qui amplissimo sit præditus magistratu. Putant aliquid adjicere ad splendorem laudum tuarum consulis nomen, et recte putant. Adjicitur enim laudum dignitati honore laudantis. Ac licet, maxime imperator, publico iudicio et nomine agere tibi gratias debeam, tamen illa quæ pro summa re domi forisque gessisti, nunc ex parte maxima prætermittam, ut ⁴ quanticus ad ea quæ propria sunt, perveniat oratio.

III. An ego nunc ⁵ receptas virtute tua Gallias, ⁶ barbariam omnem subactam pergam quasi nova et inaudita memorare, quæ in hac Romani imperii parte gloriosissima sint famæ laude celebrata, in tantum ut ⁷ fratris imperatoris mererentur invidiam? Quid enim a te aliud ⁸ consortis imperatoris alienavit animum, nisi gloriæ tuæ splendor? Testor immortalem Deum, testor ⁹ ad vicem numinis mihi sanctam conscientiam meam, me nulla constanter in hac urbe fuisse dicturum de his quæ adversus optimum impe-

ratorum inclementer et impie cogitata atque suscepta sunt, ⁹ si etiam nunc hominum cœtus divus Constantius frequentaret. Nunquam profecto liberi civis et boni senatoris officio defuissem, quominus redarguerem et convincerem eas illi in te odii fuisse causas, ¹⁰ quæ amoris inflammatrices et fidei obsides esse deberent.

IV. Florentissimas quondam antiquissimasque ¹¹ urbes barbari possidebant, Gallorum illa celebrata nobilitas aut ferro occiderat, aut inmitibus addicta dominis serviebat. Porro aliæ quas a vastitate barbarica terrarum intervalla distulerant iudicum nomine a nefariis latronibus obtinebantur; ingenua ¹² indignis cruciatibus corpora; nemo ab injuria liber, nemo intactus a contumelia, nisi qui crudelitatem prædonis **B** ¹³ pretio mitigasset: ut jam barbari desiderarentur, ut præoptaretur a miseris fortuna captorum. In hoc statu imperator noster Gallias nactus minimum habuit adversus hostem laboris atque discriminis, una acie Germania universa delicta est, ¹⁴ uno prælio debellatum, sed emendatio morum, iudiciorumque correctio et ¹⁵ difficile iactamen, et periculi plenum negotium fuit. Nam ut quisque improbissimus erat, ita maxime Caesaris rebus inimicus, vitandis legum pœnis de novo scelere remedia quærebat, et quia defendere admissa flagitia non poterat, in ¹⁶ ultorem juris invidiam congregatebat. Et cum sancti principis mores atque instituta falsarum opinionum, vituperationum licentiam submoverent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem ¹⁷ laudum titulis peragebant, in **C** omnibus conventiculis quasi per benevolentiam illa jactantes, Julianus Alamanniam domuit, Julianus urbes Galliarum ex favillis et cineribus excitavit. Illæ provincie obsessæ, expugnatae, ferro ignique vastatae beatiores sunt his oppidis quæ habet sine hoste Constantius. ¹⁸ Æstates omnes in castris, hiemes in tribunalibus degit. Ita illi anni apatia divisa sunt, ut aut cum adversus Persas proficisceretur.

¹⁹ *Quadraginta quinque, si Juliano credimus, atque adeo burgis et castellis minoribus omissis. Reliqua vero Gallia barbarorum populationibus et excursionibus vastata erat et inculta.*

²⁰ *Adde suberant, vel lacerabantur: quam ultimam vocem excidisse suspicatur Livinius. Aut lege cum Acidalio, ingenui indignis oneribus correpti.*

²¹ *In campis Argentoratensibus dato, ubi Julianus cum paucis militibus septem totius Germaniæ potentissimos reges cum numerosissimo eorum exercitu plane profligavit. Ex barbaris cæsa sunt 6, ut vulgo **D** aiunt, aut ut asserit Zosimus 60 millia; captus Francorum rex Chodonomarius, et cum innumera captivorum manu ad Constantium abductus est.*

²² *Quasi amoris specie laudabant Julianum, sed revera aut bilem moverent Constantio, quo obrectatorum genere nullum est malevolentius.*

²³ *Id de Juliano asserit Ammianus.*

INTERPRETATIO.

¹ *Sed ea in re non mihi tantum, quem tanta profectu ura coonestaras, sed etiam rebus tuis servisse aliquo modo videbaris.*

² *Et idē loco.*

³ *Quæ ad amorem et fidem obstringeret debet recit.*

⁴ *Duta pœnitia lenisset, ita ut optarent se et barba-*

rorum servitute esse, et miseris sue præponerent captivorum sortem.

⁵ *Ardium opus.*

⁶ *Incensam conflagrat hinc argutis vindici.*

⁷ *Laudandi specie etc. bene*

barbaros domitet, aut civibus jura restituat, perpetuum professus aut contra hostem, aut contra vitia certamen.

V. Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. Si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facile ipso splendore laudis et gloriæ refutarentur. Invenimus accusandi genus quod nullus refelleret. Sed quid, oro vos, principem nostrum facere debuisse censetis? Romanas urbes hostibus dederet, ne animum fratris offenderet? Provincias firmissimas, utilissimasque reipublice sub obtutibus suis vexari ac diripi sineret, ne quid Augustus quod nollet audiret? Flagitiis administrantium non modo freno laxaret, sed etiam stimulator accenderet, ne inter principes faceret morum dissimilitudo discordiam? Nobilium Etruriæ adolescentem ferunt, cum propter eximiam formæ dignitatem multarum in se feminarum amores excitaret, faciem suam ad obliterandam pulchritudinem vulneribus sauciassent. Sed facile fuit juveni dignitati corporis decorem animi præponenti et candorem decolorare, et oris nitorem alte impressis cicatricibus devenustare. Num aliquid hujusmodi adversus amorem civium facere debuit Julianus? Ac ne potuit quidem; nisi forte existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum. Scilicet et candorem æquitas potuit olumbrare, et a temperantia purpuram sancti ruboris abolere, vicem fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos providentiæ! Deinde nisi ille adolescens severam manum propriis vitiis intulisset, dies et mora, non longa ætatis successio omnem illum florem corporis peremisset. At in virtutibus principis nostri quanto ætas prolixior, tanto pulchritudo præstantior.

VI. Mitto cunctam barbariam adversus vindicem Romæ libertatis in arma commotam, gentesque recens victas et adversus jugum nuper impostum cervice dubia contumaces, in redivivum furorem nefandis stimulis excitatas. Quæ omnia obstinatam et immobilem principis maximi tandem vicere pa-

¹ Is Spurina fuit, ut margini adscriptum reperio in Viennensi editione. Quam historiam Iuse refert Valer. Maximus lib. iv, cap. 5.

² Vox a Cellio usurpata pro eo quod est deturpare.

³ Lege cum Lipsio cervicem fortitudinis: nam ut ait ille lib. iii Epistol. quæst. 24, in cervice vis ferendi et nervorum conventus. Mamertinus, supra, num. 5, nisi forte existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum.

⁴ Quid si legamus cum Acidalio: Dies et mora non longa, ætatis successione.

⁵ At enim in virtutibus. Acidal.

⁶ Julianum.

⁷ Constantio et Constantino magno, ejus filio dominatis et a Francorum incurSIONIBUS LIBERTAS.

⁸ Id est, tum, cum prope abesse crederet, ut Gallias invaderet.

⁹ Palladis simulærum facti, quædæ eo tempore quo

fiendam. Itaque cum³ in ipso molimine oppressisset Alamanniam rebellantem, qui paulo ante⁴ inaudita regionum, fluviorum, montium nomina exercitu victore peragraverat, per ultima ferarum gentium regna, calcata regum capita supervolans, in medio Illyrici sinu improvisus apparuit. Vidimus felices illius comites viæ stupentes, urbium populos dubitasse credere quæ videbant. Non aliter consternatas arbitror gentes quæ prolapsam cœlo excepere⁵ Palladium. Virgines, pueri, femine, tremule anus, titubantes senes⁶ non sine magno attoniti horrore cernebant imperatorem longam viam sub gravium armorum onere currentem. properantis anhelitum⁷ sine sensu lassitudinis, crebriores sudorum rivus per fortia colla manantes, et⁸ inter illum pulveris qui barbarum, et capillum onerarat horrorem micantia sidereis ignibus lumina. Voces gaudentium oppresserat miraculi magnitudo. Cessabant officia laudandi plus quam laudanda cernentibus.

VII. Sufficeret quidem ad expeditionem præsentium negotiorum sola properatio, sed non sufficit principi nostro reipublice una ratione consulere. Multa pariter aggreditur pectus⁹ nullis unquam laboribus fatigatum. Ut uno eodemque tempore et componeret fœdissimarum provinciarum statum, et barbariam omnem admoto propius terrere percelleret, longissimo cursu Istrum placuit navigari.¹⁰ Proh sancta divinitas! Quæ navigationis illius fuit pompa, cum dexteriolem inelyti fluminis ripam atrusque sexus, omnium ordinum, armatorum atque inermium perpetuus ordo prætexeret, despiceretur ad lævæ in miserabiles preces genu nixa barbaria? Omnes urbes quæ Danubium incolunt adita, omnium addita decreta, levati status, iustæque fortune,¹¹ innumerabilibus barbaris data venia, et munus pacis iadultum. Qui properationem illam contemplabitur, nihil legisse præter viam imperatorem putabit; qui gestarum rerum multitudinem considerabit, prosperasse non credet.

VIII. O facundia potens Græcica, omnium tuorum ara et templum Minervæ stræbatur, de cœlo lapsam sibi in templo legit. Quia autem erat in fati tandem Trojam incolentem fore, quando intra ejus mœnia simulacrum illud servaretur, Diomedes et Ulysses litale illud signum sustulerunt. Nec multo post Græci Trojam post decem annorum obsidionem tutelari hoc numine spoliata subverterunt. *Æneid.* ii, 163.

¹⁰ Forte indolenda hæc postrema vox attoniti.

¹¹ Julianum laboris bellici patientissimum fuisse testantur ejus vitæ scriptores, imprimisque Ammianus.

¹² Infra, num. 28: *Illic, proh sancta divinitas! gaudentibus cunctis; quo ore? qua voce? inquit; ave, consul amplissime.*

¹³ Forte Quadis et Saxonibus quos Julianus Chariettonis ejusdem transfuge opæa dedit, et ea conditione ad pacem admisit, ut nunquam contra Romanos arma ferrent.

INTERPRETATIO.

^a Ita ut defatigationem sentire non videretur.

^b Cum barba et capillis equaleret pulvere, et oculi cal si flamma fulgerent.

^c Ave & ops.

^a Ruborem cæcæ reverentia.

^b Actus in novum furorem.

^c Virtutem: exercitum traduxerat trans regiones, fluvios, montes ne notos quidem de nomine.

principum gesta in majus extollere sola potuisti, **A** solo factorum glorias ad verborum copiam tetendisti. Tu ¹ navem unam propter aurati velleris furtum, et ² virginis raptum in eodem usque sublata sideribus consecrasti. Tu puerum ³ inventorem serendi, draconem alitum curru velantem s-mina in terras sparsisse jactasti. Quid tu si ad scribendas celebrandasque res principis nostri animum adjece-
ris, de Juliani ⁴ lembis libornisque factura es? quæ non modo nihil cuiquam adiunxit, neque urbes hospitas populant, sed ultro omnibus populis immunitates, privilegia, pecunias largiuntur. Qua dignitate describes classem, per maximi fluminis tra-tum remis ventisque volitantem, tum principem nostrum alta puppe sublimem: non per ejuscemodi agros frumenta spargentem, sed Romanis oppidis bonas spes, libertatem, divitias dividentem, tum ex parte altera in barbaricum solum terrorem hellicum, trepidationes, fugas, fumidines obserentem?

IX. Jam quale illud fuit, quod ⁵ Istrum adline navigans beneficia tua usque ⁶ ad Adriam, Tyrrenum, Mæotidem porrigebas? Ipso enim tempore levati equorum pretiis enormibus ⁷ Dalmata, Epirota: ⁸ ad incitas intolerandi tributii mole depressi, providentia, imperator, tua, non modo miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam ⁹ revexerunt fortunam. Urbs ⁹ Nicopolis, quam divus Augustus in monumentum Actiæ victoriæ tropæi instar extraxerat, in ruinas lacrymabiles prope tota conciderat, læcere nobilium domus, sine tectis fora, jamdudum aquarum ductibus pessundatis plena cuncta squaloris et pulveris. Certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, interniserat temporis

¹ Cui *Argo* nomen: unde Argonautæ dicti sunt, qui in ea ad velus aureum asportandum Colchida navigaverunt. Virg. *ælog.* iv, 54.

Alter erit tum Tiphys, et altera quæ velat *Argo*
Delectos heros.

Piget referre quæcumque de ea apud poetas referuntur: ut fatidicam illam fuisse cælo consecratam, etc.

² Medea.

³ Triptolemus. Ovid. *Trist.* lib. iii, eleg. 8.

Nunc ergo Triptolemi cuperem conscendere currus:
Nisi in ignotam qui rude sciretur humum.

Nota ex poetis omnibus sâbula.

⁴ Navicula: exiguæ genos, miræ velocitatis.

⁵ D. Istro, seu Danubio fluvio.

⁶ Id est, ad mare Adriaticum. *Tyrrenum*, id est, mare Tyrrenum, quod et Tuscum, et Etruscum dicitur, *la mer de Toscane. Mæotidem*.

⁷ Populi Illyrici ad oram maris Adriatici. *Epirota*, Græciæ populi, ad mare Ionium, quorum regio nunc Albania dicitur.

⁸ Metaphora ducta a lo lo calculatorum, in quo unus certus calculus, quem Regil'in vocant, in sua linea immotus asservatur, neque inde movetur nisi in extremo discrimine. Cum ergo significatur aliquis adductus in summas angustias, tunc dicitur *reductus ad incitas*. Nam mente, lineæ sunt, inde cieri calculi

mæsti deforme ¹⁰ justitium. Ipsæ illæ bonarum artium magistræ et inventrices ¹¹ Athenæ, omnem cultum publicæ privatique perdidit. In miserandam ruinam conciderat ¹² E'ëusina. Sed universas urbes ope imperatoris ¹³ refotas enumerare perlongum est: scire satis est cunctas ¹⁴ Macedonia, Illyrici, ¹⁵ Peloponnesi civitates unis aut binis epistolis maximi imperatoris ¹⁶ repentinam deduisse novatis moenibus juventotem, aquas omnibus locis scatere: quæ paulo ante arida et siti anhelantia visebantur, ea nunc perloi, mundari, madere; fora, deambulacra, gymnasia lætis et gaudentibus populis frequentari, dies festos et celebrari veteres, et novos in honorem principis consecrari.

X. Si quis mortalium in aliquam cœlestem speculam nube sublatus, paulo ante vidisset mœsta omnia, seniruta oppida, desolata mœnia, ab indigenis solitudinem, exulum turbam; is si nunc in illud idem editum repunatur, ac despiciat cuncta latentia, agros consitos, urbes frequentes, aquas op; idis influentes, magnifico cultu ¹⁷ non privatas aedes, sed publica tecta surgentia, dites pro terrarum ingenis messibus segetes, vincentes agricolarum vota vindemias, arduos colles, profundasque valles, et ¹⁸ lata camporum balatu, hincitu, mugitibus persona, profecto mirabitur tam brevi cuncta mutata, desiliet e nubibus, et viciniam cœli cupiæ derelinquet, ut tuis, imperator, terris fruatur. Illud vero ejus miraculi est, ¹⁹ neminem ullum in tanto rerum paratu sensisse dispendium, in omnia pecuniam ab imperatore deproimi, et quoddam versa vice provinciis pendi tributum, ²⁰ illine ad universos fluere divitias quo prius undique confluabant? Ut in maxima quæstione sit a quo ac-

non poterant. Ita *Erasmus*. Atque hoc proverbio sæpe utitur Plautus.

² Apud Actium: condita est ab Augusto in Actiæ victoriæ memoriam.

¹⁰ Quasi juris statio, seu juris dicendi in publico aliquo lucri intermissio. Livius. *Dictator justitium edicit, claudi tabernus tota urbe jubet, veat quenquam private quidquam rei agere*. Justitium etiam interdum sumitur pro cessatione exigendi aris 30 dies.

¹¹ Urbs ad fluvium Ilissum sita in ea Achaïæ parte quæ Attica dicitur, totius Græciæ caput et disciplinarum omnium parens. Hodie *Setines*.

¹² Oppidum Atticæ maritimum inter Megaram et Pyraum portum Atheniense.

¹³ Græciæ celeberrima regio inter Ægeum et Adriaticum, nunc angustioribus quam olim terminis definita.

D ¹⁴ Græciæ peninsula, quæ hodie Morea dicitur, Lacedæmonie famosa.

¹⁵ Pro non privatas modo aedes, sed etiam, etc. Sic infra num. 49: *Nec viros quidem, sed mulierulas*, id est, non viros modo.

¹⁶ Pro lutos campos, ut apud Virgilium, *angusta viarum*, etc.

¹⁷ Id est, ab teratio principis ad populos unde affluerat confluere.

INTERPRETATIO.

• *Sola rerum gestarum gloriam exaggerasti, quantum satis est ad orationem amplificandam.*

• *Ad extremas angustias reducti.*

• *Receperunt.*

• *Reformatas.*

• *Repente instauratis muris firmas constituisse.*

• *Cum tot opes sulcenoque colligenter, neminem da-mnum sensisse.*

cupias, imperator, qui sic omnibus largiaris. Sed qui A vitæ tuæ instituta rationemque cognoverit, facile fontem copiae hujus inveniet. Maximum tibi præbet parcimonia tua, Auguste, vectigal: quidquid enim alii in prodigas cupiditates prodigebant, id omne nunc in usus publicos reservatur.

XI. Hucusque solus hic fructus imperii putabatur, ut imperator a cæteris civibus non fortibus tactis, nec splendore gloriae, sed magnitudinæ sumptuum repararetur. Inde nihil necessariae substructionum in ædibus moles, ingentes aulicorum catervæ legionum sumptum facile vincebant. Quin etiam prandiorum et cenarum laboratas magnitudines Romanus populus sentiebat; cum quæsitissimæ dapes non gusto, sed difficultatibus æstimarentur, miracula avium, longinqui maris pisces, alieni temporis poma, æstivæ nives, hibernæ rosæ. Hæc cuncta animus voluptatum omnium victor abjecit. Neque enim comparandæ sunt picturæ marmorum crustæ, et solido auro lecta laquearia, qui majorem anni partem in nuda humo cubet, et cælo tantum tegatur; neque turbæ institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sint ministranda; neque tempus epulatum ei qui sapiens statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castreusi cibo, ministro obvio et poculo fortuito.

XII. Sed inter hæc mirari satis neque quod tam severe parcus in semet, in cives suos tam liberalis est ac remissus; laborum asperitiam sibi sumens, ut nos quietis rebus agitemus, cum id usu venire animadvertamus, ut qui remotam a voluptatibus vitam sequantur difficiles et morosi sint, sibi parum facti, sed aliis tristiores, mœstas atque sollicitas etiam privatas domos faciant. At sanctissimus imperator impense studeat ut nos pro dignitate habitemus, ut commodis affluamus, ut castam quidem, sed hilarem ducamus ætatem; cum alios principes labor

truces, remissos de idia reddiderit, semperque seriis imperatoribus gratia, communibus defuerit industria. Neque quisquam sibi molestus ita se facilem cæteris præbuit, ut non ad suum exemplum alios coereret. Noster imperator nihil sibi venia, nihil cæteris molestiæ ac laboris impartiens, suo negotio omnibus otium præstat, divitarum largitor, curarum avarus, laboriosissima negotiorum præoptans ipse agere quam aliis imperare.

XIII. Multi post exactos reges imperium universæ reipublicæ solitarium cupierunt. Nota sunt recordantibus nomina eorum videlicet qui in propria furentes, affectati regni supplicia pependerunt. Mitto veteres qui saxo præcipites dati, quorum bona publicata, domus erutæ, interdicta posteris nomina; non paucos hujusmodi furore recordes et nostra ætas tulit, qui propter cæcæ imperandi cupidinem in ferrum ruerunt. Si hos deus paucisper vitæ redditos alloquatur; heus, verbi gratia, Nepotiane atque Sylvane, per inlestos gladios, præsentem mortem imperium petivistis. At nunc ultro vobis potestas regnandi datur, ut ea, qua Julianus, conditione regnetis, ut pro omnium otio die noctuque vigiletis, et cum domini vocemini, libertati civium servietis, sæpius prælium quam prandium capessatis, nihil cuiquam auferatis, et ultro omnibus largiamini, nulli gratificemini, in neminem sævia is; toto in orbe terrarum nullius virginis fama violeatur, sit lectulus etiam sine concessis, solum legitimum voluptatibus Vestalium toris purior; æstate Alamannicum pulverem, hieme pruina Turacæ interetis verticibus perferatis. Profecto verborum ipsorum molestiam delicatæ aures non poterunt sustinere, tantis negotiis territi, non modo imperium, sed etiam vitam perosi, ad inferiores aliquos inferos redire properabunt. Videbunt enim justum principatum laboribus, curis, vigiliis inquietum: cujus illi

¹ Ingentium ædificiorum. Tullius pro Mil. num. 55: Quo in fundo propter insanas illas substructi nes facile mille hominum versabatur. Et num. 85: Aræ quas substructionum insanis molibus oppresserat.

² Similem locum habet Pacuvius man. 45 et 44, ubi plura videri possunt de Romanorum luxu in convivis.

³ Ut in L. Veri imperatoris convivio contigisse ait Capitolinus.

⁴ Nec fortuitum spernere cespitem leges sinebant, id est obvium. Juliani absinentiam et temperantiam mirifice laudant etiam qui cætera ejus vitia acerrime carpunt.

⁵ Acidalium legit comibus. Utrumvis elige.

⁶ Alludit ad id quod de Manlio Capitolino refert Livius lib. vi, cap. 20, qui affectati imperii damnatus de saxo Tarpeio in præceps dejectus est. Insuper eversa ejus domus, addita lege ut ne quis patricius deinceps in arce, aut in Capitolio habitaret. Item gentis Manliæ decreto cautum est ne quis deinde M. Manlius vocaretur.

⁷ Lege diruta, ut Juretus inspicatur.

⁸ Ponus prænomen: nam ab eo tempore existere qui Manlii dicebantur, nemo plane qui Marcus Manlius.

⁹ Is ex Tristani unimmate Flavius Nepotianus Constantinus. Ex Goltzio vero et Orcone Flavius Popilianus Nepotianus. Ex Eutropia Constantini Magni sorore, et Popilio Nepotiano viro consulari natus; qui cum cæso Magnenti exercitu Urbem simul et imperium invasisset, ipse vicissim a Maxentio deletus, cæsusque est.

¹⁰ Sylvanus in Galliis ortus, Boniti cujusdam natione Franci, hominis bello clarissimi filius; qui cum a reb. Illi Magnenti transfugisset ad Constantium, ideoque pedestri magisterio donatus fuisset, tandem purpuram sumpsit Colonia Agrippinæ. Quod fecit ex necessitate potius quam ex tyrannidis cupiditate: affecta enim imperii suspectus morti a Constantio destinabatur; quam tamen non effugit, nam in eadem urbe a Constantianis oppressus est. Ammian. lib. iv, A. Victor.

¹¹ Alii legunt, et legitimis.

¹² Ve tales virginis Vestæ sacris perpetuique ignis custodie dicatæ, a Numa Pompilio primum institutæ. Ovid. Tristium lib. iv, cl. 2. Quæ...

Castos

Perpetua servavit virginitate fozos

INTERPRETATIO.

quod difficillimum est mavult ipse exsequi, quam aliis precipere exsequendum.

⁂ Totam reipublica a soli regere peroptarunt.

^a Differret.

^b Qui ægre sui copiam faciunt.

^c Popularibus.

^d Ops dat larga manu, sell'citulinem vero parce,

faciem amaram et amabilem contemplantes laborum aspera eoa videntur.

XIV. Cum igitur inter egregia negotia itinere confecto usque ad Thracie fines perventum foret, cursim disposito exercitus commeatu, ad Romanam urbem, annonæ vacuum, mentem reflexit. Quemlibet alium a subveniendi comatibus gravissima fames, et tristissimum reipublicæ periculum determinasset. Sed stipendii provinciarum, et patrimonii sui fructibus, tum undique frumentis coemptis usque ad opulentiam abundantiamque esurientem jam urbem relict. Dicit aliqui, quomodo tam multa tam brevi tempore? Et recte. Sed imperator noster addit ad tempus quod otio suo detrahit. Nihil somno, nihil epulis, nihil otio tribuit, ^a ipsa se naturalium necessariorumque rerum usurpatione defraudat, totus coemodis publicis vacat. Itaque grandævum jam imperium videbitur his qui non ratione dierum, ¹ aut mensium, sed operam multitudine, et effectuum rerum modo Juliani tempora metientur. Cum Romani populi victus, et exercitus commeatu esset in manibus, in media expediendæ annonæ trepidatione, nuntius venit plurimas naves Africano tritico graves ² litus Achaicum prætervectas ³ Constantinopolim pervolasse. Permoti omnes, et adversus eos qui oram maritimam tuebantur irati, venimus ad principem, desidia julicum tantum perisse frumenti certatim pro se quisque conquerimur. At maximus imperator serenum revidens, nihil esse peccatum, non sibi perisse, que ad hanc urbem frumenta venissent. Nos vocem illam noti amoris in patriam putabamus, cum prodicionem futuri verborum ambago celaret: jam tum enim venturæ felicitatis eventum conscius divini animus prævidebat.

XV. His pauculos dies in novam ac florentem statum reipublica restituta, sacra mens ad honorum et magistratum ornamenta respexit. Versari coepit ⁴ in sacri pectoris comitio consulatus. Quid secutus sit ipse scit, et quæcumque consilia ejus gaudet formare divinitas. De omnibus Romani imperii viris primus electus sum, cum honorem meum ad orbis militaribus gloriosus ⁵ collega cumularet. Gratias tibi, gratias, imperator, si mereri me credidisti, et plures gratas,

¹ Habita est enim hæc oratio altero postquam imperator acclamatus esset anno.

² Achaia, quæ et Græcia dicitur, ex una parte mari circumflua, ex altera Thessaliæ et Epiro terminata. Achaia tamen proprie dicta, regio Peloponnesi inter Corinthum et Patras.

³ Urbs ad Bosphorum Thracium sita ac Thracie caput, olim Byzantium.

⁴ Sic enim qui secum ipse de aliqua re deliberat, et rationum in utramque partem momenta expendit, quasi comitia habet apud se et in animo suo. Sic Plautus, *Epidic.* se. 2, act. 4:

Jam senatum convocabo in corde consiliorum

Idem in *Mostel.*:

Dom mihi senatum consilii in corde convoco.

⁵ Flavius Nevita, qui, ut ait Ammianus lib. xxii, ut

A imperator, si tantum amasti, ut me consulem faceres etiam non merentem. Nec ignoro maximos honores ad parum dignos penuria meliorum solere deferri, sed non vereor ne quis malevolorum in consulatu meo id autmet accidisse. Si quis hoc lividus jaecitat, ipse tempore refutatur, adversus quem dixisse satis est, jam tum principi nostro Roma parebat. Quid quod nihil speranti mihi de honoris augmento, neque enim ultra præfecturam se votorum meorum modestia porrigat, præfertur nuntius consulem me creatum sine impendio, quod jam diu paucis; sine labore, quod nunquam; sine petitione, quod nemini?

XVI. Quis ignorat tum quoque cum honores populi Romani suffragiis mandabantur multos fuisse candidatorum labores? Ediscenda omnium nomina tribunum, ⁶ homines, atque etiam singuli salutandi, prehensandæ obviorm manus, omnibus arridendum; non solum cum infimis, sed etiam cum ignotis familiaritatis imago simulanda, multaque alia propter honorem agenda, quæ alias virum honore dignum facere non deceret. Unde illud Crassi celebre dictum, cum peterem consulatum, et forte cum Scævola socero per vias Urbis incederet, nec præsentem gravissimo et severissimo viro blandiri populo, palpate obvios, et artes petitorias auderet exercere. Quæso, inquit, Muci, paulisper abscedas, nec comitatu tuo honestari putes: impedis honorem meum; te spectante ineptus ⁷ esse non possum. At vero ego nullius favorem turpi assentatione promerui, nihil feci ineptum, nihil egi quod spectare Mucium nollem. C Non modo nullum popularium deprecatus sum, sed ne te quidem ipsum, imperator, quem orare præclarum, cui preces adhibere plenissimum dignitatis est, verbo saltem adii. Sponte in familiam divinum istud a te munus infusum est.

XVII. Fatebor autem tibi, maxime imperator, et tuto apud te omnia ⁸ animi operta reserabo. Nunquam ⁹ in capita civium potestatem, nunquam provincias concupivi, sed quia juvanda etiam a me videbatur ¹⁰ pro virili portione reipublica, cum ad magistratum vocarer, propter opinionem desidiæ non relege. Negotium publicum neque ambitu appeti, neque per timiditatem, aut ignaviam recusavi, sed a teneris *primum augendæ barbaricæ vilitatis auctorem, inmoderate notaverat Constantinum.*

⁶ Id est, ipsi adeo singuli homines salutandi. Accidatius legit omnes, atque etiam singuli, etc. In veteri vero codice est, *ediscenda omnium nomina; tributum omnes atque etiam singuli salutandi.*

⁷ Sumptum illud e Tullii lib. i de *Orat.*, num. 412: *Equidem cum peterem magistratus, etc.*

⁸ Id est, nunquam præturam, nunquam consulatum appetivi, utriusque enim pro suo magistratu jus habent in civium vitam.

⁹ Id est, pro viribus. Tac tus in Jul i Agricole Vita: *Tanquam pro virili portione innocentiam principi (nempe Domitiano) donares.* Quod etsi apud Tullium quod quidem sciam, non legitur, non alienum tamen est illud Tull. pro Sextio: *Hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt.*

INTERPRETATIO.

^a *Forum, que necessaria sunt ad vitam, usum sibi decedit.*

^b *Pectoris arcana.*

annis ab ætate puerili^a ad hanc usque canitiem consulatus amore flagravi. ^a Secundum etiam tibi confessionis gradum debeo. Cum in aliorum principum esset potestate respublica, diu inanem cupiditatem sine spei solatiis fovi. Unde enim mihi aspirandi ad hoc nomen esset amentia, ^b opum vacuo et ignaro ambiendi? Nam primum cum Cæsar esses, mercen-tem jam cupiditatis meæ inflammam spei bonæ flatibus excitasti. Cum vero te, Auguste, mirificum innocentia: ac virtutum spectatorem viderem, tunc necum, Claudi Mamertine, hucusque non frustra vixisti. Habes idoneum fidei ac industria: iudicem. Memento in magno res tuas esse discrimine. Sciatur non meruisse te consulatum, si tibi non detulerit hic imperator.

XVIII. ^c Habes, Auguste, proditorem silentii mei, et rem a me non brevis ævi taciturnitate celatam. Nondum tamen cuncta prodidimus. Nullum hinc jam mecum volo referre secretum, omnia pectoris arcana vacuabo. ^d Suspendisses benevolentiam tuam, et tuæ isti in me liberalitati contra mores tuos artificii aliquid addidisses, forsitan rogarem. Parvi autem, imperator, putas esse beneficii quod rogandi mihi periculum remisisti? periculum inquam, sanctissime imperator, si præstare dubitasses, si in posterum distulisses, quid me fieret post repulsam? In levissimis quoque beneficiis petitis, nec impetratis, amicitia dissolvitur. Namque ^e is quo amicitia continetur amor, apud utrumque poluitur. Alter amari se quia non præstitit non putat, alter odio se esse quia non obtinuit arbitratur. Nec sane mihi consul gratuito factus viderer, si honorem precibus emissem. Miserum enim et laboriosum sibi conciliarent: qui autem pecunias tributum distribuendis præerant, divisores dicebantur.

^f Mamertinus igitur senex fuit, cum hanc orationem habuit.

^g Hoc est, si suspendisses benevolentiam, quo loquendi modo nihil apud bonos scriptores frequentius.

^h Mos erat apud Romanos ut magistrates qui peterent, pecunia largitioneque suffragatorum studia sibi conciliarent: qui autem pecunias tributum distribuendis præerant, divisores dicebantur.

ⁱ Haud absimile illud Ausonium paneg. ad Gratianum: *Consul ego, imperator Auguste, munere tuo non passus septa, neque campum, non suffragia, non puncta, non loculos.*

^k Non potius Vatinius, ut observat Lipsius ep. 24, lib. III. Cato enim in petitione consulatus posthabitus est Vatinius, non Gabinio. Id ipsum refert Seneca libello, *Quod in sapientem non cadit injuria.* Idem de divina Providentia, et Valer. Maxim. lib. VII, cap. 5.

^l Hac voce usus Lucretius lib. V: *Gannitu vocis adulant;* et Ausonius in gratiarum Actione ad Gratianum: *Centurias non adulavi.*

Atque titulantia verba proferre. neque orationem solum in claudere, sed totis corporibus in genua submittere. Porro, ut ex animi sententia loquar, maximo vendit beneficium qui preces accipit.

XIX. An vero si centuriatis comitiis consul creatus essem, gloriosius mihi universi populi suffragiis declaratus viderer? Minime: siquidem etiam illis priscais temporibus, multorum ambitu fuit campus infans. Nota divisorum flagitia, nota ^m loculerum præstigia, tum operarum ad vim et seditionem manus emptæ. Nec sane potest in confusa imperitorum multitudine ⁿ quidquam esse perpensum. Nam cum boni rari sint, improborum vulgus immensus, in campo autem numerus et turba prepolleat, sine dubio intelligitur eum suffragiis populi magistratum capere, quem plures, id est, quem peiores probarent. Unde factum est ut maiores nostri viderent ^o Gabinius designatus et repulsos Catones. Sed hæc vetusta ^p debent recordari quemadmodum paulo ante honor petitus sit. Vix pauci existerunt quorum virtutibus deferretur: cum quidem ipsis illis industria: ac probitatis merces veniret. Cæteri vero perditissimum quemque ex amicis frequentabant, uti quispiam per artes turpissimas imperatori acceptissimus videbatur, cum assiduis obsequiis emerebantur, donisque captabant. Nec viros quidem, sed mulierculas exhibebant, nec feminas tantum, sed spadones quoque, quas quasi a consortio humani generis exterres ab utroque sexu aut naturæ origo, aut clades corporis separavit. Ita præclara illa veterum nomina sordidissimum quemque ex cohorte imperatoria et probrosissimum ^q adulabant. Illi cum in provincias immissi erant, qua sacra, qua profana rapiebant, iter sibi ad consulatum pecunia munitentes. Itaque nullum jam erat bonarum artium studium.

XX. Militiæ labor a nobilissimo quoque pro sordido et illiberali rejiciebatur. Juris civilis scientia, que ^r Manlios, ^s Scævolas, ^t Servios in amplissimum

^u T. Manlium intelligit quem Valer. Maximus lib. V, cap. 8, *Juris civilis et sacrorum pontificalium peritissimum* fuisse tradit. Acidalius pro *Manlios* legit *Manlios*. Manlius quidem cum se a re militari ad forensam vitam contulisset, tres libros de Jure civili scripsit.

^v P. Mutius Scævola anno U. C. 617 consul cum L. Calpurnio Pisone fuit, et pontifex maximus. Hæc de Jure civili decem libros scripsisse tradit Plutarchus in *Sylla*. Hujus filius Q. Mutius Scævola, primus jus civile generatim in libros 48 digessit: plurimos habuit auditores clarissimos; ab eo multa didicisse se ait Tullius. Eundem Crassus jurisperitorum eloquentissimum, et eloquentium jurisperitissimum apud Tullium appellabat. Fuit præterea aliter Q. Mutius Scævola Auger, quem Cicero disserentem in libro de Amicitia introducit, a quo jus civile didicisse se profitetur. Erat is Lælii gener, Crassi socer.

^w P. Servium Sulpitium puerum qui an. U. C. 705 consul fuit. Is magnus Q. Mutii Scævola imitator

INTERPRETATIO.

^a *Hæc quoque alterum tibi fateri debeo.*

^b *Cum neque suppetere opes, neque ambiendi artem tenerem.*

^c *Habes explicationem silentii mei et rem quam auctum silentio presteram.*

^d *Is affectus, quo amicitia sustentatur.*

^e *Cempen autem.*

^f *Aliquid esse consideratum.*

^g *Reverent in memoria.*

gradum dignitatis evertit, libertorum artificium dicebatur. Oratorium dicendi facultatem, multi laboris et inani usus negotium, nostri proceres respuebant, dum homines noluisse videri voluit, quod assequi nequiverunt. Et vere tantum laboris vigiliarumque suscipere ad adipiscendum ejus usus agenda vitæ ornamenta non adjavaret, dementia dicebatur. Itaque omne studium pecuniæ coacervanda. ¹ Tanto enim vir quisque melior, quanto pecuniosior habebatur. Jam serviendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas. Ministrorum aulae quotidie limina terebantur. Ad fores eorum qui regiis cupiditatibus serviebant ² ternos patriciæ gentis viros cerneres ab hujusmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipsius injuriæ deterreri. Demissi, jacentesque vix capita supra eorum quos precabantur genua tollebant. Ad postremum, honores non judicio, aut benevolentia superbiorum, sed misericordia merebantur.

XXI. At nunc quisquis provincias, tribunatus, prefecturas, consulatus cupit, nihil necesse est pecuniam per fas et nefas quarat, ac libertatem suam saluator vilis imminuat. Quanto fuerit paratior servituti, tanto honore indignior ³ vocabitur. Tum aliud quoddam hominum genus est in amicitia principis nostri, rude, ut urbanis istis videtur, parum come, subrusticum; blandimentis adulantium repugnat, pecuniæ vero alienæ tanquam rei noxiæ tactum reformidat, maximas opes in reipublicæ salute et gloriosa imperatoris sui laude constituit. Jam ipse ⁴ ingenti divinaque providentia adversus omnes assentatorum illecebras captionesque munitus est. ⁵ Quippe ei a fucatis adulantium venenis quod periculum est, qui aures etiam veris laudibus gravatus impertiat? Sed multo multoque nunc facilius est rat o honorum petendorum. Qui quis, inquam, capere magistratum voles, auri atque argenti negligens esto; nullas ostiatim potentium aedes obito, nullius pedes, nullius genua complectitor. Adhibeto tantum tibi gratuitas et paratu facilissimas comites, justitiam, fortitudinem, temperantiam, atque pru-

fuit, a quo ad juris civilis scientiam excitatur his verbis: *Turpe est Patricio causas oranti, jus in quo versatur ignorare.* Omnium primus dialecticam juri adhibuit, et ordine quodam tractare cepit. Ciceroni fuit familiarissimus, qui et ipsi ad Mutinam, quo ad placandum eloquentia sua Antonium a senatu missus erat, morno statnam aream pedestrem in rostris posuit. De hoc sæpe apud Tullium mentio est.

¹ Juvenalis, sat. 3, 445.

Quantum quisque sua numerorum servat in arca
Tantum habet et tibi.

² Lege *cernos*, ut observat Lipsius, Epistol., quæst. 5, ep. 24.

³ Bongarsius et Græterus legunt *judicabitur*: itaque est in editione Viennensi.

⁴ Acidalius legit *ingenti divinaque providentia*.

⁵ *Neque enim mutuendum est ne falsis assentatorum sermonibus capi se sinat is qui etiam agere aures præbeat certis laudationibus.*

A dentiam; ultro ad te maximus imperator accedet et ut capessas rempublicam flagitabit. Otioso tibi atque alia curanti provinciæ, prefecturæ, ⁶ fasces, sella curulis, atque insignia omnia magistratum perferentur. Quid enim sibi veræ vir perfectæque virtutis non constanter de honore promittat, cum me propter tantillum innocentæ meritum uno in anno ⁶ ter videat honoratum?

XXII. Ecquis dens uno in anno multiplices fructus agro uni dedit? Num quisquam? in eadem novali aestate una amplius quam semel messuit? Num cui uno autumno, moque vineo vindemia triplex fluxit? Una certe unius est hiemis ⁷ olivitas. Sed in nostri principis beneficiis miraculo caret multiplicata fecunditas. Ut de aliis optimis viris taceam, qui a ^B priore in proximum autumno fructus honorum multipliciter messuerunt, mihi certe tertia unius anni ubertas est consulatus. Primum thesaurorum omnium mandata custodia, et dispensatio largiendi. Secundum locum tenet in honorum meorum fructibus prefectura. Additus his, quo vel solo cujuslibet aviditas vinceretur, proventuum tuorum tertius, consulatus. Dein cum ager assiduitate fructuum ^b in maciem decoquatur: imperatoris nostri posterior liberalitas vincit priorem, nec fit effecta gignendo, sed per vices fructuum fecundatur. Nova prorsus fuit honorum deferendorum et insperata congestio. Nondum statum suum siderum curricula mutaverant, ^c jam princeps cursum dignitatis alterius commovebat; et jam tum sol ab eorundem astrorum regione radiabat, jam Augustus tertia magistratus mei signa transcederat. Quæso, non vobis inanis gloriæ cupidissimus, non flagrans ambitione notabili videretur, si quis in se tanta pariter optasset, quanta in me uno tempore Augustus ingressit?

XXIII. Habitari ab justis viris terras in Oceano ferunt, quas ⁸ Fortunatorum insulas vocant, quod per eas non arato solo frumenta nascuntur, fortuitis vitibus juga collium vestiuntur, sponte pomis arbor gravatur, ad herbarum vicem olus vulgo est. Quantula ista sunt, si deum auctorem consideres, munera.

⁵ Duodeni a lictoribus ante consulem præferantur.

⁶ De tribus Mamertini magistratibus initio hujus orationis dictum est.

⁷ *Navalis vel novale terra est quæ alternis annis quiescit ac seritur, quo sensu Virgil. Georg., lib. 1, 7:*

Alterius idem tonsas cessare novales.

Hoc loco pro terra simpliciter sumitur.

⁸ Vox a Catone, Varrone et Columella usurpata pro tempore colligendarum olivarum.

⁹ De his passim apud poetas. Horat., epod. 16:

Beata petamus arva, divites
Et insulas, reddit ubi Cererem
Tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque
Vinea, etc.

INTERPRETATIO.

^b *Macilentus reddatur.*

^c *Jam imperator novam dignitatem mihi destinabat*

Nempe nobis quoque, cum agrum non nostris manibus excolamus, hæc illaborata nascuntur. Quanto felicior nostra conditio, quanto beatitudo præstantior? Non ¹ spica triticea, non viles uvarum racemi; sed opes atque divitiæ nihil laborantibus ingerunt; provinciæ, præfecturæ, fascès sponte proveniunt. Tu tu, inquam, maxime imperator, exsultantes relegatasque virtutes ad rempublicam quodam ² postliminio reduxisti: tu extincta jam litterarum studia ³ inflammasti: ⁴ tu philosophiam paulo ante suspectam, ac ⁵ nedum spoliatam honoribus, sed accusatam ac ream non modo iudicio liberasti, sed amictam purpura, auro gemmisque redimitam ⁶ in regali solio collocasti. Suspiciere jam in cœlum licet, et securis contemplari astra luminibus, qui paulo ante pecorum atque quadrupedum animantium ritu in humum visus trepidos figebamus. Quis enim spectare auderet ortum sideris, quis occasum? Ne agricolæ quidem, quorum opera ad motum signorum cœlestium temperanda sunt, tempestatum præsentia rimabantur. Ipsi nautæ, qui nocturnos cursus ad astra moderantur, stellarum nominibus abstinebant. Prorsus terra marique non ratione cœlesti, sed casu ac temere vivebatur.

XXIV. Nihil igitur mirum est, imperator, si tantus amor, et tam verus in te civium fervet. Neque enim ullum puto post homines natos tanto generis humani ardore dilectum. Cæterorum regum atque imperatorum charitates admodum raræ, nec unquam diuturnæ fuerunt. ⁷ In summis enim hominum habitare pectoribus, subita et fortunata benevolentia provocatæ, non virtutum admiratione devinctæ. At vero noster affectus veri certique iudicii est, imis mentis sedibus alligatus animus, et vitæ immixtus et unctus, resolutus etiam morte corporibus cum immortalitate mente victurus. Arma igitur, et juvenes cum gladiis atque pilis non custodiæ corporis sunt, sed quidam imperatoriæ majestatis solennis ornatus. Quid enim istis opus est, cum firmissimo sis muro civici amoris obseptus? An metuenda tibi ⁸ curia est, cum senatui non solum veterem reddideris dignita-

¹ A nominativo *spicum*, quo usus est Tullius in Arato, *spicum illustre ferens*.

² Postliminio redeunt, quicumque eodem, seu ad idem limen revertuntur, unde exierant.

³ Vox non semel Tacito usurpata, pro *inflammasti*.

⁴ Melior fortasse fuisse Julianus, si naturæ arcanis perscrutandis minus se dedisset.

⁵ Id est, non modo spoliatam.

⁶ Sic Pacatus in Theodos. Pan. num. 16: *Tu amicitiam non solum intra aulam vocasti, sed indutam purpura, auro gemmisque redimitam solio recepisti*.

⁷ Id est, in intima parte pectoris, ut sit oppositio cum his quæ mox sequuntur: *At vero noster affectus imis mentis sedibus alligatus*. Expungenda videtur Acidalio vox quæ sequitur, nempe *animus*.

⁸ Locus ubi de rebus publicis agebatur.

⁹ Julianus enim Romam propter diuturna bella fame

afflictam suppeditatis alimentis sustentarat.

tem, sed plurimum etiam novi honoris adjeceris? An populus est timendus? procuratori alimentorum suorum, vitæ vindicæ, libertatis auctori? Nam quid de militibus loquar? ¹⁰ Duo, aut tria ferme ex veterememoria amicorum paria proferuntur. Nego quempiam ab uno amico plus dilectum quam tu, imperator, non modo a ¹¹ comitibus, tribunis tuis, sed a legionibus cunctis, equitibus ac peditibus, ¹² gregariis etiam militibus diligaris. Itaque, quod ad te attinet, cuncta jam a custodia tui arma removeres, sed quando hoc potes persuadere militibus? Anxia est fidelium diligentia. ¹³ Maximo amori maximus timor iunctus est. Non nobis sufficit quod obtinuisti ut nemo te velit lædere, nisi nos curamus ut nemo possit.

XXV. Habuerunt nonnulli alii principes devotam et amantem sui cohortem, sed alio quodam modo; primum quod ¹⁴ imperiti ac rudes indoctissimum quemque in consilium deligebant, scilicet ut ipsorum prudentia vulgo suo aliquatenus eminent. Ita cum vilissimus quisque honorum et divitiarum potius foret, sua commoda, et vitia principum diligebant. Ab his optimus quisque abigebatur procul, cum suspecta esset probitas et invisæ; et quanto quisque honestior, ¹⁵ tanto importunior turpium arbitri vitaretur. At tu, Auguste, omnibus nugis remotis, optimum et doctissimum quemque perquisis. Si quis præstat virtutibus bellicis et laude militiæ, in amicis habetur; qui in oratoria facultate, qui in scientia juris civilis excellit, ultra ad familiaritatem vocatur. Quicumque in administratione rei publicæ innocentem se unquam et strenuum præbuit, in consortium munerum receptatur. Regendis provinciis non familiarissimum quemque, sed innocentissimum legis. Omnes a te augentur pecunia, locupletantur divitiis, honoribus honestantur.

XXVI. Prorsus amicitias tueris privati fide, imperatoris opulentia, quæ perpetuæ et constantis benevolentia prima fiducia est, certissima virtutum, et princeps veritas. ¹⁶ Num quem in animo esse suspicatum audivi? Nemo simulatis blanditiis, nemo falsa pollicitatione deceptus est. Quis nescit aliorum impe-

afflictam suppeditatis alimentis sustentarat.

¹⁰ Nota est Thesei et Pirithoi, Damonis et Pythæ, C. Lælii et Africani Scipionis amicitia. Plura ejus generis exempla passim vide apud auctores.

¹¹ De tribus comitum ordinibus a Constantino introductis: quid singulis pro ratione sui ordinis conveniret: de *comitibus provincialium*, de *comite divinae domus*, *largitionum*, etc. Vide Grutherium de *Officiis domus Augustæ*.

¹² Gregarius miles dicitur unus e grege, et tumultuarie undecunq̄ collectus.

¹³ Ita restituendum fuit ex Cuspiniani codice, cum in plerisque libris legatur *imperiti rudes*. Similiter pro *primum*, alibi legunt *plerique*.

¹⁴ Fortasse num quis maligne de se suspicatum audivit? Ita Livineio videtur.

INTERPRETATIO.

^a Ejus causam, quem multum diligis, plurimum times.

^b Tanto molestior tibi est fuga eorum que agerentur turritur.

ratorum hilarem ditatem, ¹ cachinnamque sævitam; a quibus ingenua crudelitas fignento lætitiæ tegebatur? Mira est in principe nostro mentis linguæque concordia. Non modo humilis et parvi animi, sed ² servile vitium scit esse mendacium. Et verè, cum mendaces homines aut inopia, aut timor faciat, magnitudinem fortunæ suæ imperator qui mentitur ignorat. Quis, oro vos, plura præbuit fidei constantiæque documenta? Omnes quos privatus in familiaritatem recepit, eodem habet imperator affectu. Nemo gradu pulsus, nemo aditu prohibitus, nulli palatii fores clausæ sunt. ³ Omnes bonos habet. In recipiendis amicis optimus iudex est. Si aliqui sunt improbi tolerandi, familiarium vitium immutabilis est amicus.

XXVII. At mutant secundæ res animos? Nostrum principem si nondum mutaverint, quando mutabunt? Cujus unquam divinior felicitas fuit? Paulo ante ⁴ in laceratis Galliæ provinciis lapsus ⁵ inimicorum captivitatis apertis arinis, et oculis insidiis petebatur; in pauculis mensibus divino munere Libyæ, Europæ, Asiæque regnator est. Quæ majora exspectabimus dei præmia, quæve uberiora dona fortunæ? Videte num secundis rebus elatus aliquid de prioris vitæ mansuetudine et moderatione mutaverit. Mutavit plane, mutavit. Nam civilior factus prosperorum infregit invidiam. Cui non vel illud tempus sedatæ præbuit mentis indieium, quo horrendi belli metu republica liberata, elati sumus cuncti gestiente lætitiæ? Sed imperator, quanquam cœlesti ope salutem reipublicæ propagatam videret, et conditionem doluit humanam, et, offensarum gratiam faciens, induit fratrem, et cujus armis ⁶ vitam impugnatam seiebat; mortem ejus ornavit, ac postea ipse justa persolvit. Et memoria, et oblivione mirabilis, ⁷ oblitus inimici, meminit hæredis.

XXVIII. Sed quid ego longius indicia mitis et mansuetæ mentis accerso? Ille ipse, hic inquam ipse dies præbuit civilis animi satis clara documenta. Ego et ⁸ collega meus, ne quid maximus imperator propensius humanitatis studio faceret verebamur. Itaque matutino crepusculo palatium petimus. Ad

¹ Id est, quam cachinno seu effuso risu dissimulabat. Domitianum notat, qui, quotiescunque se vivere in quempiam destinabat, composito ad risus et jocos vultu, iracundiam tegebatur.

² Sumptum illud ex Plutarcho de Institutione puerorum, *δουλοπρεπές το ψεύδεσθαι*.

³ An *emat*: nisi habet ut significat, quod apud Græcos *ἔχει*, pro tenet, retinet.

⁴ Aedalius legit, *in laceratas Galliæ provincias*.

⁵ Nempe Constantii, ejusque factionis.

⁶ Rite et sensus legit, *vitam suam impugnatam*.

⁷ Oblitus se inimicum fuisse, meminit se hæredem ejus esse imperii.

⁸ Nevita, de quo non imò in loco Ammianus.

⁹ Non meris erat apud Romanos, ut viri principes seu qui supra ceteros potentia eminent, prima et secunda hora matutina salutarentur. Martialis, lib.

ventare nos principi, forte tum danti operam ⁹ saluatoribus, nuntiat. Statim e solio ¹⁰ tanquam præceptus exsiluit, vultu trepido atque satagente, qualis mens mea esse potuisset, si principi serus occurrerem. Ægre remotis populi qui nos prægrediebatur agminibus, ut quam longissime nobis obviam procederet laboravit. Illic, pro sancta divinitas! gauden-
tibus cunctis, quo ore? qua voce? inquit. Ave, ¹¹ consul amplissime. Dignatus osculo oris illius divinis affatibus consecrati dexteram dedit, illam dexteram, immortale pignus virtutis, et fidei. Poetæ ferunt altissimum illum, et cuncta potestate cohibentem deum, qui ditone perpetua divina atque humano moderatur, cum despiciat in terras ¹² habitu oris tempestatum incerta mutare, ejus notu mundum tremescere, illius hilaritate turbines abigi, nubes fugari, nitentia per orbem serena refundi.

XXIX. Hoc ita esse, paulo ante oculis licuit experiri. ¹³ In quantam laxatus est populus te consulibus tuis arridente lætitiæ? Vidimus attonitos admirantium vultus, multiformes lætantium status, varios corporum motus. Clamores inconditos profundebat laudandi effusa libertas. Tripudiabat crebris saltibus multitudo. Nimis lætitiæ decoris sunt et gravitatis immemores. Illa jactatio togarum, illa exsultatio corporum nescientibus pene hominibus excitabatur. Omnem modestiam populi, omnem verecundiam tui gaudia effrena superaverant. Ave, consul amplissime. Aveo plane, imperator, et avebo. ¹⁴ Neque enim eventus esse potest optati hujus ambignus; cum is avere jubeat, qui jam fecit ut averem. Consul amplissime. Sum plane et consul, et amplissimus consul. Quis enim me fuit amplior consul, quem ¹⁵ sublimat et illustrat consulatus, quem tribuisti: amplitudo, quam tribuisti. Post primæ salutationis fausta colloquia, quid pro jure consulari agere nobis placeat sciscitatur, senatorium impleturus officium si libeat ¹⁶ tribunal petere, si concionem advocare, si rostra conscendere. Sed nos ad curiam solemnia hujus diei senatusconsulta ducebant. Itaque se comitem statim præbet, et utrumque latus consulatus prætextatis

D iv, ep. 8:

Prima salutes atque altera conerit hora.

¹⁰ Id est, præventus, ut Virgil. Æneid. vi, 105:

Omnia præcepi, atque animo necum ante peregi.

¹¹ Utrum hoc honoris titulo eohonestabantur consules, ut ad epiç. 9, lib. 1 Apollinaris Sidonii observat Joan. Savaro? an quod Mamertinus ad consulatum virtute sua pervenisset? *Is enim*, inquit Tullius pro Roscio Amerino, num. 85: *Mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorum locum pervenit.*

¹² An habitu? Quanquam et *habitus oris* apud Lucanum dicitur.

¹³ Extollit. Vox Ennii et Nonii.

¹⁴ Nota varia consulum officia, tribunal petere, concionem advocare, rostra conscendere, in curia senatusconsulta proferre. Hoc passim videre est apud historice Romanæ scriptores.

INTERPRETATIO.

⁹ In quantum gaudium effusus est populus, dum tuis salibus adhibet merita.

¹⁴ Neque enim potest dubium esse successus hujus voti tui.

teus incedit, non multum differens a magistratibus suis et genere et colore vestitus.

XXX. Superfluum forte videatur quæ vosmetipsi vidistis iterare, neque enim auribus expe- ritur quæ fuerint usurpata luminibus, sed mandantur sunt literis, inserenda monumentis, mittenda in posteris venturis sæculis vix credenda miracula. Pene intra ipsas palatinæ domus valvas, lecticas consulares jussit inferri; et cum, honori ejus venerationique cedentes, sædile illud dignitatis amplissimæ recusarem, suis nos prupe manibus impositos mixtus agmini togatorum præire cœpit pedes, gradum moderans pene ad licitoris nutum, et viatoris imperium. Credet hoc aliquis qui illa purpuratorum vidit paulo ante fastidia, qui ideo tantum honorem in suos, ne inhonoros contemnerent, conferrebat? Credet aliquis tanto post vet rem illam prisorum temporum libertatem reipublicæ redditam? Neque enim ego Lucii Bruti, et Publii Valerii, qui primi exactis regibus potestate annua civibus præfuerunt, consolatam nostro anteponendum puto. Uterque bono publico, uterque Romanæ reipublicæ salutaris, uterque insignis principis commodorum; sed habet aliquid unusquisque præcipuum. Illi potestatem consularem per populum acceperunt, nos per Julianum recepimus. Illorum anno libertas orta est, nostro restituta.

XXXI. Sed sint, sanctissime imperator, ea quæ tu juste, moderate, civiliter facis aliis forte miraculo; mihi esse non possunt, qui te omnibus humanis vitis absolutum et liberum, sciam solo immortalitatis amore flagrare, dirigere omnes opes et cogitationes tuas ad memoriam posteritatis æternam, atque his maxime servire iudicibus qui de rebus gestis tuis sine odio et gratia venturis sæculis judicabunt. Non potest quidquam abjectum et humile cogitare, qui scit de se semper loquendum. Nunc si tibi, imperator, parum ampla, nec respondente meritis tuis oratione usus videbor, quæso obtestorque te, meæ id nature potius quam magnitudinî beneficiorum tuorum

¹ De his primis Romanis cum consulibus abstineo referre, quæ habent fuisse historiarum Romanarum scriptores.

² Haud ita esse ad Juliani vitæ finem observabo.

³ In editione Puteana est *a me anima defecerit*. Duas voculas expuxi cum Acidalio. In aliis est *cum*

putes esse tribuendum. Nemo unquam post hunc notis ampliora præmia a regibus atque imperatoribus consecutus est; nulli plus oneris impositum. Ne ab unam præfecturas, et consulatus nulli s esse delatos, sed his post immensos labores, honos quasi delibitus resitutus est: mihi cum jam honorem adeptus sim, nunc demum ut merear laborandum est. Versa ratione temporum, permutata numerum vice modo eritendum est ut præmio dignus existimer, eam jam præmium ceperim. O mihi festinæ tuæ benevolentia: gravissimum pondus! Vereor ut aperte exprimere difficultatum mearum ordinem valeam. Facilis est, imperator, bonis artibus mereri consulem fieri, quam industria et labore perficere ut videaris meruisse cum factus sis.

XXXII. Absit, Auguste, et istud sancta divinitas omen avertat, ut tu a quoquam mortalium expectes vicem beneficii! Verumtamen, quod solum vel accipere potest ista fortuna, vel a nobis opibus tuis tribui, immortalitatem munerum tuorum eodem officio sempiternis. Omne negotium, omne otium meum in ornandis rebus tuis celebrandisque ponetur; neque solum vivente me ac vigente grati animi benevolentia declarabitur; sed etiam cum anima defecerit, monumenta tui in me beneficii permanebunt. In referenda autem gratia, sanctissime imperator, hoc tibi polliceor, semperque præstabo, mihi neque in suggerendis consiliis veritatem, neque in adeundis, si res poposcerit, periculis animum, neque in sententia simpliciter ferenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro republica teque lædendis libertatem, neque in laboribus perferendis industriam, neque in augendis imperii tui commodis grati animi benevolentiam defuturam; idque omni vitæ meæ tempore summis opibus enixurum, elaboraturum, effecturum, ut homines in me tui non quia necesse fuerit ad quemcunque gelati, sed quia oportuerit recte positi et ratione collocati esse videantur.

me anima defecerit.

⁴ Sumptum illud, ut vel omnium minime oculatis patet, ex Ciceronianâ oratione post reditum ad Quirites, sub finem.

APPENDIX.

VITA FL. CLAUDII JULIANI.

Anno Urbis conditæ 1084, Christi 351, Constantini Magni imp. 26. An. U. C. 1090, Chr. sti 337, Constantini, Constantii et Constantis Augg. imp. 1.

Flavius Claudius Julianus, cognomento Apostata, quod a Christiana religione, quam adolescens professus erat, rerum potius fedissime defecisset; patre Constantino Constantini Magni fratre, matre Basilina nobilissima femina Christiana, secunda Constantii uxore, viii idus Novemb. nascitur Constantinopoli. Mater patris post mensibus excessit e vita. (Julianus in *Misopagone*.)

Constantius, ejusque frater Annibalianus, ac Dalmatii eorum fratris filius Dalmatius Cæsar, quos Constantinus Magnus purpurea aureaque veste et nobilissimatus titulo donaverat, in seditione militari opprimuntur, vel instigante, vel dissimulante certe Constantio Augusto: sed ut tutus imperaret, sive ut Constantino patri potestatem, nisi suspicabatur, ab his venenum vindicaret. Vix Julianus et Gallus ejus

unicus frater tui duodenis, parem sortem effugere. **A** Ille quidem quod propter incertam ac pene affectam valetudinem haud diu victurus crederetur; ille vero quod adhuc puer: non ut ex tempore epus obitus apparet, quinquennium haud multum excesserat.

An. U. C. 1092, Christi 559, Constantini, Constantii et Constantis Augg. imp. 3.

Alte o post anno cum nonnulli ad exitu ndas seditiones Juliani et Galli nomine abuterentur, utique abductos in Cappadociam, in Macello (hinc erat ad Arzenum montem, non longe a Caesarea plane regio) ad liberales artes et sacram h. terarum cognitionem instituitur: quo in secessu totos sex annos artissime custoditi quomodo refert (a) (neque enim ad eos cuiquam erat aditus), tantum profecerunt, ut facti clerici libros ecclesiasticos populo praelegerent. Hic vero cum ambo S. Mamme martyri basilicam suis sumptibus exiret; Gallus quidem ut suam pietatem ostentaret; Julianus vero ut impietatem, id est, ut eorum iam animo Christianam religionem dissimulare apud Constantium; lacum est ut Galli opere procedente, Juliani opus terramoto disjiceretur. Quod ubi ad Constantium allatum est, sinistram ibidem pietatis omen ratus, vehementer utrique succensit. (Gregor. Nazianz. in orat., Sozomen., Zonar., Gentenas, etc.)

An. U. C. 1098, Christi 565, Constantii et Constantis Augg. imp. 9.

Postquam Constantii, qui in expeditione Pontica parum feliciter erit occupatus, ira tantisper defersisset, Gallus Ephesum mittitur, qua in urbe per magnae res ipsi erant a majoribus relictae. Julianus ad publicas scholas Constantinopolim evocatur. In hac totius terrarum orbis haec Nicoclis, Lacedaemonii grammatici, et Ecebolii sophistae opera trium circiter annorum spatio adeo profecit, ut idoneus regendo imperio patam diceretur. Qua re conturbatus Constantinus, ne quid turbarum ejus occasione in urbe impero primaria exaltaretur, Julianum ocus commigrare jubet.

An. U. C. 1101, Christi 568, Constantii et Constantis Augg. imp. 12.

Constantio Aug. adversus Persas occupato, Julianus Nicomediae Eusebio hujus civitatis episcopo Ariano affini suo institutus traditur. Prohibitus vero ne ad Libanium sophistam Gentilium superstitionis defensorem acerrimum se applicaret, primum in ejus lectandis libris clam totus est: tum factus hac lectione audax et superstitionis cupidior ad eum e confert potam. Veniunt illico ad eum Jamblicus et Maximus insignes magi, qui jam ea plus a quo propensum Juliani animo ita suis praestigiis delinunt, ut ab eorum latere non dicerent. Imprius Maximo delectatus, quod spem ei iniecit imperii. Id relatam est ad Constantium: quod ubi sensit Julianus, inter metum et spem positus capite tonso, ut alienum ab imperio animum significaret, vitam monasticam simulavit, et in ecclesia Nicomediensi lector designatus e t.

An. U. C. 1101, Christi 568, Constantii Aug. 15.

Gallus Juliani frater Caesar fit idibus Martiis, et Constantus Gallus appellatur. Hinc, cum tota Orientis praefectura, Constantia Constantii soror in conjugem datur, Interim cum Julianus evocandis daemonibus et spectris, ac belluarum visceribus perscrutandis, aliisque barbarorum mysticis in dies magis ac magis diceretur, relicta Nicomedia Asiae reliquas partes intravit, magice professus homines, quos ibi numer erat esse plurimos, quas turas. Ac primum Iominum, tum his intra menses duos Phrygiam, quamvis ex morbo obitinerum liborem contracto plane in-

terit, ac demum Graeciam circumcursum, ut ipse ait in ep. ad Themist.

An. U. C. 1106, Christi 573, Constantii Aug. 17.

Hoc anno Gallus seu propter suspicionem ambii imperii, seu propter patratas Antiochiae caedes, a Constantio in Italiam per Domitianum quemdam evocatus, ipsoque Domitiano, quod Gallum superbius compellisset, ab ejus militibus occiso, Gallus in Italiam venit. At Constantius Julianum quoque imperii cupiditate adhuc flagrare suspicatus; seu quod Gallus in Orientem proficiscens Juliani clam visendi gratia (ut ait Socrates) Nicomediam diverterat, seu quod Julianus in Asiam demigrans Constantinopoli transierat quo fratrem Gallum ibi videret, ut inquit Ammianus. Ut ut est, custodiri ibi illum jubet. At ille cum posse sese custodum manibus aufugere videret, locum subinde commutans evasit, ita refert Socrates.

An. U. C. 1107, Christi 574, Constantii Aug. 18.

B Post Constantiam Galli uxorem in Bithynia feori extinctam, ac Gallum in Illyrico in insula Flanona peremptum, ut ait Ammianus; Julianus parem sortem veritus, Mediolanum, ubi Constantius, inito cum Alamannis federe e Germania reversus, versabatur, contendit. Hic in suburbio, vel ut alii volunt Novocomi dum lateret, impetrata sibi per Eusebium Augustam apud imperatorem dicendi licentia, plane se purgat. Quare domum redibat victor, et quidem ab Eusebia deductus honorifice, cum, itinere illo nescio quo casu impedito, rursus in Graeciam mittitur, quam quidem relegationem omnes interpretabantur (Julian. ep. ad Themist. et ep. ad S. P. Q. Ath.). Ipse vero beneficii loco id ipsum Eusebie referebat acceptum: sive, ut ipse aiebat, studiorum causa, seu potius quod averet cum regionis illius sacrificulis et impostoribus de rebus suis communicare (Nazianz. orat. 1 in Jul. Sozom.). Gregorius Nazianzus Julianum Athenis inuitus, *Quale, inquit, malum Romanorum terra navi? nec vanos conector fuit.*

An. U. C. 1108, Christi 575, Constantii Aug. 19, Juliani aet. 24.

Cum barbari adversus Magnentium et Britannionem a Constantio evocati (ut refert Sozomenus) popularentur Gallias atque adeo plus 45 oppida Ammiano teste occupasset, Constantius haud satis tutum ratus, ex Italia secedere, Julianum Athenis, ubi philosophum agebat, revocatum Caesarem facti viri id. Novemb. simul ad firmandam fidem, sua ei sorore Helena paucis post diebus in conjugem data, ipsum transalpinis praefectum, in Gallias vel imperatoris magnam laturum, ut ait Julianus ipse, vel potius adversus barbaros dimicaturum mittit. Igitur cum 560 tantum militibus, ut ipse ait ep. ad S. P. Q. Ath., quibus ita praerat, ut nihil sine ducum consilio agere posset, cal. Decemb. egressus deductusque ab Augusto ad usque locum duabus columnis insignem, qui Lonnellum interjacet et Ticinum itineribus rectis Taurinis pervenit, ubi audito nuntio Colaniam Agrippinam pertinaci barbarorum obidione reseratam et magus: tribus deletam, agnovit quantum accepta hac provincia sese in discrimen conjecisset. Ipseque dictabat nihil se amplius asecutum, quam ut occupator interiret, et illud Homericum, de die quo purpuram sumpserat,

"Ελλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταία.

Cepit purpurea mors et Parca violenta, Viennam inde ad Rhodanum progressus magno omnium populorum concursu et acclamatione exceptus est. Tunc annus quaedam orbata lunibus, cum percunctando quinam esset ingressus, Julianum Caesarem comperisset, exclamavit hunc deorum templa reparaturum (Ammianus). Capis praesagit fidem rei eventus non multo post confirmavit, cum factus imperator non jam de tucte et

(a) Julian. epist. ad S. P. Q. Ath.

clanculum, sed palam ejurata Christiana religione A. A. U. C. 1115, *Christi 369, Constantii Aug. 21, Juliani etat. 29.*

An. U. C. 1109, *Christi 356, Constantii Aug. 20, Juliani etat. 25.*

Constantinus in urbem triumphanti simulis regreditur; Julianus vero hoc anno consul, hyeme Viennæ exacta in barbaros movet: ac primum vii cal. *Julius Augustodunum pervenit cum cataphractariis solis et balistarum Autosidororum et Tricassus decrepente occupat.* Inde per Remos ubi ab Ursicini successore Marcello atque adeo Ursicino ipso cum toto exercitu expectabatur, ad Decempagos Rhenunquæ propebat, ubi *Brotomagus (Alsacia urbe n. hodie Brumath) Tubernas, Alisonem, Nemelus sive Spiram, Vangioanas hodie Vormatiam, et Moguntium recipit.* Nullo itaque posthac repugnante occupatam, ut aiunt Ammianus et Jul. ep. ad S. P. Q. Ath., ante men-es 10, a barbaris Agrippinam circa Septembris finem recuperat, terribis Francos ad pacem petendam adigit. *Quibus vincendi principis latus Julianus, per Treviros transit hyematurus apud Senonas, oppidum tunc opportunum (Ammianus).* Hic potentissimum ut ipse ait ep. ad S. P. Q. Ath., exercitum ipse cum paucis militibus, cum nihil auxilii sibi a Marco magistro equitum mitteretur, post menstruum obsidionem dissipat. At Marcellus Mediolanum, ubi Constantius versabatur, ut facti sui redderet rationem evocatus, abdicatur imperio et Sardiæ que patria ejus erat ablegatur, eadem epist. ad S. P. Q. Ath.

An. U. C. 1110, *Christi 357, Constantii Aug. 24, Juliani etat. 26.*

Dum Julianus n. consul sese contra Germanos accingit, Lugdunum ab his invaditur, unde tamen haud multo post expelluntur. Idem tres Tabernas munitum Argentorato proximum ad Vogesi radices non ita pridem subversum instaurat; septem totius Germaniæ potentissimos reges, Chonodomarum, Vestralthum, Urimm, Ursicium, Serapionem, Summarium et Hortarium una ingenti dillicillimoque prælio proligat in campis Argentoratensibus (Ammian.). Julianus captivos bene multos ad Constantium mittit, qui eorum specie et magnitudine percussus est, *Ex Alamannis sex, non 60, ut male ait Zosimus, millia corporum numerata sunt in campo prostrata, et inestimabiles mœrtuorum aceræ per undas fluminis ferebantur.* Ex parte Juliani 247 desiderati sunt. Francorum rex Chonodomarius in pugna, ut ait Victor, vel ut Ammianus, in convivio per dolam captus, *Juliano oblatas, huncque fustus, veniam rogans, diebus postea paucis ad convitatum imperatoris Constantii, cum ille e Quadis Sarmatisque Istri aecolis commode rediret, statim submissus est Romam, et (ut addit Julianus ep. ad Athen.) in castris montis Cælii peregrinis morbo æterni consumptus est.* Victor Julianus iterum ad Tabernas ac Meguntiam venit, Transrhenanos vastat, æquinoctio autumnali eos ad pacem petendam adigit, Francos a Mosa repellit, ac tandem Parisiis hyemat.

An. U. C. 1111, *Christi 358, Constantii Aug. 22, Juliani etat. 27.*

Julianus sub mensem Julium Salsios, Frisios, Hattuarios, Lhamavos, et Bruneros, qui sedem sibi in Romano solo fixerant, diuque grassabantur, terret, et in deditionem accipit: his agros assignat: castella ad Mosam eversa rest tuit (Ammianus).

An. U. C. 1112, *Christi 359, Constantii Aug. 25, Juliani etat. 28.*

Julianus iterum in Alamannos proficiscitur trajecto ad Moguntiam Rheno, hostibus nequidquam transitum custodientibus: et Marcomannum, Harobaudum et Vadomarium reges ad pacis condiciones petendas compellit. Hæc varia custodibus Rheni militum athenis horrea constituta.

Julianus tertium consulatum gerebat cum Constantinus ejus gloriæ invidens per Decentium tribunum et noturium Herolos, Batavos, Celtas, aliasque auxiliares copias ad se revocavit, quibus adversus Persas uteretur. At illæ: seu Constantii odio, aut Juliani amore, aut arte: seu quod transirumam militiam detrectarent, Julianum invitum, ut ipse ait, Augustam recelantem Parisiis, is statim legatos Constantinopolim ad Constantium cum literis mittit, quibus facti sui rationem redderet. Hi apud Casaream Cappadociæ superbe accipiuntur a Constantio. Quare Julianus Trajectum ad Mosam abiit, deinde Hattuarios Galliarum extrema vastantes et securos, quod se locorum aditu difficultum presidio munitos crederent, opprimunt, et ad pacem petendam adigit.

Tum Viennæ hyemat, et quinquennialia celebrat. In ejus uxor Helena obiit, ejusque corpus Romam mittitur. Interim Julianus diffidens futuram inquam ut Constantinus placereur, statim aperto Marte imperium totum occupare, itaque scriptis ad diversas civitates literis, quibus ut sibi fideles essent commoveret, in Pannoniam venit contra Constantium dimicaturus.

An. U. C. 1113, *Christi 361, Constantii Aug. 25, Juliani etat. 30.*

Constantio Augusto in expeditione Persæa prope Tarsum in nonas Oct. mortuo, Julianus Constantinopolim Alamannis iterum victis, ordinat sive Gallicis recta contendit: ex imperio primarius, amicisque Constantii alios necesse, alios mulctat exsilio. Episcopos exules revocat, atque ut mutuis dissidis sese aligerent, quam quisque vellet sectam sequi permittit. Christianam religionem palam egerit, nec minus crudeliter quam callide insectatur; gentium templa reserat, relictaque, et ipse in Pontificem maximum profanis ritibus consecratur.

An. U. C. 1115, *Christi 362, Juliani imp. 1, etat. 31.*

Ad Julianum varie undique legationes advenerunt. Ipse contra Persas proficiscens Nicomediam et transgressus Antiochiæ hyemat. Hic irritus ab Antiochenis in primisque factis in ejus barbam quæ plus a quo prolixior erat dieteris iratus pomum est; tum satirico et jocorum pleno libello quem *Misapogonem*, id est osorem barbæ inscripsit, eos persuti ait; in quo perpetua ironia videatur non eorum laxum et molliem, sed se ipsum accusare quod eos imitari non posset. Mamertinus consul gratiarum actionem in agit imperator pro consulatu quem hoc anno gessit cum Nevito, Julianus Athenarum in exsilium mittit Avianis ita deprecantibus. Christianos liberalium artium doctores ita insectatur, ut Proherresius, quamvis in edicto nominatum exceptus, Musonius, et Marcus Victorinus scholam deseruerint. Themistium vero philosophum, Libanum sophistam, Orbasium, Pergamentum quemdam medicum, Maximum egypticum, Eccebolium sophistam, aliosque imple gentilitatis professores summas honoribus insignit.

An. U. C. 1116, *Christi 365, Juliani imp. 2, etat. 32.*

Julianus iv consul ad se in collegam Salsustio idolorum cultu sibi conjunctissimo post hyemem Antiochiæ transactam, pridie nonas Martias inde digressus, Euphratem trajicit vii idus Aprilis et urbis alique in itinere expugnatis, Ctesiphontem pervenit: ubi cum pugna commissa esset ipse in promiscua turbe sagitta transfuditur vi kal. Jul. A quo vero vulneratus fuerit in dubio est: utrum a Persa transiluga, ut est in e. itame Victoris, an ab uno suis, ut ait Ammianus, an a Christiano, ut habet Libanius, an a demone ipso, ut tradit Callistus Juliani satellites, qui ejus res gestas carmine heretico conscripsit, an ab angelis, ut referunt Gregorius Nazianzenus, an demum a Mercurio martyre, ut Damasc.

nus asserit ex Helladio, cui socium Artemium martyrem addit Nicephorus. Certe, inquit Gregorius Nazianzenus, vulnus universo orbi salutare Julianus accepit; hæcque morte his omnibus, quos per summam crudelitatem interfecerat, litavit. Simul ac mortifero vulnere sanciatum se sensu, exceptum plena manu sanguinem in caelum projiciens: *Vicisti, inquit, Galilæe: sic Christum per Indibrium appellabat. Ita Theodorictus. Et, Saturare, Nazarene. Ita Nicephorus. Statim relatus in castra hiantie latius suffossi lateris vulnere et spiritum timore cohibente venarum, epota celubi aqua quam petiit, medio noctis defectit aetatis 52, cum animum morum et menses circiter septem ab extincto Constantio imperasset. Hæc Ammianus. Cæterum hujus corpus Tarsum Ciliciæ delatum magna populorum mortuo illudentium cavillatione, ibique conditum est, si Ammiano credimus, si vero Gregorio Nazianzeno fides est, a terra ipsa,*

A quam Julianus sceleribus suis inquinarat excussum, in mare projectum est.

Fuit excellenti eruditione, sed levi, vafro, vana deorum superstitione et magicis artibus depravato ingenio, philosophicam quandam gravitatem affectans, ac sophistarum grege semper stipatus. Homo loquax et scurrili dicacitate, ac populari auræ præter modum serviens. Ita superstitiosus, ut etiam Jamblico philosopho, quem Mercurium appellabat, tanquam Nicomediæ tutelari deo faceret. Cæterum omni litterarum genere excultissimus, ac linguæ in primis Græcæ peritissimus, liberalis, opum, luxus, et voluptatum contemptor, belli et pacis artibus præstans, laboris et mediæ patientis, felix, justus, præterquam in Christianos, quos omni genere crudelitatis vexabat, litterarum litteratorumque amatissimus, nisi si Christiani forent.

PUBLIUS VICTOR.

MONITUM IN URBIS ROMÆ DESCRIPTIONEM.

Notissimum est ex Suetonio in Vita Augusti cap. 50, ex Plinio, Tacito et aliis, urbem Romam ab Augusto divisam fuisse in regiones 14 quas posterior ætas corrupto nomine appellare cœpit *regioni*. Idem testatur inscriptio, quæ Romæ sub portien palatii Conservatorum adhuc visitur hisce verbis concepta:

IMP. CAESARI. DIVI
TRAIANI. PARTHICI. FIL.
DIVI. NERVAE. NEPOTI
TRAIANO. HADRIANO
AVG. PONTIFICI. MAXIMO
TRIBVNIC. POTEST. XX
IMP. II. COS. III. P. P
MAGISTRI. VICORVM. VRBIS
REGIONVM. XIII.

Ejusmodi regionum brevem descriptionem sub Valentiniano et Valente imperatoribus elaboratam habemus, auctoribus, ut creditur, Sexto Rufo et Publo Victore. Istorum fetum Inculentius auverunt atque illustrarunt Onofrius Panvinius, Famianus Nardinius, et alii. Prostant vero opuscula Rufo et Victori tributa non semel edita; eadem etiam postrenis hisce temporibus Grævius innotuit in tomum III Antiquitatum Romanarum. At nullum ex iis ad nos pervenit integrum, atque a mendis defæcatum. Ad hæc Guido Pancirolius egregio commentario ad notitiam dignitatum utriusque imperii parte 2 præmisit alteram descriptionem urbis Romæ, rufus auctor, sive Victor, sive alius quisquam, floruisse videtur sub Honorio, aut Valentiniano III Augustis. Ibi eodem habemus, quæ in Rufo, et Victoris descriptione leguntur, modopura, modopauciora, atque interdum diversa. Postremum hoc opusculum, vultu rem novam, anno 1651 recudit Philippus Labbe soc. Jesu presbyter. Gemina vero ejusdem exempla, eaque vetustissima,

inter codices mss. omnium ditissimæ bibliothecæ Vaticanæ reperit ac descripsit P. Joseph Blanchinius Veronensis, Oratorii Romani presbyter, celeberrimi viri Francisci Blanchinii ex fratre nepos, qui grandem sibi famam ex sacra eruditione editis libris jam comparavit. Et quando is pro suo erga me amore idem opusculum mihi tradidit, hoc ipsum publici juris factum hic volui, alieni fortassis usui futurum Romanæ eruditionis amatoribus, adjecta etiam descriptione a Pancirolio et Labbeo edita, ut uno sub aspectu lector habeat, quæ variantes lectiones in utroque exemplo occurrant. Quamvis enim potiorem locum sibi poscat Labbeana præstantior editio, et mendis minime careat Vaticanam exemplam: fieri tamen potest, ut ex illius etiam codicis scriptura aliquid lucris hauriat, qui magnificæ æternæ urbis ornamenta scrutatur. Neque reticere possum, mihi quoque in hoc ipso opere probatam fuisse eorum opinionem, qui *insulas* in Urbe positas arbitrantur domos a reliquis spatio aliquo disjunctas. At cum ante oculos meos versantur *insulæ per totam Urbem XLVI millia et unam et rursus domus mcccxc* uti in ejusmodi descriptione legitur: dubitare admodum egor an eorum præferenda opinio sit, quibus videtur *insulæ* fuisse, quas nos ardes privatas populi, plerasque conductitias appellamus, parietibus tantum a vicinis divisas; sub *domorum* vero nomine venisse, quæ nunc palatia nuncupamus. Cur enim vetusti illi descriptorum omnissent aedes populi conjunctas, præcipuam videlicet ingentis illius urbis partem, enumeratis tantum adibus spatio aliquo inter se divisas? Certe *quadraginta sex millia insularum, et sexcenta duæ*, additis templis, palatiis, theatris, amphitheatris, thermis, circis, horreis, ludis, etc., nimirum vastam atque immanem urbem constituerant. Plura non addo.

DESCRIPTIO URBIS ROMÆ.

*Ex editione P. Philippi Labbe soc. Jesu
anno 1651.*

DESCRIPTIO URBS ROMÆ, QUÆ ALIQUANDO DESOLATA, NUNC
GLORIOSIOR PISSIMO IMPERIO RESTAURATA, INCERTO
AUCTORE, QUI VIXIT SUB HONORIO, AUT VALENTINIANO III.

REGIO I.

Porta Capena. Continet ædem Honoris, et Virtutis.
Camenas, et lacum Promethei.

Balneum Torquati, et Vespasiani.

Thermas Severianas, et Commodianas.

Aream Apollinis, et Spei, et Galli.

Vicum Vitriarium.

Aream Panariam.

Mutatorium Cæsaris.

Balneum Bolani, et Mamertini.

Aream Carsuræ.

Balnea Abascanti, et Antiochiani.

Ædem Martis, et Minervæ, et Tempestatis.

Flumen Almonis.

Arcum divi Veri Parthici, et D. Trajani, et Drusi.

Vici decem.

Ædiculæ decem.

Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.

Insulæ tria millia ducentæ quinquaginta.

Horrea tredecim.

Balnea octoginta sex.

Lacus octoginta quatuor.

Pistrina viginti.

**Continet pedes duodecim millia ducentas, et novem-
decim.**

REGIO II.

Cælimontium. Continet templum Claudii.

Macellum magnum.

Luparios.

Antrum Cyclopi.

Cohortes vigilum.

Castra peregrina.

Caput Africæ.

Arborem sanctam.

Domum Philippi, et Veticilianam.

Ludum Matutinum, et Gallicum.

Spoliarium.

Sanarium.

Armamentarium.

Micam auream.

Vici septem.

Ædiculæ septem.

Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.

Insulæ tria millia et sexcenta.

A *Ex codice Vaticano unciali mullenariæ antiquitatis
num. 3521 et collato cum altero num. 1984.*

INCIPIT CURIOSUM URBS ROMÆ REGIONUM XIV CEM
BREVIARIIS (BREVIARIIS) SUIS.

REGIO I.

Porta Capena. Continet ædem Honoris, et Virtutis.
Camenas.

Lacum Promethei.

Balneum Torquati.

Thermas Severianas, et Commodianas.

Aream Apollinis, et Splenis.

Vicum Vitriarium.

Aream Pannariam.

Mutatorium Cæsaris.

B **Balneum Abascanti,** et Mamertini.

Aream Carrucæ.

Ædem Martis.

Flumen Almonis.

Arcum divi Veri, et Trajani, et Drusi.

Vici x.

Æd. (ædes) x.

Vicomag. XLVIII.

Curæ II.

Insulæ III. CC.

Domus CXX.

Horrea XVI.

Balnea LXXXVI.

Lacos LXXXI.

C **Pistrina XX.**

Continet pedes XII. CC. XI.

REGIO II.

Cælimontium. Continet Claudium.

Macellum magnum.

Luparios (*cod. alt. lupanarios*).

Atrium Cyclopi.

Cohortes V. Vigilum.

Caput Africes.

Arborem sanctam.

Castra peregrina.

Domum Philippi, Veticilianam.

Ludum Matutinum, et Dacicum.

Spoliarium.

D **Sanarium.**

Micam auream.

Vici VII.

Ædes VII.

Vicomag. XLVIII.

Curat. (alt. cod. Curatoria) II.

Insulæ III. DC. (alt. cod. III. CC.)

Domus centum viginti quatuor.
 Horrea quatuordecim.
 Balnea octoginta duo.
 Lacus sexaginta duo.
 Pistrina duodecim.
 Continet pedes duodecim millia et ducentos.

REGIO III.

Isis et Serapis. Continet Moneta[m].
 Amphitheatrum, quod capit loca octoginta septem millia.
 Ludum Matutinum, et Dacicum.
 Domum Bryti.
 Præsentissimum choragium.
 Lacum Pastoris.
 Scholam quæstorum, et capulatorum.
 Thermas Trajanas, et Titianas.
 Porticum Livii.
 Castra Miscenatum.
 Vici duodecim.
 Ædiculæ duodecim.
 Magistri quadraginta novem.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia septingente quinquaginta septem.
 Domus sexaginta.
 Horrea quatuordecim.
 Balnea octoginta.
 Lacus sexaginta quinque.
 Pistrina sexdecim.
 Continet pedes duodecim millia trecentos quadraginta.

REGIO IV.

Templum Pacis. Continet porticum absidatam.
 Aream Vulcani.
 Aureum Bucinum.
 Apollinem Sandaliarium.
 Telluris templum.
 Horrea Chartaria.
 Tigillum Jororium.
 Colossus altum pedes centum.
 Habet in capite radiâ numero septem, singula pedum viginti duorum senis.
 Metam sudantem.
 Templum Romæ et Veneris.
 Ædem Jovis Statoris.
 Viam Sacram.
 Basilicam Constantinianam.
 Templum Faustinae.
 Basilicam Pauli.
 Forum Transitorium.
 Suburram.
 Balneum Daphnidis.
 Vici octo.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia septingentæ quinquaginta septem.
 Domus octoginta octo.
 Horrea decem et octo.
 Balnea septuaginta quinque.

A Domus cxxvii.
 Horrea xxvii.
 Balnea lxxxv.
 Lacus lxxv.
 Pistrina xv.
 Continet pedes xii. cc.

REGIO III.

Isis et Serapis. Continet Moneta[m].
 Amphitheatrum, qui capit loca lxxxvii.
 Ludum Magnum.
 Domum Britti.
 Præsentis summum choragium.
 Lacum Pastorum.
 Scholam quæstorum et caplatorum.
 B Thermas Titianas, et Trajanas.
 Porticum Libies (seu Liviae).
 Castra Misenantium.
 Vici xii.
 Æd. xii.
 Vicomag. xlviij.
 Curat. ii.
 Insulæ mcccclvii.
 Domus lx.
 Horrea xviii.
 Balnea lxxx.
 Lacus lxxv.
 Pistrina xvi.
 Continet pedes m̄ccccl.

C

REGIO IV.

Templum Pacis. Continet porticum absidatam.
 Aura Bucinum.
 Apollinem Sandaliarium.
 Templum Telluris.
 Vigillum Sororum.
 Colossus altum pedes cii. -s-.
 Habet in capita vii, singula pedum xxii. s-.
 Metam sudantem.
 Templum Romi (alt. cod. Romæ).
 Ædem Iobis.
 D Viam Sacram.
 Basilicam novam, et Pauli.
 Templum Faustinae.
 Forum Transitorium.
 Suburam.
 Balneum Daphnidis.
 Vici viii.
 Ædes octo.
 Vicomag. xlviij.
 Curat. (alt. cod. curatoria) ii.
 Insulæ m̄cccclvii.
 Domus lxxxviii.
 Horrea xviii.
 Balnea lxxv.

Lacus septuaginta octo.
Pistrina duodecim.
Continet pedes tredecim millia.

REGIO V.

Esquilæ. Continet lacum Orphei.
Macellum Liviani.
Nymphæum D. Alexandri.
Cohortes duas vigilum.
Herculem Syllanum.
Hortos Pallantianos.
Amphitheatrum castrense.
Campum Viminalem sub aggero.
Minervam Medicam.
Isidem Patriciam.
Vici quindecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ tria millia octingentæ quinquaginta.
Domus centum octoginta.
Horrea viginti tria.
Balnea septuaginta quinque.
Lacus septuaginta quatuor.
Pistrina quindecim.
Continet pedes quindecim millia et sexcentos.

REGIO VI.

Alta semita. Continet templum Salutis et Serapis.
Templum Floræ.
Capitolium antiquum.

Statuam Mamurii plumbeam.
Ædem Quirini.
Malum Punicum.
Hortos Salustianos.
Gentem Flavianam.
Thermas Diocletianas et Constantianas.

Decem tabernas.
Gallinas albas.
Aream Candidi.
Cohortes tres vigilum.
Vici decem et septem.
Ædiculæ decem et septem.
Vicomagistri decem et octo.
Curatores duo.
Insulæ tria millia quadringentæ tres.
Domus centum quadraginta sex.
Horrea septemdecim.
Balnea septuaginta quinque.
Lacus septuaginta tres.
Pistrina sexdecim.
Continet pedes quindecim millia et septingentos.

REGIO VII.

Via Lata. Continet lacum Ganymedis.
Cohortes septem vigilum.
Aream novam.
Nymphæum Jovis.
Ædiculam Caprariam.

A Lacus LXVI.
Pistrina xv.
Continet pedes LIII.

REGIO V.

Esquilæ. Continet lacum Orfei.
Macellum Liviani.
Nymphæum Alexandri.
Cohortes ii vigilum.
Hortos Pallantianos.
Herculem Syllanum.
Amphitheatrum castrense.
Campum Viminalem sub aggero.
Minervam Medicam.
Isidem Patriciam.

B Vici xv.
Vicomag. XLVIII.
Curat. ii.
Insulæ IIII CCL.
Domus CLXXX.
Horrea XXIII.
Balnea LXXV.
Lacus LXXIV.
Pistrina xv.
Continet pedes xvdc.

REGIO VI.

Alta semita. Continet templum Salutis et Serapis.
Floram.
Capitolium antiquum.
Thermas Constantinianas.

C Statuam Mamuri.
Templum Dei Quirini.

Hortos Sallustianos.
Gentem Flavianam.
Thermas Diocletianas.
Cohortes iii vigilum.
X Tabernas.
Gallinas albas.

Vici xvii.
Ædes xvii.
Vicomag. XLVIII.

D

Balnea LXXV.
Lacus LXXIII.
Pistrina xvi.
Continet pedes xvdc.

REGIO VII.

Via Lata continet lacum Ganymedis.
Cohortes v vigilum.
Aream novam.
Nymphæum Iobis.
Ædicula Capraria.

Campum Agrippæ.
 Templum Solis, et castra.
 Porticum Gypsiæni, et Constantini.
 Tempia duo nova Spei et Fortunæ.
 Equum Tiridatis regis Armeniorum.
 Forum Suarium.
 Hortos Largianos.
 Mansuetas.
 Lapidem pertusum.
 Vici quindecim.
 Ædiculæ quinderim.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ tria millia octingentæ quinque.
 Domus centum viginti.
 Horrea viginti quinque.
 Balnea septuaginta quinque.
 Laci septuaginta sex.
 Pistrina quindecim.
 Continet pedes quindecim millia septingentes.

REGIO VIII.

Forum Romanum, et magnum. Continet rostra.
 Genium populi Romani aureum, et equum Constantini.
 Senatulum.
 Atrium Minervæ.
 Forum Cæsaris, Augusti, Nervæ Trajani.
 Templum D. Trajani, et columnam cochlidem, altam
 pedes centum viginti octo semis: gradus intus ha-
 bet centum octingentos quinque: fenestras quadra-
 ginta quinque.
 Cohortes sex vigilum.
 Basilicam Argentariam.
 Templum Concordiæ.
 Umbilicum Romæ.
 Templum Saturni, et Vespasiani.
 Capitolium.
 Miliarium Aureum.

Juliæ templum, Castorum, Vestæ.

Horrea Germanica, et Agrippinæ.
 Aquam cernentem quatuor scauros sub arde.

Atrium Caci.
 Vicum jugarium unguentarium.
 Græcistasim.
 Porticum Margaritariam.
 Elephantum Herbarium.
 Vici triginta quatuor.
 Ædiculæ viginti novem.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ tria millia octingente octoginta.
 Domus centum triginta.
 Horrea decem et octo.
 Balnea octoginta tria.
 Laci centum viginti.

A Campum Agrippæ.
 Templum Solis, et castra.
 Porticum Gypsiæni, et Constantini.

Equos Tiridatis regis Armeniorum.
 Forum Suarium.

Mansuetas.
 Lapidem pertusum
 Vici xv.
 Ædes xv.
 Vicomag. xviii.
 Curat. ii.
 Insulæ iiī m̄cccv.
 Domus cxx.

B Horrea xxv.
 Balnea lxxxv.
 Lacos lxxvi.
 Pistrina xvi.
 Continet pedes xiiī ccc.

REGIO VIII.

Forum Romanum magnum. Continet rostras iii.
 Genium populi Romani
 Senatulum.
 Atrium Minervæ.
 Forum Cæsaris, Augusti, Nervæ Trajani.
 Templum Trajani, et columnam cochlidem, altam pe-
 des cxxvii -s-; gradus intus habet cxxxx, fene-
 stras xlv.

C

Cohortes vi vigilum.
 Basilicam Argentariam.
 Templum Concordiæ, et Saturni, et Vespasiani, et Tit.

Capitolium.
 Miliarium aureum.
 Vicum Lugarium.
 Græcostadium.
 Basilica Julia, templum Castorum (*alt. cod. Casto-*
rum) et Minervæ, Vestæ.

Horrea Agrippiana.
 Aquam cernentem iiī scaros (*alt. cod. sacros*) sub
 eadem.

D Atrium Caci.

Porticum Margaritariam.
 Elephantum Herbarium.
 Vici xxxiv.
 Ædes xxxiv.
 Vicomag. xviii.
 Curat. ii.
 Insulæ iiī, cccclxxx.
 Domus cxxx.
 Horrea xviii.
 Balnea lxxxvi.
 Lacos cxx.

Pistrina viginti.
 Continet pedes tredecim millia sexaginta septem.

REGIO IX.

Circus Flaminius. Continet stabula numero quatuor factionum.

Ædes Herculis

Porticum Philippi.

Minutias duas veterem, et frumentariam.

Cryptam Balbi.

Theatra quatuor, in primis Balbi, quod capit loca triginta millia octoginta quinque.

Campum Martium.

Trigarium.

Ciconias Nixas.

Pantheon.

Basilicam Maridii, et Martiani.

Templum D. Antonini, et columnam cochlidem, altam pedes centum septuaginta quinque senis; gradus intus habet ducentos tres; fenestras quinquaginta sex.

Hadrianum.

Thermas Alexandrinas, et Agrippinas.

Porticum Argonautarum, et Meleagri.

Iseum, et Serapeum.

Insulam Felicula.

Vici triginta quinque.

Ædiculae triginta quinque.

Vicomagistri triginta quinque.

Curatores duo.

Insulae duo millia septingentæ septuaginta quatuor.

Domus centum quadraginta.

Horrea viginti duo.

Balnea sexaginta tria.

Lacus sexaginta tres.

Pistrina viginti.

Continet pedes triginta duo millia quingentos.

REGIO X.

Palatium. Continet casam Romuli.

Ædem Matris deum, et Apollinis Rhamusii.

Pentapylum.

Domum Augustanam, et Tiberianam.

Ædes Jovis Victoris.

Domum Dionis.

Curiam veterem.

Fortunam respicientem.

Septizonium D. Severi.

Victoriam Germanicam.

Lupercal.

Vici viginti.

Ædiculae viginti.

Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.

Insulae duo millia sexcentæ quadraginta tres.

Domus octoginta octo

A Pistrina xv.

Continet pedes $\overline{\text{xxiii}}$ xvii.

REGIO IX.

Circus Flaminius. Continet stabula iii, factionum vi.

Porticum Philippi.

Minuciam veterem, et frumentariam.

Cryptam Balbi.

Theatra iii (*alt. cod. v*) in primis Balbi, quod capit loca $\overline{\text{xix}}$. Pompeii, capit loca $\overline{\text{xvii}}$. m.lxxx . Marcelli, capit $\overline{\text{xx}}$. Odeum, capit loca $\overline{\text{x}}$. nc . Stadium, capit loca $\overline{\text{xxx}}$. lxxxviii .

Campum Martium.

Trigarium.

Ciconias Nixas.

Pantheon.

Basilicas Neptuni, Matulies, Marciani.

Templum Antonini, et columnam cochlidem, altam pedes clxxv . -s-. gradus intus habet centi, fenestras lvi.

Thermas Alexandrinas, et Agrippinas.

Porticum Argonautarum, et Meleagri.

Iseum, et Serapeum.

Minervam Chalcidicam.

Divorum Mensule (*aut Mensale*) Felicles (*alt. c. d.* Mensulem).

C Vici xxxv.

Ædes xxxv.

Vicomag. xlvi .

Curat. ii.

Insulae ii. d.cclxxvii .

Domus cxl .

Horrea xxv .

Balnea lxiii .

Lacos cxx .

Pistrina xx .

Continet pedes $\overline{\text{xxxv}}$ d.

REGIO X.

Palatium. Continet casam Romuli.

Ædem Matris deum, et Apollinis Rhamusii.

Sypentadylus (*alt. cod. sypentadylus*).

D Domum Augustianam, et Tiberianam.

Ædem Iobis.

Curiam veterem.

Fortunam respicientem.

Septizonium divi Severi.

Victoriam Germanianam.

Lupercam.

Vici xx .

Ædes xx .

Vicomag. xlvi .

Curat. ii.

Insulae ii. d.cclxxv .

Domus lxxxix .

Horrea quadraginta octo.
Balnea quatuordecim.
Laci octoginta novem.
Pistrina viginti.
Continet pedes undecim millia sexcentos.

REGIO XI.

Circus Maximus. Qui capit loca quadringenta octoginta quinque millia. Continet duodecim portas.
Templum Mercurii.
Ædes Ditis Patris.
Cererem.

Portam trigeminam.
Apollinem Cœlispicem.
Herculem Olivarium.
Velabrum.
Arcum D. Constantini.
Vici decem et octo.
Ædiculae novemdecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ duo millia sexcentæ.
Domus octoginta novem.
Horrea sexdecim.
Balnea quindecim.
Laci viginti.
Pistrina quindecim.
Continet pedes undecim millia quingentos.

REGIO XII.

Piscina publica. Continet aream Radicariam.
Viam novam.
Fortunam Mammosam.
Isidem Athenodariam.
Ædem Bonæ deæ Subsaxanæ.
Signum delphini.
Thermas Antonianas.
Septem domos Parthorum.
Campum Lanatarium.
Domum Chilonis.
Cohortes quatuor vigillum.
Domum Cornificii.
Privatum Hadriani.
Vici quatuordecim.
Ædicule septemdecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ duo millia quadringentæ octoginta septem.
Domus centum quatuordecim.
Horrea septemdecim.
Balnea sexaginta tria.
Laci octoginta et unus.
Pistrina viginti.
Continet pedes duodecim millia.

REGIO XIII.

Aventinus. Continet templum Dianæ, et Minervæ.
Nymphæa tria.

A Horrea XLVIII.
Balnea XLIII.
Lacos xc.
Pistrina xx.
Continet pedes VII. DC.

REGIO XI.

Circus Maximus. Continet templum Solis, et Lunæ, et Templum Mercurii.
Ædem Matris deum, et Iobis.
Cererem.
xii portas.

Portam trigeminam.
Apollinem Cœlispicem.
Herculem Olivarium.
Velabrum.
Arcum Constantini.
Vici xxi.
Ædes xxi.
Vicomag. XLVIII.
Curat. ii.
Insulæ ii. D.
Domus LXXXVIII.
Horrea xvi.
Balnea xv.
Lacos xx.
Pistrina xvi.
Continet pedes xi. D.

REGIO XII.

C Piscina publica. Continet aream Radicariam.
Viam novam.
Fortunam Mammosam.
Isidem Apenodariam.
Ædem Bonæ deæ Subsaxanæ.
Clyvum (*alt. cod. clivum*) Dellini.
Thermas Antonianas.
vii domus Parthorum.
Campum Janatarium.
Domum Colonis.
Cohortes iii vigillum.
Domum Cornificies.
Privata Hadriani.
Vici xvii.
Ædes xvii.

D Vicomag. XLVIII.
Curat. ii.
Insulæ ii. CCCCLXXXVII.
Domus cxvii.
Horrea xxvii.
Balnea LXXII.
Lacos LXXX.
Pistrina xxv.
Continet pedes xii.

REGIO XIII.

Aventinus. Continet aram Iuliam, templum Dianæ et Minervæ.
Nymphæa iii.

Thermas Varianas, et Decianas.
 Dolium.
 Mappam auream.
 Platanones.
 Horrea Galbæ.
 Porticum Fabarium.
 Scalam Cassii.
 Forum Pistorium.
 Vici septemdecim.
 Ædiculæ septemdecim.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia quadringentæ octoginta septem.
 Domus centum triginta.
 Horrea viginti quinque.
 Balnea sexaginta quatuor.
 Lacus octoginta octo.
 Pistrina viginti.
 Continet pedes ducenta novem milia.

REGIO XIV.

Transiberina. Continet Gaium
 Vaticanum.
 Frygianum.
 Nannachias quinque.
 Hortos Domitios.
 Balneum Ampelidis, et Prisci, et Dianæ Molinas.
 Janiculum.
 Statuam Valerianam
 Cohortes septem vigillum.
 Caput Gorgonis.
 Fortis Fortunæ templum.
 Aream Septimianam.
 Herculem cubantem.

Campum Brytianum et Codetanum.

Hortos Getae.
 Castra lecticariorum.
 Vici septuaginta octo.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Ædiculæ septuaginta octo.
 Curatores tres.
 Insulæ quatuor millia quadringentæ quinque.
 Domus centum quinquaginta.
 Horrea viginti duo.
 Balnea octoginta sex.
 Lacus centum octoginta.
 Pistrinæ viginti tria.
 Continet pedes triginta tria millia quadringentos octoginta octo.
 Bibliothecæ xxix.
 Ex his præcipue duæ Palatina, et Ulpia.

OBELISCI V.

In circo maximo unus, altus pedes octoginta octo semis.
 In Vaticano unus, altus pedes septuaginta unum.
 In campo Martio unus, altus pedes octoginta duos semis.

A Thermas Syres et Decianas.
 Dolocenum.
 Mappa aurea.
 Platanonis.
 Horrea Galbes, et Anicianæ.
 Porticum Fabarium.
 Scalam Cassium.
 Forum Pistorium.
 Vici xviii.
 Ædes xviii.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. ii.
 Insulæ ii cccclxxxvii.

Horrea xxxv.

B Balnea xlviii.
 Lacos lxxxix (*alt. cod. lxxxix*).
 Pistrina xx.
 Continet pedes xviii.

REGIO XIV.

Transiberina. Continet Gaium, et
 Frigianum.
 Nannachias v et Vaticanum.
 Hortos Domitios.
 Molinas.
 Balneum Ampelidis, et Dianæ.
 Cohortes vii vigillum.
 Statuam Valerianam.

C Caput Gorgonis.
 Fortis Fortuna.
 Corariam Septimianam.
 Herculem sub terram medium cubantem sub quem
 pluvium aurum positum est.
 Campum Bruttianum (*alt. cod. Brutianum*) et Code-
 tanum.

Hortos Getae.
 Castra lecticariorum.
 Vici lxxviii.
 Ædes lxxviii.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. ii.
 Insulæ iii ccccv.

Domus cl.
 Horrea xxii.
D Balnea lxxxvi.
 Lacos clxxx.
 Pistrina xxiiii.
 Continet pedes xv̄v̄iiī.

Bibliothecæ xxviii.

OBELISCI VI.

In circo maximo duo; minor habet pedes lxxxviii. -s.;
 major habet pedes cxxii. -s-.
 In campo Martio unus, altus pedes lxxii. -s-.
 In Vaticano unus altus pedes lxxv.

In Mausoleo Augusti duo, singuli pedes octoginta A In Mausoleo Augusti II, alii singuli pedes xxi. -s. -
duos semis.

PONTES SEPTIM.

Ælius.
Aurelius.
Molvius.
Sublicius.
Fabricius.
Cestius et Probi.

MONTES SEPTEM.

Cælius.
Aventinus.
Tarpeius.
Palatinus.
Esquiritus.
Vaticanus.
Janiculensis.

CAMPI OCTO.

Viminalis.
Agrippæ.
Martius.
Cædetanus.
Octavius.
Pecuaris.
Lanatarius.
Brytianus.

FORA UNDECIM.

Romanum.
Magnum.
Cæsaris.
Augusti.
Nervæ Trajani.
Ænobarbi.
Forum Boarium.
Suarium.
Pistorum.
Galorum.
Et Rusticorum.

BASILICÆ DECEN.

Julia.
Ulpia.
Pauli.
Neptuni.
Matidii.
Marciana.
Basilica.
Floscellaria.
Senni.
Constantiniana.

THERMÆ UNDECIM.

Trajana.
Titiana.
Agrippina.
Syra.
Commodiana.
Severiana.
Alexandrina.

PONTES VIII.

Ælius.
Æmilius.
Aurelius.
Milvius.
Sublicius.
Fabricius.
Cestius et Probi.

MONTES SEPTEN.

Cælius.
Aventinus.
Tarpeia.
Palatinus.
B Exquilinus.
Vaticanus
Et Janiculensis.

CAMPI VIII.

Viminalis.
Agrippæ.
Martius.
Cædetanus.
Octavius.
Dequarius.
Lanatarius
Et Brutianus.

FORA XI.

Romanum.
Magnum.
C Cæsaris.
Augusti.
Nervæ Trajani.
Ænobarbi.
Boarium.
Suarium.
Pistorum.
Galorum.
Et Rusticorum.

BASILICÆ X.

Julia.
Ulpia.
Pauli.
Bestilia (*alt. cod. Vestilia*).
D Neptunia.
Matidies.
Marciana.
Vascolaria.
Floscellaria.
Constantiniana.

THERMÆ XI (*alt. cod. X*).

Trajana.
Titiana.
Commodiana.
Antoniana.
Syra.
Agrippina.
Alexandrina.

Antoninianæ.
Decianæ.
Diocletianæ.
Constantinianæ.

AQUÆ XIX.

Trajana.
Aunia.
Alesia.
Claudia.
Martia.
Herculea.
Julia.
Augustea.

Appia.
Alsetina.
Setina.
Ciminia.
Aurelia.
Damnata.
Virgo.
Tepula.
Severiana.
Antoniana.
Alexandrina.

VIÆ XXIX.

Trajana.
Appia.
Latina.
Lavicana.
Prænestina.
Tiburтина.
Nomentana.
Salaria.
Flaminia.
Æmilia.
Clodia.
Valeria.
Aurelia.
Campana.
Ostiensis.
Portuensis.
Janiculensis.
Laurentina.
Ardeatina.
Setina.
Quintia.
Cassia.
Gallica.
Cornelia.
Triumphalis.
Patinaria.
Asinaria.
Ciminia.
Tiberina.

HORUM BREVIARIUM.

Capitola duo.
Circi duo.
Amphitheatra duo.

A Diocletianæ.
Constantinianæ.
Severianæ.

AQUÆ XVIII.

Trajana.
Aunia.
Marcia.
Cærulea.
Claudia.
Herculea.
Julia.
Augustea.
Attica.
Appia.

B Alseatina (*alt. cod. Setina*).

Ætina.
Ciminia.
Aurelia.
Damnata.
Virgo.
Tepula.
Severiana.
Antoniana.
Alexandrina.

VIÆ XXVIII.

Trajana.
Appia.
Latina.
Lavicana.
C Prænestina.
Tiburтина.
Numentana.
Salaria.
Flaminia.
Æmilia.
Clodia.
Valeria.
Aurelia.
Campana.
Ostiensis.
Portuensis.
Janiculensis.
Laurentina.

D Ardeatina.
Setina.
Tiberina.
Quintia.
Gallica.
Cassia.
Cornelia.
Triumphalis.
Patinaria.
Asinaria.
Ciminia.

HORUM BREVIARIUM.

Capitola ii.
Circi ii.
Amphitheatra ii.

Colossi duo.
 Columnæ cochlides duæ.
 Macella duo.
 Theatra tria.
 Ludi quatuor.
 Naumachie quinque.
 Nymphaea quindecim.
 Equi magni viginti tres.
 Deaurati octoginta.
 Eburnei octoginta quatuor.
 Arcus marmorei triginta sex.
 Portæ triginta septem.
 Vici quadringenti viginti quatuor.
 Ædes quadringente viginti quatuor.
 Vicomagistri sexcenti septuaginta duo.
 Curatores viginti quatuor.
 Insulæ per totam urbem numero quadraginta sex
 millia sexcentæ duæ.
 Domus in Ile septingentæ octoginta.
 Balnea octingenta quinquaginta sex.
 Lacus mille trecenti quinquaginta duo.
 Pistrina ducenta quinquaginta quatuor.
 Lupanaria quadraginta quinque.
 Latrinæ publicæ quadraginta quatuor.
 Cohortes prætorie decem.
 Urbanæ quatuor.
 Vigilum sex, tem, quarum excubitoria quatuordecim.
 Vexilla communia duo.
 Castra equitum salgamariorum pægrinorum.

A Colossi ii.
 Columnæ cochlides ii.
 Theatra iii.
 Ludi iii.
 Naumachie v.
 Nymphaea xv.
 Equi magni xxii.
 Dei auri lxxx.
 Eburnei lxxxiii.
 Arci marmorei xxxvii.
 Portæ xxxvii
 Vici ccccxliii.
 Ædes ccccxliii.
 Vicomagistri dcccxxxii.
 B Curatores xxviii.
 Insulæ per totam urbem xli vii den
 Domus mcccxc.
 Horrea cxc.
 Balnea icccclvi. (*alt. Cod. i cccclxv.*)
 Lacus, quod est putea, mcccclii.
 Pistrina ccliiii.
 Lupanariæ xlvi.
 Latrinæ publicæ, quod est sicessos, cxliiii.
 Cohortes prætorie x.
 Urbanæ iii.
 Vigilum vii. Quarum excubitoria xiiii.
 Vexilla communia duo.
 Castra equitum singulariorum, peregrinorum, Ra-
 vennantium, lecticariorum, silagiariorum, mise-
 nantium, tabellariorum, victimariorum.
 C Mensæ oleariæ per totam urbem ii. ccc.

Descriptionis Romæ finis.

Explicit.

ENEUNTE SÆCULO QUARTO.

ULFILAS

MESO-GOTHORUM EPISCOPUS.

MONITUM EDITORIS.

Si quis causam sciscitetur ob quam tantas Ulfite edendo moras fecerimus, hoc responsum habeat, nos hujus auctoris opera, multis nominibus commendanda, non exscribere voluisse nisi ex editione optima facileque omnibus anteposenda, cujus rudimenta tum in Germania elucubrabantur cum ad finem quarti sæculi jam ordine chronologico pervenissemus.

Hæc autem editio, cui paucis tantum abhinc mensibus ultima manus admota est, tribus partibus coalescit. Prior Ulfianæ versionis textum exhibet: præeuntibus Prolegomenis, in quibus quidquid sive ad Auctoris vitam sive ad editos manuscriptorumque codices pertinet, exploratur; constantibus vero atque indesinenter subjacentibus interpretatione latina notisque lectionum varietates neenon auctorum conjecturas exponentibus.

Secundam partem efficit Grammaticæ critica, quæ cum circa generales Gothici sermonis theorias, tum circa difficultates textus Ulfilani eruditissime versatur.

Tertia pars duo lexica continet : unum scilicet Gothico-Latinum, quo singula Ulfilanæ linguæ vocabula exponuntur aut etiam discutiuntur ; alterum Græco-Gothicum, ex quo quanta synonymorum copia Gothicus sermo polleat, comperire sit obvium.

At vero Grammaticæ lexicæque, cum Germanice scripta essent, latinitate donari necesse fuit, et hic quidem opus et labor, nec certe facilis patebat via, sed potius innumeris hirsuta asperitatibus : inter quas principem locum obtinebant arctissimum pacti temporis intervallum, quod præterire omnino nefas erat, identidemque verborum Germanicorum indoles linguæ Latine penitus impervia.

Quidquid sit, quod intra vires fuit, hoc libenter religioseque præstitum : nec saltem interpretationi deest dos omnium desideratissima, nempe ἀκριβεια, seu, ut aiunt, *fidelitas*, nec interpreti spes sibi lectoris gratiam, veniamque suæ opellæ defectibus conciliandi.

Epistola dedicatoria.

MAXIMILIANO

REGNI BAVARICI HEREDI

EDITORES.

Tuo nomine, princeps celsissime, hoc nostrum opus ornare non alio, quam summæ venerationis sensu ducti sumus ausi : quis enim te gravior harum litterarum patronus existit, aut quis alius præclariore hæc studia liberalitate accendit, auxit, ornavit ? Itaque non metuebamus, ne offendereris conatibus nostris, qui, cum tibi propositum esset ad perscrutandum celeberrimum illud bibliothecæ Upsaliensis cimelium alios viros doctos mittere, antequam hujus consilii fama ad nos pervenisset, ipsi illuc profecti nova animi vere regii documenta dare tibi cupienti fortasse impedimento fuisse videremur : sed potius persuasi, principi excelso atque magnifico nostra nos studia probaturos, tibi hanc opellam nostram consecrare statuimus, quam ut æqui bonique facere velis, suppliciter rogamus. Collegimus quæ in promptu erant pro viribus nos quidem : at quæ te acclamationes, quantæ laudes totius gentis litteratæ, quales congratulationes excipient, si missi tui regia munificentia adjuti ex Gallia et Hispania, quas terras Gothi olim occupavere, copias desideratissimas ex monasteriorum latebris tanquam ex diuturna captivitate redemptas in atria tua augusta reportarint ! Qua spe erecti nos, si ad te, princeps celsissime atque indulgentissime, libellus noster facilem invenerit adiutum, amplissimum præmium consecutos esse existimabimus.

Tuo nomini celsissimo

addictissimi

H. C. de G... J. L...

SIGNA ET COMPENDIA,

QUIBUS

IN HUIUS OPERIS DECURSU PASSIM USI SUMUS.

I.

SIGNA.

✱ <i>significat</i>	lectionem prorsus falsam.	† <i>significat</i>	vocabula parum gothica, vel dubie auctoritatis.
†	lectionem non falsam quidem, sed quam eodd. non agnoscunt.	* —	radices simplices et in solis compositis occurrentes.
§	vocalorum transpositionem.		
o	vocalorum emissionem.		

II.

COMPENDIA.

angl. <i>significat</i>	anglicum sermonem.	Hz.	<i>significat</i>	heinatzii manuscriptum.
angl. sax. —	anglo-saxonicum sermonem.	lh.	—	lhre.
B.	— Benzel.	r. q.	—	idem quod.
B. A.	— Bairische Annalen.	J. seu Jun.	—	Junium.
batav.	— batavicum sermonem.	jct.	—	junctim.
bav.	— bavaricum sermonem.	Kn.	—	Knittel.
Bö.	— Büsching.	lac.	—	lacunam.
Cast.	— Castillonæum.	lith.	—	lithuanicum sermonem.
cod. et eodd.	— lectionem codicis vel lectiones codicum a Griesb. citatorum.	LM.	—	Lye-Manning.
conj.	— conjugationem; conject, seu conjecturam.	med.	—	medium.
dan.	— danicum sermonem.	Mi.	—	Mathæi.
div.	— divisim.	Mill.	—	Millium.
DRA.	— Deutsche Rechtsalterthümer (a Grimmo).	Mssm.	—	massmann.
editt.	— editiones Ulfilæ, quæ nostram præcesserunt.	Norv.	—	norvegicum sermonem.
F.	— Fulda.	pr.	—	primum.
fr.	— Frisonum sermonem.	Relth.	—	Rexthoferiam (Altfriesisches Wörterbuch).
G seu Gord.	— Gordon.	rec.	—	recentem.
gall.	— gallicum sermonem, vel gallice.	Rw.	—	reinwald.
germ.	— germanicum sermonem, vel germanice.	sax.	—	saxonicum sermonem.
Gf.	— Graff althochdeutsche præposition et sprachschatz.	scot.	—	scoticum sermonem.
GGA.	— Göttingische Gelehrte-Anzeigen.	Sch.	—	Schulz.
Gr.	— Grammii, Deutsche Grammatik.	Schm.	—	Schmeller.
gr.	— lectionem textus græci griesbachiani.	sec.	—	secundum.
gr. omn.	— lectionem codicum græcorum omnium.	Sk.	—	Skeireins.
H.	— henschall.	St.	—	Stiernhielm.
HLZ.	— Hallische Literaturzeitung.	sup.	—	superiorem.
		suec.	—	suecicum sermonem.
		tert.	—	tertium.
		vers. vel verss.	—	versionem vel versiones.
		vet.	—	veterem.
		W. J.	—	Wiener Jahrbücher.
		Z.	—	Zahn.

PROLEGOMENA.

Ulfilas ¹, ntrum genere Cappadox, Sadagolthino vico oriundus, cujus parentes, incursum a Gothis sub finem seculi tertii in Cappadociam facta, a victoribus domo in Europam abductos fuisse Philostorgius ² narrat, an testimonio reliquorum scriptorum parentibus et ipsis Gothicis natus fuerit, dijudicare nunc omnittimus, quia ad rem nostram parum valere videtur; nam Ulfilam apud Gothos circiter annum 318 natum educatumque postea reliquos gradus ecclesiasticos anno 348 prætervectum hujus gentis episcopum fuisse, præter reliquos auctores ³ etiam Philostorgius ille narrat, eorumque Gothorum, qui Minures vocati in Mœsia inferiore flumen Danubium inter et montem Hæmum incolebant ⁴. His enim necio quo doctore nec quo tempore ⁵ doctrina religionis Christianæ inibi sese passis Theophilo, qui Constantino Magno imperatore primus episcopus fuit ⁶, circiter annum 355 ⁷ Ulfilas sacrorum antistes successit eumque non solum peritissimum evangelii explicatorem et spectatæ virtutis hortatorem habuerunt, sed merita hæc maxima in cives suos laudant, quod libros sacros in eorum sermonem convertit ⁸. Constantinopoli autem, in quam urbem jam ann. 360 profectus esset, et quam anno 388 hoc consilio revisisset, ut conceptam condemnatamque suorum fiden defenderet, morbo correptus obiit ⁹.

¹ Nomen Ulfilæ præter *Ulfilas* (Ὀυλφίλας), apud scriptores vario modo scribitur: *Urfilas*, *Urfilus*, *Gulfilas*, *Hulfilas*, *Gilfatas*, *Galfilas*, *Ulfhian*, *Gulfias*, *Gudila*, *Gudillas*, *Unila*, quarum mutilationum plurimæ Hispanici scriptores admiserunt, vid. Essbergium Ulfil. 1. Rectissime sine dubio, quia ita indole linguæ gothicæ commentatur, *Vulfila* scriberetur (vid. Grim. 1, 57 sq.), quod verum nomen deminutivum vocis *vulfs* (lupus), proprie lupulum significat, vid. Massm. Skeir. p. 97.

² *Histor. ecclesiast.* 2, 5 cf. Aschbachli *Geschichte der Westgothen* p. 31 Not. 63.

³ Libellum a Kunstio Parisiis inventum et a Waitzio descriptum et editum (*Ueber das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hannover 1840, 4) cf.

⁴ *Jornandes de rebus Geticis* p. 135 ed. Lindenb.

⁵ Apud Basilium Magni *epist.* 338 sq. et Epiphanium *adversus Hæres.* 3, 14, Ascholius episcopus Thessalonicensis et Audius, Uranius, Sylvanus sacerdotes primi christianæ doctrinæ præcones apud Gothos fuisse feruntur; cf. Massm. l. l., p. 90.

⁶ Socrates *Histor. ecclesiast.* 9, 52. Nicephorus Callistus 9, 44. Cassiodorus *Histor. eccles.* tripart. 5, 38. Essbergium l. l., 8. Aschbachium l. l., p. 29.

⁷ Philostorgius cum Ulfilam primum Gothorum episcopum haberet, non mirum est, si cum Constantino Magno æqualem fuisse scripsit; cf. Benzeli p. æf. p. xxxi. Apud Scholziun No. Test. vol. 1, præfat. p. cxvix, Ulfilas sæculo quinto biblia converti se sine dubio per typhotiæ errorem dictus est.

⁸ Socrates 4, 53. Sozomenus, 6, 57. Nicephorus 11, 48. Cassiodorus 8, 13. Jornandes p. 106, v. d.

Scriptorum autem veterum, qui Litterarum sacrarum gothicam translationem Ulfilæ tribuunt, alii id factum esse in universum dicunt, non libros nominantes quos converterit, quos prætermiserit; alii omnes complexum esse scribunt ¹⁰, ut ipse Philostorgius, qui tamen libros Regum excipit, ejusque rei causam affert, quod cum iis in libris permultorum bellorum mentio fiat, Ulfilas veritus sit, ne cives sui, a belli studio potius arcendi, sacræ scripturæ auctoritate seducti eo ferociores atque bellicosiores fierent ¹¹. Ea Philostorgii sententia a viris doctis tanquam ridicula improbata atque explosa est; id quod etiamsi in cæteris, que de Ulfila narravit, parum certus auctor deprehendatur mendaciorumque plurimarum propter partium Arianarum studium argui possit, tamen quia hac in re nulla mentiendi causa erat, calumniandi magis studio, quam recto iudicio factum videtur. Quid enim, quæso, Arianorum Cappadocum interesse poterat, Ulfilas libros Regum translationi suæ addiderit, an non? Nisi omnia nos fallunt, viri eruditi, qui omnem fidem in his rebus Philostorgio abjudicant, temere eum condemnant idque maxime errant, quod rem ipsam, scilicet infirmioribus stabilitam rationibus, ab his rationibus non satis diligenter sejungunt ¹². Causam omissorum librorum illorum a Philostorgio allatam non probantibus nobis ea in

Essbergium 12. Knittelium p. 442 sq. Castill. *Specim.* præf. p. xi.

¹⁰ Vide libr. laud. (not. 5 supra) p. 34 seqq. In eodem libello p. 47 etiam testamentum fidei continetur, quod Ulfilas moriundus fecit.

¹¹ Inter alios Isidorus Hispalensis *Chronico ad aram* 5576: tunc Guffilas utriusque testamentum linguam in propriam transtulit.

¹² I. l. Ουρφιλας μεταέρασαν εις την (των Γόθων φωνήν) τήν γραμμάς απάσας πλήν τήν δὲ τῶν Βασιλείων, ἅτε τῶν μὲν πολέμων ιστορίαν ἐχρήσῳν, τοῦ δὲ ἔθνους ὄντος φιλοπολέμου καὶ δεομένου μᾶλλον χαλεποῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὁρμῆς, ἀλλ' οὐ τοῦ πρὸς ταῦτα παροξύνοντος.

¹³ Knittelium p. 443 sq. inde Philostorgium refelli posse opinatus est, quod Theodatus, Gothorum rex, in epistola quadam testimonium e libris Regum protulisset, quod (sic dicit Knittelius) proceres et reges gothici non fecissent, si Ulfilas, cujus consilia et efata apud Gothos oraculorum instar haberentur, Gothos a lectione librorum Regum revocare voluisset. At vir bonus, qui Cassiodorum, non Theodatium illam epistolam scripsisse recorderetur, id etiam recordari debebat, Ulfilæ et Theodati ætates duobus seculis diversas esse, intra quod tempus libri, ab Ulfila omitti, ab aliis conversi esse poterant. Causam illam allatam improbabilem esse, maxime ex Jornande dictum, qui eosdem illos Gothos, apud quos Ulfilas episcopus fuit, gentem multam quidem, sed pauperem et imbecilem, nihil adantem, nisi armento diversi generis, pecorum et piscis silvaque lignorum fuisse, dicit p. 153.

re Philostorgio, ipso Ulfile aequali, ille dignior testis nemo videtur. Absesse a versione gothica libros Regum cum sciret ipse vel fama accepisset, eas omissionis causam aliquam sollicitere volebat, non rursum vera esset, necno. Libros Regum igitur ab Ulfile non esse conversos quin credamus, nihil impedit¹; cur non converterent, nescite nos latentes suspicamur, Ulfilam ad opus tam amplum conciliendum aut vires aut tempus defecisse; maximam librorum partem si transtulit, id ipsum maximam movet admirationem, cum præter hanc curam non solum domi permulta negotia gerenda, sed etiam legationes ad Constantinopolitanos suorum civium nomine suscipienda².

Totum autem librorum sacrorum corpus Gothos in suum sermonem conversum habuisse, id quod olim scriptoribus harum rerum imperitorum et relata tantum referentium, fide credebatur, nunc per multis argumentis comprobatur. Præter evangelia enim, antea sola cognita, nostra ætate fragmenta epistolarum Paulinarum et de veteris testamenti libris Esdræ et Nehemiæ quaedam partes invente sunt; unde colligimus, Gothicis theologis etiam reliquos veteris testamenti libros non intactos reliquisse. Nam quod commovere illos potuit, ut omissis aliis tam præstantibus atque gravibus, libros tam jejuni argumenti neque ad fidem aut ad cultum quidquam valentes translatos suis traderent? Quid? quod etiam eorum, quorum nulla fragmenta adhuc sunt reperta, vestigia in aliis conservatis deprehendimus: in Skeir, p. 57 versus aliter et tertius Psalmi quinquagesimi tertii citantur: *saci fraþja at þ þausokjai guþ, altai usandi dedun, samana unbrakjai vaur þun*, i. e. qui intelligat aut requirat Deum; omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt. Deinde Ephes. iv, 8 in margine codicis A adscriptum est *psalmó...*, quo librarius huic locum et libro psalmorum (68, 19) haustum esse indicare voluit. Hinc Psalmos gothice conversos fuisse sine dubio recte conicitur³); certe explicatio illius auctor omnia novi testamenti loca e versione nostra citavit, neque nos quidem dubitamus, id ipsum fecisse, si quæ loca e reliquis biblicorum libris laudata affert. Ex eodem evangelii Joannei explanatione etiam libros Moysis gothicam versionem complexam fuisse cognoscimus; nam p. 41 sq. etiam si non verba ipsa, tamen sensus versuum 2—9 capitis xix libri Numerorum redditur: *vasid þau jah fraþja þo ahmemon anafihands danþen, eiþan garaitaba varþ bi sriknein sokeins gavaþido, unte vitof þize unþurveisane missadele ainazos vitof raudida azgon kalbons gabrannidaizos utanu bibaurgeinaz. afaruh þau þo in rato vaurþundans hrain jah hyssoþon jah vullai raudai usatrasnjandans, nasve*

godob þans usarmiton vaskandans, i. e. fuit autem etiam dominus (Jesus) hunc spiritualement commendans baptismum; igitur recte fuit de purificatione questio mota; nam lex hominum non-voluntariorum peccatorum unus legem statuit cinerem ræccæ conlustræ extra munimentum; posthac autem hunc in aquam conjiciens es puram et hyssoþo et lana rubra cantegentes; uti decuit hos superbere cogitantes. Multo etiam eorum librorum versio cognoscitur ex alio codice, qui Vindobonæ adservatur⁴ et præter numerorum signa etiam pleraque gothica verba et litteras numerorum continet, quas postremas maximam partem e Genesice capite quinto ducas esse Wilhelmus Grimmus, vir litterarum germanicarum peritissimus, primus vidit⁵; sunt autem hæ: versu 5 *sl* = 236 (Vulg. 136); vs. 5 *†l* = 950; vs. 7 *wz* = 707 (Vulg. 807); vs. 8 *†b* = 912; vs. 15 *wu* = 710 (Vulg. 810); inde autem sequitur, illum librarium codicem, continentem gothicam veteris testamenti versionem, ante oculos habuisse, unde illas exscripsit.

Omnes igitur libri sacri in gothicam linguam translati fuisse videntur, quamquam aliquorum vel novi fœderis librorum nulla adhuc apparent vestigia, v. c. actorum Apostolorum, epistolarum catholicarum, apocalypseos Joannæ; quæ autem desunt, lateant in monasteriorum tenetis aut codicum obliuitorum sepultura, an bibliothecarum claudibus omnino interierint, quis divinare potest? Sed Ulfile nam ipse illam translationem concecit, alia questio est; perfecisse totam cur negemus, supra indicavimus; at eam tota antiquitate fama manaret eum biblia in gothicam linguam convertisse, facile fieri potuit ut qui initium interpretandi fecisset ejusque auspiciis et fortasse auctoritate ea, quæ ipse non perfecerat, ab aliis viris eruditius perfecta essent, ab eodem ipso protecta esse dicerentur. Si in tanta rerum obscuritate conjectura uti licet, qui maxime præter Ulfilam interpretandis biblis operam suam poneret, Selinus quidam fuisse videtur, quem Ulfile a commentariis et in episcopatu successorem habuit⁶, ille enim et patrii et græci sermonis gnarus, opus a decessore inchoatum, aut receptum aut susceptum, in ecclesiæ suæ commodum facile perficere potuit⁷.

Gothicæ deinde translationis non solum confectæ, sed etiam per secula asservatæ complura a quod scriptores inveniuntur testimonia, eaque maxime, ex quo Gothorum magna pars, relictis sedibus Istriciæ, Theodorico duce Alpes transgressi Italiam occupatam tenuerunt. Gothi enim illic incolentes atque imperantes non mirum est, si per hujus terræ fines, certe in regionibus, ubi regni sedes erat, gothica lingua locuti et in ecclesiis suis gothicis etiam biblis usi sunt,

¹ Cf. Castill. *Excurs. ad Philipp.* p. 65.

² Vid. Esbergium 15, 11. *Zahua Einleitung.* p. 20.

³ Membr. Salish. No. 140 olim Salish. lxxv.

⁴ Vid. W. J. xliii p. 13 sqq.

⁵ Vid. Sozomenum 7, 17. Neophorum Callist. 12, 50.

⁶ Cf. Castillium. *Specim.* præfat. p. x sq.; a Selino primum credito est gothica biblia dictante Ulfile fuisse conscripta et pro suo librarii munere distincta atque emendata.

⁷ Cf. Massm. *Skeir.* p. 88.

⁸ Gothum hæc ex epistola ad Hebræos citavisse, Massm. l. l., p. 65 sq. nobis non persuasit.

Ea tempestate illa orationeula, in fine codicis Brixiani posita, confecta esse videtur, in qua ut caveant interpretes litterarum sacrarum monentur, *ne legenti videatur aliud in græca lingua, aliud in latina vel gothica designata esse conscripta*¹. Unde gothicam interpretationem non solum in Italia aliisque terris, quas Gothi tenebant, posteriore tempore existisse, sed etiam cum latina pari auctoritate valuisse discimus. Alterum de versione gothica testimonium legitur apud Walafridum Strabum, scriptorem seculi noni, qui gothicorum bibliorum monumenta suo tempore apud nonnullos haberi dicit²; ejus fides his in rebus eo major est, quod monasterio Reichenaviensi præpositus, in confinio fere habitabat earum regionum, quas Gothi utriusque olim incoluerant.

Postquam deinde per sex secula a nemine gothicorum bibliorum mentio facta est, nisi si quis quæ apud scriptores antiquos legisset, reddidit, neque alicubi vestigium librorum illam versionem continentium comparuit: seculo sexto decimo in monasterii Werdenensis, in Gallia Belgica ad Ruram conditi, bibliotheca codex unus inventus est. Antonio enim Morillon³, qui Antonio Perrenoto, cardinali Gravellano, ab epistolis erat, bibliothecæ illius libros manuscriptos perscrutanti in manus incidit codex, quem Ulfilanam versionem continere ille statim vidit, et orationem dominicam cum aliis quibusdam particulis ab eo inde descriptam Maximilianus, Antonii frater, cum Goropio Berano communicavit, qui ea Gotodanicis suis inseruit⁴. Paulo post Græterus aliquot versus, ab Arnoldo Mercatore ex eodem codice excerptos, in thesauro inscriptionum edidit⁵. Omnia fragmenta, in illo codice servata, multo post (anno 1665) opera Francisci Junii et deinde sæpius edita sunt. Sed viri gothicæ linguæ studiosi diu multumque questii erant, quod de hac totius Scripturæ sacræ versione tam pauca, eaque evangeliorum modo fragmenta relicta essent, quæ ad enodandas et removendas interpretandi difficultates non sufficerent: cum Knittelius, ædis metropolitanae apud Guelferbytanos archidiaconus, seculo proxime superiore in codice bibliothecæ Guelferbytanæ fragmenta epistolæ Pauli ad Romanos scriptæ invenit. In *Ἐρμηνείᾳ* grandius incidere, quo biblia gothica, etiamsi non omnibus

partibus integra, ampliora tamen plurimorum novi fœderis librorum fragmenta nacti sumus, viris doctis nostri sæculi reservatum erat: in bibliotheca enim Mediolanensi ab Angelo Majo et Carolo Octavio Castillionæo codices rescripti sunt reperti, quorum priorem scripturam diligentius intuentibus illis viris doctis, Ulfilanæ versionis evangelii Matthæi, epistolarum Paulinarum ad Romanos ejusque plura, quam quæ Knittelios jam repererat, utriusque ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, utriusque ad Thessaloniceenses et pastoralium ad Timotheum, Titum et Philemonem, præterea Esdræ et Nehemiæ, librorum veteris testamenti, fragmenta continere apparebat, quæ fragmenta primum dumviri illi conjunctis curis, deinde Castillionæus solus inde ab anno hujus seculi undevicesimo edidit.

Sed jampridem questionem posuerunt viri eruditi, utrum ea, quæ pro Ulfilanæ seu gothicæ versionis fragmentis haberentur, vere gothica essent, an ad aliam, in usum alius barbaricæ gentis confectam, pertinerent. Inter alios Lacrozius negavit et *francicam* esse linguam nostræ versionis probare studuit⁶. Quam trita est ac prope decantata illa questio, tam inepta atque infirma sunt argumenta, quibus Lacrozius opinioni suæ fidem facere laboravit; quod enim primum dicit, codicem nostræ versionis non in iis regionibus, ubi Gothi incolerent, sed ubi Franci, repertum esse; deinde nonnullos harum litterarum ductus ad Francorum veterem scribendi rationem propius accedere; tum alias quasdam latinas esse, quas Gothi in Mœsia habitantes cognitæ habere non possent; postremo inter literas hujus linguæ quatuor novas et a græcarum et latinarum similitudine abhorrentes inveniri, quarum tres litteris a Chilperico, Francorum rege, renovatis congruere: quis est, quin videat ea argumenta, quæ refellantur vix digna et ea posse, esse refutasse? Mirum igitur, quod hæc argumentandi perversitas inter alios⁷ Wetstenium, virum magnæ sagacitatis, ut probaret istam opinionem, permovere potuit⁸. Omnium optime, quam frigidis rationibus usus esset Lacrozius, demonstravit Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei anno 1754 edita⁹ et sapientiores jampridem illas nugas improbaverunt¹⁰.

¹ Vid. Garbellum. ap. Blanchinum Evangeliar. quadrupl. prolegg. p. 7 sq. Ea verba vitiose conscripta et vitiosè descripta Semler ad præfationem quamdam, comparationi gothicæ versionis cum latina et textu græco faciendæ præfixam, pertinere sunt visa, vid. hujus viri venerabilis *Versuch einer Erläuterung einer alten Spur einer gothischen Uebersetzung, Halle 1761, 4.*

² *De rebus ecclesiasticis*, cap. 7.

³ Primum Ulfilanæ versionis repertorem cum Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei conscripta et anno 1754 edita recte Morillonem appellavisset, paulo post in altera de codice Argenteo anni 1759 Arnoldum Mercatorem fuisse minus recte dicit, vid. Zahnii *Einleit.* p. 59 sq. Cæterum quæsitum est, num ille codex Argenteus, an alius fuerit; Ihre Ulfil. illustr. pag. 98 hisce negat hanc maxime ob causam, quod Morillon compendii scribendi usus sit, quæ in codice Argenteo, certis locis ab eo exscriptis,

non inveniantur, deinde quoque illum litterarum formas exhibuisse, quas codex Argenteus omnino non agnoscat. Alii nullum alium, quam Argentinum ante oculos habuisse comprobaverunt, vid. Zahnii l. l.

⁴ Vid. Goropii *Origines Antuerpen-æ* libro vii p. 739 sq. 750.

⁵ P. 147 sq.

⁶ Vid. Lacrozii *epistolam ad Joannem Chamberlainium in Thesauris epistolarum* tom. III p. 92 sq.

⁷ Vid. Zahnii *Einleit.* p. 27.

⁸ Wetstenii *Prolegg. in novum testamentum* p. 304 sq. ed. Semler.

⁹ Vid. Ulfil. illustrat. p. 259 sqq.

¹⁰ Semlerus ad Wetsen. *Prolegg.* p. 305 (quem tamen miramur paulo post p. 308 interpretationem nostram *Francogothum* appellare) cf. Zahnii *Einleit.* p. 26 seqq. Aschbachian l. l. p. 36 sq.

Cum autem Francorum esse biblia nostra ne probabile quidem reddere illi poterint, nunc vere Gothica esse argumentis gravissimis confirmatur. Constat enim præter biblicum translationem de litteris gothicis duo monumenta servata esse, quorum alterum quatuor gothicis subscriptionibus constat, positus sub venditionis ejusdem testimonio latine scripto¹ quarum una sic habet : *ik merila bokareis handan meina i smeluda jah andnemum skilliggans j. jah saurhis þairh kartsjon jah miþ dtakuna alamoda unsaramma jah miþ gahlaibim unsaraim andnemum skilliggans .rk. vairþ þize suio*, i. e. ego Merda, scriba, manu mea subscripsi et accepimus solidos sexaginta et antea per cautionem et cum Diacono Alamodo nostro et cum collegis nostris accepimus solidos centum viginti, pretium horum lacuum. Alterum, siomte testimonium, unam gothicam subscriptionem continet, quæ fere sic habet : *ik gudilub diakun þo frabauhta. boka² fram mis gavarhta þus diakun alamoda. fitvor unkjana (?) hugsis kaballarja jah killiggans .rlg. undnami jah smeluda, i. e. ego Gudilub diaconus hæc vendidi ; libellum a me feci tibi diacono Alamodo ; quatuor uncias fundi Caballari et solidos centum triginta tres accepi et subscripsi.* Horum documentorum prius Neapoli asservatur, indeque nomine *Neapolitanum documentum* vocatur ; alterum Aretii olim erat³, quapropter *Aretinum documentum* appellatur ; utrumque autem Ravenna, ubi scriptum est, in sedes posteriores pervenit. Ea igitur lingua, qua utuntur testes illi, quæ alia esse potest, nisi gothica, cum Ravennæ sedes nullius gentis germanicæ, nisi gothicæ, imperante Theodorico, fuerit et in reliquis litteris, latino sermone conceptis, testes illi expresse gothicæ ecclesiæ sacerdotes appellentur ? Et cum horum documentorum lingua eadem, quæ nostræ versionis sit, hæc versio, cui alii genti, nisi Gothis, tribuenda est ? Accedit aliud etiam idque gravissimum argumentum : ad finem enim codicis alterius Ambrosianorum⁴, quibus epistolarum Paulinarum fragmenta continentur, calendarium additum est⁵, in quo dies festi et sacri, a communibus paulo diversi, notantur. Fragmentum hujus calendarii sic incipit : *.kj. þize ana gutþiudai managize martyre jah frifa-reikeis⁶ i. e. XIII (intell. die) horum in gutica gente multorum martyrum et Fritharici.* Unde sole clarius elucet, gothicæ, i. e. gothicæ genti hoc calendarium compositum adeoque non alia nisi gothica lingua conscriptum esse, et cum hic etiam eundem, quam in versione nostra linguam habeamus, omnes

concedunt dubitationes de origine, vere gothica versionis ejus, quæ gothicæ nomine circumfertur⁷. Quibus argumentis denique hoc addatur, etiam locum exstare in hac versione, ex quo interpretem Arianum fuisse intelligitur, cui sectæ præter Gothos nullam aliam germanicam gentem adhæsisse inter omnes constat.

Hæc si vere sunt disputata, non dubium adhuc erit, an hæc lingua germanica sit ; qui theodiscam esse eam voluerunt, item contendunt non nisi nomine variantes. Gothi enim ipsi si natione Germani fuerunt, id quod testimonio scriptorum veterum et impulinorum et aliorum comprobatur, etiam eorum sermo ad germanicas linguas pertinere necesse est. Ceterum hic sermo ostrogothicus an visigothicus, an mæso-gothicus nominandus sit, non quærimus, persuasum habentes, omnibus Gothis eundem sermonem, quod alio loco demonstrabimus, eandemque biblicorum versionem fuisse.

Restat ut de integritate Ulfilanæ versionis dicamus ; fuerunt enim, qui nostram versionem vere Ulfilanæ esse dubitantes, an aliis theologis posterioris temporis tribuenda esset, quæsierunt. In his primus fuit Hickesius⁸, quem virum doctum maxime offendit, quod nostra fragmenta cum codicibus latinis consentirent, quorum copia cum Gotho in Mæsia habitanti vix esset, haud dubie græco biblicorum exemplo uti debuisset ; deinde quod nulla nunc arianismi vestigia appareant, quæ cum Ulfilas cum Gothis suis Arianarum hæresim sequeretur⁹, conspicua esse deberent, si jure ei hæc versio tribueretur. Sed neque nostram versionem e latinis libris haustam esse infra demonstrabimus, neque intelligimus, cur Arianorum opiniones in ea inesse oporteat ; nam nec tempus, quo Ulfilas a catholica fide ad Arianos sese convertit, nec quo litteras sacras transtulit, notum est : fortasse priusquam ad illam hæresim delapsus est, interpretationem suam confecit, aut quod multo est probabilius, Gothi non tanta religione fidei et confessionis minutias initio sectati videntur, ut vel in biblia eas intulerint, quas in archetypo non invenerunt. Accedit quod ex iis fragmentis, quæ in codice Argenteo continentur, nullus locus reperitur, de quo Ariani cum Orthodoxis discrepant. Z. huius¹⁰ ad rem declarandam duo potissimum loca, initium Joannei evangelii et Rom. ix, 5 inspicere optavit, quorum locorum alterum nunc habemus : *xristus saei ist usar allaim guþ þiþiþs in aivam.* Quod si quis inde Gothos aut interpretem non Arianos fuisse colligeret,

¹ Vid. Zahnii Einleit. p. 76 sq. Eas initio sæcni sexti scriptas esse Grimmii Grammat. præf. p. XLVII (edit. prioris) suspicatur.

² Massin. (*Die goth. Urkund. von Neapel. u. Arezzo, Viennæ 1858, p. 18*) pro *frabauhta boka* male junctim scribit *frabauhtaboka* (sic esse debebat *frabauhtiboka*), neque propterea ejus interpretatio hujus monumenti probari potest.

³ Massin. l. l. p. x qui inscriptionem illam cum reliquis emendat us, pro doctrina sua, singulari libello editurus est.

⁴ 36 part. sup., quem Castillionæus in sua editione et post eum nos littera A notavimus.

⁵ Ende t. p. 57.

⁶ Vid. Castillion. Specim. p. 26 sq.

⁷ Castill. male *mudagize* et librarii errorem *frifa-reikeikeis*, syllaba *kei* falso duplicata (vid. ad *Matth. xi. 16*) edidit.

⁸ Cf. Aschbachium l. l., p. 58.

⁹ Vid. *Institutiones gram. angl. sar. et mæso-goth.*

¹⁰ Cf. de ea re copiose disserentes Heupelium l. l. p. 41. Essbergium 43. Kaittelman p. 349. Mansonem *Gesch. der Ostgothen* p. 9. Aschbachium l. l., p. 29 sq. cf. p. 222 sq. Massin. *Skær.* p. 69 sqq. Castill. *Excurs. ad Philipp. 2, 16.* p. 65 sqq. cf. *Specim.* p. cl. p. xii sqq.

properantius ageret, nam ut interpret *guþ* re vera ad Christum retulerit, quamquam id non opus esse viri docti ad h. l. docuerunt, tenendum est, Arianos non divinitatem Christi, sed Christi cum Deo patre quasi identitatem negavisse, ut Arii sectator vel severissimus ita scribere posset, uti auctor expositionis illius sæpius citatæ ¹ *ainabaura smuu guþs guþ visandin* (soli filio Dei, Deus existenti). Neque eam ob causam locus, diu desideratissimus, Timoth. 1, ut, 16 ad quæstionem profligandam facit, ubi etiam de Christu *guþ gabairhtips vas in leika* dicitur ²; nec quod Castillionæus ad gothicam versionem heterodoxiæ crimine liberandam Coloss. 1, 16 laudavit, satis mirari possumus. Unus tantummodo locus est, a Castillionæo jam indicatus, ex quo interpretis nostri arianismus perspicue cognoscitur; Philipp. enim 1, 6 legitur: *in xristau iesu. saei in guþaskaumein visands ni vulva rahnida visan sik galeika guþa*. Quo quidem loco Massmannus Skeir. p. 73, qui *samaleiks* et *galeiks* non recte distinxisset, arianismum probari negavit, sed Castillionæus in epimetro epistolæ ad Philippenses addito p. 63 sqq. præclare de eo disseruit eumque exhibere argumentum, interpretem gothicum qui similitudinem pro æqualitate posuerit, arianismi placitum in textum intulisse docuit.

Contra Knittelius Ulfilæ ipsius esse nostram versionem contendens laud felicius causam suam agit ³; quod enim dicit, Ulfilanam esse oportere, propterea quod apud scriptores nullius nisi Ulfilæ sacri codicis versio commemoretur, non consideravit, quam parum gravitatis in argumenta e scriptorum silentiis ducta redundet; et si res ecclesiasticas Gothorum a suis scriptoribus relatas haberemus, aut de iis in aliis historiarum gothicarum libris copiose narratum esset, silentium de renovata interpretatione offenderet; nunc autem, cum ejusmodi mentio non fiat, inde intelligimus posteriores interpretes neque publice neque certo tempore opus fecisse, sed deinceps ita, ut ab aliis alia mutarentur. Revera fragmenta ad nostram ætatem servata esse illius versionis, quam Ulfilas ex scriptorum testimonio confecit, aut affirmare aut negare difficile quidem est. Versionis illius in gothica ecclesia auctoritatem fuisse magnam, huic rei et Ulfilæ auctoritas, qua apud suos viguit, et hoc etiam argumento est, quod nullius alius opera in interpretanda biblia impensa a rerum scriptoribus commemoratur. Quæ auctoritas autem si tanta fuit, quid erat causæ, ut aliquis litteras sacras denuo convertendas susciperet? At si totius versionis repetitionem nega-

mus, procedente tempore hic illic mutationes quasdam factas esse non negamus. Quod e codice Argenteo, conditione et indole singularum ejus partium diligentius perspecta, cognosci poterat, plures recensiones existitisse (cujus rei ignoratione factum est, ut Mareshallus in fraudem incideret, cum propter stupendam vetustatem codicis Argentei hanc versionem existimaret ⁴; nunc cum epistolarum partes per multas, evangeliorum nonnullas bis in diversis codicibus comparare licet, etiam clarius intelligitur; illæ tamen recensiones certe ex una eaque, uti videtur, Ulfilana originem duxerunt, mutaverunt autem viri eruditi posterioris ætatis, aut ubi Ulfilæ versionem textui græco non satis accurate respondentem vidissent, aut ubi in suis libris alias lectiones reperissent atque quas habuerat Ulfilas. Hæc quidem videre non difficile est, illud autem non facile aliquis dicet, quæ illis locis initio ab Ulfila scripta et quæ ab aliis mutata, addita aut prætermissa sint; dolendum vero est, quod Meynæus, qui additamenta quædam diversa linguæ indole se cognovisse gloriatur ⁵, signa cognitorum non prodidit.

Præmissis his in universum de lingua et auctore nostræ versionis, pergimus ad instituendam quæstionem de ratione, qua sic confecta, unde qui ejus usus maxime in emendandis locis Scripturæ sacre esse possit, apparebit. Primum autem dicendum est de fonte ex quo Gothus interpretes hauserit. Ulfilam interpretationem suam e græcis libris confecisse nemo olim dubitavit, idque jam pridem Martyrii Nicetæ auctor ⁶ testatur postque eum Sixtus Senensis ⁷. Quæ notitia unde his viris venerit, fãmame apud veteres percrebuerit an inde conjecerint, quia Ulfilas in Mæsia habitavisset et e commercio Constantinopolitanorum hominum græcæ linguæ peritiam nactus esset, eum etiam græcos libros ad opus suum perficiendum adhibuisse, nos quidem nescimus, sed testimonium maxime prioris illius scriptoris propter vetustatem non adeo contemnendum videtur. Qui vero stat a partibus eorum, qui Ulfilam græcos libros secutum esse ⁸ contendunt, is non solum scriptorum auctoritati fidem habere debet, qui in his rebus haud idoneam ad persuadendum vim habere soleant: adsunt etiam argumenta ducta e comparatione versionis nostræ et textus græci, quibus id probatur. E multis aliis hæc pauca proferimus: non solum enim eum ordinem verborum, quo græci præiverunt, fideliter servat — præterquam ubi indoles gothicæ linguæ alium ordi-

¹ Skeir. p. 46, 13.

² Hæc, Castillionæo auctore, dicta de loco Tim. 1, ut, 16, falsa sunt; vide annotationem ad hunc ipsum locum; neque præsertim cognito libro illo a Waitzio edito, ullum relinquitur dubium, quin Gothi fuerint Ariani. Vide Waitz. p. 40 sqq. 56.

³ P. 444 sq.

⁴ *Observationes apud Junium* p. 588.

⁵ Cf. Zahnii *Einleit.* p. 36.

⁶ Apud Simæo em *Metaphrastem in artis S. Nicetæ* (Acta Sanctorum Septembr. V. p. 41 edit. Antverp.) Οὐρητος, inquit, τὴν ἱερὰν ἑρῶν γραφὴν καὶ

θεόπνευστον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν γοθικὴν γλῶσσαν μεταβαλὼν. Cf. Hieronymi epistolam ad Sunjam et Frithilam scriptam, qua Gothos græcis sacre scripture codicibus usos esse dicit.

⁷ *Biblioth.* iv p. 390 edit. Colon. Ulfilas primus Gothus omnes divinas scripturas e græco in gothicam linguam a se conversas tradidit.

⁸ Cum Ussero apud Junium *Glossar.* p. 46. cf. Mareshallum p. 589 sq. Benzeliuum præfat. p. VI, Lveum p. xxxvi, Breum *Ufl. illustr.* p. 268, Knittelium p. 445, Zahnium *Einleit.* p. 28 sqq.

nem exigit, uti in negatione juxta verbum enuntiatii ponenda, cf. ad Joan. xiv, 11; Luc. viii, 12; in collocandis quibusdam particulis aut initio aut post initium enuntiatii, uti *ih̄*, quod aliter atque *dī*, græca vœula gothicæ respondens, primo enuntiatii loco ponitur; aut alix nescio quæ sermonis causæ alium ordinem postulant, ut pronomen substantivo præponatur, *hata undbahti* = *τὴν διακονίαν ταύτην* — sed etiam sermonem summo in permultis ad græcum conformavit, quo pertinere videtur usus dualis numeri, quo tamen Ulfilas sæpius utitur, quam in græco textu exstat et fere omnibus locis, ubi duæ personæ indicantur; deinde figura, quam attractionem vocant, frequens usus participiorum græcis exemplis accommodatus, abusus pronominis demonstrativi ad vires articuli græci implendas, multaque sunt alia, quæ lectores grammatica nostra docebit. Quæ cum ita sint, tamen fuerunt, qui omni linguæ gothicæ ejusque indolis peritia destituti, comparatis singulis gothicis verbis cum græcis, animadvertisse sibi videbantur Ulfilam sæpius a græco textu discedentem cum latinis libris consentire, cui animadversioni tantam tribuerunt vim, ut e græco fonte hausisse eum negantes, potius latinos libros secutum esse probare susciperent. præ ceteris Wetstenius id egit¹; rationes autem, quas tanquam probantes adduxit, tanta laborabant infirmitate, ut non solum alii existenter, qui eas refellere conarentur², sed etiam ipse, re denuo considerata, ad sapientiam reversus versione nostra plerumque quidem græcum textum exprimi, sæpe tamen relictis græcis, versionem Italiam sequi existimaret³.

Et loca quidem esse, e quibus cognoscatur versioni nostræ plurima et verba et versiculos in libris latinis solummodo exacta admixta esse, eamque lectiones habere, quæ a græcis discedentes cum latinis consentiant, non nisi cæci aut vixosi negabunt. Primum enim additamenta non pauca inveniantur, quæ græci codices omnino spernunt, latini agnoscunt⁴: M. x, 29 *viljan* — lat. voluntate; M. xiv, 65 *gabaurjaba* — cum voluntate; L. i, 3 *jah almin veihamna* — et Spiritui sancto; ix, 2 *allans* — omnes; ix, 45 *qaþ pairus. franja duwe veis ni mahtedum usdreiban þamma. ih̄ iesus qaþ. þata kuni ni usg yggjþ uibai in bidom jah in fastubnja* — (paucis mutatis Corb. et Colb.) *ditxi ei Petrus: Domine, propter quid nos non potuimus ejicere illud? quibus dixi: Quoniam hujusmodi oratio-*

nibus et jejuniis ejicietur; ix, 50 *ni ainhun an̄ ist manne. saei ni gaurkjai maht in namin meinumma — vena est enim, qui non faciat virtutem in nomine meo*; xv, 31 *vast jah* — fuisti et; xix, 22 *jah lata* — et piger; hæc omnia a græcis prætermissa cum Gotho eodd. Colb. Corb. Brix. Redig. aut alii latini habent. Deinde permulta sunt loca, quibus lectioes latinæ pro græcis insident; ad quod probandum Zahnius Einleit. p. 32 minus apte laudat Luc. v, 3 et Joan. vii, 9 quorum locorum altero Gothum cum Brix. pro *πρώτῃ* jussit (*ἐκέλευσε*) altera pro *εἰπὼν ἔμεινε* dixit cum esset legisse opinatur; penitus insinuabit in causam, qui hæc loca legerit: M. vii, 5 *usta* (*sæpe*) non græco *πυγμαῖ*, sed lectioni latinorum quorundam *crebro* accommodatum est; L. ix, 20 ubi gr. habent *τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ*, Gothus autem *þu is xristus sunus guþs*, quæ conveniunt cum Redig. et Brix. *tu es Christus, filius Dei*; v, 10 *aiud nutans*, quibus non græca *ἔση ζωγράφον* redduntur, sed potius lectio Brix. *eritis captorēs*: ii, 14 *godis viljins* quis græcum *εὐδοκία* vel *εὐδοκίας* Gothum his verbis reddidisse contendat, nec potius eodcum latinorum *bonæ voluntatis*? i, 20 *innagahtai* procul omni dubio latinus sequitur, qui pro græco *λόγω* *introitu* legitur; sic etiam in epistolis: Cor. ii, v, 10 ubi gr. *διὰ* habent, Gothus *svesona* = latinorum *proprios*, qui *ἰδὲα* legisse videntur; xii, 17 *ibai þairh wana* = Vulg. *numquid per aliquem*, gr. *τινα ὧν = δι' αὐτοῦ*; Philipp. iv, 8 *veih* = latino *sancta*, gr. *ἀγά*; i, 18, *þandei* = latinorum *dum*, gr. *πλὴν* vel *πλὴν ὅτι*. Sic Gothum cum Cor. ii, viii, 49 pro græco *χειροτονηθεὶς* *galeþs* reddat, latinum *ordinatus* ob oculos habuisse suspicamur, cui verbo gothicum (a *tevi*, ordo, ductum) multo propius quam græco accedit; et Philipp. iv, 6 ubi græca *ἐν παντὶ τῆ προσευχῆ* per *in allai bidai* convertuntur, aliquis conjicere potest, Gothum interpretem non græca verba, sed latina in *omni oratione*, male intellecta quod formulam in omni, per se positam (*in allem*), ad sequentem vocem traxerit, esse secutum⁵.

Quod, si indicatis his vestigiis, tamen versionem nostram e græcis libris ductam esse contendimus; et remittimus lectores ad ea, quæ supra de indole hujus versionis in universum diximus, et hæc addimus: Gothus participium verbi substantivi *ἔσται* et *ὑπάρχεν* cum græcis ponere solet, ubi latini propter hujus participii inopiam aut relativo pronomine aut con-

græcum *ἐφομεῖα* latini multo rectius per *ricur*, quam Gothus per *afar* et *kuni* reddiderunt. Nec firmioribus argumentis Senlerus ad Weisten. p. 308 epistolam ad Romanos e latino codice expressam esse comprobavit, nam quæ loca probante adducit, aut nihil probant, aut a Knittelio falso sunt lecta vel explicata; sic xi, 54 *inna* dativum pro græco *αὐτοῦ* posuit Gothus, quia ita ejus lingua dativus pro genitivo substantivis apponi solet; et quæ versio latina habet *ei* vel *illi*, ut eam secutus esse Gothus dici possit? Sic xii, 5 *guþs* (Dei) versio latina nulla, codices græci permulti addunt; xii, 49 Knittelium falso legisse ad h. l. diximus; xiv, 9 *qivaim* — *daupaim* hæc verba cum Gotho non solum latini, sed etiam græci libri transponunt.

¹ Prolegg. in novum testamentum p. 114 sqq. edit. prior.

² Vid. Bengelii Apparatum novi testamenti pag. 408 sq.

³ L. l., pag. 358. edit. Seml.

⁴ Cf. Zahni Einleit. pag. 32 sq.

⁵ Wetstenius pag. 506 sententiam de confectione nostræ versionis e latinis libris male probat dicens, ubi latinus interpres verba græca aut parum accurate aut perperam verterit, eodem modo etiam verisse Gothum; sed lectiones plerumque locorum ab eo vimperatorum (M. vi, 11, 16, 27; ix, 38; Mc. i, 38) recte habent et cum græcis conspirant, saltem probe pro intellectu Gothi reddita continent. Contra alios locis Gothus latinos libros non secutus suo Marte minus recte convertit, vide de alijs Luc. i, 5 et 8 ubi

junctione aliqua ad illud circumscribendum utuntur; particulas quasdam græcas a latinis omittas fideliter reddit, sic *αὐ* Luc. ix, 46; x, 15; xvii, 6; Joan. ix 41; Rom. ix, 29; *περ* Luc. xviii, 14; Cor. II, viii, 7; multis locis lectiones latinorum a græcis discrepantes nec Gothus habet, sed cum græcis concinit, sic L. 1, 40 ubi nullus latinorum cum Gotho *προσδέχόμενον* legit; sub orationis dominicæ finem Gothus cum codd. græcis dialogiam habet, quam latinorum fere nullus gnoscat; et quid alia producamus, cum paucis exceptis omnia fere e græcis hausta esse aperte testatur?

Viri eruditi igitur cum in Ulfilæ versione aliquot locis latinorum codicum lectiones reperissent, alii eum libros utriusque sermonis consuluisse⁴, alii versionem gothicam posteriore ætate ab aliis theologis ad latinus libros reformatam esse censuerunt⁵. Quorum opinionum prior parum laudanda videtur; nam etiamsi neque cum Wetstenio, num Ulfilas linguæ latinæ peritus, neque cum Hickesio et Lacrozio, num latina lingua in Mœsia vulgaris et Iulini sacræ Scripturæ codices illuc translatis fuerint⁶, querimus; tamen quia lux evangelii Gothis a græco orbe affluserat, fieri non potuit, quin doctores gothici, qui a Græcis doctrinam acceperant et in græcorum christianorum conciliis intererant, græcæ linguæ quæri essent, ex quo intelligitur nullam esse causam cur primus interpres buliorum ad libros latinos confugerit, cujus linguæ, si vere eam calluit, cognitio ei certe non paratior quam græcæ esset. Medio quidem ævo theologus tanta linguæ græcæ imperitiâ laboravisse scimus, ut scienti literæ sacræ essent adhibendæ, ad libros latinos confugeretur, id quod Lutherus poster fecit, priusquam græcis litteris studere cœpisset; sed inde probare, illa quoque ætate hominibus exteris latinam quam græcam faciliore intellectu fuisse atque in explicandis locis difficilioribus latinos libros adhibitos, periculosos videtur. Et si vere habuit libros latinos, cur de tam paucis locis eos consulit, de plurimis aliis neglexit, ubi propter difficultates interpretationis aut minus recte aut prorsus falso convertit? Multo autem probabilius est altera sententia, qua versio in Mœsia ex libris græcis confecta postea in Italia ab aliis theologis gothicis ad normam latinorum librorum mutata et interpolata esse existimatur. Neque Griesbachius⁷ audiendus est, qui gothicam versionem aliqua relatione cum latinis conjunctam esse negans potius, quæ illa ex his in se translata habere videatur, ea aut casu

fortuito et a Gotho et a Latinis addita, aut cum consensus ita habeat, ut maxime interpretamenta, glossata, additamenta e locis parallelis⁸ ejusque sint generis alia, in utraque versionem ex eodem fonte deducta esse opinatur. Hæc altera opinio, ut priorem omittamus, sagaciter quidem excogitata est, sed si vir doctissimus epistolarum nunc editarum comparationem instituire potuisset et vel errores e latinis in gothicam versionem transisse vidisset, procul dubio aliter judicasset; nam e. g. quod Eph. ii, 3 ad verbum textus *viljans* (voluntates) in margine *lustuns* (voluptates) positum est, unde ea lectio venit, nisi e latino codice, in quo verba sonu similia permutata erant? Neque illa sententia, nobis probata, tam ridicula est, quam Richardo Simoni⁹ videbatur, modo ne de Vulgata cogitetur, ad quam nostra versio mutata sit. Vulgatam enim, quam nunc vocant, Gothos non adhibuisse non solum inde cognoscitur, quod multo post usu recepta est, verum etiam quod Gothica versio et novi et veteris testamenti, cum nullo fere libro rarij, quam eum illa concinit⁷; contra sæpius cum antiqua illa versione, quam hoc nomine appellatam Sabatier e variis codicibus collectam cum Vulgata edidit, sæpius etiam cum Brixiano codice, quem Blanchinius edidit; sed cum nullo horum librorum ita congruit Gothus, ut unum aut alterum præ reliquis secutus esse dici possit. Res autem sic habere videtur; Gothi relicti Isri ripis biblia sua, sicut erant ab Ulfilla conversa, aut etiam ab aliquo, si quid deesset, perfecta, secum in Italiam deportarant; ibi incolentes cum linguam Romanorum didicissent et Latinos sacræ Scripturæ codices, in quos incideraat, a sua interpretatione discrepare, passim etiam auctiores esse vidissent, ex illis exemplis libros suos ita correxerunt atque mutaverunt, ut vel singula verba gothica antiquæ versionis cum aliis sive usitatoribus, sive ad sensum reddendum magis idoneis permutarent, vel si quæ manca viderentur, ea supplerent. Quo factum est, ut non solum lectiones librorum latinorum in versione ea, quæ e græcis codicibus facta erat, deprehendantur,⁸ sed etiam ex litterarum sacrarum partes, quæ binis exemplis gothicis conservate sint, duarum recensionum vestigia ostendant, alteram antiquiorem ad textus græci similitudinem magis accommodatam, alteram recentiorem multis locis emendatam, mutatam, interpolatam, sed ita ut, qui eam relegerent atque retractarent, ij librorum antiquorum lectiones religiose in margine sui codicis appiugerent, quas adnotationes librarii posteriores

⁴ Zetzelius præfat. p. xxxiii: versio facta est, inquit, non aliunde, quam authentica græca, latino tamen interprete, qui ille cumque fuit, non inconsulto; cf. Bengelium *Defensione N. T.* p. 27. Semlerum ad Weisten. p. 309, Grimmius W. J. lxx p. 47.

⁵ Wetstenius p. 506 edit. Seml. *libre Ulfil. illustr.* p. 268. Zahnii *Einleit.* p. 31 sqq. Castilion. *Specim. præf.* p. xx. cf. eundem ad Ephes. ii, 3 et ad Galat. iv, 18.

⁶ Cf. *libre Ulfil. illustrat.* p. 260, 269.

⁷ Epistola ad Zahnium data, vid. Zahnii *Einleit.* p. 54.

⁸ Luca ex parallelis interpolata habes hæc:

Matth. (iii, 11) xxvii, 42 (58); Marc. ii, 22; x, 4; xiv, 47; xv, 21, 57. 40; xvi, 1, 2; Luc. iv, 55; vi, 4; ix, 45, 50; Joan. xv, 2; Gal. v, 20; Coloss. iii, 8; cf. Millii Prolegg. 742 seq.

⁹ *Historia critica versionum N. T.* p. 222.

⁷ Cf. Knittelium p. 576; Zahnium p. 52. Pro multis aliis locis nunc laudamus Timoth. i, iii, 6 locum celeberrimum, ubi Goth. cum græcis *θεός*, a Vulgata omissum, legit, et de veteri testamento cf. numeros e libro Genesios supra p. xi citatos, qui a Vulg. multum discrepant.

⁸ Vide supra pag. 465-466.

reddiderunt aut etiam aliis auferunt. Sic in his fragmentis, quæ codex Argenteus solus continet, diligenter inter se comparatis, cognovisse nobis videtur, alia ad recentiorē, alia ad veteriorem recensionem pertinere; et ad illud quidem genus maxime insignem evangelii *Luca*: a reliquorum evangeliorum ratione diversitatem referimus, ejus et frequentior cum libris latinis consensus, et discrepantes singularium vocum scripturæ¹, præterea usus forinarum verborumque in reliquis evangelii aut nunquam aut rarissime obviatorum², et verborum usitatorum diversa significatio³, et plurimæ lectiones varix et glossæ⁴ ad marginem adscriptæ, sive a correctoribus ipsis, sive a librariis alia exempla comparanti-

¹ Sic hoc evangelio sæpiissime *d* pro *h* in terminatione ponitur, maxime in tertia singularis et secunda pluralis persona: *t* 13 *gabnirid* pro *gabnirid*, 17 *fauraji* id. 52, 55; *v*. 56, 57; *vi*. 43; *ii*. 12; *v*. 10, 21, 30, 31; *vi*. 2, 21, 25, 51, 52, 54, 16; *iii*. 13; *vi*. 27, 28, 55, 55, 56, 57, 38; *iii*. 4; *v*. 4; *vi*. 25, 27, 35, 57; *vi*. 5; in forma neutra participii præteriti: *ii*. 12 *qadagid*, 25; *iv*. 10, 17; *vi*. 48; *cf.* *xv*. 16 *sad* et *vii*. 46 *haubid* pro *sap* et *haubis*; in tertia singularis præteriti verborum prioris conjugationis: *bad* *viii*. 51; *xv*. 28; *anabaud* *v*. 14; *viii*. 29, 55; *faurbaud* *v*. 14; *viii*. 56; *mid* in compositione verborum; sic in terminationibus masculinis sequente *s* littera: *stads* *xiv*. 22; *feheds*, 14; *ii*. 10; *xv*. 7; *hundafads* *vii*. 6, et in participiis *mikiids* *iv*. 15; *gahrainids* *iv*. 27; *gamanids* *vi*. 40; deinde *b* pro *f* uti *iv*. 5 *hlaibs*; *n* pro *g* ante palatinas litteras, *ng*, *nk*, *ny* pro *gg*, *gk*, *gq*, *vid.* ad *Luc.* *xiv*. 51 (ca. scribendi ratio, quæ etiam in documento Areliano invenitur, latinitatem videtur ostere); *usaisisaa* *viii*. 24 pro *uraisisaa*; litteræ geminæ simpliciæ permittuntur: *fulnan* pro *fullnan*, *vid.* ad *ii*. 21; *fauragaqius* et *fauragaqian* *viii*. 5; *xvi*. 1 pro *fauragaqian*. Præterea vocales cum aliis vocalibus et diphthongis permittuntur; *e* cum *i*: *ii*. 10 *faheid*, 15 *iohannem*; *viii*. 52 *anasaislep*, *ix*. 15 *manas seidai* pro *feheds*, *iohannem*, *anasaislep*, *manasidai*, *cf.* ad *iii*. 5; *eet*, *qinus* *i*. 5; *xvii*. 52, *duith* *vii*. 7, *risseis* *xix*. 2; *e* cum *i*: *ii*. 57 *blotande*, 45 *mihpane*, *v*. 5 *pane*, *xix*. 57 *foze* pro *blotande*, *mihpane*, *pane*, *fozei*, *cf.* ad *iii*. 5; *e* cum *i*: *andahetedun* *viii*. 3, *seekunfs* *viii*. 17, *ugg'e* *ix*. 26; *xv*. 10 pro *andahitedun*, *sikanfs*, *agile*; *i* cum *e*: *galagideina* *v*. 18; *vi*. 11, *qim* *vii*. 5 pro *galagideina* et *q-mi*, *vid.* ad *viii*. 56; *ai* cum *u* *vid.* ad *Marc.* *vii*. 52; *u* cum *au* *vid.* ad *Luc.* *i*. 54; *o* cum *u*: *ii*. 26 *iodius*, *xvi*. 8 *sanjes* pro *indias* (*vid.* *vs.* 50) et *sunjus*, alia vide ad *iv*. 15 adnotata. Huc pertinet emissio *j* litteræ e formis quibusdam verbis *visan*: *ix*. 12 *s un*, *v*. 10 *sind*, *ix*. 41 *siau*, *viii*. 25 et *xiv* 51 *sar*. Testimonia duplicis recensionis in evangelio *Luca* videntur etiam hæc: *ix*. 54 ante lectionem marginalem *at im in milhman atyaggandun* legitur *jah*, quod otiosum ad *h*. l. diximus; fortasse illud *jah* non pertinet ad textum, sed est glossatoris, qui indicare volebat legi etiam *at im in m*. A Pariter *xvii*. 6 *aippan jus jabai* explicandum est; verba ea prius in margine scripta fuisse et ad *jabai* pertinuisse videntur, et glossator dicere volebat: *jabai* aut (*i. e.* *aippan*) addito pronominem *jus jabai*, ut vera sit huius loci lectio: *jab i* (sive *jus jabai*) *haband deif gabubein see kawno sinapis. qifceif du boobagna*.

² Verborum forma huius evangelio soli in codice Argenteo proprie: *auhmists* *iii*. 2; *ix*. 29; *xix*. 47 pro *mihmists*; *aba* *xvii*. 9 pro *ibai*; *unhulpa* pro *unhulpa* *iv*. 55; *viii*. 29, 53; *ix*. 12 (legitur quidem etiam *Ma* *th*. *xv*. 41, sed est hic locus e codice Ambrosiano), *vi*. 40 *haisaris* pro *tusarcis*; *i*. 25 *andaheteis* pro *andaheteis*, *vid.* *h*. l.; *ix*. 39 *hroppif* pro *hropeif*, et

bus addite, quarum quædam in textum sunt illatæ⁵, manus emendatrices satis perspicue indicant. Huc accedit, quod in codice Vindobonensi, ejus supra mentionem fecimus, pauca quædam verba gothica adducuntur, comparata eum aliis recentioris linguæ germanicæ; in his, haud dubie ex evangelio *Luca* sumptis, tituli et alius ejusdem loci lectiones⁶ a cod. Arg. diversæ insunt. *Marci* etiam evangelii duarum recensionum vestigia deprehenduntur, in quo et sermonis complures proprietates aut eum *Luca* communes, aut ab omnibus reliquis discedentes cognoscuntur⁷, et varix lectiones in margine sunt adscriptæ, et ejus textus, uti *Luca*, sæpius ex

Grim. *i*. 847; *xix*. 12 *gaggida* pro *iddja*; *bai* pro *ba-jops* *i*. 6, 7; *v*. 7; *vi*. 39; *vii*. 42; *nauhpan* pro *nauhpanuh* *i*. 15; *viii*. 47; *ix*. 42 (in sententia negativa etiam *J*. 6, 15). Verborum eorum, quæ aut nusquam in evangelii amplius, aut perquam raro inveniuntur, tantus est numerus, ut omnia præferri vix possint, quapropter lectores Glossarium adire jubemus; unum alterumque posuisse sat erit: dicitur apud *Lucam* *airas* pro *aggilus*, *stodus* pro *awo*, *nans* pro *daufs*, *manaseds* pro *managei*, *gajans* pro *disitands*, *gawo* et *sanradauri* pro *plajjo* (*plajjo*), *unhails* pro *sinks*, *nannjan* pro *haitan*, *skeinaa* pro *liuhtjan*, *fiu fspillon* pro *railanerjan*, *magus* pro *piumagus* multaque simplicia pro compositis, uti *svitan*, *aistan*, *qistjan* all. Alia omittimus, quia in textu græco etiam hinc evangelio sunt propria; addimus autem hoc loco ex observationibus syntacticis præ cæteris, in hoc evangelio actuculi eum usum esse ut etiam substantivo postponatur; *vid.* *iii*. 8 *us stainm pain* *xvii*. 17 *taihuu fai*, *xv*. 15, *aurtjam pain*; ea constructio in epistolis sæpiissime, in evangelii præterea tantummodo *Joan.* *vii*. 8 invenitur.

³ Ut, *e. g.* *aftra* τὰ ὄπισθεν *Luc.* *ix*. 62, *gafra-* *teins* ὄπισθεν id. *iv*. 19, *fratelan* ἀποστέλλειν id. *iv*. 19, *fraippan* ἐθέτειν id. *vii*. 30 *h*. l.

⁴ Varix lectiones: *v*. 28 in textu *iddja* — marg. *laistida*; *vi*. 27 *siandam* — *hutjandam*; 46 *gamanvids* — *ustauhans*; *vii*. 52 *gaunodadam*. — *hufim*; *viii*. 27 *unhulpons* — *skohsta*; *ix*. 34 *qemun in panma milhmin* — *jah at im in milhmin atyaggandam*; *xvi*. 15 *faihu faihna* — *maummin*; glossæ: *iii*. 14 in textu *aidai* — marg. *ganohilai sijai*; *vi*. 49 *stodus* — *awa*; *ix*. 15 *manasidai* — *managin*; quanquam inter varias lectiones et glossas vere distinguere difficillimum est.

⁵ Hæ multo pauciores sunt, quam quas Zahnus *Einleit.* p. 34 enumeravit, et injuria Castill. hoc refert loca *Cor.* *i*. *xii*. 15; *ii*. *x*. 16; *Galat.* *v*. 4; *Coloss.* *ii*. 52, de quibus locis in adnotatione diximus; sed citra omnem dubitationem *l.* *ii*. 2 de verbis *at visandin kindina syriais raginandin saurim* alterutrum et glossa ortum est, nam at *visandin kindina syriais* idem est quod *raginandin saurim*; idem *v*. 35 de altero *jah*; *xiv*. 52 de *jabai nist mahteigs*; *xvii*. 6 de *jabai*; *Cor.* *i*. *xv*. 6 de *fijhandam*; *Coloss.* *iii*. 12 de *armahairtein* statuendum est; *cf.* etiam ad *Luc.* *xix*. 7.

⁶ Scriptum est *avaggeljo fairh lokan*; cum in codice nostro *lukan* legitur, ex alio codice illud desumptum esse apparet; sic etiam *vaurpau afar þo*, quæ verba certe ad *Luc.* *ix*. 28 pertinent, in cod. nostro legitimus addito *þan*: *vaurpau þan afar þo* (*intell.* *vaurda*).

⁷ *V*. *e.* cum formulæ *sagus mans* apud *Matthæum* (*ix*. 6; *x*. 25; *xi*. 13) articulus addi solet, apud *Marcum* omittitur *ii*. 40; *viii*. 51, 58; *ix*. 9, 12, 51; *x*. 53, 15; *xiii*. 26; *xiv*. 11, quod apud *Lucam* etiam plerumque factum est.

⁸ *i*. 6 in textu *hif ris* — margine *riþi*; *i*. 11

reliquis evangelii interpolatus¹ apparet. Quod his iudiciis docti de Luca et Marco invenimus, idem de *Matthæo* et *Joanne* statuendum esse alii libri gothici probant; in codicibus enim Ambrosianis fragmenta evangelii Matthæi leguntur, in quibus discrepantiæ a textu codicis Argentei sunt²; deinde in opusculo illo theologico, de evangelio Joannis scripto (*Skeireins*), loca plerique hujus evangelii citantur, e quibus auctorem illius opusculi textum a nostro diversum habuisse apparet³.

Considerantibus has diversitates, eas leviores modo esse neque illa retractatione versionis prioris aut indolem aut aequalitatem interisse cognoscitur. *Epistola* utrum jam ad Istri ripas conversa fuerint Gothi, an demum in Italia, decernere non audent nos quidem, quamquam nihil cogitare possumus, quod ne fieret, impedimento fuerit. Quæ autem fragmenta ad nostram

in *pozei vaila galeikaida* — *pukei vilða*; v, 4 *gotonjan* — *gabundun*; xii, 24 *mela* — *bokos*.

¹ Vid. Not. col. 473.

² xxvi, 72 cod. Arg. *afaiak* — cod. Ambr. *laugida*; xxvi, 75 *afauk* — *invidis*; xxvii, 1 *runn* — *qaruni*; ibid. *godjuns* — *hai gudjans*.

³ vi, 11 cod. Arg. *gab du siponjun* — *Skeir. gab siponjun*; eodem versu *pei* — *ei*; vi, 13 *simf.* — *haim e*; paulo post *hlaibam haim barizeinam* — *hlaibam barizeinam*; eodem versu *þrom natjandam* — *at þaim natjandam*; vii, 46 *andhofun* — *au hofun þan*; vii, 48 *farveisæ* — *þize fa eisæ*; ut amittamus quod vii, 47 pro *sijuh* scriptum est *sin þ* et vi, 9 *inns* pro *hr*. Ceterum in textu evang. h. Joannis singularia fere hæc inveniuntur: *dahþe* pro *dape* (quod etiam vi, 65; viii, 47 legitur) aut *dubþe*, vid. glossar. v. e. *þata*; usus frequentissimus particula *þanuk* et *þanuk* pro *græco de* et *xxi*, vid. glossar. h. v.; *nh* encliticum et *ize* relativum ad reddenda participia græca, vid. glossar. voc. — *nh* et grammat. ubi de participio agitur; usus particula *ih* in sententiis adversativis, ubi textus græcus non agnoscat, vid. ad Joan. vi, 58; usum particula *ih* pro græco *et* conditionali Joannes cum Luca communem habet.

⁴ Epistolarum duplicem recensionem in cod. A et B contineri Cast. ad Tim. I, ii, 6 negat, quod cod. A pleniusque cum cod. B conveniat. Sane sunt loci, ubi uterque codex eandem lectionem, quamquam qui locus a Castilianæ citato diligenter examinari, eorum numerum multo minuendum esse videbit; sed esse etiam, eosque non *e aómodum paucos*, uti Cast. ait, quibus discrepent quis intelligens atque prudens negabit? Has autem lectionis diversitates nuncupavimus vestigia recensionis duplicis vel revisionis, non versionis plane novæ, uti Cast. non intellexisse videtur. Neque nobis, nos erasse, Castilianæ tum facile persuasit, quam Massimo MGA. 1840, p. 457.

⁵ Margini codicis B adscriptæ sunt literæ numerales et solæ et voce *halkjo* addita, quarum illis capta, his prælectiones ecclesiasticæ indicantur; de his vide infra; quod ad Cor. I, xv, 57 *sihu* legitur, Castilianens conjecturam suam, quasi 218 versus significaret, ne sibi quidem ipsi probavit, nec nobis literarum illarum significatione perspecta est, nisi forte quis respiciens sensum versuum, in quo Deus victoriam nobis per Jesum Christum dedisse dicitur, literas illas latinas e se conj. c. a. pro si. h. n. = signo huc vinces, ut theologus gothicus in libro voluerit, civica tessera usus victoriam de hostibus suis nescio externis ut internis reporiaturus esse.

⁶ Rom. ix, 13 in textu *þjuida* — marg. *andvaib* (?); x, 7 *þup* — . . rjo (in quo fragmento non adverbium, sed verbum pro *þup* est *nhan* latere suspicamur, for-

matem pervenerunt, et posteriori temporis tribuenda esse, inde dici potest, quod non solum cum codicibus italicis fere conspirant, sed etiam quod novas formas (vid. ad Thess. I, iv, 14), novas syntaxis rationes (vid. ad Coloss. iv, 10) multasque proprietates supra indicatas continent. Earum autem epistolarum etiam duas existisse recensiones discrepantia eodem indicat⁷; de antiquiore illa quantum superest verbis contextis collimus (cod. Carol. et cod. B), altera, cujus varietatem in annotatione subjuximus (cod. A), recentior esse videtur: nam duo illi codices, quos significavimus, nullas habent annotationes marginales, certe non eas, quibus variae lectiones aut glossæ indicantur⁸, in altero autem recentior ætas, nisi e variis lectionibus margini appictis⁹, certe e frequentissima lectionum emendatione ad græcum textum facta⁷ et ex singulari scriptura sæpe obvia cognoscitur. Huc

tasse *usfarjon*), Cor. I, ix, 9 *ni faurmuljais auhsau þriskauidi* — *m faurvaipjais muþ auhsau þriskauidi*; 13 *gagægaidedjan* — *gus'arvuldjan*; 21 *gagægajau* — *gavaididedjan*; 22 *voima* — *vaila*; x, 50 *andvima* — *brukja*; xii, 5 *ei gabvannjaidou* — *ei wopau*; 5 *ni sokeiþ sein ain* — *m analjauþ sein ain*; xv, 53 *riurjand* — *fravardjand*; II, 1, 8 *afsvaggvidai vesaima* — *skamaadedema*; II, 11 *galiginoudau* — *gasafihondzu*; 15 *fragistandam* — *fralusandam*; III, 14 *afstamboddedu* — *gablihdoddedu*; v, 12 *uskannjaima* — *auþihikaima*; xii, 7 *hnuþo* — *gairu*; xii, 15 *lapalerko* — *gabvannjaba*; Gal. II, 5 *gastandai* — *hauhvaisai*; 6 *andsituh* — *ni miþ*; 8 *galavida* — *vavrhta*; iv, 5 *nf stabiun faurvaus* — *uf tugglam*; 15 *siukeia* — *unmahit*; 21 *ni hancsiþ* — *ni ussuggvuh*; vi, 5 *frapjamarveins ist* — *sik silban us'lotonds ist*; Eph. I, 3 *bi viljan svei þarvaukiskaidai imma* — *ana laikinai þoei garaidida in imma*; 14 *gafreideinai* — *ganistuis*; II, 5 *vijans* — *lustuns*; ibid. *vistni b rna katizis* — *us kateinai vrugkai*; II, 10 *godaim* — *simþeigaim*; III, 10 *þlafulin* — *manngandi manngai* (?), quarum annotationum maxima pars interpretationes, alie emendationes secundum græcum textum (Cor. I, xii, 5; Gal. II, 6; Eph. I, 8 aut secundum latinæ versiones (Gal. iv, 21. Eph. II, 5), aut lectiones codicis B continent (Cor. I, I, 5; II, 15).

Cor. I, xvi, 2 cod. B *tanjar* (fuit) — cod. A *lagjui* e. gr. omni. *τῶν τῶν*; II, 1, 8 *skamaadedema use* — *afsvaggvidai vesaima* hæsitantibus esse, quod gr. *ἐξαποστῆλαι* propius accedit: 19 *voimærjada* evangelizatur — *vrjada* predicatur, e. gr. omni. *καρποφῆσις*; II, 15 *imna ei* — *im iis*, e. gr. omni. *αὐτοῖς*; III, 5 *srikunþ* manifestum — *sveikun þai* manifesti, e. gr. omni. *φανερῶμενοι*; III, 9 *us vulþau e gloria* — *in vulþau* e. gr. omni. (*ἐν δόξῃ*); viii, 19 *niþ gasinþam* cum sociis — *niþ gasinþa* consociis, e. gr. omni. *συνέδρους*; 20 *birandjandam* devitantibus — *birandjandans* devitantes, e. gr. omni. *συνέδρους*; 22 *filas* mris multo magis — *þlu* multo, e. gr. omni. *πολύ*; xii, 5 *þai muu* (*μῆτι, ὄρα*) — *nibar nisi*, e. gr. plerisque *ei μῆτι*; Eph. I, 22 *all arove* — *alla πάντα*; II, 2 *aius* *vevi* — *fairvaus mundi*, e. gr. omni. *κόσμου*; II, 5 *sijun sumus* — *sijuh* estis, e. gr. omni. *ἐστέ*; vice versa iv, 25; iv, 28 *ak sed* — *ih* verum, e. gr. omni. *ἔγ*; iv, 50 *þammei* quo — *in þammei*, e. gr. omni. *ἐν ᾧ*. Varietates permuta; alie utraque codicis ita sunt comparate, ut uterque græcos diversos seruitus sit, cod. A autem maxime eos, quorum arigo italica est certa: Cor. II, II, 12 cod. B: *in airvaggelja eis to evaggelion* — cod. A: *in airvaggeljons dia to evaggelion*; 16 *danþaus* *þavatos* — *us danþau eis þavatos*; III, 9 *andvahlja* *ðaukavija* — *andvahlja* *ðaukavija*; v, 12 *haurun* *karþis* — *in haurin* *in karþis*; vii, 3 *gnasviltan* *apostoleis* — *niþ gasviltan* *apostoleis*; Eph. I, 19 *in uis sig* *þre* — *in ireis* *eis þre*; Philipp. III, 15 *ni þau* *oik*

referimus frequentem assimilationis usum, quæ *h* littera finalis in eandem primam sequentis vocis mutata, quæ figura cum rarius in evangelii, certe is, quæ in codice Argenteo continentur, nec nisi ante *h* inveniantur¹, rarius etiam in cod. B, in cod. A autem omnes liquidas et medias litteras adhibetur²; deinde usum simplicium vocalium in terminationibus pro diphthongis³ omissionem litterarum exilis sonantium in fine verborum⁴; evitacionem quorundam generum hiatus interposita *j* littera⁵. Quibus omnibus collectis (eaque copia multis facile aliis augeri potest), aperte indicatur, linguam gothicam antea rudem, agrestem, inconditam ab iis, qui librorum sacrorum interpretationi gothicæ denno operam dederunt, ab interrupta integritate ad peregrini sermonis consuetudinem deflexam et emollitam esse.

Reliqua sunt fragmenta veteris testamenti, pauca quidem, sed idonea ad certissimam conjecturam faciendam, plerosque certe libros ejus gothicæ fuisse conversos; libros enim levioris argumenti præ gravioribus a Gothis linguæ patriæ traditos vix credibile esse, sed procul dubio cæterorum etiam librorum versionem existisse, supra ostendimus. Ea autem translatio ætati esse videtur tribuenda, postquam Gothi

(*gpa*) — ni nauh oþwo. Rarissime lectiones codicis A grecorum auctoritas deficit, ut Cor. II, vii, 9 ubi pro *in vaihtai legit vaihtai*, cum in præpositionem omnes gr. agnoscant: sic ix, 2 ubi *wopam* (gloriamur) pro *wapa* (glorior) nec greci nec latini habent; xiii, 7 *ungakusanai* cum (reprobi) cum solo cod. Lincolnensi, quantum sciamus, pro *gukusonai* (*δοκουμεοι*) legit; quod denique Coloss. iii, 4 pro *hurei*, quod omnes codd. (o) postulant, *har* (ibi) præbet, librarii errore positum esse suspicatur. Reliquæ quæ intercedunt diversitates, non sensum aut textum diversum præbent, sed continent diversitates interpretandi, sic Cor. II, vii, 8 B *auk* — A *unte*; ix, 2 *garagida* — *us waida*; Gal. ii, 6 *vulþris* — *vulþrais*; vi, 1 *atsniwa us* — *andsawandis*; Eph. i, 14 *izei* — *swei*; iii, 10 *managfulþa* — *flufajhu*; iii, 19 *du* — *in*; vi, 11 *diabulans* — *uuhulþins*; vi, 18 *wakandans* — *dneakandans*; Coloss. iii, 5 *rinnon* — *rinna*.

¹ Quod scribitur *jan-ni Matth. xxv, 42 et jassa xxvi, 2*, ea. e cod. Ambros. sunt.

² Præterquam quod illa mutatio ante *h* admittitur, idem fit quoque ante liquidas: *l* Cor. II, i, 8. (aliter vii, 8.) Eph. iii, 18; *m* Philipp. iii, 17; *n* Cor. I, x, 20; *ll*, i, 18, 19; *nn*, 15; *v*, 12; viii, 5; Philipp. iii, 5. all.; *r* Cor. II, viii, 10 et ad iv, 6; *s* Cor. I, v, 8; ii, 2; *ll*, viii, 15; vii, 5; Philipp. iv, 2; ante medias: *b* Cor. I, x, 21; *ll*, vii, 15; *lx*, 4; *g* Cor. II, ii, 7; *v*, 5, 18; *viii*, 25; Eph. iv, 24; *d* Cor. II, ii, 16; quid? quod ante *k* tenuem litteram assimilatione utitur Cor. I, vii, 16.

³ Sic i pro *ei*: Cor. II, xiii, 5 *siukipþ*. Gal. vi, 5 *þragkipþ* pro *sinkeipþ*, *þagkeipþ*; e pro *ei*: Cor. II, v, 21; viii, 16; Gal. vi, 15; Eph. ii, 16; Philipp. ii, 26 *ize* et *þize* pro *izei* et *þizei*. Contra in mediis vocibus pleniores præfert sonos, scribit enim Cor. II, i, 12 *usneitum*. Gal. iii, 19 *þizeici*. Col. IV, 7 *tykeikus* pro *usnetum*, *þizeei*, *tykekus*.

⁴ Cor. II, xiii, 5 *þau*; xii, 2, 3; Eph. ii, 12 *inu* pro *þauh* et *inah*.

⁵ V. e. pro *ia* scribit *ija* in *frijafwa* omnibus locis, ubi id verbum legitur pro *frijawa*; *iai* — *ijai* in *sijai* Philipp. iv, 5; Col. iv, 6; *aii* — *aiji* in *saijipþ* Cor. II, ix, 6; Gal. vi, 7, 8; *eiba* — *eiþa* in *þreijahs* Cor. II, iii, 17 multisque aliis locis. Contra *iu*, pro quo antea *ju* scribi solebat, maxime in cod. A. restituitur, in

in Italia sedes ceperunt. Nam cum non ex hebraico codice fluxerit, sed e translatione Septuaginta interpretum ea, quæ Complutensis editionis fons fuit, id quod ex collatione gothicæ cum Complutensi facile cognoscitur⁶, Complutensem autem ex italicis codicibus confectam esse constat⁷, gothicam etiam versionem, saltem fragmenta nostra, ex libris italicis hæstam atque in Italia factam esse apparet.

Ad argumenta, quibus nostram versionem plerasque mutationes in Italia passam esse supra probavimus, hæc etiam certiora adijci possunt: post inscriptiones singulorum librorum ponitur *dustodeiþ* vel *anastodeiþ*, i. e. *incipit*⁸, quod in græco nullo, verum in latinis plerisque inventur⁹; in fine epistolarum additur *ustauh*, i. e. *explicit*¹⁰ sive præmissa brevi significatione, ad cujus ecclesiæ christianos apostolus epistolam scripserit¹¹, sive indicato loco, unde illas miserit¹². Quas subscriptiones cum ab Euthalio, episcopo Alexandrino, medio sæculo quinto demum factas esse inter omnes constat¹³, illo autem tempore neque Ulfilas adhuc inter vivos esset, nec Visigothi sedes antiquas ad Istrum incoherent, nec Ostrogothi, mortuo Attila rebellantes et novas sedes querere parantes, his rebus vacasse videantur; quo

siam et *siuþ* Cor. II, ii, 17; iii, 5; vi, 16; xiii, 9; Eph. ii, 8, 10; iv, 4; Philipp. iii, 5.

⁶ Vid. Esdr. ii, 51 ubi *anþaris* vulgo omissum c. Complut. (*ἐτέρου*) addit; 39 *þurundi* *iz* — *χιλιοι δεκαεπτά*, lectioni Complut. pro *χιλιοι ἐπτά*; Neh v, 13 ab initio c. Complut. addit *jah* (*χαίρει*); sic vs. 14 *þjudanis* (*βοσδεῖ*) post *artarksairksaus* *Ἀρθασαυθά* et ibidem *kaí ewá* pro *ewá*, nisi quod verbis transpositis *ik jah* legit; paulo post cum vulgo scriptum sit *þizan awtáwn* *uþ eþragon* *kaí tás þwis tás þrwtas* *as* *pró iwou* *ebárunan* *epi* *awtós*, Goth. cum Complut. legit *artou tás þwis* *moniz* *mon* *uþ eþragon*, *oi* *de* *arxontas* *oi* *eprosotón* *mon* *ebárunan* *epi* *ton* *laón*, convertit enim: *hlaiþ sauramaþleis* *meinis* *ni* *mat* *dedion*, *ih* *sauramaþleis* *þuiei* *ve* *um* *saura* *mis* *kauridedun* *þo* *manugein*; vs. 15 pro *didraþmu* cum Complut. legit *siklonis* (*sikle*); pro *eatrekarmonis* *awtáwn* *izsonaiþsonai* cum eodem libro *paibárima* *awtáwn* *ekurizusan* (*skalkos* *ize* *fraujinodedun*), et sic porro. Eum textum gothicæ cum complutensi consensum jam Sprengimius editores indicaverunt, sed non omnibus locis id ab iis factum est, ubi Goth. cum illo libro consjrat.

⁷ Vid. epistolam ad Leonem X summum episcopum, Complutensi præfixam.

⁸ Vid. evangelio Marti et Lucæ, epistolam ad Corinthios alteram, ad Ephesios, ad Thessalonicenses alteram, ad Timotheum prorem (ad h. l.) et ad Titum; abrupte incipiunt epistolæ ad Galatas, et, quia cod. A inscriptiones et subscriptiones non habet, ad Timotheum altera; reliqua vero evangelia et epistolæ sunt *ákterala*.

⁹ Cf. Wetstenium l. l. pag. 308.

¹⁰ Vid. epistolam ad Romanos, ad Corinthios utramque, ad Galatas, Ephesios, Colossenses, Thessalonicenses alteram. Cæteram quod *explicit* gothicum *ustauh* reddidimus, vocæ latinæ usi sumus, pro qua rectius *perfecit* dicendum erat; cf. Grimmium W. J. lxx pag. 51.

¹¹ Sic in cod. B esse solet.

¹² Sic in cod. A, qui etiam duas sæpe subscriptiones conjunctas habet.

¹³ Absolvit autem Euthalios illum operam anno 458. Vid. Mill. prolegg. 940 et 944. Cæterum in librorum sine illud *explicit* ponere, jam sæculo quarto Romano esse solitos, ex Hieronymi epistola 28, 4 cognoscimus.

alio tempore, nisi postquam occupaverunt Italiam et — etiam de reliquis Gothis dicendum est — Galliam eorum libri illas inscriptiones et subscriptiones acceperunt? E latinis libris Gothos etiam indicem lectionum ecclesiasticarum, additamentum eodem tempore cum subscriptionibus introducti¹, in sua biblia transtulisse, earum appellatio *lalktjo* argumento est; illas enim sectiones Gothi si e Græcis libris hausissent, verbum a *siggyan* (ἀνεργώσασθαι) ductum formassent, ut græco ἀνεργώσασθαι responderet, nunc autem vocem mere latinam posuerunt². Præter hanc divisionem, secundum lectiones factam, alia in utroque codice secundum capitula, sed diversa apparet. Nam quæ in cod. B solo leguntur, maximam partem cum Euthalianis conspirant, quas præterea habet cod. A et H, cum nulla librorum aliorum divisione congruant³. Pro his divisionibus, ut id hoc loco moneamus, evangelia in codice Argenteo secundum canones, Eusebianis non absimiles, divisa sunt⁴, qui a primo interprete an ab aliis appicti sint certo dici non potest.

Postquam de fontibus egimus, unde versio gothica, quam nunc habemus, composita sit, sequitur altera quæstio de ratione, quomodo Utilitas interpretis munus administraverit, qua quæstione profligata intelligi poterit, quid utilitatis novi testamenti crisis inde capiat.

Utiliam religiosissime sequentem textus græci au-

ctoritatem verbum de verbo reddidisse omnes fere consentiunt, sed eam fidem servilem plerique tamque superstitiosam cogitaverunt, ut vituperandam sit magis quam laudanda, in incerto relinquatur. Num qui ita græcos secutum eum dicunt, ut vel formis passivis pro mediis græcis, male intellectis, utatur, quid aliud agunt, quam ut Gothum imperitiæ linguæ græcæ atque adeo suæ ipsius accensent? Sed iidem tamen Gothum modo accuratiorum græci textus imitationem oblitum esse dicunt, modo græcorum auctoritatem deseruisse, id ubi aut soni suavitas aut sermonis gothici ingenium postulaverit⁵. Si vero ita convertit de græcis, ut suæ etiam linguæ leges observaret, quis eum, cujus sola fides laudanda sit, servilem in modum interpretatum esse contendat? Neque verum est, quod alii viri docti⁶ Utilitatem græcum exemplar totidem sæpe verbis interpretatum esse, obscura obscure vertisse, ambigua in ambiguitate reliquisse, syntaxin græcorum collocationemque verborum servavisse aiunt, ut in ejus libro græcum habeamus textum gothicis quidem vocabulis convestitum, borealibus tamen idiotismis plane carentem. Sed non solum per se incredibile est, hominem sapientem suo se sensu ita privasse, ut libro rom sacrorum interpretationem faceret ita comparatam, ut ejus verba legentes neque intelligerent, nec ullum inde fructum perciperent, cum tamen spectasset id, ut civis doctrina christiana e biblis hau-

¹ Vid. Mill. prolegg. 931.

² Apposite sunt hæc lectiones margini codicis B et quidem Cor. 1, xv, 58; 11, iii, 4; v, 41; viii, 1; ix, 4; xi, 29 (quarum quinque lectionum Euthalius quantum tantum agnoscit). Gal. v, 2, 25; Eph. v, 1, 5; Philipp. 1, 21; iii, 4; iv, 1; Thess. 1, iii, 1; Philem. 12.

³ In epistola ad Romanos nisi in cod. Carol. ad xii, 1 et ad xiii, 1 e, nullæ divisiones ascriptæ apparent; in priore ad Corinthios (cod. A) ad xi, 5 ponitur *h* (8), ad xiv, 26 *ie* (15) ad xv, 58 *iz* (17); legitur præterea etiam ad xi, 25 *e* (5), qua Euthalianam divisionem indicari Castilionæus existimat, et. Kni telom pag. 581. In altera ad Corinthios legitur in cod. B ad 1, 3 *a* (1), 1, 15 *b* (2), ii, 12 *g* (5), iv, 1 *e* (5), iv, 7 *q* (6), v, 12 *z* (7), vi, 4 *h* (8), viii, 1 *p* (9), ix, 3 *i* (10), xi, 24 *ia* (11); litteram *d* (4) Castilionæus ad II, 1, 5) omnem aut ita intermissæ dicit, ut nulla ejus vestigia deprehenderit; cæterum Euthaliana sectio prima ponitur ad 1, 1; octava ad vii, 2; decima ad x, 1; undecima ad xi, 1: in cod. A duæ tantum notantur sectiones ad v, 11 *d* (4) et ad viii, 1 *q* (6), quæ cum græcis omnino non congruant. In epistola ad Galatas in cod. B ad ii, 11 *g* (13), ad iv, 21 *p* (9), ad v, 15 *ia* (11), ad vi, 41 *ib* (12), compluribus omissis; in cod. A ad iii, 27 *g* (3); ad iv, 15 *d* (4). Epistola ad Ephesios cod. A ad ii, 1 *a* (1). Epistola ad Thessalonenses priore cod. H ad ii, 17 *b* (2), iii, 41 *g* (5), iv, 15 *e* (5), II, iii, 6 *e* (5), 16 *q* (6). Tim. 1, ii, 1 *d* (4), v, 3 *ia* (11), vi, 41 *iz* (17), II, ii, 14 *e* (5), iv, 1 *h* (8).

⁴ Hos canones primus Lye editioni Benzelianæ apposuit; qui ab Eusebianis deducti, sunt hi: evangelii Matthæi: sect. *md* vi, 9: Eus. vi, 14; *mq* i, 20: vi, 19; *ne* vi, 1: vi, 15; *up* vi, 19: vii, 21; *jp* viii, 22: viii, 25; *qd* x, 55: x, 52; *rq* xi, 16: xi, 14; *rz* xi, 8: xi, 15; *me* xvii, 51: xxvii, 52; evangelio Marci sect. *b*, 1: Eus. 1, 5: *g* 1, 6: 1, 4; *p*, 1, 14: 1, 15; *ka* ii, 15: ii, 14; *kp* iii, 15: iii, 14; *mq* iv, 54: iv, 55; *mz* iv, 55: iv,

36; *nq* vi, 12: vi, 13; *nh* vi, 15: vi, 16; *j* vi, 48: vi, 21; *jp* vi, 54: vi, 55; *ud* vii, 30: vii, 51; *uq* vii, 37: viii, 1; *pg* viii, 29: viii, 50; *qd* ix, 35: ix, 32; *ra* ix, 49: ix, 44; *rd* ix, 50: ix, 49; *rih* xi, 5: xi, 4; *rl* xii, 42: xii, 13; *rnp* xiv, 8: xiv, 7; *rpe* xiv, 50: xiv, 49; *rqq* xiv, 68: xiv, 69; *rpp* xv, 1: xv, 2; *sa* xv, 2: xv, 5; *sa* xv, 3: xv, 4; *sp* xv, 20: xv, 21; evangelio Lucæ *bi*, 35: ii, 6; *g* 1, 36: ii, 8; *i* iii, 15: iii, 16; *ia* iii, 16: iii, 17; *ib* iii, 17: iii, 19; *ib* v, 10: v, 11; *mh* vi, 21: v, 22; *na* vi, 26: vi, 25; *jp* vii, 18: vii, 19; *uh* viii, 11: viii, 12; *rpx* xv, 3: xv, 4; *ry* xv, 11: xv, 12; *rpb* xvi, 13: xvi, 14; *rpb* xvii, 5: xvii, 4; *sq* xvii, 24: xvii, 25; *siq* xviii, 14: xviii, 15; *sha* xviii, 27: xviii, 29; *ske* xviii, 43: xix, 1; *slg* xix, 55: xix, 52; *slu* xix, 57: xix, 56; *slq* xix, 40: xix, 41; evangelio Joannis *uq* vi, 35: vi, 57; *vg* vi, 48: vi, 49; *jd* vi, 49: vi, 50; *ua* vi, 65: vi, 64; *vb* vi, 64: vi, 65; *ug* vi, 65: vi, 66; *ya* x, 15: x, 16; *yb* x, 16: x, 17; *yg* x, 59: x, 40; *yh* xii, 27: xii, 28; *rhq* xiii, 36: xiii, 57; *rib* xiv, 25: xiv, 26; *ria* xv, 16: xv, 17; *rik* xv, 17: xv, 18; *vmd* xv, 23: xv, 24; *ime* xv, 24: xv, 25; *rmq* xvi, 2: xvi, 1; *rmz* xvi, 4: xvi, 5; *rmp* xvi, 45: xvi, 46; *rnc* xvii, 25: xvii, 26; *rjb* xviii, 19: xviii, 48; *ruz* xviii, 28: xviii, 29; *rpb* xviii, 55: xviii, 54; *ry* xix, 6: xix, 7. Præterea canones in codice adscribere librarius nonnunquam omisit, desiderantur enim Math. vii, 15 *ng*; vii, 17 *nh*; xviii, 51 *md*; xviii, 62 *na*; Marc. xvi, 41 *sd* et 12 *ste*; Luc. iv, 24 *ka*; vi, 6 *mb*; vii, 14 *z*; ix, 57 *pb*; x, 1 usque ad 10, 29 deinceps quinque sectionum numeri ab *rz* usque ad *rib*; x, 29 *rk*; xvi, 15 *rha*; xvii, 7 *sa*; Joao. xv, 25 *ruq*.

⁵ Vid. Zahnium ad Luc. xix, 51 et Einleit. pag. 50, 2.

⁶ Ut Castilionæus *Specim.* præf. pag. xx, quem virum præstantissimum nunc, multo Utilitæ usu atque laudantate edoctum, aliter sentire autumamus, ut ipse eos non laudet, qui sententiam illam ad verbum suam reddiderunt, quod fecit Aschbachius l. 1. pag. 55.

rendi imbutentur atque confirmarentur; sed etiam demonstrati perfecte potest, Rotham suae linguae copis ita usum esse ejusque leges ita observasse, ut translationem recte gothicam, non graecam verbis gothicis vestitam exhibuisse dici possit¹. Nam neque articulum ponit, nisi ubi sermo gothicus eum admittit, neque morem graecum cum subjecto neutro pluralis verbum singularis numeri coniungendi imitatur; duali numero saepius, quam in graecis fit, et loco genitivorum a substantivis pendentionem saepissime dativis utitur (cf. ad Joan. viii, 54); praedicatum non casu cum subjecto congruo ponit, sed addita *da* praepositione reddit; duobus verbis temporibus contentis neque ad reddendum futurum, neque ad praeterita distinguenda novas formas inducit; tempora non computat annorum, sed hiemum spatiis (vid. ad Matth. ix, 20, et Luc. ii, 42), non noviluniis, sed pleniluniis (vid. ad Coloss. ii, 16), et quis enumerare potest, quoties verba transponit, neque negationem quidem solum, de qua re supra diximus, sed etiam alia (vide e. Mattheo solo vii, 24 *vaurda meisa*, gr. μου τῶς λόγους. 24 *jainauito razna* — οὐκ ἐξέτην, sic viii, 15; ix, 26; viii, 5 *hata þrusthill is* — αὐτοῦ ἡ λατρεία. 8 *uf hvot mein* — μου ὑπὸ στέγην. ix, 6 *þana ligr þeianana* — σοῦ τὴν κλίσην. 27 *iesua jainfro* — ἐκείθεν τῷ Ἰησοῦ. xi, 10 *sa ist auk* — οὗτος γάρ ἐστι. xxvii, 45 *varth rigis* — σκότος ἐγένετο. 46 *veita niundon* — ἐνώπτην ὤσαν: quoties nullam auctoritatem secutus verba quaedam addit, uti Matth. v, 17 *ik*; 19 *sak*, quod respondet progressivo *saei*; viii, 26 *iesus* (quod etiam Syr. et Volg. versiones addunt); ix, 17 *biþeh þaa*; x, 28 *þataizei*, quod praeter Tertullianum advers. Gnost. pag. 829 (nostr. Patroli tom. II, col. 159), sed alio loco positum (*qui solium corpus occidunt*), nullus liber habet; xi, 25 *eis*; xxvii, 15 *karjanoþ*; quoties alia omittit, uti eodem evangelio xxv, 15 *þamun*; xxvii, 16 *leþόμενος*; quoties rerum ac notionum amplificationes admittit, de qua re vide ad Matth. ix, 8 et 25. cf. ad Cor. I, ix, 25; quoties verba graeca, saepius posita, variis gothicis reddit, uti Matth. v, 25, 24 *aibr*, *giba* (διδόν) vi, 2, 5 *andneman*, *habaud* (ἀπέχουσι) 1, 2 *laun*, *niuzdon* (μυθός) 19, 26 *htisand*, *stiland* (πέπτιουσι) 27, 28 *mauznan*, *saurgan* (μεμυγῶν) vii, 13 *innagaggan*, *innagaleihun* (εἰσέρχουσαι) 17, 18 *geds*, *þiuþeigs* (ἀγαθός) 24, 26 *vair*, *manna* (ἀνὴρ) ix, 17 *ninjata*, *juggata* (νέον) 52, 53 *bauds*, *diunþs* (κωρός) xviii, 70, 72 *laugnida*, *ajaiuik* (ἡγήσατο); cf. Maresh. pag. 472 sq. Massm. B. A. 1834 pag. 962; ex quibus omnibus, nec solum in Mattheo inventis, verum in reliquis etiam evangelis et in epistolis, Ulfilam non inepte graecissare, sed sermonis gothici et morum indolem fideliter servare apparet. Neque in altera illa recensione, quae posteriori tempore factam et stylo graecis accuratius respondente elaboratam esse supra diximus, proprietates linguae gothicae ita interierunt, ut pro graeca verbis gothicis vestita haberi possit.

Quae qui considerant, Ulfilae, quantum pro intelligentia fieri poterat, graecorum vestigia religiose persecutum, ubi autem linguae indoles sic postularret, illorum auctoritate contempta sensum tamen probe atque recte reabiluisse sentient.

Sunt quidem loca, ubi minus accurate convertisse videtur; id autem omnibus fere linguarum peregrinarum interpretibus accidit, ut aut a singulorum verborum auctoris significato aberrarent, aut ejus sententiam non assequerentur, aut morum aiarum gentium institutorumque notitiam non satis paratam haberent. Neque Ulfilam, linguae graecae egregie peritum et praecipua arte opus suum facientem, ab ea culpa liberare nobis animus est, qui sacerdotes Judaeorum in classes descriptos easque singulis singulis hebdomadibus numero sacro functas fuisse nesciret, nam *ἐφημερία* Luc. i, 5 et 8 nec per *afar* (post i. e. posteri, posteritas), nec per *kuni* (genus, gens, familia) convertendum erat, neque laudamus, quod Matth. v, 26 *minuista* (minimus) pro *ἄσχατος* (*astumista*), Marc. i, 4 *astagans* (depositio) pro *ἀγασ* (*fratei*), Luc. vi, 41 *trudan* (calcere) pro *τρῶγῶν*, Cor. II, xi, 20 in *arbidai briggan* pro *ἐπαίρεσθαι* posuit, cf. Castill. ad Coloss. ii, 23; his locis verborum singulorum significationem accuratius investigare neglexit, quod etiam in reddendis particulis quibusdam ei accidit, vid. ad Cor. I, iv, 5; vii, 17; II, xi, 16. Huc ea pertinent loca, ubi interior linguae graecae cognitio ei defuit, sic Joan. viii, 25 *τὴν ἀρχὴν* male convertit, quod vitium etiam ab interpretibus compluribus Latinis commissum est; aut verborum ordinem secundum leges communes recte quidem, sed eum sensus detrimento mutavit, v. d. ad Joan. xiv, 11; aut verba graeca explicata facilia liberius quam ad sensum reddendum accommodatius convertit, qualia loca sunt Cor. I, xii, 15, vid. ad h. l.; Rom. xi, 24 ubi *κατὰ φύσιν* et *κατὰ φύσιν* opposita non solum non reddidit, sed prioris enuntiativum sensum pervertit, nam pro *αἱ vistai þis vilþeis aleubagmis*, e natura hujus agrestis oleae, si graecis *ἐν τῆς κατὰ φύσιν ἀγγιέλαιον* respondere debebant, ut *þrunnu* (bi) *vistai* — *aleubagmu* scribendum erat. Ubi propter defectum formarum, quibus tempora verbi signantur graeca accuratius reddere non potuit, nulla quidem dignus est vituperatione, sed et Cor. I, xvi, 3 *δοκιμάτης* praeterito *gabusuþ* pro *gakiusiþ* et Joan. v, 45 ubi participium *καταγορῶν* circumscriptione relativa reddidit, praesente *vruþeiþ* pro *vroþida* rectius uti poterat. Quotquot autem loca his addi possunt, quibus Ulfilas aliquid humani est passus¹, tamen pro tanto opere eorum numerus tam exiguus et peccata tam levia sunt, ut ejus interpretatio pro optima habenda sit; illa autem loca maxime hanc ob causam indicavimus, ne quis Gothum ibi variam graecorum lectionem secutum arbitretur.

Ceterum saepius factum est, ut scripturae similitudine sive singularium litterarum, sive verborum

¹ Vid. Grimminum de hac re docte, uti solet, disputantem *Gramm. praef. p. XI.* Medionis prioris.

¹ Vid. ad Marc. xii, 15, Luc. xvi, 16; xvii, 21; The-sal. I, v, 25.

compendiis in suo codice deceptus aliter atque nunc in græcis est, converterit. Nunc non de locis Marc. vii, 3; Cor. II, v, 10; Philipp. iv, 8 dicetur, nam ibi pro *πυγμῆ*, *διά* et *ἀγνά* etiam interpretes latini aliique scriptores *πυγνά* (vel simile quid), *ἰδιά* et *ἀγία* legērunt, ita ut in aliquot libris ejusmodi varietas existisse videatur; neque eandem ob causam Cor. II, i, 24 huc trahendum est, nam pro *χαρᾶς* non Gothus solum *χάριτος* legit, verum etiam codd. 57, 71 et versio Armenica; cum priore autem illo codice Gothus sæpissime conspirat. Citamus potius loca Marc. ix, 18, ubi pro *ῥησσει* legit *ῥίπτει* et Thessal. I, v, 14, ubi *ἀνέχεσθε* pro *ἀντίχεσθε*; quamquam sunt etiam, qui his locis cum Gotbi lectione consentiant, et illo quidem 12 ap. Mi., hoc 74 ap. Giesb., sed cum iis libris consensus aut nullus, aut tam rarus est, ut hic casu quodam et fortuito concinere et librariis idem, quod Gotbo accidisse videatur; idemque de Luc. i, 40 statuimus, ubi et a Gotbo et a librariis codicis 151 et evangelitarii 44 pro *προσενχόμενον* falso *προσδεχόμενον* lectum est. Falso eum legisse multo clarius apparet Luc. vii, 25, ubi græci omnes *τρυγῆ* habent, ipse autem convertit, quasi *τρογῆ* (*fodeinai*, vid. Matth. vi, 25, 26; Luc. v, 16; Eph. v, 29; Skeir. 50, 14) scriptum reperisset; sic Joan. xvi, 6 cum *gadaubida* (obduravit) scripserit, *πεπλώρακεν* pro *πεπλήρακεν* (*usfullida*) legisse existimandus est; et fidem habent Marshallus et Benzelius, qui Ulfilam Marc. x, 22, *χρήματα* pro *κτίματα*, et Matth. xxvii, 52, *κειμένον* pro *κεκοιμημένον* per similem errorem legisse existimant, vid. ad hh. II.; neque minus idoneis argumentis ad Marc. x, 24 comprobavisse nobis videmur, Gothum *πεπαθηκότας* interpretatum esse pro *πεποιθότας*; sic Marc. xv, 29 præpositiones *παρά* et *πρό* in compositione eum non recte distinxisse vidimus, nisi potius librarius in codicem mendam intulit; neque improbabile videtur interpretem nostrum Luc. xix, 2 *ὑποστρέψαι* festinatione quadam abreptum pro *ὑπέστρεψεν* et 18, 35 *προσατεῖν* pro *προσατεῖν* legisse, deinde Cor. II, iii, 7 *ἐδόξῃ* cum *ἐδόξη* et Luc. viii, 53 *εἰδέτε*; cum *ἰδόντες* permutavisse. Ad Luc. iii, 14 nos probasse conjecturam Marshalli, judicantis Ulfilam pro *ἄρχισθε* fortasse *ἄρχετε* aut *ἄρχεσθε* legisse, nunc pœnitet, propterea quod nullum verbum cum *valdan* compositum illud *ἄρχειν* continet, et *ganohidai sjaiþ*, quod in margine scriptum est, glossa potius quam varia lectio esse videtur. Quod vero Marc. xv, 24 et Luc. xv, 8 *τί*; cum *τις*, Cor. I, x, 17 et Philipp. i, 16 *οἱ* cum *εἰ* (cf. Luc. viii, 14), Gal. ii, 17 *ἄρα* cum *ἔρα* permutata inveniuntur; id sola interpretis negligentia factum est; fieri autem facilius poterat propter accentus et spiritus antiquitus omissos. His etiam in locis cavendum est, ne quis a Gotbo varietatem græci textus redditam opinetur.

Restat, ut de iis etiam locis loquamur, ubi Ulfilas vitia contra linguæ suæ leges commisisse videtur,

¹ Vid. Heupelium l. 1. 4, a, qui Franzii auctoritate permotus, versionis gothicæ præstantiam igno-

quo in numero ea maxime sunt, ubi oblitus verborum structuræ, quam sermonis gothici ratio postulabat, græca sola secutus negligentius convertit; sic Luc. I, 9, *hlauts imma urran du saljan at gaggands* pro *atgaggandin*, quia in græco est *ἔλαχε τοῦ θυμιασαι εἰς εὐθῶν*. Cor. I, vii, 10 sq. *þaim liugom haftam anabiuda qe nai* — *jak aban* pro *abin*, Gothus ita propter græcum *γοναῖκα* — *καὶ ἀνδρα*; Luc. xvi, 18 *wazuh saei aſetands* — *jah liugands* pro *aſetiþ jah liugaiþ*, nam participia græca ἀπολύων καὶ γαμῶν enuntiatio relativo reddiurus erat, sed posito pronomine relativo etiam participia pro verbis ipsis addidit; vid. etiam quæ ad Coloss. ii, 14 et iii, 5 adnotavimus et cf. Luc. ix, 13 *maizo funf hlaitam jah fiskos twai*, ubi cum pro græco ἡ πέντε ἄρτοι dativum post comparativum solitum posuisset, pergendum erat *fiskam twaim*, sed consilii oblitus cum græcis, qui recte *ἰχθύες δύο* habent, ipse male nominativo pergit; sic etiam Matth. viii, 15 fortasse rectius pro *heito*, quod cum græcis ponit, *heiton* posuisset, propter præcedens *heiton*. Alia loca, quæ huc trahi possint, habent, quo defendantur, uti Joan. vi, 63 *þo taurda. þoei ik rodida izais. alnio ist jah libains ist*, ubi verbum *ist* Gotbo non ad subjectum *taurda*, sed ad prædicata *alma* et *libains*, quibus apponitur, pertinere visum est, sic etiam e latinis Cantabrigiensis et Corbeiensis converterunt. Sæpius autem in eo erravit, quod substantivis adjectivorum formas, ab illorum genere abhorrentes, apposuit, quæ loca collegimus ad Nehem. vi, 16.

Maximam autem ex comparatione interpretationis nostræ utilitatem nasci ad restituendam textus græci integritatem nemo adhuc negavit; quamquam enim non pauca enumeravimus loca, in quibus Ulfilas sive per errorem, sive de consulo a græcis discessit, et permulta etiam alia sunt, ubi eum sermonis gothici ingenium a diligentiore græcorum imitatione avocavit; tamen versionem nostram primo omnium loco ponere non dubitamus, propterea quod non solum fidissime græca reddidit, sed etiam quia nulla alia lingua græcæ propius cognata, nulla magis idonea est, quæ textus græci tanquam imaginem exprimat, quam gothica. Fuerunt quidem qui versionem syriacam anteponebant¹, sed si varietatum nubem ab hominibus linguæ syriacæ peritis adductam² contemplantur et versionis gothicæ præ illo exiguum numerum computamus, syriacam nulla re nisi ætate esse præstabiliorē apparebit. Oportet autem eum, qui de dignitate versionis alienius recte statuere vult, ejus linguæ, quæ est conscripta, eam peritiam habere, ut quæ sint varietates in illa, quæ linguæ proprietates probe dignoscere queat; quæ peritia destituti, qui comparisonem textus græci cum versione Ulfilana instituerunt, fieri non potuit quin cum successu minus prospero gererent. Ea imperitia Zahnus initio se prohibendum esse fatetur, ne omnes lectiones a græcis discrepantes notaret; postquam autem peritior fieri cœpisset, operi perficiendū rantis, id posuisse videtur.

² Vid. Scheizium l. prolegg. p. CXXI seqq.

eum mors præcipuit. Quas autem varietates Griesbachius, omissis comparibus jam a Millio datis¹, ex imperfectis Junii et Knittelli editionibus adnotaverat, eas Schulzius, qui editionem Griesbachianam iterum curavit, adhibita Zahnii mala versione aliis auxit, ita tamen, ut quo consilio id fecerit, non intelligatur, qui dum paucas novas addit, sexcentas omiserit. Ne calumniari videamur, ex Joannei evangelii aliquot capitibus, quas lectiones varias tacite præterierit, liceat indicare, prætermisissis tamen locis, in quibus Gothi lectio cum nullo alio libro congruit, sive ille pro arbitrio, sive propter nativam sermonis discrepantiam aliquid mutaverit, præciderit aut addiderit, v. c. x, 21 *may unlufto* gr. δαιμόνων δύναιται (quamquam sic in cod. 235 etiam legi Schulzius adnotat); 23 ubi *αδοτεις* omittitur; xi, 4 ubi pro ἰησοῦς ponit eis (quod fortasse librarii is pro is scribentis error est); 6 ubi omittit οὖν; 23 ubi omittit αὐτῆ; xi, 7 *lagidedun* (posuerunt) pro τεθεικαται; xii, 6 ubi ipsa alio loco ponit *ina*, alio græci; 9 ubi addit *iesus*; 28 ubi *namo feinata* pro τοῦ τοῦ ὄνομα collocat; xii, 45 ubi *mais* alio loco ponit. Sed sunt permulta alia, ubi aut falso adnotavit, uti x, 16 ubi Gothum *αὐτῶ* pro *ποιεῖν* legisse dicit, vid. nos ad h. l.; x, 48 ubi Gothi auctoritas delenda erat, nam uti ad h. l. comprobavimus, non *ἀλλ* — *ἐμουτου* a Gotho omissa sunt, sed *ἐμου* — *αὐτῶν* librarii negligentia exciderunt; x, 56 inepit addens Gothum omittere articulum τοῦ; — quasi eum Ulfilas unquam ad vocem *θεός* posuisset! xi, 4 ubi *αὐτη* a Gotho abesse dicit, cum aperte conversum sit voce *ho*, sed per hunc errorem innumeris locis lapsus est vir ille doctus; xi, 9 et xii, 20 ubi *ex* Gothum omisisse dicit, eam autem præpositionem Gothus post verba partitiva (*πολλοι, τινες* all.) fere solet omittere; xi, 53 ubi Gothum cum D aliisque latinis codicibus conspirare dicit, imo potius cum aliquot latinis apud Sabatier, qui habent: *Judæus, qui venerant* (erant) *cum ea plorantes*; aut Gothi auctoritatem aliis adnotatis non apposuit, uti x, 59 ubi Gothum *ουδ* e. cod. omittit non adnotat, cum mox apud eum *πάντες* post *αὐτῶν* poni dicat; sic x, 41 et 42 neque *ἐποίησε σημείων* neque *τις αὐτῶν* *ἐκεί* cum aliis legisse adnotat; xi, 21 *ὁ ἀδελφός μου* post *ἀπέθανε* (*ἐτεβήκατε*) ponitur; xi, 29 *δὲ* additur; xii, 6 *τοῦτο δὲ εἶπε* legitur, itemque xii, 20 *ἐμοί τις διακονῆ*; in usque Gothi cum aliis libris græcis consensum non indicatum esse eo magis offendit, quod aliis locis versio gothica in auctoritatum numero posita est, uti x, 10; x, 46 (ubi dubitari etiam potest, an rec e factum sit, nam etiamsi *γινώσκει* Gothus legisset, tamen aliter scribere non potuisset), x, 29, 50, 59; xi, 17, 50, 52, 46 (ubi ne falso adnotaverit, Gothum *ε* pro *α* legisse, venarum, nam sic pro plurali numerum singularem neutrum ponere solet); xii, 47, 57 (superfluum h. l. erat Gothum excitare, a quo cum et *gulaubjan voma* et *da imma* sine discrimine dicatur, utrum *ε* *αὐτῶν* an *αὐτῶ*

¹ Quod et laedi magis, quam vituperio tribuendum esse Zahnus existimat, Einleit. p. 35.

A lectum fuerit, certo dici non potest). Sed hæc sufficientiant. Schulzius, recentissimus novi testamenti editor, ad additamenta Schulziana nihil addidit, maximam partem ejus auctoritate adductus falsane sint, an proba nihil curans, ipse etiam suo commentario adpersit, nonnullis nescio quo consilio quave causa omissis.

Diligentis critici cum esse videretur, omnes discrepantias notare, quæ inter textum græcum et versionem gothicam intercederent, id suadente Michaeli² nos quidem fecimus, exceptis tamen iis, quæ non ex alia lectione, sed ex diverso utriusque lingue ingenio ortæ sunt; sic v. g. genitivus pluralis post *alls, was, sumis, ainshun* pro eodem illorum verborum casu, uti Matth. vii, 17 *all bagme* (omne arborum) — *πάν δένδρον*. v, 46 *ico mizdono* (quam mercedem) — *τίνα μισθόν*. Joan. xii, 20 *sumoi biudo* (quidam gentiliunt) — *τινές Ἕλληνας*. Marc. vi, 5 *ni ainohun mahte* (non unam virtutum) — *οὐδεμίαν δόναμεν*; circumitio infinitivi cum præpositione et articulo et eadem genitivorum absolutorum, uti Matth. xxvii, 42 *miþþanei vrohiþs vas* (dum accusatus fuit) — *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτόν*. 57 *þan seiþu varþ* (cum sero fieret) — *ὀψίας γενομένης*; eadem infinitivi passivi, uti Marc. x, 45 *at andbahtjam* (ad servitia) — *διακονηθῆναι*, cf. ad vii, 31 et xv, 9; usus præteriti temporis in narratione pro præsentis græco, vid. ad Matth. viii, 20 et Luc. iii, 11 et præterea multa alia, quæ enumerare longum est, non sunt varietates; eas autem invenire auxilio interioris sermonis gothici cognitionis non adeo difficile est. Invenimur quidem loca, ubi hæreret possit, utram lectionem Gothus secutus sit, quia eadem forma gothica duabus græcis respondet, uti Gal. vi, 2 ubi *usfulleiþ* — *ἀναπληρώσατε et ἀνοπληρώσατε*, Cor. i, xv, 49 ubi per *baifraima* et *forþþomem* et *forþþomem* reddi poterat, cf. ad L. v, 30; aut particulae græcæ diversæ a Gotho non satis diligenter sunt distinctæ, uti *δὲ* et *γάρ, δὲ* et *καί, καί* et *οὖν*; in his satius erit Gothum codices eos secutum dicere, cum quibus conspirare fere solet. Quæ autem lectiones verae sunt variantes, hæc eo diligentius notandæ sunt, quia versio Gothi, quæ cum nullo librorum veterum adhuc superstium ita concinit, ut ex eo solo hausta dici possit, ipsa pro codice est habenda. Nam etiamsi plurimis locis evangeliorum cum codice D epistolarum cum codicibus DEFG³ consentit, tamen in evangelii illum, in epistolis hos codices Gothum esse secutum contendere non potest, quia haud pauca sunt loca, ubi ab illorum auctoritate discedit — quæ etiam causa est, cur versio gothica, cum mixtis annumeranda sit, ad byzantinam sive constantinopolitanam revisionem solam a viris doctis non debet referri —; sic Matth. v, 46 cod. D *τελωνας*, Goth. *thiudo* (*θητικοί*); vi, 1 D *δικαιοσύνην*, Goth. *armaiton* (*ἐλεημοσύνην*); vi, 4 D habet *αὐτός*, quod Goth. omittit; vi, 45 D omittit doxologiam, quam Goth. habet, et sic per-

² Einleitung in die göttlichen Schriften p. 279.

³ Quos Griesbachus signat.

multa alia; idemque fit in epistolis Rom. viii, 54 A καὶ post εἰς habent DEFG, Goth. cum aliis omittit; ix, 18 illi legunt εἰς μοι, Goth. cum all. mis nu (νῦν εἰς); 23 habent καὶ, quod Goth. omittit; 26 αἰτοί ab illis omissum Goth. addit; ix, 52 illi habent ὡς, quod cum all. Goth. omittit; xv, 11 legunt ἐπαπέστατε, Goth. e. all. ἐπαπέτωσαν, et sic sæpius.

Hæc præfati, quibus aut minus recte disputatis, aut cursim breviterque tantum tactis, iudicium æquitatem atque indulgentiam rogamus, denique de codicibus versionem gothicam continentibus et editionibus a viris doctis ante hanc nostram adornatis dicemus.

Principem locum et ætate et dignitate *codex Argenteus* tenet¹. Eum seculo xvi in monasterio Werdenensi repertum, inde sub finem ejusdem seculi² primum Pragam delatum, postea anno 1648 a comite Königsmark in spoliis Holmiam missum, cum Isaaco Vossio inde anno 1655 nescimus utrum Christicæ reginæ, an hujus viri ipsius voluntate in Belgiam profectum, a comite de la Gardie autem magno pretio³ redemptum et involucri argenteo ornatum bibliothecæ universitatibus Upsalensis donatum esse, inter omnes constat. Ille codex litteris argenteis et aureis in membranarum purpureis formæ quartæ, quam vocant, sub linem seculi quinti aut initio sexti, cum Gothi Italiam incolebant, scriptus est⁴. De trecentis viginti plagulis, quibus eum constituisse divisione quaternionali comprobatur, cum repertus est, centum octoginta octo relicte erant, quibus tempore recenti manus impia plurimum

4—16; xiv, xl—xv, 12; Lucæ i, 1—x, 30; xiv, 9—xvi, 24; xvii, 3—xx, 46; Joannis v, 45—xi, 47; xii, 1—49; xiii, 41—xix, 15. De his autem in codice nunc etiam desiderantur Marc. i, 15—57; ii, 45—iii, 7; v, 42—vii, 55 et nisi omnia nos falluat, Matth. xxvii, 54 usque ad finem. Evangelia in cod. Arg. non eo ordine, quem nostræ editiones servant, sequebantur, sed sic: Matthæus, Joannes, Lucas, Marcus; ut autem, quod e perverso ordine, quo nunc singulæ plagulæ extractæ sunt, cognosci non potest, cognoscitur et ex ordine, quo in arcibus sub texto pictis (vid. Tab. I) sequuntur, et ex litteris numeralibus, singulis quaternionibus adscriptis, de quibus adhuc hæc exstant: *g* (7) in fol. 14 (a Matth. ix, 27 incipiente); *ie* — *k* (xv—20) in fol. 33 (Joan. vii, 16—2) fol. 101 (Joan. viii, 57) fol. 87⁵ (Joan. xi, 22) fol. 79 (Joan. xiii, 41) fol. 75 (Joan. 16, 44) fol. 117 (Joan. xiv, 4); *kb* (22), *kd*—*kz* (24—27), *l* et *la* (30 et 31) qui quaterniones textum Lucæ continent; *le* (33) *lq* (36) *lh* (38) *lp* (39) *m* (40), in quibus quaternionibus evangelium Marci scriptum est. *Supra* textum plagulæ ad sinistram legitur *βαῖθη* (i. e. *κατά*) intellige *εὐαγγέλιον*, ad dextram nomen evangelistæ *ματθαίου, ιωαννου, λουκα, μαρκου*; hæc inscriptiones sunt manu recentiore et male quidem scriptæ; infra illas inscriptiones sequitur textus in singulis plagulis versibus vicenis conscriptus; ima plagulæ parte arcus illi, quos supra commemoravimus, in quibus loca parallela aliorum evangeliorum indicata litteris aureis scripta sunt; in marginibus leguntur litteræ numerales, canones sive sectiones indicantes (vid. Tabul. I), præterea lectiones variae et glossæ, diversissima ratione scriptæ, alie enim pereleganter (uti ad Luc. vi, 49, vii, 52; ix, 15), alie male pietæ (uti ad Luc. vi, 27), alie ut litterarum ductum et colorem inscriptionum illarum æquivalent; alie splendorem argenteum servarunt (uti

¹ Vide copiosius de hoc codice loquentem Iherum in dissertatione de cod. e Argenteo anni 1769 (*Ufsl. illustrat.* p. 184 seq.) et præfatione in eundem Iherum p. 3 sqq.; deinde Zahnium *Einführung* p. 57 sqq.

² Viri docti eodem temporibus belli tricennalis Pragæ delatum esse opinantes, idoneam argumentum, quo id probarent, adducere non poterunt; jam seculo sexto decimo loco suo motum esse, cognoscitur e Richardi Steini, Casari Rudolphi a consiliis et Matthiæ archiducis palatio præfati, libro sic scripto: *Apologia oder Schutzrede über des durchleuchtigsten Hauses Oesterreich von weiland Kaiser Friderich I demselben anno 1156 erhalten anseehlichen Privilegio*; eo enim in libro auctor postquam Othfridum *wamba* verbo obsceno pro ventre usum esse dixit, addit: *dess auch aber im gotischen Evangelij buch, dessen Sr. Kay: Mayt. original haben, zur befinden, id est, hanc vocem etiam apud gothicum evangelium occurrere, cujus exemplar genuinum asservatur, etc.* Steinius autem cum anno 1601 obierit, codicem Argenteum, qui sin: dubio vtem est, quem ille ante oculos habuit, jam seculo xvi Pragæ pervenisse non dubium est. Hanc notationem autem Schmeidlerus, vir doctissimus, cum nobis humanissime communicavit.

³ Zahnium *Einführung* p. 44 sq. quanti de la Gardie codicem emerit, diversas virorum doctorum senten-

tia notat; quarum hæc duæ sunt recte, una, qua thaleris sexcentis (intell. suevicis imperialibus), altera, qua quodringemis (intell. suevicis imper. bavaric.) emisse dicitur; utraque enim summa æquiparat thaleros ducentos nostri æris.

⁴ Litteras impressas vel inustas esse prius Iher contendere ausus est, quem secuti sunt Schmeidlerus et Adelungius; argumenta autem, quæ tanquam probantia Iher offert, satis frigida esse jam Zahn optime docuit et nos, cum illas nugæ recolare tentent, id tantum querimus, quod modo si illo tempore artis typographiæ — nam eam cogitavisse illos viros doctos non dubium est — principia jam innotuerint, ea ars tam longæ oblivioni rorsus tradita non erit; deinde cur librarum duplices lineas duxerit, quarum si typos excussisset, ne una quidem opus erat.

⁵ Ejus furti a nobis primum cognitæ et auctoriæ in ephemeridibus publicis cum uno fore quoniam divulgati, Anglus quidam, qui codicem contulisset, accusatus est: sed neque nos hi accusatores sumus, neque Angli nomen nobis cognitum est, qui codicem eo consilio legerit, ut usum aliquem inde feceret; mirum autem est, quod alium codicem, qui evangelia gothica continuisset, Neapoli in Angliam delatum esse Itali palam professi sunt, vid. Castill. Specim. præf. p. V.

⁶ Apud Iheroum *Ufsl. illustrat.* p. 87 falso 187 scriptum est.

ad Marc. i, 6, 11), aliarum color adeo niguit, ut an-
 nunquam argenteus fuerit, cognosci vix possit; alia
 etiam additamenta atramento et sermone latino: etate
 recentiore scripta inveniuntur, quibus qui scripsit,
 capitum numeros, argumentum singulorum versuum
 aut capitum, Gothum quaedam omisisse (vid. ad
 Joan. vii, 52), significationem verborum (hæc supra
 verba gothica ipsa sunt scripta), in una paginarum
 parte quid in sequentibus desideretur, quot foliis
 prætermisissis continuatio sequatur, indicare voluit.
 Ineptia manus etiam aliquot locis textum mutavit
 atramento argenteo, sed miseris litteris, alias ver-
 borum formas indurendo (vid. ad Matth. ix, 24 et ad
 Marc. iv, 7). Plura alia de scribendi ratione, compen-
 dis, i. endis, quæque sunt hujus generis alia in pa-
 laographia gothica, grammaticæ nostræ addenda,
 dicemus. Cæterum maxima plagularum pars ita ser-
 vata est, ut scriptura facile legi possit; sunt tamen
 versus et singula quoque plagulæ, quarum litteræ
 nescitur qua causa adeo deletæ sunt, ut quasi spon-
 gia abstersæ videantur neque quidem litterarum,
 nisi sub luce idonea aut etiam ea paulo detracta,
 cognoscatur; aliis locis litterarum pigmenta mem-
 branas ita perederunt, ut singule litteræ et voces
 interierint nec nisi ex foraminibus relictis, quid
 scriptum fuerit, indicari queat; aliis locis litteræ
 aversæ paginæ adeo penetraverunt et ductibus ad-
 versæ ita sese immiscuerant, ut diligenter discernen-
 dæ illæ sint, si in his errare nolueris. Color enim
 purpureum plagulæ permultæ mutarunt et aut rose-
 um aut violaceum aut fuscum traxerunt; litteræ
 argenteæ maximum livuerunt aut rubiginarunt. Neque
 tamen metendum est, ne codex iste omnino inter-
 eat, cum tanta cum cura Upsalienses asservent, ut
 cum ad posteritatem etiam perventurum esse non
 temere speremus.

Codex Carolinus ¹, rescriptus, quatuor foliis
 continet partes versionis epistolæ ad Romanos, Isi-
 dori Hispalensis originibus superscriptas; repertus
 est a Knittelio anno 1756 in bibliotheca Guelfer-
 bytana; membranæ sunt formæ majoris, litteræ
 codici Argenteo simillime (vid. Tabul. II, v); in
 Italia circa idem tempus, quo codex Argenteus, uti
 Knittelius existimat, scriptus, quondam in monaste-
 rium Weissenburgense ² delatus, inde inter nu-
 merum aliorum librorum Maguntinæ venditum
 missus, ibi ab Henrico Julio de Blum emptus et
 Pragæ deportatus, denique Antonio Ulrico regnante
 1690 Guelferbytum pervenit, ubi hodie servatur. Con-
 tinetur autem folio 277: Rom. xi, 35 — xii, 5; fol.
 256: xii, 17 — xiii, 5; fol. 253: xiv, 9 — 20; fol. 280:
 xv, 5 — 15. Paginæ divisæ sunt in duas partes, qua-
 rum in altera sinistra textus gothicus viginti septem
 versibus valde imparibus exaratus, in altera dex ra

¹ Vid. Knittelium p. 516 sqq.

² Hunc codicem ad Bobiense in Liguria cœno-
 bium pertinuisse, unde etiam bibliothecæ Ambro-
 sianæ palimpsesti prodire, datus ad Angelum Maior
 fuerit dicit v. c. Niebhr, et eo quoque pertinuit
 abus, in bibliothecæ Vaticana asservatus, homiliarum

versio latina posita est, neque cum vulgata, neque
 cum textu gothico congruens.

Codices Ambrosiani numero sunt quinque, mem-
 branaeci palimpsesti, e cœnobio Bobiensi, quod in
 Liguria situm est, Mediolanum deportati, quos om-
 nes Castellionens eo tempore, quo Gothi Italiæ im-
 perium tenuerunt, scriptos esse probavit ³. Inter
 eos *codex A* (S 56 part. sup.; vid. Tabul. II, m),
 forma quarta, nunc continet Gregorii Magni homilias
 in Ezechielem, sub quibus latent fragmenta epistolæ
 ad Romanos: vi, 25 — vii, 10; vii, 34 — xi, 1; xi, 11 —
 35; xii, 8 — xiv, 5; xvi, 21 — fin.; ad Corinthios
 prioris i, 12 — 25; iv, 2 — 12; v, 3 — vi, 1; vii, 5 —
 28; viii, 9 — ix, 9; ix, 19 — x, 4; x, 15 — xi, 6; xi,
 21 — 31; xii, 10 — 22; xiii, 1 — 12; xiv, 20 — 27; xv,
 1 — 35; xv, 46 — xvi, 11; xvi, 23 — fin.; ad Corin-
 thios alterius i, 8 — iv, 10; v, 1 — ix, 7; xii 1 — fin.; ad
 Galatas i, 22 — ii, 8; ii, 17 — iii, 6; iii, 23 — iv, 23;
 v, 17 — fin.; ad Ephesios i, 1 — ii, 20; iii, 9 — v, 3;
 v, 17 — 29; vi, 9 — 19; ad Philippenses ii, 26 — iv,
 7; ad Colossenses i, 10 — 29; ii, 10 — iii, 8; iv, 4 —
 15; ad Thessalonicenses prioris v, 22 — fin.; alterius
 ad Thessalonicenses i, 1 — ii, 4; iii, 7 — fin. epistolæ;
 prioris ad Timotheum i, 1 — 9, 18 — iv, 8; v, 4 — vi,
 15; alterius ad Timotheum i, 1 — 18; ii, 21 — iv, 16;
 Tit. i, 9 — ii, 4; Philem. xi, 25. Inscriptiones in pagina-
 rum parte superiore positæ, *du kaurinþium*, *du aifai-
 stum* et aliæ maximam partem mutilatione membra-
 narum interierunt, in margine variæ lectiones et glossæ
 (vid. not. ⁴ coll. 477-478) minoribus, quam in textu
 sunt, inclinatisque litteris scriptæ. Cæterum codicis
 scripturam non ejusdem librarii esse Castellionæns judi-
 cat, nam alteram partem peritioræ, alteram rufiore
 manu exaratam esse; et quamquam litteræ plerum-
 que lectæ non difficiles sint, tamen plagulas aliquot
 ita abrasas aut elutas inveniri, ut scripturam gothi-
 cam nunquam quemquam assecuturum speret. Fo-
 liorum ordo etiam ab eo, qui rescripsit, omnino
 perturbatus est.

Codex B (S 45 part. sup.; vid. Tabul. II, iv) eadem
 qua *A* forma, Hieronymi explanationem in Isaiam
 continet, scriptam super versionem gothicam epi-
 stolarum ad Corinthios prioris xv, 48 — fin.; ad Cor-
 inthios alterius integræ, ad Galatas i, 1 — ii, 17; iv,
 19 — fin.; ad Ephesios i, 1 — iv, 6; iv, 17 — v, 11; vi,
 8 — fin.; ad Philippenses i, 11 — ii, 8; ii, 22 — iv, 17;
 ad Colossenses i, 6 — 29; ii, 11 — fin.; ad Thessalo-
 nicenses prioris ii, 10 — fin.; alterius ad Thessalon.
 i, 1 — 5; ii, 16 — fin. epistolæ; prioris ad Timotheum
 i, 1 — iii, 5; iv, 1 — v, 10; v, 21 — vi, 16; alterius ad
 Tim. i, 5 — iv, 11; ad Titum i, 4, 10. Litterarum
 forma haud inelegans quidem est, sed festinationem
 quamdam præ se ferre videtur. Propter recentem
 scripturam superinductam verba Ulfilana sæpius

gothicarum fragmenta continens (Skeircins) exst. in
 Addend. ad epistolam Corinth. alteram p. 85, unde
 Adelungum suspicantem, eodem Carol. in Hispania,
 Visigothorum seculo, scriptum esse, errasse
 apparet.

³ Vid. Castell. *Specim. præf.* p. iv sq. xv sqq.

agere tantum cognoscuntur; plagularum ordo pariter atque in codice A perturbatus est.

Tertio locis codex ponitur quem nos *Ambrosianum* appellavimus; sunt autem quatuor tantum pagellæ codicis, forma minore, versionem latinam evangeliorum continentis (I 61 part. super.), sub qua scriptum est interpretationis gothicæ fragmentum evangelii Matthæi, ejusque quidem partis, quæ in codice Argenteo maximam partem nunc desideratur; lucramur autem inde xxv, 38 — xxvi, 3; xxvi, 65 — 70, pergitque, postquam hoc versu cod. Argenteus incipit, cum hoc usque ad xxvii, 1. Scripturæ genus est grande et ad codicem Argenteum propius quam cæteri Ambrosiani accedit (vid. Tabul. II, n).

Supersunt deinde tria folia codicis (G 82 part. sup.), in quo scripta est commentatio in libros Regum latina; librarius in usum suum convertit codices Plauti fabularum, Senecæ tragœdiarum et interpretationis Ulfilanæ librorum Nehemiæ et Esdræ; servata sunt in quatuor pagellis de Nehemia v, 13—18; vi, 14—vii, 3; duabus de Esdra ii, 8—12. Litterarum specimen redditum est Tabul. II, 1.

Quinto denique loco ponimus codicem, qui *Skeirius* continet, cujus una pars Romæ in bibliotheca Vaticana cum Frontino superscripto (cod. n.º 5750 membr. forma quarta) servatur, altera Mediolani (cod. Ambros. E 147, membr. forma quarta), in qua supergothica concilium Chalcedonium scriptum est; vide de eo Massmannum docte atque copiose disputantem Skeir. p. 55 sqq. Ejus autem mentionem eam ob causam hic fecimus, quia inde duximus Juan. i, 29; iii, 3—5, 23—26, 29—32; v, 21—23, 35—38 et præterea alia ibi leguntur, quæ in cod. quoque Arg. exstant; eorum varietatem in adnotatione indicavimus.

Antonium Morillonem primam versionis Ulfilanæ memoriam redintegravisse supra commemoravimus; post eum Derrerus quidam totum codicem Argenteum descripsit, quæ descriptio a comite de la Gardie simul cum codice Argenteo empta et Upsaliam depor-

ata, anno 1702 cum Osi Budebecki dono et libris confagravit. Primam autem Ulfilicam editionem e codice Argenteo et Derreri illa descriptione haustam Franciscus Junius adornavit¹; ea autem editio mendis scatet ita, ut nunc ejus nulla fere utilitas sit; accedit, quod multa addidit, quorum vestigia in codice nulla apparent, itemque omisit, quæ vel hodie sine difficultate legi possunt. Multa autem laude dignæ sunt observationes Thomæ Mareshalli, Angli, volumini priori inde a pagina 385 additæ. Haud melior evasit editio Georgii Stiernhielmii, consilarii militaris suecici et præsidis collegii antiquitatum Holmiensis, quæ Junianam editionem paucissimis locis emendatam, permultis etiam corruptiore repetit². Multo majore cum cura Ericus Benzelius, archiepiscopus Upsaliensis, et eo mortuo Eduardus Lye, Anglus, Ulfilam ediderunt³; nam Benzelius non solum lectiones permultas Junii et Stiernhielmi emendavit, sed etiam primus de nostræ versionis discrimine et consensu cum textu græco verissime judicavit; unum modo desideratum est: non omnia loca evanida atque lectu difficilia dare valuit. Eo labore suscepto Joannes ab Ihre, regis cancellariæ consiliarius et professor universitatis Upsaliensis, qui totum opus ab aliquo e Stiernhielmi editione describendum curavit in eamque descriptionem emendationes ex codice Arg. ipso haustas intulit⁴; eoque in negotio ea diligentia, prudentia, peritia versatus est, quam is modo, qui codicem Argenteum suis oculis vidit, satis æstimare potest. Quæ Ihre ad novam Ulfilicam editionem curandam e codice duxerat atque aliunde collegerat, cum ipsi opus perficere per fata non liceret, A. F. Buschingius, gymnasii Berolinensis director, edidit⁵. Multis annis post quod Ihre non contigerat, ut Ulfilam totum ederet, J. Chr. Zahnio, sacerdoti saxonico, contigit⁶; is autem textum non solum fragmentis epistolæ ad Romanos a Knittelio inventis auxit⁷, sed etiam adhibita multa cura et librei emendationibus, supplementis, adnotationibus lidissime usus, quantum

¹ Quatuor D. N. Jesu Christi evangeliorum versiones perantiquæ duæ, gothica scilicet et anglosaxonica, quarum illam ex celeberrimo cod. Arg. nunc primum deprompsit Fr. Junius. Accessit et glossarium gothicum. Dortrechtii 1665 (Amstelodami 1684) 2 voll. 4.

² D. N. Jesu Christi SS. Evangelia ab Ulfila Gothorum in Mæsia episcopo circa annum a nato Christo cæclx ex græco gothice translata, nunc cum parallelis versionibus sueco-gothica, norrena & islandica et vulgata latina edita Stockholmæ, 1671, 4. cf. Eberti Allgemeine bibliograph. Lexicon ii, p. 991.

³ Sacrorum evangeliorum versio gothica ex cod. Arg. emendata atque suppleta cum interpretatione latina et adnotationibus E. Benzeli edidit, observatiores suas adjevit et grammaticam gothicam præmisit E. Lye, Oxonii 1750, 4.

⁴ Id exemplar, quod postremo in Heinatii, professoris Francolorum, possessionem venit, indeque nomine Heinatii manuscriptum vocatum est, Zahnus deinde in consilium adhibuit.

⁵ Joannis ab Ihre scripta versionem Ulfilanam et linguam mæso-gothicam illustrantia ab ipso doctissimo auctore emendata novisque accessionibus aucta, jam collecta et una cum aliis scriptis similis argumenti edita ab A. F. Busching, Berolini 1773, 4. In hujus

libri appendice etiam Joannis Cordii, juri consulti Edinburgensis, Specimen animadversionum criticarum in prisam evangeliorum versionem gothicam continetur, optimam observationum plurimum et dilectum, quod non plura de eo linguæ gothicæ peritissimo atque subactissimo judicii viro habemus.

⁶ Ulfilas gothische Bibelübersetzung, nach Irens Text, mit einer grammatisch-wörterlich-lateinischen Uebersetzung, samt einer Sprachlehre und einem Glossar ausgearbeitet von F. K. Felda, das Glas ar umgearbeitet von W. F. H. Reinwald, etc. herausgegeben von J. Chr. Zahn, Weissenfels 1805, 4.

⁷ Ulfilicæ versionem gothicam novæ illorum capitulum epistolæ Pauli ad Romanos e litura ejusdem ms. rescripte, qui in augusta apud Guelpherbytanos bibliotheca adservatur, etc., eruit, commentatus est datque formis F. A. Knittel 1762, 4. Eam editionem textum accuratissime lectum et erutum continere si Ebertus l. l. p. 992 dicit, aut immerita laude eam sustulit, aut de re sibi parum coarperata confidentius judicavit; nam Knittelius, quæ facilia lectu sunt in codice, recte legit, in his, quæ aliquanto sunt difficiliora, sæpius erravit, linguæ autem gothicæ proprietates et plane incognitæ fuerunt.

potuit, emendatissimum atque integerrimum dedit, exceptis iis locis, ubi ille ipse codicem Argenteum diligentius inspicere neglexerat. Id eum compluribus locis factum esset, Zahnus aut in errorem perductus est, aut mendas ab Ilreo non animadversas corrigere non potuit. Præterea optandum fuit, Zahnus majorem sermonis gothici peritiam judiciumque subtilitatem habuisset; nam adnotationes, quas textui subjunxit, præter quas Mareshallo, Gordonio, Ilreo debet, jejune sunt atque inepte, maximam partem etiam falsæ. Post Zahnium nemo fragmenta Ulfilana integra edidit; sed quæ de Matthæi evangelio supersunt, bis sunt edita a S. Henshallo, magistro anglico, et J. A. Schmellero, linguæ germanicæ in universitate Monacensi doctore¹. Cum autem et propter priorum editionum vitiositatem et quod in iis fragmenta nuper a Maio reperta et a Castillionæo in lucem edita² non contingerent, nova Ulfike editio opus esse³ videretur, in deinde, quos eam adornaturos audissemus, aut diutius cunctarentur, aut consilium abjecissent, ipsi nos ad hoc opus suscipiendum accessimus, neque solum fragmenta versionis Ulfilana omnia colligere, sed etiam emendatius, quam adhuc factum esset, edere constitimus. Nam legentibus nobis atque diligentius relegendibus cum alteram textus partem, a Zahnio ex Ilrei adnotationibus emendatam, tum reliqua a Knittelio et Castillionæo e codicibus hausta, per multa inventa sunt, quæ trutinæ examina probari non possent quibusque nulla nisi ex iterata eod. cum inspectione atque recognitione medicina quaeri posse videretur. Quæ cum ita essent, Upsaliam et Guelpherbytum profecti singulari humanitate et liberalitate bibliothecarum consuetudinem summa cum laude predicanda impetravimus, ut codicem Argenteum et Carolinum ab initio ad finem usque per otium legeremus ac perlustraremus et vitia animadversa, utrum libratorum negligentia, an editorum incuriæ tribuenda essent, cognosceremus. Et in utroque codice conferendo expectatio nostra ni i superata, certe non decepta est; quas enim lectiones olim dubias nunc suspitione liberaverimus,

A quam multis corruptas emendaverimus; qui adnotationes nostras perlegerit, ipse videbit. Sed multo magis, quam illi, codices Ambrosiani, quamquam a Massimano ex parte iterum inspecti, ut denno exciterentur necesse erat; quod cum ipsis nobis facere non liceret, Castillionæam precibus adiimus, ut conjecturas nostras, quas dubiis et aperte falsis lectionibus sub-tuleramus, cum codicem scriptura comparare vellet; idque negotium non solum paratissimo animo atque rarissima gratificatione et benevolentia suscepit, sed etiam tanta diligentia atque accurate gessit, ut textus epistolarum, quantum superest, quem ejus ipsis editione multo emendatorem edidimus, summo iure Castillionæi etiam studio debeat.

B In adornanda autem nostra editione ita versati sumus, ut lectiones codicum (in evangelii Argentei, in epistolis codicis B) veras, non eas, quas exhibebant editiones, summa fide redderemus, exceptis iis solis, quæ aperte falso habebant, quas quidem ex legibus sermonis emendavimus, dubias autem et quarum emendatio non esset in promptu, relinqueremus intactas; in verborum autem scriptura, cum gothicarum litterarum integritatem retinere cuperemus, hanc legem servavimus, ut non *th, ch, wk, qu* scriberemus, sed simpliciter *þ* (islandicæ proprio litteræ formam, ab aliis viris doctis jam introductam), *x, w, q* et pro *w* simplicem formam *r*; verba denique interpunctionibus dicimus frequentioribus quidem, quam in codicibus apparent, sed quæ ad sensum explicandum utiles esse viderentur. Textui sic constituto versionem latinam addidimus, non qualem Zahnus confecit, ut verborum gothorum solorum ratione habita vel contra consuetudinem sermonis latini peccaret, sed quæ regulas latinæ observans verbum gothicum verbo latino redderet; in quo negotio, quantum licebat, Vulgatam secuti sumus. Denique adnotationem criticam adjecimus, qua primum editionum priorum errata enumerantur, quæ quia ad historiam textus gothici pertinebant et qua diligentia quæve negligentia codices a criticis adhibiti essent, cognosci

¹ Horum virorum alter, qui libellum sic inscripsit: *The gothic gospel of St. Matthew from the codex Argenteus of the fourth century with the corresponding English or Saxon from the Durham book of the eighth century, etc.* by S. Henshall, London 1807, 8. Ad textus emendationem non solum nihil contulit, sed etiam falsis verborum distractionibus aut copulationibus eum lorde maculavit; adnotationes autem textui subjectæ tam sunt perversæ atque ineptæ, ut, quæ commoneantur, non sint dignæ. Multo melius Schmellerus Matthæi fragmenta edidit hoc in libello: *Evangelii secundum Mattheum versio francica siveb IX nec non gothica sive IV quædam superest*, Stuttgart 1827, 8. Is enim vir doctissimus textum, e Zahnii editione haustum, quam emendatissime potuit, obtulit, a quæ eorum primis fragmentis, e codice Ambrosiano detectis, auxit.

² *Ulfike parvum ineditum in Ambrosianis palimpsestis ab Angelo Maio repertarum specimen conjunctis curis ejusdem M. — et C. O. Castillionæi editum*, Mediolani 1819, 4. — *Ulfike versio gothica epistolæ D. Pauli ad Corinthios siveb, quam, etc.*

edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1829. — *Gothicæ versionis epistolæ D. Pauli ad Romanos, ad Corinthios primæ, ad Ephesios, quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1831. — *Gothicæ versionis epistolæ D. Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses primæ, quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1833. — *Gothicæ versionis epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses secundæ, ad Timotheum, ad Titum, ad Polilemonem quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1833.

³ Quos in errores viros nostri ævi doctissimos editionum illarum vitia perducerint, inter alia optime cognoscitur e disputatione Grassii de infirma germanicæ linguæ declinatione conscripta, multa doctissimè repleta, in Novi Diarii societatis eruditorum Hieronimensium, etc., volumine a tero inde a pag. 1 edita; is enim leges constituit plerasque, e lectionibus falsis deductas, quarum enim cognitio veris lectionibus, etiamsi non penitebit, tamen hec, quæ nunc citavit tanquam probantia, non probare id, quod voluit, ipse intelliget.

posset, nunc non omittenda esse videbantur; deinde lectiones merito suspectas indicavimus, temere in dubitationem vocatas defendimus, rationes emendationum aut explicationum ab aliis initas sub judicium vocavimus, neque ubi Gothus aut minus recte in interpretatione versatus esset, aut contra sermonem suum peccavisset, aut græca falso legisset, id animadvertere omisimus; tum textus nostri et græci vulgati frequentem discrepantiam notavimus, græcus autem vulgatus textus nobis est, quem Græsbachii editio præbet, præterque varietates ibi positas

A Millium etiam et Matthæum consulimus; denique varietates vel in altero codice inventas, vel in marginibus adscriptas ibi adjunximus, ita ut quæ in textu aliarum editionum sint, omnia, de annotationibus, observationibus, aliorum explicandi conatibus, quæ utilia viderentur, librorum gothicorum addita omnia, glossæ, variæ lectiones, gothici et græci textus diversitates indicatæ inveniantur. Ut breviores esse possemus, notis nisi sumus, quas a fronte horum prolegomenorum ex consilio apponimus.

EVANGELIA.

AIVAGGELJO ÐAIRH MATÞAIU.

III. 11 Aþþan ik in vatin izvis dampja. ip̃ sa afar mis gaggida svinþoza mis ist. þizei ik ni in vaiþs ei 8 anahnevands andbindau skaudaraip̃ skohis is. sah. þan izvis daupeip̃ in ahmin veihamma. — auda- 15 gai þai hrainjahairtans. unte þai guþ gasaiwand. — ... ak ana lok ruastapan. jah liuteip̃ allain 16 þaim in þamma razna. sva liuhtjai liuhaþ izvar in andvairþja manne. ei gasaiwaina izvara guda 17 vaursva jah hauhjaina attan izvarana þana in himiuam. ni lungjaiþ ei ik qemjau gatairau vitop̃ aiþ- 18 þau pravstaus. ia qam gatairan ak usfulljan. amen auk qifa izvis. unte þatei usle þip̃ himins jah 19 aiþa. jeta ains aiþau ains striks ni usleip̃ af vitoda. unte allata vaiþip̃. ip̃ saei nu gatairip̃ aiva anahsne þzo minnistoo jah laisjai sva mans. sah minnista haitada in þiudangardjai 20 himine. ip̃ saei tanjip̃ jah laisjai sva. sab mikils haitada in þiudangardjai himine. qifa auk izvis þatei nbaai managizo vairþip̃ izvaraizos garaihteins þau þize bokarje jah fareisaie. ni þau qi-

INTERPRETATIO. — EVANGELIUM PER MATTHEUM.

III. 11. At ego in aqua vos baptizo, verum hic post me veniens major me est, cujus ego non sum dignus, ut me inflectens resolvam corrigiam calcei ejus; hic vero vos baptizat in spiritu sancto. — v. 8. Beati hi mundi corde, nam hi Deum vident. — 15. ... sed super candelabrum, et lux erit omnibus his in hac domo. 16. Sic luceat lux vestra in presentia hominum, ut videant vestra bona opera et celebrent patrem vestrum hunc in caelis. 17. Ne putetis, quod ego venerim abrogare legem aut profetas; non veni abrogare, sed perferre. 18. Amen enim dico vobis, usque dum perit caelum et terra, iota unum aut una linea non perit de lege, donec omne fit. 19. Verum qui nunc abrogat nomen præceptorum horum minimorum et doceat sic homines, hic minimus nominatur in regno caelorum: verum qui facit et doceat sic, hic magnus nominatur in regno caelorum. 20. Dico enim vobis, quod, nisi fuit vestra justitia, quam horum scribarum et Farisæorum, non quidem ve-

ANNOTATIONES.

III. 11. Hunc versum et v. 8, qui in cod. Arg. non leguntur, ex libro, qui a Massmanno editus *Skireins airaggeljons þairh iohannen* inscribitur, addidimus. Hic prior versus citatus est Sk. p. 14 (12). — in — *dampja* ¶ gr. omn., deinde Goth. ° *eis metanota*, quod in locis parallelis (Mc. 1, 8; L. III, 16; J. 1, 26) gr. etiam omittunt; eadem verba M. IX, 15; Mc. II, 17 et apud Goth. et apud quosdam gr. desiderantur. — *ik*] sec. ego ° gr. omn. — *anahnevands*] me inflectens, ° gr. omn., videtur ex Mc. 1, 7 additum esse (cf. ad XXVII, 42). — *andbindau* — *is*] solvam corrigiam calcei ejus, gr. omn. *τὰ ὑποδήματα βαστάσω*. — *þan*] vero, ° gr. omn. — *veihamma*] Ulf. c. edd. ° *ναι πρυπι*.

v. 8. Hæc verses primum editus in *Ulfila partium ineditarum specimine* ab Ang. Maio et C. O. Cassilliano edito pag. 24, nunc repetitur Sk. p. 26 (48). — *audagai*] leguntur deinde *auk þan qaf* (enim autem dixit), quæ ab auctore hujus operis, ut verba Scripturæ sacræ cum suis cohærerent, addita sunt.

v. 15. Principium eorum, quæ conservata sunt in cod. Arg. — *lukarnastapan*] J. St. = *lukarnastaphin*,

II. ✕ div. — *liuteip̃*] utrum sic, an *liugeip̃*, quod edit. habent, in cod. Arg. scriptum sit, hodie distingui non potest; nos cum G. (Ulfil. illustr. append. p. 50) prætulimus *liuteip̃*, quod pro *liuhtip̃* (Cor. I, IV, 5) errore librarii scriptum esse, ille recte dicere videtur, vid. vs. 16 *liuhtjai*, adde Cor. II, IV, 4 *liuhtjai*, vs. 6 *liuhtida*. Singulæ litteræ librarii negligentia sæpius omisæ sunt, h. ipsum Mc. quoque xv, 58 *als* pro *alhs*, L. VI, 12 *þairvakands* pro *þairhvakanda*, vi, 17 et VIII, 4 *hiama* pro *hiuhma*, J. VI, 12 *drausnos* pro *drauhanos*. — *þamma*] H. ✕ *þamma*.

v. 16. *liuhtjai*] H. ✕ *liuhtjai*.

v. 17. *ik*] ego, ° gr. omn., B. ✕ *ni*. — *ei ik qemjau*] J. St. † *ei qam*.

v. 18. *jah*] H. ✕ *jan*. — *allata vairþip̃*. J. St. B. ✕ *alla gavirþip̃*. H. ✕ *alla tavirþip̃*.

v. 19. *sah*] pr. L. — *sa*; cæterum ° gr. omn. — *þiudangardjai*] H. ✕ div. — *svu*] sec. sic, ° gr.

v. 20. *ni þan*] edit. ✕ jct. — *izvaraizos garaihteins*, ¶ gr. Cæterum Ulf. ° *πλειον*.

- 21 miþm þiudangardjai himine. hausededup þatei qþan ist þaim alrizam. ni maurþ jais. iþh saei maurþreip.
 22 skula vairþiþ stauai. aþþan ik qþa izvis þatei wazuh modags broþr seinamma svare skula vairþiþ stauai.
 iþ saei qþiþ broþr seinamma raka skula vairþiþ gaqunþai. aþþan saei qþiþ dyafa. skula vairþiþ in
 23 galainnan fuintis. jabai un bairais a br þein du hunslastada jah jainar gamneis þatei breþar þeins habaiþ
 24 wa bi þuk. aflet jainar þo giba þeina in andvairþja hunslastadis jah gagg samþis gasibjon broþr þei-
 25 namma jah hife atgagg nuls atbair þo giba þeina. sijais vaila lugjands andastauin þeinamma sprauto.
 und þatei is in viga miþ imma. ibai wan atgibai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk atgibai
 26 andbaita. jah in kerkara galagjaza. amen qþa þus. ni usgaggis jainopro. unte osgibis þana minnistan
 27, 28 kintn. hausededup þatei qþan ist. ni horinos. aþþan ik qþa izvis þatei wazuh saei saiwiþ qinon du
 29 luston izos. ju gahorinoda izai in hairtin seinamma. iþ jabai augo þein þata taihsvo marzjai þuk. us-
 30 stagg ita jah vairþ af þus. baitizo ist auk þus ei fraqistnai ains lipive þeinaize jah ni allata leik þein
 31 tizo ist auk þus ei fraqistnai ains hþive þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in galainnan. qþa-
 32 nuh þau ist þatei wazuh saei afletai qen. gibai izai afstassais bokos. iþ ik qþa izvis þatei wazuh
 saei afletif qen seinna inuli fairina kalkinassaus. taujif þa horinon. jah sa ize afsatida liugaiþ. horinof.
 33 aftra hau idedup þatei qþan ist þaim alrizam. ni ufarsvarais. iþ usgibais frauin aiþans þeinans.
 34, 35 aþþan ik qþa izvis ni svaran allis. ni bi himina. unte stols ist guþs. nih bi airþai. unte fotubaurd ist
 36 fuitve is. nih bi tairusaulimai. unte haurgs ist þis mikilins þiudanis. nih bi haubida þeinamma svarais.
 37 unte ni magt ain tagl weit aþþan svart gataujan. sijaiþþan vaurd izvar. ja ja. ne ne. iþ þata

INTERPRETATIO.

nitis in regnum cœlorum. 21. Audistis, quod dictum est his majoribus : ne occidas ; verum qui occidit, reus sit iudicio : 22. at ego dico vobis, quod quisque iratus fratri suo temere reus sit iudicio ; verum qui dicit fratri suo : raka ! reus fit concilio ; at qui dicit : faue ! reus fit in geennam ignis. 23. Si igitur feras munus tuum ad aram et illic recorderis quod frater tuus habet aliquod contra te ; 24. relinque illic hanc oblationem tuam in presentia aræ et vade prius te-reconciliare fratri tuo, et posthac accedes offer hanc donationem tuam. 25. Sis bene volens adversario tuo proferre, usque dum es in via cum eo, ne quando tradat te hic adversarius iudici et hic iudex te tradat commentariensi, et in carcerem ducaris. 26. Amen dico tibi non exis illinc, donec reddis hunc minimum obolum. 27. Audistis, quod dictum est : ne mœberis ; 28. at ego dico vobis, quod omnis qui adspicit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus-est cum-ea in corde suo. 29. Verum si oculus tuus hic dexter sollicitet te, erue eum et projice a te ; melius est enim tibi, ut perdatur unum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam ; 30. et si dextra tua manus sollicitet te, abscinde hanc et projice a te ; melius est enim tibi, ut perdatur inum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam. 31. Dictum autem est, quod omnis qui repudiet uxorem, det ei divortii libros ; 32. verum ego dico vobis, quod omnis qui repudiat uxorem suam sine crimine adulterii, facit hanc mœchati ; et hic qui repudiatam ducit in-matrimonium, mœchatur. 33. Iterum audistis, quod dictum est his majoribus : ne pejeres, verum reddas domino juramenta tua ; 34. at ego dico vobis, non jurare omnino, non per cœlum, nam sedes est Dei ; 35. neque per terram, nam scabellum est pedum ejus ; nec per Jerusalem, nam civitas est hujus magni regis ; 36. neque per caput tuum jures, nam non potes unum pilam album aut nigrum reddere. 37. Sit autem verbum vestrum : sane, sane ; minime minime ; verum hoc

ANNOTATIONES.

- v, 22. skula] pr. Schm. * scula.
 v, 23. jabai] H. semper * gabai. — aibr] sic cod. Arg.; neque libri conjectura bair, neque Zahmii libr digna, que recipiatur, quia utrumque verbum auctoritate caret; nec giba habet, quo se commendat, eum þein, non þeina, quod giba postulat, in textu scriptum s. l. Vocem aibr dubie originis et significationis Gram. quoque 1, 44, sq. retinuit; postea autem DM. p. 25 et Gr. I, 43 (3 edit.) libr conjectit, quod etiam Eit mulier III. Z. 1858 n° 224 (in censura editionis nostræ) legendum esse existimat, sed vid. ad Glassar v. Aibr.
 v, 24. andvairþja] H. * andvirþja. — gasibjon] te reconciliare, gr. omn. διαλλαξις. — aibair] H. * div.
 v, 25. atgibai þuk] gr. omn.
 v, 26. minnistan] minimum, gr. omn. ἑσχατον, quapropter Sch. Urfilam in suo libro ἐσχαστον legisse suspicatur; fortasse Gothus falso vertit, quod quidem non semel tantum ei accidit.
 v, 29. þata] J. St. * þana. — usstagg] Schm. * afstagg; codicis Arg. Ierusalem esse falsam pro usstagg, jam Grim. II, 190 recte notavit. In codice rasni est a, qua re fortasse emendatio indicatur. — gadriusai] Z. præf. p. xiv absurde contendit Gothum legisse πένη πῦ βλάβη, scilicet Urfilam habet pro interprete verborum græcorum tenacissimo; at cf. vi, 2 andnemum (acceperunt) = ἀπέχουσι, et alii.
 v, 30. þeinaize] St. * þeinlize. — gadriusai] H. = Ariuani.
 v, 31. qþanuh [an] J. St. H. uti fere ubique *

quiþan uhþan; nam uh est particula enclitica, non proclitica, vid. Gram.; hunc errorem permultiis locis Z. quoque admittit. — wazuh] cod. Arg. * uau || wazuh; sic sæpius syllaba in lineæ antecedentis line scriptæ, ab initio sequentis repetita sunt, vid. ad L. I, 65. J. ix, 41. — qen] Ulf. ° αὐτῶ c. cod. 6 (uti Scholzius notat).

v, 32. sa ize] F. = sa izei; Hz. ex corr. * saize; Z. h. l. et vii, 15 recte div., sed Mc. ix, 1 * jci.

v, 33. ni ufarsvarais] J. St. B. H. * niu farsstarais. — usyþais] St. * usgibas. — frauin] in cod. Arg. exceptis his locis, ubi non de Deo aut Jesu sermo est (M. vi, 24; xvii, 63; L. xvi, 13; J. xv, 15) semper scribitur per notam fin (sic etiam fins, fan pro frauins, frauin), quam J. St. B. H. * fanin sunt interpretati, rectam atque integram formam primus restituit Gordon. p. 51.

v, 34. guþs] edit. * goþs, H. * jþ. Cæterum editiones semper forma goþ, goþis, etc., ununt; Maresch. p. 408, Gord. p. 52 f. et li. guþ, guþs scribi merito jusserunt, vid. Joan. x, 34, ubi sine nota quada legitur; sic semper etiam Castill. in editione epistolarum recte dedit.

v, 35. þiudunais] H. * þiudanin.

v, 36. gataujan] H. * gataugan (sic v, 47).

v, 37. sijaiþþan, J. * sij aiþþan, B. = sijai þan, Z. * sijaiþ þan, H. * sijai þau, Schm. * sijaiþþan. Veram hujus forme naturam nullus interpretum perspexit; Z. coalu se eam putat ex sijai et uhþ

58 managizo þaim us þamma ubilin ist. hausideduþ þatei qíþan ist. augo und augin jah tunþu und tunþau.
 39 íþ ik qíþa izvis ni andstandan ailis þamma unselþin. ak jþabai was þuk stautai bi taihsvon þeina kinnu.
 40 vandeí fanna jah þo anþara. jah þamma vilþandiu in þ þus staua jah paida þeina niman. aflet inna
 41, 42 jah vastja. jah jþabai was þuk anaauþþjai rasta ana. gaggais inþ imwa tvos. þamma bidþandiu þuk
 43 gilais jah þonama vilþandiu af þus leiwan eis ni usvandjais. hausideduþ þatei qíþan ist. frijos newund-
 44 jau þeinau jah fiis. fiand þeinau. aþþan ik qíþe izvis. frijof sijands izvarans. þiþþisþ þans vrikau-
 45 dans izvis. vaila taujais þaim hatjandam izvis jah bidþais bi þans usþrintandans izvis. ei vaitþais
 sunjus actius izvaris þis in himinam. unte sennon seina urranneisþ ana ubilans jah godans jah r'gueisþ
 46 ana garailtans jah ana invidans. jþabai ank frijof þans frijodans izvis ainans. wn mizdono habaisþ.
 47 niu jah þai þiudo þata samo taujand. jah jþabai goteisþ þans frijonds izvarans þatainei. we managizo
 48 taujip. niu jah motarjos þata samo taujand. sijaisþ nu þus fullatojai svavans atta izvar sa in himinan
 vi, 1 fullatojis ist. atsaiwiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saivan im. aiþþau lauu ni
 2 habaisþ fram attin izvaramma þamma in himinam. þan nu taujais armaion. ni haurnjais faura þus
 svasve þai liutans taujand in gaqumþim jah in garunsim. ei haulþjaindau fram mannam. amen qíþa
 3 izvis. audnemuu mizdon seina. íþ þuk taujandan armaion ni viti hleidumei þeina. wa taujþ þaihsvo
 4 þeina. ei sijai so armahairþja þeina in fullsnja jah atta þeins. saei saiwþ in fulhsnja. usgibisþ þus in
 5 bairstein. jah. þan bidþaisþ. ni sijaisþ svasve þai liutans. unte frijond in gaqumþim jah vaihstau þlajfo
 6 standandans biþjan. ei gaumjaindau mannam. amen qíþa izvis þatei bakand mizdon seina. íþ þu þau
 bidþais. gagg in h þjon þeina jah galukands haurdai þeinaí bidei du attin þeinamma þamma in

INTERPRETATIO.

plus his ex hoc malo est. 58. Audistis, quod dictum est: oculus pro oculo et dente pro dente; 59. verum ego dico vobis, non resistere omnino huic malo, sed si quis te percussit ad dextram tuam malam, offer ei etiam hanc alteram. 40. Et hinc volenti eum te iudicium et pallium tuum tollere, permitte ei etiam tunicam. 41. Et si quis te cogat militare unum, eas cum eo duo. 42. Huic oranti te des, et huic volenti a te mutuari sibi, ne avertaris. 43. Audistis, quod dictum est: ames propinquum tuum et oderis inimicum tuum? 44. at ego dico vobis: amatis inimicos vestros, benedicatis his persequentibus vos, bene facialis his odientibus vos et precemini pro his calumniantibus vos. 45. ut fiat filii patris vestri bujus in caelis, nam solem suum oriri facit super malos et bonos et plure facit super justos et super injustos. 46. Si enim amatis hos amantes vos solos, quam mercedem habetis? nonne etiam hi paganorum hoc ipsum faciunt? 47. Et si salutatis hos amicos vestros tantum, quo plus facitis? nonne etiam portitores hoc ipsum faciunt? 48. Sitis igitur vos perfecti, sicut pater vester hic in caelis perfectus est. vi, 1. Curate beneficium vestrum non facere in praesentia hominum, ut videamini eis, aliquid mercedem non habetis a patre vestro hoc in caelis. 2. Cum igitur facias beneficium, ne coram causis ante te, sicut hi simulatores faciunt in conciliis et in viis, ut celebrentur ab hominibus; amen dico vobis: acceperunt mercedem suam. 3. Verum te facientem beneficium ne sciat sinistra tua quod d faciat dextra tua. 4. ut sit hoc beneficium tuum in abscondito et pater tuus, qui videt in absconditum, reddat tibi in aperto. 5. Et cum oreris, ne sis sicut hi simulatores, nam amant in conciliis et angulis platearum stantes orare, ut observentur hominibus; amen dico vobis, quod habent mercedem suam. 6. Verum tu, cum oras, vade in cubiculum tuum et claudens januam tuam ora ad patrem tuum hunc in

ANNOTATIONES.

þan vel aþþan, quod synalæphes genus cum aþþan inaudium est; aliquid veri inest in altera il a opinione; Schm. videtur aliquid desiderare, quod puncto posito indicat. Res autem ita se habet: *uh* particula euelitica cum vi quadam copulativa ab initio sententiarum verbis annectitur; quod si ea vox, cui annectitur, in vocalem longam aut diphthongum desiit, ad vitandum hiatus *u* particula omittitur; nostro loco igitur *sijaisþ* pro *sijaiuh* (uti *viljauh* [Cor. I, xi, 3], *sumaih*, *þaih*, al. pro *viljau uh*, *sumai-uh*, *þai uh*); sin vero brevis est vocalis terminationis, ea ipsa abjicitur et integra particula *uh* additur (J. vi, 64 *vi-suh*, L. vii, 6 *iddjuh* al. pro *rissa-uh*, *i'dja uh*). Deinde illud *h* sæpius subsequenti consonanti assimilatur, cf. *janu* xv, 42; *jag gabairaidau* J. iii, 4; *jas-sa* M. xxvi, 71; *nis sijat* L. xv, 46 et potissimum *sumaih-þan* M. xxvi, 67; J. xi, 46, *þaiþ-þan* Rom. xii, 4. Frequentatur ea figura in epistolis, vid. Mssm. Sk. p. 60.

v, 39. *ailis* omnino, ° gr. *omn.*, solum Ptolem. ap. Epiphani. Hær. s. 53, 6 testante Miltio *δλως* habet. — *unselþin* H. ✕ *unselþin*. — *taihsvou* H. ✕ *taihsvon*.

v, 40. *staua* St. ✕ *stava*.

v, 42. *jah* St. ✕ *jak*.

v, 43. *fiis* St. ✕ *fiis*. — *newundjan* H. ✕ *div*.

v, 44. Falluntur Griesb. et Mill. opinantes Gothum *þai* *δισζόντων* *ὁμάς* omisisse, nam ea verbis *jah* *vrikandans* izris reddidit; potius in suo codice legit et secundum eum vertit: *ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὁμῶν, εὐλόγετε τοὺς διώκοντάς ὁμάς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς με-*

σοῦσιν ὁμάς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὁμάς. Ita nec opus est verbo *vrikan* novam significationem tribuere, eam ejus etymon respicit, nec cum Rw. *fraþjandans* pro *vrikandans* conjicere, cf. ad L. iii, 14.

v, 45. *ana*] tert. super, ° gr. *omn.*

v, 46. *ainans*] solos, ° gr. *omn.* — *þiudo*] paganorum, gr. *τελώναι*.

v, 47. *frijonds*] amicos, gr. *ἀδελφούς*. — *taujiþ*] H. ✕ *taugiþ*, uti vs. 36 et sæpius. — *motarjas*] p. rittores, gr. *ἐθνητοί*. — *þata samo*] hoc ipsum, gr. *ὅσαυτα*.

v, 48. *fullatojai*] H. utrumque ✕ *div*. — *atta*] H. ✕ *nttah*. — *izvar* Z. ✕ *zvar*.

vi, 1. *armaion*] St. ✕ *armajon*; cæterum gr. *δικαιοσύνη*. — *andia rþja*] St. ✕ *andvairþja*, H. ✕ *andvairþja*.

vi, 2. *ei*] H. ° ✕ — *haulþjaindau fram*] H. ✕ *haulþjainda vfram*. — *andnemuu*] H. ✕ *div*. uti sæpius.

vi, 4. *sij i*] Z. ✕ *siai*. — *þeina*] gr. ante *so*. — *fulhsnja*] pr. cod. Arg. ✕ *fulhsja*. — *fulhsnja*] see. Ulf. ° *ὁσῶς* e. *codd.* et *verss*.

vi, 5. *bidjaiþ* — *sijaiþ*] oretis — *sitis*, gr. *προσεύχη* — *ἔση* — *jah*] see. Ulf. ° *έν*. — *þlajfo*] cum in nulla germanicarum linguarum hoc verbum inveniat, Ulfilas ex græca mutuasse videtur *πλατεῖα*, namque ab eam *þlajfo* scribendam esse putamus.

vi, 6. *galukands*] J. St. ✕ *galaukands* — *haurdai* Zahni conjectura *paurdai* non necessaria est, vid. Cor. II, ii, 12.

7 fullhsuja jah atta þeins. saei saiwiþ in fullhsuja, usgib þ þus in bairhtum. bidjandansuþ-þan ni filavard-
 8 jaif svasve þai þiudo. þugkeiþ nu auk ei in filavardein se'naí andhausjaindau. ni galetrkup nu n aiþ.
 9 vaiit auk atta izvar. þizei jus þaurhuþ. faurþizei jus h djaif ina. sva nu bidjaif jus. atta unsar þu in
 10 himinam. veitnaí namo þeim. q'mai þindiaassus þeins. vaiþai vilja þeins sve in himina jah ana
 11, 12 airþai. hlaiþ unsarana þana sinteinau gif uns himma daga jah aflet uns þatei skulans sijaina svasve
 13 jah veis afletam þam skulam unsarum. jah ni briggas uns in traistubjai. ak lausei uns a' þam-
 14 ma ubilin. unte þeini ist þiudangardi jah mahts jah vu þus in aivins. amen. unte jabai afletip
 15 mannam missadedeins ize. afletip jah izvis atta izvar sa ufar himinam. ip jabai ni afletip mannam
 16 missadedeins ize. ni þau atta izvar afletip missadedeins izvaros. aþþan biþe faistaif. ni vairþaif
 svasve þai liutans gaurai. fravardjand auk andvairþja seina. ei gasaiwaíndau mannam fastan-
 17 dans amen q'þv izvis þatei andnemum mizdon seina. ip þu fastands salbo haubiþ þein jah
 18 ludja þeina þvah. ei ni gasaiwaizau mannam fastands ak atin þeinamma þamma in fullhsuja. jah
 19 atta þeins. saei saiwiþ in fullhsuja, usgihif þus. ni huzdjaif izvis huzta ana airþai. þarei malo jah
 20 midva fravardeiþ jah þarei þubos ufgraband jah hlifand. ip huzdjaif izvis huzda in himina. þarei
 21 nih malo nih midva fravardeiþ jah þarei þubos ni ufgraband nih stiland. þarei auk ist huzd izvar.
 22 þarub ist jah hairto izvar. lukarn leikis ist augo. jabai nu augo þein ainfaþ ist. a'lata leik þ-in
 23 luhadem vairþ þ. ip jabai augo þein unsef ist. allata leik þein riqizein vaiþiþ. jabai nu liuhap þata
 24 in þus riqiz ist þata riqiz wan filu. ni manna mag tvaim frauþamskalkinon. unte jabai sijaiþ ainana. jah
 anþarana frijoþ. aiþþau ainamma ufhauseiþ. ip anþaramma frakann, ni maguþ gupa skalkinon jah
 25 manmo-in. duþþe q'þa izvis. ni maurnaiþ saivalai izvar ni. wa matjaiþ jah wa drigkaif. nih leika
 26 izvaramma. ve vasaif. nu saivala mais ist fodeinai jah leik vastjon. insaiwiþ þa fuglam him nis. þei
 ni saíand nih sneiþand ni h lisaud in banstins. jah atta izvar sa ufar himinam fodeiþ ins. nu jus

INTERPRETATIO.

abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi in aperto. 7. Orantes autem ne multiloquamini sicut hi pagavorum; videtur eis enim ut in multiloquio suo exaudiantur. 8. Ne similes-sitis igitur his, scit enim pater vester cuius vos indigetis, antequam vos oretis eum. 9. Sic igitur oretis vos: pater noster tu in caelis, sanctificetur nomen tuum, 10. Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, ut in caelo, etiam super terra; 11. panem nostrum hunc quotidianum da nobis hodierno die, 12. et remitte nobis, quod rei sumus, sicut etiam nos remittimus his debitoribus nostris, 13. et ne ducas nos in tentationem, sed libera nos ab hoc malo: nam tuum est regnum et potentia et gloria in saecula, amen. 14. Nam si remittitis hominibus peccata eorum, remittit etiam vobis pater vester hic super caelis; 15. verum si non remittitis hominibus peccata eorum, non quidem pater vester remittit peccata vestra. 16. At quando jejunatis; amen dico vobis, quod acceperunt mercedem suam. 17. Verum tu jejunans unge caput tuum et faciem tuam lava: 18. ut non videaris hominibus jejunans, sed patri tuo huic in abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi. 19. Ne colligatis vobis thesauros super terram, ubi tinea et ærugo perdit et ubi fures effodiunt et furantur. 20. Verum colligite vobis thesauros in caelo, ubi neque tinea, neque ærugo perdit et ubi fures non effodiunt neque furantur. 21. Ubi enim est thesaurus vester, ibi est etiam cor vestrum. 22. Lucerna corporis est oculus: si igitur oculus tuus clarus est, totum corpus tuum lucidum fit; 23. verum si oculus tuus malus est, totum corpus tuum tenebrum fit; si igitur lumen hoc in te tenebrae sunt, hæc tenebrae quam multae! 24. Non homo potest duobus dominis servire; nam si odit unum, etiam alterum amat; aut uni obedit, verum alterum contemnit: non potest Deo servire et mammonæ. 25. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestrae, quid edatis et quid bibatis, neque corpori vestro, quo vestiatis; nonne anima plus est cibo et corpus vestibus? 26. Videte ad aves caeli, quod non serunt neque metunt neque colligunt in horrea, et pater vester hic super caelis alit eas; nonne vos (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

vi, 7. *bidjandansuþ-þan*] edit. ✕ *bidjandans uþ-þan*.

vi, 8. *jus*] pr. vos, ° gr. omn., H. ✕ *gus*, ut scæpius g pro j. — *þaurþizei*] H. ✕ div.

vi, 9-13. Oratio dominica scæpius, sed male repetita in libris varii argumenti, e. g. in Anonymi libro de litteris et lingua Gothicarum, quem edidit Bonav. Vulcan. Gæzeri Itagure I, p. 110. Adelungii *Mithridate II*, p. 182. — *þu*] tu, gr. d, vid. ad L. vi, 20.

vi, 11. *sinteinau*] ea vox, Adelungio l. l. obscuræ significationis esse visa, comparanda est cum *seit-ins* Cor. II, xi, 28 = ὁ κατ' ἑμῶν; significat igitur quotidianum. — *himmma daga*] edit. ✕ j t.

vi, 15. *unte — amen*] ° gr.

vi, 15. *ni þau*] edit. ✕ jet., nam *þau* pertinet ad verbum *afletip*.

vi, 16. *svasve*] Z. ÷ *sve*. — *fravardjan*] J. St. ✕ *travardjand*, H. ✕ *fravardjana*. — *gasaiwaíndau*] J. St. ✕ *gasaiwaíndau*.

vi, 17. *haubiþ þein*] ° gr. omn.

vi, 20. *huzdjaif*] St. ✕ *hus'þaif*.

vi, 24. *unte jabai*] nam si, gr. omn. ἢ γὰρ, quamobrem putandus est Ulphilas legisse *ri γὰρ*, et sensus

est: *nam si odit alterum, etiam alterum diligit*. In loco parallelo L. xvi, 13 etiam a græco differt Goth., vid. ad h. l. — *sjaiþ ainana*] ° gr. omn. — *ufhauseiþ*] obedit, gr. omn. ἀσθετεύει; Ulf. fortasse legit ὑπακούει, ei enim verbo respondet *ufhausjan* L. ii, 51; x, 17, 20; Rom. xiii, 1. — *ip*] verum, gr. omn. γαί, pro qua græca voce gothicum *ip* etiam aliis locis in emendatis adversativis ponitur (Mc. x, 42; xv, 15; cf. xv, 31).

vi, 25. *matjaiþ*] Z. ✕ *maþjaiþ*.

vi, 26. *niþ*] pr. Z. ÷ *niþ*. — *sneiþand*] J. St. B. ✕ *sneíand*. Bū. H. ✕ *sneidhand*. — *maisve aþrizans*] (vide quæ de h. l. ad Gal. ii; 6 monuimus; sic in cod. Arg. legitur, quamquam litteræ pene legi non possunt; H. ✕ *mais veaþrizans*. Interpretes lectionem codicis Arg. merito habentes corruptam, alii aliam conjecturam preposuerunt; Gord. p. 54 *mais vairþizans*, Z. *mais vevaiþans*, prolante Schum., ut videtur, et Wackernagel *Deutsch. Lesebuch I* præl. p. xxiii; Rw. *Gloss.* p. 77 vulgatam defendit, sed quid *maisre* sit, nescire se faictur; gothicam formam esse Z. *Gloss.* p. 178 recte negat. Non dubium est, quin monstrosa illa lectio librarii negligentia orta

27 maisve sbrizans sijb þaim. ip was izvara maurnands mag ana-uk-n ana vabstu seinana aleina
 28 aina. jah bl vastjos wa saurga þ. gokunnaiþ blomans haifjos. waiva vahsjand. nih arbaidjand aib
 29 spinnand. qifuh þau izvis þatei nih saulaure on in al'amma vulþau seinamma gavasida s k sve ams
 30 þize. jah þande þata havi haifjos himna daga visando jah gistraðagis in aulu galagif guþs va
 31 vasjþ. waiva mais izvis leitil galaubjandans. ni maurnaiþ nu qif-ndans. wa matjam aþþau wa
 32 drigkam aþþau we vasjamma. all auk þata þindos sokjand. vaituh þau atta izvar sa afar himnam
 VII, 12 þatei þaurtuh — . . . jaina izvis mans. svah jah jus taujaiþ in. þata auk ist vitof j þ praufeteis.
 15 iungagaiþ þairh aggvu. daur. unte braid daur jah roms vigs sa brigganda in fralustai jah managai
 14 sind þai iungaleiþandans þairh þata. wan aggvu þata daur jah þraihans vigs sa brigganda in libai-
 15 nai jah favai sind þai ligitandans þana. atsaiwiþ svepauh laura liugnpraufetum þaim izei qimand
 16 at izvis in vastjom lambe. ip innþro sind valfos vilvandans. bi akranam ize ukunnaiþ ins. ibai
 17 lisanda af þaurnum ve nabasj aþþau af vigadeinom saakkans. sva all bagme godaize akkana
 18 goda gataujþ. ip sa ubila bagms akkana ubila gataujþ. ni mag bagms þi þreigs akkana ubila gatan-
 19 jan nih bagms ubils akkana þo þeiga gatanjan. all bagme ni taujandane akran god usmaitada jah
 20, 21 in fon atagjada. þannu bi akranam ize ukunnaiþ ins. ni wazuh saei qifþ mis. frauja frauja.
 22 iungaleiþ þ in þindangardja himine ak sa taujands viljan attins meinis þis in him nam. managai
 qifand mis in jainamma daga. frauja frauja. nu þeinamma namio þraufetidedum jah þeinamma
 23 namio muhulþons usvaupum jah þe namma namio mahins mikilos gatavidedum. jah þau andhaita
 24 in þatei ui wanhun kumþa izvis. asleiþ þ fairra mis jus vaunkjandans unsibjana. wazuh nu saei
 hausciþ vaurda meina jah taujþ þo. galeiko ina vaira frodamma. saei gatimrida raza sein ana
 25 staina. jah aittjda dalaf rign jah qemon awos jah va'v'un vindos jah bistugqu bi þamma

INTERPRETATIO.

magis potiores estis his? 27. Verum quis vestrum sollicitus potest addere ad staturam suam cubitum unum? 28. Et de vestibus quid solliciti-estis? considerate flores campi, quomodo crescunt, neque laborant neque nent. 29. Dico autem vobis, quod neque Solomon in tota gloria sua vestivit se ut unus horum. 30. Et si hoc fenum campi hodie in die existens et cras in fornace positum Dens sic vestit, quomodo magis vos parum credentes? 31. Ne solliciti-sitis igitur dicentes, quid edimus aut quid bibimus aut quid vestiamus? 32. Omne enim hoc parum querunt; scit autem pater vester hic super cælis, quod indigetis — VII, 12 — (faciant vobis homines, sic etiam vos faciat is, hoc enim est lex et profeta. 13. Intrate per angustam portam, nam lata porta et spatiosa via hæc ferens in perniciem et multi sunt hi ingreſsive per hæc. 14. Quam angusta hæc porta et toria via hæc ferens in vitam et pauci sunt hi inventientes hæc. 15. Attendite vero a falsis-profetis his, qui veniunt ad vos in vestibus ovium, verum intrinsecus sunt lupi rapientes. 16. In fructibus eorum cognoscatis eos; nam colliguntur a spinis avæ, aut a tribulis levis? 17. Sic omne arborum bonarum fructus bonus facit, verum hæc mala arbor fructus malos facit. 18. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. 19. Omne arborum non facientium fructum bonum exciditur et in igne ponitur. 20. Ergo in fructibus eorum cognoscatis eos. 21. Non omnis, qui dicit mihi; Domine! Domine! ingreditur in regnum cæorum, sed hic faciens voluntatem Patris mei hujus in cælis. 22. Multi dicunt mihi in illo die: Domine! Domine! nonne tu nomine vati inati sumus et tuo nomine demonia eiecimus et tuo nomine virtutes magnas fecimus? 23. Et tum confiteor iis quod non unquam novi vos, abite procul me. vos operantes iniquitate. 24. Omnis igitur qui audit verba mea et facit hæc, assimilo eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam super petra, 25. et cecidit deorsum pluvia, et venerunt aquæ, et flaverunt venti, et ruerunt contra hanc

ANNOTATIONES.

sit, et cum conjectura ad medendum opus sit, nulla facilius et verior ea inveniri potest, quam Gordonus fecit; nam quod Z. addubitat, *mais* cum comparativo conjungi posse, constat non solum Græcos et Latinos μάλλον et potius cum comparativo ponere, sed etiam Islandos (vid. Gloss. Edl. v. Heldr); atque adeo ipsos Gothos ejusmodi pleonasmus sibi comocere, vid. Cor. II, vii, 22 *mais usdaudozan*. Nostro autem loco accedit, quod Vulgata etiam *magis* pluris habet — þaim } J. St. ✕ þama.

vi, 27. *vahstu* } J. St. ✕ *vahstin*. — *seinana aleina* } sic et d. Arg.; edit. ✕ *seinan aleina*.

vi, 28. *sauvgaiþ* } J. St. B. II. ✕ *saurjaiþ*.

vi, 29. *vulþau* } J. St. ✕ *vulþu*.

vi, 30. *jah* } pr. J. St. ✕ *jabai*. — *gistraðagis* } αἴριον; vox *gistra*, cujus radix in omnibus affinis dialectis non *cras*, sed *keri* significat, videtur errore interpretis posita esse; si quis ex bohemia lingua *zegrta*, *cras*, ad eandem lectio in comparare et Utilitatem a culpa injuriæ vindicare velit, ejus in memoria vocamus Cor. I, xv, 32, ubi αἴριον = *du vaurgina*. — *waiva mais* } quanto magis, gr. οὐ πόλλω μάλλον.

vi, 31. *we* } J. St. ✕ *wa*.

vi, 32. *all auk* } II. ✕ *alta ubi*.

vii, 15. *vigs* } II. ✕ *vigs*; cod. Arg. *viggs*; prius autem illud s linea perpendiculari ab recenti manu superinducta deletum est, quæ viri docti litteram i esse putarunt; neque tamen negamus, illum reſectorem, cujus inscitia lingua gothicæ etiam aliis locis deprehendiur, *vigis* legendum esse existimavisse. — *iungaleiþ*. } J. St. B. ✕ *iungaleiþ*.

vii, 15. *svepauh* } J. St. ✕ *sveþau*, sic enim nusquam, sed *þau* cum *sve* compositum semper scribitur addito *h* (i. e. *uh*); male *sveþau* olim scribebatur II, 22 et 24. — *liugnpraufetum* } St. ✕ div. — *þaim izei* } J. St. IIz. ✕ *jet*, vid. ad v, 32.

vii, 17. *gataujþ* } Z. ✕ *gataujit*.

vii, 23. *unsibjana* } hanc formam corruptam esse jam G. et L.M. contenderunt; pro Gordonii conjectura *unsibjana* suspicamur legendum esse *unsibja* } *sawazuh nu saei*, etc.; *sawazuh* quidem frequens usus sermonis gothici postulat, vid. x, 32; cf. Mc. ix, 37; x, 11 alia. (quamquam dicitur etiam M. vii, 26 *jah wazuh saei* — J. vi, 43 *wazuh nu sa* —). N pro S et vice versa etiam aliis locis librarii ponunt, vid. Mc. vi, 2; cf. ad L. iii, 14.

vii, 24. *vaurda meina* } § gr. omn. b. l. et vs. 26, ceterum Ulf. utriusque loco ° τούτους. c. codd.

- 26 razna jainamma jah ni galtraus. unte gasulþ vas ana staina. jah wazuh saei hauseiþ vaurda meina
 27 jah ni taujiþ þo. galeikoda manna dvalamma. saei gatimrila razn seinu ana malmin. jah atiddja dalaþ
 rign jah qemum awos þah vaivoun vind-s jah bistuggen bi jainamma razna jah galtraus jah vas drus
 28, 29 is nukils. jah varþ þan ustauh iesus þo vaurda. biabridedun u anageins aua laiseins is. vas auk
 vii, 1 laisjands us sve valdufri habands jah ni svasve bokarjous. dalaþ þan atzaggauln imna af fairgonja
 2 laistidedun afar imna tumjons managos. jah sai. manna þrutsill habands durinnands iuvait þea
 3 qifands. frauja. jibai vileis. magt mik galtraujan. jah usfrakjande handu a tait k imna qifands.
 4 viljan. vaiþ þraus. jah suus þraun varþ þata þrutsill is. jah qaf imna iesus. vaiw ei manni
 qifais ak gagg. þuk silhan ataugei gudjin jah atbair giba. þoei anabauþ mozes du veitvodiþai im.
 6 afaruh þan þata imatgaggandin imna in kafarnaum duatiddja imna hundafajis biðjands ina. jah
 7 qifands. frauja. þumagus meins ligiþ in garda usþja hartuba balviþs. jah qaf du imna iesus. ik
 8 qimands gabailja ina. jah andhafjands sa hundafajis qaf. frauja. ni im vaiþs ei uf brot mein immag-
 9 gais. ak patamei qif vaurda jah gabailiþ sa þumagus meins. jah auk ik manna im habands ul
 valduþja meinamma gadrauhþins. jah qþa du þamma. gagg. jah gaggiþ. jah a þaramana. qira. jah
 10 qimiþ. jah du skalka meinamma. tavei þata. jah taujiþ. gahaussjands þan iesus silðaleikida jah qaf du
 11 þaim afarlaistjandam. amen qþa izvis. ni in israela svalauda galaubein bigat. aþþan qþa izvis þatei
 managai fram urrunsa jah saggqa qinand jah anakumbjand miþ abrahama jah isaka jah iakoba in
 12 þiudangardi þi himine. iþ þai sunjus þiudangardjos usvairpanda in riqis þata hindumisto. jainar
 13 vaiþ þ grets jah krusts tumþive. jah qaf iesus þamma hundsfada. gagg jah svasve galubides vaþþai
 14 þus. jah gabailuoda sa þumagus is in jainai weilai. jah qimands iesus in garda þaitraus jah gasaw
 15 svaiþron is ligamein in heitour jah attaitok handau izos jah affailot ija so leito. jah urrais jah
 16 andbaþiða imna. at andanahja þan vaurþanamma atherun du imna dæmonarjans manna aus jah
 17 usvarþ þous abmans vaurda jah allans þans ubil habandaus gabailida. ei usfullnodedi þ ta gamelido
 18 þaiti esaiam þraufen qifanda. sa unmahtins unsaros usnam jah sauhþins us'ar. gasaiwands þan

INTERPRETATIO.

domum illam et non cecidit, nam fundata erat super petra. 26. Et omnis qui audit verba mea et non facit hæc, assimilatur homini stulto, qui edificavit domum suam super arena. 27. Et cecidit deorsum pluvia, et venerunt æquæ, et flaverunt venti, et ruerunt contra illam domum, et cecidit et erat ruina ejus magna. 28. Et factum est, cum conficeret Iesus hæc verba, tremuerunt turbæ de doctrina ejus: 29. fuit enim docens eos ut potestatem habens et non sicut scribæ. vii, 1. Deorsum autem descendente eo de monte, secuti sunt post eum turbæ multæ. 2. Et ecce, homo lepræ-entem habens accurrens adoravit eum dicens: Domine! si vis potes me mundare. 3. Et extendens manum attigit eum dicens: volo; si mundus! et statim munda facta est hæc lepræ cutis ejus. 4. Et dixit ei Iesus: vide, ut homini non dicas, sed vade, te ipsum ostende sacerdoti et offer oblationem quam præcepit Moyses ad testimonium eis. 5. Post autem hoc ingrediente eo in Cafarnaum, adit eum centurio orans eum. 6. et dicens: Domine, servus meus jacet in domo paralyticus, male affectus. 7. Et dixit ad eum Iesus: ego veniens sano eum. 8. Et respondens hic centurio dixit: domine, non sum dignus, ut sub teo in domum ingrediaris, sed tantum dic verbum, et sanatur hic servus meus. 9. Et enim ego homo sum habens sub potestate mea milites, et dico ad hunc, vade! et vadit; et alii: veni! et venit; et ad servum meum: fac hoc! et facit. 10. Audiens autem Iesus miratus est et dixit ad hos sequentes: amen dico vobis, non in Israele talem fidem inveni. 11. At dico vobis, quod multi ab oriente et occidente veniunt et accumbunt eum Abrahamo et Isaco et Iacobo in regno cælorum; 12. verum hi filii regni ejiciuntur in tenebras has extremas; illic sit fletus et frenubus dentium. 13. Et dixit Iesus huic centurioni: vade et sicut credisti, fiat tibi. Et sanatus est hic servus ejus in illa hora. 14. Et veniens Iesus in domum Petri et vidit soerum ejus jacentem in febris. 15. et attigit manum ejus et dimisit eam hæc febris; et surrexit et ministravit ei. 16. In vespere autem facto attulerunt ad eum dæmoniacos multos, et ejet illos spiritus verbo et omnes hos male habentes sanavit. 17. ut impletur hoc scriptum per Esaiam prophetam dicentem: hic infirmitates nostras suscepit et morbos tulit. 18. Videns autem (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

- vii, 26. vaurda meina | vid. ad vs. 24.
 vii, 27. jainamma razna | { gr. omni. — drus | J. St. drauz.
 vii, 28. iesus | J. B. II. ✕ iaisus, St. ✕ jaisus; cod. Arg. semper is; primus Maresh. (vid. Jun. p. 405) rectam lectionem invenit; post enim commendavit Gurd. (Ulf. illustr. append.) p. 52 et Z. ad M. vii, 7. cf. Castil. ad Esdr. ii, 36. — biabridedun | hanc formam, cuius loco Z. bibairdedun (immo bibairidedun!) reponere volebat, rectam esse comprobatur L. xv, 14 et abrahama. xvii, 54.
 viii, 1. tumjons | J. St. B. II. ✕ tumjons, Z. ✕ tumjons.
 viii, 2. mik | J. St. ✕ mir.
 viii, 3. imna | Ulf. o 14005; — qifands | St. ✕ qitands. — þata — is | gr. omni. αὐτὸ ἡ δέπρα.
 viii, 4. jah | pr. St. ✕ jah, ult. sapius. — manni | t.

- St. B. II. ✕ man.
 viii, 5. afaruh þan þata | post vero hoc, gr. δι.
 viii, 8. mein | gr. emn. ante uf.
 viii, 9. habands — meinamma | habens sub imperio meo, gr. ὑπὸ ἐξουσίας, ἔχων ὑπ' ἐπα. τόν.
 viii, 11. aþþan | J. St. ✕ aþþau. — saggqa | J. St. ✕ saitqa. — iakoba | Schm. ✕ iacoba.
 viii, 13. jainai weilai | { gr. omni.
 viii, 14. jah | see. abundat precedente participio, uti J. vi, 45 et sapius.
 viii, 15. imna | ei, gr. αὐτοῖ.
 viii, 16. at. nlanahja | J. St. ✕ iet., II. ✕ at audl nachta.
 viii, 17. usnam | si Ulf. ἀναλαβη in cod. suo legisset, quod Seb. contendit, scripisset audnam (vid. L. ix, 51); subsequitur etiam u-dunam pro simplici θεοτάειν. — sauhþins | B. II. ✕ sutins

19 Iesus manigans hihmans bi sik hahbait galeipān siponjans hindar marein. jah duatgaggands ains
 20 bokareis qap̄ du imma. laisari. laisija puk̄ riswaduh̄ padei gaggis. jah qap̄ du imma Iesus. fahons
 21 grobos aigon jah foglos liminis sitaans. ip̄ sunus mans ni habaip̄. war haubip̄ sein anahnaijai.
 22 anparuh̄ þan siponje is qap̄ du imma frauja. uslaubei mis fromist galeipān jah gafilhan atten
 25 meinana. ip̄ Iesus qap̄ du imma. laistei afar mis jah let þans 'daupans lilhan seinans dauþans. jah
 24 innatgaggandin imma in skip afariddjedun imna. siponjos is. jah sai. vegs mikils varþ in marein
 25 swasve þata skip gahulip̄ vairþan fram vegim. ip̄ is saislep. jah duatgaggandans siponjos is urraisi-
 26 dedun ina qifandans. frauja. nasei unsis. fragistnam. jah qap̄ du im Iesus. wa faurhteip̄. leitil
 27 galaubjandaos. þanuh̄ urreisands gasok vindam jah marein. jah varþ vis mikil. ip̄ þai mans sildalei-
 28 kidedun qifandans. wileiks ist sa ei jah vindos jah marei ushausjand imma. jah qimandin imma hindar
 marein in gauja gairgaisaine gamotidedun imna tvai daimonarjos us hlaivasnom rinnandans sleidjai
 29 silu. swasve ni mahta manna usleipān þairh̄ þana vig jainana. jah sai. hropidedun qifandans. wa uns
 30 jah þus. Iesu sunau goþs. qam̄ her faur mel balvan þus. vasuh̄ þan fairra in hairda sveine
 31 managaize haldana. ip̄ þo skebsia bedun ina qifandans. jabai usvairpis uns. uslaubei uns galeipān in
 32 þo hairda sveine. jah qap̄ du im. gaggip̄. ip̄ eis usgaggandans galipūn in hairda sveine. jah sai. run
 33 gavaurhtedun sis alla so hairda and driuson in marein jah gadauþnodedun in vatnam. ip̄ þai hal-
 34 dandans gəþlahun jah galeipandans gataihun in baurg all bi þans daimonarjans. jah sai. alla so
 ix, 1 baurgs usiddja vipra Iesu jah gasaiwandans ina bedun ei usliþi hindar markos ize. jah asteigans in
 2 skip ufarlaiþ jah qam̄ in seinai baurg þan usaþerun du imma uslipān ana ligra ligandan. jah
 gasaiwands Iesus galaubein ize qap̄ du þamma usliþin. þrafstei þuk̄ barnilo. afetanda þus fravaurhteis

INTERPRETATIO.

Iesus multas turbas circum se, jussit ire discipulos trans mare. 19. Et accedens unus scriba dixit ad eum : magister, sequor te quocunque qon vadis. 20. Et dixit ad eum Iesus : vulpes foveas habent et aves cœli nidus, verum Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. 21. Alius autem discipulorum ejus dixit ad eum : Domine, permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum. 22. Verum Iesus dixit ad eum : sequere post me et sine hos mortuos sepelire suos mortuos. 23. Et ingrediente eo in navem, secuti sunt eum discipuli ejus. 24. Et ecce, motus magnus factus est in mari, adeo ut hæc navis lecta fieret a fluctibus; verum is dormivit. 25. Et accedentes discipuli ejus suscitavunt eum dicentes : Domine, salva nos perimus! 26. Et dixit ad eos Iesus : quid timetis, parum credentes? Tunc surgens increpavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. 27. Verum hi homines admirati sunt dicentes : quavis est hic ut etiam venti et mare obediant ei? 28. Et veniente eo trans mare in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci e sepulcris currentes, sævi valde, adeo ut non posset homo ire per hanc viam illam. 29. Et ecce, clamavunt dicentes : quid nobis et tibi, Iesu, fili Dei! venisti huc ante tempus torquere nos? 30. Fuit autem procul eis grex porcorum multorum pasceus. 31. Verum hæc dæmonia oraverunt eum dicentes : si ejcis nos, permitte nobis ire in hunc gregem porcorum. 32. Et dixit ad eos : ite! verum ii exeuntes ierunt in gregem porcorum, et ecce, cursim fecerunt sibi totus hic grex de præcipitio in mare et perierunt in aquis. 33. Verum hi pascentes fugerunt et euntes prædicarunt in urbe omne de his dæmoniacis. 34. Et ecce, tota hæc urbs exiit obviam le u et videntes eum orarunt, ut exiret trans fines eorum. ix, 1. Et conscendens in navem transiit et venit in suam urbem. 2. Tunc attulerunt ad eum paralyticum super lecto jacentem, et videns Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum : consolare te, filiole, remittuntur tibi peccata

ANNOTATIONES.

viii, 18. siponjans] discipulos, ° gr. omn.; Ulf. e. verss.

viii, 19. atgaggands] II. ✕ atgangands.

viii, 20. qap̄] dixit, gr. omn. λέγει; sic Ulf. in narratione semper iere præterito utitur tempore præsentis historico Græcorum. — sein anahnaijai] J. St. ✕ seinana hnairjai; ceterum sein, suum, ° gr. omn.

viii, 24. saislep] J. St. ✕ div.

viii, 25. is] ejus, ° gr.

viii, 26. Iesus] ° gr. omn.; Ulf. e. verss. — wā] J. ✕ wl.

viii, 27. wileiks] II. ✕ div. — sa ei] edit. ✕ jct.

viii, 28. gairgaisaine] expectaveris gairgaisene, solet enim Ulfilas græcum η per e non per ai reddere, certe raro, uti Esdr. ii, 31 aillam (אילא, אילא) L. x, 13; ix, 10 baiþsaiða (βαρθαϊδα) L. i. 17 hallias (ἡλιος) Mc. vi, 17 hairrodias (ἡρωδίας) Sk. 52, 4 neikaudaimus (νεκιδαιμος), pro quibus tamen alius locus invenitur beþsaiða, helias, herodias, neikaudaimus.

viii, 29. sunau] II. ✕ sundu.

viii, 30. haldana] Lye Gram. p. 50 male conjecit haldanda (immo haidandei, cui Z. h. l. et ad L. viii, 32 injuria adstipulatur; recte enim jam lh. notavit, significare haldana pascere (vid. vs. 33), non pasci, vid. etiam Mc. v. 14.

viii, 31. qifandans] Schun., quem masculinum offendit, nescire videtur, esse constructionem per

synesin, vid. ix, 33, L. ix, 11 et sæpissime. — uslaubei uns galeipān] permitte nobis ire, gr. ἀποστείλον ἡμᾶς. Ceterum Z. Schun. ✕ uslauba:

viii, 32. ha rda sveine] gregem porcorum, gr. τοῦς χοίρους. — hairda] sec., Ulf. ° τῶν χοίρων, quod sine dubio in codice suo legit, vid. de ejusmodi omissionibus ad L. xv, 24 et ad Tim. I, vi, 6. — and driason] J. St. II. ✕ jct.

viii, 33. gaitaihun in baurg] † gr. omn., Sch. cum Z. convertit in vico; sed baurg etiam accusativus esse potest. — bi] de (non propter), Ulf. e. codd. κατά legit.

ix, 2. þan usaþerun] gr. omn. καὶ ἰδὼς προσέπερος; Sch. cum Z. vertit tunc, suspicns Ulf. τότε legisse; male, nam þan ea signi fiat one nunquam iustis sententiarum ponitur (vid. M. vii, 23; ix, 15; Mc. xiii, 21, 26, all.), sed þanuh̄ (M. viii, 26; ix, 6; siv, 29, all.). Quinquam Ulf. M. xvii, 31 καὶ ἰδὼς per jah þan reddidit, tamen h. l. in suo eod. ἰδὼς non legisse videtur, abest etiam in cod. E apud Mi. et in compluribus verss. ap. Sch. Cum vero Goth. καὶ προσέπερος Mc. x, 13 convertat þanuh̄ atþerun et alius locus quoque græcum προσέπερον per utþairan reddere soleat, etiam h. l. þanuh̄ atþerun scribendum esse videtur. Accedit, quod cum Iesus in urbem intravisset (vid. vs. 1), nec ægrotum ante urbem portari oportere, usabairan (efferre) aptum sensum non præbet.

- 3, 4 þeinós, þaroh sumai þize bokarje qeþun in sis silbam, sa vajamereip, jah vitands iesus þa mitonins
 5 ize qaf, duwe jus mitof ubila in haditum izvaraim, wapar ist raihtis azetizo qibau, all tunda þus
 6 frav urhtens, þau qibau, urreis jah gagg, aþþan ei vicit þatei valdufoi h haip sa sunus meus auo
 7, 8 in god þeicau, jah urreisands galaþ in gard seinana, gasaiwandeins þou manageius ohtedun
 9 si da eþkjodans jah mikilide, tun gup, þaua gibandan valdufoi svateikat, mannam, jah þairhticþands
 iesus juroþro gasaw mannan sitaudan at motai maþþain baitanana jah q þ du imma, laistei afar mis,
 10 jah u standands iddja afar imma, jah varþ biþe is anakou bida in garda jch sai, manag i motarjos
 11 jah fravaurhtai qimandans miþanskumbiledun iesna jah siponjam i, jah gaumjandans fareisais
 qeþon du þrim siponjam is, duwe miþ motarjam jah fravaurhtaim matjþ sa laisareis izvar,
 12, 13 ip iesus gahausjands qaf du im, ni þaurtun hailai lekreis ak þu unhaii habandans, aþþan gaggaiþ
 ganimip wa sijai, armahartija viljan jah ni huost, niþ-þan qam laþon usvaurhtans ak fravaurhtans,
 14 þanuh atiddjedun siponjos iohannes qibaudans, duwe veis jah fareisais fastam filu, ip þai siponjos
 15 þeicai ni fastand, jah qaf du in iesus, ilai magun sunjus brupþafis qainon mad þata weilos, þei u h
 16 in ist brupþafis, ip atgaggand dagos þan afniwada af im so brupþafis jah þan fastand, aþþan ni washun
 lagjþ du plata lanau þarilis ana swagan fairnjana, unte afniwip fullon af þauma swagin, jah vairsta
 17 galaura varþ þ, niþ-þan giutand vein niujata in halgins fairnjans, aþþan distaurand halgeis, h þeh
 þou jah vein usgumip jah balgei- fraqistnand, ak giutand vein juggata in halgins niujans, jah bajofum
 18 gahaigada, miþþanei is rodula þata du im, þuruh reiks ains qimands inwait ina qibands þatei dauhtar

INTERPRETATIO.

tuat 5. Tunc quidam horum scribarum dixerunt in se ipsis : hic blasphematur. 4. Et sciens Iesus has cogitationes eorum dixit : cur vos cogitatis mala in cordibus vestris? 5. Utrum est enim facilis dicere : remittuntur tibi peccata, an dicere : surge et vade? 6. At ut sciatis, enim pote talem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, tunc dixit ad hunc paralyticum : surge tolle hanc lectum tuum et vade in domum tuam. 7. Et surgens ivit in domum suam. 8. Videntes autem turbæ transierunt admirantes et laudantes Deum hunc danti in potestatem talem hominibus. 9. Et transiens Iesus illic vidit hominem sedentem ad telonium, Mathæum vocatum, et dixit ad eum : sequere post me; et surgens ivit post eum. 10. Et factum est, quando is accubuit in domo, et ecce, multi porritores et peccatores venientes accubuerunt cum Iesu et discipulis ejus. 11. Et obervantes Farisæi dixerunt ad hos discipulos ejus : cur cum peccatoribus conatur hic magister vester? 12. Verum Iesus audiens dixit ad eos : non indigent sani medici, sed hi insanitatem habentes. 13. At ite, discite, quid sit; misericordiam volo et non sacrificium; neque enim veni vocare justos, sed peccatores. 14. Tunc accesserunt discipuli Iohannis dicentes : cur nos et Farisæi jejunamus multum, verum hi discipuli tui non jejunt? 15. Et dixit ad eos Iesus : non possunt filii sponsi flere per hoc temporis, quod cum eis est sponsus? Verum accedunt dies, cum auferat ab iis hic sponsus, et tunc jejunt. 16. At non ullus ponit pro assumento pannum villosum super vestimento vetere; nam tollit plenitudinem ab hoc vestimento et pejor fissura fit. 17. Neque autem fundunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, deinde tunc et vinum effluit et utres perduntur; sed fundunt vinum novum in utres novos, et ambobus conservantur. 18. Dum is locutus est hoc ad eos, tunc princeps unus veniens adoravit eum dicens, quod filia

ANNOTATIONES.

ix, 4. vitands] sciens, gr. ἰδών. — hairtum.] St. ✕ hær ann.

ix, 5. wapar] L. ✕ wa'ar. — ist raihtis] [gr. omn.; male notat Griesb. abesse γάρ in Goth. — þus] tibi, gr. σοῦ.

ix, 6. aþeitau] sic leitan pra frequentiore le'an Me. xv, 9; L. u, 29; xvi, 18. — þeinana] gr. omn. a te þanu.

ix, 7. seinana] St. ✕ seinada.

ix, 8. ohtedun sild-leikjandans] ex Maresb. sententia Ulf. utramque lectionem grecæ, ἐθαύμασαν et ἐροῦνθῆσαν conjunxit; B. statuit lectionem nostram et glossa in textum immissa ortam esse; sed neutra ratio intelligi potest; nisi Ulf. ἐροῦνθῆσαν θαυμάσαντες legi (cf. L. vii, 25), quod Brix, quoque versio habet, cog tandum est de amplificatione et qualiam notioni, quo Ulf. sepius utitur, vid. Me. i, 27. nslauþwodedun sild-leikjandans (ἐθαυμάθησαν), ubi B. injuria quoque judicæ sild-leikjandans ex glossa ortum esse; u, 12. hahidedun mahjandans (δοξάζειν) cf. u, 4, M. ix, 2; xvi, 72. Jo m. xiii, 36. andhafjands qaf. De similitudinis amplificatione vid. ad Cor. i, ix, 25. — valdufoi] J. St. ✕ valdufoi.

ix, 9. maþþau] sic pro matþain (Me. iii, 18) L. quoque vi, 15.

ix, 13. waj] Z. ✕ swa.

ix, 14. atiddjedun] Ulf. • αὐτῶν. — fastam] J. St. ✕ fastaim.

ix, 15. atgaggand] cod. Arg. ✕ atgaggand. — þan] J. St. ✕ þam.

ix, 16. du plata] J. St. B. H. ✕ jet; prepositio

du uti Me. xi, 17; xii, 10. all. predicato enim ali addita est. — fanan þarilis ana] sic cod. Arg. su-

perscripto i (þar'his); J. St. ✕ fananþa rihis; B. ✕ fanan þarhis; Gord. (Ulf. illustr. opp. p. 56) conj. fanan þarhisana ana — neglecto illo superscripto i;

Selm. coniecit þarhis aut anþar, sed indicare debebat vir doctus, quid significaret illud novum verbum, aut quo sensu anþar h. l. accipi vellet. Textum grecum legenti apparet αὐτῶν post πλῆρωμα, quod omnes codd. et verss. habent, in Goth. desiderari; quod impedit quominus statuamus is ex alio loco ab eo, qui scripsit codicem Argenteum, verbo þarhis esse affixum, quod ne eiret, quo pertineret? Illud is ab þarhis demptum si post fullon collocetur, ad reliquum þarhis autem syllaba ana, quon sine dubio propter sequens ana librarius omisit, additur; lectionem lucemur apiam : þerihana ana magan — fullon i af þamun, etc. Ceterum þarhis Ulf. videtur a grecæ verbo παραρῆ; mutatum esse, quod significat ἀργυρεος (ἀργυρός), vid. Etyrn. Magn. p. 714, 24.

ix, 17. þirih þan] deinde tunc, ° gr. οὐτω. Selm. hæsitat et Z. cum B. suspicatur þan esse glossam ad biþeh, quod tamen þanuh esse debebat (vid. ad ix, 2); sed nihil frequentius ejusmodi ple nasuis, sic auk raihtis, auk allis, þun auk, ip þun, aþþau sveþauh, all. Re tamen melius perpensa, potius videtur biþeh tantum abundare, þanuh autem significare xai, uti Tim. i, v, 25.

ix, 18. miþþanei] J. St. ✕ div.; sic alias etiam

19 meina nu gasvait, akei qimands atlagei handu þeina ana ija jah libaiþ, jah urreisands iesus iddji
 20 afar imma jah siponjos is, jah sai, qino bloþarinmandei iþ vintruns duatgaggandei altaro attaitok
 21 skauta vastjos is, qapah auk in sik, jabai þatainei atteka vastjai is, ganisa, iþ iesus gavandjands sik
 22 jah gasaiwands þo qap, þrafstei þuk dautþar, galaubeins þeina ganasila þok, jah ganas so qino fram
 23 [izai weilai jainai, jah qimands iesus in garda þis reikis jah gasaiwands svigljans jah haurnjans
 24 haurnjandans jah managein anþjondein, qap du im, alleþiþ, unte ni gasvalt so mavi ak slepiþ,
 25 jah bilþohun ina, þanuh þan usdribana varþ so managei, atgaggands ino habaida handu izos jah
 26, 27 urrais so mavi, jah usiddja merþa so and alla jaina airþa, jah warþoudin iesua jainþro laistide-
 28 dun afar imma tvai blindans hroþjandans jah q þandans, arnui ugkis, sonau daveidi, qimau-
 29 din þan in garda duatiddjedun imma þai blindans jah qap in iesus, gaulaubjats þatei magjau
 29 þata taujan, qeþun du imma, jai franja, þanuh attaitok angam ize qjþands, bi galaubeina:
 30 iggytari airþai iggqis, jah usluknodedun in augona jah inagida ins iesus qjþands, saiwats ei manna
 31, 32 ni viti, iþ eis usgaggandans usmeride inn ina in allai airþai jainai, þanuh biþe ut usiddje-
 33 dun eis, sai, atherun imma mannan baudana daimonari, jah biþe usdribans varþ unhoþþo,
 34 rodida sa dumba, jah siltaleikidedun manageins qjþandans, ni aiv sva uskunþ vas in israeta, iþ tarei-
 35 saieis qeþun, in fauramaþlja unholþono usdreibþ unholþons, jah bitauh iesus baurgs allos jah haimos
 36 laisjands in gaqumþin ize jah merjands aivaggeljon þiudangardjos jah hadjands allos sauhins jah
 37 panai sve lamba ni habandona hairdeis, þanuh qap du siponjan seinaim, asans raihtis managa iþ
 38 x, 1, vaurstvejan favai, bidjiþ nu frauþans asanais ei ussandjai vaurstveþans in a an seina, jah atþaitands

INTERPRETATIO.

mea nunc mortua-est; sed veniens p[er] me manu n[on] tuam super ea et vivit. 19. Et surgens Iesus ivit p[er] se enim et discipulos ejus. 20. Et ecce, mulier sanguiflva duodecim hiemes accedens retro atigit fimbriam vestis ejus; 21. dixit enim in se: si tantum attingo vestem ejus, sanor. 22. Verum Iesus vertens se et videns hanc dixit: consolare te, filia, fides tua sanavit te! Et sanata est hæc mulier ab hæc hora illa. 23. Et veniens Iesus in domum hujus principis et videns tibicides et buccinatos et multitudinem tumultuantem, 24. dixit ad eos: abite! nam non mortua-est hæc puella, sed dormit, et deriserunt eum. 25. Tunc cum expulsa esset hæc multitudo, accedens intro tenuit manum ejus et surrexit hæc puella. 26. Et exiit fama hæc in totam illam terram. 27. Et ab omne Iesu illic secuti sunt cum duo cæci claudantes et dicentes: miserere nostri, fili Davidi! 28. Veniente autem in domum, adierunt eum hi cæci et dixit iis Iesus: credidistis, quod possim huc facere? dixerunt ad eum: utique, Domine! 29. Tunc atigit oculos eorum dicens secundum fidem vestram fiat vobis! 30. Et reclusi sunt iis oculi et commisit eis Iesus dicens: videte, ut homo non sciat. 31. Verum ii exentes diffamarunt eum in tota terra illa. 32. Tunc cum foras exirent ii, ecce, attulerunt ei hominem motum demoniacum. 33. et eum ejectus esset demon, locutus est hic motus, et admirate sunt turbe dicentes: non ex-eterno sic cognitum fuit in Israële. 34. Verum Farisæi dixerunt: in principe demoniorum ejiicit demonios. 35. Et ei emisit Iesus omnes et vicos docens in conciliis eorum et prædicans evangelium regni et sanans omnes morbos et omnes insanitates. 36. Videns autem has turbas misertus est ob eas, nam tuerant vexati et dispersi, ut oves non habentes pastorem. 37. Tunc dixit ad discipulos suos: messis quidem multa, verum operarii pauci. 38. Orate igitur dominum messis, ut emittat operarios in messem suam. x, 1. Et a-vocans

ANNOTATIONES.

reliquæ e.itt. — [puta] gr. omni. ante is. — þeina ana] H. ✕ jai. — j h] B. ✕ jai.

ix, 20. vintruns] hiemes; gr. omni. ἐτα; gentium germanicarum propria est ista temporum secundum hiemes computatio, non annorum. — iþ] sic cod. Arg. J. B.; St. Z. † XII.

ix, 21. jabai] Z. ✕ div. — þatainei] H. ✕ div. vastjai] J. St. ✕ vastjan.

ix, 25. svigljans] J. ✕ svigljans. — jah haurnjans haurnjandans] et buccinatos buccinantes, ° gr. omni; B. probante Zalmio glossam ad svigljans esse suspicatur, sed sviglja significat ἀληθής, cf. M. ii, 17; L. vii, 32, (ubi svigljan = ἀληθιν, haurnja autem est ἀπαρχή; cf. M. vi, 2 (ubi haurnjan = ταπεινέω). Potius videnda est in illis, uti L. ii, 29 in frauþind frauja, amplificationi rei, cui similem ad ix, 8 notavimus.

ix, 24. slepiþ] sic legitur in cod. Arg., uti Me. iv, 27 et 38, nec mutavit eadem impia et imperita manus, quæ Me. v, 39; L. ix, 52. J. ii, 12 sq. slepiþ i saepiþ corripit (cf. ad Me. iv, 7), formam omnino non gothicam, nam ne þe ac, neque en, nec ui sunt gothicea diphthongi, et th. l. q. illustr. p. 15, et miramur Rv. Gloss. p. 115. *peri ulum illius monstri defendendi fecisse. Illa mutatio ab homine quodam Scandinavo facta esse videtur, qui islandicum sofa, suæcunum soþra, all. nosset quidem, sed non ite-

anglo-saxonicum s'apan, anglicum stepp, all. Cæterum utramque formam ex eadem radice natas esse, docet Bopp. Vergleichende Gram. I, p. 81 sq. cf. p. 19.

ix, 25. þanuh þan] male edit, vertunt; cum vero cf. ad ix, 2), nam þanuh est demonstrativum, sic legitur etiam Cor. I, xv, 54; pro þanuh þan scribitur Me. viii, 20 aþþan þaa, et Cor. I, xv, 28 þanuh biþe.

ix, 26. jaina airþa] † gr. omni.

ix, 27. iesua jainþro] † gr. omni.

ix, 28. gaulaubjats] sic cod. Arg. H. Schm.; J. St. B. Z. Hz. ÷ gaulaubjats, quibus incogni u. erat usus mere gothi us u interrogativum i t r ga præfixum et verum ipsam ponendi, sic L. xviii, 8 bin gatai, J. 9, 35 gaulauþeis, sic eti u interrogativum alto verbo Me. viii, 23 gau wa sewi, cf. J. v, 46 gu þau taubidedeþ, et cf. ad Me. ix, 44.

ix, 30. qjþands] St. ✕ qþans.

ix, 32. ut] foras, ° gr. omni. — usiddjedun eis] † gr. omni.

ix, 35. usdribans] hæc aut Z. Schm.; est figura synesis, cf. ad viii 31. Grim. DM. p. 533 pro unholþo legendum esse videtur unholþa, sed vid. Glossar. h. v. — i air] J. St. ✕ ni in aiva. — sva u kunþ] † gr. — israeta] J. St. B. H. ✕ israetan.

ix, 34. fauramaþlja] J. St. B. ✕ faurabaja.

ix 35. gaqumþin] J. St. ✕ gaqumþin.

- 25 paus tvalif si. — pizai baurg. pluhaiþ in anþara. amen auk qifa izvis ei ni us iuhliþ haurgs israe-
 21, 25 lis. unte qimif sa sanus mans. nlat siponeis ufar laisaþa nih skalks ufar frauþin seinamma. ganah
 siponi ei vairþai sve laisareis is jah skalks sve frauþa is. jahai garda valdand baiaizabul hailaitun.
 26 und wan lila maus þaus unakundans is. ni nunu ogeif izvis ius. ni vaiht ank ist gabulif. þatei ni
 27 andhuljaidan. jah fulgin. þatei ni ufkuonaidan. þatei qifa izvis in riþiza. qifaif in liubada. jah
 28 þatei in auso gahaufeif. murjaif ana brotam. jah ni ogeif izvis þaus usqimondans teika þatainei if
 saivalai ni magandans usqimant. if ogeif mais þana magandan jah saivalai jah leika fraqistjan in
 29 galaiman. nu tva sparvans assarjan bugjanda. jah aius ize ni gadriusif ana airþa inuh attins
 30, 31 izvaris viljan. oþþan izvara jah tagla haubidis alla garaþana sind. ni nunu ogeif. managaim spar-
 32 van batizans sijub jus. sawazuh nu saei andhaitif mis in andvairþja manne. andhaita jah ik imma
 33 in andvairþja attins meinis. saei in himinam ist. if þiswanoh saei afaikif mik in andvairþja manne.
 34 afaika jah ik ina in andvairþja attins meinis þ saei in himinam ist. nih alþaif þatei qemjau lagjan
 35 gavaifþi ana airþa. ni qam lagjan gavaifþi ak hairu. qam ank skaidan mannan viþra attan is jah
 36, 37 danhtar viþra aipein izos jah bruþ viþra svaihron izos. jah sijands maus unakundai is. saei frijof
 attan aifþau aipein ufer mik. nist meina vairþs. jah saei frijof sunu aifþau danhtar ufar mik. nist
 38, 39 meina vairþs. jah saei ni nimif galgan seinana jah laistjai afar mis. nist meina vairþs. saei bigitif
 40 sawata seinna. fraqisteif izai. jah saei fraqisteif saivalai seinai in meina. bigitif þo. sa andnimands
 41. izvis mik andnimif jah sa mik andnimands andnimif þana sandjandan mik. sa andnimands praufetu
 in namin praufetans mizdon praufetis nimif jah sa andnimans garaithana in namin garaithis mizdon
 42 garaithis nimif. jah saei gadragkeif amana þize minnistane stika kaldis vatins þata nei in namin
 xi. 1 siponeis. amen qifa izvis ei ni fraqisteif mizdon seinai. jah varþ. biþe usfulida iesus anabindands
 2 þaim tvalif siponjam seinam. ushof sik jainþro du laiþjan jah merjan and baurgs ize. if iohannes
 3 gahausjands in karkarai vaurstva xristaus insandjands bi siponjam seinaim qaf du imma. þu is sa

INTERPRETATIO.

hos duodecim discipulos — 25. — hac urbe, fugiatis in aliam; amen enim dico vobis, quod non consummatis urbes Israelis, donec veniat hic Filius hominis. 24. Non est discipulus super magistro, neque servus super domino suo. 25. Sufficit discipulo, ut fiat, ut magister ejus, et servus ut dominus ejus; si patrem fami tas Beelzebub vocarunt, in quam multum magis huius domesticus ejus. 26. Ne igitur timeate vobis eos, non quod dicant enim est contactum, quod non detegatur, et absconditum, quod non cognoscatur. 27. Quod dico vobis in tenebris, dicatis in luce; et quod in aurem auditis, nuntiatis in tertis. 28. Et ne timeate vobis hos perdentes corpus modo, verum animam non potentes perdere; verum timeate magis hunc potentem et animam et corpus o cidere in gehennam. 29. Nomen dum passeris assario emuntur? et unus eorum non radit in terram sine patris vestri voluntate. 30. At vestri etiam capi li capi is omnes numerati sunt. 31. Ne igitur timeate, multiis passeris nis meliores estis vos. 32. Omnis igitur qui confitetur me iam presentia hominum, confiteor etiam ego eum in presentia patris mei, qui in caelis est. 33. Verum omnem qui negat me in presentia hominum, nego etiam ego eum in presentia patris mei huius qui in caelis est. 34. Ne putetis, quod venerim ferre pacem in terram; non veni ferre pacem, sed gladium. 35. Veni enim distrabere hominem contra patrem ejus et filiam contra matrem ejus et nurum contra sucrum ejus. 36. Et inimici hominis domestici ejus. 37. Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus, et qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. 38. Et qui non sumit crucem suam et sequatur post me, non est me dignus. 39. Qui invenit animam suam, perdit eam, et qui perdit animam suam ob me, invenit hanc. 40. Hic recipiens vos, me recipit, et hic me recipiens, recipit hunc mittentem me; 41. hic recipiens profetam in nomine profetae, mercedem profetae accipit, et hic recipiens justum in nomine justii, mercedem justii accipit; 42. et qui potu recreat unum horum minimorum calice frigidae aquae modo in nomine discipuli, amen dico vobis, quod non perdit mercedem suam. xi. 1. Et lectum est, cum consummaret Iesus mandans his duodecim discipulis suis, extulit se illius ad docendum et praedicandum per urbes eorum. 2. Verum Iohannes audiens in carcere opera Christi, mittens de discipulis suis dixit ad eum: 3. tu es hic

ANNOTATIONES.

- x, 25. pluhaiþ] H. ꝥ pluhaiþ.—anþara] Ulf. c. cod. k. et vers. ° ἐπίγειοι — εἰς τήν.
 x, 24. seinamma] Z. ꝥ saina ma.
 x, 25. s'poni] sic recte, nam ganah accusativum secum habere solet, vid. etiam Cor. II, xii, 9. — baiaizabul] J. St. ꝥ baiazabul. — unakundans] H. ꝥ unarundans.
 x, 26. ni nunu] J. St. B. Hz. H. ꝥ ninu nu. — ni vaiht] Z. ꝥ nivaht.
 x, 28. þatainei] modo, ° gr. omni. — saivalai pr., l. r. ꝥ savata.
 x, 29. bugjanda] erantur, gr. omni. πωδίζονται, quod est frabugjanda. — viljan] voluntate, ° gr. omni.
 x, 30. tagla] H. ꝥ tagat.
 x, 31. ni nunu] J. St. ꝥ jet., B. H. ꝥ nnu nu, vid. vs. 26. — managaim] I. St. ꝥ managaim.
 x, 32. sawazuh] Z. ꝥ div. — andhaita] H. ꝥ adhaita.
 x, 35. þiswanoh] Z. ꝥ div. — ina] gr. ante jah th.
 x, 42. minnistane] minimorum, gr. μικρῶν; Sch. errat dicens, Ulf. legere c. eul. 157 τῶν μικρῶν τοῦ-

των τῶν ἐλαχίστων.

xi, 1. biþe] Z. ꝥ biþ.

M, 2. bi] B. ut græco δῖο respondeat lectio, positum esse existuat pro b, eamque litteram duo significare et a Gothic bi pronuntiatam esse; Maresh, ap. lum. p. 405 et H, Ulf. illustrat. p. 135 per vertunt et Ulfiam dicit c. eod. et vers. legisse putant; Z. conjecit scriptum fuisse b' bi. Z. et B. conjecturae parti modo contra usum loquendi peccant, nam neque insandjan eum dativo ponitur, neque bi significat ex, de (hoc sensu) Quamquam Maresh. et H. sententia nobis maxime probatur, tamen confitemur, nos bi hac significatione (per) nullo alio loco invenisse: nam quod Gal. ii, 1 græcum δῖα per bi redditur, idem est in temporis significatione, neque eum nostro loco comparari potest. Neque medetur loco Ettmüller l. 1. si bi siponjam eum qaf conjungit, nam sic quoque bi debet significare per, quod non significat, et qifaun bi amana est dicere de aliquo.

4 qimanda þau anþarizuh beidaima, jah andhafjands iesus qap du im, gaggandans galeikþ iohanne
 5 þatei gahauseip jah gasaiwip, bliudai ussaiwand jah haltai gaggand. þrustfillai þrainjai vaiþand
 6 jah bandai gahausjand jah dauþai urreisand jah unledai vailamerjanda, jah auþlags ist wazuh saei ni ga
 7 icarjada in mis, at þeim þan afgaggandam dugann iesus qipan þaim manageim hi iohannen, wa
 8 usiddjeduh ana aupida saiwan, rausfram vinda vagidata, akei wa usiddjeduh saiwan, mannan hnasq-
 9 jaim vastjom gavasidana, sai, þatei hnasqjaim vasidai sind, in gardim þiudane sind, akei wa usiddjeduh
 10 saiwap, praufetu, jui qifa izvis jah managizo praufetou, va ist auk, bi þaneigameliþ ist, sai, ik insan tja
 11 aggilu meinana faura þus, saei gamanveif vig þeinana laura þus, anen qifa izvis, ni urrais in baur in
 12 framuh þan þaim dagam iohannis þis dauþjandins und hita þiudangardi himine maiza imma ist.
 13, 14 mahjandans fravilvand þio allai auk praufeteis jah vituþ und iohanne fauraqþun, jah jabai valdedeif
 15, 16 miþniman, sa ist helias, saei skulda qiman, saei habai ansona hausjandona gahausjai, wamma nu ga-
 17 luko þata kuni, galeik ist burnam sitandam in garunsai jah vopjandam anþarans, jah qifandam, sviglode-
 18 dum izris jah ni þiusideduh, hufam jah ni qainodeduh qam raihtis iohannes u h matjands nih drig-
 19 kands jah qifand, unholþon habaiþ, qam sa sunus mans matjands jah drigkands jah qifand, sai manna,
 aletja jah asdrugja, motarje frijonds jah fravaurhtaize, jah usvaurla gadomida varþ handucei
 20 fram barnam seinaim, þa nu dugann (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

veniens, an aliumne expectemus? 4. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate Iohanni, quod auditis et videtis; 5. cæci vident et claudi eunt, leprosi mundi sunt et surdi audiunt et mortui te arguunt et pauperes evangelio-edocentur. 6. Et beatus est omnis qui non scandalizatur in me. 7. In his autem abentibus cepit Iesus dicere his turbis de Iohanne: quid exiistis in desertum videre, arundinem a vento agitatam? 8. Sed quid exiistis videre, hominem mollihus vesibus indutum? Ecce, qui mollihus induti sunt, in domibus regum sunt. 9. Sed quid exiistis videre, profetam? utique dico vobis et plus profeta! 10. Hic est enim, de quo scriptum est: ecce, ego mitto angelum, meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 11. Amen dico vobis, non exstitit in natis mulierum maior Iohanne hoc baptizante; verum hic minor in regno caelorum major eo est. 12. Ab autem his diebus Iohannis huius baptizantis usque hodiernum regnum caelorum violatur et violantes arripiunt hoc. 13. Omnes enim profete et lex usque Iohannem praebxerunt, 14. et si velletis concipere, hic est Elias, qui debuit venire. 15. Qui habeat aures audientes audiat. 16. Cui igitur assimilatus hoc genus? Simile est pueris sedentibus in foro, et vocantibus alios, 17. et dicentibus: cecinimus vobis et non saltavistis; ploravimus et non flevistis. 18. Venit enim Iohannes nec edens nec bibens, et dicunt: demonium habet. 19. Venit hic Filius hominis edens et bibens, et dicunt: ecce, homo edax et bibax, portitorum amicus et peccatorum, et iusta iudicata fuit sapientia a filiis suis. 20. Tunc cepit

ANNOTATIONES.

xi, 5. *ussaiwand*] St. ✕ *assaiwand*. — [*þrustfillai*] St. ✕ *þrustfillai*. — *juh*] lect. ° gr.

xi, 7. *þan afgaggandam*] J. St. ✕ *þan afgaggandam*; in cod. Arg. inter *af* et *gaggandam* quaedam litteræ (*ar*?) scriptæ fuerunt, sed his suo jure deletis lacuna relicta est. — *usi tðjeduh*] St. ✕ *usi tðjedut*.

xi, 8. *þatei*] J. St. ✕ *þatei*.

xi, 9. *jai*] St. ✕ *iah*. — *managizo*] J. St. B. H. A. *managizo*. — *praufetou*] H. ✕ *praufetou*.

xi, 10. *ist auk*] § gr. omni; sic Goth. *auk* particula sapientissimè post duo verba enuntiatæ ponere solet, vid. Glossar. — *meinana*] J. St. ✕ *meinna*, H. ✕ *meina*. — *faura*] B. ✕ *þura*.

xi, 12. *fravilvand*] J. St. ✕ *fravilvan*.

xi, 15—25. pagina hæc codicis Arg., quæ hos decem versus continet, dimidia fere parte rupta est, (quod si Schmellerus scivisset, non adnotasset litteras in hac pagina scriptas ta exotivisse, ut pene legi non possent): vid. Tabulam ap. Ih. *Ulf. ill. str.* p. 189. Quæ i a interierunt de verbis gothicis, ea primus Ih. ex L. vii, 32 sqq. et x. 13 sqq. supplendi periculum fecit; eum secuti sunt Z. H. et maximam partem Schm. cum. vs. 15 apud J. et St. totus et alia etiam, quæ nunc desunt, ligantur, aliquis coniectere potest, eorum temporibus illam scissuram non tam late hiasse; sed qui illorum gothica ex græcis supplendi morem novit, tali opinioni non multum tribuet.

xi, 15. *ansaa*] de hac voce littera s omnino non legitur et litteræ u inferior tantum pars. — *gahausjai*] syllaba *ga* in cod. Arg. non legitur, non satis accurate igitur Schm. edidit.

xi, 16. *wamma*] edat. *we*; quod nos dedimus, coniecit Schm.; ea autem conjectura non solum propter sensum commendati videtur, nam non queritur, eci rei (tes), sed eci persone (i. e. *wamma*) simile id

genus sit, vid. L. vi, 47 *wazuh sa gaggands du nis* — *wamma galeiks ist?* (quamquam *te* non falsum esse, e loco parallelo L. vii, 71 apparet); sed etiam quod voculæ *we* spatium omnino non explet. — *kuni*] J. St. B. ✕ *kuni*. J. St. habent a *þata* usque ad *anþaran* (sic quidem pro *anþarans*). In cod. Arg. pro *s* pars litteræ *þ* clare apparet, pro qua J. St. v. posterunt; *anþarans* postulant regule syntactice (vid. etiam L. vii, 32) et veri simile videtur, librarii errore scriptum fuisse *anþ ranþarans*, quæ vitia sæpius reperuntur (L. vi, 47; J. ix, 41; xii, 47; xiii, 15; cf. ad M. v, 31). Cæterum Ulf. e. cold. et verss. *istepois* legit, et ab Ih. male addita *frijonds seinans* male repetierunt Z. et Schm.; iis enim transferuntur *istepois adþan*, quod alii cold gr. pro *tois istepois* legunt, neque omnino spatium tam multa capit. — *garunsai*] cum codd. alii *þarunsai*, alii *þarunsais* habeant, legi etiam potest *garunsim*. — *juh*] H. ✕ *jai*.

xi, 17, 18.] integri hi versus ap. J. St. leguntur. — *hufam*] *izvis*, quod J. St. H. Z. Schm. post *hufam* addunt, delendum est; nam pars pagine abrupta tot litteras non capit; *izvis* omittunt etiam plerique codd. — *nih ma jands*] H. Z. ✕ *ni matjands*. — *unholþon*] legitur in cod. Arg. *unholþon*, non *unholþon*, ut habet Schm.

xi, 19. *asdrugja*] J. St. hanc verbum integrum habent excepto verbo *asdrugja*, pro quo *ast...* legunt; sed in cod. Arg. tantummodo *a* exstat; ab Ih. recte suppletum esse docet Cor. I, v, 11. — *frijonds*] H. ✕ *frijands*.

xi, 20. apud J. St. totus legitur. — [*þanuh*] St. Z. ✕ *tanuh*. — *ni*] J. St. ✕ *nih*. — *idregodedun*] fortasse *gavadidedun* repetendum est, sic L. xvii, 3 sq. variatur. — *sik*] J. St. B. ° ✕

idveitjan þaurgin. in þaimet varþun þos nanagstous mahteis is. þatei ni idreigodedum
 21 sik. vai þus kaurazein. vai þus þesaidam. unte ip varþeina in tyre jah seidone lauda mahteis
 22 þus varþanous in izvis. airis þau in sakkau jah argon idreigodedema. sveþauh qþi izvis.
 23 tyri jah seidonim sutizo varþip in daga stanos þau izvis. jah þu kafarnoum. þu und
 hmein ushachida. dalah und halja galeþis. unte jabai in sandanþam varþeina mahteis þos
 24 varþanous in izvis. aiþþau eis veseina und hina dag. sveþauh qþa izvis þatei aiþþai sandanþe
 25 AX, 38 sul zo varþip in daga stanos þau þus. tuuh jainamma mela andhaf.. — wanh þau þ k sewum
 39 gast jah galeþodedum. aiþþau naqadana jah vasidedum. wanh þau þuk sewum siokana aiþþau in
 40 karkarai jah attdjedum du þus. jah andhafands sa þindans qþ þ du m. amen qþi izvis. jah
 41 þau ei tavidedþ ainamma þize mimistane broþre meinaize. mis tavidedþ. þanuh qþ þ jah þaim
 at hleidumein ferai. gaggjþ fairra mis þus fraqþþanous in tou þata aiveino þata manvido udbulþin jah
 42. 43 aggitum is. unte gredags vas jannu gehþ mis matjan. afþaursþs vas jan-ni dragkidedþ mik. gasts
 jan-ni galeþodedþ mik. naqþs jan-ni vasidedþ mik. sinks jah in karkarai jan-ni gaweisodedþ
 44 meina. þanuh and afþand jah þai qþþandans. frauja wan þuk sewum gredagana aiþþau afþaursida a
 45 aiþþau gast aiþþau naqadana aiþþau siokana aiþþau in karkarai jan- i audlaltidedeima þus. þanuh an-
 46 dhalþip in qþþands. amen qþa izvis. jah þan ei ni tavidedþ ainamma þize leitilane. mis ni tavidedþ.
 XXVI, 1 jah galeþand þai in þa'vein aiveinon ip þai garalhtans in libain aiveiaon. jah varþ. biþe ustauh iesus
 2 alla þu vaurda. qþ siponjam seinaim. vituþ þatei afar tvans dagans paska vaiþþi þas-sa sunus
 3, 65 mans atgibada da usbramjan. þanuh — þaurþum veitvode. sai. nu gahausedeþ þ þ vajamerin

INTERPRETATIO.

exprobrare urbibus, in quibus factae sunt haec plurimae virtutes ejus, quod non converterunt se. 21. Vae tibi, Corazin! vae tibi, Bethsaida! nam si fierent in Tyrionum et Sidoniarum terra victutes haec factae in vobis, prius fortasse in sacro et cinere puniret eos. 22. Verumtamen dico vobis, Tyri s et Sidonis facilius fit in die iudicii, quam vobis. 23. Et tu, Cafarnaum, tu usque caelum exaltata, deorsum usque infernum vadis, nam si in Sodomitis herent virtutes haec factae in vobis, fortasse ii existerent usque hodiernum diem. 24. Verumtamen dico vobis, quod terra Sodomitarum facilius fit in die iudicii, quam tibi. 25. In illo tempore r spon (dens) — xxv, 38. Quando vero te vidimus hospitem et invitavimus? aut nudum et ves tivimus? 39. Quando vero te vidimus aegrotum aut in carcere et venimus ad te? 40. Et r spondens hic rex dicit ad eos: amen dico vobis, etiam vero ut leceritis uni horum minimorum fratrum meorum, mihi fecistis. 41. Tunc dicit etiam h s a sinistro latere: ite procul me vos damnati in ignem hunc aeternum hunc paratum diabolo et angelis ejus. 42. Nam famelicus tu, et non dedisti mihi edere, sitiens fui, et non potui recereasti me; 43. hospes, et non invitasti me; nudus, et non vestivisti me; aegrotus et in carcere, et non visitasti me. 44. Tunc respondent etiam in dicentes: Domine, quando te vidimus famelicum aut sitientem aut hospitem aut nudum aut aegrotum aut in carcere et non ministravimus tibi? 45. Tunc respondet iis dicens: amen, dico vobis, etiam vero ut non leceritis uni horum parvorum, mihi non fecistis. 46. Et eunt hi in supplicium aeternum, verum hi justi in vitam aeternam. xxvi, 1. Et factum est, cum floiret Iesus omnia haec verba, dixit discipulis suis: 2. scitis, quod post duo dies pasca lit et hic Filius hominis traditur ad cruciandum? 3. Tunc — — 65. egemus testibus? ecce, nunc audistis hanc blasphemiam (Vide paginam sequentem)

ANNOTATIONES.

ii, 21. kaurazein | Þ. Z. ✕ horazein, vid. L. x, 13; recte jam B. H. dederunt. — þesaidan | aut si navis þesaidan, vid. J. xi, 21. — varþeina — varþanous | B. ✕ in tyrai jah seidonai varþeina... laudai mahteis þos varþanous; H. Z. H. Schm. ✕ varþeina in tyrai (H. ✕ tyrai) jah seidonai svelauda mahte svave þos varþanous. Landi perspicue in cod. Arg. legitur; quomodo in gr. desideratur, tamen retinendum est, quia a iō modo lectio restitui non potest. Ceteram ¶ gr. omn. De litteris þa vocis varþanous partes tantum superserat. — airis þau | Schm. ✕ jet. — az þon | J. St. B. H. p. 236, 2. 4. az þon. idreigodedeina | rectius scriberetur qaidreigaledaina, uti Luc. x, 15 scriptum est.
 xi, 22. sveþauh | sic cod. Arg.; J. St. H. Z. H. Schm. ✕ sveþau, vid. ad vii, 15. — tyrim | H. ✕ tyrim; J. St. post izvis addunt ÷ þatei. — sutizo | H. H. ✕ sapizo. — izvis | lin. J. St. ÷ þus.
 xv, 25. dalah und halja | H. H. Z. Schm. ✕ und halja dalaha; nam d. d. l. a. þ. a significat infra (Me. xiv, 16) non deorsum, id autem est dalah. — unte jabai | J. St. ✕ þatei ei; nam ei, non nisi in interrogativis sententiis pro genito ei ponitur, (Me. xi, 15; xv, 44; Philipp. iii, 11); id sententia H. Z. Schm. dederunt unte ip, (pro quo H. ✕ unþe ip) recte quidem, sed non explet versum. — sandanþam | J. St. ✕ sandanþamjan | — matheis | H. Z. H. Schm. ✕ addunt þos; neque s. atium tot litteras capit, neque ullum illius vocis vestigium apparet, cum alibi infra lineam excurientes litterarum partes omnes conspiciantur. —

izvi. | vobis, gr. omn. σοί. — eis | ii. ° gr. omni.
 xi, 21. sveþauh | J. St. ✕ sve þau; Z. Schm. ✕ sveþau, vid. ad vii, 15.
 ii, 25. andhaf.. | haec us cod. Arg.; J. St. de suis integrum formam andhafands addiderunt, quos secutus est Z.
 xxv, 38 — 26, 3 init. Hoc fragmentum, quod in cod. Arg. non reperitur, ab Aug. Mayo et Castillio non in eod ce quodam Ambrosiano inventum et in Sp cimine U'philar part. inedit. p. 8 sq. editum est.
 xxv, 40. jah þan ei | etiam vero ut, (gesetzt auch dass | Cast. ✕ jah þanei (cf. ad L. v, 24); gr. omn. ἐγ' ὅσων. Gotthus sollicitius ingressus graecorum vestigiis acens tivum rei (aliquid) omisit; sic vs. 45. — ministrane | gr. omn. post meinaize. — meinaize | Cast. ✕ meinaze.
 xxv, 43. gasts | Ulf. ° ἡστων.
 xxv, 45. jah þan ei | vid. ad vs. 40. — leitilane | parvorum, gr. omn. ἰλαχιστων.
 xxvi, 65 — xxvi, 1, haec in eodem codice continentur, de quo ad xxv, 38 dictum est; cod. Arg. de his ea habet, quae inde ab versu 70 capitis xxvi sequuntur.
 xxvi, 65. sai nu gahausedeþ | Cast. ✕ saikgga hauseidedeþ, Schm. ✕ sa gahausedeþ. Verum lectionem jam pridem conjectura asse uti eramus, cum Mssm. etiam (Sk. p. 182) eam in cod. Ambr. legi adnotavit, et n. m. m. r. Grimmium, virum tantae prudentiae, monestrosam illam formam saikgga G. H. 12 defendere tentasse.

66, 67 is. wa izvis þugkeiþ. iþ eis andhafjandans qeþun. skula dauþaus ist. þanuh spivum ana andavleiza
 68 is jah kaupastedun ina. sumaiþ-þan lofam slohun qibandans. praufetei unsis xristu. was ist sa
 69 slahands þuk. iþ paitrus uta sat ana rohsnai jah duatiddja imma aina þivi qibandei. jah þu vast
 70, 71 miþ iesua þamma galeilaian. iþ is laugnida faura þaim allaim qibands. ni vait wa qibis. usgaggan-
 dan þan ina in dauv gasaw ina anþara jah qaþ du þaim jainar. jah sa vas miþ iesua þamma nazo-
 72, 73 raiau. jah astra afaiaik miþ aiba svarands þatei ni kann þana mannan. afar leitil þan atgaggandans
 74 þai standandans qeþun paitrau. bi sunjai jah þu þize is. jah auk razda þeina bandveiþ þuk. þanuh
 75 dugann afdomjan jah svaran þatei ni kann þana mannan. jah suns hana hrukida. jah gamunda pai-
 trus vaurdis iesuis qibanis du sis þatei faur hanins hruk þrim simpam afaikis mik. jah usgaggands
 xxvii, 1 ut gaigrot bairaba. at maurgin þan vaurþanana runa nemun allai gudjans jah þai sinistans mana-
 2 gems bi iesu. ei afdaupideleina ina. jah gabindandans ina gatauhun jah anafullhun ina pauntiau peila-
 3 tau kindina. þanuh gasaiwands iudas sa galevjands ina þatei du stauai gatauhans varþ. idreigonds
 4 gavandida þans þrinstiguns silubrinaize gudjam jah sinistam qibands. fravaurhta mis galevjands
 5 bloþ svikn. iþ eis qeþun. wa kara unsis. þu viteis. jah atvairpands þaim silubram in ath allaiþ jah
 6 galeiþands ushailah sik. iþ þai gudjans nimandans þans skattaos qeþun. ni skuld ist lagjan þans
 7 in kaurþmann. unte andvairþi bloþis ist. garuni þan nimandans usbauhtedun us þaim þana akr
 8, 9 kasjins du usfilham þaim gastim. duþþe haitans varþ akrs jains akrs bloþis und hina dag. þanuh
 usfulluoda þata qibano þairh iairaimnan praufetu qibandan. jah usnemun þrinstiguns silubreinaize
 10 andvairþi þis vairþodius. þatei garahnedun fram sunum israelis. jah atgebur ins und akra kasjins
 11 svasve anabauf mis frauja. iþ iesus stoþ faura kindina jah frah ina sa kindins qibands. þu is þiudans in-

INTERPRETATIO.

Verum ii respondentes dixerunt: reus mortis est. 67. Tunc spuerunt in faciem ejus et colaphis-affecerunt eum, alii vero palmis verberarunt dicentes: 68. prædica nobis, Christe, quis est hic verberans te? 69. Verum Petrus foris sedit in atrio et accessit ad eum una serva dicens: etiam tu fuisti cum Iesu hoc Galilæo! 70. Verum is negavit coram his omnibus dicens: non scio quid dicis. 71. Executem autem eum in portam vidit eum alia et dixit ad hos illie: etiam hic fuit cum Iesu hoc Nazoræo. 72. Et iterum negavit rum juramento jurans, quod non novi hunc hominem. 73. Post paulum autem accedentes hi stantes dixerunt Petro: in veritate etiam tu horum es, et enim sermo tuus manifestat te. 74. Tunc cœpit detestari et jurare, quod non novi hunc hominem; et statim gallus cantavit. 75. Et meminuit Petrus verbi Iesu dicti ad se, quod ante galli cantum tribus vicibus negas me; et exiens foras flevit amare. xxvii, 1. Ad mane autem factum consilium inierunt omnes sacerdotes et hi natu-maximi populi de Iesu, ut interficerent eum. 2. Et vincientes eum duxerunt et tradiderunt eum Pontio Pilato præfecto. 3. Tunc videns Iudas hic tradens eum, quod ad iudicium ductus fuit, pœnitentia-motus retulit hos triginta argenteorum sacerdotibus et natu-maximis 4. dicens: peccavi mihi tradens sanguinem innoxium; verum ii dixerunt: quid cura nobis? tu scias! 5. Et projiciens hos argenteos in templum abiit et iens suspendit se. 6. Verum hi sacerdotes sumentes hos denarios dixerunt: non debitum est ponere hos in corbanon, nam pretium sanguinis est. 7. Consilium autem incuentes emerunt ex his hunc agrum figuli ad sepulcra his hospitibus. 8. Ideo vocatus fuit ager ille ager sanguinis usque hodiernum diem. 9. Tunc impletum est hoc dictum per Ieremiam profetam dicentem: et acceperunt triginta argenteorum pretium hujus æstimati, quod appetiarunt e filiis Israelis. 10. et dederunt eos pro agro figuli, sicut præcepit mihi dominus. 11. Verum Iesus stetit coram præfecto, et interrogavit eum hic præfectus dicens: tu es rex Iu-

ANNOTATIONES.

xxvi, 69, *uta sat*] foris sedit; Cast. versione seductus Sch. male dicit Goth. ἔξωθεν post ἐκῶντρο legere.

xxvi, 70. *þaim*] his, Gothi. igitur αὐτῶν non repudiatur, uti Sch. ✕ notat. — *wa qibis*] his verbis incipit fragmentum cod. Arg.

xxvi, 71. *jah sa*] cod. Ambr. *jas - sa*, vid. ad v, 37.

xxvi, 72. *afaiaik*] J. St. ✕ *afaiair*; cod. Ambr. *laugnida*, quod idem significat. — *svarands*] jurans, gr. omn.; B. videtur glossa esse ad *miþ aiba*, sed habet uterque codex, nec insolita est ea abundantia Ineutionis, cf. Mc. i, 6 *vaurda qiþan*, iv, 3 *saian fraiva*, vi, 9 *gaskalos suljom*, i, 40 *kuivam kuussjands*, cf. ad M. ix, 8.

xxvi, 73. *standandans*] cod. Ambr. ✕ *standans*. — *paitrau*] cod. Ambr. *du paitrau*, sed additamentum du expunctum est. — *bi sunjai*] J. St. B. Z. H. ✕ jct., sic ubique.

xxvi, 75. *qibanis*] dicti, gr. omn. εἰρηκότος, sic Mc. xv, 28 *þata gamelido þata qiþano* (hoc scriptum hoc dictum) = ἡ γρηθή ἢ λέγοσθα. — *afaiakis*] cod. Ambr. *invidis*, quod idem valet.

xxvii, 1. *at maurgin*] J. St. ✕ jct.; B. ✕ *at maurgan*. — *vaurþanana*] ll. conj. *vaurþanamina*, sed accusativum habet uterque codex et pro eo casu *maurgin* (a nominativo *maurgins*) habendum est. Præpositio *at* raro quidem cum accusativo constructur, sed

uti hoc loco, etiam Mc. xii, 2; L. ii, 41. — *runa*] cod. Ambr. *garuni*. — *gudjans*] add t cod. Ambr. articulum *þai*. — *jah þai*] lucusque pertinet fragmentum cod. Ambr.

xxvii, 4. *mis*] non male, uti H. vertit, sed *mili*, cf. L. xv, 48. — *svikn*] Ulf. quoque videtur ἐθῶν legisse, nam *δίκαιος* ab eo per *garaihts* aut *usvaurhts* reddi solet.

xxvii, 5. *astaiþ*] Z. Schm. ° ✕; reliquæ edit. omnes habent, nec Sch. adnotare debebat Ulfilam omittere ἀνεχώρησε.

xxvii, 6. *gudjans*] St. ✕ *gudjands*. — *andvairþi*] sic cod. Arg., B. ll. Z. Schm. ✕ *andavairþi*.

xxvii, 7. *usfilham*] sic cod. Arg. *usfilha*; edit. ✕ *usfilhan*, ll. Ulf. *illustr.*, p. 229, 2 ✕ *usfilha* (vid. Mc. xiv, 8; cf. J. xii, 7). — *þaim*] J. St. ✕ . . a; ll. Z. H. Schm. ✕ *ana*; in codice Arg. hujus vocis ultima tantum pars dignoscitur, quæ litteræ a non potest, n esse potest, quam ob causam B. conjectura probabilis videtur, etsi articuli usus hoc loco insolentior est.

xxvii, 9. *usnemun*] J. St. B. + *ganemun*. — *silubreinaize*] vs. 3 erat *silubrinaize*. — *andvairþi*] edit. ✕ *andavairþi*, vid. ad vs. 6.

xxvii, 11. *kindina*] J. St. ✕ *kindana*. — *imma* Z. ✕ *ima*.

- 12 daie. ip̄ iesus qab̄ du imma. þu qifis. jah miþþanei vrohiþs vas fram þaim gudjam jah sinistam. ni vaihta
 13, 14 andhof. þanuh qab̄ du imma peilatus. niu hauseis. wan silu ana þuk veitvodjand. jah ni andhof imma
 15 vipra ni ainhua vaur. le. svasve sildaleikida sa kindins silu. and dulþ þan warjanoh blihts vas sa kin-
 16 dins fraletan aiwana þizai managein bandjan. þanei villedun. habaidedunnh þan bandjan gatarhidana
 17 barabban. gaqumanaim þan im qab̄ im peilatus. waua vileiþei fraletan izvis. barabban þan iesu. saei hai-
 18, 19 tada xristus. vissanuk þatei in neipis atgebun ina. sitandiu þan imma ana stauastola insandida du imma
 20 qens is qifande. ni vaiht þus jah þamma garaihtin — — israelis ist. atsteigadau nu af þamma gal-
 21 22 gin. ei gasaiwaima jah galaubjam imma. trauaida du guþa lausjadau nu ina. jabai vili ina. qab̄ auk
 23 þatei guþs im sunns. þatub samo jah þai vaidejdans þai miþshranidans imma idveitidedun imma.
 24, 25 fram saibston þan weilai varþ riqis utar allai airþai und weila niundon. ip̄ þan bi weila niundon
 26 ufhropida iesus stibnai mikilai qifands. helei helei. lima sabakþar. þatei ist. guþ meins guþ meins.
 27, 28 duwe mis bilaist. ip̄ sunai þize jainar standandano gahausjandans qebun þatei helian vopeiþ sa. jah
 29 suns þragida ains us im jah nam svamm fulljands akeitis jah lagiands ana raus draggkida ina. ip̄ þai
 30 anþarai qebun. let ei saiwan. qinaiu helia nasjan ina. ip̄ iesus astra hropjands stibnai mikilai afailot
 31 ahman. jah þan saurbali alhs diskritnoda in tva iupap̄ro und dalaþ jah airþa reiraida jah stainos
 32, 33 disskritnodedun jah hlaivasnos usluknodedun jah managa leika þize ligandane veilaize urrisun jah
 34 usgaggandans us hlaivasnom afar urrist is innatgaggandans in þo veihon baurg jab ataugidedun sik
 35 managaim. ip̄ huodafas jah þai miþ imma vitandans iesua gasaiwandans þo reiron jah þo vaurþa-
 36 nona ohtedun abraba qifandans. bi sunjai guþs sunus ist sa. vesunah þan jainar qinous manages
 37 þairraþro saiwandeins. þozei laistiledun afar iesua fram galeilna andbalujandeins imma. in þaime
 38 vas marja so magdalene jah marja so iakobis jah ios-z aip̄ei jah aip̄ei sunive zaibaidaians. ip̄ þan

INTERPRETATIO.

dæorum? verum Iesus dixit ad eum: tu dicis! 12. Et dum accusatus fuit ab his sacerdotibus et natu-maximis, non quidquam respondit. 13. Tunc dixit ad eum Pilatus: nonne audis, quem multum contra te testantur? 14. Et non respondit ei contra non unum verborum, adeo ut miraretur hic præfectus multum. 15. ad festum autem quodcumque consuetus fuit hic præfectus dimittere unum huic turbæ vincitum, quem voluerunt. 16. habuerunt autem vincitum famosum Barabban. 17. Congregatis autem iis, dixit iis Pilatus: quem vultis, ut dimittam vobis, Barabban an Iesum, qui vocatur Christus? 18. Scivit enim, quod ob invidiam tradiderunt eum. 19. Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor ejus dicens: non quidquam tibi et huic justo. — 42.—Israelis est, descendat nunc ab hac cruce, ut videamus, et credamus ei; 43. Confidit in Deo, liberet nunc eum, si velit eum; dixit enim, quod Dei sum filius. 44. Hoc ipsum etiam hi malefici hi crucifixi-cum eo exprobrarunt ei. 45. A sexta autem hora facta est caligo super omnem terram usque horam nonam. 46. Verum tum circa horam nonam exclamavit Iesus voce magna dicens: Heli, Heli; iama sabacthani! quod est: Deus mi, Deus mi, cur me reliquisti! 47. Verum quidam horum illic stantium audientes dixerunt, quod Heliam vocat hic. 48. Et statim cucurrit unus ex iis et sumpsit spongiam implens aceto et ponens super arundinem potu recreavit eum. 49. Verum hi alii dixerunt: sine, ut videamus, veniatne Heli salvare eum. 50. Verum Iesus iterum clamans voce magna emisit spiritum. 51. Et tum velum templi scissum est in duo, superne usque deorsum, et terra mota est et saxa scissa sunt. 52. et sepulera aperta sunt et multa corpora horum jacentium sanctorum surrexerunt. 53. et exeuntes ex sepulcris post resurrectionem ejus introeuntes in hanc sanctam urbem et ostenderunt se multis. 54. Verum centurio et hi cum eo custodientes Iesum videntes hanc motum et hæc facta timuerunt valde dicentes: in veritate, Dei filius est hic. 55. Fuerunt autem illic mulieres multæ procel videntes, quæ secutæ sunt post Iesum a Galilæa, ministrantes ei, 56. in quibus fuit Maria hæc Magdalene et Maria hæc Iacobi et Iosis mater et mater filiorum Zebedæi. 57. Verum cum

ANNOTATIONES.

- xxvii, 12. miþþanei] J. St. ✕ div. — vrohiþs] J. St. ✕ vrahits.
 xxvii, 14. sildaleikida] St. ✕ silduteikida.
 xxvii, 15. warjanoh] quodcumque, ° gr. omn.; cæterum vid. ad Mc. xv, 6.
 xxvii, 16. þan] Goth. ° τότε, þanuh, quod fortasse a librario propter præcedens þan omissum est.— gatarhidana] St. ✕ datarhidana. Maresh. ap. J. p. 410 speciosius quam verius legi suadet gatahnikidana; vide Sk. 41, 22 ubi gatarhjan eodem sensu invenitur. — barabban] Ulf. ° λεγόμενον.
 xxvii, 42. atsteigadau] vid. ad J. xiii, 35. — ei gasaiwaima] ut videamus, ° gr. omn., ° gr. Ulf, qui c. versse. legit, ex Mc. xv, 32 addidisse videtur (cf. ad iii, 41).
 xxvii, 44. þatuh] hoc, gr. omn. τὸ δὲ, fortasse hæc δὲ latet in uh euclitico, cf. ad Joan. xviii, 26 et ad Eph. iv, 32.
 xxvii, 45. þan] H. ° ✕ — weilai] J. St. Hl. ✕ weila; B. læ.; in cod. Arg. weil. tantummodo legi potest. — varþ riqis] ¶ gr. omn.
 xxvii, 46. weila niundon] ¶ gr. omn. — helei] Ulf. ǵlei non ǵlei legisse, cum Griesb. contendi non potest, nam sæpius Ulf. græcum i accentu insignitum per diphthongum ei reddidit. vid. Grimmius. I, 38.

- lima] gr. λυμά.
 xxvii, 48. jah lagjands] St. ✕ jct.
 xxvii, 49. let ei] J. St. ✕ jct., vid. ad Mc. xv, 36.
 — nasjan] servare, gr. σώσω.
 xxvii, 51. diskritnoda] sic cod. Arg.; J. St. B. disskritnoda, rectius quidem, sed uti codex habet, sæpius scribitur, vid. ad Mc. iii, 13. — iupap̄ro] Z. ✕ jupaþro.
 xxvii, 52. ligandane] jacentium, gr. omn. κοιμημένων; B. satis acute suspicatur Ulf. falso legisse κοιμηθῶν; κοιμηθῶν certe aliis locis gastepan reddi solet, vid. Cor. I, xv, 20.
 xxvii, 53. innatgaggandans] J. St. + innagaggandans. — managaim] H. læc.
 xxvii, 54. vaur þanona] J. St. ✕ vaur þano.— annus] J. St. ✕ sunu. — ist] est gr. omn. ἵς.
 xxvii, 55. saiwandeins] J. St. ✕ saiwandeins. — þozei] J. St. B. Hl. ✕ posei.
 xxvii, 56. iosesz] insolentior forma genitivi propter z in fine; Mc. xv, 40, 47; L. iii, 29 recte iosesis legitur; si scriberetur ioses, defendi posset comparatis formis moyses J. ix, 28; anos Esdr. ii, 33; nunc vero iosesis scribendum esse videtur.

58 seipū varjū. qam manna gabigs af areimabaias. þizuh namo iosef. saei jah silha siponida iesua. sah
59 atgaggands du peilatau þaþ þis leikis iesuis. þanuh peilatus uslaubida giban þata leik. jah nimands
60 þata leik iosef bivand ita sabana hrainjamma jah galagida ita in niujamma seinamma hlaiva. þatei
61 ushuloda ana staina jah faurvalvjands staina mikilamma daurons þis hlaivis galaiþ. vasuh þan jai-
62 nar marja magdalene jah so anþara marja sitandeins andvairþis þamma hlaiva. istumin þan daga. saei
63 istafar paraskaivein. gagemun aubumistans gudjans jah fareisaieis du peilatau qibandans. frauja. ga-
64 mundedum þatei jains airzjands qaþ nauh libands. afar þrins dagans urreisa. hait nu vitau þamma
hlaiva and þana þridjan dag. ibai ufto qimandans þai siponjos is biainmaina imma jah qipaina du
65 managein. urrais us danþaim. jah ist so speidizei airzipa vairsizei þizai frumein. qaþ im peilatus.
66 habaiþ vardjans. gaggiþ vitaiduh svasve kunnuþ. iþ eis gaggandaus galukun þata hlaiv faursigljan-
dand þana —

INTERPRETATIO.

sero fieret, venit homo dives ab Arimathæa, hujus nomen iosef, qui etiam ipse discipulus fuit Iesu; 58. Hic accedens ad Pilatum petit hoc corpus Iesu. Tunc Pilatus permisit dare hoc corpus; 59. et sumens hoc corpus iosef involvit id linteo mundo 60. et posuit id in novo suo sepulcro, quod excidit in saxo et præcludens saxo magno ostia hujus sepulcri ivit. 61. Fuit autem illic Maria Magdalene et hæc altera Maria sedentes e-regione huic sepulcro. 62. Postero autem die, qui est post pasceven, conveniunt sommi sacerdotes et Farisæi ad Pilatum 63. dicentes: domine, meminimus, quod ille seductor dixit adhuc vivens: post tres dies surgo. 64. Iube igitur custodire hoc sepulcrum usque hunc tertium diem, ne forte venientes hi discipuli ejus auferant eum et dicant ad populum: surrexit e mortuis, et sit hæc posterior seductio pejor hac priore. 65. Dixit iis Pilatus: habete custodes, ite, custodite sicut acitis. 66. Verum li cautes clauserunt hoc sepulcrum signantes hunc —

ANNOTATIONES.

xxvii, 57. *af areimabaias*] offendet lectorem hæc structura, quod *af* dativum secum habere solet; præter hunc locum Mc. quoque iv, 43 et *af beþanias* J. ii, 1; elliptice id dictum esse ex L. vi, 17 apparet, ubi *us allamma iudaia*s legitur, omnibus in his locis *landa* supplendum est, cf. ad L. vii, 49. — *þizuh namo*] hujus nomen gr. omni. *τοῦνομα*, quam formam non novisse videtur Ulf. constructio enim postulat *þizei namo*, ut L. i, 27; ii, 25; vide tamen ad J. xviii, 26.

xxvii, 58. *uslaubida*] permisit, gr. omni. *ἐξέδωκε*; Maresh. p. 410 *uslaubida* ex loco parallelo J. xix, 38

huc pervenisse suspicatur, ibi enim *ἐπέριψε* legitur, cui verbo *uslaubjan* semper respondet.

xxvii, 62. *paraskaivein*] accusativus forma græca, sic *synagogein* L. vii, 5. *otipistaulein* Rom. xvi, 22.

xxvii, 64. *þridjan*] J. St. B. Hz. ✕ *þridjin*. — *ufto*] sine dubio legendum est *ufto*. — *frumein*] sic recte, vid. Grim. i, 757.

xxvii, 65. *vardjans*] custodes, gr. omni. (præter cod. D. ubi prima manu scriptum erat *φύλακας*) *κουστωδῆάν*; sic vs. seq.

AIVAGGELJO ÞAIRH MARKU

ANASTODEIþ.

1, 1, 2 Anastodeins aivaggeljons iesuis xristaus sunaus guþs. sve gameliþ ist in esaí in praufetau. sai.
3 ik insandja aggilu meinana faura þus. saei gamanveiþ vig þeinana faura þus. stibna vopjandiis
4 in auþidai. manveiþ vig frauþins. raihtos varkeiþ staigos guþs unsaris. vas iohannes dauþjands
5 in auþidai jah nauþjands dauþein idreigos du aflageinai fravaurbte. jah usiddjedun du imma all
indai-land jah iairusaulymeis jah dauþidai vesun allai in iaurdane awai fram imma andhaitan-
6 dans fravaurbtilm seinaim. vasuþ-þan iohannes gavasiþs taglam ulbandaus jah gairda filleina
7 bi hup seinana jah matida þramsteins jah miliþ haiþvisk jah merida qifbands. qimiþ svinþoza
8 mls. sa afar mis þizei ik ni im vairþs anahneivands andbindan skaudaraip sköhe is. aþþan ik

INTERPRETATIO. EVANGELIUM PER MARCUM INCIPIT.

1, 1. Initium evangelii Iesu Christi, filii Dei. 2. Ut scriptum est in Esaia profeta: ecce, ego mitto angelum meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 3. Vox clamantis in deserto: parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri! 4. Fuit Iohannes baptizans in deserto et nuntians baptismum penitentiam ad remissionem peccatorum; 5. et exierunt ad eum omnis Iudæa-terra et Ierosolymitani et baptizati fuerunt omnes in Iordano aqua ab eo, confluentes peccata sua. 6. Fuit autem Iohannes indutus pilis cameli et zona pellicea circa coxam suam et comedit Ioenstas et mæl agreste 7. et nuntiavit dicens: venit fortior me hic post me, cujus ego non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceorum ejus: 8. At ego

ADNOTATIO.

Inscript. *anastodeiþ*] ° gr. omni., sic etiam Luc. inscript.

1, 2. *faura þus*] sec. ante te, ° gr.

1, 3. *guþs unsaris*] Dei nostri, gr. *αἰσίου*.

1, 4. *aflageinai*] sic end. Arg. aperte; J. St. B. ✕ *aflateinai*. a Z. injuria probatum.

1, 5. *usiddjedun*] exierunt, Ulf. aut e. gr. *ἐξέρχονται* legit, aut ex usu sermonis gothici vocem *land*

sensu colectivo construit. — *allai*] gr. post *iarusaulymeis*.

1, 6. *haiþvisk*] end. Arg. in marg. *vilþi* idem significans, vid. Rom. xi, 47, 24.

1, 7. *sa*] hic, ° gr. omni. — *þizei*] J. St. ✕ *þize*. — *ik ego*, ° gr. omni. — *anahn* : *ands*] St. ✕ *anahneivauds*.

1, 8. *aþþan*] vid. ad ix, 12.

9 dauþja izvis in vatū. ip̄ is dauþeiþ izvis in ahmin veihōmma. jah varþ in jainafm dagam. qam iesus
 10 fram nazaraþiþ galeilaias jah dauþiþs vas fram iohanne in iaurdane. jah suns usgaggands us þamma
 11 vatū gasaw usluknans hinians jah ahman sve ahak atgaggandan awa ina. jah sūna qam us himi-
 12 nam. þu is sūns meins sa liuba. in þuzei voila galeikaida. jah suns sai. ahma ina ustaut in auþida
 13 jah vas in þizai auþidai dago sidvoortiguns fraisans fram satanin jah vas miþ diuzam jah aggileis
 14 andbahtidedum imma. ip̄ afar þatei atgibans varþ iohannes. qam iesus in galeilaiā merjands aivag-
 15 geljon þindlangardjos guþs qiþands þatei usfullnoda þata niel jah atnewida sik piudangardi guþs.
 16 idreigoþ jah galaubeiþ in aivaggeljon. jah warbonds faur marein galeilaias gasaw seimonu jah an-
 17 draian broþar is. þis seimonis. vairpandans nati in marein. vesun auk fiskjans. jah qaþ im iesus
 18 hirjats afar mis jah gatauja iggis vairþan nutans manne. jah suns alletandans þo natja seinā laisti-
 19 dedum afar imma. jah jainþro ingaggands framis leitil gasaw iakobu þana zaibaidaias jah iehanno
 20 broþar is jah þaus in skipa manvjandans natja. jah suns þaihait ins jah alletandans attan seinana
 21 zaihaidain in þamma skipa uiþ asnjam galþun afar imma jah galþun in kafarnaum. jah suns sab-
 22 bato daga galeiþands in synagogam laisida ins jah usflmans vaurþun ana þizai laiscinai is. unte vas
 23 laisjands ins sve valdusai habands jah ni svasve þai bokarjos. jah vas in þizai synagogen iþe manna
 24 in unþrainjamma ahmin jah usþropida qiþands. fralet. wa uns jah þus iesu nazorenai. qam fra-
 25 qistjan uns. kann þak was þu is. sa veihā guþs. jah andbait ina iesus qiþands. þahai jah usgagg ut
 26 us þamma. ahma unþrainja. jah tabida ina ahma sa unþrainja jah þropjands siþnai mikilai usiddja
 27 us imma. jah usflaþnodedum allai sildaleikjandans. svæci sokidedum miþ sis misso qiþandans. wa
 sijai þata. wo so laiscino (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

baptizo vos in aqua, verum is baptizat vos in Spiritu sancto. 9. Et factum est in illis diebus, venit Iesus
 Nazareth Galilaeae, et baptizatus fuit ab Iohanne in Iordano. 10. Et statim exiens ex hac aqua vidit reclu-
 sos caelos et Spiritum uti columbam accedentem super eum. 11. Et vox venit e caelis: tu es filius meus
 hic carus, in te quo valde me oblecto. 12. Et statim, ecce, spiritus eum eduxit in desertum, 13. et fuit
 in hoc deserto diebus quadraginta tentatus a Satana et fuit cum feris, et angeli ministrarunt ei. 14. Verum
 post quod traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Galilaeam nuntians evangelium regni Dei. 15. Dicens,
 quod impletum est hoc tempus et appropinquavit se regnum Dei, respicite et credite in evangelium. 16. Et
 ambulans ad mare Galilaeae vidit Simonem et Andream, fratrem ejus, hujus Simonis, jacentes rete in mare;
 fuerunt enim piscatores. 17. Et dixit eis Iesus: venite post me et facio vos fieri captores hominum. 18.
 Et statim relinquentes haec retia sua secuti sunt post eum. 19. Et illine iniens ultra paulum, vidit Iaco-
 bum, hunc Zebedaei, et Iohannem, fratrem ejus, etiam hos in nave parantes retia. 20. Et statim vocavit
 eos et relinquentes patrem suum Zebedaeum in hac nave cum mercenariis iverunt post eum. 21. Et ive-
 runt in Cafarnaum; et statim sabbato die iens in synagogam docuit eos. 22. Et attoniti fuerunt super hac
 doctrina ejus, nam fuit docens eos uti potestatem habens et non sicut hi scribae. 23. Et fuit in hac syna-
 goga eorum homo in immundo spiritu et exclamavit 24. dicens: desine, quid nobis et tibi, Iesu Nazarene,
 venisti perdere nos? novi te, qui tu es, hic sanctus Dei. 25. Et increpavit eum Iesus dicens: tace et exi foras ex
 hoc, spiritus immunde. 26. Et laceravit eum spiritus hic impurus et clamans voce magna exiit ex eo. 27. Et
 obstupuerunt omnes admirantes, ita ut disputarent inter se invicem dicentes, quid sit hoc, quae haec doctrinarum

ANNOTATIONES.

- 1, 9. Iohanne] J. St. ☒ Iohannes.
 1, 10. ustuknans] li. Ulfil. illustr. p. 155 pro us-
 tuknandans positura esse ait, de qua re Z. Gram. p.
 53 recte dubitans pro participio passivi verbi uslukan
 habere maluit; sed haec forma secundum regulas
 grammaticas uslukanans esse debebat: itaque statu-
 endum est, aut librarium errasse scribendo uslukanans
 pro uslukanans (quod placet Grimm. Gr. 4, 26, et
 Ettmüller l. 1.), aut formam uslukanans pertinere ad
 adjectivum uslukns, cf. L. vi, 35 usvenans (ab us-
 vens).
 1, 11. qam] venit, gr. om̄n. ἐγένετο, cf. J. vi, 25.
 —in þuzei voila galeikaida] cod. Arg. in marg. þukei
 vilda (te quem volui).
 1, 12. suns sai] statim ecce; cum nullus graecorum
 ullum illius sai vestigium habeat (quia prorsus sensui
 repugnat), complures autem εὐθὺς; praebent pro
 vulg. εὐθὺς, deinde noster εὐθὺς; per sunsaiν reddere
 soleat (iii, 6; v, 29 sq.; vi, 35; x, 52 all.), etiam h.
 l. sine dubio sunsaiν legendum est.
 1, 15. diuzam] editt. ☒ diuzam; sine dubio recta
 lectio in cod. Arg. existit, sed hodie certo dici non
 potest, quia hic locus in eorum plagularum una scri-
 ptus erat, quas impia manus e codice avertit. Diuzam
 prius Grim. l. 606 divina conjectura assecutus est,
 et repudiatam II, 266, repetiit III, 359, monitus loco
 Cor. I, xv, 52.
 1, 11. atqibans] J. St. ☒ atihdans.
 1, 15. qiþands] ante hoc verbum Ulf. e. codd.
 1, 16. jah warbonds] Ulf. e. codd. xai παρόρων le-
 gisse videtur, vid. n. 14—andraian] St. ☒ androjan.
 —þis seimonis] hujus Simonis, ° gr.—fiskjans] St.
 ☒ fiskians.
 1, 17. iggis] J. St. ☒ igris; recte Maresb. p. 414.
 1, 19. jainþro ingaggands] ¶ gr. om̄n.; ceterum J.
 St. ☒ ingaggands—framis leitil] J. Z. ☒ framis-
 leitil, St. B. ☒ framisleita. Z. h. l. et Versuch, etc. p.
 86 ☒ framis leitil; quid in codice Arg. scriptum fue-
 rit, nec lh. adnotavit, neque hodie cognosci potest.
 quia haec plagula e codice directo est. Framis Grim.
 III, 591, cf. 97 recte pro adverbii comparativo habet
 ulterius significante et graeco ποσῶ in compositis ver-
 bis respondente, sic Rom. xiii, 12 framis galaiþ =
 ποσῶν. Quod vero diei leitil esse formam breviam
 pro leitil, rectius videmus fecisse stantes, leitil ne-
 gligentia librarii pro leitil ortum esse.—zaibaidaias
 St. ☒ zaibaidajaus.—iohanna] J. St. ☒ Iohannes.
 1, 21. synagogen] Z. ☒ synagoyin.—ins] eos, ° gr.
 1, 24. nazorenai] sic Goth. constanter legit cum
 sint loci, ubi gr. aut Ναζαρενός aut Ναζαρεός habent
 xiv, 67; xvi, 6; L. iv, 51.—þu] tu, ° gr. om̄n.
 1, 25. ahma unþrainja] spiritus immunde, ° gr. om̄n.
 nes praeter cod. D.
 1, 27. usflaþnodedum] B. ☒ usflaþnodeaum; que
 Ulf. sildaleikjandans addit, a gr. omnibus om̄ssum
 v. d. ad M. ix, 8. et Cor. I, ix, 25.—laiscino] vid. s.
 vi, 2.

- so niujo. ei miþ valduŋja jah ahnam þaini unhrainjam anabludiþ jah ushausjand imma. u-þdja
 28, 29 þan meriþa is suns and allans hisitands galeilais. jah suns us þizai synagogen usgaggan-
 dans qenun in garda seimonis jah andraifins miþ iakobau jah iobannen. iþ svaiþro seimonis
 30, 31 lag in brinnon. jah suns qeþun imma bi ŋja. jah duatgaggands urraisida þo uandgreipands
 32 handu izus. jah allailot þo so brinna suns jah andbaitida im. andanalitja þan vaurlþanuma. þan
 33 gasaggq sauil. berun du imma allans þans ubil habandans jah unhuþþons habandans. jah so þaurgs
 34 alla garonnana vas at daura. jah gabailida managans ubil habandans missaleikaim sautim jah
 35 unhuþþons managans usvarp jah ni fralailot roðjan þos unhuþþons. unte kumþeden ina. jah airuhtvon
 36 usstandans usiddja jah galaif ana auþjana stoþ jah jainar baþ. jah galaistans vaurlþun imma seimon
 37, 38 jah þai miþ imma. jah higitandans ina qeþun du imma þatei allai þuk sokjand. jah qaþ du im. gag-
 39 gam du þaini bisunjane haimom jah þaurgim. ei jah jainar merjau. unte duþe qem. jah vas merjands
 40 in synagogim iþe and alla galeilain jah unhuþþons usvaurlþands. jah gam at imma þrutstill habands
 41 bidjands ina jah knivam knussjands jah qisþands du imma þatei: jahai vileis. megt miþ gabrainjau. iþ
 42 iesus infeinands ufrakjands handu seina attaitok imma jah qaþ imma. viljau. vaifr þrains. jah
 43 biþe qaþ þata iesus. suns þata þrutstill allaiþ af imma jah hrains varþ. jah gawotjands imma suns
 44 ussandida ina jah qaþ du imma. seiw ei mannhun ni qisþais vaiht ak gagg þuk silþan ataugjan
 45 gudjin jah atbair fram gabraineinai þeinai. þatei anahaþ moses du veitvodijai im. iþ is usgaggands
 u, 1 ana auþjaim stadim vas. jah iddjedun du imma allaþro. jah galaif aftra in kafarnaum ofar dagans. jah
 2 gafreun þatei in garda ist. jah suns gaqemun managai. svasve juþan ni gamostedun nih at Jaura.

INTERPRETATIO.

hæc nova, quod cum potestate etiam spiritibus his immundis imperat et obediunt ei? 28. Exiit autem fama ejus statim per omnes vicinos Galilæe. 29. Et statim ex hac synagoga exeuntes venerunt in domum Simonis et Andreæ cum Iacobo et Iohanne. 30. Verum sorus Simonis jacuit in febre, et statim dixerunt ei de ea. 31. Et accedens erexit hæc apprehendens manum ejus, et dimisit hæc hæc febris statim, et ministravit iis. 32. Vespere autem facto, cum occidit sol, tulerunt ad eum omnes hos male habentes et demones habentes. 33. Et hæc urbs tota collecta fuit ad januam. 34. Et sanavit multos male habentes variis morbis, et demones multos eiecit, et non permisit loqui hos demones, nam noverunt eum: 35. Et mane crepusculo exurgens exiit et ivit in desertum locum et illic oravit. 36. Et comites facti sunt ei Simon et hi cum eo. 37. Et inveniunt eum dixerunt ad eum, quod omnes te querunt. 38. Et dixit ad eos: unus ad hos circumcirca vicus et urbes, ut etiam illic nuntiem, nam ideo veni. 39. Et fuit prædicans in synagogis eorum per totam Galilæam et demones eicieus. 40. Et venit ad eum lepram habens, orans eum et genibus nitens et dicens ad eum, quod si vis, potes me mundare. 41. Verum Iesus miserens extendens manum suam tetigit eum et dixit ei: volo, si mundus. 42. Et cum dixit hoc Iesus, statim hæc lepra abiit ab eo et purus factus est. 43. Et comminans ei statim emisit eum. 44. et dixit ad eum: vide, ut alicui non dicas quidquam, sed i te ipsum ostendere sacerdoti et offer pro purificatione tua, quod præcepit Moyses ad testimonium iis. 45. Verum is exiens cepit prædicare multum et eloqui hoc verbum, adeo ut is amplius non posset palam in urbem ire, sed foris in desertis locis fuit et iverunt ad eum undique. u, 1. Et ivit iterum in Cafarnaum post dies, et compererunt, quod in domo est. 2. Et statim convenerunt multi, adeo ut amplius non locum invenirent ne-quidem ad januam, (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

- 1, 29. Iohannen] J. St. ✕ Iohannes.
 1, 29. gasaggq sauil] sic recte lh. Ulfil. illustr. p. 415. sq.; J. St. ✕ gasag ju sa uil; B. llz. ✕ gasaggq sau il.
 1, 34. usvarp] J. St. ✕ usvaifr.
 1, 35. air uhtvon] Z. temere conl. airuh tron; nam lectio vulgata eo confirmatur, quod in affinis linguis eadem vox reperitur, vid. Schmid Schwab. Wörterb. p. 8. Graff Althochdeusch. Sprachsch. 1, p. 158. Cæterum Ulf. c. codd. et verss. ° λιαυ.
 1, 37. þuk sokjand] ¶ q.
 1, 38. bisunjane] circumcirca, Ulf. cum cod. D ἐγγύς legisse videtur.—haimom jah þaurgim] vicus et urbes, gr. χωματόδεις. Cæterum J. St. B. llz. ✕ haimon, vid. lh. Ulfil. illustrat. p. 229.
 1, 39. in synagogim] in synagogis; gr. εἰς τὰς συναγωγάς.
 1, 40. knussjands] Ulf. c. codd. ° αὐτόν.
 1, 41. seinai suam. ° gr. omn. præter unum cod. D. (Beza). referente Mareh. p. 418.
 1, 42. þata] pr. hoc, ° gr. omn — Iesus] cum gr. omn. hoc loco et L. vi, 12; vii, 10; J. xvii, 1, pronomen demonstrativum (αὐτός vel ὁ) habeant, suspicari licet is legendum esse, pro quo librarius facile is scribere poterat; fortasse eadem emendatio u, 25 adhibenda est, ubi præter Syriam et Armeniam versiones nullus liber Iesus præbet; (aliter pro is J. vi, 4 Jam Lye ap. Benz. præf. p. LXVii Iesus. cum gr. omn.

scribere maluit). Sed negari non potest esse locos in quibus non ita facile de ejusmodi errore cogitare liceat, e. gr. Me. v, 22, ubi Iesus (i. e. Iesus), in omnibus autem gr. constanter αὐτόν legitur. Difficilius etiam est de loco Me. vi, 55 sententiam ferre: ei is Iesi, quod legitur, respondet versionibus latinis; ei Iesus vesi, si legeretur, lectioni codicis D et eis versionibus aptius esset, cum quibus in aliis locis conspirare solet: Benz. in iudicium Ulfilan ἐκείνος pro ἐκεῖ legisse arbitrans, amplecti non libuerit. Ut vero h. l. rem conficiamus, addimus, Me. i, 45 et L. v, 34 pro is, quod cod. Arg. cum gr. omn. habet, J. St. (et Luc. loco B etiam) et Me. ii, 15 omnes editores contra codicis Arg. auctoritatem male Iesus reposuisse.—þata þrutstill] gr. omn. præter cod. e ap. Mi. post imma.

- 1, 44. mannhun] Z. ✕ manhun.—gudjin] Ulf. ἀρχιερεῖ πρότερον legisse, Griesh. temere contendit, nam gudja et aphantists gudja Ulf. promiscue utitur, nec licet eam ob causam conjicere u, 26 cum simplex Iepios in suo cod. legisse, uti idem vir ductus fecit.
 1, 45. iþ is] vid. ad i, 42.
 u, 1. galaif aftra] ¶ gr.—gafreun] compererunt, gr. omn. ἠνωσθη—in garda] in domo, gr. εἰς οἶκον.
 u, 2. at dauva] Ulf. ° τὰ cum codd. 28 et 151.—gamostedun] gamotau est locum habere, capi, vid. J. viii, 37; Cor. II. vii, 2.

- 3, 4 jah rodida in vaurd. jah qeinun at imma uslfpan hairandans hafanana fram fidvorim jah ni magandans newa qiman imma faura manageim andhulidedun hrot. þarci vas iesus. jah usgra-
 5 bandans insailidedun þata badi jah fralailotun. ana þammei lag sa uslfpa. gasaiwands þan iesus ga-
 6 laubein ixe qap du þamma uslfþin. barnilo. aletanda þus fravaurlhteis þeinus. vesunuh þan sunai
 7 þize bokarje jainar sitandans jah þagkjandans sis in hairtam seinain. wa sa sva rodeiþ naitcinins.
 8 was mag aletan fravaurlhtins niha ains guþ. jah suns nfkunnands iesus alimin seinamma þatei sva
 9 þai mitodedun sis qap du im. duwe mitof þata in hairtam izvaraim. wabar ist azetizo du qifan
 þamma uslfþin. aletanda þus fravaurlhteis þeinus. þau qifan. urreis jah uim þata badi þeinata jah
 10 gagg. aþpan ei viteiþ þatei valdufni habaiþ suns mans ana airþai aletan fravaurlhtins. qap du
 11, 12 þamma uslfþin. þus qifa. urreis nlmuh þata badi þein jah gagg du garda þeinamma. jah urrais
 suns jah ushafjands badi usiddja faura andvairþja allaize. svasve usgeisnodedun al'ai jah hauhi-
 13 dedun mikiljandans guþ qifandans þatei aiv sva ni gasewum. jah galaiþ afra faur marein. jah all
 14 manageins iddjedun du imma jah laisida ins. jah warbonds gasaw laivvi þana alfaius sitandan at
 15 motai jah qap du imma. gagg afar mis. jah usstandands iddja afar imma. jah varþ. biþe is anakum-
 bida in garda is. jah managai motarjos jah fravaurlhtai miþanakumbidedun iesua jah siponjam is.
 16 vesun auk managai jah iddjedun afar imma. jah þai bokarjos jah fareisaieis gasaiwandans ioa mat-
 jandan miþ þaim motarjam jah fravaurlhtaim qeþun du þaim siponjam is. wa ist þatei miþ motar-
 17 jam jah fravaurlhtaim matjif jah driggkiþ. jah gabausjands iesus qap du im. ni þanrbun svinþai
 18 lkeis ak þai ubilaba habandans. ni qam laþon usvaurhtans ak fravaurlhtans. jah vesun siponjos
 iohannis jah fareisaieis fastandans. jah atiddjedun jah qeþun du imma. duwe siponjos iohannis jah
 19 fareisaieis fastand iþ þai þeinai siponjos ni fastand. jah qap im iesus. ibai magun sunjus brufþadis.
 und þatei miþ im ist brufþafs. fastan. sva lagga weila sve miþ sis haband brufþad. ni magun fas-
 20 tan. aþpan atgaggand dagos þan (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

et locutus est eis verbum. 3. Et venerunt ad eum paralyticum ferentes sublatum a quatuor. 4. Et non potentes prope venire ei præ turbis detexerunt tectum, ubi fuit Iesus, et effidentes illaquearunt hunc grabatum et demiserunt, super quo jacuit hic paralyticus. 5. Videns autem Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: filiuse, remittuntur tibi peccata tua. 6. Fierint autem quidam horum scribarum illic sedentes et cogitantes sibi in cordibus suis: 7. quid hic sic loquitur blasphemias, quis potest remittere peccata, nisi unus Deus? 8. Et statim cognoscens Iesus spiritu suo, quod sic hi cogitarunt sibi, dixit ad eos: cur cogitatis hoc in cordibus vestris? 9. Utrum est facilius ad dicendum huic paralytico: remittuntur tibi peccata tua, an dicere: surge et sume hunc grabatum tuum et i; 10. at ut sciat, quod potestatem habet filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum: 11. tibi dico, surge sumeque hunc grabatum tuum et i ad domum tuam. 12. Et surrexit statim et attollens grabatum exiit coram facie omnium, adeo ut obstupuerint omnes et honorificerint magnificantes Deum dicentes, quod nunquam sic non vidimus. 13. Et ivit iterum ad mare; et omnes turbæ ieverunt ad eum et docuit eos. 14. Et ambulans vidit Levii, hunc Alfai, sedentem ad telonium et dixit ad eum: I post me; et exurgens ivit post eum. 15. Et factum est, cum is accumberet in domo ejus, et multi portitores et peccatores accubarent cum Iesu et discipulis ejus, fuerunt enim multi et ieverunt post eum. 16. Et hi scribæ et Farisæi videntes eum edentem cum his portitoribus et peccatoribus dixerunt ad hos discipulos ejus: quid est quod cum peccatoribus et peccatoribus edit et bibit? 17. Et audiens Iesus dixit ad eos: non indigent validi medici, sed hi male habentes; non veni invitare justos, sed peccatores. 18. Et fuerunt discipuli Iohannis et Farisæi jejunantes; et adierunt et dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis et Farisæi jejunant, verum hi tui discipuli non jejunant? 19. Et dixit eis Iesus: num possunt filii sponsi, usque dum cum iis est sponsus, jejunare? tam longum tempus quam cum se habent sponsum, non possunt jejunare. 20. At accedunt dies, cum

ANNOTATIONES.

- 11, 3. *fidvorim*] cod. Arg. et edit. ✕ *fidvorin*.
 11, 4. *insailidedun*—*fralailotun*] illaquearunt—demiserunt, gr. omni. *χαλασει*; est amplificatio, cujus alia exempla collecta sunt ad M. ix, 8, 23; Cor. I, ix, 25.—*lag*] gr. omni. post *uslfpa*.
 11, 5. *þus*—*þeinus*] tibi—tua, gr. *σοῦ*; Ulf. c. codd. *σοι*—*σοῦ*; sic vers. 9.
 11, 8. *mitof þata*] gr. omni.
 11, 9. *aletanda*] cod. Arg. ✕ *aletanda*.—*þus*—*þeinus*] vid. ad vs. 5.—*jah*] pr. et, ° gr.—*þeinata*] gr. omni. ante *þata*.
 11, 11. *nimuh*] sunt qui dicant Ulf. mittere *xai*, sed errant nescientes, particulam *uh* habere vini copulativam, sic xiv, 13 *qapuh* = *xai læyei*, cf. ad Cor. I, xvi, 13. *Nimuh* autem pro *jah nim* vs. 9 dictum est, solet enim Gothus sermonem variare.
 11, 12. *hauhidedun mikiljandans*] vid. ad M. ix, 8; cæterum St. ✕ *haubidedun*.—*þatei*] St. ✕ *þapei*.—*gasewum*] J. St. cum cod. Arg ✕ *gasewu*, nec graecis respondens, nec sensum aptum præbens; in cod. *gasewu* pro *gasewu*, errore librarii.
 11, 13. *galaiþ*] St. ✕ *getaiþ*.—*jah all*—*imma*] hoc colon cod. Arg. non in textu, sed in marg. habet, J. St. B. ✕ *jah alla managei usiddjedun*, scilicet in cod. litteræ *ni* vocis *manageins* diremptæ novum versum incipiunt, illi autem pro *us* habuerunt; veram lectionem cum hac falsa miscens, is qui confecit Hz. manuscriptorum, dedit: *jah all manageins usiddjedun*.
 11, 14. *alfaius*] J. St. ✕ *alfaius*.—*usstandands*] St. ✕ *usstandans*.
 11, 15. 1] pr., vid. ad I, 42; cæterum gr. omni. post *anakumbida*.
 11, 16. *ist*] est, ° gr. omni.—*fravaurlhtaim*] cod. Arg. ✕ *fraaurhtaim*.
 11, 17. *fravaurlhtans*] Ulf. c. codd. ° *sic metanoian*, cf. ad M. iii, 11.
 11, 18. *fareisaieis*] sec., gr. omni. *ei τῶν φαρισαίων* præter unum cod. 239, qui cum Goth. consentit.
 11, 19. *brufþafs*] gr. omni. ante *miþ*; J. St. ✕ addunt articulum *sa*.

- afnimada af im sa bruplaps. jah þan fastand in jainamma daga. ni manna plat fanins niujis
 21 siujþ ana snagan fairnjana. ibai afnimai fullan af þamma sa niuja þamma fairnjin jah vairstiza
 22 gataura vairþiþ. ni manna giutiþ vein juggata in balgins fairnjans. ibai auto distairai
 vein þata niujo þans balgins jah vein usgutiþ jah þai balgeis fraqistnand. ak veiu
 23 juggata in balgins niujans giutand. jah varþ þairhgaggan imma sabbato daga þairh atisk
 24 jah dugunnun siponjos is skevjandans rauþjan ahsa. jah fairsaisais qþum du imma. sai. wa
 25 taujand siponjos þeinai sabbatim. þatei ni skuld ist. jah iesus qaf du im. niu ussuggvuþ
 26 aiv. wa gatavida daveid. þan þaursta jah gredags vas. is jah þai miþ imma. waiva galaiþ in gaid
 guþs ut abþapara gudjin jah hlaibans faurlageinai matida. þanzei ni skuld ist matjan niha ainaim
 27 gudjam. jah gaf jah þaim miþ sis visandam. jah qaf im. sabbato in mans varþ gaskapans ni manna
 28; III, 1 in sabbato dagis. svæi frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato. jah galaiþ aftra in synagogen.
 2 jah vas jainar manna gþaursana habands handu. jah vitaidedun imma. hailidedi sabbato daga. ei
 3 vrohidedeina ina. jah qaf du þamma mann þamma gþaursana habandin handu. urreis in midumai.
 4 jah qaf du im. skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan aiþþau unþiuþ taujan. saivala nasjan aiþþau
 5 usqistjan. iþ eis þabaidedun. jah ussaiwands ins miþ moda gaus in dauþiþos hairtins ize qaf du
 6 þamma mann. ufrakei þo handu þeina. jah unfrakida. jah gastof aftra so handus is. jah gaggandans
 7 þan fairsaisais sunsaiþ miþ þaim herodianum garuni ga avidedun bi ina. ei imma usqemeina. jah
 iesus afliþ miþ siponjam seinaim du marein. jah silu manageins us galeibian laistidedun afar imma.
 8 jah us iudaia jah us iairusaulyim jah us idumaia jah hindana iaurdanas. jah þai hi tyra jah
 9 seidona manageins silu gahausjandans. wan silu is tavida. qemun at imma. jah qaf þaim siponjam
 10 seinaim ei skip habaiþ vesi at imma in þizos manageins. ei ni þraihaina ina. managans auk ga-
 hailida. svasve drusun ana ina. ei imma attaitokeina. jah sva managai sve habaidedun vum-
 11 dufnos jah ahmans unbrainjans. þaih þan ina gasewun. drusun du imma jah hropidedun qþandans
 12, 13 þatei þu is sunus guþs. jah silu andbait ins ei ina ni gasvikunþidedeina. jah ustaig in fairgumi jah
 14 atþabait þanzei vilda is jah galipun du imma. jah gavaurhta vvalif du visan miþ sis jah ei insandi-

INTERPRETATIO.

aufertur ab iis hic sponsus, et tum jejunant in illo die. 21. Non homo assumentem panem novi sinit ad amicum veterem; ne auferat plenitudinem ab hoc hic novus hoc vetere et pejor fissura fiat. 22. Non homo fundit vinum novum in utres veteres, ne forsan dirumpat vinum hoc novum hos utres et vinum effluat et hi utres pereant; sed vinum novum in utres novos fundunt. 23. Et factum est transire ei sabbato die per satum et ceperunt discipuli ejus prættereuntes vellere aristas, 24. et Farisæi dixerunt ad eum: ecce, quid faciunt discipuli tui sabbatis, quod non fas est? 25. Et Iesus dixit ad eos: nonne perlegistis unquam, quod fecit David, cum indiguit et famelicus fuit, ipse et hi cum eo; 26. quomodo ivit in domum Dei sub Abiathare sacerdote, et panes propositionis comedit, quos non fas est edi, nisi solis sacerdotibus; et dedit etiam his cum se existentibus. 27. Et dixit iis: sabbatus causa hominis fuit creatus, non homo causa sabbati diei; 28. ita ut dominus sit hic filius hominis etiam huic sabbato. III, 1. Et ivit iterum in synagogam, et fuit illic homo arefactam habens manum, 2. et observarunt eum, sanare sabbato die, ut accusarent eum. 3. Et dixit ad hunc hominem hunc arefactam habentem manum: surge in medio. 4. Et dixit ad eos, fasne est in sabbatis bene facere, aut male facere? animam servare, aut perdere? verum ii tacerunt. 5. Et adspiciens eos eum ira, tristis obdurationem cordis eorum, dixit ad hunc hominem: protende hanc manum tuam; et protendit, et constitit rursus hæc manus ejus. 6. Et euntes tum Farisæi statim cum his Herodianis consilium fecerunt contra eum, ut eum occiderent. 7. Et Iesus abiit cum discipulis suis ad mare et multum turbæ et Galilææ secuti sunt post eum et ex Iudæa. 8. et ex Ierusalymis et ex Idumæa, et ultra Iordanum et hi circa Tyrum et Sidonem turbæ multum audientes, quam multum is fecit, venerunt ad eum. 9. Et dixit his discipulis suis, ut navis præsto esset apud eum propter hanc turbam, ut non comprimerent eum. 10. Multos enim sanavit, adeo ut ruerent in eum, ut eum attingerent, et tam multi quam habuerunt vulnera. 11. et spiritus immundos, hi cum eum viderent, ruerunt ad eum et clamarunt dicentes, quod tu es filius Dei. 12. Et multum comminatus est iis, ut eum non manifestarent. 13. Et conscendit in montem et advocavit quos voluit is et iverunt ad eum. 14. Et fecit duodecim ad versandum cum se et ut mitte-

ANNOTATIONES.

- II, 21. af þamma] ab hoc, gr. αὐτοῦ.
 II, 22. iuit. Ulf. ° xai.—balgins] see. J. St. ✕ bal-
 jins; iidem mox ✕ baljeis.—giutand] fundnat, gr.
 omn. βρῆτόν, Ulf. e L. v, 38, ubi eodd. aliqui βάλ-
 λουσι præbent.
 II, 23. skevjandans rauþjan] prætereuntes vellere,
 gr. ὄδῳ ποιεῖν τὴν ἀριστήν; Ulf. e. verss.
 II, 24. siponjos þeinai] discipuli tui, ° gr.
 II, 25. iesus] vid. ad I, 42.
 II, 26. gudjin] vid. ad I, 44. — faurlageinai] J.
 St. ✕ fauralageinai, vid. L. vi, 4. — ainaim] sels,
 ° gr.
 II, 27. varþ gaskapans] fuit creatus; gr. solum
 τυγνέτο, Ulf. e. eodd. ἐκτίσθη.
 III, 2. hailidedi] gr. omn. post daga; cæterum
 J. St. ✕ jau (ei) e L. vi, 7 addunt et Ulf. e. eodd.
 ° αὐτόν.
 III, 4. in] in, ° gr. — usqistjan] utrum Ulf.
- ἀπολέσει, an ἀποκτείνεω legerit, certo dici non potest,
 nam usqistjan utriusque græco verbo respondet.
 III, 5. gastof aftra] constitit rursus = græco
 ἀποκατεστάθη, cf. VIII, 25.
 III, 6. þau] tuum, ° gr. omn.
 III, 7. aflaiþ] gr. post seinaim.
 III, 8. seidom] J. St. B. e græco textu codicis D
 tenere addunt bi. — is] is, ° gr. omn.
 III, 9. þraihaina] J. St. ✕ þraihainai.
 III, 10. jah] et, ° gr.
 III, 11. þaih] hi, ° gr. omn.
 III, 13. ustaig] sic eod. Arg.; edit. ussteig, regius
 quidem, sed in verbis compositis sæpius alterum a s
 librariis omissum est, sic M. xvii, 51 diskriinoda,
 L. viii, 55 astof, xiv, 14 ustassai; vid. Massm. Sk.
 p. 59. Idem factum est, si alterum verbum in s
 desinit, alterum ab s incipit, vid. ad Me. x, 45;
 xvi, 1.

- 15, 16 dedi ins merjan jah haban valdunni du hailjan saultins jah usvairpan unuhlfons. jah gasatida
 17 seinona namo paitrus. jah iakobau þamma zaibaidaiaus jah iohanne broþr iakobaus. jah gasatida
 18 im namna baunairgais. þatei ist. sunjus þeiwons. jah andraian jah sliippy jah barþaulaumau jah
 19 maþau jah homan jah takubu þana alfaius jah þaddain jah seinona þana kanaeiten jah tudan
 20 iskarioten. saei jah galevida ina. jah atiddjedun in gard. jah gaidþja sik managei. svaave ni mah-
 21 tedun nih hlaif matjan. jah hausjandans fram imma bokarjos jah anþarai usiddjedun gababan ina.
 22 qeþun auk þatei usgraisþs ist. jah bokarjos þai al iairusaulymai qimandans qeþun þatei baiaill-
 25 zaibal habaiþ jah þatei in þamma reikistin unuhlfono usvairpiþ þaim unuhlfom. jah athaitands
 24 ins in gajukom qab du im. waiva mag satanas satanan usvairpan. jah jabai þiudangardi viþra sik
 25 gadailjadu. ni mag standan so þiudangardi jaina. jah jabai gards viþra sik gadailjala. ni mag stan-
 26 dan sa gards jains. jah jabai satana usstoþ ana sik silban jah gadailþs varþ. ni mag gastandan ak
 27 andi habaiþ. ni manna mag kasa svinþis galeiþands in gard is vilvan. niha fauþis þana svinþan
 28 gabindiþ jah þana gard is disvilvai. amen qiþa izvis þatei allata aletada þata fravaurlite sunum
 29 manne jah naiteinos sva managos svasve vajamerjand. aþþan saei vajamereiþ abman veihana. u
 30, 31 habaiþ fralet aiv ak skula ist aiveinaizos fravaurlhtais. unte qeþun. abman unhrainjana habaiþ. jah
 32 qemun þan aiþei is jah broþrjus is jah uta standandona insandidedun du imma haitandona ina. jah
 setun bi ina managei. qeþun þan du imma. sai. aiþei þeina jah broþrjus þeina jah svistrjus þeinos
 53, 34 uta sokjand þuk. jah andhof im qiþands. wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinai. jah
 bisaiwands bisunjane þans bi sik sitandans qab. sai. aiþei meina jah þai broþrjus meinai.
 55. iv, I sael allis vaurkeiþ viljan guþs. sa jah broþar meus jah svistar jah aiþei ist. jah aftra iesus
 dugann laisjan at marein. jah galesun sik du imma manageins filu. svasve ina galeiþan in skip.
 2 gasitan in marein. jah alla so managei viþra marein ana staþa vas. (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

ret eos predicare 15. et habere potestatem ad sanandos morbos et ejiciendos demones. 16. Et imposuit
 Simoni nomen Petrus. 17. Et Iacobo, huic Zebedæi, et Iohanni, fratri Iacobi, et imposuit iis nomina Boanerges,
 quod est filii tonitru. 18. Et Andream et Philippum et Bartholomæum et Matthæum et Thomam et Iacobum,
 huic Alfæi, et Thaddæum et Simonem, hunc Cananitem, 19. et Iudam Iscariotem, qui etiam tradidit eum.
 20. Et adierunt in domum et collegit se turba, adeo-ut non possent ne-quidem panem edere. 21. Et au-
 dientes de eo scribe et alii exieruntprehendere eum, dixerunt enim, quod furore-pereulsus est. 22. Et
 scribe hi ab Ierosolymis venientes dixerunt, quod Beelzebub habet et quod in hoc supremo dæmonium eiecit
 hos demones. 23. Et advocans eos in parabolis dixit ad eos: quomodo potest Satanas Satanam eicere?
 24. Et si regnum contra se dividitur, non potest stare hoc regnum illud; 25. et si domus contra se dividitur,
 non potest stare hæc domus illa; 26. et si Satanas insurrexit contra se ipsum et divisus fuit, non potest
 constare, sed finem habet. 27. Non homo potest vasa validi iens in domum ejus rapere, nisi antea hunc va-
 lidum vincit et hanc domum ejus diripiat. 28. Amen dico vobis, quod omne remittitur hoc peccatorum
 filii hominum et blasphemie tam multe quam blasphemant; 29. at qui blasphemat Spiritum sanctum, non
 habet remissionem unquam, sed reus est æterni peccati; 30. quia dixerunt, spiritum immundum habet.
 31. Et venerunt tum mater ejus et fratres ejus et foris stantes immiserunt ad eum vocantes eum, 32. et
 sederunt circa eum turba, dixerunt autem ad eum: ecce, mater tua et fratres tui et sorores tue foris quaerunt
 te. 33. Et respondit us dicens: quæ est hæc mater mea, aut hi fratres mei? 34. Et circumspiciens circum-
 circa hos circa se sedentes dixit: ecce, mater mea et hi fratres mei! 35. Qui enim facit voluntatem Dei, hic
 etiam frater meus et soror et mater est. iv, 1. Et iterum Iesus cepit docere ad mare et congregaverunt se ad
 eum turbæ multum, adeo-ut is iret in navem, sederet in mari, et omnis hæc turba adversus mare in ripa fuit.

ANNOTATIONES.

iii, 16. paitrus] secundum regulas grammaticas
 scribendum fuit paitru, accusativo casu, vid. L. 1, 13
 haitais namo is iohannen, cf. M. ix, 9. Id Ettmüll. 1.
 l. dubitare non debebat; quod Grimm. Gr. IV, 622
 dicit, recte habet de haltan et vopjan, non de nam-
 jan, neque dubitamus, quin Gr. GGA. 1856 p. 1792,
 ubi dicit: *nach den Wörtern namjan wird immer
 der nominativ construirt*, id est, post verba namjan
 constructionem cum non-inutivo semper adhereri, de
 passivo cogitavit. Nos autem recte adnotasse de
 paitrus, etiam l. vi, 14 loco gemello comprobatur,
 dicitur illie thanei jah namida paitru. Deinde vs. 17
 pro iakobau et iohanne dativis propter sensum iakoba
 et johannem accusativos optabimus: pendere posse
 hos dativos a gasatida, cum subsequatur jah gasatida
 im, non cogitavimus, et si Ettmülleri sententia de
 hoc loco recta est, facere non possumus, quin Ulfila-
 ni sensui parum consultis-e dicamus.

iii, 17. iakobau — iohanne] ii dativi non habent,
 unde pendente, accusativos verbo gavanhta conjun-
 gentos requirit sensus. Cæterum pro iohanne J. St.
 ✕ iohannes.

iii, 18. matþain] St. ✕ matþaju. — kanaeiten]
 St. Z. ✕ kanun. iþen.

iii, 20. atiddjedun] St. ✕ atiddjedun. sic gaidþia

pro gaidþja, matian pro matjan et sæpius. Cæterum
 Ulf. ° πάλεϋ et ἀποϋϋ.

iii, 21. [fram—anþarai] de—alii, gr. οἱ τοῦ ἀποϋϋ.
 usgraisþs] Grimm. Gr. IV, 26 usgraisþs emendandum
 esse censet, vid. Glossar. v. Geisan.

iii, 22. iairusaulymai] J. ✕ iairusaulyma.

iii, 25. gajukom] J. St. ✕ gajukon. — waiva] sic
 eod. Arg., non waiva, uti B. in eo legi di-ii.

iii, 26. satana usstoþ] editi. ✕ satanaus s:oþ; sa-
 tanaus nominativo nunquam dicitur, sed satana J.
 xii, 27; Cor. II, xi, 14; aut satanas Mc. iii, 25. —
 gastandan] J. St. B. ✕ staudan. — ak] St. ✕ ah.

iii, 27. þana] sec., Ulf. ° τῶϋ, aut þan ante arti-
 culum þanu librarii osecantia excidit.

iii, 29. fravaurlhtais] peccati, gr. χρισταϋϋ.

iii, 31. jah] pr. et, gr. οϋϋ.

iii, 52. managei] gr. ante bi. — svistrjus] J. St. ✕
 svistrjus.

iii, 54. sai] ecce, Ulf. videtur ἰδοϋ legisse; quam-
 quam loci sunt, in quibus sai graeco ἰδε respondet
 (xi, 21; xv, 4; J. vii, 26; xi, 56; all.), quod Goth.
 alias saiv interpretari solet.

iii, 55. jah] pr. et, ° gr. — svistar] Ulf. e. eodd.
 et veiss. ° wov.

iv, 1. iesus] ° gr. omnia. — gakiþan] ire, gr. omnia.

- 3 jah laisida ins in gajukom manag. jah qap im in laiscinai seinai. hauseiþ. sai. urranm sa saians du
 4 saian fraiva seinamma. jah varþ. miþþanei saiso. sunn railtis gadraus faur vig. jah qemun fuglos
 5 jah fretun þata. anþaruf-þan gadraus ana stainamma. þarei ni habaida airþa managa. jah suns
 6 urranm. in þize ni habaida diuþaizos airþos. at sunnin þan urrinandin ufþraun. jah unte ni habaida
 7 vaurtins. gafaursuoda. jah sum gadraus in þaurmuns. jah ufarstignu þai þaurnjus jah afwaþi-
 8 dedun þata. jah akran ni gaf. jah sum gadraus in airþa goda jah gaf akran urrinando jah
 9 vøhsjando. jah bar ain .i. jah ain .j. jah ain .r. jah qapþ. sœi habai ausona hausjandona. gahausjai.
 10, 11 iþ biþe varþ sundro. frehun ina þai bi ina miþ þaim i valibim þizos gajukons. jah qapþ im.
 izvis atgiban ist kunnan runa þiudangardljos guþs. iþ jainaim þaim uta in gajukon allata vairþiþ.
 12 ei saiwandans saiwaina jah ni gomnjaina. jah hausjandans hausjaina jah ni fraþjaina. nibai wan ga-
 13 vandjaina sik jah afletandau in fravaurþeis. jah qapþ du im. ni vituþ þo gajukon jah waiva allos
 14, 15 þos gajukons kunneiþ. sa saijands vaurd saijþ. aþþan þai viþra vig. sind. þarei saiaða þata vanrd.
 jah þan gahausjand unkarjans. suns qimiþ satanas jah usnimiþ vaurd þata insaiana in hairtam ize
 16 jah sind samaleiko þai ana stainamma saianans. þaiei þan hausjand þata vaurd. suns miþ faheda
 17 nimand ita jah ni haband vaurtins in sis ak weilawairbai sind. þaþroh biþe qimiþ aglo airþau vrakja
 18 in þis vaurlis. suns gamarjanda. jah þai sind þai in þaurmuns saianans þai vaurd hausjandans.
 19 jah saurgos þizos libainais jah afmarzeins gabeins jah þai bi þata anþar lustjus innatgaggandans
 20 atwapjand þata vaurd jah akranalaus vairþiþ. jah þai sind þai ana airþai þizai godon saianans.
 21 þaiei hausjand þata vaurd jah andnimand jah akran bvirand. ain .i. jah ain .j. jah ain .r. jah qapþ
 du im. ibai lukarn qimiþ duþe ei uf melan satjaidau airþau undar ligr. niu ei ana lukarnastþan
 22 satjaidau. nih allis ist wa fulginis. þaiei ni (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

2. Et docuit eos in parabolis multum et dixit iis in doctrina sua : 3. audite, ecce, exiit hic serens ad serendum semine suo. 4. Et factum est, dum serit, quoddam quidem cecidit ad viam, et venerunt aëres et vorarunt hoc. 5. Aliud autem cecidit in lapidosum, ubi non habuit terram multam, et statim exiit, propter quod non habuit profundam terram. 6. In sole autem oriente exarsit, et quia non habuit radices, exaruit. 7. Et quoddam cecidit in spinas, et superescenderunt hæ spinæ et exstinxerunt hoc, et fructuum non dedit. 8. Et quoddam cecidit in terram bonam et dedit fructum adscendentem et crescentem et tulit unum xxx et unum lx et unum c. 9. Et dixit, qui habeat aures audientes, audiat. 10. Et cum factus-est seorsim, interrogarunt cum hi circa eum cum his duodecim de-hac parabola. 11. Et dixit iis : vobis datum-est scire mysterium regni Dei; verum illis his foris in parabolis omne fit, 12. ut videntes videant et non cognoscant, et audientes audiant et non intelligant; ne quando convertant se et remittantur iis peccata. 13. Et dixit ad eos, non scitis hanc parabolam et quomodo omnes has parabolas noveritis. 14. Hic serens verbum serit; 15. verum hi circa viam sunt, ubi seritur hoc verbum, et cum audiunt incurri, statim venit Satanas et aufert verbum hoc insitum in corda eorum. 16. Et sunt similiter hi in lapidosum sati, qui cum audiunt hoc verbum, statim cum luctitia capiunt id, 17. et non habent radices in se, sed temporales sunt, deinde cum venit afflictio aut persecutio propter hoc verbum, statim sollicitantur. 18. Et hi sunt hi in spinas sati, hi verbum audientes, 19. et cura hujus vite et sollicitatio possessionis et hæ circa hoc aliud cupiditates introeuntes extinguunt hoc verbum et infructuosum fit. 20. Et hi sunt hi in terram bonam sati, qui audiunt hoc verbum et accipiunt et fructum ferunt, unum xxx et unum lx et unum c. 21. Et dixit ad eos : num lucerna venit ideo, ut sub modium ponatur aut sub lectum? nonne ut super candelabrum ponatur? 22. Neque enim est quidquam occulti, quod non

ANNOTATIONES.

ἐμβάντα; cum hic infinitivus cum sequentibus particula copulativa non jungatur, pro galeiþan olim galeiþandan (euentem) scriptum fuisse videtur; non tamen inaudita sunt similia asyndetorum genera. — alla | Z. ✕ allo. — staþa | litore (nostrum rivage, germ. Gestade), gr. γῆς.

iv, 3. urranm | J. St. ✕ urran, sic etiam vs. 5. — fraiva seinamma | semine suo, ° gr. vid., ad M. xxvi, 72.

iv, 4. saiso | J. St. ✕ div.

iv, 5. urranu | vid. ad vs. 5.

iv, 6. vaurtins | Z. pro genitivo singularis haberi posse arbitrans errat, nam vaurts singulari numero Gothus non utitur, nisi sensu improprio (Rom. xi, 16 sqq. xv, 12); ubi propriam habet significationem, vaurteis plurali numero ponit, vid. infra vs. 17; xi, 26; L. ni, 9; viii, 15; xvii, 6.

iv, 7. þaurmuns | St. ✕ þaurms. — afwaþidedun | end. Arg. manu secunda et B. ✕ afwaþidedun, quam inmanem formam imperitus corrector etiam iv, 19; v, 15 in codice posuit, aliis autem locis (ix, 43 sqq; L. viii, 14, 55) sinceram lectionem intactam reliquit, nihil tamen minus etiam in iis B. aþwanjan edidit. Cf. ad M. ix, 24.

iv, 8. urri nando | St. ✕ urrinando.

iv, 9. saei habai | qui habeat, fortasse Ulf. c. Vat. et Cant. ὁς ἔχει legit. — hausjandona | audientes, gr. omn. ἀκούειν, cf. vs. 25; vii, 16.

iv, 11. jainaim | St. ✕ jainam. — gajukon | parabola, sine dubio gajukom plurali numero legendum est.

iv, 12. nibai wan | male vertunt viri docti : nisi quando, pro (timeo) ne quando.

iv, 13. þo | hanc, injuria Ulf. τὰς τὴν omittere, Sch. contendit.

iv, 14. saijands | St. ✕ saijands.

iv, 15. vig | J. St. ✕ vigs. — sind | gr. omn. ante viþra. — unkarjans | incurri, ° gr. omn.; ex eodem fonte haustum est, unde Ver. Vere. Colb. (cf. B. ix.) sumum negligenter duxerunt. — insaiana | St. ✕ insajano.

iv, 16. jah | Ulf. ° ὁ τοῦ. — þaiei | J. St. ✕ þaer. — faheda | St. ✕ fahelai.

iv, 17. aglo | J. St. ✕ algo. — airþau | St. ✕ airþau. — vrakja | J. St. B. ✕ vrakjai.

iv, 18. þai | pr. hi, gr. ἄλλοι. — saianans | Ulf. c. dd. ° ὁ τοῦ εἶσι.

iv, 19. saurgos | J. St. B. ✕ saurjos. — libainais | vine, gr. αἰῶνος. — innatgaggandans | St. ✕ inatgaggandans. — afwapjand | vid. ad vs. 7.

iv, 22. þatei ni | male notant Mill. et Griesb. no-

- 23, 24 gabairhtjaidau. ni h varþ analaugn. ak ei svikumþ vairþai. þabal was habai ausona leusjandona. gahaus-
 25 jai. jah qap du im. saiwiþ wa hause þ. in þlzaiei mitaþ mitiþ. mitada izvis 'ah biaukada izvis þaim
 26 galaubandam. nute þiswammeh saei habaiþ. gibada imna. jah saei ni habaiþ. jah þatei habaiþ. afni-
 27 mada imnia. jah qap sva 'si þiudangardi guþs. svasve jabai manna vairþiþ fraiva ana airþa. jah slepiþ
 28 jah urreisip naht jah daga. jah þata fraiv keiniþ jah liudiþ. sve ni vai is. silbo auk airþa akraa bairiþ.
 29 frumiat gras þaþroh aha þaþroh fulleiþ kurnis in þamma absa. þanub biþe atgihada akran. suns
 30 insandeip gilþa. unte atist asana. jah qap. we galeikom þiudangardja guþs alþþau in wileikai
 31 gajukon gabairam þo. sve kurno sinapis. þatei þan saida ana airþa. minnist alla'zo fraivo
 32 ist þize ana airþai. jah þan saida. urrianiþ jah vaiþiþ allaize grae'c moist jah gatanjiþ
 33 astans mikilans. svasve magun uf skadan is fuglos himinis gabauan. jah sveleikaim managaim gajukom
 34 rodida du im þata vaurd. svasve mahtedun hausjon. ip inah gajukon ni rodida im. ip sundra sipon-
 35 jam seinaiu andhand allata. jah qap du im in jaimamma daga. at andanahþja þau vauþauamma
 36 usloipam jainis stadis. jah afletandans þo managein andnemun ina sve vas in skipa. jah þan anþara
 37 skipa vesun miþ imma. jah varþ skura vindis mikila jah vegos valtidedun in skip. svasve ita þuhan
 38 gafullnoda. jah. vas is ana notin ana vaggarja slepauds. jah urraisidedun ina jah qeþun du imna.
 39 laisari. niu kara þuk þizei fraqistnam. jah urreisands gasok vinda jah qap du marein. gastavai. af-
 40 dumbn. jah anasilaida sa vinds jah varþ vis mikil. jah qap du im. duwe faurbtai sijþ sva. waiva ni
 v, 1, 2 jah vinds jah marei ofhausjand imna. jah qeþun hindar marein in landa gaddarene. jah usgag-
 3 gandin imna us skipa suns gamotida imna manna us aurahjom in almin unhraiojamma. saei bauain
 4 habaida in aurahjom. jah ni naudibandjom eisarneinain manna mahta ina gabindan. unte is ofta ei-
 sarnam bi fotuns galaganaim jah naudibandjom eisarneinain gabundans vas jah galausida af sis þos
 5 naudibandjos jah þo ana fotun eisarna gabrak. jah. manna ni mahta ina gatamjau. jah sinteino nab-

INTERPRETATIO.

manifestetur, neque factum est occultum, sed non manifestum fiat. 23. Si quis habet aures audientes, audiat. 24. Et dixit ad eos: videte quod audistis, in qua mensura mensuratis, mensuratur vobis et augetur vobis his credentibus. 25. Quia omni qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam quod habet, auferetur ei. 26. Et dixit: sic est regnum Dei, sicut si homo jacit semen in terram. 27. Et dormit et surgit nocte et die, et hoc semen germinat et crescit, uti non scit is. 28. Ipsa enim terra fructum fert, primum herbam, deinde aristam, deinde plenitudinem granis in hac arista. 29. Tunc quando datur fructus, statim immittit falcem, quia adest messis. 30. Et dixit: cui assimilamus regnum Dei aut in quali parabola comparamus hoc? 31. Ut granum sinapis, quod cum seritur in terram, minimum omnium seminum est horum in terra. 32. Et eum seritur, surgit et fit omnium herbarum maximum et facit ramos magnos, adeo ut possint sub umbra ejus aves caeli nidulari. 33. Et talibus multis parabolis locutus est ad eos hoc verbum, sicut potuerunt audire. 34. Verum sine parabola non locutus est iis, verum seorsim discipulis suis solvit omne. 35. Et dixit ad eos in illo die: in vespere autem facti eximus illo loco. 36. Et dimittentes hanc turbam acceperunt eum ut fuit in nave; et tunc alia navigia fuerunt cum eo. 37. Et facta est procella venti magna et fluctus ruerunt in navigium, adeo ut id jam impleteret. 38. Et facti sunt in puppi super cervicali dormientes et suscitavit eum et dixerunt ad eum: doctor, nonne cura tibi quod perimus? 39. Et surgens comminatus est vento et dixit ad mare: tace! obmutescere! et cessavit hic ventus et facta est malacia magna. 40. Et dixit ad eos: cur timidi estis tam? quomodo non adhuc habetis fidem? 41. Et timuerunt sibi timorem magnum et dixerunt ad se invicem: quis ergo hic sit, nam et ventus et mare obediunt ei? v, 1. Et venerunt ultra mare in regionem Gaddarenorum; 2. et evenit ei e nave statim occurrit ei homo e sepulcris in spiritu immundo. 3. qui domicilium habuit in sepulcris et non catenis ferreis homo potuit eum ligare, 4. nam is saepe ferreis circa pedes curvatis et catenis ferreis ligatus fuit et solvit a se has catenas et haec in pedibus ferra confregit, et homo non potuit eum domare. 5. Et semper noc-

ANNOTATIONES.

stram lectionem consentire cum iis libris, qui ἀλλ' ἔα habent, immo Goth. vel ὁ ἔαν μὴ vel ὁ μὴ legit. — svikumþ vairþai] Ulf. pro εἰς φανερόν ἐλόη cum Vat. φανερόν legisse videtur. Vid. Cor. II, IV, 11.

iv, 25. housjandona] vid. ad vs. 9.

iv, 24. mitaþ] sic recte, non mitaþai, uti L. maht, vid. Cor. II, x, 15. — jah biaukada — galaubjandam] ei augetur — credentibus, ° gr.; qui habent, pro galaubjandam (credentibus) omnes ἀκούουσι legunt; sola vers. Brix. eum Goth. consentit.

iv, 30. wileikai] L. * weleikai.

iv, 31. kurno] St. * kauron. — minnist] minimum, gr. omn. μικρότερος.

iv, 32. vairþiþ] St. * vairþit. — maist] maximum, gr. omn. μέγιστον, vid. ad ix, 34.

iv, 33. managaim gajukom] † gr.

iv, 34. gajukon] J. St. * gajukom.

iv, 35. at andanahþja] † St. * jet. — þan] autem, ° gr. omn. praeter-eod. E apud Mi.; is autem praecedentia aliter atque Gothus legit.

iv, 37. jahi] sec. et, gr. δέ.

iv, 38. þizei] edit. * div.; caeterum þizei proprie est: hujus (cura) quod.

iv, 39. anasilaida] ten Kate minus probabiliter conjecit anastilade.

iv, 40. ni nauh] edit. * jet. Nostra lectio waira ni nauh e duabus codd. diversorum lectionibus πῶς οὐκ et οὐκ conflata esse videtur, aut Goth. legit πῶς οὐκ ni vii, 21 cum compluribus codd.; caeterum uti Goth., habet etiam Brix. (quomodo nondum.)

iv, 41. þanna] edit. * div., sic M. vii, 20. Rom. x, 17 (ubi pejus etiam þan nu editur) Cor. II, v, 15; deinde pro þan nnu legendum est þanna na Rom. iv, 18, 20; xiv, 12, 19; Cor. I, iv, 5.

v, 2. manna] gr. omn. post aurahjom.

v, 4. bi fotuns] J. St. * jet. — ana fotun] J. St. * ana fotun, B. * ana fotus; errat etiam Ib. Ulf. illustr. p. 214 fotun in cod. Arg. exaratum esse dicens; diligenter insipienti fotun clare apparet. — mahta ina] † gr. — gatanjan] in marg. cod. Arg. gabindan (i. e. ligare).

v, 5. þaiungunjam] L. * þaiungunjam.

6 kam jah dagam in auranjom jah in fairgunjam vas hropjands jah bliggvands sik stainaw...saiwands
 7 þan iesu fairraþro rann jah inwait ina. jah hropjands stinnai mikilai qap. wa mis jah þus. iesu sunau
 8 guþs þis hauhistins. disvara þuk bi gupa. ni balvjais mis. unte qap imma. usgag alwa unhrainja us
 9 pamma mann. jah frah ina. wa namo þein. jah qap du imma. namo mein laigalon. unte managai
 10, 11 sijum. jah þap ina filu ei ni usdredi im us landa. vasuh þan jainar hairda sveine baldana at þamma
 12 fairgunja. jah bedun ina allos þos unhalþons qifandeins. insandei unsis in þo sveina. ei in þo gatei-
 13 þaima. jah. uslaubida im iesus suns. jah usgaggandans almans þai unhrainjans galihun in þo svei-
 na. jah rann so hairda and driuson in marein. vesuuþ-þan sve tvos þusundjos jah zwapnodedun
 14 in marein. jah. þai holdandans þo sveina gablauhun jah gataiba in þaurg jah in hairroom. jah qe-
 15 mun saiwan. wa vesi þata vaorbano. jah atiddjedun du iesu jah gasaiwaad þana vodan sitandan
 16 jah gavasidana jah fraþjandan þana saei habaida raigalon jah oluedun. jah spillededun im þatei ga-
 17 sewun. waiva varþ bi þana vodan jah bi þo sveina. jah dugunnun bidjan ina galeiþan hindar mar-
 18, 19 kos seinos. jah inngaggandan ina in skip þap ina saei vas vods ei miþ imma vesi. jah ni laifot ina ak
 qap du imma. gagg du garda þeinamma du þeinain jah gateih im. wan filu þus frauja gatavida jah
 20 gaurnaida þuk. jah galeiþ jah dugann merjan in daikapaulein. wan filu gatavida imma iesus. jah
 21 allai sildaleikidedun. jah usleiþandin iesua in skipa aftra hindar marein gagemun sik manageins filu
 22 du imma. jah vas saura marein. jah sai. qimip ains þize synagogafade namin jairus jah saiwands
 23 ina gadraus du fotum iesuis. jah þap ina filu qifands þatei dauhtar meina atumist habaiþ. ei qimands
 24 lagjais ana þo handuns. ei ganisai jah libai. jah galeiþ miþ imma jah iddedun afar imma manageins
 25, 26 filu jah þraihun ina. jah qinono sumu visandei in runa bloþis jera tvalif jah manag gablauðei fran:

INTERPRETATIO.

tibus et diebus in sepuleris et in montibus fuit, clamans et percutiens se lapidibus. 6. Videns autem Iesum procul cucurrit et adoravit eum. 7. clamans voce magna dixit: quid mihi et tibi, Iesu, filii Dei, hujus altissimi! adjuro te per Deum, ne torqueas me. 8. Nam dixit ei: exi, spiritus immunde, ex hoc homine. 9. Et interrogavit eum: quod nomen tuum? et dixit ad eum: nomen meum Legeon, nam multi sumus. 10. Et adoravit eum multum ut non eijceret eos ex regione. 11. Fuit autem illic grex porcorum pasceus sub hoc monte. 12. et orarunt eum omnes hi daemones dicentes: immitte nos in hos porcos, ut in hos eamus. 13. Et permisit iis le-us statim, et exeuntes spiritus hi immundi iverunt in hos porcos; et cucurrit hic grex de precipitio in mare. Fuerunt autem circiter duo milia et suffocati-sunt in mari. 14. Et hi pascentes hos porcos effugerunt et praedicarunt in urbe et in vicis; et venerunt videre, quid esset hoc factum. 15. Et iverunt ad Iesum et vident hunc insanum sedentem et vestitum et mentis-compositum hunc, qui habuit Legeon, et timerunt. 16. Et narrarunt iis, qui viderunt, quomodo factum est de hoc insano et de his porcis. 17. Et coeperunt orare eum ire ultra limites suos. 18. Et ingredientem eum in navem oravit eum qui fuit insanus, ut eum eo esset. 19. Et non sivit eum, sed dixit ad eum: vade in domum tuam ad tuos et nuntia iis, quam multum tibi dominus fecit et miserus est mihi. 20. Et ivit et cepit predicare in decapoli, quam multum fecit sibi Iesus et fuit circa mare. 22. Et ecce, venit unus horum synagogae-prefectorum nomine Jairus et videns eum cecidit ad pedes Iesu. 23. Et oravit eum multum dicens, quod filia mea extremum habet, ut veniens ponas super hanc manus, ut valeat et vivat. 24. Et ivit eum eo et iverunt post eum turba multum et forserunt eum. 25. Et mulierum quedam existens ipso fluxu sanguinis annos duodecim. 26. et multum patiens a

ANNOTATIONES.

v, 6...saiwands] Edit. + gasaiwands. H. in cod. Arg. gaisaiwands legi adnotat; sed vir doctus errat, nam quid ante saiwands scriptum fuerit, conjici quidem potest, certo dici non potest, quia membrana in hac parte plagula perforata et sola linea perpendicularis relicta est, quam H. pro littera i habet. At ga, quod conjectura addidit, veremur, ut spatium expleat; cum vero Ulf. xci initio sententiarum per jah — þan sapias reddat (vid. in, 6, 31; Luc. vi, 6; all.), sine dubio legendum est jah saiwands þan, et Gothum cum codd. xxi idōw legisse statuendum est. Illa autem relicta linea est posterior pars litterae ð.

v, 7, balvjais mis] † gr. omu.

v, 9, namo þein] gr. σοι ὄνομα. — namo mein laigalon] nomen meum Legeon, gr. omu. λεγεῶν ὄνομα μοι.

v, 10, usdredi im] † gr.; exterum usdredi dicitur h. l. pro usdribi, vid. Linn. l. 844.

v, 11, hairda sveins] gr. post fairgunja; exterum Ulf. c. codd. ° μεγάλη.

v, 12, allos] omnes, ° gr.

v, 13, iesus suns] † gr. omu., Goth. cum Rd. — unhrainjans galihun] Edit. x̄ unhrainjai usgalihun, quae lectio ne in cod. quidem Arg. exstat, nam mutilatione membranae factum est, ut de verbo unhrainjans ultimae duae litterae exciderint. Falsa est editorum lectio, quia unhrainjai forma abstracta, quam

dicunt, addito articulo locum habere non potest, nec usgalihun (exire) graeco ἐξελθῆναι respondit, nec ullo alio loco id compositum invenitur. Quod nos dedimus et linguae gothicae convenit et lectione locorum parallelorum B. viii, 32; L. viii, 33, ubi galihun legitur, satis confirmatur. Hanc emendationem nostram, quam etiam Ettmüll. l. l. probavit et quae adeo certa est, ut omnes intelligentes assentire debeant, tamen Gralf Aldh. Sprachsch v, 36 sprevelt et — quis credat? — editionum vitiosam lectionem (et. etiam Repp Vocahsm. p. 102) tenet, neque ei usgalihun h. l. sensum pervertere videtur; quam quidem opinionem ei prolecto nemo invidet! — and drinson] J. St. x̄ [et. — þusundjos] J. St. x̄ þusundjos. — aþwapnode tun] vid. ad iv, 7.

v, 14, sveina] porcos, gr. αἰσῶς. — haimon] J. St. x̄ haimon. — qemun] venerunt, gr. ἦλθον, Ulf. c. codd. ἦλθον.

v, 15, gavasidano] J. St. B. x̄ gavasidanau.

v, 18, resi] gr. ante miþ.

v, 21, saura] dicendum erat saur, vid. Gr. Gr. 17, 785, neque debebat hic vir doctissimus defendere saura citato loco L. ix, 47, cuius loci plane alia est ratio, cum enim saur sit ad germ. an, an etwas fân, saura est apud, ad ger. vor bei.

v, 22, jairus] Z. x̄ iairus. — iesuis] vid. ad i, 42.

- managaim lekjam jah fragimandei allamma seinamma jah ni vaihtai hotida ak mais vairs habaida.
- 27, 28 gahausjandei bi iesu atgaggandei in managein aftana ataitok vastjai is. unte qab þatei jahai vastjom
- 29 is atteka. ganisa. jah sunsaiv gajarsnoda sa brunna blöpis izos jah ulkumþa ana leika þatei gahail-
- 30 noda af þamma slaha. jah sunsaiv iesus ulkumþa in sis sibin þo us sis maht usgaggandein. gavand-
- 31 jands sik in managein qab. was mis taitok vastjom. jah qeþun du imma siponjos is. saiwis þo ma-
- 32, 33 nagein þreihandein þuk jah qipis. was mis taitok. jah vlatoda saiwan þo þata taujandein. ih so
- qino ogandei jah refrandei. vitandei þatei varþ bi ija qam jah drans du imma jah qab imma alla þo
- 34 sunja. ih is qab du izai. dauhtar. galaubeis þeina ganasida þuk. gagg ia gavaiþi jah sijais haila af
- 35 þamma slaha þeinamma. nauþpanuh þuma rodjandin qemun fram þamma synagogafada qipandans
- 36 þatei dauhtar þeina gasvalt. wa þanamais draibeis þana laisari. ih iesus sunsaiv gahausjands þata
- 37 vaurd rodip qab du þamma synagogafada. ni faurhte. þatainei galaubei. jah ni fratailot ainohun ize
- 38 miþ sis afargaggan nibai þaitru jah iakobu jah iohannenu broþar iakobis. jah galaiþ in gard þis syna-
- 39 gogafadis jah gasaw auhjodu jah gretandans jah vaifairwvandans filu. jah innatgaggands qab du in.
- 40 wa auhjopjah gretip. þata barn ni gadanþoda ak stepiþ. jah bihlöhun ina. ih is usvaipands allaim
- 41 gamiþ attan þis barnis jah aibein jah þaus miþ sis jah galaiþ inn. þarei vas þata barn ligando. jah
- fairgrip bi handau þata barn qajuh du izai. taleiþa kumei. þatei isti gaskeirip. mavilo. du þus qiba.
- 42 urreis. jah suns urrais so mavi jah iddja. vas auk jere tvalibe. jah usgeisnodedun faurhtein mikilai.
- 43, vi, 1 jah anabouþ im filu ei manna ni funþi þata jah hailait izai giban maþjan. jah usstoþ jainþro jan qam
- 2 in landa seinamma. jah laistidedun afar imma siponjos is. jah biþe varþ sabbato. dugann in synagoge
- laisjan. jah managai hausvandans sildaleikidedun qipandans. wöþro þamma þata jah wo so handu-
- 3 geino so gibano noma ei mahteis svaleikos þairh handuns is varþand. nin þata ist sa timrja sa suns
- marjins ih broþar iakoba jah iuse jah iudins jah seimonis. jah nie sind svistrjus is her at unsis. jah
- 4 gamarzidai vauþun in þamma. qab þan im iesus þatei mist praufenus unvers niba in gabaurþai sei-
- 5 nai jah in ganiþjam jah in garda seinamma. jah ni mahta jainar ainohun mahte gataujan niba favain
- 6 siukaim handuus galagjands gahailida. jah sildaleikida (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

multis mediis et amittens omne suum et non quoniam sanata, sed potius pejus habens. 27. audiens de Iesu, accedens in turba retro attingit vestem ejus. 28. Nam dixit, quod si vestes ejus attingo, valeo. 29. Et statim exaruit hic fons sanguinis ejus et sensit in corpore, quod sanata est ab hac plaga. 30. Et statim Iesus sensit in se ipso hanc ex se potentiam exeuntem, convertens se in turba dixit: quis mihi tetigit vestes? 31. Et disernerunt ad eum discipuli ejus: vides hanc turbam torquentem et te dicis, quid me tetigit? 32. Et circumspexit videre hanc hoc facientem. 33. Verum hæc mulier timens et tremens, sciens quod factum est de se, venit et cecidit ad eum et dixit ei omnem hanc veritatem. 34. Verum is dixit ad eam: filia, fides tua sanavit te; vade in pacem et sis sana ab hac plaga tua. 35. Adhuc eo loquente venerunt ab hoc synagoga-præfecto dicentes, quod filia tua obiit; quid adhuc vexas hanc doctorem? 36. Verum Iesus statim audiens hoc verbum dictum dixit ad hunc synagoga-præfectum: ne time, tantummodo crede! 37. Et non permisit unum eorum cum se sequi, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem, fratrem Iacobi. 38. Et ivit in domum hujus synagoga-præfecti et vidit tumultum et lætantes multum. 39. Et ingrediens dixit ad eos: quid tumultuamini et flētis? hæc puella non obiit, sed dormit. 40. Et deriserunt eum, verum is efficiens omnes assumit patrem hujus puellæ et matrem et hos cum se et ivit intro, ubi fuit hæc puella jacens. 41. Etprehendit apud manum hanc puellam dixitque ad eam: talitha kumi, quod est explicatum: puella, ad te dico, surge! 42. Et statim surrexit hæc puella et ivit; fuit enim annorum duodecim; et obstupuerunt timore magno. 43. Et præcepit his multum, ut homo non sciret hoc et jussit ei dare edere. vi, 1. Et surrexit illinc et venit in regionem suam, et secuti sunt post eum discipuli ejus. 2. Et cum fieret sabbatum, cepit in synagoga docere, et multi audientes mirati sunt dicentes: unde huic hoc et quæ hæc sapientiarum hæc data ei, quod virtutes tales per manus ejus fiunt? 3. Nonne hoc est hic fabri lignarius, hic filius Mariæ, verum frater Iacobi et Iusi et Luke et Simonis, et nonne sunt sorores ejus hic apud nos? et scandalizati fuerunt in hoc. 4. Dixit autem Iesus, quod non est proleto inhonoratus, nisi in patria sua et in cognatis et in domo sua. 5. Et non potuit illie unam virtutum facere, nisi paucis ægrotis manus imponens sanavit. 6. et miratus est

ANNOTATIONES.

v, 26. *allamma seinamma*] † gr. omn. — *botida* — *habaida*] errant St. B. Z. has formas pro verbis limitis habentes, sunt autem participia græcis ἀπεληθεύσα et ἰθροῦσα respondentia.

v, 29. *sunsaiv*] St. ✕ *sunsajv*.

v, 31. *þuk*] J. St. ✕ *þrs*.

v, 34. *slaha*] St. ✕ *ssaha*.

v, 35. *nauþ panuh*] J. St. ✕ *div*.

v, 37. *ize miþ sis*] eorum cum se; in goth. versione due hætiones græcorum (ἀντὶς et ἀπέναντι) conflata esse videntur.

v, 38. *vaifairwvandans*] St. ✕ *raifwawjandans*.

v, 39. *stepiþ*] cod. Arg. ex correctura manus secunde ✕ *sa miþ*, v. d. ad M. ix, 24.

v, 40. *liqando*] jacens. ° gr.

v, 42. *faurhtein*] J. S. ✕ *faurhteni*, quod e R. gen-

tentia librarii erratum est; lh. tacet de h. l., neque nunc in cod. Arg. vere sic scriptum fuerit, hodie dici potest, quia plagule textum v, 42 — vii, 26 continentibus nunc desolenter.

v, 45. *izai qibun*] † gr. omn.

vi, 2. *wo so*] cod. Arg. (uti dicitur, cf. ad v, 42) et edit. ✕ *weno*, quæ forma non gothica est (cf. Grim. 1, 798); quam lectionem in textu posuimus, ea probatur loco v, 27 *wo so laisano* (quæ hæc doctrinarum), vid. lh. *Ulf. illustrat.* p. 227, 4; Grim. 1, 605, 2. De permutatione litterarum n et s divinus ad M. vii, 25. — ei] quod, gr. xxi.

vi, 5. *þwa*] hoc, gr. ὄστος; exemplum constructionis germanicarum linguarum proprie.

vi, 5. *handuus galajjands*] † gr. omn.

- in ungalauhcinais īze jah bitauh veibsa bis-unjane laisjands. jah athahait þans tvalif jah
 7 duganu īos īnsandjan tvans wanzuh jah gaf īm valdufni almane unbraunjaize jah faurbauf
 8 īm ei vaibt ni nemeina īa vig niba hrōgga aina. nih matibalg nib hlaf nih īn gairdos aiz
 9, 10 ak gaskohai suljom. jah ni vasjaiþ tvaim þaidom. jah qaf du īm. þiswaduh þei gaggaiþ
 11 īn gard. þar saljaiþ. unte usgaggaiþ jaiþpro. jah sva managai sve ni andnimaina izvis ni
 hausjaina izvis. usgaggandans jaiþpro ushrisjaiþ mulda þo undaro fotum izvaraim du veivodiþai īm
 12 amen qiba izvis. sutizo īst saudaunjam aiþþau gaumaurjam īn daga stanos þan þizai baurg jainai. jah
 13 usgaggandans meridedun ei īdreigodedeina. jah unbulþons managos usdribun jah ga-ahbodedun aleva
 14 managans siukans jah gahailidedun. jah gahausida þiudans herodes. svikonþ allis varþ namo īs. jah
 15 qaf þatei iohannis sa dauþjands us dauþaim urrais. doþþe vaurkjand þos malteis īn imma. aofarai
 16 þan qeþna þatei helias īs. aofarai þan qeþun þatei praufetes īst eve aius þize praufete. gahausjands
 17 þan herodes qaf þatei þammei ik haubiþ afmaimait iohanne. sa īst. sah urrais us dauþaim. sa auk
 raihtis herodes usandjands gahabaida iohannen jah gaband ina īn karkarai īn hairodiadins genais
 18 filippaus broþrs seinis. unte þo galingaida. qaf auk iohannes du heroda þatei ni skuld īst þus haban
 19 qen broþrs peinis. īþ so herodanai svor īmna jah vilda īmna usqiman. jah ni mahta. unte herodis
 20 ohta sis iohannen kunnands ina vair garaihtana jah veihana jah vitaida īmna jah hausjands īmna
 21 manag gatavida jah gabaurjaha īmna andhausida. jah vaurþans dags gatils. þan herodis mela ga-
 haurpais seinaiþos nahmat vaurhta þaim maistam seinaiþe jah þusundifadim jah þaim frumistam
 22 galeilais. jah atgaggandeiu īm dauhtar herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein heroda jah
 þaim miþanakumbjandam qaf þiudans du þizai manjai. bidei mik þiswizuh þei vileis jah giba þus.
 23, 24 jah svor izai þatei þiswah þei bidjais mik. giba þus und halba þindangardja meina. īþ si usgaggande
 25 qaf du aiþein seinai. wis bidjau. īþ si qaf. lambidis iohannis þis dauþjandins. jah atgaggande
 saiv sniumundo du þamma þiudana baþ qþande. viljau ei mis gibais ana mesa haubiþ iohann-

INTERPRETATIO

propter incredulitatem eorum et circumiit castella circumiecirca docens. 7. Et advocavit hos duodecim et coepit eos mittere duos quosque et dedit iis potestatem spirituum immundorum. 8. Et interdixit iis, ut quidquam non sumerent in viam, nisi virgam unam, neque panem, neque in zonas aēs, 9. sed calceati solei, et ne induatis duas tunicas. 10. Et dixit ad eos: ubicunque quo itis in domum, ibi maneat, donec exitis illinc. 11. Et tam multi quam non recipiant vos, neque audiant vos, exeuntes illuc exentite pulverem hunc sub pedibus vestris ad testimonium iis; amen dico vobis, facilius est Sodomis aut Gomoris in die iudicii, quam huic orbi illi. 12. Et evenientes praedicarunt, ut converterentur. 13. Et daemones in ultis expulerunt et unxerunt oleo multos aegrotos et sanarunt. 14. Et audivit rex Herodes, manifestum enim factum est nomen ejus, et dixit, quod Iohannes ex mortuis surrexit, ideoque operantur hae potentiae in eo; 15. alii vero dixerunt, quod Helias est, alii vero dixerunt, quod profeta est, ut unus horum profetarum. 16. Audiens autem Herodes dixit, quod cui ego caput absceidi Iohanni, hic est, hic surrexit e mortuis. 17. Hic enim quidem Herodes mittens cepit Iohannem et ligavit eum in carcere ob Herodiadem, uxorem Filippi, fratris sui; nam hanc duxit. 18. Dixit enim Iohannes ad Herodem, quod non fas est tibi habere uxorem fratris tui. 19. Verum hae Herodias insidiata est ei et voluit eum occidere et non potuit. 20. Nam Herodes timuit sibi Iohannem, sciens eum virum justum et sanctum et custodivit eum et audiens eum multum fecit et libenter ei auscultavit. 21. Et factus dies opportunus, cum Herodes tempore natalivatis suae cenam fecit his maximis suorum et tribunis et his primis Galilaeae. 22. Et aggrediente intro filia Herodiadis et saltante et placentem Herodi et his una-accumbentibus dixit rex ad hanc puellam: ora me omnia quod vis ei do tibi. 23. Et juravit ei, quod omne quod ores me, do tibi usque dimidium regni mei. 24. Verum ea ogrediens dixit ad matrem suam, quid orem? verum ea dixit: caput Iohannis huius baptizantis. 25. Et aggrediens statim prope ad hunc regem oravit dicens: volo ut mihi des super patina caput Iohann-

ANNOTATIONES.

vi, 7. *trans wanzuh*] duos quosque, i. e. binos, gr. δύο δύο; Ulf. c. cod. D *āwā* δύο legisse videtur, vid. L. x, 4.

vi, 8. *nih*] sec., J. St. ✕ *ni*.

vi, 11. *jaiþpro*] St. ✕ *janþro*. — *undaro*] J. St. ✕ *undar*. — *amen — jainai*] amen — illi, ° gr. — *sutizo*] St. ✕ *sutizo*. — *gaumaurjam*] suspicamur duplicata liquida scribendum esse *gaumaurjam*, sic quidem Rom. ix, 29 *gaumaurra* probe legitur.

vi, 14. *duþþe*] tantum adest ut Ulf. xxi omisi se putemus, ut *duþþe* (pro *duh þe*, idque pro *du-uh þe*) pro *jah duþe* dictum esse existuaverimus; vid. L. xiv, 21 et cf. ad it, 11 et ad J. xviii, 26.

vi, 15. *þatei*] pr. St. ✕ *þatai*.

vi, 16. *iohanne*] J. St. ✕ *iohannes*. — *sa īst sah*] hic est hic, gr. οὗτος. — *sah*] St. ✕ *jah*.

vi, 17. *hairodiadins*] vid. ad M. vni, 28. — *broþrs*] J. St. ✕ *broþr*.

vi, 19. *herodianai svor*] hae codicis Arg. lectio, quam edidit. omnes reddiderunt, sine dubio vitiosa est; pro svor legendum esse *raistor*, jam B. L. Z. su-

spicati sunt, in isque L. anglo-saxonico verbo *svoran* in comparationem vocato, *svoran* e-se debere verbum, unde illud praeteritum derivetur, rectissime dicit, cf. *taikok a tekan* et alia. Syllaba *sai*, quam desideramus, in ultima parte monstrōsi illius *herodianai* latet, s autem et n litteras saepius permutatas esse in codd. gothicis versu 2 huius capituli vidimus, adde etiam quae ad M. vii, 23 monuimus. Detracta syllaba *sai* restat *herodia*, cuius vocis littera extrema s, quia eadem prima erat verbi sequentis, a librario omissa est; quam saepe id factum sit, vid. ad iii, 13.

vi, 20. *herodis*] J. St. ✕ *herodes*.

vi, 22. *dauhtar*] e sententia ln. (*Ulf. illustrat.* p. 238), aut dativi forma insolita, aut error librarii pro *dauhttr* est; cum vero accusativi etiam absoluti M. vi, 5 inveniantur, lectionem codicis Arg. recte se habere putamus; exterum Ulf. c. codd. ° οὐτῆς.

vi, 23. *bidjais mik*] ¶ gr.

vi, 24. *iohannis*] St. ✕ *johannis*, sic quoque vs. 25. vi, 25. *qihais*] Ulf. c. codd. ° εἰρηῆς. — *iohannis*] vid. ad vs. 24.

26 tas [us daupjandans. jah gauris vaupjans sa [piudans in pize aipe jah in pize adbanakumbfandane ni
 27, 28 vithizai ulbrikan. jah suns usandjands sa [piulans spaikulatur anabaup] briggan haubip is. ip is galei-
 pands afnaimait imma haubip in karkarai jah atbar pata haubip is ana mesa jah atgaf ita bizai mau-
 29 jai jah so navi atgaf ita aipein seinai. jah gahausjandans siponjos is qemun jah usnemun leik is jah
 30 galagidedun ita in hlaiva. jah gaidjedun apaustauleis du tesna jah gataihun imma allata jah sva filu
 31, 32 sve gatavidedun — jah duatsnivun. jah usgaggandan in us skipa sunsaiv ukunnandans ina.
 33 birinnandans all pata gavi dugvaun ana badjam pans ubil habandans bairan. [patei hausedun ei is
 34 vesti. jah biswaduh [vadei iddja in haimos aip]bau bangs aip]bau in veihsa. ana gaggalagidedun siokans
 vii, 1 jah hedun ina ei [pauuskauta vastjos is ataitokeina. jah sva managai sve ataitokun imma. ganesun. jah
 2 gaupeun sik du imma fareisaieis jah sumai pize bokarje qinandans us [airusaulyimim. jah ga-
 saiv udans sumans pze siponje is gamainjaim handum. [pat-ist un]vahanaim. matjandans hlaibans.
 3 ip fareisaieis jah atai iudaieis uba ufta [vahanand handuns ni matjand. habandans anafilh pize sinis-
 4 tano. jah af ma]pla niba daupjand ni matjand. jah an]par ist manag. [patei andnemun du haban. dau-
 5 peinins stikle jah aurkje jah katile jah ligre. [p]proh [pan frehun ina [pat fareisaieis jah [pai bokarjos.
 duwe [pai siponjos [peina] nigaggand bi [panmei anafullhun [pai sinistans ak un]vahanaim handum mat-
 6 jand blait. ip is audbasjands qap du in [patei vaila praufetida esaias bi izvis [pans liutans. sve gameli]p
 7 ist. so managai vairilom mik sverai]p. ip bairto ize fairra babai]p sik mis. ip svare mik blotand [aisjan-
 8 dans laiseinins. anabusnins manne. alletandans raihtis auabusn gups habai]p [patei anafullhun man-
 9 nans. daupeinins aurkje jah stikle jah an]par galeik svaleikata manag tauji]p. jah qap du in. vaila invi-
 10 dip anabusn gups. ei pata anafullhano izvar fastai]p. mozes auk raihtis qap. sverai attan [peinana jah
 11 aipein [peina. jah saei ubil q]pai attin seinamma aip]bau aipein seinai. daupau ad]daup]jaidau. ip jus
 q]si]p. jabai q]pai manna attin seinamma aip]bau aipein. kaurban. [patei ist ma]p]me [p]swah [patei us
 12, 13 mis gabatnis. jah ni fraletip ina ni vaibt taujan attin seinamma aip]bau aipein seinai. blaup]jandans
 vaurd gups [bizai anabusnai izvarai. [patei anafullhup. jah galeik svaleikata manag tauji]p.

INTERPRETATIO.

nishujus baptizantis. 26. Et tristis factus hic rex propter haec juramenta et propter hos una-accumbentes, non
 voleit eam rejicere. 27. Et statim mittens hic rex speculatorem jussit ferre caput ejus. Verum is iens abs-
 cidit ei caput in carcere. 28. Et attulit hoc caput ejus super patina et tradidit id huic puellae et huic puella
 tradidit id matri suae. 29. Et audientes discipuli ejus venerunt et abstulerunt corpus ejus et posuerunt id in
 sepulchro. 30. Et coevertunt apostoli ad Iesum et narraverunt ei omne et tam multum quam fecerunt — 33.
 et applicuerunt. 34. Et excohibus iis e nave statim cognoscentes eum, 35. percurrentes omnem hanc re-
 gionem ceperunt super lectis hos male habentes ferre, ubi audiverunt, quod is esset. 36. Et ubicumque
 quod ivit in vicis aut urbes aut in castella, in platea posuerunt agrutus et orarunt eum, ut saltem simbriam
 vestis ejus attingerent et tam multi quam attigerunt eum, sanati sunt. vii, 1. Et collegerunt se ad eum Fa-
 risaei et quidam horum scribarum venientes ex Ierusalymis; 2. et videntes quosdam horum discipulorum
 ejus communibus manibus, hoc est illotis, edentes panes: 3. verum Farisaei et omnes Iudaei, nisi frequen-
 ter lavant manus, non edunt, tenentes traditionem horum majorum; 4. et a foro, nisi lavant, non edunt,
 et aliud est multum, quod acceperunt ad tenendum: lotiones poculorum et urecorum et lebetum et lectorum;
 5. deinde autem interrogarunt eum hi Farisaei et hi scribae: cur hi discipuli tui non eunt secundum quod tra-
 diderunt hi majores, sed illotis manibus edunt panem? 6. Verum is respondens dixit ad eos, quod bene praedi-
 dixit Esaias de vobis his hypocritis, ut scriptum est: haec turba labiis me colit, verum cor eorum procul tenet
 se me; 7. verum frustra me colunt docentes doctrinas, praeepta hominum; 8. relinquentes enim praecep-
 tum Dei, tenetis quod tradiderunt homines, lotiones urecorum et poculorum, et aliud simile tale multum
 farinis. 9. Et dixit ad eos: bene abrogatis praeeptum Dei, ut hoc traditum vestrum observetis. 10. Moses
 enim quidem dixit: cole patrem tuum et matrem tuam, et qui male dicit patri suo aut matri suae, morte occi-
 datur. 11. Verum vos dicitis: si dicat homo patri suo aut matri: corban! quod est inanus omne quod a me
 juvaris. 12. Et non permittis eum non quidquam facere patri suo aut matri suae. 13. delentes verbum
 Dei hoc praeepto vestro, quod tradidistis, etsimile tale multum facitis. (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

- vi, 26. in] sec. propter, ° gr.
 vi, 27. insandjands] J. St. ✗ insandjans. — spai-
 kulatur] St. ✗ spaikulatur. — afnaimait] St. ✗ afnaim-
 nait.
 vi, 28. bizai] J. St. pize.
 vi, 30. gaidjedun] vid. ad iii, 20.
 vi, 35. badjam] St. ✗ badia n. — bairan] Ulf. c.
 codd. qapau pro περιτρίβων legisse videtur. — is] vid.
 ad i, 42.
 vi, 36. in] soc. in. ° gr. — gagge] via, Ulf. pro ἀγο-
 ραῖς c. cod. D et verss. latinis πλαταιαῖς vel πλατεῖα
 legisse videtur, cf. xi, 4.
 vii, 2. gamainjaim] St. ✗ gamainiain. — un]vaha-
 naim] J. St. ✗ un]vahanaim.
 vii, 3. ip] verum, gr. omn. γάρ, sic. J. vi, 6 et
 sepius. — ufta] crebro, Ulf. c. verss. latinis πικρὰ
 legit, vid. L. v, 33.
 vii, 4. ut manag] ° gr. omn.
 vii, 5. [p]proh] J. St. ✗ [p]pro. — [pan] autem, ° gr.
 omn. — un]vahanaim] illotis, gr. χουναῖς.
 vii, 6. huirto] St. ✗ hair]po.
 vii, 7. mik blotand] ° gr. omn.
 vii, 8. raihtis] enim, Goth. γάρ omittere, Griesb.
 male adnotat. — svaleikata] J. St. ✗ div.
 vii, 9. fastai]p] St. ✗ fastaih.
 vii, 10. sverai] Ulf. ✗ sveran. — seinamma et seinai]
 suo — suae, ° gr. omn.; pro seinai autem J. St. B. ✗
 seinai.
 vii, 11. seinamma] suo, ° gr. omn. — [p]iswah [patei]
 J. St. ✗ [p]iswah [patei.
 vii, 12. ni] non, gr. plerique οὐκίτι.
 vii, 13. bizai — [p]ori] J. St. lac., quod dedimus,
 primus B. et post eum lb. legit; an recte illi quidem,
 diei non potest, quia haec plagula una ex iis est qua
 furto ablata sunt. — anabusnai] praeepto, videri po-
 test Goth. ἐντολῆ aut ἐντάλαματ; legisse (vid. vs. 7 et
 9), nam gr. om̄a. παραδόσαι habent, quod aliis locis
 anafilhs esse solet (vs. 3), vid. tamen Cor. I, xi, 2.
 — gal ik] J. St. male addunt an]par, quod h. l. ne
 graeci quidem habent. — tauji]p] St. ✗ tauji]p.

14, 15 Jah athaitands alla þo managein qaf im. hauseiþ mis allai jah fraþjaiþ. ni vaitis ist utaþro mans inngag-
gando in ina. þatei magi ina gamainjan. ak þata utgaggando us mannþata ist þata gamainjando man-
16, 17 nan. jabai was habai ausona hausjandona. gahausjai. jah þan galaip in gard us þizai managein. fre-
18 lona ina siponjos is bi þo gajukon. jah qaf du im. sva jah jos unvitans sijþ. ni fraþjþ þammei all
19 þata utapro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjan. uute ni galeiþiþ imoa in hairto ak in
20 vaniba jah in urrunsa usgaggiþ. gahreinciþ allans matins. qafuþ þan þatei þata us mann usgag-
21 gando þata gamaineiþ mannan. innapro auk us hairtin manne mitoneis ubilos usgaggand. kalkinas-
22 sjus horinassjus manþra þiubja faihufrikeins unseleins liutei aglantei augo unsel vajamereins haub-
23 hairtei unviti. þo alla ubilona innapro usgaggand jah gagamainjand mannan. jah jainþro usstan-
24 dands galaip þin markos tyre jalu seidone. jah galeiþands in gard ni vilda vitan mannan
25 jah ni mahta galaugujan. gahausjandeir raihtis qino bi ina. þizoei habaida dauhtar ahman ushraim-
26 jana. qimandeir draus du fotum is. vasuþ þan so qino haifno. sauriniþynikiska gabamþai. jal. baþ ina
27 ei þo unbulþon usvaurpi us dauhtir izos. ip iesus qaf du izai. let fauþis sada vairþan barna. uute ni
28 goþ ist niman lilaib barne jah vairþan hundam. ip si andhof imma jalu qaf du imma. jai frauja. jah
29 auk hundos undaro biuda matjand af draubsnom barne. jal qaf du izai. in þis vaurdis gagg. usidþja
30 unbulþo us dauhtir þeinai. jah galeiþandeir du garda seinamma bigat unbulþon usgaggana jah þo
31 dauhtar ligandein ana ligra. jah aftra galeiþands af markos tyre jah seidone qam af marein galei-
32 laie miþ teihnaim markom daikapaulaios. jah berun du imma baudana stammaia jah bedun ina ei

INTERPRETATIO.

14. Et advocans omnem hanc turbam dixit eis: audite me omnes et intelligite; 15. non quidquam est extra hominem ingrediens in eum, quod possit eum polluere, sed hoc exiens ex homine hoc est hoc polluens hominem. 16. Si quis habeat aures audientes audiat. 17. Et cum iret in domum ex hac turba, interrogarunt eum discipuli ejus de hac parabola, 18. et dixit ad eos: sic etiam vos inscii estis? non intelligitis, quod omne hoc extrinsecus ingrediens in hominem non potest eum polluere; 19. nam non intrat ei in cor, sed in ventrem, et in exitu exit, purgat omnes eas. 20. Dixit autem, quod hoc ex homine exiens hoc polluit hominem; 21. intus enim ex corde hominum cogitationes male exeunt, scortationes, adulteria, homicidia, 22. furta, avaritie, nequie, simulatio, impudicitia, oculus malus, blasphemie, superbia, stultitia; 23. hæc omnia mala intus exeunt et pollunt hominem. 24. Et illic exsurgens ivit in limites Tyrionum et Sidonum et intrans in domum non voluit scire hominem, et non potuit occultari. 25. Audiens enim mulier de eo, cuius habuit filia spiritum immundum, veniens cecidit ad pedes ejus. 26. Fuit autem hæc mulier ethioica, Sauriniþynicea gente, et oravit eum, ut hunc dæmonem eieceret e filia ejus. 27. Verum Iesus dixit ad eam: sine antea saturus fieri haberes, nam non bonum est sumere panem liberorum et projicere canibus. 28. Verum ea respondit ei et dixit ad eum: utique domine! et enim canes sub mensa edunt de micis liberorum. 29. Et dixit ad eam: ob hoc verbum vade, exiit dæmon e filia tua. 30. Et intrans in domicilium suum invenit dæmonem egressum et hanc filiam jacentem in lecto. 31. Et iterum abiens a limitibus Tyrionum et Sidonum venit ad mare Galilæorum inter utrosque limites decapoleos; 32. et tulerunt ad eum surdum mutum et orarunt eum, ut

ANNOTATIONES.

vii, 15. ni vaihts] J. St. B. ni vaiht, idque rectius, nam vaihts ita non nisi prædicati leen ponitur: J. vii, 34 ao hauehis meina ni vaihts ist; Cor. I, x, 20 ni þatei þo galiugaguda vaihts sijaina; vii, 19 þato bimait ni vaihts ist (ubi ni vaiht, quod imperitus librarius addidit, e textu efficiendum est); xii, 2 jabai fraþþva ni habau, ni vaihts im. — utaþro] J. St. B. ✕ utaþro. — þatei magi] J. St. B. ✕ þata + mag. — utgaggando — mannan] J. St. B. + usgaggando af inna (J. St. ✕ ina) þata mag ina gamainjan. Cæterum pro us mann (ex homine) gr. ἀπ' αὐτοῦ.

vii, 16. hausjandona] vid. ad iv, 9.

vii, 17. us—vs. 19 usgagg—] J. St. B. lac.; quæ hodie leguntur, debemus Ibrico, qui hos versus difficillimos lectu fuisse ait: sæpius tamen erravit.

vii, 18. jah] sec. Z. ✕ iah. — unvitans] cod. Arg. (lib. referente) ✕ invitans, quam lectionem Ibr., quamvis unvitans ei præplaceat, defendere frustra studet; unvits legitur etiam Cor. II, xi, 19, 23; xii, 6, 11, cf. unviti Mc. vii, 22. Z. unvitans tacite in textu posuit. — þammei] quod, vid. ad Phil. ii, 24. — inngaggando] Ibr. Z. ✕ inngaggando; (cæterum ist supplendum esse, Ibr. male monet.)

vii, 19. gahraineiþ] purgat, gr. καθαρῖζει, Ulf. c. cod. D καθαρῖζει legisse videtur.

vii, 22. aglantei] Griesb. male pro plurali habet, sed veremur ne ea adnotatio ad verbum διασφραγῖσαι pertinet, nom de vajamereins ambigitur, utrum sit nominativus pluralis formæ vajamerei, an singularis;

quamquam enim J. x, 35 forma vajamerei ponenda est, tamen gemina ejusdem nominis formæ inveniuntur, ubi veitodeis et veitodeins, sviknei et svikneins, hvainei et hvaineins; et Eph. iv, 51 iterum vajamereins scribitur, ubi nullus græcorum pluralium διασφραγῖσαι agnoscit.

vii, 23. þo alla] § gr.

vii, 24. usstandands] St. ✕ ustandands.

vii, 28. gahausjandeir, etc.] Griesb. errat dicens, Ulf. legisse ἀλλ' ὅτις ἀποστασεν ἑαυτῷ, nota sequitur textum vulgatum. — dauhtar] Ulf. c. eod. ° αὐτῆς. — fotum] cod. Arg. (?) edit. Hz. ✕ fotun.

vii, 26. sauriniþynikiska] J. St. ✕ sauraiþyniska, B. (fortasse recte) sauraiþynikiska. — usvaurpi] J. St. ✕ div. — dauhtir] J. ✕ dauhtir, St. ✕ dauþar, Z. ✕ dauþr.

vii, 28. imma] pr. ei, ° gr. omni.

vii, 31. markoni] pr., J. St. ✕ markon. — niþ teihnaim] J ✕ jcl., St. ✕ miþteihnam.

vii, 32. handau] pro handu; ea terminationum accusativi et dativi permutatio in nominibus propriis frequentior, in appellativis rarior est, sic L. ix, 27 þudinausau pro þudinausu, vid. Mc. ix, 1; Cor. i, ii, 26 dauþau pro dauþu; pro hairau, quod Rom. xiii, 4 in cod. Ambros. legitur, cod. Carol. recte hairu præbet. Similiter L. iv, 5 saunas, vs. 5 diabulaus, et Eph. v, 5 skalkinassaus pro diabolus, eunus, skalkinassus scribitur; cf. ad L. i, 54.

- 33 lagidedi imma handan. jah afnimands ina afmanagein sundro lagida siggrans seinans in ausona imma
 34 jah spevands attaitok taggon is. jah ussaiwands du hinina gasvogila jah qap du imma. aiffafa. patel
 35 ist uslukn. jah sunsaiv usluknodeitun imma hlinmans jah andbundneda bandi tuggons is jah rodida
 36 raihtaba. jah anabaup in ei manni ni qeþeina. wan filu is in anabaup. mais þamma eis meritednu.
 37 jah ufarrassan sildaleikiledun qifbandans. vailla allata gatavida. jah bandans gataujif gahaussjan jah
 viii, 1 unrodjandans rofjan. in jainaim þan dagam altra at filu managai managein visandein jah ni haban-
 2 dam wa matidedeina. athaitands siponjans qapuh du im. in feineda du þizai managein. unte ju dagans
 3 þrins miþ mis vesun jah ni haband wa matjuna. jah jalai fraleta los lausqifrans du garda ize. usli-
 4 gand ana viga. sumai raittis ize farrapro qemun. jah andhofun imma siponjos is. wapro þans mag
 5 was gasofjan hlaibam ana auþidai. jah frah ins. wan managans habaif hlaibans. if eis qeþun. si-
 6 þun. jah anabaup þizai managein anakumbjan ana airþaj jah nimands þans sibun hlaibans jah aviliu-
 7 donds gabrak jahatgaf siponjam seinaim. ei atlaiz ledeina faur. jah atlagidedun faur þo managein. jah
 8 habaidedun fiskans favans. jah þans gapiþjands qap ei atlagidedeina jah þans. gamatidedun þan jah
 9 sadai vaarfþun jah usnemun laibos gabruko sibun spyreidans. vesunuf þan þai matjandans sve fidvor
 10 þusundjos. jah fralailot ins. jah galaif sunsaiv in skip miþ siponjam seinaim jah qam ana fera mag-
 11 dalan. jah urrunnun farsaisaie's jah dugunnum miþsokjan imma sokjandans du imma taiku us hinina
 12 fraisandans ina. jah ufsvogjands almin seinamma qap. wa þafa kuni taiku sokeip. amen qifa izvis.
 13 jabai gibaidan kunja þamma taikne. jah alletands ins gateipands afra in skip uslaif hindar marein.
 14, 15 jah ufarnunnodedun niman hlaibans jah niba aiwana hlail ni habaidedun miþ sis in skipa. jah ana-
 16 baup in qifbandans. saiwif ei atsaiwif izvis þis heistis farsaisaie jah heistun herodis. jah þahdedun miþ
 17 sisuniso qifbandans. unte hlaibans ni habam. jah frafjands iesus qap duim. wa þ eggekeif. unte hlaibans
 18 ni habaif. ni nauh frafjif ni vitap. unte daubata habaif haito izvar. augona habandans ni gasai-
 19 wif jah ausona habandans ni gahauseif. jah ni gamunuf. þan þans simf hlaibans gabrak simf þusund-
 20 jom. wan manajos taijans fullas gabruko usnemuf. qeþun du imma. tvalif. aþþan þan þans sibun
 hlaibans fidvor þusundjom. wan managans spyreidans fullans gabruko usnemuf. if eis qeþun, sibun.
 21, 22 jah qap du im. waiva ni nauh frafjif. jah qemun in beþaniu (*Vide paginam sequentem.*)

INTERPRETATIO.

imponeret ei manum. 33. Et abluens eum a turba seorsim posuit digitos suos in aures ei et spuens atigit lin-
 guam ejus. 34. et suspiciens ad cœlum, ingemuit et dixit ad eum: estatha! quod est recludere. 35. Et statim
 reclusi-sunt ei aures et solutum-est vinculum lingue ejus et locutus-est recte. 36. Et præcepit iis ut homini non
 dicerent; quam multum is iis præcepit, magis hoc ii prædicarunt. 37. Et valde mirati-sunt dicentes: bene omne
 fecit, et surdos facit audire et mutos loqui! viii, 1. In illis autem diebus iterum in valde multa turba existente et
 non habentibus, quid ederet, advocans discipulos dixit ad eos: 2. miseruit-me hujus turbae, nam jam dies
 tres cum me fuerunt et non habent, quid edant; 3. et si dimitto eos jejunos ad domum eorum, subjacent
 in via; quidam enim eorum procul venerunt. 4. Et responderunt ei discipuli ejus; unde hos potest aliquis
 satiare panibus in deserto? 5. Et interrogavit eos: quam multos habetis panes? verum ii dixerunt: septem.
 6. Et præcepit huic turbae accumbere super terra et accipiens hos septem panes et gratias-agens fregit
 et dedit discipulis suis, ut apponerent pro, et apposuerunt pro hac turba. 7. Et habuerunt pisces paucos,
 et hos benedicens dixit, ut apponerent etiam hos. 8. Comederunt autem et saturi facti-sunt et sustulerunt
 reliquias fragmentorum septem sportas. 9. Fuerunt autem hic lentes circiter quatuor millia, et dimisit eos.
 10. Et ivit statim in navem cum discipulis suis et venit ad limitem Magdalan. 11. Et excurrerunt Farisæi et
 cœperunt conquirere-eum eo quærentes ab eo signum e cœlo, tentantes eum. 12. Et suspirans spiritu suo
 dixit: quid hoc genus signum querit? amen dico vobis, si deatur generi huic signa. 13. Et dimittens eos
 ingrediens iterum in navem exiit trans mare. 14. Et oblitii-sunt sumere panes, et nisi unum panem non ha-
 buerunt eum se in nave. 15. Et præcepit iis dicens: videte, ut cavetis vobis hoc fermentum Farisæorum
 et fermentum Herodis. 16. Et cogitatum cum se invicem dicentes: quia panes non habemus. 17. Et co-
 gnoscens Iesus dixit ad eos: quid cogitatis, quia panes non habetis; non adhuc cognoscitis nec scitis, quia
 stupidum habetis cor vestrum. 18. Oculos habentes non videtis et aures habentes non auditis, et non
 recordamini, 19. cum hos quinque panes fregi quinquè millibus, quam multas sportas plenas fragmen-
 torum sustulistis? Dixerunt ad eum: duodecim. 20. At eum hos septem panes quatuor millibus, quam
 multas copiam plenos fragmentorum sustulistis? Verum ii dixerunt: septem. 21. Et dixit ad eos:
 quomodo non adhuc cognoscitis? 22. Et venerunt in Bethaniam (*Vide paginam sequentem.*)

ANNOTATIONES.

vii, 33. *aperans*] sic cod. Arg.; editt. *speivands*,
 quod rectius, certe frequentius est.
 viii, 36. *wan filu*] Ulf. "ðe—mais þamma] magis
 hæc, gr. omn. *μᾶλλον περισσότερον.—eis*] ii, ° gr.
 viii, 4. *þan*] autem, ° gr. omn.—*afira*] iterum,
 ° gr.; cæterum Ulf. etiam pro simpliciter πολλοῦ legit
 περισσώδους, quod per *filu manajai* reddit.—*siponjans*]
 Ulf. c. codd. " *αστόν*.
 viii, 2. *dagam*] dies accusativo casu, gr. *ἡμέραι*, cf.
 ix, 21.—*haband*] L. *haband*.
 viii, 3. *was*] Ulf. c. codd. et verss. *ῶδε*.
 viii, 6. *þizai*] J. St. *þ* ze.—*jak*] tert. et, ° gr.—
aviliudonds] St. *aviliudons*.
 viii, 7. *þans*] pr. hos, ° gr.
 viii, 9. *fralailot*] St. *fralailot*.

viii, 10. *qalaiþ sunsaiv*] ¶ gr.—*magdalan*] gr. *μαγδαλονόα*.
 viii, 12. *kuni*] J. St. *✕ kun*.—*gibaidau*] J. St. *✕*
gibaidi, B. *✕ gibaid*, terminatio *au* in cod. Arg. pro-
 sus evanuit.
 viii, 15. *ei*] ut, ° gr. omn.
 viii, 17. *unte*] sec. quia, gr. *ὅτι*; Ulf. c. cod. 103
 ap. Griesb. *ὅτε* legit, quod jam B. vidit.
 viii, 20. *hlaibans*] panes, ° gr.—*usnemuf*] J. St. *✕*
usnemif.
 viii, 21. *ni nauh*] non adhuc, gr. *οὐ*, cf. ad iv, 40;
 (cæterum J. St. B. *✕ jct*).
 viii, 22. *qemun*] venerunt, gr. *ἔρχονται*.—*beþaniu*]
 gr. *Βεθθανιά*.

- 25 jah berun du ñama b'indun jah hedun in ei ñamma attaitoki. jah faingreipands hando jas
 26 blindins ustauh ina utana veihsis jah speivands in augona is atlagjonds ana handans
 27 seinans frah ina. gau wa sewi. jah ussaiwands qap, gasaiwa mans þatei sve bagmans gasaiwa
 28 gaggandans. þa'roh altra galagifta haaduns ana þio augona is jah gatavida ma ussaiwan.
 29 jah aftra ga-atip's varþ jah gasaw hairhtaba allans. jah insandida ina du garda is qipands. in
 in þata veih's gaggais. ni manuhun qipais in þamma veih'sa. jah usiddja iesus jah siponjos is in
 vehsa kaisarias þizos filippaus jah ana viga frah siponjans seinans qipands du in, wana mik qipand
 mans visan. ip eis andhofun. iohannen þana daupjand. jah auþ irai helian. sumaih þan ain ma prau-
 29 fete. jah is qap du in. apþan jus wava mik qipip visan. andhafjands þan þaitrus qap du ñamma þu is
 30 xristus. jah faurbaup in ei manuhun ni qeþeina bi ina. jah dugann laisjan is. þatei skal sunns mans
 filu vinnan jah uskiesau skulds ist fram þaim sin stam jah þaim anhumistam gudjam jah bokarjam
 jah usqiman jah afar þrims dagans ustanlan. jah svikumþaba þata vaurd rodida. jah aftuhands ina
 33 þaitrus dugann andþeitan ina. ip is gavandjands sik jah gasaiwands þvns siponjans seinans andþait
 34 þaitrau qipands. gagg hindar mik satana. un'e ni fraþjis þaim gups ak þaim manne. jah athaitands þo
 manageim niþ siponjan seinaim qap du in. saei vilafar mis laistjan. invidai sik silban jah nimai gaste-
 35 gan seinana jah lai tjai mik. saei allis vili saivala seinu ganasjan. fraqstip' izai. ip saei fraqstip'
 36 saivalai seinai in meina jah in þizos aivagg-ljons. ganas, ip þo. wa auk boteip' man'an. jabai gagei-
 37 gait þana fairwu allana jah gasteip'e þ sik saivala seinai. apþan wa gipip manna tmaidein saivalos
 38 seinazos. unte saei skamaip' sik meina jah vaurde meinaize in gabaupþai þizai horinondein jah fra-
 vauhton. jah sunns mans skamaip' sik is. þan qim þ in vu þau attins teinis niþ aggitum þaim veiham.
 ix, 1 jah qap du in. amen qipa izvis þatei sind sumai þize her standandane. þai tze n: kansj nd daupans.
 2 unte gasaiwand þiudinassu gups quumanana in mahtai. jah afar dagans scilhs ganam iesus þaitru jah
 iakobu jah iohannen jah ustauh is ana la rgoni bauh sundro ainans jah imaidida sik in andvairþja
 3 tze. jah vastjos is vaurþun ghtmunjandens weitos sve snaivs, svaleikos sve vullareis ana aþþai ni
 4, 5 mag gaweitjan. jah at agþ's varþ in helias in þ mose. jah vesun rodjandans niþ iesua. jah andhaf-
 jands þaitrus qap du iesua. rabbi gop ist unis her visan. jah gavaurkjam hljans þrias. þus ainana

INTERPRETATIO.

et toleravit ad eum caecum et curavit eum, ut eum attingeret. 25. Et apprehendens manum huius caeci eduxit eum extra vicum et spuens in oculos ejus, apponens insuper manus sua, interrogavit eum, an quid videret. 26. Et suspiciens dixit: viden homines quod ut arbores videro euntes. 27. Deinde iterum posuit manus suas super oculos ejus et fecit eum suscipere, et rursus sanatus fuit et vidit clare omnes. 28. Et misit eum ad domum ejus dicens: ne in hunc vicum eas, ne cuiquam dicas in hoc vico. 29. Et exiit Iesus et discipuli ejus in vicus Caesariae huius Philippi, et in via interrogavit discipulos suos dicens ad eos: quem me dicunt homines esse? 29. Verum illi responderunt: Iohannem hunc Baptistam; et alii Heliam; quidam autem unum profetarum. 29. Et is dixit ad eos: at vos quem me dicunt esse? Respondens autem Petrus dixit ad eum: tu es Christus. 30. Et interdixit illis, ut cuiquam non dicerent de eo. 31. Et coepit docere eos, quod debet Filius hominis multum pati, et rejici debet ab his natu maximis et his summis sacerdotibus et scribis, et occidi et post tres dies exsurgere. 32. Et palam hoc verbum locutus est, et adducens eum Petrus coepit increpare eum; 33. verum is vertens se et videns hos discipulos suos increpavit Petrum dicens: va te post me, Satana! nam non cognoscis haec Dei, sed haec hominum. 34. Et advocans hanc turbam cum discipulis suis dixit ad eos: qui vult post me sequi, denegat se ipsum et sumat crucem suam et sequatur me. 35. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; verum qui perdit animam suam ob me et ob hoc evangelium, servat hanc. 36. Quid enim prodat hominem, si lucratur hunc mundum omnem, et laedit se anima sua. 37. Aut quid dat homo pretium redemptionis animae suae? 38. Nam quem podet mei et verbum meorum in generatione hac adu'tera et peccatum sa, etiam filium hominis pudet ejus, cum veni in gloria patris sui cum angelis his sanctis. ix, 1. Et dixit ad eos: amen dico vobis, quod sunt quidam hominum hic stantium, hi qui non gustant mortem, donec vident regnum Dei veniens in potentia. 2. Et post dies sex assumit Iesus Petrum et Iacobum et Iohannem et eduxit eos in montem altum seorsim solus et permutavit se in praesentia eorum. 3. Et vestes ejus facte sunt splendentes, albae ut nix, tales, ut lallo in terra non potest dealbare. 4. Et visus fuit illis Helias cum Mose, et fuerunt loquentes cum Iesu. 5. Et respondens Petrus dixit ad Iesum: rabbi, bonum est nobis hic esse, et lacinus tabernacula tria, tibi manum

ANNOTATIONES.

viii 25. *seinos*] suas (ὄστος), gr. αὐτῶν.—*gau*] vid. ad M. ix, 28.

viii, 24. *þatei*] quod, ° gr.—*gasaiwa*] sec. video, gr.

viii, 25. *aftra*] sec. rursus, pro ἀπό verbi compositi ἀποκατεστάνη positum est, sic ix, 42 *aftra gabotei*] ἀποκατεστάνη, cf. L. xiv, 42 *aftra haiaina*—ἀνεκαλέστωσι.

viii, 26. *manuhun qipais*] ¶ gr.—*þamma*] J. St. ✕ *þammah*.

viii, 27. *usiddja*] St. ✕ *ussiddja*.

viii, 28. *þan*] St. ✕ *þain*.

viii, 31. *skulds ist*] Z. glossam ad skal esse dicens erat: illu enim verbu Ulf. ulitur ad graecorum infinitivum passivum reddendum, quo lingua gothica animo caret, sic L. ix, 44 *skulds ist atþiban* (αὐτίκα

παρεδίδου) J. xii, 53 *usha thym* (ὁψοθήσει), Cor. I, v, 10 *atunjan* (φανεροθήσει), cf. *mahtana vism* M. xiv, 5; J. iii, 4; x, 55.—*usstandan*] St. ✕ *ustandan*.

viii, 35. *andþau*] St. ✕ *andþaip*.

viii, 35. *saivalai seinai*] ¶ gr.—*in*] sec. propter, ° gr. omni.

viii, 36. *boteip*] St. ✕ *boþeip*.—*allana*] J. St. ✕ *allama*.

viii, 38. *vaurde meinaize*] ¶ gr. omni.—*seinis*] ✕ *St. seinins*.

ix, 1. *þai tze*] edit. ✕ *jet*, vid. ad M. v, 52.

ix, 5. *ghtmunjandens*] J. St. B. ✕ *ghitmunjarde sra*.—*weitos*] Ulf. c. verss. "λιτα.—*snaivs*] St. ✕ *snaiys*.—*vullareis*] J. St. B. ¶ *vustarci*.

ix, 4. *varþ*] St. ✕ *qarþ*.

- 6, 7 jah mose ainana jah ainana heljin. ni auk vissa wa rodidedi. vesun auk usagida. jah varþ milhna
ufarskadvjands im. jah qam stibna us þamma milhnan. sa ist sinus meus sa liuba. þamma hausjaip.
8, 9 jah anaks insarwandans ni þanaseiþs ainolnu gasewun alja iesu ainana miþ sis. dalaþ þan atgaggan-
dani un af þamma fairgunja anahaup in ei manhnan ni spillodedema. þatei gasewun. uiba biþesunus
10 mans us dauþaim usstopi. jah þata vaurd habaidedun du sis misso sokjandans. wa ist þata us danþaim
11, 12 usstandan. jah frehnan ina qipandans. unte qipand þai bokarjus þatei behas skuli qimnan faurþis. ip is an-
dhaljands qaf duim. helias sveþeah qimands faurþis afra gaboteiþalla. jah waivagameliþ ist hisunu mans
13 einanag vinnai jah frakunþs vairþai. akei qiba izvis. þatei ju helias qam jah garavidedun inna sva þlu sva
14 villedun. svasve gameliþ ist bi ina. jah qimands at spongam gasaw tilu manageims bi us jah bokarjus
15 sokjandans miþ in. jah sunsaiv alla managei gasaiwandans ma usgeisnodedun jah durinnandans in-
16, 17 vitun ma. jah frah þans bokarjans. wa sokeiþ miþ þaim. jah andhaljands aims us þizai manageim qaf.
18 lasari brahti sunu memari du þus habandan ahnan unrodjandan. jah þiswaruh þei ma gafahiþ.
gavairþu ina jah varþiþ jah kristiþ tumpans seinans jah gastaofniþ. jah qaf sponjana þeinain ei
19 ushreibeina ma. jah ni maldedun. ip is andhaljands in. qaf. o kuni ungalauþjando. und wa at
20 izvis sijau. und wa þulau izvis. boriþ ma du mis. jah brabtedun ina at umma. jah gasaiwands ma
21 sunsaiv saahna tahida ma jah driusands anaairþa valvoda wafjands. jah frah þana attan is. wan lagg
22 mel ist ei þata varþ inna. ip is qaf. us barniskja. jah usta ma jah in fon atvarþ jah in vato. ei
23 usqistidedi umma. akei jabai magei. hilp unsara gableiþands unsis. ip iesus qaf du inna þata
24 jabai mageis galaubjan. allata mahteig þamma galaubjandan. jah sunsaiv ufþroþjands sa atta þis bar-
25 nis miþ tagram qaf. galaubja. hilp meinaizos ungalauþeinais. gasaiwands þan iesus þatei samaþ
ran managei. gawotida ahnin þamma malhainin qipands du inna. þu abma þu unrodjands jah baupþ.
26 ik þus anabiuda. usgagg us þamma jah þanaseiþs ni galeiþais in ina. jah brupjands jah tilu tahjands ma

INTERPRETATIO.

et Mosi unum et unum Heliae. 6. Non enim scivit, qui loqueretur; tuerunt enim exterriti. 7. Et facta est
nubes obumbrans eos et venit vox ex hac nube: hic est filius meus hic carus, hunc audistis. 8. Et subito
circumspicientes non amplius quemquam viderunt, nisi Iesum unum cum se. 9. Deorsum autem descenden-
tibus iis de hoc monte, praeceptus est, ut cuiquam non narrant quod viderunt, nisi quando Filius hominis e mor-
tuis surgeret. 10. Et hoc verbum habuerunt ad se invicem querentes: quid est hoc e mortuis surgere? 11. Et
interrogave unum illos: quia dicitur hic scribere, quod Helias debuit venire antea. 12. Verum is re-
spondens dixit ad eos: Helias quidem veniens antea iterum relicto omnia, et quonodo scriptum est de Filio ho-
minis, ut multum patitur et contentus fiat. 13. Sed dico vobis, quod iam Helias venit et fecerunt ei tam
multum quam voluerunt, sicut scriptum est de eo. 14. Et venit is ad discipulos vidit multum turbae apud
eos et scribas querentes eum iis; 15. et statim omnis turba videntes eum obstoperunt et accurrentes adu-
raverunt eum. 16. Et interrogavit hos scribas: quid queritis eum huius? 17. Et respondens unus ex hac turba
dixit: magister, tu es filium meum ad te, habentem spiritum unum. 18. Et ubicunque quod eum cepit, pro-
jecit eum et spumat et stridet deusibus suis et areat, et dixi discipulis tuis, ut expellerent eum, et non potue-
runt. 19. Verum is respondens iis dixit: o genus incredulum: quam diu apud vos sum? quam diu tolerem
vos? ferte eum ad me. 20. Et tulerunt eum ad eum, et videns eum statim hic spiritus conturbavit eum,
et cadens in terram volutus est spumans. 21. Et interrogavit hunc patrem ejus, quam longum
tempus est, in hoc fieret ei? Verum is dixit: ab infantia. 22. Et saepe enim etiam in ignem coniecit et in
aquam, ut perderet eum, sed si potes, adjuva nos miseris nostris. 23. Verum Iesus dixit ad eum hoc si
potes credere; omne possibile huic credenti. 24. Et statim exclamans hic pater huius pueri eum lacrymis
dixit: credo, adjuva meam incredulitatem. 25. Videns autem Iesus, quod in unum euerat turba, mira:us-
est spiritum tunc in mundo dicens ad eum: in spiritu, in mente et corde, ego tibi praecepit, exi ex hoc et
amplius ne eas in eum. 26. Et clamans et unum discerpens eum (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

ix, 5. ainona heljin] § gr. omu.

ix, 8. ni þanaseiþs] St. Z. § jct.—ainokun] sic
cod. Arg. pro a nuohun, sic etiam L. viii, 51; J. v, 32.

ix, 9. manhnan] J. St. B. § manhan.—þatei] St.
§ þatei.

ix, 11. faurþis] J. St. § div.

ix, 12. helias] J. St. § helia.—sveþeah] Sch. eum
Z. autem verit, sed quamquam M. vii, 45 pro graeco
δὲ ponitur, tam in illo loco sensum habet, quem nostro
loco habere non potest: potius eam particulam graeco
μὲν respondere existimandum est, vid. x, 59; Philipp.
iii, 1; idque, etsi Marcum fere nusquam particula μὲν
ut Sch. dicit, Ulf. et h. l. legit et i, 8, ubi per uþþan
verit, vid. Tit. i, 15.—afra gaboteiþ] edit. § jct.
vid. ad viii, 25.

ix, 13. ju] jam, gr. omn. xai.

ix, 14. þata managei s] § gr. omu.

ix, 15. gasaiwandans] vidente, Ulf. ἰδόντες; legisse,
Graec. h. audacius contendit, sic enim saepius Goth. per
synesis scribit, Graecis non consentientibus.

ix, 16. þans bokarjans] hos scribas, gr. ἀποστόλ.

ix, 18. garairpiþ] projicit, gr. ῥίπτει, c. cod. 12 apud
Mi.—usdribeina ma] § gr. omu.; ceterum usdreb. in
pro usdribeina, vid. Grimm. i, 844.

ix, 19. is] edit. § Iesus, vid. ad i, 42.—kuni] J. St.
§ kuni.—þulan] J. St. § þulda, sic uterque eum
B. etiam L. viii, 15 § þuldnu pro þulainai legit.

ix, 20. valvoda] J. St. § valvioda; cod. Arg. H.
Hz. Z. § valvioda; neutra lectio habet quo probari
possit; requiritur enim verbum intransitivum, quod
a primitivo val-jan esse debet valvan; sic uþwanan,
gafullnan, gahailnan ab afwappa, gafulljan, gahail-
jan proficiunt; verba autem in—mondesinenna a
substantivis formantur: frauþinon, veikinon, gudþinon
a frauþa, reiks, gudja alia. Nullum autem verbum go-
thicum habet terminationem—ison.—wafþjands] J. S.
§ kavjands.

ix, 22. jabai] Ulf. ° xi.

ix, 25. samaþ ran] edit. § jct.; sic etiam Cor. i,
v, 4 samaþ gaggandan, et vii, 5 samaþ gavantjanþ
div. scribendum est.—þu] vid. ad M. vi, 9.

ix, 26. ta] rum, ° gr.

27 usiddja. jah varþ sve dauþs. svasve mauagai qeþun þatei gasvalt. iþ iesus undgreipands ina hi han-
 28 dan urraisida ina. jah usstoþ. jah galeiþandan ina in gard siponjos is frehun ina sundro. duwe veis ni
 29 mahtedum usdreiban þaua. jah qap du im. þata kuni in valhtai ni mag usgaggan niha in bidai jah
 30, 31 fastubnja. jah jaiþro usgaggandans iddjedun þairh galeiþaian. jah ni vilda ei wass vissedi. unte laisila
 siponjans seinans jah qap du im þatei suuns mans atqibada in handuns manne jah usqimand imma jah
 32, 33 usqistips bridjia daga usstandiþ. iþ eis ni fro þun þamma vaurda jah oltedun ina fraihman. jah qam in
 34 kafarnaum jah in garda qumans frah ins. wa in viga miþ izvis misso mitodeduþ. iþ eis slavaidedun. du
 35 sis misso andrunnun. warjis maists vesti. jah sitands atvopida þaus tvalif jah qap du im. jabai was vili
 36 frumists visan. sijai allaize afumists jah allaim andbahts. jah nimands barn gasatida ita in midjaim
 37 in jah ana armins nimands ita qap du im. saei ain þize svah ikaize harre andumip ana namn mei-
 namma. mik andnimip jah sawazuh saei mik andnimip. ni mik andnimip ak þana sandjandau mik.
 38 andhof þan imma iohannes qibands. laisari. sewum sumana in þeinamma namn usdreihandan unhol-
 39 þons. saei ni laisteiþ unsis. jah varidedum imma. unte ni laisteiþ unsis. iþ iesus qap. ni varjip
 imma. ni mannahu auk ist. saei taujip maht in namn meinamma. jah magi sprauto ubil vaurlijan
 40, 41 mis. unte saei nist viþra izvis. faur izvis ist. saei auk allis gadraghjai izvis s iklra vatins in namn
 42 meinamma. unte xristans sijup. amen qifa izvis ei ni fraqisteiþ mizduo seinai. jah sawazuh saei
 gamarzjai ainana þize leitilane þize galubjandane du mis. goþ ist imma mais ei galagjai lau asilu-
 43 qairnus ana balsaggan is jah fravaurþans vesti in marein. jah jabai marzjai þuk handus þeiua. afrait
 þo. goþ þus ist haufamma in libain galeiþan þau tvos handuns habandin galeiþan in gaimnan in
 44, 45 fon þata unwapuando. þarei mapa ize ni gasvilitiþ jah fon ni afwapniþ. jah jabai fatus þeins marzjai
 þuk. almait ina. goþ þus ist galeiþan in libain haltamma þau tvans fotuns habandin gavarþan in
 46, 47 gaimnan in fon þata unwapuando. þarei mapa ize ni gasvilitiþ jah fon in afwapniþ jah jabai ang-
 þein marzjai þuk. usvairp imma. goþ þus ist haufamma galeiþan in þiudangardja guþ. þau tva augona

INTERPRETATIO.

exiit et factus est ut mortuus, adeo ut nulli dicerent, quod mortuus est. 27. Verum Iesus apprehendens eum in manu elevavit eum et surrexit. 28. Et eumtem eum in domum discipuli ejus interrogavit eum seorsim: cur nos non potuimus expellere hunc? 29. Et dixit ad eos: huc genus in re non potest exire, nisi in oratione et jejunio. 30. Et illinc exentia fuerunt per Galileam, et non voluit, ut quis s'iret. 31. Nam docuit discipulus suos et ixit ad eos, quod Filius hominis traditur in manus hominum et occiditur et occisus tertio die resurgit. 32. Verum non intellexerunt hoc verbum et tinnerunt eum interrogare. 33. Et venit in Cafarnaum et in domum veniens interrogavit eos: quid in via cum vobis invicem cogitavistis? 34. Verum ii tacuerunt: ad se invicem disputaverunt, quis maximus esset. 35. Et sedens advocavit hos duodecim et dixit ad eos: ei quis vult primus esse, sit omnium ultimus et omnibus minister. 36. Et sumens puerum posuit eum in mediis iis et super ulnas sumens eum dixit ad eos: 37. qui unum horum talium puerorum suscepit in nomine meo, me suscipit et omnis qui me suscipit, non me suscipit, sed hunc intenteur me. 38. Respondit autem ei Iohannes dicens: magister, v. d. i. n. s. quemdam in tuo nomine excellentem demones, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum, quia non accipitur nos. 39. Verum Iesus dixit: ne prohibete eum; qui non sequitur nos, amen dico vobis, quod non perdat mercedem suam; 42. et omnis qui sollicitus unum horum parvorum horum credentium ad me, bonum est ei magis, ut ponatur asinarius lapis in collum ejus et abjectus esset in mare. 43. Et si sollicitus te manus tua, abscinde hanc; bonum tibi est debili in vitam ire, quam duas manus haberi in ire in geennam, in ignem hanc inextinguibilem. 44. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 45. Et si pes tuus sollicitus te, abscinde eum; bonum tibi est ire in vitam claudo, quam duas pedes habenti conjici in geennam, in ignem hanc inextinguibilem. 46. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 47. Et si oculus tuus sollicitus te, ejice eum; bonum tibi est lusco ire in regnum Dei, quam duas oculos

ANNOTATIONES.

ix, 28. galeiþandan] St. ✕ galeiþandun. — duwe, cur, gr. ὅτι. — mahtedum] J. St. B. H. ✕ mahtedun, sic etiam end. Arg.

ix, 32. froþun] J. St. ✕ frodun.

ix, 33. qumans] sic cod. Arg. recte; edit. ✕ qumama ist.

ix, 34. misso] Ulf. ° ἰσοφ. — andrunnun] Ulf. e. e. d. et vers. ° ἐν τῷ ὄφθ. — maists vesti] maximus esset, gr. μεγίστων; ceterum cum nullo græco Ulf. conspirat, cf. iv, 32.

ix, 35. atvopida] St. ✕ ovopida.

ix, 37. ana] Ulf. cum codd. ἐν pro ἐνι legisse, Sch. temere contendit.

ix, 38. in] in ° gr. — saei — unsis] qui — nos, ° gr.; ceterum pro laisteiþ St. ✕ laistein.

ix, 41. meinamma] meo, ° gr. — ei] quod, ° gr. — midon] St. ✕ misdon.

ix, 42. asilugairnus] J. St. ✕ div.; cum asilugairnus proprie sit lapis molaris ab asino motus, Ulf. sine

dolio e. codd. et vers. ἄσλος ὄνους legit. — balsaggan] sic quidem cod. Arg. et edit. (præter St., qui in textu balsaggan, in glossario autem balsaggan habet); sed an hanc lectio recte se habeat, valde dubitamus; quid valeat illud verbum, nec e gothica, neque e cognatis linguis decerni potest. Certa, ut videtur, conjectura offerimus balsaggan; hals pro græco τράχυνος L. xv, 20 invenitur; Ge ugga vid. Grimm, III, 5:9, et Schmid Schwabisch. s. Wörterb. s. v. Anke, Graff Athodid. Sprachsch. I, 345. Linteras h et b aliis quoque locis perm. tari, indicat lh. ad L. vi, 40. — fravaurþans] J. St. ✕ fravurþans.

ix, 45. jabai marzjai] St. ✕ jarbimarzjai. — afma:] St. ✕ afmaþ — goþ] J. ✕ joþ. — þau] S. ✕ þun. — unwapuando] vidi ad iv, 7.

ix, 45. þus ist] † gr. — gaimnan] J. St. ✕ gaimni.

ix, 47. — augona] J. ✕ auzona

48 habandin atvairþau in gairinnan sunns. þarei mafa ize ni gadauþ iþ jah fon ni afwapiþ.
 49, 50 wazuh auk funin saltada jah warjatoh hunsle salta saltada. goþ - salt. iþ jalca salt unsaltan va. iþ þ.
 x. 1 we supuda: habaiþ in izvis salt jah gavairþeigai sijaiþ niþ izvis mi-so. jah jainþro usstamlands qa u
 in markom iudais hindar iandranau. jah gaqemun sik aftra manageins du imma jah sve biuhnds
 2 laisida ins. jah duatgaggandans farisaieis frehun ina. skuldu sijai manm qen afsatja. fraisandaus
 3, 4 ina. iþ is andhafjands qap. wa izvis anahaþ mozes. iþ eis qeþun. mozes nslauhida un-sis bokos
 5 afsateinai meljan jah afletan. jah andhaljands iesus qap du im. viþra harduha rē u izvara gamelida
 6, 7 izvis þo anabusu. iþ af anastodeinai gaskafais gumeia jah qiociu gatavida goþ inuh þis bileiþai
 8 manna attin seinamma jah aiþein seinai jah sijaina þo tva du teika samiu. svasve þanase. þs ni siud
 9, 10 tva ak leik ain. þatei nu guþ gavaþ. manna þamma ni skaudai. jah in garda aftra siponjos
 11 is bi þata samo frehun ina. jah qap du im. sawazuh saei afletuþ qen seinu jah liugaiþ anþara.
 12, 13 horinoþ du þizai. jah þajai qino afletuþ aban seinana jah liugada auþaramma. horinoþ. þanuh atþe-
 14 run du imma barna ei ataitoki im. iþ þai s'ponjos is soknu þam þairandam. dugasaiwands þan iesus
 unwerida j d qap du im. leuþ þo barna gaggan du mis j d ni varjiþ þo. mite þize ist þiudangardi guþs.
 15, 16 amen qija izvis. saei ni andvinoþ þ ud angardja guþs sve þa u. ni þauh qimih in izai. jah gablaihands
 17 im. lagjands hand uns ana po þiuþida in. jah usgaggundin imma in vig duatrinnauds ains jah knuþ-janda
 18 baþ ina qþbands. laisari þiuþeiga. wa taujan ei libainais aiveinons arbja vairþau. iþ iesus qap du
 19 imma. wa mik qifis þiuþeigana. ni wasluun þiuþeigs alja ains guþ.] os anahusnins kant. ni horiuos
 ni manþrjais ni hltais ni sijais galingaveivods ni anamahjais. sverai attan þeinana jah aiþein þeina.

INTERPRETATIO.

habenti abici in ge unam agnis. 48. ubi vermis e rum non moritur et ignis non exstinguitur. 49. Omnis enim igne salitur et omne sacrificiorum sale salitur; 50. In omni sale; verum si sal insalutur si, quo conditur? habentis in vobis sal et pacem i sitis cum vobis invicem. x. 1. Et illinc exurgens venit in fines iudae ultra iordanam et collegerunt se iterum tabe ad eum et uti solitus iterum docuit eos. 2. 11 accedentes barisvi interrogant eum deb tum e sit homini uxorem desine e, tentantes eum. 3. Verum is respondens dixit: quid vobis precepit Moses? 4. Verum ii dixerunt: Moses permisit nobis litteras repudi scribe e et dimittere. 5. Et respondens le us dixit ad eos: contra duritiem cordis vestram scripsit vobis hoc preceptum. 6. Verum a principio creati mis mrem et feminam fecit Deus; 7. propter hoc reliqua: hunc patrem suum et matrem suam. 8. et sint haec duo ad corpus idem, adeo ut ampñus non s. ut duo, sed corpus n. unum. 9. Quod igitur Deus conjunxit. homo hoc non separet. 10. Et in domo iterum disci, ubi ejus de hoc ipso interrogaverunt eum; 11. et dixit ad eos: omnis qui dimittit uxorem suam et ducit aliam, moechatur eum hac. 12. Et si avor relinquit maritum suum et nubit alteri, moechatur. 13. Tunc atulerunt ad eum pueros, ut attingeret eos; verum hi discipuli ejus objurgant hos ferentes. 14. Adspiciens autem iesus indignatus est et dixit ad eos: sinite hos pueros hie ad me et ne prohibete hos, nam horum est regnum Dei. 15. Amen dico vobis, qui non accipit regnum Dei uti puer, non fortasse venit in id. 16. Et amplectens eos, poneus manus in eos benedixit is. 17. Et evenite eo in viam accurrens mus et genufle tens oravit eum dicens: magister bone, quid faciam, ut vitae aeterna heres fiam? 18. Verum iesus dixit ad eum: quid me dicis bonum? non nullus bonus, nisi unus Deus. 19. Haec precepta nosti: ne moecheris, ne occidas, ne furer s, ne sis falsus-testis, ne defraudes; honora patrem tuum et matrem tuam.

ANNOTATIONES.

ix, 49. hunsle | St. ✕ hunsle.
 ix, 50. we | Ulf. e. codd. ° αὐτό. — supuda | pro supoda, vid. Grimm. i, 40, 835; se L. ix, 48 gahru-tuda; cf. Mc. xi, 52 vñedun vno oñtedur et quae notatimus ad L. iv, 15. Ceterum Ulf. pro ἀπόστρε cum codd. ἀποστρε vel ἀποστρεται legi.
 x, 1. hindar | gr. διὰ τοῦ πέριον, quod si levisset Ulf. hindar enim accusativo posuisset, nam iururana non, uti voluit interpretes, accusativus est, sed dativus; hindar eum dativo autem i dicit locum non ad quem pergebat iesus, sed ubi fines lu. e. erant ii, ad quos venit (πέριον), sic J. iii, 23 saei vis miþ þus hindar (πέριον) iau dazau. vi, 22 stop hindar (πέριον) marvin. 25 bigetun ina hindar (πέριον) marvin. Prepositi-nem hindar eum dativo Galihos ponere, viris doctis adhuc ignotum fuit, vii, etiam. Rom. xiv, 5 hindar daga.
 x, 3. qap | Ulf. ° αὐτοί.
 x, 4. unis | nobis ° gr. omni., additum ex M. xiv, 8.
 x, 5. þo | hanc, Sch. igitur falso annotat, Ulf. ταῦτον omittere; sed hic vir doctus sic centies erravit.
 x, 6. gatarida | Ulf. e. codd. et verss. ° αὐτό.
 x, 7. seinai | ° gr. omni. cf. vii, 40 sq. Finem versus xxi. — αὐτόν ° Ulf. e. codd. B. et e. ap. Mi., sed fortasse culpa librario tribuenda est, cuius eam a primo seinai ad alterum delabereatur, cf. ad Rom. ix, 13.

v, 8. le'ka samin | J. St. B. ✕ leikas ain; ceterum samin (idem) = graeco μέσος, sic L. xvii, 54 et Eph. i, 14 eam significationem sama sine articulo positum habet. — leik ain | § gr.
 x, 9. þamma | hoc, ° gr. omni.
 x, 11. waz h | St. ✕ wazuh.
 x, 12. hornaþ | St. ✕ horinoþ.
 x, 15. ataitoki | J. St. ✕ ataitok. — is | ejus, ° gr. — þairandam | eum versu sequente dugasaiwands, quod verbum compositum nullo alio loco invenitur, nec graeco ἰδὼν satis accommodatum esse videtur, suspensum sit; contra ea pro προσερίπων non simplex (duirau), sed compositum (dubairau) exspectemur, fortasse legendum est: þairandam du. gasaiwands, etc. Pra-positiones adverbiorum loco postpositae non raro sunt: Mc. viii, 6 atlagjan faur. 23 atlagjan ana. xi, 7 galagjedun ana L. viii, 44 atyuggun du. xix, 1 þiþragjan faur. 28 gaggan fram. cf. M. ix, 15. Mc. v, 40; xv, 45. Notandum etiam est, in eod. Arg. hos duis versus pñeno Interposi o non esse dis iunctos, quod quidem aliis etiam locis non factum est.
 x, 14. barna | J. St. ✕ barn. — jah | sec. et, ° gr. — þize | horum, gr. omni. τῶν τειούτων; Ulf. aut. τούτων pro τειούτων legit. aut τειούτων propter similitudinem praecedentis verbi per errorem misit.
 x, 17. knussjands | St. ✕ knussjands; Ulf. e. verss. ° αὐτόν. — qþbands | dicens ° gr.
 x, 19. þeina | tuam, ° gr.

- 20, 21 þaruh andhrifjands qaf du timma, laisari. þo alla gafastriða us jundai meinau, þf resus insaiwands du timma frijoda in jah qafdu timma, ainis þus van ist. gagg. sva lilu sve habais frabegru
 22 jah gif þa bam jah habais heud in himinam, jah hiri laistjan mik nimands galgan, þf is gauþnands
 25 in þis vaordis galaþ gaur-, vas auk habands failu manag, jah bisaiwands iesus qaf siponjam sei-
 24 nam. sai. swaiva aglaha þai fahio gabahandans in þindangardja guþs galeþpan, þf þai siponjus at-
 slaufnodedun in vaarde is. þaruh iesus aitra andhrifjands qaf in. barnilona, va va aglu ist þaim
 25 hunjandam afar failhan in þindangardja guþs galeþpan, azitizo ist ulbandau þairh [airko neþlos g-
 26 leþpan þan gab gamma in þindangardja guþs galeþpan, þf eis mais usgeisnodedun qifhandans du sis
 27 missn, jah was mag ganisan, insaiwands du in iesus qaf, akei fram wannam unnahticig ist ni fram
 28 guþa, allata auk malticig ist fram guþa, dogann þau þaitrus qifþan du inna, sai, veis allailotum ala
 29 jah laistjedum þuk, andhrifjands in iesus qaf, amen qifþa izvis, ni washnu ist saei allailoti gard
 aifþan broþrus aifþau aifþein aifþau attan aifþau qeu aifþau barna aifþau haimoþlja in meina jah in
 30 þizos aivaggeþjons saei ni andhinnai "r" falþ nu in þamma meta gardins jah broþrus jah svistrus jah
 attan jah aifþem jah barna jah haimoþlja miþ vakrom jah in aiva þamma anavaþ þin libain aiveiþon
 31, 32 aifþan managai vairþand frumans aftumans jah aftumans frumans, vesunufþan ana viga gaggandans
 du iairusaulymai jah faurbigagands ins iesus, jah sildaleikidedun jah afarlaistjandans faurhtai vanþum.
 33 jah andnimsa aftra þans tvaht dagum in qifþan, þoei habaidedunina gadaban, þatei sai, usgagann in
 34 iairusaulyma jah sinus in þus atgibada þaim ufargodjam jah bokarjam, jah gavargjand ina dauþau jah
 35 bilaikand ina jah bliggvand ina jah speivand ana ina jah usqumand inna jah þridjin daga usstandiþ, jah

INTERPRETATIO.

20. Tunc respondens dixit ad eum : magister, hæc omnia servavi a pueritia mea. 21. Verum Iesus conspiciens ad eum amavit eum et dixit ad eum : unius tibi inopia est; vade, tam multum quam habes vende et da pauperibus, et habes thesaurum in caelis, et accede sequi me, sumens crucem. 22. Verum is mareus ob hoc verbum ivit tristis; erat enim habens divitias multas. 23. Et circumspiciens Iesus dixit discipulis suis : ecce, quomodo difficulter hi divitias habentes in regnum Dei eunt. 24. Verum hi discipuli obstupuerunt et verba eius; tunc Iesus iterum respondens dixit eis : filii, quomodo difficile est his cuiuslibet divitias in regnum Dei ire. 25. Facilius est camelo per foramen acus ire, quam diviti in regnum Dei ire. 26. Verum si magis obstupuerint, dicentes ad se invicem : et quis potest servari? 27. Conspectus ad eos Iesus dixit : sed apud homines impossibile est, non apud Deum; omne enim possi bile est apud Deum. 28. Corpus autem Petrus dicere ad eum : ecce, nos reliquimus omnia et secuti sumus te. 29. Respondens iis Iesus dixit : amen dico vobis, non ullus est, qui reliquerit domum aut fratres aut matrem aut patrem aut uxorem aut liberos aut agros ob me et ob hunc evangelium, 30. qui non accipiat centuplum jam in hoc tempore domos et fratres et sorores et patrem et matrem et liberos et agros et persecutionibus et in aivo hoc fruatur vitam æternam. 31. At multi sunt primi ultimi et ultimi primi. 32. Fuerunt autem in via euntes ad bethsanyiam et præcedens eos Iesus, et mirati sunt et sequentes timidi facti sunt et assumentes iterum hos duo tecum curpit iis dicere, quæ forent et accedere. 33. Quod ecce, eximus in bethsanyiam et Filius hominis traditur his sacerdotibus et scribis et damnant eum capitale. 34. et irrident eum et flagellant eum et spoliunt in eum et occidunt eum et tertio die resurgit. 35. Et (Videte paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

x, 21, *himinam*] caelis. gr. omni. οὐρανῶν, excepto uno cod. E ap. ni., qui cum I. l. concinit.

x, 22, *failu*] pecuniam, gr. omni. πρῶματα; Maresh. p. 454 Ulf. ἡρώματα legisse, haud injuria suspicatur, nam pro eo graeco verbo *failu* poni solet, vid. vss. seqq. et L. xviii, 24.

x, 25, *sai*] ecce, ° gr. omni.—*failu*] insolita forma pro *failu*; vid. ad L. 4, 13.

x, 24, *in*] J. St. ꝥ *in*.—*hunjandam*] sic cod. Arg. et edit. ; lb. adnotat, eodcis esse h. l. tantam obscuritatem, ut certo diei non possit, utrum *hunjandam* an *hugjandam* sit legendum; in quo errat, nam nihil desideratur nisi *n* inter *a* et *d*; quæ littera membranae mutatione interit. Sed *n* iunct est, quod interpretem advertat; *hunjandam* enim editores convertunt per *confidere*, certe quia in graeco textu πεποδοτας scriptum est; sed πεποδοτας ἐπὶ τινι Gottho est *t anan* cum dativo aut *du* positum (L. xviii, 9; Cor. II, 1, 9); sed cum nostro loco *afar* addi tum sit, quæ propositio studium, desiderium, cupiditatem rei indicat, verba *hunjandam* significatio desiderant, cupiendi inesse debet (cf. anglosax. *hongan*, anglie. *hone*); itaque *hunjandam* *afar* ita est cupere aliquid, cupidum, avidum esse rei. Quibus probatis Ulf. fieri non potest, ut πεποδοτας, sed πεποδοτας per errorem quendam legerit; similes errores sæpius invenient diligentes lectores, cf. ad L. iii, 14; vi, 25; J. xvi, 6; Cor. II, 1, 24.

x, 25, *azitizo*] insolita forma pro *azetizo* (ii, 9; M. x, 5; I. v, 25; xvi, 17; cf. Cor. II, xi, 19).

x, 27 *insaiwa ds*] Ulf. c. cold. ° di — *kei*] sed, gr. omni. ανει ui, quod sensus postulare videtur.—*ist*] est, ° gr.

x, 28, *þan*] autem, ° gr.

x, 29, *in*] iis, ° gr. omni. — *afailoti*] cod. Arg. ꝥ *afailototi*. — *broþrus*] Ulf. ° ὁ ἀδελ. ὅς. — *aifþu aifþein*] gr. post *attan*, pro quo cod. Arg. et edit. ꝥ *attin*. — *haimoþlja*] sic cod. Arg. hoc et sequens versu; edit. ꝥ *haimoþaja*; veram lectionem jam pridem conjecit tura assecuti sunt Z. Glo s. 1. 178. Grim. II, 257.

x, 30, *saei*] St. ꝥ *sai*; Ulf. ὅς pro ὅς ὁν legisse, audaciores contendunt. — *jah a tan*] et patrem, ° gr. — *aifþein*] matrem, gr. μητέρας — *haimoþlj*] vid. ad vs. 29. — *vrakom*] fortasse legendum est *vrakjom*, vid. iv, 17; Rom. viii, 35; nam a verbo *vrakjan* non licet formare *vraka*, sed *vrakja*, et a *vrakun* pro tertio verbi *vraka*, proficiscitur *vrakei* (Cor. II, xii, 10). De *vraka* forma genuina vid. ad Gal. vi, 12.

x, 32, *iairusaulymai*] J. St. B. ꝥ *iairusaulymai*, sic vers. seq. — *jah*] pr. Ulf. ° ἦν. — *gadaban*] sic recte, cf. *godo*, ist Tit. ii, 1; Skeir. v, 58, 5. 41, 40, 14, 42, 5.

x, 35, *iairusaulymai*] vid. ad vs. 32. — *dauþon*] Ulf. ° καὶ ποροδοσσων αυτις τοῖς ἔθνεσι, quam clausulam omni. gr. habent, in cod. Arg. nullum eorum vestigium apparet.

x, 34, *usstandiþ*] St. ꝥ. *ustandiþ*

x, 35, *[ak] te*] ° gr.

athahalded. n s'k du imma lakobus jah iohannes sunjus zaibaidalaus qihbandan- laisari. vileima ei patei
 36. 37 Juk bidjos. tanjais ugkis. ip is qab im. wa vileits taujan mik igkis. ip eis qebun du imma fragil ugkis et
 38 ains af tairhsven he nay jah ains af hlelahimein hein-i sitaiva in vulpan beinamma. ip iesus qabuh du ier.
 ni vitus. wis bidjats. magutsu driggkan stikl. panei ik driggka. jah dauppeinai. [izaei ik dauppjada. ei
 39 dauppjainlan. ip eis qebun du imma magu. ip iesus qabuh du im. svefauh pana stikl. panei ik driggka.
 40 driggkan jah [izai dauppeinai. [uzaei ik dauppjada. ip bata du sitan af tairhsven meimai aippan af hleidu-
 41 mein nist mein du giban alja ha mei manvis vas. jah gahansjands hai tairun dogunnon unverjan hi
 42 lakobu jah iohannen. ip iesus afaitei ous ms qab du im. vitop patei fuggkjand re kinon bindon. gafrunji-
 43 mond im. ip hai mikilans ize gavaldand im. ip ni sva sijai in izvis. ak sawazuh saei vili vairpan mikils in
 44. 45 izvis. sijai izvor andbahts. jah saei vili izvara vairpan frumists. sijai allain skalks. jah auk sunus
 46 omns ni qam at andbahtjam ak andbahtjan jah giban saivata seina faur managans saun. jah qemun
 in iairikon. jah usgaggandin imma jainpro mip sipojjan seinaim jah managein gaohai sunus teimai.
 47 aus barteimataus blinda sat faur vig du ailtron. jah gahansjands patei iesus sa nazora'us i-t dogann
 48 bro; jan jah qipau. simau daveidis iesu. armai mik. jah wotidedun imma managi ei g-pahaldedi. ip
 49 is filu mais hropida. sunau daveidis. armai mik. jah gastandands iesus haihait atvojjan iaa. jah vo-
 50 pidedun pana blindan qihbandans du imma praistei huk. urreis. vopeip huk. ip is afvairpands vastjai
 51 seinai ushlaupands qam at iesu. jah audhafjands qab du imma iesus. wa vilais ei taujan pus ip sa
 52 blinda qab du imma. rabbannei. ei ussaiwau. ip iesus qab du imma. gagg. galaubeins beina gana-
 xi, 1 aida huk. jah sunsa v ussaw jah laltida in viga iesu. jah bipe newa vesun iairusalem in bepsfagein

INTERPRETATIO.

contulerunt se ad eum iacobus et iohannes, filii Zebedæi, dicentes: magister, volumus, ut quod te oramus, fac as nobis. 36. Verum is dixit iis: quid vultis facere me vobis? 37. Verum il dixerunt ad eum: da nobis ut unus a dextra tua et unus a sinistra tua sedeamus in gloria tua. 38. Verum iesus dixit ad eos: non scitis, quod oratis; potestisne bibere calicem, quem ego hibo, et baptismo, quo ego baptizor, ut baptizemini? 39. Verum il dixerunt ad eum: possumus! Verum iesus dixit ad eos: certe hunc calicem, quem ego hibo, bibitis, et hoc baptismo, quo ego baptizor; 40. verum hoc sedere a dextra inea aut a sinistra non est mecum dare, sed quibus paratum fuit. 41. Et audientes hi decem ceperunt indignari erga iacobum et iohannem. 42. Verum iesus advocans eos dixit ad eos: scitis quod putant Imperare populis, regunt eos; verum hi magis eorum dominantur in eos. 43. Verum non sic ait in vobis; sed omnis qui vult fieri magnus in vobis, sit vester minister; 44. et qui vult vestrum fieri primus, sit omnibus servus. 45. Et enim Filius hominis non venit ad servitia, sed ministrare et dare animam suam pro multis redemptionis-pretium. 46. Et venerunt in Ierico, et exeunte eo illic cum discipulis suis et turba multa, filius Tima'i Bartimæus cæcus sedit ad viam ad mendicandum. 47. Et audiens, quod iesus, hic Nazoraëus, est, cepit clamare et dicere: fili Davidis, iesu, miserere mei! 48. Et oburgarunt eum multi, ut taceret; verum is multo magis clamavit: fili Davidis, miserere mei! 49. Et stans iesus iussit advocari eum et vocaverunt hunc cæcum dicentes ad eum: consolare te! surge, vocat te. 50. Verum is abiciens vestem suam exsilens venit ad iesum. 51. Et respondens dixit ad eum iesus: quid vis, ut faciam tibi? verum hic cæcus dixit ad eum: rabboni, ut videam. 52. Verum iesus dixit ad eum: vade, fides tua sanavit te! Et statim vidit et secutus est in via iesum. xi, 1. Et cum prope essent Ierusalem in Bethsage

ANNOTATIONES.

x, 37. ugkis] vers. 35 est ugkis; sic variant driggkan et driggkua, fuggkjan et fuggkjan, fuggkjan et fuggkjan, aha. — sitaiva] lb. suppirator suavia esse legendum, quod Z. temere in textum recepit; Grim. i, 840 dualis formam eam esse arbitrat, quod nobis etiam videtur.

x, 38. vitais] J. St. B. ✕ vitis. — magutsu driggkan] J. St. + maguts driggkan, B. coniecit ✕ maguts udriggkan; u suffixum esse interrogativum, recte moment L. lb. Z — ik] pr., St. ✕ ih. — ei dauppjainlan] sic Ulf., quia infinitivum passivi, quem expectes, gothica lingua non habet, sic J. m. 4 ibai nrig afira galeifan jah qabairaidan, cf. ad vii, 31.

x, 39. magu] sic cod. Arg.; edit. ✕ magum; magu est forma dualis, cf. sijn J. x, 30; xvii, 22. — dauppjada] Roth. o βαπτισμοσθη per errorem librarii, vid. ad Rom. ix, 45.

x, 40. aippan] aut, gr. vai.

x, 42. patei] dms Z. proponit conjecturas, ut sinceram restituit leonem; aut pro fuggkjand mavult legere fuggkj uds, brevior (2) forma pro fuggkjandans; aut patei pro patei, quæ lectio aliquam veri haberet speciem, nisi omni. gr. δετ legerent, quod etiam propter senum abesse non debet, et accedit quod t vocis patei in cod. Arg. discrete legitur; nos tutius esse arbitramur suspicari, librarium, qui in hac plaga multa erravit, post patei omisisse patei, et. ad L. x, 5 et ad Cor. I, vii, 22.

fuggkjand] Z. : fuggkjand. — af] wd. ad M. vi, 24.

x, 44. frumists] cod. Arg. J. St. + frumist; s pro

pter sequentem eandem litteram omissum esse, recte monet Z., sic vs. 45; xvi, 1 alia, vid. apud Massm. Skeir. p. 59.

x, 45. at andbahtjam] B. Hz. et Grim. i, 835 ✕ jet. J. St. ✕ atandbahtjam; Z. coniecit ✕ at andbahtnan, nam at nullo alio loco infinitivo adjunctum invenitur; quid Grim. de h. l. statuerit, non intelligimus. Ulf. circumlocutione infinitivi passivi, quo lingua gothica omnino caret (vid. ad vii, 31; x, 38; xv, 9), nititur; est igitur at andbahtjam (ab andbahti, servitium, munus) ad servitia sc. sibi prestanda, cf. Cor. I, xvi, 45. — faur managans saun] q gr. omni; ceterum cod. Arg. J. St. B. ✕ managan, vid. ad vs. 44, cf. ad M. xvii, 51; Mc. iii, 43; Cor. II, iii, 2; iv, 5. Notandum autem est, Skeir. p. 37, 9 ubi iterum saun, vel potius ussaunei legitur, sivili quoque vitio alterum s (ussaunici) omissum esse.

x, 46. jainpro] illic, gr. ἀπό τριχῶ. — mip] cum, gr. xai. — teimataus barteimataus] J. St. + timataus bartimataus.

x, 49. gastandands] St. ✕ gastandans. — atvojjan iaa] q gr.

x, 50. ushlaupands] exsilens, gr. ἀσπας; Ulf. e. rodd. ἀναρθησας legisse videtur. — iean] Z. pro accusativo habens errat, is enim casus rarissime (v. ad M. xvii, 1) emi prepositione at ponitur; hanc brevior forma pro ieanu sæpius legitur, vid. L. iii, 21 et in epistolis cristian iesu passim dicitur.

x, 52. iean] gr. αὐτῶ et post laltida quidem.

xi, 1. iean] J. ✕ veaan, St. + qemun. — iamb-

2 jah bihamin at fargunja alevjun, insaudida tvans siponje seioaize jah qab du im, gaggats in haim bo
 vipravanpon iggjis jah sunsaiv innaggandans in bo burg bigitats fulan gabundanana. ana hammei
 3 na-th aushma manne ni sat, andbindandans ma attuhits, jah jabai was iggjis qipai, duwe pata tanjats.
 4 qipats patei frauja bis gaimrif, jah sunsaiv ma insandep bidre, galibun pan jah bigetun folan ga-
 5 bundanana at daura ita ana gagga jah andbundun ina. jah sumai bize jainar standandane qebun
 6 du im, wa tanjats andbindandans pana fulan, ip eis qebun du im, svasve anahaip im iesus, jah
 7 laitotun ios, jah brahtedun pana fulan at iesua jah galagiledun ana vaetjos seinos, jah gasat ana
 8 ina, managai pau vastjom seinaim stravededun ana viga, sumai a-tans roainaitun us bagniau jah
 9 stravededun ana viga, jah pai fauragaggandans broptedun qipandans, osanna piupida sa qimanda
 10 in namin fraujsins, piupido so qimandei piudangardi in namin attins unsaris daveidis, osanna in
 11 hanhistjam, jah galaip in iairusanlyma iesus jah in alh jah bisaiwands alla at andanahija jupan vi-
 12 sandin weilai usiddja in bepanian miþ haim tvalibim, jah istumin daga usstandandam im us befa-
 13 nim gredags vas, jah gasaiwands smakkabagn farrapro habandan lauf atiddja, ei austo bigeti wa
 14 ana imma, jah qimands at imma ni vaiht bigat ana imma niha lauf, ni auk vas mel smakkane, jah
 15 ushairands qab du imma, ni panaseips us pus aiv manna akran matjai, jah gahausededun pai sipon-
 16 jos is, jah idjedun du iairusanlymai, jah atgaggands iesus in alh dugann usvairpan pans frabugjan-
 17 dans jah bugjandans in alh jah mesa skattjane jah sitlans bize frabugjandane abakim usvaltida, jah
 18 razu bido haitada al'aim piulom, ip jus gatavidedup ita du filigrja vaidedjane, jah gahausededun
 19 pai bokarjos jah gudjane auhumistans jah sokidedun, waiva imma usqistidedeina, ohtedun auk ina,
 20, 21 burg, jah in maurgin laurgaggandans gasewun pana smakkabagn þaursjana us vaurtim, jah ga-
 22 munands pairrus qab du imma, rabbei sai, smakkabagns þangi fraqast gahaursneda, jah andha-
 23 sjands iesus qab du im, habaip galaubein gofs, amen auk qipa izvis, piswazuh ei qipai du þamma
 fargunja, ushafei þuk jah vairp þus in marein, jah ni tuzverjai in hairtin seinamma ak galanpai pata.

INTERPRETATIO.

et Bethania ad montem oliferum, misit duos discipulorum suorum 2. et dixit ad eos : ite in vicum hunc op-
 positum vobis et statim introeuntes in hanc urbem invenietis pullum alligatum, in quo adhuc quisquam hominum
 non edidit; solventes eum adducite. 3. Et si quis vobis dicat : cur hoc facitis? dicatis quod dominus hunc
 desiderat, et statim eum mittit huc. 4. Iverunt autem, et invenerunt pullum alligatum ad portam foris in pla-
 tea et solverunt eum. 5. Et quidam horum illie statim dixerunt ad eos : quid facitis solventes hunc pullum?
 6. Verum ii dixerunt ad eos, sicut praecepit iis Iesus, et dimiserunt eos. 7. Et duxerunt hunc pullum ad
 Iesum et posuerunt insuper vestes suas, et sedit super eum. 8. Multi vero vestes suas straverunt in via,
 quidam ramos ceciderunt de arboribus et straverunt in via. 9. Et hi praeceuntes clamaverunt dicentes : osanna,
 benedictus hic veniens in nomine domini! 10. benedictum huc veni ut regnum in nomine patris nostri Da-
 vidis, osanna in altissimis. 11. Et ivit in Ierusalem Iesus et in templum et circumspiciens omnia, vespere
 iam existente hora, exiit in Bethaniam cum his duodecim. 12. Et postero die exsurgentibus iis e Bethania
 famelicus fuit, 13. et videns ficum procul, habentem frondem, accessit, ut forte inveniret quid in ea, et
 veniens ad eam non quidquam invenit in ea, nisi frondem, non enim fuit tempus ficorum. 14. Et primum
 pensit dixit ad eam : non amplius ex te unquam homo fructum edat. Et audiverunt hi discipuli eius, 15. et
 iverunt ad Ierusalem; et accedens Iesus in templum cepit ejicere hos vendentes et ementes in templo et
 mensas numulariorum et sedilia horum vendentium columbas evertit. 16. Et non permisit, ut quis trans-
 ferret vas per hoc templum. 17. Et docuit dicens ad eos : nonne scriptum est, quod domus mea domus
 precum vocatur omnibus gentibus? verum vos fecistis eam ad latibulum maledictorum. 18. Et audiverunt hi
 scribae et sacerdotum summi et quaesiverunt, quomodo eum perderent; timuerunt enim eum, nam omnis
 turba mirati sunt ob doctrinam eius. 19. Et cum vesper fieret, exiit foras ex hac urbe. 20. Et n mane
 praeeuntes viderunt hanc ficum aridam et radicibus; 21. et recordans Petrus dixit ad eum : rabbi, ecce! ficus,
 cui maledixisti, exaruit. 22. Et respondens Iesus dixit ad eos : habeatis fidem Dei; 23. amen enim dico vobis,
 omnis qui dicat ad hunc montem : extolle te et conijce te in mare, et non haesitet in corde suo, sed credat hoc,

ANNOTATIONES.

salem] J. St. ✕ iairusaleim. — behsfagein] gr. ἐπιπροϋχῶν.
 — bihamin] alibi locis est bepania, vid. vs. 11 et 12.

x1, 2. innaggandans] L. ✕ ingaggandans. — bo
 burg] hanc urbem, gr. omni. ἀὐρῶν. — nauh] adhuc,
 ° gr., Ulf. c. codd. ὄρω (nauh ni) legit. — andbin-
 dandans] L. ✕ andbindandands. — attuhits] sine du-
 b'o falsum est et legendum attuhats, uti xiv, 13
 gaggats; cf. i, 17 hirjats.

x1, 3. pata tanjats] ¶ gr. omni.

x1, 6. im] iis, ° gr.

x1, 7. ana] insuper, cum gr. omni. ἀπὸρῶ haheant,
 aliquis suspicari potest, post ana pronomen ina (eum)
 excidisse, quod ipsum nobis quoque videtur; quam-
 quam prepositiones pro adverbis ponuntur, vid. ad
 x, 15.

x1, 8. sumai] Ulf. ° si.

x1, 9. fauragaggandans] Ulf. ° zai oi ἀποσπῶντες,
 — vel potius librarii negligentia verba jah pai asfar-
 gaggandans exciderunt, cf. ad Rom. ix, 13.

x1, 10. in namin] in nomine, ° gr.

x1, 11. at andanahija] J. St. ✕ jet.

x1, 12. usstandandam] J. St. ✕ usgaggandan. —
 bepaniu B. ✕ bepanian.

x1, 13. ana imma] sec. in illa, ° gr. omni.

x1, 15. iesus] ° gr.

x1, 16. pairhberi] J. St. ✕ pairhbeki.

x1, 17. vaidedjane] sic cod. Arg., superscripta li-
 nea litteram n indicante; J. St. ✕ vaidedjins, B. ✕
 vaidedjine.

x1, 20. smakkabagn] J. St. ✕ smakkanbagn.

x1, 23. i-zi] Ulf. c. codd. et verss. ° her. — in a]
 huc, ° gr. omni; ceterum pata ei J. St. B. ✕ jet.

24 ei patei qihþ. gagaggiþ. vairþiþ inna þiswah þei qihþ. duppe qiba izvis. allata þiswah þei
 25 biþjandans sokeiþ. galaubeiþ þatei nimþ. jah vairþiþ izvis. jah þan standaþ biþjandans. afletaiþ.
 26 jabai wa habaiþ vifura wana. ei jah atta izvar sa in himinam afletai izvis missadedius izvaros. iþ
 27 jabai jusni afletaiþ. ni þau atta izvar sa in himinam afletaiþ izvis missadedius izvaros. jah iþdjedun aftra
 du iairusaulymai. jah in alhi warbo ðin inna atiddjedun du inna þai aulumistans gudjans jah bo-
 28 karjos jah sinistans jah qeþun du inna. in wamma valdufne þata taujis. jah was þus þata valdufni
 29 atgal ei þata taujis. iþ iesus andhafjands qab du in. frahna jah ik izvis ainis vaurdis jah andha-
 30 fjiþ nis. jah qiba iz is in wamma valdufne þata tauja. daupeins iohannis uzub himina vas þau
 31 uzub mannam. andhateiþ mis. jah þahtedun du sis misso qihandans. jabai qihþam. us himina. qihþ.
 32 aþþau dowe ni galaubideduþ inna. ak qihþam. us mannam. uhtedun þo managein. allai auk atakjo
 33 habaidedun i hannen þatei bi sunjai praufetes vas. jah andhafjandans qeþun du iesua. ni vitum. jah
 xi 1 andhafjands iesus qab du in. nih ik izvis qiba. in wamma valdufne þata tauja. jah dugann in in
 gajokom qihþan. veingard ussatida manna jah bisatida ina þahom jah usgrof dal uf mesa jah gatim-
 2 ridi. kehko jah anafalh ina vaurstvjam jah afaiþ alþj. jah insandida du þaim vaurstvjam at mel ska k
 3 eia þaim vaurstvjam nemi akranis þis veingardis. iþ eis nimaudans ina usbluggvun jah insandidedun
 4 þausandjan. jah aftra insandida du in anþarana skalk. jah þana stainam vairpandans gaaiviskode
 5 ðin jah haubiþ vundan brahtedun jah insandidedun ganaitidana. jah aftra insandida anþarana. jah
 6 jainana afstolun jah managans anþarans. sumansuh jah usqimandans. sumansuh þan usqimandans. þanuh
 nauþinuh almana sonu aigands liubana sis insandida jah þana ðu in spedistana qihands þatei gaa-
 7 stand sunu meiona. iþ jainai þai vaurstvjam. qeþun du sis misso. þatei sa ist sa arbinunja. hirþiþ.
 8 usqimam inna jah unsar vairþiþ þata arbi. jah undgreipandans ina usqemun jah usvaurpuu inna
 9 ut us þamma veingarda. wa nuh taujai (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

ut, quod dicit, procedat, Et ei omne, quod dicit 24. Itaque dico vobis, totum omne, quo I orantes queritis, eredit, quod accipitis et fit vobis. 25. et cum stetis orantes, remittatis, si quid habetis contra aliquem, ut etiam pater vester hic in cœlis remittat vobis transgressionem vestram. 26. Verum si vos non remittitis, non utique pater vester hic in cœlis remittit vobis transgressionem vestram. 27. Et iverunt iterum ad Ierusalem et in templum ambulante eo adlerunt ad eum hi summi sacerdotes et scribae et natu-maximi 28. et dixerunt ad eum: in qua potestatem hoc facis? et quis tibi hanc potestatem dedit, ut hoc facias? 29. Verum Iesus respondens dixit ad eos: interrogo etiam ego vos unum verbum et respondete mihi, et dico vobis in qua potestatem hoc facio. 30. Baptismus Iohannis exne caelo fuit, an exne hominibus? responde mihi. 31. Et cogitarunt ad se invicem dicentes: si dicimus, ex caelo, dicit: at cur non creditis ei? 32. Sed dicimus: ex hominibus, timuerunt hanc turbam, omnes enim omnino haberunt Iohannem, quod in veritate profeta fuit. 33. Et respondentes dixerunt ad Iesum: non scimus; et respondens Iesus dixit ad eos, neque ego vobis dico, in qua potestatem hoc facio. xi, 1. Et cepit Iis in parabolis dicere: vineam plantavit homo et circumdedit eam sepibus et vobis lacum sub torculari et edificavit turrim et tradidit eam operariis et abiit peregre. 2. Et misit ad hos operarios ad tem us servum, ut ab his operariis sumeret fructum hujus vineae. 3. Verum il capientes eum flagellarunt et miserunt vacuum. 4. Et iterum misit ad eos alium servum; et hunc lapidibus jacentes improbrarunt et capite vulneratum fecerunt et miserunt vitiatum. 5. Et iterum misit alium; etiam illum occiderunt, et multos alios, quosdam flagellantes, quosdam autem occidentes. 6. Tunc adhuc unum filium habens, eorum sibi, misit etiam hunc ad eos ultimum dicens, quod aestimant filium meum. 7. Verum illi hi operarii dixerunt a se invicem, quod hic est hic heres, agite! occidimus eum et nostra sit hæc hæreditas. 8. Et apprehendentes eum occiderunt et ejecerunt eum foras ex hac vinea? 9. Quid igitur faciat

ANNOTATIONES.

xi, 26. izvis] volis, ° gr.
 xi, 28. taujis] see., St. ✕ þaujis.
 xi, 29. izvis] pr. gr. ante jah.
 xi, 30. andhafþiþ] expectabas andhafþiþ, cf. Grimm. Gr. I, 846 s. 1.
 xi, 31. aþþau] propriè at, ponitur pro græco οὗ in ejusmodi sententiis interrogativis; vid. L. xx, 5, 47; J. vi, 50.
 xi, 32. uk] Ulf. c. codd. ° éav. — uhtedun] pro uhtedan, vid. ad ix, 50. — atakjo] omnino, ° gr. omni., sic L. iv, 22.
 xi, 35. du iesua] sic cod. Arg. (ina); J. St. B. ✕ du ina; Z. ÷ du inna. — andhafjands iesus] gr. — izvis qiba] gr. omni.
 xi, 1. veingard] J. St. ✕ veingard. — manna] St. ✕ manna. — bisatida] J. St. ÷ atagida; in cod. Arg. præter satida quiddam legi non potest; evanuerunt enim quæ lit erant ante satida scripta fuerunt, sed probabiliter viri docti conjecterunt, quod dedimus. — ina] pr. omni. ° gr. — dal] J. St. læ.; B. ° ✕; Z. dal, quia daly scriptum fuisse suspicatur, factus, ni fallimur, loco L. vi, 59.; sed eo loco pro dalya dnyssand quin legendum sit dal qadriusand non est dubium. Ih. jam prædem locum restituit, recte

monens nullum lacum post dal vestigium apparere et nisi quod membrana ex parte mutilata est sino ulla difficultate legitur, quod editum est. Dal uf mesa (B. lh. ✕ ufmesa) autem, uti jam Z. recte interpretatur, foveam vel vas sub torculari (positum) significat.

xi, 2. at] Z. ÷ af, vid. ad xv, 45.

xi, 3. usbluggvun] J. St. ✕ usblanggvun.

xi, 4. in] J. St. B. ✕ ins. — gaaiviskodedun jah] improbrarunt et. ° gr. omni. vid. ad Cor. I, iv, 25; ceterum J. St. B. ✕ gaaiviskodundun. — haubiþ vundan] Grimm. Gr. II, 578; IV, 623 legit jct. haubiþ vundan, quod potius esse debet haubidavundan, vundan est accusativus formæ debilioris a vunds, haubiþ autem accusativus quem dicunt absolutum, vid. ad Joan. xi, 41; igitur haubiþ vundan est capite saucium l. vulneratum, quod Heland 149, 1 dicitur an that hobid vund. — ganaitidana] J. St. ✕ gahnaitidana, B. ✕ gannaitidana.

xi, 5. afira] iterum, ° gr. — anþarana] gr. omni. ante insandida.

xi, 6. spedistana] J. St. ÷ speidistana.

xi, 8. meina] eum, ° gr. omni. excerptis codd. f et 10 ap. Mi.

- frauja his veinagardis. qiwip jah usqisteip þans vaurstvjans jah gibip þan veinagard anþa-
 10 rain. nih þata gamelido ussuggvuf. stains þammei usvaurnon þai timrjans. sah varþ du
 11 haubila vaihtin-. fram frauim varþ sa jah ist sildaleiks in angaru unsaraim. jah sok'idedun
 12 ina undgreipan jah ohledun þo manageim. froþun auk þatei du im þo gajukon qaf. jah
 13 afletandans ina gabþun. jah insaldidedun du imma sumai þize fareisaie jah herodiane. ei ina ganu-
 14 teina vaurda. ip eis qimandans qefon du imma. laisari. viton þatei sunjeins is jah ni-kara þuk
 manshun. ni auk saiwis in andvairj ja manue ak bi sunjai vig guþs laiseis. skuldu ist kaisaragild gi-
 15 þan kaisara þan niu gibaima. ip iesus gasaiwands ize liutein qaf du im. wa nok fraisip. atbairip
 16 mis skatt. ei gasaiwan. ip eis atherun jah qaf du im. wis ist sa manleika jah so-ufarmeieins. ip eis
 17 qefun du imma. kaisaris. jah andhaljuods iesus qaf du im. usgibip þo kaisar s kaisara jah þo guþs
 18 guþa. jah sildaleikidedun ana þamma. jah atiddjedun saddukaieis du imma. þatei qifund usstass ni
 19 visan. jah frehun ina qþbandans. laisari. moses gamelida unsis þatei jahai wis broþar gadaufnai jah
 bileipai qenai jah barne ni bileipai. ei nimai broþar is þo qen is jah ussajai barna broþr seinamun-.
 20 21 silnu broþrathaus vesno jah sa frumista nam qen jah gasviltands ni bilaiþ fraiva. jah auþar nam þo
 22 jah gadaufnoda jah ni sa bilaiþ fraiva. jah þriþja samaleiko. jah nemun þo samaleiko þai sibun jah
 23 ni bilipþun fraiva. spedumista allaize gasvalt jah so qens. in þizai u-stassai. þan usstaodand. war-
 24 jamma ize vairþip qens. þai auk sibun ahtedun þo du qenai. jah andhaljands iesus qaf du im. niu
 25 doþe airzjai sijuf. ni kunnandans meli ni makt guþs. allis þan usstandand us dauþaim. ni liugand.
 26 ni liuganda. ak sind sve aggiljus þai in himinam. aþþan bi dauþans þatei urreisand. niu gakuunai-
 deduþ ana boknum mosezis ana aiwatundjai. waiva imma qaf guþ qifawnds. ik im guþ abrahamis jah
 27, 18 guþ isakis jah iakobis. mist guþ dauþaize ak qiva'ze. aþþan jus lili airzjai sijuf. jah duatgag-
 gands ains þize bokarje gahaussjands ins samana sokjandans. gasaiwands þatei vaila im andhof frah
 29 ina. warja ist alla zo anabusne frumista. ip iesus andhof imma þatei frumista allaizo anabu-
 30 sus hausei israe'l. frauja guþ unsar frauja ains ist. jah frijos fraujan guþ þeinana us allamma
 hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai gahugðai þeinai jah us allai mahtai

INTERPRETATIO.

dominus hujus vineæ? Venit et perdit hos operarios et dat hanc vineam aliis. 10. Neque hoc scriptum per-
 legistis : lapis, quem rejecerunt hi fabri, hic factus est ad caput anguli. 11. A domino factus est hic et est
 mirabilis in oculis nostris. 12. Et qui esivero t eumprehendere et timuerunt hanc turbam, intellexerunt
 enim, quod ad eos hanc parablam dixit, et relinquentes eum abierunt. 13. Et miserunt ad eum quid m
 horum Farisæorum et Herodianorum, ut eum eaperent verbo. 14. Verum hi venientes dixerunt ad eum : ma-
 gister, scimus, quod verax es et non cura (- taugt) te cujusquam; non enim spesias in faciem humanum,
 sed in veritate vlam Dei lores; debitumne est cæris reum-tributum dare Casari, an non denus? 15. Verum
 iesus videns eorum dolum dixit ad eos : quid me tentatis? avertite mihi numum, ut videam. 16. Verum hi
 attulerunt et dixit ad eos : cujus est hæc effigies et hæc inscriptio? verum ii dixerunt ad eum : Casaris.
 17. Et respondens iesus dixit ad eos : reddite hæc Casaris Casari, et hæc Dei Deo; et mirati sunt de hoc.
 18. Et adierunt Sadducæi ad eum, qui dicunt, resurrectionem non esse, et interrogarunt eum dicentes : 19.
 magister, Moses scripsit nobis, quod si cujus frater moriatur et relinquat uxorem et liberos non relinquit,
 ut suat frater ejus hanc uxorem ejus et excitet liberos fratri suo. 20. Septem fratres fuerunt et hic primus
 duxit uxorem et mortuus est et non reliquit semen; 21. et alter duxit hanc et mortuus est et non hic reliquit se-
 men; et tertius similiter. 22. Et duxerunt hanc similiter hi septem et non reliquerunt semen; ultima om-
 nium obiit etiam hæc uxor; 23. In hac resurrectione, cum exsurgunt, cui eorum sit uxor? hi enim septem
 habuerunt hanc ad uxorem. 24. Et respondens iesus dixit ad eos : nonne ideo erronei estis, non noscentes
 scripta neque potentiam Dei. 25. Nam cum resurgunt e mortuis, non ducunt, non ducuntur, sed sunt uti
 angeli hi in cælis. 26. At de mortuis, quod resurgunt, nonne cognovistis in libris Moysis in rubo, quomodo
 ei dixit Deus dicens : ego sum Deus Abrahami et Deus Isaci et Jacobi. 27. Non est Deus mortuorum, sed
 vivorum; at vos multum erronei estis. 28. Et accedens unus horum scribarum, audiens eos una quæren-
 tes, videns, quod bene is respondit, interrogavit eum : quæ est omnium legum prima? 29. Verum iesus
 respondit ei, quod prima omnium lex : audi Israel! dominus, Deus noster, dominus unus est. 30. Et ames
 dominum, Deum tuum, ex omni corde tuo et ex omni anima tua et ex omni mente tua et ex omni potestate

ANNOTATIONES.

- XII, 10. *stains*] lapis, gr. omn. λίθον ad pronomen
 relativum (ὅν) referendum, quem græcisimus (Matthæi
 Gramm. Græc. p. 886) Gothus non imitans nomina-
 tivum, qui requiritur, ponit. — *sah*] J. St. + *sa*.
 XII, 15. *saiwis*] quidam, gr. omn. τρώς.
 XII, 14. *saiwis*] J. St. B. * *sa wais*. — *luiscis*] Z *
loisis. — *giban kaisara*] † gr. — *þau*] J. St. *
þan. — *gibaima*] Ulf. c. eod. 225 et verss. ° *ἡ αὐτῆς*
δαίτης, et ita quidem, ut *gibaima* eum precedente *þau*
niū (ἡ αὐτῆς) conjungat.
 XII, 15. *iesus*] sic cod. Arg.; J. St. Hz. Z. * *is*.
 — *gasaiwands*] videns, gr. τρώς, sic XII, 28. — *wa*
nik] J. St. * *wa me*, B. lac.
 XII, 16. *ist*] est, ° gr. omn. — *manleika*] J. St. *
manalcik.
 XII, 19. *barna*] liberos, gr. omn. σπέρμα.
 XII, 22. *samalckiko*] similiter, ° gr. — *so*] J. St. * *so*.

- XII, 25. *þizai*] Ulf. c. eod. et verss. ° *δῖν*.
 XII, 24. *andhaljands*] cod. Arg. * *andhaljans* eod-
 dem vivo, quo Cor. II, v 1, ὁ γαβλαῖος, et Eph. II,
 15 *afslahans* in cod. B pro *gablahands* et *afslahands*
 scribitur, cf. ad L. XX, 37. Alia ejusmodi vitia notata
 vid. ad Tim. I, 1, 5. — *niu*] J. * *niū*, sic idem L.
 III, 45; IX, 55. — *metla*] cod. Arg. marg. *bokos* (libros).
 XII, 25. *usstandand*] gr. omn. post *dauþaim*. —
þai] hi, ° gr.
 XII, 26. *imma qaf*] † gr. omn. — *im*] suum, ° gr.
 omn. — *jah*] ult. Ulf. ° *ἡ θεός*.
 XII, 28. *samana sokjandans*] J. St. * *samasokjun-*
dans, B. * *sammasokjundans*. — *gasaiwands*] vid. ad
 vs. 15; J. St. + *jah* addent e græcis. — *im*] J. St.
 B. * *in*. — *anabusne*] St. + *anatusne*. — *frumista*]
 gr. omn. ante *allaizo*.
 XII, 30. *frijos*] J. St. * *frigos*.

31 þeinai. so frumista anabusus. jah anþara galeika þizai. frijos newundjan þeinama sve þok silban. marzei
 32 þaim anþara anabusus nist. jah qap du umma sa bokareis. vaila laisari. bi sunjai qast þatei ains ist jah
 33 nist anþar alja umma. jah þata du frizon ina us allamma hartin jah us allamma frapja jah us allai
 saivalai jah us allai mahtai. jah þata du frizon newundjan sve sik silban managizo ist allaim þaim
 34 allbranstum jah sandim. jah iesus gasaiwauds ina þatei frodaba andhof qap du umma. ni lairra is
 35 þindangardja gupþ. jah anstum þanaseiþs ni gadaursta ina fraihum. jah andþafands iesus qap
 36 þaisjands in alþ. waiva qþand þai bokarjos þatei xristus sunus ist daveidis. silba auk daveid qap in
 ahmjo veihamma. qifþ þrauja du frauin meinamma. sit af taihsvon meinai. nute ik galagja þijands
 37 þeinans fotubaurd fotive þeinaze. silba raihtis daveid qifþ ina frauin. jah waþro imma sunus ist.
 xii, 16 jah alla so managei hausidedun imma gabaurjaba. jah qap du im in laisemai seiwai. saiwiþ faura —
 17, 18 — vestja seinai. aþþan var þaim qifuhastom jah daddjandeim in jainaim dagom. aþþan bidjaiþ ei ni
 19 vairþai sa þlauds izvar viatrau. vairþand auk þai dagos jainai aglo svaleika sve ni vas svaleika fram
 20 anastodeinai gaskafais. þoei gaskoþ gup. nud hita jah ni vairþiþ. jah ni frauja gamaurgidedi þans
 dagans. ni þauh ganesaihnum leike. akei in þize gavalidame. þanzei gavalida. gamaurgida þans da-
 21, 22 gans. jah þan jabai was izvis qifai. sai her xristus aþþan sai jainar. ni galaubjaiþ. nute urreisand
 galiugaxristjeis jah galiugapraufeteis jah gihand taiknins jah lauratnja du afairzjan. jabai mahteig
 23, 24 sijai. jah þans gavalidans. iþ þus seiwiþ. sai. fauragataih izvis allata. akei in jainans dagans afar [o
 25 aglon jaina sauil riqizeþ jah mena ni gibþ liuhap sein jah stairnons himinis vairþand diuraendeis
 26 jah mahteis þos in himinan gavagjanda. jah þan gasaiwand sunu mans qimandan in milþnum miþ
 27 mahtai managal jah vullþan. jah þan insandeli aggiluns seinans jah galisiþ þans gavalidans seinans
 28 af sidvor vindum fram andjan airþos und andi himinis. aþþan af smakkabagna ganimiþ þo goþjukom.
 29 þan þis jufþan asts þlaqus vairþiþ jah uskeinand laubos. kunnþ þatei newa ist as. us. svah jah
 xiv, 4, jus. þan gasaiwiþ þata vairþan. kunnþ þatei newa siju þan — . . . teiþs þis balsaus varþ.

INTERPRETATIO.

tua; hæc prima lex, 31. et altera æqualis huic: ames propinquum tuum uti te ipsum; major his
 alta lex non est, 32. Et dixit ad eum hic scriba: bene, magister, in veritate dixisti, quod unus
 est et non est alius præter eum, 33. et hoc ad amandum eum ex omni corde et ex omni mente et
 ex omni anima et ex omni potestate, et hoc ad amandum propinquum, uti se ipsum, majus est omnibus his
 holocaustis et sacrificiis. 34. Et Iesus videns eum, quod p. uolenter respondit, dixit ad eum: non procul es
 regno Dei, et unus amplius non ausus est eum interrogare. 35. Et respondens Iesus dixit docens in templo:
 quomodo dicunt hi scribæ, quod Christus filius est Davidis? 36. Ipse enim David dixit in spiritu sancto.
 dicit dominus ad dominum meum, sede a dextra mea, donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuo-
 rum. 37. Ipse enim David dicit eum dominum, et unde ei filius est? Et omnis hæc turba audiverunt eum
 libenter. 38. Et dixit ad eos in doctrina sua: cavete a — xii, 16. — vestem suam. 17. At vae his gravidis
 et lac antibus in illis diebus. 18. At oreitis, ut non fiat hæc fuga vestra hinc; 19. sunt enim hi dies illi
 afflictio talis, uti non fuit talis ab initio creationis, quam creavit Deus, usque hodie et non lit. 20. Et ni
 dominus brevaret hos dies, non utique valerent munus corporum, sed ab hos electos, quos elegit, brevavit hos
 dies. 21. Et tunc si quis vobis dicat, ecce hic Christus, aut ecce illic, ne credatis; 22. nam surgunt
 pseudochristi et pseudoprophete, et dant signa et portenta ad seducendum, si possibile sit, etiam hos electos.
 23. Verum vos videte, ecce, prædixi vobis omne. 24. Sed per illos dies post hanc afflictionem illam sol te-
 nebrator et luna non dat lumen suum. 25. et stelle cæli sunt cadentes et vires hæ in cælis commoventur.
 26. Et tunc vident filium hominis vementem in nubibus cum potentia multa et gloria. 27. Et tunc mittit an-
 gelus suos et colligit hos electos suos a quatuor ventis, a hinc usque tercie usque finem cæli. 28. At a fien
 sumite hæc parabolam; cum jam hujus ramus tener lit et germinant folia, cognoscit s, quod prope est mes-
 sis. 29. Sic etiam vos, cum videtis hoc fieri, cognoscite, quod prope sit tunc — xiv, 4. — . . . ditio hujus bal-

ANNOTATIONES.

xii, 31. þizai] huic, gr. αὐτῷ.
 xii, 36. in] J. St. B. ✕ dn. — ik] ego, ° gr.
 omni.

xii, 37. raihtis] enim, gr. omni. οὖν; aut Ulf. aut
 libanus initio versus præcedentis in errorem ductus
 scripsisse videtur, nam raihtis nullo alio loco pro οὖν
 ponitur. — frauin] J. St. B. ✕ frauin (fainin), in cod.
 Arg. nunc legi amplius nequit. — imma sunus] J gr.
 omni. — aþþan] omnis, gr. omni. πᾶσις.

xii, 38. faura] in cod. Arg. post faura dua litteræ
 (non is, quod J. St. dederunt, sed fortasse ho —) scrip-
 tæ fuerunt; ita autem adesa est membrana ut quid
 vere scriptum fuerit, certo diem non possit.

xiii, 17. daddjandim] editi. ✕ daddjandeim; in
 cod. Arg. syllaba dadd. . . integra conservata est, sed
 ea reliquarum litterarum fragmenta sunt, ut lectio inde
 eruta pro sincera haberi possit.

xiii, 20. si] pr. fortasse nih legendum est, nam
 hoc, non ni, præ græco si po poni solet: J. ix, 53; xv,
 22; xvi, 30; xiv, 14; Rom. vii, 7; ix, 29 (quo ul-
 timo loco ni male editum erat) aut librum incerta

jabai post jah intercidit. — þanzei] sic cod. Arg.; editi.
 ✕ þansei.

xiii, 22. galiugaxristjeis] editi. ✕ galiugaxristjeis
 (J. St. ✕ div.); — ei in terminatione, quia in ea parte
 membrana larsa est, quanquam cognosci non potest,
 postulat tamen usus linguae gothicae; — ais autem pro
 pluralis nominativo sine exemplo est. — galiugaprau-
 feteis] J. St. ✕ div. — sijai] sit, ° gr. omni.

xiii, 21. sauil] J. St. ✕ sa uil, B. ✕ sau il. — liu-
 hap] B. ✕ laahap.

xiii, 25. huanus] Griesb. falso adnotat, Ulf. legere
 ἐξ τοῦ οὐρανοῦ.

xiii, 28. ist asans] ° gr. omni.

xiii, 29. gasaiwiþ þata] ° gr. þatei] J. St. ✕ þata.
 — siju] sic cod. Arg.; lit. L. ✕ snau; secundum regu-
 las grammaticas sijai scribendum est.

xiv, 4. . . teiþs] sic cod. Arg.; editi. ✕. . . meins;
 plene fortasse fraupsteins est, vul. Cor. I, v, 5 ubi
 simplex qisime (ōs'pō.) invenitur. liubujan, St. ✕
 forbuujan.

- 5 mahitvesi auk [pata balsam] frabugjan in managizo [pau] [prijahunda] skatte jah giban unledaim. j dandstaar-
6, 7 raidedun [pau] ip iesus qap. leip [pau] duwe izai [asfriuti]. [pau]au gup vaustv vnrhta bi nos. sintemo
8, 9 patei habaida so. gatavida. laursnan salbon mein leik du usilla. amen qiba izvis. [pau]swaruh [pau] mer-
10 jada so aiv eggeho and alla manasep. jah patei gatavida so. rodjada du gamundai izos. jah iudaa
11 iskarieote a ns [pize] tvalbe galaf du [pau]m gudjim. ei galevededi ma m. ip eis g dhaungdans fagimo-
12 dedun j ch gaba baitun imma fahu giban. jah sokida. waiva gatilaba ma galevededi. jah [pau]ma tru-
13 misti daga azyme. [pau]n paska salidedun. qepun da imma [pau] siponjos is. war vilei. ei galepandans
14 jah gamoteip igjis manna kas vatins bairands. gaggats afar [pau]mma. jah [padei] [pau]ng deipai. qipaita
[pau]mma heivafrain [patei] laisareis qipip. war siud salipvos. [patei] paska miip siponjan memaria
15, 16 matjan. jah sa izvis takneip kekka mikilata gastevip manvjata. jah jainar manvjip unsis. jah usadl-
41, 42 jedun [pau] sipon. — sai. galevjada sumos mans in handuas travauthta ze. uricisip gaggam. sai. sa
43 levjands mik atnewida. jah sunsaiy aadipmudi at imma rodjandin qum [pau] s sumos [pize] tvalibe jah
miip imma managei miip hairun jah trivan fram [pau]m auhumistau gudjan jah bokarjam j ch sinistam.
44 atuh [pau]n gaf sa levjands in handun qipands. [pau]mei kukjan. sa ist. greipip [pau]na jah tuhup arniba.
45, 46 jah qimands sunsaiy atgaggands du imma qap. rabbei rabbei. jah kukida imma. ip eis uslagidedun
47 handuns ana ina jah ondgripun ina. ip ains sumos [pize] atstandane imma uslokands haira sloh
48 skalk auhumistins gudjins jah afstoh imma auso [pau] tatusvo. jah andhafjands iesus qap du im. sve
49 du vaidedjin urrunauf miip hairun jah trivan greipan mik. daga wammeh vas at izvis in alh lais-
50, 51 jands jah ni gripup mik. ak ei usfulnodedeina hokos. jah afstemandans ina gablauhun allai. jah ains
52 sumos juggalanps laistida afar imma bivaihips leina ana naqadana. jah gripun is [pau] juggalandeis. ip
53 is bileipands [pau]mma leina naqaps gablauh laura im. jah gatachun iesu du auhumistin gudjin jah

INTERPRETATIO.

sani facta-est. 5. Possibile esset enim hoc balsamum vendere plus quam trecentis denariorum (dare pau-
peribus, et fremuerunt in hanc. 6. Verum Iesus dixit: siote hanc! cur ei asperi-estis? profecto hominum
opus fecit in me. 7. Semper enim hos pauperes habetis cum vobis, et cum vultis, potestis his bene facere:
vrum me non semper habetis. 8. Quod habuit haec, fecit; praevit ungere meum corpus ad sepulturam.
9. Amen dico vobis, ubicunque quod nuntiatur hoc evangelium per omnem mundum, etiam quod fecit
haec, dicitur ad memoriam ejus. 10. Et Iudas Iscariotes, unus horum duodecim, ivit ad hos sacerdotes, ut
trade et eum iis. 11. Verum ille audientes: gavisus est et promiserunt ei pecuniam dare, et quiesivit, quomodo
apte cum traderet. 12. Et hoc primo die azyuorum, cum pascua immo darent, dixerunt ad eum hi discipuli
ejus: ubi vis, ut euntes pareamus, ut edas pa ca? 13. Et misit dnos discipulorum suorum dixit ad eos:
ite in hanc urbem, et occurrat vobis homo vas aquae ferens; ite post hunc. 14. et quo introat, dicatis huic
domino, quod magister dicit, ubi sunt mansiones, ubi pascua cum discipulis meis edam? 15. Et hic vobis
ostendit coenacum unum magnum stratum paratum, et illic parare nobis. 16. Et exierunt hi discipuli) — 41. —
ecce, traditur filius hominis in manus peccatorum. 42. Surgite, imus! ecce, hic tradens me appro, inqua-
vit. 43. Et statim adhuc in eo loquente, venit Iudas, quidam horum duodecim, et cum eo turba cum gla-
diis et cunctis ab his summis sacerdotibus et scribis et natu-maximis. 44. dedit autem hic t adens iis signum
dicens: quem osculer, hic est, prehendite hunc et ducite caute. 45. Et veniens statim accedens ad eum
dixit: rabbi! rabbi! et osculatus-est eum. 46. Verum ille iniecit manus in eum et ceperunt eum. 47. Ve-
rum unus quidam horum ad-tantum ei educens gladium p trussit servum summi sacerdotis et amputavit ei
aurem hanc dextram. 48. Et respondens Iesus dixit ad eos: uti ad malelicum xistus cum gladiis et cunctis,
prehendere me. 49. Die quoque fui apud vos in templo docens et non prehendistis me, sed ut impleren-
tur literae. 50. Et relinquentes eum auferunt omnes. 51. Et natus quidam juvenis servotus-est post eum
amictus lino super nudo, et prehenderunt eum hi juvenes. 52. Verum is relinquens hoc linnu nudus aufugit
ab iis. 53. Et duxerunt Iesum ad summum sacerdotem et (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

xiv, 6. *hannu*] Z. male convertit nam, quapropter
Griesb. Ulf. eum iis eodd. consentire ait, qui *γάρ* ad-
dant, quod si vero consideramus particulam *hannu*
græco *ἄρα*, *ἀραγε* responderi solere: M. vii, 20; Mc.
iv, 41, Rom. xiv, 12, 19; Cor. II, v, 15 (vi, 3), Ulf.
aut *ἄρ* legisse, aut propter sensum illam particulam
de suo addidisse videtur; est autem nostrum *ja* (sic
hat ja ein gutes werk an mir gathan: gall., *oui, elle a fait*
en moi une bonne œuvre).

xiv, 9. *gamundai*] J. St. B. *gamunjan*.
xiv, 12. *ei*] pr. ni, ° gr. omni.
xiv, 15. *gaggats*] sec. cod., Arg. J. St. *gaggast*.
xiv, 15. *izvis*] J. St. *igreis* (sic uterque etiam t,
47) pro *igjis*; sunt fortasse, quibus quod duabz ali-
quoties præces-erit, *igjis* etiam h. l. præplaceat; sed
in vno codice nihil mutandum est. — *jah*] sec. et. ° gr.
xiv, 43. *dextram*] Ulf. e. eudd. et verss. ° *zo*. — *ma-
naqei*] Ulf. e. eudd. et verss. ° *nohō*.

xiv, 44. *atuh pan gaf*] B. Z. *at uhpan gaf*; recte
jam J. St. ediderunt, quos Z. injuria vituperat; scilicet
ignoravit hic vir doctus euectiam naturam vo-

cula: — *uh*, neque eorum præsertim memineral loco-
rum, quahs est xvi, 8 *druh pan sat*, nam s non nisi
in mediis verbis aut compositis in cognatum z permi-
natur. Cæterum inter præpositiones et verba cum illis
composita, illud — *uh* sapius fit ut ponatur: L. xvii,
7 *anuhkumbi* (pro *anakumbi-uh*) xviii, 38 *ubuhvopi-
da* (pro *ufcapi-da-uh*) J. vii, 52; xi, 41; xvi, 28, xvii,
4; Eph. iv, 9; dirimuntur composita etiam aliis in-
terpositis particulis: L. xx, 25 *us nu gipi*, J. vi, 22
ni ni qam. Utraque figura hoc nostro loco adhibetur,
sic etiam Cor. I, xiv, 23 *atuh-pan gaggand* xv, 15
bip-pan gitanda. Eph. iv, 23 *anuh-pan niujoh*, et
ad M. ix, 28. — *ni*] us, gr. omni. *abrov* — *abrov*.

xiv, 36. *handuns*] J. St. B. *hannans*; cæteram
gr. post *ana ina* et Ulf. e. eodd. et verss. ° *abrov*.

xiv, 47. *imma*] pr. ei, ° gr. omni. — *pata tatheno*]
Euse dextram, ° gr. omni; Ulf. ex locis parallelis
(L. xvii, 50) J. xvii, 10. haussisse videtur.

x v, 49. *daga wammeh*] edit. *z*, jet.

xiv, 50. *gablauhun allai*] ? gr.

- 54 garmoun miþ tuma auhumistans gudjans allai jah þai sinistans jah bokarjos. jah pairus lairapro
 laistida atar tuma, mte qam in garda þis auhumistans gudjans jah vas sitaods miþ aadbahtan jah
 55 varmjands sik at tiubada. ip þai auhumistans gudjans jah alla so gafaurds sokidedun ana iesu veit-
 56 vodifa du afdauþjan ina jah ni bigetun. managai auk galing veitvodidedun ana iea. jah samaleikos
 57, 58 þos vei vodifos ni vesun. jah sumai usstandandans galing veitvodidedun ana ina qifbandans. þatei
 veis gahausedam qifbandan iea. þatei ik gaira alh þo handuaurhton jah hi prins dagaus auþara
 59, 60 mhanduaurhta gatiurja. jah ni sea samaleika vas veitvodifa iæ. jah usstandands sa auhumista
 61 gudja in midjaim frah iesu qifbands, niu anthafjis vaiht. wa þai ana þuk veitvodjand. ip is þahaida
 jah vaiht ni audhof. atra sa auhumista gudja frah ina jah qaf du tuma. þu is xristus sa sunus þis
 62 þiupceigius. ip iesus qafuh, ik im. jah gasaiwiþ þana sonu mans af taibsvon sitandan matitis jah
 63 qimandan miþ millham himinis. ip sa auhumista gudja disskreitands vastjos seinos qaf. wa þana-
 64 mais þaurbuu veis veitvode. hausideduþ þo vajauerem is. wa izvis þugkeiþ þarub eis allai gadomi-
 65 dedun ina skulan visan dauþau. jah dugnum sumai s eivan ana vlit is jah huljan andvairþi is jah
 66 kaupatjan ina jah qefun du tuma. praufetri. jah andbahtos gabauþjaha l. fam slohm ina. j. li visan-
 67 din pairau in rohsnai datafa. jah atidja aina þiujo þis auhumistans gudjins. jah gasaiwande pairu
 68 varmjandan sik insaiwande du tuma qaf. jah þu miþ iesua þamma nazoreianu vast. ip is afaiak
 69 qbands. ni vaiht. ni kann. wa þu qifis. jah galaip faur gard. jah hana vopida. jah þivi gasaiwan ei
 70 ina atra dugann qifan þain laurastandandam þat i sa þizei ist. ip is atra laugnida. jah afar leitit
 71 atra þai atstandandans qefun du pairau. hi sunjai þizei is. jah auk razda þeina geleika tet. ip is du-
 72 gum afaiak jah svaran þatei ni kann þana maonao. þanei qifip. jah auþamma s-þa hana vopi-
 da. jah gamunda pairus þata vurd. sve qaf tuma iesus þatei faurþize hana hrnkjiu tvaim sinþam.
 xv, 1 invidis mik þrim sinþam. jah dugann greitan. jah sunsaiu in maugin garmi taujandans þai auhu-
 mistans gudjans miþ þain sinistam jah bokarjam. jah alla so gafaurds gabindandans iesu brahtedun

INTERPRETATIO.

convenerunt cum eo summi sacerdotes omnes et hi nati-maximi et scribae. 54. Et Petrus procul secutus est post eum, donec venit in domum hujus summi sacerdotis et fuit sedens cum ministris et calefaciens se ad ignem. 55. Verum hi summi sacerdotes et omne hoc consilium quae siverunt contra lesam testimonium ad interficiendum eum et non invenerunt. 56. Multi enim falso testati sunt contra eum dicentes, et convenienter hanc testimonia non fuerunt. 57. Et quidam surgentes falso testati sunt contra eum dicentes, 58. quod nos audivimus dicentem eum, quod ego dissolve templum hoc manufacture et per tres dies alud non manufacture edifico. 59. Et non sic conveniens fuit testimonium eorum. 60. Et exurgens hic summus sacerdos in mediis interrogavit lesam dicens: nonne respondes quidquam, quid in contra te testatur? 61. Verum is tacuit et quidquam non respondit. Item cum hic summus sacerdos interrogavit eum et dixit ad eum: tu es Christus, hic filius hujus hominis? 62. Verum Iesus dixit: ego sum, et videtis hunc Filium hominis a dextra sedentem potentiae et venientem cum nubibus caeli. 63. Verum hic summus sacerdos sciens vestes suas dixit: quid amplius desideramus nos testes? 64. Audivisti hanc blasphemiam ejus! quid vobis videtur? Tunc et omnes iudicaverunt eum rem esse mortis. 65. Et divisi hanc blasphemiam ejus in faciem ejus et velare faciem ejus et colaphizare eum et dixerunt ad eum: profetiza! et ministri petulanter volis percussurunt eum. 66. Et existente Petro in atrio deorsum, et accessit una ancillarum hujus summi sacerdotis. 67. Et videns Petrus calefacientem se, adspiciens ad eum dixit: etiam tu cum Iesu hoc Nazoreno fuisti? 68. Verum is negavit dicens: non scio, non novi, quid tu dicis. Et ivit ante domum et gallos cantavit. 69. Et ancilla videns eum iterum cepit dicere his circumstantibus, quod hic hominis est. 70. Verum is iterum negavit, et post paulum iterum hi adstantes dixerunt ad Petrum: in veritate horam es, et enim sermo tuus similis est. 71. Verum is cepit negare et jurare, quod non novi hunc hominem, quem dicis. 72. Et secunda vice gallos cantavit, et recordatus est Petrus hoc verbum, ut dixit ei Iesus, quod antequam gallos cantet duobus vicibus, negas me tribus vicibus, et cepit flere. xv, 1. Et statim in mane consilium facientes hi summi sacerdotes cum his nati-maximis et scribis et omne hoc concilium vilientes Iesum dixerunt

ANNOTATIONES.

- xiv, 53. allai gr. omni. ante auhumistans.
 xiv, 54. qam] venit, ° gr. omni.; deinde Ulf. εἶσα non legit.
 xiv, 56. galing veitvodidedun] Ilz. ✕ galigavcitvodi ledun, sic etiam vs. seq.; Z. injuria eam lectionem probat, memor forrasse nominis galiqua veitvods; sed alia est verborum atque nominum in compositione ratio.
 xiv, 58. ina] gr. omni. ante qifbandan. — þo] vid. ad x, 5.
 xiv, 59. veitvodifa] J. St. ✕ veitvodidifa.
 xiv, 62. sitandan] J. St. = sitan.
 xiv, 63. veis] nos ° gr. omni.
 xiv, 64. i] ejus. ° gr. — skulan visan] § gr.
 xiv, 65. ana vlit is] in faciem ejus, gr. αὐτοῦ; ceterum pro vlit B. ✕ vaiht. — kaupatjan] St. ✕ kaupatjan, quod H. probat, sed vid. M. xxvi, 67; Cor. I, iv, 11; II, xv, 7. — qefun] dixerunt, gr. omni. λέγειν ἢ ἡρᾶσθαι pendens. — gabaurjaha] libenter, ° gr. omni.; Ulf. v. verss. lauis. — slohna ina] § gr.
 xiv, 66. jah] sec. et, J. St. " (✕) v. gr. omni; iah
 pleonastice post participia saepius ponitur: M. viii, 14 jah qimands iesus in garda jah gasno. J. vi, 45 w-zuh sa gahausjands at altiu jah gaman, alia. — atidja] J. St. ✕ atidja.
 xiv, 67. iesual] gr. post nazoreianu; ceterum viJ. ad i, 24.
 xiv, 68. faur gard] ante domum, gr. εἴσω εἰς τὸ προ-αἶθλιον.
 xiv, 70. jah auk] Ulf. v. codd. ° Γαλιλαῖος εἶ παῖ.
 xiv, 71. afaiakau] negare, gr. οὐκ. ἀναθιματιζειν, quod loco parallelo M. xxvi, 74 strictius per afdomjan redditur. — þama] vid. ad v, 5.
 xiv, 72. jah] pr., Ulf. v. codd. ° εὐθὺς, — ste] ut, gr. ὡς αὐτὸ δ., Ulf. v. codd. ὡς.—sinþam] sec. J. St. ✕ sinþan.—dugann greitan] cepit lacrymare, gr. ἐπιθελάων ἐκλασε.
 xv, 1. gudjans] J. St. ✕ gudjans. — brahtedun] III. ° καὶ παρεδωκαν; ceterum non est, quod Gothum ἀπικραρον pro ἀπικραρον legisse, cum Sch. contemnatur; sic briggan pro grave ἀποκρίσιν etiam L. vii, 22. — iua] omni, ° gr.

- 2 ina at peilatan. jah frah ina peilatus. þu is þindans iudaie. ip̄ is andhafjands qab̄ du inna. þu qip̄is.
 5, 4 jah vrohidedun ina þai anhumistans gudjans filu. ip̄ peilatus aftra frah ina qihands. nin andhafjis ni
 5 vaiht. sai. wan filu ana þuk veitvofjand. ip̄ iesus þanamais ni andhof. svasve sildaleikida peilatus.
 6, 7 ip̄ and dulþ warjoh fratiloti in sinana bandjan. þanei bedan. vasoh þan sa baitana barabbas niþ
 8 þaim niþ inna drohþandam gabundans. þaiei in auhþodau maursþr gatavidedun. jah u-gaggai-dei alla
 9 managei dugunom hidjan. svasve sinteinotavida im. ip̄ peilatus andhof im qihands vileidu fra'eitan
 11, 11 izvis þana þindan iudaie. vissa auk þatei in neip̄is agebuu ina þai anhumistans gudjans. ip̄ þai an-
 12 humistans gudjans invagidedun þo managein. ei mais barabban fratiloti im. ip̄ peilatus aftra and-
 15 lifjands qab̄ du im. wa nu vileip̄ ei taujan þammei qip̄is þiudan iudaie. ip̄ eis aftra hropidedun.
 14 ushramei ina. ip̄ peilatus qab̄ du im. wa allis ubilis gatavida. ip̄ eis mais hropidedun. ushramei ina.
 15 ip̄ peilatus viljands þizai managein fullafahjan fratiloti in þana barabban ip̄ iesu atgaf ushliggvauds.
 16 ei u hrami's vesti. ip̄ gadrauteis gatanhūn nu inuana gardis. þatei ist praitoriaom. jah gahaith u
 17, 18 alla hausa jah gavasidedun ina paupuraj jah atlagidedun ana ina þaurneina vip̄ja u-vindandans jah
 19 dugunom golþin ina. hails þindan iudaie. jah sloton is hanþip̄ rausa jah hūspivon ina jah lagjan-
 21 dans kniua inviton ina. jah biþe hūlaila-kum ina. andvasidedun ina þizai paupuraj jah gavasidedun
 21 ina vastjom svesain jah ustaudun na ei ushranidedeina ina. jah undgripon sumana manne seimon.
 22 kyreimain qimandan af akra attan alaksandraus jah rufaus. ei nemi galgan is. jah ataubun ina an

INTERPRETATIO.

eum ad Pilatum. 2. Et interrogavit eum Pilatus: tu es rex Iudeorum? verum is respondens dixit ad eum: tu dicis! 5. Et accusaverunt eum hi summi sacerdotes multum; 4. verum Pilatus iterum interrogavit eum dicens: nonne respondes non quidquam? ecce quam multum contra te testantur! 5. Verum Iesus amplius non respondit, adeo ut miraretur Pilatus. 6. Verum pro festum quodque dimisit eis unum vincitum, quem petierunt. 7. Fuit autem hoc vocatus Barabbus, cum his eum eo tumultuantibus vincit, qui in seditione homicidium fecerunt. 8. Et exiens omnis turba coeperunt orare, sicut semper fecit eis. 9. Verum Pilatus respondit eis dicens: vultisne dimittere vobis hunc regem Iudaeorum? 10. Scivitis enim, quod ob invidiam tradiderunt eum hi summi sacerdotes. 11. Verum hi summi sacerdotes commoverunt hanc turbam, ut potius Barabban dimitteret eis. 12. Verum Pilatus iterum respondens dixit ad eos: quid jam vultis, ut faciam quem vocatis regem Iudeorum? 15. Verum ii iterum clamaverunt: crucifige eum! 14. Verum Pilatus dixit ad eos: quod enim mali fecit? Verum ii magis clamaverunt: crucifige eum! 15. Verum Pilatus volens hanc turbam satisfacere dimisit eis hunc Barabban, verum Iesum tradidit flagellans, ut crucifixus esset. 16. Verum milites duxerunt eum intro atrium, quod est praetorium, et convocaverunt omnem cohortem 17. ei vestiverunt eum purpura et imposuerunt in eum spinam coronam plebe et stes. 18. et coeperunt salutare eum: salve, rex Iudeorum! 19. et percusserunt eum caput arundine et conpuerunt eum etponentes genna adoraverunt eum, 20. et quando illuserunt ei, eieverunt ei hanc purpuram et induerunt eum vestibus propriis, et eduxerunt eum, ut crucifigerent eum. 21. Et apprehenderunt quemdam hominum, Simonem Cyrenensem, venientem ab agro, patrem Aesandri et Rufi, ut sumeret crucem ejus. 22. Et duxerunt eum in

ANNOTATIONES.

xv. 2. *iudaie*] St. ✕ *judaie*.
 xv. 5. *ni*] U l. ° *ουδεν* (*vuht*).
 xv. 6. *warjoh*] B. ✕ *warja*; cod. Arg. J. St. Z. ✕ *warjo*; id vitium repetit Skeir. xliii, 10, ubi *warjano* pro *warjanoh* (cf. l. 8 ubi *ainwarjanuma* pro *ainwarjanumeh*, vel potius pro *ainwarjanoh*) legitur. Evidentium — *h* (i. e. *uh*, cf. ad M. v, 37) addi debet, quia eo omissio pronomen interrogativum reliquitur (Gram. iii, 29), quod hoc loco sensus non admittit. Loco parallelo M. xvii, 15 pro *warjoh* legitur *warjanoh*, masculina forma, quae ipsa apud diligenter lectorem offensionem habet, nam *dulþs* genere est femininum (L. ii, 42; J. vi, 4).
 xv. 8. *usgaggande*] ascendens, gr. *αναβήσας*. — *alla*] omnis, ° gr.
 xv. 9. *vileidu fra'eitan*] J. St. = *vleid ei fra'eitan*, B. ✕ *vleid fra'eitan*, Z. eum lib. F. = *vleida fra'eitan*. Omnino proba est codicis Arg. lectio, quam dedimus; u enim in *vleidu* certo scriptum fuit, quamquam nunc oculorum acie deprehendi vix potest, et siue dubio omissam hanc encliticam desiderarem, quia interrogationi iudicande inservit. Deinde etiam i ei (ut) Gothus post *viljan* ponere solet (xv, 12; L. xviii, 41), tamen infinitivum cum accusativo etiam solet (Me. x, 36; L. vii, 14); demque si *fra'eitan* pro passivo Uladus usus est, nemo mirabitur, qui gothicam linguam infinitivo passivo omnino carere meminit (vid. ad x, 45). Nostro loco similis est L. i, 62 *waiva viledi hantam* (*καλιεσθη*) *ina*, cf. Mr. iv, 45, 47; L. iii, 7, 12 et Cor. II, v, 20 ubi *δεδουλοθη* — *καταλλεσθη* *ταυ* *ου* Goth. uti li. l. eum erit *hidjan* *gag. war þin in qu þa*

(petimus reconciliari Deo), sic M. v, 24 *gagg gasi'jon* — *παρσ διαλλεσθη*.

xv. 11. *im*] J. St. ✕ *ins*.
 xv. 12. *aftra andhafjands*] § gr.
 xv. 15. *þana gardis*] nominibus propriis rarissime additus L. vi, 11; J. v, 36 (alia enim est locorum Me. i, 46; L. iii, 1 ratio), cum vi quadam ponitur, significans: talis de quo tam gravia dicitur. — *ip̄*] e. e., vid. ad M. vi, 24. — *iesu atgiff*] § gr. omni.
 xv. 16. *inmana gardis*] editi. = *inu anagardis*, in qua lectione offensionem habet non solum compositioni ratio, cum neque *anagards* vocis *ουλη* (quae ante domum aut anterior domus pars est) notionem probe reddat, et simplex *gards* illi graecae voci respondeat (vid. xiv, 54), sed etiam genitivus post inu adverbium positus; nam si genitivo opus est post eiusmodi adverbium, utuntur Gothi formis *utana*, *lundana*, et. Graff *Althochdeutsche Proposit.* p. 10, ad quorum similitudinem dicendum est *inmana*, vi l. Cor. II, vii, 5. Quibus probatis meliore iure contendere videmur Ulf. *εσρα* omissam, quam Griesb., qui Gothum *ες* in cod. suo invenisse ait

xv. 17. *þaurneina*] St. ✕ *þaurneia*. — *usvindandans*] gr. omni. auct. *þaurneina*.

xv. 21. *sumana manne*] quemdam virorum, gr. omni. *παρόροντά τινα*; Ulf. lectionem suam ex locis parallelis M. xviii, 32; L. xviii, 26 hancisse videtur. — *kyreimain*] J. St. ✕ *hyreimainum*.

xv. 22. *attauhun*] duxerunt, gr. *εφέρουσι*, Ulf. e. codd. *σφοουσι*.

25 gūlgauþa staþ. þater ist gaskeiriþ wairneins staþs. jah gebun imma drigkan vein miþ smyrna. iþ is
 24 ni nam. jah ushranjandans ina disdailjandans vastjos is vairpandans hlauta ana þos. warjzuh wa
 25. 26 nemi. vasuþ þan weila þridjo. jah ushranidedun ina. jah vas ufarneli fairinos is ufarneliþ. sa þin-
 27 dans idale. jah miþ imma ushranidedan tvaus vaideþjans. aþnana af tairsvon jah ainana af hlaidu-
 28. 29 meins is. jah usfullnoda þata gaulhido þata qifano. jah miþ unsilþim rahnþis. vas. jah þai saura-
 gaggandans vajameridedun ina viþondans hantiida seina jah qifandans. o sa gatairands þo alþ jah bi
 30. 31 þains dagans gatimrjands þo. nasei þuk silþan jah atsteig af þanma galgin. samaleiko jah þai auþe-
 nistans gudjans bitaikandans ina miþ sis misso miþ þaim hokarjam qeþun. anþarans ganasida iþ
 32 sik silþan ni mag ganasjan. sa xristus sa þindans israelis atsteigadan nu af þanma galgin. ei gasai-
 33 wama juh galauþjaina. jah þai miþushramidans imma idveitidedun imma. jah biþe varþ weila
 34 saibso. nups varþ ana alþi airþai und weila niundon. joh niundon weilai vopida iesus stibnai
 nuktila qþonds. aloe aloe. imma sibakþanei. þater ist gaskeiriþ. guþ meins guþ meins. duwe mia
 35. 36 bota. jah sumai þ ze atstandandane gatausjandans qeþun. sai. helian vopeiþ. þragjands þan ains
 jah gataiþjands svam akrits galagjands ana raus dragkida ina qifands. let ei saiwam qimain helias
 37. 38 atafjan ina iþ iesus ultra letands sibna nuktila uzou. jah faurahali allis disskritnoda in tva iupaþro
 39 nol dalap gasaiwands þan sa hundafþis sa atstandands in andvairþja is þatei sva þroþjan ts uzou.
 40 aap. biþenjai sa mamma sa suns vas guþs vesumþ þan qimons tarraþro saiwandeins. in þainei
 41 vas marja so magdalene jah marja iakobis þis in maizins jah iosezis aþpei jah salome. jah þan vas in
 galilai. jah laustide him ma jah andbairidedun imma. jah anþaros managus. þozei miþiddedu.
 42 imma in iairusalem. joh jupru at andanahþja vaurþanamana. unto vas paraskaive. saei ist frumma
 43 sabbato. qimands iosef af areimabaias gaguds ragineis. saei vas silba beidands þiu-tangardj s guþa.

INTERPRETATIO.

galgolia locum, quod est explicatum calvaria: locus. 25. Et dederunt ei Libere vinum cum myrrha, verum is non accepit. 24. Et crucifigentes eum, dividentes vestes ejus, jactantes sortem super illas, quisque quid acciperet. 25. Fuit autem hora tertia, et crucifixus est eum. 26. Et fuit inscriptio criminis ejus superscripta: hic rex iudeorum. 27. Et cum eo crucifixi erunt duos maleficos, unum a dextra et unum a sinistra ejus. 28. Et impletum est hoc scriptum hoc dictum: et cum iniquis numeratus fuit. 29. Et in pretereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua et dicentes: o hic dissolvens hoc templum et per tres dies aedificans hoc. 30. Salva te ipsum et descende de hac cruce. 31. Similiter etiam hi summi sacerdotes illudentes ei cum se invicem cum his scribis dixerunt: alios sanavit, verum se ipsum non potest sanare. 32. Hic Christus, hic rex israelis, descendat nunc de hac cruce, ut videamus et credamus. Et hi crucifixi cum eo convitati sunt ei. 33. et quando facta est hora sexta, tembrae factae sunt per omnem terram usque horam nonam. 34. Et nona hora clamavit iesus voce magna dicens: Eloe, Eloe, lima sibacþanei, quod est explicatum: Deus mi, Deus mi, cur me reliquisti? 35. Et quidam horum adstantium audientes dixerunt: ecce, Heliam vocat. 36. Currens autem unus et impletus spongiam aceto ponens in arundinem potum dedit ei dicens: sive ut videamus, veniatne Helias detollere eum. 37. Verum iesus iterum emittens vocem magnam exspiravit. 38. Et velum templi scissum est in duo a summo usque deorsum. 39. Videns autem hic centurio, hic adstans in facie ejus, quod sic clamans exspiravit, dixit: in veritate hic homo hic filius fuit Dei. 40. Erant autem mulieres procul videntes, in quibus fuit Maria haec Magdalene et Maria iacobi huius minoris et iosis mater et Salome. 41. Et cum esset in Galilaea, et sentae sunt eum et ministrarunt ei et aliae multae, quae venerunt eum eo in ierosalem. 42. Et jam in vespere facto, non luit para-ceve, qui est primus sabbatorum, 43. veniens iosef ab Arimathaeo, probus decurio, qui fuit ipse exspectans regnum Dei,

ANNOTATIONES.

xv, 24. disdailjandans] distribuentes, gr. διαιρούμενοι. — warjzuh wa quisque quod, gr. τις τις, Goth. gr. eva non sans intellexisse apparet
 xv, 28. usfullnoda] St. & usfullnoda. — qifano] vid. ad M. xxvi, 75. — rahnþis] J. St. & rahnþ.
 xv, 29. fauragaggandans] antecedentes; lectio illi cod. Arg. et editi. omnino falsa est pro faurgaggandans, hoc enim est παραπροσέσθαι, vid. Mc. xi, 20; L. xviii, 56; fauragaggan autem respondet græco προσέσθαι sive πρόσθεν, vid. L. i, 76; xviii, 59; Mc. xi, 9. — þis] sec. hoc. ° gr. omni.
 xv, 31. imma] eum, ° gr. omni. — iþ] verum, ° gr. omni.; sic Ulf. sæpius in oppositarum sententiarum altero membro addit iþ. quod graeci non habent, vid. J. viii, 15, 25; xv, 5.
 xv, 32. atsteigadan] vid. ad J. xiii, 35.
 xv, 33. jah] et, gr. omni. ði.
 xv, 34. anad n weila] ¶ gr. — lima] gr. λαυζα. — sibakþanei] gr. omni. σάβα κωνι, B. le. tion in rec. ptan vit osam esse pro sabbatonei, recte censet, vid. M. xxvii, 46
 xv, 35. gahwajandans] L. & jthansj ndans.
 xv, 36. galauþjains] Ulf. " τῆ. — let ei] J. St. B. & jct. — ndem vero M. xxvii, 49 recte: edul runt. Falso

adnotat Sch., Ulf. eva legisse in cod. suo; immo de suo addidit Goth. part. enlam ei, vid. xv, 12; Gal. v, 46, qþa ei ahmin g. gajþ; cf. Thess. ii, iii, 4. þata antþar i bidjaiþ: αρεῖς autem nostrum legisse, Græcb. recte monet.
 xv, 37. aftra] iterum, ° gr. omni.; fortasse e M. xxvii, 50 hoc tractum.
 xv, 38. aihþ] cod. Arg. & als, sic. Thess. ii, ii, 4; vid. ad M. v, 15. — iupaþro] St. L. & jupaþro.
 xv, 39. þatei] St. & þatei.
 xv, 40. þuþ] Ulf. xai. — vas] Ulf. ° val. — iakobia] Ulf. e. eadd. ° q. quod M. xxvii, 56 additur; excidisse h. l. eo magis miramur, quod omnis lectionis diversitas in hoc versu ea est, ut quæ a græcis dissentiant, cum verbis Matthei consentiant.
 xv, 41. jah] pr., gr. αὶ xai — jaþ] sec. et, ° gr. omni. — þosai] J. St. & þose.
 xv, 42. at andanahþj] J. St. & jct. — frumma sabbato] primus sabbatus, gr. omni. προσέσθαι, cf. ad xvi, 2.
 xv, 43. qimands] veniens, gr. ἔθην. — areimabaias] vid. ad M. xxvii, 57. — gaguds] J. St. & guds, quod L. eodem sensu non posse opinatur, quo gaguds; sed errat, nam guds vox est nihili nec ullo loco repe-

44 ananai] junds gataiþ inn du peiltatan jah þaþ þis leikis iesuis. iþ peiltatus sibdaleikida ei is jufan
 45 gasvalt jah athlatauds þan hundafah frah ina. ei jufan gadaubnodedi. jah sifpands at þamma
 46 hundafada fragaf þata leik iosefa. jah usbugjands lein jah usnimands ita bivand þamma leina jah
 47 galagida ita in hlaiva. þatei vas gadrahan us staina. jah atvalvida stain du daura þis hla-vis. iþ marja
 xvi, 1 so magdalene jah marja insezis sewun. war galagifs vesi. jah inuisandins sabbate dagis marja so
 magdalene jah marja so iakobis jah salome usbauhtedun aromata. ei atgaggandeins gasalbodedeina
 2, 3 ina. jah filu air [iis dagis afar sabbate atiddjedun du þamma hlaiva at urrinandin sunniu. jah qeþun
 4 du sis misso. was afvalvjai unsiþ þana stain af daurom þis hlaivis. jah insaiwandeins gaudidedun.
 5 þammei afvalviþs isti sa stains. was auk mikils abraha. jah atgaggandeins in þata hlaiv gasewun
 6 juggalaufi sitandan in tailsvai bivaibidana vasjai weita jah usgeisnodedun. þaruh qap du in. in
 faurhteiþ isvis. iesu sokriþ nazaraio þana ushramudan. mist her. urrais. so þana staf. þarei galagi-
 7 dedun ina. akei gaggiþ qihiduh du siphonjam is jah du þaitrau ei faurbigaggiþ izvis in galelajan.
 8 þaruh ina gasaiwiþ. svase qap du izvis. jah usgaggandeins af þamma hlaiva gaphlanun. dizuh þan
 9 sai iþos reiro jah usfilmei jah ni qeþun maubun valht. ohtedun sis auk. usstandans þan in maugin
 10 frumin sabbato ataugida frumist marjin þizai magdalene. af þizaei usvarp sifun unhoþons. soh
 11 gaggandei gataiþ þaim miþ inna visandam qainondam jah gretandam. jah eis hausjandans þatei
 12 libaiþ jah gasaiwans varþ fram izai ni gataubidedun. afaruh þan þata.

INTERPRETATIO.

audens ivit intro ad Pilatum et petiit hoc corpus Iesu. 44. Verum Pilatus miratus est, quod is jam obiit, et advocans autem centurionem, interrogavit eum, an jam moreretur. 45. Et comperiens ab hoc centurione, tradidit hoc corpus Iosefo. 46. Et emens limum et sumentis id obvolvitur hoc limo, et posuit id in sepulchro, quod fuit excisum e saxo, et advolvit saxum ad ostium hujus sepulchri. 47. Verum Maria hæc Magdalene et Maria hæc Iacobi et Salome emerunt aromata, ut accedentes ungerent eum. 2. Et admodum mane hoc die post (ero) sabbatorum, adierunt ad hoc sepulchrum, in oriente sole. 3. et dixerunt ad se invicem: quis devolvat nobis hoc saxum ab ostiis hujus sepulchri? 4. Et insipientes observarunt, quod devoluim est hoc saxum; fuit enim magnum valde. 5. Et accedentes in hoc sepulchrum viderunt juvenem sedentem in dextra amictum veste alba, et obstupuerunt. 6. Tunc dixit ad eos: ne timeate vobis, Iesum queritis Nazarenum, hunc crucifixum; non est hic, surrexit, ecce hunc locum, ubi posuerunt eum. 7. Sed hic dicitur ad discipulos ejus et ad Petrum, quod præcedit vos in Galileam, ibi eum videtis, sicut dixit ad vos. 8. Et exentes ab hoc sepulchro auferunt; invasit autem eas tremor et pavor et non dixerunt enquam quidquam, timerunt sibi enim. 9. Surgens autem in mane primo sabbate apparuit primum Mariæ huic Magdalene, e qua eiecit septem demones. 10. Hæc Iens nuntiavit his eum eo existentibus, flentibus et plorantibus. 11. Et ii audientes, quod vivit et visus fuit ab ea, non crediderunt. 12. Post autem hoc. —

ANNOTATIONES.

ritur, *gaudei* autem legitur Tit. 1, 4; Skeir. 38, 7, cf. *af-gs* Skeir. 44, 22. — *saeti* Ulf. ° xai. — *vas silba*] q gr. omu.

xv, 44. *is*] is, ° gr. o mo. — *þan*] autem, ° gr. omu., cum ubi particula *jah þan* novam notionem exprimentes ponuntur, luminis alio verbo dirimi non soleant, in þan vitium latere et, quod jam Lye (ap d B. præf. p. xiv) et Z. viderunt, þana legendum esse arbitramur, quod vero nequam euphoniae gratia, ut viri docti nihil probantia exempla producunt opinantur, in þan mutari debuit. — *jufan*] sec. jam, gr. παλαι.

xv, 45. a] F. h. l. et Mc. xii, 2 omni auctoritate destitutus af scribit.

xv, 46. *ita*] utr. id, ad *leik* (σώμα) referendum; gr. αὐτόν (intell. Iesum); aliter L. u, 28.

xv, 47. *galagifs vesi*] positus esset, gr. τέθειται.

xvi, 1. *inuisandins*] cod. Arg. J. St. B. ꝥ *inuisandin*, omittitur s propter sequentem eandem litteram, vid. x, 45; cf. ad in. 45. Cæterum pro *διαξενοεινον σαββατου* Goth. habet instante die et cum L. xxiii, 56; xxiv, 1, consentire videtur, quod di. aut vers. 2. Genitivi autem non sunt absoluti, quos di. aut, sed proprie tempus indicantes, uti vs. seq. Opponuntur igitur *inuisandins sabbate dagis* (præcedente sabbato die, quem supra xv, 42 primum sabbatorum dixit, quia dies et sabbatum antecedens et sequens festi dies erant) et *þis dagis afar sabbate* (postero die sabbati), inter utrumque sabbatum ipse intertuit.

xvi, 2. *þis* — *sabbate*] de postero sabbatorum (strictius: un na htay des sabbats, Galb. le lendemain du sabbat), gr. τῆς αἰας σαββατου; pro *þis afar*, *dagis* vid. L. vii, 11, pro *afar sabbate* forte legendum est jet. *afur sabbate*, uti alior in partibus quibusdam Germaniæ dies martis (*Dienstag*, *mardi*).

aftermontag (propr. après lund) vocabatur, vid. Grimm DRÄ, p. 820. Cæterum Ulf., ab omnibus græcis dissentientem, Lucæ narrationem sequi jam supra indicavius; Gothus ita intelligendus est: die, qui sabbatum ipsum præcedit, mulieres aromata emerunt (sabbato ipso quieverunt L. xxiii, 56), die post sabbatum: (qui unus est sabbatorum, gr.) ad sepulchrum contenderunt. — *atiddjedun*] cod. Arg. ꝥ *atiddedan*. — *at urrinandin*] J. St. Z. ꝥ jet.

xvi, 4. *insaiwandeins*] St. ꝥ *isanwandeins*.

xvi, 6. *nazaraio*] Vid. ad i, 24. — *urais*] gr. omu. ante *nist*. — *þana staf*] hunc locum, gr. ὁ τόπος; eo autem magis mirum est, quod Goth. accusativo utitur, quia nullo alio loco *sai* interjectio vim imperativi verbi *saiwan* habet, vid. præsertim L. i, 38.

xvi, 7. *faurbigaggiþ*] J. St. B. ꝥ *faurataqqiþ*. — *izvis*] sec., J. St. ꝥ *ina is*; verum vidit Mæresh. p. 441.

xvi, 8. *gaphlanun*] gr. omu. ante *af*. — *dizuh þan*] pro *diz* J. St. ꝥ *dei* verbo præcedenti adiectum, deinde jungunt ꝥ *uhþan*, B. ꝥ *dis uhþan*, Z. ꝥ *diz uhþan*; vid. ad xiv, 44. — *ipos*] sic cod. Arg.; Z. ꝥ *izis*; J. St. B. ꝥ *ipos* sinceræ lectionem B. in annotatione exhibet, cf. Grimm I 785. — *ni qeþun*] J. St. B. ꝥ *nimanna*, deinde lac. usque ad finem versus.

xvi, 9. *marjin þizai*] J. St. B. ꝥ *marive þamei*; B. in annotatione recte coniecit *þizai*, quod intentæ oculorum acie cum lh. in cod. Arg. legimus.

xvi, 10. *soh*] J. St. ꝥ *so*. — *gataiþ*] St. ꝥ *gataiþ*. — *inuisandin*] J. St. B. ꝥ *verun*, deinde lac, usque ad finem versus.

xvi, 11. *jah eis hausjandans*] J. St. B. ꝥ *ip eis gausjandans*. — *gasaiwans*] J. St. B. ꝥ *gasaiwands*.

xvi, 12. *afarah þau*] J. St. B. ꝥ *afar uhþan*.

AIVAGGELJO þAIRH LUKAN

ANAS TO DELJ.

- 1, 2 Ute raihtis managai dugunnum meljan ínsalt bi þus gafallaveisidons in uns valtrins. svasve
5 anafollum nosis. þai ei fram frumistin silbasimjos jah andhantos vesum þis vaurdis. galeikaid i jah
nis jah ahmin veihamma fram anastodeinai altain gaggvuba afarlaistjand n gahabjo þus meljan. batista
4, 5 þai aufer'n ei gakunnais þize bi þoei galaisiþs is van de astaf. vas in dagam herodes þindanis iudaias
6 gudja namn zakarias us afar abijins jah qeins is us dauhtrum aharonis jah namo iz s aileisabaif.
7 vesumh þan garaihta ba in andvairþja guþs gaggaulona in allaim anabusum j þi garaihteim franjins
8, 9 varþ þan miþþanei gudjomda is in vikon kunjis seinis in andvairþja guþs bi biuhja gudjinassaus
10 hlauts mima urraun du saljan atgaggands in allh franjins. jah alls hiuhma vas manageins heilands
11 uta weita þmiamias. varþ þan imma in sinna aggilus franjins standands of tansvon hunslatadis
12, 13 pyniamins. jah gadrohuoda zakarias gasaiwands jah agis di-draus ina. qaf þan du toma sa aggilus.
ni ogs þus zakaria. doþe ei andhausida ist hida þeina. jah qens þeina aileisabaif gabairil smu þus
14 jah baitais namo is iohannem. jah vaiþþ þus laheds jah svegnþa jah managai in gabaurþai is
15 lagimod. vaiþþj ank mikils in andvairþja franjins jah vein jah leiþu ni drigkid jah ahmins veihis
16 gafulljada nauþþan in vambai aiþeus seinazos. jah managaus sunive israelis gavandeif du franjin
17 guþa ize. jah silha lauraqimid in andvairþja is in ahmin jah mathai baileius gavandjan þairtona attane
18 du barnam jah untalans in frodein garathaze manvan frauin managein gafabrida. jah qaf zakarias
du þam na aggilan. bi we kunnum þata. ik raihtis im sine gs jah qens meina framaldr ze in d gwa
19 seinaiu. jah andhafjands sa aggilus qaf du toma. ik in gabriel sa standands in andvairþji guþs jah
20 insandiþs im rodjan du þus jah valamerjan þus þata. jah sijais þahands jah ni magands rodjan ind
þana dag ei vaiþþai (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

EVANGELIUM FER LUCAM INCIPIIT.

- 1, 1. Quia quidem multi ceperunt scribere historiam de his completis apud nos rebus, 2. sicut tradiderunt
nobis, qui a primo oculati testes et ministri fuerunt hujus verbi: 3. placuit etiam mihi et spiritui sancto a
principio omnia diligenter persequenti continenter tibi scribere, optime Theophile, 4. ut cognoscas horum,
de quibus doctus es, verborum veritatem. 5. Fuit in diebus Herodis, regis iudaeae, sacerdos, nomine Zacarias,
ex posteritate Abijae, et mulier ejus e filiabus Aaronis, et nomen ejus Elisabeth. 6. Fuerunt autem iusti
ambo in facie Dei, incedentes in omnibus praeceptis et iustitiis domini irreprehensibiles. 7. Et non fuerunt
iis filii, quia fuit Elisabeth sterilis etambo prope diebus suis fuerunt. 8. Factum est autem, cum
sacerdotio-functus-est is in vice generis sui in facie Dei, 9. secundum consuetudinem sacerdotii sors ei
exiit ad immolandum, accedens in templum domini: 10. et omnis grex fuit turbae expectantis foris hora
sufflitionis. 11. Factus est autem ei in visione angelus domini, stans a dextra altaris sufflitionis, 12. et
turbatus est Zacarias videns et timor cepit eum. 13. Dixit autem ad eum hic angelus: ne time tibi, Zacaria,
ideo quod exaudita est precatio tua, et mulier tua Elisabeth par tibi filium: tibi et voces nomen ejus loannem.
14. Et fit tibi letitia et gaudium, et multa in natiuitate ejus gaudent. 15. Et enim magus in facie Domini
et viuum et seram non habet et spiritu sancto repletur adhuc in utero matris suae: 16. et multos filios in
Israelis convertit ad dominum, Deum eorum: 17. et ipse praecedit in facie ejus in spiritu et potentia Heliae,
convertere corda patrum ad filios et indoctos in prudentiam iustorum, parare Domino turbam perfectam.
18. Et dixit Zacarias ad hunc angelum: ex quo scimus hoc? ego enim sum senex et uxor mea procreator in
diebus suis. 19. Et respondens hic angelus dixit ad eum: ego sum Gabriel, hic stans in facie Dei et missus
sum loqui ad te et evangelizare tibi hoc; 20. et sis tacens et non valens loqui usque hunc diem, quo fiat

ANNOTATIONES.

Inscript. *anastodriþ*] Vid. ad. Me. inscrip.t.

1, 1. *raihitis*] St. *rahtis*.

1, 3. *jah ahmin veihamma*] et spiritui sancto, ° gr. omni., Goth. v. verss. lat. — *afalaistjandtu*] gr. omni. ante *fram*.

1, 5. *þindanis*] J. St. *þindans*. — *gudja*] cod. Arg. edit. *gudj*; ceterum Ulf ° *τj*. = *afar*] proprie *post*, h. l. sub-tantivi loco positum significat *posteritatem*, sed longe aberrat Goth. a gr., qui *ἐπιγενεα* habent; ejus vocis sensum nec h. l., nec v. 8. ubi *per keni* (genus) vertit, intellexit; *ἐπιγενεα* enim est una *vignu* quatuor classium sacerdotum, qui singulis hebdomadibus numeris in temploungebantur.

1, 7. *vas*] gr. *post aileisabaif*.

1, 8. *kunjs*] generis, vid. ad vs 5.

1, 9. *hlauts*] St. *hlauts*.

1, 10. *mana eins*] B. *managens*. — *beidandans*] expectantes, gr. *προσδοχόμενοι*. Gr. IV, 1: 2 *manvli* scribere *bidjindans*, sed sunt codd. qui *προσδοχόμενοι* habent.

1, 11. *sinna*] J. St. *sinna*.

1, 13. *þus laheds*] † gr. omni.

1, 15. *urh þan*] St. *nark þan*. — in] sec. in, gr. *iz*.

1, 17. in] tert., J. St. + *du*.

1, 18. *kunnum*] nominus, gr. omni. *γνώσκει*.

1, 20. *jah*] pr., Ulf. ° *idō*. — *dag ei*] St. *jet*; parte ulf. relativi pro pronomine positus usus notandus est: sic xvii, 50 *var þu þanmu dagr ei*; Neh. v, 13 *fram þannu daga ei*; alia vide u. data ad Tim. II, ii, 8. alius locis i. pronomine demonstrativo adiungitur, ut inde relativum pronomen evadat; sic Cor. I, ii, 25 *icns i þizeci nakt y daviþs vas, nam hlaut*.

pata. dupe ei ni galaubides vaurdam meinaim. poei usulljanda in mein seinamma. jah vas
 21, 22 managei beidandans zakariius. jah sildaleikidedun. wa latidedi ina in jizai alh. u-gaggands þan
 ni mahta du im rodjan. jah froþun þammei sion gasaw in alh. jah silba vas bandvjands im jah
 23, 24 vas dumbs. jah varþ biþe usullnodedun dagos andbahteis is. galaif du garda seinamma. alarub þan
 25 þans dagan; inkiþlo varþ aileisabaif qens is jah galaugoida sik menoþs simf qifandei. þatei sva mis
 26 gatavida frauja in dagam þamei insaw afniman idveit mein in mannam. þanuh þan in menoþs sahestia
 27 insandiþs vas aggilus gabriel fram guþa in baurg galeitais. sei haitada nazaraif. du magapai in
 28 fragibim abin. þizei namo inosef us garda daveidis. jah namo þizos magapaiss mariam. jah galeifands
 29 im sa aggilus du izai qaf. fagino austai andahafta frauja miþ þus. þiupido þu in qinom. ip si gasai-
 wandeie gaþlahsnoda bi innagah'ai is ja þaþa sis. weleika vesi so goleins. þatei sva þiupida izai.
 30, 31 jah qaf aggilus du izai. ni ogs þus mariam. bigast auk anst fram guþa. jah sai. ganimis in kilþen
 32 jah gabairis sunu jah haitais namo is iesu. sab vairþiþ mikils jah sunus haubistins haitada jah gibi
 33 imma frauja guþ stol daveidis atins is. jah þiudanoþ ufar garda takobis in ajukduþ jah þiudinassaus
 34 is ni vairþiþ andeis. qaf þan mariam du þamma aggilan. waiva sijai þata. þandei aban ni kann.
 35 jah andhafjands sa aggilus qaf du izai. ahna veihis aggagif ana þuk jah mahts haubistins ufarskad-
 36 vrid þus. dupe ei saei gabairada veihis. haitada sunus guþs. jah sai. a-leisabaif niþjo þaina jah so
 37 inkiþlo sunau in aldemin seinamma jah sa menoþs sahestia ist izai. sei haitada stairo. nute mist un-
 38 mahteig guþa airhun vaurde. qaf þan mariam. sai þivi frauþis. vairþai mis bi vaurda þeinamma.
 39 jah galaif fairra izai sa aggilus. usstandandei þan mariam in þaim dagam iddja in baigraheim sunu-
 40, 41 mundo in baurg iudins. jah galaif in gard zakariius jah golida aileisabaif. jah varþ sve hausida
 42 aileisabaif golein marinus. lailaik barn in qiban izos jah galulln da ahmins veihis aileisabaif. jah
 43 ufropida sibnai mikilai jah qaf. þiupido þu in qinom jah þiupido akran qifaus þeinis. jah waþro mis
 44 þata ei qemi aþei frauþis meinis at mis. sai allis. sunsei varþ stibna g-leinai þainaizos in ausan

INTERPRETATIO.

hoc, ideo quod non credidisti verbis meis, quæ implentur in tempore suo. 21. et fuit turba e spectantes
 Zacariam et mirati sunt, quid tardaret eum in hoc templo. 22. Exiens autem non potuit ad eos loqui, et
 intellexerunt, quod visionem videri in templo, et ipse fuit significans iis et fuit mutus. 23. Et factum est,
 quando impleti sunt dies officii ejus, ivit ad domum suam; 24. post autem has dies gravida facta est
 Elisabeth, uxor ejus, et occultavit se menses quatuor dicens, 25. quod sic mihi fecit dominus in diebus,
 quibus adspexit auferre opprobrium meum in hominibus. 26. Tunc autem in mense sexto missus fuit angelus
 Gabriel a Deo in urbem Galilee, quæ vocatur Nazareth, 27. ad virginem in sponsonibus marito, cujus
 nomen Iosef, e domo Davidis, et nomen hujus virginis Mariam. 28. Et iens intro hic angelus ad eam dixit:
 salve! gratia opulenta, dominus cum te; benedicta tu in mulieribus. 29. Verum ea videns turbata est de
 introitu ejus et cogitavit sibi, qualis esset hæc salutatio, quod sic benedixit ei. 30. Et dixit angelus ad eam:
 ne time tibi. Mariam, invivisti enim gratiam a Deo. 31. et ecce, concipis in utero et paris filium, et voces
 nomen ejus Iesum. 32. Ille fit magnus et filius altissimi vocatur et dat ei dominus Deus sedem Davidis,
 patris ejus. 33. Et regnat super domo Iacobi in ævum et regni ejus non fit finis. 34. Dixit tunc Mariam
 ad hunc angelum: quomodo sit hoc, quoniam maritum non nosco? 35. Et respondens hic angelus dixit
 ad eam: spiritus sanctus accedit super te et potentia altissimi obumbrat te, ideo ut qui nasitur sanctus,
 vocetur filius Dei. 36. Et, ecce Elisabeth cognata tua etiam hæc gravida filio in senio suo et hic mensis
 sextus est ei, quæ vocatur sterilis, 37. quia non est impossibile Deo nunquam verborum. 38. Dixit autem
 Mariam: ecce, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum; et ivit procul ea hæc angelus. 39. Exsur-
 gens autem Mariam in his diebus ivit in regionem montanam festinans in urbem Iudæ. 40. et ivit in do-
 mum Zacariæ et salutavit Elisabetham. 41. Et factum est, ubi audivit Elisabeth salutationem Mariæ,
 exsultavit infans in utero ejus et repleta est spiritu sancto Elisabeth 42. et exclamavit voce magna et
 dixit: benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus uteri tui. 43. Et unde mihi hoc, ut veniret mater
 domini mei ad me? 44. Ecce enim, cum primum facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit

ANNOTATIONES.

1, 23. dagos] cod. Arg. ✕ dagis; quam codicis Arg.
 lectionem cum Z. defendere audeat, et converteret:
 cum diei munera finita essent, sacerdotum ministri-
 rum non unius tantum, sed septem dierum fuisse
 oblitus est. — andbahteis] B. Z. ÷ andbatheins; and-
 bahteis dictum est ea genitivi nominum in — i inui-
 tentium forma (— eis pro — jis), quam Grim. I. 606
 adhuc desideravit; sic gavairþeis Cor. II, xiii, 41;
 Eph. iv, 3. trausteis Eph. ii, 42. valdufneis Skeir. 49,
 2; de waiteis J. xii, 24 dubitatur, utrum sit genere
 masculinum (waiteis, cf. germ. der waizen), an neu-
 trum (waiti, cf. island. hveiti).

1, 24. þan] St. ✕ þan. — inkiþlo] J. St. ✕ div.
 uti vs. 36 et ii, 5, ubi B. etiam ✕ div. — menoþs]
 J. St. B. ✕ menuþs. — simf] Hz. ✕ sim.

1, 25. afniman] Z. ✕ afnimam. — idvei] St. ✕
 idreiþ.

1, 28. anstai andahafta] J. St. ✕ jet.

1, 29. gasaiwandeie] videns, ° gr. — gaþlahsnoda]
 gr. post. is. — innagah'ai] i. e. (non sermone, uti B.

interpretatur, sed) introitu, quod Gord. Append. Ulfil.
 illustrat. p. 37 recte vidit; gr. omn. λογω, Ulfil. c.
 verss. lat.; ceterum J. St. B. ✕ innsagah'ai. — is]
 ejus, ° gr. — þatei — izai] quod sic benedixit sibi, ° gr.
 1, 32. haubistins] J. St. ✕ hauhistons. — gibid] J.
 St. ÷ gibidþ.

1, 33. in ajukduþ] J. St. B. ÷ in airins. — jah]
 sec., J. St. B. ÷ ip. — andeis] J. St. B. ✕ and-i;
 andeis verum esse nominativi formam, cum nunc di-
 dicerimus e Cor. I, xv, 24; II, xi, 15, nec cum Z. de
 ejus auctoritate dubitari debet, eoque cum. II. andeis
 pro genitivo amplius quisquam habebit.

1, 35. izai] J. St. B. ✕ izaize. — duþe ei] J. St. B.
 ✕ duþeh; ceterum Ulfil. ° xai.

1, 36. aileisabaif] St. ✕ aileizabaiþ. — inkiþlo]
 vid. ad vs. 24. — sunau — seinamma] J. St. B. ✕ sunu
 (B. ✕ sunu) gavam... niu seinam... deinde loc. usque
 ad vs. 38 jah gal. ip.

1, 37. gnþa] den, gr. παρὰ θεώ.

1, 42. ufropida] St. ✕ usvopida.

45 meinam laitek pata baru in svignipai in vambai melnai, jah audaga su galaubjandei patei vairpiþ
 46, 47 ustauhts þize rodidane izai fram frauþon, jah qaþ mariam, mikileid saivata meina frauþan jah
 48 svegneit alma meus du guþa nasjand meinamma, unte insaw du linaiveinai þinþ s seinaiþos, sai
 49 allis fram himna nu audagjand mik alla kunja, unte gatavida ois mikilein sa mahteiga, jah vreiþ
 50, 51 namo is, jah armahairtei is in aldins a de þaim ugandam ina, gatavida svinþein in arma seinamma,
 52 distaida mikilþuthans galugðai hairtins seinis, gadrausida mahteigans af stolam jah ushaubida
 53, 54 galmaividans, gredagans gisofida þiube jah gabignandans insandida lausans, bleibida israela þin-
 55 mago seinamma gumunands armahairteins, svasve rodida du attam unsarain abrahama jah fraiv is
 56, 57 und þiv, ga-toþ þan mariam miþ izai sve menuþs þrins jah gavandida sik du garda seinamma, ailei-
 58 sakaiþ usfullnoda mel du hauran jah gahar snnu, jah haussledon bisitands jah ganifþjos izas, unte ga-
 59 mikilida frauþa armahairtein seinu bi izai, jah miþþaginodedum izai, jah varþ in daga ahtudin, qeoua
 60 himaitan pata baru jah haihaitun ina afar nanin atins is zakarian, jah andhaffjandei so aifeiþis qaþ, ne, ak
 61 haita dau iohannes, jah qeþun du izai patei ni ainshun ist in konja þeinamma, saei hai-aidau þamma
 62, 63 namin, gabandvidedum þan attin is pata waiva vildedu hauran ina, iþ is sokjands spilda nam jah
 64 melida qiþands, iohannes ist namo is, jah sildaleikidedum allai, usluknoda þan munþs is suns jah
 65 tuggo is jah rodida þiubþjands guþ, jah vaþ ana allaim agis þaim bisitandum ina, jah in allai bair-
 66 gahain iudaias merida vesun alla þio vaurda, jah galagidedum allai þai hausjandans in hairtino sei-
 67 namna qiþandans, wa skuli pata barn vairþan, jah þan handus frauþins vas miþ imma, jah zakarias
 68 ata is gafullnoda ahmins veibis jah praufetida jah qaþ, þiubeiga frauþa guþ i raelis, unte gaveisoda
 69 jah gavaurhta uslausein managein seinai, jah urraisida hauran naseinans unsis in garda daveidis þiuna-
 70, 71 gaus seinis, svasve rodida þairh munþ veihaize þize fram anastodeinai aivis praufete seinaiþe, giban
 72 nasein us sijandam unsarain jah us handau allaize þize hatandane unsis, taujan armahairtiþa bi attum
 73 unsarain jah gamunan triggros veihaizos seinaiþos, aiþis þanei svor viþna abrahama attan unsarain
 74, 75 ei gebi unsis unagein us bandau sijande onsaraize galansidainu skalkinun imma in sunjai jah garaitlein

INTERPRETATIO.

hic infans in gaudio in utero meo. 45. Et pata hæc credens, quod sit perfectio horum dictorum, ei a do-
 mino. 46. Et dixit Mariam: magnificat anima mea dominum. 47. et exultat spiritus meus in Deo, serva-
 tore meo. 48. Nam aspexit ad humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ab hodie nunc prædicantur me omnia
 genera. 49. Nam fecit michi magnitudinem hie potens, et sanctum nomen ejus. 50. Et misericordia ejus
 in ætates æta tum his verentibus eum. 51. Fecit fortitudinem in brachio suo, dispersit superbos cogitatione
 cordis sui; 52. præcipitavit potentes de sedibus et exaltavit humiles; 53. famelicis satiavit bonis et
 divites dimisit vacuos; 54. adjutit Israel em, servum suum, recordans misericordiar, 55. sicut locutus est
 ad patres nostros, Abrahamo et semini ejus in seculum. 56. Mansit autem Mariam cum ea circiter
 menses tres et convertit se ad domicilium suum. 57. Elisabethæ impletum est tempus ad pariendum et
 peperit filium. 58. Et advenerunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit dominus misericordiam suam
 de ea, et gavisii sunt cum ea. 59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere hunc puerum et
 vocarunt eum secundum nomen patris sui Zacariam. 60. Et respondens hæc mater ejus dixit: minime,
 sed vocetur iohannes. 61. Et dixerunt ad eam, quod non unus est in cognatione tua, qui vocetur hoc
 nomine. 62. Invenit autem patri ejus, hoc quomodo vellet vocare eum. 63. Verum is quærens tabulam
 cepit et scripsit dicens: iohannes est nomen ejus, et mirati sunt omnes. 64. Apertum est autem os ejus
 statim et lingua ejus, et locutus est benedicens Deo. 65. Et factus est super omnes timor hos habitantes
 circum eum, et in omni regione montana iudææ nuntiata fuerunt omnia hæc verba. 66. Et posuerunt omnes
 hi audientes in corde suo dicentes, quid debeat hic puer fieri, et enim manus domini fuit cum eo. 67. Et
 Zacarias, pater ejus, impletus est spiritu sancto et profetavit et dixit: 68. Benedictus dominus Deus
 israelis, nam visitavit et fecit liberationem populi sui; 69. et erexit corne salutis nobis in domo Davidis,
 servi sui, 70. sicut locutus est per os sanctorum hominum ab initio ævi profetatum suorum: 71. dare salu-
 tem ex inimicis nostris et e manu omnium horum odientium nos; 72. facere misericordiam de patribus
 nostris et recordari fœderis sancti sui; 73. juramenti, quod juravit erga Abrahamum, patrem nostrum, ut
 daret nobis, 74. securitate e manu inimicorum nostrorum liberatis servire ei 75. in veritate et iustitia

ANNOTATIONES.

1, 54. þimagan] insolentior forma dativi pro þimagan, sic. vii, 26 praufeta. ix, 26 vulþu. 38 snnu, pro praufetan, vulþau, sunau; cf. i, 79 dauþus. Rom. ix, 23 vulþus. Cor. i, 1, 12 paulus (si Cust. recte edidit) pro dauþaus, vulþaus, paulaus; cf. ad Mc. vi, 52. — gamunands] recordans, gr. omni. μνησθήναι; Ulf. cum verss.

1, 55. fraiv] hæc cod. Arg. et edit. lectio omnino falsa est; dativus fraiv u postulat; fraiv pro lectione integra habere, ut sit accusativus casus (qui etiam abrahama esse potest, vid. vs. 75) non permittit cæsus.

1, 57. ailei abarþ] Ulf. ° ðæ.

1, 59. daga ahtudin] gr. ° J. St. B. ✕ ahtudim.

1, 63. is, pr. is, ° gr. omni. — nam jah] cepit et, ° gr. omni.

1, 61. inþjo] St. x. inþjo.

1, 65. ina] cum, gr. αὐτῷ; — bisitandum] cod.

Arg. ✕ bisitandum; alterum tan sequentem lineam incipit.

1, 66. wa] Ulf. ° ἄρα. — jah þan] et enim, gr. xai, Ulf. c. codd. fortasse xai γὰρ legit, vid. Cor. ii, 11, 40.

1, 67. praufetida] B. ✕ praufedida.

1, 69. daveid s þimagan] St. ✕ daveidis þimagan.

1, 70. fram anastodeinai aivis] ab initio ævi, gr. omni. ἀπ ἀνωτος, quod. J. ix, 52 simpliciter fram aiva redditur.

1, 71. giban] dare, ° gr. omni. — handau] J. St. ✕ handum.

1, 73. aiþis] genitivus pendens a gamunan; gr. ὁμοῦ; cum Goth. facit Teophylact. in edit. Rom. Paris. Venet. — abrahama] insolens forma pro abraham (L. iii, 8; J. viii, 57); et. vs. 55.

1, 75. garaitlein] J. St. B. Hc. x. gairaitlein.

76 in andvairjja is aklus dagus unsarans. jah þu barnilo praefetus haubhistins haitaza fauragaggis
 77 auk laura andvairjja frauins manvjen vigans inna du giban kunþi naseinans managein is in
 78 aleta travaurhte ixe þairh infeinander armahaitem guþs unsaris. in þammei gaveisþ unsara
 79 urrurs us haubþai gabairþjan þaim in riqiza jah skadu dauþus sitandam du garailþjan fotuns
 80 unsarans in vig gavairþjis. iþ þata barn volþs jh svinþnoda aluim jah vas ana auþidom und dag
 v, 1 ustaikneinans seinazus du israela. varþ þan in dagans jainans. urrann gagrests frau
 2 kaisara agustau gameljan allana midjungard. soh þan gilstrameleins frunista varþ at visandin
 3 kindina syriais raginondin saurim kyreinaiau. jah iddjedun allai ei melidai veseina warjzuh in
 4 seinai baurg. urrann þan jah iosef us galeilala us baurg nazaraþ in iudaiam in baurg daveidis. sei
 5 haitada beþlahaim. duþe ei vas us garda fadreinais daveidis. anameljah miþ marjin. sei in fragiftim
 6 vas imma qeins. visandein inkilþon. varþ þan miþþanei þo vesun jainar. usfulnodedun dagos du
 7 hauran izai. jah gabar sunu seinana þana frumabaur jah bivand ina jah galagida ina in uzetin. unte
 8 ni vas im ruois in stada þamma. jah hairdjos vesun in þamma samim landa þairhvakandans jah
 9 vitandans vahtvom nahts ufro hairdei seinai. iþ aggilus frauins anaqam ins jah vulþus frauins
 10 biskaju ins. jah ohtedun agisa mikilamma. jah qafdu im sa aggilus. ni ogeiþ. unte sai. spilto izvis
 11 faheid mikila. sei vairþiþ allai manag in. þatei gabaurans ist izvis himma daga nasjands. saci ist
 12 xristus frauja in baurg daveidis. jah þata izvis taikns. bigitid barn bivundan jah galagid in uzetin.
 13 jah anaks varþ miþ þamma aggilau managei harjis himinakundis hazjandane guþ jah qibandane.
 14, 15 vulþus in haubstjam guþa jah ana airþai gavairþi in wannam godis viljins. jah varþ biþe galþþun
 fairra im in himin þai aggilus. jah þai nars þai hairdjos qeþun du sis misso. þairhgaggama ju und

INTERPRETATIO.

n facie ejus omnes dies nostros. 76. Et tu, puerule, profeta altissimi vocaris; praeis enim pro facie domini parare vias ei 77. ad dandum scientiam salutis populo ejus in remissione peccatorum eorum: 78. per comiserantem misericordiam Dei nostri, in quo visitat nos oriens ex altitudine 79. lucere his in tenebris et umbra mortis: sedentibus ad dirigendum pedes nostros in viam pacis. 80. Verum hic puer crevit et corroboratus est spiritu et fuit in desertis usque diem ostensionis suae ad Israelem. II, 1. Factum est autem in dies illos, exiit edictum a Caesare Augusto, describere omnem orbem; 2. haec autem descriptio prima facta est in existente praeside Syriae regente Syris Cyrenaeo. 3. Et ierunt omnes, ut scripti essent quisque in sua urbe. 4. Exiit autem etiam iosef et Galilea, ex urbe Nazareth, in Iudaeam in urbem Davidis, quae vocatur Bethlahem, ideo quod fuit de domo familiae Davidis. 5. inseri eum Maria, quae in sponsonibus fuit ei mulier, existente gravida. 6. Factum est autem, dum hi fuerunt illic, impleti sunt dies ad pariendum ei. 7. Et peperit filium suum hunc primogenitum et obvolvit eum et posuit eum in praesepio, quia non fuit iis spatium in loco hoc. 8. Et pastores fuerunt in hac ipsa regione pervigilantes et custodentes vigilias noctis super gregem suum. 9. Verum angelus domini supervenit eos et splendor domini circumfulsit eos et timuerunt timore magno. 10. Et dixit ad eos hic angelus: ne timeate, nam ecce, narro vobis latitium magnam, quae sit omni populo. 11. quod natus est vobis hodierno die salvator, qui est Christus, dominus in urbe Davidis. 12. Et hoc vobis signum: invenitis infantem involutum et positum in praesepio. 13. Et subito facta est cum hoc angelo turba agminis caelestis laudantium Deum et dicentium: 14. gloria in altissimis Deo et in terra pax in hominibus bonae voluntatis. 15. Et factum est, cum irent procul us in caelum hi angeli, et hi homines hi pastores dixerunt ad se invicem: pergamus jam usque Bethlahem et videamus verbum hoc

ANNOTATIONES.

1, 76. [auragaggis] St. ✕; uragangis.
 1, 78. in þammei] in quo, gr. omn. ἐν αἷς (intell. πλάγχοις), omnino rectius esset in þizatei, nam proprie ad armahaiter referendum est.
 1, 79. dauþus] vid. ad vs. 54.
 1, 80. dag ustaikneinans] J. St. ✕ dagus taikneinans.
 II, 2. þan] Z. ✕ augustau. Errant autem, ut id h. l. moneatur, Grm. I, 46 et Bopp *Veralei chende Grammatik* I, p. 68 docentes Utiliam graecam diphthongum *au* in nominibus propriis per *au* exprimere solere, quod enim ad probandam doctrinam producunt *augustus*, uti vidimus, falsum est; deinde *παυλος* non est gothice *paulus*, sed *parlus* Cor. II, 1, 1; Tit. 1, 1; Philem. 19, uti *υσαυ* = *esau* Rom. ix, 13 et latinum cautio = *kaetsjo* in Monument. Neapolit. Sic graecam diphthongum *eu* Gothi non per *aiu*, sed per *aiw* reddunt, cf. *azag-geljo*, *auvaristia*, *airlaugia* (εὐαγγελιον, εὐχαριστία, εὐλογία).
 II, 2. þan] autem, ° gr. omn. — at visandin] J. St. Z. ✕ jet. — syriais] sic cod. Arg. et Z.; J. St. B. ÷ syriais; cf. Cor. I, xvi, 4 (cod. B) galatiais. xvi, 19 asiatis. II, viii, 1 mahidonais. L. iv, 26 seidonais, cl. viii, 41 synagogais. Ceterum visandin kin-

dina syriais est glossa ad raginondin saurim prius in margine scripta, deinde ab imperito librario in textum illata.

II, 3. seinai] sua, gr. ἰδίας, quod cum Gottho *sies* reddi solet, Ulf. h. l. c. codd. ἐαυτοῦ legis e suspicari aliquis potest, sed J. vii, 18; viii, 44; Rom. xiv, 4; Cor. I, ii, 21 etiam *seins* = ἰδίας.

II, 4. þan] B. ✕ þanei. — galeilala] J. St. ✕ galilala; B. ✕ ° us galeilala et J. ✕ ° us baurg nazaraþ. — baurg] sec. J. ✕ baurh. — beþlahaim] J. St. B. ÷ beþlahaim, s'e quidem J. vii, 42, sed apud Luc. beþlahaim, vid. vs. 15. — garda fadreinais] domo familiae, gr. omn. οἴκου καὶ πατριᾶς.

II, 5. inkilþon] vid. ad I, 24.

II, 6. þo vesun] ° gr. omn.

II, 7. seinana — frumabaur] J. St. ✕ seinana — frumabauri. — im] St. ✕ in. — þamma] hoc, ° gr. omn.

II, 8. þamma samim] gr. omn. post landa.

II, 9. iþ] Ulf. c. codd. et verss. ° ἰδοῦ.

II, 11. gabaurans] Z. ✕ gabauran.

II, 12. jah] sec. et, ° gr.

II, 13. agglau] J. ✕ eglau, sic etiam vs. 21.

II, 14. godis viljins] bonae voluntatis, gr. εὐδοκία.

16 Leþ'ahain jah sa'waima vaurd þata vaurþano. þatel frauja gakannida unsi. jah qeun sniumjan-
 17 dans jah bigeton marian jah iosef jah þata barn ligando in uzetin. gasaiwandans þan gakannidedun
 18 bi þata vaurd. þatei rodip vas du im bi þata barn. jah allai þai gahausjandans sildaleikidedun bi þo
 19 rodilona fram þaim hairdjam du im. ip maria alla gafastaida þo vaurda þagkjaudei in hairtin sei-
 20 mamma. jah gavandidedun sis þai hairdjos mikiltjandans jah hazjandans guþ in allaize. þizeei gahau-
 21 sidedun jah gasewun. svasve rodip vas du im. jah hiþe usfulnodedun dagos ahtan du himaitan ina.
 22 jah haitan vas namo is iesus. þata qifano fram aggilau faurþizei ganunans vesi in vamlu. jah hiþe
 usfulnodedun dagos braineinai is bi vitoda moscozis. brahtedun ina in iairusalem atsatjan faura
 23 frauin. svasve gamelid ist in vitoda frauins. þatei wazuh gumakundaize uslukands qifau veihs
 24 frauins haitada. jah ei gebeina fram imma huns. svasve qifan ist in vitoda frauins. gajuk braiva-
 25 duþono aifþau tvos juggons ahake. þaruh vas manna in iairusalem. þizei namo symaion. jah sa
 26 manna vas gar diths jah gudafaurhts beidands iþonais israelis. jah ahma veihs vas ana imma. jah
 27 vas imma gataihan frau ahain þamma veiþin ni saiwan dauþu. faurþize sewi xristu frauins. jah
 qam in ahmin in þizai all. jah miþþane i innattahun berusjos þata barn iesu. ei tavidedeina bi
 28, 29 hiuhþja vitodis bi ina. jah is andun ina ana armins seinans jah þiuþida guþa jah qaf. nu fraleitais
 30 skalk þeinana. frauinond frauja. bi vaurda þeinanna in gavairþja. þande sewun augona meina
 31, 32 nascin þeina. þaei manvides in andvairþja allaize manageino. liuhþ du andhuleinai þudom jah
 33 vulþu managein þeina israela. jah vas iosef jah aiþei is sildaleikjandona ana þaim. þoei rodida
 34 vesun bi ina. jah þiuþida ina symaion jah qaf du mariun aifþein is. sai. sa lig þ du drusa jah usstas-

INTERPRETATIO.

factum, quod dominus ostendit nobis. 16. Et venerunt properantes et invenerunt Mariam et Iosef et hunc infantem iacentem in praesepe. 17. Videntes autem ostenderunt de hoc verbo, quod dictum fuit ad eos de hoc infante. 18. Et omnes hi audientes mira sunt de his dictis ab his pastoribus ad eos; 19. verum Maria omnia conservavit haec verba cogitans in corde suo. 20. Et converterunt se hi pastores glorificantes et laudantes Deum ob omnia, quae audierunt et viderunt, sicut dictum fuit ad eos. 21. Et cum implerentur dies octo ad circumcidendum eum, et vocatum fuit nomen ejus Iesus, hoc dictum ab angelo, antequam conceptus esset in utero. 22. Et cum implerentur dies purificationis eorum secundum legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, apponere eum coram domino, 23. sicut scriptum est in lege domini, quod quisque masculorum aperiens uterum sacer domini vocatur, 24. et ut darent de eo sacrificium, sicut dictum est in lege domini, per turturum aut duos pullos columbarum. 25. Tunc fuit homo in Ierusalem, cujus nomen Symeon, et hic homo fuit justus et pius, exspectans consolationem Israelis, et spiritus sanctus fuit super eo. 26. Et fuit ei nuntiatum a spiritu hoc sancto, non videre mortem, priusquam videret Christum domini. 27. Et venit in spiritu in hoc templum, et dum induerunt parentes hunc infantem Iesum, ut facerent secundum consuetudinem legis de eo, 28. et is suscepit eum super brachia sua et benedixit Deo et dixit: 29. jam dimittas servum tuum, dominans domine, secundum verbum tuum in pace, 30. quia viderunt oculi mei salutem tuam, 31. quam parasti in facie omnium populorum, 32. lucem ad revelationem gentibus et gloriam populo tuo Israeli. 33. Et fuit Iosef et mater ejus mirantes de his, quae dicta fuerunt de eo. 34. et benedixit ei Symeon et dixit ad Mariam, matrem ejus: ecce, hic jacet ad casum et resurrectionem multorum in

ANNOTATIONES.

ii, 13. vaurþano] St. ✕ vaurþand. — ja] jam, gr. omni. ἄν, Ulf. ἄν legis videtur, vid. Prolegg. p. ii, 16. sniumjandans] St. ✕ snimjandans. — bigetun] Ulf. ὀρέ; ea vocata, J. vi, 18 per ip redidit, scrip. etiam in epistolis occurrunt, vid. Rom. vii, 7; x, 12; Cor. I, 1, 24; Eph. iii, 19.
 ii, 17. gakannidedun] J. St. ✕ gakannadedun.
 ii, 18. hairdjam] J. St. B. ✕ hairdjan.
 ii, 20. sis] Grimm postquam Gr. iv. 30 in sik nuntandum suasit, deinde p. 943 defendi dativum posse existimat; id recte quidem, sed Tit. i, 14 comparare non debebat; illa enim loco asvandjandana sis sarija est: advertentium sibi veritatem, pro a se veritatem; hoc autem loco Cothbus c. eodd. longe plerisque ἐπιστρέψας legisse videtur, ut sis sit ad se, ad grege suos; cf. Luc. xviii, 14 standans sis σταθεῖς πρὸς ἐξοτός.—hairdjos] J. St. B. ✕ hairdjons. — þizeei] J. St. B. ✕ þoei; ad probandum cod. Arg. lect. quem H. non ita recte eos ex Ioan. citat locos, in quibus hantsjan significat nostrum anhören (orationem, verba, doctrinam), nam h. l. genitivus þizeei non ab hantsjan pendet, sed essa ex usu attractionis figuræ positum, docebit comparatio gr.
 ii, 21. usfulnodedun] H. Z. usfullnodedun, rectius quidem, sed ommissa altera liquida illud verbum sæpius non solum in eod. Arg. scripturam invenies, vid. vs. 22; ix, 51; xiv, 25 (quo ultimo loco Z. parum sibi constans usfuln in textum recepit), sed etiam

Eph. iii, 19 cod. A. — aggilau] J. St. ✕ aggilu.
 ii, 22. usfulnodedun] vid. ad vs. 21. — hraineinai] J. St. ✕ hraineimais.
 ii, 24. fram imma] de (pro) eo, ° gr. omni.; prepositionis fram hoc sensu (pro, de) positæ usus, quem Iunius Glossar. p. 53 omnino ignoravisse videtur, non ita frequens est, vix inveneris præter locos Mc. i, 44; L. v, 14; vi, 28; J. xvii, 19; Eph. v, 20; cf. Rom. xiv, 12. — hraitadubono] St. ✕ hraitadubona.
 ii, 25. þaruh] an Ulf. ἴδω omiserit, dubitari potest; ponitur eadem particula pro græco καὶ ἴδω etiam M. ix, 5, præterea etiam pro ἴδω M. ix, 18, et pro καὶ per multis locis.—vas] sec. fuit, ° gr. omni.—veihs vas] 4 gr.
 ii, 28. ina] eum, intellige Iesum; gr. αὐτό, ad παίδιον referendum, sic i, 59 cf. ad Mc. xiv, 46.
 ii, 29. fraleitais] H. ✕ fraleitais, vid. ad M. ix, 6. — frauinond frauja] B. frauja pro glossa in textum illata habet, in quo H. et Z. assentiunt; sed Maresch. p. 447 lectionem multo rectius defendit; Goth. enim hac ubertate dicendi utitur aut ad reddendum gravem sensum vocis διαπύρας, aut cum amplificatione rei, uti M. ix, 25 haurnjans haurnjandans, cf. ad M. ix, 8.
 ii, 33. iosef — is] Iosef et mater ejus, gr. ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ.
 ii, 34. drusa] eum, gr. omni. fere αὐτοῦ. — drusa jah usstassai] J. St. ✕ drusai jah usstassau.

55 sai managaize in israela jah du taiknai andsakanai. jah þan þeina stibons saivala þairhgaggiþ hauruz.
 56 ei andhuljaindau us managaim lairtam mitoucis. jah vas anna praufeteis dauhtar fanuelis us kunja
 57 aseris. soh framaldra dage managaize libandei miþ abiu jera sibun fram magapein seinai. soh þan
 viduvo jere ahtautehund jah lidvor. soh ni afiddja fairra alh fastubnjam jah bidom blotande frauja
 58 nahtam jah dagam. soh þizai weilai atstandandei andhailait frauin jah rodida bi ina in alaiam þaim
 59 usbeidandam laþon iairusaulymos. jah hiþe ustaubun allata bi vitoda frauins gavandidedum sik in
 40 galeilaian in haug seina nazaraif. ip þata barn volhs jah svinþnoda ahmins fullnands jah handugeins.
 41 jah ansts guþs vas ana imma. jah vratuledun þai birusjos is jera wammeþ in iairusalem at dulþ
 42, 43 þaska. jah biþe varþ tvalib vintruns. usgaggandam þan im in iairusaulyma bi bioltja dulþais jah
 nstiubandam þans dagans. miþþane gavandidedum sik aftra. ga-toþ iesus sa magus in iairusalem. jah ni
 44 vissedun iosef jah aiþei is. hugjandona in gasinþjam ina visan qemun dagis vig jah sokidedun ina in
 45, 46 ganifþjam jah in kunþam jah ni bigitandona ina gavandidedun sik in iairusalem sokjandona ina. jah varþ
 afar dagans þrius. bigeton ina in allu sitandan in midjaim laisarjam jah hausjandan in jah fraihvandam
 47, 48 ins. usgeinodedun þan allai þai hausjandans is ana frodein jah andavaurdjam is. jah gasaiwandans
 ina s'ldaleikidedun. jah qaþ du imma so aiþei is. magau wa gataviles ons sva. sai. sa atta þeins jah ik
 49 vinnandona sokidedum þuk. jah qaþ du im. wa þatei sokideduþ mik. oiú visseduþ þatei in þaim attis
 50, 51 meinis skulda visan. jah ija ni froþun þamma vaurda. þatei rodida du im. jah idja miþ in jah qam
 52 in nazaraif jah vas ufhousjands im jah aiþei is gafastaida þo vaurda alla in haitiu seinamina. jah
 III, 1 iesus þaih frodein jah vahstau jah anstai at guþa jah mannam. in jera þan fimftaihundin þiudinas-
 saus teihairiaus kaisaris. raginondin puntiau peilatou iudaia jah fidurraginja þis galeilaia herodeis.

INTERPRETATIO.

Israel et ad signum contradictum. 35. Et au'em tuam ipsius animam transit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. 36. Et fuit Anna profetissa, filia Fanuelis, ex genere Aseris, hæc pervertista dierum multorum vivens cum marito annos septem a virginitate sua; 37. hæc autem vidua annorum octoginta et quatuor, hæc non abiit procul temp'o, jejuniis et precibus colens dominum noctibus et diebus. 38. Hæc hæc hora adstans invocavit dominum et locuta est de eo in omnibus his expectantibus consolationem Ierusalem. 39. Et cum consummarent omne secundum legem domini, converterunt se in Galilaam, in urbem suam Nazareth. 40. Verum hic infans crevit et corroboratus est spiritu impletus et sapientia, et gratia Dei fuit super eo. 41. Et ierunt hi parentes ejus anno quoque in Ierusalem ad festum Pasce. 42. Et cum factus est duodecim hiemes, excubitus autem iis in Ierusalem secundum consuetudinem festi, 43. et consummantibus hos dies, dum converterent se iterum, mansit Iesus hic puer in Ierusalem et non sciverunt Iosef et mater ejus, 44. putantes in comitibus eum esse venerunt diei viam et quæsierunt eum in cognatis et in notis. 45. Et non invenientes eum converterent se in Ierusalem quærentes eum. 46. Et factum est post dies tres, invenerunt eum in templo sedentem in mediis doctoribus et audientem eos et interrogantem eos. 47. Stupuerunt autem omnes hi audientes eum de sapientia et responsis ejus. 48. Et videntes eum mirati sunt, et dixit ad eum hæc mater ejus: puer, quid fecisti nobis sic? ecce, hic pater tuus et ego dolentes quærivimus te. 49. Et dixit ad eos: quid, quod quærivistis me? nonne scivistis, quod in his patris mei debui esse? 50. Et ii non intellexerunt hoc verbum, quod locutus est ad eos. 51. Et ivit cum iis et venit in Nazareth et fuit obediens iis et mater ejus conservavit hæc verba omnia in corde suo. 52. Et Iesus crevit sapientia et statura et gratia apud Deum et homines. III, 1. In anno autem quinto-decimo imperii Ti-

ANNOTATIONES.

II, 36. *framaldra*] J. St. ✕ div. — *soh*] Ulf. c. codd. *xxi αὐτῆ* legisse videtur, vid. ad vs. 37. — *jera*] gr. ante *miþ*.

II, 37. *viduvo*] Ulf. c. codd. ° *ὥς* (ἕως). — *soh*] sec. hirc, gr. omn. %, sic vs. 38 *soh* pro *xxi αὐτῆ*, vid. ad J. xviii, 26; cæterum J. St. ÷ *so*. — *blotande*] sic cod. Arg.; editt. *blotandei*, forma frequentiore, sed vid. ad x, 5. — *fraujan*] dominum, ° gr. omn.

II, 38. *soh*] vid. ad vs. 37. — *in allaim*] inter omnes, gr. omn. *πᾶσι* (ad omnes); J. ÷ ° *in*.

II, 39. *allata*] Ulf. c. codd. ° *τά*, *bi vitoda* igitur pertinet ad *ustaubun*.

II, 40. *ahmins* — *handugeins*] spiritu impletus et sapientia, gr. *πνεύματι πληρούμενος σοφίας*. — *fullnands*] St. ÷ *fulnands*.

II, 42. *tvalib vintruns*] duodecim hiemes, gr. *ἑτῶν δώδεκα*; uti dedimus legendum esse, jam Lye p. lxxv indicavit, vid. M. ix, 20; cod. Arg. et editt. ✕ *tvalib vintruns*, lh. Hz. ✕ *tvalibvintrun* et videtur lh. pro adjectivo habuisse, sed vid. L. viii, 42. Grimm Gr. II, 950 legit *jet.*, *tvalibvintruns*, idque repetit, IV, 652, quia si nostra verborum illorum diremptio recta esset, *tvalibuns vintruns* dicendum fuisset; sed ejusmodi accusativus, quem jam Zahn ad Ioan. vi, 70 optabat, nusquam reperitur, nec reperietur. Cæterum

ea synecdoches figura, qua usi in æstimanda ætate hiemes pro annis (partem pro toto) ponunt, Islandis cum Gothis communis est. — *þan*] verum, ° gr. omn., vid. ad xvi, 25.

II, 45. *miþþane*] sic cod. Arg. et editt. pro *miþþane*, vid. ad x, 5. — *aftra*] iterum, ° gr. omn. — *rissedun*] sciverunt, gr. *ἔγνων*; cod. Arg. ✕ *rissedun*, quod quia hoc uno loco ita scribitur, formam rectam in textu ponere tutius nobis visum est.

II, 44. *hugjandona*] Ulf. ° *δέ*. — *ina*] pr., gr. omn. ante *in*. — *in*] tert. in, ° gr.

II, 45. *ina*] pr. eum, ° gr.

II, 46. *alh*] cod. Arg. ✕ *allh*. vid. ad Gal. v, 15.

II, 47. *is*] pr. J. St. ✕ *ina*.

II, 48. *qaþ*] gr. post *is*.

II, 49. *skulda*] debui, gr. omn. *ἐστὶ* præsentis tempore.

II, 51. *þo vaurda*] gr. post *atta*.

III, 1. *finftaihundin*] J. St. B. ✕ *finftaihundin*, scilicet in cod. Arg. omnia syllaba *ta* supra lineam scripta est. — *fidurraginja* — *herodeis*] J. St. B. ÷ *heradis*, Z. ✕ *herodei* (dativo); *fidurraginja* a nominativo sive *fidurragineis* sive *fidurragim* deducas, tetrarchiam, non tetrarchiam significat, cui rei est argumentum quod in sequentibus genitivi *filippais* et *lysanius* ponuntur, eaque est causa, cur pro *herodei*, cui similis

- filippauzuh þan broþrs is fidurraginja þis iturais jah trakauneitidans landis jah lysaniaus abeileni fi-
 2 durraginja. at auhuistam gudjam annin jah kajain varþ vaurd guþs at iohannen zaxariis sunun in
 3, 4 auþidai. jah qan aul allans gaujans iaurdanauis merjands dauþein idreigus du fraleta frauaurhte. sva-
 sve gamelid ist in bokom vaurde esaeiuns praufetaus qipandius stibna vopjandius in auþidai. man-
 5 veid vig franjins. raibtos vaurkeiþ staigos is. all dalei usfulljada jah all fairgunje jah lilaie gabnaiv-
 6 jada jah vairþiþ þata vreiþo du railitamma jah usdrusteis du vigam slaiþraim. jah gasaiwiþ all leike
 7 nasein guþs. qai þan du þaim atiggandeim manageim dauþjan fram sis. kuni nadre. was gataiknida
 8 izvis þliuban saura þamma anavaipin hatiza. vaurkþiþ nu akran vairþata idreigos jah ni duginnaiþ
 9 qipan in izvis. attan aigum abraham. qipa auk izvis. þatei mag guþ us staimam þaim urraisjan barna
 10 abrahama. aþþan ju so aqizi at vaurtim bagme ligiþ. all nu lagme unbaraudane akran gad usmai-
 11 tala jah in fon galagjada. jah frehun ina manageins qipandans. au wa tanjaima. ardhafands þan
 12 qaiþ. sa babands tvos paidos. gibai þamma unhabandim. jah sa i habai matins. samahiko tanjai. qe-
 13 mun þau motarjos dauþjan jah qeþun du imma. laisari wa tanjaima. þaruh qaiþ di im. ni vauht ofar
 14 þatei garaid siji izvis lausjaiþ. frehun þan ina jah þai militondans qijandans. jah veis wa tanjaima.
 15 jah qaiþ du im. ni mannanhun hofþ. ni mannanhun anamahtjaid jah valdaiþ annom izvaraim. at ven-
 jandlein þan allai manageinsjah þagkjandam allaim in hai-tam seinaim bi iohannein. niu aufo sa vesi
 16 xristoa. andhof þan iohannes allaim qipands. ik allis izvis vatni dauþja. iþ gaggiþ svinþoza mis. þizei

INTERPRETATIO.

berii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudeam et tetrarchia hujus Galilææ Herodis. Filippi autem, fratris ejus, tetrarchia hujus Ituræ et Tracônitis terræ et Lysaniæ Abilene tetrarchia; 2. sub summis sacerdotibus Anna et Cafaja factum est verbum Dei ad Iohannem, Zachariæ filium, in deserto. 3. Et venit per omnes aerias Iordanis, nuntiatus baptismum et penitentiam ad remissionem peccatorum. 4. Sicut scriptum est in libris verborum Esaiæ profetæ dicentis: vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas ejus. 5. Omne vallium expletur et omne montium et collium humiliatur et sit hæc prævium ad rectum et aspernes ad vias planas. 6. Et videt omne corporum salutem Dei. 7. Dixit autem ad eos accedentes turbas baptizari a se: genus viperarum, quis ostendit vobis fugere ab hac futura ira. 8. Faciatis igitur fructum dignum penitentiam et ne cœperitis dicere in vobis: patrem habemus Abraham; dico enim vobis, quod potest Deus e lapidibus his suscitare liberos Abrahamo. 9. Verum jam hæc securis ad radices arborum jaret; omne igitur arborum non-ferentium fructum bonum excinditur et in igne ponitur. 10. Et interrogavit eum turbæ dicentes: jam quid faciamus? 11. Respondens autem dixit: hic habens duas tunicas, det huic non-habenti, et qui habeat ebas, simile faciat. 12. Venerunt autem portitores baptizari et dixerunt ad eum: magister, quid faciamus? 13. Tunc dixit ad eos: ne quidquam super quod constitutum sit vobis exigitis. 14. Interrogavit autem eum etiam hi militantes dicentes: et nos quid faciamus? et dixit ad eos, ne quemquam fraudetis, ne quemquam concutiat et imperetis stipendiis vestris. 15. In sperante autem omni turba et cogitante þan omaibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte hic esset Christus. 16. Respondit au-

ANNOTATIONES.

lativi forma non amplius invenitur, *herodeis* scripsimus, sic Esd. ii, 35 *lyddomæis*. In rod. Arg. quid post *herodei* scriptum fuerit, deprehendere non potuimus, quoniam vestigium alicujus scripturæ reliquum est. Denique *fidurraginja* dativum ad nominativum *fidurragineis* (*vagineis* Me. xv, 45; Rom. xi, 34; Ske r. 52, 41), quam *fidurragini* revocare maluimus, quia romana appellativa sæpius et personam et ejus munus, officium, artem, etc. significat; inter alia est *saunamaþleis* M. ix, 34 *σοφων*, Neh. v, 14 *ηγεμονια* (nisi forte ad similitudinem *saunagoggi* *οικονομια* L. xvi, 2 nominativum *saunamaþli* statuis); *nius* L. vii, 24 *legatus*, xiv, 32 *legatio*; sic *qama* L. v, 7 *socius*, Cor. ii, xiii, 45 *societas*; cf. ad L. xix, 25. Verbi *stana* est alia ratio.

iii, 2. *auhuistam gudjam*] summis sacerdotibus, gr. *ἀρχιερέως*; J. St. B. = *auhuistam* pro *auhni tam*. — *iohannem*] St. ✕ *iohannem*.

iii, 5. *dalei*] pluralis genitivus; pro nultato *dale*, cf. v, 52 *fareisatei* (inque repenendum est Skeir. 52, 9; vid. 3i, 4). J. xi, 45; xii, 44 *iudæi*, L. x, 5 *gardei* (vid. h. l.), *þizei* Me. xiv, 69 sq. *izri* J. vii, 50; vid. Grim. I. 36. — *þata*] J. St. ✕ *þana*. — *usdrusteis*] J. St. B. ✕ *usfrusteis*.

iii, 8. *akran*] fructum, gr. *καρπός*.

iii, 9. *ju*] Ulf. e. cod. D. et verss. ° *zai*.

iii, 10. *an*] J. St. ✕ *þan*; *an* in sententiis interrogativis respondet græco *αὐ*, 29; xvii, 26; J. ix, 36 (J. xvii, 37 *an nuh* = *ἀνοχον*).

iii, 11. *qaiþ*] dixit; tenere faciunt, qui Ulf. *ελεγε* *προλέγει* in cod. suo legisse dicunt, nam in narratione Gothorum præterito tempore uti solet ad M. viii, 20 quæsumus; Cæterum Ulf. " *αὐτός*.

iii, 12. *þan*] Ulf. ° *zai*, sic Me. xv, 40.

iii, 14. *þa*] hi, Ulf. eam codd. legit *ai*. — *ni mannanhun anamahtjaid*] ne quemquam concutiat; cum ea cum gr., qui hoc loco *μηδὲ συγκοφανήσαστε* habent, non convenient, Ulf. cum codd. *μηδὲ ἀδικήσαστε* legisse, sed alio loco posuisse, deinde autem *μηδὲ συγκοφανήσαστε* omnino omisisse (cf. ad M. v, 44), veri est persimile; aut cum *αφαλον* L. xii, 8 *συκοφανήσαστε* significet, fortasse pro *δικαστήσαστε* legit *συκοφανήσαστε* (*καὶ εἴτε πρὸς αὐτούς· μηδὲνα ἀδικήσαστε, μηδὲνα συγκοφανήσαστε*); Illud vero probabilius esse videtur. Cæterum pro *anamahtjaid* J. St. contra codicis Arg. auctoritatem *anamahtjaiþ*. cf. Maresb. h. l. — *valdaiþ*] imperetis, gr. omn. *ἀρχειῶθε*, cuius verbi sensum glossa cod. Arg. *qanohidai sijaiþ* (sic, non uti h. l. Z. ✕ *aijuþ* ediderunt, in cod. Arg. aperte legitur) bene reddidit, vid. Skeir. 49, 20 *manaqui qanohjands ius railaviznai* (multo satisfaciens esse vietu), cf. Joan. xiv, 8; Cor. ii, xii, 9. Secundum Maresballi ingeniosam conjecturam Ulf. pro *ἀρχειῶθε*, male fortasse scripto, legit *σοφωτε*. Vid. Prolegg. col. 485 — *anna*] id verbum viris doctis multas creavit difficultates; nam Ithri *Ulfli*, *illustr.* pag. 292 sq. prolatum, Z. (male) in *lanneum*, Schmid *Schwabisch. Wörterb.* p. 99 (omnino melius) in *asnom* (cf. *asneis* *μισθωτός, μισθός*) mutare volebant; sed Cor. i, ix, 7 item verbum eadem significatione iterum legitur.

iii, 15. *at venjandein*] J. St. Z. ✕ *ict*. — *allai*] omni, ° gr. omn. — *iohannem*] sic pro *iohannem* hoc uno loco, cf. ad iii, 5. — *niu*] J. ✕ *niu*.

iii, 16. *þan*] autem, ° gr. omn. — *izvis*] pr., gr. omn. post *dauþja*. — *it*] sec. ego, ° gr. omni.

- 17 ik ni in vairis aubindan skaudarip skohis is. sah izvis daupeip in almiu veihamma jah sunio. habands viupiskauron in handau seinai jah galiraineip gabrask sein jah briggip kaurn in bansta sei-
- 18 namma. ip ahana intandeip funin unwappandia. managup þan jah auþar þrafsijands þiupšilloda ma-
- 19 nagein. ip herodes sa taitrarke: gasakans fram imma bi herodiadein qen broþrs is jah bi alla. þoei
- 20, 21 gavanrhta ubila herodes. anaziauok jah þata ana alla jah galauk iohannen in karkarai. varþ þan biþe
- 22 dauþida alla managein. jah at iesu ufdauþidamma jah bidjandin usluokoda himins. jah atiddja ahma
- aa veihna leikis suinai sve ahaks ana ma jah stibna us himina varþ qibandei. þu is sunaus meins sa
- 23 liuba. in þuzei vaila galikaida. jah silba vas iesus sve jere þrijetigive uf gokunþai. svaei sunus
- 24 munds vas iosefis. sunaus heleis. sunaus matþais. sunaus laivveis. sunaus mailkeis. sunaus jannins.
- 25 sunaus iosefis. sunaus mattaþivis. sunaus ammonis. sunaus naumis. sunaus aizleimis. sunaus nag-
- 26, 27 g is. sunaus mahabis. sunaus mattaþaus. sunaus sa maieinis. sunaus iosefis. sunaus iudins. sunaus
- 28 iohannins. sunaus resins. sunaus zauraubabilis. sunaus salapielis. sunaus neris. sunaus mail-
- 29 keins. sunaus addeins. sunaus kosannis. sunaus airnodamis. sunaus heris. sunaus i sezis. sunaus
- 30 aileiaiz iris. sunaus foreimis. sunaus mattaþanis. sunaus laivveis. sunaus symajons. sunaus iudins.
- 31 sunaus iosefis. sunaus iohannins. sunaus aileiakemis. sunaus mailþanis. sunaus macinanis. su-
- 32 naus mattaþanis. sunaus naþanis. sunaus daveidis. sunaus iussaizis. sunaus obeidis. sunaus
- 33 lauauzis. sunaus salmonis. sunaus nahassonis. sunaus ameinadabes. sunaus aramis. sunaus
- 34 aiz-ris. sunaus faraizis. sunaus iudins. sunaus iakobis. sunaus isakis. sunaus abrahamis. sunaus
- 35 þariis. sunaus nakoris. sunaus sairokis. sunaus ragavis. sunaus falaigis. sunaus aibairis. sunaus sa-
- 36, 37 lamis. sunaus kaieinanis. sunaus arfaksadis. sunaus semis. sunaus nauelis. sunaus lamaikis. sunaus
- 38 maþusal s. sunaus ainokis. sunaus iared s. sunaus maleilaielis. sunaus kaieinanis. sunaus aiaesis.
- iv, 1 sunaus sedis. sunaus adamis. sunaus gups. ip iesus abmins veihus fulls gavanidida sik fram iardana in
- 2 jah tauchans vas in ahmin in auþidai dage fidvortiguns fraisans fram diabolu. jah ni maيدا vaibt iv

INTERPRETATIO.

tem Iohannes omnibus dicens: ego qui lem vos aqua baptizo, verum vadit fortior me, cuius ego non suar dignus solvere corrigiam calcei ejus; hic vos baptizat in Spiritu sancto et igne. 17. Habens ventilabrum in manu sua et mundat aream suam et fert triticum in horreum suam, verum vales comburit igne inextinguibili. 18. Mulum autem et aliud hortus lætom nuntiavit populo. 19. Verum Herodes hic tetrarcha vituperatus ab eo de Herodiade, uxore fratris ejus, et de omnibus, quæ fecit mala Herodes. 20. Adiecit etiam hoc ad omnia et inclusit Iohannem in carcere. 21. Factum est autem, cum baptizaret omnem turbam, et in Iesu baptizato et orante apertum est cælum. 22. et descendit spiritus hic sanctus corporis specie, uti columba super eum, et vox e cælo facta est dicens: tu es filius meus hic carus, in te quo bene placui. 23. Et ipse fuit Iesus circiter annorum triginta sub manifestatione, sicut filius putatus fuit Iosefi. filii Hehis. 24. filii Mattheis, filii Levvis, filii Meleis, filii Iannæ, filii Iosefis. 25. filii Mattathii, filii Ammonis, filii Naumis, filii Ezlimis, filii Nangis. 26. filii Mahathis, filii Matthatii, filii Semeinis, filii Iosefis, filii Iosæ. 27. filii Iohanne, filii Reæ, filii Zorobabilis, filii Salathielis, filii Neræ. 28. filii Melcenis, filii Addinis, filii Cosamis, filii Ermodamis, filii Heris. 29. filii Iosezis, filii Eliezeris, filii Iorimis, filii Mattathanis, filii Levvis. 30. filii Symeonis, filii Iudæ, filii Iosefis, filii Iohannæ, filii Eliarimis. 31. filii Meleanis, filii Mañanis, filii Mattathanis. filii Nathanis, filii Davidis. 32. filii Iessezis, filii Ohidis, filii Boazis, filii Salmoni. filii Nabassonis. 33. filii Amiadabes, filii Aramis. filii Ezoris, filii Farezis, filii Iudæ. 34. filii Isaacis, filii Abrahamis, filii Tharæ, filii Nacoris. 35. filii Serocis, filii Ragavis, filii Falegis, filii Eberis, filii Salamis. 36. filii Camanis, filii Arfacsades, filii Semis, filii Noelis, filii Lamreis. 37. filii Matbusalis, filii Fnocis, filii Iaredis, filii Madleris, filii Camanis. 38. filii Enosis, filii Sedis, filii Adamis, filii Dei. iv, 1. Verum Iesus spiritu sancto plenus, convertit se a Iordane et ductus fuit in spiritu in deserto. 2. dies quadraginta tentatus a diabulo, et non edit

ANNOTATIONES.

iv, 17. jah] fin. St. ✕ jak. — bansta] J. St. ✕ banstan. — unwappandian] vid. ad Mc. iv, 7.

iv, 18. þan] Ulf. utrum þev, an ev omiserit, certo quidem dici non potest, nam þan utrumque significat, sed = ev præsertim in evangelis; þev, cui opponitur ip (â), tantummodo Cor. I, iv, 10.

iv, 20. iohannen] B. ✕ ioaunne.

iv, 21. dauþida — managein] baptizaret — turbam, expectaveris secundum gr. omn. dauþjada alia managei, idque sensui accommodatius esset, quam quod Ulf. dedit. — alla] J. St. ✕ allama. — managein] St. ✕ mitoþim. — iesu] vid. ad. Mc. x, 50. — ufdauþidamma jah bidjandin] J. St. ✕ ufdauþidammai jah bidjandein.

iv, 23. uf gakunþai] J. St. R. lh. ✕ jet. deinde nec l. yei conjectura us gabaurþai, nec Mareshalli uf gakunþai (quod lh. in uf gaganai mutari voluit) opus est; B. codicis lectionem recte interpre atur sub manifestatione, et Ulf. ἀρχόμενος legit. cuius participii ellipsin sua sententia explevit. Cæterum Ulf. e. eodd.

o ev. — svaei] St. ✕ sylei. — sunus] gr. post ias. — sunaus] filii, gr. omn. τοῦ; sic vs. sqq

iv, 24. laivveis] St. ✕ laiveis; sic etiam vs. 29. — jannins] St. ✕ iannis. Z. ✕ iannins. — iosefis] St. ✕ iosephis, sic vs. 26 et 50.

iv, 25. aizleimis] gr. Ἐσθῆ.

iv, 27. iahannins] St. ✕ iohannis, nam proficiscitur iohannins a nominativo iohanna; sic vs. 50.

iv, 28. airnodamis] gr. Ἐρμωδάμ.

iv, 31. maila anis] Z. ✕ malalanis; Cæterum gr. omn. Μαζαζ. — sunaus] tert., St. ✕ sunans, sic vs. 56.

iv, 33. aizoris] gr. omn. Ἐσθῆ.

iv, 34. iakobis] St. ✕ iacobis.

iv, 35. sairokis] St. ✕ saikoris. — falaigis] gr. Φαλιζ.

iv, 37. iaredis] expectaveris iaraidis, quia gothice e græco η responderere solet, sed cf. tertius pro tairius — mal itaicis] J. St. ✕ maleicielis.

iv, 1. in outhidai] in deserto, gr. εἰς τὸν ἔρημον.

3 dagam jainau jah at ustauhanaim þaim dagam biþe gredags varþ. jah qap̃ du imma diabolus. jabai
 4 sunaus sijais gups. qip̃ þamma staina ei vairþai hlais. jah andhof iesus vifra ina qip̃ands. gamelid
 5 ist þatei ni bi blaib aiona libaib manna ak bi all vaurde gups. jah ustubands ina diabulaus ana
 6 fairguni haubata atangida imma allans þindinassuns þis midjungardis in stika melis. jah qap̃ du
 imma sa diabolus. þus giba þata valdolfni þize allata jah vulþu ize. unte mis atgiban ist jah þis-
 7 wammeh þei viljan giba þata. þu nu jabai inveitis mik in andvairþja meinamma. vairþip̃ þein all.
 8 jah andhafjands imma iesus qap̃. gamelid ist. franjan guþ þeinava inveitais jah imma ainamma ful-
 9 lafabjais. þaprob gatauh ina in iairusalem jah gasatida ina ana giblin alhs jah qap̃ du imma. jabat
 10 sunus sijais gups. vairp þuk þaprob dalap. gamelid ist ank þatei aggilum seinaim anabiudip̃ bi þuk
 11 du gafa-tan þuk. jah þatei ana ha dum þuk ufhaband. ei wan ni gastagqjais bi staina fotu þeinava.
 12, 13 jah andhafjands qap̃ imma iesus. þatei qipan ist. ni fraisais franjan guþ þeinava. jah ustubands all
 14 fraistobnjo diabolus afstoþ fairra imma und mel. jah gavandida sik iesus in mathaihimins in galei-
 15 laian. jah meriþa urran and all gavi bisitande bi ina. jah is laisida in gaqumþim ize mikilids frau
 16 allaim. jam qam in nazaraip̃. þarei vas fodip̃s. jah galaiþ inn bi biuhtja seinamma in daga sabdato
 17 in synagogein jah usstoþ siggvan bokos. jah atgibanos vesun imma bokns eisaeihs praufetus jah
 18 uslukuds þos bokos bigit stad. þarei vas gamelid. ahna franjins ana mis. in þizei gasalboda mitk
 19 du vailamerjan unledaim. insandida mik du gasasjan þans gamalvidans hairtin. merjan frahunþa-
 20 na in fralet jah blindaim siun. fraletan g maidans in gaþrafstein. merrj in jer frauins andanem. jah
 fa fulþ þos bokos jah usgubands andbatta gasat. jah allaim in þizai synagodein vesun angona fair-
 21 veitjandona du imma. dugann þan rodj n du im þatei himma daga usfulluodenn mela þo in ausam
 22 izvarain. jah allai atakjo veitvodidedun imma jah sildaleikidedun bi þo vaurda anstais þo usgag-

INTERPRETATIO.

quidquam in diebus illis et in consummatis his diebus deinde fameliens factus-est. 3. Et dixit ad eum diabolus: si filius sis Dei, dic huic lapidi, ut fiat panis. 4. Et respondit Iesus ad eum dicens: scriptum est, quod non de pane solo vivit homo, sed de omni verborum Dei. 5. Et edueens eum diabolus in montem altum ostendit ei omnia regna mundi in momento temporis. 6. Et dixit ad eum hic diabolus: tibi do hoc imperium horum omne et gloriam eorum, nam mihi traditum est, et omni cui volo do hoc. 7. Tu igitur si adoras me in facie mea, sit tuum omne. 8. Et respondens ei Iesus dixit: scriptum est, dominum Deum tuum adores et ei soli satisfacias. 9. Deinde duxit eum in Ierosalem et statuit eum in pinnam templi et dixit ad eum: si filius sis Dei, jace te hinc deorsum, 10. scriptum est enim, quod angelis suis mandat de te ad servandum te. 11. et quod in manibus te tenent, ut quando non offendas in lapide pedem tuum. 12. Et respondens dixit ei Iesus, quod dictum est: ne tentes dominum, Deum tuum. 13. Et consummans omne tentationum diabolus discessit procul eo usque tempus. 14. Et convertit se Iesus in potentia spiritus in Galileam, et fama exiit per omnem regionem vicinorum de eo. 15. Et is docuit in conventibus eorum magnificentus ab omnibus. 16. Et venit in Nazareth, ubi fuit nutritus, et ivit intus secundum consuetudinem suam in die sabbati in synagogam et surrexit legere librum. 17. Et traditus fuit ei liber Isaie profete et evolvens hunc librum invenit locum, ubi fuit scriptum: 18. spiritus domini super me, propter quod unxit me ad lectum nuntiandum pauperibus, misit me ad sanandum hos contritos corde, 19. predicare captivis remissionem et caecis visum, dimittere contractos in consolationem, predicare annum domini acceptum. 20. Et complicit hunc librum et tradens ministro sedit, et omnibus in hac synagoga fuerunt oculi intendentes ad eum. 21. Cœpit autem loqui ad eos, quod hodie quo die impleta sunt scripta hæc in auribus vestris. 22. Et omnes omnino

ANNOTATIONES.

iv, 2. at ustauhanaim] J. St. ✕ jet. — þaim dagam] his diebus, gr. omn. αὐτῶν.

iv, 5. diabolus] J. St. B. ÷ diabulaus. — sunaus] sic cod. Arg. St. B. V. Z. pro sunus, vid. ad Mc. vii, 32.

iv, 5. diabulaus] sic cod. Arg. J. St. B. pro usitato diabolus, vid. ad vs. 3.

iv, 6. sa] J. St. ° ✕. — þize] horum, ° gr. omn., vel potius αὐτῶν habent. — þei] notandum est hic locus, quia ex eo discimus errasse Grim. III, 19, 5 docentem, illud þei contractam esse formam ex þatei, neutro pronominis relativi, nam h. l. referendum est ad masculinum þiswammeh et þamaei expectaveris, sed potius contractum est þei ex þatei, particula relativa, idem quod ei valente et sæpius pro pronomine relativo posita (cf. ad L. I, 20): sic legimus Mc. xi, 25 þiswazuh ei pro þiswazuh saei (Mc. iv, 23) et scriptus.

iv, 7. nuk] me, ° gr. omn.; B. haud ita recte putat esse gl. ssam (?), nam inveitan non intransitivam habet significationem, qua gratum προσευχῆν gaudet.

iv, 8. iesus qap̃] † gr. omn. excepto cod. 41 ap. Mi — inveitais] gr. ante franjan.

iv, 9. vairp̃] J. St. ✕ vairpi.

iv, 11. handum] J. St. ✕ handun. — þuk ufhaband] † gr. omn. — gas agqjais b] J. St. ✕ gastagqjaisci, B. ✕ gastagqjaisci.

iv, 13. fraistobnjo] J. St. fraistubnjo, frequentius quidem (M. vi, 13; L. viii, 13), sed cf. vii, 12 vidovo. xvii, 13 ushofon. xx, 12 vondon. Mc. x, 23 fa ho p o viduvo, ushofon, vundon, faihu, cf. ad Mc. ix, 50. — diabolus] J. ✕ diabolus, St. ✕ daibolaus.

iv, 16. bi biuhtja] St. ✕ jet. — bokos] librum, ° gr. omn.

iv, 17. praufetus] vid. ad I, 54.

iv, 18. du gasasjan — hairtin] ad sanandum — corde, ° gr. — gamalvidans] Wachter Glossar. German. v. Matmen emendat gamalmidans, quæ emendatio speciosior quam verior est, nam a malau (L. xvii, 55) nascitur malujan, cf. alia in — vjan desinentia verba valujan, bandujan, valujan, skadujan.

iv, 19. frahunþanaim] J. St. ✕ frahunþanais; Z. conjecturam suam frahunþanaim (saltem frabundunib) unne nemini probaverit, vid. Rom. vii, 25; Cor. II, x, 5; Philem. xxiii. — goþrafstein] consolatione, gr. omn. ἀψιχτι.

iv, 20. jah] sec. et ° g. omn. præter cod. x ap. Mi. — þizai] St. ✕ ikizai. — vesun] gr. post angona.

iv, 21. dugann] editt. ✕ dugan; in cod. Arg. non geminata liquida scriptum fuerit, cognosei non potest, sed spatium videtur angustius esse, quam quod nu capere possit.

iv, 22. atakjo] vid. ad Mc. xi, 32.

- 23 gandona us munþa is jah qeþun. niu sa ist sunus ioseffs. jah qap du im. aufto qijip mis þo gajukon. þu leiki hailei þuk silban. wan filu hausedum vaurþan in kafarnaum. tavei jah tier in gabaurþai.
- 24, 25 þ-inai. qap þan. amen izvis q þa þatei ni ainsþun þraufete andanems ist in gabaurþai seinai. aþþan bi sun-jai qifa izvis þatei managus viduvous vesun in dagam heleiins in israela. þan galuknoda himins du
- 26 jeram þrin jah menoþs saihs. sve varþ bubrus mikils and allu airþa. jah ni du ainaiþun þizo insan-
- 27 diþs vas belias alja in saraipta seidonais du qinon viduvon. jah managai þrutsifflai vesun uf hailei-
- 28 saiu þraufetau in israela. jah ni ainsþun ize gahrainids vas alja naiman sa saur. jah fullai vaurþun
- 29 allai modis in þizai synagogein hausjandans þata. jah usstandandans uskusun imma ut us baurg jah
- brahtedun ina and auhmisto þis fairgunjis. ana þanmei so baurgs ize gatinrida vas. du afdransjan
- 30, 31 ina þapro. ip is þairhleipands þairh midjns ins idlja. jah galaip in kafarnaum baurg galeilais jah
- 32, 33 vas laisjands ins in sabbatum. jah sildateikidedun bi þo laisein is. unte in valdufju vas vaurd is. jah
- 34 in þizai synagogein vas manna habands ahman unhuþons unhrainjana jah ufþropida qifands. let. wa
- 35 uns jah þus iesu nazorenu. qaint fraqistjan unsis. kann þuk was is. sa veiþa guþ. jah gawotida imma
- iesus qifands. afdoþn jah usgagg us þamma. jah gavairpands ina sa unhuþa in midjaim urran af
- 36 imma ni vaihtai gaskapjands imma. jah varþ afslauþnan allans jah rodidedu du sis misso qifandans.
- wa vaurde þata. þatei miþ valdufju jah mabtai anabudip þaim unhrainjanu ahnam jah usgaggand.
- 37, 38 jah usiddja merþa fram imma and allans stadius þis bisunjaue landis. usstandands þan us þizai sy-
nagogai galaip in gard seimonis. svaihro þan þis seimonis vas anahabaida brinnon miklai. jah be-
39 dun ina bi þo. jah atstandands uf ar ija gasok þizai brinnon. jah afslait ija. sunsaiv þan usstandandei
- 40 andb. htiða in. miþþanei þan sagu sunno. allai sva managai sve habaidedun siokans saultim missa-
- 41 leikaim brahtedun ins at imma. ip is ainvarjamueh ize handuns analagjands gahailida ins. usidd-
jedun þan jah unhuþons af managaim hropjandeins jah qifandeins þatei þu is xristus sunus guþs.
- 42 jah gasakand. in ni slait þos rodjan. unte vissedun silban xristu ina visan. biþel þan varþ dags.
- usgaggands galaip ana auþjana stad. jah manageins sokidedun ina jah qemun und ina jah gahabaidedun
- 43 ina. ei ni allþi fairra in. þarub is qap du in. þatei jah þaim an] araim baurgim vailamerjan ik skal

INTERPRETATIO.

testati-sunt ei et mirati sunt de his verbis gratie his eventibus ex ore ejus et dixerunt: nonne hic est filius Ioseph? 25. Et dixit ad eos: fortasse dicitis mihi hanc parabolam: tu, medice, sana te ipsum, quam multum audivimus factum in Cafarnaum, fac etiam hic in patria tua. 26. Dixit autem: amen vobis dico, quod non unus profetarum acceptus est in patria sua; 27. at in veritate dico vobis, quod multe viduae fuerunt in diebus Heliae in Israele, cum clauderetur cœlum ad annos tres et menses sex, ubi facta est fames magna per omnem terram. 28. Et non ad unam harum missus fuit Helias, nisi in Sareptam Sidoniæ ad mulierem viduam. 29. Et multi leprosi fuerunt sub Heliseo profeta in Israele et non unus eorum mundatus fuit, nisi Neinan hic Syrus. 30. Et pleni facti sunt omnes ira in hac synagoga audientes hoc. 31. Et exsurgentes eiecerunt eum foras ex urbe et duxerunt eum usque summum hujus montis, in quo hæc urbs eorum edificata fuit ad precipitandum eum hinc. 32. Verum is transiens per medios eos ivit. 33. Et ivit in Cafarnaum, ubi hem Galilææ, et fuit docens eos in sabbatis. 34. Et mirati-sunt de hac doctrina ejus, nam in potestate fuit verbum ejus. 35. Et in hac synagoga fuit homo habens spiritum dæmonii impurum et exclamavit 36. dicens: sine! quid nobis et tibi, Iesu Nazorene? venisti perdere nos, nosce te, quis es; hic sanctus Dei. 37. Et increpavit eum Iesus dicens: obmutesce et exi ex hoc! Et projiciens eum hic dæmon in mediis exiit ab eo, non quinquam nocens ei. 38. Et factum est stupescere omnes et locuti-sunt ad se invicem dicentes: quid verborum hoc, quod cum potestate et potentia imperat his impuris spiritibus et exiit? 39. Et exiit fama de eo per omnes locos hujus circumjacentium regionis. 40. Surgens autem ex hac synagoga ivit in domum Simonis; sacrus autem hujus Simonis fuit detenta febris magna, et orarunt eum de ea. 41. Et adstans super eam increpavit hanc febrem, et dimisit eam. Statim autem surgens ministravit iis. 42. Dum autem occidit sol, omnes tam multi quam habuerunt ægrotos morbis variis, tolerunt eos ad eum; verum is unicuique eorum manus imponens sanavit eos. 43. Exierunt autem etiam dæmones a multis clamantes et dicentes, quod tu es Christus, filius Dei, et increpans eos non permisit eos loqui, nam sciverunt ipsum Christum emi esse. 44. Cum autem fieret dies, exiens ivit in desertum locuta, et turba quæsierunt eum et venerunt ad eum et tenuerunt eum, ut non abiret procul iis. 45. Deinde is dixit ad eos, quod etiam his aliis urbibus letum-

ANNOTATIONES.

iv, 25. þa] hanc; errant qui Ulf. ταύτην omisisse dicunt. — þu] tu, ° gr. omni.

iv, 24. izvis] gr. post qifa.

iv, 25. þatei] quod, ° gr. — dagam] J. St. ✕ daqa. — israela] J. ✕ israel. — jeram þrim] J. St. B. ✕ jeran þrin.

iv, 27. haileisaiu] sic cod. Arg.; J. St. ✕ haileisand. Hiekes. conj. ✕ haileisain, B. Z. ✕ haileisaim. — naiman] i. e. Ναιμῶν aut Ναιμῶν, cum autem gr. omni. aut Νεεμῶν aut Ναιεμῶν legant, fortasse naiman legendum est, uti gainanna (γαίναν), baitalzaibut (βαϊταλζαϊβουτ), cf. tamen Isak pro Isaak (Ισαάκ).

iv, 29. ut us] J. St. B. ✕ utun. — þapro] hinc, ° gr. omni.

iv, 33.] unhrainjana] impurum, referendum ad ahman (πνεῦμα); Goth. c. cod. D (ἀκάθαρτον); gr. reliqui ἀκάθαρτον, quod cum δαιμονίων (unhuþons) coniungendum est. — ufþropida] Ulf. c. cod. 33 ap. Griesb. ° φωνῆ μεγάλῃ, vid. Mc. 1, 25.

iv, 31. nazorenu] vid. ad Mc. 1, 21.

iv, 40. sagu] J. St. ✕ saqu. — ainvarjammech] J. St. ✕ ninvarjammech, Hz. ✕ ainvarjammech.

iv, 41. xristus] Christus, ° gr. — im] iis, ° gr. omni. — siþan] ipsum, ° gr. omni., sed Ulf. ea vocula græcum articulum reddere voluisse videtur.

iv, 42. afþi] J. St. ✕ galaiþ.

iv 45. skal bi] J. St. ✕ skulda.

41. v. 1 bi þindangardja gufs. unte duþe mik insandida. þa vas merjands in synagogim galeitaias. þa varþ
 miþþanei managei anatramp ina du hausjon vaurd gufs. þa is silba vas standands newa saiva
 2 gainnesaraif þa gasaw tva skipa standandona at þamma saiva. iþ fiskjans afgaggandans af im usþ-
 3 volun natja. galaiþ þan in ain þize skipe. þatei vas seimonis. hailhait ina astinhan fairra stapa leitil
 4 jah gasitands laisida us þamma skipa mapageims. bþeþ þan gauanþida rodjands qaþ du seimonan.
 5 brigg ana diupþa þa athahid þo natja izvara du fiskun. þa andhafjunds seimon qaþ du imma. talz-
 6 jand. alla naht þairharbaidjandans vaiht ni nemum. iþ afar vaurda þeinamma vairpan natja. þa
 7 þata taujandans galukun managein fiske ilu sve natja dishaupnodedan ize. þa bandvidedun gama-
 8 nana. þoei vesun in anþaramva skipa. ei atiddjedema hitpan ize. þa qemun jah gafullidedun ba þo
 9 skipa sve sugqun. gannjands þan seimon þaitrus draus du knivam iesus qifands. b dja þuk. usgagg
 10 in gafahis þize fiske. þanzei ganntun. samaleikoh þan jah jakobau jah iohannen sunns zaiþaidataus.
 þaisi vesun gadailans seimona. þa qaþ du seimona iesus. ni ogs þus. fram himma nu manne siud
 11. 12 nutans. þa gariuhandans þo skipi ana airþa asleifbandans allata laistidedun afar imma. þa varþmiþ-
 þanei vas is in ainal haugre. þa sai. manna fulls þrutstillis jah gasaiwandans iesu driusands ana and-
 13 vairþi bad iu a qifands. frauja. þabai vileis. magi mik gþrainjan. þa usfrakjands handu ataitok imma
 14. qifands. viljan. vairþ þrauns. þa suns þata þrutstill allaiþ af imma. þa is faurbaud imma ei manni
 ni qeþi. ak gagg jah ataugei þuk silban gudjin jah atbair imma fram þizai gþraincinai þeinai. þatei
 15 aaþbaud mozes du vitvodifai im. usmerunda þan þata vaurd mais bi ina. þa garunnun biuhmans
 16 managai hausjon jah leikton fram imma sauhite seinuazo. iþ is vas asleifbands ana auþidos jah bid-
 17 jands. þa varþim ainamma dage þa is vas laisjands. þa vesun sitandans fareisaiis jah vitodataisar-
 jos. þatei vesun gaggumani us allamma haimo galeitaias jah iudaias jah tairusaulymon. þa malts

INTERPRETATIO

mittiare ego debent de regno Dei, nam ideo me misit. 44. Et fuit predicans in synagogis Galilee. v. 1. Et factum est, dum turba ursit eum ad audiendum verbum Dei, et is ipse fuit stans prope mari Genesareth 2. et viisit duo navigii stantia ad hoc mare, verum piscatores abeuntes ab his laverunt retia. 3. Ivit autem in unum horum navigiorum, quod fuit Simonis; jussit eum reducere procul ripa paulum et sedens docuit ex hoc navigio turbas. 4. Cum autem cessaret loquens dixit ad Simonem: duc in altum et laxate hæc retia vestra ad piscandum. 5. Et respondens Simon dixit ad eum: magister, totam noctem perlaborantes quidquam non cepimus, verum in verbo tuo jacimus retia. 6. Et hoc facientes concluderunt multitudinem piscium multum, ut retia disrumperentur eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui fuerunt in alio navigio, ut accederent adjuvare eos; et venerunt et impleverunt ambo hæc navigia, ut considerent. 8. Observans autem Simon Petrus cecidit ad genua Iesu dicens: ero te, exi procul me, nam homo peccaminosus sum, domine. 9. Stupor enim occupavit eum et omnes hos cum eo ob capturam horum piscinum, quos ceperunt. 10. Similiter autem etiam Iacobum et Iohannem, filios Zebedæi, qui fuerunt socii Simoni, et dixit ad Simonem Iesus: ne time tibi, ab hodierno nunc hominum estis captiores. 11. Et subducentes hæc navigia ad terram, relinquentes omne secuti sunt post eum. 12. Et factum est, dum fuit is in una urbium, et ecce, homo plenus lepra et videns Iesum, cadens in faciem oravit eum dicens: domine, si vis, potes me mundare. 13. Et extendens manum attigit eum dicens: volo, si mundus, et statim hæc lepra abiit ab eo. 14. Et is interdixit ei, ut homini non diceret, sed vale et ostende te ipsum sacerdoti et offer ei pro hæc purificatione tua, quod præcepit Moyses ad testimonium tuis. 15. Enuntiatum est autem hoc verbum magis de eo et concurrebant greges multi audire et sanari ab eo morbis suis. 16. Verum is fuit abiens in deserta et orans. 17. Et factum est in uno dierum, et is fuit docens, et fuerunt sedentes Farisei et legis-doctores, qui fuerunt congressi

ANNOTATIONES.

v. 3. galaiþ] consendit, gr. omn. ἐμβας. — asti-
 han] gr. post stapa.

v. 4. brigg] St. ✕ bring. — athahid] J. St. ✕ a'hai-
 hid; Ulf. χαλάσωμεν legisse, Griesb. falso adnotat.

v. 5. þairharbaidjandans] J. St. B. ✕ div., cf. vi,
 12 naht þairhrakands. Cor. I, x, 4 marein þairhid-
 djedun. — nemum] St. ✕ nemun. — vairpan] jacimus,
 gr. χαλάσω.

v. 6. sve—ize] ut retia disrumperentur eorum, gr.
 διεψάρησαν δὲ τὸ δίπνον αὐτῶν; Goth. cum eod. D
 consentit, sed nescimus, an in eo αὐτῶν, in Griesb.
 annotatione omissum, legatur.

v. 7. þoei] J. St. B. ✕ þaci; H. h. l. coniecit
 þaisi, sed Ulfil. illuser. p. 198 codicis Arg. lectionem
 defendit propterea, quod piscationi operam dantes
 utriusque sexus homines fuisse credibile sit; sed
 Goth. aliter scribere omnino non potuit quia gaman
 genere est neutrum, vid. Cor II, viii, 23 gaman mein.
 — sugqun] Ulf. ✕ αὐτά.

v. 8. bidja þuk] uo te, ° gr.

v. 9. þanzei] quos, Ulf. pro þ, quod vulgo legiitur,
 c. cold. B et D ὧν legit.

v. 10. zaiþaidataus] J. ✕ zaiþaida'aus. — þatei] J. St.

B. ✕ þatei, sic etiam vs. 29. — fram himma nu] Z.
 recte quidem monet fram himma ad reddendum gra-
 eum ἀπὸ τοῦ ὄν J. xiii, 9; xiv, 7) sufficisse, sed
 egregie errat pergens, fram nu quoque dici posse;
 nam præpositiones adverbis non junguntur, nisi
 addito pronomine demonstrativo, vid. Cor. II, v,
 16 fram þamma nu. viii, 13 in þamma nu mela. Cæ-
 terum codicis Arg. lectionem veram esse, e. l. i, 48;
 Skeir. 45, 17 und hita nu discimus. — siud nutans]
 estis captiores, gr. omn. ἐση ζωγράφων; referente Zah-
 nio Brix. habet critis captiores.

v. 15. af] St. ✕

v. 14. is] J. St. ✕ —gagg] St. ✕ gagg.—imma]
 sec. ei, ° gr. omn.—þatei] quod, gr. omni, καθώς.

v. 15. mais] gr. omn. ante þata.—hausjon] J. St.
 B. = hausjon; sic hausjon Mc. iv, 55; J. vi, 60.—
 scribitur etiam suþjan et suþjon, Tim. II, iv, 3.—
 seinuazo] St. ✕ se uazo.

v. 17. vitodataisarjos] Z. ✕ div.—þatei] J. St. ✕
 þaci.—gagumanni] congressi, gr. ἐκκληστῆς; Ulf. e.
 eod. l. συνέκληστῆς legit, vid. J. xviii, 20; Cor. I, xiv,
 25; cf. Mc. xxvii, 17; L. viii, 4.

18 fraujins vas du hailjan ins. jah sai. mans lairaudans ana ligra mannan. saei vas ushjo. jah oki te-
 19 dun. waiva ina innatbereina jah galagidideina in andvairj ja is. jah ni bigitandans. waiva innatbereina
 ina in manageins. ussteigindans ana brot and skaljos gasatidedun ina miþ þamma hailja in uul-
 20 jaim laura tesna. jah gasaiwands galaubein ize qab du þamma ushjin. manna. afeitanda þus fra-
 21 vaurhteis þeions. jah dugunnun þaekjan þai bokarjos jah fareisaicis qibandans. was ist sa saei ro-
 22 sleiþ maiteinins. was mag aletan fravaurhtins aija ains guþ. uskunnands þau iesus mitindans ize an-
 23 dhassands qab du im. wa biþagkeiþ in haicitan izvaraim. wapar ist azetizo qipon. afeitanda þus fra-
 24 vaurhteis þau qipon. urreis jah gagg. iþ þan ei viteid þatei valdofsi habaid sa suous maus ana airþai
 aletan fravanhtins. qab du þamma ushjin. du þus qipon. urreis jah ushassands þata hadi þeinata
 25 gagg in gard þeinana. jah ousaiw usstandands in andvairjja ize dhassands. ana þammei lag. galaiþ
 26 in gard seinana mikiljands guþ. jah uslimei disaat ellana jah mekilledeio guþ jah fullai vaurþun
 27 agis qibandans. þatei gasaiwan vullþaga hlotta daga. jah afar þata usiddja jah gasaw motari na-
 28 min laivvi sitandan ana motastada jah qab du imna. laistei afar nis. jah bileiþands allain usstan-
 29 dands idlja afar imna. jah gavaurlita dauti mlkila laivveisimans in garda seinanora. jah vas mana-
 30 gei motarje mikila jah aþparaiza. þatei vesun miþ in anakumljandans jah birodidedun bokarjos
 ize jah fareisaicis du siponjam is qibandans. duwe miþ þaim motarjam jah fravaurhtaim matjid
 31, 32 jah drigkid. jah andhassands iesus qab du im. ni þaurba heilpi leikeis ak þai unhalans. ni qan
 33 laþon garaitans ak fravaurhtans in idreiga. iþ eis qeþun du imna. duwe siponjos iohannes
 fastand ufta jah bidos taujand samoleiko jah fareisaiei. iþ þai þeinai siponjos matjand jah
 34 drigkand. þarah is qab du im. ni magut sonuns brupfads. unte si brupfads miþ in ist. ga-
 35 taujan fastan. aþþan qimaud dagos. jah þau afeimada af im sa brupfads jah þan fastand in
 36 jainaim dagam. qapuh þau jah gajukon du im. þatei ainshun plat snaguns matjis ni lagjad

INTERPRETATIO.

ex omni vicorum Galilææ et ludææ et Ierusalyma, et potentia domini fuit ad sanandum eos. 18. Et ecce, h. niurus portantes in lecto hominem, qui fuit paralyticus, et quæsiverunt, quomodo eum inferrent et ponerent in fovee ejus. 19. Et non invenientes quomodo inferrent eum ob turbam, adscendentes in tectum per tegulas posuerunt eum cum lecto in mediis coram lesu. 20. Et videns filium eorum dixit ad hunc paralyticum: homo, remittuntur tibi peccata tua. 21. Et cœperunt cogitare hi scribæ et Farisei dicentes: quis est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest remittere peccata, nisi unus deus? 22. Cognoscens autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad eos: quid cogitatis in cordibus vestris? 23. Utrum est laetius dicere, remittuntur tibi peccata, an dicere, surge et vade. 24. Verum autem ut sciriis, quod potestatem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum: ad te dico, surge, et tollens hunc lectum tuum vade in domum tuam. 25. Et statim exsurgens in facie eorum tollens, in quo jacebat, ivit in domum suam magnificans Deum. 26. Et stupor prehendit omnes, et magnificabant Deum et pleni facti sunt timore dicentes: quod videmus mirabilia hodierno die. 27. Et post hoc exiit et vidit portitorem, nomine Levi, sedentem ad telonium et dixit ad eum: sequere post me. 28. Et reliquens omnia surgens ivit post eum. 29. Et fecit cœnam magnam Levi ei in domo sua et loci turba portitorum magna et aliarum, qui fuerunt cum his accubantes. 30. Et murmurarunt scribæ eorum et Farisei ad discipulos ejus dicentes: cur cum his portitoribus et peccatoribus editis et bibitis. 31. Et respondens Iesus dixit ad eos: non indigni sumi medici, sed hi insani. 32. Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam. 33. Verum si dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis jejunant sæpe et preces faciunt, similiter etiam Fariseorum, verum hi tui discipuli edunt et bibunt. 34. Tunc is dixit ad eos: non potestis filios sponsi, donec hic sponsus cum his est, facere jejunare; 35. at venient dies, et cum auferetur ab his hic sponsus, et tunc jejunant in illis diebus. 36. Dixit autem etiam parabolam ad eos, quod unus assummentum ve-

ANNOTATIONES.

v. 18. galagidideina] J. St. galagidedeina, rectius videm, sed vid. ad viii, 56.

v. 19. waiva] quomodo, gr. πῶς, Ulf. fortasse e. cold. πῶς legit. — gasatidedun] J. St. gasandidedun. — midjam] J. St. B. midjan.

v. 20. du—ushjin] ad hunc paralyticum, " gr. — afeitanda] J. St. afeitanda.

v. 21. fareisaicis] J. St. faretsais. — ains] ea vocata cum et græco τίς et μέως respondeat, cum Griesb., Ulf. τίς legisse, periculosius est contendere.

v. 22. haicitan izvaraim] J. St. haicitan izvaraim.

v. 25. wapar] utrum, Ulf. accuratius quam gr. τί. sic vii, 42. — azetizo] J. St. B. azetizo. — fravaurhteis] Ulf. e. cold. ὁ αὐτοῦ (þeions).

v. 24. iþ þau ei] edit. — iþ þamei, vid. M. xxvii, 46; cf. jth þau l. xvii, 5; J. vi, 54; all. cf. ad M. xxv, 40. — viteid] J. St. viteiþ, sic etiam habaiþ pro habaid. — sa] J. St. +.

v. 26. gasaiwan] videmus, gr. omn. εἶδομεν.

v. 28. idlja] cod. Arg. marg. laistida (sectus est).

v. 29. þamei] vid. ad vs. 10.

v. 30. matjid jah drigkid] ea cum aut editis et bibitis aut edit et bibit verti possint, Zabario Glossar. p. 182 Ulf. cum vers. ἐσθίει καὶ πίβει ex Mc. ii, 16 legisse probabile videtur; hoc recte; sed quod cod. D etiam, in quo ἐσθίει καὶ πίβει legitur, illius lectionis testem adducit, erravit, nam hanc codicis lectionem corruptam pro ἐσθίει καὶ πίβει esse, nihil certius est.

v. 35. fareisaicis] pro fareisaie, vid. ad iii, 5; J. St. fareisaci, B. fareisaieis. — siponjos] sec. discipuli, o gr. omn. Ulf. e. vers.

v. 34. is] J. St. B. + Iesus, vid. ad Mc. i, 42. — iþ] J. St. + is.

v. 35. jah] sec. et. " gr. abundat alterutrum jah et ex margine, ubi ex alio cod. postum erat, alteri loco illatum esse videtur; delendum igitur est a. th. l. aut supra; cf. ad J. xiii, 29; xviii, 51; Cor. i, xv, 19.

v. 36. þau] St. tan. — plat.] J. St. nant. — aihþau] St. aihþau. — galimid] Ulf. e. cold. ἡ ἐπιβουλή.

ana anagan fairrojana. aipþau jah sa niuja afaurnid jah þamma fairruja ni gatimid þata a [57 þamma niujin. jah ainshun ni giutid vein niujata in balgins fairrujans. aipþau distairid þata 58 niujo vein þaos balgins jah silbo usgutniþ jah þai balgeis fragistnand. ak vein juggata in balgins 59 niujans giutand jah bajorþs gafastanda. jah ainshun driggandane fairni. ni suns vili jugg. qipþ ank. þata 57, 1 fairnjo bātizo ist. jah varþ in sabbato anþaramma frumín gaggan imma þairh atisk. jah rampidedun 2 absa siponjos is jah matidedun huanandans handum. ip sumai fareisaie qeþni du im. wa taujid. 3 þatei ni skuld ist taujan in sabbato dagam. jah andhaljands vipra ins iesus qab. ni þata ussogevud. 4 þatei gatavida daveid. þan gredags vas. silba jah þatei miþ imma vesun. waiva ingalaiþ in gard guþs jah hlaibans faurlageinans usnam jah matida jah gaf þaim miþ sis visandam. þanzei ni skuld i t 5 matjan nibai ainain gudjam. jah qab du im. þatei frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato daga. 6 jah varþ þan in anþaramma daga sabbato galeiþan imma in synagogein jah laisjan. jah vas jainar 7 manna. jah handus is so taihsvo vas þaursus. vitaidedunuh þan bai bokarj is jah fareisaieis. jan in 8 sabbato daga teikinodedi. ei bigeteina til du vrohjan ina. ip is vissuh mitonius i ze jah qab du þam- ma man þamma þaur-ja habandin handu. urreis jah stand in midjain. þaruh is urreisands gastof. 9 qip þan iesus du im. fraihna izvis. wa skuld ist sabbato dagam. þinþ taujan þau unþiup taujan. sai- 10 vala ganasjan þau usqistjan. jah ussaiwands allaus ins qab du imma. ufrakei þo handu þeina. þaruh 11 is ufrakida. jah gastof so handus is svasve so anþara. ip eis fullai vaurþun unfrodeins jah roddedun 12 du sis misso. wa tavidideina þamma iesua. jah varþ in dagam þaim ei usidhja iesus in fairguni bidjan 13 jah vas naht þairhvakands in bidai guþs. jah biþe varþ dags atvopida siponjans seinans jah gaval- 14 jands us im tvalib. þanzei jah apaustaluns namnida. seimon. þanei jah namnida þaitru. jah andraian 15 broþar is. iakobu jah iohannem. filippu jah þarþulomaiu. maþþaiu jah þoman. iakobu þana alfains 16 jah seimon þana haitanan zeloten. iudan iakobus jah iudan iskarioten. saei jah varþ galevjands 17 ina. jah atgaggands dalaþ miþ im gastof ana stada ibnamma jah hiuma siponje is jah hansa mikila manageins af allamma iudais jah iairusalem. jah þize faur marein tyre jah seidone jah anþaraizo

INTERPRETATIO.

stimenti novi non ponit in vestimento vetere, alioquin etiam hoc novum rumpit et huic veteri non convenit hoc ab hoc novo. 57. Et unus non fundit vinum novum in utres veteres, alioquin dirumpit hoc novum vinum hos utres et ipsum effunditur et hi utres perducunt. 38. Sed vinum novum in utres novos fundunt, et ambo conservantur. 59. Et unus bibentium veteris, non statim vult novum, dicit enim: hoc vetus melius est. vi. 4. Et factum est in sabbato secundo primo ire ei per satum, et vellerunt aristas discipuli ejus et ederunt contentes manibus? 2. Verum quidam Farisæorum dixerunt ad eos: quid factus, quod non fas est facere in sabbati diebus? 5. Et respondeos ad eos Iesus dixit: non hoc legistis, quod fecit David, cum famelicus esset, ipse et qui cum eo fuerunt? 4. quomodo introiit in domum Dei et panes propositionis sumpsit et dedit his cum eo existentibus, quos non fas est edere, nisi unis sacerdotibus. 5. Et dixit ad eos, quod dominus est hic filius hominis et huic sabbati diei. 6. Et factum est autem in alio die sabbati ire ei in synagoga et docere, et fuit illic homo, et manus ejus hæc dextra fuit arida. 7. Observavit autem hi scribæ et Farisæi, an in sabbati die sanaret, ut invenirent facultatem ad accusandum eum. 8. Verum is scivit cogitationes eorum et dixit ad hunc hominem hunc aridam habentem manum: surge et sta in mediis. Tunc is surgens stetit. 9. Dixit autem Iesus ad eos: interrogo vos, quid fas est sabbati diebus, bene facere, an male facere, animam servare an perdere? 10. Et adspiciens omnes eos dixit ad eum: protende hanc manum tuam. Tunc is protendit, et stetit hæc manus ejus, sicut hæc altera. 11. Verum ii pleni facti sunt insipientia et locuti sunt ad se invicem, quid facerent huic Iesu. 12. Et factum est in diebus hiis, ut exiret Iesus in montem orare et fuit noctem pervigilans in prece Dei. 13. Et cum fieret dies, advocavit discipulos suos et eligens ex iis duodecim, quos etiam apostolos vocavit, 14. Simonem, quem etiam vocavit Petrum, et Andream, fratrem ejus, Iacobum et Iohannem, Filippum et Bartholomæum. 15. Maththæum et Thomam, Iacobum hunc Alfei et Simonem hunc vocatum Zeloten, 16. Iudam Iacobi et Iudam Isarioten, qui etiam factus est tradens eum. 17. Et iens deorsum cum iis stetit in loco plano et grex discipulorum ejus et cohors magna populi ab omni Iudæa et Ierusalem et horum præter mare Tyrorum et Sidonorum et

ANNOTATIONES.

v. 38. giutand] fundunt, gr. βλητέον; sic. Me. u, 22.

v. 59. driggandane] sic cod. Arg. et ita quidem, ut syllaba drig sit ultima plagula, reliqua verbi pars gandane in sequente plagula scripta sit; lh. Z. = driggkandane, uti in cod. Arg. h. l. sic etiam Eph. v. 18 legitur.—[airni] J. St. = fairnji.—[qipþ] J. = qipþ.—[fairnjo] J. St. B. = fairnji.

vi. 1. absa] gr. omn. post is.

vi. 2. sabbato dagam] edit. ut semper = jet., vid. vs. 6 daga sabbato.

vi. 3. iesus qab] 1 gr.

vi. 4. gaf] Ulf. c. codd. et vers. = ai—risandam] existentibus, ° gr. omn., Ulf. ex Me. u, 26.

vi. 7. til du vrohjan] facultatem ad accusandum progr. κατηγορίαν; haud ita recte Griesb. statuit, Ulf. κατηγορείν legisse.

vi. 10. ufrak'ida] protendit, gr. ἐποίησεν.

vi. 11. tavidideina] J. St. rectius tavidedcina, sed vid. ad vii, 56. — þamma] vid. ad Me. xv, 15.

vi. 12. ei usiddja] ut exiret, gr. ἐξῆλθεν ommissa particula; Ulf. sequitur libros. qui ἐξελθόν αὐτὸν habent, cf. vii, 1. — iesus] J. St. h. = is, vid. ad Me. i, 42. — þairhvakands] cod. Arg. = þairhvakanis, vid. ad M. v, 15.

vi. 15. ina] J. St. = in, sic v. 59.

vi. 15. maþþaiu] vid. ad M. ix, 9.

vi. 16. ina] eum, ° gr. omn.

vi. 17. atgaggjands] cod. Arg. = atgaggaggjands, cf. ad Cor. II, v. 12. — hiuma] sic edit. cum cod. Arg. h. l. et vii, 1 pro hihuma, vid. ad M. v, 15. — faur marein] J. St. Z. = jah — baurge] et aliarum urbium, ° gr. omn.; sine dubio ea verba ex cod. qui pro τρουσαλιαι—Σιδωνο; habebat ἄλλων

18 baurge. þaiei qemun hausjan imma jah þailjan sik sanhte seinaizo. jah þai anahabaidans fram ahmam
 19 unhrainjam jah gahailidai vaurþun. jah alla managei sokidedun attēkan imma. unte māhts af imna
 20 usidilja jah gauasila allans. jah is ushafjands augona seina du siponjam seinaim qap. audagai jus
 21 unledans abmin. unte izvara i-t þiudangardi himine. audagai jus gredagaos nu. unte salai vairþiþ.
 22 audagai jus gretandans nu. unte ufþlohjuda. audagai sijuþ. þan sijand izvis mans jah afskaidand
 23 izvis jah ilveijand jah usvairpand namin izvaramma sve ubilamma in sunaus mans. faginod in jai-
 24 namma daga jah laikid. unte sai. mizdo izvara managa in himinam. bi þamma auk tavidedun pran-
 25 fetum attans ize. aþþan vai izvis þaim gabeigam. unte ju babaid gaþlaiht izvara. vai izvis jus sadans
 26 nu. unte gredagai vairþiþ. vai izvis jus hlaljandans nu. unte gannon jah gretan duginnid. vai þon
 27 vaila izvis qifand allai mans. samaleiko allis tavidedun galingapraufetum attans ize. akei izvis qifþa
 28 þaim hausjandam. frijod þans hatandans izvis. vaila taujaid þaim sijandam izvis. þiupþaiþ þans fra-
 29 qifandans izvis. bidjaid fram þaim anamaltjandam izvis. þamma stautandin þuk bi kinnu ga'evai
 30 imma jah anþara. jah þamma nimandin af þus vastja jah poida ni varjais. wammeh þan bidjandane
 31 þuk gif jah af þamma vitanandin þein ni lausei. jah svasve vileid ei tauj ina izvis mans jah jus taujaid
 32 im samaleiko. aþþan jabai frijod þans frijondans izvis. wa izvis laune ist. jah auk þaifraaurhtans þans
 33 frijondans sik frijond. jah jabai þiup taujaid þaim þiup taujandam izvis. wa izvis laune ist. jah auk
 34 þai fraaurhtans þata samo taujand. jah jabai leiwid. fram þamei veneid andniman. wa izvis laune
 35 ist. jah auk fraaurhtai fraaurhtaim leiwand. ei andnaimana samalaud. sveþauh frjod þans sijands
 izvarans. þiup taujaid jah leiwaid ni vaihtais usvenans. jah vairþiþ mizdo izvara managa jah vairþiþ
 36 sunjus haulistins. unte is gods ist þaim unfagram jah unseljam. vairþaid bleijjandans svasve jah

INTERPRETATIO.

aliam urbium, 18. qui venerunt audire eum et sanare se morbis suis, et hi vexati a spiritibus impuris et sanati facti sunt. 19. Et omnis turba quasiverunt attingere eum, nam potentia ab eo exiit et sanavit omnes. 20. Et is extollens oculos suos ad discipulos suos dixit: beati vos pauperes spiritu, nam vestrum est regnum cœlorum; 21. beati vos famelici nunc, nam saturi fitis; beati vos fientes nunc, nam exhilaramini; 22. beati es is, cum odiant vos homines et separant vos et exprobrant et eiciunt nomen vestrum uti malum ob filium hominis. 23. Gaudete in illo die et exultate, nam ecce, merces vestra multa in caelis; secundum hoc enim fecerunt profetis patres eorum. 24. At vae vobis his divitibus, nam jam habetis consolationem vestram; 25. vae vobis, vos saturi nunc, nam famelici fitis; vae vobis, vos ridentes nunc, nam lugere et flere incipitis; 26. vae cum bene vobis dicunt omnes homines, similiter enim fecerunt falsis profetis patres eorum. 27. Sed vobis dico his audientibus: amate hos odientes vos, bene facite his odientibus vos. 28. benedicite his maledicentibus vobis, orate pro his violentantibus vos. 29. Huic perententi te in maxillam, trade ei etiam alteram, et huic sumenti a te vestem, etiam tunicam ne prohibeas. 30. Cuique autem orantem te da et ab hoc sumente tuum ne exige. 31. Et sicut vultis, ut faciant vobis homines, etiam vos faciatis iis similiter. 32. At si amatis hos amantes vos, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hos amantes se amant. 33. Et si bene faciatis his bene facientibus vobis, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hoc ipsum faciunt. 34. Et si commodatis, a quibus speratis accipere, quid vobis mercedum est? et enim peccatores peccatoribus commodant, ut accipiant æquale. 35. Veruntamen amate hos inimicos vestros, bene facite et commo date non quidquam expectantes, et sit merces vestra multa et fitis filii summi, nam is bonus est his inuicibus et malis. 36. Fiat misericors, sicut etiam pater vester misericors est; 37. et ne iudicete, ut non

ANNOTATIONES.

πόλει, in margine posita, qui codicem argenteum scripsit, in textum intulit.

vi, 20. siponjam seinaim] J. St. ✕ siponje seinai, B. ✕ siponje seinai; in cod. Arg. quid scriptum fuerit, cognosci hodie non potest. quod cum lh. dedimus, constructio postulat præpositionis du. — jus] vos, gr. oi, sic Ulf. pronomen personale vocativo ad-dere solet, ubi Græci articulo utuntur, vid. M. vi, 41 etta unsar þu in himinam. vii, 23; Mc. ix, 25; L. iv, 23; vi, 25; Eph. vi, 9; marem Græcorum raro imi-tatur: Mc. xv, 29 sq. o sa gatairand þo alk nasei þuk? aut L. ix, 41 o kuni? sæpius omittit pronomen, ut Mc. x, 47, L. vii, 54; J. xix, 3; aut interjectionem, ut Rom. ix, 20 manna! — ahmin] spiritu ° gr.; J. St. addit + nu. — himine] cœlorum, gr. omni. θεού.

vi, 24. fin. J. St. signum lacunæ post ufþlohjanda ponunt, sed in cod. Arg. nihil additur; illi viri docti in errorem sunt inducti, quod in extrema lineæ parte librarius nihil scripsit (id quod sæpius factum esse vidimus) et quæ litteræ exstare videntur, eæ ex aversa parte plaustræ pervaserunt.

vi, 22. sijuþ] Hz. ° — sijand] J. St. ✕ sijond. — jah] pr., Ulf. ° στzv.

vi, 23. laikid] J. St. B. ✕ laikod. — himinam] cœlis, gr. οὐρανῶν. — praufetum] sic cod. Arg.; J. St. B. ✕ praufetun.

vi, 24. ju] jam, ° gr. omni.; J. St. + nu. — gaþ-laiht.] J. ✕ g þrafst. S. ✕ gaþod et pro eo Glossar. p. 56 ✕ gadatiþ, Z. incepte tabon proponit, quod verbum h. l. sensum vix tolerabilem præbet; in cod. Arg. legitur, quod B. dedit, vid. etiam Cor. II, 1, 3 seqq. vii, 4, 7.

vi, 25. sadans] St. ✕ sandans. — nu] pr. nunc, ° gr. — duginnid] incipitis, ° gr. omni.; Ulf. ad indi-candum tempus futurum addidit; pro eo tempore, quo ejus lingua caret, præsens ponere solet, sed ali-quoties illum defectum ita explet, ut circumscriptioe quadam utatur, additis verbis præter duginnan etiam huban (habere), skulan (debere), munan (cogitare), sik skaftjan (preparare).

vi, 26. allai] omnes, ° gr.

vi, 27. sijandam] cod. Arg. marg. hatjandam (odien-tibus); erravit autem librarius, nam signum glossæ non verbo sijandam, ad quod pertinet glossa, sed verbo hatandans appinxit.

vi, 28. fram] vid. ad ii, 24.

vi, 29. imma] ei, ° gr.

vi, 32. aþþan] al, gr. omni. xai

vi, 34. þamei] J. St. B. Hz. + þammei.

vi, 35. izvarans] Ulf. ° xai. — jah] tert., Z. ✕ ja. — unfagram] J. St. ✕ unfairam.

vi, 36. vairþaid] Ulf. c. codd. ° oʋv. — svasve] cod. Arg. ✕ svare. — izvar] J. St. ✕ izvara.

- 37 attā ozar bleiſs iſt jah ni stojd, ni ni stojandau, ni aldōmjaid jah ni afdōmjanda, fraletaid jah frale-
 53 taidas gibaid jah gibāda izvis, mitads goda jah ufarfulli jah gavigana jah ufarगतनागibada in bacu
 32 kvarana, faza auk samou mitadſon. pizatei mit d. mitada izvis, qāpūh þan gajukon im. Ibai
 40 mag blūds blūdana tūban, nia bai in dal gadriusand, niſt ſiponeis ufar laisari ſeimana, iþ gaudan-
 41 vda warjizuh vaiþpai sve laisaris iſ. aþþan wa gaudais gramsta in augin broþrs þeinis, iþ anza in
 42 þeinamma augin ni gaudais, aiþþau waiva magt qīþan du broþr þeinamma, broþar let, ik usvaiþ þa
 gramsta þamma in augin þeinamma, silba in augin þeinamma anza ni gaudjands, liuta, usvaiþ þa
 faurþis þamma anza us augin þeinamma, jah þan gaudjais usvaiþþan gramsta þamma in augin broþrs
 43, 44 þeinis, ni auk iſt bagms gods taujands akran ubil, nih þan bagms ubils taujands akran god, warjizuh
 rabitis hagne us sveſamma akra in kuþps iſt, ni auk us } aureum liſanda smakkans, nihþan us
 45 arwatunþjai trūdanda vemabasja, þiupþeis mauna us þiupþeiþamma huzda hairtius seinis ushairid
 þiupþ, jah ubils mauna us ubilamma huzda hairtius seinis ushairid ubil, uzub allis ufarfullin hairtius
 46, 47 rōdeid munþs iſ. aþþan wa nik baitid, frauja frauja, jah ni taujid, þatei qīþa, wazuh sa gagganda
 48 du niſ jah hauſjands vaurda meina jah taujands þo, atangja izvis, wamma galeiks iſt, galeiks iſt
 maun tūmjandiu razu, ſaei groþ jah gadiþida jah gasatida grōnduvaddjau ana staina, at garunjon þan
 vaurþanai biſtaggawa hi jainamma razu jah ni mahta gavaġjan ita, gasolid auk vas ana þamma staina
 49 iþ sa hauſjands jah ni taujands galeiks iſa maun tūmjandiu razu ana airþai inuh grōnduvaddju, þatei
 vi, 1 biſtaggōdus jah suna gadraus, jah varþso usvalteins þis razuſ nikita, biþe þan usfullida alla þo vaurda
 2 eina in hliumans manageius, galeiþ in kafarnaum, hundafade þan samis skalks siukands svultavairþja.

INTERPRETATIO.

judicemini; ne condemnentis et non condemnamini; absolvatis et absolvimini. 38. Detis et datur vobis; mensura bona et superplena et concussa et superflua datur in sinu vestrum, hæc enim ipsa mensura, qua mensuratis, mensuratur vobis. 39. Dixit autem parabola hæc: num potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40. Non est discipulus super magistrum suum, verum paratus quisque fiat uti magister ejus. 41. At quid vobis festucam in oculo fratris tui, verum trabem in tuo oculo non vides? 42. Aut quomodo potes dicere ad fratrem tuum: frater, sine, ego ejicio festucam hanc in oculo tuo; ipse in oculo tuo trabem non videns, hypocrisis, ejice ante hanc trabem ex oculo tuo et tunc videas ejicere festucam hanc in oculo fratris tui. 43. Non enim est arbor bona faciens fructum malum, neque arbor mala faciens fructum bonum. 44. Quare enim arbarum ex proprio fructu nota est, non enim de spinis colliguntur ficus, neque de rubo calcantur uvæ. 45. Bonus homo e bono thesauro cordis sui profert bonum et malus homo e malo thesauro cordis sui pr fert malum; exque enim abundantia cordis loquitur os ejus. 46. At quid me vocatis domine, domine! et non facitis, quod dico? 47. Quisque hic iens ad me et audiens verba mea et faciens ea, ostendo vobis, cui similis est. 48. Similis est homini edificanti domum, qui fodit et profundum-fecit et posuit fundamentum super saxum; in mundatione autem facta irruit aqua e ntra illam domum et non potuit commovere eam, fundata enim fuit super hoc saxo. 49. Verum hic audiens et non faciens similis est homini edifi anti domum super terram sine fundamento, cui irruit fluctus et s atim cecidit, et facta est hæc eversio hujus domus magna. vi, 1. Cum autem expleret omnia hæc verba sua in aures to bar, ivit in Cafarnaum. 2 Centurionem autem ejusdam servus ægrotans morti-propinquus, qui fuit

ANNOTATIONES.

- vi, 5. ei] ut, gr. καί; sed vid. ad J. xvi, 17.
 vi, 58. jah] sec. et. ° gr. — ufarfulla] superplena, gr. περισσῆρον, cui cum g abiturum verbum non satis respondeat, U filiam περισσῶν legisse B. suspicatur. — gibada] — ee. datur, gr. omn. δίδωσι, cl. vs. 44. — mitad] sic et B. conjectura, It. etiam (in annotatione ad Hz.) probata, doctimus; cod. Arg. et editi. — mitad; librarius sequenti mitada in errorem inductus esse videtur.
 vi, 39. þan] St. — tan. — im] J. St. — in. — dal gadriusand] editi. — dalga driusand, vid. ad Me. vii, 1.
 vi, 40. gaudjands] J. St. — gaudjandane mōvids, B. — ga ustanjane manvids; cod. Arg. gaudjands et in marg. ustanhaus (perfectus), quod cum jam H. legerit et evidenter scriptum sit, hñrum miramur dicere in cod. us anbanis legi.
 vi, 41. gaudjais] sec., J. St. — gaudjais.
 vi, 42. ik] ego, ° gr. omn.
 vi, 44. liſanda — trūdanda] calliguntur — exlenitur, gr. omn. σὺ ἐποσῶ — πρυψῶ, cl. vs. 38. Ceterum gothicum trūdand calcare (x, 19), concutere (viii, 5), græco πρυψῶ (metere, vindemiare) omnino non respondet; et si quæ Ulf. sensum potius quam verba respexisse dicat, tum us arwatunþjai non ita apte appositum videtur; nō sine hunc locum in eorum numero habemus, ubi grecorum verborum significationem um satis intellexit, vid. ad i, 5. — veinabasja] arce

(plur.), gr. σταφυλή; ceterum J. — veinabasjmi, St. — veinabasjan.

vi, 45. ushairid] pr. St. — ushairid
 vi, 47. vaurda meina] † gr. omn. — galeiks iſt] † gr. omn.

vi, 48. at garunjon] J. — ataranjan, St. — at garunjan, B. — atgarunjan. — biſtaggawa] J. — biſtaggawa, St. — biſtaggawa wa. — ana] s. c., J. St. — and.

vi, 49. þatei] si pro particula relativa aut causali accipitur, sensus omnino turbatur; gr. omn. † referendum ad olia pendet a προσεβήσεν. Si Gothus grecorum lectionem ad verbum exprimere vellet, bi þammai debet scribere; nam præpositio bi vel du vel niþa verbo si ggan conjungi solet (M. vii, 25, 27; L. iv, 11; xiv, 31; Rom. ix, 32); si þatei ad razu pertinet, id quod sensus postulat, Ulf. constructionem mutavit, quod sæpius fecit, sed h. l. amicus. — biſtagg]. J. St. — biſtaggun. — flōdus] J. St. R. — usastflōdus; cod. Arg. marg. awa (fluvius); glossam vult illi docti in textum intulerunt. — gadians] suspicemur, Ulf. e. gr. συνέστη legisse.

vi, 2. svultavairþja] Z. — div.; J. St. R. — svulta vairþid; svultavairþja = ad mortem vergens i. e. morti appropinquans (Grim. II, 577); gr. σπύλλη πύλλων, forma concreta præcedente abstracta habet, in quo diligens lector offendere possit.

3 saei vas imma svers. gahausjands þau bi iesu insandida du imma minstaos tultne bidjands
 4 ina: ei qimi jah ganasidedi þana skalk is. ip eis qimandans at iesna bedun ina uskaudo
 5 qipandans. þatei vairþs ist þamnei fragibis þata. unte frijof þinda unsara jah synagogein is gatimrida
 6 unsis ip iesus iddjuh miþ im jah þuþan ni fairra visandin imma þamma garda insandida du imma.
 7 sa hundafads frijonds qipands du imma. fraoja. ni draiþei þak. unte ni nu vairþs oi uf brot mein
 8 þiomagus meus. jah þan auk ik manna im uf valdufna gasatids. habands uf mis silbin gadrauhþins.
 9 jah qiba du þamma. gagg. jah gaggid. jah anþaranna. qim her. jah qimid. jah du skalka mei-
 10 þamma. tavei þata. jah taudid. gahausjands þan þata iesus sildaleikida ina jah vandjands sik
 11 du þizai afarlaisjandein sis managein qab. amen qiba izvis. ni in israela svalauda galaubem bigai.
 12 jah gavandjandans sik þai insandidans du garda bigetun þana sukan skalk þailau. jah varþ te
 13 þamma afar daga. iddja in baurg namnida naen. jah mididdjedun imma siponjos is ganoba jah
 14 aipein seinai. jah si silbo vidovo. jah managei þizos baurgs ganoba miþ izai. jah gasaiwands
 15 þo frauja iesus infeinoda du izai jah qab du izai. ni gret. jah duatgaggands ataitok wilfrjom.
 16 ip þai barrandans gastofun jah qab. juggalaud du þus qiba. urreis. jah ussat sa naus jah dugann
 17 rooþjan, jah atgal ina aipein is. dissat þan allans agis. jah mikilidedun guþ qipandans. þatei þrau-
 18 fetus mikils urrais in unsis jah þatei gaveisoda guþ manageins seinazos. jah usiddja þata vaerð
 19 and alla iudaia bi ina jah and allans bisitands. jah gataihuo iohannen siponjos is bi alla þo. jah
 20 atþaitands tvans siponje seinaze iohannes insandida ins du iesua qipands. þu is sa qimanda þau
 21 anþarano venjaima. qimandans þan at imma þai vairoz qeþun. iohannes sa dauþjands insandida
 22 ugkis du þus qipands. þu is sa qimanda þau anþarano venjaima. inu þau þizai weibi gabaiþida
 23 managans af sauhþim jah slaihu jah ahmane ubilaze jah biindaihu managaim fragaf siun. j b
 24 andhafjands iesus qab du im. gaggandans gateihats iohannen. þatei gasewuts jah gahausideduts.

INTERPRETATIO.

ei carus. 3. Audiens autem de Iesu misit ad eum seniores iudæarum orans eum, ut veniret et sanaret hunc servum ejus. 4. Verum ii venientes ad Iesum orarunt eum solliciti dicentes, quod dignus est, cui præstas hoc. 5. Nam amat gentem nostram et synagogam is ædificavit nobis. 6. Verum Iesus ivit cum iis et amplius non procul existente eo hac domo, misit ad eum hunc centurionem amicum dicens ad eum: domine, ne urge te, nam non sum dignus, ut sub tectum meum intres. 7. Ideoque non me ipsum dignum aestimavi, ad te venire, sed tibi verbum, et sanari hic puer meus. 8. Et vero enim ego homo sæci sub imperio constitutus, habens sub me ipso milites, et dico ad hunc: vade, et vadit, et aliter: veni hoc, et venit; et ad servum meum: fac hoc, et facit. 9. Audiens autem hoc Iesus miratus est eum, et vertens se ad hunc sequentem se turbam dixit: amen dico vobis, non in Israele talem fidem inveni. 10. Et convertentes se bi missi ad domum invenerunt hunc ægrotum servum sanum. 11. Et factum est in hoc postero die, ivit in oppidum vocatum Naen, et comitati sunt eum discipuli ejus multi et turba multum. 12. Cum autem prope esset portæ hujus oppidi, tunc, ecce, elatus fuit mortuus, filius unicuique matri suæ, et ea ipsa vidua, et turba hujus oppidi nuntia cum ea. 13. Et videns hanc dominus Iesus misertus est super eam et dixit ad eam: ne fle. 14. Et accedens attigit feretrum, verum hi portantes steterunt, et dixit: adolescens, ad te dico, surge! 15. Et surrexit hic mortuus et cepit loqui, et reddidit eum matri ejus. 16. Obse fit autem omnes timor, et magnificaverunt Deum dicentes: quod profeta magnus exstitit in nobis et quod visitavit Deus populum suum. 17. Et exiit hoc verbum in omnem iudæam de eo et in omnes viennes. 18. Et nuntiarunt iohanni discipuli ejus de omni hoc: 19. et advocans duos discipulorum suorum iohannes misit eos ad Iesum dicens: tu es hic veniens, an aliumne expectemus? 20. Veniens s aut in ad eum hi viri dixerunt: iohannes hic baptizans misit nos ad te dicens: tu es hic veniens, an aliumne expectemus? 21. In autem hic hera sanavit multos a morbia et plagis et spiritibus malis et cæcis multis reddidit visum. 22. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate iohanni, quod vidistis et audivistis, quod cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, muti

ANNOTATIONES.

vii, 3. qimi] sic cod. Arg.; Ilz. ← qemi, vid. ad viii, 56.

vii, 4. [fragibis] J. St. B. ✕ frambis.

vii, 5. synagogein] vid. ad M. xviii, 62.

vii, 6. im] pr., J. St. ✕ in. — imma] pr., gr. omn. post juþan. — du imma] sec., J. ° ✕.

vii, 8. mis silbin] J. B. ✕ jct. nu vs. 49 et sapius, St. ✕ missibin. — her] huc, ° gr. omn.

vii, 9. amen] amen, ° gr.

vii, 11. afar daga] St. Z. ✕ jct. — nam] in cod. Arg. maen scriptum esse videtur: cæterum gr. omn. Natv.

vii, 12. ridovo] vid. ad iv, 13. — managei] J. St. ✕ managai. — si silbo] ea ipsa, gr. αὐτῆ. — ganohd] Ulf. c. eodd. ° 79.

vii, 13. frauja iesus] dominus iesus; gr. alii ῥῆπος, alii Ἰησοῦς; utrumque Ulf. et cod. 225 conjungit.

vii, 15. dugann] St. ✕ dugan.

vii, 16. allans agis] ¶ gr. omn. — mikilidedun] J. St. B. ✕ mikilidedun. — qipandans] lh. h. l. adnotat: Gothus lineolam illam, notam τῶν η, syllaba ultimæ superinderefe eplexit; sed erat v. doctus, nam illa lineola clarissime supra est ducta. — seinazos] St. ✕ seinazos.

vii, 19. tvans] Ulf. c. cod. D. et verss. ° τῶν; — ins] eos, ° gr. omn.

vii, 20. venjaima] St. ✕ venjaima.

vii, 21. ahmane ubilaze] St. ✕ ahmanum; B. conjectura ahman ubilain non necessaria est, constructur enim verba medendi et sanandi et cum genitivo (L. v. 15; vi. 18; viii, 2) et cum præpositione af (Mc. v. 29, 34). Locos, ubi Ulf. constructionem mutat, habes hos: iv, 25 galiknoda hinans du jerum þrim jah menofa saith. Mc. 1, 5 vas guraf þs iuglarn jah gairda, et. ad Cor. ii, xii, 21.

vii, 22. gateihats] Z. ✕ gateihats.

- [atei blindai ussaiwand. haltai gaggand.]rutsfillai gah ainjanda. handai gahausjand. naveis urreisand.
 23, 24 unded? vailamerjanda. jah audags ist sawazuh saei ni gam rzjoda in mis. at galeiþandam þin þain
 airum iohannes dugum rotjan du managein bi iohannen. wa usiddjeduh in auidai saiwan. raus fram
 25 vinda vagid. akei wa usiddjeduh saiwan. mannan in hnasqjaim vastjum gavasidana. sai. þai in
 26 vastjom vulþagaim jah fodeinai visandans in þin langardjom sind. akei wa usiddjeduh saiwan.
 27 praufetu. jai qifa izvis. jah mais praufetu. sa ist bi þancei ganelid ist. sai. ik þasandja aggilu mein na
 28 laura aadvairþja þeinamma. saei gamanveid vig þeinana laura þus. qifa allis izvis. maiza ia baurim
 qinono praufetus iohanne þamma dauþjandin ainshon nist. iþ sa minniza muua in þindangardjai
 29 guþs maiza inna ist. jah alla managei gahausjande jah motarjes garaihtana domidedun guþ u'dau-
 30 þidai dauþnein iohannis. iþ fareisaisis jah vitodafarþjos rina guþs fraqefun ana sik ni dauþidai
 31, 32 fram inna. we nu galeiko þans mans þis kunþs jah we sij ina galeikai. galeikai sind barna þaim
 in garonsai sitandam jah voþjandam seina misso jh qifandam. sviglodedum izvis jah ni þinsideduh.
 33 gamodedum izvis jah ni gaigrotuþ. urraun raihtis iohannes sa dauþjands iþ blaif matjands nih vein
 34 drigkands. jah qifþiþ. uuholþon habaiþ. urraun sunus mans matjands jah drigkands. jah qifþiþ. sai.
 35 manna afetja jah veindrugkja. frijonds motarje jah travaurhta ze. jah gasne joda varþ handugei fram
 36 barnam seinaim allaim. þaþ þan ina suns fareisaisie ei matidedi niþ inna. jah atgaggands in gard
 37 þis fareisaisius anakumbida. þaruh sai. qino in þizai baug. sei vas fravaurhta jah ukunnande. þaui
 38 anakumbida in razna þis fareisaisius. briggaudei alabalstrann balsamis. jah standande laura fotum is
 aftaro greitande dugum natjan fotuns is tagram jah skufta haubidis seinis bisvarh jah kokida fotum
 39 is jah gasalboda þamma balsana. gasaiwands þan sa fareisaisius. saei haihait ina. rodida sis ains

INTERPRETATIO.

audiunt. mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. 23. Et beatus est omnis, qui non scandalizatur in me. 24. In abuentibus autem his legatis Iohannis cepit loqui ad turbam de Iohanne: quid existi-
 tis in desertum videre, arundinem a vento motam? 25. Sed quid existitis videre, hominem in multi-
 bus vestibus vestitum? Ecce, hi in vestibus splendidibus et cibo existentes in regum aulis sunt.
 26. Sed qual existitis videre, profetam? utique dico vobis, etiam magis profeta. 27. Hic est, de quo scri-
 ptum est: ecce, ego mitto angelum meum prae facie tua, qui parat viam tuam prae te. 28. Dico
 enim vobis: maior in natis mulierum profeta Iohanne, hoc baptizante, unis non est, verum hic minor
 eo in regno Dei major eo est. 29. Et omnis turba audiens et portitores iustum iudicaverunt Iohanne baptizati
 baptismo Iohannis. 30. Verum Farisei et legis-periti consilium Dei improbarunt in se, non baptizati ab
 eo. 31. Cur jam similes hos homines huius generis et cui sint similes? 32. Similes sunt pueris his in foro
 sedentibus et vocantibus se invicem et dicentibus: tibi-scecinimus vobis et non saltavistis; lamentati-sumus
 vobis et non ploravistis. 33. Prodiit enim Iohannes hic baptizans, nec panem edens, nec vinum bibens, et
 dicitis: demonem habet; 34. prodiit filius hominis edens et bibens, et dicitis: ecce, homo devorator et
 violentus, amicus portitorum et peccatorum. 35. Et justificata fuit sapientia et filiis suis omnibus. 36.
 Oravit autem eum quidam Fariseorum, ut ederet cum eo, et adiens in domum huius Farisei accubuit. 37.
 Tunc ecce, mulier in hoc oppido, quae fuit peccatrix et cognoscens, quod accubuit in domo huius Farisei,
 afferens alabastrum balsami. 38. Et stans ante pedes ejus retro flexis cepit rigare pedes ejus lacrymis et ca-
 pillis capitis sui terisit et osculata est pedes ejus et unxit hoc balsamo. 39. Videns autem hic Fariseus, qui
 vocavit eum, locutus est sibi solus dicens: hic si esset profeta, cognosceret utique, quæ et qualis hæc mu-

ANNOTATIONES.

VII, 24. at galeiþandam] St. Z. ✕ jet.; J. ✕ asga-
 leiþandam.

VII, 25. vulþagaim] J. St. B. ✕ vulþanaim. — fo-
 deinai] cibo, Ulr. τρωγῆ pro τρογῆ legisse jam Mæresh.
 et B. recte viderent, nisi forte ad fodeinai ex præce-
 dentibus vulþagai subintelligendum esse aliquis sus-
 picatur, ut fodeins vulþaga (latus cibus) græco τρωγῆ
 respondeat; id autem artificiosius ne sit admodum
 venerit. — þindanga djom] J. St. ✕ þindangardja,
 B. ✕ þindangardjan (scilicet in cod. — on pro — om
 exaratum esse videtur).

VII, 26. jai] J. St. ✕ jah. — praufetu] sec., vid. ad
 I, 54.

VII, 27. þancei] J. St. ✕ þancei.
 VII, 28. baurim] J. St. ✕ bauran. — nist] J. St. B.
 ✕ ni ist. — muua] pr. ei, ° gr. omm.

VII, 29. gahausjande] J. St. ✕ gah usjandans. —
 garaih ana domidedun guþ] J. St. garaihta....; hæc
 cum sequentibus in cod. Arg. omnino evanuerunt.

VII, 30. fraqefun ana] J. St. ✕ frakanþ.... B. Ilz.
 Z. ✕ fraqefna and. Quod dedimus fraqefun, id ana-
 logia lingue postulat, cum neque ex japau (B. th.),
 nec ex japau (L.) illud jepau nasci possit, neque in
 cod. Arg. ullum vestigium partis j literæ appareat,
 quæ subter lineam ducitur. Verbum fraqifjan, propte
 maledicere (M. xxv, 41; Me. xi, 24; all.) significans,
 h. l. significationem, contemnendi, repudiandi (alias

usbrikan Me. vi, 26) induit. And, quod pro ana legunt,
 quia sensum huic loco alicuium præbet, probari om-
 nino non potest, neque hic ana, quod prius coniecerat
 (nam in cod. Arg. elare cognosci jam non potest)
 Benzeli auctoritate motus, rejicere debebat; ad red-
 dendum græcum eis εαυτούς (contra se, in detrimen-
 tumsum) nihil aptius est, quam ana sik, cf. M. xxvii,
 13; Me. iii, 26; xiv, 55; J. xviii, 29; Cor. ii, x, 2.

VII, 31. Ab initio versus J. St. qap þan frauja.
 e nonnullis gr. addunt, quod cod. Arg. non agnoscit.
 VII, 32. seina misso] editi. ✕ jet. — sviglodedam]
 J. St. ✕ svigalodedam. — gamodedam] cod. Arg.
 marg. synonymum hufam e M. xi, 17.

VII, 33. nih] sec. J. St. + ni.

VII, 34. afetja] J. St. B. ✕ afetei.

VII, 35. seinaim] J. ✕ seinama, St. ✕ seinamma.

VII, 36. ina suns] gr. omm.

VII, 37. sei] J. St. B. ✕ so. — jah] et, ° gr.; J. St.
 ✕ sah. — in razna] J. ✕ in gard, St. ✕ and gard.

— þis fareisaisius briggaudei] J. St. ✕ fareisaisie brig-
 gande] omnia ultima versus parte — alabalstrann]
 B. ✕ alabastrann; gr. omm. ἀλάστρον.

VII, 38. af aro] gr. ante furam. — post fotum usque
 ad fravaurhta vers. 39 J. St. lac.; omnia fere singu-
 larum litterarum vestigia in cod. Arg. interierunt.

VII, 39. fraenais] sic cod. Arg.; Ilz. Z. ✕ farei-
 saius. — sis] B. + in sis. — ams] solus, ° gr. omm.

qibands. sa ih vesi praufetus. ufkunpedi þau. wo jah wileika so qino. sei tekþ minna. þatei fravaurlta
 40, 41 ist. jah andhafjands iesus qab þu þaitrau. seimon. skal þus wa qiban. ih is qab. laisari qib. tvoi
 42 dulgis skulans vesum dulgahaitjin sumamma. ains skulda skatte fimflunda. ih an'ar fimftiguns. ni
 43 hahandaþ þan. wapro usgebeina. baim fragaf. waþar nu þize. qib. mais ma frijod. andhafjands þæn
 44 seimon qab. þana gavenja. þammei managizo fragaf. þaruh is qab þu imma. raitaha stauides. jah ga-
 vandjands sik þu þizai qinou qab þu seimona. gasaiwis þu qinou. atgaggandi in gard þeinana vato mis
 ana fotuns meinans ni gaft. ih si tagram seinaim ganatida meinans fotuns jah skufta seinamma hisvarth.
 45, 46 ni kukides mis. ih si. fram þammei innatiddja. ni swaif hikukjan fotuns meinans. aleva haubid mei-
 47 nata ni salhodes. ih si balsana gasalboda fotuns meinans. in þize. qiba þus. afletanda fravaurlhteis
 48 izos þos managons. unte frijoda lilu. ih þammei leitil fraletala. leitil frijod. qabuh þan du izai. afe-
 49 tanda þus fravaurlhteis þeinons. jah dugunnun þai miþanakumbja dans qiban in sis silban. was sa ist.
 50 saei fravaurlhtins afletai. ih is qab þan du þizai qinou. galanheins þeina ganasida þuk. gagg in ga-
 vnu, 1 vairþi. jah varþ biþe afar þata ei jah is vratoda and baurgs jah haimas merjands jah þiþspullonds
 2 þindangardja gub. jah þai tvalþ miþ imma jah qinons. þozei vesum galeikinodos ahmane ulataize jah
 3 saulte. jah marja. sei haitana vas magdalene. us þizaei usiddjedum unholþon; sibun. jah iohanna
 qens kusins fauragajins herodes jah susanna jah auþaros managos. þozei andbahtededum in us aigi-
 4 nam seinaim. gaqumanaim þan himmam managaim jah þaim. þatei us baurgin gaiddjedum du imma.
 5 qab þairh gajukon. urraun sa ands du saian fraiva seinamma. jah miþþanei saiso. sum gadraus faur
 6 vig jah gatrudon varþ jah fuglos hinuis fretun þata jah an'ar gadraus ana staina jah uskijana ga-

INTERPRETATIO.

lier, quæ tangit eum, quod peccatrix est. 40. Et respondens Iesus dixit ad Petrum: Simon, debeo tibi aliquid dicere. Verum is dixit: magister, dic! 41. Duo debiti rei fuerunt creditorum cuidam; unus debuit denariorum quingentos, verum alter quinquaginta. 42. Non habentibus autem, unde redderent, ambobus remisit; uter igitur horum, dic, magis eum amat? 43. Respondens autem Simon dixit: hunc puto, cui plus remisit. Tunc is dixit ad eum: recte iudicasti! 44. Et covertens se ad hanc mulierem dixit ad Simonem: vides hanc mulierem, accedenti in domum tuam aquam mihi in pedes meos non dedisti, verum ea lacrymis suis rigavit meos pedes et capillo suo tersit? 45. non osculatus es me, verum ea, ex quo introii, non cessavit osculari pedes meos: 46. oleo caput meum non unxisti, verum ea balsamo unxit pedes meos. 47. Propter hoc dico tibi, remittuntur peccata ejus hæc multa, nam amavit multum; verum cui paucum remittitur, paucum amat. 48. Dixit autem ad eam: remittuntur tibi peccata tua. 49. Et coeperunt hi concumbentes dicere in se ipsis: quis hic est, qui peccata remittat? 50. Verum is dixit tum ad hanc mulierem. fides tua sanavit te; vade in pacem. VIII, 1. Et factum est deinde post hoc, ut etiam is iret per urbes et vicus prædicans et evangelizans regnum Dei, et hi duodecim cum eo 2. et mulieres, quæ fuerunt sanctæ spiritibus malis et morbis, et Marja, quæ vocata fuit Magdalene, ex qua exierunt demones septem, 3. et Iohanna, uxor Cusæ, præfecti Herodis, et Susanna et alie multæ, quæ ministrarunt iis e facultatibus suis. 4. Congressus autem gregibus multis et his, qui ex oppidis coiverunt ad eum, dixit per parabolas. 5. exiit serens ad serendum semine suo, et dum sevit, quoddam concidit ante viam et concultatum fuit et aves cæli vorarunt hoc. 6. Et aliud concidit in saxum et enatum exaruit, propter quod non habuit humorem.

ANNOTATIONES.

— *ufkunþedi*] sic cod. Arg. et secunda manu Hz.; B. lh. (*Ulfst. illustr. p. 158*) ✕ *ufkunþeda*. — *tekiþ imma*] B. ✕ *sik attekiþ*.

vii, 40. *þaitrau*] Petrum, gr. omni. ἀνδρῶν, qua propter J. imma edidit; St. ± *þaitru*; cæterum Goth. cum Brix. concinit.

vii, 41. *dulgis skulans*] B. Z. jct., sed vid. Grim. II. 598 sq.; J. St. ✕ *dulgis skulans*. — *dulgahaitjin*] J. St. B. ✕ *duliahaitjin*.

vii, 42. *þau*] Ulf. ἀνδρῶν.

vii, 43. *þana*] J. St. ✕ *þama*; cæterum ° gr. omni., contra ea Ulf. post *gavenja* ° δει.

vii, 44. *qab*] gr. omni. post *seimona*. — *atgaggandi*] accedenti, gr. omni. εἰσαλλθόν. — *mis*] mihi, ° gr. omni. — *seinaim*] suis, ° gr. omni.

vii, 45. *fotuns meinans*] † gr. omni.

vii, 46. *fotuns meinans*] † gr.

vii, 48. *qabuh þan*] sic cod. Arg.; St. Z. ✕ *qab uþþar*. — *þus*] tibi, ° gr. omni., nam quod it habent σοῦ, id Ulf. per *þeinons* reddidit.

vii, 49. *sis silban*] St. ✕ *sissilban*. — *saei*] Ulf. ° xxi.

vii, 50. *is*] is, ° gr. omni. — *gavairþi*] J. St. B. ✕ *gavairþa*.

viii, 1. *biþe afar þata*] deinde post hoc = ἐν τῷ καθέξει; neutrum abundat, ut B. lh. putant. — *þata ei*] J. B. Z. ✕ jct., St. ✕ *þatei*. — *ei*] ut, ° gr. omni. vid. ad vi, 12, sic sæpius post *varþ* (ἐγίνετο, es geschah) *ei*, sæpe *jah* quoque sequitur; quamobrem ne aut ei aut *jah* ex glossa ortum sit suspicamur. — *vra-*

toda and baurgs] St. laet., J. v. .... B. *vratoda*.... — *haimos*] J. ✕ *haimo*, St. *haimo*.... omissis reliquis usque ad — *londs*. — *þiþspullonds*] sic cum J. et B. ex loco vii, 18 dedimus; in codice Arg. nihil præter — *londs* legi potest; quod scribitur lh. et Z. *vaituspillonds* non probamus, quod ea compositio nusquam invenitur.

viii, 2. *qinons*] Ulf. c. verss. ° τῶν. — *galeikinodos*] J. ✕ *galeikmode*, St. *galeik*... — *saulte jah*] J. St. ✕ *salthaim* — *jah*] tert. et, ° gr. omni. — *usiddjedum*] gr. omni. post *sibun*.

viii, 3. *fauragajins*] sic cod. Arg. et J. St. B; lh. Z. ± *fauragajins*, vid. ad vii, 1. — *herodes*] St. ✕ *herodes*. — *andbahtededum*] sic cod. Arg. prn *andbahtededum*; J. St. B. ✕ *undbahtededum*. — *in*] iis, gr. ἀντὶ — *seinaim*] J. St. ✕ *seinain*.

viii, 4. *himmam*] vid. ad vi, 17; J. ✕ *hixman*. — *þatei us*] St. ✕ jct. — *us baurgin*] ex oppidis, gr. κατὰ πόλιν (i. e. in oppido habitantibus et ex oppido proficiscentibus).

viii, 5. *saiands*] J. St. B. e Me. iv, 5 et 14 *sa* articulum addidit, quem h. l. cod. Arg. non agnoscit. — *saiso*] St. ✕ div. — *gatrudon*] ea forma cum infinitivus propter constructionem (nam *varþ* participium secum habere solet), participium autem propter terminationem esse non possit, veretur ne errore librarii pro *gatrudon* scriptum sit, si verum est quod Grim. i. 844 dicit.

viii, 6. *uskijana*] Grim. I. 844 falsum pro *uskiana* e se suspicatur; nobis potius participium præteriti

- 7 þa ernduþ. in þrezi ni habaida grammiþa. jah sum gadraus in midumai þanruive jah anþuskeiuan-
 8 dans þai þanrujus afwafidedun þata. jah anþar gadraua ana airþi ai godai jah u-keimoda jah tawida
 9. 10 frebna þan ina siponjos is qifbanda. wa sijai so gajuko. ip iesaus qalþ. izwis atgiban ist kunnan runos
 11. 12 ni fraþjaina. aþþan þata ist so gajuko. þata fraiv ist vaurd guþs. ip þai viþra vig siud þai haujandans.
 13 þaþroþ qimiþ diabulus ah usniuiþ þata vaurd af hairtio ize. ei galaubjandans ni ganisaina. ip þai
 14 ana þamma staina. ize þan haussjand. in þ faheidai anduimand þata vaurd. jah þai vaurtins ni ha-
 15 band. þaiei du mela galaubjand jah in mela fraistubujos afstandand. ip þata in þaurnuns gadriusauho
 16 þai sind. þaiei gahaussja dans jah af saurgom jah gabein jah gahanrjopum þizos libainais gaggandans
 17 afwapnandjah nigavrisqand. ip þata ana þizai godon airþai þai sind. þai ize in hairtin godamma
 18 jah seljamma gahaussjandans þata vaurd gahoband jah akran bairand in þulainai. aþþan ni manna
 19 lukarn tandjands dishuljip ita kasa aipþan ul ligr gasatjip ak ana lukarnastapin satjip. ei þai im.
 20 gaggandans saiwaina liuhad. ni auk ist analaugn. þaiei svikunþ ni vaiþai. uih fulgin. þaiei nigakunnai-
 21 dau jah in svekunþamma qimai. saiwiþ nu. waiva hanseip. unte saei habaiþ. gihada imma. jah saei ni
 22 habaiþ. jah þatei þugkeiþ haban. afniada af imma. atiddjeduo þan du imma aiþei jah broþrjus is jah
 23 ni mahtedun andqipan imma faura managein. jah gataihan varþ imma. þatei aiþei þeina jah bro-
 24 þrjus þeina standand uta gasaiwan þuk gairnjandona. ip is andhafjands qap du im. aiþei meina jah
 25 broþrjus meina þai sind þai vaurd guþs gahaussjandans jah taujandans. varþ þan in ainamma þa-
 26 dage. jah is galaip in skip jah siponjos is. jah qap du im. galeipant lindar þana marisav. jah gali-
 27 þun. þaruh þan sve faridedun. anaaisleiþ jah atiddja skura vindis in þan marisav jah gafullnede-
 28 dun jah birckjai vaurþun. duatgaggandans þan urraisidedun ina qifbandans. ta'zjad. fraqistoam. ip

INTERPRETATIO.

7. Et quoddam cecidit in medium spinarum, et simul-enascentes hæ spinæ extinxerunt hoc. 8. Et aliud cecidit in terram bonam et pullulavit et fecit fructum eentuplum. Hoc autem dicens exclamavit: qui habeat aures ad audiendum, audiat. 9. Interrogarunt autem eum discipuli ejus dicentes, quid sit hæ parabola. 10. Verum Iesus dixit: vobis datum est scire mysteria regni Dei, verum his a iis in parabola, ut videntes non videant et audientes non intelligant. 11. At hoc est hæ parabola: hoc enim est verbum Dei: 12. verum hi ad viam sunt hi audientes, deinde venit diabolus et demit hoc verbum a corde eorum, ut credentes non salventur. 15. Verum hi in hoc saxo, qui eum audiant, eum lætitia assumunt hoc verbum, et hi radices non habent, qui ad tempus credunt et in tempore tentationis desistunt. 14. Verum hoc in spinas cadens hi sunt, qui audientes et a curis et possessione et voluptatibus hujus vite euntes exstinguuntur et non fructum ferunt. 15. Verum hoc in hac bona terra hi sunt. hi qui in corde bono et probo audientes hoc verbum tenent et fructum ferunt in patientia. 16. At non homo incernam incendens aperit eam vase, aut sub lecto ponit, sed super candelabro ponit, ut hi ineuntes videant lucem. 17. Non enim est occultum, quod manifestum non fiat, neque absconditum, quod non cognoscatur et in apertum veniat. 18. Videte igitur, quomodo auditis; nam qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam quod putat habere, demittit ab eo. 19. Adierunt autem ad eum mater et fratres ejus, et non poterunt adire eum præ turba. 20. Et nuntiatum fuit ei, quod mater tua et fratres tui stant foris videre te cupientes. 21. Verum is respondens dixit ad eos: mater mea et fratres mei hi sunt, hi verbum Dei audientes et facientes. 22. factum est autem in uno horum dierum, et is ivit in navigium et discipuli ejus, et dixit ad eos: imus trans hoc stagnum; et iverunt. 23. Tunc autem ubi navigarunt, obdormivit et cecidit procella venti in hoc stagnum et completi sunt et periclitantes facti sunt. 24. Accedentes autem susitarunt eum dicentes: præceptor, per-

ANNOTATIONES.

ad verbum *keia*. (Cui n. l. 854. 7) pertinet, esse videtur. — *grammiþa* | J. St. ✕ *qarunniþa*.
 viii, 7. *afwafidedun* | vid. ad Mc. iv, 7.
 viii, 8. *taihuntaihundfalþ* | St. ✕ *taihuntaihundfalt*.
 — *þan* | autem, ° gr. omni.
 viii, 9. *gajakol* | St. ✕ *tajuko*.
 viii, 10. *iesus* | vid. ad Mc. i, 42. — *þiudiuassaus* | J. St. ✕ *þiudiuassaus*.
 viii, 11. *þata is* | ° gr. omni.
 viii, 12. *ni* | Uf. morem suum, negationem verbo finito, quod dicunt, jungendi secutus, h. l. sensu male consuevit.
 viii, 13. *ize* | pro *izei*, sic Mc. ix, 1 et *sa ize* M. v, 3; cf. ad x, 5. — *tauntins* | vid. ad Mc. iv, 6.
 viii, 14. *þaiei* | sic cod. Arg.; edit. ✕ *þatei*. certe rum gr. omni. °, cf. Prolegg. col. 485. — *saurgom* | sic perspicue cod. Arg.; edit. ✕ *saurgom*. — *afwapnand* | vid. ad Mc. iv, 7.
 viii, 15. *þulainai* | J. St. B. ✕ *þulainai*.
 viii, 17. *ni auk* | J. St. ✕ *niuk þan*. — *nih* | J. St. ✕ *ni*. — *svekunþamma* | sic cod. Arg.; J. St. B. ✕ *svekunþamma*; Marestr. p. 456 et Lye h. l. *svekunþamma*, recte quidem sed i et e Gothi scripsi pro-

misene mitur: *wileiks* et *wiliks*, *uzitico* et *uzitico*, *aggeljus* et *aggiljus*, ail.

viii, 18. *andqipan imma* | J. St. ✕ *duatgaggan*.
 viii, 20. *imma* | Uf. c. cod i, et vers. ° *λεγόντων*. — *þatei* | quod. ° gr. — *gasaiwan* | B. ✕ *gasaiwan*. — *gairnjandona* | J. + *viþjandans*, sed ante þuk *gasaiwan* (hoc enim ordine legit); St. lac. ante þuk *gasaiwan*.
 viii, 21. *sind* | J. St. B. ✕ *sindon*.
 viii, 22. *þan* | autem, gr. *κα*. — *þize* | J. St. ✕ *þizai*. — *marisav* | J. St. B. ✕ *marin*.
 viii, 25. *sve* | J. St. ° ✕ — *anaaisleiþ* | sic cod. Arg., s'ul i littera rasa esse videtur; J. St. bis div., B. L. + *anaaislep*, cf. ad iii, 5.
 viii, 24. *duatgaggandans* | J. St. B. + *atgaggandans*. — *urraisidedun* | editi. *urraisidedun*, in cod. Arg. utrum *ur* — an *ur* — sit scriptum, quamquam difficile est cognoscere, tamen quod elidimus, id usus lingue gotthæ postulat, sic *urrianan*, *urrianan urrunn*, *urrisan*, *urristis*; unus omnino est locus Cor. II, vi, 11, ubi dum alter cod. verum formam *urranonoda* præbet, in altero *urrunoda* male legitur. — *taizjand* | hoc verbum, cuius loco St. lænæ signum habet

25 is ut felsands gasok viinda jah þamma vega vatins. jah anaslavaidedun jah varþ vis. qap þan du im.
 war ist galaubeins izvara. agandans þan sildaleikidedun qibandans du sis misso. was siai sa ei jah
 26 vindam faurbindiþ jah vatnam. jah ultau-jand imma. jah atfaridedun in gavi gaddarene. þatei ist
 27 viþravairþ galeila a. usgaggandi þan imma aqa airþa gamotida imma vair sums us baurg. saei ha-
 28 baida unuhlfons mela lagga. jah vastjoni ni gavasifs vas jah in garda ni gavas ak in blaivansom. ga-
 29 saiwands þan iesu jah usþrojands draus du imma jah sitboai mikilai qap. wa mis jah þus iesn sunau
 þamma mann. manag auk mel fravalv ina jah bundans vas eisarnabandjom jah fotubandiþom fastaiþs
 30 vas jah dishniupands þos bandjos draibiþs vas fram þamma unuhlfon ana auþidos. fraliþan ina iesus
 31 qibands. wa ist namo þein. þaruh qap. harjis. unte unuhlfons managos galifun in ina. jah bad ina
 32 ei ni anabudi im in afgrundifa galeiþan. vasuþ-þan jainar hairda sveine managaize baldanaize in
 33 þamma fairgunja. jah bedun ina ei uslaubidedi im in þo galeiþan. jah uslaubida im. usgaggandans
 þan suns þai utuhlfans af þamma mano galifun in þo sveina jah rann so vriþus and driuson in þana
 34 marisav jah afwagnodedun. gasaiwandans þan þai haldandans þata vaurþano gaþlauhun jah gataihun
 35 in baurg jah in veihsa. usiddjedun þan saiwan þata vaurþano jah qemun at iesua jah big-tun sitan-
 36 dan þana mannan. af þammei unuhlfons usiddjedun gavasidana jah fraþjandan faura fotum iesuis
 37 jah ohtedun. gataihun þan in jah þai gasaiwandans. waiva ganas sa daimonareis. jah bedun ina
 allai gaujans þize gaddarene galeiþan fairra sis. unte agisa nikilamma disbabaidai vesun. ip is ga-
 38 leiþands in skip gavandida sik. baþ þan ina sa vair. af þammei þos unuhlfons usiddjedun. ei vesi
 39 miþ imma. fralailot þan ina iesus qibands. gavandei þuk du garda þeinamma jah usþillo. wan filu
 40 gatavida þus gup. jah galaiþ and baurg alla merjands. wan filu gatavida imma iesus. varþ þ n miþþa-
 41 nei gavandida sik iesus. andnam in managei. vesun auk allai beidandans is. jah sai. qam vair.
 þizei namo fairus. sah fauramapleis synaggais vas. jah driusands faura fotum iesuis bad ina gaggan

INTERPRETATIO.

dimur! Verum is surgens i crepavit ventum et huius fluctui aquae, et obmutuerunt et facta est maria. 25. Dixit autem ad eos: ubi est fides vestra? Timentes autem mirati sunt dicentes ad se invicem: quis sit hic, ut etiam ventis interdicat et aquis, et obediunt ei? 26. Et navigaverunt in regionem Gaddarenorum, quae est contraria Galilaeae. 27. Exeunt autem ei in terram occurrit ei vir quidam ex oppido, qui habuit daemones tempora longa, et vestibus non vestitus fuit et in domo non mansit, sed in sepulchris. 28. Videns autem iesum et exclamans cecidit coram eo et voce magna dixit: quid mihi et tibi, iesu, fili dei summi, oro te, ne torques me. 29. Nam praecipit spiritui huic immundo exire ab hoc homine, multum enim tempus arripuit eum et ligatus fuit ferreis-catenis et compedibus custoditus fuit et di rumpens has catenas pulsus fuit ab hoc daemone in deserta. 30. Interrogavit autem eum iesus dicens: quod est nomen tuum? Tunc dixit: exercitus, nam daemones multi ierunt in eum. 31. Et oravit eum, ut non praeciperet iis in abyssum ire. 32. Fuit autem illic grex porcorum multorum pascentium in hoc monte; et oravit eum, ut permitteret iis in eos ire; et permisit iis. 33. Exeuntes autem statim hi daemones ab hinc homine ierunt in hos porcos et cucurrit hic grex ex praecipito in hoc stagnum et suffocati sunt. 34. Videntes autem hi pascentes hoc factum effugerunt et narrarunt in oppidum et in vicos. 35. Exierunt autem videre hoc factum et venerunt ad iesum et invenerunt sedentem hunc hominem, a quo daemones exierunt, vestitum et intelligentem ante pedes iesu et timuerunt. 36. Narrarunt autem iis etiam hi videntes, quomodo valuit hic daemoniacus. 37. Et oravit eum omnes incolae horum Gaddarenorum ire procul se, nam timore magno occupati fuerunt; verum is tens in navigium convertit se. 38. Oravit autem eum hic vir, a quo hi daemones exierunt, ut esset cum eo; dimisit autem eum iesus dicens: 39. Convertite te ad domum tuam et enarra, quam multum fecit tibi Deus. Et ivit per oppidum totum, praedicans, quam multum fecit ei iesus. 40. Factum est autem dum convertit se iesus, excepit eum turba; luerunt enim omnes expectantes eum. 41. Et ecce, venit vir, cuius nomen lairus, hicque praefectus synagogae fuit, et cadens

ANNOTATIONES.

J. cum gr. quibusdam bis ponit, in cod. Arg. autem alterius illius nullum vestigium reperimus.

viii, 25. siai sa | § gr. omn., Ulf. etiam o āpa. — vatnam | aquis, gr. omn. ὕδατι.

viii, 26. galeilaia | J. ✕ galilaia.

viii, 27. unuhlfons | J. + skohsla, glossam marginalem pro textus lectione ponens; B. skohsla unuhlfons glossam cum glossemate in textu coniungens.

viii, 28. balvajs mis | § gr. omn.

viii, 29. eis:rnabandjom | J. St. B. ✕ div. — vas | sec. fuit, § gr. omn.

viii, 30. qibands | J. ° +. — þein | gr. omn. (σοι) ante ist. — harjis | Ulf. h. l. gothico verbo reddidit græco-ittinum ἁγῶν, cum Mc. v, 9 et 15 laiguan scripserit; cf. Skeir. 49, 2, ubi auctor illius libelli nomen Petri apostoli per stans reddidit.

viii, 32. im | sec. J. St. ✕ in.

viii, 33. suns | sta'im. ° gr. omn. — mann | J. St. B. ✕ manna. — galifun | J. St. + idjedun. — rann | J. St. + draus, omis:is reliquis usque ad saiv. — so

vriþus | B. lac. et conjectura so hairda reponere vult. — afwagnodedun | vid. ad Mc. iv, 7.

viii, 34. gaþlauhun | J. St. ✕ galauhun — baurg | J. St. ✕ baurgi. — veihsa | J. + haiþjos. St. lac.

viii, 35. at iesua | St. lac. — gavasidana | J. St. ✕ gavasidana. — iesuis | J. St. B. + iesua.

viii, 36. þan in jah | St. lac. — im | J. ✕ du im. — waiva g:mas | J. St. ✕ wai ras haileda.

viii, 37. badun ina | J. St. ✕ badun im. — gaujans | St. ✕ manjans. — gaddarene | sic cod. Arg.; J. St. lu. Z. ✕ gadarene, vid. etiam Mc. v, 1; l. vii, 26. — fairra sis | J. St. ✕ as fram, deinde lac. usque ad finem huius versus.

viii, 38. baþ þan ina | St. lac. — usiddjedun | gr. ante þos.

viii, 39. usþillo | J. St. ✕ usþillo. — galaiþ and | J. St. ✕ galaiþands. — baur: alla | § gr. omn.

viii, 41. þizei | J. St. + se. — sah | hieque; Ulf. zai non omittit, uti Sch. adnotat; sic sah pro vai xpo; vii, 16; xix, 2, vid. ad J. xvii, 26. — gara | St. ✕ garda.

42 in gard seinana, unte dauhtar ainohu vas imma sve vintrive ivaltibe. jah so svalt. niþþanei þan iddja
 43 is. manageius þraihun ina. jah qino visandei in ruma blōþis þera vvalif. soei in lekjans 'raqam allam-
 44 ma aigina seinamma jah ni mahta vas fram ainomehun galeikinon. atzaggandei du astaro attaitok
 45 skanta vastjās is jah suns gastof sa rums blōþis izab. jah qāþ iesus. was sa tekands mis. laugnjau-
 46 dan þan allaim qāþ þaitros jah þai niþ imma. tabjand. manageius biwairþand þuk jah þreihand.
 47 af mis. gasaiwandeit þan so qino. þatei ni galaugnida. reirandei jah audriusandei du imma. in þizei
 48 attaitok imma. gataih imma in andvairþja allaizos manageius jah waiva galailuoda suns. iþ iesus qāþ
 49 du izai. þrafstei þuk dauhtar. galaubeis þeina ganasida þuk. gag : in gavairþja. nauhþan imma rod-
 50 jandiu gaggif suns manne fram þis lauramaþleis synagogeis qifands du imma. þatei gadaupnoda
 51 þatamei galaubei. jah gausjāda. qimands þan in garda. ni þrakailot ainohun inngazgan
 52 alja þaitru jah vikobu jah iohanneu jah þana attan þizas maujos jah aifein. gaigrotun þan
 53 allai jah faifokun þo þaroh qāþ. ni gretip. unte ni gasvalt ak slepiþ. jah bihlohun ina gasaiwandans
 54 þatei gasvalt. þonuh is usdreibands allans ut jah faigreipands handu izos vopida qifands. mavi
 55, 56 unreis. jah gavandida ahman izos. jah ustof suns. jah anabaud izai giban mat. jah usgeinodedun
 1x, 1 fadrein izos. iþ is faurhauð un ei manni ni qifeina þata vaurþano. gabaitands þan þans vvalif apou-
 2 stauluns atgaf im maht jah valdufni utar allaim unhulþom jah sauhtris gahailjan. jah insandida ins
 3 merjan þiudaugardja guþs jah gahailjan allans þans unbaifans. jah qāþ du im. ni vaiht nimaiþ in
 4 vig. nih valans nih matibaþg nih hlaib nih skattans. nih þan tveitmos paidos baban. jah in þanei
 5 gard gaggaiþ. þar saljip jah þaþroh usgaggaiþ. jah sva managai sve ni andnimaina izvis. usgag-
 6 gaudans us þizai baurg jainai jah mulda af fotum izvaraim afhrisjip du veitvodþai ana ins. usgag-
 7 gaudans þan þairhildjedun and haimos vaifamerjandans jah leikinondans and all. gahausida þan

INTERPRETATIO.

ante pedes Iesu oravit eum ire in domum suam: 42. nam filia unica fuit ei circiter hiemum duodecim, et hæc obiit. Dum autem vivit is, turbæ torserunt eum, 43. et mulier existens in fluxu sanguinis annos duodecim, quæ in medicos impendit omnem facultatem suam et non potens fuit ab uno sanari. 44. veniens ad retro attingit umbriam vestis ejus et statim stetit hic fluxus sanguinis ejus. 45. Et dixit Iesus: quis hic tangens me? Negantibus autem omnibus dixit Petrus et hi cum eo: præceptor, turbæ circumneunt te et torquent, et dicis: quis hic tangens me? 46. Tunc Iesus dixit: tetigit me quidam; ego enim cognovi potentiam eventem a me. 47. Videas autem hæc mulier, quod non latuit, tremens et præciciens ante eum, propter quod attingit eum, confessæ est ei in presentia omnis turbæ et quomodo sanata est statim. 48. Verum Iesus dixit ad eam: consolare te, lilia, fides tua sanavit te, vade in pace. 49. Adhuc eo loquente iſt quidam hominum de hujus præfecti synagoge diceas ad eum, quod mortua est filia tua, ne urge hunc magistrum. 50. Verum Iesus audiens respondit ei dicens: ne time, tantum crede, et sanatur. 51. Veniens autem in domum, non permisit unum inire, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem et hunc patrem hujus puellæ et matrem. 52. Fleverunt autem omnes et plauerunt hanc. Tunc dixit: ne flete, nam non obiit, sed dormit. 53. Et deriserunt eum videntes, quod obiit. 54. Tunc is expellens omnes foras et apprehendens manum ejus clamavit dicens: puella, surge! 55. Et convertit spiritum ejus, et surrexit statim, et præcepit ei dare cibum. 56. Et obstupuerunt parentes ejus; verum is interdixit iis, ut homini non dicerent hoc factum. 1x, 1. Convocans autem hos duodecim in apō tolos tradidit iis potentiam et imperium super omnes demones et morbos sanare. 2. Et misit eos prædicare regnum Dei et sanare omnes hos insanos 3. et dixit ad eos: ne quidquam sumatis in viam, neque baculos, neque peram, neque panem, neque denarios, neque duas tunicas habere, 4. et in quam domum eatis, ibi manete et hinc exeatis. 5. Et tam multi quam non suscipiant vos, exeuntes ex hoc oppido illa et pulverem a pedibus vestris excutatis ad testimonium super eos. 6. Exeuntes autem transierunt per vios evangelizantes et sanantes per omne. 7. Audivit autem Herodes, hic tetrarcha, hæc facta ab eo

ANNOTATIONES.

viii, 42. *vintrive*] J. St. B. ✕ *vintraive*. — *niþþanei* — *is*] J. ✕ *galeipanti þanei þin ina*, St. ✕ *begaiþ þanei þan ina*. — *manageius*] St. lac.
 viii, 43. *lekjans*] J. St. ✕ *leikjans*. — *aigina*] J. St. B. ✕ *aigina*. — *seinamma*] sua ° gr.
 viii, 44. *du*] vid. ad Me. x, 13.
 viii, 47. *reirandei*] J. St. ✕ *qam* e graecis addunt.
 viii, 48. *iesus*] gr. *is*.
 viii, 49. *nauhþan*] editt. ✕ *d v*. — *gaggif*] St. ✕ *gaggið*. — *manne*] hominum, ° gr. omn. — *þis lauramaþleis*] hic genitivus non pendet a *fram* præpositione, sed a supplicando substantivo *manne*, cf. ad xix, 7; M. xxvii, 57 et J. xvi, 52. — *synagogeis*] legendum esse videtur *synagogais*, ut scribatur vs. 41 et J. ix, 22. — *þeina*] *þein*.
 viii, 51. *einohun inngazgan*] ° gr. omn.; exteriorem de ainohun vul. ad Me. ix, 8. — *vikobu* — *iohannu*] ° gr. sic ix, 28.

viii, 52. *unte*] nam, ° gr.
 viii, 53. *gasaiwandans*] videntes (ιδὸντες). gr. omn. εἰδότες.
 viii, 54. *allans* ut] ° gr. omn.
 viii, 55. *ustof*] J. St. *usstof*, rectius quidem, sed h. l. contra codicis Arg. auctoritatem, vid. ad Me. iii, 15.
 viii, 56. *qifeina*] pro *qeþeina*, sic etiam ix, 21 et xvii, 4 *qifeiþ*, Grim. 1. 844. cf. *u:drifeina*, ix, 49. *qino* vii, 5. *qilagiðeina* v, 18. *tavidideina* vi, 11. *ufkaiufndun* Neh. vi, 16. vid. Grim. 1. 56.
 ix, 1. *apaustauluns*] apostolos, ° gr.
 ix, 2. *allans*] omnes, ° gr. omn.
 ix, 3. *nih*] pr. Z. ✕ *ni*. — *valans*] baculos, gr. *βάκκους*. *nih hlaib*] J. ° ✕ *ni*] quart. Z. ✕ *ni*. — *niþþan*] Z. ✕ *ni þan*.
 ix, 4. *þanei*] St. ✕ *þainei*.
 ix, 6. *and all*] J. St. B. ✕ *jet*.
 ix, 7. *tetrarkes*] cod. Arg. Hz. ✕ *taitarkes*, vid. iii, 19

herodis sa tairakos þo vaupanona fram inna alla jah þahta. unte qeþun suruai. þatei iohannes
 8 urrais us dauþain. sumai þan qeþun. helias ataugida sik. sumaiþ-þan þatei prauletus sumis þize
 9 ahrizane usstof. jah qaf herodes. iohannau ih haubiþ afmaimait. iþ was ist sa. bi þanet ik hansj
 10 sveleik. jah sokida ma gasaiwan. jah gavandjandans sik apaustauleis uspillodedun inna sva lila
 sve gatavidedun. jah andnimands ins afildja sundro ana staþ auþjana baurgs namndaizos baidsai-
 11 dan. iþ þos manageins siupandeins taistidedun afar nema. jah andnimands ins rodida du im þo bi
 12 þjudangardja guþs jah þaus þarbans leikinassaus gahailida. þanuh dags juþan dugann hneivan.
 atgaggandans þan du inna þai tvalif qeþun du inna. fralet þo managein ei galeiþandans in þos
 bisunjane haimos jah veihsa saljaina jah bugjaina sis matins. unte her in auþjanma stada sum.
 13 þanuh qaf du im. gibiþ im jus matjan. iþ eis qeþun du inna. mist hiudar uns maizo siuf hlaibau
 14 jah fiskos tval. niba þau þatei veis gaggandans bugjaina allai þizi manaseidai matins. vesun auk
 sve simf þusundjos vaire. qaf þan du sipoujam seinaim. givaurkeiþ in anakumljan kubituns. ana
 15, 16 warjanoh fimstigns. jah gatavidedun sva jah gatavide lun anakumljan allaus. niuands þan þous
 simf hlaibans jah tvaus fiskaus. insaiwands du limina gabiþida mis jah gabrak jah gaf sipoujam
 17 dit faurlagjan þizai managein. jah matidedun jah sadai vaupun allai jah ushafan vaþ. þatei aht-
 18 nada im gabruko. tainjous tvalif. jah varþ niþþanei vas is bidjands sundro. gamotidedun inna
 19 sipoujas is jah frah ins qifands. wana mik qifand visan þos manageins. iþ eis andhatj akne
 qeþun. iohanneu þana dauþjand. auþarai þau helean. sumai þan þatei prauletus sumis þize ahrizane
 20 usstof. q þ þan du im. aþþau jus wana mik qifþ visan. andhatjands þin þaitrus qaf þa is xii tva
 21, 22 sumis guþs. iþ is þan gavotjands ma farbaup ei man ni qþeina þata. qþands þatei þat sumis
 mans manag vinnan jah u-kusans fram sinistam vaifþan jah gudjam jah bokarjam jah usquann jah
 23 þridjin daga urreisan. qaf þan du allaim. jabai was vili afar mis gaggan. afaikai sik sibau jah inna

INTERPRETATIO.

omnia et cogitavit, quia dixerunt quidam, quod Iohannes surrexit e mortuis; 8. quidam autem dixerunt: Helias ostendit se; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 9. Et dixit Herodes: Iohanni ego caput abscidi, verum quis est hic, de quo audio tale; et quæsitivi enim videre. 10. Et convertentes se apostoli enarrarunt ei tam multum quam ceceperunt, et adsumens eos abiit seorsim in locum desertum oppidi vocati Betsaida. 11. Verum hæc turbæ comperientes secute sunt post eum, et adsumens eos locutus est ad eos hæc de regno Dei et hos indigentes sanationis sanavit. 12. Tunc dies jam cœpit inclinare; accedentes autem ad eum hi duodecim dixerunt ad eum: dimitte hæc turbam, ut euntes in hos circumeire vicos et p-gos divertant et emant sibi cibos, nam hic in deserto loco sumus. 15. Tunc dixit ad eos: date iis vos edere. Verum ii dixerunt ad eum: non est pene nos magis quinque panibus et piscibus duo, nisi forte quod nos euntes emamus omni huic populo cibos; 14. fuerunt enim circiter quinque milia virorum. Dixit autem ad discipulos suos: facite iis accumbere accubitus, in quemque quinquaginta. 15. Et fecerunt sic, et fecerunt accumbere omnes. 16. Sumens autem hinc quinque panes et duos pisces, suspiciens ad cœlum benedixit iis et confregit et dedit discipulis ad proponendum huic turbæ. 17. Et ederunt et saturi facti sunt omnes et sublatum fuit, quod superfuit iis frustorum, sportæ duodecim. 18. Et factum est, dum fuit is orans seorsim, occurrerunt ei discipuli ejus et interrogavit eas dicens: quem me dicunt esse hæc turbæ? 19. Verum ii respondentes dixerunt, Iohannem, hunc baptizantem; alii autem Heliam; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 20. Dixit autem ad eos: at vos, quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dixit: tu es Christus, filius Dei. 21. Verum is tum increpans iis interdixit, ut homini non dicerent hæc. 22. dicens, quod debet illi us hominis multum pati et reprobus a natu maximi heri et sacerdotibus et scribis et occidi et tertio die surgere. 25. Dixit autem ad omnes: si quis vult post me ire,

ANNOTATIONES.

ix, 8. sumai — qeþun | quidam — dixerunt, gr. οὐν. ὑπὸ τῶων sc. λέγασθαι; Gothas quia vs. 7 δὲ τὸ λέγασθαι ὑπὸ τῶων vertit unte qeþun sumai (quæ dixerunt quidam) h. l. perspicua causa qeþun repetit; contra ea sequens ὄτι omittit, quod gr. omni. legunt. — sumaiþ-þan | sic cod. Arg.; editt. ✕ sumai nþþan.

ix, 9. iohannau | Z. ✕ johannau; cæterum notanda est insolita terminatio — au, quæ solis nominibus, in—us desinentibus competit; aliis lucis aut iohanne, aut iohanne scribitur, — ist | Z. ✕ is. — ina gasaiwan | 4 gr.

ix, 10. namndaizos | J. ✕ namndaizos, St. ✕ mamndaizos. — baidsaidan | manifeste mendo pro baidsaidan vel baidsaidan, vid. x, 15; J. xv, 21. Cæterum quod scribitur baidsaidan pro bedsaidan vid. ad M. viii, 28.

ix, 11. þo | hæc, ° gr. — þarbans | St. ✕ þarbans.

ix, 12. juþan | jam, ° gr.; Goth. et δὲ et ἰδὲ legere, Mill. etiam animadvertit. — du inna. | pr. ad eum, ° gr. omni. — jah bugjaina sis matins | et emant sibi cibos, gr. omni. καὶ ἐφόρων ἐπισκεπησάν; Ulf. cum Brix. — sium | J. St. ÷ sijunt.

ix, 13. du inna | ad eum ° gr. omni. — fish | St. ✕ sishos. — niba þau þatei | nisi forte quod, gr. τινὸς ἐπιπτε, quod. Goth. si legisset, aut niba þau solum, uti Cor. I. vii, 5, aut niba austro, uti Cor. II, xiii, 5 cod. A scripsisset; videtur igitur ille quidem εἰ μὴ τι vel εἰ μὴ ὄτι legisse, cf. niba þatei Cor. II, vii, 15; Eph. iv, 9 (εἰ μὴ ὄτι). — veis gaggandans | 4 gr. — manaseidai | cod. Arg. in marg. managein (idem significantem vocem), quod J. St. in textum receperunt.

ix, 14. vaire | gr. omni. a te simf. — kubituns | sic cod. Arg.; B. lb. Z. ✕ kubituns. — warjanoh | sic cod. Arg. sine dubio; editt. ✕ warjamch. — fimstigns | J. St. ✕ fimstigns.

ix, 18. gamotidedun | occurrerunt, gr. omni. συνῆσαν; Ulf. συνήστησαν legisse B. acule suspicatur. — is | sec. ejus, ° gr. — þah | J. St. B. ✕ froh. — visan | gr. omni. post manageins.

ix, 19. helcian | J. St. ÷ helian, sic etiam vs. 31.
 ix, 20. þu — guþs | tu — Dei, gr. τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ; Ulf. cum verss. latt.

ix, 21. qifeina | vid. ad vii, 56.

ix, 22. uskusans | J. St. B. ✕ uskosans. — usquann | vid. Gramm. Gr. IV, 945.

ix, 25. dag wanoh | J. St. B. ✕ jet.

24 galgan seinana dag wanoh jah laistjai mik. saei allis vili saiva'a svina na-jun. fraqisteiþ izai. aþþau
 25 saei fraqisteiþ saivalat seinai in meina. ganasjiþ þu. wo allis þaurfie gatunjiþ sis manna gageigands
 26 þe manaeed alla iþ sis silbin fraqisijands aþþau gasteiþjands. saei allis skamsiþ sik meina aþþau
 meina ze vourde. þizoh samns mana skamaid sik. biþe qiniþ in vulþu seinamma jah aittins jah þize
 27 veihane aggele. qifuh þan izvis sunja. sind suntai þize her standandane. þaiei ni kausjand danþau.
 28 unte gasaiwand þiudinassan gups. vaurþun þu afar þo vaurila sve dagos ahtau. ganimands þaitru
 29 jah iakobu jah iohannem usiddja in fairg ni biþjan. jah varþ. miþþanei þaþ is. aiums andvairfjis is
 30 anþara jali gavaseins is weita skemande. jah sai. vairov tva i miþrodidedun imma. þaiei vesun
 31 mozes jah helias. þai gasaiwanans in vulþau qeþun urrunv is. þoci skulda usfulljan in iairusalem.
 32 iþ þaitrus jah þai miþ imma vesun kaurilai sleþi. gavaknandans þau gasewun vulþu is jah þans
 33 tvans vairov þans in þstandandans in þ. jah varþ miþþanei afskaskaidun sik af imma. qap þaitrus
 du iesua. talzjand. god ist unsis her visan jah gavaorkjuma hleiþros þrins. aina þas jah aina moze
 34 jah aina heljun. ni vitands wa qifih. þata þin imma qifandiu varþ miþma jah ufirskadvida ins.
 35 faurhtidedun þan in þammei jainai qemun in þamma miþmin. jah st-bna varþ us þamma miþmin
 36 qifandei. sa ist sunns meins sa liuba. þamma haosjaiþ. jah varþ miþþanei so sibna. bigitans varþ
 i-sus ains jah eis þahajdedun jah manni ni gataihun in jainaim dagam ni vaith þize
 37 gasewun. varþ þan in þamma daga dalaþ agaggandam in af fairgunja. ganotida imma
 38 manageins hlo. jah sai. manna us þizai managein ufvoþida qipands. laisari. biþja þok insaiwan du
 39 sunu meinamma. unte ainaha mis ist. jah sai. ahna nmiþ tra unhrains jah anakv hroþjiþ jah

INTERPRETATIO.

abneget se ipsum et sumat crucem suam diem quemque et sequatur me. 24. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; at qui perdit animam suam ob me, servat hunc. 25. Quam enim utilitatem facit sibi homo lucrans hunc mundum omnem, verum se ipsum perdens aut lædens? 26. Qui enim pudet se mei aut meorum verborum, hujus filius hominis pudet se, cum venit in splendore suo et patris et horum sanctorum angelorum; 27. dice autem vobis veritatem: sunt quidam horum hic stantium, qui non gustant mortem, donec vident regnum Dei. 28. Facti sunt autem post hæc verba circiter dies octo, assumens Petrum et Iacobum et Iohannem exiit in montem orare. 29. Et factum est, dum oravit is, species faciei ejus alia et vestitus ejus albus splendens. 30. Et ecce, viri duo locuti sunt eum eo, qui fuerunt Moses et Helias. 31. Hi visi in gloria dixerunt exitum ejus, quem debuit explere in Jerusalem. 32. Verum Petrus et hi cum eo fuerunt gravati somno; evigilantes autem viderunt splendorem ejus et hos duos viros hos stantes eum eo. 33. Et factum est, dum separarunt se ab eo, dixit Petrus ad lesuni: præceptor, homin est nobis hic esse et faciamus tabernacula tria, unum tibi et unum Mose et unum Heliae; non sciens quod dicit. 34. Hoc autem eo dicente facta est nubes et umbravit eos; timuerunt autem in quo illi venerunt in hac nube. 35. Et vox facta est ex hac nube dicens, hic est filius meus, hic carus, hunc audiatis. 36. Et facta est dum hæc vox, inventus fuit lesus unus et ii tacuerunt et homini non narrarunt in illis diebus non quidquam ejus quod viderunt. 37. Factum est autem in hoc die, deorsum euntibus iis de monte, occurrit ei turbæ multum. 38. Et ecce, homo ex hac turba exclamavit dicens: magister, oro te respicere ad filium meum; nam unus mihi est, 39. et ecce, spiritus capit eum impurus et subito clamat et lacerat eum cum spuma et ægre desinit ab

ANNOTATIONES.

ix, 24. ganasjiþ | J. St. *ganisjiþ; cæterum Ulf. °
 oþros.

ix, 26. aþþau | aut, gr. omni. xai. — sik biþe | J. St. *urriþe; cæterum idem, non uti Z. dicit skemnaid, sed recte skamaid legunt. — vulþu pro vulþau (quod B. in textu posuit), vid. ad I, 54. — veihane | J. St. *veihane. — aggele | sic cod. Arg. J. St., B. H. Z. *aggile, vid. xv, 10.

ix, 27. aunja | veritatem, gr. omni. ἀληθῆς. — dauþau | et mox þiudinassau vid. ad Me. vii, 32. ix, 28. vaurþun | facti sunt, gr. omni. ἐγένετο, præter unum cod. ap. bli., qui cum Goth. facit. — ahtau | Ulf. c. cudd. ° xai. — iakobu, — iohannem | vid. ad viii, 51.

ix, 29. baþ | J. St. + bad.

ix, 31. urrunv | J. St. B. *urrunv. — þai | hi, gr. omni. αἱ, cf. Prolegg. col. 485.

ix, 33. afskaskaidun | J. St. H. Z. *afskaidun, qua forma cum ab afskaidan deduci non possit, lectio radicis Arg. tuenda est cum Benzehio, qui recte comparat mainait, lailaik, quibus adde haihait, aiak, vid. Grim. I. 849. — gavaorkjuma | J. St. *gavaorkjaim. — jah | ult. Z. *jui.

ix, 34. qemun — miþmin | cod. Arg. in marg. jah at im in miþmam atqaggandam, i. e. et in iis in verbis venientibus. Hæc in textu vitæe passerunt J. (qemun. jah at im in miþmin atqaggandam) et B. (qemun. jah at im in þamma miþmin atqaggandam). Ordinem verborum glossæ nullus græce rum sequitur;

et offendit maxime jah ab initio glossæ, nisi forte glossator jah faurhtidedun at im, etc., scribere voluit.

ix, 36. varþ miþþanei | hæc verba etiam verborum sunt, uti jam Z. recte monuit; mirum etiam verborum ordinem vide xiv, 28 izbara was raitis, cf. ad xiv, 28, xvii, 17; Cor. II, vi, 2. — gasewun | J. St. *gaseiwun.

ix, 37. in þamma daga | in hoc die, gr. ἐν τῇ ἡμέρῃ, unde J. St. + in þamma afar daga | (vid. vii, 41) ediderunt. — atqaggandam | J. St. *atqaggandam. — fairgunja | J. St. + articulum þamma addunt.

ix, 38. manna | J. St. + rair, deinde lacunam habent usque ad hinc versus. — insaiwan | H. *insaiwan; cæterum Ulf. c. codd. ἐπιβίβαι legit. — sunu | B. + sunau, vid. ad I, 54. — meinamma | B. *minamma. — mis ist | gr.

ix, 39. unhrains | impurus, J. St. ° + c. gr. omni. — anakv hroþjiþ | J. + sunau uþhroþjiþ, St. *sun-fau uþhroþjiþ; cæterum hroþjiþ | pro hroþeiþ Grimm. I. 847 suspectum videtur. — tahjiþ | J. St. lacunam usque ad imma habent. — waþon | B. waþ. — astimniþ | B. aþeiþiþ. Quamquam hæc tota pagina in cod. Arg. legi vix potest et verbum astinian nullo alio hinc invenitur, aþeiþan autem M. vii, 23 eadem significatione ponitur, tamen Benzehi lectio in textum recte in non debet, nam ἀπαρ τῶν ἁγίων, que vocantur, interpres in hoc evangelio sapius utitur et verbi astinian, ab lb. primo reperti, codicem acriter insipienti vestigia quedam cognoscuntur.

40 taljih ina miþ wapon jah halisaiv all nuþ at imma gabrikands ina. jah baþ sponjans þeinans ei
 41 usdriheina imma. jah ni mahtedun. andþasjands þan iesus qaþ. o kuni ungateubjando jah invido.
 42 und wa siau at izvis jah þulau izvis. atuh þana sonu þinana hidrei. þaruh nauþþan duaþgaggandan
 ina gabrak ina sa unhuþa jah talida. gawotida þan iesus ahmin þamma unbrairjin jah gabailida
 43 þana magu jah atgaþ ina atin is. usfilmans þan vaurþun allai ana þizai mikilein guþs. at allaim þan
 sildaleikjandam bi alla. þuei gatavida iesus. qaþ þaitrus. frauja. duwe veis ni mahtedun usdreiban
 þamma. iþ iesus qaþ. þata kuni ni usgaggiþ niþai in bidom jah in fastubnja. qaþ þan du sponjam
 44 seinaim. lagjih jus in ausera izvara þo vaurda. unte sunus mans skulds ist atgiban in handuns
 45 manoe. iþ eis ni froþun þamma vaurda jah vas gahuliþ faura im. ei ni froþeina imma. jah
 46 ohtedun fraihnan iua bi þata vaurd. galaip þan mitons in ius. þata varjis þauize maists
 47 vesti. iþ iesus gasaiwands þo miton hairtius ize fairgreipands barnu gasatida faura sis
 48 jah qaþ du im. sawazuli saei anduiniþ þara barn ana namin meinamma. mik anduiniþ. jah
 sawazul saei mik anduiniþ. anduiniþ þana sandjandan mik. unte sa minnista visands in allaim izvis
 49 sa vanþiþ mikils. andþasjands þan iohannes qaþ. talzjand. gasewun sumana ana þeinamma namin
 50 usdreibanlan uobuþons jah varidedum imnia. unte ni laisteiþ miþ unvis. jah qaþ du im iesus. ni
 varjih. upte sael nist viþra izvis. faur izvis ist. ni zinsþun auk ist manne. sael ni gavaurkjai maht
 51 in namin meinamma. varþ þan in þammei usfulnodedun dagos andanumtais is. jah is andvairþi sei-
 52 nata gatulgida du gaggan in iairusalem. jah insandida airuns faura sis. jah gaggandans galþun in
 53 haim samareite sve manvan imma. jah ni andnemun iua. unte andvairþi is vas gaggando du iairu-
 54 salein. gasaiwandans þan sponjos is iakubos jah iohannes qepun. frauja. vileizu ei qileima fon at-
 55 gaggai us himina jah fraimai im sve jah heleias gatavida. gavandjands þan gasok im jah qaþ du im.
 56 niu vituþ. wis ahmaue sijub. unte sunus mans ni qam saivalom qistjan ak nasjan. jah iddjedun to au-
 57 þara haim. varþ þan gaggandan im in viga qaþ sumas du imma. laistja þuk þiswaduh þadei gaggis
 58 frauja. jah qaþ du imma iesus. fauhons grobos a'gun jah fuglus himinis sildans. iþ sunus mans ni

INTERPRETATIO.

eo confringens eum. 40. Et cravi discipulos tuos, ut expellerent eum, et non potuerunt. 41. Respondens autem Iesus dixit: o gens infidele et injustum, usque quo sim apud vos et patiar vos! Adde hunc filium tuum huc. 42. Tunc adhuc accedentem eum confregit eum: hic dæmon et laceravit; increpavit autem Iesus spiritum hunc impurum et tenuit eum et tradidit eum patri eius. 43. Astoniti autem facti sunt omnes super hac magnitudine Dei; in omnibus autem mirantibus ob omnia, quæ fecit Iesus, dixit Petrus: domine, cur nos non potuimus expellere hunc? Verum Iesus dixit: hoc genus non exit, nisi in precibus et in jejuniis. Dixit autem ad discipulos suos: 44. poite vos in aures vestras hæc verba, quia filius hominis debet tradi in manus hominum. 45. Verum ii non intellexerunt hoc verbum et fuit occurrum ante eos, quod non intelligerent id, et timuerunt interrogare eum de hoc verbo. 46. Ivi autem cogitatio in eos, hoc quis quidem eorum maximus esset. 47. Verum Iesus videns hanc cogitationem cordis eorum apprehendens puerum statuit ante se. 48. et dixit ad eos: omnis qui suscipit hunc puerum in nomine meo, me suscipit, et omnis qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me, nam hic minimus existens in omnibus vobis, hic fit magnus. 49. Respondens autem Iohannes dixit: præceptor, vidimus quemdam in tuo nomine expellentem dæmones et prohibuimus eum, quia non sequitur cum nobis. 50. Et dixit ad eos Iesus: ne prohibete, nam qui non est contra vos, pro vobis est. Non unus enim est hominum, qui non faciat potentiam in nomine meo. 51. Factum est autem, in quo impleti sunt dies assumptionis ejus, et is faciem suam firmavit ad eundem in Ierusalem. 52. Et misit legatos ante se, et euntes iverunt in v. cum Samaritanis, uti pararent ei; 53. et non receperunt eum, quia laeas ejus fuerunt iens ad Ierusalem. 54. Videntes autem discipuli ejus Iakubus et Iohannes dixerunt: domine, visne, ut dicamus, ignis descendat et caelo et perdat eos, uti etiam Ielias fecit? 55. Convertens autem increpavit eos et dixit ad eos: nonne scitis, cuius spiritum estis? 56. Nam filius hominis non venit animas perdere sed servare. Et iverunt in alium vicum. 57. Factum est autem euntibus istis, in via dixit quidam ad eum: sequitur te, quocunque quo vadis, domine. 58. Et dixit ad

ANNOTATIONES.

ix, 40. sponjans þeinans] J. St. ✕ sponjam þeinaim. — usdriheina.] J. St. ✕ usvairþana; B. usdriheina, hoc recte quidem, sed vid. ad viii, 56. — imma] J. St. ✕ ina. — mahtedun] J. ✕ mahtidedun. St. ✕ mahtidun; in cod. Arg. utrum mahtidedun, an mahtededun scriptum sit, dignosci non potest, utrumque vero falsum est. Idem mendum insidebat Cor. II, iii, 7, ubi mahtededaina legebatur.

ix, 41. qaþ] J. St. addunt + du im. — kuni] J. St. ✕ kunnii, uli vs. 43. — invido.] J. St. lacun. usque gabrak ina versu sequente. — atuh] Z. ✕ atþiuh, B. at... — hidrei] B. ° ✕ gr. aote þana.

ix, 42. þaruh] B. ° ✕ et legit ✕ nauh þaruh at duaþgaggandis is distainid. ina. — ahmin] J. St. ✕ ahman.

ix, 43. qaþ þaitrus — fastubnja] dixit Petrus — jejuniis, ° gr. omni. Uff. cum verss. latt. e locis parallelis M. xvii, 19—21 et Mc. ix, 28 sq. — kum] vid. ad vs. 41. — þan] ult. autem, ° gr. omni.

ix, 46. ize — vesti] ° gr. omni.

ix, 47. gasatida] Uff. ° avró.

ix, 48. sandjandin] J. St. ✕ sandjandin. — visands] gr. post izvis. — allaim] J. St. ✕ allan.

ix, 49. ana.] J. St. + in. — þeinamma namin] ° gr. omni.

ix, 50. in] iis, gr. avróv. — ni ainsþun — meinamma] non unus — meo, J. St. ° + c. gr. omni., Uff. c. verss. latt. e loco parallelo Mc. ix, 39.

ix, 51. usfulnodedun] Hz. Z. + usfullnodedun. vid. ad ii, 21. — andanumtais] sic cod. Arg. B. H. Z.; J. St. ✕ andanumstais. vid. Rom. xi, 15.

ix, 54. gasaiwandans] St. ✕ gasaiwands. — iakubus] J. St. ✕ iakobos. — heleias] vid. ad vs. 19.

ix, 55. du im] ad eos, ° gr. — niu] J. ✕ nin — sijub] Uff. c. codd. ° þasiz.

ix, 56. unte — navjan] nam — servare, ° gr. — saivalom] Uff. c. verss. ° avþeáπων.

ix, 57. þiswaduh] J. St. ✕ þiswaduh.

59 haba þ war ha ibþ galogjai. q þ þan du anþaramma, laistei mik, ip is qab. frauja. uslaubei mis ga-
 60 leiþan faurþis jah uslilan attan meiuana. qab þan du imma iesus. let þans slauþaus uslilan seinans
 61 nauis. ip þu gagg jah ge-pillo þudai garþja guþs. qab þan jah anþar. laistja þuk frauja. ip faurþis
 62 uslaubei mis audþþan þcom þatei sind in garda meþamma. qab þan du imma iesus. ni manna uslag-
 x, 1 jand. handu senna ana holian jah suiwands aftra gatils ist in þudangardja guþs. afaruþ-þan þata
 ust ikuþla frauja jah anþarans sibuntehund jah insandda ins tvans wanzuh faura andvairþja seinam-
 2 ma in all þairgi jah stala. þadei munaida is gaggan. qabþi þan du im. asans managa ip vaurstv-
 3 jans lava. þalþþ nu þraujan asana is ussatjai vaurstvjans in þo asan seiua. gaggip. sai ik insandja
 4 izvis sve lauba in midairi vulle. ni þairaiþ pugg nih matilalg nih gaskohe. ni maananlum bi vig
 5, 6 golþaiþ. in þane gar lei mgaggaiþ. frumist qþaiþ. gavairþi þamma garda. jah jabai sijai ja nar snus
 7 gavairþjis. gaweitaiþ sik ana imma gavairþi izvar. ip jabai ni. du izvis gavandjai. imuh þan þ mma
 gada visaiþ matjandaus jah driggkandaus þo at im. vairþs auk ist vaurstvja mizdons seinaiþos. ni
 8 faraip us garda in gard. jah in þaei baurge gaggaiþ jah andnimaina izvis. matjaiþ þata faurlagido
 9, 10 izvis jah lekinþ þaus in izi siukans jah qþiþi du im. atnewida ana izvis þudangardi guþs. ip in
 11 þaei baurge mgaggaiþ jah ni andnimaina izvis. usgaggandaus ana fauradaurja izus qþaiþ. jah subþi
 þana gahafuandan unsis us þizai baurg izvarai ana fotuns unsarans afhrisjam izvis. sveþauh þata
 12 viteþ þatei atnewida sik ana izvis þudangardi guþs. qþa izvis þatei saudaomjam in jainamma daga
 13 sutizo varþiþ þau þizai baurg jainai. vai þus kaurzeim. vai þus þaiþsaidan. onte ip in tyrai jah sei-

INTERPRETATIO.

59. haba iesus: vulpes foveas habent et aves caeli sedes; verum filius hominis non habet, ubi caput ponat. 59. Dixit autem ad alium: sequere me; verum is dixit: domine, permitte mihi ire antea et sepe ire patrem meum. 60. Dixit autem ad eum iesus: sine hos mortuos sepelire suos mortuos; verum tu vade et nuntia regnum Dei. 61. Dixit autem eum alius: sequor te, domine, verum antea permitte mihi renuntiare his, qui sunt in domo mea. 62. Dixit autem ad eum iesus: non homo mittens manum suam ad aratum et videns retro aptus est ad regnum Dei. x, 1. Post autem hoc designavit Dominus etiam alios septuaginta et misit eos duos quosque ante faciem suam in omne oppidorum et locorum, quo cogitavit is ire. 2. Dixit autem ad eos: messis magna, verum operari pauci; orate nuuc dominum messis, ut mittat operarios in hanc messem suam. 3. Ite, ecce ego mitto vos uti agnos in medio luporum. 4. Ne portetis sacculum neque peram neque calceamentum, ne hominem in via salutetis. 5. In quam domorum inentis, primum dicatis: pax huic domui. 6. Et si sit illuc filius pacis, moratur se super eo pax vestra; verum si non, ad vos revertatur. 7. In autem hac domo mancalis edentes et bibentes haec apud eos, dignus enim est operarius mercede sua, ne eatis e domo in domum. 8. Et in quam urbium eatis et suscipiant vos, edatis hoc appositum vobis. 9. et sanate hos in ea egrotos et dicite ad eos: appropinquavit ad vos regnum Dei. 10. Verum in quam urbium eatis et non suscipiant vos, exeuntes in plateas ejus dicatis: 11. etiam pulverem hunc adhaerentem nobis ex hac urbe vestra ad pedes nostros extergimus vobis; veruntamen hoc scite, quod appropinquavit se ad vos regnum Dei. 12. Dico vobis, quod Sodomis in illo die facilius sit, quam huic orbi illi. 13. Vae tibi Corazin! vae tibi Beth-

ANNOTATIONES.

ix, 61. þain þatei sind] sic codd. Arg.; J. ✗ þammei vesind, St. ✗ þaimmei vesind, H. ✗ þaimei vesind.

ix, 62. ana — qu[us] J. St. lac. — saiwands] B. ✗ saiwands. — gatils] B. lac. et e[]jecit ni fags; H. locum in cod. Arg. lectu difficillimum bene restituit, cf. Me. vi, 21.

x, 1. ustaiknida] J. St. B. ✗ usmarkoda. — anþarans sibuntehund] J. St. ✗ anþarana sibuntiguns, B. ✗ anþarans sibuntiguns. — ins usque ad fin. versus] J. St. B. lac.

x, 2. im] J. St. ✗ imma. — asans] J. St. ✗ sa asa. — ei] St. ✗ — ussatjai] B. ussundjai, uti loco paralelo M. ix, 58 legitur, cf. etiam Me. i, 45. Lectio codicis Arg. praeter illa conjectura, quamquam praecara, tamen non rejicienda est, cf. Me. xii, 49, ubi ussatjan = ἑξουσιαστικῶν — vaurstvjans] ult., cod. Arg. ✗ vaurstvjans; similem errorem in codd. vid. Cor. ii, ix, 4; x, 48. — þo] J. St. B. ✗ — seiua] J. St. ✗ seinamma.

x, 4. pugg] J. St. B. ✗ gairda. — nih] sec. St. ✗ ni. — gaskohe] sic in cod. Arg. scriptum esse videtur, sed ultime literae hujus verbi ita evanuerunt, ut legi jam non possint. Lectio autem illa recepta (J. St. H. ✗ skohe habent) nobis non vera esse videtur, nam etiamsi varietas casuum nullam habet offensionem (vid. a I vi, 21), tamen num pluralis vocis gaskoh (das geschuhte, gall. chaussure) probari possit, admodum dubitamus, vid. xv, 22, ubi Ulf. graecum ὑποδήματα per gaskoh singulari numero reddidit, eamque maxime ob causam gaskoh etiam h. l. praefereendum esse nobis videtur. —

ni] sec. Ulf. ✗ xai; inde usque ad finem versus J. St. B. lac.

x, 5. in þane gardei] in quam domorum, sic cod. Arg.; H. L. ✗ in þana gard ei, J. St. B. ✗ in þane gard ei. Ithri lectio desinendi quidem potest e Neh. v, 14 þamma daga ei (huc die quo), ubi particula relativa ei pro pronomine relativo (þammei) posita vel potius a pronomine demonstrativo avulsa est, ut dictum sit pro þammei daga: cum vero nostro loco in codice Arg. non þana, sed þane evidentior legatur, secundum usum linguae gothicae (vid. vs. 8 et 10 in þaei baurge, cf. Cor. i, xii, 22) lectio sic explicanda est, ut þane pro þmei (uti L. ii, 43 miþþane, cf. ii, 57 blotande, xix, 37 þoze, Cor. i, viii, 11; H. xii, 15 þize, Skeir. 37, 16 þavaine pro miþþanei, blotandi, þozvi, þizei, þatomei, alia vide not. ad Tuccs. H. ii, 17; vid. etiam ad L. viii, 15) et gardei pro garde (vid. supra ad iii, 5) scriptum esse et in quam domorum converti debeat. Ceterum Ulf. ✗ di; fortasse librarius þan omisit propter praecedens þane, cf. a I M. ix, 16; Me. x, 39 et 42. Rom. ix, 45. — mgaggaiþ] J. St. B. ✗ mgaggiþ, deinde usque ad gavairþjis versu sequente lac.

x, 7. ist] gr. post seinaiþos.

x, 8. faurlagido] J. St. ✗ faurlagido,

x, 10. mgaggaiþ] St. ✗ mgaggiþ.

x, 11. ana fotuns unsarans] ad pedes nostros, ✗ gr. — sveþauh] J. St. ✗ div., ut J. etiam vs. 11 et 20. — ana izvis] ad vos, ✗ gr. — þudangardi] St. ✗ þudangardja.

x, 15. þaiþsaidan] vid. ad M. viii, 28. — þozei] J. ✗ þosci. — anis þau] J. St. ✗ jct. — a:gon] St. ✗ a:gon.

dunai vaurpeina mahteis pozei vaurpun in izvis. airis þau in sakkum jah azgon sitandeiis gaudreigo. 14, 15 deina. sveþauh tyrai jah seidonai sutizo vairþiþ in daga stauos þau izvis. jah þu kafarnaum.] u und 16 hinnin ushauhido. und halja gadrausjaza. saei hauseiþ izvis. mis hauseiþ. jah saei ufbrikiþ izvis. mis 17 ufbrikiþ. iþ saei ufbrikiþ mis. ufbrikiþ þamma sandjandin mik. gavandidedun þan sik þai sibuntehund 18 miþ fahedai qþandaus. frauja. jah uuholþons ufhausjand unsis in namin þeinamma. qab þan du in. 19 gasaw satanan svelauhmunja driusandan us himina. sai. atgaf izvis valdafni trudan ufaro vaurme jah 20 skaurpjonu jah ana allai mahtai sijandis jah vaihte ainohun izvis ni gaskaþjþ. sveþauh þamma ni faginoþ ei þai ahmans izvis ufhausjand. iþ fagiwod in þammei namna izvara gamelida sind in himi- 21 nam. inuh þizai weilai svegnida ahnin iesus jah qab. andhaita þis atta. frauja hinnis jah airþos. unte afallu þo faura smutrain jah froðaim jah andholides þo niuklahaim. jai atta. unte sva varþ ga- 22 leikaþ in andvairþja þeinamma. jah gavandiþs du siponjam seinaim qab. a! mis atgiban ist fram atin meinamma. jah ni washun kann. was ist sunus. alja atta. jah was ist atta alja sonus jah þam- 23 mei vili sunus andhuljan. jah gavandiþs du siponjam seinaim suandro qab. audaga augona. [oei sai- 24 wand. þoei jus saiwip. qþa auk izvis þatei managai praufeteis jah þudanos viltedun saivan. þatei 25 jus saiwip jah ni gasewun. jah hausjan. þatei jus gahauseiþ. jah ni hausidedun. jah sai. vitodafa- 26 steis sums ustof fraisands ina jah qþandaus. laisari. wa taujands libainais aiveiuosus arþja vaiþa. þa- 27 ruh qab du inna. in vitoda wa gameliþ ist. waiva ussiggis. iþ is andhaffjands qab. frijos fraujan gub þeinana us allamma haitin þ inamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai mahtai þeinai jah us 28 allai gahugðai þeinai. jah newundjan þeinana sve þuk silbau. þanuh qab du inna raihtaba a d- 29 hoft. þata tavei jah libais. iþ is viljands usvauchtana sik domjan qab du iesua. au was ist mis ne- 30 wundja. andhaffjands þan iesus qab. manna galaiþ af iairusalem in iaireikon jah in vaideðjans

xiv, 9 frarann. þatei jah biraubodedun ina jah banjos analag ... — ... na aftumistan haban staþ. 10 ak þan haitazau. atgaggands anakumbei ana þamma aftumistin stada. ei biþe qimai. saei haihait þuk.

INTERPRETATIO.

saida! Nam si in Tyro et Sidone fierent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim quidem in vobis et cinere sedentes poeniterent. 14. Veruntamen Tyro et Sidoni facilius sit in die iudicii, quam vobis. 15. Et tu Kafarnaum, tu usque caelum exaltata, usque infernum demergeris. 16. Qui audit vos, me audit, et qui spernit vos, me spernit; verum qui spernit me, spernit hanc mittentem me. 17. Reverterunt autem se hi septuaginta cum laetitia dicentes: domine, etiam demones obediunt nobis in nomine tuo. 18. Dixit autem ad eos: vidi Satanam uti fulgur cadentem e caelo. 19. Ecce, tradidi vobis potestatem calcare supra serpentes et scorpiones et super omnem potentiam inimici et rerum una vobis non nocet. 20. Veruntamen hoc ne gaudete, quod hi spiritus vobis obediunt; verum gaudete in eo quod nomina vestra scripta sunt in caelis. 21. Inque hac hora exsultavit spiritu Iesus et dixit: confiteor tibi, pater, domine caeli et terra: quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti haec parvulis; utique pater, nam sic facta est delectatio in vultu tuo. Et conversus ad discipulos suos dixit: 22. omne mihi traditum est a patre meo, et non quisquam noverit, quis est filius, nisi pater; et quis est pater, nisi filius et cui vult filius revelare. 23. Et conversus ad discipulos suos seorsim dixit: beati oculi, qui vident, quae vos videtis. 24. Dico enim vobis, quod multi profetae et reges voluerunt videre, quod vos videtis, et non viderunt, et audire, quod vos auditis, et non audierunt. 25. Et ecce, legis peritus quidam surrexit tentans eum et dicens: magister, quid faciens vitae aeternae haeres es? 26. Tunc dixit ad eum: in lege quid scriptum est? quomodo legis? 27. Verum is respondens dixit: ames dominum Deum tuum ex omni corde tuo et ex omni anima tua et ex omni potentia tua et ex omni mente tua, et propinquum tuum ut te ipsum. 28. Tunc dixit ad eum: recte respondisti, hoc fac et vivis. 29. Verum is volens justum se judicare dixit ad Iesum: at quis est mihi propinquus? 30. Respondens autem Iesus dixit: homo ivit a Ierusalem in Ierico et in maleficis incidit, qui et spoliarunt eum et vulnera impon(entes)... — xiv, 9. — ... (hu)nc ultimum habere locum; 10. sed cum voceris, accedens ac-

ANNOTATIONES.

x, 14. sveþauh] J. ✕ div., St. ✕ se þauh. — in daga stauos] in die iudicii, gr. ἐν τῇ κρίσει.

x, 15. ushauhido] J. St. ÷ ushauhida. — gadrausjaza] J. St. B. ✕ gadrausjazai.

x, 16. uf brikif mis] † gr. omn.

x, 17. þan sik] J. St. ÷ † sibuntehund] J. St. ✕ sibuntiguns, B. ✕ sibuntehuns.

x, 18. driusandan] J. St. ✕ driusandam; æternum gr. omn. post himina.

x, 19. atgaf] tradidi, gr. δίδωμι, cf. ad J. vi, 52 et viii, 45. — skaurpjonu] St. ✕ skaurpiono.

x, 20. sveþauh] vid. ad vs. 11.

x, 21. þo niuklahaim] sic clarissime cod. Arg., vid. Cur. I, xiii, 14; Eph. iv, 14; cf. Skeir. 49, 10; editt. ✕ þaniu klahaim; pro þa legendum e-se þo jam L. vidit. — jai] St. Z. ✕ jah. — jah gavandiþs — qab] et eum ersus — dixit, ° gr. et in quibus legitur, ii pro seinaim (suos) articulum (τοῦ) habent, sic vs. 25.

x, 25. seinaim] suos, ° gr. omn., vid. ad vs. 21. — jus] vos, ° gr. omn.; Ulf. e. verss.

x, 24. jus] sec. vos, ° gr. omn. — gahauseiþ] J. St. ✕ gahausaiþ, B. ÷ gahauseid.

x, 25. vitodafasteis] J. St. ✕ vitodafastjeis. — ustof] sic cod. Arg. et Hz.; editt. ÷ usstof, vid. ad Mc. iii, 15. — vairþa] J. St. B. ÷ vairþau.

x, 26. þaruh] J. St. ÷ þanuh.

x, 27. þuk silbau] J. St. ✕ þus miasan.

x, 28. þanuh] J. ✕ þannuh.

x, 29. an] J. S. B. ✕ jah, vid. ad L. iii, 40. — newundja] St. ✕ newundja.

x, 30. manna, Ulf. ° τῆς. — iaireikon] sic cod. Arg.; editt. ✕ iaireikom. — þatei] J. St. ✕ þatei. — biraubodedun] spoliarunt, gr. ἐκρούσαντες. — analag] hucusque cod. Arg.; J. St. Z. plene analagjandans.

xiv, 9. ...] reliquae pronominis þanu, quod superlativis addi solet, vid. vs. seq. — haban staþ] † gr. omn.

xiv, 10. hauhif] altius, viri docti pro genitivo (alt) habentes, erraverunt; Grim. cum III. 88 idem illud statuisset, p. 591 comparativi adverbium esse recte vidit.

- 11 qifai du þus. þijond. usgagg haubis. þaunh ist þus haubiþa faura þaim miþanakumbjandam þus. unte
 12 wazuh saei leuheiþ sik silban. gahnaiþjada. jah saei hnaiveiþ sik silban. usbauhtjada. qafþuþ-þan jah þam-
 ma baitaudin sik. þan vaurkjais undaurnimat aiþþau nahtamat. ni baitais frljonds þeinans nih broþrums
 þeinans nih niþjans þeinans nih garaznans gabeigans. ibai auhto jah eis aftra haitaina þuk jah vairþiþ
 13, 14 þus usgildan. ak þan vaurkjais dauht. hait unledans gamaidans haltans blindans. jah audags vairþis. unte
 15 eis ni habaud usgildan þus. usgildada auk þus in ustassai þize usvaurhtane. goltausjands þan sums þizei
 16 aokumbjandane þata qaf du imma. audags saei matjiþ blaiþ in þiudangardjai guþs. þaruti qaf imma
 17 frauja. manna sums gavaurhta nahtamaht imkilana jah haitait managans. jah insandida skalk seinana
 18 weitiþ nahtamatis qifan þaim haitanam. gaggiþ. unte ju manvo ist allata. jah dugunnun suns faurqifan
 allat. sa tramista qaf. laud bauhta jah þarf gabiþan jah saiwan þata. bidja þuk. habai mik faur-
 19 qifanana. jah auþar qaf. juka auhsne usbauhta lianf jah gagga kausjan þans. bidja þuk. habai mik
 20, 21 faurqifanana. jah suns qaf. qen liugaida jah dupe ni mag qiman. jah qimands sa skalks gataih frau-
 jin seinamma þara. þaunh þvairhs sa garda vaktands qaf du skalka seinamma. usgagg spranto in
 22 gatvoms jah steigs burg; jah unledans jah gamaidans jah blindans jah haltans attiuh hudre. jah qaf
 23 sa skalks. frauja. varþ sve anabaust. jah nauht stads ist. jah qaf sa frauja du þamma skalka. usgagg
 21 and vigans jah faþos jah nauþei ionaigaggan. ei usfulnai gards meins. qifa allis izvis þatei ni ains-
 25 non wanne jainaize þize fama ba. tanane kauseiþ þis nahtamatis meinis. miþiddjedun þan imma
 26 hiubmans managai. jah gavandjands sik qaf du im. jahai was gaggiþ du mis jah ni sijaiþ attan sei-
 nana jah aiþein jah qen jah barna jah broþrun. jah svistruns. nauhtuþ-þan seina silbins saivala. ni
 27 mag meins siponeis visan. jah saei ni hairiþ galgan seiwana jah gaggai afar mis. ni mag visan
 28 meins siponeis. izvara was raihtis viljands kelika timbrjan. niu frumist gasitands raihteiþ manvi. þo

INTERPRETATIO.

cumbe in hoc ultimo loco, ut eum veniat, qui vocavit te, dicat ad te: amice, adscende altius! tunc est tibi gloria coram his accumbentibus-cum te. 11. Nam quisque qui exultat se ipsum, humiliatur, et qui humiliat se ipsum, exaltatur. 12. Dixit autem etiam huic vocanti se: cum facias prandium aut cenam, non voces amicos tuos, neque fratres tuos, nec cognatos tuos, neque vicinos divites, ne forte etiam ii iterum vocent te et illat tibi redditum; 13. sed eum facias convivium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, 14. et beatus sis; nam ii non habent reddere tibi, redditur enim tibi in resurrectione horum perfectorum. 15. Audiens autem quidam horum accumbentium hoc dixit ad eum: beatus qui edit panem in regno Dei. 16. Tunc dixit ei dominus: homo quidam fecit cenam magnam et vocavit multos, 17. et misit servum suum hora cenae dicere his vocatis: ite, nam jam paratum est omne. 18. Et coeperunt statim excusare omnes; hic primus dixit: agnum emi et debeo ire et videre hunc; oro te, habe me excusatum. 19. Et alter dixit: juga boum emi quinque et eo probo hunc, oro te, habe me excusatum. 20. Et quidam dixit: uxorem duxi et ideo non possum venire. 21. Et veniens hic servus nuntiavit domino suo hoc. Tunc iratus hic paterfamilias dixit ad servum suum: exi subito in plateam et semitas urbis et pauperes et debiles et caecos et claudos adde huc. 22. Et dixit hic servus: domine, factum est, uti praecipisti, et adhuc locus est. 23. Et dixit hic dominus ad hunc servum: exi per vias et sepes et compelle introire, ut impleatur domus mea. 24. Dico enim vobis, quod non minus hominum illorum horum antea vocatorum gustat hanc cenam meam. 25. Iverunt enim autem eo greges multi, et convertere eis se dixit ad eos: 26. si quis it ad me et non odiat patrem suum et matrem et uxorem et liberos et fratres et sorores, insuper autem suam ipsius animam, non potest meus discipulus esse; 27. et qui non portat crucem suam et eat post me, non potest esse meus discipulus. 28. Vestrum quis enim volens turrim aedificare, nonne primum sedens computat paratum, haec babeat ad

ANNOTATIONES.

xiv, 11. *silban*] J. St. * *silba*, quos lb. non eo nomine, quia constructio casum quartum requireret, vituperare debebat, sed quia usus linguae gothicae, abhorrens a legibus latinae grammaticae (vid. Ramshoru Gramm. Lat. p. 525), sic postularet, vid. de multis aliis locis Cor. II, v. 12.

xiv, 12. *gabeigans*] J. St. * *gabeijans*. — *aftra haitaina*] J. B. Z. * *jet.*, vid. ad Mc. viii, 25. — *þuk*] gr. *ante aftra*.

xiv, 14. *eis*] ii, ° gr. omn. — *ustassai*] J. St. + *ustassai*, vid. ad Mc. iii, 13.

xiv, 15. *anakumbjandane*] B. suspicatur Ulf. *ἀνακύνβανον* pro *ἀνακύνβανον* legisse; certe aliis locis pro *ἀνακύνβανον* ponit *ἡβανκύνβανον*, sic vs. 10; vii, 49; M. ix, 10; Mc. vi, 22, 26; cf. tamen Cor. II, vii, 5 *gawiltan* = *συννοδοσάντων*, pro quo alter codex miþgawiltan habet.

xiv, 16. *þaruh*] J. St. + *þaruh*. — [*rauja*] dominus, gr. οὐν. δ. — *haihai*] St. * *haihaiþ*.

xiv, 18. *qafþ*] Ulf. ° *afþ* c. vodd. et vs. ss. — *faurqifanana*] J. * *farqifanana*.

xiv, 19. *faurqifanana*] J. * *farqifanana*.

xiv, 21. *skalks*] Ulf. ° *izavos* c. vodd. — *blindans* — *haltans*] § gr.

xiv, 22. *stads ist*] St. + §.

xiv, 23. *usfulnai*] J. St. + *usfullnai*, vid. ad ii, 21.

xiv, 21. *faura haitanane*] edit. * *jet.*

xiv, 26. *þan*] Ulf. ° *xai*; esse id expressum particula *þ* (*ah*), voci *nauh* affixa, propterea nobis non videtur, quod h. l. *xai* = etiam, quod nunquam, quantum scimus, per — *uh* Gothus reddit, vid. tamen ad J. xviii, 26.

xiv, 27. *visan meins*] § gr., sic vs. 33.

xiv, 28. *izvara*] gr. omn. post *raihtis*, cf. ad ix, 36. — *manvi* — *ustihan*] paratum — consummandum; viri docti alii aliter de hoc loco statuerunt: B. pro *habain* legere volebat *habaiþ* et convertere, *apparatum quem habet ad perficiendum*, quod falsum est, quia *þo* non pronomen relativum, sed demonstrativum est; L. lectionem codicis Arg. *servans* interpretatur *apparatum habeat, qui ad perficiendum supplet*, in eo is tantum errat, quod *þo* ad *manvi* refert, quod fieri non licet; H. Ulf. illustrat, p. 234, cui ordo verborum *habaiu manvi du ustihan þo* esse videtur, audaciorum criticisme so praestat, et Z., qui eum recte sensisse dicit, si Ulf. τὰ κρῶς eum codd. legisset, se gravea non intelligere comprobabat; quod autem Z. ipse *manvi þo* jct. legere se malle ait et pro participio habere, non meminit ille hanc participii formam in — *ido*, nunquam in — *þo* desinere; pro genitivo vero pluralis verbi alicu-

29 habiu du ustihian. ibai aulta bispe gasatdedi grunduvaddje jah ni mahtedi ustihian. aliai [pa g-
 30 seiwandans duginnu'na bilaikau ina qibandans patei se nanna dustodida timbrjan jah ni mahta
 31 ustihian aipbau was biudans gaggands stigan vifra auþarana biudan du viganna. niu gasitands
 faurþis þankeiþ. siaiu mahteigs miþ taihun þusundjon gamotjan þamma miþ ivaintigum þusundjo
 32 gaggandin ana sik. eipbau jabai aist mahteigs. nauþanub fairra imma visandin insandjands airu
 33 bidjiþ gavairþjis. svah nu varjizulu izvara saei ni aqijþiþ allamma aigina seinamma. ni mag visau
 34, 35 meins siponeis. god salt. iþ jabai salt baud vairþiþ. we gasupoda. nih du airþai. ni du mahtstau
 xv, 1 fagr ist. ut usvalrþand imma. saei habai aussa gahausjandana. gahausjai. vesunub-þan imma
 2 newjandans sik allai motarjos jah fravaurhtis hausjan imma. jah brodidednu fareisaisis jah bokar-
 3 jos qibandans þatet sa fravaurhtans andniup jah miþmatjiþ in. qab þan du in þo gajukon q-þands.
 4 was nanna izvara aigands taihuntehund lambe jah fralusands ainamma þiza. niu bileiþiþ þo niun-
 5 tehund jab niun ara auþidai jah gaggiþ asor þamma fralusana. ute bigitiþ þata. jah bigitands us-
 6 lagjiþ ana amsans seinans laginonds. jah qimands in garda galaþoþ frijonds jah garazans qibands
 7 du in. faginof miþ mis þammei bigat lamb mein þata fralusano. qiba izvis þatei sva faheds vairþiþ
 in hiuina in ainis fravaurhtis idreigondis þan in niutehundis jah niune garaitaize. þatei ni þau-
 8 bun idreigos. aipþan suma qino drakmans habandei taihun. jahai fralusniþ drakmin ainamma. niu
 9 tandeisþ lukarn jah usbaugeiþ razn jah sokeiþ glaggvaba. ute bigitiþ. jah bigitandei gabaitiþ
 frijondjns jah garazans qibandei. faginof miþ mis. ute bigat drakmeim. þammei fralaus.

INTERPRETATIO.

consummanitum, 29. ne furtē, cum poneret fundamentum et non posset consummare, orones hi adspicientes creperint deridendo eum 30. dicentes, quod hic homo cepit edificare et non potuit consummare. 31. Aut qui rex iens ruere contra alium regem ad bellum, nonne sedens antea cogitat, sine potens cum decem millibus occurrere huic: cum viginti millibus eum contra se? 32. Aliquin si non-est potens, adhuc procul eo existente nitens legatum orat pacem. 33. Sic jam quisque vestrum qui non renuntiat omni possessioni suae, non potest esse meus discipulus. 34. Bonum sal; verum si sal fatuum sit, quo conditur? 35. Neque ad terram, non ad hominem utile est; foras eijciunt id. Qui habet aures audientes, audiat. xv, 1. Feerant autem ei appropinquantes se omnes telonarii et peccatores audire eum; 2. et murmurarunt Farisaei et scribae dicentes, quod hic peccatores suscipit et edit-eum eis. 3. Dixit autem ad eas hanc parabolam dicens: 4. quis homo vestrum possidens centum ovium et amittens unam harum, nonne relinquit has nonaginta et novem in deserto et vadit post hanc amissam, donec invenit hanc; 5. et inveniens ponit in humeris suis gaudens 6. et veniens in domum convocat amicos et vicinos dicens ad eas: gaudete cum me, quod inveni ovem meam hanc amissam. 7. Dico vobis, quod sic laetitia sit in caelo ob unum peccatorem poenitentem, quam ob nonaginta et novem justos, qui non indigent poenitentia. 8. Aut quaedam mulier drachmas habens decem, si amittit drachmam unam, nonne facendit lucernam et everrit domum et quaerit diligenter, donec invenit, 9. et inveniens convocat amicas et vicinas dicens: gaudete cum me, nam inveni drachmam, quam

ANNOTATIONES.

[us mansiþa nemo, qui sensum perspexerit, cum isto vira docto habuerit. Quamquam et ostentur lectio-nem nos male habere, tamen nihil restat, nisi ut statumus, Ulf. c. codd. *tā ziz aut tā þrogo* legisse et auctoritatem codd. in eo tantum omisi-se, quod voces *þo habaiu* pro *habaiu þa* (habeatne haec; transposuerit, qui tamen error librarii esse videtur, voces enim aliquoties transpositas esse, ad ix. 36 monuimus. Ceterum pro *ustihian* St. ✕ *ustihian*.

xiv, 29. *mahtedi* | cod. Arg. H. J. St. B. ✕ *mahtide*, cf. J. xviii, 36.

xiv, 30. *timbrjan* | J. St. ✕ *timrjan*.

xiv, 31. *viganna* | sic elicit; cod. Arg. *viga* | *na*, sine dubio falsum pro *vigana*, qui est dativus vocis *vigans* (bellum); sic quoque Grimm. Gr. IV, 145 interpretatur, et de duplicatione litterarum comparari possunt, quae annotavimus ad Gal. v, 13; sapient enim librariis accidit, ut litteras aut syllabas, in fine linearum scriptas ab initio proximae repeterent, cf. ad J. ix, 41. Erravit H., qui *viganna* pro *gerudlio* (Ulf. *illuxir*. p. 154), aut pro infinitivo, addita syllaba *na* (p. 243) habuit; erravit etiam Z., qui (cum H.) *vigan* inu concecit, nam infinitivus est *veihan* non *vigan*; praeterea hoc verbum ponitur cum *du* (vid. Cor. I, xv, 52), non cum accusativo. Quid denique F. *viganna* suo voluerit, nescitur. — *þankeiþ* | sic cod. Arg. pro usitato *þagke.þ*, uti xv, 22 *biugiþ*, xvii, 9 *þank*, xix, 51 *ingis* — *siaiu* | J. St. B. ✕ *siau*; ceterum gr. omni. post *mahteigs*. — *þusundjo* | J. St. B. ✕ *þusundjom*.

xiv, 32. *eipbau* | hoc uno loco inventum i. q. *aipþau*

= *ei ðē uþþē*, quae sequuntur *jabai nist mahteigs* (si non-est potens) sine dubio orta sunt e glossa in margine adscripta ad explicandam nitens usitatum particulam, certe in graecis nullum verum vestigium apparet. — *fairra imma* | § gr. — *insandjands airu* | § gr. omni.

xiv, 33. *aigina seinamma* | § gr. — *visan meins* | vid. ad vs. 27.

xiv, 34. *jabai* | St. ✕ *jadai*.

xiv, 35. *ni* | St. nih. quod melius est.

xv, 1. *immo newjandans* | § gr.

xv, 4. *taihuntehund* | pro us tato *taihuntehund* (viii, 8; xvi, 6 sq.); ceterum J. ✕ *taihunte hund*, sicut paulo post *niunte hund*. — *fralusaniu* | J. St. ✕ *fralausani*, sic etiam vs. 6.

xv, 5. *uslaugiþ* | B. ✕ *uslaujiþ*.

xv, 6. *bigai* | St. ✕ *bigaþ*. — *fralusano* | vid. ad vs. 4.

xv, 7. *þau* | J. St. ✕ *þan*. — *niutehundis* | J. St. ✕ *niutehundas*. — *þatei* | St. ✕ *þasi*.

xv, 8. *suma* | quaedam, gr. omni. *zis* (quae), pro quo Ulf. per errorem *zis* legit. — *taihun jabai* | J. St. ✕ *taihunga sai*. — *usbaugeiþ* | J. St. B. ✕ *usbaugeiþ*. *glaggvaba* | sic cod. Arg. | H. Z. ✕ *glaggvaba*.

xv, 9. *drakmeim* | J. St. B. ✕ *drakman*, nam is est casus tertius formae *drakma* (vid. vs. 8); nostro loco Ulf. forma graeca utitur, uti saepius — *ein* pro — *zv*, vid. M. xxvii, 62 *paraskaivein* (*παρσκαυειν*). L. vii, 5 *synagogen* (*συναγωγην*). Rom. xvi, 22 *apistautein* (*ἐπιστολην*); Z. igitur illam formam injuria tentavit. — *fralaus* | J. St. B. ✕ *fralausda*.

10, 11 sva qiba izvis, faheds vairþiþ in andvairþja aggele guþs in ainis idreigondius frauaurhtis. qabþ þan.
 12 suns ahta tvans sunnos. jah qab sa jubiza ize du attin. atta, gif mis, sei undriinnai mik, dail aiginis.
 13 manne jah disdahlida nu sves sein, jah afar ni managans dagans brabta sunnua allata sa jubiza sunus
 14 jah allaiþ in laud fairra visando jah jainar distahlida þata sves seinara libands usstuiriba, biþe þan fra-
 15 vas allamma. varþ hulirus abrs and gavi jainata, jah is dugann alþarba vairþan jah gaggands gaha-
 16 tuda sik sunnamma baurgjane jainis gaujis, jah insandida ina haiþj s seinarizos baldan sveina, jah
 17 gairnida sal itan haurne, þoei matidedun sveina, jah manna imma ni gaf, qimands þan in sis qab.
 18 wan filu asnje at ins meinis ufarassau haband hlaiþe, iþ ik bulran fraqista, usstandands gagga du
 19 attin meinamma jah qiba du imma, atta, frauaurhta mis in himin jah in andvairþja þeinamma, ju
 20 þanaseiþs ni in vairþs ei haitaidan sunn, þeins, gatavei mik sve ainana asnje þeinaiþe, jah usstan-
 21 dands qam at attin seinamma, nauþþ nuh þan fairra visandan gasaw ina atta is jah inseinoda jah
 22 þragands draus ana hals is jah kukida imma, jah qab imma sa sunus, atta, frauaurhta in himin jah
 23 in andvairþja þeinamma, ju þanaseiþs ni in vairþs ei haitaidan sunus þeins, qab þan sa atta du
 24 skalkam seinain, sprauto bringiþ vastja þo frumiston jah gavasjiþ ina jah gibih figgragultþ in handu
 25 is jah gaskoh ana fotuns is, jah briggandaus stiur þana alidan usneiþiþ, jah marjandaus visan
 26 vaila, unte sa sunus meinis dauþs vas jah gajinnoda jah fralusans vas jah bigitans varþ, jah dogun-
 27 non visan, vasuþþan sunus is sa alþiza ana akra jah qimands atiddja new raz, jah gabausida sagg-
 28, 27 vins jah tankons, jah athai ands sunana magive frahuh, wa vesi þata, þaruh is qab du imma, þat i
 28 broþar þeins qam, jah ussnaipþ atta þeins stiur þana alidan, unte kaitana ina andnam, þanuh molags

INTERPRETATIO.

amisi. 10. Sic dico vobis, lectura fit in facie angelorum Dei ob unum penitentem peccatorem. 11. Dixit autem : hominum quidam habuit duos filios, 12. et dixit hic junior eorum ad patrem : pater, da mihi, quae contingit me, partem proprii ; et divisit iis possessionem suam. 13. Et post non multos dies tulit in unum omne hic junior filius et abiit in terram procul existentem et illic dissipavit hanc possessionem suam vivens effrenate. 14. Cum autem vacuus esset omni, facta-est fames magna per regionem illam, et is cepit egenus fieri. 15. Et iens dedit se cuidam civium illius regionis, et misit eum agri sui pascere porcos. 16. Et cupit sat edere siliquis, quas ederunt porci ; et homo ei non dedit. 17. Veniens tunc in se dixit : quam multum mercenariorum patris mei abundantiam habent panium, verum ego fame perdo ; 18. surgens vado ad patrem meum et dico ad eum : pater, peccavi mihi in caelum et in facie tua ; 19. jam amplius non sum dignus, ut vocer filius tuus ; fac me uti omnia mercenariorum tuorum. 20. Et surgens venit ad patrem suum ; adhuc autem procul existentem vidit eum pater ejus et misertus-est, et currens cecidit super collum ejus et osculatus-est eum ; 21. et dixit ei hic filius : pater, peccavi in caelum et in facie tua ; jam amplius non sum dignus, ut vocer filius tuus. 22. Dixit autem hic pater ad servos suos : subito afferite vestem hanc primam et vestite eum et date annulum in manum ejus et calcamentum in pedes ejus, 23. et afferentes vitulum hunc saginatum dissecate, et edentes epulamur laute ; 24. nam hic filius meus mortuus fuit et revisit, et amissus fuit et inventus factus-est ; et coeperunt epulari. 25. Fuit autem filius ejus hic major in agro, et veniens adit prope domum et audivit cantiones et lulos, 26. et advocans quendam puerorum interrogavit, quid esset hoc. 27. Tunc is dixit ad eum, quod frater tuus venit, et dissecavit pater tuus vitulum hunc saginatum, nam sanum eum accepit. 28. Tu e frater factus-est et non voluit intrare, verum

ANNOTATIONES.

xv, 10. aggele | sic cod. Arg. uti ix, 26 ; J. St. B. *aggilum*. — idreigondius frauaurhtis | § gr. omn. *arg. 12, sei undriinnai mik* | sic cod. Arg. ; J. St. B. *so undriinnain*, pro quibus L. multo melius *þo undriinnaindein* conjerit ; H. Z. *sei undriinnai mis*.
 xv, 15. in laud fairra visando | vid. ad xix, 12.
 xv, 14. alþarba | sic cod. Arg. ; J. St. B. *allaþarba*, quod Z. male probat, ut *alþarba* (quod non melius est) legendum esse censet ; vid. Grimm, II. 627.
 xv, 15. baurgjane | J. St. *baurgjane*. — jainis gaujis | § gr. omn. — haiþjos | agri, genitivus locum indicans, quo m'ttebatur, sic Me. iv, 35. L. xix, 12 ; vid. Grimm, III. 427.
 xv, 16. sal itan | St. *jet.*, cæterum Ulf. e. codd. et verss. *χαρσσθησα* leg. esse videtur. — imma | gr. omn. post *gaf*.
 xv, 17. qimands—sis | § gr. omn.—ufarassau | St. *ufarastaw*. — ik | Ulf. e. codd. *oðð*.
 xv, 18. mis | vid. ad M. xxvii, 4. — in | pr. St. *is*.
 xv, 19. ju | Ulf. ad pro *zai*, quod. h. l. pierique codd. habent, posuit, uti Me. ix, 15 et infra vs. 21, neque enim Griesb. *zai* omisisse dicendum est ; aut si *zai* non leg. t. pleonastice adverbium *þanaseiþs*, uti L. xvi, 2 adverbium *þanamaiz*, addidit, nam *ju* ni pro solito *þanaseiþs* in graeco *οὐκ εἶπα* sapius respondet, v d. Rom. vii, 17, 20 ; Eph. ii, 19 ; Philenr. 16.
 xv, 21. ju | vid. ad vs. 19. — haitaidau | J. *haitaidau*.
 xv, 22. atta | St. *arta*. — seinann | J. St. *zei-*

name. — sprauto bringiþ | J. St. B. *uns tobriq* ; cæterum sprauto ° gr. et de bringiþ pro briggiþ v.d. ad xiv, 31. — figgragultþ | J. *frigragultþ*, St. *figraqultþ*.
 xv, 24. varþ | St. *varþa*. — risan | J. St. B. *vailavisan*, quod additamentum eis sensus requirere videtur ; sed neciverunt illi, *visan* h. l. non esse verbum substantivum, sed sig. illicare epulari et ad eorum genus pertinere, quæ Grimm, I. 842, x enarravit, quod autem *vaila* vs. 25 addidit h. l. omisit, sæpius Ulf. sic ferre solet, ut rorandum verborum compositorum altero proxime subsequente partientiam non repetat, vid. L. xix, 5 *daltþ* *usteing* e: vs. 6 salummodo *atstaiq*, quamquam utrumque pro *zazabiviz* positum est ; alia ejusmodi dicta eo egimus ad Tom. I, vi. 6
 xv, 25. alþiza | J. St. B. . . þ *zi*. — akra | J. St. *lamle*, H. *landa—jah* Ulf. ° *ōz*. — qimands—nu | J. St. B. *niþþanci gevandida sik jah ari lða newa*. — jah | see. et. ° gr. omio. — saggvins | hinc usque ad vs. 27 *ufsnaiþ* J. St. B. locum habent, hinc difficulta in cod. Arg. lecta h. recte eruit.
 xv, 27. ussnaipþ | sic cod. Arg. ; H. prima manu *ufsnaiþ* ; errant igitur Z. et Wa. kernagel *Deutsch. Leseb.* I, pref. p. xxvi *ufsnaiþ* codicis Arg. lectionem esse dicentes.
 xv, 28. iþ | verum, gr. *ὅν*, Ulf. e. codd. *ðē*, vid. ad Cor. I, xv, 11. — w | foras, ° gr. omn. vid. Mth. ix, 52.

29 var þah ni vilda innagagau. þ þatta is usgaggands ut bad ina. þaruh is audhafjands qab du atin. sai.
 30 svá tilu jere skalkinoda þus jah ni wanbun anabuso þeina ofariddi. jah mis ni av afgaft gaitein ei miþ
 31 frijondam meinaim bivesjan. þ þau sa sonus þeins. saei fret þein svés miþ kalkjón. qam. ufsnaist imma
 32 stur þana alidan. þaruh qab du imma. barnilo. þu sluteino m þ mis vast jah is. jah all þata mein
 33 þein ist. vailla visan jah faginon skuld vas. unte broþar þeins daops vas jah gaqinnoda. j h fralu-
 XVI, 1 sans jah bigitans varþ. q þuþ þan du siponjam seinaim. manne sums vas gabeigs. saei aihita fau-
 2 ragagian. jah sa fravroliþs varþ du imma ei distahidedi aigin is. jah atvopjands ina qab du imma.
 3 duwe þata hausja frani þus. usgif rþjon sauragaggjis þeinis. ni magt auk ju þanamais sauragaggja
 4 visan. qab þan in sis sa sauragaggja. wa taujan. þandeit frauja meins afnimiþ sauragaggi af mis. gra-
 5 lan ni mag. bidjan skama nuk. andþata mik wa taujan. ei þau biþe afsaijailan us sauragaggja.
 6 andnimaina mik in gardius seinans. jah athaitouds ainwatjanþ fahuskulane fraujskane seinis qab
 7 þamma frumistin. wan tilu skalt franjin meinaimma. þaruh qab. taihunteihund kase alevis. jah qab
 8 du imma. nim þus bokos jah gasitands sprauto gamelei simtiguns. þa þroh þan du anþaramma qab.
 9 aþþan þu wan tilu skalt. þ þ qab. taihunteihund mitade kaurnis. jah qab du imma. nim þus bokos
 10 jah melei abtautehund. jih hazada sa frauja þana sauragaggjan invindiþos. unte frodaba gatavida.
 11 unte þai su jos þis aivis frodozans sunum liuhadis in kuonja seinamma sind. jah ik izvis qþa.
 12 taujaþ izvis frijonds us faihupraihna invindiþos. ei þan ulligaiþ. andnimaina izvis in aiveinos
 13 hleiþros. saei triggys ist in leitilamma. jah in managamma triggys ist. jah sa in leitilamma
 14 untriggva jah in managamma untriggys ist. jabai nu in invindamma faihupraihna triggvai
 15 ni vaufþuþ. þata sunjino was izvis galaubeþ. jah jabai in þamma framþjinn triggvai ni
 16 vaufþuþ. bata izar was izvis gibþ. ni ainstun þive mag tvam frauam skalkinon. andizuh

INTERPRETATIO.

pater ejus exiens foras oravit eum. 29. Tunc is respondens dixit ad patrem: ecce, tam multum annorum servivi tibi et non unquam præceptum tuum præterii, et mihi non unquam dedisti capram, ut cum amicis meis epularer. 30. Verum enim hic filius tuus, qui voravit tuam possessionem cum meretricibus, venit, dissecasti ei vitulum hunc saginatum. 31. Tunc dixit ad eum: filioli, tu semper cum me fuisti et es, et unne hoc meum, tuum est. 32. Laute epulari et gaudere debitum fuit, nam frater tuus mortuus fuit et revixit, et amissus et inventus fuit. XVI, 1. Dixit autem ad discipulos suos: hominum quidam fuit dives, qui habuit villicum et hic diffamatus fuit apud eum, quod dissiparet bonum ejus. 2. Et advocans eum dixit ad eum: cur hoc audis de te? reddere rationem villicationis tuæ, non potes enim jam amplius villicus esse. 3. Dixit autem in se hic villicus: quid faciam, quia dominus meus auert villicationem a me; fodere non possum, mendicare pudet me. 4. Deliberavi apud me, quid faciam, ut lertasse, cum amovere et villicatione, recipiant me in domo suas. 5. Et advocans unumquemque debitorem domini sui dixit huic primo: quam multum debes domino meo? 6. Tunc dixit: centum eadorum olei. Et dixit ad eum: sume tibi litteras et sedens subito scribe quinquaginta. 7. Deinde autem ad alterum dixit: at tu quam multum debes? Verum is dixit: centum eorum tritici. Et dixit ad eum: sume tibi litteras et scribe octoginta. 8. Et laudavit hic dominus hunc villicum iniquitatis, quia hi filii hujus sæculi prudentiores filii lucis in genere suo sunt. 9. Et ego vobis dico, faciatis vobis amicos de divitiis iniquitatis, ut cum subvertatis, recipiant vos in æternas tabernaculis. 10. Qui fidelis est in parvo, etiam in multo fidelis est; et hic in parvo infidelis etiam in multo infidelis est. 11. Si igitur in iniquis divitiis fideles non facti-estis, hoc verum quis vobis credit? 12. Et si in hoc alieno fideles non facti-estis, hoc vestrum quis vobis dat? 13. Non unus servorum

ANNOTATIONES.

xv, 21. þaruh | St. ÷ þanuh. — skalkinoda | servivi, gr. omni. δουλεύω. — bivesjan | epularer; Ullitum ἀριστήριον ut εὐχρησθῆναι cum cod. D legisse Gri sb. audacius contendit.

xv, 30. fret | librarium falso pro frat scripsisse. Grim. l. 844 recte arbitrat, sequitur eum Wackern. l. 1.

xv, 31. vast jah is | fuisti et es, gr. omni. solummodo est, Ulf. c. verss. lat. — alt. | J. St. ✕ alla.

xv, 32. vailla visan | J. St. B. ✕ jet.; æterum Ulf. ° dē. — faginon | J. ✕ fajinon. — broþar | Ulf. c. codd. ° oðros. — fralusans | Ulf. codd. ° h̄n.

xvi, 1. þau | Ulf. c. codd. et verss. ° xai. — saei | St. ✕ saie. — aihita | J. St. ✕ aihida. — sauragagian | sic cod. Arg. et J.; St. B. lh. Z. ÷ sauragagujan, quod nsitatus est, vid. vss. seqq. cf. viii, 3. — distahidedi aigin | J. St. B. ✕ distahududi aigan.

xvi, 2. hausja | St. ✕ hausjah. — sauragaggjis | St. ÷ sauragaggjis. — ju þanamais | J. St. ✕ jet.; cf. ad xv, 11.

xvi, 3. sauragaggi | J. St. ✕ sauragaggi. — ni mag | St. ✕ nim ag.

xvi, 4. ei þau | J. St. ✕ eiþan; æterum þau (ā) ° gr. omni. uti Goth. Ipse vs. 9. — us | ex, ° g.

xvi, 5. skalt | St. ✕ shalt.

xvi, 6. taihunteihund | sic cod. Arg. h. l. et vs. seq.; B. H. Z. utroque loco taihuntehund, vid. ad

xv, 4. — bokos | St. ✕ hokos. — simtiguns | sic cod. Arg.; J. B. Z. ÷ simtiguns.

xvi, 7. taihunteihund | vid. ad vs. 6.

xvi, 8. sunjos | pro sunjos, vid. ad iv, 13.

xvi, 10. triggys | J. St. ✕ triggva. — leitilamma | pr. inde ab hac voce usque ad finem versus J. St. lacunam habent, quamquam in cod. Arg. locus integer existat, nec habet, quod lectionem difficilem reddat. Cæterum pro leitilamma utroque gr. omni. ἐλαχίστων. — sa — untriggva | B. ÷ saei — i t untriggys.

xvi 11. faihupraihna | B. ✕ frihuþraihna, sic etiam vs. 13.

xvi, 15. andizuh | inde usque ad finem versus J. St. lacunam habent; B. ÷ niþþau. Andizuh, lectio cod. cis Arg. manifesta, est verbum incertæ originis et significationis (Grim. III, 15); gr. omni. ἡ γὰρ, quod Ulf. in loco parallelo M. vi, 24 unte jabai (nam si) reddidit, unde conjici potest. anaizuh significationem contra, alioquin habere. — niþþau | B. ✕ aþau. — and iloþ | sic in cod. Arg. scriptum esse videtur, sed certo dici non potest, quia literæ admodum evanuerunt; B. and. . . , conjecit ipse ✕ andniniþ. — iþ | B. ÷ jah, secundum gr., qui xai habent. — faihupraihna | vid. ad vs. 11; c. d. Arg. in marg. mannonim.

anna ligat jah anparana hiof. aipbau ar namma andtilof ih anparamma frakann. ni maguf
 14 gupa skalkinnon jah faihufraihna. gahausidedno þan þo alla jah þai fareisaieis faihufrikal visandans
 15 jah binamindedon ina. jah qaf du im jus sijuf. juzei garaibtaus domeif izvis silbans in andvairþja
 16 manne. ip goþ kann hairtona izvara. nute þata hauho in mannam andaset in andvairþja gups. vitof
 17 jah praufeteis und iohannen. þaproh þiudangardi gups vailamerjada jah wazub in izai nauþjada. ip
 18 azetizo ist himin jah airþa hindarteiþan þau vitodis ainana vrit gadriusan. wazuh saei apletands qen
 19 seinu jah liugands anpara horinof. jah wazuh saei alleitana liugaiþ. horinof. aþþan manne sum vas
 20 gabigs jah gavasids vas þaurpaurai jah byssaun jah vailla visands daga wammeh bairhtaba. ip unleda
 21 sum vas namin haitans lazarus. sah atvaurpans vas du daura is banjo fulls. jah gainrida saþ itan
 drauhson þizo drinsandeino af biuda þis gabeigins. akei jah hundos atrinmandans bilaigodedun bans
 22 jos is. varþ þan gasvihan þamma unledin jah briggan fram aggilum in þorma abrahamia. gasvalt þan
 23 jah sa gabeiga jah gafulhaus varþ. Juh in haljai ushafjands augona seinu visands in balveinim gasow
 24, xvii, 3 þan abraham farrapro jah lazzaru in barmim is. jah is ushroþjands. — — jabai fravaurkjai broþar
 4 þeins. gasak imma. jah þan jabai idreigo sik. fraletais imma. jah jabai sibun sinþam ana dag fravaurk-
 5 jai du þus jah siuum sinþam ana dag gavandjai sik qifands. idreigo mik. fraletais imma. jah qeþun
 6 apaustuleis du frauþin. biauþ uns galaubein. qaf þan frauja. jabai habaidedeiþ galaubein sve kaurno
 sinapis aipþau jus jabai qifeiþ du balnabagna þamma. uslausei þuk us vaurtim jah ussatei þuk in
 7 marem. jah andhausidedi þau izvis. vas þan izvara skalk aigands arjandan aipþau haldandan. saei

INTERPRETATIO.

potest duobus dominis servire, alias unum odit et alterum amat; aut uni adhæret, verum alterum contemnit; non potestis deo servire et divitiis. 14. Audiverunt autem hæc omnia etiam hi Farisæi, avari existentes, et deriserunt eum. 15. Et dixit ad eos: vos estis, vos qui justos judicatis vos ipsos in facie hominum, verum deus noscit corda vestra, nam hoc altum in hominibus, abominabile iō facie Dei. 16. Lex et profete usque iohannem; deinde regnum Dei evangelizatur et quisque in id compellitur. 17. Verum facilius est cælum et terram perire, quam ligis novum apicem cadere. 18. Quisque qui dimittens uxorem suam et ducens aliam, mœchatur; et quisque qui dimissam ducit, mœchatur. 19. At hominum quidam fuit dives et vestitus fuit purpura et bysso et laute epulans die quoque splendide; 20. verum pauper quidam fuit nomine vocatus Lazarus, hic projectus fuit ad januam ejus, vulneribus plenus. 21. Et cupit sat edere micis his cadentibus a mensa hujus divitis, sed etiam canes accurrerentes lambeunt vulnera ejus. 22. Factum est autem mori huic pauperi et ferri ab angelis in sinum Abrahami; mortuus est autem etiam hic dives et sepultus fuit. 23. Et in inferno atollens oculos suos, existens in cruciatibus, vidit autem Abrahamum procul et Lazarum in sinibus ejus. 24. Et is exclamans — xvii, 3. — si peccet frater tuus, increpa eum, et autem si convertat se, remittas ei. 4. Et si septem vicibus per diem peccet in te et septem vicibus per diem convertat se dicens: convertito me, remittas ei. 5. Et dixerunt apostoli ad dominum: adauge nobis fidem. 6. Dixit autem dominus: si haberetis fidem sicut granum sinapis, fortasse vos si diceretis ad morum hanc: exsolve te e radicibus et expone te in mare, et obediret fortasse votis. 7. Quis autem vestrum servum habens

ANNOTATIONES.

xvi, 14. *Farisæie's*] B. ✗ *fareisaies*. — *binamindedan*] sic eod. Arg. et edit. sine dubio ✗; Græc. I. 838, pro *binaminededan* dictum, verbis *binaminededan* scribendum esse videtur.

xvi, 15. *hairtona*] J. St. B. ✗ *hai tana*. — *hauho*] gr. omni. post *mannam*. — *andaset*] J. St. ✗ *aniset*.

xvi, 16. *nauþjada*] compellitur. Ulf. verba gr. id dicentia: ad id (sc. occupandum) vim adhibent, non intellexit et *βιάζεται* verbum medium pro passivo habuisse videtur, id quod sensum turbat. Nec *nauþjan* græco *ἐκάλει* apte respondet, est id potius *αναμαρτάνω* (M. xi, 12), *nauþjan* autem = *ἀναμαρτάνω* L. xiv, 25; cf. Skeir. 58, 2.

xvi, 17. *ip*] St. = *jah*. — *vrit gadriusan*] J. St. B. ✗ *vrita drisan*.

xvi, 18. *seinu*] St. ✗ *saina*. — *asleitana*] Ulf. c. eod. et vers. ° *ἀπό ἀσπός*.

xvi, 19. *byssaun*] J. St. ✗ *byssaum*. — *jah*] tert. et. ° gr. omni. — *vailla viandis*] edit. ✗ *jet*, vid. ad xv, 52. — *daga wammeh*] edit. ✗ *jet*.

xvi, 20. *haitans*] vocatus, ° gr. omni. — *sah*] hieque, gr. omni. *δς*, vid. ad Joan. xviii, 26. — *fulls*] J. St. ✗ *fuls*.

xvi, 21. *saþ itan*] J. St. B. ✗ *saþnan*. — *bilaigadadun*] J. St. ✗ *bilaigodadedun*; Ulf. c. eod. *ἐπίκει-ζον* pro *ἀπεκάλει* legisse videtur.

xvi, 22. *briggan*] Ulf. ° *αὐτόν*.

xvi, 23. *þan*] sic eod. Arg.; B. H. Z. = *þana*, vid. ad J. v, 56; veterum ° gr. omni; solet quidem Ulf. interdum hæc particulam, precedentibus particulis

temporalibus aut participiis, in apodotici addere, vid. L. ii, 42. — *lazzaru*] J. St. ✗ *lazarum*, B. = *lazaru*.

xvii, 3. *Jabai*] num Ulf. *ðs* omiserit, uti Griesb. eo credit, certo dici non potest, quia an e *jabai* in eod. Arg. quædam desiderantur, quorum ultima vox *ip* huius videtur, solenne est enim Ulf. *æ* dicere *ip jabai* = *ip þs*, et *ðs*. — *fravaurkjai*] Ulf. c. eod. et vers. ° *ðs æt*. — *idreigo*] J. ✗ *idreijo*.

xvii, 4. *sibun sinþam*] J. St. B. ✗ *jet*. — *fraletais*] J. = *asletais*.

xvii, 6. *aipþau jus jabai qifeiþ*] aut vos si diceretis, gr. omni. *ἐπιμαρτυρο*. Levitio nostra sensum pervertit; requiritur particula græcum *av* exprimens, que cum sit *aipþau* (M. xi, 23; J. xiv, 2, 7, 28; xv, 19; xvii, 36), restat *jabai*, quod aliquando in margine positum ab aliquo, qui *av* pro *ev* dictum esse putavit idque voce *jabai* reddendum es e indicare voluit, deinde autem a librario in textum illatum, nunc ejiciendum et legendum est: *aipþau jus qifeiþ*. *Jus* (vos) ab omni. gr. omnium, simili loco invenitur etiam additum J. xiv, 28 *jabai frjodedeiþ mik*, *aipþau jus fagi- nodeleiþ*. Cæterum de *qifeiþ* pro *qifeiþ* vid. ad xvii, 56. — *andhausidedi*] St. ✗ *andhausidei*.

xvii, 7. *arjand n*] J. St. ✗ *ariandam*. — *haldandan*] J. St. ✗ *h blandam*. — *atgaggyndin*] J. St. ✗ *qivandim*. — *hindarteiþ anukhumbei*] J. B. ✗ *hindarteiþa nah kumbey*, St. ✗ *hindartei þanuk kumbey*; veterum lectionem L. jam pridem invenit, vid. ad Me. xiv, 53.

8 atgaggandū at hāiþjai qīþai suns. hindarleiþ anuhkumbei. ak niu qīþiþ du imma. mauvei. wa du nahit matjau jah bigaurdāns andbahtei mis. unte matja jah drigka. jah biþe gamatjis jah gadrigkais
 9, 10 þu. iþa þank þus fairhaitis skalka jainamma. unte gatavida. þatei anabudan vas. ni man. sva jah jus. þan tanjaiþ alla þn anabudanona izvis. qīþaiþ. þatei skalkos unbrukjai sijum. unte þatei skūded. m
 11 taujan. gatavidedum. jah varþ miþþanei iudja is in iairusalem. jah is þairhiddja þairh midja sama-
 12 rian jah galeilatan. jah inngaggandin imma in suma haimo gamotidedun imma tairhun þrutstiltai
 13, 14 mans. þaiþ gastofun fairraþro. jah silbans ushofun tībna qīþanda. iesu talzjand. armai unsis. jah gaunjands qāþ du im. gaggandans ataugeiþ izvis gudjam. jah varþ miþþanei galipun gabrainidai
 15 vaurþun. iþ ains þan iþe gaumjands þammei hraiis varþ. gavandida sik niþ stībnai mikilai bauh-
 16, 17 jands goþ. jah draus ana andavleizn faura fotum is aviliudonds inma. sab vas samarites. andhafjands
 18 þan iesus qāþ. niu tairhun þai gabrainidai vaurþun. iþ þai niun war. ni bigitanai vaurþun gavand-
 19 jandans giban vulþu gūþa niþa sa aljakunja. jah qāþ du imma. usstandands gagg. gataubeins þeinai
 20 ganasida þuk. fraihans þan fram fareisaium. wan qimīþ þiudangardi guþs. andhof im jah qāþ. n
 21 qimīþ þiudangardi guþs niþ atvitainai. niþ qīþand. sai her. aipþau sai jainar. sai auk þiudangardi
 22 guþs in izvis ist. qāþ þan du siponjan. aþþan qimand dagos. þan gairneiþ ainamma þize dage su-
 23 nuns mans gasaiwan jah ni gasaiwiþ. jah qīþand izvis. sai her. aipþau sai jainar. ni galeiþaiþ niþ
 24 laistjaiþ. svasve raihtis lauhmoni lauhatjandei us þamma uf himina in þata uf himina skeiniþ. sva
 25 vairþiþ sunus mans in daga scinamma. aþþan faurþis skal manag gaþulan jah uskūsada fram þam-
 26, 27 ma kunja. jah svasve varþ in dagam nauelis. svah vairþiþ jah in dagam sunaus mans. etun jah drug-
 kun. liugaidedun jah liugaidos vesun und þanei dag galaip nauci in arka jah qam niþjasveipains jah
 28 frajistida allaus. samaleiko jah sve varþ in dagam lodis. etun jah drugkun. bauhtedun jah frabahte-

INTERPRETATIO.

arantem aut pascentem, qui regredienti ab agro dicat statim: prodi accumbeque; 8. sed nonne dicit ad eum: para quod in nocte edam et cinctus ministra mihi, dum edo et bibo, et posthac edas et bibas tu. 9. Num gratiam tibi promittis servo illi, quia fecit quod præceptum fuit; non puto. 10. Sic etiam vos, cum faciatis omnia hæc præcepta vobis, dicatis, quod servi utiles sumus; nam quod debuimus facere, fecimus. 11. Et factum est dum ivit is in Iersalem, et is transit per median Samaritanam et Galilæam. 12. Et incunte eo in quendam vicorum, occurrerunt ei decem leprosi homines, hiique steterunt procul. 13. Et ipsi levarunt vocem, dicentes: iesu præceptor, miserere nostri. 14. Et observans dixit ad eos: cunctes ostendite vos sacerdotibus! Et factum est, dum iverunt, mundati facti sunt. 15. Verum unus tum eorum observans quod mundus factus est, convertit se cum voce magna exaltans Deum. 16. et cecidit in vultum ante pedes ejus, gratias-agens ei, hiique fuit Samarites. 17. Respondens autem Iesus dixit: nonne decem hi mundati facti sunt, verum hi novem ubi, 18. non inventi facti sunt convertentes dare gloriam Deo, nisi hic alienigena? 19. Et dixit ad eum: surgens vade, fides tua sanavit te. 20. Interrogatus autem a Farisæis: quando venit regnum Dei, respondit eis et dixit: non venit regnum Dei cum observatione, 21. neque dicunt: ecce hic, aut ecce illic! ecce enim regnum Dei in vobis est. 22. Dixit autem ad discipulos: at veniunt dies, cum capitis uno horum dierum filius hominis videre et non videtis. 23. Et dicunt vobis: ecce hic, aut ecce illic, ne eatis neque sequamini. 24. Sicut enim fulgur fulgens ex hoc sub cælo in hoc sub cælo lucet, sic fit filius hominis in die suo. 25. At antea debet multum pati et rejicitur ab hoc genere. 26. Et sicut factum est in diebus Noelis, sic fit etiam in diebus filii hominis. 27. Ederunt et biberunt; uxores duxerunt et nuptæ fuerunt usque quem diem ivit Noel in arcam et venit diluvium et perdidit omnes. 28. Similiter etiam sicut factum est in diebus Lodi, ederunt et biberunt, emerunt et vendiderunt, plantarent, ædi-

ANNOTATIONES.

xvii, 8. *na it matjau*] elitt. ✕ jet.; cæterum B. conjecit ✕ *waduh nahmatjau*, nec melius L. *wa du nahmatjan*.

xvii, 9. *iba*] sic cod. Arg. pro usitato *ibai*, cf. Grim. III. 284. — *þank þus fairhaitis*] sic cod. Arg.; J. St. ✕ *þankjus fairhaiti*, B. ✕ *þankþ usfairhaitiþ*, lh. ✕ *þankþ usfairhaitis*. Locus, interpretibus diffiditior visus, a Zahno recte constitutus, re-pondet græcis verbiis; Ulf. enim medium *ἔχει (ἔχει)* addito pronomine *þus* reddere voluit, quam ob causam neque *þau*, quod Z. conjecit, neque *þis*, quod Rw. proposuit, hoc loco admittitur; cf. M. v. 42 *leiwan sis (δανισισθαι)*, Mc. ii, 6 *þaykjan sis (δωλογίσεσθα)*, ci. J. ix, 22. Tit. i, 14 *afwandjan sis (ἀποστέρησθαι)*. Cæterum de *þank* pro *þagk* scripto, vid. ad xiv, 31.

xvii, 12. *þaiþ*] J. St. ✕ *þai*; de *þaiþ* pro *þatei* vid. ad J. xviii, 26.

xvii, 13. *ushofun*] sic cod. Arg. pro *ushofun*, vid. ad iv, 45.

xvii, 14. *gudjam*] J. B. ✕ *gudjan*.

xvii, 15. *hraiis varþ*] purus factus est, gr. *ἰάθη*, ensp. cari pos-is. Ulf. c. cond. et verss. legisse *exaðz-piþon*, cf. v, 43; M. viii, 3; xi, 5.

xvii, 16. *sab*] B. falsø *skōsotat*, Ulf. xxi omisisse. vid. ad J. xviii, 26.

xvii, 17. *þai*] pr. hi, Ulf. c. gr., qui *οἱ τοι* legunt idque post *ðiza* ponunt; aut si mavis, transponas *tairhun þai* et legas *þai tairhun*, cf. ad ix, 35, et xiv, 28.

xvii, 19. *usstandands*] J. ✕ *usstandans*, St. Z. *ustandands*.

xvii, 20. *fraihans*] J. St. ✕ *fraihands*. — *andhof*] J. St. B. ✕ *andhaf*.

xvii, 21. *qīþand*] St. ✕ *qīþands*.

xvii, 22. *aipþan*] ai, ° gr. omni. — *þize*] horum, ° gr. — *sunaus*] cod. Arg. *sunus*, pro quo Z. Benzeli conjecturam *sunaus* temere in textum recepit. Ulf. sine dubio locum male intellectum male interpretatus est. De *sunus* recte judicavit Ettmüller l. l. p. 585, scriptum est enim propter sequens *mans* pro *sum*, cf. ad Cor. I, vi, 46 et nostra: *Beitrag zur Textberichtigung*, etc., *der Skeireins* (id est *additamenta ad textum*, etc.) p. 55; sic fortasse etiam Sk. p. 48, 7 pro *atteins veitvodeins* legendum est *utins veitvodei*.

xvii, 25. *manag gaþulan*] J. St. ✕ *managai þulan*.

xvii, 26. *nauelis*] gr. omni. *Nōe*; a Gothis consonas iis nominibus propria, quæ in vocalem desinunt, scripius affigi solere, ad Cor. II, vi, 45 monebimus.

xvii, 27. *jah*] pr. sec. et, ° gr. omni.

xvii, 28. *lodi*] gr. omni. *Adt* tenui consona scriptum. — *jah*] sec. tert. et, ° gr. omni.

- 29 dan satideddu timr'ideddu. ih þammei daga usiddja lod us sandannim. rignida svilda jah funin us
 30, 31 himina jah fraqistida allaim. bi þamma vairþiþ þamma daga ei sumus maus andhu jada. in jainam-
 ma daga saei sijai ana brota jah kasa is in razna. ni atsteigai dalaþ niman þo. jah saei ana ha'þjai.
 32, 33 samaleiko ni gavandjai sik ihukana. gamuoeiþ qenai- lodis. saei sokoeiþ saivala seina ganasjao. fraqis-
 34 teiþ izai. jah saei fraqisteiþ izai in meina. ganasjib þo. qipri izvis. þatei þizai naht tvaí vairþand ana
 35 ligra samin. ains usnimada jah anþar bileiþada. tvos vairþand malandvins samana. ains usnimada jah
 36, 37 anþara bileiþada. jah andhafjandans qeþun du imma. war frauja. ih is qap im. þarei leik. jaindre
 xviii, 1 galisand sik arans. qapþ-þan jah gajukon zar. du þammei sinteinn skulum bidjan jah ni vairþan us-
 2, 3 grudjans. qipands. stana vas sumus in sumai haug'gub ni oginds jah mannan ni aistands. vasuþ-þan
 jah viduvo in þizai haug jainai jah atiddja du imma qipandei. fraveit mik ana andastafja meinauma.
 4 jah ni valda laggai weilai. afaruþ-þan þata qap in sis silbin. jaha jah guþ ni og jeh mannan ni aista.
 5, 6 ih in þizei usþratþ mis so viduvo. fraveita þo. ibai und audi qimandei usagljai mis. qap þan frauja.
 7 hauseiþ wa stana invindis þis qip. þ guþ niu gavrikai þans gavalidans seinaus þans vofjandans du
 8 sis dagam jah nahtam jah usbeidands ist ana im. aþþan qipa izvis. þatei gavrikib ins sprauto. ih
 9 sv þauh sumus mans qimands biugitai galaubein ana airþai. qap þan du sumaim. þatei siþhans tranai-
 10 deddu sis ei veseina garahltai jah frakummandans þaim anþarann. þo gajukon. man: tvaí usiddjedum
 11 in alh bidjan. ains fareisaius jah anþar motareis. sa fareisaius standands sis þo bad. guþ. avilindu
 12 þus. unte ni in svasve þai anþarai maus. vilvans invinda horos aþþan svasve sa motareis. fasta
 13 tvaím sinþam sabbataus jah afdailja taihundredail allis þize gisalda. jah sa motareis fairraþro stan-

INTERPRETATIO.

ficarunt. 29. Verum quo die exiit Lod e Sodomis, pluit sulphure et igne e caelo et perdidit omnes. 30. Secundum hoc sit hoc die, quo filius hominis revelatur. 31. In illo die qui sit super tecto et vaso ejus in domo, ne descendat deorsum sumere haec, et qui in campo, similiter ne vertat se retrorsum. 32. Recordamini uxoris Lodi. 33. Qui querit animam suam servare, perdit eam, et qui perdit eam ob me, servat hanc. 34. Fieo vobis, quod hac nocte duo sunt in lecto uno, unus assumitur et alter relinquitur; 35. duæ sunt molentes simul, una assumitur, et altera relinquitur. (36.) 37. Et respondentes dixerunt ad eum: ubi, domine? Verum is dixit iis, ubi corpus, illuc colligunt se aquilæ. xviii, 1. Dixit autem etiam parabola ista iis, propter quod semper debent orare et non fieri segnes. 2. dicens: iudex fuit quidam in quadam urbe Deum non timens et homin-um non aestimans. 3. Fu it autem etiam viduus in hac urbe illa et adiit ad eum dicens: vindictam me adversus adversarium meum. 4. Et non voluit longa mora, post autem hoc dixit in se ipso, si etiam Deum non timeo et hominem non aestimo. 5. verum propter quod molestam me hæc vidua, iudico hanc, ne usque ad finem veniens affligat me. 6. Dixit autem dominus: audite, quid iudex iniustus dicit. 7. Verum Deus noane vindicet hos electos suos hos clamantes ad se diebus et noctibus et patiens est in illis? 8. At dico vobis, quod vindicet eos subito; verum tamen filius hominis veniens inveniatne fidem in terra. 9. Dixit autem ad quosdam, qui ipsi confisi sunt sibi, quod essent justii, et aspernantes hos alios, hæc parabola: 10. homines duo ascenderunt in templum orare: unus Farisæus et alter portitor. 11. Hic Farisæus stans sibi hæc oravit: Deus, gratias ago tibi, quod non sum sicut hi alii homines, raptores, injusti, adulteri, aut sicut hic portitor; 12. jejuno duabus vicibus sabbati et do decimam partem omnis quod possideo. 13. Et hic portitor procul stans non voluit nec oculos suos attollere ad cælum, sed

ANNOTATIONES.

- xvii, 29. svilda jah funin] gr.
 xvii, 30. þamma — ei] v. d. ad i, 20.
 xvii, 31. atsteigai] J. St. & qenai.
 xvii, 35. in meina] ob me. ° gr. — ganasj[ri] J. St.
 & libandunþ, quo gr. lectionem ζωοποιουσαι vel ζωο-
 γουουσαι reddere voluisse videntur, sed cum plerique
 sint eodd. qui σωσαι legunt, non dubitamus quin Ulf.
 hos secutus sit.
 xvii, 34. þatei] quod, ° gr.; Ulf. e. cod. in ap. Mi.
 — tvaí vairþand] gr. — samina] J. St. & aina (v. d.
 ad Me. x, 8); laue usque ad finem versus idem lac.
 xvii, 35. tvas — malandvins] J. St. & tvaí — ma-
 landans. — samana] J. lac., St. & &.
 xvii, 36. Hujus versus initium (tvaí vairþand) apud
 J. legitur, a, u d St. signum lacunæ; sed in eod. Arg.
 nullam alicujus scripturæ vestigiæ in apparet, nam
 Ulf. e. gr. hunc motu versum omittit.
 xvii, 37. im] J. = ihom. — þarei] J. St. & þaruh.
 — jandrei] J. St. B. & javar; in e apud B. lac. —
 galisand] J. St. & qimand, et inde lacunam usque ad
 fine v. versus habent.
 xviii, 1. skulum] J. St. & skulum, — usgrudjans]
 editi. & ustrudjans, quorum auctoritate deceptus, et
 cum literæ q et t non facile dicendi possunt, Castil.
 etiam Cor. II, iv, 4 et 16 ustrudjans edidit; sed monitus
 locus Eph. iii, 15, Gal. vi, 9, ubi clarissime lecto
 quam dedimus inveniebatur, et denno inspectis codi-
 cibus, vitium illud emendavit.
 xviii, 2. tvas sumi] gr. omn.
- xviii, 5. rasuþ — viduvo] fuit — vidua, gr. omn.
 ζήρα δὲ ἄν.
 xviii, 4. laggai] J. & laqja, St. & langa. — og] sic
 eod. Arg., non oga, ubi B. dicit.
 xviii, 5. ip] v rum, gr. omn. γε. pro quo Ulf. δὲ
 legisse videntur. — usþriutiþ] St. & ustriutiþ. — ibai
 und] J. St. & iba ni in. — usagljai] J. St. B. & usa-
 gajai.
 xviii, 7. dagam — nahtam] diebus — noctibus, gr.
 omn. ἡμέρας καὶ νυκτός. ceterum St. & naþam. —
 ist] est, ° gr. o un.
 xviii, 8. aþþan] at, ° gr. omn. — ih svehault] est
 pro gr. τὸν, vid. ad xix, 27. — biugitai] sic eod.
 Arg.; J. St. B. & bigitai, li. Z. = bigitai; vi. i. ad
 M. ix, 28. Ceterum cave ἄρα ab Ulf. omisum esse
 dicas, nam eam particulam interrogativam addito illo
 u reddidit.
 xviii, 9. þan] Ulf. e. eodd. ° xvi.
 xviii, 11. invinda] sic eod. Arg.; Hz. sec. manu et
 Z = invindai; cum inveniri vix possit, quo codice
 Arg. lectio defendatur (nam loci Me. iii, 31 aþpei jah
 broþrus standandona et similitum omnino alia ratio
 est), cum B. viri ans legendum esse dubitari non
 debet, quam formam librarius imperfectam reliquit.
 — aþþan] Ulf. ° xvi.
 xviii, 12. jah] et, ° gr. omn. — taihundredail allis]
 sic eod. Arg.; editi. & taihundredai allais.
 xviii, 13. seina] suos, ° gr. omn. — ushafjan] gr. post
 hanna.

- dands ni vilda nih angona seina ushafjan du himina ak sl d i o brusts seinos qifbands. guþ. huþs st-
 14 jais mis fravaurhtamma. qifa izvis. ariddja sa faraihtoza gataihans du garda seinamma þau rahlit
 jains. unte sawezuh saei haubeiþ sik silban. gahu aivjada. iþ saei huaveiþ sik silban. ushaujada.
 15, 16 þerun þau du imma barna ei im attaitoki. gasaiwandans þan sipotjos andbitun ius. iþ iesus athai-
 tands ius qaf. let þ þa barna g ggan du mis jah ni varjþ þo. unte þize svateikaize isti þiudangardi
 17, 18 guþs. amen qifa izvis. saei ni andnimip þiudangardja guþs sve laro. ni imip in izai. jah frah ina
 19 sums reike qifbands. laisari þuþeiga. wa taujunds libainais aiveinons arlja varþau. qaf þau du im-
 20 ma iesus. wa mik qifis þiuþeigona. ni ains-hun þiuþeigs niba ains guþ. þos anabusnims kant. ni hori-
 21 os ni maurþjais ni hlifais ni galiuzaveivods sijais. sverai attan þeinana jah aipein. iþ is qafuh.
 22 þata allata gafastaða us jundai meina. gahausjands þan þata iesus qaf du imma. nauh ainis þus
 van ist. all þatei habais frabugei jah ga lailei uledaim. jah habais huzd in himina. jah hiri laistjan
 23, 24 mik. iþ is gahausjands þata gaurv varþ. vas ank gabeigs filu. gasaiwands þan i.a iesus gaurana
 25 vaurþanana qaf. waiva agluha þai failn habandans inngaleiþand in þiudangardja guþs. rapizo a lis
 26 ist ulbandau þairh þairko æþlos þairhleifan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan. qefun
 27 þau þai gahausjandans. an was mag ganisau. iþ is qaf. þata unwahteigo at mannam malhteig ist at
 28, 29 guþa. qaf þau þaitrus. sai. veis aflaitotum allata jah laistidedum þok. iþ is qafuh du im. amen qifa
 izvis þatei ni ainstun ist þize aflatandane gard a þþau fadrein aifþau broþruns aifþau qen aifþau
 30 barna in þiudangardjos guþs. saei ni andnimai managfalþ in þamma mela jah in aiva þamma qi-
 31 mandin libain aiveinon. ganimands þan þans tibr qaf du im. sai. usgaggam in iairusalem jah ustun.
 32 hada all þata gamelido þairh praufetuns bi sumu mans. agibada ank þudom jah bi laikada jah ana-
 33, 34 mahjada jah hispeivada jah usbliggvandans usqimand imma jah þridjin daga usstandip. jah eis ni
 35 vailtai þis troþun. jah vas þata vaurd gafulgin af im jah ni vissedun þo qifanona. varþ þan miþþa-
 36 nei n wa va is iaireikon. blinda sums sat faur vig du aihtron. gahausjands þan managein faurgag-
 37, 38 gaurlein frah. wa vesi þata. gaurhun þau imma þatei iesus nazorais þ irhgaggib. iþ is ubuhvo-

INTERPRETATIO.

perussit in pectora sua dicens: Deus, propitius sis mihi peccatori. 14. Dic vobis, abiit hic justior predi-
 catus ad domum suam, quoniam quidem ille; nam quisque qui exultat se ipsum, humiliatur, verum qui humi-
 liat se ipsum, exaltatur. 15. Tulerunt autem ad eum pueros, ut eos attingeret; videntes autem discipuli
 increparunt eos; 16. verum Iesus advocans eos dixit: sinite hos pueros ire ad me et ne prohibete eos, nam
 horum talium est regnum Dei. 17. Amen dico vobis, qui non accipit regnum Dei, uti puer, non venit in id.
 18. Et interrogavit eum quidam principum dicens: magister bone, quid faciens vitæ æternæ heres fiam?
 19. Dixit autem ad eum Iesus: quid me dicis hominem? non ullus bonus nisi unus Deus. 20. Has leges nosti:
 ne mœcheris, ne occidas, ne fureris, ne falsus-testis sis; honora patrem tuum et matrem. 21. Verum is
 dixit: hoc omne observavi e pueritia mea. 22. Audiens autem hoc Iesus dixit ad eum: adhuc unius tibi
 defectus est, omne quod habes, vende et distribue pauperibus, et habes thesaurum in cœlo, et veni sequi
 me. 23. Verum is audiens hoc tristis factus est, fuit enim dives multum. 24. Videns autem eum Iesus
 tristem factum dixit: quam difficulter hi pecuniam habentes introeunt in regnum Dei! 25. Facilius enim
 est, camelo per foramen acus transire quam diviti in regnum Dei ire. 26. Dixerunt autem hi audientes, an
 quis potest valere. 27. Verum is dixit: hoc impossibile apud homines, possibile est apud Deum. 28. Dixit
 autem Petrus: ecce, nos reliquimus omne et secuti sumus te. 29. Verum is dixit ad eos: amen, dico vobis,
 quod non ullus est horum reinguentium domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut liberos ob regnum
 Dei. 30. qui non accipiat multij lex in hoc tempore et in ævo hoc veniente vitam æternam. 31. Assumens
 autem hos XII dixit ad eos: ecce, eximus in Ierusalem et perficitur omne hoc scriptum per profetas de filio
 hominis; 32. traditur enim genibus et illudatur et violatur et conspuitur, 33. et percussus occiditur
 eum et tertio die exurgit. 34. Et ii non quidquam hujus intellexerunt, et fuit hoc verbum absconditum ab
 eis, et non sciverunt hæc dicta. 35. Factum est autem dum prope fuit in Ierico, cæcus quidam sedit ad
 viam ad mendicandum; 36. audiens autem turbam prætereuntem interrogavit, quid esset hoc. 37. Nar-
 rarunt autem ei, quod Iesus Nazoræus transit. 38. Verum is exclamavit dicens: Iesu, fili Davidis, miserere

ANNOTATIONES.

- xviii, 14. silban] utr., J. St. ✕ s lba.
 xviii, 15. imma] Ulf. " xxi.
 xviii, 16. gaggan] St. ✕ gagan; sic scripius id in in
 hoc et seqq. capitibus. — þiudangardi] St. ✕ þiu-
 dangardo.
 xviii, 17. sve] St. ✕ sue.
 xviii, 18. ina sums] † gr. omn.
 xviii, 20. galiuzaveivods] St. ✕ div. — aipein] J.
 f. c. codd. c. sov.
 xviii, 22. laitsjan] sequi, gr. omn. ἀκολουθεῖν, vid.
 N. 24.
 xviii, 24. agluha] St. ✕ aqaha.
 xviii, 25. ulbandau] St. ✕ ulbandaa. — þairh-
 leiþan] cod. Arg. ✕ þairhleiþan; cæterum Ulf. c.
 codd. δειθεῖν pro vulg. εἰσθεῖν legit. — þau] St. ✕
 þau.
 xviii, 26. an was] J. St. ✕ jet.
 xviii, 29. qaf þ h] St. ✕ qafun. — broþrun] J.
 St. B. ✕ broþrus, h. o. animadvertentes signum,
 PATROL. XVIII.

litteram n indicans, quod supra u in cod. Arg. ekris-
 sine cernitur.

- xviii, 30. managfalþ] St. ✕ managfal.
 xviii, 31. bi sumu] de filio, gr. τῷ υἱῷ. quidamvis
 a τῆλεθῆσεται pertinet; Ulf. c. codd. legit περὶ τοῦ
 υἱοῦ, quod a γηγραμένη (gamelido) pendet.
 xviii, 33. usbliggvandans] St. ✕ usblingvandans.—
 þridjin daga] † gr.
 xviii, 35. du aihtron] ad moud eandem, gr. omn.
 προσαιτῶν, sic loco para lelo Mc. x, 46, participio au-
 tem videtur J. ix, 8 s ei sai aihtronds; itaque aliquis
 suspicari potest, Ulf. illis prioribus locis προσαιτῶν
 legisse; infra XIX, 48 pro ἀκούων s. u. t. codd. qui
 ἀκούων legunt, Ulf. du hausjan.
 xviii, 36. faurgaggandein] Ulf. pro διο παραρρημένου c.
 cod. D. et verss. παραρρημένου legisse videtur,
 vi l. Me. II, 20.
 xviii, 37. þairhaggip] Z. ✕ þairgaggip.
 xviii, 38. iþ isl verum is gr. omn. xxi.—ubuhropi-

- 39 pida qifands. iesus suna daveidis armai mik. jah þri Euragaggandans andbitun ina ei þahviledi. ip
 40 is und lili ma s hropida. sunau daveidis armai mik. gastanda nds þan iesus haitait ina tihnan du sas.
 41 þiþe newa vas þan noua. frah ina qifands. wa þas vileis et taþjan. ip is qþ. franja. ei u-saiwan.
 42. 15 jah iesus qþ du imma. uss oiw. galaubeins þaina gan s'ida þuk. jah suns ussaw jah laistida ina avi-
 xv. 1. ludonds guþa. jah alla managei gasarw. under gaf hazein guþa. jah inngaleþands þairhlaip iaireikon.
 2. 3 jah sai. guma namin haitans zakkains sah vas fauramableis motorje jah vas gahigs. jah sokida gasar-
 4 wan iesu. was vesi. jah ni malita faura managei. unte vahstau leitils vas. jah biþragjands faur
 5 usstagg am smakkabagn. ei gasewi ma. unte is and þata muuaida þairhgaggan. jah biþe qam ana
 þamma stada. insaiwands iup iesus gasaw ma jah qþ du imma. zakkain. sniumjands dalaþ atst ig.
 6 himma daga auk in garda þeinamma skal ik visan. jah sniumjands atstagg jah anham ina fagiõonds.
 7 jah gasaiwandans allai birodidedun qifandans. þatei du fraurhrtis mans galaiþ in gard ussaljan.
 8 standans þan zakkaius qþ du frauin. sai. halbata aiginis meinis. frauja. gadaifjan uledain jah
 9 jabai wis wa ahtoloda. fidurfalþ fragilda. qþ þan du imma iesus. þatei himma daga useins þamma
 10 garda vatþ. nu'e jah sa sunus abrahamis ist. qam auk sunus mans sokjan jah nasjan þans fralus-
 11 nans. at gahausjandam þan im þata biauakands qþ gajukon. bi þatei newa iairu-alem vas. jah þukta
 12 im ei euns skulda vesi þudangardi guþs gasv kunþjan. qþ þan. manna suns godakunds gaggida
 13 landis franiman si þudangardi jah gavaudida sik. ahtaitands þan tihnan skalkans seinans atþat im
 14 tihnan dailos jalt qþ du im. kaupþ unte ik qiman. ip haurgjans is lijaidedun ina jah insandidedun

INTERPHETATIO.

mei! 39. Et hi præcipientes increparunt eum, ut taceret, verum is usque multum magis clamavit: fili Davidis, misere mei! 40. Stans autem Iesus iussit eum ducere ad se; cum prope esset autem ei, interrogavit eum 41. dicens: quid tibi vis ut faciam? verum is dixit: domine, ut videam. 42. Et Iesus dixit ad eum: vade, fides tua sanavit te. 43. Et statim vixit et secutus est eum gratias agens Deo, et omnis turba videns dedit laudem Deo. xix, 1. Et iniens transiit Ierico. 2. Et ecce, vir nomine vocatus Zacchæus, hic fuit præfectus portitorum et fuit dives, 3. et quesivit videre Iesum, quis esset, et non potuit præ turba, nam statura parvus fuit. 4. Et currens præ ascendit in lien u, ut videret eum, nam is per hoc cogitavit transire. 5. Et cum veniret in hunc locum, spectans sursum Iesus vixit eum et dixit ad eum: Zacchæe, properans deorsum desce, hodie eruo te enim in domo tua debeo ego esse. 6. Et properans descendit et excepit eum gaudens. 7. Et videntes omnes murmurarunt dicentes: quod ad peccatoris hominis ivit in domum divertere. 8. Stans autem Zacchæus dixit ad dominum: ecce, dimidium propria mei, domine, tribuam pauperibus, et si cuius quid defraudavi, quadruplum reddo. 9. Dixit autem ad eum Iesus, quod hodierno die salus huic domini facta est, quia etiam hic filius Abrahami est; 10. venit enim huius hominis querere e et salvare hos perditos. 11. In audientibus autem his hoc, addens dixit parabolam, propter quod prope Ierusalem fuit, et visum est eis, quod statim debuit esset regnum Dei manifestari. 12. Dixit autem: homo quidam nobis is ivit in regionem longinquam accipere sibi regnum et convertit se. 13. Advocans autem decem servos suos tradidit eis decem portiones et dixit ad eos: negotium meum donec ego veniam. 14. Verum cives ejus oderunt eum et

ANNOTATIONES.

da | J. St. ✕ div.; ceterum vid. ad M. ix, 28. — qifands | St. ✕ qitands. — sunu | pro solita vocativi forma sunau, sic Cor. I, xv, 15 dauþu. L. xiv, 5 zakkain. M. xxvi, 28 xristu pro dauþau, zakkainu, xristau, cf. ad L. I, 54.

xvii, 39. ina | J. St. P. ✕ imma.

xviii, 40. imma | ei, * gr. omni, nam αὐτοῦ, quod legunt, pertinet ad Ἰησοῦς.

xix, 1. iaireikon | J. St. ✕ iaireiko.

xix, 2. guma — zakkains | eod. Arg., mi edidimus; J. ✕ mui zakkaius haitands, St. ✕ man zakkaius haitands, B. = manna zakkaius haitans. — sah | hic, Lf. fortasse e. eod. D et veiss. αἶτος pro vulg. ζοι αἶτος legi, sed vid. ad J. xviii, 2b; ceterum B. = jah sa, J. St. lac. usque ad motarje. — jah | ult Ulf. e. eod. αἶτος. — qahigs | J. St. B. = qubeigs.

xix, 3. v'astan leitils | J. St. B. ✕ vahstau leitil.

xix, 4. biþragjands | St. ✕ biþrangjands. Pro vulgata lectione ποσὶραμῶν Ulf. e. eod. ποσὶραμῶν lectione videtur, nam bi uñioni propositionis προς crispus accedit, quoniam prepositioni πρὸς. — faur astagg | J. St. B. ✕ faura gastagg. — is | is, * gr. omni.

xix, 5. iup | J. St. B. = Z. ✕ jup. — imma zakkain | J. St. ✕ im zakkæe; ceterum de zakkain vid. ad xvii, 58. — a'steig | J. St. ✕ a'steig. — auk in | J. St. ✕ and. Ceterum Griesb. falso adnotat, γὰρ ab Ulf. esse omissum, cum per auk redditum sit.

xix, 6. atstagg | J. ✕ a'steig.

xix, 7. du — ussaljan | mira dicendi ratio, cum du præpositio posita sit cum genitivo, cum quo casu conjungi non solet. Locum esse corruptum, et du

indicat et otiosum illud in gard. Z. aut du deleri, aut emissum; gard legi maluit du fraurhrtin manu. Si de glossa in textum illata, ejus rei exemp a non p'uca inveniuntur (vid. ad u, 2), cogitari licet, glossator quidam in gard ad explicandam constructionem du fraurhrtis mans, nobis videtur addidisse; ea autem ellipsis et graeco sermone famiari est (Matthiae Griechl. Gram. p. 701), nec abhorret a go hico (vid. ad viii, 49). Sin omnia, quæ leguntur, sincera sunt, certe ordo verborum mutandus est hunc in modum: fraurhrtis mans galaiþ in gard du ussaljan, cf. ad M. ix, 16. Cum Zahno, qui du ad galaiþ trahi posse arbitrat, veremur ut intelligentes consentiant. — fraurhrt is | J. St. ✕ fraurhrtau.

xix, 8. zakkaius | J. ✕ zakkaius. — vai | J. St. ✕ vai su. — fidurfalþ fragilda | † gr. omni.

xix, 10. jah | St. ✕ ah. — þans fralusnans | hos perditos, gr. omni. τὸ ἀπολωλός.

xix, 11. at qahuusjandam | J. St. B. ✕ jet. — uairu-alem vas | † gr. omni.

xix, 12. suns | St. ✕ suns. — laudis | gr. si; χόρας παρράν, quod supra xv, 12 plene per in land faina visando reddidit. — framman | St. ✕ franimans. — gavaudida sik | e invertit se, gr. omni. ὑποστρέψας.

xix, 15. ik | ego, * gr. omni.

xix, 14. ain | mid; ab hac voce usque ad finem versus 25 J. St. lacu ubi habent, quam B. et lh. expresserunt; hodie ea est codicis Arg. conditio, ut usque ad vs. 2) præter literas ab aversa plagula transmissas quidquam legi plane non possit. — þanul B. lac.

- 15 airu afar imma qibandans. ni v'ieima pana bindanon ufar unsis. jah varþ bipe atvaidila sik atra andniman is bindangartja jah haihait vorþan du sis þans skalkans þaimci atgar þata silubr. ei ga-
 16 kunnaidedi. wa warjiz ih gavaurhtedi. qam þan sa frumista qibands. frauja. skatts þeins gavaurhta
 17 taihun skattans. jah qap du imma. vaila goda skalk. unte in leitilamma vast triggv. sijais valdulu
 18 habands ufar taihun baurgim. jah qam anþar qibands. frauja. skatts þeins gavaurhta fimf skattans.
 19, 20 qap þan jah du þamma. jah þu sijais ufaro fimf baurgim. jah sumis qam qibands. frauja sai. sa skatts
 21 þeins þanei habaida galazi lana in fanin. obta mis auk þuk. unte manna hardus is. nimis þatei ni
 22 lagides. jah sneiþis þatei ni saisost. jah qap du imma. us munþa þeinamma :toja þuk. unselfa skalk
 23 jah lata. visseis þatei ik manna hardus in tinnans þatei ni lagida jah sneiþands þatei ni saiso. jah
 24 duwe ni atlagides þata silubr mein du skattjani. jah qimands miþ vokra ga'ausidedjan þata. jah du
 þaim faurastandaadam qap. nimis af imma þana skatt jah gibip þamma þos taihun dailos habandin.
 25, 26 jah qeþun du imma. frauja. habaþ þaihun dailos. q þa allis izvis þatei warjammeh habanda e gibada.
 27 ip af þamma unhabandin jah þatei habaþ ataimada af imma. aþþan sveþauh lijands meinans jainans.
 28 þatei ni vildeitlu in iairn-saulyma. jah varþ bipe nawa vas beþ faein j ih b þanjin af fa'rgonja. þatei
 30 haitada alevjo. insandida tvans siponje seinaize qibands. gaggats in þo v'ipravai þon ham. i þ h zaei
 inugaggandans big tata fulan asilaus gabuadanana. ana þammci ni ainsþun aiv maone sat. andbindan-
 31 dans ina atih þ. j h jabai was inqis frahtnai. duwe andbindip. sva qibaits du imma. þatei frauja
 32, 33 þis gairneip. gale þandans þan þai insandidans bigetun svasve qap du im. andbindandam þan in
 34 qeþun þai frauþis þis du im. duwe andbindats þana fulan. ip eis qeþun. frauþin þaurfis þis ist.
 35 jah attauhun þana fulan iesua jah u-vairþandans vastjos seinos ana þana fulan ussatedim iesu.

INTERPRETATIO.

miserunt legatum post eum dicentes : non volumus hunc regnare super nos. 15. Et factum est cum converteret se iterum accipiens regnum, et jussit vocare ad se hos servos, quibus tradidit hoc argentum, ut cognosceret, quid quisque haberet. 16. Venit autem hic prius dicens : domine, nummus tuus fecit decem decem urbes. 17. Et dixit ad eum : bene, bone serve, nam tu parvo fuisti fidelis, sis imperium habens super decem urbes. 18. Et venit alter dicens : domine, nummus tuus fecit quinque nummos. 19. Dixit autem etiam ad hunc : etiam tu sis super quinque urbes. 20. Et quidam venit dicens : domine, ecce, hic nummus tuus, quem habui positum in panno ; 21. tui mihi enim te, nam homo durus es, sumis quod non posuisti, et metis quod non sevisti. 22. Et dixit ad eum : ex ore tuo iudico te, improbe serve et piger ! scivisti quod ego homo durus sum, sumen quod non posui, et metens quod non sevi. 23. Et cur non deposuisti hoc argentum meum ad argentarios, et venies cum lucro exigerem hoc ? 24. Et ad hos adstantes dixit : auferite ab eo hunc nummum et date huic has decem portiones habentis. 25. Et dixerunt ad eum : domine, habet decem portiones. 26. Dico enim vobis, quod cuique habentium datur, verum ab hoc non habente, etiam quod habet, auferunt ab eo. 27. At praeterea inimicos meos illos, qui non voluerunt me regnare super se, ferte huic et occidite eum. 28. Et dicens hoc ivit ultra exiens in Ierosolymam. 29. Et factum est, cum prope esset Bethsage et Bethanie a monte, qui vocatur oliferus, misit duos discipulorum suorum 30. dicens : ite in hunc oppositum vicium, in quo inenites invenitis pullum asini alligatum, in quo non ullus unquam hominum sedit ; solventes eum adducite ; 31. et si quis vos interroget : cur solvitis ? sic dicitis ad eum, quod dominus hunc cupit. 32. Eum es autem hi viderunt, sicut dixit ad eum. 33. Solventibus autem iis dixerunt hi domini huius ad eos : cur solvitis hunc pullum ? 34. Verum si dixerunt : domino opus huius est. 35. Et adduxerunt huic pullum Iesu et conjicientes vestes suas Super

ANNOTATIONES

xix, 15. sik | B. ° ✕ — sis | B. lac. — silubr | B. ✕ silubro. — wa warjizuh | quid quisque, gr. τις τι (τι). — gavaurhtedi | B. gavarur...

xix, 16. quam | B. ✕ gan.

xix, 17. unte | B. lac. — leitilamma | Hl. ap. Bū-ch. ✕ aleitlamma ; ceterum gr. omn. ελαχιστω. — cast triggv | gr. omn. — sijais | B. lar. — taihun | B. ✕ taihunja.

xix, 18. gavaurhta | B. ✕ fraururhta. — fimf | Hl. ✕ im, sic quoque vs. 19.

xix, 19. ufaro | B. = [ufar, vid. L. n, 8. — fi | f | vil. ad vs. 18.

xix, 20. sumis | B. anþar, quod textui gr. accommodatus est, nam nullo alio loco Ulf. sumis pro ετεροσ ponit, exceptio xiv, 20. — galagidana | Z. galagidana (posuit enim), quod Hl. testante in cod. Arg. scriptum sit ; repudiavimus autem, quod sensum perturbat, nec auctoritate ul ius gr. confirmatur. Ceterum B. hinc usque ad finem versus signa lacuna ponit.

xix, 22. jah | pr., quod Sch. contendit, Ulf. cum vers. xxi pro δε legisse, speciosius est quam verus ; jah enim pro δε saepissime ponitur. — jah lata | et piger, ° gr. omni., Goth. et in Brix. — visseis | pro visseis, vid. Prolegg.

xix, 25. du skattja | ad argentarios, gr. ἐπι πρᾶ-

πειων, cf. Cor. I, x, 25 at skiljom — ἐν πολλῶν cf. etiam ad L. iii, 4. — jah | ser., Ulf. ° ἐγώ.

xix, 24. faurastandandam | Z. ✕ div.

xix, 27. aþþan | at, ° gr. omni. ; Hl. sveþauh e margine in textum irrepsisse suspicatur, ut alterum glossa explicans alterum sit, sed vid. Philip. iii, 16 aþþan sveþauh et supra xviii, 8 ip sveþauh — πλῆν ; ceterum idem significantes particulae conjunctae saepissime inveniuntur, vid. ad M. ix, 17. — þatei | J. St. ✕ þatei.

xix, 29. af | sic cod. Arg. J. St. ; B. Hl. Z. at, quod sensus quidem postulare videtur, sed habet lecto codicis, quo defendatur, latino enim sermone etiam dicitur aliquid prope ab aliquo esse.

xix, 30. gaggats | St. ✕ gaggab. — inugaggandans | Hl. ✕ inugaggandans. — asilous | asini, ° gr. omni. Vulg. etiam addit usine.

xix, 31. inqis | sic cod. Arg. pro igqis ; vid. ad xiv, 51 ; J. ✕ izqis. St. = izris.

xix, 35. andbindandam | J. St. ✕ andbindandan. — im | pr. Ulf. ° τὸν πῶλον.

xix, 35. þana fulan | hunc pullum, gr. omni. αὐτὸν — iesua | St. ✕ Iaisuna. — vastjos seinos | ° gr. omni. xix, 37. alevbague | J. St. ✕ div. — atahjo | J. St.

37 gaggandun þan tanna u strayde ton vastjōm seinaim ana vige. þate þan is newa vas ju' an at iddal-
 38 þin þis þarguō's alevabagme. dugumam alakjo managei sironje lagimoudans hazjan guþ stibnāi mi-
 39 kilat in allaiza þoze sewum mahte. qþbandans. þaþida sa qimanda þiudans in namin frauins. ga-
 40 vaiþi in himna jah vulþus in haulistjam. jah sunai fareisaie us þizai managei qeþun du imma.
 41. 42 s aiuhs þroþjand. jah sunsei newa vas. gasaihwands þo baurg gairgt hi þo qþbands. þatei iþ vissede s
 43 jah þu in þamma daga þeinamma þo du gavaifþja þeinamma. iþ nu gafolgin ist faura angam þeinaim.
 44 þatei qimand dag is ana þus jah bigrahnd þijands þeinai grabai þuk jah bistandand þuk jah bivaib-
 45 jand þuk allapro jah airþai þok gatbjand jah barna þeina in þus jah ni letand in þus
 46 st in ana staina. in þizei ni utkunþes þata mel nihsenais þeinaiþos. jah galeþants in all
 47 dugam usvairþan þins grabagjindans in izai jah hugjandans qþbands du im. gameliþ ist þatei
 48. xx I manageius. jah in bigetun wa gatavidedeina. managei auk alakjo habaida du hausjan imma. jah
 2 varþ in sunamma daga ja naize at laisjandin imma þo managein in all jah vailamerjandin atstoþun
 3 þai gudjans jah bokarjos miþ þaim sinistam jah qeþua du imma qþbandans. qþ unsis in wamma val-
 4 dufuje þata taujs a þeþu was i t. soei gaf þus þara valdufoi. andhafjands þao qþ du im. fraйна
 5. 6 izvis jah ik aiuis vaurdis jah qeþu mus. dauþeins iohannis uzah himina vas þau uzuh mannam. iþ
 6 cis þahdedun miþ sis in esu qþbandans. þatei jabai qþam. us himina. qþ þ. aþþan duwe ni galaubide-
 7. 8 jand auk allai iohannen þrau em visan. jah andhofun ei ni vissedeina waþro. jah iesus qþ im. ni
 9 ik izvis qþa in wamma valdufoje þata tauja. dugam þan du manageio qþin þo gajekon. manna us-
 10 satida veinagard jah asafalþ ina vaurstjvam jah allaiþ jera ganoha. jah in mela insandida du þain
 aurtjam skalk. ei akrans þis veinagardis geþeina imma. iþ þai aurtjans usbliggvandans ina insan-

INTERPRETATIO.

hanc pulchrum impulerunt iesum. 36. En. t. autem ei superstraverunt vestes suas in viam; 37. cum au-
 tem is prope esset jam ad descensum in ijos montis olearii, cogerunt omnino turba discipulorum gaudente-
 iudare de in voce magna omnes, quas viderunt virtutes. 38. dicentes: benedictus hic veniens rex in no-
 mine domini, pax in celo et gloria in altissimis. 39. Et quidam Fariseorum ex hac turba dixerunt ad eum:
 magister, increpa hos discipulos tuos. 40. Et respondens dixit ad eos: dico vobis, quod si hi tacent, lapides
 clamabunt. 41. Et cum primum prope fuit, aspiciens hanc urbem fleuit ob eam 42. dicens, quod si scires
 eorum in hoc die tuo hanc ad parietem tuam, verum nunc absconditum est ab oculis tuis. 43. quod veniunt dies
 super te, et tunc edificatum inimici tui fossa te et circumstant et circumdant te undique. 44. et terrae te ad-
 quant et filii tuos in te et non reliquunt in te lapidem super lapide, ob quod non cognovisti hoc tempus visitati-
 onis tue. 45. Et tunc in templum capitejere ere hos vendentes in ea et ementes 46. dicens ad eos: scriptum es,
 quod domus mea domus precum est, verum vos eam fecistis ad latibulum feram. 47. Et fuit decens die quoque
 in hoc templo, verum in summi sacerdotis et scribae quarsiverunt eum perdere et hi principes populi. 48.
 Et non invenerunt, quid facerent; turba enim pressus suspensa fuit ad audiendum eum. xx. I. Et factum
 est in quodam die cum illorum in docente eum hanc turbam in templo et evangelizante adsteterunt hi sacerdo-
 tes et scriba cum his in nono xim s. 2. Et dixerunt ad eum dicentes: dic nobis, in q a potestatum hoc fac-
 is, aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? 3. Respondens autem dixit ad eos: interrogo vos etiam
 ego unum verbum et dicite mihi: 4. baptismus iohannis exne celo fuit an exne hominibus? 5. Verum si
 cogitavit eum se invicem dicentes: quod si dicimus, ex celo, dicit, ad, cur non creditis ei? 6. Verum si
 dicimus, ex hominibus, omnis haec turba lapidibus conjetet nos, fideliter credunt enim omnes, iohannem pro-
 phetam esse. 7. Et responderunt, quod non scirent unde. 8. Et iesus dixit iis, non ego vobis dico, in qui
 potestatum hoc facio. 9. Quia autem ad turbam dicere hanc parabolam: homo plantavit vineam et tra-
 didit eam colentis et abiit annos multos. 10. Et in tempore misit ad hos hortulanos servum, ut fructus hu-

ANNOTATIONES.

B. þ. allai so. Ceteram notandum est, adverbium
 alakjo, quod aliis locis cum allai coniungi solet (vid.
 xv. 22, Mc. xi. 52), in l. v. e. adiectivi (= αραξ)
 fungi, sic infra vs. 48, cf. l. vi. 5 qalaku managem
 fiske fitu. — þoze sewum J. St. 3. þo geseva; v. e.
 terum vid. ad xv. 5
 xix. 38. þaþida He. 3. þatida. — vulþus St. 3.
 tuhs.
 xix. 42. þatei St. 3. þatei. — þu Ulf. c. cod. l.
 et v. ess. 2. noe 7. — gafolgin J. St. B. 3. gafolgin.
 — noja q J. St. B. 3. angum.
 xix. 45. þus l. St. B. 3. þuk. — bigraband J. St.
 B. 3. þaua. et inde usque ad grabai fac. — bistan-
 dand J. St. 3. bistandand, B. 3. bistandand; jam l.
 veram lectionem invenit. — allapro J. St. 3. 3.
 xix. 45. in izai J. 3. þ. quapropter Giesb. Ulf.
 iuter eos refert, qui de alio omittunt.
 xix. 46. qþbands St. 3. qþbandans. — þatei quod.
 vgi. — bido precum. gr. omni προσευχή.
 xix. 47. daga wammeh J. St. B. 3. jet. — þizai
 St. 3. þizai. — gudjans J. 3. gudjans, St. 3. gudians.
 xix. 48. bugetun Ulf. c. cod. l. 3. — managei
 J. 3. mangei. — alakjo habaida J. St. B. 3. allai ge-
 na; ida; ceterum de alakjo vid. ad vs. 37. — andhaus-
 ja J. ad xvii. 35. — imma gr. omni. ante du.
 xx. I. at laisjandin J. St. Z. 3. jet. — sinistam
 St. 3. sinistam.
 xx. 3. andhafjands St. 3. andhafjandas. — fraйна
 St. 3. fraйна.
 xx. 4. þau J. 3. þauh.
 xx. 5. þahdedun St. 3. þahdedun. — aþþan J. St.
 3. aþþa pro aþþa.
 xx. 6. allai omnes, 3. gr. omni
 xx. 7. vissedeina St. 3. vissedeina.
 xx. 8. jah pr., sic cod. Arg., liz. 3. iþ. — izvis
 qþu J. 3. gr. omni.
 xx. 9. jera annos, gr. omni. χρόνος.
 xx. 10. geþeina St. 3. geþeina.

11 didedun lausana. jah anaiauk sardjan anparana skatk. ip eis jah jainana bliggvandan jah usve-
 12 randans insandidedun lausana. jah anaiauk sandjan p ieljan. ip eis jah pana gavondendans usvair-
 15 pun. qap pan sa frauja pis veinagardis. wa taujunt. sandja sunu meinaa pana liuban. austo pana
 14 gasaiwandans aistand. gasaiwandans pan ina pai aurtjuns haktedun miþ sis misso qipbandans. sa ist
 15 sa arbinumja. af-laham ina. ei uns vairþai jata sibi. jah usvairpandan ma ut us jamma veinagarda
 16 usqemum. wa nu taujai in frauja pis veinagardis. qimþ jah usqsteiþ aurtjam þaim jah giliþ pana
 17 veinagard anparaim. gahausjandan q þun þau. nis sij ð. ip is ins iwands du in qap. aþþan wa ist
 18 jata gamelido. stains þamnei uskusum timrjans. sah vairþ du haubida vaihtins. wazuh saei drinsþ
 19 ana pana stain. gakrutuda. ip ana þanei drinsþ disvioþeþ ina. jah sokidedun þoi bokarjos jah antu-
 mistans gudjans uslagjan ana ina handuns in þizai wei ni jah obtedan þo managein. froþun auk þatei
 20 du in þo gajukon qap. jah afleiþandans insandidedun leiþans þans us liutein taikogandans sik ga-
 21 railtans visan. ei gafaiþaheina is vaurde jah atgebeina wa reikja jah valdofuja kindinis. jah froþun
 ina qipbandans. laisari. vitom þatei railtaha rodeis jah laiseis jah ei andsaiwis aovairþi ak bi sunjai
 22, 23 vig guþs laiseis. skuldu ist unsi kaisara gild gibon þau nu. bisaiwands þan ize unseleia iesus q þ
 24 du in. wa mik fraisþ. atangeiþ mis skatt. wis habaiþ manleikan jah uformeli. andhafjandan þan
 25, 26 qeþun. kaisaris. ip is qapuh du in. us nu giliþ þo kaisaris kaisara jah þo guþs guþa. jah ni mahte-
 27 dun gafahan is vaurde in andvairþja manageins jah sildaleikjandans andvaurde is gabahaidedun.
 28 duatgaggandans þan sumai saddukaie. þatei qipand usstass ni visan. froþun ina qipbandans. laisari.
 mooses gamel da nos. jabai wis broþar gadauþwai aigands qen jah sa unbarnahs gadauþwai. ei mmai
 29 broþar is þo qen jah urraisjai fraiv broþr seinamma. sibun nu broþrjus vesun jah sa frumista
 30, 31 mmands qen gadauþwoda unbarnahs. jah mmanþar þo qen jah sa gasvalt unbarnahs. jah þridja nam
 32 þo samaleiko. samaleiko þan jah þai sibun jah ni biþþun karai jah gasvallun. spedista alþaize ga-
 33 dauþwoda jah so qens. in þizai usstassai nu varjis þize varþeþ qens. þar auk sibun ahtedun þo du

INTERPRETATIO.

jus vineæ darent ei; verum hi hortulani percutientes eum miserunt vacuum. 11. Et addidit mittere alium
 servum, verum ii etiam illum percutientes et de his graves miserunt vacuum. 12. Et addidit mittere ter-
 tium; verum ii etiam hunc vulnerantes ejecerunt. 15. Dixit autem hic dominus hujus vineæ: quid faciam?
 mitto filium meum hunc eorum, forte hunc videntes astutiant. 14. Videates autem eum in hortulani cogi-
 tarunt eum se invicem dicentes: hic est hic hæres; occidit nos eum, ut nobis fiat hæc hæreditas. 15. Et
 ejuientes enim foras ex hac vinea occiderunt. Quid nunc faciat iis dominus hujus vineæ? 16. Venit et perdit
 hortulanos suos et dat hanc vineam aliis. Audientes dixerunt autem: non sit. 17. Verum is adspiciens ad
 eos dixit: at quid est hoc scriptum, lapis, quem rejecerunt fabri hic factus est ad caput anguli? 18. Quisq[ue]
 qui cecidit in hunc lapidem, compassatur, verum in quem cecidit, comminavit eum. 19. Et quæsierunt hi scri-
 bæ et summi sacerdotes ponere in eum manus in hac hora et timuerunt hanc turbam; intellexerunt enim,
 quod ad eos hanc parabolam dixit. 20. Et discedentes miserunt insiliatores suos et dolo ostendentes se justos
 esse, ut caperent eum ob verba et traderent eum principatui et potestati præsidis. 21. Et interrogarunt
 eum dicentes: magister, scimus, quod recte loqueris et doces et non respicis faciem, sed in veritate viam
 Dei doces: 22. debitumne est nobis Cæsari tributum dare an nonne? 23. Perspicies autem eorum inpro-
 prietatem Iesus dixit ad eos: quid me tentatis? 24. O-tendite mihi nummum, cuius habet effigiem et inscri-
 ptionem? Respondentes autem dixerunt: Cæsaris. 25. Verum is dixit ad eos: igitur reddite hæc Cæsari
 Cæsari et hæc Dei Deo. 26. Et non potuerunt capere eum ob verba in præsentia turbar et mirantes ob-
 sponsa ejus tacuerunt. 27. Accedentes autem quidam Sadduceorum, qui dicunt resurrectionem non esse,
 interrogaverunt eum 28. dicentes: magister, Moyses scripsit nobis, si cuius frater moriatur habens uxorem
 et hic sine-prole moriatur, ut ducat frater ejus hanc uxorem et suscitet semen fratri suo; 29. septem igitur
 fratres fuerunt et hic primus dicens uxorem mortuus est sine-prole. 30. Et duxit alter hanc uxorem et hic
 obiit sine-prole. 31. Et tertius duxit hanc similiter; simul ter autem etiam hi septem et non reliquerunt
 liberos et obierunt. 32. Ultima omnium mortua est et etiam hæc uxor. 33. In hac resurrectione igitur cuius

ANNOTATIONES.

xx, 11. anparana] J. St. ꝥ anþaran.
 xx, 12. gavondendans] sic cod. Arg. et ed tt. pro
 gavundandans, vid. ad iv, 15.
 xx, 13. meinaa] J. St. ꝥ meinnama.—liuban austo]
 edit. et llz. ꝥ liubana usto, lectionem receptam Z. de
 præstanti conjectura de lit; formam coneretur, quam
 vocant, articulus præpositus requirit, nec usto nisi
 cum þai conjunctum (si lectio M. xxvii, 61 proba
 est) invenitur.
 xx, 14. arbinumja] Ulf. e. codd. o ðeʒʒ.
 xx, 16. nis-sijai] sic cod. Arg. llz. Z. (vid. ad M.
 v, 57); J. St. B. ꝥ ni sijai.
 xx, 17. stains] lapis, gr. omn. λίθον, vid. ad Mc.
 vii, 40.
 xx, 18. gakrutuda] vid. ad Mc. ix, 50.
 xx, 19. bokarjos—gudjans] ꝥ gr.
 xx, 20. afleiþandans] discedentes, gr. παραπο-
 σωτες, Ulf. e. cod. Det verss ἀποπορησαντες legit.
 —us liutein] J. St. ꝥ ussanigem, B. ꝥ us anigem;
 veram lectionem jam Maresb. p. 462 et L. dederunt.
 —jah atgebeina] et traderent, gr. omn. εἰς τὸ (ᾧ ττε)

παροδοῦναι; Ulf. e. verss. lai.

xx, 22. skuldu] J. St. ꝥ skuld.—kaisara gili] B.
 Hz. Z. ꝥ jet., quod quamquam loco Mc. xii, 44 com-
 probatur, h. i. textui græco (καίσαρι φόρον) non re-
 spondet.

xx, 23. unselein] Ulf. e. cod. J. pro vulg. πικροσ-
 γίας legisse videtur πικρίων, vid. Mc. vii, 22; Cor.
 i, v, 8; Eph. vi, 42; cf. Eph. iv, 31.—iesus] o gr. omn.

xx, 24. mis] J. St. ꝥ mik.

xx, 25. us nu giliþ] vid. ad Mc. xiv, 44.

xx, 26. andvaurde] responsa, gr. omn. ἀπορίσαι;
 ceterum J. St. ꝥ andvaurde.

xx, 27. qipband] gr. ἀπολογουτες, Ulf. e. codd. λι-
 γουτες legit.

xx, 28. is] J. St. B. o ꝥ.

xx, 31. samaleiko] pr. similiter, o gr. —jah] tert.
 et gr.

xx, 32. spedista] ultimæ, gr. omn. ἑταίρου; ceterum
 Ulf. e. codd. o ði.

xx, 33. nu] gr. omni. ante usstassai.—vairþi] lit,
 Sch. temere contendit, Gotthum legisse ἕτρα.

36, 35 qenai. jah andhafjands qap du in iesus. þai sunjus þis aivis lingand jah luganda. ip þaiei vaiþþai
 36 siud jainis aivis niutan jah usstassais us dauþaim ni lingand ni luganda. nih allis gasviltan þana-
 37 seips magun. ihuanis aggilum auk sind jah sunjus sind guþs usstassais sunjus visandans. apþan þatei
 urreisaidi dauþans jah moyses banvida ana aiwatundjai sve qifþiþ. saw frauja guþ abrahamis jah guþ
 38, 39 isakis jah guþ iakobis. apþan guþ mist dauþaize ak qivaize. allai auk imma liband. andhafjandana
 40 þan sumai þ ze bokarje qeþun. laisari. vaila qast. niþ-þan þanaseiþs gadaurstedun frailinan ina ni
 41, 42 vailtais. qap þan du in. waiva qifband xristu sunu daveidis visan. jah silha daveid qifþiþ in bokom
 43, 44 psalmo. qap frauja du frauin meinamma. sit af tailsvon meinai. unte ik galagja sijands þeinans
 45 fotubaurd fotive þeinaize. daveid ina frauja haitiþ. jah waiva sunus imma ist. at gahausjandein þan
 46 allai managein qap du siponjan seinaim. atsaiwiþ faura bokarjam þain viljandam gaggau in weitaim—

INTERPRETATIO.

horum fituor? hi enim septem habuerunt hanc ad uxorem. 31. Et respondens dixit ad eos Iesus, hi filii huius
 ævi nubunt et nubuntur: 35. verum qui digni sunt illud ævum nancisci et resurrectionem e mortuis, non
 nubunt, non nubuntur. 36. neque enim vori amplius possunt, æquales angelis enim sunt et filii sunt Dei,
 resurrectionis filii existentes. 37. At quod surgat mortui, etiam Moses significavit in ruho, sicut dicit:
 vidi dominum Deum Abrahami et Deum Isaci et Deum Iacobi. 38. At Deus non est mortuorum, sed vivo-
 rum; omnes enim ei vivunt. 39. Respondentes autem quidam horum scabiarum dixerunt: magister, bene
 dixisti. 40. Neque vero amplius ausi sunt interrogare eum non quidquam. 41. Dixit autem ad eos: quo-
 modo dicunt Christum filium Davidis esse? 42. Et ipse David dicit in libro psalmoreum: dixi dominus ad
 dominum meum, sede a dextra mea, 43. donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 44. Da-
 vid eum dominum vocat, et quomodo filius ei est? 45. In audiente autem omni turba dixit ad discipulos
 suos: 46. attendite a scribis his volentibus ire in albis —

ANNOTATIONES.

xx, 35. [þaiei] J. St. ✕ [þatei. — usstassais] St. ✕
 usstassai.

xx, 37. banvida] sic cod. Arg. et editt. pro bandvida.
 —saei] vidi, ° gr. omn.; Ulf. c. verss. Cæterum J. St. B.
 ✕saei; iidem reliqua, qua: de hoc capite in cod. Arg. ex-
 stant, omittunt, nec quidquam litterarum fere in hac pla-
 gula cognosci potest; quæ nunc legimus, libro debemus.

xx, 43. ik] ego, ° gr. omn.

xx, 44. daveid] Ulf. ° ðva. — ina frauja] ¶ gr.

xx, 45. at gahausjandein] Z. ✕ jet.

xx, 46. weitaim] albis, sine dubio vastjam (σκολατζ
 xv, 2). Mc. xvi, 5), ut iam lh. recte vidit, proxime
 sequebatur; in gr. nullum verbi weitaim responden-
 tis vestigium adest, quod Ulf. unde hauserit, non li-
 quet; alba vestimenta, tanquam magnitudinem quam-
 dam, decens et majestatem indicantia, placuisse scri-
 bis iudæorum, qui venerationis quidquam accedere
 suæ dignitati ex vestitu autmassent, lh. annotat.

AIVAGGELJO þAIRH IOHANNEN.

i, 29; iii, 3 Sai. sa ist viþrus guþs saei afuiniþ fravaurht þizos manna:ðais. — — amen amen qifþa þus.
 4 niba saei gabairada iupapro. ni mag gasaiwan þiudangardja guþs. — waiva mahts ist manna gabai-
 5 ran alpeis visands. ibai mag in vamba aiþeins seinazos aftra galeþau jag-gabairaidan. — amen amer
 23 qifþa þus. niba saei gabairada us vatin jah abnan. ni mag iungaleiþan in þiudangardja guþs. — ..naga
 24, 25 vesun jainar. þarub qemun jah dauþidai vesun. ni nantþanuh g dagiþs vas io karkarai iohannes. þa-
 26 þroh þan varþ sokeins us siponjam iohannes m þ iudaium bi sviknein — — rabbei. saei vas miþ

INTERPRETATIO. — EVANGELIUM PER IOHANNEM.

i, 29. Ecce, hic est agnus Dei, qui sumit peccatum huius mundi. — iii, 3. Amen, amen dico tibi, nisi qui
 nascitur deorsum, non potest videre regnum Dei. 4. — quomodo potens est vir nasci adultus existens?
 num potest in utero matris suæ rursus ire et nascatur? 5. — Amen, amen dico tibi, nisi qui nascitur ex
 aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum Dei. — 25... (mul)tæ fuerunt illic; igitur venerunt et bap-
 tizati fuerunt. 24. Non adhuc conjectus fuit in carcerem Iohannes. 25. Tunc vero facta est quæstio a disci-
 pulis Iohannis cum iudæis de purificatione — 26. — rabbi, qui fuit cum te trans Jordanum, cui tu testatus-

ANNOTATIONES.

Fragmenta, quæ de capite primo, tertio et quinto
 usque ad vs. 38 addidimus, asservata sunt in com-
 mentario super evangelium Iohannis, lingua gothica
 conscripto, cujus fragmenta e codd. Vaticanis et
 Ambrrosianis collegit et Skeirena iivaggeljans þairh
 iohannen inscripta nuper edidit Massmannus, pro-
 fessor Monacensis.

i, 29. Skeir. p. 4 (57). ist] est, ° gr. omn.

iii, 5. Skeir. p. 7 (59).

iii, 4. Skeir. p. 8 (59) et iterum p. 9 (40). manna]
 sic recte p. 9 legitur, altero loco ✕ ma; librarius
 enim alteram huius verbi partem in proxima linea
 scribere omisit. — gabairan alpeis visands] sic p. 8
 c. gr. omn., p. 9 gabairan post visands]. — aftra galei-
 þau] Mssm. p. 9 et 10 ✕ jet. — j ty. | p. 9 jah, vid.
 ad M. v, 37.

iii, 5. Skeir. p. 9 (40).

iii, 25. Skeir. p. 11 (41). naga v: sun] Mssm. emje-
 cit managa vaina gavesun; cum vero gavisun non signi-
 flet esse, sed manere, habitare (μεινν l. viii, 27), et
 gr. omn. ὁδὰτα πολλά legant, nobis potius vaina ma-
 naga vesun complendum esse videtur. — jainar] Mssm.
 p. 41 ✕.

iii, 24. Skeir. p. 11 (41). nantþanuh] Mssm. ✕
 div., cæterum Goth. ° γάρ. — galajiþs vas] ¶ gr.
 omn.

iii, 25. Skeir. p. 11 sq. (41). þan] cod. (si vera
 ita in eo scriptum est) ✕ þau. — iudaium] iudæis,
 gr. Ἰουδαίων.

iii, 26. Skeir. p. 15 (45). jaurdanau] vid. ad Mc.
 x, 1.

- 29 þus hindar jaurdanau. þammei þu veitvodies. sai. sa danpeif jah allai gaggand du imma. — so nu
 30, 31 laheps meina usfullnoda. jains skal vaksjan. if ik minznan. sa þu þro q mauds ufaro allain ist —
 32 sa us himina qumaua ufaro allain ist. jah þatei gasaw jag-gahausida. þata veitvodeif. jah þo veit-
 v. 21 vodia is ni ainshun nimif. — svasve auk atta urraiseif dauþans jah liban gataujif. sva jah smus
 22, 23 þanzei vili liban gataujif. nih þan atta ni stojif ainohun ak staua ulla atgaf sunau. ei allai sveraina
 35 suuu svasve sverand atan. — jains vas lukarn brinnando jah kluhtjando. if jus vildeduþ svignjan du
 36 weilai in liubada is. apþan ik haba veitvodiþa maiz in þamma iohanne. þo auk vaurstva. þoci atgaf
 37 mis atta ei ik taujau þo. þo vaurstva. þoci ik tauja. veitvodjand hi mik þatei atta mik sandida. jah
 saei sandida mik atta. sab veitvodeif bi mik. nih stibna is wanhun gahausileduþ u h sinu is ga-
 38 sewuþ. jah vaurd is ni habaif visando in izvis. þande þanei insandida jains. þanomuh jes ni galu-
 45 beif. — þatei ik vrohidedjau izvis du attin. ist saei vrohida izvis mozes. du þammei jus veneif.
 46, 47 jabei allia mose galaubidedeif ga-þau-laubidedeif mis. bi mik auk jains gamelida. þande nu jam s
 vi, 1 melau ni galaubeif. waiva meinaim vaurdam galaubjaif. afar þata galuif i sus ular marcin þo ga-
 2 leilaie jah tibairiade. jah laistida ina manageins filu. unte gasewun taiknins þozei gatavida bi sinkaim.
 3, 4 usiddja þan ana faigruni iesus jah jainar gasat miþ siponjum seinaim. vasuh þan newa pasva su
 5 dulps iudaie. þaruh ushof augona iesus jah ganmida þammei manageins filu iddja du imma qafuh
 6 du filippau. waþro bugjan hlaihans ei mujaina þai. þatuh þan qaf fraisands ina. if silba vissa. þa.
 7 tei habaida taujan. andhof imma filippus. tvaimlundam skatte hlaihans ni ganohai stod þaim þei ni-
 8, 9 mai warjizuh leitil. qaf ains þize siponje is andrais broþar þaitrans seimonaus. ist magula ains her.

INTERPRETATIO.

es, ecce, hic baptizatus et omnes eunt ad eum. 29. Hoc igitur gaudium meum expletum est. 30. Ille debet crescere, verum ego minui. 31. Ille deorsum veniens super omnibus est — hic de caelo veniens super omnibus est. 32. Et quod vidit et audivit, hoc testatur, et hoc testimonium ejus non ullus accipit. — v. 21. Sicut enim pater suscitavit mortuos et vivere facit, sic etiam filius, quos vult, vivere facit. 22. Nec vero pater non judicat ullum, sed iudicium omne tradidit filio, 25. ut omnes colant filium, sicut colunt patrem. — 55. Ille fuit lux ardens et lucens, verum vos voluistis exultare ad horam in luce ejus. 56. At ego habeo testi- monium majus hoc Iohanne; hæc enim opera, quæ tradidit mihi pater, ut ego faciam hæc, hæc opera, quæ ego facio, testantur de me, quod pater me misit. 57. Et qui misit me pater, hic testatur de me. Nec vocem ejus inquam audistis, nec faciem ejus vidistis. 58. et verbum ejus non habet hic ex-istens in vobis, quod quem misit ille, huic vos non creditis. — 45. — quod ego accusarem vos apud patrem; est qui accusavit v. s. Moses, ad quem vos speratis. 46. Si enim Mosi credereis, utique crederetis mihi, de me enim ille scripsit. 47. Quod si igitur illius scriptis non creditis, quomodo meis verbis creditis? vi, 1. Post hoc ivit iesus trans mare hoc Galilaeorum et Tiberiadum. 2. Et secutum est eum turba multum, quia viderunt signa quæ fecit in ægrorum. 3. Exiit autem in montem iesus et illic sedit cum discipulis suis. 4. Factum autem prope pascha, hoc festum iudeorum. 5. Ibi sustulit oculos iesus et observavit, quod turbae multum ivit ad eum dixitque ad Filippum: unde emimus panes, ut edant hi? 6. Hoc autem dixit tentans eum, verum ipse scivit, quod habuit facere. 7. Respondit ei Filippus: ducentis denariorum panes non suffi- cientes sunt his, ut sumat quisque paucum. 8. Dixit unus horum discipulorum ejus, Andreas, frater Petri Simonis: 9. est puer unus hic, qui habet v panes hordeaceos et ii pisces; sed hoc, quid es pro tam

ANNOTATIONES.

- in, 29. Skeir. p. 15. (43).
 in, 50. Skeir. p. 15 (43) bis et p. 23 (47).
 in, 51. Skeir. p. 16 sq. (45 sq.). ist | pr., quæ de. n. l. sequuntur usque ad *λαλει* in commentario go- thico non ad verbum sunt translata, scriptum est enim: *sik air þakundana jah us air þai roðjandan*, i. e. se terrigenam et ex terra loquentem intell. dicit, quæ sunt interpretis verba, non integre citata, æcum- dum gr. esse debbat: *sa risands us air þai* (i. sa air þakunda) *us air þai ist jah us air þai rodeif*.
 in, 52. Skeir. p. 17 (44). *veitvodiða* pro *veitvodiþu*; pro participio passivi haberi, quod Massmanno videntur, lectio recepta non patitur propter sequens is, quod sic *af sive fram imma* esse debet.
 v, 21. Skeir. p. 20 (45).
 v, 22. Skeir. p. 20 (45). *ainohun* | sic c. d. Ambr.; Mssm. emendavit *ainnohun*, vid. ad Mc. ix, 8.
 v, 23. Skeir. bis p. 21 et 22 (46).
 v, 35. Skeir. p. 23 (47).
 v, 56. Skeir. p. 23 sq. (47). *þamma* | de usu arti- celi ad nomina propria positi vid. ad Mc. xv, 15. — ik | sec. ego, ° gr. omni.
 v, 57. Skeir. p. 25 sq. (48) et Specim. p. 24. *sandida* | sic eod. Ambr recte; Specim. ✗ *sanda*. — *wanhun gahausideduþ* | ° gr. — *gasewuþ* | eod. Ambr. *gas*. Si eum. ✗ *gasauif*; veram lectionem jam u. l. Mssm. invenit, vid. eum ad p. 26.
 v, 58. Skeir. p. 26 (48) et Specim. p. 21.
 v, 45. Hinc incipiunt ea, quæ de evangelio Iohan- nis in codice Arg. supersunt. — du | pr., J. St. B. ✗ *bi*. — *vrohida* | accusavit, minus recte Ulf. præterito nititur pro præsentē, gr. omni. participium habent, cujus sensum non recte capiens verba male interpre- tatus est.
 v, 46. *mose galaubidedeif* | ° gr. omni. — *ga- þau- laubidedeif* | J. ✗ *já þau galaubidedeif*, St. ✗ *já þau galaubidedeif*, B. ✗ *ga þau galaubidedeif*. Cæterum vid. ad M. ix, 28. — *mik auk* | ° gr.
 v, 47. *galauþjaif* | Ulf. c. eod. *πιστευσας* tegisso eum B. contendere nolimus, nam ille futurum græ- cum conjunctivo suo sæpissime reddidit.
 vi, 1. *þata* | St. ✗ *þaþa*. — *jah* | et, ° gr. — *tibai- riade* | J. St. ✗ *tiberiade*.
 vi, 5. *augona iesus* | ° gr. — *manageins filu* | ° gr. omni. — *qafuh* | dixitque vid. ad J. xviii, 26; cf. ad Mc. ii, 11 et ad Cor. i, xvi, 15.
 vi, 7. *nimai* | gr. omni. post *leitil*; cæterum Ulf. c. eod. ° *αὐτῶν* et *τι*.
 vi, 8. *quþ* | Ulf. ° *αὐτῶ*. — *siponje* | B. ✗ *sinonje*. — *þaitrans seimonaus* | ° gr. omni.
 vi, 9-15. leguntur hi vs. maximam partem etiam Skeir. p. 27 sq. (49 sq.).
 vi, 9. *·b* | Skeir. *trans*; St. ✗ *train*.

10 saci habaþ þe hlaibans harizeimans jah þe liskans. akei þata wa ist du sva managaim. ip̃ iesus qaþ.
 vaurkeiþ þans mans anakumbjan. vasoh þan havi manag ana þamma stada. þaruh anakumbidedun
 11 vairov rajjon svasve luf þusundjos. namuh þan þus hlaibans iesus jah avilindonds gadailida
 12 þaim anakumbjandam. samaleikn jah þize liske sva lila sve villedun. þanuh biþe sadai
 vaurþun. qaþ þu siponjam seinam. galisip þus afifnandeiuv drauhsvos. þei vaihtai ni fragistnai.
 13 þanuh galesun jah gafullidedun þib̃ vaujous gabruko us luf hla þam þaim harizeimam. þatei
 14 allifonda þaim matjandam. þaruh þai mans gasaiwandans. þoei gatavida taiku iesus. qeþun þatei
 15 sa ist bi sunjai prauftes sa qimanda in þa manaseþ. ip̃ iesus kumands þatei munaidedun usgag-
 16 gan jah vilvan. ei tavidedeima ina du þiudana. afiddja altra is fairgumi in ains. ip̃ sve seiþu varþ.
 17 atiddjedun siponjos is ana marciu. jah ustigun in skip. iddjedunuh ufur marciu in kafarnaum. jah
 18 rijs juban varþ jah ni atiddja nauhþan du im iesus. ip̃ marci vinda mikilamma vaiandin urraisida
 19 vas. þaruh farjandans sve spaurde þk jah þe aipþau þ gasaiwand iesu gaggandan ana marciu jah
 20, 21 newa skipa qimandan jah ohtedun sis. þaruh qþ. ik im. ni ogeiþ izvis. þaruh villedun ina niman
 22 in skip. jah sunsaiv þata skip varþ ana aipþai. ana þoei eis iddjedun. istumio daga managei. sei stoþ
 hindar marciu. sewun þatei skip anþar ni vas jainar alja ain jah þatei in þ ni qam siponjam sei-
 23 naim iesus in þata skip ak aimai siponjos is gal þun. anþara þan skipa qemun us tibairiadau newa
 24 þamma stada þarei matidedun hlaif ana þammei avilindoda franja. þaruh þan gasaw managei þatei
 25 iesus nist jainar nih siponjos is. gastigun in skipa jah qemun in kafarnaum sokjandans iesu. jah
 26 b'getun uva hindar marciu qeþunuh du imma. rabbei. wan her qamt. andhof im iesus jah qaþ.
 amen amen qispa izvis. sokeiþ mik ni þatei sewuþ taiknins jah fauratanja ak þatei matideduþ þiza
 27 hlaibe jah sadai vaurþuþ. vaurkjaiþ ni þana mat þana fralusanan ak mat þana visandan du libainai
 28, 29 uveinon. þanei suns mans gibip̃ izvis. þanuh auk atta gasigilda guþ. þaruh qeþun du imma. wa
 taujaima ei vaurkjaima vairstva guþs. andhof iesus jah qaþ du im. þat-ist vairstv guþs ei galaub-

INTERPRETATIO.

iml is? 10. Verum le us dixit : facite hos homines accumbere. Fuit a tem gramen multum in hoc loco, ibi accubuerunt viri numero circa quinqve millia. 11. Sumpsit autem hos panes Iesus et gratis-agens distribuit his accumbentibus : similiter etiam horum piscium tam multum quam voluerunt. 12. Tunc ubi saturi facti sunt, dixit ad discipulos suos : colligite hec remanentia fragmenta, ut quidquam non pereat. 13. Tunc collegerunt et compleverunt XII sportas frustis ex quinqve panibus his hordeaceis, quod relictum est his edentibus. 14. Tunc hi homines videntes, quod fecit signum Iesus, dixerunt, quod hic est in veritate profeta hic veniens in hunc mundum. 15. Verum Iesus cognoscens, quod cogitarent eire et rapere, ut faceret eum ad regem, abiit iterum in montem, is solus. 16. Verum ubi sero factum est, adierunt dii cipuli ejus ad mare. 17. et adscenderunt in navem, iveruntque trans mare in Cafarnaum, et tenebrae jam factae sunt et non adit a tunc ad eos Iesus. 18. Verum mare venito magno flante senuentatum fuit. 19. Tunc remigantes circa er stadium XV et vauit XXV vident Iesum emitem supra mare et prope navem venientem et timuerunt sibi. 20. Tunc dixit : ego sum : ne timeate vobis. 21. Tunc voluerunt eum accipere in navem, et statim haec navis facta est ad terram, ad quam ii ivrunt. 22. Postero die turba, quae stetit ultra mare, viderunt quod navis alia non fuit illic nisi una et quod cum non venit discipulis suis Iesus in hanc navem, sed soli discipuli rjus iverunt. 23. Aliae autem naves venerunt e Tiberiade, prope hunc locum, ubi ederunt panem, in quo grati s-egit dominus. 24. Tunc autem vilit turba, quod Iesus non est illic neque discipuli ejus, se nderunt in naves et venerunt in Cafarnaum quare tes Iesum. 25. Et invenerunt eum ultra mare dixeruntque ad eum : rabbi, quandi huc venisti? 26. Respondit iis Iesus et dixit : amen, amen dico vobis, quaeritis me, non quod vidistis signa et prodigia, sed quod edistis de his panibus et saturi facti estis. 27. Operemini non hunc cibum hunc peribilem, sed cibum hunc manentem ad vitam aeternam, quem filius hominis dat vobis : hunc enim pater signavit deus. 28. Tunc dixerunt ad eum : quid faciamus, ut operemur opera Dei? 29. Respondit Iesus et dixit ad eos : hoc est opus Dei, ut credatis cui misit ille.

ANNOTATIONES.

vi, 10. iesus qaþ } § gr. omu. — vasun — þusundjos }
 Skeir. sensum, non verba singula reddens sic habet :
 ip̃ eis at hauja managamma vi andin in þamma stada
 þo filsva anakumbjan gatavidedun simþ þusundjos
 vave, i. e. verum ii in gramine multo existente in
 hoc loco hanc multitudinem accumbere fecerunt
 quinqve milla virorum.
 vi, 11. gadailida } Ulf. c. eodd. ° τὰς μαθηταῖς, ὅ δὲ
 μαθηταί.
 vi, 12. du } § Skeir. — drauhsvos } Skeir ÷ draus-
 nos, vid. ad M. v. 15. — þei } Skeir. ei.
 vi, 13. simþ } Skeir. þaim þe, quæ lectio nobis mi-
 rifice placet præ ea, quam eod. Arg. præbet, nam
 repetitis nominibus semper fere articulus addi solet.
 — þaim } pr. lus, ° Skeir. — barizeimam } Skeir. a t-
 dia jah þe faskam, quod nullus gr. agnoscit. — allif-
 ruda } sic verbe Skeir. ; in eod. Arg. exstat allif. u,
 quod deest, legi non pot est, quia in ea parte verbi
 in udrana munda est; edidit. male suppleverunt allif-
 ruda. — þaim } sec. Skeir. at þaim.
 vi, 14. avilinda } Ulf. ° avrta.

vi, 17. iddjedunuh usur } J. ✕ iddjedun uh usur.
 St. ✕ iddjedun uhufar. — nauhþan } adhuc, ° gr. ;
 Ulf. c. gr. ὄψω legūt, cf. m, 24; vii, 59.
 vi, 18. ip̃ } verum, gr. omu. ⁊; Ulf. fortasse di
 legi, cf. ad L. xviii, 5. — marci } J. St. ✕ marein.
 vi, 19. þk jah þe } St. Hz. ✕ §.
 vi, 20. qaþ } Ulf. ° avrta;
 vi, 21. ina niman } § gr. — eis } ii, ° gr. omu.
 vi, 22. daga } die, ° gr. omu. — sewun } viderant,
 gr. εἶδον; Ulf. c. eodd. εἶδον legūt. — alja } J. St. ✕
 usja. — miþ ni qam } cf. ad M. xiv, 44.
 vi, 23. skipa qemun } § gr. — ana þammei } in quo,
 his Ulf. utitur ad circumscriptibendos genitivos quos
 vocant absolutos, cf. vii, 44.
 vi, 24. gastigun } Ulf. c. e. dd. ° avrta.
 vi, 25. qeþunuh } J. St. ✕ div.
 vi, 26. jah fauratanja } et prodigia, ° gr.
 vi, 27. uveinon } J. St. ✕ uveinan, Z. ✕ avrainon.
 — gibip̃ izvi } § gr.
 vi, 28. vairstva } eod. Arg. ✕ vairstra.

70 jāp̄ h̄amnei insaudida j̄ins. q̄r̄p̄un d̄u īamma. āp̄han wa tanj̄is j̄u taikne. ei saiwaj̄ima jah galaub-
 51 j̄aima h̄us. wa vaurkeis. attans enasarai m̄amma matidedun ana aup̄idai. svasve īst gameliḡ. h̄laif us
 52 himina gaf īm d̄u matjan. h̄aruh q̄p̄ īm īesus. amen amen q̄iḡa izvis. ni mozes gaf izvis h̄laif us lu-
 53 mina ak atta meias gaf izvis h̄laif us himina h̄ana sunj̄inan. sa auk h̄laifs gup̄s ist. sai atstaig us
 54 himina jah gaf libain h̄izai manasedai. h̄anuh q̄r̄p̄un d̄u īamma. frauja. framvigis gif uns s̄ h̄ana h̄laif.
 55 j̄ih q̄p̄ d̄u īm īesus. ik īm sa h̄laifs libainais. h̄ana gaggandan d̄u mis ni huggreif̄ jah h̄ana
 56, 57 galaubj̄andan d̄u mis ni h̄arseif̄ wantum. akei q̄p̄ izvis h̄atei gasewuḡ mik jah ni galaubeif̄. all
 58 h̄atei gaf nis atta. d̄u mis q̄imif̄ j̄eh h̄ana gaggandan d̄u mis ni usvairpa ut. unte atstaig us himina
 (59.) 40 nih̄ p̄cei tanj̄ou viljan meimana ak viljan h̄is sa d̄j̄andus mik. h̄atuh pan īst vilja h̄is sandj̄andus
 mik ei wazuh saei saiwif̄ h̄ana sunj̄ jah galaube ḡ d̄u īmma aigi libain aiveinon. jah urraisja īna ik
 41 īm spedistin daga. h̄irodidedun pan iudaeis bi īna. unte q̄p̄. ik īm h̄laifs sa atsteigands us himina.
 42 jah q̄r̄p̄un. niu sa īst īesus sa sunus iaselis. h̄izai veis k̄up̄hedum attan jah aipein. waiva nu q̄iḡif̄
 43, 44 sa h̄atei us himina atstaig. andhof̄ h̄an īe-us jah q̄p̄ d̄u īm. ni h̄irodeif̄ miḡ izvis misso. ni manna
 mag q̄iman at mis. n̄baī atta. saei sandida mik. atp̄in-īḡ īna. jah ik urraisja īna īn h̄amma spe-
 45 distin daga. īst gameliḡ ana praufetum. jah vaip̄and allai h̄aisidai gup̄s. wazuh nu sa gahausj̄ands at
 46, 47 atin jah ganam. gaggif̄ d̄u mis. ni h̄atei attan sewi was. nibai saei īst fram atin. sa saw attan. amen
 48, 49 amen q̄iḡa izvis. saei galaubeif̄ d̄u mis. aih̄ libain aiveinon. ik īm sa h̄laifs libainais. attans
 50 izvarai matidedun manna īn aup̄idai jah ḡ svultun. sa īst h̄laifs. saei us himina atstaig. ei saei h̄is
 51 matjai ni gadaup̄nai. ik īm h̄laifs sa libanda. sa us himina q̄umana. jabai was matj̄if̄ h̄is h̄laibis. li-
 baiḡ īn ajekulūḡ. jah h̄an sa h̄laifs. h̄m̄ei ik giba. h̄rik mein īst. h̄atei ik giba īn h̄izos manasedais libai-
 52, 55 naīs. h̄anuh sokum miḡ sis m̄isso iudaeis q̄handaus. waiva mag sa unis leik giban d̄u matjan. h̄aruh
 q̄p̄ d̄u īm īesus. amen amen q̄iḡa izvis. nibai matj̄if̄ leik h̄is sunaus mans jah driggkaiḡ īs bloḡ. ni
 54 h̄at-aiḡ libain īn izvis silbam. saei matj̄if̄ mein leik jah driggk ḡ mein bloḡ. aih̄ libain aiveinon. jah
 55 ik urraisja īna īn h̄amma spedistin daga. h̄ata auk leik meinata bi sunjai īst mats j̄oh̄ h̄ata bleif̄ meia

INTERPRETATIO.

50. Dixerunt ad eum : at quid facis tu signorum, ut videamus et credamus tibi, quid operaris? 51. Patres nostri manna ederunt in deserto, sicut est scriptum, panem e caelo dedit iis ad edendum. 52. Tunc dixit iis Iesus : amen, amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem e caelo, sed pater meus dedit vobis panem e caelo hunc verum. 53. Hic enim panis Dei est, qui descendit e caelo et dedit vitam huic mundo. 54. Tunc dixerunt ad eum : domine, semper da nobis hunc panem! 55. Et dixit ad eos Iesus : ego sum hic panis vitae, hic iens ad me non esurit et hic credens ad me non simit unquam. 56. Sed dixi vobis, quod vidistis me et non creditis. 57. Omne quod dedit mihi pater, ad me venit et hunc entem ad me non efficio foras. 58. Nam descendi e caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem huius mittentis me. (59.) 40. Hoc autem est voluntas huius mittentis me, ut quisque qui videt hunc filium et credit ad eum, habeat vitam aeternam, et suscito eum ego in ultimo die. 41. Murmurarunt autem Iudaei de eo, quia dixit, ego sum panis hic descendens a caelo. 42. Et dixerunt : nomen hic est Iesus, hic filius Ioseph, cuius nos novimus patrem et matrem, quomodo nunc dicit hic, quod e caelo descendit? 43. Respondit autem Iesus et dixit ad eos : ne murmurate cum vobis invicem? 44. Non homo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, trahit eum, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 45. Est scriptum in prophetis : et sunt omnes docti Dei ; quisque nunc hic audiens a patre et percepit, it ad me. 46. Non quod patrem videret aliquis, nisi qui est a patre, hic vidit patrem. 47. Amen, amen dico vobis : qui credit ad me, habet vitam aeternam. 48. Ego sum hic panis vitae. 49. Patres vestri ederunt manna in deserto et mortui sunt. 50. Hic est panis, qui e caelo descendit, ut qui de eo edat, non moriatur. 51. Ego sum panis hic vivens hic e caelo profertus ; si quis edat de hoc pane, vivit in aeternitatem, et autem hic panis, quem ego do, corpus meum est, quod ego do pro huius mundi vita. 52. Tunc increparunt eum se invicem Iudaei dicentes : quomodo potest hic nobis corpus dare ad edendum? 53. Tunc dixit ad eos Iesus : amen, amen dico vobis, nisi editis corpus huius filii hominis et bibatis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis ipsis. 54. Qui edat meum corpus et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 55. Hoc enim corpus meum in ve-

ANNOTATIONES.

vi, 50. q̄r̄p̄un] Ulf. c. codd. ° δν, et prius quidem, non ut Griesb. per errorem a-notat, alterum illud, quod gr. post εἰ habent, hoc enim per ἀπ̄han redditum est.

vi, 52. gaf] sec. dedit, gr. omn. δίδωσι, sic etiam vs. 37, cf. ad L. x, 19.

vi, 53. gaf libain] ḡ gr.

vi, 56. h̄atei] Ulf. c. codd. ° xxi.

vi, 57. gaf.] vid. ad vs. 52. — gaggandan] St. ✕ gaggandin.

vi, 59. Hic versus in cod. Arg. deest, fortasse per eundem librarii errorem, quo in cod. 157 ap. Griesb. excidit; facile id fieri poterat, quia hic et sequens versus idem initium eundemque finem habent. Cf. L. xvii, 56.

vi, 40. vilja] cod. Arg. Hz. edita. ✕ viljan; non negantes substantivum βέλγησ gothice viljan, (velle) reddi posse, tamen genitivum subjectivum cum eo coniungi posse negamus. Lectionem receptam jam

Lye conjectura assecutus est et ih. probavit. Caterum cf. Cor. I, xvi, 7 ubi cod. A mendose venja pro venja legit, pro quo rectum venja cod. B. habet.

vi, 43. pan] autem, ° gr.

vi, 43. nu] nunc, ° gr.

vi, 46. saei was] ° gr. — at'in] patre, gr. omn. βροῦ.

vi, 48. libainais] St. ✕ labainais, sic vs. 65.

vi, 50. ei — gadaup̄nai] ut qui de eo edat, non moriatur, gr. omn. ἕνα τις εἰς ἀποῦ ἑλεῖν καὶ μὴ ἀποθῆναι; xxi c. Goth. omittunt Vulg. Colb. Patr. lat.

vi, 51. libanda sa] J. St. B. ✕ libandans. — jah i] Z. ✕ jah.

vi, 52. leik giban] ḡ gr.

vi, 55. driggkaiḡ] J. drigkaiḡ, sic frequentius quidem hoc vrbum; in evangelio Ioan. autem semper geminata littera g scribi solet, cf. ad Mc. x, 37.

vi, 54. driggkif̄] St. ✕ drigkif̄ — in] in, ° gr.

- 56, 57 bi sunjai ist draggk. saei matj. þ mein leik jah driggkþ mela bloþ. in nis visj þ jah ik in imma. sva-
 58 sve insandida mik libands atta jah ik liba in attins. jah saei matj þ mik jah sa liba þ in meina. sa ist
 hlaifs. saei us himina at-staig. ni svasve matidedun autans izvara manna jah gatauþodedun. ip saei
 59, 60 matj þ þana hlaif. liba þ in ajukduþ. þata qaþ in synagoge laisjands in kafarnaum. þanuh managai
 61 gahausjandans þize siponje is qeþun. hardu ist þata vaord. was mag þis hawsjon. ip vitauds iesus in
 62 sis sibm þatei birodidedun þata þai siponjos is qaþ du nu. þata izvis gamarte þ. jabai nu gasaiw þ
 63 sunu mans ussteigan. þadei vas faurþis. ahna ist saei liban tauj þ. þata leik ni botwip vaiht. þo vam-
 64 da. þoei ik rodida izvis. ahna ist jah libains ist. akei sind izvara sumai. þatei ni galanþjand vissuh
 65 þan us freznistja iesus. warjai sind þai ni galanþjandans jah was ist. saei galeive þ ina. jah qaþ. duþeþaþ
 66 izvis þat i ni ainsuh mag qiman at mi-. nibat ist argiban imma fram attin memanna. uzoh þanuna
 67 mela managai galipon siponje is ihukai jah þanaseips niþ imma ni iddjedun. þaruh qaþ iesus du
 68 þain tvatibum. ihai jah jus vifeip galeipun. þanuh andhof imma seimon paitrus. frauja. du wam a
 69 galeipaima. vaurda libainais vifeimons tabais. jah veis galanþidedun jah uskunþedun þatei þu is
 70 xristus sunus guþs libandins. andhof in iesus. niu ik izvis ib gavalida jah izvara ains diabaules ist.
 71 qaþuh þu þana iadun seimonis iskariotu. sa auk habaida ina galevjan a ns visands þize tvatbe.
 vii, 1 jah wacoda iesus afar þata in galeilaia. ni auk vilda in iudaia gaggan. unte sokidedun ina þai in-
 2, 3 daieis usqiman. vasuh þan nawa dulþs iudaie. so hteprastakeins. þanuh qeþun du imma broþrjos is.
 4 usleip þapio jah gagg in iudaian. ei jah þai siponjos saiwaina vaurstva þeina. þoei þu taujis. ni
 manna auk in analaugnein wa tauj þ jah sokriþ sik uskunþana visan. jabai þata taujis. hairhtei þuk
 6, 6 silban þizai manasedai. ni auk þai broþ jus is galanþidedun imma. þaruh q þ in iesus. mel mein ni
 7 nauh ist. ip mel izvar sinteimo ist manvu. ni mag so manaseþs sjan izvis. ip mik sjaip. unte ik veit-
 8 vodja bi ns þatei vaurstva ize ubda siad. jus galeip þ in dulþ þo. ip ik ni nauh galeiþa in þu dulþ.
 9, 10 unte meinata mel ni nauh usfullip ist. þatuh þan qaþ du in visands in galeilaia. ip biþe gatipun þai
 11 broþrjos is. þanuh jah is galeip in þo dulþ ni andaugjo ak sve analaugniba. þanuh iudaieis sokide-
 12 dun ina in þizai dulþai jah qeþun. war ist jains. jah biodeins nikila vas in managein. sumaih qeþun
 15 þatei smjeins ist. anþara qeþun. ne. ak airzeip þo managein. nih þan ainsuh sveþauh balþada ro-

INTERPRETATIO.

ritate est cibus et hic sanguis meus in veritate est potus. 56. Qui edid meum corpus et bibit meum sangui-
 nem, in me manet et ego in eo. 57. Sicut misit me vivens pater et ego vivo ob patrem, et qui edit me, etiam
 hic vivit ob me. 58. Hic est panis, qui e caelo descendit, non sicut ederunt patres vestri manna et murui-
 sunt; verum qui edit hunc panem, vivit in aeternitatem. 59. Hoc dixit in synagoga docens in Cafarnaum.
 60. Itaque multi audientes horum discipulorum ejus dixerunt: durum est hoc verbum: quis potest hoc audire?
 61. Verum sciens iesus in se ipso, quod murmurarunt hoc hi discipuli ejus, dixit ad eos: hoc vos sollicitat?
 62. si igitur videtis filium hominis assurgere, ubi fuit antea? 63. Spiritus est, qui vivere facit; hoc corpus
 non prodest quidquam; haec verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus est et vita est. 64. Sed sunt vestrum
 quidam, qui non credunt. Scivit autem e principio iesus, qui sunt hi non credentes et quis est, qui tradit
 eum. 65. et dixit: ideo dixi vobis, quod non ullus potest venire ad me, nisi est datum ei a patre meo.
 66. Ex hoc tempore multi iverunt discipulorum ejus retrorsi et amplius cum eo non iverunt. 67. Tunc dixit
 iesus ad hos duodecim: num etiam vos vultis ire? 68. Tunc respondit ei Simon Petrus: domine, ad quem
 camus? verba vitae aeternae habes. 69. Et nos credidimus et agnovimus, quod tu es Christus, filius Dei ve-
 nentis. 70. Respondit iis iesus: nonne ego vos in elegi et vestrum unus diabolus est? 71. Dixit autem
 huic iudam Simonis Iscariotem; hic enim habuit eum tradere, unus existens horum duodecim. vii, 1. Et
 ambulavit iesus post hoc in Galilaea, non enim voluit in iudaea ire, nam quaesiverunt eum hi iudaei occidere.
 2. Fuit autem prope festum iudaeorum, haec scenopogia. 3. Tunc dixerunt ad eum fratres ejus: exi hinc et
 vade in iudaeam, ut etiam hi discipuli videant opera tua, quae tu facis. 4. Non homo enim in occultatione
 aliquid facit et querit se agnatum esse; si hoc facis, manifesta te ipsum huic mundo. 5. Non enim hi fratres
 ejus crediderunt ei. 6. Tunc dixit iis iesus: tempus meum non adhuc est, verum tempus vestrum semper
 est paratum. 7. Non potest hic mundus odisse vos, verum me odit, nam ego testor de iis, quod opera eorum
 mala sunt. 8. Vos ite in festum hoc, verum ego non adhuc eo in hoc festum, nam meum tempus non adhuc
 expletum est. 9. Hoc autem dixit ad eos manens in Galilaea. 10. Verum eum irent hi fratres ejus, tunc etiam
 is vit in hoc festum non palam, sed sicut occulte. 11. Tunc iudaei quaesiverunt eum in hoc festo et dixe-
 runt: ubi est ille? 12. Et murmuratio magna fuit in turba: quidam dixerunt, quod venis est; alii dixerunt:
 minime, sed seducit haec turbam. 13. Non autem ullus tamen aud et er locutus est de eo ob timorem lu-

ANNOTATIONES.

vi, 58. manna | manna, ° gr. — iþ] verum, ° gr. omn. Hanc particulam Ulf. apud Ioan. in sen entis adversativis saepius contra graecorum auctoritatem addi, s. c. vii, 8, 25, 29; viii, 15, 23, al.

vi, 59. synagoge] Z. ✕ synagoge. — kafarnaum] St. ✕ kafarnum.

vi, 65. liban tauj þ] edit. ✕ jct. — rodida] locutus sum, gr. λαλώ. — libains] vid. ad vs. 48.

vi, 64. galeiveip] J. St. : galeveip.

vi, 66. mela] tempore, ° gr. omn., cf. ad vs. 22.

vi, 67. jah] St. ✕ jaþ.

vi, 68. þanuh tunc, ° gr.

vi, 69. xristus sunus] Christus filius, gr. υἱός; —

libandins] viventis, ° gr.

vii, 3. siponjos] Ulf. ° σοῦ. — þu] tu, ° gr.

vii, 6. in nauh] edit. ✕ jct., sic vs. 8 et saepius.

vii, 7. us] eos, gr. omn. αὐτοῦ, Ulf. per syuesiu

pro ija.

vii, 8. iþ] verum, ° gr. omn. vid. ad vi, 58. — meinata mel] gr.

vii, 9. þan] autem, ° gr. — qn þ — visands] dixit — existens, gr. omn. σπών — ἔμεινεν; Ulf. c. Brix. (dixit cum esset) conspirare. Z. haud ita recte dicit.

vii, 12. miki] Ulf. ° περὶ αὐτοῦ.

vii, 13. nih þ. u] J. St. Z. ✕ jct.

- 11, 15 dida bi ina in agis iudae. ip jupan ana midjai dulþ usstaig iesus in alh jah laisida. jah sildateiki-
 16 dedun manageins qþbands. waiva sa bokos kann unustaisiþs. andhof þan iesus jah qab. so meina
 17 laiseins nist meina ak þis sandjandins mik. jabai was vili v.ljan is taujan. uskunnaiþ bi þo laisein.
 18 lramuh guþa sijai. þau iku fram mis silbin rodja. saei fram sis silbin rodeiþ. haubiþa seina sokeiþ. ip
 19 saei sokeiþ haubiþa þis sandjandins sik. sah sunjeins ist jah invindþa in imma nist. nuu moses g f
 20 izvis vitop. jah ni ainshun izvara taujiþ þata vitop. wa mik sokeiþ usqiman. andhof so managei j h
 21 qeþun. unluþon babais. was þuk sokeiþ usqiman. andhof iesus jah qab du im. ain vaurstv gatavida
 22 jah allai sildateikeiþ. duþþe moses atgaf izvis bimait. ni þatei fram nonse sijai ak us atam. jah in
 23 sabbato bimaitiþ mannan. jabai bimait nimit manna in sabbato. ei ni gatairaidau vitopþata mosezis.
 24 ip mis hatizop. unte allana mannan hailaoa gatavida in sabbato. ni stojaiþ bi siunai ak þo garaiton
 25, 26 staua stojaiþ. qeþunuh þan sumai þize iairusaulyneite. niu sa ist. þammei sokjand usqiman. jab sai.
 andaugiba rodeiþ jah vailt du imma ni qifand. ibai auto bi sunjai ufkuþnedun þai reks þatei sa ist
 27 bi sunjai xristus. akei þana kunum. waþro ist. ip xristus biþe qimip. ni manna vait. waþro ist.
 28 broþida þan in alh laisjands iesus jah qifands. jah mik kunuþ jah vitaþ. waþro im. jah af mis silbin
 29 ni qam. ak ist sunjeins. saei sandida mik. þanei jus ni kunuþ. ip ik kann ina. unte fram imma im.
 30 jah is mik insandida. sokidedun þan ina gafaban. jah ni ainshun uslagida ana ina handu. unte nauh-
 31 þanuh ni atiddja weila is. ip managai þizos manageins galaubidedun imma jah qeþun. xristus þan
 32 qimip. ibai ei managizeins taiknins taujai þamei sa tavida. hausidedu þan fareisaisis þo managein
 birojdandein bi ina þata muhsandidedun andhahans þai fareisaisis jah þai aubumistans gudjans. ei
 33 gafafabcina ina. þanuh qab iesus. nauh leitila weila miþ izvis im jah þau gagga du þamma sand-
 34, 35 jandio mik. sokeiþ mik jah ni bigitip. jah þarei im ik. jus ni maguþ qiman. þoruh qeþun þai iudae s

INTERPRETATIO.

dæorum. 14. Verum jam in media festo ascendit Iesus in templum et docuit, 15. et miratae sunt turbae dicentes: quomodo hic litteras scit non-edoctus? 16. Respondit autem Iesus et dixit: haec mea doctrina non-est mea, sed hujus mittentis me. 17. Si quis vult voluntatem ejus facere, cognoscat de hac doctrina, abne Deo sit, et egone a me ipso loquor. 18. Qui a se ipso loquitur, gloriam suam quaerit; verum qui quaerit gloriam hujus mittentis se, hic verus est et iustitia in eo non-est. 19. Nonne Moses dedit vobis legem? et non ullus vestrum facit hoc praeceptum. Quid me quaeritis occidere? 20. Respondit haec turba et dixerunt: dañonem habes; quis te quaerit occidere? 21. Respondit Iesus et dixit ad eos: unum opus feci et omnes admiramini. 22. Ideo Moses dedit vobis circumcisionem, non quod a Mose sit, sed ex patribus, et in sab- bato circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem sumit homo in sabbato, ut non dissolvatur praeceptum hoc Moysi; verum mihi irascimini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. 24. Ne judicetis e specie, sed hoc justum judicium judicetis. 25. Dixerunt autem quidam horum Ierusalymitarum: nonne hic est, quem quaerunt occidere? 26. Et ecce, palam loquitur et quidquam ad eum non dicunt. Num forte in veri- tate agnoverunt hi principes, quod hic est in veritate Christus? 27. Sed hunc novimus, unde est; verum Christus cum venit, non homo scit, unde est. 28. Clamavit autem in templo docens Iesus et dicens: et me noscitis et scitis, unde sum, et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos non noscitis. 29. Verum ego novi eum, nam ab eo sum, et is me misit. 30. Quasiverunt autem eum capere et non ullus imposuit in eum manum, nam adhuc non adit hora ejus. 31. Verum multi hujus turbae crediderunt ei et dixerunt: Christus cum venit, num plures signa faciat his-qua: hic fecit? 32. Audiverunt autem Farisaei hanc turbam murmurantes de eo hoc inimiseruntque ministros hi Farisaei et hi summi sacerdotes, ut caperent eum. 33. Tunc dixit Iesus: adhuc breve tempus cum vobis sum et tunc vado ad hunc mittentem me. 34. Quaeritis me et non invenitis, et ubi sum ego, vos non potestis venire. 35. Tunc dixerunt hi Iudaei ad se

ANNOTATIONES.

vii, 14. *midjai*] sic cod. Arg.; B. ✕ *midja*. — *dulþ usstaig*] J. St. ✕ *dulþus staig*. Notanda est forma dative *dulþ* pro *dulþai* (vs. 11; xii, 20; cf. vii, 57; L. ii, 42); *dulþ* accusativum esse et eom B. *midja* legi debere, qui existimat, is reputare debet *ana* cum accusativo aliam habere significationem, vid. L. xvii, 4 *ana dag*, i. e. per diem; nostro autem loco dativus requiritur tempus indicans, quo aliquid factum est, cf. J. vi, 25.

vii, 15. *manageins*] turbae, gr. ὄχλοι.

vii, 16. *þan*] Ulf. e. cod. ° ap. Mi. ° αὐτοῖς.

vii, 17. *uskunnaiþ*] eum Ulf. *iltstr*, p. 158 et 160 h. l. et vs. 51 *uskunni* legi malnerit, nescivisse videtur, *uskunna* duas flectendi rationes sequi. — *iku*] J. St. B. ✕ *ih*.

vii, 18. *sik*] J. St. ✕ *sis*.

vii, 22. *bimaitiþ*] St. ✕ *bimaiþ*.

vii, 25. *þata*] eum Ulf. verbo *ritop* articulum ad- jungit, in suo cod. αὐτο; legisse videtur, ejus tamen in nullo gr. libro ullum vestigium deprehendimus. — *iþ*] verum, ° gr. omnia. vid. ad vi, 58. — *allana*] J. St. ✕ *allama*.

vii, 24. *staua*] J. St. ✕ *stava*.

vii, 25. *þize*] St. ✕ *þize*.

vii, 26. *vailt*] St. ✕ *vaiht*. — *bi sunjai*] sec. in ver- itate, ° gr.

vii, 29. *iþ*] verum, ° gr.; vid. ad vi, 58.

vii, 30. *u lagida*] J. ✕ *lagida*.

vii, 51. *qeþun*] Ulf. e. codd. ° ὄτι. — *ibai ei*] J. St. Z. Grim. (III, 281) jet.; ceterum an hae particula- rum compositio recte se habeat, admodum dubita- mus; invenitur quidem ei in sententis interrogativis, tunc vero nec enclitica est, nec suffigi aliis verbis debet. Cum autem, *ibai* particula ad sensum graeci μὰτι exprimentum sufficiente, ei superfluum sit, su- pra vero desideretur verbum aliquod, quo ὄτι reddat- ur, librarii errore ei fortasse hoc loco positum est, quod post *qeþun* erat ponendum, cf. ad M. ix, 16. — *taiknins*] Ulf. e. codd. ° τῶτων.

vii, 52. *þan*] autem, ° gr. — *muhsanadedun*] de- ut ita inter compositorum verborum parts posito vid. ad Me. xiv, 44, quod autem illa enclitica pro zci ponitur, de eo cf. ad Me. ii, 11. — *andbahtans*] gr. post *gudjans*.

vi, 55. *leitila*] J. St. ✕ *leitil*. — *þan*] tum, ° gr. omnia.

vii, 54. *maguþ*] J. St. ✕ *majup*.

vii, 55. *shuli*] St. ✕ *shuli*.

da sis misso. wadre sa skuli gaggan. þei veis ni bigitaima ina. nibai in distabein þiudo skuli gaggan
 36 jah laisjan þiudos. wa sijai þata vaurd. þatei qaf. sokeiþ mik jah ni bigitiþ. jah þarei im ik. jus ni
 57 magoþ qiman. ip in spedistin daga þamma mikilin dulþais stof þesus jah broþida qif oeds. jabai wana
 58 þoursjai. gaggai du mis jah driggai. saei galubeiþ du mis. swase gaf gumeleins. awos us vambaþ
 59 is rinnand watins libandins. þanuh þan qaf bi ahuan. þanei skuldein niman þai galautjandins du
 40 muna. unte ni nauþþanuh vas alma sa veitha ana nu. unte þesus nauþþanuh ni haubiþs vas. nona-
 41 gar þan þizos manageius hausjandans þiz vaurde q þan. sa ist bi sunjai sa praufetes. sumaih qeþun.
 42 sa ist xristus. sumaih qeþun. ibai þu us galeilae xristus qiniþ. ufo gumeleins qaf. þatei us fraiva
 45 daveidis jah ns beþlaihaim veitha. þarei vas daveid. xristus qiniþ. þanuh ni-saupps in þizai mana-
 44, 15 gein vaþ bi ina. sumaih þan ize v ldedun fahan ina. akei ni ainsluu uslagida ana ina handuns. gali-
 þun þan þai andbaitos du þaim auhumistam gudjam jah fareisaium. þaruk qeþun du im jainai. dawwa
 46, 47 ni attanþeþ ma. andhofun þai andbaitos. ni wanhun aiv rodida manna swasve sa manna. andhofun
 48 þan im þai fareisais. ibai jah jus afairzidai sijof. sai jau amshun þize reike galubadedi inna aif-
 49, 50 þau fareisai. alfa so manage. þatei ni kunnun vitoþ. fauþþanai sind. qaf nikaudemus du im. saei
 51 atidþja du inna in naht suns visands ize. ibai vi-of þusar stoþþ mannan. nibai fauþþis haus-þ
 52 fram inna jah ukunaiþ. wa taufai. andhofun jah q þun du inna. ibai jah þu us galeil. ia is. uss-
 viii, 12 kei jah saiv þatei praufetes us galeilae ni urreisijþ. aftra du im þesus rodida qafuh. ik im liuhþ
 13 manasedais. saei laisteiþ mik. ni gaggiþ ia rigiza ak habaiþ liuhþ libainais. þanuh qeþun du im:
 14 þai fareisais. þa bi þuk silban veitvodeis. so veitvodeþa þaina u st sunjeinr. andhof þesus jah qaf
 du im. jah jabai ik veitvodja bi mek silban. sunja ist so veitvodeþa meina. ante vai. waþro qam jah
 15 waþ galeiþa. ip jus ni vituþ. waþro qima aifþau waþ galeiþa. jus bi leika st-þ. ip ik ni stoja ain-
 16 nohun. aifþan þubai stoþi ik. stava meina sunjaina ist. unte ains ni im. ak ik jah saei sandida mek

INTERPRETATIO.

invicem : quoniam hic debeat ire, ut nos non inveniamus eum, nisi in dispersionem gentium debeat ire et ducere
 gentes? 56. Quid sit hoc verbum, quod dixit : queritis me et non invenistis, et ubi sum ego, vos non pos-
 testis venire. 57. Verum in ultimo die hoc magno festi stetit Iesus et clamavit dicens : si quis sitiat, eat
 ad me et bibat. 58. Qui credit ad me, sicut dixit scriptura, luvii e ventre ejus fluunt aquae viventes. 59.
 Hoc vero dixit de spiritu, quem debuerunt accipere hi credentes ad eum, nam non adhuc fuit spiritus hoc
 sanctus super iis, nam Iesus adhuc non exaltatus fuit. 40. Multi autem hujus turbæ audientes hæc verba
 dixerunt : hic est in veritate hic profeta ; 41. alii dixerunt : hic est Christus ; alii dixerunt : num e Galilæa
 Christus venit? 42. Nonne scriptura dixit, quod e semine Davidis et ex Berothelem oppid, ubi fuit David,
 Christus venit? 43. Tunc di-sensio in hac turba facta est de eo. 44. Quidam autem eorum voluerunt ca-
 pere eum, sed non illis impositum in eum manus. 45. Iverunt autem hi ministri ad hos summus sacerdos et
 Farisæos ; tunc dixerunt ad eos illi : cur non adduxistis eum? 46. Responderunt hi ministri : non ullo ævo
 locutus est homo sicut hic homo. 47. Responderunt autem iis hi Farisæi : num etiam vos seducti estis?
 48. Ecce an unus horum principum crederet ei aut Farisæorum ; 49. sed hæc turba, qui non norunt legem,
 maledicti sunt. 50. Dixit Nicodemus ad eos, qui adit ad eum in nocte, quidam existens eorum : 51.
 nam lex nostra judicat hominem, nisi antea audit ab eo, et agnoscat quid faciat? 52. Re-sponderunt et dixe-
 runt ad eum : num etiam tu e Galilæa es? exquire et vale, quod profeta e Galilæa non exurgit. viii, 12.
 Rursus ad eos Iesus locutus est dixitque : ego sum lux mundi, qui sequitur me, non tibi in tenebris, sed habet
 lucem vite. 15. Itaque dixerunt ad eum hi Farisæi : tu de te ipso testaris, hoc testimonium tuum non est
 verum. 14. Respondit Iesus et dixit ad eos : etiam si ego testor de me ipso, verum est hoc testimonium
 meum, nam scio unde venio, et quo eo ; verum vos non scitis, unde venio, aut quo eo. 15. Vos secundum
 carnem judicatis, verum ego non judico quemquam. 16. At si judico ego, judicium meum verum est : nam

ANNOTATIONES.

vi, 59. sa] hic, ° gr. omni. — ana im] super iis, ° gr.
 vii, 40. þize vaurde] hæc verba, gr. τὸν λόγον; Ulf.
 c. eodd. iis consentit, quâ τὸν λόγον τούτων legunt.
 vii, 41. sumaih] sec. alii (autem), Ulf. fortas e c.
 eodd. a] ðe legu. — þu] sic eod. Arg., pro eo pro-
 nomine sine sensu posito B. conjecte þau, quam
 conjecturam Hh. repetit. Si nudo ibai Ulf. usus esset,
 nemo quidquam desideraret, nam τὸ γὰρ Cor. I, XI,
 22 eodem sensu significatum positum Gothi. soli ibai reddi-
 dit ; eum autem addatur, nec tamen illud þa sensus
 patitur, emendatione opus est : quid probabilius
 istorum virorum conjectura sit, ipsi invenire non po-
 tuimus, cf. Cor. I, xv, 29 sq.
 vii, 44-52. Hi versus maximam partem etiam in
 Sk. ir. p. 51 sqq. (51 sq.) leguntur.
 vii, 44. ize villedun] ? gr. — ni] St. ; ꝥ nith.
 vii, 45. auhumistam] L. ; auhumistan.
 vii, 46. andhofun] Skeir. c. eodd. þan (autem) ad-
 dit. — andbaitos] Skeir. c. qþandans þatei addit,
 quod nullus gr. agnoscat, cf. ad M v, 8. — we] Ulf.
 c. eod. 7 ap. M. ° ðeias.
 vii, 47. sijuf] Skeir. sijuf
 vii, 48. sa þau] ecce tu = ꝥ. — aifþan] L. ;

aifþan; ceterum Skeir. addit þize.
 vii, 49. sa] L. ; ꝥ sa.
 vii, 50. du inna] gr. post natit. — izei] J. St. ; ize.
 vii, 51. mannan] J. St. ; ꝥ manna. — fauþþis] gr.
 post inna. — ufkannuþ] vid. ad vs. 17.
 vii, 52. jah qeþun] et dixerunt, Skeir. qifandans
 (dicentes), omissis quæ sequuntur du inna contra
 omni. gr. auctoritatem. — urreisijþ] post hoc verbum
 J. St. addit jah et deinde signum lacunæ ponunt.
 In eod. autem Arg. nec vœntæ jah nec alius omis-
 sionis vestigium apparet, nam Goth. c. permultis
 eodd. et verss. versum ultimum hujus capitis et per-
 ricopam de adultera (viii, 1-11) omittit ; posterior
 igitur manus in eod. ad viii, 12 hæc adscripsit : cap.
 viii loan. Iterum ergo Iesus locutus est eis dicens :
 Ego sum lux mundi. Quod hic præcedit initium cap-
 itis omissem est, uti et illud præcedens : Et profectus
 est unusquisque in domum suam.
 viii, 12. aifra] Ulf. c. verss. ° ðv. — du im] gr.
 post teu.
 viii, 15. ip] verum, ° gr.
 viii, 16. a. þau] Ulf. c. eodd. ° ðe, aifþan en in =
 γάρχο εἶπ, uti L. vi, 52.

- 17, 18 attā, jah þan in vitōda izvar īmma gaimēþ ist, þatei tvādþje manne veitvōdþja sunja ist, ik im, saei
 19 veitvōdja bi mik silþan, jah veitvōdēþ bi mik saei sandida mik attā, qeþun þan du nūma, var ist sa
 20 attā þeuns, andhof iesus, ni mik ku, miþ niħ attā meinana, iþ mik kumþedeþ jah þau attā meinana
 21 kumþedeþ, þo vaurda rodida in gazauly'akio laisjands in alþ, jah aiunþun ni failab ina, unte nauht
 22 þandi ni qam weida is, þanuh qaþ aftra du im iesus, ik galeiþa jah sokeiþ mik jah in fravaurhtai iz-
 23 vārni gadaufniþ, þrdei ik gagga, jus ni maguþ q man, qeþun þu iudaeis, nibai usqimai sis silþin.
 25 ei qþiþ, þatei ik gagga, jus ni maguþ qiman, jah qaþ du im iesus, jus us þaim lalapro sy þ, iþ ik
 24 us þum iupapro in, jus us þamma fairwau sijuþ, iþ ik ni im us þamma fairwau, qaþ nu izvis, þatei
 25 gadaufniþ in fravaurhtim izvarain, jabai auk ni galaubeiþ þatei ik im, gadaufniþ in fravaurht-
 26 im izvarain, þanuh qeþun du imma, þu was is, jah qaþ du im iesus, anastodeiþs, þatei jah rodja
 27 du izvis, manug skal bi izvis rodjan jah stoþun, akei saei sandida mik sunjeis ist, jah ik, þatei nau-
 28 sida at imma, þata rodja in þamma fairwau, ni froþun þatei, ait in im qaþ, qaþuh þan du im iesus,
 29 þan ushaubeiþ þau unu maos, þanuh uskunnaiþ þatei ik im jah af mis silþin tanja ni veitu ak
 30 svasve laisida mik attā meins þata rodja, jah saei sandida mik miþ mis ist, ni bilaþ mis ainamma
 31 attā, unte ik þatei leikaþ imma tauja sinteino, þata imma rodjanlin managai galaubide lun imma.
 32 þanuh qaþ iesus du þum galaubjandam sis iudaim, jaba jus gastand þ in vaurda meinamma, bi sunjai
 33 siponjos meinai sijuþ, jah uskuonaþ sunja jah so sunja frijans izvis briggiþ, andhofun imma, fraiv
 34 abrahamis sijuþ jah ni unanþun skalkinodedum aiv wanþun, waiva þu qþis, þatei frijai vairþiþ.
 35 andhof im iesus, amen amen qþa izvis þatei wazuh s ei taujiþ fravaurht, skalks ist fravaurhtai, sah
 36 þan skalks ni visiþ in garda du aiva, sunus visiþ du aiva, jabai nu sunus izvi, frijais briggiþ, bi sun-
 37 jai frijai sijuþ, van þatei fraiv abrahamis sijuþ akei soke þ mis usqman, unte vaurd mein ni gamot
 38 in izvis, ik þatei gasaw at attin niemamma rodja, jah jus þatei hausideþ þ fram attin izvaramina tur-
 39 jiþ, andhofun jah qeþun du imma, attā unsar abraham ist, qaþ im iesus, iþ barna abrahamis veseiþ,
 40 vawstva abrahamis tavidedeþ, iþ nu sokeiþ mik usqiman mannan izei sunja izvis rodida, þoei hau-
 41 sida fram g-þa, þatuh abraham ni tavida, jus taujiþ toja attins izvaris, þanuh qeþun imma, veis us
 42 horinassau ni sijuþ gabauranai, ainana attan aigum guþ, qaþ du im iesus, jabai guþ attā izvar vesi.

INTERPRETATIO.

solut non sum, sed ego et qui misit me pater. 17. Et autem in præcepto vestro scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. 18. Ego sum, qui testor de me ipso, et testatur de me, qui misit me, pater. 19. Dixi-runt autem ad eum: tibi est hic pater tuus? Respondit Iesus: non me nostis neque patrem meum; si me nosceretis, etiam patrem patrum meorum nosceretis. 20. Haec verba locutus est in gazofylacio illorens in templo et illis non cepit eum, nec adhuc non venit hora ejus. 21. Tunc dixit cursus ad eos Iesus: ego eo, et quæritis me et in peccato vestro morimini; quo ego eo, vos non potestis venire. 22. Dixerunt autem Judæi: ne occidat se ipsum, quod dicit, quo ego eo, vos non potestis venire. 23. Et dixit ad eos Iesus: vos ex his deorsum estis; verum ego ex his superne sum, vos ex hoc mundo estis, verum ego non sum ex hoc mundo. 24. Dixi jam vobis, quod morimini in peccatis vestris, si enim non creditis, quod ego sum, morimini in peccatis vestris. 25. Tunc dixerunt ad eum: tu quis es? Et dixit ad eos Iesus: principium, quod etiam loquor ad vos. 26. Multum debeo de vobis loqui et judicare, sed qui misit me verus est, et ego, quod audivi apud eum, hoc loquar in hoc mundo. 27. Non intellexerunt, quod patrem iis dixit. 28. Dixit autem ad eos Iesus: cum exaltatus hunc filium hominis, tunc cognoscetis, quod ego sum et a me ipso facio non quod quæram, sed sicut docuit me pater meus, hoc loquor. 29. Et qui misit me, cum me est; non reliquit me solum pater, non ego, quod placet ei, facio semper. 30. Hoc eo loquente multi crediderunt ei. 31. Tunc dixit Iesus ad hos credentes sub iudæis: si vos statis in verbo meo, in veritate discipuli mei estis. 32. et cognoscetis veritatem, et hæc veritas liberat vos reddat. 33. Responderunt ei: semen Abrahami sumus et non homini servimus; a quo illo, quomodo tu dicit, quod liberi sitis? 34. Respondit Iis Iesus: amen, amen dico vobis, quod quisque qui facit peccatum, servus est peccato; 35. hic autem servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. 36. Si igitur filius vos liberos reddat, in veritate liberi estis. 37. Scio, quod semen Abrahami estis, sed quæritis me occidere, quia verbum meum non capit in vobis. 38. Ego quod vidi apud patrem meum, loquor, et vos quod audivistis a patre vestro, facitis. 39. Responderunt et dixerunt ad eum: pater noster Abraham est. Dixit iis Iesus: si filii Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis; 40. verum nunc quæritis me occidere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo; hoc Abraham non fecit. 41. Vos facitis opera patris vestri. Tunc dixerunt ei: nos e fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum. 42. Dixit ad eos Iesus: si Deus pater vester esset,

ANNOTATIONES.

vii, 19, nih| St. = m. — jah þau| J. ✕ jet., St. ✕ jah þan; cæterum þau gr. omn. post kumþedeiþ.
 viii, 23, iesus| Iesus, ° gr. omn. — iþ| uti, verum, ° gr. omn., vid. ad vi, 58. — þaim| sec., St. ✕ þain. — iupapro| Z. uti semper ✕ iupapro.

viii, 25, anastodeius| gr. omn. τῶν ἀρχῶν, quod cum ab initio significare inter omnes constat, Ulf. autem convertat, tanquam Iesus responderit, se principium esse, sine dubio erravit ille cum versionibus et patribus latinis, qui eodem modo τῶν ἀρχῶν acceperunt, vid. Græsb.

viii, 26, rodja| loquor, gr. λέγω, Ulf. c. codd. λαλώ

legisse videtur, nam huic græco verbo rodjan omnibus fere locis significatio solet; idem statuumus ad vs. 45.

viii, 31, gastandiþ| St. ✕ gastandit.

viii, 34, fravaurhtai| li. Z. = fravaurhtais; frequentissimus est usu dativi a substantivis pendentis, vide de multis locis Mc. ii, 28 frauja ist sa sunus meus jah þamma sabbato, et. ad J. ix, 28.

viii, 38, gasatu| St. ✕ gasah. — jus| Ulf. c. codd. ° 6ῶν.

viii, 42, urraun| Z. = urran. — ni| non ° gr. omn., offendit ea particula precedente nih eo magis, quod

- fridedeip þau mik. unte ik fram guþa urranom jah qam. nih þau auk fram mis silþiu ni qam. ak is
 45, 44 mik fusaundida. duwe inaplein meida ni kunup. unte ni magup hausjan vaurd mein. jus us attin dia-
 baulan sijup jah lustus þis attins izvaris vileip taujan. jains manamaurþrja vas fram frumista jah
 in sunjai ni gastof. unte mist sunja in imma. þan rodeip lingu. us seinain rodeip. unte liugnja ist
 45, 46 jah atra is. ip ik þatei sunja rodida. ni galaubeip mis. was izvara gazakþ mik bi fravaurht. þand
 47 sunja qþa. duwe ni galaubeip mis. sa visands us guþa vaurda guþs hauseip. duþe jus ni hauseip.
 48 unte us guþa ni sijup. andhofun þan þai iudaicis jah qefun du imma. niu vailla qþam veis þatei sa-
 49 marites is þu jah unbulpon habais. andhof iesus. ik unbulpon ni laba ak svera attan meijana. jah
 50, 51 jus un-veraip mik. ik ni sokja hanþein meina. ist saei sokeip jah stoj þ. amen amen qþa izvis. j bai
 52 was vaurd mein fastaip. danþu ni gasaiwip aiva dage. þanuh qefun du imma þai iudaicis nu. ofkunþe-
 dum þatei unbulpon habais. abraham gadaþnoda. jah praufeteis. jah þu qþis. jalai was mein vaurd
 53 fastai. ni kausjai danþau aiva dage. ibai þu maiza is attin unsaramma abrahama. saei gadaþnoda. jah
 54 praufeteis gadaþnodedum. wana þuk silban taujis þu. andhof iesus. jalai ik hanþja mik silþiu. so
 hanþeis meina ni vaihts ist. ist atra meins. saei hanþeip mik. þanei jus qþip þatei guþ unsar ist.
 55 jah ni kunup ina. ip ik kann ina. jah jalai qefjau þatei ni kunojau ina. sijan galeiks izvis linguja.
 56 ak kann ina jah vaurd is fasta. abraham attra izvar sifaida. ei gasewi dag meinana. j h gasaw jah
 57, 58 faginoda. þanuh qefun þai iudaicis du imma. fimftiguns jere nant ni habais jah abraham sawi. qþ
 59 in iesus. amen amen qþa izvis. fauþizei abraham vaurþi. ik in. þanuh nemun stainans. ei vaur-
 peina ana ma. ip iesus þan gafalh sik jah usiddja us all usleþands þairh midjans ins jah warhoda sva.
 ix, 1, 2 jah þairhgagguds gaomida man blinamma us gabaurþal. þaruh frefun ina siponjos is qþundans.
 3 rabbei. was fravaurht. san þau falrein is. ei blinds gabaurans varþ. andhof iesus. nih sa fravaurht
 4 nih ladreio is. ak ei bairhta vaurþeina vaurstiva guþs ana imma. ik skal vaurkjan vaurstiva þis sand-

INTERPRETATIO.

amaretis utique me, quia ego a Deo exi et veni, neque autem enim a me ipso non veni, sed is me misit. 45. Cur loquelam meam non noscitis? quia non potestis audire verbum meum. 46. Vos e patre diabolo estis et desideria hujus patris vestri vultis facere; ille homicida fuit ab initio et in veritate non stetit; nam non est veritas in eo; cum loquitur me ducium, de suis loquitur, nam mendax est et pater ejus. 47. Verum ego, quod veritatem locutus sum, non creditis mihi. 48. Quis vestrum increpat me ob peccatum? Dum veritatem dico, cur non creditis mihi? 49. Ille existens e Deo verba Dei audit; ideo vos non auditis, nam e Deo non estis. 50. Responderunt autem hi Iudaei et dixerunt ad eum: nunc bene dicimus nos, quod Samaritae es tu et demonem habes? 51. Respondit Iesus: ego demonem non habeo, sed honoro patrem meum, et vos in-honoratis me. 52. Ego non quero gloriam meam; est qui querit et iudicat. 53. Amen, amen dico vobis, si quis verbum meum servat, mortem non videt aeo dierum. 54. Tunc dixerunt ad eum hi Iudaei: nunc cognovimus, quod demonem habes; Abraham mortuus est et profeta, et tu dicis: si quis meum verbum servet, non gustet mortem aeo dierum. 55. Num tu major es patre nostro Abrahamo, qui mortuus est, et profeta mortui sunt? Quem te ipsum facis tu? 56. Respondit Iesus: si ego exalto me ipsum, hanc gloria mea non quidquam est; est pater meus, qui exaltat me, quem vos dicitis, quod Deus noster est. 57. Et non noscitis eum; verum ego nosco eum, et si dicerem, quod non noscam eum, sim similis vobis mendax. Sed nosco eum et verbum ejus servo. 58. Abraham pater vester exultavit, quod videret diem meum, et vidit et gavisus est. 59. Tunc dixerunt hi Iudaei ad eum: quinquaginta annorum adhuc non habes et Abraham vidisti? 60. Dixit is Iesus: amen, amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum. 61. Tunc susulerunt lapides, ut iacerent in eum; verum Iesus tum abscondidit se et exiit e templo ahiens per medios eos et praeiit sic. ix, 1. Et transiens observavit hominem caecum a nativitate. 2. Tunc interrogarunt eum discipuli ejus dicentes: rabbi, quis peccavit, licet an parentes ejus, ut caecus natus fieret? 3. Respondit Iesus: neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifesta fierent opera Dei in eo. 4. Ego debeo facere opera hujus

ANNOTATIONES.

Goth. graecorum morem negationes enunlaudi imi-
 tari non solet, h. l. autem in nullo gr. duae negatio-
 nes apparent. Cum gr. aliquoties fecit, vid. infra ix,
 55; xvi, 24; M. xviii, 14; Mc. vii, 42; L. ix, 56.
 Cum nostro loco, ubi altera negatio temere additur,
 comparari potest formula ni þanaseipþsi = οὐκ εἶπεν J.
 xvi, 21; Gr. II, v. 16.
 viii, 45. men] J. St. ✗ meins.
 viii, 44. manamaurþrja] sic eod. Arg.; editt. ✗
 manamaurþrja; et. manas ds.
 viii, 45. rodida] locutus sum, gr. omni. λαλώ (vid.
 ad vs. 26), et. ad L. x, 19.
 viii, 46. duwe] Ulf. e. eodd. ° dūzē.
 viii, 48. þan] autem ° gr. — qþam] St. ✗ qþam.
 viii, 50. ik] Ulf. e. eodd. ° ðē.
 viii, 51] atra dage] St. ✗ jet., sic vs. 52 cum J.;
 ceterum dage (dierum) ° gr. omni. uti etiam vs. seq.
 viii, 52. mein vaurd] † gr. omni. — aiva dage] vid.
 ad vs. 51. — danþau] vid. ad L. e. ix, 27.
 viii, 53. þu] Ulf. ° gr.
 viii, 54. unso] uoster, gr. ° ὑπὸν.
 viii, 55. kunþau] J. St. B. ✗ kunþau.

viii, 58. in] J. St. ✗ imma.
 viii, 59. þan] um, ° gr. omni. — usleiþands — sva]
 abiens — sic, ° gr.
 ix, 2. sau þau] J. St. ✗ sa uþþau. — blinds] sic
 eod. Arg.; llz. ✗ blins.
 ix, 4. þu. er] editt. ✗ þatei; quid in eod. Arg.
 scriptum fuerit, cognosci non potest, cum inter þa
 et ei pars membrana exesa sit, spatium autem tan-
 tum est, ut duas litteras capere posse videatur, qua-
 rum alterius post a ve tigrum d, alterius ante e aut m
 aut n aut similis eujusdam rebetum est. Itaque quan-
 quam þatei et þatei, quas conjecturas Z. proposuit,
 quia neque ita spatium expleatur, neque utrumque
 verbum illud graeco δει satis accommodatum sit, ce-
 las esse negamus, tamen e tota gothicorum verbo-
 rum copia nullum invenimus quod reponi mereatur.
 Unum quod cum quadam probabilitate conjeris, est
 þandeis, pro quo librarius literis negligenter trans-
 positus þandec scripsisse putandus est, sic quidem
 Mc. xiv, 13 gaggasi pro gaggats scripserat. — u
 mauna] St. ✗ manamma.

5 jandins mik. nute dags ist. qimib nahts. þa...ei ni manna mag vaurkjan. þan in þamma fairwan im.
 6 liuhaf im þis faiswans. þata qifands gaspaiv dalþ jah gavaurhta sam us þamma spauskuldra jah
 7 gasmait imma ana augona þata fani þaoma blindin jah qaf du imma. gagg þvahan in svumsl siloa-
 8 mis. þatei gaskirjada insandips. galaiþ jah alþvolh jah qam saiwands. þanuh garaznans jah þai
 9 saiwandans ina faurþis þatei is bidagva vas qeþun. niu sa ist. saei sat aihtronds. sumaih qeþun.
 10 þatei sa ist. sumaih þatei galeiks þamma ist. ip is qaf. þatei ik im. þanuh qeþun du imma. waiva
 11 usloknodedun þus þo augona. andhof jains jah qaf. manna hailans iesus fani gavaurhta j h bismait
 mis augona jah qaf mis. gagg alþvahan in þata svumsl siloamis. ip ik galaiþ jah liþvahands ussaw.
 12, 13 qeþun þau du imma. war ist sa. ip is qaf. ni vait. gatuhand ina du fareisaium þana saei vas
 14, 15 blinds. vasuh þan sabbato. þan þata fani gavaurhta iesus jah uslauk imma augona. afra þan
 freun ina jah þai fareisaieis. waiva ussaw. ip is qaf jah þeim. fani galagida mis ana augona jah
 16 afþvolh jah saiwa. qeþun þan sumai þize fareisaie. sa manna nist fram guþa. þande sabbate daga
 ni vitaiþ. sumaih qeþun. waiva mag manna fravaurhts svaleikos taiknins taujan. jah missaqiss
 17 varþ miþ im. qeþunuh du þamma faurþis blindin afra. þu wa qipis bi þana ei uslauk þus augona.
 18 ip is qafuh. þatei praufetus ist. ni galaubidedun þan iudaieis bi ina. þatei is blinds vesi jah
 19 ussewi. nute atvopidedun þans fadrein is þis ussaiwandins. jah frehun ins qifandans. sau ist
 20 sa sumus izvar. þanei jus qifip þatei blinds gabamans vaurþi. waiva nu saiwiþ. andhofun þaz
 21 im þai fadrein is j h qeþun. vitum þatei sa ist sunus unsar jah þatei blinds gabaurans varþ. ip
 waiva nu saiwiþ. ni vitum. apþiau was uslauk imma þo augona. veis ti vitum. silba usvahsans
 22 ist. ina fraihniþ. silba bi sik rodjai. þata qeþun þai fadrein is. nute ohtedun sis iudains. juþan
 23 auk gaqefun sis iudaieis. ei jabai vas ina andhaihaiti xristu. utana synagogais vairþai. duþe
 24 þai berusjos is qeþun. þatei usvahsans ist. silhan fraihniþ. atvopidedun þan anþaramina silþa
 þana mannan. saei vas blinds. jah qeþun du imma. gif hauheim guþa. veis vitum þatei sa manna
 25 fravaurhts ist þanuh andhof jains. jahai fravaurhts i-t. ik ni vait. þat-ain vait ei blinds vas ip nu saiwa.

INTERPRETATIO.

nittentis me, dum dies est; venit nox, cum non homo potest operari. 5. Dum in hoc mundo sum, lux sum
 hujus mundi. 6. Hoc dicens spuit lutum et fecit lutum ex hoc sputo et livit ei in oculos hoc lutum huic
 caeco 7. et dixit ad eum: vade lavare in natatorium Siloamis, quod interpretatur: missus; ivit et abluit
 et venit videns. 8. Tunc vicini et hi videntes eum antea, quod is mendicans fuit, dixerunt: nomen hic est,
 qui sedit mendicans? 9. Quidam dixerunt, quod hic est; quidam quod similis huic est; verum is dixit,
 quod ego sum. 10. Tunc dixerunt ad eum: quomodo aperti sunt tibi hi oculi? 11. Respondit ille et di-
 xit: homo, vocatus Iesus, lutum fecit et unxit mihi oculos et dixit mihi: vade abluere in hoc natatorium
 Siloamis; verum ego ivi et lavans vidi. 12. Dixerunt autem ad eum: ubi est hic? Verum is dixit: non scio.
 13. Adducunt eum ad Farisaeos hunc, qui fuit caecus. 14. Fuit autem sabbatum, cum hoc lutum fecit
 Iesus et aperuit ei oculos. 15. Rursus autem interrogarunt eum etiam hi Farisei, quomodo vidit. Verum is
 dixit etiam his: lutum posuit mihi ad oculos et ablui et video. 16. Dixerunt autem quidam horum Farisaeorum:
 hic homo non est a Deo, quia sabbatorum diem non observat; quidam dixerunt: quomodo potest
 homo peccator talia signa facere? Et dissensio facta est inter eos. 17. Dixerunt ad hunc antea caecum
 rursus: tu, quid dieis de hoc, quod reclusit tibi oculos? Verum is dixit, quod profeta est. 18. Non cre-
 diderunt autem Iudaei de eo, quod is caecus esset et videret, donec advocarunt hos parentes ejus, hujus vi-
 dentis. 19. Et interrogarunt eos dicentes: hunc est hic filius vester, quem vos dicitis, quod caecus natus
 fuerit? quomodo nunc videt? 20. Responderunt autem illi hi parentes ejus et dixerunt: scimus, quod hic
 est filius noster et quod caecus natus fuit; 21. verum quomodo nunc videt, non scimus, aut quis aperuit
 ei hos oculos, nos non scimus; ipse adultus est, cum interrogat, ipse de se loquatur! 22. Hoc dixerunt
 hi parentes ejus; nam timerunt sibi Iudaeos, jam enim dixerunt apud se Iudaei, ut si quis eum confiteretur
 Christum, extra synagoga fiat. 23. Itaque hi parentes ejus dixerunt, quod adultus est, ipsa interrogat?
 24. Advocarunt autem altera vice hunc hominem, qui fuit caecus, et dixerunt ad eum: da gloriam Deo!
 Nos scimus, quod hic homo peccator est. 25. Tunc respondit ille: si peccator est, ego non scio; hoc-

ANNOTATIONES.

ix, 6, imma] ei, ° gr. — ana augona] gr. omni., qui

habent, post fani ponunt. — blindin] J. St. ✕ blindis.

ix, 7, þvahan] lavare, gr. omni. λῦσαι, imperati-
 vum medii, sic Cothus aliorum imperativum ἀνο-
 δέτω; alteri adjunctum per infinitivum saepius reddidit,
 vid. M. v, 24 gagg gasibjon. Mc. i, 44. cf. L. xviii,
 22; J. x, 21. — galaiþ] Ulf. c. codd. ° öv.

ix, 8, is] is, ° gr. omni.

ix, 9, sumaih] sec., J. St. ✕ sumai — ip] ve-
 rum, ° gr.

ix, 10, þo] J. St. B. ° ✕, forsan quia in cod.
 Arg. supra est scriptum, sed prima manus scripsit.

ix, 11, affvahan] abluere, gr. xai λῦσαι et post
 siloamis quidem; Ulf. eum his codd., qui λῦσαι post
 υπαγε legunt; ceterum vide ad vs. 7. — in þata
 svumsl siloamis] in hoc natatorium Siloamis, gr. εἰς
 τὸν Σιλωάμ. — ik] ego, ° gr. omni.

ix, 12, ip is] verum is, ° gr. omni.

ix, 13, gatuhand] St. ✕ gatjuhand, — saei] Ulf. °
 poré.

ix, 15, fareisaieis] sic cod. Arg.; J. St. Hz. ✕ fa-
 reisaeis. — jah] sec. etiam, ° gr. omni.

ix, 16, sumai] gr. omni. post fareisaie.

ix, 17, faurþis] ante, Ulf. c. cod. 11 ap. Mi. poré legit.

ix, 18, is] pr. is, ° gr. omni.

ix, 19, nu] nunc, qua particula cum graecum
 ἔπει redditum esse videatur, vid. M. ix, 18; J. ix,
 25; xvi, 12 (cf. ix, 21), Ulf. öv omisit.

ix, 20, þan] autem, ° gr.; ceterum Ulf. c. codd.
 aliis ðé, an cum aliis öv legerit, cum þan utriusque
 particulae respondeat, certo dici non potest.

ix, 22, utana synagogais] J. St. ✕ jet. — vair þai]
 sic. cod. Arg.; J. B. ✕ varþai.

ix, 23, jains] Ulf. c. codd. ° xai εἶπεν — ik] ego,
 ° gr. omni. — þat-ain] hoc nunc, gr. omni. ἐν. sic
 Rom. ix, 10; Cor. II, vii, 19; Gal. iii, 2 (quo loco
 = τοῦτο ρόγου), cf. Sker. 58, 25. Ceterum de þat-
 ain pro þata ain scripto cf. ad x, 15; cavas autem
 cum þatainei confundas, quod verum adverbium

- 27 þanuh qeþun afira, wa gat uida þus, waiva uslauk þus augona, andhof im, qaf izvis ju jah ni hausi-
 28 deduh, wa afira vileþ hausjan, ibai jah jos vileþ þamma siponjos vairþan, þanuh laileun imma jah
 29 qeþna, þu is siponeis þamma, ip veis mozes siponjos sijum, veis vitum þatei du mose rodida guþ, ip
 30 þana in kummu wafro ist, andhof sa manna jah qaf do mi, auk in þamma sildaleik ist þatei jus ni
 31 vituh wafro ist, j h uslauk mis augona, vitumuh þan þatei guþ fravaurhtain ni andhausiþ, ak jabai
 32 was g þblostreis ist jah vþjan is taujiþ, þamma hauseiþ, fram aiva ni gahausiþ vas þatei uslakeþ was
 33 34 augona blindamma gabauranamma, nih vesi sa fram guþa, ni mahtedi tanjan ni vaiht, andhofun jah
 qeþun du imma, in fravaurhtim þu gabaurans varst alls jah þu laiseis unsis, jah usvaarpun imma ut.
 35 hansida iesus þatei usvaarpun imma ut jah ligat ina qafuh du imma, þu gaulauheis du sunau guþs.
 36 37 andhof jains jah qaf, an was ist, franja, ei galaubjan du imma, qaf þan imma iesus, jah gasawt ina
 38 39 jah saei rodeiþ miþ þus, sa ist, ip is qafuh, galaubja, franja, jah mvaat ina, jah qaf iesus, du stauai
 40 ik in þamma fairwan qam, ei þar unsawandans saiwaina jah þai saiwandans blindai vairþaina, jah
 hausedeun þize fareisae sumai þata þat visandans miþ imma jah qeþno du imma, ibai jah veis
 41 blindai sijum, qaf im iesus, ip blindai veseiþ, ni þau habaudeiþ fravaurhtais, ip nu qifiþ, þatei
 x, 1 gasaiwam, eifan fravaurhtis izvara þairhvisiþ, amen amen qifa izvis, saei inn ni atgaggiþ þairh daur
 2 in gardan lamba ak stegiþ alþro, sah hlifus ist jah vaidedja, ip sa imgaggands þairh daur hairdeis
 3 ist lamba, þammuh dauravands uslakeþ, jah þo lamba stibnai is hausjand, jah þo svesona lamba
 4 haitiþ bi namin, jah ust uhiþ þo, jah þo in þo svenosa ustiuhþ, laura im gagg þ, jah þo lamba ina
 5 laistjand, unte kummu stibna is, ip framþjana ni laistjand ak þliuhand laura imma, unte ni kun-
 6 nan þize framþjane stibna, þo gajukon qaf im iesus, ip jainai ni froþun, wa vas, þatei rodida du
 7 8 im, þanuh qaf al ra da im iesus, amen amen qifa izvis, þatei ik im daur þize lamba, allai sva

INTERPRETATIO.

num scio, quod cecus fui, verum nunc video. 26. Tunc dixerunt rursus : quid fecit tibi, quomodo reclusit tibi oculos? 27. Respondit illis : dixi vobis jam et non audivistis, quid iterum vultis audire? num etiam vos vultis huic discipulo fieri? 28. Tunc deriserunt eum et dixerunt : tu es discipulus huic, verum nos Moysi discipuli sumus. 29. Nos scimus, quod ad Moysen locutus est Deus; verum hunc non noscimus, unde est? 30. Respondit hic homo et dixit ad eos : nam in hoc mirabile est, quod vos non scitis, unde est, et reclusit mihi oculos. 31. Scimus vero, quod Deus peccatores non exaudit, sed si quis proles est et voluntatem ejus facit, hunc audit. 32. Ab aëro non auditum fuit, quod reclusit aliquis oculos caeco nato. 33. Nisi esset hic a Deo, non posset facere non quiddam. 34. Responderunt et dixerunt ad eum : in peccatis tu catus fuisti omnis et tu doces nos! Et ejecerunt eum foras. 35. Audivit iesus, quod ejecerunt eum foras, et invenit eum dixitque ad eum : tu credes e ad filium Dei? 36. Respondit ille et dixit : an quis est, domine, ut credam ad eum? 37. Dixit autem ei iesus : et vidisti eum et qui loquitur cum te, hic est. 38. Verum is dixit : credo, domine! Et adoravit eum. 39. Et dixit iesus : ad iudicium ego in hunc mundum veni, ut hi non-videntes videant et hi videntes caeci fiant. 40. Et audiverunt horum Fariseorum quidam hoc hi existentes cum eo et dixerunt ad eum : num etiam nos caeci sumus? 41. Dixit iis iesus : si caeci essetis, non utique habereis peccatum; verum nunc dicitis, quod videmus; igitur peccatum vestrum permanet. x, 4. Amen, amen dico vobis, qui intro non adit per portam in stabulum ovium, sed scandit alunde, hic fur est et maleficus; 2. verum hic miens per portam pastor est ovium, 3. huic jantior rec audit, et hæc oves vocem ejus audunt, et hæc proprias oves vocat in nomine et educit hæc. 4. Et cum hæc proprias educit, aut eas vadit et hæc oves eum sequuntur, nam noscunt vocem ejus. 5. Verum aieiam non sequuntur, sed fugiunt ab eo, nam non noscunt horum alienorum vocem. 6. Hanc parabolam dixit iis iesus, verum illi non intellexerunt, quid fuit, quod locutus est ad eos. 7. Tunc dixit iterum ad eos iesus : amen, amen dico vobis, quod ego sum porta huius ovium; 8. omnes tam multi quam vene-

ANNOTATIONES.

est, cum *pat-ov* substantivi vice fungatur. — *vas ip* in verbum, gr. *ov*; Gothi, e. eodd. *ipno val*.

ix, 26. *qeþun* Ulf. ° *wōþr*.

ix, 28. *þanuh* tunc, ° gr. — *moses* editores pro genitivi forma habent, que aliis locis *moseis* est, vid. vii, 25; Me. xii, 26; L. ii, 22; Cor. i, ix, 9; I. iii, 7; sed cum Gothi discipulum esse *alicui*, non *alicuius* d. vere soleant (vid. paulo ante *siponeis þamma*), aut Ulf. *moses* pro dativo utitur aut librarius pro *mose* (c. 46; vii, 22; Me. ix, 4; L. ix, 33 al.) per errorem *moseis* scripsit. — *siponjos sijum* ° gr. omn.

ix, 30. *auk* notanda est particula insolita sede posita, cum enim post unum plurave verba enuntiati locum suum habere soleat, nunc a principio ponitur, sic *allis Marc. xii, 25*; cf. de *rahtis* ad Rom. x, 18.

ix, 31. *guþ fravaurhtain* ° gr.

ix, 33. *inhtedi* St. *æ maphedi*.

ix, 34. *þu* St. *æ tu*.

ix, 35. *galaubais* sic cod. Arg.; editt. *æ galaubais*, vid. ad M. ix, 28.

ix, 36. *au* particula interrogativa respondens *þu* *reca* *zai* in interrogatione ante pronomen colloca-

jah quoque natur, vid. Me. x, 26; L. iii, 14; Cor. ii, ii, 2.

ix, 39. *þamma* hunc, Sch. Ulfilam falso in iis numerat, qui τούτων mittunt.

ix, 40. *sumai* quidam, ° gr. omni., additamentum totius necessarium, cum genitivus *fareisaisa* a *þai visandans* pendeat.

ix, 41. *qifiþ* cod. Arg. *æ qi/qifiþ*; sic librarius sepius erravit, repetens easdem syllabas in diversis lineis, v. d. ad M. v, 31 et L. i, 65; J. vii, 45 (ubi in Skeir. *jai/jainai* scribitur); sæpius id ei etiam in eadem linea accidit, vid. ad xu, 47; xiii, 13; Me. x, 29; L. vi, 17; cf. ad Cor. ii, x, 12. — *eifan* sic recte jet. editt. e. Grim. III. 282, respondet enim simpliciter *partecule ov* vel *ovær*; male igitur Cast. h. Cor. i, ii, 27 et Mssm. Skeir. 41, 21; 43, 5; 46, 11; 47, 6 ei *þan* div. ediderunt.

x, 1. *daur* St. *æ dank*, sic vs. sq.

x, 2. *daur* vid. ad vs. 1.

x, 5. *stibnai* J. St. *æ stibna*.

x, 4. *svesona* Ulf. ° *þroþazna*.

x, 7. *im* ser. i. *æ im*.

x, 8. *sva* Ulf. e. eodd. ° *þai izva*.

9 managai sve qemun. þiubos sind jah vaidejdans, akei ni hausideidun im þo lamba, ik im þata dour.
 10 þairh mik jabai was iungaggiþ. ganisip jah iungaggiþ jah utgaggiþ jah vinja bigitiþ. þiubs ni qimup
 11 oibai ei stibai jah usfueþai jah fraqistjai. ip ik qam ei libain aigeina jah managizo aigeina, ik im
 12 hairdeis gods. hairdeis sa goda saivala seina lagjip faur lan ba. ip asneis jah saei nist hairdeis.
 þizei ni sind lamba svesa. gasaiwiþ vulf qimandan jah bileiþip þaim lambam jah þliuþip. jah sa
 13 vulfs fravilviþ þo jah distahjip þo lamba. ip sa asneis afþliuþip. unte asneis ist jah ni kar-ist ina
 14, 15 þize lambe, ik im hairdeis sa goda jah kann meina jah kunnun mik þo meina. svasve kann mik
 16 atta jah ik kann attan jah saivala meina lagja faur þo lamba. jah anþara lamba aih. þoei ni sind
 þis avistris. jah þo skal briggan. jah stibnos meinaizos hausjant jah vaiþand ain aveþi. aius
 17, 18 hairdeis. duþþe atta mik frijop. unte ik lagja saivala meina. ei aftra niman þo. ni washun nimiþ
 þo af mis silbin. valdulni baba aflagan þo jah valdulni haba aftra niman þo. þo anabusa nam at
 19, 20 attin meinama. þonuh missaqiss aftra varþ miþ iudaium in þize vaurde. qeþnunh managai ize.
 21 unuhulþon habaiþ jah dvalmop, wa þanuma hauseip. sumaih qeþnun. þo vaurta ni sind unuhulþon
 22 habandius. ibai mag unuhulþo blindaim angona uslukan. varþ þan inniuþja in iairusaulymai jah
 23, 24 vintrus vas. jah warboda iesus in alh in ubizvai saulaumonis. þanuh birunnuun ina udateis jah
 25 qeþun du imma. und wa saivala unsara habis. jabai þu sijais xristus. qip unsis andaugiba, andhof
 iesus. qap izvis. jah ni galaubeip. vaurstva þoei ik tauja in namin attins meinis. þo veitvodjand þi
 26, 27 mik. akei jus ni galaubeip. unte ni sijuþ lambe meinaize. svasve qap izvis. lamba meina stibnai meina
 28 hausjand. jah ik kann þo. jah laisjand mik. jah ik libain aiveinon giba im. jah ni fraqistnand aiv.
 29 jah ni fravilviþ washun þo us handau meina. atta meins þatei fragaf mis. maizo allaim ist. jah ni aiv
 30, 31 ainsbon mag fravilvan þo us handau attins meinis. ik jah atta meins ain siju. nemun aftra stainans þai

INTERPRETATIO.

runt, fures sunt et malefici; sed non audiverunt eos hæc oves. 9. Ego sum hæc porta, per me si quis int, valet et init et exit et pascua invenit. 10. Fur non venit, nisi ut furetur et dissecet et perdat; verum ego veni, ut vitam habeant et plus habeant. 11. Ego sum pastor bonus, pastor hic bonus animam suam ponit pro ovibus; 12. verum mercenarius et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriae, videt lupum venientem et relinquit has oves et fugit, et hic lupus arripit has et dissipat has oves. 13. Verum hic mercenarius aufugit, nam mercenarius est et non cura-est ei harum ovium. 14. Ego sum pastor hic bonus et nosco meas et noscunt me hæc meæ. 15. sicut noscit me pater et ego nosco patrem et animam meam pono pro his ovibus. 16. Et alias oves habeo, quæ non sunt hujus ovilis, et has deheo ducere, et vocem meam audiunt et flunt unum ovile, oves pastor. 17. Ideo pater me amat, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam hæc. 18. Non quisquam sumit hæc a me ipso, potestatem habeo deponere hæc et potestatem habeo iterum sumere hæc. Hoc præceptum accepi a patre meo. 19. Tunc dissensio iterum facta-est inter ludros ob hæc verba 20. dixeruntque multi eorum: demonem habet et insanit; quid hæc auditis? 21. Quidam dixerunt: hæc verba non sunt demonem habentis, num potest demon caecis oculis recludere? 22. Facta-est autem innovatio in Ierusalyma et hiems fuit; 23. et ambulavit Iesus in templo in portico Salomonis. 24. Tunc circumdederunt eum Iudæi et dixerunt ad eum: usque quid animam nostram tollis? si tu sis Christus, dic nobis palam. 25. Respondit Iesus: dixi vobis, et non creditis; opera, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testantur de me. 26. Sed vos non creditis, quia non estis ovium mearum, sicut dixi vobis. 27. Oves meæ vocem meam audiunt, et ego nosco has, et sequuntur me. 28. Et ego vitam æternam do his, et non pereunt unquam, et non eripit quisquam a me manus mea. 29. Pater meus quod tradidit mihi, majus omnibus est, et non unquam ullus potest eripere has e manu patris mei. 30. Ego et pater meus unum sumus. 31. Sustulerunt iterum lapides hi

ANNOTATIONES.

x, 9, iungaggiþ] sec., St. ✕ iagaggiþ.
 x, 10, ip] verum, ° gr. cf. ad vi, 58.
 x, 11, faur] J. St. ✕ faura, sic etiam vs. 15.
 x, 12, þliuþip] St. ✕ tliuþip.
 x, 13, kar-ist] per elisionem pro kara ist (cf. xii, 6), sic hat - ist, þat-ain, nist pro þata ist, þata ain, ni ist; Ulf. omisso verbo substantivo sapius kara solum ponit, vid. M. xxvii, 4; Mc. iv, 38; xii, 14.
 x, 14, kunnun—meina] nascunt—meæ, gr. γεννώ-σονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν; cæterum J. St. ✕ kunnun.
 x, 15, faur] vid. ad vs. 11.
 x, 16, þis avistris] sic cod. Arg.; J. ✕ þiza vistris, St. ✕ þisa vistris. — ain aveþi] J. St. B. probante Z. ✕ aina veþi; aveþi, quod jam lh. probavit rectum esse, nunc e Cor. I, ix, 7 cognoscitur; idemque locus Schulzium, qui Ulf. ἀλλή pro ποίμνη legisse adnotat, erroris arguit, ibi enim quoque aveþi = ποίμνη.
 x, 18, mis silbin] me ipso, pronum esset dicere, Ulf. c. codd. ἀλλ — ἐμαυτοῦ omisisse, sed hoc non verum esse, mis silbin ostendit, quod græco ἐμαυτοῦ, non ἐμοῦ respondet; neque sic sensum probum mis silbin præberet. Pot us librarius oculis suis a þo af mis ad þo af mis silbin lapsus af mis. akei ik lagja þo (ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτῶν) omisisse diceudus

est, vid. ad Rom. ix, 15. Parum abfuit quin Z. jam verum tetigisset. Lacuna, cujus signum St. post þo habet, in cod. Arg. nullum est vestigium. — ai] J. St. B ✕ bi.

x, 20, qeþnunh] dixeruntque, gr. ἐλεγον δέ; Ulf. quamquam cum verss. latt. xai, cui apte — ut respondet, legisse dici potest, tamen nobis e. codd. οὐν legisse videtur, vid. xvi, 18 qeþnunh = ἐλεγον οὐν, cf. ad xviii, 26.

x, 21, mag unuhulþo] † gr. omn. præter cod. 235.

x, 23, ubizvai] cod. Arg. a recentiore manu ✕ ubizali.

x, 25, andhof] Ulf. ° αὐτοῦς.

x, 27, meina] B. ✕ meina.

x, 29, þatei — maizo] quod — majus, gr. ὄσς — μείζων, G. lh. c. cod. L. Ev. 15 patribus latt. et Vulg. — ni aiv] J. St. B. ✕ jct.; cæterum aiv (nunquam) ° gr. omn. — þo] has, ° gr.

x, 30, meins] meus, ° gr. — siju] sic cod. Arg.; edit. † sijum; est autem, quam sensus postulat, prima persona dualis numeri, sic infra xvii, 22; cf. ad Mc. x, 59; vid. Grim. I. 840, 1.

x, 31, nemun] Ulf. c. codd. ° οὐν.

- 32 iudaeis. ei vaurpeina ana ina. andhof im iesus. managa goda vaurstva ataugila izvis us attin mei-
 33 namina. in varjis jize vaurstve staineiþ mik. andhofum imma þai iudaeis. in godis vaurstvis ni
 34 stinjam þuk ak in vajamereins jah þatei þu manna visands taujis þuk silban du guþa. andhof im
 35 iesus. nin ist gameliþ in vitoda izvaramma. ik qaþ. guda sijuf. jabai jainans qaþ guda. du þainei
 36 vaurd guþs varþ. jah ni maht ist gatairan þata gamelido. þanei atta gaveihaida jab insandida in þana
 37 fairwu. jus qipib þatei vajamerjau. uute qaþ. suus guþs im. niha taujau vaurstva attins meinis. ni
 38 galaubeiþ mis. iþ jabai taujau. niba mis galaubjaiþ. þaim vaurstvam galaubjaiþ. ei ofkonnaiþ jah
 39 galaubjaiþ þatei in unis atta jab ik in imma. sokidedun ina aftra gafahan jah usiddja us handum iae.
 40 jah galaiþ aftra usar iaurdanu in þana stad. þarei vas iohannes frumist daupjands. jah salida jainar.
 41 jah managai qeun at imma jah qeþun þatei iohannes gatavida ta.kne ni sinohun. iþ allata þatei
 42. xi. 1 qaþ iohannes bi þana. sunja vas. jab galaubidedun managai du imma jainar. vasuh þan sums siuks
 2 lazarus af bepanias us haimai marjins jah marþius svistrs izos. vasuh þan marja. soei salþoda
 3 frauja balsana jah bisvarb futuns is skufta seinamma. jizezei broþar lazarus siuks vas. insandide-
 4 dun þan þos svistrjus is du imma qibandeins. frauja sai. þanei frijos. siuks ist. iþ is gahausjands
 5 qaþ. so siukei nist du dauþau ak in haubeinaiþ guþs. ei hauhjaidau sunus guþa þairb þata. frijroth
 6 þan iesus marþan jah svistar izos jab lazarus. isve hausida þatei siuks vas. þanuh þan salida in
 7 |ammui vas stada tvans dagaus. þaþroh þan afar þata qaþ du siponjam. gaggam in iudaian aftra.
 8 qeþun du imma þai siponjos. rabbei. nu sokidedun þuk afvairpan stainam iudaeis. jah aftra gaggis
 9 jaund. andhof iesus. niu tvahf sind weilos dagis. jabai was gaggiþ in dag. ni gastiggqiþ. un:0
 10 liuhaþ þis fairwaus gasaiwiþ. aþþau jabai was gaggiþ in naht. gastiggqiþ. uute liubad nist in imma.
 11 þo qaþ jah afar þata qipib du im. lazarus frjonsds unsar gasaizleþ. akei gaggam ei usvakjau ina.
 12. 13 þanuh qeþun þai siponjos is. frauja. jabai slep þ. hails vairþiþ. qaþuh þan iesus bi dauþu is. iþ

INTERPRETATIO.

iudæi, ut jacerent super eum. 32. Respondit iis Iesus: multa bona opera ostendi vobis a patre meo, ob
 quod horum operum lapidatis me? 33. Responderunt ei hi iudæi: ob bonum opus non lapidamus te, sed
 ob blasphemiam et quod tu, homo existens, facis te ipsum ad Deum. 34. Respondit iis Iesus: nonne est
 scriptum in præcepto vestro: ego dixi, dii estis. 35. Si illos dixit deus, ad quos verbum Dei factum est,
 et non possibile est solvi hoc scriptum: 36. quem pater sanctificavit et misit in nunc mundum, vos dicitis,
 quod blasphemem, quia dixi: filius Dei sum. 37. Nisi faciam opera patris mei, ne credite mihi; 38. v-
 erum si faciam, nisi mihi credatis, his operibus credatis, ut cognoscatis et credatis quod in me pater et ego
 in eo. 39. Quæsierunt eum iterum capere, et exiit e manibus eorum. 40. Et ivit iterum trans Jordanum
 in hunc locum, ubi fuit Iohannes primum baptizans; et mansit illic. 41. Et multi venerunt ad eum et
 dixerunt, quod Iohannes fecit signorum non ullum, verum omne, quod dixit Iohannes de hoc, veritas fuit.
 42. Et crederunt multi ad eum illic. xi. 1. Fuit autem Marja, quæ unxit dominum balsamo et tersit pedes ejus capillo
 suo, cujus frater Lazarus ægrotus fuit. 3. Miserunt autem hæc sorores ejus ad eum dicentes: domine, ecce,
 quem anas, ægrotus est. 4. Verum is audiens dixit: hæc ægritudo non est ad mortem, sed ob gloriam
 Dei, ut exaltetur filius Dei per hoc. 5. Amavit autem Iesus Martham et sororem ejus et Lazarum. 6. Ubi
 audivit, quod ægrotus fuit, tunc autem mansit in quo fuit loco duos dies; 7. deinde autem post hoc dixit
 ad discipulos: imus in iudæam iterum. 8. Dixerunt ad eum hi discipuli: rabbi, jam quæsierunt te pro-
 jicere lapidibus iudæi, et iterum vadis illuc? 9. Respondit Iesus: nonne duodecim anni hæc die? si quis
 vadit in diem, non offendit, nam lucem hujus mundi videt. 10. At si quis vadit in nocte, offendit, nam lux
 non est in eo. 11. Hæc dixit et post hoc dicit ad eos: Lazarus, amicus noster, obdormivit, sed imus, ut
 excitem eum. 12. Tunc dixerunt hi discipuli ejus: domine, si dormit, sanus sit. 13. Dixit autem Iesus de

ANNOTATIONES.

- x, 32. im] J. St. B. ✕ lim.
 x, 33. iudaeis] Ulf. c. cod. ° λέγοντες.
 x, 35. þainei] J. St. ✕ þammei.
 x, 36. vajamerjau] blasphemem, gr. βλασφημείς,
 Ulf. c. cod. ap. Mi.
 x, 37. niba] expectaveris jabat ni, sic enim Goth.
 aliis locis græcum τι οὐ recte reddere solent, vid. Mc.
 xi, 26; L. xvi, 11 sq. Cor. I, xv, 13; xvi, 32, aut þan-
 de ni J. v. 47; niba=ei μη.
 x, 38. niba mis] nisi mihi, gr. omn. κἀν μοι μὴ
 (οὐ).—þaim vaurstvam galaubjaiþ] Hx. ° ✕—ufkun-
 naiþ] St. ✕ uskunnaiþ.
 x, 39. sokidedun] Ulf. c. cod. ° οὖν. —inn aftra] {
 gr.—handum] manibus, gr. omn. χεῖρας præter cod.
 q ap. Mi.
 x, 40. þarei] St. ✕ þatei.—jainar] St. ✕ jainak.
 x, 41. iohannes] pr., Ulf. c. codd ° μὲν — gatavida
 taikne] { gr.
 x, 42. galaubidedun] St. ✕ galaubitedun.—jainar]
 gr. ante du.
 xi, 1. bepanias] vid. ad M. xvii, 57.—svistrs] St.

- ✕ svistrs.
 xi, 2. frauja] J. St. B. ✕ frauja.
 xi, 3. is] eius, ° gr.
 xi, 4. is] is, sic cod. Arg. et editi., gr. omn.
 ἡσούς. vid. ad Mc. I. 42.—so] hæc, Sch. falso ail-
 notat, Ulf. omittere αὐτο.—þairh þata] per hoc, gr.
 omn. δι' αὐτοῦ (intell. ἀσθενίας); expectaveris þairh
 þo (intell. siukciu), sed Goth. ad sensum totius enun-
 tiati refert.
 xi, 6. sve] Ulf. ° οὖν.—þan] St. ✕ þans.
 xi, 8. þai] St. ° ✕.
 xi, 9. in dag] in diem, gr. omn. ἐν τῇ ἡμέρᾳ, quod
 gotlice est in daga, vid. Rom. xii, 13; cf. ad Eph.
 vi, 18.
 xi, 11. gaggam] imus, gr. omn. πορεύομαι, gaggam
 aliis locis græco ἀγωμεν sere respondet.
 xi, 12. slep] vid. ad M. ix, 24.
 xi, 13. is] scc. is, ° gr. omn.—þi slep] de dormitione,
 gr. omn. περί τῆς κοιμήσεως τοῦ ὄντου; externum re-
 centior manus in cod. Arg. pro slep absurde mutavit
 sacun, vid. ad M. ix, 24.

- 14, 15 jainai hugidedun [patei is bi slep qe]p. [pan] jah pan qap du im iesus sv kua]baba. lazarus gasvait. i h
 16 saginn in izvara ei galaub]ai]. ante ni vas jainar. akei gaggam du imma. [panuh] qap] pomas. saei h d-
 17 taala didimms. [paim] gah]laibam seinaim. gaggam jah veis ei gasvittaina m]p imma. qimands [pan
 18 iesus bigat ina [pahan] sidv-r d]agans habaudan in h]laiva. vasuh [pan] be]p]ania newa iairusaulyminam
 19 svasve ana spaurdim simftaimmin. jah managai iudaie gagemun bi mar]pan jah mar]jan ei gaj]rafsit-
 20 dedeina i]nos bi [p]ana bro]par izo. i]p mar]pa sunsei hausida [patei iesus qim]p. v]p]raiddja ina. i]p mar]ja
 21 in garda sat. [panuh] qap] mar]pa du iesua. frauja. i]p veseis her. ni [pan] gadau]pnodedi bro]par meins.
 22, 23 akei jah nu -vait ei [p]iswah [p]ei bid]jis gu]p. gib]ip] [p]us gu]p. qap] izai iesus. usstandi]p bro]par poms.
 24, 25 qap] du imma mar]pa. vai]t patei usstandi]p in usstassai in [p]annua spedistin daga. qap] [pan] iesus. ik
 26 im so usstass jah libains. saei galaubei]p du mis. [p]auh]jaba dau]pnip. libaid. jah wasuh saei [p]baif] jah
 27 galaubei]p du mis. ni gadau]pnip aiv. galaubeis [pata. qap] imma. jai frauja. ik galaubida. [patei] [p]u is
 28 xristus suuus gu]ps sa in [p]ana fairwu qimanda. jah [pata] qip]andei galaif] jah vopida mar]jan svistar
 29 zeina [p]iul]ju qip]andei. laisarcis qam jah haiti]p [p]uk. i]p jaina sunsei hausida. urrais sprauto jah
 30 ih]lja du imma. ni]p-[pan] nau]h]panuh] qam iesus in ve]h]sa ak vas nau]h]panuh] in [p]umma stada. [p]arei
 31 gamotida i]onna mar]pa. iudaieis [pau] [p]ai visandans ni]p izai in garda [p]rafs]tjandans i]ja gaa]wanda]ns
 mar]jan [patei] sprauto ussto]p] jah usiddja id]ofedunuh] atar izai qip]andans. [patei] gaggi]p] du h]laiva ei
 32 greitai jainar. i]p mar]ja sunsei qam. [p]arei vas iesus. gasai]wande]i ina drans imna du fotum qip]andei
 33 du imna. frauja. i]p veiseis her. ni [p]auh] gasvulti meins bro]par. [panuh] iesus sunsei gasaw i]ja grei-
 tandein jah iudaions. [patei] qemun ni]p izai gretandans. inrauh]tida ahmin j h invagida sik silhan
 34, 35, 36 jah qap]. war lagidedun ma. qe]pun da imma. frauja. liri jah saiw. jah tag]ida iesus. [p]aruh] qe]pun
 37 [p]ai iudaieis. sai. waiva frinda ina. sumai [p]an i]ze qe]pun. niu malta sa i]zei us]l]auk augona [p]amma
 38 b]indin gataujan ei jah sa ni gadau]pnodedi. [panuh] I sus a]stra inrauh]t]ps in ais silbiu gaggi]p] da

INTERPRETATIO.

morte ejus, verom illi putaverant, quod is de dormitione diceret. 14. Tunc autem dixit ad eos Iesus ma-
 nifeste: Lazarus ob-ii, 15. et gaudeo ob vos, ut credatis, quia non fui illic, sed imus ad eum. 16. Tunc
 dixit Thomas, qui vocatur Didimus, his sociis suis: imus etiam nos, ut moriamur cum eo. 17. Veniens
 autem Iesus invenit eum jam quatuor dies habitentem in sepulchro. 18. Fuit autem Bethania prope Ierusa-
 lymis circiter ad stadia quindecim. 19. Et multi Iudaeorum convenerunt circum Martham et Marjan, ut
 consolarentur eas ob hunc fratrem earum. 20. Verum Martha cum-primum audivit quod Iesus venit,
 obviam-ivit ei; verum Marja in domo sedit. 21. Tunc dixit Martha ad Iesum: domine, si esses hic, non
 utique obiret frater meus; 22. sed etiam nunc scio, ut quodcumque noveris Deum, dei tibi Deus.
 23. Dixit ei Iesus: resurgit frater tuus. 24. Dixit ad eum Martha: scio quod resurgit in resurrectione in
 hoc ultimo die. 25. Dixit autem Iesus: ego sum haec resurrectio et vita: qui credit ad me, etiam si moritur,
 vivit. 26. Et qui-que qui vivit et credit ad me, non moritur unquam. Credis hoc? 27. Dixi ei: ut que
 domine, ego credidi, quod tu es Christus, filius Dei, hic in mundum veniens. 28. Et hoc dicens ivit et
 vocavit Marjam, sororem suam, clam dicens: magi ter veni et vocat te. 29. Verum illa cum-primum
 audiit, surrexit subito et ivit ad eum. 30. Non enim adhuc venit Iesus in vicum, sed fuit adhuc in hoc loco,
 ubi occurrit ei Martha. 31. Iudaei autem hi existentes cum ea in domo consolantes eam videntes Marjam,
 quod subito surrexit et exiit, ierunt post eum dicentes, quod it ad sepulchrum, ut fiat illic. 32. Verum
 Marja cum-primum venit, ubi fuit Iesus, videns eum, cecidit ei ad pedes, dicens ad eum: domine, si esses
 hic, non utique obiret meus frater. 33. Tunc Iesus cum-primum vidit eam sentem et Iudaeos, qui venerunt
 cum ea sentes, infrengit spiritum et commovit se ipsum. 34. et dixit: ubi posuerat eum? Dixereunt ad eum:
 domine, huc-veni et vide. 35. Et lacrymatus-est Iesus. 36. Tunc dixerunt hi Iudaei: ecce, quomodo
 amavit eum. 37. Quidam autem eorum dixerunt: non e potuit hic, qui reclusit oculos huic caeco, lacere,
 ut etiam hic non moreretur? 38. Tunc Iesus iterum infrengens in se ipso vadit ad hoc sepulchrum. Fuit autem

ANNOTATIONES.

- xi, 16. seinaim] suis, ° gr.
 xi, 17. jah] gr. post dagan.
 xi, 18. iairusaulyminam] sic cod. Arg. B. Z. ✗ pro
 iairusaulymin (Mc. iii, 8; vii, 1); J. St. ✗ iairusaul-
 minu.
 xi, 19. gagemun bi] convenerunt circum, gr. alii
 ἐπιθίσειαν πρὸς τὰς πέρι, alii ἐκλήθεισαν πρὸς, quatuor
 lectuonim Ulr. neutram secutus esse, sed συναληθ-
 θεῶν περὶ legisse videtur, aut sensum gr. non recte
 perspexit.
 xi, 21. [p]ana] St. ✗ iainna. — gadau]panded:] St.
 ✗ gadau]pandedu. — bro]par meins] gr. ante ni.
 xi, 24. spedistin] cod. Arg. Hz. J. St. B. ✗ spe-
 distin.
 xi, 25. [pan] autem, ° gr., contra Ulr. ° αὐτῷ. —
 jah] St. ✗ jak. — [p]auh]jaba] cod. Arg. Hz. Z. ✗
 [p]auh]qaba; usitator forma est [p]auh]jubai, vid. Cor.
 I, vii, 21; II, iv, 16. Skeir. 44, 15.
 xi, 28. qam] venit, gr. omd. πάρετε.
 xi, 29. i]p] verum, ° gr.
 xi, 30. nau]h]panuh] sec. adhuc, ° gr.
 xi, 31. qu]da] Ulr. c. codd. ° xai — greitai] Hz. +

gretai.

- xi, 52. veiseis] Z. + veseis, vid. Neh. v, 15, 17,
 vi, 17, 18 veisun. v, 14 veisjau.
 xi, 53. iudaeius] gr. post izai, Goth. cum iis libris,
 quos Sch. citat, non consentit. — gretandans] J. St. B.
 = greitandans.
 xi, 54. lagidedun] posuerunt, gr. omn. τέθεικατε.
 xi, 55. jah] et, ° gr.
 xi, 56. waiva] St. ✗ waiwa.
 xi, 58. staina] interpretes falso pro forma nomi-
 nativi habent; maxime autem erravit Z., qui masculi-
 num ejus nominativi genus esse dicit, quia usfarlagida
 forma cenereta masculina esse non potest, sed femi-
 ninum est. Qui gothici sermonis generis est et grae-
 cum textum considerat, cuius ἐπ' αὐτῷ Ulr. adverbio
 usfro (superno) reddidit, non dubitavit eum existi-
 mans, staina pro dativo, usfarlagida autem pro forma
 feminina ad hulundi referendi sumendum es e. et saxo
 contexta (spelunca) fuit superne, cf. I.ve ap. Benz.
 pref. p. LVII; cf. M. vi, 6 galukands haurdi. clau-
 dens porta) = κλεισας τὴν θύραν.

- 39 þanna hlaiwa vasoh þan holundi jah staina ufaraþagida vas ufaro. qap̃ iesus. afmindiþ þana stain. qap̃
 40 du imma svistar þis dauþins marþa. frauja. þu fult ist. fidurdogs auk ist. qap̃ izai iesus. niu qap̃ þus
 41 þatei jabai galaubeis. gasaiwis vulþu guþs. ushofun þan þana stain. þarei vas. iþ iesus uzuhhof
 42 angona up̃ jah qap̃. atta. avilundo þus. uote andhausides meis. jah þan ik vissa þatei sinteino mis
 andhausis. akei in manageins þizos listaudeins qap̃. ei galaubaina þatei þu mik insandides.
 43. 44 jah þata qifands stibnai mikilai hropida. lazuru. lifri ut. jah urranu sa dauþa gabundans handuns
 jah fotuns fastjam. jah vliuts auraja bibundans. qap̃ do im iesus. andbindiþ ina jah letiþ gaggan.
 45 þanuh managai þize judaiei þai qimandans at marjin jah saiwandans. þatei gatavida. galaubidedun
 46. 47 imma. sumaiþ-þan ize gal þan do fareisatun jah qeþon du im. þatei gatavida iesus. galesun þan
 48. 1 þai aubumistans gudjans jah þai farei... — in þeþanijm. þarei vas lazarus sa dauþa. þanei errai-
 2 sida us dauþaim iesus. þaruh gavarhtedna imma qabtamet jainar jah marþa andbaptida. iþ lazarus
 3 vas sans þize anakumbjundane miþ imma. iþ marja nam pand balsanis nardans pistikeinis svinga-
 4 dannaiz þizos salbonais. qap̃ þan ains þize siponje iz. judas seimonis sa iskariotes. izai skaftida sik
 5. 6 du galeyjan ina. duwe þata balsam ni frabauht vas in t skatte jah fradailiþ vesi þarham. þatuh-þan
 qap̃ ni þeei ina þize þarbane kara vesi. ak uote þiubs vas jah arka habaida jah þata funvaupono
 7. 8 har. qap̃ þan iesus. let ija. in dag gafilhis meinis fastaida þata. iþ þans nuledans sinteino habaiþ
 9 miþ izvis iþ mik ni sinteino habaiþ. fanþ þan manageins silu judaie þatei iesus jainar ist jah qemun
 10 ni in iesuis ains ak ei jah lazuru seweina. þanei urraisida us dauþaim. munaidedunþ-þan auk þai
 11 aubumistans gudjans ei jah lazarus usqemeina. uote managai in þis garunnon judaiei jah galaubi-
 12 dedun iesua. munin daga manageins silu. sei qam at dulþai. gahaussjandans þatei qiniþ iesus in
 13 miteusanlymai. nemun astans peikabagme jah urrunen viþragamotjan imma jah hropidedun

INTERPRETATIO.

specimen et saxo connecta fuit superne. 39. Dixit Iesus: tollite hoc saxum. Dixit ad eum soror hujus mortui
 Marthæ: domine, jam pater est, quatriduanus enim est. 40. Dixit ei Iesus: nonne dixi tibi: quod si cre-
 deres, vides gloriam Dei? 41. Susulerunt autem hoc saxum, ubi iuit; verum Iesus elevavit oculos sursum et
 dixit: pater, gratias ago tibi, quod audivisti me; 42. et verò ego scivi, quod semper me audis, sed ob tur-
 bam hæc circumstantem dixi, ut crederet, quod tu me misisti. 43. Et hoc dicens voce magna clamavit:
 Lazare, huc-veni foras. 44. Et exiit hic mortuus ligatus manibus et pedibus fasciis et vultus ejus sudario all-
 gatus. Dixit ad eos Iesus: solveite eum et sinite ire. 45. Tunc multi horum iudeorum hi venientes ad Mar-
 tham et videntem quod fecit, crediderunt ei. 46. Quidam autem eorum iverunt ad Farisæos et dixerunt ad
 eos quod fecit Iesus. 47. Collegerunt autem hi summi sacerdotes et hi Farisæi... — xii, 1. — in Bethania,
 ubi tunc Lazarus, hic mortuus, quem suscitavit e mortuis Iesus. 2. Tunc fecerunt ei cenam illic et Martha
 ministravit, verum Lazarus fuit quidam horum accumbentium cum eo. 3. Verum Martha cepit libram balsami
 nardi pretiliosi et unxit pedes Iesu et tersit pedes ejus capillo suo, verum hæc domus plena facta est
 odore lupus arguentium. 4. Dixit autem unus herum discipulorum ejus, Iudas Simonis hic Iscariotes, qui
 paravit se ad tradendum eum: 5. cur hoc balsamum non venditum fuit in ecc denariorum et distributum
 esset egenis? 6. Hæc autem dixit, non quod ei herum egenorum cura esset, sed quia fur fuit, et localem
 habuit et hoc injectum tulit. 7. Dixit autem Iesus: sine eam, in diem sepultera: meæ servavit hoc. 8. Ver-
 um hos pauperes semper habebis cum vobis, verum me non semper habebis. 9. Cæperit autem turbæ
 multum iudeorum, quod Iesus illic est et venerunt non ob Iesum tantum, sed ut etiam Lazarum viderent,
 quem suscitavit e mortuis. 10. Cogitarunt autem enim hi summi sacerdotes, ut etiam Lazarum occiderent;
 11. nam multi ob hunc concurrerunt Iudeorum et crediderunt Iesu. 12. Postero die turbæ multum, quæ
 venit ad festum, audientes quod veni Iesus in Ierosolymam; 13. ceperunt ramos palmarum et excurrerunt

ANNOTATIONES.

xi, 41. þarei vas] ubi fuit, ° gr.—uzuhhof] vid. ad
 Mc. xiv, 44.—iup] L. ✕ jup.

xi, 42. jah þan] J. St. ✕ jet.

xi, 44. handans jah fotuns] ° gr.; accusativi, Græ-
 corum more positi (Matthæus Græch. Gramm. p. 782,
 4.) alia exempla vid. Mc. xii, 4 haubiþ vundan (ca-
 pite auctum); Eplæ. vi, 14 usgaurdanni kupins (circu-
 lambis). — bibundans] c. ligatus, gr. omn. περιέδ-
 οτρο.

xi, 45. judaiei] sic cod. Arg. vid. ad L. iii, 5: St.
 ✕ iudeie, J. B. L. ✕ judaie.

xi, 46. sumaiþ] J. St. ✕ samzi, vid. ad M. v, 37.

xi, 47. farei...] lucusque legitur in cod. Arg.; J.
 St. e conjectura complentes fareisavis ediderunt.

xii, 1. sa hoc vas] et arguit in cod. Arg.; J. St.
 e conjectura addent jam. iesus] ° gr.

xii, 2. vas meus] ° gr. omn.

xii, 3. nardans] J. St. ✕ nardans, vai J. etiam pi-
 stikeinis e. p̃nerent. — þingalaub s] tuentur id St. B.
 Z. D. c̃iþl illustr. p̃rofl p. 9 et Grimm. II, 176 pro
 glossa habam, rupos tortos ãp̃p̃p̃p̃ male intellectum
 ãp̃p̃p̃p̃ (iudei) dixerit et þingalaubis interpretans
 sa. id non verum esse alii dixerat loci, ubi galubis

significationem pretiosi habet, vid. Rom. ix, 21 us
 þamma tanin daiga tanjan suni du galoubanma kasa
 (eis τριπλο σκευος) sumiþ-þan du ungaloubanma (eis
 απιστων) i. e. ex eadem materia facere alterum ad
 pretiosum vas, alterum autem ad non-pretiosum. (Cor.
 I, vi, 25 vairþa galaubamun usbauhtis sijuþ i. e. pre-
 vio magno {τιπλο} empti estis. Inde apparet þingalaubis
 græco τελοστος recte respondere.—skufta scinamma)
 gr. omn. aute fotuns.

xii, 4. sa] hic, ° gr. omn. — gudreyjan ina] ° gr.
 omn.

xii, 6. qap̃] gr. ante þatuh. — ina] gr. omn. post
 ren.

xii, 8. iþ] pr. J. ° ✕.

xii, 9. iesus] ° gr. omn. — urraisida] J. St. ✕ ur-
 raisida.

sa, 10. þan auk] autem enim = d̃i, cf. Rom. viii,
 10; Cor. I, x, 20.—lazarus] H. ✕ lazaru.

xii, 11. iudeiei] B. ✕ iudæe, vol. ad L. iii, 5.

xii, 12. ifaranun daga] J. ✕ jet., cæterum gr. omn.
 daga (die).

xii, 17. qimanda] J. St. ✕ qimand.

14 osanna, benedicta sa qimanda in namin frauins piudnis israelis. bigat þan fe-us asilu. gasat ana ma
 15 svasve ist gamelþ. ni ogs þus dauhtar sion. sai. piudans þeins qimþ sitands ana fula asians.
 16 þanþ þan ni kunþedun siponjos is frumist. ak þiþe gasveraþs vas iesus. þanþ gamuededun þatei
 17 þata vas du þuama gamelþ. jah þata gatavidedun imma. veitvodida þan so managei. sei vas niþ
 18 imma. þan lazaru vopida us hlaiva jah urraisida ma us dauþaim. duþþe iddjedun gamotjan imma
 19 managei. ante haosidedun ei gatavidedi þo taikn. þaouh þai farcisaicis qeþun du sis misso. -aiwþ
 20 þatei ni hoteiþ vadit. sai. so manaseds afar imma galaþ. vesunþ-þan sumai þiudo þize urrianna-
 21 dane ei inviteina in þizai dulþai. þu atiddjedun du filippu þamma fram þeþsarida galeilate jah
 22 bedun ina qipandans. frauja. viteina iesu gasaiwan. gaggþi filippus jah qþþi du andraim jah aftra
 25 andraias jah filippus qeþun du iesua. iþ iesus andhof in qþbands. qam weila ei sveraidau suns
 24 mans. amen amen qþa izvis. nibai kaurno waitcis gadriusando in airþa gasvittþ. silbo ainata
 25 allifþ. iþ jabai gasvitþ. maag akran bairþ. saei leiþ þ saivala seinu. fraqsteiþ izai. jah saei
 26 fiaþ saivala seinu in þamma fairwau. in libainai aiveinon baigrþi izai. jabai mis vas andbahþai.
 mik laistþai. jah þarei in ik. þaruh sa andbahis meins visan habaiþ. jah jabai vas mis andbahþiþ.
 27 sveraþi ina atta. nu saivala meina gadrohnodþ. jah wa qþan atta. nasei mik us þizai weilai. akei
 28 duþþe qam in þizai weilai. atta. hauhei namo þeinata. qam þan stibna us himina. jah hauhida jah
 29 aftra hauhja. managei þan. sei stoþ gahansjande. qeþun þeiwon vairþan. sumai qeþun. aggilus du
 30, 31 imma rodida. andhof iesus jah qþ. ni in meina so stibna varþ ak in izvira. nu staua ist þizai ma-
 32 nasedai. nu sa reiks þis fairwaus usvaipada ut. jah ik jabai ushauhjada af airþai. alta wþinsa
 33, 34 du mis. þatþ þan qþ bandyjands. wileikamma dauþau skulda gadauþnan. andhof imma so mana-
 35 gei. veis haosidedun ana vitoda. þatei xristus sijai du aiva. jah waiva þu qþis þatei skuleis ist
 35 ushauhjan sa suns mans. was ist sa suns mans. qþ þan du in iesus. nauh leitit mel liuhþ in
 36 izvis ist. gaggþi þande liuhþ habaiþ. ei riqiz izvis in gafahai. jah saei gaggþi in riqiza. ni vaht.
 36 waþ gaggþi. þande liuhþ habaiþ. galaubeiþ du liuhada ei sunjos liuhadis vairþaiþ. þata rodida
 37 iesus jah galaþ jah gafall sik faura in. sva filu imma taikne gatanjandin in andvaicþja ize ni galau-
 38 bidedun imma. ei þata vaurd esaeiþs praufetaus usfulluodeli. þatei qþ. frauja. was galaubida hau-
 39 seinai unsarai. jah arms frauins wamma andhulþs varþ. duþþe ni mahtedan galaubjan. ante aftra

INTERPRETATIO.

occurrere ei et clamaverunt: osanna, benedictus hic veniens in nomine domini, rex Israelis! 14. Invenit autem Iesus asinum, insedit in eum, sicut est scriptum: 15. ne time tibi, filia Sion, ecce, rex tuus venit sedens in pulvere asinae. 16. Hoc autem non cognoverunt discipuli eius primum, sed cum glorificatus fuit Iesus, tunc recordati sunt, quod hoc fuit de eo scriptum, et hoc fecerunt ei. 17. Testata est autem haec turba, quae fuit cum eo, cum Lazarum vocavit et sepulchro et suscitavit eum e mortuis. 18. Propterea iverunt occurrere ei turba, nam audiverunt quod faceret hoc signum. 19. Tunc hi Farisaei dixerunt ad se invicem: videtis, quod non prolietis quidquam; ecce, hic mundus post eum ivit. 20. Fuere autem quidam gentiliun horum exeurrentium, ut adorarent in hoc festo. 21. Ii adierunt ad Philippum hunc a Bethsaida Galilaeorum et orarunt eum dicentes: domine, volumus lesum videre. 22. Vadit Philippus et dicit ad Andream, et iterum Andreas et Philippus dixerunt ad lesum; 23. verum Iesus respondit his dicens: venit hora, ut glorificetur filius hominis. 24. Amen, amen dico vobis, nisi granum tritici cadens in terram, moritur, ipsum solum delinquitur; verum si moritur, multum fructum fert. 25. Qui amat animam suam, perdit eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. 26. Si mihi quis ministrat, glorificat eum pater. 27. Nunc anima mea turbata est et quid dicam: pater, salva me ex hac hora? Sed ideo veni in haec horam. 28. Pater, alta nomen tuum. Venit autem vox e caelo: et altavi et iterum alto. 29. Turba autem, quae stetit audiens, dixerunt tonitru fieri, quidam dixerunt: angelus ad eum locutus est. 30. Respondit Iesus et dixit: non ob me haec vox facta est, sed ob vos. 31. Nunc iudicium est huic mundo, nunc tunc princeps huius mundi eiecit foras. 32. et ego si exalto a terra, omnia attraho ad me. 33. Hoc autem dixit significans quali morte debuit mori. 34. Respondit ei haec turba: nos audivimus in lege, quod Christus sit in aeternum, et quomodo tu dicis, quod debitis hoc exaltari hic filius hominis? Quis est hic filius hominis? 35. Dixit autem ad eos Iesus: adhuc paucum tempus lux in vobis est; ite dum lucem habetis, ut tenebrae vos non capiant, et qui vadit in tenebris non scit quo vadit. 36. Dum lucem habetis, credite ad lucem, ut filii lucis fiant. Hoc locutus est Iesus, et ivit et, abscondidit se ab iis. 37. Tam multum eo signum faciente in facie eorum, non crediderunt ei. 38. Ut hoc verbum Esaeiae profetae imple retur, quod dixit: domine, quis credidit voci nostro, et brachium domini, cui detectum fuit. 39. Itaque non potuerunt ere-

ANNOTATIONES.

xii, 17. þan] sec. quum, gr. ὅτι.
 xii, 18. duþþe] Ulf. e. codd. ° xxi. — iddjedun gamotja] vid. ad Cor. I, ix, 25. — þo] hoc, gr. omni. ante gatavida.
 xii, 20. þiudo þize urriannandane] Grimm. Cr. IV, 586 maie interpre atur, nam þize urriannandane non ad þiudo pertinet, sei est genitivus quem vocant partitivum: erant autem inter exeurrentes quidam gentiliun.
 xii, 21. þai] Ulf. e. codd. ° 59.
 xii, 21. waitcis] vid. ad L. I, 25.
 xii, 26. vos andbahþai] § gr — þarah] Ulf. ° xxi,

nisi fortasse pro sa legen tum est jah. — visan habaiþ] esse habet, i. e. erit, vid. ad L. vi, 25. — jah] sec. et. ° gr. — mis] sec. J. St. § wa.
 xii, 28. namo þeinata] § gr. omni.
 xii, 29. stoþ] Ulf. e. codd. ° xxi.
 xii, 31. fairwaus] St. § fairwauis; ceterum quod Sch. adnotat, Ulf. τῶν τῶν: mittere, errat.
 xii, 32. alta] omnia, gr. παντός.
 xii, 34. was] J. St. § wa.
 xii, 36. qulaþ] P. § gal þ.
 xii, 37. filu] Ulf. ° 62.
 xii, 38. esaeius] St. Hl. § esaeius.

- 40 qap esaeias. gahlindida ize augona jah gadaubida ize hairtona. ei ni gaumiledaina augam jah
 41 toþeina hairtin jah gavaundidedaina jah gasasidedjan ins. þata qap esaeias. þan saw vulþu is jah
 42 rodada þe ina. þanuh þan sveþauh jah us þaim reikom managai galaubidedun du imma. akei laura
 43 laresauum ni andhahaitun. ei us synagogein ni usvaurpanai vaurþeina. frijodedun auk inais hauhain
 44 manniska þan hauhain guþs. ip iesus hropida jah qap. saei galaubeiþ du mis. ni galaubeiþ du misak du
 45. 46 þamma sandjandin mik. jah saei saiwiþ mik. saiwiþ þana sandjandan mik. ik liuhad in þamma fairwan
 47 qam. ei wazuh saei galaubjai du mis. in riqiza ni visai. jah jabai was meinaim hausjai vaurdam jah
 48 galaubjai. ik ni stoja ina. niht þan qam ei stojan manased ak ei gasasjan manased. saei frakann mis
 jah ni andnimib vaurda meina. hahaid þana stojandan sik. vaurd þatei rodada. þata stojib ina in
 49 spedistin daga. uate ik us mis silbin ni rodada. ak saei sandida mik atta. sah mis anahusa at... —
 xii, 11, 12 — qap. ni allai hraiojai sijuþ. biþel þan usþvoh fotuns ize jah nam vastjos seinoa. anakumbjands.
 13 afira qap du im. vitudu. wa gatavida izvis. jus vopeid mik. laisareis jah frauja. vailla qiþiþ. im auk
 14 jabai nu usþvoh izvis fotuns frauja jah laisareis. jan jus skuluþ izvis misso þvahan fotuns.
 15, 16 du frisahtai auk atgal izvis ei svaave ik gatavida-izvis. sva jus raqajaþ. amen amen qiþa izvis. mist
 17 skalks maiza fraujin seinamma niþ apustaulus maiza þamma sandjandin sik. þande þata vi-uf.
 18 audagai sijuþ. jabai tanjiþ þata. ni bi ollans izvis qiþe. ik vaic. warjans gavalila. ak ei usfulliþ vaurþi
 19 þata gamelido. saei matida miþ mis hlaib. ushot ana mik fairzma seina. fram hinna qiþa izvis
 20 faurþizei vaurþi. ei biþe v irþai. galanþjaiþ þatei ik im. amen amen qiþa izvis. saei andnimib þana
 21 þanei ik insandja. mik andnimib. ip saei mik andnimib. andni niþ þana sandjandan mik. þata qiþands
 iesus indrobnada almin jah veitvodida jah qap. amen amen qiþa izvis. þatei ains izvara galeveiþ
 x2, 23 mik. þanuh sewun du sis misso þai sponjes þagkjandans. bi warjana qeþi. vauht þan anakumbjands
 24 ains þize sponje is in barna iesuis. þanei frijoda iesus. bandviduh þan þamma seinmon þairnus du
 25 frauhan. was vesi. bi þanei qap. anakumbida þan jains sva ana barna iesuis qapuh imma. frauja.
 26 was ist. andhof iesus. sa ist. þammei ik ufdauþjands þana hlaif giba. jah ufdauþjands þana hlaif gat

INTERPRETATIO.

tere, nam iterum dixit Esaias: 40. obsecavit eorum oculos et induravit eorum corda, ut non viderent oculis et intelligerent corde et converterent et sanarem eos. 41. Hoc dixit Esaias, cum vidit gloriam ejus et locutus est de eo. 42. Tunc autem tamen etiam ex his principibus multi crediderunt ad eum, sed propter Farisaeos non confessi sunt, ut e synagoga non ejeti fierent. 43. Amaverunt enim magis gloriam humanam, quam gloriam Dei. 44. Verum Iesus clamavit et dixit: qui credit ad me, non credit ad me, sed ad hunc mittentem me; 45. et qui videt me, videt hunc mittentem me. 46. Ego lumen in hunc mundum veni, ut quisque qui credat ad me, in tenebris non maneat; 47. et si quis mea audivit verba et credat, ego non iudico eum, non enim veni, ut iudicem mundum, sed ut salvem mundum; 48. qui rejicit me et non accipit verba mea, habet hunc iudicantem se: verbum quod locutus sum, hoc iudicat eum in ultimo die. 49. Nam ego ex me ipso non locutus sum, sed qui misit me pater. hic mihi praeceptum de (dit) — xii, 11. — dixit: non omnes mundi estis. 12. Cum autem lavit pedes eorum et cepit vestes suas, accumbens iterum dixit ad eos: scitvne quid feci vobis? 15. Vos vocatus me, magister et dominus? Bene dicitis, sum enim; 14. si igitur lavi vobis pedes, dominus et magister, etiam vos debetis vobis invicem lavare pedes. 15. Ad exemplum enim dedi vobis, ut sicut ego feci vobis, sic vos faciatis. 16. Amen, amen dico vobis, nun est servus maior domino suo, nec apostolus major hoc mittente se. 17. Si hoc scitis, beati estis, si facitis hoc. 18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegeri, sed ut impletum fieret hoc scriptum: qui est cum me panem, sustulit contra me calcaneum suum. 19. Ab hinc ergo dico vobis, antequam fieret, ut cum fiat, credetis, quod ego scio. 20. Amen, amen dico vobis, qui suscipit hunc, quem ego mitto, me suscipit; verum qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me. 21. Hoc dicens Iesus turbatus est spiritu et testatus est et dixit: amen, amen dico vobis, quod unus vestrum tradit me. 22. Tunc adspexerunt ad se invicem hi discipuli cogitantes, de quo diceret. 23. Fuit autem accumbens unus horum discipulorum ejus in sinu Iesu, quem amavit Iesus: 24. inquit autem huic Simon Petrus ad interrogandum quis esset de quo dixit. 25. Accumbit autem ille sic in sinu Iesu dixitque ei: domine, quis est? 26. Respondit Iesus: hic est, cui ego in-

ANNOTATIONES.

- xii, 40. *hairtona*] corda, gr. omni. *xxpōdōv*.
 xii, 42. *synagogein*] editi. ✕ *synagoge*; cod. Arg.
synagogein usvaurpanai: apparet librarum ni omisisse, cognitio erroris addidisse, sed ita ut cum litteram n jam scriptam videret, eam ad ni pertinere et i modo se omisisse putans, alteram n non repereret. Dativus nique m n desuit: *synagogen* L. iv, 16, 20, 28; *synagogen* Mc. i, 25, 29.
 xii, 43. *mar*] gr. omni. post *manniska*. — *manniska*] humanam, gr. omni. *ἀνθρώπων*.
 xii, 45. *sandjandan*] J. St. ✕ *sandjand n*.
 xii, 46. *visai*] J. ✕ *vizai*.
 xii, 47. *jah*] sec., editi. addunt *u*, cujus vocula in cod. Arg. nullum vestigium invenitur, neque a librario, sed ab ipso interprete omni-sum esse, callicres n, quibuscum saepissime consentit, probant. — *manased*] pr., cod. Arg. ✕ *manasæd*; cf. ad xv, 41.
 xii, 48. *þana*] St. ✕ *þara*.
 xii, 49. *ut...*] J. e conjectura complet *utgal*.
 xii, 12. *vitudu*] cod. Arg. Hz. J. St. B. ✕ *vtadu*.
 xii, 15. *laisareis*] cod. Arg. ✕ *laisareisareis*, non uti lh. Z. dicunt *laisareissareis*, cf. ad ix, 41. — *frauja*] III. ° *xxi*.
 xii, 14. *uu*] Ulf. ° *ývō*.
 xii, 15. *uu*] sic, gr. omni. *καί*, vid. ad xv, 9.
 xii, 16. *qiþa*] J. ✕ *viþa*.
 xii, 18. *warjans*] quos (pronomen interrogativum), gr. ° *ς*. — *þata gamelido*] gr. ante *usfulliþ*.
 xii, 20. *þana þanei*] hunc quem, gr. *ἐὼν τῶα*.
 xii, 25. *sva*] sic, ° gr.
 xii, 26. *seinonis skariotan*] sic cod. Arg.; J. St. ✕ *seinon iskariotan*, B. *seinonis iskariotan* recte, vid. vii, 3. nam nostra loco nullus gr. *σκαριότης* legit, quam mutilam formam supra quidam habent.

- 27 iudin seimonis skariotau. jah afar þamma hlaiþa þan galaip̃ in jainana satana. qap̃ þau du inma
 28 iesus. þatei taujis. tavei sprauto. þatuh þan ainsun ni vissa þize anakunljandaue. duve qap̃ inma.
 29 sum i mundedun ei unte arka habaida iudas þatei qeþi inma iesus. bugei þizei þaurb ina du dulþau
 30 aip̃þau þaim unledam ei wa gibau. biþe andnam þana hlaiþ jains. suns galaip̃ ut. vasuh þan nahts.
 31, 32 þan galaip̃ ut. qap̃ þau iesus. nu gasveraid- varþ sunus mans jah guþ haubiþs ist in inma. jabai in
 33 guþ haubiþs ist in inma. jah guþ haubiþs ina in sis jah suns haubiþa ma. barnona. nauh lentil
 mel niþ izvis in. sokeiþ mik. jah svase qap̃ du midaim. ei þadei ik gagg. jus ni maguþ qimau.
 34 jah izvis qifa in. anabun niuja giba izvis ei trijþ. izvis misso sve ik frujoda izvis. þei jah jus frujþ
 35 misso izvis. bi þamma uf kunnanda allai. þei meina sipoņjos sijub. jabai friaþva balaud niþ izvis
 36 misso. þanuh qap̃ du inma seimon patrus. frauja. wad gaggis. andhafjands iesus qap̃. þadei ik
 37 gagg. ni magi mik nu laistjan. ip biþe laisteis. þaruh patrus qap̃ du inma. frauja. duve ni mag þuk
 38 laistjan nu. saivala meina faur þuk lagja. andhof iesus. saivala þeina faur mik lagis. amen amen
 xiv. 1 qifa þus. þei hana ni brukeiþ. unte þu mik afaiskis kunnan þrim suþam. ni indrohuai izvar hairto.
 2 galubeiþ du guþa jah ða nis galaubeiþ. in garda attus meinis salipvos managos sind. aip̃þan niþa
 3 veseina. aip̃þau qeþjau du izvis. gagg. manvjan stad izvis. jah þan jabai gagg. manvj izvis stad
 4 alstra qima jah framma izvis du nis silbin. ei þarei in ik. þaruh sijub jah jus. jah þadei ik gagg.
 5 kunnouþ jah þana vig kunnouþ. þaruh qap̃ inma þomas. frauja. ni vitum waþ gaggis jah waiva
 6 magum þana vig kunnan. qap̃ inma iesus. ik in sa vigs jah sunja jah libaus. ainsun ni qimib at
 7 atin niþa þairh nek. ip kunteþeiþ mik aip̃þan kunteþeiþ jah atan meinana. jah þan fram lamna
 8 kunnouþ ina jah gasaiwþ ina. ip filippus q-þuh du inma. frauja. augei unsis þana attan. þaruh ganak

INTERPRETATIO.

mergens hunc panem dō. Et immergens hunc panem dedit ludæ Simonis i-carriotæ. 27. Et post hunc panem tum ivit in illam satanas; dixit autem ad eum le-us: quod facis, fac subito. 28. Hoc autem nullus non scivit horum accumbentium, cur dixit ei. 29. Quidam putant, quod, quia loculum habuit lolas, quod diceret ei Iesus: enie quo egemus ad festum, aut his pauperibus ut quid dem. 30. Ubi accepit hunc panem ille, statim ivit foras. Fuit autem nox. 31. Cum ivit foras, dixit tum Iesus: nunc glorificatus fac us-est filius hominis et Deus altatus est in eo. 32. Si igitur Deus altatus est in eo, etiam Deus altat eum in se et statim altavit eum. 33. Filioh, adhuc paucum tempus cum vobis sum; queritis me, et sicut dixi ad ludæo-, quod quo ego eo, vos non potestis venire, etiam vobis dico nunc. 34. Preceptum novum do vobis, ut ameis vos invicem, uti ego amavi vos, ut etiam vos ametis invicem vos. 35. In hoc cognoscite omnes, quod mei discipuli esitis, si amorem habetis cum vobis invicem. 36. Tunc dixit ad eum Simon Petrus, domine, quo is? Respondens Iesus dixit: quo ego eo, non potes me nunc sequi; verum postea sequeris. 37. Tunc Petrus dixit ad eum: domine, cur non possum te sequi nunc? animam meam pro te pono. 38. Respondit Iesus: animam tuam pro me ponis? Amen, amen dico tibi, quod gallus non cantat, donec tu me abnegas novisse tribus vicibus. xiv, f. Ne turbetur vestrum cor, credite ad Deum et ad me credite. 2. In domo patris mei mansiones multe sunt; at nisi essent, utique dicerem ad vos: eo parare locum vobis. 3. Et enim si eo, paro vobis locum; iterum venio et accipio vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, ibi sitis etiam vos. 4. Et quo ego eo, scitis et hanc viam scitis. 5. Tunc dixit ei Thomas: domine, non scimus, quo is; et quomodo possumus hanc viam scire? 6. Dixit et Iesus: ego sum hæc via et veritas et vita, nullus non venit ad patrem, nisi per me. 7. Si nosceretis me, utique nosceretis etiam patrem meum, et enim ab ho-dierno noscitis eum et videtis eum. 8. Verum Philippus dixit ad eum: domine, ostende nobis hunc patrem!

ANNOTATIONES.

xiii, 29. sumai] Ulf. c. codd. ° γῶπ. — ei unte] quod quia, gr. ἐπει (cod. D ὅτι); aut alterutrum est glossa in textum illata (cf. ad L. v, 73), aut Ulf. ὅτι particulam ab ἔδοξε pendentem bis et ante et post sententiam interjectam po ut, sic Cor. II, v, 4 vitum þatei, jabai airþeina unstra qards qatuirada. ei qatunjon us quþa habam; cf. Mc. xii, 19. — þaurbeima] J. St. ✕ þaurbeimai. — gibau] dem, gr. οἶνον. ὄψ.

xiii, 30. biþr] Ulf. c. cod. v. ap. Mi. ° ὄψ.

xiii, 31. þan] sec. tum, ° gr. omn. nec in gothica versione recte se habere existimamus, nam correlationem particulam un, que in tam minutis sermonis membris adhibita satis inepta videtur, etiamsi ferremus, tamen terri non potest, quod alterum þan (tum) non primum, quem sic debet (Cor. II, xii, 10), locum in enuntiato obtinet. Quod post prius þan gr. ὄψ legunt, id fortasse a quodam in margine per þan redditum, deinde autem a librario codicis Arg., quia post illud þan poui non passit, alieno loco in textum illatum est.

xiii, 32. nu] igitur, ° gr. omn., Ulf. c. Brix.

xiii, 33. mel] tempus, ° gr. — ik gagg] ¶ gr.

xiii, 34. ik] ego, ° gr.

xiii, 35. uf kunnanda] est forma non passivi, sed perfecti, vid. Grim. I. 835, 2 ni astciyadau M. xxvii, 42, Mc. xv, 52. lausjadau M. xxvii, 45; jaunda

Rom. ix, 19; liugandau Cor. I, vii, 9, gavasjad; xv, 51; vourkjad II, iv, 47; ustihada vii, 10.

xiii, 36. þmuh] tunc, ° gr. omn. — andhafjand — qap̃] respondens — dixit, gr. ἀπεχρίθη ἀπὸ τοῦ ἁγίου, cum Goth. nullus liber consentit; et. xvii, 5. — ik] ego, ° gr. — laisteis] Ulf. c. codd. ° μοί.

xiii, 37. þaruh] tunc, ° gr. omn. — putras] gr. omn. post inma. — nu] St. ° ✕.

xiii, 38. andhof] Ulf. c. codd. ° ὄψ. — þei] quod, ° gr. — þu] tu, ° gr. omn. — mik] gr. omnia. post kunnan. — afaiskis kunnan] abnegas novisse = ἀρνήσθαι, vid. ad Cor. I, ix, 25. — þrim suþam] J. St. ✕ jct.

xiv, 1. quþa] St. ✕ nþa.

xiv, 2. veseina] es-ent, ° gr. omnia.

xiv, 3. jah þan] et enim, gr. omnia. xai, sic vs. 7. — gagg] Ulf. c. codd. ° xai. — þaruh] ibi, ° gr. Ceterum Hz. ✕ þarei. — sijub] gr. omnia. post jus.

xiv, 5. þaruh] tunc, ° gr. omnia.

xiv, 7. aip̃þau kunteþeiþ] gr. omnia. post meinana, ceterum L. ✕ kundedeiþ. — ina] pr. St. ✕ inna. — gasaiþ] videtis, gr. omnia. ἐσθάζετε, Ulf. c. Brix.

xiv, 8. ip] verum, ° gr. omnia. — filippus] gr. omnia. post inma; ceterum St. ✕ philippus. — þatuh] hoc, gr. omnia. xai.

9 unsis. þaruh qaþ imma iesus. svaland melis miþ izvis vas. jah ni ofkunþes mik. filippu. saei gasaw
 10 mik. gasaw attan. jah waiva þu qiþis. angei unsis þana attan. nin galaubeis þatei ik in attin jah
 11 attin in mis ist. þo vaurda. þoei ik rodja izvis. af mis silbin ni rodja. ak atta. saei in mis ist. sa
 12 tanjip þo vaurstva. galaubeip mis þatei ik in attin jah attin in mis. ip jabai in þize vaurstve ni
 13 galaubeip mis. amen amen qiþa izvis. saei galaubeid mis. þo vaurstva. þoei ik tanja. jah is tanjip
 14 jah marzona þain tanjip. unte ik du attin gagga. jah þatei wa bidjip in namin meinamma. þata
 15 tanja ei haubjaidau atta in sunau. jabai wis bidjip mik in namin meinamma. ik tanja. jabai mik frijof.
 16 anabusnins meinos fastaid. jah ik bidja attan. jah anþarana parakletu gibip izvis. ei sijai miþ izvis
 17 du aiva. ahna sunjos. þanei so manseipis ni mag niman. unte ni saiwiþ ina. nih kann ina. ip jus
 18 konnuþ ina. unte is miþ izvis visip jah in izvis ist. ni leta izvis viduvairmans. qinna at izvis.
 19 nanh leitil. jah so manseipis nuik ni þanaseipis saiwiþ. ip jus saiwiþ mik. þatei ik liba. jah jus
 20 libaip. in jainamma ilaga ofkunnaip jus þatei ik in attin meinamma jah jus in mis jah ik in izvis.
 21 saei habaid anabusnins meinos jah fastaip þos. sa ist saei frijof mik. jah þan saei frijof mik.
 22 frijoda fram attin meinamma. jah ik frijo ina jah gabairhtja imma mik silban. þaruh qaþ imma
 23 iudas. ni sa i-karj tes. frauja. wa varþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban ip þizal manasedai ni.
 24 andhof iesus jah qaþ du imma. jabai was mik frijof jah vaurd mein fastaip. jah atta nicins frijof
 25 ina. jah du imma galeipos jah salþvos at imma gatanjos. ip saei ni frijof mik. þo vaurda meina ni
 26 fastaip. jah þata vaurd. þatei hauseip. nist mein ak þis sandjandins mik atins. þata rodida izvis at
 27 izvis visands. afþan sa parakletus. ahna sa veiba. þanei sandeip atta in namin meinamma. sa izvis
 28 lais-riþ allata jah gamaudeip izvis allis. þatei qaþ du izvis. gavairþi bileiþa izvis. gavairþi mein giba
 29 izvis. ni svasve so manseipis gibip. ik giba izvis. ni indrobnaia izvara hairtona nih faurhtjaina.
 30 hausideduþ ei ik qaþ izvis. galeiþa jah qima at izvis. jabai frijodedeip mik. afþan jus faginodedeip
 31 ei ik gagga du attin. unte atta meins maiza mis ist. jah nu qaþ izvis. faurþizei vaurþi. ei biþe vairþai.

INTERPRETATIO.

hoc sufficit nobis. 9. Tunc dixit ei Iesus: tantum temporis cum vobis fui, et non cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit patrem; et quomodo tu dicis, ostende nobis hunc patrem. 10. Nonne credis, quod ego in patre et pater in me est? hec verba, que ego loquor vobis, a me ipso non loquor, sed pater, qui in me est, hic facit hec opera. 11. Credite mihi, quod ego in patre et pater in me; verum si ob hec opera non creditis mihi. 12. Amen, amen dico vobis, qui credit mihi, hæc opera, que ego facio, etiam is facit et majora his facit, quia ego ad patrem eo. 13. Et quod quid oratis in nomine meo, hoc facio, ut aliter pater in filio. 14. Si quid oratis me in nomine meo, ego facio. 15. Si me amatis, præcepta mea servate. 16. et ego amo patrem, et alium paracletum dabo vobis, ut sit cum vobis in æternum. 17. Spiritus veritatis, quem hic mundus non potest capere, nam non vi let eum, neque noscit eum; verum vos noscitis eum, nam is cum vobis manet et in vobis est. 18. Non relinquo vos orbos; venio ad vos. 19. Adhuc paucum, et hic mundus me non amplius videt, verum vos videtis me, quod ego vivo, et vos vivitis. 20. In illo die cognoscitis vos, quod ego in patre meo et vos in me et ego in vobis. 21. Qui habet præcepta mea et servat hæc, hic est qui amat me; et autem, qui amat me amatur a patre meo, et ego amo eum, et ostendo ei me ipsum. 22. Tunc dixit ei Iudas, non hic Iscariotes: domine, quid factum est, ut nobis cogites ostendere te ipsum, verum hoc mundo non? 23. Respondit Iesus et dixit ad eum: si quis me amat et verbum meum servat, et pater meus amat eum, et ad eum imus et mansiones apud eum facimus. 24. Verum qui non amat me, hæc verba mea non servat, et hoc verbum, quod auditis, non est meum, sed huius mittentis me patris. 25. Hoc locutus sum vobis apud eos existens. 26. At hic paracletus, spiritus hic sanctus, quem mittit pater in nomine meo, hic vos docet omne et admonet vos omni, quod dixi ad vos. 27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non sicut hic mundus dat, ego do vobis. Ne turbentur vestra corda, neque timeant. 28. Audivistis, quod ego dixi vobis: eo et venio ad vos. Si amaretis me, utque vos gauderetis, quod ego eo ad patrem, nam pater meus major me est. 29. Et jam dixi vobis, antequam fieret, ut

ANNOTATIONES.

xiv, 9. þaruh] tunc, ° gr. omn. — vas] fui, gr. omn. ε'αί.

xiv, 11. ip jabai — mis] verum si — mihi, sine sensu et cave cum B. Ulf. in libro suo ε' δ'ε' δ'α' τ'α' ε'ρ'ο'υ' ρ'ι' π'ι'σ'τ'ε'υ'ε'τ'ε' legis-e credas. Zahni mirabilis interpretandi ratio, in quod post jabai ponendum fuisset, ab interprete propter euphonicum ordinem verborum (?) ante galaubeip collocatum esse, si quibus non probatur, si non sunt vituperandi, modo ne locum corruptum esse opinentur (vid. Ribbeck, Neues Jahrb. der Berbn. Gesellschaft, etc. t. p. 41); potius sic statuendum est, Ulf. verborum grecorum sensum non probe curantem, negationem eo loco posuisse, ubi ponere solet, h. l. autem non debet. Per similem errorem lapsus est L. viii. 12. Junius sensui consulere cupiens edidit ip jabai ni (L. x, 6), in þize vaurstve galaubeip mis

xiv, 12 galaubeid] sic cod. Arg.; J. St. ÷ galav- b. r. — attin] Ulf. c. cod. l. ° μ'ο'υ'.

xiv, 14. m. k] me, ° gr.

xiv, 15. mik frijof] † gr. omn., sic vs. 25.

xiv, 17. ahna] in cod. Arg. signi, quo n indicatur, vestigium nullum vidimus; fortasse ipse Ulf. erravit, π'ρ'ο'σ'ω'μ' neutrius forma deceptus. — is] is, ° gr. omn.

xiv, 19. saiwiþ] sec., J. ✕ saijip.

xiv, 20. uf kannaiþ] St. ✕ uf kannaiþ.

xiv, 21. habaid] J. St. ÷ uabuiþ. — gabairhtja]

B. ✕ gabairhta.

xiv, 22. þaruh] tunc, ° gr. omn. — frauja] Ulf. c. codd. ° xai.

xiv, 23. mik frijof] vid. ad vs. 15. ÷ jan] sec. et, ° gr. omn.

xiv, 24. ip] verum. ° gr. omn. — frijof] J. ÷ frijof, St. ✕ frjioþ.

xiv, 26. gamaudeiþ] pro eo lh. Z. gamauneiþ vel gamaneiþ emendare voluerunt; sed mandjan et gamandjan etiam leguntur Skeir. p. 47, 6; 50, 12. cf. mandens 17, 5.

xiv, 27. nih] Z. ✕ ni.

xiv, 28. jus] vos, ° gr. omn. vid. ad i., xvii, 6. — ih] sec. ego, ° gr.

xiv, 29. izis] St. ✕ izis.

30 galautjajp. þanaseiþs filu ni maþlja miþ izvis. qimiþ saei þizai manasedai reikinoþ jah in mis ni
 31 bigitiþ vaiht. ak ei ntkunnai so manaseþs þatei ik frijoda atan meinana jah svasve anaband mis atta
 xv. 1 sva tauju. urreisiþ. gaggam þaþro. ik im veinatriu þata sunjeino. jah atta meus vaursteja ist.
 2 all taine in mis unbairandane akran goþ usnimiþ ita. jah all akran bairandane gabraineiþ ita. ei
 3, 4 managizo akran bairaina. ju jus brainjai sijup in þis vaurdis. þatei rodida du izvis. visaip in mis jah
 ik in izvis. sve sa veinatains ni mag akran bairan afsis silbin. niha ist ana veinatriva. svah niþ jus.
 5 niha in mis sijup. ik im þata veinatriu. ip jus veinatainos. saei visiþ in mis jah ik in imna. sva
 6 bairiþ akran manag. þatei inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht. niha saei visiþ in mis. usvairpada
 7 ut sve veinatains jah gabaursniþ jah galisada jah in fon galagjand jah inbranjada. aþþan jabai sijup
 8 in mis. jah vaurda meina in izvis sind. þatawah þei vileiþ. bidjiþ. jah vairþiþ izvis. in þamma
 9 haubiþs ist atta meus. ei akran manag bairaiþ. jah vairþaiþ meina sponjos. svasve frijoda mik atta.
 10 svah ik frijoda izvis. visaip in friajvai meina. jabai anabusnius meinos fastaid. sijup in friajvai
 11 meina. svasve ik anabusnius atins meinis fastaida jah visa in friajvai is. þata rodida izvis ei fahesþ
 12 meina in izvis sijai jah faheds izvara usfulljaidau. þata ist anabusnius meina ei frijoþ izvis misso
 15 svasve ik frijoda izvis. maizein þizai friajvai manna ni habaiþ. ei was saivala seina lagjiþ saur fri-
 14, 15 jonds seinans. jus frijonds meina sijup. jabai taujiþ. þatei ik anabiuda izvis. þanaseiþs izvis ni qilþa
 skalkans. nate skalks ni vaiht wa taujiþ is frauja. ip ik izvis qaþ frijonds. ante all þatei hansida at attin mei-
 16 namma. gakanida izvis. ni jus mik gavaiðedoþ. ak ik gavaiðida izvis ei jus snivaip jah akran bairaiþ
 17 jah akran izvar du aiva sijai. ei þatawah þei bidjaiþ attan in namin meinamma. giþiþ izvis. þata
 18 anabiuda izvis ei frijoþ izvis misso. jabai so manaseds izvis sijai. kunneiþ ei mik fruman izvis
 19 sijaida. jabai þis fairwaus veseiþ. aipþau so manaseds svesans frijodeði. aþþan nate us þamma
 20 fairwan ni sijup. ak ik gavaiðida izvis us þamma fairwan. duþþe sijaid izvis so manaseþs. gamuneip þis
 vaurdis þatei ik qaþ du izvis. nist skalks maiza frauþin seinamma. jabai mik vrekun. jah izvis vrikand.

INTERPRETATIO.

eum fiat, credatis. 30. Amplius multum non loquor enim vobis; venit qui huic mundo imperat, et in me non invenit quidquam. 31. Sed ut cognoscat hic mundus, quod ego amavi patrem meum et sicut præcepit mihi pater, sic facio. Surgite! inus inde. xv. 1. Ego sum vñtis hæc vera, et pater meus operarius est. 2. Omnem ramorum in me non-ferentium fructum hominum desumit cum, et omnem fructum ferentium purgat eum, ut plurem fructum ferant. 3. Jam vos mundi estis ob hoc verbum, quod locutus-sum ad vos. 4. Moneatis in me et ego in vobis, uti hic palme non potest fructum terre a se ipso, nisi est in vite, sic neque vos, nisi in me estis. 5. Ego sum hæc vitis, verum vos palmites; qui manet in me et ego in eo, sic lert fructum multum, quod sine me non potestis facere non quidquam. 6. Nisi qui manet in me, ejicitur foras, uti pal-tes et exarescit et colligitur et in ignem ponunt et crematur. 7. At si estis in me, et verba mea in vobis sunt, quodcumque quod vultis, orate, et fit vobis. 8. In hoc altatus est pater meus, ut fructum multum feratis et liatis mei discipuli. 9. Sicut amavit me pater, sic ego amavi vos, maneat in amore meo. 10. Si præcepta mea servatis. estis in amore meo, sicut ego præcepta patris mei servavi et maneo in amore ejus. 11. Hoc locutus-sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit et gaudium vestrum impleatur. 12. Hoc est præceptum meum, ut ametis vos invicem, sicut ego amavi vos. 13. Majorem hoc amore homo non habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. 14. Vos amici mei estis, si facitis quod ego præcipio vobis. 15. Amplius vos non dico servos; nam servus non set, quod facit ejus dominus; verum ego vos dixi amicos, nam omne, quod audivi a patre meo, notificavi vobis. 16. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut vos eatis et fructum feratis, et fructus vester in æternum sit, ut quodcumque quod oreis patrem in nomine meo, det vobis. 17. Hoc præcipio vobis, ut ametis vos invicem. 18. Si hic mundus vos oderit, scite quod me priorem vobis oderit. 19. Si hujus mundi essetis, atque hic mundus proprios amaret; at quia ex hoc mundo non estis, sed ego elegi vos ex hoc mundo, ideo odit vos hic mundus. 20. Recordamini hujus verbi, quod ego dixi ad vos, non-est servus major domino suo, si me persecuti-sunt, etiam vos persequuntur; si

ANNOTATIONES.

xiv, 30. qimiþ] Ulf. ° γάρ. — bigitiþ] invenit, gr. ἔζηε.

xiv, 31. ik] ego, ° gr. omn. — v:erana] meum, ° gr. omn. vid. ad Cor. I, vii, 16.

xv, 2. goþ] hominum, ° gr. omn., Ulf. e locis parallelis M. vii, 19 et L. iii, 9 addidisse videtur.

xv, 4. nih] J. St. ✕ ni.

xv, 5. iþ] v rum, ° gr. omn. — sva] sic, gr. οὗτος, quos J. St. B., sa edentes, secuti sunt.

xv, 6. gabaursniþ] Z. ✕ gataursniþ. — galisada] colligitur, gr. omn. συναρῶσα, hanc lectionis diversitatem Sch. indicare voluisse videtur, adnotans, Ulf. e. gr. αὐτό pro αὐτό legere, sed Ulf. pronomen omnino omittit. — inbranjada] sic cod. Arg. et edit. ✕ pro inbrannjada, vid. Cor. I, xiii, 5 gabrannjaidau, Skeir, 42, 4 gabrannidaizos, Calend. p. 26 gabraunida, cf. urraunjan a rinnan profectum.

xv, 7. aþþm] at, ° gr. omn. præter cod. H ap. Mi. — þatawah þei] St. ✕ þata wapei, sic vs. 16.

xv, 9. frijoda] pr., J. B. ✕ frijode. — svah] sic,

gr. omn. καὶ (καὶ); sic xvii, 18 et svz xiii, 15. Cæterum J. St. ÷ sva.

xv, 10. is] gr. omn. ante in.

xv, 11. fahesþ] St. ÷ faheds; sic xvi, 24

xv, 12. ik] ego, ° gr. omn. præter cod. g. ap. Mi.

xv, 13. frijþvai] a gr. omn. (præter cod. x ap. Mi.) ad μετῴων relatum (majorem hoc amorem), cum Ulf. ad παύτως referat (majorem hoc amore), ἐγάπης legisse videtur. — saur] J. St. ✕ saura.

xv, 15. ik] ego, ° gr. omn.

xv, 16. izvis] sec., Ulf. e. codd. ° καὶ ἔθνη ἑμῶς. — du aiva] in æternum, ° gr. omn. — þatawah þei] vid. ad vs. 7. — bidjaiþ] St. ✕ bidjaþ.

xv, 18. fruman izvis] priorem vobis, gr. omn. προῖτον ἑμῶν; cæterum notandum est fruman, quod comparativus non est forma, sed si nōtatione, sic an-luma (= ἀπερχοῦ) Philipp. ii, 5.

xv, 19. svesans] proprios, gr. omn.] τὸ ἴδιον.

- 21 jabai mein vaurd fastaldedeina. jah izvar fastaina. ak þata allata taujand izvis in namius meinis. unte
 22 ni kunnun þana sandjandan mik. nih qemjau jah rodidedjan du im. fravaurht ni habaidedeina. ip
 23, 24 nu tuiþons ni hal and bi fravaurht seina. saei mik sijaip. jah attan meinana sijaip. ip þo vaurstva
 ni gatavidedjan in im. þoei anþar ainslum ni gatavida. fravaurht ni habaidedeina. ip nu jah gasewun
 25 mik jak sjaidedun jah mik jah attan meinana. ak ei usfullodedi vaurd þata gamel do in vitoda ize. ei
 26 sjaidedun mik arvo. aþþan þan qimip parakletus. þanei ik insandja izvis fram attin. ahman sunjos. izei
 27; xvi, 1 fram attin urimip. sa veitvodeip bi mik. jah þan jus veitvodeip. unte fram fruma miþ m. s. sijaip. þata
 2 rodida izvis ei ni afmarkjaindau. us gaqumþin dreiband izvis. akei qimip weila ei sawasuh izei usqimip
 3 izvis þuggeip hunsla saljan gupa. jah þata taujand. unte ni ukunþedun attan nih mik. akei þata rodida
 4 izvis. ei biþe qimari so weila ize. gamumeip þize. þatei ik qap izvis. ip þata izvis fram fruma ni qap.
 5 unte miþ izvis vas. ip nu gagga du þamma sandjandin mik. jah anshun us izvis ni fraimip mik. waþ
 6, 7 gaggis. akei unte þata rodida izvis. gauriþa gadaubida izvar hairto. akei ik sunja izvis qipa. batizo
 ist izvis ei ik galeipau. unte jabai ik ni galeiþa. þarakletus ni qimip at izvis. aþþan jabai gagga.
 8 sandj) ina du izvis. jah qimands is gasakiþ þo manaseip bi fravaurht jah bi garaihtuþa jah bi staua.
 9, 10 bi fravaurht railtis þata. þatei ni galaubjand du mis. ip bi garaihtuþa. þatei du attin meinamma
 11, 12 gagga jah ni þanaseiþs saiwiþ mik. ip bi staua. þatei sa reiks þi- fairwans afdomiþs varþ. nauh
 13 ganoh ska! qipan izvis. akei ni maguþi frahairan nu. ip þan qimip jains. ahma sunjos. briggiþ izvis
 in a'tai sunjai. nih þan rodeip af sis sibin ak sva þi'u sve hauseip. rodeip jah þata anavairþo ga-
 14, 15 teiþ izvis. jains mik haubeip. unte us meinamma niuip jah gateiþ izvis. all þatei aih aita. mein
 16 ist. duþe qap þatei us meinamma niuip jah gateiþ izvis. leitil nauh jah ni saiwiþ mik. jah aftra
 17 leitil jah gasaiwiþ mik. unte ik gagga du atin. þaruh qeþun us þaim sipojam du sis misso. wa ist
 þata þatei qipiþ unis. leitil ei ni saiwiþ mik jah aftra leitil jah gasaiwiþ mik. jah þatei ik gagga du
 18, 19 attin. qeþunuh þata wa s'jai þatei qipiþ. leitil. ni vitum wa qipiþ. ip iesus vissuh þatei vild-dun un
 fraimnan jah qap im. bi þata sokeip miþ izvis mi-so. þatei qap. leitil jah ni saiwiþ mik. jah aftra

INTERPRETATIO.

meum verbum servarent, etiam vestrum servent. 21. Sed hoc omne faciunt vobis hoc nomen meum; nam non noscent hunc mittentem me. 22. Nisi venirem, et loquerer ad vos, peccatum non haberent; verum nunc excusationem non habent ob peccatum suum. 23. Qui me odit, etiam patrem meum odit. 24. Si hæc operæ non facerem in us, quæ alius ullus non fecit, peccatum non haberent; verum nunc etiam videtis me et odertis et me et patrem meum. 25. Sed ut impletur verbum hoc scriptum in lege eorum, quod oderunt me et odertis. 26. At cum venit parakletus, quem ego mitto vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre exit, hic testatur de me. 27. Et autem vos testamini, nam a principio cum me estis. xvi, 1. Hoc locutus sum vobis, ut non sollicitemini. 2. E conciliis pellunt vos; sed venit hora, ut quisque qui occidit vos, putet sacrificia offerre Deo. 3. Et hoc faciunt, quia non cognoverunt patrem, nec me. 4. Sed hoc locutus sum vobis, ut cum veniat hæc hora eorum, recordemini horum, quod ego dixi vobis; verum hoc vobis a pri cipio non dixi, nam cum vobis fui. 5. Verum nunc eo ad hunc mittentem me, et ulius e vobis non interrogat me: quo vadis? 6. Sed quia hoc locutus sum vobis, tristitia obduravit vestrum cor. 7. Sed ego veritatem vobis dico; melius est vobis ut ego eam; nam si ego non, parakletus non venit ad vos; at si eo, mitto eum ad vos. 8. Et veniens is arguit hunc mundum de peccato et de justitia et de judicio. 9. De peccato quidem hoc, quod non credunt ad me; 10. verum de justitia, quod ad patrem meum eo, et non amplius videtis me; 11 verum de judicio, quod hic princeps hujus mundi damnatus fuit. 12. Adhuc satis debeo dicere vobis, sed non potestis ferre nunc; 13. verum cum venit ille, spiritus veritatis, ducit vos in omnem veritatem, neque enim loquitur a se ipso, sed tam multum quam audit, loquitur et hoc futurum nuntiat vobis. 14. Ille me amat, nam e meo sumit et nuntiat vobis. 15. Omne quod habet pater, meum est; ideo dixi, quod e meo sumit et nuntiat vobis. 16. Paucum adhuc et non videtis me, et iterum paucum et videtis me; nam ego eo ad patrem. 17. Tunc dixerunt ex his discipulis ad se invicem: quid est hoc quod dicit vobis, paucum ut non videatis me, et iterum paucum et videtis me, et quod ego eo ad patrem? 18. Dixeruntque hoc, quid sit, quod dicit paucum; non scimus, quid dicit. 19. Verum iesus scivit, quod voluerunt eum interrogare et dixit his: ob hoc quæritis cum vobis invicem, quod dixi, paucum et non

ANNOTATIONES.

- xv, 21. sandjandan] J. St. ✕ sandjandin.
 xv, 22. nih] H. ✕ ni.
 xv, 21. anþar ainslum] { gr. omu. — mik] pr. me, ° gr.
 xv, 25. þata] St. ✕ þaþa. — gametido] J. ✕ medido. — arvo] J. St. B. ✕ arujo.
 xv, 26. sa] St. ✕ sai.
 xv, 27. þan jus] { gr. omu.
 xvi, 4. ize] eorum, ° gr. omu. præter end. 11 ap. Mh., qui cum sequens ἀδῶν, a nostro per þize redditum, omittat, veremur ne alterutrum e margine in textum illatum sit, cf. ad xiii, 29; L. v, 5.
 xvi, 6. gadaubida] obduravit, Ulf. παρωπωνεν (xii, 40) pro παλιωπωνεν legit.
 xvi, 7. ievis qipa] { gr. — parakletus] St. ✕ parakletus. — jabai] sec. J. ✕ gabai.
 xvi, 9. þata] hoc, ° gr. omu. et apud Goth. maxi-

- me offendit; ni-i ad similitudinem locorum Me. ix, 23; L. i, 62; ix, 46 dictum est, quod ut sit veremur; quia þata illis locis ubique habet, quo referatur, h. l. autem non habet, neque in gr. est ejus ullum vestigium: delendum est tanquam mendum librarii propter sequens þatei, cf. ad Cor. II, x, 12.
 xvi, 13. anavairþo] Z. ✕ anavairho.
 xvi, 16. nauh] adhuc, ° gr. omu. — Ik] ego, ° gr.
 xvi, 17. sipojam] Ulf. c. codd. 7 et x ap. Mi. ° αδῶν. — ei] ut, gr. omu. xai, Ulf. autem ita loquitur, ut de more suo sermonein variet, cf. L. vi, 37, ubi nisi cum codd. ixa pro xai ou legit, eamdem ob causam, quam indicavimus, ei pro jah posuit.
 xvi, 18. qeþunuh] vid. ad i, 20.
 xvi, 19, ip] verum, ° gr. — i.sus vissuh] { gr. omu.

20 leitil jah gasaiwiþ mik. amen aēn qiþa izvis þei greitiþ jah gaunþ jus iþ manaseþs faginþ. jus
 21 saurgandans vairþiþ. akei so saurga izvara du fahedai vairþiþ. qino þan hairiþ. saurga haband,
 unte qam weila izos. iþ biþe gabauran ist barn. ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons faur fahedai.
 22 unte gabaurans vairþ manna in fairwau. jah þan jos auk nu saurga habaiþ. iþ aftra saiwa izvis jah
 23 faginþ izvar hairto. jah þo fahed izvara ni sinshun nimþ af izvi. jah in jainamma daga nuk ni
 fraihniþ vaihtais. amen amen qiþa izvis þatei þiswah þei bidj þ attan in namin meinamma. gilþiþ
 24 izvis. und hila ni beduþ ni vaihtuis in namin meinamma. bidjaiþ jah nimþ ei faheþs izvara sijai
 25 usfullida. þata in gajukom rodida izvis. akei qimþ weila. þanuh izvis ni þanaseiþs in gajukom
 26 rōdja. ak andaugiba bi attan gateiba izvis. in jainamma daga in namin meinamma bidjþ. jah ni
 27 q þa izvis. þri ik bidjan attan bi izvis. ak silba atta frijþ izvis. unte jus mik frijdeduþ. jah gabau-
 28 budeduþ þatei ik fram gupa urrana. ozohiddja fram attan jah atiddja in pana fairwu. aftra biieþa
 29 þamma fairwau jah gēga du attin. þaruh qeþun þai siponjos is. sai. nu andaugiba rodeis jah gaju-
 30 kono ni ainohun qiþis. nu vitum ei þu kant alla jah ni þarft ei þuk was fraihnai. bi þamma galaub-
 31, 32 jam þatei þo fram gupa urraut. andhof in iesus. nu galaubeiþ. sai. qimþ weila jah nu qam ei
 33 distahjada warjzuh du seinu jah mik ainuwa biieþiþ. jah ni in ains. unte atta mþ mis i-t. þata
 rodida izvis. þei in mis gavairþi aigeiþ. in þamma fairwau aglons habaiþ. akei þrafsteiþ izvis. ik
 xvii. 1 gajukaida þana fairwu. þata rodida iesus uzehhof augona seinu du himina jah qeþ. atta.
 2 qam weila. hanlei þeinata sonu. ei sunus þe us hauþjai þuk. swasve atgaft imma
 3 valdufi alfaize leike ei all þatei atgaft imma. gibai in libain aiveinon. soh þun ist so aiveino
 4 libains. ei kunneina þuk ainana sunja gup jah þancei insandides iesu xristu. ik þuk hanhuda ana
 5 airþai. vaurstv ustauh. þatei atgaft mis du vaurkjan. jah nu hanlei mik. þu atta. at þus silbin
 6 þamma vulþau. þancei habaida at þus. saurþizer sa fairwos vesi. gahairhtida þeinata namo mannam.
 þanzei atgaft mis os þamma fairwau. þeinai vesun jah mis atgaft ins. jah þata vaurd þeinata galaub-

INTERPRETATIO.

videtis me, et iterum paucum et videtis me. 20. Amen, amen dico vobis, quod ploratis et lugetis vos, verum mundus gaudet; vos moerentes fitis, sed hic mœror vester ad lætitiã fit. 21. Mulier cum parit, mœrorem habet, nam venit hora ejus; verum cum natus est puer, non amplius non recordatur hujus afflictionis præ lætitiã, quia natus fuit homo in mundo. 22. Et autem vos enim nunc mœrorem habetis; verum iterum video vos, et gaudet vesirum cor, et hanc lætitiã vestram non ullus sumit a vobis. 23. Et in illo die me non interrogatis quidquam; amen, amen dico vobis, quod, quœdamque quod oratis patrem in nomine meo, quod ego a Deo exii. 24. Usque hodiernum non orastis non quidquam in nomine meo; orate et sumitis, in lætitiã vestra sit completa. 25. Hoc in parabolis locutus sum vobis; sed venit hora, tunc vobis non amplius in parabolis loquor, sed palam de patre nuntio vobis. 26. In illo die in nomine meo oratis, et non dico vobis, quod ego orem patrem pro vobis. 27. sed ipse pater amat vos, quia vos me amavistis et credidistis, quod ego a Deo exii. 28. Exii a patre et descendi in hunc mundum; iterum relinquo hunc mundum et eo ad patrem. 29. Tunc dixerunt hi discipuli ejus: ecce, nunc palam loqueris et parabolarum non ullam dicis. 30. Nunc scimus quod tu scis omnia et non indiges, ut te quis interroget; de hoc credimus, quod tu a Deo existi. 31. Respondit iis Iesus: nunc creditis? 32. Ecce, venit hora et jam venit, ut dissipetur quisque ad sua, et me soli relinquitis, et non sum solus, nam pater cum me est. 33. Hoc locutus-sum vobis, ut in me pacem habeatis; in hoc mundo afflictiones habetis, sed consolamini vos; ego subjugavi hunc mundum. xvii. 1. Hoc locutus-est Iesus elevavitque oculos suos ad caelum et dixit: pater, venit hora, alta tuum filium, ut filius tons altet te. 2. Sicut dedisti ei imperium omnium corporum, ut omne, quod dedisti ei, det iis vitam æternam. 3. Hæc autem est hæc æterna vita, ut noscant te unum vere Deum et quem mi-isti, Iesum Christum. 4. Ego te altavi in terra; opus perfecti, quod dedisti mihi ad operandum. 5. Et nunc alta me, te pater, apud te ipsum hoc splendore, quem habui apud te, antequam hic mundus esset. 6. Manifestavi tuum nomen hominibus, quos dedisti mihi ex hoc mundo; tui fuerunt, et mihi dedisti eos, et hoc ver-

ANNOTATIONES.

xvi, 20. jus] sec., Ulf. c. eodd. ° ðē.
 xvi, 21. gabauran ist] natus est (puer), gr. omn. γεννάσθω (puerum mulier). — ni þanaseiþs ni] vid. ad viii, 42.
 xvi, 22. þan] gr. omn. post jus. — saurga] gr. ante auk; quod autem Sch. Goth. in eorum numerum referit, qui γυν μὲν pro μὲν γυν legant, erravit.
 xvi, 23. þiswah þei] sic cod. Arg.; St. Z. ✕ þiswapei.
 xvi, 24. faheþs] vid. ad xv, 11.
 xvi, 25. akei] sed, ° gr. — þanuh] tunc, gr. omn. etc. — izvis] sec., gr. omn. post rodja.
 xvi, 27. ak] sel, gr. omn. γάρ, quod tamen Goth. per ak reddidit etiam Eph. ii, 10.
 xvi, 28. uzehhof] vid. ad Mc. xiv, 44. — atiddja] St. ✕ atiddja.
 xvi, 29. þaruh] tunc, ° gr. omn. — qeþun] Ulf. c. eodd. ° αὐτῶ. — gajukona] J. St. ✕ gajukno.
 xvi, 30. þu] utr. tu, ° gr. omn. — þuk was] † gr.

omn. — fraihaai] Z. ✕ frahnai.

xvi, 31. im] J. B. ✕ him.

xvi, 32. distahjada] dissipetur, gr. omn. σκροπεσθήσα. — seinu] hæc forma, quam Z. in semanu mutare malebat, nobis genarivus pronommis reciproci esse videtur, uti L. vii, 32; du seinu autem elliptice deum est, uti L. xix, 7 du frav urhtis mans, vid. ad L. viii, 40.

xvi, 33. fairwau] J. St. ✕ fairwau.

xvii, 1. uzehhof] elevavitque, vid. ad xviii, 26 et ad Mc. xiv, 44. — ai] Ulf. c. eodd. ° zai.

xvii, 5. sunja] vere, jam Z. recte animadvertit, sunja esse adverbium, et. alja, sic etiam L. ix, 27 sunja secundum gr. (ἀνθρώπος) pro adverbio haberi potest.

xvii, 5. at þus] gr. omn. post resi; Ulf. c. verss.

xvii, 6. aigast ins] † gr. omn.

7, 8 striedem, nu ukunfa ei alla, þoei atgafi mis, at þus sind, unte þo vaurda, þoei atgafi mis, atgaf
 9 mi, jah eis nemun bi sunjai þatei fram þus urraun jah galaulibedun þatei þu mik insandides, ik hi
 10 ins budja, ni hi þo manaseþ bidja ak bi þaus þanzei atgafi mis, unte þeinai sind, jah meina alla
 11 þeina-sind jah þeina meina jah hanþiþs im in þaim, ni þanaseþs im in þamma fairwau, ip þai in
 þamma fairwau sind, jah ik du þus gagga, atta veika, fastai ias in namin þeinamma, þanzei atgafi
 12 mis ei sijaina ain svasve vit, þan vas miþ im in þamma fairwau, ik fastaida ins in namin þei-
 namma, þanzei atgafi mis, gafastaida, jah ainsþun us im ni fraqistnoda niþa sa sunus fralustais, ei
 13 þata gamelido usfulliþ vaurþi, ip nu du þus gagga jah þata rodja in manas-dai, ei habaina fahed
 14 meina usfullida in sis, ik atgaf im vaurd þeinata, þu so manaseþs sijaida ins, unte ni sind us þamma
 15 fairwau, svasve ik us þamma fairwau ni im, ni budja ei usinai, ins us þamma fairwau ak ei þair-
 16 gois im faura þamma uaselþia, us þamma fairwau ni sind, svasve ik us þamma fairwau ni im,
 17, 18 veihai ins in sunjai, vaurd þeinata sunji is, svasve mik insandides in manaseþ, svah ik insandida
 19, 20 ins in þu manased, jah fram im ik veika mik silþan, ei sijaina jah eis veihai in sunjai, aþþau ni hi
 21 þaus bidja ainsak ak bi þaus galauljandans þairh vaurda ize du mis, ei allai ain sijaina svasve þu,
 atta, in mis jah ik in þus, ei jah þai in ugkis ain sijaina, ei so manaseþs galauljai þatei þu mik
 22, 25 insand des, jah ik voþu, þanei gafi mis, gaf im ei sijaina ain svasve vit ain siju, ik in i o jah þu in
 mis, ei sijaina ustauhanai du ainamma jah kunnei so manaseþs þatei þu mik insandides jah frijodes
 24 ins svasve mik frijodes, atta, þatei atgafi mis, vilþau ei þarei im ik jah þai sijaina miþ mis, ei
 25 saiwaina vullu meinana, þanei gafi mis, unte frijodes mik laur gaskafi fairwaus, atta garalita, jah
 26 so manaseþs þuk ni ofkumþa, ip ik þuk kumþa jah þai ofkumþedun þatei þu mik insandides, jah
 xviii, 1 gakanunda im namo þeinata jah kanna ei frialþva, þoei frijodes mik, in im sijai jah ik in im, þata
 2 galaf þesus jah siponjos is, vissuh þan jah iudas sa galevjauds ina þana stad, þatei ufta gaidþv
 3 þesus jainar miþ siponjam seinaim, ip iudas nam hansa jah þize gudþane jah fareisaie audhahtans
 4 iddjuh jaundvairþis miþ skeimam jah haizam jah veþnam, ip þesus vitands alla þoei qemun ana ina
 5 usgaggands ut qah im, wana sokeip, audhahtandans iama qeþun, þesu þana nazoraiu, þaruh qah im

INTERPRETATIO.

hunc innum servaverunt. 7. Nunc cognovi, quos dedisti mihi, apud te sunt; 8. quod
 huc verba, que dedisti mihi, dedi tuis et ii acceperunt in veritate, quod a te exii, et credi-
 derunt, quod tu me misisti. 9. Ego pro iis oro, non pro hoc mundo oro, sed pro iis, quos dedi-
 disti mihi; nam tui sunt. 10. Et mea omnia tua sunt, et tua mea, et altatus sum in his. 11. Non
 amplius sum in hoc mundo; verum hi in hoc mundo sunt, et ego ad te eo. Pater sancte, serva eos
 in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut nos. 12. Cum fui cum iis in hoc mundo, ego servavi
 eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, conservavi, et ullus ex iis non periit, nisi hic filius perdi ionis, ut hoc
 scriptum impletum fieret. 13. Verum nunc ad te eo et hoc loquor in mundo, ut habeant latitiam meam
 completam in se. 14. Ego dedi tuis verbum tuum, et hic mundus odia habuit eos; nam non sunt ex hoc
 mundo, sicut ego ex hoc mundo non sum. 15. Non oro, ut auferas eos ex hoc mundo, sed ut teneas eos ab
 hoc malo. 16. Ex hoc mundo non sunt, sicut ego ex hoc mundo non sum. 17. Sanctifica eos in veritate;
 verbum tuum veritas est. 18. Sicut me misisti in mundum, sic ego misi eos in hunc mundum, 19. et pro
 iis ego sanctifico me ipsum, ut sint etiam ii sancti in veritate. 20. At non pro iis ero solus, sed pro his
 credentibus per verba eorum ad me. 21. ut omnes unum sint, sicut tu, pater, in me et ego in te, ut etiam
 hi in nobis unum sint; ut hic mundus credat, quod tu me misisti. 22. Et ego splendorem, quem dedisti
 mihi, dedi iis, ut sint unum, sicut nos unum sumus. 23. Ego in iis et tu in me, ut sint perfecti ad unum et co-
 gnoscat hic mundus, quod tu me misisti et amasti eos, sicut me amasti. 24. Pater, quod dedisti mihi, volo, ut
 ubi sum ego, etiam hi sint cum me, ut videant gloriam meam, quam dedisti mihi, quia amasti me ante creatio-
 nem mundi. 25. Pater juste, et hic mundus te non cognovit; verum ego te cognovi et hi cognoverunt, quod te
 me misisti. 26. Et notificavi iis nomen tuum et notifico, ut amor, quo amasti me, in iis sit et ego in iis.
 xviii, 1. Huc dicens Iesus exiit cum discipulis suis trans torrentem, hunc Cedron, ubi fuit hortus, in quem ivit
 Iesus et discipuli ejus. 2. Scrivit autem etiam Iudas, hic prodens eum, hunc locum, quod saepe convenit Iesus
 illic cum discipulis suis. 3. Verum Iudas cepit cohortem et horum sacerdotum et Fariseorum ministros iui-
 que illic cum facibus et tedis et armis. 4. Verum te us sciens omnia, que venerunt super eum, exiens foras
 dixit iis: quem queritis? 5. Respondentes ei dixerunt: te um, hunc Nazoraeum. Tunc dixit iis Iesus: ego

ANNOTATIONES.

- xvii, 8. nemun] Ulf. e. eod. ° *zai ērvostov.*
- xvii, 11. mit. Ulf. ° *zai. — þanzei*] quos, gr. *q̄.*
- xvii, 14. so] St. *sa. — ni im*] gr. ante us.
- xvii, 17. sunjai] Ulf. e. eod. ° *soj.*
- xvii, 18. svah] vid. ad xv, 9. — *manased*] J. St. *manaseþ.*
- xvii, 19. sijaina] gr. post eis.
- xvii, 20. ak] Ulf. ° *zai. — vaurda*] verba, gr. *omn. iōrov.*
- xvii, 22. siju] editt. *— sijum*, vid. ad x, 50. Me. x, 59.
- xvii, 25. jah] *see.*, Ulf. ° *zai.*
- xvii, 24. þatei] quod, gr. *ot̄.* — *im ik*] sic cod.
- Arg.; Z. *— ik im.*
- xviii, 1. Iesus] *see.*, sic cod. Arg., vid. ad Me. 1, 42.
- xviii, 2. galevjauds] J. St. B. *— levjands*, in cod. Arg. *ga* supra lineam scriptum est.
- xviii, 5. miþ] Z. *— mi.* — *skaimam*] sic cod. Arg. pro qua lectione Zabini conjectura *skainam* probabilis videtur, ut *skaina a skainam* verbo (L. iv, 29; xvii, 24; Cor. II, iv, 6) formatum sit.
- xviii, 5. audhahtandans — qeþun] respondentes — diverunt, gr. *ἀνεπηθέσαν.* — *þaruh*] tunc, ° gr. *omn.*

6 Iesus. ik un. stofuh þan jah indas sa levjands ina niþ im. þaruh sve qaf un. þatei ik im. gal þun
 7 thukai jah gadrusun dalab. þaproh þan ias aftra frah. wana sokeiþ. iþ eis qeþun. iesu þana nazo-
 8, 9 rain. andhof iesus. qaf izvis þatei ik im. jabai nu mik sokeiþ. leiþ þans gaggan. ei usfullodedi
 10 þata vaurd þatei qaf. et þanzei atgaf mis. ni fraqistida ize ahummehun. iþ seimon þaitrus habands
 bairu uslaek ina jah sloh þis auhumistins gudjins skalk jah afuaimau imma auso taih-svo. sah
 11 þan haiians vas nomin malkus. þaruh qaf iesus du þaitrau. lagei þana ha'ru in fodr. stkl
 12 þanei gaf mis atta. niu drigkau þana. þaruh hansa jah sa þusundifas jah andbahtos
 13 iudaie undgripun iesu jah gabundun ina jah gataubun ina du anain frumist. sa vas auk svadhra
 14 kaj. ðin. saei vas auhumists veiha þis atþujis. vazuh þan kajafa. saei garaginoda iudaium.
 15 þatei batizo ist. ainana mannan fraqistjan faur managein. þaruh laistida iesu seimon þaitrus
 jah anþar siponeis. sah þan siponeis vas kunþs þamma guljin. jah niþungalaif ni þ iesua in
 16 rohsu þis gudjins. iþ þaitrus stof at daurom uta. þaruh usiddja ut sa siponeis anþar. saei vas
 17 kunþs þamma gudjin. jah qaf dauvavardai jah attauh non þaitro. þaruh qaf jaina þivi so dauva-
 18 vardo du þaitrau. ibai jah þu þize siponje is þis maus. iþ is qaf. ni im. þaruh stofun skalkos jah
 andbahtos hairja vaurkjandans. ante kald vas. jah varmidedun sek. jah þan vas niþ im þaitrus
 19, 20 standands jah varmjands sik. iþ sa auhumista gudja frah iesu bi siponjans is jah bi laisein is. and-
 hof imma iesus. ik andaugjo rodþla manasedai. ik sinterio laisida in gaqunþai jah in gudhusa. þa-
 21 rei siateino iudaisis gaqimand. jah þiuhjo ni rodida vatit. wis mik fraibnis. fraim þans hantjan-
 22 dans. wa rodidedjau du im. sai. þai vitun. þatei qaf ik. iþ þata qibandin imma sams andbahte
 23 standands gaf slah lofin iesua qafuh. svau andhafjis þamma reikistin gudjin. andhof iesus jabai
 24 ubitaba rodida. veitvodei bi þata ubil. aiþþau jabai vaila. duwe mik slahis. þaruh insandida ina
 25 annas gabundanana du kajalin þamma maistin gudjin. iþ seimon þaitrus vas standands jah varm-
 jands sik. þaruh qeþun du imma. niu jah þu þize siponje þis is. iþ is afaiak jah qaf. ne. ni im.
 26 q þ sams þise skalko þis maistins gudjins. sah niþjis vas. þammei afuaimau þaitrus auso. niu þuk

INTERPRETATIO.

sum. Stetit autem etiam ludas, hic prodens eum, cum iis. 6. Tunc uti dixit iis, quod ego sum, iverunt retro versi et ceciderunt deorsum. 7. Deinde autem eos iterum interrogavit: quem quaeritis? Verum ii dixerunt: Iesum, hunc Nazorem. 8. Respondit Iesus: dixi vobis, quod ego sum; si nunc me quaeritis, sinite hos ire. 9. Ut impleretur hoc verbum, quod dixit, quod quos dedit mihi, non perdidit eorum unum. 10. Verum Simon Petrus, habens gladium, eduxit eum et percussit hujus summi sacerdotis servum et abscidit ei aurem dextram; hic autem vocatus fuit nomine Malcus. 11. Tunc dixit Iesus ad Petrum: pone hunc gladium in vaginam; calice enim, quem dedit mihi pater, nonne bibam hunc? 12. Tunc cohors et hic centurio et ministri ludaeorum prehauderunt Iesum; et vinxerunt eum. 13. et duxerunt eum ad Annam primum; hic fuit enim socer Cajafae, qui fuit summus sacerdos hujus anni. 14. Fuit autem Cajafa, qui consuluit Iudaeis, quod melius est, nomen hominem perire pro populo. 15. Tunc secutus est Iesum Simon Petrus et alius discipulus; hic autem discipulus fuit notus huic sacerdoti, et simul introiit cum Iesu in atrium hujus sacerdotis. 16. Verum Petrus stetit ad portas foras. Tunc exiit foras hic discipulus alter, qui fuit notus huic sacerdoti, et dixit janitrici et adduxit intro Petrum. 17. Tunc dixit illa serva haec janitrix ad Petrum: num etiam tu horum discipulorum es hujus hominis? Verum is dixit: non sum. 18. Tunc steterunt servi et ministri primum facientes, nam frigidum fuit, et calefecerunt se et autem fuit cum iis Petrus, stans et calefaciens se. 19. Verum hic summus sacerdos interrogavit Iesum de discipulis ejus et de doctrina ejus. 20. Respondit ei Iesus: ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in concilio et in templo, ubi semper Iudaei conveniunt, et occulte non locutus sum quidquam. 21. Quid me interrogas? Interroga hos audientes, quid locutus sim ad eos. Ecce, hi scient, quod dixi ego. 22. Verum hoc dicente eo, quidam ministrorum stans dedit ictum vola Iesu dixitque: sicut respondes huic summo sacerdoti? 23. Respondit Iesus: si male locutus sum, testare de hoc malo; aut si bene, cur me percussis? 24. Tunc misit eum Annas vinetum ad Cajafam, hunc summum sacerdotem. 25. Verum Simon Petrus fuit stans et calefaciens se; tunc dixerunt ad eum: nonne etiam tu horum discipulorum hujus es? Verum is negavit et dixit: minime, non sum. 26. Dixit quidam horum servorum hujus summi sacerdotis, hieque cognatus fuit,

ANNOTATIONES.

xviii, 7. *aftra* | gr. omn. ante *þaproh*.
 xviii, 8. *gaggan* | St. ✕ *gaggani*.
 xviii, 9. *atgaf* | sic cod. Arg.; Hz. et edit. *atgaf* (dedisti) c. gr. omn. (*δεδωκας*).
 xviii, 10. *sah* — *namin* | hic — nomine, gr. *ὄνομα* τῷ δαύλον; ceterum *Z.* ÷ *sa*
 xviii, 13. *sa* | hic, ° gr. — *kajafin* | (Massm. Skeir. p. 59 ÷) error librarii pro *kajafans* scriptum esse suspicatur, sed errat ipse vir doctus, nam sic Gothi dativo pro genitivo uti solent. — *þis atþujis* | J. St. ✕ *þiza tabujis*; veram lectionem jam Maresch. p. 403 commendavit.
 xviii, 15. *þaitrus* | cod. Arg. ✕ *þrus*, nunquam hoc nomen per compendium scribitur, nec si scriberetur, signum nota deesse deberet; cf. Cor. II, xi, 5. — *niþungalaif* | St. ✕ *niþiggalaif*.
 xviii, 16. *p. ð u* | J. St. ✕ *þaitrus*.

xviii, 17. *iþ* | verum, ° gr. omn. — *is qaf* | † gr. omn.
 xviii, 18. *standands* | St. ✕ *standans*, sic vs. 22. — *jah* | ult. *Z.* ° ✕.
 xviii, 20. *sinterio* | semper, gr. *πέντες*.
 xviii, 22. *þata* | J. St. ✕ *þana*. — *qifan'n im a* | † gr. — *standands* | vid. ad vs. 18. — *slah lofin* | J. St. ✕ *jet*. — *svau* | J. St. B. ✕ *svah*.
 xviii, 25. *andhof* | Ull. ° *advā*.
 xviii, 24. *þaruh* | tunc, ° gr. — *gabundanana* | J. St. ✕ *gabundana*.
 xviii, 25. *þaitrus* | J. St. B. ✕ *þaitraus*. — *vas* | gr. omn. ante *seimon*. — *iþ* | sec. verum, ° gr. — *is afaiak* | † gr. — *ne* | minime, ° gr. omn.
 xviii, 26. *sah* | hieque, pro *saei* (qui); a Grim. III. 25 sq. et a nobis (ad Mc. II, 11 et Cor. I, xvi, 15) observatum est, *ah* encliticam partientiam idem quo-

27. 28. saw ik in antigarda niþ iuma. þaruh aftra afaiak þaitrus. jah suns hana brukula. ih eis taulun
 iesu fram kajalin in pratoriaun. þaruh vas maurgins. ih eis ni ididjedon in pratoria. ei ni hisaul-
 29. nodedeina ak matidedema pasva. þaruh atildja ut peilatus du im jah qap. wa vro-he bairif ana
 30. þana mannan. andhofun jah qefun du imma. nih vesi sa ublotjos. ni þau veis atgebeima pus ina.
 31. þaruh qap nu peilatus. numþ ina jus jah bi vitoda izvaramma stojif ina. ih eis qefunuh du imma
 32. iudaieis. ansis ni skuld ist usqiman maone ainumehun. ei vaurd frauins usfullnodedi. þatei qap
 33. baodvjands woleikamma dauþau skulda gasvitan. galaþ in praitauria aftra peilatus jah vopida iesu
 34. qapuh imma. þu is þindans iudaie. andhof iesus. abu þus silbin þu þata qifis þau anparai þus qefun
 35. bi mik. andhof peilatus. vaitei ik iudaus im. so þiuda þeina jah gudjans anafullhuh þuk mis. wa ga-
 36. ravides. andhof iesus. þiudangardi meina nist us þamma fairwau. ih us þamma fairwau vesi meina
 þiudangardi. aiþþau andhafatos meina usdandidedeina. ei ni galeviþs vesjau iudaum. ih nu þiudan-
 37. gardi meina nist þapro. þaruh qap imma peilatus. an nuh þiudau is þu. andhafjands iesus. þu qifis
 ei þiudans im ik. ik du þamma gabaurans im jah du þamma qam in þamma fairwau ei veitvodjau sun-
 38. jar. wazuh saei ist sunjos. hauseiþ stibnos meinaizos. þaruh qap imma peilatus. wa ist so sunja. jah
 39. þata qipands galaþ ut du iudaum jah qap im. ik ainohun fairno ni higit in þamma. ih ist hihiti izvis
 40. ei ainna izvis fraletau in pissu. vileidu nu ei fraletau izvis þana þiudan iudaie. ih eis hropidedun
 xii. 1. aftra afai qipandans. ne þana ak barabbau. sah þan vas sa barabba vadedja. þaruh þan nam pei-
 2. latus iesu jah usblaggy. jah þai gadrauhteis usvundun vippja us þaurnum jah galagidedun imma
 3. ana baubid jah vastjai þaurpur dai gavasidedun in jah qefun. hails þiudans iudaie. jah gebun imma
 4. slahins lofin. atildja aftra ut peilatus jah qap im. sai. atinþa izvis ina ut ei viteiþ þatei in imma
 5. ni ainohun fairno bigat. þaruh usiddja ut iesus boirands þana þaurneinan vaip jah þo þaurpura-
 6. don vastja jah qap im. sa ist sa manna. þaruh hiþe sewun ina þai maistans gudjans jah andbah'os.

INTERPRETATIO.

cui absedit Petrus aurem : nonne te vult ego in harto eum eo? 27. Tunc iterum negavit Petrus, et statim
 gallus cantavit. 28. Verum ii duxerunt Iesum a Cafaja in pratorium. Tunc fuit mane; verum ii non i-
 verunt in pratorium, ut non contemnerentur, sed ederent pascha. 29. Tunc ivit foras Pilatus ad eos et
 dixit : quam accusationem fertis contra hunc hominem? 30. Responderunt et dixerunt ad eum : nisi esset
 hic maleficus, non utique nos traderemus tibi eum. 31. Tunc dixit eis Pilatus : emitte eum vos et secun-
 dum legem vestram iudicate eum! Verum ii dixerunt ad eum Iudei : nobis non licitum est, occidere homi-
 num nom. 32. Ut verbum domini impleteret, quod dixit significans, quali morte debuit mori. 33. Ivit
 in pratorium iterum Pilatus et vocavit Iesum dixitque ei : tu es rex Iudeorum? 34. Respondit Iesus : ali-
 ne te ipso tu hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? 35. Respondit Pilatus : num ego Iudeus sum? Hæc gens
 tua et sacerdotes tradiderunt te mihi; quid fecisti? 36. Respondit Iesus : regnum meum non est ex hoc
 mundo; si ex hoc mundo esset meum regnum, utique ministri mei decertarent, ut non traditus essem Iu-
 deis; verum nunc regnum meum non est hinc. 37. Tunc dixit ei Pilatus : an igitur rex es tu? Respondens
 Iesus : tu dicis, quod rex sum ego; ego ad hoc natus sum et ad hoc veni in hunc mundum, ut tester veri-
 tati; quisque qui est veritatis, audit vocem meam. 38. Tunc dixit ei Pilatus : quid est hæc veritas? Et hoc
 dicens ivit foras ad Iudeos et dixit eis : ego ullam culpam non invenio in hoc. 39. Verum est consuetudo
 vobis, ut unum vobis dimittam in pascha; vultisne igitur, ut dimittam vobis hunc regem Iudeorum?
 40. Verum ii clamaverunt iterum omnes dicentes : minime hunc, sed Barabbam. Hic autem fuit hic Barab-
 bas maleficus. xix. 1. Tunc autem cepit Pilatus Iesum et flagellavit. 2. Et hi milites flexerunt coronam
 et spiritus ei posuerunt ei in capite et veste purpurata induerunt eum. 3. et dixerunt : salve, rex Iudeorum! et
 dederunt ei ietus vola. 4. Ivit iterum foras Pilatus et dixit eis : ecce, adduco vobis eum foras, ut sciatis
 quod in eo non ullam culpam inveni. 5. Tunc exiit foras Iesus portans hanc spineam coronam et hanc pur-
 puratam vestem et dixit eis : hic est hic homo. 6. Tunc cum viderunt eum hi summi sacerdotes et ministri,

ANNOTATIONES.

jah significantem notiones singulas et nuntiata cop-
 ulare; nunc discimus, eum ad pronomen demonstra-
 tivum additam relativum efflere, sic L. ii, 37; xvii,
 20; xvii, 42; Cor. I, xv, 4; Philem. ii. cf. M. xvii,
 57. Pro terra sah etiam pro xai autós; vel xai oúros
 (L. ii, 37, sq. viii, 44; xvii, 16; xix, 2) aliisque par-
 ticulis copulativis ponitur, cf. M. xvii, 44 (ði), J.
 x, 20; xvi, 48 (oúv). xai ubi etiam significat, per
 sah reddi natura particule ipsa veitum esse videtur,
 si exceperis vah = oúros xai Cor. I, xv, 22; II, viii,
 6. Eph. v, 24 pro quo etiam sua jah dicitur Cor. II,
 i, 5; viii, 11; x, 7; Col. iii, 13; Thess. I, iv, 14. —
 sh | gr. omn. ante þuk; St. ° ✕
 xviii, 28. eis | pr. ii, ° gr. omn. — ak | Ulf. c. codd.
 ° iua.
 xviii, 30. ve | nos, ° gr. omn. — atgebeima þus |
 † gr. omn.
 xviii, 31. jah | Z. ° ✕. — eis | ii, ° gr. omn. postu-
 lante sensu, ut videtur; fortasse illatum est e eudre,
 ubi προσ'ουδ'όδε legebatur ἐκείσε, alterutrum igitur
 addat, cf. ad L. v, 35; J. viii, 29; xvi, 4; Cor.
 I, xv, 19; cf. tamen Mc. i, 16 ubi Ulf. c. codd. bra-
 þar is þis ainonia bigit.

xviii, 32. frauins | domini. gr. ἡγοῦ.
 xviii, 35. ga'aiþ | Ulf. ° oúv.
 xviii, 31. andhof | Ulf. c. codd. αὐτῶ. — abu | i. e.
 of-u, abne.
 xviii, 35. vaitei | St. ✕ raite.
 xviii, 36. meina þiudangardi | † gr. — usdauded-
 deina | cod. Arg. edit. ✕ usdauded.deina, syllabia de
 et di errore librarii transpositis, sic Gal. iv, 11. arbai-
 dedidjau pro arbaudedidjan, cf. L. xiv, 20.
 xviii, 37. an nuh | J. St. ✕ jet. — andhafjands |
 respondens. gr. omn. ἀκριβῶ. — veitvodjau | Z. ✕
 veitvodjau. — s'ibnos meinaizo | † gr. omn.
 xviii, 38. þaruh | tunc, ° gr. o un. — so | hæc, ° gr.
 — qipands | Ulf. ° πάλιν. — im | J. St. † du im.
 xviii, 39. ei | ut, ° gr. omn. prater cod. ° ap. Mi.
 — fraletau izvis | † gr.
 xviii, 40. eis | ii, ° gr. omn. — sah | hic, ° gr. omni.
 ceterum J. St. † sa.
 xix, 5. slahins lofin | St. ✕ jet.
 xix, 4. bigat | iuveni, gr. omn. εὐπίστα.
 xix, 5. ut iesus | † gr. — sa ist | hic est, gr. omn. ἴσα.
 xix, 5. furina — bigita | † gr. omn., ceterum J.
 St. B. † fahino.

hropidedun qipandans. ushramei ushramei ina. qap im peilatus. niamip ina jus jah bramijp. ip ik
7 fairina in imma ni bigita. audhofun imma iudaieis. veis vitoþ aihun. jah bi þamma vitoda unse-
8 ramma skal gasviltan. ante sik silban guþs sunu gatavida. biþe gahausida peilatus þata vaurd. mais
9 olta sis jah galaip in praitauria aftra jah qap du iesua. wafro is þu. ip iesus andavaurdi ni gaf
10 imma. þaruh qap imma peilatos. du mis ni rodeis. niu vaist þatei valdufni aih ushramjan þuk jah
11 valdufni aih fraletan þuk. andhof iesus. ni aihedeis valdufne aihun ana mik. nih vesi þus agibun
12 inapþro. duþe sa galeyjanda mik þus maizein fravaurht habaid. framuh þamma sokita peilatus
fraletan ina. ip iudaieis hropidedun qipandans. jabai þana fraletis. ui is frjonds kai- ra. sawasuh
13 izei þiudau sik silban taujþ. andstandip kaisara. þanuh peilatus hausjands þize —

INTERPRETATIO.

clamaverunt dicentes: crucifige, crucifige eum! Dixit iis Pilatus: accipite eum vos et crucifigite; verum ego culpam in eo non invenio. 7. Responderunt ei Iudaei: nos legem habemus, et servitium hanc legem nostram debet mori, nam se ipsum Dei filium sic t. 8. Cum audivit Pilatus hoc verbum, magis timuit sibi 9. et ivit in praetorium iterum et dixit ad Iesum: unde es tu? Verum Iesus responsum non dedit ei. 10. Tunc dixit ei Pilatus: ad me non loqueris? nonne scis, quod potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo, dimittere te? 11. Respondit Iesus: non haberes potestatem ullam in me, nisi esset tibi tradita Iesus; ideo hic prodens me te majus peccatum habet. 12. Ex hoc quesivit Pilatus, dimittere eum; verum Iudaei clamaverunt dicentes: si huic dimittis, non es amicus Caesari; quisque que regem se ipsum facit, resistit Caesari. 13. Tunc Pilatus audiens haec —

ANNOTATIONES.

- xix, 7. vitoþ] St. ✕ viþoþ. — guþs sunu] † ✕ þu.
 xix, 8. biþe] Ulf. ° öv
 xix, 9. andavaurdi] cur in hac forma F. et Z. of-
 fensi sint, nescimus, vid. L. II, 47 et gavaurdi Cor.
 I, xv, 33.
 xix, 10. þaruh] tunc, ° gr. — þuk] sec., S'.
 xix, 11. inapþra] Z. ✕ jupaþro. — habaid] J. St.
 B. † habaiþ.
 xix, 12. sawasuh] sic cod. Arg; St. Z. ✕ suh-
 wazuh.
 xix, 13. þize:] hæc (verba), gr. τοῦτον (τὸν λό-
 γον).

E P I S T O L Æ.

DU RUMONIM.

vi, 23 — þo auk launa fravaurhtis dauþus. ip auste guþs lihains aiveino in xristan iesu fraujin unsa-
 vii, 1 raunna. þau niu vitoþ. broþrjus. konnandam auk vitoþ rodja. þatei vitoþ frauinnoþ niann sva lagga
 2 weila sve lihaiþ. jah auk uf vaira gens at libandin abin gabundana ist vitoda. apþan jabai gasviltip
 3 aba. galausjanda af þamma vitoda ahins. þannu þan at libandin ahin haitada horinondei. jabai vairþip
 vaira auþaramma. jabai gasviltip vair. rija ist þis vitodis ei ni sijai horinondei vaurþana abin anþa-
 4 ramma. svaei nu jah jus. broþrjus mei ai. aidaqþidai vaurþuþ vitoda þairh leik xristaus. ei vair-

INTERPRETATIO. — AD ROMANOS.

vi, 23. — hæc enim stipendia peccati mors, verum gratia Dei vite æterna in Christo Iesu, domino nostro.
 vii, 1. Aut nonne scitis, fratres, scientibus enim legem loquor, quod lex regit hominem tam longum tempus
 quam vivit? 2. Et enim sub viro mulier in vivente marito ligata est lege, at si moritur maritus, libe-
 ratur ab hac lege mariti. 3. Utique igitur in vivente marito vocatur adultera, si fit viro alii; si moritur
 vir, libera est hac lege, ut non sit adultera, facta marito alii. 4. Igitur nunc etiam vos, fratres mei, mortifi-
 cationi fuistis legi per corpus Christi, ut fiat is alii, huic e mortuis resurgenti, ut fructum feramus Deo.

ANNOTATIONES.

- vi, 23 — xi, 33 leguntur in cod. Ambros. A.
 vi, 23. auk launa] hanc nostram conjecturam Cast.,
 qui ipse mikiluna ediderat, auctoritate vodicis A de-
 nuo inspecti probari consistunt. Articuli autem inso-
 litus usus nunc non offendit, vid. xii, 3 þai auk
 reiks. x, 1 sa raihus viljn.
 vii, 1. manu sva] cod. A et Cast. ✕ monns: pri-
 mum manu dativum constructio frauinon verbi re-
 quirat; deinde sra, cujus nullum vestigium in cod.
 A cognosci Cast. dicit, ex parte tantum a librario
 omissum est, nam s legitur, cf. vs. 25, ubi pro ik
 librarius omissio k solummodo i scripsit; aut va lit-
 teræ fortasse in margine scriptæ litura interie-
 runt.
 vii, 2. jah auk] etenim, gr. omni. γάρ, sic Cor. I,
 xv, 16 jah jabai auk == ai γάρ. — uf va ia] agre desi-
 deramus articulum so, quem hac verborum structura
 Gothi addere solent, vid. x, 6 so us galaubeinai ga-
 ra hci. xi, 21 þaus us qabaurþai astans; vide tamen
 ix, 11, ubi articulo eundem in modum omissio bi-
 galeinai mun scribitur, cf. ad Cor. II, vii, 10. —
 at libandin abin] Ulf. τῶντος τοῦ ἀνδρός; legisse videtur,
 vid. vs. 5.
 vii, 3. þannu] sic coll. A; Cast. ✕ þanuk; pro-
 edito þanuk etiam Cor. I, 15, 18 þannu legendum
 esse censemus, nam þannu = ἄρα (vid. Rom. x, 17;
 xiv, 12, 19; Cor. II, v, 15, all.), quod gr. omni. ibi
 habent. — haitada horinondei] † gr. omni. — jabai],
 sec. Goth. ° ðé.
 vii, 4. nu] nunc, ° gr. omni. — jah jus] gr. post
 meinai.

- 5 þauþ anþaramma þamma us dauþatu urreisandm. ei akran bairaima guþa. þan auk vesum in leika.
 6 vinous fravaurhti þos þairh vitop vaurhtedum in lifum unsarain du akran bairan dauþau. ip nu
 sai andbundanaí vaurþum af vitoda gadauþnandaus in þammei gabahidai vesum svaei skalkinoma
 7 in nuþþai ahmins jah ni farniþai bokos. wa nu qisþam. vitop fravaurhts ist. ni sijai. ak fravaurht
 8 ni ulkuþþedjan. niþ þairh vitop. unte lustu niþ kunþþedjau. niþ vitop qeþi. ni gairnjais. ip lev nimands
 9 fravaurhts þairh anabusu gavaurhta in mis allana lustu. unte inu vitop fravaurhts vas navis. ip ik
 10 simle inu vitop libaida. at qimandein anabusnai fravaurhts gairinoda. ip ik gadauþnoda jah bigitana
 11 varþ mis anabusus. sei vas du libainai. visan du dauþau. unte fravaurhts lev nimands þairh ana-
 12 busu uslutoda mik jah þairh þo usqam. aþþan nu sveþanþi vitop veihata jah anabusus veihata jah
 13 gavaihata jah þuþþeiga. þata nu þiuþþeigo varþ mis dauþus. ni sijai. ak fravaurhts. ei uskunpa vaurþi
 fravaurhts þairh þata þiuþþeigo mis gavaurkjandeí dauþu. ei vaurþi usarassau fravaurhta fra-
 14 vaurhts þairh anabusu. vitum auk þatei vitop abnein ist. ip ik leikeins in fravaurhts uf fravaurht.
 15. 16 þatei vaurkja. ni fraþja. unte ni þatei viljau tauja. ak þatei hatja þata tauja. ip jabai þatei ni viljau
 17 þata tauja. gairiss in vitoda. þatei goþ. ip nu ju ni ik vaurkja þata ak so bauandeí in mis fravaurhts.
 18 vaiþ auk þatei ni bauþ in mis. þat-ist in leika meinamma. þiuþ. unte viljan atligiþ mis. ip gavaurkjan
 19. 20 goþ ni bigita. unte ni þatei viljau vaurkja goþ ak þatei ni viljau ubil tauja. jabai nu þatei ni viljau
 21 ik. þata tauja. ju ni ik vaurkja ita ak sei bauþ in mis fravaurhts. bigita nu vitop viljandin mis goþ
 22. 23 taujan. unte mis atist ubil. gairizneigs in auk vitoda guþs bi þamma innunin manni. aþþan gasarwa
 anþar vitop in lifum meinain andvaihanda vitoda ahmins meimis jeh frahinþando mik in vitoda
 24 fravaurhtais þamma visandin in lifum meinain. vaiuans ik manna. was mik lauseiþ us þamma leika
 25 dauþaus þis. aviliudo guþa þairh iesu xristu franjan unsarana. iau nu silba ik skalkino gairigudai

INTERPRETATIO.

5. Cum enim essemus in carne, passionem peccatorum hęc per legem operate sunt in membris nostris ad fructum ferendum morti; 6. verum nunc ecce soluti sumus a lege, morientes in qua detenti fuimus, ita ut serviamus in novitate spiritus et non vetustate litterę. 7. Quid nunc dicimus, lex peccatum est? Ne sit; sed peccatum non novissem, nisi per legem, nam cupiditatem non novissem, nisi lex diceret: ne concupiscas. 8. Verum occasione sumens peccatum per præceptum operatum est in mihi omnem cupiditatem, nam sine lege peccatum fuit mortuum; 9. Verum ego aliquando sine peccato vixi; in veniente præcepto peccatum revixit. 10. Verum ego mortuus sum et inventum fuit mihi præceptum, quod fuit ad vitam, esse ad mortem; 11. nam peccatum occasione sumens per præceptum decepit me et per hoc perdidit. 12. At igitur quidem lex sancta et præceptum sanctum et justum et bonum. 13. Hoc igitur bonum factum est mihi mors? Ne sit, sed peccatum; ut cognitum fieret peccatum per hoc bonum mihi operans mortem, in fieret supra modum peccaminosum peccatum per præceptum. 14. Scimus enim, quod lex spiritualis est, verum ego carnalis sum, venditus sub peccatum. 15. Quod operor, non intelligo; nam non quod volo, facio, sed quod odi, hoc facio. 16. Verum si quod non volo, hoc facio, consentiens sum legi, quod bona; 17. verum nunc amplius non ego operor hoc, sed hoc habitans in me peccatum. 18. Scio enim, quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum, nam velle alijacet mihi, verum operari bonum non invenio; 19. nam non quod volo, operor bonum, sed quod non volo, malum facio. 20. Si igitur quod non volo ego, hoc facio, amplius non ego operor id, sed quod habitat in me peccatum. 21. Invenio nunc legem volenti mihi bonum facere; nam mihi adest malum. 22. Lætus sum enim lege Dei secundum hunc interitum hominem; 23. at video alteram legem in membris meis adversantem legi spiritus mei et capientem me in lege peccati hęc existente in membris meis. 24. Infelix ego homo? Quis me liberat ex hoc corpore mortis hujus? 25. Gratias ago Deo per Iesum Christum

ANNOTATIONES.

vii, 5. *fravaurhti*] sic cod. A pro *fravaurhte*, uti Tit. i, 44 *spili* pro *spille*.

vii, 6. *sai*] ecce, hæc voxula conjuncta cum *nu* adverbio, Goth. semper fere græcum *σοι* reddit, vid. Cor. I, v, 11; II, vii, 11, 22; Eph. II, 15; utitur etiam pro simplici *soi* Gal. iv, 9; et simplici *nu* pro *soi* Rom. vii, 17; Cor. I, xii, 18, 20; xv, 20; Col. I, 24; iii, 8; denique *sai* pro *soi* Thess. I, iii, 8.

vii, 7. *ist*] est, ° gr. -- *ni sijai*] notanda est hæc hujus formula scripto h. l. et vs. 15, quę aliis locis *nis-sijai* esse solet, vid. L. xv, 16; Rom. ix, 14; xi, 1, 11; Gal. I, 17. — *unte*] Goth. ° *τε*, vid. ad L. II, 16. — *qeþi*] sic cod. A; Cast. ✕ *qeþ*.

vii, 8. *nimands*] pro *mandei*, vid. ad Neh. vi, 16. — *vas*] *int*, ° gr.

vii, 9. *libaida*] in gr. omn. hæc verba sedibus suis mutatis leguntur. — *qimandem*] Goth. ° *ji* (*þan*), vel Cast. fortasse legere non potuit, nam propter deletitiam membrorum etiam *qimandem* *anabusnai* coniecisse se potius quam legisse confitetur.

vii, 10. *gadauþnoda*] in cod. A nihil nisi *gadauþ*. legi potuit, recte tamen Cast. completit. — *risin*] esse, ° gr. *ομα*, ejus loco *ατη* aut *ατη* habent; tendet autem ille infinitivus a *bigitana* varþ.

vii, 12. *aþþan nu*] at nunc, ° gr. *ομν*. *ωτε*.

vii, 15. *varþ mis*] ° gr. *ομν*. — *ni sijai*] vid. ad vs. 7.

vii, 15. *þatei*] Goth. ° *γὰρ*. — *viljau*] Goth. c. *codd.* ° *τῶτο*.

vii, 18. *bauþ*] sic cod. A pro *bauarþ*, quasi profisciscatur ab forma prioris conjugationis; mutare ipsi nolimus, quia eadem forma vs. 20 et vii, 9; Tim. II, I, 14 repetitur. — *atligiþ*] sic cod. A; Cast. ✕ *ataigiþ*.

vii, 19. *ubil*] Goth. ° *τῶτο*.

vii, 20. *bauþ*] vid. ad vs. 18.

vii, 21. *goþ taujan*] ° gr. *ομν*. — *atist ubil*] ° gr. *ομν*.

vii, 22. *innunin*] vid. ad Coloss. I, 29.

vii, 25. *andvaihanda*] sic cod. A et Cast.; lectio sine dubio falsa est, pro qua aut *andvaihando* (cf. Cor. I, xv, 32) aut fortasse *andvaihjando* scribendum est.

vii, 24. *vainans*] Cast. errat, qui pro participio passivi ad verbum *vainan* pertinens habet; fortasse *vainans* legendum est; Grimm. Gr. IV, 78 et 763 *vainans* emendat; sed si litterarum ductus respiciuntur, *vainans*, quod non coniecimus, probabilius est.

vii, 25. *jau*] sic cod. A, quod nobis falsum esse videtur, quia *jau* particulam interrogationi inserientem (vid. L. vi, 7. J. vi, 48) h. l. sensus non admittit; Cast. conjecit *ja*, non male, cf. infra ix, 48 et 29; nisi audieretuisse videbimur, proponi-

- viñ, 1 vitoda guþs iþ leika vitoda fravaurlhtais. ni vaiht þannu nu vargiþos þaim in xristau iesu ni gaggau-
2 dam hi leika. unte vitof almins libainais in xristau iesu frijana brahta mik vitodis fravaurlhtais jah
3 dauþans. unte þata unmahteigo vitodis. in þammei sinks vas þairh leik. guþ seinana sunu ra-
4 sandjands in galeikis leikis fravaurlhtais ja hi fravaurlht gavargida fravaurlht in leika. ei garailtei
5 vitodis usfulljaidan in uns þaim ni hi leika gaggandam. unte þai bi leika visandans þo þoei leikis
6 sind mitond. iþ þai bi almin þo þoei almins. aþþau fraþi leikis dauþus. iþ fraþi almins libains
7. 8 jah gavairþi. unte fraþi leikis sijands do guþa vitoda guþs ui uslauseiþ. iþ nih mag. aþþan in
9 leika visandans guþa galeikan ni magou. iþ jus ni sijuf in leika ak in almin. sveþaulh jabai alma
10 guþs bauiþ in izvis. iþ jabai was ahunan xristaus ui habai. þis ni i t is. jabai auk xristus in izvis.
31, 33 leik railtis — — saei ist in taitsvon guþs. saei jah bidjif faur uns. was uns afskaidai af friajvai
36 xristaus. aglo þau aggvifa þau vrakja þau kuhrus þau naqadei þau sleiþei þau hairus. svasve
37 gametif ist þatei in þok gadauþjanda all dagis. rahnidai vesum sve lamba slauhtais. akei in þaim
38 allaim jukam þairh þana frijondan uns. gatvana auk þatei ni dauþs nih aggeljus ni reikja ni mahteis
39 nih andvairþo ni h anavairþo. nih haubiþa nih diupiþa nih gaskalts auþara mahteiga ist uns
ix, 1 afskaidan af friajvai guþs þizai in xristau iesu frauju unsaramma. sunja qiþa. ni vaiht liuga niþ-
2 veitvodjandei nis niþvissein meinai in almin veihanma. þatei saurga mis ist mikila jah unweilo
3 aglo hair in meinamma. usbida auk anaþaima visan silba ik af xristau faur broþrums meinans þana
4 samakunjans hi leika. þatei sind israelitai. þizeei ist frastisibja jah vulþus jah vitodis garaideins
5 jah triggvos jah skalkinassus jah gahaita. þizeei attans jah us þamei xristus bi leika. saei ist
6 usar allaim guþ þiupiþs in aivam amen. aþþan sveþaulh ni usdraus vaurd guþs. ni auk allai þai us
7 israel þai sind israel. niþ-þatei sijaina fraiv abrahamis allei barna. ak in isaka baitada þus fraiv.
8. 9 þat-ist ni þo barna leikis barna guþs. ak barna gabaitis rahnjanda du fraiva. gabaitis auk vaurd

INTERPRETATIO.

dominum nostrum; sa te nunc ipse ego servio mente legi Dei, verum carne legi peccati. viii, 4. Non quidquam utique nunc damnationis his in Christo Iesu, non ambulatibus secundum carnem; 2. nam lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberum reddidit me lege peccati et mortis; 3. nam hoc impossibile legis, in quo infirma fuit per carnem, Deus suum filium mittens in similitudine carnis peccati et secundum peccatum damnavit peccatum in carne. 4. ut justificatio legis impleretur in nobis his non secundum carnem ambulatibus. 5. Nam hi secundum carnem existentes hæc, quæ carnis sunt, sentiunt; verum hi secundum spiritum hæc, quæ spiritus. 6. At prudentia carnis mors, verum prudentia spiritus vita et pax; 7. nam prudentia carnis inimica adversus Deum legi Dei non pareat, verum ne-quidem potest; 8. at in carne existentes Deo placere non possunt. 9. Verum vos non estis in carne, sed in spiritu; tamen si spiritus Dei habitat in vobis; verum si quis spiritum Christi non habeat, hujus non est is; 10. si enim Christus in vobis, carum quidem — 34. — qui est in dextra Dei, qui etiam orat pro nobis. 35. Quis nos dirimet a caritate Christi? dolor, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? 36. Sicut scriptum est, quod propter te mortificamur omni die; astimati fuimus ut oves occisionis. 37. Sed in his omnibus vincimus per hunc amantem nos. 38. Conquire enim, quod non mors, neque angeli, non principatus, non virtutes, neque presentia, neque futura, 39. neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia potens est nos dirimere a caritate Dei hæc in Christo Iesu, domino nostro. ix, 4. Veritatem dico, non quidquam mentior, testante enim me conscientia mea, in Spiritu sancto, 2. quod maior mihi est magnus et continuus dolor cordi meo. 3. Exopto enim anathema esse ipse ego a Christo pro fratribus meis; his cognatis secundum carnem, 4. qui sunt Israelite, quorum est adoptio et gloria et legis latro et testamenta et obsequium et promissiones; 5. quorum patres et e quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen. 6. At tamen non excidit verbum Dei, non enim omnes hi ex Israel hi sunt Israel, 7. neque qui sint semen Abrahami omnes, filii, sed in Isaco vocatur tibi semen, 8. hoc est: non hi filii carnis filii Dei, sed filii promissionis æstimantur in semine; 9. promissio-

ANNOTATIONES.

uns sai, sic sai nu pro græco ἀρα οὖν Eph. ii, 19. — ik] Cast. ° ✕, eod. A i; vid. ad vs. 1. — skat-himo gahugdai] ¶ gr. omn., cæteram Goth. e. eod. l. ° μιν.

viii, 4. þannu nu] Cast. ✕ jet, uti hic vir doctus semper scribit, — ni — leikal non — corpus, ° gr., qui habent, apud eos gaggandam post leika ponitur.

viii, 4. gaggandam] Goth. ° ἀλλὰ κατὰ πνεύμα.

viii, 7. vitoda] Goth. ° γὰρ, salvo tamen sensu.

viii, 9. þis — is] hæc verba in gr. omn. sedes suas mutarunt; cæterum notandum est ni ist, quod aliis locis per synalephen nisi scribitur, et. ad vii, 7. viii, 34. saei, Goth. e. eod. ° xxi. — bidjif] sic eod. A; Cast. ✕ bidjif

viii, 38. dauþus] Goth. ° οὐτα ζωῆ. — reikja] Cast. nunc vocem, quam in eod. legere non poterat, ex p o b a conjectura dedit. — ni mahteis] gr. post anavairþo.

viii, 39. nih] tert., Goth. e. eod. ° τις.

ix, 4. qiþa] Goth. ° ἐν Χριστῷ — vaiht] quidquam,

° gr. omn.

ix, 2. unweilo] notanda est forma conereta, quam vocant, precedente ab-tracta (mikila); sic Skeer. 37, 6, ni ibna ni h galeikis. 46, 17, ui ibnou ak galeika.

ix, 3. usbida] præter, gr. ὑπόθεσιν; ibnerum us-bila ponitur h. l. pro usbidja, uti Cor. I, vii, 5, bidau pro bidjan; pro usbida Grimm. IV, 101, audacius us-bidja scribit. — silba ik] sic eod. A; Cast. ✕ silban; cæterum gr. post auk. — samakunjans] Goth. e. eod. l. ° μιν.

ix, 4. ist] est, ° gr. omn. — jah triggvos] gr. omn. ante jah vitodis.

ix, 6. sind] sunt, ° gr. omn.

ix, 7. þatei] qui, gr. omn. ὅτι, quam ob causam suspicari aliquis potest, þatei legendum esse (cf. ad l. viii, 44); sunt tamen versiones et patres, qui ὅτοι et qui legunt.

ix, 8. þo] hi, Goth. ταῦτα cum precedentibus τὰ εἶνα τῆς παροχῆς conjungit.

ix, 9. ni] est, ° gr. omn.

10 [pat-ist. bi þamma mela q̄ma jah vaipþ] sarrin sumus. aþþan ni þat-ain ak jah raibaikka in
 11 ainamma galigrja bahandi isakis attins unsaris. aþþan nauþpanuh ai gahaaranai vesun. aþþan
 tavidedeina wa þiupis aþþan uoþiupis ei bi galeinai munus guþs visai ni us vaurstvam ak us
 12, 13 þamma laþondin. q̄þan ist izai þatei sa maiza ska'kinof þunna minnizin. svasve gameliþ ist. Jakob
 14, 15 frejoda iþ esav sijaida. wa nu q̄þon. ibai invidiþa fram guþa. nis-sijai. du mose auk q̄þiþ.
 16 gaarna þanei arma jah galeiþja. þannu nu ni viljandins ni rimandins ak armandins guþs.
 17 giþiþ auk þata gameliþ du faraoni. ute in þize jah raisida þuk ei gabairhtjan hi þus maht meina
 18 jah galeibaidau namo mein an l alla airþa. þannu nu jai þanei vili armaiþ iþ þnei vili gahardeiþ.
 19, 20 q̄þis nis nu. aþþan wa nauþ falanda. ute viljia is was andstandiþ. þannu nu jai manna. þu vis
 21 is ei andvaurdjais guþa. ibai q̄þiþ gadikis du þamma d-gandin. wa mik gatavides sva. þau niu
 habaiþ kasja valdufi þahons us þamma samin daiga taujan sum du galaubamuna kasa. sumuþ þau
 22 du uagalauhamuna. iþ jabai viljands guþ ustaikujan þvairhein jah uskanþjan þata malit-igo
 23 usbeidands in managai laggamodein bi kasam þvairheins gamanvidaim du festustai. ei gakanuledi
 24 gaheln vulþus seinis bi kasam amaiþons. þnei lauragamaavida du vulþau. þanzei jah laþoda uns
 25 ni þatainei us tadaium ak jah us þindom. svasve jah in oseim q̄þ. þ. haita þu ni managein meina
 26 managein meina jah þo nuþubona luhona. jah vaipþiþ. in þamma stada þarei q̄þada in. ni managei
 27 meina jus þai haitanda sunjus guþs ihandius. iþ esaias grete þ bi israel jabai vesi rapjo sunive
 28 israelis svasve malna mareins. laibes ganisand. vaurd auk ostiuhands jah gannurgjands in garaihtein.
 29 ute vaurd gamaurgþi taujþi frauja ana airþai. jah svasve lauraqþi esaias. nih frauja sabaoþ bilifi
 30 un-is fraiva. sve saudauma þu vanþeima jah sve gannaurra þau galeikai vaurþeima. wa nu q̄þam.
 þatei þudom þos ni laistjandains garaihtein gafaiþahon garaihtein aþþan garaihtein þo us galaubeinu

INTERPRETATIO.

nis enim verbum hoc est: se unquam hoc tempus venio et sit Sarc filius; 10. et non hoc-nunc, sed etiam Re-
 beccā ex non concubitu habens Isaac, patris nostri. 11. At adhuc non uti fuerunt, alioquin facerent aliquid
 boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maueret, non ex operibus, sed ex hoc vocante. 12. Di-
 ctum est ei, quod hic major servit huic minori, sicut scriptum est: 13. Jacob amavi, verum Esau odio habui.
 14. Quid nunc dicimus? num iniquitas a Deo? 15. Ne-sit; ad Mos in eum dicit: misereor, ejus misereor
 et misericordia-moveor. 16. Utique igitur non volentis, non currentis, sed miserentis Dei. 17. Hicis
 enim hoc scriptum ad Faraon in: quia propter hæc etiam excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam
 et nuntiaret nomen meum per totam terram. 18. Utique igitur profecto, ejus vult misereor, verum
 quem vult, indurat. 19. Dieis mihi igitur: at quid adhuc vituperant, nam voluntati ejus quis resistat?
 20. Utique igitur profecto homo, tu quis es, ut respondeas Deo? Num dicit figmentum ad hunc figentem:
 quid me fecisti sic? 21. Aut nonne habet figulus potestatem luti ex hac eadem massa facere unum ad pre-
 tiosum vas, alterum autem ad non-preciosum? 22. Verum si volens Deus ostendere iram et notificare
 hoc validum, patiens in multa longanimitate in vasibus iræ paratis ad interitum, 23. ut monstraret uber-
 tatem gloriæ suæ in vasibus misericordiæ, quæ preparavit ad gloriam; 24. quos etiam vocavit nos non
 solum ex Iudeis, sed etiam ex paganis, 25. sicut etiam in Osea dicit: voco hunc non populum meum
 populum meum et hæc non-dilecta dilecta; 26. et sit: in hoc loco, ubi dictum est iis, non populus meus
 vos, hi vocantur filii Dei viventis. 27. Verum Esaias elamat de Israel: si esset numerus filiorum Israelis,
 sicut arena maris, reliquæ servantur. 28. Verbum enim perficiens et abbrevians in æquitate, nam verbum
 abbreviatum facit dominus in terra; 29. et sicut prædixit Esaias: nisi dominus Sabaoth relinqueret nobis
 semen, ut Sodoma forte sse fieremus et ut Gomorra fortasse similes fieremus. 30. Quid igitur dicimus?

ANNOTATIONES.

ix, 12. ni] pr., Cast. ° in cod. quidem obli-
 teratum est, sed spatium ad illam vocem capiendam
 sufficit. — aipþau] pr. alioquin, gr. μηδὲ, salvo
 tamen sensu, quod interpret sensum, non verba
 reddit.

ix, 15. sijaida] in margine codicis varia lectio
 penitus abrasa, quam *andevaih* (oppugnavi) legendam
 suspicor. CAST.

ix, 15. gableiþja] Goth. ° *ōv āv oixtiþs* (þanei
gubleiþja), quæ omnis sine dubio culpa librarii facta
 est, nam quæ omittuntur, propter sensum abesse non
 potest. Sic isti homines, si in eodem versu quædam
 verba bis leguntur, oculis ab altero ad alterum la-
 bentibus, sæpius singula verba aut commata omiserunt,
 vid. Me. x, 59; J. x, 18; Cor. II, iii, 5; iv,
 10; xiii, 11 (cod. B). Eph. v, 4; cf. Me. xi, 7; Cor.
 II, v, 18; Gal. iv, 7 et ad L. x, 5.

ix, 17. jah] pr. etiam, ° gr. omn. — jah] sec.,
 Goth. ° *ōþais*.

ix, 18. ja] profecto, ° gr. omn.

ix, 19. mis nu] † gr. — aipþau] °, ° gr. — *and-*
staid] cf. ad Cor. II, xiii, 5.

ix, 21. kasja valdufi] † gr. omn. — kasa] Cast.,
 nescimus qua causa in eum errorem ductus, pro
 plurali habet, cum sit datus singularis a *du* pen-

dens.

ix, 22. *malteigo*] Goth. ° *αετῶ* — *usbeidands*]
 ferens, gr. omn. *ἀνερχων*.

ix, 23. init. Goth. e. codd. ° *αἰ*. — *vulþus*] pro
vulþaus, vid. ad L. i, 51.

ix, 26. þai] li (sic cod. A), gr. *ἄντ*, quod etiam li
 habent, qui *αἰ* legunt.

ix, 21. nih] cod. A et Cast. ✕ *niu*; græco *αὶ μή*
 respondet *nih*, quod edidimus, ad quod probandum
 exempla proferre nos tædet; *niu* autem interroga-
 tioni inservire item constat, quam h. l. sensus non
 admittit. — *fraiva*] Cast. pro *fraiv* scriptum esse opi-
 nuntur, sed recte habet codicis A lectio, nam *bileiþan*
 etiam ea um tertium regit, vid. Me. xii, 19; J. viii,
 29.

ix, 30. wa] cod. A et Cast. ✕ *wo*, quod cum femi-
 ninum sit, locum non habet, et si formam solam
 spectantes *wo* neutrum pluralis *nu* eri esse conce-
 dere vellentus, h. l. nec per sensum liceret, nec per
 græcorum textum. — *galaubeinai*] Cast. ✕ *gulaubein*,
 in cod. A solominole *galaubei* legitur; quod nos edi-
 dimus, id ratio *us* præpositionis postulat. Idem error
 insidet Col. ii, 23 codici B, ubi *unfreiþei* pro *unfrei-*
deinai (sic recte cod. A) scribitur; cf. ad L. viii,
 11.

51, 52 iþ israel þristjan ls vitoþ garaihteins bi vitoþ garaihteins ni gasnan. duve. unte ni us galaubeinai ak
 53 us vaurstvam vitodis. bistuggjun du staina histuggjis. svasve gameliþ ist. sai. galagja iu sion
 x, 1 stait histuggjis jah ballu gamarzeimais jah sa kaubjands du imma ni gaaviskoda. broþrjus. sa
 2 raihtis vilja meinis hairtins jah bila du guþa bi ius du naseinai. veitvodja auk im þatei aljan guþs
 3 habend akei ni bi kunþja. unkanrandans auk guþs garaihtein jah seina garaihtein sokjantans
 4 sturjan garaihtein guþs ni ufhausidedun. ustanhus auk vitodis xristus du garaihtein allain þaim
 5 galaubjandam. mozes auk meleiþ þo garaihtein us vitoda þatei sa taujands þo manna libaiþ iu
 6 izai. iþ so us galaubeinai garaihtei sva qibþ. ni qibais iu hairtin þeinamma. was ussteigriþ
 7 iu himin. þat-ist xristu dalaf attinban. aiþþau was gasteigriþ iu afgrundþa. þat-ist xristu us
 8 danþaim iup nstuhun. akei wa qibþ. newa þus þata vaurd ist iu munþa þeinamma jah iu hairtin
 9 þeinamma. þat-ist vaurd galaubeinais. þatei merjam. þei jabii andhaitis iu munþa þeinamma
 frauju iesu jah gahanbeis iu hairtin þeinamma þatei guþ ina u raisidi us danþaim. ganisis.
 10, 11 hairto auk galaubeiþ du garaihtiþai. iþ munþa andhaitada du ganistai. qibþ auk þata gameliþ.
 12 wazoh sa galaubjands du imma ni gaaviskoda. ni auk ist gaskaideins iudaius jah krekis. sama
 13 auk frauja allaize gabigs iu allans þans bidjandans sik. wazuh auk saei anahaiþ bidai namo
 14 fraujs ganisþ. waiva nu bidjand þammei ni galaubidedun. aiþþau waiva galaubjand þammei
 15 ni hausidedun. iþ waiva hausjand iuu merjandan. iþ waiva merjand niba iusandjanda. svasve
 16 gameliþ ist. walva skaujaj futjus þize spillondane gavairþi þize spillondane þiup. akei ni allai
 17 uf hausidedun aivaggeljon. esaias auk qibþ. frauja. was galaubida hauseinai unsarai. þannu
 18 galaubeins us gahanseinai. iþ gahauseins þairh vaurd xristans. akei qiba. ibai ni hausidedun.
 19 raihtis aud alla airþa galaib drunjus ize jah and andins milþungurdis vaurda ize. akei qiba.

INTERPRETATIO.

quod pagani hi non sequentes justitiam apprehenderunt justitia-n, at justitiam hanc ex fide; 51. verum israel sequens legem justitie ad legem justitie non pervenit. 52. Cur? quia non ex fide, sed ex operibus legis; offenderunt ad lapidem offensionis. 53. sicut scriptum est: ecce, pono in Sion lapidem offensionis et saxum sollicitationis, et hic credens ad eum non confunditur. x, 1. Fratres, hæc qui lein volentes mei cordis et precatio ad Deum de iis ad salutem. 2. Testor enim iis, quod emulationem Dei habent, sed non secundum scientiam; 5. ignorantes enim Dei justitiam et suam justitiam querentes statuere justitiæ Dei non paraverunt. 3. Perfectio enim legis, Christus, ad justitiam omnibus his creantibus. 5. Moses enim scribit hanc justitiam ex lege, quod hic faciens hanc homo vivit in ea. 6. verum hæc ex fide justitia sic dicit: ne dicas in corde tuo: quis ascendit in celum, hoc est Christum deorsum adducere; 7. aut quis descendit in abyssum, hoc est Christum e mortuis sursum educere. 8. Sed quid dicit? prope te hoc verbum est in ore tuo et in corde tuo, hoc est, verbum fidei, quod predicamus. 9. Quod si confiteris in ore tuo dominum Iesum et credis in corde tuo, quod deus cum sensit et e mortuis, servaris. 10. Cor enim credit ad justitiam, verum ore consentitur ad salutem. 11. Dicit enim hoc scriptum: quisque hic credens ad eum non confunditur; 12. non enim est distinctio Iudæi et Græci; idem enim dominus omnium dives in omnes hos precantes se. 13. Qui-que enim qui confitetur preceatione nomen domini, servatur. 14. Qu modo igitur precantur, eum non crediderunt? aut quomodo credunt, quem non audierunt? verum quomodo audiunt sine predicante? 15. verum quomodo predicant, nisi mittuntur? Sicut scilicet nunc est: quomodo formosi pedes horum nuntiantium pacem, horum nuntiantium bonum? 16. Sed non omnes obediverunt ex ngelio; Esaias enim dicit: domine, quis credidit auditui nostro? 17. Utique fides ex auditu, verum auditus per verbum Christi. 18. Sed dico: num non audiverunt, quidem per totam terram ivit sonus eorum et per fines orbis-terraum verba eorum. 19. Sed dico: num Israel non cognovit? Primum Moses dicit: ego in

ANNOTATIONES.

ix, 32. ak] Goth. c. cod. k ap. Mi° ὄς.—bistuggjun] Goth. c. codd. ° γάρ.

ix, 33. galagja] sic cod. A; Cast. ✕ galatja.—jah] sec., Goth. c. codd. ° πῶς.—laubjands] sic cod. A et Cast.; Mssm., quem et verbum simplex laubjan (quod galaubjan semper e-se solet) et infra miralibus compositio garaihtis (quod Cast. antea pro sa raihtis ediderat) offeudit, illo falso ga a raihtis dempto et ante laubjands posito, lectionem effecit hanc: galanbjands du imma — broþrjus raihtis. Etiamsi negari non potest illam conjecturam permutam mereri laudem, nam raihtis interdum primo enuntiati loco ponitur (vid. infra ad x, 18), tamen, cum sa raihtis in cod. A discrete legatur (de articulo autem vid. ad vi, 23), nec desint loci, ubi simplicia pro verbis vulgo cum g compositis inveniantur (sic sciltan, bindau, dauþjan, dauþnan, filhan, hraiñjan, bairhtjan, ef. bui an, leþjan all.), lectionem eolicis A intactam reliquimus.

x, 1. sa raihtis] sic cod. A; Cast. ✕ garaihtis, vid. ad ix, 33.

x, 5. izai] ea, gr. ἰσαΐας.

x, 7. iup] cod. A in margine ...rja, enjus verbi hæc sint re iquæ, nescimus; hoc autem scimus adverbii wsturjo, quod Cast. videtur, esse non posse, quia quod ille vult, waro scribitur.

x, 8. galaubeinai] Cast. ✕ gl'aubeinaiis.

x, 9. iesu] end. A ✕ ui pro iu.—urraisida us] sic cod. A syllabis us da supra lineam scriptis daus

(urraisidanþain) quod cum Cast. initio non conspexisset ✕ urraisi edidit.—ganisis] sic cod. A; Cast. ✕ ganisi.

x, 10. hairto — galaubeiþ] cor — credit, gr. omn. ζαροδία — πω:εβρατ.—garaihtiþai] cod. A et Cast. ✕ garaihtiþa.

x, 12. iudaius] Goth. ° τῆ, vii. ad L. n, 16.—krekis] sic cod. A; Cast. ✕ krekis.

x, 13. bidai] preceatione, ° gr. omni.

x, 14. iuu] Cast. c. end. A ✕ ina.—aiþþau] aut, gr. omn. δὲ, quapropter fortasse a þþam legendum est.

x, 17. þannu] Cast. ✕ þau nu (aut nunc), vid. ad vii, 5.—xristaus] Christi, gr. θρωῶ.

x, 18. raihtis] notanda est particula sede insolita posita; de auk particula, interdum idem passa, vid. ad I. ix, 30.—andins] sic Cast., endire A denuo inspecto, legit, vid. Cast. Addend. ad Thess. ii, p. 65. andins autem, si vere ita scriptum est, ad ands, formam illuc incog nitum, pertinet.

x, 19. innh] sine, hæc codicis A lectio sine dubio

ibai israel ni fanþ. framist mases qibþ. ik in aljana izvis brigga. inuh þindom in þinda
 20 mufca, jandem in þvairhein izvis brigga. ip esafas ananþeþ jah qilþ. b gitans varþ niþ þaim
 21 mik ni, gasokjandam, svikuþs varþ þaim mik ni gafraihnamdam, ip du israela qibþ. alkau dag
 xi, 1 usbraudila handas meinos du managein ungdauþjandem jah andstande'u. qiba nu. ihai
 41 afskauf guþ managein seinamma. nis-sijai. jah auk ik israelaites im — ei gadruseinu.
 42 nis sijai. ak þizai ize missadedai varþ ganists þindom du in alja a briggan ins. aþþan jabai
 43 nis aleds ize gabei fairwu jah vanais ize gabei þindom. wan mais fullo ize. izvis a k qiba
 44 þaim þindom. sva l-gga sve ik im þindo apantulus. andbaiti mein miki ja. ei waiva in aljana
 45 brigga leik mein jah gasasjan sumans us im. jabai auk usvaurpa ize gabei fairwans. was
 46 andanunts nihai libains us daqaim. þandei ufarskafts veiba jah daigs jah jabu vaurts veiba
 47 jah astas. jah jabai sumai þize aste usbruknodedum. ip þu vilþeis alevabagnis visands intrusgiþs
 48 varst in ins jah gamais þizai vaurtsai jah smarþra alevabagnis varst ni wop ana þans astans. ip
 49 jabai wopis. ni þu þu vaurts bairis ak so van ts bairiþ þuk. qibais nu. usbruknodedum astos ei ik
 20 intrusgjaidau. vaila. ungdauþeinai usb uknodedam. ip þu gataubemai gastost. ni hugci hauhaba
 21, 22 ak ogs. þundei guþ þans us gahaurþai astans ni freidda. ihai auto ni þuk f eiþjai. sai nu selein
 jah wassein garaitta guþs. aþþan ana þaim þatei gadruson wassein. ip ana þus selein. jabai
 23 þairthivis in selein. aþþan jah þu usmaitza. jah jainai niba gatulgjand sik in ungdauþeinai.
 24 intrusgjanda. nahteigs auk isti guþ afra intrusgjan ins. jabai auk þu us vistai usmaitaus
 þis vilþeis alevabagnis jah aljakuns visands intrusgans varst in godana alevabagn. wan filu

INTERPRETATIO.

amulationem vos duco, s ne gentibus in gentem insipientem, in iram vos duco; 20. verum Esaias aud-
 et dicit: inventus fui enim his me non querentibus, cogitus fui his me non interrogantibus. 21. Verum
 ad Israelcm dicit: omneu diem expandi manus meas ad populum non credentem et adversantem.
 xi, 1. Dico nunc: nam depulsi Deum populum suum? Ne-sit! Et enim ego Israelitus sum — 11. — ut
 eaderet? Ne-sit! sed h. e. eorum improbitate facta est salus gentibus ad in emulationem ducendum eos.
 42. At si improbitas eorum divitiis munda et defectus eorum divitiis gentibus, quanto magis plenitudo
 eorum? 43. Vobis enim dico, his gentibus: tam diu quam ego sum gentium apostolus, minus meum
 glorifico, si quomodo in emulationem duco carnea meam et servem quosdam ex iis. 45. Si enim emissio
 eorum divitiis mundi, que assumptio, nisi vita e mortuis? 46. Si delibatio sancta et massa et si radix
 sancta et rami. 47. et si quidam hornu ramorum effracti sunt; verum tu, agrestis olea existens, ins-
 rius fuisti in eos et socius huic radice et pinguetini olea factus es; 48. ne gloriare contra hos ramos, verum si
 gloriaris, non tu hanc radicem portas, sed hanc radicem portat te. 19. Deus igitur: effracti sunt rami, ut
 ego inserar. 20. Bene; incredulitate effracti sunt, verum tu fide stestis. Ne sape alte, sed time! 21. Si
 Deus his ex natu ramis non peperit, ne fortasse non tibi parcat. 22. Ecce igitur bonita em et severita em
 istam Dei; at in hos, qui ceciderunt, severitatem, verum in te bonitatem, si permanes in bonitate;
 atioquin etiam tu exideris, 23. et illi, nisi confirmant se in incredulitate, ins ruunt, potens enim est
 Deus iterum inserere eos. 24. Si enim tu a notata excises hujus agrestis olea et affeas existens insertus.

ANNOTATIONES.

falsa est, nam non so'um accusativus post *inuh* poni
 debebat, sed etiam ne sic quidem seu us tolerabilis
 efficitur; igitur graeci textus vestigiis nobis insistenti-
 bus in ni scriptum fuisse et rescribendum esse videtur.
 Massmanius pro *muh þindom* probabiliter
 conjicit in *unthindom*.

x, 20. *niþ* enim, ° gr., Goth. conciait enim iis,
 qui ev habent, cf. J. xv, 35.

xi, 1. *seinamma*] so'æce pro *seinai*, vid. ad Neh.
 vi, 46.

xi, 41. *gadruseina*] sic cod. A; Cast. *gadruseinai*.
 — *missadedai*] sic, nisi videtur, cod. A recte; Cast. *missadedu*. — *varþ*] facta est. ° gr. omu. — *du*] enim
briggan conjungendum est, sic *du* diremptum ab in
 ni nivo suo interpositis aliis verbis, que ad ejus reg-
 num pertinet, Philipp. iv, 10 *du fair mik fraþjan*.
 Ske r. XL, 11 *du garethu dauþ inais andunman*, cf. ad
 L. XIX, 7.

xi, 15. *sre*] Goth. c. eod. ° *μει*. — *W i i*] ° gr.

xi, 14. *leik mein*] ° gr.

xi, 15. *gabei*] divinus, gr. omu. *αγαθα*, quod est
 q *fraþus*; hinc *gabei fairwans* fortasse errore librari
 ortum est ex *gabei fairwan*, vs. 12. Deinde etiam pro
wans andanunts rectius dicendum erat *wo andanunts*.

xi, 16. *þandei*] vid. ad vs. 21.

xi, 17. *vaurtsai*] Cast. *vaurtsa*, cod. A (uti Cast.
 en denuo inspecto dicit) *vaurht-a*; ex hac faba
 lee iane eadens saltẽm id fuerantur, ut s nominativi
 radicalem esse literam, certo sciamus, et Cast. ad
 vs. 18 adnotantem *vaurts* a casativum pro *vaurt* falso

scriptum esse, erravisse nunc apparet. *vaurteis* plu-
 ralis (vid. ad Me. iv, 6) illud s emittit. — *varst*] vid.
 Cast. *addend. ad Thess. II, p. 65*.

xi, 18. *astans*] cod. A et Cast. *anastans*. — *bairiþ*] sic cod. A; Cast. *bairniþ*; ceterum ° gr. omu.

xi, 19. *astos*] hanc vocem, qua in cod. A littere
 omnes omnino evanuerunt, Cast. de conjectura
 deduxit.

xi, 20. *gn-to-d*] sic e d. A, Cast. *gastos*.

xi, 21. *þardm*] = *πάρδος*, sic pro *ει δει* supra vs. 16;
 Gal. iv, 7 et fortasse J. viii, 46. — *þuk*] sic recte cod.
 A; Cast. *þus*.

xi, 22. *garaitta*] justum, ° gr. omu. — *aþþan*] sec.
 sic cod. A et Cast., quod falsum nobis esse videtur,
 qua sensum perturbat, nam non ea significatioe
 h. l. ponitur, qua L. vi, 24 cf. xix, 17, ubi = *παρ*.
 quo simpliciter et transiunt ad sequentia para nr; sed
 nunc requiritur particula, qua graeco *επι* (alioquin.
sonst, wo nicht) respondeat; haec autem est *aipþau*,
 vid. Cor. i, xv, 29, et. vii, 14.

xi, 23. *jainai*] Goth. ° *δει*.

xi, 24. *us vistai*] = *alevabagnis*] e natura — *αλεβ*,
 gr. omu. *εκ τῶς κατὰ φύσιν — ἀλεβιδίου*. Ceterum
 notanda est *intrusgiþs* insulita forma participii pas-
 sivi pro *intrusgiþs*; sic gemin e forme verbi *gaggan*
 invenimur *gaggipþs* M. ii, 11, et *gaggans* Me. vii,
 59. Ceterum pro *vilþeis* Grimm, Gr. IV, 326, legere
 suadet *vilþeis*, formam inauditam. — *godana*] sic
 cod. A nisi speramus, nam Cast. d quoscere non am-
 plius poterat, ipse au em dedit *gadzana*.

25 mais þai bi vistat intrusgjanda in svesana alevahagn, ni auk viljau izvis. broþrjus, þ zos runos. ei ni sijalþ in izvis silbam frodai. unte daubei sumata israela varþ. und þatei fullu þimla
 26 inngaleþai. jah sva allai israel gan'saud. svasve gameliþ ist. urrimþ us sion sa lausjands du
 27, 28 afvandjan afgeden af iakoba. jah so in fram mis triggva þan afnima fravaurlhtis ize. afþau bi
 29 aivageljou sijandans in izvara. iþ bi gav. þ inai liþhai ana altans. ino idreiga siml auk gibos jah la-
 30 þous guþs. svasve raihtis jus suman ni galaubideduþ guþa iþ nu gaarmaidai vauþuþ þizai ize vaga-
 31, 32 laubeinai. sva jah þ i ni ni galaubidedou izvarei arnaim ei jah eis gaarmaindau. galeuk auk guþ
 33 allans in inngalebeinai. ei allans gaarmai. diupþa gabeins handugeins jah vitubojis guþs. wauv
 34 unusspill da sind stauos is jah umbilaistidai vigos is. was auk ufkunþa fraþi franjins afþau was
 35, 36 inma ragineis vas. afþau was inma fruma gaf jah fragildaidau inma. unte us inma jah þairh in
 xu, 1 jah in inma alla. inmuh volþus du aivam amen. lidja nu izvis. broþrjus. þairh bleiþin guþs usgilan
 2 teika izvara saud qivana veilhana vaifa galeikaid ma guþa andabaluana blotina-su izvarena. ni galeuk þ
 izvis þamma aiva ak *inmaidjaiþ* anan-uþþai fraþjis izvoris du gakiusan. wa sijai vilja guþs. þatei guþ
 5 jah galeikaiþ jah ustauhan. qþa auk þairh anst guþs. sei gibana ist mis. al'aiin vísauðam in izvis u.
 mais fraþjan þan skuli fraþjan ak fraþjan du vaifa fraþjan. varjammeþ svasve guþ gaduðida mitaþ
 4 galaubeina's. s asve raihtis in ainamma teika liþuns man gaus habam. þaiþ-þau liþus alkai ni þata

INTERPRETATIO.

inisti in bonam oleam, quam multo magis hi secundum naturam inseruntur in propriam oleam? 23. Non enim volo vos, fratres, (ignaros) hujus mysterii, ut non sitis in vobis ipsis sapientes, nam caritas ex parte Israeli facta est, usque quod plenitudo gentium intret, 26. et sic omnes Israel servantur, sicut scriptum est: oritur e Sion hic liberans ad avertendum impietatem ab iacob. 27. Et hoc iis a me testamentum: cum aufero peccata eorum. 28. At secundum evangelium inimici propter vos, verum secundum electionem cari in patres. 29. Sine penitentia sunt enim dona et vocatio Dei. 30. Sicut enim vos aliquando non credidistis Deo, verum nunc misericorditer participes facti estis hac eorum incredulitate; 31. sic etiam hi nunc non crediderunt vestre misericordiae, ut etiam ii misericordiam consequantur, 32. conclusit enim Deus omnes in incredulitate, ut omnium misceretur. 33. Profunditas divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quomodo ineffabilia sunt judicia eius et investigabiles viae eius! 34. Quis enim cognovit sensum domini, aut quis ei consiliarius fuit, 35. aut quis ei primum dedit et retribuitor ei? 36. Nam ex eo et per eum et in eo omnia: ei gloria in saecula, amen. xu, 1. Rego nunc vos, fratres, per misericordiam Dei, exhibere corpora vestra hostiam viventem, sanctam, hanc placentem Deo, rationabilem cultum vestram. 2. Ne conformate vos huic saeculo, sed reformamini novitate sensus vestri ad probandum, quid sit voluntas Dei, quod bonum et placens et perfectum. 3. Dico enim per gratiam Dei, quae data est mihi, omnibus existentibus in vobis, non magis sapere, quam oporteret sapere, sed sapere ad bene sapiendum; cuique sicut Deus impertivit mensuram fidei. 4. Sicut enim in uno corpore in mbra

ANNOTATIONES.

xI, 25. izvis] librarii errore verbum omissum est, quo graecum ἀγοσίον redditum est; id unveisans esse Cast. e Cor. II, 1, 8 et Thess. I, iv, 15 recte vidit. — sumata] = ἀπό μέρους, in aliis locis bi sumata esse solet, vid. Cor. II, 1, 14; n, 5.

xI, 26. du afvandj u] ad avertendum, gr. καὶ ἀποστρέψετε — afgudein] impietatem, gr. omn. ἀπειθείας, plurali numero.

xI, 29. sind] sunt, ° gr. omu.

xI, 30. raihtis] Guth. c. eod. ° xai.

xI, 35. init. Goth. ° δ, cf. ad L. vi, 29. — gabeins] Goth. c. eod. ° xai. — handugeins] post huc verbum, ubi eod. Ambr. desinit, incipit fragmentum primum codicis Carol., quod usque ad xu, 5 pertinet. — unusspilloda] H. Ufil. illust. p. 105 conjecit unusspillodos, quae conjectura, cum saepius fiat, ut genus adjectivi substantivo non apud sit (vid. ad Neh. vi, 16), nobis non necessaria esse videtur. Aliud autem est, quod diligenter lectoris animum advertat: cum enim usspillon verbum graeco κηρύσσειν vel διηγήσασθαι respondeat, eamque ob rem Cor. II, ix, 15, unusspillops pro ἀνεκδιήγητος recte dictum sit, nostro loco, ubi gr. omn. ἀνεξερεύνητος habent, Goth. graecum verbum non probe intellexisse et eum quodam ab εἶρεν radice ducto confudisse videtur: Griesb. igitur adnotat Goth. ἀρόρα legisse. — sind] sunt, ° gr. omu.

xI, 34. inma] ei, gr. αὐτοῦ, omnes autem post rai- gineis.

xI, 35. inma] gr. omu. post gaf. — fruma gaf] sic eod. Carol.; edit. ꝛ frumozo fragaf; perspicue fruma. . . f leguntur, et intenta oculorum acie etiam litere ga cognoscunt r.

xI, 36. unte] sic. eod. Carol.; Kn. H. ꝛ vste.

xu, 1. blotinassu] H. p. 102 ꝛ bloti. nassu.

xu, 2. init. Goth. c. eod. ° xai — ak *inmaidjaiþ* *ananuþþai* in codice Carol., quo membrana superior pars mutilata est, desideratur unus versus eo verba continens, quibus Goth. graeca ἀλλὰ μετομορφώσεσθε expressit, et de quibus nihil superest, nisi þ in initio proximi versus positum, quod editores novae curatae illud þ cum sequentibus conjunxerunt et ꝛ . . . þana *ninjþa* scriptum t; H. solus p. 10. suspicatur, þ ab ana esse separandum. Quod dedimus, eo codicis laenam recte explevisse nos speramus; per *inmaidjan* enim graecum μεταμορφώσθη. etiam Mc. ix, 2 reddidit, et pro medio aut passivo graeco Goth. activo, omissis *sik*, saepissime utitur (de multis locis vid. infra xv, 9 *fraþjan*), cujus pro nominis omissio h. l. eo fortior erat, quia izvis proxime praecessit. Sed quibus in ista ratio parum placuerit, si cum Z. p. 127 *inmaidjai vairþaiþ* legant. Deinde *ninjþa* e t *zairōtas*, *zairōtas*, sed *zairōtas* reddi debet per *ananinjþa*, cf. Cor. II, iv, 15. Col. iii, 10. E. h. iv, 25, ubi *ananinjjan* = ἀνακρινόντων et *anonōdu* — *fraþj.s*] eod. Carol. et edit. ꝛ *framaþjis*, rectam lectionem jam H. p. 111 invenit. — *gakiusan*] Goth. c. eod. 18 ap. Mi. ° *δαός*. — *sijai*] sit, ° gr. omu. — *þatei*] quod, scil. ist (est), quo gr. τό redditur; hanc verbi substantivi ellipsis in his articuli graeci circumscriptionibus saepius repetitam invenies, vid. Eph. iv, 6, *ains atia allai zaei in allai inus (eis) πατήρ πύτων ὁ ἐν πύτων ἡμῶν*), n, 17, L. xvii, 51; monuimus autem id, ne quis cum Griesb. opinetur, Goth. c. versis. quod (?) adde- re. — *galeikaiþ*] vid. ad Tim. I, vi, 6.

xu, 3. guþs] Dei, ° gr. — *raita fraþjan*] H. Z. Cast. ꝛ jet.

xu, 4. *þaiþ-þan*] Kn. Cast. ꝛ jet. H. temere improbens codicis lectionem conj *þak þan*, v. d. ad M. v, 57. — *t ai haband*] † gr. omu.

- 5, 8 samo tauf haband. swa managai ain lek sljau in xristau, aþþan ainwarzoh auþr — sa da ljanos
 9 in allsverem sa saurastandands in usdaudein sa armands in hasein. friaþva unliota. siandans ubila.
 10 hafjandans godamma. broþralubon in izvis misso friaþvamildai. sveripai izvis misso saurarahnjau-
 11, 13 dans. usdaudein ni lajai. ahmin vofandans. frauin skalkinondans. venai saginondans. aglons usþu-
 13, 14 landans. bidai hafjandans. andaviznim veikaize gamainjandans. gastigodein galaistjandans. þiuþjauþ
 14 þans vrikandans izvis. þiuþjauþ jah ni unþiuþjauþ. saginon miþ saginondam. gretan miþ gretandam.
 16 þata samo in izvis misso fraþjandans. ni hauþþa fraþjandans ak hnalmv miþgavisandans. ni vair-
 17 þauþ inahai bi izvis silbam. ni ainummeþon ubil und ulilamma usgibandans. bisaiwanlans godis
 18 ni þatainei in andvairþja guþs ak jah in andvairþja manne allaiize. þatai magi vairþan us izvis miþ
 19 allaim mannam gavoþi habandans. ni izvis silbans gavrikandans. liubans. ak giliþ staþ þvairhein.
 20 gameliþ ist auk. nis fraveit letaidau. ik fragilda. qibiþ frauja. þabai gredo sijand [einana. wat gcf
 21 inna. iþ þabai þausjai. dragkei ina. þati auk tauj mds þauja sun ns rikis aca haubiþ is. ni gajiu-
 xiii, 1 kaizau al unþiuþa ak gajiuþkais af þiuþa unþiuþ. all saivalo valdufejnam usfrvisandam usþausjai. unte
 2 nist valdufai alja fram guþa. iþ þo visandona fram guþa gasatida sind. svæi sa andstandands valdu-
 3 saja guþs guraþneinai andstoþ. iþ þai andstandandans silbans sis vargiþa nimand. þai auk reiks ni siml
 4 azein us þamma. unte guþs andbahts ist þus in godamma. iþ þabai ubil taujis. ogs. unte ni svare
 5 þona hafru bairiþ. guþs auk andbahts ist fraveitands in þvairheim þamma ubil taujindin. staþþe
 6 usþausjai ni þatainei in þvairheins ak jah in miþvisseins. inuþ-þis auk jah giltra ustiuþaiþ. unte
 7 andbaktus guþs sind þamma silbin skalkinondans. usgibiþ nu allaim skuldo. þammaei gabaor ga-

INTERPRETATIO.

multa habentis, hæc autem membra omnia non hoc idem opus habent; 5. s'c multi unum corpus sumus in Christo, at unusquisque alter — 8. — hic impertiens in simplicitate, hic præsul in studio, hic miserens in liberalitate; 9. dilectio infucata, odientes mala, adherentes bono, 10. caritate - fraterna in vos invicem pii, honoro vos invicem prævenientes, 11. studio non pigri, spiritu ferventes, domino servientes, spe gudentes, 12. doctores patientes, precationi adherentes, 13. necessitatibus sanctorum compartientes, hospitalitatem sectantes; 14. benedicatis his persequentibus vos, benedicatis et ne maledicatis; 15. gaudere cum gaudentibus, plorare cum plorantibus. 16. Hoc idem in vos invicem sentientes, non altitudinem sentientes, sed humilibus adherentes; ne sitis prudentes apud vos ipsos, 17. non uni malum pro malo reddentes, respicientes bonum non solum in facie Dei, sed etiam in facie hominum omnium. 18. Si possit fieri ex vobis cum omnibus hominibus pacem habentes, 19. non vos ipsos ulciscentes, eari, sed date locum iræ; scriptum est enim: mihi vindicta relinquatur, ego retribuam, dicit dominus. 20. Si e-urit inimicus tuus, cibum da ei, verum si sitiit, portione - recrea eum; hoc enim faciens carbonem igni - cumulas in caput ejus. 21. Ne vincaris ab improbo, sed vincas a probo improbum. xiii, 1. Omne animarum potestatibus superantibus pareat, nam non est potestas nisi a Deo; verum hæc existentes a Deo constitutæ sunt; 2. itaque hic resistens potestati, Dei instituto restitit; verum hi resistentes ipsi sibi damnationem sumunt. 3. Hi enim reges non sunt terror bono operi, sed malo: at vis ut non timeas potestatem, bonum facias; et habeas laudem ex hoc; 4. nam Dei minister est tibi in bono; verum si malum facis, time; nam non frustra hunc gladium gerit, Dei enim minister est, vindicans in iram hunc malum facientem. 5. Ideo pareatis non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. 6. Propter hoc enim etiam tributa pendatis, nam ministri Dei sunt huic ipsi servientes. 7. Reddite igitur omnibus debita: cui

ANNOTATIONES.

xii, 8—xiv, 5. existant in cod. A et de his inde ab in andvairþja guþs xii, 17 usque ad xiii, 5, duþþe usþausjaiþ etiam in cod. Carol.

xii, 9. ubila] mala, gr. omni. τὸ πονηρόν.

xii, 11 frauin] domino, gr. καίρω.

xii, 13. andaviznim] Cast. ✕ andaviznam; locus in cod. A obliteratus.

xii, 13. [aginondam] Goth. c. codd. ° zai.

xii, 16. hauþþa] altitudinem, gr. omni. τὰ ὑψηλά. Pro hauþþa Grimm. gr. iv, 695, hauþþai optat, quod post fraþjan datus sequi solet; solet quidem, sed etiam ac-usativum secum habet, vid. Phil. iv, 2.

xii, 17. ni þatainei — ak jah] non solum — sed etiam, ° gr. — in] pr. hinc incipit fragmentum alterum codicis Carol., vid. ad vs. 8. — manne allaiize] gr. omni.

xii, 18. magi vairþan] possit fieri, gr. omni. δυνατῶν.

xii, 19. gavrikandans] sic codd.; Kn. ✕ gavriscandans, rectam lectionem, ab lh. inventam, jam Z. et c. cod. A Cast. dederunt. — þvairheim] sic codd. Z. Cast.; Kn. þvair. . . , lh. ✕ vair. . . Kn. male supplevit þvairheimai, nam ab adjectivis formantur substantiva non in — ein, sed in — ei innixa, quod si lh. et Z. scrivissent, vix adnotasset et þvairhein et þvairheimai recte se habere. Deinde Kn. in errorem perductus per lineolam super i scriptam, qua n terminationis exprimitur et quam ipse signum note gþs

esse putavit, guþs addidit, quod cum lh. nescimus quo sensu veri ductus contemnisset, Z. (amen retinuit. — fraveit letaidau] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. fraveit letaidan, de qua codicum varietate vid. ad M. ix, 6; Kn. lh. Z. ✕ fraveito ei gildan, quorum auctoritate fretus Griesb. adnotat Goth. fva ἀποδίδω legisse; nos nunc adnotamus letaidau (relinquatur) ab omni, gr. omitti.

xii, 20. þabai] Goth. c. codd. ° þy. — mat] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. Kn. lh. Z. ✕ mad. — iþ] verum, ° gr.

xii, 21. gajiuþkaizau] Cast. ✕ gajiuþkizau. — fram] sec. a, gr. omni. in.

xiii, 2. a dstoþ] restitit, Goth. gr. perfecti ἀντίστην significationem nesciens, male per præteritum reddidit, cum andstondiþ scribere deberet; idem Ulfilæ accidit Me. iii, 26 ἀνίστα per usstoþ interpretanti.

xiii, 5. godamma — ubilamma] bono — malo, gr. τῶν ἀγαθῶν ἐργῶν ἀλλὰ τῶν κακῶν.

xiii, 4. hairu] cod. A et Cast. hairau, de qua varietate vid. ad Me. vii, 32.

xiii, 5. usþausjaiþ] pareatis, gr. ἀνάγκη ὑποτάσασθαι. Cæterum hic finitur fragmentum alterum codicis Carol., vid. ad xii, 8.

xiii, 7. þammaei] cui, scil. debetis, gr. omni. τῷ

- 8 baur. þammei nota nota. þammei agis agis. þamnoi sverifa sverifa. ni aintumelaw vaihtais
 9 skulans sijaiþ niba þatei misso frijoþ. unte saci frijoþ newundjan vitop usfullida. þata auk ni hori-
 nos. ni maurþrjais. ni hlifais. niþ faihugeironjais jah jabai wo anþaraizo arabusne in þamma vaurda
 10 usfulljada. þamma frijos newundjan þeinana sve puk silban. friapva newundjins ubil ni vaurkeiþ.
 11 usfulleins nu vitodis ist friapva. jah þata vitandans þata þeihþ þatei mel ist uos ju us slepa urteivan.
 12 unte nu newis i-t naseins unsara þau þan galaubidedum. nahts framis galaip iþ dags atnewida. usvair-
 13 pam ou vaurstvam riqizi iþ gavasjam sarvam liuhadis. sve iu daga garedaba gaggaima ni gabauram
 14 jah dragkaneim. ni ligrum jah aglajtjam. ni hlifstai jah aljana. ak gabamof frauju unsaramma
 xiv. 1 xristau iesua jah leikis mun ni taujaiþ in lustuns. iþ womabteigana galaubeina andnimaip ni du tvei-
 2, 3 ðcinai mitono. sums raihtis galaubeip matjan allata. iþ saci unmahteigs ist gras matjip. sa ma'jands
 2 þamma ni matjandin ul frakunni. iþ sa ni matjands þano matjandan ni stojai. goþ auk in andnam.
 4 þu was is. þuei stojis frauþjana skalk. seinamma frauju standiþ aiþþau driusip. iþþau standiþ.
 5, 9 mahteigs auk ist frauja gastþanan ina. sums raihtis stojip dag hindar daga — — jah qivaim jah
 10 dauþaim fraujuþ. iþ þu. wa stojis broþr þeinana. aiþþau jah þu. wa frakant broþr þeinanima.
 11 allai auk gasatjanda faura stauastola xristaus. gameliþ ist auk. lita ik. qiþip frauja. þatei mis all
 12 kuive biugiþ jah andhaitiþ alla razdo guba. þaanu nu warjizuh unsara fram sis raþjon usgibiþ guba.
 13 ni þanamais nu uns misso stojaina. ak þata st-va þ mais ei ni satjaiþ listogq broþr aiþþau gauar-
 14 zein. vaiþ jag-gatraua in frauju iesua þatei ni vaiht gatamm þaich sik silbo niba þamma munaudi-
 15 wa unhrain visan þamma gauain ist. iþ jabai in mati broþr þeins gaurjada. ju ni bi friapvai
 16 gaggia. ni nuþu mata þeinamma jainamma fraqi-tjais. laur þanei xristus gasvala. ni vajamerjaidau
 17 unsar þiup. niþ auk þiudangardiþ guþs mats jah dragk ak garahteiþ jah gavairþi jah fanep in almuin
 18 veihamina. saci auk in þain skalkinoþ xristau. vaila galeikaiþ guþa jah gaksuns ist mannam.
 19, 20 þaanu nu þoci gavairþjis sind laistjaima jah þoci timreinais sind in uns ni-so. ni nuþu in mati

INTERPRETATIO.

tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. 8. Ne uni cujusquam debitores sitis, nisi quod invicem diligitis, nam qui diligit propinquum, legem in se levit. 9. hoc enim ne mœcheris; ne occidas, ne furetis, neque concupiscas et si quod aliorum præceptionum in hoc verbo summam comprehenditur, hoc: ames propinquum tuum, ut te ipsum. 10. Amor propinqui malum non operatur; observatio igitur legis est amor. 11. Et hoc scientes hoc tempus, quod hora est, nox jam e somno surgere, nam nunc propius est salus nostra, quam cum crederemus. 12. Nox parro ivit, verum dies propinquavit; abigimus nunc opera tenebrarum, verum induimus arma lucis, 13. ut in die hœstis eamus non comessionibus et violentiis, non concubitibus et impudicitiis, non rixa et æmulatione; 14. sed induite dominum nostrum, Christum Iesum, et carnis curam ne faciatis in cupiditates. xiv. 1. verum infirmum fide excipiat, nun ad disceptionem cogitationum. 2. Quidam quidem credit edere omne; verum qui infirmus est, olus edit. 3. Hic edens hunc non edemem ne spernat; verum hic non edens hunc edentem ne judicet; Deus enim eum assumpsit. 4. Tu quis es, tu qui judicas alienum servum? Suo domino stat aut cadit. At stat; potens enim est dominus statuere eum. 5. Quidam quidem judicat diem post diem. — 9. — et vivos et mortuos regit; 10. verum tu, quid judicas fratrem tuum? aut etiam tu, quid spernis fratrem tuum? omnes enim statuuntur ante tribunal Christi. 11. Scriptum est enim: vivo ego, dicit dominus, quod mihi omne genum flecit et confidetur omnis linguarum Deo. 12. Utique igitur quisque nostrum de se rationem reddit Deo. 13. Ne amplius igitur nos invicem judicemus, sed hoc judicetis magis, ut non ponatis offendiculum fratri aut sollicitationem. 14. Scio et confido in domino Iesu, quod non quidquam turpe per se ipsum, nisi huic cogitanti aliquid inpurum esse, huic commune est. 15. Verum si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum amorem ambulas; ne igitur cibo tuo illum perdas, pro quo Christi mortuus est. 16. Ne blasphemetur nostrum bonum; 17. non est enim regnum Dei cibus et potus, sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto. 18. Qui enim in his servit Christo, bene placet Deo et probatus est hominibus. 19. Utique igitur quæ pacis sunt, sequamur et quæ ædificationis

ANNOTATIONES.

xiii, 8. frijoþ] pr. sic cod. A; Cast. ✕ frijaiþ. — usfullida] sic cod. A; Cast. ✕ usfullide.

xiii, 9. anþaraiza] sic cod. A, uti suspicamur; ultimæ syllabæ elementa Cast. cognoscere non potuit, edidit autem ✕ anþaraize. — þamma] Sec. hoc, gr. omn. ἐν τῷ.

xiii, 10. newundjins] proximi, gr. omn. τῶ πλησίου ἀβ ἐργάξεται pendens, cum Goth. ad friapva retulerit. — ist] e-t, ° gr. omn.

xiii, 11. ist] utr. est, ° gr. omn. — naseins unsara] gr. omn.

xiii, 13. dragkaneiva] vid. ad Gal. v, 21.

xiii, 14. unsaramma] nostrum, ° gr., Goth. c. codd. d et 8 ap. Mi. — xristau iesua] gr. omn.

xiv, 5. frakunni] cod. A et Cast. ✕ frakuni. — matjandan] cod. A et Cast. ✕ matjandin.

xiv, 4. frauja] dominus, gr. θεός. — g-stoþanan] Cast. conjecit gastþan, quod nobis probatur, cf. timen Thess. 1, 2, 17 gainauaidai.

xiv, 9 — 15, 13 leguntur in cod. Carol.

xiv, 9. qivaim — dauþaim] gr.

xiv, 11. biugiþ] gr. omn. ante all. — andhaitiþ] gr. post razdo.

xiv, 12. usgibiþ] reddit, gr. δώσει, Ulf. c. redd. ἀποδώσει.

xiv, 13. ni] pr. Kn. ✕ ni.

xiv, 14. jag-gatraua] sic cod. Carol.; Kn. ✕ jai latraua, H. Z. Cast. ÷ jai gatraua, unde Griesbachii error natus est annotantis, Goth. vai pro zai legis-e. — wa unhrain visan] hæc supplevimus litterarum omnino fere abscissarum (vid. ad xii, 2) inaniis partibus observatis; Kn. Z. Cast. lacunam habent, cujus signum ponere lh. neglexit. — ist] est, gr. omn.

xiv, 15. nuþu] igitur, ° gr. omn., sic vs. 20.

xiv, 16. vajamerjaidau] Goth. c. cold. ° öv.

xiv, 17. þiudangardi] sic cod. Carol.; edit. ✕ þiudangard.

xiv, 18. ist] est, ° gr. omn., sic supra etiam pro vaila galeikaiþ gr. οὐκ ἐδάρατος.

xiv, 19. sind] sec., H. ✕ find.

xv, 5, 4 gatair vaurstv guþs — — þize idveitjandane þak gadrusun ana mik. sva filu auk sve sauragameliþ
 5 varþ. du unsarai laiseinai gameliþ varþ. ei þairh þulain jah gþrafstein þoko ven habaina. iþ guþ
 6 þulainais jah þrafsteinais gibai izvis þata samo fraþjan in isvis misso bi xristu iesu. ei gaviljai ai-
 7 namma numþa hauljaiþ gab jah attan frauþins unsaris iesuis xristaus. in þizei andnimaiþ isvis
 8 misso svasve jah xristus andnani izvis du vulþau guþs. qifa auk xristu iesu andbaht vaupþanana
 9 *binaitis* fram sunjai guþs du gatulgjan gahaita attane. iþ þiudos in armahairteins haulþjan guþ
 10 svasve gameliþ ist. dupþe andhaita þus in þiudom frauþa jah namni þe.namma liuþo. jah aftra
 11 qifiþ. sifaiþ þiudos miþ managein is. jah aftra qifiþ. hazjiþ allos þiudos frauþan jah hazjaina ina
 12 allos manageins. jah aftra esaeias qifiþ. vaiþiþ vaurts faissazis jah sa usstandands reikiuþ
 13. xvi, 21 þiudom. du imma þiudos venjand. iþ guþ lubainais fulljai izvis allaizos fahedais — — jah lukius
 22 jah iasson jah soseipatrus þai niþjos meinai. golja izvis ik tertius sa meljands þo aipistaulein
 23 in frauþin. goleiþ izvis gatus vairdus meins jah allaizos aikklesjons. goleiþ izvis airastus
 24 lauragaggja baurs jah quartus sa broþar. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ almin
 izxaramma. amen

du rumonim ustauh.

du rumonim meliþ ist us kaurinþon.

INTERPRETATIO.

sunt in nos invicem. 20. Ne igitur propter cibam destrue opus Dei. — xv, 3. — horum exprobrantium te ceciderunt in me. 4. Tam multum enim quam ante-scriptum fuit, ad nostram doctrinam scriptum fuit, ut per patientiam et solatium scripturarum spem habeamus. 5. Verum Deus patientiæ et solatii det vobis hoc idem sentire in vobis invicem secundum Christum Iesum, 6. ut unanimes uno ore glorificetis Deum et patrem domini nostri Iesu Christi. 7. Propter quod excipia is vos invicem, sicut etiam Christus excipit vos ad gloriam Dei. 8. Dico enim Christum Iesum ministrum factum circumcisionis pro veritate Dei ad confirmatum promissiones patrum, 9. verum gentes propter misericordiam glorificare Deum, sicut scriptum est: ideo conficor tibi in gentibus, domine, et nomini tuo canto. 10. Et rursus dicit: gaudete, gentes, cum populo ejus. 11. Et rursus dicit: laudate, omnes gentes, dominum et laudent eum omnes populi. 12. Et rursus Esaias dicit: sit radix Iessezis et hic surgens regit gentes, ad eum gentes sperant; 13. verum Deus spei impleat vos omni gaudio — xvi, 21. — et Lucius et Iasson et Sosipatrus, hi cognati mei; 22. saluto vos ego Tertius, hic scribens hanc epistolam in Domino; 23. salutat vos Gains, hospes meus et omnis ecclesiæ, salutat vos Erastus, œconomus urbis, et Quartus hic frater. 24. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, amen.

Ad Romanos explicet.

Ad Romanos scriptum est e Corinthis.

ANNOTATIONES.

xiv, 20. nuna] vid. ad vs. 15.
 xv, 3. þize] Kn. ✕ vize.
 xv, 4. game iþ varþ] scriptum fuit, gr. omn. *προεργασθη*, vid. ad Tim. I, vi, 6. auk] lh. ✕ ank. — jah] Goth. e. codd. ° dia.
 xv, 7. svasve] lh. ✕ sva ve.
 xv, 8. auk] enim, gr. δὲ. — xristu iesu] † gr. — *binaitis*] de nostris addimus, vid. ad xii, 2. Cæterum notandum est Goth., quod nullo alio loco fecit, nunc post *qifan* ponere *vaurþanana* participium; ferisse autem eum arbitramur, quia *visan* addere non liceret; eundem verbi substantivi infinitivum omittit in formula *viljan izvis unvitan s. anveisans* (*θελω ὑμᾶς ἀνασῆναι*) Cor. I, x, 1; II, 1, 8. Thess. I, iv, 13. Versu sequente recte pergit iþ þiudas haujan guþ.
 xv, 9. frauþa] domine. ° gr.
 xv, 11. qifiþ] dicit, ° gr. frauþan] gr. ante allos.
 — hazjaina] laudent, gr. ἐπαινεσάτες.
 xv, 12. faissazis] lh. ✕ faissazis — reikiuþ]

regit, quia, gr. omni. ἄρχειν habent, lh. p. 132 *prer* *reikiuþ*] legendum esse *reikinon* existimat; recte quidem ille, sed Goth. interpretatione sua sensum non pervertit, quare codicis lectionem emendare non ausi sumus.

xvi, 21. Quæ inde usque ad finem eduntur, e cod. A hausta sunt.

xvi, 23. gatus] sic Cast. sine punctorum supra i positorem vestigio et li. l. et Cor. I, i, 14, in cod. A scriptum esse dicit; minus recte autem Goth. ita scripsit; nunquam enim hoc nomen bisyllabum est ita, ut ai vocales diphthongum efficiant. — *allaizos aikklesjons*] † gr.

xvi, 24. ahmin izxaramma] spiritu vestro, gr. omni. πάντων ὑμῶν.

Subscript. du rumonim ustauh] e. Goth. solus cod. G. — du rumonim meliþ — kaurinþon] gr. alii alia legunt aut omittunt, Goth. e. codd. B. et D.

DU KAURINþIUM ·A·

i, 12, 13 — ik in pavlaus iþ ik apaullos iþ ik kefins iþ ik xristaus. disdailiþs ist. ibai pavlus ushramiþs varþ in iz-
 14 vara aipþauin uanim pavlaus dauþida veseiþ. aviliudo guþa ei ainnohon izvara ni dauþida niba krispu jah
 15, 16 gain. ei was ni qifai þatei in meinamma namio dauþidedjau. ik dauþida auk jaþ-þans stalfanaus gadau-

INTERPRETATIO. — AD CORINTHIOS I.

i, 12. — ego sum Pavli, verum ego Apollois, verum ego Cefæ, verum ego Christi. 13. Divisus est? num Pavlus crucifixus fuit propter vos aut in nomine Pavli baptizati essetis? 14. Gratias ago Deo

ANNOTATIONES.

i, 12. pavlaus, sic cod. A; Cast. + pavlus (vid. ad L. 1, 51).

i, 13. ist] Goth. ° Χριστός.
 i, 14. gain] vid. ad Rom. xvi, 23.

17 kans. pata anþar ni vait ei ainnohuh dauþidedjan. niþ þan insandida mik xristus dauþjan ak vaifamerjan.
 18 ni in snutrein vaardis ei ni lausjaidau galga xristans. unte pata vaard galgus þaim fralusnandam dvaliþa
 19 ist iþ þainganisaðam mahts guþs i-t. gameliþ ist auk. fr agistja snutrein þize snutranejah fro þein þize
 20 froðane uskiusa. war handugs. war bokareis. war sokareis þis aivis. ni dvala gatavida guþ handugein
 21 þis fairvaus. unte auk in handugein guþs ni kunnaida sa fairvus þairh handugein guþ. gatei-
 22 kida guþa þairh þo dvaliþa þizos vaifamere'nais ganasjan þans galauþjandans. unte iudaisis taikne
 23, 24 bidjand iþ krokos handugein sokjand. iþ veis merjam iesu ushramitana iudainu gamarzein iþ
 25 þiudom dvaliþa. iþ þaim galaþodam iudais jah þiudo xristu guþs maht jah guþs handugein. unte
 iv, 2, 5 so dvaliþa guþs handugozei mannam — ei was triggvs bigitoidau. aþþan mis in minnistin ist ei
 4 fram izvis ussokjaidau aþþau fram manniskamma daga. akri nih mik silban ussokja. nih vaht auk
 5 mis silliu niþvait akri i i þamma garaiht þs im. iþ saei ussokciþ mik frauja ist. þannu un ei four
 mel ni stujaiþ. unte qimai frauja. saei jah gabuliteiþ anataugn riqizis jah gal ubteif runos hairtane
 6 jaf þan hazeins vairþiþ varjammeþ fram guþa. aþþan broþjan. þairhgaleikonda in nis jah apaullon
 in izvara ei in ngkis ganimaiþ ni ufar þatei gameliþ ist fraþjan. ei ains faur airana ana anþarana
 7 utblesans ni sijai. was auk þuk ussokciþ. wauf þan habais. þatei ni namt. aþþau jabai andnamt.
 8 wa wopis sve ni nemeis. ju sadai sijuf. ju gabigai vauþuf. imu uns þiudanodeduþ jah vainei þiudu-
 9 nodedeiþ. ei jah veis izvis niþþiudanoma. man auk þei guþ uns apaustauluns spedistans us'aukida
 10 svasse dauþubþjans unte fairveitl vaurþum þizai manasedai jah aggilum jah mannam. veis dval i in
 xristaus iþ jus froðai. veizeþ þan unauhteigai iþ jus svinþai. juzuf þan vulþagai iþ ve's ussverai.

INTERPRETATIO.

quod unum vestrum non baptizavi præter Crispum et Gaium, 15. ut quis non dicat, quod in meo nomine baptizarem. 16. Ego baptizavi enim etiam hos Stefani domesticos; hoc aliud non scio, quod unum baptizarem. 17. Neque vernis sit Christus baptizare, sed predicare, non in sapientia verbi, ut non inanis redderet erux Christi. 18. Nam hoc verbum crucis his peregrinis stultitia est, verum his salvis potentia Dei est. 19. Scriptum est enim: perdo sapientiam horum sapientum et prudentiam horum prudentium reprobō. 20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi disputator hujus ævi? Non stultiam fecit Deus sapientium horum mundi? 21. Quia enim in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per hanc stultitiam hujus prædicatōnis servare hos credentes. 22. Nam ludæi signa petunt, verum Græci sapientiam querunt; 23. verum nos prædicamus Iesum crucifixum, Iudæis offensionem, 24. verum gentilibus stultitiam, verum his vocatis Iudæorum et gentium Christum, Dei potentiam et Dei sapientiam. 25. Nam hæc stultitia Dei sapientior hominibus — iv, 2. — ut quis fidelis inveniat. 3. At mihi in minimo est, ut a vobis testimer aut ab humano die, sed neque me ipsius æstimō, 4. neque quidquam enim mihi ipsi antecempus non judicetis, donec veniat dominus, qui et illustrat absconditum tenebrarum et illustrat consilia cordium, et tunc laus sit cuique a Deo. 6. At, fratres, transferuntur in me et Apollo propter vos, ut in nobis comperatis, non supra quod scriptum est sentire, ut unus pro uno adversus alterum inflatus non sit. 7. Quis enim te æstimat? quid autem habes, quod non accepisti? aut si accepisti, quid gloriaris, ut non acceperis? 8. Jam saturus es, iam divites facti — estis, sine nobis regnastis et nitiam regnaretis, ut etiam nos vobis simul regnemus. 9. Existimo enim, quod Deus nos apostolos ultimos ostendit, sicut morti addictos, nam spectaculum facti — sumus huic mundo et angelis et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum, verum vos prudentes; nos quidem impotentes, verum vos robusti; vos quidem nobiles, verum nos

ANNOTATIONES.

1, 16. ik] ego, gr. omni. — gaaaukans] hanc vocem dubia originis et significationis Cast. cum dauhts (væna) comparatam per commensales convertit, Mssm. gadaurans, qui eadem porta utuntur, legere mavult; gr. omni. oïzon — þata] hoc, ° gr., Goth. c. codd. τὸ legit, sic II, xii, 11, cf. Eph. vi, 10; Philipp. iii, 4. — ainnohan] Goth. c. codd. ° ἀλλοθ.

1, 18. ganisandam] Goth. ° c. codd. ἡμῶν.
 1, 21. ni] cod. A et Cast. ✕ niu ni (nonne non).
 1, 22. unte] Goth. ° xai.
 1, 25. iesu] Iesum, gr. οὐραν. Χριστόν. — iudaium] Goth. ° μὲν.
 1, 24. iudais] ° τῆς, vid. ad I. ii, 16.
 1, 25. handugozei] sic legendum est, Cast. ✕ handuþo; in cod. A spatium syllabam ze. capiens superest, sed nullum litterarum vestigium.
 iv, 2. was triggvs] { gr. omni.; cæterum Cast. ✕ thiggvs.

iv, 3. ussokjaidau] sic cod. A; Cast. ✕ ussok'aida.
 iv, 5. ei] ut, particula otiosa, nam uð h. l. non conjunctio (ut non) sed adverbium (ne) est, hoc autem est ni. — ni] Goth. c. codd. ° τῆς. — vairþ þ] sic cod. A; Cast. ✕ vair þairþ. — va rjammeþ] sic cod. A;

Cast. ✕ wakjizunmah.

iv, 6. aþþan] Goth. ° ταῦτα, aut þo librarii oecantia excedit, quod þairhgaleikonda plurali probari videtur, qui numerus non habens, quo referatur, nimium offendit. Fortasse etiam aut pro aþþan legendum est þo þan, aut þairhgaleikoda pro þairhgaleikanda, quod græcus textus (περισσευατικῶν) postulare nobis videtur; neque tamen hoc probato þo abesse debet. Cast., codice dento reviso, nunc Add. p. 66 dicit, þairgaleikonda quidem in codice scriptum esse, sed litteram u minus evidentem esse quam reliquas, ita ut librarius ipse eam delevisse videatur. — ganimaiþ] Ulf. c. codd. ° τῶ. — ufar] Cast. ✕ usak. — utblesans sijai] inflatus sit, gr. omni. φυσιοῦστος. — ana anþarana] gr. omni. post sijai.

iv, 7. jabai] Goth. c. cod. d ap. Mi. ° xai.

iv, 8. vainei] Goth. c. codd. ° γῆς.

iv, 9. apaustauluns] sic cod. A; Cast. ✕ apaustaulans.

iv, 10. froðai] Goth. ° ἀν Χριστῶ, nisi potius aciem Cast., qui vel syllabam ai cognoscere non potuit, etiam in xristau (i. e. in xau) in fine linear posita effugerunt. — þan] utr. quidem, ° gr. omni.

- 11, 12 und þu nu weila jah lngridai jah þausridai jah naqadai jah kaopatidai jah ungestoþanai. jah —
v, 3, 4 — ju gastauida sve andvairþs þana sva þata gatauþandan. In namin frauþins unsaris iesuis xristaus
5 samaþ gagaggandam izvis jah meinanima abuin niþ matlai franþins unsaris iesuis xristaus atgiban
6 þana svaleikana unfulþin du qisteinai leikis ei alma ganisai in daga frauþins iesuis. ni goda wofuli
7 izvara. ni vituþ þatei leitil heitais allana daig gabeisteiþ. usbraineiþ þata fairuþo beist. ei sijaþ
8 niuþis dalgas svasve sijaþ unbeistjodai. jah auk þaska usara usuiþans ist faur uas xristus. þannu
duþþjam ni in beista fairuþamma niþ þan in beista balvavesrius jah unseleins ak in unbelstein un-
9, 10 vammeins jas-sunþus. gamelika izvis ana þizai aipi taulein. ni blandaifþ izvis horam. ni þain horam
þis fairwaus aiþþau þaim faihufriks jah vilvan aiþþau galingam aka kinoumam. unte skuldede þ
11 þan us þanma fairwan ingaggan. iþ nu s-i melida izvis ni blandam. jahal was broþar namuins sijaþ
hors aiþþau faihufriks aiþþau galingam skalkinends aiþþau ubilvaursd aiþþau mldrugk a aiþþau vilv-
12, 15 þamma svaleikamma ni niþmatþan. wa unþ jah þans uta stojan. ni þans inna jns stojifþ iþ þans ut
vi, 1 guþ stojifþ. usnimifþ þana ubilan us izvis silþam. gadars was izvara vþra anþarana stana habands
vii, 5 stojan fram invindaim jah ni fram — — izvara misso niba þau us gajis al wo weilo. ei uhteigal
sijaþ fastan jah bidan. þaþroþ-þan samaþ gavaudjaifþ ei ni fraisal izvara satana in ungalobainais
6, 7 izvaraizos. þatuf-þan qiba gakunnands ni bi leitjai. iþ vilþau allans maus vlsan sve nik silþan. akei
8 warþizub svesa giba habaiþ fram guþi sums sva sunsub sva. aiþþau qiba þaim unqenidam jah vide-
9 vom. guþ ist in jabai sind sve ik. iþ jabai ni gal þaina s.k. lingandau. þa izo is auk lingau þan
10, 11 intuandan. iþ þaim lingom þafam anabiuda ni ik ak frauþa qenai fairra ab'n ni skoidau. iþ jabai
gaskaidnai. visan unlugaidai aiþþau du abin seinamma aftra gagavaifþjan. jah aban qen ni fale-
12 tan. iþ þaim anþaraim ik qiba ni fraoþa. jabai was broþar qen aigi ungalubþandein jah so gavifþa

INTERPRETATIO.

inhonozati. 11. usque hanc nunc horam et esurientes et sitientes et nudi et colaphizati et instabiles,
12. et — v. 3. — nunc judicavi, ut præsens hunc sic hoc facientem, 4. in nomine domini nostri Iesu
Christi, simul congregatis vobis et meo spiritu, cum potentia domini nostri Iesu Christi 5. tradere hunc
talem diabolo ad perditionem carnis, ut spiritus servetur in die domini Iesu. 6. Non bona gloria vestra;
nonne scitis quod panem fermenti totam massam fermentat? 7. Expurgate hoc vetus fermentum, ut sitis
nova massa, sicut sitis in fermentati, et enim pasca nostrum immolatus est pro nobis Christus. 8. Itaque
festum — celebramus non in fermento vetere, neque autem in fermento nequitiae et malitiae, sed in azymo
sinceritatis et veritatis. 9. Scripsi vobis in hac epistola: ne misceatis vos scortatoribus, 10. non his
scortatoribus hujus mundi aut his avaris et rapacibus aut idolis servientibus, nam deberetis utique ex hoc
mundo exire. 11. Verum nunc ecce scripsi vobis non mi-ceri, si quis frater nominatus sit scortator aut
avarus aut idolis serviens aut maledicus aut vinolentus aut rapax, cum hoc tali non simul — edere. 12. Quid
me etiam hos fori judicare? nonne hos intra vos judicatis? 13. verum hos foris Deus judicat? Tollite hunc
imprebium e vobis ipsis. vi, 1. Andet aliquis vestrum contra alium judicium habens judicare apud injustos et
non apud — vi, 5. — vos invicem, nisi forte et consensu aliquam horam, ut otiosi sitis jejunare et precari.
Deinde autem una convertatis, ut non tentet vos Satana propter intemperantiam vestram. 6. Hoc vero dico
noscens, non secundum mandatum. 7. Verum vo omnes homines esse uti me ipsum, sed quisque pro-
prium donum habet a Deo, alius sic, alius sic. 8. At diebus caelibus et videtis: bonum est iis, si ma-
neant, uti ego. 9. verum si non contineant se, nubant: melius est enim nubere quam uri. 10. Verum
his matrimoniis junctis praecipio, non ego, sed dominus, mulieri a marito non sejungere; 11. verum si
sejungatur, esse caribi aut ad maritum suum rursus reconciliari; et maritum mulierem non dimittere.
12. Verum his aliis ego dico, non dominus: si quis frater mulierem habeat non — credentem et haec volens

ANNOTATIONES.

- iv, 11. *lngridai* | pro *huggridai* (J. vi, 35), cf. tamen ad Me. x, 37.
v, 4. *samaþ gagaggandam* | Cast. ✕ jct., sic etiam vii, 5; xiv, 25; vid. ad Me. ix, 2; cf. ad Cor. II, vii, 5.
v, 7. *uskraineiþ* | sic cod. A; Cast. ✕ *uskraineiþ*. — *unbeistjodai* | expectaveris *unbeistidai* (vid. vs. 6), neque tamen a strawi formam vitiosam esse judicamus, nam in — jon desinit etiam *auþjon*. — *usuiþans ist* | gr. *omn.* ante *xristus*.
v, 9. *blandaifþ* | misceatis, gr. *omn.* *συναμύειν* vs. 9.
v, 10. *init.* Goth. e. eodd. ° *voī* — *ni* | Goth. ° *πάρως*. — *jah* | et, gr. *ἢ*. — *þan* | h. l. respondens graeco *ἀπα* pro *þannu* positum est; idem infra xv, 41 pro *þan*, quod in cod. A falso legitur, repomendum esse censuimus.
v, 11. *faihufriks* | haec vocem cum omisisset librarius, supra lineam addidit, indequo etiam factum est, ut vox *aiþþan* (aut) semel desit (Cast.), cf. ad J. xii, 42. Nos *aiþþau* in textu posuimus, quod sensus requirit.
v, 12. *un* | Goth. ° *γάρ*. — *nik* | sic cod. A recte, nam suppletum e t *kara* sive *kur* — ist. (M. xxvii, 4), cui accusativus jungi solet, vid. J. x, 43; locorum M. viii, 29. Me. i, 24 aH. (*wa uns jah þus*) alia est ratio.
vi, 1. *stana habands* | gr. ante *riþra*.
vii, 5. *niba* | Goth. ° *τι*; fortasse ante leg. l. — *fastan jah* | jejunare et, ° gr. — *bidan* | vi. l. ad Rom. ix, 5. — *samaþ gavaudjaifþ* | vid. ad v, 4; ceterum Cast. ✕ *samiþ*; pro *ante* autem Goth. e. eodd. sive dubio *συνερχομαι* legit.
vi, 7. *iþ* | verum, gr. *γάρ*, sic xi, 51. — *sæ* | Goth. ° *καί* — *qiba habaiþ* | ° gr.
vii, 8. *ist in* | ° gr. *omn.* — *ik* | Goth. e. cod. k. ap. Mi. *ἴψ* pro *ἴψ* legit.
vii, 9. *lingandau* | sic cod. A, est autem forma media, qua Goth. h. l. (*γυναικῶσαν*) uti *asteigadan* Me. xv, 32 et M. xxvii, 42 (*καταβάτω*) utitur, quantum gr. activis formis utuntur; ceterum vid. ad J. xiii, 35. — *ist auk* | ° gr. *omn.*
vii, 10. *huþon hafþam* | Cast. ✕ jct.
vii, 11. *jabai* | Goth. ° *καί*. — *visan* — *gagavair-þjan* | manere — reconciliari, *παύω* — *καταλλάττω*, cf. M. 5, 21, ceterum *aftra* ° gr. *omn.* — *aban* | respicet *veris abin* (vid. vs. 10), pendet enim *abanabiuda*.
vii, 12. *þo q'n* | hanc mulierem, gr. *omn.* *αὐτῆν*.

- 13 ist bauan miþ imma. ni aſetai þo qen. jah qens. soei aig aban ungalaubjandan jah sa gaviſja
 14 ist bauan miþ izai. ni aſetai þana aban. veibaida ist qens so ungalaubjandei in abiu jah gaweihaid
 15 ist aba sa ungalaubjands in qenai. aiþ þau barna izvara unhrainja veſeina ip nu veihia ſind. ip jabai
 sa ungalaubjands skai ip ſik. skaidai. niſt gaſivoids broþar aiþþau ſviſtar in þaim ſvaleikaim.
 16 aþþan in gavairþja laþoda uns guþ. wa nuk-kannt. þu qiuon. ei aban ganaſjais. aiþþau wa kannt. gu-
 17 ma. Iatei qen þeina ganaſjais. ni ei warjammeh ſvasve gadailida guþ. ainwaſjatoh ſvasve
 18 galaþoda guþ ſva gaggai. jah ſva in allaim aikkle-jom anabiinda. biuaitans galaþoþs varþ
 19 was. ni ufrakjai. miþ ſauraililja galaþoþs varþ was. ni himaitai. þata bima't ni vaihts iſt jah þata
 20 ſau: aſilli ni vaihts iſt ak ſatuluja anabus-ne guþs. warjizuh in laþonai. þizatei laþoþs vas. in þizai
 21, 22 sijai. skalks galaþoþs vaſt. ni karos. akei þauþjabai freis magt vairþar. mais brukei. saei auk in
 frauin hait-ns i t skalks. fralets frauins iſt. ſamaleiko saei freis hraitada. skalks iſt xriſtau.
 23, 24 valþja galaubamma uſhaub ai ſijuh. ni vairþaiþ skalkos mannam. warjizuh in þamma galaþoþs
 25 vas. broþrjus. in þamma gaſtandai at guþa. aþþan bi maujos anabusu frauins ni haba. ip ragia
 26 giba sve gaarmaiþs fram frauin du triggvs viſan. man nu þata goþ viſan in þizoſ andvai þons þaurf-
 27 tais. þatei goþ iſt man ſva viſan. gabundans iſ qenai. ni ſokei lau-þan. galauiþs iſ qenai. ni ſokei
 28 qen. aþþan jabai nimis qen. ni fravaurhtes. jah jabai liugada mavi. ni fravaurhata. ip aglon leikis
 vii, 9, 10 gaſtaldand þo ſvaleika. ip ik izvis freidja — — vairþai þaim unmahteigam. jabai auk was gaſciwip
 þuk þana haband. n kanþi in galiuge ſtada anakumbjandan. niu miþviſſei iſ ſiukis viſandins tuurjada
 11 du galiugagudam gaſaiþ maþjan. fraiſtu þ auk sa unmahteiga ana þeinamma vitubaja broþar. in
 12 þize xriſtus gaſvalt. aþþan fravaurkjaudans viþra broþrurs ſlahaudans ize gabogd ſiuka du xriſtau fra-

INTERPRETATIO.

est habitare cum eo, ne dimittat hanc mulierem. 13. et mulier, quæ habet maritum non-credentem et hic volens est habitare cum ea, ne dimittat hunc maritum. 14. Sanctificata est mulier hæc non-credens in marito et sanctificatus est maritus hic non-credens in muliere; alioquin filii vestri impuri essent, verum nunc sancti sunt. 15. Verum si hic non-credens sejungit se, sejungat; non-est in-servitutum-ductus frater aut soror in his talibus, at in pace vocavit nos Deus. 16. Quid nunc seis, tu mulier, ut maritum serves, aut quid seis, vir, ut mulierem tuam serves? 17. Non ut cuique sicut impertit Deus, unumquemque sicut vocavit Deus, sic eat. Et sic in omnibus ecclesiis præcipio. 18. Circumcensus vocatus fuit aliquis, ne attrahat; cum præputio vocatus fuit aliquis, ne circumcidat. 19. Hæc circumcisio non quidquam est, et hoc præputium non quidquam est, sed observatio præceptorum Dei. 20. Quisque in vocatione, qua vocatus fuit, in hac sit: 21. servus vocatus fuisti, ne cures, sed tamen si potes liber fieri, magis utere; 22. qui enim in domino vocatus est servus, manumissus domini est; similiter qui liber vocatur, servus est Christi. 23. Pretio magno redempti estis; ne fiat servi hominibus. 24. Quisque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc stet apud Deum. 25. At de virginibus præceptum domini non habeo; verum consilium do uti misericordiam-nactus a domino ad fidelis existendum. 26. Existino igitur hoc bonum esse propter præsentem necessitatem, quod bonum est viro sic esse. 27. Coniunctus es mulieri, ne quare solvere; solutus es muliere, ne quare mulierem: 28. at si ducis mulierem, non peccasti, et si viri habitus impotentibus; 10. si enim quis videt te, hunc habentem cognitionem in idolorum loco incumbentem, nonne conscientia ejus, debilis existentis ædificatur ad idolis sacrificatum edendum. 11. Perit enim hic impotens in tua cognitione frater, propter quem Christus mortuus-est. 12. At peccantes contra fratres,

ANNOTATIONES.

- vii, 13. þana oban] hunc maritum, gr. ἀδελφός.
 vii, 14. Colan, in quo mulier sanctificari dicitur, gr. omn. ponunt post alterum, in quo maritus dicitur; cæterum Goth. ab initio ° γάρ. — aiþþau] Goth. ἄρα omittere videtur, nam aiþþau ἐνταῖσολι respondet; vid. xv, 29 et ad Rom. xi, 22.
 vii, 16. nuk kannt] cave cum Mssm. Skeir. p. 59 pro exemplo geminationis consonantium habebas, quam figuram sic nusquam reperis, potius assimilatio est pro nuk kinnt, in quo nuk querentis est, vid. Me. xii, 9 (wa nuh) J. xviii, 37 (an nuh). Idem stamendum est de dul-teitlai, Cor. II, vii, 8, scriptum est enim pro duk leitilai, ubi autem encliticum respondet græco xai, cf. ad J. xviii, 26. In reliqua exempla a Mssm. l. l. alligata, valent ea, quæ ad M. v, 37 adnotavimus. — þu qinon] sic cod. A; Cast. * qenon, omisso þu pronomine. Observa autem insolitam vocativam formam pro qino; cæterum de þu, quod vocativis addi solet, vid. L. vi, 20. — ganijsois] pr. cod. A et Cast. * ganaſjar. — kannt] sic cod. A et Cast. pro solito kant; veremur ne for. va duplicato n errore librarii effecta sit. — þeina] tuam, ° gr. omn. sic Goth. sæpius possessivo pronomine pro articulo græco utitur, vid. H. 12, 7; M. viii, 20; Me. i, 41; L. xviii, 13; J. xiv, 31; Gal. v, 24.
 vii, 17. ni ei] non dubium est, quin Goth. ellipticum sensum particularum ei: un non per-peterit, nam quod ipse scripsit (non ut), sensu caret. — warjammeh] sic cod. A; Cast. * warjizumneh. — guþ] pr. Deus, gr. ὁ θεός. — ainwarjizoh] sic edidit Cast., sed non dubitamus, quin falso pro ainwarjanoh legerit. Codice denno inspecto Cast. ainwaſjatoh scriptam esse sibi videri dicit; quæ lectio si vera est, Goth. ἐνωστρον pro genere neutro habuit. — allaim aikkleſjom] ° gr. omn. præter cod. i ap. Mi.
 vii, 17. bimaitai] circumcidat, pro circumcidatur, cf. ad xv, 29.
 vii, 18. was] gr. omn. utroque loco ante galaþoþs.
 vii, 19. ni vaihts] pr. cod. A et Cast. * ni vaiht ni vaihts, de quibus ni vaihts e glossa vitiosam lectionem ni vaiht (vid. ad Me. vii, 15) emendante, in textum illatum esse videtur.
 vii, 22. samaleiko] Goth. e. cod. ° xai.
 vii, 23. galaubamma] magao, ° gr. omn., Goth. e. Vulg.; vid. ad J. xii, 5.
 vii, 26. iſt] est, ° gr. omn. — mann] Goth. ° τός.
 vii, 28. jabai] Goth. ° xai. — nimis qen] Goth. e. codd. ἄδελφός ἑνταῖσολι pro γάρ, legit. — fravaurhata] Cast. * fravaurhtu.
 vii, 10. galiuge stade] Cast. * jet.
 vii, 11. auk] enim, gr. omn. xai. — broþar] gr. omu. ante an. — þize] vid. ad L. x, 5.
 vii, 12. aþþan] Goth. ° ὁ τός. — broþrurs] Gotla. e. cod. G ° xai.

13 vaurkeiþ. duþþe jabai mats gamarzeiþ broþar. ni matja nimz aiv. ei ni gamarzejau broþar meinava.
 14, 1 nu u apaustaulus. ni iu freis. nu iesu xristau frauþau saw. nia vaurstve meinata jus sijuþ i frau-
 2 jiu jabai auþþeaim ni un apaustaulus. auþþau izvis iu. uote sigiþo meinaiþos apaustaulus jus sijuþ.
 3, 4 meiaa andahafis viþra þans mik ussokjanlaus þat-ist. þai ni habam valdufni maþan jah drigkæ.
 5 þai ni habam valdufni svistar qinon. biþuhan svasve þai auþþar apaustaulus jah broþrus frauþins
 6, 7 jah kelas. þau aiþzu ik jah mahabas ni habos valdufni du ni vaurkjan. was drauhtiuþ svesaiu
 annom wau. was satjþ veintriva jah akran þize ni matjai. was baldiþ aveþi jah miluks þis aveþþis
 8, 9 ni matjai. þa bi mannan þata qiþa a þþau jah vitof þata qiþþ. in vitoda auk mosezis gameiþ ist.
 19 ni laurmuljais auhs. u þri-skaidai. ni þatei bi auhsun us. — — ei managizans gageigaidedjau.
 20 jah varþ iudaium sve iudais ei iudaius gageigaidedjau. þaim uf vitoda sve uf vitoda ni visands
 21 silba uf vitoda ak uf anstai ei þans uf vitoda gageigaidedjau. þaim vitodalausam sve vitodalaus ni
 22 visands vitodis laus guþs ak in vitof xristaus. ei gageiggau vitodalausans. vas þaim unmahteigam
 23 sve unmahteigs ei unmahteigans gageiggaidedjau. alain vas all ei waiva sumans ganaþan þateiþ.
 24 þau tauja in aivaggeljis ei gadaifa is varþau. nu vitof þatei þai in spraud rinnandaus allai rinnand.
 25 iþ ains nimþ sielidau. sva ri maþ ei garinaiþ. iþ wazuh saei haifstjan sniwiþ allis sik gaþarþiþ.
 26 aþþan eis ei riurjana vaip nimaina. iþ veis uniuþjana. aþþan ik nu sva rinna ni du unvisanna.

INTERPRETATIO.

percutientes eorum conscientiam imbecillam, contra Christum peccatis. 15. Ideo si cibus sollicitat fratrem, non edo carnem unquam, ut non sollicitum fratrem meum. 19, 1. Nunc sum apostolus? non sum liber? nonne lesam Christum dominum vidi? nonne opus meum vos estis in domino? 2. Si alius non sum apostolus, tamen vobis sum, nam sigillum meum apostolatus vos estis. 5. Mea defensio contra hos me peccantes hoc est. 4. Num non habemus potestatem edere et bibere? 5. Num non habemus potestatem snorem uxorem circumducere, sicut hi autem apostoli et fratres domini et Celæ? 6. An minus ego et Barnabas non habemus potestatem ad non operandum? 7. Quis militi aut propriis stipendiis unquam? quis plantat vitem et fructum horum non edat? quis pascit gregem et lac hujus gregis non edat? 8. Num secundum hominem hoc dico aut etiam lex hoc dicit? 9. In lege enim Moysis scriptum est: ne alicuius bovum trituran i, non quod de bovis. — 19. — ut plures lucrarer. 20. Et factus sum iudæis ut iudæus ut iudæos lucrarer; his sub lege ut sub lege, non existens ipse sub lege, sed sub gratia, ut hos sub lege lucrarer; 24. his legem non habentibus ut legem non habens, non existens lege liber Dei, sed in legem Christi, ut lucrer legem non habentes. In his imbecillis ut imbecillis, ut imbecillis lucrarer; omnibus facti omni, ut fortasse quod idam servirem. 25. Ille autem facio propter evangelium, ut particeps ejus fiam. 24. Nunc scitis, quod hi in stadium currentes omnes currunt, verum unus accipit præmium; sic curratis, ut consequamini. 25. Verum quisque qui lectari contendit, omni se abstinere; at ille, ut corruptibilem coronam accipiant, verum nos incorruptibilem. 26. At ego nunc sic curro non ad incertum, sic pugno non ut

ANNOTATIONES.

viii, 13. broþar] pr. Goth. e. codd. ° μωδ. — gamar:jan] gr. omn. post meinava.
 ix, 1. nu] pr. sic cod. A; Cast. ✕ nih. — apaustaulus — freis] ¶ gr. — frauþau] Goth. ° ηρωον — vaurstve] cod. A et Cast. ✕ rausste.
 ix, 2. auþþau] vid. ad II, iv, 16. — sijuþ] Goth. e. codd. ° εν χειρι.
 ix, 5. þat-ist] exemplum constructionis germanicarum linguarum propria, cuius generis aliud ad Mc. vi, 5 adnotavimus.
 ix, 5. svasve] Gothic. codd. ° ζα.
 ix, 7. satjþ] sic cod. A; Cast. ✕ sateiþ. — akran] fructum, gr. εν του ζαουου. — matjai] pr. Goth. e. codd. ° η. — miluks] errant ii, qui miluks pro accusativo forme neutrius habent, est enim genere femininum, ut in omnibus affinis linguis (vid. Grim. III, 465), ad eorumque numerum pertinet, que genitivo forma nominativi conseruant (Grim. I, 610, 2); h. l. est autem genitivus casus, quem participium vocant, sic xi, 28 þis hlauþis matjai. J. vi, 26 et 53; omnibus his locis, sicut nostro, gr. εν prepositionem addunt.
 ix, 8. mannan] sic cod. A; Cast. ✕ manna. — aþþau] Goth. ° ουζι, qua particula omissa Goth. sensui male consulit; sunt quidem codd., qui etiam omittant, illi autem pro ea et particulam habent.
 ix, 9. vitoda] gr. post mosezis. — þri-skaidai] sic in cod. A scriptum esse, Cast. affirmat; primum autem male habet forma passiva pro activa, deinde ut passivum dari passiv, alia particiþii forma, þruskans (vid. Grim. II, 40 et III, 451) esse debet; denique apud auhsus nomen masculinum idem genus adjectivi expectabatur; omnino þri-skandin scribendum erat. Alterum in margine cod. A hæc varæ lectio ms vestigia cognoscuntur: . . . s manþ a. pr. . .

que Cast. ex loco gemino Tim. I, v, 18, supplenda esse arbitrat: ni faurvaþþais nuuþ auhsau þri-skandin, i. e. ne obliges os bovi trituranti. — andiu, cum Cast. propter litteram membrana addere omisisset, ipsi nos addidimus. — þatei quod, ° gr. omn. — auhsun] sic cod. A et Cast. ✕ auhsun.
 ix, 19. gageigaidedjau] cod. A marg. gas'ustaldjau (possiderem).
 ix, 20. gageigaidedjau] cod. A et Cast. ✕ gageigaidau. — ak uf anstai] sed sub gratia, ° gr. omni., Goth. e. August. teste Millio. — gageiggaidedjau] sic cod. A, uti vs. 21 et 22.
 ix, 21. vitodis laus] Cast. ÷ jet. — in vitof] in legem, in vitoda (in lege) dici debebat. — gageiggau] cod. A marg., gavauditedjau (converterem).
 ix, 22. wauu] fortasse, gr. omni. πειρωσ, cui gr. voci lectio margi alis vula (hæc) haud auctus responset; qui waua convertit, sine dubio pro πειρωσ; in codicis suo πω; legit, cf. Rom. II, 14.
 ix, 24. spraud] sic cod. A transpositione litterarum pro spaard; vid. J. vi, 19; xi, 18. — allai] Goth. ° μεν.
 ix, 25. haifstjan sniwiþ] pugare contendit, gr. omni. ἀγωνίζομενος, eodem ubertate dicendi loquitur III. J. xii, 18, iddedjau gamatjan (ἀγωνίζομενος); xiii, 58, afakis kuuu: (ἀγωνίζομενος); simili Mc. xii, 1, ga-airiskodedan jah haubiþvundan brah'edun (ἀγωνίζομενος), infra, xv, 10, arbaidda jah usaiu da (ἀγωνίζομενος). Philipp. iii, 16, ei samo luoganna jah samo þaþþjanna (το αὐτο ἠγωνίζομενος). cf. ad M. ix, 8 et 25. — gaþarþiþi Grim. iv, 51, suspiciatur legendum esse gaþarþaiþ, nec possumus quin ei assentiamus, cf. Thm. I, iv, 5. — cis] Goth. e. codd. ° ουζ.
 ix, 26. rinna] Goth. ° ω; — ni sve] ¶ gr. omni.

27 sva juoka ni sve lustu bliggvands. ak leik mein vlijza jah anapiva itai anparaim meriands silba u-
 x, 1 kusans vairpau. ni viljan izvis unvitans. broþrjus. þatei avans usarai allai uf milhwin vesum jah
 2, 5 allai marein þairhiddjedun. jah allai in mase dau, idai vesun in milhwin jah in marcin. jah allai
 4, 15 þana saman mat ahmeinan mat dedun jah þata samo dragk ahmeino drugkun — . . . daim qiba.
 16 domeiþ jus þatei qiba. stikls þuþiqissais. þanei gaveitiam. niu gamainduþs bloþis frauþins ist.
 17 hlaiþs. þanei brikam. niu gamainduþs le kis frauþins ist. unte ains hlaiþs a'n leik þai managaus
 18 sium. þatei auk allai ains hlaiþis jah ains stiklis brukjum. saiwif israel þi leika. niu þai matjan-
 19 dans hunsfa gamainjandans hunslastada siad. wa nu qibam. þatei þo galingaguda wa sijtina aifþau
 20 þatei galingam saljada wa s'jai. ni þatei þo galingaguda vailts s'jaina. ak þatei saljand þiudos.
 21 skohslam salja d jan-ni guþa. ni viljan auk izvis skohslom gataitans vairþau. ni maguþ stikl frau-
 22 þins drigkan jah stikl skohste. ni maguþ þiudis frauþas fairaiþaþ j obbindis skohste. þau inaþnom
 23 frauþan. itai sviþþozans imma sium. all binah. akei ni all daug. all mis binauht ist. akei
 24, 25 ni all timreiþ. ni ainshon sein sokjai ak anþaris warjizuh. all þatei at skiljan fraþugjidaun.
 26, 27 matjaip ni vaiht andruskandans in miþvisseins. frauþins ist auk airþa jah follo izos. iþ jabai
 28 vaiht andsitandans bi galugðai. iþ jabai was qipai þatei galugam gasaliþ ist. ni matjaip in jainis
 29 þis bandvjaudins jah þuhtu. frauþins ist auk airþa jah follo izos. þuhtuþ-þan qiba ni silhius ak
 30 anþaris. dawe auk siþei meina stojada þairh ungalauþjandins þuhtu. jabai ik anstai andnima. dawe
 31 anaqþaidan in þize ik aviliþdo. jahþe nu matjaip jahþe drigkaip jahþe wa taujip. allata du vul-
 32, 33 þau guþs taujaip. unufbrikandans sijaiþ jah iudaium jah þiudom jah aikklesjon guþs. svasve ik
 xi, 1 allaim all leika ni sokjands þatei mis bruk sijai ak þatei þuim managam ei ganisaina. galeikou-
 2 dans meinai vairþaiþ svasve ik xristaus. hozjuþ-þan izvis. broþrjus. þei allata mein ganunaudans

INTERPRETATIO.

aerem verberans; 27. sed corpus meum castigo et in servitum redigo, ne aliis predicans ipse reprobatus
 sim. x, 1. Non volo vos lascivos, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare transie-
 runt, 2. et omnes in Mose baptizati fuerunt in nube et in mari, 3. et omnes hunc eundem cibum spiritua-
 lem ederunt 4. et hunc eundem potum spiritualem biberunt — 15. — (scientibus loquor; iudicate vos,
 quod dic; 16. calix benedictionis, quem sanctificamus, nonne communicatio sanguinis domini est? panis,
 quem fragimus, nonne communicatio carnis domini est? 17. Nam unus panis, una caro hi multi sumus,
 qui enim omnes uno pane et uno calice utimur. 18. Videte Israel secundum carnem, nonne hi edentes victi-
 mas participes altaris sunt. 19. Quid igitur dicimus? quod hæc idola aliquid sint, aut quod idolis immolatur
 aliquid sit; 20. non quod hæc idola quidquam sint, sed quod immolant gentes, demoniis immolant et non
 Deo. Non volo enim vos demoniis socios fieri. 21. Non potestis calicem domini bibere et calicem demoni-
 orum; non potestis mensam domini participes esse et mensam demoniorum. 22. An ambulamus dominum;
 num fortiores eo sumus? 23. Omne licet, sed non omne conducit; omne mihi concessum est, sed non omne
 ædificat; 24. non ullus suum querat, sed alterius quisque. 25. Omne et quod apud carnifices vendatur, edatis
 non quidquam examinantes propter conscientiam; 26. domini est enim terra et plenitudo ejus. 27. Verum si
 quis vocet vos horum non-credentium et vultis ire, omne quod apponitur vobis, edatis, non quidquam re-
 ponentes propter conscientiam. 28. Verum si quis dicat, quod idolis immolatum est, ne edatis propter
 illum hunc iudicantem etiam conscientiam; domini est enim terra et plenitudo ejus; 29. conscientiam
 autem dico non ipsius, sed alterius. Cur enim libertas mea iudicatur per non-credentis conscientiam? 30.
 Si ego gratia accipio, cur blasphemem propter quae ego gratias ago? 31. Sive igitur editis, sive bibitis,
 sive quid facitis, omne ad gloriam Dei facialis. 32. Iudicetis carnifices sitis et Iudaei et gentilibus et
 ecclesiae Dei. 33. sicut ego omnibus omne placeo, non querens, quod mihi utile sit, sed quod his multi,
 ut serventur. xi, 1. Imitatores mei fiatis, sicut ego Christi. 2. Laudo autem vos, fratres, quod omne

ANNOTATIONES.

ix, 27. leik mein] † gr. omni. — vlijza] gr. omni.
 ante leik.

x, 1. viljan] Goth. ° γάρ.

x, 4. jah] Goth. c. cod. 2 ap. Mi. ° πούτε.

x, 15. . . daim] fragmentum vocis *fradam*, uti
 Cast. recte supplevit.

x, 16. [auþus] pr. domini, gr. omni. Χριστός. —
 hlaiþs] panis, gr. τὸν ἄρτον, vid. ad Mt. xi, 10. —
 frauþas] ser. domini, gr. Χριστός.

x, 17. þatei] qui, gr. omni. οὗ δὲ πάσης pertinens,
 pro qua Goth. δὲ legis-e videtur, sed ista lectio sen-
 sum pervertit. — jah ains s'kilis] et uno calice,
 ° gr.

x, 19. qipam] dicimus, gr. omni. φημί. — sa'jada]
 sic cod. A; Cast. † saljada.

x, 20. ni—sijaini] non — sint, ° gr. omni. — þatei]
 ser., id graeco δ̄ respondet, praecedens ὅτι Goth.
 omni:1. — skohslam qidaitans] † gr. om.

x, 21. fairaiþan] sic cod. Cast. Add. p. 66 edidit;
 in cod. A tertium inspecto *fairanaui* scriptum, sed
 lectio duplicis a incerta esse ei videtur.

x, 25. mis] mihi, ° gr.

x, 24. warjizuh] quisque, ° gr.

x, 26. i-ai] est, ° gr. omni.

x, 28. wa] Goth. c. codd. ° ὁμοῦ. — þatei] quod,
 gr. omni. τοῦτο. — þuhtu] Goth. accusativum male
 posuit, nam non pendet a *bandvjaudins*, ut existi-
 mavisse videtur, sed ab *in*, quapropter *þuhtans* scri-
 bendum fuit — frauþins — izos] domini — ejus, ° gr.,
 qui habent ist, est, uti vs. 26 emittunt.

x, 29 ungalauþjandins] inñ celis, gr. ὀλλῆς.

x, 50. andnima] cod. A marg. brakja (utor), vid.
 vs. 17.

x, 55. il] ego, gr. omni. ἐγώ, sic xi, 1. cf. ad vii,
 8; xvi, 4. — allaim all] † gr.

xi, 1. gubrikandans meinai] pro *galeikonds meinai*
 (vid. M. v, 47; L. xx, 45; J. xi, 41; Rom. xii, 20;
 Philipp. iii, 18; Neh. vi, 46), aut *galeikandans mis*
 (M. v, 46; L. vi, 27), nam si participia activa cum
 significatione naturam substantivorum a cipiunt, aliter
 lecti s'ent (vid. Grim. I, 1017, 11), sin soltam
 flectendi formam sequantur, casum verbi ipsius sen-
 sum habent. Sed uti nostro loco Philipp. etiam iii,
 17, *misgaleikandans meinai* legitur. — ik] vid. ad
 Δ, 55.

3 sijuf jas-svasve anathli izvis anabusnins gafastaiþ. viljauþ-þau izvis vitan þatei allaizo alne
 4 haubif xristus ist. iþ haubif qinons aba. iþ haubif xristaus guþ. wazuh alne bidjans aiþþau prau-
 5 fetjands galnidannna haubida gaaviskof-þ haubif sein. iþ woh qinono bidjandei aiþþau praufet-
 jandei andbulidannna haubida gaaviskof haubif sein. ain auk ist jah þata sámo þizai biskaba-
 6 non. unte jabai ni huljai sik qino skabaída. iþ jabai agl ist qinon de kapillon aiþþau skaban.
 21 gahuljai haubif sein — — seinamma faursniyif du matjan jah þau sums gredags sumzup-þax
 22 drugkans ist. ibai gardins ni laba.þ du matjan jah drigkan. þau aikklejon guþ. fr kunnuþ jah
 23 gaaviskof þans nuhabandans. wa qifan izvis. hazjau izvis. in þamma ni hazja. unte ik an'nam
 24 at frauin þatei jah anafall izvis þatei frauja iesus in þizai ei naht goteviþa vas. nam h'aif jah
 aviludonds gabrak jah qaf. niniþ. matjif. þata ist leik meiu þata in izvara gabrukano. þata
 25 vaurkjaif du meina gamunda. sva samaleiku jth stikl afar nahtanai qþands. sa stukls svo niujo
 26 triggyva ist in meinamma bloþa. þata vaurkjaif sva ufta svo dr'gkaif du meiu i gamunda. sva ufta
 auk sve matja.þ þona hlaiþ jaf-þana stikl drigkaif darþan frauins gakannjaif. unte qimai.
 27 eiþan wazuh saci matjif þona hlaiþ aiþþau drigkaif þava stikl frauins unvairþa'ra fra jins. skula
 28 vairiþ leikis jah bloþis frauins. aþþan gakinsai sik silþau manna jah sva þs h'a'bs matjai
 29 jaf-þis stukls drigkaif. saci auk matjif jah drigkiþ unvairþaba. stawa sá silþin matjif ni domjand
 30, 31 leik frauins. dupþe in izvis managai siukai jah unhaiði jag-gastepand ganohai. iþ jabai silþans
 10, 10, 11 uns stauðedeima. ni þau — — sunninnuh skeireins razdo. þatuf þax all vaurkeif ains jah sa
 12 sama ahna daleiþ sundo warjammeh svasve vilt. svo leik railkis ain ist iþ lipuns ha'aif ma-
 nagans. þaif-þau hþjus allai us leika þamma ainamma managai visandans ain ist le k. sva jah
 13 xristus. jah auk in ainamma ahnin veis allai du ainamma leika daupidai siom ja' þe judaieis jafþe
 14 þudos jafþe skalkos jafþe frijai jah all i ainamma ahnin dragkidai sijnm. jaf-þau leik nist ains
 15 lipus ak managai. jabai qifni fotus þatei ni in handus. ni in þis leikis nih at þamma leika. nist

INTERPRETATIO.

meum recedentes estis et sicut tradidi vobis precepta observatis. 5. Vobis autem vos scire, quod omnium
 virorum caput Christus est, verum caput mulieris vir, verum caput Christi Deus. 4. Quisque virorum
 precans aut predicans obvelato capite deonestat caput suum; 5. verum quicunque mulierum precans aut
 predicans detecto capite dehone-tat caput suum; unum enim est et hoc idem hinc touse. 6. Nam si non
 velet se mulier, tondeatur; verum si torpe est mulier ad radendum aut tondendum, obvelat caput suum
 — 21. — sum praecipit ad edendum et quidem alius famelicus, alius autem ebrius: e. t. 22. Nam domus
 non habetis ad edendum et bibendum? aut ecclesiam Dei continentis et dehone-tatis hinc non-habentes?
 Quid dicam vobis? Laudem vos? in hoc non laudo; 23. nam ego accepi a domino, quod etiam tradidi
 vobis, quod dominus Iesus in qua nocte proditus fuit, sumpsit panem 24. et gratias-agens fregit et dixit:
 sumite, edite, hoc est corpus meum hoc propter vos fractum; hoc facitis ad meam memoriam! 25. Sic
 similiter etiam calicem post cenam dicens: hic calix hoc novum testamentum est in meo sanguine; hoc
 facitis tam saepe quam bibitis, ad meam memoriam. 26. Tam saepe quia edatis hunc panem et hunc
 calicem bibitis, mortem domini nuntiatis, donec veniat. 27. Itaque quicumque qui edit hunc panem aut
 bibit hunc calicem domini indigne domino, reus sit corporis et sanguinis domini. 28. At prohi-tet se ipsum
 homo et se de-hoc pane edat et de-hoc calice bibit, 29. qui enim edit et bibit indigne, iudicium sibi
 ipsi edit non discernens corpus domini. 30. Ideo in vobis multi infirmi et aegroti et dormiant multi; 31.
 verum si ipsos nos iudicaremus, non utique — 10, 10. — alii interpretati sunt in unum. 11. Hoc autem
 omne operatur unus et hic idem spiritus, impertit seorsim cuique, sicuti vult. 12. Cui corpus qui eum
 unum est, verum membra habet multa, hinc autem membra omnia e corpore hinc uno, multa existenti,
 unum est corpus, sic etiam Christus. 13. Et enim in uno spiritu nos omnes ad unum corpus baptizati
 sumus, sive iudaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes uno spiritu potati sumus. 14. Et vero
 corpus non-est unum membrum, sed multa; 15. si dicat pes, quod non sum manus, non sum huius

ANNOTATIONES.

x1, 3. viljauþ-þau] Cast. ✕ vilja uþþau; cæteram
 vid. ad M. v, 37.
 x1 6 qino] Goth. e. cod. 9 et verss. ° xai. — ist]
 est, ° gr. omni. — du kapillon] Cast. ✕ jci. — haub-
 iþ sein] caput suum, ° gr. omni.; sufficiebat di-
 cere sik.
 x1, 21. du matjan] pro εν τῷ φαγεῖν G th. e. eodd.
 επι τῷ φαγεῖν legisse videtur. — þau] sic cod. A;
 Cast. ✕ þau.
 x1, 22. iba] Goth. ° γάρ. — qifan izvis] ° gr.
 x1, 25. in þizai naht] in qua nocte, in nullo gr.
 (εν τῇ νυκτι þ) hinc attractio, vid. ad L. i, 20.
 x1, 24. niniþ nniþ] accipite, edite, ° gr.; eter-
 num miramur Goth. more suo non ser psisse niniþ
 matjuduh, vid. infra ad xvi, 15. — mein] gr. ante ist,
 Goth. e. cod. e ap. Mi.
 x1, 25. sva] sic, additum verbum samaleiko abundat,
 il enim solum græco ὁμοῦτως respondet, vid. Mc.
 10, 21 sq. L. xx, 31. — qþands] sic cod. A; Cast.
 ✕ qitands.
 x1, 26. dauþau] pro dauþu, vid. ad Me. vii, 32.

x1, 27. eiþan] Cast. ✕ div., vid. ad J. ix, 41. =
 þanu] sec., Cast. ✕ þna. — frauins] ser. domini,
 ° gr.
 x1, 28. sik silþan] gr. omni. post manna.
 x1, 29. drigkiþ] Cast. ✕ drigriþ. — matjif] sec.,
 Goth. ° xai þiva.
 x1, 31. iþ] verum, gr. γάρ.
 10, 11. þatuf — all] ° gr. omni. — daleiþ] inn; er-
 tit, gr. omni. διαφορῶν.
 12, 12. leik raihus] ° gr. omni. — iþ] verum, gr.
 xai. — allai] gr. omni. ante þaiþ. — us] ex, ° gr.
 10, 13. ul' ai] sec. Goth. e. eodd. ° us.
 10, 13. nih — leka] neque in hoc corpore, Goth.
 hoc et sequente verso sensum textus gr. omnino non
 intellexit; παρὰ τοῦτο enim fortissimè nihilominus
 significantem interpretatus est, quasi τὸ σῶμα sup-
 plendum est et, et interrogationem a nisi nemum
 incipit. Sensus autem ei esse videtur hic: non sum
 manus, ergo non sum pars corporis, neque igitur ad
 corpus pertinet: nomen tamen e corporis pendet?
 Cast. nih at þamma leka glossam ad ni þis leki esse

16 us þamma leika. jabai qibai auso þatei ni in argo, ni in þis leikis. ni at þamma leika. mist us
 17, 18 þamma leika. jabai all leik argo. war hluma. jabai all hluma. war dauns. ip nu guþ gasatida
 19, 20 lipuna ainwarjanoh ize in leika svasve vilda. ip veseina þo alla ains lipus. war leik ip nu managai
 21 lipjus ip ain leik. niþ þan mag argo qiban du handan. þeina ni þarf aiþþau aftra hanþiþ du fo-
 22 tum. igggara ni parf. ak mais ftu þatei þugkjand lipve leikis lasivostai vi-an þaurfta sind —
 xiii, 1, 2—aiþþau klismo klisn jande. jah jabai habau þraufetjans jah vitjau allaize runos jah all kunþi
 3 jah habau alla galaubein svasve fairguuja niþsatjan ip friapra ni habau. ni vaihts im. jah jabai
 fraatjau allos aihntins meinos jah jabai atgiuhau leik mein ei gabranujaidau ip friapra ni habau. ni
 4 vaiht botos mist tanjuv. friapra usbeisneiga ist. sels ist. friapra ni a'janof. friapra ni flanteij.
 5, 6 ni ufbe ada. ni niiviskof. ni sokeiþ sein ain. ni ingranujada nih niotof ubil nih saginof
 7, 8 invindipai. niþfaginoþ sunjai. allata þutaiþ. allata galaubeiþ. all veneiþ. all gabeidiþ. friapra aiv
 ni gadriusiþ ip j-þiþe þraufetja gatairanda. j-þiþe razdos gaweiland. j-þiþe kunþi gataurniþ.
 9, 10 suman kunnun suman þraufetjan. liþe qimif þatei ustaahan ist. gataurniþ þata us dailai.
 11 þan vas niuklahs. sve niuklahs rodida. sve niuklahs frop. sve niuklahs mitoda. biþe varþ vair. har-
 12 niskeins aflagida. saiwam nu þairh skuggvan in f. isabtai ip þan andvairþi vþra andvairþi. nu vaiht
 xiv, 20, 21 us dailai. þan uskunna — — barniskai sijaip akei fraþjam fullaveisai sijaip. in vitoda gameliþ
 ist þatei in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja managein þizai jan-ni sva andhausjand
 22 mis. qifiþ frauja. svæi nu razdos du bandvai sind ni þaim galaubjandam ak þaim uogalaubjandam.

INTERPRETATIO.

corporis, ut que ad hoc corpus: non est ex hoc corpore? 16. Si dicat auris, quod non sum oculus, non sum hujus corporis, non ad hoc corpus: non est ex hoc corpore? 17. Si aune corpus oculus, ubi audis? si omne auribus, ubi ulcatus? 18. Verum nunc Deus collocavit membra unumquodque eorum in corpore, sicut voluit; 19. si essent hæc omnia unum membrum, ubi corpus? 20. Verum nunc multa membra, verum unum corpus. 21. Neque autem potest oculus dicere ad manum: tui non egeo; aut iterum caput ad pedes; vestri non egeo; 22. sed magis multo, quæ videntur membrorum corporis inlimitissima esse, necessaria sunt — xiii, 1. — aut tintinnabulum tintiens; 2. et si habeam prophetias et sciam omnium mysteria et omnem cognitionem et habeam omnem fidem, sic-ut montes transponam, verum amorem non habeam, non quiddam sum; 3. et si cibum distribuam omnes facultates meas et si dem corpus meum, ut urar, verum amorem habeam, non quiquam mihi utilis mihi faciam. 4. Amor patens est, probus est; amor non æmulatur, amor non se ostentat, non inflatur, 5. non indecore se gerit, non querit suum solum, non irritatur, neque cogitat malum, 6. neque gaudet iniquitate, 7. cogitandæ veritati, omne perfert, omne credit, omne sperat, omne sustinet. 8. Amor nunquam non excedit, verum sive prædicationes, tolluntur; sive sermones, cessant; sive scientiæ, destruitur; 9. modo novinus, modo prædicimus. 10. Cum venit, quod perfectum est, destruitur hoc ex parte. 11. Cum e-sem puer, ut puer locutus sum, ut puer sapi, ut puer egitavi: cum fierem vir, puerilitates deposui. 12. Videmus nunc per speculum in ænigmate, verum tum faciem contra faciem. Nunc scia ex parte, tum cognosco — xiv, 20. — pueri sitis, sed mentibus perfecti sitis, 21. In lege scriptum est, quod in aliis sermonibus et labiis aliis loquor multitudinibus huic et non sic exaudiunt me, dicit dominus. 22. Ita-

ANNOTATIONES.

existimans; versionem vulgatam secutus esse videtur, et sic Goth. illud *παρὰ τοῦτο* omisisse putandus est.

xii, 16. *im*. Goth. c. codd. ° *zoi*. — *ni at þamma leika* vid. ad vs. 15.

xii, 18. *nu* vid. ad Rom. vii, 6.

xii, 19. *ip* verum, gr. omn. *ei de*; si quis est qui ip pro græca ei positum esse ceuseat, quod in evangeliorum interpreta tione sæpius factum esse videmus, is meminerit, tum non solum de, quod propter sensum gr. omn. habent, omisim, sed etiam omnium illorum locorum, in quibus ip = ei invenitur, aliam rationem esse, vid. l. vi, 59; x, 15; xix, 42; J. viii, 19; xi, 52; xv, 21; xviii, 56. Quam ob causam librarii culpa *jabai* (si) excidisse nobis videtur.

xii, 20 *managai* Goth. c. cod l. ° *gēv*.

xii, 21. *þan* autem, ° gr.

xii, 22. *m is ftu* ¶ gr. omn. — *þatei þugkjand* sic cod. A; Cast. *þai þugkjand*. — *þaurfta* fortasse in cod. A *þaurftai* scriptum est, quod constructio postulat; si recte habet lectio edita, comparatur Rom. xi, 55, *unuspilloda sind stauos*, vid. ad Neii. vi, 16.

xiii, 1. *klisma klismjande* sic cod. A; Cast. *kl snoklis moandri*; Mssm. (Skeir. Gloss. p. 145) *klismo klismoandei*.

xiii, 2 *þraufetjans* prophetias, sic in to l. A scriptum esse, Cast. testatur; mirum est, quod id nomen *þraufetja*, *þraufetjans* pro *þraufetjos* flectitur.

Ceterum gr. omn. *προφητείας*. — *allaize* omnium, gr. omn. *πῶτα* ad *μυστήρια* pertinens et post *μυστήρια* quidem. — *juh* ult. Goth. ° *ēv*.

xiii, 3. *ei gabranujaidau* cod. A marg. *ei wop...* (sic scribendum est, non *wop*, uti Cast., nam est *wop* fragmentum ve bi *wopau*), quo glossator lectionem cod. A non quorundam grecorum *καυχίτομαι* pro vulgata *καυχίωμαι* indicare voluit. — *þaþra* cod. A *μῆ* (mi).

xiii, 5. *ni sok ip sein ain* cod. A marg. *ni inatjanof sein aia* (non studet suo uni), ubi Cast. recte adnotat, glossatorem *ἐξδο* pro *ἐρε* legisse, quod autem in nullo cod. gr. invenitur. Ceterum *ain* (uni) ° gr. omn. — *niþ* nec, gr. omn. *οὐ*, sic vs. seq.

xiii, 6. *niþ* vid. ad vs. 5. — *niþfaginoþ* Goth. ° *de*.

xiii, 9. *suman* pr, Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *kunnun* sic cod. A; Cast. *κυννουν*; ceterum Goth. po tea ° *zai*.

xiii, 10 *bipe* Goth. ° *de*. — *it* Goth. c. codd. ° *tōre*. — *gataurniþ* gr. omn. post *dailai*.

xiii, 11. *bipe* Goth. c. cod l. ° *de* — *barniskein aflagida* ¶ gr. omn. præter cod. 7 av. Mi.

xiii, 12. *sawvan* Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *þan* scr. Goth. ° *de* (*ip*), nisi ea omisso librarii errore facta est, em *dailaiþan* illud ip etiam continere videretur.

xiv, 20. *ak* sed, gr. omn. *de*; sic *akei* pro *de* Goth. raro utitur, cf. Eph. iv, 28 ubi *ak* = *de*.

xiv, 21. *jah* Goth. ° *ēv*.

xiv, 22. *u* igitur, ° gr. omn., sic xv, 58.

- 23 ip praefetja ni þaim ungalaubjandam ak þa'm galaubjandam. jabai gaqiniþ alla aikklesjo samana jah rodjand razdom allai. atuf-þan gaggæd im jah unveisai aifþau ungalaubjar laus. nin qifæad
 24 þatei dvalmþ. ip jabai allai praefetjand. ip imatgaggai was ungalaubjands aifþau unveis. gasakada
 25 fram allaim. usokjæda fram allaim. þu anadangojau heirtius is svikumþa vairþand. þanuh driusands
 26 ana andavelezn mveitip guþ gateihands þatei bi sunjai guþ in izvis ist. wa nu ist. broþrjus. þan sa-
 maþ gaimniþ. warjzoh izvaca psalmon habaiþ. laisein habaiþ. andhulein habaiþ. skerein habaiþ.
 27 razda habaiþ. allata du timreinau vairþai. jafþe razdai was rodjai bi ivans aifþau maist þrins jah —
 xv, 1 — aifþau kanja izvis. broþejus. þatei aivaggeli. þatei merida izvis. þatuh jah andnemuþ in þau-
 2 mei jah standiþ. þairh þatei jah ganisiþ. in wo sanþo vailamerida izvis. skuluþ gamunan. niba svare
 3 galaubideduþ. aigaf auk izvis in frumstjum. þatei andnam ei xristus gasvalt faur fravauchius un-
 4, 5 saros afar bokom jaf-þatei gauavistrols vas j-þ-þa'ei urrais þridjin daga afar bokom jaf-þatei atan-
 6 g ds ist kefin jah atar þata þaim ainliþm. þaþroh gasaiwans ist managizam þau (if þundam) taitun
 7 tevjam broþre suus. þizeci þai managistans sind und hita. sunaiþ-þan gasaizlepun. þaþroh þan
 8 atangila sik tak dau þaþroþ-þan apaustaulum allaim. ip spedistamma alla'z : svasve usvaupai atan-
 9 gida sik jah mis. ik auk im sa smalista apaustaule ik i ni im vairþs ei haitaidau apaustaulus. duþe
 10 ei vrak aikklesjon guþs. aifþan anstai guþs im saei im. jas-so ansts is in mis hrotka ni vaip ak ma-
 11 negizo im allaim arbaidida jah usaiuida aifþan ni ik ak ansts guþs miþ mis. ip jafþe ik j-þþe jaimai

INTERPRETATIO.

que ergo sermones ad signum sunt, n. n. his credentibus, sed his non-credentibus; verum predictiones non his non-credentibus, sed his credentibus. 23. Si convenit omnis ecclesia una et loquuntur sermonibus omnes, ad autem veniunt intro etiam nescientes aut non-credentes, nonne dicunt, quod insanitis? 24. Verum si omnes predicant, verum in tret quis non-credens aut nesciens, refutatur ab omnibus, queritur ab omnibus. 25. Hec oratio a cordis ejus manifesta sunt, et eadem in faciem adorat Deum nuntians, quod secundum veritatem Deus in vobis est. 26. Quid nunc est, fratres? cum una convenitis, quisque vestrum canticum habet, doctrinam habet, revelationem habet, interpretationem habet, linguam habet, omne ad ædificationem fiat. 27. Sive lingua quis loquatur secundum duos, aut maxime tres et — xv. 1. At indico vobis, fratres, quod evangelium, quod predicavi vobis, quod etiam accepistis, in quo etiam statis, 2. per quod etiam servamini, in quam rationum predicavi vobis, debetis rezolari, nisi temere credidistis. 3. Dedi enim vobis in primis, quod accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum libros, 4. et quod sepultus fuit et quod surrexit tertio die, secundum libros, 5. et quod visus est Cefæ et post hoc his undecim; 6. deinde visus est pluribus quam [quingentis] decem eboribus fratrum simul, quorum hi plurimi sunt usque hodiernum, quidam autem dormiunt. 7. Deinde autem ostendit se Iacoba, deinde autem apostolis omnibus, 8. verum ultimo omnium, sicut abjecto, ostendit se etiam mihi. 9. Ego enim sum hic minimus apostolorum, ego qui non sum dignus, ut vocer apostolus, propterea quod persecutus sum ecclesiam Dei. 10. At gratia Dei sum, qui sum, et hæc gratia ejus in me pauper non fuit, sed plus iis omnibus laboravi et sustinui, ut non ego, sed gratia Dei cum me. 11. Verum sive ego, sive illi sic prædicatus et sic credidistis.

ANNOTATIONES.

xiv, 25. *jabai* Goth. c. eodd. ° *ἰαβ*. — *alla aikklesjo* ¶ gr. omn. — *rodjand* — *allai* ¶ gr. omn. — *atuf-þan gaggæd* vid. ad Me. xiv, 14. *jah* sec. etiam, ° gr. omn. præter eod. Cap. Mi.

xiv, 25. *þanuh* Goth. c. eodd. ° *ἰαυη*; æternum *þanuh* pro *xxi* poni, ad M. ix, 2, probavimus. — *guþ* gr. ante hi.

xiv, 26. *samaþ gaimniþ* vid. ad v. 4. — *skerein* — *razda* in eod. A super vocem *sker* in ade et littera *b*, super vocem *razda* littera *a* ad indicandum hæc verba transponenda esse (Cvst.), ut gr. omn. habent. Ceterum pro *skerein* rectius *xii*, 10 *skerein* legitur propter *skreis*.

xv, 1. *þatei* pr. quod, ° gr. omn. Goth. autem aliter atque gr. sic construit: *kanja izris þatei aivaggeli* — *skuluþ gamunan* (indico vobis, in evangelium — debetis recordari), legit enim vs. 2 pro *ei* *ἰαυη* c. eodd. *ἰαυη* *ἰαυη* *ἰαυη* *ἰαυη* *ἰαυη* eum accas tivo poi qui habes etiam supra x, 2; II, vii, 1; Me. xiv, 72. — *þatuh* pro *þatei* (quod), vid. ad J. xviii, 26.

xv, 2. *skuluþ gamunan* vid. ad vs. 1.

xv, 3. *þatei* Goth. ° *ἰαυη*.

xv, 5. *jah afar þata* et post hoc, gr. *ἰαυη*. — *ainliþm* u. deciat, gr. *ἰαυη*.

xv, 6. *þau* Cast. *ἰαυη*. — (*if þundam*) *taitun tevjam* Cast. *ἰαυη* Jet. Nemo est, quia glossam h. l. in textum in latum esse videat. Cum enim Goth. *ἰαυη* *ἰαυη* *ἰαυη* numerum indefinitum imitans expressisset per *taitun tevjam* i. e. decem ordinibus l. manibus (cf. infra vs. 25, ubi *tera* = *ἰαυη*); glo sat r *ἰαυη*

ἰαυη ad verbum convertens aut *taitun tevjam* explicans, in margine *if þundam* (sic pro soli o *if þundam*) addidit, que glossa deinde a librario codicis h. l. in textu posita est. Ms-m. (Skir. Gloss. p. 166) *if þundam taitun tevjam* scribens et formam *teris* (ordinarius) ponens, quid sibi velit, nescire nos confitemur; nisi forte de discipulo is oronatus, i. e. rite in discipulorum numerum receptus acci si vol it, at interpretatio vix habet, quo comprobetur; et quid tandem de *if þundam taitun*, inepta numeralium compositione, fiat? — *þan* Goth. c. eodd. ° *ἰαυη*.

xv, 7. *þaþroh þan* Goth. pro *ἰαυη* c. eodd. suis *ἰαυη* legisse videtur, ei enim pariter *þaþroh þan* respondere solet, quamquam etiam infra vs. 24 *ἰαυη* = *þaþroh þan* legitur.

xv, 8. *usvaupai* Cast. *ἰαυη* *ἰαυη*.

xv, 9. *haitaidau* sic eod. A; Cast. *ἰαυη* *ἰαυη*. — *duþe ei* Cast. *ἰαυη* *ἰαυη*.

xv, 10. *sari* qui, gr. omn. *ἰαυη*, quod Goth. non imitatum esse eo magis miramur, cum aliis locis vel præter grecorum aie oritatem secundum usum germanicarum linguarum in ejusmodi formulis neutro utatur, vid. ad ix, 3, et Me. vi, 3. — *halka* Goth. pro *xv* c. eodd. suis *ἰαυη* legisse probavimus ex Gal. iv, 9. — *arbaidida jah usaiuida* laboravi et susti u, gr. omn. *ἰαυη* *ἰαυη*, vid. ad iv, 25.

xv, 11. *ip* verum, gr. *ἰαυη*, sic l. xv, 28, ubi *cava* III. *ἰαυη* legisse opineris, nam, uti Seh. recte adnotat, illo loco quoque c. eodd. *ἰαυη* legit; *ip* = *ἰαυη* vix usquam invenies.

- 12 *sva* merjam jah *sva* galambileduþ. þande nu *xristus* merjada þatei urrais us dauþaim. waiva qiþand
 13, 14 *sumai* in izvis þatei urrastass dauþaim nist. iþ jabai usstass dauþaim nist. nih *xristus* urrais. aþþan
 15 jabai *xristus* ni urrais. svare þau jas-vo mereins unsara jah so galaubeins un-sara lausa. hiþ-þau
 gitanda galingsreitvods guþs. unte veitvodedum hi guþa þatei urraisida *xristu*. þanei ni urraisida.
 16, 17 jah jabai auk dauþans ni urraisand. nih *xristus* urrais. iþ jabai *xristus* ni urrais. svare jah so ga-
 18 laubeins izvara ist jan-nauh sijuþ in fravaurhtim izvaraim. þanuh jab-pai gaslepandans in *xristau*
 19 fraqistnodedan. jabai in þizai libainai ainai in *xristau* venjandans sijum þatainei. armostai sium
 20, 21 allaize manne. iþ nu þande *xristus* urrais us dauþaim anastodeins gaslepandane vaurþans unte auk
 22 þairh mannan dauþus jah þairh mannan us-tass danþaize. unte svasve in adama allai gadauþmand.
 23 svah in *xristau* allai gaciunand. aþþan warjizuh in seinai tevai. aastodeins *xristus*. þaþroþ-þan
 24 þai *xristans*. þatei in quma is. þaþroþ-þan andeis. þan anafliþiþ þiudinassu guþa jah attin. þan
 25 gatairiþ all reikjis jah valdufujis jah mahtais. skai auk is þiudanon und þatei galagjiþ guþ allaus sijands
 26, 27 is of sotuns imma. alluh auk ufhuavida of sotuns imma. astumista sijands gatairada dauþus. iþ biþo
 28 qiþiþ. alla ufhuavida sind. hairht þatei inu þana ize ufhuavida of ina þo alla. þanuh biþe alla ga-
 kunnun sik faura imma þanuh-þan is silba sunus gakanu sik faura þamma ufhuavjandain of ina þo alla
 29 ei sijai guþ alla in allaim. aþþau wa vaurkjand þai dauþjandans faur dauþans. jabai allis dauþans
 30, 31 ni urraisand. duwe þau dauþand furr ins. duwe þau veis bireikjai sijum weilo woh. daga wannuh
 32 gasviltandans in izvaraizos wofulþjos. broþrjus. þoei haba in *xristau* iesu frauin unsaranima. jabai
 hi mannan du diuzam vaih in aifaison. wo mis boto. jabai dauþans ni urraisand. matjam jah drig-
 33, 34 kam. unte du maurgina gasviltam. ni afairzjaindau. riurjand sidu godana gavaurdja ubila. usskavjiþ
 35 izvis garaihtaþa jan-ni fravaurkjaþ. unkmþi guþs sumai haband. du aiviskja izvis iodja. akei

INTERPRETATIO.

12 Si igitur Christus prædicatur quod resurrexit e mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis quod resurrexerit mortuis non-est? 13. Verum si resurrexerit mortuis non-est, neque Christus resurrexit; 14. at si Christus non resurrexit, temere utique etiam hæc prædicatio nostra et hæc fides nostra manet. 15. In autem venimus falsi testes Dei, nam testati sumus de Deo, quod resuscitavit Christum, quem non resuscitavit; 16. et si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit; 17. verum si Christus non resurrexit, temere etiam hæc fides vestra est et adhuc estis in peccatis vestris. 18. Utique etiam hi dormientes in Christo perierunt. 19. Si in hac vita sola in Christum sperantes sumus modo, miserissimi sumus omnium hominum. 20. Verum nunc si Christus resurrexit e mortuis, initium dormientium factus; 21. quod enim per hominem mors, etiam per hominem resurrexerit mortuorum; 22. nam sicut in Adamo omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. 23. At quisque in suo ordine, initium Christus, deinde autem hi Christi, qui in adventum ejus; 24. deinde autem finis, cum tradit regnum Deo et patri, cum destruit omne regni et potentie et virtutis. 25. Debet enim is regnare usque quod ponit Deus omnes hostes ejus sub pedes ei; 26. omne enim subjicit sub pedes ei: ultimus hostis destruitur mors. 27. Verum cum dicit: omnia subiecta sunt, manifestum, quod præter hunc, qui subiecit sub eum hæc omnia. 28. Tunc enim omnia confitentur se ante eum, tunc autem is ipse filius confitetur se ante hunc subicientem sub eum hæc omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. 29. Alioquin quid operantur hi baptizati pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Cur utique baptizantur pro iis? 30. Cur utique nos periclitantes sumus horarum quaque? 31. Hiæ quoque morientes propter vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu, domino nostro. 32. Si secundum hominem adversus bestias pugnavi in Ileso, quæ mihi utilitatem, si mortui non resurgunt? Edimus et bibimus, nam ad crastinum moriamur. 33. Ne sollicitissimi! corrumpant mores bonos colloquia mala. 34. Cavete vobis recte et ne peccetis; ignorantiam Dei quidam habent, ad pudorem vobis loquor. 35. Sed dicit qui-

ANNOTATIONES.

xv. 12. *urrais*] gr. omni. post *dauþaim*. — *dauþaim*] sec. mortuis, gr. omni. νεκρών, sic vs. seq.
 xv. 14. *svare*] ad adverbis vivē adjectivorum positus vid. ad L. xiv, 57. — *þau*] vid. ad v. 10. — *jah*] gr. ἡ καὶ. — *lausai*] gr. omni. ante *jah*.
 xv. 15. *biþ þan gitanda*] vid. ad Me. xiv, 44. Ceterum Goth. c. e. dd. ὁ καὶ. — *urraiða*] ser., Goth. e. codd. ὁ ἕπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται.
 xv. 16. *jah*] et, ὁ gr. omni.
 xv. 17. *svare*] vid. ad vs. 14. — *jah*] etiam, ὁ gr. omni — *ist jan*] est et, ὁ gr.
 xv. 18. *þanuh*] vid. ad Rom. vii, 5.
 xv. 19. *ainai*] sola, ὁ gr., cf. ad L. v. 55. — *in xristau*] gr. post *sijam*. — *armostai*] miserissimi, gr. omni. ἀλεωότεροι. — *sium*] gr. omni. post *manne*.
 xv. 20. *þande*] si, ὁ gr. omni., sed sequente *vaurþans* participio ea particula adhi debet; *vaurþans* (iactus) autem ὁ gr., alii legunt ἐγένετο; cum Goth. participium solos cod. 80 ap. Græsch. habet.
 xv. 22. *svah*] = οὐτω καὶ, vid. ad J. xviii, 26.
 xv. 23. *þairi*] qui, Goth. sine dubio c. codd. οὗ ἐλπίζοντες (*þatei* — *venjand*) legit, cum autem *venjand* propter sensum addendum nunc desideretur, librarum incuria omissum esse videtur.

xv. 24. *jah*. see., Goth. cum cod. 7 ap. Mi. ὁ καὶ. — *svare*.
 xv. 25. *guþ*] deus, ὁ gr. omni. — *is*] sec. ejus, ὁ gr.
 xv. 26. *alluh* — *imma*] gr. post *dauþus*.
 xv. 27. *qi' iþ*] Goth. ὁ ὅτι.
 xv. 28. *alla*] pr. gr. omni. post *imma*. — *þau*] autem, gr. καὶ.
 xv. 29. *dauþjandans*] forma activa li. 1. passivam quandam accipit significativum (se baptizare facientes) uti proxime se iuens *dauþjand* (cf. Me. vii, 4 ubi *dauþjan* = βαπτίζεσθαι, se lavare), sic Gal. v, 2 *bimantiþ* = vos cruciandare facitis. — *þau*] hoc et seq. vs. græco καὶ in interrogatione posito respondet.
 xv. 30. *weilo woh*] ¶ gr. omni.
 xv. 31. *gasviltandans*] morientes, gr. ἀποθνήσκον. — *in*] propter, gr. πρό. — *broþrjus*] fratres, ὁ gr.
 xv. 33. *riurjand*] cod. A in marg. *fravaurdjand* (perdunt), sic enim pro *fravaurdjand*, quod Cast. e loco omnino, uti dicit, obliterato, male edidit, legendum est, vid. II, iv, 16; vii, 2.
 xv. 34. *unkumþi*] Goth. ὁ γὰρ.

46. 47 qifif sumis. waiva unreisand dauþans — — ulmeino. sa fruma manna us airþai muldeins. sa an-
 48 þar manna frauja us kimina. wileiks sa muldeina. svateikai jah þai muldeinaos. wileiks sa ufarbt
 49 mibakunda. svateikai jah þai ufarhiminakundans. jah svasve herum manleikan þis airþeinins. sva
 50 þairzaima jah frisalt þis himinakundins. þata auk qifa. broþrjus. þei leik jah bloþ þindinassu guþa
 51 ganim'in ni magun nih riurei unciureins arbjo vairþif. sai. runa izvis qifa. allai auk ni gasviltum.
 52 ip allai inmaidjanda. suns in hrawa augins in spedistin þathaurca. þathaurneif auk jah dauþans
 53 usstandand unriurjai jah veis inmaidjanda. skula ist auk þata riurjo gahamon unriurein jah þata
 54 divano gahamon undivancin. þaunþ-þau þata divano gavasjada undivancin. þaunh vairþif vaurd
 55 þata gamelido. ufsagqifþs varþ dauþos in sigis. war ist gazds þeins. dauþu. war ist sigis þein.
 56. 57 halja. aþþan gazds dauþaus fravaurhtis. ip mahts fravaurhtais vitof. ip guþa aviliuþ. izci gaf unsis
 58 sigis þairh frauja unsarana iesu xristu. svaei nu. broþrjus meinai liubans. tulgjai vairþaiþ ungvava-
 gidai ufarfulljandans in vaursiva frauþins sateino vitandans þatei at baids izvara nist lausa in frauja.
 xvi, 1, 2 ip bi gabaur þata þaim veihum svasve gacaidida aikkesjom galatais. sva jah jus tauþif. ainwar-
 janoh sabbate varjizuh izvara fram sis silbin taujai. huljands þatei vitl. ei ni biþe qimau. þan ga-
 3, 4 baur vaiþai. aþþan biþe qima þanzei gakiusif þairh b-kos. þans sandja briggan aust izvara in
 4, 5 iairusalem. jah þan jabai ist mis vairþ galeifan. g-leifand miþ mis. aþþan qima at izvis. þan
 6 makidonja usteiþa. makidonja auk þairhg-aggga. ip at izvis vaitei salja aiþþau jah vi. tro visa ei jus
 7 mik gasandjaiþ þiswaduh þe ik vrate. ni vilþau auk izvis nu þairhleifands saiwan. unte venja mik
 8, 9 wo weilo saljan at izvis. jabai frauja fraletif. visuh þan in aifaison und þaintekusten. haurds auk
 10 mis usluknoda mikila jah vaurstveiga jah andastafjos managai. aþþan jabai qimai teimaþaus.
 11 saiwaiþ ei unagands sijai at izvis. unte vaurstv. frauþins vankeif svasve jah ik. ni washun imma
 12 frakunni. ip insaudjaiþ ina in gavairþja ei qimai at mis. usbeida auk ina miþ broþrum. aþþan bi

INTERPRETATIO.

dam : quomodo resurgunt mortui? — 46. — spiritoale. 47. Hic primus homo e terra pulverus; hic alter homo dominus e celo. 48. Qualis hic pulverus, tales etiam hi pulverei; qualis hic celestis, tales etiam hi caelestes; 49. et sicut portavimus imaginem hujus terreni, sic portemus etiam imaginem hujus caelestis. 50. Hoc enim dico, fratres, quod caro et sanguis regnum Dei consequi non possunt, nec corruptio incorruptionis heres sit. 51. Ecce, mysterium vobis dico: omnes enim non morimur, verum omnes immutamus. 52. Statim in actu oculi in ultima tuba, ruit-tuba enim et mortui resurgunt incorrupti et nos immutamus. 53. Debitum est enim hoc corruptibile induere incorruptionem et hoc mortale induere immortalitatem. 54. Tum cum hoc mortale induit immortalitatem, tunc fit verbum hoc scriptum: ab orptra fuit mors in victoriam. 55. Ubi est stimulus tuus, mors? Ubi est victoria tua, orce? 56. At stimulus mortis peccatum, verum potentia peccati lex. 57. Verum Deo gratia, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum. 58. Itaque igitur, fratres mei dilecti, stabiles fideis, immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non-est inanis in domino. xvi, 1. Verum de collectione hac his sanctis, sicut ordinavi ecclesiis Galatae, sic etiam vos facite. 2. Unumquemque sabbatorum quisque vestrum a se ipso faciat cogitans, quod vult, ut non, cum veniam, tum collecto fiat. 3. At cum venio, quos probatis, per litteras hos mitto, ferre gratiam vestram in Ierusalem. 4. Et autem si est mihi dignum ire, eunt cum me. 5. At venio ad vos, cum Macedonia relinquo; Macedonia enim transeo. 6. Verum apud vos forsitan hoc potest etiam hiement maneo, ut vos me dedicatis quomodo ego proficiscor. 7. Non volo enim vos nunc praetercuntes videre, nam spero me aliquod temporum manere apud vos, si dominus permittit. 8. Maneo autem in Efeso usque ad pentecosten. 9. porta enim mihi aperta-est magna et efficitur et adversa mi multi. 10. At si veniat Timotheus, videatis ut impavidus sit apud vos; nam opus domini operatur sicut etiam ego. 11. Ne qui-quam enim spernet, verum dedicatis eum in pace, ut veniat ad me, exspecto enim eum cum fratribus. 12. At de Apollo, hoc fratre, notifico vobis quod multum oravi

ANNOTATIONES.

- xv, 47. *fruma*] sic cod. A; Cast. ✕ *frums*.
 xv, 48. *muldeins*] Goth. c. cod. 1 ap. Mi. ° *zai*.
 — *wileika*] sec., hinc cod. B incipit.
 xv, 49. *manleikan*] sic cod B; cod. A ✕ *mannleikan*. — *sva*] sic, ° cod. A c. gr. omn.
 xv, 53. *i t ank*] § cod. A.
 xv, 54. *þaunþ — undivancin*] ° cod. B; ceterum cod. A c. codd. etiam ° *to qd. p. rōn* — *zai*, de qua omissione vid. ad Rom. ix, 15; deinde de *þaunþ-þau* vid. ad M. ix, 25; denique de *gavasjada* ad J. xiii, 35. — *ufsagqifþs*] cod. A *ufsagqifþs*.
 xv, 55. *ist*] utr. e-t, ° gr. omn. — *gazds*] gr. omn. post *dauþu*; sic etiam mox *sigis* post *halja*. — *dauþu*] pro *dauþan*, vid. ad L. xviii 58.
 xv, 57. *aviliuþ*] cod. A *avitud*. — *iz*] cod. A *ize*, cf. ad L. iii, 5. — *arista*] cod. A *xristau*, de qua varietate vid. ad Mc. vii, 52. Ceterum cod. B in marg. habet *sihv*, que quid significetur, nec Cast., nec nos eruere potuimus, vid. tamen Prolegg. p. ✕
 xv, 58. *ni*] v. d. ad xv, 22. *vairþaiþ*] cod. A *vairþiþ* (lite).
 xvi, 1. *galatais*] cod. A *galatie* (Galatarum).
 xvi, 2. *taujai*] cod. A *taujai* (ponat) — *huljands*]

sic eodd. et Cast. pro *huzdjands* (δουλοποιῶν). — *vairþai*] cast. ✕ *vairþli*.

xvi, 4. *mis vairþ*] § gr. omn.; ceterum Goth. ° *zai* (in *zai*), cf. ad x, 33. — *galeifand*] gr. omn. post *mis*.

xvi, 5. *auk*] ° cod. B.

xvi, 6. *vaitif*] Cast. ✕ *div*. Omnino hic vir doctissimus significationem hujus vocis non satis perspexit, opinatur enim si omnium esse, ut sensus pre-beatur *non scio an*, cum potius elliptice dictam esse videatur pro *Deus scit an i. v.* forsitan, cf. J. xviii, 35, et particulam *vainei*. — *þiswaduh*] Cast. ✕ *his div*. — *þe*] cod. A *þei*, cf. ad L. x, 5. — *ik*] ego, ° gr. omn.

xvi, 7. *venja*] cod. A ✕ *venjan*. — *wo weilo*] § gr., Goth. c. eodd. 2 et 7 ap. Mi.

xvi, 8. *visuh þan*] cod. A *visuhþ-þan*.

xvi, 10. *saiwaiþ*] cod. A *saiwo þ* (videte). — *unagands*] cod. A ✕ *anaguis*, cf. ad Mc. xii, 21.

xvi, 11. *wasam*] Goth. c. eodd. ° *ōzv*. — *ip*] v. d. usque ad vs. 22, tum, in cod. A desinit.

xvi, 12. *bandaja veis þatei*] notifico vobis quod ° gr. — *ina bud*] § gr. omn. — *is*] is, ° gr. omn.

apaullon pana broþar banlvja izvis þatei filu ina bað ei is qemi at izvis miþ broþrum jah ansto ni
 15 vas viija ei nu qemi. ip qimip. biþe ultiug. vakaiþ standaiduh in galaubeinai. vairaleiko tanjip
 14. 15 gaþvastidai sijaiþ. allata izvar in triaþvai vairþai. bidja izvis. broþrjus. vituþ gard stalfanaus. þatei
 16 sind anastodeius akaije jah du andbahtja þaim veiham gasatidedun sik. ei nu jah jus ushausjaip
 17 þaim svaleikaim jah allaim þaim gavaurstvam jah arbaidjandam. aþþan sagino in qumis stalfanaus
 18 jah fourtunataus jah akaikaus. unte izvarana vaninassu þai usfullidedun. gaþralstidedun auk jah
 19 meinana ahman jah izvara. uskumaiþ nu þans svaleikans. goliþand izvis aikklesjons asiats. goleiþ
 20 izvis in frauin filu akvila jah priska miþ. ingardjon seinai aikklesjon. at þaimej jah salja. goleiþ
 21, 22 izvis misso in frijona veihai. goleins meinai hamlan pavlus. jahai was ni frijoþ fraujan iesu xristu.
 23, 24 anaþaima. maran aþa. ansts frauins iesuis miþ izvis. friaþva meina miþ ahaina izvis in xristau
 iesu. amen.

du kaurinþium * a * ustanh.

du kaurinþium frume melida ist us flippai sve qeþon sumai. ip mais þugkeiþ hi silbons apaustantaus
 insaltai melida visao us asiati.

INTERPRETATIO.

ut is veniret ad vos cum fratribus, et fortasse non fuit voluatas ut nunc veniret. Verum venit, cum oppor-
 tunum. 13. Vigiteis stetitque in fide, viriliter facietis, firmi sitis; 14. omne vestrum in amore fiat.
 15. Precor vos, fratres, nostis domum Stefani; quod sunt initium Acæjorum et ad ministerium h'is sanctis
 ordinarunt se, 16. ut nunc etiam vos obediatu his talibus et omnibus his operariis et laborantibus. 17. At
 gaudent propter presentiam Stefani et Fortunati et Acæri, nam vestram inopiam hi suppleverunt. 18. Con-
 solati sunt enim et meum spiritum et vestrum. Cognito-catis igitur hos tales. 19. Salutant vos ecclesie
 Asia; salutat vos in domino multum Aevila et Prisca cum iniquissima sua ecclesia, apud quos etiam hospitor;
 20. salutate vos invicem in osculo sancto; 21. salutatio mea manu Pavli. 22. Si quis non amat domi-
 num Iesum Christum, anathema, maranatha. 23. Gratia domini Iesu cum vobis. 24. Amor meus cum
 omnibus vobis in Christo Iesu, amen.

Ad Corinthios I expliciit.

Ad Corinthios prima scripta est e Philippo, ut dixerunt quidam; verum potius videtur secundum ipsius
 apostoli iudicium scripta esse ex Asia.

ANNOTATIONES.

xvi, 13. *standaiduh*] stetitque, græcorum asynden-
 tonibus non imitans aliter atque supra xi, 23 (*ni-
 miþ matjiþ*) imperativus hos affixa *uh* particula (et
 ad Mc. ii, 41 et J. xviii, 26) jungit, sic M. xvii, 65
gaggiþ vitaiduh (*ὀπάγετε, ἀσφαλίσασθε*).

xvi, 14. *vairþai*] Cast. ✕ *vairþa*.

xvi, 15. *bidja*] Goth. c. codd. ° *ði*. — *sind*] sunt,
 gr. omn. *ἔσσι*; Goth. ad collectivum nomen jam h.
 l. numerum pluralem verbi ponit quod gr. infra de-
 num faciant. — *akaije*] vid. ad I, 1, 4.

xvi, 16. *nu*] igitur, ° gr. *οὖν*.

xvi, 18. *jah*] pr. et, ° gr. — *izvara*] aut Cast. aut
 librarii errore pro *izvarana*; *izvara* pro genitivo plu-
 ralis græcorum more positi accipere, non patitur
 usus sermonis gothici.

xvi, 19. *goleiþ*] salutat, gr. omn. *ἀπάζονται* præ-
 ter cod. g. ap. M. — *priska*] gr. *πρίσκῶν*. — *at* —
salja] apud — hospitor. ° gr.

xvi, 20. *init*. Goth. ° *ὀπάζονται* — πάντες.

xvi, 21. *pavlus*] pro *parlaus*, vid. ad I. i, 54.

xvi, 22. *xristu*] Goth. ° *ἦτω*.

xvi, 23. *iesuis*] Goth. c. cod. ° *Χριστοῦ*.

Subscript. ° cod. B. — *du kaurinþium * a * ustanh*]
 Goth. c. codd. D (F G). — *du kaurinþium frume* —
flippai] quibuscum codd. Goth. conspirare solet, si
 alii aliud de his addunt. Cæterum de forma *frume*
 (sic in cod. A legitur, non *fruma*, uti Cast. falso edi-
 dit) pro *frumei* scripta, vid. ad L. x, 5; *silbons zu-*
tem, cum ad *apaustaula-s* referendum sit, solocum
 est pro *silbins*. — *sve* — *asia*] ut — Asia ° gr. *οὖν*.

DU KAURINÞAIUM ANÞARA

d u s t o d e i þ .

1, 1 Pavlus apaustaulus iesuis xristaus þairh viljan guþs jah teimaþbaus broþar aikklesjon gnþs þizai
 2 visandein in kaurinþon miþ allaim þaim veiham þaim visandam in allai akaije. ansts izvis jah ga-

INTERPRETATIO. — AD CORINTHIOS ALTERA INCIPIT.

1, 1. Pavlus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei et Timotheus frater ecclesie Dei huic existenti
 in Corintho cum omnibus his sanctis his existentibus in omni Acæja; 2. gratia vobis et pax a Deo, patre

ANNOTATIONES.

Hæc epistola integra codice B continetur, maxi-
 mam partem etiam cod. A.

Inscript. *kaurinþaium*] sic b. l. et in subscriptione
 huius epistolæ pro *kaurinþium*, uti jam Cast. recte
 adnotavit; in cod. A, ubi illud nomen invenitur, per
 i et sic in cod. B quoque vi, 11 *kaurinþius* rectius
 scribitur; cum *indaius*, *nazoranus* aliisque in — *aius*
 iunxiis nominibus conferri non debet *kaurinþius*,

quia illas formas græcæ (*Ἰουδαῖος, Ναζωραῖος*) prævi-
 verunt. — *anþara*] Goth. c. codd. ° *ἐπιστολῆ*. — *du-
 stodeiþ*] incipit, ° gr. omn. Pro *dustodeiþ* in inscrip-
 tionibus evangeliorum Marci et Lucæ et epistolæ
 a! Ephesins *anastodeiþ* legitur.

1, 1. *allaim*] gr. omn. post *veiham*. — *akaijai*] sic
 cod. B pro *akajai*, vid. ° 2; sic etiam I, xvi, 15
akaije legitur pro *akaje*, vid. infra xi, 10.

5 vaurþi fram guþa attu unsaramma jah frauin iesu xristan. þiupþis guþ jah atta frauins unsaris iesuis
 4 xristaus atta hlēþeimo jah guþ attai zo gaþþihtē. saei gaþrafstūda uns ana allai aglon unsarai ei
 mageima veis gaþrafsþjan þaus in allaim aglom þairh þo gaþþaht. þizai ei gaþrafstūdai sijum silbans
 5 fram guþa. unte svasve ubarassus ist þulaine xristans in uns sva jah þairh xristu afar filu ist jah ga-
 6 þrafsþjan unsara. aþþan jahþe þreihanda in izvaraisos gaþþahtais jah naseinaiþ þizos vaurstveigons
 in siviþtja þizo samoo þulaine þizei jah veis vinam jah veis unsara gatulgota faur izvia. j-þþe
 7 gaþrafsþjanda in izvaraisos gaþþahtais jah naseinaiþ. vitandans þatei svasve gadaitaus þulaine sijuh
 8 jah gaþþahtais vaurþiþ. unte ni vileima izvis unveisans. broþrþus. bi aglon unsara þo vaurþanon
 9 uns in asiai. unte afarassau kautidai vesum afar maht svasve skamaidedeima uns jah liban. akei
 silbans in uns silbam andabalt dauþaus habaidedum. ei nisijaima trauandans du uns silbam ak du
 10 guþa þamma unraisjandiu dauþans. izei us svaleikaim dauþam uns galausida jah galauseiþ. du þam-
 11 mei vendidedum ei gala iseiþ. at hlþandam jah izvis bi uns bidai ei in unagamuna andvairþja eo in
 12 uns giba þairh managans avilindodau faur uns. unte wofnli unsara so ist veivodei miþviseins
 unsaraizos. þatei in ainfaþein jah hlutrein guþs ni in handugeim leikeinai ak in austai guþs usme-
 15 tum in þamma fairwau iþ afarassan at izvis. unte ni alja meljam izvis alja þoei anakunnaiþ aþþau
 14 jah utkunnaiþ. aþþan venja ei und andi utkunnaiþ. svasve gakunnaideduh uns bi sunata. unte
 15 wofnli izvara sijum svasve jah jus unsara in daga frauins iesuis xristaus. jah þizai traovainai vilda
 16 faurþis qiman at izvis ei anþara anst habaideiþ. jah þairh izvis galeiþan in makidonja jah aftra af
 17 makidonjai qiman at izvis jah fram izvis gasaudjan mik in iudaiā. þamþþan un mitonds ibai audto
 18 leihþis bruhita. aþþau þatei mito. bi leika þagkþau ei ni sijai at mis þata ja ja jah þata ne ne. aþþan
 19 triggvs guþ ei þata vaurd unsar þata da izvis uist ja jah ne. unte guþs sunus iesus xristus. saei in
 izvis þairh uns vailamerjada þairh mik jah silbanu jah teimaþþain. nih varþ ja jah ne ak ja in imma

INTERPRETATIO.

nastro et domino Iesu Christo; 3. venerandus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum et Deus omnium consolatorum; 4. qui consolatus est nos in omni sollicitudine nostra, ut possimus nos consolari his in omnibus sollicitudinibus per hanc consolationem una requiesi sumus ipsi a Deo. 5. Nam sicut abundantia est passionum Christi in nobis, sic etiam per Christum super multum est etiam consolatio nostra. 6. At si ve tribulamur propter vestram consolationem et salutem hanc efficacem in tolerantiam harum earundem passionum, quas etiam nos patimur et spes nostra stabilita pro vobis; sive requiescimus propter vestram consolationem et salutem. 7. scientes, quod sicut socii passionum estis, etiam consolationis sitis; 8. nam non volumus vos insecios, fratres, de sollicitudine nos ra hac facta nobis in Asia, nam supremum gravati sumus super facultatem, adeo ut tederet nos etiam vivere; 9. sed ipsi in nobis ipsi responsi-nem mortis habuimus, ut non simus fidentes in nos ipsos, sed in Deum hunc suscitantem mortuos; 10. qui a talibus mortibus nos liberavit et liberat, in quo speravimus, quod liberat. 11. In adiuvantibus etiam vobis pro nobis precatione, ut in multa presentia hae in nobis donato per multos gratiam commemoretor pro nobis; 12. nam gloria nostra hoc est testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate et sinceritate Dei, non in sapientia carnali, sed in gratia Dei versati sumus in hoc mundo, verum supremum apud vos. 13. Nam non alia scribimus vobis, sed quae legitis aut etiam cognoscitis; at spero, quod usque finem cognoscitis, 14. sicut cognovistis nos de quodam, nam gloria vestra sumus, sicut etiam vos nostra in die domini Iesu Christi. 15. Et hac confidenti vobis prius venire ad vos, ut alteram gratiam haberetis, 16. et per vos ire in Macedonia et rursus a Macedonia venire ad vos et a vobis deducere me in Iudaeam. 17. Hoc vero igitur cogitans, nunc fortasse levitate usus sum aut quod egito, secundum carnem putem, ut non sit apud me hoc sane, sane! et hoc minime, minime! 18. At fidelis Deus, quod hoc verbum nostrum, hoc ad vos, non est sane et minime; 19. nam Dei filius, Iesus Christus, qui in vobis per nos pra-

ANNOTATIONES.

- 1, 5. jah] gr. etiam, ° gr.
 1, 6. jahþe gaþrafsþjanda. — naseinaiþ] gr. ante þizos vaurstveigons et jah naseinaiþ.
 1, 7. sijuh] gr. omn. ante þulaine; caeterum Goth. ° sivo.
 1, 8. unveisans] insecios, scil. vesan. — svasve] inde usque iv. 40 unsarumma etiam in cod. A legantur. — svasve. — liban] cod. A svasve afstraggudai veiqeima þal þoan (adeo ut hesitantes essemus etiam vivere) indicatur tamen et altera lectio in margine sic... munde... iterumque inferius in eodem margine skamaidedeima. i Cast.
 1, 9. sijaima trauandans] ¶ gr. omn.
 1, 10. svaleikaim dauþam] talibus mortibus, gr. εὐχρηστοῦ θανάτου. — uns galausida] ¶ gr. omn. — ei] tin h. ° xai etc.
 1, 11. in unagamuna andvairþja] in multa praesentia, gr. ἐν πολλῶν παρουσιῶν.
 1, 12. hlutrein] sic codit. h. l. et n. 47 hlutriþai. vii. 11 hlutrans; Cast. x. hantreia, hantriþai, hantreans. — vamecum] cod. A. nometum.
 1, 15. alja] sec. [δὲ ἢ, cl. Me. ix. 8 ubi etiam pro ἀλλ̄ varia lectio ἀλλ̄ ἢ est. — a] Goth. e. codd.

- ° xai.
 1, 14. svasve] pro Goth. ° xai. — xristnus] ° cod. A
 c. gr.
 1, 15. faurþis. — izvis] ¶ gr.
 1, 16. jah þairh] cod. A jahþairh. — makidonja] cod. A makaidonja, sic idem n. 13 p. ulō infra et vii. 5 makaidonjai; quam varietatem lectionis non inde natam esse existimamus, uti Castil., quod Graecis et Μακεδονία et Μακεδονία scribere mos fuisset, quarum formarum alteram cod. B. per mekidonja (quia Ulbke etate n. uti pronuntiatum esset), alteram cod. A per makaidonja reddidisset; nempe enim Graeci illis formis promiscue utebantur, sed Μακεδονία metri rationibus exposulatum apud solos poetas invenitur; potius makidonja formam insoententem esse iudicamus, nec quocquam in promptu est cum quo comparari possit, praeter aggius et nggeljus (ἄγγελος).
 1, 17. ni] non, ° cod. A c. gr. omn.
 1, 18. niat.] non est, gr. οὐκ ἔστιν. — jah ne] cod. A jan-ne.
 1, 19. vailamerjada] cod. A merjatu. — teimaþþain] sic recte cod. B; cod. A x teimaiþatu. — nih] cod. A ni. — jah ne] cod. A jan-ne.

- 20 varþ. waiva managa gahaita guþs in imma þata ja. duþþe jah þairh ina amen guþa ðu vulþan þairh
 21, 22 uns. aþþan sa gafvastjands unsis miþ izvis in xristau jah salbonds uns guþ. jah sig'janda uns jah
 23 gibands vadi alman in haitona usara. aþþan ik veitvot guþ anahaita ana meina saivalai ei fici-
 24 djands izvara þanaseiþs ni qam in kawinþon. ni þatei frauinoma izvarai galaubeina ak gavaur-
 n, 1 stvans sijuun anstais izvaraizos. unte galaubeina gastofuþ. aþþan gastauida þata silbo at mis ei aftra
 2 in saurgai ni qiman at izvis. unte jabai ik gaurja izv's jah was ist saci gal'jai mik nibai sa gaurida
 3 us mis. jah þata silbo gamelida izvis ei qimands saurga ni habau. fram þaimei skulda faginon ga-
 4 traunds in allaim izvis þatei meina faheds allaize izvara ist. aþþan us managai aglon jah agvijþau
 haitins gamelida izvis þairh managa tagra ni þeei saurgaiþ ak ei friaþva kunneiþ. þeei haba u a-
 5 rassau ðu izvis. aþþan jabai was gaurida. ni mik gaurida ak bi sumata ei ni anakaurjan allaus izvis.
 6, 7 ganah þamma svaleikamma andabeit þata fram managizam. svaei þata andaeiþo izvis mais fragilun
 8 jah gablaihan. ibai aufo managizein saurgai gasiggaþ sa svaleiks. muh þis bidja izvis tulgan in imma
 9, 10 friaþva duþþe gamelida ei ukunna kustu izvarau. sijau ðu in allamma uftausjandans. aþþan þammei
 11 wa fragibiþ jah ik. jah þan ik jabai wa fragibo. fragiba in izvara in undvairþja xristans. ei ni gali-
 12 ginoudu fram satanin. unte ni sijuun unvitandans munis is. aþþan qimands in traudai in aivag-
 geljon xristans jah at haurdai mis uslukanai in frauin ni habaida gaweitain ahnin meinauma. in
 13, 14 þammei ni bigat teitaun broþar meinana. ak tvistandands imma galaip in makidonja. aþþan guþa
 aviliud þamma sinteino ustaikjandin brof'eigans uns in xristau jah ðann kuþ'jis seinis gabairhtjan-
 15 ðin in allaim stadiu þairh uns. unte xristans ðann sijuun voþi guþa in þrim ganisundam jah in

INTERPRETATIO.

dicatur, per me et Silbanum et Timotheum, non factus est sane et nimis, sed sane in eo factum est. 20. Quam multae promissiones Dei in eo hinc sane, ideo etiam per eum amen Deo ad gloriam per nos. 21. At hic confirmans nos cum vobis in Christo et vobis nos Deus; 22, et signans nos et datus pignus spiritum in carita nostra. 23. At ego testem Deum invoco contra meam animam, quod parens vobis amplius non veni in Corinthum. 24. non quod imperamus vestrae fidei, sed adiutores sumus gratiae vestrae, nam fide stetitis. n, 1. At statui hoc ipsum apud me, ut iterum in morere non veniam ad vos; 2. nam si ego contristo vos, et quis est qui d'lectet me, nisi hic contristatus a me? 3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut veniens morerem non habeam de quibus debui gaudere, confidens in omnibus vobis, quod meum gaudium omni um vestri est. 4. At e multa afflictione et angore cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut mœreatis, sed ut amorem cognosca i quem habeo abundanter ad vos. 5. At si quis contristavit, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. 6. Sufficiens huic tali vituperium hoc a pluribus. 7. Adeo ut hoc contrarium vos magis donetis et consulemini, ne forte pluri mœreore absumatur hic talis. 8. Propter hoc precor vos firmare in eo amorem. 9. Ideo scripsi ut cognoscam experimentum vestrum, sitisne in omni obediens. 10. At cui quid donatis, etiam ego; et enim ego si quid dono, dono propter vos in facie Christi. 11. ut non decipiamini a Satana, nam non sumus insecti cogitationum ejus. 12. At veniens in Troadem ad evangelium Christi et in porta mihi reclusa in domino, non habui requiem spiritui meo, in quo non inveni Titum, fratrem meum. 13. sed valedicens ei ivi in Macidoniam. 14. At Deo gratias ago huic semper efficiens victores nos in Christo et odorem notitiae suae manifestanti in omnibus locis per nos; 15. nam Christi

ANNOTATIONES.

- i, 20. waiva] Goth. γάρ. — duþþe — ina] ideo — eum, gr. καὶ ἐν ᾧ τῶ; ceterum pro jah þairh cod. A jaþ-þairh.
 i, 21. unsis] cod. A uns. — saibonds] cod. A ✕ salbonds.
 i, 22. ahnan] spiritum, gr. omn. πνεύματος pendens a vadi, c. Goth. patres esse latinos, qui eandem lectionem sequuntur, Mill. testatur.
 i, 24. frauinoma] sic recte cod. A; cod. B ✕ frau-jama. — anstai] gr. ἄξ, χροάς, Goth. c. codd. 37 et 71 χροπτος, legentibus consentit.
 ii, 1. þata — mis] hoc ipsum apud me, gr. omn. ἐκαστῶ τοῦτο, in quo non solum transpositio verborum, verum etiam Gothum interpretari, quasi τὸ αὐτὸ (I. τοῦτο αὐτὸ) ἐμοί. gisset, notandum est. — qimau] gr. post izvis.
 ii, 2. nibai] cod. A niba.
 ii, 3. jah þata] cod. A jaþ-þata. — þata silbo] gr. post izvis. — faheds] cod. A fahcþv.
 ii, 4. ak ei] Cast. ✕ jct., ceterum ei gr. omn. post friaþva. — friaþva] cod. A frijaþva.
 ii, 7. izvis mais] † gr. — jah gablaihan] cod. A jag-gablaihan.
 ii, 8. inuh þis] cod. A inuþ-þis.
 ii, 9. duþþe] Goth. * γάρ καὶ. — sijau] sitisne, gr. omn. εἰ ἐστὶ (et ἐστὶ quidem post uftausjandans); sic Goth. ei indirecte interrogationis lere solet reddere, vid. M. xxvii, 49; Mc. x, ii; xv, 36.
 ii, 10. fragiba] sec. gr. ante jabai; ceterum Goth. c. Tertull. * ὁ (ῶ) et pro frag'ba cod. A bis fragaf (δανσι) legit.

- ii, 11. galiginoudu] galiginon Grim. W. J. xlvj, p. 193 a ligaa proficisci et insidari significare dicit; recordans autem quod ad Mc. ix, 20 docuimus, verba in — inon desinentia non ad verba, sed ad substantiva referri, an vir doctissimus recte viderit, adhuc dubitamus; accedit quod secundum graecum textum (πλεονεκτηίν) verbum non insidari, sed d'cipere aut sibi facere significans requiritur. Cui significationi accommodatus videbatur galuginoudu, quod autem cum in utroque cod. legi Cast. neget, aliud emendandi periculum fecimus, fortasse enim gaaiquoudu legendum est, quod verbum quanquam nullo alio loco invenitur, tamen recte ab aigin (possession) ducitur et nostrum cignen est, eo autem melius vix aliud graeco πλεονεκτηίν respondet, idque indicare videtur etiam glossa codicis A gafaihoudu ductam a þaihu (divitiis) et idem valens quod bifaihoudu (πλεονεκτηίν, vid. vii, 2; xii, 17, 18; Thess. i, iv, 6). Ceterum distinctio litterarum a et l in codd. gothicis iisque rescriptis difficillima est. — unvitandans — is] † gr. omn.
 ii, 12. aivaggetjon] cod. A aivaggetjons c. gr. qui dicit τὸ εὐαγγέλιον legunt.
 ii, 13. tvistandans imma] cod. A tvistandans im (iis) c. gr. omni. (αὐτοῖς); ceterum cf. ad Gal. v, 20, ubi aliter tvistassei duplici s in cod. B, simpli ei in cod. A scriptum est. — makidonja] vid. ad i, 16.
 ii, 14. aviliud] cod. A avlinþ. — gabairhtjandin] cod. A. gabairhtjandin, sic. Tit. i, 3 u-barhida. — þairh uns] cod. A c. gr. omni. ante in.
 ii, 15. xristans] cod. A * ✕ voþi] Cast. antea pro

- 16 þaim fraqistnandam. sumaim auk dauus dauþaus du dauþau. sumaimup þau dauus us libainai du
 17 libainai jah du þamma was vairþs. unte ni sijum sve sumai maidjandans vaurd geþs ak us hlutriþai
 III, 4 ak svasve us guþa in andvairþja guþs in xristau rodjam. duginnam aftra uns silþans anafilhan aijþau
 2 ibai þaurbum sve sumai anafilhis boko du izvis aijþau us izvis anafilhis. aipistaule unsara jus sijuh
 3 gamelida in lairtam unsaraim kunþa jah anakunnaida fram allaim munnam. svikumþ þatei sijuh
 aipistaule xristaus andbahtida fram uns inna gamelida oi svartizta ak almin guþs libandins oi in
 4 spildom staineoiak ni ak in spildom haitane lekemaim. aþþan traunin svaleika habam þai:b xristu
 5 du guþa. ni þatei vairþai sijaima pagkjan wa af uns silþam svasve af uns silþam ak so vairþida
 6 un-ara us guþa ist. izei jah vairþans brahta uns andbahtans niuþaizos triggvos ni bokos ak almins.
 7 unte boka usqimih þi ahma gagioþip. aþþan jabai andbahti dauþans in gameleioim gafrihalih in
 stainam varþ vulþag. svaei ni mahtedeina sunjus israelis fairveitjan du vlika mosezi in vulþaus
 8, 9 vlitis is þis gataurnandins. waiva nei mais andbahti almins vairþai in vulþau. jabai auk andbahti
 10 varþigos vulþaus. und litu mais usarist andbahti garaihteins us vulþau. unte ni vas vulþag þata vul-
 11, 12 pago in þizai halbai in usarassaus vulþaus. jabai auk þata gataurnando þairh vulþu. und litu mais
 13 þata visando in vulþau. habandans nu svaleika ven managaizos halþeins brukjaima. jah ni svasve
 moses lagida hulistr ana andavleizu duþe ei ni fairveitideina sunjus israelis in andi þis gataur-
 14 nandins. ak afdaubnodedun fraþja ize. unte und hina dag þata samo hulistr in anakunnainai þizos
 15 fairnjons triggvos visih unandhulih. unte in xristau gatairada. akei und hina d g miþþanei siggvada
 16 moses. hulistr ligih ana haitin ize. aþþan miþþanei gavandeih du frauþin. afuinada þata hulistr.
 17, 18 aþþan frauþa ahma ist. aþþan þarei ahma frauþins. þaruh freihals ist. aþþan veis allai andbahtid-
 damina andvairþja vulþu frauþins þairhsaiwandans þo samon frisaht ingaleikonda af vulþau in vulþu

INTERPRETATIO.

odor sumus bonus Deo in his salvatis et in his perditis; 16. abis quidem odor mortis ad mortem, aliis autem odor ex vita ad vitam, et ad hoc quis aptus? 17. Nam non sumus ut quidam corruptelones verbum Dei, sed e sinceritate, sed sicut e Deo in facie Dei in Christo loquimur. III, 4. Incipimus iterum nos ipsos commendare? aut num egemus, ut quorundam commendationis litteris ad vos aut e volis commendationis? 2. Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris cognita et lecta ab omnibus hominibus. 3. Manifestum, quod estis epistola Christi ministrata a nobis, intus scripta non atramento, sed spiritu Dei viventis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordium carnalibus. 4. At fiduciam talem habemus per Christum ad Deum. 5. non quod digni simus cogitare quid a nobis ipsis, sicut a nobis ipsis, sed hęc dignitas nostra a Deo est. 6. qui evas dignos reddidit nos ministros novi testamenti, non litterarum, sed spiritus; nam littera perdit, verum spiritus vivum facit. 7. At si ministerium mortis in scriptis insculpta in lapidibus fuit gloriosum, adeo ut non possem filii Israelis intueri in faciem Moysi propter gloriam faciei ejus hanc cessantem. 8. quomodo nonne magis ministerium spiritus fuit in gloria. 9. Si enim ministerium damnationis gloria, in multo magis abundat ministerium justitię e gloria. 10. Nam non fuit gloriosum hęc gloria in hoc dimidio propter abundantiam glorię; 11. si enim hoc cessans per gloriam, in multo magis hoc existens in gloria. 12. Habentes igitur talem spem multa fiducia utamur. 13. et non sicut Moses posuit velamentum in faciem ut non incerentur filii Israelis in finem hujus cessantis; 14. sed obduratae sunt mentes eorum, nam ad hodiernum diem hoc ipsum velamentum in lectione hujus veteris testamenti manet non-revelatum, nam in Christo cessat. 15. Sed ad hodiernum diem dnm legitur Moses, velamentum jacet in corde eorum; 16. at dum convertit ad dominum, demittit hoc velamentum. 17. At dominus spiritus est; at ubi spiritus domini, ibi libertas est. 18. At nos omnes revelata facie gloriam domini perspicientes hac eadem imagine transfor-

ANNOTATIONES.

prepositione (in) habentem erravisse, jam Grimm. W. J. XLVI. p. 208 vidit, eom enim εὐωδία interpretandam esset, *dauus* autem in universum *odorem* significaret, re-tahat εὐ, quod Goth. addito *vopi* (doveis, iucundus) adjectivo reddidit, cf. Eph. v, 3 *du dauwai vopþai* (εὐς οσμὴν εὐωδίας); ceterum vid. ad Neh. vi, 16. — *fraqistnandam* | cod. A marg. *fralusnandum*.

II, 16. *auk* | ° cod. A. — *dauþaus* | cod. A c. eodd. *us dauþau*. — *us libainai* | e vita, gr. ζωῆς. — *juh du* | cod. A *jad-du*.

II, 17. *sijum* | cod. A *sium*. — *sve* | cod. B ° ✕ — *sumai* | quidam, gr. aut πολλοὶ aut λαοί. — *ak* | Goth. c. eodd. ° ὁς. — *hlutriþai* | vid. ad I, 12.

III, 2. *jus sijuh* | cod. II ✕ *jujihuþ*, sic Gal. II, 8 *raursteiqatv da* et cod. A infra IV, 5 *unskalkans*, cf. Me x, 44.

III, 3. *svikumþ* | manifestum, cod. A *svikumþai* (manifesti) græco accommodatum; lectio recepta constructionem germanicarum linguarum propriam præbet, cf. ad Me. vi, 3. — *sijuh* | cod. A *sihþ*. — *svartizta* | quid eodd. vere habeant, magna est dissensio: Cast. ipse edidit: *svartiznai*, nunc nobis indicavit emendandum esse in *svartizta*; Mssm. Bair. Ann. 1834 p. 525 in altero cod. *svartizai*, in altero *vartizta*, ad Skeir. autem p. 182 *svartizlai* (an in cod B?) legi di. Ex his indicis si conjecturam liceat nobis licet, in cod. A *svartizta*, cod. II autem

svartizlai scriptum esse videtur. Grimm. eod. W. J. XLVI. p. 203 *svartizai* aut *svartizvai* conjecisset, Gram. III, 526 etiam *svartizlai* proposuit. — *haurtune* | cordium, gr. omn. καρδιάς.

III, 5. *af uns silþam* | pr. gr. ante *þugkjan*. *svasve af uns silþam* | cod. A ° ✕, vid. ad R. IX, 15. — *is* | est, ° gr. unum.

III, 7. *vulþag* | gloriosum, gr. om. ἐν δόξῃ, pro quo Goth. nisi sermonem suo more variavit (vid. vs. s. q.), εὐδοξῃ legisse videtur. — *mahtedeina* | sic cod. A; cod. II (et Cast.) ✕ *mahtede* | *deina*, vid. ad Gal. IV, 5 et ad M. v, 31. — *fairveitjan* | gr. omn. ante *sunjus*.

III, 8. *nei* | pro *niu* aut *ni*, hoc uno loco invenitur, nec suspitione caret.

III, 9. *andbahti* | pr. cod. A *andbahtja* (ministerio) c. gr. (τῆ διακονίᾳ). — *us* | ex, cod. A c. eodd. in.

III, 10. iuit. Gō h. ° xvi.

III, 13. *jah ni* | cod. A *jan-ni*. — *moses* | cod. A *mosez*. — *andavleizu* | Goth. ° εἰαυτοῦ.

III, 14. *afdaubnodedun* | cod. A in marg. *gabind-nodedun* (phœcaræ smt). — *þata* | Cast. ✕ *þaþa*. III, 15. *dag* | diem, ° gr. omn. præter eod. v. ap. Mi. — *liqih* | gr. omn. post 12e.

III, 17. *freihals* | cod. A *freiþhals*. — *ist* | sec. est, ° gr. unum.

III, 18. *frisaht* | Cast. ° *frisath*; de accusativo.

- 19, 1 *svaeve af fraujuis ahmin.* duppe habandans þata andbalti svaeve gaarmaldai vaurþum ut va-
 2 þalma usgrudjans ak afstophum þaim analaugujam ðiviskjis ni gaggandans in varein nih gæliog rau-
 jandans vaurd guþs ak þairhtein sunjos ustaikojandans uns silþans du allaim niþvisserein manne in
 3, 4 andvairþja guþs. aþþan jakai ist gabulida aivaggeþjo unsara. in þaim fralussandam ist gabulida. in
 5 þaim ei guþ þis aivis gablindida fraþja þize mugalaubjandane ei ni liuhtjai im liuhadein aivaggeþjous
 5 vulþaus xristaus. saei ist frisalits guþs ungasaiwanins. aþþan ni uns silþans merjam ak iesu xristu
 6 fraujan iþ uns skalkans izvarans in iesuis. unte guþ saei qþþ ur - riqiza liuhap skeinan. saei jah
 7 liuhida in haitain un araim du liuhadein kunþjis vulþaus guþs in andvairþja iesuis xristaus. aþþan
 8 habandans þata huzd in airþeinaim kasam ei ufarassus sijai mahtais guþs jah ni us onsis. in allamma
 9 þraihanai akei ni ganggvidai. andbitanai akei ni afslaupidai. vrikanai akei ni bitipanai. gadrausidai
 10, 11 akel ni fraqistidai. sinteino dauþein fraujuis iesuis ana leika unsaramma — uskunþa sijai. sinteino
 veis libandans in dauþu atgibanda in iesuis ei jah libains iesuis svikuþa vairþai in riurjamma
 12, 13 leika unsaramma. svaei nu dauþus in uns vaurkeiþ iþ lilains in izvis. habandans nu þana saman
 ahman galaubeinai bi þamma gamelidin. galaubida in þize jah rodida jah veis galaubjam in þize
 14 jah rodjam. vitandans þatei sa urrai-jands fraujan jah unsis þairh iesu urraiseiþ jah fanragasatjþ
 15 niþ izvis. þatuh þan allata in izvara ei ansts managnandei þairh managizans aviliud ufaras-jai du
 16 vulþauguþs. inuh þis ni vairþam usgrudjans akei þautjaba sa utana unsar manna fravardjada. aþþan
 17 sa innuna ananinjada daga jah daga. unte þata andvairþo weilawairb jah weih aglons unsaraizos

INTERPRETATIO.

namur a gloria in gloriam, sicut a domui spiritu. 19, 1. Ideo habentes hoc ministerium, sicut misericordiae participes facti sumus, non stamus segnes, 2. sed abstinemus his oculis dedecoris non ambulantes in astutia, neque mendosum facientes verbum Dei, sed manifestatione veritatis commendantes nos ipsos ad omnes conscientias hominum in facie Dei. 3. At si est velatum evangelium nostrum, in his perditis est velatum. 5. in quibus Deus hujus saeculi obsecavit mentes horum non-credentium, ut non incendat eis lucem evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei invisibilis. 5. At non ipsos praedicamus, sed Iesum Christum dominum, verum nos servos vestros propter Iesum. 6. Nam Deus, qui dixit et tenebris lucem splendere, qui etiam illuxit in cordibus nostris ad lucem scientiae gloriae Dei in facie Iesu Christi. 7. at habentes hunc thesaurum in terrenis vasibus, ut abundantia sit virtutis Dei et non e nobis. 8. In omni vexati, sed non angore - pressi; haerentes, sed non territi; 9. persecutionem - passi, sed non relict; dejecti, sed non perdit. 10. semper mortem domini Iesu in corpore nostro — manifesta sit. 11. Semper nos viventes in mortem tradimur propter Iesum, ut etiam vita Iesu manifesta fiat in corruptibili corpore nostro. 12. Igitur nunc mors in nobis operatur, verum vita in vobis. 13. Habentes nunc hunc eundem spiritum fidei secundum hoc scriptum: credidi propter quod etiam locutus sum, et nos credimus, propter quod etiam loquimur. 14. scientes quod hic suscitans dominum etiam nos per Iesum suscitavit et constituit cum vobis. 15. Hoc vero omne propter vos, ut gratia abundant per plures gratiam auget ad gloriam Dei. 16. Propter hoc non simus segnes, sed etiam hic extra nos homo corrumpitur, atamen hic interior renovatur die et die. 17. Nam hoc praesens momentaneum et leve tristitia nostrae ad abute-

ANNOTATIONES.

Graecorum more posito. vid. ad J. xi, 44. — *ahmin*] sic recte cod. A; cod. B $\times$ *ahmins*.

19, 1. *andbalti*] cod. A *andbalteti*. — *vairþaim*] cod. A *vairþam* (limus) c. omnibus fere gr. lectio codicis B c. Patr. lat. conspirat. — *usgrudjans*] sic codd.; Cast. $\times$ *ustrudjans*, sic v. 16, vid. ad L. xviii, 1.

19, 2. *nih*] cod. A ni.

19, 3. *jabai*] Goth. c. codd. ° *zai*.

19, 4. *guþ*] adest punctum ad ostendendum hoc verbum separandum esse a sequentibus (Cast.), ut illud τοῦ αἰῶνος τοῦτου non referatur ad θεός, sed ad ἀπίστον, quomodo contendunt etiam omnes qui contra Manibea et Marcionita rem habuerunt (Mittl.) — *is*, ° gr. *liuhadein*] sic cod. B et Cast; nisi eodem modo, quo viii, 8, s finale excidit, aut pro accusativo casu (ut non incendat lucem evangelii sc. Deus) aut pro dativo (ut non luceat luce evangelii sc. Deus) accipiendum est; neutrum adjectivi *liuha/eins* (M. vi, 22) haberi posse vix credimus. Pro *liuhadein* c. d. A *liuhadeins* legit, quod cave nominativum esse censeas, nam substantiva in — *eins* immixta, a verbis nascuntur, est potius genitivus vocis *liuhadei* (vid. vs. 6), quae sola forma statuenda est, de *liuhap* formata. Genitivus autem penitet a ni particula, si ita dici licet, cf. M. ix, 36 ni *habandona hairdeis*. Mc. xii, 49 *barne ni biler þai*. L. ii ni *vas im rumis*. — *ungasaiwanins*] ° cod. A c. gr.

19, 5. *iesu xristu*] § gr. omn. — *uns skalkans*] vid. ad iii, 2.

19, 6. *ur-riqiza*] sic codd. pro *us riqiza*, quod ge-

nus assimilationis consonantium alias in sola verborum compositione locum habet. — *jah*] etiam, ° gr. omni., Goth. c. ver. Arm.

19, 7. *habandans*] haerentes, gr. omni. ἐχόμεν. — *sijai mahtais*] § gr. omni.

19, 8. *akei*] pr., ° cod. B.

19, 10. *fraujuis*] domini, ° gr. — *unsaramma*] nostro ° gr. Post hoc verbum desunt in cod. A duo paginae (textum hinc usque ad v, 4 *gaimrjon* continentes); librarius autem codicis B in errorem inductus repetitione verborum *leika unsaramma* in eodem versu, omisit ea quibus Goth. graeca περιφρονετες ινα xai η ζωη του ιησου εν τωσωματι ημων interpretatus erat, vid. ad Rom. ix, 15.

19, 11. *sinteino*] Goth. ° *γερ*.

19, 12. *nu*] nunc, ° gr. omni.

19, 13. *jah*] pr. etiam, ° gr. omni.

19, 14. *fraujan*] Goth. ° *ιησου*.

19, 16. *usgrudjans*] vid. ad vs. 1. — *aþþan*] h. l. = ἀλλά, Grim. igitur III 275 minus recte docet pro ἀλλά neque iþ nec aþþan poni debere, uti h. l. etiam infra n, 8 et sine dubio aþþan 1, ix, 2 pro aþþan legendum est, ut Cast. jam suspicatus est. Ponitur autem aþþan pro ἀλλά progressivo jabni vel jauhþa (etsi) et significat tamen, atamen. — *innuna*] sic sine dubio in codice legitur, uti Rom. vii, 22, Eph. iii, 16, vid. ad Col. i, 29; Cast. $\times$ *innuna* pro quo Grim. W. J. l. p. 187 *innana* scribendum esse putavit.

19, 17. *weilawairb jah*] momentaneum et. ° gr. — *weih*] sic cod. B; Grim. W. J. l. p. 212 sq *leiht*

18. binfarassau aiveinis vulþaus kau ein vaui kjada unsis ni fairveitjandam þizei gasaiwanane ak þizei munga-
 v, 1. saiwanane, unte þog gasaiwanona riurja sind ip þo ungasaiwanona aiveina, vitum auk þatei jabai airþelna
 unsara gards þizos bleiþrus gatairada, ei gatiurjon us guþa habam gard unhanduvaurhtana aiveinana
 2 in luminam, unte jah in þamma svogatjam bauamai unsara þizai us lumina ufarhamon gairuandans.
 3, 4. jabai sveþauh jah gavasidai ni naqada bigataindan, jah auk visandans in þizai bleiþrai svogatjam
 kaurida, au þammaei ni vileima aþhamon ak anahamou ei fraslindaidan þata divano fram libainai.
 5, 6. aþþan saei jah gauranvida uns du þamma guþ, saei jah gaf unsis vali ahman, gatrauandans nu sin-
 7 teino juh vitindans þatei visandans in þamma leika aþhainjai sijum tram frauþin, unte þairh galau-
 8 bein gaggan ni þairh sinu, tþþan gatrauam jah valjam mais usleiþan us þamma leika jah ana-
 9 hainjam visan at frauþin, inuh þis usdaudjam jathþe anahainjai jathþe aþhainjai vaita galeikan
 10 inna, unte allai veis ataugjan skuldai sijum faura stauastola xristaus ei ganimai varjzuh þo
 11 svesona leikis afar þainei gatavida jathþe þiuh jathþe unþiuh, vitandans nu agis fraugins mannas
 fullaveisjam ip guþo svikunþai sijum, aþþan venja jah in miþviseim izvaram svikunþans visan
 12 nos, ni ei afro uns silþans uskamjaima izvis ak lev gibandans izvis wofunþos fram uns ei hahaiþ
 13 vþra þans in andvairþja wopandans jah ni haitin, unte jathþe usgeisnodedum guþa jathþe fulla-
 14, 15. fraþjam izvis, unte triaþva xristaus distabaif uns domjandans þata þatei ains faur allans gasvati,
 þannu allai gasvuhon, jah faur allans gasvati ei þai libandans ni þanaseiþs sis silþam libaina ak
 16 þamma faur sik gasvilita du jah urreisandun, svaei veis fram þamma nu ni ainuohun kunnun bi
 17 leika, ip jabai ofkunpedum bi leika xristu akei nu ni þanaseiþs ni kunnun ina, svaei jabai wo in
 18 xristan niuja gaskafis, þo aþþona usliþun, sai, vaurþun niuja alla, aþþan alla us guþa þomma
 19 gafriþondu unsis þairh xristu jah gibandun uns andbalti gafri þonais, unte sveþauh guþ vas in
 xristan manaseþ gafriþonds sis ni rahjands in misadedins ize jah lagjands in uns vaurd gafri-
 20 þonais, faur xristu nu airinom, sve at guþa gaþlaihandun þairh uns, biþjam faur xristu gagavairþuan

INTERPRETATIO.

Antiam æternæ gloriæ onus operatur nobis, 18. non intuentibus hæc visibilia, sed hæc invisibilia; nam hæc visibilia corruptibilia sunt, verum hæc invisibilia æterna. v, 1. Scimus enim, quod si terrena nostra domus hujus tabernaculi evertitur, quod ædem a Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. 2. Nam etiam in hoc deploramus habitationem nostram hanc e cœlo induere cogentes, 3. si tamen etiam induti non nudi inveniamur. 4. Et enim existentes in hoc tabernaculo deploramus onerati, in quo non volumus exire, sed indere, ut absorbeatur hoc mortale a vita; 5. at qui etiam effecit nos ad hoc Deus, qui etiam dedit nobis pignus spiritum. 6. Confidentes nunc semper et scientes, quod existentes in hoc corpore peregrini sumus a domino; 7. nam per fidem imus, non per visum. 8. At confidimus et optamus potius exire ex hoc corpore et domestici esse apud dominum. 9. Propter hoc studemus sive domestici sive peregrini bene placere ei. 10. Nam omnes nos apparere debiti sumus coram tribunali Christi, ut accipiat qui-que hæc propria corporis, secundum quæ fecit sive bonum sive malum. 11. Scientes igitur timorem domini hominibus suademus, verum Deo cogniti sumus. At spero etiam in conscientiis vestris cognitos esse nos, 12. non ut iterum nos ipsos commendemus vobis, sed occasione[m] dantes vobis gloriæ a nobis, ut habea is adversus vos in facie gloriantes et non corde. 13. Nam sive attoniti sumus, Deo; sive subriimus, vobis; 14. nam charitas Christi continet nos, 15. æstimantes hoc, quod unus pro omnibus mortuus est, utique omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est, ut hi viventes non amplius sibi ipsis vivant, sed huic pro se morienti et resurgenti. 16. Ignor nos ab hoc nunc non ullum cognoscimus secundum carnem, verum si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc non amplius nos cognoscimus eum; 17. igitur si qua in Christo nova creatura, hæc vetusta transierunt, ecce facta sunt nova omnia; 18. at omnia e Deo hoc reconciliante nos per Christum et dante nobis ministerium reconciliationis. 19. Nam quidem Deus fuit in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans iis peccata eorum et ponens in nobis verbum reconciliationis. 20. Pro Christo igitur legati sumus, ut in Deo exhortante per nos, precamur pro

ANNOTATIONES.

conject, quæ conjectura loco 1, 17 probatur, ubi *lehts* = *λαμπρα* — *ufarassau* Goth. c. cod. l et g ap. Mi. ° *ei*; *unþroþon*. — *aiveinis vulþaus kaureia* æternæ gloriæ pignus, gr. omn. *αιώνιον πάρος δόξης*.
 iv, 18. *fairveitjandam* Goth. ° *ήκων* (*unsis*) for asso prop er præcedens *unsis*, ad quod relert participium. — *sind*] sunt, ° gr. omn.

v, 1. *airþelna*] sic cod. B; Cast. ✕ *airteina*; cæterum notandum est ad *gards* verbum masculinum nunc adjectivum femininum poni, vid. ad Neh. vi, 16. — *ei*] quod, ° gr. vid. ad J. xii, 29. — *us*] incipit cod. A.

v, 5. *juh*] ° cod. A.
 v, 5. *juh*] etiam, ° gr. omn.; cod. A *jag*. — *ahman*] spiritum, gr. omn. *πνεύματος*.

v, 8. *anahainjaim*] dativus, in quo Cast. offendisse videtur et quem Grim. W. J. l. p. 188 falsum esse judicat, recte habet, pœdet enim a *valjam* se. *unsis* (optamus vobis).

v, 9. *unuh*] cod. A *unuh*; cæterum Goth. ° *xai*, vid. ad J. xvii, 26. — *ipþþe*, sec., cod. A ✕ *þe*.

v, 10. *svesona*] propria, gr. omn. *δρίζ*, Goth. c. verss. *ðæ* legit.

v, 11. *svikunþans*] cognitos, quasi antea *venjam* scriptum esset; post *venja* expectandum erat *svikunþana* — *mik*.

v, 12. *ei*] ut, ° gr. omn., pro quo Goth. c. cod. l. *γάρ*. — *uskanjaima*] cod. A marg. *anahainma*, idem significans. — *ans*] sec. cod. A *unsis*. — *juh m*] cod. A *jan-m*, addens c. codd. *in*.

v, 15. *þatei*] Goth. c. codd. ° *ei*. — *sis*] cod. A ° ✕ — *libaina*] sic cod. A; cod. B ✕ *libainai*.

v, 16. *jabai*] Goth. c. codd. ° *xai*. — *ni þanaseiþs ni*] vid. ad J. xvi, 21. — *in*] eum, ° cod. A c. gr. omn.

v, 18. *unsis*] Goth. ° *ισως*, fortasse scriptum erat *unsis sis*, aut *uns sis*, vid. vs. seq., cf. ad Rom. iv, 15 et Cor. II, iii, 2. — *þairh*] Goth. c. codd. ° *tesou*. — *juh*] cod. A *jag*. — *un*] cod. A *unsis*.

v, 20. *bidjam*] cod. A c. codd. *bidjandans* (preceante). — *gagavairþuan*] reconciliari, gr. *καταλλάττειν*, cf. ad Mt. v, 21.

21 guþa. unte þana ízei ni kunþja fravaurlit. þaur uns gatavida fravaurlit ei veis vaurþeima garahtei
vi, 1, 2 guþs in imma. gavaurstvans jah þan bidjandans ni svarei anst guþs niman ízvis. mela auk qþiþ
andanemjumma andhausida þus jah in daga oaseinaiis gahalt þeima. sai nu mel vailla andanem. s i
3 nu dags naseinaiis. ni aiuhun þannu in vaihtai gibandans bistuggq ei ni anavamjajdan andhasti
4 unsar. ak in allamma ustaikujandans uus sve guþs andhantos in stivirja managamma in agl ni in
5 nauþim in aggvipom. in slahim in karkarom in unsotjam in arbaidim in vokainim in lausqþreim
6 in svikniþai in kunþja in laggamodein in selein in ahmin veihamma in friþvai mlihdarveisai.
7, 8 in vaurda sunjos in mahtai guþs þairh vepna garahteiis taihsvona jah hleidumona. þairh vorþu
9 jah unsvercin þairh vajamerein jah vilamerein sve airzjandans jah sunjeimai sve unkuþþai jah
ufkunnajdai sve gasviltandans jah sai libam sve talzidai jah ni afdaupþidai sve saurgandans ip sin-
10 teino saginodans. sve unledai ip managans gabigjandans ni vaiht aihandans jah allata dis-
11, 12 mandans. munþ unsar usluka da du ízvis. kauriþþius. haitio unsar urrumoda. ni þreihanda jus
13 in uns ip þreihanda in hairþram izvaraim. aþþan þata saoro andalaumi. sve frastim qþa. orrom
14 naiþ jah jus. ni vairþaiþ gajukans u: galaubjandam. unte wo dailo garahtein miþ ungarahlein
15 aiþþau wo gamainduþe liuhada miþ r. qiza. wouh þau samaqisse xristan miþ bailhama aiþþau wo
16 dailo galaubjandin miþ ungalaubjandin. wouh þau samaqisse allus guþs miþ galiugam. unte jus
allus guþs sijup libandins. qþiþ auk guþ þatei baua in in jah inna gagga jah vairþa íze guþ jah
17 eis vairþand mis managei. imh þis usgaggiþ us inidumai íze jah afskaidiþ izvis. qþiþ frauja. jah
18 nuhrainjumma ni attekaiþ jah ik andnuma izvis. jah vairþa ízvis du attin jah jus vairþiþ mis du
vii, 1 sunom jah dauhtrum. qþiþ frauja allvaldands. þo habandans nu gahaita. liuhans. hrainjam nosis
2 af allamma bi sauleino leikis jah ahmins ustihandans veiþþa in agisa guþs. gamoteima in izvis. u

INTERPRETATIO.

Christo reconciliari Deo. 21. Nam hunc, qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos fieremus
justitia Dei in eo. vi, 1. Adjutores etiam vero precantes non temere gratiam Dei accipere vobis. 2. tem-
pore, enim dicit: accepto a divi te et in die salutis adjuvi te; ecce nunc, tempus bene acceptam, ecce nunc
dies salutis. 3. Non ullam utique in quoquam dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum;
4. sed in omni præbentes nos ut Dei ministri in patientia multa, in tristitia, in necessitatibus, in angustiis,
5. in plagis, in carceribus, in turbis, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, 6. in castitate, in scientia, in
longanimitate, in probitate, in Spiritu sancto, in caritate non-ficta, 7. in verbo veritatis, in virtute Dei per aima
justitiæ dextra et sinistra, 8. per gloriam et infamiam, per maledictionem et benedictionem, ut seducentes et
veri, ut ignoti et cogniti, 9. ut morientes et ecce vivimus, ut docti et non mortui, 10. ut mœrentes
verum semper gaudentes, ut pauperes verum multos læpientes, ut non quidquam habentes et omne
continentes. 11. Os nostrum apertum est ad vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est. 12. Non premi-
mini vos in nobis, verum premimini in visceribus vestris. 13. At hanc eandem remunerationem, uti filii
dico, dilatamini etiam vos. 14. Ne fiat socii non-credentibus, nam quæ participationum justitiæ cum
injustitia, aut quæ societatum luci cum tenebris? 15. Quis autem consensum Christo cum Beliamo aut
quæ partium credenti cum non-credente? 16. Quis autem consensus templi Dei cum idolis? nam vos
templum Dei estis viventis. Dicit enim Deus: quod habito in iis et intro eo, et fio eorum Deus et ii sunt
mibi populus. 17. Propter hoc exite e medio eorum et separate vos, dicit Dominus, et impurum ne attingatis
et ego accipio vos; 18. et fio vobis ad patrem et vos fitis mihi ad filios et filias, dicit Dominus omni-
potens. vii, 1. Ilas habentes igitur promissiones, cari, purificationem nos ab omni sordium corporis et
spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. 2. Locum inventamus in vobis, non ullum læsimus,

ANNOTATIONES.

v, 21. ízei] cod. A íze. — gatavida fra aurht] ¶ gr. omni.

vi, 1. jah] cod. A jaþ. — bidjandans] precantes, gr. προσκαλοῦμαι — svarei] cod. A svare.

vi, 2. me/a—qþiþ] ¶ gr. omni. nisi fortasse hæc verba transponenda sunt, cf. ad L. ix, 56. — andanem] sic recte cod. A; cod. B ✕ andu m.

vi, 3. þ:nuu] uique. ° cod. A c. gr. omni. — bistuggq] sic c. d. B, in quo tamen ri his scriptum est; cod. A bistugg, vid. Casvill. Adj. p. 67. — unsar] nostrum, ° gr.

vi, 5. lausqþreim] jejuniis, gr. omni. νηστειας.

vi, 6. friþvai] cod. A frijaþvai.

vi, 8. iuit. cod. A addit jah (et).

vi, 10. vaiht aihandans] sic cold., uti Grim. W. J. l. l. p. 188 j m pridem conjecterat; Cast. ✕ vaihtai handans.

vi, 11. munþ] pro muþs, L. v, 64; vi, 45. — urrumoda] sic cod. A; cod. B usrumoda (Cast. ✕ usrumoda quia in cod. extrema verbi pars persp eue legi non potest) infra vs. 15 idem cod. recte urrumnaþ, vid. ad L. viii, 21.

vi, 12. jus] vos, ° gr. omni.

vi, 14. nuþ] pr. cum, gr. omni xai. — aiþþau] aut gr. δὲ.

vi, 15. wouh þan] cod. A wouþ-þan, sic vs. seq.

— bailhama] forma bailiam pro græco Βελιαρ aut Βελιελ Castillio-ræo, quia omni etymologiæ auctoritatæ careat, omnino rejicienda videtur, nos defendi posse illam judicamus, nam si Goth. Βελιξ, quod latini auctores habent, legit, addito m proferre poterat bailiam, potissimum cum terminatio a vocali incipientis adderetur; sic aizleimis et salunis pro τοῦ Ἐσλι et Σαλι scripsit, cf. navelis pro τοῦ Νῶε. An nominativo bailiam, aizleim, salam scripturus fuisset dubitamus?

vi, 16. wouh þan] vid. ad vs. 15. — alhs] pr. templi, concinnitas sermonis alh dativum requirit, nec est dubium, quin Goth. ita scripserit, libraris autem formula a'hs guþs in sequentibus deceptus etiam h. l. eam posuit. — sijup] cod. A siup. — auk] enim, gr. καθὼς. — inna gagga] Cast. ✕ jet., inna particula rum verbis non componitur, neque quia quietem (vid. l, v, 12) non motum signifi. at, h. l. cum gaggan componi potest, dicit enim apostulus se in iis circumire, versari.

vi, 17. imh þis] cod. A inuþ-þis.

vii, 1. habandans nu] ¶ gr. omni. — b sauleino] sic recte cod. A, cod. B transpositio litterarum s et l male bitauseino, cf. bisautjan Tit. v, 15 et bisautnan J. xviii, 26.

3 ainumelhon gaskopum ni ainuolun fravardidedum ni ainuolun bifaihobedum. ni du gavargeinai
 4 qiba. fauraqab auk patei in hairtam unsarain sijub du gasviltan jah samana liban. managa mis
 transans du izvis. managa mis woltuli faur izvis. usfullips in gajplaihais. usfullips in fahedais in
 5 allanzos managous aglous unsaraizos. jah auk qimandam uns in makidonjai ni vaiht habaida
 6 gaweilnais laik usar ak in allamma anapragganai utana vaihuons imana agi-a. akei sa gajplai-
 7 lands hnaividain gajpraf-tida unsa gup in quma teitaus. apþan ni þetainei in quma is ak jah in
 8 gajplaihaiti þizaei gajprafstips vas ana izvis gateihands uns izvara gairnein izvarana gannofa izvar
 9 jah jabai idreigoda. gasaiwa auk þatei so aipistaule jaina jabai dul-leitilai weilai gaurida izvis. nu
 fagino. ni unte gauridai vesub ak unte gauridai vesub du idreigai. saurgaidedub auk hi gup ei in
 10 vaihtai ni gasleipjaidou us unsis. unte so hi gup saurga idreiga du ganistai gatulgidai ustihada
 11 ip þis fairwans saurga danþu gasmipþop. saiw auk silho þata hi gup saurgan izvis welauda gatavida
 izvis usdaudein akei sonjon akei unverein akei agis akei gairnein akei aljan akel fraveit. in allamma
 12 ustaiknidedub izvis hlutrans visan þamma toja. apþan jabai melida ni in þis anamahjandins ni in
 þis anamahidins ak du gahairhtjan usdaudein unsara. þoei faur izvis taham vifra izvis in and
 13 valrþja gups. inuh þis gajprafstidai sium apþan ana gajprafsteinai nosarai silaus mais faginodedum
 14 ana laheda teitaus. unte anaweilaips varþ alma is fram allain izvis. unte jabai wa imna fram
 izvis waiwop. ni gawiskops varþ ak swasve allata izvis in sunjai rodidedum swa jah woltuli unsara
 15, 16 so du teitau gisja varþ. jah brustis is ufarassan du izvis sind gannandins þo allaize izvara ushausein
 viii, 1 sve miþ agisa jah reiron andnemub ina. fagino nu unte in allamma gatraua in izvis. apþan kannja

INTERPRETATIO

non ullum corrupimus, non ullum decepimus. 3. Non ad condemnationem dico, praedixi enim quod in
 cordibus nostris estis ad moriendum et una vivendum. 4. Multa mihi confidentia ad vos, multa mihi glo-
 rificatio pro vobis, impletus sum consolatione, impletus sum gaudio propter omnem multam tristitiam nostram.
 5. Et enim venientibus nobis in Macedonia non quidquam habuit requiei corpus nostrum, sed in omni
 Titii. 7. at non solum in adventu ejus, sed etiam in consolatione qua admittis tuit in vobis, nuntians
 nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestrum studium pro me, adeo-ut mihi magis gaudere factum-
 es-et. 8. Nam si contristavi vos in his litteris, non poenitet me, et si poenituit, video enim quod haec
 epistola illa si ad paucum tempus contristavit vos, 9. nunc gaudeo, non quia contristati fuistis, sed quod
 contristati fuistis ad poenitentiam. Mœrnestis enim secundum Deum, ut in quoquam non castigemini a nobis,
 10. nam hic secundum Deum mœror poenitentiam ad salutem firmam efficit, verum hujus mundi mœror
 mortem parat. 11. Vide enim ipsum hoc secundum Deum mœrere vos quantum perfecit vobis sollicitudi-
 nem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed studium, sed vindictam; in
 omni praestitistis vos puros esse hoc opere. 12. At si scripsi non propter hunc injuria-afficientem, non
 propter hunc injuria-affectum, sed ad ostendendum sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus erga
 vos in facie Dei. 13. Propter hoc moniti sumus, at in consolatione nostra multo magis gavisi-sumus de
 gaudio Titii, nam reffectus fuit spiritus ejus ab omnibus vobis. 14. Nam si quid ei de vobis gloriatus sum, non
 pudore affectus fui, sed sicut omne vobis in veritate locuti-sumus, sic etiam gloriati nostra haec ad Titum
 veritas fuit, 15. et viscera ejus abundanter ad vos sunt remissentis hoc omnium vestrum obsequium, ut
 cum timore et tremore suscepistis eum. 16. Gaudeo igitur, nam in omni confido in vos. viii, 1. At notitico

ANNOTATIONES.

vi, 3. *sijub*] sic recte cod. A; cod. B sine sensu
sijum. — *gasviltan*] cod. A *miþgasviltan* (simul mori,
συνσπορευτις), utraque eevio codd. gracurum auctori-
 tate comprobatur. — *jah samana liban*] cod. A *jas-
 saniana* (✕) *liban*, Cast. ✕ jet. *samanaliban* (vid. ad
 Mc. ix, 25).

vi, 4. *managons*] multam, ° gr. omn.

vi, 5. *makidonjai*] cod. A *makaidonjai*, vid. ad
 i, 16.

vi, 6. *gajplaihands*] sic recte cod. A; cod. B ✕
gajplaihans, vid. ad M. xii, 24.

vi, 7. *izvarana*] expectaveris izvara ad *gannofa*
 relatum; Grim. W. J. l. p. 493 ut *izvarana* recte
 habeat, *gannofa* librarii mendam esse judicat pro
gannof, nobis ad eos solœcisinos pertinere videtur,
 de quibus ad Neh. vi, 16 diximus. — *varþ*] fieret,
 ° gr. omn.

vi, 8. *jabai*] Goth. c. cod. e. ap. Mi. ° *zai*. — *þain*]
 ° cod. A. — *jah jabai*] gr. omn. *zi zai*, formula hoc
 verborum ordine invenitur etiam xii, 11, cum l.
 xviii, 4 *jabai jah* legatur. — *gasaiwa auk*] cod. A *unte*
gasa wa (nam video). — *dulleitilai*] cod. A *du leitilai*;
 lectio recepta, quod jam Cast. annotavit, pro *dah*
leitilai (y d. ad Cor. I, vii, 16). cui inest *zai* parti-
 cula (-uh); nam etsi ad J. xvii, 26 uh enclitic. in pro-
 zai etiam significante particula poni posse negavimus,
 tamen eos locus excepimus quibus *zai* cum *ri* con-
 jungitur; his enim Goth. *jah* aut *þane* omittit, aut

ante *jabai* ponit (vid. supra), unde his locis Goth.
 in illo *zai* gravem quemdam sensum non posuisse ap-
 paret; ceterum *leit lai* (paucum) ° gr. omn. nequa
 Joan. v, 35; Phil. 15 additur; dicitur autem Skeir.
 p. 47, 5 du *leitlaunna mela*.

vi, 9. *saurgaidedub*] sic recte cod. A; cod. B ✕
saurgidedub. — in] ° cod. A.

vi, 10. *so*] ° cod. A. — *gatulgidai*] cod. A *gatulgida*
 ad *idreiga* relatum, cum *gatulgidai* ad *ganistai* refe-
 rendum sit. — *ustihada*] vid. ad J. xiii, 35. — *du*
teitau] ad Titum, gr. *τετι Τίτου*; Goth. c. codd. *πρὸς*
Τίτου.

vi, 11. *saiw*] cod. A ✕ *saiwa* (video). — *hlutrans*]
 sic codd.; Cast. ✕ *haurans*, vid. ad i, 12. — *visan*]
 Goth. c. codd. ° *éy*.

vi, 12. *jabai*] Goth. ° *zai*. — *melida*] Goth. ° *úarv*.

vi, 13. *inuh þis*] cod. A *inuh-þis*. — *sium*] cod.
 ° A *sijum*. — *apþan*] at, ° gr.; Goth. conspirat enim iis
 codd. qui *ðe* h l. ponunt et infra post *παρασώτερος*
 (*fitaus*) omittunt. — *ana*] pr. ° cod. A. — *nosarai*]
 nostra, gr. *ὑμῶν*.

vi, 14. *izeis*] gr. omn. post *rodidedum*.

vi, 15. *jah brustis*] cod. A *jab-brustis*. — *ina*] sic
 recte cod. A; cod. B ✕ *ine*.

vi, 16. *ni*] igitur, ° gr.

vi, 1. *ka nja*] notitico, gr. *κατακοινοῦ*. — *nikkles-
 jon*] sic cod. B; cod. A omnino melius cum gr. omn.
nikklesjon (ecclesijs).

2 izvis, broþrjus, ants gupþ þo gibanon in aikklesjon makidonais. þatei in managanamma kustau aglons
 3 managluþs fahedais ize jah þata dinþa natedi ize usmanaganda dugabein ainlalfþeis ize, ante hi mahtai
 4 veitvoldja jah ular maht silbavilþjos vesun, miþ managai usþlofeinai indjandans uns niman
 5 anst seinu jah gamainein andbaltjts in þaus veikþaus, þu ni svasve veitþedeim ak sik silþans
 6 atgebuu frumist þaujin. þaþroh þan uns þairu viljan gupþ, svaei hefeinai viltum ei svasve
 7 faura dustodida, svah ostiuhai in izvis jah þo anst, akei sve raihtis in allantoi managup
 8 galaubeinai jah vaurda jah kunþja jah in allat usdaudem jah ana þizai us izvis in uns fraþvai
 9 daude'ns jah izvaraisos friaþvos airkniþa kiusands, ante kunþup anst fraujins unaris iesuis
 10 xristaus þatei in izvara gaunteðida sik gabigs vis uds ei jus þamma is mitedja gabeigai vair-
 11 þaþ, jah ragin in þamma giba, ante þata izvie þauzo ist, juzei ni þatainei viljan ak jah tarjan
 12 dugunnuþ af fairnin jera, iþ na sei jah taujan ostiuhup ei svasve faura ist muis do viljan sva jah
 13 svasve ni habai, ni sva ank ei anþaraim iustila iþ izvis aglo ak us ihassau, in þamma ni mela izvar
 14 ularas-us do jainaize þarþom, ei jah jainaize ularassus vairþai do izvaraim þarþom ei vairþai
 15 16 ihassus, svasve gameliþ ist, saei litu ni managizo jah saei litil ni favizo, aþþan aviltud gopþ, izei
 17 gaf þo samon usdaudem faur izvis in hairto teitans, ante raihtis bida andnam, aþþan usdandeza
 18 visands silba viljands galaþ do izvis, jaþ-þan miþsandidedum inna broþar, þizei bazeins in ai-
 19 vaggeljons and allos akkle-jons, aþþan ni þat-ain ak jah gateviþs fram aikkles'em miþ gasiþþan

INTERPRETATIO.

vobis, fratres, gratiam Dei hanc datam in ecclesia Macedonia. 2, quod in multo experimento tristitia meditata
 gaudii eorum et haec profunda paupertas eorum abundavit ad divitias simpliciatis eorum; 3, nam secundum
 virtutem testor et supra virtutem voluntarii fuerunt, 4, cum multa exhortatione precantes nos accipere gratiam
 unam et communicationem ministerii in hos sanctos. 5, Et non sicut speravimus, sed se ipsos dederunt
 primum Domino, deinde autem nobis per voluntatem Dei, 6, adeo ut precaremur Titum, ut sicut antea
 incepit, sic perficiat in vos etiam hanc gratiam. 7, Sed uti quidem in omni abundantia, fide et verbo et
 cognitione et in omni sollicitudine et in hac a vobis in nos caritate, ut etiam in hac gratia abundent. 8,
 Non sicut dominans dico vobis, sed propter hanc aliorum sollicitudinem etiam vestrae caritatis sinceritatem
 probans. 9, Nam cognoscitis gratiam domini nostri Jesu Christi, quod propter vos pauperem fecit se
 dives existens, ut vos hac ejus paupertate divites fieris. 10, Et consilium in hoc do, nam hoc vobis me-
 lius est, vos qui non solum velle, sed etiam facere incepistis a precedente anno. 11, Verum nunc ecce
 etiam facere perficiatis, ut sicut adest animus ad cupiendum, sic etiam ad perficiendum, ex quo habetis,
 12, Si enim voluntas in parato est, sicut habeat, bene acceptum est, non sicut non habeat. 13, Non sic
 enim ut alius quies, verum vobis tristitia, sed ex aequalitate; 14, in hoc nunc tempore vestra abun-
 dantia ad illorum inopias, ut etiam illorum abundantia fiat ad vestras inopias, ut fiat aequalitas, 15, sicut
 scriptum est: qui multum, non plus et qui paucum, non minus. 16, At gratia Deo, qui dedit hanc
 eandem sollicitudinem pro vobis in cor Titi, nam quidem precem accepit; 17, et sollicitior existens
 ipse volens profectus est ad vos, 18, et autem misimus eum eo fratrem, cujus laus propter evangelium
 per omnes ecclesias. 19, At non hoc solum, sed etiam ordiatus ab ecclesiis inter socios peregrinationis

ANNOTATIONES.

vii, 2. jah þata] cod. A jah-þata.
 viii, 3. silbavilþjos] quod adverbialiter esset (uti
 aljaleikos Philipp. iii. 15), an adjectivum, cum Cast.
 dubitasset, Grim. W. J. p. 202 et Gram. III, 596
 pluralem substantivi esse recte monuit, rectius au-
 tem pro silbavilis formam silbavilis posuisset, vid.
 Gram. I, 591 sq. — vesun] fuerunt, ° gr. omn.
 viii, 4. usþlofeinai] cod. B ꝛ usþlofeinai. — ni-
 man] accipere, ° gr., qui habent cum uns post vei-
 hans ponunt; Ull. c. Ambrst. — seinu] suam, ° gr.
 omn. cf. ad I, vii, 16.
 viii, 5. jah ni] cod. A jau-ni. — þaþroh þan] cod.
 A þaþrah-þan, cæterum gr. omn. zai; Goth. e.
 verss. lat., cf. tamen L. iv, 9, ubi þaþroh =
 zai.
 viii, 7. raihtis] hac particula περι encliticum red-
 ditur, sic L. i, 1 ante raihtis (περιδότερον). xviii, 14
 þau raihtis (περι). — in] sec. iii, ° gr. omn. — ana]
 in, ° gr. omni. — friaþvoi] cod. A frijaþvai.
 viii, 8. svasve fraujinands] sicut dominans, gr.
 omn. xcz ἐστερανος; Goth. c. Yulg. — izvis] vobis,
 ° gr. om. — usdaudemes] sic recte cod. A, cod. B ꝛ
 usdaudem. — friaþvos] cod. A frijaþvos.
 viii, 9. gabaþai] cod. A gabiþai.
 viii, 10. jah ragin] cod. A jar-ragin. — viljan —
 tarjan] 4 cod. A c. gr. omni; cod. B cum vers. Syr.
 et Arab. (ab ea, quam edidit Walton prorsus diversa,
 exstante in bibliotheca Ambrosiana in cod. penta-
 gotto epistolas Pauli continente. Ca. r). Cæterum

Goth. ° zō utr., sic vs. seq.

viii, 11. faurast] a-est, ° gr. omni. — du] sec.
 ad, gr. τὸ; Goth. e. cod. n ap. Mi. et verss. lat. τὸ
 legit. — habaiþ] habetis, cod. A habai (habeat) c.
 verss. Copt.

viii, 12. vilja] sic eodd., Cast. ꝛ viljan. — gagref-
 tai] sic Grim. W. J. p. 192 et Gram. III, 514 recte
 conjecit (cf. L. ii, 1) et Messin. B. A. p. 525 dicit in
 cod. altero ita scriptum esse videri, cum alter hac
 parte motibus sit; Cast. gagrei... tai, sed gagreftai
 ap. Ad. p. 67. — svasve] Goth. ° éev et paulo post
 e. eodd. τῶ. — ist] sec. est, ° gr. omni.

viii, 15. sva] sic, ° gr. omni, nisi Goth. svaei in-
 terjecta aut particula dorem; de simili inveni vid. ad
 L. i, 20.

viii, 15. managizo — fariso] plus — minus, gr.
 omn. ἐπιδουαζ — ἀλλοτρίωντε. — jah zaei] cod. A
 jas-saei.

viii, 16. aviltud] cod. A aviltuþ. — izei] cod. A izē.
 — faur izvis] cod. B ° zai.

viii, 17. silba viljands] Goth. ꝛ ja.
 viii, 18. jah þan] cod. B (?) ꝛ gaf-þan, eod.
 A (?) ꝛ gaf þan. — þizei] cod. A ꝛ þizai. — 14] pro-
 pter, gr. omni. év (in). — and] per, sic in cod. B scri-
 ptum esse videri Cast. in Ad. p. 68 dicit, dum in
 cod. A ana videatur, sed and solum est rectum.

viii, 19. miþ gasiþþan] inter socios, cod. A c. gr.
 omni. miþgasuþu (consecru). — du] Goth. c. eodd.
 ° ad-τὸ.

20 uns miþ anstai þizai andbahtidon fram uns du traugin vulþau jah gairnein unsaraí. þivandjandam
 21 þata íþai was uns fairinodedi in digrein þizai andbahtidon fram uns. garedandans auk gota in
 22 þatainei in andvaifþja guþs ak jah in andvaifþja manne. insandidedumu þau miþ in broþar unsa-
 rana. þinei gakausededum in managaim ofta usdandana visandan aþþan nu sai filaus mais usdan-
 23 doxai tranainai managai in izvis. jafþe bi teitu. saei ist goman mein jah gavaursiva in izvis jafþe
 24 broþrijus unsaraí apaustauleis aikkesjono vulþus xrist us. aþþan ustaiknein frifþvos izvaraizos
 1x, 1 jah unsaraizos wofuljos faur izvis in im usta kijaundans in andvaifþja aikkesjono. aþþan bi and-
 2 bakti. þatei rahtoda du veihaim. ofþo m's ist du meljan izvis. unte vait gairnein izvara. þizatei fram
 izvis wopa at makidonnion. unte avaja gamanvida ist fram fairin jera jah þata us izvis aþan ga-
 3 vagida þans managistans izvi. aþþan lauragasandida broþrim ei wofuli unsara so fram izvis ni
 4 vaupþi lausa in þizai halþai ei svasve qofþ gamanvidai sijajþ. íþai jafþai qimand miþ mis makida-
 neis jah bigitand izvis unmanvjan. gaaiviskondau veis. ei ni qifþau jus. in þamma stamin þizes
 5 wofuljos. naudibaurlt nu man bidjan broþrim ei galeifþaini en izvis jah fauragamavjama þana
 lauragahaitanan aivlaugian izvarana þana manvjan visan svasve vaitaqiss jah ni svasve hifaiþon.
 6 þatuf þan saei saifþ us gahagkja. us gahagkja jah sneifþ jah saei saifþ in þiufþeinaí. us þiufþeinaí
 7 jah sneifþ. varjizuh sva-ve faunagahogida hairtin ni us trigon aifþau us nauþai. unte hla-ana
 8 giband frifþ gub. aþþan mahteigs íst gub alla aust ofarassjan in izvis ei in allamma sineino
 9 a'lis ganaubau habandans ofarassjafþ in allamma vaurstve godaize. svasve gamelþ ist. tahida gat
 10 onledaim. usvaurlts is visif du aiva. aþþan sa andstaldands fraiva þana saiaundan jah hliþa du
 11 mata andstaldif jah managai fraiv izvar jah vahsjan gataujai akrama usvaurltais izvaraizos. in

INTERPRETATIO.

nobis cum gratia hac ministrata a nobis ad domini gloriam et promptitudinem nostram. 20. deviantibus hoc, ne quis nos vituperaret in abundantia hac ministrata a nobis; 21. curantes enim bona non solum in facie Dei, sed etiam in facie hominum. 22. Misimus autem cum iis fratrem nostrum, quem probavimus in vobis saepe sollicitum existentem, at nunc ecce multo magis sollicitiorem confidentia multa in vos; 23. sive pro Tito, qui est socius meus et adjutor in vos, sive fratres nostri, apostoli ecclesiarum, gloria Christi. 24. At ostensionem caritatis vestrae et nostra gloriationis de vobis in iis exhibentes in praesentia ecclesiarum. 1x, 1. At de ministerio, quod pertinet ad sanctos, superillum mihi est ad scribendum vobis; 2. nam scio promptitudinem vestram, qua de vobis glorior ad Macedones, nam Achaja praeparata est a precedente anno; at haec ex vobis aemulatio concitavit hos plurimos eorum. 3. At praemisi fratres, ut gloriation nostra haec de vobis non fieret inanis in hoc dimidio, ut, sicut dixi, praeparati sitis. 4. ne, si veniunt cum me Macedones et inveniant vos imparatos, pudeat nos, si non dicam vos, in hac confirmatione hujus gloriationis. 5. Necessitatem igitur puto roare fratres, ut eant ad vos et praeparant hanc promissam emigrationem vestram hanc paratam esse uti benedictionem et non uti deceptiorem. 6. Hoc autem qui serit et parcimonia, e parcimonia etiam metit, et qui serit in benedictione, a benedictione etiam metit. 7. Quisque sicut praedestinavit corde non e dolore aut e necessitate, nam in aere datoem amat deus. 8. At potens est deus omnem gratiam augere in vobis, ut in omni semper omnis sufficientiam habentes abundetis in omni operum honorum. 9. sicut scriptum est: dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aevum. 10. At hic donans seipsum hunc serentem etiam pane ad cibum donat, et augeat semen vestrum, et crescere faciat fructus justitiae vestrae. 11. In omni locu-

ANNOTATIONES.

viii, 20. *þivand jandam*] deviantibus, ad proxime praecedens *uns* relatum, cod. A *þivandjandans* (deviantes) c. gr. omn., ad sequentia pertinet, cf. ad iv, 18 — *digrein*] sic in cod. A posteriore manu recte emendasse pro *dirgin* (quod in cod. B legitur et prima manu etiam in cod. A scriptum fuit), jam Grim. W. J. p. 193 indicavit.

viii, 21. *guþs*] dei, gr. *υποτιος*.

viii, 22. *usdaudana*] sic recte cod. A, cod. B ✗ *usdauda* — *filaus mais*] de qua ubertate loquendi vid. ad M. vi, 26; cod. A *filu*.

viii, 23. *jah gavaurstea*] cod. A *jag-gavaurstea*; ceterum *gavaursiva* gr. omn. post *izvis*. — *vulþus*] cod. A *vulþaus* (glorior) c. Velas et verss. lat. ap. Mill. nisi *vulþaus* pro *vulþus* scriptum est, vid. ad Me. vii, 32.

viii, 24. *frifþvos*] cod. A *frifaþvos*. — *ustaiknjan-dans*] ostendentes, gr. *επιδεικνους*.

ix, 1. *aþþan*] Goth. aut *þin* aut *þip* omittit, utraque enim graecam particulam per *aþþan* reddidit; veri tamen est simillius, eum *þin* omisisse: primum quia *þip* in omnibus us codd. legitur, quibuscum alius etiam locis consentire solet; deinde quia *dei* vs. 3 illi *þin* oppositum, iterum per *aþþan* convertit, nullus autem nobis innotuit locus, ubi *þin* — *dei* per *aþþan* — *aþþan* reddidit esset, sed aut *þin* aut *dei* respondet; accedit quod Goth. *þin* saepius omittit, cf. xi

4. — *du meljan*] Cast. ✗ *jet*; caeterum Goth. c. codd. *tau* pro *to* legit, cf. 8, 11.

ix, 2. *wopa*] glorior, cod. A *wopum* (gloriamur). — *mokidonnim*] sic cod. B pro *mukidonnim*, vid. ad Gal. v, 15. — *axaja*] cod. A *akaja*, utrumque recte habet, sic *pusxa*, *zaxarias* et *paska*, *zakarias* scribitur. — *gavaqida*] cod. A *usagida*, idem significans. — *izei*] eorum, ° cod. A c. gr. om.

ix, 4. *jah bigitand*] cod. A *jah-bigitand*. — *unmanvjan*] cod. A ✗ *unmanvjanis*, vid. ad L. x, 2 — *gaaiviskondau*] cod. A ✗ *gaaiviskonda*. — *qifþau*] dicam, gr. *λεγομεν*. — *þizos wofuljos*] hujus gloriationis, ° gr. et cod. A ° *þizos*.

ix, 5. *jah ni*] cod. A *jan-ni*.

ix, 6. *sa ifþ*] nr., cod. A *saijþ*. — *us aþþagkja*] ntr., Cast. ✗ *jet*. — *þiufþeinaí*] benedictione, gr. *εὐδοκία*; caeterum Goth. pro priore *þri* c. cod. B legisse videtur, de altero utrum *þri* an *þi* legerit, non satis liquet.

ix, 7. *nauþai*] hinc usque ad (*ancvlei*) *nins* xii, 1 in cod. A *þerst*. — *giband*] Cast. hanc furnam falsam pro *gibandan* esse dicens, errat, vid. Grim. I, 1017.

ix, 8. *ist*] est, ° gr. omn.

ix, 9. *usvaurlts*] cod. B. ✗ *usvaurlts*, vid. ad M. v, 15.

12 allamma gabigauđans in allai ainfaļem. sei vankeiþ þairh uns aivxaristian guþa. unte aadbahti
 þis gudjinaussas ni þatainei ist usfulljando gaidva þize veibaue ak jah ufarassjando þairh man ga
 13 aviliuda guþa. þairh gakust þis andbahtjis mikiljandans guþ ana ufhauseinai andþhaitis izvaris in
 14 aivaggeljon xristaus jah in ainfaļein gamainduþais du im jah du allaim jah izei bidai faur izvis
 15 gairnjandans izvara in ufarassau anstais guþs ana izvis. avilud guþa in þizos nnuš-pillodous is
 x, 1 gibos. aþþan ik silba pavlus hidja izvis hi qairrein jah mukamodein xristaus. ikei ana and-
 2 angi railtis hauus im in izvis aþþan aljar visands gatraua in izvis. aþþan bidjam ei ni andvairþs
 gatrauan tranainai. þizaei man gadaursan ana sumans þans munandans uns sve bi leika gaggandans
 3, 4 in leika auk gaggandans ni bi leika drauhtinom. unte vepna unsaris drauhtiuassaus ni leikeina ak
 5 mahteiga guþa du gataurþai utgijo. mitonins gatairandans jah all hauhiþos nshafanavos vþra kunþi
 6 guþs jah frahimpandans all fraþje jah in ufhauseinai xristaus tiuhandans. jah manvuba habamlans du
 7 fraveitan all ufahauseinno. þan usfulljanda izvara uftrauseins. þo bi andvairþja saiwiþ jahai was
 gatrauaiþ sik silhan xristaus visan. þata þagkjai afira af sis silbin ei svasve is xristans sva jah veis.
 8 aþþan sveþauh jahai wa managizo wopam bi valdufni unsar. þatei atgaļ frauja unsi- du timreinai jah
 9, 10 in du gataurþai izvarai ni gaaiviskonda. ei ni þugkjaima sve þlahsjandans izvis þairh bokos. unte þos
 11 railtis bokos qifand kaurjos sind jah sviþos iþ qums leikis lasivs jah vaurd frakonþ. þata þagkjai
 sa svaleiks þatei wileikai siun vaurda þairh bokos aljar visandans svaleikai jah andvairþai vaorstva
 12 unte ni gadaursum donjan unsi silhans aþþan gadonjan uns du þaim sik silhans anafilhandam ak
 13 eis in sis silbam sik silhans mitandans jah gadomjandans sik silhans du sis silbam ni fraþjand. iþ
 14 veis — ak hi mitaþ garaideinai. þoei gomat unsi guþ mitaþ fairrinnandein und jah izvis. ni auk
 svasve ni fairrinnandans und izvis ufarassau nþanjam uns. unte jah und izvis gasnuimidedum in

INTERPRETATIO.

pletati, in omni simplicitate, quæ operatur per nos eucharistiam Deo; 12. nam ministerium hujus muneris non solum est impleus inopiam horum sanctorum, sed etiam augens per multas gratias Deo. 13. Per experimentum hujus ministerii glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in evangelium Christi et in simplicitate communicationis ad eos et ad omnes, 14. et eorum prece pro vobis desiderantes vos in abundantia gratiæ Dei in vobis. 15. Gratia Deo propter hoc memorabile ejus donum. x, 1. At ego ipse Paulus rogo vos per humanitatem et lenitatem Christi, ego-qui in facie quidem humilis sum in vobis, at alias existens confido in vos. 2. At rogamus ut non præsens confidam fiducia, qua puto audere in quosdam hos putantes nos in secundum carnem ambulantes, 3. in carne enim ambulantes non secundum carnem militamus; 4. nam arma nostræ militiæ non carnalia, sed potentia Deo ad eversionem munimentorum, 5. opiniones everteutes et omne altitudinis elata: contra scientiam Dei et capientes omne mentium, et in obedientiam Christi ducentes, 6. et parate habentes ad ulciscendum omne inobedientiarum, cum expletur vestra obedientia. 7. Hæc de facie videtis? Si quis confidit se ipsum Christi esse, hoc opinetur rursus a se ipso, ut sicut is Christi, sic etiam nos. 8. At quidem si quid plus gloriamus de potentia nostra, quam dedit Dominus nobis ad edificationem et non ad eversionem vestram, non erubescimus, 9. ut non videamur et terrentes vos per litteras; 10. nam hæc quidem litteræ, dicunt, graves sunt et fortes, verum adventus corporis infirmus et verbum despectum. 11. Hoc opinetur hic talis, quod quales sumus verbo per litteras alias existentes, tales etiam presentes opere. 12. nam non audemus judicare nos ipsos aut comparare nos cum his se ipsos commendantibus, sed in se ipsis se ipsos metentem et comparantes se ipsos cum se ipsis non intelligunt. 13. Verum nos — sed secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus, mensuram pertingentem usque-ad etiam vos. 14. Non enim sicut non pertingentes usque-ad vos abundanter extendimus nos, nam etiam usque-ad vos contendimus in evangelio

ANNOTATIONES.

ix, 13. iv] sec. in gr. omni.

ix, 13. av lud] Goth. c. eold. ° dî. — unusspillo-
 lodous] cod. B ✕ unusspillodous, vid. Rom. xi, 35;
 i pro o aliquoties falso a librariis scriptum esse, ad
 l. i, 25 vidimus.

x, 1. ik silba] † gr. omni. — in] sum " gr. o un. —
 aljar visands] Cast. ✕ jet., sic vs. 11.

x, 2. bidjam] cod. B ✕ bidjam, græcis accommoda-
 tum esset. si bidja (rogo) legeretur. — gatrauan]
 cod. B ✕ gatrauan., Castilliano (Gloss. p. 64) ut
 pro au scriptum esse videbatur, ut duplicatio ejusdem
 diphthongi vitaretur; quam defendendi rationem ut
 sapientibus probaverit, admodum veremur.

x, 4. unsaris drauhtiuassaus] † gr. omni.

x, 5. jah] tert. et, ° gr. omni. — tiuhandans] du-
 centes, ° gr.

x, 8. sveþauh jahai] quidem si = ἐξυ τε, ut Goth.
 xai omisisse videamur; sveþauh reddendis creticiis
 inseruit alius etiam locis, vid. Rom. viii, 9 sveþauh
 jahai = ἐπερ; pro sveþauh na sæpius railtis ponitur,
 vid. ad viii, 7; — τε a Goth. plerumque exprimi non
 solere, ad l. ii, 16 comprobavimus. — wa managizol
 † gr. — gaaiviskonda] erubescimus, gr. omni, aiv-

χουδίσματα.

x, 9. þugkjaima] videamur, gr. δῶξω. — þlahsjan-
 dans] terrentes, gr. ἐρροεῖν.

x, 10. qifand] dicunt, gr. omni. φησι; Goth. c.
 Vnl'g. — sind] sunt, ° gr. omni. — qums] sic cod. B;
 Cast. ✕ quma.

x, 11. aljar v'andana] vid. ad vs. 1.

x, 12. unsi silhans] nos ipsos, gr. ° omni. — du
 þaim] ad hos, gr. omni τῶν. — sik] cod. B ✕ s k
 sik; idem verbum librariorum negligentia mendo-
 se repetitum sæpius invenitur, sic supra vi, 5 ei ei, in-
 fra xii, 6 aþþan aþþau, et ad J. ix, 41; etiam plura
 verba, ut Eph. vi, 9, ubi jah jus franjans in cod. A
 bis scripta sunt.

x, 13. veis] initio versiculi desunt verba respon-
 dentia his textus græci οὐχὶ εἶ; τὰ ἀμύτρα καυχασό-
 μεθα; amanien-sis enim in transcribendo integram
 lineam omisit, eamque postea vidisset sensum omni-
 no constare non posse, vocem ve s (uos) supra li-
 neam addidit (Cast.), cf. ad iv, 10. — fairrinnan-
 dein] pertingentem, gr. omni. ἐπιείσομαι.

x, 14. und] sec., gr. omni. ante unte.

15 niwaggeljon xristaus, ni inon mitap wopandans in framapjainu arbaidim apþan ven habam at wals-
 16 jandem galaubendai izwarai in izwis mikilum bi goroideimai unsarai du ufarassau, ufarajaina izwis
 17 aiwaggeljon merjan ni in framapjainu arbaidim du manvjainu wopan. apþan sa wopands in fraojin
 18; xi, 1 wopai, unte ni saei sik silþan gasvikunþeiþ. jainis ist gakusaus ak þanei frauja gasvikunþeiþ, wamei
 2 usþuláidedeiþ menanzos leitil wa unþrodeins akei jah usþulaþ mik. unte aljanonds izwis guþs al-
 3 jana gawadjoda auk izwis ainamma waira manja swikna du usgabam xristau. apþan og iþar ainfo
 swasve waurms aivvan uslutoda iludeisein seiwai riurja wairþaina fraþja izwara af ainþalþein jah
 4 swiknein þizai in xristau. jabai nu sa qiwanda anþarara iesu mereiþ, þanei weis ni meridedum.
 apþan abuan anþarara nemuþ, þanei ni nemuþ. apþan aiwaggeljon anþara. þnei ni andnemuþ.
 5 waila usþuláideduþ, man auk ai wailtai mik minnizo gatanjan þaim ufar mikil wisandam apaustau-
 6 lum. jabai unþrains in wanda akei ni kumþja. apþan in allamma gabairhtida in allaim du izwis.
 7 apþan iþar frauaurht waida mik silþan hannpands ei jus ushauhjaindan, unte aryo guþs aiwaggel-
 8 jon merida izwis. anþaros aiklesjons birauboda niwands andwizu du izwamma andþahja jah
 9 wizands at izwis jah ushaista ni ainnohon kaurida. unte þarþos meinos usfullidedun broþrjus xi-
 10 mandans af makidonai jah in allaim unkaure nom izwis mik silþan fastaida jah fasta, ist sunja xri-
 11 stans in mis. unte so wostudi ni faurdammjada in mis in landa akaja. ist unte ni frijo izw s. guþ
 12 wai. iþ þatei tauja jah taujan hata ei uswaitan inilon þize wilyandane inilon ei in þammei wopand.
 13 higitaindan swasve jah weis, unte þai swaleikai galiugaapaustauþeis waurstwjans hindarweisai gagalei-
 14 kondans sik du apaustaulum xristaus. jah nist siddaleik. unte silþa satana gagaleikoþ sik aggillan liuha-
 15 dis. nist mikil jabai andþahtos is gagaleikonã sik sve andþahtos garaihteins. þizeei andeis wairþiþ

INTERPRETATIO.

Christi. 15. Non sine mensura gloriantes in alienis laboribus, at spem habemus in crescente fide vestra in vobis augeri secundum regulam nostram ad abundantiam, 16. ultra vos evangelium predicare, non in alienis laboribus ad parata gloriari: 17. at hic glorians in Domine gloriatur, 18. nam non qui se ipsum commendat, ille est probatus, sed quem dominus commendat. xi, 1. Utinam pateremini meae paucae atque aliquae stultitiae, sed etiam patiamini me; 2. nam amulans vos Dei emulatione, despondi enim vos non vobis poenam castam ad exhibendum Christo. 3. At timeo, ne forte sicut serpens Evvan decepit dolo suo, corrupte fiant mentes vestrae a simplicitate et castitate hac in Christo. 4. Si igitur hic veniens alium lesum praedicat, quem nos non praedicavimus: aut spiritum alium accepistis, quem non accepistis; aut evangelium aliud, quod non recepistis; bene passi-estis. 5. Puto enim non quocquam me minus facere his supra multum existentibus apostolis. 6. Simpulus sum verbo, sed non scientia, at in omni me-manifestavi in omnibus ad vos. 7. Aut enim peccatum feci me ipsum humilians, ut vos exaltemini, quod nequidquam Dei evangelium praedicavi vobis? 8. Alias ecclesias spoliavi, accipiens obsonium ad vestrum ministerium et existens apud vos et egenus non ullam gravatus-sum; 9. nam egestates meas suppleverunt fratres venientes a Macedonia et in omnibus non-molestis vobis me ipsum servavi et servo. 10. Est veritas Christi in me, nam hae gloriatio non obstruit in me in terra Acazorum; propter quid? 11. Quia non amo vos? Deus scit. 12. Verum quid facio et facere habeo, at excidam occasionem horum eupientium occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut etiam nos. 13. Nam hi tales falsi-apostoli operarii dolosi assimilantes se ad apostolos Christi; 14. et non-est mirum, nam ipse Satana assimilat se angelo lucis; 15. non-est magnum, si ministri ejus assimilant se, ut ministri justitiae, quorum finis sit secundum opera eorum.

ANNOTATIONES

xi, 15. habam] habemus, gr. omn. ἔχομεν.
 xi, 16. ufarajaina] sic cum Cast. jer. dedicans, fortasse rectius div. scribendum est ufar jaina, uti xi, 5 ufar mikil (ὄπερὸλυο). — arbaidim] laboribus, gr. omn. κούνη, quod nunc legitur e versu precedente huc pervenisse videtur.
 xi, 18. gakusaus] cod. B X gakusandz, vid. ad L. x, 2.
 xi, 1. meinzos — unþrodeins] mex. — insipientia, gr. μου — ἀπορόνη et in (ic) o gr.
 xi, 2. aljanonds] zeniolans, gr. omn. ζήλω, Goth. c. vers. lat. — du usgabam] Cast. X jer.; aeternum sine debui pro usgabam, quod perspicue in cod. legi Cast. ait. usþiur legendum est, vid. Rom. xii, 1.
 xi, 3. seina] Goth. c. eod. o. εἶπον. — jah swiknein] et casitate, o gr.
 xi, 4. jabai] Goth. o. μέν. — veis] nos, o gr. omn. — ahman] cod. B X ahma; jam Cast. veram lectionem in textu posuit, uti mox aiwaggeljon pro codicis B falsa lectione niwaggeljo — nemuþ] pr. accepistis, gr. omn. λαμβάνετε; quod praeteritum nos malo habet, sed non ab interprete, sed a librario, cujus oculi ad sequens idem verbum aberrarent, scriptum esse videtur.
 xi, 5. wisandam] existentibus, o gr. omn. — apaustaulum] cod. B X apaustum, vid. ad L. xviii, 15.

xi, 6. jabai] Goth. o. δὲ καί. — in] sum, o gr. omn. — gabairhtida] manifestavi se. me, gr. φανερωθέντες; fortasse gabairhtida] (manifestari) legendum est.
 xi, 7. iþai] num, o gr. omn.; Goth. c. Vulg. (non- quid).
 xi, 8. izwis] vis, quod cod. B habet, falsum esse nobis videtur; eodem errore librarius cod. A 5, 9 þe pro jahþe posuit; Grimm. W. J. p. 214 lectio codicis non prorsus contemnenda esse videbatur, sed jam Cast. izwis in textum recepit. — ainnohna kawida] § gr. omn.
 xi, 9. in allaim unkaureinom] in omnibus non molestus; Cast. et Grim. (W. J. p. 199 et Gram. III, 156) unkuar-inom pro adverbio habentes, errant, nam ad adverbium esse posse concedatur, sed et Castellonae forma ejus insolita videtur esse, nec Grim alio exemplo comprobare potuit; tamen constructio verborum repugnat, nam cum in allaim pro gr. ἐν παντι Goth. nunquam ponat, fieri non potest, quin ad unkuar-inom, dativum pluralis (cf. Grim. I 603), retulerit; gr. omn. ἀεὶ καὶ, quod non est neutrum, absolute positum, sed masculinum ad sequens ἐκατόν pertinens.
 xi, 14. nist] non est, gr. omn. οὐ, sic vs. 15. — aggillan] sic cod. II pro agþlan, vid. ad Gal. v, 15.
 xi, 15. nist] vid. ad vs. 11 — mikil] Goth. c. eod.

16 bi vaurstvam i.e. aftra qiba ibai was mik muni unfrodana. aip̄bau vaila þau sve unfrodana ubaiz̄p̄
 17 mik ei jah ik leitil wa wopau. þatei rodja. ni rodja bi frauin ak sve in unfrodein in þamma stouin
 18, 19 þizos wofuljos. unte managi wopand bi leika jah ik wopa. unte azetaba uspulaiþ þans muvitans
 20 frodai visandans. uspulaiþ jabai was izvis gabivaiþ. jabai was frait̄iþ. jabai was usunioþ. jabai was
 21 in arbaidai briggiþ. jabai was izvis in audavleizu stalup. bi uns veripai qiba sve þatei veis siukai
 22 veseima. iþ in þammei we was anananþeiþ. in unfrodein qiba. gadars jah ik. hahraieis sinu jah ik.
 23 israeleiteis sind jah ik. fraiv abrahamis sind jah ik. audbalhtos xristaus sind. swasse muvite qiba. mais
 24 ik. in arbaidim managizeim. in karkarom ufarrassau. in slahim ufarrassau. in dubeinim ufta. fram
 25 indaim sinf sinþam lidvortiguns ainamma vanans nam. þrim sinþam vandum usbiggyzans vast
 ainamma sinþa stainiþs vas. þrim sinþam usfarþon gotavida us skipa. naht jah dag in diupifri vasma-
 26 reins. vratodum ufta. bireikeim awo. bireikeim vaiþedjane. bireikeim us kunja. bireikeim usþindom.
 bireikeim in baug. bireikeim in auþidai. breikeim in marein. bireikeim in galugabroþrum.
 27 aglom jah arbaidim. in vocaim ufta. in gredun jah þaurstein. in lausqifreim ufta. in friusa jah
 28, 29 naqadein. inuh þo afar þata arbaiþs meina sveima. saurga meina allaim aikklejona. was siukip̄
 30 jah ni siukau. was afmarzjada jah ik ni tundnau. jabai wopan skuld sijai. þaim siukens maizais
 31, 32 wopau. guþ jah atta frauins iesuis vaiþ sa piuþeiga du aivam þatei ni linga. in damaskou
 33 sauramaþleis þiudos araitins þiudanis vitaida baug damaskai gafahan mik viljands. jah þatei
 xii, 1 augadauro in snorjon athahaus vas and baurgsvaddjan jah unþaplauh handuns is. wopan biuh
 2 akei ni batizo ist. jah þan qima in sinuins jah andbuteinins frauins. vaiþ mannan in xristan far

INTERPRETATIO.

15. Iterum dico, ne quis me cogitet insipientem, alioquin bene quidem uti insipientem accipiatis me, ut etiam ego paucum quid gloriar. 17. Quod loquor, non loquor secundum Dominum, sed ut in insipientia in hac substantia hujus gloriae. 18. Quia multi gloriantur secundum carnem, etiam ego glorior; 19. nam libenter patimini hos inscios, prudentes existentes; 20. patiamur, si quis vos servos - facit, si quis devorat, si quis capit, si quis in labore ducit, si quis vos in faciem caedit. 21. Secundum ignominiam dico, uti quod nos aegroti essemus, verum in quo quidem quis audet, in imprudentia dico, audeo etiam ego; 22. Hebraei sunt, etiam ego; Israelitae sunt, etiam ego; semen Abrahamis sunt, etiam ego; 23. ministri Christi sumus, sicut inscius dico, magis ego; in laboribus pluribus, in carceribus abundanter, in plagis abundanter, in mortibus saepe. 24. A Iudaeis quinque vicibus quadraginta uno carentes accepi, 25. tribus vicibus virgis caesus sum; una vice lapidatus fui, tribus vicibus egressionem feci e nave, nocte et die in profunditate sui maris; 26. itineribus saepe periculis fluminum, periculis latronum, periculis e genere, periculis a gentilibus, periculis in urbe, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis-fratribus; 27. afflictionibus et laboribus, in vigiliis saepe, in fame et siti, in jejuniis saepe, in frigore et nuditate. 28. Sine his post hoc labor meus semp terminus, cura meae omnibus ecclesiis. 29. Quis aegrotat, et non aegrotet? Quis sollicitatur, et ego, non erar? 30. Si gloriai debitum sit, h s infirmitatis meae gloriar. 31. Deus et pater domini Iesu scit, hic benedictus in saecula, quod non mentior. 32. In Damasco praepositus gentis Aetiae regis custodivit urbem Damascenam, comprehendere me volens; 33. et per fenestram in laqueo demissus fui per murum et effugi manus ejus. xii, 1. Gloriar oportet, sed non melius est et enim venio in visiones et revelationes Domini. 2. Scio

ANNOTATIONES.

° ὄν. — jubai] Goth. c. cod. 9 ap. Mi. ° xai. — bi] cum hoc loco foramen membranae lacumam effecerat, Cast. hanc voculam de conjectura addidit.

xī, 16. unfrōdana] pr., Goth. ° ἄνα, cf. ad Rom. xv, 8. — vaila þau] bene quidem, gr. omni ὄν, cui particula, etiam si significanti, illud vaila þau parva accommodatum esse videtur; si lectio genuina est, Gotho xai male intellectum et pro xai az acceptum significare visum est nostrum doch, wohl, wenig, tens (Gail. encore, mais bien, au moins) (cf. Luc. xvi, 4); sed etiam sic vaila otiosum est, nisi pro synonymo þau particula addito haberi potest, quod ut possit vererim, certe locus etiam usum probantes desideramus; quamdam significationis similitudinem habet vaila Cor. I, ix, 12 marg. codicis A pro πάντως positum.

xī, 20. uspulaiþ] Goth. ° γάρ. — in arbaidai briggiþ] in labore ducit, quae circumlocutio q antiquam graeco ἐπαίρειται non adverbium respondet, tamen nemo nobis persuadet, G thum fortasse ἐπαράξει legisse, nam neque illis gr. hoc verbum hoc loco legit, neque si legeret, ejus significationem verba gothica probe exprimerent.

xī, 21. we] nisi librarii errore pro wa scriptum est, quo l proonem Goth. scripsit contra gr. auct. rā item addit (vid. xii, 6 et 18), pro gr. ὄν positum esse judicium est; at si excerpitis nich modo, Gal. vi, 12, Philipp. i, 27, haec particula nullo alio loco in-

venitur, neque unquam ὄν post relativa pronominā positum a Goth. reddi solet.

xī, 25. swasse] sicut, ° gr. omni., Goth. c. Vulg. — karkarou — slahim] gr. omni.; Goth. c. vulg.

xī, 25. mare us] maris, ° gr. omni.; Goth. c. Vulg.

xī, 27. init. Goth. c. eod. ° iv. — aglom — arbaidim] afflictionibus — laboribus, ° gr. omni. et ἀνάμ — μόχθω singulari numero habent. — naqadein] s e cod. B; Cast. x̄ naqadin.

xī, 28. meina] sec. meus, ° gr. omni. — seiteina] sic cod. B pro sinteina (M. vi, 11); Grim. W. J. p. 202 illud seiteins lectionem vitiosam esse judicat, quia elisiones n consonantis gothica lingua non patitur.

xī, 29. tundnau] sic cod. B; Cast. x̄ tundrjan.

xī, 31. frauins] Goth. c. eod. ° ἡμῶν. — sa] Goth. ° ὄν.

xī, 32. baug damaskai] civitatem damascenam, gr. omni. Δαμασκηῶν πόλις, Cast. damaskai] formam esse adjectivam cum nesciret, damaskate legi auluit.

xī, 33. handuns] cod. B x̄ handus.

xii, 1. wopan — ist] gloriari est, gr. κυχῶσθε δὲ οὐ συμπέρι μοι, pro quibus Goth. c. vers. Syr. legit: κυχῶσθε δέ, ἀλλ' οὐ συμπέρι. — undbuteinins] pergit col. A.

xii, 2. lidvortainu] cod. B x̄ lidvortaihuu, cod. A lid. Ceterum hanc miram numeratis verbi constructionem, Cast. cum Glossar. p. 78 sq. altero loco Gal. ii, 4 confirmasset, tunc ibi veram codicis lectio-

jera fídvortaihune jafþe in leika ni vait. jafþe iunh leik ni vait. guþ vait. fravulvanana þaua
 5 svaleikana nud þridjan himin. jah vait þrua svaleikana mannan jafþe in leika jafþe iunh leik nih
 4 vait. guþ vait. þatei fravulvans varþ in vagg jah lausida nuqþija vaurda. þoei ri skulda sind manr.
 5 toljan. faur þaua svaleikana wofa iþ faur mik siltan ni vaitu wopa niba in unmahtim meinain.
 6 aþþan jahai viljan wopan. ni sijan unvita. unte smija qifa. iþ treilja. iþai was in mis wa muni.
 7 ufar þa ei gasarwiþ aþþau gahauseiþ wa us mis. jah bi filusnai audhuleino ei ni usfarþan.
 8, 9 atgihana ist mis huntu leika meinamota aggilus satanins ei mik kaupastedi ei ni usfarþugjan.
 bi þatei þrim sinþam franjan hap ei afstofi af mis. jah qaf mis. gauth þuk aenis meina. unte
 malts in sinkeim ustinhada. fitu gabaurljaba nu mais wopa in sinkeim meinain ei usfarþleþrjai ana
 10 mis malts xristans. in þizei mis galeikniþ in sinkeim in anamahtim in nanþim in vrekeim in
 11 þreihslam faur xristu. unte þau sinka. þau mahteigs im. varþ unvita wopands. jus ni k
 gabahtideduþ. aþþan ik skulds vas fram izvis gakanom. unte ni vaihtai mins habaidi þaim ufar
 12 fitu apaustauhun jah jahai ni vailts im. aþþan sveþauh taikneis apaustaulaus gatavidos vaurþun in
 13 izvis in altai þulainai taikniom jah fauratanjam jah mahtim. wa auk ist. þize vanai veseiþ ufar
 14 auþaros aikklesjons. niba þatei ik silba ni kaurida izvis. fragibiþ mis þata skapis. sai þridjo þata
 manvus in qiman at izvis jah ni kauja izvis. unte ni sokji izvaros adhtins ak izvis. ni auk skulun
 15 barna tadreinam huzdjan ak fahreina barnam. aþþan ik gabaurljaba fraqima jah fraqimada faur
 16 saivalos izvaros. sveþauh ei usfaras-au izvis frijouds minz frijoda. aþþan sai nu ik ni kaurida izvis
 17 ak visands austo listeigs bindarveisein izvis nam. iþai þairh wana þizeei in-andida dn izvis bitaihoda
 18 izvis. hap teitu jah miþinsandida ionna broþar. iþai wa bifaihoda izvis teitus. nu þamma samiu

INTERPRETATIO.

hominem in Christo ante annos quatuordecim sive in corpore, non scio, sive sine corpore, non scio, Deus scit, abreptum hunc talem ad tertium cælum; 5. et scio hunc talem hominem sive in corpore, sive sine corpore, non scio, Deus scit, 4 quod abreptus fuit in paradysum et audivit ineffabilia verba que non debita sunt homini dicere. 5. De hoc tali glorior, verum de me ipso non quidquam glorior, nisi in impotentis meis. 6. At si volo gloriari, non sum inscius, nam veritatem dico, verum parco, ne quis in me quid cogi, et supra quod videt aut audit, quid ad me. 7. Et secundum ubertatem revelationum, ut non esser, datus est mihi stimulus carni meæ, angelus Satane, ut me colaphizet, ut non superbiar. 8. Secundum quod tribus viribus Domini rogavi, ut abstereret a me; et dixit mihi: 9. Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitatibus perficitur. Valde libenter igitur magis glorior in infirmitatibus meis, ut habitem super me virtus Christi. 10. in qua mihi placet in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; nam cum ægroto, tum potens sum. 11. Factus-sum inscius glorians, vos me coegistis, at ego debui fui a vobis commendari, nam non quoquam minus habui his super multum apostolis, etiam si non quiquam sum. 12. Præterea quidem signa apostoli facta fuerunt in vobis in omni patientia, signis et prodigiis et virtutibus. 13. Quid enim est quæ carentes fueritis præ aliis ecclesiis, nisi quod ego ipse non molestavi vos? 14. Ignoscite mihi hanc injuriam. Ecce, tertium hoc paratus sum venire ad vos et non molesto vos, nam non quero vestras possessiones, sed vos; non enim debent filii parentibus opes colligere, sed parentes filios. 15. At ego libenter insumo et insumor pro animis vestris; tamen ut abundanter vos amans minus amer. 16. At ecce nunc, ego non molestavi vos, sed existens fortasse astutus dolo vos cepi. 17. Num per aliquem, quorum nisi ad vos, decepi vos? 18. Rogavi Titum et nisi cum eo fratrem; nunquid decepit vos Titus? Nonne huc eodem spiritu

ANNOTATIONES.

nem bi fídvortaihun jera edidit, quam ob causam et h. l. deleto illo e finali fídvortaihun legendum, et Grim. W. J. p. 207 fídvortaihune accusativum nescimus quem neutrius pluralis statuere frustra ausum esse existimamus.— iunh] cod. A iun, sic vs. seq.
 xii, 5. iunh] cod. A iun, idem mox ut pro nih.
 xii, 5. vaiht, quidem ego gr. omn.
 xii, 6. wa] quid ° gr. omni.—saiwiþ] Goth. c. eod. l. 6. et 9 ap. Mi. ° μσ.—aþþau] cod. A ✕ aþþau aþþau, vid. ad x, 12.
 xii, 7. huntu] cod. A huntu et in margine ga.ru.—meinamota] mea, ° gr. omni.
 xii, 8. franjan] sic cod. A; col. B. ✕ frauja.
 xii, 9. mahtis] Goth. c. eod. ° μσ.—sinkeim] infirmitatibus, cod. A c. gr. omni. suleita (infirmitate).
 xii, 10. þreihslam] sic cod. A; cod. B. þreihslam (sic enim legitur, non þreihslam, ut Cast. in annotatione ad h. l. neque þreihslam, ut Mssm. ad Skeir. p. 182 dicit); lectionem autem codicis A nunc prætulimus, quod in þreihslam verbo habet, quo comprobatur, cum þreihslam omni comprobatione careat; etiam Grim. l. l. p. 187 lectionem cod. B librarum errore datam esse existimat.
 xii, 11. wopands] glorians, ° gr.—jah jahai] § gr. omni., vid. ad vii, 8.
 xii, 12. aþþau sveþauh] præterea quidem, sic uterque cod.; gr. solammodo μσ, ut aþþau abundet; sunt quidem eod., qui aliter legunt, nulli

autem carum lectionum gothiicam aþþau accomodatam est; nam si Goth. ελλ' ἢ cum aliquot aliis legisset, sine dubio alja scripsisset vid. ad l. 13). Cast. qui in codd. lectione etiam ostendit, aþþau sveþauh coniecit, quo quidem græcum πρὸς convertitur, Luc. xix, 37. Philipp. iii, 25. et Rom. ix, 6, et nisi verbus græcis plene congruit, tamen sensum non pervertit. Aþþau sveþauh sic conjunctum nullo alio loco invenitur.—apaustaulaus] cod. A apaustaulaus, de qua varietate vid. ad L. l. 31.—þulainai] Goth. c. eod. ° εσ.
 xii, 15. þize] vid. ad L. x, 5.—ik silba] § gr. omni.
 xii, 11. jah u] cod. A jan-ni.
 xii, 15. qabaurjaba] cod. A laþaleiko et in margine lectionem codicis B habet.—sveþauh ei] tamen ut, gr. omni. ei xxi.—min:] cod. A min.
 xii, 16. aþþau sai nu] at ecce nunc, quasi Goth. σοι δὲ legisset, vid. viii, 22. et ad Rom. vii, 6; sed, cum gr. omni. εἶπω δὲ legunt, fortasse siai (sijai) scribendum est, sic etiam Grim. Gram. III, 217 judicat. Ceterum nu ° gr. omni.—austo] fortasse, ° gr. omni.
 xii, 17. þairh wana] per aliquem, gr. omni. τὸς.—δὲ ἀπὸ, Goth. c. Vulg.
 xii, 18. ionna] eo, gr. omni. præter cod. d ap Mi.—wa] Goth. aut contra gr. auctoritatem addit (vid. ad xi, 21), aut pro pæte legit uþ te.—larstim] cod. B. ✕ laustim, vid. Skeir. 10, 19; 15, 9.

19 ahmin idjedum. niu þaim samam laistim. aftra þugkeiþ izvis ei sunjoma uns viþra izvis. in
 20 andvairþja guþs in xristau rođjam. þatuþ-þan all. liubans. in izv-raizos gatimreinais. unte og
 ibai aufto qimands ni svaleikans sve viljan bigitau izvis jah ik bigitaidau izvis svaleiks sve
 ni vileiþ mik. ibai aufto þvairheins aljan juukos bihaita birodeinos haifsteis bifaiha ufsvalle nos
 21 drobnans. ibai aftra qimaudan mik guþ gahaunjai at izvis jah qaino managans þize laura
 fravaurkjandane jah ni idreigondane ana unhrainiþai. þnei gatazidedun. horinas-au jah aglaitja.
 xiii, 1 þridjo þata qima at izvis. ana munþa tvaddje veitvode jah þrije gastandai all vaurde.
 2 lauraqab jah aftra sauragateiha svasve andvairþs anþaramma sinþa jah aljaþro nu melja þaim laura
 3 fravaurkjandam jah anþaraim al'aim þatei jabai qima. aftra ni freidja. unte kustu sokeiþ þis in mis
 4 rouđandius xristaus. saci ni sinkeiþ in izvis ak mahteigs ist in izvis. aþþau jabai ushramiþs vas us
 siukein akei libaiþ us mahtai guþs. jah auk sinkam in imma akei libam miþ inna us mahtai guþs in
 5 izvis. izvis silbans fraisiþ. sijaidu in galaubeina. silbans izvis kauseiþ. þauli niu kunnuþ izvis þatei
 6 iesus xristus in izvis ist. ibai aufto ungakusanai sijuþ. aþþan veuja ei kunnaiþ þatei veis ni sijum
 7 ungakusanai. aþþan bidja du gupa ei ni vailt ubilis taujaiþ ni ei veis gakusanai þugkjaima ak ei jus
 8. 9 pata gado taujaiþ ei veis ungakusanai þugkjaima. ni auk magum wa viþra sunja ak faur sunja. aþþan
 10 faginom þan veis sinkam iþ jus svinþai sijuþ. þizuh auk jah lidjam izvaraizos ustahta's. duþþe þata
 aljaþro melja ei andvairþs harduba ni tanjau bi valdusja. þammei frauja fragaf mis du gatimreina
 11 jah ni du gataurþai. þata anþar. broþrus. faginoþ ustauhauai sijaiþ gabrafstidai sijaiþ samo fraþjaiþ

INTERPRETATIO.

ambulavimus? nonne his iisdem vestigiis? 19. Iterum videtur vobis, quod defendimus nos adversus vos? In facie Dei in Christo loquimur, hoc autem omne, cari, propter vestram ædificationem; 20. nam metuo, ne forte veniens non tales quam volo, inveniam vobis talis, quam non vultis me, ne forte iræ, æmulatione, animositates, rixæ, obtrecciones, insurrectiones, deceptiones, inflationes, seditiones; 21. no iterum venientem me Deus humiliet apud vos et deplem multos horum antea peccantium et non penitentium ob impunitatem, quam fecerunt, lortificationem et impudicitiam. xiii, 1. Tertium hoc venio ad vos; in ore duorum testium et trium stet omne verbum. 2. Præfixi et iterum prænuntio, sicuti præsens, altera vice et absens nunc scribo his antea peccantibus et aliis omnibus, quod si venio, iterum non parco. 3. Nam experimentum queritis hujus in me loquentis Christi, qui non ægrotat in vobis, sed potens est in vobis. 4. At si crucifixus fuit ex imbecillitate, sed vivit e virtute Dei; et enim ægrotamus in eo, sed vivimus cum eo e virtute Dei in vobis. 5. Vos ipsos tentate, sitisne in fide; ipsos vos probate, an nonne cognoscitis vos, quod Iesus Christus in vobis est? num forte improbati estis. 6. At spero, ut cognoscatis, quod nos non sumus improbati. 7. At precor ad Deum, ut non quidquam mali faciat, non ut nos probati videamur, sed ut vos hoc bonum faciatis, ut nos improbati videamur. 8. Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. 9. At gaudemus, cum nos ægrotamus, verum vos valdi estis; hoc enim etiam oramus, vestram perfectionem. 10. Ideo hoc absens scribo, ut præsens dure non faciam secundum potestatem, quam dominus dedit mihi ad ædificationem et non ad destructionem. 11. Hoc cæterum, fratres, gaudete, perfecti sitis, confisi sitis, idem sentians, pacem facientes sitis, et Deus pacis et claritatis

ANNOTATIONES.

xii, 19. þugkeiþ] sic recte cod. A; encl. B. ✕ þu-
 keiþ.—sunjoma] sic recte cod. A; cod. B. ✕ sunj-
 oama; cæterum sunjoma uns gr. omn. post izvis.—
 þatuþ-þan] hoc autem, gr. tade; Goth. c. codd. tã
 ði legit.

xii, 20. mik] me, ° gr. omni. — aljan] æmulationi,
 gr. ζήλοσ, sic Gal. v, 20. — haifsteis] cod. B. ✕ haf-
 steis, vid. Rom. xiii, 13; Skeir. 44, 22 all. — bifaiha
 ufsvalleinos] ° cod. B, addidimus e cod. A; quorum
 verborum prius (cui Cast. b initialem litteram, in cod.
 evanidam, recte addidit) gr. omni. omittunt, hæc
 omni. agnoscunt; cæterum de bifaiha notandum est,
 nunc esse formam neutralem bifaih, cum aliis locis
 bifaiha esse solet.

xii, 21. guþ] gr. omni. post gahaunjai; cæterum
 Goth. c. codd. ° muþ et proxime præcedens me.—jah
 ni] cod. A jan-ni.—þnei gatazidedun] gr. omni. post
 aglaitja; postea Goth. ° xai. — aglaitja] sic cod. A;
 cod. B ✕ aglaitino pro quo aglaitinom, Massama
 conjectura, laudari non potest, quia forma vomi-
 nativi non aglaitins, sed aglaitei (Mc. vii, 22; Eph.
 iv, 19; cl. ad Cor. II, iv, 4) est; si aglaitem scripsum
 esset, lectionem haberemus veram, genitivo autem
 nunc locus non est.

xiii, 1. jah þrije] cod. A. jaþ-þrije. — gastandai]
 cod. A. gastandiþ (stat).

xiii, 2. aftra] i' verum, ° gr. omni.; Goth. c. vers.
 Arin.—melja] scribo, ° gr.

xiii, 3. sokeiþ þis] sic recte cod. A et Cast.; cod.
 B ✕ akeiþis, vid. ad III, 2.—in izvis] gr. omni. ante
 ni.—sinkeiþ] cod. A sinkiþ.

xiii, 4. jabai] encl. A e. gr. addit jah (etiam).—
 auk] cod. A e. gr. addit veis (nos).

xiii, 5. izvis] pr. ° encl. A. — fraisiþ] sic cod. A;
 cod. B fragiþ; illam lectionem cum Grim. W. J.
 p. 210 præferendam esse judicavimus, quia non
 solum forma fragan inaudita est, verum etiam, si
 Gothica es-et, non eum sensum præberet, quem gr.
 textus habet. — sijaidu] Cast. ✕ s'gaidu. — þauh]
 cod. A þau. — izvis] teit. ° cod. B. — ibai] cod. A
 nibai (nisi).

xiii, 6. ei — þatei] cod. A. þatei — ei. — sijum]
 cod. A sium.

xiii, 7. vaiht — taujaiþ] † gr. omni.; Goth. c. vulg.
 — gakusanai] cod. A ungakusanai (improbati) e. cod.
 Lincoln. ap. Mill. — ak ei] Cast. ✕ jct. — ei veis] ut
 nos, gr. omni. ἡμῶν δὲ ὄς, quos sequitur cod. A, qui
 iþ veis (ve) verum nos uti] legit. — þugkjaima] videamur,
 gr. omni. ὁμῶν.

xiii, 8. magum] sic codd.; Cast. ✕ mageim.

xiii, 9. sijuþ] encl. A siuþ.

xiii, 10. harduba] cod. A hardaba, utrumque recte
 habet, sic glagvaba et glagvruba dicitur. — frauja]
 gr. omni. post nis. — jah ni] cod. A jan-ni.

xiii, 11. þata] vil. ad I, 1, 16. — gabrafstidai si-
 jaiþ] ° cod. B, addidimus e cod. A, et cum gr. omni.
 habeant, veremur ne in illa cod. librarii oseitantia
 eviderit, vid. ad Rom. iv, 15. — samo] expectavi-
 mus þata samo, quod sama addito articulo | ὁ αὐτός,
 eu omisso autem = ei, vid. ad Mc. x, 8. — gavair-
 þeis] vid. ad L. 1, 24; cæterum gavairþeis — friapvos
 † gr., et cod. a frijapvos.

12 gavairþi taujandaus sijaiþ jah guþ gavairþeis jah friarþvos vaiþriþ miþ izvis. goþaþ izvis misso in
13 frijonai veiþai. golljand izvis þai veiþans allai. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus jah friarþva guþs
jah gaman ahmins veiþis miþ allaiþ izvis. amen.

du kaurinþaium anþara ustauli.

du kaurinþiom þr meliþ ist us flippai makidonais.

INTERPRETATIO.

sit cum vobis. 12. Salute vos invicem in osculo sancto: salutant vos hi sancti omnes. 13. Gratio
domini nostri Iesu Christi et caritas Dei et communio Spiritus sancti cum omnibus vobis, amen.

Ad Corinthios altera explicat.

Ad Corinthios II, scriptum est e Filippa Macedoniae.

ANNOTATIONES.

xii, 12. frijonai veiþai] gr.
xiii, 13. unsaris] nost i, ° eod. A cum gr. — friarþ-
va] eod. A frijarþva. — ahmins v. ihis] ° gr. omni. —
amen] amen, ° gr.
Subscript. du — ustauli] ° gr. omni.; ceterum pro

kaurinþaium anþara habet cod. A kaurinþiom þr.
Quae post ustauli usque ad finem sequuntur, e cod. A
addidimus: omittunt ea gr.; qui habent. addunt δὲ
Τίτου καὶ Λουκᾶ, et alii alia.

DU GALATIM.

1. 1 Pavlus apaustaulus n af mannam nih þairh mannan ak þairh iesu xr stu jah guþ attan. ize urraisida
2. 3 ina us dauþaim. jah þai miþ mis allai broþrjus aikkesjom galatiais. ansts izvis jah gavairþi fram
4. 4 guþa attin j h frauþin unsaramma iesu xristau. izei gaf sik silhan faur fravaurþrius unsaros ei uslan-
5. 5 sidedi uns us þamma andvairþin aiva ubilin bi viljin guþs jah attins unsaris. þammei vniþus du
6. 6 aivam amen. sildaleikja ei svave sprauto afvandjanda af þamma laþondin izvis in anstai xristaus du
7. 7 anþaramma aivaggelja. þatei nist anþar. alja sumai sind þai drohlandans izvis jah viljandans invand-
20. 21 jan aivaggeli xristaus. — — aþþan þatei melja izvis. sai in andvairþja guþs ei ni liuga. þaþro qam
22. 23 ana sera saurais jah kileikiais. vasuþ-þan unkuþs vlita aikkesjom iudaiais þaim in xristau. þatainei
24. 24 hausjandans vesun þatei saei vrak uns simle. nu inereþ galaubein. þoei suman brak. jah in mis mi-
n. 1 kilideduþ guþ. þaþro bi fidvortaihun jera usiddja astra in iairnsaulyma miþ barnabin ganimands miþ
2. 2 mis jah teitu. uzuþ-þan idlja bi andhulcinai jah ussuk inu aivaggeli. þatei merja in þiudum ip sun-
3. 3 dro. þamei þulita ibai svare rinnau aipþau runnjau. akei nih teitus sa miþ mis kfeks visands bai.
4. 4 diþs vas himaitan. aþþan in þize usfliopandane galiugabroþre. þatei innuþsluþun biniuþejan freihals

INTERPRETATIO. — AD GALATAS.

1. 1. Paulus, apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum et Deum patrem,
qui resuscitavit eum e mortuis. 2. et hi cum me omnes fratres ecclesii Galatiæ. 3. Gratia vobis et pax
a Deo patre et domino nostro Iesu Christo. 4. qui vult se ipsum pro peccatis nostris, ut liberaret nos ex
presenti ævo male secundum voluntatem Dei et patris nostri, 5. cui gloria in sæcula, amen. 6. Miror,
quod sicut celeriter advertimini ab hoc vocante vos in gratiam Christi ad aliud evangelium, 7. quod non est
aliud, nisi quidam sunt hi conturbantes vos et volentes pervertere evangelium Christi. — 20. At quod
scribo vobis, ecce in facie Dei, quod non mentior. 21. Deinde veni in regionem Saræ et Ciliæ; 22. sui
autem ignotus vultu ecclesiis Iudææ his in Christo; 25. modo audientes fuerunt, quod qui persecutus est
nos aliquando, nunc prædicat fidem, quam olim fregit, 24. et in me glorificaverunt Deum. n. 1. Deinde ad
quatuordecim annos exii iterum in Ierosolimam cum Barnaba, sumens cum me etiam Titum. 2. Ex autem
ivi secundum revelationem et enarravi iis evangelium, quod prædico in gentilibus, verum scorsim, quibus
visum est, ne temere curram aut cucurrerim, 3. sed neque Titus, hic cum me Græcus existens, coactus
hinc circumcidi. 4. At propter hos subintroduetos falsos fratres, qui irrepserunt, explorare libertatem no-

ANNOTATIONES.

Inscript. Epistola abrupte incipit sine titulo. Cast.
1, 4—11, 17 leguntur in cod. B et 1, 22—11, 8 etiam
in cod. A.

1, 4. andvairþin] sic legendum est, nam anavairþin,
quod cod. B præbet et Cast. recepit, cum futuro si-
gnificat, sensum pervertit; ἐνεσθῆς per andvairþs con-
vertitur Rom. viii, 58; Cor. I, vi, 26.

1, 5. aivam] Goth. e. endd. ° τῶν αἰώνων.

1, 6. svave] sicut, sic cod. B mendose pro son
(ὁστῶ).

1, 22. unkuþs] incipit cod. A

1, 25. þatainei] Goth. ° δε.

1, 23. in mis] gr. omni. post mikilidedun. — mikil-
dedun] cod. A melidedun (scripserunt).

11, 1. þaþro] eod. A þaþroh. — fidvortaihun] sic
eod. A et Cast.; cod. B ✕ di' pro id' vid. Cor. II,
xii, 2, et sic littera majorem numerum indicaas mi-
nari semper anteponitur, sive jah additur, sive non.
Ceterum quod olim Cast. Glossar. Corinth. p. 78 seq.
in cod. fidvortaihune jera legi dixerat, in errorem
erat inductus, quod cum librarius fidvortaihunejera
jra scripsisset, postea — ejera — abradendo dele-
verat; et ad Cor. II, xii, 2. — usiddja astra] ° gr. —
miþ mis] cum me, ° gr. omni.

11, 2. uzuþ-þan idlja] vid. ad Me. xiv, 44. — þiud-
dun] eod. A þiudos (gentes), vid. vs. 8.

11, 4. þize] eod. A et Cast. þizei, cf. ad L. iii, 5. —
freihals] eod. A fr ihals.

5 musarana, þanei aihum in xristau iesu, ei nnsis gahivaidedeina. þainet ni weilohum gakanþedum
 6 ihuavein ei sunja aivaggeļjons gastandai at iezis. aþþan af laim þugkjandam visan va. vileikai
 siuk vesuu. ni vaiht nis vulpris ist. guþ mans andvairþi ni andsiþ. aþþan mis þai þugkjandans
 7 ni vaiht anaivsokun. ak þata viþravairþo gasaiwandans þatei gatruuida vas mis aivaggeļjo saurafilljia
 8 svasve paitrau bimaitis. unte saei vaursveig gatavida paitrau dn apaustaulein bimaitis. vaursveig
 9 gatavida jah mis in þiudos. jah uskunnandans anst þo gibanon mis paitrus jah iakobus jah iohannes.
 þatei þuhledum sauleis visan. taihsvons atgebur mis jah iarnabin gamaineins. svaei veis du þiudon
 10, 11 ip eis du bimaita. þatainei þizei onledane ei ganunrina. þatei usdandida. þata silho taujan. aþþan
 12 þan qam paitrus in antiokjai in andvairþi imma andstof. unte gatarhiþs vas. unte saurþizei qemeina
 sumai fram iakuban. miþ þiudom matida. ip biþe qemun. ufslauþ jah afskaiskaid sik ogands þans
 13 us himaita. jah miþlihtedun imma þai anþarai iudaeis svaei barnabas miþgataubans varþ þizai litai
 14 ize. ake biþe usgasav þatei ni raihtaha gaggand du sunjai a vaggeljons. qab du paitrau saura allaim.
 15 jabai pu iudaeis visands þiudisko libais jah ni iudavisko. waiva þiudos baideis iudaviskon. veis raih-
 16 tis iudaeis visandans jah ni us þiudom fravaurhtai. aþþan vitandans þatei ni vairþiþ garaihts manna
 us vaursvram vitodis alja þairh galaubein iesuis xristaus. jah veis in xristau iesua galaubidedum ei ga-
 raihtai vairþaima us galaubeinai xristaus iesuis jah ni us vaursvram vitodis. unte ni vairþiþ garaihts
 17 us vaursvram vitodis ainhum leike. aþþan jabai sokjandans ei garaihtai domjaindau in xristau higit-
 18 nai sijum jas-silbans fravaurhtai. þannu xristus fravaurhtais andbahts. nis sijai. unte jabai þatei
 19 gatar. þata aftra timrja. missataujandan mik silhan. ustaiknja. unte ik þairh vitof vitoda gasvalt
 20 ei guþa libau. xristau miþshramiþs varþ ip liba. nu ni þanaseþs ik. ip libaiþ in mis xristus.
 aþþan þatei nu liba in leika. in galaubeinai liba sunus guþs þis frijondius mik jah atgibandius sik
 21 silban saur mik. ni laurqija anstai guþs. unte jabai þairh vitof garaihtei. aþþan jah xristus svare

INTERPRETATIO.

stram, quam habemus in Christo Iesu, in nos servos redderunt. 5. quibus non aliquandiu descimus submissione, ut veritas evangelii stet apud vos. 6. At ab his videntibus esse aliquid, quales aliquando fuerunt, non quidquam mihi majus est; Deus hominis faciem non moratur, et mihi hi videntes non quidquam insuperaddunt. 7. sed hoc contrarium conspicientes, quod creditum fuit mihi evangelium præputi, sicut Petro circumcissionis. 8. Nam qui efficaciam fecit Petro ad apostolatum circumcissionis, efficaciam fecit etiam mihi hi gentiles. 9. et cognoscentes gratiam hanc datam mihi Petrus et iacobus et iohannes, qui visi sunt eum: esse. dexteras dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos ad gentiles, verum in ad circumcissionem, 10. modo horum pauperum et recorderum, quod studui, hoc ipsum facere. 11. At cum venit Petrus in Antiochiam in facie ei adsteti, quod reprehensus fuit. 12. Nam priusquam venirent quidam a iacobo, cum gentilibus cœnatus est, verum cum venirent, crepsit et segregavit se timeus hos et circumcissionem. 13. et simulavit cum eo hi alii iudæi, adeo ut Barnabæ simul-abruptum fieret hac simulatione eorum. 14. Sed cum conspicerem, quod non recte ambulavit ad veritatem evangelii, dixi ad Petrum ante omnes: si tu, iudæus existens, gentiliter vivis et non iudæis, quomodo gentiles cogis iudæizare? 15. Nos enim iudæi existentes et non e gentilibus peccatores. 16. At sciamus, quod non sit justus homo ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi, etiam nos in Christo. Iesum credidimus, ut iusti fiamus et fide Christi Iesu et non ex operibus legis; nam non sit justus ex operibus legis unum corporum. 17. At si querentes, ut iusti iudæemur, in Christo, inventi simus et ipsi peccatores, utique Christus peccati minister? Ne sit! 18. Nam si quid everti, hoc iterum ædifico, maleficum me ipsum statuo. 19. Nam ego per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam. 20. Christo cœnatus fui, verum vivo, nunc non amplius ego, verum vivo in me Christus. At quod nunc vivo in carne in fide vivo filii Dei huius amantis me et tradentis se ipsum pro me. 21. Non con-

ANNOTATIONES.

u, 5. ni] cod. A nih. — weilohum] sic recte cod. A; cod. B ✕ weilohum. — gastandai] cod. A marg. þairhvisai (permanent).

u, 6. vulpris] sic cod. B adverbio comparativi, vid. Grim. III, 590 seq.; cod. A vulþrais, genitivo vulþris substantivi, cf. Cor. I, xiii, 3 ni vaiht batos mis taujan. Ceterum ex hoc loco misler in illud maire asþrizans M. vi, 26 in mais vulþrizans emendari posse videtur, et aut filura membranz oculis nostros leselit, aut librarius erravit. — andvairþi] gr. omn. ante guþ. — andsiþ] cod. A ✕ andsiþ et in marg. glossam nmiþ (accipit) habet.

u, 7. viþravairþo] cod. A ✕ viþraþo.

u, 8. vaursveig gatavida] sic ur. cod. A. et in marg. vaurhta (efficit); cod. B ur. ✕ vaursveigatavida, vid. ad Cor. II, iii, 2. — paitrau] cod. A paitru, vid ad L. I, 54. — þiudos] cod. A desinit.

u, 9. paitrus — iakobus] gr. Ἰάκωβος — κηρῆς. — veis] Goth. e. codd. ° pæv.

u, 10. þatei] Goth. ° xai.

u, 11. gatarhiþs] cod. B ✕ gapharhiþs, vid. M. xxvii 26; Col. ii, 15; Skeir. 44, 22; eundem ejusdem librarii errorem Cor. II, viii, 4, animadvertimus, cf. ad Mc. v, 9.

u, 12. qam] B ogans, vid. ad Mc. xii, 24.

u, 13. imma] Goth. e. verss. et Patr. latt. ° xai. — svaei] Goth. e. Complut. ° xai. — ize] gr. ante þizai, Goth. e. codd. f et d ap. Mi.

u, 14. ake pro akei, cf. ad L. x, 5.

u, 15. raihtis] enim, ° gr. omn. ; Goth. e. vers. Arm. — iudaeis visandans] Iudæi existentes, gr. omn. φῶσαι Ἰουδαῖοι.

u, 16. iesuis] sec., ° gr. — ni vairþiþ garaihts] gr. post vitodis; criterium de garaihts, masculino genere ad ainhun leike subjectum neutrius generis relato, vid. ad Neh. vi, 16.

u, 17. sokjandans] pergit cod. A. — in] desinit cod. B. — þannu] gr. omn. ἔρα, pro quo veremur ne Goth. ἔρα falso legerit, hinc enim particula þannuh respondet, ἔρα autem L. xviii, 8 per u encliticum interrogativum reddidit est.

u, 18. missataujandan] cod. A et Cast. ✕ missataujandiu.

u, 20. nu] nunc, ° gr. omn. — sunus] sic cod. A et Cast. pro sunans, vid. ad L. I, 54.

u, 21. aiþþau jah] sane etiam, gr. omn. ἔρα; sic aiþþau in enim istorum conditionalium altero membro sequente indicativo modo etiam Cor. I, ix, 2 legitur, ubi gr. ἀλλὰγε habet; cf. ad Cor. II, iv, 16.

10, 1 gastaht, o unfrodans galateis. was izvis ahhogida snogai ni ufhausjan. izvizei laura augam iesus
 2 xristus fannamelips was in izvis ushramips. þat-ain viljan vitan fram izvis. uzu vaurestvam vitodis
 3 ahmaq nemuþ þau uzu gahauseinai galaubeinai. sva unfroþaus sijuh. anastodjundans ahmin nu
 4, 5 leika ustiohiþ. sva filo gavunnuþ svare. apþau jabai svare. saei nu andstaldih izvis ahmin jah
 6 vaurkeih mahtius in izvis uzu vaurestvam vitodis þau uzu gahauseinai galaubeinai. svasve jah
 27 abraham galaubida guþa — sva managai auk sve in xristau daupidai vesuþ. xristau gahamodai
 28 sijuh. nist judaius nih kreks. nist skalks nih freis. nist gumakund nih qinakund. unte a'lai jus
 29 ain sijuh in xristau iesu. apþan þande jus xristaus. þannu abrahamis fraiv sijuh jah-bi gahaitam
 10, 1 arbjans. apþan qifa svaland melis sve arbinunja niuklats ist. ni uod vaiht iusiza ist skalka frauþ
 2, 3 allaize visands. akei uf ragiojam ist jah fauragaggam uod garehsn attins. sva jah veis þan vesum
 4 barniskai. uf stabim þis fairvaus vesum skalkinondans. iþ biþe qam usfulleins melis. iusandida
 5 guþ sunu seinana vaurþanana us qinon vaurþanana uf vitoda ei þans uf vitoda usbauhtedi ei sunive
 6 sibja andnimaina. apþan þatei sijuh jus sunjus guþs. iusandida guþ ahman sunaus seinis in hair-
 7 iona izvara hropjandau. abba ladar. svæi ni þanaseiþs is skalks. þande sunus jah arbjja guþs
 8 þairh xristu. akei þan sveþauh ni kunnandans guþ þaim þœi vistai ni sind guþa skalkinodeduh.
 9 iþ nu sai ukunnandans guþ maizuh þau gakuunadai fram guþa waiva gavandideduh izvis afra
 10 du þaim unmahteigam jah halkam stabim. þœmei afra þupana skalkinon vileiþ. dagam vitaiþ jah.
 11, 12 menopum jah melam jah apnam. og izvis þai svare arbaiddedjan in izvis. apþan vairþaiþ sve ik.
 13 unte jah ik sve jus. broþrus. bidja izvis. ni vaiht mis gaskoþuh. vituh þatei þairh siukein leikis
 14 aivaggefida izvis þata frumo jah fraistubjai ana leika meinamma ni fraknoþeduh ni andspivuh ak
 15 sve aggelu guþs andnemuh mik sve xristu iesu. wileika vas nu andagei izvara. veitvodja auk izvis
 16 þatei jahai mahteig vesi augona izvara usgrahandans atgebeih mis. iþ nu sve sijands izvis varþ

INTERPRETATIO.

temo gratiam Dei, nam si per legem iustitia, sane etiam Christus frustra mortuus est. III. 1. O insipientes
 Galatæ! quæ vos obsecavit veritati non obedire? vos-quibus ante oculos Iesus Christus coram-scriptus fuit,
 in vobis crucifixus? 2. Hoc unum volo scire a vobis. exne operibus legis spiritum accepistis, an exne
 auditu fidei? 3. Sic insipientes estis? incipientes spiritu, nunc carne perlicitis? 4. Tam multum perpessi-
 estis frustra? At si frustra. 5. Qui igitur donat vos spiritu et operatur virtutes in vobis, exne operibus
 legis, an exne auditu fidei? 6. Sicut etiam Abraham credidit Deo. — 27. Tam multi enim, quam in
 Christo baptizati fuistis, Christo vestiti estis. 28. Non-est Indus, neque Græcus; non-est servus, neque
 liber; non-est masculus, neque femina, nam omnes vos unum estis in Christo Iesu. 29. At si vos Christi,
 ergo Abrahami semen estis et secundum promissiones heredes. IV. 1. At dico: tantum temporis, quam
 heres parvulus est, non in quocumque melior est servus, dominus omnium existens, 2. sed sub tutoribus
 est et præfectis usque ad sanctum tempus patris. 3. Sic etiam nos cum fuimus parvuli, sub elementis
 huius mundi fuimus servientes; 4. verum cum venit hæc temporis, misit Deus filium suum factum e mu-
 liere, factum sub lege, 5. ut hos sub lege redimeret, ut filiorum communiter acciperent. 6. At quod
 estis vos filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda clamantem: abba pater! 7. Itaque non
 amplius es servus, si filius et heres Dei per Christum. 8. Sed tum quidem non scientes Deum his quæ natura
 non sunt nomina, serviistis; 9. verum nunc ecce cognoscentes Deum, magis autem cogniti a Deo, quomodo
 convertistis vos iterum ad hæc imbecilla, et misera elementa, quibus iterum demum servire vultis? 10. Dies
 observatis et mensis et tempora et annos? 11. Timeo vos, ne frustra laboraverim in vobis. 12. At fitis, ut ego,
 nam etiam ego ut vos, fratres. Oro vos, non quidquam mihi nocuistis. 13. Scitis, quod per imbecillitatem
 carnis prædicavi vobis hoc prius 14. et tentationem in carne non spreveritis, non respulistis, sed ut
 angelum Dei acceperitis me, ut Christum Iesum. 15. Qualis fuit igitur beatitudo ves ra? Testor enim vobis,
 quod si possibile esset, oculos vestros effodientes daretis mihi. 16. Verum nunc uti odiens vos facius sum

ANNOTATIONES.

III, 1. *snogai ni ufhausjan*] veritati non obedire,
 ° gr.
 III, 4. *apþan jabai*] at si, gr. omni. εἴτε. ut γε particu-
 lula per *apþan* translata sit, cf. L. xviii, 5, ubi per
 iþ reddita est.
 III, 6. *juh*] etiam, ° gr.
 III, 28. *ain*] unum, gr. εἷς; Goth. e. codd. ēv le-
 gisse videtur, cf. J. x, 50; xvii, 22.
 III, 29. *gahaitam*] promissiones, gr. omni. ἐπαγγελ-
 λια. — *arbjans*] cod. A ꝥ *ahrjans*.
 IV, 3. *uf—fairvaus*] cod. A marg. *uf tugglam* (sub
 sideribus), hæ voces potius pro glossemate quam
 pro varia lectione habende sunt, nam Augustinus
 cum alia Patribus pro *elementis mundi* he intelligunt
astra. Cas. r.
 IV, 5. *usbauhtedi ei*] Cast. ꝥ *usbauhtidedi ei*, quod
 si vere in eod. scriptum est, librarius eodem modo
 lapsus est, uti L. ix, 40 et Cor. II, iii, 7 (v. d. ad
 Luc. I, 1.); eum autem ultimas duas litteras incertus
 esse Cast. fateatur, fortasse *usbauhtide* (pro *usbauht-
 idi*, cf. ad L. xiv, 29) *þœi* ille scripsit. — *sunive
 sibja*] Cast. ꝥ *jet*.
 IV, 6. *jus*] vos, ° gr. omni. — *guþ*] Dei, ° gr. —

izvara] ve-tra, gr. ἡμεῶν (*unsara*).
 IV, 7. *skalks*] Goth. ° *alk vōz* — (*ak sunus*); e in
 omissionem librari culpa (vid. ad Rom. ix, 15) ta-
 ctam esse, jam Cast. vidit; quod autem dicit illum
ei dē vōz omisisse, errat.
 IV, 8. *ristai ni*] † gr. — *skalkinodeduh*] gr. omni.
 ante *þaim*; Goth. e. Vulg.
 IV, 9. *iþ nu sai*] vid. ad Rom. vii, 6.
 IV, 10. *melam*] cum gr. omni. καρπός; numero plu-
 rali legant, Cas. 4. quancquam propter lituram mem-
 brana *melam* an *mela* legatur, dignoscere non potuit,
 tamen quia recte edidisset, dubitare non debe-
 bat.
 IV, 11. *arbaiddedjan*] Cod. A et Cast. ꝥ *arbaide-
 didjan*, vid. ad L. xviii, 36.
 IV, 12. *apþan*] at, ° gr. omni.
 IV, 13. *viuh*] Goth. e. codd. ° *dē*; — *siukein*] cod.
 A marg. *numiht* (impotentiam).
 IV, 14. *fraistubjai*] Goth. e. codd. ° *muō*.
 IV, 15. *vas nu*] † gr. omni. — *vesi*] esset, ° gr.
 omni.
 IV, 16. *iþ nu sve*] verum nunc uti, gr. omni.
 ὡς νῦν.

- 17, 18 sunja gateihands izvis. aljanond izvis ni vaila ak usletan izvis vileina ei im aljanop. aþþan goþ i-
 19 aljanon in godamma sinteino jan-ni þatainei in þammei ik sijan andvairþs at izvis. barniflouna meina.
 20 þanzei aftra fita. unte gabairhtjaidau xristans in izvis. aþþan vilda qimau at izvis un jah inmaidjan
 21 stihoa meina. unte afslauþiþs im in izvis. qifþiþ mis jus af vitoda viljandans visan þata vitofþ niu
 22 hauseiþ. gameliþist auk þatei abraham tvans aihta sununs. ainana us þiujai jah ainana us frijai.
 23, 24 akei þan sa us þiujai bi leika gabaurans vas. iþ sa us friji bi gahaita. þatei siud aljateikaidos. þos
 25 auk siud tvos trigavos. aina raihtis af fairgunja seinai in þivadv baitande. sei ist agar. seinu
 26 fairgimi ist in arabia gamarko þizai nu iairusalem iþ skalkinoþ miþ seinaim barnam. iþ so iupa
 27 iairusalem frija ist. sei ist aiþei nusara. gameliþ ist auk. sifai stairo so unbairande. tarme i jah
 28 bropei so ni fitande. unte managa barna þizos aufþjons mais þau þizos aigandeins aban. aþþan
 29 veis broþrjus bi isakis gahaita barna siom. akei þan svasve sa bi leika gabaurana vrak þana bi
 30 ahmiu. svah jah nu. akei wa qifþiþ þata gamelido. usvairþ þizai þiujai jah þamma sunun izvis. unte
 31 ni nimþ arbi sunus þinjos miþ sun u frijaizos. þannu nu broþrjus ni sijum þinjos barna ak fri-
 v, 1 þizos. þammei freihalsu nus xristus frijans bralita. standiþ nu. ni aftra skalkinassaus jukuzja
 2, 3 usþulaþ. sai ik pavlus qifþa izvis þatei jabai himaitiþ. xristus izvis nist du botai. aþþan vei vodja
 4 wammeh manne himaitanaþe þatei skula ist all vitofþ tauian. lausai sijþ af xristau. juzei in vitoda.

INTERPRETATIO.

veritatem nuntians vobis? 17. Student vobis non bene, sed excludere vos volunt, ut iis studeatis. 18. At bonum est studere in honore semper et non modo, in quo ego sum præsens apud vos. 19. Pueri mei, quos iterum gigno, donec manifestetur Christus in vobis; 20. at volui venire ad vos nunc et mutare v. cem meum, nam conterritus sum in vobis. 21. Dicite mihi, vos sub lege volentes esse, hanc legem nomine audistis? 22. Scriptum est enim, quod Abraham duos habuit filios, unum e serva et unum e libera; 23. sed quidem hic e serva secundum carnem natus fuit, verum hic e libera secundum promissionem; 24. quod sunt aliter-placentes, hæc enim sunt duo testamenta, una quidem a monte Sina in servitutem ferens, quæ est Agar; 25. Sina mons est in Arabia confinis huic nunc Ierusalem, verum servit cum suis filijs. 26. Verum hæc sorsum Ierusalem libera est, quæ est mater nostra. 27. Scriptum e t enim: gaudeat sterilis hæc non-pariens, crumpe et clama hæc non gignens, nam multi filij h. jus desertæ magis quam hujus habentis virum. 28. At nos, fratres, secundum Isaci promissionem filij sumus. 29. Sed tum sicut hic secundum carnem natus persecutus est hunc secundum spiritum, sic etiam nunc. 30. Sed quid dicit hoc scriptum? Ejice hanc servam et hunc filium ejus, nam non accipit hereditatem filius servæ cum filio liberæ. 31. Itaque igitur, fratres, non sumus servæ filij, sed liberæ. v. t. Quæ libertate nos Christus liberæ fecit. Stetis igitur, ne iterum servitutis jugum patiamini. 2. Ecce ego Paulus dico vobis, quod si circumciditis, Christus vobis non est ad utilitatem. 3. At test r cuique huius m circumcisorum, quod reus est omnem legem facere. 4. Liberi estis a Christo, vos-qui in lege justos dicitis vos; e gratia excidistis.

ANNOTATIONES.

iv, 18, [si] est. ° gr. omni.
 iv, 19. [þanzei] pergit cod. B. — [gabairhtjaidau] manifestetur, gr. omni. μορφοῦσθῆ; Goth. teste Cast. c. vers. Æthiop. ἔαν ῥωθῆ legit. Cod. A in marg. nonnulla verba sunt scripta, de quibus Cast. adhibita multa opera fere hæc legere potuit: d.... laudjai gafriah.. naim et quæ ita explevit: du laudjai gafriahntaim. Sed primum non debet glossam vocare, quæ est varia lectio, qua librarius vel si quis alius græcum μορφοῦσθῆ ad verbum reddere voluit; neque deinde illa explendi ratio nobis placet, non solum quia sensum probum non habet, verum etiam quia sic signum ad marginem spectans post izvis positum esse debet quod supra gabahtjaidau recte pictum est; denique Castellonæ interpretatio vel suæ lectionis (ad abundantiam deformatus) prorsus falsa est. Res autem ita habere videtur: μορφοῦσθαι qui interpretari voluit, verbis uti debet quibus sensus esset in formam redigi, idque fecit scribens: du ludjai gaf risahntai in (izvis) i. e. ad speciem conformetur in (vobis) sc. Christus. Ludjai, cujus verbi, proprie πρόσωπον (M. vi, 17) significantis, synonymon vltis Philipp. ii, 7 pro μορφή quoque ponatur, etiam ipsum pro græco μορφή adhiberi potest. Pro ludjai qui audacius agere velit, etiam skaanjai conjicere potest, nam guþaskaunai et ibn iskaunis Philipp. ii, 6 et iii 21 Goth. pro θεῶ μορφή et σύμμορφος utitur. Laudjai quo comprobetur, nihil habet, certe ei nunc locus non datur, si Cast. cum Grim. III, 46 — laud sulfixum quantitatis significationem habere existimat. — xristaus] sic cod. B; cod. A et Cast. xristus de qua codd. varietate v. d. ad Mc. vi, 52.
 iv, 21. niu hauseiþ] cod. A marg. niu ussugguþ (nunc legis). c. verss. (ὁὐ ἀναγγεῖν ὠσπετε).
 iv, 22. aihta sununs] ° gr. omni.

iv, 23. leika] desinit cod. A. — gahaita] non est pluralis, uti Cast. censet, nam sic gahaitam dicendum erat, vid. iii. 29; sed datus singularis, quem etiam gr. omni. habent.

iv, 24. aljateikaidos] sic cod. B, id cum aliter placentes significet, sensus autem allegorice dictæ postulet, aljateikodos expectandum erat.

iv, 25. init. Goth. c. codd. ° τῷ γῶρ "Δγαρ. — gamarko] confinis, gr. σπυταεῖ δέ. — iþ] Cast. legit guþ (i. e. yþ), quia spatium majus ei esse videba ut quam inter i et þ esse deberet; cum autem ductum superiorem litteræ g exiliorem e-esse et incertum ipsa lateatur, et sensus guþ omnino non patatur, iþ autem ad reddendum γάρ necessarium sit, non dubitamus in cod. exaratum esse, quod edidimus. — seinaim burnam] ° gr. omni.

iv, 27. aufþjons] sic cod. B; Cast. ✕ auþjos. — þau] sic cod. B; Cast. ✕ þm.

iv, 28. bi isakis gahaita] secundum Isaci (i. e. Isaco factam) promissionem, gr. omni. κατὰ ἰσαάκ ἐπαγγελίας (pendens a sequente τείνω).

iv, 29. þan svasve] ° gr. omni. — svah jah] sic cod. abundante, ut videtur, aut jah aut — h enclitici (vid. ad I. xviii, 26), cf. tamen infra vi, 7 þatuh jah.

v, 1. þammei freihalsu] qua libertate, gr. τῆ ἐλευθερίας ἧ, cf. ad L. i, 20. — ni] igitur, ° gr., pro quo Goth. omittit xxi, quod gr. omni. habent. — skalkinassaus jukuzja] ° gr. omni.

v, 2. bimaitiþ] circumciditis, i. e. vos circumcidere facitis, vid. ad Cor. I, xv, 29.

v, 3. veitvodja] Goth. c. codd. ° πάλιν. — wammeh] cod. B et Cast. ✕ wamme, cf. ad Mc. xv, 6.

v, 4. garahitans qifþiþ izvis] Cast. postquam dixit Gothum justu pro justificati convertisse, deinde ut.

5 gaurantans qibþ izvis. us anstai usdrusþ. aþþan veis ahmin us galaubeinai venais gaurantejus
6 beidam, unte in xristu iesu nih bimait vaiht gamag ni fauralilli ak galaubeins þairh friþva vaur-
7, 8 steiga. ruonþ vaila. was izvis galatida sunjai ni uslausjan. so gakuuds ni us þaroma laþondin
9, 10 izvis ist. leitil beistis allana daig distairiþ. ik gatrua in izvis in frauin þatei ni vaiht aljis hugjiþ
11 aþþan sa droþjands izvis sa bairaiþ vargiþa. sawazuh saci sijai. aþþan ik broþrjus jabai bimait
12 ueijau. duwe þanamais vrikada. þannu gatauran ist marzens galgius. vainci jah usmaiaidau
13 þai droþjandans izvis. jus auk du freibalsa laþodai s juþ. broþrjus. þatainci ibai þana freihals du
14 leva leikis taujaiþ ak in friþvos ahmins skalkinoþ izvis misso. unte all vitof in izvis in ainamma
15 vaurda usfulljada in þunna. frijus neuuodjun þeinana sve þuk sillam. iþ jabai izvis misso leitif
16 jah fairinoþ. saivþ ibai fram izvis misso fraqumaidau. aþþan qifa ei ahmin gaggiþ jah losu
17 leikis ni usstuiþ. unte leik gaurneip vipra ahman iþ alma vipra leik. þo nu sis misso andstau-
18, 19 dand ei ni þiswah þatei vileiþ. þata taujaiþ. aþþan jabai ahmin riuhanda. ni sijþ of vitoda. aþþan
20 svikuþa sind vaurstva leikis. þatei ist horinassus kalkinassus unhrainþa aglaitei galiugagute
21 skalkinassus lohjoleisei þaþvos haitsteis aljan batiza þiukos tvistasseis birodeinos hairaiseis neiþa
maurþra drugkaneins gabauros jah þata galeiko þaim. þatei faurqifa izvis sve ju faurqifa þatei
22 þai þata svaleik taujandans þiudangardjos guþs arþjans ni vairþand. iþ akran altains ist friþva fa-
23 hefs gavarþi usbeiauei selai bleiþei galaubeins qalrrei gabohains sviknei. vipra þo svaleika nist
24, 25 vitof. iþ þatei sind xristaus. leik sein ushrainidedum miþ vinnom jah lustum. jabai libam ahmin.
26 ahmin jah gaggam. ni vairþaina flautandans misso ushaitandans. misso in neiþa visandans.

INTERPRETATIO.

5 at nos spiritu e fide spem justitiæ expectamus. 6. Nam in Christo Iesu neque circumcisio quidquam valet, neque præputium, sed fides per amorem operans. 7. Cæcurritals bene; quis vos impeditur veritati non parere? 8. Hæc persuasi non ex hoc vocante vos est. 9. Paucum fermenti omnem massam corrumpt. 10. Ego confido in vos in domino, quod non quidquam aliud cogitatis, at hic perturbans vos hic ferat damnationem, quicumque qui sit. 11. At ego, fratres, si circumcisionem prædicam, cur adhuc persecutionem-patitur? Utique perditæ est sollicitatio crucis. 12. Utinam etiam exultantur hi perturbantes vos. 13. Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, modo ne hanc libertatem ad occasionem carnis faciatis, sed propter amorem spiritus servite vobis invicem. 14. Nam omnis lex in vobis in uno verbo impletur in hoc: ames propinquum tuum, ut te ipsum. 15. Verum si vos invicem mordetis et incusatis, videte, ne a vobis invicem occidamini. 16. At dico, ut spiritu ambuletis et cupiditatem carnis non perficiatis. 17. Nam caro cupit contra spiritum, verum spiritus contra carnem. Hæc igitur sibi invicem resistunt, ut ne quodcumque quod vultis, hoc faciatis. 18. At si spiritu ducimini, non estis sub lege. 19. At manifesta sunt opera carnis, quod est adulterium, scortatio, impuritas, lascivia, 20. idolorum servitius, veneficium, inimicitia, risa, æmulatio, ira, animositates, dissensiones, obtrecciones, hæreses, 21. invidia, homicidia, ebrietates, comessationes et hoc simile his, quod interdico vobis, sicut jam ante dixi, quod hi hoc tale facientes regni Dei heredes non fiunt. 22. Verum fructus spiritus est amor, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, 23. mansuetudo, continentia, castitas; contra hæc talia non-est lex. 24. Verum qui sunt Christi, carnem suam crucifigunt cum affectibus et cupiditatibus. 25. Si vivimus spiritu, spiritu etiam ambulemus. 26. Ne famus gloriantes invicem pro-

ANNOTATIONES

terpretatus est dicit vobis sc. Christus, addiditque qibþ izvis in græcis et latinis eamisque versis. omnibus deesse et videri ea verba e glos a in textum illata; sed miramur virum doctum non sensisse, quam probe Goth. δίκαιοσύνης reddiderit per gauraitans qibþ iz-vis i. o. justus dicitis vos; cf. gauraitana gaitelhan = δίκαιοὺν L. xviii, 14.

v. 6. xristu] pro xristau, vid. ad L. i, 54.

v. 8. gakuuds] Cast. qui gaku(nd)s edidit. potius gok(un)ds edere debebat, nam ut litteræ in cod. non comparent; enim autem evanidas recte restituisse non dubium est, etiamsi gakuuds nullo alio loco invenitur. — laþondin] cod. B et Cast. ✕ Inþodin. — ist] est, ° gr. omn.

v. 9. beistis] cod. B et Cast. ✕ beitis. — distairiþ] corrupti, gr. ζυμοί, pro quo Goth. e. eodd. et Vulg. dolæ legit; ζυμοί per gabeisteiþ reddendum erat, vid. Cor. I, v, 6.

v. 10. sa] sec. hic, ° gr. omn. — bairaiþ] sic cod. B et Cast. pro bairai, vid. ad Thess. I, iv, 14.

v. 11. bimait] Goth. e. eodd. ° ζει. — þanamais] Cast. ✕ div. — gatauran] sic cod. B et Cast. ✕ pro quaurana, nisi solæcismus est, quos permutos ad Neh. vi, 16 annotavimus; cf. ad Eph. iii, 10.

v. 15. leikis] carnis gr. σαρκί. — taujaiþ] faciatis, ° gr. omn. præter cod. G (δῶτε) et Vulg. (detis). — ahmins] spiritus, ° gr.

v. 14. in izvis] in vobis, ° gr.

v. 15. fairinoþ] incusatis, gr. omn. κατσαθίετε, Goth. e. verss. et Patr. lat. Ceterum pro fairinoþ

rectius scriberetur fairinoþ; sed liquidæ litteræ sæpius a librariis mendose duplicantur, sic Cor. I, vii, 18 kanni. II, ix, 2 makidonnim. Philipp. iv. 15 ainohun. Cor. II, x, 14 aggillau. L. ii, 46 alth. Thess. I, v, 8 anseinai; nec rectius, aliis locis altera liquida omittitur, id quod maxime factum est in voce fullnan vid. ad L. ii, 21.

v. 16. ei] ut, ° gr. omn.

v. 17. iþ] pergit cod. A.

v. 19. horinassus] adulterium, ° gr.

v. 20. aljan] æmulatio, gr. omn. ζῆλος, sic Cor. II, xii, 20. — tvistasseis] sic cod. B; cod. A tvistasseis, cf. ad Me. iii, 15 et Cor. II, iii, 2. — birodeinos] obtrecciones, ° gr. omn., Goth. e loco parallelo Cor. II, xii, 20 huc traxisse videtur.

v. 21. drugkaneins] sic eodd.; etiam Rom. xiii, 13, ubi cum Cast. drugkameim edidimus, codice denuo inspecto drugkaneim scriptum esse docemur; librarius enim drugkaneim scripserat, cognito autem errore ipse a in u mutavit. Cast. Ahd. p. 65. — faurqifa] sic eodd. et Cast. ✕ pro faurqifa (autedico). — ju] jam gr. omn. xai. — svaleik taujandans] sic cod. A; eod. B teste Cast. svaleik taujandans, sed aut svaleikata taujandans, aut svaleik gtaujandans scriptum esse suspicamur.

v. 22. friþva] sic cod. B; cod. A et Cast. friþva. — faheþs] cod. A faheda. — sviknei] castitas, ° gr.

v. 24. sein] suam, ° gr.

- vi. 1 broþrjus. jahai gafahaidau manna in wizai missadede. þus þai ahmeians gabvasiþ þau sva-
 2 leikana in ahmin qairreins. atsaiwands þak silban ihai jah þu fraisaizan. izvaros misso kauriþos
 3 hairaiþ jah sva usfulteþ vitoþ xristaus. iþ þadai þugkeiþ was wa visan. ni vaiht visanos. sis subin
 4 fraþjamarzeins ist. iþ vaurstv sein silbins kinsu warjizeh jah þau in sis silbin woftulja habai jah
 5, 6 ni in aurfaramma. warjizeh auk svesa baurþein bairiþ. aþþan gamainjai sa laisida vaurda þanoma
 7 laisjandin in allzim godom. ni vairþaiþ airzjai. guþ ni bilakada. manna auk þatei saiþ. þatuh jah
 8 sneiþiþ. unte saei saiþ in leika seiunamma. us þamma leika jah sneiþiþ riurein. iþ saei saiþ in
 9 ahmin. us ahmin jah sneiþiþ libain aweinon. aþþan þata godo taujandans oi vairþeima usgrudjans
 10 unte at mel isvesata sneiþam ni afmaindai. þannu nu þandei mel habam. vaurkjam þiuf viþra
 11, 12 allans þishun viþra svesans galaobeinai. sai wileikaino bokom izvis gamelida meinai þandau. sva
 managai sve vileina sanjan sein in leika. þai nauþjand izvis bimaitan. ei weh vrakja galgins xri-
 13 staus ni rinnaina. nih þau sveþauh þai izei bimaitanai sind vitoþ fastand ak vileina izvis bimaitan
 14 ei in izvaramma leika wopaina. iþ mis ni sijai wopan in ni vaihtai niba in galgin frauins unsaris
 15 iesuis xristaus. þairh þancei mis fairwaus ushramiþs ist jah ik fairwau. unte nih bimait vaiht ist
 16 ni saurafilli ak niuja gaskafis. jah sva managai sve þizai garaideinai galaistans sind. gavairþi an
 17 in jah armaio jah ana israela guþs. þanamais arbaide ni aiusthun mis gausjai. unte ik stakins frau-
 18 jins unsaris iesuis xristaus ana leika meinamma baira. ansts frauins unsaris iesuis xristans niþ
 ahmin izvaramma broþrjus. amen.

du galatim ustunh

INTERPRETATIO.

vocantes, invicem in invidia existentes. vi, 1. Fratres, si deprehendatur homo in aliquo peccatorum, vos hi spirituales corrigatis hunc talem in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne etiam tu tenteris. 2. Vestra invicem onera leratis et sic impletis legem Christi. 3. Verum si putat quis quid esse, non quidquam existens, sibi ipsi sollicitatio est. 4. Verum opus summi ipsius probet quisque, et tunc in se ipso gloriam habeat et non in alio. 5. Quisque enim propriam sarcinam fert. 6. At communi et hic institutus verbo huic instituenti in omnibus bonis. 7. Ne fiat erronei; Deus non illuditur; homo enim quod serit, hoc etiam metit. 8. Nam qui serit in carne sua, ex hac carne etiam metit interitum; verum qui serit in spiritu, e spiritu etiam metit vitam æternam. 9. At hoc bonum facientes non sumus segnes, nam ad tempus proprium metimus non defatigati. 10. Utique igitur, cum tempus habemus, operamur bonum erga omnes, maxime erga familiares fide. 11. Ecce, quolibet literis vobis scripsi mea manu. 12. Tam multi quam volunt placere sibi in carne, hi cogunt vos circumcidere, ut modo persecutionem crucis Christi non patiantur. 13. Neque enim quidem hi qui circumcisi sunt, legem servant, sed volunt vos circumcidere, ut in vestra carne glorientur. 14. Verum mihi ne sit gloriari in non quoquam, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo. 15. Nam neque circumcisio quidquam est, non præputium, sed nova creatura. 16. et tam multi quam hanc regulam secuti sunt, pax super eos et misericordia et supra Israellem Dei. 17. Amplius labores ne ullus mihi præbeat, nam ego notis domini nostri Iesu Christi in corpore meo fero. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres, amen.

Ad Galatas explicit.

ANNOTATIONES.

vi, 1. jahai] Goth. c. codd. ° xzi. — atsaiwands] attendens; cod. A andsaiwands (respiciens). quarum lectionum utraque habet, quo commendetur. — ihai] sic cod. B; cod. A et Cast. iba, cf. Cor. II, 11, 2.

vi, 3. þugkeiþ] sic cod. B; cod. A et Cast. þugkiþ. cf. Cor. II, xiii, 5. — wa visan] § gr. omn. — vaiht] h. l. et vs. 15 pro vaihta, viii. ad Mc. vii, 15. — sia — þai] cod. A marg. variam lectionem habet. quam euanidam Cast. sic legit: sic silban uslutonds ist (se ipsum decipiens est), cf. Tit. 1, 10 ubi lutonds — ὀφθαλμοῦ.

vi, 4. silbin] Goth. c. verss. ° μόνου. — woftulja] Cast. numerum pluralem esse existimans et gloriationes convertens, eriat, nam woftuli genere non neutrum, sed femininum esse constat. — ni] cod. A ° ✕.

vi, 5. baurþein] sic cod. B; cod. A baurin; cæterum in cod. A recte bairiþ legitur, non bauriþ, uti Cast. in adnotatione edidit.

vi, 6. gadaim] Cast. in cod. A is (ejus) additum esse videtur, sed propter lituram membranae perspicue cognoscere non potuit.

vi, 7. manna] gr. omn. post suihþ. — saiþ þatuh] cod. A et Cast. saijiþ þata.

vi, 8. saiþ] utr. cod. A et Cast. saijiþ. — jah] utr. etiam, ° gr. omn.; Goth. priore loco c. Vulg.

vi, 9. sneiþam] cod. A ✕ sneiþa (tueto).

vi, 11. izvis] cod. A et Cast. post gamelida, gr. omn. ante bokom.

vi, 12. ei weh] ut modo, § gr. omn. cf. Philipp. 1, 27. — vrakja] cod. A et Cast. vraka, qua lectione, si genuina est, confirmatur vrakom Mc. x, 30, quod aliquando an rectum esset, dubitavimus.

vi, 15. nih] cod. A et Cast. niþ. — sveþauh] quidem, ° gr. omn. — izei] cod. A et Cast. ize. — sind] Goth. ° gr. auroi.

vi, 14. ia ni vaihtai] in non quoquam, ° gr. omn. — fairwaus] sic cod. B; cod. A et Cast. fairwus, vid. ad Mc. vii, 32.

vi, 15. unte] Goth. c. codd. ° ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. — vaiht] vid. ad vs. 5.

vi, 17. mis] gr. omn. ante ni. — unsaris] nostri, ° gr. omn.; cf. ad Cor. I, vii, 16. — xristau] Christi, ° gr. omn.

Subscript. ° gr. omn.

AIPISTAULE PAVLAUS DU AIFAISIUM

a n a s t o d i þ .

- 1, 1 Pavlus apaustamus xristaus iesuis þairh viljan guþs þain veiham þaim visandam in aifaison jah
 2 triggvaim in xristau iesu. anstis izvis jah gavairþi fram guþa attin unsaramma jah frauin iesu
 3 xristau. þiuþiþs guþ jah atta frauins unsaris iesuis xristaus. izei gabiþþida uns in allai þiuþeinai
 4 almeicnai in himinakundaim in xristau. svasve gavalida unsis in imma faur gasatein fairvaus ei
 5 sijaina veis veihai jah unvammai in andvairþja is in friapvai. fauragarairoþ uns du sunive gadedai
 6 þairh iesu xristu in imma bi leikainai viljins seinis. du hazeinai vulþaus anstais seinazos. in þizaiei
 7 ansteigs vas uns in þamma liubin sunau seinamma. in þammei habani faurbauht fralet fravaurhte
 8 þairh bloþ is bi gabein vulþaus anstais is. þoei ofarassau ganohida in uns in allai handugein jah
 9, 10 freidin kannjan unsis ruma viljins seinis bi viljin. saei fauragaleikaida imma du fauragaggia usul-
 11 leinai meale afra usfulljan alla in xristau þo ana himinam jah ana airþai in imma. in þammei hlautu
 gasatidai vesom fauragaredanai bi viljin guþs þis alla in allaim vaarkjandins bi muna viljins seinis.
 12, 13 ei sijaina veis du hazeinai vulþaus is þai fauravenjandans in xristau. in þammei jah jus gahausjau-
 dans vaurd sunjos aivaggeli ganistais izvaraizos þammei galaubjandans þasiglidai vaupþuþ almin
 14 gahaitis þamma veihin. izei ist vadi arbjis unsaris du faurbauhtai gasfreideinai du hazeinai vulþaus
 15 is. duþþe jah ik gahausjands izvara galaubein in frauin iesu xristau jah friapva in allans þans vei-
 16, 17 hans unsveibands avilindo in izvara gamund vaarkjands in bidom meinaim ei guþ frauins unsaris
 iesuis xristaus atta vulþaus gibai izvis alman hondugeins jah anhluteinai in ofskunþja seinamma.
 18 inlihtida augona hantins izvaris ei viteiþ jus wa ist veus lapnais is. wileiku gabei vulþaus arbjis
 19 is in veihaim. jah wa ofarassus mikileus mahtais is in uns þain galautjandam bi vaurstva mahtais

INTERPRETATIO. — EPISTOLA PAVLI AD EFESIOS INCIPIT

1, 1. Paulus, apostolus Christi Iesu per voluntatem Dei, his sanctis his existentibus in Efeso et fidelibus in Christo Iesu. 2. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Benedictus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo. 4. Sicut elegit nos in eo ante constitutionem mundi, ut simus nos sancti et maculis - vacui in facie eius in charitate. 5. Decrevit nos ad filiorum adoptionem per Iesum Christum in eo secundum placitum voluntatis suae. 6. ad laudem gloriae gratiae suae, in qua gratus fuit nobis in hoc caro filio suo, 7. in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum per sanguinem eius secundum divitias gloriae gratiae eius, 8. quam abundanter concessit in nos in omni sapientia et prudentia, 9. notificare nobis mysterium voluntatis suae secundum voluntatem, quae ante placuit ei. 10. ad institutionem impletionis temporum, iterum implere omnia in Christo haec super caelos et super terram in eo, 11. in quo sors collocati fuimus. pro redestinati secundum voluntatem Dei huius omnia in omnibus operantis secundum cogitationem voluntatis suae, 12. ut simus nos ad laudem gloriae eius hi antesperantes in Christo, 13. in quo etiam vos audientes verbum veritatis, evangelium salutis vestrae, cui credentes consignati fuistis spiritu promissionis hoc sancto, 14. qui est pignus hereditatis nostrae ad redemptionem conservationis ad laudem gloriae eius. 15. Ideo etiam ego audiens vestram fidem in domino Iesu Christo et amorem in omnes hos sanctos, 16. non cessans gratias ago propter vos mentionem faciens in precibus meis, 17. ut Deus domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in cognitione sua, 18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis vos, quid est spes vocationis eius, quale divitiae gloriae hereditatis eius in sanctis. 19. et quid abundantia

ANNOTATIONES.

Inscriptionem, quae deest in cod. B, addidimus e cod. A. — *aipistaule pavlaus* | § gr. — *anastodif* | incipit, ° gr. omni. Ceterum quod Cast. Specim. p. 55 supra inscriptionem sigla A. F. legi dicit, inter has litteras litteram membranæ excidisse videtur et scilicet tum fuisse AIF, quibus litteris librarius titulum epistolae, quod in pictura ornatum, exhibere voluit, vid. Tab. II.

1, 1. *xristaus iesuis* | § gr. omni.
 1, 3. *unsis* | cod. A *uns* — *veis* | nos, ° cod. A. — *friapvai* | cod. A *friapvai*.
 1, 5. *sunive gadedai* | Cast. ✕ jet. — *imma* | cod. A c. gr. omni. *ina* (eam).
 1, 6. *sunau seinamma* | filio suo, ° gr.
 1, 7. *þa rh bloþ is* | gr. omni. ante *fralet*. — *vulþaus* | gloriae, ° gr. omni.
 1, 9. *kannjan* | notificare, gr. γνωστίζω. — *viljin* | Goth. c. codd. αἰσῶν. Ceterum pro *bi* — *imma* in margine codicis A legitur: *ana leikainai* (Cast. ✕ *leikainai*, quia propter litteram *a* et *e* litteras dignoscere non potuit) *þoei garai lida in imma* (i. e. in placito, quod proposuit in eo) quod graecis accommodatum est; notan hoc tamen usus *ana* praepositio pro *bi* positae, cujus alterum exemplum frustra

quaesivimus.

1, 10. *jah* | cod. A *jah-þo* (et hæc) c. gr. omni.
 1, 11. *þammei* | Goth. ° xai. — *guþs* | Dei, ° gr. — *in allaim* | in omnibus, ° gr. omni.; Goth. e vs. 23 huc intulisse videtur.
 1, 13. *sunjos* | cod. A ✕ *sunjus*. — *þammei* | sec., Goth. c. codd. ° xai.
 1, 14. *izei* | cod. A *saei*. — *arbjis* | codd. et Cast. ✕ *arbjos*, vid. vs. 18. — *gasfreideinai* | cod. A marg. *ganistais* (salutis).
 1, 15. *izvara* | vestram, gr. omni. τὴν καθ' ὑμᾶς. — *xristau* | Christo, ° gr. omni. — *friapva* | cod. A *friapva*.
 1, 16. *unsveibands avilindo* | non cessans gratias ago, gr. omni. οὐ παύομαι εὐχαριστῶν, cf. ad Mc. II, 23. — *gamund* | Goth. c. codd. ὕμῶν.
 1, 18. *inlihtida* | cod. B ✕ *inlihtitida*. — *wa* | quid, gr. τίς, Goth. c. codd. τί legi — *is* | pr., Goth. c. codd. ° xai. — *wileiku* | s e cod. ; mira est enclisis u interrogativi in verbo interrogativo; fortasse *wileika* legendum est.
 1, 19. *in uns* | cod. A marg. in izvis (in vos) c. codd. quos Goth. forte solet sequi.

20 svinþeins ís. þatei gavaurlita ín xristau urraisands ína us dauþbaim jah gasati 'a ín taik-v n seinai ín
 21 himinam ufaro allaize reikje jah valdufne jah mahte jah frauinassive jah allaize nan-ne namoidiza
 22 ni þatainci ín þamma aiva ak jah ín þamma auavarþin. jah all ufhuavida uf fotuos inma jah ína
 23; II, 1 atgal haubþ uf ar alla aikklesjon. sei íst leik ís fulla þis alla ín allaim usfulljandins. jah ízvis visau-
 2 dans dauþaus missadedim jah fravaurlitim ízvaraim. in þaimei simle íddjedub bi þizai aldai þis aivis
 3 bi reik valdufnis luftaus alminis þis nu vaurkjandins ín sunum ungalanþeins. in þaimei jah veis
 4 allai osmetum sumau ín lustum leikis unsaris taujandaus viljans leikis jh ganitone jah vesum
 5 vistai barna hatizis svasve jah þai auþarai. íþ guþ gabeigs visands ín armahaitim ín þizos man-
 6 gons frijapvos ín þizatei frijoda uns jah visandans uns dauþus fravaurlitim íþgaqivida uns x-
 7 stau. anstai sijum ganasidai jah miþurraisidai jah miþgasatidai ín himinakundaim ín xristau iesu.
 8, 9 xristau iesu. unte anstai sijuþ ganasidai þairh galaubim jah þata ni us ízvis ak guþs giba íst. ni us
 10 vaurstvam ei was ui wopai ak ís sijum tauí gaskapanai in xristau iesu du vaurstvam godaim. þoei
 11 lauragamanvida guþ ei ín þaim gaggaima. duþþe gamuneíþ þatei jus þiudos simle ín leika vesuþ
 12 namnidans unþimaitanai fram þizai namnidon himait ín leika handuaurht. unte vesuþ þan ín
 13 jainamma mela ínuh xristau íramþjai usmetis ísraelis jah gasteis galaite transteis ven ni habandans
 14 jah gudalausai ín manasedai. íþ nu sai ín xristau iesu jus juzei simle vesuþ fairra. vaurþuþ newa ín
 14 bloþa xristaus. sa auk íst gavairþi unsar. saei gatavida þu ba du samim jah miþgardavaddju faþos
 15 gatairands. sijaþva. aua leika seinamma vituþ anahusne garaideinim gatairands ei þans tvansgaskopi ín
 16 sis silbin du ainamma niujanma manni vaurkjians gavairþi jh gafriþodedi þans hans ín ainamma

INTERPRETATIO

eminentiæ virtutis ejus in nobis his credentibus secundum opus virtutis potentiæ ejus, 20. quod operatus est in Christo suscitans eum e mortuis et collocavit ad dextram suam in cælis. 21. supra omnia imperia et potestates et virtutes et dominationes et omnia nomina nominata non solum in hoc sæculo, sed etiam in hoc futuro, 22. et omne humiliavit sub pedes ei et eum dedit caput super omnia ecclesiæ, 23. quæ est corpus ejus, plenitudo hujus omnia in omnibus implentis. II, 1. Et vos existentes mortuos sceleribus et peccatis vestris, 2. in quibus olim ambulastis secundum hanc ætatem hujus sæculi, secundum principem potestatis aeris spiritus hujus nunc operantis in filiis incredulitatis, 3. in quibus etiam nos omnes versati sumus olim in cupiditatibus carnis nostræ facientes voluntates carnis et cogitationum et fuimus natura filii iræ, sicut etiam hi alii. 4. Verum Deus dives existens in misericordia propter hunc magnum amorem, in quo amavit nos, 5. et existentes nos mortuos peccatis convivificavit nos Christo; gratia sumus servati 6. et conresuscitati et concollocati in cælestibus in Christo Iesu, 7. ut ostendat in actibus his accedentibus abundantiam divitiarum gratiæ suæ in hoc tate secundum nos in Christo Iesu. 8. Nam gratia estis servati per fidem et hoc non ex vobis, sed Dei donum est; 9. non ex operibus, ut quis non gloriatur, 10. sed e us sumus opus creati in Christo Iesu ad opera bona, quæ preparavit Deus, ut in his eamus. 11. Ideo recordamini, quod vos gentiles olim in carne fuistis, nominati non-circumcisi ab hac nominata circumcisio in carne manufacta. 12. Nam fuistis tunc in illo tempore sine Christo alienati conversatione Israël et hospites promissionum fœderis, spem non habentes et impii in mundo. 13. Verum nunc ecce in Christo Iesu vos, vos qui olim fuistis procul, facti estis prope in sanguine Christi. 14. Illic enim est pax nostra, qui fecit hanc ambro ad unum et parietem intergerium seps destruens, 15. inimicitiam, in carne sua legem præceptorum regulis destruens, ut homines crearet in se ipso ad unum novum hominem, faciens pacem, 16. et reconciliaret hos ambros in uno

ANNOTATIONES.

- 1, 20. himinam | cælis, gr. ἐπουρανίους.
 1, 22] *ull.* omne, cod. A *alla*.
 II, 1. ízvaraim | vestris, ° gr.
 II, 2. aivis | sæculi, cod. A *fairwaus* (mundi). — *sunum* | col. B ✕ *summ*.
 II, 5. viljans | voluntates, cod. A marg. *lustuns* (voluptates) cum Clar. lat. et Ambros. — *vesum* | cod. B *visum*, hæc nova scribendi ratio notanda est juxta *veisi*, *veiseis*, *veisun*; vid. ad J. XI, 52. — *vistai barna*] § gr. — *hatizis*] sic legendum est. vid. IV, 31, L. III, 7, & keir. 51, 19; cod. B (non A, uti Cast. annotat) *hatis* et post hanc vocem supra lineam signum e litteræ græcæ non absimile. quod nullo alio loco inventum est; cod. A (non B) *hatize* (vid. Cast. Add. p. 68); non *hat-zos*, uti Cast. in annotatione indicat. Cæterum cod. A marg. us *sateinai* (l. *ussateinai*) *ar-rugkat*, i. e. ab origine reprobati.
 II, 4. gabeigs | cod. A *gabigs*. — *frijapvos*] Goth. c. codd. ἄρτου.
 II, 5. uns | sec. nos, ° gr. omn. — *sijum*] *sumus*, cod. A c. gr. omn. *sijuþ* (c-tis).
 II, 6. miþurraisidai — miþgasatidai | conresuscitati — concollocati, quæ pluralia ad præcedens *sijum* sunt referenda; cod. A cum gr. omn. *miþurraisida* — *miþgasatida* (conresuscitavit — concollocavit).
 II, 7. uldim | cod. A ✕ *aldaim*.
 II, 8. sijuþ | cod. A *sijuþ*. — *ak*] sed, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. et Patr. latt. — *ísi*] est, ° gr. omn.
 II, 10. *ak*] sed, gr. omn. γὰρ, vid. ad Joan. XVI, 26. — *s-jum*] I cod. A *sium*. — *godaim* cod. A marg. þiuþeigaim.
 II, 11. þiudos simple | § gr. omn. — *v snþ* laistig ° gr. omn.; cod. A ante *ia*. — *aamildans*] cod. A þai articulo add. t. — *fram*. — *b-man*] Grimm GGA. 1850 p. 1792 et Gr. IV. 591 recte monet hoc *fram þizai* — *handuaurht* interpretandum e-se: ab ea (gente) quæ dicitur circumcisio in carne manufacta. Cæterum sane mira loquendi ratio, in qua non solum nominativus post *þizai namnidon* offendit, sed etiam quod femininum participii substantivo neutro appositum est; quodammodo comparari potest Mc. III, 16 *gasatida seinmona namo þairrus* pro *pa-tru*, vid. L. I. 15; M. IX, 9.
 II, 12. þan | tom, ° gr. omn. — *imh*] cod. A *inu* — *xristau*] pro *xristu*, accusativum enim *imh* præpositio postulat. — *gahute trausteis*] p omisionum fœderis, gr. τῶν διαθηκῶν τῆ; ἐπαγγελίας.
 II, 13. vaurþu newa | gr.; Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi.
 II, 15. anabusur | Goth. c. col. e. ap. Mi. ° *is*.
 II, 16. afstahands | col. B ✕ *afstahans*, vid. ad Mc. XII, 24. — *sis silbin*] se ipso, gr. αὐτῶ.

- 17 leika guþa þairh galgan afstahands liþþva in sis silbin. jah qimands vailamerida gavaur, izvis
 18 juzei fairra jah gavairþi þaim izei newa. unte þairh ina habam atgagg bajoþs in ainamma almin
 19 du antin. sai nu ju ni s juþ gasteis jah aljakonjai ak sijuþ gabaungjans þaim veiham jah ingardians
 20 guþs anatinridai ana grundovaddjan apaustaulo jah praufete at visandin aubumistin vailastastaina
 21, 22 silbin xristau iesu. in þammei alla gatunijo gagatiluda vah-eiþ du alh ve þai in frauin. in þammei
 m, 1 jah jus mþgatimridai sijuþ du bauainai guþs in almin. in þizozei vailtais ik pavlus handja xristans
 2 iesus in izvara þiudo. jabai sveþauh hausideluþ sauragaggi guþ anstais. sei gibana ist mis in izvis.
 3, 4 unte hi andhuleinai gakannida vas mis so runa sve sauragameiða in leitilamina. duþþe ei siggvandans
 5 dans mageiþ fraþjan frodein meina in runai xristaus. þatei anþaraim aldin ni kumþ vas sunum
 6 manne svasve nu andhuliþ ist þaim veih am is apaustaulum jah praufetum in almin. vizan þiudos
 7 gaarbians jah galeikans jah gadailans gahaitis is in xristau iesu þairh aivaggeljon. þ zozei varþ
 8 andbalta ik bi gibai anstais guþs þizai gibanon mis bi toja mahtais is. mis þamma undarteiþin
 9 allaize þize veihane atgibana varþ anste so in þiudom vailamerjan þo unfairlaistidon gabein xri-
 9 staus jah inliuhþjan allans. wileik þata sauragaggi runus þizos gafulginons fram aivam in guþi
 10 þamma alla gaskapjandin. ei kanniþ vesi nu reikjam jah valdufsam in þaim himinakundan þairh
 11 aiklesjon so mauagtalþu handugei guþs bi muna aive. þanei gatavida in xristau iesu frauin unea-
 12, 13 ranma. in þammei habam þalþein freihals atgagg in frauinai þairh galaubein is. in þize hidja. ni
 14 vairþaiþ usgrudjans in aglom meinaim saur izvis. þatei ist vulþus izvar. in þis biuga kniva meina

INTERPRETATIO.

corpore Deo per crucem occidens inimicitiam in se ipso. 17. Et veniens predicavit pacem vobis, vos - qui procul, et pacem his, qui prope. 18. Nam per cum habemus accessum aulho in uno spiritu ad patrem. 19. Ecce nunc jam non estis hospites et alienigenae, sed estis cives his sanctis et domestici Dei, 20. ædificati in fundamento apostolorum et profetarum in existente summo angulari - lapide ipso Christo Iesu, 21. in quo omne ædificium compositum crescit ad templum sanctum in domino, 22. in quo etiam vos coædificati estis ad domicilium Dei in spiritu. m, 1. Propter quam rem ego Paulus victus Christi Iesu propter vos gentiles; 2. si quidem audistis institutionem Dei gratiæ, quæ data est mihi in vos. 3. Nam secundum revelationem notificatum fuit mihi hoc mysterium, ut ante - scriptum in parvo. 4. Ideo ut legentes possitis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. 5. Quod aliis ætatibus non notum fuit filius hominum, sicut nunc revelationem est his sanctis ejus apostolis et prophetis in spiritu: 6. esse gentiles coheredes et uncorporeales et participes promissionis ejus in Christo Iesu per evangelium, 7. cujus factus sum minister ego secundum donum gratiæ Dei, hoc datum mihi secundum opera virtutis ejus, 8. mihi huic infimo omnium horum sanctorum data fuit gratia hæc in gentilibus prædicare hæc investigabiles divitias Christi 9. et illuminare omnes, qualis hæc dispensatio mysterii hujus absconditi a seculis in Deo hoc omnia creante, 10. ut notificata e-set nunc imperiis et potestatibus in his cælestibus per ecclesiam hæc varia sapientia Dei 11. secundum constitutionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu, domino nostro, 12. in quo habemus fiduciam, libertatem, accessum in confidentia per fidem ejus, 13. propter quod precor, ne statis lassi in afflictionibus meis pro vobis, quod est gloria vestra. 14. Propter hoc flecto genua mea ad patrem

ANNOTATIONES

m, 17. *gavairþi*] sec. pacem, ° gr. — *izei*] cod. A. *ize*; certum de ellipsi *sind* verbi vid. ad Rom. xii, 2.

m, 19. *ju*] ° cod. A. — *aljakonjai*] sic codd. pro *aljakuntai*, vid. ad L. iv, 13. — *sijuþ*] sec. estis, ° gr.

m, 20. *anatinridai*] desinit cod. A. — *xristau iesu*] ° gr. omnia.

m, 1. *þizozei vailtais*] quam rem, gr. omnia. τούτων; sic Gothi. sæpius contra græc. auctoritatem relativo utitur ad conjungenda singula enuntiativa, vid. v, 6 *þvei* (ταῦτα γάρ) Cor. II. xii, 8 *bi þatei* (ὅτι τούτων). M. xxvii, 46 *þatei ist* (τοῦτ' ἐστίν).

m, 2. *guþs anstais*] ° gr.

m, 3. *siggvandans mageiþ*] ° gr. omnia.

m, 5. *is apaustaulum*] ° gr. omnia. præter cod. d ap. M.

m, 6. *iesu*] Iesu, ° gr. omnia; Gothi. c. Vu'g.

m, 7. *ik*] ego, ° gr. omnia. præter c. d. in ap. M. qui ante *andbaltis* habet. — *gibai*] sic cod. B; Cast. ✕ *gibos*.

m, 8. *undarteiþin*] sic cod. B; Mssm. B. A. p. 1038 conjecit *undarteikin*, quæ conjectura nobis mirifice placet præ illa, quam Grim. W. J. lxx p. 48 proposuit *undarteigjin* (subjacenti), nam ipse Grim. monet, significationem verbi in *undar* positum esse, cf. iv, 9 *undaraists*, quæ superlativi forma, uti græcum κατέτατος, ex adverbio efferta est. — *þize*] horum, ° gr. — *unfairlaistidon*] hæc Massmanni l. t. indicata conjectura, codicis denno inspecti auctoritate comprobatur; Cast. ✕ *unfairastidon*.

m, 9. *in*] pergit cod. A.

m, 10. *kanniþ*] quæ ad *handugei* (aut ad præcedens *runa*) referendum sit. *kannida* scribendum fuit, uti infra iv, 7 *gibanu ist anste*; sed ut h. l., sic etiam Gal. v, 11 *gatauran ist marzeis* pro *gataurana* legitur, cf. ad Neh. vi, 16. — *managtalþu*] cod. A. *fluþfaihu* et in marg. *managna*. . . (quod volit cum Cast. *managando*, sed *managnandei* explere) *managei* i. e. abundantia multitudine, quo quid glossator explicare voluerit, incertum est, nisi forte duæ lectiones (*managnandei handugei* et *managei handugeins*) conjunctæ sunt. *Managei* autem, si recte conjecimus, nunc pro *managduþs* (abundantia) ponitur, cum alia locis significet multitudinem, quæ numerari possit. Ceterum ex illa codicis A lectione dicimus, Grim. l. 722 non ita recte auguratum esse, adjectivorum in — *us* executioni formam concretam convenire cum eadem adjectivorum in — *is* terminantium; nam secundum illam doctrinam nunc *fluþfaihu* scriptum esse debet. Si vero Grim. recte conjecit, aut *fluþfaihu* pro adverbio habendum est, uti *flu* L. vi, 5 (vid. ad L. xix, 37), aut *fluþfaihus* scribendum, vid. L. vi, 6 *handus þarvus*, Grim. I, 721 Ann. 1.

m, 12. *freihals*] libertatem, ° cod. H c. gr. omnia. (præter cod. B); addidimus e cod. A. qui e libris latinis hausit, quorum lectio comparatur cum cod. D *ἐν τῷ θεωρηθῆναι ἀδελτε*. Ceterum Gothi. *wei* ante *atgrigg* omittit.

m, 13. *vairþaiþ usgrudjans*] lassis lassi, gr. omnia. oratione obliqua *ἐρακασί*; ceterum de *usgrudjans* vid. ad L. xviii, 1.

- 15 du atbu fraujs unsaris iesuis xristaus. us þamnei all fadreinis in himina þau ana airþai nauonjada.
 16 ei gibai izvis bi gabein vulþaus seiatis mahtai gasvinþnan þairh ahman seinawa in innuman mannan.
 7. 18 bauan xristu þairh galaubein in hairtam izvarain. ei in friaþvai gavaurthai jah gasulidai mapeif
 19 gafahan miþ allain þrim veilham. wa sijai bra. lidei jah laggei jah hauhei jah diupei. kunnan þa
 20 ufarassau miklon þis kumpjis friaþva xristaus ei fullnaiþ du allai fullon gupa. aþþan þamma mah-
 21 teigin ufar all tanjan maizo þau bidjana aipþan raþjan bi mahtai þizai vaerkjandein in uns. imnaa
 iv. 1 vulþus in aikklesjon in xristau iesu in ailez aldins aive amen. bidja nu izvis ik bandja in frauin
 2 vairþaba gaggan þizos laþonais. þizaei laþodai sijuh. miþ allai haumeimai jah qairrein miþ osbeis-
 3 nai usþulandans izvis misso in friaþvai. usdaujandans fastan ainamundipa ahmins in gabudjai ga-
 4. 5 vairþeis. ain leik jah ains ahna swasve attaþodai sijuh in aina ven laþonais izvarainz. ains frauja
 6 aina galaubeins aina daupeins ains guþ jah atia allaze. saei ufar allain jah and allans jah in al-
 7. 8 laim uns. ip ainwarjam. ueh unsara atgibana ist ansis bi mitaþ gibos xristaus. in þizei qipif. uss-
 9 teigands in hautipa ushanþ hupþ jah atalgal gibos mannan. þatuþ - þan usstaig wa ist oiba þatei
 10 jah atstaig faurþis in undaraist. airþos. saei atstaig. sa ist jah saei usstaig ufar allans himinans ei
 11 usfullidedi allata. jah silba gaf sumans apaustaulans sumanzuh - þan prauketans sumansuh - þan
 12 aivaggelistans sumansuh - þan hairejans jah laisarejans du ustauhein veiltaize du vaerstva ambahtuþis
 13 du timreinau leikis xristaus. unte garinnama allai in ainamundipa galaubeinai jah ofkunþjis suus
 14 guþs du vaira fullomma du mitaþ vahstaus fullons xristaus. ei þanaseiþs ni sijaima niuklahai usva-
 gidai jah usvalugidai in wamneh laiseinai liuteis manne in situdeiscin du listeigon usvandjai air-

INTERPRETATIO

domini nostri Iesu Christi, 15. e quo omne paternitatis in caelo et super terram vocatur, 16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, vi confirmari per spiritum suum in internum hominem, 17. habitare Christum per fidem in cordibus vestris, 18. ut in caritate facti et fundati possitis capere cum omnibus his sanctis, quid sit latitudo et longitudo et altitudo et profunditas, 19. cognoscere hanc abundantiam magnam hujus cognitionis caritatem Christi, ut impleamini ad omnem plenitudinem Dei. 20. At huc potenti super omne facere plus quam precamur aut intelligimus secundum vim hanc operantem in nobis, 21. et gloria in ecclesia in Christo Iesu in omnes aetates saeculorum, amen. iv. 1. Precor nunc vos, ego ligatus in domino, digne ambulare hac vocatione, qua vocati estis, 2. cum omni humilitate et humanitate, cum longanimitate, ferentes vos invicem in charitate, 3. studentes observare consensum spiritus in vinculo pacis. 4. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in unam spem vocationis vestrae; 5. unus dominus, una fides, unus baptismus, 6. unus Deus et pater omnium, qui super omnes et per omnes et in omnibus nobis. 7. Verum unicumque nostrum data est gratia secundum mensuram doni Christi, 8. propter quod dicit: ascendens in altitudinem cepit captivitatem et dedit dona hominibus. 9. Hoc autem ascendit, quid est, nisi quod etiam descendit aetate in inferius terrae? 10. Qui descendit, hic est etiam, qui ascendit super omnes caelos, ut impletet omne, 11. et ipse dedit aliis apostolos, alios autem profetas, alios autem evangelistas, alios autem pastores et magistros 12. ad perfectionem sanctorum ad opus ministerii, ad aedificationem corporis Christi, 13. donec perveniamus omnes in consensum fidei et cognitionis filii Dei ad virum perfectum, ad mensuram incrementi plenitudinis Christi, 14. ut amplius non simus infantes agitati et circumlati in quoque doctrinae, nequitiae hominum, in astutia ad fraudulentam deviationem erro-

ANNOTATIONES.

ii, 15. himina] caelo, gr. omn. οὐρανοῖς, praeter codd. c d k ap. Mi.

iii, 16. gasvinþnan — in innuman mannan] corroborari — in interiore hominem; cod. A omni gr. auctoritate destitutus insvinþjan — innuman mannan i. e. corroborare interiore hominem. Caeterum Cast. ✕ innunan, vid. ad Coloss. i, 29.

iii, 18. ei] gr. omn. post gasulidai. — friaþvai] cod. A. frijaþvai. — gavaurthai facti, gr. omn. ἐπίστευόμενοι. Cast. in eo verbo offendit, quia evidenter a vaurts (radix) derivandum fuerit et Mssm. gavaurtsidai scribendum esse existimat; nos lectionem utriusque cod. consensa firmatum non condemnaverimus, satis habentes lectionem commonefacere loci Cor. i, xvi, 2, ubi pro huzdjands, quod textus ratione habita exspectabatur, huhjands legitur. — sijai] sit, ° gr. omn. — jah laggei] cod. A. jal - laggei. — hauhei — diupei] ° gr.

iii, 19. kunnan] Goth. ° τε, vid. ad L. ii, 16. — fraþva] cod. A. frijaþva. — fullnoiþ] cod. A. fullnaiþ, cf. ad L. ii, 21. — du] ad, cod. A. in (in).

iii, 20. þau] sic codd.; Cast. ✕ þan. — bidjan] cod. A. ✕ bidjan. — uns] cod. A. unsis.

iii, 21. imnaa] cod. A. immah (cique) sic in eadem clausula Rom. xi, 36. — in aikklesjon] cod. A. post iesu. — aldins] Goth. c. codd. ° τοῦ αἰῶνος.

iv, 1. sijuh] cod. A. siuh.

iv, 2. friaþvai] cod. A. frijaþvai.

iv, 4. swasve] Goth. c. codd. ° zai.

iv, 6. saei] de ellipsi ist verbi in sententia relativa vid. ad Rom. xii, 2; caeterum hic cod. B desinit.

iv, 8. ussteigands] in marg. cod. A legitur psalm. . . indicans haec verba desumpta esse a libro Psalmorum (LXVII, 19), quod unicum occurrit citationum biblicarum in gothicis exemplum. Cast. — ushanþ] sic legendum est pro ushanþ, quod cod. A et Cast. habent; veram lectionem etiam Grimm. W. J. l. i. p. 48 invenit.

iv, 9. faurþis] Cast. ✕ div.; caeterum ° gr. — undaraisto] sic cod. A; Cast. ✕ undarnista; caeterum Goth. ° μέρη. — airþos] quid cod. A, unōe Cast. airþais edidit, vere habeat, propter membranam litteram incertum est, sed neque Cast. fortiam evidenter falsam rescribere, neque Grimm., censuram illius libri agens, tacendo probare debuit.

iv, 11. apaustaulans] sic sine dubio in cod. A pro apaustaulans, Cast. lectione, scriptura est; suspicatur id memores loci Cor. i, iv, 9, ubi illam editam lectionem falsam esse auctoritas codicis denuo inspecti docuit.

iv, 13. suus] pro annus, vid. ad L. i, 54. — vaira fullamma] cod. A marg. lectionem vaciam habet, de qua Cast. legere posse sibi visus est guma . . . ma; an vero recte legitur, ipse dubitat, cum guma datus, qui casus requiritur, esse non possit.

iv, 14. niuklahai] sic cod. A; Cast. ✕ niuklahsai.

- 15, 16 zeins. ip sunja taujandans in frij:þvai vaksjaima in ina þo alla. ize ist haubiþ xristus. u. þammei
 all le k gaga ilof gagahafþ þaiþ allos gavissins andstaddis bi vaurstva in mitaþ ainis varjoh ferr
 17 usvadst le-kis taujþ du timreinaí seinai in frij:þvai. þata ou qþa jah veivodja in frauju ei þana-
 18 seþs ni gaggaiþ svasve jah anþaros þindos gaggand in usvissja lugis seinis. niqizeinaí galungdai vi-
 19 sandans framajai libainais guþs in uuvitjis þis visandins in im in dauþiþos hairtane seinaiize. þatei
 usvenans vaurþanai sik silbans atg-hun aglaitein in vaurstvein unbraimþos alfaizos in faihufrikein.
 20, 21 ip jus ni sva ganemoþ xristu. jabai sveþaui ina hausedeþ jah in immai uslaisidai sjuþ. svasve
 22 ist sunja in lesu. ei aflagjaiþ jus bi frumim usmeta þana fairnujan mannan þana riurjan bi lustum
 23. 24 afmarzeinais. anuþ-þan niuþ ip aboun fraþjs izvaris jah gahamoþ þamma niujan man þamma bi
 25 guþa gaskapanu in garaitlein jah ve liþai sunjos. in þizei aflagjandans luon rodjaiþ sunja varji-
 26 zoh miþ newuodjin seinamma. unte sjuþ anþar anþaris hþus. þvairhaiþ-þan sijaiþ jah ni fravaur-
 27, 28 kjaiþ. sunno ni disigqai ana þvairhein izvara. ni gibif staþ unbulþin. saei htefi. þanaseþs ni hli-
 29 fai ak mais arbaidjai vaorkjands svesaim handum þiuþ ei habai daiþan þaurbandin. ainhun vaurde
 ublaize us muþa izvaramma ni usgagai ak þatei goþ sijni du timreinaí galaubeinais ei gibai anst
 30 hausjandam. jah ni ganrjaiþ þana ve þan ahman guþs. þammei gasiglidai sjuþ in d-ga usauseinais,
 31 alla baitrei jah hatis jah þvairhei jah hropi jah vajamereins afvairpaidan af izvis niþ allai unselein
 32 vairþaiduh miþ izvis misso seljai armahairtai fragibandans izvis misso svasve guþ in xristau fragal

INTERPRETATIO.

ris, 15. verum veritatem facientes in charitate crescimus in eum haec omnia, qui est caput Christus,
 16. e quo omne corpus compactum, conexum per omnia vincula auxilii secundum opus in mensura unius
 quarumque partium augmentum corporis facit ad edificationem suam in charitate. 17. Hoc nunc dico et
 testor in domino, ut amplius non ambuletis, sicut etiam alii gentiles ambulant, in vanitate sensus sui:
 18. tenebrosi intellectu existentes, alienati a vita Dei propter inscientiam, hanc existentem in iis, propter
 surditatem cordium suorum, 19. qui desperantes facti se ipsos dederunt impudicitiae, in operationem im-
 munditiae omnis, in avaritiam. 20. Verum vos non sic accepistis Christum; 21. si tamen eum audivistis et
 in eo edocti estis, sicut est veritas in Iesu, 22. ut deponatis vos secundum primam conversionem hunc ve-
 terem hominem, hunc corruptibilem secundum cupiditates deceptionis. 23. Re autem novetis spiritum men-
 tis vestrae 24. et induatis hunc novum hominem, hunc secundum Deum creatum in justitia et sanctitate
 veritatis. 25. Propter quod deponentes mendacium loquamini veritatem quisque cum propinquo suo, nam
 estis alter alterius membrum. 26. Irati autem sitis et ne peccetis; sed ne occidat super iram vestram;
 27. ne date locum diabolo. 28. Qui furatus sit, amplius ne furetur, sed potius laboret operans propriis
 manibus bonum, ut habeat impertiri egenis; 29. ulna verborum malorum ex ore vestro ne exeat, sed quod
 bonum sit ad edificationem fidei, ut det gratiam audientibus. 30. Et ne contristetis hunc sanctum Spiritum
 Dei, quo signati estis in die liberationis; 31. omnis amaritudo et animositas et ira et clamor et maledictio
 abjiciatur a vobis cum omni improbitate 32. fiatque cum vobis invicem boni, misericordes, condonantes

ANNOTATIONES.

usvalugidai] Grim. l. l. p. 48 probabili conjectura us-
 valvidai legere mavult, monemus tamen, lectionem
 editam codicis. A denno inspecti auctoritate confir-
 mari. — in] pr. in, ° gr. omni. — wammeh] mani-
 festo librarii errore verbum voci graece ἀμιμος re-
 spondens excidit; id esse censet Cast. iustau, quod
 propter idem initium ante liuteis fac. le a librario
 omitti potuerit, Grim. l. l. rectius vinda, quo verbo
 Gothus gr. ἀμιμος reddere solet, supplet aut vinda,
 qui genitivus pluralis a wammeh pendeat. — liuteis]
 sic cod. A teste Cast., sed nō forma illa secundum
 Cast. doctrinam probari possit, quod posse nega-
 mus, certe sensus genitivum nō patitur; est potius
 legendum liutein (in quoque [vento l. venturum]
 doctrinae, ne iusta hominum); n et s litteras in cod. l.
 saepius permutari, ad M. vii, 23 annotavimus. Cae-
 terum in suo loco movere et ante liutein ponere,
 quod vult Grim., nobis non necessarium esse vide-
 tur, propterea quod praepositiones primo loco posi-
 tae, altero omitti possunt et tertio demum reperi
 opus est, v d. M. viii, 9; Me. vi, 56. — fludeiseinaí
 du listeigon usvandjai] haec nostra conjectura codi-
 cis A auctoritate et confirmata est; Cast. ✕ fludeiseinaí
 listigo us vandjai, quam editam lectionem Grim. l. l.
 p. 49 fere totam probavit, sed ea comprobatione ju-
 dicii sui subtilitatem nunc non probavit; nam primum
 fludeiseinaí non vera, sed falsa forma est, vid.
 Cor. II, u, 3 et cf. ad Cor. II, iv, 4; deinde us
 vandjai, quod pro πρὸς μεθόδω positum esse ille
 dicit, si lectio genuina esset, aliquid aliud significa-
 ret; denique listeigo si recte sic legeretur, non otiose
 vel e glossa additum esset, quasi idem quod us van-
 djai valens, sed listeigon adjectivum ad usvandjai
 positum eum efficit sensum, quem habet μεθόδω,

cf. infra vi, 11, ubi lists = μεθόδω.

iv, 16. gagahustif] locus in cod. obliteratus est;
 gagahartif, quod Cast. edidit, vocem gothiram non
 esse, jam Mssm. et Grim. l. l. p. 49 indicaverunt et
 veram lectionem conjectura invenerunt; caeterum
 Grim. etiam, cum gr. omni. ante illud verbum xxi
 ponant, hanc particulam in gagahustif latere existi-
 mans jah gahastif legere maluit; eum vero prior hu-
 jus verbi pars in cod. perspicue legi posse videatur
 et particula copulativa sic omitti solet (vid. III, 12)
 gagahastif retinere volumus.

iv, 17. init. pergit cod. B.

iv, 19] usvenans vau hanai] desperantes facti, gr.

ἀπολογησάτες. — faihufrikein] cod. A ✕ faihufrikein.

iv, 23. anuþ-þan niujaiþ] vid. ad Me. xiv, 44.

iv, 24. jah gahamoþ] cod. A jag-gamahof.

iv, 25. sijaiþ] estis, cod. A c. gr. omni. sijnun
 (sumus).

iv, 26. þvairhaiþ-þan] vid. ad M. v, 57; caeterum
 þan (autem) ° gr. omni. — disigqai] pro hac rodieis
 B lectione cod. A rectius disigqai, de qua varietate
 vid. ad Me. III, 15.

iv, 27. ni gibif] ne date, cod. A et Cast. c. gr.
 ni gibaiþ (nece delis).

iv, 28. ak] sed, cod. A iþ (verum), vid. ad Cor.
 I, xiv, 20. — svesaim] propriis, ° gr. — þiuþ] gr.
 ante svesaim.

iv, 29. sijai] sit, ° gr. omni. — galaubeinais] fidei,
 gr. χρείας.

iv, 30. þeihan ahman] ¶ gr. omni. — þammei] cod.
 A c. gr. omni. in þammei.

iv, 31. hropi] cod. A hropei.

iv, 32. vairþaiduh] fiatque, gr. γίνεσθε δὲ l. οὖν,
 quam utramque particulam a Goth. per uh sulūsuu

v, 1, 2 izvis. vaiþa þ nu galeikondans guþa sve barna liuha jah gaggaiþ in fri. þvai svasve jah xristus tri-
 3 juda uns jah atgal sik silban faur uns huns jah sauþ guþa du dauma vþþi. aþþan horinassus j h
 4 allos unhrainþos aþþan failufrikei nih mannjaidan in izvis. svasve gadob ist veiham aþþan
 5 dvalavaurdei aþþau saldra. þœi du þaurtai ni þurrinnand. ak mais avilinda. þata auk viteþ
 6 konrandans þatei wazu hors aþþau unhrains aþþan failufriks. þatei ist galiugagude skalkinas-
 7 saus. ni habaiþ arbi in þiud. ngardjai xristaus jah guþs. ni manna izvis uslusto lausaim vaurdam.
 8 þairh þœi qiniþ hatis guþs ana sunum u galaobeinai. ni vaiþaiþ nu gadailans im. vesuþ auk
 9 suman rigiz. ip nu liuhap in frauin. sve barna liuhadis gaggaiþ. aþþan akran liuhadis ist in aþai
 10, 11 selein jah garaihtein jah sunji. gakiusandans þatei sijai vailagaleikaþ frauin jah ni gauainjaþ
 17, 18 vaurstvam rigizis — — duþþe ni vaiþaiþ uodroai ak fraþjandans. wa sjai vilja frauins. jah u
 19 anadriggaþ izvis veina. in þammei ist usstiurei. ak fullnaiþ in ahnin rodandans izvis in psalnom
 20 jah hazeinim jah sagxvim almeinaim siggvandans in hairtam izvaraim frauin. avilindondans sin-
 21 teino fram allain in namin frauins unsaris iesuis xristaus attin jah guþa. uþhausjandans izvis misso
 22, 25 in agisa xristaus. qenes seinaim ahnain nþausjaina svasve frauin. unie vair i-t haubiþ qenais
 24 svasve jah xristus haubiþ aikklesjons jah is ist nasjands leikis. akei svasve aikklesjo nþauseiþ
 25 xristu. svah qenes abnam seinaim in allanna. jus vairos frijoþ qenins izvaros svasve jah xristus
 26 frijoda aikklesjon jah sik silban atgal faur þo. ei þo gaveihadedi gahrainjands þvaha vatins in
 27 vaurda. ei ustauhi silba sis vulþaga aikklesjon ni habandein vanne aþþau maile aþþau wa svalei-
 28 kaize ak ei sijai veiba jah unvamma. sva jah vairos skulun frijon seinos qenins sve leika seinai. sein

INTERPRETATIO.

vobis invicem, sicut Deus in Christo condonavit vobis. v, 1. Fiatis igitur imitantes Deum, uti filii chari,
 2. et ambuletis in charitate, sicuti etiam Christus amavit nos et dedit se ipsum pro nobis sacrificium et
 victimam Deo ad odorem bonum. 3. At adulterium et omnes immunditia: aut avaritia ne-quidem nominetur
 in vobis, sicut decorum est sanctis, 4. aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad neces-sitatem non per-
 tinent, sed potius gratia. 5. Hoc enim scite cognoscentes, quod quisque adulter aut impurus aut avarus,
 quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. 6. Ne homo vos concupiscat
 manibus verbis, per quæ venit ira Dei super filios incredulitatis. 7. Ne fiatis nunc socii illi. 8. Fuistis
 enim aliquando tenebræ, verum nunc lumen in domino, uti filii luminis ambuletis. 9. At fructus luminis
 est in omni probitate et justitia et veritate. 10. Probantes, quod sit bene-placitum domino 11. et ne
 communiectis operibus tenebrarum — — 17. ideo ne fiatis imprudentes, sed prudentes, quid sit voluntas
 domini, 18. et ne inebrietis vos vino, in quo est luxuria, sed impleamini in spiritu, 19. loquentes vobis
 in psalmis et laudibus et cantibus spiritualibus, canentes in cordibus vestris domino, 20. gratias-agentes
 semper de omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi patri et Deo, 21. obedientes vobis invicem in
 timore Christi, 22. Uxores suis maritis obediant, sicut domino, 23. nam vir est caput uxoris, sicuti
 etiam Christus caput ecclesie et is est servator corporis, 24. sed sicuti ecclesia obedit Christo, sic mulie-
 res maritis suis in omni. 25. Vos viri, amate uxores vestras, sicuti etiam Christus amavit ecclesiam et
 se ipsum dedit pro hac, 26. ut hanc sanctificaret purificans lotionem aque et verbo, 27. ut exhiberet ipso
 sibi gloriosam ecclesiam non habentem macularum, aut verorum, aut quid talium, sed ut sit sancta et inmacu-
 lata. 28. sic etiam viri debent amare suas uxores, uti corpora sua. Suum ipsius corpus amat, qui suam:

ANNOTATIONES.

interdum reddi, ad Joan. xviii, 26 annotavimus. —
 svasve] Goth. * zai.

v, 2. friajþvai] cod. A frijaþvai.

v, 3. mannjaidan] desinit cod. A. Notandum est
 autem, Gethum præcedentibus compluribus sub-
 jectis, in iisque uno plurali (allos unhrainþos), verbum
 in singulari numero posuisse, quod non textu græco
 (ὁνομαζέσθω), qui omnia subjecta singularia habet,
 inductus fecisse existimandus est, cum etiam Neh. v,
 18 lamba qavatida saih jah gaiti gamauvida vas (gr.
 ἰγινωτο) mis scripserit. — gadob] sic cod. B; Cast.
 ÷ gadof.

v, 4. init. Goth. * ἡ ἀσχερότης, quod sine ullo du-
 bio librarii errore excidit propter repetitionem par-
 ticule aþþau, vid. ad Rom. ix, 15. — aþþau] pr.
 aut, gr. zai.

v, 5. wazu] sic, omisso h in fine, in eod. scriptum
 esse nunc Cast. Ashl. p. 70. — þatei skalkinassus]
 quod — servitus, gr. ὁ ἕτερον εἰδωλόλατρης. Miramur,
 hic Grim. l. I. skalkinassus pro genitivo partitivo ab
 ist pendente habuisse (quod est cultus sc. pars, quod
 ad cultum pertinet); quæ interpretandi ratio et textui
 græco plane adversatur et simplicitatis laude caret;
 potius ita statutum est, skalkinassus insolentiore
 forma positum esse pro skalkinassus, cujus varietatis
 exempla ad Mc. vii. 52 colligimus, et Goth. cumi codd.
 et vers. lat., quibuscum fere conspirat, ὁ ἕτερον εἰ-
 δωλόλατρία legisse.

v, 6. uslusto] sic cod. B, quod librarii mendum
 esse suspicamur pro usluto, nam hoc respondet græ-
 co ἀπατάτω, vid. Rom. vii, 11; Cor. II, xi, 3; Ti-
 moth. I, ii, 14; Skeir. 38, 5, 15; luston autem, quod
 ἐπιθυμία significat, h. l. sensui non accommoda-
 tum est. — þo. i] quæ, gr. omn. ταῦτα γὰρ, vid. ad
 iii, 1.

v, 7. vairþaiþ nu] † gr. omn.

v, 9. ist] est. ° gr. omn.

v, 11. vaurstvam] Goth. * ἀζήποις. — rigizis] desi-
 nit cod. B.

v, 17. pergit cod. A. — sijai] sit, ° gr. omn.

v, 18. anaþriggaþ] vid. ad L. v, 59. — usstiurei]
 sic cod. A; Cast. ✕ ustiurei.

v, 19. in] pr. in, ° gr. — siggvandans] Goth. c. eodd.
 ° zai ψάλλοντες. — hairtam] cordibus, gr. καρδιά.

v, 20. attin — quþa] † gr.

v, 22. qenes] sic cod. A h. l. et vs. 24 pro qenais,
 cf. ad L. x, 5. — uþhausjaina] obediant, gr. ὑπο-
 τασσέσθε.

v, 27. jah] sec. et, ° gr.

v, 24. xristu] pro xristau, vid. ad L. i, 51. —
 abnam seinaim] † gr.

v, 25. jus] vid. ad L. vi, 20.

v, 27. ak ei] Cast. ✕ jet., nam gr. omn. ἀλλ' ἴνα
 legunt, cf. ad Cor. II, ii, 4.

v, 28. jah] pr. etiam, ° gr. — vairos skulun] † gr.
 — leika seinai] † gr. — sein aþþins i. k. [rijoþ] suum

20 sithus leik fry þ . — faci seina qeif frijoh jah sik silhan feioþ. ni aukmannu wanhon sein le k þjaida ak
 vi, 8. fodeiþ ita jah varmeiþ swasve jah xristu. — uikhtesjon. — — taujþ þiupis. þata gauimifrat fraujin jah þe
 9 skalks jþþe treis. jah jus fraujans þara samo taujþ vþra ins fraletandans in woto. vitandans þatei
 10 in jah izv e sama fraujis ist in himinam jah vþjahatþei nistat inama. þata nu anþar broþrjns meinai in-
 11 symþiþ izvis in fraujio jah in mahtai svioþeim. is. gahamof izvis sãivam gupis ei mageiþ standan vþ þ a
 12 listins nuhulþins. unte nist izvis brakja vþra leik jah bl þ ak vþra reikja jah valdu nja vþra þans
 13 lau va habandans riqizis þis vþra þoþahumeinoma unseleins in þaim himinakundam. duþþeunimþsarva
 14 gups ei mageiþ and-tandan in þamma daga ubilin jah in allamma usvarkjandans standan. standaiþ
 15 nu niþgardanar þupins izvarans sunjai jah gapablotu brunjen garatheins jah gaskohai futum in
 16 manvþai aivaggeļjõns gavanþjis. ufar all antuimandans skildu galaubeinais. þaumei maguþ allos
 17 arwanzos þis unseļjins funiskos atwapjan. jah hilm naseinais nimaiþ jah meki ahuns. þatei ist
 18 vaurd gups. þatei allos aihtronius jah hidos aihtrondans in alla meta in ahmin jah du þamma va-
 19 kandans siuteino in allai vstaudein jah bidom fram allain þaim veiham jah fram mis ei mis gþai-
 20 dau vaurd in usluka munþis meinis in balþein kannjan runa aivaggeļjõns. faur þoci airina in kua-
 21 vedom ei in izai gadaursjan sve skuljau rodjan. ei jus vreiþ wa bi mik ist. wa ik tauja kanneiþ
 22 izvis allata tukoikus sa huba broþr jah iriggyva andbahts in fraujin. þanei insandida du izvis duþþe
 23 ei konneiþ wa bi ukk ist jah gþrafstjai hairiona izvara. gavairþi broþrun jah friapva niþ galan-
 24 heinai fram gþa ottin jah fraujin iesu xristou. ansts niþ allaim. þatei frijond fraujan unsarana iesu
 xristu in unriurein. amen.

du aifisiam ustauk.

INTERPRETATIO.

non enim homo unquam suam carnem odit, sed nutrit eam et cale-
 facit, sicut etiam Christus ecclesiam. — vi, 8. — facit boni, hoc accipit a domino sive servus, sive liber.
 9. Et vos, homini, hoc idem faciatis adversus eos, remittentes iis comminationes, scientes, quod iis et
 vobis unus dominus est in caelis et benevolentia inmerita non est apud eum. 10. Hoc igitur alterum,
 fratres mei, corroboratis vobis in domino et in virtute corroborationis ejus. 11. Induite vos armis Dei, ut
 possitis stare adversus dolos diaboli; 12. nam non est vobis hietus contra carnem et sanguinem, sed contra
 imperia et potestates, contra hos mundum tenentes tenebrarum harum, contra hæc spiritualia improbitatis
 in his caelestibus. 15. Ideo capite arma Dei, ut possitis resistere in hoc die malo et in omni operantes
 stare. 14. Stetis igitur cincti lumbos vestros veritate et induti lorica justitiæ. 15. et calceati pedibus in
 præparatione evangelii pacis, 16. super omnes accipientes scutum fidei, quo potestis omnia tela hujus mali
 ignea extinguere, 17. et galeam salutis sumatis et gladium spiritus, quod est verbum Dei, 18. per
 omnes rogationes et preces rogantes in omnia tempora in spiritu et ad hoc vigilantes semper in omni
 studio et precibus de omnibus his sanctis. 19. et de me, ut mihi detur verbum in apertione oris mei in
 fiducia notificare mysterium evangelii, 20. pro quo lega es-sum in catenis, ut in eo audeam, uti debeam
 loqui. 21. ut vos sciatis, quid secundum me est; quid ego fecero, notificat vobis omne Tocius, hic charus
 frater et fidelis minister in domino. 22. quem misi ad vos ideo, ut cognoscatis, quid secundum nos est et
 consoletur corda vestra. 25. Pax fratribus et charitas cum fide a Deo patre et domino Iesu Christo.
 25. Gratia cum omnibus, qui amant dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione, amen.

Ad Hebræos explicit.

ANNOTATIONES.

ipsius corpus amat, ° gr. omni; Goth. e. vers. lat. a
 Sabat. edita. Ceterum non *sithus* Ca l. q. *sithus*.
 — [frijoh] sec. gr. omni. ante *seina*. — jah] sec.
 iii. ° gr. omni.

v, 29. sein] sic cod. A; Clasi. x̄ *seina*. — in] gr.
 omni. post *varmeiþ* — uikhtesjon] desinit cod. A.

vi, 8. pergit cod. B.

vi, 9. jah jus [fraujans] hæc in cod. B x̄ bis scri-
 pta sunt. vid. ad Cor. ii, x, 12. — [raletandans] per-
 git cod. A. — in] pr. iis, ° gr. omni. — [votos] cum-
 minationis, gr. omni. ἀπειθῶν. — in jah izvis] iis
 et vobis, gr. καὶ ὑμῶν αὐτῶν. — sama] unus, gr.
 omni. 6.

vi, 10. nu] igitur, ° gr. eam. — insinþjaiþ] sic
 recte cod. A; cod. B. 7 insuarþaiþ

vi, 11. nuhulþins; sic cod. B; ead. A et Cast.
 diabolus (diaboli)

vi, 12. izvis] vobis, gr. ὑμῶν. — leik— bloþ] 4 gr.
 omni; Goth. e. Vulg. — nu] sec. et, gr. πρὸς.

vi, 13. þupins] laubus, gr. omni. ὄργων; ceterum
 vid. ad Jean. xi, 44; una vero Cast. et Grim. l. l.
 p. 50 brunjon recte pro accusativo habuerint, admo-
 dum dubitanus. nam partem in qua quid sit, Goth.
 e. geris in accusativo ponere solet quidem, rem
 qua quid sit, non solet; nos pro dat vo habebus, li

ret Vulg. græcis secuta sit, quia verba indrendi,
 vestrendi, semper cum dativo re, si additur accu-
 sativo, personæ aut verbum in passivo ponitur,
 construuntur; et insoper vid. Thess. l, v, 8 *gahama-
 dai brunjon jah hilmu*.

vi, 16. unseļjins] sic cod. A; cod. B et Cast. *un-
 seļeins*, quæ lectio vix digna erat, quam Grim. l. l.
 p. 51 defendere stuleret.

vi, 18. alla meta] omnia tempora, gr. omni. παντὶ
 καιρῶ, pro alibi locutæ allamma scriptum fuit, id
 autem gr. accommodatum esset. — vakandans] cod. A
avakandans. — anteino] semper, ° gr. — in etai'
 ° cod. A. — bidom] precibus, gr. omni. δεήσαι.

vi, 19. vaurd] desinit cod. A. — weimis] sic cod.
 B; Cast. x̄ *meinas*.

vi, 20. kumavedom] catenis, gr. omni. ὀλ' αἰτε. —
 skuljan] cod. B x̄ *skulja*.

vi, 21. ij] Goth. ° 55 et xai, deinde jus e. eodl.
 ante viciþ ponit. — ik] ego, ° gr. eom. — kanneiþ
 — allata] 4 gr. omni.

vi, 22. ugk] brevior forma pro ugkis, uti nos pro
 uns s.

vi, 24. amen] amen, ° gr.

Subscript ° gr.; Goth. e. cod. B

DU FILIPPISIUM.

- 1, 14 — ... tans broþre in frauþin gatrauandans bandjom meinain mais gadaursan uaagandans vaurd
 15 guþs rodjan. sumai raibtis jah in neipis jah haistais. sumai þan in godis vilþius xrista merjand.
 16, 17 sumai þan in friapvai vitandans þatei da sunjonai aivaggeljons gasatiþs in. iþ þatei us haifsnai
 18 xristu merjand. ni sviknaba munandans sik aglons urraisjan haudjom meinain. wa auk. þandeí al-
 laim haidum jaþþe inlon jaþþe sunjai xristus merjada. jah in þamma fagino akei jah fagino da-
 19 ginna. unte vai ei þata mis gagagjiþ du ganistai þairh izvara hida jah andstaid ahmins xristaus
 20 iesuis bi usbeisnai jah venai meinain. unte ni in vaihtai gaiviskopi vairþa ak in akai tranoinai sve
 21 sinteino jah nu mikiljada xristus in leika meinamma jaþþe þairh libain jaþþe þairh dauþu. aþþan
 22 mis liban xristus ist jah gasviltan gavaurki. iþ jabai liban in leika þata mis akran vaurstvis ist jah
 23 wa þau valjan. ni kann. aþþan dishabaþs us þaim tvain þanuh lustu babands andletnan jah miþ
 24, 25 xristau visan. und silu mais batizo ist. aþþan du visan in leika þaurstizo in izvara. jah þata trigg-
 vaba vaiþþatei visa jah þairhvisa at allain izvis du izvarai framgahtai jah fabledai galaubeinai iz-
 26, 27 varaizos ei wostuli izvara biauknai in xristau iesu in mis þairh meinana qum aitra du izvis. weh þa-
 tainei vairþaba aivaggeljons xristaus usmitaiþ ei jaþþe qtmou jah gasaiwan izvis jaþþe alþaþro gabaus-
 jan bi izvis þatei standiþ in ainanma ahmin ainai saivalaisamana arhaalijandans galaubeinai aivaggel-
 28 jons. jahni in vaihtai afagidaí framþainandastafjam. þatei ist in usakneius fralustais iþ izvis gonistais
 29 jah þata fram guþa. izvis fragiban ist faur xristu ni þatainei du imma galaulijan ak jah þatei faur ma
 30, II, 1 vinnan. þosamon haifst habandans. þoei gasaiwiþ in mis jah nu hauseiþ in in s. jabai wo nu gaþraf-
 steino in xristau jabai wo gaþplaihte friapvos jabai wo gumainduþe ahmins jabai wo milþiþo jah ga-
 2 bleiþeino. usfulleiþ meina fahed ei þata samo buþjaiþ þo samon friapva habandans samasaivalai

INTERPRETATIO.

1, 14. — (pluri) nos fratrum in domino confidentes vinculis meis plus audere non-timentes verbum Dei loqui. 15. Alii quidem et propter invidiam et contentionem; alii autem propter bonam voluntatem Christum prædicant. 17. alii autem in charitate scientes, quod ad defensionem evangelii constitutus sum. 16. verum qui e contentione Christum prædicant, non sincere, putantes se afflictiones excitare vinculis meis. 18. Quid enim? dum omnibus modis sive per textum, sive veritate Christus prædicatur, et in hoc gaudeo, sed etiam gaudere incipio. 19. nam scio, quod hoc mihi convenit ad salutem per vestram precationem et auxilium spiritus Christi Iesu. 20. secundum expectationem et spem meam, nam non in re confusus sio, sed in omni fiducia, uti semper, etiam nunc magnificatus Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. 21. At mihi vivere Christus est et mori lucrum. 22. Verum si vivere in corpore hoc mihi fructus operis est et quid fortasse optem, non novi: 23. at coartatus ex his duobus: tunc cupiditatem habens solvi et cum Christo esse, per multum magis melius est; 24. at ad existendum in carne, magis necessarium propter vos. 25. Et hoc fideliter scio, quod maneo et permaneo apud omnes vos ad vestrum progressum et gaudium fidei vestræ. 26. ut gloriari o vestra crescat in Christo Iesu in me per meum adventum rursus ad vos. 27. Certe solum digne evangelio Christi veremini, ut sive veniam et videam vos, sive aliunde audiam de vobis, quod statis in uno spiritu, una anima simul laborantes fidei evangelii. 23. et non in re deterriti ab his adversariis, quod est iis demonstratio perditionis, verum vobis salutis, et hoc a Deo. 29. Vobis datum est pro Christo non solum ad eum credere, sed etiam quod pro eo pati. 30. hanc eandem contentionem habentes, quam videtis in me et nunc amittis in me. II, 1. Si quis igitur consolationum in Christo, si quod solatorum charitatis, si quæ communitatum spiritus, si quæ lenitatum et misericordiarum. 2. explete meum gaudium, ut hoc idem cogitetis hanc eandem charitatem habentes, unanimes,

ANNOTATIONES.

Quæ de hac epistola supersunt, omnia in cod. B continentur, quæ etiam in cod. A leguntur, suo loco indicabitur.

Inscript. deest: ceterum nos *filippisium*, non *filippesum*, quam scriptiorem aliquis propter gr. *φιλιππισιου*; expectaverit, edidimus e IV, 15, ubi ad nomen proprium legitur.

1, 14. ... *tans* | fragmenta vocis *managistans*, uti explendum esse Cast. recte monet. — *guþs* | *θεῖ*, ° gr.

1, 15. *hai stais* | cod. B et Cast. ✕ *haifstais*. — *þan* | Goth. c. cod. d ap. Mi. ° *xai*.

1, 16. *in* | in, gr. eon. *iv*.

1, 17. *iþ þatei* | verum qui, gr. omni. *oi oi*: subaudiendum est *sind*, uti infra I, 29. — *aglons* | afflictiones, gr. omni. *οιζον* — *urraisjan* | excitare, gr. *επιγειρον*.

1, 18. *þandeí* | dam, gr. *παις*; Goth. c. *Yutg*. — *þeþmna* | vid. ad L. I, 25.

1, 19. *xristus iesuis* | ° gr. omni.

1, 21. *ist* | est, ° gr., sic vs. seqq.

1, 22. *ist* | vid. ad vs. 24. — *þau* | fortasse, ° gr. omni.

1, 23. *dishabaþs* | coartatus, gr. omni. *συεχομαι*. — *þanuh* | tunc, ° gr. omni., nec sensui est accommodandum; si quis pro articulo haberi velit, ne sic quidem locus difficultate caret; nam articuli hic usus probari vix potest. — *habands* | Goth. c. codd. ° *is*. — *silu* | Goth. c. codd. ° *yip*. — *isi* | vid. ad vs. 21.

1, 24. *du visan* | Cast. ✕ *ict*.

1, 25. *þairhvisa* | permaneo, gr. *συνπαρηκειν*. — *þaraizos* | vestræ, ° gr. omni.; Goth. c. Syr. et Ethiop. vers. cf. etiam ad Cor. I, vii, 16.

1, 27. *weh* | certe ° gr. omni.; cf. Gal. vi, 12. — *qtmou* — *gasaiwou* | veniam — videam, gr. omni. *ελεω* — *βω*: e. term. Gothus post *gabausjan* ° *id*.

1, 28. *afagidaí* | gr. omni. ante in.

1, 29. *milþiþo* | Goth. c. *tra*. — *þatei* | sabaudi ist, cf. supra Add. ad § 1, 16.

- 3 samafraþjai. ni vaiht bi haifstai aiþþau lausai hauheimai ak in allai haumeimai galungdais auþar auþa
 4, 5 rana munands sis auhuman. ni þo seina warjizuh mitondans ak jah þo auþaraize warjizuh. þata auk
 6 fraþjaidau in izvis. þatei jah in xristau iesu. saei in guþaskaunein visands ni vulva raluuda visau sik
 7 8 galeiko guþa. ak sik silban uslansida vlit skalkis ninauds in galeikja manne vaurþans jah manaulja
 22 bigitans sve manna. gabaunda s k silban vaurþans ulhausjands attin und — — þatei sve attin bavu
 25, 24 miþskalkinuda mis in aivageljon. þanuh nu venja sandjan. biþe gasaiwa. wa bi mik ist suns. aþþau
 28 gatraua in frauin þammei jah silba spranto quina. aþþau þarb munda a þafaundeitu broþar jah gi-
 vaurstvan jah gahlaiban meinana ip izvarana apaustulu jah andhant þaurftais meinazos samljau du
 26, 27 izvis. unte gairrijands vas allaize izvara jah unvunands in þizei hausideduþ ina sinkan. jah auk s'uks
 vas nawa dauþan akei guþ ina gaarmaida. aþþan ni þatainei ina ak jah mik ei gaurein ana gaurein
 28 ni habau. sniumundos nu insaudida ina ei gasaiwandans ina aftra fig noþ ja i þa hlasoza sijau usmun-
 29 nands wa bi izvis ist. andnimaip nu ina in frauin miþ allai fahedai jah þans svaleikans sverans la-
 30 haif. unte in vaurstv s xristans und dauþu atewida usarmunnonds saivaþai seinai ei usfallidedi izvar
 1, 1 gaidv bi mein andhanti. þata auþar broþrjus meinai faginop in frauin þo samona izvis meljan m's
 2 sveþauh ni latei ip izvis þvastifa. saiwiþ þans hundans saiwiþ þans ulhilans vaurstvans saiwiþ þo
 3 gamaitanon. aþþan veis sijum bimait veis ahmin guþa skalkinoudans jah woþandans in xristau iesu

INTERPRETATIO.

idem sentientes; 3. non quicumque secundum contentionem aut inane[m] exultationem, sed in omni humili-
 tate mentis alter alterum existimans se altiores; 4. non hæc sua quisque considerantes, sed etiam hæc
 aliorum quisque. 5. Hoc enim sentiat in vobis, quod etiam in Christo Iesu, 6. qui in divina forma ex-
 sistens non captivum ratus esse se similiter Deo. 7. sed se ipsum inane[m] se in, formam servi assumens,
 in similitudine hominum factus. 8. et habet inventus, ut homo; humiliavit se ipsum sibi obediens patri
 usque — 22. — quod ut patri filius conseruit mihi in evangelio. 25. Hunc igitur spero mittere, cum vide-
 quid de me est, statum. 24. At confido in domino, quod etiam ipse cito venio. 25. At necessarium exis-
 timavi Epitrochum, fratrem et cooperarium et socium meum, verum vestrum apostolum et ministrum
 necessitatis meae, mittere ad vos. 26. Nam cupidus fuit omnium vestri et mortuus, propter quod audivistis
 eum agrotare; 27. et enim agrotus fuit prope mortem, sed Deus ejus misertus est; at non solum ejus, sed
 etiam mei, ut mortem super mortem non habeam. 28. Studiosius nunc misi cum, ut videntes eum
 rursus gaudeatis et ego huiusmodi sim recordans, quid de vobis est. 29. Excipiat igitur eum in domino
 cum omni gaudio et hos tales honoratos habeatis; nam propter opus Christi usque ad mortem propinqua-
 vit obliviscens animæ suæ, ut explorat vestram inopiam secundum meum ministerium. in, 1. Hoc aliud,
 fratres mei, gaudete in domino; hæc eadem vobis scribere, mihi quidem non molestum, sed verum vobis secretum,
 2. Videte hos canes, videte hos malos operatores, videte hanc concisionem. 3. At nos sumus circumcisio,

ANNOTATIONES.

- ii, 5. in allai in omni, ° gr. omn. — galungdais] vid. ad Coloss. iii, 12 — sis auhuman] † gr. omn.; cæterum de auhuman vid. ad J. xv, 18.
 ii, 4. warjizuh] sec. Cast. ✕ warwizuh, cæterum gr. εἰσαγοι.
 ii, 5. fraþjaidau] cod. B et Cast. ✕ fraiþjaidau.
 ii, 6. guþaskaunein] Cast. nec div. edere debet, nec I et omnis ita comparatæ explanationem conari; cæterum rectus gudaskaun in (cf. gudafaurhts, guda-
 laus, al.) scribendum esse, ille recte annotat, cf. ta-
 meti guda J. x, 54 et guþa Gal. iv, 8. — galeiko] similiter, gr. omn. εἰκα; in c. Cast. Excurs. ad h. l. p. 63 sqq. Gothorum arrianismus demonstra-
 ri posse recte docet; Mssm. Skeir. p. 73 in eo errat, quod galeiks et samaleiks, voces diversæ significationis,
 non altera græco ὁμοιος, altera ἴσος respondet, pro
 synonymis habet; galeiks significationem æqualitatis
 habere non posse, cognoscitur e Skeir. p. 57, 6, ni ib-
 na nih galeiks (non æqua is, nec similis quidem). vi, vi,
 17, ni ibau ak galeika sveri þausgiban (non æqualem,
 sed similem honorem trib. ere.)
 ii, 8. attin] patri, ° gr. omni; Goth. c. Ambrst.
 ii, 22. miþskalkinuda] gr. omni σύν — ἰδοῦντες.
 ii, 25. þanuh] Goth. ° p. v.
 ii, 24. þammei] Cast. a librario mendose pro þa-
 tei scriptum esse existens, errat; est enim hic lo-
 cus in his ubi Goth. particule relative ei, cum gr.
 sola conjunctione ὅτι utantur, pronomen demonstra-
 tivum a verbo eorum primari pendens prælitig; si
 igitur nunc dicit gatraua þammei, ipse pont pro gatraua
 þamma ei (confido in eo, quod — daranf dass); sic L.
 xv, 6, fuginaþ miþ mis þammei bigat (ὅτι εἶπον, dar-
 uber dass) Me. iv, 58, niu kara þuk þizei fraustnan (ὅτι
 ἀποθύμηθε, deesen dass) vi, 18; vi, 4; J. vi, 5.
 ii, 25. þarb] sic cod. B et Cast.; Specim. p. 12. ✕
 þari, Mssm. Skeir. p. 169 ✕ þarbi. — izvarana] cod.
 B et Cast. ✕ izvana; veram lectionem Cast. jam ad
 Specim. p. 12 indicavit. — apaustulu] sic cod. B pro
 solio apaustantu cf. L. vi, 15.
 ii, 26. in] incipit cod. A. — þizei] cod. A þize. —
 ina sinkan] eum agrotare, gr. ὅτι ἰσθῆναι.
 ii, 27. þatainei ina] † gr. omn.
 ii, 28. sniumundos] quod Cast. annotat, Gothum
 adverbio positivi gradus pro comparativo græco mi,
 errat; nam sniumundos est adverbium comparativi
 gradus, vid. Grim. III, 596, 1, cum adverbium posi-
 tivi sniumundo sit, vid. Me. vi, 25 et L. i, 59. — ga-
 saiwandans ina] ° cod. A. — usmunnds — ist] re-
 cordans — est, ° gr. omn., neque in ulla versione
 aut Patre vestigium huius additamenti reperimus.
 Cast. in annotatione ad Specim. h. l. M. ix, 25 et L.
 i, 5 comparavit, ubi Goth. similia additamenta appo-
 suerit; sed nunc de illis locis tacendo illam prioris
 editionis annotationem ipse improbasse videtur,
 idque merito; nam quæ illis locis præter gr. auctori-
 tatem adduntur, eorum est alia ratio.
 ii, 29. habaiþ] sic recte cod. A. et Cast.; cod. B ✕
 habaiþ.
 ii, 30. usarmunnonds] gr. παραφουλευσάμενος. —
 seinai] suæ, ° gr. — gaidv] sic in codd. legi, non ga-
 hiv, uti Cast. in Specim. ediderat, jam Mssm. Skeir.
 p. 182 indicavit. — meiu] meum, objective accipien-
 dum est, gr. omni. πρὸς με.
 iii, 1. izvis meljan] † gr. omni.
 iii, 2. þo gamaitanon] Grim. II, 815; IV, 527, falso
 pro gamait dictum esse censet ab interrete, qui
 κατατομῆν pro participio habuisset, quod ei vix quis
 crederent.
 iii, 3. sijum] cod. A. sium. — veis] sec. nos, gr.
 omni. oi. — jah ni] cod. A. ja-ni. — gatrauaw] cum-
 fidiosus, gr. omni. πεποθήτης; cæterum cod. A. ga-
 trauun, quoniam lectionem Cast. lesendi quoque posuo
 autumat.

- 4 jah ni in leika gatrauam. jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai was anþar þugkeiþ trauain in
5 leika. ik mais. Limait abtaudogs us kuodai israelis kunjis baimeimeinis haibrains us haibrainu bi
6 vitoda fareisaius. bi aljana vrakjands aikklesjon. bi garaihtein þ'zai sei in vitoda ist. visands usfairina.
7, 8 akei þatei vas nis gavaurki. bambi rabnida in xristaus sleiþra visan. aþþan sveþauh all domja sleiþra
visan in usfarsaus kunþji; iesuis xristaus frauins meinis. in þizei allamma gasleiþiþs im jah domja
9 smarinos visan allata ei xristau du gavaurkja habau jah bigitaidau in imma ni habands meina garaih-
10 tein þo us vitoda ak þairh galaubein iesuis xristaus. sei us guþa ist garaihte ana galaubeinai du
11 kunnan ina jah malit usstassais is jah gamainduþ þulaine is. miþkauriþs vas dauþau is. ei waiva ga-
12 qimau in usstassai us dauþaim. ni þatei ju andnemjau aþþau ju garaihts gadomiþs sijau. aþþan ik
13 afargagga ei gafahau. in þammei gafahans varþ fram xristau. broþrjus ik mik silþan ni þau man
14 gafahan. aþþan ain sveþauh þaim asta ufarmunnonds iþ du þaim þoei laura sind mik usþandjans bi
15 mundrein afargagga afar sigislauna þizos iupa laþonais guþs in xristau iesu. sva managai nu sve
16 sijaima fullavitans. þata hugjaima jah jabai wa aljaleikos hugjiþ. jah [ata izvis guþ andhuljiþ. aþþan
sveþauh du þammei gasnevum ei samo hugjaima jah samo fraþjuima. samon gaggan garaideinai.
17 miþgaleikondans meinai vairþaiþ broþrjus jah mundoþ izvis þans sva gaggandans svasve ha-
18 baiþ trisalt unsis. unte managai gaggand. þanzei ufta qap izvis iþ nu jah gretonds qiþa þans
19 sijands galgins xristaus. þizeei andeis vairþiþ fratusts. þize guþ vamba ist jah vulþus in skan
20 dai ize. þaiei airþeinaim fraþjand. iþ unsara bauains in himinam ist. þaproei jah nasjand usbeidam
21 fraujan iesu xristu. saei inmaideiþ leika hauneinains unsaraizos du ibnaskaunjamma leika vulþaus

INTERPRETATIO.

nos spiritu Deo servientes et gloriantes in Christo Iesu et non in carne confidimus. 4. Et autem ego habens fiduriam etiam in carne, si quis alius putat fidere in carne, ego magis. 5. Circumcise octiduanus, e gente Israelis, generis Benjaminis, Hebraus ex Hebrais, secundum legem Farisaeus, 6. serundum temulationem persequens ecclesias, secundum iustitiam hanc quæ in lege est, existens inperhensurus. 7. Sed quod fuit mihi lucrum, hoc arbitratus sum propter Christum damnatum esse. 8. At tamen omne iudicium esse propter abundantiam cognitionis Iesu Christi, domini mei, propter quem omni punitus sum et iudicium quisquiliis esse omne, ut Christum ad lucrum habeam, 9. et inveniar in eo non habens meam iustitiam hanc e lege, sed per fidem Iesu Christi, quæ e Deo est iustitia super fidem 10. ad cognoscendum eum et vim resurrectionis eius et societatem dolorum eius; cooneratus fui morte eius, 11. ut quomodo veniam in resurrectionem e mortuis, 12. non quod iam acceperim aut iam justus iudicatus sum, at ego sequor ut captivum in quo captus fui a Christo. 13. Fratres, ego me ipsum non quidem puto capere. 14. at unum quidem horum retro obliviscens, verum ad hæc quæ ante sunt, me extendens secundum sequor; um sequor post præmium huius supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. 15. Tam multi igitur quam sinis perfecti, hoc sentiamus, et si quid aliter sentitis, etiam hoc vobis Deus revelat. 16. At tamen, ad quod pervenimus, ut idem sentiamus et idem cogitemus, eadem ire regula. 17. Coimitatores mei fiatis, fratres, et observate vobis hos sic cunctes, sicut habetis exemplum nos. 18. Nam multi eunt, quos sæpe dixi vobis, verum nunc etiam flens dico hos osores crucis Christi, 19. quorum finis sit perditio; horum Deus venter est et gloria in dedecore eorum, qui terrestria cogitant; 20. verum nostra habitatio in cælis est, unde etiam servatorem exspectamus dominum Iesum Christum, 21. qui immutat corpus humilitatis nostræ ad conforma-

ANNOTATIONES.

III, 5. bimait] accusativi græco more, sed h. l. contra gr. auctoritatem positi, nunc novum genus (vid. ad Eph. vi, 14) habemus; gr. περιτομή, pro quo credi Goth. περιτομή nominativum cum Paribus græcis legisse, ahtaudogs adjectivum genere masculinum velat. Cæterum pro bimait Grimm. IV, 53 scribendum esset opinatur bimaimait, cuius emendationis laudatorem certo habebit neminem. — anþar þugkeiþ] † gr.

III, 5. baimeimeinis] cod. A bainimeinis.

III, 6. usfairina] sic codd., aliis locis est usfairina, vid. Coloss. i, 22; Thess. I, III, 13; v, 23; de permutatione litterarum n et s diximus ad M. vii, 23.

III, 7. gavaurki] lacrum, gr. omn. χεῖρ. — visan] esse, ° gr. omn.

III, 8. aþþan sveþauh] Goth. c. codd. ° μὲν οὖν. — all domja] † gr. omn. — kunþjis] sic codd.; Specim. † kunþjos. — iesuis xristaus] † cod. A c. gr. omn.; sic v. seq. — allata] omne, ° gr. omn. — xristau] pro xristu, vid. ad Mc. vii, 32.

III, 9. þo] cod. A pronomen h. l. omissum post ak inserit. — iesuis xristaus] † cod. A, cæterum iesuis ° gr., Goth. c. codd. b e 4 ap. Mi.

III, 10. gamainduþ] Cast. Specim. † gamaindaiþ. — miþkauriþs] cooneratus, gr. συμμέροφύμενος. — tas] lui, ° gr. omn.

III, 11. waiva] sic codd.; Specim. † wa sta. — us] e, ° gr.

III, 12. garaihts gadomiþs sijau] justus iudicatus sim, gr. τετελειωμαι. — ik] ego, ° cod. A c. gr. omn. — ei] Goth. c. codd. ° zai. — gafahau] sic cod. A; cod. B et Cast. † gafahan. — þammei] Goth. c. codd. ° zai.

III, 13. þau] quidem, ° gr. omn.; cod. A nauh c. codd. iis qui οὐκ legunt.

III, 14. asta] sic codd., non astra, uti Mssm. Skeir. p. 182 in iis scriptum esse dicit.

III, 15. sijaima] sinus, ° gr. omn. — wa] add mus e cod. A, cum gr. omn. habeant; abesse tamen etiam poterat, vid. ad M. xxv, 40. — izvis guþ] † gr. omn. — andhuljiþ] sic in cod. A quamquam obliterato scriptum fuisse videtur, uti textus (ἀποκαλύψει) postulat pro andhugjiþ, lectione codicis B sine dubio falsa.

III, 16. ei — fraþjuima] ut — cogitemus, ° gr.; cæterum vid. ad Cor. I, ix, 25. — samon — garai-deinai] hæc in cod. B (non A, uti Cast. adnotat) et apud Cast. omissa e cod. A hic posuimus; gr. ° ga-ruideinai.

III, 17. miþgaleikondans meinai] vid. ad Cor. I, xi, 4. — jah mundoþ] cod. A jam-mundoþ.

III, 19. þizeei] cod. A þizeei. — vairþiþ] lit, ° gr. omn. — þize] sic cod. B; cod. A et Cast. c. gr. omn. þizeei (quorum). — ist] est, ° gr. omn. — vulþus] cod. A vulþaus, vid. ad Mc. vii, 32.

III, 21. leika] pr. veremur, si Cast. recte legit, ne

14. 1 semis bi vaurstva. unte mag jah ufhnaiſjan sis alla. svaci nu broþrjus meinai liuhans jah
 2 lustusamans. saheþs jah vviþs meus sva standiþ in frauĵin. aiodian bidja jah antykeia
 3 bulja þata samo fraþjan in frauĵin. jai jah þuk valiso hidja gajuko niþais þos þozei niþarhaididedun
 mis in aivaggeþjon miþ klemaintau jah anþaraim gavaurstvam meinaim. þizeci namna sind in bo-
 4. 5 kom libainais. unnu nu laginoþ in frauĵin sinteino. aftra qþa laginoþ. anavilje izvara kunþa siai
 6 allaim mannam. frauĵa newa ist. ni vaihtai manrnaiþ ak in allai bidai jah aihtonai miþ aviliudam
 7 bidos izvaros kunþos sijaiþa at guþa. jah gavairþi guþs. þatei ufarist all þane. fast iþ hairtona jah
 8 leika izvara in xristau iesu. þata anþar broþrjus þiswah þatei ist sunjein þiswah þatei gariud
 þiswah þatei garailu þiswah þatei veih þiswah þatei liuha'eik þiswah þatei vailameri. jabai wa go-
 9 deino. jabai wa hazeino. þata mitoþ. þatei jah galaisideduþ izvis jah ganemuþ jah galaisileduþ
 10 jah gasewuþ in mis. þata tanjaiþ jah guþ gavairþeis siji miþ izvis. aþþan laginoda in frauĵin miki-
 11 laba. unte ju wan gairliuþ du saur mik fraþjan. ana þammei jah froþuþ aþþan analatidai vanr-
 12 þuþ. ni þatei bi þarbai qþan. unte ik galaisida mik. in þaimel im ganohiþs visan. lais jah haunjan
 mik lais jah ufarassu haban. in allamma jah in allaim usproþiþs im jah sads vairþan jah gredags
 13. 14 jah ufarassau haban jah þarþos þulan. all mag in þamma insvinþjandin mik xristau. aþþan sve-
 15 þauh vaila gatavideduþ gamatoja briggandans meina aglon. aþþan vituþ jah jus filippisius þatei in
 anastodeinai aivaggeþjons þan usildja af makidonai. ni ainnohun aikklesjono mis gamainida in
 16 raþjon gibos jah andanemis alja jus ainai. unte jah in þaissalauneikai jah aionima sinþa jah tvaim
 17 andazn mis iasandideduþ. ni þatei gasokjau giba ak gasokja ak... —

INTERPRETATIO.

lum corpori gloriæ suæ, secundum opis; nam potest etiam subijcere sibi omnia. iv, 1. Itaque igitur, fratres mei cari et desiderati, gaudium et corona mea, sic state in domino. 2. Eodiam rogo et Syntyceen rogo hoc ipsum cogitare in domino; 3. sane etiam te, optate, rogo, socie, juva has quæ collaboraverunt mihi in evangelio cum Clemente et aliis operatoribus meis, quorum nomina sunt in libris vitæ. 4. Itaque nunc gaude: e in domino semper, iterum dico, gaudete! 5. Modestia vestra cognita sit omnibus hominibus, dominus prope est. 6. Non rem curetis, sed in omni prece et rogatione cum gratiis preces vestræ cogitæ sint apud Deum, 7. et pax Dei, quæ superat omne mentium, servat corda et corpora vestra in Christo Iesu. 8. Hoc aliud, fratres, omne quod est verum, omne quod verendum, omne quod justum, omne quod sanctum, omne quod jucundum, omne quod laudabile, si quæ bonitatum, si quæ laudum, hoc cogitate: 9. quod etiam docuistis vos et accepistis et audivistis et vidistis in me, hoc faciatis et Deus pacis sit cum vobis. 10. At gavisus sum in domino vade, nam jam aliquando crevistis ad pro me cogitandum; in quo etiam cogitastis, at occupati fuistis. 11. Non quod secundum inopiam dicam, nam ego docui me, in quibus sum, sufficiens esse; 12. scio etiam humiliare me, scio etiam abundantiam habere; in omni et in omnibus initiatus sum: et satur fieri et famelicus et abundantiam habere, et inopiam pati, 13. omne possum in hoc corroborari me Christo. 14. At tamen bene fecistis communem reddentes meam afflictionem. 15. At scitis etiam vos Philippisii, quod in initio evangelii, cum exii a Macedonia, non ulla ecclesiarum mihi communicavit in ratione domi et accepti, nisi vos soli. 16. Nam etiam in Thessalonice et una vice et duabus comneatum mihi misistis, 17. non quod quæram donum, sed quæro fru(ctum).

ANNOTATIONES.

librarii mendo pro *leik* accusativo, quem postulat verbi *inmaidjan* constructio, sit scriptum. — *du ibnaskaunjamna leika*] hæc verba ita construuntur, ut *leika* ab *ibnaskaunjamna* pendeat, non cum eo sit conjungendum; *du ibnaskaunjamna* enim prædicati loco ponitur, quod *du* præpositione addita sæpissime indicari notum est; neque ita, uti Cast. voluit, Gothum *ic summorþon* legere opus est opinari, legit ille potius, uti vulgo editur. — *vulþaus*] sic cod. A et Cast.; cod. B *✗ vusþaus*.

iv, 1. nu] igitur, ° gr. omn. — *frauĵin*] Goth. ° *ἀγαπητοί*.

iv, 2. aiodian] scribendum fuit *aivodian* ad reddendum Eðodian, cf. *aivraristia*, *aivlauņa*, *paraskaive*, all.; at cf. *agustus* pro *avgustus*; nec desunt verba in quibus a breve Gothus per o, quod a longo responderi solet, etiam exprimit; fortasse in ejus libro Eðodian scriptum fuit, quod quidem in aliis factum esse videmus. — *jah*] cod. A *jus*.

iv, 3. bidja] gr. omn. ante *jah*. — *valiso* — *gajuko*] § gr. — *niþarhaididedun mis*] gr. omn. post *aivaggeþjon*. — *miþ*] Goth. c. codd. ° *xai*. — *klemaintau*] cod. A *klaimaintau*, citra solitam η vocalem reddendi consuetudinem, vid. ad M. viii, 28; cæterum Cast. *✗ klemaintai* et *klaimaintui*. — *sind*] sunt, ° gr. omn.

iv, 4. unnu nu] itaque nunc, ° gr. omn.; cæterum

alteram hanc particularum librarii incuria adnare suspicamur.

iv, 5. *anavilje*] sic codd. pro *anaviljei*, vid. ad L. x, 5. — *siai*] cod. A (?) *sijai*. — *ist*] est, ° gr. omn.

iv, 6. *allai*] quasi Goth. I *gi pāan*; *in þarvi* esse debet in *allamma*. — *aihtonai*] Cast. *✗ aihtonai*. *aviludam*] gratis, gr. omn. *ἰσχαριστίας*, singulari numero.

iv, 7. *ufarist*] desinit cod. A. — *hairtona*] Goth. ° *ὑμῶν*. — *leika*] corpora, gr. *σώματα*.

iv, 8. *veih*] sanctum, Goth. c. verss. lat. *ἀγία* pro *ἀγία* legisse videtur. — *godeino*] Goth. c. verss. ° *xai*.

iv, 9. *gavairþeis*] vid. ad L. i, 23.

iv, 10. *du*] ad *fraþjan* pertinet, vid. ad Rom. xi, 11.

iv, 12. *ufarassau*] pro *ufaras* w, vid. supra et cf. ad Mc. vii, 32.

iv, 13. *xristau*] Christo, ° gr.

iv, 14. *gimainja briggandans*] Cast. *✗ jet*.

iv, 15. *ainnohun*] sic cod. B et Cast. falso pro *ainohun*, vid. ad Gal. v, 15. — *aikklesjona mis*] § gr. omn.

iv, 16. *tvaim*] Goth. c. codd. ° *alc*.

iv, 17. *ak...*] fragmentum vocis *akran*, uti Cast. recte explevit.

DU KAULAUSSAIM.

1, 6, 7 — in sunjai. svasve gauemup af aipafrin þamma liubin gaskalkja unsoaramma. saei ist triggya feir
 8, 9 izvis andbatts xristaus iesu's. saei jah gakannda uns izvara friapva in alumin. duppe jah veis
 fram þamma daga ei hausidedum ni wilaidedum fur izvis bidjandans jah aithrondans ei fullnaif
 10 kunþjis viljins is in allai handugein jah frodein ahmeimai. ei gaggaiþ vairþaba frauþins in allamma
 11 þatei galeikai. in allamma vaurstve goda ze akran bairandans in ulkunþja guþs in allai mahtai
 12 gasvinþidai bi mahtai vulþaus is in allai usþulainai jah usbeisnai miþ fahedai aviludondans aþien
 13 saei laþoda izvis du dailai hlautis veihaize in liuhada. saei galausida izvis us valdufña i iþis jah
 14 atnam in þiudangardja sonaus friapvos seinazos. in þammei habam faurbauht fralet fravaurhte.
 15, 16 svel ist frisalts guþs ungasaiwanis frumalane allaizos gaskaftais. unte in imma gaskapana vaurþua
 alla in himina jah ana airþai þo gasaiwanona jah þo ungasaiwanona jaþþe sitlos j þþe frauþinassjus
 17 jaþþe roikja jaþþe valdufña. alla þairh ina jah in imma gaskapana sind. jah is ist faura allaim
 18 jah alla in imma ussatida sind. jah is ist haufiþ leikis aikkesjons. saei ist anastodeins frumabaur
 19, 20 us dauþaim ei sijai in allaim is frumadein bahands. unte in imma galeikaida alla fullon banan jah
 þairh ina galriþon alla in imma gawarþi taujands þairh bloþ galgius is þairh ina jaþþe þo ana airþai
 21 jaþþe þo ana himinam. jah izvis sinle visandans framap dans jah sijands galwgdai in vaurstvam ulila m.
 22 iþ nu gafriþodai in leika mammons is þairh dauþu du atsaþjan izvis veihans jah unvaminans jah unfairi-
 23 nans faura imma. jabai sveþauh þairhvisiþ in galaubeinai gaþvastidai jah gatulgidal jah ni afvagidal af
 venai rivaggeljons þoci hausideduþ sei merida ist in alla gaskaft þo uf himina. þizazei varþ ik pavlus
 24 andbatts. nu sagino in þammei vinna fur izvis jah usfullja gaidva aglono xristaus in leika mei-

INTERPRETATIO. AD COLOSSENSES.

1, 6. — in veritate; 7. sicut accepistis ab Epafra, hoc dilecto conservatio nostro, qui est fidus pro
 vobis minister Christi Iesu, 8. qui etiam notificavit nobis vestrum amorem in spiritu; 9. ideo etiam nos
 ab hoc die quo audivimus, non cessavimus pro vobis orantes et precantes, ut impleamini cognitioe volun-
 tatis eius in omni sapientia et prudentia spirituali, 10. ut eatis digne domino in omni quod placeat, in
 omni operum bonorum fructum ferentes in scientia Dei, 11. in omni potentia corroborati secundum po-
 tentiam gloriae eius, in omni patientia et longanimitate cum gaudio, 12. gratias-agentes Patri, qui vocavit vos
 ad pacem sortis sanctorum in luce, 13. qui liberavit vos e potestate tenebrarum et accepit in regnum filii
 amoris sui, 14. in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, 15. qui est imago Dei invisibilis,
 primogenitus omnis creaturae. 16. Nam in eo creata fuerunt omnia in caelo et super terram, haec visibilia et
 haec invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive regna, sive potestates, omnia per eum et in eo creata sunt.
 17. Et is est ante omnia et omnia in eo composita sunt, 18. et is est caput corporis ecclesiae, qui est princi-
 pium, primogenitus e mortuis, ut sit in omnibus is primatum tenens. 19. Nam in eo placuit omnem plenitu-
 dinem habitare, 20. et per eum reconciliare omnia in se, pacem faciens per sanguinem crucis e us per eum,
 sive haec super terram, sive haec super caelos. 21. Et vos quondam existentes alienatos et inimicos sensu
 in operibus malis, 22. verum nunc reconciliati in corpore carnis eius per mortem ad exhibendum vos sanctos
 et immaculatos et inculpato ante eum; 23. si quidem permanetis in fide firmati et non moti a spe
 evangelii, quod audivistis, quod predicatum est in omnem creaturam hanc sub caelo, cuius factus sum ego Paulus
 minister. 24. Nunc gaudeo in quibus patior pro vobis et expleo quae desunt afflictionum Christi in

ANNOTATIONES.

1, 6. in sunjai] incipit cod. B.
 1, 7. svasve] Goth. c. codd. ° xai. — iesuis] ° gr.
 omn.; Goth. c. Vulg.
 1, 9. þamma daga ei] sic pro þammei daga (ἡς ἡμέ-
 ρας), ut loquitur Cor. I, II, 23; Gal. v, 4; vid. tamen
 ad L. I, 20.
 1, 10. ei gaggaiþ] ut eatis, gr. omn. περιπατήσου-
 (ὑμεῖς), cf. iv, 6. — vairþaba] incipit cod. A. — bai-
 randans] Goth. ° xai αὐξάνοντες. — in] tert. in,
 ° gr.
 1, 12. saei laþoda] qui vocavit, gr. ἐκνόησαντι. —
 izvis] vos, gr. ὑμεῖς. — liuhada] Cast. ✕ liuhadai.
 1, 13. izvis] vos, gr. ὑμεῖς.
 1, 14. fravaurhte] cod. B et Cast. ✕ fravaurte, cf.
 ad M. v, 15; codex A h. l. oblitteratus est.
 1, 15. ungasaiwanis] sic (pro usitatore ungasaiwa-
 nis, vid. Cor. II, iv, 4) in cod. B; cod. A plane
 deleictus est. Cast.
 1, 16. himina] caelo, cod. A c. gr. omn. præter
 b. ap. Mi. himinam (caelis); cæterum Goth. etiam to

cum codd. omisisse videtur. — jah þo] cod. A jaþ-
 þo.

1, 20. Iama] eo, Goth. c. verss. lat. αὐτόν pro
 αὐτόν legisse videtur, sic vs. 22. — ana] sec. super,
 Goth. c. codd. ἐπι legit.

1, 21. nu] vid. ad Rom. vii, 6. — gafriþodai] re-
 conciliati, gr. ἀποκατήλλαξεν.

1, 22. mammons] carnis, sic Castil onæ in cod.
 B scriptum esse videtur; cod. A h. l. adeo est ex-
 sus, ut inde alterius lectionem confirmare non ausus
 sit. Cum Cor. I, vii, 13 κρέας, verbum cognate
 significationis per mimæ translatum sit, codd. acrius
 insipienti aut h. l. aut Corinth. I, I. lectionem eru-
 tum iri speramus, quæ verba forma sibi similitiora
 exhibebit. — is] vid. ad vs. 20.

1, 23. in] pr. in, ° gr. — gaþvastidai — gatulgidal]
 † cod. A.

1, 24. usfullja] expleo, Goth. c. codd. ἐναπληρῶ
 pro ἀπανάτηρῶ legisse videat. — gaidva] Cast. ✕
 gaidv.

25. mamma faur lok is. [atei ist akklesjo. [izovei varþ ik andnatts bi ragina guþs. [atei gilhan ist mis
 26 in izvis du usfulljan vaurd guþs. runa sei gafulgina vas fram aivan jah fram allim ip no gasykum-
 27 þida varþ þain verham is. þamei vilda guþ gakanjan gabe u vulþaus þizes runos in þindom. þatei
 28 ist xristus in izvis vens vulþaus. þamei veis gateham talzjandans all manne jah laisjandans all
 29 manne in allai handugein ei at-sajaima all manne fullavit in xristau iesu. da þammei arhaidja us-
 11. 11. dauðjands bi vaur-tva sei nna usvaurkeiþ in mis in mahtai. — — fravaurhte leikis in him in xri-
 12 staus. miþganavistrodai omma in dauþumai, in þizeiei jah miþurrisuþ þairh gataub in vaur-tvis
 13 guþs. saei urraisidi in us dauþum jah izvi. dauþaus visandans missade lim jah miþ maita le kis
 14 izvaris miþgaqivida miþ nuna fragihands uns allos missadedins. afsvairbands þos ana ons vadjaho-
 15 kos rigtam seinaim. þatei vas andaneþo uns jah þota usnam us midnumai ganagljonds ita da gat-
 16 gin. andhamonds sik leika reikja jah valdetoja gatathida balþabi gablauþjunds þo bairhtaba in sis.
 17. 18. 18. aiþ þan sabbatum. þatei ist skadus [ize anavairþane ip leik xristans. ni washun izvis gajunkai viljands
 19 in haumeimai jah blotinassan agale. þatei ni saw ushafands sik svare ufblesans fram frapja leikis
 20 hando vah-eiþ du valstu guþs. jalai gasvultuþ miþ xristau af stobim þis sauwaus. wa þanaseiþs
 21. 22. sve q vai in þamma fairwan urredip. ni teikais ni atsnarpjais ni kausjais. þatei ist all du riurein.
 23 þairh þatei is brokjaidan bi anabusiim jah laiseiþim manne. þoei s'nd sveþanh vaurd habandoua
 handugeins [uhit us in fastubaja jah haumeimai hairtins jah ufreideimai leikis ni in sve riþo wizai du

INTERPRETATIO.

carne mea pro corpore ejus, quod est ecclesia, 25. cuius factus sum ego minister secundum constitutionem Dei, quae data est mihi in vos ad explendum verbum Dei; 26. mysterium, quod absconditum fuit a sanctis et ab aetatibus, verum nunc manifestatum fuit his sanctis ejus, 27. quibus voluit Deus notificare divitias gloriae hujus mysticis in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae, 28. quem nos praedicamus admonentes omne hominum et docentes omne hominum in omni sapientia, ut exhibeamus omne hominum perfectum in Christo Iesu, 29. ad quod laboro certans secundum opus, quod intus operatur in me in virtute. 11. 11. — peccatorum carnem in circumcisione Christi. 12. Con-e ultri ei in baptismo, in quo etiam consensu existis per fidem operis Dei, qui suscitavit eum e mortuis, 13. et vos mortuos existentes delictis et praepitio carnis vestrae convivilicavit eum eo, ignoscens nobis omnia delicta, 14. oblitens haec de nobis christi propheta decretis suis, quod fuit contrarium nobis, et hoc tulit e medio, affligens id ad crucem, 15. exiens se carne regna et potestates defamavit audacter abrogans haec palam in se. 16. Ne homo nunc vos iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi aut pleniluniorum aut sabbatis, 17. quod est umbra hominum futurorum, verum corpus Christi. 18. Ne quisquam vos palma-fraudet volens in humilitate et cultu angelorum, quod non vidit extollens se frustra inflatus a mente carnis suae 19. et non habens caput, ex quo omne corpus per nexus et ligaturas auctum et altum crescit ad incrementum Dei. 20. Si mortui-estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid amplius ad vivi in hoc mundo decerni tibi? 21. Ne tangas, ne adedas, ne gustes, 22. quod est omne ad corruptionem, per quod nihil adhibeatur secundum praecipita et doctrinas hominum, 23. quae sunt quidem rationem habentia sapientio-

ANNOTATIONES.

i, 26. nu[si]l. a LR m. vii, 6.
 i, 27. qib in] divitias, g. τῆς ὀ πλοῦτος. — þat i] quod, e. f. s.
 i, 28. i su] les i. " gr.
 i, 29. þammei] Goth. þai. — bi] desinit cod. B. — vaurse] Goth. ° aþroþ. — *innana usvaurkeiþ*] sic e certa conjectura eadimas; Cast. postquam edidit *innana vaurkeiþ*, iterum inspecto codice *innana usvaurkeiþ* scriptum esse ei videtur, quamquam locus obliteratus sit. *Usvaurkja* enim pro simpli *vaurkja* etiam Eph. vi, 15 invenitur; deinde *innana*, quod superstitis reliquae saepeant et quod ab Cast. Rom. vii, 22; Cor. II, iv, 16, et Eph. iii, 16 editum est, propterea in textu non posuimus, quia, ut Grim. W. J. LXX. p. 51 loco epistole ad Ephesios divina conjectura invenit, non sic, sed *innana* (interior) in eod. legitur; namque igitur *innana* adverbii forma esse potest, sed *innana* vel *inna*, quod Grim. omisit, qui I. I. Cor. II, iv, 16 sa *innana* sibi probavit et eodem modo d. etum esse existit navit, quo quod sequitur se *innana*. — in *ihitai*] desinit eod. A.
 ii, 11. fravaurhte] peccatorum, ° gr.; pergit eod. II.
 ii, 15. visandans] Goth. e. eod. ° þv — in þigri-
 mta] Goth. e. eod. ° þuz.
 ii, 14. ana] eod. II. ° anna. — seinaim] suis, ° gr. omni; Goth. e. vers. Aym. — þatei vas] expectavit omni þatei omni propter *vaurkeiþ*; eam Goth. gr. eod. ° þv. *innana* v. ad p. in obediens *innana* v. eod. eod. esse, non satis de re notari potest, e. g. eod. textu in *innana* eod. eod. is sui eod. eod. eod. eod. eod.

semel tantum accidit. — *usom]* cod. B et Cast. ✗ *usman*. — *ga'gin]* cod. B per compendium *gjin* eva-
 ratum habet.
 ii, 15. *leika]* carne, ° gr., qui habent (*σάρκα*), omittunt *tau*; *arþas*; et eorum ratio velby conjugendi prorsus alia est, ut e ver. ian. latina nostra cognosci potest; v. Goth. vers. Syr. et Patr. latt. conspiciant. — *gabluþjands þo bairhtaba]* abrogans haec pala n, gr. omni. *θραυκεύσας ἀτόως*; *ἀτόως* e. Goth. cod. k ap. M. legit.
 ii, 16. *dagis]* diei, ° gr. omni. — *fulliþo]* pleniluniorum, gr. omni. *πληνῆς*; eod. n. et noviluna et pleniluna Germanis sacra haberentur tempora (cf. Tacit. Germ. n. 11, Cæs. de Bell. Gall. I, 50. Grim. *deutsche Myhol.* p. 404 sqq.), mirari aliquis potest, ear. interpres nunc contra graeci textus auctoritatem plenilunia posuerit; sed inde plenilunia novilunias sonantia fuisse discimus, quod ipsum etiam apud Saxones fuisse Beda de temporum ratione cap. 13 in hie. c. — *sabbatum]* sabbatis, gr. omni. *σαββάτων* vel *σαββάτων*.
 ii, 20. þis] eod. A pergit. — *þanaseiþs]* ad hinc, ° gr. omni. Goth. e. vers. Aym. Vulg. et Patr. latt.
 ii, 21. ni] see et tert., eod. A nil. — *atsnarpjais — kausjais]* † gr. omni.
 ii, 22. *innana]* sic eod.; Cast. ✗ *laisenim*.
 ii, 23. *sveþanh vaurd]* † gr. omni. — *[uhitans]* *uhitans*, ° gr., omni; Goth. hoc ad litamento per-versum vel *innana*, ten. si que *innana* ind. e. re vol. see vi-

III, 1 sofa laikis. jabai nu mibarrisib xristau. þaei tupa sind sokeiþ. þarei xristus ist in taihsvai guþs si-
 2, 3 tands. þamei tupa sind fraþjaib ni þaim þaei ana airþai sind. nute gadaubneduþ jah libais izvara
 4 galuigina ist miþ xristau in guþa. þan xristus svikuþs vairþiþ libains izvara. þaouh jah jos bairhtai
 5 vairþiþ miþ imma in vulþau. dauþiþ nu hþuns izvarans þans þaei sind ana airþi horinassu
 6 unhraincin vinnon lustu ubilana jah failugeironi. sei ist galiugagude skalkinassu. þairh þaei qimþ
 7, 8 hatis guþs ana sunum ungalaubeinai. in þamei jah jus iþþedub sind. þan libaideduþ in þam. iþ
 nu astageiþ jah jus þo alla hatis þvairþein un-elein anaþiss agleiþvaurdein. us munþa izvaramma ni
 9, 10 usgaggai. ni liugaib izvis misso afslauþjandans izvis þana fairjan mannan niþ tojam is jah gaha-
 11 moþ niþamma þamma ananividin du ukmuþja hi frisahai þis saei ga-kof ina. þarei nist kreks jah
 iudaius. bimait jah faurafilli. barbarus jah skyþas, skalks jah freis. ak alla jah in alla in xristus.
 12 gahamoþ izvis nu sve gavalais guþs veihaus jah valisans brasts hleiþein armahairtein selein haunein
 13 a... qairrein usþ. isnein. þulandans izvis mis- o jah fragibandans silbas. jabi is was vþra wana habai
 14 fairna svasve jah xristus fragaf izvis sva jah jus taujaib. aþþan usar alla friapva. sei ist gabudi
 15 nastuhtais. jah gavairþi guþs svignjaiþ in hairtam izvarain. in þammei jah laþodi ve uþ in ai-
 16 namma leika jah avilindondans vairþaiþ. vaurd xristans bauai in izvis gabigal a. io allai handugein
 jah frodein ahmeinai laisjandans jah talzjandans izvis silhans psalmom hazeinim saggvin
 17 ahneinain in austai siggvandans in hairtam izvarain fraujin. all þiswah þaei taujaib ia
 vaurda aipþau in vaursva. all in namin frajins iesuis avilindondans guþa attin þairh
 18, 19 ina. jus qinons ufliuþjaiþ vairam izvarain sve gaqimþ in fraujin. vairos frej þ qenais

INTERPRETATIO.

opinionis in observatione et humilitate cordis et non-temporacione corporis, non in honore aliquo ad sa-
 turitatem carnis. III, 1. Si igitur conserrexistis Christo, quae supra sunt, quærite, ubi Christus est in dextra
 Dei sedens; 2. quæ supra sunt, e gitate, non hæc quæ super terram sunt, 3. nam mortui-estis et vita
 vestra abscondita est cum Christo in Deo. 4. Cum Christus manifestus sit, vita vestra, tunc etiam vos ma-
 nifesti litis cum eo in gloria. 5. Occidite igitur membra vestra hæc, quæ sunt super terram adulterium,
 impuritatem, libidinem, cupiditatem malam et avaritiam, quæ est idolorum servitus; 6. per quæ venit ira
 Dei super filios incredulitatis, 7. in quibus etiam vos ivistis olim, cum vixistis in his. 8. Verum nunc de-
 ponite etiam vos hæc omnia iram, animositatem, improbitatem, convicium, impudicum-sermonem; ex ore
 vestro ne exeat. 9. Ne mentiamini vobis invicem, exuentes vobis hunc antiquum hominem cum factis ejus
 10. et vestite novo, hoc renovato ad cognitionem secundam imaginem hujus, qui creavit eum. 11. Ubi
 non-est Græcus et Iudæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scythus, servus et liber, sed omnia
 et in omnibus Christus. 12. Induite vobis igitur, ut electi Dei sancti et electi, viscera, commiserationem,
 misericordiam, probitatem, humilitatem m[en]tis, mansuetudinem, patientiam, 13. tolerantiam vos invicem et
 condonantes ipsi; si quis adversus quem habeat querelam, si ut etiam Christus condonavit vobis, sic etiam
 vos faciatis. 14. At super omnia amorem, qui est vinculum perfectionis, 15. et pax Dei exsulet in
 cordibus vestris, in quo etiam vucati fustis in uno corpore et grati fiat; 16. verbum Christi
 habitet in vobis largiter, in omni sapientia et prudenti spiritali docentes et adjuvantes vos
 ip-sos psalmis, laudibus, cantibus spiritalibus in gratia canentes in cordibus vestris domino. 17.
 Omne quodecumque quod faciatis in verbo aut in opere, omne in nomine domini lesa gratificantes
 Deo patri per eum. 18. Vos uxores, pareatis viris vestris, ut convenit in domino; 19. viri, amate

ANNOTATIONES.

detur. — *fustubnja* | observatione, gr. *θελοβρησικαία*.
 — *hairtins* | cordis, ° gr.; sunt quidem cod. L., qui τῶ
 νόῳ; addant, sed vid. ad III, 12. — *unfreideinai* | sic
 cod. A; cod. B et Cast. ✕ *unfreidei*, vid. ad Rom.
 IX, 30.

III, 1. *þarei* | cod. A *þar* (ibi).

III, 4. *izvara* | vestra, gr. *ἡμῶν*. — *þanuh* | sic
 codd., nec B *þannu*, nec A *þannuh*, ni Cast.
 eddit et adnotavit. — *miþ imma* | gr. ante *bairh-*
tai.

III, 5. *horinassu* | cod. A *norina-sau*, vi. l. ad Mc. VII,
 52. — *vinnon* | cod. A *vinna*. — *ubitana* | sic recte
 cod. A; cod. B ✕ *ubila* — *sci* | vid. ad Tim. I, VI,
 10.

III, 8. *nu* | vid. ad Rom. VII, 6. — *izvaramma* | desi-
 nit cod. A. — *ni usgaggai* | ne exeat, ° gr. omni.
 præter cod. G. Goth. conspirat cum loco parallelo
 Eph. IV, 29.

III, 10. *gahamoþ* | vestite, gr. omni. ἐνδύσθε
 μένοι.

III, 11. *jah* | tert. et quart. et, ° gr.

III, 12. *bleiþein* | commiserationem, gr. *οὐκ-*
καταμῶν vel *οὐκαταμῶν*; quod deinde Goth. *armahairtein*
 (misericordiam) addit, ° gr. omni. et glossam ad ver-
 bum *bleiþein* in textum illatum esse judicamus. —
a... | præter hanc litteram Cast. propter litteram
 membrance nihil conspiciere potuit; in adnotatione
ahins suppl. ndam esse suspicans, verum teligisse

nobis videtur, nam sic *καταμωροσῶν* etiam Philipp.
 II, 3 per *hauveins gahugdais* et supra II, 25 per *hau-*
veins hairtins convertitur, quorum altero loco codd.
 τῶ νόῳ a lditum habent, cui voci, aut si Gothus non
 legit, ejus sensui optime respond. uti *gahugds* et
hairto, sic *aha*, vid. Philipp. IV, 7; Tit. I, 15.

III, 15. *vþra* | Cast. ✕ *vþka*. — *taujaib* | faciatis,
 ° gr.

III, 14. *alla* | Goth. ° τούτοις.

III, 15. *guþs* | Dei, gr. *Χριστοῦ*. — *svignjaiþ* | vid. ad
 Thessal. I, IV, 14.

III, 16. *jah frodein ahmeinai* | et prudentia spiri-
 tuali, ° omni. gr. et verss.; efficitur hoc additamento,
 nisi ex alio loco huc translatum est, amplificatio no-
 tionis, cujus figura: exempli ad Cor. I, IX, 25 colle-
 gitus; *ahmeinai* autem b. I. Goth. ex eodem fonte
 inausisse videtur, unde I, 28 codd. græci et verss.,
 quibusrum Goth. fere semper consentire solet, *πνευ-*
ματικῶν dixerunt. — *psalmom* | Goth. e. codd. et h. l.
 et ante *saggram* ° *xai* — *saggvim* | sic cod. B Cast. ✕
saggram, sed postea *saggvim* Add. p. 70. — *fraujin* |
 domino, gr. Θεῷ.

III, 17. mit. et deinde post *guþa* Goth. e. codd.
 ° *xai*.

III, 18. *jus* | vos, vid. ad I. VI, 29. — *izvarain* | ve-
 stris, ° gr., cf. ad Cor. I, VII, 16.

III, 19. *izvaros* | vestras, ° gr.

- 20 izvaros jah ni sijaiþ haurai viþra þos. baros ufhausjaiþ sadremam bi all. nute þata vaila
 21 galeikaþ ist in frauin. jus attans ni granjaiþ barna izvara du þvairhein et ni vairþaina
 22 in ulustau. þevisa ufhausjaiþ bi all leika frauam ni in autam skalkinondans sve mannam sauþan-
 23 dans ak in ainlaþein hairtins ogandans guþ. þiswah þatei taujaiþ us saivalai vaurkjaiþ sve frauin
 24, 25 ni mannam vitandans þatei af frauin nimþ andalaumi arþjis. nute frauin xristau skalkinoþ. sa þut
 iv. 1 skapula andoinimþ þatei skoþ jah nist vilþahalþei at guþa. jus frauans garaht jah þuassu þevisam
 2 atkonnaiþ vitandans þatei aihuþ jah jus frauin in himinam. bidai hafjandans izvis vakandans in
 3 izai in aviludum. bidjandans samana jah bi uns ei guþ uslukai nnsis haurd vaurdis du rodjan rura
 4, 5 xristans in pizvezi jah gabundans im. ei gabairhtjau þo svasve skuljan rodjan. in handugein gaggaiþ
 6 du þaim nta þata mel usbugjandans. vaurd izvar sinteino in onstai salta gasuqoþ siai ei viteiþ waiva
 7 skuleiþ ainwarjammeh andhaljan. þatei bi mik ist all gakanneiþ izvis tykekus sa liuba broþar jah
 8 triggva andhahs jah gaskalki in frauin. þinei insandida du izvis duþþe ei kunnijai wa bi izvis ist
 9 jah gaþrastjai hairtona izvara miþ amnisimau þamma liubin jah triggvin broþr. saei ist us izvis.
 10 þatei all izvis gakanjand þatei her ist. goleiþ izvis areistarkus sa miþfranhþana mis jah markus
 11 gaddligs barnabins. du þanei nemuþ anabusins. þebai qimæi at izvi. andniun-iþ ina. jah iesus saei
 haitada justus þatei sind us bimaita. þai ainai gavaurstvans sind þiudangardjos guþs. þatei vesum nis
 12 du gaþrafsteina. goleiþ izvis aipafras sa us izvis skalks xristans sa sinteino usdaudjands bi izvis in
 13 bidom ei standaiþ allavaurstvans jah sullavitanus in allama viljin guþs. veitvotja auk imina þatei
 14 habaiþ manag aljan bi izvis jah du þans þatei sind in laudeikaia jah iairaupalein. goleiþ izvis lukas
 15 leikeis sa liuba. goleiþ þans in laudeikaia broþruns jah nymfan jah þo ingardjon is aikkesjun.

INTERPRETATIO

uxores vestras et ne sitis acerbi contra has; 20. filii, pareatis parentibus secundum omne, nam hoc bene placitum est in domino; 21. vos patres, ne sollicitetis filios vestros ad animositatem, ut non fiant in ægritudine; 22. servi, pareatis secundum omne corpore dominis, non in oculis servientes, ut hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. 23. Quodcumque quod faciatis, ex animo operemini ad domino, non hominibus. 24. scientes, quod a domino accipitis mercedem hereditatis, nam domino Christo servitis. 25. Hic enim noxius accipit quod nocuit, et non est favor apud Deum. iv. 1. Vos domini iustitiam et æquitatem servis præstatis, scientes quod habetis etiam vos dominum in cælis. 2. Rogati ni adjuvantes vos, vigilantes in ea in gratis: 3. rogantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat vobis ostium verbi ad dicendum mysterium Christi, propter quod etiam vincus sum, 4. ut manifestem hoc, sicuti deb. am Inqui; 5. in sapientia eatis ad hoc foris, hoc tempus redimentes. 6. Verbum vestrum semper in gratia sine conditum sit, ut sciatis quomodo debeatis unicuique respondere. 7. Quod secundum me est, omne notificat vobis Tyceus, hic earus frater et fidus minister et eo servitium in domino, 8. quem misi ad vos ideo, ut cognoscat quid de vobis est, et consoletur corda vestra, 9. cum Unisimo, hoc caro et fido fratre, qui est e vobis, qui omne vobis notificant, quod hic est. 10. Salutat vos Aristareus, hic concaptivus mihi et Marcus, consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata, si veniat ad vos, accipiat eum; 11. et Iesus, qui vocatur Justus, qui sunt e circumcissione. Hi uni cooperatores sunt regni Dei, qui fuerunt mihi ad consolationem. 12. Salutat vos Epafras, hic e vobis servus Christi, hic semper certans de vobis in precibus, ut stetis omnoperantes et perfecti in omni voluntate Dei; 13. testor enim ei, quod habet multum studium pro vobis et de his qui sunt in Laodicea et Hieropol. 14. Salutat vos Lucas, medicus hic carus; 15. salutate hos in Laodicea fratres et Nymfan et hanc

ANNOTATIONES.

iii, 20. ist] gr. ante raila.

iii, 24. du þvairhein] errat Cast. dicens du þvairhein sup rþnum esse, quia granjaiþ proprie ἐπιζητεῖν significet; nam quod additum est du þvairhein (ad iram) verbo granjan (sollicitare), eo comprobatur Goth. non ἐπιζητεῖτε, sed e. codd. παροργίζετε legisse.

iii, 22. leika frauam] Cast. ✕ jec., nam leika respondet græco κατὰ σάρκα quod quidem addita bi præpositione reddendum erat, et ægre etiam þaim articulum desideramus (þaim bi leika frauam). — guþ] Deum, gr. κύριον.

iii, 23. imi. G th. c. codd. ° xai πᾶν. — frauin] Goth. ° xai

iii, 25. auk] enim, gr. δι: — viljahalþei] cod. It et Cast. ✕ viljahalþeia, vid. Eph. vi, 9. — at guþa] apud Deum, ° gr.

iv, 1. aihuþ] gr. omni. post jus.

iv, 2. hafjandans] adjuvantes, gr. omni. προσκαρτερεῖτε, præter rod. Colb. 7 ap. Mill. — aviludam] gratis, gr. omni. εὐχρηστία.

iv, 4. svasve] perguit cod. A.

iv, 5. þata] ° cod. A.

iv, 6. izvar] Cast. ✕ Isvak. — gasuqoþ] sic codd., nec cod. A gasukof, uti Cast. annotavit; in cod.

Arg. His (Mc. ix, 50; L. xiv, 34) gasuþon eodem sensu legitur. — siai] cod. A sijai, quod gr. omni. omittunt. — ei viteiþ] ut sciatis, gr. omni. εἰδέναι; Goth. c. Vulg.

iv, 7. tykekus] cod. A tykeikus.

iv, 9. liubin — triggvin] † gr. — þatei] qui, ° gr.; Goth. e. cod. D oi.

iv, 10. areistarkus] cod. A ✕ aristarkus. — du] notandus est novus usus hujus præpositionis, cum accusativo positæ, præter hunc locum etiam vs. 13; valet autem utroque loco idem quod bi (pro), quapropter ii loci non ad confirmandam opinionem afferri possunt, etiam J. xvi, 32 scina accusativum a du pendente esse; ad illum enim locum hæc significatio non pertinet.

iv, 11. sind] sunt, ° gr. — þiudangardjus] regni, gr. omni. εἰς τὸν βασιλεῖον.

iv, 12. si] sec. hic, ° gr. omni. — allavaurstvans — sullavitanus] † gr. omni. et Goth. c. codd. πειληγοφραμενοι pro πειληγομενοι legit.

iv, 15. manag aljan] multam emulationem, gr. πᾶλον πόνον. — du] pro, ° gr. omni.; cæterum vid. ad vs. 10. — sind] desiuit cod. A. — jah] sec. Goth. ° τῶν ἐν.

iv, 14. liuba] Goth. xi Δημᾶς.

16 jah þan ussiggvaidau at izvis so aipistaule. taujaip ei jah in laudekaion aikalesjon ussiggvaidau jah
17 þoei ist us laudeikaion jus ussiggvaid. jah qifaip arkippau saiw þata andhanti þatei andnamt in
18, 19 frauin ei ita usfulljais. þoleins meinai laudau pavlaus. gamuneip meinaizos handjos. ants miþ izvis
amen.

du kaulaussaim ustauh

INTERPRETATIO.

Inquilinam ejus ecclesiam. 16. Et cum legatur apud vos hæc epistola, faciatis, ut etiam in Lauderea ecclesia legatur, et quæ est e Laudicea, vos legatis, 17. et dicatis Arcippo: vide hoc ministerium quod accepisti in domino, ut id impleas. 18. Solutatio mea manu Pavli. 19. Mementote mei vinculi. Gratia cum vobis amen.

Ad Colossenses explicit.

ANNOTATIONES.

17, 16. laudekaion] sic scribendum est pro mendosa codicis B lectione laudekaion.—þoei] nisi sic errore librarii pro soei (i. q. sei) scripta est, div. þo ei (hanc quæ) legendum, vid. ad L. 1, 20.—laudeikaion] see. Goth. c. Vulg. *iva xai. — ussiggvaid. jah] c. d. B et Cast. ✕ ussiggvaidjau.

17, 19. bandjos] vinculi, gr. omn. δεσμῶν.— amen] amen, * gr.

Subscriptio. Nullus gr. eam uti Goth. habet; ceterum pro kaulaussaim in cod. per compendium kaussaim scriptum est.

DU ÞAISSALAUNEIKIM. ·A·

11, 10 — jah guþ waiva veihaba jah garaibtaba jah unfairinodaba izvis þaim galaubjandam vesum.
11, 12 svasve vituþ ainwarjanoh izvara sve ætta barna seinu bidjandans izvis jah gþalibandans jah veitvo-
13 djandans du gaggan izvis vairþaba guþs. saei laþoda izvis du seinai þiudangordjai jah vulþau. duþe
jah veis aviliudom guþa unsveibandans. unte nimandans at uns vaurd hauseinans guþs ardnemuþ ni
svasve vaurd manne ak svasve ist sunjaba vaurd guþs. þatei jah vaurklicip iu izvis juz i galauþeip.
14 jus auk galeikondans vaurþuþ broþrjus aiklesjom guþs þaim wisandeim in iudaia in xristau Iesu.
15 unte þata samo vuanuþ jah jus fram izvaraim iukunjam svasve jah veis fram iudaium. þatei jah
frauin usqemum iesua jah svesaim praufetum jah uns fravrekun jah guþa ni galeikandans j ih allaim
16 mannam andaneipans sind. varjandans uns du þiudom rodjan ei gaisaina du usfulljan seinos fra-
17 vaurhtinsinteino. eþþan snauh ana ins hatisguþs und andi. eþþan veis broþrjus gaisanaidai af izvis
du iæla weilos andvairþja ni hairtin usfarassau sniuraidedum andaugi izvara gasaiwan in managamma
18 kustau. unte villedum qiman at izvis ik raitis pavlus jah ainanima einþa jah tvaim jah analaida uns
19 satana. wa auk ist unsara vens aipþau faheþs aipþau vaips wofuljos niu jus in andvairþja frauins

INTERPRETATIO. — AD THESSALONICENSES I.

11, 10. — — et Deus, quam sancte et iuste et irreprehensibiliter vobis his credentibus salimus, 11. sicut scitis unumquemque vestram, uti pater filios suos regentes vos et consolantes 12. et testantes ad eundem vos digne Deo, qui vocavit vos ad suum regnum et gloriam. 13. Ideo etiam nos gratias agimus Deo indesinenter, nam accipientes a vobis verbum auditus Dei accepistis non sicuti verbum hominum, sed sicuti est vere verbum Dei, quod etiam operatur in vobis, vos qui creditis. 14. Vos enim imitatores facti estis, fratres, ecclesiis Dei his existentibus in Iudæa in Christo Iesu; nam hoc idem passi estis etiam vos a vestris popularibus, sicuti etiam nos ab Iudæis, 15. qui etiam dominum occiderunt Iesum et proprios profetas et nos persecuti sunt et Deo non placentes et omnibus hominibus adversarii sunt, 16. arcetes nos ad gentiles loqui, ut servarentur, ad explendum sua peccata semper. At properavit super eos ira Dei usque finem. 17. At nos, fratres, orabamini a vobis ad tempus horum, facie non corde abundantia properavimus vultum vestrum conspiciere in multa cupiditate. 18. Nam volumus venire ad vos ego quidem Pavlus et una vice et duabus, et impedit nos Satana. 19. Quid enim est nostra spes aut gaudium aut corona gloriationis? Nonne

ANNOTATIONES.

Fragmenta hujus epistolæ in cod. B leguntur; cod. A inde a v, 22 usque ad finem solvummodo habet.

Inscriptionem supplevimus e Philipp. iv, 16, ubi þaissalauneika, Thessalonices oppidi nomen invenitur.

11, 10. waiva] quam (πῶς), gr. ὡς. — veihaba] sancte, Goth. fortasse c. cod. F ἄγιως pro ἁγιως legit, nam veihis græco ἅγιος respondet, vid. tamen Th. 1, 8, ubi quoque pro ἁγιος ponitur.

11, 11. vituþ] Goth. * ὡς (πῶς).

11, 13. unsveibandans] sic cod. B; Cast. Add. p. 71. — at unsi] gr. omn. post hauseinans; Goth. c. Vulg. — svasve] pr., gr. omn.; Goth. c. verss. — vaurkciþ] sic

scribendum est pro vaurkci, codicis B et Cast. lectione.

11, 14. veis] nos, gr. omn. ἡμεῖς.

11, 15. svesaim] proprios, gr. τοὺς.

11, 16. guþa] dei, * gr.

11, 17. izvara] ad andaugi pertinens solœce pro izvar dictum est; pro genitivo plurali haberi, sermonis gothici usus vetat.

11, 18. unte] nam, gr. διό.

11, 19. ist] est, * gr. omn. — niu] nonne, gr. omn. ἢ οὐχι xai; Goth. c. Vulg.

11, 1. ju — þanamais] de hæc loquendi ubertate vid. ad L. xv, 19, suffinebat enim ju ni ad reddendum græcum μιᾶς, vid. vs. 5.

20. ni, 1 unsaris teonis xristaus in is quina. jus auk siup vulpus unsar jah fabeis. in hizei ju ni u-fulandans
 2 panamais gabrikaida uns ei bilipana'i veseima in aheinim aivai. jah insandidedum teimaupaiu broþar
 unsarana jah andbaht guþs in aivaggeljon xristaus ei izvis gutulgjai jah bidjai bi galaubein izvara.
 3, 4 ei ni ainshun afagjaidau in þaim aggvipom. silbans auk. vituþ þatei du þamma ratidai sijum. jah
 auk þan vesum at izvis. sauraqefum izvis þatei anavairþ vas uns du vinuan aglþos svasve jah varþ
 5 jah vituþ. doþþe jah ik ju ni usþulands insandida du utkunnan galaubein izvara ibai aucto usafraisi
 6 izvis sa fraisands jah svare vairþai arbaiþs unsara. aþþan nu at quimandin teimaupaiu at unsis fram
 izvis jah gateibandin uns galaubein friaþva izvara jah þatei gaminþi unsar habaiþ god sinterio gair-
 7 njandans unsis gasaiwan svasve jah veis izvis. inuh þis gabrafstidai sijum broþrjus fram izvis ana
 8 allai nauþai jah aglon unsarai in izvaraizos galaubeinai. unte sai libam. jabai jus gastandþ in
 9 frauju. wa auk avliude magum usgildan frauju guþa bi izvis ana allai sahedai. þizaiei faginom in
 10 izvaraaura guþa unsaramma. naht jah daga ufarassau bidjandans ei gasaiwaima andvairþja izvara
 11 jah ustihaima vanassu galaubeinai izvaraizos. aþþan silba guþ jah atta unsar jah frauja unsar
 12 iesus xristus garahtjai vig unsarana du izvis. aþþan izvis frauja managjai jah ganohnan gataujai
 13 friaþvai in izvis misso jah allans svasve jah veis in izvis du tulgjan hairtona izvara unfairinona in
 veihþi þa fura guþa jah atin unsaramma in quina frauju unsaris iesus xristaus miþ allaim þaim
 iv, 1 veilam seinam. þannu nu broþrjus anahaitam bidai izvis jah biljam in frauju iesua ei svasve and-
 2 nemuþ at uns waiva skuluþ gaggan jah galeikan guþa svasve jah gaggiþ jah gaaukaþ mais. vituþ
 3 auk waizos anahusnins agebum izvis þairþ frauju iesu xristu. þata auk ist vilja guþs veihþja izvara
 4 ei gabhaiþ izvis af kalkinassan. ei viti warjizub izvara gastaldan sein kas in veihþai jah sveripai.
 5, 6 ni in gairunja lustaus svasve jah þiudos. þozei ni kunnun guþ. ei was ni ufargagai ni bifaih. —

INTERPRETATIO.

vos in facie domini nostri Iesu Christi in ejus adventu? 20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium. III, 1. Propter quod non sustinentes amplius placuit nobis, ut relictis essemus in Athenis soli; 2. et mihi-
 mum Timotheum, fratrem nostrum et ministrum Dei in evangelio Christi, ut vos confirmaret et oraret
 secundum fidem vestram. 3. ut non ullus absterreatur in his angustiis, ipsi enim scitis quod ad hoc
 constituti sumus. 4. Et enim cum fuimus apud vos, praediximus vobis quod futurum fuit nobis ad pa-
 tiendum afflictiones, sicuti etiam factum est, et scitis. 5. Ideo etiam ego jam non sustinens nisi ad cog-
 noscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos hic tentans et frustra fiat labor no-
 ter. 6. At nunc in veniente Timotheo ad nos a vobis et narrante nobis fidem, amorem vestrum et quod memoriam nostram
 habetis bonam semper, cupientes nos videre, sicuti etiam nos vos; 7. propter hoc consolacionem habentes
 sumus, fratres, a vobis in omni necessitate et afflictione nostra propter vestram fidem. 8. Nam ecce vivi-
 mus, si vos statis in domino. 9. Quid enim gratiarum possumus retribuere domino Deo de vobis in omni
 gaudio, quo gaudemus propter vos et cum Deo nostro. 10. Nocte et die abundantia precantes, ut videamus
 facies vestras et expleamus defectum fidei vestrae. 11. At ipse Deus et pater noster et dominus noster
 Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. 12. At vos dominus augeat et redundare faciat amore in vos
 invicem et omnes, sicuti etiam nos in vos. 13. ad confirmandum corda vestra inculcata in sanctitate cor-
 ram Deo et patre nostro in adventu domini nostri Iesu Christi cum omnibus his sanctis suis. IV, 1. Itaque
 igitur, fratres, rogamus prece vos et precamur in domino deo, ut, sicuti accepistis a nobis, quomodo deb-
 etis ambulare et placere Deo, sicuti etiam ambulatis, etiam augeatis plus. 2. Scitis enim qualia pre-
 cepta dedimus vobis per dominum Iesum Christum. 3. Hoc enim est voluntas Dei, sanctitas vestra, ut
 detineatis vos ab fornicatione. 4. ut sciat quisque vestrum possidere suum vas in sanctitate et honore,
 5. non in passione cupiditatis, sicuti etiam gentiles, qui non noverunt Deum, 6. ut quis non transgre-

ANNOTATIONES.

III, 2. andbahi] ministrum, gr. συνεργός. — iz is
 gutulgjai] gr. omni. — bidjai] Goth. c. eod. d. * ʒmāz.
 III, 3. ratidai] Cast. sine ullo dubio recte ratidai
 conjecit, vid. Philipp. I, 17, ubi Goth. pro κήρα
 gasaiþr im quoque utitur.

III, 4. vesum] gr. omni. post izvis.

III, 5. usþulands] eod. B et Cast. ✕ usþulans, vid.
 ad Mc. XII, 24.

III, 6. teimaupaiu] pro teimaupaiu, vid. ad L. I,
 53. — galaubein] Goth. ° xai. — hobaiþ] gr. omni.
 ante gaminþi.

III, 7. fram] a, gr. omni. iφ. — nauþai — aglon] f gr.
 III, 9. usgildan] gr. omni. praeter eod. f ap. Mi.
 post guþa. — frauju guþa] domino Deo, gr. aut
 iεφ aut xρις habet, ut, uti Mi. adnotat.

III, 10. andvairþja izvara] facies vestras, gr. omni.
 ὑμῶν τὸ πρόσωπον. Vulg. e. Goth. pronomem sub-
 stantivo postponit. — us iuhaima] sic eod. B; Cast. ✕
 usþuhaima. — vaninassu] sic eod. B; Cast. ✕ va-
 nona þis.

III, 12. jah] sec. Goth. ° ei.

III, 13. hairtona izvara] f gr. omni.; Goth. c. Vulg.

IV, 1. þannu] i aq. e. gr. omni. (τὸ) λοιπόν. — ei]
 ut, ° gr. — svasve jah gaggiþ] sicuti etiam ambu-

latis ° gr.; Goth. c. eod., qui καθὼς καὶ περιπατεῖτε
 legunt; neque igitur svasve pro svo positum esse cum
 Cast. statuere opus est. — jah] quart. et: ixa, quod
 h. l. habent gr., Goth. c. eod. supra post iesua
 posuit.

IV, 2. xristu] Christum, ° gr. omni. praeter eod.
 a et d ap. Mi.

IV, 3. ei gabhaiþ] ut detineatis, gr. omni. ἀπιχέ-
 θαι; Goth. c. Vulg. sic vs. seq. græcum εἰδίνα per
 ci viti reddidit. — kalkinassau] eod. B ✕ kalkinassuus,
 nam af prepositio tertium easum postulat; locorum
 quorum ad M. XXVII, 57 mentionem fecimus, alia
 est ratio et idem vitium a librario codicis B com-
 missum jam supra Cor. II, III, 13 (af ahmins) animi-
 advertimus, uti A recte af ahmin habet.

IV, 4. gastaldan] gr. omni post kas.

IV, 6. nih] neque, gr. omni. xai. — bifaih...] Cast.
 edidit bifaihodai in . . . s, ex quibus posterioribus
 litteris tois, pro tojis dictum, efficit; quam conje-
 cturam (nam praeter bifaih, quod edidimus, nihil
 lere certa cognosci posse ipse confiteatur) in cuiquam
 probaverit, dubitamus, et nunc ipse fortasse ei pat-
 rocinam renuntiavit. Nos legimus bifaih (in) wam-
 ma toje, i. e. deripiat (in) aliquo operum, ut cum

7 broþar seinana. unte fraveitands frauja ist allaize svasve jah lauraqþum izvis jah veitvolidedom. ni
 8 auk laþoda uns guþ du nahrainþai ak du veitþai. inuh þis nu saei ulbrikiþ. ni man ulbrikiþ ak
 9 guþa saei gaf almuā seinana veitana izvis. aþþan bi broþrulubon ni þau bunn meljan izvis. unte
 10 silbans jus at guþa uslaisidai sijuþ du frion izvis misso. jah auk taujiþ þata in alians broþrums in
 11 allai makidonai. aþþan bidjan izvis broþrjus biauþnan mais jah biarbaidjan anaqal jah taujm svea
 12 jah vaurkjan handom izvaraim svasve jah izvis anabudum. ei gaggaiþ gafehaba du þaim þaiei uta
 13 sind jah ni ainishon wis þaurbeip. aþþan ni vileima izvis unveisans broþrjus bi þans anast pandans
 14 ei ni saurgaiþ sve þai anþarai þaiei ni baband ven. unte jahai galaubjam þatei iesus gasvalt jah us-
 15 stuþ. sva jah guþ þans þaiei anaþaislepun þairb iesu tiuhaiþ niþ imma. þatuþ - þan izvis qiþam in
 16 vaurla frauþins þatei veis þai libandans þai bilaibidans in quma frauþins ni bishivam faur þans
 17 anastlepandans. unte silba frauja in haitjai in sibnai arkaggilans jah in þuthaurna goþs dalaþ atstei-
 18 giþ af himina jah dauþans þai in xristan usstandand faurþis. þoþro þan veis þai libandans þai astif-
 19 uandans suns niþ imma fraivilvanda in milþmam du gamotjan frauþin in luftan jah framvigis niþ
 20 frauþin vairþam. svaei nu þrafsteip izvis misso in þaim vaurdam. aþþan bi þo þeilsa jah mela
 21 broþrjus ni þaurbum ei izvis meljaima. unte silhans gaggvo vituþ þatei dagis frauþins sve þiubs
 2 in naht sva qimip. þan qiþand gavaipþi jah tulgiþa. þanuh unven'g. o ius biqimith fralusts svasve
 3 sair qipubastons jah unþaþliuhand. aþþan jus broþrjus ni sijuþ in riqiza ei sa dags izvis sve þiubs
 4 gafahai. unte allai jus sunjus liuhadis sijuþ jah sunjus dag's ni siuþ nahts ni riqizis. þann nu ni
 5 slepaima sve þai anþarai ak vakaima jah varai sijaima. unte þaiei slepand. naht slepand jah
 6 slepaima sve þai anþarai ak vakaima jah varai sijaima. unte þaiei slepand. naht slepand jah
 7 slepaima sve þai anþarai ak vakaima jah varai sijaima. unte þaiei slepand. naht slepand jah
 8 þaiei drugkanai vairþand. nahts drugkanai vairþand. ip veis dagis visandans unskavai sijaima gaha-

INTERPRETATIO.

aliud neque decipiat) — fratrem suum, nam vindex dominus est omnium, sicuti etiam praediximus vobis et testati sumus. 7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctitatem. 8. Propter hoc igitur qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit spiritum suum sanctum vobis. 9. At de fraterno-amore non opus habemus scribere vobis, nam ipsi vos a Deo educti estis ad amandum vos invicem; 10. et enim facitis hoc in omnes fratres in omni Macedonia; at oramus vos, fratres, ageri plus et studere requiei et facere propria et operari manibus vestris, sicuti etiam vobis praecepimus. 12. ut ambuletis honeste ad hos, qui foris sunt, et non vilius aliquo egeatis. 13. At non volumus vos invidiosos, fratres, de his obdormiscentibus, ut non moreatis, uti hi alii qui non habent spem. 14. Nam si credimus, quod lesus mortuus est et resurrexit, sic etiam Deus hos qui obdormiverunt per lesum agit cum eo. 15. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos hi viventes, hi relictii in adventu domini non praevenerimus ante hos obdormiscentes. 16. Nam ipse dominus in jussu, in voce arcangelii et in tuba dei deorum descendit a caelo et mortui hi in Christo resurgent antea. 17. Deinde autem nos hi viventes hi relictii statim cum eo rapimur in nubibus ad occurrendum domino in aere et perpetuo cum domino simus. 18. Adco nunc consolamini vos invicem in his verbis. v, 1. At de his momentis et temporibus, fratres, non egimus, ut vobis scribamus; 2. nam ipsi accurate scitis, quod dies domini, uti fur in nocte, sic venit. 3. Cum dicunt: pax et securitas, tunc repente eos supervenit interitus, sicuti dolor gravidae et effugiunt. 4. At vos, fratres, non estis in tenebris, ut hic dies vos uti fur capiat; 5. nam omnes vos filii lucis estis et filii diei non estis noctis, non tenebrarum. 6. Itaque ergo non dormiamus, uti hi alii, sed vigilemus et sobrii simus; 7. nam qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt, noctu ebrii fiunt; 8. verum nos

ANNOTATIONES.

vers. Armen., cum qua Gothum saepius concinere videmus, τοῦ pro τῷ legerit. — ist] est, ° gr. omni. — allaize] omnium, gr. omni. περι πάντων τούτων.
 iv, 8. inuh] sic cod. B; Cast. ✕ ip. — saei] sec., Goth. c. eodd. ° xai. — izvis] vobis, gr. εἰς ὑμᾶς.
 iv, 9. broþrulubon] sic cod. B; Rom. xii, 10 broþralubon, legitur. — þaurbum] opus habemus, gr. χρεῖαν ἔχετε, cf. v, 4.
 iv, 11. vaurkjan] Goth. c. eodd. ° iditais. — jah] quart. etiam, ° gr. omni. praeter cod. f et α ap. Mi.
 iv, 12. gafehaba] sic cod. B denuo inspectus; nos olim gareðaba (vid. Rom. xii, 15) scriptum esse conjiciebamus. — ni ainishna wis] non ullius aliquo, gr. οὐκ ἀπὸ τινός; Goth. c. Vulg.
 iv, 13. unveisans] se. visan, vid. ad. Rom. xv, 8, — broþrjus] Cast. ✕ broþrus. — sve] Goth. ° xai.
 iv, 14. tiuhaiþ] cum non solum h. l. þiuhaiþ, sed etiam Gal. v, 10 bairniþ et Coloss. iii, 15 signjaiþ legatur, pro quibus formis, si indicativi esse debent, tiuhaiþ, bairniþ, svigneiþ, si conjunctivi, tiuhai, bairai, signjai secundum regulas formationis scribendam sunt, nunc non dubium est quin illa forma conjunctivi cum addito þ, a sermone evangelorum aliena, posteriore aetate inducta sit et ita adhibita, ut pro graeco futuro aut imperativo poneretur.
 iv, 16. haitjai] sic cod. B, Cast. ✕ hait jah —

þai] hi, ° gr. omni.
 iv, 17. imma] eo, gr. omni. αὐτοῖς; Goth. c. Slav.
 5. — jah] Goth. ° oþro.
 iv, 18. nu] igitur, ° gr. omni.
 v, 1. þaurbum — meljaima] gr. χρεῖαν ἔχετε — χρεῖα ἔχετε; Goth. c. Vulg.
 v, 5. biqimith] sic cod. Cast. Add. p. 71. — fralusts] hanc vocem in cod. B prorsus vanidam Cast. recte restituit. — sair qipubastons] sic cod. B; Cast. ✕ qaisv þis ha'teis, quamquam in annotatione eam I etionem certam esse dicit. — jah] sec., d'est ni, quod librarii mendo, nisi in loco propter litterarum difficultate lectu, scriptum fuit ni gahliuhand; unþaþliuhand quidem est verbum recte compositum ipsunque graeco ἐκπεύου reddendo aptissimum, vid. Cor. ii, ii, 33, sed additum sibi habere solet id, quod effugitur, is autem casus ubi omittitur, gahliuhan, quod proposuimus, Goth. utitur, vid. M. vii, 33; Mr. v, 14; xiv, 50; xvi, 8.
 v, 5. siuþ] estis, gr. ἐστέ. — nahts] cod. B. ✕ nahts.
 v, 6. sve] Goth. c. eodd. et verss. ° xai.
 v, 7. nahts] Cast. non debet nahts conjungere, nam ea non est inusitata, quam ipse vocat, sed laisa forma; nahts recte habet, vid. L. ii, 8.
 v, 8. unskavai] e Cor. i, xv, 31 Cast. usskavai vel potius usskavai legendum esse, recte monet, cf.

- 9 modai bruojon galaubeinaiš jah friapvos jah hiltia venai nasseinaiš. unte ni satida uns guþ in hatis
 10 ak du gafseidemei gamistaiš þairh fraujan unsarana iesu xristu. saei gasvalt þaur uns ei jahþe
 11 slepaima jahþe vakaima samana miþ inma librima. inuh þis þrafsteiþ izvis misso jah timr-
 12 jaþ anuwarjazuh anþar anþarana svasse jah taujiþ. aþþan bidjam izvis broþrjus kunnan þans
 13 arbaiþjandans in izvis jah faurstassjans izvarans in fraujin. sveraþ ins ularassau in friapvai in
 14 vaurstvis ize jah gavairþi habaiþ in izvis. bidjamuþ - þan izvis broþrjus talzjaiþ þans ungatassans
 15 þrafstjaiþ þans grundafraþjans usþulaþ þans siokaus usbeisneigai sijaiþ vipra allans. saiwiþ ibai
 was ubil ana ubilamma wamma usgildai ak sinteino þiuþ laistjaiþ miþ izvis misso jah vipra allans.
 16, 17, 18 sinteino luginuþ in fraujin. ussveibaudans bidjaiþ. in allamma avilinduþ. þata auk isti vilja guþs in
 19, 20, 21 xristan iesu in izvis. ahman ni afwappjaiþ. þraufetjan ni frakunne þ. aþþan all uskiusaþ. þutei guþ
 22 23 sijai gabahaiþ. af allamma vaihte ubilaizo aþhahaiþ iz is. aþþan silba guþ gavairþjis gaveihai izvis
 allandjo jah gahailana izvarana ahman jah saivala jah leik usfahirona in quma frauþas unsaris iesuis
 24, 25 xristaus gafastaidau. triggyv saei lapoda izvis. saei jah taujiþ. broþrjus bidjaiþuþ - þan jah bi uns-
 26, 27 goljaiþ broþruu allans in gafrijonai veihai. hisvara izvis in fraujin ei ussiggvaidau so aipistaule
 28 þaina veiham broþrum. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ izvis. amen.

INTERPRETATIO.

diei existentes sobrii simus, indoti lorica fidei et amoris et galea, spe salutis; 9. nam non posuit nos Deus in iram, sed ad acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum. 10. qui mortuus est pro nobis, ut sive dormiamus, sive vigilemus simul cum eo vivamus. 11. Propter hoc consolamini vos invicem et edificetis unusquisque alter alterum, sicut etiam facitis. 12. At rogamus vos, fratres, cognoscero hos laborantes in vobis et presides vestros in domino. 13. Honorate eos abundantia in amore propter opus eorum et pacem habete in vobis. 14. Rogamus autem vos, fratres, moneatis hos incompositos consolemini hos pusillanimes, sustineatis hos imbecillos, longanimitatis sitis erga omnes; 15. videte, ne quis malus pro malo cui retribuatur, sed semper bonum sequamini cum vobis invicem et erga omnes; 16. semper gaudete in domino; 17. non cessantes orate, in omni gratias agite; 18. hoc enim est voluntas Dei in Christo iesu in vos; 19. spiritum ne extinguite, 20. prophetias ne spernite. 21. sed omne probetis, quod bonum sit, tenetis; 22. ab omni rerum inalarum detinete vos, 23. at ipse Deus pacis sanctificet vos omnimodis, et integra vestrum spiritum et anima et corpus in adventu domini nostri Iesu Christi servetur. 24. Fidelis qui vocavit vos, qui etiam facit, 25. fratres, uretis autem etiam pro nobis. 26. Salutate fratres omnes in osculo sancto. 27. Obtestor vos in domino, ut recitetur hæc epistola his sanctis fratribus. 28. Gratia domini nostri Iesu Christi cum vobis, amen.

ANNOTATIONES.

vs. 6: *w et s* litteras sæpius permutari vidimus M. vii, 23; Mc. vi, 2. — *nasseinaiš*] sic cod. B pro *naseinaiš*, vid. ad Gal. v, 15.

v, 10. *slepaima* — *wakaima*] † gr.

v, 12, 15. *frauja*] Goth. ° *zai wuhetoðvras ðmās zai*. — *sveraþi*] honorate, gr. *ἵστε ὅτι* ab *ἔρωτάμεν* pendens; Goth. cum nunc imperativo utatur, ante *gavairþi habaiþ* recte addit *jah*, quod a gr. item recte abest. — *iztial* vobis, gr. *αὐτοῖς* (vobis ipsis), cf. u, 14.

v, 14. *broþrjus*] cod. B *broþrus* — *ungatassans*] sic e. B; Casti. *ungatissans*. — *usþu'ap*] sustineatis, gr. *οὐκ ἐπιτρέχετε* (*andnimaiþ*, cf. Tit. i, 9). Goth. videtur per errorem *ἀνετρέχετε* legisse, quod idem etiam librario codicis 74 accidit.

v, 15. *ubil ana*] Ca. t. *æt*.; cæterum pro *ana* (super) gr. *οὐ* cuius præpositionis significationi cum *ana* non respondeat, non dubitamus quin in cod. B *and* scriptum sit, uti legitur Rom. xii, 17

ni ainunnehun ubil und ubilamma usgibands, cf. M. v 38. — *laistjaiþ*] Goth. e. codd. ° *zai*.

v, 16. *in fraujin*] in domino, ° gr.

v, 18. *ist*] est, ° gr.

v, 22. *ubilaizo*] incipit cod. A.

v, 23. *jah* — *aþman*] cum Goth. nunc accusativum ponat, nihil est certius quam *zai ðlōkōlōron ðmōn ti pniðma* ab *ἀγίασαι* pendere eum existimavisse cum apud omni. gr. et verss. cum *ψυχῇ* et *σώμα* ad *τηρηθεῖν* pertineat et nominativus casus esse debeat (*jah gahails* izvar ahma).

v, 25. *þan jah*] autem etiam, pro gr. *zai*, uti Matth. ix, 17.

v, 27. *aipistaule*] cod. B e. cod. 17 ° *πᾶσι*; in end. A etiamsi illius vocis (*allaim*) vestigia propter litterarum membranz non cognoscuntur, tamen spazium ad capiendam eam sufficit.

v, 28. *amen*] amen, ° gr.

DU ÞAISSALAUNEKAIUM ANÞARA ANASTODEIÞ.

1. 1 Pavlus jah silbanus jah teimaþvauis aiklesjon þaissalaunekaie in guþa atin unsaramona jah frauþin
 2, 3 iesu xristau. ansts izvis jah gavairþi fram guþa atin unsaramona jah frauþin iesu xristau. avilindon

INTERPRETATIO. — AD THESSALONICENSIS ALTERA INCIPIT.

1. 1. Pavlus et Silbanus et Timotheus ecclesiaz Thessalonicensium in Deo patri nostro et domino Iesu Christo : 2. gratia vobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Gratias agere debemus eo

ANNOTATIONES.

Inscrip. *du þaissalaunekaum anþara*] cod. A : *du þaissalaunekaum* (sic!) *ð ana* [*iodiþ*]; verbi *anastodeiþ*, quod e cod. A in inscriptione posuimus, littere ultime quas vocis inclusivus, adeo erant extinctæ,

ut Castilionensis conjectura eas restituerat; cf. Prolegg. col. 480 not. 3. Cæterum in inscriptione ad epistolam priorem pro *þaissalaunekaum*, uti secundum rumorum, galatru all scripsimus, potius *þaissala-*

skulum gūpa sateino in izvara broņrjus svasve vairþ ist. unte nřarvalisõjþ galaubeins izvara jah
 4 managūþ triaþva nuwarjizuh allaize. izvara in izvis misso. svaci veis silbans in izvis wþam in
 aiklesjom gūþs in stiviþis izvaris jah galaubeināis in allaim vřakjem izvaram jah aþlom þozei
 5 usþulāiþ. taka garaibtaizos steuos gūþs du vairþans briggan izvis | iudangarļjos gūþs in *izozai jah*
 6, 7 *viniþ. sveþauh jabai* garaiht ist at gūpa usþildan þaim gaþreibhandam unš agvõþa. iþ izvis gaþrai-
 hanaim *isila* miþ uns in andhuleinai fraujns unšaris iesuis xristans af himinam miþ aggtam mahtais
 8 is. in funins lauhmonai gibandins fraveit ni kunnandae guþ jah ni ufhausjandam aiwaggeþjon fraujns
 9 unšaris iesuis xristans. þajei . . . . . fralut aiveinon fram andvairþja fraujns jah fram vulþau
 10 mahtais is. þan *qiniþ* usþauhjan in þaim veiham is jah . . . . . le . . . . . ba . . . . . in allaim þaim
 11 galaubjandam unte galaubida ist veitvodei unšara izvis in jainamuz daga. du þammei jah bidjom
 sinteino bi izvis ei izvis vairþans briggai þizes leþonāis guþ unšar jah fultjai alla laikain þiuþeināis
 12 seiņzāos jah vursiv galaubeināis in mahtai. ei usþautuzi namo fraujns unšaris iesuis in izvis jah

INTERPRETATIO.

semper propter vos, fratres, scienti dignum est; nam supererescit fides vestra et abundat amor unicus cujusque omnium vestrum in vos invicem: 4. ita — ut nos ipsi in vobis gloriamur in ecclesiis Dei propter patientiam vestram et fidem in omnibus persecutionibus vestris et doloribus, quos patimini; 5. exemplum justii iudicii Dei, ad dignos faciendum vos regno Dei, propter quod etiam patimini. 6. Tamen si justum est apud Deum retribuere his tribulantibus nos angorem, 7. verum vobis tribulatis requiem cum nobis in revelatione Domini nostri Iesu Christi de corbis cum angelis potentie ejus, 8. in ignis fulgure dentis vindictarii non nocentibus Deum et non obediētibz evangelio domini nostri Iesu Christi; 9. qui precamur dant, interitum æternum, a facie domini et a gloria potentie ejus; 10. ubi venit glorificari in his sanctis ejus et. . . . . in omnibus his credentibus, nam creditum est testimonium nostrum vobis in illo die. 11. Ad quod etiam precamur semper pro vobis, ut vos dignos reddat hac vocatione Deus noster et perficiat omne placitum bonitatis sue et opus fidei in potentia, 12. ut glorificetur nomen domini nostri Iesu in vobis et vos in eo secundum

ANNOTATIONES.

neikaim scribere debebamus (hoc enim rectius est, quam quod codd. præbent, et sic etiam in subscriptione hujus epistolæ legitur), atque etiam *kautausaim* Col. subscr. in *kautausaim* mutandum esse videtur.

1, 4. in] pr. in, ° cod. B, addidimus e cod. A, — *stiviþis*] sic pro *stivijons*, quod Cast. e loco penitus exeso edidit, legendum est: id autem exigui primum *izvaris*, forma neutrius, deinde quod Gothi *izropovõþu* non *stivijon* sed *stiviti* dicunt, vid. Cor. II, 1, 6; vi, 4. — *vřakjom*] sic codd.; Cast. ✕ *vřakjom*.

1, 5. in] desinit cod. B; quæ hinc edidit Cast. usque ad *jabai* versus sequente, ea omnia, cum membrana penitus abrasa esset, conjectura invenit; sic quoque, loquitur ille, in hac et sequentibus pagellis duabus multis opus fuit conjecturis.

1, 6. *jabai*] gr. omn. *εἰς* *εἰς*; quod cum Gothus per *sveþauh jabai* reddere soleat (vid. Rom. viii, 9; cf. Cor. II, x, 8), id etiam hoc loco pro simplici *jabai* scribendum esse censuimus; nam Cast. etiam si codice iterum consulto litteras fere nullas conspexit, tamen locum ad tot litteras capiendas sufficere dicit. Aliis quidem locis *περ* encliticum gothice *vairhtis* est (vid. ad Cor. II, viii, 7), ut *jabai vairhtis* quoque legi possit; quoniam autem Cast. post *jabai* nihil conspexit ad h. l. diserte dicit, conjectura *jabai vairhtis* abstinendum est. — *ist*] est, gr. omn. — *uns*] nos, gr. omn. *ὑμεῖς*, præter cod. B 2 ap. Mill.

1, 7. *iþ*] verum, gr. omn. *καί*, Goth. c. vers. lat. Sabat. — *gaþraihanaim*] Massm. M. G. A. 1820 p. 127 injuria pro falso habet, vid. Matth. vii, 15; Cor. II, iv, 8; neque versus proxime præcedente legitur, ut ille ait, *gaþraihandam*, sed recte *gaþreibhandam* — *isila*] hanc vocem penitus oblitteratam restitit ope Cor. II, viii, 13. Cast. — *unšaris*] nostri, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. — *xristans*] Christi, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi. — *himinam*] caelis, sic pro *himina* (*ὐρανός*) in membrana exesa Castillonæ scriptum esse videtur; mirum: nam cum in evangelio *ὐρανός* singularis a Gothis semper fere per *himinos*, numero plurali, convertatur, in epistolis interpretes nostri non solum graecorum vestigia persequuntur, sed etiam præter eorum auctoritatem pro plurali singulari ponunt, vid. ad Eph. iii, 15 et Col. i, 16.

1, 8. *funins lauhmonai*] ignis fulgure, gr. *πῶρ φλόγος*. Goth. c. codd. *φλόγι πυρός*, verbis transpositis, legat. Cæterum pro *lauhmonai* cum Massm. t. l. p. 126 *lauhmonjai* legendum esse putamus, vid. Luc. x, 43; xvii, 24. — *gibandins*], sic pro *gibandis*, quod Cast. e loco plane exeso male edidit, legendum est.

1, 9. *þajei*] Cast. dua verba inde sequentia, quæ graecis verbis *ὁκνεῖς τίσουσι*, respondeant, cum in cod. omnino essent extincta, conjectando per *fraveit usgiband* reddidit; quam conjecturam Massm. l. l. p. 154 injuria laudat, nam verbum quod *ἐκδιήκτω*, i. e. ultionem significat, idem *δίκω*, i. e. pœnam, significare non potest. Rectius Cast. pro *τίσουσι usgiband* posuit, vid. Philem. 19. Quod autem aliud verbum gothicum pro *fraveit* scriptura fuerit, diffici e est dicta, nam *δίκω* nullo alio novi testamenti loco legitur, ut inde conjectura fieri possit.

1, 10. *qiniþ*] Cast. ✕ *qemi* conjectura restituit; id enim verborum junctura non admittit, quia Gothi, ubi conjunctivus aoristi graeci, pro Latinorum futuro exacto positus, exprimentum est, indicativo, rarius conjunctivo presentis uti solent, vid. Grim. Gr. IV, 117. Sic etiam infra ii, 5 pro *qemi* iterum *qiniþ* vel *qimai* legendum est, quod etiam *vairþai* pr. lat., quod sequitur. — *usþauhjan*] fortasse *usþauhjan* legendum est, uti Cast. etiam vers. 12 edidit. — [. . . ba . . .] ex his singulis litteris Cast. fecit *mihlaim atgiban gūþa*, quæ significat: magnolia dare Deo; eaque lectio Massmano l. l. p. 154 placet. Sed interprens, si vere sic scripsisset, quam longe quæsumus ab auctore graeco abtravisset? et quomodo is, qui *καυμασθῆσαι ἐν κἀσὶ τοῖς πικροῖς* dicitur, ab interprete magnalia dare Deo in omnibus credentibus dici potest? Probabilis esset, si legeretur *mihlaim habunin allaim þaim galaubjandam*. — *þajei*] vobis, gr. omn. *ὑμεῖς*, præter dubitantes ante unam præpositio *du* vel *im* excidit, quod propter sequens *þajei* fieri poterat; cave autem ana supplicat, hoc propter significantiam a-verbariam hic locum non habet. — *jainamuz daga*] illo die. † gr. omn.

1, 11. *sciaþois*] scis, ° gr. omn., Goth. cum vulg. et vers. arab. et aethiop.

1, 12. *scaris*] Getm. e. codd. ° *χαριστος*. — *unšaris*] sec., nostris, ° gr. omn., Goth. cum Sabat.

- 11, 1 jus in omnia bi austai guþs unsaris jah frauþis unsaris iesuis xristaus. aþþau biðjam izvis broþrus
 2 in quibus frauþis unsaris iesuis xristaus jah . . . gaqumþais unsaraizos du imma, du ni sprauto
 3 vaggjan izvis ahin n'h drobnan nih þairh alman nih þairh vaurda nih þairh aipstantein see þairh uns
 4 þatei instandai daga xristaus. ni washun izvis usluto wamma haidau unte niba qimif uflass faurþis
 15, 16 ufar all qþana guþ aþþau allata blotinassu svaci in guþs at sitau s . . . — — unsaros. aþþau
 silha hraija unsar iesus xristus jah guþ jah atta unsar saei þrijoda nus jah atgaf gaþlaht aiveina jah
 17 ven goda in austai. gaþrafstjai þairtona izvara jah gatolþjai in allaim vaurstvam jah vaurdam go-
 mu, 1 daim. þata auþar ei biðjaiþ jah bi unsi broþrus ei vaurd frauþis þragjai jah mikiljaidau svase
 2 jah at izvis. jah ei uslausjaidau af gastrojanaim jah ubilaim mannam. ni auk ist allaim galaubeins.
 3. 4 aþþan triggvs franja saei gatolþjai izvis jah galauþjai izvis af þamma ubiliu. aþþan gatraum in
 5 frauþto ei þatei anabudum izvis jah tanj þ jah tanjan habaiþ. franja garailþjai hairtona izvara in
 6 þraipvai guþs jah in usþulainai xristaus. aþþan anabudum izvis broþrus in namn frauþis unsaris
 iesuis xristaus ei gaskaidaiþ izvis af allamma broþre wairbandane negatass: þa jah ni bi anafilham
 7. 8 hœi andœmuf at uns. silbans auk kunnuf waiva skuld ist þalrikon unsi. unte ni ungatevidri
 vesom in izvis ni arvo hlaib matidedum at wamma ak v'nnandans arbaidai naht jah daga vaurk-
 9 jandans ei vi kauridedeima wana izvara. ni þatei ni habaidedeima valdunfi ak ei uns silbans du

INTERPRETATIO.

gratiam Dei nostri et domini nostri Iesu Christi. 11, 1. At precamur vos, fratres, propter adventum domini nostri Iesu Christi et congregationem nostram ad eum, 2. ad non cito movendam vos mente nec terrendum, nec per spiritum nec per verba nec per epistolam, uti per nos; quod instet dies Christi. 3. Ne quis vos decipiat ullo modo, nam nisi venerit discessio prius et revelatus fiat homo peccati, filius perditionis. 4. Hic resistens et extollens se supra omne dictum Deum aut omne cultum, ita ut in Dei templo sedeat — 15. — nostram. 16. At ipse dominus noster Iesus Christus et Deus et pater noster, qui amavit nos et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, 17. consolatur corda vestra et confirmat in omnibus operibus et verbis bonis. 11, 1. Hoc reliquam, ut precemini etiam pro nobis, fratres, ut verbum domini currat et glorificetur, sicuti etiam apud vos, 2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus, non enim est omnibus fides. 3. At fidelis dominus, qui confirmat vos et liberet vos ab hoc malo. 4. At confidimus in domino, ut quod precemur vobis, etiam faciatis et facturi sitis. 5. Dominus dirigat corda vestra in amore Dei et in patientia Christi. 6. At precipimus vobis, fratres, in nomine domini nostri Iesu Christi, ut separetis vos ab omni fratrum ambulantium inordinite et non secundum traditiones quae accepistis a nobis. 7. Ipsi enim vobis quomodo debitum est imitari nos; 8. nam non inordinati fumus in vobis, non gratis panem comedimus apud quemquam, sed patientes labore nocte et die operantes, ut non gravemus quemquam vestrum. 9. Non quod non haberemus potestatem, sed ut nos ipsos ad exemplum daremus ad imitandum nos.

ANNOTATIONES.

11, 1. *broþrus*] fratres, Gothus accusativo cum *izvis* et *biðjam* pendentis pro vocativo Graecorum (ἀδελφοί) utitur; Massm. l. l. p. 126 cum *broþrus* vocativi formam esse recte negasset, il quod Cast. h. l. dixerat, non debet idem opinari, Gothum versionibus latinis (*rogantur vos fratres*) deceptum sic convertisse, nam e graecis libris, non e latinis versionibus hausta est versio gothica, uti ipse cum Cast. iudicat l. l. p. 352. — *qimif*] sic legendum est pro *qama*, quod Cast. repudiatis legibus grammaticis cecidit; ultima enim littera in codice extracta est. — . . . *gaqumþais unsaraizos*] congregationem nostram, q gr. omni., ceterum in Cast. *mipþgaumþais* edidit, sed lectio est incerta, nec nobis gothicum *mif* — ad exemplendam graecum ἐπι — in compositis aptum esse videtur.

11, 2, 5. *izvis ahin* — *washun izvis*] haec omnia adeo sunt deleta, ut magna ex parte essent divinanda; tamen litterae, quae legi possunt, lectioni meae conveniunt. Cast. — *izvis*] sic nos scripsimus pro solteco *jas*, nam post *du* cum infinitivo subiectum sententiae casu accusativo ponitur, vi l. Thess. 1; 11, 12 *ratvo þarðens du gaggan izvis vairþaba guþs*. cf. Marc. iv, 1 *galesun sik du imma manageizs þlu*, *svase ina gatripian in ship*. — *drobnan*] ubi Gothi hoc verba utuntur, compositum est aut *drobnan* (Joan. xii, 21, xiv, 1, 27.) aut *gahrobnan* (Luc. 1, 12; Joan. xii, 27); Cast. a nobis de hoc loco interrogatus, plane nihil amplius legere posse respondit; fortasse igitur alteratum illorum compositum h. l. in cod. scriptum fuit. — *vaurda*] verba, gr. omni. λόγος numero singulari, lectio non edidit, Cast. effinxit ex ultima littera *a*, quae sola legi potest. — *þata. d. d.*] huius verbi duae tantum ultimae litterae

supersunt, Cast. comparato loco Tim. II, iv, 2 *instandai* coniecit, quod Massm. l. l. p. 134 injuria comprobatur; nam ἐνεστάται, quod h. l. convertendum erat, et ἐπιστάται quod Tim. l. l. Gothus per *instandai* reddidit, res plane dissimiles significant; fortasse rectius scribitur *atgaggai*, vid. Tim. II, vi, 1. — *xristaus*, Christi, gr. χριστός, — *wamma haidau*] cuius sic legendum est, Cast. e coniec. ura * *wammeh*, cuius verbi primam solummodo litteram cognoscere potuit; *wand* quod omnis, *quisque* significat, in ejusmodi sententia negativa locum non habet. Ceterum cave cum Castillonaeo Gothum aliter atque hident graeci, legisse arbitraris, nam Graecorum morem negationes duplicandi Gothi non ubique imitantur. — *niba* — *faurþis*] vix apparent hic vestigia litterarum. Cast. recte explevit, praeterquam quod *qimif* vel *qimai* pro *qeni* ponere debebat, vid. ad 1. 10.

11, 1. *þar*] supra, gr. omni ἐπι, Goth. e. vet. lat. — *qþana*] hoc falsum est, sive Gothus cum veteri illa lat. versione qui dicitur egit (sic *qþanana* scribendum erat), sive ad *alt* retulit (sic *qþan* vel *qþano* esse debebat); nos *qþanaui* praeferrimus, cf. etiam Massm. l. l. p. 157. — *svaci in*] nullum harum litterarum vestigium deprehendo, sed locus adest. Cast. Adlere etiam illo debebat *in*, nam *svaci* post se summique infinitivum habere solet accusativum subiecti, vi. ad vers. 2; si vet. latina et Vulg. is omittunt, res alia est. — *all*] sic cod. pro *alh*, uti Marc. xv, 58; vid. ad Matth. v, 45. — *s . . . .*] Cast. edidit *sik ustaþajands*; cum autem de his nihil remanserit nisi prima littera *s*, lectio omnino dubia est, nec minus conieci poterat *sva guþ* . . . , nam gr. multo hic inserunt *ὁ θεός*. Ceterum definit cod. A.

10 fr̄s. d̄tai ḡ beina du galeikon uas̄is. jah auk þan vesum at izvis pata izvis anabudum ei jabai
 11 was ni via vaurkjan ni matjai. haujan auk sumans wairbandans in izvis uogatassaba ni vaiht
 12 vaurkjandans ak fairveitjandans. þaimuh svalaikaim anabiudam jah bidjam in frauju tesna xristau
 15 ei miþ rimisa vaurkjandans seinana hlaih matjaina. aþ þan jus broþrus ni vaiþaiþ usgradjans vaifa
 14 taujandans. iþ jabai was ni ofhausjai vaurda unsaramma þairh þos bokos þaua gatarþjaiþ. ni blan-
 15 daþ izvis miþ imna ei gaskamai sik. jah ni svasve sijand ina talnjaiþ ak tabzjaiþ sve broþar.
 16 aþþan silba frauja gavairþeis ḡbai izvis gavairþi sinteino in allaim stadiu. frauja niþ allaim
 17 izvis. so goleius meinai handan pavlaus patei ist bandvo ana allaim aipistaulem meinaim. sva
 18 melja. ansts fraujuis unsaris iesuis xri taus miþ allaim izvis. amen.

du þaisalameikaim anþara ustauh.

INTERPRETATIO.

10. Et enim cum essemus apud vos, hoc vobis præcipimus : ut si quis non velit operari, non edat. 11. Audimus enim aliquos ambulantes in vobis inordinate, non quidquam operantes, sed nugæ sectantes. 12. Hisque ta ibus præcipimus et precamur in domino Iesu Christo ut cum silentio operantes suum pacem comedant. 15. At vos, fratres, ne fiat lassus bene faciens. 14. Verum si quis non obediat verbo nostro per has litteras, huic notetis, ne misceatis vos cum eo, ut pudeat eum. 15. Et ne sicuti inimicum eum ex stimulis, sed doceatis uti fratrem. 16. At ipse dominus pacis det vobis pacem semper in omnibus locis. Dominus cum omnibus vobis. 17. Hæc salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omnibus epistolis meis sic scribo. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Ad Thessalonicenses altera explicat.

ANNOTATIONES.

ii, 15. *unsaras*] pergit cod. B. Cast. opinatur præcessisse *þairh aipis a leins* et Gothum plurali pro *dei epistolais h̄m̄on* usum esse et h. l. aliter aq̄ue Neh. vi, 17 (ubi legitur *aipistaulem*) flexisse. Nobis secus videtur; nam cur interpres h. l. plurali usus sit, nulla est causa, et *ἐπιτολῆς* per *aipistaule* s. singulari numero redditum in Pauli epistolis sæpius invenitur; cum autem ad pronomen *unsaras* substantivum plurali numero requiratur, sine dubio præcessit *þairh bek* s., sic infra iii, 14, *δὲ τῆς ἐπιστολῆς* iterum per *þairh þos bokos* redditur; cf. Cor. II, vii, 8; iii, 4.

ii, 14. *hairtona izvara*] § gr. omn. præter cod. k ap. Mi.; sic infra iii, 5 nisi unus gr. consentit, — *gatutjai*] Goth. c. codd. ° *ἡμεῖς*. — *taurstvam jah vaurdam*] operibus et verbis, § gr.

iii, 1. *ei bidjaiþ*] ut oretis, gr. omn. *προσεύχθε*; sic Gal. v, 16 pro *λαῶς* *δε πνεύματι περιπατεῖτε* dicit: *aþþan q̄iþa, ei ahm̄in q̄aigaiþ*; cf. ad Marc. xv, 36. — *jah bi unsis broþrus*] etiam pro nobis fratres, gr. omn. *ἀδελφοὶ περὶ ἡμῶν*; hæc transpositio verborum etiam in Sibat. invenitur; cod. autem B *broþrus* habet.

iii, 2. *af gastojannim*] hanc lectionem Cast. cod. iterum inspecto certam esse confirmat, sed eam falsam esse multa arguant. Primum enim, que est hæc forma participii de verbo *stajan* flexa? ea certe *stauþs* vel *stojþs* esse debebat; deinde si hanc formam concedimus, qui libri potest, ut *judicaule* dicatur, quem Græci *ἵστωπος* vocant? Nobis potius jet. *afgastojannim* legendum esse videtur; uti enim *ungastajans* visum Cor. I, iv, 11 et *ἀστεινός*, certum locum non habere, sic *afgastojans* proprie est, qui suo loco motus est. *ἵστωπος*. Verba autem translate significationis Gothi sæpe ad verbum reddunt, sic, ut unum e multis ceteris, Tim. I, ii, 6 *νεόφυτος* Gothus *ninjuna satidann* dicit. Scilicet talia sunt Castillionæo osci antie interpretis, cf. eum ad vers. 7. Quam conjecturam per se spectatam qui probant, si fortasse *ἀπό* post *ῥύπον* a Gotho omissum desiderabant; sed præter in erroris præpositione *af* post verba solvendi, liberandi omissa Cor. I, vii, 27 *galusiþs is q̄enai* pro *λέγουσι ἀπὸ γυναικός* dicit. Cæterum Cast. vocem *usl usjaindau* magna ex parte extinctam probe restituit. — *ist*] est, ° gr. omn.

iii, 3. *friggus*] Goth. ° *ἔστιν*.

iii, 4. *anabudum*] præcipimus, gr. omn. et verss. *παράγγελλομεν*.

iii, 5. *frauja*] Goth. ° *δέ* — *hairtona izvara*] vid. ad ii, 17.

iii, 6. *wairbandane uogatassaba*] ambulantium inordinate, § gr. omn., Goth. c. Vulg. — *anaiþham*] traditiones, gr. omn. *παράδοσιν*. — *andnemuh*] accepistis, gr. *παρολάβοσαν*.

iii, 7. *ist*] pergit cod. A.

iii, 8. *ni*] sec., cod. A *nih* (neque). — *rinnandans arbaidai*] patientes (in) labore, gr. omn. *ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ*. Cæterum pro solo *arbaidai* scribendum fuisse in *arbaidai*, Cast. recte monet.

iii, 9. *gebcima*] Goth. ° *ὑμῖν*.

iii, 10. *izvis anabudum*] vobis præcipimus § gr. omn. — *ni*] sec., in cod. A locus nisi litteræ vacet, ut scriptum esse possit *nih* (neq); nullum tamen litteræ h vestigium. Cast.

iii, 12. *þaimuh*] hisque, gr. omn. *τοῖς δέ*; sic — *uh* encliticam pro græco *δέ* Gothus posuit Matth. xxvii, 44; vid. ad Joan. xviii, 26. — *in frauju*] in domino, gr. *δὲ τοῦ κυρίου*; cæterum Goth. c. Vulg. ° *ἡμῶν*.

iii, 14. *ni*] sec., ne, gr. *καὶ μή*.

iii, 15. *ina*] eum, ° gr. omn.

iii, 16. *stadiu*] locis, gr. *τόπων*.

iii, 17. *aipistaulem meinaim*] epistolis meis, cod. B *aipistaulem* inaim, ut librarius non solum in exitu verbi *aipistaulem* propter sequentem eandem litteram omiserit (sic Tim. II, ii, 2, 2 *þriþaiminnam* pro *þriþvaim innam*, cf. ad Joan. xii, 42), sed etiam pro integra terminatione — *eim* mutilatam — em posuerit (vid. ad Luc. x, 5, ubi addenda sunt hæc: *frumo* C. r. I sub cr. *anarilje* Phil. 4, 5, ne Skeir. 38, 7). Cæterum cod. A h. l. exesus est et gr. omn. omittunt *meinaim* (meis). —

Subscriptio. Gr. alii aliter. — *anþara*] altera; cod. B (nam cod. A est obliteratus) mendose *frumei* (prior). Cum enim subscriptio hujus alterius ad Thessalonicenses epistolæ et inscriptio prioris ad Timotheum in eadem pagella sunt scriptæ et librario esset scribendum: *du þaisalameikaim anþara ustauh*; deinde: *du teimanþau frumei dustadeiþ*, falso ille quidem supra *frumei* pro *anþara*, infra autem *ustauh* pro *dustadeiþ* scripsit; cf. ad Tim. I inscript.

DU þAIMAUFÁIAU FRUMEI DUSTODEIÞ.

1, 1 Pavlis apostaulus xristans iesuis bi anahusnim gups nasjandis unsaris jah xristans iesui venais
 2 unsaraisos. þeimaufaiu valisin barna in galaubeinai ansts armaio gavaifþi fram gupa atin jah xri-
 3 stans iesu fraufin unsaramma. svasve þoþ þuk saljan in aifaison galeþands makidonais ei faurbiudais
 4 sumano et anfaileiko ni laisjaina. niþ-þan atsaiwaina spille jah gabauþivaarde andilansaise þoei
 5 sokum andstaldand mais þou timreinaí gups þizai visandein in galaubeinai. aþþan andeis ist anabus-
 6 nais þrafova us þraingjanna hairtin jah niþvissime godai jah galaubeinai unbindarveisai. af þaimci
 7 sumai afairzidu usvandaledun þo lausavaurdein. viljandans visan vitodalaisarjos ni frøþjandans nih
 8, 9 wa rod and nih bi wa sturand. aþ þan vitum þatei god ist vitof þabai was is vitodeigo brukeiþ. vi-
 10 lands þatei garaitlanna vitof rist satif ak vitodalaisaim jah untalaim jah unsilþjaim jah fravaurh-
 11 tam jah unairkuaini jah usveihaim attans bliggvandam jah aifþeis bliggvandam mannaus maurþr-
 12 jundam horam mannaus gæþivandam luguþam ufasvaram jah þabai wa alja þizai hailon laiseinai
 13 andstaldand. sei ist bi evaggeli vulþaus þis andagius gups þatei gavauaiþ ist mis. jah aviliuþo
 14 þamma iqvivþjandiu mik xristau iesu fraufin unsaramma unte galaubjandan mik gabugida gasat-
 15 jands io andbaltja. ikei faura vas vajamerjands jah vraks jah usþrikands akei gaarmaiþa vas unte
 16 uutvands gatavida in ungalaubeinai. iþ ufarassiþ ansts fraufins niþ galaubeinai jah Iriapvai þiz i in
 17 xristau. triggy þata vaurd jah allaizos andanumtais vairþ þatei xristus iesus qam in þamma fairwan

INTERPRETATIO. — AD TIMOTHEUM PRIOR INCIPIT.

1, 1. Paulus apostolus Christi Iesu secundum precepta Dei servatoris nostri et Christi Iesu, spei nostrae
 2. Timotheum, optato filio in fide gratia, misericordia, pax a Deo patre et Christo Iesu, domino nostro.
 3. Sicut rogavi te manere in Efeso proficiscens in-Macedoniam, ut interdicas quibusdam, ut aliter non do-
 4. ceant, 4. neque intendant fabulis et genealogiis interminatis, quae quaestiones praebent magis quam aedifi-
 5. cationem Dei, hanc existentem in fide. 5. At finis est praecipi amor ex puro corde et conscientia bona et
 6. fide sincera. 6. De quibus quidam seducti converterunt ad vaniloquium, 7. volentes esse legis-doctores,
 8. non cogitantes, nec quid loquuntur, nec de quo affirmant. 8. At scimus quod bona est lex, si quis ea legi-
 9. time utitur; 9. sciens quod iusta lex non est posita, sed lege-solutis et continentibus et impiis et peccato-
 10. ribus et sceleratis et incedis. patres percutientibus et matres percutientibus, homines necantibus, 10. for-
 11. nicariis, viros subigentibus, mendacibus, perjuris et si forte alia huic sanae doctrine resistent. 11. quae
 12. est secundum evangelium glorie huius beati Dei, quod creditum est mihi; 12. et gratus-ago huic confor-
 13. tati me Christo Iesu domino nostro, nam credentem me existimavit ponens in ministerio, 13. ego qui
 14. prius fui blasphemans et persecutor et contumeliosus; sed misericordiam-nactus fui, nam inscius feci in
 15. incredulitate. 14. Verum abundat gratia domini cum fide et amore hoc in Christo. 15. Fidele hoc verbum

ANNOTATIONES.

Inscriptio i.e. cod. B solummodo legitur. — þeimaufaiu] cod. B $\times$ þaimaupaiuu; ceterum þeimaufaius pro þeimaufaius scriptum est, sic etiam i. 2 (vi l. ad n. 10); recte autem þeimaufaius infra i. 18; II. i. 2. — dustod iþ] incipit, cod. B $\times$ ustauþ, explicrit; vid. ad Subscript. Thess. II.
 Initium huius epistolae in utroque cod. legitur.
 1, 1. xristans iesus] pr. ξ gr. omn. praeter cod. f ap. Mi. — unabusnim] praeccepta, gr. omn. ενταγμῶν.
 1, 2. þeimaufaiu] sic cod. B, eod. A rectius þeimaufaiuu, vid. ad Luc. i. 54. — atin] Goth. c. eod. $\circ$ ημῶν.
 1, 3. galeþands] sic recte cod. A; eod. B $\times$ galeifans; sic saep us librarius codicis B lapsus est; infra vs. 9 vitans. in, 3 fauragaggands, quo utroque loco cod. A recte vitands et fauragaggands habet; idem mendam continet etiam II. ii. 6, ubi pro arbaidjands scriptum est arbaidjans; contra I. ii. 13, pro gadijands legendum est gadijans, vid. ad Marc. xii. 21. — makidonais] eod. A makedonais, cf. ad Cor. II. i. 16. Ceterum de genitivo p st verba proficiscendi posito vid. ad Luc. xv. 13.
 1, 4. andlansaise] eod. A $\times$ andlansaise, vid. ad v. 14. — þau] sic eod. Cast. ξ þan. — timreinaí] adificationem, gr. οὐρονομία. — visadriaí] existitum, $\circ$ gr. omn.; ceterum eod. A $\times$ vrandan, ut infra in, 4 unartju pro unartjuia; proval dubio sic etiam risandin Skeir. p. 49, 17 pro vrandein scriptum est.
 1, 5. aþþanandis] eod. B $\times$ aþþandeis, librarii enim non solum singulas lit eras, dupliciter scribendas, omittunt, sed etiam syllabas, sic Matth. xxvi. 73 standans pro standandis, sic infra in, 15; iv. 7, II. i. 8, al. cf. ad i. 11. — ist unabusnis] est praeccepti,

ξ gr. omn. — niþvissime] cod. A marg. gamundai, recordatione.
 1, 7. ni] cod. A nih (nec).
 1, 8. vitum] scimus, cod. A vituþ (scitis). — vitodeigo] legitime, cod. A vitoda (lege, secundum legem), qui est dativus m-di, uti Luc. i. 74 unageim apóθῶς. Errant ig tur Cast. et Mass. l. l. p. 212 vitodabrukeiþ junctum scribentes, uti erravit Cast. Col. ii. 22 leika fraufim (κατὰ σάρκα υιοποίησιν) junctum scribens, cf. infra ad v. 14. Plane alia ratio est verborum vitodalaisarjos et arulavairþja, quae nobis Cast. objicit.
 1, 9. vitands] cod. B $\times$ vitans, vid. al vs. 3. Ceterum Goth. $\circ$ τούτο, vid. ad II. i. 15. — vitof nisi] ξ cod. A. — ak] sed, gr. omn. δέ, vid. ad Cor. I. xiv. 20. — jah] sec. et quart. et, $\circ$ gr. omn. — unsidjaim] ἀνάσσει, cod. A marg. e. gr. omn. ασφνδαιμ, ἀσβέει. — uprins] desinit cod. A. — horam] Goth. $\circ$ ορρονοχοιτοίς, de ea omissione cf. Mass. l. l. p. 220.
 1, 10. gæþivandam] Cast. ex loco omnino exeso $\times$ gæþivandam, quo l. Mass. l. l. p. 131 probare non debet; sic unapium (ουλοπυμῶν) Cor. I. ix. 27 et gæþivon (δουλοον) Cor. I. vii. 15 (καταδουλοον), II. ii. 20; Gal. ii. 4 (περπατεῖτε); Tim. I. vi. 10 nullo autem loco þiejan. — wa alja — nodstaldand] siquidem ea lectio evicta est neque vo pro va in eod. legitur, cave cum Cast. ut pro plurali habbas, is enim vo esse debet; potius vo est casus absolutus pro adverbio positus et significat forte, vid. Cor. II. xi. 6, 18; Joan. xiv. 15; sic vo Cor. II. xi. 21, et Gothus pro a vi junctum e vi legesse v detur.
 1, 11. ver ist] que est, $\circ$ gr. omn.; Goth. c. verss.
 1, 14. ufarassiþ] sic Cast. loco exeso legendum esse videtur, $\circ$ ufarassiþ legi posse negat, quia locus tot

- 16 fravaurlitans nasjan pizeei frumists im ik. akei dupe gaarnaiþs varþ ei in mis framistanma ataugi-
dedi xristans iesus alla usbeisnein du frisahtai þaim iþe anavaiþai vesun du galaubjan inna du
17 libainai aive non. aþþan þiudana aive undivanjamna ungasaiwanamma ainamma frodamma guþa
18 sverifa jah vulþus in aldins aive amen. þo anabun anafilla þus barnilo teivanþain hi þain faura
19 faurnivandam ana þuk þraufetjam ei driuga:s in þaim þata godo drauhvitvþ. þolands galaubein jah
goda miþvisseiu þizaiei sumai afskiubandans bi galaubein uqadami vourpun. þizeei ist hymainais
11, 1 jah alaiksandrus þanzei anafalh satanin ei gatalzjaindan ni vajamerjan. bidja nu frumist allis tau-
2 jan bidos aibtroaigs liteinins aviliuda fram allaim mannam. fram þiudanani jah fram allaim þaita in
3 ufarassau visandam ei slavandein jah sunja los bauaima in allai gagudein jah gariudja. þatvþ-þan iai
4 god jah andanem in andvairþja nasjandis unaris guþs. saei allans mans vili ganisan jah in uskubþja
5, 6 sunjos qiman. ains allis guþ ains jah midunonds guþs jah manne manna xristus iesus. sa g bande
7 sik silban andabaht faur allans veitvodein melam svesaim. du þammei gasatiþs in ik meijands jah
8 apaustaules sunja qiba in xristau ni linga laisareis þiudo in galaubeinai jah sunjai. viljan nu vairans
9 bidjan in allaim stadiu ushafjandans sviknos handuns inuþ þvairhein jah sveitein. samaleiko jah
qinons in gafeteinai hrainjai miþ gariudjon jah mahein fetjandeins sik ni in haltona aipþau guþa
10 aipþau markreituu aipþau vastjom galubain. ak þa'ei gadob ist qinon gaha tandeim guþ blotan

INTERPRETATIO.

et omni acceptione dignum, quod Christus Iesus venit in hunc mundum, peccatores servare, quorum pri-
mus sum ego. 16. Sed ideo misericordiam ætatis fui, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem
patientiam ad exemplum his qui futuri fuerunt ad credendum ei ad vitam æternam. 17. At regi sæculorum
immortali, invisibili, ævi, sapienti Deo, honor et gloria in sætates sæculorum, amen. 18. Hoc præceptum
commendo tibi, illi Timothee, secundum has prius præcedentes ad te prophetias, ut miles in his hanc bonam
militiam, 19. habens lidem et bonam conscientiam, quam quidem depellentes de fide nudi facti sunt;
quorum est Hymeneus et Alexander, quos tradidi Satane, ut doceantur non blasphemare. 11, 1. Rogo nunc
primum omnis lacere rogationes, preces, petitiones, gratiarum-actiones pro omnibus hominibus; 2. pro
regibus, et pro omnibus his in eminentia existentibus, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pie-
tate et castitate. 3. Hocce enim est bonum et acceptum in facie servatoris nostri Dei, 4. qui omnes homi-
nes vult servari et in erigitionem veritatis venire. 5. Unus enim Deus, unus etiam mediator Dei et homi-
num, homo Christus Iesus, 6. hic dans se ipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus
propriis; 7. ad quod constitutus sum ego præce et apostolus, veritatem dico in Christo, non mentior, doctor
gentilium in fide et veritate. 8. Volo nunc viros precari in omnibus locis, tollentes puras manus sine ira-
cundia et disceptatione; 9. similiter etiam mulieres in vestimento puro cum castitate et modestia ornantes
se, non in torquibus aut auro aut margaritis aut vestibus pretiosis, 10. sed quod decorum est mulieribus

ANNOTATIONES.

literis non vacet. Nos quia græci omni *ὑπερεπιδόνατος*
præterito tempore habent, *ufarassida* coniecimus;
tibi etiam potest ut librarius *ufaraseiþ* pro *ufarasseiþ*
scripserit; *ufaraseiþ* autem prorsus falsum est. —
fraujins] Goth. *ἄμων*. — *xristau*] Goth. *ἰησοῦ*.

1, 16. *xristans iesus*] † gr. omni.; cæterum *d* *xri-
staus*, non mendosa quidem, uti ait Cast., sed insolita
forma pro *xristus*, vid. ad Marc. vii, 52, ubi adde:
Gal. iv, 19 *xristaus*; Marc. x, 46 *bartheimais*; Joan.
vii, 52 et Tim. II, 1, 10 *daþau* pro *xristus*, *barthei-
mains*, *danþu*. — *du galaubjan*] Cast. ✕ *jei*; sic *du*
cum infinitivo post *anavairþs* iterum legitur Thess. I,
iii, 4 *anavairþ vas uns du vinnan aqþiþos*.

1, 17. *undivanjamna*] sic pro *undivanamma*, uti esse
dehebat (vid. Cor. I, xv, 53, 54; II, v, 4), in codice
denno inspecto legi Cast. affirmat. Utrum autem Go-
thus *ἀθανάτος* an *ἀθάρατος* legerit, certo dici non po-
test, *divins* etiam Cor. I, xv, 54 pro *θθαρός* ponitur.
— *frodamma*] sapienti, ° gr.; cæterum cod. B ✕ *frid-
amma*. — *aldins aive*] in codice legi: *ald...dins*
aive; sed prior *d* evanidum et adhuc magis literere
quæ inter utrumque *d* intercedunt. Videtur igitur
librarius litteras *d ns* bis scripsisse et deinde senel
delevisse. CAST. Fortasse etiam scriptum fuit *allas*
aldins aive, uti Eph. iii, 21, sic quidem sæpius Go-
thus locos parallelos alterum ex altero auget.

1, 18. *faura*] prius, abundat et ° gr. omni.; cæterum
hinc pergit cod. A.

ii, 1. *frumist*] Cast. ✕ *skumist*.

ii, 2. *fram*] sec. pro, ° gr. omni. — *jah sutja*] cod.
A *ja-sutja*. — *sutja los*] sic in utroque cod. scriptum
esse videri Cast. dicit; qui n-dicemum divinum scribunt,
eos nec *slavandein* pro substantivo, nulla auctoritate

comprobato, nec *sutjals* pro adverbio misurato atque
insuper comparativo maximo otioso habere oportet.

ii, 5 *ia*] est, ° gr. omni.

ii, 4. *in*] ad, cod. B ° ✕ addidimus a cod. A.

ii, 6. *andabaht*] sic cod. uterque, pro quo *enda-
baht* expectabas, uti jam Massm. Skeir. Gloss. p.
125 iudicavit, cui Cast. h. l. assentit; sic *farbahtis*
Eph. I, vii, 14; Col. I, 14. Si pro *andabaht* scriptum
esset *andabaht*, non dubitarem lectionem codicum
probare, nam Christus etiam *ministerium* pro multis
sece dedisse dici potest.

ii, 7. *in xristau*] in Christo, ° gr.

ii, 8. *vairans bidjan*] viros precari, † gr. omni., cf.
tamem cod. d ap. M.

ii, 9. *mahein*] Massm M. G. A. p. 127 et Grimm.
Gr I, p. 46 (3. edit.) *isahain* legendum esse recte
monent; idem verbum, quod b. l. *σωφροσύνη* signifi-
cat, infra II, 1, 7 pro *σωφροσύνης* et Rom. xii, 16
adjectivum *inahs* pro *φρόνιμος* interpretæ usurpavit. —
gulþa] cod. B et Cast. ✕ *gulþ*; nimirum propter
sequentem vocem *aipþau* alterum a intercidit; cf. ad
Joan. xii, 42. Cod. A hoc loco exesus. — *galubain*] sic
in utroque cod. pro u-riato *gilaubain*, vid. Rom.
ix, 21; Cor. I, v, 23; *flugalubs* Joan. xii, 3; *ungu-
laubs* Rom. ix, 21. Sic u minus accurate pro *as* etiam
scribitur in voce *diabulus*, et sæpius in terminatio-
nibus verborum, vid. ad Luc. I, 51.

ii, 10. *blotan*] cod. B et Cast. ✕ *bloþun*; cod. A
exesus; vid. ad Gal. ii, 11. Sic idem librarius in eo-
dem verbo Cor. II, viii, 4 peccaverat, et uterque *þei-
mafains* supra I, 2 pro *teimafains* scripserunt; et
cod. A in, 16 *inahþaba* pro *meiknaba*.

- 11, 12 [airh vaurstva goda. qino in hauþa galaisjai sik in allai ufhauscimai. iþ galai-jan qinon ni uslaubiþa
 1, 14 ni fraug-non faura vaira ak visan in þahainai. adam auk fruma gadigans varþ þaþrob aivva. j ih adam
 15 ni varþ n-lufoþs iþ qino uslutoda in missa-ledai varþ. iþ gausiþ þairh barne gabaurþ þabai gastau-
 11, 1 dand in galaubeinai jah friaþvai jah veitþai miþ gabraþjein. triggy þata v.urd jahai was aipiskaupaus
 2 gairneþ godis vaurstvis gairneþ. skal nu aipiskaupus ungasairinonds visan ainaizos qenais aba
 3 andaþahus gariuds froþs gafauris gastigods laiseigs nih veinnas ni stahals ak sutis airkuis ni sakjis ni
 4, 5 faitufriks seinamma garda vaila lauragaggands barna habands ufhausjandona miþ allai anaviljein. iþ
 6 þabai was seinamma garda lauragaggan ni mag waiva aikklesjon guþs gakarai. nih niujan satidana
 7 þabai aucto usfarhaubiþs in stana adriusai unbulþius. skal auk is veitvodifa goda haban fram þaim
 8 uta ei ni adriusai in idveit jah hlamma unbulþius. jah sva diakaununs gariudans nih faitufrikans
 9 ni veina lilu haliþjandans nih aglaitgastaldans. habandans runa galaubeinais in hraiñjai galngdai.
 10 11 jah þai þan gakiusaindau frumist jas-sva andbaþjaina ungasairinodai visandans. qinons samaleika
 12 gariudos ni diabolus gafaurjos triggyos in allamma. diakaunþus sijaina ainaizos qenais abans barnam
 13 vaila lauragaggandans jah seinaim gardim. þai auk vaila andbaþjandans grid goda fairvaurkjand jah

INTERPRETATIO.

confidentibus Deum colere per opera bona. 11. Mulier in silentio doceat se in omni obedientia; 12. verum docere mulieri non permitto, non dominari coram viro, sed esse in taciturnitate. 13. Adam enim prior formatus fuit, deinde Evva; 14. et Adam non fuit seductus, verum mulier seducta in facinore fuit. 15. Verum servatur per puerorum generationem, si manent in fide et amore et sanctitate cum modestia. in, 1. Fidele hoc verbum; si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 2. Debet omne episcopus integer esse, unius mulieris maritus, sobrius, pudicus, prudens, modestus, hospitalis, aptus ad docendum. 3. nec vinolentus, non plagiarius, sed mitis, pius, non litigiosus, non avarus. 4. suam domum bene administrans, pueros habens obediens cum omni modestia. 5. Verum si quis suam domum administrare non potest, quomodo ecclesiam Dei curet? 6. Neque recentem plantatum, ne forte elatus in iudicium incidat Satanæ. 7. Debet enim is testimonium bonum habere ab his extra, ut non incidat in vituperationem et laqueum Satanæ. 8. Et sic diaconus castus, nec avarus, non vino multum adhærens, nec turpe-lucrum-sectans: 9. habentes mysterium fidei in pura conscientia. 10. Et hi vero proherent primum et sic ministrent irreprehensibiles existentes. 11. Mulieres similiter castas, non calumniatrices, sobrias, fideles in omni. 12. Diaconi sint unius mulieris mariti, pueros bene curantes et suas domos. 13. Hi enim bene ministrantes gradum

ANNOTATIONES.

in, 11. *hauþa*] sic in utroque cod. scriptum esse Cast. affirmat; offendit autem ipsum Castillonæum hæc vox insolita, et conjicit *hauñiþa* (inmo *hauñiþai*) in humilitate; sed neuter codex breviationis signum habet, et *hauñiþa* nimis longe a sensu textus græci aberrare nobis videtur, quam ut probare possimus; fortasse autem legendum est in *hl-uþa* in auditu, i. e. audentes. cf. Goth. *hluma*, Island. *hljódr hlýða*; Graff IV, p. 1102.

in, 12. *galaisjan qinon*] docere mulieri, ¶ gr. — [*aura*] coram, ¶ gr. omn., Gothus igitur formula ni [*frayjan*] [*aura vaira*] indicat, feminas in concubinibus coram vris nec auctoritatem sibi arrogare, nec dominari debere. — [*þahainai*] Cast. e. cod. B (nam A h. l. plane exesus est) [*þeigainai*] edidit, quamquam e distincte legere non poterat; cum autem inter voces gothicas, quæ quidem sunt enigmati, nulla sit a qua recte deflecti possit (quis enim credere potest [*þeigainai*] a [*þeihan*] esse et h. l. ubi de taciturnitate sermo est, interpretem tam diligentem profectus ponere?), id quod etiam ad [*þeigainai*] valet, quod Massm. l. l. p. 127 conjecit: non dubitavimus, conjecturam nostram in textu ponere; [*þahainai*] autem est a [*þahan*] (*παῖς, ἀγαπῶν, φροσύνας*).

in, 13. *gadiquus*] cod. B ✕ *galigands*, cod. A exstinctus; vid. ad 1, 5.

in, 15. [*raþvai*] cod. A [*sijaþva*].

in, 2. *ungafairinonds*] sic forma activa in utroque codice, cum esse debet *ungafairinoþs*, uti recte legitur in, 10; v. 7; vi, 14; Tit. 1, 7, et *unfairinadaba* Thess. 1, ii, 10; sed emendare non aumus, cum Tit. 1, 6 *ungafairinonds* eodem sensu repetatur. — [*gariuds*] pudicus, ¶ gr. omn.; Goth. e. Vulg., quæ tamen habet post *κόσμιον*.

in, 3. *airkuis*] pius, ¶ gr. omn.; cæterum his, qui *airkus* optant pro *airkuis*, Cast. respondet, vocem e. l. t. in utroque cod. esse dubiam, videri tamen in is iuniti. — *sakjis*] Cast. e. adit ✕ *sakjis*, codice autem denno inspecto, exesus quidem esse locum, sed *sakjs* legi pos-e dicit.

in, 4. [*lauragaggands*] sic recte cod. A, [*lauraga-*

gans autem, quod cod. B præbet, ilem est mendum, quod supra ad 1, 3 notavimus, nec potest defendi, uti Castillonæo videtur, nam participii *gaggans* longe alia est ratio. — [*ufhausjandona*] desinit cod. B — [*anaviljein*] cod. A ✕ [*anaviljin*], vid. ad 1, 4.

in, 6. *niujan satidana*] cum *skil risan* præcessisset, Gothus *niuja satifs*, nominativo casu, scribere debebat; sed hoc sapiens interpreti accidit, ut auctoritatem textus græci secutus a constructione recta averteretur. Sic etiam versu 8 pro *diakaununs* scribendum erat *diakonuns*, uti v. 1, 2 dativi pro accusativis. Cæterum cod. A ✕ *satidana*, et Gothus pressus græcum *εὐστροφος*; per *niuja satifs* convertit, nam illud non proprie de recens plantato dicitur, sed de eo qui nuperrime cætui Christiano socius adscriptus est. — *stana*] sic legendum est; Cast., qui hoc verbum in codice legere non poterat, male *stana* edidit, id autem ordo verborum non patitur, vid. vs. 7 *adriusai va idveit*.

in, 7. *adriusai in idveit*] incidat in vituperationem, ¶ gr. omn.

in, 8. *jah*] e, ¶ gr. omn. — *sva diakaununs*] sic diaconus, ¶ gr. omn.; cæterum de *diakonuns* accusativo, cum nominativus esse deberet, vid. ad vs. 6. — [*faitufrikans*] avaros, gr. omn. *διδόχους*. — *veina filu*] notandum est, apud Gothum alia verborum structura usum, veina non pendere ex *filu*, uti in textu græco est, sed ex verbo *hastijandans*; pariter infra v. 25 *σὺν δὲ γὰρ χροῖ* per *veinas lei il brukjais*, et II, ii, 16 *ἐπὶ πλείονος προκοφουσιν ἑσπερίας* per *filu gaggand du asgud* in convertit *filu*; enim et *leitil* et sunt adverbria, quapropter substantiva his locis ex verbis pendunt.

in, 9. *hraiñjai*] Cast. ✕ *hraiñjan* (vid. II, i, 3), in codice enim nullum litterarum vestigium superest.

in, 10. *jas-sta*] et sic, gr. *ἴστα*. — [*visandans*] cod. A his scriptum habet, vid. ad Cor. II, x, 12.

in, 11. *gafaurjos*] cod. A marg. *an. þ. ....*, procul dubio, *andaþahus*. Cast. Recte, vid. vs. 2.

in, 15. *grid*] Goth. *ἑξουσίαι*. — [*galaubeinai*] ilde, gr. omn. *ἐν πίστει*, uti Gothus *iv* omittit; probabilis autem est librarius in omisisse, quæ litteræ eadem

- 14, 15 managa balþein galaubeinai þizai in xristau iesu. þata jus meþa veþjands qiman at þus sprauto. aþ þau þabai sainjau ei vitais waiva skuld ist in garda guþs usmitan saei ist aikklesjo guþs li-
 16 bandins sauls jah tulgiþa sunjos. jah unsahtaba mikils ist gagudeins runa saei gabairhiþs varþ in leika garaihts gadomiþs varþ in almin atangids varþ þaim aggilum merids varþ in
 iv, 1 þiudom galaubiþs varþ in fairwau andnumans varþ in vlupau. aþþan abma svikunþaba qþiþ þatei in spidistaim dagam afstandand sumai galaubeinai atsaiwandans ahmane airziþos
 2 jah laiseino unluþþono. in liutein liugnavaurde jah gandaida habandane svesa; miþvisein.
 3 varjandane liugos gáþarban mate þanzei guþ gaskop du andniman miþ aviliudam galaubjandam jah
 4 ofkunnandam sunja. unte all gaskaftais guþs goþ jah ni vailt du usvaurpai miþ aviliudam andnuman.
 5, 6 gaveihada auk þairh vaurd guþs jah bida. þata insakands broþrum guþs vairþis andbatts xristaus iē-
 7 suis alands vaurdam galaubeinai jah godaizos laiseinai þoei galaistides. iþ þa usveihona sve usal-
 8 þanaiza spilla bivandei iþ þroþei þok silban du gagudein. aþþan leikeina usþroþeins du favamma
 ist bruks iþ gagudei du allamma ist bruks gahaita habandei liþanais þizos nu jah þizos anavair-
 9, 10 þous. triggv þata vaurd jah allaizos andanumtais vairþ. duþþe allis arbaidjam jah iðveitjanda unte
 11 venidedum du guþa lihandin saei ist nasjands allaize maune þishun galaubjandane. anabiud þata
 12 jah laisei. ni manna þeinai jundai frakunni ak frisah's sijais þaim galaubjandam in vaurda in usmeta

INTERPRETATIO.

bonum acquirunt et multam fiduciam fide hac in Christo Iesu. 14. Hoc tibi scribo sperans venire ad te cito; 15. at si tardem, ut scias quomodo debitum est in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei viventis, columna et firmamentum veritatis. 16. Et impugnatæ magnam est pietatis mysterium, qui revelatus fuit in carne, iustus iudicatus fuit in spiritu, conspectus fuit his angelis, nuntiatus fuit in gentilibus, creditus fuit in mundo, acceptus fuit in gloria. iv, 1. At spiritus manifeste dicit, quod in ultimis diebus deficiunt quidam a fide attendentes spiritibus erroris et doctrinis demoniorum. 2. in dolo mendacium et cauteriatam habentium suam conscientiam, 3. prohibentium nuptias, abstinere cibis, quos Deus produxit ad accipiendum cum gratiarum-actionibus credentibus et cognoscentibus veritatem. 4. Nam omne creaturæ Dei bonum et non res ad abjectionem, cum gratiarum-actionibus accepta; 5. sanctificatur enim per verbum Dei et precationem. 6. Hoc suppeditans fratribus bonus fidei minister Christi Iesu, nutritus verbis fidei et bonæ doctrinæ, quam assecutus es. 7. Verum hæc frivola, uti anam fabulas, evita; verum exerce te ipsum ad pietatem. 8. Nam corporalis exercitatio ad paucum est utilis, verum pietas ad omne est utilis, promissiones habens vitæ huius nunc et huius futuræ. 9. Fidele hoc verbum et omni acceptione dignum. 10. Ad hoc enim laboramus et vituperamur, quia speravimus ad Deum viventem, qui est servator uniuersum hominum, maxime cretensium. 11. Præcipe hoc et doce. 12. Non homo tuam adolescentiam aspere-

ANNOTATIONES.

sunt, in quibus præcedens *balþein* innitur, sic etiam iudicat Massm. l. l. p. 158, vid. ad 1, 5.

iii, 15. *usmitan*] sic cod. A; Cast. ✗ *usmetan*.

iii, 16. *unsahtabu*] cod. A ✗ *unsahtaba*, vid. ad iii, 10. — *saei*] Castillionæo, qui in episcopi ad Philipp. p. 63 hoc loco *guþ* legi affirmaverat, intenta oculorum acie et membrana acidis et sapone iterum iterumque tentata, tandem apparere tenues ductus vocis *saei*, vid. cum ad Tim. p. 62 sq. Si autem Gothus revera ita scripsisset, in codice suo lectionem habuisset: *μυστήριον δ' ἐφανέρωθη*; cum autem dicat *gabairhiþs varþ* — *garaihts gadomiþs varþ* ext., fieri non potest ut *saei* ad *runa* relatum scripserit, sed sine dubio scripsit *saei*, quod aptum est et præcedenti *mikils* et sequentibus participiis. Quod autem *saei* scripsimus, minus minus adacter fecimus, nam denuo conlitteretur Cast. locum plane exesum esse.

iv, 1. *pergit* cod. B. — *spidistaim*] ultimis, gr. omn. *ὑστεροῖς* præter cod. Colbert., sic tamen *ὑστερος* per *spedists* etiam Luc. xx, 52 convertitur. Cæterum pro *spidistaim* cod. A usitatus *spedisaim* habet; Grimm. (Gr. I, p. 59, 3 edit.) lectionem editam scripturæ mendum pro *spidistaim* esse existimat. — *dagum*] diebus, gr. omn. *καρποῖς*. — *airziþos*] erroris, gr. *πλάγους*, Goth. c. codd. *plānūs* legit.

iv, 2. *jah*] et, ° gr.

iv, 5. *mute*] cod. B ✗ *ante*; cod. A plane obliteratus, — *aviliudam*] gratiarum actionibus, gr. omn. *ὀψαρπισίας* singulari numero, sic vers. 4 et Eph. v, 4.

iv, 6. *xristaus iesuis*] ¶ gr. — *alands*] sic cod. B; cod. A exesus; Cast. opinatur Gothum participio *aeivo* uti, qui *ἐντροφέμενος* per errorem pro medio haberit; Massm. l. l. p. 140 librarium *alands* pro *alaas* frequenti permutatione (vid. ad 1, 1, 5) scripsisse; quarum opinionum neutra placet, potius forma verbi est *alon*, crecere, nutrire (Grimm. Gr.

ii, p. 8), cuius participium *alands* est; deinde formatur *alþan* transitivum pascere, nutrire.

iv, 7. *sve usalþanaiza spilla*] quasi veterum fabulas; *usalþans* est participium verbi *usalþan*, senescere, veralten, (gall. *vieillir*), et *usalþana* est *eine eraltete* (gall. *une vieille*), uti apud Germanos veteres *ab ar-sive iraten* fit *ar-sive iraltet* vetula, veterosus, vid. Graff, l. p. 200 sq. cf. *usvalsans* (*ὑλικίων ἐχών*) Ioan. ix, 21. Miramur quod Cast. ii, qui *us alþanaiza* div. scribit, non vidit hanc verborum stricturam sulcæam esse; Massm. l. l. p. 151 hoc animadvertit et ne leges lædantur sermonis, us tanquam a librario falso loco positum ad *þroþei* trahere conatur; sed quibus hæc conjectura, ingeniosa quidem, placet, iis comprobandum est, simplex *alþana* *gravis* significare posse. *usalþanaiza* jct. etiam Grimm. Gr. I, p. 44 (3 edit.) legit. — *iþ*] cod. B omittit vel potius librarius *bivandei þroþei* scripsit pro *bivandeiþþroþei*, sic Cor. I, xii, 12. cf. supra ad iii, 15; in cod. A admodum exeso existare videtur.

iv, 8. *gagudei*] cod. B ✗ *gaguhin*; in cod. A legi nequit. — *ist bruks*] sec., est utilis, ¶ gr. omn. præter cod. l ap. Mi. — *gahaita*] promissiones, gr. *ἐπαγγελίας*. — *anavairþous*] desinit cod. A.

iv, 10. *allis*] Goth. c. codd. ° *zxi*; cæterum Cast. recte annotat, *allis* hæc significatione in evangelii serm. in epistolis præter hunc locum non inveniri; cf. tamen ad vi, 10.

iv, 12. *mannu*] sic cod. B; Cast. ✗ *mann*. — *frisahs*] sic legendum; cod. B et Cast. ✗ *frisahst*, ubi omnis um est s propter sequentem eandem litteram, quod saepe observavimus. Lectionem editam etiam Massm. l. l. p. 156 sq. re tam esse animadvertit, sed an quisquam toto orbe inveniat, qui etiam accusativum hoc loco recte positum esse cum eo opinetur, valde dubitamus.

- 15, 14 in fr̄ihvai in galaubeinai in svikniþai. ante quinta gaumei saggya boko gaþlaihþai laise'nai. ni sijais unkarja þizos in þus anstais sei gibana varþ þus þauh praufetjans afar analageinai handive þraiz-
- 15, 16 hytaireis. þo sido (þize) inuþ-þaim sijais ei þatei þeithais þu svikuþi sijai allaim. atsaiw do þus silþin jah du laiseinai usdaudo þairhvis in þaim. þatuh auk tanjunds jah þuk silþan ganasjie jah
- v, 1 hausjandans þus. seneigana ni andbeitais ak gaþlaih sve attin juggans sve broþrums seneigos sve ai-
- 2, 3 þeins juggos sve svistruns in allai sviknein. viduvons sverai þezei bi sunjai sijaina viduvons. iþ
- 4 jabai wo viduvono barna aiþþau barne barna habai galaisjaina sik faurþis svesana gardi barusnjan jah andalaumi usgiban fadreinam þata auk ist god jah andanem in andvairþja guþs.
- 5 aþþan soei bi sunjai viduvo ist jah ainakla venida du guþa jah þairhvisiþ in bidom naitam jah
- 6, 7 dagam. iþ so vizondei in azetj-m jah libandei dauþa ist. jah þata inabiud ei ungasfairinodos si-
- 8 jaina. aþþan jabai was svesaim þishum ingardjam ni gaþlahiþ galaubein invidiþ jah ist ungalaub-
- 9, 10 jandiun vairstiza. viduvo gavaljaidau ni mins saihstigum jere sei vesi ainis abins gens in vaurstvam godaim veivodiþa habandei jah barna foðidedi jah gastins andnemi jah veihaim fotuns þvohi jah
- 11 aglons vinnandam andbatidedi jah allamma vaurstve godaize afarlaistidedi. iþ juggos viduvons
- 12, 13 bivande]. . . . galaubein vana ga avidedon. aþþan samana jah unvaurstvons laisjand sik þaih-

INTERPRETATIO.

tur, sed exemplum sis his credentibus in verbo, in conversatione, in amore, in fide, in castitate. 13. Dum venio, attende lectioni librorum, consolationi, doctrinae. 14. Ne sis negligens hujus in te gratia, quae data fuit tibi per prophetias post impositionem manuum presbyteri. 15. Hac meditare (horum), inque his sis, ut quod proficis tu, manifestum sit omnibus. 16. Adspice ad te ipsum et ad doctrinam, sollicito permans in his; luce enim faciens et te ipsum conservas et audientes te. v, 1. Senem non increpes, sed adhortare ut patrem, juvenes uti fratres, 2. non uti matres, juvenula uti sorores in omni castitate; 3. viduas honora, quae in veritate sunt viduae; 4. verum si quae viduarum liberos aut liberorum liberos habeat, doceant se prius propriam dumm pie-colere et gratiam retribuere parentibus; hoc enim est bonum et acceptum in facie Dei. 5. At quae in veritate vidua est et desolata speravit ad Deum et perseverat in precibus noctibus et diebus; 6. verum haec degens in deliciis etiam vivens mortua est. 7. Et hoc praecepe, ut irreprehensibiles sint. 8. At si quis suos, maxime domesticos, non adhortatur, fidem negat et est non-credente peior. 9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius mariti uxor, 10. in operibus bonis testimonium habens, et filios nutrit et hospitibus excepit et sanctis pedes laverit et afflictionibus patientibus subministraverit et omne opera bonorum secuta sit. 11. Verum adolescentes viduas devota. . . . 12. . . . fidem irritam reddiderunt. 13. At simul etiam otiosae docent se obire domos; at non solum otiosae, sed etiam

ANNOTATIONES.

iv, 14. afar analageinai] post impositionem, quasi legerit interpretes μετά ἐπιθέσθαι, cum autem gr. omn. μετά ἐπιθέσθαι; praebant, conveniendum erat in þ analageinai. — þraizþytairis] presbyteri, gr. omn. πρεσβυτερῶν, præter cod. Leicest, qui πρεσβυτέρου habet, cum quo Goth. concinit. Si Goth. lect. unem vulgatum secutus esset, scribendum ei erat þraizþytairis, sed nullum breviationis signum super syllabam — eis conspicitur, quæ etiam in initio lineæ scripta est.

iv, 15. þize] horum, omnino superfluum est, nam ad sequentia pertinere non potest, quia inuþ-þaim in initio sententiæ poni debet; neque potest ad præcedentia þo sido, nisi forte quis variam lectionem e margine in textu posuim esse existimat. — inuþ-þaim] inque his, sic cod. B; Cast. $\times$ inuþþan, et insuper opinatur, in emm risan componendum esse, quod verbum, scilicet risan, genitivum (þize) post se habere; sed risan plane aliam habet significationem, vid. ad Marc. xvi, 1, neque si inesse significaret, genitivum e se pendente habere posset; igitur miramur quod Massm. l. i. p. 217 tam incaute cum Cast. consentit. — sijai] Goth. c. codd. ° év.

iv, 16. usdaudo] sollicitè, ° gr. omn. — in] in, ° gr.

v, 1. attin] Massm. l. i. p. 158 falsum pro attan esse censet; idque ei in mentem venisse videtur, quod complures accusativi sequuntur; sed datus attin recte habet post gaþlaihþan. vid. Marc. x, 16; Cor. II, vii, 6; Tim. I, v, 8; de accusativis autem sequentibus statuendus est idem, quod supra ad iii, 6 annotavimus.

v, 2. aiþrins] sic scribendum est pro aiþeis, uti in cod. B, sed in line lineæ, legitur.

v, 4. galaisjaina] pergit cod. A — sik] cod. B ° $\times$ addidimus e cod. A, nam gasþivens est laisjan sik vid. ii, 14; v, 45; II, m, 14; Phil. I, 9, 11. Skier. 65, 7. — þarusnjan] sensus hujus verbi, cuius le-

ctio in utroque codice indubia est, viris doctis plane non cognitum esse videtur. Castillionæus h. l. e *heruseis* dellecti et regendi significationem habere dicit; sed quid commune habet notio regendi cum *eiseþen*, quod textus habet, et quid rei familiaris imperium ad puerulos pertinet? Massmannus, cui Castillionæi interpretatio merito non placet, l. i. p. 150 et 179, *barusnjan* profectum esse existimat e BABU, quod ad *para* (nemus), *paravari* (sacerdos) et alia referendum sit, et colere, adorari significet; sed etiam hoc sensus nostri loci non admittit. Nobis potius cum *barn* ex ea lem radice natum esse et significare videtur: colere filiorum more, uti liberi solent, quod græco ἐσθλαίνω, pie agere, aptissimè respondet. — god jah] bonum et, ° cod. A c. gr.

v, 5. bidom] Goth. c. verss. latt. ° xxi ταῖς προτενχαῖς.

v, 6. jah] et, ° gr. omn.

v, 7. ungasfairinodos] sic recte cod. A (non *unfairinodos*, uti Cast. edidit); cod. B $\times$ *ungasfairidos*.

v, 8. sresaim] Goth. ° xxi. — invidiþ] negat, gr. omnia. ἠρνηται (renuntiatum habet) sic infra II, iii, 5.

v, 9. saihstigum jere] sexaginta annorum, † gr. omnia.

v, 10. jah — jah] sive — sive, aliis locis hoc *jaþþa* — *jaþþe* esse solet; cave autem cum Massm. l. i. p. 141 jah in jabai mutes aut cum Cast. ei jah — jah (quod et — et) scriptum fuisse opineris. — gastins] sic eodd., Cast. $\times$ *gast*, quod hic vir doctus pro *gasteis* esse arbitrabatur. — allamma] desiuit cod. B.

v, 11. bivande] quæ inde sequuntur usque ad *galaubein* versus sequente adeo sunt extincta, ut Cast. eorum ne vestigium quidem invenire potuerit.

v, 12. vana] sic legendum est, Cast. $\times$ *vanana* ex loco plane exeso editi.

v, 13. saivvairjande us] post primam hujus verbi syllabam desinat pligula xli et in ipit xlvii codicis A,

gaggan gardins aþþan ni þatain nuvaurstvons ak jah unfaurjos jah fairveitjauðeins j þi 1odjauðeins
 14, 16 þoei ni skulda sind. vilju nu juggos liugan barna bairan garda valtan. . . . . vidvons andbahiþai
 17, 18 im-jah ni kaurjaidau aikklesjo ei þaim bi smjai. . . . . in vaurda jah laiseinai qaþ auk game-
 19 leins aubsau þriskandin munþ ni faurvaiþjais jah vaiþs sa vaurstva niðdons is. bi þraizbyterein
 20 vrub ni anduinmais n ba in andvaiþþja tvaðje aþþan þrije veitvode. iþ þans fravaurlhtans in and-
 vaiþþja allaize gasak ei jah þai aþþarai azis habaina. veitvoldja in andvaiþþja guþs jah fraujins
 unsaris iesuis xristaus jah þize gavalidane aggile ei þata fastais inu fandr-lomein ni vaiht taujands
 22 bi viljahalþein. handuns sprautu ni mannhun lajjais ni gamainja siais fravaurlitim framþjainu
 23 þuk silþan sviknana fastais. ju ni drigkais þanamais vato ak veims leitil brukjais in qþaus
 24 þeinis jah þizo ufta sauhte þeinaizo. sumaize manne fravaurlhteis svikuþfos sind fandrþisnivandeins
 25 du stauai sumaizo þan jah afargaggand. samaleiko þan jah vaur-tva goda svikuþfa sind jah þu
 vi, 1 aljaleikos sik habandona silþan ni mahita sind. sva managai sve sijaino uf jukuzjai skalkans
 seinans frauþans akaizo svertiþos vaiþþans rahoþaina ei namo frauþins jah laiseins ni vajamer-
 2 jaidau. aþþan þaiei galaubjandans haband frauþans ni Irakunneina unte broþrjus sind ak mais
 skalkinona unte galaubjandans sind jah liubai þaiei valadedais gadaitans sind. þata laisei jah
 3 gaþ'aih. jabai was aljaleikos laisjai jah ni atgaggai du hailaim vaurdam þaim frauþins unsaris
 4 iesuis xristaus jah þizai bi gagudein laiseinai. iþ haubþuhts ni vaiht vitands ak siukauds bi soknins

INTERPRETATIO.

garrule et male-sedule et loquentes, qui non debita sunt. 14. volo nunc adultas nubere, filios procreare, domum gubernare.... 16. ... viduas, subministret iis et non gravetur ecclesia, ut his in veritate..... 17. ... in verbo et doctrina. 18. Dixit enim scriptura: boni triturant os ne capistro obdures, et dignos hic operarios mercede ejus. 19. In presbyterium accusationem ne accipias nisi in facie duorum aut trium testium; 20. verum hos peccatores in facie omnium argue, ut etiam hi reliqui timorem habeant. 21. Testor in facie Dei et domini nostri Iesu Christi et horum electorum angelorum, ut hoc observes sine pra-judicio, non rem faciens secundum propositionem. 22. Manus cito ne homini imponas, ne socius sis peccatis alienis. 23. Te ipsum purum custodias; jam ne bibas amplius aquam; sed vino modice utaris propter ventrem tuum et has saepe infirmitates tuas. 24. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, properata ad iudicium; quorundam vero etiam subsequuntur. 25. Similiter vero etiam opera bona manifesta sunt et hæc aliter se habentia; abscondi non possibilia sunt. VI, 1. Tam multi quam vint sub jugo servi, suos dominos omni honore dignos existimant, ut nominati domini et doctrinae non male datur. 2. At qui credentes habent dominos, ne contemnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia credentes sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Hoc doce et adhortare. 3. Si quis aliter doceat et non accedat ad sanæ verba hæc domini vestri Iesu Christi et hæc secundum pietatem doctrinam: 4. verum superbus, non quidquam sciens, sed

ANNOTATIONES.

in qua scriptura omnis deleta est, et Castillionensis, quod nondum sibi accidisset, adeo nulla vestigia litterarum vidit, ut quæ usque ad versum 17 edidit (sibi autem incipit plagula XLII.) e singulis lineis conjectando compneret. — jah] ult. et, ° gr. omni. v. 14. garda valda] Cast. et Massm. l. l. p. 212 ✕ jet, sic et am nobis ipsis Matth. x, 25 et Luc. xiv, 21 garda valdands div. scribendum erat, nam verbum compositum gardivaldands esse debet, uti matþals, gasigods, frastisibja, drauhtivioþ, anditauz (non igitur andatans, uti cod. A sc. ra t, 4 libet). v. 16. andbahjai] Cast. dicitur, utrum sic, an andstaldai legendum sit; sed andstaldan personam accusativo casu post se habet, dativo autem rem, vid. Cor. II, ix, 10; Gal. iii, 5; Tim. I, i, 4. v. 17. laiseinai] Cast. in laiseinai, cum vero nullus gr. in habeat neque Cast. in cod. legere posset, sed hæc solam ob causam adideret, quod locus et vacare videretur, nos quidem omisimus. v. 18. qaþ] dixit, gr. omni. λέγει. — vaurstva] Massmanno l. l. p. 126 displicet et vaursteja legi mav. It, negans nuvaurstvons, quod supra vs. 15 legatur, exemplo nri posse. Sane illud non potest, nec potest allavurstvons Col. iv, 12, sed uti nunc vaurstra habemus, sic permultis locis gavaursiva (συναργισ. ὁ συναργισ) legitur, neque nos quidem illa forma offensi sumus. v. 19. in andvairþja] Cast. præter litteras... rþ... nihil cognoscere potuit; pro in male bi scripsit, de quo errore etiam Massm. l. l. p. 154 monuit. Ceterum Gothus, si vere ita scripsit, a Græcorum auctoritate nimis discedit, nec propius eis accederet, si Castillionæi conjectura ana munþa probabiliter esset; fortasse bi veitvodiþai scribendum est — tralt] sic Cast. edidit pro tvaðje, quod duplex d. locus capere non posse et videretur.

v. 20. iþ] verum, ° gr. v. 21. unsaris] nostri, ° gr. omni. præter cod. G ap. M. — viljahalþein] pergit cod. B. v. 22. mannhun] Cast. e cod. B ✕ manhun, cod. A cæsus; vid. Marc. i, 44. v. 23. qþaus] cod. B marg. supis. — þizo ufta — þeinaizo] sic eod. quantumvis omnis pene scriptura deleta est, et sic Massm. etiam l. l. p. 133 legendum esse censet; Cast. ✕ þize ufte — þeinaize. v. 24. sumaize] sec., cod. A sumajeh; ceterum Goth. τωον cum cod. Colbert. ap. M. II. legit pro ται. v. 25. þan] autem, ° gr. omni. præter cod. ap. Mill. vi, 1. jukuzjai] Massm. l. l. p. 136 comperire cupit, an vere sic legatur, quia Gal. v, 1 idem casus jukuzja sit; sed vir doctus errat, illo loco jukuzja est accusativus, nostro autem jukuzjai dativus, quod utrumque recte ad formam jukuzi redit. — frauþins] domini, gr. θεου. vi, 3. atgaggai] accedat, cod. A atgaggiþ (accedit) — laiseinai] Cast. ✕ laisenai, ipse p. 72 emendat. vi, 4. iþ] verum, ° gr. omni. Goth. e. vers. et patribus lat. — hahþuhus] superbus, ° gr. omni. τρυφωται. — maurþru] cedes, ° gr. omni. nec legitur in cod. A; etiam enim vestigium literæ a apparet, et spatium ali quod esse videtur, tamen hoc integro illi verbo non sufficit, eamque litteram Cast. a librario falso scriptam ab eodemque deletam esse existimat. Ceterum non dubium est quin maurþra in cod. B inde sit natum, quod alii pro þhvæ legebant qþva, quam utraque lectionem aut interpres recepit aut librarios de argine insecuit; cf. ad Eph. ii, 5. — huiþstais] sic recte cod. A, cod. B ✕ huþstais.

5 jah vaurdaj kos us þaimel vaiþþand neiþa mearþra haifsteis anaqissets þoamiole's ubilos ushal-
 þeins fravarlaize manoe ahin at þaimel gatarniþ ist sunja hugjandane faihugavaurki visan ga-
 6, 7 gudein. aþþan ist gavaurki mikil gagudei miþ ganauhin. ni vaiht auk brahtedum in þamma fair-
 8 wau. bi sunjai þatei ni usbairan wa magum. aþþan habandans usfodein jah gaskadvein þalmuh
 9 gannhidai sijaima. aþþan þatei vileina gabigai vaiþþan atþriusand in fraistubija jah hlamma
 unnutþins jah lustons managans unnutþans jah skapulans þatei saggjand mans in fravardein
 10 jah fratust. vaurts allaize ubilaize ist faihugeiro þizozei sumai gairnjandans afairzidai vaurþun at
 11 galaubeinai jah sik silbaus gapivaidedum eairam managaim. iþ þu jai manna guþs þata þliuhais
 12 iþ laistjais garaithein gagudein galaubein friaþva þulain qairrein. haifstel þo godon haifst galaubein-
 ainis undgreiþ libain aiveinon du þizaiei lapoþs is jah andhaihaist þamma g. din andahaite in
 13 andvairþja managaize veitvode. anabiuda in andvairþja guþ; þis gairnjandins alla jah xristaus
 14 iesuis þis veitvodjandins uf paunteau peilutau þata godo andahait. fastan þvek þo anabuns unvamma
 15 ungfairinoda und quu fraujns usaris iesuis xristans. þanei in melni sveaim taikneiþ sa audaga
 16 jah ains mahteiga jah þindans þindanondane jah frauja frauinondane. saci ains aih undivanein jah
 liuhaf bauiþ unatgaht þanei saw manne ni ainsþun nih sai. . . —

INTERPRETATIO.

argotans de questionibus et verbi-controversiis, ex quibus fiunt invidia, credes, contentiones, convicia, suspiciones male. 5. contentiones deperditorum hominum mente, apud quos occulta est veritas, existimantium questum esse pietatem. 6. At est questus magnus pietis cum contento-animo; 7. non rem enim portavimus in hunc mundum, in veritate, quod non auferre quidquam possumus. 8. At habentes alimentum et vestimentum, hisee contenti simus. 9. At qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et lapsum diaboli et cupiditates multas inutiles et noxias, quae demergunt homines in interitum et deperditionem. 10. Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam cupientes abducii fuerunt a fide et se ipsos subjecerunt doloribus multis. 11. Verum tu profecto, homo Dei, hoc fugias, verum seditis jussitiam, pietatem, fidem, amorem, patientiam, mansuetudinem: 12. pugna hanc bonam pugnam fidei, apprehende vitam aeternam ad quam vocatus es et confessus-es hanc bonam confessionem in praesentia multorum testium. 13. Jubeo in praesentia Dei hujus vivificantis omnia et Christi lesu hujus testantis sub Ponteo Pilato hanc bonam confessionem, 14. observare te praecipuum immaculatum, irreprehensibile usque-ad adventura domini no-tri lesu Christi, 15. quem in temporibus suis ostendit hic beatus et unus potens et rex regnantium et dominus dominantium, 16. qui unus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem, quem vidit hominem non unus neque videre....

ANNOTATIONES.

vi, 5. ahin] Goth. ° zai. — gatarniþ] sic cod. B pro gatarnido, cf. ad Nehem. vi, 16. Non est autem, quod Cast. mendum scriptoris pro gatairniþ (imo gataurniþ] esse suspicetur; nam praetulare habet gatarnun, si comparas tarjnaj et tarnen, occulere, quibus verbis Germani superioris et medii aevi utuntur, vid. Glossarium v. Tarnjan. — gagudein] cod. B ° c. gr. ἀγίστασο ἀπὸ τῶν τοῦτότων; in cod. A ea scripta esse videtur, sed praenova scriptura Cast. nihil nisi litteram þ cognoscere potuit.

vi, 6. gavaurki] versu proxime praecedente erat faihugavaurki; de hoc Gothorum more, si duo verba composita proxime sese subsequuntur, in altero particulam non repetendi sed simplex ponendi, jam ad Luc. xv, 24 diximus; addimus tunc haec: Rem. xv, 4 sva filu auk sve sauragamelþ varþ, du unsarai laiscimai gameliþ varþ (þsa gár þroiegráþra, eis τῶν ἱεστίων διδασκαλιῶν προεγραψῆ). Lu, 4, 2 vanla galeikundana — galeikniþ (εὐδρεστον — εὐδρεστον). Cor. I, xv, 48; 49 sa usfarhiminakunda — þis himinakundans (ὁ ἐπουράνιος — τοῦ ἐπουρανίου). Thess. II, iii, 15 svasve — sve (ὄς — ὄς). Ioan. ix, 31 andhausciþ — hausciþ (ἀκούει — ἀκούει); xii, 14 usþvoh — þvahan (ἐνψα — νίπτειν); xvii, 25 usþunþa — kunþa (ἔρω — ἔρω). Igitur Tim. II, iii, 4 qidiþdousi málloþ h qidiþdousi Gothus sic convertit: frijondans viljan svinana mais þau guþ; similiter Matth. viii, 52 harda svine — hardi (τῶν ἀγέλων τῶν χοίρων — ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων). cf. Ioan. x, 31 nemian svinans ei vaucþreina (se. svinam λαθίσωσι) ana ina. Karo pavelida simplex et acquitur compositum: Cor. I, iv, 7 namt — andvamt (ἰλαΐς — ἰλαΐς); II, iii, 2; 5 gamelida — unnu gamelida (gr. bis ἐγγραμμῆν).

vi, 7. bi sunjai] in veritate (ἀληθῆς), gr. δῶλον.

vi, 8. usfodein — gaskadvein] alimentum — vestimentum, gr. διατροφή; — σκεπάσματα.

vi, 9. hlamma] Cast. et Massm. l. l. p. 202 injuria pro dativo habent, ejus verbi nominativum Massm. p. 219 hlams (sic!) facit; accusativum esse structura verborum et h. l. et supra iii, 7 perspicue docet; dubium autem est, si tunc forma ipsa hlamma neutra (tumi utitur Gothus plurali), an hlamma feminina; de verbis linguarum eegnatarum vid. Graff. IV, 557; Gr. II, 55. — unnutþins] diaboli, ° gr. — unnutþans] inutiles, gr. ἀνόητους, Goth. c. codd. et verss. ἀνόητους. — saggjaniþ] Cod. A saggjand.

vi, 10. vaurts] Goth. ° γάρ; sed fieri potuit ut librar us altis omiserit propter sequens allaize, cf. ad Rom. ix, 15. — faihugeiro] Massm. l. l. p. 159 legendum esse censet faihugeironi, uti Col. iii, 5; nobis e contrario Col. iii, 5 faihugeironi ex nostro loco in fa hugeiron mutandum esse videtur; nam forma feminina esse debet, uti illo loco pronomen sei et hoc loco þizozei monstrat. — gapivaidedum] subjecerunt, gr. omni. περιπέσαντο.

vi, 11. jai] profecto, ° gr. omni., vid. Rom. ix, 18, 20. — friaþva] cod. A frijaþva.

vi, 12. libain aiveinon] vitam aeternam, ° gr. omni. vi, 13. anabiuda] Goth. ° soī c. codd. ap. Mill. — andvairþja] desinit cod. A. — paunteau] sic indubitate in cod. B legi Cast. affirmat, expectabamus aut pauntian, uti scriptum est Matth. xxvii, 2; Luc. iii, 1, aut pauntjaa; lectio codicis ferri posset, si nomen graecum illi viro Πονταῖος esset, cum autem Πόντιος appelleret, librarius sine dubio — eam pro — jai falso scripsit; sic librarii negligentia e et j permutata sunt etiam Cor. II, viii, 20, et Nehem. vi, 18.

vi, 14. qum] sic cod. B; Cast. ° quna.

vi, 15. in] in, ° gr. omni. — taikneiþ] sic eo l. B,

Cast. ° taikniþ. — jah] sec. et, ° gr. omni.

vi, 16. jah] et, ° gr. — manne ni ainskun] hominum non unus, ° gr. omni.

DU TEIMAUÐAIU ANÞARA.

- 1, 1 Pavlus apaustaulus iesuis xristaus þairh viljan guþs bi gahaitam libainais þizos in xristau iesu.
 2 teimauþaiu liubin barna ansts armaio gavairþi fram guþa attin jah xristau iesu frauin-unsaranoma.
 3 aviliudo guþa meinamma þammei skalkino fram sadreimam in brainjai gahugðai waiva unsveibando
 4 haba bi þuk gaminþi in bidom meinaim naht jah daga. gairnjands puk gasaiwau gamuands tagre
 5 þeinaize ei lahedais usful nau. gamaudein andnimands þizos sei ist in þus udiutens galaubeinai sei
 6 h uaida faurþis in avou þeinu laudja jah aþein þeinai aivneika. aþþan traua þatei jah in þus. in
 þizoei vaibtais gamaudja þuk anaqujan anst guþs sei ist in þus þairh analagein handive meinaizo.
 7, 8 unte ni gaf unsis guþ ahman faurhteins ak mahtais jah friapvos jah inuheins. ni nuu skannai þuk
 veitvodifos frauins unsaris iesuis nih meina bandjins is ak miþarbaidei aivaggeþjon bi mahtai guþs
 9 þis nasjandins uns jah laþondins laþonai veilai ni bi vaurstram unsarain ak bi seinai teikainai jah
 10 anstai sei gibana ist unsis in xristau iesu faur mela aiveina. ip gasvikunþida nu þairh gabairhtein
 nasjandins unsaris iesuis xristaus gatairandins railtis dauþan iþ galuhtjandins libain jah ueriu-
 11, 12 rein þairh aivaggeþjon. in þoei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus jah laisareis þiudo. in þizoei
 lirinós ah þata vinna. akei nih skama mik unte vait wamma galaubida jah gatrau þammei mali-

INTERPRETATIO. — AD TIMOTHEUM ALTERA.

1, 1. Pāvulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei secundum promissiones vitæ hujus in Christo Iesu,
 2. Timotheo, dilecto filio. Gratia, misericordia, pax a Deo patre et Christo Iesu domino nostro. 3. Gratias-
 ago Deo meo, cui servio a parentibus in pura conscientia, quomodo indesinenter habeo de te memoriam in
 precibus meis nocte et die. 4. Cupiens te videre, recordans lacrymatum tuarum, ut gaudio explear, 5. me-
 moriam accipiens hujus, quæ est in te infucata fidei, quæ habitavit prius in avia tua Loide et matre tua
 Evnice; ac confido, quod etiam in te. 6. Propter quam rem admoneo te, resuscitare gratiam Dei, quæ est
 in te per impositionem manuum mearum; 7. nam non dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et
 amoris et sobrietatis. 8. Ne igitur pudeat te testimonii domini nostri Iesu, neque mei vincit ejus, sed
 collabora evangelio secundum virtutem Dei, 9. hujus servantis nos et vocantis vocatione sancta, non
 secundum opera nostra, sed secundum suum placitum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante
 tempora æterna, 10. verum manifestata nunc per apparitionem servatoris nostri Iesu Christi, destruentis
 quidem mortem, verum illuminantis vitam et perpetuam per evangelium, 11. in quo positus sum ego
 prædicans et apostolus et doctor gentium; 12. propter quam causam etiam hoc patior; sed nec pudeat

ANNOTATIONES.

Inscript. In cod. A nulla inscriptio legitur; in cod. B initium usque ad vs. 5 deest; igitur inscriptionem de conjectura adlidimus.

- 1, 1. gahaitam] promissiones, gr. omni. ἐπιγγελίας.
 1, 3. aviliudo] Cast. ✕ aviliuao. — meinamma] meo
 " gr. — unsveibando] Cast. opinatur, Gothum h. l. neutro uti, quemadmodum Græci, nimirum ἐδιδάκτε-
 πον, usi sint; sed vir d. ctus non vidit, ἐδιδάκτερον
 non neutrum, sed femininum idque ad ψεῖζον referen-
 dum esse; Gothum autem neutro eam ob causam
 uti, quia gaminþi ejus generis est. Quod si non ad
 gaminþi referretur, dicendum erat unsveibands avi-
 liudo, uti legitur Eph. i, 16, cf. Thess. i, v, 17
 unsveibandans bidjaiþ. Qua opportunitate usi mone-
 mus, etiam Thess. i, ii, 15 præ unsveibandanei, quod
 Castillionæi auctoritate freti edidimus, scribendum
 esse unsveibandans, eamque lectionem, a nobis jam
 pridem conjectura inventam, Cast. in codice iterum
 inspecto invenit. — þuk] sic cod. A; Cast. ✕ þus.
 1, 4. tagre þeinaize] Cast. e loco plane deleticio
 male þeinaize tagre edidit.

1, 5. laudja] sic cod. A, nos malimus laudjia;
 cæterum Gothus pro laidi legitur videtur laidi, quia
 græcum o gothice per au exprimi solet, quanquam
 etiam au pro græco ω ponitur; adaunikaia Ἀδωνικά
 Esdr. ii, 15. dauriþaius Δαυρὶ - s. Δωριέβιος Calend.
 Goth. nanel nōz Luc. xvii, 27. praitauria πραιτωρίον
 Ioan. xviii, 35. trauada Τρωάς; Cor. ii, ii, 12; Tim. ii,
 iv, 4. trakaunicitudis Τρακωνίτις Luc. iii, i. — aivneika]
 ab ultimis litteris duabus hujus vocis cod. B in-
 cipit, librarius autem pro ka male ra scripsit. Cæte-
 rum pro aivneika optamus aivneikai. — aþþan] Cast.
 ✕ þan, nam þan si significat dē, in initio enuntiatii
 non ponitur, et Ca-t. ipse aþþan legendum esse exi-

stimat, nam ante þan in utroque codice locus litteris
 duabus vacat.

1, 6. analagein] sic cod. B; cod. A lagein, sic l, v,
 22 χείρας ἐπιτίθεναι Gothus per simplex la-þan han-
 dus convertit.

1, 7. friapvos] cod. A frijaþvos.

1, 8. nuu] cod. A ✕ nu, nam inter nu et nuuu in
 sententiis prohibitiuis hoc interest, quod nuuu post
 negationem ipsam collocatur: Matth. x, 26 et 51 ni
 nuuu ogeiþ izvis ins. Rom. xiv, 15 ni nuuu mata þei-
 namma jainamma fragistjais. xiv, 20 ni nuuu in mata
 gatair vaurstv guþs; nu autem inter se ipsum et ne-
 gationem verbum interpositum habet: Matth. vi, 8
 ni galikoþ nu þaim. vi, 51 ni maurnaiþ nu qifun-
 dans. Rom. xiv, 15 ni þanamais nu uns misso sto-
 jaima. Eph. v, 7 ni vairþaiþ nu gadailans im. Col.
 ii, 16 ni mamma nu izvis tidomjai in mata. — iustis]
 " gr., qui habent, Χρηστὸν adiant.

1, 9. laþondins] cod. A laþondins uns, vocantis
 nos, cum edit. Aldin. apud Mill. —

1, 10. dauþau] sic pro dauþu cod. B; cod. A ob-
 litteratus est, vid. ad Tim. i, i, 16. — aivaggeþjon]
 sic cod. A, ut speramus, qui h. l. exesus est; cod.
 B ✕ aivaggejon.

1, 12. þammei] pro þatei (ετι), vid. ad Phil. ii, 2b
 uli adde: Marc. xvi, 4 gaumidedun þammei aþval-
 vifs ist sa stains. Luc. xvii, 15 gaumjands þammei
 hrais varþ. Dicitur etiam Luc. x, 20 þamma ni
 faginof ei þai ahmans izvis usþrausjand. iþ faginod
 in þammei cet. (εν τούτω μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύ-
 ματα ὑμῶν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι κτλ.) — in jai-
 nana dag] cod. B et Cast. ✕ in jainanna dag; in cod.
 B enim daga scriptum esse videtur, a autem in ter-
 minatione librarius cum prepter sensum delevisset,
 præcedens pronomen emendare neglexit.

- 13 teigs ist þata anafilh mein fastan in jainana dag. frisabt habands hailaize vaurde þoei at mis hausides
 14 in galaubeinai jah triaþvai in xristau iesu. þata go to analilh fastai þairh ahman veiþana saei banif
 15 in uns. vaist þatei afvandidedun sik af mis allai þatei sind in astai. þizei ist fygailus jah airmu-
 16 gaineis. giþai armaion frauja auneisefauraus garda unte ufta mik anaþrafstida jah nauðbandjo
 17, 18 meinaiz) ni skamaida sik. ak qimands in romai u-daudo sokida mik jah bigat, gibai frauja imna
 bigitan armahantein at frauin in jainamma daga jah wan filu mais in aifaison audbaitida mis vai a
 u, 1, 2 þu kant. þu nu barn mein valiso insvinþei þuk in austai þizai in xristau iesu jah þoei hau-ides at
 mis þairh managa veitvodja vaurda guþs þo analilh triggvaim mannam þoei vairþai sijaina jah an-
 3, 4 þarans laisjan. þu nu arbaitei sve gods gadrauhits xristaus iesuis. ni ainshun drauhitnonds frauin
 5 dugavindip sik gavaurkjam þizos aldais ei galeikai þammei drauhitnoþ. jah þan jabai haifsteip was
 6, 7 ni veipada niba vitodeigo brikip. arbaidjands airþos vaur-tvja skal frumist akrane andniman. frapei
 8 þatei qilja. gibip auk þus frauja fraþi us allaim. gamuneis xristu iesu urrianana us dauþmear us
 9 fraiva davidis bi aivaggeþrou meinaiz. in þizei arbaidja and handjos sve ubiltojos. akei vaurd
 10 guþs nist gabundan. imh þis all gapala bi þans gaval'dans ei jah þai ganist gatilona sei
 11 ist in xristau iesu miþ vulþau aiveinamma. triggv þata vaurd jabai miþgadauþnodedum jah
 12, 13 miþþibam. jabai gapulam jah miþþiudanom. jabai af-ikam jah is afaiþip uns. jabai ni galaubjam
 14 jains triggv visip afaikan sik silban ni mag. þizei gamaudei veitvodjands in andvairþja frauins.

INTERPRETATIO.

me, nam scio, cui credidi, et confido, quod potens est hoc traditum meum servare in illum diem. 13. Delin-
 tionem habens sanorum verborum, quæ apud me audivisti in fide et amore in Christo Iesu, 14. hoc
 bonum traditum serva per spiritum sanctum, qui habitat in nobis. 15. Scis, quod averterunt se a me
 omnes qui sunt in Asia; horum est Fygelus et Ermogenes. 16. Det misericordiam dominus Onesiforo
 domui, nam sæpe me consolatus est et vinculorum meorum non puduit eum. 17. sed veniens in Romam
 sollicite quæsit me et invenit; 18. det dominus ei invenire misericordiam apud dominum in illo die et
 quam multum magis in Efeso subministravit mihi, bene tu scis. u, 1. Tu igitur, fili mi dilecte, confirma te
 in gratia hac in Christo Iesu. 2. et quæ audivisti a me per multa testimonia verba Dei, hæc commenda fide-
 libus hominibus, qui tibi sint etiam alios docere. 3. Tu igitur labora uti bonus miles Christi Iesu. 4. Non
 unus militans domino implicat se negotiis hujus vitæ, ut placeat, cui militat. 5. Et vero si certat quis, non
 coronatur, nisi legitime luctatur. 6. Laborans terre cultor debet primum fruges percipere. 7. Intellige,
 quod dico; dat enim tibi dominus intelligentiam ex omnibus. 8. Recordare Christum Iesum resuscitatum e
 mortuis e semine Davidis secundum evangelium meum, 9. in quo laboro usque ad vincula uti maleficus; sed
 verbum Dei non est vincum. 10. Propterque id omne patior de his electis, ut etiam hi salutem assequantur,
 quæ est in Christo Iesu cum gloria æterna. 11. Fidele hoc verbum, si commortui-sumus, etiam convivimus;
 12. si patimur, etiam cumregnamus; si non-agnosceimus, etiam is non-agnosceit nos; 13. si non credimus,
 ille fidelis manet, renuntiare sibi ipsi non potest. 14. Horum recordare testificans in facie domini; verbis

ANNOTATIONES.

1, 13. habands] habens, gr. ἔχει, Goth. e. cod. Germano. ap. Mill. — friaþvai] cod. A frijaþvai; inter friaþvai et in in cod. A vacuus locus est, in quo articulus þizai (ἡ) scriptum fuisse videtur, quem cod. B omnino omittit.

1, 14. bauþ] vid. ad Rom. vii, 18.

1, 15. vaist] cod. B et Cast. ❧ vaits, cod. A extinctus; sic librarii li teras sep. temere transponunt, cf. Marc. xiv, 13. Cæterum Goth. o τούτο, nisi forte librarius þata propter sequens þatei negligenter omisit; idem factum est 1, 1, 9. — þizei] horum, sic in cod. B, codex autem A obliteratus esse pergit; cæterum græcum ὧν per þize-i reddendum erat, nec dubitamus quin interpres sic scripserit, librarius autem duplex e negligentia semel tantum posuerit, vid. u, 17. — fygailus] gr. φύγελος. — airmuqaineis] sic Gothus pro Ἐμμογινης suppresso spiritu aspero pronuntiavit, sic infra u, 17 ymainais, cum 1, 1, 20 recte hymainais scripsisset. Notandum etiam est in eodem nomine proprio græcum o parvum per gothicum o longum exprimi, cf. ad Phil. iv, 2.

1, 16. garda] sic cod. B; Cast. ❧ gardin.

1, 17. usdaula] sollicite, gr. σπουδαίστερον.

1, 18. frauja imna] dominus ei, ❧ gr. omu. — mais] magis, hoc adverbium hoc loco positum sensum plane perturbat, cum autem paulo infra raila positivum pro βέλτερον comparativo legatur, illud mais, a librario falso loco scriptum ante aut post raila collocandum esse existimamus. Cæterum h. l. cod. A adeo extinctus est, ut ubi hæc pagina finiatur, Castellano plane dubium sit; pergit autem demum u, 21.

u, 1. railsa] dilecte, ° gr. omu.

u, 2. veitvodja vaurda guþs] testimonia verba Dei gr. omu. μαρτύρων. Gothum potius μα τῶν ἰωῶ le-

gis-e videri, jam Cast. recte annotavit; vaurda guþs, quæ omnino abundant, sine dubio librarius e margine, ubi a glossatore posita erant, huc inseruit, de qua re diximus ad Cor. I, xv, 6 et Prolegg. Cæterum Cast. ❧ jct. veitvodjavaruda, Massm. l. l. p. 211 et 212 modo junctim, modo divisione scribit, et ubi dividit veitvodja ei adjectivum esse videtur; si autem sic statuitur, quid guþs, additamento otiosissimo, licet? — triggvaim mannam] cod. B ❧ triggvaimannam, vid. ad Thess. II, iii, 17.

u, 3. xristaus iesuis] ❧ gr.

u, 4. frauin] domino, græci alii omittunt, alii τῷ θεῷ legunt; Goth. τῷ κυρίῳ in libro suo legit. — gavaurkjam þizos a'dais] negotiis hujus vitæ. ❧ gr. omu. — galeikai þ. mnei drauhitnoþ] placeat cui militat, gr. omu. τῷ στρατολόγησαστι ἀρετῇ.

u, 6. arbaidjands] cod. B ❧ arbaidjars, vid. ad 1, 1, 3. — airþos vaurstvja] terræ cultor, gr. omu. γεωργός; quod si Cast. dicit, Gothis nomen agricolæ non fuisse, quod rudes fuissent et pecudes secuti, cum Massm. l. l. p. 219 sq. optime conlutat et patribus nostris rei agrarie cognitionem fortissime vindicat; modo ne agricolæ baunan sive akranan vocibus barbaricis nominasset, patiatum enim erat vaurstvja, quod Marc. xii, 1; Luc. xi, 9; Joan. xv, 1 γεωργόν significat.

u, 7. gibip] dat, gr. δῶν, Goth. e. codd. δῶσι legit. — us allaim] ex omnibus, gr. omu. ἐν πάντων.

u, 8. xrista iesu] ❧ gr. omu.

u, 11. jabai] Goth. ° γάρ.

u, 13. afaikan] Goth. e. codd. ° γάρ.

u, 14. vaurdam — hausjondam] verbis — audientibus, Gothus sensum magis quam verba textus græci secutus est, convertit enim quasi legisset: λυγαρχίδ

15 vaurdam veihan du ni vaihtai daug niba usvalteinau þaim hausjondam. usdaudi þok silban gaku-a-
 16 nana usgiban guþa vaurstvjān unaiviskana raihtaba raidjandan vaurd sunjos. iþ þo dvalona usveihona
 17 lausavurdja bivandei unte silu gaggand du afgudein. jah vaurd ize sve gund vuliþ. þizeei vesun ymai-
 18 naus jah siletus. þaiei bi sunja usvissai usmetuu qiþantlans usstass ju vaurþana jah galaubein
 19 sumaiþe usvaltidednn. aþþan tu'gus gruoduvaldijus guþs standiþ habands sigljo þata. kunþa
 20 frauja þans þaici sind is jah afstandai af unselein wazuh svei namujai namo frauþus. aþþan
 in mikilamma garda ni sind þatainei kasa gulþeina jah si'ubreina ak jah triveina jah digana
 21 jah suma du sverain sumuþ-þan du unsverain. aþþan jabai was gahrinai sik þizeei vaurþiþ
 22 kas du sveriþai gaveihaiþ bruk frauþin du allamma vanstve godaize gamanviþ. aþþan juggans
 lustuns þliuh iþ laistei garaihtein galaubein frialþva gavairþi miþ þaim bidai anahaitandam
 23 frauþan us hrainamma hairtin. iþ þos dvalons jah untalons sokuins bivandei vitands þatei
 24 gabairand sakjons. iþ skalks frauþins ni skal sakan ak qairrus visan viþra allans laiseigs usþulands
 25 in qairrein talzjands þans aud-tandandans niu wan gibai in guþ idreiga du ufkuoþja sunjos.
 26 jah usskavjaindau us unluþins vruggon fram þammei gafabanai tiuhanda afar is viljnu.

INTERPRETATIO.

contendere ad non quidquam praeest nisi (ad) subversionem his audientibus. 15. Stude te ipsum probatu exhibere Deo operatorem inconfusibilem, recte constituentem verbum veritatis. 16. Verum hos ineptos, profanos inanes-sermōnes devota, nam multum erunt ad impietatem, 17. et verbum eorum uti plus fervet; quorum fuerunt Ymonæus et Fletus, 18. qui circa veritatem secreti versati sunt, dicentes, resurrectionem jam factam et fidem quorundam subverterunt. 19. At firmiter fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: novit dominus hos qui sunt ejus, et: discedat ab impietate quisque, qui nominet nomen domini. 20. At in magna domo non sunt solum vasa aurea et argentea, sed etiam lignea et fictilia et quaedam ad honorem, quaedam autem ad contumeliam. 21. At si quis mundat se his, fit vas ad honorem sanctificatum; utile domino ad omnia operum bonorum paratum. 22. At juveniles cupiditates fuge, verum sequere justitiam, fidem, amorem, pacem cum his prece invocantibus dominum ex puro corde; 23. verum has ineptas et stultas questionēs devota, sciens, quod provocat concertationes. 24. Verum servus domini non debet concertare, sed mansuetus esse adversus omnes, docibilis, patiens, 25. in mansuetudine docens hos adversantes, num forte det iis Deus poenitentiam ad cognitionem veritatis, 26. et respiscant ex diaboli tendicula, a quo capti

ANNOTATIONES.

(γάρ) εἰς οὐδὲν χρήσιμον εἰ μὴ ἐπὶ κτλ. Caterum hausjondam non mendose scriptum est pro hausjandam, uti Cast. opinatur, nam vid. ad Luc. v, 15.

ii, 15. gaksanana] sic cod. B; Cast. ✕ gakisana-nana.

ii, 16. dvalona, usveihona] ineptos, profanos, gr. omn. solummodo βεβήλους. — lausavurdja] Massmanno l. l. p. 126 dubium esse videtur, quia I, 1, 6 lausavurde legatur, sed nimirum recte habet; lausavurdja hoc loco est a lausavurdi, quam formam etiam andavurdi Luc. ii, 47; Joan. xix, 9 et gavaurdi Flor. I, xv, 35 habent; lausavurde autem formatum est uti aglavurde Col. iii, 8; dvalavurde Eph. v, 4; flivurde Matth. vi, 8. — unte — afgudein] nam — impietatem, Cast. qui, ut sere solet, hoc loco inique, ne dicamus maligne de lingua gothica virtutibus loquitur, sensum horum verborum plane non perspexit, vid. autem quae annotavimus ad I, iii, 8. Nam praepositio ἐπὶ a Gotho non omissa, sed per du reddita et ad afgudein posita est, neque si vere abesset, Cast. d cere debebat, per unte posse reddi, id quod Massm. l. l. p. 154 jam animadvertit; neque und silu h. l. dici potest, nam hoc, nisi cum mais junctum, ante comparativum non invenitur, vid. Luc. xviii, 39; Cor. II, iii, 9; Phil. i, 25.

ii, 17. qund vuliþ] Cast. ✕ gun svuliþ, cod. B gun.. vuliþ, littera inter n et v omnino deleta; cum igitur gunt, kund apud Germanos veteres et qund apud Anglosaxones pus, saniem significet (Graff IV, 219), deinde svutan gothicum non sit, vultan autem jam Rom. xii, 41 invenitur, non dubitamus lectionem nostram pro certa habere, neque multum adfuit, quin Massmann., qui l. l. p. 204 guns vuliþ conjecit, et Grimm, qui Gram. i, 564 (3 edit.) gunds vuliþ optavit, reclam lectionem invenirent. — vesun] fuerunt, gr. omn. ἐσσι; pariter cum duobus subjectis singularibus verbum plurale ponitur Luc. ii, 43 viscedan ioveh jah aþei, gr. ἔγωγε ἰσοῦθ καὶ ἡ μητέρα. — ymainaus] vid. ad I, 15; Cast. edidit ymainaus, dicit autem in cod ce super i non duo tantum, sed tria puncta posita esse videri. Sed neque scriptores horum codicum in mediis verbis puncta scribere;

neque Gothi sonum ai in his nominum terminationibus pronuntiando distrahere solent. Fortasse illa puncta maculae membranae fortuito facte sunt, et. Massm. Skeir. p. 17.

ii, 18. sunja] cod. B et Cast. ✕ sunjai, quod satis inepte dictum esset, non enim κατὰ τὴν ἀλήθειαν sed περὶ τὴν ἀλήθειαν aberraverunt. Orta autem cadicis lectio e terminatione verbi sequentis usvissai, vid. Skeir. p. 35, 40 miþ bairreins þairheis, pro bair in. cf. Cor. II, iii, 18 cod. B af frauþins ahmins pro ahmitu; Skeir. 40, 20 du dauþeinaiþ garhsnais pro garhsnai, ubi librarius terminatione praecedente in errore inductus est. — galaubein — usvaltidedun] fidem — subverterunt, ¶ gr. omn.

ii, 20. sverain — unsverain] Massm. l. l. p. 152 recte dicit, hanc codicis lectionem falsam et aut sverainai — unsverainai, aut sverein — unsverein legendum esse; nam de accusativo post du praepositum onem posito, ad exemplum Col. iv, 10, 15. h. l. cogitari non debet.

ii, 21. gaveihaiþ] Goth. ° kai. — du] pergit cod. A.

ii, 22. frialþva] cod. A frijþva. — bidai anahaitandam] prece invocantibus, gr. solummodo ἐπικαλουμένων, sic Rom. x, 45; cf. Thess. I, iv, 4. — frauþan] ita recte in cod. A; in cod. B dubito an legam frauþ, quod mendum librarii. Cast.

ii, 25. andstandandans] resistentes, gr. ἀντιδιατιθέμενους, Goth. c. codd. ἀντικατέμενους; legit, vid. I, i, 40; Gal. v, 17; Thess. II, ii, 4. — niu wan] Castillonæo videtur Luc. iv, 41 van ni (imo ci wan ni) eadem significatione dici, qua h. l. niu wan; nobis non idem videtur, sed Gothus sensum, utroque loco diversum, optime perspexit, id quod ejus translatio utriusque loci diversa comprobatur.

ii, 26. usskavjaindau] sic cod. B; cod. A usskarjaindau. Lectionem codicis B cum Castillonæo praeferrimus, propterea quod Gothus etiam Cor. I, xv, 34 ἐκνήθειν per usskavjan sik et Thess. I, v, 8 νήθωμεν per usskava sijaina convertit; lectionem codicis A, quae Massmanno l. l. p. 138, 203 valde aridet et quam (allato veterosaxon. scerian) ordinare, ornare explicat, ferremus, si h. l. mentio ordinationis vel ornatus ejuſdem (ex diaboli tendiculis) acsui apta

- 11, 1, 2 aþþan þrta konneis ei in speditaim dagam atgaggand jera sle'dja. jah vaifþanu mannaus sik frioudans faihugairnai bihairtjans hauhairtai vajamerjandans fadreinau uugawairbai launavargos 3 unairknaí unhuuslagai unmildjai fairinoudans uugahabandans sik unmanariggvai nuseljai 4, 5 fralevjandans utilamalskai ufbautidai frijondans viljan seinana sik þauguþ habandans livi 6 gagudeins iþ math izos invidandans. jah þans afvandeí. mate us þaim sind þaiei sliþand in gardins jah frahuþana tinband qineina afliþþana fravaurhtim þoci tinhandu du lustum missalei- 7, 8 kaim. siuteino laisjandona sik ni aiv wanþun in ulkunþja sunjos qiman malhteiga. aþþan þamma haidau ei jannis jah mambres andstoþun moseza sva jah þai andstandand sunjai mannaus fravaur- 9 þonai ahiu uskusanaí bi galaubein. akei ni þeihand du þlusnai unte unviti ize svikunþ vaifþiþ 10 allaim svasve jah jainaize vas. iþ þu galaista is laiscinaí meinai usmeta muna sidau galaubeinai 11 usbeisnai friapvai þulainai. vrakjom vunnim wileika mis vamþun in antiakiaí in eikaunio in 12 lystros wileikos vrakos usþulida jah us allaim mik galausida frauja. jah þan allai þaiei vileina 13 gagudaba liban in xristan iesu vrakos vinnaud. iþ ubilai mannaus jah tintai þeihand du va'rizin 14 airzjai jah airzjandans. iþ þu framvaifþis visais in þaimeí galausides þuk jah gatruvaida sind þus 15 vitands at wamma ganamt. jah þatei us barniskja veihos bokos kunþes þos malhteigons þuk 16 usfratvjan du ganistai þairh galaubein þo in xristau iesu. all boko gudiskaizos almateinai jah

INTERPRETATIO.

ducuntur post ejus voluntatem. 11, 1. At hoc cognoscas, quod in ultimis diebus accedunt anni difficiles, 2. et fiunt homines se amantes, pecunie-cupidi, jactatores, superbi, maledici, parentibus non-obedientes, ingrati, impii, 3. non-libantes, non-diligentes, calumniantes, non-continentes se, inmansueti, bonorum-inimici, 4. prodentes, protervi, inflati, amantes voluntatem suam magis quam Deum, 5. habentes speciem pietatis, verum virtutem ejus negantes; etiam hos devita. 6. Nam ex his sunt, qui irrepunt in domos et captivas agunt mulierculas oneratas peccatis, quæ aguntur ad cupiditates varias. 7. semper docentes se, non tempore ubi in cognitionem veritatis venire potentes. 8. At hoc mundo quo Iannis et Mambres restituerunt Moí, sic etiam hi resistunt veritati, homines deperdití mente, reprobatí de fide. 9. Sed non proficiunt ad multitudinem, nam insipientia eorum manifesta fit omnibus sicuti etiam ilorum fuit. 10. Verum tu sectator es doctrinæ meæ, vitæ rationi, proposito, mori, fidei, longanimitati, amori, patientiæ, 11. persecutionibus, passionibus, qualia mihi facta sunt in Antiocia, in Leonio, in Lystris, quales persecutiones passus-sum et ex omnibus me liberavit dominus. 12. Et autem omnes, qui volunt p'e vivere in Christo Iesu, persecutio. es patiuntur. 13. Verum mali homines et simulatores proficiunt ad pejus, errantes et errare-facientes; 14. verum tu porro maneat, in quibus docuisti te et (quæ) credita sunt tibi, sciens a quo accepisti, 15. et quod a pueritia sacros libros nosti hos valentes te instruere ad salutem per fidem hanc in Christo Iesu. 16. Omne librorum divinæ spirationis et utiles ad doctrinam, ad vituperationem, ad instru-

ANNOTATIONES

esset. Passivi autem pro activo cum *sik* positi simile exemplum invenies Cor. 1, xv, 33 *ni afairzjandau* (irret ench ni-ht! Gall. *fasse que nous ne vous trompiez pas!*).—*fram þammeí gafahan in tinhandu*] a quo capti ducuntur, gr. omn. ἐξωργημένοι ὑπ' αὐτοῦ, Goth. e. Vulg.; cæterum cod. A. pro *tinhandu* præbet *habanda* (tenentur).—*afur*] post, gr. omn. εἰς.

11, 1. *þrta*] ann., gr. omn. τρεῖς.

11, 2. *jah*] et, gr. γάρ.—*frioudans*] cod. A. *frijondans* et in marg. *seinagairnai*, perperam pro *seinagairnai*, sic idem cod. Tit. 1, 10 *lausivaurdai* pro *lausavaurdai*; hoc mendum et terminatione sequentium ortum est; aut cum librorum ejusdem codicis Tim. 1, 1, 4 *andalausize* pro *andalausize* male scripserit, fere adducimur ut suspicemur, hunc hominem verba nonnunquam scripsisse, uti os vulgi ea indistincte pronuntiare. Cæterum etiam div. *seina gairnai* scribendum est, nam cum pronominibus verba componi non solent.—*hauhairtai*] cod. B. ✕ *hauhairtai*.—*unairknaí*] cod. A. *unairknaus*.

11, 3. *unhuuslagai, unmildjai*] non-libantes, non-diligentes, { gr.—*unmanariggvai*] cod. A. ✕ *unmanariggvai*.

11, 4. *frijondans viljan seinana*] amantes voluntatem suam, gr. omn. ἐπιθυνοῦσι, quod est voluntatem amantes; Castillionæo probabile videtur, Gothum latinæ versiones sequentem in iis pro voluntatem legisse voluntatem; cf. ad Eph. ii, 5.—*þau*] Cast. ✕ *þm*.

11, 5. *jah þans*] end. A. *jaþ-þans*.

11, 6. *þaiei*] sic recte cod. A.; cod. B. et Cast. ✕ *þoci*, quæ.—*du lustum*] ad cupiditates, gr. omn. ἐπιθυμίας, casu instrumentalí; cæterum pro *lustum* cod. A. ✕ *lustum*, cf. ad Iou. ix, 41.

11, 7. *ni*] non, cod. A. e. gr. omn. jan-ni, καὶ μή.

11, 8. *þamma*—*ei*] vid. ad Luc. 1, 20 et ad Col. 1, 9. cf. Rom. ix, 20 et ad Luc. 5, 5.—*iannis*] cod. A. *iannos*.—*mambres*] gr. Ἰακώβου.

11, 9. *svikunþ*] cod. A. marg. *ga'arhiþ*, famosa.—*jah*] etiam, ° cod. B, in cod. A. supra lineam scriptum est.

11, 10. *galaista is*] Cast. et. Massm. l. 1. p. 158 *galaistais*, quod ab utroque librario male pro *galaistais* scriptum esse illi opinantur; sed quid quæsumus conjunctivus hinc loco et hac verborum structura significat, cum textus græcus perfectum habeat? Lectioni nostræ fides datur et Gal. vi, 16 *sra managai sve þizai garaideinai galaistans sind, ðosi tō xavōn tōtōw στοιχίζοντι*; Marc. 1, 36 *jah galaistais vaufþun imma, καὶ καταδιώξαν αὐτόν*. Cæterum cod. A. marg. ✕ *galusides* pro *galaistides* (secutus es).—*laiscinaí meinai*] doctrinæ meæ, { gr. omn.—*sidau*] mori, ° gr. omn.—*friapvai*] end. A. *frijaþvai*.

11, 11. *lystros*] cum hæc forma dativi non gothica sit, interpretæ græca forma usus esse videtur, quod cum sapius fecisse inter omnes constat, sic *fairusauhymon, gaz usylakio, þoman* al.; ° autem posuit pro græco οἱ, quia hæc vocalis linguam gothicam plane delicit; Βέροια igitur in Calend. Goth. per *bairouja* redditur.—*vrakos*] cod. A. *vrakjos*, cf. ad Gal. vi, 12.—*usþulida*] sic uterque cod. ✕ pro *usþulida*.

11, 15. *du vaizizin*] cod. A. marg. *du uberamma* (sic pro *ubilamma*, vid. ad Luc. viii, 17), ad malum.—*airzjai jah airzjandans*] errantes et errare facientes, { gr. omn.; Goth. cum Vulg.

11, 14. *framvaifþis*] porro (non *constans*, uti Cast. interpretatur), ° gr. omn.—*jah*] sic cod. B; in cod. A. utrum *jan* an *jau* scriptum sit, Cast. discernere non potuit.

11, 15. *usfratvjan*] sic cold. pro *usfraþian* aut *usfraþvjan*, uti Castillionæo videtur.

11, 16. *garaihtinai*—*garaihtin*] Cast. vult notari, *garaihtins* hoc versu et græco ἐπαρόρησις et δὲ καὶ σὺν respondere; sed errat ille quidem, nam *garaiht-*

- 17 [hautlos du laiseinai du gasahai du garaihteinai du talzeinai in garaihtein. ei ustannans
 1v, 1 sijai manna guþs du allamma vaurstve godaize gamanviþs. veitvodka in andvairþja guþs jah
 2 frauþins xristaus iesuis saei skal stojan qivans jah dauþaus bi qum is þindinas-u is. merca vau d
 3 stand uhteigo unuhteigo gasak gaþlaih gawotei in allai usbeisnai jah laiseinai. vairþiþ mel þan
 4 haila laisein ni usþuland ak du seinaim lustum dragand sis laisarjans supjondans hausein. aþþan
 5 af sunjai hausein afvandjand iþ du sþillam gavandjand sik. iþ þu andþahts sijais in allaim
 6 arbaidei vaurstv vaurkei aivaggelistins andbalti þein usfallei. aþþan ik ju hunsþjada jah mel
 7, 8 meinaizos disvissais atist. haifst þo godon haifstida ron ustauh galaubein gafastaida. þipro þau
 galagifs ist mis vaiþs garaihteins þanei usgibiþ mis frauja in jainamma daga sa rahlta staua.
 9, 10 aþþan ni þatainei mis ak jah allaion þaici frijond qum iss. sniumei qiman at mis sprauto. unta
 demas mis bilaip frijonds þo nu ald jah galaiþ du þaissalauneikai krisþus du galatai teitus
 11 du dalmatai. lukas ist miþ mis aus marku anduimands brigg miþ þus silbin urte ist mis beukus
 15 du andbaltja. aþþan tykeiku insandida in aifaison. hakul þanci bilaip in trauadai at karpau
 14 qimands atbair jah bokos þishun maimbranans. alaiksandrus aizasniþa managa mis unþioþa
 15 ustaiknida. usgildiþ imma frauja bi vaurstvam is. þammei jah þu vitai sli auk andsoþ
 16 unsaraim vaurdam. in frumiston meinai sunjonai ui manna mis mipvas ak allai mis biliþun.
 ni rahjai. — —

INTERPRETATIO.

ctionem, ad institutionem in justitia, 17. ut perfectus sit homo Dei ad omne operum bonorum paratus.
 1v, 1. Testificor in facie Dei et domini Christi Iesu, qui debet judicare vivos et mortuos in adventu ejus,
 regno ejus; 2. prædica verbum, insta opportune, inopportune, vituperata, increpa in omni patientia
 et doctrina. 3. Fit tempus cum sanam doctrinam non patiuntur, sed ad suas cupiditates accervant sibi do-
 ctiores titillantes auditum; 4. at a veritate auditum avertunt, verum ad fabulas convertunt se. 5. Verum
 tu sobrius sis in omnibus, labora, opus operare evangelistæ, ministerium tuum exple. 6. At ego nunc
 sacrificor et tempus mei discessus adest. 7. Pugnam hanc bonam pugnavi, cursum finivi, fidem servavi;
 8. inde autem imposita est mihi corona justitiæ, quam dat mihi dominus in illo die, hic justus iudex; at
 non solum mihi, sed etiam omnibus qui amant adventum ejus. 9. Festina venire ad me celeriter;
 10. nam Demas me deseruit amans hanc nunc vitam et profectus est ad Thessalonicem, Crispus ad Galatiam,
 Titus ad Dalmatiam; 11. Lucas est cum me unus; Marcum excipiens duc cum te ipso, nam est mihi utilis
 ad ministerium. 12. At Tycecum misi in Efesum. 13. Penulam, quam reliqui in Troade apud Carpum,
 veniens affer et libros, maxime membrauas. 14. Alexander ferrarius-faber, multis me malis affecit; remun-
 nerat ei dominus secundum opera ejus; 15. quem etiam tu cave, multum enim restitit nostris verbis.
 16. In prima mea defensione non homo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt; ne impute[mur] — —

ANNOTATIONES.

teinai sensu transitivo a garaihteins, garaihtein autem
 sensu intransitivo a garaihteī est.

1v, 17. manna guþs] homo Dei, † gr. omn.; Goth. cum Vulg.

1v, 1. frauþins] domini. ° gr. — xristau iesuis] † gr. — bi] in gr. xai. — qum] Massmanno l. l. p. 204 dative, elisione ortus, esse videtur, cujus miræ conjecturæ nulla est necessitas, nam bi etiam aliis locis sic cum accusativo ponitur. — is] pr., Goth. ° xai.

1v, 2. stand] cod. A instand — uhteigo] sic rectius cod. A, cod. B. ohteigo, cf. ad Luc. iv, 15. — guþlaih gawotei] adhortare, increpa, † gr.

1v, 3. vairþiþ] Goth. ° þip. — dragand sis] accervant sibi, † gr.; ceterum cod. A gadragand, coaccervant. — supjondans] cod. A supjandans, cf. ad ii, 14. Cæterum Goth. h. l. sensum magis quam verba sequitur; supjondans enim est accusativus ad laisarjans referendus et interpretandum est: quærunt magistros, qui aures suas delectent.

1v, 4. init. Goth. ° xai.

1v, 6. disvissais] discessus, cod. A marg. gamalteinai, di-solutionis.

1v, 8. þapro þan] inde autem, cod. A þafroh, inde. — vaiþs garaihteins] corona justitiæ, † gr. omn. — rahlta] cod. A garahlta, quod multo frequentius est, cf. tamen ad Rom. ix, 55.

1v, 10. jah] cod. A jag. — krispus] sic cod. B cum Syr.; cod. A kreskus, cum gr. — teitus du dalmatai] Titus ad Dalmatiam, ° cod. B.

1v, 11. miþ mis ains] cum me unus, † gr. — andbaltja] desinit cod. B.

1v, 13. hakul] sic in cod. A, quod Massm. l. l. p. 127 sq. conjectura invenit; Cast. ✕ hakga.

1v, 14. alaiksandrus] cod. A ✕ alaiaksandrus, de qua falsa syllabarum repetitione vid. ad loan. ix, 41. — usgildiþ] retribuit (ἀποδοῦναι), gr. ἀποδοῦν.

1v, 16. mipvas] cod. A ✕ mipvasa. — ni] Goth. aðtois aut omisit, aut post λογισθῆναι in codice suo invenit, quanquam in nullo eorum librorum, quos habemus, sic legitur.

DU TEITAU ANASTODEIþ.

- 1, 1 Pavlus skalks guþs iþ apaustauls iesuis xristaus bi galaubeinai gavalidaize guþs jah ukunþja sun-
 2 jos sei bi gagudeim ist. du venai libainais aiveinons þoei gahailait unliugands guþ faur mela aiveina.

INTERPRETATIO. — AD TITUM INCIPIT.

1, 1. Pavlus servus Dei, verum apostolus Iesu Christi, secundum fidem electorum Dei et cognitionem veritatis, quæ secundum pietatem est, 2. ad spem vitæ æternæ, quam promisit non-mentiens Deus ante tem-

ANNOTATIONES.

Fragmenta hujus epistolæ usque ad 1, 10 in cod. B, l. 9 — n, 1 in cod. A leguntur et jam edita sunt in Sp. Cim. Ulfæ jarum med. tarum, Mediol. 1819

p. 18 sq.

Inscript. anastodeiþ] de hoc verbo nihil nisi littera prima in codice superest. Cast. cf. Prolegg.

3 iþ atbairhtida meła svesamma vauri sein in mereinai sei gatrauda ist niis bi anabusnai nasjandis
 4 unsaris guþs. teitan valisin barna bi gamainjai gataubeinai aunts jah gavairþi fram guþa attin jah
 5 xristau iesu nasjand unsaranuma. in þizozei vaihtais bilaiþ þus in kretai in þize ei vanata atga-
 6 railhtjais jah gasatjais and baurge praizbytairein svasve ik þus garaidida. jabai was ist ungfairinonds
 7 ainaizos qemais aba barna habands galaubeina ni in usqissai usstiureins aiþþau ungewairba. skalup-
 þan aiþiskaupos ungfairinoþs visan sve guþs sauragagga ni haulhiarts ni bihaitja ni þvairlis ni
 8, 9 veinnas ni slahals ni aglaitgastalds. ak gastigods bleiþs andþalits garaihts veihs gaþaurhs. an-
 danemeigs bi laiseinai vaurdis trigggvis ei malhteigs sijai jah gaplailhan in laiseinai bailai jaþ-þans
 10 andstandandans gasakan. sind auk managai ungewairbai lausavaurdai lutondans þishun þai us bi-
 11 maita. þanzei skal gasakan þaici gardius allans u-v. lthand laisjandans þatei ni skuld ist in failu-
 12 gairncins. qaþ auk sumis iþe sves iþe prafetus kretes sintelno liugnans ubila biarja vambos latos.
 13, 14 so ist veitvodei sunjeina in þizozei fairinos gasak ins wassaba ei hailai sijaina in galaubeinai. ni
 15 atsawandans judaiviskaizo spilli jah anabusne manne afvandjandane sis sunja. aþþan all hrain
 hrainjaim iþ bisaulidaim jah ungalaubjandam ni vaiht hrain ak bisaulida sind iþe jah aba jah miþ-
 16 vissei. guþ andhaitand kunnan iþ vaurstvam invidand andasetjai visendans jah ungalaubjan-
 n, 1 dans jah du allamma vaurstve godaize uskusanai. iþ þu rodei þatei gadof ist þizai hailon
 laiseinai — —

INTERPRETATIO.

pora æterna, 3. verum manifestavit tempore proprio verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi
 secundum præceptum servatoris nostri Dei, 4. Tuo, dilecto filio, secundum communem fidem, gratia et
 pax a Deo patre et Christo lesu servatore nostro. 5. Propter quam rem reliqui te in Creta, propter hæc ut
 discedam corrigas et constituas per urbes presbyterium sicuti ego tibi ordinavi. 6. Si quis est integer,
 unius femine maritus, filios habens fideles, non in diffamatione luxurie aut non-obedientes. 7. Debetque
 enim episcopus irreprehensus esse, uti Dei dispensator, non superbus, non jactator, non iracundus, non vino-
 lentus, non percursor, non turpis-lucris studiosus; 8. sed hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus,
 modestus, 9. curans secundum doctrinam verbum fidele, ut potens sit et consolari in doctrina sana et hos
 reluctantes arguere. 10. Sunt enim multi non-obedientes, vaniloqui, seducentes, maxime hi ex circumci-
 sione, 11. quos debet arguere; qui domos totas subvertunt, docentes quod non debitum est propter lucrif-
 turpis-cupiditatem. 12. Dixit enim quidam eorum, proprius eorum propheta: Cretes semper mendaces,
 malæ bestia, ventres pigri. 13. Hoc est testimonium verum, propter quam causam argue eos severe, ut
 sanii sint in fide. 14. non spectantes judicium fabulas et præcepta hominum advertentium sibi veritatem.
 15. At omne purum puris, verum maculatis et infidelibus non quidquam purum sed maculata sunt eorum
 et mens et conscientia. 16. Deum confitentur nosse, verum operibus negant, abominabiles existentes
 et non-credentes et ad omne operum bonorum reprobati. n, 1. Verum tu loquere, quod decens est huic
 sanæ doctri.æ — —

ANNOTATIONES.

1, 3. atbairhtida] sic cod. B; Specim. ✕ atbairhida.
 — meła svesamma] tempore proprio, gr. omn. *καρπὺς ἰδῶν*.
 1, 4. valisin] sic cod. B; Specim. ✕ validin, hoc enim est optato (vid. Cor. II, v, 8; Phil. I, 22), *γνήσιος* autem convertitur per *valis*, vid. Phil. IV, 5; Tim. I, I, 2; cf. II, II, I. Col. III, 12. — galaubeinai] sic cod. B; Specim. ✕ galaubeinai. — jah] pr., gr. *ἐταυ*. — xristau iesu] gr. *χριστὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ*.
 1, 5. þizozei vaihtais] quam tem. gr. omn. *τόπου*. — in þize ei] propter hæc ut, gr. omn. *ἵνα*; cæterum Cast. ✕ jet. þizeei; sic etiam Neh. v, 18 in þize ei ni div. scribendum est. — vanata] sic cod. B; Specim. ✕ van[an]. — and] sic cod. B; Specim. ✕ ana. — praizbytairein] presbyterium, gr. omn. *πρεσβυτεριῶν*, Goth. c. Latin. —
 1, 6. ungfairinonds] vid. ad Tim. I, III, 2.
 1, 7. ni bihaitja] non jactator, ° gr. omn.; cæterum Specim. ✕ ni bihaitja; neque significat bihaitja iurgiosus, uti Cast. Specim. p. 70 convertit, neque iracundus (*ὀργιλος*), uti Massm. Skeir. Gloss. p. 157 interpretatur, sed *ἀλαζών*, jactator, vid. Tim. II, III, 2, e quo loco gemello illud ni bihaitja huc ductum esse videtur.
 1, 8. gaþaurhs] sic cod. B; Cast. ✕ gataurbs, Specim. ✕ gaþaird's.
 1, 9. vaurdis] incipit cod. A. — vaurdis trigggvis] verbum fidele, ° gr. omn.; cæterum pro *trigggvis*, Creta lectione codicis B, cod. A ✕ *triggvs*, Specim. ✕ *traigvrs*.
 1, 10. managai] Goth. c, eod. ° xxi. — lausavaur-

dai] cod. A ✕ *lausavaudai*, vid. ad Tim. II, III, 2; cæterum Goth. ° xxi. — þishun] desin. cod. B.
 1, 11. gardius allans] domos totas, ° gr. omn.
 1, 12. auk] enim, ° gr.; Goth. aut eum cod. d ap. Mi. *γὰρ*, aut cum cod. F et G *δὲ* legit, sic auk pro græco *δὲ* legitur Rom. VIII, 10; Cor. I, x, 20; xv, 50; cf. auk jah pro *δὲ* xxi Cor. I, I, 16; II, XIII, 9. — kretes] sic cod. pro *kretis*, cf. ad Luc. x, 5 et Thes-sal. II, III, 17. — biarja] sic. cod. A; Specim. ✕ *un-biarja*, cf. Grimm. Gr. I, 39 (3 edit.) Cæterum cum hæc verba versum heroicum, quem Paulus apostolus ab Epimenide vato desumpserit (vid. Blomf. ad Calul. Iov. 8), efficere inter omnes constat, Massm. I. l. p. 224 etiam verba gothica in ejusmodi versum compescere studuit; fecit autem hunc: *kretes (-ie!) | sintei- | no [ga]- | liugnans | ubila | biar- | ja*.
 Medius fidius næ, versus bellissimus!
 1, 15. ist] gr. om. ante *sunj iua*. — wassaba] sic nunc Cast. edidit, cum Specim. ✕ *prussaba* edidisset, duæ enim literæ priores in cod. exesæ sunt; wassaba adverbium firmatur ex substantivo *wassei*, *ἀποτομία*, Rom. XI, 22 *prussaba* autem nihil habet, quo probetur.
 1, 14. spilli] sic cod. A pro *spille*, vid. Rom. VII, 5; Grimm I, 56. **) — afvandjandane sis sunja] sis non abundat, uti Cast. existimat, sed addito sis Gothum verba media reddere, etiam Massm. I. l. p. 125 recto monet.
 1, 16. uskusanai] cod. A marg. *ungakusanai*, quod etiam græco *ἀδύνατος* respondet, vid. Cor. II, XIII, 5 sqq.

DU FILEMAUNA.

11, 12 — ip̄ nu þus jah mis bruks. þanuh insandida. ip̄ þu ina þat-ist meinos brusts andnim.
 13, 14 þanei ik vilda at mis galaban ei faur þuk mis andbahtidedi in bandjom aivaggeljons. ip̄ tou þein
 15 ragin ni vaiht vilda tanjan ei ni svasve bi nauþai þiuþ þein sijai ak us lustum. austo ank doþe af-
 16 gaf sik du weilai ei aiveinana ina andaimais. ju ni svasve skalk ak nfar skalk broþar liubana us-
 17 sindo mis ip̄ wan filumaīs þus jah in leika jah in franjin. jabai nu mik habais du gamana andnim þana
 18 19 sve mik. ip̄ jabai wa gaskoþ þus aip̄þau skula ist þata mis rabnei. ik pavlus gamelida meinai handau
 20 ik usgiba ei ni qip̄au þus þatei jaþ-þuk silban mis skula is. jai broþar ik þaina mintau in frauin
 21 anaþrafstei meinos brusts in xristau. gatrauonds ufhouseinai þeinai gamelida þus vitands þatei
 22 jah nfar þatei qipa taujis. bijandzuþ-þan manvei mis salþvos venja ank ei þairh bidos izvaros fra-
 23 gibaidau izvis. golciþ þuk aipafras sa miþfrabanþana mis in xristau icsu —

INTERPRETATIO. — AD FILEMONEM.

11. — verum nunc tibi et mihi utilis. 12. Huncce misi; verum tu eum, id est mea viscera, excipe; 13. quem ego volui apud me retinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis evangelii. 14. Verum sine tuo consilio non quidquam volui facere, ut non sicuti secundum necessitatem bonum tunc sit, sed ex animi promptitudinibus. 15. Forsitan enim ideo detulit se ad tempus, ut aeternum cum excipias. 16. Jam non sicuti servum, sed supra servum, fratrem dilectum, maxime mihi, verum quoniam multo magis tibi et in carne et in domino? 17. Si igitur me habes ad socium, excipe hunc uti me. 18. Verum si quid nocuit tibi aut debitor est, hoc mihi imputa. 19. Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddo, ut non dicam tibi, quod et tui ipsius mihi debitor es. 20. Profecto, frater, ego te fruor in domino; relinque mea viscera in Christo. 21. Confidens obsequio tuo scripsi tibi, sciens, quod etiam supra quod dico facis. 22. Simulque vero para mihi hospitium; spero enim, ut per preces vestras doner vobis. 23. Salutem te Epafras, hic conceptivus mihi in Christo Iesu —

ANNOTATIONES.

Quæ de hac epistola supersunt, in solo cod. A continentur.

11. þanuh] Cast. existimat, Gothum pro *on* legisse *on*; sed hujus conjecturæ nulla est necessitas, þanuh pro þanei dictum est, uti sapius, vid. ad Joan. viii, 26, ubi adde Luc. xvi, 20. xvii, 12. — insandida] misi, gr. *ἀπέπεμψα*.

12. meinos brusts] mea viscera, cod. A marg. meina h[air]þra, quod idem significat; litteras air, cum membranae parte abscissas, Cast. probe restituit, vid. Cor. II, vi, 12.

14. þiuþ þein sijai] cod. A et Cast. ✕ þiuþeinssijai, modum omissa littera þ propter sequentem eandem (vid. ad Marc. x, 44), modo falso duplicata littera s. — us lustum] cod. A marg. gabaurjaba (libenjer), quod sæpius pro *ἡδέως* positum est, vid. Marc. vi, 20; xii, 37; xiv, 65; Cor. II, ix, 15.

19. þuk silban mis skula is] notandum est, ad skula is, pariter atque nos hodieque loquimur, accusativum esse positum, quasi illud esset verbum transitivum; Rom. autem xiii, 8. ni ainunnehun vaihtais sku-

lans sijaiþ, res debita genitivo ponitur. De accusativis, similiter ita positus, cf. Grimm Gr. IV, 755 sqq.

22. bijandzuþ-] unde hoc verbum ductum sit et quid vere significet, adhuc dubium est. Cast. Spec. p. 51 comparat anglosax. *biġeondan*, angl. *beyond*, et convertit per *præterea*; Grimm Gr. II, 127 *) a verbo *bijan* (i. e. præterire, transire, progredi) ducto, et genitivum participii anomalum esse et pro adverbio positum pariter, ulterius, præterea significare, existimat. Si *bijands* vere est participium, quod non dubitamus, etiam nominativus esse potest (Grimm autem genitivum aut pluralis accusativum esse putat), ad subjectum enuntiatum referendus, hoc sensu: *pergens, addens para mihi hospitium*; sic pro adverbii generis Gothum participia ponit: Cor. I, xvi, 10 *ei taimanþaus una gands sijai at izvis*, gr. *ἀπόφως γίνονται*. Thess. I, ii, 13 *reis aelindom guþa unsvetibandans* (sic pro edito *unsvetibandanc* in cod. legitur) gr. *ἀδιαλείτως*, sic v, 17. Aliis autem locis *āuo* quod gr. h. l. habent, gothice est *samana* Ps. lxxi, 3. Col. iv, 3; Thess. I, v, 10, aut *sans* Thess. I, iv, 17.

FRAGMENTA VETERIS TESTAMENTI.

I. PSALMORUM FRAGMENTUM.

LIU, 2, 3 . . . saei fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandidedun, samana unbrukjai vaurþun.

INTERPRETATIO.

LIU, 2. . . qui intelligit aut requirat Deum. 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.

ANNOTATIO.

Psalm. Si Gothi reliquos veteris Testamenti libros in sermonem suum conversos habebant, (vid. Prolegg. col. 465) etiam librum Psalmorum (*bokos psalmo* Luc. xx, 42, cf. Eph. iv, 8 cod. A marg.) translatum iis fuisse, certum putari posse existimamus, maxime enim *Sunja* et *Frithila*, sacerdotes gothici, iis operam suam impendisse ferantur (Massm. Skeir. p. 88*). Illius quidem psalmorum translationis nunc habemus fragmenta; nam illorum locorum, qui inde in novo Testamento allegantur, interpretatio ducta est non e psalmo libro ipso, sed e graeco novi Testamenti textu, vid. Eph. iv, 8, ubi Gothus enim Apostolo dicit: *ussteigands in hunþiþa ushanþ hunþ jah atuhqaf gibos mannam*, cum psalm. LXVIII, 19 *ἀναβάς εἰς ὕψος ἠχημαλώτευσας αἰχημαλώσιον ἔλαθε εὐδάματα ἐν ἀνθρώπων* dicatur. Sic. Joan. XIII, 18 *saei matida miþ mis hlaib ushof ana mik sairna scina*. ubi Ulfilas recedens et ab Hebr. et a Septuag. (Ps. LII, 10) e textu graeco Evangelistae hausit. Luc. xx,

42 *gaþ frauja du frauþin meinamma: sit af tathvon meinai, unte ik qulagja sijands þeinans fotubau d fotive þeinaize*, ubi Evangelista cum Septuaginta (Ps. cx, 1) omnibus verbis concinit. Nam certum est, interpretationem veteris Testamenti a Gothis non e codice hebraico factam esse, sed ex illa translatione graeca, maxime ex eo illius textu, quem Complutensis editio continet, aut ex Vulgata, versione latina, quae cum textu Complutensi ex eodem fonte fluxit; vid. Prolegg. col. 479. In hujus sententiam fidem afferri potest etiam nostrum fragmentum psalmi LIU, 2, 3, quod edilimus e Skeir. p. 37; id enim a verbis hebraicis discrepans cum LXX concinit. Ad singula verba hujus fragmenti nihil est notandum, nisi Massmannum p. 37, versionem graecam pressius sequentem pro *intelligat* — *requirat* — minus accurate est (imo *sit*) *intelligens* — *requires* conuertisse.

II. FRAGMENTUM LIBRI ESDRÆ.

8, 9, 10, 11 . . . . . hunda · m; e · sunjus zaxxaius · w · j · sunive banauis · x · m · b · sunive
12, 13, 14 babavis · x · k · g · sunive asgadis þusundi · w · u · q · sunive adauneikamis · x · j · q · su-

INTERPRETATIO.

II, 8. . . . (non)genti XLV; 9. filii Zachehæi DCCLX; 10. filiorum Banavi DCXII. 11. filiorum Babavis DCXIII; 12. filiorum Asgadis mille D CLXXVI; 13. filiorum Adoneikamis DCCLVI; 14. filiorum Baggesis

ANNOTATIONES.

Esd. II, 8 — 27 versus adhuc ineditos Castillionus nobis edendos liberalissime tradidit, de codicis autem conditione hæc scribit: «Mirum in hac pagella numeri a textu graeco sæpius discrepant, cum pagella jam edita passim concordent. Nonnumquam quidem fieri potuit ut male legerim, sed hoc plus quam semel et iterum mihi accidisse vix ere liderim, nam summam in lectione curam adhibui. Item dicendum est de nominum scriptura et quod Gothus pro graeco *oioi* (*sun/us*) etiam genitivum *sunive* (vid. ad vs. 10) et *rairos* ponit, quæ certo sunt certiora. Nolo tamen dissimulare, pagellam omnem ita esse rescriptam (cf. Prolegg. p. 495), ut lineæ recentioris scripturae lineis veteribus impositæ sint, ne quæ illarum ulla pars perspicue appareat. » Versus 28 — 42 jam editi sunt in Specim. p. 2.

II, 9. *zaxxaius*] Sept. Ζαχχαῖ, Vulg. Zachai, Goth. quasi legisset in codice suo Ζαχχαῖου, hoc enim respondet formæ editæ, vid. L. XIV, 2, 5. Fortasse secundum Compl. Ζαχχαῖα scribendum est Ζαχχαῖ, cf. ad vs. 16.

II, 10. *sunive*] filiorum, sic nunc et in sequenti-

bus sæpius Gothus pro nominativo utitur genitivo, de quo usu post numeralia vid. Grimm IV, 741 seq. — *banauis*] Castillionæo in cod. *baggaus* scriptum esse videbatur; lectionem editam postulat Sept. Βανῶν, cf. hebr. et Vulg. Bani. Si Gothus Compl. secutus est, pro *banauis* scripsit *banaiis*, illa enim habet *bania*.

II, 11. *babavis*] cod. ✕ *babaavis*, littera a falso duplicata, cf. Tim. II, IV, 13, sic etiam vs. 25 *karciaþiarein* legendum est pro lectione cod. *karciaþiarein*.

II, 12. *þusundi*] Cast. legit *þusund*, sed rectam lectionem in cod. existere speramus, litterula enim i legitis aciem oculorum facile effugere potest. — u · q ·] LXXVI, gr. et Vulg. εἴκοσι δύο (· k · b ·).

II, 13. *adauneikamis*] quia Sept. habent Ἀδωνεῖκε expectabas *adoneikamis*, sed vid. ad Tim. II, 1, 5.

II, 14. *baggeis*] sic legit Cast., sed sine dubio falsum; Sept. Βαγῶν, Vulg. et hebr. *Bayrai*, fortasse h. l. scriptum est I. *baggaus*. — · j · q ·] LXXVI, Sept. et Vulg. LVI (· u · q ·).

15, 16 nive baggeis tva þusundja · j · q · sunive addin · v · n · d · sunjus atēris sunaus aizaikeiſis
 17, 18, 19 niuntchund jah · h · sunive bassaus · t · l · g · sunive iorins · r · i · h · sunive assaumis
 20, 21, 22 · s · k · g · su ive gabairis · y · e · sunive baiþlaem · r · k · g · sunive naitofaþeis · r · m · q ·
 25, 24, 25 sunive anaþaþis · r · k · h · sunive asmoþis · r · n · h · vairos kareiaþiareim jah kafairi jah
 26, 27, 28 b·rop · w · m · g · vairos rama jah gaba · x · i · b · vairos makmas · r · k · h · vairos bai-
 29, 30, 31 þilis jah aai · s · k · g · vairos nabavis · n · b · sunjus makeibis · r · n · q · sunjus aillamis
 32, 33 anaþaris þusundi · s · n · d · sunjus eiramis · t · k · sunjus lyddomaeis jah anos · w · k · e ·
 34, 33, 36 sunjus eiaireikons · t · m · e · sunjus sainnaus · g · þusundjos · x · l · jah gudjans sunjus
 37, 38 aidduſis us garda iesuis niunhunda · u · g · sunjus ainmeiriſis þusundi · n · b · sunjus falla-
 39, 40 suris þusundi · s · m · z · sunjus iareimis þusundi · i · z · jah laivveiteis sunjus iesuis jah
 41, 42 kaidmeielis us sunum oduciſis · u · d · sunjus asabis liuþarjos · r · n · h · sunjus daurava:de
 sunjus saillaumis jah sunjus ater . . .

INTERPRETATIO.

duo millia LXVI; 15. filiorum Addinis cCLIV; 16. filii Atriris, filii Ezeriae nonaginta et viii; 17. filiorum Bassi cccxxiii; 18. filiorum Iorae cxii; 19. filiorum Assonis cccxxii; 20. filiorum Galeris xcv; 21. filiorum Bethlemis cxvii; 22. filiorum Netofathis cxxxvi; 23. filiorum Anathothis cxxvii; 24. filiorum Asmothis clviii; 25. viri Cariathiarim et Caferi et Beroth cccxiiii; 26. viri Rama et Gabaa cxxii; 27. viri Macmas cxxii; 28. viri Bethilis et Aai cccxiii; 29. viri Nabavi, lxx; 30. filii Macebis clvi; 31. filii Ellamis alterius mille ccliv; 32. filii Eramis cccxx; 33. filii Lyddomais et Anois cccxxv; 34. filii Iericonis cccxlv; 35. filii Sennae iii millia cccxx; et sacerdotes; 36. filii Edduae ex domo Iesuis nonaginti lxxiii; 37. filii Emmirae mille lxx; 38. filii Fallasuris mille cccxvii; 39. filii Iarimis mille xvii; 40. et Levitae; filii Iesuis et Cedmiel s de filiis Oduiae lxxiv; 41. filii Asabis, cantores, clviii; 42. filii janitorum; filii Sellomis et filii Ater. . .

ANNOTATIONES.

ii, 15. þusundja] notandum est, þusund, quod aliis locis genere est feminino, h. l. neutrorum flexionem sequi; pariter Islandici þusund, antea uti femininum inflexum, postea neutrum factum est, vid. Gr. I, 764. — addin] mirum est, quod forma sine terminatione posita est, expectabas ad. linis; attamen infra vs. 21 etiam baiþlaem pro baiþlaemis.

ii, 16 sunjus] sic legendum est, cod. ✕ sunaus, quod mendum, si vere ita scriptum est, ex eodem verbo sequenti ortum est. — sunaus aizaikeiſis] filii Ezeriae, hebraicum ליהודקה, quod Sept. ad verbum per τῶ Ἐζεχία et Vulg. per: qui ex Ezechia erant, dederunt, Gothus scriptoris cogitationem optime assecutus et voluntatem interpretatus probe convertit. Cæterum pro aizaikeiſis Cast. ✕ aizaikeiſis; nomina propria in — a desinentia, gothice flectuntur, uti emendavimus, vid. 35 sainnaus. 40 oduciſis. Neh. vi, 18 saikaineiſis, aieiriſis, barakeiſis, al. propterea etiam mutanda erat vs. 18 iorisis in iorins, et 36 aidduſis in aidduſis. — niuntchund] sic legendum est, cod. ✕ niunhund; cave autem legendum esse existimes niunhunda, nam non nonaginti erant illi, sed nonaginta.

ii, 17. ·t·l·g·] xxxiii. gr. et lat. xxiii, (·k·g·).

ii, 18. iorins] Cast. ✕ iorisis; vid. ad vs. 16. Cast. in hoc codice si saepius pro n legit, vid. præcipue ad Neh. v, 18.

ii, 20. ·y·] de hoc signo, non littera, sed episemo, græco ϝ̄π̄π̄a respondente et numerum nonagenarium significante, in Grammatica expouetur; interea cf. Buttmann. Gr. Gr. I, p. 12. Anm. 5; Matthie Gr. Gr. I, p. 22, 24, Schneider Forment. d. Lat. Spr. I, p. 322. et de forma episemi græca, gothicae similib. Bast ad Gregor. Cor. p. 82. Cast. non satis curate distipguens scribit u. Pariter Gothi altero episemo ꝥ, quod græce σκαπ̄ς̄ s̄c̄w̄ vocatur, ad significandum nongentarium numerum utuntur, vid. Prolegg. pro quo signo, cum infra vs. 36 niunhunda numerale positum sit, Cast. existimavit, Gothus hunc numerum non nisi numerali verbo exprimere.

ii, 21. baiþlaem] cod. ✕ banniþlaem; pro terminatione — em debet esse — aim; sed sic gothicum e longum pro brevi e græco etiam in tertius Rom. xvi, 22 (Τίπτος); iared L. iii, 37 (τραπεδ) ponitur. Cæterum quod baiþlaem sine terminatione dicitur, vid. ad vs. 15.

ii, 22. naitofaþeis] Sept. Vulg. Νετωφάθ, Goth. c. Complut. Νετωφάθ. — ·r·m·q·] cxxxvii, Sept. et Vulg. πεντήκοντα ἑξή (·n·q·).

ii, 24. ·r·n·h·] clviii, Sept. et Vulg. τεσσαράκοντα τρεῖς (·m·q·).

ii, 25. vairos] viri, Sept. et Vulg. υἱοί. sic vs. 28 et 29. — kareiaþiareim] vid. ad vs. 11. — kafairi] sic Cast. legit, sed sine dubio falsum est pro kafira, nam Sept. Χαφίρα et Vulg. Cephira habent.

ii, 26. vairos] vid. ad vs. 25. — ·i·b·] xii, Sept. et Vulg. εἰκοσι εἰς (·k·a·).

ii, 28. aai] sic Cast. edidit, sed ea lectio neque cum Sept. (Aa) neque cum Complut. (A') concinit, fortasse legendum ai, cf. ad vs. 11. — ·e·] cc, Septi τετρακόσιοι (·v·); Goth. cum Complut.

ii, 29. vairos] vid. ad vs. 25.

ii, 31. aillamis anaþaris] Ellamis alterius, Sept. ἑλλὰμάρ. Goth. c. Complut. Cæterum pro aillam expectabas ellam, sed. vid. ad M. viii, 28.

ii, 32. eiramis] Sept. ἱράμ; Goth. c. Complut. ἱράμ. Cæterum cod et Cast. ✕ eiranis.

ii, 33. lyddomaeis] an hoc rectum sit, dubitamus, certe neque cum Sept. (Λυδωαῖς), neque cum Complut. (Λυδαῖς) concinit. — anos] gr. ἄνω.

ii, 35. sainnaus] Cast. Spec. ✕ ainnaus, librarius enim ab initio pratermisit, quia verbum præcedens in eandem litteram desinebat, vid. ad Me. x, 44; cæterum — ins, punctis distinctum, Cast. nunc in cod. legit.

ii, 36. aidduſis] Cast. ✕ aiddums, nam gr. ἱεδοῦα, vid. ad vs. 16. — us garda] ex domo, gr. τῶ οἴκῳ, Vulg. in domo; cf. vs. 40 et ad vs. 16. — iesuis] u. l. librarius scriptione compendiaria (iuis) non utens omnes litteras scripsit, quod hanc ob causam fecit, quia h. l. non de Iesu Christo agitur, sed de alio homine cognominato, sic vs. 40 et Col. iv, 11. Sic etiam gudþ in plurali (Zahn ad Joan. x, 34) et frauja, u. i non de Christo dicitur, plene scribuntur.

ii, 38. fallasuris] sic edidit Cast., gr. φασσῶρ aut φασσῶρ, quod g. thice est fassuris; lectio codicis, in quo a et l difficile distinguuntur, eodem modo orta esse videtur, quo supra baaniþlaem pro baiþlaem.

ii, 39. iareimis] Sept. ἱράμ. Goth. cum Vulg. Havim (Complut. Χαφίμ) legis e videtur. — ·i·z·] xvii. Sept. ἑπτὰ, Goth. c. Complut.

ii, 40. Kaidmeielis] gr. καδμηλ, Goth. c. Vulg. (Cedmiel).

ii, 41. sunjus asabis liuþarjos] filii Arabis cantores, Sept. Vulg. hebr. ἱ ἄδοντες υἱοί Ἀράβ. — ·r·n·h·] lviiii. Sept. Vulg. hebr. εἰκοσι ἑκτώ (·h·h·).

ii, 42. sunjus] sec., cod. ✕ sunaus, quod iam Cast. Spec. recte monuit. — jah] et, ° Sept. et Vulg.

III. FRAGMENTUM LIBRI NEHEMIÆ.

v, 13 . . . jah qap alla gamainþs amen jah hozidedun franjan jah gatavidedun þata vaurd alla so mana-
 14 gei. jah fram þamma daga ei anabaup mis ei veisju fauram þleis ize in iudaa fram jera *k* und jer *f*
 jah anþar artarksairksaus þiudanis *i* b* jera ik jah broþrus meinai hlaiþ fauramaþleis mehis ni ma-
 15 tidedum. þ þ fauramaþljus þai ei veison faura mis kauridedun þo managein jah nemun at iu hlaiþans
 jah vein jah nauhþanuh silubris sikle *m* jah skalkos ize frauinodjedun þizai managein ; þ þ ik ni
 16 tavidu sva faura andvairþja agisis gups. jah vaurstv þizos haurgsvaddjaus ni svinþida jah þaurp ui
 17 gastaistald jah þivos meinai jah allai þai galisanans du þamma vaurstva. jah iudaicis jah þai faura-
 maþljus *r* jah *n* gumane jah þai qimandans at unsis us þiudum þaim bisunjane unsis ana biuda
 18 meinamma andnumanai veisun. jah vas fraquman dagis wizuh stiur *a* lamba gavalida *q* jah
 gaitsa gamanvida vas mis. jah bi *i* dagans gaf vein allai þizai filusnai [jah allai þizai managein]
 jah allamma þo alla hlaiþ fauramaþleis meinis ni sokida in þize ei ni kauridedjau þo managein in

INTERPRETATIO.

v, 13. . . , et dixit omnis cœtus : amen! et laudaverunt dominum et fecerunt hoc verbum omnis hic popu-
 lu-. 14. Et ab hoc die, quo præcepit mihi, ut essem præfectus eorum in Iudaa ab anno xx usque ad annum
 xxx ei alterum Artaxerxis regis, xii annos, ego et fratres mei panem præfecturæ meæ non comedimus. 15.
 Verum præfecti, qui fuerunt ante me, gravarunt hunc populum et acceperunt ab illis panes et vinum et
 etiam argenti siclorum xi, et e vi eorum imperaverunt huic populo; verum ego non feci sic coram facie
 timoris Dei. 16. Et opus hujus muri non prohibui et agrum non acquisivi et servi mei et omnes hi collecti
 ad hoc opus. 17. Et Iudai et hi præfecti e et l virorum et hi proficiences ad nos ex gentibus his circum nos
 ad mensam meam excepti erant. 18. Et erat consumptum die quovis bos t, arietes electi vi, et hircus paratus
 erat mihi, et in x dies dedi vinum omni huic multitudini [et omni huic populo] et omni hanc omnem partem

ANNOTATOINES.

Nehem. Hoc fragmentum editum est in Specim.
 p. 4 — 6.

v, 13. *alla gamainþs*] paulo post Goth. dicit *alla so managei*, qui usus articuli post *alls* ponendi frequenter est (Grimm. IV, 591), tamen vid. Me. xi, 48 *alla managei*. Grimm. IV, 513. — *tavidedun*] fecerunt, Sept. Vulg. hebr. *fecit*; sic Gothus post nomina collectiva verbo plurali uti solet, vid. Grimm. IV, 191. — *þata vaurd — managei*] ¶ omnes libri; cæterum *alla* (omnis) ° omnes.

v, 14. *jaþ*] pr. et, ° Sept.; Goth. c. Compl. (*zaitze*). — *þamma daga ei*] vid. ad l. i, 29. — *ei veisju fauramaþleis*] Cast. *ei veisi du fauramaþleis*, vid. Lobe Beitz. zur Textbericht. der Sheir. p. 55*). Cæterum Sept. scribunt: *εἶπα εἰς ἀποῦρα*, quod est gothice *visum du fauramaþlj*, vid. Vol. iv, 11 *þatei veison mis du qaprausteinai*; et propter hanc differentiam et quod ei post *anabidum* ponit pro infinitivo, quem præbent Gr. et quo Gothus cum *þraicis* post hoc verbum omnibus aliis locis uti solet, vix est dubium, quin Gothus e Vulg. (*ut essem dux*) converterit. — *in iudaa*] in Iudaa, omnes libri *ἐν γῆ ἰουδαία*, quod e. i. in iudaialand, vid. Me. i, 5; cf. l. iii, 1. — *und*] Sept. hebr. *καὶ ἐως*; Goth. c. Vulg. — *anþar*] Cast. *þan*] [is], uti nos edidimus, in cod. scriptum esse vido i, Cast. ipse nunc dicit; certe aliter scribi non potest. — *artarksairksaus*] Sept. hebr. *Ἀρτακσέρσης*; Goth. c. Vulg. — *þiudanis*] regis, ° Sept.; Goth. c. Compl. — **i* b* jera*] xii annos, ¶ omni. lib. i. — *hlaiþ — matidedum*] panem — comedimus, Sept. *βίβον ἀντων οὐκ ἔφαγον*. Goth. c. Compl. *ἄρτον τῶν ἄρχιερέων μου οὐκ ἔφαγαμεν*.

v, 15. *þ þ* — *managein*] verum — populum, Sept. *καὶ τὰς βίας τὰς πρώτας, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἐπ' αὐτῶν*; Goth. c. Compl. *oð ðe áfχιντες oð ἐπιπροσθεν μου ἔσβουσαν ἐπὶ τὸν λαόν*. — *hlaiþans — vein*] panes — vinum, Sept. Vulg. *ἐν ἄρτοις — ἐν οἴνω*, univrum ad verbum reddentes hebr. *חֶלֶב*; Goth. probe convertit. — *jah nauhþanuh*] et etiam, gr. *ἐσχοτος*. — *sikle*] siclorum, Sept. *δραχμα*, Goth. c. Compl. *σίκλος*. — *skalkos*] — *frauinodjedun*] servi imperaverunt, S. pt. *ἐκτεταραχθησαν — ἐξ ἐπιτόμων αἰ*, Goth. c. Compl.

τὰ παιδάρια — ἐνυπνίσσων. — *gups*] Dei, sic Goth. cum Sept. et Vulg., quanquam Compl. *κυρίου*.

v, 16. *vaurstv — svinþida*] opus — prohibui, Goth. contempta auctoritate Compl. (*ἐν ἔργῳ τοῦ τείχεος τοῦτων ἐπαύτησα*) et Vulg. (*quin potius in opere muri edificavi*), ad Sept. propius accedit, qui convertunt: *ἐν ἔργῳ τοῦ τείχεος τούτων οὐκ ἐπαύτησα*. — *jaþ*] pr. et, Sept.; Goth. c. Vulg. et hebr. — *jaþ þivos meinai*] et servi mei, ° Sept.; Goth. c. Compl. , omittit autem *ἐκεῖ (jainar)* post *galisanans*, quod omnes habent, et cum Sept. et Vulg. legit *ἐκεῖ pro dia*.

v, 17. *jaþ þai fauramaþljus*] et hi præfecti, ° Sept.; Goth. c. Compl.; sed præter hanc auctoritatem cum Sept. post. *r* inserit *jaþ* (et). — *þai*] sec. hi, ° omnes gr. et lat. — *andnumanai veisun*] excepti erant, ° Sept. et hebr., cf. Vulg. quæ erant addit.

v, 18. *vas fraquman*] erat consumptum, Goth. neque cum gr. et hebr. (*πυλῶσεν*), neque cum Vulg. (*parabatur*) concinit. — *wizuh*] quovis, omn. *μίας (ainis)*, sed probe Gothus convertit. — **a**] Goth. c. hebr. *καὶ*. — *gavalida *q**] ¶ omni. libri. — *gaitsa*] sic eod. teste Cast. expectabam *gaitja*. — *dagans*] ° Goth. *ἐν πύρσι*, inserit autem *allai* ante *þizai filusnai* et *qaf* (ledu) ante *vein*, contra omnium auctoritatem, nisi quod Vulg. *infra tribuebam* addit. — *filusnai*] sic eod., Cast. *filusnai*. Cæterum cum quæ subsequuntur, *jaþ allai þizai managein* (et omni huic populo), in nullo alio libro legantur, non est dubium quin istas lectiones in textu mixtas habeamus, quarum altera (*filusnai*, *πληθει*) textui græco magis accommodata est, ubi ad multitudinem vim reletur, de qua in textu sermo est; altera autem (*managein*) magis consentit cum ratione, qua interpret sensum scriptoris accepit. Rectius esset, si legeretur *all in þizai filusnai*. — *jaþ allamma þo alla hlaiþ*] sic edita Cast., sed certo falsa est lectio; quid enim primum *allamma* significat et cui verbo textus respondet? deinde *hlaiþs* est genere masculinum, non femininum; tum si articulus cum *alls* iunctus ponitur, locum habet aut post *alls*, aut si præcedit, *alls* post substantivum ponitur, vid. Grimm. IV, 513 sq. Postremo, si vera esset lectio edita, interpres, quæ in græco (*καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς*) et Vulg. (insuper et) sunt, ad-

vi, 14, 15 þaim vaurstvam — — — . . . te þai ei þrafstidedun mik. jah ustaulama varþ so þaurgsvaddjus .æ.
 16 jah 'k' daga menoþs ailulis 'n' daga jah 'b' jah varþ sve hausidedun fiands unsarai allai jah ohte-
 dun allos þindos þos bisnoþane unsis jah adraus agis in aunsone ize abraþa jah uskunþidun þatei
 17 fram guþa unsaramma varþ usfulliþs þata vaurstv. jah in dagam jainaim managai veisun þize reik-
 18 jane iudate þai ei sandidedun aipistulans du tobein jah tobeias du im. managai auk in iudata usaiþ-
 jai veisun imma, unte megs vas saikaineiuns sunaus aieirins jah ioanan sunus is nam dauhtar nai-
 19 saullamis sunaus barakeiuns du qenai. jah rodidedun du imma — — in an lvairþja meinamma, jah
 vii, 1 vaurda meina spillodedun imma jah aipistulans insandida tobeias ogþan mik. jah varþ sve gatiur-
 rida varþ so þaurgsvaddjus j' h gasatida haurdins jah gaweisodai vaurþun dauarvordos jah liuparjos

INTERPRETATIO.

præfecturæ mæ non quæsivi, propter hæc ut non gravarem hunc populum in his operibus... — — vi, 14. — (prophe)tarum, qui exhortati sunt me. 15. Et perfectus erat hic murus v et xx die mensis Elulis i. diebus et ii xvi et factum est, ubi audiverunt inimici nostri omnes, et timuerunt omnes gentes hæc circum nos, et cecidit timor in aures eorum vehementer et cognoverunt quod a Deo nostro fuit perfectum hoc opus. 17. Et in diebus illis multi erant horum regum Iudæorum, qui miserunt epistolas ad Tobiam et Tobias ad eos. 18. Multi enim in Iudæa jurati erant ei, nam gener erat Secenæ, filii Eiræ, et Ioanan, filius ejus, duxit filiam Mesollanis, filii Baraciæ, uxorem. 19. Et locuti sunt ad eum (pertinentia) in præsentia mea, et verba mea nuntiaverunt ei, et epistolas misit Tobias, terrere me. vii 1. Et factum est, ubi ædificatus fuit hic

ANNOTATIONES.

non curate ne dicamus sine sensu convertisset. Ac-
 cedit autem, quod in codice non *allamma*, sed *alla*
 scriptum est, quod Castilianæ compendium pro *alla-*
amma esse videbatur. Si consideramus textum Vul-
 gatæ, quam Gothus contempta græcorum veneratoritate
 non semel sequitur, abest apud Gothum et alia multa,
insuper et (xai sön toútois), id autem facili negotio
 etiam nostro restituere possumus, si pro solæca le-
 ctione edita scribimus *jah alla miþ þaim jah* (et
 omnia; cum his etiam). — *htaiþ* passivum, Sept. ἄρ-
 ρους; Goth. e. Complut. — *saurama þleis meinis* præ-
 fecturæ mæ, Sept. τῆς βίας; Goth. e. Complut. τῆς
 ἡγεμονίας μου. — *in þize* = *vaurstvam* propter hoc
 — operibus, Gothus sensum magis quam verba scrip-
 toris sequitur, propius tamen ad græcæ. (ὅτι βαρεῖα
 ἡ δουλεία ἐπὶ τὸν λαόν τοῦτον) quam ad Vulg. (*valde*
enim attenuatus erat populus) accedit. Cæterum de
þize ei div. scribendo vid. ad Tit. 1, 5.

vi, 14. ....te] *prafste* Cast. recte explet. — *praf-*
stidedun si vere ita in cod. scriptum est, interpre-
 sensum scriptoris plane pervertit; nam Noadia et
 alii prophætæ, Nehemiam non consolati nec hurtati
 sunt (id quod significat *þrafstidedun*), sed potius
 omnem operam impendebant, ut ejus consilium muri
 ædificandi impedirent, igitur erant *qoþsþriþzontes*, id
 autem gothice est *þhtalsidedun*, vid. Cor. II, x, 9. ei
 ni *þugþjaima sve þhtusjandans izwis þairh bokos* (ἐκ-
 ποθεῖν ὑμᾶς).

vi, 15. *daga* die, ° Sept. et hebr.; Goth. e. Vulg.
 — *menoþs ailulis*] Cast. *men...*, quod litteras se-
 quentes propter membranæ fissuram legere non po-
 tuit; explevimus e textu græco (ἑλωθὺς ἀνός) vel potius
 e Vulg. transpositis verbis mensis *Elul* præbente.
 — *dage jah 'b'*] omn.

vi, 16. *allai*] sic legendum est, Cast. *allans*,
 nimirum præter alie... nihil cognosci potest. Neque
 igitur opus est conjectura nimis felici Grimmii IV,
 516, qui opinatur Gothum in libro suo πάντας legisse,
 qui accusativus ab *hausidedun* pendat. Cæterum *al-*
lai omn. libri habent ante *fiands*. — *jah*] sec. et,
 notanda constructio, quam omnia Vulg. auctoritate,
 cum Sept. eorum non habet; s'c *jah* in apodoti sæp-
 ius ponitur; cf. ad M. viii, 14. — *aunsone*] aures,
 Sept. hebr. ὀρθῶμοις, quapropter Cast. *aunsone* men-
 dum librariis pro *avgona* esse censet. — *abraþa*] Sept.
 hebr. post *agis* ponunt. — *uskunþidun*] sic cod. pro
 usitato *uskunþedun*, vid. ad L. viii, 36. — *usfulliþs*]
 sic cod., uti Massin. Sk. p. 182 monuit, Cast. *us-*
fulliþs. Lectio autem codicis offensionem habet, quod
usfulliþs, genere masculinum, ad *vaurstvam* subjectum

genere neutrum pertinet; sic vero sæpius, maxima
 si prædicatum præcedit. Gal. ii, 16 *vairþiþ garaihts*
aiuhun leike; Skeir. 40, 14. *nairþiþaurts vas jah ga-*
dob — *anþar* (genere neutrum; aliter neutrum præ-
 dicati ad nomina feminina refertur: Gal. v, 11 *ga-*
lawan ist marzeins, Eph. iii, 10 *kanniþ vesi* — *so*
liandugei; aut masculinum, maxime si substantiva
 in-s innituntur, uti Rom. vii, 8 et 11 *lev nimands fra-*
vaurhts. Quod Sk. 49, 17 legitur *visandin vohici*, id
 pro *visandein* esse, ad Tim. I, 1, 4 monuimus. Præ-
 ter participia etiam adjectiva et pronomina posses-
 siva a omnibus suis genere sæpe differunt, de qua
 re in Grammatica exponemus.

vi, 17. *managai* — *in*] multi — eos, Gothus et a
 græcæ. (ἐπὶ πολλῶν ἐντίμων Ἰουδα ἐπιστολῶν ἐπορεύοντο
 πρὸς Τωβίαν καὶ αὐτὸς Τωβία ἤρχοντο πρὸς αὐτούς) et a
 Vulg. (*multæ optimatum Iudæorum epistolæ mitteran-*
tur ad Tobiam et Tobia veniebant ad eos) discrepans,
 tamen brevi et eleganti sermone cogitationem scrip-
 toris optime assensutus est.

vi, 18. *usaiþþai*] Cast. *usaiþþai* edidit, quod Grimm
 Gr. i, 59 (3 edit.) pro *usaiþþai* accipiendum esse exi-
 stimat; sed ne sic quidem illa lectio recte habet,
 nam unde *usaiþþai* esse debet? Lectio nostra et for-
 mæ integritate commendatur, et quod *j* et *e* sæpius
 a librariis permutantur, cf. ad Tim. I, vi, 15. Accedit
 ut Cast. ipse nunc conficatur dabitur esse utrum
usaiþþai an *usaiþþai* scriptum sit. — *aieirins*] Gr.
 ἑβραῖ, Vulg. Aræa, cum quo Goth. fortasse legit et
aieirins scripsit, cum litterarum falsa transpositione
 cf. ad Joan. xviii, 36. Cum Vulg. etiam *ioanan* legit,
 pro quo Gr. Ἰωάννῃ habent.

vi, 19. *du imma* —] Cast. *du* modo edidit et læ-
 cum adeo oblitteratum esse dicit, ut quæ deinde sint
 scripta, legi non possint, videri autem supplenda
 verbaque significant τὰ συμπερόντα αὐτῶ, quæ legantur
 in Complut. Postea Massin. Skeir. p. 182 post
du legit *imma*, reliqua explicare non potuit. Quæ au-
 tem cum ita sint et *du imma* a verbo oblitterato pen-
 dere debeat, verbum illud significationem græci συμ-
 πέρονν habere non potest, nam his v. rbis (*dugan, ba-*
lizo risan) præpositio *du* jungi non solet (alia enim
 est ratio Tim. II, ii, 14 *du vaihtai ni dauj*); sed potius
 significationem minus definitam, v. c. pertinere,
 et ipsam esse potest *fairrinnan*, quod cum *du* jungunt
 Gothi, Eph. v, 4. Sc quidem Gothus a Complut.
 (καίτε τὰ συμπερόντα αὐτῶ δεχεν) et Vulg. (*sed et*
laudabant eum) aliquanto differunt et propius ad Sept.
 (καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἤσαν λέγοντες) accedit, sed sic
 sæp us inter utrumque textum in medium est cf. ad v,
 16. — *ogþan* sic cod.; Cast. *ogþan*.

2 jah laivveiteis. jah anabanþ ananiin broþr meinauma jah ananein lauramaþlja bauigs iairusalem.
 3 ante sa vas vair sunjeins jah ogands frauja ufar managans. jah qaþ in ni uslukaindu daurom
 iairusalem und þatei urrinnai sunu — —

INTERPRETATIO.

murus, et postni valvas et recessit fuerunt janitores et cantores et Levite: 2. et precepi Ananiæ, fratri meo, et Ananiæ prefecto urbis Ierusalemis, nam hic erat vir verax et timens dominum super multos: 3. et dixi eis, ne aperiantur portæ Ierusalemis usque dum oriatur sol. — —

ANNOTATIONES.

vii. 2. broþr] sic cod.; Cast. ✕ broþri. — iairu- omni. libr. ως, sed sunt inter græcos qui ἱν legant
 salemu] Ierusalemis, gr. ἱν Ἱερουσαλήμ. — vas] erat, — ufar] super, Sept. παρά, Goth. c. Complut. vñep.

FRAGMENTA ALIA GOTHICÆ LINGUÆ.

MONITUM EDITORIS

(Ex Præf. ad gloss. partim excerptum).

Præter Ulfilanam versionem, duo supersunt monumenta, quæ, si dubii sunt auctoris, gothicitatem tamen laud ambignam præ se ferunt, Skeireins scilicet et Calendarium gothicum. Cum autem prioris textus, quem Massmannus restituit et castigavit (coll. *Ienaische Allgem. Literaturzeitung*, 1835, n° 61; *Læbe Beyträge zur Textberichtigung und Erklärung der Skeireins*, Altenburg 1839), et posterioris in solo *Specimine partium inditarum Ulfilæ* inveniatur, hoc proposito nostro convenientissimum esse duximus, si utrumque infra subjecerimus. Jam vero, quo faciliore fiant investigationes, ad marginem textus Skeireins paginas et columnas codicis secundum Massmanni recensionem romanis cifris et litteris indicavimus, quibus etiam in glossario usi sumus; paginas vero ejusdem textus a Massmanno editi et restituti arabicis numeris designavimus, his etiam in annotationibus textus Ulfilani jam adbibitis. Variantes autem lectiones codicum per C, editorum vero per M (Massmannum et Cast. (Castillionæum) notavimus.

I. SKEIREINS.

- 1, a — saci fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandidedun samana unbrukjai vanþun. jah ju uf dauþaus
 57 atdrusun stauai ¹. inih þis qam gamains allaiþe nasjands allaiþe fravaurhtins aþraujan. ni inna
 nih galeiks unsarai garaihtein ak silba garaihtei visands ei gasatjands sik faur uns huns! jas-sauþ
 guþa þizos manasedais gavaurhtedi ussauuin ². þata nu gasaiwands iohannes þo sei ustauhana
 b habaida || vairþan fram frauja garehsn miþ sunjai qaþ. sai sa ist viþrus guþs saci afniniþ fravaurht
 þizos manasedais. malitedi sveþauh jah inu mans leik valdufniþa þataine gudiskamma galausjan allans
 us diabulans auamabtai. akei kunnands þatei svateikamma valdufniþa mahtais nauþs ustaiknida
 38 vesi jan-ni þauaseiþs fastaida garaihteins garch-ns ³ || ak nauþai gavaurhtedi manne ganist. jabai auk
 c diabulau fram anastodeinai nih nauþjandin ak uslutondu || mannan jah þairh luþn gawotjandin ufar-
 gaggan auabusn. þatuh vesi viþra þata gadob ei frauja qimands mahtai gudiskai jah valdufniþa þana
 galausidedi jah nauþai du gogudein gavandidedi. ne auk þultedi þau in garaihteins gaaggvein ⁴ nar-
 gaggan þo laura ju us anastodeinai garaidon garchsn? gadob nu vas mais þans svesauma viljin
 ufmanjandans diabulau du ufargaggan auabusn guþs þanzuh aftra svesamma viljin gaqissans vairþan
 d usjandis þai || seinai jah framman unselein þis laurþis uslutondu iþ sunjos kunþi du aftraanasto-
 deinai þize in guþa usmete gasatjan. inih þis nu jah leik mans andnam ei laisareis ⁵ uns vairþai
 þizos du guþi garaihteins. sva auk skulda du galeikon seinai frudein jah mans aftra galapōn ⁶ vaur-
 dam jah vaurstvam jah spilla vairþan aivaggeljons usmete. iþ in þizei ⁷ nu vitodis gaaggvei ⁸
 1, a ni þatnin gavandei . . . ⁹ — . . . nai galaubemai vairþans ju faur ina balþeiþi iu neta raititis
 59 þutainais leikis ¹⁰ aftr þutain svikunþaba miþ ioseba uslihhands gasvikunþjands ei ni afvandida sik in

¹ leg. stava?

² C. ussauuin.

³ C. (?) M. garchsn.

⁴ C. gaagvein.

⁵ C. (?) laisareis.

⁶ M. aþragacaþon.

⁷ M. in þizei.

⁸ M. gaaggvein.

⁹ M. g. vandein a...

¹⁰ M. leis is.

- fauramaþþje wotos. inuh þis ¹ jah nasjands nauh miþþin anastodjands ustaikuða þaua uþa brig-
 gandan in þiudangardjai guþs vig qþands. amen amen qþa þus. niba saci gabairada iupaþro ni mag
 b gasaiwan þiudangardja guþs. iupaþþro þan qap þo veiþon jah himinakundon gabaurþauþara þairh
 þvabl ² usþulan. þannuh þan ni troþ nekaudemus ³ in þizei miþþan frumist hausida fram laisarja.
 40 inuh þis ⁴ qap. waiva mahts ist manna ⁵ gabairan alþeis visands. ibai mag in vamba aiþeis
 c seinaiþos aftra galeiþan ⁶ jag-gabairaidau. || unkuðands auk nauh visands jah ni knonands hihtu jah
 e þo leikeinon us vambai munands gabaurþ in tveift atdraus. inuh þis qap. waiva || mahts ist manna
 alþeis visands gabairan. ibai mag in vamba aiþeis seinaiþos aftra galeiþan ⁷ jah gabairaidau. iþ
 nasjands þana anavairþan dom is gasaiwands jah þatei in galaubeinai þeiþan ⁸ habaida gaskeirjands
 imma sve miþþan unkuðandin qþands. amen amen qþa þus. niba saci gabairada us vatin jah
 d almin ni mag inngaleiþan in þiudangardja guþs. naudipaurfts auk vas jah gadob vistai du gareth ⁹
 dan || þeinaiþ andniman. at raihtis mano us missaleikom vistim ussatiðanma us saivalai raihtis jah
 leika jah anþar þize anasiuni visando anþaruh þan almeið. duþþe gatemiða and ¹⁰ þana þize laist
 jah twos ganamniða vaihts svesa bajofum du daupeinaiþs garethsnai ¹¹. jah þata raihtis anasiunjo vato
 III, a jah þana andaþalhtan alman. ei raihtis þata gasaiwan — — . . . naga vesun ¹² jainar ¹³. þaruh
 41 qemun jah dauþidai vesun. ni nauþþanuh ¹⁴ galagiþs vas in karkarai iohannes. þatuh þan qþands
 aivaggelista ataugiða ei so garethsn bi ina newa andja vas þairh herodes birunain. akei faur þata
 b at bajofum dauþjandam jah ainwaþarammeþ seinu anafihhandam daupein miþ sis misso sik andrun-
 nun ¹⁵ sumai ni kunnandans waþar skuldedi maiza. þaþroþ þan ¹⁶ varþ sokeins || us siponjam iohan-
 nes miþ iudaium bi sviknein. in þizei ¹⁷ ju jah leikis hraineiðs vas sidus jah so bi guþ
 hraineið anabudana vas. ni þanaseiþs judaiviskom ufarranneinim jah sinteið ¹⁸ daupeinim brukjan
 usdauðjaina ak iohanne hausjandans þamma faurinnandin aivaggeljon. vasuh þan jah frauja þo
 ahmeiðon anafihhandans daupein. eiþan ¹⁹ garaihtaba varþ bi sviknein sokeins gavagiða. mate vitoþ
 c þize unfaurveisane missadede ainaizos vitoþ ²⁰ || raidiða az || gon kalbons gabranuðaiþos ntana bibaur-
 42 geinaiþs. afaruh þan þo in vato vairpandans hrain jah hyssopon jah vullai raudai ufartrusjandans
 svasve gadob þans ufarmiton munandans ²¹. iþ iohannes iðreigos daupein meriða jah missadede aflet
 þaim ainfalþaba gavandjandam gahaiht. iþ frauþins ²² at alleta fravaurhte jah fragift veiþis almins
 d jah fragiþandans im þatei þiudangardjos vairþaina. || svei sijai daupeins iohannes ana midumai
 tvadde ligande i ufarþeiþande i raihtis vitodis hraineið iþ minnize ²³ filaus aivaggeljons daupeinai. inuh
 þis ²⁴ þairhtaba uns laiseiþ qþands ²⁵. aþþan ik in vatin izvis dauþja. iþ sa afar mis gagganda ²⁶
 e svinþoza mis ist. þizei ik ni in vairþs ei analmeivands andhindau skaudaraiþ skohis is. sah þan
 izvis daupeif in almin veihamma. bi garethsnai nu — — so nu faheþs meina usfulluoda. jains
 43 skal vahsjan iþ ik minznan. eiþan ²⁷ nu siponjam seinain þaim bi sviknein du judaum sokjan-
 dan ²⁸ jah qþandam sis. rabbei. saci vas miþ þus hindar jaurdanau þammei þu veitvodides. sai sa
 daupeif jah allai gaggand du imma. nauh unkuðandans þo bi nasjand. inuh þis ²⁹ laiseiþ mis
 o qþands. jains skal vahsjan iþ ik minznan. aþþan so bi ina garethsn du leiti || lamma mela raihtis
 bruks vas jah fauramanvjanðei saivalos þize dauþidane fralatot aivaggeljons mereinai. iþ frauþins lai-
 seins anastodjandei af iudaia jah and ³⁰ allana midjungard gahaiht and warjano þeiþande und hita
 nu jah aukande all manne ³¹ du guþs kumþja tiuþande i nuh þis ³² jah skeirs visandei. mikilduþ
 frauþins vulþaus kanniða qþands. sa iupaþro qimands ufaro allaim ist. ni þatei ufaro visandan
 44 c svare kannideði. ak || jah svalauda is mikil || duþais maht insok jah himinakundana jah iupaþro quma-
 nana qþands. iþ sik airþakundana jah us airþai rodjandan. in þizei ³³ vistai manna vas jaþþe ve he
 jaþþe þraufetus visands jag-garaihtein veitvodjands. akei us airþai vas jah us vaurðahai vistai rod-
 jands. iþ sa us himina qumana jabai in leika visan þuhta akei ufaro allaim ist. jah þatei gasaw jag-
 d gahausida. þata veitvodeif. jah bo veitvodida is ni ainshun mmiþ. jah þauhtjabai ³⁴ || us himin

¹ M. inuh þis.

² C. þeath.

³ M. nekaudemus.

⁴ M. inuh þis.

⁵ C. M. m. n.

⁶ M. astragaleiþan.

⁷ M. astragaleiþan.

⁸ C. þeitha.

⁹ M. dugv chsn.

¹⁰ C. gate iband. M. gæmi band.

¹¹ C. garethsnas.

¹² M. . . . nu gagesun.

¹³ M. om.

¹⁴ M. nauh þanuh.

¹⁵ C. (?) M. andrunnæn.

¹⁶ C. (?) M. þau.

¹⁷ M. inþizeit.

¹⁸ Leg. sintemom?

¹⁹ M. ei þan.

²⁰ M. om.

²¹ C. munandans.

²² M. frauja.

²³ C. minnizeit.

²⁴ M. inuh þis.

²⁵ M. laiseiþ þiuþa.

²⁶ C. (?) M. gaggida; s. Zus. zu S. 33.

²⁷ M. ei þan.

²⁸ C. sokjandans.

²⁹ M. inuh þis.

³⁰ C. (?) M. und.

³¹ M. atamanne.

³² M. inuh þis.

³³ M. inþzei.

³⁴ M. nauh jabai.

- ana airþai ¹ lu manne garehsnais qam. akei ni þe haldis ² airþeins vas nih us airþai ³ radjands. ak himinskuuda anafihands fulhsuja þoei gasaw jag-gahausida at attin. þo nu insakana vesun fram iohanne ni in þis ⁴ þatainei ei frauþins mikilein gakanuiedi. ak du gatarþjan jah gasakan þo afgudon haifst sabailiaus jah markailiaus ⁵. þatei ainana anananþidedun qihþan attan jah sunu. iþ anþar sa veiba ⁶ a . . . — . . . ma du attin sveripos at allamma vaurstve ainazos anabusna s beidþ. iþ þatei ⁷ raitis þana frijondan anþaranuk þan þana frijodan ⁸ anþarana taiknjandan anþaranuh ⁹ þan galeikodan jainis vaurstvam. þatuh þan insok kunnands þize anavairþane airzein. ei galaisjaina sik bi þamma tva andvairþje ¹⁰ attins jah sunaus andhaitan jah ni miþqihþaina. anduh þana laist skennis bruk||jands vaurdis qab. svasve auk atta urraiseiþ dauþans jah liban gataujþ. sva jah sunus þanzei vili liban gataujþ. ei svasamma viljin jah svesai mahtai galeikonds þamma saurþis gasinjandin dauþans gahaitands þize ungalaubjandane þrasabalþein andbeitands gasok. nih þan atta ni stojþ ai nohun ¹¹. ak staua alla atgaf sunau. iþ nu ains jah ¹² sa zania vesi bi sabailiaus insaktai missaleikaim bandviþs nam||nam. waiva stojþjan jah ni stojan sa sama mahtedi. ni auk þatainei namne inmaideins tvaddje andvairþje anþarleikein bandveiþ. ak lilaus mais vaurstvis ustaikneins. anþarana raitis ni ainnohun stojandan ak fragibandan sunau stauos valdufni. jah is andnimonds bi attin þo sveriþa jah alla staua bi jainis viljin taujands. ei allai sveraina sunu svasve sverand attan. skulum d nu allai veis at svaleikai jah sva bairhtai insihtai guþa unbanranamma andsatjan sveriþa || jah ainabana sunau guþs guþ visandin kunnan ¹³. eiþan ¹⁴ galaubjandan sveriþa ju waparamma ¹⁵ usgibaina bi vairþidai ¹⁶. unte þata qihþo. ei allai sveraina sunu svasve sverand ¹⁷ attan. ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban uns laiseiþ. jah silba nasjands bi siponjans hidjands du attin qab. ei frijos ins svasve frijos mik. ni ibnaleika frijaþva ak galeika þairh þate ustaikneiþ. þammuli samiu h. . . ¹⁸
- VI, a — . . . nands unsvikunþozei varþ bi nauþai jainis insalits. sve sama ¹⁹ is qihþiþ. jains skal valisjan iþ ik minznan. in þize ²⁰ nu du leitilai weilai galaubjan iohanne hausjan þuhtedun. iþ afar ni filu usar maudein þo bi ina atgebun ²¹. eiþan ²² vailla ins maudeiþ qihþands. jains vas lukaru orinando jah liuhjando. iþ jus villeduþ svignjan du weilai in liuhada is. aþþan ik laba veitvodiþa b maizein þamma iohan||ne. þo auk vaurstva þoei atgaf mis atta ei iþ taujan þo. þo vaurstva þuei ik tauja veitvodjand bi mik þatei atta mik sandida. jains auk mannikkaim vaurdam veitvodjands tveilljan þubtu ²³ sunjeins visands þaim unkunnandan mahta ²⁴. iþ attins þairh meina vaurstva veitvodei all usar insabt mannikkodaus iohannes unandsok izvis undredan mag kunþi. unte warjatoh vaurde c at mannam in sunau ²⁵ maht ist anþarleikein inmaidjan. iþ þo veitona vaurstva || unazudakana ²⁶
- 48 visaudona || gasvikunþjandona þis vaurkjandins dom bairhtaba gabandvjandona þatei fram attin in saandips vas us himina. inuh þis ²⁷ qihþiþ. jah saei sandida ²⁸ mik atta sah veitvodeiþ bi unik. aþþan missaleiks jah in missaleikaim melam attins bi ina varþ veitvodeins ²⁹. suman þairh prauftce vaurda sumanuh þan þairh stibna us himina sumanuh þan þairh taiknins. iþ in þize ³⁰ þaim sva vaurþanam b ordizo þize ³¹ ungalaubjandane varþ || hairto. inuh þis ³² garahtaha anaaiuk qihþands. nih stibna is wanhun gahausideduþ nih siun is gasewuþ ³³ jah vaurd is ni babaiþ visando in izvis. þande þanei insandida jains þammuh jus ni galaubeiþ. unte at þaim gawairbam frakunnan ni skuld ist. iþ sumai jah stibna is gahausidedun sumai þan is siun sewun. audagai auk þan qab þai hrainjahairtans d unte þai guþ gasaiwand. jah ju þapro sve vadi þairh — . . . bun kunnandins frauþins ³⁴ maht
- 49 jah andþaggkjandins sik is valdufneis. nih stains ak jah andraias saei qab. ist magula ains her. saei habaiþ e ³⁵ hlaibans barizeinans jah tvans liskaus. analeiko sve filippus gasakada ni vaiht mikilis kugjands nih vairþidos laisareis andþaggkjands. þairh þoei usbar qihþands. akei þata wa ist b du sva managaim. iþ frauja andtlonds ize niuklahein || qab. vaurkeiþ þans mans anakumbjan. iþ eis at hauja managamma visandin in þamma stada þo silusna anakumbjan gatavidedun simf þusunudjos

¹ C. ana rþoi. M. ana airþa.

² M. þehaldis.

³ C. þai.

⁴ M. in þis.

⁵ M. markailiaus.

⁶ C. sveiha.

⁷ hier hebt etwas wie qihþiþ ainana od. qihþiþ anþarann.

⁸ C. frijondan.

⁹ C. taiknjandan þaranuh.

¹⁰ M. tvandvairþja.

¹¹ C. ainohun.

¹² M. ja.

¹³ Leg. gakunnan? vgl. Gal. 2, 5.

¹⁴ M. ei þan.

¹⁵ C. M. waparamma.

¹⁶ M. vairþid e; im Cod. am Ende der Zeile.

¹⁷ C. s averand.

¹⁸ Fort. haidau?

¹⁹ Leg. silba?

²⁰ M. in þize.

²¹ In Cod. nicht lesbar; etwa atsewun?

²² M. ei þan.

²³ M. þubtu; Cod. hier sehr verloschen.

²⁴ M. maht.

²⁵ Leg. sunjai?

²⁶ M. unandsokana.

²⁷ M. inuh þis.

²⁸ Cast. sanda.

²⁹ Leg. veitvodei?

³⁰ M. in þize.

³¹ M. þize(i).

³² M. inuh þis.

³³ C. gas. w.; Cast. gas[aiuiþ].

³⁴ M. ou.

³⁵ M. simf.

vaire inuh qinons jah barna. sve at mikilamma uabtamata anakumbjandans at ni visandein ¹ atjai vaihtai afar þans simf hlaibans jah tvaus fiskans. þanzei nimands jah aviliudonds gapiufida. jah sva managai ganohjands ins vailaviznai ni þatainei ganaubau þaurstais im fra||gaf. ak fitaus maizo. afar
 50 þatei matjan so managai. || bigitan vas þize ² hlaibe ·ib· ³ tainjons fullos þatei alifnoda. sama-leikoh þan jah þize fiske sva flū sve villedun. nih þan aua þaim hlaibam ainaim seinaižos mahtais illusna ustaiknida ak jah in þaim fiskam. sva flū auk sve garahnida ins ⁴ vairþan. svaei ainwarjanoh ⁵ sva flū sve vilda andniman is gatavida. jah ni in vaihtai vaninassu þizai flusnai vairþan
 d gatavida. akei || uauh us þamma flū mais siponjans fullafahida jah auþarans gamaudida gaumjan. þatei is vas sa sama saei in auþidai ·m· ⁶ jere autans ize fodida. þanuh biþe sadai vaurþun qaf siponjam seinaim. galisiþ þos alifnandeins drausnos. ei vailtai ni fraqistnai. þanuh gatesun jah gafullidedun ·ib· ⁷ tainjons gabruko us þaim ·e· ⁸ hlaibam barizeinam jah ·b· ⁹ liskam þatei
 VMI, a alifnuda at þaim — . . . bun uslagida ana ina handuns. at veihai auk is mahtai unanasiuniba un-
 51 selein ize nauh disskaidandein jah ni uslaubjandein faur mel sik gahaban. galþun þan ¹⁰ þai andbahtos du þaim aubumistam gudjam jah fareisaium. þaruh qeþun du im jainai. duwe ¹¹ ni attauhuf ina. andhofun þan þai andbahtos qiþandans. þatei ni wanhun aiv rodida manna svasve sa manna.
 b soh þan || andahasts du gasahitai maizuh þan du aldomoinai jainaize ungalauþeinai varþ. andhofun auk jainaim anabaitandam im. in þize ¹² ni attauhun ina. ni andsitandans jainaize unselein þize ana-
 baitandane im. ak mais sildaleikjandans ¹³ frauþins laisein svikuþaba in allaim alamannam faura-
 visan rahnidedun. iþ jainai in unseleins seinaižos balþein ize ni usþulandans miþ hatiza andhofun
 c vipra ins qiþandans. ibai jah jus || afairzidai siuþ ¹⁴. sai jau ainshun þize reike galaubidedi inma
 52 aihþau þize fareisaie. alja so managei þatei ni kuonun vitoh fraqiþanai sind. || þoh þan miþ baitreins þvairhein ¹⁵ rodidedun in þamma ei ¹⁶ liugandans bigitanda. ei ni ainshun ¹⁷ reike siþþau farei-
 aie galaubidedi inma at neikaudaiman ¹⁸ bi garehsnai guþs qimandin at inma in naht jah miþ balþein
 d faur sunja insakandin jah qiþandin ¹⁹ im. ibai vitoh unsar stojih mannan. || at jainaim qiþandam þatei
 ni ainshun ²⁰ þize reike jah fareisaie ²¹ galaubida. ni fraþjandans þatei sa railtis ²² fareisaius vas
 jah ragineis judaie ja ains reike ustaikniþs us þaim fraqiþanam vas galaubjands frauþin du gasahitai
 jainaize unseleins faur ina rodjands. iþ eis ni usþulandans þo gasahit andhofun qiþandans. ibai jah
 þu us galeilaia is. ussokei jah saiv þatei — —

II. CALENDARIUM GOTHIGUM. ²³

kg þize ana gutþiudai managaize ²⁴ marytre jah
 friþareikeis ²⁵.

kd
 ke
 kq
 kz
 kl
 kp gaminþi marytre þize bi verekan papan jah
 hatvin bitaif aikklejsjons fullaizos ana gutþiudai
 gabrannidaize ²⁶.

l. Nauhaimbair ²⁷. fruma jiuþeis ·l·

a

ē
 g kustanteinus þiudania.
 d
 e
 q darrifaius alpiskapus ²⁸
 z
 h
 þ
 i
 ia
 ib
 ig
 id

¹ C. M. visandin.

² M. þize(i).

³ M. ivalif.

⁴ M. gahabaida ize; der C. unleserlich.

⁵ C. (?) M. ainwarzamma.

⁶ M. fadvortiguns.

⁷ M. ivalif.

⁸ M. simf.

⁹ M. tvain.

¹⁰ M. om.

¹¹ M. du we.

¹² M. in þize.

¹³ M. silkaleikjandans.

¹⁴ M. sil(j)uþ.

¹⁵ C. baitreins þvairheins. M. baitrein þvairheins.

¹⁶ M. þammei.

¹⁷ C. ainhun.

¹⁸ M. neikaudemau.

¹⁹ M. om. jah qiþandin.

²⁰ C. (?) ainhun.

²¹ M. fareisaie inma.

²² C. (?) railtis.

²³ Castill. *Ulphitæ partium inedit. specimen*

26 sq.

²⁴ Cast. madagrize.

²⁵ C. friþareikeis.

²⁶ C. gabrannidai.

²⁷ Cast. om.

²⁸ C. alpisks.

$\overline{ie}$ tilippaus apanstaulus in jairupulai.
 $\overline{ij}$
 $\overline{iz}$
 $\overline{in}$
 $\overline{ih}$ þize alfjane in ¹ bairaujai 'in samana
 $\overline{k}$
 $\overline{ka}$
 $\overline{kb}$

$\overline{kg}$
 $\overline{ka}$
 $\overline{ke}$
 $\overline{kq}$
 $\overline{kz}$
 $\overline{kh}$
 $\overline{kp}$ andrius apanstaulus.
 $\overline{l}$

¹ C. alfjanoine. Cast. alfjinoine.

GRAMMATICA GOTHICÆ LINGUÆ

E GERMANICO SERMONE IN LATINUM VERSA,

INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆFATIO.

Antequam hanc grammaticam aggrediamur, operæ pretium esse duximus ejus fundamentum et tenorem paucis verbis exponere.

Quoad operis ordinationem, propriam viam in syntaxi indagare debuimus, hæc lucusque nondum explorata. Hic vero nobis ordinem didacticum persequi conantibus quandoque attentio relaxata est; quapropter non immerito speramus inſicem rerum et vocabulorum ad calcem operis remissum, magnum fore adjumentum iis, quibus ordo noster nondum tritus est.

In tribus primis capitibus, quæ de scriptura et prolotione, necnon vocabulorum flexione eorumque formatione disserunt, secuti sumus quidem ordinem consuetum sub respectu formæ; sub autem respectu materiæ, lector attentus facile animadvertet, quod hic etiam, quemadmodum in syntaxi, propriis investigationibus muniti propriamque viam sectantes, a doctrina communi deslexerimus. Utrum et in quantum merito fecerimus, sincerus lector judicabit.

Quamvis in elucubrando hoc opere id imprimis ob oculos habuerimus, quod grammatica cujuslibet sermonis ita restringenda sit, ut linguam e lingua ipsa explicans, potissimum caveat, ne quodlibet systema præconceptum persequatur, aut formas alius sermonis vel cognati linguæ illustrandæ imponat, hoc tamen principio non adeo constricti fuimus, ut præcipue in syntaxi, græcum textum, gothicæ litteraturæ fundamentum, constanter non invocaverimus: propria enim indoles gothicæ linguæ ex hac collatione evidentius eminet.

Cum de anteriori et posteriori sermone passim mentionem facimus, hunc de quo in prolegg. ad textum, col. 473, innuimus.

Jam vero quoniam ex elucubratione hujus operis pluries occasionem habuimus, lacunas et errores qui tam in glossario ¹ quam in textu ejusque interpretatione subreperant, supplendi et corrigendi, rem non ingrati facturi nobis videmur, si hæc emendationes hic colligentes, lectorem numeris paginam indicantibus ad grammaticam remiserimus.

¹ In editione germanica glossarium prius quam grammaticæ editum est. *Interpr.*

EMENDATIONES GLOSSARII.

Aiwatundi § 73; *anabusu* § 55, 3); *balvavesei* § 92; *bistuggu* § 205, annot. 2; *brawa* § 69, annot. 5; § 191, annot. 1); *gadakis* § 69; *gaitein* § 191, a) *ddy*; *gnits* § 77; *grefts* § 48, 3); *dobnan* § 26, annot. 2; *hakuls* § 66, annot. 1; *piijpspillou* § 167, annot. 2; *fwahl* § 56, 3); *manauli* § 115 aa), annot.; *nahan* § 134, annot. 2; *ugk* § 106, annot. 1; *uktiug* § 31, 1); *undarteija* § 150, annot.; *saurautyaikiska* § 27, annot. 1; *stahals* § 150 b); *sprauds* § 56, 5); *veinuls* § 151 b); *vippja* § 55, 3); *topi* § 99, 3) a); *vayjan* § 259, 1)'; *fadreim* § 95, 3); *fastubni* § 70; *freijhals* § 34, 2); *fret* § 25, 4); *frijandi* § 75; *waite.s* § 70, annot. 2).

EMENDATIONES TEXTUS ET VERSIONIŒ.

Mth. III, 11 § 134 4); VIII, 14 § 192, 2); XI, 12 § 173 annot. 1; XI, 16 § 259, 1)'; *Mc.* IX, 20 § 157 b); X, 27 § 260, annot. 6; X, 35 § 187, II; XI, 2 § 116, annot. 3; XVI, 1 § 247, annot. 4; *Luc.* IX, 25 § 177, annot. 2; XV, 30 § 25, 4); XVI, 14 § 155;

XVI, 16 § 178, annot. 1; XVIII, 58 § 212, annot. 2; XIX, 8 § 185, annot.; XX, 16 § 259, annot. 4; *It. n.* IX, 15 § 182, 2); IX, 17 § 277'; IV, 19 § 177, annot. 5; X, 11 § 196, annot. 6; XII, 5 § 200, 2); *Cor.* I, VII, 17 § 205, annot. 10; VII, 19 § 192, 2); IV, 21 § 268, 4); XII, 4 § 124, annot.; XV, 15 § 177, 1); XV, 52 § 69, annot. 5; § 191, annot. 1); *Cor.* II, II, 1 § 200, annot. 4; II, 11 § 177, 1); III, 14 § 203 III, 2); V, 17 § 205, annot. 1; VI, 1 § 255, annot. 4; VI, 3 § 205, annot. 2; VII, 4 § 145 (p) æ); VIII, 18 § 28, 3; XI, 6 § 177, annot. 2; XII, 19 § 155, annot.; § 178, annot. 1; XII, 21 § 259, 1); *Eph.* III, 8 § 150, annot.; IV, 25 § 215; VI, 22 § 106 annot. 1; *Phil.* IV, 2 § 200, III, 1); *Col.* III, 15 § 186, annot. 4; IV, 8 § 269, 4)'; *Thess.* I, IV, 2 § 110, annot. 2; *T. at.* I, 14 § 128 annot. 1; *Tim.* II, III, 11 § 16 dat. pl.; *Neb.* V, 18 § 77; *Skar.* II, d § 91, 2, a); V, d § 145, aa); § 205, IV not.; VI, a § 209, II, 1); VI, 8 § 205, annot. 9; VII, c § 205, annot. 10; § 282, XVI, 5.

INTRODUCTIO.

§ 1. GOTHICA LINGUA (*gutiska razda* ¹⁾) communis est sermo orientalium Germanorum, qui generali nomine *Gothorum* designantur.

Indigenum Gothorum nomen est *Guthas* (non autem *Gutans*, ut Zeuss scribit, *Die Deutschen*, 134), quemadmodum in Calendario gothico occurrit, in quo *gufþiuda* gothicam gentem indicat. Eos Græci nuncupabant, aspirata dentali, Γόθοι, vel potius geminata, Γότθοι; Romani autem sine geminatione, *Gothi*, vocalem *o* semper in versibus corripientes (hinc apud Guterium, *Inscript.* 461, 2, ubi eam metrum exigit longam, legitur: *Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes* [Arnold. Mercat.], loco *Gothorum*). Sed e græco non oriuntur formæ *Gatti*, *Gotticus*, quæ in Historia imperatorum, auctore Cælio Spartiano (*Anton. Carac.* 10 et *Anton. Geta* 6), usurpantur. Pristinæ et primitivæ scribendi hujus nominis ratio invenitur adhuc in antiquo latino scripto, quod e plurimis characteribus a Gotho ipso scriptum esse conjicitur, scilicet in glossa marginali codicis parisiensis actæ concilii aquileienseis continentis, a Waitzio vulgata, in qua p. 15 legitur *lingua gotica*, nec non et in neapolitano Documento ad sextum sæculum circiter medium pertinente, in quo *ecclesia gotica* scribitur. Genuina scribendi ratio in veteri Germanorum superiori lingua asservata est, quippe cum in glossis octavi sæculi occurrat sub forma: *Guti* et *Gudi* (vid. Grass, *Alt-hochdeutschen Sprachsch.* IV, 175 sq.), et apud chronistas (gall. *chroniqueurs*) ejusdem sæculi, pars Galliæ meridionalis a Gothis occupata *Gutivæ* et *Coziæ* nomen habeat (vid. Zeuss, *Die Deutschen*, 420). Ejusdem stirpis sunt *Gatones* et *Gothaes* apud Tacitum (*Annol.* 2, 62; *Germ.* 40), *Gutones* apud Plinium (*Hist.*

u. l. 4, 14; 57, 2), et Γότθων; apud Ptolemæum. Quoad Εότθων; apud Strabonem 7, 1, in Γούττων; commutandum, propter quantitatem vocalis *o* audacius conjiceretur. *Gutones* autem eodem modo ad *Gutos* (*Guti*) sane referuntur atque Burgundiones ad *Bœugundos* (*Burgundi*). Errat vero Zeuss, qui loco laudato, 134, nomina apud græcos latinisque auctores occurrentia modo chronologico ordinans, *Gothos* et *Gutones*, etc., græcum autem Γότθοι ex *Gufþiuda* derivasse putat. Sepe etiam Gothi *Geta* vocantur, vel huic stirpi alluditur (vid. Zeuss, loc. laud. 405), ut etiam Jornandi factum est, qui, ipse Gothus, suæ gentis historiam inscripsit: *De geticæ gentis origine ac rebus gestis*; hinc in posterioribus temporibus *lingue geticæ* nomen sermone gothico impositum, ut apud Bonav. Vulcanium invenire est, coll. § 2. — Non ad Gothos continentis, sed Scandinaviæ referenda sunt nomina Γούται (incorrecte Γούται vulgo scriptum) apud Ptolemæum et Γαυται apud Procopium (*De bell. goth.* 2, 15), quæ Zeuss, loc. laud. 158 et 511 sagaciter revisit, coll. § 5. Qui vero scire desiderat, quid nomen *Gutos* significet, hoc ante omnia componere debet tam gothico *guf* (Deus) et *gōds* (bonus), quam caucaseis vocabulis *gots*, *kodji*, *katsi* (homines), hanc ultimam derivationem sectante Castillieno Corinb. II, præf. p. x; quoad veteres Scandinaviæ doctores, suos Gothos (*Gotnar*) interpretantur: *errabundos*, viatores et viros, vid. Edda Sæm. I, 41, 550^b, correcte ex *gaur*. (*vir sagax*) deducentes; qui tandem nomen istud cum *giata* comparare velit, in *vagina nationum* vel *fabrica gentium*, ut Jornandes (p. 85 Lindenbr.) Scandinaviam vocat, explicationem inveniet. Sed pro nostris continentalibus Gothis derivatio

¹ *Razda* gothicum est vocabulum loquelam populi, ut γλώσσα, λαλιά, gall. *langage*, designans, vid. Gr. Gr. I, 1 (3^a edit.); *tuggo* autem loquelæ instrumentum, *linguam* (la langue) notat, Me. VII, 53, 55; Luc. I, 64, et *malþeins verbum*, sermonem quem loquuntur (λόγος), Jan. VIII, 45.

² Quæ intra anti-lambda (gall. *guillemets* [« — »]) includuntur, minoris sunt momenti et ad eruditos potius quam ad tirones spectant. Qui ergo hanc grammaticam omnino rudis accesserit, ea, si velit, prætermittat, ad ea tunc reversurus, cum de cæteri sufficienter tritus erit. *Interpr.*

difficile ex *giutan, gaut, gutun, gutuns* (fundere) tolerabilis peteretur, quippe cum probari nequeat utram *giutan* etiam *gignere, creare* significet, ut Zeuss loc. laud. 134 contendit. Nos igitur concludentes libenter fatebitur omnino nescire, quid nomen Gothorum designet.

« Jam Grimmus (*Gram.* xlv [1^a edit.]) consulto animadvertit, linguam de qua nunc quaestio est, inæsothricam incorrecte vocari; si enim Ulfilas, qui primus verisimiliter gothico sermone scripsit, vel saltem ejus sunt antiquissima monumenta scripta (vid. § 6 et 11), Gothi Mœsiam habitantibus interfuit, hi tamen Gothi, licet a cæteris fratribus antèr discesserint, certo autem linguam cum istis communem habuerunt. Immo et documenta gothica quæ ad nos usque pervenerunt, quæquo dominantibus Ostrogothis in Italiam prodierunt, eodem sermone omnino sunt conscripta, quo Bibliorum versiones; jam vero si Ostrogothi hæc eadem lingua loquebantur, ergo et Wisigothi, quorum pars Mœsiam incolebant. Igitur sermo noster omnibus Gothiis communis erat, coll. § 4. »

§ 2. Gothica lingua ad indogermanicam stirpem atinet, et e germanicæ familiæ linguis ea est, quæ antiquissima monumenta præbeat; ita ut, prima certo omnium scripta, in sua sinceritate ad nos usque servata pervenerit.

« In his hodiernis temporibus apud exteros (*Germaniæ*) probare tentatum est, Gothos ad germanicam stirpem non pertinere; inter alios Stephanus Hurvát *Tudományos Gyűjtemény* 1834, 4 fascicul.) eos habet ut entem sociam simul et parentem Hunnorum, Polovizium¹, Comanorum², etc. Sed erravit vir doctus deceptus nomine arabico *Guss* pro *Us* vel *Uz*³, qui verisimiliter idem sunt ac Cumani. Ad aliam stirpem etiam adscriberentur Guthi, si unum et idem ac Getæ esse crederentur, vid. § 1; sed de facto Guthi nihil habent commune cum Getis, nisi quod, ad utramque ripam Inferioris Danubii vicini degentes, quandoque commixti habitaverint. Cæterum Gothos germanicæ originis esse tum ex Ethnographia tum e Linguistica constat, nec jam a nemine in dubium revocatur. »

§ 3. Gothica lingua e germanicis sermonibus ad germanicum propius, proxime autem ad veterem superinrem germanicum accedit, ita tamen, ut cum scandinavici idiomatibus plura habeat communia. Sed aliter atque vetus sup. germanicus, qui medium recentemque peperit, nullum sui hæredem habuit gothicus.

« Licet principium non retractemus, quod in præfatione ad glossarium⁴ exposuimus, nec nostro in animo sit relationes gothicæ linguæ ad sanskritum et alios Asiæ cognatos sermones discutere et exhibere, attamen hic apprime venit quod Bopp (*Con-*

jugationssystem p. x) de his respectibus dicit: « *ich glaube Sanskrit zu lesen, wenn ich den ehrwürdigen Ulfila lese; seine Sprache hält, so zu sagen, die Mitte zwischen Sanskrit und Deutsch, id est, sanskritum credo legere, venerandum Ulfilam legens; ejus enim sermo medius stat inter sanskritum et germanicum. Hoc insuper absque exaggeratione verissimum est et animadversu dignissimum ad notandam affinitatem gothici cum aliis germanicæ familiæ sermonibus, quod Bopp (Vergleichende Grammatik I, p. 115⁵ et II, præf. p. vii sq.) dicit: « das Gothische ist der wahre Ausgang- und Lichtpunkt, der wahre Grundpfeiler deutscher Grammatik, das germanische Sanskrit, id est, gothicum esse lucis et explanationis fontem verumque germanicæ grammaticæ cardinem, uno verbo, germanisantem sanskritum. Miram optionem præbet Castillionens de relatione gothicæ linguæ ad alias germanicas: cum enim quendam Fuldæ annotationem legerit, ubi asseritur gothicum nullius germanicorum sermonum exclusive fundamentum esse, sic sensum suum illustrare non dubitat (Coriath. II, præf. p. iv, sq.): « Aut idem evenit de gothica lingua, quod serius de latina, quæ cum quæst mater et fons facta esset plurimum affinium linguarum, licet in his multæ latinæ voces obsoleverint, tamen in unaquaque per innumeras reliquas est adhuc conspicua; aut e contraria censeri potest, quod germanica gente Gothorum ævo magnam Europæ partem occupante, in pluresque populos divisa, dialectorum copulatio Gothorum linguam mixtam reddiderit. » Sed animadvertere obvium est, nec quisquam inficiabitur, quod gothica, superior germanica, islandica, etc., singulæ tandem linguæ, ex unica stirpe communi proveniant; jam vero tantum contendimus gothicam prius quam cæteræ extantam fuisse, licet de hoc ortu plura nos fugiant. Si enim verum esset, ut olim, auctore Jordanæ, per longum tempus creditum est, atque etiam nunc amore patriæ apud Suecos creditur (Geijer, *Geschichte schwedens*, german. interprete Lesslerio, I, 40 sq.), quod scilicet continentis Gothi iidem sint ac Scandinaviæ (vid. contra Zeuss, 403, 437; Grimm. præf. ad gram. servicam Wuki Stephanowitsch p. xxiv⁶, tunc arctissimæ simul et pleræque affinitatis relationes septentrionales linguas inter et gothicam sine dubio innotuissent; jam vero res non ita se habent; et maxima gothici sermonis affinitas ad superiorem germanicum refertur. Hæc porro affinitas potissimum apparet in admotione, et præcipue in vocalisatione et similitudine specierum flexionis, quadam insuper gothici relatione ad scandinavicos sermones in vocalium expulsionem (galt. *déplacement*), Gr. Gr. LI [1^a edit.] 1, 8, 9 [3^a edit.] existente. Si quid vel quid majus ex aliis orientaliom Germanorum, Longobardorum scilicet, Herulorum, Rugiorum⁷, Thuringorum, Marcomanorum et Quamyke vocati, o Tartaris ortum trahunt, ad Caucasum habitantes. Interpr.*

¹ *Polovtsais* vel *Polovtzes*, id est, in Russorum idiomate, *venatarsi*, iidem sunt ac populi quos vulgo vocant *Cosaks* (les *Cosaques*) e Slavis originem ducentes. Interpr.

² *Comani* (les *Comans*), etiam *Kumyks* vel *Kou-*

⁴ Glossarium in germanica editione grammaticam præcedit, in nostra postmissum. Interpr.

⁵ Primitivi Pomeraniæ ulterioris incolæ. Interpr.

dorum ¹ (gall. *les Quodes*) linguis superstes fuisset, in eis probabiliter inveniremus quo conjugantur gothicus sermo et vetus sup. germanicus; idemque de cæteris germanicæ familiæ linguis dicendum est. »

§ 4. Quoad *dialectos* gothicæ linguæ, nihil certi defini potest.

« Nec in quibusdam duplicibus formis, et *aglaiti* et *agliti*, nec in nonnullis variis scribendi modis, ut *gafarhjan* pro *gatarhjan*, vestigia dialecti legitime quaererentur, quemadmodum contendit Castillionæus *N Corinth. præf. p. vi* et ad *Galat. II, 11*; quippe cum in priori casu si diversa est forma, diversa significatio cogitari possit, et in posteriori, menda sit librarii, qui etiam alibi *þ* in *t* frequenter commutat. Quin immo, etiamsi in his vel aliis ejusmodi casibus certa dialecti deprehenderetur discrepantia, nulla tamen utilitas nobis exinde oriri posset, nescientibus cuinam dialecto hæc vel illa pertineant.

« Ut gothicæ affines *Grimmius* (*Gr. I. 2* [5^a edit.]) habet *Cepidarum*, *Vandalorum*, *Herularum* et *forsitan Bastarnarum* ² linguas. *Procopius* expresse dicit (*De bello vand. I, 2*) quod *Wisigothorum*, *Vandalium* et *Gepidarum* erat *γοθηκῆ λέγομένη*. Sed ex mera certe conjectura, quam *Zeuss* (p. 441) et ipse *Grimmius* admittere repugnant, *Procopius* *Naudales* ejusdem stirpis atque *Gothos* credit, cum *vandalica* nomina, quæ ad nos pervenerunt, conspicuum discrimen a gothicis evidenter præferant. Si enim, fide huic *γοθηκῆ λέγομένη* hærita, concludi posset linguam eam esse, quam *Constantinopoli* gothicam vocabant, ejus identitas cum nostra gothica periculose assereretur. Equidem *Gothi presbyteri Vandalium* doctores erant (coll. *Zeuss* p. 455^{**}); sed exinde non sequitur eodem fuisse utriusque populi sermones, quemadmodum ex vehementibus *Saviani* diatribis in *arianismum Gothorum* et *Vandalium* (a *Massmanni Skeir. p. 109* allatis), necnon et ex auctorum silentio de *vandalica* biblicorum versione immerito conjiceretur cum *Castillionæo* (ad *Philipp. p. 65*) *Vandales* gothica versione non fuisse usos. »

§ 5. Gothicæ linguæ thesaurus non paucas etiam continet alienigenas divitias; quarum admissio ex eo facile explicatur, quod *Gothi* a vicinis gentibus, aliis quidem pro aliis temporibus, relative ad socialem, politicum religiosumque ordinem fuerint dependentes.

« *Exaggerat* certo *Castillionæus* dicens (*Corinth. II, præf. p. iv*): « *Vix unum aut alterum superest lingue gothicæ vocabulum, cui aliud affine aut in recentioribus germanicis dialectis aut saltem in vetustiorum reliquis non invenitur*; » non pauca e contrario dantur gothica vocabula, quibus in tota germanicarum dialectorum serie, et quantum scire possumus, affinia reperiuntur, vid. præf. ad glossarium. Sunt equidem nonnulla vocabula *gothica*, quæ in reliquiis germanicarum linguarum deperdita, ex indicis explicantur (vid. *Eopp, Conjugationssystem* p. x), quæque

sanskrita præsertim germanicis idiomatibus suppletiavit; sed alia sunt longe plura, quæ *Gothi* ex alieno fonte hauscerunt, coll. *Grimm. Gr. I, 9* [5^a edit.]. *Doslavicus* et *lithuanicus* jam in præfatione ad glossarium mentionem fecimus; quoad *finnica*, ea sunt sane quæ *Hre* (*Ufil. illustr. p. 266*) jam *scythica* merito vocavit, quæque eo magis nunc hodie illustranda sunt, quod eorum relatio ad germanica statuta sit. Porro ex his nonnulla eadem remaneant in utroque sermone, ut goth. *paida*, finn. *paita* (quoniam *p* in gothicis vocabulis mutum occurrit); et alia plurima gothicis congruentia *Grimmius* (in opere periodico *Hofarii* ad scientiam lingue *I, 10* sqq.) exhibet, nec supponit vir ille doctus quin alterutra lingua ab alia mutuata sit. Scilicet :

goth. <i>maþa</i>	finn. <i>niato</i>
<i>marei</i>	<i>meri</i>
<i>nama</i>	<i>nimi</i>
<i>meki</i>	<i>raiekkha</i>
<i>multa</i>	<i>multa</i>
<i>ahana</i>	<i>akana</i>
<i>runa</i>	<i>runo</i> (poema)
<i>gulþ</i>	<i>kulta</i>
<i>aiþei</i>	<i>aëti</i>
<i>dahter</i>	<i>tytti</i>

quibus et sequentia addi possent :

goth. <i>samu</i>	finn. <i>sama</i>
<i>manags</i>	<i>moni</i>
<i>mitaþ</i>	<i>mitta</i>
<i>hansa</i>	<i>hansa</i>
<i>audaz</i>	<i>autuas</i>
<i>miton</i>	<i>miettia</i>
<i>aggru</i>	<i>angon</i>
<i>vasti</i>	<i>vaatet</i>
<i>vaþjo</i>	<i>vahto</i>
<i>auþju</i>	<i>autia</i>
<i>kiason</i>	<i>kiusata</i>
<i>vald-usni</i>	<i>waltu</i>
<i>htoibs</i>	<i>teiba</i>

coll. *Castill. ad Timoth. II, 1, 5*.

« Ab *Hunais* nomina propria tantum, auctore *Jornande* (p. 90 *Lindenb.*), mutuati sunt *Gothi*; *Romanorum* autem multo minor in gothicam linguam extulit influxus, qui tamen ex eo facile explicatur, quod lingua latina ad totam *Moesiam* extenderetur, quique majorem fuisse videretur, si gothica scripta eo tempore composita quo *Gothi* superiorem *Italiam* *romanasque Gallias* et *Hispaniæ* provincias incoluerunt, penes nos fuissent. E latino sermone mutuatus est gothicus vel admisit: *milton* (militari), *kavisjo* (cautio), *laiktjo* (lectio), *assarjus* (assarius), *aurati* (orale), *faskia* (fascia), *kaisar* (cæsar), *karkara* (carcer), *kapillon* (capillus), *lukarn* (lucerna), *kumbjan* (cumbere), *pund* (pondo), etc. E Græcis autem majorem influxum experti sunt *Gothi* ad *Danubium* habitantes, quippe qui semper fœderati romanerint cum metropoli imperii græci, ex quo christianismum receperant et inde e græco fonte *Bibiorum* jacentem habitantes. *Interpr.*

¹ *Moraviam*, confinia *Sillicæ*, *Hongriam* superiorem et partem *Austriæ* *Danubium* inter et *Moraviam*

² *Ad Dariam* habitantes. *Interpr.*

versionem hauserint. Sic e Græcis mututi sunt, ex gr. : *markreitus* (μαργαρίτης), *piſtikeins* (πιſτικός), *pyreida* (σπυρίδι), *aiſiſtaule* (ἱπιſτοῦλη), *ucklesjo* (ἔκλισηία), *paupraura* (ποσφόρα), *drukma* (δραγμα), *smyrn* (συμύρον), *saban* (σάβανον), *apaustaulus* (ἀπόστολος) etc. Sed quam facile decipi possit, qui vocabulorum consonantiam nimium urget, patet ex Castillionari annotatione ad Corinth. I, xiii, 1, qua vir ille doctus, de *klismoklis* disserens, hæc græcæ originis manifeste e-se contendit, cum aliunde hoc inter nota Græcorum instrumenta nunquam annumeratum fuisse certum sit.

« Nullus autem alienus influxus apparet in *flexionis forma*; nam influxus vocari nequit, quod sæpius nominibus propriis, ex alieno fonte desumptis, aliena sit flexio vel alienam imitans, vocabulis indigenis nihil simile experientibus. Nec in *syntaxim* externi ullo modo influxerunt; ita saltem ab omnibus prius admittebatur, quam de versione ulfilana e græco serviliter facta ænim est, vid. prolegg. ad Ulfiam. Quos autem hellenismus agnoscimus, etiam ad indolem gothicæ linguæ accommodantur, cum et non præcænt græco alibi occurrant, ut, v. g., *attractio*; qua de re vid. *syntaxim*. »

§ 6. Quod de litteratura gothica ad nos usque pervent, non nisi inops et indigenus est; præter enim fragmenta Bibliorum versionis et quæ Skeireins nomine nota sunt, quædam tantum insulsæ superstites sunt reliquæ.

« Quod litteraturam proprie efficit, prius apud omnes populos apparuit, quam ipsa litteratura, *carminibus* scilicet et *cantiones*; jam vero rem eandem apud Gothos sese habuisse constat ex vocabulis indigenis, quibus ad illa designanda utebantur : cantio enim (ᾠδή) hic dicitur *saggs* (Eph. v, 19; Col. iii, 16), a *siggyan* (ᾠδεω); et carmen, *liuþ*, a *liuþan* (Rom. xv, 9), pro ψάλλειν etiam usurpato. Præter has designationes generales, dantur et nonnullæ appellativæ, ut pro hymno, *hazeins* (ᾠμος Eph. v, 19; Col. iii, 16); in *naiteins* (coll. vet. lith. *neizjan*, Cf. II, 4128), quod Mc. ii, 7; iii, 28; Luc. v, 25, pro θυσια ponitur, stirps germanica facile agnosceretur, qua ironicum et declamatorium caruen exprimitur, tali carmine apud Gothos forsitan *neif* vocato, ut apud vet. septentr. *nid*, coll. Cf. II, 1051. Carminibus religiosi nulla fuerunt propria vocabula, vel saltem Bibliorum interpretes e græco *psalma* (Luc. xx, 42) vel *psalmo* (Cor. I, xiv, 26; Eph. iv, 8 marg.; v, 19; Col. iii, 16) mutuati sunt, licet pro ψαλμός etiam *liuþ* (vid. supra) usurpare potuissent. De gnominis vid. infra. Aenigma vocabatur *frisahta* (Cor. I, xiii, 12); similitudo, *gajuko* (vid. glossar. lt. v.); fabula, parabola, narrationes, *spill* (vid. glossar. h. v.). Non solum autem fuisse canus apud Gothos ex eo concludimus, quod propriis nominibus designentur, sed etiam ex expresso Jornandis testimonio, qui eos tum *cantiones* (p. 95 ed. Lind.), tum *carmina* (p. 83) vocat, affirmans insuper historicos et heroicis fuisse cantus, in quibus, ex. gr. Co-

thorum exitus e Scandinavia in continentem, Vandalium subjectio, eorum per Scythiam ad mare Nigrum transitus (p. 83), immo « *facta Ethesparma, Hunala, Fridigerat, Vidicula et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas* (p. 86), » celebrabantur. Quoad vero rhythum horum carminum, nihil omnino novimus; fuerunt probabiliter iterativa, quemadmodum cæterorum Germanorum cantus; certum est autem ea heroico Græcorum metro non fuisse induta, uti infeliciter Massmannus de versu in epist. ad Tit. I, 12 laudata conjecit. Cæterum nec erant nec fuerunt scripturæ mandata, sed, ut mos erat apud alias germanicæ gentes, a certis cantatoribus orali modo tradebantur. Jam vero nos fugit gothicum horum cantatorum nomen; nam *liuþarjas*, ut Hebræorum cantantes levitæ (ᾠδοῦτες) apud Esr. ii, 41 et Neh. vii, 1 gothice vertuntur, dici nequeant, quippe cum Hebræi more nostro, Germani autem more potius recitativo, conjunctis citharæ modulationibus (Jornand. p. 86) canerent. Atqui eo modo canere gothice est *siggyan*, et compositum *ussiggyan*, id est, recitare (ἀνεκγινώσκειν), unde *saggyans* his cantatoribus nomen accommodatus. Quoad rationem quare Gothorum carmina scripta non fuerint, facile percipi potest. In pristinis enim temporibus hic non erat usus, et posito quod Gothi ante ulfilanam ætatem scripturam habuerint (vid. § 11), hæc carminibus obvia et congruens fuisse creditu difficile est. Cum autem ea scriptura illis fuit, quæ conveniret, deerunt Mæcenæ, nec literis libenter indulgere potuerunt, nisi cum politica quiete gaudentes, patrios mores simul et amorem propriæ litteraturæ recepissent. Adde etiam quod apud Gothos scriptura diu solis presbyteris fuerit reservata, presbyterique ad defendendam et propagandam religionem ea primo usi sint, et consequenter carminibus indulgere non potuerint, etiamsi mens illis fuisset.

« Non pauci etiam, quodam loco Jornandis innixi, crediderunt pristinis Gotbis scriptas leges fuisse. Hic locus, etiam sub alio respectu conspicuus, sic se habet, p. 93 Lind. : « *Dicenus omni pene philosophia eos (Gothos) instruxit : nam ethicam eos erudit, ut barbaricos mores ab eis compesceret ; physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas bellagines nuncupant ; logicans instruens eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos ; practicen ostendens in bonis artibus conversari jussit ; theoreticen demonstrans signorum duodecim et per ea planetarum cursus omnemque astronomiam contemplari docuit, etc. Elegit prudentiores viros, quos theologiam instruens munera quædam et sacella venerari suasit.* » Quamvis certum sit gothicam gentem non eo modo philosophicæ institutam esse, quo hic Jornandis loens indecente et indigesta eruditione plenus nos persuasos habere voluerit, hinc tamen Gothos non incultam gentem, sed de humanis et divinis, de terrestribus et cælestibus rebus varie eruditam fuisse consequitur. Jam vero sive vicinas sive remotas

gentes comparantibus nobis constat, quibus eadem fuerunt institutiones, quædam collectio fuit sententiarum; sic Indis Puranas, Græcis Gnomici Hesiodique dies et opera, Scandinavis dives et poeticum sententiarum corpus (vid. Dietrich, *Altnord. Lesebuch* præf. xxxiii), nec non et Germanis. Simile ergo sententiarum corpus apud Gothos invenire deberemus, et huic verisimiliter alludit supra laudatus Jornandis locus. Mentionem enim facit de quodam sententiarum corpore, scripturæ mandato, nomineque *Bellaginium* indigitato. Sed quid hæc *Bellagines* vel correctius *Bilagineis* (vel *Bilagineis*)? Pene omnes has habuerunt ut veras leges et, inveniuntur in Jornande, codicem legum gothicarum: inde nonnulli quædam monumenta scripta ante Ulfilam fuisse censuerunt; alii de authenticitate hujus codicis dubitaverunt (coll. Manso, *Gesch. der Ostgothen*, 91), et equidem merito, cum non nisi regnante Euricho, in sæculo scilicet quinto, Wisigothi codicem legum habuerint (Aschbach, *Gesch. der Westgothen*, 157). Sed contextus, si examinetur, hæc interpretationem minime justificat. Hic enim lacuna evidenter adest; nam quæcumque leges vel statuta supponi possint, nullus unquam philosophus, physicam docens, leges civiles tulit, et sunt hic ad physicam adscriptæ, sed de investigatione tantum naturæ et essentia rerum disseruit; deest igitur in textu scientia vere philosophica, *Politia* scilicet, seu vitæ civilis institutrix; unde facile patet, quod erroris fundamentum in *naturaliter* jaceat, sic forsitan sententia primitive concepta: *physicam tradens naturam rerum ut discerent, politicam docens naturaliter*, etc. Non est in iper necessum, ut per has leges positivæ intelligantur; sed e contrario legitime supponi potest, ea esse tantum naturalia æquitatis principii quibus vitæ civilis instituitur. Nec non et formulas incantationis et conjurationis, quales nobis e Græcis, Scandinavis et Germanis tradidit antiquitas, in voce *Cantiones* locum Jornandis modo laudatum sequentes suspicari possemus, nisi etiam contextus ad minus usitatam significationem *cantus* vocem *cantio* restringere suaderet.

De Bibliorum versione, quæ ad quartum circiter sæculum ab Ulfila incepta, ab alio, nisi forsitan ab eo ipso continuata fuit, jam supra in prolegg. ad ulfilanum textum quæstio fuit. Quoad vero *Skeireins*, hoc aliud gothicæ litteraturæ majus fragmentum a Massmanno editum, ad quoddam tempus referendum, utrum versio sit vel originale scriptum, denique a quonam Gothorum doctore confectum sit, hoc adhuc in dubio remanet, coll. Löbe, *Textberichtigung der Skeireins*, Altenburg 1839.

Plures insuper alias versiones theologicasque tractatus plures conscripsit Ulfila, ut e documentis primo recentioribus consultis et a Waitzio (*Ueber das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hannover. 1810) editis indubitanter constat; illi enim dicitur (pag. 14) quod:

« et ipse (Ulfila) tribus linguis (græca, latina et go-

thica) plures tractatus et multas interpretationes volentibus ad utilitatem et ad ædificationem, sibi ad æternam memoriam et mercedem post se dereliquit. » Ad anteriorem epocham pertinet *historicum opus ab Ablavio, et geographica scripta*, vel potius quoddam *itinerarium totius Germaniæ ab Athanarito, Hildebaldo, Markomiro*, ad sextum sæculum conscriptum, quodque *geographus Ravennas* sæpissime refert (vid. Grimmium *Gr.* xvi [1^a ed. l.]).

Ad litteraturæ dominium referenda sunt nec Calendarium gothicum, nec gothicæ subscriptiones nonnullorum documentorum in Italia latine conscriptorum (vid. *goth. glossar.* præf.), licet nobis magni sint alias momenti; multo minus ea spuria quæ Massmannus multis quidem sudoribus emparata, e fonte nimium fallaci hausit, et in opere periodico *Hauptu. Alterthum* I, 291 sqq. nomine *gothicorum minorum* inscripta in lucem edidit, coll. § 7. »

§ 7. Gothica lingua non nisi brevi tempore floruit; in Mæsia nobis extinguitur, sese extinguentibus indigenis Gothis a torrente novorum populorum in Danubianas regiones irruentium; in occidentalibus autem terris, ubi Gothos Ostro- et Wisigothi supplantaverunt, hæc probabiliter prius quam populus ipse, influente latino sermone, extingui debuit.

Gothica lingua in litterariam prosecta, vel saltem primo scriptura stabilita est in Mæsia, ubi scripturam Ulfila adinvenit (vid. § 41) versionemque Bibliorum inceptit. Hic floruit gothicus sermo, etiam mortuo Ulfila (585), ut ex Tertulliani¹ epistola circa an. 405 scripta patet. Hæc porro epistola (Hieronymi operum tom. I, epist. cvi; Patrol. tom. XXII, edit. Migne; epp. II, p. 626 ed. Pa. is.) responsum continet Sennici et Fretelæ, Gothi presbyteris, de nonnullis Veteris Testamenti locis divum doctorem interrogantibus, quaque non ad institutionem oralem tantum, sed ad quoddam opus scriptum certo usi sunt. Quin immo ad nonum usque sæculum apud Gothos Danubii inferioris, ut Walafrido Straboni a missionariis narratum est, in gothico sermone divina officia recitabantur. « *Gothi*, inquit (De rebus eccles. 7), *qui et Getæ, eo tempore, quo ad fidem Christi perducti sunt, in Græcorum provinciis commorantes, nostrum, id est theodosicum sermonem habuerunt, et, ut historiæ testantur, postmodum studiosi illius gentis divinos libros in suæ locutionis proprietatem transtulerunt, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, quod quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione divina hactenus recitari officia.* » Cum autem Olaus Rudbeck (Atlant. III, 210) narrat, quod sua etiam ætate (in sæculo 17°) in plurimis Walafrax locis vestigia gothici sermonis supererant, hoc ad fabulas adscribendum est, quibus abundat hujus auctoris opus; immo etiamsi verum esset, ut ille affirmat, quod ipse viderit hominem Tertulliani, qui aliunde anno circiter 216 obiit. Hic igitur *calami* tantum lapsus adest: HERONYMUM ponere volens, mendose TERTULLIANUM scripsit. *Interj.*

¹ Quomodo in editionem germanicam, aliunde tam exquisitam, subrepsit ille gravis error, prorsus nescimus. Non enim doctos editores fugit nullam unquam vel minimam laudatam fuisse epi-
tolaui

quemdam ab his regionibus ad regem Suecorum legatum, qui Ultilam gothice legerat, hinc tamen gothicam linguam tunc temporis in Walachia existisse immerito concluderetur. Castillionæus equidem (II Corinlh. p. 83) hæc gothicæ linguæ vestigia in ista regione per Saxones Transylvaniae colonos explicare potuit; quis autem credat Saxonem Ultilam eo modo legero potuisse, ignotis scriptura linguaque gothicis?

• Quoscunque Gothi subjecerunt populos, eis nunquam suum idioma imposuerunt, jura patriosque mores simul atque linguam servari permittentes. Ea fuit in Italia Ostrogothorum agendi ratio. Ille in medio relinquemus, utrum Manso punctum tetigerit, dicens (*Geschichte des ostrogoth. Reichs*, 435) Gothos intellexisse, quod a legibus et sermone Romanorum non nisi discreto et accipere possent (nam vir ille doctus misticæ de lingua gothica putat, cum vulgo contendens eam nondum satis perfectam fuisse, ut necessarias vitæ civilis cogitationes exprimere valeret); sed de facio gothica lingua nullò modo apud Italos introducta potuit: peculiare enim sunt casus peculiaribus explicandi rationibus, cum Romani quidam gothice locuti sunt (coll. Cassiod. 8, 21); e contra nova hæc regio urbana moribus, productionibus opulenta, voluptatibus unica, Gothorum adeo animos seduxit, eorumque nationalitatem infirmavit, ut jam Theodoricus ad gymnasia romana frequentanda suos innixe incitaret. Quod autem in Italia Gothi gothice locuti sint, hoc probatur tum ex inscriptionibus neapolitani et aretini documenti, tum e sejmneis tribunalibus Gothorum et Italicorum (de quo suum sensum aperuit Glöden, *Das römische Recht in ostgothischen Reiche*, Jena 1845); et verisimillimum est reliquias omnes gothici sermonis, quales nunc habemus, ex Italia fuisse deductas; coll. Castill. *spec.* IV et ad II Cor. p. 83; W. Grimm. *Jahrb. der Lit.* XLIII, 29.

• Nec ulterius Wisigothi in victoria abutendo progressi sunt, pestquam in Franciam et Hispaniam irruissent; quemadmodum enim in sacris, ita et in profanis tolerantantes se præbuerunt. Gothi ipsi suos mores, leges sermonemque per ducentos annos servarent, donec regnante Reccaredo (601) Romani fierent. Ille enim Gothos et Romanos sibi subjectos unum populum unamque gentem effici desiderans, in hoc consilio exsequendo, influente clero, totus incubuit. Itaque tulit legem ad utrosque pertinentem; cum autem subjectorum Romanorum longe major esset numerus, lex ista latine redigi debuit, ita ut latinae reipublicæ sermo factus sit; christianæ fidei devotus erat; hinc divina officia latine celebrari jussit, ita ut hujus Ecclesiæ sermo deinceps latinus fuerit; aulicis suis nomina latina dedit, ita ut aulica lingua jam latina evaserit (coll. Asehbach, *Gesch. der Westgothen*, p. 250 seq.); confectis his mutationibus, poteratne gothica scriptorum lingua superesse? Equidem lingua in ultimis temporibus dominationis go-

thica paulatim ab ore populi decidere visa est, et exceptis paucissimis germanicis vocabulis, quæ in hispanica inducta sunt (coll. goth. glossar. præf.), nonnulla tantum e rusticana Hispaniæ dialecto, quæ forsau non sine ratione *germanica* (a vet. germ. *gau*, rus, *gauer*, rusticola) nuncupatur, ex germanicis illustrantur, ut: *ledro*, sinister, goth. *hleidumcā*, a stirpe *hleid*, *led*; *mundo*, facies, goth. *munþs*, os; etiam fortasse *godo*, dexter, goth. *god*, bonus (ut aliunde expressio dexteram latus significans etiam pro bono valet); *navio*, corpus, cadaver, goth. *naus*, navis; *ancas*, manus, goth. *agga*, articulus, corpus, coll. angl. *anck*, infer. germ. *enkel*. Neque in his investigationibus longius progredi licet, cum alia nonnulla, specie germanica, romana: tamen sunt originis, ut: *asus*, aures, equidem goth. *ausa*, sed hispan. *asa*, auris; *meter*, comedere, equidem goth. *matjan*, sed hispan. *meter*, introducere; *busar*, clamare, vocare, equidem goth. *vopjan*, sed hispan. *busar*, mugire; ipsum *nario* hispan. *navio* (navis) esse posset, coll. *Vocabulario de Germania on den Romances de Germania*, editum a Joan. Hidalgo, Madrid 1779. Ex gothicis scriptis, quæ ad nos pervenerunt, ullum in Hispania confectum fuisse cum quadam certitudine statuere non possumus; qui enim codicem carolinum et fragmenta Veteris Testamenti hic composita fuisse assereret, eo fundamento nixus, quod prior *origini-bus* Isidori hispalensis superscriptus sit, et posteriora textui complutensis Bibliæ convenient, intolerabilem tueretur sententiam. Neque tamen audiendus est Lembke (*Gesch. Spaniens* I, 245) dicens: nullum superesse vestigium, ex quo deduci possit, in Hispania gothice scriptum fuisse; qua de re coll. Massmannum in *Hauptli Zeitschrift* I, 378. Cæterum si *gothici libri* commemorantur, non equidem quod gothico sermone fuerint compositi, sed quod ad officium *toletanum*, id est, ad liturgiam generalem, a concilio Toletano in ecclesia gothica Hispaniæ et Septimaniæ introductum ut libri rituales pertinerent (Asehbach, 550).

• Constantinopoli, in qua civitate ad finem versus quarti sæculi et initium quinti schola, curante Chrysostomo, aperta fuerat, ut Gothi gothice ducerentur (vid. Massmann. *Skeir.* 91), de gothico sermone sæpius questio est; hic etiam sæculo decimo memoratur adhuc quedam *Gotthikon* apud Constantin. Porphyrogen. *de Cæreman. aule byzant.* I, 83. Hoc porro *Gotthikon* non proprie cantus erat, sed species ludæ vel spectaculi (et expresse dicebatur *παίζειν τὸ γοθηκόν*), nono die duodecim noctium, in imperiali palatio inter epulas a Venetis et Prasinis introductum. Duo erant castra: ex utraque parte duo Gothi, qui, veste pilosa induti faciemque larva cooperti, sinistra manu clypeum, dextra autem virgam gerebant. Cantus, qui spectaculum comitabatur, alternis vicibus referebatur partim græce a choristis, partim barbare a Gothorum persona indutis. Jam vero hi posteriores indum apertentes, mediis strepitibus clypeorum virgis percussorum pleno ore clamabant: *tul, tul! tum*

orbico motu ludum componentes, iterumque ad utramque partem secedentes, comitantibus panduris¹, recitabant: « Γαύζας· βόνος· βακχιδίας· ἄγια· γυνδέντες· ἔλκηθόνιδες· ἐνκέρτυς· ἄγια· βονα· ὤρα· τούτου· βάντες· βόνα ἀμόρε· ἐπισχύαντες· ἰδεσαλάτους· νανά· θίους· θίους· σεβακίθα· νανά· δαιμονογυγγύβλε· γυβίλους· γυβίλαρες· νανά· γυβίλους· γυβίλαρες· νανά· τού· γεγδεμα· δέ· τούβλε· νικάτω· τουλδο· νανά. » Deinde vocabula græca sequebantur, quibus hæc barbara iterum succedebant: « ἕβερ· ἕβερια· τού· ἰγγερουα· γεργερεθρω· νανά· σικαδιασε· παρέτουρες. Quæ verba ad eum finem tantum huc attulimus, ut unicuique pateat quod cantus ille (nam sine dubio verba sunt cantus) non gothicus sit, quodque ipsius auctor, sive sponte sua, sive alterius consilio, *gothicitatem*, ut ita dicam, horum verborum hebetasse videatur, cum asserat Gothos dicere τὰ Γοθικά ἄτινά· εἰσι· ταῦτα. Hic vero nomen Gothorum conspicuum est. Undenam igitur huc venire potuerunt Gothi, qui aliis gentibus germanicis hi imperio constantinopolitano imperatorumque aula jam ex ætate justiniana cesserant? Nonne hi Gothi dicti, vel potius Jutæ² erant illi inferioris Germaniæ incolæ, qui sub imperatoribus ut *Barangæ* stipendia merebantur aulæque vacabant? Saltem refert Georgius Kodinos *de Offic. aul. Constant.*, p. 90, quod hi *Barangæ* primo anni incipientis die Cæsarem κατὰ τὸν πάτριον γλώσσαιν αὐτῶν, ἤγουν ἰγγλιστί, congratulari solebant. Quoad ludum vel spectaculum Gothorum dictum, plane congruit cum sneco *Jubock* et inferioris Germaniæ incolarum *Schoduvellopen* (sup. germ. *Schantzefellaufen*, gall. *la course nu diable*), quod a Ducangio *Cervula* (vid. h. v.) explicatum et a nonnullis mediæ ætatis auctoribus etiam Jotici nuncupatum, a Reiskio autem ad Const. Porphyr. p. 112 Lips., male *ludi gothici* dicitur. Quod nunc germanicam stirpem sapit vocabulum in isto *Gothikon*, est ἀμπασιῶ, quo choristæ bysantini Gothos adhortabantur, ut saltationem inciperent. Gothice deduceretur a *andbaltjan*, sed sub hac forma ἀμπασιῶ, nordgermanico *ambalt*, etc., magis congruit, vid. goth. glossar. Neque prætermitti potest, quod γούνας (*gymna*, pellicæ vestes), quibus induebantur Gothi, ad inferiorem Germaniam (Saxoniam) pertineant, in ænglieo *gown*, toga, asservatæ; vid. Reiz l. l. p. 113. Nihil etiam gothici in hoc *Gothikon* invenire potuit Massmannus (in Hauptii *Zeitschrift* I, 366 sq.); et *jul* a *tal* longius æquo peteretur.

« Diutissime superfluit gothica lingua, si tamen viatoribus fides adhibenda sit, in Taurica Chersoneso (gall. *Crimée*), ubi Gothi tetraxiit habitabant. Referente Procopio (*De bell. goth.* iv, 4, 5), hoc primus omnium agnovit brabantinus Minorit Wilhelm Ruysbroek (*Rubruquis*), qui anno 1253 hanc regionem peragravit, ejusque unica relatio: « *inter quos erant multi Goti, quorum idioma est teutonicum,* » ab interpretibus maxime deformata fuit, vid. Massmannum l. l. 351: aliquid vero certius invenitur apud Josaphat Barbaro,

qui anno 1436 a Venetis Asow in urbem legatus est: *Gothi*, inquit, *parlano in todesco, et so questo, perche havendo un famiglia todesco con mi, parlavano insieme, et intendevansi assai ragionevolmente, così come si intenderein un Forlano con un Fiorentino, id est, lingua teutonica utebantur Gothi; idque compertum habui, quod cum apud me teutonica familia esset, cum illis loquens, intelligenter audiebatur et vice versa, eodem prope modo ac si Forlanus et Florentinus inter se colloquerentur* (apud Ramusium II, 97); Busbeck, qui annis 1557-64 ut Imperii legatus constantinopoli degens duos viros cognoverat, a Crimensibus Constantinopolim missus, in Legationis turcicæ epist. IV, p. 2577 (edit. Franck. 1595) recensionem exhibet vocabulorum quæ, sine dubio germanica, pro magna parte omnino sunt gothica, ex. gr.: *Plat*, germ. Blut, sanguis; *stul*, germ. Stuhl, sella; *hus*, germ. Haus, domus; *wingart*, germ. Weinberg, vinetum; *reghen*, germ. Regen, pluvia; *bruder*, germ. Bruder, frater; *schwester*, germ. Schwester, soror; *alt*, germ. alt, vetus, senex; *salt*, germ. Salz, sal; *fiscet*, germ. Fisch, piscis; *hand*, germ. Hand, manus; *brunn*, germ. Brunnen, puteus; *schwalt*, mors, vid. apud Massmann. l. l. p. 357 sq. Sed nomen Gothorum circumcundo deperditum esse videtur, neque hodie ulla hujus sermonis vestigia jam inveniuntur, vid. Pallas, *Voyages dans les gouvernements méridionaux de l'empire de Russie*, II, 396 sq.; coll. Zeuss, *Die Deutschen* p. 432 sq.; Castill. *Spec.* xxiii sq. »

§ 8. Quanvis gothica lingua nobis mature extincta fuerit ejusque litteraturæ nonnisi paucissima fragmenta ad nos usque pervenerint, quæ tamen supersunt abunde sufficiunt, ut ejus linguæ notitiam perfectissimam comparemus; ex his enim sermonis thesauro, formatione, consuetudine qua in aliis illomato vertitur facilitate cognitis, hinc grammaticæ artificium construere possumus. Cæterum neminem fugit gothicam grammaticam, grammaticæ Germanorum præcipue congruere.

« Gothos non esse rudem barbaramque gentem, uti de his et aliis Germanis olim fama erat nuncque est hodie, jam Grimmus (*Gr.* xlvii [1^a edit.]) comprobavit; neque in perficienda lingua segnes fuisse jam confessi sunt mediolani specimenis editores, qui p. xii asserunt « *ætate Ulfilæ Gothorum sermonem jam tantum fuisse, ut cum cultioribus linguis certare posset.* » Hujus tamen confessionis adeo postea oblitus sunt, ut Majus in præfatione ad tomum octavum novæ collectionis scriptorum veterum iterum « *barbaricam linguæ* » gothicæ commemoret, et Castillionæus in annotationibus ad paulinas epistolas a se editas haud semel imbecillitatis et imperfectionis ut « *linguam rudem* » insinuet, immo semel asserat (ad Timoth. II, ii, 16) in gothica lingua esse « *usum licet per se absurdum, tamen gothicis scriptoribus nōpote in lingua adhuc rudi haud infrequentem.* » Adeo perdifficile est, ut qui alienæ gentis est de nostro sermone³

¹ Species instrumenti. *Interpr.*

² Veteres Daniæ incolæ. *Interpr.*

³ Germanico. *Interpr.*

recte restinare possit. Neque enim gothice lingua vitio verti potest, quod nonnullis verbi formis careat, quibus alii sermones gaudent, cum eas constructionibus tam mire suppleat, multo minus, quod propria vocabula rebus et ideis non excuserit, populo prorsus ignotis; coll. goth. gloss. pref. Si igitur sermo his indigeat vel pauper sit vocabulis, quibus marina designentur, non tam mirum est, quam fuisse, si gens iter per mare fecisset marique fuisset assueta; sed novum est iudicium quod ab antiquis dicta de Gothis et Scandinavia emigrantibus eorumque navigationibus mera signa sint et fabule (vid. supra § 1). Quo enim pacto Gothi, quemadmodum septentrionales gentes sua *skipbrot*, *skibbrud*, *skeppsbrote*, i. e. *skipabruka* non formassent, si rem prius cognovissent? Præterea mirumne ulli videri posset, quod Gothi nullum vocabulum pro *nepote* habeant, hunc per *barne barna* exprimentes? Nolo enim alio modo significatur apud veteres linguas: vet. norv. *barnabörn*, dan. *barnnebarn*, suæc. *baribarn*, vet. sup. germ. *chindeschind*, *chindo chind*; etiam apud rec. sup. germ. *kindschinder*, et cognatos sermones; quin immo apud Homerum *nepoti* nullum datur proprium vocabulum, sed æquivalenter exprimitur: *νεπῶν παῖδες*. Jam vero ex eo quod gothica lingua verborum ad civilem vitam pertinentium inopia laboret, Manso (*Os'gothen*, 155) Gothos in Italia pedem non firmum posuisse infert; sed hoc tantum deduci potest, quod Gothi, gens candidis moribus assueta facilique imperio subjecta, non eam linguam haberent, quæ Romanorum licentiam et vitia, decora et indecora prope infinita omnigenorum numerum exprimere potuisset. De cætero, quod certe negari nequit, si adhuc Longobardorum sermo ad efformanda nomina pene innumeralia aptum est, cur hæc aptitudinem et Gothicus non habuisset?

« In eo gothica lingua potissimum præstat, quod synonymis ditissima sit; vocabula res et ideas omnino novas exprimentis efformare possit; possidet completas flexionis formas, et consequenter ea transponendi vocabula facultate gaudeat, qua, prosaicis auctoribus audaciam saxoniorum et borealium poetarum habentibus (*Gr. Gr.* IV, 552, coll. II, 920), poetæ gothici, sub isto saltem respectu, parum sint desiderandi; orthographiam habeat adeo determinatam, ut scribentis arbitrio nihil relinquat delinendum; denique alienæ litteraturæ scripta, immo abstractas sententias in se facillime converti sicut (*Gr. Gr.* XVI 1° edit.); nostra prolegg ad Ulfilam). Unde quod Ilure, *Gloss. Suigoth* I, 29 dicit: « *linguam gothicam adeo cultam et concinnam esse, ut elegantia nulli, ne græcæ quidem et latinæ quidquam concedat*, » verum est, quoad principium, quoad vero consecutionem, lingua diutius vivente, verum fieri potuisset.

« Utrum gothica lingua sit reipsa cognita ita facilis, ut Majus et Castillioneus semel asseruerunt (*Spec.* VI: « *neque ulphilana lingua perdifficilis est, neque ejus primorum notitiam quisvis etiam sine ma-*

gistro non brevi obtinebit), e majori minorive cognitione, quam comparare velis, consequitur; hoc tamen bene compertum habeas, quod plusquam cognitione inchoata opus est, ut quis sana mente do gothico sermone judicare possit.

§ 9. Quæ *grammaticales annotationes* de lingua gothica sive a veteribus sive a recentioribus conscriptæ sunt, eas retulit Massmannus (in *Hauptii Zeitschrift für deutschen Alterthum* I, 298 sq.); quæ vero *grammaticæ* e peculiari textus ulfilani studio ab ætate Junii vulgatae sunt, eas Zahn (*Eileitung zum Ulfilas* p. 61 sq.) commemoravit, suo modo dijudicans. Grammaticæ quæ prima hujus nominis non indigna fuit, auctorem habuit Fuldan; primum vero sanæ doctrinæ corpus in germanica grammatica Grimmeri reperies.

« De indigenis Gothorum grammaticis non novimus; et aliunde sermo brevioris fuit vitæ, quam ut corruptionis periculum adire potuerit, indigenarum grammaticarum causam communiorum. Gothicus alphabetus nonnullæque regulæ ad determinandam quorundam sonorum prolationem primo invenimur apud *vienneuse manuscriptum* (Membran. Salisb. Nr. 140, olim Salisb. 71 fol. 20), quod Willh. Grimmus (43° tomo *Jarhbucher für Literatur*, p. 5 sq.) prius edidit, de quo vid. Massmannum I. I. 236 sqq.

« Tum a Bonaventura Vulcanio vulgatus est *libellus*, auctore anonymo, hoc nomine inscriptus: *De literis et lingua Getarum sive Gothorum*; cui adjunctus est *Commentariolus de lingua gothica*, Leyden 1597, vid. Massmannum I. I. 511 sqq., qui nonnulla e textu excerpta et annotationes in nonnullas litteras nonnullorumque vocalium rectam prolationem continet: idem etiam invenire est in Gruterii *inscriptionibus*.

« G. Heekes, *insitationes grammaticæ anglosaxonice et mæsogethicæ*, Oxford, 1689, 4 vol., quorum prius *Linguarum veterum septentrionalium Thesaurus*, ejusdem auctoris continet, opus iterum editum, Oxford 1705, 2 vol. fol.

« Lambert ten Kate, *Gemeenschap tussen de Gotische Sprache en de Nederduitsche*, Amsterdam 1710, 4.

« Edw. Lye, *grammatica gothica*, ejus in præfatione *Sacrorum evangeliorum versio gothica* inducitur est ab editore Benzelio, Oxford 1750, 4 vol. p. 59-62; hujus grammaticæ summarium est Ow. Manning *Grammatica (Anglosaxonica et) Mæsogethica*, ejus 4um vol. *Dictionarium saxonico- et gothico-latinum*, auctore Lye, continet, ab eodem Manning edit., London 1772, 2 vol. fol.

« Fr. Karl Fulda, *Ulfilanische Sprachlehre*, in 2° vol. *Ulfilas* a Zahnio editus p. 1-62.

« J. Grimm, *Deutsche Grammatik*, Göttingen 1819, 2^a edit., 4 vol.; item 1822-57; 3^a edit., 1 vol. 1840;

« De prolationis et formarum doctrina notandus est F. Bopp, *Vergleichende Grammatik*, Berlin 1853-42, 4 part.

« De Monographia laudandi sunt:

« Joh. von Ilure, *De verbis Mæsogethorum*, in Buschingii collectione *Scriptorum versionem ulfila-*

nam et linguam mæsotholicam illustrantium, Berlin 1775, 4° vol. p. 149-71.

« Ejusdem, *De nominibus substantivis et adjectivis Mæsothorum*, 1769, *ibid.* p. 221-56.

« All. Wellmann, *Das Gothische adjectivum*, Stettin, 1853.

« Ad. Ziemann, *Gothisch hochdeutsche Wortlehre*, Quedlinburg, 1854.

CAPUT PRIMUM. DE SCRIPTURA ET PROLATIONE.

A

DE SCRIPTURA.

§ 10. Gothica lingua viginti et quinque litteras (bokos) habet, quæ sequuntur :

Α	a	Ι	ī	Þ	ƿ
Β	b	Κ	k	Š	s
Γ	g	Λ	l	Τ	t
Δ	d	Μ	m	Υ	v
Ε	e	Ν	n	Ʒ	f
U	q	Γ	j	Χ	x
Ζ	z	Π	u	Θ	w
h	h	Ξ	p	Ω	o
þ	dh (þ)				

« § 11. Annotatio 1.—Adinventio gothicæ scripturæ Ulfilæ adscribitur : Philostorgius (*Hist. eccl.* 2, 5) eum vocat « εὐρετὴν γραμμάτων αἰετίων, » et Socrates (*Hist. eccl.* 4, 52) asserit quod « γράμματα ἐφεῦρε γοθῶν, » quod plures alii deinde repetierunt (vid. Waitz, *Leben des Ulfilas* p. 51). Crediderunt equidem, asserente Jornande, quia Bilagineis scriptæ fuerant (vid. § 6), scripturæ artem etiam ante Ulfilam apud Gothos notam et usurpatam fuisse, et eruditus italis vix credibile videtur, quod linguæ iis pollenti dotibus, quas in suis operibus prodit Ulfilas, scriptura defuerit; si autem hæc ratiocinatio legitima esset, eum deinde Castillionæus (ad Philipp. 1, 18), ex eo quod gothica lingua futuro indigeat et interpretis oscitantæ de passivo convertendo nimium relinquat, eam rudem barbaramque improbavisset, exinde legitime concludi posset, etiam ætate Ulfilæ nullam adhuc apud Gothos fuisse scripturam. Sed principium, quod organica sermonis perfectio e scriptura pendeat, nullo fundamento nititur (coll. W. Grimm. *Deutsche Runen*, p. 45). Econtrario ostendit W. Grimmus cum multa argumentorum vi, jam in Biliurum versione ideas scribendi, legendi, litteræ, libri, plutei, etc., indigenis nominibus designari, vid. ad § 18. Waitz equidem (l. l. 53) artem scripturæ apud Gothos jam ante Ulfilam retrofert; contendit autem, non eas litteras, quas induxit Ulfilas, sed runicas tunc in usum fuisse; conclusio sine scrupulo admittenda, ut quæ speciosam contradictionem monumentorum ante Ulfilam scriptorum, et scripturæ ab Ulfila adinventæ, de quibus factis, historice loquendo, nihil est cur dubitemus, apprime explicet.

« Jam vero ex tabula patet, gothicas litteras, nulla fere excepta, græcis latinisque plane congruere, ita ut nihil aliud fecerit Ulfilas, nisi has gothicæ linguæ

acommodaverit. Hic vero quæretur, plerisque gothici alphabeti litteris græcis et latinis convenientibus, quoniam horum alphabetorum suum Ulfilas fecerit? Cuiam etiam alii alphabeto tribuendæ sint eæ litteræ, quæ sive forma sive significatione neutri græco latinove congruunt? Hic alphabetus ex omnium consensu runicus est, jam ante ulfilanæ ætatem apud Gothos notus. Quoad primam quæstionem, Ihre (*Diss. de cod. argenteo et litteratura Mæsothorum*) et W. Grimm. (l. l. 28 sqq.), ne gothicum alphabetum e pluribus aliis arbitrarie exceptum esse faterentur, asserunt eum primitus fuisse jam ante Ulfilam ex eodem fonte atque græcum et latinum haustum. Quam contra sententiam non tantum militat, quod, ut certa fama est, Ulfilas gothicam scripturam adinvenit, sed etiam quod characteres ipsi ita latinis et græcis convenient, ut ad propriam et absolutam eorum formam cogitare non liceat; et insuper quis est iste pristinus alphabetus, gothici simul, græci et latini parens? Eum equidem Ihre vocat jelsagieum, alphabetum nobis omnino ignotum; W. Grimmus nullum equidem asserit, sed adeo inexpugnabilis est congruentia gothicarum litterarum cum græcis et latinis, ut fateri coactus fuerit græco-latinum alphabetum e contactu populorum in gothicum rursus influxisse, quo confesso quæstio regreditur, non solvitur. Verum punctum tetigere Waitz (l. l. 51 sqq.) et Baumein (*Untersuchung über, etc., die Entstehung des gothischen Alphabets*, 97 sqq.), qui græcum alphabetum ut gothici typum habent, licet e latino et, fateri debemus, runico quosdam characteres Ulfilas mutatus erit. Ea erat etiam Jacobi Grimmii sententia, cum in præfatione ad servicam grammaticam Wuki Stephanowitsch p. x dicit : « Ulfilas legte sein Arbeit das griechische und lateinische Alphabet mit Zuziehung runischer oder willkürlicher Zeichen für die besondern Laute gothischer Sprache unter, » id est, Ulfilam opus suum instituisse ex græco et latino alphabeto, quibusdam signis e runico vel arbitrarie exceptis, ut peculiare gothicæ linguæ soni scriptura repræsentaret; sed vir doctus contrariam sententiam recenter admisisse videtur, dicens (*Deutsche Grammatik* 1, 25 [3^a ed.]): « In gothische Alphabet sind griechische und lateinische Buchstaben unter runische genommen werden, » id est, in gothico alphabeto græcas et latinas litteras inter runicas exceptis fuisse.

« Jam vero si quæ absque partium studio gothicas litteras consideraverit, persuasum habebit ad græcum alphabetum pertinere : A, B, P, G, Z, I, R, A, M, H, H, T, Y, H, X; ad latinum : A, H, h, B, S, þ; ita tamen, ut e prioribus plures etiam latine sint, ut : A, B, G, I, R, N, T; ad gothicum tandem proprie spectant, sin forma, saltem significatione : þ et Ɔ e græcis Y et Ɔ, G et H e latinis G et H; si hæc ultima littera formæ latinæ cursivi in minus congrueret, extranea esse posset vel forsan indigena (vid. § 12). Runico autem nihil remanet adscribendum. Offensi sunt plures ex eo quod Ulfilas ex arbitrio quædam signa elegisse a-sereretur; sed merito cogitari potest eum imprimis voluisse, ut suæ linguæ soni cum alienis signis quam maxime congruerent; porro quibusdam characteribus sonis non respondentibus et aliis sermonibus nonnullos sonos gothico proprios non habentibus, hæc signa legitime pro libito suo mutuari potuit, in hoc potius laudandus quam vituperandus. Etiam in quærendis characteribus ad certos sonos accommodatis conati sunt Simondes et Epibarnos pro græco alphabeto, Casar Claudius et pro latino (vid. Schneider, *Formenlehre der lat. Sprache* I, 4 sq.). Chilpericus, pro Francorum alphabeto (Gregor. Turon. *Hist. Francorum* v, 45) et imprimis Cyrillus slavicum alphabetum e græco deducens.

« Cum gothica scriptura etiam post Gothorum tempora commemoratur, non credendum est eam esse, quæ in gothicis scriptis usurpatur. Gothica enim in Hispania vocabatur scriptura, quæ alibi sub nomine *toletanæ* indigitata, e gothicis et latinis litteris commista est, et a Francis assumpta (Aschbach, *Gesch. der Westgothen*, 355 sq.), concilio leonensi (1091) abrogata est. Neque enim in Italia runica signa improprie gothica nuncupata sunt, vid. Massmannum, *Skeir*, pag. xv et *Hauptii Zeitschrift für deutsches Alterthum* I, 377. Quod autem gothica scriptura in Italia asservata fuerit, et breviciana inscriptio primæ tabulæ in *Specimine Ulfilæ partium ineditarum* hæc eadem fuerit conscripta, hoc unico supersti e monumento, stabiliter affirmari nequit, coll. Grimm, *Jahrb. der Lit.* XLIII, 21. »

§ 12. Annotatio 2. — Quod ad formam, habitum et potentiam litterarum attinet, erroneam Maji conjecturam (*Spec.* xvi) prius notare debemus, quod scilicet Ulfilas majorem et minorem alphabetum adinvenit. Equidem in codicibus litteræ majori minori sunt statuta, prout quam sedem occupant; sic majoribus litteris conscripta sunt initia capitum et versuum; minoribus vero, ubi textus extra lineam determinatam in margine conscriptus est. Sed utæque litteræ ejusdem sunt typi. Potiori jure, et ea forsan erat Maji sententia, distinxit Massmannus (*Die gothischen Urkunden von Neapel et Arezzo* p. 6 seq.) scripturam rectam atque solutam ad manuscriptorum codices, libros et inscriptiones usurpata, alteram vero inclinatam et cursivam ad usus vitæ quotidianos. In eo prior, ait vir doctus, a posteriori discrepat, quod nonnullæ litteræ, etiam abso-

lute, majores calami ductus admittant, dum in scriptura cursiva minori delineamento exarantur. Quod præter A et A, de þ dicendum est. Hæc scriptura cursiva etiam conscriptæ sunt glossæ et annotationes in manuscriptis codicibus, vid. tabulam ad Massmanni *Skeireins*, exceptis eis in codice argenteo existentibus, quæ rectis solidisque, sed minoribus, licet polehris sæpe, et a scripturæ textus distinctis litteris scriptæ sunt; nonnullæ tantum, ut quæ ad Luc. vi, 27 et xvi, 13 pertinent, cursivam scripturam præbent, unde constat, eas sive diverso tempore, sive manu diversa fuisse conscriptas.

« Quod ad diversum habitum quem nonnullæ litteræ in codicibus diversis præ se ferunt, nihil certum olim conjici potuit, quia deficientibus facsimilibus, meræ delineationes, sæpius infideles, præsto erant. Nunc vero facta sunt facsimilia omnium codicum : mediolanorum a Majo et Castillionæo, viennensium a W. Grimme, Skeircinsis et neapolitani documenti a Massmanno, codicum argentei et carolini a nobis, qui inde tabulam exscriptam institimus.

« Nunc vero de nonnullis litteris sint sequentes animadversiones :

« A Vid. infra § 13.

« U est neque, ut voluit W. Grimmus, Græcorum *koppa* (vid. ad § 13), neque, ut contendit Lye *XXXIX*, Runorum *kœn* (Y), quæ non nisi in posterioribus latine donatis cum eo congruunt, sed Latinorum q. Nec latine transcribi potest qu, habita forsan ratione analogiæ cæterarum dialectorum (Grimm, *Gram.* I, 3), cum nusquam adsit in gothico sermone duplex sonus (hw), quem Ulfilas *kœ* in *Akrila* adeo transvertit.

« þ Nullo fundamento nixus coniecit Lye (*Gram. goth.* XXIX), quod þ ex conjunctis T et H evasisset, ita ut proprie fuerit HT, unde þ et denique þ; vel ex duobus ex adverso positis A (⊠). Neque verius est, hanc litteram ex eo originem duxisse, quod semicirculus lineæ transversali figeretur (W. Grimmus, *Runen* 44); nam duo cornua diversis apicibus efformantur (vid. Tab.). Datur et alia hujus litteræ forma, qua, cornibus ad superiorem partem conclusis, græco φ assimilatur (W. Grimm. *Wien. Jahrb.* XLIII, 5). Nec runico signo þ forma congruit gothicum (W. Grimm. *Runen* 44; J. Grim. *Gram.* I, 3), licet in manuscriptis codicibus scriptura latina conscriptis illud pro þ usurpetur. þ forma idem est atque græcum ψ (ps); sed Ulfilas pro ps illo non utitur, duplicem consonantem duplici signo reddens; eum autem nec in græco nec in latino alphabeto characterem gothico dh respondentem inveniret, illud huic sono accommodavit. In visigothis monetis pro græco θ gothicum þ occurrit in CINDASVINØVS et ÞECCESVINØVS (vid. apud Aschbach 360), quia verisimiliter his posterioribus Gothis purus sonus dh sensim deperditus erat, cujus locum th et, ablata aspiratione, t intrusum fuit, sicut horum nominum terminationes etiam probant. Theodoricus Ostrogothorum rex, edicta sua subscribere debuit þeþa (vel ƆƆA).

nam Anonymus Valesianus apud Muratorem (*Antiq. Itæ.* II, 505) expresse dicit: « *Theodoricus illitteratus erat et sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset, de qua re jussit laminam auream interrasilem fieri, quatuor litteras regis habentem THEOD, ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceretur, et subscriptio ejus tantum videretur.* » Cum autem his verbis asseritur regem quatuor tantum litteris subscribere, THEOD autem quinque constare, infelicis conjecit Reiske ad *Constant. de Carim. aul. bysantin.* p. 140, edit. Lips., loco THEOD aliquid aliud, forsitan LEGI, legendum. Hinc facile solvitur Massmanni quæstio, *Skeir.* præf. p. x**), utrum Theodorici sigillum scripturam gothicam contineret.

† et l in eo sunt discriminanda, quod prius incipiente, posterius metio et desinente vocabulo usurpatur, vid. ad § 17.

‡ C₁ est G Latinorum. Librarius codicis viennensis (vid. § 9) C₁ et Γ habet et usurpat pro eadem littera, ea tamen discrepantia, quod prius, latinum, debile j, posterius, græcum, asperum G valet; deinde, ut prolationem gothicorum sonorum ignotorum determinet, vocabula cognitæ prolationis affert *genuit* et *Gabriel*, ut ita dicere intendat: ubi debilior est prolatio, ut in *genuit*, gothicum C₁; ubi vero asperior, ut in *Gabriel*, Γ adhibetur. Eodem modo rem intellexerunt W. Grimmus et Massmannus, quorum prior in viennensi *Jahrb.* p. 13, posterior in *Hauptii Zeitschrift* p. 299, affirmant quidem hoc exemplum *genuit* rei nullam asserre lucem, seque malle vocabulum per j incipiens, ut, forsitan, *judaius*. Hoc etiam obiter dicendum est, immerito Lye p. XXXIX, C₁ pro græco i accepisse ideo, quod goth. *iskarjotes*, græco ἰσκαριώτης; responderet; et Ihre p. 202 (edit. Büsch.) cum leni sibilantis sono illud proferendum asseruisse, qui eruditus vir in hoc conjiciendo ξ eandem sedem occupans in alphabeto græco atque C₁ in gothico ante oculos verisimiliter habuit.

¶ U, si e latino n non deducitur, proprium esset gothici alphabeti signum; sed nemo sane negare potest, hoc runico *Ur* (U) similis esse, quam ut unum et idem non asseratur, prænotibus Lye p. XXXIX, Grimmio, *Runen* 45, et Waitzio, l. I. 52. Cæterum altera prolatio causa est, cur græco-latini O pro sono n non electa fuit: forma enim latina U pro vocali usurpata nondum a consonanti V discriminabatur.

§ S pro sua pristina forma latinum est; forma S proxime accedens ad græcum C, in recentiori scriptura ad cursivam propinquanti primum occurrit, vid. Massmannum, *Skeir.* X, ubi etiam angulosum C, vid. viennense *Jahrb.* 9.

¶ Y est neque anglosaxonice b (Lye XL), cujus a forma longe differt, neque runicum (Grimm. *Runen* 44), sed græcum Y (Grimm. *Gram.* I, 42, 57; Waitz. 52).

¶ F est Latinorum F; Grimmus quidem (*Runen* 41) hoc habet tanquam digamma æolicum; sed obstat, quod istud aliam atque gothicum f habeat pro-

lationem, quam aliunde novit Ulfilas, et usurpans, ubique vocabula græca digammate preferenda essent. Si autem Ulfilas nullum signum latino alphabeto mutuatus esset, gothicum F ut runicum Y eo magis haberetur, quod lateat, cur græcum φ pro sono F potius non elegerit, cum græc. φ semper hoc signo transcribat, ex. gr.: *Filippus*, φιλίππος; *Fygailus*, φύγαλλος; *Filemon*, φιλίμων; *Nynisa*, νυνίσα, etc.

¶ Θ Licet in eo omnes consentiant, quod ad ignotum alphabetum hoc signum pertineat, et Waitzium saltem asserat hoc non esse græcum, cum tamen jam perspectum habuimus, Ulfilam græcas litteras, quibus in sua lingua nullus sonus respondebat, ad designandos alios sonos gothico sermone proprius usurpasse, nihil obstat, quin dicamus Θ Gothorum non proprium esse signum, sed tantummodo Θ Græcorum. Nemo insuper non videt, quod Ulfilas in suo alphabeto græca ψ et Θ interverterit, id est, goth. φ in locum græc. Θ et goth. Θ in locum græc. ψ subdiderit.

¶ Ω, auctore W. Grimmio (*Runen* 43), runicum est; sed hoc Ω (ædil) codicis viennensis (*Wiener Jahrb.*), pertinet, ut alia, ad scripturam lineolis luxuriantem, quæ ut exemplar proponi nequit; aliunde danicus sonus (θ) gothico (ō) minime congruit; Ω igitur, inveniuntibus Lye XXXIX, et Waitzio 52, est potius Ω Græcorum. O huic signo omnino simile occurrit etiam in inscriptione adumbrata apud Grotendorf, *Alltöthen* V, tab. II, 4.

¶ § 13. Annotatio 5.—His viginti et quinque litteris addantur duo episemata, scilicet:

¶ 1) ¶ Quamvis hoc signum nusquam ut littera, sed tantum ut cifra in codice argenteo appareat, hoc tamen Ihre (p. 205 edit. Büsch) habet ut vera littera, quam, quemadmodum russo characteri *tsk* (isch; valenti forma convenit, ita et potentia convenire contendit. Sed contra militat, quod nunquam Ulfilas duplicem sonum unico signo reddiderit, et in tota gothica scriptura compositus sonus *tsk* nusquam appareat. Quam conjecturam Ihre licet jam a Zahnio in annotationibus ad gothicum alphabetum gothicæ grammaticæ Fuldæ præpositis ut merum figmentum explosam, de novo, alio tamen modo exagitavit W. Grimmus (*Wien. Jahrb.* p. 7), in hoc signo litteram, et quidem *dh* valentem iterum agnoscens; sed huic sono respondet φ, ut infra (§ 50) ostenditur. Neque Jacobo Grimmio (*Wien. Jahrb.* p. 40) displicebat, ¶ litteram esse, negabat autem vir ille doctus, quod ad gothicum alphabetum hæc littera necessario pertineret, eam adscribens ad alphabetum ex quo ille prodierat; confert equidem slavicum; hanc vero litteram non esse dentalem, sed gutturalem contendit. Utcunque se habent ista, signum de quo nunc agitur, non est gothica littera, sed tantum numeralis nota, 90 valens, koppa Græcorum, vid. Schneider, *Formlehre* I, 522; Matthiæ *Griech. Gram.* I, 22; Butunanna, *Griech. Gram.* I, 12. Inde W. Grimmus græco koppa gothicum u infeliciter assimilavit, quod latino q proprie respondet. De cætero u et ¶ eodem modo inter se convenire, atque græcum kappa et koppa, nemo est

qui neget. Adest etiam, auctore Grimmo (*Wien. Jahrb.* 7 et 41), alia forma τo5 Λ, quod, ubi ejus ansula ad exteriorem partem inclinata altius producta esset, et hasta magis ad lævum protracta, V evadit, eumque nostro q commutatam est; sic eo habitu donatur in viennensi codice et in visigothica moneta, ubi GONVEMAR pro *Goudeimar* legitur (vid. Aschbach 359). Sed nihil est commune hoc signum inter et episema q.

« 2) ↑ In ulfilana versione Novi Testamenti hoc signum non occurrit; sed apud Esdram u, 36, numero 900 per numerale vocabulum *nianhundu* expresso, optimo jure conjecte Castillonæus, *Spec.* p. 2, dubitandum esse, an apud Gothos pro numero 900 peculiare signum fuerit; neque enim in vaticano alphabeto reperitur (*Wien. Jahrb.* p. 4). Primum ut numerale signum apparuit in viennensis codicis serie numerica, quam W. Grimmus (*Wien. Jahrb.* 16 sq.) e primo Moseos libro excerptam merito conjecit, coll. prolegg. col. 361 (Massinamius, in *Hauptii Zeitschrift* p. 503, se hanc agnovisse in Ezechiele et libris Machabæorum asserit). Cæterum hoc signum Græcorum est Σομπι, vid. Buttman, *Griech. Gram.* I, 12; II, 378; Meuthén, *Griech. Gram.* I, 22 sq.; Bockh. *Staatsl.*, *de Athenis* I, 386. et in hac forma, græco alphabeto verisimiliter excerpta, jam in tabula apud Iire (ad pag. 200 edit. Büsch.) et in alphabeto græco viennensis codicis occurrit.

« Nunc vero mirum est, quod Ulfilas, postquam duo supra memorata episemata Græcis mutuatus erit, et tertium, *hau* scilicet vel *vaa*, numerum 6 valens et formæ S, non receperit (coll. Iire, p. 210 edit. Büsch.); sed in locum hujus signi suum q subdidit, quæ numerus sextus significaretur. Unde patet, Ulfilam, in componendo alphabeto, arbitrium consulisse. »

§ 14. Annotatio 4. — Quoad *potentiam numericam* litteræ gothicæ et episemata valent, ut sequitur :

λ	1	l	10	l̅	100
u	2	R	20	S	200
f	3	A	30	T	300
Λ	4	Pl	40	Y	400
Ē	5	N	50	F	500
u	6	G	60	X	600
Z	7	u	70	θ	700
h	8	u	80	Ω	800
ϕ	9	u	90	↑	900

« Hæ litterarum potentie immotescent e diversis Bibliorum versionis, Skeireins et documentorum locis, in quibus numeri literis designantur; sic : a (1) Neh. v, 18; b (2) Joan. vi, 9; Skeir. VII, d; g (3) Esdr. u, 33; c (5) Joan. vi, 9; Skeir. VII, a, d; q (6) Neh. v, 18; h (8) Esdr. u, 16; i (10) Neh. v, 18; ib (12) Mth. ix, 20; Skeir. VII, e, d; id (14) Cor. u, 12; ? Cod. A :

iz (17) Esdr. u, 39; k (20) Joan. vi, 19; l (50) Me. iv, 8; m (40) Skeir. VII, d; Neh. v, 15; me (45) Esdr. u, 8; n (50) Neh. v, 17; nb (52) Esdr. u, 29; j (60) Me. iv, 8; Docum. neap.; j̅j (66) Esdr. u, 14; nd (75) Esdr. u, 36; ud (74) u, 40; ye (95) u, 20; (100) Me. iv, 8; rib (112) Esdr. u, 18; rk (120) Docum. neap.; rkb (122) Esdr. u, 27; rkg (125) u, 21; rkh (125) u, 23; rlg (135) Docum. aret.; rmq (146) Esdr. u, 22; r̅nq (156) u, 30; rnh (158) u, 24; skg (223) u, 19; smz (247) u, 38; snd (254) u, 31; t (500) Joan. xii, 5; tk (320) Esdr. u, 32; tl̅g (335) u, 17; tme (345) u, 34; vnd (374) u, 45; xib (612) u, 26; xkg (623) u, 11; xl (630) u, 33; zmb (642) u, 10; x̅iq (666) u, 15; wke (725) u, 35; wmg (743) u, 25; u̅j (760) u, 15; wuq (776) u, 12. Innotescent insuper e fragmento Calendarii gothici, in quo numeri a 1° ad 39um reperiuntur (vid. *Goth. gloss. præf.*); e numeris marginalibus, quibus sectiones codicum designantur, addito quod in codicis argentei margine etiam loca parallela cæterorum evangeliorum notantur, vid. Castillonæum, *Spec.* xix ad Corinth. II, 1, 5, et imprimis nostra prolegg. ad Ulfilam; denique ex reclamationibus (gall. *réclames* ou *signatures*), quibus in manuscriptis numeri quaternionum indicantur, Massmann. *Skir.* 57. Notandum est etiam librarium, Cor. I, xiv, 26, in vocabulo, quod male prius scripserat A, et in altero, quod præce debet, B superposuisse, vid. Castil. ad h. l.: nec non et alphabetus vaticani codicis (*Wien. Jahrb.* p. 4) numeros juxtapositos ad R usque continet, ultimo ↑ omnino deficiente.

« Ut autem litteræ numerales ab aliis discrimen habeant, a) illas super lineæ — vel —, eodem modo ac in græcis codicibus (vid. Bast, *Comment. palæogr.*, p. 850 in Schaferii editione *Gregorios Korinthios*) ducuntur, et tunc deficiunt puncta diacritica τo5 i, ex. gr. : Ē 5, l̅ 10, f̅ 100, etc.; quandoque etiam subter, ut in subscriptione Viljarith neapolitani documenti : G̅; b) ligitur insuper punctum ante et post litteram, communius unicum, ex. gr. : B̅ 2, M̅ 40, u̅B̅ 12 etc.; in neapolitano autem documento duplex, ex. gr. : in subscriptione Sunjafrihas : G̅; 60; f̅R̅ 120. Loco punctorum Viljarith adhibet c) parvulos uncinos : iG̅i, ut etiam Gudileb in aetno documento : iG̅iX̅Pi. Similibus uncinis reclamaciones (gall. *réclames* ou *signatures*) includuntur : iG̅i, vid. Massmann. *Skeir.* 57. Ulfilarij singulas litteras duplicis numeri eo modo notat : f̅R̅, et Viljarith eas puncto separat : iG̅iR̅; in quo etiam animadvertens quasi virgulam unicuique litteræ suppositam. Ex diversis numerorum indicandorum modis in viennensi codice (*Wien. Jahrb.* p. 11) patet, eos diversis fontibus adscribendos esse; prior series sic se habet : S̅X̅ (150), G̅Z̅ (807), G̅M̅ (840), ↑N̅B̅ (912), et W. Grimmus p. 16 eos e Geneseos libro excerptos esse probavit; posterior autem series lineæ ductu gaudet : G̅ (60), X̅ (50), f̅q̅ (590), u̅ (70), u̅q̅ (890). »

« § 15. Annotatio 5. — « Potentia numeralis litte-

rarum earum ordinem in alphabeto etiam indicat; qui ordo idem se habet, in quo litteræ § 19 fuerunt instructæ. Hæc porro *instructio* reperitur in alphabeto vaticano dicto § 14, in alio alphabeto viennensis codicis N° 140, fol. 20^b (*Wien. Jahrb.* 5 sq.), et ibidem juxta runcum alphabetum gothicè scriptam, qui tamen ulterius quam u non progreditur (*Wien. Jahrb.* 1 sq.); eodem ordine Ihre in tabula ad p. 200 edit. Büsch. gothica litteras invenit. Ad normam alphabeti latini, quem serius in septentrione etiam imitati sunt in ordinando runico, instructus est gothicus alphabetus in alia viennensis codicis serie: A, B, F, Δ, G, β, G, h, İ, R, λ, M, M, H, H, U, ſ, S, T, Y, Q, X, Z, Θ, ϕ; cum litteræ Θ et ϕ ignotæ originis librario essent, ad linem ab eo rejectæ sunt; quoad Q, ut w habitum esse videtur. Arbitrarie ab Hllesio p. 1 ordinata sunt signa Gothicis propria: A, B, F, Δ, G, β, G, h, İ, R, λ, M, H, Q, H, Θ, R, S, T, ϕ, H, U, Y, X, Z, quem ordinem assecuti sunt etiam Lye, p. XXXIX et Zahn ad frontem fuldancæ grammaticæ, hoc tamen animadverso, quod posterior episcopus U Θ inter et R posuerit. Massmannus autem ordinem omnino peculiarem adhibuit in glossario ad Ske reins, scilicet: A, B, Δ, G, β, F, h, Θ, İ, G, R, λ, M, N, Q, H, U, ſ, S, T, ϕ, H, (X), Y, (Z)

§ 16. Annotatio G. — Gothicarum litterarum nomina ad nos usque non pervenerunt, cum lingua ab indigenis grammaticis non fuerit elaborata. Unicum tantum nomen in bibliorum versione occurrit, scilicet *jota*, Mih. v, 18, atque etiam græcum est. Quod insuper *B bi* nuncupetur, mera est Benzeli ad Matth. ii, 2 conjectura; neque meliori fundamento Ihre p. 210 ed t. Büsch. asserit *U bau* vulgare, et Lye p. XXXIX *R chon* vocari. In viennensi quidem alphabeto (*Wien. Jahrb.* 5 sq.) suum cuique litteræ nomen exhibetur, scilicet:

Α	<i>aza</i>	R	<i>chozma</i>	S	<i>suyl</i>
B	<i>berena</i>	λ	<i>laaz</i>	T	<i>tyz</i>
F	<i>geuna</i>	M	<i>manna</i>	Y	<i>nu me</i>
Δ	<i>daaz</i>	N	<i>noicz</i>	Q	<i>utal</i>
G	<i>eyz</i>	H	<i>uraz</i>	X	<i>enguz</i>
β	<i>fe</i>	H	<i>perira</i>	Z	<i>ezec</i>
G	<i>gaar</i>	U	<i>quetra</i>	Θ	<i>nuer</i>
h	<i>haat</i>	ſ	<i>veda</i>	ϕ	<i>thyth</i>
İ	<i>iiz</i>				

Sed quam mire et ob-curæ horum nominum sunt formæ! Nam etiamsi omnes W. Grimmio (*Wien. Jahrb.* p. 19) conciderent, nos tamen nunquam ejus conjecturam, quod hæc nomina gothicum sapiant, admittere possemus, multo minus cum eo dicere, eorum librarium gothica calluisse lingua. Jacobus Grimmus (ibid., p. 41) in slavico sermone quærit, quo hæc difficultia nomina illustret, et quantumvis mira atque inaudita illi nonnulla videantur, ea tamen gothicas litteras reipsa designare, asserere non dubitat. Sed cuiam vel p̄robabile erit, quod gothicarum litterarum nomina, pluribus sæculis ab extincta lingua elapsis, ad tempus quo scripta sunt traditione

servata fuerint? Cæterum quæcumque de hac re cogitentur et judicentur, certum est tamen hæc nomina adeo esse deformata, ut vel habitum g (thicæ) non j m habeant, neque J. Grimmio ipso, neque Massmanno (in *Haupti Zeitschrift* p. 501), licet ingeniosissime excogitaverint, aliquid recti coniectibus. Nihil tutius de his nominibus dici potest, nisi quod elementorum *germanicam* adhuc præferant, coll. *Wien.* p. 52³, 1

§ 17. Annotatio 7. — Quod ad signa *l* cionis pertinet, sequentia sunt notanda:

1) *Diacritica signa*. Hujusmodi tantum sunt puncta super i initiale posita, vid. Lye XXXIX; Maj. Spec. XX. Hæc communissima designatio gothica linguæ omnino est propria; si enim et in manuscriptis græcis recentioris epochæ duo appareant puncta super i posita, ea ita sunt usu particularia, ut in aliis super i tantum initiale vocabuli, in aliis super alium, in aliis tandem punctum diacriticum cum inseruiat, vid. Bast, *Commentationem palæograph.* p. 718 sq. Judice Lye, secundum gothicæ linguæ indolem i p̄ngitur in pluribus bibliorum manuscriptis, ex. gr. in codice alexandrino, cantabrigiensi, coebertino, etc., nulla tamen sequente consecutione. Ex deliciente puncto in *akaisus, gaisus, iudavisks* probatur, quod Gothi ai ut sonum unicum haberent, Græcis hunc sæpè divisum præferentibus, ut etiam nunc Ἀζαί-ροδς, Γάϊος, Ἰουδαϊσμός scribitur. Nos vero hoc *gaisus* Rom. xvi, 23; Cor. I, i, 14 incorrecte olim scriptum, in hac editione sedulo emendavimus. Inmerito *ymainius* Tim. II, ii, 17 a Castellionico scribitur, quod tribus punctis i superscriptus erat; tamen secundum Tim. I, i, 19 *ymenaius* legendum est.

2) Diacriticum punctum spectaretur in *au*, ubi hæc vocales duplici sono emittuntur, ex. gr. in *laudei-kaia*, Col. iv, 13, 15, 16, quod græco Λαοδικεία respondens, *la-u de kaia* legendum est.

3) *Interpunctionis signa*. Ut regula haberi potest, quod simplici puncto minores, duplici autem majores interpunctiones indicentur, Lye p. XL; Ihre p. 193 edit. Büsch.; Castill. Spe. XIX; Massmann. *Skeir.* p. 58. Hæc autem interpunctio nullam trahit consecutionem, cum sæpius hæc signa absque necessitate et etiam invito sensu usurpentur. Post majores interpunctiones spatium vacuum relinquunt (Massmann. p. 57), dum alias verba sibi nullo intervallo succedant; vel etiam nova linea inchoatur, quo in casu, litteris initialibus, quæ majusculæ sunt, signum ~ in codice argenteo, vel ~ in codice carolino superdelineatur. Ut explicatoria nota occurrit minor interpunctio Cor. II, iv, 4, ubi in *Juimei guþ. þis aiwis* legitur, quo puncto librarius significabat, *guþ þis aiwis* non conjunctim esse legendum.

4) Vocabulum, in duobus lineis scribendum, non ex etymologiæ principiis patitur, sed arbitrarie et pro spatio dividitur (Massmann. *Skeir.* 58 sq.); non nisi autem rarissime peculiari signo (*partitoria nota*, equiv. gall. *trait-d'union*) partito vocabulum indicatur: sic nullum occurrit in codice argenteo, in Skeireins primus Castillionæus, codice de novo

revisens, in quodam loco signum - in fine prioris lineæ positum (quemadmodum apud nos mos est) III, a (fol. 25, a, 1) eo modo *jai-nar* animadvertit; in aliis vero locis idem signum ad eundem finem usurpat, non autem in fine prioris lineæ, sed initio sequentis positum, vid. Castillionæum ad Tim. I, 1, 1, ubi scribitur *ve-nais*.

Et aliud signum Col. iv, 7 occurrit, quod Castillionæus habet *cut duplex magnum comma inversum*.

Hoc ultimum signum si invertatur, quasi comma alteri suppositum factum 3 in Phil. iv, 12 occurrit, in quam syllabam librarius scribendo uniserat et super lineam restituit, interponendam esse indicet, *signum interpositionis*, cujus loco in Skeir. IV, d signum ¶ vocabulo includendo præponitur.

4) Signa quibus citata loca a textu discrepent (*antitambda*, gall. *guillemets*), vel sunt simplices uncini (S) vel duplices (SS), qui lineæ cuique, textum citatum continenti, in margine præponuntur, Ihre, p. 490 edit. Büsch.; Massmann. *Skeir.* 58; ultimo modo indicantur in græcis manuscriptis loca poetarum laudata vel textui intermixta, vid. Bast. *Comment. palæogr.* p. 859. In Skeireins, ubi simplex antitambda usurpat, ad primam lineam etiam —, ad ultimam vero signum inversum — additur. In Skeireins VIII, c, ubi versus non ad integrum citatus occurrit, etiam simplex adhibetur uncinus ad finem lineæ positus, qua versus interrumpitur.

5) *Abbreviationis signa*. Jam vero

a) alia pro certis litteris adhibentur, nempe — vel inversum — pro n, et — vel — pro m, Ihre p. 194 sq.; Massmann. *Skeir.* 58; quæ signa in fine lineæ potissimum usurpantur, cum scilicet illis litteris spatium defuerit; ponuntur tamen et in medio, ut Mc. viii, 45 *gawādajands*, Skeir. VI, a *miznan*. Quoad sedem, communius exarantur super vocalem, post quam littera deficiens legenda est; rarius autem, in fine lineæ, post ipsam. Neque non frequenter hæc signa vel a librario neglecta, vel in manuscriptis deleta sunt, unde sæpius accidit, quod — et — commutata fuerint, vid. ad Mth. xxvii, 7; Mc. ii, 12; Luc. vii, 25.

b) Alia vocabulum epitomatum esse indicant, scilicet communius —, — vel —, ultimo etiam in græcis manuscriptis usurpato, vid. Sebäfer et Bast ad *Gregor. Kor.* p. 116, 293, 785 sq., 815; rarius autem uncinus ¶ vocabulo epitomato ante- et postpositus, ut ARNt, in docum. neapol. pro *dia-kaua*. Regulariter epitomantur vocabula *gub*, *iesus*, *xristus*, *frauja*, vid. Gordon, *Spec. animadv. crit. in priscam evang. liorum vers. goth.*, p. 52 ap. Büsch.; Knittel, *Ulfila versio epistolæ Pauli ad Rom.* p. 321; Castill. *Spec.* p. XIX; Massmann. *Skeir.* p. 58, et eundem eo modo *gþ*, *gþs*, *gþa*; *is*, *iuis*, *iua*, *iū*; *xs*, *xous*, *xau*, *xū*; *ju*, *juis*, *juu*, *fan*. Ex his compendiis ea quæ ad *aristus* et *iesus* spectant, diu sola fuerunt merito agnita, licet incorrecte *iarius* scribatur. Signo autem compendii deleto vel non apparente, *is* et *is* ab editore, et forsitan quandoque ab ipso librario

commutata fuerunt, vid. ad Mc. i, 42. Præsente signo compendii, deficiunt puncta diacritica τō i. *Gub*, quod alias *gob* scribitur, primus judiciose conjecit Lye p. XLIII; in *ju*, quod alias *jan*, *janins*, etc., legabatur, veram lectionem Gordon l. l. suspicatus est, vid. Zahn ad Mth. v, 33. In Skeireins, nulla fere exceptione data, punctum compendii *gþ*, *gþs*, *ju*, *iuis* a tergo ligitur; non autem compendio *gþa*, vid. Massmann. *Skeir.* 58. Abest compendii signum a *gþs* tantummodo in Skeir. II, c, quia vocabulum ommissum superscribitur, quo nulli signo relinquatur locus. In compositis autem hæc vocabula non epitomantur (vid. Castill. ad Timoth. I, 1, 8); neque *gub*, quando falsum deum significat, ut Joan. x, 34; neque *frauja*, quando non de Deo, sed de domino terrestri usurpatur, vid. glossar. v. *Frauja*, ubi laudatis locis etiam Col. (ii, 22) iv, 1 addendus est; neque tandem *iesus*, quando non Christi, sed aliorum virorum nomen est, ut Col. iv, 11; Esdr. ii, 56, 40.

c) Nonnisi raro occurrunt sequentes abbreviaturæ:

YOH pro *iohannes* in particis (vid. tabul. I^m) textui codicis argentei suppositis, ubi etiam hoc animadvertas, quod super i stent puncta diacritica, quæ in *is* deficiunt, vid. supra b).

MIK pro *lukas* ibid.

HNYS pro *paulus* in subscriptione epistolæ ad Ephesios.

MIHSKS pro *aipiskauqaus* in Calend. goth.

RANSSAM pro *kaulaussaim* in subscriptione epistolæ ad Colossenses.

FTIN pro *galgin* Col. ii, 14. Cum autem præter quas abbreviaturas supra b) commemoravimus, nullæ aliæ nec in textu codicis argentei, nec in mediolanis manuscriptis apparent, eo meliori jure HNYS pro *päurus* Joan. xviii, 15 et MINSAM pro *apaustautum* C r. II, ii, 5 librarii menda esse videntur, quod nullo compendii signo superscripta sint.

d) Compendii signa etiam *monogrammatibus* usurpantur:

MI pro *marpaius*

MI pro *markus*

in particis textui codicis argentei suppositis (V. tab. I^m).

A signa respondente J codicis ambrosiani, deest compendii signum; deest etiam ab *epitomatis scripturis*, in quibus hasta unica pro duabus litteris inservit (J vid. tab. II^m, ii) quæque præsertim in Skeireins sæpius occurrunt. Quæ inter alias conspicuæ sunt, scilicet:

H pro HT Ihre p. 192, Col. iv, 4 et, uti ad hunc locum conjecit Castillionæus, etiam Cor. II, ii, 4 ubi *gabairhjan* et Tit. i, 3 ubi *atbairhida* cum t et h connexis, licet prius in manuscriptis evanuerit, scripta erant; pari jure etiam conjici potest *nahs* pro *nahs* Thess. I, v, 5 legendum.

NN pro NN Skeir. II, a. VIII, a.

MI pro MI Mc. 2, 11.

ſꝛ pro Hſ Skeir. II, a; VI, b; Tab. II, u.

ſꝛ pro Hſ Skeir. VI, c.

ſꝛ pro Nſ Tim. II, u, 24; III, 1, 2.

ſꝛ pro Nſ Skeir. VI, a; VII, b.

ſꝛ pro ſꝛ ſꝛ Iſre, p. 192.

ſꝛ pro ſꝛ Luc. III, 1.

Hæc abbreviatura adhibetur etiam in codice ambrosiano pro *ſairh*, vid. tabul. II^m, u.

• Signo — vocabula in margine aeorata vel illustrata, necnon et glossæ ipsæ et variantes indicantur, Iſre, p. 190. Aliud signum, scilicet — , Cor. I, III, 5; xv, 35 vocabulo textus in margine glossato superponitur. Idem signum etiam Eph. I, 19 et II, 10 stare videtur. Denique crassius punctum in vocabulo textus ſigi potest, ut Gal. II, 3, 8; Tim. I, 1, 5.

• § 18. Annotatio 8. — Scriptura literali nondum adinventâ, Gothi runicam probabiliter usurpabant, qua et alii Germani utebantur. Hanc runcicam verisimiliter vocaverunt a gothico *runos*, quod, heet in bibliorum versione nunc adhuc *μυστήριον* significet, etiam pro *βουλή* et *συμβούλιον* usurpatur (vid. gloss.): pariter anglosaxonicum *run* has omnes significaciones habet. Hasæ litterarum (elementa) gothice dicuntur *stabeis* (*στοιχία*, coll. Gal. IV, 3, 9; Col. II, 20); variæ lineolæ, uncini, puncta, cornua, *iritos* (*κερατα*, Luc. XVI, 17), *strikos* (*κερατα*, Mth. V, 18), *stikos* (*στερμα*, coll. Luc. IV, 15). Scripturam noncupabant *boka*, vel communius in plurali numero *bokos*; neque aliud nomen habent litteræ, charta testificatoria, in neapol. documento, quam *boka*, alias in plur. *bokos*, necnon et charta creditoria, sponsato ia (*γράμματα*, Luc. XVI, 6, 7); charta pignoratoria (*χειρόγραφον*, Col. II, 14) est *vadjabokos*; libellus repudi (*ἀποστάσιον*, Mc. XIX, 4; Mth. V, 31), *bokos* *afstainais* vel *bokos* *afstassais*, denominatio etiam pro epistola (*ἐπιστολή*) usurpata, vid. glossar., h. v.; liber autem (*βιβλος*, *βιβλίον*) vid. ibid., in sensu christiano, id est, significans librum librorum, biblia (*γραφαί*) eodem vocabulo *boka*, *bokos* designatur. *Boka* tandem libera, græco *γράμμα* et *γράμματα*, necnon et latino *littera*, *literæ*, respondet (Rom. VII, 5; Cor. II, III, 6; imprimis Gal. VI, II), et *bokos* pro scientia, scripturarum cognitione

adhibetur (Joan. VII, 15). Consequenter scripturæ eruditi apud Julianus (*γραμματεῖς*) nomen *bokarjos* habent (vid. gloss. h. v.), quod proprie *scribam* significat, vid. docum. neapol. Pro epistola (*ἐπιστολή*) paulinarum epistolarum interpret græcum *aipistaule* (vid. gloss. h. v.) in sensu litterarum apostolicarum usurpavit. *Siglja* sigillum (*σφραγίς*) et *sigljan*, *gas* *gljan* sigillare (*σφραγίζω*) gothicæ linguæ proprium est (vid. gloss. hb. vv.). Præter *bokos* valens scriptum, scripturam, sacram præcipue, adest et *mela* (Mc. XII, 24; Luc. IV, 21; Joan. V, 47) et *gamelins* (Joan. VII, 58, 42; Cor. II, III, 7; Tim. I, V, 18), vel frequentius *hata* *gamelido* (vid. gloss. h. v.), participium præter. a *gameljan*, quod simul atque simplex *meljan* scribere (*γράφειν*) significat; unde *ufmeljan* subscribere, *ufarmeljan* inscribere (*επιγράφειν*, vid. ibid.) cum *ufarmeli* vel *ufarmeileins* inscriptio (*ἐπιγραφή*, vid. ibid.).

• De materia autem in qua scripserunt primo Gothi, nihil certi novimus; quod enim arborum corticem in hunc usum converterint nomenque *boka* ab arboris nomine, quemadmodum *liber* mutati fuerint, e mera conjectura constat. Postea vero societate cum Græcis iuncta, pergamenum adhibuerunt, vel saltem pro eo nomen *maimbrana* (Tim. II, IV, 13) acceperunt, e græco *μειδρίονα* exscriptum. Jam vera omnes gothici manuscripti codices qui ad nos usque pervenerunt, in pergamento sunt conscripti; inter quos eminet codex argenteus in rubro pergamento, litterisque argenteis et aureis exaratus, vid. Prolegg. col. 489 sq.; in papyro quidem conscribitur documentum neapolitanum, sed non ex integro gothicum est. Mature in librum folia coadunare debuerunt, cum jam in bibliorum versione voc. *spildos* (*πινακίδια*, *πίλακες*, Luc. I, 63; Cor. II, III, 3), occurrat.

• Quoad vero instrumentum quo in scribendo utebantur, penna erat nigra, *startil* vel *svartista* (*μέλαν*, gloss. h. v.), verisimiliter calamus, *raus*, quemadmodum aliæ calamorum species (*κλάμος*), vid. gloss. h. v., utrumque gothicæ linguæ vocabulum. Legere et recitare, *siggran* et *ussiggran*, idem est vocabulum, cantionem vel declamationem popularium cantilenarum significans; unde lectio (*ἀνάγνωσις* Tim. I, IV, 13) *saggus* exponitur.

B.

DE PROLATIONE.

§ 19. Si quidem pene est impossibile plena securitate sermonis extincti prolationem definire, certa tamen remanent indicia, quibus pensatis, ad fugacis sonos scripturæ signis circumvestitos pervenire possumus. Jam vero quæ indicia gothicus sermo singulariter præ se fert, ad sequentia referuntur: 1) litterarum habitum, prout e lingua nobis non ignota ortum ducant; 2) scriptionem vocabulorum peregrinorum et nominum propriorum; 3) litteras inter se

commutatas, sive hoc fiat ex regula, sive ex librariorum menda; denique 4) analogiam cognatorum sermonum.

Licet autem infra, auxiliantibus his iudiciis, sonos gothicæ linguæ instaurare intendamus, animadvertere tamen abs re non est nos quarto iudicio, cognatorum scilicet sermonum analogia, donni maxima cautione usos fore, et hoc triplici ratione. Etenim gothica lingua, quasi ramus germanicæ stirpis emortuus, in cognatis linguis nulla sui parte jam super-

stetit, neque ulli ejusdem a tatis componi potest, cum Longobardorum, Vandalum, Burgundinorum et cæterorum linguæ simuliter extinctæ sint. Vetus Germanorum superior sermo ipse, qui omnium ad gothicum proxime accedit, neque ab ea tam immediate oritur, ut ejus prognatio dici queat, neque tate tam vicinus, ut ejus consocius nuncupari possit. Eo igitur in investigandis gothicæ linguæ sonis ex ana-

logia veteri germanicæ major cautela habenda est, quo proprium hujus systema confusius est et peritissimi viri nunc adhuc hodie incerti magis in contraria seinduntur. Abstractis etiam his ingratiss circumstantiis, semper imprudenter agit, qui sonos linguæ collatis cognate sonis comparare velit, cum sermones etiam cognatissimi sæpius sonis plurimum discrepent.

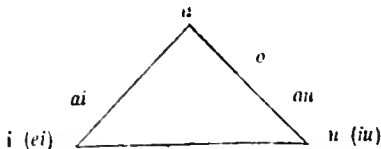
I. DE VOCALIBUS.

§ 20. Sunt gothicæ linguæ quinque simplices vocales : *a, e, i, u, o*, et quatuor diphthongi : *ai, au, ei, iu*.

« Annotatio. — Sexta vocalis, *y*, in solis vocabulis peregrinis occurrit nec ad gothicam linguam proprie pertinet, vid. § 27. »

§ 21. Vocales sunt vel breves vel longæ; longæ vocales duobus brevibus æquivalent et ordinario sunt breves sive productæ, sive geminatæ; unde vocales breves ut primitivæ spectandæ sunt.

Inter vocales simplices tres sunt breves *a, i, u*, quibus locuitur vocalismus totus atque reliquæ vocales et diphthongi efformantur. Ex his tribus brevibus, *a* primitiva est vocalis, que per debilitationem hinc ad *u*, illinc ad *i* descendit; *e* et *o* sunt tantummodo longæ, et e quidem longæ τὸ *a* considerandæ, quippe cum *e* ad *i*, *o* ad *u* propius accedat. τὸ *i* et *u* longæ sunt sive iterum *i* et *u*, sive diphthongi *ei* et *iu*, dum vocalis *a* cum *i* et *u* conjuncta diphthongos *ai* et *au* efformat. Quæ tamen diphthongi non ut duabus vocalibus compositæ spectentur; sunt enim potius vocales mediæ inter *a* et *i*, inter *a* et *o*, et consequenter non habentes quo necessario fiant longæ, sæpius reipsa breves sunt; *ei* vero et *iu* verè sunt diphthongi, h. e. est, duabus primitivè brevibus efformatæ, et propterea tantum longæ. Quibus positus, totum gothicæ linguæ systema vocalium eo modo evolvitur

non le ipius simplicitas et regularitas manifeste patent.

A

§ 22. 1) Vocalem *a* in gothica lingua primitivam esse certum est, non solum ex eo quod in nexionibus sit dominans vocalis, quæ nonnisi certis legibus in *i* vel *u* debilitatur (§ 32, 4), sed etiam quod in descriptione vocabulorum peregrinorum brevis generaliter occurrat, pro latino *æ* et græco *ε* imprimis scripta, ex. gr. : *karkara* lat. *carcer*; *tuharn* ut. *lucerna*, *kafarnaum* Καπερναούμ, *beþlahaim* Βηθ-λαϊμ.

2) Nulla vocalis frequentioris est usus quam *a*; itaque in vocabulis quamcumque sedem occupare po-

test, ante vel post quamlibet consonantem stare non repugnat. Sic :

a) Initio : *ala, agis, adam, agizi, a.cts, aha, aþþan, ak, alls, ammo, ana, ajukdufs, apaustaulus, ara, asans, atta, avo, af, axaja, avoa*, etc.

b) Medio : *badi, blundan, brakja; gajgan, glaggruba, gras, dug, dragh, qaf, gramniþa, zakkais, heban, hlas, hranjan, þaghjan, þlahsjan, þrugjan, þvahan, kalds, niuklahs, land, manna, namo, jah, papu, plats, praggan, rahnjan, sakan, tagl, valdan, fastan, vas; graban, laujan, vadi, þlaqus, razda, jaheds, laþou, staks, malan, sama, fani, bajoþs, skapjan. þarba, vas, mats, skaujan, hafjan, zazæzius, saw*, etc.;

c) Fine : *giba, lga, bida, sigga, batiza, slaha, qifþa, leika, valta, imma, ina, alja, vairpa, skura, lisa, maita, speiva, hlifa, pasxa, leiva*, etc.

3) Sed nonnisi raro nostra vocalis, excepto compositionis casu, in gothicis vocabulis occurrit antev-
el postposita vocalibus, quæ cum ea in diphthongum non contrahuntur; quod si forte accidit, tantum ante *n* (§ 29 annot. 1) et post *i, ei, ai, au* : *faþva, friþva*, quo *i* casu, inducto *j*, hiatus vitatur (vid. § 34, 4); *keian, feian; laian, saian, vaian; trauan, buan*.

« Annotatio 1. — In peregrinis vocabulis alii quidem connexus fieri possunt, ut *baiþlaem* (quocum tamen etiam occurrit *beþlahaim*), *baiþsaïta, kaivan, aïd-
dua; aa* autem gothus temperat sive *h* immitendo, ut in *aharon* Ἀαρών, *abraham* Ἀβραάμ, *nahasson* Ναασ-
σών, *mahaþ* Μαάþ, sive unicum exeribendo, ut in *isak* Ἰσάκ; *aa* tamen in fine reperitur : *gabau*, Esdr. *n*, 25, coll. *sainnaïns a sainnaa n*, 35. Præter hæc duo exempla apud Esdram occurrentia, quæ saltem ex græco justificantur, sunt et alia ferre etiam apud Esdram, sed mendo-e occurrentes : *n*, 11 *babaavis*; *n*, 21 *la:aiþluem*; *n*, 25 *kareinþiareim*; *aai n*, 28, sin scriptoris menda, saltem *a-ai* legendum. »

4) Exceptis supra laudatis exemplis, gothicum *a* græco *α* constanter respondet, ejus prolationem cons-quenter habuisse debuit, ex. gr. : *abba* Ἀββᾶ, *abjaþar* Ἀβιάθαρ, *ajar* Ἰγχο, *adum* Ἀδᾶμ, *adaunziķmu* Ἀδωνζίκμ, *aïdin* Ἀδδίν, *akaja* Ἀχάια, *alfaius* Ἀλφαίος, *amcinadab* Ἀμινσαδᾶβ, *andriais* Ἀνδρείας, *amms* Ἄμμς, *arkippus* Ἀρχιππος, *usgad* Ἀσγᾶδ, *assaum* Ἀσσοῦμ, *ater* Ἀταρ, *gauljuþu* Γαυλγυþᾶ, *damasko* Δαμαστρος, *kefas* Κεφᾶς, *seina* Σεινᾶ.

5) Quamvis *a* pro græco *z* tam longo quam brevi usurpatur, in gothica tamen lingua non nisi breve est, sive radicali, sive format var syllabar pertineat. Quod innotescit tum ex formatione secunda conjugationis, tum ex circumscriptione τὸ *ā* in *o* (quæ circumscriptio a populo facta non ab interprete) in *rumoneis* pro Romani vid. infra 7).

6) Salva brevitate, *u* etiam *acutum* fieri potest, quod ante liquidas *s*, *z* et *h* præcipue accidit. Ratio est, quia liquidæ *s* et *z* sunt sive redundanter geminate, ut in *nasseinai* Thess. I, v, 8, *iasson* (ἰάσον) Rom. xvi, 21, *lazzitrus* (λαζζαίτρος) Luc. xvi, 25, *konn* Cor. I, vii, 16; sive vice versa *simplificatur*, ita ut liquida simplex adhibeatur, ubi etymologicè duplex spectaretur, ut in *branjan* Joan. xv, 6 (a *brinna*), coll. § 53, annot. 1, 2, quod fit præcipue, quando per compositionem tonus a syllaba de qua agitur excedit, ex gr.: *alafārba* (ab *alls*) *mamamārþrja* (a *mama*). A ante *h* fit *acutum* præsertim in vocabulo *jah*, cum *h* sequenti consonanti assimiletur (§ 56).

• Annotatio 2. — E simili principio oriri potuit geminatio τὸ *ū* in *gaddareus* pro Γαδδαρηός, vid. gloss. h. v.

• Annotatio 3. — De *a* debilitate vid. § 52, 4.

7) Vocalis *longa* τὸ *ā* est *o*; *a* igitur non solum *o* sapius evadit, sed *o* generaliter usurpatur, ubi *a* longum spectaretur. Formam *rumoneis* pro Romani jam supra 5) commemoravimus. Atque vero exempla, in quibus *a* in *o* transit nec ad propriam absolutionem (§ 52, 2) cogitari potest, hæc sunt; *gahobains* a *habaa*, *ganohs* a *nahan*, *abtaudogs*, *fidurdogs* a *dugs*. In aliis autem casibus, ut in *soþ* a *safs*, *bota* a *bats*, verbum forte quod exsoleverit (*safjan*, *soþ*; *hatan*, *bot*), absolutionem explicare potest. Quod etiam in flexione *o* longæ vocali τὸ *ā* respondeat, patet ex forma *gibos* a *giba*, *vigos* a *vigs* (thematis VIGA), cum *gasteis* a *gusts* (thematis GASTI), et vice versa *hairtane* gen. a *hairtona*, in quo *o* propter *e* longum sequens in suam brevem *a* respondentem iterum incidit. *Warjanoh*, *warjatah*, *warjah*, quæ loco *warjana-uh*, etc., occurrunt, non ex contracto *a-u* in *o* illustranda sunt, cum alias *a* ante *uh* elidatur; sed hoc conjici potest, quod in principio vocalis primitivæ longa terminationis ante particulam encliticam servari poterit, ut in *ainohun* ab *aina* et *hnu*, *ainnohun* ab *ainana* (syncopato *ainna*) et *hnu* (et fortasse etiam *weilohun* a *weila* et *hnu*), vel quod enclitica, quæ his vocabulis mature et regulariter postmissa est, in vocalem terminationis, tono attracto, influxerit, dum in recentiori tempore, cessante influxu, brevis terminationis vocalis elisa finem habuerit.

• Annotatio 4. — De *e* ut altera vocalis longa τὸ *ā* a considerata, vid. § 25, 1.

a) Initio: *iakob*, *ibai*, *iaggjfs*, *idreit*, *isa*, *isai*, *isai*, *il*, *im*, *in*, *ija*, *is*, *ian*, *iftruna*, *ichannes*.

b) Medio: *bala*, *blinds*, *brinna*, *giba*, *alimunnjan*, *grids*, *digrei*, *driglan*, *qifjan*, *hiltjan*, *hiifan*, *lu vans*, *hrisjan*, *þivi*, *þrik m*, *kifþei*, *kismo*, *kaita*, *krispus*, *lguc*, *niif*, *niman*, *suifjþ*, *pistileins*, *þinsjan*, *þriska*, *rimis*, *siyis*, *skildus*, *skritnan*, *stundan*, *suifjan*, *snivan*, *spiltan*, *stiks*, *striks*, *srib's*, *timrja*, *trivan*, *twis...*, *vinds*, *v'its*, *vrikan*, *fuþan*, *frjci*, *uiletkz*; *siai*, *siau*, *libains*, *gib'a*, *siþna*, *trigo*, *ligrs*, *vignjan*, *siggun*, *siggan*, *sidus*, *bidjan*, *fidvor*, *riqis*, *þize*, *mizdo*, *andawin*, *rþizjan*, *nih*, *aggvþa*, *niþjis*, *vifru*, *nikiis*, *stik's*, *siklas*, *andtilan*, *sifla*, *mlds*, *þihau*, *vifþris*, *filcins*, *usftwa*, *vilja*, *hil an*, *svltan*, *gþstr*, *qimean*, *lumma*, *simle*, *minz*, *twimpan*, *fimf*, *blinds*, *mintnan*, *gasinþa*, *vinja*, *þinsau*, *kntus*, *frjjon*, *skip*, *ripja*, *ganipnan*, *þiri*, *þirjþ*, *vis*, *trisgun*, *vrifjan*, *fisks*, *klismjan*, *visso*, *lsts*, *hulistr*, *sitan*, *sils*, *þivi*, *sifan*, *klifstus*, *lifnan*;

c) Fine: *arbi*, *agi* Joan. vi, 40, *sauraguggi*, *vadr*, *bandi*, *aqizi*, *þvohi* Tim. I, v, 10, *aeþi*, *weþi*, *aurabi*, *ucni*, Me. xu, 2, *fani*, *hropi*, *velfiri*, *sviss*, *nati*, *hici*, *seri* Me. viii, 23.

2) Vocabulis, quibuscumque diphthongum non efformat, in simplicibus gothicæ linguæ vocabulis non nisi raro postponitur, et equidem tantummodo post *ai* et *au*: *saiif* Cor. II, ix, 6, *tavi*, *savit*, *stanida*.

• Annotatio 1. — Duobus *i* concurrentibus, vel ambobus in *ei* convertuntur, vel prius *j* evadit (§ 51, 3).

3) In excerptis peregrinis vocabulis *i* græco *i*, sive accentum habenti, sive non, communiter respondet: *iacirus* ἰάειρος, *haira* mias ἡραιός, *þairiko* ἡραϊκός, *airuaristia* εὐχαριστία, *þymniam* θυμῆμα, *gabriel* Γαβριήλ, *diabulus* διάβολος, *didimus* δίδυμος, *krispus* Κρίσπος, *lukius* Λούκιος, *makeibis* Μακεβίς, *nikaudanus* Νικόδαμος, *siloam* Σιλόαμ.

• Annotatio 2. — Quandoque *i* etiam usurpatur a) pro græco *ι* (coll. Ca-till. ad Cor. II, i, 16): *aunismus* ἄνησιμος, *baþil* βαθίλ, *jannis* ἰαννῆς, *abeileni* ἄβειλανῆν, *flippisius* φλιππίσιος, *þifania* βουφάνια; per exceptionem etiam *i* pro græco *υ*: *didimus* δίδυμος (in *akrita* pro Ἀκρίτας forma latina typus laissa potius videtur); c) pro græco *ε*: *andrias* Gal. goth., *auras-babil* Ζωροῦάβελ, *aggilus* ἄγγιλλος, *makidonja*, Μακεδονία; d) pro græco *ει*: *autiauk*, ἄντιουχία; e) pro græco *χ*: *iarciu* Χορῆμ.

4) *I*, quemadmodum *a* primitive breve est; cum autem in prolatione ad *ei* et *e* proxime accedat, horum quandoque ut longum personam gerit; ponitur ergo *a* pro *ei* in: *digan* Rom. ix, 20, *ufarassiþ* Tim. I, i, 14, *þagkiþ* Gal. vi, 5, *visandin* (pro *visandein*) Tim. I, i, 4; Skeir. VII, 6, *laisaris* Luc. vi, 40, *silubrius* Mth. xxvii, 3, *gabigs* Mth. xxvii, 57 et sæp., coll. ad Gal. vi, 5; præsertim in nominibus propriis, ut *ananius* Neh. vii, 2, *iairiko* Me. x, 46, *lamium-in* Phil. iv, 3 h. I., *israelites* Rom. ix, 4; b) pro *e*: *spidists* Tim. I, i, 1, *avtizo* Me. x, 27, *svignifþa* Luc. i, 44, *þinasjos* ii, 41, *snivan* Me. vi, 55, *aincina* Luc. vi, 34, *qmi* vii, 5, *qifcina* xvii, 56; ix, 21, *qifþeif* xvii, 6, *usvri-beira* ix, 40, *gabigiddcina* v, 18, *taviudeina* vi, 41.

§ 27. 1) Ab *a* i vocalis est frequentissime occurrens, licet sæpius medio, quam initio vel fine vocabuli inveniat:

ufkan fidun Neh. vi, 16, *fravaurlhi* Rom. vii, 5, *spilli* Tit. i, 11, *herodis* Luc. ix, 7, *iohannis* Mc. vi, 14. In monetis gothicis *Reccaredus* et *Reccaridus* commutantur, vid. *Aschbach. Westg.* 358.

« Annotatio 3. — Eandem apud Latinos animadvertere est commutationem, et quemadmodum *e* ad pristinam et rusticam, i vero ad recentiorem et urbanam eorum linguam pertinet (coll. *Schneider. Lat. Formenlehre*), ita et apud Gothos res eadem fuisse videtur.

« Annotatio 4. — Ubi autem *i* longum est, ruptio (§ 32, 5) quæ alias ante quasdam consonantes communiter adhibetur, nullam sedem habere potest; hinc *bi rusjos* (loco *berusjus*), *hiri* (ab *her*); *nih ex ni-uh* contractum est. »

5) *Ei* longum est τοῦ *i*, ut sive ex græcorum vocabulorum exscriptio (§ 30, 2 b), sive ex formarum doctrina (§ 64, 5; § 128) comprobatur. Sed propter affinitatem, sæpius *i* et *ei* promiscue usurpantur, quemadmodum supra 4) ostensum est (suscipitque infra § 30, 3) ostenditur.

6) *I* transit *a* per ruptionem in *ai* (§ 32, 5), *b* autem vocalem in *j* (§ 34, 3).

U

§ 24. 1) *U*, tertia triadis gothicæ vocalium brevis, minus frequenter quam *i* et equidem pariter in omnibus consonantium connexibus occurrit. Initio vocabuli posita ad particulas et pronomina fere exclusive restringitur; sine vero præter nonnullas particulas et substantiva neutr. gen. in paucis tantum flexionibus usurpatur.

a) Initio: *ubizva*, *ubils*, *ugkis*, *uhteigs*, *ulbandus*, *und*, *undar*, *undaurus*, *uns*, *unte*, *us*, *ut*, *uf*, *usar*, *usfo*, *usfta*;

b) Medio: *bugjan*, *brusts*, *gulþ*, *usgrudja*, *dugan*, *drus*, *quima*, *hugjan*, *hlutrs*, *huto*, *hrak*, *þus*, *þrusts*, *þill*, *kukjan*, *knassjan*, *krusts*, *lustus*, *munan*, *nuta*, *jus*, *þuggs*, *runn*, *sulja*, *skulan*, *smutrs*, *stubbjus*, *svultovairþja*, *tulgus*, *intrusgjan*, *vulun*, *vruggo*, *suis*, *frums*, *fairvus*; *lubains*, *silubr*, *bugum*, *juggs*, *fugla*, *ludja*, *swgon*, *swgns*, *jukuzi*, *anabusns*, *huzd*, *huhrus*, *þuhitus*, *guþ*, *mukamodei*, *fula*, *fuls*, *hulþs*, *mulda*, *numans*, *andannants*, *avunsi*, *runa*, *brunna*, *afgrundifa*, *kunþi*, *brunjo*, *hups*, *skura*, *hus*, *andhruskan*, *barusnjan*, *kustus*, *lutan*, *hufum*, *lustus*;

c) Fine: *du*, *þu*, *ju*, *nu*, *iun*, *faihu*, *gairu*, *handu*, *agva*, *sijn*.

2) In peregrinis vocabulis exscribendis *u* pro græco ου, et quævisque o, præsertim in terminationibus, regulariter usurpatur. Sic igitur stat a) pro græco ου in: *fanuel* φανουελ, *iairusalem* ἱερουσαλημ, *iesus* ἰησοῦς, *idumaia* ἰδουμαία, *israia* ἰσραηλ, *iudus* ἰουδῆς, *iudoiu* ἰουδαία, *kusu* κουσῶς, *lukus* λουκῶς, *majusal* μαβουσαλα, *naumi* ναυμ, *odueia* ὀδουείας; b) pro græco ο in: *paitekuste* πεντηκοστή, *airi tute* Neh. vi, 17, *49* ἐπιστολή, *puntius* πόντιος, *ivirusoulyma* ἱεροσόλυμα, *laudeikiaia* λαοδικαία, *diakun* διάκονος, *diabulus* διάβολος, *apaustantus* ἀποστόλος, *barþulomaius* βαρθολομαίος, et in nominibus pro. r. in os, ut: *paitrus* πά-

τρος, *pavtus* παῦλος, *filippus* φιλιππος, *alaksandrus* ἀλεξάνδρος, *akajus* ἀκαχίος; quæ terminatione adeo prævaleat, ut etiam pro græco η: quandoque *u* usurpetur, ut in *prauselus* προσηλῆς, *kreskus* κρησκός, *skyfus* σκυθῆς.

« Annotatio 1. — *U* etiam pro *o* ponitur in latinis vocabulis: *pund* pondus, *kustanteinus* Constantinus, quemadmodum *u* nominum gothorum græco et latino *o* exscribitur.

« Annotatio 2. — Nonnisi per exceptionem adhibetur etiam pro græco ω et υ: *iuse* ἰωσή, *spaukular* σπεκουλάτωρ, *rumoneis* ῥωμαιοί, *Þōmani*, *paupura* πορφύρα, *saur* σῦρος, *lukeikus* λυκαρῆς; *iakubos* Luc. ix, 54 librarii menda est pro *iakobus*. »

3) *U* brevis est et longum, et quidem longum primitive, non per accidens, quemadmodum *i* loco *ei* et *e* usurpatum. Jam vero *u* reipsa longum esse, ex sequentibus rationibus comprobatur:

a) Enimvero frequenter enim *o* commutatur, sive *u* pro *o* stet, ut in *kratuda* Luc. xx, 18, *supuda* Mc. ix, 50, *uhtedun* Mc. xi, 52 et in græcis vocabulis *iuse*, etc. (vid. annot. 2); sive *o* pro *u* ponatur, ut in *atjukons* Eph. ii, 11, *lauhmoni* Luc. xvii, 24; *Thess.* II, i, 8, *vidova* Luc. vii, 12, *faiho* Mc. x, 23, *fraistobujo* Luc. iv, 15, *ushofan* xvii, 15, *sunjos* Luc. xvi, 8, *vondun* Luc. xx, 12, *ohteigo* Tim. II, iv, 2, *winonehun* Luc. viii, 43 et in græcis vocabulis *iudas*, etc. (vid. ad § 26, 2, c). Eodem modo in manetis commutantur *Gundemar* et *Gondemar*, *Rodericus* et *Rudericus*, vid. *Aschbach. Westg.* p. 362.

b) Cum *u* breve ante *h* et *r* constanter rumpatur, in sequentibus ergo casibus ut longum habendum est: *juhiza*, *þuhta* et *huhrusa juggi*, *þugkjan* et *huggrjan* (in quibus præter positionem etiam etymologia *u* longum esse probatur), *bruhita* a *brūkjan* (cum *bruhita* a *būgjan*), *-uh*, *nuh*, *uhteigs*, *uhivo*, *spaukulatūr* (pro græco ω), *skura*, *urrisan*, *urriunan*, etc.

c) Longum *u* etiam requiritur in *hrukjan* propter 3^m pers. sing. præsent. indic. *hrukiþ* Joan. xiii, 38 (§ 128) et in *lukan*, quia hic æquivalere *iu* indubie longo in *siukan*, *liusan*, *bludan* et aliis similibus.

« Annotatio 3. — In aliis quam supra dēti casibus nonnisi difficile iudicari potest utrum *u* longum habendum sit; tale est tamen probabiliter in *mul*, *fuls*, *hus*, *runn*, *brufs*, *dubo*, *stubbjus*, *runa*, *þūsundi*, *dugan*, *vulun*. »

4) *U* rotatum in Germanorum asimilari potest, eo tamen discrimine, quod ad *o* magis accedere videatur; hinc saltem ratio patet, cur cum *o* (§ 26, 4) et *au* (§ 29, 3) tam frequenter commutetur.

5) *U* similibus subjacet commutationibus atque *i*; transit igitur *u* ante *r* et *h* per ruptionem in *ai* (§ 32, 5), *b* ante vocalem in *v* (§ 35, 3).

E

§ 25. 1) *E* semper est longum; in vocabulis gothicis mediam tantum et extremam sedem occupat, in genere minus frequenter quam *i* et *u* occurrens:

a) Medio: *berun*, *blesan*, *jobun*, *gredus*, *geus*, *heþjo*,

hiepra, *þevis*, *kelikn*, *letan*, *megs*, *nemun*, *jer*, *garedan*, *sels*, *skevjan*, *slepan*, *speds*, *sorgujan*, *teva*, *vesun*, *vrekei*, *fera*, *flekan*, *fret*; *vegs*, *unleds*, *gafshabu*, *garehns*, *nēhla*, *meki*, *mel*, *qemun*, *mena*, *vepna*, *serja*, *mes*, *andusets*, *lev*, *newa*,

b) Fine : *ne*, *þe*, *we*, *sve*, *simle*, *svare*, *unte*, *þande*, *hidre*, *jaindre*, *wadre*, *bisunjane*, et in genit. plur. *fiske*, *vaurde*, etc.

c) Aliis autem vocalibus *e* nunquam præponitur, excepto tamen *i* quocum in diphthongum (*ei*) incidit.

2) In excerptis vocabulis peregrinis, græco *η* regulariter respondet : *esav* Ἰησὺς, *iesus* Ἰησοῦς, *iairusalem* Ἰερουσαλὴμ, *israel* Ἰσραὴλ, *kaidnieiel* Καδμυήλ, *iosef* Ἰωσήφ, *ioses* Ἰωσή, *kefas* Κηφᾶς, *kreia* κρήνη, *nazoreus* Ναζωρενός, *gaddareus* Γαδαρηνός, *guinnesurajþ* Γυννεσαρέτ.

Annotationis. — Per exceptionem vero stat a) pro *i* : *naen* Νᾶιν, *tykēkus* Col. iv, 7 *Τυχικός*; b) pro *e* : *iaered* Ἰαρέδ, *tertius* Τέρτιος, *baiflaem* Βηθλαὴμ; c) pro *ai* lat. *æ* : *kreks* Γκραξός, *Græcus*.

3) Jam supra fuit animadversum (§ 25 annot. 2), quod *e* cum *i* sæpe commutatur; præter exempla illuc allata, in quibus *i* pro *e* ponitur, dantur etiam non pauca, in quibus pariter *e* pro *i* vel *ei* stare videtur. a) Pro *i* : *avekunþ* Luc. viii, 17, *welēiks* i, 29, *seneigs* Tim. I, v, 1, 2, *aggetjus* Rom. viii, 38, *ubels* Tim. II, iii, 15, *filegri* Luc. xix, 46, *drebi* Mr. v, 40, *andbaltetedun* Luc. viii, 47; b) pro *ei* : *rehs* Mc. viii, 26, 27, *lekeis* Mc. ii, 17 et sæp., *lekinu* Luc. x, 9, *hiepra* Joan. vi, 2, *skereins* Cor. I, xiv, 26, *spevan* Mc. vii, 33, *ne* Skeir. I, c, *frume* Cor. I subscript., *anuvilje* Phil. iv, 5, *ake* Gal. ii, 44, *þe* Cor. I, xvi, 6, *þatine* Skeir. I, 6, *miþþane* Luc. ii, 43, *þune* x, 5, *þoze* xix, 37, *þize* Cor. I, viii, 11; II, xii, 45, *ize* Mth. v, 32 et sæp., *blotande* Luc. ii, 37, *qeas* Eph. v, 22, 24, *krete* Tit. i, 42, *visses* Luc. xix, 22, *aiþistaudem* Thess. II, ii, 17; c) pro *ai* vid. § 28, 5.

4) In plurimis casibus *e* longum τοῦ *a* esse videtur, quemadmodum apud Græcos *η* longum est τοῦ *a*. Sic ponitur *wanneh*, *warjammeh*, *ainammehun* loco *wannia-uh*, *warjamma-uh*, *ainamma-hun*, quæ exempla ex eo tantum illustrantur, quod longior forma cum *e* primitiva, ante particulam encliticam servata sit, dum alias in *a* correpta est, vel quod hic etiam, quemadmodum supra (§ 22, 7) coniecimus, primitiva enclitica in vocalem terminationis producendo influxerit. Eodem modo pluralia *gebun*, *nemun*, producto *a*, ex singularibus *gaf*, *nam*, sunt deducenda. Necnon et terminatio 2 pers. sing. præter. secundæ conjugationis, *des*, simili ratione explicanda est, modo semel admittatur in hac terminatio e præteritum forte cum vocabuli stirpe confusum esse, nempe *dud*, *dast*, *dad*, *dedum*, *deduþ*, *dedun*, quod in singulari numero suum *d* (*t*) rejecisset et in sola 2 persona suam vocalem positione longam, *a* et *e* commutatis, iterum assumpsisset (*dast*, *das*, *des*), vid. § 127. Equidem suspicandum est *fret* apud Luc. xv, 30 ex *fra-at* exortum esse; sed tutius esset coniecere hoc non pro *fraet* (quidnam enim gothicorum verborum

in sing. præter. ind. in *e* desinat?), sed mendum esse librarii pro *fraet*.

5) E proferri potuit ut *e* Latinorum, vel *e* Germanorum in vocabulis *See*, *Meer* (gall. *e* *fermé* et *ollongé*. *Interp.*); sed serius ad *i* propius accedens, suggestit quo ipsius frequens commutatio cum *i* et *ei* explicaretur.

①

§ 26. 1) *O* sæpius occurrit quam *e*; sed non nisi rariissime vocabulorum a fronte positum, frequentissime in medio et in fine invenitur.

a) Initio : solummodo *ogun*, *onjan* (*o*);

b) Medio : *boka*, *bloþ*, *broþar*, *gads*, *doms*, *hoha*, *uþtlohjan*, *hrot*, *proþjan*, *þroh*, *knoda*, *krotan*, *lofa*, *meta*, *nota*, *redjan*, *sokjan*, *skohs*, *sloh*, *sno jo*, *stoma*, *svogaljan*, *uþtlojis*, *trvs*, *ropjan*, *vrohjan*, *lotus*, *flodus*, *froþs*, *vaia*; *gahobains*, *fidurdags*, *mods*, *foðjan*, *foðr*, *ganhokjan*, *skohst*, *rohtsus*, *hroþeigs*, *vohuans*, *vokrs*, *halax*, *stols*, *goljan*, *bloma*, *son*, *stojan*, *wopan*, *hropjan*, *hors*, *los*, *blostreis*, *butan*, *gadof*, *wostuli*;

c) Fine : *o*, *þo*, *so*, *wo*, *lailo*, *zaiso*, *vairo*, *spillo*, *halo*, *airino*, *luto*, *aglo*, *sumo*, *brunjo*, *augo*, *auso*, *heirto*, v. to, etc., et genitivi plur. *gibo*, *tugguio*, *manageino*, etc.

2) Communitur usurpatur pro græco *ω*, rarius pro *o* et *ou*. a) Pro *ω* adhibetur in : *ainok* Ἐνώξ, *ainos* Ἐνώξ, *ammo* ἄμωξ, *anapoþ* Ἀναπόθ, *apullo* Ἀπολλώξ, *asmoþ* Ἀζωθ, *beroþ* Βηρώθ, *zelotez* ζηλωτάξ, *lud* Λώτ, *maimonia* μαμμωνιάξ, *nahasson* Ναασσών, *nakor* Ναχορ, *issou* Ἰάσων, *sabaosþ* Σαβαώθ, *seimon* Σίμων; b) pro *o* in : *maidonja* Μακεδονία, *ontioþja* Gal. ii, 11 Ἀντιοχεια, *aiþda* εἰσδία, *airmaguineis* Ἐρμογένης, *bar þulomaius* I. ue. vi. 14 Βαρθολομαίος, *diakon* διάκωνος, *daimonareis* δαιμονιζόμενος; c) pro *ou* in : *iodas* Luc. iii, 26 Ἰούδας, *lokus* Λουκάξ, *sairok* Σερούξ.

3) *O* nullum *i*, et in genere nullam post se vocalem permittere videtur; sed, casu hoc superveniente, in *au* potius transit, vel, ubi vocabula sunt peregrina, *h* induci solet; sic *stauida*, *stava* a *stojan*, *tavi*, genit. *tojis*, *lauidja* Λαίξ, *nauel* Νᾶι, *trauoda* Τρωάξ, *iohannes* Ἰωάννης, *iohanna* Ἰωάννα. Hoc principio vocabulum *oþþjanoþne* in goth. Calend. occurrens merito spurium coniecitur.

Annotationis 1. — In : *ioanan* Nel. vi, 48 pro Ἰωάνη prius *a* certo mendum est librarii; in *siloam* vero Joan. ix, 7 pro Σιλωάμ *ao* diphthongus est more græco proferenda; in *aiþoe* tandem Mc. xv, 34 pro εἰλωί *oe* in locum *oi* inusitati inductum est. *Oi* vitandi causa ponitur etiam Tim. II, iii, 41 *lystros* pro græco Λύστροις (coll. tamen § 96).

4) Jam supra diximus (§ 24, 5) hanc nostram vocalem frequenter cum *u* commutari. Quandoque etiam incidit in *au*, sed ratione minus apparen. i. Hoc scilicet locum habet, quando, ut supra commemoravimus, sequitur altera vocalis, vel duo consonantes, id est, *ht*, unde, invita natura sua, æcutum evaderet. Sic a *stahan*, *sloh*, verba *stauhts*, a *NAHAN*, *NUH*, anomalum *nah*, *nauhta*, unde iterum *ganauha* et, specie regularis, *ganohs*.

« Annotatio 2. — Vice versa *tojis* cum *taujan* absque necessitate usurpari videtur, nisi collatis *stojan*, *staida* expliees. Sed ratio non patet, cur *dauhnan* in *dobnan* trans'erit. Quæ forsaa, invita vicina significatione, etymologicè sunt separanda et *dobnam* prinæ ad *dubnan* (fortasse pro *dubnan*?) referendum (§ 38, 5).

5) De *o* ut longo τοῦ *a* considerando, vid. quæ supra diximus (§ 22, 7).

Y

27. Y, ut vocalis, in solis græcis vocabulis occurrit, in quibus τοῦ *o* vicem regulariter gerit, ex. gr. : *ymainaius*, *hymainaius* Ἵμῆναιος, *skypus* Σκύπυς, *tykeikus* Τυχεῖος, *tyra* Τύρος, *syria* Συρία, *nymsa* Νυμφῶ, *fygailus* Φύγγιλλος, *symaion* Συμαῖων, *synagoge* Συναγωγῆ, *synyke* Συνύχη, *kyreinaius* Κυρηναῖος, *iairusaithma* Ἰαροσάθυμα, *hymiana* Ἑυμῖσιμα, *praizbylaireis* προσβύτιροις, *apryeida* σπυρίς, *byssus* βυσσός, *smyn* σμύρνον, *hysso* ὑσσώπος, *marlyr* μάρτυρ, *lysanius* Λυσάνιος.

« Annotatio 1. — Pro græco *ai* ponitur in *saurau-fynikiska* (sic enim loco *saurinifynikiska* legendum) *suprozoineissa*.

« Annotatio 2. — Quandoque etiam in ejus sedem inducuntur *u* e' *au*; sic *tykeikus* Eph. vi, 21 cum *tykeikus*, *saura* Gal. i, 21 et *saurau-fynikiska* in annotatione 1^a commemoratum, cum *syria*.

AI

§ 28. 1) Conjunctis litteris *a* et *i* evadit in gothica lingua sonus simplex, qui initio, medio necnon et fine vocabulorum frequenter occurrit :

a) Initio : *aiak*, *aiak*, *aibr*, *aigan*, *aiz*, *aihts*, *aiþei*, *aikon*, *ains*, *airþa*, *aistun*, *airs*, *airvatundi* ;

b) Medio : *hairan*, *braids*, *guirnei*, *dails*, *draibjan*, *qainon*, *ka'tun*, *hlaiv*, *hnaivjan*, *hrains*, *þaih*, *þlaihjan*, *faihuþrainus*, *þwairhs*, *luisjan*, *gumains*, *naitains*, *jains*, *pu da*, *raidjan*, *suivela*, *skaidan*, *sluhts*, *smairþr*, *snairs*, *spaiskults*, *stains*, *swairban*, *taius*, *vaihts*, *v'aiton*, *vraips*, *fuirguni*, *fraiv*, *wairnei* ; *raian*, *armaiv*, *gahlaiba*, *briagon*, *garais*, *haiza*, *hahs*, *frathnan*, *wahsta*, *garaihts*, *swaihra*, *haiþi*, *maiþms*, *laikon*, *hahs*, *hains*, *vainci*, *saiþiþ*, *vaiþs*, *taivan*, *wairban*, *hairgahci*, *vairdus*, *fuirzna*, *þairh*, *vairþjan*, *þairko*, *stairno*, *vairþin*, *fairra*, *vairsizt*, *hairto*, *fairwus*, *Luisjan*, *maitan*, *baitrs*, *saiws*, *haiþsts*, *saiwan* ;

c) Fine : *hai*, *þai*, *jai*, *jabai*, *ibai*, *nibai*, *sai*, *twai*, *vai*, *gibai*, *anstai*, *al'ai*, *qifþai*, etc.

2) In græcis vocabulis et nominibus propriis tam *e* quam *ai* supplet. Ponitur igitur a) pro *e* in : *aibair* Ἐβῆρ, *ai'zalkia* Ἐζεκῖα, *aizlein* Ἐσθῆρ, *aikkesjo* Ἐκκῆσιον, *ateiaizo* Ἐπιεζῆρ, *nileisabaiþ* Ἐλισάβετ, *aiumveira* Ἐυμῆρ, *baiuilzaiþul* Βεελζεβούλ, *baineimwin* Βενιαμιν, *humanaigais* Βουνοργῆς, *spaiikulatur* σπεκουλάτωρ, *guinnesaraiþ* Βενουσαρῆς, *þraiaufelus* Θερόγλος, *taireilo* Ἐριφίλο, *hairai nias* Ἐρεμίας, *kaidron* Κεδρών, *hairaisis* ἄριτις ; b) pro *ai* in : *zaibaidaius* Ζεβεδῆος, *zalkaius* Ζακχαῖος, *kyreinaius* Κυρηναῖος, *iudaius* Ἰουδαῖος, *gumainius* Ἑμῆναιος, *hailci aius* Ἐλισσαῖος, *hailrainius*

Ἐβραῖος, *þaddaius* Θαδδαῖος, *idumaina* Ἰδουμαῖα, *iturraia* Ἰτουραῖα, *kaisar* καῖσαρ, *iaissais* Ἰεσσαῖ, *praitoriaun* πραιτωρίων.

« Annotatio 1. — Etiam pro *ai* separato usurpatur in *indaitivisks* Ἰουδαῖός, *akakus* ἄκακός, *gaius* Γάιος (vid. supra § 17, 1), non autem in *baiþsaiðan* Luc. x, 43 Βηθσαιθᾶ, *esaias* Mth. viii, 17 Ἰσαῖας, in quibus, ut formæ *beþsaiðan*, *esaeias* probant, i ut longum habendum est.

« Annotatio 2. — Pro *ei* simpliciter ponitur *ai* in *naiman* Ναιμάν, licet auris gothica geminato *ai* minime repugnet, cum *aiak*, *gaiaina*, *baiulsaiþul* alias occurrant.

« Annotatio 3. — Græcum *eu* per *air* (ante vocalem etiam *airv*) gothice exscribitur : *aiunggeljo* εὐαγγέλιον, *airlangia* εὐλογία, *nixaristia* εὐχαριστία, *aiwa* εὐα, *laivris* Λεῖρις.

« Annotatio 4. — Per exceptionem *ai* adhibetur a) pro græco *η* in *gairgaisainus* Γεργασῆνός, *ailam* ἰλάμ, *baiþsaiðan* Βηθσαιθᾶ, *hailias* Luc. i, 47 ἰλιᾶς, *hairdias* Me. vi, 47 ἠρωδίας, *neikaudaimus* Skeir. viii, c Νεικόδημος, *klaimaintus* Phil. iv, 3 κλημάτης ; b) pro græco *ι* in *kaurainþaius* Κορίνθιος, et fortasse *aii* ἰαί ; c) pro græco in *ei* *laudeikai* ἰλαοδικαῖα ; d) pro græco *εὐ* in *aiodia* εὐοδία ; e) pro græco *α* in *kaidmeil* Καδομή, *baiðsaiðan* Luc. ix, 40 Βηθσαιθᾶ, *akaijus* Cor. i, xvi, 45 Ἀχαῖος, *akaija* Cor. ii, i, 1 Ἀχαῖα, ubi formæ æque usitatæ *akajus*, *akaja ai* separatim esse probant.

3) *ai* in *e* transiisse videtur in *tehund* a *taihun*, etiam *taihund* Luc. xvi, 6, 7 consequenter scripto. Hic enim adest idem respectus, quo *ai* pro græco *η* scribitur; et ceterum hæc commutatio ex similitudine soni explicari potest. Eadem similitudo rationem præbet, cur librarius *þizai* Cor. ii, viii, 48 cod. A pro *þize* mendose scripserit, quod eo facilius admittetur, quo major est affinitas *ai* inter et *e*, et reipsa sæpius *þize* et *þize* inter se commutantur.

4) *ai* longum esse et breve jam concludi potuit ex eo, quod ad græcum *e* simul et longum *ai* exscribenda inserviat. Sed in gothicis vocabulis ubinam longum sit, ubinam breve, eo difficilins definiti potest, quod etiam in terminationibus *ai* tum brevi, tum longæ vocali respondeat : sic dativus sing. fem. *gibai*, *anstai* ex una parte plurali *gibōm*, *anstim*, ex altera vero masculino *fiskā*, *balgā* respondet, vel præteritum *habaida* ex una parte cum *sokī/a*, ex altera cum *spillēda* parallelum incedit. Præter licet in absontantia *steigan*, *staiq* τῶ *drin-san*, *draus* respondeat, in dubio tamen remanet, utrum *ai* et *au* ad normam præsentis longæ, vel ad normam pluralis *stigan*, *drusum* brevia esse debeant. Magis adhuc arduum est determinare hujus diphthongi quantitatem in syllaba radicali, cum affinium linguarum collatio eo minus inserviat, quod ex plurimis tantum similibus casibus lex certa ferri queat, et nō de uno suspicatur, de omnibus suspicari possit. Hoc aut in certum est, quod *ai* breve sit, ubi per raptiorem ex *i* deducitur (§ 32, 5).

5) Ut ut est *ai* idem sonat atque ñ Germanorum vel e apertum in vocabulis *Berg*, *Feld*, *Recht* (gall.

e auvert in excès, procès). Quod ea sit hęc prolatio τω̄ *ai* in quibusdam saltem casibus, jam a veteribus grammaticis in eod. vindobon. (vid. *Wien. Jahrb.* XLIII, 11) fuit assertum, et in genere semper animadvertum; quoniam enim alio modo sonus gręci ε significari potuisset? Sed quęritur insuper, utrum pręter hanc prolationem non detur et altera, germanicę proxima, ita ut, ad discriminandas has duas prolationes, aliam per *ai*, alteram vero per *ai* designaverint. Quam discrepantiam ut admittamus, sequentium rationum nos commovet auctoritas:

a) *ai* ex *i* per ruptionem nascitur et est breve, *ai* vero diphthongus est et longum;

b) *ai* et *ai* diversis vocalibus respondent in exserptione vocabulorum peregrinorum, igitur ipsa inter se discrepare debent;

c) *ai* adhibetur tam pro gręco ε quam pro α, profertur ergo in priori casu *ai*, in posteriori *ai*;

d) In comparativo *maiza* (ex *mah* et *iza*) adhuc perspicuum est, quomodo *ai* ex *a* et *i* ortum duxerit;

e) *ai* quandoque in *aj* incidit, ergo utraque vocalis in proferendo audiri debuit.

Sed, vere ut dicamus, nec impugnabiles istę sunt rationes, nec ex monumentis gothicę linguę ullo modo comprobatur illi distinctio, ad pertinandam gothicorum sonorum doctrinam, in se simplicem et regularem, magis, quam ad illustrandam inserviens. Primum igitur ad ullam compositionem vel conjunctionem recurrere necessum est, ut varia prolatio τω̄ *ai* explicetur, cum pari jure proferri potuerit ε̄, ε̄ et ai, ai. Cęterum eo modo in viennensi codice (vid. *Wien. Jahrb.* XLIII, 11) prolatio vocabuli *libaida*, allato *libeda*, statuitur, hoc expresse addito: «*diphthongon ai pro e longa.*» Quoad vicinarum linguarum analogiam, huc asserri nequit, quippe cum gothica omnium germanicę stirpis nobis sit antiquissima, et illegitima proinde omnis conjectura ex recentiori, scilicet, veteri germanica, quę multimodis corrupta, necnon sonorum systemate neque constans, neque determinata, mediocriter tantum causę profuisset. Nunc vero si *ai* gręco ε et α vicissim respondet, non inde concludas gothicam diphthongum duplicem habuisse sonum, sed legitime tantum asseras veteres Gręcos, illi saltem qui Ullile cęcevi erant, α, quemadmodum recentiores Gręci, ut ε protulisse, quod factum, ab omnibus fere hodiernis philologis generaliter admissum, ab eo insuper vim obtinet, quod voc. *Γραϊός*, Gręcus, gothice *kręks* exscriptum sit. Nec minus equidem certum est voc. *maiza* a radice *MAH* et terminatione comparativa *iza* ortum docere, quam *ai* in nonnullis paucis casibus in *aj* incidere; sed ex hac circumstantia valor quidem etymologicus, non autem phonicus exurgit. Enimvero, ut rem nostram exemplo congenere illustremus, quemadmodum ex eo quod *tauī*, invito pręterito *tavida*, genitivum *tojis* efformet, etymon quidem *TIVAN*, *TAU* (r. d. *TAV*) immotescit, non autem sonus, nisi quod *au* τω̄ *o* affinis est, ita *maiza* ex *ma-iza* componi potuit, quin duo elementa in prolatione necessario separari

debeant. Res eadem se habet in sanskrita lingua, in qua *a* et *i* ex regula constanti in *e* confunduntur. Quoad vero *ai* in *aj* transiens, hoc etiam animadvertendum est, quod in solis *aiw*, *ajukduþ*, *tai*, *vaja* (non autem in *bai*, *bajoþs* a *BA*) locum habeat; quas formationes lingua gothica, qualis nobis tradita fuit, nullo fere modo explicare potest, quęque, sicut *maiza*, sine dubio ad ea pristina sermonis tempora adscribenda sunt, quibus sensus etymologicus nondum erat hebetatus. Si ergo nullis argumentis *ai* in duplicem diversum sonum dividendum esse statuitur, jam quęritur quomodo Gothus, cujus lingua sonorum systema tam regulare et simplex exhibet, sonos ipsos, quales *i*, *ei*, *e*, qui mirifice alii in aliis incedunt, adeo secure et pręcise discreverit, ut in omnibus fere casibus et invita scriptiois fluctuatione in nonnullis eod. cibus, facile sit recte et indubitanter conjicere? Quomodo Gothus sonos tantam diversitatem prę se ferentes, quantum *e* et *ai*, *o* et *au* eodem et unico signo significare potuerit? Nunc vero si *ai* et *ai* nullo discrimine habuit, si cuivis accentuationi prorsus alienus fuit, si aliunde nulla necessitate talis discrepantia desideratur, sermonem gothicum sane torqueret, qui hanc discrepantiam introducere tentaret. Cęterum *ai* et *au* ejusdem sunt conditionis: cum ergo confidentius adhuc probaverimus, *au* semper sicut *o* apertum proferri et quamlibet differentiam *ai* inter et *au* rejiciendam, novum erit argumentum, quo distinctio illorum *ai* et *ai* iterum impugnabitur. Ex consecrariis falsis idem insuper statuitur: *ai* (*ai*) enim regulariter ante *r* et *h* (*et w*) adhiberi debet, et tamen plurima vocabula his consonantibus *ai* (*au*) prępositum prębent et alia diverse diversum accentum usurpant; quę fluctuatio pręcipue patet in casibus, ut *galaih* et *gataihum*, *aihtia* et *aihtiron*, *sai* et *saiwan*, *dráusna* et *draihsna*.

AU

§ 29. 1) *Au* ut sonus simplex tam frequenter occurrens quam *ai*, quamlibet vocabuli sedem occupare potest et quibusvis consonantibus conjungi:

a) Initio: *audags*, *augo*, *auhuma*, *anhza*, *auþs*, *aukan*, *aurali*, *aurtja*, *auso*, *ausfo*;

b) Medio: *bauan*, *blauþjun*, *bnauan*, *gaumon*, *dauþus*, *drausjan*, *haubiþ*, *hlauts*, *dishnaupnan*, *þaurmus*, *þlauhs*, *þraut*, *kaurn*, *kraust*, *laun*, *mauþgins*, *nauþs*, *rands*, *sauhts*, *skaudaraip*, *afslauþjan*, *spaurds*, *staua*, *gatawia*, *trausti*, *vaurd*, *gauþaus*, *flautan*, *frauja*, *waurbun*; *trauan*, *trawaida*, *sauit*, *galauþeins*, *usbunþjan*, *sauþs*, *nauht*, *dauhts*, *bauþs*, *galauk*, *sauþs*, *gaumþjan*, *dauns*, *tanþan*, *raupþan*, *saura*, *þaurbun*, *saurga*, *baurd*, *vaurhta*, *faurhts*, *vaurþum*, *maurþr*, *staurknan*, *raurms*, *haurn*, *gabaurþoþus*, *þaurþ*, *staurran*, *þaursus*, *raursiv*, *vaurts*, *þaurfta*, *raus*, *lausþan*;

c) Fine: *dau*, *þau*, *jau*, *snau*, *ahtau*, *sunon*, etc.

«*Annotatio 1.* — Huc non referendi sunt casus in quibus *a* et *u* ad diversas syllabas pertinent, ut in *gau* Mth. ix, 28; *Me.* vii, 22, *sau* Jo. ix, 2, 19, *svau* 18, 22, *wauh* Cor. I, iv, 7, *gaunledþan*.

2) In excerptis vocabulis græcis pro o regulariter ponitur, ex. gr. : *ðauans* Βούξ, *barþuolaunmaius* Βερθολμαίος, *ðiakaunius* διάκωνος, *eikaunio* ἰκόνιον, *zourawabil* Ζουρωάβελ, *iurdanus* Ιουδανός, *Kauratein* Χοραζέιν, *nicaudemus* Νικόδημος, *paunnius* Πάντιος, *praufetus* προφήτης, *saudauma* Σάδομα, *saulaumon* Σολομών, *auwisimus* Οὐσίμιμος, *apaustaulus* ἀπόστολος, *bairauja* Βέρπια.

1) Annotatio 2. — Per exceptionem ponitur a) pro græco ου : *sai'llaun* Σαλλούμ, *mai-aullam* Μεταούλαμ, *rabbauici* ραββουί, *banauī* Βανουί, *nabau* (? gen. *nabavis*) Ναβού, *ussaun* Ἀσούμ; b) pro græco ω : *praitauria* Joan. xiii, 55; xiv, 9 *πραιτώρειον*, *daurifaius* Δαυρίθεος, *trakkameitidus* Τρακωνίτις, *aduaneikaai* Ἀδωνικάμ, coll. § 26, 2, b; c) pro græco ο : *saur* Σόρος, *paupaura* Luc. xvi, 19 *ποπύρα*; d) pro græco α : *kaurbanoun* κορβανών.

3) Au frequenter commutatur cum u, non solum in nominibus propriis, sed etiam præcipue in terminationibus substantiuorum in us, ex. gr. : *fairuans* Gal. vi, 11 pro *fairwus*, *sunuus* Luc. iv, 3 pro *sunus*, *bartheimaius* Mc. x, 46 pro *bartheimais*, *dauþu* Joan. viii, 52; Cor. I, xi, 26; Tim. II, i, 40 pro *dauþu*, coll. ad Mc. vii, 32; Tim. I, i, 16. Vice versa occurrit *sunus* Eph. iv, 15; Gal. ii, 20 pro *sunans*, *apaustaulus* Cor. II, xii, 12 h. l. pro *apaustantus*, *xrista* Gal. v, 6; Eph. v, 24 pro *xristau*, *teimauþain* Thess. I, iii, 6 pro *teimauþaiuu*, coll. ad Luc. i, 54. In uocativo casu uniuscuiusque declinationis u et au adeo promiscue usurpantur, ut difficile definiri possit, quænam uocalis sit regularis, coll. ad Luc. xviii, 38. Quæ commutatione τῶν au et u non agnita, Castilionæus hic totidem librarii menda commentatus est (ex. gr. ad Phil. iii, 8, 19; coll. iii, 5; Thess. I, iii, 6; Tim. I, i, 16).

4) Annotatio 3. — De au in o commutato vid. § 26, 4.

4) In ordine ad quantitatem au maximam cum ai præ se fert analogiam; sic hujus ad instar breue est et longum, licet in nonnullis casibus hæc quantitas certo statui nequeat. Uli uero ex u per ruptionem (§ 52, 5) exoritur, ut breue semper habendum est.

5) Au in omnibus casibus idem sonat atque o apertum in germanicis uocabulis *Korn*, *Holz*, *doch*.

Etiam pro au duplicem excogitauerunt prolotionem, quæ partim τῶ o, partim τῶ au responderet, duplicemque adhibentes notam, priori, au, posteriori au assignarunt, coll. ai et ai (§ 28, 5). Sed hanc contra sententiam pugnat, quod ex diversa quantitate diversa prolatio concludi nequeat, neque ulla conjectura in gratiam gothicæ linguæ antiquissimæ nec non et purissimæ, ex dialectis longe posterioribus partimque jam extinctis ullo pacto duci possit. Et ex ipsa lingua gothica hæc distinctio τῶ au multo minus, quam distinctio τῶ ai adsterneretur; quippe cum hæc diphthongus in excerptis uocabulis peregrinis tum græco s tum græco ai respondeat, illa autem pro græco o tantum regulariter usurpata, neque græco ου neque latino au unquam congruat, his diphthongis per gothicum au semper transcriptis,

ex. gr. : *ragau* Ραγαῦ, *esau* Ἰσαῦ, *parlus* Παῦλος, *daveid* Δαυίδ, *hauisjo* (non autem *hauisjo* Grimm. III, 559) cautio, sed loco *argustus* Ἀργουστός, in quo concursus τῶ u et g gothicam aurem offendere potuisset, usurpatur in Luc. ii, 4 non equidem *argustus*, sed *agustus*. humo et in uocabulis gothicis au ex certis regulis eum o commutatur (§ 26, 4); quæ ultima uocalis, non autem au, frequentem etiam illustrare potest commutationem τῶ au cum u, cuius affinitatem phœnicam eum o jam supra (§ 24, 4) innuimus. Sed obicitur au etiam in au incidere, ex. gr. : *taujan*, *tawida*, MAUJA, *muri*, quam obiectio nem mere speciosam esse ex eo patet, quod huic *taujan* etiam *tojis*, et huic *tawida* etiam *tauī* respondeant, ita ut cogemur etymologiam et sonum hic etiam discernere, et in gothica lingua similitem respectum agnoscere, quem in sanskrita, ubi pari er a et u confunduntur in o, quod iterum in au resoluitur.

EI

§ 50. 4) Ei ejusdem est comprehensionis atque ei et au, initio tamen nonni si rarissime occurrunt;

a) Initio : tantummodo in *ei*, *eis*, *eisarn*;

b) Medio : *beidan*, *bleiþs*, *usgeisnau*, *greiþan*, *deigan*, *dreibun*, *geins*, *heito*, *hleibjan*, *hweivan*, *þeiþan*, *þreihan*, *keivan*, *galeiþan*, *meina*, *neiþ*, *peikabugusreiks*, *seiþu*, *skeinan*, *seiþja*, *smeitan*, *sneiþan*, *speiþan*, *steigan*, *swriþ*, *guteiþan*, *teihnuai*, *weihis*, *anda*, *weizans*, *infeinan*, *freidjan*, *weits*; *swailan*, *gageigan*, *hleiduna*, *weihnan*, *þeihs*, *leihts*, *þreihst*, *leiþus*, *hleipra*, *teik*, *weita*, *skeima*, *lein*, *undarleiþja*, *weipþan*, *reiron*, *skeirs*, *wers*, *teuhts*, *fairweilt*, *heiuafrauþja*, *weifts*, *teivan*;

c) Fine : *nei*, *þei*, *sei*, *þatei*, *aiþei*, *gabai*, *managei*, etc., et ini, eratiui *sokai*, *lugei*, etc.

2) Pro græco ei et i indiscriminatum usurpatur, sit istud accentu notatum, ærne, sit breue vel longum. a) Pro ei : *iaerius* ἰαίριος, *iorcim* ἰωρεϊμ, *uileiakeim* ἑλιακίμ, *Samareites* Σαμαρειτῆς, *helei* ἡλεϊ; b) pro i accentu notato : *addite* ἄδδῆ, *aizleim* ἄισλι, *mailkein* Μελχι, *saimaiein* Σεμει, *rabbei* ραββει, *kumei* κομει, *helei* ἡλι, *daveid* Δαυίδ, *bainciamiain* Βενιαμίν, *aiþaikaia* ἑζαϊκία, *anumeias* Ἀνωμείας, *barakeias* Βαραχίας, *heleias* ἡλίας, *seimon* Σίμων, *uimeika* ἑνίκμ, *þausalaunneika* Θεσσαλονίκμ, *teitus* Τίτος, *areistarkus* Ἀριστάρχος, *weilatus* ἡδάτος; c) pro i nullo accentu notato : *uipraudeitus* ἑπαρρόδοτος, *eikaunio* ἰκόνιον, *adauneikam* Ἀδωνικάμ, *abeiteni* Ἀβεληνή, *aileiaizair* ἑλιάζερ, *aileisabuþ* ἑλισάβητ, *amsinadab* Ἀμνοδάβ, *areimaþaiu* Ἀριμαθαία, *kacinin* Καϊνίν, *galeilais* Γαλιλαία, *lateiþa* Ταλιθά, *teimuius* Τιμαίος, *teimþaius* Τιμαθῆος, *þaiuafcilus* Θεόφιλος, *taireiko* (eini-reiko Esdr. ii, 54) Ταϊρικό, *lykeikus* Τυχικός, *teibairius* Τιβέριος.

1) Annotatio 1. — Quandoque etiam ponitur pro u (cujus prolatio jam ætate uulgaris ad i proxime accedebat) : *aimmeira* ἑμμέρ, *kyreinius* Κυρηναίος,

uþeinis 'Αἰνόνη, *nazoreinus* Ναζωραῖος, *obeid* 'Οβείδ, *etram* Ἐράμ, *airmoganeis* Ἐρμωγόνος, *auneis-ilaurus* Ἄνεσι ἰλαυρός, *paraskaivein* Mth. xxvii, 62 παρασκευάζειν *drakmein* Luc. xv, 9 δραχμῶν. vid. h. l. Per exceptionem pro *e* : *makeibis* Μαρκεῖς. »

3) *Ei* cum *e* frequenter commutatur, ita ut non solum *e* pro *ei* stet (§ 23, 6), sed etiam vice versa *ei* pro *e* adhibeatur, ex. gr. : *leitau* Mth. ix, 6; Mc. xv, 9 et sæp., *greitan* Mc. xiv, 72; Luc. vii, 38 et sæp., *qeins* Luc. i, 5; ii, 5, *faheifs* Luc. viii, 45, *manasceifs* Luc. ix, 13 et sæp., *speitaiza* Mth. xxvii, 64, *bireiks* Cor. I, xv, 50, *leinjan* Joan. vi, 63, *leikau* Col. ii, 21, *amasaisleip* Luc. viii, 25, *usmeitan* Cor. II, i, 42 h. l., *veiseis* Joan. xi, 32, *zeisau* Neh. v, 13; vi, 17, *veisjau* Neh. v, 14, *dalei* Luc. iii, 5, *fareisaiiei* v, 33, *iudaiei* Joan. xi, 45; xii, 11, *gardeci* Luc. x, 5, *þizeiei* Phil. iii, 19, *izei* Joan. vii, 50; Cor. II, ix, 2, 14, *þizei* Mc. xiv, 69; Luc. xiv, 15; Joan. vii, 50; Cor. II, iv, 48; Gal. ii, 40; Tim. II, ii, 14, *þizeiei* Gal. iii, 19; *hidrei* Luc. ix, 41, *þandei* Luc. i, 34, et sæp., *svareci* Cor. II, vi, 4, *iohannoin* Luc. iii, 15, *visseis* Luc. xix, 22.

4) Annotatio 2. — *Ei* quandoque etiam pro *i* usurpatur, ex. gr. : *kunnei* Joan. xvii, 23, *dreibema* Mc. ix, 48, *greteiþ* Rom. ix, 27, *flauteip* Cor. I, xiii, 4, *siukeiþ* Cor. II, xiii, 3, *baireiþ* Gal. vi, 5. »

4) Quamvis *ei* quandoque stet, ubi, consulto græco, i breve spectaretur, semper tamen longum remanet, quippe cum in genuinis vocabulis gothicis tum ut longum τῷ *i*, tum ut ex *ii* efformatum videatur; sic in plurali *gastris* a *GASTI*, cum *vigos* a *VIGA*, in conj. *vandeiþ* pro *vandi-ihþ*. Etymologice loquendo *ei* ejusdem est conditionis atque *ji*, ex. gr. : *lagjifþ* cum *vandeiþ*, *harjis* cum *hairdeis*, *gavairþjis* cum *gavairþeis*, vid. ad Luc. i, 25; sed immerito assereretur *ei* in istis casibus ex *ji* ortum duxisse. Utriusque discrepantia facile patet ex præcedentis syllabæ quantitate; cum enim hæc radicalis syllaba brevis

	Pres.	præt. sing.	præt. plur.	part. præt.	verbale.
classis i :	<i>reiza</i>	<i>rais</i>	<i>risum</i>	<i>risans</i>	<i>rists</i>
classis u :	<i>lusa</i>	<i>laus</i>	<i>lusum</i>	<i>lusans</i>	<i>lustis</i>

Idem quoque innotescit in nominibus plur. substantivorum masc. et fem. generis, quorum radicalis forma

	a radicale	i radicale	u radicale
forma radicalis :	<i>VIGA, GIBA</i>	<i>GASTI, ANSTI</i>	<i>SUNU, HAN DU</i>
nom. plur. :	<i>vigoa, gibos</i>	<i>gasteis, ansteis</i>	<i>sunjus, handjus</i>

3) *Iu* sermone gothico proprius sonus fuisse videtur, cujus prolatio eo difficilius conjici potest, quod in exscriptione vocabulorum peregrinorum non occurat. Certum est saltem hæc vocabulam non idem sonasse atque *ü* Germanorum, vel *u* Gallorum, cum nusquam pro græco *v* transcribendo inserviat. Fuit probabiliter aliquid duobus sonis *i* et *u* commixtum. Hinc in gothicis nominibus propriis apud auctores latinos occurrentibus, exhibetur *co*, ex. gr. : Theodoricus (*þiudareiks*). Hinc etiam ratio datur, cur ex una parte in *iu*, ex altera autem in *ju* incidat. In *iu* transiens occurrit in *kaiu* gen. *knicis*, *triu* gen. *trivis*,

est, corroborandi causa inducitur *ji*, ut in *harjis*, *lig-jiþ*, cum autem longa est syllaba, quæ vel tali corroboratione non indiget, vel syllabam derivativam hæc corroborationi incompatibilem præcedit, tunc *ei* adhibetur, ut in *hairdeis*, *vandeiþ*, *sokciþ*, *mihiteiþ*, *laisreis*.

5) *Ei* appetatur ut *e* et *i*, quorum prolatio satis distincta esset, ut non confundatur, non autem satis, ut auri dividatur. Quam probat non solum ex eo quod *ei* etymologice valeat *i* vel *ii*, sed ex eo quod frequenter commutetur cum *e* et *i*, nec non et pro græco : regulariter adhibeatur.

§ 31

§ 31. 1) *Iu*, gothicarum vocalium ultima, magis usque restringitur, quam alia; in solis enim radicalibus syllabis occurrens, nec in syllabis derivativis (exceptio unico et consequenter dubio *uhting* Cor. I, xvi, 42) nec in exscriptione vocabulorum peregrinorum invenitur. Ex sequentibus exemplis ejus usus innotescet :

- a) Initio : *tanjo*, *lap*, *iusiza*, *usila* ;
- b) Medio : *bindan*, *gutan*, *dius*, *drusau*, *gajinjan*, *hiufan*, *hliufþ*, *di-halapan*, *þiuþ*, *þluhan*, *kiusan*, *kriustan*, *luþs*, *niutan*, *juka*, *geruods*, *sinjan*, *afshiuþan*, *slivan*, *minuhjan*, *stiuurjan*, *tiutan*, *fris* ; *þiuþs*, *driogun*, *þiuda*, *diuza*, *liukaþ*, *liuhma*, *liuhjan*, *niuhjan*, *liuþon*, *siuks*, *jiuleis*, *hliuma*, *niun*, *niujis*, *diups*, *riurs*, *fraliusan*, *liuþ* ;
- c) Fine : *triu*, *kniu*, *þie*.

1) Annotatio. — In *niu* (a *ni-u*), *sium* (loco *sijum*) et *siuþ* (loco *sijuþ*) *iu* non est diphthongus, sed duplici constat syllaba. Pariter in vocabulis peregrinis, ut *iudas* τῷ *δ*, *stippisius* Φιλιστινῆσις, quapropter hic etiam cum *ju* commutatur : *judas* Joan. xii, 4. »

2) *Iu* etymologice loquendo longum est τῷ *u*, quemadmodum *ei* longum est τῷ *i*; quod imprimis perspicuum est ex collatis utriusque absonantiæ c'asibus :

in *u* desinit, cum hic etiam aliorum substantivorum analogia i producti jubeat, ut sequens exhibet collatio :

þius gen. *þivis*, *qius* plur. *qivai*; transiens in *ju* datur in plur. *sunjus*, *handjus*, etc., cum hic etiam, ut supra 2) diximus, aliorum declinationum analogia *u* radicalis formæ producti jubeat; sed genit. *sunive* *i* iterum assumit, quapropter *u* in *v* commutatur.

§ 32. Nunc vero serie gothicarum vocalium absoluta, nobis restat, nonnullas affectiones, quibus vel nunes in genere, vel saltem plurimæ vocales subjacent, h. e. breviter describere. Jam vero hæc affectiones sunt : *productio*, *correctio*, *absonantia*, *debilitatio*, *ruptio*, *apocope*, *syncope*, *hiatus* et *contractio*.

1) *Productio* est transitus vocalis brevis in suam

longam respondentem, ut *a* in *o* (§ 22, 7), *i* in *ei* (§ 25, 6), *u* in *iu* (§ 34, 2).

2) Corruptio vocalis per consonantem sequentem ellicitur. Liquida: præsertim, necnon *s*, *z*, *h* et *f* vocalem præcedentem regulariter corripere jubent, cum scilicet una vel plures consonantes in eadem syllaba sequuntur, ex. gr.: *balgs*, *allai*, *matmo*, *valdan*, *halbs*, *hats*, *salt*, *milds*, *fillus*, *hilms*, *hilpan*, *dulg*, *ful's*, *malda*, *vam!a*, *manmo*, *svinnan*, *trimpan*, *dunds*, *au'annuns*, *laggs*, *band*, *dragk*, *fanþ*, *wanna*, *uns's*, *briggan*, *drighan*, *siggan*, *vinds*, *vinnan*, *guminiþi*, *juggs*, *bistuggs*, *mundrei*, *kunnan*, *kunþis*, *vargs*, *arns*, *þarbs*, *vordja*, *vorf*, *bairgan*, *svairban*, *vairdus*, *vairþs*, *fuirra*, *fuirznu*, *bavrgs*, *þaurfts*, *vaurd*, *vaurts*, *maurþr*, *wa's*, *as.s*, *ist*, *fisks*, *brusts*, *racn*, *andavizn*, *unabuzns*, *muh's*, *ruihts*, *sauhts*, *hasts*, *gifts*, *skufts*.

• Annotatio 1. — Vocalis autem non corripitur, quando consonans liquidam sequens non ad eandem radicis syllabam, sed ad terminationem pertinet, ex. gr.: *smals*, *fuls*, *sums*, *vans*, *muns*, *gaur's*, *valjan*, *granjan*, *sunja*, *harjis*, *gabaurjaba*, *gataurnan*.

• Annotatio 2. — In plurimis casibus litteræ *l*, *m*, *n*, *r*, *s* in se et propter se corruptionem attrahere videntur, unde fieri potest, ut in scriptione vel sine necessariate gementur, vel, ubi etymologia geminationem postularet, simpliciter adhibeantur (§ 55, annot. 1, 2).

3) *Absonantia* (1) in eo consistit, quod vocalis syllabæ radicalis sive per deductionem sive per vocabuli formationem juxta certas regulas in aliam transeat. Dantur quaedam absonantiæ series, quæ tum duas, tum tres et etiam quatuor diversas vocales amplectuntur, quæque ubi de formatione conjugationis fortis (§ 117, f, g) nec non et vocabulorum (§ 159, 145) quæstio erit, præcipue occurrunt fusiisque tractabuntur. Ille vero sufficit, ex istis classibus præcipuas in ordine ad sonum excerpere, unde sequentes evadant classes :

1 ^a classis :	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
2 ^a —	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
3 ^a —	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>
4 ^a —	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
5 ^a —	<i>iu</i>	<i>au</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
6 ^a —	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>

Ex. gr. : *bindan*, *band*, *bundun*, *bundans* ;
niman, *nam*, *nemun*, *numans* ;
giban, *guf*, *gebun*, *gibans* ;
beitan, *beit*, *bitun*, *bitans* ;
bindan, *baufþ*, *budun*, *budans* ;
sakan, *sok*, *sokan*, *sakans*.

In prima, secunda et tertia classibus *a* pura radicis vocalis prævalet, in quarum *i*, in quinta *u*, in sexta autem, omnium imperfectissima, iterum apparet *a*, in quo latens longam *o* radicis per absonantiam corripere videtur : qua de causa quaeritur, utrum hæc classis secundariam radicem formationem ex se-

cunda et tertia classibus non exhibeat, ut, ex. gr., *gavoh* derivatur a *nahan*, quod ipsum ad verbum primæ classis deperditum pertinet (§ 26, 4), vel ut *erohjan* ad quoddam *rrakan*, *rrak* referendum, quod ex *erikan*, *vak* deductum est. Pro hac affinitate etiam militat, quod plurima verba, ad hæc classem pertinentia, in præsentibus advocant, id est, debilitate conjugantur. Ad sextam et alia absonantiæ classis, rarior equidem, proxime accedit, nempe :

7^a classis : *ai*, *e* *o* *o* *ai*, *e*
 quæ in verbis reduplicatis tantummodo occurrunt (§ 126). In hac classi e præsentis primitiva esse videtur, aut alias vocales non remaneos equidem (§ 25, 1, e), sed in verbis, quorum radicalis syllaba vocali desinit, cum *ai* ejus sano affini commutata, eodem prorsus modo atque in similibus casibus (§ 26, 5) *au* τὸ ὄ personam gerit.

• Annotatio 1. — Quod autem tres primæ classes maximam inter se habeant relationem, vel primo intuitu patet. In his enim triadem vocalium gothicarum sese evolventem vidimus, unde non immerito propter *a* dominans, eis, ut primitivis, primam sedem adscripsimus. In quarta et quinta classibus, quæ artissimam quoque affinitatem inter se habent, a prorsus desinit, iterum tantummodo apparet hic *i*, illic *u*, quorum absonantia sive per productionem (*ei*, *iu*), sive per ruptionem (*ai*, *au*) efficitur. Nunc vero cum productio et ruptio latiore simplicis sonorum systematis evolutionem supponit, has classes præinde ut posteriores habuimus; sextam autem, sive quia e prima deducta est, sive quia recentissima aut saltem imperfectissima, immmediate post eas ad ultimum locum remisimus.

• Annotatio 2. — Quamvis absonantia in formanda conjugatione fortis præcipue appareat, dantur tamen nonnulli casus, in quibus evidenter ad hæc conjugationem referri nequit, ut in *dogs*, a *dog*, *hobvins* a *haban*, *ganoks* a *nahan*, quæ omnia ad analogiam sextæ classis efformantur, licet verbum *dugan*, *dog*, *haban*, *hob* mirum simul et inadmissibile videatur (propter conjectum *NALAN*, *NOH*, vid. § 26, 4). Abud exemplum absonantiæ irregularis præbet *biggan*, *brahta*, quod primam classem sapiens, primitivum forsitan *brigan*, *bray* conjiciendum exhibet, ex quo per introductionem nasalis (ut in *standan*, *stofþ*, vel in *þagþjan*, *þahta*) novum præsens, et per latiore formationem præteriti, etiam in nonnullis aliis verbis occurrentem (coll. *mag*, *mahta*, *oy*, *ohra* etc.), novum præteritum cum debili flexione exortum est. »

1) Quem influxum habet absonantia in vocalem syllabæ radicalis, cum etiam habet *dehilitatio* in vocalem syllabæ formativæ. Huic affectu soli vocalis *a* subjacet, quæ sub ejus influxu com *i* vel *u* commutatur; atqui *dehilitatio* tum ex natura vocalis

(1) Quoniam vocabulo germ. *Ablaut* nullum la in unum perfectum, ut video, responderet, ne periphrasim etiam, quod interpretatum semper incommodum est, novum vocabulum excogitare malui. Itaque in hujus

operis decursu ubique aderit voc. *absonant* a transitionem vocalis seu soni in alium, tector benevole, intelligas. *Interpr.*

consonantem vel præcedentis vel sequentis, tum ex additione longioris syllabæ formativæ dependet nec non et in formatione sive declinationis sive conjugationis formarum adhibetur. Jam vero usus ejus ex sequentibus præceptis regulari potest :

a) *A* in *i* debilitatur :

aa) Ante dentales et sibilantes, ex. gr. : in declinatione *VICA* gen. *vigis* (§ 64, 4), in conjugatione *tagja*, *tagjis*, *tagjiþ*, *tagjam*, *tagjiþ*, *tagjand*, particip. *tagjifs* (§ 113) ;

bb) Cum syllabam formativam altera cum *a* sequitur; sic eo modo dativus *hanin* a radice *HANAN* illustrandus est (§ 88, 4), licet suum *a*, dativi characteristicum, commutaverit; nam formas *hanana*, *hanina*, ut ad *hanin* deveniat, percurrisse censetur. Eadem ratio fortasse valet pro *i* ante substantivorum terminationes *þa*, *lo*, etc., ex. gr. : *daubiþa* a *DAUBA*, *kauriþa* a *KAURA*, *svikuiþa* a *SVIKNA*, *darnila* a *BARNA*, in quibus eo magis *i* ad dentales inclinare videtur, quod si dicatur quidem *magula* a *MAGU*, non autem *agluþa*, *manvuþa* ab *AGLU*, *MANVU*, sed *agliþa*, *mauriþa*.

b) *A* finale in *u* tunc debilitatur, cum in conjugatione *a* syllabæ radicalis per transformationem in *u* incidit, sic in præter. plur. *bundun*, *bunduþ*, *bundun*, cum *bindan*, *bindiþ*, *bindand*. Hujusmodi debilitatione etiam in verbis, qui *u* ut vocalem transmutationis in præterito plur. non habent, occurrente, merito hanc formam primitivam et antiquissimam esse concluditur. Peculiaris est debilitatio in *ainunnehun* loco *ainammahun*, ubi per longam sequentis syllabæ attractam esse videtur.

5) *Ruptio* est permutatio $\tau\omega$ *i* et *u* in *ai* et *au*. Consequitur partim ex regulis absonantiae (vid. supra 3), partim ex retrogrado influxu præcedentium consonantium *r*, *h* et *w*, et quidem in omnibus casibus locum habet, in quibus *i* et *u* reipsa longa sunt. *Ruptio* igitur in absonantiam ipsam realiter influat, cum ubicun-

que ex hujus regulis *i* vel *u* poni deberet, *ai* vel *au* usurpatur. Hinc novæ absonantiae classes, quæ sequuntur :

1 ^a series	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>ou</i>
2 ^a —	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>au</i>	<i>au</i>
3 ^a —	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>ai</i>
4 ^a —	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>ai</i>	<i>ai</i>
5 ^a —	<i>iu</i>	<i>au</i>	<i>au</i>	<i>au</i>

ex. gr. : *bairan*, *bar*, *berun*, *baurans*,
vairþan, *varþ*, *vourþun*, *vaurþans* ;
saiwan, *saw*, *sewin*, *saiwans* ;
leiwan, *laiw*, *laiwin*, *laiwans* ;
tiuhan, *tauþ*, *tauhun*, *tauhanz*.

6) *Apocope* est rejectio vocalis a fine vocabuli; sic se habent in declinatione dativi *hanin*, *ratin* loco *hanina*, *ratina*; composita cum *uh* enclitico, ut *þammuh*, *anþaranuh*, loco *þamma-uh*, *anþarana-uh*; et etiam *þat-ist*, *kar-ist*, *nist*, *nibai*, loco *þata ist*, *kara ist*, *ni ist*, *ni ibai*.

7) *Syncope* est rejectio vocalis inter duas consonantes positas; quod fit in declinatione pro *ratna*, *namna*, cum *hairtona* (§ 99, annot.) et pro *ainnohun* loco *ainnahun* (§ 111, 5), in conjugatione autem pro præterito *bruhta* loco *brukida*, *þahta* loco *þagkida*, etc. (§ 128, annot. 4).

8) *Hiatus* est concursus duarum vocalium ad diversis syllabas pertinentium, ut in *gaarman*, *wanh*, *lauðeikua*, *fiþva*, *iesus*, *saian*, *bauan*, etc. Jam vero quosdam hiatus dari non posse, jam supra (§ 25, 1 e; 26, 5) ostendimus; alios Gothus temperat sive *j* post *i* introducendo, unde *fiþva* loco *fiþva*, *sijum* loco *sium*, etc., sive *i* et *u* in seioid-vocalem respondentem commutando, unde *sunjus*, loco *sunius*, *sunive* loco *sunivæ*, *maui* loco *maui*, etc., vel tandem *h* interjiciendo (§ 22, annot. 1).

9) *Contractio* est duarum vocalium concurrentium in unam redactio, ut in *sakeiþ* loco *sakiiþ*, vel in *fret* (si hæc lectio legitima est) loco *fraat*

II. DE CONSONANTIBUS.

§ 33. Consonantes dividuntur in *semi-vocales* (*j*, *v*), *liquidæ* (*l*, *m*, *n*, *r*), *mutæ* (*g*, *h*, *k*, *x*, *q*, *w*, *b*, *f*, *p*, *d*, *þ*, *t*) et *sibilantes* (*s*, *z*).

Semi-vocales medium tenent vocales inter et consonantes, siquidem *j* ad *i*, *v* ad *u* coordinantur et sæpius cum his commutentur. Ad *semi-vocales* proxime accedunt *liquidæ*, aliquid vocalicum ipsæ præ se ferentes, siquidem per se ipsas tenorem habeant et una ex illis, *r*, vestigium puræ vocalium naturæ servaverit. *Mutæ* autem in triplicem classem iterum partiuntur, scilicet : *gutturales* (*g*, *h*, *k*, *x*, *q*, *w*), *labiales* (*b*, *f*, *p*) et *linguales* (*d*, *þ*, *t*); nec non et sunt vel *mediæ* (*b*, *d*, *g*), vel *aspiratæ* (*f*, *þ*, *h*) vel demique *tenues* (*p*, *t*, *k*). Reliquæ *gutturalium*, partim in solis vocabulis peregrinis occurrunt (*v*), partim proprii sunt soni (*q*, *w*) ad quæ formanda plura vocis organa concurrere videntur. *Sibilantes* denique ad *lingualium* classem referuntur, in quibus iuxta certas sonorum leges in-

cidere possunt. Hinc totum gotlicarum consonantium systema sequenti modo ordinari potest :

1. *Semi-vocales* : *j*, *v*
2. *Liquidæ* : *l*, *m*, *n*, *r*
3. *Mutæ* : *mediæ*, *aspiratæ*, *tenues*
  - a) *Gutturales* : *g*, *h*, *k*, (*x*), *q*, *w*
  - b) *Labiales* : *b*, *f*, *p*
  - c) *Linguales* : *d*, *þ*, *t*
4. *Sibilantes* : *s*, *z*.

1. DE SEMI-VOCALIBUS.

J

§ 34. 1) *J* initio tantum syllabarum et vocabulorum occurrit, nunquam autem fine vel ante consonantem, ex. gr. : *jabai*, *jains*, *jau*, *jer*, *jiuka*, *juggs*, *vajamereins*, *bajoþs*, *saijiþ*, *tauþan*, *fiþands*, *undarlicja* (?), *niuþis*, *stojan*, *galaubjan*, *lagjan*, *dadiþjan*,

hæzjan, saggjan, vaiho, frahjan, vakra, anaviljei, venjau (Mtu. v. 47; x. 51), sunjus, aunnjan, afvappjan, wafis, la:zjan, laistjan, aurtja, hnuinjau, usjo, newjan.

« Annotatio. — In unico tantum vocabulo a tergo syllabæ invenitur, scilicet in *freihals* Cor. II, III, 17; Gal. II, 4, ubi lectio *freihals* sine dubio preferenda est. »

2) *J* adhibetur pro græco ι (lat. i) sive inter duas vocales incluso, sive post consonantem aut initio posito, ex. gr.: *kajsa kwázus*, *akaja 'Aχoia*, *ahjapar 'Aθιάθαρ*, *iskarjotes* Joan. XIV, 22 *'Iσχαριώτης*, *marja Marja*, *autichj 'Aπιουζεία*, *laiktja* lectio, *kaetsjo* cautio, *jarirus 'Aιριρος*, *junna 'Iωννά*, *jaunis 'Iωννάς*, *jaurdanus 'Iουδαίος*, *judas* Joan. XII, 3 *'Ιουδης*, *justus* *Ιούστος*, *jota* *Ιώτα*.

« Annotatio I. — In istis casibus frequenter conmutatur cum i, quod in *iskariotes*, *iaerus*, *iaurdanus*, *iudas* regularius est. »

3) *J* nascitur ex i, cum in formativa syllaba vocalis sequitur, ut *laisarjos* loco *laisarios*, *sunjus* loco *sunius*, *hnujos* loco *hnujos* (a *hni*, radice *hLUJA*, in qua v, introducto j, in u iterum resolvitur), *munjos* loco *munjos* (a *mari*, radice *MAUJA*), *tojs* a *tau*, *lagjþ* loco *lagjþ*, *harjis* loco *hariis*.

« Annotatio 2. — De regula, secundum quam ii tum in *ji*, tum in *ei* (sokeiþ loco *sokeiþ*, *hairdeis* loco *hairdiis*) incidit, vid. § 20, 4.

« Annotatio 3. — *J* vero in *j* transire nequit, cum ad radicem vocabuli pertinet, ut in *siai*, *sian*, *friaþva*, *fjands*, *þius*, *saiun*, *vaiun*; vel in vocabulis peregrinis, ut *asia*, *arubin*, *kiteikia*, *galatia*, *daknataw*, *aiclangia*, *aifuisius*, *filippisius*. Excipiuntur *ajukluþ* a *ajus* et *vaja* a *vai*. »

4) *J* ad vitandum hiatus intermittitur, ubi alia vocalis semi-radicalis i (ai) sequitur, ut in *sijai*, *sijun*, *saijþ* Me. IV, 14. *frijaþva*, *fjands*, vid. § 52, 8, coll. proleg. col. 47.) not. 5.

5) *J* Gothorum idem sonasse videtur atque *j* Germanorum, acutius vero quam *y* Anglorum. Qua prolatione propria ad *q* accedente discriminatur *ju* ab *iu*, quæ alias satis similia, in geminis tamen gothicis vocabulis ita discrepant, ut *juggs*, *sunius* pro *juggs*, *sunjus* vel *juþ*, *junjo* pro *iup*, *unjo* scribere non liceat. Hanc etiam prolationem τοῦ j delinere intendebat, qui in cod. membr. salsb. n. 410 (Wien. Jahrb. XIII, 11) dixit: ubi dicitur genuit, j ponitur, ubi gabriel, g ponunt; coll. supra § 12, littera *J*.

V

§ 55. 1) *V* initio, medio et fine vocabulorum occurrit; initio præter vocales etiam τοῖς i et r præponi potest:

a) Initio: *valjan*, *vens*, *vindan*, *vulþus*, *vokrs*, *vflits*, *vrikan*, etc.;

b) Medio: *stavan*, *fanni*, *mavi*, *gari*, *havi*, *tavida*, *hnanjan*, *aivs*, *snaius*, *saws*, *saiwala*, *waiva*, *staiwa* Me. x, 57, *skorjan*, *levjan*, *speiþau*, *hneivan*, *heiva* (rauja, *kniva*, *suiran*, *þinadu*, *þivi*, *sauve*, *lasivs*, *viduro*, etc.);

c) Fine: *aiv*, *hluiv*, *snaiw*, *saiw*, *lee*, *g.radv*, *þivadv*.

vaurst, præterita *hnuiv*, *spaiw*, *valv* et imperativi *hneiv*, *spriw*, *vif*.

« Annotatio I. — De *v* ut *y* usurpato vid. supra § 27. »

2) Ponitur pro græco υ post vocalem: *parlus* *παυλος*, *siv* *σιβυ*, *daveid* *δαβιδ*, coll. *hartsjo* lat. cautio; *paraskave* *παρασκευη*, *aiclangia* *αίχληγια*, *aivneika* *εβνικα*, *aivcharistu* *εβχαριστια*, *aivaggeljo* *εβαγγελιον*.

« Annotatio 2. — In eo caso quandoque geminatur: *aivva* *εββα*, *laivveis* *λεβεις*, *laivveitus* *λεβειτους*, coll. Schneider, *Lat. Formentaire* I, 567. Pariter *Livigild* in monetis gothicis inscriptum (vid. apud Aschbach, *Westg.* 557) pro *Leovigild*, *Livigild* sumi potuit. Quandoque etiam prætermittitur: *aiodia* *εβιδια*, *agustus* *αβρουστος*. *Akrila* autem e græco *'Ακρilas* minus, quam e latino *aquila* ortum duxis e videtur. At as lat. *v* per *b* gothice exseribitur (§ 46, 2). »

3) *V* ex *u* inter duas vocales posito nascitur, ex. gr.: *mavi* a *MAUJA*, *havi* a *HAUJA*, *stravida* a *straujan*, *tavida* a *taujan*, *triva* a *triu*, *kniva* a *kniv*, *þivi* a *þius*, *navis* a *unus*, *sunive* loco *sunive*. Sed iterum in *u* transit, deficiente vocali sequente, ut in *suiþan*, præter *snau*.

« Annotatio 3. — Simili modo efformatur *fidur* ex *fidar*, *tuz* ex *tuvs*. In *spai-skuldrs* a *speitan*, *spaiw*, e omnino evanuit.

« Annotatio 4. — Non ubique tamen *u* inter duas vocales positum in *v* incidit, ex. gr.: *tanī*, *stauida*, *travan*, *bauan*, etc. »

4) *V* Germanico *w*, Anglico *v* congruere videtur. Sed a *v* Latinorum differre debuit, cum *v* lat. per *þ* gothice exseribatur, ut su ra annot 2 innuimus, et vice versa goth. *v* in latinis scriptis per *vv* (ex. gr. in nominibus *VVillie* *Wittar*, *VVilfarit*), in monetis per *w* (*Wittiza*, *Wittiges*) exprimitur. Cæterum ex librarii menda *vidur* loco *fidur* Cor. II, XII, 2 affinitas litterarum *v* et *f* difficillime concluderetur.

2. DE LIQUIDIS.

L

§ 56. 1) *L* frequenter occurrit tum initio tum medio et fine vocabulorum:

a) Initio: *laggs*, *laisjan*, *laus*, *lev*, *leik*, *ligan*, *liuhuf*, *lustus*, *lofa*, etc.;

b) Medio: *halja*, *hails*, *saults*, *sels*, *weila*, *skilja*, *þialeis*, *fula*, *holou*, etc.;

c) Fine: *skat*, *ðail*, *mel*, *til*, etc.

2) Constantè respondet græco λ ejus prolationem habet, ex. gr.: *lysanius* *λυσανιος*, *abaileni* *αβιλενω*, *bsaiiltsaibul* *βεβιλτσουλ*, *gabriel* *γαβριελ*. Quandoque redundantè ponitur, ut in *alabalstauun* *αλαλαστρυν*, *nauel* *νωει*.

M

§ 57. 1) *M* in qualibet vocabuli sede occurrit:

a) Initio: *monags*, *maiz*, *maurgins*, *meqs*, *meins*, *minz*, *mulda*, *mota*, etc.;

b) Medio: *namo*, *hains*, *gnonjan*, *andanems*, *skaina*, *hiains*, *iumja*, *rums*, *stoma*, etc.;

c) Fine: *quam*, *nam*, *manageim*, *nim*, *sum*, *oinov*, etc.

2) Ponitur pro græco μ , cui prolatione omnino respondet, ex. gr. : *moses* Μωσῆς, *hymainius* Ἑμί-
ναιος, *naum* Ναούμ. Quandoque etiam in fine vocabu-
lorum redundanter jacet, ex. gr. : *marian* Μαρίας
(nisi Gethus Μαρῖομ in suo codice legerit), coll. *bai-*
liam Κορ. II, vi, 15, cum Græcus Βελιζλ, Βελιαρ vel
Βελιαν habet.

N

§ 58. 1) *N* easdem sedes atque *m* occupare po-
test; sed frequentius occurrit :

a) Initio : *naqahs*, *naiteins*, *nauh*, *newa*, *neif*, *nimon*,
niun, *nuta*, *nota*, e.c. ;

b) Medio : *vaninascus*, *sainjun*, *ussauneins*, *mena*,
keinan, *ino*, *runa*, etc. ;

c) Fine : *man*, *gamain*, *laun*, *ven*, *sein*, *u'min*, *siun*,
ainshun, *fon*, etc.

• Annotatio. — Ante gutturales *g* in locum τοῦ *n*,
more græco, subditur (vid. § 40, 5).

2) *N* græco ν omnino respondet, ex. gr. : *naggai*
Ναγγαί, *maneins* Μανεῖος, *akuron* Ἀκρόων. Quandoque
etiam a tergo vocabuli redundanter additur, ut in
uerin Ἐρηί, *mailkein* Μαλκί.

3) *N* simul et ejus subrogatum *g*, ante labiales
etiam *m* evadens, ad producendam brevem radicis
syllabam quandoque intromittitur, sic in *standan*
præt. *stah*, *hagkjan* præt. *hukta*, *jugkjan* præt. *juh-
ta*, *briggan* præt. *brahta*. Vire versa quandoque etiam
deficit, ubi vocalis præcedens sive per positionem
longa est, sive in suam longam respondentem incidit,
ut in *kustanteinus* Constantinus, *seiteins* loco *sinteins*,
ut *dobnan* loco *dumbnan*.

R

§ 59. 1) *R* etiam frequenter in omnibus vocabuli
sedibus occurrit :

a) Initio : *raßjo*, *rahts*, *vauds*, *redan*, *reisan*, *rimis*,
riurs, *rums*, *radjan*, etc.

b) Medio : *aran*, *vairta*, *daura*, *sveran*, *veiro*, *hir*,
riurei, *skura*, *horinon*, etc. ;

c) Fine : *bar*, *vair*, *daur*, *skeir*, *stür*, *for*, etc.

• Annotatio 1. — Jam supra diximus (§ 52, 5),
quod *r* ante *i* et *u* breviter positum eas hanc jabet.

2) In vocabulis peregrinis græco ρ respondet, cu-
jus prolationem habuisse videtur, ex. gr. : *raibnikka*
Ραιβνικκα, *markus* Μάρκος, *kurtaubudil* Κυρτοαβυδιλ, *u-
leiaizair* Ἐλεϊζερ. In *artarksankus* (Ἀρταρκακος) re-
dundanter interjectum est, in *airnodani* (Ἄρνωδαν)
pro λ immerito adhibetur.

3) Hujus litteræ (*r*) natura vocalica, que in aliis
ejusdem stirpis sermonibus, in sanskrito præsertim,
perspicua est, in gothico nondum est non agnos-
cenda. Unde fit, ut quorundam nominum decli-
natio, eorum scilicet quæ affinitatis relationem ex-
primunt, ut *broßur*, *stahhtar*, declinationi cæterorum
vocabulorum apprimè conveniat. Ita sanè res innu-
tescit ex sequenti collatione utriusque declinationis,
monito quod, ad vitandam omnem ambiguitatem,
R vocale per $\hat{r}$, *R* debilitatum per $\check{r}$, *R* longum tan-
dem per $\hat{r}$ significare necessum duxerimus.

Declinatio thematici *BROPR* sicut *VAIRA*.

		Præsens formatio.			Vocalica declinatio.		
Sing.	nom.	<i>broßar</i>	<i>broßr</i>	sicut	<i>vair</i>		
	acc.	<i>broßar</i>	<i>broß</i>	—	<i>vair</i>		
	dat.	<i>broßr</i>	<i>broßi</i>	—	<i>vaira</i>		
	gen.	<i>broßrs</i>	<i>broßis</i>	—	<i>vairs</i>		
Plur.	nom.	<i>broßrjus</i>	<i>broßis</i>	—	<i>vairas</i>		
	acc.	<i>broßruis</i>	<i>broßis</i>	—	<i>vairans</i>		
	dat.	<i>broßrum</i>	<i>broßim</i>	—	<i>vairam</i>		
	gen.	<i>broßre</i>	<i>broßre</i>	—	<i>vaire</i>		

Ad agnoscendam perfectam utriusque declinatio-
nis analogiam, considerandum est :

a) *A* in nom. et acc. sing. (*broßar*) vocalem esse
euphonicam, idè huc advocatam, quia $\hat{r}$ vocale (*R*
consonanti sono congruens) deficit ;

b) Ex declinatione pluralis innoscere, quod *R*
vocale in tono cum *u* commutatum fuerit, unde pro
 $\hat{r}$ semper *ru*, pro $\hat{r}$ *rju* (loco *riu* § 31, 3) adhibue-
runt. In gen. sing. autem, ubi pariter consonans *R*
vocale sequitur, hoc eundem in *u* non incidit, quia
in declinandis aliis vocabulis ille casus vocalem de-
bilitari jubet, sed saltem vocalis omnino deficit.

• Annotatio 2. — Naturæ vocalicæ τοῦ *r* hoc etiam
attribuendum est, quod hæc consonans plerasque cæ-
terarum consonantium sibi initio præponi sinat,
scilicet *v*, *g*, *h*, *k*, *q*, (*x*), *b*, *f*, *p*, *d*, *ß*, *t*, et duplices
consonantes *sk*, *sp* et *st*, *f* tantummodo et *m*, linguali-
bus et sibilantibus exceptis.

3. DE MUTIS.

DE GUTTURALIBUS.

G

§ 40. 1) *G* initio, medio et fine vocabulorum nec
non initio ante *t* et *r* poni potest :

a) Initio : *gubeigs*, *gairnjan*, *gaurz*, *gebi*, *geigan*,
gilþja, *gintan*, *guß*, *gods*, *glimunjan*, *gretan*, etc. ;

b) Medio : *magan*, *laigon*, *augo*, *megs*, *steigan*, *li-
gan*, *hugan*, *bugjan*, *oy-u*, etc. ;

c) Fine : *mag*, *daig*, *baug*, *veg*, *steig*, etc.

2) Græco γ regulariter congruit, ex. gr. : *Gubriel*
Γαβριηλ, *gaulgunþa* Γαυλγουνθα, *agar* ἄγαρος, *magdalene*
Μαγδαληνη, *asgad* Ἀσγαδ, *sygailus* Συγγαῖλος, *synagoge*
συναγωγη, *salaiu* Φαλεις (sic Ulfilas Luc. III, 35 cum
pluribus codicibus loco Φαλεις legit).

3) In fine syllabæ frequenter in *h* transit, sic *vaih*
ureigan, *mahta* a *magan*, *banhta* a *bugjan*, *brahtu* a
briggan, *ahta* a *aigan*, *gahls* a *gaggan*. Quandoque
etiam cum *h* commutatur, ut in *aigands* et *aikhunds*
Cor. II, vi, 10, a *gum* et *aikum* Joan. XIX, 7, *aih*
et *aig* Cor. I, vii, 15; vel ex *h* oritur, ut in *fulþins* a
filþan. *G* etiam *k* evadit in *gadik* a *deigan*.

4) Quoad prolationem, *g* Gothorum idem sonasse
videtur atque *g* Germanorum, id est ut *k* lenè initio
syllabæ, in fine autem ut aliquid gutturale, germa-
nico *ch* satis simile, coll. § 34, 5.

5) Sequentè alia gutturali, sonum nasalem, ut græ-
cum γ comparat, ex. gr. : *aggeilus* ἄγγελος, *naggai*
Ναγγαί. necnon et in gothicis vocabulis *briggan*,
siggan, *hagkjan*, *igais*, etc. Sequentibus *k* vel *q* fre-
quenter geminatur, ut in *driggan*, *hagggjan*, *uggkis*,

þuggjan, sigggjan, sticggjan, igggis. Mendosa autem videtur hęc geminatio in *giggjan* Cor. I, ix, 29 loco *gigan*, cum nulla sequatur gutturalis. Vice versa noticum *g* quandoque pro duplici stat: *fauragagja* Luc. viii, 5; xvi, 4 loco *fauragaggja*, *unmanarigvai* Tim. II, iii, 3 cod. A loco *unmarigqvai*, *hugridai* Cor. I, iv, 11 loco *huggridai*, *quagvein* Skeir. I, c loco *gnaggvein*. In derivatis autem vocabulis hoc *g* nasale deficit sive compensatum sive non (coll. quod de *n* § 38 dictum est), hinc *juh'za* a *juggs*, *huhrus* a *huggrjan*, *gahls* a *gaggjan*, *brahta* a *briggjan*, *þahla* a *þagkjan*, *þuhva* a *þugkjan*.

• Annotatio. — Loco *g* nasalis quandoque apud Lucam *n* mendo e scribitur, ex. gr.: *þankeiþ* Luc. xiv, 51, *bringiþ* xv, 22, *þank* xvii, 9, *inþis* xix, 51, quod sine dubio influxui romano adscribendum est, quo vigente, noster textus Lucæ recenseri potuit. E romanis Acrius scribit etiam *aggelus* loco angelus, vid. Varron. ap. Priscian. p. 37. •

II

§ 41. 1) *H* etiam in quavis sede vocabuli occurrit et initio ante *l*, *n* et *r* adesse potest:

a) Initio: *haban*, *hairan*, *haubiþ*, *her*, *heito*, *himins*, *hiuhma*, *huljan*, *holou*, *hlaþan*, *hnavjan*, *urains*;

b) Medio: *þahan*, *þlainan*, *þauho*, *þeiham*, *þiuhþ*, *haha*;

c) Fine: *frak*, *juh*, *gataih*, *þauh*, *nauh*, *hauh*, *tauh*, *tiuh*, *-uh*, *skoh*.

• Annotatio 1. — Supra monuimus (§ 32, 5), quod ante *i* et *u* brevia non occurrit, quin ea rumpi jubeat. •

2) Spiritui aspero Græcorum respondet, ex. gr.: *hyssoþo* ὕσσωπος, *hymainius* ἤμαινιος, *hairbraius* ἡβραῖος, *herodes* Ἡρώδης, etc. Redundans etiam invenitur: *helias* Ἠλίας, *haileisaius* Ἠλεσαῖος; sed e contrario frequentius omittitur, ut in *airmogaineis* Ἐρμογένης, *ymainius* ἤμαινιος, *iairaimias* Ἰερραῖος, *iairusalem* Ἰερουσαλὴμ, *iairapaulis* Ἰερῶπολις, *iaireiwo* Ἰεριχὼ, *asanna* ὠσαννά, *aai* Αἰ; quæ omissio eo facilius explicatur, quod spiritum Græci non scribebant. Occurrit etiam in moneti ERMENEGILD loco HERMENEGILD, vid. Aschbach. Westg. 558.

• Annotatio 2. — Quod in vocabulis peregrinis duabus vocalibus interjiciatur, jam supra (§ 26, 3) monuimus.

• Annotatio 3. — De ipsius origine ex *g* et *k* vid. § 40, 3 et 42, 3, et de ejusdem commutatione cum *g* vid. § 40, 3. •

3) *H* ante alias consonantes vel in fine vocabuli positum quandoque deficit, ex. gr.: *hiuteiþ* Mth. v, 15 loco *hiuteiþ*, *hiuma* Luc. vi, 47; viii, 4 loco *hiuhma*, *drauhnos* Joan. vi, 12 loco *drauhnos*, *usvaurs* Cor. II, ix, 9 loco *usvaurs*, *warjo* Mc. xv, 6 loco *warjoh*, *warjono* Skeir. IV, 6 loco *warjanoh*, *wamme* Gal. v, 3 loco *wammeh*, *al* Mc. xv, 58; Thess. II, ii, 3 loco *alh*, *þairvakands* Luc. vi, 12 loco *þairvakands*, *huhhairts* Tim. II, iii, 2 loco *huhhairts*. Hęc prætermissio regularis est in *raurst* a *raurhts*, *gatto* a *gahls*.

4) Quod protationem diversa esse videtur, prout *h* ante vocalem, vel consonantem, vel sine vo abuli reperitur. Ante vocalem positum spiritui aspero Græcorum congruisse potest, spiritus ipse; ante consonantem contra germanice *ch* respondet, gutturali littera in initialibus *hl*, *hu*, *hr* vel finalibus *ht*, *hs* evidenter aud. In fine tandem vocabulorum minus fortasse auditum, *h* ad id præcipue inserit, ut præcedentem vocalem auat, atque adeo sive sequenti consonanti facile assimilatur (§ 56) sive prætermittitur (vid. supra 5).

K

§ 42. 1) *K* initiale, medium vel finale esse potest; initiale autem cum *l*, *n* et *r* conjungi valet.

a) Initio: *kalds*, *kaupon*, *ketihis*, *keinan*, *kintus*, *kisau*, *kustus*, *klismo*, *kniua*, *krusts*;

b) Medio: *akran*, *laikan*, *aukan*, *tekan*, *peika*, *rikan*, *siukei*, *lukan*, *vokains*;

c) Fine: *gasak*, *mik*, *sik*, *þnk*, *gajnk*, *taitok*, *auk*, *sink*.

2) In nominibus propriis et vocabulis peregrinis respondet ordinario a) latino *c* et græco *κ*, cui utinam prolatio convenit, ex. gr.: *lukarno*, lucerna, *kirkara* carcer, *kavtsjo* cautio, *luhtjo* lectio, *kuisar* Καῖσαρ, *kefas* κηφᾶς, *kileikia* κηλικία, *krispus* κρισπος, *isak* Ἰσαάκ, *iskarjotes* Ἰσχαριώτης, *lucias* Λουκάς; quandoque etiam b) græco *γ*: *makeibis* Μακείβις, *hriksgraiwōs*, græcus, *markreitus* μαρκηριτα; *sapius* tandem c) græco *χ*: *kaurazein* χοραζῖν, *kufairi* Χαφιρά, *kusa* Χουζά, *inire* κο Ἰεριχῶ, *antiaukia* Ἀντιοχεια, *ahaja* Ἀχαία, *trahauneitidus* Τροχωνίτις, *tyheikus* Τυχηῖος, *zakarias* Ζαχαρίας, *saihaiadias* Σαχηαδίας, *tairtarhes* τει, ἄρχης, *areistarkus* Ἀριστάρχος, *arkaggilus* ἀρχαγγέλος, *arkippus* Ἀρχιππος, *paska* πάσχα, *mailkeiu* Μελχι, *malhus* Μάλχος, *makmas* Μακμάς, *drakma* δραχμή, *zakkaius* Ζαχαρίας, *ainok* Ἐνώχ, *sarok* Σερούχ, *lamaih* Λάμηχ.

3) *Tō* ἰ; præpositum in *h* transit, ex. gr.: *b*-uhta a *brukjan*, *þahla* a *þagkjan*, *þuhla* a *þugkjan*, *sahls* a *sakan*, *sauhts* a *sinkan*, *uhtivo* a *vakan*.

• Annotatio. — Cum *s* connexum (*ks*) ad circumscribendum græc. ξ tantummodo prodest: *arfaksad* Ἀρφαζάδ, *artarkserkses* Ἀρταξέρξης. •

X

§ 43. *X* tantum occurrit in græcis vocabulis et nominibus propriis, in quibus *tō* χ respondet, ex. gr.: *xristus* Χριστός, *pascha* πάσχα, *zakarias* Ζαχαρίας, *axaja* Ἀχαία; gemina ut etiam pro *χ* in *zakxains* Ζαχαιῶ. Cæterum in his omnibus vocabulis, si unum exceptis *xristus*, commutatur cum *k*, cujus sonum Gothi habuisse videtur. Si enim illis *χ* Græcorum simpliciter aspiratum fuisset, non innotesceret ratio, cur saltem in quibusdam casibus hoc per *h*, aspiratis æquivalens, non expressissent, et forte *arhippus* ut *gatrhiþs*, *malhus* ut *alh*, vel *hristus* ut *hrisjan* non exscripsissent.

Q

§ 44. 1) *Q* initio, medio et fine vocabulorum occurrit:

a) Initio : *qam, quinn, qens, qiban, qinjan, quns*, consonanti præpositum in solo dubio *qrammijpa* reperitur ;

b) Medio : *plaqns, vraiqo, suqon*, etc. ;

c) Fine : *sagg, bistagg*, etc.

2) Vocabulorum peregrinorum in solo *qartut* græc. *Κοῦαρτος*, lat. Quartus occurrit, igitur pro latino *qu* ponitur; cum autem in *okvila* per *kv* exseribitur, *q* videtur ejusdem prolationis.

W

§ 45. 1) *W* initio, in medio et fine vocabulorum, sed satis raro occurrit; initiale autem nunquam consonantem præcedit :

a) Initio : *wos, wairban, waurban, we, weila, wilstri, wopan* ;

b) Medio : *saiwm, leiwan, arwazna, newa* ;

c) Fine : *new* et præterita *saw, laiw*, necnon imperativi *saiw, lehw*.

• Annotatio. — *I* et *u* brevia nunquam sequitur, quin ea frangi jubeat, qua de re coll. § 32, 5. •

2) In vocabulis peregrinis non reperitur atque adeo ejus prolationem determinare perarduum. Etymologice re-pondet litteris conjunctis *hw, wh* in cognatis sermonibus. Hic hoc habet pro *cv* vel *hw*, ille pro *qh*. Sed Gotho simplicem fuisse sonum constat ex eo, quod unicuique signum huic adseripserit, non autem aliis litteris conjunctis, ut *hl, hn, hr*. Cæteroquin *hw* et in compositis vocabulis occurrit, ut *ubuhropida* Luc. xviii, 58, *hairhvakands* vi, 12, quin in *w* incidit.

B. DE LABIALIBUS.

B

§ 46. 1) *B* initio frequenter occurrit, sive ante vocales sive ante liquidas *l, n, r*, necnon et medio; sine autem tantummodo post liquidas *l* et *m*, raro autem post *r* vel vocales reperitur :

a) Initio : *balgs, bai, bauan, berusjos, bida, biuds, bugjan, boka, bliggvan, buauan, brikan* ;

b) Medio : *haban, gahlaiβα, raubon, gebun, hlithjan, liban, hiubi, dubo, drobnan* ;

c) Fine : *ha'tb, dumb, bisvarb* (hinc in glossæc. *svarf* in *svarb* emendandum est), *ivalib* Luc. ii, 42; viii, 1, *hlaiβ* Mc. vii, 27; Luc. iv, 4 et sarp., *grob* Luc. vi, 48.

2) Pro græco β regulariter ponitur, ex. gr. : *barbarus* βάρβαρος, *hehania* Βηθανία, *byssus* βυσσός, *gabaa* Γαβιά, *abba* ἀββᾶ, *abraham* Ἀβραῶμ, *maimbrana* μεμβράνα, *naban* Ναβού, *iakob* Ἰακώβ. Necnon et pro græco ου, ubi latino *v* respondet : *silbannus* Σιδουανός, *silvanns*, *naubnimba* r november.

3) In line vocabuli et ante *t* in *f* ordinario incidit, et vice versa *f*, sequente vocali, in *b* transmutatur, ex. gr. : *h aif, hlaiβs* a *HLAIBA*, *laufs* a *LAUBA*, *gif, gaf, gust*, a *giban*, *hafts* a *haban*, *svaif* a *veban*, *skauf* a *skuban*, *harf, haurfta* a *harban*, *grof* a *graban*, econtrario *asabis* ab *asaf*, *ivalhim* a *ivalif*, *ubuh* ab *uf*, *abu* ab *af*. Etiam in line vocabuli *f*

in *b* transit, ex. gr. : *hlaiβs* Luc. iv, 5, *hlaiβ, tealib, grob* (vid. supra I, c), necnon in terminatione *ubai-ufai*.

• Annotatio. — In *timbrjan* loco *timrjan* euphoniae causa *b* interjectum est. •

4) Prolatio τῷ *b* et paulo debilior fuisse et latino *v* propius accessisse videtur, cum pro eu sit usurpatum.

F

§ 47. 1) *F* initio, medio et fine occurrit; initio etiam cum *l* et *r* conjuncti potest :

a) Initio : *fana, fairwus, fuura, fera, feian, fidvor, fulls, fodjan, flekan, flodus, fwantan, flahto, fraβi*, etc. ;

b) Medio : *afar, hafjan, sifan, hiufan, ufar, losa* ;

c) Fine : supra allata *hlaiβ, gif, gaf*, etc., et insuper *af, uf, fimf, wa'if*.

2) In vocabulis peregrinis græco φ respondet, ex. gr. : *salniq* φάλιγ, *fanuel* φανουήλ, *flippus* φιλίππος, *stetus* φιλητός, *fuurtunatus* φουρτουάντος, *sureisaius* φαρμασιός, *fygailus* φύγιλλος, *airpas* αἰρασιουδειτὸς Ἐπαφροδίτης, *arfaksad* Ἀρφαζάδ, *nymfa* Νυμφά, *hajusa* Καϊάφας, *iusef* Ἰωσήφ; per exceptionem etiam τῷ π : *kafarnaum* Καπερναούμ.

3) Quod *f* ex *b* oriretur et in *b* incidere jam supra (§ 46, 5) monuimus; de ipsius eductione ex *p* vid. § 48. In *svunfst* a *svinman* fuit euphoniae causa interjectum.

4) Hinc conjiciendum est quod *f* debilius, sicut *bh*, non autem *ph*, proferri debuerit, quemadmodum in lingualium, et fortasse etiam gutturalium classi, ubi aspirata propius ad media quam ad tenna accedere videntur. Sed gothicum *f* græco φ non minime congruere ex eo conjici potest, quod guttus peculiare signum ex alphabeto latino mutuari, ab eo occasione cepit. Vid. § 12, col. 901.

P

§ 48. 1) *P* nonnisi raro, nunquam fortasse initio genuini gothici vocabuli occurrit; sæpius vero medio et fine :

a) Initio : *paida, peikabagms, puggs, pund, ploþja, plats, plinjan, praygan* ;

b) Medio : *skapen, kaupon, slepan, veipan, nipnan, diupiþa, supon, wopan* ;

c) Fine : *raip, saistep, skip, iup, hup, wop*.

2) In nominibus propriis et vocabulis peregrinis græco π, cujus sonum habet, convenit, ex. gr. : *parakletus* παράκλητος, *paintekuste* πεντεκοστή, *puuntius* Πόντιος, *peilatus* Πιλάτος, *praufetus* προφήτης, *airpas* Ἐπαφῆς, *apaustaulus* ἀπόστολος, *karþus* κάρπυς, *sþaikulatur* σπεκουλάτωρ; per exceptionem etiam τῷ ρ : *paupura* πορφύρα, et ps τῷ ψ : *psalmus* ψαλμός.

3) Ante *t* in *f* quandoque incidit, ex. g. : *gask if s* a *skapjan*, *wostuti* a *wopaa*; et probabiliter his addenda sunt 2 person. præt. iudic. *skoft, woiwost, saistest, varft*, etc., licet defuerit, quo probetur; *grefts* multo minus ad *gr. ipan* referendum est, quoniam ad vet. sup. germ. *graso*, infer. germ. *grebe*, v. d. Graff *Alth. Sprachsch.* IV 312 sq.

C. DE LINGUALIBUS.

D

§ 49. 1) *D* initio, medio et fine frequenter ponitur; initio litteras *r* et *v* post se non repugnat

a) Initio: *dags*, *duils*, *daupus*, *deds*, *drigan*, *digrei*, *dimps*, *dulps*, *doms*, *dragan*, *driusan*, *draban*, *druds*,

b) Medio: *badi*, *paida*, *dawdjan*, *garedaba*, *be'dan*, *bida*, *ludau*, *gudja*, *flodus*;

c) Fine: plurimum *n* uirra, accus. et præf., ut *sad*, *god*, *braid*, *stad*, *bud*, etc.

2) Græco δ ordinatio respondet, ex. gr.: *daveid* δαβιδ, *diakanus* δικωνος, *didimus* διδυμος, *drakma* δραχμη, *andriais* Ἀνδριαις, *beþsæidan* βηθσαιδα, *arfksed* Ἀρφξεδ, *asgad* Ἀσγαδ, *þaddaius* θαδδαιος, *saddukaius* Σαδδουκαϊος. Raro autem græco θ: *baid* βαϊδαν. Luc. ix, 10 *bethsaida*, *lod* λωδ (quod probabiliter Ulfilas loco λωτ legit).

3) In fine vocabuli et ante *s* nominativi frequenter cum *þ* commutatur, ex. gr.: *faheþs* et *faheþs*, *mitads* et *mitaþs*, *manaseds* et *manaseþs*, *sads* et *saþs*, *stads* et *staþs*, *sads* et *saþs*, *aviliud* et *aviliuþ*, *juggalauð* Luc. vii, 14 et *juggalauf*, Mc. xvi, 5 *bud* et *buþ*, *bauð* et *bauþ*, *wad* et *waþ*, præsertim apud Lucam in terminationibus 3 personæ sing., 2 personæ plur. et participii præteriti, ut *drigkid* Luc. i, 15 et *drigkiþ* Joan. vi, 54, *libaid* Luc. iv, 4 et *libaiþ* Mth. ix, 18, *frijod* Luc vii, 42 et *frijof* vii, 5, *rodeid* vi, 45 et *rodeiþ* v, 21, *manveid* iii, 4 et *manveiþ* Mc. i, 3, *siud* Luc. v, 10 et *siuþ* Cor. ii, iii, 5, *magud* Luc. v, 34 et *maguþ* Mc. xiv, 7, *gamelid* Luc. iv, 4 et *gameliþ* Mth. ii, 10, *gamaneids* Luc. vi, 40 et *gamaneifs* Tim. ii, iii, 17, coll. prolegg. col. 475 not. 1).

Raro sit hæc commutatio in media vocabuli, ut in *unfrodans* Gal. iii, 1 et *unfropans* iii, 5, coll. *mididjedun* Luc. 7, 11, loco *mididjedun*.

• Annotatio. — De transiente *d* in *þ* vid. § 50, 4, in *z* § 52, 4, in *z* § 53, 4.

4) Post *n* quandoque desinet, sic in part. act. (§ 116, annot. 2), coll. *banvida* Luc. xx, 37. Hoc pari modo 3 personæ plur. in præterito inf., quemadmodum in præsentis, primitive in *nd* finita, posterius *d* primo rejecit. In anomalo *siud* (loco *sijud*) *d* adhuc superest (coll. § 134, 4).

5) *D* idem atque græcum δ super. german. *d* sanasse videtur. Neque ex librarii menda *mad* Rom. xii, 20 pro *mat* ad asperiores hujus litteræ prolationem jure conjiceretur.

D

§ 50. 1) *þ* in quavis vocabuli sede frequenter occurrit, initio etiam ante *r* et *v*:

a) Initio: *þata*, *þairh*, *þauh*, *þevis*, *þeihan*, *þizei*, *þiuda*, *þugkjān*, *þo*, *þlaqus*, *þliuhan*, *þragjan*, *þreis*, *þroþjan*, *þwaistþa*

b) Medio: *unþar*, *aþei*, *daupus*, *heþjo*, *reiþu*, *qipan* *þiuþeigs*, *bruþs*, *broþar*;

c) Fine: præter casus, in quibus cum *d* commuta-

tur (§ 49, 3), et sequentes: *ihþ*, *miþ*, *guþ*, *bloþ*, *gaþ*, *scroþ*, *stoþ*, *varþ*, *hanþ*, *sonþ*, etc.

2) In grævis vocabulis et nominibus propriis pro *θ* regulariter ponitur: *þaddains* θαδδαιος, *þaiuaufrius* θαιουαφριος, *þymiuana* θυμιαμα, *þomas* θωμης, *naþan* Ναθαν, *sabakþani* σαβακθანი, *salaþiel* Σαλαθιελ, *maþsus* Μαθουσος, *kaurinþo* Κορινθος, *makaþ* Μακαθ, *sibaþ* Σαβαθ, *nazariþ* Ναζαριθ; raro pro *τ*: *alþ* *sabeiþ* Ἀλισαβητ, *gannesaraiþ* Γεννησαριτ, et geminatum pro *τθ*: *maþþaius* Μαθαυιος.

3) Frequenter cum *d* (§ 49, 3) et quandoque etiam cum *t* commutatur, ex. gr.: *hnuda* loco *hnuþa*, *þeimauþs* loco *teimauþaius*, *fratirjan* loco *fraþirjan* (?), *usbloþains* Cor. ii, viii, 4 loco *usbloteins*, *bloþun* loco *blo-tan*, *unsahþaba* Tim. i, iii, 16 loco *unsahitaba*, *gaþarhiþs* Gal. ii, 11 loco *gatarhiþs*, *asteþanda* Mc. ii, 9 loco *astanda*.

4) Ex *d* regulariter nascitur, quando scilicet hoc in fine vocabuli, vel ante *s* alioquin iuveniretur, ex. gr. in *faþs* a *FAD*, *staþs* a *STAD*, *aviliuþ* ab *AVI-LIUDA*, *liuhaþ* a *LIUHADA*, *naqasþ* a *NAQADA*, et in participiis præf. ut *habaiþs* a *HABAIDA*, *sokiþs* a *SOKIDA*, *spilloþs* a *SPILLODA*. Necnon et in præterito τω *kunnan* loco *d* ponitur: *kunþa* loco *kunnda*. E contrario remanet *d* post alias liquidas in hujusmodi anomalis verbis: *skulda* a *skulan*, *munda* a *munan*.

5) Vice versa, ubi sequitur vocalis, iterum in *d* revertit. Neque solum in flexione, ut *faheþs* gen. *faheðais*, *staþs* gen. *stadiþs*, *sokiþs* fem. *sokida*, sed etiam ante enclitica *u* et *uh*, ex. gr.: *vitudu* Joan. xii, 12 a *rituþ*, *sijsida* Cor. ii, ii, 9 a *sijaiþ*, *vileidu* Mc. xv, 9 a *vileiþ*, *qihiduh* Mc. xvi, 7 a *qihþiþ*, *vairþaiduh* Eph. iv, 32 a *vairþaiþ*, *standaiduh* Cor. i, xvi, 13 a *standaiþ*, etc.

• Annotatio. — De transiente *þ* in *s* vid. § 52, 4.

6) *þ* ut *d* aspiratum probabiliter proferri debuit. Hoc equidem ut *th* communiter spectatur, sed immerito, cum ex una parte non nisi rarissime et forsau ex librarii menda cum *t* commutetur, et ex altera in *d* regulariter et sæpissime incidat. Aliunde si hæc littera græco θ omnino congruisset, sine dubio pro illa hunc characterem Ulfilas servasset, neque alium ex arbitrio elegisset. Cæterum æque injustum est, sonum τω *þ* sive per *th* sive per *dh* exscribere, neque *t*, neque *d* cum *h* conjuncto τω *þ* omnino respondente, ex. gr.: *uthaitan*, non *aphaitan*, *andhausjan*, non *anhousjan*.

T

§ 51. 1) *T* in omnibus vocabuli sedibus frequenter occurrit, initio etiam ante *r* et *v*:

a) Initio: *tagr*, *taihun*, *tanjan*, *tekan*, *teihan*, *timrja*, *tiuhan*, *tunþus*, *trauan*, *triu*, *tvai*, *tvaiþs*;

b) Medio: *lata*, *haitan*, *sprauto*, *gretan*, *beisan*, *witon*, *giutan*, *luton*, *gaigrotun*;

c) Fine: *at*, *mut*, *plat*, *vait*, *klaut*, *fralet*, *usmet*, *andubeit*, *vit*, *hrot*, etc.

2) In vocabulis peregrinis et nominibus propriis pro græco τ, latino *t* adhibetur, quibus aliunde omnino convenit, ex. gr.: *talciþa* ταλκία, *tiwais*

Τυχεῖος, *tykeikos* Τυχεῖος, *galatia* Γαλατία, Ἰταρίν Ἰταρούα, *kananeites* Κανανίτες, *kreta*, Κρήτη, *laikijo* lectio, *lystra* Λύστρα, *matrai* Ματράε, *maltafius* Ματταθίας.

3) Pro *d* et *β* adhibetur, sequenti *m* u'a vel sibilanti, nempe in præterito anomalorum verborum *aihta*, *mahta*, *ohta*, *brahta*, *pahta*, *puhta*, *baubta*, *haurfte*, *mosta* loco *aih-da*, *mah-da*, etc.; in formationibus vocabulorum *hlifus*, *puhtus*, *kustus* cum *ratodus*, *anhjndus*; *aihts*, *andabauhts*, *gists*, *usdrusts* cum *gabaurhs*, *gaqumhs*, etc. Cum *gaqumhs* (a *qimun*) subrepsit *andannuhts* (a *niman*), *cujus* loco *audanumhs* spectaretur.

4) De hujus litteræ transitu in sibilantes *s* et *s* vid. § § 52, 4; 55, 4.

4. DE SIBILANTIBUS.

S

§ 52. 1) *S* præcipue initians, omnium consonantium est frequentissima. Initio vocabulorum libenter conjungitur cum *k*, *kr*, *l*, *m*, *n*, *p*, *pr*, *t*, *tr*, et *r*:

a) Initio: *sama*, *sair*, *sauil*, *sels*, *sins*, *sibun*, *sivks*, *sunus*, *sokjan*, *skaidan*, *skreitan*, *slahan*, *smairhr*, *snorjo*, *spillon*, *sprauto*, *stahs*, *straujan*, *svers*;

b) Medio: *vasjan*, *laisetns*, *hausjon*, *wesa*, *veison*, *visan*, *driusan*, *h:sundi*;

c) Fine: *htas*, *urrais*, *raus*, *sves*, *reis*, *vis*, *hus*, *los*.

2) Pro græco *s* regulariter ponitur, ex. gr.: *sumaria* Σωμαρία, *symaion* Συμαίων, *sa'maizia* Σεμαί, *seimon* Σίμων, *saulaumen* Σολομών, *susanna* Σουσάννα, *ioscs* Ἰωσῆ, *israel* Ἰσραήλ, *kaisar* καίσαρ, *mambres* Μαμβρής, *markus* Μάρκος, *paitrus* Πέτρος, etc. Quandoque etiam pro græco *z*: *kusa* Χουζᾶ, *asmo* Ἄζμωδ.

3) *S* inter duas vocales vel liquidas positum in *z* transit, et equidem:

a) In compositionibus: *uzon* ab *us-anan*, *uzita* ab *u-itan*; præsertim ante enclitica *u*, *uh* et *ei*: *vileizu* Luc. ix, 54, *uzu* Gal. iii, 2, 5, *uzuh* Luc. vi, 45 et sæp. *dizuh* Mc. xvi, 8, *wazuh*, *wanzuh*, *wizyh*, *w rzizuh* *andizuh*, *reisuh*, *juzuh* Cor. i, iv, 10 *hizuh*, *hanzuh*, *maizuh* Gal. iv, 9, *filippuz* d. Luc. iii, 1; *hizez*, *pozei*, *hanzei*, *izei*, *huzei*, *juzei*, *izirizei*; irregulariter etiam in *bijundzuh* Philen. 22, e contrario non in *vasuh* Mth. viii, 30 et sæp., *sumanzuh* Mc. xii, 5, *bidjundanzuh* Mth. vi, 7.

b) In flexionibus: *katiza* Luc. iii, 7 a *hatiz*, *riqiza* Luc. i, 79, *riqizis* Roia. xiii, 42 a *riqis*, *anza* Luc. vi, 41, 42 ab *ans*, *haizam* Joan. xviii, 3 a *hais*? et in nominibus propriis *bauauzis* a *bauaus*, *laisseizis* ab *lais-sais*, *io.ezis* ab *ioses*, *mosesis* a *moses*; non autem in *agisa* Luc. ii, 9 ab *agis*, *rimisa* Thess. II, iii, 42 a *rimis*.

c) In formationibus: *hatizon* a *hatiz*, *riqizeins*, *riqizjan* a *riqis*, *minznan* a *minz*, *maiza* a *mais*.

• Annotatio 1.—De ipsius frequenti mutatione cum *s* vid. § 53, 3.

4) Ex *d*, *β*, *t* nascitur, et equidem:

a) In flexionibus, cum scilicet alia dentalis immediate sequitur:

aa) In 2 persona sing. præter. verborum fortium: *unbauust* Luc. xiv, 22 loco *anabauht* a *biudan*, *qast*

Mc. vii, 52 loco *qast* a *qipan*, *varst* Joan. ix, 54 loco *varht* a *vau* *pan*, *bilaiht* Mth. xxvii, 46 loco *bilaiht* a *bilo* *pan*, *ust* aist Luc. xv, 50 loco *ustnuiht* ab *ust-nei* *pan*, *gastost* Rom. ii, 20 loco *gastahst* a *gastandan*, *haihvrist* Tim. i, vi, 12 loco *haihaitt* a *haihtan*.

• Annotatio 2.—Evidenter redundans est in *saisost* Luc. xix, 21 loco *saisost* a *saiian*; hic forsân analogia τοῦ *gastost* influxit; aliquid simile etiam invenitur in formatione τοῦ *blostveis* a *blotan*, nisi forma *blosreis* prius iva sit, in qua *t* euphonicum ad litteras *s* et *r* facilius connectendas fuit inductum.

bb) In præterito verborum irregularium *motan*, *kaupaijan* et *vitan*, quæ præteriti terminationem *da* ad radicem immediate ligunt (ut *skulda* a *skulan*, *vilda* a *riljan*, *munda* a *munan*). Hic enim τοῦ *d* terminationis propter *t* præcedens in *t* transit (coll. § 51, 5), et deinde prius *t* in *s* incidit, eo modo: *mot-da*, *motta*, *mosta*; *kaupat-da*, *kaupatta*, *kaupasta*. In *vitan* mutatio ulterius extendi ur, cum et posteriùs *t* præcedenti *s* assimiletur: *vit-da*, *vitta*, *vista*, *vissa*.

b) In formationibus, cum præcipue verbalium substantivorum dentalem et altera dentalis ut elementum formationis vocabuli sequitur, quo in casu, utraque *s* evadit. Sic se habent igitur *stass* a *standan* (rad. *STA* *h*), *qias* a *qipjan*, *riss* a *ridan*, prorsus ut *kunhs* a *kunnan*, *qumhs* a *qiman*, *aihts* ab *aigan*, *gists* a *giban*, etc.; *vissei* autem a *vitan* prorsus ut *baurhei* a *bairan*, dum *stahhs*, *qiphs*, *vidhs*, *vitpei* ut primitiva forma spectanda est, ex qua, duabus dentalibus in sibilantibus commutatis et *s* terminationis rejecto, præsens forma deducta est. Latior adhuc dentalis in sibilantem ante *n* commutatio datur in formandis *anabusns* ab *anabiudan*, *usbeisns* ab *usbeidan*. Necnon eodem forsân modo *garehsns* ex *garuhtjan* ortum duxit?

5) Quod prolationem *s* acutum esse debuit et oppositum τῷ *z*, quod tum adhibetur, cum sibilans debilius proferenda est.

Z

§ 53. 1) *Z* initians in nullis gothicis vocabulis, terminans non nisi raro, et tantum pro *s* usurpatum, sæpius vero medians occurrit:

a) Radicale in *aqizi*, *azeta*, *hazjan*, *vizon*, etc.;

b) In flexionibus, scilicet *aa*) in genit. adjectivorum et pronominum, ut *godnizos*, *godnize*, *hizos*, *hize*, etc.; *bb*) in 2 persona sing. pass. *haitazi*, *sokjaza*;

c) In formationibus comparativorum: *batiza*, *minniza*, *juhiza*, *framaldroza*, etc.;

d) Nascitur insuper ex *s*, ut infra 5) dicitur;

e) Fine pro *s*: *minz*, *riqiz*; et etiam *nimz*, *aiz* pro *nims*, *ais*.

2) In græcis vocabulis et nominibus propriis *z* valet, ex. gr.: *zaibaidaius* Ζεβεδαιοῦς, *zauraubabil* Ζαυραβηλ, *zofotes* Ζηλωτής, *izaikeia* Ἰεζεκια, *aileiatair* Ἐλεάζερ, *hataizteibul* Βεελζεβούλ, *kaurazein* Χοράζω, *lazarus* Ἀζαρος, *azyimus* ἄζυμος, *nazarai* *h* Ναζαρέθ; quandoque etiam *z*: *praiizbytairis* πρῶσιβυταίρος, *uzleim* Ἐσλι, *aizor* Ἐσρώρ.

3) Cum *s* frequenter commutatur, ex gr.: *riqiz* Mth. vi, 23; Joan. xii, 35; Eph. v, 8 loco *riqis*, *minz*

Cor. II, xii, 15 loco *minis*, *saizlep* dom. xi, II coll. Cor. I, xv, 6 loco *sai lep*, *moses* Cor. II, iii, 13 cod. A loco *moses*; *tosez* Mh. xxvii, 50 mendum est librarii loco *toezis*; *an-buzns* Me. xii, 28 loco *anabuzns* non est nisi falsa lectio Stiernhielmii, quæ e glossario expungenda est. Casus autem inversus permutati s in z nusquam probatur.

4) Z quemadmodum s ex dentalibus, præsertim sequente n, oritur: *vleizns*, *vlizjan* a *vleitan*.

5) Z ut debile s prolatum fuisse videtur. Nam licet pro græco ξ ponatur, hujus tamen sonum, ds valentem, habere nequit, siquidem Ulfilas hoc alias per ds, vel saltem non per simplicem litteram reddidit, et alimode ex ejus phonica relatione patet, z non esse nisi s debilius. Cum insuper ad simplicem sonum s, non autem ad duplicem ds ex geminato z in *luzzans* cogitandum est, sequitur, quod etiam in nominibus propriis z debilioris soni esse potest, sive græcum ξ etate Ulfilana tunc sonum reipsa haberent, sive ejus asperitas sonus gutturo fuerit prolato ita difficilis, ut huc e enim gothico z illi magis noto permutaverit.

§ 51.1) Jam vero consonantibus singularim disquisitis, earum nunc compositiones varias percurrere necessum est. Quæ quidem initio reperiuntur, ad singulas consonantes jam fuerunt relatae; sed eas semel adhuc revocabimus, ut sinoptice instruamus, juxta ultimam partem compositi ordinant: s, scilicet:

-v	-l	-m	-n	r		p	-k	-t
dv	vl	sm	hn	vr	dr	sp	sk	st
þv	gl		kn	gr	fr			
tv	hl		bn	tr	tr			
sv	k		sn	kr	tr			
	l			gr	sr			
	þ			br	str			
	pl			fr				
	þl			pr				
	st							

(?) Compositæ consonantes quæ medio et fine vocabulorum occurrunt, sequuntur: *LV*: *balvs*, *malvjan*, *alvjan*, *vlan*; *LM*: *matma*, *dvahmon*, *hilms*, *usfilma*; *LG*: *balvs*, *galga*, *dutgs*, *fulgins*, *vulgus*; *LH*: *alh*, *mihma*, *filhan*, *felhsni*; *LK*: *halks*, *kalkjo*, *skalks*, *LB*: *halbs*, *kalbo*, *salban*, *silba*, *ulbandus*; *LF*: *vulfs*, *wilftri*; *LP*: *liipjan*; *LD*: *alds*, *kalds*, *haldan*, *valdan*, *staldan*, *gild*, *milds*, *skildus*, *spilda*, *sild*, *skulds*, *mulda*, *suldra*, *framaldrs*, *spauksuldrs*; *Lþ*: *alþan*, *felþan*, *balþs*, *halþei*, *gilþa*, *kitþei*, *vilþeis*, *hulþs*, *dulþs*, *vulþus*, *gulþ*; *LT*: *halts*, *salt*, *gamalteins*, *valtjan*, *viltan*; *LS*: *huls*, *malshs*, *gilsir*; *IZ*: *talxjan*.

MN: *namvjan*; *MR*: *timvjan*; *MB*: *lamb*, *vomba*, *dumbs*, *kumbjan*; *MF*: *finf*; *MP*: *trimpon*; *Mþ*: *gaponþs*; *MT*: *andanants*; *MS*: *amra*, *svumst*, *gamsts*, *framstei*; *MZ*: *mimz*.

NV: *nianvus*; *NF*: *hanfs*; *NG*, etc., vid. ad *GG*; *ND*: *and*, *land*, *andis*, *havndus*, *vandus*, *ulbandus*, *vintjan*, *tandjan*, *standan*, *blandan*, *skanda*, *bindan*, *vandan*, *vinds*, *grindafrahjis*, *slindan*, *blind*, *hntar*, *kunþns*, *lund*, *hunds*, *afþundþi*, *hunds*, *vunds*, *jenla*, *vund*, *airuntudi*, *vudar*, *svand*, *mandrei*, *bandro*;

Nþ: *anþar*, *nanþjan*, *gamainþs*, *viþjan*, *finþon*, *hinþan*, *sinþ*, *svinþs*, *gaminþi*, *munþs*, *kunþs*, *tanþus*; *NT*: *sinteins*, *hintus*, *vintrus*, *unte*; *NS*: *ans*, *hansa*, *gansjm*, *plinsjan*, *þinsm*, *mins*, *urran*, *unt*, *huns*, *unats*, *bansts*, *brunsts*; *NZ*: *minznan*.

RV: *arvo*, *sparva*, *sarva*; *RM*: *arns*, *barms*, *varms*, *tarmjan*, *vaurms*; *RN*: *arniba*, *burn*, *eisarn*, *tarnjan*, *smarna*, *starno*, *gairnus*, *gairnjaa*, *fairnis*, *wairnei*, *hamn*, *kurn*, *maurnan*, *þuurnus*, *undaurns*; *RG*: *vaigs*, *baigrs*, *birgan*, *þurgs*, *saurga*, *maurgjan*, *maurgins*; *RH*: *gatuþhjan*, *bairhts*, *fravaurhts*, *faurhts*, *þairh*, *þairhts*; *RK*: *arka*, *marka*, *airknis*, *þairko*, *amkeis*, *vaurþjan*, *staurknan*; *RW*: *arwazna*, *fairvus*; *RB*: *arbi*, *þarba*, *warþon*, *arbaiþs*, *wairtan*, *scarþan*, *þasarþan*; *RF*: *þarf*, *þarfsts*; *RP*: *snarpjan*, *vairpan*, *þaurp*; *RD*: *hardus*, *vardja*, *hairda*, *quirdan*, *vairdus*, *baurd*, *vaurd*, *spuurds*, *haurds*; *Rþ*: *varþ*, *usfarþo*, *vairþs*, *varþan*, *airþa*, *smairþr*, *hairþra*, *gabaurþs*, *gataurþs*, *maurþr*; *RT*: *svarts*, *hairto*, *aurtja*, *vaurts*; *RS*: *vairs*, *daursun*, *þuursus*, *þaurstei*, *vaurste*; *RZ*: *marzjan*, *airzis*, *fairzna*.

GV: *bidagra*; alias tantummodo post vasale g occurrat: *eggvus*, *saggs*, *bligvan*, *triggvs*, *stiggvan*, *skuggva*, *GL*: *eglus*, *tagl*, *urgljan*, *sigljen*, *svigljen*, *fulgs*, *taggl*; *GM*: *bagms*; *GN*: *rigna*, *svegnjam*, *liugu*; *GR*: *tagr*, *sagrs*, *filegri*, *tigrs*, *digrei*, *figgrs*, *huggrjan*; *GG*, *GK*, *GQ* vid. ad *G*; *GD*: *gahugds*.

HL: *þvahl*; *HM*: *ahma*, *hiuhma*, *lauhvuni*; *HN*: *vahnjan*, *þraihns*, *aulns*; *HR*: *svihva*, *huhrus*; *HT*: *mal's*, *þahta*, *þuhta*, *brahta*, *insahts*, *vahtou*, *ahtau*, *vahtra*, *leihts*, *vaihts*, *gafþaihts*, *slaihts*, *aihtran*, *slaihts*, *dauhts*, *ustauhts*, *inrauhþjan*, *gadrauhts*, *sauhts*, *bauhta*, *þuhta*, *bruhta*, *liuhþjan*, *uhteigs*, *uhtvo*, *biuhts*; *HS*: *ahs*, *þlahsjan*, *vahstus*, *saihts*, *maihstus*, *vuihsta*, *taihsva*, *auhsus*, *drauhsna*, *garehsns*, *þeihs*, *veihs*, *nihseins*, *rohnsns*, *skohsl*, *þreihs*.

KL: *stikls*, *sikls*; *KN*: *taikns*, *kelika*, *svikns*, *uslukns*; *KR*: *akrs*, *akran*, *vokrs*; *KS*: *unaks*; alias tantummodo in nominibus propriis pro græco ξ occurrens: *ataiksandrus* Ἀταξάνδρος, *arfaksal* Ἀρφαξάδ, *artarksairksus* (Artaxerxes).

QN: *suqns*.

BL: *gibla*, *svibls*, *dauþublis*; *BN*: *ibns*, *itibns*, terminatio -ubni et verba in *nan*, ut *dobnan*, *drobnan*; *BR*: *abrs*, *airr*, *silubr*.

FL: *iveifls*; *FN*: terminatio -ufni et verba in *nan*, ut *hafnan*, *lifnan*; *FT*: *hufsts*, *gaskufsts*, *hlifstus*, *fragifto*, *ifstuma*, *gagrefsts*, *skufsts*, *lufstus*, *wostuli*, *afstra*, *wilftri*; *FS*: *haifsts*, *þrafsþin*.

PN: *vepna*, *nipnan*.

DV: *þivade*, *skadvjan*, *gaidv*, *midra* *bandva*, *fi-door*; *DR*: *nadr*, *idreiga*, *sudrein*, *mundrei*, *soðr*.

þV: *þijþva*, *þijþþva*, *valiþvos*; *þL*: *maþþjan*, *neþþa*; *þM*: *maifms*; *þN*: *ataþni*, *haiþno*; *þR*: *hleiþva*, *qifrs*, *viþrus*, *viþra*, *þaþro*, *smairþr*, *kairþra*, *maurþr*.

TV: *gato*, *usfratvjan* (*veitvods*); *TL*: *sitts*; *TM*: *gfitmunjan*, *TR*: *buitrs*, *svuitrs*, *hlutrs*, *vintrus*; *TS*: *vaurts*, *kuv svo*.

SV : *taihvo*; *SL* : *shahst, f'rehst, hnuht, svunsl*; *SM* : *klismo*; *SN* : *asneis, anabasns, barusnjun, ufartusnjun, usbe'sus, hlavusna*; *SG* : *intrusgj n*; *SK* : *friskan, fisks, atisk, andhruskan* et adjectiva terminationis *-isks*; *SQ* : *hnasqus, vrisqan*; *ST* : *asts, fastan, rasta, vasti, f'vastijha, frats, gusts, lu'stjan, moists, aistm, ist, lists, urrists, svistar, q'stjan, gnnists, beist, kriustan, brusts, lustus, kustus, krusts, vaurstv, gistra, navistran, aviast, hulistr, blostreis, gilstr.*

ZV : *izvis, ubizva*; *ZL* : *svartizla*; *ZN* : *arwazna, razn, vizn, andavleizns, fairzna*; *ZG* : *azgo*; *ZD* : *guzls, razda, mizila, luzd.*

§ 55. Altera connexarum consonantium species est geminatio, id est repetitio ejusdem litteræ. In genuinis gothicis vocabulis non geminantur, excepto nasali *gg*, nisi liquidæ, dentales et sibilantes, eo modo:

a) Liquidæ: *LL* : *alls, hallus, ufsva'leins, fill, spiltan, vulla, falls*; *MM* : *vamm, svamm, stamm, dammjjan, mamma, hlamma*, et in terminationibus dativi *hamma, anhamma, imma, himma, ainummehun*; *NN* : *manna, anno, kannjan, ranujan, imna, kinns, brinnan, vinnan, spinunt, dugimnan, afimnan, rinnan, minniza, sunno, brunna, muunan, kunnna, ruunan, etc.*; *RR* : *fairra, qairrus, andstauran*;

b) Dentales: *DD* : *daddjan, vaddjus, vaddje, idilja*; *þþ* : *aþþan, aiþþau*; *TT* : *otta, shatts*;

c) Sibilantes: *SS* : *wass, mgatass, nsstass, gaviss, gaqiss, misso, missa, visaa, knussjan*, et terminatio *-assus*.

• Annotatio 1.—Sæpè etiam hæ litteræ redundanter geminantur, ex. gr. : *allh* Luc. II, 46, *aggillan* Cor. II, XI, 14, *kammt* Cor. I, VII, 18, *ainnehun* Philip. IV, 15, *fairrinoþ* Gal. V, 15, *nasseinai* Thess. I, V, 8, fortasse etiam *iddveit* Tim. I, III, 7 (vid. Castill. ad h. l.), præsertim in nominibus propriis : *aillani* Ἰλλάνι, *moisauillan* Μεσουλάκι, *amno* Ἀμόνος, *makidonim* Κορ. II, IX, 12, *sainnaa* Σεννά, *aiddu* Ἰεδοδά, *guddarenu* Γαδαρηνός, (*lyldomæis*? Λοδαδιδ), *lazzarus* Luc. XVI, 23 Λάζαρος, *assuum* Ἀσούμι, *issan* Ἰάσαν, vid. ad Gal. V, 15.

• Annotatio 2.—Vice versa quandoque simplex adhibetur consonans, ubi spectaretur geminatio : *fulnan* Luc. II, 24; Eph. III, 19, *frakuni* Rom. XIV, 5,

manhun Tim. I, V, 22, *visedun* Luc. II, 45, coll. ad Me. III, 15; X, 45, *tvadje* Tim. I, V, 19.

• Annotatio 3.—Quoad reliquas consonantes non geminantur nisi in nominibus propriis et vocabulis peregrinis, ex. gr. : *lairvi, aivn, abba, rabbi, fi ipyus, aiffaha, aikklesjo, zaxxaius; sakkus* et *smukka* verò gothica vocabula certo non sunt, et t'ppja Joan. XIX, 2 mendum est Ebrarii pro *ripja*.

Quauidam geminationem efficit assimilatio, qua consonans finalis vocabuli vel partis vocabuli in consonantem initialem sequentis incidit. Huic præsertim subjacent τὸ h particularum *nih, jah, uh*, et τὸ s præpositionis *us*, ex. gr. : *n'þ-han, jas-an, jan-vi, vasuþ-han, ur-icisan*, etc. Plura exempla in glossario reperies lib. VV.

§ 56. Jam ad singulas consonantes de ipsarum transitionibus in alias monuimus; hæ transitiones igitur triplicis sunt speciei :

1) transitio tenuis et mediæ in aspiratam, eo modo : *g* et *k* in *h*, *b* et *p* in *f*, *d* in *þ*.

2) Transitio aspiratæ in mediam, eo modo : *h* in *g*, *f* in *b*, *þ* in *d*.

3) Transitio dentalium in sibilantes, id est, *d, þ, t* in *s* et *z*.

§ 57. De consonantium affectionibus animadvertende sunt etiam :

1) *Paragoge*, qua liquida a tergo vocabuli adjectitur; non occurrit nisi in nominibus propriis peregrinis, ex. gr. : *marian* Μαρία, *nauel* Νῶε, *nerin* Νηρί, *mailkein* Μεχλι.

2) *Epanthesis*, qua consonans in medio vocabuli interjicitur, quæque in pluribus casibus ad euphoniã inservit, ex. gr. : *svunfst* Joan. IX, 11 loco *svunsl*, *timbrjan*; Luc. XIV, 28, 30 loco *timrjan*, coll. j inducto, § 34, 4.

3) *Metathesis*, qua consonans a loco movetur, ut in *martyr* Cal. goth. loco *martyr*; *sprauds* autem Cor. I, IX, 24 loco *spaurds*, *þvalh* Skeir II, 6 loco *þvahl* librario ut menda certo adscribenda sunt, alias genuinis *spaurds* et *þvahl* occurrentibus.

4) *Elisia*, qua euphoniæ causa consonans rejicitur, ex. gr. in *fmstignus* Luc. XVI, 6 pro *fmstignus*.

CAPUT SECUNDUM.

DE VOCABULORUM FLEXIONE.

I. DE SUBSTANTIVO.

§ 58. Gothicæ linguæ sunt novem orationis partes : substantivum, adjectivum, numerale, pronomen, verbum, adverbium, præpositio, conjunctio, interjectio. Quatuor ultima, ut quæ flexionem non subeant,

inflexibilia, aliæ vero *flexibilia* dicuntur. Ex his autem quatuor priora *declinantur*, posterius tandem, id est, verbum *conjugatur*.

A.

DE DECLINATIONE.

§ 59. In gothica lingua pro substantivis tria dantur genera, masculinum scilicet, neutrum et femininum. Sæpius equidem hoc grammaticale genus ge-

neri naturæ seu sexuum convenit, ex. gr. : *atta* masc. pater, *aipai* fem. mater, *haubiþ* neutr. caput, non ea tamen regula nullas exceptiones patitur, immo

plura sunt vocabula, inanimata, proprietates, artes, affectionesve animi, etc., exprimentia, quæ, per personificationem omnibus linguis communem masculino femininove genere donata sunt, ut *baims* masc. arbor, *airþa* fem. terra, *doms* masc. iudicium, *muns* masc. sententia, *gahugds* fem. cogitatio, *vens* fem. spes, etc. Vice versa nonnulla sunt vocabula, personas significantia, quæ rerum genus, id est, neutrum præ se ferunt, sive eorum genus indefinitum remanere voluerint, ut in *þarn* τὸ κραιδίον, inflans, *gaman* ὁ πληθυσίος, proximus, sive per contemptum personas in rerum classem deprinere intenderint, ut in *þevis* neutr. mancipium, *gaskalki* neutr. conservus. Aliud est genus commune pro vocabulis, quæ animata utriusque generis seu sexus expriment et consequenter ut masculina vel femi-

ina usurpantur, ut *asilus*, masc. asinus, fem. *asina*. Qui casus non nisi raro occurrunt, cum ordinarij mutato genere commutatur forma, ut in *svaþra* masc. socer, fem. *svaithro* socrus, *þius* masc. famulus, fem. *þiri* famula, *magus* masc. puer, fem. *mavi* (loci *magvi*? Grimm. III, 336) puella. Hæc aliunde fusius ubi de formatione vocabulorum (§ 142 sqq.) evolvuntur. Hic relative ad declinationem dicere sufficit, quod neutrum semper accusativum formet nominativo similem, et femininum pleniore vocales in flexione diligit. In nonnullis tamen vocabulis suæ cuique generi dantur diversæ terminationes, ita ut magis minusve sit dijudicatu difficile, quodnam genus hæc vocabula habeant. Jam vero hæc terminationes sunt :

1) In declinatione vocalica :

a) Masculina :	α)	sing.	nom.	-s	gen.	-is	plur.	nom.	-os, -eis
—	β)	—	—	-eis	—	-eis	—	—	-jos
—	γ)	—	—	-jis	—	-jis	—	—	-jos
—	δ)	—	—	-us	—	-aus	—	—	-jus
—	ε)	—	—	-ar	—	-ar	—	—	-rjus
b) Neutra :	α)	sing.	nom.	—	gen.	-is	plur.	nom.	-a
—	β)	—	—	-i	—	-jis	—	—	-ja
—	γ)	—	—	-u	—	-vis	—	—	-va
—	δ)	—	—	-u	—	-au	—	—	deest
c) Feminina :	α)	sing.	nom.	-a	gen.	-os	plur.	nom.	-os
—	β)	—	—	-i	—	-jos	—	—	-jos
—	γ)	—	—	-s	—	-ais	—	—	-eis
—	δ)	—	—	-us	—	-aus	—	—	-jus
—	ε)	—	—	-ar	—	-ar	—	—	-rjus

2) In declinatione consonantica :

a) Masculina :	sing.	nom.	-a	gen.	-ius	plur.	nom.	-ans
b) Neutra :	—	—	-o	—	-ins	—	—	-ona
c) Feminina :	—	—	-o	—	-ons	—	—	-ons
—	—	—	-ei	—	-eius	—	—	-eins

§ 60. Numerus pro substantivis duplex est: singularis scilicet et pluralis. Dualis, qui in pronomine et verbo reperitur, in substantivis nusquam occurrit.

§ 61. Utrique numero quinque sunt casus: nominativus scilicet, vocativus, accusativus, dativus et genitivus. Casus instrumentalis in substantivis non equidem invenitur, sed in pronomine quædam liquit vestigia (vid. §§ 108, 110). Quod si insuper gothica nomina, ut infra dicemus, ex forma casuum in varias declinationes ordinantur, hæc varietas consistit minus in mutatione terminationum omnino diversarum, quam in varietate syllabarum radicalium vel derivatarum hanc præcedentiam et in hujus in illam influxu. Hinc ex sequentibus notis dignoscendi sunt in genere casus utriusque numeri et in omnibus declinationibus.

Nominativus terminatur in vocalem vel in -s, neutro etiam in alias consonantes finito; vocativus sing. nominativo convenit, rejecto tantum s huic proprio; accusativus sing. in genere radicem vocabuli nudam præbet; dativus sing. primitus terminatur in a; genitivus sing., in s. Ne non et nominativus et vocativus plur. masc. et fem. in s, neutr. in a terminan-

tur; accusativus plur. in s vel ns, neutr. in a; dativus plur. in m; genitivus plur. in unam longam vocalium e vel o. Quas omnes terminationes sequens tabula exhibet :

	Sing	Plur.
Nom.	—, s	s, (neutr. a)
Voc.	—	s, (neutr. a)
Acc.	—	s, ns, (neutr. a)
Dat.	a (ai, au)	m
Gen.	s	e, o.

§ 62. Ad varias declinationes dividendas *thema* seu *radix* vocabuli imprimis est observanda. Radice eam formam substantivi intelligimus, quæ licet per se ipsam nullam forte casuum designationem habeat, nec in lingua qualis est, generaliter existat, tamen ad formandos casus, ad evolvendam declinationem et formandum vocabulum ita fundamentaliter inservit, ut non solum omnes existentes declinationis formæ, sed etiam formæ ex existentibus vocabulis derivatæ ad hanc reduci possint. Quam radicalem formam in decursu operis literis uncialibus notavimus.

§ 63. Declinatio in duas partes dividitur, quæ veteres a nomino ad adjectivum proxime accedenti,

abstractam et concretam seu emphaticam, recentiores vero fortem et debilem formam nuncuparunt. Sed utraque appellatio ideo falsa est, quod prior significationem, et non formam spectet, et aliunde pro substantivis lere non valeat, posterior vero in erronea consideratione formæ utriusque declinationis imitatur. Verum enim vero duæ declinationes in eo inter se discrepant, non quod debilis dicta addito accidentaliter *n* formativo a fronte declinationis evadat, sed quod radicalis forma hinc per vocalem, illinc per consonantem terminetur; itaque nos, meliori speramus jure, nomine *vocalicæ* et *consonanticæ*¹ declinationis cas donavimus. Posterior, consonantica scilicet, ea vocabula comprehendit quorum forma radicalis per *n* ad syllabam formativam pertinens concluditur (coll. Bopp. *Vergl. Gramm.* § 425, p. 449); hæc tamen littera ad formationem vocabuli non ad ejus flexionem pertinet; hic vero cum de posteriori tantum agendum habemus, vocabulum ea sola forma indutum, qua notis casuum connectitur, spectari debet.

A. VOCALIA DECLINATIO.

§ 64. *Vocalica declinatio* in eo essentialiter consistit, quod forma radicalis vocabulorum ad hanc pertinentium in vocalem terminetur. Jam vero in terminatione radicalis formæ tres tantum voces occurrunt, *a*, *i* et *u*, quæ quidem in declinatione varias subeunt affectiones, sive debilitatæ, sive productæ, sive etiam in quibusdam casibus omnino rejectæ: *a* sæpissime, *i* nonnisi raro, *u* autem nunquam omittitur. Nunc vero ad formandos casus vocalicæ declinationis sequentes inserviant regulæ:

1) Nominativus sing. in masc. et fem. ad radicalem formam *s* addit, dum vocalis, si *u* est, immutata remanet, si *i* rejicitur, si tandem *a*, tum rejicitur, tum in *i* debilitatur. Femininum tantum modo hanc servat, *n* terminationis non accepto. Neutrum idem atque masculinum se habet, excepto quod *s* terminationis non capiat.

2) Accusativus et vocativus sing. nominativo congruunt, *s* finali rejecto.

3) Dativus sing. *a* ad terminationem affixo efformatur. Hinc in verbis quorum radicalis forma per *a* terminatur, huic formæ convenit; si vero per *i*, hæc vocalis in masc. a loco movetur, in fem. autem rumpitur, *a* eandem ruptionem in radicalem vocalem *u* producente.

4) Genitivus sing. terminationem *s* cum vocali jam existente recipit. Hæc vocalis *a* primitus fuisse videtur, quæ in masc. et neutr. radicalium formarum in *a* et *i* debilita fuit in *i*, dum in fem. terminationes magis sonoras anteponenti cum vocali terminante in *o* et *ai* commissa est. Si autem vocalis radicalis est *u*, ruptio sequitur et fit *au*.

5) Nominativus et vocativus plur. masc. et plur. terminationem *s* assumunt et producitur vocalis radi-

calis (*a* in *o*, *i* in *ei*, *u* in *ju* loco *in*), neutr. autem terminationem *a* recipit.

6) Accusativus pluralis, qui in neutro nominativo convenit, in masc. et fem. ad radicalem formam appendit terminationem *ns*, ejus loco, ubi hæc forma in *-a* desinit, in fem. *s* tantum adhibet, vocali radicali producta, ita ut hic etiam accusativus nominativo congruat.

7) Dativus pluralis ad radicalem formam constanter adijcit *n*, ejus loco, ubi vocalis radicalis est *a*, hanc vocalem in fem. tantum in *o* iterum producit.

8) Genitivus plur. tandem habet terminationem *e*, pro qua in fem. tantum et ubi forma radicalis in *a* finitur, hanc vocalem produci jubet.

Hoc insuper animadvertendum est, quod ubi *j* vel *v*, vocalem radicalem præcedens, rejici debet, in cognatam vocalem *i* vel *u* juxta sonorum regulas (§§ 34, 5; 35, 3) convertatur.

§ 65. Declinatio vocalica subdividitur ipsa in triplicem classem, prout forma radicalis per unam trium vocalium *a*, *i* vel *u* terminatur. Insuper etiam *j* vel *v* vocali finali præpositum, necnon et genus substantivi in vocalem influunt, ita ut sequens tabula omnes posibles hujus declinationis casus comprehendat:

	Radic. vocalis <i>a</i> :								
	masc.			fem.			neutr.		
<i>a</i>	-ja	-va		-a	-ja	-va	-a	-ja	-va
	Radic. vocalis <i>i</i> :								
<i>i</i>	-ji	-vi		-i	-ji	-vi	i	ji	-vi
	Radic. vocalis <i>u</i> :								
<i>u</i>	-ju	-vu		-u	-ju	-vu	-u	-ju	-vu

Sed hi casus non integre nisi cum vocali radicali occurrunt, cum aliis autem duabus non paucas patientes lacunas. Sic regula est, nullis exceptionibus subiecta, quod consonantes *j* et *v* suis cognatis vocalibus *i* et *u* præire nequeant, formis *ji* et *vu* usquam cæterum occurrentibus. Insuper in declinandis vocabulis etiam immittitur vocalicum *r* ut quarta radicalis vocalis (vid. ubi de sonis, § 39, 3), quæ suam sedem in vocalica declinatione etiam vindicat.

VOCALICA DECLINATIO PRIMA.

Rad. vocalis *a*.

a. Masculinum.

§ 66. *a*. Forma radicalis *-a*: *FISKA*.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>fisks</i>	piscis	<i>fiskas</i>	pisees
Voc.	<i>fisk'</i>	piscis	<i>fiskas</i>	piscees
Acc.	<i>fisk</i>	piscem	<i>fiskans</i>	piscees
Dat.	<i>fiska</i>	pisci	<i>fiskam</i>	piscibus
Gen.	<i>fiskis</i>	piscis	<i>fiske</i>	piscium

Sic declinantur: *aiþs* jusjurandum, *os's* ramus, *bagms* arbor, *andbahts* formulus (plur. *andbahtos*, non autem *andbahteis*, ut mendose in glossario irrepsit) *dags* dies, *himins* cælum, *hlaifs* panis, *hunds* canis, *hors* adulter, *þiubs* fur, *þiudans* rex *kriks* græcus,

¹ *Vocalica, consonantica*, nova vocabula ad novam ideam reddendam excogitata. *Interp.*

laufs salinum, ligra cubile, sitls sedes, skalks servus skatts argenteus nummus, skilliggs denarius, stains lapis, stols sedes, tains surculus, dauravards atriensis, vigs via, vind ventus, vulfs lupus, figgrs digitus, fugls avis.

« Annotatio 1.—De plurimis vocabulis, quæ in plur. pro significatione occurrere nequeunt, vel quorum nominativus, accusativus vel dativus plur. in monumentis saltem exstantibus non reperiuntur, in dubio remanet, utrum eorum radicalis forma in *a* vel *i* desinat; talia sunt *akrs* campos, *biuds* mensa, *gadiliggs* consobrinus, *gazds* flagellum, *daigs* massa, *doms* iudicium, *qums* adventus, *hakuls* (non *hakul*, ut in gloss. traditum est) pallium, *hlains* collis, *hlauts* sors, *hayks* gratia, *flavhs* fuga, *faihu* fraihns divitiæ, *katils* lebes, *kindius* vicarius, *maipms* donum, *maurgins* mane, *miegs* gener, *munhs* os, oris, *run* cursus, *saivs* mare, *suais* nix, *stikls* calix, *striks* ductus linear, *vaurms* vermis, *vigus* bellum, *raips* corona, *vltis* facies, *vrits* litura, *vraks* persecutor.

« Annotatio 2.—De aliis autem incertum remanet, utrum masculina vel neutra sint: *akeits* vel *akeit* acetum, *aþns* vel *aþn* annus, *ans* (gen. *anzis*) trabs, *auhs* vel *auhn* fornax, *atishs* vel *atisk* satum, *gaggs* vel *gagg* incessus, *gilds* vel *gild* tributum, *gramsts* vel *gramst* festuca, *dal's* vel *dal* vallis, *hilm* vel *hilm* ulmus, *hruks* vel *hruk* cornix, *þaurps* vel *þaurp* campus, *ustuks* vel *usluk* apertura, *maits* vel *mail* macula, *maþls* vel *maþl* emporium, *mod's* vel *mod* ira, *nadr's* vel *nadr* vipera,

plats vel *plat* pannus, *puggs* vel *pugg* pera, *raips* vel *raip* corrigium, *sikls* vel *sikl* siclus, *saggs* vel *saggg* occidens, *sauns* vel *saun* redemptio, *sinaps* vel *sinap* sinapis, *skauts* vel *skaut* limbria, *spaiskuldrs* vel *spaiskular* saliva, *skufis* vel *skuft* capilli, *skohs* vel *skoh* calceamentum, *steþs* vel *steþ* somnus, *svammus* vel *svamm* spongia, *svibts* vel *svibl* sulfur, *soþs* vel *soþ* satietas, *veifts* vel *veift* dubium, *vaggs* vel *vagg* paradisos, *vairhs* vel *vairh* precium, *vamm's* vel *vamm* macula, *audavleizns* vel *audavleizu* facies, *vokrs* vel *vokr* usura, *gafahs* vel *gafah* captura, *fulliþs* vel *fulliþ* plenilunium, *frums* vel *frum* initium. *Greis* vero est forsitan femininum.

« Annotatio 3.—Radice in *s* desinente, hoc *a* in nominativo sing. a terminatione deficit: *ans* trabs, gen. *anzis*, *drus* casus, gen. *drusis*, *veinnas* (?) ebriosus, *hals* cervix. Idem dicendum est de nonnullis vocabulis, quorum radix in *r* terminatur: *gabaur* commune prandium, convivium, *vair* vir, *stiu* vitulus.

« Annotatio 4.—*Vegs* fluctus habet in nominativo plur. *vegos* Mc. iv, 57, in dativo autem plur. *vegin* Mth. viii, 24. Vice versa *aivs* ævum in dativo plur. est *aivam* Rom. xi, 56, in accusativo autem plur. *aivins* Mth. vi, 13.

« Annotatio 5.—*Reiks* stirps et *reitvods* testis habent in nominativo plur. formas apocopatas *reiks* Joan. vii, 26; Rom. xiii, 3, et *reitvods* Cor. I, xv, 15; genitivus autem et dativus plur. *reike*, *reikam*, etc., regulariter sonant.

§ 67. β. Forma radicalis -ja: HAIRDJA, HARJA.

Sing. nom.	hairdeis	pastor	harjis	exercitus
voc.	hairdi	pastor	hari	exercitus
acc.	hairdi	pastorem	hari	exercitum
dat.	hairdja	pastori	harja	exercitui
gen.	hairdeis	pastoris	harjis	exercitus
Plur. nom.	hairdjos	pastores	harjos	exercitus
voc.	hairdjos	pastores	harjos	exercitus
acc.	hairdjans	pastores	harjans	exercitus
dat.	hairdjam	pastoribus	harjam	exercitibus
gen.	hairdje	pastorum	harje	exercituum

Ad normam *hairdeis* declinantur vocabula, in quibus vel syllaba derivata vel radicalis longa terminationis syllabam præcedit, ut: *andeis* lini, *aurkeis* olla, *asneis* famulus, *beruseis* plur. *berusjos* veteres, *guþþastreis* Dei contemptor, *fauramaþleis* præsul, *silbasimuneis* testis ocularis, *faurstasseis* præsul, *vitadafasteis* legisperitus, *waiteis* frumentum; *bokareis* scriba, *laisareis* magister, *liuþareis* cantor, *motareis* publicanus, *sokareis* scrutator, *vullareis* fullo, *ragineis* consiliarius, *siponeis* discipulus.

Ad normam *harjis* declinantur vocabula, quæ brevem syllabam radicalem immediate ante terminationem habent, quæ syllaba per *j* interjectum produciuntur, ut: *nifjins* gener, *suhjis* pugnator, *andastafjis* adversarius, *silbauiljis* voluntarius.

« Annotatio.—De *laisaris* Luc. vi, 40 loco *laisareis* vid. ubi de sonis § 25, 4.

§ 68. γ. Forma radicalis *ei*: þIVA

	Sing.		þiva	Plur.
Nom.	þivs	famulus	þivas	famuli
Voc.	þiu	famule	þivcs	famuli
Acc.	þiu	famulum	þivans	famulos
Dat.	þiva	famulo	þivam	famulis
Gen.	þivis	famuli	þive	famulorum

Non datur aliud hujus formæ paradigma.

b. Neutrum.

§ 69. α. Forma radicalis -a: VAURDA.

	Sing.		aurda	Plur.
Nom.	vaurd	verbum	vaurda	verba
Voc.	vaurd	verbum	vaurdu	verba
Acc.	vaurd	verbum	vaurda	verbis
Dat.	vaurda	verbo	vaurdam	verba
Gen.	vaurdis	verbi	vaurde	verborum

Et modo declinantur: *agis* metus, *ahs* spica, *aiz*, *æs*, *aibr* donum, *aigiu* proprietas, *atistr* ovile, *akran*

fructus, *alev* oleum, *aljan* zelus, *ariliud* gratia, *gobaur* tributum, *kalsan* balsamum, *barn* infans, *bawrd* asser, *beist* fermentum, *audabeit* labes, *bloþ* sanguis, *gaidv* defectus, *gund* uterus, *gulþ* aurum, *gras* herba, *daur* porta, *gadikis* (non autem *gadik*, ut in glossar. traditur) figmentum, *dius* animal, *dragk* potus, *eisarn* eibus, *anaqal* quies, *faurhak* velum, *hois* lampas, *hairþra* plur. tant. viscera, *andohait* confessio, *bihait* rixa, *gahait* promissio, *haubiþ* ca; ut, *haurn* cornu, *hatis* odium, *hlaiv* sepulcrum, *huzd* thesaurus, *hulistr* velum, *huns* oblatio, *hus* domus, *hrot* tectum, *þeih*s tempus, *þeiv*s servus, *þivad*s servitium, *þiup* bonum, *þreihst* angustia, *gaþrask* arca, *þvah*t lotio, *kaurn* frumentum, *kas* vas, *keliku* turris, *lamb* avis, *laud* regio, *laun* merces, *leik* corpus, *sildateik* prodigium, *lein* linum, *aflet* remissio, *fralet* id., *lev* occasio, *galiug* simulacrum, *lingu* mendacium, *liuhaf* lux, *tukaru* lucerna, *binait* circumcisio, *gaman* socius, *mel* tempus, *maurþr* homicidium, *miliþ* mel, *nimz* caro, *usmet* conversio, *neiþ* invidia, *andanem* acceptatio, *jerannu*s, *juk* jagum, *pund* pondus, *ragin* consilium, *razu* domus, *raus* arundo, *rigu* pluvia, *rigiz* obscenitas, *rimis* quies, *saban* linum, *sair* dolor, *salt* sal, *sauil* sol, *sarra* plur. tant. arma, *sigts* victoria, *situbr* argentum, *skip* navis, *skohst* spiritus malus, *smyrn* myrrha, *smairþr* adeps, *svartist* nigredo, *andstald* oblatio, *spill* fama, *sves* proprietas, *svunsl* piscina, *tagl* capillus, *tagr* lacrymæ, *raurstr* opus, *reih*s pagus, *vein* vinum, *repna* plur. tant. arma, *andarizn* sustentatio, *vis* tranquillitas, *idveit* opprobrium, *fraveit* vindicta, *fairveit* spectaculum, *vitoþ* lex, *bifaih* fraus, derisio, *anaþilh* traditio, *gifilh*, *usfih* sepultura, *þrutsfill*, lepra, *fravr*, semen, *frus* frigus.

¶ Annotatio 1. — Hæc pertinent alia vocabula, de quibus in incerto est utrum sint masculina vel neutra, quæ vid. § 66 annot. 2.

¶ Annotatio 2. — Ad hanc nostram declinationem referendum est secundum formam etiam *guf* Deus, cum anomalis gen. *gufs*, nom. plur. *guda*, licet ab Ulila, influente probabiliter doctrina christiana (coll. gloss. v. *unhulþa*) in sing. ut masc. usurpetur.

¶ Annotatio 3. — De genitivo plur. *dulci* Luc. iii, 5 loco *dale* et *spilli* Tit. i, 14 loco *spille*, vid. ubi de sonis §§ 25, 4; 50, 5.

¶ Annotatio 4. — Cum *munþs* os, oris, masc. occurrit etiam *munþ* neutr. Cor. II, vi, 11.

¶ Annotatio 5. — Loco *brawa* Cor. I, xv, 52 a neutr. *braw* forsã *brawai* a fem. *brawa* legendum est.)

§ 70. β. Forma radicalis -ja : KUNJA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Voc.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Acc.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Dat.	<i>kunja</i>	generi	<i>kunjam</i>	generibus
Gen.	<i>kunjis</i>	generis	<i>kunje</i>	generum.

Sic declinantur : *uglakti* impudicitia, *aze* i delicia, *airaggeli* evangelium, *ateh* pecus, *aiviski* opprobrium, *aidangi* facies, *aurali* sudarium, *arbi* hæreditas,

ataþni annus, *badi* lectum, *andbahti* ministerium, *barui-ki* infantia, *biari* animal, *basi* bacca, *binhti* mos, *sauragaggi* administratio, *gavi* rus, *gairuni* passio, *sauradauri* via, *unhaili* morbus, *haimoþli* campus, *lanhti-ti* altitudo, *hauri* pruna, *havi* fœnum, *hivi* color, *gafaghi* circumspœctia, *þiubi* spelunca latronum, *kunþi* cognitio, *andalanni* merces, *unled*i paupertas, *galeiki* similitudo, *galigri* nuptia, *sauramaþli* principatus, *manvi* impensa, *manauti* species, *maki* gladius, *ufarmeli* inscriptio, *gaminþi* memoria, *andunahi* verperus, *naiti* rete, *reiki* imperium, *garuni* consilium, *gaskalki* conservus, *unsvi* seditio, *stiviti* dolor, *sauratani* signum, *tauu* factum, *tevi* cohors, *trausti* fœdus, *raggari* pulveris, *gavairþi* lætitia, *andvairþi* facies, *andvairþi* pretium, *valdusni* potentia, *andavaurdi* responsio, *gavaurdi* sermocinatio, *lausavaurdi* loquacitas, *gavaurli* lucrum, *radi* pignus, *usvissi* vanitas, *uvviti* ignorantia, *vintubi* cognitio, *saigvuni* mors, *fani* lutum, *filejri* cavitas, *fulhsni* absconditum, *fraþi* intelligentia, *frumisti* principium, *fastubni* retinentia, observantia, *fastubni* jejunium (*fastubnja* Cor. I, vii, 19 non ut femininum sing., licet tale gloss. p. tradat, sed ut neutrum plur. habendum est).

¶ Annotatio 1. — Quomodo *tau* in gen. sing. *tojis*, nom. plur. *toja* etc., habeat, jam ubi de sonis explicavimus.

¶ Annotatio 2. — Præter formam genitiv. sing. in -jis, etiam altera in -eis occurrit (vid. ad Luc. i, 25) ut *gavairþeis* Cor. II, xii, 11; Eph. iv, 9; Thess. II, iii, 16, *andunhteis* Luc. i, 25, *sauramaþleis* Neh. v, 14. 18, *valdusneis* Skeir. VII, a, *trunsteis* Eph. ii, 12. Hæc videtur esse forma recentius in eis casibus ad analogiam masculini usurpata, in quibus duæ consonantes terminationem præcedebant. Hinc *vaitis* Joan. xii, 24 genitivum a *vaiti* deducendum manere tenet, licet hic una tantum consonans terminationem præcedat, et insuper vocabulum in ea versionis parte reperitur, quam priorem fuisse coniectam probavimus.)

§ 71. γ. Forma radicalis -va : KNIVA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>kniv</i>	genus	<i>kniva</i>	genua
Voc.	<i>kniv</i>	genus	<i>kniva</i>	genua
Acc.	<i>kniv</i>	genus	<i>kniva</i>	genua
Dat.	<i>kniva</i>	geni	<i>knivam</i>	genuibus
Gen.	<i>knivis</i>	geni	<i>knive</i>	genuum

Eo modo declinatur etiam *triu* arbor.

c. femininum.

§ 72. α. Forma radicalis -a : GIBA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>giba</i>	donum	<i>gibos</i>	dona
Voc.	<i>giba</i>	donum	<i>gibos</i>	dona
Acc.	<i>giba</i>	donum	<i>gibos</i>	dona
Dat.	<i>gibu</i>	dono	<i>gibom</i>	donis
Gen.	<i>gibos</i>	doni	<i>gibo</i>	donorum

Sic declinantur : *ahana* palea, *airþa* terra, *aleina* ulua, *arla* arca, *arvaznu* telum, *ava* fluvius, *bida* rogatio, *galinda* vinculum, *gabruka* mica, *boka* scriptura,

botu utilitas, *gairda* zona, *gilþa* sielus, *graba* fossa, *graba* fossa, *daila* participatio, *wigadeina* carulus, *drakhsna* buccella, *hairda* grex, *hulba* latus, *hansa* turba, *htauwunos* plur. tant. fossores, *htamma* laqueus, *hteiþra* tabernaculum, *krugga* virga, *þarba* inopia, *þiuda* populus, *idreiga* poenitentia, *karkara* carcer, *knoda* genus, *laibu* reliquiarum, *liuga* matrimonium, *lita* hypocrisis, *marka* terminus, *mulda* pulvis, *mota* vectigal, *neþla* acus, *þiuka* certatio, *junda* iuventus, *paida* tunica, *razda* lingua, *rasta* milliare, *runa* mysterium, *saiwala* anima, *saldra* scurrilitas, *saurga*

cura, *skanda* turpitudine, *skara* horror (*friþson*), *staiþa* detrimentum, *smarna* lutum, *spilda* pulvis, *staua* iudicium, *staiþa* semita, *stibna* vox, *swarizla* atramentum, *teva* ordo, *uswarþa* abjectio, *kuwaveda* catena, *winna* dolor, *vamba* venter, *durararda* janitrix, *vulla* lana, *vulva* rapina, *vraka* persecutio, *saþa* sepe, *fairna* calx, *fairina* debitum, *sera* locus, *flusna* multitudo, *weila* hora, *wota* minæ; et insuper derivata substantiva in *-þa*, ut *agliþa* afflictio, *mildiþa* benignitas, *firniþa* senectus, *gaunoþa* luctus, etc., vid. § 448 aa) 7) ðð).

§ 75. β. Forma radicalis *-ja* : *BANDJA*, *SUNJA*.

Sing.	nom.	<i>bandi</i>	vinculum	<i>sunja</i>	veritas
	voc.	<i>bandi</i>	vinculum	<i>surja</i>	veritas
	acc.	<i>bandja</i>	vinculum	<i>sunja</i>	veritatem
	dat.	<i>bandjai</i>	vinculo	<i>sunjai</i>	veritati
	gen.	<i>bandjos</i>	vinculi	<i>sunjos</i>	veritatis
Plur.	nom.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
	voc.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
	acc.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
	dat.	<i>bandjom</i>	vinculis	<i>sunjom</i>	veritatibus
	gen.	<i>bandjo</i>	vinculorum	<i>sunjo</i>	veritatum

Ad normam *bandi* ea declinantur vocabula, quæ ante terminationem vel syllabam derivatam vel syllabam radicalem longam habent (coll. § 67), ut *gabundi* vinculum, *þudungardi* regnum, *þropi* clamor, *mavi* (a radicali forma *MAUJA*) puella, *þivi* (a rad. forma *þIUJA*) ancilla, *aqizi* securis, *hulundi* altitudo, *lauhmoni* fulgur, *wolfstuli* gloria; necnon et *gabundi* vinculum, *haiþi* campus, *haiiti* mandatum, *aiwatundi* sentis (βζτος Mc. xii, 26; Luc. vi, 41; xx, 57 in gloss. b. v. supplendum est), *vasti* vestis, *wilfri* feretrum, *uswandi* circuitus, *kalki* (vel *kalkjo*) pellex, *frijondi* (non *frijondja*, ut gloss. incorrecte habet) amica, *vundufni* vulnus, *fraistubni* tentatio, *þukzi* jugum, *aurahi* sepulcrum.

Ad normam vero *sunja* declinantur vocabula, in quibus syllaba radicalis brevis terminationem præcedit (coll. § 67), ut *vrakja* presentia, *þiakja* pugna, *halja* infernus, *sibja* cognatio; consequenter etiam *lutja* facies, *þlapja* via, *skaltja* later, *sulja* planta pedis, *ripja* corona, *vinja* pascuum, *banja* vulnus.

§ 74. γ. Forma radicalis *-va* : *BANDVA*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>bandva</i> signum	<i>bandvos</i> signa
Voc.	<i>bandva</i> signum	<i>bandvos</i> signa
Acc.	<i>bandru</i> signum	<i>bandros</i> signa
Dat.	<i>bandvai</i> signum	<i>bandvom</i> signis
Gen.	<i>bandros</i> signi	<i>bandto</i> signorum

Sic declinantur : *mava* eraticula, *ubizva* porticus, *saiþvos* plur. tant. diversorium, *þriggva* fœdus, *þjaþva* inimicitia, *friaþva* dilectio.

VOCALICA DECLINATIO SECUNDA.

Radic. vocalis *i*.

a. Masculinum.

§ 75. α. Radicalis forma *-i* : *BALGI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>balgs</i> uter	<i>balgeis</i> utres

Voc.	<i>balg</i> uter	<i>balgeis</i> utres
Acc.	<i>balg</i> utrem	<i>balgins</i> utres
Dat.	<i>balga</i> utri	<i>balgin</i> utribus
Gen.	<i>balgis</i> utris	<i>balge</i> utrum

Ad ejus normam declinantur : *ands* terminus, *arms* brachium, *bansts* horreum, *barms* sinus, *gards* domus, *gasts* hospes, *gadrahts* miles, *hups* femur, *juggalauþs* adolescens, *loists* vestigium, *mats* cibus, *muns* cogitatio, *saggus* canticum, *sauþs* oblatio, *stahs* plaga, *stahs* seles, *bruhþaþs* sponsus, *kundusafhs* cincturio, *frasts*, puer.

«Annotatio 1.—Vocabula, quorum radix in *s* vel *r* desinit, *s* terminationis non accipiunt : *urransorics* (gen. *urransis*), *baur* natus.

«Annotatio 2.—Quod autem in vocabulis, quorum non reperitur pluralis, incertum sit, utrum ad hæc vel ad præcedentem declinationem pertineant, jam supra (§ 66, annot. 4) animadversum est.»

§ 76. β. Forma radicalis *-vi* : *NAVI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>nauis</i> mortuus	<i>naveis</i> mortui
Voc.	<i>nau</i> mortuus	<i>naveis</i> mortui
Acc.	<i>nau</i> mortuum	<i>navins</i> mortuos
Dat.	<i>nava</i> mortuo	<i>navim</i> mortuis
Gen.	<i>navis</i> mortui	<i>nave</i> mortuorum

Aliud hujus formæ vocabulum nusquam occurrit.

b. Neutrum.

Deest.

c. Femininum.

§ 77. α. Forma radicalis *-i* : *ANSTI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>ansts</i> gratia	<i>ansteis</i> gratiæ
Voc.	<i>aust</i> gratia	<i>ansteis</i> gratiæ
Acc.	<i>aust</i> gratiam	<i>anstins</i> gratias
Dat.	<i>anstai</i> gratiæ	<i>anstim</i> gratiis
Gen.	<i>anstais</i> gratiæ	<i>anste</i> gratiarum

Sic declinantur : *ahts* res, *ajukduhs* aeternitas, *alhs* senectus, *arbaihs* labor, *asans* inessis, *gabaurhs* nativitas, *usbeisns* expectatio, *andabauhts* pretium redemptionis, *saubauhts* redemptio, *anabusns* auris, *allbrunsts* holocaustum, *bruhs* curus, *imagahts* introitus, *fragifts* mutuatio, *gagrests* mandatum, *grids* passus, *gait* capra (nam juxta felicem Massmanni conjecturam Neh. v, 18 *gait* a loco *gaita*, quod in textu et in glossario induximus, legendum est) *dait* pars, *dauhts* convivium, *dauns* odor, *missi ded* scelus, *dulhs* festum, *usdrusts* via ardua, *gens* mulier, *gaqumhs* conventus, *haurds* porta, *andahefts* responsu, *haifts* rixa, *gahugds* cogitatio, *haurfts* indigentia, *gabpaihts* consolatio, *gahusts* prulatio, *gakunds* persuasio, *gokunhs* apparitio, *list* dolus, *fralusts* detrimentum, *mahts* potentia, *magahs* virgo, *gamainduhs* communio, *gamainhs* ecclesia, *managdups* multitudo, turba, *mikildups* magnitudo, *ganunds* memoria, *naups* necessitas, *andanunsts* acceptatio, *ganists* salus, *garehsns* ordinatio, *urrist* resurrectio, *rohns* vestibulum, *gasahs* vitium, *insuhts* narratio, *frisahs* imago, *solns* disquisitio, *monu-sehs* mundus, *sauhts* contagio, *sinus* facies, *gaskafts* creatio, *slauhts* immolatio, *taihus* signum, *gatavrhs* destructio, *ustauhts* consummatio, *vaihts* res, *usvahsts* incrementum, *usvaurhts* justitia, *fravaurhts* peccatum, *vens* spes, *railavizns* sustentatio, *vists* scientia, *vunns* dolor, *vrahs* accusatio, *sadveins* genus, *fahohs* pax.

« Annotatio 1.—Huc referenda sunt etiam verbalia in *-eins*, in hoc tantum particularia, quod in nominativo plur. in *-os*, et in genitivo plur. in *-odesinam*, ex. gr. : *galabeins* fides, *daupeins* baptisma, *anasodeins* principium, *naiteins* calumnia, *bisaleins* macula. Necnon et in dativo plur. terminatio *-om* pro *-im* per exceptionem occurrit in *unkaurcinom* Cor. II, II, 9. Quoad verbalia in *-ons*, ut *mitons* engitatio, *lapon* invitatio, *salbans* unguentum, *sunjons* justificatio, regulariter declinari videntur, occurrit saltem nominativus plur. *mitoneis* Me. VII, 21, genitivus *mitone* Eph. II, 5, sed etiam *mitano* Rom. XIV, 1. Eo etiam modo lecti videntur verbalia in *-ains*, ut *banains* habitatio, *fulains* patientia, *libains* vita, *lubains* spes, etc., quorum tamen non occurrit nisi genitivus plur. *fulaine* Cor. II, I, 5 sqq.

« Annotatio 2.—Post s radicale s terminationis in nominativo sing. rejicitur, ex. gr. : *garuns* via, gen. *garunsais*, *los* sor., *afstas* divortium, *usstas* resurrectio, *anaqiss* calumnia, *gaqiss*, *hiuhipqiss*, etc. *Vaurts* vero s in singulari (gen. *vaurtsais*) retinet, rejicit autem in plurali (*vaurteis*).

« Annotatio 3.—*Haim* pagus declinatur in singulari ad instar presentis declinationis, in plurali autem ad instar prioris (nom. *haimos*, etc.).

« Annotatio 4.—De genitivo plur. *fravaurhti* Rom. VII, 5 loco *fravaurhte* vid. ubi de snis § 23, 4.

« Annotatio 5.—Vocabulorum *ahaks* columba, *asta* veritas, *grets* stetus, *kruats* crepitaculum, *sauls* columna, *staks* macula, *bistuggs* offensio, *fulleihs* plenitudo, genus dubium est, licet probabiliter huc referenda sint. De *midumai* Me. III, 2 etc., potest nomi-

nativus *midams*, ad instar secundae, vel *midums* ad instar primae declinationis lecti. »

VOCALICA DECLINATIO TERTIA.

Radic. vocalis u.

a. Masculinum.

§ 78. α. Forma radicalis -u : *SUNU*.

Sing.	Plur.
Nom. <i>sunus</i> filius	<i>sunjus</i> filii
Voc. <i>sunu</i> fili	<i>sunjus</i> filii
Acc. <i>sunu</i> filium	<i>sunns</i> filios
Dat. <i>sunau</i> filia	<i>sunum</i> filios
Gen. <i>sunaus</i> filii	<i>sunive</i> filiorum

Sic declinantur : *arrus* nuntius, *auhjodus* turcullus, *auhsus* bos, *asilus* asinus, *gabavrjofus* concupiscentia, *dauhsus* mors, *gijus* uter (uteri), *haidus* modus, *hairus* gladius, *hallus* rupis, *hlifvus* latro, *huhrus* tames, *haurvus* spina, *kintus* obolus, *kusus* probatio, *kubitus* lectum, *hifus* membrum, *lustus* concupiscentia, *lustus* aer, *magus* puer, *maihstus* stercus, *mammiskodus* humanitas, *sakkus* sacens, *sidus* mos, *skadus* umbra, *skildus* clypeus, *tunjus* dens, *vahstus* incrementum, *vairdus* diversorium, *valus* baculus, *vardus* virga, flagellum, *vihrus* agnus, *vintr* s hiems, *vulhus* gloria, *vratodus* iter, *fairvus* mundus, *forus* pes; et insuper substantiva derivata in *-assus*, ut *ibruassus* similitudo, *vsarassus* superabundantia, *blotinassus* reverentia, *gudjinassus* presbyteratus, sacerdotium, *drauhtinass* s stipendium, etc. vid. § 148 ff).

« Annotatio 1.—Incerti generis sunt *qairnus* pistrinum, *ubandus* camelus, *flodus* fluetus, *gedus* fames, *leijus* s cera (gall. cidre perm. *Obsterin*), necnon et vocabula in *-o* us finita.

« Annotatio 2.—De hujus declinationis u frequenter in au commutato v d. ubi de snis § 23, 5. »

§ 79. β. Forma radicalis -ju : *STUBJU*.

Sing.	Plur.
Nom. <i>stubjus</i> pulvis	
Voc. <i>stubju</i> pulvis	
Acc. <i>stubju</i> pulverem	non occurrit.
Dat. <i>stubjau</i> pulveri	
Gen. <i>stubjans</i> pulveris	

Sic declinantur *assarjus* denarius, *drunjus* sonus.

« Annotatio.—Forma pluralis probati nequit, quae verisimiliter sonaret *stubjus*, *stubjuns*, *stubjann*, *stubjive* (*stubi e*? Grimm. I, 604). »

b. Neutrum.

§ 80. Forma radicalis -u : *FAIHU*.

Sing.	Plur.
Nom. <i>faihu</i> facultas	
Voc. <i>faihu</i> facultas	
Acc. <i>faihu</i> facultatem	non occurrit
Dat. <i>faihau</i> facultati	
Gen. <i>faihuns</i> facultatis	

Sic declinatur etiam *gairu* flagellum.

c. Femininum.

§ 81. α. Forma radicalis -u : *HANDU*.

Sing.	Plur.
Nom. <i>handus</i> manus	<i>handj</i> s manus
Voc. <i>handu</i> manus	<i>handjus</i> manus

Acc. <i>handu</i> manum	<i>handius</i> manus
Dat. <i>handau</i> manui	<i>handum</i> manibus
Gen. <i>handaus</i> mannis	<i>handive</i> manuum

Sic declinantur : *asilu* asina, *kinuus* geniv, *visþarg* rex.

§ 82 β. Forma radicalis -ju : VADJU.

Sing. Plur.

Nom. <i>vaddjus</i> natus	
Voc. <i>vaddju</i> nuce	
Acc. <i>vaddju</i> muru	non occurrit
Dat. <i>vaddjun</i> muro	
Gen. <i>vaddjans</i> muri	

VOCALIA DECLINATIO QUARTA.

Radic. vocalis r.
a Masculinum.

§ 85. Forma radicalis -r : BROÞR.

Sing. Plur.

Nom. <i>broþar</i> frater	<i>broþrjus</i> fratres
Voc. <i>broþar</i> frater	<i>broþrjus</i> fratres
Acc. <i>broþar</i> fratrem	<i>broþrun</i> fratres
Dat. <i>broþr</i> fratr	<i>broþrum</i> fratibus
Gen. <i>broþrs</i> fratris	<i>broþne</i> fratrum

Sic declinatur quoque *fadar* pater.

b Femininum.

§ 84. Forma radicalis -r : DAUHTR.

Declinatur prorsus masculini ad instar.

Hanc declinationem sequuntur etiam *dauhtar* filia, *svistar* soror.

VOCALICÆ DECLINATIONIS ANOMALIA.

§ 85. Ad vocalicam declinationem pertinent etiam nonnullæ vocabulorum classes, quæ licet in quibusdam casibus naturam vocalicam dependant et consonanticam radicem manifeste sapiant, in aliis tamen casibus, præsertim in compositionibus, habent, quo forma radicalis reipsa vocalica dignoscatur, ita ut tanquam species consonanticæ declinationis immerito cogitarentur.

a. Masculinum.

§ 86. Forma radicalis : GIBANDI.

Sing. Plur.

Nom. <i>gibands</i> donator	<i>gibands</i> donator s
Voc. <i>giband</i> donator	<i>gibands</i> dona ores
Acc. <i>gband</i> donatorem	<i>gibands</i> donatores
Dat. <i>giband</i> donatori	<i>gibandum</i> donatoribus
Gen. <i>gibands</i> donatoris	<i>gibande</i> donatorum

Sic declinantur substantiva e participiis activis derivata : *darpjands* baptista, *hatands* osor, *merjands* prædicator, *nasjands* salvator, *bisitands* vicinus, *tolzjands* ductor, *allvaldands* omnipotens, *fraveitands* ultor, *þjands* hostis, inimicus, *frijands* amicus, *franjinouls* dominator, *midumonds* mediator.

«Annotatio.—Ad hanc declinationem pertinet etiam *m noþs* mensis, a quo sequentes casus probari possunt : sing. nom. *menoþs* Luc. i, 36, dat. *menoþ* Luc. i, 26, gen. *menoþs* Neh. vi, 13; plur. acc. *menoþs* Luc. i, 24, 36, dat. *menoþum* Gal. iv, 10. (line voc. et acc. sing. *menoþ*, gen. plur. *menobe* cogitandi sunt.)

b. Femininum.

§ 87. Forma radicalis : BAURGI.

Sing. Plur.

Nom. <i>baurgs</i> urbs	<i>baurga</i> urbes
-------------------------	---------------------

Voc. <i>baurg</i> urbs	<i>baurgs</i> urbes
------------------------	---------------------

Acc. <i>baurg</i> urbem	<i>baurgs</i> urbes
-------------------------	---------------------

Dat. <i>baurg</i> urbi	<i>baurgim</i> urbibus
------------------------	------------------------

Gen. <i>baurgs</i> urbis	<i>baurge</i> urbium
--------------------------	----------------------

Sic declinantur : *alhs* templum, *brusts* pectus, *dulþs* festum, *mitaþs* mensura, *miluks* lac, *uairts* nox, *spaurts* stadium, *vairts* res, negotium.

«Annotatio.—*Dulþs* et *vairts* regulariter etiam declinantur : gen. *dulþais*, *vairtais*, etc. *Nahts* habet in dat. plur. *nahtam* Me. v, 5.

B. CONSONANTICA DECLINATIO

§ 88. Nonnullis casibus consonantica declinatio animadvertenda est, sic :

1) Nominativus sing. *n* finale radical s formæ rejicit.

2) Vocativus sing. nominativo similis est.

3) Accusativus sing. nudam radicis formam exhibet, excepto tamen neutro, quod juxta regulam nullas patientem exceptiones, accusativum nominativo congruentem habet.

4) Dativus sing. *a* hujus casus proprium deperdit quod tamen prius aderat, ut ex *a* præcedente syllabæ formativæ debilitato in *i* patet.

5) Genitivus sing. *s* ad radicalem formam immediate connectit, a syllabæ formativæ in *i* debilitato.

6) Nominativus plur. masc. et fem. radicali formæ *s* præponit, cujus loco neutrum *a* adhibet, producta vocali syllabæ formativæ.

7) Vocativus et accusativus plur. semper sunt nominativo congruentes.

8) Dativus plur. in *m* desinit, rejecto *n* radicalis formæ.

9) Genitivus plur. *n* masc. et neutr. *e*, in fem. *a* ad radicalem formam adjicit.

a. Masculinum.

§ 89. Forma radicalis -an : DANAN

Sing. Plur.

Nom. <i>hana</i> gallus	<i>hanans</i> galli,
Voc. <i>hana</i> galle	<i>tuovans</i> galli
Acc. <i>hanan</i> gallum	<i>hanans</i> galli
Dat. <i>hanin</i> gallo	<i>hanam</i> gallis
Gen. <i>hanins</i> gal i	<i>hanane</i> gallorum

Sic declinantur : *halsagga* cervix, *aha* sensus, *ahma* spiritus, *amsa* humerus, *ara* aquila, *atta* pater, *blinda* cæcus, *bloma* flos, *brunna* puteus, *broþrahar* plur. tant. fratres, *þauragaga* præsul, præsidens, *galga* crux, *garda* stabulum, *gibla* pinaculum, *gume* homo, *gadaita* participator, *gadauka* hospes, *drakma* drachma, *drobna* seditio, *hiuhma* turba, *gahlaiba* socius, *hlitma* auris, auditus, *unhulþa* malignus (spiritus), *hohu* aratrum, *uzeta* præsepe, *galaista* comes, *manleika* imago, *galeika* concorporale, *usliþa* paralyticus, *liuta* hypocrita, *lofa* manus arida, *magula* parvulus, *muinbrana* pergamen, *malma* arena, *mela* modius, *mena* luna, *mithma* populus, *gamanka* sufficientia, *nuta* captor, *nota* puppa, *gajuka* socius, *gatazna* vicinus, *suista* maxime natus, *gasinþu* socius, *skula* debitor, *ikuggva* speculum, *smukka* lieus, *anaga* vesti, *sunna* sol, *þurva* passer, *þella* prædicator, *þpyreida* sporta, *gatasra* fissura, *vaihta* angulus, *gr.*

vaurstva cooperator, *veikha* presbyter, *sana* pannus, *sula* plenitudo; et formationes in -ja : *aurtja* hortulanus, *arbjā* hæres, *baurgja* civis, *bandja* captivus, *sauragaggja* æconomus, *ingardja* inquilinus, *gaujā* æcola, *gudja* sacerdos, *vuđedja* malefactor, *afdrugkja*, *veindrugkja* ebriosus, *bihaitja* rixosus, *dulgahaitja* creditor, *haurnja* bæccinator, *hlijt* tabernaculum, *afetja* estor, *kasja* ligulus, *manomaurfjra* homicida, *newundja* proximus, *arbiaumja* hæres, *unkja* uncia, *gasinfja* socius, *skaitja* nummularius, *skilja* carnifex, *sviglja* tibicen, *timrja* lignarius faber, *vaurstvja* operarios, *vardja* custos, *v lja* voluntas, *fuskja* fasciæ, *fiskja* piscator, *frauja* dominus.

† Annotatio 1.— Incertæ sunt declinationis *maþa* vermis, *skeima* lucerna.

† Annotatio 2.— *Auhsa* hos, et *aba* homo habent in genitivo plur. *auhsue* Luc. xiv, 19 et *abne* Cor. I, xi, 3, 4, in dativo plur. *abnam* Eph. v, 22. Hic quoque a syllabæ formativæ rejectum est et consequentem a terminationis in dativo plur. servatum, coll. § 88, 8.

b. Neutrum.

§ 90. Forma radicalis -au : *HAIRTAN*.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>hairto</i>	cor	<i>hai. tona</i> corda
Voc.	<i>hairto</i>	cor	<i>hairtona</i> corda
Acc.	<i>hairto</i>	cor	<i>haurtona</i> corda
Dat.	<i>hairtin</i>	cord	<i>hairtam</i> cordibus
Gen.	<i>hairtins</i>	cordis	<i>hairtane</i> cordium

Sic declinantur : *augo* oculus, *aldamo* senex, *auso* auris, *bernilo* parvulus, *augadauro* fenestra, *þainko* foramen, *kaurno* frumentum, *qiflo* sermo, *gajuko* socius, *siglo* sigillum.

† Annotatio.— *Namo* nomen et *vato* aqua, quemadmodum masculina *auhsa* et *aba* (§ 89, annot. 2), a syllabæ formativæ in plurali rejiciunt : nam. et acc. *namma* Mc. iii, 17; Luc. x, 20; Phil. iv, 3, dat. *varnam* Mth. vii, 32; Luc. vii, 25.

c. Femininum.

§ 91. a. Forma radicalis -on : *TUGGON*.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>tuggo</i>	lingua	<i>tuggons</i> linguæ
Voc.	<i>tuggo</i>	lingua	<i>tuggons</i> linguæ
Acc.	<i>tuggon</i>	linguam	<i>tuggons</i> linguas
Dat.	<i>tuggon</i>	linguæ	<i>tuggom</i> linguis
Gen.	<i>tuggons</i>	linguæ	<i>tuggono</i> linguarum

Sic declinantur : *aglo* afflictus, *azgo* cinis, *anno* stipendium, *armaio* elemosyna, *avo* avia, *bandvo* signum, *brinno* febris, *gatvo* via, *faihtugeivo* aviditas, *dauvo* porta, *hraitadubo* turtur, *driuso* præcipitium, *qino* mulier, *haiþno* ethnica, *heito* febris, *hnut* flagellum, *uhulþo* malignus, *þaho* argilla, *þeiwo* tonitruum, *inilo* excusatio, *kalbo* juvenes, *klismo* cimbalum, *inkilþo* prægnans, gravida, *broþralubo* claritas proximi, *guntarko* vicinia, *mammo* caro, *gemaitvo* concisio, *malo* tinea, *marilo* puella, *nizdo* merces, *gajuka* similitudo, *uthvo* mane, *garazno* vicinia, *reivo* tremor, *vinþiskauvo* pala, *suuvo* sol, *stairno* astrum, *stavo* sterilitas, *svairvo* socrus, *trigo* luctus, *vairilo* labium, *vohtro* custodia, *dauraverdo* janitoria, *viko* hebdomas,

rinno dolor, *vruggo* tendiculum, *fanho* vulpes, *usfarþo* exitus, *sullo* plenitudo, *vaþo* spuma; necnon et formationes cum -jo : *arbjo* hæres fem., *brunjo* lorica, *iddaljo* præcipitium, *heþjo* cubile, *iumjo* turba, *kalkjo* pellex, *mitadjo* mensura, *uiþjo* germana, *raþjo* numerus, *garunjo* fluxus aquæ, *sakjo* rixa, *snorjo* nusus, *tainjo* cophinus, *gatimrjo* ædificatio, *vaihjo* pugna.

§ 92. ß. Forma radicalis : -ein : *MANAGEIN*.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>managei</i>	turba	<i>manageins</i> turbæ
Voc.	<i>managei</i>	turba	<i>manageins</i> turbæ
Acc.	<i>managein</i>	turbam	<i>manageins</i> turbas
Dat.	<i>managein</i>	turbæ	<i>manageim</i> turbis
Gen.	<i>manageins</i>	turbæ	<i>manageino</i> turbarum

Sic declinantur : *agla* tei impudicitia, *aifpei* mater, *unagei* intrepiditas, *gaagvpei* coarctatio, *airzei* error, *audagei* beatitudo, *inakei* disciplina, *bairgahei* regio montana, *bairhtei* manifestatio, *baîtrei* amaritudo, *barniskei* puerilitas, *baurei*, *baurþei* onus, *balþei* audacia, *usteisnei* patientia, *bleiþei* mansuetudo, *braidei* latitudo, *guirnei* desiderium, *guitei* capra, *gaurei* mæstitia, *gabei* divitiæ, *gagudei* pietas, *gastigodei* hospitalitas, *daubei* induratio, *usdaudei* zelus, *filudaisei* astutia, *digrei* abundantia, *dinpei* profundum, *undivanei* immunitas, *drugkanei* ebrietas, *qarr. i* dulcedo, mansuetudo, *tuusqifrei* jejunium, *hauhhairtei* superbia, *hurdhahitei* duritia cordis, *armahairtei* misericordia, *viljahulþei* beneplacitum, *hauhei* altitudo, *prolundi* as, *handugei* sapientia, *hlutrei* puritas, *hrainei* mundities, *hropei* clamor, *þaurstei* situs, *þrumstei* locustia, *þvairhei* ira, *kilþei* uterus, *niuklahei* pusillanimitas, *laggi* longitudo, *latei* molestia, *anþarlei* diversitas, *analaugnei* absconditum, *liuhudei* illuminatio, *liutei* dolus, *magafpei* virginitas, *marei* mare, *vajamerei* blasphemia, *mikitei* eminentia, *luggamodei* longanimitas, *mu-kamodei* mansuetudo, *mundrei* scopus, *naqadei* nuditas, *garaihtei* justitia, *selei* bonum, *unselei* malum, *siukei* morbus, *gaskaidei* divisio, distinctio, *gubaskaunei* divina forma, *usstiurei* luxuria, *unsverei* infamia, *allvarei* simplicitas, *viknei* castitas, *svinþei* potentia, *filuvaurdei* multiloquium, *vaurstrei* virtus, *unvæmmei* sinceritas, *balvaresei* iniquitas (xxxix Cor. I, v, 8 est in glossario adjiciendum), *vare* astutia, *hndarvisei* dolus, *anarilþei* modestia, *vrekei* persecutio, *veitvo-dei* testimonium, *ainfalþei* simplicitas, *faurhte* metus, *nasilmei* stupelactio, *usarfullei* superabundantia, *gafrafþei* modestia, *frifei* libertas, *frumadei* primatus, *frodei* prudentia, *faihusrikei* avaritia, *vairnei* calvarium.

ANOMALA.

§ 93. Cum anomala, quæ ad varias declinationes spectant, jam suo quæque loco fuerunt subjecta, ea nunc tantum hic remanent, quæ ad nullam declinationem in particulari accidentia, id præsertim habent irregulare, quod defectiva sint, id est, nonnullis communibus casibus careant, quibus partim casus ad a iam formam radicalem mutuando supplent. Hujusmodi vocabula sunt :

1) *Manna* homo, quod suus casus tum ex radice

MANNA, tum ex radice MAN efformat, sequenti modo :

	Sing.		Plur.
Nom. <i>manna</i>	homo	<i>mans</i> , <i>mannans</i>	homines
Voc. <i>mannu</i>	homo	(<i>mans</i>)	homines
Acc. <i>mannan</i>	hominem	<i>mans</i> , <i>mannaus</i>	homines
Dat. <i>mann</i>	homini	<i>mannan</i>	hominibus
Gen. <i>mans</i>	hominis	<i>manne</i>	hominum

2) Eodem modo *fon*, neutr. ignis, in singulari tantum occurrens, suos casus a radicibus FONA et FUNAN :

Nom.	<i>fon</i>	ignis
Acc.	<i>fon</i>	ignem
Dat.	<i>funin</i>	igni
Gen.	<i>funins</i>	ignis

3) *Fadrein*, quod, licet juxta formam, neutrum sit singulare, in nominativo et accusativo ut masculinum plurale usurpatur, ex. gr. : *þai fadrein* Joan. ix, 20, *þass fadrein* ix, 18. Loco ceterorum casuum regularis plur. *fadreina* (Cor. II, III, 11) communiter adhiberi videtur, ex. gr. : *fadreina* Col. III, 20; Tim. II, III, 2. Unde queri potest, utrum *fadrein*, ut in glossario scribitur, proprie indeclinabile, an potius tanquam defectivum habendum sit.

DECLINATIO NOMINUM PROPRIORUM ET PEREGRINORUM.

§ 94. Horum nominum et vocabulorum declinatio peculiare requirit examen. Quamvis enim gothus peregrinam græcorum vocabulorum formam quandoque intactam retinuerit, ea tamen quandoque etiam gothicorum vocabulorum ad instar flectere conatus est : hinc eorum deflexionem ab assueta forma prætermittere nefas. Jam vero juxta gothicas declinationes ordinantur, ut sequitur.

A. VOCALIA DECLINATIO.

1. Radic. vocalis a.

a. Masculinum.

α. Forma radicalis -a :

Hanc formam sequuntur peregrina vocabula numero plurima, ut : *abrafra*, *airair*, *abraham*, *adam*, *baitum*, *banaus*, *david*, *isak*, *isak*, *israhel*, *iosef*, *kaisar*, *iod*, *mases*, *saulaamon*, *seimon*, *siloam*, *sanuel*, etc., eo tamen discrimine, quod ad nominativum s non adijciant. Item dicendum est de gothico nomine *siljarip* in d. commento neapolitano.

β. Forma radicalis -ja :

Lairveis, *lyudomaeis*, (*maikheis*, Luc. III, 21), *naitofateis*, *prazbytaireis*, *saudaumeis*

b. Femininum.

Eo modo declinantur non pauca nomina et vocabula peregrina, ut *akaja*, *entiaukia*, *asia*, *galatia*, *dalmatia*, *tairusaulyma* *kileikia*, *lauidja*, *makidona* vel *makidonya*, *paarpura*, *seidona*, *syria*, *trauada*, *tyra*, *filippu*, etc. ; quæ tamen in genitivo terminationem -ais licet -os, recipiunt, ex. gr. : *asiais* Cor. I, XVI, 19, *kileikiain* Gal. I, 21. Regularius *tairusaulymos* apud Luc. II, 38 occurrit *Synagoge* e contraccio, quod abas consonanter flectitur, genitivum *synagogas* apud Luc. VIII, 11

et Joan. IX, 21 habet ; dativus autem *lauidja* Tim. II, I, 5 mendum est librarii pro *lauidjai*.

2. Radic. vocalis i.

Masculinum.

Eo modo tantum flectuntur nomina gentilitia, ut *saur* Syrus, dat. plur. *saurin* Luc. II, 9, præsertim in plurali : *makidoneis*, *rumoneis*, *seidoneis*, *saudaumeis* (Luc. XVII, 29), *galateis*, *iai usaulymeis*. Nonnulla etiam in nominativo sing. græcam terminationem *es* habent : *israeleites*, *samareites*, *tairusaulymeites*.

3. Rad. e. vocalis u.

Masculinum.

Huc referenda sunt vocabula numero plurima, ut *aggilus*, *airiskaupus*, *aifu* sinus, *akajns*, *alfajns*, *apaustaulus*, *barpaulaumanus*, *gadarennus*, *gar'gaisaius*, *galatius*, *galenatus*, *zaibuidaius*, *zikkaius*, *habraus*, *iakobas*, *taurdanus*, *induius*, *kaurinþius*, *nikaudennus*, *paitrus*, *pavlus*, *pelatus*, *saddukaius*, *seimonus*, *teibairius*, *teimauþaius*, *teitus*, *fareisaius*, *filippisius*, etc. Hoc tamen est animadvertendum, quod nominativum plur. in -eis, genitivum plur. in -e efforment, ex. gr. : *apaustauleis*, *apustauls*, *iudaeis*, *iudais*, his tantum exceptis, quæ in singulari in -ius desinant, ut *aifaisius*, *kaurinþius*, *filippisius*, quæque in nominativo plur. eodem hoc modo sonant. Datur etiam nominativus plur. *aggiljus* Mc. XII, 25 ; Luc. II, 15 ; Rom. VII, 58 cum *aggileis* Mc. I, 13. Quædam in nominativo sing. es quoque loco us accipiunt, ut *praafetes* Mc. VI, 15 ; XI, 52, *isharioris* Joan. XII, 4, quæ nova terminatione ad supra memorata *israeleites*, *samareites*, *tairusaulymeites* accedant. Dativus *iohannau* Luc. IX, 9 a *iohannes* pariter efficitur

ε Annotatio.— Ad vocalicam declinationem pertinent, licet nulli peculiari formæ subijciantur, sequentia : *anos*, gen. *anos* ; *helei*, gen. *heleis* ; *naggai*, gen. *naggais* ; *herodes*, dat. *heroda*, gen. *herodes* vel *heradis* ; *whannes*, acc. *iohannen* (*iohanna* Mc. I, 19), dat. *iohanne*, *iohannen* et *iohannau* Luc. IX, 9, gen. *iohannes* vel *iohannis*. Probabiliter *tairarkes*, *jannes*, *mambies*, *airmagaineis* simili modo sunt flectenda.

B. CONSONANTICA DECLINATIO.

a. Masculinum.

§ 95. Quæ huc accessenda sunt *abia*, *aimmira*, *barakeia*, *helio*, *þymiana*, *kajasa*, *kusa*, *papa*, *resu*, *satana*, etc., plane regulariter declinantur, hoc tantum excepto, quod plura græcorum ad instar in nominativo sing. s accipiunt, ut *apufras*, *andraiias*, *annas*, *baruabas*, *osarias*, *zakarias*, *helias*, *þomas*, *tairusaius*, *iudas*, *lukas*, *tobaius*, *satanas*, etc. Sic se habet etiam nomen gothicum *sinjarisþas*.

Juxta hanc quoque declinationem plurima flectuntur feminina, ut *aredia*, *beþania*, *gatainna*, *maria*, *marþa*, *tamaria*, *taira*, et pro ubi altera plura, ut *areva*, *raidaikka*, *priska*, *susanna*, *saudauma*, etc. Pariter occurrit accusativus plur. *apistulans* Neh. VI, 17, 19 *abaipistul*. Ex dativo *herodiadein* (pro *herodiadin*?) Luc. III, 19 et genitivo *herodiadin* Mc. VI, 17, 22 eo jiceret nomini-

nativum *herodiada*, cujus tamen loco *herodius* solemnus fuisse videtur, vid. ad Mc. vi, 19.

b. Femininum.

α Forma radicalis -on :

Damasko, eikauio, kaurinjo, aifaiso, iaireiko, psalmo, aikklesjo, skaurpjo, laikto, kvatsjo.

β. Forma radicalis -ein :

Bejsfagei, aipiskaupei, praisbytairei. Quedam vocabula, græcam terminationem *e* habentia, hanc juxta declinationem cæteros casus efformant, sic *synagoge*, acc. *synagagein* Luc. vi, 6; vii, 5, dat. *synagogein* Luc. iv, 16, 20; *aipistaule*, acc. *aipistaulein* Rom. xvi, 22, dat. *aipistaulein* Cor. I, v, 9, dat. plur. *aipistaulem* (loco *aipistauleim*) Thess. ii, iii, 47; *paraskaive*, acc. *paraskaivein* Mth. xxvii, 62; *syntyke*, acc. *syntykein* Phil. iv, 2. Simili modo dativi *daikupaulein* Mc. v, 20 et *iairaupaulein* Col. iv, 13 a *daikapualis, iairaupolis* derivantur.

• Annotatio 1.—Alios casus *synagoge* irregulariter efficit : gen. sing. *synagagais* Luc. viii, 41; Joan. ix, 22; dat. plur. *synagagim* Mc. i, 39; Luc. iv, 44.

• Annotatio 2.—Nonnulla masculina, quorum nominativus in *-u* desinit, ut feminina hujus declinationis flectuntur : *symaion*, gen. *symaions* Luc. iii, 30; *aharon*, gen. *aharons* Luc. i, 5; *ammon*, gen. *ammons* Luc. iii, 25; *apaulton* (*apaullo?*), acc. *apaulton*, Cor. I, xvi, 12, dat. *apaulton* iv, 6, gen. *apaultons* i, 42; *addein* (*addei?*), gen. *addeins* Luc. iii, 28; *mailkein* (*mailkei?*) gen. *mailkeins* iii, 28; *nerin*, gen. *nerius* iii, 27. Neenon forsitan et *iaanan* et *naiman*.

• Annotatio 3.—Pari modo etiam flectitur *iairusalem* : acc. *iairusalem* Luc. ii, 22, dat. *iairusalein* Mc. xi, 4, gen. *iairusalnis* Neh. vii, 2, 3.

§ 96. In nonnullis tamen casibus græcam declinationem retinuit Gothus :

Sing. nom. huc præter nomina supra citata in *-us*,

-es et *e* etiam adducenda sunt *magdalene, salome; praufeteis* (πρωφῆτης); *herodias*.

Acc. *Judaian* Luc. ii, 4; Joan. vii, ; *zeloten* Luc. vi, 15, *iskarioten* Mc. iii, 19; Luc. vi, 16, *kannaiten* Mc. iii, 18, *iohannen* Mth. xi, 7, ; Mc. v, 37, *paintekusten* Cor. I, xvi, 8, *synagogen* Mc. i, 21 et fortasse etiam quæ supra memoravimus cum *ei* loco *e* (coll. § 30, 3) *aipistaulein, paraskaivein, synagogein, syntykein; byssaun* Luc. xvi, 19, *leitann* Cor. II, ii, 13; viii, 6, *alabalstraun* Luc. vii, 37; *praitoriaun* Mc. xv, 16; Joan. xviii, 28; coll. *kaurbanauun* Mth. xxvii, 6; *seimona* Mc. iii, 18; xv, 21.

Dat. *airneika* Tim. II, i, 15, *arabia* Gal. iv, 25, *idumain* Mc. iii, 8, *iudain* Luc. iii, 4; Cor. II, i, 16; *iaurdaae* Mc. i, 5, 9, *iohanne* Mth. xi, 4, 11, *mose* Mc. ix, 4, 5, *magdalene* Mc. xvi, 9 (et etiam fortasse *synagogei* Joan. xii, 42 loco *synagoge*); *yazaulfilakio* Joan. viii, 20; *saraoni* Rom. ix, 17.

Gen. *Areimaphias* Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 43 *beþomius* Joan. xi, 1, *galileias* Mc. i, 9, 23, *iudaias* Mc. x, 4; Luc. i, 5; *ituraias* Luc. iii, 1, *kaisarias* Mc. 8, 27; *daikapaulnios* Mc. vii, 51; *synagogeis* Luc. viii, 41 (nisi hic *synagogaïs* legendum sit).

Plur. nom. *Israel tni* Rom. ix, 4; *kreites* Tit. i, 12; *hairsais* Gal. v, 20.

Acc. *aromato* Mc. xvi, 4.

Dat. *lystros* Tim. II, iii, 11 (nisi forsitan *lystron* legendum sit, cum *γ* alias Gothus, excepto *vþeimeis* Thess. I, ii, 1, nusquam orbis nomen ut plurale tantum usurpaverit.

• Annotatio. — Quedam nomina ab hebræo sermone imprimis petita, sunt gothice, sicut et græce, indeclinabilia, ex. gr. : *aai, abeitem, aileisabefþ, beþtaihain, gainuesaraiþ, msc, kafarnaum, aazaraiþ, sabbato, sion*; necnon et vocabula ab hebræo vel greco longe hausta *aiffaþa, amen, anuþeima, kndion, kaurban, taigaiou, nanna, murau aþa, paska, raka, ta eiþa lumei, osanaa, etc.*

II. DE ADJECTIVO.

(Coll. Welman, *Das gothische Adjectivum*, Stettin 1835.)

§ 97. In declinatione adjectivi eadem fere ac in declinatione substantivi redeunt consideranda; triplex scilicet primo evolvitur pro triplici generam numero; subdividitur deinde in vocalicam et consonanticam declinationem, et tandem varias subit affectiones, prout ejus radicalis forma una trium vocabum *a, i* vel *u* desinit. Id autem animadvertas, quod adjectiva in *i* non tam substantivis simili radice gau-

dentibus (§ 75 sqq.) quam substantivis in *a* cum *i* precedente (§§ 67, 70, 75) respondeant, ita ut forsitan meliori jure radicalis forma *-ja* illis attribueretur. Cæterum adjectivo casus suat et numerus sicut et substantivo. Nunc vero ratione habita terminationum nominativi, sequens generalis tabula exaratur :

Radicalis forma	Vocalica declinatio			Consonantica declinatio		
	Masc.	Neutr.	Fem.	Masc.	Neutr.	Fem.
-a :	a	—, ata	a	a	o	o
-i (ja) :	is, s, eis, jis	— i, jat	—, i, ja	ja	jo	jo
-u :	us	u	us	jo	ja	jo

A. VOCALICA DECLINATIO.

§ 98. 1. Radicalis forma -a : GODA.

		Singularis.		
		Neutr.	Fem.	
Masc.				
Nom.	<i>gods</i> bonus	<i>god, godata</i> bonum	<i>goda</i> bona	
Voc.	<i>gods</i>	(<i>god, godata</i>)	<i>goda</i>	
Acc.	<i>godana</i>	<i>god, godata</i>	<i>goda</i>	
Dat.	<i>godamma</i>	<i>godamma</i>	<i>godai</i>	
Gen.	<i>godis</i>	<i>godis</i>	<i>godaizos</i>	
Pluralis.				
N. m.	<i>godai</i> boni	<i>goda</i> bona	<i>godos</i> bonæ	
Voc.	.....	.....	.....	
Acc.	<i>godans</i>	<i>goda</i>	<i>godas</i>	
Dat.	<i>godaim</i>	<i>godaim</i>	<i>godaim</i>	
Gen.	<i>godaizo</i>	<i>godaize</i>	<i>godaizo</i>	

Se declinantur : *abrs* fortis, *ag's* turpis, *īnaks* prudens, *unairkus* inopijs, *framaldrs* ætate provecus, *alls* omnis, *arms* miser, *baīrht's* manifestus, *baīks* amarus, *baufs* mutus, *bihts* assuetus, *blind's* cæcus, *braids* latus, *gaur's* tristis, *afguds* impius, *gagn's* pius, *gads* bonus, *-doga* *-dunans* ¹ *daubs* stupidus, *usdauds* sollicitus, *diups* profundus, *dumbs* mutus, *deals* fatuus, *godob's* decorus, *lausquiþrs* j. junus, *häfts* affectus, *haiht's* luscus, *-hairts* *-rors* ², *us'haists* egenus, *halbs* dimidus, *halk's* miser, *hualis* claudus, *hauht's* alius, *kaurs* humilis, *haufs* debilis ², *hulþ's* propitius, *blutr* purus, *gafaurb's* modestus, *þawfts* necessarius, *þarbs* necessarius, *þarht's* impexus, novus, *hauh þakht's*, *in hulþht's* superlus, *þwairht's* iracundus, *ī* us simplex, *īubk* retrorsus, *kahl's* frigidus, *niukhl's* recens natus, *a'j* huns alienus, etc., *airþakund's* terrestris, etc., *knþ's* notus, e. c., *laggs* longus, *samaldans* æqualis, simlis, etc., *lasius* infirmus, *lats* piger, *unlets* pauper, *galeht's* simlis, etc., *fralets* manumissus, *liabs* dilectus, *galaub's*, *galubs* pretiosus, etc., *galings* mendosus, *liuts* simulator, *uslukus* recusatus, *lustusams* desideratus, *moh'ts* possibilis, *gamald's* infirmus, impotens, *utilumalsk's* protervus, *friaþramil's* pius, *nuþas* nudus, *ganoh's* sufficiens, *andaneip's* adversarius, *andanems* acceptus, *juggs* juvenis, *garald's* constitutus, *raht's* rectus, *rauds* ruber, *unmanariggr's* inmansuetus, *run's* spatiosus, *gariuds* verecundus, *nrraght's* reprobatus, *saþ's* saturatus, *unandsok's* impugabilis, *siaks* ægrotus, *skulds* debitus, *gaskoh's* calcæatus, *slakht's* pluvius, *smals* parvus, *snatrs* prudens, *agiakht'stald's* turpe luerni sectans, *stannus* mutus, *swarts* niger, *swers* honoratus, *svikns* innocuus, *svinþ's* fortis, *als* opportunus, *untals* stultus, *wiggr's* fidelis, *unweht's* irreprehensibilis, *unavairþ's* futurus, *andvairþ's* præsens, *vifravairþ's* oppositus, *vairþ's* dignus, *vans* debiciens, *delectus*, *lausæwaurds* vaniloquus, etc., *handuraurht's* manufactus, etc., *gavaurts* radicatus, *vurs* sobrius, *veht's* sanctus, *viles* rapax, *gavannus* impius, *unvannus* immaculatus, *ivirinds* perversus, *war't's* inscius, *fullavits* perfectus, *vulþrs* potior.

¹ Et v. g. *uhtau-dogs* ocelliduanus, *fidur-dogs* quadriduanus. *Interpr.*

² Et v. g. *arma-haiht's* misericors. *Interpr.*

vunds vulneratus, *rods* insanus, *faþrs* utilis, *-falþ's* *-þlex* ¹, *faurht's* timidus, *gofaur's* dispositus, *unfaurs* garrulus, *þru'sfills* leprosus, *full's* plenus, *f oþ's* prudens, *faihufht's* avarus, *gavairb's* jungibilis, etc., *weht's* levis, *unweht's* continuus, *weht's* albus; *ahmreins* spiritualis, *airþeins* terreus, *aireins* ætæmus, *barizeins* hordeaceus, *gulþeins* aureus, *eisarneins* ferreus, *þaurneins* spineus, *leikeins* corporalis, *galau-beins* fidelis, *liuhaleins* lucidus, *maldeins* pulvereus, *þistikeins* pisticus, *rigizeins* tenebrosus, *zeiteins* quotidianus, *silubreins* argenteus, *staineins* lapideus, *triveins* ligurus, *filkeins* pelliceus; *unairht's* inconfusibilis, *þarnisk's* parvus, *gudisk's* divinus, *haiþht's* sylvestris, *mannisk's* humanus, *funi'ks* igneus; *ansteigs* gratus, *usþeinsigs* longanimis, *gabeigs* dives, *troþeigs* victor, *þiuhþeigs* bonus, *lauseigs* aptus ad docendum, *listeigs* astutus, *mahteigs* potens, *andane-meigs* curans, *uhteigs* otiosus, *sincigs* senex, *gavairþeigs* pacificus, *vaurstveigs* effecax, *gavizneigs* lætus, *audags* beatus, *gredags* famelicus, *unhuns'ags* n. u. libans, *munags* multus, *modags* iracundus, *vulþags* nobilis; *unþarnah's* filius ortus, *stainah's* petrosus, *vanah's* miser, *vaurd'ah's* litteralis; *handugs* sapiens, *uhtugs* otiosus; *leitil's* parvus, *mikil's* magnus, *ubil's* malus; *unfaurins*, *usfaurins* inculpatus, *fulgins* absconditus; *samasaivals* unanimis; *skapuls* noxius; *ainakl's* unicus, derelictus.

† Annotatio 1.—Adjectiva quorum radix in *s* desinit, *s* terminationis in nominativo sing. masc. ad instar substantivorum rejiciunt: *gagis* consentiens, *hlas* lætus, *laus* vacuus, *sves* particularis, *ungatass* inordinatus, *ustriss* vanus, *hiandarveis* dolosus, etc., *unvis* incertus.

† Annotatio 2.—Dubitatur utrum, radice in *v* terminata, hoc post *i* et *a* veniens in *u*, quemadmodum pro substantivis contingit, in nominativo sing. masc. et neutr. convertatur, et *quus*, *faus*, *usskaus*, aut *suus*, *usskaus*, ut ea glossarium exhibet, legenda sint. Immuta tamen *v* syllabæ derivativæ remanet in *lasius* Cor. II, x, 10.

† Annotatio 3.—*R* autem præcedente, subsistit in nominativo sing. masc. *s* radicale, ex. gr.: *svers*, *vurs*, *gaur's*, excep. o tamen *anþar* alius

† Annotatio 4.—Vocativus casus non nisi raro in vocalica forma et in singulari tantum occurrit: masc. *þauþ's* Mc. ix, 25, fem. *andahafta* Luc. i, 28; alias consonantica forma præmissimum usurpatur.

† Annotatio 5.—Forma nominativi et accusativi *s*, neutr. in *ata* cum forma apocopata vicissim usurpatur, ex. gr.: nom. *allata* Mth. v, 18, 30, *veihata* Rom. vii, 12, acc. *daubata* Mc. viii, 17, *mikilata* Mc. xiv, 13, *vairþata* Luc. iii, 8, *juggata* Mc. ii, 22, *svaleikata* Mth. ix, 8, *hauhata* Luc. iv, 5, cum *all* Mth. vii, 19; Phil. iii, 8, *mikil* Mc. iv, 39, 41, *virþ* Cor. I, xvi, 4, *jugg* Luc. v, 5, *svalik* Luc. ix, 9, *hauh* Mc. ix, 2.

Proprie manum unicam habens. *Interpr.*
Et v. g. *ainfulþ's* simplex, etc. *Interpr.*

§ 99. 2. Forma radicalis *-i*: *SUTI* nātis, *HRAINI* parus, *NIUI* novus, *VILPI* silvestris.

		a. Masculinum.			
Sing.	nom.	<i>sutis</i>	<i>hrains</i>	<i>niujis</i>	<i>vilpeis</i>
	acc.	<i>sutjana</i>	<i>hrainjana</i>	<i>niujana</i>	<i>vilpjana</i>
	dat.	<i>sutjanma</i>	<i>hrainjanma</i>	<i>niujamma</i>	<i>vilpjamma</i>
	gen.	<i>sutjis</i>	<i>hrainjis</i>	<i>niujis</i>	<i>vilpeis</i>
Plur.	nom.	<i>sutjai</i>	<i>hrainjai</i>	<i>niujai</i>	<i>vilpjai</i>
	acc.	<i>sutjans</i>	<i>hrainjans</i>	<i>niujans</i>	<i>vilpjans</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjaim</i>
	gen.	<i>sutjaize</i>	<i>hrainjaize</i>	<i>niujaize</i>	<i>vilpjaize</i>
		b. Neutrum.			
Sing.	nom.	<i>suti</i>	<i>hrain</i>	(<i>nivi</i>), <i>niujata</i>	<i>vilpi</i>
	acc.	<i>suti</i>	<i>hrain</i>	(<i>nivi</i>), <i>niujata</i>	<i>vilpi</i>
	dat.	<i>sutjamna</i>	<i>hrainjamna</i>	<i>niujamma</i>	<i>vilpjamma</i>
	gen.	<i>sutjis</i>	<i>hrainjis</i>	<i>niujis</i>	(<i>vilpeis</i>)
Plur.	nom.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	<i>vilpja</i>
	acc.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	<i>vilpja</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjuim</i>
	gen.	<i>sutjaize</i>	<i>hrainjaize</i>	<i>niujaize</i>	<i>vilpjaize</i>
		c. Femininum			
Sing.	nom.	(<i>suti</i>)	(<i>hrains</i>)	<i>niujn</i>	(<i>vilpja</i>)
	acc.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	(<i>vilpja</i>)
	dat.	<i>sutjai</i>	<i>hrainjai</i>	<i>niujai</i>	<i>vilpjai</i>
	gen.	<i>sutjaizas</i>	<i>hrainjaizas</i>	<i>niujaizas</i>	<i>vilpjaizas</i>
Plur.	nom.	<i>sutjos</i>	<i>hrainjos</i>	<i>niujos</i>	<i>vilpjos</i>
	acc.	<i>sutjos</i>	<i>hrainjos</i>	<i>niujos</i>	<i>vilpjos</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjaim</i>
	gen.	<i>sutjaizo</i>	<i>hrainjaizo</i>	<i>niujaizo</i>	<i>vilpjaizo</i>

In hac declinatione, circa formam nominativi sing. ex qua accusativus et genitivus partim derivant, major versatur difficultas, quippe quæ non satis frequenter appareat, ut tuto de ea lex generalis feratur. Ut ut est, sequentes sint animadversiones :

1) Masculinum :

a) Pristina forma in *-is* fuisse videtur, ex qua tum detractio, tum productione reliqui educuntur casus; jam vero hæc forma non jam amplius occurrit, nisi in *airknis* sanctus et *sutis* mitis Tim. I, III, 3 (*navis* mortuus Rom. VII, 8). Equidem adesse potest in *airzis* falsus, *analaugn* absconditus, *unnutis* inutilis, *vailameris* laudabilis, etc., sed pro ea etiam *airzeis*, *analaugns*, *unnuts*, *vailamers* adhiberi potuit;

b) I finale deest in *hrains* mundus Mth. VIII, 5, *alfakuns* alienus Rom. XI, 24, *ganains* socius Rom. XI, 17, *gafaur* modestus Tim. I, III, 2, *andanens* acceptus Luc. IV, 24, *bruks* utilis Tim. II, IV, 11 (*bleifs* benignus Luc. VI, 36; Tit. I, 8), nec non et ubi vocalis longa vel diphthongus in radice præcedit, ut sunt : *aups* desertus, *riurs* corruptibilis, *sels* bonus, *skeirs* manifestus, *voþs* acceptus, *vailamers* laudabilis, *anasiums* visibilis, *analaugns* absconditus, *andaset* abominabilis, *skauns* pulcher, *ufaiþs* juratus, *b'reks* periclitans, *anahaims* domesticus, *ashaims* perigrinus, *sleifs* sævus, *kaur* gravis, *unqeps* ineffabilis, *speds* tardus, *alevs* olivarius, *usgruds* segnis, *reiks* rex, princeps ;

c) I vero in *ei* dilatatur in *alþeis* senex Joan. III, 4, *vilpeis* agrestis Rom. XI, 17; quod fit etiam præco-

dentibus duabus consonantibus, quarum prior liquida est, ut *fairzeis* senex, *airzeis* falsus, *mildeis* mollis, tener, *ingardeis* inquilinus. Eadem terminatio etiam probabiliter adhibetur, quemadmodum in substantivis, ubi brevis syllaba formativa præcedit, ex. gr.: *framaþeis* alienus, qua de re tamen non exstat argumentum. Denique dubium est, utrum *dauþbleis* vel *dauþublis* mortalis dicendum sit;

d) Radice vocalice finita, vocalem inter et terminationem *j* immittitur, ut in *niujis* novus Cor. I, V, 7, *ubiltojis* malefactus, *sullatojis* perfectus; vel, cum vocalis radicalis est *i*, hoc et *i* terminationis in *ei* commiscetur, ut in *freis* liber Cor. I, VI, 21, 22. Sicut *niujis* etiam *uadarleijis* infamis spectandum est, modo Eph. III, 8 lectio sit legitima.

e) Ne non quando syllaba radicalis brevis est simul et consonantice finita, idem *j* terminationi præponitur, ut in *sakjis* litigiosus Tim. I, III, 3 (nisi hoc sit substantivum), *warjis* quis Luc. IX, 46; sic insuper in *aljis* alius, *grindaþraþjis* pusillanimis, *samaþraþjis* unanimis, *unkarjis* incurius, *unsibjis* iniquus, *gaviljis* volens, *midjis* medius.

2) Neutrum :

a) Quæ adjectiva in masculino *i* rejiciunt, hoc etiam in neutro communiter expungunt, ex. gr.: *hrain* Mth. VIII, 5, *analaugn* Mc. IV, 22, *unsel* Mth. VI, 25, *audaset* Luc. XVI, 15, *ganain* Rom. XIV, 14, *andanem* Luc. IV, 19, *bruk* Tim. II, II, 21; attamen occurrit etiam *vailameri* Phil. IV, 8, unde masculinum *vailameris* concludi potest. *Aasium* Skeir. II, d ex

novis Castillonæ investigationibus falsa est lectio in *anasim* convertenda;

b) Quæ in masculino in *eis* desinunt, neutrum in *i* formant, ut *vilþi* Me. I, 6, h. l.;

c) Quæ tandem radicalem syllabam brevem vel vocalice finitam habent, non nisi plena forma *-jata* prob. Siliier gaudent, ut *niujata* Mth. ix, 17.

3) Femininum :

a) Quæ in masculino et neutro *i* rejiciunt, femininum in exemplis saltem præsentibus masculino conveniens habent : *ats* Cor. I, xii, 4, *skeirs* Skeir. IV, b, *braks* Tim. I, iv, 8; Skeir. IV, b. Forma *vopi* Cor. II, ii, 15, ad instar substantivorum efformata, unica est et forsam librarii negligentia orta; ut ut est, masculinum *vopis* supponendum est, ad quod fem. *vopi* eodem modo refertur, atque neutrum *vaitameri* ad *vaitameris*. Quoad *navis* Rom. vii, 8, irregulariter constructum esse quemadmodum eodem loco *nimands* (pro *nimandei*) constat ;

b) Alia hujus declinationis adjectiva terminationem *-ja* probabiliter habuerunt, quod tamen pro solis *niuja* Joan. xii, 51, (acc.) *givilja* Cor. I, vii, 12 et *frije* Rom. vii, 5 certum est.

« Annotatio.— Nonnullorum vocabulorum declinatio indeterminatur, ut *aiknis* Tim. I, iii, 5, *naairknai* Tim. II, iii, 2; *unmildjai* Tim. II, iii, 5, *friaþramildai* Rom. xii, 10. »

§ 100. 5. Forma radicalis *-u* : *HARDU* durus.

Occurrit tantum in nominativo sing. masc., fem. et neut. et in accusativo sing. neut., cæteris casibus ex forma radicali *i* formatis, sic :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>hardus</i>	<i>hardu, hardjata</i>	<i>hardus</i>
Acc.	<i>hardjana</i>	<i>hardu, hardjata</i>	<i>hardja</i>
Dat.	<i>hardjamna</i>	<i>hardjamna</i>	<i>hardjai</i>
Gen.	<i>hardjis</i>	<i>hardjis</i>	<i>hardjaizos</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>hardjai</i>	<i>hardja</i>	<i>hardjos</i>
Acc.	<i>hardjans</i>	<i>hardja</i>	<i>hardjos</i>
Dat.	<i>hardjaim</i>	<i>hardjaim</i>	<i>hardjaim</i>
Gen.	<i>hardjaize</i>	<i>hardjaize</i>	<i>hardjaiza</i>

Sic declinantur : *aggrus* aretus, *aglus* dillicilis, *laushundus* vacuus, *hmasjus* delicatus, *þlaqus* tener, *qairrus* mansuetus, *manvus* paratus, *tulgus* stabilis, *þlusfaikus* multivarius, *þausus* aridus.

B. CONSONANTICA DECLINATIO.

101. Forma radicalis *-a* :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>goda</i>	<i>goda</i>	<i>godo</i>
Voc.	<i>goda</i>	<i>godo</i>	<i>godo</i>
Acc.	<i>godan</i>	<i>godo</i>	<i>godon</i>
Dat.	<i>godin</i>	<i>godin</i>	<i>godon</i>
Gen.	<i>godans</i>	<i>godans</i>	<i>godons</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godons</i>
Voc.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godons</i>

Acc.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godans</i>
Dat.	<i>godum</i>	<i>godam</i>	<i>godom</i>
Gen.	<i>godane</i>	<i>godane</i>	<i>godono</i>

Et modo declinantur adjectiva, quorum radicalis forma *i-* vel *-u* habet, additio tamen, quod *j* terminationi præponatur, ex. gr. : *niuja*, *niuju*, *niujo* ; *hardja*, *hardjo*, *hardjo*.

Plurima adjectiva in consonantica tantum forma occurrunt, ex. gr. : *usfairina*, *unfairina* inculpatus, *usveua* sperans, *usfilna* perterritus, *ushaista* pauper, *atafurba* indigens, *inops*, *unvita* inscius, *sullavita* perfectus, *ingardja* inquilinus, *usgrudja* segnis, *unkorja* incurius, *svaltavurþja* morci proximus, *no-ribundus*.

« Annotatio.— Ab *ainaha* unicus, femininum *ainoho* irregulariter efformatur. »

ADJECTIVORUM GRADUS INTENSIVI.

§ 102. Quomodo adjectivorum efficiantur gradus intensivi, ubi de vocabulorum formatione quaestio erit, explanabitur (vid. § 154), eorum nunc declinatio nobis esse tantum exponenda.

1) *Comparativus* semper consonantice flexus, in masculino et neutro ad instar adjectivorum primæ declinationis, in feminino autem cum terminatione *ei*, ut substantiva *managei*, etc., juxta sequens paradigma declinatur :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>managiza</i>	<i>managizo</i>	<i>managizei</i>
Acc.	<i>managizan</i>	<i>managizo</i>	<i>managizeis</i>
Dat.	<i>managizin</i>	<i>managizin</i>	<i>managizein</i>
Gen.	<i>managizins</i>	<i>managizins</i>	<i>managizeins</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>managizans</i>	<i>managizona</i>	<i>managizeins</i>
Acc.	<i>managizans</i>	<i>managizona</i>	<i>managizeins</i>
Dat.	<i>managizam</i>	<i>managizam</i>	<i>managizeim</i>
Gen.	<i>managizane</i>	<i>managizane</i>	<i>managizeino</i>

Veteres comparativi (§ 151) in *-uma*, ut *anhuma* altior, *aftuma* ultimus (*hinduma* postremus), *kleiduma* lævus, *iftuma* sequens, *innuma* intimus (*speduma* ultimus), *fruma* prior, primus, consonanticam tantum formam habent et femininum cum terminatione *ei* pariter efformant, sic ex. gr. : *fruma*, neut. *frumo*, fem. *frumei*, etc.

2) *Superlativus*, qui terminationem *-ist* habet, sive vocalice, sive consonantice ducti potest et ad normam adjectivorum primæ declinationis omnino declinatur.

PARTICIPIORUM DECLINATIO.

§ 103. Ad adjectiva quidem habita forma referuntur participia; cum autem in declinatione quædam præferunt particularia, eorum hic meminisse necessum est.

Jam vero participium duplex, activum scilicet et passivum; passivum autem duobus gaudet formis, prout ad verbum prioris vel duarum posteriorum conjugationum pertinet. Participium act., si nominativum et vocativum sing. masc. excipias, consonan-

tice tantum, participium autem pass. tam vocalice quam consonantice declinatum occurrit. Animadverso insuper, quod participium act. addita terminatione *ei*, ad instar comparativorum (§ 102, 1) femininum efformet.

I. PARTICIPIUM ACTIVUM.

Singularis.		
Masc.	Neutr.	Fem.
Nom. <i>gibands, gibanda</i>	<i>gibando</i>	<i>gitundei</i>
Voc. <i>gibands</i>	<i>gibanda</i>	<i>gibandei</i>
Acc. <i>gibandam</i>	<i>gibando</i>	<i>gibandein</i>
Dat. <i>gibandim</i>	<i>gibandin</i>	<i>gibandein</i>
Gen. <i>gibandins</i>	<i>gibandins</i>	<i>ibandains</i>
Pluralis.		
Nom. <i>gibandans</i>	<i>gibundona</i>	<i>gibandains</i>
Voc. <i>gibandans</i>	<i>gibundona</i>	<i>giband-ins</i>

Acc. <i>gibandans</i>	<i>gibandona</i>	<i>gibandains</i>
Dat. <i>gibandam</i>	<i>gibandam</i>	<i>gibandaim</i>
Gen. <i>gibandone</i>	<i>gibandane</i>	<i>gibandeino</i>

2. PARTICIPIUM PASSIVUM.

a. CONJUGATIO PRIOR.

aa. Vocalica :

Masc.	Neutr.	Fem.
<i>gibans</i>	<i>giban</i>	<i>gibana</i>

bb. Consonantica :

<i>gibana</i>	<i>gibano</i>	<i>gibano</i>
---------------	---------------	---------------

b. CONJUGATIO POSTERIOR.

aa. Vocalica :

<i>sokijis</i>	<i>sokij</i>	<i>sokida</i>
----------------	--------------	---------------

bb. Consonantica :

<i>sokida</i>	<i>sokida</i>	<i>sokida</i>
---------------	---------------	---------------

quæ more ad ektivum omnino flectuntur.

III. DE NUMERALI.

a. CARDINALIA.

§ 104. Tres priores cardinales numeri prorsus sunt declinabiles, cæteri autem ad 19 in genitivo tantum, vel ubi substantive usurpantur, in dativo flectuntur. E decadibus 20 ad 60 omnes suos casus habent, reliquæ vero indeclinabiles remanent, hecatontadibus et chiliadibus iterum flectendis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
1	<i>ains</i>	<i>ain, ainata</i>	<i>aina</i>
ut adjectiva regulariter declinatur, unite etiam in plurali occurrit significans unicus Luc. vi, 4.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
2	Nom. <i>twai</i>	<i>wa</i>	<i>twos</i>
	A. c. <i>twans</i>	<i>wa</i>	<i>twos</i>
	Dat. <i>twaim</i>	<i>twaim</i>	<i>twaim</i>
	Gen. <i>twaddje</i>	<i>(twaddje)</i>	<i>(twaddjo)</i>
3	Nom. (<i>preis</i>)	<i>prija</i>	<i>(preis, prijos)</i>
	Acc. <i>prins</i>	<i>prija</i>	<i>prins</i> Luc. ix, 53.
	Dat. <i>prim</i>	<i>prim</i>	
	Gen. <i>prije</i>	<i>prije</i>	<i>(prijj)</i>
4	Nom. acc. <i>fidvor</i> , dat. <i>fidvarim</i> Mc. ii, 3.		

5 *fimsf*.6 *sails*.7 *sibun*.8 *aktau*.9 Nom. acc. *niun*, gen. *niune* Luc. xv, 7.10 *taihun*.11 Nom. acc. *ainlif*, dat. *ainlibim* Cor. I, xv, 5.12 Nom. acc. *twalif*, *twalib*, dat. *twalibim* Mc. iv, 10; xi, 11, gen. *twalibe* Mc. v, 42; Luc. viii, 42; Joan. vi, 71.13 (*prijataihun*).14 *fidvortaihun*.15 Nom. acc. *fimsfaihun*, dat. *fimsfaihunim* Joan. xi, 18.20 *twaitigus*, dat. *twalmigum* Luc. xiv, 31.30 (*preisstigjus*), acc. *frinstiguns* Mh. xxvii, 5, gen. *prijetigive* Luc. iii, 25.40 *fidvortigjus*, acc. *fidvortiguns* Mc. i, 15; Luc. iv, 2; Cor. II, xi, 24.50 *fimsfijgus*, acc. *fimsfijgus* Luc. vii, 41; ix, 14.Joan. viii, 57 (*fimsfijgus* Luc. xvi, 6).60 *saihstigjus*, dat. *saihstigum* Tom. I, v, 9.70 *sibuntehund* Luc. x, 17, acc. *sibuntehund* Luc. x, 1.80 *aktautehund*.90 *niuntehund* E-dr. ii, 16, acc. *niuntehund* Luc. xv, 4, gen. *niuntehundis* Luc. xv, 7.100 *taihuntaihund* (*taihuntehund*).200 *twahunda*, dat. *twaimhundam* Joan. vi, 7.300 *prijahunda*.500 *fimsfhunda*, dat. *fimsfhundam* (*fshundam*) Cor. I, xv, 6.900 *niumhunda*.1000 *pusunni*, femininum est et semel (Esdr. ii, 15) neutrum.2000 *twos pusundjos* Mc. v, 13 et *twos pusundja* Esdr. ii, 15.5000 *g' pusundjos* Esdr. ii, 55.4000 *fidvor pusundjos* Mc. viii, 9, dat. *fidvor pusundjom* Mc. viii, 20.5000 *fimsf pusundjos* Luc. ix, 14; Joan. vi, 10, acc. *fimsf pusundjos* Skeir. VII, b, dat. *fimsf pusundjom* Mc. viii, 19.10000 *taihun pusundjos*, dat. *taihun pusundjom* Luc. xiv, 31.20000 *twaitigjus pusundjo* Luc. xiv, 31.

Annotation.—Pro bino numero datur insuper determinatum *bai* uterque, ambo, cujus sequentes occurrunt forma: Masc. nom. *bai* Luc. vi, 39; Eph. ii, 14, acc. *bans* Eph. ii, 16, dat. *baim* Luc. vii, 42; neutr. nom. *ba* Luc. i, 6, 7, a. c. *ba* Luc. v, 7. Ejus æquivalens *hajojs* reperitur tantum in nom. Luc. v, 38; Eph. ii, 18, dat. *bajohum* Mh. ix, 17; Skeir. II, d; III, a.

b. ORDINALIA.

§ 105. Ordinales numeri consonantice declinantur, excepto secundo *anþar*, neutr. *anþar*, fem. *anþara*. E cæteris occurrunt tantum: primus *frama*, neutr. *framo*, fem. *frumei* (vid. § 102, 2), cujus venit etiam superlativus *frumists*, sive vocalice, sive consonantice

ad instar aliorum superlativorum declinatus; tertius *þridja*, sextus *saihsa*, octavus *altuda*, nonus *nunda*, decimus *taihunda*, quintus decimus *finflataihunda*. Quartus autem *fidurta*, quintus *finfla*, septimus *situnda*, etc., probabiliter esset.

C. DISTRIBUTIVA.

Treihnai binus, vocalice declinatur. De cæteris distributivis deest argumentum.

D. MULTIPLICATIVA.

Multiplicativa *ainfulþs* simplex, *fidurfulþs* quadruplex, etc., aliorum adjectivorum ad instar flectuntur; de eorum formatione vid. § 168.

E. ITERATIVA.

De expressis iterativis *ainamma* semel, *twaim simþam* bis, etc., vid. Syntaxim.

IV. DE PRONOMINE.

A. PRONOMINA PERSONALIA.

§ 106. Pronomina personalia nullus sunt generis, excepta tertia persona, cui cum reflexivo sine genere etiam aliud cum genere conceditur. Nec non et pro personali pronomine præter singularem et pluralem numerum datur dualis, qui in substantivis et adjectivis exsolvit.

aa. PRONOMEN SINE GENERE.

	Singularis.		
	1 persona.	2 persona.	reflexivum.
Nom.	<i>ik</i>	<i>þu</i>	—
Voc.	—	<i>þu</i>	—
Acc.	<i>mik</i>	<i>þuk</i>	<i>sik</i>
Dat.	<i>mis</i>	<i>þus</i>	<i>sis</i>
Gen.	<i>meina</i>	<i>þeina</i>	<i>seina</i>
	Dualis.		
Nom.	<i>vit</i>	<i>(jut)</i>	—
Acc.	<i>ugkis</i>	<i>iggis</i>	—
Dat.	<i>ugkis</i>	<i>iggis</i>	—
Gen.	<i>ugkara</i>	<i>iggara</i>	—
	Pluralis.		
Nom.	<i>veis</i>	<i>jus</i>	—
Voc.	—	<i>jus</i>	—
Acc.	<i>uns, unsis</i>	<i>izvis</i>	—
Dat.	<i>unsis, uns</i>	<i>izvis</i>	—
Gen.	<i>unsara</i>	<i>izvara</i>	—

† Annotatio 1. — Locum *ugkis* occurrit etiam forma apocopata *ugk* Eph. vi, 22, nisi, quod est probabilissimum, propter ist sequens similitudine deceptus, librarius is ilud oniserit.

† Annotatio 2. — Quod loco *ugkis, iggis* etiam *uggkis, igggis* scriptum sit, vid. § 40, 3, de lectione autem *iqgis* Luc. xix, 51, vid. etiam ibid. annot.

† Annotatio 3. — Formæ reflexivi non ad singularem tantum, sed etiam ad dualem et pluralem numerum inserviunt.

† Annotatio 4. — Diversæ formæ *uns* et *unsis* in eo inter se discrepare videntur, quod *unsis* prinitiva forma sit pro duplici casu inserviens, deinde in *uns* detracta, et potissimum sub ea specie in accusativo usurpata, sive quia hic casus etiam in substantivis et adjecti is dativo brevior est, sive pro alia ratione.

bb. PRONOMEN CUM GENERE.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>is</i>	<i>ita</i>	<i>si</i>
Acc.	<i>ma</i>	<i>ta</i>	<i>tja</i>

	Dat.	<i>imma</i>	<i>imma</i>	<i>izai</i>
Gen.	<i>is</i>	<i>is</i>	<i>is</i>	<i>izos</i>
	Pluralis.			
Nom.	<i>eis</i>	<i>ija</i>	<i>ija</i>	<i>(ijos)</i>
Acc.	<i>ius</i>	<i>(ija)</i>	<i>(ija)</i>	<i>ijos</i>
Dat.	<i>im</i>	<i>im</i>	<i>im</i>	<i>im</i>
Gen.	<i>ize</i>	<i>(ize)</i>	<i>(ize)</i>	<i>izo</i>

B. POSSESSIVA.

§ 107. Suam formam possessiva a genitivo personalium pronominum mutantur (§ 152), et sicut adjectiva, licet vocalice tantum, declinatur.

1. PERSONA.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Sing. nom.	<i>meins</i>	<i>mein, meinata</i>	<i>meina</i>
voc.	<i>meins</i>	<i>mein</i>	<i>meina</i>
acc.	<i>meinana</i>	<i>mein, meinata</i>	<i>meina</i>
dat.	<i>meinamma</i>	<i>meinamma</i>	<i>meinai</i>
gen.	<i>meins</i>	<i>meinis</i>	<i>meinaizos</i>
Plur. nom.	<i>meinai</i>	<i>meina</i>	<i>meinos</i>
voc.	<i>meinai</i>	<i>meina</i>	<i>meinos</i>
acc.	<i>meinans</i>	<i>meina</i>	<i>meinos</i>
dat.	<i>meinaim</i>	<i>meinaim</i>	<i>meinaim</i>
gen.	<i>meinaize</i>	<i>meinaize</i>	<i>meinaizo</i>

Dualis.

Nusquam occurrit: *ugkar, ugkar, ugkara* sonaret.

	Pluralis.		
Sing. nom.	<i>unsar</i>	<i>unsar</i>	<i>unsara</i>
voc.	<i>unsar</i>	<i>unsar</i>	<i>unsara</i>
acc.	<i>unsarana</i>	<i>unsar</i>	<i>unsara</i>
dat.	<i>unsaramma</i>	<i>unsaramma</i>	<i>unsarai</i>
gen.	<i>unsaris</i>	<i>unsaris</i>	<i>unsaraizos</i>
Plur. nom.	<i>unsarai</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
voc.	<i>unsarai</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
acc.	<i>unsarans</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
dat.	<i>unsaraim</i>	<i>unsaraim</i>	<i>unsaraim</i>
gen.	<i>unsaraize</i>	<i>unsara ze</i>	<i>unsaraizo</i>

2. PERSONA.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Sing. nom.	<i>þeins</i>	<i>þein, þeinata</i>	<i>þeina</i>
acc.	<i>þeinana</i>	<i>þein, þeinata</i>	<i>þeina</i>
dat.	<i>þeinamma</i>	<i>þeinamma</i>	<i>þeinai</i>
gen.	<i>þeins</i>	<i>þeinis</i>	<i>þeinaizos</i>
Plur. nom.	<i>þeinai</i>	<i>þeina</i>	<i>þeinos</i>
acc.	<i>þeinans</i>	<i>þeina</i>	<i>þeinos</i>
dat.	<i>þeinaim</i>	<i>þeinaim</i>	<i>þeinaim</i>
gen.	<i>þeinaize</i>	<i>þeinaize</i>	<i>þeinaizo</i>

	Dualis.		
Sing. nom.	<i>īqar</i>	<i>ījjar</i>	<i>īqqara</i>
Occurrit tantum in dativo sing. fem. <i>īqqarai</i> Mth. ix, 29.			

	Pluralis.		
Sing. nom.	<i>izvar</i>	<i>iztar</i>	<i>izvara</i>
acc.	<i>izvarana</i>	<i>izvar</i>	<i>izvara</i>
dat.	<i>izvaramma</i>	<i>izvaramma</i>	<i>izvarai</i>
gen.	<i>izvaris</i>	<i>izvaris</i>	<i>izvaraios</i>
Plur. nom.	<i>izvarai</i>	<i>izvara</i>	<i>izvaros</i>
acc.	<i>izvarans</i>	<i>izvara</i>	<i>izvaros</i>
dat.	<i>izvaraim</i>	<i>izvaraim</i>	<i>izvaraim</i>
gen.	<i>izvaraise</i>	<i>izvaraise</i>	<i>izvaraizo</i>

3. PERSONA.

Sing. nom.	deest.		
acc.	<i>seinana</i>	<i>sein, seinata</i>	<i>seina</i>
dat.	<i>seinamma</i>	<i>seinamma</i>	<i>seinai</i>
gen.	<i>seinis</i>	<i>seinis</i>	<i>seinaios</i>
Plur. nom.	deest.		
acc.	<i>seinans</i>	<i>seina</i>	<i>seinos</i>
dat.	<i>seinaim</i>	<i>seinaim</i>	<i>seinaim</i>
gen.	<i>seinaize</i>	<i>seinaize</i>	<i>seinaizo</i>

« Annotatio 1. — Loco nominativi pronominis possessivi 3 pers. genitivus pronominis personalis usurpatur, vid. Syntaxin.

« Annotatio 2. — Ab *unsar, izvar* (et probabiliter etiam ab *ugkar, īqar*) plena forma neutri (*unsarata*, etc.) nusquam reperitur. »

C. DEMONSTRATIVA

§ 108. Demonstrativa sunt *sa ô*, *sah* hic, *jams* ille, *his* is, *sama* idem, *silba* ipse.

α. *sa ô*.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>sa</i>	<i>hata</i>	<i>sa</i>
Acc.	<i>hana</i>	<i>hata</i>	<i>ho</i>
Dat.	<i>hamma</i>	<i>hamma</i>	<i>hizai</i>
Gen.	<i>his</i>	<i>his</i>	<i>hizos</i>
	Pluralis.		
Nom.	<i>hai</i>	<i>ho</i>	<i>hos</i>
Acc.	<i>hans</i>	<i>ho</i>	<i>hos</i>
Dat.	<i>haim</i>	<i>haim</i>	<i>haim</i>
Gen.	<i>hize</i>	<i>hize</i>	<i>hizo</i>

« Annotatio 1. — Neutrum *hata* ante istam vocalem finalem communiter rejicit: *fat* ist Mc. vii, 2; Joan. vi, 29; Rom. vii, 18; ix, 8, 9; x, 6, 8; Cor. i, ix, 5; Philem. 12.

« Annotatio 2. — Hujus pronominis datur insuper forma instrumentalis *he*, quæ tantummodo ante comparativum (Skeir. IV, d) et tanquam pars particularum *duhe* et *bife* occurrit. »

β. *sah* hic.

Hoc pronomem ex præcedenti, addito *uh* enclitico, derivat, sequentique modo declinatur:

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>sah</i>	<i>hatah</i>	<i>sah</i>
Acc.	<i>hanna</i>	<i>hatah</i>	<i>hoh</i>
Dat.	<i>hannuh</i>	<i>hannuh</i>	<i>hizaih</i>
Gen.	<i>hizuh</i>	<i>hizuh</i>	<i>hizozuh</i>

	Pluralis.		
Nom.	<i>hauh</i>	<i>hoh</i>	<i>hozuh</i>
Acc.	<i>hannuh</i>	<i>hoh</i>	<i>hozuh</i>
Dat.	<i>haimuh</i>	<i>haimuh</i>	<i>haimuh</i>
Gen.	<i>hizeh</i>	<i>hizeh</i>	<i>hizoh</i>

γ. *jams* ille.

Hic adjectivum, licet in vocalica tantum declinatione, regulariter flectitur.

δ. *his* is.

Hoc pronomem ad demonstrandum tempus tantummodo usurpatur in sing. acc. masc. (*hina*) et neutr. (*hita*) et dat. masc. (*himma*).

ε. *sama* idem.

ζ. *silba* ipse.

Utrumque pronomem adjectivorum ad instar consonantice declinatur.

D. RELATIVUM.

§ 109. Relativum ex particulis *izei* et *ei* efformatur, quarum prior post substantiva vel demonstrativa absolute ponitur, posterior vero tanquam enclitica ad pronomina personalia (*ikei* Cor. I, xv, 9; II, x, 1; Tim. I, i, 15; *hwei* Rom. xv, 4; *hizei* Mc. i, 41; Luc. iii, 22; *hukei* Mc. i, 41 marg., *juzei* Luc. xvi, 15; Cor. II, viii, 10; Gal. v, 4; Eph. ii, 15, 17; Thess. I, ii, 15; *izizei* Gal. iii, 1) et ad demonstrativum appenditur; porro relativum sequenti modo declinat:

	Singularis		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>saei</i>	<i>hatei</i>	<i>soei, sei</i>
Acc.	<i>hanei</i>	<i>hutei</i>	<i>hoei</i>
Dat.	<i>haimiei</i>	<i>haimiei</i>	<i>hizaei</i>
Gen.	<i>hizei</i>	<i>hizei</i>	<i>hizoei</i>
	Pluralis.		
Nom.	<i>haei</i>	<i>hoei</i>	<i>hozei</i>
Acc.	<i>hanzei</i>	<i>hoei</i>	<i>hozoi</i>
Dat.	<i>haimiei</i>	<i>haimiei</i>	<i>haimiei</i>
Gen.	<i>hizeei</i>	<i>hizeei</i>	<i>hizoei</i>

« Annotatio. — Pro nominativo sing. fem. forma *sei* communior occurrit, legitur tamen *soei* apud Luc. viii, 45; Joan. xi, 2; Cor. I, vii, 15; Tim. I, v, 5. »

E. INTERROGATIVA.

§ 110. α. *was* quis?

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>was</i>	<i>wa</i>	<i>wo</i>
Acc.	<i>wana</i>	<i>wa</i>	<i>wo</i>
Dat.	<i>wamma</i>	<i>wamma</i>	<i>wizai</i>
Gen.	<i>wis</i>	<i>wis</i>	<i>(wizos)</i>
	Pluralis.		
Nom.	<i>(wai)</i>	<i>(wo)</i>	<i>(wos)</i>
Acc.	<i>(wans)</i>	<i>(wo)</i>	<i>(wos)</i>
Dat.	<i>(waim)</i>	<i>(waim)</i>	<i>(waim)</i>
Gen.	<i>(wize)</i>	<i>(wize)</i>	<i>(wizo)</i>

« Annotatio 1. — Hujus pronominis adest forma instrumentalis *we* apud Mth. v, 47; vi, 25, 31; Mc. iv, 50; ix, 50; Luc. vi, 51, etc.

« Annotatio 2. — Formæ plurales equidem non occurrunt, sed ex indefinito *wasuh* partim suppleri pos-

sunt; accusativus fem. *waisa* Thess. I, IV, 2 in *warjos* pariter est emendandus. »

β. *wapar* uter?

Occurrit tantum in nominativo sing. masc. et neutr. et sicut *unsar* declinandum esset, uti ex compositis *waparuh*, *ainwaparuh* concluditur.

γ. *warjis* quisnam?

Warjis, neutr. *warjata*, fem. *warja* (Mc. XII, 28) ad normam *niujis* (§ 99) omnia flectitur, ex. gr.: masc. sing. acc. *warjuna* Joan. XIII, 22, dat. *warjuna* Mc. XII, 23, gen. *warjis* Luc. XX, 33; plur. uom. *warjai* Joan. VI, 64, acc. *warjans* Joan. XIII, 18; neutr. sing. gen. *warjis* Joan. X, 32.

P. INDEFINITA.

§ 111. α. *sums* quidam.

Regulariter flectitur: neutr. *sum*, *sumata*, fem. *sumwa*, etc.

β. *ainshun* ullus, aliquis.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>ainshun</i>	<i>ainhun</i>	<i>ainohun</i>
Acc.	<i>ainohun</i>	<i>ainhun</i>	<i>ainohun</i>
Dat.	<i>ainummehun</i>	<i>ainummehun</i>	<i>ainaihun</i>
Gen.	<i>ainishun</i>	<i>ainishun</i>	<i>(ainai:oshun)</i>
	Pluralis.		
	Deest.		

γ. *washun* quispiam.

Non occurrit nisi in nominativo sing. masc.

δ. *alls* omnis, totus.

Ut adjectivum regulariter flectitur.

ε. *wasuh* quilibet, quicumque.

Singularis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>wasuh</i>	<i>wah</i>	<i>woh</i>
Acc.	<i>wanoh</i>	<i>wah</i>	<i>woh</i>
Dat.	<i>wammeh</i>	<i>wammeh</i>	<i>(wizaih)</i>
Gen.	<i>wizuh</i>	<i>wizuh</i>	<i>(wizozuh)</i>

In plurali numero reperitur tantum accusativus masc. *wanzuh* Mc. VI, 7; Luc. X, 1.

Eodem modo declinatur significatione æquivalens *þinwazuh*.

ζ. *woþaruh* intersis.

Occurrit tantum in dativo sing. masc. *woþarammeh* Skeir. V, d.

Eodem modo flectitur *ainwoþaruh* eandem habens significationem.

η. *warjizuh* quisque.

Singularis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>warjizuh</i>	<i>warjatah</i>	<i>warjah</i>
Acc.	<i>warjauh</i>	<i>warjatah</i>	<i>warjah</i>
Dat.	<i>warjammeh</i>	<i>warjammeh</i>	<i>(warjaih)</i>
Gen.	<i>warjizuh</i>	<i>warjizuh</i>	<i>(warjai:ozuh)</i>
	Pluralis.		
	Deest.		

Sic declinatur *ainwarjizuh* unusquisque.

G. CORRELATIVA.

§ 112. Correlativa sunt *wileiks* qualis, *svalaiks* talis, *welauds* quam, quantum, *svalauds* tam, tantum, quæ sicut adjectiva regulariter flectuntur.

B.

DE CONJUGATIONE.

(Vid. Græf: de forti et debili conjugatione in Petropolitano (St.-Petersbourg) *Bulletin scientifique*, 1857, n° 15.)

§ 113. In conjugatione persona, numerus, modus, tempus et genus sunt examinanda.

Persona et numerus triplex; nam præter singularem et pluralem verbo est insuper dualis, cui tamen tertia persona non subijcitur (vid. § 137, 2). Personarum terminationes in præsentii sequentes primitus fuisse videntur: Sing. 1 *a*, 2 *is*, 3 *ih*; Dual. 1 *os*, 2 *ats*; Plur. 1 *am*, 2 *ih*, 3 *and*.

Ææ adhuc in priori (primitiva) conjugatione occurrunt, varias mutationes ex præcedenti radice vocali in posteriori passæ (§ 127). Præteritum per absonantiam vel duplicationem primitus formatum, nullam habet personalem terminationem in 1 et 3 personis sing.; in 2 vero sing. *i*, in dual. 1 *u*, 2 *uts*, in plur. tandem 1 *um*, 2 *uh*, 3 *un* affliguntur. Jam vero supra (§ 32, 4 a) munimus, quod *i* 2 et 3 personarum sing. et 2 personæ plur. ex *a* fuerit debilitatum.

Modus in verbo triplex: indicativus scilicet, conjunctivus (subjunctivus) et imperativus; quibus adicias ut formas nominales infinitivum et participium, hinc ultimo pro sua forma et significatione inter adjectiva remittendo (§ 103).

Tempora vero tantum sunt duo: præsens nempe et præteritum. Utrum in *bairaiþ* Gal. V, 10, *swignjaiþ* Col. III, 15 et *tiuhaiþ* Thess. I, IV, 14 peculiaris conjunctivi recentior forma lateat, dubium est, de qua vid. § 182, annot. 7 et § 186, annot. 4.

Genus tandem verborum triplex est: activum, passivum et medium, neque passivum est completum, neque medium occurrens nisi in nonnullis fragmentis.

§ 114. Discrepante significatione, discrepat formandi ratio; porro tres dantur conjugationes: fortis scilicet, debilis et mixta, ex. gr.: *wakan*, *wakjan*, *waknan* — *ganahan*, *ganahjan*, *ganohnan* — *þairsan*, *þaursjan*, *þaursnan*. Jam vero forma radicalis primæ seu fortis conjugationis per consonantem, secundæ vero seu debilis conjugationis per vocalem, tertiæ tandem seu mixtæ per litteram *n* ad formativam pertinentem desinunt.

Primæ conjugationis verba intransitivam significationem plerumque habent, in secundam vero transeuntia sunt transitiva, ex. gr.: *sitan* sedere, *satjan* ponere, *ligan* juvare, *lagjan* jacere, *windan* volvi, *wandjan* volvere, vertere, *sigjan*, (*sigqjan*) mergi, *sagjan* mergere, *brinnan* uri, *branjan* urere, *nisan* sanari, *wasjan* sanare, *hneiran* declinare, *hneirjan* humiliare, *reisjan* sur-

gere, *rañjan* excitare, *driusan* cadere, *drausjan* jacere. *Urranan* exire, *urranjan* eriri facer. In tertia vero conjugatione transitivæ vel activæ primæ et secundæ conjugationum significationes evadunt neutre passivitateque sapiunt, ex. gr. : *bindan* ligare, *bundnan* ligari, *giutan* fundere, *gutnan* fluere, *dishniupan* dirumpere, *dishnaupan* dirumpi, *faisan* siccare, *fausan* arere, *falisan* perdere, *fralunan* perire, *lukan* claudere, *lukkan* recludi, *disskritan* scindere, *diskritnan* scindi, *gatairan* destruere, *gataurnan* destrui, *skaidan* separare, *skaidnan* separari, *aukan* augere, *auknan* crescere, *blindjan* cavere, *blindnan* cavari, *gabigjan* locupletare, *gabignan* locupletem esse, *daupjan* occidere, *daupnan* mori, *drobjan* turbare, *drobnan* terrere, *fragistjan* perdere, *fragistnan* perdi, *gagijnan* vivificare, *gagijnan* vivificari, *gahaft j n* ligare, *gahaftnan* ligari, *adhvrere*, *hailjan* sanare, *hailnan* sanari, *ufarhafjan* extollere, *ufarhafnan* extolli, *superbire*, *plahsjan* terrere, *plahsnan* turbari, *mikiljan* magnificare, *mikilnan* gloriari, *af-laupjan* terrere, *afstanþjan* terreri, *svinþjan* corroborare, *svinþnan* corroborari, *gagavairþjan* reconciliare, *gagavairþnan* reconciliari, *veihan* sanctificare, *veihnan* sanctificari, *fulljan* replere, *fulnan* repleri.

§ 115. Tres conjugationes in formando præterito præsertim discrepant, quippe cum hoc in prima per absonantiam et duplicationem, in secunda et tertia per propriam terminationem ad radicem verbi affixam et ex forti verbo absolute existenti adhuc dignoscendam (§ 127) efficiant. Secunda vero et tertia conjugationes in eo inter se discriminantur, quod præsens in secunda debilitate, id est per vocalem terminatione præpositam, in tertia vero, fortiter, ut in prima, id est, per terminationem radice verbi consonantice finitæ immediate præfixam, formetur. Nec non in imperativo eadem adest discrepantia, cum in prima et tertia conjugationibus consonantice, in secunda vero vocalice desinat.

Ex gravi influxu, quem in totam gathicam linguam absonantia exercet, hoc concludendum est, quod conjugatio aktsonans, id est, prima, antiquissima sit et longe primitiva. Cum absonantia etiam geminatio a primævis temporibus viguisse videtur, quæ vero, ubi absonantia ad discrimina tempora sufferit, exsistere potuit, atque non nisi exceptione, in lingua, ut nunc apparet, cum absonantia simul usurpari. Serius autem, permittente sermonis indole, partim ex nominalibus radicibus, partim, auxiliante absonantia, ex verbis primæ conjugationis, secunda et tertia primam originem habuerunt.

§ 116. Sequitur tabula generalis formas conjugationis sub uno intuitu exhibens.

		1. ACTIVUM.			
		a. Indicativus.		Præteritum	
Præsens.				forte.	debile.
Sing.	1	-a (o)	—	—	-da
	2	-s	—	-t	-des
	3	-þ	—	—	-da

Dual.	1	-os	-u	-dedu
	2	-ts	-uts	-deduts
Plur.	1	-m	-um	-dedum
	2	-þ	-uþ	-deduþ
	3	-nd	-un	-dedun

b. Conjunctivus.

Sing.	1	-au (o)	-juu	-dedjan
	2	-s	-eis	-dedeis
	3	-ai (o)	-i	-dedi
Dual.	1	-va	(-eia)	(-dedeva)
	2	-ts	-eits	(-dedeits)
Plur.	1	-ma	-cima	-dedecima
	2	-þ	-eiþ	dedeiþ
	3	-na	-ena	dedeina

c. Imperativus.

	fortis		debilis
Sing.	2	—	-ai, -o, -ei
Dual.	2	-ts	-ts
Plur.	1	-m	-m
	2	-þ	-þ

d. Infinitivus.

-n

e. Participium.

Act.	-nds	forte	debile
Pass.	-ans		-þs

† Annotatio 1.—De mutationibus, quas plurimorum fortium verborum radix ante 2 personæ sing. ind. præ. terminationem patiuntur, vid. § 52, 4, a.

† Annotatio 2.—Deest quandoque, sed tantummodo librarii negligentia, d participii act., ex. gr. : *akagan* Cor. I, xvi, 10 (cod. A), *ogans* Gal. II, 12 (cod. B), *galeþans* Tim. I, I, 3 (cod. B), vid. ad h. l., *and-hafþans* Mc. XII, 24 vid. ad h. l.

† Annotatio 3.—Formarum dualis non nisi raro occurrentium plures ex analogia tantum magis minusve tuto deducuntur. Hoc tamen animadvertes:

† a) Quod persona præ. ind. in sequentibus exemplis reperitur, nempe : *o*) e verbis fortibus *galeifos* Joan. XIV, 25, *bidjos* Mc. X, 57; *þ*) e verbis debilibus *tauþos* Joan. XIV, 23 *hubos* Cor. I, IX, 6;

† b) Quod 1 persona præ. conj. non nisi per formam fortem *siva* Mc. X, 57 innotescat; hinc, conjunctivis utriusque conjugationis aliunde collatis, concludere est hanc in debili forma ut *sokjaiva*, *habaiva*, *spillova* existisse;

† c) Quod 1 persona præ. inf. equidem non occurrat, sed 1 persona præ. ind. quibusdam anomalis verbis, quorum præsens formam præteriti fortis præ se fert (§ 134), ex. gr. : *siju* Joan. X, 50; 17, 22, *maga*, Mc. X, 50; hinc tuto verba fortia affirmari possunt *geþu*, *bundu*, *galiþu*, etc., et verba debilia *sokidedu*, *habidedu*, *spilledu*;

† d) Quod 1 persona præ. conj. etiam nusquam occurrat; ad analogiam vero præsentis conj., in quo cum 2 persona in *-aits*, 1 pers. in *-aiva* desinit, hic etiam cum 2 persona in *-eits*, 1 pers. in *-eiva* finivisse probabile est;

† e) Quod 2 persona præ. ind. est *α*) in verbis fortibus : *bignat* Mc. XI, 2; Luc. XIX, 50, *drigkuts* Mc. X,

59, *andvudats* Luc. xix, 33, *bidjats* Mc. x, 38; β) in verbis debilibus : *taujsats* Mc. xi, 3, 5, *galaujsats* Mth. ix, 28;

γ) Quod 2 persona præ. conj. nonnisi ex forma forti *qiþaits* Mc. xi, 3; xiv, 14; Luc. xix, 31 concludi potest, sed ex colla is conjunctivis præ. fortis debilis-que conjugatione legitime asseritur, hoc *habaits*, *sok-jaits*, *spillots* etiam exstitisse. Animadvertes præterea γ) 2 personam imper. α) verborum fortium : *gatehats* Luc. vii, 22, *saisats* Math. ix, 30, *guggats* Mc. xi, 2; xiv, 15; Luc. xiv, 30; hinc pro *attihuts* Mc. xi, 2 *attihuts* vel *attihuits* legendum est; β) verborum autem debilium solum exemplum *hirjats* Mc. i, 17 invenitur;

δ) 2 personam præ. ind. α) verborum fortium : *gasewuts* Luc. vii, 22, coll. *rituts* et *maguts* Mc. x, 38; β) verborum debilium : *gahausideduts* Luc. vii, 22.

ε) 2 persona præ. conj. non equidem reperitur, sed ex forma *vileits* concludenda est. De conjugatione tertia desunt argumenta; hæc tamen regula statui potest quod in præsentii fortiter, in præterito autem debiliter flectatur.

• Annotatio 4.—Forma 1 personæ plur. imper. ex sequentibus exemplis confirmatur : α) verborum fortium : *drigham* Cor. I, xv, 32, *uvairþam* Rom. xii, 12, *usqinam* Mc. xii, 7, *usleiþam* Mc. iv, 55, *galaiþam* Luc. viii, 22, *astaham* Luc. xx, 14, *guggam* Mc. i, 38; xiv, 42; Joan. xi, 16; xiv, 31, *visam* Luc. xv, 25; β) verborum debilium : *vaurkjam* Gal. vi, 10, coll. Mc. 9, 5, *hrainjam* Cor. II, vii, 1, *gavasjam* Rom. xii, 12, *dulþjam* Cor. I, v, 8, *matjam* xv, 32.

II. PASSIVUM.

Indicativus.		Conjunctivus
Sing.	1 -d	-(ai)ðau
	2 -za	-(ai)zau
	3 -ða	-(ai)ðau
Plur.	1 -nda	-(ai)uðau
	2 -nda	-(ai)uðau
	3 -nda	-(ai)uðau

III. MEDIUM.

Indicativus.		Conjunctivus.
Sing.	3 -ða	-(a)ðau
Plur.	3 -nda	-(a)uðau

I. ACTIVUM.

CONJUGATIO PRIMA.

2. ABSONANS (ABSQUE DUPLICATIONE).

§ 117. Ex diversis absonantiæ speciebus sequentes dantur primæ conjugationis subdivisiones :

Præs.	Præt. sing.	Præt. plur.	Part. pass.
1. i	a	u	u
2. i	a	e	u
3. i	a	e	i
4. ei	ai	i	i
5. iu	au	u	u
6. a	o	o	a

• Annotatio 1.—In tribus prioribus classibus dominans radic. vocalis est a, in quarta, i, in quinta u. Porro tres priores in eo discriminantur, quod in verbis primæ classis duæ consonantes, quarum prior liquida vel s est, in verbis secundæ simplex liquida, in verbis tandem tertiæ muta, sibilans vel semi-vocalis radicalem vocalem sequatur. Cæterum secunda tertiæque classis irregulares formæ videntur esse primæ, quæ ut primitiva consideranda est, nam : 1) in his classibus, quarum radic. vocalis est i et u, vocalis participii pass. vocali præteriti plur. respondet; ergo idem est spectandum de radic. vocali a; 2) prima classis verborum est, in quibus duæ consonantes radic. vocalem sequuntur, hic ergo quælibet mutatio, sive debilitatione sive productione, vocalis legibus absonanticis requisitæ quam minime saltem possibilis erat; 3) plura simul et antiquissima verba, quæ in præsentii fortem præteriti formam habent, ex qua iterum debile præteritum efficiunt (§ 135, 2), prima absonantiæ classe reguntur, licet simplicem tantum consonantem post radic. vocalem sumant, ex. gr. : *skal*, *skulun* a *SKILAN*, *man*, *munun* a *MINAN*. A pari ergo *stal*, *stulun* (loco

stelum) a *stlan*, etc., primitus exstitisse debuit.

• Annotatio 2.—Quod autem in his omnibus absonantiæ classibus i et u ante r, h et w in ai et au rumpantur, vid. § 52, 5.

§ 118. 1. *Rinnan* fluere (currere).

Indicativus.		
	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>rinna</i>	<i>rann</i>
	2 <i>rinnis</i>	<i>rannit</i>
	3 <i>rinniþ</i>	<i>rann</i>
Dual.	1 <i>rinnoi</i>	<i>rannu</i>
	2 <i>rinnats</i>	<i>rannuts</i>
Plur.	1 <i>rinnam</i>	<i>rannum</i>
	2 <i>rinniþ</i>	<i>rannuþ</i>
	3 <i>rinnand</i>	<i>rannun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>rinnau</i>	<i>rannjan</i>
	2 <i>rinnais</i>	<i>rannvis</i>
	3 <i>rinnai</i>	<i>ranni</i>
Dual.	1 <i>rinnaiwa</i>	<i>rannaiwa</i>
	2 <i>rinnaitis</i>	<i>rannaitis</i>
Plur.	1 <i>rinnaima</i>	<i>rannaima</i>
	2 <i>rinnaiþ</i>	<i>rannaiþ</i>
	3 <i>rinnaina</i>	<i>rannaina</i>
Imperativus.		
Sing.	2 <i>rinn</i>	
Dual.	2 <i>rinnats</i>	
Plur.	1 <i>rinnam</i>	
	2 <i>rinniþ</i>	
Participium.		
Act.	<i>rinnands</i>	Pass. <i>rannans</i>

Sic conjugantur : *brinnan* urere, *duginnan* incipere, *astinnan* cessare, *spinnan* nere, *rinnan* pati, *swimman* natare, *bindan* ligare, *slindan* sorbere, *rindan* volvere, *hinþan* capere, *finþan* experiri, *þinsan*

trahere, *stiggan* pungere, *bliggan* percutere, *siggran* canere, *siggan* mergi, *stiggan* committere (bellum), *driggan* habere, *trimpān* ire, *ruere*, *gildan* valere, *sciltan* mori, *hilpan* adjuvare, *flthan* abscondere, *briskan* triturare, *trisgan* eas rare, *bairgan* præserevare, *gairdan* cingere, *vairpan* liberi, *juarsan* s'ecare, *vairban* desiderare, *vairban* ambulare, *vairpan* jacere.

§ 119. 2. *Nunan* capere.

		Indicativus.	
		Præsens.	Præteritum.
Sing.	1	<i>nima</i>	<i>nam</i>
	2	<i>nimis</i>	<i>nant</i>
	3	<i>nimiþ</i>	<i>nani</i>
Dual.	1	<i>nivos</i>	<i>nemu</i>
	2	<i>nimats</i>	<i>nemuts</i>
Plur.	1	<i>nimam</i>	<i>nemum</i>
	2	<i>uimiþ</i>	<i>nemuþ</i>
	3	<i>nimand</i>	<i>nemun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1	<i>nimau</i>	<i>nemjau</i>
	2	<i>nimais</i>	<i>nemeis</i>
	3	<i>nimai</i>	<i>nemi</i>
Dual.	1	<i>nirnaiva</i>	<i>nemeiva</i>
	2	<i>nimais</i>	<i>nemeits</i>
Plur.	1	<i>nimaima</i>	<i>nemeima</i>
	2	<i>nimaiþ</i>	<i>nemeiþ</i>
	3	<i>nimaina</i>	<i>nemeina</i>

Impe ativus.

Sing.	2	<i>nim</i>
Dual.	2	<i>nimats</i>
Plur.	1	<i>niman</i>
	2	<i>nimiþ</i>

Participium.

Act. *nimands* Pass. *numans*

Sic conjugantur : *qiman* venire, *gatiman* c' venire, *silan* furari, *bairan* ferre, *gataivan* destruere, et per exceptionem etiam *brikan* rumpere. Incertum est tamen, utrum juxta hanc analogiam *rikan* colligere, *stikan* ligere, *vrikan* persequi, ad secundam, vel, ut regula exigeret, ad tertiam formam pertineant.

§ 120. 3. *Ligan* jacere.

		Indicativus.	
		Præsens.	Præteritum.
Sing.	1	<i>liga</i>	<i>lag</i>
	2	<i>ligis</i>	<i>lagt</i>
	3	<i>ligiþ</i>	<i>lag</i>
Dual.	1	<i>ligos</i>	<i>legu</i>
	2	<i>liguts</i>	<i>leguts</i>
Plur.	1	<i>ligam</i>	<i>legum</i>
	2	<i>ligiþ</i>	<i>leguþ</i>
	3	<i>ligand</i>	<i>legun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1	<i>ligau</i>	<i>legjau</i>
	2	<i>ligais</i>	<i>legeis</i>
	3	<i>ligai</i>	<i>legi</i>
Dual.	1	<i>ligaira</i>	<i>legeiva</i>
	2	<i>ligaits</i>	<i>legeits</i>
Plur.	1	<i>ligaima</i>	<i>legeima</i>
	2	<i>ligaiþ</i>	<i>legeiþ</i>
	3	<i>ligaina</i>	<i>legeina</i>

		Imperativus.	
Sing.	2	<i>lig</i>	
Dual.	2	<i>ligats</i>	
Plur.	1	<i>ligam</i>	
	2	<i>ligiþ</i>	

Participium.

Act. *ligands* Pass. *ligans*

Sic conjugantur *vigan* agitare, *giban* d. re, *vidan* ligare, *qifjan* dicere, *mþan* juvare, *bigitan* invenire, *itan* comedere, *mitan* metiri, *sitan* sedere, (*fitan?* gignere), *lisan* colligere, *gunisan* sanari, *visan* remanere, *diran* emori, *snivan* prosperare, *saiwan* videre; etiam fortas-e *rikan* colligere, *stikan* ligere, *vrikan* persequi (vid. supra § 119).

« Annotatio 1. — Ex composito *fraitan* absumere, occurrit præteritum sing. *frat* Luc. xv, 30 loco *frat*, coll. § 25, 4.

« Annotatio 2. — E *divan*, *snivan* præteritum *dau*, *snau* efformatur, de quo vid. § 55, 3.

« Annotatio 3. — *Fraihan*, *frab*, *frchan*, *fraihans* interrogare, præsens imperativum et infinitivum juxta tertiam conjugationem format, ex. gr. : Ind. *fraihna*, *fraihnis*, *fraihniþ*, etc., imp. *fraihn*, inf. *fraihnan*.

« Annotatio 4. — *Bidjan* orare, præsens format equidem juxta secundam conjugationem, reperitur tamen *bida* Rom. ix, 3, *bidun* Cor. I, vii, 5.

§ 121. 4. *Steigan* ascendere.

Indicativus.

		Præsens.		Præteritum.	
Sing.	1	<i>steiga</i>	<i>staig</i>		
	2	<i>steigs</i>	<i>staigt</i>		
	3	<i>steigiþ</i>	<i>staig</i>		
Dual.	1	<i>steigos</i>	<i>s'igu</i>		
	2	<i>steigats</i>	<i>stiguts</i>		
Plur.	1	<i>steigam</i>	<i>s'igum</i>		
	2	<i>steigiþ</i>	<i>stiguþ</i>		
	3	<i>steigand</i>	<i>stigun</i>		

Conjunctivus.

Sing.	1	<i>steigau</i>	<i>stiggau</i>
	2	<i>steigais</i>	<i>stigeits</i>
	3	<i>steigai</i>	<i>stigi</i>
Dual.	1	<i>steigaira</i>	<i>stigeiva</i>
	2	<i>steigaits</i>	<i>stigeits</i>
Plur.	1	<i>steigaima</i>	<i>stigeima</i>
	2	<i>steigaiþ</i>	<i>stigeiþ</i>
	3	<i>steigama</i>	<i>stigeina</i>

Imperativus.

Sing.	2	<i>steig</i>
Dual.	2	<i>steigats</i>
Plur.	1	<i>steigan</i>
	2	<i>steigiþ</i>

Participium.

Act. *steigands* Pass. *stigans*

Sic conjugantur : *deigan* formare, *veigan* paguare, *fejhan* proficere, *preihan* angustare, *gateihan* prædicare, *beidan* expectare, *leiþan* ire, *sneiþan* metere, *beitan* mordere, *skreitān*, scindere, *smeitan* ungere, *veitan* videre, *urrisan* surgere, *leisan* dicere, *dreiþan* peltare, *sveitan* cessare, *greiþan* prehendere, *veiþan*

coronare, *hæivun* declinare, *speivan* spueri, *leiwan* mutuari, *kei n* germinare, *skeinan* splendere.

§ 122. 5. *Drusun* cadere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>drūsā</i>	<i>drūs</i>
	2 <i>drūsais</i>	<i>drūst</i>
	3 <i>drūsip</i>	<i>drūs</i>
Dual.	1 <i>drūsāwa</i>	<i>drūs</i>
	2 <i>drūsats</i>	<i>drūsats</i>
Plur.	1 <i>drūsam</i>	<i>drūsam</i>
	2 <i>drūsip</i>	<i>drūsip</i>
	3 <i>drūsand</i>	<i>drūsun</i>

Coniunctivus.

Sing.	1 <i>drūsau</i>	<i>drūsau</i>
	2 <i>drūsais</i>	<i>drūseis</i>
	3 <i>drūsai</i>	<i>drūsi</i>
Dual.	1 <i>drūsaiwa</i>	<i>drūseiva</i>
	2 <i>drūsaits</i>	<i>drūseits</i>
Plur.	1 <i>drūsaima</i>	<i>drūseima</i>
	2 <i>drūsaiþ</i>	<i>drūseip</i>
	3 <i>drūsaina</i>	<i>drūseina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>drūs</i>
Dual.	2 <i>drūsats</i>
Plur.	1 <i>drūsam</i>
	2 <i>drūsip</i>

Participium.

Act. *drūsants* Pas. *drūsans*

Sic conjugantur : *kisun* probare, *fratiusun* perdere, *biugan* flectere, *dr ugan* militare, *liugan* mentiri, *siukan* ægrotare, *þliuhun* lugere, *tiuhan* trahere, *biudan* indicare, *liudan* prolificere, *giutan* fundere, *usþriutan* gravare, *nintan* frui, *skiuban* mittere, *d shnippan* dirumpere, *slinpan* irrepere, *hiufan* plorare, *kristan* stridere.

† Annotatio.—*Lukan* claudere, in præsentii habet *u* loco *i*; ita verisimiliter dicendum de *valun* fervere.

§ 123. 6. *stahan* verberare.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>staha</i>	<i>stoh</i>
	2 <i>stahis</i>	<i>stoh</i>
	3 <i>stahip</i>	<i>stoh</i>
Dual.	1 <i>stahos</i>	<i>stohu</i>
	2 <i>stahats</i>	<i>stohats</i>
Plur.	1 <i>staham</i>	<i>stoham</i>
	2 <i>stahip</i>	<i>stohuþ</i>
	3 <i>stahand</i>	<i>stohan</i>

Coniunctivus.

Sing.	1 <i>stahau</i>	<i>stahau</i>
	2 <i>stahais</i>	<i>stahais</i>
	3 <i>stahai</i>	<i>stohi</i>
Dual.	1 <i>stahaiwa</i>	<i>stohaiwa</i>
	2 <i>stahaits</i>	<i>stohaits</i>
Plur.	1 <i>stahaima</i>	<i>stohaima</i>
	2 <i>stahaiþ</i>	<i>stohaiþ</i>
	3 <i>stahaina</i>	<i>stohaina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>stah</i>
Dual.	2 <i>stahats</i>
Plur.	1 <i>staham</i>
	2 <i>stahip</i>

Participium.

Act. *stahands* Pass. *stahans*

Sic conjugantur : *þvahan* lavare, *usanan* muri, *swaran* jurare, *suran* ire, *trausire*, *alan* nutrire, *malan* molere, *agan* pavescere, *dragan* trahere, *sakan* certare, *vakan* vigilare, *graban* fodere, *slaban* convenire, *draban* cadere, *skaban* tondere, *hlafan* onerare.

† Annotatio 1.—Hæc pertinet etiam *standau*, præter. *stah*, quod post *a* syllabæ radicalis *n* ubique inducit, ex. gr. : præter. *standa*, imp. *stand*.

† Annotatio 2.—Plurima hujus conjugationis verba in præsentii et modis ad hoc pertinentibus debiliter flectuntur, scilicet : *hlahjan* ridere, *skapjan* creare, *hafjan* tollere, *skahjan* nocere, *frahjan* intelligere, *raþjan* numerare, *vahsjan* prolificere; sic ex. gr. : præter. *hlahja*, imperat. *hlahai*, part. act. *hlahjands*.

b. REDUPLICANS.

§ 124. Reduplicatio in eo consistit, quod initialis consonans ante *ai* radici verbi præposita geminetur, ex. gr. : *hahan*, præter. *hahuh*; *salun*, præter. *stisalt*; si autem vocalis initialis est, *ai* tantummodo præpositio reduplicatiōni satisfacit, ex. gr. : *aukan*, præter. *aiauk*; si duæ vel plures sunt consonantes, prima tantum geminatur, ex. gr. : *fraisaa*, præter. *faisfrais*, exceptis tamen consonantium ligaturis *ak*, *st*, (*sp*), ex. gr. : *skaidan*, præter. *skaiskaid*. Jam vero reduplicantia verba in duas classes dividuntur, prout cum vel sine absonantia formantur. Ad posteriorem eas tantum pertinent, quæ vel *e* pro radice vocali, vel *ai* hujus vicem gerens (§ 32, 5) habent. Hinc sequens exaratur tabula :

Præs.	Præter. sing.	Præter. plur.	Part. pass.
7 <i>a, ai, au, o, (e)</i>		(inmutatum)	
8 <i>e, ai</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>ai</i>

§ 125. 7. *hahan* tollere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>haha</i>	<i>hahak</i>
	2 <i>hahis</i>	<i>hahakt</i>
	3 <i>hahip</i>	<i>hahak</i>
Dual.	1 <i>hahos</i>	<i>hahaku</i>
	2 <i>hahats</i>	<i>hahakuts</i>
Plur.	1 <i>haham</i>	<i>hahakum</i>
	2 <i>hahip</i>	<i>hahakuþ</i>
	3 <i>hahana</i>	<i>hahakun</i>

Coniunctivus.

Sing.	1 <i>hahan</i>	<i>hahahjan</i>
	2 <i>hahais</i>	<i>hahahais</i>
	3 <i>hahai</i>	<i>hahahi</i>
Dual.	1 <i>hahaiwa</i>	<i>hahaiwa</i>
	2 <i>hahaits</i>	<i>hahahaits</i>

Plur.	1 <i>hahaima</i>	<i>hahahaina</i>
	2 <i>hahaiþ</i>	<i>ha'habeiþ</i>
	3 <i>hahaina</i>	<i>hahahaina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>hah</i>
Dual	2 <i>hahats</i>

Plur.	1 <i>haham</i>
	2 <i>hahiþ</i>

Participium.

Act.	<i>hahands</i>	Pass.	<i>hahaus</i>
------	----------------	-------	---------------

Sic conjugantur : *haham* capere, *hahain* nascere, *hahain* possidere, *hahain* senescere, *hahain* plicare, *hahain* salire, *hahain* dicere, *hahain* exsultare, *hahain* amplecti, *hahain* dividere, *hahain* vocare, *hahain* emilere, *hahain* tentare, *hahain* augere, *hahain* currere, *hahain* pulsare, *hahain* ostentare, *hahain* habitare, *hahain* gloriari, *hahain* dormire.

« Annotatio. — Si *hahaiþ* Cor. I, XII, 4 reipsa legendum est, pro *hahaiþ* (§ 30, annot. 2) ponitur; sed forsitan melius *hahaiþ* legeretur, et tunc ad secundam conjugationem (*haham*) pertineret. »

§ 126. 8. *tekan* tangere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>teka</i>	<i>taitak</i>
	2 <i>tekis</i>	<i>taitaki</i>
	3 <i>tekiþ</i>	<i>taitok</i>
Dual.	1 <i>tekos</i>	<i>taitoku</i>
	2 <i>tekats</i>	<i>taitokuts</i>
Plur.	1 <i>tekan</i>	<i>taitokun</i>
	2 <i>tekiþ</i>	<i>taitokuþ</i>
	3 <i>tekanð</i>	<i>taitokun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>tekan</i>	<i>taitokjau</i>
	2 <i>tekais</i>	<i>taitokeis</i>
	3 <i>tekai</i>	<i>taitoki</i>
Dual.	1 <i>tekaiva</i>	<i>taitokeiva</i>
	2 <i>tekais</i>	<i>taitokeis</i>
Plur.	1 <i>tekaima</i>	<i>taitokeima</i>
	2 <i>tekaiþ</i>	<i>taitokeiþ</i>
	3 <i>tekanu</i>	<i>taitokeinu</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>tek</i>
Dual.	2 <i>tekats</i>
Plur.	1 <i>tekan</i>
	2 <i>tekiþ</i>

Participium.

Act.	<i>tekanð</i>	Pass.	<i>tekan</i>
------	---------------	-------	--------------

Sic conjugantur : *tekan* plangere, *tekan* insidiari, *tekan* providere, *tekan* plorare, *tekan* sinere, *tekan* flare, *tekan* deridere, *tekan* flare, *tekan* seminare.

« Annotatio. — E *tekan* occurrit 2 persona sing. præter. ind. *tekan* Luc. XIX, 21. *tekan* Mc. IV, 14 non nisi euphonice (§ 34, 4) ponitur pro *tekan* Cor. II, IX, 6. »

CONJUGATIO SECUNDA.

§ 127. In secunda, debili seu vocalica conjugatione tres sunt diversæ formæ, prout forma radicalis verbi in *i*, *ai* vel *a* desinit.

In præsentis formando *i* radicis ante vocalem posita vel in *j* transit, vel in *ei* cum sequente alio *i* contra-

litur; *ai* vero ante vocalem terminationis deficit, nisi *i* fuerit, quod post *ai* rejicitur; sed contra post *o* omnes terminationis vocales abeunt ita, ut in omnibus terminationibus vocalis *o* immutata remaneat.

Præteritum ex radice cum præterito verbi finis *didan*, *dad*, *dedun* (unde *ded*s factum) composito efformatur (coll. § 25, 4), quod verbum in indicativo dual. et plur. et in toto conjunctivo adhuc manifeste perspicuum est. In indicativo sing. tantum, quæ proprie *-dad*, *-daat*, *-dad* sonare deberet, finalis consonans rejicitur, et in 2 persona, ut quantitas vocalis antea per positionem longæ, sed tali rejectione detractæ probabiliter compensaretur, longa vocalis pluralis (*e*) in locum brevis *a* inducitur *-da*, *-des*, *-da*.

1. FORMA RADICALIS -I.

§ 128. Hic in formæ radicalis præsentis et imperativi quoddam est discrimen. Ubi enim longa radicalis syllaba vel brevis derivativa syllaba præcedit, *i* radicalis formæ cum *i* terminationis in *ei* contrahitur; ubi vero brevis præcedit syllaba radicalis, hæc ita produentur, ut *i* formæ radicalis in *j* incidat. Cæterum idem transitus in *j* locum habet ad vitandum hiatus.

a. *sokjan* quaerere. b. *lagjan* projicere.

Indicativus.

	Præsens.	
Sing.	1 <i>sokja</i>	<i>lagja</i>
	2 <i>sokeis</i>	<i>lagjis</i>
	3 <i>sokijþ</i>	<i>lagjiþ</i>
Dual.	1 <i>sokjas</i>	<i>lagjos</i>
	2 <i>sokjats</i>	<i>lagjats</i>
Plur.	1 <i>sokjam</i>	<i>lagjam</i>
	2 <i>sokaiþ</i>	<i>lagjiþ</i>
	3 <i>sokjand</i>	<i>lagjand</i>

Præteritum.

Sing.	1 <i>sokida</i>	<i>lagida</i>
	2 <i>sokides</i>	<i>lagides</i>
	3 <i>sokida</i>	<i>lagida</i>
Dual.	1 <i>sokidedu</i>	<i>lagidedu</i>
	2 <i>sokideduis</i>	<i>lagideduis</i>
Plur.	1 <i>sokidedum</i>	<i>lagidedum</i>
	2 <i>sokideduþ</i>	<i>lagideduþ</i>
	3 <i>sokidedun</i>	<i>lagidedun</i>

Conjunctivus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>sokjau</i> (<i>lagjau</i>)	<i>sokidedjau</i> (<i>lagidedjau</i>)
	2 <i>sokjais</i>	<i>sokidedeis</i>
	3 <i>sokjai</i>	<i>sokidedi</i>
Dual.	1 <i>sokjaiva</i>	<i>sokidedeiva</i>
	2 <i>sokjais</i>	<i>sokidedeis</i>
Plur.	1 <i>sokjaima</i>	<i>sokidedeima</i>
	2 <i>sokjaiþ</i>	<i>sokidedeiþ</i>
	3 <i>sokjaina</i>	<i>sokidedema</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>sokai</i>	<i>lagai</i>
Dual.	2 <i>sokjats</i>	<i>lagjats</i>
Plur.	1 <i>sokjam</i>	<i>lagjam</i>
	2 <i>sokaiþ</i>	<i>lagjiþ</i>

Participium.

ACT.	<i>sokjands</i>	<i>lagjands</i>
PASS.	<i>sokijis</i>	<i>lagijis</i>

Ut *sokjan* conjugantur: a) verba vacalem naturaliter longam vel diphthongum in syllaba radicali habentia:

aa) *lerjan* tradere, *skerjan* iterfacere, *gaterjan* ordinare, *meljan* scribere, *aivaggeljan* evangelizare, *venjan* sperare, *merjan* predicare, *uurerjan* indignari, *svegnjan* gaudere, *newjan* propinquare, *gaunledjan* pauperem facere, *praufetjan* prophetizare, *setjan* ornare;

bb) *gofjan* salutare, *domjan* iudicare, *siponjan* disceipulum esse, *ogjan* pavescere, *svogjan* suspirare, *vrohjan* accusare, *drobjan* turbare, *hropjan* clamare, *vopjan* clamare, *rodjan* loqui, *dustodjan* incipere, *fudjan* enutrire, *reitvodjan* testari, *prahjan* exercere, *gasofjan* saturare, *botjan* (sic enim tantum, non autem *botan*, ut in glossario irrepsit, occurrit) prodesse, *gamotjan* occurrere, *wotjan* oburgare;

cc) *hrukjan* cantare (*brukjan* uti);

dd) *usaivjan* sustinere, *hneivjan* humiliare, *gailjan* letificare, *dailan* dividere, *hailjan* sanare, *insailjan* illaqueare, *hrainjan* purificare, *gamainjan* communicare, *sainjan* tardare, *stainjan* lapidare, *taiknjan* ostendere, *draibjan* compellere, *bivaibjan* circumdare, *faurvaipjan* ligare, *arboidjan* laborare, *baidjan* cogere, *usbraidjan* dilatare, *maidjan* corrumpere, *raidjan* constituere, *ganaitjan* improbare, *usgaisjan* pavescere, *laisjan* docere, *raisjan* excitare, *laistjan* sequi;

ee) *ushauljan* inflare, *bisauljan* maculare, *gaumjan* videre, *haunjan* humiliare, *gaurjan* contristari, *kaujan* gravare, *augjan* ostendere, *usbaugjan* everrere, *langjan* negare, *haudjan* extollere, *gadanbjan* indurare, *galautjan* credere, *daupjan* baptizare, *raupjan* evellere, *afslauþjan* exuere, *maudjan* admonere, *uslandjan* studere, *blauþjan* delere, *daupþjan* occidere, *nauþjan* cogere, *afslauþþjan* coartare metu, *gadrausjan* ejicere, *hausjan* audire, *kansjan* gustare, *lausjan* ianem reddere;

ff) *gaskerjan* interpretari, *silddeihjan* mirari, *hleibjan* sublevare, *tveifþjan* dubitare, *freidjan* parcere, *bleiþjan* misericordem esse, *gasleiþjan* ledere, *ufarhlvifþjan* superedificare, *idveitjan* exprobrare, *fullaveisjan* adimplere, *gaboistjan* corrumpere (de fermento)

gg) *sniumjan* festinare, *riurjan* corrumpere, *stjurjan* constituere, *gadiupjan* fodere, *biniuhþjan* explorare, *liuhtjan* illuminare, *þiuþjan* benedicere.

β) Verba, quorum syllaba radicalis per positionem longa est:

aa) *balþjan* audere, *balvjan* malo officere, *malvjan* conterere, *valþjan* volvere, *tutzjan* docere, *valþjan* volvere, *furdanþjan* prohibere, *anavannþjan* vituperare, *nannþjan* vocare, *kannþjan* notificare, *gabranþjan* exuere, *urranþjan* oriri facere, *sandþjan* mittere, *tandþjan* accendere, *vandþjan* volvere, *bandþjan* significare, *anuvannþjan* audere, *nannþjan* parare, *gaugþþjan* coartare, *afsvagþþjan* alia tantem reddere, *dragþjan* bibere, *sagþþjan* metere, *gastagþþjan* procidere, *turnþjan* erigere, *vannþjan* exclamare, *gatanþþjan* erigere, *ga-*

vargþjan damnare, *gatanþþjan* defamare, *gabranþþjan* abstinerere, *atsnarþþjan* adedere, *gihardþjan* induare, *fravardþjan* permutare, *usagþþjan* molestare, *ganagþþjan* affligere, *lagþþjan* lacrymari, *rahnþjan* numerare, *gafahrþjan* accommodare, *þlahsþjan* terrere, *andbaitþjan* ministrare, *anamaitþjan* fortificare, *potentem* facere, *gafrisahtþjan* ellingere, *biabrþjan* tremere, *hastþjan* ligare, *skastþjan* creare, *þrastþþjan* consolare, *dladdþjan* sugere, *ufarstadoþþjan* obumbrare, *maþþþjan* loqui, *usfraþþþjan* sapientem reddere, *ufarassþþjan* multiplicare, *gafvaastþþjan* confirmare;

bb) *gabliudþjan* obsecrare, *svirþþjan* prohibere, *disvinþþjan* conquassare, *þlinsþþjan* saltare, *timrþþjan* ædificare, *sigþþjan* sigillare, *rigþþjan* pluere facere, *gaibnþþjan* adæquare, *klismþþjan* tinnire, *uqistþþjan* corrumpere;

cc) *dulþþjan* festum celebrare, *tulgþþjan* confirmare, *fullþþjan* implere, *anþkumbþþjan* recumbere, *gasvikunþþjan* manifestare, *hunslþþjan* offerre, *huggþþjan* esurire, *knussþþjan* genuflectere, *barasþþjan* pie celere, *ufartrussþþjan* supersalire, *intrussþþjan* inserere, *huzdþþjan* thesaurum colligere;

dd) *gairnþþjan* eupere, *bairhtþþjan* manifestare, *vairvairþþjan* flere, *gagavairþþjan* reconciliare, *airzþþjan* errare lacere (seducere), *garaihtþþjan* constituere;

ee) *haurnþþjan* tuba canere, *maurþþjan* abbreviare, *faurhtþþjan* timere, *audvaurdþþjan* respondere, *maurþþþjan* interficere, *þaurþþjan* sitire, *inrauhþþjan* irasci.

γ) Verba cum syllaba derivativa brevi: huc vero tantum veniunt *mikileid* Luc. 1, 46 a *mikilþþjan* magnificare, et *riqizeifþ* Mc. xii, 24 a *riqizþþjan* tenebrari; et probabiliter etiam sequentia: *aadagþþjan* beatum dicere, *nvanagþþjan* multiplicare, *lauhatþþjan* illuminare, *svogþþjan* suspirare, *framþþþjan* peregrinare, *gabigþþjan* locupletare, *glitmunþþjan* splendere, *usvahugþþjan* circumferre.

Ut *lagjan* conjugantur:

α) Verba cum syllaba radicali brevi:

aa) *usskavjan* respicere, *alþjan* saginare, *salþjan* remanere, *salþjan* offerre, *valþjan* optare, *gravnþþjan* sollicitare, *hramþþjan* cruciligere, *gatanþþjan* domare, *ufþþþjan* extendere, *arþþjan* arare, *varþþjan* prohibere, *farþþjan* ire, *þragþþjan* intrare, *lagþþjan* jacere, *vagþþjan* agitare, *inagþþjan* increpare, *ahþþjan* arbitrari, *lahþþjan* lacere, *fullafahþþjan* keltificare, *ufrakþþjan* extendere, *usvakþþjan* excitare, *vrakþþjan* persequi, *afvwapþþjan* extinguere, *skahþþjan* ledere, *frakþþjan* intelligere, *frautþþjan* cibum distribuere, *latþþjan* impedire, *matþþjan* comedere, *natþþjan* rigare, *satþþjan* ponere, *nasþþjan* salvare, *vasþþjan* vestire, *hazþþjan* laudare;

bb) *hrisþþjan* quassare, *vlizþþjan* colaphizare, in faciem verberare:

cc) *halþþjan* abscondere, *sulþþjan* fundare, *faurmaulþþjan* os alligare, *huuþþjan* conari, *huhþþjan* arbitrari, *(buþþþjan* vendere, emere), *luþþþjan* osculari, *suþþþjan* adulari.

β) Verba, quorum radicalis syllaba vocali desunt, *stojan* iudicare (præter. *stauida*), *afstaujan* fatigare (præter. *afstauida*), *staujan* sternere (præter. *stavaida*), *tauþþjan* facere (præter. *tavida*), *anuvannþþjan* reuocare (præter. *anuvavida*), *gavinnþþjan* vivificare (præter. *gavivida*), *sivþþjan* suere (præter. *sivida*).

« Annotatio 1.—Per exceptionem ponitur *hropjiþ* Luc. ix, 39 loco *hropciþ*; sed contra *andhafciþ* Mc. xi, 30 loco *andhafjiþ* (Mth. xxv, 45). De *ufarassiþ* Tim. I, 1, 14 loco *ufarasseiþ* vid. § 25, 4.

« Annotatio 2.—In 2 persona sing. imper. ei pro duplici formæ regulãriter adhibetur, ex. gr.: *nasci* Mth. viii, 25, *atlagei* ix, 18, *ufrakei* Mc. iii, 5, *fraþci* Tim. II, ii, 7; excipitur tantum adverbiale *hiri*.

« Annotatio 3.—Cum *hausjan* occurrit etiam infinitivus *hausjon* Mc. iv, 33; Luc. v, 15; Joan. vi, 60; Tim. II, ii, 14; nec non et loco *suþjan* datur *suþjon* Tim. II, iv, 3, et cum *beistjan* etiam participium pass. *unbeistjofs* Cor. I, v, 7 reperitur.

« Annotatio 4.—Nonnulla hujus conjugationis verba i radiei et terminationi interjectum expectant ita, ut tenuis vel media radieis in aspiratam, t in s traoseat, et d terminationis post mutam veniens in t induretur: *bimamijan* deridere, præt. *bimaminda*, *kaupatjon* colaphizare, præt. *kaupasta*, *þagkjan*, præt. *þakta*, *þugkjan*, præt. *þukta*, *brukjan*, præt. *brukta*, *bugjan*, præt. *bauhta*.

§ 129. 2. Forma radicalis -ai.

haban habere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing. 1	<i>haba</i>	<i>haboida</i>
	2 <i>habais</i>	<i>haboides</i>
	3 <i>habaiþ</i>	<i>haboida</i>
Dual. 1	<i>habos</i>	<i>haboidedu</i>
	2 <i>hobats</i>	<i>haboideduts</i>
Plur. 1	<i>habam</i>	<i>habaidedum</i>
	2 <i>habaiþ</i>	<i>habaideduþ</i>
	3 <i>habaud</i>	<i>habaidedum</i>

Conjunctivus.

Sing. 1	<i>habau</i>	<i>habaidedjan</i>
	2 <i>habais</i>	<i>habaidedeis</i>
	3 <i>habai</i>	<i>habaidedi</i>
Dual. 1	<i>habaiwa</i>	<i>habaidedeira</i>
	2 <i>habaits</i>	<i>habaidedeits</i>
Plur. 1	<i>habaima</i>	<i>habaidedeima</i>
	2 <i>habaiþ</i>	<i>habaidedeiþ</i>
	3 <i>haboima</i>	<i>habaidedeima</i>

Imperativus.

Sing. 2	<i>habai</i>
Dual. 2	<i>habats</i>
Plur. 1	<i>habam</i>
	2 <i>habaiþ</i>

Participium.

Act. <i>habauds</i>	Pass. <i>habaiþs</i>
---------------------	----------------------

Sic conjugantur: a) *skaman* erubescere, *haha* hærere, *þahan* tacere, *stavan* obmutescere, quietum esse, *valðan* gubernare, *standan* miscere, *arman* misereri, *fastan* observare, *fastan* jejunare, *gaainanan* orbare;

b) *anaþiran* ministerio fungi, *þijan* odisse, *anasilan* sedare, *hiþan* furari, *sifan* gaudere, *vitan* videre, *garvisgan* (?) fructus afferre;

c) *þulan* tolerare, *munan* arbitrari, *trudan* (?) vindicare, *andhruskan* examinare;

d) *secra* glorificare;

e) *blotan* offerre;

f) *faian* vituperare; *faraiþan* particiare, *aistan* arstimare;

g) *bauan* habitare, *trauan* confidere, *buauan* velere, *maunnan* sollicitum esse, *sauryan* curare, *audstaurran* fremere;

h) *weilan* cessare, *reiran* tremere, *gagcigan* lucrari, *veihau* sanctificare, *leikan* placere;

i) *lingau* mentiri, *þjukan* pugnare.

« Annotatio. — Cum *hatan* odisse, occurrit etiam forma *hatjan* Mth. v, 44; Luc. vi, 27. »

§ 130. 3. Forma radicalis -o.

spiltan annuntiare.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing. 1	<i>spillo</i>	<i>spilloda</i>
	2 <i>spillos</i>	<i>spillodes</i>
	3 <i>spilloþ</i>	<i>spilloda</i>
Dual. 1	<i>spillos</i>	<i>spillodedu</i>
	2 <i>spillots</i>	<i>spillodeduts</i>
Plur. 1	<i>spillom</i>	<i>spillodedum</i>
	2 <i>spilloþ</i>	<i>spillodeduþ</i>
	3 <i>spillond</i>	<i>spillodedum</i>

Conjunctivus.

Sing. 1	<i>spillo</i>	<i>spillodcdjan</i>
	2 <i>spillos</i>	<i>spillodcdeis</i>
	3 <i>spillo</i>	<i>spillodedi</i>
Dual. 1	<i>spillova</i>	<i>spillodedeva</i>
	2 <i>spillots</i>	<i>spillodedeits</i>
Plur. 1	<i>spilloma</i>	<i>spillodeideima</i>
	2 <i>spilloþ</i>	<i>spillodedeiþ</i>
	3 <i>spillona</i>	<i>spillodeideima</i>

Imperativus.

Sing. 2	<i>spillo</i>
Dual. 2	<i>spillots</i>
Plur. 1	<i>spillom</i>
	2 <i>spilloþ</i>

Participium.

Act. <i>spillonds</i>	Pass. <i>spilloþs</i>
-----------------------	-----------------------

Sic conjugantur: a) cum radice monosyllaba:

aa) *salbon* ungere, *dvalmon* iusurire, *gahamon* at-

trahere, *karon* curare, *warbon* ambulare, *vraton* ire;

bb) *gatilon* assequi, *sviglon* canere, *sidon* exercere, *gasmifon* præparare, *vifon* movere, *gastriþon* reconciliare, *miton* cogitare, *fiskon* piscari, *vizon* vivere;

cc) *ushulon* excidere, *ufarmunnon* oblivisci, *nun-*

ndon considerare, *vundon* vulnerare, *supon* condere,

gatradon calcare, *luton* decipere, *luston* desiderare;

dd) *gredon* esurire;

ee) *holon* fraudare, *gakroton* comminueri;

ff) *vairþon* thesaurizare, *laigon* lingere, *hiþaihon* decipere, *aithron* mendicare, *gapaidon* vestire, *vðaiton* circumspicere;

gg) *gaunnon* plangere, *biraubon* rapere, *kaupon* tra-

ctare;

hh) *galeikon* assimilare, *gareison* aspicere;

ii) *arviludon* gratias agere, *liuþon* cantare.

v) Verba cum syllaba derivativa: *airnon* lega-

tione fungi, *draudhtinon* militem esse, stipendia facere, *gudjimon* sacerdotio fungi, *frunjimon* dominare, *skatkinan* servire, ministrare, *raginon* regere, *reikinon* gubernare, *leikinon* sanare, *hovinon* mœchari, *fajjion* gaudere, *fairnon* vituperare, *afjanon* studere, *fruda-*
non regem esse, *katizon* irasci, *vabrison* volvi, *idreigon* se pœnitere, *airvikon* improbare, *gannvistron* sepelire, *midumon* mediatorem esse, *militon* militare, stipendia facere, *kapillon* tondere.

† Adnotatio.—Nominilla verba ante terminationem ; admittunt, quod tamen in flexionem minime influit. Talia sunt : *aubjon* tumultuari, *surjon* justificare, *gavudjon* despondere, *frijon* amare, *gasibjon* se reconciliare ; coll. *hausjon*, *anfjon* (§ 128, annot. 3).

CONJUGATIO TERTIA

§ 151. *fullnan* impleri.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>fullna</i>	<i>fullnoda</i>
	2 <i>fullnais</i>	<i>fullnodes</i>
	3 <i>fullniþ</i>	<i>fullnoda</i>
Dual	1 <i>fullnos</i>	<i>fullnodedu</i>
	2 <i>fullnats</i>	<i>fullnodeduts</i>
Plur.	1 <i>fullnam</i>	<i>fullnodedum</i>
	2 <i>fullniþ</i>	<i>fullnodeduþ</i>
	3 <i>fullnand</i>	<i>fullnodedun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>fullnan</i>	<i>fullnodedjan</i>
	2 <i>fullnaic</i>	<i>fullnodede s</i>
	3 <i>fullnai</i>	<i>fullnodedi</i>
Dual.	1 <i>fullnaiva</i>	<i>fullnodedeiva</i>
	2 <i>fullnais</i>	<i>fullnodedeits</i>

Plur.	1 <i>fulnauwa</i>	<i>fullnodedeina</i>
	2 <i>fullnuiþ</i>	<i>fullnodedeiþ</i>
	3 <i>fullnaina</i>	<i>fullnodedeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>fulla</i>
Dual.	2 <i>fullnats</i>
Plur.	1 <i>fullnam</i>
	2 <i>fullniþ</i>

Participium.

Act. *fullnands*

† Annotatio.—Participium pass. non occurrit nec unquam probabiliter existit, quippe cum forma ipsa significationem passivam habeat.

Sic conjugantur : a) Inter verba e prima conjugatione derivata : *andbundnan* solvi, *tundnan* accendi, *gaþausnan* arefieri, *astaurnan* scindi, *usgeisnan* obstupescere, *keinan* germinare, *infeinan* misereri, *astifnan* relinqui, remanere, *diskritnan* dirumpi, *usgutan* effundi, *usluktan* aperiri, *fralsnan* deperdi, *dishnaupnan* dirumpi, *usurhafnan* superbiere, *gakaidnan* sejungere, *biauknan* multiplicari, *andletnan* solvi :

b) Inter verba e secunda conjugatione derivata : *gaginnan* reviviscere, *gahaitnan* sanari, *mikltan* gloriari, *afdumbnan* obmutescere, *urrunnan* dilacerari, *blindnan* excæcari, *winþnan* corroborari, *usmernan* narrari, *gagavairþnan* reconciliari, *gastawknau* sicari, *managnan* superesse, *gabignan* locupletari, *reihnan* sanctificari, *ushauhnan* exaltari, *ganohnan* adimpleri, *gafþahnan* mirari, *gavaknan* evigilare, *afdaubnan* indurari, *afdobnan* obmutescere, *droþnan* quasi moveri, *gahaftnan* hærere, *afswapann* suffocari, *ganipnan* mœreri, *daufnan* mori, *afslauþnan* mirari, obstupescere, *gabatnan* opus habere, *fragistnan* perire.

II. PASSIVUM.

§ 152. In duabus tantum prioribus conjugationibus existit passivum, tertia passivam significationem per se habente, addito, quod in solo presenti ind. et conj. occurrat. Quomodo autem cetera tempora et modi exprimentur, edocebit Syntaxis § 177.

CONJUGATIO PRIOR.

	Indicativus.	Conjunctivus.
Sing.	1 <i>haitada</i>	<i>haitaidau</i>
	2 <i>haitaza</i>	<i>haitaiwaz</i>
	3 <i>haitada</i>	<i>haitadaw</i>
Plur.	1 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>
	2 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>
	3 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>

CONJUGATIO POSTERIOR.

1.	<i>sokjada</i> , etc.	<i>sokjaidax</i>
2.	<i>habada</i> , etc.	<i>habaidax</i>
3.	<i>spilloda</i> , <i>spilloza</i> , etc.	<i>spillodax</i>

Verba in passivo occurrentia sequuntur :

a) Ex prima conjugatione : *siggvan* Cor. II, III, 15, *þaslandan* v, 4, *vitnan* Thess. I, IV, 17, *usgildan* Luc. XIV, 14, *raþraa* Mth. VII, 12; *ninan* Me. II, 20

qiman Gal. v, 15, *tuiran* Joan. 5, 5, *tairan* VII, 25; *giban* Luc. VI, 58, *vrikan* Gal. v, 11, *qipan* Cor. I, x, 56, *mitan* Luc. VI, 58, *bigitan* Cor. I, IV, 2, *litnan* Mth. VII, 16; *speivan* Luc. XVIII, 52 *veipan* Tim. II, II, 5, *teihan* Rom. IX, 17, *þreihan* Cor. II, I, 6, *bileiþan* Luc. XVII, 54; *kisan* Tim. I, 5, 10, *lakan*, Neh. VII, 5, *tiahnan* Luc. XVIII, 31, *skaban* Cor. I, XI, 6, *ackun* XIV, 21, *frufjan* Phil. II, 5; *laikan* Gal. VI, 7, *haitan* Mth. XXVII, 17, *mailan* VII, 19, *fraisan* Gal. VI, 1, *lahan* VI, 1, *salnan* Me. IX, 49; *saian* IV, 15, *letan* II, 5, *blesan* Cor. I, XII, 4.

b) Ex secunda conjugatione :

a) *merjan* Me. XIV, 9, *lerjan* XIV, 41, *rodjan* XIV, 9, *doonyan* Luc. VI, 57, *sokjan* Cor. I, IV, 3, *dailjan* Me. III, 24, *hahyjan* Luc. III, 5, *hraiñjan* VII, 22, *inmaidjan* Cor. I, XV, 51, *daupjan* Me. 10, 58, *gædeusjan* Luc. X, 15, *ushauhjan* XIV, 11, *lausjan* Cor. I, I, 17, *gadauþjan* Rom. VIII, 56, *gaurjan* XIV, 1, *skoirjan* Joan. IV, 7, *gusteihjan* Cor. II, VII, 9, *taivritjan* Tim. I, IV, 10, *stojan* Luc. VI, 57, *ananiñjan* Cor. II, IV, 16, *marzjan* Mth. XI, 6, *inbrannjan* Joan. XV, 6, *insandjan* Rom. X, 15, *afvandjan* Gal. I, 6, *frarardjan* Cor. II, IV, 16, *gutalsjan* Tim. I, I, 20, *ana-vinnjan* Cor. II, VI, 5, *aurdamnanjan* XI, 10, *ana-*

inaltjan Mth. xi, 12, *rahnjan* Rom. ix, 8, *gafrafstjan* Cor. II, i, 6, *timurjan* Cor. I, viii, 10, *afairzjan* xv, 55, *bairhtjan* Mc. iv, 22, *sultjan* Luc. i, 20, *kunstjan* Tim. II, iv, 6, *intrusgjan* Rom. xi, 19, *mikiljan* Phil. i, 20, *usskavjan* Tim. II, i, 26, *gavaljan* Tim. I, v, 9, *ingramjan* Cor. I, xiii, 5; *afogjan* Thess. I, iii, 5, *lagjan* Mth. vii, 19, *vagjan* Mc. xiii, 25, *distaljan* Joan. xvi, 32, *satjan* Mc. iv, 21, *nasjan* Luc. viii, 50,

lutjan Mth. x, 26, *bugjan* x, 29, *brukjan* Col. ii, 22; *gafastan* Luc. v, 58, *trudan* vi, 41, *sveran* Joan. xii, 23, *liugan* Luc. xi, 51, *gajinksan* Rom. xii, 21, *gareihan* Tim. I, iv, 5, *faian* Rom. ix, 19; *frijan* Cor. II, xii, 15, *supan* Luc. xiv, 35, *gakraton* xx, 18, *gafaihon* Cor. II, ii, 11, h. l., *galeikon* Mth. vii, 26, *avitudon* Cor. II, i, 11, *geaiginon* ii, 11, *gaiviskon* Rom. ix, 35.

III. MEDIUM.

§ 153. Medii pauca tantum vestigia supersunt in gothica lingua; ad sequentes formas reducuntur :

Præsens.

	Indicativus.	Conjunctivus.
Sing.	7. <i>vaurkjada</i>	<i>vaurkjadau</i>
Plur.	3. <i>vaurkjanda</i>	<i>vaurkjandau</i>

Et hoc ex sequentibus argumentis : 3 pers. ind. sing. : *gavasjada* Cor. I, xv, 54, *vaurkjada* Cor. II, iv, 17, *ustinhada* vii, 10; plur. : *uskunnanda* Joan. xiii, 35; 3 pers. conj. sing. : *atsteigadam* Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 52, *lausjadau* Mth. xxvii, 43; plur. : *lingandau* Cor. I, vii, 9; vid. Syntaxim § 178.

• Annotatio. — Si lectio *sunjadana* Cor. II, xii, 19

		Præs. sing.	Præs. plur.	Præt.	Part. pass.	Inf.
1	absonantiæ classis	1. <i>mag</i> possum	<i>magum</i>	<i>makta</i>	<i>makts</i>	<i>magun</i>
		2. <i>kann</i> novi	<i>kannum</i>	<i>kunþa</i>	<i>kunþs</i>	<i>kunnan</i>
		3. <i>þarf</i> opus habeo	<i>þarbum</i>	<i>þarf.a</i>	<i>þarfsts</i>	<i>þarban</i>
		4. <i>dars</i> audeo	<i>darsum</i>	<i>daursta</i>	<i>daursts</i>	<i>darsan</i>
2	—	5. <i>nun</i> arbitror	<i>nunum</i>	<i>munda</i>	<i>munds</i>	<i>nunnan</i>
		6. <i>skal</i> oportet ¹	<i>skulum</i>	<i>skulila</i>	<i>skulds</i>	<i>skulan</i>
3	—	7. <i>nah</i> necesse est		<i>nauhta</i>	<i>nauhts</i>	<i>nauhan</i>
4	—	8. <i>vait</i> scio	<i>vitum</i>	<i>vissa</i>	<i>vits?</i>	<i>vitun</i>
		9. <i>aih</i> habeo	<i>uigum</i>	<i>aihtu</i>	<i>aihts</i>	<i>aigan</i>
5	—	10. <i>dang</i> consto		<i>duukta</i>	<i>duukts</i>	<i>dugun</i>
6	—	11. <i>mot</i> possum	<i>motum</i>	<i>mosta</i>	<i>mosts</i>	<i>motan</i>
		12. <i>og</i> timeo	<i>ogum</i>	<i>ohta</i>	<i>ohts</i>	<i>ogun</i>

De cætero regulariter flectuntur, præsens scilicet ut præteritum primæ, præteritum vero ut præteritum syncopatum secundæ conjugationis (§ 128, annot. 4), ex. gr. :

	Indicativus.	
	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>kann</i>	<i>kunþa</i>
	2 <i>kant</i> (<i>kannt</i>)	<i>kunþes</i>
	3 <i>kann</i>	<i>kunþa</i>
Dual.	1 <i>kunnu</i>	<i>kunþedu</i>
	2 <i>kunnuts</i>	<i>kunþedus</i>
Plur.	1 <i>kunnum</i>	<i>kunþedum</i>
	2 <i>kunnuþ</i>	<i>kunþeduþ</i>
	3 <i>kunnum</i>	<i>kunþedun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>kunnujan</i>	<i>kunþedjan</i>
	2 <i>kunneis</i>	<i>kunþedeis</i>
	3 <i>kunni</i>	<i>kunþedi</i>
Dual.	1 <i>kunneiva</i>	<i>kunþedeiva</i>
	2 <i>kunneits</i>	<i>kunþedeits</i>
Plur.	1 <i>kunneima</i>	<i>kunþedeima</i>

¹ Proprie germ. *ich soll*, quod verbum nulli latino responderet, necessitatem quamdam, obligationem officiumque indicans. *Interpr.*

codicis B legi-ima esset, medialem formam I personæ plur. præberet; sed potius mendum est librarii pro *sunjoma* (cod. A.) :

ANOMALA CONJUGATIONIS

§ 154. 1 Duodecim verba formam præteriti fortis ut præsens adhibent, ex enjus plurali, debilis præteriti terminatione immediate affixa, præteritum et participium pass. efformant. Quoad infinitivum ex plurali presentis etiam deducitur. Jam vero hæc omnia verba, si *magun* excipias, ad quasdam absonantiæ classes pertinentia in conjugationem fortem incidunt sequent que modo ordinari possunt :

	Præs. plur.	Præt.	Part. pass.	Inf.
1	2 <i>kunneiþ</i>	<i>kunþedeiþ</i>		
	3 <i>kunneina</i>	<i>kunþeieina</i>		

• Annotatio 1. — Ab *ogan* tantum imperativus sing. occurrit et sonat *ogs* Luc. i, 15, 50; Joan. xii, 15, Rom. xiii, 4; hinc definiti non potest quænam forma cæterorum verborum fuerit, fortasse *magis*, *kanns*, *nans*, minus ad em probabiliter *kuns*, *muns*. Nec melius constat imperativus plur., cum formæ *ogeisþ* Mth. x, 26, *kunneiþ* Mc. xiii, 29; Joan. xv, 18, *gummeiþ* Joan. xv, 20 etiam ad conjunctivum pari jure referri possunt, coll. § 186.

• Annotatio 2. — Infinitivis, quæ passim occurrunt, ut *kunnan* Mc. iv, 11, *darsan* Phil. i, 11 (coll. part. act. *þarbands* Eph. iv, 28), eandem atque præsens plur. absonantiæ paucis, *nahan* igitur glossarii in *nauhan* emendandum est.

• Annotatio 3. — *Munan*, *vitan* et *kunnan* in compositis *gakunnan*, *uskunnan* significatione paululum mutata, regulariter juxta conj. II, 2 flectuntur: *muna's*, *munaip*, etc. :

2) Ad verba supra memorata et equidem ad quar-

una absonantie classem relatur etiam *viljan* velle, præf. *vilda*, eam tamen particularitatem habens, quod indicativo præsentis indigeat, cuius locum conjunctivus supplet :

Sing. 1	<i>viljan</i>	Dual. 1	<i>vilcira</i>	Plur. 1	<i>vileima</i>
2	<i>vilcis</i>	2	<i>vilcits</i>	2	<i>vileiþ</i>
3	<i>vili</i>			3	<i>vileina</i>

5) *Briggan* afferre, præsens equidem juxta primam conjugationem regulariter efformat, in præterito autem *brahta* absonantiam eam syncopata forma secundæ conjugationis commisceet (§ 128, annot. 4).

4) *Gaggan* ire, præsens et participium pass. *gaggans* habet juxta primam conjugationem formatum, sed præteritum *iddja* ex radice aliunde deperdità motatur, quod ad normam conjugationis secundæ flectitur.

Sing. 1	<i>iddja</i>
2	<i>iddjes</i>
3	<i>iddja</i>
Dual. 1	<i>iddjedu</i>
2	<i>iddjeduþs</i>
Plur. 1	<i>iddjadum</i>
2	<i>iddjeduþ</i>
3	<i>iddjedun</i>

Senel tantum reperitur præteritum *gaggida* Luc. XIX, 12; participium pass. *gaggids* Mth. III, 11 in participium act. *gaggands* emendandum est.

5) Conjugatio verbi auxiliarii *væan* esse ex tribus

radicibus efficitur, quarum una in sing. præf. ind., altera in cæteris formis præsentis, tertia tandem in præf. inf. et part. immutescit. Præsens etiam in duali et plurali ind. præteriti formam exhibet :

Indicativus.		
	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>im</i>	<i>vas</i>
	2 <i>is</i>	<i>vas</i>
	3 <i>ist</i>	<i>tas</i>
Dual.	1 <i>sija</i>	<i>vesu</i>
	2 <i>sijuts</i>	<i>vesuts</i>
Plur.	1 <i>sijum</i>	<i>vesum</i>
	2 <i>sijuþ</i>	<i>vesuþ</i>
	3 <i>sind</i>	<i>vesun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>sijan</i>	<i>vesjan</i>
	2 <i>sijais</i>	<i>veseis</i>
	3 <i>sijai</i>	<i>vesi</i>
Dual.	1 <i>sijaiva</i>	<i>vescira</i>
	2 <i>sijaits</i>	<i>veseits</i>
Plur.	1 <i>sijaima</i>	<i>veseima</i>
	2 <i>sijaiþ</i>	<i>veseiþ</i>
	3 <i>sijauna</i>	<i>veseina</i>
Participium		
Act.	<i>risands</i> .	

« Annotatio. — Quando autem, significatione paululum deflecta, significat *esse*, id est remanere, regulariter juxta conj. 1, 3 flectitur. »

C.

INFLEXIBILIA.

1. ADVERBIA.

§ 155. a) Temporis : *sansaiv* brevi, *air* mane, *anaks* subito, *þan*, *þanuh* tunc, *ju*, *juþan* jam, *nauh*, *nauhþan*, *nauhþanuh* adhuc, *nu* nunc, *biþe* in illo tempore, *simle* olim, *ufta* sæpe, *s* *viþu* sero, *sinteino* semper, *suman* aliquando, *suns* hrevi, *aftra* iterum, *wan* quando, *wanhuu* unquam, *weilohun* longo tempore ;

b) Locū : *her* hic, *þaruh* illic, *þarei* ubi, *þadei* quo, *þaþroci* unde, *sundo* seorsim, *bisunjane* circumquaque, et alia in § 164 laudata ;

c) Modi, abundantie, etc. : *sva*, *svah* sic, *alja* præter, tantummodo, *ni* non, *ne* non, *niu*, *nei* nonne? *ja* utique, *jai* profecto, *sunja* vere, *svare* frustra, *wch* solummodo, *þutamei* id., *halisaiv* vix, *þishun* seorsim, *vailu* bene, *fitu* magis, maxime, *raitei* fortasse, *we* forsan, *duwe* cur, *duþe* quia, *vainei* utinam, et alia in § 165 memorata ;

d) Interrogationis : *-u* ; *an*, *nuh* ergo? *ibai* *þai*? *jan* forsitan? *þau* id.

2. PRÆPOSITIONES.

a) Cum dativo : *alja* præter, *af* ab, *miþ* cum, *us* ex, *faura* ante, *fram* ab ;

b) Cum accusativo : *and* per, *þairh* per, *imuh* sine, *undar* inter, *vifra* adversus, contra, *faur*, pro ;

c) Cum dativo et accusativo : *ana* in, *ai* apud, ad, *afur* post, *bi* secundum, *du* ad, *hindar* retro, *and* usque ad, *af* sub, *afu* super.

d) Cum genitivo, dativo et accusativo : *in* in, propter, de.

5. CONJUNCTIONES.

a) Copulativæ : *jah* et, etiam, *-hu* -que, *nih* neque ;
b) Disjunctivæ : *aiþþau* vel, *andizah* — *aiþþan* aut — aut, *jaþþe* sive — sive ;

c) Adversativæ : *iþ*, *þan*, *aþþan*, *akei* sed, verum, autem, *ak* tamen, attamen ;

d) Causales : *attis*, *auk*, *unte*, *raihtis* nam ;

e) Conclusivæ : *þanuh*, *þaruh*, *eiþan*, *nu* (*nuh*) *þanna*, *nuna* igitur, ergo, sic ;

f) Conditionales : *jabai* si, *niba* nisi ;

g) Concessivæ : *þau* si tamen, *þauhjabai* si tamen, *svæþauh* quidem, equidem ;

h) Finales : *ei*, *þatei*, *þeci*, *þei* ut, quod, quia, *svaei*, *svasve* ita ut ;

i) Comparativæ : *waiva* quemadmodum, sicut, *sie* sicut, *svasve* ut ;

l) Temporales : *sve* cum, quando, *þan*, *þande*, quando, quandiu, *biþe* cum, *miþþanei* dum, *sunsei* statim atque, cum primum, *faurþisei* antequam.

4. INTERJECTIONES.

O oh! *vai* ve! *sai* ecce! *hivi*, *hirja's*, *hirjiþ* age, agedum!

CAPUT TERTIUM.

DE FORMATIONE VOCABULORUM.

136. Materiam primam, ex qua vocabulum efformatur, *radicem* appellamus. Radix vero in lingua, qualis nobis tradita est, nusquam occurrit, sed tantummodo *stirps*, ex radice enata, ex qua, additis formationis et flexionis elementis, vocabulum evadit. Radix igitur aliquid est abstractum, stirps, concretum; utriusque tamen formæ quandoque inter se convenire possunt.

Radices, ne una quidem excepta, monosyllabæ sunt; cum autem plures soni ad efformandam unicam syllabam concurrere possunt, radices, habita ratione terminationis, vocalicæ vel consonanticæ dicuntur.

1) *Vocalicæ radices* sunt:

a) Vel simplex vocalis, ut *i* (radix pronominis *i*), *u* (particula interrogativa);

b) Vel consonans et vocalis, ut *pa* (radix pronominis *þata*), *hi* (radix pronominis *his*), verbales radices *lai*, *vai*, *sai*, *bau*, *stau*, *kei*, etc.

« Annotatio.—Primæva vocalis a generalioris valoris est, quam ut ullam radicem per se efficere possit, sed probabilius sive debilitata (in *i* vel *u*), aut producta (in *o*), etc., ad aliquid particularius restringitur, sive consonanti locupletata vim radicalem acquirit. »

2) *Consonanticæ radices* vel una vel duabus consonantibus componuntur, sicutque

a) Vocalis et consonans, ut in radicibus verbalibus *aik*, *auk*, *al*, *an*, *at*;

b) Vocalis duabus consonantibus interposita, ex gr.: *huh*, *bar*, *maht*, *skaid*, *snih*, *stig*, *skrit*, *band*, *varp*, *halp*, *svalt*, *sland*, etc.

§ 137. Relative ad stirpes, quibus dant originem, spectatur, radices quatuor sunt specierum, nempe:

a) *Verbales*, ut in supra laudatis *lai*, *aik*, *hah*, etc.;

b) *Nominales*, ut *niz*, *ast*, *bloþ*, etc.;

c) *Pronominales*, ut *i*, *pa*, *hi*, etc.;

d) *Particular*, ut *nk*, *and*, *bi*, *du*, etc.

« Annotatio.—Quod omnium vocabulorum radix verbum sit, in gothico sermone minime probatur; e contrario sunt vocabula numero non pauca, quæ, sive forma, sive significatione, ad radicem verbalem repugnare videntur. Equidem verum est, sententiam sine verbo intelligi non posse, sed discrimen adest inter ideam verbalem et verbum ipsum; connexio enim in verbo jacens, copule cum idea operationis, jam ipsa quidam est sermonis progressus, qui consequenter aliquid anterius supponit, et revera in pluribus aliis linguis nondum effectus est. Fatemur equidem, quod sub respectu sublimiori non infundata jaceat sententia, qua singula vocabula singulaque nomina e verbo procederent, sed grammatico ab ea temperandum nec nisi de materiæ sermonis, qualis occurrit, curandum esse credimus. Quapropter nosmetipsi ea veritate moti, ad id tantummodo intendamus, ut gothi-

cum linguam per eam ipsam illustremus. Hinc etiam non est, cur radices in verbales et pronominales (Bopp., *Vergl., Gramm.*, pag. 105) dividamus, cum aliunde, priores in verbales et nominales, posteriores vero in pronominales et particulas iterum incidentes, huic divisioni apprime conveniant. »

§ 138. In radicibus verbalibus vocalis pro maxima parte regulariter commutatur (absonantia, § 32, 3). Jam vero, ut illic diximus, sequentes dantur absonantiæ classes:

Præs.	Præt. sing.	Præt. plur.	Part. pass.
1. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
2. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
3. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>
4. <i>ei</i>	<i>ni</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
5. <i>iu</i>	<i>au</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
6. <i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>
7. <i>ai, e</i>	<i>o</i>	<i>a</i>	<i>ai, e</i>

Spectares equidem, quod in his omnibus absonantiæ classibus vocalis radicalis semper in eadem sede reperiretur; res tamen, si eam propius inspexeris, non ita se habet. Si enim, exempli gratia, vocalem præsentis ut radicalem semper accipias, tunc in tribus prioribus absonantiæ classibus ægre explicabis, quomodo *a* et *u* ex *i* procedere potuerint; si contra in præterito sing. radicem semper quæras, huic repugnabit ruptio in quarta et quinta classibus occurrens; itaque hoc principium statui potest, quod in unaquaque absonantiæ classe ea vocalis ut radicalis sumenda sit, ex qua cæteræ juxta cognitias sonorum leges modo quam maxime obvio deducuntur. Quo posito, vocalis præteriti sing. in tribus prioribus classibus, vocalis vero participii pass. in cæteris ut radicalis habenda est.

§ 139. Verba, quæ ad diversas absonantiæ classes pertinent, jam supra (§ 119 sqq.) memoravimus; dantur tamen et aliæ puriorum stirpes, quæ, eandem absonantiæ relationem præferentes, etiam ad verba fortia, licet in lingua, qualis ad nos pervenit, non jam occurrant, referendæ sunt. Huic ergo veniunt:

1) *Sviltan* tumescere, *ufsvalleins* inflatio; — *lilþan* benignum esse, *h ldis* libens, *viljahalþei* benevolentia, *hulþs* benignus, propitius; — *vilþan* rudem, fortem esse (?), *vilþeis* sylvestris, *valdan* dominare, *vulþus* gloria; — *vinnan* maculare, *gavamms* impurus, *anavarnjan* vituperare; — *svimman* natare, *svunsl* talula; — *innan* lavere, *anno* stipendium, *ansts* gratia; — *grindan* molere, commolere, *grindafrahjis* pusillanimitas, *grundus* (pulvis, terra) solum; — *tndan*, urere, *tandjnu* accendere, *tundnan* accendi; — *sinþan* ire, *sinþ* i us, gradus (vices), *gasinþa* socius peregrinationis, *sandjan* mittere; — *viþgan* torquere, circum-

dare, *vragga* tradendum; — *þigkan* cogitare, *þygs* gratiarum actio, *þag'jan* cogitare, *þykyjan* videri; — *sviggva* nutare, *afsvagvjan* vibrare; — *vairdan* curare, *vairdas* hospes, *vairds* custos, *fravairdjan* circumperere; — *v. irman* calciferi, *vrmis* calidus, *vrmis* vernis; — *flahtan* torquere, *flahto* torques.

2) *Hilun* celare, *hilms* galea, *halja* inferus, *huljan* operire, velare; — *milun* (coll. *malan*), *miliþ* mel, *mel* (mensura) tempus, *mulda* pulvis; — *sitan* possidere, *saljan* manere, *sals* (lives) homus, *salja* fundamentum, planta, *gasuljan* fundare; — *skidan* separare, exoriare, *skilja* carnifex, *skildus* (-quamma) scutum, *skalja* (squamma) later (gall. *tuile*); — *tilan* convenire, accommodari, *tils* accommodatus, *tals* aptus, *talzjan* adaptare, *ins* ruere, educare; — *himun* operire, *him'ns* cœlum, *gahaman* vestire, inducere; — *friman* accelerare, *fram* in conspectu, *fruma* primus; — *qinan* (?), *qiuo* femina, *qens* mulier; — *þinan* extolli, *ufþunjan* extendi; — *minan* cogitare, *gmn'nsi* memoria, *anaminds* suspicio, *munan* putare; — *vinan* deficere (?), *vinja* pascuum, *vans* deficiens, *vens* expectatio; — *airun* laborare, colere (?), *nirus* nuntius, *arjan* arare; — *fairan* accusare, *fairina* crimen, *ferja* insidiator, *gufaurds* conciliu: — *sairan* gravem esse, *svare* inanis, vacuus, *svers* honoratus; — *vairan* manere, durare, tutum e se (?), *vair* vir, *vairilo* labia (oris custodes?), *gavairþi* pax (luene?), *rars* sobrius, *varjan* arcere, *verjan* conservare; *sikun* pingere, *stiks*, acus, punctum, *stals* vice, *bleþrastakins* tentarium figere.

3) *Kuivan* (?), *kuin* genu, *kuussjan* genuflectere; — *h'ivan* audire, *hlinþ* attentio, silentium, *hliuma* auditus; — *tivan* paratum esse, *tanjan* facere, *teriruma*, *gaterjan* præparare, ordinare; — *faihan* aptari, *bifaihon* deci, ere, *fullafahjan* satisfacere; — *didan* facere, *deids* factum (coll. § 127).

4) *Fcian* hostilem esse, *infeinan* misereri, *fulan* vituperare, *fijan* odi; — *geiran* desiderare, *ge'ro* aviditas, cupiditas, *gairnjan* cupere; — *heivan* operire (?), *bei* domus, *hivi* (lectum) adspectus; — *leibun* manere, *leiba* reliquia, *bilaibjan* relinquere, *afþifnan* superesse; — *veibun* vertere, *bivaibjan* circumdare; — *gleitan* lucere (*glitunni* splendor), *glitunjan* splendere; — *vleitun* adspicere, *audavleizns* adspectus, *vleitun* auenpari, circumspicere, *vleits* adspectus, *vlezjan* in faciem verberare; — *geisan* terre e, *usgeisun* mirari, stupescere, *usgaisjan* stupefacere.

5) *Giuman* enutrire, curare (?), *gaurjan* considerare, *guma* homo; — *skiuran* vehementer commoveri, *vinþiskuro* ventilabrum, *skura* fremitus, turbo; — *jiukan* convenire (?) *jiuka* discordia, *jiukan* pugnare, *juk* par, *gajuka* comes, *gajuka* similiundo, *juluzi* jugum; — *liuhan* lucere, *liuthþ* lux, *liuthjan* illuminare, *liuhatan* illuminare, *lauhunni* fulgur; — *limban* amari, *hubs* dilectus, *gntaubjan* credere, *galaubs* carnis, pretiosus, *qalubs* pretiosus, *braþrutubo* carnis fraterna, *lubains* spes; — *drupan* altum esse, *drups* profundus, altus, *daupjan* immergere, *drupizare*; — *sliuþin* lubricum esse, *afsluþjan*

terrere; — *liutan* adulari, decipere, *liuts* shoulat r, *liuta* adulator, hypocrita, *luton* decipere.

6) *Culan* cavare, clamare, *goljan* salutem dare, avere; — *dagan* lucescere, *dags* dies, *altaudags* actidnanus; — *haban* habere (gall. *teni*), *haban* habere, *hafijan* adhaerere, *gahoban* continere; — *saphan* saturatum esse, *saþs* saturatus, *gasoþjun* saturare; — *watan* vehementem esse (?), *wass* vehemens, *woijan* m'nari, increpare, injuriis prosequi.

1 Annotatio. — De nonnullis harum stirpium questio est, utrum, invita absonantia, cui subjacent, ad illa fortia verba equidem deperdita referendæ sint, an potius non credendum, quod absonantia etiam ahihi, quam verbalibus radicibus, interdum irrepserit (§ 52, 3, annot. 2), cum idea propius ad radicem nominalem quam ad verbalem accedere videatur, ut puta *qinan*, *kuivan*, *dagan*.

2 Annotatio 2. — Alia vero vocabula juxta regulas absonantiæ deduci nequeunt atque adeo origini ex verbo forti repugnant; hujusmodi sunt præsertim astrorum nomina, ut *sumia*, *mena*, *stairna*; elementorum et naturæ phenomenorum, ut *airþa*, *vato*, *son*, *vinds*, *riqn*; animalium, ut *fauho*, *auhsa*, *lamb*, *riþrus*, *ulbandus*, *asilus*, *fugls*, *ara*, *dubo*, *ahaks*, *hona*, *sparva*; plantarum earumque partium, ut *triu*, *bayms*, *aurts*, *gras*, *þaurus*, *asts*, *tains*, *vaurts*, *laufs*, *akran*, *basi*, *peika*, *smakka*; membrorum corporis, ut *haubiþ*, *auso*, *ango*, *mumþs*, *tunþus*, *tuggo*, *hals*, *arms*, *brusts*, *vanþa*, *folus*, etc., licet nonnulla alia huic classi pertinentia etiam ad radicem verbalem forsân referri possint, ut *hunds* et *handus* ad *hinþan*, *vulfs* ad *viltven* (?) et similia.

§ 140. Radix igitur in grammatica, sicut et in plantis, ea est pars oculis abscondita, ex qua vocabulum enasci ur; stirps vero e radice palam effertur, ut coneretur vocabulum efformet. Jam vero etiam stirps vocabuli, si hoc ab elemento formativo separemus, forma monosyllaba semper apparet induta; si autem vocabulum relative ad flexivum elementum spectemus, stirps id est, hoc elementum tantummodo sejungamus, stirps deri ativa esse potest, augmento formativo ditata, et consequenter polysyllaba. Sic ex. gr. *nam* radix est et *nim* stirps τοῦ *niman*; *nunt* vero (cum augmento formativo r, § 148) stirps τοῦ *nunnts*, *nemeig* (cum augmento formativo *ey*, § 150, ζ) stirps τοῦ *nemeigs*.

1 Annotatio. — Stirps igitur a forma fundamentali in eo distinguitur, quod hæc jam elemento formativo locupletetur; hinc de forma radicali tractandum est ubi de flexione vocabulorum, de stirpe vero, ubi de formatione agitur. Sic ex. gr. *nam* radix, *nunt* stirps, *NUMPTI* tandem forma fundamentali est τοῦ *nunnts*.

§ 141. Quod si vocabulorum formationem exterius tantum spectemus, eam sive ex terminatione univernique dictionum classi propria cum vel absque absonantia per simplicem appositionem, ex. gr.: *niman*, *nems* a radice *nam*; sive ex compositione duarum vel plurium stirpium, ut *afniman*, *arbitunja*, *niþgarda*

vaddjus produci videbimus. Si autem eandem formationem interiorius, id est, habita vocabuli propria significatione, eam in quatuor classes dividi constabit, nempe: *nominalem, pronominalem, verbalem et adverbialem*. Quoad vero elementa formativa, semper immediate stirpi connecuntur, illisque dein-

de flexiva appendent. Insuper elementum formativum est sive simplex consonans (ut *t* in *nuntis*), sive integra syllaba (ut *eo* in *nemcigs*). Ubi autem vocabulo jam derivato augmentum formativum ulterius affigendum est, plures iude syllabæ formativæ sibi succedentes adesse possunt, ut in *skalkinassus* a *skalks*.

A. FORMATIO NOMINALIS.

I. SUBSTANTIVUM.

§ 142. Quamvis genus influxum non nullum habeat in significationem vocabuli (§ 59), hic tamen pro maxima parte adeo est confusus adeoque per eum leges notæ, ut cum de formatione vocabuli agitur non nisi secundario in eum attendere liceat. Ubi genus discrepantia sexuum imittitur, ut in *niþjis* germanus, *niþjo* germana, *garazna* vicinus, proximus, *garazno* vicina, *þius* lanulus, *þiri* famula, hoc ex significatione semper notum pro formatione vocabuli equidem valet; deficiente autem hac discrepantia naturali, eam significationem, quam varia grammaticæ genera in formandis vocabulis præ se ferunt, tuto comparare jam lit impossibile, et licet in genere dici liceat, quod masculinum potius concretum, femininum autem et neutrum potius abstractum, nec non actionem ejusque objectum significet, hoc tamen generale discrimen adeo est vagum nimisque except oculis innoxium, quam ut in exponenda sub tantivorum formatione partitio secundum tria genera aliquid commodi allatura videatur; qua de re forsam, formam derivatam sub oculos primo ponere, deinde divisionem secundum genera revocare satius esset.

§ 143. 1) Derivatio sine ELEMENTO FORMATIVO.

a) E verbis conjugationis fortis:

aa) E præsentis non nisi paucissima vocabula derivantur et equidem fere exclusive in prima absonantiæ classe, ex. gr. masc. *bairgs* (a *baigan*); neutr. *sinþ* (a *sinþan*), *anaþilþ* (a *þilþan*), *gild* (a *gildan*), *gavairþi* (a *vairþan*); fem. *gabinda*, *gubindi* (a *bindan*), *gairda* (a *gairdan*), *rinna* (a *vinnan*). Ad secundam absonantiæ classem pertinet tantum fem. *skilja* (a *skiltan*), ad quartam neutr. *andabit* (a *beitan*), *ideeit* (a *veitan*), ad quintam neutr. *galing* (a *lingan*);

bb) E præterito sing.: a) masc. *gards* (a *gairdan*), *þayks* (a *þigkan*), *sagqs* (a *siggan*), *sagqvs* (a *siggyan*); neutr. *dragyk* (a *driykan*), *gaþrask* (a *þristan*), *vamm* (a *timnan*), *geþagki* (a *þigkan*); fem. *bandi* (a *bindan*), *usvandi* (a *vindan*), *þarþa* (a *þairþan*), *flakta* (a *flaitan*); ß) fem. *skalja* (a *sklan*); γ) masc. *vraks* (a *vrikan*); neutr. *radi* (a *vidan*); fem. *staks* (a *stikan*), *vraku*, *vraþja* (a *vrikan*), *brakja* (a *brikan*); δ) masc. *daigs* (a *dirigan*), *vaips* (a *veipan*); fem. *leiba* (a *leiban*), *staiqa* (a *meigan*); ε) fem. *laudja* (a *lindan*); ζ) neutr. *soþ* (a *sipþan*); fem. *bota* (a *batan*), *groba* (a *grabun*);

cc) E præterito plur. nonnulla tantum certo derivantur vocabula secundæ et tertie classis: masc. *rejs* (a *vigan*); neutr. *andanem* (a *ninnan*), *andaset*

(a *sitan*), *tevi* (a *tisan*); fem. *teva* (a *tican*), *kunaveda* (a *vidan*);

dd) E participio p. ss.: a) fem. *bærgs* (a *baigan*), *hunnþs* (a *hinþan*), *vuuns* (a *rinnan*), *gabundi* (a *bindan*); ß) masc. *baur*, *gabaur* (a *bairan*), *qums* (a *qiman*), *nuns* (a *ninnan*), *rums* (a *rinnan*); neutr. *visugg* (a *stiggan*), *gabaur* (a *bairan*); fem. *usvaurpa* (a *vairpan*), *sulja* (a *sitan*), *gabruka* (a *brikan*); γ) masc. *þius* (a *þivan*), *stiks* (a *stikan*); neutr. *biþaih* (a *fauhaa*); fem. *bida* (a *bidjan*), *giba* (a *giban*); δ) masc. *vitis* (a *vleitán*); neutr. *gadik* (a *deigan*?); fem. *veipja* (a *veipan*); ε) masc. *drus* (a *driusan*); neutr. *ustuk* (a *lukan*); fem. *þlauhs* (a *þliuhan*), *krusts* (a *krustan*), *skurs* (a *skiuran*), *ludja* (a *liudan*); ζ) masc. *gaggs* (a *gaggan*), *stahs* (a *stahan*), *andastahjis* (a *standan*), *sahjis* (a *sakan*); neutr. *fraþi* (a *fraþjan*), *sauragaggi* (a *gaggan*); fem. *stahs* (a *stahan*), *graba* (a *graban*); η) masc. *grets* (a *getan*); neutr. *aflet* (a *letan*);

ee) E verbis simpliciter reduplicantibus sine absonantia: masc. *laiks* (a *laikan*), *sleps* (a *slepan*); neutr. *saukuk* (a *huhun*), *gafah* (a *fuhan*), *andstald* (a *staldan*), *bima't* (a *maitan*); fem. *haiti* (a *haitan*).

b) E verbis debilis conjugationis: masc. *sauramaþleis* (a *maþljan*), *rutodafasteis* (a *fastan*), *hulrus* (a *huggrjan*); neutr. *andaugi* (a *augjan*), *sauramaþli* (a *maþljan*), *ufarmeli* (a *mlij n*), *tani* (a *tanjan*), *hropi* (verisimiliter neutr., a *hropjan*), *gaaurki* (a *vaurkjan*); fem. *vrolis* (a *vroljan*), *linga* (a *lingan*).

c) E substantivis derivantur:

aa) Masculina, ad eum designandum, qui munero vel arte fungitur, ut *hairdeis* (a *hairda*), *ragineis* (a *ragin*), *silbasiuneis* (a *siun*), *saurstasseis* (a *stas*);

bb) Neutra sive per compositionem ex aliis jam derivatis efformata, ut *ataþni* (a *aþn*), *sauradauri* (a *daur*), *andalavni* (a *lavan*), *andanahi* (a *nahis*), *guruni* (a *runa*), *andairþi* (a *vairþs pretium*), *andavaurdi* (a *vaurd*), *saurafills* (a *fill*); sive ad efficienda realia ex personalibus substantiva, ut *andabalti* (ab *anabalts*), *þiubi* (a *þiubs*), *reiki* (a *reiks*), *gaskalki* (conservus, vid. § 191, 1, 1, a *skalks*), *veitvods*;

cc) Feminina eodem modo atque neutra, id est, per compositionem efformata: *þiudangardi* (a *gards*), etiam ad designandum naturale genus: *varda* (a *vards*), *þiri* (a *þius*), cum significatione paululum mutata: *daifa* (a *daifs*).

d) Ex adjectivis tandem:

aa) Masculina: solummodo *daufþs* (a *daufþs*);

bb) Neutra: *sildateik* (a *leiks*), *uzoti* (ab *azots*).

brēhtī (a *brēhts*), *unhailī* (a *hails*), *unledī* (ab *unleds*), *goleiki* (a *goleih*), *manvi* (a *manvus*), *gariudi* (a *gariuds*), *unsuti* (a *su'is*), *andvairþi* (ab *andvairþs*), *unvili* (ab *unvils*), *usvissi* (ab *usvissis*);

c) Feminina: *halba* (a *halbs*), *triggva* (a *trigges*), *arbja* (a *sibjis*), *sunja* (a *sunjis*).

§ 143. 2) Derivatio cum ELEMENTO FORMATIVO.

a) Cum semivocalibus:

aa) Derivata cum *J* ubi hoc ex *i* nascitur, in præcedenti § memorantur; alie nusquam occurrunt;

bb) Derivata cum simplici *V* fere non reperiuntur, sed ubique dentalis ante semivocalem subrepsisse videtur, ut in fem. *siþaþva* (a *siþan*), *siþaþva* (a *siþon*), *salþeos* (a *salþan*); neutr. *þivado* (a *þivan*), *raustvo* (loco *raurht-dr?* vid. § 52, 4, a *raurhtjan*); eodem etiam modo sunt explicanda vocabula originis aliunde obscuræ, ut fem. *ubizva*, neutr. *gaidv*; quoad fem. *bandra* sine dubio pro *band-dva* adhibetur (si præsertim ad *bindan* pertineat). Eiusdem modi sunt vocabula, in quibus *n* secundæ declinationis accedit, ut masc. *vaursteva*, *vaursteva*, fem. *bandvo*, *vaktvo* (a *vakan*), *unvaurstvo*, *gatevo* (loco *gahivo?* a *gaggan*), et etiam *uktvo*. Nec non et in masculino obscuræ originis *nidra*, interjunctur dentalis, cui unicum *hidagva* subtrahitur, nisi forsitan euphonice causa ita adhibeatur pro primitivo *hidag-dva*. Quoad *vidvo* e Latino certe prodit, nec *v* adest nisi ad vivandum hiatus.

§ 145. b) Cum liquidis:

aa) Masculina et neutra cum simplici *L* derivata significant instrumentum, cum quo, vel locum, in quo quid efficitur. Masc. *sitts* (a *sitan*), *stikts* (a *srikan*), *stols* (a *stoldan?*); neutr. *þvahl* (a *þvahan*), *fairveilt* (a *veitan*); fem. *iusila* (ab *ius*).

Quandocumque hinc *L* et aliud formationis elementum ante vel post mittitur, unde sequentes evadunt ligaturæ:

SL: neutr. *þreihst* (a *þreihan*), *srumst* (a *srimman*), *huast* (a *hinþan?*) *skohst*, *svartizt*;

þL: neutr. *hainoþli* (a *hains*), coll. fem. *woftuli* (a *woþan*);

L-N diminutiva format: masc. *magula* (a *magus*), coll. nominibus propriis *merita*, *vulfila*; neutr. *barnto* (a *barnt*); loco *qiplo* Skeir. V, d melius *qipþano* (*qipþāo*) legendum esset (coll. Me. xv, 28); *marilo* (a *mar*), coll. *inila*, *vairilo*.

• Annotatio. — Vocabulum *manauli* in nulla supra descriptarum classe relative ad formationem ordinari potest atque adeo suspectum videtur, hinc forsitan melius cum Massmanno, Phil. II, 8, *manudjai* (voll. *vanleika*) loco *manaulja* legendum est. Obscurioris originis sunt masculina *hukals* (non autem *hukal*, ut glossarium exhibet), *usilus*.

bb) Derivatio cum *M* reperitur tantum in masculinis: *lurns* (a *bairan*), frequentior vero occurrit ligaturæ *M-N*: masc. *abma* (ab *ahan?*), *malma* (a *malan*), *hliuma* (a *hliuan?*), *stoma*, *blema*, *vilhuma*, *hiulma*; neutr. *alþomo* (ab *alþan*); fem. *midama* (a *midja*), *Leuhara* (a *leuhari*), *qletuvani* (a *qletvan*).

c) Nominum elementorum frequentissime usur-

patur ad firmanda vocalula præcipue substantiva, in quibus eandem significationem habere videtur atque in formandis infinitivo et participio præter. verborum fortium. Jam vero accessendū sunt:

α) Substantiva secundæ declinationis, quorum *n* in nominativo sing. deperditum est. Inter ea:

αα) Masculina designant, paucis tantum exceptis, personas, quæ munere vel proprietate polent. In ordine vero ad derivationem complectuntur

ααα) Ea, quæ ex aliis substantivis deducuntur, ut *gadaila* (a *dails*), *gahlaiba* (a *hlaibs*), *galaista* (a *laists*), *usliþa* (a *liþus*), *gajuka* (a *juk*), *garazna* (a *razn*), *gasinþa*, *gasinþja* (a *sinþ*), *spilla* (a *spill*), *staua* (a *staua* fem.), *aurtja* (ab *aurts*), *arbja* (ab *arb*), *buurjja* (a *buurgs*), *inþardja* (a *g. rds*), *guvja* (a *guvi*), *gudja* (a *gufi*), *vaiddja* (a *deds*), *haurnja* (a *haurn*), *kasja* (a *kas*), *mana mairþrja* (a *maurþr*), *skuttja* (a *skat s*), *vardja* (a *vards*), *liugnja* (a *liugn*);

βββ) Ea, quæ ex adjectivis originem trahunt: *unhulpa* (a *hulþis*), *þarba* (a *þarbs*), *veiþa* (a *veihis*), *galeika* (a *galcihs*), *gamainja* (a *gamains*);

γγγ) Ea, quæ ex verbis derivantur: *fauragagga*, *fauragaggja* (a *gaggan*), *liuta* (a *liutan*), *nuta* (a *n'utan*), *skula* (a *skulan*), *ufarsvara* (a *svaran*), *bandja* (a *bindan*), *afdruglþja* (a *drigkan*), *bihaiþja* (a *haitan*), *afetja* (ab *etan*), *arbinumja* (a *niman*), *sklþja* (a *skilþan?*), *svigþja* (a *sviglon*), *timþja* (a *tiarþan*).

• Annotatio. — Realem significationem habent: *garda* (a *gards*), *mela* (a *mel*), *lukarnas'afþa* (a *stafþs*), *ganauha* (a *ganauhun*), *uzeta* (nisi sit neutrum [uzets], ab *itun*), *gataura* (a *tairan*), *vilja* (a *viljan*), *drobna* (a *droþnan*).

δδδ) Neutra tantum pauca in hac classe reperiuntur: *kurno* (a *kurn*), *gajuka* (a *juk*), *siglþo* (a *siglþan*), et penultimate formatio *arman* (ab *arman*).

γγ) Feminina hujus classis designant:

ααα) In *ein*: sunt pro maxima parte ex adjectivis derivata et proprietatem designant, ut *gaggve* (ab *aggvus*), *aglaitei* (ab *aglaitis*), *uirzei* (ab *airzis*), *audag i* (ab *audags*), *bairhtei* (a *bairhts*), etc. (vid. § 92). Hinc etiam veniunt derivata ex participiis: *undivane* (a *divans*), *druglanei* (a *drugkans*).

Ea, quæ ex verbis exoriuntur, actionem vel conditionem significant cum idea secundaria durationis longioris, vel frequentioris re, etitionis: *unagei* (ab *agan*), *hropei* (a *hropjan*), *vajamerzi* (a *merþan*), *ustauhei* (a *tiuhan*), *vrekei* (a *vrikan*), *gabei* (a *giban*), *baurei* (a *bairan*).

Ea autem, quæ e substantivis originem ducunt, designant etiam habitum, conditionem vel statum: *afgudei* (a *gufi*), *usbe'suei* (ab *usbeisns*), *eglaitevaurde* (a *vaurd*), *vaurstve* (a *vaurstvo*), *veitvodei* (a *veitvods*), *unbeis'zei* (a *beists*), *liuhadei* (a *luhafi*), *frumadei* (a *frumafi?*), *maguþei* (a *maguþs*), *aipiskaupzi* (ab *aipiskaupus*), *aparstauþei* (ab *aparstaulus*), *praiþbytaizei* (a *praiþbytaizis*);

δδδ) In *on*: hinc proxime accedunt quaedam vocabula, quæ, e masculinis derivata, naturale genus significant: *unhulþo* (ab *unhulþi*), *guzar o* (a *ga-*

rauna), *svaistro* (a *svaistra*), *dauvardo* (a *vardis*), *haipno* (a *haipna?*), *gamako* (a *gamaka?*) *arbo* (ab *arbja*), *nijjo* (a *nijjis*), *kalkjo* (a *kalkja?*). Alia res indicant: *dauro* (a *daur*), *driuso* (a *driusan*), *malo* (a *malan*), *rinno* (a *rinnaan*), *vinhiskauro* (a *skiuran*), *vruggo* (a *vriggan*), *fluhto* (a *fluhtu*), *vapo* (a *vapjan*), *tainjo* (a *tains*), *iddulo* (a *dal*), *miradjo* (a *mitafis*), *garunjo* (a *rinnaan*). Alia tandem abstracta: *gajuko* (a *juk*), *fullo* (a *fulis*), *gariudjo* (a *gariuds*), *brinno* (a *brimnan*), *saukugeiro* (a *geiran*), *brohrlabo* (a *liuban*), *reiro* (a *reiran*), *vinno* (a *vinnaan*), *rafjo* (a *rafjan*), *sakjo* (a *sakan*), *vaihjo* (a *veikan*), *galimvjo* (a *timrjan*).

β) Præterea formantur adhuc et alia vocabula cum simplici *N*, et eadem

αα) Immediatè stirpi affixo: masc. *faihu praihus* (a *preihan*), *andavleizns* (a *vleitan*); neutr. *burn* (a *biran*), *liugn* (a *liugan*), *andavizn* (a *vizon*); fem. *nsbeisns* (a *beidan*), *abusns* (a *biudan*), *sokns* (a *sokan*), *vailavizns* (a *vizon*), coll. *gavehsns*, *vohsns*;

ββ) Cum vocali euphonica *A*: masc. *piudans* (a *piuda*), *vigans* (a *veikan*); neutr. *akran* (ab *akrs?*), *aljan* (ab *alan?*); fem. *osans*;

γγ) Cum *I*: masc. *kindins*, *maurgias*; neutr. *aigin* (ab *aigan*); fem. *fairina* (a *fairan*);

δδ) Cum *U*: neutr. *faihuqairuni* (a *geiran*), *fairguni*;

εε) Cum *EI, AI, O*: sic efformata derivantur ex verbis secundæ conjugationis plurima feminina, ut *balveins* (a *balvan*), *goleins* (a *g-ljan*), *daupeins* (a *dauhjan*), *daupins* (a *daupjan*), *afdomains* (a *domjan*), *qisteins* (a *qistjan*), *hazeins* (a *hazjan*); *bauians* (a *bauan*), *hulains* (a *hulan*), *leikuins* (a *leikan*), *libains* (a *liban*), *travains* (a *trauan*); *aihtrons* (ab *aihtron*), *lapons* (a *lapon*), *mitons* (a *miton*), *salbous* (a *salbon*), etc. Cæterum omnia substantiva, quæ hac terminatione gaudent, ad verba secundæ conjugationis, etiam non jam occurrentia, referenda sunt, sic ex. gr. *ahmateins* ad *ahmatjan*, *gabobains* ad *gaboban*, *ranains* ad *ranan*. Loco est *usbloteins* Cor. II, viii, 4 meliori jure legendum esse *usblotains*, a *blutan* (non *blotjan*).

γ) Cum aliis consonantibus sequentes evadunt ligaturæ:

SN, ZN: neutr. *fulhsni* (a *filhan*); fem. *hlairusua* (a *hlairu*), *flusna* (a *filu*), coll. *drauksua*, *arvaznu*, *fairana*;

BN, FN: neutr. *vitubni* (a *vitan*), *fastubni* (a *fastan*), *valdusni* (a *valdun*); fem. *fraistubni* (a *fraisan*), *vundusni* (a *vundon*).

dd) *R*: hoc elemento efformantur

α) Masculina, nempe:

αα) Pleraque vocabulorum in *reis* e verbis derivatorum, quæ operantem designant, inter quæ animadvertenda sunt: *laisareis* (a *laisjan*), *linpareis* (a *linpon*), *sokareis* (a *schjan*), *blostreis* (a *blotan*), *bokareis* (a *boka*), *motarcis* (a *mata*), *vallarais* (a *vallu*). Quoad vero significationem, eis conveniunt, quæ supra litteris *er* *o* *oz* subjicimus, addito, quod ra-

rius et probabiliter non nisi serius eo modo efformantur;

ββ) Vocabula in *AR* obscurioris originis, quæ varios affinitatis respectus designant, ut *sadar*, *brofar*; quibus respondent feminina *svistar*, *dauhtar*;

γγ) Et insuper *ligrs* (a *ligan*) et *spuiskuldrs*.

δ) Neutra: *raggari* (a *ragga?*), *galigri* (a *ligan*), *filigri* (a *filhan*), in quo eum, hinc causa inductum præserim a: inadvertendum est, nisi sit pro *filhigr* cum syllaba formativa *gri*?

γ) Feminina: præter supra memorata *svister*, *dauhtar*, etiam *vulhrs* (si lectio codicis A Gal. II, 6 legitima sit, a *vulhus*), *saldra* (a *sildan?*). Quoad vocabula *mu drei*, *digrei* ad formativum *N* pertinentia, ex adjectivis *muidrs*, *digrs* veniunt et proinde huc non referenda sunt.

Aliis consonantibus conexum occurrit tantum in ligatura *STR*: neutr. *gilstr* (a *gilhan*), *avistr* (ab *avi*), *navistr* (a *naus*), *hulistr* (a *huljan*).

§ 146. e) Cum gutturalibus:

Gutturales insulsam tantum personam in formandis substantivis gerunt. Sequentia tantum memoranda sunt:

aa) Terminatio masculina *IGG* reperitur tantum in vocabulis *gadliggs* et *skilliggs*;

bb) Masculinum *brohprahans*, ad secundam declinationem pertinens, adjectivum uti *ainaha* sapere videtur;

cc) Pariter femininum *idreigr* (ab *idr*) ad adjectivum *idreigs* referendum est;

dd) Neutra *ai iski*, *barniski* ceterius efformantur ex adjectivis in *isks*, nec non et masculinum *atisks* (vel neutrum *atikk*) suam formam ab hujusmodi adjectivo mutuatum iri videtur.

ee) Latet *ōw mitaks* et *ahaks* derivatio.

§ 147. d) Cum labialibus:

In formandis vocabulis non occurrunt, exceptis tamen, quæ supra memoravimus, neutris et femininis in *ubni*, *vñni* (§ 145, cc, γ).

§ 148. c) Cum dentalibus et sibilantibus:

Dentalium et sibilantium classis ea est, quæ in formandis substantivis liquidis maxime congruat, in plurimis casibus *p* ea dentalis esse videtur, quæ proprie formationis elementum constituitur; quo posito *d*, *t* et *s* in aliis formis occurrentia ex *p* juxta cognitæ sonorum leges (§§ 49, 50, 52) enascerentur. Nec prætermittendum est, horum sub tantivorum formationem cum formatione participii passivi secundæ conjugationis convenire, unde eo magis ad congruentem utriusque formæ significationem putaretur, quod, ubi vocabulum ex verbo primæ conj. derivatur, vocalis participii passivi adhibeatur. Hujus formationis substantiva pleraque etiam efficacitatem, actum ipsum operationis significant, alius, quæ sine elemento formativo deducuntur (§ 145 a), objectum operationis potius designantibus. Jam vero formationes huc pertinentes sequenti modo ordinari possunt:

aa) Ear, quæ primitivum *p* habent, sive mediante vocali stirpi vocabuli annexum, sive huic immediate

affixum, quo in casu euphoniæ causa in *d*, *t*, vel *s* immutatur :

α) Masc. *gabuurjofus* (a *gabauris*), *manniskodus* (a *mannisks*), *auhjodus* (ab *auhjan*), *vratodus* (a *vraton*), *skildus* (a *skilan*), *kustus* (a *kinsan*), *vahstus* (a *vahjan*), *þuhius* (a *þugjan*), *hlifstus* (a *hlifan*);

β) Neutr. *liuhþ* (a *liuhan*), *vitof* (a *veitan*), *fullþ* (a *fulls*), *miliþ* (a *milun?*), *beist* (a *beitan*); *aveþi* (ab *ari*), *kunþi* (a *kunnan*), *gaminþi* (a *ninan*), *gavnirþi* (a *vairan?*);

γ) Fem. : αα) juxta secundam declinationem vocalicam, pleraque verbalia operationem indicantia : *mitaþs* (a *mitan*), *magaþs* (a *magus*), *astaþs*; *nrbaþs*; *sulleiþs* (a *fuls*), *faheþs* (a *fuhs*); *gagunþs* (a *gitan*), *gakuþs* (a *kunnan*), *gamainþs* (a *gamains*), *gabaurþs* (a *bairan*), *gataurþs* (a *tairan*); *anuminds*, *gamunds* (a *minan*), *gakuuds* (a *kunnan*), *gasaurds* (a *fairan*), *gahugds* (a *hugjan*); *aihts* (ab *aigan*), *andubauhts* (a *bugjan*) *ūmagahts* (a *gaggan*), *guþlaihts* (a *þlaihan*), *mahts* (a *magan*), *gasahits* (a *sakan*), *sauhts* (a *siukan*), *slauhts* (a *sluhan*), *ustauhts* (a *tiuhan*), *uvaurhts* (a *vaurkjan*), *usdrusts* (a *drinsan*), *lists* (a *leisan*), *fralusts* (a *liusan*), *ganists* (a *nisan*), *urrists* (a *rei-an*), *usvuhits* (a *vahsjan*), *vists* (a *visan*), *fragists* (a *giban*), *anduhafsts* (a *hafjan*), *þaurfis* (a *þaurban*), *gaskafsts* (a *akþjan*), *andanumts* (a *niman*); *anagists* (a *qihjan*), *afstuss* (a *standan*), *gaviss* (a *vidan*); — ββ) cum terminatione *ifa* ex adjectivis derivata et proprietatem eandem indicante : *agguifa* (ab *agvus*), *agliþa* (ab *agle*), *airziþa* (ab *airzis*), *airkniþa* (ab *airknis*), *gauriþa* (a *gauris*), *dauþiþa* (a *dauþs*), *diupiþa* (a *diup*), *draltiþa* (a *dralts*), *grammiþa* (a *gramms*), *armahairtiþa* (ab *armahairts*), *hauhiþa* (a *haulis*), *hlutriþa* (a *hlutrs*), *unhrainiþa* (a *hraius*), *þvastiþa* (a *þvasts*), *kauriþa* (a *kauris*), *manriþn* (a *manrus*), *mildiþa* (a *milds*), *ninjiþa* (a *ninjis*), *garaihtiþa* (a *raihts*), *sveriþa* (a *stvers*), *svikniþa* (a *svikns*), *tulgiþa* (a *tulgus*), *vehiþa* (a *vehs*), *invindiþa* (ab *invinds*), *fairniþa* (a *fairnis*), *auþida* (ab *auþs*), *vairþida* (a *vairþs*); nonnulla etiam pauca e substan-

tivis et verbis oriri videntur : *asgrundifa* (a *grundus*), *veitvodiþa* (a *veitvods*), *meriþa* (a *merjan*), *vegniþa* (a *vegnjan*), *varjiþa* (a *vargjan*), coll. *gavunoþa* (a *gavunon*). Ad hanc classem etiam pertinent *jundu* (loco *juggiþa?* a *juggs*), *skanda* (loco *skamiþa?* a *skaman*), et *mulda* (a *milan*).

«Annotatio 1.—In nonnullis horum substantivorum ceterior supervenit formatio mediante *n* consonanticæ declinationis, ut *mitaldjo* (a *mitaþ*), *baurþei* (a *baurþs*), *þaurstei* (a *þaursts?*), *usfarþo* (a *farþs?*); hinc ad § 145, cc, α, γγ pertinent.

bb) Ex, quæ *T* primitivum habent : neutr. *stiviti*, *agltaiti*; fem. *vasti* (a *vastjan*). Jam vero huc referendæ sunt

cc) Formationes cum *ST* : neutr. *hauhisti*, *frumisti* (ex superlativis derivata), *trausti* (a *trauan*); fem. *ansts* (ab *innan*), *brunsts* (a *brinnan*), *gramsts* (a *gaurjan*), *bansts* (loco *bandsts*, a *bindan*).

dd) Formationes cum *ND* : fem. *kulundi* (a *kuls*), *frijandi* (a *frijon*); coll. fem. *þasundi* et masc. 2 declinationis *nevundja* (a *new*).

ee) Formationes cum *S* (*Z*) primitivo : masc. *urruis* (a *rinnan*); neutr. *agis* (ab *agan*), *hatis* (a *hatan*), *skoþis* (a *skahjan*), *gadikis* (a *deigan*), *þevis* (a *þivan*), coll. *riqis*, *ægis*, *rinnis* (*baris*); fem. *garuas* (a *rinnan*), (*jukuzi* (a *juk*), *aqizi*.

«Annotatio 2.—In masculino *beruseis* a pro r ideo interjectum fuit, ne duo r sibi immediate succederent, eo modo *berureis*. ut *laisareis* (§ 145, dd, α).

ff) Formationes cum *SS*: quæ ad hanc classem pertinent masculina pro maxima parte e verbis derivantur operationem vel conditionem designantia : *gudjinassus* (a *gudjinan*), *draukhtinassus* (a *draukhtinon*), *horinassus* (a *horinon*), *kalkinassus* (a *kalkinon*), *leikinassus* (a *leikinon*), *skalkinassus* (a *skalkinon*), *frakjinassus* (a *frakjinon*), *þiudinassus* (a *þiudanon*), *blotinassus* (a *blotan*), *vaninassus* (a *vans*), *ibnassus* (ab *ibns*), *usarassus* (ab *usar*).

II. ADJECTIVUM.

§ 149. 1) Nec non et plurima sunt adjectiva, quæ sine ELEMENTO FORMATIVO, terminatione sturpi simpliciter annexa, ex substantivis et verbis derivantur, nempe

a) E verbis primæ conjugationis :

aa) E præsentis : *rllus* (a *rilran*), *invinds* (a *vin-dan*), *gavairbs* (a *vairban*), *tils* (a *tilun*), *diups* (a *diupan*), *liubs* (a *liuban*), *galiungs* (a *liugan*), *liuts* (a *liutan*), *siuks* (a *siukan*), verisimiliter etiam *gagiss* (a *qihjan*), *bats* (a *batan*), *sufis* (a *safjan*), *grindafrastjis* (a *frastjan*), *agltaitgastalds* (a *staldan*), *fralets* (a *letan*);

bb) E præterito sing. : *þarbs* (a *þairban*), *gavamms* (a *vinman*), *untuls* (a *tilun*), *hnavis* (a *hneivan*), *galtaus* (a *liuban*), *laus* (a *liusan*), *gadobs* (a *daban*), *ganohs* (a *nahan*), *umandsoks* (a *sakan*), *stofs* (a *stafjan*);

cc) E præterito plur. : *andanems* (a *niman*), *gurems* (a *timan*), *bircaks* (a *rikan*), *gafels* (a *fuihan*), *andusets* (a *sitan*), *unþeþis* (a *qihjan*); probabiliter etiam *hulþs* (a *hilþan*), *þaurvus* (a *þairsan*), *gafþaurds* (a *þairban*), *unvits* (a *veitan*), *galubs* (a *liuban*), *munntis* (a *niutan*);

dd) E participio pass. nulla certo derivantur.

b) E verbis secundæ conjugationis : *uskars* (a *skarjan*), *gariljis* (a *viljan*), *vilamers* (a *merjan*), *ubiltogis* (a *laujan*).

«Annotatio.—Nonnulla adjectiva, ut *garoids* (a *raidjan*), *gemoids* (a *maidjan*), *gavaurts* (a *vaurtjan?*), *uslukns* (ab *uslukan*), habitus eorum forma et significatione, apocopata participia esse videntur.

c) E substantivis : *alevis* (ab *aler*), *alþeis* (ab *alþs*), *navis* (a *vans*), *veiks* (a *veiks*), *rums* (a *rums*), *sleiþs* (a *sleiþa*), *sves* (a *sves*), *vairþs* (a *vairþa*), præcipue

in compositionibus: *inahs* (ab *aha*), *ufaiþs* (ab *eiþ*), *ingurdis* (a *gards*), *afjuds* (a *guf*), *anahaims* (a *haims*), *unkarja* (a *kara*), *andaneifs* (a *neifs*), *anasians* (a *siun*), *gaskohs* (a *skoh*), *gavaurts* (a *vaurts*), *usvena* (a *vens*), *unweils* (a *weila*), *armahairts*, *hauhairts* (a *hairts*), *lauskandus* (a *hundus*), *alfakuns* (a *kunni*), *samasavals* (a *savala*), *filufaihus* (a *faihus*), *þrutsfills* (a *fill*), et cum absonantia: *dags* (a *daga*).

§ 150. 2) Cum FLEMENTO FORMATIVO:

a) Cum V: hoc pertinet tantum *lasivs* obscurioris originis;

b) Cum L: *slahals* (a *slahan*), nisi *sla-hals* loco *slah-hals* sit dividendum, vid. glo s. li. v.; *leitils*, *mikils*, *ubils*; *skafþals* (a *skafþan*), *veinuls*? vid. gloss. li. v.; et insuper in ligataris

BL: *dauþubils* (a *dauþus*),

KL: *ainukls* (ab *ains*);

« Annotatio. *Undarleijsa*, Eph. III, 8, suspectum est, vel si rectum, ante compositionem fuit. »

c) Cum M: hoc veniunt veteres comparativi terminationes: *auhuma*, *astuma*, *hinduma*, *hleiduma*, *innuma*, *istuma*, *speduma*, (*miduma*), *fruma*;

d) Cum N: *gairns* (a *geiran*), *andalangns* (a *liugan*), *ustukns* (a *lukan*); *fairins* (a *fairan*), *fulgins* (a *filhan*), et precipue adjectiva in *ein* materiam ordinario significantia: *airþeins*, *burizeins*, *gulþeins*, *eisarneins*, *þaurneins*, *leikeins*, *liuhadeins*, *muldeins*, *riqizeins*, *silubreins*, *staineins*, *trirens*, *filteins*, et cum significatione magis metaphorica: *aineins*, *gimeins*, *gumeins*, *galauþeins*, *pistikeins*, *siuteins*, *sunjeins*. De formativo GG occurrit tantum *unveniggs* (a *vens*), nisi syllaba formativa hinc ad adverbium pertineat (§ 163, b, α);

e) Cum R: *framaldrs* (ab *alþs*), *lausqifrs* (a *qifus*), *vulþrs* (a *vulþus*), *þags* (a *þaihan*), *bairrs* (a *beitun*), *hlutrs*, *digrs* (?), *mundrs* (?);

f) Cum G (H): *audugs* (ab *aud*), *unhunslags* (a *huns*), *manags* (a *man*), *modags* (a *mods*), *vulþags* (a *vulþus*), *gredugs* (a *gredus*), *bidags* (ex *bidagva* conjectum, a *bida*), *unbaruhs* (a *barn*), *stainhs* (a *stains*), *vainahs* (a *reinan*?), *vaurdahs* (a *vaurd*), *ainaha* (ab *ains*), *broþrahs* (ex *broþrahans* conjectum, a *broþar*), *handugs* (a *kandus*), *valugs* (unde *ratugjan*), *uhtugs* (a *uhtu*); praesertim in forma *-eig*, quæ forsitan cum *eigan* (unde *aigan*) convenit et pariter significatione « habendi aliquid » gaudet, ut *ansteigs* gratiam habens (ab *anst*), *usbeisneigs* patientiam habens (ab *usbeisnei*), *gabeigs* divitias habens (a *gabei*), nec non etiam *hroþeigs*, *þiuþeigs*, *luseigs*, *listeigs*, *mahteigs*, *andaneigs*, *uhteigs*, *sineigs*, *garairþeigs*, *vaursteigs*, *vitodeigs*, *garizneigs*;

g) K. Hæc littera non nisi in ligatura SK occurrit, germanicæ terminationi *-isch* forma et significatione apprime conveniens: *airisks*, *barnisks*, *gudisks*,

þrudisks, *mannisks*, *sunisks*, *kaþiveisks*, *idavisks*, *sauraufgu-kisks*. Huic pertinet etiam *malþs*?

h) Cum þ (D, T): *kunþs* (a *kunnan*), *kunds* (a *kunni*), *skulds* (a *skulan*), *unatqhs* (a *gaggan*), *mohs* (a *maggan*), *hauþmhts* (a *þugþjan*), *henduraurhus* (a *vaurkjun*), *husts* (a *huban*), *þaurþts* (a *þaurþan*), *husts* (a *haitan*?); et cum vocali euphonica: *naqafþs*, *framþeis* (a *fram*), *bajofþs* (a *bai*);

i) Cum S: tantummodo *valis* (a *valjan*).

§ 150. 3) Alius efformandi modus est comparatio, qua varii gradus formæ et significationis evadunt.

a) Comparativus regulariter efformatur per *z*, praemisso *i* vel *o*. Quoniam vero harum vocalium eligenda sit, nulla certa lege constat, excepto, quod *o* non nisi in adjectivis fundamentalem vocalem *a* habentibus compareat, ex gr.: *airiza*, *azetiza*, *hauþiza*, *managiza*, *vafþiza*, *spediza*, *þviza*, *vulþriza*, *iusiza*, *þaurþiza*, *alþiza* (ab *alþeis*), *hardiza* (a *hardus*); *framaldtraza*, *þrodoza*, *garairhoza*, *svinþoza*, *hlusozza*, *usdaudoza*, *hauþagoza*, *svikunþaza*, *sniumundoza*, *aljalikoza* (ex adverbis *sniumundos* et *aljalikos* coniicienda).

b) Superlativus regulariter efformatur per *st*, praemisso etiam *i* vel *o*: *hauþists*, *smalists*, *spedists*, *managists*, *veikists*; *armoists*, *lasiroists*.

« Annotatio 1.—Ex precedentibus exemplis conjiendum est, quod vocalis syllabæ formativæ in comparativo et superlativo sibi respondeat; hinc componi possunt ex una parte comparativi *smaliza*, *reikiza*, *armoza*, *lusioza*, ex altera superlativi *airists*, *azetists*, *framaldtroists*, *þrodoists*, etc.

« Annotatio 2.—Sequentia adjectiva suum comparativum et superlativum ex alienis radicibus trahunt:

<i>gods</i>	comp.	<i>batiza</i>	superl.	<i>batists</i>
<i>ubils</i>	—	<i>vairisiza</i>	—	(<i>vairists</i>)
<i>leitils</i>	—	<i>minniza</i>	—	<i>minnists</i>
<i>mikils</i>	—	<i>maiza</i>	—	<i>maists</i>

« Annotatio 3.—E *juggs* efformantur rejecta nasali (§ 40, 5), comparativus, *juhiza* et superlativus *juhists*.

« Annotatio 4.—Peculiaris superlativi forma est *undaraists*, ex qua comparativus *undaraiza* cogitandum est.

« Annotatio 5.—Comparativa sunt ea, quæ § 150, c) memoravimus, quæque ex natura sua positivis carent, scilicet *auhuma*, *astuma*, *hleiduma*, *innuma*, *istuma*, (*miduma*), *fruma*; quod autem hæc forma a veteribus ut superlativæ habitæ reipsa comparativæ sint, in syntaxi (§ 198, b) ostenditur; ex his efformantur comparativi: *auhumists*, *afnumists*, *frumists*, *hindumists* et *spedumists*, quorum ex duobus ultimis formæ comparativæ *hinduma* et *speduma* supponendæ sunt. »

B. FORMATIO PRONOMINALIS.

§ 152. In pronomibus per derivationem efformandis gothica lingua peculiari ingentia laborat,

quippe cum totius efformationis labor circa duas tantum stirpes, personalem scilicet et interrogativam,

versetur. Quoad alios respectus sive particulis sive quodam compositione adhibitis expressos, infra (§ 170) tractabimus.

1) Pronomina personalia efformant passiva ex genitivo, cuius terminatio cum terminatione adjectivorum primæ declinationis permutatur, eo modo:

Gen.	1	Pers.	Sing.	<i>meina</i>	Poss.	<i>meins</i>
—	—	—	Plur.	<i>uglara</i>	—	<i>ugkar</i>
—	—	—	Dual.	<i>usara</i>	Poss.	<i>usar</i>

Gen.	2	Pers.	Sing.	<i>þeina</i>	—	<i>þeins</i>
—	—	—	Plur.	<i>iggara</i>	—	<i>iggar</i>
—	—	—	Dual.	<i>izvara</i>	—	<i>izrar</i>
—	3	Pers.		<i>seina</i>	—	<i>seins</i>

2) Pronomen interrogativum *wa*, *was* significat in genere *quid*, *quis*, sine peculiari determinatione; hinc duplex efformatur pronomen interrogantis: *wafar* quis duorum, *uter*, *warjis* quis plurimorum, *quis*. Hæc posterior forma obscuræ est originis; prior vero etiam in *wafar*, alius, occurrit.

C. FORMATIO VERBALIS.

(Jacobi *Beitrâge zur deutschen Grammatik*, pag. 151 sqq.)

I. CONJUGATIO PRIMA.

§ 153. Cum primam conjugationem ex legibus absonantiæ, quas subiit, ut primitivam simul et radicalem spectavimus, frustra in genere sermo ad anteriorem horum verborum derivationem inveniendam inquireretur. Non desunt tamen casus, in quibus hæc inquisitio abs re non est.

a) Etenim supra (§ 32, 3) monuimus, quod verba ad sextam absonantiæ classem pertinentia ex secunda tertiatque classibus posterius derivatum iri videantur. Jam vero licet in plerisque verbis argumentum jam desit, quæ singula radicalia verba deperdi et recentiori forma ex his derivata supplantari potuerunt, nonnulla tamen adhuc supersunt vestigia. Sic cum *malan*, *mol* reperitur quoddam *milan*, *mul*, ad quod *milib*, *mel*, *mulda* supra (§ 159, 2) fuit relatam; pariter cum *saran* (gravare) confirmare, jurare, datur *vairan*, *svar* gravem esse, ex quo *svare* difficile, frustra, *s:ers* (gravis), honoratus, deducenda sunt. Atque adeo cum *vrikan*, *vrak*, supponi debet *vrakan*, *viak*, quo *vrohjan* efformari possit. Denique cum *saran*, *for* etiam *fairan*, *far* reperitur, quin tamen utriusque significatio convenienter congruat.

b) Nec non et alia hujusmodi verba reipsa derivata esse, quamvis derivatio lateat, ex forma ipsa concludere licet, ea præcipue, quorum radix duabus consonantibus constat, ut *þirsan*, *þriskan*, *vahsjan*, *krius'an*, etc.; sed frustra simpliciter radicem reperienda totam gothicam linguam discuteremus; paucis tantum superest: sic *alþan* senescere ex *alan* alere, et *þinsan* trahere, producere, ex *þinan* produci, posterius efformari videntur. Simili forsitan modo a *vairan* manere, *vairdan* defendere, et a *vakan* vig'lare, *vahsjan* crescere, deducenda sunt.

II. CONJUGATIO SECUNDA.

§ 151. Verba secundæ conjugationis in *-jan*, quantum eorum originem retrospicere possumus, sunt pro maxima parte ex verbis primæ conjugationis, adjectivis vel substantivis exorta. Quibus omnibus significatio (faciendi) fundamentalis esse videtur, sic ex. gr.: *lajjan* jacere facere (ponere), a *ligan*, *varmjān* calefacere, a *varms*, *huz'jan* thesaurum facere (thesaurizare), a *huzd*. Equidem est in plurimis horum verborum significatio magis minusve debilitata vel tantum metaphorice sumenda; quæ præsertim e substantivis derivantur non tam objectum,

quod substantivum indicat, faciendum esse, quam aliquid cum eo agendum, significant, ita ut objectiva significatio in instrumentalem transeat, ut in *hannjan* tuba canere, *klimjan* cymbalo resonare, *timirv*, *ufarhleþrjan* tabernaculo tegere, *superne* obtegero, *ganagljan* clavo figere, *stainjan* lapidibus obruere, lapidare. Non nisi autem raro hæc transitiva significatio in intransitivam, nempe (faciendi) vel (existendi) incidit, ut in *andbahjan* (prop. ministerio fungi) ministrum esse, *siþanjan* discipulum esse, *rigizjan* obscurum esse, *faurhtjan* timidum esse.

a) E verbis primæ conjugationis derivata vocalem præteriti sing. pleraque recipiunt, paucis tantum vocalem participii pass. habentibus. Deducuntur igitur

aa) E præterito sing.: 1) *vammjan* (a *vinman*), *brannjan* (a *brinnan*), *rannjan* (a *rinnan*), *sandjan* (a *sinþan*), *tundjan* (a *tindan*), *vandjan* (a *vindan*), *draghjan* (a *drigkan*), *þaghjan* (a *þigkan*), *sagqjan* (a *siggan*), *staggjan* (a *stiggan*), *svagqjan* (a *svigqvan*), *þarþjan* (a *þairþan*), *fravardjan* (a *vairdan?*); 2) *ufþanjan* (a *þinan*), *tamjan* (a *timan*); 3) *daujan* (a *divan*), *taujan* (a *tivan*), *lagjan* (a *lgan*), *vagjan* (a *vigan*), *rakjan* (a *rikan*), *vrakjan* (a *vrikan*), *fahjan* (a *faihan*), *aljan* (ab *ilan*), *saljan* (a *sitan*), *nasjan* (a *nisan*); 4) *hnaiujan* (a *hneivan*), *draibjan* (a *dreiban*), *vaiþjan* (a *veiban*), *vaiþjan* (a *veipan*), *baidjun* (a *beidan*), *gaisjan* (a *geisan*), *laisjan* (a *leisan*), *raisjan* (a *reisan*); 5) *gaumjan* (a *giuman?*), *luubjan* (a *liuban*), *dauþjan* (a *diþan*), *slauþjan* (a *sluipþen*), *drausjan* (a *driusan*), *lausjan* (a *liusan*), *kaarjan* (a *kiasan*); 6) *goljan* (a *galan?*), *agjan* (ab *agan*), *sokjan* (a *sakan*), *radjan* (a *raþþan?*), *stodjan* (a *standan*), *soþjan* (a *sapan*), *botjan* (a *butan*);

bb) E participio pass. 1) *þaurrsjan* (a *þairsan*), *þughjan* (a *þigkan*), *trusgan* (a *trisgan*); 2) *huljan* (a *hutan*); 6) *aljan* (ab *alon*), *farjan* (a *saran*), *agjan* (ab *agan*), *vakjan* (a *vakan*), *batjan* (a *batan*).

b) Ex adjectivis derivantur

aa) Primæ declinationis: *liabrjan* (ab *abrs*), *usagljan* (ab *agls*), *bairhtjan* (a *bairhts*), *balþjan* (a *balþs*), *buleþjan* (a *lulþs*), *blindjan* (a *blinds*), *usbraidjan* (a *braids*), *gairnjan* (a *gairns*), *gaurjan* (a *gaurrs*), *dauþjan* (a *dauþs*), *usdauþjan* (ab *usdauþs*), *duuþjan* (a *dauþs*), *gadiuþjan* (a *diuþs*), *gairnjan* (a *gairns*), *hulþjan* (a *hulþs*), *hailjan* (a *hails*), *hauþjan* (a *hauþs*), *hannjan*

(a *hauna*), *fvastjan* (a *fvasts*), *vinjan* (ab *ibns*), *knurjan* (a *knurs*), *latjan* (a *lats*), *gauntedjan* (ab *unleds*), *sildaleikjan* (a *sildaleiks*), *maidjan* (a *maids*), *raidjan* (a *raids*), *garaihtjan* (a *garaihts*), *svinhjan* (a *svinhjs*), *varmjjan* (a *varms*), *varjan* (a *vars*), *veisjan* (a *veis*), *fahrjan* (a *fagrs*), *faurhtjan* (a *faurhts*), *fulljan* (a *fulls*), *audagjan* (ab *audags*), *managjan* (a *manags*), *gabigjan* (a *g beigs*), *valugjan* (a *valugs?*), *mikiljan* (a *mikils*):

bb) Secundæ declinationis: *airzjan* (ab *airzis*), *augjan* (ab *augis*), *bleiþjan* (a *bleiþs*), *hrainjan* (a *hrains*), *laugjan* (a *laugnis*), *gamainjan* (a *gamains*), *skeirjan* (a *skairs*), *stiurjan* (a *stiurs*), *svinhjan* (a *svinhjs*), *framþjan* (a *framaþeis*);

cc) Tertie declinationis: *gaagarjan* (ab *aggvus*), *gahardjan* (a *hardus*), *manvanjan* (a *manvus*), *tulþjan* (a *tulgus*).

«. Annotatio. — Huc referendum est etiam *newjan*, quamvis non adjectivum *news*, sed tantummodo adverbium *new* occurrat. Plura alia etiam ex adjectivis, quæ exsolleverunt, originem sapiunt, ex. gr.: *gailjan* (a *gails*), *liuhtjan* (a *liuhts*), *natjan* (a *nats*), etc. »

e) E substantivis derivantur:

aa) Cum significatione magis minusve pat nte faciendi: *aivaggeljan* (ab *aivaggeli*), *arbaidjan* (ab *arbnis*), *bandvjan* (a *bandvo*), *gabeistjan* (a *be sts*), *glitmunjan* (a *glitmoni*), *dailjan* (a *dails*), *dulþjan* (a *dulþs*), *domjan* (a *doms*), *huzdjan* (a *huzd*), *hunsþjan* (a *hunsþ*), *hrukjan* (a *hruk*), *levjan* (a *lev*), *anamahjan* (a *malts*), *maþiljan* (a *maþl*), *meljan* (a *mel*), *nauþjan* (a *nauþs*), *ufarassjan* (ab *ufarassus*), *rigjan* (a *rigu*), *skafþjan* (a *skafþs*), *sleiþjan* (a *sleiþa*), *gusuljan* (a *sulþn*), *stojan* (a *staua*), *tagrjan* (a *tagr*), *taiknjan* (a *taikns*), *ntevjan* (a *leva*), *gajarairþjan* (a *gavarirþi*), *andvaurdjan* (a *vaurd*), *renjan* (a *rens*), *gafrisahtjan* (a *frisahþs*), *wotjan* (a *wota*), *saihuageironjan* (a *saihuageiro*), *ahjan* (ab *aha*), *hugjan* (a *hugs*), *nþlitjan* (a *lita*), *treiþþjan* (a *treiþþs*), *þiuþjan* (a *þiuþ*), *vargjan* (a *vargs*), *va'fairvjan* (a *fairvus*), *usnirvanjan* (ab *airs*);

bb) Cum significatione instrumentali: *haurnjan* tuba canere (ab *haurn*), *klismjan* cymbalo resonare, *tinnire* (a *klismo*), *ufarhleiþrjan* tabernaculo obtegere (a *hleiþra*), *ganagljan* clavo ligere (a *nagls*), *insaitjan* illaqueare (a *sail*), *stainjan* lapidibus obruere (a *stains*), *laistjan* vestigiis insequi (a *laists*), *faurmulþjan* os alligare (a *mul*), *maþjan* comedere (a *mats*);

cc) Cum significatione « existendi » vel « fiendi »: *andbaktjan* ministrum esse (ab *andbaktis*), *praufetjan* prophetam esse (a *praufetes*), *sipanjjan* discipulum esse (a *siponeis*), *riqizjan* obscurum fieri (a *riqiz*).

§ 155. Non nisi raro stirpem inter et terminationem interjiciuntur formativum elementum, sequentia tantum occurrunt exempla:

V: *matvjan* (a *malan*), *usfiarþvjan* (a *fraþjan*), *skadrjan* (a *skadus*);

M: *sniumjan* (a *snivan*), *tarmjan* (a *tairan?*);

N: In *namnjan* (a *namo*) n ad stirpem pertinet; obscurum *bimaminjan* huc referendum esset, nisi forsitan ex judicio Massmanni conjectura, Luc. XVI, 14,

bimamidedum loco *bimamidedum* I gendum esset, coll. *hirodjan* ejusdem significationis;

AT: *lauhatjan* (a *liuhan*), *srogatjan* (a *svoþjan*), *ahmtjan* (ab *ahna*), *kaupatjan*;

Z: *talzjan* (a *tilan*), *vliþjan* (a *vliþs*);

SS: *knussjan* (a *knia*).

§ 156. 2) Verborum in -on, quæ terminatio pariter immediate ad stirpem plerumque annectitur, pleraque e substantivis, pauca tantum e verbis derivantur.

a) E verbis primæ conjugationis: *miton* (a *mitan*), *bifaikon* (a *fuihan*), *ufarmuanon* (a *munan*), *vleiton* (a *vleitán*), *warþon* (a *vairþan*), *luton* (a *liutan*). Incertum est, utrum *trudon* e verbo secundæ conjugationis in -an, an potius utrumque e verbo forti deperdito *triudan* deductum sit.

b) Ex adjectivis: *ushulon* (a *huls*), *idrigan* (ab *idrreigs*), *galeikon* (a *galeiks*), *mundon* (a *munds?*), *rundon* (a *runds*), *gatilon* (a *tils*), *gaveison* (a *veis*); *aiviskon* (ab *aivisks*), *þudairiskon* (ab *þudairisks*); *gabisþjan* (a *sibþis*), *sungon* (a *sunþis*).

c) E substantivis eis præcipue, quorum vocalis fundamentalis est a: *aviludon* (ab *aviliud*), *hamon* (a *hams*), *karou* (a *kura*), *liuþon* (a *liuþ*), *gapaidon* (a *paida*), *spillon* (a *spill*), *vairþon* (a *vairþs*), *fiskon* (a *fisks*), *gavadjon* (a *vadi*), *gasmijon* (a *snuiþa*), *friþon* (a *friþa?*), *aljanon* (ab *aljan*), *þiudanon* (a *þiudans*), *midumon* (a *miduma*), *paarpuron* (a *paarpura*), *hatizon* (a *hatis*), *navistron* (a *navistr*); quandoque etiam e substantivis cum vocali fundamentali u: *gredon* (a *gredus*), *luston* (a *lustu*), *sidon* (a *sidus*).

§ 157. Inter ea quæ stirpe producta derivantur, animadvertes

a) Quæ, interjecta formativa syllaba -in, e substantivis personarum deducuntur, ut *skalkinon* (a *skalks*), *horinon* (a *hors*), *drauhtinon* (a *gadrauhts*), *reikinon* (a *reiks*), *leikinon* (a *leikeis*), *airinon* (ab *airus*), *gudjinon* (a *gudja*), *frauþinon* (a *frauþa*); in eis verò, quæ e substantivis rerum orium ducunt, ut *aiþginon* (ab *aiþin*), *raginon* (a *ragin*), *faginon* (a *fugin?*), *fnirinon* (a *fairina*), derivativa syllaba -in ad substantivum pertinet, unde magis ex fortuito casu quam ex intima affinitate verbis supra laudatis conveniunt;

b) Quæ cum -is efformantur: huc refertur tantum *valvison*, modo lectio Me. IX, 20, legitima sit. Si autem cum eo supra (§ 156, c) memoratum *hatizon* a *hatis* componatur, hic non immerito ad substantivum deperditum *valvis* ascendendum erit, et consequenter ad præsentem classen plura alia ejusmodi verba adducenda, ut *agison* (ab *agis*), *sigison* (a *sigis*);

c) Quæ cum -m: *dralmon* (a *drals*).

§ 158. 3) Verba in -an, quod, paucis tantum exceptis, pariter ad stirpem immediate affigitur.

a) Ex verbis primæ conjugationis: *þivan* (a *þivan*), *boþjan* (a *batan*), *valdan* (a *vildan*), *faian*, *þjan* (a *feian*), *luban* (a *liuban*). Huc pertinent etiam verba, quæ, licet ex anomalis orta, regulariter tamen fleuntur: *kunnan*, *munan* et *vitan*.

b) Ex adjectivis cum significatione habendi vel tractandi ut—, ex. gr.: *veihan* ut tractum habere (a *veihþs*),

sveran ut pretiosum habere (a *svers*), *arman* ut pauperem habere, misereri (*alarms*), et etiam *leikan* (a *leiks*).

c) E substantivis, nempe ex solis femininis primæ declinationis cum fundamentali vocali a: *liugaa* (a *liuga*), *jiukan* (a *jiuka*), *saurgan* (a *saurga*), *weilan* (a *weila*).

§ 159. Verbum autem e secunda conjugatione stirpe producta originem trahentium ea tantum occurrunt, quæ mediante syllaba *an* efformantur: *gaainanan* (ab *ains*), et *gistofanan* (a *standan*).

III. CONJUGATIO TERTIA.

§ 160. Omnia hujus conjugationis verba ad verba primæ vel secundæ referenda sunt, et ubi hæc verba jam non existunt facillime sunt supplenda.

a) Ex verbis primæ conjugationis regulariter efformantur mediante vocali participii pass., quæ significationi passivæ apprime convenire videtur; in nonnullis tamen verbis ad quartam absonantiæ classem pertinentibus, vocalis præsentis præfertur, nempe in *usgeinnan*, *infeinan* et *keinan*; in *dishnaupnan*, ad quartam classem relato, vocalis præteriti sing. equidem interjecta est, nisi quoddam *dishnaupjan* ut medium terminum cogitandum sit, collato *ganohnan* ad sextam classem pertinente, cum quo verbum secundæ conjugationis *ganahjan* nunc adhuc occurrit. Jam vero derivantur:

uc) E prima conjugatione forti: *bandnan* (a *bandan*), *tundnan* (a *tindan*), *gafaurnan* (a *fairsan*)

bb) E secunda: *astaurnan* (a *tuiran*);

cc) E quarta: *lifnan* (a *leiban*), *disskritnan* (a *skreitau*), *usgeinnan* (a *geisun*), *keinan* (a *keiun*), *infeinanan* (a *feian*);

dd) E quiata: *usgutnan* (a *giutan*), *usluknan* (a *lukan*), *fralusnan* (a *fralusan*); *dishnaupnan* (a *dishniupnan*);

ee) E sexta: *batnan* (a *batun*), *raknan* (a *rakun*), *hafnan* (a *hafjan*);

ff) E septima: *gaskaidnan* (a *skaidun*), *anknan* (ab *unkun*);

gg) Ex octava: *andletnan* (a *letan*).

§ 161. b) Inter verba secundæ conjugationis ea tantummodo in *-jan* finita tertiæ conjugationis verba efformant: *blindnan* (a *blindjan*), *gobignan* (a *gabigjan*), *daubnan* (a *daubjan*), *daupnan* (a *daupjan*), *dumbnan* (a *dumbjan*), *drobnun* (a *drobjan*), *fraqtinan* (a *fraqtjan*), *gaqunau* (a *gaqunjan*), *ushuknan* (ab *ushukjan*), *gahofnan* (a *gahofjan*), *hailnan* (a *hailjan*), *gaflahsnan* (a *flahsjan*), *managan* (a *managjan*), *mikilnan* (a *mikiljan*), *vünznun* (a *minzjan*?), *ganipnan* (a *ganipjan*?), *ganohnan* (a *ganohjan*), *urrunnan* (ab *urrunjan*?), *afslauþnan* (ab *afslauþjan*), *gastaurkan* (a *gastaurkjan*?), *svinþnan* (a *svinþjan*), *gagavairþnan* (a *gagavairþjan*), *sullnan* (a *sulljan*), *afwapnau* (ab *afwapjan*). Solum *reihnan* (a *veihan*) hic excipitur.

D. FORMATIO ADVERBIALIS.

§ 162. In ordine ad formationem distinguantur adverbia *modi*, *loci* et *temporis*. Hic vero de his mentionem non facimus, quæ sive per compositionem, ut ex. gr. cum particulis *-uh*, *-ei*, *-hun* efformantur, sive per veram substantivam aut adjectivam, cum vel sine præpositione circumscriptur; priora enim ubi de compositis, posteriora in syntaxi tractabuntur.

I. ADVERBIA MODI.

§ 163. 1) Adverbia ex adjectivis derivata communissime efformantur auxiliante *ba* formæ fundamentalis annexo.

a) Ex adjectivis primæ declinationis: *abraba*, *azetaba*, *bairhtaba*, *baitraba*, *bulþaba*, *gabigaba*, *gagudaba*, *kauhaba*, *srikunþaba*, *mikitaba*, *ubilaba*, *raihataba*, *garaihtaba*, *garedaba*, *unsahataba*, *sriknaba*, *vagatasaba*, *gatilaba*, *trigvaba*, *vairþaba*, *unvairþaba*, *veikuba*, *ainfalþaba*, *gafchaba*, *frudaba*, *wassaba*; etiam ex participiis: *unfairinodaba*.

b) Ex adjectivis secundæ declinationis. Jam vero iterum distinguendum est, utrum syllaba radicis terminationem præcedens longa sit an brevis; in priori casu terminatio adverbialis est *iba*, in posteriori vero *jaba*, sic: *arniba*, *andaugiba*, *unalaugniba*, *unananuniba*, *ustauriba*, *gatemiba*, sed *gabaurjaba*, *svinjaba*.

c) Ex adjectivis tertiæ declinationis: *agluba*, *glaggvuba*, *kardaba*, *maneuba*.

«Annotatio 1.—Hic quandoque *n* in *a* transit, ut in *glaggvaba*; Luc. xv, 8, *hardaba* Cor. II, xvi, 10, eod. A.

«Annotatio 2.—Quantis adverbium interrogativum *vaiwa*? quomodo? huc pro sua significatione pertineat, an etiam juxta formam referendum sit, dubium est. Cum tamen supra (§ 46, 4) phonicam affinitatem *b* inter *e* et *v* esse ostendimus, non inde impossibile esset, si *vaiwa* loco *vaiha* steterit. Ut ut est, hæc considerandi ratio præferendam esse videtur opinioni, qua adverbium ex *we* et *vaiwa* compositis enascetur. Insuper huic *vaiwa* ex pronomine interrogativo *wa* derivato respondet *sra* ex demonstrativo *sa* formatum, quod ut *s-ra* intelligendum est et in quo nulla compositio cum *vaiwa* cogitanda. Cæterum utriusque terminatio similis est originis significationisque similis. Relativum *sve* ex *sra* et particula relativa *ei* commistis effici videtur; vel forsitan a conjunctione *sveei* non nisi contractione differt.

2) Altera frequens forma, quæ tamen non ad adverbium tantum ex adjectivis deducta restringitur, est *o*. Cum forma *ba* simul quandoque occurrit, ut in *andaugjo* cum *andaugiba*, *glaggro* (si recte in gloss. h. v. coniecimus) cum *glaggvaba*; incertum est tamen, an omnia adjectiva hanc duplicem adverbialem terminationem recipiant, aliis potius aliam formam præferentibus. Sic forma cum *o* his adjectivis exclusive convenit, quæ syllaba deductiva minuantur. Excipitur tantum syllaba formativa *iljan* a primævis temporibus cum stirpe quodammodo commixta (*misils*, *ubils*).

a) Ex adjectivis primæ conjugationis: *anvirkjo*,

anparteiko, galeiko, la paleiko, samaleiko, vairaleiko, sinteino, fiudisko, iudaivisko, uhteigo, unuhteigo, vitodeigo, probabiliter etiam *usdauda, ussindo, suandro, sniumundo, unveniigo*; hæc duo posteriora saltem e verbis *sniumjan, venjan* difficile ducebentur.

b) Ex adjectivis secundæ declinationis : *audangjo* et etiam *arajo, piubjo, gahujo, ullendjo*, et insuper numerale *fridjo* tertiæ vicæ, a *fridja* tertius.

c) Ex adjectivis tertiæ declinationis : *glaggvo*. (*gaaggvo*).

d) Non ad adjectiva referri videntur : *austa, usja, misso, sprauto*.

3) Adverbia e comparativis et superlativis derivata simplicem stirpem comparativi vel superlativi sine terminatione vocalica adhibent, excepto quod z comparativi in s convertant, sic :

a) Comparativi : *hauhis* (a *huuhiza*), *vulfris* (a *vulfriza*), *andvairpis* (ab *andvairpiza*), *framvairpis* (a *framvairpiza*), *mais* (a *maiza*); ejusdem sunt formationis comparativi ex adverbis immediate derivati *airis* (ab *air*), *andis* (ab *ond*), *newis* (a *new*), *framie* (a *fram*), *faurhis* (a *faurh?*), *haldis* (a *halh?*), *halis* (a *hal?*), *sniumundos* (a *sniumundo*), *aljaitekos* (ab *aljaiteiko?*).

« Annotatio 1.—Adverbia *allis* et *raihtis* ad simplicem particulas proximæ accedentis, hæc equidem secundum formam pertinere videntur; attento autem, quod nihil comparationis in *allis* jaceat et comparativus *raõ raihtis* sit *raihtozæ*, de nullo comparativo his adverbis cogitandum est.

« Annotatio 2.—Nulla adverbia hæc pertinentia à quod s præcedit, expulso, formam syncopatam præbent : *mims* (a *mimniza*), *vairs* (a *vairsiza*) et etiam *seips* (a positivo *seipju*), *jaindvairpis* (coll. *andvairpis, framvairpis*), *sunz, anaks*.

« Annotatio 3.—Ex adverbio *filu* derivata forma *filus* ante comparativos usurpatur; cum autem de genitivo ante adverbium adhibito putandum non est, comparativum hic adesse forsitan credendum est et *filaus* pro *filos stare*.

b) Superlativi : *maist* (a *maists*), *frumist* (a *frumists*).

4) Præter tres adverbiorum præcedentes classes sunt et alia pauca, quæ, licet dubiæ originis, hæc tamen referenda sunt, nempe :

a) Cum *is* : *allis, raihtis* jam memorata;

b) Cum *e* : *sve, svare*;

c) Cum *u* : *filu, seipju*;

d) Cum *a* : *sunja*.

Jam vero omnia loci adverbia sequens tabula exhibet :

Quo?	ubi?	ubi?	ubi?	unde?	quo?	quo?	unde?
<i>faur</i>	<i>faura</i>	—	—	—	—	—	—
—	<i>usta</i>	<i>afur</i>	<i>afuro</i>	<i>afura</i>	—	—	—
<i>iup</i>	<i>iupa</i>	—	—	<i>iupana</i>	—	—	<i>iupaipro</i>
—	<i>dalaþa</i>	—	—	—	<i>dalaþ</i>	—	—
<i>ut</i>	<i>uta</i>	—	—	<i>utana</i>	—	—	<i>utaipro</i>
<i>inn</i>	<i>inna</i>	—	—	<i>innana</i>	—	—	<i>innaipro</i>
<i>new</i>	<i>newa</i>	—	—	—	—	—	—
—	<i>fairra</i>	—	—	—	—	—	<i>fairraipro</i>
—	<i>aliu</i>	<i>aljar</i>	—	—	<i>aljaþ</i>	—	<i>aljaipro</i>

II. ADVERBIA LOCI.

§ 161. Adverbia hæc pertinentia sunt pro maxima parte vel ex stirpibus pronominalibus vel ex aliis particulis efformata, paucis tantum ad radices nominales referendis. In tres classes partiuntur, prout existentiam in loco, motum ad locum, vel a loco significant.

1) Ad designandum locum, in quo res aliqua est vel versatur, inserviunt adverbia

a) Cum terminatione *a* : *asta* pone, *faura* ante, *dalaþa* infra, *iupa* supra, *uta* foris, *inna* intra, *intus, fairra* longe, *newa* prope, et adverbia in solis compositis occurrentia *anda* contra, *unþa* in longinquo. Nec non *alja* extra (propr. aliorsum) etiam hæc referendum est;

b) Cum terminatione *r, ar* : *war* ubi, *þar* tunc, *her* ibi, *jainar* illic, *aljar* sibi, collatis præpositionibus *hindar* pone, post, *ufar* super, *undar* sub, *afar* post.

c) Ex nonnullis horum adverbiorum alia, significatione paululum mutata, per terminationem *o* efformantur : *ufaro* super, sursam, *undaro* subter, *astaro* pone, secundum.

d) Adjecta terminatione *no* præcedentia adverbia eandem habent significationem, addito tamen, quod motum a loco quandoque expriment : *astano* pone, *utano* de foris, *innano* ab intus, *iupano* desuper, *hindano* post, pone, *samano* simul, congregatum.

2) Motum ad aliquem locum indicat sive simplex stirps consonantice finita : *faur*, *iup*, *ut*, *inn*, *new*, sive terminationes

a) *þ (D)* : *waþ* quo, *jaind* illuc, *had* huc (tamquam modo in composito *hadci* quo superstes), *aljaþ* alias, *dalaþ* hoc infra, *samaþ* simul (com motu); cui terminationi quandoque etiam

b) *ite* remanente eadem significatione affigitur : *wadre* quo, *jaindre* illuc, *hidre* huc.

3) Denique motum ab aliquo loco indicat terminatio *ipro* : *waipro* unde, *þaipro* hinc, *jainipro* illinc, *utaipro* de foris, *innapro* ab intus, *iupaipro* de super, *dalaþipro* ab infra, *fairraipro* a longinquo, *aljaipro* aliunde, *allaipro* undique.

« Annotatio. — In nulla harum classium ordinari potuit *bisunjane* circum, formatione simul et origine obscurum. Secundum formam genitivus plur. esse videtur, aut saltem huic respondere sive significatione sive constructionibus, in quibus occurrat, ex gr. : Mc. iii, 34 *bisaiwan bisunjane* circum aspiciere, Neb. v, 17; vi, 16 *þai bisunjane uxsis* hi circum nos. »

Quo?	ubi?	ubi?	ubi?	unde?	quo?	quo?	unde?
—	—	war	—	—	wap	wadre	wapro
—	—	þar	—	—	(þad)	—	þapro
—	—	h-r	—	—	—	hudre	—
—	—	jaur	—	—	jaind	jaindre	jaipro
—	—	hudar	—	hindana	—	—	—
—	—	ufar	u'aro	—	—	—	—
—	—	andar	undaro	—	—	—	—
—	—	—	—	samana	samaþ	—	—
—	—	—	—	—	—	—	allaþro

III. ADVERBIA TEMPORIS.

§ 165. In formandis his adverbis gothicis sermo precipue laborat. Præter enim nonnulla primitiva vocabula, ut *na nuuc*, *ju jam*, *air mane*, a'ia principaliter ei comseribuntur, ut *himma daga* hodie, *du manrgina* mane, *gistradags* (non equidem propr. adverbium, sed genitivus a *gistradags*)

heri. Pauca tantum hic animadvertenda sunt :

a) Ex stirpibus pronominalibus *WA*, *þA*, *SUMA* annexo *a* efformantur adverbii temporis : *wan* cum, *þin* tum, *suman* olim;

b) Nonnulla alia, pro maxima parte obscura originis, terminationem *e* vel *a* recipient : *þande* dum, *uute* usque, *simle* olim, *uſta* sæpe, *aftra* iterum.

E. FORMATIO PER COMPOSITIONEM.

§ 166. Compositio propria in ea consistit, quod duo vocabula ita inter se connectuntur, ut prior pars vocabuli non jam peculiarem flexionem habere possit. Ubi autem res ita se non habet, *impropria* est compositio. Jam vero compositio a derivatione discriminetur, quod hæc vocabulo affligat elementum in se et per se significationis expers, cujus saltem significatio nos fugit, illa vero partibus per se significantibus constat. Cæterum composita non solum ex derivatis, sed etiam ex auterius compositis vocabulis efformari possunt; quæ ultimè dicuntur *bi-composita*, ex gr. : *niþgardaeaddjus*, *ufarkiminakunds*, *galiugabroþar*, *gabaurþivaurd*, *un'itamalsks*, *unhanduvarhts*, *innatgaggan*. Aliud insuper est discrepantia, quod in compositione prior pars vocabuli, in derivatione autem posterior majoris sit momenti. Hinc de compositione tractantes eam in triplici classe ordinabimus,

prout prima pars nominalis, pronominalis vel particula erit.

† Annotatio 1. — Utrum in gothica lingua verbalis occurrat compositio, non certo constat. *Stahals*, si forte compositum est (§ 150, b), ex *stahan* simul atque ex *s'ahs* de luci potest. Idem dicendum est de *vinþiskaura* (a *vinþjan*), *spaiskuldrs* (a *speivan*) et *þiuþiqis* (a *þiuþjan*). Nec non et *laþaleiko* ex adjectivo *laþs* potius quam immediate ex verbo *laþou* derivari videtur. Cæterum alia exempla vix reperies.

† Annotatio 2. — Voces hybrida: nusquam occurrunt in gothico sermone, quippe cum vocabulorum ut *motastaþs*, *smakkabagns* non constat, ad quamnam linguam prior pars pertineat; *afarsabbæus* equidem, *galiugarristus*, *galiugaapaustantus* posteriorem partem ab hebræa lingua mutuata sunt, verumtamen cum significatione civitate sunt donata.

I. COMPOSITIO NOMINALIS.

I. SUBSTANTIVA.

§ 167. Huic regule generali compositio nominalis subjacet, quod prior pars compositi in forma fundamentali simpliciter adhibeatur. In nonnullis tantum rarioribus casibus præfertur forma apocoyata consonantice linæ, quæ quidem accusativo regulariter convenit, licet ut accusativus non habenda sit. Cur plene forte *gudalaus*, *gudafaurhts*, *veinatriu*, *veinagards*, *lausarawds* cum *gudhus*, *gubþlostreis*, *veindrughja*, *laushandus*, *lausqþrs*, etc., occurrant, ratio dici nequit. Ut ut est, diligenter cavendum est, ne illa per dativis habeantur, nam si de vocabulis primæ, nullo autem modo de vocabulis secundæ tertię vocalicæ declinationis dici posset, ipsa significatio e in plerisque casibus repugnante. A regula supra data excipiuntur tantum ea vocabula, quorum stirps vocalicæ desinit, ut in *þinumagus*, *ninklahs*, *freihals*, vel polysyllaba est, ut in *sigislaun*, *þiudangardi*, *niklþuhts*, *abitiojs*, ubi forma brevior loco longioris *sigislaun*, *þiudanagardi*, etc., euphoniae causâ eligi potuit. Quod anomala substantiva usurpator vel

simplex stirps, ex gr. : *brupþaþs*, *manleika*, vel plena forma in *a*, ut *nahtamts*, *manaseþs*, vel tandem forma in *a* genitivi speciem præ se ferens, ut *baurgsvaddjus*, *þrutstfill*. Vocabula autem consonantice declinationis in compositione suam *a* rejiciunt, longa vocali remanente in brevem respondentem commulata, eo modo : *vaihstastains* a *VAIHSTAN*, *augadaura* ab *AUGAN*, *qinakunds* a *QINON*, *marisars* a *MAREIN*.

Jam vero substantiva cum substantivis, adjectivis, participiis, raro autem cum particulis componuntur.

Exempla compositorum substantivorum cum substantivis, adjectivis et participiis hæc sunt :

a) Vocalicæ declinationis :

aa) Cum fundamentali vocali *a* : *vigadeina* (a *vigs*), *þiggrogulþ* (a *þiggrs*), *kaisaragild* (a *kaisar*), *himinakunds* (a *himins*), *gilstrameleins* (a *gilsr*), *alevabagns* (ab *alev*), *veinabasi*, *veinotains*, *veinatriu*, *veinagards* (a *vein*), *eisarnabandi* (ab *eisarn*), *vitodafasteis*, *vitodaisareis*, *vitolalaus* (a *vitoþ*), *litugnaraufetus*, *litugnavaurds* (a *litugn*), *lukarnastaja* (a *lukarn*), *duwa-*

vards (a *duur*), *launavorgs* (a *laun*), *vaurdajuka* (a *vaurd*), *gubaskaunci*, *guda'aus*, *gudafaurhts* (a *guf*), *akranalaus* (ab *akran*), *bloþuinnauds* (a *bloþ*), *hleþrustakeins* (a *hleþra*), *motastajs* (a *mota*), *stauas'als* (a *stau*), *weilawa'rbs* (a *weila*), *friaþv'amilts* (a *friaþra*).

«Annotatio 1.—In substantivis, quorum fundamentalis vocalis in *-ju* desinit, rursus est distinguendum, an syllaba derivativa, aut longa brevisve syllaba stirpilis præcedat; in priori enim casu forma apocopata *i*, in posteriori vero, forma plena *-ja* in compositione usurpatur: *andilaus* ab *andeis* (thema **ANDJA**), *þusundifaþs* a *þusundi* (them. **þUSUNDJA**), *arbinumja* ab *arbi* (them. **ARIBJA**), *fraþja-marzins* a *fraþi* (them. **FRAþJA**), *vadjabokos* a *vadi* (them. **VADJA**), *lubjaleisci* a *lubja?* (them. **LUBJA**).»

bb) Cum vocali fundamentali *i*: *matibalgs* (a *niats*), *drauktiviloþ* (a *draukts*), *gast'gods* (a *gasts*), *naudibandi*, *naudiþaurfts* (a *nauf*), *gabaurþivaurd* (a *gabaurþs*), *aurtigards* (ab *aurts*?).

cc) Cum vocali fundamentali *u*: *asilugairnus* (ab *asilus*), *foþubandi*, *foþubaurd* (a *foþus*), *grunduradþus* (a *grundus*), *qiþuofts* (a *qiþus*), *lustusams* (a *lustus*), *faihuþraihus*, *faihuþraici*, *faihuskula*, *faihusrikei*, *faihuþvaurki* (a *faihu*), *handuvaurhts* (a *haudus*).

dd) Cum fundamentali vocali *r*: *broþratubo* vel *broþratubo* (a *broþra*).

«Annotatio 2.—Rejcta vocali finali fundamentalis formæ occurrunt: *gufþlostreis*, *gudhus*, *halsagga*, *veindrugþja*, *gutþiuda*, *þimagnus*, *siþslunn*, *þiudangardi*. Licet, quomodo *midjungords* efformetur, lateat, hoc tamen ex quodam deperdito *midjun* vel *midjuns* effici probabile est. Quod in glossario junct. inseripsimus *þiuþspillon* convenientius in *þiuþ spillon* dividendum est, c. ll. *þiuþ tanjan* Me. III, 4; Luc. VI, 9, 55, 55.

«Annotatio 4.—Quamvis substantiva cum verbis non componantur, verba tamen e substantivis compositis derivari possunt, ut *þuthaurujan* a *þuthauru*, *faihugeironjan* a *faihugeiro*.

«Annotatio 5.—Sola exempla substantivi cum participio compositi hæc sunt: *mannahun* et *weilokun*.»

ee) Anomala: pauca quæ occurrunt exempla supra fuerunt relata, quibus certo adijcienda sunt *b-uþþaþs*, *nahtamats*, *baurgsvaddþus*; nec non et *manleiku*, *manuseþs*, *manamaurþrjo* a *manna* derivata hæc referri possunt, cum his thema **MAN** (§ 93, 1) fundamentum jaceat; τῶ *þrustfill* luyet analogia τῶ *baurgsvaddþus*.

b) Consonanticae declinationis: *vaihstastains* (a *vaihsta*), *smakhabagns* (a *smakku*), *viljahalþei* (a *vilja*), *gumakands* (a *guma*), *miþgardvaddþus* (a *miþgarda*?).

augudauro (ab *augo*), *qinakunds* (a *qiao*), *marisaius* (a *marci*), *aglaitivaurdei* (ab *aglaiti*).

II. ADJECTIVA.

§ 168. Idem in genere de adjectivis compositis atque de substantivis dicendum est. Composita equidem cum verbis occurrunt, sed tantum composita τῶ *fulls*: *fullafahjan*, *fullafraþjan*, *fullaveisjan*.

Exempla adjectivorum cum substantivis, adjectivis participiisque compositorum hæc sunt:

a) Cum fundamentali vocali: *armahairtei* (ab *arus*), *jugga'auþs* (a *juggs*), *lagg.modci* (a *laggs*), *mukamodei* (a *muks*?), *þrasa'alþei* (a *þras*?), *b.lva-rosei* (a *balus*?), *dvalavaurdei* (a *dvals*), *lausavaurdi*, *lausavaurdei*, *lausavaurds* (a *laus*), *godakunds* (a *god*), *fullatojis*, *fullavits* (a *fulls*), *ibna'eiks*, *ibnashanns* (ab *ibns*), *liubaleiks* (a *liubs*), *utilamalshs* (a *tils*), *allavaursva*, *alaparba*, *alamans* (ab *alls*).

b) Cum fundamentali vocali *i*: hic adest probabiliter eadem discrepantia, quam supra (§ 167, annot. 1) de substantivis animadversa fuit, licet sequentia tantum occurrant exempla: *midjasreipains* (a *midja*), *aljahuks*, *aljaleiks*, *aljuleikoþs* (ab *aljis*), *hrainjahairts* (a *hrains*).

c) Cum fundamentali vocali *u* desunt.

«Annotatio.—Rejcta finali vocali formæ fundamentalis reperiuntur: *allbrunsts*, *allsverei*, *alvaldands*, *allandis* (ab *alls*), *hauþþuhts*, *hauþhairts*, *hauþhairtei* (a *hauks*), *laushandus*, *lausqiþrs*, *lausqiþrei* (a *laus*), *aglaitgastalds* (ab *aglaits*), *anþarleiks* (ab *anþar*), *managfalþs* (a *managa*), *ubilvaurds*, *ubiltøjis* (ab *ubits*), *mikilþuhts* (a *mikils*), *ninklahs* (a *ninajs*), *freihals* (a *freis*).»

III. NUMERALIA.

§ 169. a) Numeralia plene flecta cum componuntur, eisdem regulis atque substantiva et adjectiva subjacent; adhibentur e go in forma fundamentali vocalice finita: *ainabaar* (ab *ains*), *hundafaþs* (a *hund*), *þusundifaþs* (a *þusundi*), et etiam in forma apocopata: *ainu-rjizuh*, *ainuþparuh*. Numeralia decades et hecatontades designantia, ut *tvaittigjus*, *þre'stigjus*, *tvahuuda*, *þrijahunnla*, quemadmodum *ainshun*, non sunt proprie composita, cum utraque pars vel etiam prior flectatur (§ 166).

b) Numeralia autem defective vel minime flecta in compositione immutata remanere videntur: *fidvortigjus*, *simtigjus*, *simhuuda*, *saihstogjus*, *ah'andogs*, *niuhanla*; datur tamen pro *fidvot* etiam forma apocopata *fidur*: *piduodogs*, *fidurragineis*.

c) Multiplicativa efforman'ur adhibito *falþs*, cui forma apocopata numeri præp'niur: *ainfalþs*, *vafalþs* (?), *þrefalþs* (?), *fidurfalþs*, *taihuntaihundfalþs*, etc.

II. COMPOSITIO PRONOMINALIS.

§ 170. Pronominalis compositio est sive propria, sive impropria. Prior occurrit tantum in componendis adjectivis pronomnibus *sama* et *silba*: *samudeikis*, *samshuns*, *sama'auds*, *samasaitals*, *samu-*

fraþjis, *samaþiss*, *silbasuinis*, *silbarileis*, *silbarljands*. De irregulari *samaiguirns* vid. ad Tim. II, m, 2. Improprie autem adjectiva efformantur juveniibus particulis *ei*, *uh* et *hun*.

a) Cum ei : *ikei, þuei, izei, sæi*, etc. (§ 109) coll. particulis *þudei, þaređ, þuþroci, waci, ukei, sunsei, miþþanei*, etc.;

b) Cum *uh* : *sah, wazuh, warjizuh, waparuh* (§§ 108, 111), coll. particulis *hanuh, þarah, þiswaruh, þiswuduh*;

c) Cum *han* : *washun*, coll. jam memoratis *manahan, weilohun, ainshan*, et particulis *þishun, wan-*

Conspicua sunt etiam vocabula improprie composita, quæ cum pronomine *sa, so, þata* et nonnullis ejus casibus efformantur : nom. *sawazuh, þatist, þatain, þatinei*; gen. *þiswazuh, þiswuduh, þishwa*; dat. (instr.) *þekaldis*. Denique ex eadem instrumentali pronominis interrogativi componuntur etiam *welands* et *weliks*.

III. COMPOSITIO PARTICULARUM.

§ 171. Cum particule neque flexi neque mutari possunt, in compositione igitur plerumque immutata adhibentur parvamque hinc capiti de formatione vocabulorum utilitatem asserunt. Ex altera autem parte vocabula ex particulis composita prope sunt innumerabilia, quæ de causa hic prætermitti nequeunt. Jam vero particule cum omnibus orationis partibus componi possunt, et compositio adverbiorum et præpositionum distingui debet.

I. ADVERBIA.

Vaila : *vailuiss, vailuizans, vailamerjan*.

Vai (vaja) : *vaideja, vaifuirvan, vajamerjan, vajamerins*.

Miza : *missalds, missagiss, missaleiks, missatanjands*.

Filu : *fildeisei, filvaurdei, filsfaihus, filugleiks, filvaurdjan*

Suna : *sunsiv, sunsei*.

Halis : *halisiv*.

þun (þana) : *þanamais, þuniseiþs*.

Sva : *swalands, swaleiks*; coll. correlativis *welaudt, wzeiks* (§ 170).

Inn : *innaggun, innvairpan, innatboirua, innatgaggan, innatuhkan, innagalþan, innufstapan, miþinnagaleiþan*.

Inna : *innakunds, innajuhts*.

Ut : *utdairan, utgaggan*.

Faura : *fauraguggan, fauragþan, fauraqiman, fauragahaitan, fauragalekan, fauragagga, fauradawri, faurawþleis*.

Anda : *andabauhts, andabeit, andahait, andakefs, andaþauhts, andalaumi, andanahi, andanem, andanumts, andustafjis, andastawa, andavowd, andavurdi, andawizn, andawleizns, andaneifis, andanems, andanemeigs, andasets*.

Unþa : *unþaþuhkan*.

Tuis, tuz : *tuisstandan, tuzerjan*.

H. PRÆPOSITIONES.

§ 172. Inter præpositiones etiam nonnullas particulas inclusimus, quæ in compositione tantummodo occurrunt, ut *fair, fra, fri, ga, dis, id, ku*. Hæc vero paucis tantum exemplis advocatis ordinabimus, de aliis lectorem ad glossarium remittentes, in quo unicuique particule singula composita subiiciuntur.

Ana : *anabindan, anainsakan, anamahts, anavairþs, analeiko*.

And : *andbindan, andtilan, andbauhts, andvairþs, andaggin*.

At : *atrujan, atgruhtjan, atgaggi*.

As : *asaikum, asletan, asgrundiþa, asguds, asgastophans*.

Asar : *asargaggan, asarlaistjan, asardags*.

Bi : *bimaitan, bivindan, bibaurgins, bifaiho, biveiks, biþe* et etiam *bive*, Lnc. 1, 18.

Ga : *ganisan, gateihan, gahaitan, gumnon, gaha-haftjan, gagaleikan, gagama:injun, gagalilon, gaga-vairþjan, gagavairþman, gadaila, galanbeins, gagguds, gagsulgins, gahahjo, gatemiba*.

Dis : *distairan, dishaban, distuheins, disviss*.

Du : *duginnan, dustadjan, duatgaggan, duatsvotan, dutrimnan, dugovindan, duþe, duwe*.

Hindar : *hindarleiþan, hindarveisei, hindarveis*.

þairh : *þairharbaidjan, þairhsairvan, þairhga-likon*.

Id : *idveitjan, idveit, iddaljo*.

In : *innaggan, insandjan, ingaleikon, insahts, inwinds*.

Inu : non componitur.

Miþ : *miþniman, miþanakunþjan, miþgatiuhkan, miþustranjan, miþinsandjan, miþsrahunþaus, miþgaleikands, miþvissei, miþgasinþa*.

Un : *unverjan, unkuinnands, unþrahoms, ungalauþjands, unaadsakans, unbilaisiþs, unusspiltoþs, unfuirlaistiþs, unuforikands, unagei, ungalaubeins, unbi-mait, unhails, unandsofs, unatguhts, ungalass, unhin-darves, unfuarveis, unveriggo, unanasiuniba*.

Und : *undgreipan, undredan, undrinnan*.

Undar : non componitur.

Us : *usbeidan, urreisan, usgasaiwan, usvaksans, usstass, usvauhts, ussindo*.

Uf : *ufrikau, ufthropjan, ufhouseins, ufkuþi*.

Ufar : *ufarhafjan, ufarmeieins, ufarfulls, ufarkhi-minakunds*.

Viþra : *viþraguggan, viþragamolþan, viþravairþs*.

Fair : *fairraikan, fairhaitan, fairveitl*.

Faur : *faurbiudaa, faurbigaggan, faurbauhts*.

Faura : vid. § 171.

Fra : *frabuggan, frajifts, fralets*.

Fram : *framguhts, framalds, framvigis, fram-vairþis*.

Fri : *frisahts*.

§ 175. Ex præcedentibus paragraphis equidem constat, quanta sit ad formanda vocabula gothicæ lingue aptitudo; verumtamen comparantibus nobis ulilanam versionem cum græco textu perspicua erit, hinc aptitudini suæ fines fuisse, linguæque indolem Gotho semper non permisisse, quasdam formationes vel compositiones græci sermonis in suam linguam tradere. Quapropter, latentibus equidem

nubis gothicæ linguæ ex ea ipsa, quantum possibile est, evolvi decere, abs re tamen non est nec scopo, quem proposuimus, inutile, hic et via negativa *limites formationis gothicæ* exarare, quibus cognitæ linguæ monumenta melius intelligantur. Jam vero eundem et in hoc respectu ordinem sectantes, spectemus

1) Formationem per derivationem :

a) Substantivorum. Ex abundantia formarum, quæ ad formanda substantiva ex verbis et nominibus derivata præsto sunt quasque supra (§ 142 sqq.) evolvtivas, vix credas ne unius quidem vocabuli græci interpretationem Gotho fuisse impossibilem.

• Hinc ad perfectiorem tantum interpretationem vel ad indolem gothicæ linguæ proprius asserquendam attribuendum est, si Gothus, Col. II, 22, τὰ ἀποχρήσει per *hairh hatei is brukjaidau*; Mth. VI, 12, τὰ ὀρεῖσθε μὴ ἡμῶν per *hatei skulans sijaina*; Col. I, 24, παθῶματα μου per *hoei rinna*; Tim. I, IV, 15, σοῦ ἢ προκοπῆ per *hatei þeihais þu* converterit, quemadmodum Col. I, 40, εἰς πᾶσαν ἀρίστην per in allammodum *hatei galeikai*; Mc. VII, 5, 8 παράδοσις per *hatei anafuthuu* et Luc. VI, 7 κατηγορία per *til du vrohjan* traduxit, licet in aliis locis verbalia *leikains*, *anafith*, *vrohs* cum eadem significatione usurpaverit.

b) Adjectivorum. Verba alia græca in -τος per participium plerumque convertuntur, vid. § 190, 3.

c) Verborum. Hæc præcipue gothica lingua græcæ cedit. Verba præsertim in -εύω, -ίζω, -ίζω, -ώ et -έω gotho circumscribenda fuerunt.

aa) Verba in -εύω et -ίζω.

• Equidem ἀιχμάλωτεύειν per *ushinþan*, ἀγρεύειν per *ganitun*, βασιλεύειν per *þiudanon*, θεραπεύειν per *hulþjan*, λεικινόν per *leikinon*, ιερατεύειν per *gudþinon*, δουλεύειν per *skalkinon*, πτωχεύειν per *gaunledjan sik*, etc. convertuntur, in aliis vero plurimis casibus hæc verba circumscribantur necessum est, ex. gr. : ἀλαθεύειν *sunja gateihan* vel *tauþan*, θρησκευέειν *hroþeigana ustaikþjan*, γυμνατεύειν *uafais visan*, ἡγεμονεύειν *kindins visan* (etiam *raginon*), κινδυνεύειν *bireks visan*, εἰρητεύειν *gavairþeigs visan*, *gavairþi haban* vel *tauþan*, πρωτεύειν *frumadin haban*, διανοητεύειν *nakt þairhvahon*.

• Pariter ἀρετὴν *ganohs visan*, ἀσθενεῖν *siuhs visan*, δυνατεῖν *mahteigs visan*, ἐνοημεῖν *unahaims visan*, εὐκαιρεῖν *uhtuigs visan*, συνευδοκεῖν *gavilþis visan*, ψευδομαρτυρεῖν *galiugaveivads visan*, παρακολουθεῖν *gulaista visan*, φθονεῖν ἰν *neifja visan*, ὀφειλεῖν *du botai visan*, ἰσχυαεῖν *vairþan usgrudja*, πλουτεῖν *gabigs vairþan*, κληρονομεῖν *arbja vairþan*, ἐλαττωεῖν *favizo haban*, ὑστερεῖν *minz haban*, ὑστερεῖσθαι *þarbos þulan*, δεῖπνεῖν *du nakt matjan*.

bb) Verba in -ίζω :

• Cum ἀγιάζειν *veihan*, ἀγοράζειν *bugþan*, ἀτιμάζειν *unsveran*, ἀυάζειν *liuhþjan*, ἐτοιμάζειν *manþjan*, ἐορτάζειν *dulþjan*, etc., reperiuntur etiam νοστιάζειν *barmsks visan*, ὀμονάζειν *galeiks visan*, σχολάζειν *uhteigs visan*, παραχειμάζειν *veitru visan*, πλεονάζειν *managizo haban*, κλέλλζειν *stainan afvairþan* (et etiam *stainþan*).

cc) Verba in -ίζω :

• Cum ἀναθεματίζειν *afaihan*, ἀγαθίζειν *svavandþan*, βασιανίζειν *balþjan*, βυβλίζειν *sagþjan*, ἐργαυερίζειν *irtrisgan*, σαλπίζειν *haurþjan*, etc., reperiuntur ἐγγίζειν *newa visan* (et etiam *newþan*, *atanewþan*), ἐδιζειν *biuhts visan*, δαυμονίζεσθαι *voits visan*, ἀνιυλþons *haban*, ὀργίζεσθαι *þairhs visan*, ἀπειπίζειν *usvena vairþan*, ἐνδριζεισθαι *vairaleiko tauþan*, παροργίζειν *briggan in þvairþein*, ψομίζειν *mat giban*, παροργίζειν *loþun slahan*, ραβδίζειν *usbhigþan vandum*, ἀποκεφαλίζειν *haubiþ afmaitan*, ἔδαφιζειν *airþai guibþjan*, ἐναγκαλίζεισθαι *ana armins nimþan*, εὐαγγελίζεσθαι *eivaggelþan merþan*.

dd) Verba in -ώω :

• Cum βεβαίωον *gaþrastþan*, *gatalgþan*, δουλοῦν *gaþiran*, δολοῦν *bandþjan*, γακαυῖν *gakaunþjan*, θανατοῦν *gadauþþan*, ἐπιδιορθοῦν *atgataihtþjan*, ζημιοῦν *gastelþjan* (μυροφῶν *gabairhtþjan*), ὀμοιοῦν *galeikon*, τελειοῦν *usfulþjan*, ὑστιυῖν *ustiuhan*, νεκροῦν *daufþjan*, etc., reperiuntur δολοῦν *galiugtauþan*, ἀξιοῦν *ikanouþn vairþana briggan*, ἔλευθεροῦν *frijana briggan*, κεφαλαιοῦν *briggan haubiþ tauþan* (sic etiam ἔλοουν *banjo fullana briggan*, coll. Luc. XVI, 20), παροξηλοῦν ἰν *alþan briggan*, δεκαιοῦν *gatahtana damþan*, ῥιþαν *gateihan* (et etiam *gatahtþjan*, *gastunþon*), ἐκρίζουν *uslausþan us vaurtun*, ἀπειδελυτοῦν *afdaifþan tathundan tail*, χαριτοῦν *ansteigs eisan*, κληροῦσθαι *hlauts gasetiþs visan*.

• Aliæ circumscriptioes cum *visan*, *vairþan*, *audan*, etc., hæc sunt :

• Διαφέρειν *vulþris visan*, *batiza visan*, ἰλάσσεσθαι *hulþs visan*, νόηειν *andaþahts*, *usshaus*, *vars visan*, πενήν *gredags visan* (et etiam *gredon*), κερταίνεσθαι *baitrs visan*, προσοφείδειν *skru'a visan*, συνουδεσθαι *gavizneigs visan*, ὑγραίνεσθαι *hails vis u*, συμμάχεσθαι *gagiss visan*, φρενοπατῆν *fraþþjamatzeins visan*, προκεῖσθαι ἰν *gaþrestai visan*, κατακλιθεῖν *galaisia vairþan*, κλάττεσθαι *usflma vairþan*, κερδύνειν *du gavaurhtjo haban*, ἐπαίρεσθαι ἰν *arþuadi briggan*, ἀνέχειν *du þan stai fairrinnon*, coll. *spataðan vizon in azetþan*.

• Annotatio.—Verba e comparativis derivata a Gotho in genere exprimi non potuisse videntur. Excipitur tantum *minþkan*; alibi autem occurrit *managizo haban* (πλεονάζειν), *favizo haban* (ἐλαττωεῖν), *minz haban* (ὑστεροῦν), *batiza visan* (διαφέρειν), *uþarassau ganohþjan* (περισσεύειν).

2) Formationem per compositionem :

a) Substantivorum. Hic iterum distinguendum est, prout se habet prior pars compositi ad posteriorem.

aa) In respectu adjectivo :

• Ἀγριέλιος *viþeis alevabags*, κάλλιλιος *goids alevabags*, κενοδοξία *lausau hauþeius* (etiam *lausauvurdi*, *armahairtei* et *sinilia*), εὐωδία *daun voþi*, ταπεινοφροσύνη *hauweins gahugðais*, ἀρχιεπισκόπος *sauramaþlæis matarþe*, ἀρχιερέως *auhnmis gudþa*, etc., ἀρχισυναγωγός *suwamaþle s synagogeis*.

bb) In respectu genitivo :

• Τεχνογονία *borne guburþis*, υἱοθεσία *sunive gadeis*, νομοθεσία *vitodis guraidoins*, γεωργός *airþos vaurstveja*, εἰδωλοαγρία *galingagude skalkinussus*, εἰδωλοαγρία *galingam skalkinords*, εἰδωλοαγρία *þatei galingam sei-*

inda, ἰδνάρχης *fauramjaleis þiuito, 708. αὐτοκράτωρ sa faihū habunds, ἀνδραποδιστής manuans gahivands, λιθοφρόνης manuans maurþrijands, πατραλῆης attan bliggvands, μητραλῆης aiþein bliggvands, ὑφάλημ.δεν- λεία in augum skilkinon, θεοσέβεια gubþ blotau; col'. εἰδαλεῖον galinge stafs (cum lukarnas'afþs), γενίσια mel gabaurþhais (cum gabaurþivaurd), ῥάπτρια slahs losin, πίδα eisarn bi fotuns gabuyan (et etiam fotu- bandi). **

cc) In respectu prepositionali :

• Ἐπολιῖον dul uf mēsu, περίχρηρος þuta bisunijane land, προαλίον saur gard, ἐπαδρωῖσθι umu days. *

dd) In respectu correlativo :

• Νυχθήμερον naht juh dag. *

b) Adjectivorum.

na) Quamvis Gothus α privativum sive per *un-*, sive per *-laus* convertat, quidam sunt tamen casus, in quibus illud circumscribere præfert.

• Sic ἀνεταμίητος, Rom. xi, 29, inu idreiga, ἀφιάρ- γυρος, Tim. I, iii, 5 ni faihufriks, ἀνομος Cor. I, ix, 21 vitodis laas (et etiam alibi usurpatum vitodalas). *

bb) Quædam adjectiva ex præpositionibus et sub- stantivis formata ejusdemque significationis ac sub- stantiva supra (2, a, cc) memorata, convertere Got- thus non potuisse videtur :

• Dicit igitur *saur marein* pro *παράλιος* Luc. vi, 17; *uf vaira* pro *ὑπάνδρος* Rom. vii, 2; *us synagogein us- vaurþans* pro *ἀποστολάρχως* Joan. xii, 42; col'. in *heitom* pro *πυρέσσουσα* Mth. viii, 14; *atjar visands* pro *ἀπών* Cor. I, x, 1, 41. *

cc) Exempla aliarum circumscriptionum hæc sunt :

• Θεοδιδάκτος at *μη þa usla'siþs*, Θεόπνευστος *gudis- kairos almateiunis*, Διυρόπιστος *leitil galaubjands*, 71

ἰδνόςος *frjonds viljan seinanu, ἰσαγγελοῦ ibna aggitum, δευτερεῖς πρῶτος anþar fruma. **

c) Verborum.

aa) Privativum α in verbis quandoque equidem per *un-* convertitur (§ 172, coll. gloss. li. v.), commu- niter autem circumscribitur :

• Ἄγροεῖν ni vitan, ἀπεθεῖν, ἀπιστεῖν ni *galaubjan*, ἀδυνατεῖν *unmahteiþs vitan*, ἀμελίην *nukarja vitan*, ἀστοχεῖν *ungastofans vitan*, ἀτακτεῖν *ungaleviþs vitan*, ἀστοχεῖν *asairziþs vitan*, ἀσθενεῖν *sinks vitan* (*unhails vitan*), ἀθυρεῖν in *uulstau vitan*, ἀχρειοῦσθαι *unbruks vairþjan*, ἀκαρεῖσθαι *analatiþs enir þan*, ἀθετεῖν *vananá gataujan. **

bb) Ubi vero prior pars compositi adverbialen re- spectum præbet, Cuius præcipue circumscriptione utitur :

• Ὀρθοπομεῖν *raihtaba raidjan*, ὀρθοποδεῖν *raihtaba gaggjan*, ὕψιλοφρονεῖν *hauhaba hugjan*, ἱεροδιδασκαλεῖν *aljn'eikos laisjan*, ὑπερφρονεῖν *mais fraþþjan*, ἀγαθοποιεῖν *þiuf taujan*, κακοποιεῖν *unþiuf taujan*, ψευδομυρ- τρεῖν *galug veitvodjan. **

cc) Res eadem se habet, ubi objectivus respectus adest :

• Καρποφορεῖν *akran bairan*, ξενοδοχεῖν *gastins and- n'ntan*, τεκνογονεῖν *barna lairun*, τεκνοτροφεῖν *barnh sodjan*, ὑδροπτετεῖν *vato drighan*, ζωργεῖν *gafahanena tiuhan vel haban*, οἰκοδεσποτεῖν *garda valdan*, ναυαγεῖν *usfar þon gataujan us skipa*, θρηνημαχεῖν *du diuzam veihan*, λογημαχεῖν *vaurdam veihun*, λιθοβολεῖν *stainam valþran*, ζωοποεῖν *liban taujan*, coll. ἀκακίειν *ga- vaurkijan anakumbjan*, ἀξήσαι *ahsjan gataujan*, κατα- κλύπτεισθαι *gahulþan haubiþ sein*, Cor. I, xi, 6

CAPUT QUARTUM.

DE CONNEXIONE VOCABULORUM SEU DE SYNTAXI.

174. Inocueque vocabula in se et alio'ute spe- ctavimus; sed vocabula, per se satis insulsa, eum scopum in sermone habent, ut cogitationem ob oculos, si ita loqui fas est, ponant, hominumque mentes mutuo commercio colligent. Jam vero hunc scopum attingere nequeunt, nisi forma certa sint induta certoque ordine instructa. Nost non e- t igitur, cæteris absolutis, eas nunc dotas docere, qui- bus vocabuli gaudere debent, ut hanc illamve cogi- tationem significant.

Cogitatio vocabulis expressa dicitur *sententia*. Una- quæque sententia necessario aliquid exhibet, quod prædicatur (*prædicatum*) et objectum, de quo prædica- tur (*subjectum*). Jam vero prædicatum vel in verbo jacet, vel peculiari vocabulo exprimitur; in priori casu idea prædicati in stirpe verbi, et nonnisi per exceptionem in flexivo elemento latet. Cum autem in eodem flexivo elemento verbi etiam subjectum in- cerni potest, potest unicuique verbum totam senten-

tiam efformare. Accessoria subjecti per *attributum*, accessoria autem prædicati per *objectum* indicantur. Quoniam vero *formam* singula sententiæ vocabula induere debeant, partim ex mutua eorum *relatione*, partim ex eorum *dependentia* (*rectione*) sequitur; quoniam insuper *ordine* singula vocabula instruenda sint, determinatur tum et præcipue ex natura ipso- rum, tum in certis casibus ex eorum potentia. Deni- que prout unicuique et identicum aut multiplex et diversum est sive subjectum, sive prædicatum, sen- tentia *simplex* aut *composita* evadit.

§ 175. Propriam equidem grammaticam ad id inten- dere deceet, ut linguam ex se ipsa illustret et exponat, et præcipue in syntaxi ostendat, quomodo, intellectus legibus moderatus et arbitrio tamen indulgens, pop- ulus, qui hac lingua locutus est, cogitationes expri- mere valuerit; ea igitur esse deberet grammatica gothici sermonis; cum autem ejus monumenta, quo- rum probabili-sime omnia ad nos pervenerunt, meras pro-

maxima parte interpretationis et eadem ex graeco exhibent, ne dum sint genuina, hinc in exponenda syntaxi linguam gothicam cum graeca conferamus necessum sit. Qua collatione primo innotescet, quoniam modo Gothus sententias linguae, cujus nonnullae orationis partes formis et earum derivatae voces numero multo sunt ditiores (ut verbum, conjun-

ctio), invita propria formarum paupertate et indigentia proportionata derivatarum vocum subtiliores gradus orationis exprimentium, optime tamen et aequivalenter reddere potuerit; nec non et quam expeditus, licet ad exemplar proxime subequatur, et quam moderatus tamen, uli ab eo desceat, in construendis vocabulis fuerit (coll. § 8).

A, DE SENTENTIAE PARTIBUS

IN ORDINE AD SINDAXIM.

I. DE VERBO.

I. DE GENERE.

§ 176. I. ACTIVUM. 1) Activa forma gaudet intransitiva et transitiva: Joan. vii, 37 *ist þ iesus jah hropida qipands. jabai wana þausjai, gaggai du mis jah driggk ai. saei galaubei þ du mis, svasve qap gameleins, awos us wambai is rinnand vatins libandins*; Eph. iv, 20 *ni sra ganemuþ xristu, jabai sveþauh ina hauside du þ — ei aflagjaiþ þana fairnjan mannan.*

2) Saepius activum pro medio graeco ponitur, vid. § 178, 2, b.

3) Non pauca verba etiam in activo passivam significationem exhibent, vid. § 177 annot. 5, vel quondam connexionem et constructionem affectant, vid. ibid. annot. 4.

4) Plurima intransitiva graeca Gothus ut reflexiva convertit. Hic vero animadvertendum est, quod pronomen reflexivum post verbum regulariter mittatur; vocabulo autem determinativo ante verbum praecunte, pronomen inter utrumque poni potest. Sic: μεταβαίνειν discedere Mth. xi, 4 et ἐμβατεύειν Col. ii, 18 per *ushafjan sik germ. sich erheben, gall. s'en aller; θαρσύν* confidere Mth. ix, 2 et alibi: *þrastjan sik germ. sich getrösten, gall. se confier; ἐκνήφειν* evigilare, prudentem esse Cor. i, xv, 34: *usskarjan sik germ. sich bewahren gall. se garder; ὑποστέρπειν* revertere Mc. iv, 12; Luc. i, 56; x, 17: *gavandjan sik germ. sich umwenden, gall. s'en retourner; μετανοεῖν* poenitere Luc. xvii, 3; Cor. ii, vii, 8: *idreigan sik germ. sich reuen, gall. se repentir; μέλλειν* futurum esse Joan. xii, 4: *skaftjan germ. sich anschicken, gall. se préparer; πτωχεύειν* pauperem fieri Cor. ii, viii, 9: *gavandjan sik germ. entledigen gall. se dépourvoir; ἐγγίζειν* propinquare Luc. xv, 1; Mc. i, 15; Luc. x, 11: *newjan sik et atnewjan sik germ. sich nähern, gall. s'approcher; ἀπέχειν* abesse Mc. vii, 6: *fairra haban sik germ. sich fern halten, gall. se tenir de loin, s'éloigner; ἄλλως ἔχειν* aliter esse (aliter se habere) Tim. i, v, 25: *aljalēkos sik haban germ. sich anders verhalten, gall. se conduire autrement, ἐπιμένειν* remanere Rom. xi, 23: *gatulgjan sik germ. sich befestigen gall. s'affermir; μαθάνειν* discere Phil. iv, 9: *galaisjan sik germ. sich belehren gall. s'instruire; προσκαρτερεῖν* haerere Col. iv, 2: *hafjan sik germ. sich anhängen gall. s'attacher.*

«Annotatio.—Quandoque, etiam *sik* rejecto, verba haec intransitiva remanent, sic: *gavandjan* revertere

(ἐπιστρέφειν) Joan. xii, 40; Cor. ii, iii, 16; Gal. iv, 9; *galaisjan* discere (μανθάνειν) Tim. i, v, 4 cod. B; *hafjan* adherere (προσκαρτερεῖν) Rom. xii, 12; *andriinnan* certare (δυναστεύειν) Mc. ix, 34; immo communius sine *sik* sequentia occurrere videntur: *gaggagan* et *gagiman* convenire (συνοχεσθαι), *atnewjan* appropinquare (ἐγγίζειν) et *idreigon* se iuniter, vid. gloss. hb. vv.; in aliis vero locis ex praecedentibus reflexivum supplendum est, sic Skeir. vii, a *andþaggkjands* ex *andþaggkjandins sik.*

§ 177. II. PASSIVUM. 1) Gothica e linguis germanicis sola passivum habet. Hoc autem in ea lingua jam ferme extinctum fuisse conjicitur, ex eo quod formis longe paucioribus quam activum gaudeat (vid. § 152). Verumtamen ex monumentis superstitis non confirmatur, quippe cum in omnibus, ne uno quidem excepto, passivum occurrat neque tantummodo ad graecum passivum convertendum usurpetur, sed etiam ad exprimendas cogitationes, quae graeco activo redduntur (vid. annot. 5) et graecas ellipses supplendas, ut Rom. xii, 19, etc. Jam vero passivum occurrat: Mth. vii, 16 *ibai lisanda* (colliguntur) *af þaurnum veinabasja*; 19 (*all bagne ni taujandane akian gal us maitada jah in fon attahjada, ἐκχόπτεται—βάλ्लεται*), 26 (*galeikoda, mann dv lamma, ὁμοεθῆσται*); iii, 12; x, 26 (*ni vaiht ist gahuliþ, þater ni andhulituidau, cognosctor, γνωσθήσεται*), 29; xi, 5, 6, 12; xxvi, 2; xxvii, 17; Mc. ii, 5, 20; iii, 24, 28; iv, 12, 15, 17, 21, 22, 29, 31, 32; ix, 31, 49, 50; x, 55, 58 (*magutsu daupeinai, þiziei ik dauþjada, ei dauþjaindau, ego baptizor — ut baptizemini, βαπτίζομαι — δύνασθε βαπτισθήσθε*); xi, 17; xiii, 25, xiv, 9, 41; Luc. i, 15, 20, 52, 60 (*haitaidau iohannes, vocabitur, κληθήσεται*), 61, 76 (*þu barnilo prauftus hauhistins haitaza, vocaberis, κληθήσῃ*); ii, 4, 23, 33; iii, 5, 9; v, 20 (*afleitanda þus frauaurhtēis þeinās, remittuntur, ἀφέωνται*), 25, 55, 58; vi, 57, 58, 41; vii, 22, 25, 47; viii, 12, 17, 18, 50; x, 15; xiv, 10, 11, 14, 54; xv, 19 (*ni iau vairþs, ei haitaidau sunus þeins, ut vocor, κληθήσῃ*); 16, 4, 16; xvii, 30, 34, 35; xviii, 14, 31, 32; xix, 26, 29; xv, 18; Joan. iii, 3, 4, 5; vii, 23; ix, 7; xi, 4; xii, 25, 31, 52; xiv, 13, 21; xv, 6; xvi, 1, 52; Rom. vii, 2, 3; viii, 56 (*in þuk gadauþjanda all dags, occidimur, θανατούμεθα*); ix, 7, 8, 17, 19 (vid. ad annot. 5), 26, 33; x, 10, 15; xi, 19, 22, 23, 24, 55

xii, 19, 21 (nī gajhūnīcau, non vincit, μὴ νικήσῃ); xiii, 9; xiv, 10, 15, 16; Cor. I, 1, 17; iv, 2, 5. vi, 32; viii, 10; x, 25, 27, 29, 30; xi, 6; xii, 5, 8, 9; xiv, 24; xv, 9, 12, 15 (ubi in interpretatione invenimus loco invenimur restituendum est), 26, 33, 34; Cor. II, 1, 6, 11, 19; ii, 11 (ei xī gūnigūnōndau vel gajhūhōndau, πρὸς ἐπιτιμήσμεν, ubi in interpretatione decipiamur pro decipiāmini legendum est); iii, 11, 15, 16, 18, iv, 11, 16; v, 1, 3, 9, xi, 5, 12; vi, 9; ix, 3; x, 8; xi, 7, 10, 12, 29; xii, 9, 13, 20; Gal. 1, 6 (aj-tandjanda, μεταθίβει); ii, 17; iv, 19; v, 11, 12, 15, 18; vi, 1, 7; Eph. iii, 15; iv, 31; v, 3; vi, 19; Phil. 1, 18, 20; ii, 5; iii, 9; Col. ii, 22; iv, 16; Thess. i, iii, 3; iv, 17; v, 25, 27; Thess. II, iii, 1, 2; Tim. I, i, 19; iii, 10; iv, 5, 10; v, 9, 16; vi, 1; Tim. II, ii, 5, 26; iii, 6; iv, 6; Philem. 22; Noh. vii, 5; Skeir. vii, a; viii, c.

2) Gothus etiam verba, quæ dativum rogant, in passivo construere potest, ex gr.: *frasinan*: Me. v, 26 *qino frasinandei allanna seinanma* et alibi, et inde *frasinada* Cor. II, xii, 15; Gal. v, 15; *frāþjan*: Luc. ii, 30 *ni froþun þanma rawda* et alibi, et inde Phil. ii, 5 *þata frāþjaidau*.

3) Præter passivam formam adest insuper peculiaris verborum classis, quæ passivam significationem habent, verba scilicet tertiæ conjugationis, ex. gr.: *andþanduan* solvi, *usgutan* effundi, *gahailnan* sanari, *usmernan* narrari, etc., vid. § 131.

† Annotatio 1. — Sæpe passivum cum his verbis tertiæ conjugationis ex eadem stirpe ortum occurrit, nec in significatione habent, quæ distinguantur, sic: *reurda meina usfulljanda* in *mela seinanma* Luc. I, 20 cum *usfullnoda þata gametido* Mth. viii, 17; *ushauhjuda sumus gups þairh þata* Joan. xi, 4 cum *ushauhniþ namo frauþins* Thess. II, i, 12; *ni uslukaindau dauvons* Neb. vii, 3 cum *haurds mis usluknoda* Cor. I, xvi, 9; *all gaveihada* Tim. I, iv, 5 cum *veihnai nemo þein* Mth. vi, 9; sic *af-dauþjuda* Me. vii, 10 cum *gadauþnan*; *fræletada* Luc. vi, 32 cum *andletvan*; *merjada* Cor. I, xv, 12 cum *usmernan*; *gatairada* Jean. vii, 25 cum *gataurnan*; *nhi juda* I hil. i, 20 cum *mikilnan*. Nec non et cum intransitivis ejusdem stirpis: *ganasjada* (σώζεται) Luc. viii, 50 cum *ganisan* (σώζεται); *gabranjada* (καίεται) Cor. I, xiii, 3 cum *þrinnan* (καίεται); *gadrasnjada* deiecitur (καταβιβάζεται) Luc. x, 15 cum *gad-usiþ* (βιάζεται) Mth. v, 29; *usagggjþs varþi* absorptus est (καταπόθην) *dauþas* Cor. I, xv, 54 cum *gagggjai* (καταπόθην) *sa sraleihs* Cor. II, ii, 7; in hoc vero casu diversæ formæ sæpius qua in priori diversa significatione discriminantur ut *galuggada* jacitur, auclitur (βλάττει) Mth. v, 25, sed *ligiþ* factus est, jacet (βλάττει) Math. viii, 6; *hnaivjada* humiliatur (καταπίπτει) Luc. xiv, 11, sed *hneivan* inclinare (κλίει) Luc. ix, 12.

† Passivum graecum, etiam intransitivis respondentibus verba gerit, quod sæpius significatione commutatur; sic graecum ὑποτάσσεται (subordinari) et καθίσταται (persuadere) redit per *ufþausjan* obedire;

muasþeysþa (meminisci), *germanar cogitare*; *lupisþa* (dolore affici), *usmjagan curare*; *istassþa* (stare), *standan stare*; hinc etiam Me. iii, 5 *gustaf astra* (ἀποσταρα) *so harþas*; Luc. vi, 11; *þudizþa* (immergi), *siggju* *ilnbi* (Luc. v, 7), *konraþizþa* (conservare), *ifþim arnare* (Me. viii, 6); *eklissþa* (enervari), *ofþlign* *debere* (Me. viii, 5); *þaklissþa* (prolongari), *huanan crescere*; *þaplizþa* (storculari), *sildateihjan mirari*; *þreþþauzþa* (ad ripam appellere), *duatsnivan appellere*; *katþeþazizþa* (deici), *dalaf galāþjan* in præceps ire (Mth. ii, 25), etc.

5) Passivum graecum ut reflexivum quoquoque habetur et ut tale convertitur: *gakunnan sik* pro *υποτάσσεται* (subordinari) Cor. I, xv, 28; *gafihun sik* pro *κρύπτεσθαι* (abscondi) Joan. viii, 59; xii, 36; *uskafjan sik* pro *αἵρεσθαι* (clevari) Me. xi, 25; *inwaldjan sik* pro *μεταμορφώσθαι* (transfigurari) Me. ix, 2; *gavandjan sik* pro *ἐπιστρέφασθαι* (reverti) Mth. ix, 22; Me. v, 30; *gakafjan sik* pro *καλέσθαι* (adherere) Luc. xv, 15; *atungjan sik* pro *ὀργασθαι*, *φανέσθαι* (videri) Cor. I, xv, 7; Luc. ix, 8 et alibi; *afslaidan sik* pro *ἀρριζέσθαι* (discedere) Cor. ii, vi, 17; *uslausjan sik us vaurtisi* pro *ἐκρίζεσθαι* (eradicari) Luc. xvii, 6; *ussatjan sik* *φτετεύσθαι* (plantari) Luc. xvii, 6; *ufgiban sik* pro *χαρίζεσθαι* (secedere) Philem. 15; *galisan sik* pro *συνάγεσθαι* (congregari) Me. iv, 4; Luc. xvii, 57; *gusteiþjan sik* pro *ζημιώσθαι* (lædere) Me. viii, 56; coll. *vairþan sis* pro *βύλλεσθαι* (proijci) Me. ii, 25.

† Annotatio 2. — Nonnulla horum verborum etiam absque reflexivo pronomine usurpantur: Gal. ii, 5; *gakunþedam* confessi sumus (ἔξαμεν); Tim. I, i, 6; *usvandidedun* conversi sumus (ἔξετάπησαν); Joan. xii, 40; *gavandidedun* reversi sumus (ἐπιστρέψασαν); Cor. II, xi, 6; *gabairhtida* me manilextavi (ἐνανερόθην); si enim hoc esset participium præterit., uti aliunde *fanerofþentes* textus graeci suadet, nulla in contextu foret ratio, cur forma consonantica usurparetur, nisi credator, geminam formam esse *gabairhtitai*, ex quo, propter i vocabuli immediate sequentis, i finale expunctum esset; saltem *gabairhtijan* reflexivum adest etiam apud Luc. i, 79; Luc. ix, 25 ad *gase þjanda sik silban* ex præcedente *sia silbin* supplendum est, coll. § 178, annot. 3 et § 176, annot.

† Annotatio 3. — Nonnulla verba habent etiam in activo passivam nec non et reflexivam significationem, præsertim: *dauþjan* lavare, lavari, se lavare (βαπτισαι, βαπτισασθαι, βαπτισθηναι). Mth. iii, 11 *istis dauþja* (ὕδαθ βαπτίζω); Me. viii, 4 *niba dauþjand* (ἐάν μή βαπτισαντο), *ni matjanda*; Luc. iii, 21 *bipe dauþida* (ἐν τῷ βαπτισθηναι); (ruius tamen verbi etiam occurrit passivum: Me. x, 58 *daupeinai þizni* *ik dauþjada* ei *dauþjai ndau*); *binaitan* circumcidere, circumcidi, se circumcidere (περιτέμνειν, περιτέμνεσθαι); licet huius reperiatur participium passivum *binaitans*, dum *βαπτίζόμενος*: Cor. I, xv, 29 active dicitur *dauþjands*.

† Annotatio 4. — Communiter activum loco passivi in infinitivo usurpatur, a) ubi huius aliquis indicatur: Luc. v, 15 *þarmanun letkinon* (αἰθῆρα) *fram imma*

sanari; n, 1 et 5 *urrann gam eljan* — *anam eljan* (ἀπογράφεσθαι) inscribi; Thess. II, 1, 10 *qimiþ us-hauhjan* (ἐνδοξασθῆναι) exaltari. Tunc etiam *sik* stare potest: Luc. vi, 17 *qemun hailjan sik* (ιαθῆναι); et modo particulariori Cor. II, 1, 16 *vilda fram izvis g-asandjan mik* (προπεμφθῆναι); b) semel adhibetur substantiva circumscriptio Mc. x, 45 *gam at undbaitjam* venit ad ministerium, id est, ut ministerio suo fungeretur (ἡλθὲν διακονηθῆναι); c) more germanico post verba imperandi, volendi, dandi; Mth. xxvii, 64 *hait vitan* (ἀφραλισθῆναι) *hlaiua* jussit sepulcrum custodiri; Mc. v, 43; x, 49; Luc. xviii, 40; xix, 15; Luc. viii, 15 *anabaud izai gib an* (δοθῆναι) *mat*; Mc. vi, 27; Luc. i, 62 *wniua vildedi haitan* (καλιῶσθαι) *hata barn*; Mth. xxvi, 1 *sunus mans atgibada du ushramjan* (εἰς τὸ σταυρωθῆναι); d) cum *skulds visan* (oportere) et *mahls visan* (possibile esse), quibus inest passiva idea: Mc. viii, 31 *sunus mans skulds ist uskiusan fram þaim sinistam* (δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμασθῆναι); Luc. ix, 44 *sunus mans skulds ist atgiban* (μέλλει παραδίδοσθαι); xix, 11 *skulda vas þindngardi gnþs gasviku þjan*; Joan. xii, 34; Cor. II, v, 10; xi, 11; Mc. 14, 5 *mahlt vas þatabalsan frabugjan* (ἠδύνετο — πρῶθηναι); Luc. viii, 43 *qino mi mahta vas galeikinson* (οὐκ ἴσχυσον θεραπευθῆναι); Joan. iii, 4 *wniua mahls ist manna gabairan* (δύναται γεννηθῆναι) x, 35; Tim. I, v, 25.)

b) Sententia passive expressa hujus infrequenter in activam convertitur, ut sensus concretus fiat:

a) Rom. x, 10 *hairto galaubeiþ* (cor credit) *du g-raithiþai* gr. καρδίᾳ πιστεύεται (corde creditur); Mc. ii, 1 *gafrehan* (compererunt) *þalci in garda ist*, gr. ἠκούσθη ὅτι εἰς οἰκὴν ἔστων; Luc. ix, 17 *untie g-þun sumai* (nam dicebant quidam) gr. διὰ τὸ λέγασθαι ὑπὸ τῶν (quia a nonnullis dicebatur); Mc. v, 4 *untie galansida* (solvit) *af sis þas nandbandjos jah þa ona sotum risorna gabrak* (rumpebat) gr. διὰ τὸ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντεριῖσθαι; n, 2 *vein juggata in balgius wujans giutand* (hundum) gr. οἶνον νέον εἰς ἀκούους καινοὺς βλατέον (fundendum est); Luc. iv, 43 *mik insandiaa* scilicet *gūþ* (misit me) gr. ἀπέσταλμαι (missus sum) scilicet ὑπὸ Θεοῦ; Joan. x, 14 *kunnon mik* (cognoscunt me) *þo meina* gr. γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν, vel tamen ut codic. legunt *γινώσκονοσί με τὰ ἐμά.*

b) Gal. vi, 12 *ur akja galgius xristaus ni viunand* (persecutionem pati) gr. σταυρωθῆναι τοῦ Χριστοῦ οὐ διώκονται (vexantur); Tim. I, v, 10 *aglous vinnou* (afflictiones perpatri) gr. θλίεσθαι (affligi), coll. Phil. iv, 12; Luc. i, 11 *varþ in sinnai aggilus* (venit in conspectu) gr. ὤφθη (visus est) ἄγγελος; xvi, 21 *gairnida sat itan* (sat comedere) gr. ἐπεθύμει χορτασθῆναι (satiari); xx, 6 *triggvaba galatubjand* (credere) *allai* gr. πεπεσμένος ὅτι πᾶς ὁ λαός. Non pauca horum verborum ad medium viam pertinent: Gal. v, 4 *in ritoda garsahtaus qriþi þ izvis* gr. διεκισθῆσθαι; Cor. I, xi, 6 *qino gahuljai haubriþ seþn* gr. κατακαλυπτεσθῶ; Luc. ix, 25 *þaurst qataujan sis* vel Cor. I, xii, 5 *þota sis taujan* gr. ὑπεκάλυπται.

c) Annotatio 5. — Et vice versa quandoque Gothus passivum exhibet sententiam, quæ active exprimitur, etiam ut sensus concretus fiat: Rom. ix, 19 *wa þa faranda* (cur vituperamur? vituperamur enim in interpretatione legendum est pro vituperant) gr. τί ἔτι μίμνεται scilicet Θεὸς ἡμᾶς; Luc. vi, 38 *mituds goda gibada* (bona mensura dabitur) gr. μέτρον κλόν δόσουσι (dabunt); 44 et Mth. vii, 16 *ni us þaurnum lisanda* (colligi) *smakkans nih þan us aiwatandjai trundanda* (vindemiari) *veinabusja* gr. οὐδ' ἔξ ἀκαθῶν συλλέγουσι (colligunt) σῖκα — τρυγῶσι (vindemiunt) *σταφυλάς*; Joan. xvi, 21 *bife gabauran ut* (gigni) *barn* gr. ὅταν γεννησῆ (scilicet γυνή) τὸ παιδίον; xv, 6 more Gotho dilecto vertitur: *galisada* (colligitur) *jah in son galagjand* (ponunt) *jah in þranþada* (eterematur) gr. συνάγουσι — βάλουσι — καίεται. Sic pro intransitivis: Mc. vii, 10 *dauþnu asda u þjaideu* (occidatur) gr. θανάτῳ τελευτάτῳ (moriatur); Luc. v, 21 *uflohjanda* (exhilarāmini) gr. γελᾶσσετε; Tim. II, ii, 26 *uskaþjaindau* (providentur) *ðnnkþfowsi*; Mc. ix, 42 *galagjada* (ponitur) *asiluqairnus ana halsaggju* gr. περιέκειται (hæret) *λίθος* *μυελικός* *περὶ τὸν τράχηλον*; Joan. xi, 38 *hulundi staina u þarlagjida vas* (contactus est) gr. λίθος ἐπέκειτο ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ, coll. Mc. iv, 29 *bife atgibada* (offertur) *okran* gr. ὅταν παραδῶ (scilicet ἑαυτῶν) ὁ καρπός.

c) Annotatio 6. — Plurima participia passiva adjectivis convertuntur, vid. § 190, 5.)

§ 178. III. Medium. Non nisi rarissime occurrit medium, cuius indubitata exempla hæc sunt: *atsteigadun* (καταβάτης) Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 32; *lausjandun* (ῥυσάσθω) Mth. xxvii, 43; *uskunnanda* (γνώσκονται) Joan. xiii, 35; *wunrhjada* (κοτεργάζεται) Cor. II, iv, 17; *ustihunda* (κατεργάζεται) vii, 10; *þaranjoda* equidem (ἐνδύσεται) Cor. I, xv, 54 ut passivum haberi posset, cum nihil obstat, quin *undivanein* dlativi casus sit, (inducitur immortalitate); sed sensus simul et contextus suadent, ut tanquam medium habeatur. Dubium esse posset, utrum *liuguda* et *liugnda* de muliere Mc. x, 12; xii, 25; Luc. xvii, 27; xx, 54, 35; Cor. I, vii, 28 pasivum sit (duci) an medium (nubere); ex *liugandau* Cor. I, vii, 9 in gratiam pasivi res dirimi videtur.

c) Annotatio 4. — *Fnianda* quod prius ut medium obtulerant, Rom. ix, 19 deficit, vid. supra § 177 annot. 5; e contra inter medium exempla annumerari posset Mth. xi, 12 *anunmhjuda* et Luc. xvi, 16 *nanþjada* (βιάζεται), posterius saltem, quod in graeco non nisi medium est; ceterum Gothus hunc locum non recte intellexit (quisque sibi vim facit), et βιάζεται ut passivum habuit (compellitur, etc., hinc *in itai*). Si *sunjodana* Cor. II, xii, 19 cod. B pro ἀπολογούμεθα re ipsa esset, medium tunc adesse dici deberet, sed in cod. A rectius stat *sunjoma*. Syllaba autem *da* hic dependita in aliis locis conservatur; scilicet Joan. xiv, 31 *frijoda* (dilexit), ubi tamen praeteritum nec requiritur (ἀρῶ) nec convenit; hinc inclināremus ad *þijoda* ut medium habendum, nisi, collato *sunjodana* supra memorato, probabilissimum

esset, hęc vocabulum ad exemplar pertinuis e, ubi syllaba *da* quamdam fortasse annotationem criticam continebat, deinde in textu inegre nter subrepsisse.

Annotation 2. — Jam ab aliis judiciose fuit animadvertitum, quod hęc loca, in quibus occurrit medium, non exhibent passiva pro mediis formis gręcis ab interprete male intellectis; nam pertim gręcis activis nonnulla respondent, partim formę gręcę non sunt pro passivis spectanda; itaque nostri saltem interpretes, qui linguę gręcę peritos se præbuerunt, ea media sagaciter distinxerunt. Quibus argumentis adde, quod forma media et passiva saltem in conjunctivo discrepent (med. *-adau*, *-andau*, pass. *-aidau*, *-aindau*), et insuper, quod ex hoc *καταλάτω* bis et equidem in parallelis locis aliunde diversis occurrente, constet, ea ab interprete simpliciter non fuisse conversa. Ut ut est gothicum medium, quale nobis hic apparet, non minus inexplicatum est genus verbı. De facto semper ferme pro gręcō medio ponitur; quoad *atsteigadau*, si me tem nostram aperire licet, vel duplicem habet significationem: unam scilicet transit, demittere et alteram intransit, descendere, ita ut medium se demittere significet; vel, ut sæpe fit, compositione acta, transitivam significationem verbum *steigan* obtinuit, coll. *gagaggau*. Sed conspicuum et antiquitatibus germanicis pretiosum est medium verbı *liugan*; quippe cum ex eo confirmetur, quod puellę non ex arbitrio parentum vel dominorum libidine, ut res, venirent, sed ipse suos sponso eligere vel a suis dilectis libere ducerentur. »

2) Alias gręcum medium gothice vertitur.

a) Reflexivo, coll. § 176, 4 :

aa) Cum *sis* : *δανείσθαι leivan sis* Mth. v, 43; *ἀπεκδύσθαι afslaurjan sis* Col. iii, 9; *χάριν ἔχεισθαι þagk sis fairhoian* Luc. xvii, 9; *ἀγρόραξέσθαι bugjan sis* Luc. ix, 12; *φρεθεύσθαι ogan sis* Mth. x, 26 et alibi *δολογιέσθαι þaghjan sis* Luc. i, 29; s d etiam simpliciter *ogan*, *þaghjan*, vid. gloss. bh. vv.;

bb) Cum *sik* : *περιβάλλεσθαι gavasjan sik* Mth. vi, 29; *ἐδύεσθαι gahaman sik* Eph. vi, 11; Col. iii, 12; *ἀπεκδύεσθαι andhamon sik* Col. 2, 15; *ἐμπλέκεσθαι dugarindan sik* Tim. II, ii, 4; *μεταχαματιέσθαι gagalekon sik* Cor. II, xi, 15; *συνναμίγνυσθαι blandan sik* Thess. II, iii, 14; *ἀπέχεσθαι ashaban sik* Thess. I, v, 22; *ἐγκρατεύεσθαι gahaban sik* Cor. I, vii, 9 et *sik gaharban* ix, 25; *γαρήριεσθαι skaidan sik* Cor. I, vii, 15; *διαχωρίζεσθαι afshaidan sik* Luc. ix, 55; *ὑπεραίρεσθαι usharhajan sik* Thess. II, ii, 4; *ἐπεκτείνεσθαι sik usþanjan* Phil. iii, 14; *ἀπάγγχεσθαι ushahan sik* Mth. xxvi, v; *ἐντρέπεσθαι garundjan sik* Tim. II, iv, 9; *gashaman sik* Thess. II, iii, 14; *ασχύνεσθαι skaman sik* Luc. xvi, 3 et alibi; *ἐπιπνέρεσθαι alvudjan sik* Luc. xix, 15; *συνέρχεσθαι gagaggjan sik* Mc. ii, 14; *διελίγεσθαι sik andriunnan* Skeir. III, a; *ταπεινώσθαι haunjan sik* Phil. iv, 12; *σκόλλεσθαι draihjan sik* Luc. vii, 9; *ἐνδυναμοῦσθαι usvindhjan sik* Eph. vi, 10; *βερμαίνεσθαι rarnjan sik* Mc. xiv, 51; Joan. xviii,

18; *μεθύσκεσθαι aadrighkan sik* Eph. v, 18; *ἐκκαπώεσθαι gaweilan sik* Luc. x, 6; *ἀπολογιέσθαι sunjan sik* Cor. II, xii, 19;

cc) Ita ut pronomen possessivum ad substantivum dependens referatur : Cor. I, xi, 6 *jabai ugi ist qinan du kapillon aiþþau skabon, gahuljai kumbiþ sein*, velat caput suum (gr. *κατακαλύπτεσθαι* (gall. *elle se voile la tête*, pro *elle voile sa tête*).

Annotation 3. — Quandoque etiam *sik* omittitur; sed tunc eodem verbo præcedente communiter adhibetur : Cor. I, v, 11 *blandan* (*συνναμίγνυσθαι*) vos commiscere scilicet *izwis*-ex vs. 9 *blanda* : *izwis*; Mth. vi, 31 *we vasjama* quo (vos) vestiamus scilicet *uns* ex *gavasida sik* vs. 29; Cor. I, vii, 15 *skaidai* discedit (*χωρίζεσθαι*), ubi *skaidiþ sik* immediate præcedit; dum vs. 10 *skaidan* (*χωρισθῆναι*) reipsa absolute ponitur; sic Rom. xiii, 12 *gavasjam* induimus nos (*ἐνδυσάμεθα*); Eph. iv, 24; Col. iii, 11 *gahamob* (*ἐνδύσασθαι*) induite vos. »

b) Activo simplici: sic *andhaitan* æque significat *ὁμολογῆναι* et *ἐξομολογῆσθαι*; *aihaitan*, *καλεῖν* et *προσκαλεῖσθαι*; *gahaitan*, *συγκληεῖν* (Mc. xv, 16) et *συγκληεῖσθαι* (Luc. ix, 1); *afniman*, *ἀφαιρεῖν* (Luc. i, 25) et *ἀφαιρεῖσθαι* (Luc. xvi, 3); *gasigljan*, *σφραγίζειν* (Jan. vi, 27) et *sigljan*, *σφραγίζεσθαι* (Cor. II, i, 22); *atwugjan*, *δειξαι* (Luc. iv, 5 et alib.) et *ἐνδείξεσθαι* (Eph. ii, 7); *ganimum*, *παραμείναναι* (Mc. v, 40) et *συλλαμβάνεσθαι* (Luc. i, 31); *gafastan*, *διαφυλάττειν* (Luc. iv, 10) et *φυλάττεσθαι* (Mc. x, 20); *lagjan*, *τιθεῖναι* (Mth. xxvii, 60 et alib.) et *τιθεσθαι* (Luc. i, 60); *taujan*, *ποιεῖν* (Mth. v, 46 et alib.) et *ποιεῖσθαι* (Luc. v, 53). Necnon media et deponentia, ut *ζύεσθαι* *lausjan*, *ἀγαλλᾶσθαι* *svegjan*, *ἀπωθεῖσθαι* *afskiuban*, *παρρησιάζεσθαι* *gadaursjan*, *περιποιεῖσθαι* *fairvaurkjan* (sed Tim. I, iii, 13, non semel *ἐκαστοῦ* convertitur), *διαστελλεσθαι* *anabiudan*, *ἐνγκυλιέσθαι* *gahlaitan*, *ἐκλέγεσθαι* *gavaljan*, *ἐπαγγελλεσθαι* *gahaitan*, *ἐναγγελλεσθαι* *spillon* et *vailamerjan*, *παύεσθαι* *gavanþjan* et *anasivan*, etc.

c) Raro passivo, ut Gal. iii, 27 *xristau gahamodai si juþ* (Χριστῶν ἐνεδύσασθε); sæpius tamen in participio: *ἐνδυσάμενος* *gavasiþs* Cor. II, v, 3; *gapuidops* Eph. vi, 11; *gahamops* Thess. I, v, 8; *περιζωσάμενος* *bigaurdans* Luc. xvii, 8; *ufgaurdans* Eph. vi, 11.

II. DE TEMPORE.

§ 179. In gothica lingua sunt activo duo tempora, *præsens* scilicet et *præteritum*, passivo autem et medio, tantummodo *præsens*; *præteritum* vero passivo auxiliante *visan* aut *vairþan* circumscribitur (§ 181). Futurum equidem deest; sed quod ut aliquod certum futuro proponitur, per *præsens* ind., quod autem ut aliquid incerti, per *conjunctivum* *præs.* exprimitur. Sunt etiam nonnulla auxiliaria ad illud circumscribendum (§ 182).

§ 180. I. Jam vero *PRÆSENS* usurpatur

1) Quando de actione præsentı, vel antea incerta, sed adhuc perseverante, aut nondum absoluta, necnon et universali, universaliter

accepta; hinc ubi de moribus, habitibus, in proverbiiis agit: Rom. vii, 4, *ritof frau jia o þ* (καταλείψαι), *manu*, *sve lagga weila sve lib ai þ* (ζῆ); Cor. I, xvi, 19 *goljand* (ἀσπάζονται) *izris aikhesjans asiais*, *goleiþ* (ἀσπάζονται) *izris akvila jah priska*, *at þaimei jth salja* (ξινίζονται); Cor. II, xiii, 9 *sa gin om* (χαίρωμεν), *þau veis siukam* (ἀσθενῶμεν), *iþ jus stinþ i siju þ* (ἤξει); Mc. x, 38 *ma gut su* (δουλεύει: *drigg-km stikl*, *þanci ik driggka* (πίνω); Mc. iii, 52 *aþei þeina jah broþrus þeina jah svistras þeinas uta sakjand* (ζητούσι) *þuk*; Joan. xi, 9 *ivalif siud* (εἰσὶν) *weilos dagis*, *jabai wis gaggi þ* (περιπατῆ) *in dug*, *vi gastiggqi þ* (προσκόπτει), *uate liuhaþ þis fairwaus gasaiwi þ* (ἤξει); Mc. vii, 4 *iuda'eis niba ufta þva hand* (βαπτίζονται), *ni matjand* (ἐσθίουσι); Mc. iv, 29 *bipe gibada akran*, *insand ei þ* (ἀποστῆμι) *gilþa*; Cor. II, ix, 7 *hlasana giband frija þ* (ἀγαπᾷ) *guþ*.

z) Pro futuro, vid. § 182, 1.

z) Ad vivacius narrandum (et præsens dicitur historicum), quande que præeunte exemplari græco: Luc. viii, 49 *nauhþan imma rodjandin goggi þ* (ἔρχεται) *sums manne*; Joan. vi, 19 *þaruh svjandans sve spaurde k' jah e' aþi þau l' gasaiwand* (θεωροῦσων) *iesu*; ix, 15 *gatiuhan d* (ἄγουσιν) *ina du sareisaium þana srei vas blinds*; xi, 58 *þannh iesus gaggi þ* (ἔρχεται) *du h'aiva*; xi, 41 *þo qar þ* (ἔπει) *jah afar þata qi þi þ* (λέγει) *du im*. Ita etiam se habet Gothus, vel non præeunte græco, cum præsentem et præteritum: Joan. xii, 22 *gaggi þ* (ἔρχεται) *filippus jah qifri þ* (λέγει) *du androin jah jah astra andraias ja filippus qe þun* (λέγουσι) *du iesua* Mc. v, 13 *aha atiddjedun* (ἔρχονται) *du iesua jah gasaiwand* (θεωροῦσι) *þana rodan sitandan*; 22 *jah sai qimi þ* (ἔρχεται) *ains þize synagogafadca jah gadraus* (πιπτει) *du sotum iesuis*; 40 *iesus ganimi þ* (παράλαμβάνει) *attan þis barnis jah aþein jah þans miþ sis jah galai þ inn* (εἰσπορεύεται). Communiter tamen pro historico Græcorum præsentem usurpatur præteritum: Mth. viii, 4 *jah qah* (λέγει) *imma*; viii, 7; viii, 20, 26; xxvi, 71; Mc. i, 42 *ahma u stau h* (ἐκβάλλει) *ina in auþida*; 24 *jah gali þun* (εἰσπορεύονται) *in kafarnaum*; i, 50, 57, 58, 40; ii, 5, 4, 5, 10, 17, 18; iii, 15, 20, 51; iv, 56, 58; v, 19, 35; vi, 4, 50; vii, 1, 32; x, 49; xvi, 4; Luc. xvi, 7; xix, 22; Joan. vi, 5, 20; ix, 17; xi, 29; xiii, 24; xviii, 28; xix, 9, 10.

4) Sæpe pro græco perfecto

a) Cujus sensum præsentialem verbo respondente Gothus exhibet; sic convertit Mc. iv, 29 *þu ri stn ken o þerismós* (venit) *per atist asans* (præsto est); Tim. II, iv, 6 *καίρος τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐρῆσταικε* *per mel meinaizos distivissais a tist*; Luc. viii, 20 *ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστῆκασι in ἔξω* *per aþei þeina jah broþrus þeina standand ut a*; Cor. I, xv, 4; Rom. ix, 19 *ἐβουλόματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε* *per viljan is was andstandi þ* (ita enim loco *andstandi* legendum est, *þ* a librario propter *þ* immediate sequens prætermisso, quemadmodum Cor. II viii,

5, et ad Cor. II, iii, 2); viii, 53 *πίπεισμαι* (persuasus sum) *per gatava* (credo); xiv, 14 *οἶδα καὶ πίπεισμαι* *per vait jah gatava*; item Cor. II, x, 7; Gal. v, 10; Phil. i, 14; Thess. II, iii, 4 *πέποιθα* i. q. *πίπεισμαι* pariter *per gatava*; Joan. viii, 55 *ἐγνώκατε* (cognovistis) *per kunnuþ* (scitis); Tim. I, v, 8 *τὸν πιστεῦ ἤρνηται* (abdicitavit) *per galaubein in vidi þ* (negat). Vtke verba Gothus transvertit Mc. viii, 5 *μαρτύρου ἦκουσι* (præsto sunt) *per fairraþro qemum* (venerunt); Luc. xv, 27, Joan. xii, 42 et alibi; xi, 28 *ὁ δὲ ἀσκαλὸς ἔφρασε* (adest) *per laisaris gam* (venit); Mth. vi, 2 *ἀπέχουσι* (habent) *τὸν μισθὸν αὐτῶν* *per and nemun* (receperunt) *nizdun seina*; Gal. iv, 20 *ἀπορούμαι* (conterritus sum) *per ofslautiþs in* (perf.); Phil. i, 17 *κείμε* (jaceo) *per gasatiþs in* positus sum.

1) Annotatio 1. — Gothus autem in præterito græco per præens gothice vertendo delicit Tim. II, iii, 15, et Joan. vi, 42, quibus in locis οἶδας (scis) et οἶδμεν (scimus) per *kunþes* (nostri) et *kunþedun* (novimus); Rom. xi, 20 *ἐστυνας* (stas) et Cor. II, i, 24 *ἐστυνας* (-tatis) *per gastost* (stetisti) et *gastabuþ* (stetistis); Rom. xiii, 2 *ἀνέστηκε* (obstat) *per andstoþ* (obstitit) convertit.

b) Cum actio præterita, sed in suis consecutionibus perseverans, exhibetur: Joan. v, 45 *εἰς Μωσῆν ὑμεῖς ἔλυσατε* (-pem vestram posuisti et adhuc ponitis) *vertitur per du mose jus veneiþ* (speratis); v, 37 *ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτὸς μεμαρτύρηκε* (testificatus est et ejus testimonium adhuc valet) *περὶ ἐμοῦ* *per saci sandida mik atta sah v eitvodei þ* (testificatur) *bi mik*; hinc Gothus convertit etiam xiv, 7 *γινώσκετε τὸν πατέρα μου καὶ ἐώρακατε* (vidisti eum et videtis nunc adhuc in me) *per kunnuþ attan meinana jah gasaiwi þ* (videtis); et responsum Jesus apud Mth. ix, 2, 5; Mc. ii, 5, 9; Luc. vii, 47, 48: *ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου* (peccata tua remissa sunt, remissaque remanent) etiam *per fratetanda þus fravaurlteis þeinos* (remittuntur tibi); Rom. vii, 2 *ἔαν ἀποθῶν ὁ ἄνθρωπος, κατ' ἐργηται* (est et remanet soluta) *ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνθρώπου* *per jahai gasvilti þ uba, galau s jada* (solvitur) *gens af lamma vitoda abins*.

5) In oratione obliqua et etiam in sententiis subordinatis, plerumque præeunte græco: Mc. x, 47: *gahausjands þatei iesus sa nazaraus i st* (est, ἐστὶ); Joan. vi, 24 *gasaw manaqei þatei i sus a ist* (οὐκ ἔσται) *jainar*; Rom. xi, 52 *galauk guþ allans in ungaloubinai, et allans gaar avai* (ἐλπίση); Skoir. V. a *gasok, ei galaisjaina sih*. Et invito græco: Luc. v, 26 *fullai vaurþun agisis qifandans, þatei gasaiwand* (εἶδομεν) *vulþaga himmu daga*; Joan. ix, 52 *fram aiva ni gahausiþ vas, þatei ustuki þ* (ἀνέβηξεν) *augona blindamma*. E contrario Thess. I, iii, 4 *sanraþum izis þatei ana vair i vas uns* (μῆλομεν) *du vinnan agliþos*.

1) Annotatio 2. — Cum autem interpres in aliis locis græcum præsens per præteritum explicat, ex eo critur, quod peculiariter, sed non semper judiciose, textum suum intelligat, Joan. vi, 52 *οὐκ ἔσται* *per*

ðíðωσι) *izvis hlaisf*; 37 *all þatei gaf* (ðíðωσι) *mis alla*, *du mis gimib*; vii, 45 *þatei sunja rodida* (λίγω), *ni galaubeiþ mis*; xiv, 3; *ak ei uskunnai so manoseþs*, *þatei ik frijoda* (ἀγαπῶ) *altan meinana — urreiþ* (vid. § 179 annot. 1); xix, 3 *altiuha izvis ina ut, ei v teiþ*, *þatei in imma ni aihlum fairino bigut* (ἐπίσχω); Tim. I, 5, 18 *gaþ* (λίγω) *gameleins*; Tim. II, ii, 17 *vaurd ise sve gund ruliþ*, *þizeei vesun* (ἔστιν) *ymuinaius jah filetus*; Cor. II, i, 4 *gubrafstjam þaus in allaim aqlom þairh þo gafþaiht*, *þiznei gaþrafstidai sijum* (παράκαλούμεθα) *silbans fenn gubþa*; Eph. ii, 22 *in þammaei jah jus miþgati mridai xijaþ* (συνοικοδομείσθς) *du bauainoi gubþa*. Presertim in determinando tempore, cum scilicet Gothus pro puncto temporis, usque quod aliquid evenit, tempus potius a quo res coningit, exhibere inavult: Me. viii, 2 *in seinoda* (σπληγχνίζομαι) *du þizai managein*, *unte ju da gans þrius miþ mis vesun* (fuerunt, gr. προερένουσι) *jah ni haband* (ἔχουσι), *wa matjaina*; Luc. xv, 29 *sva filu jere skal kinoda* (servivi, gr. δουλεύω) *þus jah ni wanhun anabun þeina usariddja* (παρήθω); Joan. xiv, 9 *svalaud melis miþ izvis vas* (sui, gr. ἐμῆ), *jah ni uskurþes* (ἐργωκας) *mik*.

§ 181. II. PRÆTERITUM ponitur

1) Pro græco imperfecto :

a) Me. i, 13 *andbaltiedun* (διεπόνουν); 21 *laisida* (ἰδίδωσκε); 50 *swaiþro seinomis lag* (κατέκειτο) *in brinon*; 55 *iesus jaina baþ* (προσνήχεται); xi, 8 *sumai astans maimitun* (ἐκπέπτε); *us bagnum jah stravid edun* (ἐστρώνων) *ana viga*.

b) Imperfectum pass. vertitur per participium præter., auxiliante præterito verbi *visan*: Me. i, 5 *daupidai vesun* (ἔβραπειζοντο) *allmi*; Joan. vi, 25; Luc. i, 65 *in allai bairgakein iudais merida vesun* (διελαλεῖτο) *alla þo vaurda*; xxiii, 3 *svaei sunus mun ds vas* (ἐνομιζέτο) *iosefis*; iv, 1 *iesus tawhuns vas* (ἤγχετο) *in alimin in auþidai*; vii, 12; viii, 27, 29, 57; xvi, 19; xvii, 27; Joan. vi, 18; Rom. ii, 6; Cor. I, xi, 25; Neb. v, 18. Semel occurrit Me. vi, 5 *gamaridai vaurþun* (ἐσκαυδαλιζοντο) *in þamma*.

2) Pro perfecto :

a) Mth. ix, 22 *gataubeins þeina ganasida* (πέσωκε) *þuk*; Me. v, 54; Me. i, 58 *gagnum du þaim bisunijane nuimam jah burgim*, *ei jah jainar merjan, unte du þe gum* (ἐξέληλυθα); vii, 29 *usid dja* (ἐξέληλυθε) *unhulþo us dauht þeinai*; xi, 2 *bigitats fulan gibundanna, ana þammaei nanh ainshun manne ni sat* (κακάθει); xiii, 23 *suwragataih* (προείρηκα) *izvis allata*; xv, 42 *sa lerjands mik atnevida* (ἔγγινε), etc.; Luc. vii, 16 *prausfets mikils urrais* (ἐγγήροται); Cor. II, xv, 12.—Joan. iii, 29 *fehda meina us friltunoda* (τετέραραται); Me. xi, 21 *smakkabugms gaurun s noda* (ἔξήραται); Cor. I, xvi, 9 *haurds mis usluknoda* (ἀνίγωγε); Cor. II, vi, 11.

b) Perfectum pass. transitivis exprimitur :

aa) Communiter adhibitis participio præter. et præ-

terito verbi *visan*: Mth. x, 50 *izvara tagla haubidis alla gara þunna siud* (ἠρόθυμῶσαι εἰσι); Mth. xi, 10 *bi þanei gameliþ ist* (scilicet in scriptura γράσσεται); Me. i, 2; vii, 6, xi, 17; Luc. ii, 25; iii, 4; iv, 4; x, 26; Rom. viii, 56; Cor. II, viii, 14; Luc. iv, 12 *gi þan ist* (scilicet in scriptura, ἔσσεται) *ni fraisais frauþan*; Me. iv, 11 *izvis atgib an is s* (ἰδίδωται) *kunnan rana*; Luc. iv 6; viii, 10; Joan. vii, 8 *meinata mel ni nauh usfulliþ ist* (πτεπλήρωται); 47 *ibai jah jus a fairzidai sijunþ* (πεπλάκησθε); xvii, 10; xviii, 57; Rom. vii, 2; xiii, 6; Cor. I, i, 13; iv, 4; vii, 14, 27; Cor. II, vii, 4; vii, 15; ix, 2, 3; Gal. v, 4; vi, 14; Phil. iii, 12; iv, 12; Col. i, 16; iv, 5; Tit. i, 15. Jam vero non nisi raro verbum substantivum participio præponitur et quidem tentummodo ubi negatione attribuitur vel prævenire præteritum prius mittitur: Joan. vi, 65 *nibai ist atgiban*; xii, 41 *ni sijun gnbaurunai*; xii, 14 *svasve ist gameliþ*; xvi, 24 *bidjaiþ ei saheþs izvara sijai usfallida* (ἤπεπλήρωμένη); xvii, 25 *ik in im jah þu in mis, ei sijaina ustaubana* (ῶσαι τετελειωμένοι); Cor. II, iv, 3 *jabai ist gahulida* (ἔσται κεκλυμμένον), Cor. I, vii, 15 *nist gafriaiþs*, Tim. II, ii, 9 *nist gubundan*.

bb) Raro autem adhibitis participio præter. et præterito verbi *visan* vel *rairþan*: Me. x, 40 *þata du sitan of tairþroun meivai aiþþau of hleidumein nist mein du gibau alja þaimie manviþ vas* (ἠτοκασσεται); Gal. ii, 7 *þai þugkjandans ni vaiht anainsokan ak þeta viþraeiþro ganivandans, þatei gatruauida vas mis* (πεπίστευμαι) *aivaggeljo*; iv, 25; Me. ix, 42. — Me. iii, 26 *jabai satana usstop ana sik silban juk gada ilip s varþ* (μεμέρισται), *ni mag gastandun*; Joan. xvi, 14 *parakletus gasakij þo namiseþ bi stnuo, þatei sa reiks þis fairwous of domiþ s varþ* (κίχρεται); Cor. II, vii, 11; Gal. ii, 25.

Semel Gothus circumseribit cum *habun* et participio præter. ut objectum relato, more Latinorum: Tim. I, iv, 2 *astandund sunai asaiwondans laiseino unthulþono gatandida habandane sresa miþvisseia* (maculatam habentium conscientiam, gr. κενωθηριασμένων τὴν συνείδησιν). Item de præterito per *saura* strictius determinato dicendum est: Luc. xiv, 24 *ni ainshun manne jainaise þize saura hai: anane pro tōn keklymēnōn*; alias vero simplex participium sufficit, ex. gr.: *gabaurans* pro γεγεννημένων Joan. ix, 52.

Quemadmodum in oratione obliqua presens loco præteriti pro sensu ponendum est (§ 180, 5), ita etiam perfectum loco plusquamperfecti usurpatur: Me. xvi, 4 *gumidedua þammaei afvalteip s ist* (ἀποσκυλισται) *si stans*.

3) Pro plusquamperfecto :

a) Me. xiv, 13 *atgaf* (ἔειπέκει) *sa lerjands im bondton*; xv, 7 *in auhtjandun manurþr gatavidedun* (πεποιήεισσαν); 10 *in neipis atgebun* (παρὰδωκεισσαν) *ina þai gudjans*; xvi, 9 *usvarþ* (ἐκπέδκει) *sidun unthulþons*; Luc. viii, 2, 29, 53, 53; Joan. vi, 17; vii, 50; viii, 20; xi, 15, 19, 50; xiv, 7; Skeir. VII, d

(gasaw jag - gahausida, viderat et audiverat); ἐλάτο Mc. x, 46 et εἰπάτω Joan. vii, 57; xviii, 5, 16, 13 Gothus convertit ut simplicia præterita pro sensu (sedit, stetit) per sat et stob.

b) Plusquamperfectum pass. ubique auxiliantibus participio præter. et præterito verbi visan circumscribitur: Mth. vii, 25 *razn gasuliþ vas* (τεθελήωτο) *ann staina*; Luc. vi, 48; Luc. iv, 39 *ana fuirgunja bzburgs gatimrida vas* (ἠποδόμητο); xvi, 20 *lazarus atvaurpans vas* (ἐβίβλητο) *du daura*; Joan. xi, 44 *vits isaurlja bibundans* scilicet *vas* (περισβίδετο); xix, 11 *ni aihedeis valdušnje aihun ana mik, nih vesi þus atgiban* (ἦν δεδομένον) *īaraþro*; Joan. ix, 22 *συνετίθειντο* in mediāli sensu usurpatur, quod Ulfilas per *gagþun sis* tradidit.

4) Pro aoristo :

a) Mth. v, 28 *wazuh suei saiwiþ qinon du luston eos, ju gahavinoda* (ἠμοίχυσεν) *īzai*; vii, 22 *niu þeinamma nanin prausetidedum* (ποισητήσασμεν) *jah þeinamma nanin unhuþans usvaurpum* (ἐξέβαλομεν); *jah þeinamma nanin mahtius mikilos gatavidedum* (ἐποίησαμεν), etc.

b) Pro aoristo pass. Gothus adhibet participium præter. :

aa) Cum præterito verbi *vairþan* : Mth. xi, 49 *usvaurhta gadumida varþ* (ἰδικάωθα) *handugeri*; xxvii, 8 *duþþe haitans varþ* (ἰζήθη) *akrs jains akrs bloþis*; 3 *iesus du steuati gatauhans varþ* (κατέρηθη); Mc. ii, 27 *sabbato in mans varþ gaskapans* (ἐκτίθη); ix, 4 *ataugiþs varþ* (ἔφθη) *im helias miþ mose*; xvi, 11 *hausjandans þatei libaiþ jah gasaiwans varþ* (ἐλεθη), *ni galauþidedum*; Luc. vii, 35; viii, 5, 20; ix, 36; xv, 24, 32; xvi, 1; xvii, 14, 18; Joan. ix, 2, 49, 20, 34; xii, 58; xv, 18; xvi, 21; xvii, 42; Rom. vii, 4, 6, 10; xi, 17, 24 (*usmitans jah intrusgens varþ*); xv, 4; Cor. i, 1, 15; vii, 18; xv, 54; Cor. ii, iv, 4; vii, 14; xii, 4, 12; Eph. i, 13; iii, 8; Phil. iii, 12; Col. i, 16, 26; Thess. ii, ii, 3; Tim. i, i, 16; ii, 13, 14 (*varþ ustutoþs*); iii, 16; iv, 14; vi, 10; Neh. vi, 15, 16 (*varþ usfulliþs*); vii, 1;

bb) Cum præterito verbi *visan*, pariter ac in circumscribendis imperfecto et plusquamperfecto : Mc. i, 9 *gam iesus fram wazarniþ jah dauþi þs vas* (ἐβασπισθη); xv, 16 *peilatus iesus atgaf, ei u shramiþs vesi* (σταυρωθη); 28 *miþ unsib,aim rahniþs vas* (ἰδογισθη); Luc. ii, 18 *svave rodiþ vas* (ἰδαθη) *du im*; iv, 26 *iusandiþs vas* (ἐπέμθη) *helias in sraipta*; 27 *ni aihun i ze gahrainiþs vas* (ἐκκαρπισθη) *alja naiman*; Joan. vii, 39 *iesus nauhþanuh ni hauhiþs vas* (ἰδοξασθη); ix, 52; xii, 5, 16; xvii, 56; Cor. i, i, 15; vii, 20, 21, 24; x, 2; xv, 4; Cor. ii, i, 8; vii, 7, 9; vi, 25, 33; xiii, 4; Gal. ii, 3; iii, 1, 27; Eph. i, 11; iii, 3, 10; Col. iii, 13; Thess. i, iii, 1; Tim. i, i, 13; Neh. v, 17,

cc) Cum præsentis verbi *visan*, sicut ac in circumscribendo perfecto : Mth. v, 21 *hausideduþ þatei qiþ, au ist* (ἐβήθη) *þaim airizam*; Luc. ii, 11 *spillo*

izvis faheid mikila, sei vairþiþ allai managem, þatei gabaurans ist (ἐτίχθη) *izvis nasjands*; x, 20 *fajinod in þammei namna izvara gamelida siua* (ἐγγόγη) *in himinam*; 22 *all mis atgiban ist* (παράδοθη) *fram attin*; Joan. xiii, 32 *jabai guþ huutiþs ist* (ἰδοξασθη) *in imma, jah guþ hauheiþ ina*; xv, 8; xvi, 21 (ubi *gabauran ist barn* passive pro γυνή γεννήθη convertitur); Rom. ix, 12; Cor. i, v, 7; vii, 34; xii, 13; xv, 5, 6; subscript.; Cor. ii, xii, 7; subscript.; Gal. ii, 17; v, 13; Eph. iii, 5; iv, 1, 4, 7, 21, 30; Phil. i, 29; iii, 8; Thess. i, iii, 7; Thess. ii, i, 10; Tim. i, ii, 7; vi, 12; Tim. ii, i, 11; Tit. i, 3. — Mc. iii, 21 *qehun þatei usgisiþs ist* (ἔβητο) *þroper orationem obliquam dicitur*, coll. supra § 180, 5.

c) Annotatin. — Ubi vero quæque harum trium circumscribendi rationum adhibenda sit, di sicile definiiri potest, earum discrepantiâ individuali apparente. Ex variis autem locis, in quibus hæc diversæ rationes promiscue usurpantur, ut Joan. xiii, 51 *nu gasveraids varþ* (ἰδοξασθη) *svius mans jah guþ huutiþs ist* (ἰδοξασθη) *in imma*, patet, quod *varþ* factum historicum, *ist* veru factum remanens efficactumque continuans indicet; cæterum hic locus inter alios probat, quantum interpres sensum exemplaris tetigerit in eumque altius penetraverit. Cor. i, vii, 22 *saci haitans ist* et *saci haitada* indiscriminatim pro *κληθεις* ponuntur.

5) Pro præsentis vid. § 180, 4 et annot. 2.

§ 182. III. Futuro nulla equidem est peculiaris forma; futurum autem græcum sæpe convertitur sive præsentis, sive circumscriptione adhibita.

1) Igitur pro græco futuro præsens solemniter usurpatur, et equidem

a) Præsens indicativi : Mth. v, 8 : *μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδίας, ὅτι αὐτοὶ-τὸν θεὸν ὄψονται* : *audagai þei hrainjahairtans, unte þai guþ gasaiwand*; Mc. viii, 37 *τί δὴ σοι ἄθροπος ἀντίλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ* : *wa gibiþ manna immaidein saivalus seiunizos*; Luc. xix, 44 *ἄξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ περιβαλοσιν οἱ ἐχθροὶ σου χαρὰ καὶ περικυκλώσουσι σε καὶ συῆξουσὶ σε πάντοθεν, καὶ ἐδραμοῦσι σε καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ* : *qimand dugos anaþus jah bigraband sijands þeinai grabai þuk jah bistandand þuk jah bivaiþjand þuk allaþro jah airþai þuk gāibnjand jah ni letand in þro stain ana staina*; Rom. ix, 25 *καλέσω τὸν οὐρανοῦ μου λαόν μου* : *haita þo ni managein meina manugin meina*; Mth. xi, 25 *kafarnam þu und himin ushauþida dalaþ und halja galeiþis* (καταβήσοθη); Joan. xvi, 20 *amen qiþa izvis, þei greitiþ jah gauraþ* (ἀκούετε καὶ θρηνησετε) *īþ manaseþs faqiþs* (χαρήσεται); Tim. ii, ii, 11 *jabai miþgadauþuodedum jah miþlibuam* (σοξήσομεν), *jabai gāþulam jah miþþia dano m* (συμασίδεσομεν); Cor. ii, xii, 15 *gab urjaba fraqima jah fraqimuda* (καταπαύσω καὶ ἐκπαύασθωμαι) *faur saivalus izvuros*; Rom. xi, 22 *jabai þairhivis in selein, aþþan jah þu usmaritaza* (ἐκκοπή); Mc. x, 55 *sunas mans usgibada* (παράδοθήσεται) *þaim usargudjan*; Cor. i, xv, 51 *allai inmaidjands*

(ὡς ἀγαπήμεθα); Me. xiii, 25 *māhtes þos in himinam gāva-gj unda* (σαλευσθήσονται), etc.;

b) Præsens conjunctivi, solemniter in sententiis subjunctivis, interrogativis et ubique futurum ad imperativum proxime accedit: Me. iv, 19 *o kuni un-galabjando, und wa at izvis sijan* (ἔσομαι), *und wa þu la u* (ὀψομαι) *izvis* (usque dum vobiscum esse debeo? usque dum pati vos debeo?); Luc. iv, 8 *franjau in vitais* (προσκυνήσεις) *jah imma ainamma fulla fah jais* (δαρεύσεις, servire debeo); Joan. viii, 22 *nibai usqimai* (ἀποκτενεῖ) *sis silbin* (nonne interficiet seipsum?); vi, 68 *frauja du uamma galeiþaima* (ἀπελευσόμεθα, nonne ire debemus, possumus?); Luc. xix, 51 *jabai was iggis fraihnai, dure andbindiþ*, *sva qi þaitis* (ἔρεῖτε) *du imma* (dicere potest, debet); Philem. 22 *venja ei þairh bidas izvaros fragi bida u* (χαρισθίσομαι) *izvis*; Me. viii, 42 *amen qira izvis, jabai gibaidau* (δοθήσεται) *kunja þamma taikne*; Mth. vi, 7 *þugkeiþ im ei in silvaurdin seinai andhausjai undan* (εἰσακουσθήσονται). Item etiam Mth. v, 33, 39, 41; x, 26; Me. iii, 27; x, 7; xi, 15; xii, 9; xvi, 13; Luc. i, 15, 51, 60; iii, 10, 12; iv, 8, 12; vi, 42; viii, 17; x, 6; xvi, 5; xvii, 4; xviii, 8; xx, 15; Joan. v, 47; vii, 51, 55; ix, 21; xv, 20; xvi, 26; Rom. viii, 55; xi, 14, 19, 21, 55; Cor. I, vii, 16; xi, 22; Cor. II, ix, 19; xi, 50; xiii, 1; Gal. v, 12; vi, 4; Thess. I, iii, 5; Tim. I, iii, 5; Neh. vii, 5.

In interrogationibus indirectis et oratione obliqua adhibetur præsens conjunctivi, ubi verbum principalis sententiæ in præterito ponitur: Me. iii, 2 *vitaide dun imma, hailidedi* (θρηνησέσκει) *sabbato diga*; Luc. vi, 7; Me. xi, 18 *sakidcedun waiva imma usqistidedeina* (ἀπολίθουσιν). Quapropter Joan. v, 45 (*μη δοκεῖτε*) *þatei ik vrohidedja u izvis* non explicandum est.

Annotation 1. — Sæpe autem ex diversa tantum lectione indicativus vel conjunctivus diverso usurpatur, ut Cor. II, xiii, 1; in sententia enim *ἐπι στόματος δὸς μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῆσεται πᾶν ῥήμα* cod. B futurum per conjunctivum *gastandei*, cod. A autem per indicativum *gastandiþ* convertit. Sed quandoque etiam Gothus in eadem sententia indicativum vel conjunctivum pro libitu suo adhibet: Me. ix, 59 *ni mannahun ist, saei taujiþ* (ποιήσεται) *māht in namin meinamma jah magi* (ὑνῆσεται) *ubilvaurdju mis*; Luc. i, 31 *sai ganimis* (συνλήψῃ) *in kilþein jah gabairis* (τέξῃ) *sunu jah haitais* (καλέσεις) *namo is iesus*; Joan. xv, 20 *jabai mik vrekun jah izvis vrikand* (διώξουσιν), *jabai mein vaurd sustaidedeina jah izvar sustaina* (τηρήσουσιν); Rom. xi, 14 *andbahti mein miklja, ei waiva in aljana brigga* (παράκλησῶσω) *leik mein jah gava sja u* (σῶσω) *sumans us im*; Cor. II, ix, 10 *sa andstaldands fraiva þana saiaudan jah hlabo du muta andstaldiþ* (χορηγήσει) *jah munagjai* (πληθυνεῖ) *þraiv izvar jah vohsjan gatunjai* (αὐξήσεται) *akruva usaurhtais izvarais*; coll. 2).

Annotation 2. — Quoniam Gothus futurum, quando ad imperativum accedit, conjunctivo tradit,

eodem etiam modo hoc convertit, ubi negatione comitatur (ὃ c. fut.): Mth. v, 21 *ni maurþrajs* (ὃς φοβεύσῃς, non occidas); 35 *ni usarsvarais* (ὃς ἐπιπορήσῃς); Luc. iv, 12; Rom. vii, 7; xiii, 9; Cor. I, ix, 9; Cor. II, v, 3.

Annotation 3. — E contrario conjunctivum aoristi eum ὃ μὴ, qui sensum futuri præ se fert, ordinario per indicativum præsentis (coll. §, 185) Gothus exhibet: Mth. v, 18 *und þatei usleiþiþ himins jah airþa, jota ains airþau ains striks ni usleiþiþ* (ὃ μὴ παρεῖληθῃ) *af vitoda*; 20 *qira izvis þatei nibai managizo vairþiþ izvaraisas gara hteins þau þize bokarje, ni þau qimiþ* (ὃ μὴ τίσειλητε) *in þiudangardjai himine*; 25 *qira þus, ni usguggis* (ὃ μὴ ἐξέληθῃς) *ja nþro, unte usgibis þana minnistan kintu*; x, 42; Luc. i, 15; ix, 27; x, 19; xviii, 17; Joan. vi, 55, 57; viii, 51; x, 5, 28; xiii, 58; Cor. I, viii, 15; Gal. iv, 50; Thess. I, iv, 15; v, 5. — Conjunctivus autem non nisi raro ponitur: Luc. xviii, 7 *þ þu þu niu gavrikai* (ὃ μὴ ποιήσῃ) *þans gavalidans seinans*; Joan. xviii, 11 *stikt þanei gaf mis atta, niu drigkan* (ὃ μὴ πῶ) *þano*; viii, 52 *jabai was mein vaurd fastai, ni kausjai* (ὃ μὴ γένησεται) *daupau*; Gal. v, 16.

2) Quandoque autem Gothus circumscriptione uti mavult; quo in casu nonnulla verba usurpat, quæ græcis μέλλειν et ἔχειν respondent, ut *skulan, munnan, skaftjan sik*, præsertim *skulan duginnan et haban eum infinitivo*: Luc. i, 66 *galagidedun þo vaurd in hairtin seinamma qibaudans, wa skuli þala barn vair þan* (ἔσται); vi, 25 *vai izvis jus hlajandans nu, unte gau non jah gretan duginnid* (πενθήσεται καὶ κλάσσετε); Joan. xii, 26 *þarei ik im, þrauh sa andbahts meus visan habaiþ* (ἔσται). Jam vero hæc circumscriptio præcipue adhibetur, ubi præsens et futurum contextim stantia discriminanda sunt: Phil. i, 18 *saginjo jah faginon duginna* (χαίρω καὶ χαρήσομαι); Cor. II, xi, 12 *tauja jah taujan haba* (ποιῶ καὶ ποιήσω); Thess. II, iii, 4 *taujiþ jah taujan habaiþ* (ποιεῖτε καὶ ποιήσετε). In hoc casu commutantur etiam conjunctivus et indicativus: Joan. v, 47 *þande jainis melam ni galaubeiþ* (πιστεύετε), *waiva meinain vaurdam galaubjaiþ* (πιστεύετε); Cor. I, xi, 22 *wa qirau izvis, hazjan* (πικνίσω) *izvis, in þamma ni hazja* (πικνῶ). Vel pro futuro ponitur compositum cum *ga*: Luc. xvii, 8 *bigaurdans andbahtei mis, unte matjo jah drigka* (ἐρώω καὶ πῶ), *jah biþe gamatjis jah gadrigkjis þu* (φάγεσθε καὶ πίετε); Joan. xvi, 16 *leitil nauh jah ni saiviþ* (θεωρεῖτε) *mik jah astra leitil jah gaisaiviþ* (ὄψεθε) *mik*; xvi, 19; Rom. ix, 15 *gaarma* (ἐλεήσω) *þanei arma* (ἐλεῶ), *jah gableiþja* (οἰκτερίσω) ubi supplendum est *þanei bleiþja* (οἰκτιρῶ), non autem *gafleiþja* ut in annot. ad h. l. aseritur.

Annotation 4. — Cum examinantur loca, ut Mth. v, 8; Me. xiii, 26; xiv, 62; xvi, 7; Luc. iii, 6; xvii, 21; Joan. xi, 40 in quibus ὄψομαι semper per *ga aivan* redditur, dum præsens *saiwan* sonat, hoc quidem conjicere posset, Gothum composito sensum futuri exhibere voluisse; licet tamen formæ cum

ga- sæpe eo modo inveniuntur, occurrunt: etiam simpliciter pro futuro convertendo, ex. gr.: δώσω semper trañitur per *giba*, vid. Me. vii, 57; xii, 9; xiii, 22, 24; Luc. i, 52; iv, 6; xvi, 12; xx, 16; Joan. vi, 27; xi, 22; xiii, 26; xiv, 16; xvi, 25; Tim. II, 11, 7.

• Annotatio 5. — Necnon et indicativus pro præsentis et futura græco indiserim inativum ponitur: Joan. xiv, 12 *sacî gataube d mis þo raustræ, þoci ik tanja* (ποιῶ), *jah is tanjiþ* (ποιέσει) *jah miuzona þaim tanjiþ* (ποιέσει); Tim. II, 11, 12 *jabai a falkam* (ἀρροῦμεθα) *jah is afalkiþ* (ἀρροῦνται) *uns*; Luc. iv, 6 *þus giba* (δώσω) *þata valdusni þize allata*, *unte mis a gþan ist jah þiswammeh þau viljan giba* (δίδωμι) *þata*; Cor. II, xi, 13 *wopand j hik wopa* (κρίχωνται κἀγὼ κρυχόμενοι); coll. Cor. II, i, 10 *iz ins swaleikaim dauþum uns galausida jah galauseiþ* (ἐύεται), *du þammi veniedum ei galauseiþ* (ἐύεται); 15 *ni alja meljam izris alja þoci uskunnauiþ* (ἐπιγνώσκετε), *aþþan venja ei und andi uskunnauiþ* (ἐπιγνώσθε). Intellectu difficilis est Joan. xiii, 52 *guþ hauheiþ* (allat) *iaa in sis jah suns hauhid a* (altiva) *ina*, cum in græco textu bis adsit futurum.

• Annotatio 6. — Quoad vero futurum verbi subst. (ἔσομαι) exprimitur a) per indicativum et conjunctivum præes. verbi *visan*: Mth. xxvii, 64 *ist* (ἔσται) *so speidizei ainzihai vañsizei þizai frumein*; Me. vi, 11 *amen qþa izris. sutizo ist* (ἔσται) *saudamjam aiþþan gaumaurjam þau þizai baurg*; Luc. v, 10; xiv, 10; Joan. v ii, 26; xiv, 17; Mth. v, 48 *sijaiþ* (ἔσσεθε) *nu jus fulltojai swasve alla izvar fullatajis ist*; Me. ix, 19 *und wa at izris sijau* (ἔσομαι); 55 *jabai was vili frumists visan, sijai* (ἔσται) *allaize afumists*; x, 8, 45; Luc. i, 20, 54; ix, 41; xvii, 51; xviii, 15; Joan. viii, 55; Cor. II, xii, 6; Tim. II, ii, 2; b) per indicativum verbi *vairþan*: Mth. v, 21 *sacî maurþreiþ, skula vairþiþ* (ἔσται) *stauai*; v, 22; *vii, 12 jainar vairþiþ* (ἔσται) *gruts j h krustis iunþve*; xi, 22, 24 (in loco parallelo apud Mth. vi, 11, dum illic ἔσται ist sonat, hic vertitur v irþiþ); Me. x, 51 *managai vairþ and* (ἔσονται) *frumans astumans jah astumans frumans*; xii, 7, 23; xiii, 19; Luc. i, 14, 55, etc. Raro autem per merum conjunctivum verbi *vairþan*: Luc. vi, 40 *gamanvids wairþuzah vairþai* (ἔσται) *sve laiseris is*, Cor. II, ii, 7, 8 *jabai andbahti dauþaus varþ vulþag*—*waiva nei mais andbahti ahmins vairþai in rufþau*. Nunc in circumscriptione per verba *visan* et *vairþan* utrumque pro futuro ponitur: Luc. i, 57 *ἀδυνατίσει ummahteijs ist*; Rom. viii, 59 *δυναστεύει makteiga ist*; Luc. x, 25 *ἀληρονομήσω arbja vairþa*; Gal. v, 21; Col. iii, 4 *ἠνερωθήσεθε bairhtai vairþiþ*; Joan. xi, 12 *σωθήσεται hailis vairþiþ*; xvi, 20 *λυπηθήσεθε saurgandans vairþiþ*; Phil. i, 20 *ἀσχυθηήσομαι gaalviskops vairþa*; Luc. vi, 25 *πεινάσει gredegai vairþiþ*; Tim. I, vi, 8 *habundans usfodein jah gaskadrein þaimuh ganahidai sijaima* (ὀρεσθηήσομεθα); Luc. xviii, 18 *wa tenjandis libuinis aivreinous*

arbja vairþan? (ἀληρονομήσω). Qua deque per *ist* et *vairþiþ* græcum *ἔσται* et *ἔσται* d seriminandum esse videtur, ut Mth. vi, 22 *jabai anga þein ainsfulþ ist* (ἔσται), *allata leik þein lichadein vairþiþ* (ἔσται); attamen immediate præcedit vs. 21 *þarei ist* (ἔσται) *huzd izvar, þaruli ist* (ἔσται) *jah hairta izvar*.

• Annotatio 7. — Conspiciuntur in lucis Gal. v, 10 *sa droþjunds izris sa bairaiþ* (βαπτίσει) *vargiþa* et Thess. I, iv, 14 *guþ þans þaipei anosasteþua þairh i su tiuhaiþ* (ῥέξει) *niþ inna*, duæ formæ *bairaiþ* et *tiuhaiþ*, quæ, si græcum futurum per indicativum conversum esset, *bairiþ* et *tiuhiþ*, si per conjunctivum, *bairai* et *tiukai* conarent. Non autem audiendi sunt, qui his locis librarii mendam adleso volunt; hoc enim prorsus sit improbabile, cum aliunde etiam Col. iii, 15 hæc forma tertia vice et equidem pro imperativo occurrat, vid. § 186, annot. 4; hic, quemadmodum ad Thess. I. I. dicendum est, hanc recentiore esse pro conjunctivo formam.

§ 183. IV. FUTURUM EXACTUM Gothibus etiam vertit per præsens et equidem ordinatio per præsens indicativi (vid. ad Thess. II, i, 10): Mth. v, 20 *nibai managizo vairþiþ* (περιεσσεύθη) *izvarraizos garuhteinr*, *ni þau qimih in þiudangardjai himine*; 21 *suei maurþreiþ* (φονεύθη), *skula vairþiþ stauai*; 22, 26 *ni usgaggis jainþro unte usgiðis* (ἀποδύθη) *þana minnistan kntu*; Me. ii, 20 *þan a fñimada* (ἀπεθῆν) *af ina sa bruþaþs, jah þan fastand*; Joan. xiii, 58 *hana ni hrukeiþ, unte þu mik a falkis* (ἀπαρνήθη) *kuman þrim sinþam*; Cor. I, xvi, 5 *qima at izris, þan mukindonja ustleiþa* (ἀιέθη). Indicativus autem et conjunctivus commutantur: Mth. v, 19 *snei nu gatariþ* (ἰούθη) *aina analuzne þizo minnistono jah laisjai* (διδῶθη) *sra mans, sah minnista haitada in þiudangardjai himine*, *iþ sacî tanjiþ jah laisjai* (ποίηθη) *vaið dōθη) sra, sah mikels haitada in þiudangardjai himine*; Me. iii, 27 *ni manna wagkisa vinþis galeiþands in garð is vilvan, niba saurþis þana svinþan gabindiþ juh þana gard is disviltai* (ἀοση—διωρηθή). Evidenter quoddam dixerim statim stultus Gothus apud Mth. v, 51 et 52 *qþan ist þatei wozuh sari a fletai* (ἀποδύθη) *gen, gibai izai ufstasseis bokos. iþ ik qþa izris þatei wozuh sacî a fletaiþ* (ἀποδύθη) *gen seina, tanjiþ þo harinon*.

III. DE MODO.

§ 184. I. INDICATIVUS usurpatur ad exprimendum quod reipsa existit, aut existere affirmatur.

1) In simplicibus sententiis:

a) Me. xvi, 6 *izus nist her, urrais*:

b) In directis interrogationibus: Gal. iii, 1 *was izris aþhugida?* Joan. xiii, 56 *frauja vad gaggis?*

• Annotatio 1. — In directis interrogationibus ponitur etiam conjunctivus, vid. § 185, I, f.

• Annotatio 2. — Verba *deberere*, oportere (germ. *sollen*) et *velle*, more græco et latino ponuntur in indicativo præter. ubi Germani conjunctivum usurpant: Cor. II, ii, 9 *þata silbo gamelida izris, ei qimund saurga ni habun, fram þairci skulda lēða* germ. *ich hätte sollen faqinon*; xii, 11 *skulds vas*

(*ἔμελλον* germ. *ich hätte sollen*) *fram izwis gakanujan*; Gal. iv, 13 sq. *burnilona meina, þunzei astra sita, unte gabairhtjaidau aristus in izwis, aþþan wilda* (*ἔθελον* germ. *ich hätte mögen*) *qiman at izwis*; nisi Gothus hic intellexerit imperfectum narrativum, quemadmodum aliunde Cor. II, 1, 15; Philem. 13 et præcipue aoristum Philem. 14 intelligendum est. Attamen quandoque etiam conjunctivus adhibetur, ut Cor. I, v, 10 *ni blandaiþ izwis horam — aut skuldedeiþ* (*ὀφείδετε, debetis*) *þan us þamma sitiwau usgaggan*. Verbum velle (*viljan*) in gothica lingua præsentis prorsus caret solumque conjunctivum habet (*viljan*), vid. § 154, 2. »

2) In sententiis compositis et equidem :

a) In hypotheticis sententiis : Cor. I, xv, 16 *þubai dauþans ni urreisand, niþ xristus arrais*;

b) Post particulas temporales;

c) In interrogationibus indirectis : Joan. ix, 21 *waiva nu s aiwi þ, ni witan*;

d) In oratione obliqua : Luc. viii, 47 *gazaiwandeis so qino, þatei ni galaugnida*.

Quid fusius de his casibus et quomodo præcipue in a), c) et d) sæpissime conjunctivus adhibeatur, vid. infra ubi de sententiis compositis agit.

§ 185. CONJUNCTIVUS possibilitatem significat.

1) Jam vero in sententiis synchelicis possibile enantiari potest :

a) Ut aliquid desideratum (optativum) : Rom. xv, 5 *gubþ gibai* (*δοῦν, dei*) *izwis þata wans fraþjan in izwis misso*; Thess. II, iii, 16; Tim. ii, 1, 26, 18 *gubþ sulljai* (*πληρώσαι*) *izwis allaiþos schedais*; Cor. II, vi, 2 *gamoteina in izwis* (utinam locum apud vos inveniamus, quod Gothus multo subtilius expressit quam Græce cum *χαρισάτε ἑρῆς*); Thess. II, ii, 17 *gubþ gabraþtjai* (*παρακαλέται*) *hairtona iwara jah gatulgjai* (*σπριζται*) *in allaim vaurstvam godaim*; iii, 5 *frauja garaihtjai* (*κατερθύνας*) *hairtona izwara in friuþvai gubþ*; Thess. I, iii, 11, 12 *frauja managjai* (*πλευράται*) *jah ganohnan gulta ujai* (*περιεσῶσαι*) *friuþvai*; v, 23 *gubþ gubeihai* (*ἀγάσσαι*) *izwis juþ seiwala jah leik unfuirmona gafætaidau* (*τηροῦν*); Philem. 20 *ik þeina ni wtau* (*δαίμων*) *in frauþin*. Cum *tainei* (*ἔμελλον*) Gal. v, 12 *vai uei jah us maitaindau* (*ἔμελλον ἀποκόψονται*) *þaidrobjandans izwis*; cum autem præteritum (iudic.) a Græco usurpatur, Gothus conjunctivum præter. adhibet : Cor. I, iv, 8 *ik uns þiudanodedaiþ jah vai uei þiudanodedeiþ* (*ἔμελλον ἐκασθεσῶσθε*); Cor. II, xi, 1 *vai uei us þnataidedeiþ* (*ἔμελλον ἠτιχέσθε*) *meinaizos leitil unfrodeins*. Huc pertinet etiam formula *ni sijai* (*μὴ γένοιτο*) Luc. xi, 16; Rom. vii, 7;

b) Ut aliquid concessum et humiliter prolatum (permissivum) : Luc. i, 38 *gubþ mariam : sai þwi frauþins, vai þrai* (*γένοιτο*) *nus bi waurda þeinamma*; ii, 29 *synaion gubþ : nu fralettais* (*ἀποδοῦναι*) *skalk þeinana in waurþþja*;

c) Ut aliquid volutum; huc referenda est prima persona pluralis, qua qui loquitur multitudinem adhor-

tatur : videamus, germ. *lasst uns!* vid. infra § 186, 2;

d) Ut aliquid debitum; huc præcipue pertinet tentia persona, quæ pro immediato imperativo gothice usurpatur, vid. infra § 186, 5;

e) In genere ut aliquid, cuius existentia a futuro pendet, hinc conjunctivus pro ipso futuro sæpe adhibetur, vid. supra § 182, 1) b);

f) In interrogationibus sæpissime, ubi potissimum Græcus futurum habet, ut Tim. I, iii, 5 *þabai was seiramma garda sauragaggan ni mag, waiva aikkleþjon gubþ gukarai* (*ἐπιμελήσεται*), vid. supra § 182, 1) b). Animadversu digna sunt loca, ut Mc. xv, 14 *skuldu ist laisuragild giban kuirwara þau niu gibunna* (vel oonne dare debemus?); Joan. iii, 4 *ibai mag wamma alþeis visands in wamba aiþrins scinaizos astra galeiþan jag-gabairai dau* (potestne nasci?).

« Annotatio.—In Luc. xix, 8 *halbata niginis meinis gadailjan unledaim*, adesse conjunctivum neque ex græco (*διδωμαι*), neque ex sensu, quem solum sententia patitur, conjiciendum est; probabilius est *gudalja* tantum legitimum esse, cuius u librarius propter eandem litteram sequentis vocabuli deceptus duplex exscripsit. »

2) De conjunctivo post particulas temporales, causales, conditionales necnon et explicativas posito tractatur, ubi de sententiis compositis.

§ 186. III. IMPERATIVUS necessitatem exprimit.

1) Huic modo equidem propria est forma; sed Gothus eum sæpe etiam per conjunctivum convertit. Jam vero pro imperativo aor. græco regulariter formam imperativam usurpat, ubi aliquid ad ictum oculi imperatur; pro imperativo autem præes. græco, formam conjunctivam, ubi scilicet aliquid imperatur, quod in futuro tantum fieri debet. Quoad negationem enim infinitivo per *ni* redditur : Cor. I, xi, 24 *ni miþ mutjiþ* (*ἀβετε ἐγῶςτε*) *þata ist leik mein, þata wau kjuþ* (*ποιεῖτε*) *du meiniu garmundai*; Joan. xvii, 11 *atte veiha, fastai* (*τήρησον*) *ins in namin þefnamma*; Tim. i, v, 23 *þuk silban strikna fastais* (*τήρηαι*); Mc. x, 14 *letiþ* (*ἔχετε*) *þo barna gaggan du mis*; xi, 25 *þan stoulaþþ bidjandans, aþletaþ* (*ἀφίετε*) *þubai wa habaiþ eiþra wana*; Mtii. vi, 11 *htais unsarana þana sineinun gif* (*δοῦς*) *uns*; v, 42 *þamma bidjand. þuk gibais* (*δίδου*); Philem. 13. *þu ina andunim* (*προσάλαῦ*); Tim. I, v, 19 *ni aþni m ais* (*παράδεχου*) *niba in andvairþja veitwode*; Joan. xi, 59 *afni miþ* (*ἔρατε*) *þana stann*; Luc. ix, 5 *ni niht nimaiþ* (*ἀφίετε*) *in wig*; Luc. x, 2 *bidjiþ* (*θεήπτε*) *frauþan*; Mtii. vi, 9 *varamu bidjuiþ* (*προσεύχεσθε*); Joan. xii, 27 *þatei taujis, tarei* (*ποιήσω*) *sprauto*; Rom. xiii, 4 *þuþ taujais* (*ποιῦναι*) *jah hadais hazein us þamma*; Joan. vi, 10 *vaurkeiþ* (*ποιήσατε*) *þaus muns anakumbjan*; 27 *vaurkjaiþ* (*ἐργάσθε*) *ni þana mat þana frulusanan*; Cor. I, vii, 21 *þauþjabai freis magt vairþan, mis brunkei* (*χρησάται*); Tim. I, v, 23 *ni driþhais þanamais wato* (*μὴ ὑποπόπτει*), *ak veinis leitil brunkjais* (*χρῶν*); Cor. II, vi, 17 *usgaggiþ* (*ἐξῆλθετε*) *us midsmi ite*; Luc. ix, 4 *þar saljiþ jah þaþr-oh usgnagaiþ* (*ἐξίπρωθε*); xv, 23 *sprauto*

briggijþ (ξενεγάτε) vastja; x, 4 ni brigguiþ (βαστάζετε) rugg, etc.

« Annotatio 1. — Vice versa tamen supe gothicus imperativus græco imperativo prææs. respondet conjunctivusque, licet rarius, pro græco imperativo aor. ponitur: Mth. vii, 25 *afleiþiþ* (ἀποχωρείτε) *fairra mis*; Rom. xi, 20 *jabni gredo sijand þeinano, vai gif* (ψώριζε) *imma, iþ jabai þaurisai, druykei* (πίστευε) *inaa*; Mth. viii, 9 *qíþa du þamma qim* (ἔρχου), *jah qiniþ*; Luc. vii, 13 *ni gret* (λάλει); Rom. xi, 2) *ni in matis gatair* (καταύει) *vaurstu guþs*; Tim. I, iv, 11 *anabiud þuta jah laisei* (παράγγελλε — δίδασκε); Mth. viii, 22 *laistei afar mis* (ἀπολόθει); Mc. v, 38 *ni saurhtei* (φοβού); Luc. i, 43 *ni ogs þus* (φοβού); Mth. x, 26 *ni ageiþ* (μὴ φοβείσθε), etc. — Mth. vii, 13 *innaggagaiþ* (εἰσδίδετε) *fairh aggu dauv*; Eph. vi, 17 *hitm naseinaiis niþaiþ* (ἔξασθε), Col. iv, 40; Joan. xv, 4 *vaisaiþ* (μεινότε) *in mis jah il'in izeis*; Col. iv, 16 *þan usrrggvaidau at izvis so aipistaule, taujuiþ* (ποιήσατε) *ei jah in laudkeiaun ussiggvaidau jah þoei ist us laudkeiaun jus ussigvaid* (ἀνεργάτε); Mth. x, 27; Mc. vi, 11; xiv, 15; Joan. x, 38; Cor. I, xvi, 11.

« Annotatio 2. — In diversis locis diverse interpretatus est Gollius: *gibiþ*, quo Luc. ix, 13; xv, 22; xix, 34; Rom. xii, 19 regulariter δότε explicat, ponit etiam Eph. iv, 27 (ni *gibiþ* *stap unuhþin*) pro δίδοτε; fert tamen eod. A rectius *niþ* *gibaiþ*, ut Luc. vi, 38 *gibaiþ* (δίδοτε) *jah gibada izvis*; *atbair* Mth. viii, 4 regulariter ponitur pro προσέγγετε, sed Tim. II, ii, 15 pro φέρε; *gabstaiþ* Tim. II, iv, 2 *gru þarwildeou*, sed Tim. I, v, 1 etiam pro παρακάλει; *grivats* vertitur Joan. xviii, 31 per *stojþ*, Rom. xiv, 15 per *stojaiþ*; *niþ* *grivats* Luc. vi, 57 per *niþ* *stojþ*, Joan. vii, 24 per *niþ* *stojaiþ*; *stap* *unuhþin* regulariter *qibiþ* Mc. xvi, 7; Luc. x, 9; x, 3, sed etiam *qibaiþ* Mth. x, 57; Luc. x, 40; Col. iv, 17; λέγετε Luc. x, 5 est *qibaiþ*, sed Col. iv, 21 etiam *qibiþ*; ἀπατάσθε dicitur *goleiþ* Cor. I, xvi, 20; Col. iv, 15, sed *gotjaiþ* Cor. II, xvi, 12; Thess. I, v, 26; *valdei* Luc. xiv, 45 *hait et niþ* *qónve* xiv, 12 *ni haitais*; *qirrete* Mc. ix, 49 *buiriþ*, xii, 45; sed *βαστάζετε* Gal. vi, 2 *buiriþ*; βλάπτει, ὀρθτε, θεωρεíte ordinario vertuntur *saiuiþ* Mc. iv, 23; xii, 58; Luc. viii, 18; Joan. xii, 49; Cor. I, x, 18; Gal. v, 15; Eph. iii, 2; Thess. I, v, 15, sed Cor. I, xvi, 10 etiam *saiwaiþ*. Communis ad adhortandum formula est imperativus *gagy, gaggijþ* pro εἰθε, πορεύου, πορεύητε, υπαγε, etc. Mth. v, 44 tamen est *gaggais* et Eph. v, 2, 8; Col. iv, 5 *gaggaiþ*.

2) Secunda persona imperativi:

a) Mth. v, 24 *aflet* (ἀγες) *jainar þo giba þeina*; Joan. vii, 3 *usleiþ* (μετάθετε) *þaþro*; Luc. iv, 9 *unirp* (ἔλε) *þuk þaþro dalaþ*; Mc. ix, 43 *jabni matzjai handas þeina, afmait* (ἀπόδοσον) *þo*; xiv, 15 *gaggais afar* (ἀπολοθησάτε) *þamma*; Luc. v, 4 *brigg* (ἐπανάγαγε) *ana duriþa jah athskid* (χαλάσατε) *þo natja izvara du þiskon*; Mc. xiv, 43 *þaiamei kukjau, sa ist, greipiþ* (κρατήσατε) *þana jah tiuriþ* (ὀργάστε); Luc. xvii, 6 *ustausei þuk us vaurtim*

(ἐκραιώθητε) *jah ussatei þuk* (εὐτερόθητε) *in marcin*; Cor. II, vi, 17 *afskaidiþ* *izvis* (ἀγορεύσατε); 15 *þata samo andatanni urtannaiþ* (παύσθητε) *jah jus*; Mth. viii, 3 *vairþ* *hceins* (καταρίσθητε); Mc. v, 12 *usau dei* (πέμψον) *unsis in þo sveina*; Luc. iv, 38 *afdoþu* (εὐμεθύτε), etc.

b) Secunda autem personæ conjunctivi: Rom. xxi, 6 *giltra ustiukaiþ* (τελείτε); Tim. I, vi, 11 *iþ þu þuta þliuhais* (φεύγε), *iþ þaitstjais* (δέωκε) *garulhtein*; Cor. I, ix, 24 *sva-rinnaiþ* (τρέχετε), *ei garinnaiþ*; Thess. I, v, 21, 32 *all uskiusaiþ* (δοκιμάστε), *þatei goþ sijai, gahabaiþ* (κατέχετε), *af allamma vaihte ubilaizo afhabaiþ* *izvis* (ἀπέχεσθε); Eph. v, 48 *ni anadrigkuiþ* *izvis veina* (αεθύσασθε); Phil. i, 37 *vairþabu aivaggeljons usmi taiþ* (πολιτεύσθε); Cor. I, xvi, 13 *vakaiþ* (γρηγορεíte), *standaiduh* (στήσατε) *ia galanþemai, vairateiko taujaiþ* (ἀνδρίσασθε), *gafvas tidai sijaiþ* (κρατούσατε); Cor. II, vi, 17 *vittraunþamma nē attekaiþ* (ἀπειθε), Col. iii, 9 *niþ* *liugaiþ* (ψεύδεσθε); Luc. x, 7 *ni þurwaiþ* (μεταβάτε) *us garda in-gerit*, etc.

c) Sic semper ponitur conjunctivus pro μὴ conjunctivo aor. in sensu imperativi: Luc. xvii, 23 *qiband-izvis*: *sai her ciþþau sai jainar, ni galteihaiþ* *niþ* *laistjaiþ* (μὴ ἀπὸθῆτε μηδὲ διδώτε); Tim. I, v, 4 *seveigana ni andbeitais* (μὴ ἐκπλήξτε); Mth. v, 36 *ni svarais* (μὴ ὀμόσῃς); Col. ii, 21 *ni teikais, ni atsnarþjais, ni kausjais þatei ull ist du ritrein*; Mc. xiii, 24 *ni galauþjaiþ*; Mth. v, 47; vi, 2, 7, 19; x, 34; Mc. v, 7; Luc. x, 4; xvii, 25; Tim. II, i, 8, etc.

« Annotatio 5. — Gothi formam peculiarem ad mitigare imperandum (ad precandum) non habent; eujus loco conjunctivum prææs. usurpant, ex. gr.: non lureris *ni hufais*, vid. sup. § 482, annot. 2. »

3) Tertia imperativi persona personæ tertie conjunctivi semper convenit: Mth. v, 46 *liuhþjai* (λαμφάτω) *liuhþ izvar ia andvuirþja manne*; 51 *saei afstetai qen, gibai* (ἔστω) *izvi afstassais bokos*; 37 *sijai* (ἔστω) *vaurd izvar ja ju, ne ne*; vi, 3 *ni viti* (γνώτω) *h'eidumei þeina, wa taujþ* *taihvo þeina*; vi, 10 *qimai* (ἔλθετω) *þiudinausus þeins*; viii, 43 *svasve gulaubides, vairþai* (γεννηήτω) *þus*; Mc. viii, 34 *saei vili afar nis laistjan, ivaidai* (ἀπαρνησάσθω) *sik silban jah nim ai* (ἔράτω) *galþan seinana jah laistjai* (ἀπολοθηέτω) *mik*; Rom. xiv, 3 *sa matjands þanna ni matjandin ni frakunni* (ἔθουθενίτω), *iþ sa ni matjands þana matjandan ni stojai* (γενέτω); Eph. v, 8 *ni mamma izvis uslusto* (ἀπατάτω) *lausaim vaurdam*, etc.; Eph. v, 22 *qeneis seinaini abnam usþhausjaina* (ἀποτατάσθεσων); Tim. I, iii, 12 *diakunjus sijaina* (ἔστωσων) *ainatōs qena s ubans*; v, 4 *galaisjai na sik* (μαθανίτωσων) *svasana gard þurmanjan*; iii, 10; vi, 2; Joan. xiv, 27. — Mth. vi, 9 *veidunai* (ἐχρησθήτω) *namo þeina*; Joan. xv, 4 *ni þudrobna* (κρατήσθητω) *izvar hairto*; 27 *ni þudrobna* *izvara hairtona niþ* *faurhtjaini*; Mc. vi, 10 *saei ubil qipai attin sammur, dauþau ofdauþjai dau* (τελευτάτε); Rom. xiv, 16 *ni þajurmei þai,*

da u (βλασημαίθω) *un: ir þinþ*; Cor. I, vii, 9 *jabai ni gahakaina sik*, *liug und au* (χαρησάτωσαν); xi, 6 *jabai ni huljai sik gens*, *skabai da u* (κτιράσθω); xv, 33; Eph. iv, 31; v, 3; Phil. ii, 5; Tim. I, iii, 40; v, 9, 16; Tim. II, ii, 26.

« Annotatio 4. — Col. iii, 15 *gavairþi guþs svi g n jai þ* (βραθενέτω) in *hairtam izvaraim* legendum est *svignjai*; *svignjaiþ* autem vel librarii negligentia attrituendum, vel pro *svingjai* positum est, uti supra § 182 annot. 7 jam diximus. »

4) Prima persona pluralis, quæ ad hortandum (faciamus, etc.) inservit, peculiarem habet formam formæ indicativi congruentem: Mc. iv, 35 *usleiþam* (δειλθωμεν) *jainis stadis*; Luc. viii, 22; Mc. ix, 5 *vaurkjam* (ποιήσωμεν) *hljans þrins*; Gal. vi, 10; Mc. xii, 7 *hirjiþ usqimam* (ἀποκτείνωμεν) *imma*; xiv, 42 *urrisiþ gaggam* (ἄγωμεν); i, 38; Joan. xi, 7, 11, 15; 14, 51; Gal. v, 25; Luc. 15, 25 *matjandans stiur alidana visam vai la* (εὐφροενθώμεν); xx, 14 *sa ist sa arbinumja, afstaham* (ἀποκτείνωμεν) *ina*; Rom. x, 12 *usvairþam* (ἀποθώμεθα) *vaurstvam rigizis iþ gava s jam* (ἐνθυσώμεθα) *sorvam liuhadis*; Cor. I, v, 8 *dulþjam* (ἐορτάζωμεν) *ni in beista fairnjamma*; xv, 52 *matjam jah dri gkam* (φιρῶμεν καὶ πίνωμεν); Cor. II, vii, 1 *hrainjam* (καθαρίζωμεν) *unsis af allamma bisaulaina*.

Nec non et pro hac persona etiam sæpe adhibetur conjunctivus: Luc. ix, 35 (in loco parallelo ad Mc. ix, 5) *gavaurkja ima* (ποιήσωμεν) *hleipras þrins*; ii, 15 *þairh gaggaima* (δειλθωμεν) *und beþlahaim jah sa iwaima* (ιδώμεν) *vaurd þata vaurþana*; Rom. xiv, 15 *ni unc missa stojaima* (ζήλωμεν); 19 *þoei gavairþjis sind laistjaima* (διδώκομεν); Cor. I, xv, 49 *svasve berun manleikan þis airþeinins, sva þairaima* (φοβήσωμεν) *jah frisalt þis himinakundins*; Cor. II, iii, 12 *habaudans nu svaleika ven managaisos talþeins brukjai ma* (ζηλώμεθα); iv, 4 *ni va ir þe ima* (ζηλώμεθα); *usgrudjans*; Gal. v, 26; vi, 9; Phil. iii, 13 *va managai sve sijaima sullavitans þata hu gja ima* (φρονώμεν); Thess. I, v, 6 *ni stepaima* (κατέδωμεν) *ve þai anþarai ak vakaima* (γρηγορώμεν) *jah varai sija ima* (νήρωμεν); 8 *unskvai sijaima* (νήρωμεν).

« Annotatio 5. — Imperativi ad verbum deperditum pertinentes, quemadmodum græce δεῦρο δεῦτε, sunt *hiri* (germ. *hier du*), *hirjats* (germ. *hier ihr be de*), *hirjiþ* (germ. *hier ihr*), vid. gloss. h. v.

« Annotatio 6. — Cum duo imperativi sibi immediate succedunt, vel a) per *jah* connectuntur: Joan. xi, 34 *hiri jah saiv*; Luc. v, 25 *urris jah gagg*; xviii, 22; vel b) per *uh*: Mth. xxvii, 65 *gaggiþ vitaidu h*; Mc. ii, 11; xvi, 7; vel c) absque conjunctione juxtaponuntur: Mth. viii, 4 *gagg þuk silban ataugei*; ix, 15 *gaggiþ ganimiþ*; Mc. x, 21 *gagg s a filu sve habas frabugei jah gif*; xii, 7 *hirjiþ usqimam*; vel d) in dco imperativi in sententiam conjunctivam committuntur: Mc. i, 44 (locus parallelus ad Mth. viii, 4) *gagg þuk silban atauqjan* propr. vade te ostendere (græce δεῦτε σιωπῶν ἑρῶ); Mth. v, 24

Mc. x, 21; Luc. xviii, 22; Joan. ix, 7, 11; Mc. viii, 15 *saiwiþ ei aisaiwaiþ* videte quod prævideatis (δραστε βλῆτε); Mth. xxvii, 49 *lei ei saivam* (ἄρεεῖ ιδώμεν); Mth. ix, 50 *saicats ei manna ni viti* (ἐρατε, μαδεις γινωσίζτω). Hinc Gal v, 6 *qiba ei gaggiþ* (ὀργω περιπατεῖτε); coll. Thess. II, iii, 4 *þata unþar ei bidjaiþ*.

IV. PERSONÆ ET NUMERUS.

§ 187. I. PERSONÆ. 1) Sicut in singulari et plurali numero tres personæ, in duali, duæ tantum, prima scilicet et secunda, vid. infra II.

2) Verba, quæ tertia tantum persona gaudent et impersonalia dicuntur, hæc sunt: *rigneiþ* pluit Luc. xvii, 29; sed Mth. v, 43 personaliter usurpatur: (*atta izvar*) *rigneiþ ana garaihtans jah ana invindans*; insuper nullis vocabulis peculiariter designantur phenomena naturalia: vesperscit dicitur *seiþu vairþiþ* Mth. xxvii, 57; Joan. vi, 16. Verba autem necessitates naturales significantia: esurit, sitit, quandoque modo impersonali ponuntur: Joan. vi, 35 *hana gaggandan du misni hu ggrei þ jah þana galaubjandan du misni þu ur sei þ*; Rom. xii, 20 *jabai gredo sijand þeinana — iþ iabai þaursjai*; Joan. vii, 57 *jabai wana þaursjai*; hæc verba in græco sermone personalia sunt, ut etiam *huggriþs* et *þaursiþs* Cor. I, iv, 11 vel *afþaursiþs* (*visan*) Mth. xxv, 42, *gredon* e contrario sub sola forma *gredags vairþan* personale est, vid. gloss. h. v. Alia impersonalia hæc sunt: *vairþiþ* contingit, Mc. ii, 23; Luc. iv, 56; vi, 1; xvi, 22; Cor. II, vii, 7; *boteiþ* opus est Mc. viii, 56: utrumque etiam personaliter usurpatur; *gadabiþ* convenit, accomodatatur Mc. x, 52; Skeir. III, c, cujus personale est *gadobs risan*; *þugleiþ* videtur Mth. vi, 7; Luc. xix, 11; Cor. II, xii, 19; græce personale est, quemadmodum alibi gothice (coll. Mc. x, 42; Luc. viii, 18; Joan. xvi, 2; Cor. I subscript., etc.); *binah* necessum est, Cor. II, xii, 4, sed etiam personale Cor. I, x, 25; *ganah* sufficit Mth. x, 25, personale Joan. xiv, 8: Cor. II, ii, 6; xii, 9. Quoad impersonalia aliarum linguarum, ut oportet (δεῖ), pœnitet, pudet, miseret, μᾶτε gothice sunt personalia: *skulan*, *zdroigon sik*, *skaman sik*, *arman*, *karon* (impersonaliter est *karist*).

II. TRIPLEX EST NUMERUS, scilicet: *singularis*, *pluralis* et *dualis*. Gothus proprio modo dualem usurpat, ubi neque in textu græco (1 pers. act.) neque in N. T. occurrit; sed in oratione tantum, non in narratione utitur, unde ratio est, cur hic numerus in prima et secunda personis tantummodo inveniamur, plurali pro tertia, de qua narratur, adhibito: Joan. x, 50 *ik jah atta meins vin si ju*; xvii, 22 *vulþu þau ei gast mis, gast im, ei sijaina ain svave vit* (ego et pater) *ain si ju*; xiv, 25 *jabai was mik frijoþ jah vaurd mein fastaiþ, jah atta meins frijoþ ina jah du imma galei þ os jah salþvas at imna gata ujos*; Cor. I, ix, 6 *ik jah barnabas ni habo valdujni du ni vaurkjan*; Mth. ix, 28–50. *duanti ddjedun iesua þai blindans* (duo erant) *jah gad im sus*: *gaula ubi ats þatei magjun þata laujan?*

q e þun du ïmma jai franja — juh ïmagida ïns iesus qþands : sainwats ei wanna ni ïti ïþeis usmeridedun ïna ; Mc. I, 16, 17 wa bonds iesus faur marein gasaw seimonu jah andraian vairpandans nati in marcin. ves un auk fishjans. jah qap ïm : hir jats afar nis ! xi. 2-4 iesus insandida wans siponje jah qap du ïm : gaggats in haim jah bigitats fulan andbindandans ïna attihrits (de hac falsa forma vid. supra § 116, annot. 3), ja jubri was iggqis qþai : duwe þata tanjats ? qþaits, þatei frauja þis gnirneif. gali þun þan jah bigetun fulan : Luc. xiv, 30-35 ; Luc. vii, 23 iesus qap du ïm (duobus scilicet legatis Joannis) : gaggandans gateihats iohannenen, þatei gasewuts jah gahauseduts. In loco dualis exemplis ditissimo Mc. x, 35-39 uhabaidedun sik du ïmma iaakobus jah iohannes qþandans : laisari vileima ei þatei þuk biðjos, tanjais unsis. ïþ ïs qap ïm : wa vileits tanjan mik iggqis ? ïþ eis qe þun : fragif ugls ei — sitaiva in vulþan þeinamma. ïþ iesus qap du ïm : ni vituts wis biðjats, maguts u drigghan stikl, þanei ik drigga jah dauþinai, þizai ik dauþjuda ei dauþjaindu ? ïþ eis qe þun : magu ! ïþ iesus qap : sveþauh þana stikl, þanei ik drigga driggkats jah þizai dauþinai, þizai ik dauþjuda... primo patet, quod passivum dualem non habeat, quippe cum dauþjaindan pro þanreþeþe positum dauþjunda esse deberet; quod deinde de sit pluralis vileima; cuius loco vileiva spectares. Nec non et pluralis quandoque pro duali usurpatur, ut Mc. xiv, 13-15 insandida wans siponje qapuh du ïm : gaggats in þo baurg jah gamoteiþ igþis manna kas vatins bairands, gaggats afar þamma jah þadei ïng leiþai qþaits—uar sind salþros—jah sa ïreis tuikneif kelikn jah jainar manvajai þ unsis; Luc. xiv, 31 et 35 in eadem interrogatione semel duwe andbindiþ, dein duwe andbindats. Pluralis etiam solus adhibetur, licet de duobus fiat oratio : Luc. ii, 48, 49 sa attu þeins jah ik soki dedum þuk. jah qap du ïm : wa þatei saki deduþ mik. niu visseduþ þatei in þaim attins meinis skulda visan ? In priori casu interpret arbitrarie egisse, in posteriori autem minus attentum fuisse minusque stricte ad textum græcum sese accommodasse videtur.

V. INFINITIVUS ET PARTICIPIUM.

§ 188. Verbo et nomini media intersunt infinitivus et participium. Cum verbo hoc commune habent, quod ideam actionis exprimant et regendi aptitudine gaudeant; ab eo autem differunt, quod eorum forma non sit verbalis flexio, sed propria derivatio, vid. §§ 145 cc, 148; hinc copulam in se non continent nec ad subjectum referri possunt. Nominibus vero significatione conveniunt.

§ 189. I. INFINITIVUS abstractam verbi ideam exhibet ideoque ex natura sua substantivum est, ex gr. : oþan timere (timor), vilþan velle (voluntas, gal. le vouloir), frifjan amare (amor).

1) Gothicus sermo unum tantum infinitivum presentis scilicet activi habet, itaque alia deficiente,

per eandem etiam græci infinitivi præter. convertuntur : Luc. I, 9 θυμῶσαι per saljan; 57 τεκεῖν per bairan; iv, 10 διαφθεῖλαι per qafastan; Rom. xiii, 11 ἐγερθῆναι per urreisau; Cor. II, x, 2 τομῆσαι per gaudansan; Phil. iii, 11 καταληφῆναι per gufahan, etc. Cum autem Gothus infinitivum conjunctione circumscriptendum habet, tunc relationem temporis observat, ut Cor. II, ii, 12 ni habaida gaweilain ahnin meinamma, in þanmei ni bigat (τῷ μὴ εὔρετιν) teitau; viii, 5 ni svasve venidedum, ak sik silbans atgebun, svaei bedeima (ὥστε παρακλήσται). Sed rectum est etiam quoad sensum x, 2 bidjam ei ni andvairþs gatrauon (τὸ θάρῆσαι).

2) Infinitivi passivi convertuntur

a) Frequenter infinitivo activi, vid. § 177 annot. 4;

b) Circumscriptione cum verbis auxiliariis : Luc. ix, 22 skal sunus mans uskusans fram sinistom vairþan (ἀποδοκιμασθῆναι); Cor. I subscript. du haurinþium frumei þugkeiþ melida visan (γεγράφθαι) us asiai; Cor. II, v, 11 venja svikun þans visan πεφανερῶσθαι) uns;

c) Solutione conjunctionali : Mc. v, 3, 4 ni manna wakta ïna galiadan, unte ïs ufta naudbandjom e sarneina m gabundans vas (διὰ τὸ δαδίσθαι); Luc. ii, 5 idjedun allai, ei melidai ves eina (ἀπογράφσῃα) warjizuh in seinai baurg.

3) Propter ejus naturam substantivam ponitur infinitivus

a) Etiam pro græcis substantivis et vice versa, vid. § 195, 1;

b) Ut subjectum sententiæ (§§ 207, 2 et 209, 4), sed communius post verba ut objectum sententiæ simplicis;

c) Ubi finis et consilium exprimitur præpositionem du ordinario advocat, quod ratio est, cur et in recenti Germanorum lingua legen a zu legen discriminatur, vid. infra de sententiis compositis.

• Annotatio. — Da autem a suo infinitivo vocalibus ad determinandum inserventibus vel ab eo dependentibus separari potest : Rom. vii, 5 du akran bairan; xi, 11 du in alþana briggan; Cor. I, viii, 10 du galiugagudum gusalþ matjan; Phil. iv, 10 du faur mik fra þjan; Thess. II, 1, 5 du vairþans briggan ïreis; ii, 2 du ni sprauo vagþan; Skeir. II, e du garesn dauþinaihs andniman.

§ 190. II. PARTICIPIUM ex natura sua adjectivum est. Jam vero duo sunt participia in gothico verbo, participium scilicet presentis (activum) et participium præteriti (passivum); utrumque triplicem habet terminati nem pro triplici genere et plerumque duplicem formam, vocaliam nimirum et consonanticam (§ 105).

1) Participium activi formant omnia verba activæ flexionis, ea etiam passivæ significationis in -nan finita. Quomodo autem declinatio consonantica et vocalica in sing. masc. differant, vid. § 196. Participium activi, quod proprie presentis significationem præse fert, etiam pro participio præter. ponitur : Eph. iii, 9 τελειωται : qaskapianain; Tim. I, 1, 12 ἐδοξασθη

σαντι — θέμενος : *insinþjandin* — *gasatjands* : iv, 5 *επισυνάσσει* : *usluamandam* : Rom. vii, 4 *εγερθεῖς* : *ur-reisands* : Cor. II, xii, 21 ἄλλα : *qimunda*, *προσφορ-τυχόντων* : *saustauarkjandane*, *μετανοσάωντων* : *usrei-gondane* : Joan. vii, 57 *πικραλέτος* : *gataujandin* : Thess. I, iv, 15 *κακομενός* : *þai anastepandans*, etc. In solis circumscriptionibus cum *raipau* re ipsa dari potest participium præteritum, ut *usvena vaurþans* Eph. iv, 19 *προ-ἀπηπαώς*.

2) Participia passivi diversæ sunt terminationis, prout a verbo forti vel debili derivantur (§ 105). In quoniam autem differat declinatio consonantica et vocalica in ordine ad syntaxim, vid. § 106. Participium passivum, quod proprie præteriti significationem habet, etiam pro præsentis quandoque usurpatur : Cor. II, vii, 5 *θεβόμενοι* : *unapragganai* : Cor. I, xi, 26 *τὸ λάμενον* : *þata gabuhans* ; Mt. vi, 50 *φαλλόμενοι* : *galagiþ*, etc.

3) Pro sua natura participium sæpe grave adjectivo responderi et vice versa, sic : *farinands* pro *δέξιδος* Tim. II, iii, 3 ; *gataubjands* : *πιστός* Cor. II, vi, 15 etc. ; *ungataubjands* : *ὑπερός* Mc. ix, 49, etc. ; *leitil gataubjands* : *ἀκαρπίτος* Mt. vi, 30 ; *usluar-pands* *πυρραίνωντος* Gal. ii, 4 ; *vifjands* : *αὐθαίρετος* : Cor. II, viii, 47 ; *unwarpands* : *ἀσέβητος* Mc. ix, 43, etc. ; *airzjands* : *πλάνος* Cor. II, vi, 8 ; *ushaus-jands* : *ὑπέρος* Phil. ii, 8 ; *usþulands* : *ἀνεξέλεστος* Tim. II, ii, 24 ; *bleiþjands* : *οὐκ ἐπίστατος* Luc. vi, 50 cum *bleiþs* ; *unhuzjands* : *ἀφροδῖς* Tit. i, 2 ; *flaur-lands* : *κενός* Gal. v, 26 ; *qunainjands* : *κινώος* Cor. I, x, 18 ; *unwifrihlands* : *ἀφροδῖς* x, 52 ; *sik frijonds* : *φίλος* Tim. II, iii, 2, et insuper plurima sunt vocabula cum *þa...* composita per *frijonds* explicata : *sk. unghahands* : *ἐκπατὴς* Tim. II, iii, 5. — Participium passivum insuper pro verbabibus in *þa...* ut : *unihleiþs* : *ἀκατακάλυπτος* Cor. I, xi, 8 ; *ungatagids* : *ἀνετακρίτως* Cor. I, xv, 58 ; *ganleiþs* : *ἐκδικός* Mc. xiii, 26, etc. ; *ungafairnþs* : *ἀνεγλάτως* et *ἀνεπίδηπτος* Tim. I, iii, 10 ; v, 7, etc. ; *aliþs* : *σετετός* Luc. xv, 23 ; *unbi-* et *unfairlaistriþs* : *ἀνεπερηλαστός* Rom. xi, 53 ; Eph. iii, 8 ; *hainiþs* : *δίδα* vs. Joan. vi, 45 ; *niþsfr-ahunþans* : *συναρχιδωτός* Col. iv, 40 ; *fragiþans* : *ἐπικατάρατος* Joan. vii, 49 ; *þinþiþs* : *ἐλλόγητος* Eph. i, 3 ; *galafþs* : *κλάτος* Cor. I, i, 24 ; *unusspil-þs* : *ἀνεκδιώγητος* Cor. II, ix, 13 ; *niuja satþs* : *νιδό-φωτος* Tim. I, iii, 6 ; *gatalgþis* *ἀμεταμέλητος* Cor. II, vii, 10 ; *ga-* et *vaiþgaleihaiþs* : *ἐδαρστος* Rom. xii, 4 ; Col. iii, 12 ; etiam pro adjectivis : *unsaltans* : *ὑδαίος* Mc. ix, 50 ; *wagþs* : *ἐκρός* ix, 6 ; *ganarvþs* : *ταπεινός* Luc. i, 52 ; *diþi s* : *υπερέκινος* Tim. II, ii, 20 ; *us saunagagēda uskawipans* : *ἀποσυνάγωγος* Joan. xii, 42 ; *astanhans* : *τέλειος* et *ἕρπης* Rom. xii, 2 ; Tim. II, iii, 17, etc. ; *gakusans* : *δόλιχος* Cor. I, ix, 57, etc. ; *ungakusans* et *uskusans* : *ἀδόλιχος* Cor. II, xii, 5 ; Tit. i, 16, etc. ; *unbeistþs* : *ἄζωμος* Cor. I, v, 7 ; *unveinþs* : *ἄργμος* I, vii, 8 ; *gatalgþs* : *ἰδραίος* et *ἰβόλιος* Col. I, 25 ; Cor. II, i, 6. Eccentricio *hais* et *þeivans* Luc. v, 51 etc. ; *isχρόν* Mt. ix, 12 ; *un-þais* : *ἀσθινών* Luc. ix, 2, *κακός*, *ἴσως* v, 71, *σπῆς* :

ἀσθινών Mc. vi, 56 etc. ; *unmahleiþs* : *ἀσθινών* Rom. xiv, 4 etc. ; *gredags* : *πεινών* Luc. i, 53 ; *qius* : *ζών* Mc. xii, 27 etc. ; *qihuhufa* : *ἐκ-γαστρί ἔχουσα* Mc. xiii, 47 ; *þarbs* : *χρῆσιν ἔχων* Luc. ix, 41 ; *fravaurhts* : *ἀμωρτάων* Tim. I, v, 20 ; *gabigs* : *πλουτών* Rom. x, 12 ; *anarairþs* : *μῆλων* Luc. i, 7 etc. ; *irχόμενος* Mc. x, 50 ; *andvairþs* : *παρών* Cor. I, v, 3 etc. ; *inistós* Rom. viii, 58 etc. ; *anahaims* : *ἐνδημών* Cor. II, v, 9 ; *afhaims* : *ἐκδημών* Cor. II, v, 6 ; *unvita* : *πα-απρο-νών* Cor. II, xi, 23 ; *sanuafraþjis* : *τὸ ἐν φρονῶν* Phil. II, 2 ; *anhunnu* : *υπερέχων* II, 5 ; *vups* : *λείπων* Tit. i, 5 ; *usvenu* : *ἀπεπλήτων* Luc. vi, 35 ; *mahteiþs* : *δυνά-μενος* Eph. iii, 20 ; *vaurstveigs* *ἐνεργούμενος* Cor. II, i, 6 ; *unilþo* : *συνελεγχούσα* Luc. i, 56 ; *franialds* : *προ-βεδηκός* Luc. i, 7 etc. ; *naus* : *τεθνηκώς* Luc. vii, 42 ; *daufs* : *τεθνηκώς* Joan. xi, 44 ; *riurs* : *φθιρόμενος* iv, 22 ; *gaurs* : *συλλυπούμενος* ; Mc. iii, 5 ; *uslukus* : *σχι-ζόμενος* Mc. i, 40 ; *vais* : *δακμονιζόμενος* v, 15 ; *us-haista* : *υπερθεῖς* Cor. II, xi, 8 ; *þvairhts* : *ὀργισθεῖς* Luc. xiv, 22 ; imprimis pro perfectis : *aiaakls* : *με-μνησμένος* Tim. I, v, 5 ; *anstai audulvists* : *παρακατα-μένος* Luc. i, 28 ; *vatis* et *liubs* : *ἠγκλημένος* Col. iii, 12 ; Rom. ix, 25 etc. ; *daubs* : *πεπωρωμένος* Mc. viii, 47 ; *þaursus* : *ἐξηρακμένος* Mc. xi, 20 ; *gaskoits* : *υπο-δεδεμένος* Mc. vi, 9 ; *usliþa* : *παραδεδυμένος* Luc. v, 48 ; *saþs* : *ἐκπεπρωμένος* et *κεκοσμένος* Luc. iv, 25 ; Cor. I, iv, 8 ; *ganaids* : *τεθραυσμένος* Luc. iv, 40 ; *danjo fulls* : *ἠλικωμένος* xvi, 20 ; *usarfulls* : *πεπικωμέ-νος* vi, 58 ; *guraids* : *διεστρωμένος* iii, 43 ; *invids* : *διεστρωμένος* ix, 41 ; *gufulgins* : *κεκρυμμένος* Luc. xviii, 54 etc. ; *veihis* : *ἠγασμένος* Joan. xvii, 19 ; *framaþeis* : *ἀπληροσυνωμένος* Eph. ii, 42 ; *r'qizeius* : *ἐσκοτισμένος* iv, 18 ; *sunids* : *πεπρωμένος* vi, 16.

4) Participia naturæ adjectivæ esse ex eo probatur insuper, quod cum præfixo *un-* componi possint, licet hanc compositionem verba non patiantur, sic : *unagands*, *unbairands*, *unhabands*, *unhunnands*, *un-lingands*, *unrodjands*, *unbaurans*, *unbeistþs*, *undi-rans*, *unqenþs*, *unþrahans*, *unliugaiþs*, etc., vid. Gloss. v. *Un-*

5) Ut pote adjectivæ, etiam substantivæ usurpantur participia, præcipue cum articulo, vid. § 105 ; itaque pro græcis substantivis quandoque ponuntur, et vice versa, vid. § 193, 2, quo etiam substantivæ forme in *-nds* referendæ sunt, vid. § 193, 3mo.

6) De participio ut temporali, copulativo, causali etc., adhibito, nec non et de ipso circumscripto per *saet* et verbum finitum, vid. ubi de sententia composita agitur.

7) Anotatio. — Nonnullorum intransitivorum participia passivæ activam significationem habent : Mc. i, 53 *gaurmans* *conveniens* ; iv, 35 *qumans* *veniens* ; Joan. vi, 51 ; iii, 51 ; Mc. vii, 30 *unigaggans* *exiens* ; Joan. ix, 21 *usahsands* *adhibens* ; Tim. II, ii, 8 *unrisans* *surgen-ans* : Tim. I, iv, 7 *uselhans* *senex*. Ad ea discrimina-nda sæpe librarius *-ans* pro *-ands* mendasse cæcepit, ut Tim. I, i, 3 *galeihans* pro *galeihands*, vid. § 116 annot. 2. Raro autem participium act. et pass. eandem significationem habent ut Tit. i, 6, 7 *unga-*

fairinands et ungasairinofis, utrumque pro ἀνέγκλιτος irreprehensus positum. Aliiter se habet Mh. xxvi, 75 ubi Gotthus, ἐμνήσθη ὁ Πάτρις τοῦ βήματος Ἰησοῦ εἰρηκίτο; αὐτῶ per *gamunda patrus vaurdis iesuis qihanis du sis* convertens, *qihanis* ad *vaurdis* refert

(verbi Iesu, quod dictum est ei), cum ad *iesuis* referre debuisset (qui dixerat illi). Minus adhuc congruenter Me. xv, 28 ἐπληρώθη ἡ γραφή ἢ λέγρουσα activum eodem modo in passivum commutatum est in interpretatione usfullnoda þata gamelido þata qihano.

II. NOMEN.

I. SUBSTANTIVUM.

§ 191. A. APPELLATIVUM.

1. De genere.

1) In gothico sermone neutrum etiam genus est naturale, cum nec masculinum nec femininum excludat (ut ejus nomine indicatur), sed utrumque amplectatur et coadunet. Jam vero neutrum non tantum occurrit ut genus proprium nonnullorum substantivorum, quæ infra a) et aa) subjecimus, sed etiam in quibusdam constructionibus, cum scilicet pronomen vel numerale ut subiectum inservens, sed ad masculinum simul et femininum relatum, in neutro ponitur, vid. § 209, 3. Masculinum autem genus est princeps, agentibus proprium, dum femininum vocabulis derivatis et motionis capacibus peculiariter reservatur.

a) Naturale genus.

aa) Neutrum in sensu supra dicto, id est, masculinum et femininum in se continens, genus est nominis Dei, *guf*, quod si recentius, influente christiana religione, ut masculinum usurpatum fuerit, primitive saltem neutrum est (nec attendendum est ad peculiare vocabulum *gud* pro falsis deis reservatum, propter plur. *guda* Joan. x, 34, 35, cum Gal. iv, 8 s'et etiam *gufa*) et sigillatim divinitatem, non solum ejus ideam et cogitationem, sed eam ut deum et deam exhibens, unde confirmatur Gothorum polytheismus. Eodem modo sibi effingebant *skohst* dæmonem utriusque generis. Insuper neutra sunt *baru* filius (τέκνον) et diminutivum *barnilo* filiulus, (τέκνον. τέκνιδιον), *fadreïn* parentes (pater et mater), *gamau* comes, *þevis* minister (ancillus et ancilla); masculina autem sunt *fraste* puer, licet Cor. II, vi, 15 non ad homines peculiariter referendum sit, et *manna* homo, quia de mare præcipue cogitatur.

bb) Ut masculina cum eorum respondentibus femininis occurrunt: *vair*, raro *guma* vir — *qino* femina, *juggalauþs* adolescens — *magahs* virgo, *magus* puer — *mavi* puella, *magula* puerulus — *mavita* puerula, *aba* vir — *qens* mulier, *atta* et (tantum Gal. iv, 6 in exordio) *fadar* pater — *aiþei* mater, *sunus* filius — *dauhtar* filia, *broþar* frater — *svistar* soror, *megs* gener — *bruþs* nurus, *svaihra* socer — *svaihra* socrus, *bruþsahs* sponsus, *nifjis* germanus (συγγενής) — *niþjo* germana; *avo* avita masculinum *ava* supponit, sicut et ex *viduro* vidua *vidura* viduus grammaticaliter præjudicandum est.

cc) Absque femininis autem respondentibus ut masculina occurrunt nomina personarum, quæ munere, ministerio quolibet, etc., funguntur: *reihis* dominator, *hindins* urbis præfectus, *þunna* rex, *franþa* dominus,

sauromaþleis præsul, *andbohts* minister, *skalks* servus, *asneis* mercenarius, *hairdeis* pastor, *aurtja* hortulanus, *kasja* ligulus; *galtrauhis* miles, *hunda-* et *þusundifajhs* centurio, etc., *veiha* presbyter, *stava* iudex, *sakjis* pugnator, *andastahjis* adversarius, *veitvods* testis, *bokareis* scriba, *airus* nuntius; *vairdus* caupo, *gasts* hospes, *gadanku* inquilinus, *galtaiba* comes, socius, *gadaila* particeps, *gasiþa* socius itineris, *galtaista* dux, *liuta* hypocrita, *þiubs* et *hlistus* latro, *hors* adulter cum feminino respondente *kalkjo* adultera, *naus* homicida; *liuþareis* cantor, *vultarcis* custos, *laisareis* magister, et alia in -eis, vid. § 67.

dd) Præter substantiva litteris bb) subiecta, ut mobilia adhuc occurrunt: *þius* servus cum fem. respondenti *þivi* serva, ancilla, *dauravards* janitor cum fem. *dauravarda* et *dauravardo* janitrix, *vaurstva* et *gavaurstva* operarius, cooperarius, ejus femininum *vaurstvo* operaria ex *unvaurstvo* Tim. I, v, 15 cogitandum est; *arbja* hæres m. — *erbjo* hæres f., *garazna* vicinus — *garazna* vicina, *þraufetus* propheta — *þraufeteis* prophetissa; in *unhulþa* malignus — *unhulþjo* maligna femininum primitus existisse videtur, vid. gloss. h. v.; neutrum *gajuko* socius Phil. iv, 7 cum masc. *gajuka*, *gaskitki* conservus Col. I, 7; iv, 7 cum *skalks* significationem diminutivam, sed amicitie et dilectionis more graeco et latino habere videtur; item neutrum *þevis* Col. III, 22; iv, 1 cum *þius*; contra autem neutrum *gumcin* ex adjectivo *gumcins*, Tim. II, III, 6 etiam diminutivum est, sed in malam partem; idem cum *quzin* Me. x, 6, non equidem in pravam sensum, pro mari et femina ponitur, sed *fadreïn* ad hoc vix referri potest, malto minus *gaitcin* Luc. xv, 29, cum hæc animalii non applicari possint.

ee) Abstracta vel collectiva, ut populus, exercitus, ecclesia, etc. Omnia sunt feminina, ut *þiuda* populus, *housa* turba, *fitusna* et *managei* multitudo, *imþe* impedimenta, *gamainþs* ecclesia, *vriþus* et *haird* exercitus; *hiutuna* vero multitudo masculinam est, *teri* turba et *areþi* exercitus navalis neutra.

ff) E nominibus bestiarum neutra sunt generica *dias* et obscurum *biari* bestia venon et *faihu* pecus; inter specifica tantummodo *lamb* agnus et *svain* porcus; masculina sunt generica, ut *fugls* avis, *fisla* piscis, *vaurms* vermis et specifica *stiu* aper, *auhsus* et *auhsa* bos, *vifrus* hircus, *gais* caper, *fula* pullus, *asilus* asinus, *hunda* canis, *vulfs* lupus, *ulbandus* elephas (camelus), *ahaks* colubra, *ara* aquila, *hann* galus, *spara* passer, *nadra* vipera, et forsitan *maþa* vermis; feminina autem sunt *fasho* vulpes, *halba* iuvencæ, *gaitci* capra, *hra vadabo* taur, *þramster* lactea, *vialo* tinea.

b) *Grammaticale genus.* Hic dicendum habemus, quoniam modo genus objectorum inanimatorum determinatum fuerit. Cujus ratio plerumque nos fugit, tempore quo fuit accommodatum, nomen remoto. Nonnulla tantum objecta, nunc adhuc secum generis originem præ se ferunt, nempe mythologiam; itaque, documentis ex ipsa lingua deficientibus vel non satis cognitis, ad regiones fabulasque Borealiū populorum in explicando illorum genere recurremus.

aa) Eodem prope modo illustratur genus nominum solem et lunam designantium. Sed ea insignis adest discrepantia inter classicos et germanicos populos, quod priores solem masc. et lunam fem., posteriores autem viam inversam tenuerint. Gothi igitur *sunno* sol fem. et *mana* luna masc. fecerunt, quia juxta illum populorum mythologiam luna *Mani* filius est *Mundilfariis*, solem autem *Sol* ejusdem filia et *Glewis* sponsa. Gothus equidem pro sole etiam masculinam formam *sunna* et neutram *sauil* habet, sed præter quod fem. *sunno* communior est (Mth. v, 43; Luc. iv, 40; Eph. iv, 26; Neh. vii, 5), duæ aliæ formæ non nisi apud Marcum occurrunt (*sunnin arrinnandin* iv, 6; xvi, 2; *gasagga sauil* i, 52. *sauil ripizisþ* xiii, 24) et in masculinam græc. et lat. probabiliter influxerunt. Quod ad diuersas radices attinet, *sunno* antiquius, *sauil* recentius non esse dici potest, si *Eddæ* (*Altrismal* 16, 1, 2 *sol haiter med mōnnun*, *en sunna med goþom*, id est, *Sol* vocatur inter homines, sed *Sunna* apud deos) fides adhibenda sit; cæterum etiam a Græcis nomina objectorum qualia apud Deos vigent ut antiquiora nominibus apud homines usurpatis tradebantur (vid. Gættling in *Heistod. Theogon.* 851).

In veteri Borealiū lingua *Sol* etiam femininum est; gothicum autem *sauil*, forma neutrum, inter *sunno* et *sunna*, ut naturale neutrum, id est, masculinum et femininum in se complectens stare posset, vid. supra 4). Non fundata naturali genere sunt insuper *tuggl* astrum, neutrum, et *stairno* stella, femininum.

bb) Ex mythologia etiam illustratur *nahts* nox fem. et *days* dies masc., quippe cum in septentrionalibus mythis *Nou* filia est *Nōrris* et ex *Dalinger* filium *Dayr* habuit. *Andanahiti* autem *vesper*, quemadmodum aliæ temporis designationes *mel* et *feihis* tempus, *jer* et *ataþni* annus, neutra sunt, ut potest inæ abstracte. An *aþus* masc. vel *aþu* neutr. sit, dubium est; nec *uhtro* mane fem., sicut et *viko* hebdomas fem., *aivs* masc. et *ajukdāþs* fem. (*αἴων*) non habent, quæ explicentur. *Nou* alteram filiam habuit ex *Anar*, scilicet *Jordh*, *Odini* sponsa, unde *arþa* terra fem.; *h mins* autem cælum masc. est, nescio qua ratione mythologica. Jam vero *Hal Lokis* erat filia, hinc *halja* inferus fem. Fratres ejus, ignis, aer et mare masculina sunt in gothica lingua, vel saltem *lusus* aer et *sairs* mare (nam *marei* mare fem. est); ignis masc. in *ahns* caninus, quod cum *Agni* ignis deo apud Indos collatum, vestigia reliquisse videtur. Ex his tamen elementis etiam neutra sunt:

fon ignis et *vaio* aqua. Ex mythologia masculina illustratur: *vinus* hiems, *viuds* ventus (*vis* autem turbo neutrum est), et probabiliter etiam *menops* mensis et *naurgins* mane; insuper *snaius* nix (*riðu* vero pluvia neutrum), et etiam *vegs* fluctus, *stodva* fluvius (-ed *awa* est fem.), *brunna* fons; difficile autem vocabulum *mihma* nubes in solo tantum sermone gothico occurrens, explicatur. Dens tonitru et fulguris nulla equidem vestigia fecit; ejus saltem phenomena gothice traduntur: *lauhmuni* fulgur et *þieivo* tonitru, utrumque fem.

cc) In nominibus plantarum jam non adest relatio ad personas, earum virore (masc.) forsitan vel ariditate (neutr.) tantum spectatis. Sunt saltem masculina *bugms* arbor et etiam *asts* ramus, *valus* et *vandus* virga, *raus* stipes, *laus* folium, *bloma* flos, *þaurnus* vepres; solum *vaurts* radix femininum est. Sed contra neutra sunt *triu*, quod non solum est omnium majorum arborum nomen genericum, sed vocabulum græco *δῶρον* omnino respondens, germanico *Stock* (unde rom. germ. *Weinstock* goth. *veinatriu*), ordinario aridum lignum indicans (Ξῆλον Me. xvi, 42, 48); *fraiv* semen, *basi* bacca, *akran* fructus (masc. *smakka* ficus peregrinum est), *aas* spica, *kawn* frumentum (et cætera cerealia, excepto *vaiteis* triticum masc.), *kaurno* granum frumenti; *raus* arundo, *gras* herba in genere, legumen et *havi* scænum; sed *ahana* palca femininum est. Quoad vero nomina peculiarium plantarum *vigadeino* carduus et *ainvatundi* spinæ sunt fem.; *sinaps* autem *sinapis* et *svams* fungus masc.

dd) In regno tandem inorganicorum deficit omnis relatio ad personas, nec jam determinare genus ex significatione possibile est. Metalla tantummodo sunt in genere neutra: *guþ* aurum, *silubr* argentum, *eisarn* ferrum, *aiz* æs. Ex aliis autem metallis sunt: *salt* sal neutr.; *stains* lapis, *hallus* rupis, *malma* arena, *stibjus* cinis, *svibls* sulfur, masc.; *þaho* argilla et *malda* cinis fem.

Quod ad nomina geographica attinet, neutra sunt in genere *land* terra et *gavi* rus; feminina *fera* locus, *marka* terminus; *fairguni* mons neutr. est, *hlains* collis masc.; an vallis *dal* (neutr.) vel *dals* (masc.) dicatur, incertum; *driuso* elivus et *iddaljo* descensus fem.; *vigs* via est masc.; sed dubium est an iter *gaggs* (masc.) vel *gagy* (neutr.) sit; *staiga* autem gradus fem. est; altum est *flegri* neutr. vel *kulundi* fem.; urbs *baurgs* et vicus seu paus *hains* fem. sunt, *veihis* autem neutr.

Annotatione. — Sed multo difficilius determinari potest genus aliarum classium objectorum. Sic:

1) Ex partibus animalis corporis in genere: corpus *leik* et sanguis *bloþ* neutr. sunt; caro *maunno* (σάρξ) fem. et *nimz* (σπῆας caro manducanda, etc.) neutr.; adeps *smairþr* neutr.; lana *vulla* fem., capillus *tugl* et *skost* (coma) neutr.; membrum *lipus* masc.; caput *haubþ* neutr.; cranium *vairnei* fem., facies *ledja* (id est pars capitis capilli nudata, vid. Mth., vi, 17) est fem., *vlits* et *undavleizns* (tacies) masc.;

hæc tria vocabula faciem significant, in quantum ea ea unus ab aliis discriminatur; abstracta *andvairþi* et *andaugi* (facies, pars antica per oppositionem ad posticam partem) neutr. sunt; oculus *ango* una cum lacrymis ex eo rorantibus *tagr* et ciliis (superedibus) tunc custodientibus *braw* neutr. est (nisi Cor. I, xv, 52 loco *brava* legendum sit *brawai*, et vocabulum ipsum *brava* sit et fem.), nec nos et auris *auso* neutr.; gena *kinnus* fem., os (oris) *munnþs* masc., os bestiarum dicitur probabiliter *mul* et neutr. est (coll. Cor. I, xv, 9 *faurnunþan aulsau* os bovis alligare); labium *vairilo* et lingua *teggö* fem., dens *tunþus* masc., columba *hals*, cervix *halsugga*, humerus *ansa* (vel etiam *aksu*) et brachium *arms* masc. sunt; manus autem *handus* fem., sed manus mortua *lofa* et digitus *figgrs* iterum sunt masc.; sinus *barms* masc., sed pertus *brusts* e-t fem., quod vertitur etiam viscera, licet adsit insuper nomen neutr. plur., scilicet *hairþra*; ear *hairts* n utr.; cæca *hups* est masc., stomachus (*κοιλία*, *στόμαχος*) *qifhus* masc., sed *vamba* venter (*κοιλία*, *γαστήρ*) fem.; genu *knui* neutr. est, pes *fofus* masc. et calx *fairzna* fem.;

c) 2) Ex humanis productibus :

a) *Habitatio* et ea quæ ad habitationem pertinent : domus, et quæ in ea sunt, gothice est *gards* masc. (hinc hoc voc. etiam de familia dicitur), habitaculum *hus* neutr., et *raza* neutr. quod designare videtur domum primitive tecto mere superposito constantem vel ex opere ligneo confectam (unde in angl. sax. *ræsen* e-t tabula vel contabulatum tectum), ponitur ergo pro domo aedificata, minor enim domus, casa, dicitur *kleiþra* fem.; domus tandem, in quantum est diversorium gothice est *salþvos* plur. fem.; templum *alhs* masc. est, *gudhus* autem neutr. Murus *vaddjus* fem., nec non fundamentum et medialis murus *grundu* — et *miþgardavaddjus*, lapis angularis *unihstastains* masc., pinnaculum *gibla* masc., tectum *hrot* neutr., id quo operitur (tegula, later) *skalja* fem., trabs *ans* masc., columna *sauls* etiam fem., palus *gairu* neutr. (? et *hnuto* fem.); porta *haurds* fem. et *daur* neutr., plurale tantum *daurons* fem. vulvas bipatentes significat; fenestra *augadauro* neutr.; aula *rohsns*, conclave *ubizva* et cubicule *heþjo* fem. sunt, cœnaculum (*ἀνάγειον*) vel turris (*πύργος*) *kelikn* neutr. est. Secundaria aedificia: horreum *bansts* masc., arca *gaþrask* neutr.; stabulum *garda* masc. et peculiariter ovile *avistr* neutr.; molestrina *qairnus* masc. Græc. *ἀγρός* diverso modo gothice vertitur : campus, ager *haiþi* fem. per oppositionem ad urbem; *haimoþli* neutr. n: obiectum possessionis, *akrs* masc. relative ad ejus scopum, *atisks* masc. vel *atisk* neutr. præsertim satum; pascuum *vinja* est fem., hortus autem *vagg* neutr. vel *vaggs* masc.; oletum *aurtigards* et vinetum *reinagards* masc., sepes *saþa*, fossa *graba* et *gropa* fem. sunt. Extra domum : plætea *sauradauri* neutr., quod etiam viam designat, alias *gaggs* masc. (? *gagg* neutr.), *plapji* et *gatvo* fem.; emporium *maþls* masc. est. Se-

puleretum *hlavinos* plur. fem., sepulcrum autem *aurahi* fem. vel *hlav* neutr.

b) *Vestimenta* (*garaseins* vel *vastjos* utrumque fem., posterius autem plur.) conficiuntur ex lino *leuu* neutr.; pannus dicitur *fana* masc. vel *plats* neutr. Nomen genericum vestimentorum erat *vasti* fem. triplicem speciem amplectens : toga (gall. *le vêtement de dessous*) *paida* fem. (peregrinæ originis), tunica (gall. *le vêtement de dessus*) *snuga* masc. et pallium *hakuls* masc.; toga cingulo *gairda* fem. retinebatur; togæ fimbria *skauts* masc. Pedibus aptabantur sandalia *suljos* fem. plur. aut calcamenta *skoh* vel *gaskoh* neutr. (? *skohs* masc.), quæ corrigiis *skaudaraiþ* neutr. alligabant. Inter ornamenta mulierum erat peplum *hulisr* neutr.

c) *Superlectilibus* et *instrumentis* habes : lectum *ligrs* masc., *budi* neutr.; pulvinar *vaggari* neutr., sedile *sitts* et cathedra *stofs* masc.; mensa *biuds* masc.; scabellum *foþabaurd* neutr.; velum *faurhah* neutr.; speculum *skuggva* masc.; lucerna *lukara* neutr., et candelabrum *lukarnastafa* masc.; tæda *hais* neutr. Vas in genere, imprimis terrenum, *kas* neutr., urna *urkeis*, calix *sikls*, lebes *katils* masc. sunt; arca *arka* fem., uter *balgs* et saccus *sakhs* masc., nec non et peregrinum *spyreida* sporta, dum gothica *snorjo* corbis corticibus vel liliis confecta, et *tainjo* sporta virgis texta fem. sunt, item laqueus *hlanaia* et *vraggo*, vinculum *bandi*, compes *hunaveda*; sed flagellum *gazils* et crux *galja* masc. sunt; fem. sunt insuper acus *neþla*, securis *aqizi*, faleula *gilþa*, ventilabrum *rinþiskauro*, aratrum autem *hoha* est masc. et rete *nati* neutr.; navis *ship* est etiam neutr., sed ejus puppa *nota* masc. e-t.

d) *Arma* (*sarva* et *vepaa* utrumque neutr. plur.) sunt : galea *hilms*, clypeus *skildus* et gladius *hairus* masc., probabiliter etiam *mekels* (masc.) loco *meki* (neutr.) legendum est, quippe cum in vicinis sermonibus masc. est; thorax *brunjo* et telum *arvazna* sunt fem., lancea (ex palo ferreo orta) dicitur *triu* (vid. Me. xv, 43).

e) *Monetæ*, *mensuræ*, etc. : argenteus minimus in genere et una in particulari *skatts* masc.; ex monetis minoribus *skilliggs* tantum gothicum est; a'iaz, *drakma* scilicet drachma, *kiutus* denarius et *assarjus* as peregrinæ sunt originis, et omnes masculina. Modius *mela* est etiam masc., sed *aleina* ulna fem. et *puad* libra neutr.

f) *Cibus* (*mats* masc.) et *potus* (*dragk* neutr.) : panis *hluis* masc. est, farina (ex aqua subacta) *duigs* etiam masc., sed fermentum *beist* neutr.; caro vid. supra I). Oleum *alev*, mel *miliþ* et vinum *rein* neutr. sunt; sicera *leiþus* et acetum *akeits* masc., et lac *mluks* fem.)

5) Plurima vocabula, quæ artem, munus, negotium, habitumve significant, etiam personas, quæ his arte, munere, etc. funguntur, designant, ex. gr. : *airus* legatio et legatus, *gaman* societas et socius, *fidurragniers* tetrarchia et tetrarchus (coll. ad Luc. iii, 1); Luc. ix, 52 *iesus insaudida airuns* (*ἀγγέλους*)

(*ama is*; xiv, 32 *insandjonds air u* (περιτοίων) *bitj*) *gavar* *hjis*; Cor. II, xiii, 13 *guntan* (λογισία) *almins* *veihis* *miþ* *iswis*; Phil. 17 *jabai mik habais du guntana* (κοινωνίαν) *andnim þina sve mik*; Luc. iii, 4 *vaginondin puntiau peilatai iudain juh sid urraqinja* (sub tetraarchia) *þre goleilais herodeis þippaazuh þan fidwraginja þu itarais*; Rom. xi, 31 *was þamma u-giu eis* (σύνθετος) *was?* Pro aliis vero, alia datur forma, ut *saunana þreis* (ἄρχων) et *faunama þli* (ἄρχοντις); *snuraqaggja* (οἰκονόμος) et *saunaraaggi* (οἰκονομία); *praizhytairis* (πρεσβύτερος) et *praizhytairi* (presbyteratus).

§ 192. II. De numero hoc est animadvertendum :

1) Quod pluralia tantum sint : *berusjos* majores, *broþruhan* fratres (ἀδελφοί); *brusti* pectus, viscera, *hairþra* viscera; *bokos* literæ, epistola; *sarva* et *repna* arma, *vegus* fluctus; *daurons* (vulva) porta, *forcs*; *saliþvos* diversorium, *hlinnasnos* sepulcretum, *veinatruva* vinetum, *laubos* frondes. Econtrario Gothus concreta plur. græca abstractis sing. exhibet, ut *skufis* coma pro τρίχες capili. Sententias autem, quas Græcus in plurali tantum numero exhibere studet, in singulari Gothus, nulla occasione data, convertit, ut : Mth. viii, 41 *πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν* (hoc est, ex orientalibus et occidentalibus regionibus) *ἔξουσι* quod sic tradit : *managai fram urrunsa juh suggga* (ab oriente et occidente) *gimand*; *inninþra* innovationis (restorationis) les un ponitur apud Joan. x, 22 pro τὰ ἑγκαίνια; *mel gaurþais* dies nativitatibus Mr. vi, 21 pro τὰ γενέσια. Τὰ ἑνώμα et τὰ τὰ δεξιά (omne quod a sinistris et a dextris est, id est, sinistrum dextrumque latus) singulariter tantum vertitur apud Mc. x, 37, c. e., sinistra et dextra (manus vel latus), addito etiam *feru*. Joan. xiii, 12 *ἔλαβε τὰ ἱμάτια* (vestem) αὐτοῦ gothice exponitur *nan vastjos seinos*, ubi *vastja seina* suffecisset, sed tunc *vastjos* significat vestimentum (ἱματισμός, ἔδυμα Luc. vii, 25; Tim. I, ii, 9; Mth. vi, 23, 28). Vocabula autem græca tum in singulari, tum in plurali occurrentia *κόπος* et *κόποι* (gremium), *οὐρανός* et *οὐρανοί* (cælum) diverso etiam numero gothice redduntur *barus* (Luc. xvi, 22) et *barneis* (vs. 25); *himins* (Mth. v, 46) et *himnos* (vs. 18, etc.). Plurima alia vocabula in plurali frequentius ponuntur, quæ tamen non pluralia tantum sunt, ex. gr. : *avilinda* (gratias, gratiarum actiones) pro εὐχαριστίας vid. ad Tim. I, iv, 5.

2) Nec non et vocabula abstractæ significationis in plurali poni possunt : Luc. i, 46 *gwaithteis* propr. justitiæ (hic præscripti nes legales δικαιώματα); præcipue in altera ad Corinthios epistola : i, 3 *bleiþeins* misericordiæ (ἐπιτηρησί); i, 10 *dauhjus* mortes et xi, 25 *dauhþeins* mortis pericula (θάνατοι); v, 11 *miþveisins* cons. lentit. (συνειδήσεις); vii, 5 *agisu* timores (φόβοι); viii, 13 *þarbas* in piis (non concretum, sed plur. abstractum gr. ὑστέρησις); xi, 27 *lanqih* ius ieiunia, id est tempus quo jejundum est (νηστιαί). Item Cor. I, vii, 49 *fastubnþa anibusie* (observationes præceptorum (ἐπιτησεις ἐνοτήτων) ut plurale ha-

bendum est, vid. § 70, cum formatio in *-tunja* non sit probabilis, § 145 c) γ). Et constructione autem gothica explicatur, si Cor. II, i, 5 stet *guþ allaizo gablaihte* (omnium consolationum, hoc est, omnis consolationis *εἰς πάσης παραλήσεως*; iv, 2 *in allaim miþrisseim* (πρὸς πᾶσον συνειδήσιν); vi, 14 *wo gumainduþe* (quæ communioniones, quæ communio *τί; κοινωνία*), vid. infra §§ 215 et 215 annot. 1. Apud Mth. viii, 14 equidem stat *lag in heitom* (in febribus), sed hujus loco singulare *in heitan* probabiliter legendum est, cui non tantum sequentia *astailot isa xa heito* conveniunt, sed etiam parallelus locus Mc. i, 29, ubi adest *lag in brinnon*, respondet.

3) Cum loco abstracti concretum usurpatur, hoc posterius pluralem induit formam : *sunodia* iter vertit Ulfilas Luc. ii, 44 pro *gustinþans* itineris comites, viatores; *aikos* domus Cor. I, i, 16 per *gadaukans* inquilini; *trápeza* tab. la argentariorum Luc. xiv, 25 *skaitjans* argentarii; *μάκλλον* macellum Cor. I, x, 25 *skilþans* carnifices; *ἀκροβυστία* i circumcisio Eph. ii, 41 *unbimaitanai* i circumcisio. Hinc etiam participia et adjectiva : τὸ ἀπολλοῖός perditum Luc. xii, 10 *þai fratalsannus* perditum; τὸ ἴδιον proprium Joan. xv, 49 *svesai* proprii. Nec non et Joan. vi, 37 *πάν ὁ* (omne, quod) per *all þatei*, imo pro *πρεσβύτεροι* presbyteri Tim. I, v, 49; Tit. i, 5 *praizhytairi* (presbyterum).

§ 193. Sæpe græca et gothica sibi invicem respondent, scilicet :

1) *Infinitivi et substantivi* : *niens* visus τὸ βλέπειν; *mais* Luc. viii, 55 *cibus* φαγεῖν; *anngal* Thess. I, iv, 41 *tranquillitas* ἡσυχάζειν; *livgos* Tim. I, iv, 3 *matrimonium* γαμεῖν. Et vice versa : *afslauþnan* stupescere i Luc. iv, 56 *θέρμος*; *guþ blotan* colere Deum Tim. I, ii, 10 *θεοσέβεια*; *lanþjan* separare Cor. I, vii, 27 *λύσις*; *du fiskon* ad piscandum Luc. v, 4 *eis ἄγραν*; *viþrogomatjan* et *du gusatjan* ad contradicendum Joan. xii, 45; Thess. I, iv, 17 *eis ὑπάντησιν*; *fastan juh bitjan* j junare et orare Cor. I, vii, 5 *ναστis καὶ προσευχή*.

2) *Participia et substantiva* : Luc. ii, 27 *oiuht* consuetudo pro τὸ εἰθισμένον (nisi Got' us τὸ εἶδος cum D hic legitur quemadmodum i, 9; ii, 42); iv, 16 τὸ εὐλόγος; iv, 5 *nidþnngards* terra (habitabilis) ἡ οἰκουμένη; viii, 3 *aiþin* facultates τὰ ὑπάρχοντα; xiv, 5; xvi, 1; xix, 8; *ahts* res τὰ ὑπάρχοντα Cor. I, xiii, 5; Phil. iii, 8 *ufarassus* superfluitas τὸ ὑπερίχον; Matth. viii, 16 *daimonareis* demoni eius *δαίμονιζόμενος*, *δαμονισθεῖς* Luc. viii, 56, etc.; Esdr. ii, 44 *liuþareis* eunator ὁ ἕδων; Luc. xi, 47 *timrjans* agricolæ οἱ οἰκοδομοῦντες, etc. Item Luc. i, 27; ii, 5 *parþiōs* μετνησταυμένη desponsata virgo convertitur *magarþ* in *fragiftim*; iii, 23 *þu* Ἰησοῦς *ἔσει ἐτῶν* τριάκοντα *ἀρχόμενος*; *vas ierus sve jere þrigetigive uf gahun þai* (sub manifestatione ejus, id est, tanquam decemtis, quemadmodum etiam Euthymius explicat : τὸ ἀρχόμενος τῆς εἰς τὸν λαὸν ἀναδείξιώς αὐτοῦ ἦτοι τῆς διδασκαλίας. Et vice versa. *usguldm* Luc. xiv, 12 *redditum ἀναπόδομα*; *galeknif* x, 21 *quod detectatur ἰδόνκτι*

delectatio; hinc Gal. II, 15 *ἡμεῖς γόσει* (ex natura) *ἰουδαῖοι* vertitur *reis iudaeis* *i s a n d a u s* (qui sumus); Rom. XI, 24 *παρὰ φύσιν* *aljokuns* *visands*; Cor. I, VI, 6 *τοῦτο λέγω κατὰ συνγνώμην* *hata giba* *gakuunands*; XVI, 7 *ἐν παρόψει* *idēn* *hairs hlei-* *hau ds sainan*; Tim. I, III, 4 *τίνα ἔχων ἐν ὑποταγῇ* *barna habau* *ufshausjand onn*; Thess. II, III, 8 *ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ* *vinuands* *arbaidai*.

• Annotatio.—Una cum substantivis in *-nds* de quibus § 85, quæque proprie sunt participia, sed propriam habent declinationem, participia præsentiam pro substantivis usurpantur. Sed tunc tantum discerni potest, utrum sint proprie substantiva vel participia, cum nec in nominativo sing. nec in dativo plur. occurrunt: Cor. II, IX, 7 *halsna gibaud* (*δοτῶν*) *frijof guþ*; Luc. V, 5 *gaþ dn iuma*: *talzjand* (*ἐπιστάτα*); Luc. I, 47 *sregneid ahma meius* *giba nasjand* (*σωτήρι*) *meinamun*; Tit. I, 3 *li unabusui nasjandis unaris*; Luc. I, 58 *hausidelun bisitands* (*περιούτοι*); IV, 14 *gavi bisitande* (*ἡ περιχώρος*); VII, 17 *usiddja þata vaurd and alla* *ixdwa jah and allans bisitands* (*περιχώρος*). Item *fjands* (*ἐχθρός*) et *frijonds* (*φίλος*), vid. gloss.; *fraujionds* (*θεσπέτης*) non enim *fraujiond*, ut ad Luc. II, 29, adjectiv. sumendum est, et consequenter *fraujionds* legendum, vid. Me. IX, 25 *ahma þu unrodjands*. Sunt autem participia ex. gr.: *airzjands* (*πλόκος*) deceptor, quia Cor. II, VI, 8 *airzjandans* ponitur; item *lutonda* (*πρεσβύτερος*) Tit. I, 10; *galeikonds* (*μυητός*) Thess. I, II, 24; *katands* (*ἐχθρός*) Luc. VI, 27. Incerta sunt Cor. II, VI, 18 *allvaldands* (*πεντοκράτωρ*); Tim. I, II, 5 *midumonds* (*μυστικός*); I, II, 7 *merjands* (*κέρυξ*); II, I, 11; Me. XIV, 7 *drobjands* (*στασιαστής*). Altera nota, qua dignosci potest participium, in eo est, quod casus, quem verbum regit, sequatur: Eph. V, 1 *galeikondans* *gu þa*; Mth. X, 25 *sa garda valdands* (*οὐκ ἐσθόρτος*); Eph. VI, 12 *sa fairwuhubands* (*κοσμοκράτωρ*). Plura duplicem habent formam, ut *daupjands* *βαπτιστός*, quod accusativo *daupjand* Me. VIII, 28 substantivum, genitivo autem *daupjandins*, dativo *daupjandin* (Mth. XI, 11, 12, etc.) participium est. Quod autem hæc participia etiam substantive usurpentur, ex eorum connexionem cum possessivis constat, ut Cor. I, II, 1 *galeikondans meinai*; idem etiam *fraveitonds allai ze* (*ἰδίας*) Thess. I, IV, 6 participium esse potest.

5) Adjectiva et substantiva, vid. § 196, II, d.)

4) Participia, adjectiva, numeralia, adverbia, etc., substantive ponuntur, vid. §§ 195, IV; 196, 197.

§ 194. B. NOMEN PROPRIUM.

1) De formis nominum propriorum vid. § 94 seqq.

2) Nomina urbium, quæ in græco sermone pluralia tantum sunt, non semper talia gothice vertuntur, sic Athenæ est equidem *apeincis* Thess. I, III, 2 propter *Ἀθῆναι*, et verisimiliter etiam *lystros* Tim. II, III, 11 pro *Λύστραι* ἢ *Λύστρα*; sed contra græc. *ἄνεμοι* Cor. I et II subscript. singulariter exponitur, scilicet *filippa* Mth. V, 35, etc., *ἁεροπόλις* sing. *fairusulyma*, vid.

Gloss. hb. xv., *neonen* et *saulauma* et *grumaurra* Rom. IX, 29 quæ ut sing. fem. habenda sunt.

3) Pro nominibus urbium et regionum frequenter adhibentur nomina populorum: Luc. X, 12 *giba izais þatei saudaumjam* (Sodomitis gr. *Σοδομαίς* sodomis) *sutizo veir þi þ þau þizai þaurg*; Cor. II, XI, 10 *ἐν κτίμασι τῆς Ἀχαιῆς* in terra Achaie goth. in *lunns akije* in terra Achai-rum. Sed XI, 32 adest *þaurgs damaska* urbs Damascus, pro *λαμασκήνων πόλις* (urbs Damascenorum, ita ut adjectivum pro genitivo sit). Et tandem horum nominum loco usurpatur compositum vel appositum, ut pro terra Judæa (*ἰουδαία χώρα*) Me. I, 5 *iudaialand*.

§ 195. Cum substantivum significat objectum antea notum vel proxime determinatum, recipit articulum.

I. Jam vero objectum nasci potest sive per contextum, sive per se, sive ut antea notum proponitur.

1) Objectum ex contextu nasci potest,

a) Cum scilicet de eo supra mentio facta est: Mth. V, 25 *sijais voike lugjands andastan* (sine articulo) *þeinomma. ibai wan atgbai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk gibai andbalta*; VIII, 8 *sa hundafafs* (scilicet vs. 6 indigitatum) *gaþ*; 15 *afatol ija so heito*, vs. 14 *ligandein in heiton* stante; item Me. I, 31 *sa brinno propter in brinnon* vs. 29; Mth. VIII, 21 *þata skip gahulif varþ*, vs. 23 præcedente *ennatjaggandin in skip*; IX, 15 *ibai magun sunjus brufads qainon und þata weilos þai miþ im ist brufaf þs iþ atgaggand dagoz, þau afnimada af im sa brufaf þs, jah þon fastand*; Me. II, 20; Mth. IX, 22 *ganas so qino, qino bloþarinandeis* vs. 20 præcedente; 28 *duatiddjedun iuma þa iblindans* (scilicet *twai blindans* de quibus vs. 27 mentio fit); XXVI, 11 *iesus stoþ fawra kindina jah frah ina sa kindins*; Me. I, 42 *þata þrutsfill afaiþ* propter *þrutsfill habands* vs. 40. Item II, 22; III, 5; IV, 7, 27, 39; V, 33, etc., vid. in Gloss. v. *þata* 1) a) a);

b) Cum hoc vocabulum non equidem præcedenter memoratur, sed ad alterum ut synonymus vel ut genus ad speciem vel vice versa refertur: Mth. IX, 24 *ni gasvalt so mavi* relatum ad vs. 18 *þatei dauhtar meina gasvalt*; item Me. V, 39 *þata barn ni gadauþnoda* relatum ad vs. 23; Mth. IX, 33 *rodida sa dumba*, vs. 32 adest *mauna baus*; Luc. VII, 20 *þai vairos qeþun*, scilicet *hi twai siponje* vs. 19, quos Joannes misit; vs. 24 dicuntur *þai airjos*; IV, 35 *sa unhul þa urran* propter *ahma unhulþons unhrains* vs. 35; item IX, 42 et prius vs. 39; IX, 35 *þai unhulþans galihun* propter vs. 27 *habaida unhulþons* et vs. 36 *ganas su daimonareis* qui idem est homo, *saei habaida unhulþons*; X, 20 *þai ahmans izris ufshausjand* relatum ad vs. 17 *unhulþons ufshausjand unsis*; XV, 10 *þai aurtjans in sandidedun*, dum vs. 9 *vaursvjans* in genere videntur. Alia exempla vid. in Gloss. v. *þata* 1) a) b);

c) Cum hoc vocabulum ad eam stirpem atque præcedens oritur (verbum conjugatum est), vel similis

est significatio; Me. xii, 7 *sa ist sa arbinumja. hrijþ usqimam imna juh unsar vairþiþ þata urbi*; Luc. xx, 14; Me. xiv, 56 *managai galiug veitvodi-dedunana imna juh samaleikos þos veitvodiþos ni resun*; Cor. I, vii, 18, 19 *mþ þaurafllja galapoþs varþwas, ni bimaitai. þata bimait ni vaihis ist*; Luc. vi, 49 *bistagg stodus iah suns gaurans juh varþ so usvalteins þis razms mikila*. Alia exempla vid. in Gloss. v. *þata 1) a) 7)*.

2) Objectum jam cognitum præsupponi potest, ex. gr.:

a) Cum scilicet personæ vel res ita designantur, ut licet nomen sit appellativum, tamen nihil nisi cognitum indiget, ut in Evangeliiis: *þai bokarjos Me. i, 22*; *þai fareisais Me. v, 7*; *þai gudjans Mth. xxvii, 6*, id est, Judæorum summæ sacerdotes; *þai sinistans Me. vi, 5*; item *þai þauramaþþjos Neh. v, 17*; *þai siponjos Mth. xxvii, 64*, id est discipuli Jesu; *so managei Mth. ix, 25*, etc., id est multitudo ingens populi, quæ sequebatur, vel congregabatur, docente vel agente magistro; item Skeir. VII, b, c *so flusna*. Alia exempla vid. in Gloss. v. *þata f)*.

b) Nomina propria articulo non indigent; sed quandoque occurrit *þai iudaicis*, ut Joan. vii, 1, 53; viii, 48, 52, 57; x, 51, 53; xi, 56, quibus in locis non equidem de tota Judæorum gente quæstio est, sed de iis tantum, qui certis casibus aderant. Alia exempla articuli nominibus propriis præpositi vid. in Gloss. v. *þata 2)*.

c) Alia objecta, quæ ad publicam historiam vel ad res Christianas pertinent, articulum recipiunt in prægnanti sensu: *so baurys Me. ii, 19* orbs, hoc est, Jerusalem; *so alths Me. xv, 29* templum, scilicet in Jerusalem; *so dalþs Joan. xii, 20* festum, nempe Pascha; *sa sunus Joan. vi, 40* filius, nimirum Dei; *so xristus Me. xv, 52* unctus, id est, Christus spectatus, promissus, etc. Hic autem memorandum est, quod tam *sa sunus mans* quam simpliciter *sunus mans*, non autem *sunus guþs* dicatur, vid. Gloss. v. *þata f) a)*; *þata vaurd Luc. i, 2* et Rom. x, 10 verbum est Dei, nempe Evangelium (ut etiam Me. viii, 53 *so airaggeljo* legitur); *so railamerins Cor. I, i, 21* prædicatio Christi; *so lapons Thess. II, i, 11* vocatio ad salutem; *so usstass Luc. xv, 53* resurrectio mortuorum; *þos anabusnins Me. x, 49*; Luc. xviii, 23 legislator mosaica. Ad demonstrandum stat etiam articulus in: *sa fairuns* hic mundus et *so manaseþs* id., vid. Gloss. v. *þata f) 7)*, quibus adde etiam *so libans* hęc vita Me. iv, 19; Luc. viii, 14; *so alds* hoc sæculum Tim. II, ii, 4; *þata þeiths* hoc ævum Rom. xiii, 11; *þata mel* hoc tempus Col. iv, 5; Thess. I, v, 4.

II. Objectum determinari potest

1) Omnimodis attributis (§ 215), ut:

a) Adjectivis et participiis: Mth. xxvii, 64 *vas jainar morja magdalene jah so anþara morja*; 64 *ist so speidizei airzi þa vairvisei þizai frumein*; Luc. iii, 7 *was qataknida izris þliuhan saura þamma anavair þru hatiza*, Rom. vii, 17 *ni*

ik vaurkja þata ak so bauandei in mis frau-vaurhts; Cor. II, xi, 5 *man ni vaihtai mik minuzo qatanjan þaim usar mikil vizandam apau-staulum*; Eph. ii, 11 *þudōs smle vesnþ namuidans unbimaitunai fram þizai namuidon bimait*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata c) a) et b)*;

b) Adverbis vel præpositionalibus expressionibus, quæ adjectivorum vices gerunt: Tim. II, iv, 10 *de-mas mis bilaiþ frijonds þo nu ald*; Gal. iv, 26 *so iupa iairusalem frija ist*; Me. i, 38 *gag-gam duþaim bisunjane haimom*; Col. ii, 14 *afsvairbands þos ana uns vadjabokos*; Skeir. III, b *so bi guþ hrainei anabudana vas*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata 7) et 8)*;

c) Genitivis vel pronomibus possessivis: Cor. I, i, 16 *ik dauþida þans staisanaus gadaukans*; 18 *þata vaurd galgins þaim fralusnandam dra-liþa ist*; Phil. iii, 18 *qiþa þans sijands galgins xristaus*; Skeir. IV, a *so saheds meinā usfullnoda*; Joan. viii, 13 *so veitvodi þa þeina nist sunjeina*; Mth. v, 47 *goleiþ þans frijonds izvarans*; Luc. vi, 1 *usfullida alla þo vaurda seina*; Mth. x, 25 *jabai garda valdand baiaitzaibul haihaitun, uud wan silu mais þans innakundans is*; ix, 4 *ritands iesus þas mitonins izē*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata c), 5), 6)*;

2) Per *alls* nec non et *jains*: Luc. ix, 2 *insandit ins gahailjan allans þans unhailans*; Cor. I, xvi, 15 *usþausjaiþ allaim þaim gavaurstvam*; Neh. v, 15 *gatavidedun þa'a vaurd alla so managei*; Luc. ix, 25 *wo allis þaurste gauuþiþ sis manna gageigands þo manased alla*; Mth. viii, 28 *ni makta manna usliþan þairh þana vig jainana*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata 6) et 7)*;

3) Sententis relativis sequentibus: Me. ii, 4 *insuillidedun þata badi, ana þammaei lag sa usliþa*; x, 59 *svēþauh þana stiki, þanei ik driggla, driggkuts jah þizai daupeinai, þixaiei ik dauþjada*; xii, 23 *in þizai usstassai, þan usstandand, warjamma izē vairþiþ gens?* etc., v. d. Gloss. v. *þata b)*;

4) Ubi huiusmodi sententia relativa facile cogitari potest: Mth. viii, 27 *þai mans sildaleikidandun*, scilicet homines, qui in nave concomitabantur; Me. vi, 14 *vaurkjand þos mahteis in imna*, id est, potentiam de qua sit narratio, vel cui suscitato mortuo credebant; Joan. xii, 5 *iþ sa gards fulla varþ daunais*, nempe domus ubi erat Jesus; xix, 2 *þai gadrauh teis uscundun vippja*, nimirum milites, quibus Pilatus Je-um vincire jusserat. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata d)*.

III. Ubi appositio determinandi causa vel explicandi post substantivum ponitur, articulum capit: Mth. xxvi, 71 *iesua þamma nazoraiu*; xxvii, 26 *marja so magdalene*; Joan. vi, 4 *pasxa so dalþs iudaie*; vii, 4 *iudas seimonis sa iskariotes*; xviii, 1 *rimon þo kaidron*; Luc. ii, 43 *iesus sa magus*; iv, 7 *herodes sa taitrarkes*; Me. vi, 14 *i hannes su dauþjands* et alia participia nec non

adjectiva, vid. § 196, II, 2) b).—Mth. xxvii, 56 *marja so iakobis*; Joan. vii, 23 *vitaf pata moscensis*; Mc. iii, 18 *iakobu pana alfaius*; vi, 1 *marciu po galeilaie*.

• Annotatio.—In his autem omnibus supra laudatis exemplis articulus etiam deficere potest, in casu præcipue II, 1, b) : Rom. vii, 2 simpliciter *uf vai ru gens*, quemadmodum etiam Cor. II, vii, 10 in eod. *A bi gub saurga leg tur*. Nec non in casu III sæpe abest articulus : Mth. xxvii, 61 *marja magdalene*; Luc. iv, 54 *iesu nazorenu*; Joan. vi, 71 *iudan scimonis iskariotu*, et ordinario *esais pruufetas*, *ulaiksandrus aizasmifa*, *teibairius kaisar*, *kustanteinus piudans*, etc., Matth. xxvii, 2, 9; Mc. i, 2; Joann. xii, 58; Luc. i, 5; ii, 36; iii, 1; iv, 27; Cor. II, xi, 52; Tim. II, iv, 14; Calend. •

IV. Auxiliante articulo substantivi vicem gerunt :

1) Numeralia : Mc. vi, 7 *iesus aihaihait pans tvallif* (scilicet discipulos, ut Mth. x, 1 ponitur); Luc. x, 17 *gawandiedna sik pai sibuntexund* (hi septuaginta [juvenes]) *miß sahedai*; Mc. x, 41 *pai tauhun dugunnu nverjan bi iakobu juh iohanneu*. Alia exempla vid. Gloss. v. *pata c*).

2) Adverbia, præpositionales formulæ et sententiæ : Mth. xxvi, 71 *qaf du paim jainar* (ad hos illic [stantes]); Cor. I, v, 12 *niu pans inna jus stojif, ip pans utp gub stojif*; Joan. viii, 23 *jus us paim itala pro (ex twon xatw) sijuß, ip ik us paim inpa-pro (ex twon aw) im*; Mc. iv, 41; Phil. iii, 14; Tim. I, iii, 7; Cor. II, i, 17 *nist af mis pata ja ja jah pata ne ne*; v, 16 *fram pamma nu ni ainnohn kunnun*. — Mc. iii, 8 *laistidedu afar inma pai bi tyra*; iv, 10 *fehun ina pai bi ina*; Luc. v, 9 *sildaleik dishubaida ina juh allans pans miß inma* (qui cum eo, comites ejus) Tit. i, 10 *sind managai ungawairbai fihun pai us bimaita*; Cor. II, x, 7 *po bi undvairþja saiwiß*; xi, 28 *imh po afar patu arboifis meina sinteina*; Luc. xvii, 21 *lauhmoni lauhatjandei us pamma uf himina in pata uf himina skeiniß*. — Mc. ix, 10 *wa ist pata us danpaim usstandan* ? xii, 33 *pata du frijon newundjan sve sik silban managizo ist allain paim altbrunstim*; Rom. xiii, 9 *pata ni horinos, ni maurþrjais, ni hlifais, nih faihugeiranjais in pamma vaurda usfulljada pamma frijos newundjan þeinana sve þuk silban*. Alia exempla vid. Gloss. v. *pata d e g*).

3) Substantive more Græco ponitur etiam neutrum plur. articuli (*po*) cum genitivo : Mc. xii, 47 *usgibiß po kaisaris* (hoc ad Cæsarem [pertinens]) *kaisara jah po gußs guba*; Luc. ii, 49 *in þuim attins meinis skuldivisan*; Phil. ii, 4 *ni þa seina warjizuh mitandans ak jah po anþaraize warjizuh*. Alia exempla vid. Gloss. v. *pata f*).

V. Cum plura substantiva copul tive vel adversative construuntur :

a) Unicuique articulus repetitur, ubi præcipue diversi sunt generis vel numeri : Mc. vii, 5 *fehun ina*

þai fareisa eis jah þai bokarjos; xii, 15 *wi ist sa manlika jah so usfarmeleins* ? iii, 55 *wo ist so aifrei meina aifþau þai broþrjus mennai* ? Phil. iii, 2 *saiwiß þans hundans, saiwiß þans ulilans vaurstrjans, saiwiß þo gamaitanon*; Cor. I, xiv, 22 *vazdos du bandvai sind ni þaim galanþjandam ak þaim ungalanþjandam*, et ita ordinario ;

b) Vel articulum nonnisi semel poni opus est : Joan. vi, 27 *vaurkjaiß ni þana mat þana fralusanan ak mat þana visandan du libainai aiveinon*; Mth. xxvii, 12 *vrohißs vas iesus fram þaim gudjana jah sinistam*; Joan. vii, 43 *sai jauninshun þize reike galanþidedi inma aifþau fareisaie* (in Skcir. VIII, c ubi hic locus laudatus est, legitur, articulo repetito, *þize fareisaie*) ; Mc. xiv, 45 *qam ivdas jah miß inma managei fram þaim anhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam*; Mth. xxvii, 42; Mc. x, 55; xi, 27; xii, 33; xiv 54; Luc. v, 21; vi, 7; ix, 16; xix, 47; xx, 1, 19; Joan. vi. i, 45; xi, 25, etc. — Mth. vii, 14 *wan aggyu þata danur jah þraihans rigsa brigganda*; Luc. vi i, 51 *iesus ni fralailat ninnohn iangaggan alja þana attan þizos maujos jah aipein*; Cor. I, vii, 8 *qifa þaim ungenidam jah viduvou*; Joan. xiv, 6 *ik imsa vig jah sunja jah libains*; Cor. II, x, 10 *þos bakos kaurjos sind jah svinþos, ip qums leikis laivis jah vaurd framþ*;

c) Quandoque etiam articulus posteriori tantum substantivo præponitur, a priori deficiens : Luc. viii, 24 *gasok vinda jah pamma vega vatins*; Mth. xxvii, 1; Mc. xiv, 54; tertio autem substantivo sequente, sive articulus iterum omittitur, sive etiam adhibetur : Neh. v, 17 *iudaeis jah þai sauramaþljns r jah n gumane jah þai qimandans at unsis ana biuda meinamma andnumanni veisuu*; Joan. xviii, 42 *þaruh hansa jah sa þusundifaß jah andbhtos iudaeie undgripun iesu*. Propria autem sunt hæc loca : Mc. viii, 31 *sunus mans uskiusan skulds ist fram þaini sinistam jah þaim anhumistam gudjam jah bokarjam*; xiv, 55 *gorunnun anhumistans gudjans allai juh þai sinistans jah bokarjos*; Luc. xix, 47 *þai anhumistans gudjans jah bokarjos solidedun ina usqistjan jah þat frumistans manageins*.

VI. Articulum inter et substantivum induci possunt initio sententiæ particulæ et alia huiusmodi determinationes : Joan. vi, 55 *so auk hlaißs gußs ist*; xviii, 55 *sah þan siponeis vas kunþs pamma gudjin*; Rom. x, 4 *sa raihtis vilja meinis hairtins*. — Mth. ix, 12 *þaurbun leikis þai unhaiti habaudans*; Rom. viii, 5 *þai bi leika visandans*; Cor. I, v, 5 *þana pata sva gatanjanden*.

2. ADJECTIVUM.

(Graff, Ueber die deutsche schwache Declination, in Neuen Jahrbuch der Berlinischen Gesellschaft für deutsche Sprache II, 1, 1 seqq.)

§ 196. Quod in tractandis adjectivis maxime in-

terest, in eo præsertim consistit, ut præcise determinetur, in quonam differant vocalica (fortis) et consonantica (debilis) declinationes. Jam vero hoc est eorum essentiale discrimen, quod scilicet vocalica declinatio indeterminata, et generalia nec non et abstracta, consonantica vero determinata, individua atque concreta significet. Sed sine ratione assertum est, consonanticam formam recentiore esse quam vocalicam et sese non nisi posterius evoluisse; errant etiam qui putant, hanc formam addito mere articulo constare, cum articulus ex fortuito tantum casu in adjectivum incidat, scilicet ad designandum quod prius est nominatum (coll. § 195, I, 1 a). Multo autem rectius diceretur, hanc formam in se continere articulum, qui in antiquis sermonibus minime existens, tunc primum in eo tempore explicite apparuit, ad quod nostra gothicae linguae monumenta referenda sunt. Ut ut est, eadem regula etiam pro participio pass. valet, dum participium act. consonanticam tantum formam præter usque habet.

I. VOCALICA FORMA IN POSITIVO ET SUPERLATIVO GRADIBUS :

a) Tam attributiva : Rom. vii, 25 *vainans ik manna*, ego infelix homo; Me. xvi, 5 *juggalaufs b'raibidana vastjai weitai*, veste candida; Skeir. III, c *vitoþ roidida asgon katbons gabrannid aizos* (subnigra vacca) *utana dibaurgeinais. asuruh þan þo in vato vairpmandans hrain* (pura aqua) *jah vullu raudai* (rubris fluctibus) *ufarrusnjandans*; VI, b *lohannes mannikskaim vaurdam* (humanis verbis) *reitrodida*; VIII, a *ist magula ains her, saci habaiþ · e · hlaidans barizeinans*; Mth. iii, 11 *sah daupeif in ahnin veihamma*; vii, 17 *all bugme godaize akrana goda gataujif*; Thess. II, ii, 16 *guþ atgaf gaphlaih aiveina jah ven goda in anstai*; quam prædicativa : Rom. vii, 12 *itotþ veihta jah anabuns veihta jah garaikta jah þiu þeiga*; Cor. I, iv, 11 *reis dytalai iþ jus frodai*; Luc. x, 23 *andaga sind augona*; Joan. ix, 39 *þai saiwandans blindai vairþand*; Luc. vii, 10 *biyetun þuna siukan skalk hailana*; Me. i, 3 *raihtos vaurkeif staiþos guþs unsaris*; Skeir. IV, c *ihannes iesu himin aukundana jah iupaþro qum ana qasþ*;

b) Semper in vocabulis *sulta*, *halba*, *alls*, *ganohs*, *midjis*, *svalaiks*, *ains*, *anþar*, *sums* et in possessivis pronominiibus : Eph. iv, 13 *garinnem du vaira sultunna*; Calendar. goth. *batvins bilaiþs aikklejens sultaizos* (catholica ecclesia); Me. vi, 23 *þisrah þei bidjais mik, giba þus und halba þiudangardja meina*; Neh. vi, 16 *hausidedun funde unsarai allai jah ohtedun allas þiudos*; Me. x, 46 *usiddja miþ managein ganohai*; Joan. xvii, 3 *ei kunneina þuk ainana* (τὸν μόνον) *enja guþ*; Me. ii, 7 *was mag apletan fravaurhtins uida ains guþ* (unicus Deus); 26 *hlaidans fuurlage.nais in skuld ist matjan niba ainaim gudjam*; Skeir. VII, c *ni ana þa'ra hlaidam ninaim mahtais flusna ustaikinda*; Me. ix, 56 *gantsida barn in midjaim iu* (in mediis iis); Joan. vii, 13 *ana midjai dulþ usstaiq iesu in ah*; Mth. ix,

8 *guþ guþvaldusni svaleikata mannam*; Me. vi, 2 *mahteis svaletkos þairh handuns is vairþand*; Cor. II, viii, 4 *su qimanda an þar ana iesu mereiþ*; c, *anþar os aikklejens biranboda*; Me. xiv, 51 *ains sums juggalaufs laistida asur imma*. Nec non et his vocabulis substantive usurpatis, forma remanet vocalica : Mth. v, 18 *allata* (omne) *vairþiþ*; viii, 53 *gatuhua all bi þuns daimonarjans*; Me. i, 27 *sildateikidedun allai* (omnes); Skeir. VI, d *sumai* (quidam) *jah stibua is gahausidedun, sumai þan is sian sewun*; Luc. ix, 19 *an þarai* (alii) *qifand þuk helcian, sumai þan þatei profetus usstoþ*; Me. xiv, 69 *usstoþ sa aukunnista gudja in midjnim* (in mediis [eorum]). Imo et post articulum : Mth. xxvii, 49 *þai anþarai qefun*; Cor. I, ix, 5; Joan. xviii, 16 *sa svoneis anþar*; Mth. v, 39; Cor. II, x, 41 *þatu þaghjal sa svaleiks*; Cor. I, vii, 13 *nist gaphraids broþar aiþþau seutar in þaim svaleikaim*; Cor. II, xii, 2; Gal. v, 21, 23; vi, 4; Cor. II, xi, 13 *þai svaleikai galiugaþpaustauleis*; Cor. I, xii, 12 *liþjus allai us leikn þamma ainamma*; 19 *sind þo allu ains liþus*; Luc. xv, 32 *þata mein þein ist*. Hinc Gothus formulam τὸ λοιπὸν (de cætero) per *þatu anþar* convertit Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10, etc.

* Annotatio 1. — *Allans* in consonantica forma pro *allai* in solo loco Neh. vi, 16 falsum est, vid. annot. ad lit. I.

II. CONSONANTICA FORMA. Hæc forma adhibetur, ubi adjectivum ad objectum determinatum refertur, id est, in concreto sensu, qui græce articulo exprimitur, et in ordinalibus vocabulis. Adest insuper, iudice Gotho, fundamentalis determinatio in comparationibus, quapropter comparativi hæc tantummodo induuntur forma, ubi etiam comparatio vel sententia adversativa cogitari potest. Nec non et ubi adjectiva pro personis vel individuis substantive ponuntur, ordinatio et in vocativo semper consonanticam formam sumunt.

1) Sine articulo :

a) Determinatum, cum in græco textu sit articulus : Mth. xviii, 62 *istumun duga gagemun unhumistans gudjans* (ὁ ἀρχιερεὺς), sed Joan. xviii, 15 *annas vas aukunnists veiha* (ἀρχιερεὺς) *þis atafnj s*; Joan. vii, 57 *in spedit in dragu* (ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρῃ) *dulþis stoþ iesus*; Me. iii, 11 *ahmians unhra in jan s* (τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα) *drusun du imma*; Joan. xviii, 10 *afnaimait imnu auso taihsva* (τὸ ὄριον τὸ δεξιόν, cuius loco in parallelo Me. xiv, 47 *auso þanta taihsva* addito articulo, vid. infra 2 b); Mth. v, 30 *jabai taihsva þeina handus* (ὁ δεξιὸς σου χειρ) *marzjai þuk*; 59 *jabai was þuk stautai bi þairh svon þeina kinnu* (τῆς δεξιᾶς σου σταύρα) *vandei imma jah þo anþara*; Cor. II, vi, 7 *in mahtai guþs þairh vepna garaihteins taihsvona jah hleiðumona* (τὸν ὄπλον — τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν); Cor. I, xvi, 19 *goleiþ isis priska miþ ingardjan* (τῆ κατ' οὐκου) *seinau aikklejjon*; Cor. II, iv, 4 *xristus ist frisahts guþs ungasaiwanins* (τοῦ θεοῦ τοῦ ἀσπάτου); quapropter

etiam Col. 1, 15 *ungasanwanis* loco *ungasaiwanis* legendum est, coll. tamen annot. 5 c). Skeir. III, h *ni þanuseiþs judaiviskom ufarrameiwinim* (judaeae purificationes [in lege mosaica institutae]) *brukjand*; Me. XI, 1 *newa reson at fairgunja afevjin* (τὸ ἔπος τῶν loc. τὸ ἐλαῶν, hoc est, mons olivarum prope Jerusalem, dum mios oleis plantatus generaliter diceretur *fairguni alevi*); Joan. v, 38 *jains vas lukarn briannando jah liuktjando* (ὁ ζυζυμενος). Quin imo consonantica forma tum etiam usurpatur, cum in graeco textu deficit articulus, ut in *libains aiveino* (ζωὴ αἰώνιος, vita aeterna, per oppositionem ad terrestrem vitam) Me. x, 17, 50; Luc. x, 25; xviii, 13, 50; Joan. vi, 27, 40, 47, 54, 61; x, 28; xi, 25; xvii, 2; Rom. vi, 25; Gal. vi, 8; Tim. I, 1, 16; vi, 12; Tit. 1, 2; Mth. xxv, 46 ubi etiam opponitur *bulveins aiveino*, quemadmodum Thess. II, 1, 9 *fruluts aiveino* (alias autem adhibetur forma fortis [vocalica], ex. gr.: *vulfus aiveins* Cor. II, iv, 17; Tim. II, ii, 10, 11).

b) Comparativum: Mth. ix, 16 *vairsiza* (χρῖστος) *gataura vairþiþ*; Luc. i, 18 *gens meina fram aldroszi* (προβέβηκται, scilicet aetate protracta) *in dagam sei-nann*; xvi, 8 *þai smjns þis aivis fro dazans suzum huldods sind*; Cor. I, ix, 19 *ei manugizans guceiguidedjan*; Cor. II, viii, 17 *us daz daza risands galuif du izris*; Gal. iv, 1 *arbinnumja nioklans ni und vuhit iusiza ist skalla*; Skeir. VI, e *hvardisa þize ungalubjandane varþhairto*; Luc. v, 39 *vein fairni bati za ist*; Luc. xviii, 14 *arhlja motareis garahlto za gataihans du gardu seinanna þau jains*.

Partim ex forma quam induunt, partim ex ipsorum significatione ut comparativa habenda sunt *auhumi* altior, superior, *astuma* posterior, *fruma* prior, *inumma* interior, *hleiduma* laevus per oppositionem ad dextrum, *istuma* sequens qui praecedentem supponit, et tandem *fairna* superior, quod propter significationem huc pertinet et consonantice tantum occurrit. Hic autem Gothus generaliter exactior fere est quam Graecus: Phil. iii, 5 *anþar anþarana mannds sis auhuman* (περιζήστωτα, altiozem, praestantiozem); Me. x, 51 *manugi vairhand frumans astumans jah astumans frumans*, in graeco textu est πρώτοι et ἄσχατοι, cum significatio comparativa ex allegatis duobus extremis pateat; hinc ponuntur *fruma* et *frumi* in inscriptione prioris epistole ad Timotheum et in subscriptionibus prioris ad Corinthios et alterius ad Thessalonicenses epistole, quae duae sunt; hinc etiam in Calendario goth. november *fruma* *ivleis* dicitur, altera Julii mense existente; quapropter Gothus non solum comparativum πρώτος; Gal. iv, 13; Eph. iv, 22 per *fruma* convertit, sed etiam, et equidem corrite, superlativum πρώτος; Mth. xxvii, 64 (ubi prior errori alteri respondet); Joan. xv, 18 (prius quam vos); Cor. I, xv, 47 (ubi τῷ *fruma* *manna* — *anþar* respondet); Tim. I, ii, 15 (ubi Eva ad Adam prius creatum objicitur); Cor. II, iv, 16 *sa innuma manna* ὁ ἑποθεῖν ἀνθρωπος, ut qui ad *sa utana manna* supplicandum opponitur;

Rom. vii, 22; Eph. iii, 16; Mth. vi, 5 *ni riti hleidumei þeina, un taujþ þaisvo þeina*; Cor. II, vi, 7, etc.; Mth. xxvii, 62 *istumj dagu, τῇ ἑποπείῳ*, sequente die, praecedenti opposito; item Me. xi, 12; Joan. vi, 22; xv, 12. Hinc consonantica forma stat etiam in formula *af vel fram fairni jera* Cor. II, viii, 10; ix, 2 *ἀπό πέπουσι* superiore anno.

c) Annotatio 2. — Ex his fortius comparativis oriuntur superlativae *auhunists*, *astunists*, *frumists* et ex *hindumists* et *spedumists* formae *hinduma* posterior (per oppositionem ad anteriorem) et *speduma* recentior (per oppositionem ad maturiorem) cogitari possunt.

e) Ordinales numeri (exceptis *frumists* et *anþar*, quae ex cardinalibus non derivantur): Me. ix, 51 *usgistiþs þri djin* (τῇ τρίτῃ) *daganstandiþ*; Luc. ix, 22; xviii, 35; Cor. I, xv, 4; Me. xv, 25 *vasuh þau weila þri djo* (τρίτῃ); Cor. II, xii, 2 *frulvans und þri djan* (τρίτων) *himin*; Mth. xxvii, 45 *fram saihston* (ἕκτος) *weilai varþ rigis usar allai arþni und weila ni undon* (ἑνάτης); Mth. xxvii, 46 *bi weila ni undon usþrapida þeius*; Me. xv, 35 *bi þe varþ weila saihsto, rigis varþ*; Luc. i, 26 *in mensi saihstin* (τῷ ἕκτῳ) *usundiþs vas agjils gabriel*; i, 36 *jah sa* (ὁ ἕτος) *menoþs saihsta ist izai*; i, 59 *varþ in dagu uhtudin* (τῇ ὀγδοῇ) *gemun bimaitan þata baru*; xviii, 12 *afdaily taih undon dail, þize gustalda*; iii, 1 *in jera simtataih undin* (πεντακοθεῖατῶ) *þiudinasuus teibairius varþ vaurd guþs at iohannen*.

d) Substantive: *blinda* caecus Me. x, 46 (ὁ τυφλός); viii, 22 (τυφλός), hinc etiam *blindu* *sums* Luc. xviii, 45; *twai blindans* Mth. ix, 27; sed Mth. xi, 5 *blindai ussawund*, ubi equidem adjectivum substantive usurpatur, non autem de quibusdam caecis, sed de omnibus in genere qui caeci sunt; Cor. I, xv, 29 *wa vaurkjand þau dauþjandans saur dau þans* (τῶν νεκρῶν), *þubai allis dau þans ni urreisand*, mortui scilicet qui sine baptismo mortui sunt et pro quibus baptizantur, coll. contra Mth. viii, 22, in formula *us dau þaim urreisaz* Mth. xi, 5; xxvii, 64; Me. vi, 14, 16, etc. de resurrectione mortuorum: hinc *þurbans* Joan. xii, 5 (πρωχοί) mendicis, sed *unlds* eandem habens significationem (πρωχός, ὁ πένος), in caecis tantum forma occurrit: Mth. xi, 5; Luc. xvi, 20; xviii, 22; Cor. II, ix, 9. Item in neutro *ni undvairþo ni unava irþo* Rom. viii, 38 neque praesens neque suum (*οὔτε ἐνεστώτα οὔτε μέλλοντα*); et ubi neutra substantivis graecis respondent: Luc. iv, 29 *braitedun ina und an misto* (ἕως [τῆς] ὄψεως) *þis fairg nys*; Rom. xiii, 7 *usgibiþ nu allam skuld* (τὰς ὀφειλάς); coll. Eph. iv, 9 *und darais to airþos* (τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς).

Hinc plurima adjectiva etiam consonantice ponuntur, ubi predicati vicem gerunt, nec non absolute usurpantur: Me. vii, 18 *jah þus unvi tans* (ἀσύνετοι, non inscius, sed inscientia) *sijaþ*; Cor. II, xii, 6, 11; Phil. iii, 15 *sijum fulla vitans*; Col. i, 28; iv, 12; Gal. iii, 5 *sra usþroþans* (ὀνόματα) *sijaþ* (c contra Cor. II, xi, 16 *qirþa þvai þus nak mani uafrodanna*; Eph.

v, 17 ni vairþaiþ unfrōdai, ak fruþjandans; Me. vii, 3 insandidedun ina lausþandjann; Tim. I, iii, 6 unija satifs (νόστος); Luc. vii, 2 ika'ks siukands sultavairþja scilicet vos (ἡμελλε τελευτῶν); Me. iv, 13 gahansjand unkarjans (ἀμελλόντες); Luc. vi, 35 leineald ni vaihtais usvenans (ἀπειπιζούσης); Cor. II, xi, 8 ushaista (ὀστρηρής) ni ainnohūn kautido; 25 swasve unvita (παροαρρόνων) qiþa. In eum vairþan ei risan pro circumserilendis verbis græcis: usfilma vairþan (ἐκπλιττισθη) Me. i, 22; Luc. ix, 43; ulaþarba vairþan (στρατεύσασα) Luc. iv, 14; vairþan usgrudja Luc. xviii, 1, etc.; risan unkarja (ἀμελείν) Tim. I, iv, 14; gamainja risan (κοινωνεῖν) v, 22; unvita risan (ἀγνοεῖν) Cor. I, x, 1, gavilja risan (συνοδοκεῖν) vii, 15 (ubi vs. 12 loco gavilja legendum est gaviljo).

3. Annotatio 3. — Plurima vocabula diversam formam pro diversa significatione habent, ex. gr.: *ibns planus*: Luc. vi, 17 *gastoh ana stada ibnamma*; *ibna* autem idem: Luc. xx, 36 *ibnans aggilum sind*; Skeir. I, a *qm nasjands ni ibna nih galeiks unsoai garaihtein ak silba garaihte visands*; V, d *ni ibnon ak galeika sveriþa usjiban suncu uns laiseiþ*.

e) In vocativo: Luc. xix, 17 *vaila goda skalk!* Joan. xvii, 25 *atta garaihta!* 11 *atta veiha!* Me. x, 17 *laisari þiu þeiþa!* Luc. xviii, 18; Luc. xix, 22 *unselja skalk jah! ata!* Me. i, 25 *ahma unhrainja!* v, 8; Cor. I, xv, 58 *broþrjus meinai liubans!* Gal. iii, 1 *o unfrōdans galeiteis!* Luc. ix, 41 *o kumi ngalaubjanda!* Cor. II, vii, 1 *liubans, hrainjam unsis!* Mth. v, 22 *saci qiþiþ drata! skula vairþiþ in gataimmar.*

4. Annotatio 4. — Non ut exceptiones habendi sint casus: Me. ix, 25 *þu ahma þu unrodjands jah bauþs, ik þus anabiada!* xv, 29 *o sa getairands þo ath jah bi þrins dagans gatimrjunds þo, nasei þuk silban*, cum hic non equidem vocativus, sed nominativus more græco stet; conspicuum est autem Luc. i, 28 *sqino anstai audahafta, franja miþ þus, þiu þido þu in qinom*, ubi *audahafta* spectares. Eodem modo ponitur participium *þiuþida* (masc) et *þiuþido* benedicta! Item Me. xi, 9, 10; Luc. xix, 38; Joan. xii, 13; sed Me. xv, 18 legitur *hails þindan iudaie*.

5. Annotatio 5. — A regulis a) et b) raro deflectitur; scilicet quandoque fit a) ut adjectivum articuli expressam debilem formam induat: Col. I, 7 *aipafras ist triþþva* (πιστός) *faur izvis andbahts desuis*, hæc formula alibi semper cum articulo occurrente (*sa triþþva andbahts*, vid. infra 2) a): permutata est autem utraque forma Rom. ix, 2, *saurga mis ist mikila* (vocal.) *jah unvæilo* (conson. ἀδάκρυτος) *aglo*; Mth. v, 19 *saci laisjai sva mans sah minnista* (conson. ἀλάσττος) *haitada*. Iþ *saci tanjiþ jah laisjai sva sah mikils* (vocal. μέγας) *haitada*; — b) ut adjectivo græco articulum habente forma fortis gotthice adhibeatur: Joan. x, 11 *ik im hairdja gods* (ὁ καλός); Thess. II, 1, 5 *taikn garaihtuizos* (τῆς δικαίας) *stausu gups* (sed Joan. vii, 21 τῶν δικαίων κρίσιν regulariter vertitur *þo garaihton staua*); Col. iii, 10 *ahomah niujaamma* (τὸν νόον) scilicet *mann*; Luc.

i, 70 *radida þairh munþ veihaiþe* (τῶν ἀγίων) *þise fram anastodeinai aive prauftse seinaiþe ubi veihaiþe animadversum dignum est, si, ut probabile est, substantive ponitur; — e) ut etiam cum substantivo sensu adjectiva vocalicam formam recipiant et usurpantur: Me. vii, 32 *berun du imma þa udana* (surdus); xvi, 5 *gavevun juggalauf sitandan in taihsvai* (ἐν τοῖς δεξιῶς, in dextris); iii, 27 *ni manna mag kusa svin þis* (τοῦ ἰσχυροῦ, fortis) *vilvan*; Luc. xv, 7 *faheds vairþiþ in himina in ainis fravaurhtis idreigandins þou in niuntehundis jah niune garaihtaize*; Rom. xiv, 1 *unmahteigana* (τὸν ἀσθενῶντα, debilem) *galaubeinai andnimaiþ*; Luc. v, 31 *ni þaurbun hailai* (οἱ ὑγιαίνοντες, sanati) *leikeis ak þai unhailans*; Me. iv, 5 *anþar gadraus ama stainakanima* (τὸ πετρῶδες, lapidosum).*

2) Cum articulo, qui adjectivo naturaliter conjungendus est, ubique *sa* pro οὗτος usurpatur.

a) Hic porro articulus proxime quidem ponitur, non autem in gratiam adjectivi, sed juxta regulam, ubi ad substantivum refertur (vid. § 195. 1); eum scilicet hoc substantivum repetitur, vel quodam modo determinatur, ex. gr. genitivo, pronomine possessivo, etc., cum insuper prægnantem vel peculiarem significationem habet et in quibusdam formulis: Me. xiv, 54, 55 *qm in garda þis auhumistins gudjins* (τοῦ ἀρχιερέως) — *iþ þai auhumistans gudjans* (οἱ ἀρχιερεῖς) *sokidedun ana iesu veitvodiþa*; vs. 53 prima vice vocatur tantum *du auhumistin gudjin* — *auhumistans gudjans* (τὸν ἀρχιερέα — οἱ ἀρχιερεῖς); quo in casu semper cum articulo ponitur 60, 61, 63; xv, 1; item Joan. xviii, 19 propter vs. 14 sqq., quandoque etiam occurrit *þai auhumistans gudjans* pariter cum articulo (Joan. xi, 47), quia Judæorum summos sacerdotes designat; Luc. v, 37 *distairid þata niujo vein þans bulgins*, præcedente *rein niujata*; 39 *þata fairnja (rein) baitso ist*, præcedente *ainshun drigkandane fairni (rein) ni uns rili jugg*; vs. 36; vii, 10 *bigetun þana siukan skalk hailana* (vid. vs. 2); viii, 15 *þata ana þizai godon nirþai* (vid. vs. 8); Me. iv, 20 ejus loco adest *ana airþai þizai godon*, vid. infra b); Joan. x, 11 *ik im hairdeis gods, hairdeis sa goda sairala seina lajjiþ faur lamba*; xvii, 2, 3, *gibai im libain aiveinon. soh þan ist so aiveino libains*; xix, 5 *usaldja iesus bairands þanu þaurneinan voip jah so þaurpurodon vasju* (vid. vs. 2); Me. xii, 20, 21 *svibun broþrahans vesum ja sa fruma* (scilicet *broþar* ex *broþrahans*) nam *qen — jah anþar — jah sa þridja* (scilicet *broþar*); Luc. xx, 29 — 31; Mth. xxvi, 61 *hait nu vitan hlaira und þana þridjan dag* (vs. 63 *þrins dagans*); Cor. I, xv, 48 *vilriks sa muldæina* (scilicet *mannu*) *svaleikai jah þai muldæinans* (scilicet *mans*, præcedente vs. 47 *muldeins*); item pariter *sa usarhminakunda* et vs. 49 *þis airþeinins*; Mth. vii, 17 *sa ubila bagms akranu ubila tauþiþ* (propter præcedens *all bagme*); Cor. I, v, 7 *ushraineiþ þata fairnjo beist* (vid. vs. 6), Joan. vii, 24 *þo garaihton staua stojaiþ* (præcedente *ni stojaiþ*); Tim.

1, 1, 10 *hizai kaiton nussinau andstandau* (propter *vitioaluisarjos* vs. 7 vel *god ist viioþ* vs. 8); Skeir. II, 6 *in þa þro qaf þo veihon jah himinakundon gabaurþ anþara þairh þrahl usþulon* (propter præcedens *in þa þro gabraða*); ibid. *þo leikeinon us vambai munands gabaurþ* (propter *in vamba aþeins oftra galeiþan jag-gabairnidau*); Mth. xi, 20 *in þaurgin vaurpun þos managistons mahteis is* (propter *is* vid. § 195, II, c); Skeir. II, 6 *nasjands þana anavairþan dom is gasau*; III, 6 *frauja þo ukmei non anafath doupein*; Eph. i, 6 *ansteigs vas uns in þamma lubin sunau seinamma* (propter pronomen possess.); Mth. v, 35 *iairusaulyma bourgs ist þis mikilins siudanis* (regis Judæorum); xxvii, 53 *innatiddjedun in þo veihon þaurg* (sa *þaurgs* est *urbs princeps*); Mth. v, 23 *ni usgaggis jainþro, unte usgibis þana minni stan kintu* et Joan. vi, 44 *urraisja ina in þamma spedistin daga formulæ suat* (alias occurrit in *spedistin daga* vii, 37); Luc. xix, 30 *gaggas in þo viþravairþon haim δειπνώσ* dictum est, alibi autem adest *haim þo viþravairþon* vid. b). Item etiam *sa haitana*... hic vocatus Mc. xv, 7, quod personam cognitam exhibet. Nec non et participium pass. consociatur articulus, ut Luc. i, 1 *insakt bi þos gafullaveisidons in uns vaihtins*. Congruenter Luc. xv, 4 *fert gaggiþ afar þamma fratulusun in scilicet lamba*, quia supra *fratulusands ainamma lamba* legitur.

In posteriori tempore, quo *sa* articulus evasit, epistolarum interpretes primo eo ita usurpaverunt, ut, præcedente Græco, ad substantivum antea expressum non relatus fuerit: Cur. I, vii, 26 *munu þata goþ þis u in þizos andvairþons þaurhtais* (διὰ τῶν ἐνεστῶτα ἀνάγκην); viii, 11 *sa unmahteiga ana þeinamma ritubnja broþur*; xi, 25 *sa stikls so niuju triggyva* (ἡ κατὰ διαθήκην) *ist*; Cor. II, iii, 14 *anukunnais þizos fairnjous triggyros*; viii, 2 *þatu diupo unledi* (ἡ κατὰ βῆδου; πτωχῆα) *ite usmmagnoda du gabein ainþeins ise*; Eph. i, 4 *guþ gabeigs vands in armahairtein in þizos managons frijþvos* (διὰ τῶν πολλῶν ἀνάγκην), *in þizaiei frijoda uns* (hic vero articulus spectari potest ut sequenti relativo requisitus, vid. § 195 II, 5); iii, 10 *so manngalþo handugei guþs*; iii, 19 *þo ufarassau mikilon þis kunþjis frijþva*; iv, 24 *gahamof þamma niujin man*; 30 *þana veihan ahman guþs*; vi, 21 *ukeikus sa liuba broþar juh triggyva andbahts*; item Col. iv, 7, 9 et Col. i, 7 *aiþrafrin þamma liubin gaskalkja*; Eph. iv, 22 *afstaggiþ bi frumiu usmeta þana fairnjan munnu, þana riurjan bi lustum*; Col. iii, 9; Col. iv, 13 *goleiþ nymfan jah þo ingardjon is aiklesjon* (Cor. I, xvi, 19 autem abest articulus); Tim. I, i, 11 *vutþus þis audagins guþs*; 18 *dringais in þaim þatu godu draughtioþ*; Skeir. II, 1 *vos ganammida uilhts, juh þata raiths a nasinjo vato jah þana and aþaktan ahman*; Eph. iii, 8 *vailamerjan þo usfairlaistidon gabein*.

b) Adjectivum contra articulum proxime advocat,

cum scilicet substantivo ipsum postponitur, vel ut appositio stat: Mth. v, 20 *augo þata tairhsvo*; vi, 11 *hlaiþ þana sinteinan*; viii, 12 *riqs þata hindumista*; Mc. i, 26 *ahma sa unhrainju*; i, 27; v, 13; ix, 23; Luc. viii, 29; Mc. i, 27 *so laisvino so niuju*; iv, 20 *airþai þizai godan*; v, 7 *guþs þis hanhistsins*; viii, 58 *aggilum þaim veiham*; ix, 7 *sunus meus sa liuba*; Luc. iii, 22; ix, 33; xx, 43; x, 50 *in aiva þamma anavairþin*; xi, 2 *in haim þo viþravairþon*; xiv, 58 *alh þo handura urhton*; Luc. iii, 22 *ahma sa veihø*; iii, 26; Joan. vii, 39; xiv, 26; Eph. i, 13; Luc. vi, 6 *handus is so tairhsvo*; vii, 47 *staurhteis þos managons*; Joan. vi, 13 *hlaibam þaim barizeinam*; 32 *hluf þana sunjeinan*; vii, 37 *in spedstin daga þamma mikilium dulþuis*; xv, 1 *reinatrin þata sunjeina*; Cor. II, i, 6 *þreihandu in naseinai þizos vaurstveigons*; xi, 32 *atna sa þiuþeigu*; Eph. iii, 9 *sauraggi runos þizos gafulginons*; Col. iv, 14 *leikeis sa liuba*. — Mth. vii, 13 *riqs sa briggynda*; Joan. vi, 14 *praufetlus sa qimanda*; 51 *hlaiþ sa libanda*; xv, 25 *vaurd þata gamelido*; Mc. iv, 15 *vaurd þatu insuiano*; Luc. ii, 15 *vaurd þata vaurþano*; Mth. xi, 21 *mahteis þos vaurþanons*; xi, 23; xxvii, 44 *þai vadedjans þai miþusbramidans*; Mc. vi, 2 *so handugeino so gibanø*; Luc. vi, 15 *seimon þana haitunnon zeloten*; xv, 6 *lamb þatu fratulusano*; Joan. vi, 21 *þana mat þana frutlusanon*; Cor. II, i, 8 *aylon þo vaurþanon*; viii, 1 *anst þo gibanon*; Gal. ii, 9; Eph. iii, 7 *bi gibai anstais guþs þizai gibanon mis*; Mth. xxv, 41 *in son þata aiveino þata manvido*; Eph. iv, 22 *þamma niujin manu þamma gaskapanin*; Col. iii, 10. Sed ante adjectivum etiam prætermitti potest articulus uli jam substantivo præponitur: Eph. vi, 13 *in þamma daga ubilin* (ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πομπῆ).

c) Ne non et articulus ordinario ponitur, uli adjectiva et participia substantive usurpantur.

aa) Proxime quidem modi de quo 2) a) questio fuit: Mth. ix, 27, 28 *laistidedun afar imma vai blindans* (duo cæci) — *qimandin þan in garda duatiddjedun imma þai blindans* (hi cæci); Mth. viii, 22, 23 *berundu imma blindan* (cæcum quendam) — *fairgreipands handu þis blindans* (lucis cæci) *ustauh ina*; Mc. iii, 27 *kasa svinþis viltan, nibu saurþis þana svinþan bindiþ*; Joan. x, 5 *framaþjana ni laistjand, unte ni kannu þize framaþjane stbua*; Luc. xvi, 10 *sa in leitilamma untriggva*, quia præcedit *saci triggy ist*; 22 *varþ þan gusviltan þamma untedin* — *gusralt jah sa gabeiga* (vid. vs. 19 et 20); Mth. ix, 35 *radida sa dumba* (vs. 32 synonymus est *mannabands*); Mc. v, 15 *gasaiwand þana vodan sitandun* (dæmoniacum de quo supra fuit mentio); xv, 32 *þai miþusbramidans imma* (vs. 27 *jah miþ imma ushranidedun tvans vadedjans*); Joan. xii, 5, 6 *duve ni fradailþ ist þarþam* (egenis). *þata qaf ni þeei ina þize*

þar þu me (egenarum) *kara vesti*, Cor. I, 1, 19 *frægtja snutreia þize santrane jah frodein þize frodane uskmuu*; et etiam

bb) Quamvis vocabulum non antea nominetur, ad morem græcum et instar: Mth. v, 8 *audagai þai ktraiinjahairtans* (οἱ καθαροὶ τῆ καρδίας); 21 *hauideduþ þatei qifan ist þat mairizam* (τοῖς ἄρχαίοις); ni *maurþrjais*; 59 *ik qifn izwis ni anstundan allis þamma unseljin* (τῷ πονηρῷ); Joan. xvii, 15; Mth. xv, 46 *þai gurairhtans* (οἱ δίκαιοι) in *libain aiveino*; Mc. x, 42 *þai mikilans* (οἱ μεγάλοι) *ize garaldand im*; xii, 17 *vai þaim qi þu hafstom*; xiv, 61 *þu is arists, sa umus þis þiu þei gins* (τοῦ ἰδοῦντοῦ); Luc. i, 24 *kann þuk, was þu is sa veihā* (ὁ ἄγιος) *gufþ*; iv, 54; vi, 24 *vni izwis þaim gabeigam*; Cor. II, xiii, 12 *galjand izwis þai veihans* (οἱ ἄγιοι) *allai*; Eph. i, 1; iii, 18, etc.; Joan. xi, 59 *svistar þis dauþins* (τοῦ τεθνηκότος); 44; xii, 1; Luc. i, 49 *garavida mis mikileim sa mahiteiga* (ὁ δυνατός); Eph. iii, 20; Cor. I, v, 10 *ni blanduþ izwis þaim saihufrikam jah vilvam*; Luc. vi, 35 *gods ist þaim usfagram jah useljam*; Cor. I, viii, 9 [*valdosfni izvar bistugg*] *ruirþai þaim unmahteigom* (τοῖς ἀσθενέσι); 11; ix, 22; ix, 21 *varþ þaim vitodalausam* (τοῖς ἐνόμοις) *ize vitodalaus*; item x, 35 *ni sokja þatei mis þrak sijai ak þatei þaim manugam* (τοῖς πτωχοῖς); 17; v, 15 *usnimþ þana ubilan*; Gal. ii, 10 *þize unledane gmunan*; Joan. xiii, 29; Gal. iv, 27 *manoga barna þizos auþjons* (τῆς ἐρήμου); vi, 1 *jus þai ahmeinanans gafvasiþiþ þana stalchana*; Neh. vi, 17 *managai vesun þize reikjane* (ἐντιμῶν) *induie, þatei sandidedun aipistulents*; Skeir. V, 3 *þize anavair þane airzein*; Mth. xi, 11 *sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist*. Pariter in neutro: Mth. v, 57 *þata munagizo* (τὸ περισσόν) *þaim us þamma ubilin* (τοῦ περισσού) *ist*; Luc. iii, 5 *rairþiþ þata vraigo* (τὰ σκολιά) *du rairhtamma*; xvi, 41 *þata sunjeitho was izwis galaubeiþ*; 42 *in þamma framahjin triggrai*; 45 *þata hauho in munnan*; xviii, 27 *þata unmahteigo* (τὰ ἀδύνατα); Rom. viii, 3; ix, 22 *þata mahiteigo* (τὸ δυνατόν); Joan. xvi, 15 *þata anavair þo* (τὰ ἰσχυρῶν) *galeithþ izis*; Col. ii, 47; Rom. vii, 15 *þata þiu þei go varþ mis dauþus?* ix, 25 *kaita, þo unliubona liubona*¹; Cor. I, xiv, 25 *þo unalaugnjona hairtins is svikuþa rairþand*; xv, 53 *skald* (ita enim *lucro skata* legendum est) *ist þata riurjo gahamon wiriarein jah þata divano gahamon andivanein*; Cor. II, iii, 40 *þata valþago*; v, 17 *þo alþjona*, xiii, 7 *þata godo*; Gal. vi, 9; Gal. ii, 7 *þata viþravairþo*; v, 21 *þata galeiko*; Eph. vi, 12 *þo ahmeivona*.

¹ Juxta græcum textum adessa deberet *þo liuban* τῶ ἰσχυρῶν, quippe cum valde obscutum videretur, ad quoddam nomen hoc neutrum plur. referendum sit; insolens est hęc forma consonantiæ p. relicto, que vocalice esse deberet *hala*, quæ admodum Cor. I, xv, 22 *vas þaim unmahtegum* etc

er) Participium activi: Rom. viii, 37 *þiukam þairh þana frijondan* (eum, qui amat, amans) *uns*; ix, 20 *ibai qifþ gadikis du þamma digandin* (ad hunc lingentem) *wa mik gutavides va?* Eph. i, 25 *fullo þis alla in allaim usfulljandins*; Mth. vii, 14 *svai sind þai digitandans vig*; xvii, 54 *hundasþis jah þai niþ imma vitandans iesua ahedan*; Mc. x, 23 *agluba þai saihu gahabandans in þiudangardja guþs galeiþand*; Rom. viii, 4 *garaihteit vitodis usfulljuda in uns þaim ni bi leika gaggandam*; x, 15 *skaunjai sotjus þize spiltandune gavairþi, þize spiltandune þiuþ*; xi, 14 *þiuþjaiþ þans vrikandans izwis*. Sic participium præsens consonanticam formam in omnibus casibus induit, excepto tantum nominativo sing., qui vocalicam assumit: Mth. vii, 21 *inngeleiþiþ in þiudangardja himine sa tuujands viljan guþs*; x, 40 *sa andnimands izwis andnimþ mik*; Mc. iv, 5 *urrann sa saians saian saiva*; xiv, 42 *sa levjands mik atvrida*; Luc. iii, 11; vi, 49; Joan. viii, 47; Rom. ix, 35; xi, 26; xii, 8; xiii, 2; xiv, 3; xv, 12; Cor. I, vii, 15; Cor. II, iv, 14; ix, 10; x, 17; Gal. v, 10; Thess. I, iii, 5. Consonantice ponitur tantum *sa qimunda* Mc. xi, 9; Luc. vii, 19, 21; xix, 58; Joan. iii, 43; Cor. II, xi, 4, consequenter etiam Joan. iii, 31 (Skeir. IV, b) *pro sa iupafro qimands legi þuuit qimanda*, quod sine dubio cum *sa gagganda* Mth. iii, 41 (Skeir. III, d) et etiam *sa ingoggands* Joan. x, 2 occurrit. Femininum ceontra semper habet consonanticam formam, que hic in ei desinit: Luc. i, 45 *sa galautjandei*; Gal. iv, 27 *so ni sitandei*.

dd) Participium passivi: Joan. vi, 51 *so qumana*; Cor. II, vi, 12 *melida ni in þis anamahtjandins*, ni in *þis anamahts dins*; Mc. iv, 46, 18 *þai saians*; xiii, 27 *þans garalidans*; Luc vi, 13 *þai sahabaidans*; vii, 10 *þai vsauditms*; Cor. I, vii, 8 *þaim augenidam*; Gal. iv, 10 *sa niþsfrakunþana*; Philem. 25. In neutro: Mc. vi, 48 *þata utafro iunguggando in mannan ni mag ina gamainþun*; vii, 20 *þata usmann usgaggando gamainþiþ mannan*; Luc. viii, 41 *þata in þauraus gudriusandu*; Tim. I, v, 45 *svikuþa sind þo aljaleikas ak habandans*; Mth. viii, 17 *ei usfullnodedi þata gamelido þairh esain*; xvii, 9 *usfullnoda þata qi þano þairh iairimian*; Luc. i, 45 *ustauhts þize rodidane*; Mc. v, 14 *þata ruirþano*; Mth. xvii, 54 *þo varþonona*; Luc. xvii, 40 *þo unabudanona*; Joan. xii, 6 *þata in vaurþano*; Cor. II, iv, 18 *þo gasaimanona*. Alia participiorum exempla vid. Gloss. v. *þata* 3) b).

e Annotatio 6. — Quod hic etiam vocalice forma quandoque adhibetur, ex falsis lectionibus crediderunt, nempe Luc. xv, 15 *sunu meinans þana liubana*; Cor. I, xv, 47 *sa frums manna*; Mc. v, 15

unmahteigs; xiv, 25. Ceterum huic feminino conferti potest Phil. iii, 2 ubi Gothus βλῆναι τὸν εὐκταρῶν per *sauiþ þo gamaitanona* (videte hanc concisam) converti. Nomen hic femininum, ut *mangein* vel simile aliquid, supplendum esset?

ahmans þai unhræ injui. Hæc autem formæ emendatæ in *liuban* (juxta rectorem vocabuli partitionem), *fruma* (juxta codicis lectionem) et *unhrænjans* (etiam juxta codicem) nunc ab omnibus receptæ sunt, excepto solo Grass, qui de ultima emendatione se persuasum esse non voluit, alium corrigendi modum consiciens *Sprachsich.* V, 36. Legitur insuper Rom. xi, 24 *þi vilþeis alevabagnis*, quod non equidem emendaretur, forte mutatum in *vilþeins*, cum vera forma esset *vilþjins*; insuper Skeir. I, c *þatu gadob* (cujus forma consonantica existisse non videtur) et Rom. x, 11 *þiþiþ auk þata gameli þ* (cujus loco *þata gamelido* difficile scriberetur).

¶ Annotatio 7. — Quamvis Gothus neutro plur. adjectivorum et participiorum ad designanda abstracta adhibitum morem græcum imitari videatur : Cor. II, vii, 21 *garcelandans goda* (καλά); v, 17 *þa alþjona* (τὰ ἀρχαία, hæc ve usta) *ustlþun*, *sai vaurlun niuja alla* (τὰ πάντα, omnia); item *alla* et *þo allu* vid. § 205 V, 1; Cor. II, iv, 18 *ni sairreitjands þisei gasaiwanane ak þizei ungasaiwanane*, ante *þa gasaiwanane riurja sind iþ þo ungasaiwanana aiveina* (τὰ βλεπόμενα — τὰ μὴ βλεπόμενα, visibilia — invisibilia); singularem tamen casum etiam usurpat, more germanico : Gal. v, 21 *vaurstva leikis sind havinassus, kalinassus* — — *jah þata galeika þaim* (germ. *das Gleiche* gr. τὰ ὅμοια, similia); Luc. xvii, 25 *skal maung* (germ. *Viel*, gr. πολλά, multa) *gafulan*; Mc. iv, 34 *sandro siporjam seinaim andband allata* (germ. *Alles* gr. πάντα, omnia); xiii, 25; Luc. ii, 39; Cor. II, vii, 14; Mc. vii, 8 *daupeinins aukje jah sikle jah au þar galeik svaleikata manag* (gr. ὅλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά) *taujih*; Luc. vi, 30 *af þamma nimandin þein* (τὰ σὰ) *ni lausci*; Mc. vii, 15 *þatu utgaggand o* (ἐκπορευόμενα) *us niun þata ist þata gamainjand o* (τά κοινοῦν:α) *mannan.* § 197. I. COMPARATIVUS. 1) Comparativus formam consonanticam sœper induit, vid. § 196 II, 1) b).

2) Loco comparativi *mais*, magis, cum positivo haud infrequenter usurpatur : Mc. ix, 42 *go þi ist imma mais* (καλὸν — μᾶλλον); Skeir. I, c *gudob vos mais þans ushuusjunduns diabulan gafsans vairþan nasjandis laiseinai*; coll. Gal. iv, 12 *managa barna þizos anþjans mais þan þizos aigardeins aban*.

¶ Annotatio 1. — Imo etiam *mais* corroborativum comparativo ipso conjungitur : Mth. vi, 25 *niun þis mais vul þrizans* ¹ *sijuþ* (μᾶλλον διαφέρετε) *þaim?* Cor. II, viii, 22 *broþar gukuusidedum filaus mais usdundozan* (simpliciter πολὺ σπουδαιότερον); Phil. i, 23 *lustu haba miþ xristau isan, und filu mais baltzo* (μᾶλλον χρείσου) *ist*. E contrario dicitur Mc. v, 26 *ni vaihsai botida mais vairs habaida* non quocumque sanata, sed potius prius habens. Cæterum Ulfilas pleonasmum paululum abhorret, quippe qui Mth. v, 20 *περισεύει ἢ δεκαιοῦνη ὑμῶν πλείων τῶν γραμματέων* per *manugizo vairþiþ guruihteins iþwaraizos þan þize bokarje* convertat. 1

5) Determinationes comparativæ sunt *filu*, *filaus*, *und filu multum*, *wan*, *wan filu*, *und wan filu quantum*, *þamma tantum*, *þe adeo* : Mc. x, 49 *is filu* (πολλῶ) *mais hropida*; Cor. I, xii, 22 *iggara ni þarf ak mais filu þaci þugkjand liþive leikis lasivostai visau*; Skeir. VII, d; Luc. xviii, 39 *is und filu mai s hropida*; Cor. II, iii, 9; Phil. i, 25; Cor. II, vii, 13 *ana gafrastruinai unswai filaus mais fuginadatum*; viii, 22; Skeir. III, d *ist daupeins iahannes una midunni iwadje ligandei, usarþeithandei railtis ritodis hrainein iþ minuizei filaus aivag-geljons daupeinai*; V, c; VII, c; Rom. xi, 12 *wan mais fullu ize?* Tim. II, i, 18 *wan filu mais in oisfaison andbehtida mis, vailla þu kant*; Rom. xi, 24; Mth. x, 25 *þabai garda valdand bauiþzail ul huihtun, und wen filu mais þans inaukundans is?* Mc. vii, 36 *wan filu is im anabauþ, mais þamma eis meridedan*; Skeir. IV, d *þauhþabai us himina ana airþai in manne gareksmais qam, akei ni þe huldais airþeins vas nih us airþai rotjands*.

4) Quam post comparativum dicitur *þau* vel dativa comparati nominis exprimitur, vid. infra § 250. *Plus quam* (ὕπερ, πλεον) præpositione usar cum accusativo vertitur : Mth. x, 57 *saci frijoþ attan aiþiþau aiþein usar nik* (super me, id est, plus quam me) *nist meina vairþe*; alia exempla vld. Gloss. h. v. Hanc tamen exprimentem rationem exemplari propriam Gothus quandoque prætermittit, dativum sibi consuetum usurpans : Luc. xvi, 8 *þai swijos þis aivis fradozans suunum liuhadis sind prudentiores filis* (φρονιμότεροι ὑπὲρ τοῦς υἱούς).

¶ Annotatio 2. — Comparativo autem absolute posito, vel sententia altera cum *quam* ex contextu supplenda est, vel adhibitis quibusdam determinativis vocabulis, ut *solito*, *æquo*, *forsan* et similibus, convertendum : Phil. ii, 23 *sniumundos* (σπουδαιότερος, festinantius solito, æquo) *insanlida airþfranditu ei gasaiwandans ina aþra fuginof jah il htu-soza* (εὐπρότερος, hilarior forsau) *sjaau*. Sed si pe Gothus in eo casu positivum pro græco comparativo adhibet : Tim. II, i, 18 *vaita þu kant*, bene tu scis, gr. βέλτιον magis (quam ut tibi dicere opus habeam); τὰχιον citius Joan. xiii, 27; Tim. I, iii, 14 per *sprauto* subito, cito. Græcum autem imitatur, cum scilicet post positivum prægnante significatione gaudentem quæ ponitur : Mc. ix, 45 *go þi* (καλὸν loco βέλτιον) *þus i t haufamma in libain galeiþan þau twos kauduns habandin galeiþan in gaiainnan.* 1

II. SUPERLATIVUS. 1) Superlativus vocalicam simul et consonanticam formam induit, quæ eodem modo hic inter se discrepant atque in positivo, qua de re vid. § 196.

2) Jam vero Gothus comparativum et superlativum accuratius strictiusque Græco distinguit, hinc sæpe comparativum pro græco superlativo et vice versa usurpat; huc ergo veniunt præter comparativa *fruma* et *afnuma* § 196, II, 1) b) laudata, et se-

¹ Quod hæc præferenda sit lectio pro ea consuetâ, a Schmellerio (*Gloss. Hæ. l. v. uhta*), licet posterioris,

et Halbersma conjecta, ad Mth. vi, 26, Gal. ii, 6 diximus.

q̄ entia : Mth. xxv, 64 *ist so s peidi zeī* (posterior, gr. ἡ ἰσχυρὰ) *airziþa vairzeiþ þizai frumein*; Mc. ix, 34 *du sis misso andrunnun, warjis . . . i s t s* (maximus, gr. μεγάλων) *vesi*; Luc. ix, 46; Mr. iv, 31, 32 *kaurno siaovis m i n n i s t allaize fraive* (minimum inter semina, gr. μικρότερον, minus quam omnia semina) *ist, jah þan saiada, urrinniþ jah vairþiþ allaize gruse m a i s t* (μειζών); Luc. ix, 48 *sa minni s t a* (μικρότερος) *visands in allaim sa vairþiþ mikils*; Mth. viii, 42 *usvairpanda in rigis þata hindumisto* (ἐξώτερον); Cor. I, xv, 19 *jabai in þizai libainai aiui i i xristan venjandans sijum, a r m o s t a i* (miserrimi, gr. ἐκκενότεροι) *sium allaize manae*; Luc. xx, 32 *s p e d i s t a* (ultima, gr. ὕστερον) *allaize gadauþnada jah so gens*; Tim. I, iv, 1 *alma svikun þaba qiþiþ þutei in s p e d i s t a i m* (ὑστερότης) *dagam afstandand sumai*. In his omnibus locis usque ad Mc. iv, 32, etiam Lutherus superlativo usus est.

† Annotatio 1. — Superlativus adhibito *filu* circumscribitur : Cor. II, xii, 9 *filu gabaurjaba* (ἡδιστα) *na mois wopa in s nekim meinaim*.

† Annotatio 2. — Non semel in locum superlativi positivus inducitur : Luc. xvi, 10 *saci triggus ist in leitilamma* (ἐλαχιστος), *juh in managamma triggus ist*, probabiliter ut sermo concisior evadat, item etiam xix, 17. †

3. NUMERALE.

§ 198. 1. Vocabula quantitatem numericam in genere designantia, ut : *manags multum, leitils, fars parum, halbs dimidium, alls totum*, adjectiva sunt et ut adjectiva tractanda, vid. § 196. Substantiva autem, que cerum objectorum numerum significant, ut : duodecim (gall. *une douzaine*, germ. *dutzend*), sexaginta (gall. *une soixantaine*, germ. *schock*), etc., in nostris fragmentis nusquam occurrunt, excepto *tri*, quinquaginta (gall. *une cinquantaine*), vid. ad Cor. I, xv, 6.

II. CARDINALIA. 1) De ipsorum flexibilitate vid. § 104.

2) Cardinalia notis numeralibus sæpissime exprimuntur, vid. § 14; sæpe etiam vocabula et signa numerica commisceantur. †

3) Jam vero vocabula et signa numerum complexum compositura, ita sunt inter se ordinata, ut major numerus incipiat, sequente minori; decadibus insuper et unitatibus, et in genere duobus posterioribus numeris, nec non et ubi centurie et decades conjunguntur, *jah* interponitur, eadem copula pro numeralibus notis, præcipue pro majoribus, minime necessaria. Novem (et forte etiam octo) com decade per deradem proxime superiorem, uno vel duobus subtractis exprimitur (*ninumma* vel *traimrans*): Esdr. II, 9, 16 *saxjus zaxxinius w j swive banauis x m b*; I, 36 *ninuhunda w g*; Neh. vi, 15 *n d a g e j a h b*; Luc. II, 37 *ahnteahund jah fidvor*; xv, 4 *ninnehund jah niun*; Esdr. II, 16 *nuntehund jah h*; Neh. v, 17 *r jah n*; Esdr.

II, 12 *þusundi w n g*; 37 *þusundi w b*; 39 *þusundi w g*; 15 *tra tusundja j g*; Mc. v, 15 *wos þusundjos*; Esdr. II, 33 *g þusundjos k l*; Joan. vi, 10 *fims þusundjos*; Cor. II, xi, 24 *fram indaimu fidvortiguns aiuamma vanuns* (idest 40 — 1 = 39) *nam*.

† Annotatio 1. — Insolens est Gothis hic locus recentem germanicam linguam sapiens Neh. vi, 15 *w jah k* et Gal. II, 1 cod. B (quatuordecim), ejus loco cod. A Cor. II, xii, 2 rectius habet. †

4) Cæterum numeralia vocabula substantivo sive præponuntur sive postmittuntur : Mth. vi, 24 *ni manna mag tva im fra u j a m skalkinon*; Luc. ix, 31 *vairo s t r a i mifrodidedun inma*.

5) Cardinalia autem vel usurpantur a) Adjective, ut Mth. viii, 19 *ains bokareis*; Mc. vi, 9 *ni rasjaiþ tva im paidom*; xxvii, 65 *asur þrins dagans urreisa*; Joan. xi, 17 *juþan fidvor dagans habaida in hlawa*; Luc. viii, 2 *usiddjedun unhu t þons sibun*; xvii, 12 *taihuu þrutsfittai mans*; Mc. viii, 9 *vesun sve fidvor þusundjos*, etc.; vel habent

b) Genitivum partitivum post se : Luc. v, 17 *varþ in ainamma dage*; Mth. v, 19; Mc. viii, 23 etc.; Mc. xi, 1 *insundida tvaus sponje*; Joan. vi, 19 *farjan sve spaurde k jah c*; Mth. xxvii, 3 *þriustiguns silubrinai ze*; skeir. VII, d *in auþidai m i e r e attans sodida*; Joan. viii, 57 *fimstiguns jere nauh ni habais*; Luc. xv, 4 *taihuuhund turbe*; Joan. vi, 7 *tva im hundam skatte hlaiþos ni garohai sind*; Luc. vii, 41 *nirs skulda skatte fimfhunda*; ix, 14 *vesun sve fims þusundjos vaire*; xiv, 31 *niþ taihuu þusundjon — niþ tva im tigum þusundjo*.

III. ORDINALIA. 1) Consonantice semper occurrunt vid. § 196, II, 1) c).

2) Apud Nehemiam etiam notis numeralibus scribuntur : v, 14 *fram jera k und jer l*; vi, 15 *ustauhana varþ so buurgsvaddjus e jah k daya menuþs ailutis*.

† Annotatio 2. — De duobus prioribus numeris hoc est animadvertendum :

a) Quod forma *ainaha*, fem. *ainoho* ab *ains* derivata, germanico *einig, einzig*, lat. unico respondeat, et consonantice semper flecitur : *sunus ainaha* (filius unius). Luc. vii, 12; ix, 38 et *dauhtar ainoho* viii, 42.

b) Unus, *eiþ*, ubi non sub respectu numerali occurrat, sed tantummodo identitatem duorum in uno indicat, gothice dicitur *sama* (idem): Mc. x, 8 *sijaina þo tra du leika sam i n* (sint hæc duo ad corpus idem); Luc. xvii, 34 *þizainiht tva i vairþund ana tigrasam i n*; Eph. II, 14 *gatavidu þo bu du sam i n*. Hinc etiam Eph. vi, 9 *im jah izois samu frauja ist*, ubi Græcus ὁ ἕξιος cum articulo habet.

c) Ad duo referuntur etiam *ambo*, pro quibus Gothi duplicem habent formam, *bai* scilicet et *bajo þs*, que eodem modo inter se discrepant atque latine uterque et utriusque, nempe *bai* ponitur ubi questio est de duobus tantum objectis, que ut quodammodo inter se

† De *þusundja* et *þusundjos* genere discrepantibus vid. ad Esdr. II, 15.

conjuncti, nec non in unum coadunata habentur vel cogitantur, *bajops* vero, ubi de objectis diversi generis vel duabus partibus agitur. Quod discrimen Gothus stricte servat, licet in græco textu ἀνεξέτητοι pro utroque casu inveniat: Luc. I, 6 *vesum garuhta ba*, scilicet Zacharias et Elisabeth; item v. 7; v, 7 *gafallideuan bu þo skipa* utraque navis; vi, 39 *ibai mag blinds blindana tinhan. niu bai in dat gadrin-sand*; vii, 41 *ains skulda skatte fimshundn, iþ anþar fimfiguns*. 42 *ni habandum þan, waþro usgebeina, bai m frugaf* utriusque, id est, ambobus debitoribus per oppositionem ad creditorem; Eph. II, 14 *gata-vida þo ba du samin*; 16 *gafriþada þons bun s in ainamma leika guþa*. E contrar. o Mth. ix, 17 et Luc. v, 33 *giutan't vein juggeta in balginis niujans jah ba jo þum* (vinum scilicet et utres) *gabairgada*; Eph. II, 17, 18 *gavairþi izreis juzei fairra jah gavairþi þaim izrei newa unte þairh ina habam utgagg ba jo þs* (nempe vos et nos ex diversa parte) *du atin*; Skeir, II, d *tvos ganamma vaihts stesu ba jo þum* (nimirum corpus et anima) *du daupein-ais gurehsui*; III, a *ba jo þum* (scilicet Joannes et Chri-stus, qui sub respectu baptismatis h e opponuntur) *duupjaadam jah ainwaþarammeh seinu ana-filhandam daupein niþ sis misso sik adrunnun sumoi*.

c) Quoad usum vocabulorum *ains* et *anþar* in sententiis coordinatis (*ains — anþar*, *an] ar — anþar*, etc., unus — alter, etc.) vid. ubi de sententia composita tractatur. »

IV. DISTRIBUTIVA. Si *tveinai* duo (ἀνά δύο) excipias, distributiva gothice non occurrunt, sed per *wozuh* et *w rjizuh* quisque, et *bi* (κατά) circumscribuntur: Luc. ix, 5 *ni vaiht nimaiþ in rig, nih tveih nos* (ἀνά δύο) *paidox*; Mc. vii, 31 *gam at marein galeilaie niþ tv eih na im markom* (ἀνά μέσων τῶν ὀρίων); Mc. vi, 7 *dugam iesus þans tvaitf insandjun tvans wan z u h* (ἀνά δύο); Luc. x, 1, ix, 14 *gavarkeiþ in anakumbjon kubituns ana war jan oh fimstinguns* (in quatuordecim quinquaginta, gall. cinquante par cinquante, ἀνά πεντήκοντα), coll. Mth. xxvii, 15; Mc. xv, 6; Cor. I, xiv, 27 *juþþe razdai was rodjai, bi tv a us aiþþau maist þri n s* (κατά δύο, secundum duos aut maxime tres). Singuli (καθ' εἰς) dicitur *ainwajizuh* Rom. xii, 5.

V. MULTIPLICATIVA ET PROPORTIONALIA *ainfalþs* simplex, *fidurfalþs* quadruplex, *taihuntaihundfalþs* centuplex, *managfalþs* multiplex, etc., ut adjectiva spectanda sunt.

VI. ITERATIVA semel, bis, etc., quæ in aliis sermonibus adverbis exprimuntur, gothice redduntur eo modo: una vice, duabus vicibus, etc.: Cor. II, xi, 24, 25 *fram iudaium fimf sin þam* (πεντάκις) *nom, þrim sin þam* (τρῖς) *vandum usþinggeans vas, ainamma sin þa* (ἄπασι) *stainiþs vas*; Mc. xiv, 72 *auþaramma sin þa* (ἐκ δευτέρου) *hana vapida. juh gamunda paitrus þata vaurd sve qaf inna iesus, þatei faurþize hana hrukjai tvaim sin þam* (δις), *ivindis mik þrim sin þam*; Luc. xvii, 4 *jabai sibun sin þam* (ἑπτάκις) *ana dag fravaukjai du þus jah*

sibun sin þam ana dag gavandjai sik. Alia exempla vid. Gloss. v. *sin þ*.

Cum ordinalibus prima, secunda, tertia vice neutrum in accusativo ponitur: Cor. II, xii, 14 *sa þridjo þata* (τρίτων) *manrus im qiman*. Coll. *frumist* (πρώτων) *þrimuoi* et *þata anþar* (τὸ λοιπὸν) *ca-terum*.

4. PRONOMEN.

A. PRONOMEN PERSONALE.

§ 199. 1) Pronomina personalia sunt: pro prima persona *ik* ego, *veis* nos; pro secunda *þu* tu, *jus* vos; pro tertia, quæ diversi generis est, *is* is, si ea, plur. *eis* ii; *sa* hic, *so* hæc, plur. *þai* hi, et pronomem reflexivum *sik* se.

• Annotatio I.— *Is* idem est atque græcum αὐτός, ὁ (gall. il), sed adjective sumi non potest pro: hic, ille; *sa* autem æquivalet græc. αὐτός et οὗτος et consequenter est etiam adjectivum; de horum pronominum discrimine vid. § 202, I. »

2) Cum pronomem personale subjectum est, peculiariter non exprimitur, quia jam in terminatione verbi implicite continetur. Verum tamen explicite adest.

a) Pronomen primæ et secundæ personæ, cum scilicet quadam emphasis in eo jacet, cum præsertim ad aliud opponitur: Joan. vi, 20 *ohdedan sis, þaruh qub iesus: ik im, ni ogeiþ izreis*; Luc. x, 24 *managis praufeteis jah þiudenos vildedun saivan, þatei jus saiviþ*; Joan. xv, 5 *ju s* (non opus habetis in mundemini, nam) *hruinjai sijuþ*; Cor. II, v, 21 *aristus saur uns gutavida fravaurht, ei veis vuurþeima gavahtei guþs*; I, 23 *aþþan ik veitvod guþ anuhaita ana meinai saivalai*; Luc. I, 18 *ik im sineigs juh gens meina framuldrozei in dagam seinaim*; Mth. III, 11 *aþþan ik in vatn izreis dauþja, iþ su afer mis gagganda svinþoza mis ist*; v, 21, 22 *hansideduþ þatei qipan ist þaim airizan ni maurþjais, aþþan ik qifa izreis — vi, 12 astet uns þa'ei skulans sijama, svasve jah veis astetam þaim skulam un-soraim*; item, præcedente *jah*, x, 32, 33; Cor. II, I, 6; Joan. viii, 15 *ju s bi leika stojiþ, iþ ik ni stoju ainnohum*: 21 *þatei ikgagga, jus ni maguþ qiman*; 23 *ju s us þaim dalaþro sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro im*; Cor. II, xiii, 9 *saginom, þan veis siukam, iþ jus svinþai sijuþ*; Cor. I, v, 12 *nu þans inna jus stojiþ, iþ þans utu guþ stojiþ*; vii, 12 *þaim anþaraim ik qifa, ni frauja*; Rom. xi, 18 *ni þu þo vaurts bairis ak sa vaurts bairiþ þuk*; Gal. II, 10 *nu ni þanaseiþs ik, iþ libaiþ in mis aristus*. In his et pluribus aliis casibus personale pronomem Gothus adhibet, præeunte Græco, cujus etiam exemplum sequitur et in sequentibus: Cor. II, I, 4 *ei mageima veis gaprastjun* (εις τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν); Eph. I, 4, 12, 18; iv, 22. Rarius autem pronomem absolute usurpatur, ut Mth. v, 17 *ni hugjaiþ ei ik qemjau*, quod aliunde non requiritur, cum x, 31 legitur simpliciter, prætermisso pronomine, *ni agjaiþ þat. i qemjau*. Econtrario Gothus frequenter inducit

b) Pronomen tertiæ personæ, ubi Græcus eo non

vinat : Mth. xi, 23 *jabaî in sauðunjam vaurþeina mahteis þos vaurþanous in izvis, aþþau eis ves ei in o* (ἐμαρτωλῶν) und hina dat; Me. xv, 44 *pelatus sildaleikida, ei is þuþan g u svall* (τῶν οὐκ); Cor. I, xvi, 12 *ina bad, ei is q em i* (ἐξ ὅσων) at izvis, sæpe imprimis apud Lucam (i, 65; v, 15; xiv, 41; xviii, 38) et Joannem (vi, 21; ix, 8, 12, 18; xi, 13; xiv, 17; xviii, 28, 40); xviii, 38 pronomem etiam adest, ubi subjectum tamen subsequitur : *þ þ eis qe þun du imma iud aieis*, vid. ad h. 4.

¶ Annotatio 2.—Post constructionem participialem, quæ a verbo pendet (et consequenter non est absoluta) et initio sententiæ ante verbum ponitur, pronomem, equidem tum redundans, sed præeunte Græco, in objectali casu flexum repetitur : Eph. ii, 5 *visandans uns dauþans fravaurhtim miþ gaggjrida uns zvistau*; Mth. xxvi, 71 *us gaggjandau ina in dau gusaw ina anþara þiri*; Me. v, 18 *in ngaggjandau ina in skip buþ ina sæi vos vods*; iv, 28 *qatei þrandau ina in gard siponjos is fræm ina*; Me. ix, 9 *datuþ at gaggjandam im af sairgunja anabaud im*; Mth. viii, 5 *innut gaggjandi in imma u kafarneum dauddi imma hundafajs*; 25 *innut gaggjandi in imma u skip afariddjedun imma siponjos is*; 28; Me. v, 2; Luc. vi, 29; xvii, 42; Joan. viii, 50; xi, 37. Deficit tamen prius pronomem in constructione participiali, et verbo tantum postponitur apud Mth. ix, 28 *qi mand in in garda ductiddjedun imma þai blindans*. Magis autem absoluta videtur participialis constructio, ubi verbum construitur cum præpositione, quæ repetito pronomini præponitur : Mth. ix, 27 *warbond in iesun jainþro laistidedun afar imma wai blindans* abeunte Jesu illinc, secuti sunt post eum duo cæci; viii, 1 *datuþ at gaggjand in imma af sairgunja laistidedun afar imma iumjons managos*; xvii, 49 *sitan din imma ana stavastola insaudida du imma gens*; Me. v, 21; xi, 27; Luc. vii, 6; Skeir. IV, a; alias autem præpositio etiam ante constructionem participialem stare debet, ut Luc. xix, 26 *af þummu unho bandin jah þatei habniþ afnimada af imma*. Item etiam post relativum : Me. iv, 25 *þiswainmek saci habniþ, gibada imma*. Coll. § 202 annot. 4.

¶ Annotatio 3. — Quanda post impersonalia græca pronomem in sententiâ subordinata sequitur, Gothicus, ubi pro impersonali personale verbum usurpat, hoc pronomem personale prætermittit. Quod pariter facit, cum ad circumscribendam infinitivam sententiam verbo finito loco infinitivi utitur : Luc. xvii, 15 *skat* (gall. il doit, germ. er muss, gr. δεῖ εἶναι oportet eum) *manag garþuþan*; xix, 41 *bi þatei newa iarusalem vas* (οὐκ ἔστιν—αὐτὸν εἶναι); 13 *þiþe at raudrida sik* (ἐν τῷ ἐπαγγελτεῖν αὐτόν); Joan. xii, 18 *hausidedun ei qutavi dedi* (acc. cum inf. αὐτόν ποιεῖσθαι) *þo taika*; Eph. iv, 17 *veitvodka in frauþin ei þanuseþs ni gaggjaiþ* (acc. cum inf. ὅπως περιπατεῖν); Cor. II, viii, 6 *svæi hedeima* (εἰς τὸ παραλαῖσαι ἡμᾶς) *teitan*. Raro autem pronomem postponitur : Luc. xviii, 33 *miþþatei newa vas is iai-*

reikon; atamen interpres epistolæ ad Ephesios sæpe hoc eo modo habet : Eph. i, 12 *ei sijaima veis* (εἰς τὸ εἰσαγαῖν) *du hazeinai*; 18; iv, 22; i, 4 vero eod. A pronomem *veis* in re lingua consueto prætermittitur.

¶ Annotatio 4.—Loco pronominis tertiæ personæ substantivum (cujus sedem tenet) repetitur : Cor. I, vii, 12 *jabaî was þroþar qeu aigi ungalunþjundein jah so gavilja ist bauan miþ imma, ni aþtetai þo qen* (hanc mulierem, gr. οὐκ ἔστιν); item vi, 13 *ni aþtetai þana aban* (hunc virum, gr. αὐτόν), ubi forsitan interpres cum codicibus τὸν ὄνδρα legit, ita ut parallelismi causa etiam præcedenter *þa qen pro ija* posuerit.

5) Pronomen secundæ personæ ante allocutionem vel etiam in appositione allocutionis ponitur : Luc. iv, 27 *pu teiki* (ἀπαρτί) *hailci þuk silban*; Cor. I, vii, 16 *wa nu kannt, þu qin on* (γύναι); Eph. v, 25 *jus vairo s* (οἱ ἄνδρες) *frjoþ qenins izvaros*; vi, 9 *jus frau jans* (οἱ κύριοι) *þata sama taujaiþ* (punctione nostræ interpretationis paululum mutata legendum est : et vos domini); Col. iii, 18 *jus qinons* (αἱ γυναῖκες) *uþrausjaiþ vairam izvaraim*; 21; iv, 4; Gal. iv, 21 *qiþiþ mis jus us vitoda viljandans visan* (οἱ—ἐξουότες) *þata viroþ niu hauscifi*; Mth. xxv, 41 *gaggjaiþ faira mis jus fraqi þanans* (οἱ καταραζόμενοι); Luc. vi, 25 *rui izris jus sadans nu* (οἱ ἐμπροσθενέοι). — Me. ix, 25 *þu ahma þu unrodjands* (τὸ πνεῦμα τὸ ἄλλου) *ik þus anabiuda usgagg*; Luc. x, 15 *jah þu kafarnaum þu und himin ushauhido* (καὶ σὺ κ. ἡ εὐσ οὐρανοῦ ὑψώθησα) *gadrausjaza*; Mth. vi, 9 *atta unsar þu in himinam* (ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς).

¶ Annotatio 5.—Nec non et pronomem primæ personæ pari modo in appositione ponitur loco articuli : Phil. iii, 5 *veis sijum bimait veis ahmin guþa skatki non dans* (οἱ—λατρεύοντες).

4) Pronomen tertiæ personæ is et reflexivum in objecto sequenti modo discrepant :

a) Reflexivum refertur ad subjectum sententiæ, is autem ad objectum vel ad aliquid extra sententiam nominatum : Mth. vi, 29 *nih saulaumon çavasida rik sve ains þize blomane*; viii, 32 *run gavaurhtedun sis alla so hairda*; xxvii, 53 *qinos laistidedun afar iesna andbahtjandeins imma*; vi, 8 *vait atta iz ar þizei jus þaurbuþ, þaurþizei jus b'djaiþ innu*; xxvii, 43 *trauaida du guþa, lausjaidan* (scilicet Deum) *za ina*; viii, 2 *manna þrutsfiþ habands invait ina* (nempe Jesum); vii, 21 *svei hauscifi vaurda meisa jah tauþiþ þo, guþeiko ina vaira fradamma*; v, 39 *jabaî was þuk stauti bi talhsun þeinn kinnu, vand i imma jah þo anþaru*; Me. iv, 19 *qap im iesus* : *þai magun sunjos þrutsfaats, und þatei miþ im ist þruþiþs*. *þustau, sva luggu reila sve miþ sis haband þruþfa, aþþau atgaggjand degos, þan afnimada af im sa þruþiþs*; Joan. xiii, 32 *guþ haucifi innu* (filium) *in sis jah sunus hauhida ina* (Deum).

Item etiam se habet participium in casibus obliquis positum cum articulo; non equidem quasi solveretur ita : cum eo qui, objecto evidente subjecto,

sed ut simplex objectum, *sik* ad subjectum sententiæ relato. Mc. II, 26 *daveid klabans sawlageinaiis matida jah gef þaim miþ sis* (scilicet Davide) *visandam*; Luc. VI, 4; 32 *jah þai fravaurlhtans frijond þans frijondans sik* (non equidem hos amantes seipsos, sed amantes peccatores, qui subjectum efformant); VII, 9 *iesus du þizai asarlaitjandem sis managein qaf*; XIV, 12 *qaf þamun Haitandin sik*; Mc. V, 30; Luc. XIV, 31; XVIII, 7; Joan. VI, 18; VII, 31; XIII, 16; Rom. X, 12. Hinc etiam Mth. XXVI, 75 *gamunda pairrus vaurdis qifanis du sis* (verbi sibi [Petro] dicti). Cum autem *sik* cum verbo reflexivum formatur, ad objectum etiam refertur: Mc. XIV, 67 *þivi gasaw pairu varmjandun sik*; Tit. I, 14 *ni atsaiwandans judaiviskaize spllli jah anabusne manne asvandjandane sis sunja*.

b) Idem dicendum est de accusativo cum inf., sive ad subjectum simile refertur: Joan. VII, 4 *ni manna in analnugneim va taujif jah sokeif sik u-kunþanu visan*; Phil. II, 6 *xristus in guþskannein visands ni vulva rabnida visan sik gateika guþa*; Skeir, VIII, 2 *ni uslaubida saw mel sik gahaban*; Luc. VI, 18 *qemun hausjan imma jah hailjan sik saulte seinazo*; sive ad diversum subjectum: Mc. III, 14 *iesus gavarlhta tralif du visan mþ sis* (ut secum essent); V, 57 *iesus ni fratilot ainnohun ize miþ sis asfargagan*; Luc. VIII, 57 *bedun ina allai gaujans galeifan fairra sis*; XIX, 27 *þjands meinai ni villedun nek þixundon usar sis*; III, 7 *qaf du þaim atgaggandem manageim danþjan fram sis* (ut ab eo baptizarentur).

c) In subordinata sententia *sik* ad subjectum huius sententiæ refertur: Mc. II, 8 *ufkunnands iesus almin seinamma, þatei sva þai mitodedun sis, qaf þu im*; in sententiis præsertim, quæ propositum, consilium exhibent: Luc. IX, 12 *fralet þo managein, ei galeifandans in þos bisunþane haimos buþjaina sis matins*; Joan. XVII, 15 *nu du þus gagga jah þata rodja in manasedai, ei habaina sahed meina usfullida in sis*; Cor. II, v, 15 *xristus saw allans gasvalt, ei þai libandans libain i þamma saw sik gasviltandin*; Thess. II, III, 14 *ni blandaiþ iz vis miþ imma, ei gaskamai sik*. E contrario is ad subjectum principalis sententiæ refertur: Mth. VIII, 27 *wileiks ist sa, ei jah vindos jah marei ushausjand im ma*; Luc. VII, 32 *bedun ina, ei uslaubidedi im in þo galeifan*; Joan. VI, 64 *vissa iesus, was ist, saei galeiveif in a*.

5) Quod auxiliante *sik* verba reflexiva efformentur et sæpe passiva et nrdia exprimentur vid. §§ 176, 4; 177, 5; 178, 2. et quod pronomen reflexivum tunc ad verbum proxime ponatur vid. § 176, 4.

§ 200. I. Pronomen reciprocum, invicem,

1) Efformatur ex pronome personali et voc. indeclinabili *misso*: Rom. XIV, 15 *ni þanamais nu uns misso* (nos invicem, ἑλληδους) *stajaima*; 19 *laistjaima þoei timreinais sind in uns m'ssa*; Cor. I, VII, 5..... *isvara misso*; Mc. IX, 55 *va in viga miþ izvis misso* (dat.) *mitodedup?* 50; Joan. VI, 45; XII, 14, 35; XVI, 19; Rom. XV, 5; Gal. V, 15, 15; Eph. IV,

32; V, 21; Joan. VIII, 51 *fijof izvis misso* (accus.); XV, 12, 17; Rom. XII, 10, 16; XV, 7; Cor. I, XVI, 20; Cor. II, XIII, 12; Eph. IV, 2; Gal. III, 9, 15; Thess. I, III, 12; IV, 9, 18; V, 11; Thess. II, I, 5; Luc. VII, 32 *ropjandans seinna misso*; Gal. V, 17 *þo sis misso andstandand*; Mc. I, 27 *sokiedun miþ sis misso*; VIII, 16; XV, 54; Luc. XX, 5, 14; Joan. VI, 52; Skeir, III, 2; Mc. IV, 41, *qefua du sis misso*; IX, 10, 51; X, 26; XI, 31; XII, 7; XVI, 5; Luc. II, 15; IV, 56; VI, 11; VIII, 25; Joan. VII, 35; XII, 19; XIII, 22; XVI, 17.

1 Annotatio 1. — *Misso* solum absque pronome personali occurrit tantummodo: Gal. V, 26 *ni vairþaima slautandans misso* (scilicet *uns*) *ushautandans, misso* (nempe *unsis*) *in veifa visandans*; Rom. XII, 8 *misso* (nimirum *izvis*) *frijof*.

2 Annotatio 2. — *Sik misso* quandoque etiam ponitur pro reflexivo, vid. annot. 6.

3 Annotatio 3. — De *misso* cum pronome possessivo vid. § 201, 4.

9) Alter alterius gothice *anþar anþaris* exprimitur: Eph. IV, 25 *siþþ anþar anþaris* (ἀλλήλων) *liþus*; Phil. II, 5 *in allai haubeiþai gahugðais anþar anþar ana mauands sis anhuman* (ἀλλήλους ἑμαυαυοι ὑπερέχοντες ἑαυτῶν). Hinc inutilis locus Rom. XII, 5 sic restituendus est: *afþau ainvarjizah anþar anþaris liþus*, et Mth. XI, 16 adesse etiam debuit *anþar anþaris*, vid. § 239, 1.

II. *Silba* (ἀπτός) ipse, est pro sua forma, nam consonantie tantum declinatur, et pro sua significatione substantive spectandum; ponitur

1) Ordinario absque pronome ut subjectum, ego ipse: Cor. I, IX, 27 *ibai anþaraim merjands silba uskusins vairþau*; 20; Phil. II, 24; nos ipsi: Cor. II, I, 4 *gafþrafstidai sijum silbans fram guþa*; 9; Gall. II, 27; tu ipse: Luc., VI, 42 *waiva magt qifan — silba in augu þenamna anza ni gauþjands*; vos ipsi: Thess. I, III, 5 *silbans viceif*; V, 2; II, III, 7; is ipse: Luc. I, 17 *silba sawraqimiþ in andvairþja guþs*; 27; V, 37; VI, 5; Joan. VI, 6; IX, 21; XII, 24; Eph. IV, 11; Skeir, I, 2; ii ipsi: Luc. XVII, 13 *silbans ushofon silba*; ut objectum, cum ipsum: Joan. IX, 24 *vilþan fraimif*.

Verumtamen pronomen personale etiam ut subjectum addi potest, quæ in casu *silba* communiter pronomini postponitur: Cor. II, X, 1 *afþau ik silba paulus bidja izeis*; XII, 15; Thess. II, I, 4 *veis silbans in isteis wopam*; Luc. V, 1 *is silba ras standands newa saive*; Cor. I, XV, 28; Luc. VII, 13 *si silba* (ras) *vidaro*. Hinc etiam relativo: Mth. XXVII, 57 *iosrf, saei jah silba sipon'da iesua*; Mc. XV, 45. Quam sedem ordinario occupat in formula *þata silba*, sive græco αὐτό τούτο, sive τούτο αὐτό respondeat: Gal. II, 10 *usdaudida þata silba tauþjan*; Cor. II, II, 5 *þata silba gamelida izvis*; coll. Rom. XII, 6. Aliter autem se habet reciprocum, ubi alia est significatio: Rom. VII, 25 *silba ik* (ipse ego, ego emphatice prolato) *skalkino vitoda guþs*; IX, 3; sed Thess. I, IV, 9 *silbans jus at guþa ustaisidai sijof*

emphasis in *silbans* jacet et *jus* prætermitti potuit. Skeir. VI, a see *silba is qifih* (sic enim, ut conjecimus, assentiente Castillionæo, legitur in codice loco *sama is*, quod Masemannus in lucem edidit).

2) Cum *silba* substantivum comitatur, hoc posterius proprie ut appositio spectandum est, *silba* tum semper præposito: Me. XI, 36 *silba auk daveid qaf*; 57; Luc. XI, 42; Luc. III, 55 *jah silba vas iesus see jere frifeltigive*; Joan. XVI, 27 *ak silba attu frifof izvis*; Cor. I subscript. *du kaurinfium frumci þugkeif bi silbins apaustaulaus insahtai melida risan us asiai*; Cor. II, VII, 11 *saw auk silbo þata bi guþ saurgan izvis welauda gatawida izvis usdauden*; XI, 14 *silba satana gaggaleiþ sik aggilau liuhadis*; Eph. II, 20 *at wisanðin aukumistin wihatastaina silbin xristau iesu*; Thess. I, III, 11; IV, 16; V, 25; Thess. II, II, 16; III, 16; Skeir. V, d; Luc. IV, 41 adest *risedan silban xristu ina risan proton xriston*, et Me. IV, 28 *silbo auk air þa akrau bairih* non significat terra ipsa tert fructum, sed ex seipsa, sponte sua.

3) Cum autem *silba* ad pronomem personale, ut reflexivum formet, accedit, tunc post hoc ponitur: *mih* *metipsi* (*izautō, izautō*): Luc. VII, 8 *haba uf mis silbin gadrauhitins*; Joan. VII, 17, 28; VIII, 28, 42; X, 18; XII, 49; XIV, 3, 19; Cor. I, IV, 4; *memetipsum* (*izautōn, izautōn*): Luc. VII, 7 *ni mik silban wairþana rahnida ut þus qiman*; Joan. VIII, 14, 18, 54; XIV, 21; XVII, 19; Cor. I, IV, 5; VII, 7; Cor. II, XI, 7, 9; XII, 5; Gal. II, 18; Phil. III, 13; *nobismetipsis* (*izautōis*): Cor. II, I, 9 *in uns silbam andahast dauþaus habaidedum*; III, 5; *nosmetipsos* (*izautōis*): Cor. II, III, 1 *dujinnam aftra uns silbans anafthan*; IV, 2, 5; X, 12; (*unsis silbans*) Thess. II, III, 9; *ubimetipsi* (*izautōis*): Joan. XVII, 5 *hanhei mik at þus silbin*; XVIII, 34; Thess. I, IV, 16; *temetipsum* (*izautōn, izautōn*): Mth. VIII, 4 *gagg þuk silban ataugi gudjin*; Me. I, 44; XII, 31; XV, 30; Luc. IV, 23; V, 14; X, 27; Joan. VII, 4; VIII, 13, 53; XIV, 22; Rom. XII, 9; Gal. V, 14; VI, 4; Tim. I, IV, 16; II, II, 15; Philem. 19; *vobimetipsis* (*izautōis*): Joan. VI, 55 *ni habaiþ libain in izwis silbam*; Rom. XI, 25; XII, 16; Cor. I, V, 13; *vosmetipsos* (*izautōis*): Luc. XVI, 15 *garaihtans domeiþ izwis silbans in andwairþja manne*; Rom. XII, 19; Col. III, 16; *sibimetipso* (sing. *izautō*): Me. V, 50 *iesus ufkunþa in sis silbin þo us sis maht usgaggandein*; Luc. IX, 25; XVIII, 4; Joan. VI, 61; VII, 18; VIII, 22; XI, 58; XV, 4; XVI, 13; Cor. I, XI, 29; XVI, 2; Cor. II, X, 7; Gal. VI, 5, 4; Eph. II, 13, 16; *semetipsum* (sing. *izautōn*): Me. III, 26 *satana usstopana sik silban*; VIII, 54; XV, 51; Luc. IX, 25; XIV, 11; XVIII, 14; Joan. XI, 55; XIX, 7, 12; Rom. XIV, 14 (*sik silbo neutr.*); Cor. I, XI, 28; Cor. II, X, 7, 18; Gal. I, 4; II, 20; Eph. V, 2, 25, 28; Phil. II, 7, 8; Tim. I, II, 8; Tim. II, II, 15; *semetipsis* (plur. *izautōis*): Mth. IX, 5 *sumai þize bokarje gefun in sis silbam*; Luc. VII, 49; Cor. II, V, 15; X, 12; *semetipsos* (plur. *izautōis*): Cor. II,

VIII, 5 *sik silbans atgebun frumist fraujin*; Eph. IV, 19; Tim. I, VI, 10.

4) Annotatio 4. — *Silba* autem ordinariam sedem post pronomem pers. deserit, cum scilicet non in eundem casum ac pronomem, sed ut subjectum, ad instar Latinorum *se* vel *sibi ipse*, constructur: Luc. XVII, 9 *quþ du sumain, þatei silbans trawaidedun sis* (*πρὸς ἑαυτοῖς, sibi ipsi*), *ei veseina garahitai*; Rom. XIII, 2 *þoi andstandanduns silbau sis* (*izautōis, sibi ipsi*) *vargiþa nimand*. Hinc etiam Cor. II, II, 1 *gatawida þata silba at mis* (*ἐξ ἑαυτοῦ τούτου, ipse apud me*) pro intelligibili *þata silbo* legendum est. Ambigua vero forma pluralis (*silbans*) etiam in nominativo, ut ex sede perspicuum est in Cor. I, XI, 31 *jabai silbans uns* (*izautōis, nos ipsi*) *stauideidena*, ni *han.....* usurpator: Cor. II, XIII, 5 *izwis silbans* (*izautōis, vos ipsos*) *frisih. sijuidu in galaubeinai. silbans izwis* (*izautōis, vos ipsi*) *kauseiþ*; Eph. V, 27 *xristus sik silban* (*izautōn, seipsum*) *atgaf saw aikklejjon, ei ustauhi silba sis* (*izautō, ipse sibi*) *vulþaga aikklejjon*.

5) Annotatio 5. — Pronomen personale elliptice deficit tantummodo Col. III, 13 *þulandans izwis misso jah fragibandans silbans* (*izautōis*), hic vero præcedens *izwis* etiam supplendum est, coll. §§ 176 annot.; 177 annot. 2; 178 annot. 5.

6) Annotatio 6. — Sæpius contra *silba* prætermisso simplex pronomem personale remonet reflexivum: Luc. XVI, 9 *tauwaiþ izwis* (*izautōis*), *frifjonds*; XVII, 14 *gaggandans ataugeiþ izwis* (*izautōis*) *gudjam*; Joan. XII, 8 *wledans sinteina habuiþ miþ izwis* (*izautōn*); Cor. II, VII, 14; Joan. XII, 52 *alla afþinsa du mis* (*izautōn*); Rom. XIV, 12 *warjizuh unsara fram sis* (*izautō*) *raþjon usgibiþ guþa*; Cor. II, IV, 5 *merjam uns* (*izautōis*) *skalkans izvarans* (hic et X, 12 *silbans* ex præcedentibus supplendum est, coll. annot. 5); VI, 4.

7) Annotatio 7. — Apud Marcum et Joannem reciprocum quandoque etiam pro græco reflexivo usurpatur: Me. I, 27 *sokidedun miþ sis misso* (*πρὸς ἑαυτοῦς*); IX, 10 *þata waud habaidedun du sis misso* (*izautōis*) *sokjandans*; XI, 31 *þahtedun du sis misso* (*izautōis*) *qifhandans*; XVI, 5; Joan. VII, 55; XII, 19.

8) Annotatio 8. — De *silba* pronomini possessivo conjuncto, vid. § 201, 4.

III. *Sama* (*ὁ αὐτός*) idem, nonnisi consonantice occurrit, sive quia primitive substantivum est, sive quia identitatem alienius objecti noti, jam nominati indicat. Quapropter sæpissime demonstrativo (articulo) *sa sama* (gall. *ce même, le même*) conjungitur. Ponitur ergo

1) Substantive: Skeir. VII d *gamaudida gammjan, þatei is vas sa sama, saei in anþidai - m - jere attna ize fadida*; V, b *ih arns jah sa sama resi* (scilicet pater et filius), *waiwa stjan jah ni stojan sa sama mahtedi*; Cor. I, XI, 5 *wor qinno bidjandei aipþun praufstjundei andhaldamma hautida gauriska þ haurþ sein. ain auk ist jah þata samo þizai biskabanou*;

Mth. v, 46 *nin jah hai piudo pata samo taujnd?* et item xxvii, 44; Mc. x, 10; Luc. vi, 33; Rom. xii, 16; xv, 5; Eph. vi, 9; Phil. ii, 2; iii, 1 (*psamona* in plurali numero); iv, 2 (ubi in interpretatione nostra *idem pro ipsum legendum est*); Thess. i, ii, 14. Etiam *samo* simpliciter absque demonstrativo: Cor. II, xiii, 11 *samo frahjaih* (τὸ αὐτὸ ὑποεῖρε); Phil. iii, 16 *gasnerum, ei samo hugjuima jah samo frahjaina*;

2) Adjective, quo in casu animadvertendum est, quod, si ad substantivum aliud quoque adjectivum additur, hoc etiam consonanticam formam induat: Luc. ii, 8 *hairdjos vesun in pamma samin landa hairlvakandans*; vi, 38 *hizai samon mitadjon, hizai ei mitid, mitada izvis*; Rom. ix, 21 *hubaiþ kazja valdusni pahous us pamma sanin daiga sum du galabamma taujan sumuþ-þan du ungalabamma kasa*; xii, 4 *allai ni pata samo tauï habaud*; Cor. I, x, 3 *allai þana saman mat ah meinan matidedun jah pata samo drayk ahmeino drugkun*; Cor. II, i, 6 *preihanda in naseinai þizos vaurstveigons in stivitja þizo samono þulaine, þozei jah veis vinnam*; iii, 14 (ubi in interpretatione nostra loco ipsum *idem legendum est*), 18; iv, 13; vi, 13; viii, 16; xii, 18; Phil. i, 30; ii, 2; Cor. I, xii, 11 *pata all vaurkeiþ ains jah sa sama ahma*. Raro autem *sama* absque articulo occurrit: Rom. x, 12 *ni ist gnskaideins iudaius jah krekis, sama auk frauja allaize*; Phil. iii, 16 *samon gaggan garaideinai*.

• Annotatio 9.—Quod *sama* etiam pro εἷς ponatur, ubi totum ex duobus objectis ortum, efformatum, etc. significat vid. § 198 annot. 2) b).

B. PRONOMEN POSSESSIVUM.

§ 201. 1) Pronomina possessiva primæ et secundæ personarum, *meins*, meus (ὁ μου, ἐμός), *unsar* noster (ὁ ἡμῶν, ἡμέτερος), *þeins* tuus (ὁ σου, σός), *izvar* vester (ὁ ὑμῶν, ὑμέτερος), *iggjar* vos ambo (ὁ ὑμῶν), ut adjectiva, substantivo convenient in genere, numero et casu, et licet ordinarij substantiva sua sequantur, possunt etiam, ubi aliquam emphasim implicanti, ea præcedere: Mth. ix, 18 *dauhtar meina uu gasvalt*; xxvii, 67, *guþ meins, guþ meins, duwe mis bilaist*; Mc. ix, 24 *hilp meinaizos ungalabeinai*. Luc. i, 46, 47 *mikileid saivala meina frauja jah svigneid ahma meins du guþa nasjand meinamma*; Neh. v, 14 *ik jah broþrjus meinai hlaiþ sauramaþleis meinis ni matidedum*; Mth. v, 30 *jabai taihsvo þeina handus þuk narzjai*, —; vi, 6 *þi þu þan bidjais, gagg in heþjon þeina jah galukands huurdai þeinai bidei du attin þeinamma jah atta þeins usgibiþ þus*; Mc. iii, 32, 33 *aþei þeina jah broþrjus þeinai jah svistrjus þeinos uta sokjand þuk*; xii 30 *frijos frauja guþ þeinana us allamma hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai*; Luc. i, 44 *sunsei varþ stibna goleinai þeinaizos in usam meinain lailaik pata baru in vambai meinai*; xx, 42, 43 *qaþ fraujs au frauja meinamma: sita stailhsvon meinai,*

unte ik galagja sijands þeinans sotulaurd sotive þeinaize; Joan. viii, 54 *ist atta meins, saei haukeiþ mik, þanei jus qiþiþ, þatei guþ unsar ist*; Rom. xv, 4 *du unsarai laiseinai gameliþ varþ*; Cor. II, viii, 23 *traua in izvis, jahþe bi teitu, saei in gaman mein jah gavaursten in izvis, jahþe broþrjus unsarai apaustaulis aikklesjono*; vii, 4 *usurfulliþs in sahcdais in allaizos managons aglons unsaraizos*; viii, 24 *ustaihnein fria þvos izvaraizos jah unsaraizos woftuljos*; Mth. v, 16 *ei gasawainn izvara goda vaurstva*; x, 30 *izvara jah tagla haubidis alla garahana sind*; Phil. ii, 25 *þarb munda aipafräudeitu broþar jah gavaurstvan meinana iþ izvarana apaustaulu sandjan du izvis*; Cor. II, i, 14 *woftuli izvarn sijum svase jah jus unsara in daga fraujs*; Mth. ix, 29 *bi galubeinai iggjarai vairþai iggjis*.

2) Pronomen possessivum tertie personæ

a) Est *seins* suus, sui (ὁ αὐτοῦ, αὐτῶν, αὐτοῦ, αὐτῶν, ἑῶς) vel genitivus pronominis personalis *is, is, iz s, ize, izo* ejus, eorum (αὐτοῦ, αὐτῶν); jam vero *seins* ad subjectum sententiæ, genitivum autem τοῦ is ad aliquid extra sententiam nominatum vel ad objectum sententiæ ipsius refertur. Quoad sedem, *seins* eodem modo relative ad substantivum ponitur ac supra diximus 1); verumtamen ordinario præcedit, ubi græco ἑῶς respondet: Mth. v, 45 *guþ sunnon sein a* (αὐτοῦ) *uranneiþ ana ubilans jah godans*; x, 24 *nist siponeis usar laisarja nih skalks usar frauja in seinamma* (αὐτοῦ); Luc. i, 8 *niþþanei gudjinoda is in rikon kunjis seinis* (αὐτοῦ), *hlauts imma urann du saljan*; iii, 17 *habaiþ rinþis kauron in handau seinai jah gahraineiþ gaþrask sein* (αὐτοῦ) *jah briggiþ kaurn in bansta seinamma* (αὐτοῦ); Eph. v, 28 *vairo skulun frijon seinos* (ἐαυτῶν) *genins sve leika sein a* (ἐαυτῶν); Rom. x, 5 *seina* (ἰδῆν) *garaihtein sokjandans stiurjan garaklutein guþs ni ushausidedun*; Mc. viii, 23 *iesus usauh blindand jah speivands in uugona is* (αὐτοῦ), *citlicet cæci* *atlagida ana handuns seinos* (αὐτοῦ, nempe manus suas proprias); Joan. xi, 2 *marja salboda frauja balsana jah bisvarb fotuns is* (nimirum magistri) *skufta seinamma* (id est capillis suis propriis); Mth. vi, 14 *afletiþ mannan missadedins ize* (αὐτῶν, scilicet hominum); vii, 16 *bi akranam ize uskunniþ ins*; xxvi, 63 *gahauseduþ þo vajamercin is* (blasphemiam ejus, id est, Christi); Joan. xi, 1 *vas sumis siuks lazarus af þeþanias us haimai marjins jah marþins svistrs izos*.

b) Idem est dicendum de isto pronomine in sententia composita; *seins* enim non conjungitur, quemadmodum in latino sermone, diversis subjectis, ipso in sententia subordinata ad subjectum principalis sententiæ relato: Luc. v, 15 *garunnun hiuhmans managai leikinon fram imma sauhte seinai zo* (αὐτῶν); Mth. vi, 5 *qiþa izeis, þatei haband mizdon sein a* (αὐτῶν); 7 *þugkeiþ im, ei in filuvaurdein seinai* (αὐτῶν) *andhausjaindau*; ix, 38 *bidjiþ frauja asanais ei usandjai vaurstjans in asan sein a,*

Cor. I, vii, 11 *anabiudu qeni fairra abin ni skaidan. iþ jabai gaskaidna, visan antiugaidai aiþþau du abin seinamma astra gagavairþjan*; Mth. vii, 24 *wenzuh saei hauseiþ vaurda meina juh taujiþ þu, galeiko ina viira frodamma, saei ga'imrida raan sein (αὐτοῦ) ana staina*; Luc. I, 20 *ni galaubides vaurdam meinaim, þwei usfulljanda in mela seinamma (αὐτῶν)*; Luc. I, 23 *varþ b þe usfullnodedun dagos and bakteis is (id est, Zacharie), galaiþ (Zacharias) du garda seinamma*; 44 *varþ sve hausida aileisubaiþ gulein marius, lailaik barn in qi þau izos (αὐτός)*; Mth. vii, 28 *varþ þan ustauh iesus þo vaurda, biabriededun manugeins ana laiseinai is (αὐτοῦ)*; viii, 34 *illa so burgs usiddja viþra iesu juh bedun ina, ei usliþi hindar markos ize (αὐτῶν)*; Mc. vii, 26 *qino baþ iesu, et unhulþun usvaurpi us dauhter izos (αὐτός)*; Mth. x, 35 *qam skaidau mannan viþra attan is jah dauhtur viþra aiþein izos jah bruf viþra svaiþron izos*; Mc. xii, 19 *moses gumclida unsis, þatei jabai wis broþur gadouþnai jah bileiþai qenai jah barne ni bileiþai, ei nimai bro þar is þo qen is jah ussattjai barna broþr. seinamma*; Joan. xi, 19 *managai qagemun bi marþan juh marjan, ei gaþrafstudeina ijos bi þana bro þar izo*; Mth. xi, 20 *dugann idveitjan baurgin, in þaimie vaurþum þos managistons muhteis is*; Joan. viii, 55 *kann ina jah vaurd is fusta*; Mth. viii, 14 *qimands iesus in garda þaitraus jah gasaw svaiþron is ligandein in heitom jah attaitok handcu izos.*

• Annotatio 1. — Non nisi raræ veniunt hujus regulæ exceptiones; cæterum correctius ponitur *seins* pro *is*: Mc. v, 17 *dugunnun bidjan ina galeiþun hindar markos seinos*; Thess. I, iii, 12, 13 *izwis þrauja ganohnan galatajai friaþrai in izwis misso, du tulgan hairtona izvara unfaireinona in veiþiþai suura guþa in quma frauþins unsaris iesuis xristaus miþ allaim þaim veiþam seinaim (αὐτοῦ), ubi • in adventu Christi • idem sumendum est atque • cum Christus venerit. • Incorrecte autem *is* pro *seins* inducitur: Thess. II, I, 10 *qimif ushauhjan in þann veiþam is (αὐτοῦ)*; Tim. I, v, 18 *vairþs sa vaurstva misdans is (αὐτοῦ).**

c) Hinc legitime sequitur, quod ubi in sententia copulativa vel comparativa pronomen posteriori subiecto ad prius relato conjungitur, hoc pronomen per *is* exprimitur: Mth. x, 25 *ganah siponi ei vairþai sve laisareis is jah skalks sve franja is*; vi, 40 *nist siponeis usar laisari seinanu, iþ gamanvids warjizuh vairþai sve laisaris is*; Luc. I, 5 *vas gudja namin zakarias us afar jah obijans jah qeins is us dauhtum aharonis*; Cor. I, x, 26 *frauþins ist airþa jah fullo izos.* Unde fit, ut *seins* in nominativo non occurrat.

3) Quandoque Gethus laeco articuli possessivo utpote magis determinativo utitur; quo in ensu possessivum semper substantivo postponitur: Joan. iv, 51 *ik frijoda attan meinana (των πατέρων)*; Cor. II, xii, 7; Gal. vi, 17 *atkins frauþins unsaris (του κυριου) vsuis xristaus ana leika baira*; Cor. I, vii, 16 *wu kanut,*

guma, þatei qen þeina (των γυναικων) ganasjuis; Phil. I, 25 *visu jah þairheisa at allaim izwis du izvarai framgaltai juh sahedai galaubeinans izvarraizos (της πιστεως)*; Col. iii, 19; imprimis *seius*: Mth. viii, 20 *sunus mana ni habaiþ, war haubiþ sein (των κερδων) anahairjai*; Mc. I, 41; vii, 10, 11; Luc. vii, 44 (*tagram seinaim*); x, 21, 25; xviii, 15; Cor. II, viii, 4; Col. ii, 14; Thess. II, i, 11.

• Annotatio 2. — Non nisi raro prætermittitur possessivum: Mth. v, 31 *wazuh saei asletif qen (των γυναικων αὐτου), gibri izai afstassais bokos*; Joan. vii, 3 *gagg in inulian, ei jah þai siponjos (οι μαθηται σου) sainama vaurstva þeina.*

4) Cum silba ad pronomen possessivum conjungitur, in genitivo ponitur, ita ut genere et numero vocabulo conveniat, ad quod possessivum ipsum referatur. Jam vero hoc silba, nec non et reciprocum missa possessivum sequuntur; Luc. ii, 55 *þeina silbons (scilicet Mariæ) saivala (σου αὐτης των ψυχων) þairhoggiþ hairus*; xiv, 26 *jabai was gaggiþ du nis juh ni þjaiþsttan seinana jah aiþein-nanhuþ—þan sein a silbins saivala (των εαυτου ψυχων), ni mag meins siponeis visan*; Gal. vi, 4 *vaursto sein silbins kiuzai warjizuh*; Eph. v, 28 *sein silbins leik frijoþ, saei sein a qen frijoþ*; Gal. vi, 2 *izvaros misso knuri þos (ωλλων τα βερη) bairaiþ.*

• Annotatio 3. — Semel occurrit Cor. I, x, 29 *þuhtu qiþa ni silbins ak anþaris, ubi þeina vel izvarana ante silbins deest.*

5) Substantivum, ad quod possessivum pertinet, etiam articulum recipit: Mth. ix, 6 *nim þena ligr þeinana*; 14 *þai siponjos þeinai ni fustand*; Mc. ii, 18 *þai þeinai siponjos ni fustand*; Mth. vi, 12 *asletam þaim skulam unsaraim*; Cor. II, iii, 5 *so vairþida unsara us guþa ist*; Mth. v, 47 *duwe miþ motarjam matjiþ sa laisareis izvar*; Luc. v, 4 *athahid þo natja izvara du fiskon*; Cor. II, iv, 16 *sautana unsar manna fravorðjanda*; Mth. v, 47; ix, 11; Mc. ii, 9, 11; iii, 5; v, 54; vii, 9, 13; xii, 18; Luc. ii, 18; v, 14; vi, 55; ix, 41; x, 11; xv, 50; xix, 20, 59, 42; Joan. viii, 15, 19, 44; ix, 19; xvi, 20, 22; xviii, 55; xix, 7; Cor. I, xv, 14, 17; Col. i, 7.

b) Possessiva ponuntur etiam, more adjectivorum, in singulari et plurali, cum et sine articulo, concrete et abstracte substantivorum ad instar: Mc. vi, 21 *herodis melu gabaarþais nehtamat vaurhta þaim maisiam seinaze (suorum, τοις μαριστων αὐτου)*; Mc. v, 19 *gagg du garda þeinamma du þeinaim (τους σους)*; Joan. viii, 44 *þan diabaulus rodeiþ liugn, us seinamma (e suo, εκ των ιδιων) rodeiþ*; xvi, 14 *ahma sunjos us meinamma (εκ του ημου) nimif jah goteiþ izwis*; Cor. I, x, 24 *ni ainshun sein (το δουτου) sakjai ak anþaris warjizuh*; xii, 5 *friaþra ni sokeiþ sein ain (τα εαυτου)*; Mc. v, 26 *qens frauþim allamma seinamma (τα παρ αυτου παντα)*; Luc. xv, 31 *all þata mein (παντα τα εμα) þein ist*; Joan xvii, 10 *meinalla (τα εμα παντα) þeina sind jah þeina meina*; Phil. ii, 4 *ni þa sein a (τα εαυτων) warjizuh mitondans ak jah þo anþarizeis.*

C. DEMONSTRATIVA.

§ 202. I. *Sa, so, ħata* hic, hæc, hoc, iste, ista, istud, quod ad objectum proximum loquentis refertur, substantive et adjective usurpatur.

1) Ubi vicem substantivi gerit, græco αὐτός respondet et

a) In priori casu ab *is* plerumque discrepat, quemadmodum in germanica lingua forte et tonicum *dér* a debiliori et atono *er* (quemadmodum apud Gallos *lui* et *il*); Mth. v, 8 *andagai ħai ħrainjahairtans, wute ħai* (αὐτοί, germ. *die*, gal. *eux*) *guĥ gasaiwand*; xxv, 44 *andħafjand jah ħai ħiĥandans*; Mc. xii, 6 *snauhĥanuh ainana sunu aigand liubana sis insandida jah ħana* (etiam germ. *den*) *du im*; Luc. ix, 35 *sa ist sunus meins sa liuba, ħamma* (germ. *dén*) *hausjaiĥ*; Joan. vi, 59 *sa ist ħluis, saei us himina atsuiĥ, ei snei ħis matjai ni gadaupnai*. Alia exempla vid. gloss. V. *ħata*.

b) Ubi αὐτός ad idem substantivum bis refertur, prius per *is*, quod propter ejus naturam substantivam substantivi congruenter locum obtinet, exprimitur, posteriori per *sa* converso; sic legitur in omnibus parallelis locis *saei bigitiĥ saivala reina, fragisteiĥ iĥai, juh saei fragisteiĥ saivalai seinai in meina, bigitiĥ ħo* Mth. x, 39; Mc. viii, 35; Luc. ix, 24; xvii, 33; Mth. vi, 26 *atta izvar fodeiĥ ins, niu jus mais vulĥrizans sijuh ħaim?* Luc. iv, 41 *gasakands im ni lailat ħos radjan*; Joan. xvi, 4 *ħata radida izwis, ei biĥe ħinnai sa weila iĥe, gamuneĥ ħize, Sa* tamen etiam bis repellitur: Mth. xxvii, 6, 7 *ni skuld ist lagjan ħans* (skattans) *in kaurbanaun — usbauktedum us ħnim ħana akr kasjins*; Mc. viii, 7; nec non et bis usurpatur *is*: Mc. ix, 14 *gesaw filu manapeins bi ins* (siponjans) *juh bokarjans sokjandans miĥ im*; 15. Ubi αὐτός ter occurrit, *is — sa — sa* adhibendum est, ut: Mc. i, 30, 31 *swaihra simonis lag in brinnon, jah suna qeĥun imma bi iĥa, jah duatgaggands urraisida ħo — jah aĥlailat ħa so brinno*; Joan. x, 28, 29; ter tamen usurpatur *sa* Mc. xii, 21 — 25; Joan. x, 18. Quod si prius αὐτός tonicum est, *sa* praecedit, *is* sequente (*sa — is*): Mc. ix, 25 *usgagg us ħamma jah ħanaseiĥa ni galeiĥais in ina*; xiv, 6; Col. ii, 14.

c) Ubi ad relativum refertur: Mc. xiv, 44 *ħammei kukja, sa ist, greipiĥ ħana*; Joan. xiv, 10 *atta, saei in mis ist, sa taujiĥ ħa vaurstua*; 21; xviii, 11; Phil. iv, 5.

d) *Sa* praesertim in fine sententiae ponitur, quo hæc plene toniceque desinat: Mth. vi, 8 *ni galeikoĥ nu ħaim*; vii, 13, 14, *braid daur jah managai sind inngaleiĥandans ħaih ħata. ħraihans vigs sa bigganda in libainai jah fauii sind ħai bigitandans ħana*; 24 *wazuk saei hauseiĥ vaurda meina jah taujiĥ ħo, galeiko ina vaira frodamma*; Mc. vi, 5; ix, 28; x, 14; xii, 17; xiv, 5; xv, 29 (deest apud Græcum); Luc. vi, 47; xviii, 16; xix, 23; Joan. v, 36; x, 3, 17; xii, 7; xiii, 17; xvii, 10; xviii, 38; Rom. xiii, 3; Eph. v, 25; Col. iii, 7, 19; Tim. i, iv, 16, etc

e) Semper in formulis *asur ħa'a* postquam, in *ħs* propter quod, etc. vid. gloss. vv. *Asur et In*.

f) Etiam et peculiariter ponitur pro αὐτός, rarius autem pro ἐκείνος: Mth. v, 37 *ħata managisa ħaim* (τούτων) *us ħamma ubilin ist*; vi, 32 *all ħata* (ταύτων) *ħindos sokjand*; ix, 5 *sumai bokarje qeĥun*: *sa* (οὗτος) *vajmereiĥ*; Mc. x, 15 *ħata utgaggando ne mann ħata* (ἐκείνου) *ist ħata gamainjando mannan*; xii, 4 *jah ħana* (ἐκείνων) *stainam rairpandans gaai-viskadedun*. Alia exempla vid. gloss. V. *ħata*.

g) Ubi relativo conjungitur (*sa snei, sa iĥe*), idem est ac latinum (*is*) qui, græcum *ὅς*, vid. § 203, 2) et 3).

ε Annotatio 1. — Non semel etiam significat hic idem (αὐτός οὗτος) et eundem in sola formula *du ħamma* (ad hoc) Cor. II, v, 5; Eph. vi, 18. An vero locus Mc. xiv, 10, ubi pro *ὁ τοιοῦτος* adest, vitiosum sit, dubium est, cum alibi *sa swaleiks* legatur. Quoad autem paucos casus, in quibus pro relativo usurpatur: Luc. ix, 51 *vairos twai miħradidedun imma, ħaiei vcsun mozes jah helius. ħai gusaiwanans in vulĥau qeĥun urruns is*; Tiro. II, i, 5 *ħize iĥt sygailus jah airmogaineis*; Phil. iii, 19 *ħize guĥ ramba ist*, ex se non conspicui sunt, quippe cum Gothus non semper alias pro relativo Græco relativum correspondens adhibeat.

ε Annotatio 2. — *Jah sa* vertitur et hoc, id est, et eundem (καὶ οὗτος): Phil. i, 28 *ist im ustainkeins fialustais iĥ izwis ganistcis, jah ħata fram guĥa* (et hoc a Deo); necnon et pariter (καὶ αὐτός): Mc. i, 19 *gawaw iakobu jah iohanne jah ħans in skipa manujandans netja*; Luc. i, 56; xix, 9. Pro *jah sa* occurrit etiam *jah is*: Joan. xvii, 19 *fram im ik veika mlk silban*; *ei sijaina jah ei s veihai in sunjai.*

2) Adjective significat

a) Illic (οὗτος ὁ): Mth. vii, 28 *ustaw ħesus ħo vaurda* (τοῦ λόγου τούτου); x, 42 *gadragkeiĥ ainana ħtze minniis tane* (τῶν μικρῶν τούτων) *stiklo kaldis ratins*; xi, 16 *wamma nu galeiko ħata kuni* (τὴν γενεάν ταύτην). Alia exempla vid. in gloss. V. *ħata*.

b) Raro hic idem (αὐτός ὁ): Luc. ii, 58 *ħizai weilai* (ἧτῷ τῇ ὥρῃ) *anna atstandandei andħaihnit frauĥin*; vii, 21; x, 7, 21; xx, 19; Joan. 5, 36; vel hic—ipse (ὁ—αὐτός): Joan. xiv, 11 *in ħize vaurstra* (διὰ τὰ ἔργα αὐτά) *galaubeiĥ*; vel ille (ἐκεῖνος ὁ): Mth. xxvii, 19 *ni vaiht ħus jah ħamma garaihtin* (τῷ δευτέρῳ ἐκείνω); Luc. xx, 18; Joan. xviii, 13.

ε Annotatio 3. — Cum οὗτος in textu græco post substantivum communiter stet, etiam Gothus suum demonstrativum quandoque postponit: Mth. ix, 26 *usiddja meri ħosa* (ἡ φῆμν αὐτῆ) *and alla jaina airħa*, Luc. iii, 8 *guĥ mag us stainam ħaim* (τῶν δειῶν τούτων) *urruisjan ħarna abrahama*; iv, 21 *usfullnodedun melu ħa* (ἡ γραφῆ αὐτῆ); Cor. II, i, 12 *wo stuli un sara sa* (ἡ καύχησις ἡμῶν αὐτῆ) *ist veivodei miĥvisseins unsaraizos*. Alia exempla vid. gloss. V. *ħata*.

Cæterum ex mero mutationis amore Gothus dicit: Mc. viii, 12 *wa ħata . . uni* (ἡ γενεά αὐτῆ) *taikn*

sokeiþ, amen qifþar'sus : jabai gibuidan kunja þa m-mu (τῆ γῆς τῶτος) taikne.

c) Annotatio 4. — Sæpe demonstrativum post relativum sententiæ sequitur, ex. gr. : Cor. I, vii, 20 *warjizuh ña laþanai, þizauiei laþoþs vas, in þizai sijni; 24 warjizuh ñn þammei galapoþs vas, ñn þamma gastandai.*

3) Hoc pronomen, sive sit adjectivum, sive substantivum, ut articulus usurpatur, vid. § 195.

II. *Sah, soh, þatuh* nihil aliud est quam præcedens pronomen, adjecto enclitico *-uh*. Jam vero ex diversis hujus enclitici significationibus, *sah* significat

1) In sensu copulativo (-que)

a) Et hic, hic autem (καὶ αὐτός, καὶ οὗτος, ἡ δὲ) : Luc. xvii, 15 *ains þize garandida sik — sah* (et h. e. καὶ αὐτός) *vas samare tes; Joan. xiv, 8 ungei unsis þana attan. þatuh* (hoc que, gr. tantum καὶ) *gaoth unsis; Luc. ii, 38; Mth. xxvii, 44 þatuh* (τὸ δὲ) *samo jah þai vailedjans; Thess. II, iii, 12 þaimuh* (τοῖς δὲ) *svateikaim anabiudam ei seinana h'arb matjai u. Item Joan. x, 2 sa ñnaggands þairh daur h irdeis ist lumbe, þammuh* (vique, gr. tantum τοῦτω) *dauravards usluhiþ;*

b) Qui (ὅς); Luc. ii, 37 *anna vas viduvo, soh* (ὃ) *ni ofsidja fairra alk; xvi, 20 uileds sumis vas namin haitans lazarus, sah* (ὅς) *atvaurþans vas du dauca; xvii, 42 gamotidedun ñmma taihan þrutsfilai mans, þaih* (ὅς) *gastoþun fairraþro; Cor. I, xv, 4; Philem. 12. Hinc Joan. xviii, 26 qaþ sumis þize skulke þis maisins gudjins, sah niþjis vas* (gr. συγγενὴς ὧν). Ille pertinent constructiones ut : Mth. xxvii, 57 *gam manna gabigs af areimapaiaus. þizuh namo* (et hujus vel ejus nomen, gr. τοῦνομα) *iosaf, coll. Mc. vi, 16;*

2) Cum sensu emphatico (-ce), hicc, præsertim.

a) Ubi relativum, ad quod refertur, præcedit : Mth. v, 19 *saci nu gatairþ aina anabusne þizo minnistowa jah laisjai sva mans, sah* (ὅτος) *mikils haitada iv,ete.; Mc. xii, 40; Luc. ix, 26; xx, 17; Joan. v, 57, 58; x, 1; xii, 49; Gal. vi, 7; Phil. iii, 7; Skeir. VI, d. Et etiam ubi participium cum articulo (is qui) prærit : Skeir. I, e *gadob nu vas mais þans svesamma vil, in ushans-jandans diobu'au du usfargagan anabusu guþs þanzuh asira svesamma vilnit qagissans vairþau nasjandis laiseinai. Hinc Mc. xii, 10 et Luc. xx, 17 nains þammei ustaurþaa þai timrjans, sah varþ du haubida vaihtins* (ὁν ληθον—ὅτος);*

b) Ubi post interjectam parenthesis pergitur : tunc enim *sah, soh*, et imprimis *þatuh* sequenti *þan* per assimilationem in *þatuh-þan* conjungitur : Mth. iii, 11 *sa afar mis gagganda svinþoze mis ñt, þizei ik ni im vairþs ei audbindan skaudoraip skohis is; sah þan* (αὐτός) *isris daupeih ñn ulmin; xxvii, 58; Mc. iii, 11; xvi, 6; Luc. ii, 37 pr. ii, 16; Joan. vii, 9; viii, 40; xii, 6; xiii, 28; xvi, 35; Joan. viii, 35; Rom. vii,*

4; Cor. I, vii, 6; II, i, 17 (τοῦτο οὗτω); iv, 15 (τὸ γόργ); ix, 16; xii, 49; Eph. iv, 9; Thess. I, iv, 5; Tim. I, ii, 3; Skeir. II, b; III, a; V, a; VIII, a, c. Effor-mantur etiam eo modo parentheses; Luc. ii, 1, 2 *urranu gogriþs gameþjan allana midjungard. soh þan* (αὐτη) *gilstrameleins frumista varþ; Joan. vi, 6 þatuh þan* (τοῦτο δὲ) *qaþ fraivands ñna; vii, 59; xviii, 10, 15; Cor. I, ix, 25.*

c) Quod vel quem *sah* demonstrat, postimititur : Joan. vi, 40 *þatuh þan* (τοῦτο δὲ) *ist vilja guþs, ei vazuh saiwiþ sunu jah galubeih du ñmma; xvii, 3 soh þan* (αὐτο δὲ) *ist so airvino libains, ei kunneina þuk; Skeir. I, c þatuh vesti viþru þara gadob, ei franja þana gal usidedi; coll. Cor. II, xiii, 9 þizuh* (τοῦτο δὲ) *auk jah bidjum, iz var aizos usta uhtais;*

d) Ut simplex demonstrativum adest *sah* tantummodo Tim. I, vi, 8 *habanda: s usfodein jah gaskadvein, þaimuh ganohidai sijaina; iv, 16.*

III. *Hic* hic, non usurpatur nisi relative ad tempus quod loquenti præsens est; de cætero adjective et substantive adhibetur, et defectivum est, cum in solis accusativo (mase. *hina* et neutr. *hita*) et dativo sing. *himma* casibus occurrit :

a) Adjective : *und hina dag* usque ad hunc præsentem diem Mth. xi, 25; xxvii, 8; Cor. II, iii, 14, 15; *himma daga* hoc die, hodie Mth. vi, 11, 50; Luc. ii, 11; iv, 21; v, 26; xix, 5, 9; *fram himma nu* ex hoc momento Luc. I, 48; v, 40; *und hita nu* ad hoc instans Skeir. IV, b;

b) Substantive : *fram himma* ex hoc (die, momento) Joan. xiii, 19; xiv, 7; *und hita* usque ad hoc (momentum, hunc diem) Mth. xi, 12; Mc. xiii, 49; Joan. xvi, 24; Cor. I, xv, 6.

IV. *Jains, jaina, jain* (*jainata*) ille, illa, illud (*ἕως*), ad objectum a loquente remotum refertur : Luc. xviii, 14 *aiildja sa garaithoza gateihans du garda seinamma þau vaihtis jains; Joan. iii, 70 jains skal vahjan iþ ik minznan. Jam vero ponitur.*

a) Substantive, quemadmodum in duobus supra laudatis exemplis, raro tamen in primis Evangeliiis (autum Mc. xii, 5; Luc. ix, 54; xviii, 14; xx, 11), frequenter autem apud Joannem (exceptis locis sub b) laudatis), apud Skeircins et in plerisque epistolarum locis, vid. gloss. h. v.

b) Adjective, communiter suo substantivo præpositum : Joan. xvi, 23 *in jainamma daga mik ni fraikniþ vaihtais; 26; xviii, 17 qaþ jaina þivi*, postpositum autem occurrit tantum apud Lucam (ii, 1 *indagans jainans; iv, 2; xv, 14; xvii, 9; xx, 1*) et Nehemiam (vi 17). Si insuper adsit attributum, pronomen sive substantivum præcedit : Mth. ix, 26 *alla jaina airþa; sive sequitur : ix, 31 allai air þai jainai; Luc. xiv, 27 þjands meinans jainans.*

Substantivo autem articulum habente, pronomen regulariter sequitur : Mth. vii, 25 *vindos bistagun bi þamma razna jainamma; viii, 28; ix, 22; Mc. iii, 24, 25; vi, 11; xiii, 19; Luc. ix, 5; xviii, 5; Cor. II, vii, 8. Præcedit tantum, sed præeunte*

Græco, Mc. xii, 7 *jainai pai vaursujans*, et Cor. I, x, 28 *jainis pi: bandviandins*.

V. PRONOMINA-ADJECTIVA.

1) *Svalauds*, tantus (τοσοῦτος): Mth. viii, 10 *ni in israela svalauda galaubein bigat*; Skeir. iv, 6 *svalauda mikildufais mahi*. Et neutrum substantive cum partitivo usurpatum: Joan. xiv, 9 *svalaud melis (τοσοῦτον χρῶνον) miþ izvis vas*.

2) *Sraleiks*, talis (τοιοῦτος): Mth. ix, 8 *mikilidedun guþ þana gibandan valdufni svaleikuta mannam*; Joan. ix, 16 *waira mag manna fravaurhtis svaleikos taiknins taujan*, etc., vid. gloss. Sæpe etiam substantive ponitur, serrata tamen vocalica forma (vid. § 196 I b): Cor. I, v, 11 *hamma svaleikanama ni miþmatjaiþ*; Luc. xviii, 16 *þize svaleikaize ist þindangardi guþs*; ix, 9 *was ist sa, bi þanci ik hausja sraleik (τοιοῦτα)*; Cor. I, vii, 28 *uglon leikis gastaldand þo svaleika (oi τοιοῦτοι)*.

D. RELATIVUM.

§ 203. Pronomen relativum ex particula relativa ei et pronome demonstrativo a organicè conjunctis efformatur: *saei*, *soei* vel *sei*, *þatei* (§ 109), et indifferentiatum græco ὅστις, ὅσπερ, ὃς ἄν, ὃ cum participio respondet. Jam vero ponitur

a) Adjective, qui, quæ, quod, quo in casu substantivum præcedit vel etiam sequitur, sed tunc quandoque reperitur demonstrativum: Mth. viii, 4 *atþair giba, þatei (ὃ) anabauþ moyses*; x, 26 *ni vaiht ist gahuliþ, þatei (ὃ) ni andhuljaidau*; xi, 20 *dugann i tre'tjan baurgim, in þaime (αὐτός) vaurþun mahteis*; Mc. x, 29, 30 *ni wash un is', saei (ὃς) aslailoti gard —, saei (ὃς) ni andnimai 'r fa'þ*; xv, 6 *and dulþ varjoh frulailoti peilatut iudaium aiuanu bandjan, þu nei (ὄσπερ) bedun*; Luc. i, 20 *ni galaubides vaurdanu meinaim, þoei (ὁστινες) usfulljanda*; Joan. i, 29 *sa ist viþrus guþs, saei afniimiþ (ὁ ἄφρων) fravaurht þizos manasedais*; xii, 49 *saei mik sandida att a, sa h mis anabusn atgaf*. Alia exempla vid. gloss. *þatei* 1) a);

b.) Substantive, is qui, ea quæ, id quod, qui, quæ, quod simpliciter: Rom. vii, 15 *þatei (quod, ὃ) vaurkja, ni fraþja, ute ni þatei (ὃ) viljan tauja*; ak *þatei (ὃ) hutja, þata tauja*; x, 14 *waira bidjand, þammei (cui eĩs ὅν) ni galaubidedun, aiþþau waira galaubjand, þammei (quem, ὅν) ni hausidedun?* Joan. viii, 23 *þu was is? joh qaþ du im iesus anastodeins þatei (ὃ, τι) jah rodja du izvis*; Gal. i, 23 *saei vrak (qui persecutus est, ὃ δειώκων) uns simle, nu mereiþ galaubein*; Mth. v, 19 *saei (qui tantum, ὃς ἔάν) nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistono, sah minnista haitada in þiudangardjai himine*; Cor. I, xvi, 2 *warjizuh fram sis silbin taujai huhjands þatei (ὃ, τι ἔν) vili*. Alia exempla vid. gloss. h. v. b) et e).

c) Annotatio 1. — *Saei* ponitur etiam quandoque pro aliis relativis, ut pro ὅσος post *alls*: Luc. xviii, 12 *afduilja taihundon dail allis þize (ὅσα) gastalda;*

22; Joan. x, 41; xvi, 15; xvii, 7; unde huc etiam probabiliter pertinet Rom. ix, 7, quod *nih allai þatei* construendum est, coll. ad. h. l. Imo pro ὅσος: Phil. i, 50 *þo samon hailst habaiþ, þoei (ὅλον) gasaiwiþ in mis*; pro εἰ τις: Eph. iv, 29 *ainhun vaurde ubilaize us munþa izvamma ni usgaggai, ak þatei (εἰ τις) goþ sijai du timreina*; Joaa. iii, 3 *niba saei (ἐάν μή τις) gabairada iupaþro, ni mag gasaiwan þiudangardja guþs*; 5; xv, 6; pro τις in interrogationibus indirectis: Joan. vi, 6 *vissa þatei (τι) kabaida taujan*; Eph. v, 10; pro demonstrativo cum præcedentibus, strictè connexo: Mth. xviii, 46 *ufhropida helei, helei, lima sabakþani, þatei ist (τοῦτ' ἐστι) guþ meins, etc.*; Cor. II, xii, 8; Tit. i, 5; Eph. iii, 1, vid. ad h. l.; vel pro οὗτος γάρ: Eph. v, 6 *ni manna izvis ustusto lausaim vaurdam, þairh þoei (διὰ ταῦτα γάρ) qimiþ hatis guþs*.

2) Ubi pronomen relativum ad pronomen personale primæ et secundæ personæ refertur, sonat *ikei*, *þuei*, *juzei* (veizei nusquam occurrit): Cor. I, xv, 9 *ik im sa smalista apaustaule, ikei (ὃς) ni im vairþs ei haitaidan apaustaulus*; Rom. xiv, 4 *þu was is, þuei stojis (ὁ κρινῶν) framahþjana skalk*; Luc. xvi, 15 *jus sijuþ, juzei garaihtans doueiþ (οἱ δὲ κρινοῦντες) izvis silbans*; Mc. i, 11 *þu is sumus meins sa limba, in þuzei (ὃ) raila gateikada, ejus in locum subditur in margine lectio varians: þukei (ὅν) vilda*; Gal. iii, 4 *izvisei (ὃς) saura augam xristus sauramelisþ vas, in izvis ushramiþs*. Alia exempla vid. supra § 109. Quandoque prius deficit personale pronomen: Gal. v, 4 *lausai sijuþ af xristans, jazei (ὁστινες) in vitoda garaihtans qiþiþ izvis*; Tim. i, i, 12, 13 *aviliuda xristau, ute galaubjandan mik gahugidu gasajands in andbahtja, ikei saura vas (ego qui prius fui, τὸν πρότερον ὄντα) vajamerjands*. Quo linguae usu cogito, non jam mirum est si *sa saei* in promiseuis locis usurpetur, pro οὗτος ὃς Luc. v, 21, pro ἐάν τις Joan. xiii, 20; Rom. viii, 5; xi, 22, etc.

3) Loco pronominis relativi ponuntur

a) *Sah*, et *is*, vid. § 202 II, 1) a);

b) In nominativo particulae relativæ

aa) *Ise* et (semper apud Joannem et in epistola ad Corinthios altera) *izei*, neo-germanico *so* comparanda, proximaque demonstrativo: Mth. vii, 13 *atsaiwiþ saura liugnappaufsetum þaim ize (ὁστινες) qimand at izvis in vastjom tauibe*; Mc. ix, 1; Joan. xi, 37 *niu mahta sa ize (ὁυτος ὁ νομιζων) angona þamma blindia, gataujan ei jah sa ni gaduþnodedi*; Cor. II, v, 21 *þana ize (τι) ni kunþa (τὸν μή γινῶντα) fravaurht saur uns galauida fravaurht*; Cor. I, xv, 27; Gal. vi, 13; Tim. i, i, 16; Eph. ii, 17 *gavairhti þaim ize (τοίς) newa seilicot sind*. Hæ particulae ad substantiva referuntur, quælibenter eas immediate sequentes recipiunt: Joan. viii, 40 *sokeiþ mik usqiman, mannan ize (ὃς) swja izvis todida*; xii, 3; xv, 26; Cor. II, i, 10; viii, 16; Gal. i, 4, 4; Eph. i, 3, 14. Non nisi autem raro particula a vocabulo cui refertur, separatur: Eph. iv, 15 *zahsjaima in ina þo alla, ize ist haubiþ, xristus*; Cor.

II, III, 5, 6 so *vairþida unsara us guþu ist*, *ize* etc.; Luc. viii, 15 þai *ana þamma staina* (scilicet þai sind) *ize*, etc.;

bb) Ei, quod etiam ut particula temporalis vel explicativa (cum, ut, quod) haberi potest: Luc. i, 20 *sijais þahands und þana dag ei vairþai þata usque hunc diem, quo, ἀχρι ἧς ἡμέρας (und þanci dag), ubi Gothus attractionem apud Græcum saepius occurrentem, resolvit, item xvii, 30; Col. i, 9; Neh. v, 14; Tim. II, III, 8 þamma haidau ei (ὦ τῶπον, proprie þammei haidau) jannis juh mambres andstoþun moseza, sra juh þai andstandand sunjai; Rom. ix, 20 þu was is, ei andvaurdja's (ὁ ἀνταποκρινόμενος pro þuei andvaurdja's) guþa.*

c) Annotatio 2. — Variis etiam modo in locis sequentibus exprimitur pronomen relativum: Mth. v, 32 *wa zulu saei (ὃς ἄν) aþletiþ gen seina inu fairina kulkinassans, taujiþ þo horinon, jah sa ize (ὃς ἄν) afsat da liugniþ, horinof;* Luc. viii, 13—15 þi ana þamma staina sind *ize (c) miþ sahedai andniand þata vaurd.*—þata in þauruns gadriusando þai sind, þuiei—. þata ana þizai godon arþni þai siad þai ize—. 1

E. INTERROGATIVA.

§ 201. I. *Was, wo, wa* substantivum est, quis, quæ, quid (τίς, τι); in directis et indirectis interrogationibus, interrogat in genere sine respectu ad aliud et in plurali numero usquam occurrit. Quod autem præter dativum inase. et neutr. *wamma* etiam instrumentalis *we* existat, vid. § 110 annot. 1; Cor. I, iv, 7 *was (τίς) þuk ussokeiþ, vauþ-þan habais, þatei ni namt, aiþþau jabai andnamt, wa wopis, sve ni nemis?* Luc. x, 29 *was ist mis nreundja?* iv, 34 *kann þuk, was is;* Mc. v, 9 *wa namo þein?* iii, 33 *wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinai?* xii, 16 *wis ist sa manleika jah to ufarmeleins?* vi, 24 *wo is bidjau?* Luc. vi, 47 *wazuh sa hausjunds vaurda meina jah taujands þo, ataugja izwis, wamma galeiks ist;* Mth. vi, 31 *wa matjam, aiþþau wa drigham aiþþau wo (quo) varjaima?* Mc. viii, 27 *wana mik qiþand mans visan?* Rom. ix, 19 *viljin is was andstandiþ?* Alia exempla vid. gloss. v. *Was* 1)

c) Annotatio 1. — Ubi autem *was* adjective sumi debet, ejus substantivum partitivum sit necessarium est, et ipsum in singulari positum substantivo in genere convenit: Luc. ix, 55 *niv vituþ, wis aþmane* (eujus spiritum, pro quis spiritus, αὐο πνεύματος) *sijuþ;* Mth. v, 46 *wo mixdon o* (quam mercedem, pro quam mercedem, τίνα μισθόν) *habniþ;* Mc. i, 27; vi, 2; Luc. ix, 25; Joan. xviii, 29; Rom. xiii, 9; Cor. I, vii, 5; xv, 2; xvi, 7; Cor. II, vi, 14 sq.; Thess. I, iii, 9 *wa avilinde (tiva ὑχαριστιαν) magum usgildan frauþin?* Mc. xi, 28 *in wamma valdufnje þata taujis?* 29; Luc. xx, 2. Tantummodo Luc. xv, 4 legitur *was mauna izvara aigands taihunthund lambe etc.*, coll. § 235 annot. 1.

c) Annotatio 2. — In resolvendis formulis prepositionibus cum articulo quandoque adhibetur *wa*

pro relativo: Phil. ii, 23 *gasaiwa wa bi mik ist* (τὰ πρὸς ἐμὴν); 28; Eph. vi, 21, 22. 1

II. *Warjis, warja, warjata*, quis (τίς), ponitur

a) Sive in plurali numero: Joan. vi, 64 *vissu iesus, warjai (τίτες) sind þai ni galaubjandans juh was (τίς) ist saei galeiveiþ ina;* xiii, 18 *ik vuit, warjans (οὗς) gavulida.* Quod si Thess. I, iv, 2 *vituþ warjos anabusnins atgeburn izwis loco waizos* in hoc casu falsi legitur, hæc forma in se correcta, mendose adesset, cum *varjis* solum hic adjective occurrat;

b) Sive ad *warþar* in oppositione vid. III.

aaa) Superlativo conjunctum: Mc. ix, 34 *du sis misso andrunnum, warjis (τίς) maists resi;* Luc. ix, 46; Mc. xii, 28 *warja (ποιῶ) ist alluizo anabusne frumista;* vel

bb) Relatum ad numerum vel objectum determinatum: Mc. xii, 23 *warjamme ize* (scilicet eorum septem virorum) *vairþiþ gens;* Luc. ix, 33; Joan. xii, 22 *sewuu du sis misso þai siponjas þaykjandans, bi warjana* (nempe ex istis duodecim) *geþi;* x, 32 *managa goda vaurstve ataugida izwis, in warjis þize vaurstve (διὰ ποίων αὐτῶν ἐργῶν) stineiþ mik?*

c) Annotatio 3. — Quod si interrogatio ad multitudinem *was izvara* Mth. vi, 27; Luc. xiv, 28; Joaa. viii, 46 incorrecta est, *warjis izvara* apud Luc. xvii, 7 desideranda est, interrogatione ad apostolos facta (quis vestrum servum habens, etc.); sciasse autem videtur interpres, hanc allocationem Domini non ex præcedenti dependere neque ad solos apostolos, sed ad multitudinem fieri, vid. § 204, l. 1

III. *Warþar*, uter relative ad duo et comparativo conjunctum: Sheir. III, a *miþ sis misso rik andrunnum sumai ni kunnandans waþar* (Christus scilicet an Joanne-) *skuldedi maiza;* Luc. vii, 42 *waþar (τίς) þize* (duorum debitorum) *mais ina frijoþ;* Mth. ix, 5 *waþar (τι) ist axelizo qiþan aþletanda þus fravaurhteis þau qiþan urreis jah gagg;* Mc. ii, 9; Luc. v, 23.

c) Annotatio 4. — *Warþar* in nominativo tantum sing. occurrit, hinc legitur Mth. xxvii, 17 *wana vileiþ ci fraletau izwis, barabban-wan iesu?* Quod si Joan. ix, 2 *was (τίς) fravaurhta, sou þau sadrein is?* non *warþar* adest, hoc ex eo probabiliter venit, quod propter ideam pluralem vocabuli *sadrein waþar paui* non potuerit. 1

IV. Adjectiva pronomina:

1) *Wileiks*, qualis (ποιός, ποταπός, πῆλικός): Mc. iv, 50 *we galeikom þiudangardja guþi aiþþam in wileikai (ποιῶ) gajukon gabairam þo?* Joan. xii, 33 *bandvida wileikamma (ποιῶ) danþau skuldu gadauþnan;* Luc. I, 29 *þahiu sis wleika (ποταπῶ) resi so galeins;* Gal. vi, 11 *sai wileikaim (πῆλικός) bakom iz vis gumelida.* Alia exempla vid. gloss. v. *Wileiks.*

2) *Welauds*, quantus? (πόσος): Cor. II, vii, 11 *saiwe þata bi guþ suurgan izwis welauda gatavida izwis usdaudein.*

3) Adjectiva pronom. ex *wan* efformata:

a) *Wan manags, wan silu?* quot? (πόσος): Mc. viii, 5 *wan managans kabaiþ hlaiþans?* xix, 20; Mth. xxvii, 15 *nim hauseis, wan silu ana þuk veitwodjand;* vi, 35; Mc. xv, 4; Luc. xv, 17; xvi, 5;

b) *Wan laggs?* quam longum? (πόσος): Mc. ix, 21 *wan laggy mel ist, ei þota warþ imma?*

F. INDEFINITA.

205. I. *Was, wo, wa*, quis, aliquis, affirmans, non nisi substantive usurpatur: Mc. viii, 4 *wafro þans mag was* (τις) *gasofþjan;* xi, 25 *afletaiþ, jabai wa kabaiþ viþra wana;* Luc. xix, 8 *jabai wis wa aþholoda, þadursalþ fragida;* Joan. xiv, 14 *jabai wis bidjiþ mik in namin meinamma, ik tauja;* Cor. ii, xii, 6 *freidja, ibai was in nis wa muni;* xiii, 8 *ni magum wa viþra sunja;* Thess. I, v, 15 *saiwiþ ibai was xbil ana ubitamma vanma sagildai;* ii, iii, 8 *ni arvo hlaiþ matidedum at wamma ak einnundans arbaidai vaurkjondans, ei ni kauridedcima wana izwara;* Mth. v, 39 *jabai was* (ὅστις) *þuk stantai bi taihavon þeina kinnu, vandei imma jah fo anþara;* Tim. ii, ii, 5 *jabai halsteiþ was, ni veiþoda, nita vitodeigo biikiþ.* Alia exempla vid. gloss. v. *Was.*

ε Annotatio 1. — Indefinitum adj. τις eodem modo ac interrogativum redditur, vid. § 204, annot. 1: Phil. ii, 1 *wa gasþrafsteino* (τις παράκλησις) — *wa gasþraihite* — *wo gamainduþe;* iv, 8; Tim. I, v, 4; Cor. I, xvi, 7 *wa weilo* (χρόνον τινά); vii, 5; Rom. xiii, 9 *wo anþaraizo anabusne;* Gal. vi, 1 *in wizai missadede;* Col. ii, 23 *sveriþo wizai* (ubi in interpretatione nostra *honorum pro honore legendum* e t). Hinc etiam neutri adjectivi conjungitur, ubi tamen, genitivum sing., more latino, ad se trahit (quid boni): Mc. iv, 22 *nih allis ist was fulginis* (τι κρυπτόν aliquid absconditi), *þatei ni gabairhtjaidau;* Rom. ix, 11 *nauhþannh ni gabauranai vesun, aiþ þau taridedeina wa þiu þis aiþ þau un þiu þis* (τι ἀγαθὸν ἢ κακόν). Solum *was anþar* (τις ἄλλος) Phil. iii, 4 *diei potuit et formula μὲρὸν τι gothice vertitur* Cor. ii, xi, 1, 16 *per leitil wa.* Specie tantum adjectivum est in Cor. I, vii, 12 *jabai was broþar þeu aigi ungalauþjandein;* non enim ut Latini *si quis rex Gotbi* dicunt, sed *si quis, qui rex est*, ita ut locum supra laudatum explicandum sit: *si quis, qui frater noster est*, sicut et Cor. I, v, 11 *emphatice jabai was broþar numniþis* legitur, coll. xiv, 24. Si autem Cor. ii, v, 17 *ei τις ἐν Χριστῷ κακὴ κτίσις* (si qua in Christo nova creatura) vertitur: *jabai wo in xristau niuja gaskafsts*, femininum vel male lectum est pro *was*, vel propter genus τῆς κτίσεως ab interprete usurpatum, si qua, scilicet creatura, nova creatura sit in Christo; nullo enim pacto *wo* ad *niuja gaskafsts* (si qua nova creatura est) referri potest. »

II. *Mannahun, washun* et *ainshun, ainohun, ainlun* non occurrunt nisi cum negatione et ea auxiliante designant simul *neminem* et *nullum*. Quoad negationem, sive ante hæc vocabula ponitur, sive ex licentia verbo conjungitur, *washun* tantummodo semper

fero negationem immediate sibi præpositam habente. Jamvero in eo differunt hæc vocabula, quod *ni mannahun* (nullus homo, imprimis apud Marcum usurpatum) et *ni washun* (nemo) substantiva sint (utrumque græc. οὐδείς, μὴδείς, οὐ—τις, quisquam respondens), sed in genere, non nisi raro reperiantur, adeo ut *ni washun*, quod apud Lucam est, in locis parallelis per *ainshun* suppleatur (vid. annot. 6); quod insuper *ni washun* in nominativo tantum nasc., *mannahun* etiam in aliis casibus appareat; quibus adde *ni vaihts* vel *ni vaiht* (nilil, nequicquam, οὐδέν, μὴδέν, οὐ—τι) ut neutrum inveniri; *ni ainshun* solum substantivum sit (nullus, οὐδείς, μὴδείς, οὐδὲ τίς) et in omnibus casibus generibusque sing. occurrat.

1) Mc. ix, 39 *ni mannahun ist, saei taujiþ makt in namin meinamma;* xii, 14 *ni karo þuk manshun;* i, 44 *saiw ei mannhun ni qifais vaiht;* viii, 26; ix, 9; xvi, 8; Tim. I, v, 22; Luc. iii, 14 *ni mannahun holof;* x, 4.

Mth. ix, 16 *ni washun lagjiþ du plata sanan fairih... ana snagau fairjana;* Mc. x, 18 *ni washun þiþþeigs alja ains guþ;* 29 *ni washun ist, saei aþailoti gard in meina, saei ni adaimai r' fulþ;* Luc. x, 22 *ni washun kann, was ist sunus, alja atta;* Joan. x, 18 *ni washun niniþ saivata meina afmisi;* Cor. I, xvi, 11 *x washun imma frakunni;* Col. ii, 18 *ni washun izwis gajukai.* — Joan. x, 28 *ni frairliþ washun lambu meina us hondou manai.*

Mth. x, 26 *ni vaiht ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau;* Mc. v, 26 *gens manag gasfulundei fram managaim lekjam jah ni vaihtai boida aiddja du iesua;* vi, 8 *saurbauþ im ei vulht ni nemeina in vig.* Alia exempla vid. gloss. v. *Vaihts.*

2) Joan. xiv, 6 *ik im sa vija jah sunja jah libains, ainshun ni qimiþ at attin nida þairh mik;* Mc. xii, 55 *ainshun þaraseiþe ni gudaursta iua frahtnan;* Joan. vi, 65 *ni ainshun mag qiman at mis;* Rom. xiii, 8 *ni ainummehun vaihtais skulans sijaiþ;* Joab. v, 22 *ni stojiþ ainohun;* Luc. iv, 26 *ni du ainahun þizo insandiþs vas helias alja in saraipta.* Plura exempla vid. Gloss. v. *Ainshun.*

ε Annotatio 2. — Hic etiam adjectivum ullus quemadmodum quis (*was*, annot. 1) exprimitur: Mc. xi, 2 *bigitats fulan, ana þammei nuh ainshun manne ni* (οὐδείς ἑσθράπων) *rat* (Luc. xix, 50 *ana þammei ni ainshun aiv manne sat*); Luc. ix, 24 *ni ainshun prau fete* (οὐδείς προφῆτα) *andanems ist in gabaurþai seinai;* ix, 50; xvi, 13; Mc. vi, 5 *ni mahta jainar ainohun mahte* (οὐδέτιαν δυνάμειν) *gataujan;* Joan. x, 41 *iohannes gatavida tai kne ni ainohun* (σημαῖον οὐδὲν); xvi, 29; xviii, 28; xix, 4; Luc. x, 19; Phil. iv, 13; Mth. xxvii, 14 *ni andhof imma viþru ni ainshun vaur de* (οὐδὲ ἐν βῆμα); Luc. i, 57 *nist ummahteig guþa ainshun vaur de* (πᾶν βῆμα); Joan. xix, 11 *ni aihtedeis valdufnje ainhu* (ἐξουσίαν οὐδέτιαν) *ana mik, nih vesi þus at giban inpaþro.* Hinc Cor. ii, vi, 3 *ni ainshun þannu in vaiktai gibandans bistugggei* (μὴδεμιαν προσκοπήν), *ei ni anovanmjaidan andbahi unsar, hoc bistugggei in*

nostris annotationibus ad h. l. ex lectione codicis A *bistuggq* immerito illustravimus, quasi ei hujus *bistuggqei* codicis B incorrecta repetitio sequentis ei esset. Constructio enim genitivum postulat, et in genitivo casus est istud *bistuggqei*, quod est pro *bistuggqe* (vid. § 30, 3); in codice autem A hæc terminatio a librario propter ei sequens negligenter prætermittitur. Denique ex *ainshun* ipso sequitur *bistuggq* neutrum esse debere, et consequenter genus in Gloss. h. v. mutandum.

• Quemadmodum Phil. III, 4 *was an þar* (annot. 1), ita reperitur etiam Joan. xv, 24 *an þar ainshun ni* (οὐδεὶς ἄλλος) *gatavida*. Thess. I, iv, 12 *ni ainshun wis þaurþeiþ nullius aliquid* Vulgatæ probabiliter, sapit hoc excepto, quod *wis* ut partitivum habendum sit: et non ullius aliquo, dum hoc et nullius aliquid et Vulgatæ vero sensui repugnat. Tim. II, II, 4 *ni ainshun draukinonds* (οὐδεὶς στρατεύμενος) non est: nullus militans, sed non unus, qui militat, coll. annot. 1, cujus loco genitivus adhibetur apud Joan. XIII, 28 *þatah þan ni vissa ainshun þize anakumbjandane*.

• Annotatio 3. — Ex glossa Cor. I, x, 19 *ni þatei þo galiugaguda vaihts sijaina* ad vocabula *ni þatei þo galiugaguda wa sijaina* (nam hæc est glossa tantum textu exsolvenda), discrimen statui potest inter *wa* et *vaiht*; *wa* scilicet significat aliquid, sive ad aliud existens, sive non referatur; *vaihts* e contra rem existentem et reipsa præsentem indicat. In sententiis negativis *vaiht* in locum *wa* semper subditur: G. J. VI, 3 *þugkeiþ wa visan ni vaiht visands*; 15 *nih bimait vaiht ist, nih faurafilli*.

• Annotatio 4. — Præter *ni mannan* occurrit etiam substantivum *ni nanna*, nemo: Mth. VI, 24 *ni manna* (οὐδεὶς) *may twaim frauþam skalkinon*; VIII, 4 *saiw ei man ni* (αὐθενὶ) *þiþais*; 28 *ni mahta manna* (μὴ τις) *usteiþan þairh þana vig*. Alia exempla vid. gloss. v. *Manna*.

• Annotatio 5. — *Ainshun* usurpatur etiam, ubi adest in sententia vocabulum interrogativum, cui negativa responsio spectatur (num), ex. gr., *jau*, num forte: Joan. VII, 48 *sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma* (Ecce num unus horum principum crederet ei)?

• Annotatio 6. — Quod autem *washun* sive posterius, sive corrigentibus aliis per *ainshun* suppleatur, ex parallelis locis patet, coll. Mth. IX, 16; Mc. X, 18, 20 et Luc. V, 30; XVIII, 19, 29.

III. *Sums, summa, sum* quidam (τίς) substantive ponitur, quemadmodum *ainshun*, hoc addito, quod etiam in plurali (quidam) occurrat: Luc. VIII, 46 *tutok mis sum s*; Mc. IX, 38 *sewum sumana* in *þei-nomna nanian usdreibandun unuhþons*; XIV, 57 *sumai usstandandans galiug veitvodedun*; Tim. II, II, 18 *galaubein sumai ze uswaltidedun*; I, I, 3 *þaurbiudais sumaim, ei anþarteiko ni laisjaina*; Thess. II, III, 11 *hauþjam s nman s wairbandans in twis ungalassaba*. Alia exempla vid. Gloss. v. *Sums* Cum *ains*

etiam conjungitur: Mc. XIV, 47 *ains sum s* (εἷς τις) *þize andstandandane*; XIV, 51.

• Annotatio 7. — Post *sums* plurale naturaliter sequitur partitivus: Mth. IX, 3 *sumai þize bokarje*; Mc. XII, 13 *sumai þize fareisaie*; Rom. XI, 17 *sumai þize aste* etc.; necnon et in singulari aliorum indefinitorum more partitivum patitur: Mc. XV, 21 *sumana manne* (id est τινὰ ἄνθρωπον); Joan. XVIII, 22 *sum s*; XV, 15 *sum s* (εἷς) *baurgjane*; XV, 14 *manne sum s*; VII, 2 *hundafade sumis skalks*; Mc. V, 25 *qinono sumna*.

Ex indefinitis *sums* solum adjective sumitur, dum regenti vocabulo casu eodem convenit, ubi scilicet eum *ains* conjungitur: Mc. XIV, 51 *ains sum s juggalauþ s*; vel ubi adjectivum in vocalica forma substantive ponitur: Joan. XI, 1 *sums siuks*. Sic se habet frequenter apud Lucam, quod præter influxum romanum, ex eo verisimiliter factum est, quia ibi ordinario postponi videtur: Luc. VII, 41 *dulgahaitijn sumamma*; VIII, 27 *vair sum s*; XIV, 16 *manna sum s*; XV, 8 *suma qino*; X, 25 *vitodafaste's sum s*; XVIII, 2 *staua sum s* in *sumai baurg*; XVIII, 35 *blinda sum s*; XVI, 20 *unteds sum s*; XIX, 12 *manna sum s godakunds*.

Annotatio 8. — De usu indefiniti *sums* in sententiis coordinatis (*sums — sumsuh*, unus — alter; alii — alii), vid. infra ubi de sententia composita tractatur.

IV. *Wazuh, warjizuh* et *warharuh*, quilibet, in eo differunt quod *wazuh*, quivis, universalitatem representet (πᾶς), hinc etiam sæpiissime omnem significat, et communiter per relativam sequentia strictius determinatur; *warjizuh* autem quisque (singuli), partem ex toto, nonnullos ex multitudine designet (ἕκαστος), sive sit hæc multitudo reipsa memorata, sive simpliciter cogitanda: cæterum *wazuh*, et *warjizuh* quandoque promiscue usurpantur; quoad *warharuh*, ad duo refertur (ἕκαστερος, uterque). Ad singulariter significandum *warjizuh* et *warharuh* etiam *ains* præ se recipiunt (annot. 10) et prius cum plurali non ad synesin constructur (§ 209, 3); Mc. IX, 49 *wazuh* (omnis, πᾶς) *sunin saltada*; Luc. XVI, 16 *þindangardi guþs vaitamerjada jah wazuh in izai nauþjada*; Mth. VII, 24 *wazuh saei* (πᾶς ὅστις, omnis qui) *hauseiþ vaurda jah tanþiþ þo, galeiko ina vaira frauþamma*; Rom. X, 13 *wa z u h s a e i* (πᾶς ὅς ἄν) *ana-haitiþ bidai namo frauþins qanisiþ*; Mth. V, 28 *wa z u h s a e i suiwiþ* (πᾶς ὁ βλεπων) *qinon du luston izos, ju gahorinoda izai*; Rom. X, 11 *wa z u h s a galaubjands du imma ni gauviskoda*.

Luc. II, 3 *iddjedun a l l a i, ei melidai veseina warjizuh* (ἕκαστος, quisque ex omnibus) *in seinai baurg*; IX, 14 *gavaurkeiþ im anakumbjun kubituns ana warjana o h fimstignus*; Rom. XIV 12 *warjizuh unþara fram sis rafþjon usgibiþ guþa*; Joan. XVI, 32 *qiniþ weila ei distahjada warjizuh* (σχορπεσθητι ἕκαστος, scilicet vestrum) *du seinu jah mik ainana bileiþiþ*; Cor. I, IV, 5 *hazains vairþiþ warjan m e h* (nempe vestrum) *fram guþa*; Luc. VI, 40 *gamanvads warjizuh* (πᾶς) *vairþai sve laisaris is*.

Skeir. V, d *sverifa waþaramme* ¹ scilicet patri et filio) *gibaima bi va'rþidai*. In hoc solo loco *waþaruh* reperitur; *wazuh* autem et *warjizuh* in aliis exemplis occurrentia vid. gloss. lh. vv.

¶ Annotatio 9. — *Wazuh* et *warjizuh* partitivum post se admittunt : Luc. II, 23 *wazu h gum akundaize* (πᾶν ἄρσεν) *ustukands qifu* veihis *fraujins haitada*; Cor. I, XI, 5 *woh qinono* (πᾶσα γυνή) *bidjandei aiþþau prauþetjandei andhulidamma haubida gaaviskopþ haubifþ sein*; xv, 39 *duwe bircikjai sijum weilo woh* (πᾶσαν ὥραν); Gal. v, 3 *reitwodja wam me h manne bima itauaize* (πᾶντι ἀνδρώπῳ περιπετυμένῳ), *þatei skula ist all vitopþ taujan*; Luc. vi, 30 *wam me h bidjan d ane* (πᾶντι τῷ αἰτοῦντι) *þuk qif*. — Luc. vi, 44 *warjizuh bagme* (ἐκαστοῦ δένδρου) *us swesamma akrana uskunþs ist*; Skeir. VI, h *warjatoh vaurde at mannam in mundai* ² *makt ist anþarteikein inmaidjan*; Eph. iv, 16 *in mitaþ ainis warjoh fero usvahst teikis taujiþ* (ubi Gothus a græco ἐνός ἐκαστου μέρους deslectens, vertit quasi ἐνός ἐκαστον μέρος legisset; in nostra igitur interpretatione quæque loco quarumque legendum est); Luc. XIX, 26 *warjammeh habandane* (πᾶντι τῷ ἔχοντι) *gibada*.

¶ In simili casu hæc indefinita recipiunt etiam adjectiva non nisi substantive usurpata et substantiva, quæ temporis determinationem indicant, ut anni, horam, festum, etc.: Mth. v, 22 *wazuh modags*; Nch. v, 18 *ras frajuman dagis weizuh* (μίαν ἡμέραν); Mc. XIV, 49 *daga wammeh* (καθ' ἡμέραν); Luc. XVI, 19; XIX, 47; Cor. I, xv, 31; Luc. II, 14 *jera wammeh* (κατ' ἔτος); Luc. IX, 23 *dag wanoh* (καθ' ἡμέραν); Mth. XXVII, 13 *and dulþ warjanoh*; Mc. xv, 6.

¶ *Wazuh* et *warjizuh* adjectis numeralibus vocabulis efformant distributiva, vid. § 193, III.

¶ Annotatio 10. — Ubi relativa *saei*, *izei*, *ei*, *þei* sequuntur *wazuh*, huic præfigitur *sa* vel *þis*, posteriorius imprimis ad convertendum Græcum ὅν, hinc: Mth. x, 32, 33 *sawazuh saei* (πᾶς ὅστις) *andhaitiþ mis in andvairþja manna, andhaita jah ik imma in andvairþja attins meinis iþ þis wanoh saei* (ὅστις ὅν, omnis qui) *afaiþ mik — afaiþa jah ik ina*; Mc. XI, 23 *þiswazuh ei* (ὅς ὅν) *qifþair — vairþiþ imma þiswah þei* (ὁ ἐνός) *qifþiþ*; 24 *allata þiswah þei* (πᾶντα ὅσα ὅν) *bidjandans sokeiþ, vairþiþ izwis*; Joan. XVI, 2 *qimiþ weila ei sawazuh izei usqimiþ* (πᾶς ὁ ἀποκτείνας) *izwis, þuggkeiþ hunsla saljan guþa*. Attamen etiam legitur apud Joan. XVI, 15 *þatuwah þei* (ὁ, τι ὅν) *bidjaiþ attan, gibaiþ izwis*. Alia exempla vid. gloss. h. v.

¶ Sed contra adstrictiorem unionem emphatice exprimentiam iisdem *warjizuh* et *waþaruh* etiam ain præ-

figitur (εἰς ἐκαστος, unusquisque): Thess. II, I, 3 *managuiþ fraiþva ainwarjizuh* (ἐνός ἐνόςτου) *allaize izwara in izwis misso*; Luc. XVI, 5 *athaitands ainwarjanoh* (ἐνα ἐκαστου) *þaihuskulane qaþ þomma frumistin*; iv, 40 *aiþwarjammeh* (ἐνι ἐκαστου) *ize handuns analagjands gahailida þus*; Cor. I, XII, 18 *guþ gasatida liþuns ainwarjanoh* (ἐν ἐκαστου) *ize ic teika swasve vilda*; Skeir. VII, c *swaei ainwarjanoh* ³ *swa filu swa vilda andniman is gatarida*. Commistum est autem in Cor. I, VII, 17 *ni ei warjammeh swave gadailida guþ, ainwarjatoh* ⁴ *swasve galaþada guþ, swa gaggai*; Thess. I, v, 11 *þraþsteiþ izwis misso jah timrjaiþ ainwarjizuh anþar anþarana* (εἰς τὸν ἐνα). — Skeir. III, a *bajafum daupjandam jah ainwah þara nime seina anafihundam daupein, niþ sis misso sik andrunnon*.

¶ Quod *ainwarjizuh* etiam ut distributivum usurpetur, vid. § 198, III.

V. *Alls, alla, all*, omnis (πᾶς) triplici modo, quemadmodum indefinitum quislibet, construitur, nempe:

1) Substantive, sed tantummodo in plurali, omnes: Mc. v, 20 *allai* (πᾶντες) *sildateihidedun*; XIV, 64 *eis allai gademidedun ina skulan visau dauþau*; Skeir. I, a *iesus qm gamains allaize nasjands*; *allaize fravarhtins afhrainjan*; Eph. IV, 7 *guþ atta allaize istufur allaim jah and allans jah in allaim uns*, etc.; Mc. IX, 12 *helias qimands astra gaboteiþ alla*, eo enim *muda* sæpe neutrum plur. usurpatur (πάντα vel τὰ πάντα omnia), more græco: Luc. II, 29; III, 20, Joan. XVII, 7; XVII, 4; Rom. XI, 36; Cor. I, XV, 27; II, v, 17, 18; Eph. I, 41, 25; III, 9; Phil. III, 21; Col. I, 16, 20; III, 11; necnon et neutrum sing., more germanico: Mth. VIII, 33 *gatathun in burg all* (πᾶντα); Luc. XVIIII, 12, 22; Joan. XIV, 26; Cor. I, IX, 22 (*allaim vas all*); 25; II, II, 9; Eph. I, 22; Phil. III, 8; Col. IV, 7; Tim. I, II, 1; vel forma plena *ullata*: Mth. v, 18 *allata varþiþ*; Mc. IV, 11, 34; Luc. II, 39 (*ἀπαντα*); XIV, 17; XV, 13; XVII, 28; Joan. XIV, 26; Eph. IV, 10; VI, 21, etiam cum articulo *þo allu*; Luc. XVI, 14; Cor. I, XII, 19; Col. III, 8; *þa a all* Cor. II, XII, 19; *þata allata* Joan. XV, 21; Cor. II, IV, 15.

2) Adjective, sive

a) Uti significet: omnes (omnia) in plurali et substantivo eodem casu conveniens: Mth. XXVII, 1 *runa nemun allai gudjans* (omnes sacerdotes); Mc. IV, 32 *kaurna sinapis vairþiþ allaize gruze* (omnium leguminum) *maist*; Cor. I, XV, 7 *ataugida sik apawstaulum allaim*; Luc. III, 5 *qam and allans gaujans*; Mth. VIII, 16 *allans þaus ubil habandans gasasida*; Luc. II, 31 *nusein þeina manvides in andvairþja allaiþa manageino*; I, 6 *vesun ba gaggandana in allaim anabusnim jah garaitheim*

¹ In codice etiam a Castillionæo iterum inspecto, legitur *waþaramma*, quod est fatsum, interrogativo vocabulo huc nullam significationem habente. *Waþarammeh* proprie scribendum est.

² Eo enim modo, comparante Castillionæo, in codice satis evidenter legendum est, pro *Massmanni sunau* et nostra ipsorum conjectura *sunjai*.

³ Sic enim in codice legitur, uti nobis scripsit Castillionæus, pro *ainwarjanoh*, quod conjeceramus *ainwarjamma*, legente Massmanno.

⁴ Sic legendum est secundum Castill. Add. p. 66. non autem *ainwarjizoh*, uti nos juxta ejusdem Castill. onxi textum in editione admisimus, neutro hic usurpato, utpote ad virum et uxorem æque relato.

franjins unraha; Mth. iv, 35 *bitauh banrgs allos jah haimos*; Luc. i, 48 *audagjand*; *mik alla kunja*; Mth. v, 15; Me. i, 32, vii, 3, 23; Luc. i, 6, 65, 65, 71; ii, 19; iii, 19; iv, 5, 37; v, 9; vi, 26; xvii, 2, 10; xix, 37; Rom. x, 4, 12; xii, 17; Cor. i, xv, 19; ii, i, 1, 3, 4; iii, 2; iv, 2; vii, 18; xi, 9; Gal. i, 2; Eph. i, 18, 21; iii, 21; iv, 6, vi, 18; Col. ii, 13; Thess. ii, iii, 6; sive :

b) Ut significet: *quisque* in singulari et equidem in neutro, substantivo partitivo plur. sequente: Skeir. V, a *at allamma vaurstve ainairos anabunais deidiþ*; Luc. iii, 6 *gasaiwiþ all leike (pāsa sārþ)* *nasein guþs*; iv, 4 *ni bi hlaiþ ainana libaid manna ak bi all vaurde (panþi řūmati) guþs*; Cor. ii, xiii, 4; Rom. xiv, 11 *mis all knive (pān řōnu) biugiþ*; Cor. ii, x, 5 *frainþan all fra þje (pān řōnna)*; Luc. iii, 5 *all dalei (pāsa řāraþ)* *usfulljoda jah all fairgunje jah hlaine (pān řros xai řovnōs) gahnaiwjada*; Cor. ii, ix, 8 *ufarassjaiþ in allamma vaurstve godaize (pān řřon āřāþōn)*; Col. i, 10; Tim. i, v, 10; ii, ii, 21; iii, 17; Tit. i, 16. — Col. i, 28 *vulþu gatiham talzjandans all manne (pāwta ānřwōwōn) jah laisjandans all manne*; Skeir. IV, b. Phil. iv, 7 *řerist all ahane (pāwta řōwōn)*; Mth. vii, 17 *all bagme godaize (pān řēnþros, řēřwōþōn) akran goda galauþiþ*; 19 *all bagme ni taejandane akran god usmaitada*; Joan. xv, 2 *all taine unbairandane akran goþ usnimiþ ita*. — Luc iv, 13 *ustauh all fraistobajo (pāwta řwraspōwōn) diabolus*; v, 17 *resun gqumauai us allamma haimo (pāwras řōwōn)*; x, 1 *usandida ins trans wanzuh in all baurge jah stade (pāwras řōwōn xai řōwōn)*; Rom. xiii, 1 *all saivalo (pāwta řwřn)* *waldufesjan ufarvisandam ufhausjai*; Cor. ii, vii, 1 *hreinjam unsis af allamma*

bisauþeino (pāwras řōwōn); x, 6 *manuþa habaiþ du frareitan all ufarhuþeino (pāwras řwraspōwōn)*; Tim. ii, iii, 16 *all boku (pāwras řwraspōwōn)*; Me. iii, 28 *allata asletada þata fravaurhte (pāwras—tā āmwr-tūmata) sunum manne*.

ε Annotatio 11.—In hoc ultimo casu, non nisi raro partitivum vocabulum in singulari occurrit: Me. ii, 13 *all manageins (pās ř řwřlos) idjedun du imma*; Tim. i, iv, 4 *all gaskaftais (pān řwřwōn) guþs goþ*; Cor. ii, x, 5 *gatairan all hauhiþos ushafonairos (pān řwřwōn iþairōwōn) wiþra kunþi guþe*; et semel tantum datur *alla rasdo* Rom. xiv, 11, *alls* substantivo in genere conveniente, ceterorum indefinitorum ad instar. Fortasse etiam in Thess. ii, iii, 6 *gaskaidiþ izwis af allamma bro þre iairbandane ungatassaba* hoc *allamma* ut masculinum habendum est, licet, cum *all manne* inveniat, etiam neutrum esse possit.

ε Annotatio 12.—Cum *alls* habita ratione ejus significationis (řōs, pās), puram adjectivorum naturam sapit (vid. gloss. v. *Alts* 2), inde fit, ut etiam in paulinis epistolis, græco et latino in gothicum sermonem probabiliter influentibus, sæpe significans omnis quisque occurrat: Cor. ii, vii, 7 *in allamma managniþ, galauþeini jah vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein (pāwras řwōwōn, in omni sollicitudine)*; xii, 12 *taikneis apaustaulas gatavidos vaurþun in izwis in allai þulainai (pāwras řwōwōn, in omni patientia)*; Eph. i, 3 *guþ gapiuþida uns in allai þiu þeinai ahmeini*; Phil. i, 20, ii, 29; iv, 6; Col. i, 9, 11, 15; iii, 16; Thess. i, iii, 7; ii, i, 11; Tim. i, i, 16.

B. DE SENTENTIA SIMPLICI.

SUBJECTUM, PRÆDICATUM, COPULA.

206. *Subjectum et verbum* in speciali verbo coadunantur, ubi scilicet persona loquens (1 pers.) de se ipsa, vel ad aliam presentem (2 pers.), vel de tertia absente loquitur, modo hæc præcedenter memorata sit: Mth. xxvii, 63 (ille seductor dixit:) *urrisa, surgo*; v, 17 *qam veni*; Tim. i, iv, 10 *arbaidjam jah idreitjanda* laboramus et vituperamur; Luc. x, 28 *raihþa andheft, þata tuvei jah libais bene respondisti, fac et vives*; Cor. ii, i, 24 *galauþeini gast o þu þ stetistis*; Me. v, 39 *wa auhjoþ jah gretiþ? Quid tumultuamini et flētis?* xiv, 42 *urreitþ, gaggjam! surge, ambula!* Mth. xxvi, 75 *usgaggants ut gaigrot, flevit (scilicet Petrus)*; Luc. xx, 36 *ni gaswiltun þanaisiþs magun, sunjus auk guþs sind, neque mori possunt (nempe qui vitam æternam adepti sunt) — sunt.*

§ 207. I. *Subjectum* autem speciale vocabulum requirens in nominativo semper ponitur exprimiturque:

1) Per pronomina primæ et secundæ personæ, ubi sibi invicem opponuntur vel emphaticæ prole-

renda sunt, vid. § 193 2) a); necnon frequenter per pronomem tertiæ personæ, ubi Græcus simplici verbo unus est, vid. ibid. b);

2) In tertia persona, ubi subjectum nondum nominatur, vel oratio alius alterius oratione interrumpitur. Jam vero ut subjectum communiter dari possunt substantivum, vel pronomem ejus sedem tenens, adjectivum, numerale, participium, infinitivus, formula præpositionalis cum articulo, imo et sententia tota. Cæterum in numero verbum subjecto convenit, excepto casu collectivi, ut diximus § 209, 3. Quoad sedem, subjectum ad quamdam in particulari non restringitur: Luc. iv, 40 *sunno sagg*; Rom. vii, 3 *gasviltiþ vair*; Luc. ix, 10 *apaustaulais usspillodedun*; Mth. ix, 3 *sa vajanereiþ*; Luc. ix, 8 *sumai qeþun helias ataugida sik*; xvii, 34 *trai vairþand ana ligra samin*; i, 14 *managai řaginond*; vii, 22 *blindai ussoiwand, haltai gaggand, þruftillai gahrainjanda, bandai gahausjand, wateis urreisand, unledai vailamerjanda*; viii, 24 *þai haldandans gahlauhun*; Rom. vii, 18 *vilþun*

alligih mis; Mc. iv, 10 *frchun hai bi ina*; Luc. ix, 17 *ushufan varh patei aslifuoda im gabruko*.

§ 208. 1) Quandoque deficit subjectum tertie personæ pluralis; sed tunc aliud generale, ut homines, suppleendum est, vel latine passivo convertendum (gall. *on*, germ. *man*): Mc. 1, 45 *iesus ana aufhaim stadim vas jah iddjedun du imma allaþro iverunt*, id est, homines (ventum est); v, 35 *nauhþunuh imma rodjandin gemun fram þamma synagagasadu*; x, 15 *atberun du imma barna*; Luc. xvii, 27 *etun jah drugkun*, scilicet homines in tempore Noachi; Mc. ii, 22 *rein juggata in balgins niyans giutand*, homines fundunt, funditur, gr. *þrotos* vinum fundendum est. Quod autem hæc ellipsis e Græco mutuata sæpe activo in passivum commutatur reddatur, vid. § 177 annot. 5. Joan. xvi, 17 *geþun us þam siponjaim est sumai* subaudiendum.

Sed non nisi raro subjectum tertie personæ singularis prætermittitur: Cor. II, vi, 2 *mela qi þih andanemjamma andhausida þus*, loquitur (scilicet Deus per Prophetas), vel loquitur (nempe ætera Scriptura). Econtra x, 10 *þas bokos qi þand kaurjos sind*, pluralis, dicunt homines (dici ut), græco *φοι* respondet et æquivalet. Etiam græcam constructionem, ubi scilicet substantivum ejusdem radicis ac verbum ut subjectum supplendum est (Matthiä, Gr. gr. § 295), imitatus est Gothus in Cor. I, xv, 52 *þuthaurneih (σαλπίζει)* canit (scilicet *þuthaurnejo* tuba).

2) Ubi demonstrativum, interrogativum vel relativum subjectum est, ad prædicatum genere conveniat non est necesse, sed potest, more Germanis consueto, in neutro poni, quemadmodum Germani dicunt: *das ist mein Vater* et Galli: *c'est mon père*, id est, *ceci est mon père*: Mc. vi, 3 *niu þata (αυτος) ist sa timrja?* Joan. vi, 40 *þatuh-þan ist vilja his sandjandins mik*; Luc. ii, 42 *þata izvis taikns*; viii, 11 *þata (αυτη) ist gafjuko*; Joan. xv, 12 *þata (αυτη) ist anubusus meina*; Cor. I, ix, 3 *meina andahafts þat-ist*; Eph. i, 18 *wa (τις vel τι) ist vens laþonus is? wa usfar assus mikleins mahtais*; The s. I, ii, 49 *wa (τις) ist unsara vens*; Phil. i, 28 *þatei (τις) ist im ustaikneins fralustais*. Attamen legitur apud Mc. ix, 7 *sa ist sunus meins sa liuba*, et Tit. i, 45 *so ist reitrodei sunjeina*.

3) Cum autem pronomina et *ða* subjecti vicem gerentia, duas personas diversi generis indicant, hæc in neutro ponuntur (coll. § 191, I, 1): Luc. ii, 6 *þa* (gr. *αυτοι*, scilicet Josephus et Maria) *vesun jainar*; ii, 50 *ija (αυτοι) ni froþun þamma vaurda*; Cor. I, vii, 23 *uglan leikis gastaldand þo svateika (οι τρωοτοι, scilicet vir et virgo) du leika samin*; coll. § 209 4) b) et Luc. ii, 44, 45, 48; viii, 20; Mc. iii, 31. Ubi vero conjunguntur duæ personæ ejusdem generis, subjectum illis genere, ut decet, convenit: Luc. vi, 59 *hai* (nempe *exci*) *in dal gadriusand*; Joan. xi, 49 *gþrafstidedun ijos* (nimirum Martha et Maria).

4) Infinitivus sæpe est subjectum, vid. insuper Mc. x, 24; Luc. vi, 4; xviii, 25; Joan. xviii, 31;

Cor. I, v, 12; vii, 9, 26; Gal. iv, 13; Phil. i, 21, 22; Tim. I, ii, 10. Quandoque infinitivo adiungitur etiam *du*: Mc. x, 40 *þata du sitan astahsvon meini viþþau af hleidumcin mist mein du gibun (δοσων)*; Cor. I, xi, 6 *agl ist ginon du kapillon aihþau skaban (το κειρωσθαι ε ερησθαι)*; Phil. i, 24 *du visan (το επικεινω) in leika þaurstiro in izvaru*, necnon et articulus: Mc. xii, 53 *þata du frijan (το αγαπην) guþ managizo ist allaim þaim allbrunstim*. Inter *wafar ist azetizo qifan...* (Mth. ix, 5; Luc. v, 25) et *wafar ist azetizo du qifan....* (Mc. ii, 9) hoc discrimen adesse videtur, quod prius significet: quid est facilius dicere.... posterius autem: quid es, facilius dicere:.....

Ubi sententia infinitiva subjectum est, proprium ejus subjectum in accusativo ponitur: Cor. II, vii, 11 *þata bi guþ saurgan izvis weanda gatavida izvis usdoudain*; Luc. xvi, 17 *azetizo ist himin jah airþa hindarleiþa u þau vitodis ainuna vri gadriusan*.

§ 209. II. Cum PRÆDICATUM nomen est, subjecto per copulam conjungi debet. Atqui omnes vocabulorum species, quæ subjectum esse possunt (§ 207) etiam ut prædicatum usurpari queunt. Sed quodcumque sit, prædicatum semper subjecto convenit, id est, eodem subit flexionem.

1) Ubi substantivum prædicatum est, subjecto debet in genere et numero congruere, licet pro genere nonnullæ, pro numero autem frequentissimæ dentur exceptiones: Luc. xx, 14 *sa ist sa arbinumja*; i, 49 *ik im gabriel*; ix, 9 *was ist sa?* v, 10 *fram himma ne mame siud nutans*. — Joan. xiv, 6 *ik im vigs jah sunja jah libains*; Skeir. I, a *nasjands tilba garaihtei vas*; Rom. xi, 46 *was undanumts nibai libains us dauþaim* (ubi in Interpretatione nostra quis loco quæ legendum est)? Eph. i, 23 *aikklesjo ist leik is*; Rom. vii, 7 *vitoþ fra-vaurhts ist?* Joan. vi, 63 *þo vaurda ahma it*; Rom. xiii, 5 *þai reiks ni sind agis godamma vaurstra*; Cor. I, x, 49 *þo galiugaguda sind wa?* Joan. xvii, 41 *þai sijaina ain sve vit*; Cor. I, xv, 28 *guþ ist alla in allnim*; Rom. ix, 7; Cor. I, x, 17; II, ii, 45; viii, 23; Phil. iii, 3.

Prædicatum potest etiam articulum recipere: Joan. vi, 48 *ik im sa hlaihs libainis*; vii, 40 *sa ist sa praufetus*; x, 9 *ik im þata dauw, etc.*, vid. gloss. v. *þato* II, 6.

2) Ubi adjectivum, participium vel numerale prædicatum est, subjecto debet in genere, numero et casu congruere; porro infinitivus et sententia neutrius generis censentur; quoniam autem modo consonantica et vocalica formæ adjectivi differant, vid. § 196: Luc. i, 23 *zoharius vas dumbs*; Joan. xi, 59 *ju suls ist, fidurdogs auk ist*; Luc. i, 7 *vas aileisabaiþ starro*; 29 *wel eika ist so golbins*; Rom. vii, 4 *vitoþ ahmein ist*; Tim. I, i, 8 *god ist vitoþ*; ii, 5 *þatuh-þan ist god joh andanem*; Luc. xv, 51 *all þata mein þein ist*; Rom. xi, 33 *unbilaisida i sind vijes gups*; xiii, 1 *þo valduþnja fram guþa ja-*

sati *da sind*; Luc. 1, 20 *ijais þah ands jah ni mag ands' rodjan*; viii, 40 *vesun allai beidandans is*; Tim. 1, iv, 15 *þatei þeiþais þu (ὁ προκοπῆ σου) swikunþ sijai*; Phil. 1, 29 *iwis fra giban ist du xristan galaubjan.*

Luc. iv, 32 *in valdu snja varþ vaurd is*; Cor. II, 1, 5 *ufar filu ist gþrafsteins*; Luc. ix, 55 *wis ohmane sijunþ.*

• Annotatio 1. — Quandoque prædicata, cum sunt adjectiva et participia, subjecto in genere non conveniunt; sic legitur Gal. v, 41 *gatauran ist marzeius galgins*; Eph. iii, 40 *kan niþ vesi — handuge i guþs*; Rom. xi, 33 *unuss pilloda sind stauos guþs*; Neh. v, 18 *vas fraqumun dagis wizuþ stiar' ar lamba gavalida 'q'*; Cor. 1, xi, 22 *þatei þugkjand liþive leikis lasivostai risan, þaurfta sind.* Cæterum ex græco textu Gothus hæc anomala semper fere imitatus est. Conspicuum est Tim. 1, iii, 16 *unsahitaba mikils ist gagudeinsruna*; Gal. ii, 16 *vairþiþ garaihts a in hun leike*; Neh. vi, 16 *varþ usfulliþs þata vaurd*; Skeir. II, e *nandiþaurfts vas jah g adob istai — anþar*; Skeir. VI, e *missaleiks jah in missaleikaim melam atins bi ina rarþ veitvodeins.* Huc autem non pertinent loca ut Eph. iii, 6 *sind þiudas gaarbjan jah galeikans*, quia hic substantiva in prædicativo continentur. »

3) Collectiva hanc regulam concordantiæ non strictè sequuntur, sed ad synesin, id est, non secundum significationem, quam forma eorum præ se fert, bene vero juxta sensum, quem continent, construi possunt: Mc. iii, 32 *setun bi ina mana gei* (multitudo, hoc est, multi homines); Joan. xii, 48 *iddjedun gamotjan inmu managei*; Mth. xi, 48 *alla managei sildaleikidedun*; Mc. ii, 15 *all manageins iddjedun*; iii, 7 *filu manageins* (multus populus, multi homines) *laistidedun afar imma*; Cor. 1, xvi, 15 *gards staisanunsind (gr. ἐστί) anastadeins akaje*; Mth. viii, 32 *run gavarhtedun alla so hai rda*; Phil. ii, 4 *ni þo seinu warjizuh mitou dans*; Luc. i, 40 *alls hiuhma vas beidandans*; Joan. vii, 49 *so managei fragiþanai sind*; Mc. xv, 1 *alla so gafaurds gabindandans iesu brahtedun ina at peilatau.* Quædam synesis adest etiam, cum in Tim. II, iii, 16 dicitur: *all boko gudiskaizos ahmar teinai jah þaurftos du laiseinai.*

Sed contra dicitur etiam: Luc. v, 4 *managei anatramp*; 20, 6 *ala so managei asvairþiþ*; Neh. v, 13 *gaf alla gamainþs, etc.* Et sic communiter construiq; varjizuh, licet apud Græcum ἐκατος; stet sæpe cum plurali, cujus ratio ex hujus vocabuli significatione petenda est, vid. § 205, IV. Cæterum seo Gothus modo hic singularem et pluralem commisceet: Joan. 1, 20 *andhof (sing.) so managei jah qe þun (plur.).*

• Annotatio 2. — Constructio græca, ex qua verbum in singulari ponitur, ubi subjectum neutrum plurale est, a gothica lingua prorsus aliena est, hinc dicitur Luc. 1, 65 *in allai bargahin valtais merida vesun alla þa vaurda (ὁ δὲ λαλοῦν πᾶσα τὰ ἡμέτερα*

ταῦτα); Joan. x, 27 *lamba meina stibnoi meins hausjand (πρόβατα—ἀκούει), et ita semper.* »

4) Cum plura subjecta particulis copulativis vel adversativis connexa sunt, animadvertas:

a) Quod hæc, utpote pluralem efformantia, verbum in plurali poni jubeant, naturaliter quidem ubi inter ea adest reipsa pluralis: Mth. viii, 27 *vindos jah marei gahausjand inma*; Mc. 1, 5 *usiddjedun all iudainland jah iairusantymeis*; 36; sed etiam ubi omnia subjecta singularia sunt: Joan. xii, 22 *andraias jah filippus qe þun*; Cor. 1, xv, 50 *leik jah bloþ þiudinnassu guþs ganiman ni magun*; Tim. II, n, 17 *þizeei vesun (gr. ἦν) ymainais jah filetus*; Luc. ii, 43 *ni vis sedun (gr. ἔργου) iosef jah aiþei is.* Quod si subjecta diversæ sunt personæ, prima secundæ et tertiæ præfertur: Joan. x, 30 *ik jah atta ain siju (sumus)*; Cor. 1, ix, 6 *jah barnabas ni habos (habemus) valdufui?*

Hæc subjecta tamen etiam verbum singulare admittunt: Mc. xii, 6 *wis ist sa mantleika jah so usfarmeleins*; Luc. 1, 44 *vairþiþ þus saheds jah svegniþa*; Mc. viii, 42 *jainar vairþiþ grets jah krusts tunþive*; Cor. 1, xvi, 19 *gol ei þ izvis akvila jah priska*; Mth. vi, 19 *malo jah nidva fravar dei þ*; Thess. I, iii, 41; II, ii, 16, 17; Luc. 1, 64 *usluknoda munþs is suns jah tuggo.* Imo etiam ubi inter subjecta adest plurale, sed in eo casu verbum ab hoc plurali longe amovetur Luc. iii, 5 *vairþiþ þata vraino du raihtamma jah usdru steis du vigom slaihtaim*; Rom. ix, 4 *þizeei ist frastisibja jah vulþus jah vitodis garraideias jah triggvos jah skarkinessus jah gahaita*; Eph. v, 3 *horinassus jah allosunhrainiþos aiþþau faihusrikei nih namnjaidau in izvis.* Cum autem subjectum alteri mediante miþ conjungitur, verbum in singulari remanet: Mc. ix, 4 *ataugiþs varþ in helias miþ mose.*

b) Cum adjectivum vel participium est prædicatum, subjectis in genere convenit, ubi hæc ejusdem sunt generis; ubi autem diversi generis, prædicatum in neutro ponitur, etiam et equidem sine exceptione, cum entia sunt viventia (vid. § 208, 3); Mth. xxvii, 61 *vas jainar marja magdalene jah so anþara magdalene sitandeins*; Tit. 1, 15 *bisaulida sind aha jah miþvissei*; Thess. I, v, 25 *sairata jah leikunfairinona gafastaidau*; Luc. ii, 55 *vas iosef jah aiþei is sildaleikjandona.* Vel ad proximum refertur: Cor. 1, vii, 45 *nist gaþivaiðs broþar aiþþau sistar*; Rom. viii, 38 *niþ dauþus niþ angelþus niþ reikja ni mahteis niþ undvairþo niþ anuvairþo niþ hauhiþa niþ diupþa niþ guskafsts anþara mahticiga ist uns afskaidan.*

5) Loco prædicati in nominativo positi sæpe Gothus, sive præeunte Græco, sive ex suo ipsius libitu, du cum dativo usurpat: Mc. x, 8 *gumein jah qinzin sijaina du leiþka samim (sic ὁ ἀρχιεπίσκοπος) svaseþ þanaseiþs ni sind teva ak leik ain (σάρξ μία)*; Cor. 1, xiv, 22 *razlos du bun dvai (ἐς ὁμοίων) sind*; Gal. iv, 11 *þui vesun mis du gaþrafsteiunai (κοινωνοῦν)*; Gal. v, 2 *xristus izvis ni st du botai (ὁδὴν ὄρα-*

ἰδῆσαι); Tim. I, iv, 4 *all guskostais gušs goš jah ni vaiht du usvaurpai* (ἀπόστολον): coll. § 211, 1.

Vel loco adjectivi adverbium ut prædicatum sumitur: Luc. xv, 20 *nauhpanuš fairra* (μακρόν) *visandan gasaw ina attu*; Mat. 37 *ieus newawas at iddaljin*; Skeir. III, b *so garehšns newa andja vas*; Cor. I, xv, 14 *jabai xristus ni urrais, svar e* (ζών) *han jas so mereins unsara jah so galaubeus lausa*; 17; Phil. II, 6 *ni vulva rahnida visan sik galeiko* (ἴσα) *guša*.

§ 210. III. COPULA q andoque prætermittitur:

a) Plerumque scilicet in tertia persona sing. (ist). Mth. vii, 13 *bruid daur jah rums vigs*; Mc. v, 9 *wa namo bein?* Luc. I, 28 *franja miš jus*; II, 49 *wa pætei sokideduš mik pro wa ist pætei* (Mc. II, 16) *quid est, quod...*; Luc. vi, 25; Rom. vii, 12; Cor. II, vi, 2, 14; Thess. II, III, 5, etc.; post relativum: Eph. iv, 6 *ains atta allaize, sæi in allaim uns*, vid. ad Rom. XII, 2; in formula *niu kara et wa kara* Mc. iv, 58; XII, 14; Mth. xxvii, 4:

b) In conjunctivo (sijai): Rom. xi, 56 *imma vulpus tu airam!* Cor. I, xvi, 22 *anapaima!* II, viii, 15, 16; viii, 15; Eph. I, 5;

c) In præterito (vas): Mth. xxvii, 57 *pižuh namo iosef*; Luc. I, 27; Luc. vii, 12 *jah si silbo viduwo*; vii, 2 *skalks siukands svultavairšja*; Joan. xi, 44 *utis is aurlja bibundans* (περιεδίδετο); Mc. x, 1 *sve bihts* (ὡς εἰώθει coll. Mth. xxvii, 15 *binhts vas*);

d) Tertia persona plur. (sind): Luc. x, 2 *asans managa iš vaurstvjans favai*; Mth. x, 36; Luc. xvii, 17; Rom. xi, 56; Cor. II, x, 4 *vepna unsaris draughtinasaus ni leikcina ak mahteiga*;

e) Prima persona sing. (im): Rom. vii, 24 *vainans ik mauna*; Joan. x, 58 *in mis atta jah ik in imma*;

f) Secunda persona plur. (sijuš): Eph. II, 17 *merida gavairši izvis juzei fairra* (scilicet sijuš) *jah heim izei ucwa* (scilicet sind); Luc. vi, 20, 21; Joan. xiv, 20;

g) Secunda persona sing. conj. (imperat. sijais) in sola formula *hails* (χαίρει) Mc. xv, 18; Joan. xix, 3;

h) Infinitivus in formula *ni viljau izvis unvitans vel unveisans* (ὃ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν) Cor. I, x, 1; II, 1, 8; Thess. I, iv, 13, coll. ad Rom. xi, 25.

Item in sententiis copulativis, ubi copula in priori sententiâ reperitur: Phil. iv, 12 *suds vairšan jah gredags*; Mth. xv, 43 *afpaursišs vas, jan-ni dragkideduš mik gasts* (scilicet vas), *ju-ni galapadeduš mik naqašs, jan-ni gavasideduš mik siuks* *jan-ni gaveisodeduš meina*; Luc. xvii, 31 *jainamma daga sa ei sijai ana hrota jah kasa is in razna, n, atsteigai dalaš niman šor jah sa ei ana haišjai, ni gavandjai sik*; I, 18 *ik im sineigs jah qens meina* (scilicet ist) *framaldrozei*; xviii, 11 *ni im svaseš pai anšarai* (scilicet sind).

Sæpe etiam Gothus copulam admittit, ubi Græcus prætermittit: Cor. II, III, 5 *so vairšida unsara us guša ist*; iv, 13; x, 10; Eph. III, 18; item in formula

ei dovezon jabai mahteig sijai Mc. xiii, 22; *jabai mahteig ves i* Gal. iv, 15.

§ 211. 1) Verba fieri, manere, videri, etc., ut prædicativum in nominativo sumunt id, quod aliquis (aliquid) dicitur fieri, manere, videri, vocanturque consequenter verba prædicata: Luc. iv, 5 *iesus gredags varš*; I, 24 *inkilpo varš aileisabaiš*; Mc. xii, 7 *unsar vairš iš pata arbi*; Cor. I, xiv, 25 *šo analaugna haitins svikunša vairšand*; Mc. xiii, 19 *vairšand šui dagos jainai agto svaleika ve ni vas svaleika*; Cor. II, v, 21 *xristus saur uns galauidašvaurht, ei veis vauršei ma garaihti gušs*. — Cor. II, III, 14 *hulistr visiš unundhuliš*; Tim. II, II, 15 *jains trig grs vis iš*; Cor. I, vii, 10, 11 *anabiuda qenai fairra abin ni skaidau*; iš *jabai gaskuidnai, vis an unliugai dai* (dativus ad qenai refertur, et in interpretatione nostra manere loco esse legendum est). — Cor. II, xiii, 7 *bidja du gušs, ei ni vaiht ubiltš tanjaiš. ni ei veis gakušanai puškja ima ak ei jus pata godo tanjaiš, ei veis ungakusunai puškja ima*.

Quemadmodum ad visan (§ 209, 5), ita ad *vairšan* loco nominativi prædicati *du* cum dativo aliquando conjungitur: Mc. xii, 10 *stains, hammei usvaurpuniš taimrjans, varš du haubida* (εις χειρῶν) *vuhštins*; Luc. III, 5 *vairš iš pata vruigo du raihtamma* (εις εὐθεῖαν) *jah usdrusteis du vīgama slaihtaim* (εις ὁδοῦ δεικται); Joan. xvi, 20; Cor. II, vi, 18; Skeir. VIII, b.

2) Quod autem ad verba, quæ in activo præter obiectum etiam prædicatum in accusativo habent, ut *nominare, tenere, eligere*, etc., in passivo autem hoc idem prædicatum in nominativo recipiant, vid. § 220, annot. 2.

§ 212. 1) Ubi persona, quæ ad aliquid agendum imperatur, expresse nominatur, in vocativo casu ponitur, adjectivis huic conjunctis semper consonanticam formam induentibus, vid. § 196, II, 1) c): Luc. xix, 5 *zakkai u, dalaš asteig*; xviii, 15 *guš, hulšs sijais*; vii, 14 *juggalauš, du jus qiša, urreis!* Col. III, 19, 20 *vair os, frijoš qeniš izvaros. barna, ušhausniš sadreinan*; Mc. xv, 18 *hails šiudan iudaiē*; Rom. xv, 10 *sifaiš, šiudos, miš managein is*; Luc. I, 15 *ni ogs šus, zakkaria*; Mc. v, 18 *usgagg, olma unhraiaja*; Tim. I, vi, 11 *iš šu jai, manna gušs, pata šliuhais*; II, II, 1 *šunu, barn mein valiso, insvinpei šuk*; Rom. xi, 19 *ni izvis silbans gavrikandans, liubans, ak gibiš etaš švairheia*: Cor. II, vii, 1 *šo habandans nu gahaila, liubans, hrainjum unsis*.

2) Etiam vocativus, in modum interjectionis, in orationem inducitur: Luc. vii, 40 *seimon, skal šus wa qišan*; Rom. x, 16 *šrauja, was galaubida hauscinai unsarai*; Philem. 20 *jai, brošar, ik šaina niutau*; Rom. ix, 20 *pannu u jai, manna, šu vas is, ei andvurdjais guša?* Gal. vi, 18 *ansts fraušins miš almin izvaramma, brošrjus*; iv, 19 *im andvairšs at izvis, burnilona meina*; Luc., xviii, 18 *laisari šiufšiga, wa taujands libainais aiveinons*

airja vairþau, Tim. I, 1, 18 *þo anabuzn anafitha þuz*, barnilo þeimanz þau; Rom. xi, 33 *dirupþa gabreis haadugeins þah vitubnjis guþs, waiva unusspiloda sind stauos is.*

Aliquando etiam interjectio *o* vocativo præponitur: Luc. ix, 41 *o kuni ungataubjando, und wa þulau izwis*; Gal. iii, 1 *o unfrodans galateis, was izwis aflugida.*

« Annotatio 1. — Aliquando pronomen secundæ personæ etiam *v* c. tivo præmittitur, vid. § 199, 3.

« Annotatio 2. — Aliquando nominativus loci vocativi usurpatur: Joan. xix, 3 *hails þiudans* (βασιλεύς) iudæie, ubi parallelus locus Mc. xv, 18 (*hails þiudan indæie*, βασιλεύς) vocativum habet. Sed Luc. xviii, 33 *iesus, sunu daveidis, armai mik mendose s geminum esse videtur propter sequentem eandem litteram in sunu, ideoque legendum esse iesu, ut etiam iv, 31; viii, 28; Mc. x, 47 legitur. Congruens est Mc. xv, 29 *o sa gateirauds* (ὁ καταλύων) *þo alth* — nasei þuk silbum.*

« Annotatio 3. — Duo sequentia loca animadversa digna sunt: Luc. i, 23 *fagino, anstai undahafta*, propter vocaticam formam, et Thess. ii, 1, 4 *bidjam izwis broþruna*, ubi *broþruna* construitur; rogamus vos fratres (acc.), loco: rogamus vos, fratres (*broþruna*).

NEGATIO.

§ 215. 1) Ubi affirmatur prædicatum subjecto non convenire, sententia *negativa* est. Jam vero unicum negandi vocabulum, *ni*, Gotho est, sive pro positiva negatione (οὐ), sive pro hypothetica negatione (μή) ¹. Quæ negatio ante vocabulum negatum ponitur; cum autem hoc vocabulum est ipsa copula, negatio, ubi singula sententiæ membra explicite sunt expressa, copula præponitur cumque ea in tertia persona sing. confunditur in *nisi*; vel, ubi prædicatum et copulam idem verbum continet, huic verbo præmittitur: Mth. iii, 11 *ni* (οὐ) *ina vairþs ei andbirdu skandarair skohis is*; x, 57 *saci frijoþ artan airþau airþein usar mik, ni st meina vairþs*; Luc. viii, 47 *ni auk ist ana laugn, þatei svikunþ ni vairþai* (ὃ γαρὲν γρηόσεται); Cor. ii, xi, 16 *ni st iildateki* (ὃ θαυμαστόν); Mth. vi, 24 *ni maigu þ guþa skalkinon jah mammonin*; viii, 20 *sunus mans ni habaiþ, war laubihþ sein malnoinjai*; ix, 36 *vesun sve lamba ni habandona hairdeis*; Mth. x, 28 *ni* (μή) *ogeih izwis þans usqimandans leika*; v, 21 *ni maurþrjais* (ὃ φοβεύεται); 18 *uins strika ni u elei þi þ* (ὃ μὴ παρίδη) *af vitoda, unte alata vairþihþ*. Alia exempla vid. gloss. v. Ni a)

Hinc ubi verbum circumscribitur, negatio huic adiungitur, non autem ejus objecto, ex gr.: Eph. v, 4 *oþz anþken du þaurþai ni fairvinnand*; imo in compositis negatio particulis et verbo interjicitur: Joan. vi, 22 *ni þ ni qami* (ὃ σκευήθη) *siþvougam*; x, 1 *saci ina ni atgagghþ* (ὃ μὴ εἰσερχόμενος).

Hæc intima affinitas partiæ ad verbum causæ est, cur in sententiis subordinatis negativis cum *ivo* *þa* in græco textu negatio a conjunctione separaretur et ad verbum ponatur: Mc. iii, 12 *flu andball ins, ei ina ni gasvikunþidedeina* (ἵνα μὴ αὐτόν—); Joan. vi, 12 *galisih þos astifnandeins drauhnsos, þei vaihtai ni fraqistnai* (ἵνα μὴ τι); xii, 35; Cor. ii, ii, 1, 5; Phil. ii, 27.

« Annotatio 1. — Negatio a verbo non separatur nisi per conjunctiones, quæ duo sententiæ membra connectunt, ut *þan* et *auk*: Cor. i, xii, 21 *ni þ - þan mag*; Mc. ix, 6 *ni auk vissa*; xi, 13 *ni auk vas mel*, vid. gloss.; attamen etiam dici potest: *ni mag: auk* Luc. xvi, 2; *ni vilþau auk* Cor. i, xvi, 7; *ni manna auk* Joan. vii, 4; *þau* autem semper negationi et verbo interponitur, quia ad locutionem græco *an* respondentem pertinet: Mc. xiii, 20 *ni frauja gcmurgidedi þans dagans, ni þau h ganesi ainhun leik*; Mth. v, 20; Mc. x, 15; Joan. ix, 41; xi, 21, 52; xviii, 30. In ultimo loco *ni þau veis atgebeima* pronomen pers. negationem inter et verbum insuper ponitur, dum contra Cor. ii, xi, 4 *veis ni meridedum* adsit. Nu (οὐ), ubi negationem sequitur, duplicatur (*nunu*): Mth. x, 26 *ni nunu ogeih izwis is*; 31; Rom. xiv, 15, 20; ubi autem a negatione disjunctum est, simplex remanet: Mth. vi, 8 *ni galeikoþ nu þaim*; 31; Rom. xiv, 13; Eph. v, 7; Col. ii, 16.

2) Cum plurima verba græca in genere et in particulari tempora præter. pass. auxiliantibus *visan* et *vairþan* gothice vertantur, negatio relative ad sedem, quam occupat, sequenti regula subjacet: ubi his verbis et adjectivo circumscribitur, negatio more communiori copula præponitur, ubi autem participio, hoc negatio præcedit, quia verisimiliter Gothus intimam connexionem verbi auxiliaris et participii (quod per se stare æquit) magis necessariam esse judicavit Hinc dicit: Luc. xviii, 1 *ni vairþan usgrudjans* (μηδέκακίον); Gal. ii, 15 *ni vairþihþ garaihts* (ὃ δικαιοῦται); Col. iii, 19 *ni sijaiþ baitrai* (μηδικαίνεσθε); Cor. ii, iii, 10 *ni ras vulþug* (ὃ δεδοξασται); e contra Luc. xvii, 18 *ni bigitannus vairþun* (ὃ χ εὐρέθησαν); quasi bigitannai - *vairþun*, Cor. ii, vii, 14 *ni ganiviskoþs varþ* (ὃ κατασχύνθη); xii, 2 *ni frabauht vas* (ὃκ ἐπράθη); Rom. ix, 11 *ni gabeuranai vesun* (ὃκ ἐγνώθησαν). Hinc etiam *ni skuld visan, ni maht visan, ni kunþ visan*, exempla et alia vid. gloss.

« Annotatio 2. — Paucæ hujus regulæ deflexiones apud Joannem et Paulinas epistulas occurrunt: Joan. vi, 7 *ni ganoþai sind* (ὃκ ἀρκοῦσι); Cor. ii, xii, 1 *ni datzo ist* (ὃ συμφerei); Tim. I, ii, 14 *ni varþ uslutaþs* (ὃκ ἠπατήθη); Cor. ii, ii, 41 *ni sijum unistandans*; Joan. viii, 41 *ni sijum gabeuranai*.

3) Negatio nonnullorum vocabulorum fit:

a) Quomodo græce per *a* privativum, ita et gothice per formationem; scilicet:

aa) Præfixa particula *un...* cum sensu negativo;

nonaliter et hypothetice:

δεδόκα μὴ πολλ' ἄγα εἰρημὴν ἢ vereor no pluraminiis rui dicta fuerint (Soph.) *Interpr.*

¹ ὃ enim simpliciter et positive negat:

πρώτων μὲν οὖν οὐκ ἀθυμῶν primum ergo animus non demittendus est (Dem.); μή autem condi-

atque hæc negationis species non tantum adjectivis et substantivis componitur (vid. gloss. h. v.), sed etiam frequentissime participiis, unde est, cur Gothus ex una parte plurima græca adjectiva et verbalia cum a privativo formata participiis cum un compositis convertat, ut ἀλλος unrodjands, ἄροδος unagands, ἀψυδής unliugands, ἄπιστος ungaluubjands, ἀκρατής unghabands, ἀδιώλεπτος unswēibands, ἀσύνητος unfrubjands, ἀχειροποίητος unhandwaurhita, etc.; ex altera autem parte græca participia cum negatione talibus compositis exprimat: μὴ φέρων unbairands Joan. xv, 2, οὐ τίτρουσα unbairandei Gal. iv, 27, μὴ ἔχων unhabands Luc. iii, 11, etc., μὴ βλέπων unswiivands Joan. ix, 39, οὐ παύμενος unswēibands Eph. i, 16, μὴ βλεπόμενος ungasaiioans Cor. ii, iv, 4, 18, μὴ ἀνακαλοῦντος unandhulihs iii, 14, μὴ μεμοληκώς unslaisihs Joan. vii, 15, irrefragabilis unandsakans Skeir. vi, c;

• Annotatio 3. — E. verlis, unverjan et unseran sola novimus, quæ cum un efformentur, nam gaunledjns et unþiubjan ex unleds et unþiub veniunt; itaque dum Gothus pro ἀργῶν unvitands, pro ἄπιστος et ἀπειθή ungalaubjands usurpat, vertit ἀργῶν per ni vitan Rom. vii, 1, ἀπιστεῖν et ἀπειθεῖν per ni galubjan Me. xvi, 11; Rom. xi, 30, 31; Tim. ii, ii, 13. Unde patet Inter ni et un nullum adesse discrimen. »

bb) Postposito—laus cum sensu privativo, scilicet substantivi: akranalaus sine fructu (ἄκρπτος), andlaus sine fine (ἀπίρατος), gudalaus sine Deo, impius (ἄθεος), vitodulans sine lege (ἄνομος);

b) Per præpositionem inuh sine, ut inuh mitad sine mensura (ἄμετρος);

c) Per ni, negatione semper vocabulum negatum præcedente: Me. v, 3 ni nau d i b a n d j o m risarneinam manna mahla gabindan; Luc. xx, 7, 3 andhofun, ei ni vissedeina: jah iesus qaþ du in: ni ik izvis qifa; Joan. xiv, 22 iadas ni sa iskarotes; Skeir. vi, a ar ni fl u; Cor. i, v, 6 ni goda wostuli; Me. xii, 31 ni fairra is; Rom. xiii, 13 garedaba gaggaima ni gabawam jah druganeim, ni bigram jah uglaitjam. Hinc præsertim in oppositione: Me. x, 27 fram mannam unmahteig ist, ni fram gu þ a; Mth. ix, 15 armaha rti þ a viljau jah ni hunsl; Me. ix, 37 ni mik andaimiþ ok þ ana sandjandan mik. Alia exempla vid. Gloss. h. v. a) et b).

d) Propria vocabula pro ideis negativis neia, nihil, nullus, nunquam, nondum (οὐπω), etc. Gothus non habet, sed ea exprimit per affirmantia, addito ni, neque tamen propter hoc ante hæc vocabula ni ponatur necessum est, sed potest etiam verbo præmitti, hoc tantum Gotho attendente, ut negatio in sententia subordinata verbum antecedit: Tim. i, v, 22 handens sprauto ni mannhun (nemini, μηδενί) tagais; Me. viii, 30 faurbauf im, ei mannhun ni (μηδενί) qeþeina; Mth. vi, 24 ni manna (οὐδεις) meg twaim frauþam skalkinon; Joan. xv, 15 maizēin þizai friapvai manna ni (οὐδεις) habaiþ; Joan. x, 28 ni fravliþ ainshun (οὐ — τις) þo us

ia:dau; Me. x, 18 ni washun (οὐδεις) þinþei s alja ains guþ; Mth. x, 29 ni vaiht (οὐδεν) gahuliþ ist, þatei ni andhuljaidau; Joan. vii, 26 vaiht du imma ni (οὐδεν) qifand; Joan. xix, 4 in imma ni ain o h o n (οὐδεμιου) fairno bigat, e contra xviii, 38 ainohun fairno ni bigita in þamma, item Luc. xix, 30 fulan, ann þammei ni ainshun a v manne sat et Me. xi, 2 ana þannri nauk a inshun manne ni sat; Mth. vii, 23 ni wanhun (οὐδεν) kunþa izvis; Joan. vi, 35 þana ga'aubjandan du mis ni þaurzeiþ wanhun (οὐ — πώποτε); Mth. ix, 35 ni aiv sra uskunþ vas in israēla; Me. ii, 42 allai hauhidēduu guþ qipandan þatei a i v sva ni (οὐδεν) otrs o'tras; gascuum; Joan. xvi, 19 so manaseds mik ni þanaseihs (οὐκέτι) suiwiþ; Luc. xv, 19 þanaseihs ni im vairhs ei haitaidau sunus þeins; Me. xv, 5 þana mais ni (οὐκέτι) andhof; Eph. ii, 19 ju ni (οὐκέτι) gasteis sijuþ; Me. iv, 40 ni nauk (οὐπω) habaiþ galaubein; Joan. viii, 57 fimstignus jere nauh ni (οὐπω) habais; vii, 30 nauh þ a n u h n i a i l d j a weita is. Alia exempla vid. Gloss. h. v. b)

4) In gotthica lingua nusquam duæ negationes in eadem sententia positæ se ipsas invicem destruant, e contrario præter negationem generalem sententiæ, occurrit etiam particularis in pronominibus negativis ni vaiht et ni ainshun: Me. vii, 12 ni (οὐκ) fraiciþ ina ni vaiht (οὐδεν) iaujan; xv, 4 ni u (οὐκ) andhaffis ni vaiht (οὐδεν); Luc. ix, 36 manni (οὐδενί); gatuhun ni vaiht (οὐδεν), þizei gaserwum; xx, 40 ni þ - þan þanaseihs (οὐκέτι) gadarsteddu faihnan inani vaiht ais (οὐδεν); Joan. ix, 35; xv, 5; xvi, 24; Joan. v, 22 ni h þ a n (οὐδεν) atta ni toþiþ ainohun (οὐδεν); Mth. xxvii, 14 ni (οὐκ) andhof inna viþra ni (οὐδεν) ainhun vaurde; Me. iii, 29 swaste ni (ni) mahtedun nih (μηδεν) hlaif matjan; Luc. xviii, 13 ni (οὐ) vilda ni h (οὐδεν) augona zeina ushaffan.

In locis supra laudatis Gothus duas negationes cum Græco communes habet; eas tamen, etiam non præsentie Græco, adhibet: Joan. viii, 42 fram guþa gam, ni h þan (οὐδεν) auk fram mis sibin ni gam (οὐδεν); xvi, 21 biþe gabauran ist barn, ni þanaseihs ni gaman (οὐκέτι μαρτυροῦν) þizos aglons svara sahedai; Cor. ii, v, 16 nu ni þanaseiþz ni kuumum (οὐκέτι γενώσκειν) in u, superius ni aianohun kuumum simpliciter stante; Gal. vi, 11 mis ni sijai wopan in ni vaiht a i n i b a in galgin frauþus, in Græco textu in ni vaihtai omnino deest; vel una tantum negatione, ubi Græcus duabus utitur: Me. i, 44 saite ei manni (μηδενί) qifa is vaiht (μηδεν); xii, 14 ni (οὐ) kara þuk manshun (οὐδενός); 54 ainshun þanaseihs ni (οὐδεις οὐκέτι) gadaursta ina fraihnon; xiv 60 ni u (οὐκ) andhaffis vaiht (οὐδεν); xvi, 8 ni qeþun mannhun vaiht (οὐδενί οὐδεν); Luc. iv, 2; viii, 43, 51; Joan. vi, 63; xii, 19; xiv, 30; xvi, 23; xix, 11; Rom. xiii, 8; in Cor. ii, xi, 8 cum constructione ni einnohun kaurida a græca οὐ κατενόησα οὐδενός diversæ esset, negationem geminare opus non era.

5) De negatione continua (neque —, neque —) vid. ubi de sententia composita agitur.

INTERROGATIO.

§ 211. Cum loquens de aliqua re seiscitatur, hoc interrogando facit. Atqui interrogator communiter in indicativo, non autem in conjunctivo nisi de futuro. Cæterum vocabula sententiæ interrogatione sedem non permutant. Jam vero ex interrogationibus distinguenda sunt :

1) Interrogatio *positive* facta, quæ:

a) Sine interrogativo vocabulo exprimitur : Joan. xvi, 31 *ni gataubeiþ*? Cor. I, 1, 15 *disdailiþs ist xristos*? Luc. xii, 41 *gasaiweis þo qinou*? Mth. xxvii, 41 *þu is þiulans iudaie*? Cor. II, x, 7 *þo bi andvairþja saiviþ*? Gal. iv, 10 *dagam vitaiþ jah menahun jah melam*? III, 5 *sva usfrobans sijuh*? *anastadjandans ahain ni teika ustuihiþ*? *sva fitu yavunnuþ staze*? Rom. vii, 15 *þata nu þiubeigo mis varþ dauþus*?

b) Per encliticum -u indicatur; hoc vero ad primum sententiæ interrogativæ vocabulum affigitur, et ubi hoc vocabulum compositum est, post syllabam compositionis inducitur; in præpositionibus autem et nominibus (compositis) præpositioni appendet : Me. x, 38 *magutsu (δύναμις) driggkan stikl, þansi ik driggku*? Joan. xiii, 12 *viudu, vea gatavida iavis*? xviii, 59 *vileidu nu ei fraletau iavis þana þiudan iudaie*? Luc. ix, 54 *franja, vileizu ei qihaima fon atgaggai us himna*? Joan. xviii, 22 *svau andhafjis þamma reikistin gudjin*? Mth. ix, 28 *gaulaubjats þatei magjau þata tanjan*? Joan. ix, 33 *þu gaulaubeis du sunau guþs*? Luc. xviii, 8 *annus mans qimands, biugivai gataubein*? Joan. xviii, 34 *abu þus silbin þu þata qipis*? Alia exempla vid. gloss. v. -u.

c) Ubi relative ad aliquid præteritum interrogatur, *an* (αἰ, οὖν) interrogativo præponitur; quæ particula, vet. germ. *eno, inu*, etiam adhuc in recenti plebis germanico (*en, enne*) occurrit : Luc. x, 29 *an* (αἰ, et, num) *was ist nis newundja*; xviii, 26 *an* (αἰ) *was mag ganisan*; Joan. ix, 36 *an* (αἰ) *was ist, frauja, ei gataubjan da imma*? Luc. iii, 40 *an* (οὖν) *wa taujaima*? Joan. xviii, 57 *an nuh* (οὖν οὖν, sic igitur) *þiudans is þu*?

2) Interrogatio *negative* facta, quæ

a) Nuda negatione *ni* et indicativo aut *ne* (*nei*) et conjunctivo exprimitur : Luc. xvii, 48 *þai niun war*? *ni* (οὖ) *bigitanai vaurþun gavandjandans giban vutþa guþa*? Me. xii, 40 *niþ* (οὖþi) *þata gamelido ussuggruþ*; Skeir. I, c *ne auk þuhtedi þau in garaihteins gaaggyein ufargaggan þo garehsn*? Cor. II,

iii, 8 *waiva nei mais andbahti ahvins vairþai ta vutþau*; vel sic

b) Per *niu*, ubi scilicet negative interroganti responsum affirmativum spectatur, vel jam in interrogatione insinuat : Me. xiv, 60 *niu* (οὖ) *andhafjis vaiht*? Luc. iv, 22 *niu* (οὖ) *sa ist sunus iosefis*? Joan. xviii, 25 *niu* (αἰ) *jah þu þize siponje þis is*? xviii, 41 *niu* (οὖ μὴ) *driggkan stikl*? Alia exempla vid. gloss. v. *Niu*.

c) Per *ibai* (forsan? nonne forte) ubi responsum negativum spectatur, aut aliquid negativum, inauditum etc. interrogatione indicandum est : Mth. ix, 15 *ibai* (αἰ) *magun sunjus bruþfads qainon nud þata weilos þei miþ im ist bruþfads*? vii, 46 *ibai* (μὴτι) *lisanda af þaurnum reinabasja*? Joan. ix, 27 *ibai jah jus vileiþ þamma sipanjos vairþan*? 40 *ibai jah veis blindai sijun*? Discrimen inter *ibai* et *niu* patet præcipue ex Luc. vi, 39 *ibai mag blinds blindaka tiuhan*? *niu bai in dal gadriusand*? Alia exempla vid. gloss. v. *Ibai*.

Ubi post *ibai* altera stat negatio (*ibai ni, μὴ οὖ, num non*), hæc negatio ad verbum pertinet et responsum affirmativum spectandum est : Rom. x, 18 *ibai ni* (μὴ οὖ) *hausidedun*? *ibai israel ni fanþ*? Cor. I, ix, 4 *ibai ni habam valdufni matjan jah driggkan*? ix, 5; xi, 22.

E contrario adhibentur *nibai* et conjunctivus ubi ironice et amare interrogatur, nonne forsan! Joan. vii, 55 *nibai* (μὴ) *im distahcin þiudo skuli gaggan*; viii, 22 *nibai* (μὴτι) *usqimai sis silbin*?

5) De pronomibus et adverbis interrogativis vid. §§ 164, 3 et 204.

4) De duplicibus interrogationibus vid. ubi de sententia composita.

5) Simpliciter respondent particula *ja* est (utique), *jai* ita, profecto, et *ne* non, vid. Mth. v, 37; ix, 28; Cor. II, 1, 17 sqq.; Luc. i, 60; Joan vii, 12. Attamen hæc particula quia probabiliter Græco non sunt assuetæ, non sæpe ut tales occurrunt, sed verbo interroganti conjunguntur, vel hæc solum usurpatur, vel al'as responsum exprimitur, ut Joan. xviii, 25 *niu jah þu þize siponje þis is*? *iþ is afaiuk jah qaþ ne, ni im* (gr. simpliciter οὖκ εἶμι); xi, 27 *gataubeis þata*? *qaþ inma jai, frauja, ik gataubida*; xviii, 17 *ibai jah þu þize siponje is þis mans*? *iþ is qaþ ni im* (οὖκ εἶμι) : Rom. xi, 4 *ibai afskauf guþ managein seinamma*? *nis-ijai* (μὴ γένοιο); Mth. xvii, 41 *frak ina kindins þu is þiudans iudaie*? *iþ iesus qaþ þu inma þu qipis* (οὖ λέγεις); Joan. xviii, 57 *qaþ inma p'ilatus an nuh þiudans is þu*? *andhafjands iesus þu qi þis ei þiudans im ik*.

RELATIO ATTRIBUTIVA SEU DE ATTRIBUTO.

§ 215. Ubi sententia simplex amplificatur, hæc amplificatio in eo consistit, quod subjectum et, si substantivum est, prædicatum quodam vocabulo propius determinetur; hoc porro vocabulum vocatur *attributum*. Jam vero attributum esse potest

1. NOMEN concordans, scilicet

1) *Adjectivum* vel *participium*, quod in eo casu semper vocabulo determinato in genere, numero et casu congruere debet. Hic vero duo sunt haud negligenda: nempe primo discrimen inter formam

consueticam et vocalicam horum attributorum ; secundo ipsorum sedes. Sub hoc ultimo respectu animadvertas , quod attributa communiter vocabulum determinatum sequantur , præcedant vero , ubi in eis jacet emphasis. De utroque § 196 legendus est. Quod autem superlativus substantivo non congruat , sed hunc partitivum secum habeat , vid. § 216 1) b) bb) ;

2) *Numerale*, vid. § 198.

3) *Pronomen*, vid. § 199 sqq.

« Annotatio 1. — Quod numeralia sæpe et indefinita propter eorum substantivam naturam semper a regula concordantiæ deflectant , scilicet substantivum in partitivo attrahendo , vid. §§ 193, n, 5) b) et 205. Quo etiam modo *alls* significans *quisque* construatur (§ 205, V), sed significans *omnis, totus*, adjective usurpetur et substantivo conveniat, vid. § 196 annot. 12.

« Annotatio 2. — Quod pronomen possessivum substantivum præcedat vel sequatur , vid. § 201. Libere et plerumque præeunte Græco, construitur ubi adjectivum et pronomen possessivum vel numerale ad substantivum refertur : Luc. I, 72 *gamunan trigynos reihazos seinazos* ; Cor. I, xv, 58 *brofrjus meinai liubans* ; II, xi, 28 ; Tim. II, ii, 1 ; Luc. vii, 35 *barnam seinaim allaim* ; vii, 1 *alta þo vaurda sein* ; viii, 45 ; Eph. I, 6 *in þamma liubin sunau seinamma* ; Phil. iv, 3 *anþaraim gavaurstvam seinaim* ; Cor. I, xvi, 19 *miþ ingardjon seinai aikkesjon* ; Tim. II, iv, 16 ; Skeir. VII, a e hlaibans barizeinans.

« Annotatio 3. — Ubi attributum ad plura substantiva ejusdem generis et numeri refertur , semel tantum ponitur : Phil. I, 25 *du izvarai fra gahtai jah sahedai* ; Luc. I, 6 *in allaim anabusnim jah garrihteim* ; ad duo substantiva relatum , in plura i adhibetur : Phil. I, 20 *bi usbeinai jah venai me inuim*. Raro autem construatur ut Mth. ix, 35 *baurgs allos jah haimos*. Quod si substantiva diversi sunt generis , vel etiam numeri , attributum suum cuique proprium concordat et reperitur : Skeir, v, b *svesamma viljin jah svesai mahtai* ; Mth. vii, 10 *sverai aton þeinana jah aiþein þeina* ; Luc. viii, 40 *aiþei meina jah brofrjus meinai* ; Mc. iii, 32, 35 ; vi, 4 ; x, 7 ; atamen in his casibus quandoque semel ponitur attributum , ubi scilicet substantiva eodem numero concordant ; tunc vero attributum primo conjungitur : Mc. iii, 5 *broþar meins jah svistar jah aiþei* ; Thess. I, ii, 12 *seinai þindaugardjai jah vulþou* ; Skeir. I, c *mahtai gudiskai jah valduþnja*.

« Ubi plura attributa copulative aut adversative connexa ad substantivum referuntur , hoc substantivum præcedunt : Skeir. II, b *þo reihon jah himina kundon gabaurþ* ; V, c *ni ibnon ak galeika sveriþa*, sed etiam ibid. *ni ibnaleika friaþva ak galeika*, attributis separatis.

1 Genitivus subjectivus seu activus dicitur, cum vocabulum in genitivo positum subjectum est adlec-

« Annotatio 4. — Etiam adverbja loco adjectivorum in modum attributi ponuntur , præcipue *filu* : Luc. v, 6 *galukun managein fiske filu*, quod etiam substantive adest : Luc. ix, 37 *gamolida imma manageins filu*, sicut et *leitil* : Tim. I, v, 23 *veinis leitil* (ὀνομα δίδωμι) *brukjais*, coll. § 216 1) b). Si Skeir. III, b *sinteino daupeinim brukjan* correctum est, huc etiam referendum est, quippe cum ex contextu *sinteino* ad *brukjan* referri non potest.

« Annotatio 5. — Adjectiva loci, temporis, magnitudinis, multitudinis, et alia similia, more classico, ut attributa substantivis conjunguntur, ubi Germani et Galli adverbium usurparent : Luc. ii, 46 *sat in midjaim laisurjam* (in mediis doctoribus, germ. autem *mitte unter*, gall. *au milieu des docteurs*) ; Joan. vii, 14 *ana midjai dulþ usstaig vesus in alh* ; Mc. ii, 7 *uas mag aþetan fravaurltins niba ains guþ* (nisi solus Deus, germ. *Gott allein*) ; Luc. iv, 4 *ni bi hlaib zinana libaid manna* ; Tim. I, i, 16 *in mis frumistamma ataugida vesus alla vsbeisnem* ; ii, 15 *adam fruma gadigans varþ* ; Philem. 15 *afgrfsik duve lai, ei aiveinana ina andnimais*, etc. Atamen legitur apud Luc. viii, 7 *sum gadraus in midumai þaurnive* (in medium spinarium).

« Annotatio 6. — Quandoque etiam substantivum alterius attributum est, quod tamen proprie ad appositionem pertinet, ut Luc. iv, 26 *qino viduvo* (mulier vidua) ; Skeir. V, d *ainabaur sunus* (filius unigenitus) ; Mc. i, 5 *iudaia land* ; Luc. iii, 1 *trakauncitidaus landis* ; Joan. xii, 5 *ba'san nardus* ; Luc. ii, 41, *dulþ paska*.

« Annotatio 7. — Ubi participia attributi vices gerunt, sæpe per particulas relativas, copulativas, causales, hypotheticas vel temporales, et si sint negativa, per particulas negationes includentes converti possunt et in propriam sententiam redigi : Mth. viii, 9 *ik manna im habands* (qui habet) *uf valduþnja meinamma gadrautins* ; Luc. xx, 29 *sa frumista nimands gen* (qui duxit mulierem) *godauþnoda unbarnahs* ; Mth. viii, 13 *gaha usjands iesus* (cum Iesus hoc audisset) *silalekida* ; Thess. I, iii, 5 *dulþþe jah ik ju ni us þulands* (quia non sustineo) *iasandida du uskunnan galubein izvara* ; Rom. vi, 3 *þu bi gasviltiþ vair, gens frija ist þis ritodis, ei ni sijai horinondei vaurþana* (si facta fuerit) *abin anþaranma* ; Luc. xviii, 7 *guþ niu garrikai þans gavalidaus seinans þans vopjandans* (quamvis clamant, vel qui clamant) *du sis dagam jah nahtam* ; iv, 35 *sa unhuþva urraun af imma ni vaihtu gaskaþjands* (nec illi nocuit, gall. *sans lui faire de mal*) *imma*.

§ 216. II GENITIVUS, et equidem.

1) *Genitivus subjectivus* 1

a) Qui originem, causam, proximam in genere determinationem, possessorem, auctorem, etc. exhibet, ut Luc. iv, 4 *vaurd guþs* ; iii, 6 *naseins guþs* ; xiv, 17 *bokos esaeiins* ; xix, 30 *sula asilaus* ; ii, 24

tionis vocabulo regente expressæ, ex. gr. providentia Dei, id est, qua Deus providet. *Interpr*

twos jaggons ahake; xx, 17 *haubid raihstins*; iii, 9 *vaurteis bagme*; Joan. xii, 45 *astos peikabagne*; Luc. xviii, 6 *stana invindiþos*; viii, 14 *saurgos þizos libainais*; ix, 51 *dagos andanumtais*; iv, 8 *gard seimonis*; xvi, 21 *biuds þis gabigins*; xx, 20 *valdufni kindinis*; x, 2 *frauþa asanais*.

b) Partitivus :

aa) Partim indefinitis et numeralibus adjunctus, vid. § 215, annot. 1;

bb) Partim superlativis : Mc. iv, 31 *minnist allaize fraive*; 32 *alluize grase maist*; xii, 28 *allaizo anabusne frumista* (etiam 29 *frumista allaizo anabusns*); Cor. I, xv, 9 *sa smalista apustaule*, etc.;

cc) Partim aliis substantivis et etiam pronomini- bus et adjectivis neutris substantivi vires gerentibus : Luc. v, 6 *galukun managein fiske*; Mc. v, 41 *vas juinar hairda sveine haldana*; Luc. xiv, 19 *juka auhsne usbauhta smf*; ii, 21 *gajuk hraivudubono*; xvi, 7 *taihuntaihund mitade kaurnis*; Joan. xii, 3 *pund balsamis*; Neh. v, 15 *nemun silubris sikle · m ·*; Mc. xiv, 45 *kas vatins*; Mth. x, 42 *stiks kaldis vatins*; Luc. vii, 37 *alabastraun balsanis*; Luc. iv, 5 *stiks melis*; ii, 44 *dagis vigs*; Skeir. VII, c *ni buiht mikilis*; Cor. I, v, 6 *leitil beistis*; coll. § 215 annot. 4;

c) Constructiones, in quibus attributum ut pleno gaudeat sensu adjectivo vel numerali insuper opus habet, Gothus ex Latinis imitatus est : Tim. II, iii, 16 *all boko gudiskaizos ahmateinins* (θεόπνευστος, divinitus inspirata). Insuper Luc. viii, 42 *dauhtur vas imma vintrive tvalibe*; ii, 37 *viduvo jere · o · jah · d ·*.

2) Genitivus objectivus¹, ad quem etiam passivus pertinet : Mc. I, 14 *aivaggeljo þiudangardjos* evangelium regni caelorum; Cor. II, v, 19 *vaurd gasriþonais*; Mc. I, 28 *meriþa is fama ejus, de eo*; Luc. iii, 5 *daupcins idreigos* baptismum poenitentiae, ad poenitentiam; Mc. vi, 7 *valdufni ahmane unhrainjaize* potestatem spirituum, in spiritus; Cor. II, x, 5 *ufarhauseins xristaus* obedientiam Christi, ad Christum; Rom. x, 2 *aljan guþs* amulationem Dei, pro Deo.

Luc. v, 9 *gafah þize fiske* (capturam horum piscium); v, 10 *nutans manne*; x, 25 *arbja libainais aiveinons*; iii, 5 *astet fravaurhte*; Mc. xi, 22 *galaubeins guþs* fides Dei, in Deum; Joan. vii, 43 *agis ladaie* timor Judaeorum, a Judæis; Luc. xvi, 2 *ruhþjo sauragaggjis* rationem villicationis, de villicatione; Cor. II, x, 5 *kunþi guþs* cognitio Dei, de Deo; Rom. viii, 35 *friahva xristaus* eharitas Christi, pro Christo; Tim. II, I, 5 *gamaudeins galaubeinainis* memoria fidei².

1 Annotatio 1^a. — Loco substantivi et attributivi

genitivi Germani composito saepe utuntur : Mc. xi, 17 *razn biao* et Luc. xix, 45 *gards bido* germ. *Behaus* (domus precum); Mc. xv, 22 *wairneins stuþs* germ. *Schädelstätte* (calvarii locus); iv, 31 *kaurno sinapis* germ. *Senshorn* (gramm. sinapis); v, 25 *runn blaþis* germ. *Blutfluss* (fluxus sanguinis); Luc. xiv, 37 *fairguni alevabagne* germ. *Oel (-baum-) berg* (mons Olivarum); Mth. xxvi, 75 *hanins bruk* germ. *Hahnenschruf* (galli cantus); Cor. I, xv, 52 *braw angins* germ. *Augenblick* (ictus oculi).

2 Plurima graeca composita eo modo gothice circumscriptur : Gal. v, 20 *ειδωλοκρατρία* *galiungayude skalkinassus* servitus idolorum (germ. *Götzendienst*); Eph. I, 5 *νιοθεσία* *sunive gad ds*; Tim. II, ii, 6 *γεωργός* *airþos vaurtrja* agricola (germ. *Erdarbeiter, Landbauer*); Mth. v, 31 *ἀποστάσιον* *afstassais bokos* libellus repudii (germ. *Scheidebrief*); Cor. II, xi, 32 *ἐθνάρχης* *sauramaþleis þiuds*; Luc. vii, 41 *χρωμαδέτης* *fulgis skula*, pro quo etiam compositum *faihuskula* occurrit.

3 Annotatio 2. — Quandoque etiam Gothus attributum adjectivum per substantivum in genitivo vertit : Cor. II, iii, 1 *συστατικὴ ἐπιστολή* commendationis litteræ (germ. *Empfehlungsbrief*) *bokis anaþthis* (germ. *Brief der Empfehlung*); Luc. iii, 22 *σωματικῶς* *ēdei* (in corporali specie) *icikis sinnai* (in corporis specie); Tim. I, iv, 7 *γραῶδες μῦθοι* *usalþanaizo spilla*; Cor. II, iii, 10 *ὑπερβόλουσα* *dōza* *ufarassus vulþaus*, et sic *ὑπερβόλων* semper ix, 14; Eph. I, 19; ii, 7. *Εκτρα* *þmou τῆς βασιλείας* Mc. vi, 25 vertitur *halba þiudangardi* (quamvis Luc. xix, 8 *halbata uiginis* dicatur); Luc. I, 78 *σπλάγχνα* *ēleūs* *inseinandei armahairtei*; Joan. xii, 43 *δόξα τῶν ἀνθρώπων* *hauhei manniska* (cum *hauhei guþs*).

4 Annotatio 3. — Plures genitivi etiam alii ab aliis dependere possunt : Tim. I, iv, 15 *analageins handive* *þraisþytareis*; Rom. xi, 33 *diupiþa* *gabeins handugeins jah vitubnjis guþs*, etc.

5 Annotatio 4. — Possessivus saepe etiam per dativum gothice exprimitur, vid. § 227 annot., coll. § 230 annot.

6 Annotatio 5. — Genitivus vocabulum regens regulariter sequitur, Gothice tamen licet cum etiam antepunere, sed in eo tantum casu, quo Graecus ipse hanc constructionem sive in parthesi sive in compositione adhibuit, vid. annot. I et 2, et Luc. ii, 44 *dagis vigs*; iii, 2 *zaxariūs sunus*; Joan. viii, 17 *vaddje* *manne* *veitvodiþa*; x, 5 *þize* *framaþjane* *siþna*; xviii, 5 *fareisaie* *andabhtos*; 10 *þis auhumistins* *gudjins skalks*; Rom. ix, 9, *gahaitis* *vaurd*; xii, 2 *guþs* *garindeins*; 4 *guþs* *andabhts*. Haec constructio in Skeircins potissimum usurpatur, probabiliter influxu romano,

tur Judæi, etc. *Interpr.*

7 Hanc annotationem, licet ad solos Germanos pertineat, integre vertimus, sive quia grammaticam Gothicam vel minima parte defraudari nolimus, sive quia eis, quibus collatio linguarum placet, rem laud ingrati fecisse putavimus. *Interpr.*

¹ Genitivus objectivus seu passivus dicitur, cum vocabulum in genitivo positum *objectum* est affectionis vocabulo regente expressæ, ex. gr. : amor Dei, id est, quo Deus amatur, qui ad Deum dirigitur. *Interpr.*

² Ili omnes genitivi re ipsa in passivum verti possunt : capiuntur pisces, in Deum creditur, metuuntur

ex. gr. in ipso primo folio : a *daupaus staua* — *allaize nasjands*, *allaize fravaurhtins* — *hizos mausedais ussauncin*; b *mans leik* — *diabulaus anamahtai* — *garaihteins garchisns*; c *garaihteins gaagveei* — *nasjandius tarseinai*; d *sunjos kunþi* — *vitodis gaagveeinai*, etc.

• Annotatio 6. — Loco partitivi etiam præpositio us adhibetur: Mth. xxvii, 48 *ains us ins*; Mc. ix, 17 *ains us hizai mangein*; Joan. xvi, 5 *ainshun us izvis*; xvii, 12 *ainshun us im*; Rom. xi, 14 *sumns us im*; Joan. xii, 42 *us þaim reikam managai*. Semel etiam *af*: Tim. I, 1, 6 *af þainiei* (ζω) *sumai*.

Annotatio 7. — Quandoque, præeunte Græco, vocabulum regens genitivum prætermittitur: a) ubi scilicet substantiva regentia articulo supplentur, de quibus § 195, IV, 3) dictum est; b) ubi vocabulo filio omisso, simplex articulus adhibetur: Mc. i, 19 *gasaw takabu þana zaibaidai aus*; ii, 14; iii, 17, 18; Luc. vi, 15; etiam sine articulo apud Joan. vi, 71 *iudas seimonis* et Luc. vi, 16 *iudan iakobaus*; c) ubi vocabulum *domus* subauditur, ut Luc. xix, 7 *du fravaurhtis mans* (παρὰ ἀμαρτωλῶ ἀδελφί) *gulaiþ in gard*, in *gard* explicante *du* in textu; d) ubi regio in genitivo ponitur post nomen urbis, quæ in ea sita est: Mc. i, 9 *iesus gam fram nazaraiþ galeitais*; Luc. iv, 26 *insandis vas in saraipta seidonais*; Cor. 2 subscript. cod. A *us flippai maki donais*; etiam Joan. xii, 21 *atidjedun du flippau þamma fram bepsaida galeitai*; hic verisimiliter *burg* supplendum est, quemadmodum etiam Luc. iv, 31 *in kafarnaum burg galeitais* adest. »

§217. III. APPPOSITIO.

1) Appositio, id est, nomen substantivum vel pronominum ad estrictius determinanda appositum, substantivum determinando semper in casu, communiter autem et in numero convenit. Jam vero vocabulum illustrandum congruenter sequitur, et sæpe tunc articulum recipit, verumtamen in gothico sermone etiam ante vocabulum sedem tan aliquando jam obtinet, quam in germanico solentiter habet:

Luc. ii, 41 *gabaurans ist izvis nasjands, saei ist xristus frauja*; i, 3 *in dogam herodes þiudanis iudais*; iii, 1 *in jera fmsioaihundin þiudinassaus teibairiaus kaisaris*, iv, 17 *bokor eisaciins praufetus*; Tim. ii, iv, 14 *alaiksandrus aizasmifþa*; Luc. ii, 36 *vas auna praufeteis, dauhtar samnelis*; Calend. *kustantivins þiudanis scilicet dags*; ibid. *dauriþaus aipiskaupaus*; Luc. i, 24 *inkilþo varþ aileisubaiþ, gens is*; iii, 1 *fidurraginja þis galcilaus herodeis filippauzuh þan bro-*

þr is; iv, 41 *iesus sunns guþs*; 51 *galaiþ in kafarnaum, burg galcilaus*; i, 47 *svegeid ahmn meins du gaba, nasjand ussaramma*; 53 *hleibidn is raela, þiumagu seinamma*; Col. iv, 10 *goleiþ izvis markus, gadilligs barnubins*; Cor. ii, viii, 25 *broþrjus ussarai, apaustaulis aikklejono, vulþus xristaus*; Luc. xviii, 15 *guþ hulþs sijais mis fravaurhtamma*; Mth. xxvii, 56 *maria so magdalene*; Luc. iii, 19 *herodes sa tairarkes*; iv, 27 *naiman sa saur*; Joan. xii, 4 *iudas seimonis sa iskarjotes*; vi, 4 *pasxa so dulþs iudaie*; Luc. vii, 20 *iohannes sa daupjands*; Mth. xxvii, 3 *iudas sa galejands*; Mc. v, 8 *iesu sunau guþs þis hnuhistins*; ii, 15 *þai mans þai hairdjos qeþun du sis*; vi, 24 *vai izvis þaim gabeigam*; Rom. xi, 13 *izvis qipa þaim þiudom*.

Mc. vi, 14 *þiudans herodes*; Luc. ii, 1 *kaisnr agustus*; i, 26 *aggilus gabriel*; ii, 4 *burgs nazaraiþ*; v, 1 *saius gaimesuraiþ*; Docum. aret. *hugsis kaballarja*; Luc. i, 15 *qens þeina ailisubaiþ gabairid sunu*; ii, 52 *vulþu managein þeina i ruelo*; Mc. x, 47 *sunau daveidis iesul Joan. vii, 2 dulþs iudaie so kleþrasta-kins*.

Mc. vi, 16 *þam meik haubiþ asmainnit, iohanne, sa ist sah urruis us dauþaim*; Luc. ix, 17 *ushasau varþ þatei afisnoda im gabruko, tainjons tvalif*; Phil. iv, 13 *all mag iu þamma insvinþandin mik, xristau*; Mc. v, 11 *vas jainar hairda sveine haldana, in þamma fairgunja*.

2) Appositio, quæ ad duo vel plura objecta connexa refertur, in plurali ponitur: Luc. ix, 54 *gasaiwandans si þonjos is, iakobus jah iohannes, qeþun*; v, 10 *sildaleik dishabaida iakobau jah iohannen, sunns zaibaidai aus*.

• Annotatio 1. — Loco simplicis appositioni sententia relativa vel participium usurpatur: Luc. viii, 41 *gam vair þizei namo iaeirus*, scilicet *vas*; viii, 2 *marja sei haitana vas magdalene*; vii, 11 *iddja in burg namnida naen*; ix, 10 *afiddja ana stap auþjana burgs namnidaizos baitsaiidan*; xix, 2 *guma namin haitans zakkaius*, et simpliciter cum *namin* (cum nomine): Mc. v, 22 *qimif ains þize synagogafade namin jaeirus*; Luc. i, 5; v, 27.

• Annotatio 2. — Huc accessendus est etiam casus, ubi aliquis individuus duobus nominibus appellatur, quæ nomina eundem ea uia recipiunt: Luc. v, 8 *seimon þaitrus drus da knivam iesuis*; ii, 1 *raginondin pauntiaun peilata iudaia*; Eph. i, 1 *paulus apaustaulus xristaus iesuis*. Etiam dicitur Mth. xxvii, 61 *maria magdalene pro so magdalene*.

III. RELATIO OBJECTIVA SEU DE OBJECTO.

§ 218. Id circa quod versatur subjecti actio, objectum est. Jam vero objectum esse potest sive nomen sive verbum. Sed hac appellatione non tantum donatur id, ad quod operatio mediate vel immediate re-

fertur (*accusativum, dativum, genitivum*), sed id etiam, cum quo vel per quod fit operatio (*instrumentale*); insuper causa seu ratio, propter quam vel ex qua (causale), necnon modus, quo vel in quem subjectum

egit (*modale*), denique *locus*, *tempus* et *mensura* actus, hæc omnia in objectum cadere possunt. Porro casus, quibus diversæ subjecti ad objectum relationes expræstantur, dicuntur *casus obliqui* per oppositionem ad *casum rectum*, qui subjecti casus est. Cum autem lingua gothica ad omnes relationes designandas formis non gaudeat, hinc plures iisdem casibus indicari necessum fuit; sunt insuper peculiaria vocabula inter quæ eminent *præpositiones*, sive ad hanc casuum penoriam supplendam, sive et præsertim ad subtiliores illarum relationum gradus aptissime exhibendas. Quisnam vero casus eligendus sit, ex verbo pendet; hinc verbo attribuitur *rectio*, casui contra *dependentia*, id est, *verbum est regens*, casus autem *rectus*. Quod objectum verbale communiter in *infinitivo* ponitur, quandoque tamen et in *participio*.

OBJECTUM NOMINALE.

A. ACCUSATIVUS.

§ 249. Objectum, ad quod actio subjecti proxime refertur, in *accusativo* ponitur; quem casum regunt pleræque transitiva. Atqui actio est vel physica vel metaphysica.

1) Transitiva, quæ actionem physicam designant et accusativum regunt, habita ratione nostræ fundamentalis divisionis ordinavimus, ut sequitur:

a) Verba stirpes formæ fortis, pauca in *an* et *on* debilis formæ et nonnulla anomala: *aigan* possidere (Luc. iv, 58 *fanhous groþos aijun jah fuglos himinis sitluns*); *haban* habere, *gahaban* retinere, *afhaban* detinere, *dishaban* continere, occupare; *skulan* debere, *letan* scilicet in prægnantibus significationibus sinendi (Me. v, 49), demittendi (Me. xi, 6), sinendi in sensu gall. *laisser faire* (Me. xiv, 6; Joan. xii, 7), emittendi (Me. xv, 57 *stibna mikila* vocem magnam), relinquendi, gall. *laisser debout* (Luc. xix, 44), *afletan* relinquere (legendum est igitur apud Luc. v, 11 *afletandans* loco *afleipandans*, quod significat deficientes et semper est intransitivum); *fahan* et *gasahan* capere, *ushinþan* et *frahinþun* capere, *undgreipan* et *saigræipan* arripere; *gajukan* pugnae, *gægeiqan* lucrari;

Gibn dare, *atgiban* dare, attribuere, *fragiban* dare, concedere, *afgiban* secedere, *usgiban* reddere; *ana-* et *biaukan* addere; *niman* tollere, capere, *andniman* accipere, *atniman* atollere, accipere, *afniman* auferre, *ganiman* assumere, *dismiman* continere; *usniman* auferre, *franinan* accipere; *vitan* et *fravilvan* rapere, *diseitan* arripere; *biraubon* furari;

Bairan ferre, *utbairan* asferre, offerre, *imathairan* inferre, *þairhþairan* transferre, *us-* et *utbairan* auferre, efferre, *frabairan* ferre; *briggan* ducere; *tuhhan* trahere, ducere, *atuhhan* adducere, *imathuhhan* inducere, *afuhhan* reducere, *bituhhan* circumducere, *gatiuhhan* abducere, *ustuhhan* educere; *atþinsan* attrahere; *draibau* pellere, *usdraibau* expellere (cum accusativo et dativo, vid. § 229, 1); *vairþan* et *gairþan* jacere, *at-* et *usvairþan* jacere, eicere (post-

erius cum accusativo et dativo, vid. § 229, 1); *þrikan* et *garrikan* persequi; *þreitþan* premere;

Saitan seminare, *sneifþan* metere, *galisan* colligere; *rikan* accumulare, *giutan* fundere, *þrahan* et *usþraha* lavare, *hraiþjan* et *gahraiþjan* mundare, *afhraiþjan* purificare (*fræauchtins* Skeir. I, a); *afstairþan* obliterare, *salbon* et *gasalbon* ungere; *drighkan* bibere, *fraitan* devorare;

Gaskapjan creare; *bairan* et *gabairan* parere; *liujan* et *galiujan* ducere (uxorem), nubere;

Filhan et *gasilhan* abscondere, sepelire, *afilhan* abscondere, *usfilhan* sepelire, *anafilhan* relinquere; *galukan* claudere, *ustukan* aperire; *usgrabun* effodere, *bigraban* circumfodere; *ushulun* excidere; *salþan* plicare; *bindan* et *gabinan* ligare, *andbindan* deligare, solvere; *biþindan* circumvolvare; *gavindan* colligere; *ekaidan* dividere; *brikan* frangere, *gabrikan* confringere, frangere (præsertim *zāw*, unde goth. *hlaibans*, frangeru panem); *dishniupan* dirumpere (Luc. viii, 2) *bandjos*), *disskreitan* scindere; *distairan* scindere, *galairan* dissolvere, destruere, *usstiggan* expungere, eruere; *ufsneifþan* dissecare, immolare; *maitan*, *af-* et *usmaitan* abscindere, *bimaitan* circumcidere; *stahan* verberare, *afstahan* percutere, cedere; *stantan* pulsare, *bliggvan* et *usbliggvan* percutere; *gavundon* vulnerare; *holon* fraudare; *kriustan* stridere (Gall. *presser l'un contre l'autre*, *tunþans* dentibus stridere Me. ix, 18).

b) Plurima verba quæ per compositionem sunt transitiva, ut: *bistandan* sistere-circum (Luc. xix, 45), *dissitan* apprehendere, *bisitan* habitare-circum (Luc. i, 65); *birinnan* circumdare (Joan. x, 24); *disdriusan* capere (Luc. i, 42); *anaqiman* supervenire (venire-super Luc. ii, 9), *biqiman* supervenire (Thess. i, v, 3, ubi *biqimiþ* loco *blissoþ* legendum est); *bituhhan* circumire, percurrere (Mth. ix, 35; Me. vi, 6 regionem, ab intransitivo *tuhhan* iter facere, ire); *biwairban* circumire, circumstare, circumdare (Luc. viii, 45); *þairhþleiþan* transire, ire per—(Luc. xviii, 45); *þairhþgaggan* pertransire, *ufargaggan* præterire (Luc. xv, 29 *anabusn*), *viþragaggan* obviam ire (Joan. xi, 20); *bispeivan* conspuere (Me. xv, 49; Luc. xviii, 32, simplice *speivan* cum *ana* constructo); *biskeinan* circumfulgere, illuminare (Luc. ii, 9); *bilaigon* lambere (Luc. xvi, 21); *gatilon* pati, sufferre (Tim. ii, 11, 10).

c) Verba derivata in *-jan* cum factitiva significatione:

aa) E verbis: *satjan* et *gasatjan* ponere, locare (gall. *faire asseoir*), *atsatjan* apponere, *afsatjan* auovere, *bisatjan* circumdare, obsidere, *niþsatjan* transponere, *ussatjan* imponere, componere; *lagjan* et *galagjan* jacere, ponere (jacere facere), *at-* et *analagjan* superponere, imponere, *aflagjan* deponere, *ustagjan* ponere, *saurlagjan* proponere;

Sandjan mittere (gall. *faire aller*), *insandjan* mittere, *gasandjan* deducere, *ussandjan* eicere, demittere; *draibjan* compellere; *usdraibjan* expellere; *ushaffjan* efferre, *ufarhaffjan* extollere, *athaffjan* detollere,

raisjan excitare, *expergefacere*, *urraisjan* suscitare, excitare; *hnaivjan* et *gahnaiivjan* humiliare, *ufhnaivjan* subijcere, *ahnaiivjan* reclinare (de dormiente, caput suum reclinare); *ufrakjan* extendere; *ufþanjan* producere; *urranjan* oriri facere; *vandjan* et *gutvandjan* vertere, *atvandjan* revertere, convertere, *afvandjan*, *bivandjan* circumvertere, vitare, effugere, *invandjan* pervertere; *af-* et *ushrisjan* quassare, tremefacere; *usvaltjan* convolvere; *atvaltjan* obvolvete, *afvaltjan* devolvere, *fauvaltjan* præcludere (hoc est, volvere ex. gr. saxum ante ostium sepulcri); *ga-* et *afdransjan* rej cere, deijcere; *vagjan* et *gavagjan* movere, agitare, in- et *usvagjan* commovere, exagitare; *drobjan* turbare, perturbare; *tahjan* lacerare, *distahjan* dilacerare; *gastagqjan* offendere (*foto* Luc. iv, 11);

Gadragkjan potu-recreare; *gasohjan* sat are; *daupjan* baptizare, mergere, *ufdaupjan* immergere; *bugjan* vendere, *usbugjan* emere, *frabugjan* vendere (cui etiam instrumentalis casus adiungitur, vid. § 240, 5); *huljan* et *gahuljan* velare, *dishuljan* abscondere, operire, *andhuljan* revelare; *tundjan* accendere, *intandjan* incendere; *raupjan* evellere; *afwapjan* suffocare, exstinguere;

Taujan et *gataujan* lacere; *vaurkjan* et *gavaurkjan* operari, agere, facere, *fairvaurkjan* efficere; *baidjan* et *gabaidjan* cogere; *nasjan* et *ganasjan* salvum facere, sanare;

bb) Ex nominibus, scilicet :

a) Adjectivis, quæ tunc ut prædicatæ in verbo jacent: *mikiljan* (a *mikils* magnus) magnificare, ampliare; *gamaurgjan* (a MAURGS? coll. Cf. II, § 51) abbreviare, *blauþjan* et *gabluþjan* (a BLAU þS debilis, hebes, coll. Cf. III, 251) debilitare, extenuare, delere, *haulþjan* et *ushaulþjan* (a *haulis* altus) exaltare, altum facere; *hauþjan* et *gahaunþjan* inclinare; *gatamþjan* (a TAMIS domitus, mansuetus) domare, sicurare, *gamainþjan* commune reddere, participare, communicare; *manþjan* et *gamauþjan* præparare, *gahrainþjan* purificare, *hailþjan* et *gahailþjan* salvum facere; *lausjan* et *galausjan* solvere, liberare, *uslausjan*, evacuare, liberare; *afdaufþjan* interficere; *fullþjan* et *gafullþjan* implere, *usfullþjan* explere, *natþjan* et *ganatþjan* irrigare; *tulgþjan* et *gatulgþjan* corroborare, fortificare; *gafþvastþjan* fortificare; *gaibnþjan* æquare, *gahaidþjan* indurare, *gabljndjan* cæcare, *maidþjan* corrumpere, *inmaidþjan* immutare; *garæihþjan* rectificare, rectum facere;

ß) Substantivis, quæ hic instrumentalia sunt: *nanþjan* (a *nanþs* necessitas, coactio) coactione oblinere, cogere; *taiknþjan* (a *taikns* signum) signo indicare, ostendere; *ustahnjun* exponere, designare; *bandrþjan* innuere, significare; *fauvaipþjan* (a *vaiþs* coronarium, vinculum) corona circumdare, coronare, ligare; *ganagþjan* affigere (elavo), *gasleiþþjan* ledere (damno), *gabotþjan* relucere (bono), *laistþjan* et *galaistþjan* sequi, *sigþjan* et *gasigþjan* sigillare, *fauvsigþjan* signare; *insailþjan* ilaqueare, *kaupþjan* colaphizare, *fodþjan* nutrire, alere, *matþjan* manducare, *vasþjan* et *gavasþjan* ve-

stire, induere, *andensjan* exuere, spoliare; *fravardþjan* corrumpere, *disvinþþjan* conquassare, *lerþjan* et *galerþjan* tradere, *ushramjan* crucifigere; *disdailþjan* dividere, partiri, *afdailþjan* dividere; *anamahþjan* vim inferre; *tmurþjan* et *gatinþjan* ædificare, *siujan* soere.

2) Transitive, quæ metaphysicam actionem significant, et ad quæ verba sensum, affectum et dicendi pertinent:

Hausjan et *gahausjan* audire; *saiwan* et *gasaiwan*, videre, adspicere;

Miton putare, cogitare, *bifugþjan* cogitare, putare; *domþjan* et *gadomþjan* iudicare, dijudicare, discernere; aliquando *gamunan* cogitare (vid. § 258 annot. 4); *gakaran* curare, providere; *faurogaredan* prædestinare; *kunnan* cognoscere (Luc. i, 54; xvi, 15), *gakunnan* cognoscere, *ufkunnan* nosse, scire, vitare scire, *binihsjan* exquirere, *andhruskan* inquirere, *fraisan* tentare, *sokþjan* quærere, *ussokþjan* exquirere;

Venþjan sperare, spectare (aliquid), *usbeidan* expectare (aliquem), *ogan* timere, timere de—, *vinnan* et *gavinnan* pati, *þulan* ferre, tolerare, *usþulan* sustinere;

Aistan et *gaaiþtan* æstimare, venerare, *sveran* honorare, *unsveran* inhonorare, *andvitan* diffamare, *fastan* et *gafastan* considerare, spectare, *inveitan* adorare, *blotan* (sacrificiis) adorare, *reiþan* et *gareiþan* sanctificare; *ulveitþjan* exprobrare (vid. § 229, 1), *bilaiþkan* saltare, *bihlahþjan* irridere, *gaaimþkon* improbare;

Friþjan diligere, *arman* et *gaarman* misereri, *hatan* (Rom. vii, 13) et *þijan* odisse, *gaurþjan* contristare, *marþjan* et *gamarþjan* scandalizare, *airþjan* seducere, *afþugþjan* obsecrare, *eiþþjan* dubitare (Skeir. VI, b), *hahan* suspensum tenere, *anþium* tollere (Joan. x, 24), *malþanon* æmulationem provocare, *usluton* decipere, *andstaurran* murmurare, *fraveitan* vindicare, ulcisci;

Laiþjan docere (potissimum scientiam, *ἐδιδασκεν*), *talþjan* educare, instruere, edocere (potissimum doctrinam vitæ, *παίδευεν, σοφθετεν*), *ussigþtan* eligere, *usqþþjan* explicare (illustratione evolvere), *merþjan* animadvertere, *spillon* et *gaspillon* narrare, evolvere, *fraihnan* interrogare, *invidan* et *afaiþkan* negare, *bisvaran* affirmare, jurare, *bilþjan* precari; *namþjan* nominare, *haiþan* (*καλετεν*) vocare, nominare (vid. § 220, 2), clamare, *anah itan* acclamare (vid. § 229, 2), *athaitan* advocare, *gahaitan* evoclamare, agnoscere, *fairhaitan* agnoscere; *anah udan* imperare, mandare, determinare (Mth. viii, 4 *atþair giba þoei anabauþ moses*; Me. i, 44; Luc. v, 11), *vopþjan* clamare (*φωνεεν, βοων*), *uivopþjan* advocare, *loþon* et *galoþon* vocare, advocare; *gavalþjan* eligere, *golþjan* et *galþjan* laudare, *andbeitan* vituperare, *gasakaa* imputare, accusare (vid. § 229, 2), *vajamerþjan* calumniare, *þiuþþjan* et *gaþiuþþjan* benedicere (vid. § 229, 1), *þrafþþjan* et *gaþrafþþjan* consolari, *unþrafþþjan* recitare, confortare, *faiþlaeisþjan* convincere, arguere, *baerhtþjan*, *at-* et *gabairhtþjan* revelare, manifestare, *gastikunþþjan* manifestare; *vioþþjan* accusare, *stojan*; et

gustojan iudicare, *afðomjuni* condemnare; *meljan* et *gumeljan* scribere.

3) Accusativum personæ regunt etiam impersonalia *huggreiþ* et *gredof* esorit, *þaurseiþ* silit: Joan. vi, 35 *þana gaggandan du mis ni huggreiþ* (ὁ ἐρχόμενος — πειράσει) *jah þana gatuubjandan du mis ni þaurseiþ*; Rom. xii, 20 *jabai gredo sijan d þeinana* (πεινά ὁ ἐχθρός σου), *mat gif imma · iþ jabai þaursjai, dragkei ina*. Necnon et cum *karist* sollicitat (vid. § 238, 3 not.), accusativus personæ et genitivus rei ponitur, vid. § 238, 3.

4) Verba, quæ præter suum accusativum etiam dativum vel genitivum regunt, vid. §§ 227, 237, 238.

§ 220. Alter accusativus, qui scilicet præter accusativum objecti effectum actionis indicat, vel ut prædicatum objecti ponitur et in germanico sermone per *als* ut, *für* pro, *zu* in ¹ vertitur, etiam simplici accusativo exprimitur; jan vero huic regunt verba:

1) *Faciendi, advocandi, illustrandi, ponendi, ostendendi, capiendi, dandi, etc.*: Joan. viii, 53 *wana þuk silban taujis þu?* Quem te ipsum facis tu? xix, 7 *sik silban guþs sunu gatavida*; Mc. i, 3 *raihtos vaukeiþ staisas guþs* rectas facite semitas Dei; Rom. ix, 24 *kasa armaions guþ lapoda uns*; Col. i, 22 *gafriþodai sijuh in leika fairh dauþu du atsatan izvis veihans jah unammuns*; Cor. ii, ii, 14 *guþa aviliud þamma ustaiknjandin hroþeigans uns in xristau*; Phil. iv, 14 *vaila gatarideduh gamainja briggdans meina aglon*; Tim. ii, ii, 15 *usdaudei þuk silban gakusana usgiban guþa, vaurstujan xnaiviskana*; Luc. xx, 43 *galugja sijands þeinans fatubaurd fotwe þeinaize ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; i, 53 *gabignandans insandida lausans*; xx, 10; vii, 10 *bigetun þana siukan skalk haitana*; Mth. xxv, 38 *wan þuk sezum gast?* Luc. xviii, 24; x, 18 *gasaw sata nu sve lauhmunja driusan dan us himina*; Philem. 15 *afsto duþe atgaf sik du weita, ei aiveinana ina andnimais*; Luc. xv, 27; Joan. xv, 18 *ni leta izvis viduvairnans*; Tim. i, v, 23 *þuk silban sviknana fasais*; Cor. ii, xi, 16 *sve unsvodana nimiþ mik*; i, 23 *veitvod guþ anahaita ana meinai saivalai*; i, 22 *guþ gibiþ vadi ahman in hairtona unsara*; Eph. iv, 11; Tim. i, ii, 6; Eph. v, 2 *xristus atgaf sik silban saur uns hunsl jah sauþ*; Cor. i, ix, 5 *habam valdufni svistar qiuou bituhun*; Luc. iii, 8 *attan aigum abraham*; x, 18 *kabai mik 'aurqi þanana*; Phil. ii, 29; iii, 17;

2) *Vocandi, nominandi, etc.*: Luc. vi, 15 *iesus gavalida us im talib, þanzei jah apaustauluns namnida, seimona, þane ei jah namnida pairru*; i, 3 *haitais namo isiohannan*; 31, 59; xx, 41; Rom. ix, 25; Mc. x, 18 *wa mik q'his þiu þeigana?* xii, 37; Skeir. IV, c; Joan. ix, 22 *jabai was iesu andhahaiti xristu, utana synagogais vairþai*;

3) *Tenendi (habendi), numerandi, etc.*: Luc. vii, 7 *ni mik silban vairþana rahnida at þus qiman*;

Tim. i, vi, 1; Cor. i, xi, 16 *aftra qiþa, ibai was mik muni unsvodana*; Phil. ii, 3; Tim. i, i, 12 *gatalubjandau mik gahugida gasatjands in andbaktja*; Luc. vii, 29 *motarjos garaihtana damidedun guþ*; Joan. xvii, 3 *so ist so aiveino libans, ei kunneina þuk ainana sunja guþ*.

ε Annotatio 1. — Quemadmodum præsentibus visan et vairþan (§ 209, 5) prædicatum vel effectus (actionis) per *du* aliquando exprimitur, ita etiam præsentibus verbis ii. 1 et 2) subjectis: Joan. x, 33 *stainjum þuk, þatei taujis þuk silban du guþu* (θεόν); Mc. xi, 17 *jus gatavideduh razn mein du filigrja* (σπλιξιον) *vaidedjane*; Eph. ii, 15 *tuans gaskop in sis silbin du ainamma* (εις εως) *niujamma ukenn*; Neh. vi, 18 *tobelas nam dauhtar maisaulanis du genai* (εις γυναϊκα); Mc. xii, 23 *sibiu ahtedkn þo du genai* (γυναϊκα); Philem. 17 *nu mik habais du gamana* (χοινωνόν). Alia exempla vid. Gloss. v. Du b).

ε Annotatio 2. — Quemadmodum verba supra laudata, ubi in activo ponuntur, duplicem accusativum regunt, ita ubi in passivo construuntur, duplici nominativo gaudent: Luc. viii, 2 *marja, sei haitana vas magdalēne*; i, 32 *sunus þeins vairþiþ miki's jah sunus hauhistins haitada*; ii, 21 *haitan vas namo is iesus*; Eph. i, 11 *in xristau hlauts gasatidai vesum*; Luc. ix, 36 *bigitans varþ iesus ains*; Cor. ii, xiii, 7 *ni vaiht ubilis taujaiþ, ni ei veis gakusana i þugkjaima* (videamur), *ak ei jus þata godo taujaiþ*. Sed ante alterum nominativum etiam *sve* induci potest: Rom. viii, 36 *rahnidui vesum sve* (ὡς) *lamba slauhtais*. Ubi autem passivum in participio et equidem in accusativo construitur, prædicatum etiam in accusativo congruenter ponitur: Mth. ix, 9 *iesus gasaw mannan sitandun at motai maþ þaiu haitunana*.

ε Annotatio 3. — Ex hac vero regula excipitur casus tituli dictus, quippe cum post *vopjan*, titulus qui datur alicui, in nominativo ponitur: Joao. xiii, 15 *jus vopeid mik · laisareis jah frauja*. Sic etiam adest Mc. iii, 16 *gasatida seimona namo pairrus*.

4) Duplex accusativus, qui scilicet personam et rem exprimit, in gothica lingua non nisi raro occurrit; ut tales sequentes tantum affirmari possunt: Mc. x, 35 *vileima, ei þatei þuk bidjos, taujais ugkis*, quemadmodum germanice diceretur: *was wir dich bitten*, et gallice: *ce que nous vous demandons*. Probabilissimo etiam Joan. xiv, 26 *izvis laiseiþ allata, izvis in accusativo est, cum verbum laisjan eodem modo etiam germanice construat* (vid. ex. gr. vom Althochdeutschen Gl. II, 256). infrequentissime ponitur Joan. xvii, 26 *frjupva þoei* (ἔν) *frjodes mik*, sed alibi in talibus constructionibus instrumentalis casus gothice usurpatur, ut Mc. x, 38 *dauþeinui þizuniei* (ὁ) *ik dauþjada* (vid. Luc. vii, 29); Mc. ix, 31 *gadrachjai izvis stikla* (ποτάριον); xv, 17 *garasidedun ina vaurpurai* (πορφυραν); vel alia constructio,

¹ Aliquando eo modo, aliquando simplici accusativo latine exprimitur. *Interpr.*

ut interrogare aliquem de aliquo (genit.) *Mc. iv, 40*; aliquem memorem facere de aliquo (genit.) *Joan. xiv, 26*; obtestari aliquem ob (in cum dat. vel bi cum dat.) *Thess. I, v, 27*, etc.

In loco *Mc. xii, 4 haubiþ vundan brahtedun* constructio ut objectum propter *vundan* sumenda et *haubiþ* capite (gall. à la tête) vertenda, licet consonantica forma verbi *vundan* hic difficile explicari possit (*Helianth 149, 1* dixit, more Germanico: *he ward an thai hobid vund*); cæterum accusativus *haubiþ* ex locis, ubi accusativus construitur cum passivis, quæ in activo accusativum regunt, illustrandus est: *Joan. xi, 44 urram sa dauþa gabundans handuns jah fatuns faskjam*; *Eph. vi, 14 standaiþ usgaurdnai kupins izvarans sunjai*, quemadmodum germanice dicitur: *die Hände und Füße gebunden, die Hüften gegürtet*, et gallice: *pieds et mains liés, les reins ceints*, coll. *Luc. iv, 18 blind siun*; *Phil. iii, 5 bimait ahtaudogt*. Græco autem omnino congruit *Cur. II, iii, 18 þo samon frizaht ingateikonda*.

« Annotatio 4. — Sed hic etiam modalis tum usurpatur, vid. § 243, tum constructio mutatur: *Gal. ii, 7 πιστευμαι το εὐαγγέλιον* gothice *gatrauaida vas mis aivaggeþjo* (ereditum fuit mihi evangelium), item *Tit. i, 5*; vel *Tim. I, iv, 2 κεινηθησονται τῶν εὐδίων συνειδητων* gothice *gutandida habandans svesa miþrissein*.

§ 221. Accusativi absoluto modo frequenter equidem construuntur, sed sola pronominalia neutra ut tales accusativi occurrunt: *Cor. I, x, 53 ik allaim all* (πάντα in omnibus) *leika*; *Eph. iv, 13 vahsjaima in ina þo alla* (τὰ πάντα); *Cor. II, xii, 18 ibai wa* (τι aliquid) *bifaihoda izvis teitus?* *Tim. I, i, 10*; *Gal. iv, 12 ni vaiht mis gaskoþuþ*. Huc pertinet interrogativum *wa* (τι) quid? *Mth. vi, 28*; *viii, 26*, etc.; insuper *þata anþur* (τὸ λοιπὸν) cæterum, de cætero *Cor. I, i, 16*; *II, xiii, 11*, etc.; *þata andanciþo* (ταύναντιον) in adverso *Cor. II, ii, 7*. Quandoque etiam loco accusativi absoluti adhibetur in cum dativo: *Eph. vi, 13 maguþ in allamma* (πάντα) *usvourkjandans standan*; vel dativus simpl.: *Luc. iv, 25 ni vaiht ai gaskuþjands imma*.

§ 222. De accusativo ad determinanda locum, tempus et modum, vid. §§ 246, 249, 250.

B. DATIVUS.

(*Silber, Versuch über den gothischen Dativ. Naumburg 1815.*)

§ 223. In quonam respectu duo objecta exterius et fortuito connectantur, necnon et in quanam proximæ relatione subjectum inveniat vel inveniri studeat, atque etiam quodnam efficacitatis suæ objectum indirecte habeat vel habere cupiat, imo quonam objecto directe gaudeat vel gaudere studeat, hæc omnia DATIVUS significat; igitur et paucis verbis duorum objectorum proximitas atque pertinentia simultanea, et fortuita, unde relationes partim similitudinis et communitatis, partim superioritatis et inferioritatis oriuntur, denique relatio objecti ad effectus agentis dativo casu exprimuntur. Porro objectum quod dativus exprimit, plerumque est perso-

na; cæterum in gothica lingua non pauca supersensu vestigia, ex quibus dativum et accuativum ut casus directa vel indirecta actionis objecta significaverit, spectare licet, nempe partim sub respectu formæ, ex eo quod ex. gr. utriusque casus formæ in plurali pronominis substantivi (*izvis, uns, unsis*) atque in singulari anomalerum vocalicæ (§§ 86, 87) et femininorum consonanticæ declinationis (§§ 91, 92) eadem sint et in tertia vocalica declinatione in *an* et *u* promiscue incipiant (coll. § 29, 3); partim sub respectu significationis, ex eo quod plurima verba alterutrum casum cum eadem significatione regere possint.

§ 224. 1) Quo corporalius est relatio, eo magis verbum dativum regens aliquid externum indicat: primo *sves visan* pertinere, proprium esse (*Skeir. II, d*) dein *ibna visan* similem esso (*Luc. xx, 56 ibnans ayyilum sind*), *gaibnjan* assimilare (*Luc. xix, 44 air þai þuk yaibnand*); *galeiks visan* similem esse (*Skeir. I, a ni ibnih galeiks unsurai garaihtein ak silba garaihte vas*), *galeikon* conformare (*Rom. xii, 2 ni galeikoþ izvis þamma aiva*), comparare (*Mth. vii, 24 galeiko ina vaira frodamma*), imitari (*Mth. vi, 8 ni galeikoþ þaim*); *ibnaskauns* conformatum (*Phil. iii, 21 imma deiþ leika hauneinans unsaraizos du ibnaskaunþamma leika ut þaus seinis*); huc pertinet etiam *sa sama* sicut, quemadmodum (*Cor. I, xi, 5 ain ist jah þata samo þizai biskabanon*);

Gamains vairþan participem fieri (*Rom. xi, 17 gamains þizai vaurtsai jah smair þra alevabogmis varst*), *gamainjan* participare (*Cor. I, x, 18 niu þai matjandans hunsla gamainjandans hunslata sind*); *gamotjan* occurrere (*Mth. viii, 28*, etc.), *afarlustjan* sequi (*Luc. vii, 9*; *i, 3*; *Tim. I, v, 10*, dum *laistjan* et *galaistjan* accusativum regunt, vid. § 219, 1) *c) bb) þ*); *haftjan* adherere (*Rom. xii, 9, 12*; *Tim. I, iii, 8*), *gahaftjan sik dare se* (*Luc. xv, 15 gahaftida sik ainamma baugjane*), *gahastnan* adherere (*Luc. x, 11*), *andtilon* adherere (*Luc. xvi, 13*), se accommodare (*Skeir. VII, a*); *gabundans visan* conjungi (*Cor. I, vii, 27*; *Rom. vii, 2*), *gavadjon* despondere (*Cor. II, xi, 2*), *tiugan* in medio, nubere, de muliere (*Mc. x, 12*, etc., § 178, 1), *blandan* commiscere (*Cor. I, v, 9 ni blandaiþ izvis horam*), *gahorinou mocehari-cum* (*Mth. v, 28 wazuh saei saiwiþ qinon du luston izas ja gahorinoda iz ai*). Item in sensu contrario: *galausisþs visan* separari, solvi (*Cor. I, vii, 27 galausisþs is qenai*), *skaidan* separare, dividere (*Mc. x, 9*); *usvandjan sik* discedere, averti (*Mth. v, 42*), *afskiuban* depellere (*Rom. xi, 1 ibai afskauf guþ manage in seinamma*; *Tim. I, i, 19*), *afstandan* abstare, delicere (*Cor. II, iv, 2 afstopum þaim analaugnjam aiviskjis*; *Tim. I, iv, 1 afstandand sumai galaubeinai*); *tristandand* separare se, valedicere (*Cor. II, ii, 13 twistandands imma galaiþ in makidonda*);

« Annotatio 1. — Horum verborum plura etiam aliter construuntur: *Thess. II, iii, 11 ni blandaiþ izvis miþ imma*; *Mc. x, 11 saei alectiþ qen seinu*

jah *linga þ anþara*, *hor no þ du þizai*; Rom. vii, 2 *jabai gasviltiþ aba*, *gatausjada gens uf þamma ritoda*; Mth. x, 35 *qun skaidan mannan vi þra attan*; Luc. iv, 13 *diabulus afsto þ fairru imma*; Cor. II, xii, 8 *fraujan bab ei afsto þ i uf mis*; Tim. II, ii, 19. De *lausvisan*, *lausjan* et *gatausjan* vid. § 237, 4) et annot. 2. Post *liugan* in activo positum, de viro (mulierem ducere), accusativus usurpatur. »

Vitan vigilare (Luc. ii, 8 *hairtjos vesun vitandans hair dai*; Mth. xxvii, 64 *hait vitan þamma hlai va* etc.), *bairgan* servare, preservare (Joan. xii, 25 *saci fiiþ suivala seina in þamma fairvau*, in *libainai aþveinon bairgiþ izai*); in sensu contrario: *fraliusan* perdere (Luc. xv, 8 *saci fraliusiþ drakmin ainamma*, *sokeiþ unte bigitiþ*, etc. in eodem capite); *fraqiman* impendere (Luc. viii, 45 *in lekians fraqam allamma aigina seinammi*), perdere, destruere (Luc. ix, 54 *qifaima*, *fon a'gaggai us himina jah fraqimai im?*); *fravisan* destruere (Luc. xv, 14); *biniman* auferre (Mth. xxvii, 61 *ibai austo siponjos is binimaina imma*);

Tekan tangere (Luc. viii, 45, 46 *was sa tekands mis? taitok mis stums*), solemniter attekan (Mth. viii, 5 *attaikok imma*; ix, 21 *jabai atteka vastjai is*, *ganisa*, etc.), *gaþlaihan* amplecti (Mc. x, 16 *gaþlaihands barnam þluþida im*; Cor. II, vii, 6); *kukjan* osculari (Luc. vii, 45 *ni kukides mis*; 38 *kukidu fotum is*).

2) Quo autem spiti ualior est relatio, eo magis verbum dativum regens aliquid intimum indicat: *gateikan* ostendere, *praufetjan* prophetizare, *qipan* dicere et *rodjan* loqui (utrumque etiam cum *du* sæpe constructum, § 246 5) b), *andqihan* reuertiare (Luc. ix, 61), alloqui (Luc. viii, 19); *anabiudan* et *saurbiudan* imperare, mandare, *wotjan* et *gawotjan* increpare, *lainn* deridere (Joan. ix, 28), *ubil* *vaurdjan* maledicere (Mc. ix, 39), *ubil* *qiphan* maledicere (Mc. vii, 10), *vaita* *qiphan* laudare, benedicere (Luc. vi, 26), *gaþlaihan* consolari; *uslaubjan* permittere;

Gaumjan attendere (Tim. i, iv, 13 *gaumei say gva bukjo*), observare (Joan. ix, 1 *þairhleifhands gaumida man blindamma*), *maurnan* sollicitum esse (Mth. vi, 25), *fraþþjan* intelligere (Mc. ix, 32 *ni froþþun þamma vaurda*, etc.), *andhausjan* audire (Cor. II, vi, 2 *andhausida þus*), *hausjan* audire (Mc. ix, 7 *so ist sunus meins*, *þamma hausjaiþ*; Joan. xii, 46, etc., coll. § 238), *ufhausjan* audire, *galaubjan* credere, *trauan* credere; *frakunnan* aspernari (Tim. I, iv, 12 *ni manna þeinai jundai frukunni*; Joan. xii, 43; Mth. vi, 24), *ufbrikan* aspernari (Luc. x, 46), *ufarmunnon* oblivisci (Phil. ii, 30; iii, 14);

Siponjan discipulum esse (Mth. xxvii, 57 *silba siponida tesua*), *andbahtjan* ministrare (*διακονεῖν*), *skalkinon* servire (*δουλεῖν*), *drauhtinon* stipendia facere, militem esse (Tim. II, ii, 4); *raginon* regere (*διοικεῖν* Luc. ii, 2), *fraujinon* præesse, imperare (*κυριεῖν* Rom. vii, 1 etc., etiam Tim. I, ii, 12 *inm taura* construitur), *reiknon* imperare (*ῥηξεν* Mc. x,

42; Joan. xiv, 50), *valdan* gubernare (Tim. I, v, 14), *gavaldan* dominari-in (Mc. x, 42), *sauragaggan* providere (Tim. I, iii, 4, 12);

Vailuhugjan benevolentem esse (Mth. v, 25), *hulþs* *visan* propitium esse (Luc. xviii, 13), *gods* *visan* bonum esse (Luc. vi, 35; ix, 35), *svers* *visan* dilectum esse (Luc. vii, 2), *vaita* *galeikan* beneplacere (Rom. xiv, 18), *modags* *visan* irasci (Mth. v, 22), *hatizon* irasci (Joan. vii, 25), *vaitataujan* benefacere (Mc. xiv, 7), *hleibjan* adjuvare (Luc. i, 54), *gaskapþjan* ledere, inique agere, *bulvan* torquere, male afficere (Mc. v, 7; Luc. viii, 28); *gafrifon* reconciliare (Cor. II, v, 19 *guþ vas in xristau manaseþ gafrifonds sis*), *gayavairþnan* reconciliari (Cor. II, v, 20 *bidjam suur xristu gayavairþnan gu þa*), *gasibjon* reconciliare se (Mth. v, 24 *gagg gasibjon br oþr þeinamma*); *qagis* *visan* convenire (Rom. vii, 16); *gadobs* *visan* decentem esse (Tit. ii, 1, etc.); et in sensu contrario: *andvaurdjan* contradicere (Rom. ix, 20), *andstandan* resistere (Mth. v, 39), *andveihan* vel *andvaihjan* adversari (Rom. vii, 23).

1) Annotatio 2.—Quod autem Gothus etiam verba, quæ dativum regunt, in passivo personaliter usurpet, jam fuit § 177, 2 animadvertum; sed quandoque etiam ea, more romano, impersonaliter adhibet, ut cum mihi parcitur vertit Mth. ix, 17 *bajopum bairgada*, coll. § 254. »

§ 225. Relatio pertinentiæ inter duo objecta existens per *vairþan* fieri et *visan* esse (in sortem), indicatur, quorum prius quandoque per *possidere*, posterius vero *habere* latine verti potest, dativo subjecto evadente: Mth. v, 22 *saci qipþ þra þr seinamma raku! skuli vairþiþ gaqu m þ ai*; Mc. xii, 13 *wurjamma* (*τινος*) *ize vairþiþ gens?* Luc. xix, 9 *himnu daga naseins þamma garda varþ*; Rom. ix, 9 *vairþiþ sarrin* (*τῆ Σάρρα*) *sunus Sara* possedit filium; vii, 3 *gens vairþiþ vaira anþaramma* (*ἀδρῆ ἐξέρω*); 4; xi, 25 *daubei sumatu israeta varþ*; Cor. II, vi, 16 *eis vairþand mis managei*; Mc. ix, 21 *wan lagg mel ist, ei þata varþ imma?* — Luc. viii, 42 *dauhtar ainoho vas imma*; ix, 38, coll. vii, 12; Mc. xii, 37 *wapro imma sunus ist*; Luc. xx, 44; Mc. vi, 2 *wapro þamma þata* (*is*); Luc. ii, 14 *vulþus in hauhistjam gu þa* (*sijai*)! Tim. I, i, 17; Luc. x, 5 *qavairþi þamma garda* (*sijai*)! xix, 34 *fraujin þaursts þis ist dominus ea opus habet*; vii, 41 *trai dulgis skulans vesun dulgahaitjin uimamma*; Rom. ix, 2 *saurga mis ist mikila*; Cor. II, vii, 4 *managa mis trauains du izwis* (*ist*), Thess. II, iii, 2 *mist allaim* (*πάντων*) *galaubeins*. Iluc pertinent formula *wa mis* vel *uns jah þus?* § 255, 2.

§ 226. Substantivis, quæ sive radice sive significatione verbis paragrapho 224 laudatis conveniunt, dativus loco genitivi, quem fert Græcus, frequenter conjungitur: Rom. xi, 34 *was imma* (*αὐτοῦ*) *ragimeis vas?* Mc. ii, 28 *frauja ist in sunus mans jah þamma sabbato* (*τοῦ σ.*); ix, 35 *jabai wasvili frumists visan, sjai allaim* (*πάντων*) *andbahts*; x, 44 — *allaim skulks*; Joan. ix, 27, 28 *jah þus vileiþ þamma* (*αὐ-*

τοῦ) siponjos vairhan. — *hu is siponeis hamraa*; Luc. x, 29 *was ist mis (μου) newundja?* Joan. xix, 12 *ni is frijonds kaisara (καίσαρος)*; Tim. I, v, 22 *ni gamainja siais fravaurhtim*; II, iii, 10 *galaista is laiseinai meinai*; Luc. v, 10 *vesum gadaitans seimona*; Cor. I, x, 20; Cor. II, vi, 14, 15 *ni vairhaiþ gajukans ungalaubjandam, unte wo dailo garaihtein miþ ungaraihtein, aiþþau wo gamainduþe liuhada miþ rigiza, vouh þan samaqisse xristau miþ bailiama, aiþþau wo daile galaubjandin miþ ungalaubjandin?* Sic etiam adest Joan. xviii, 15 *sa vas swaihra kaja sin (τοῦ κἀρχα)*, et dativo atque genitivo promiscue usurpatis: Me. vi, 5 *niu þata ist sa timrja sa sunus marjins iþ broþar iakoba jah iuse jah iudins jah seimonis*, ubique Græco genitivum adhibente. Coll. §§ 250 annot. et 227 annot.

§ 227. Plura e verbis §§ 224 et 219 memoratis accusativum rei et dativum personæ regunt, ut sunt verba dandi, relinquendi, tradendi (*anafilhan*), cedendi (*fragiban*), promittendi (*fairhaitan*), pro dendi (*galervjan*), debendi (*skulan*), afferendi (*atbairau*), reducendi (*garandjan*), imponendi (*lagjan* | Me. vii, 32 accusativus *handau* est pro *handu*), *galogjan*, *analagjan*, gravandi (*dragan*), parandi (*manvjan*); negandi (*varjan*), capiendi, cædendi (*afnaitan*), abscidendi (*afslahan*), educendi (*afstauþjan*); ostendendi (*taiknjan*, *ataugjan*), indicandi (*insakan*), manifestandi (*gakannjan*), revelandi (*andhuljan*), explicandi (*andbindan*), sustollendi, e'vandandi (*ussakan*), respondendi (*andhafjan*), dicendi, narrandi (*merjan*, *spiltan*), annuntiandi, evangelizaodi (*vaitamerjan*), scribendi (*gameljan*).

• Annotatio. — Hanc constructionem etiam sæpe adhibet Gothus, ubi Græcus genitivum ex substantivo dependentem usurpavit: Me. vii, 25 *lypda figrans in ausona imma (ᾠδοῦ) d gitum misit ei in aurem, gr. digitum misit in aurem ejus*; v, 50 *was mis (μου) taitok vastjom?* Luc. I, 76 *manveivigans imma (ᾠδοῦ)*; iv, 20 *alla im (πατωω) vesun auþona fairreitjandona du imma*; Joan. ix, 52 *was uslukiþ augona blindamma qabauranammu (τυφλοῦ γεγεννημένου)*; x, 21; xviii, 10 *pitrus afnaimait imma (ᾠδοῦ) auso lahsvo*; xix, 2 *vippja galagidedun imma (ᾠδοῦ) auu haubid*; xv, 5 *marja gasalboda sotuns iesua (τοῦ Ἰησοῦ)*; Tim. II, v, 10 *v'eihaim (ἁγιωω) sotuns þroh*, sed Joan. xiii, 12 est *usþroh sotuns ize*, sicut et Luc. I, 27 *þizei namo iosef ras* (cujus nomen erat Iosef), contradicente Græco (ἵδ' ὄνομα Ἰη). Coll. § 250 annot. •

§ 228. Verba cum præpositionibus dativum regentibus composita dativum et ipsa gubernant, ea potissimum, quæ cum *miþ* componuntur: *miþustramjan* (Mth. xxvii, 44 *þai miþustramidans imma*; Gal. xii, 20; *miþanakumbjan* (Me. iv, 15 *motarþjos miþanakumbidedun iesua*; Luc. ix, 10), *miþsoþjan* (Me. viii, 11 *auþunnu miþsoþjan imma*), *miþgaggan* (Me. xv, 41 *managos miþidjedun imma*; Luc. vii, 11; xiv, 25), *miþfajinon* (Luc. I, 58), *miþrodjan* (Luc. ix, 50), *woþstan tan* (Luc. ix, 52). *miþmatjan* (Luc. xv, 2;

Cor. I, v, 11), *miþgavisan* (Rom. xii, 16), *miþþiudanon* (Cor. I, iv, 8), *miþskalkinon* (Phil. ii, 22), *miþsandjan* (Cor. II, viii, 18; xii, 18) *miþlitjan* (Gal. ii, 15), *miþgaqiuþan* (Eph. ii, 5), *miþurraisun* (Col. iii, 1). Rarius autem cum aliis præpositionibus composita, ut: *atstandan* (Me. xiv, 47), *atlihan* (Rom. vii, 18), *atvisan* (Rom. vii, 21), *attiuhan* (Luc. xix, 55). Imo etiam post nomina cum præpositionibus composita dativus usurpatur: *miþfrahunþans* conservus Col. iv, 10; Philen. 25, *miþgasinþa* Cor. II, viii, 19 cod. A; *usstass* Cor. I, xv, 12 (*usstass dauþaim*).

• Annotatio. — Hæc constructio, quam Gothus e Græco imitatus est, in priori versionis parte non nisi rarissime, frequenter autem in posteriori occurrit, nempe in Luka et in epistolis, hic etiam non præeunte Græco (ut Phil. ii, 22); primitus enim præpositio e verbo separata nomini præponebatur: Me. v, 37 *miþ mis afargaggan (συνακολουθησαι αὐτῷ)*; viii, 2 *miþ mis vesun (προσμένουσι μοι)*; ix, 14 *sokjan miþ imma (σὺζητεῖν αὐτῷ)*; ix, 4 *rodjan miþ iesua (συνάλεξτε τῷ Ἰησοῦ)*. Sic etiam Luc. xv, 6 *faginoþ miþ mis (συνγαρητέ μοι)*; Cor. II, viii, 22 *insandidedun miþ im (συνέπεμψαν αὐτοῖς)*. •

§ 229. Nonnulla verba tum accusativum, tum dativum regunt; quod scilicet sit,

1) Significatione non mutata: *usqiman* occidere, dat.: Mth. x, 28 *ni ogeiþ izvis þans usqimandans leika þatainei iþ saivalai ni magandans usqiman*; Me. iii, 6; vi, 19; ix, 31; Luc. viii, 55; Joan. vii, 25; viii, 22, 37; xviii, 52; Thess. I, ii, 15; accus.: Me. xii, 5 *sumans usqimandans*; Joan. vii, 1, 19, 20; viii, 40; non certo Joan. xvi, 2.

Fragistjan corrumpere, perdere, dat.: Mth. x, 28 *ogeiþ þana magandan jah saivalai jah leika fragistjan*; 59; Me. viii, 55; Luc. xvii, 29; Rom. xiv, 15; etiam simplex *qistjan* Luc. ix, 56; accus.: Luc. xvii, 27 *midjasveipans fragistida allans*; non certo Me. i, 24; Luc. iv, 34;

Usvairþan ejicere, expellere, dat.: Me. iii, 22 (*unhulþom*); ix, 47 (*augin*); xii, 10 (*staina*); Rom. xiii, 12 (*vaurstran*); Gal. iv, 50 (*þiuþai*); Accus.: Me. vii, 22 (*unhulþons*); Me. iii, 15; vii, 26; xi, 15 (*þans frabugjandans*);

Udreb'an ejicere, dat.: Me. v, 10 (*im*); Luc. ix, 40, 45; accus.: Me. ix, 18 (*ina*);

Ufarskadrvjan obumbrare, dat.: Me. ix, 7 (*milhna im*); Luc. I, 55 (*mahts hauhistins þus*); accus.: Luc. ix, 54 (*milhna ins*);

þiuþjan benedicere, dat.: Me. x, 16; Luc. I, 29; ii, 28, 34; accus.: Luc. I, 64; ii, 31; vi, 28; Rom. xii, 14;

Iareitjan exprobrare, dat.: Mth. xi, 20 (*baurgim*); xxvii, 44 (*imma*); Me. xv, 52; Acc.: Rom. xv, 3 (*þuk*);

2) Significatione mutata: *andhaitan*, dat. confiteri aliquem magistrum, aliquam doctrinam, ipsius discipulum se profiteri: Mth. x, 52 *saci andhaitiþ mir— andhaita jah imma*; Tim. I, vi, 12, *andhaihait þamma godin andhaita*; Mth. vii, 25 *andhaitu in, þa-*

ei ni wanhun kunþa izwis; Luc. II, 38 andhahoiþ frunþin; x, 21; accus. declarare, proclamare, confiteri aliquem ut aliquid: Skeir. V, a *wa and vair þja attins jah sunaus andhaitan*; Joan. IX, 22 *jabai was ina andhahaiti xristu*; Rom. x, 9;

Anahaitan, dat. inclamare, vituperando clamare: Skeir. VIII, b *andhofun jainaim anahaitandam im, in þizei ni nstauhun ina, ni andsitandans jainaise unselein þize anahaitandane im*; accus. invocare: Cor. II, I, 25 *veitod guþ anahaita*;

Gasakan, dat. increpare: Mth. VIII, 26 *gasok vinðana jah marein*; Mc. IV, 39; Luc. IV, 39, 41; VIII, 24; IX, 53; XVII, 3; accus. arguere: Joan. VIII, 46 *was izvara gasakiþ mik bi fravuurht*; XVI, 8; Tim. I, V, 20; Tit. I, 9, 11, 13;

Uskusan, dat. rejicere, abicere: Luc. XX, 17 *stams þammaei uskusur timrjans*; IV 29 *uskusun imma*; accus. probare: Thess. I, V, 21 *alt uskuisaþ*,

Fullsahjan, dat. satisfacere, placere, servire: Mc. XV, 15 *peilatas vilda þizai managein fullsahjan*; Luc. IV, 8 *guþa ainamma fullsahjais*; acc. sat sfacere, convincere; Sk ir. VII, d *iesus siþonjans fullsahida*;

Varjan, dat. prohibere: Mc. IX, 38, 39 *sewum sunnana in þeinamma namin usdreibundan undulþons jah varidedum imma*; þ þ *iesus quþ ni varjiþ imma*; Luc. IX, 49; accus. retinere, detinere, auovere: Mc. X, 14 *lotiþ þo barna gaggan du mis jah ni varjiþ þo*; Luc. XVIII, 16. In loco Luc. IX, 26 *þamma ni mandin af þus rastja jah paida ni varjais, paida a nimandin pendet*;

Bileiþan, dat. relinquere, dimittere: Mth. XXVII, 46 *duwe mis bilaiþ*; Mc. X, 7; XII, 19 (*bilaiþ qenai*), 20, 21, 22; XIV, 52 (*bilaiþ þamma leika*); XV, 31; Luc. V, 28; Joan. X, 12; XVI, 28; Tim. II, IV, 10, 16; accus. relinquere (gall. *laisser là*): Luc. XV, 4 *niu bileiþiþ þo niuntehuid jah niun lanba ana auþidai*; Tim. II, IV, 13 *hakul bilaiþ in trauadai*; Joan. XIV, 27 *gavair þi bileiþa izwis*. Hinc Rom. IX, 29 *frauja sabaoþ bilaiþ uns is fraiva duplex* dativus maxime conspicuus est, sed explicari non posset, si *unsis* ut accusativus haberetur. Accusativus et dativus quandoque promiscue usurpantur: Joan. VIII, 29 *ni bilaiþ mis ainamma attu* et XVI, 32 *mik ainana bileiþiþ*.

Annotation. — Verba, quæ dativum et genitivum regunt, vid. § 236 annot.

§ 239. 1) Præter dativum quamdam subjecti activi atem exprimentem, alter est dativus, quem *dativum commodi et incommodi* vocant, quo scilicet commodum vel incommodum, lætitia, honor, etc., objecto eundem, communiter persone, attribuitur: Mc. VIII, 19 *simfhlaiþans gabruk simf þus nundjom*; Luc. VI, 8 *guþ magus stainam nrraisjan barna abrahama*; IX, 13 *bugjaima ullai þizai manase dai matins*; 33 *g vanþjaima hleiþros þrins, aim þus jah aina mose jah aina helijiu*; X, 11 *foþuns nnsurans afhrisjam izwis* (in vos, gall. *sur vous*); XV, 50 *usmaist imma*

staur þana alidun; XX, 38 *allui imma liband*; Joan. XVIII, 37 *gam in þamma fairwan ei veitvodjau sunþjai*; Rom. VII, 4 *ofdauþidai vaurþuþ vitoda* (legi, quæ in vos non jam dominatur) — *ei akran bairaima guþa* (ad honorem, lætitiæ Dei); 21 *bigita nu vitob viljandin mis goþ tanjan*; VIII, 1 *ni vniht varþiþos þaim in xristau*; XI, 27 *so im fram mis triggeu*; XII, 3 *reiks ni sind agis godamma vaurstva uk ubilamma*; Cor. I, IV, 9 *fairveit vaurþum þizai manase dai*; IX, 2 *jubai an þara im ni imapaustaulns aiþþan izwis im*; XI, 29 *saei matjiþ jah drigkiþ nrvair þaba, stauz eis silbin matjiþ*; XVI, 4 *gabaur þata þaim veiham*; Cor. II, II, 6 *ganah þamma svaleikamma andabeit* (ubi dativus non pendet a *ganah*, quod accusativum regit); XII, 7 *atþbana ist mis hnuto leika meinamma*; 14 *ni skulun barna sadreinan hazdjan, ak sadreina barnam*; Gal. VI, 14 *þairh xristu mis fairwus uthramiþs ist jah ik fairwau*; Phil. I, 27 *samana arbaidjaþ galuubeinai airaggeljons*.

Annotation. — Quandoque etiam Gothus dativo commodi post subsstantiva utitur, ubi Græcus genitivum, objectivum præcipue usurpat: Luc. II, 32 *liuhad du andhuleinai þiudom* (ἰθύνω); Cor. II, IV, 15 *aviliud usfarassjai du vulþan guþa* (θεοῦ); XI, 28 *saurga meins allaim aikkesjom* (πιστῶν ἐκκλησιῶν); Tim. I, IV, 12 *frisahs sijais þaim galuubjandam* (τῶν πιστῶν); I, 16; Rom. XI, 12 *missadeds ize gabei fairwau jah vanins ize gabei þiudom* (v. 15 autem adest *fairwau*). Vice versa Luc. I, 45 *vairþiþ ustauhts þize rodidane* genitivus usurpatur pro τελεῖσθαι τοῖς λελαλημένοις; coll. § 227 annot.

2) Ille referendi sunt casus, ubi, constructione medialem sensum leviter præ se ferente, dativus pronominis personalis verbo adjungitur ad indicandam relationem actionis ad subjectum: Mth. XXVII, 4 *fravaurhta mis* (ἡμαρτον); Luc. XV, 18; Mc. VIII, 15 *atsaiwiþ izwis* (βλέπετε) videte vobis; Luc. XVII, 9 *ibai þagk þus fairhaitis* (χαρὸν ἔχει); Phil. III, 17 *muntoþ izwis* (συνκρίτετε) þans sva gaggaidans; Mth. X, 26 *ogan sis* (οὐκ ἐσθαι); Mc. XIV, 41; Luc. XIX, 21; Joan. IX, 22; XII, 45 et probabiliter etiam Mc. XVI, 6 *ni saurhteþ izwis* ut dativus habendum est, coll. § 178, 2) *aa*); Luc. IX, 12 *bugjaima sis* (ἀφῶσι) *matns*; XVIII, 11 *sis* (πρὸς ἑαυτὸν) *þo bad*; XVI, 6 *nim þus bokos* (σοῦ τὸ γράμμα).

Annotation 1. — *Scopus* non dativo, sed præpositione *du* (cum dat.) et *in* (cum accus.) gothice exprimitur, vid. § 246, 3) *a*) et *b*).

Annotation 2. — Utrum vero Gothus constructionem græcam, qua scilicet dativus loco ὑπὸ cum genitivo (*fram* cum dat. vid. § 235 annot. 3) passivis conjungitur, imitatus sit, certo judicari nequit. In gratiam affirmativæ sententiæ afferri potest Mth. VI, 1 *utsaiwiþ armeion izvara ni tanjun in andvairþja manne du saiwan im* (θεαθήναι αὐτοῖς), et vs. 5 *in garmþim bidjand ei gaurmjandau mannam*; sed tamen ex posteriori loco, ubi *gaurmjandau* græco φασῶσι, et etiam intransitivo respondet, hoc concludi potest, quod

¹ Germani et Galli huic dativum per *fur*, *per*, *a*, *gar*, *pro*, *in*, etc., vertunt. *Interpr.*

saivan etiam intransitiva significatione, id est apparere, videri, gaudeat, ut Cor. I, xv, 6 *gasuiwans ist manugizam þau físhundam*; et sic etiam vs. 5 et Tim. I, iii, 16 *ataugids ist* quoad significationem necessario vertendum est, conspectus est, apparuit (gall. *il s'est montré*), ubi reipsa *kefu* et *aggilum* in dativo construuntur. Difficillime autem ad passivum sensum accedit Joan. vi, 13 et Luc. ix, 17 *þatei afísnoda þaim matjandam*, quod reliquum est, quod superfluit iis edentibus. *Qíþan ist þaim airizani* Mth. v, 21 manifeste vertitur: dictum est maioribus. Propter Rom. vii, 10 ubi *bigitana varþ mis anabusns* non significat: inventum fuit a me, sed: innotuit mihi, posset etiam in Cor. II, xii, 20 *og íbai austo bigitaidau ízvis svaleiks sve ni vileiþ mik* dativus *ízvis* pro vobis, propter vos, haberi, nisi *bigitaidau ízvis* ad *bigitau ízvis* oppositum interpretationem: inveniar a vobis, probabiliorem redderet. Sed Mc. xi, 17 *razn meín razn bido haitada allaim þiudom* vertitur: domus precum omnibus gentibus vocatur (Coll. Tob. iii, 11 et Maccab. I, vii, 57).

§ 232. Quod autem dativus etiam ad determinandum locum, tempus et mensuram, ad quem etiam dativus post comparativos refertur, necnon et instrumentum, modum et causam usurpetur, vid. infra § 239 sqq.

C. GENITIVUS.

§ 233. Genitivus intimam et necessariam connectionem duorum objectorum, necnon existentiam alius in, sub vel ex alio indicat, unde proprie est causalis (vid. § 230. 1). De genitivo a substantivis, numeralibus, adjectivis neutris et pronomibus atque etiam a superlativis dependente jam diximus, ubi de respectu attributivo sententiæ locuti sumus (§ 216); itaque, respectu causali alias remisso (§ 329), nobis nunc tractandum restat de genitivo partitivo et possessivo, in quantum a verbis et adjectivis regitur.

§ 234. Respectus possessionis, quo scilicet ostenditur pertinentia alienius, vel existentia ex aliquo exprimitur

1) Simpliciter per *visaa*: Cor. I, x, 26, *frauþins ist* (pertinet) *airþa*; Luc. xx, 35 *warþis þize vairþiþ* (ut futurum τοῦ *visan*, ἔσται) *gens?* Mc. ix, 41 *xristaus sijnþ*; Rom. vii, 9; Cor. I, I, 12; II, x, 7; Thess. I, v, 5 *ni siaþ nahts ni riqizis*; Mc. x, 14 *þize ist þiudangardi guþs*; Luc. xviii, 16; v 3 *skip vas sei monis*; ix, 55 *niu vituþ wis ahmane sijnþ?* Joan. xv, 19 *jabai þis fairwau veseiþ*, si mundi essetis, ex mundo (ἐκ τοῦ κόσμου); xviii, 57 *wazuh saei ist sanjos* (ἐκ τῆς ἀληθείας) *hausciþ stibnos meinaizos*; x, 16 *lamba ni sind þis avistris* (ἐκ τῆς ἀλώε); Rom. ix, 10 *gaarman ni viljandins, ni rinmandins ak armandins guþs (ist)*, id est pendet a. —;

« Annotatio I. — Hinc Cor. I, xv, 23 *þai xristaus* hi Christi (ad Christum pertinentes), et sic præcipue

cum neutro: Mc. xi, 17 *þo kaisaris*; viii, 55; Luc. ii, 49; Cor. II, xi, 30 (vid. supra § 195, IV, 3).

« Annotatio 2. — Paulu audacius Rom. xiv, 19 τὰ τῆς εἰρήνης — τὰ τῆς οἰκονομῆς gothice circumscribitur *þeei gavaifþjis sind luisjaima jah þoei timreinais sind in uns misso*, cum non significet: quod ad pacem et ædificationem pertinet, sed ad pacem et ædificationem inseruit.

« Annotatio 3. — Pro his *fairwans visan* adest Joan. xv, 19 *us þamma fairwau visan*.

2) Per *sves visan* proprium esse, pertinere, *veihis visan* sanctum esse: Joan. x, 12 *hairdeis þizei ni sind lamba svesa, bileiþiþ lambam*; Luc. ii, 23 *wazuh gumakundaize uslukands qíþa veihis frauþins* (κρυψῶ) *haitada*.

3) Iluc referuntur etiam *skulz visan* debitorem esse, *vairþs visan* dignum esse: Mth xxvi, 66 *skula dauþaus ist*; Mc. iii, 29 *skula ist niveinaizos frava vrhtais*; Mth. x, 37 *saei frijof atian usar mik, nist meina vairþs*; Luc. x, 7 *vairþs ist vaurstreja mizdons*; Phil. I, 27; Tim. I, I, 15; iv, 9. Hinc *vairþana briggan* dignum reddere: Thess. II, I, 11 *izvis vairþans briggai þizos laþ'on ais gaþ*.

4) Genitivum etiam regunt verba quæ contrarium possessionis significant: *laus visan* solutum esse, *freis visan* liberum esse, *framaþeis visan* iugum esse; hinc etiam *frijana briggan* liberare, *gahrainjan* purificare, *leikinon* et *gahailjan* sanare, *hailjan sik* sanari. Iluc referendum est etiam *afholon* cum genitivo personæ fraudate et accusativo rei, quæ fraudatur: Cor. I, ix, 21 *ni visands vitodis laus guþs*; Rom. vii, 3, *frija ist þis vitodis*; Eph. iv, 13 *þiudos gaggard framaþjai libiniais* (*visandans*); ii, 12; Rom. viii, 2 *vitof ahmins frijana brahta mik vitodis fravaurhtais*; Tim. II, ii, 21 *jubi nas gahrainjai sik þize, vairþiþ kas gaveihaiþ*; Luc. v, 15 *germun hiahmans managai leikinon framinna sauh te*; viii, 2; vi, 18 *gemun hailjan sik sauh te*; Luc. xix, 8 *jabai wis wa* (cujus quid) *afholoda, fidurfaþ fra-gilda*.

« Annotatio 4. — Eo etiam modo in fragmentario loco Cor. I, vii, 5 verbum gothicum greco ἀποστερεῖν respondens constructum est, cum objectum *izvara* misso sit, licet verbum ipsum hic *anamajtjan* fuerit, quod Mc. x, 19 pro ἀποστερεῖν ponitur, sine discrimine usurpetur, vel etiam Luc. iii, 14 accusativum regat; Tim. I, vi, 5 Gothus illustrandi causa ἀποστερημένος ἀληθείας per *af þammei gatarnida ist sanja* circumscribit.

« Annotatio 5. — Verba supra laudata etiam cum *af* et dativo construuntur: Gal. v, 4 *lausni sijnþ af xristau*; Cor. II, vii, 1 *hrainjam unsis af allamma bisaulcivo*. Apud Luc. vii, 21 genitivus et *af* promissive usurpantur: *gahailida managaus af sauh tim, af slahim jah ahmane ubilaize*. *Galauþen* semper cum *us* (vid. glo-s. (h. v.)), *lausjan* autem cum *af* (Mth. vi, 15) construuntur; *galausiþs un* etiam cum dativo § 224, 1.

§ 235. Respectus partitivus adest, ubi actio subje-

ci non ad totum objectum extenditur, sed tantum ad quandam ejus partem; Germani hunc sive pecus, sive per articuli omissionem, sive per *von* exprimunt, Gothi vero per genitivum: Me. viii, 12 *jabai gibaidau kunja þamma taikne* (signum, σμῆμα); Luc. xx, 10 *insandida du aurtjam skalk, ei ukranis* (e fructibus, ἀπὸ τοῦ καρποῦ) *þis veinagardis gebeina imma*; Me. xii, 2 — *ei at vaurstojam nemi akranis þis veinagardis*; Joan. vi, 11 *gadailida þize fisike* (de piscibus, ἐκ τῶν ὀψαρίων) *sva filu sve vildedun*; 26 *matidedun þize hlaibe* (de panibus, ἐκ τῶν ἄρτων); 50, 51; Cor. I, xi, 28 *sva þis hlaibis* (de pane, ἐκ τοῦ ἄρτου) *matjai jah þis stihlis* (de calice, ἐκ τοῦ ποτηρίου) *drighai*.

Inprimis cum *haban* et *visan*, comitante negatione: Mth. ix, 56 *lamba ni habandona hairdeis* (ποιμένα); Me. iv, 5 *ni habaida diupazos airþos* (ἄν); Joan. ix, 41 *þþ blindai veiseiþ, ni habaidedeiþ fravaurhtais* (ἄμαρτιαν); Luc. i, 7 *ni vas im þarne* (τέκνον, gall. *d'enfant*); ii, 7 *ni vas im rumis* (τόπος) *in stada*. Hinc etiam Me. xii, 19 *barne ni bilaiþ* et Luc. xx, 51 *ni bilþun barne*.

Huc venit *visan* cujusdam esse, inter plures esse: Mth. xxvi, 75 *jah þu þize is* (et tu illorum es); Me. xiv, 69; Joan. x, 26; xvii, 17; Tim. I, i, 19; II, i, 15; et inde eo modo *þai þiudo*, hi ad Paganos pertinentes, hi Paganorum, Mth. v, 46; vi, 7 explicandum est.

¶ Annotatio. — Verumtamen hic etiam sæpe accusativus occurrit: Cor. I, ix, 7 *was satjþ veinatruva jah akran þize ni matjai*, quia τὸν καρπὸν pro ἐκ τοῦ καρποῦ legit. Quamvis Me. ii, 25 et Luc. vi, 1 τὸ δὲν τοῦς στάχυους ferat, atamen non *ahse*, sed *ahsu* ponendum esset. His adde Me. iv, 5 *ni habaida airþa managa*; Luc. viii, 6 *ni habaida grammiþa*; Me. iv, 6 *ni habaida vaurtins*; Luc. viii, 15; Joan. xv, 22 *ni gemjau jah rodidedjau du im, fravaurht ni habaidedaina*. Ubi autem genitivus sing. et accusativus plur. forma conveniunt, quisnam horum casuum sumendum sit, incertum remanet, sic Joan. xv, 22 *in ilons ni haband*, ubi *in ilons* alias equidem, collato graeco *πρόβατον*, ut genitivus habendum esset, propter præcedens *fravaurht ni haband* ut accusativus spectandum est, coll. vs. 55 *in þamma fairvau uglons habaid*, ubi etiam pluralis graeco singulari (ὄψων) respondet. Apud Joan. xvi, 14, 15 adhibetur *us: us* *minimima* (ἐκ τοῦ ἔμοῦ) *umihþ*.

§ 256. Huc adducenda sunt verba participandi, tangendi, proleendi, atrendi, etc.: Cor. I, x, 21 *ni vugufþ brudis frauþins fairaiþun* (μετέχειν) *jah biudis skohste*; Tim. II, ii, 6 *arvuidjands airþos vursiit shal sumist akrane anduimau* (μεταλαμβάνειν).

Luc. xv, 20 *ei gafaisakeina is vaurde* (ἐπιδίδωσται ἀπὸ τοῦ λόγου); 26; Me. xiv, 51 *grupu is* (καταρῶσεν ἀπὸ τῶν); Cor. I, vii, 5 *ei ni fratsai izvata* (περιεῖρη ἔμας) *satuna*.

Cor. I, x, 17 *aitai unis hlaibis jah nimis stihlis bruhjan*; II, iii, 12 *habundans svaleika ven managarzoz*

bal þeins brukjaima; i, 17; Tim. I, i, 8; Skeir. V, a. Hinc in passivo Col. ii, 22 *þairh þatei is brukjaidau* usurpatur (coll. § 224 annot. 2); Luc. xx, 35 *vairþui sind jainis aivis niutan jah usstassais us dauþnim*; Philem. 20 *broþar, ik þeina niutan in frauþin*; Me. ix, 1 *sind sumai þai izē ni kausjand dauþnuus* (θανάτου); Luc. xiv, 24 *kauseiþ þis nahtamatis* (δειπνοῦ).

¶ Annotatio. — Plura horum verborum dativum vel accusativum etiam regunt: Joan. vii, 52 *ei gafaisakeina ina*; Me. xiv, 44 *greipiþ þana*, coll. 46; Skeir. III, b *ni þanaseiþs iudaviskom usfarranncinim jah sinteino dauþeinim brukjan usdauþjaina*. Tim. I, v, 25 *veinis leitil brukjais, veinis geniuus partitivus esse ab leitil dependens et brukjan accusativum regere videntur*, sed Cor. I, x, 50 *anstai* modalis est, addito tamen, quod interpretes χάρις male intellexerit, cum *þagka* poni debuisset; Luc. ix, 27 et Joan. viii, 52 *kausjan dauþau* adest, dum *kausjan* in sensu probandi accusativum regit, vid. Luc. xiv, 19; Cor. II, xiii, 3; necnon et *fraisan* tentare et probare eum accusativo communiter construitur: Me. viii, 11; x, 2; xii, 15; Luc. xx, 23; Joan. vi, 6; Cor. II, xiii, 5.

§ 257. Insuper *fulls* plenus, *fulls vairþan* et *fullnan* plenum esse, *fulljan* implere, *gasofþjan* saturare, saturare *sad itan* saturari, et in sensu contrario: *þarbs* indigens, *þaurþan* et *rans* visan indigere, *þaurfts ist* et *van ist* opus est (cum dativo personæ, cui opus est): Me. viii, 19 *wan managos tainjons fullos gabruko usnemuf*? Luc. iv, 1 *ahmins veihins fulls*; xvi, 29 *banjo fulls*; v, 42; Joan. xii, 5 *gards fulls varþ dauþnais*; Luc. iv, 28 *fallai vaurþun allai modis*; v, 26; vi, 11; Luc. ii, 40 *barn vrinþnoda ahmins fullnands jah handugeins*; i, 41, 67; Tim. II, i, 4 *sahedais usfullnam*; Rom. xv, 15 *guþ fulljai izvis atlazoz sahedais*; Joan. vi, 45 *gafullidedun tvailib tainjons gabrukō*; Cor. II, vii, 4 *usfulliþs im gahlahtais*, *ufarfulliþs im sahedais*; Mth. xxvii, 48; Me. xv, 56; Luc. i, 15; Col. i, 9; Thess. II, i, 11; Luc. i, 55 *qedagans gasofþida þiuþe*; xv, 16 *gairnida sad itan haurne*; xvi, 21.

Luc. ix, 11 *þans þarbans leiþin assaus gahailida*; Mth. vi, 8 *vaitatta izrar þizei þaurþuþ*; Cor. I, xii, 21 *þeina ni þarf*; 22; Tim. I, iv, 3 *gaharþan mate*, Mth. ix, 12; Me. ii, 17; Luc. xv, 7; Joan. xiii, 29; Cor. II, iii, 1; Thess. I, iv, 12; Cor. II, xii, 13 *wa ist, þize vanni veseiþ*; Me. x, 21 *ainis þus van ist*; Luc. xviii, 22; Luc. xix, 51 *frauþin þaurfts þis ist*.

¶ Annotatio I. — Cor. I, iv, 25 legiur *allis sik gaharþiþ*, quod converti posset: omni se abstinere (gall. *s'abstient de tout*); hic tamen *allis* fortasse significat omnino, quemadmodum graveum πάντα et ipsum *allis* apud Mth. v, 34 et Cor. I, xv, 20.

Annotatio 2. — Ad *gasofþjan* conjungitur etiam instrumentalis: Me. xii, 4 *waþro þans mag was gasofþjan hlaibam ana auþidei*?

§ 258. Genitivus etiam plurimis verbis concessiter,

(1) Gali genitivo etiam utimur: Cette gendration demande des signes; afin qu'on lui donne des fruits de sa vigne, etc. *Interp.*

quæ metaphysicam operationem in eodem respectu designant, scilicet :

1) *Luston* concupiscere, *gairnjan* desiderare : Mth. v, 28 *saiwan qinon du luston izos*; Mc. xi, 5 *frauja his gairneip*; Luc. xix, 51; Cor. II, ix, 14; Phil. II, 26; Tim. I, III, 4; vi, 10;

2) *Bidjan* petere, *fraihnan* interrogare, *beidan* spectare : Mth. xxvii, 58 *iosef bap his leikis iesuis*; Mc. vi, 24; x, 58; Luc. xiv, 52; Joan. xiv, 14; xvi, 25; Cor. I, I, 22; II, xiii, 9; Mc. iv, 10 *frahun ina hizos gajukons*; xi, 29 *fraihna izwis ainis vaurdis*; Luc. xx, 40; Joan. xvi, 25; xviii, 21; Mth. xi, 5 a n *paris beidaima* (hinc Luther in ejus versione: *sollen wir eines Andern warten*); Mc. xv, 45 *iosef vas beidans [piudangardjos gufs]*; Luc. I, 21; II, 25; Gal. v, 5; Skeir. V, a;

3) Annotatio 1. — Cum *bidjan* pronomiale neutrum etiam in accusativo ponitur, vid. § 220, 4, a.)

3) *Karist* et simpliciter *kara* sollicitat¹ (cum accusativo personæ), *unkarja* visan negligentem esse, *gaveison* auxiliari, sollicitari, *fairveitjens* sollicitari, attendere, *atsaiwan* intendere, cavere, *bisaiwan* attendere, *hausjan* audire, aurem præbere : Joan. x, 13 *ni karist aski hize lambe*; xii, 6; Mc. xii, 14 *vitum patei ni kara þuk manshun*; Tim. I, iv, 14 *ni unkarja sijais hizos anstais*; Mth. xxv, 45 *ni gavesodeduþ meina*; Luc. I, 78; vii, 16; Cor. II, iv, 18, *ni fairveitjan hize gasaiwanane ak hize ungasaiwanane*; Tim. I, I, 4 *faurbiudais ei ni atsaiwainaspille jah gabaun þivaurde anditauaise*; iv, 1; Tit. I, 14; Mc. viii, 15 *saiwiþ ei atsaiwiþ izwis þis beistis faresaie* (videte ut caveatis —); Rom. xii, 17 *bisaiwiþ godis in andvairþjamanne allaise*; Luc. II, 47 *hausjandans is ana frodein is usyeismodedun*; Joan. vii, 40 *managai hausjandans hize vaurde*; x, 16 *lamba hausjand stibnos meinaizos*; xviii, 37; xix, 43;

4) Annotatio 2. — *Gakaran* curare, administrare, accusativum regit : Tim. I, III, 5 *jabai was seinamma garda sauragagan ni mag, waiva aikkesjon gufs gunkarai*? *Atsaiwan* in sensu attendendi, providendi, curandi etiam accusativum gubernat : Gal. vi, 4 *atsaiwands þuk silban ibai jah þu fraisaizan*, vel cum *du* construitur : Tim. I, iv, 16 *atsaiw du þus silbin jah du laiseinai*; significans autem cavere, cum *saura* et dativo ponitur. Mth. vii, 15 *atsaiwiþ saura lingua praufetum*; Luc. xx, 46. *Bisaiwan* animadvertere, perspicere, accusativum regit : Luc. xx, 25 *bisaiwands izen selein iesus qap du im*. In interrogatione Mth. xxvii, 4 *wa kara unsis, wa non est progenitivo sumendum, sed genitivus suppleri debet. Hausjan* ordinario accusativum sumit (Mth. vii, 24, etc., § 219, 2), sed in sensu audiendi, dativum (§ 224, 2).

4) *Hilpan* et *guhilpan* adjuvare, *freidjan* parere : Mc. ix, 22 *hilp unsara*; 24 *hilp meinaizos unga-*

laub einais; Luc. v, 7; Cor. II, vi, 2; Cor. II, I, 23 *freidjands izvava þanascips ni qom in kaurinþon*;

5) Annotatio 3. — *Ataman* cum *freidjan* accusativus communiter adhibetur : Rom. xi, 21 *guþ þans us gabaunþai astans ni freidida, ibai aufo ni þuk freidjai*; Cor. I, vii, 28 *izwis freidja*.

5) *Gamaudjan* memorare, edocere, cum accusativo personæ, *gamunan* meminisse, *andþaggkjan* *sik* cogitare : Joan. xiv, 26 *parakletus gamaudeiþ izwis allis, þatei qap du izwis*; Tim. II, II, 14 *gamaudei þizei* scilicet *ins*; Mth. xxvi, 75 *gamunda pairus vaurdis iesuis qipanis du sis*; Luc. I, 54, 72; xvii, 32; Joan. xv, 20; xvi, 4; Tim. II, I, 4; Skeir. VII, a *andþaggkjands sik [is valdufneis — vair þidos luisareis andþaggkjands*.

6) Annotatio 4. — *Gamunan* sæpe etiam accusativum advocat : Mc. xiv, 72 *gamunda pairus þata vaurd, sve qap imma iesus*; Cor. I, xi, 2; xv, I, 2; II, vii, 15; Tim. II, II, 8. *Ufarmunnou* autem, oblivisci, dativum regit, vid. § 224, 2.

7) Annotatio 5. — Necnon et probabiliter etiam verba experiendi, sciendi, etc. cum genitivo constructur, ut concludere licet ex Rom. xi, 25, ubi cum *ni viljan izwis hizos runos* verisimiliter *unreisans* subaudiendum est, vid. ad. h. l.)

D. CAUSALIS.

§ 259. Causalis objectum ut rationem et *causam* actionis vel habitus præbet. Jam vero gothica lingua peculiarem quidem casum huic non exedit, sed prout magis vel minus intima causa est ostendenda, genitivus, vel dativus, vel etiam præpositiones usurpantur.

1) Genitivus ut causalis adhibetur cum *skaman* *sik* pudet se : Mc. viii, 58 *saci skamaiþ sik meina jah vaurde meinaize, jah sunus mans skamaiþ skis*; Luc. ix, 26; Tim. II, I, 8, 16; cum *sildateikjan* *sik* mirari; Luc. xx, 26 *sildateikjandans andvaurde is gaphaidedun*; cum *ropjan* accumbere : Luc. vii, 52 *galeikai sind barnam þaim in garunai sitandan jah vopjandan sei na misso*. Ex causalis etiam illustratur lectio codicis B a nobis impugnata Cor. II, xii, 21 *ni qaino managans hize saura fraawkjandane jah ni idreigordane ana uhrainiþai, kovinassau jah aglaiteino*; hic enim commutatur constructio, et simplici casu usurpato post præpositionem *ana* sæpe alias causalem respectum indicantem (vid. infra 3) b); item Luc. vii, 21. Gal. vi, 12 *vrakja galgins xristans vinnan* genitivus a *vrahja* pendet (genit. object.: persecutionem crucis Christi, propter crucem Christi), gr. *persequentur* ob crucem (*σταυρωθῆναι*).

2) *Dativus* ut causalis ponitur cum *fajunan* letari : Cor. I, xiii, 6 *ni fajunoþ in vindi þai*; Luc. x, 20; aliter vero, licet etiam causalis sit, adhibetur Rom. xii, 11 *venai fajanon spe gaudere*; ut Cor. II, I, 15 *þizai traui nai vilda saurþis qinan atizis*; Rom.

(1) *Karist* verbum est impersonale (§ 219, 5) quod laune nullum habet correspondens; germanice verti-

tur : *es kummert*, gan. *ut in quiete*. Interpr.

* Vid. notam ad calcem voluminis.

vn, 22 *garizirigs in vitoda gufs*; xi, 20 *ungalanbeinai* (propter eorum incredulitatem) *usbruknodedun*; 30 *gaaruidai vaarfuf þizai ize ungalanbeinai*; Tim. I, vi, 8 *þaim gauohidai sijaima*, coll. Luc. iii, 14 *valdaiþ annom izvaraim*; Me. i, 51 *gahailida munagans ubil habandans mis saleikaim sauh tim*; Luc. iv, 40; Luc. xv, 17 *kuhran fraqistnu*: Cor. II, ix, 2 *vait gairneim izvara, þi zaie fram izvis wopa*; xi, 30.

3) E præpositionibus causalem significationem habentibus animadvertende sunt:

a) Imprimis in cum genitivo, propter, ob, causa, causa, gratia: Mth. xxvii, 18 *in neipis atgebu ina*; Me. vi, 17 *herades gaband iohannen in hairordinans*, etc.; præcipue post *faginon* (Cor. I, xvi, 17), *sildateikjan* (Me. xi, 18), *geurifs vairþan* (Me. vi, 26), *gauris* (Me. iii, 5), *hazjan* (Luc. ii, 20), *wopun* (Thes. II, i, 4), etc., vid. gloss. In C); hinc formulæ in his propter quod et in þizei consequenter. Rarius autem in eum dativo construitur, ut Cor. II, xii, 5 *faur mik silban ni vaiht wopu niba in unmahtim meinaim*;

6) *Aua* cum dativo, super, in, etiam post *faginon* (Cor. II, vii, 15), *sildateikjan* (Me. xii, 17), insuper post *usftima vairþan* (Me. i, 22), *usgeisnan* (Luc. ii, 47), *idreigon* (Cor. II, xii, 21), etc., vid. gloss. *Aua* 4) b); hinc formulæ ana *þammei* itaque;

c) *Us* ex, per: Cor. II, xiii, 4 *ushramifs vas us siukein akci tibaiþ us mahtai gufs*; Gal. ii, 16 *ni vairþiþ garaihts us vaurstvam vitodis ainhun leihe*, etc., vid. gloss. *Us* 5).

d) *Bi* cum accusativo, propter, in, de: præsertim post *sildateikjan* (Luc. ii, 8), *gretan* (Luc. xix, 14), *sauryan* (Mth. vi, 28), *þulan* (Tim. II, ii, 10), *worþjan* (Me. x, 41), etc., vid. gloss. *Bi* A) 4) f); rarius autem cum dativo: Cor. I, x, 27 *ni vaiht andsitau bi gahugdai*; Luc. i, 29 *gafþahsnoda bi innagehtai is*; Cor. II, xii, 7;

e) *Faura* cum dativo, pro, ante, coram: Luc. xix, 5 *ni mahta iesu gasawan faura managein*, Joan. xii, 42 *faura fareis aiun ni andhahmtau*;

f) *Frafrastjan*, super, pro, in; post *fuginon* (Cor. II, ii, 5), *gafrafastjan* (Thes. I, iii, 7), *antiudon* (Tim. I, ii, 1, 2), *wopun* (Cor. II, ix, 2), etc., vid. gloss. *Fram* 3) b) bb).

• Annotatio. — Ubi *þairh* causaliter usurpatur, ut Luc. i, 78; Eph. v, 6, Col. iii, 6, interpres circa græcum διὰ errasse videtur, quippe qui διὰ, quod in his locis cum accusativo est, cum διὰ genitivum regente confuderit.

E. INSTRUMENTALIS.

§ 210. Exceptis quibusdam vestigiis in pronomine (cfr. § 108, annot. 2, *we* § 110, annot. 1 et [Bopp, *Veigl. Gram.* p. 189] *sve*), forma instrumentalis, quæ serlicet materiam *cum* qua vel medium *per* quod res penducitur vel perficitur, indicat, a gothica lingua omnino exolevit, et ubique dativo suppletur.

1) Philem. 19 *ik gamelida meina handau*, Joan. xviii, 22 *slah lo þu ichtun vola* (ἐλαπίζω); xii, 30 *gaum-*

jan ungan jah frafjan hairtin; Mth. xxvii, 59 *iosef þrind lek iesuis sabana hrainjamma*; Luc. vii, 58 *gino dugann natjan fotuns iesuis tagram jah skusta handiðis seisnis þisvarb*; Joan. xi, 2 *marja salboda frauþan batsana*; Luc. viii, 16 *ni manna dishulþiþ tukarn kate*; Me. v, 5 *bliggran sik stainam*; Cor. II, xi, 25 *van dum usþluggrans vas*; ix, 10 *sa andstaldands fraiva þana saiandan jah hluiþa du mata andstaldþi*; i, ix, 7 *was drauhtinoþ svesaim annom wan*? Mth. viii, 16 *ustarp ahmans vaurda*; Me. vii, 13 *bluþeiþ vaurd gufs þizei anabusnai izvarai*; Cor. II, iv, 2 *bairhte in sunjos ustaiþnjamuns silban*; viii, 9 *iesus gauhtedida sik, ei jus þamma is unte dja gabeiþai vairþaiþ*; Mth. vii, 22; Me. x, 42; xii, 4; Luc. vi, 1; Rom. xi, 11; x, 13; xiv, 15; Cor. II, i, 11; Col. ii, 13; Tim. II, ii, 14; Tit. i, 16; Skeir. I, d; III, c, etc.

2) Præsertim cum verbis vestiendi, quæ in græco sermone sensum induendi, circumdandi (περεβάλλεσθαι, ἀμπεβάλλεσθαι) et cum accusativo construuntur: Me. xv, 20 *gavasidedun ina va stjom svesaim*; Mth. vi, 51 *ni mauraiþ we easaima*; 25; Rom. xiii, 12 *gavasjam sarvam* (τὰ ὅπλα) *liuhadis*; Me. i, 6 *vas iohannes gavasifs taglam ulbandaus*; Eph. iv, 24 *gahamoþ þamma ni uj in manun*; vi, 11 *gahamoþ izvis sarvam gufs*; Thess. I, v, 8 *gahamodai sijaima brunjon galubeinai jah hitma*; Mth. xi, 8; Rom. xiii, 14; Gal. iii, 27; Col. iii, 10, 12. Hinc etiam Eph. vi, 14 *standaiþ usgaurdonni lupins sunjai juh gapaidodai brunjon garaihteins*. Pariter *undvasjan* exuere; Me. xv, 20 *andvasidedun inu þizei paupourai*, quod tamen eodem modo ac *afslauþjan* (cum scilicet accusativo rei et dativo personæ) construi spectaretur: Col. iii, 9 *ni liugaiþ izvis misso afslauþjandans izvis (dat.) þana fairþjan mannan*.

3) Gothus insuper instrumentali sæpe utitur, ubi Græcus aliam constructionem usurpat: Me. xi, 15 *sitlaus þize frabuggjandane ahakim* (περιτερεός) *usvaltida*; xii, 1 *bisatida ina sa þom* (περιέθηκε φραγμός); Luc. xix, 43 *bigruband sijands grabai þuk* (περεβαλοῦσι χάρακά σου); Mth. vi, 6 *galukands* (scilicet *heþjon*) *haurdai þeinai* (χρῆσας τὸν ὄργανόν σου); xviii, 60 *faurvatþjands steiua mikilamma daurows* (προσκόλισας λίθον μέγαν τῇ θύρῃ) *galaiþ*; Joan. xi, 58 *hulundi staina usfarlagida vas* (λίθος ἐπέκειτο ἐπὶ σπονδαίῳ). Huc pertinent plurimi casus, ubi ad *vairþan* et ipsius composita dativus ut instrumentalis jungitur: Mth. xxvii, 5 *atouirþands þaim silubranu* (τὰ ἄργύρια) *in ath oflaiþ*; Me. x, 50 *afvairþands vastjai seinai* (τὸ ἱμάτιον) *gam at iesua*; iv, 26 *manna vairþiþ fraiva* (σπόρον) *ona airþa*; xv, 21 *vaurþun hlautu* (κλήρον) *ana vastjos*. Hinc etiam Me. xi, 8 *manigai vastjom* (ἰμάτια) *stravitedun ana riga*; Luc. xiv, 56.

Huc pertinet etiam Luc. xviii, 29 *rigida xvibla juh sunin* (ὄρεμα θείον καὶ πύρ), quemadmodum latine: *sanguine pluit*.

• Annotatio. — Redundanter adhibetur instrumentalis: Me. i, 4 *knivam knussjands*; i, 6 *vaurdla*

q̄iþan (λόγος εἰπέτω, Mth. viii, 8 λόγος εἰπέτω); iv, 3 *saian fraiva*; vi, 9 *gaskohs suljam*; vii, 10 *daup̄au asdaup̄jaidau*.

4) Instrumentalis etiam sequentibus præpositionibus exprimitur:

a) Imprimis per *þairþ* cum accusativo (διὰ cum genitivo) per: Mc. vi, 2 *mahteis þairh kunduns is rairþand*; Skeir. VI, c *attins bi iua varþ veitrodeins suman þairh praufoete vaurda, sumanuh þan þairh stibna us himina, sumanuh þan þairh laikmins*; Tim. II, 1, 6 *ansts guþs ist in þus þairh analagein handive meinaizo*; alia exempla vid. gloss. *þairh 2) a)* Hac præpositione potissimum designatur medium personale (id est persona per quam fit aliquid): Cor. II, ix, 11 *ainfulþei vaurkeiþ þairh uns aivzaristian guþa*; Col. 1, 16 *alla þairh inna gaskapana sind, vid. ibid. b)*;

b) Per in cum dativo: Mc. xi, 28 *in wamma valdufaje þata taujis?* Rom. x, 9 *andhaitan in munþa*; Luc. vii, 25 *in hnasgajain vastjom gavasips*; hinc, dativo et præpositione prosmiscue usurpatis: Luc. iii, 16 *ik izvis vatin dauþja, iþ gaggiþ vwiþozamis, suh izvis dauþeiþ in ahmin veihamma jah fuunin*; etiam ubi persona instrumentum est: Cor. I, xv, 22 *in adama all i gadauþnand, in xristau allai gajianand, vid. gloss. In B) 3) c)*;

c) Per us cum dativo post verba emendi, vendendi: Luc. xvi, 9 *taujan sis srijonds us faihuþraihna invidiþos*; Mth. xxvii, 7 *usbugjam akr us þaim skattiam*; Luc. viii, 5;

d) Raro per *miþ*: Mth. xxvi, 72 *miþ aiþa svor*.

F. MODALIS.

§ 241. Modalis *moduni*, rationemve, qua res contingit vel efficitur, indicat. Porro sæpe ad instrumentalem plus æquo accedens, ab eo tantum modalis discriminetur, quod ordinario attributo gaudeat. Hinc dativo exprimitur; sed licet forma peculiaris a lingua omnino exoleverit, tamen in adverbialibus formis in *aba* et *o* servatam esso forsitan videbitur, quippe cum proprium *adverbii* muus sit modum et rationem actionis vel habitus determinandi, unde sit, ut Gothus quandoque loco adverbii modalem, et loco modalis adverbium usurpet.

1) Tim. II, ii, 8 *þamma haidau ei (ἐν τρέπον) javnis jah mambres andstoþun moseza, svu jah þai andstandund sunjai*; Cor. II, xii, 16 *visands listeihs kindarveisein (ὀδῶ) izvis num*; 1, 8 *ufarossau (καθ' ὑπερβολὴν) kauridai vesum*; Tim. I, 1, 8 *col. A: god ist vitōþ, jabai was is vitoda (υψηλῶς) brukeiþ*; Luc. 1, 74 *vnagein (ὑψηλῶς) skalkinon*.

Mc. iv, 35 *vateikaim managaim gujukom rodida du im þata vaurd*; Cor. II, iii, 18 *veis andhulidamma andvairþja vulþu frauþins þairh-saivam*; 1, xi, 5; Rom. xv, 6 *gavilji ainum manunþa haaltjaiþ guþ*; Mth. xxvii, 16 *uf hropida iesus stibnai mikilai*; 50; Mc. v, 7; Luc. 1, 42; Luc. ii, 9 *ohledun agisa mikilamma (ὑψηλῶς μέγαν)*; apud Mc. iv, 41 *adest, præeunte Græco, agis mikil*;

Skeir. I, c *þatuh vesi viþra þata gadob, ei freuja qimands mahtai gudiskai jah valdufju þana gatausidedi, gadob vas mais þans svesamma viljin ufhausjandans d'abulau þanzuh astra svesamma viljin gajissans rairþau nasjandis laiseinei*; Joan. xviii, 32 *wileikamina dauþan skulda gasviltan*; Cor. II, xii, 18 *niu þamma samin ahmin iddjedum, niu þaim samam laistim?* Luc. vi, 38 *þizai samon mitadjan, þizai mitid, mitada izvis*.

2) E præpositionibus ad designandum modalem usurpantur:

a) præcipue *miþ*: Mc. iv, 16 *miþ fahedai ni-mand vaurd*; Eph. iv, 2 *miþ allai hauheina jah qairrein, miþ usbeisnai usfulaiþ izvis nisso*; Mc. xiii, 25 *gasaiwand sunu mans qimandan miþ mahtai managai jah vulþau*; Luc. xvii, 15 *gavandida sik miþ stibnai mikilai ushauhjands guþ*. Alia exempla vid. gloss. *Miþ 2) b) β) et γ)*;

b) In cum dativo: Mc. iii, 23 *in gajukom qaj du im*; Eph. v, 19 *sultnaiþ in ahmin redjandans izvis in psalmon jah huzeinim jah saggvim ahmeinaim*; Mc. ix, 1 *gasaiwand þiudinassu guþs qumana in mahtai*; Rom. ix, 22 *guþ usbeidiþ in managai lagga mode in kasama þvairheins*. Alia exempla vid. gloss. *In B) 5) b)*;

c) *Us*: Cor. II, ix, 6 *saei saihþ us gaþagkja (πειθομένως), us guþagkja juh sneiþiþ, jah saei saihþ in þiuhþeinai, us þiuhþeinai (ἐκ' ἐλλογίας) jah sneiþiþ*; Tim. II, ii, 22 *anahaitan franjan us hrainjamma hairtin*; Philem. 14 *inu þein ragin ni vaiht vilda taujan, ei ni svæve bi nauþ þiuhþ þein sijai ak us lustum (κατὰ ἐκδοσίν)*; ampliora vid. gloss. *Us 3) b)*;

d) *Bi* cum dativo, secundum, in modum (κατὰ cum accusativo), in formulis *bi binhtja* (Luc. 1, 9); *bi sunjai* (ἀληθῶς Mth. xxvi, 75), *bi nauþai* (Philem. 14), *bi vitoda* (Luc. ii, 22), *bi gava'einai* (Rom. ix, 11), *bi mahtai* (Cor. II, viii, 5), *bi insahtai* (Skeir. V, b) etc., vid. gloss. *Bi II) 5) f)*;

§ 242. Exempla adverbiorum modalitatem actionis designantium hæc sunt: Neh. vi, 16 *adtraus agis in rusna izē abrubā (σφόδρα)*; Skeir. III, d *iohannes þairhtaba vus laiseiþ qihands*; Mth. xxvi, 75 *paivrus usgaggands ut gaignai baitraba (πικρῶς)*; Mc. vi, 20 *herodes gabaurjaba (ἰδέως) iohanne andhausida*; Thess. I, ii, 10 *reitvods guþs waiva veihaba jah garaihtaba jah unfairinodaba izvis þaim galauþjandum vesum*; Mc. xiv, 41 *indas sokida, waivu gatilaba ina galviledi*; Joan. xviii, 25 *ubilaba rodida*; Tit. 1, 15 *gasak ins wasslaba*; Joan. vii, 13 *bulþaba (ἐν παρρησίᾳ) rodida*; Mc. iv, 41 *gripiþ þana jah tiuhiþ arniba*; x, 25 *waiva aglubā þai saiho gahabandans in þiudangardja guþs guleiþand?* Mth. viii, 6 *þiunmagus meins ligiþ in gaida usliþa harduba balriþs*; Cor. II, x, 6 *manvuba (ἐν ἐστώῳ) habaiþ du fraveitan all usforhauseino*.

Joan. xv, 27 *siquidedun nik ar vjo (ἠσπᾶς)*; vii, 10 *galaiþ in þudulþ ni andaugjo ak ve analan g*

uiba; Luc. vii, 4 *bedun iesu usdauda*; Joan. xvii, 20 *ik andaugjo* (παρρησιᾶ) *rodida, juh þinþjo* (ἐν κρυπτῷ) *ni rodida vaiht*; Luc. i, 5 *galeikaida mis fram anastodeinai allaim glaggvuba afarluisþjundin gahahjo þus meþjun*; Mc. vi, 25 *atgaggandei sunsaiv sniumundo* (μετὰ σπουδῆς) *du þamma þiudanz baþ.*

Luc. xiv, 10 *usgagy hauhis* (ἀνώτερον); Rom. xiii, 11 *nu newis* (ἐγγύτερον) *ist nuseins unsara þau þan galaubidedum*; Gal. ii, 6 *ni vaiht mis vulþris ist* (ὑπερέει); Phil. ii, 28 *sniumundos* (σπουδαίου-τίπως) *insanlida ina*; Cor. I, xiv, 27 *was rodjai bitvans aiþþau maist* (τὸ πλεῖστον) *þrins*. Alia adverbia vid. § 165 et exempla in gloss. lh. vv.

† Annotatio 1. — In locum adverbii aliquando subditur

† a) Modalis adverbio respondens, sive in simplici casu, sive propius præpositione determinatus. vid. § 241, 1) et 5), c) et d). Vel adverbia et modalis æque simul usurpantur: Thess. II, iii, 6 *wairbaa un-gatassaba jah ni bi anafihham*.

b) Determinatio prædicati: Thess. I, ii, 13 *avi-liudam guþa un sveibandans* (ἀδελφίπαιτος); v, 17; Joan. vi, 66 *managai galihun sipauje is ibukui* (τίς τὰ ὀπίσω); Luc. xvii, 51 *saci ist ana haiþjai, ni gavandjai sik ibukana*; Tim. I, ii, 15 *adam fruma* (primo) *gadigans varþ, þaþrah airva*; coll. § 215, annot. 5.

† Annotatio 2. — Quod etiam præpositiones ut adverbia usurpentur, vid. § 251, annot. 4.)

§ 245. Huc adducendi sunt casus, ubi datus obiectum in quo, ad quod res active sit et exercetur, vel principium cuiuslibet habitus reperitur (interroganti in quo? ad quod? secundum quod?), significat: Col. iii, 22 *ushausjaiþbi all teika* (κατὰ σίρρα) *fraujan*; Eph. vi, 15 *gastohai fotum* (τοῦς πόδας, ad pedes) *in manviþai aivaggeljon*; Gal. i, 22 *was un-kunþs vllta* (τῷ προσώπῳ) *akklesjom*; Phil. ii, 7 *aristus manaulja* (σχῆματι) *bigitans varþ sve man-na*; Luc. i, 80 *barn svinþnoda ahmin* (πνεύματι); vi, 20 *audagai jus unledans ahmin*; Eph. iv, 25 *anaainjaiþ ahmin* (ubi in interpretatione nostra renovelis-vos spiritu legendum est); Mc. viii, 56 *va boteiþ mannan, jabai gageigaiþ þana fairwu allana juh gasleiþeiþ sik saivalai seinai* (ζηρωθῆ τῶν ψυχῶν); Luc. iv, 18 *ganasjan þans gamalvidans haurtin* (τῶν καρδιῶν); Tim. I, vi, 5 *usbaltþeins fravardidaiþe manne ahin* (τῶν νοῶν); II, iii, 8 *manuns fravaurþana ahin*; Cor. I, xiv, 20 *fra þjam* (ᾠρασί) *sul-taveisai sijuiþ*; Eph. iv, 18 *riþceins gahugda i* (ὑπνοῖα) *riun*.

† Annotatio 1. — Hic etiam sæpe præpositio *bi* cum dativo usurpatur: Mth. vii, 16 *bi akranam iþe uskunnaiþ ins*; Skeir. V, a *bi þamma* (ex hoc) *galaisjaul sik tra andvairþja altins jah sunaus andhaitan*, vi l. gloss. v. Bi 5). a).)

Luc. ii, 52 *iesus þaih frodcin* (σοφίᾳ) *jah vahstau jah anstai*; Skeir. IV, e *iohannes vistai manna vas*; Mc. vii, 26 *vas qino þairno sauinifniskiska ga-*

baurpat (τῷ γίνε); Joan. vi, 10 *anakumbidetu vairus ra þjon* (τῶν ἀριθμῶν) *svasve simf þusundjus*; Mc. v, 22 *qiniþ ains þize synagogafade uamin* (ἀνόματι) *iaeitrus*.

† Annotatio 2. — Quod hic etiam more græco et textu præeunte accusativus usurpatur, vid. § 220, 4).)

G. DETERMINATIO LOCI.

§ 241. Respectus obiecti ad locum triplex esse potest; vel enim *in loco* metipso est et existit, vel a loco credit vel tendit *ad locum*. Jam vero, si nonnullas formas generales ad determinandum quo pergitur, excipias, nullum peculiarem casum habet Gothicus, quo illos respectus ne existentiam quidem in locu (locativum) exprimat, cui penurix sive præpositionibus sive adverbiiis ut præpositionibus usurpatis supplet.

1. In questione ubi?

1) Hic præsertim spectandum habemus adverbia, quæ locum per se ipsa determinant: Cor. I, v, 12 *wa mik jah þans uta* (foris) *stojan, niu þans inna* (intra) *jus stojiþ?* Phil. ii, 14 *þaim aþta* (retro) *ufurnanno, iþ duþaim saura* (ante) *nik usþanja*; Col. iii, 1 *þoei iuþo* (superne) *sind sokeiþ*; Mc. xiv, 66 *vas þairus in rohsnai dalaþa* (deorsum); Eph. ii, 13 *jus juzei simle vesuþ fairra* (longe), *vaurþuþ newa* (prope) *in bloþa xristaus*; Joan. xi, 38 *hulund staina usfarlagida vas usaro* (superne). Item aljar alibi, *war ubi? þar ibi, þarei ubi, her hic, jairar illic*, vid. Gloss. lh. vv.

2) præpositiones et adverbia, quæ, ut strictius determinent locum, obiectum secum habent. Scilicet ad designandum respectum.

a) In (interroganti ubi?), principaliter usurpatur in cum dativo: Mth. x, 52 *atta meins, saci in himinam ist*; viii, 6 *þiumagus meins ligiþ in garða*; Cor. II, i, 8 *aglo unsara so vaurþana uns in asiai*; i, 1 *akklesjo guþs so visandei in kaurin þun*; Rom. vii, 18 *ni bauþi in mis, þat-ist in teika meinamma þiuþ*; Luc. iii, 4 *gameliþ ist in bokom raude esaeiins*. Hinc etiam ad exprimendam existentiam in medio, *inter*: Mth. viii, 10 *ni in israela svelauda galaubein bigat*; xi, 11 *ni urrais in baurim qinono maiza iohanne*; xviii, 56 *in im vas marja*. Alia exempla vid. Gloss. In B) 1).

Ad existentiam in loco accedit existentia, in super, quæ per *ana* cum dativo redditur: Mc. i, 45 *uta ana au þjai in stadim vas*; iv, 51 *kaurno sinapis minnist allaize fraive ist þize ana air þai*; ii, 25 *ahma veihis vas ana imma*, vid. Gloss. Ana B) 1).

In medio super (inter) gothice est *miþ*: Mc. vii, 51 *gam at marein galeilæ miþ þveihunainmarkom* (inter utrosque limites) *daikapaulaios*.

Contrarium vero existentie in loco, id est, absentia a loco, per *utana* cum genitivo exhibetur: Skeir. III, b *vitoþ garaidida azgon kalbons gabraunndairos utana bibaurgeinai*.

b) Juxta, ad, adhibetur at cum dativo: Mth. ix, 9 *iesus gasaw maanan vitandan at motai*; v, 2 *tra skipi standandona at þamma sairu*; Cor. I, i, xvi,

ti at izvis vaipei salja, etc., vid. Gloss. At B) 1).

Raro autem usurpatur *bi* cum dativo, nam *undgrei-ou bi handau* (Mc. v, 41; ix, 27) jam est expressio figurata; in sensu magis proprio adhibetur post verba jurandi, et precandi, ut Mth. v, 34, 35, 36; v, 7; Cor. II, x, 1.

Relatio vicinitæ per *newa* cum dativo exprimitur: Joan. xi, 18 *vas beþania newa iairusaulymiam*; Rom. x, 8 *newa þus þata iaurd ist*. Sed prope, ante, per *faur* cum accusativo: Mc. 10, 46 *blinda sat faur vig du aihtron*: Luc. xviii, 35.

Ad existentiam ad (relationem proximitatis) pertinet existentia cum (relatio communitatis), licet hæc relatio propter personam quæ in commuione est, non localis sit; ut ut est, semper redditur per *miþ* cum dativo: Mth. xxvi, 61 *jah þu vast miþ iesua*; Luc. ii, 36 *anna libaida miþ abin jera sibun*; Mth. v, 41 *jabai was þuk ananurþjai rasta aina, gaggais miþ in ma tros*. Alia exempla vid. gloss. *Miþ* I. 1). Ubi autem hæc relatio communitatis in sensu metaphysico sumitur, scilicet auxilii vel colloqui, tunc ordinario *du* (§ 246, 3) b) notissimum usurpatur.

Contrarium precedentis, sine, per *inuh* cum accusativo vertitur: Joan. xv, 5 *inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht*; Rom. x, 14 *waiva hausjand inu merjandan* etc., vid. gloss. *Inuh*.

e) Ante, coram, per *faura* cum dativo exhibitur: Rom. xiv, 10 *allai gasatjanda faura stauastala xristans*; Mth. xi, 10 *aggilus gamanveip vig þeinana faura þus*; vid. gloss. *Faura* A) a)

Contrarium præcedentis, post, retro, per *afar* cum dativo: Luc. ix, 25 *jabai was vili afar mis gaggan, asakai sik silban*; xix, 14 *baurgjans insandedun airu afar in ma*. Utraque præpositio etiam in sensu metaphysico usurpantur.

d) Trans, gr. *πίσω*, gothice dicitur *hindar*, quod tamen germanico *hinter* omnino respondet: Joan. iii, 26 *rabbei, sai vas miþ þus hindar jaurdanau, sa daupeip*; vi, 22 *managei stop hindar marein*; vid. Gloss. *Hindur* II, 1).

c) Super, in, per *ufar* cum dativo exhibitur: Mth. xvii, 25 *varþ riqiz ufar allai airþai*; vi, 14 *atta izvar sa ufar himinam*; vel per *ufaro* cum genitivo: Luc. x, 19 *gas izvis valdufui trudan ufaro vaurne jah skaurþjono*; alibi eim figurative: Eph. i, 21 *guþ gasatida iesu in taihvon srinai in himinam ufaro allaise veikje jah valdufne jah mahte* etc., sicut et *ufaro* cum dativo: Luc. xix, 19 *þu sijais ufaro simf baurgim*; vid. gloss. *Ufar*.

Contrarium precedentis, sub, subter, per *uf* cum dativo vertitur: Mc. iv, 52 *magun uf skadan bagmis fuglos himinis gabauan*; Cor. I, x, 1 *altans unsarai uf milthmin vesun*, vid. Gloss. *Uf* B) 1); per *undaro* cum dativo: Mc. vi, 11 *mulda undaro fotum*; vii, 28 *huudos undaro biuda*. Porro hoc est inter *uf* et *undar* discrimen, quod *uf* indicet obiectum alii majori subiectum et ab eo coopertum esse et protectum, *undar* verò ostendat obiectum sub alio

quidem positum, sed ita, ut utrumque se invicem protegant et cooperiant. Cæterum *uf*, sicut et *ufar* in sensu metaphorico sumi pœsunt, ut Gal. iv, 21 *vitoda visan*, etc., vid. gloss.

f) Contra, adversus, per *viþra* cum accusativo red-ditur: Mc. iv, 1 *managei viþra marein ana stapa vas*; 15 *þai viþra vig*; Cor. I, xiii, 12 *andvairþi viþra andvairþi*; Luc. i, 75 *guþ aip svor viþra abra hama* (quod proprie dativi est forma, probabili-ter in *abraham* immutanda, quippe cum a finale propter a initiale sequentis vocabuli sine dubio irrepserit); vel per *andvairþis* cum dativo: Mth. xxvii, 61 *vas jainar marja magdalene jah so anþara marja sitandeins andvairþis klai va*.

§ 245. II. In questione tunc:

1) Huc veniunt adverbia loci: Mc. v, 27 *gens at-gaggandei in managein astana* (retro, gall. *de derriere*) *attaitok vastjai iesuis*, cujus loco reperitur in parallelis Mth. ix, 20 et Luc. viii, 41 locis *astaro*; Joan. viii, 25 *jus us þaim dala þra* (dorsum) *sijuþ, iþ ik us þaim iupa þro* (superne, desuper) *im*, et cum eo *iupana*, quod significationem magis tempora-lem, ille novo, præ se fert (Gal. iv, 9); Mc. vii, 24 *in-na þro* (intrinsecus) *us hairtin, manne mitoneis ubi-los usgiggand*; 18 *all þata utra þro* (extrinsecus) *innagganda in mannan ni mag ina gamainjan*; Cor. II, vii, 5 *utana vaihjous, innana ogisa*; Mth. xxvii, 55 *vesun jainar qinons managos fairra þra saivan-deins*; item *aljaþro* aliunde, *wapra* unde? *þuþro* inde, hæc, *jainþro* illac, *attaþro* undique, vid. gloss. hb. vv.

2) Inter præpositiones et adverbia animadvertes:

a) Ad designandum motum a loco:

aa) *Af* cum dativo, proprie designans a loco superiori motum: Luc. xvi, 21 *gairnida saþ itan drauhno þiso driusandeino af biuda þis gabeigins*; Mth. vii, 16 *ibai lisanda af þaurnum veimabusja*; Luc. vi, 29 *þamma nimaudn af þus vastja jah poida ni varjais*; Mc. xv, 21 *undgripan simona kyrcinaiu qimundan af akra*; xvi, 8 *usgaggandeins af þamma klai va gaþlauhun*; Phil. iv, 15 *usiddja af makidanni*; vid. gloss. *Af* I 1);

bb) *Fram* cum dativo, proprie indicans simpliciter motum a loco: Mth. viii, 14 *managai fram urrunsa jah saggqa qimand*; xxvii, 55 *laisidedun afar iesua fram galeitai a*; Joan. viii, 42 *ik fram guþa urrann*; vid. gloss. *Fram* I. 1).

c) Annotatio 1. — Post verba accipiendi, audiendi, videndi et similia, persona a qua accipitur, auditor, videtur, etc., quandoque cum *at* (apud) construitur, ita ut apud eam accipi, audiri, videri aliquid dicatur. Quemadmodum igitur adest Joan. viii, 40 *sunja hausida fram guþi*, ita in Ske r. IV, *d anafath fulhsnja þoei gasaw jah gahausida at attin*; insupee Mc. vii, 2 *insandid skalk ei at þaim vaurstvjam nemi akranis*, ubi *niman af* sumere aliquid ab aliquo potius significat (Luc. vi, 29; xix, 24, etc.). Alia exempla vid. gloss. v. At B) 1) c); coll. *Af* I. I) b).

c) Annotatio 2. — Si quandoque *af* et *fram* cum ge-nitivo construuntur: Mth. xxvii, 57 *manua qabias af*

at *unþraits*; Mc. xv, 15, Joan. xi, 1 *Isarus af be-þraitas*; Luc. viii, 49 *gaggiþ suns manne fram þr-þanrama þreis*, hoc in priori casu ex eo venit, quod interpret male intelligens formam græcam imitatus sit, cum Joan. xii, 21 *verterit filippus sa fram beþ-sæida*, et in posteriori mendum a sit, nisi ad ellip-sim recurratur (coll. § 246, annot. 7). »

c) *Us* cum dativo, proprie significans ex loco superiorimotum: Mc. i, 11 *stibna gam us himina*; Joan. vi, 23 *skipa gemun us tibiridau*; Luc. iv, 22 *vaurda usgaggandona us munþa*; i, 78 *urruns us haubi-þai*, 79 *us handau sijande unsaraize galausidai*; vi, 41 *ni us þaurnum lisanða smakkans*; Mth. xvii, 64 *urrais us daa þaim*; Neh. v, 17 *þai qimundans at usis us þiudom ana biuda meinama andan. uaci resan*; Joan. vii, 52 *þu us goleitnia is*; Rom. sub- script. *du rumonim gameliþ ist us kaurin þon*; Joan. viii, 44 *jus us attin diabauleu sijuþ*.

† Annotatio 5. — In genere tres supradicte præpo-sitiones, *fram* scilicet, *af* et *us*, in metaphorico sensu usurpate significant originem, unde aliquid prodit, et *fram* in partiuari passivis verbis conjungitur, ut obiectum, a quo quid efficitur, indicet. Quod si Ger-mani præpositione *von* post verba dicendi, narrandi utuntur, hoc etiam apud Gothos jam in usu erat, si-quidem cum hi communiter adhibito (§ 246 3) c) etiam *fram* usurpant, vid. gloss. hh. vv. »

Hinc adducenda sunt adverbia *utana*, *utapro* cum genitivo, ex, extra: Mc. viii, 25 *us:auh þuna blin-dan ntana veihsis*; vii, 15 *ni vaiht, ist utapro vian s inngagganda in ina þatei magi ina gamain-jun*.

b) Longe 3, *fairra* cum dativo: Mth. vii, 25 *astei-þiþ fairra mis*; Luc. ii, 37 *ni afiddja fairra ath*; vid. gloss. v. *Fairra*.

c) (Ex) ultra, *hindana* cum genitivo: Mc. iii, 7, 8 *filu manageins us galeitai laistidedun afar imna jah us iudaia jah us iairusauymim jah hindana iaur-dana s*.

d) De, and cum accusativo: Mth. viii, 52 *run gar-vurhtedan sis alla so hairda and driuson in marein*; Cor. ii, xi, 35 *þairh augadauro in suorjon athahans vas and baurys vaddjan*.

§ 246. III In questione quæ?

i) Nonnulla tantum loca sunt, in quibus simplex genitivus usurpatur: Mc. iv, 35 *usteiþam jiniis sta-dis (στ; τὸ πῆμα)*; Luc. xv, 13 *baurya inandidu ina kai þjos seiwai: as (εις τῶ ἄρπον) haldun sveinu*; xix, 12 *gaggid. Landis (εις ζῳραν μακρόν)*; Tim. i, 1, 5 *þuþ þuk satjan in af iso gaterjands in ahid-onais (εις Μακιδωνν)*. Singulariter animadver-entum est, quod Gothi in hac construenda questione Graeca prorsus abhorret, quippe cum Luc. xix, 4 *ἐπινοῦ; ἤμεις δὲς ζῳσαι* non *jainis* sed *and þata* conuertat. Quam constructionem qui explicare tentaret inter-pretando: ex hoc loco, ex hac regione, gratuito prorsus conjiceret, cum ex una parte non hic de motu ab, sed de motu ad agatur, et ex altera, genitivus ipse unquam motum ab non habeat.

2) Adverbia loci: Mc. ix, 25 *atgagganda in n (in)*

habaida handu manjos; Joan. xix, 4 *attinþa þreis ina ut (oras)*; Rom. x, 6, 7 *was ussteigiþ in himin. þa-tist xristu dala þ (de) attinhan. uþþau was gasteigiþ in usgrundiþa, þatist xristu us dauþoini iup (sursum) ustinhan*; Joan. vi, 1, 14 *vait uþro qum jah uþþ (q u) galeiþa*; vii, 35 *geþin indaiis wadre (quoniam) sa skuli gaggan*; Mc. xi, 5 *sunsau fulan in: and: iþ hidre (hoc)*; Joan. xi, 8 *aftra gaggis jaind (illuc)*; Luc. xvii, 37 *þorei leik, jaindre (illuc) galisand sik arans*, Joan. xviii, 5 *iudas nam hans iddjuh jaindvair þs*; *framis* præ, ad respondendum græco *πρὸ* in compo-sitis vid. Mc. i, 19; Rom. xiii, 12.

3) Inter præpositionum et adverbii animadvertes:

a) Ad exprimentum motum in, ad (urbes et regio-nes), inter (multitudinem), in cum accusativo: Mth. ix, 7 *ustliþa urreisunds galaip in gard seinana*; Joan. xviii, 11 *lagei þona hairu in fadr*; Luc. ii, 39 *iosaf jah maria gavandidedun sik in galeitai in baurys seinana zuruip*; Cor. ii, 1, 16 *vilda galeiþan in ma-kidonja*; Luc. x, 29 *manua galaip af iairusalem in tairekou jah in veidedjans frarann*; vid. glo s. In l. A) 1).

Item adverbium *innana* cum genitivo, intus cum motu: Mc. xv, 16 *gadraulteis gatauhun iesu in nava gardis*.

Huc pertinent verba: *tendre* ad, *ire ad*, in et *ana* cum accusativo: Luc. xiv, 21 *usgagg in gutvons ioh staisgos baurys j. h unledans utiuh hidre*; vi, 12 *usiddja iesus in fairguni bidjan*; Joan. vi, 21 *skip varþ ana airþai, ana þoei iddj. dvn*; Luc. iv, 5 *ustauh iesu diabolus ana fairguni hauhata*; Mth. x, 54 *ni qant lagjan gavairþi ana airþa*; Mc. iv, 21 *lukaru qimih duþe et ana lukaruastapan satjaidau*; vid. gloss. Ana l. A) 1). Hinc in scopum etiam indi-ecat, et in et *ana* erga, ad, in, metaphorice signifi-cant, scilicet in in bonam malivæ partem, *ana* in malam tantam partem, hoc post-iori etiam cum da-tivo constructo; vid. gloss. hh. vv.

Ad, juxta dicitur *faur* cum accusativo: Mc. i, 16 *iesus ua. bonds faur marein galeitais gasaw sei-mouu*; ii, 13 *galaiþ aftra faur marein*; iv, 4 *fraiv gudraus faur rig*; vid. gloss. *Fram* l. A) a). Se-cus, *and* cum accusativo: Luc. xiv, 23 *usgagg and vrgan jah sa þus jah nauþei inuatgaggan*.

† Annotatio 1. — Gothicæ linguæ proprium est, quod verbum *qiman* (venire) semper ut verbum quietis valeat et spectetur, semperque cum *in* vel *ana* et sequente dativo construatur: Tim. ii, 1, 16 *qimands in rumai aunsisefaurus sokida mik*; i, 1, 15 *iesus qam in þamma fairvan fraaurhtans nazjan*; Ejb. v, 6 *þairh lau. a vaurda qimih hatis guþs ana sunum ungalaubeinaiis*; solummodo apud Joan. vi, 14, 22; xi, 27 in adest cum accusativo. Communiter etiam cum dativo const utitur in post *lagjan*, *satjan* et *brig-gan*: Mth. xvii, 60 *iosaf galagida leik iesus in niu-jamma seinamma hlai va*; Cor. i, xii, 18 *guþ gasu-tida liþuns ainvarjanoh in leika swasve vilda*; Skeir. ii, a sa ruþu brigganda in þindangarajui guþs rig. Necnon et quandoque post alia intransitiua, vid. gloss. h. v.

« Annotatio 2. — Cum verbo pulsandi usurpatur *bi* et datus: Luc. iv, 41; vi, 48; etiam *du*: Rom. ix, 32. »

b) Ad, *du* cum dativo: Eph. iv, 13 *garinnaima du vaira fullamma du mita þ vahstous fullons xristaus*; Luc. ii, 41 *gagg du gar da þeinamma*; Thess. I, iii, 41 *franja unsar garaihtjei vig unsarana du izvis*; Luc. I, 16 *managans sunie israelis gavandeþ du fraugin*; vid. gloss. v. *Da*. Hinc etiam *du* scopum indicat; adhibetur insuper ubi aliquis ad alium loquitur, quia a l eum quem interpellat, verti censetur (quo in casu sæpe etiam datus simpliciter usurpari videmus § 224, 2), significat itaque obviam, sive in sensu hostili, contra, sive in sensu amice, ad, vid. gloss., h. v. Sequitur verba *qimun*, *briggan* et alia, quæ in cum dativo regunt (vid. annot. 1); atamen hic etiam *at* cum dativo (apud [ad] aliquem venire) poni potest: Mth. vii, 45 *liugnprauhfeteis qinand at izvis in vastjom lambe*; Me. ix, 19 *bairþ ina du mis. jah bræhtedun ina ni imma* (ubi post *bairan* semper *du*, post autem *briggan*, *at* poni videre est), vid. gloss. *Ana B*) 1) b).

Prope, juxta vertitur *new* cum accusativo: Luc. xv, 45 *aiddja new razn*; post *qiman* autem *newa* dativum regit (coll. annot. 1): Joan. vi, 19 *gasairand iesu newa skipa qimandan*; 25. Usque ad dicitur *und* cum a casativo: Luc. iv, 42 *monag-ins sokid: dan iesu jah gemun und ina*; 29 *bræhtedun iesu und anhmisto þis fairgunjie*; Me. xiii, 27 *sunus mans qaisid qavulidans seinans af sidvor vindam fram andjam uirfos und andi himinis*; vid. gloss. *Und. I. A*) 1).

Obviam, *viþra* cum accusativo: Mth. viii, 34 *alla so baurgs usiddja vi þra iesu*; hinc sicut *in* (vid. supra a) contra, versus, adversus sive in bonam sive in malam partem, vid. gloss. v. *Viþra b*).

c) Circum, *bi* cum accusativo. Me. iii, 32 *setun bi ina managei*; Mth. viii, 18 *gasaw iesus managans hiuhmans bi sik*; vid. gloss. *Ei I. A*) 1). Hinc in metaphorico sensu, de, super, circa (*περι* cum accusativo) significat post verba dicendi, necnon et in (*περι* cum genitivo et accusativo) et secundum (*κατά* cum accusativo), vid. gloss. h. v.; in ultimo sensu dativum e munimur regit.

d) Per, *þanh* cum accusativo: Me. ix, 50 *iddjedun þairh gateitain*; Luc. vi, 4 *vairþ gaggan imma þairh utisk*; Me. xi, 16 *ni laitai ei was þairhberi kas þairh þo ath*; Cor. ii, xi, 35 *þairh augdauro in snorjon athuhans vas*; I, xiii, 12 *saiwam nu þairh skuggvan*; vid. gloss. *þairh I. 1*).

Super, ultra, *ufar* cum accusativo: Luc. iv, 59 *atstandands iesus ufar ija gasok þizai brinnon*; Eph. iv, 10 *usstaig ufar allans himinans*; Joan. vi, 4 *iesus galaiþ ufar marein*; 17; x, 40; xviii, 4. Coll. ff).

Contrarium præcedentis sub, infra, *undar* et *uf* cum accusativo. quorum discrimen vid. § 224 2) d): Me. iv, 21 *ibai lakarn qimiþ duþe ei uf metan sajidau aiþpau undar ligr?* Mth. viii, 8 *ni im vairþs ei uf hrot mein innuggais*; Cor. I, xv, 25 *skal is þrudanon und þatei galagjþ guþ al'ans þjands is uf sotuns vas*; vid. gloss. v. *U A*) 1).

f) Post, retrorsum, *hindar* cum accusativo: Me. viii, 35 *gagg hindar mik*. Hoc idem vocabulum etiam trans, ultra, significat: Me. vii, 43 *galaiþands in skip ustaiþ hindar (εις το πηρον) marein*; Mth. viii, 34 *bedun iesu ei ustþi hindar (απ) mareins iz*; vid. gloss. v. *Hindar I. Coll. supra e*.

H. DETERMINATIO TEMPORIS.

§ 247. Quemadmodum ad spatium, ita et ad tempus triplici modo objectum referri potest, et utraque relationes sibi invicem res, ostendit. Itaque questionibus de loco ubi? unde? quo? æquivalent questionibus de tempore quando? quomodo? quamdiu? Jam vero respectus proprie temporalis in gothica lingua genitivo et dativo, quorum casuum diversam significationem difficile percipies, designatum. Huc insuper veniunt præpositiones, quibus tempus strictius determinatur. Quamdiu accusativo exprimitur, et strictius præpositionibus; quamdiu autem, semper mediantibus præpositionibus exhibetur.

I. In questione QUANDO?

1) Hæc adverbia temporis sunt præcipue animadvertenda: Mth. xxvii, 38 *wan* (quando) *þuk seivum gast?* vii, 23 *þan* (tunc) *andkaita im*; viii, 26 *þanuh* (tunc) *urreisands gasok vindam jah marein*; xxvi, 65 *nu* (nunc) *gahauseduþ þo vajamerein*; xxvii, 57 *seiþu* (sero) *varþ*. Item *air mane*, *faurþis* prius, sans statim, *anaks* festinus, *simle olim*, *suman* quadam die, *ufla* sæpe, *afira* rursus, etc.

2) Temporalis qui pene exclusive ad *nahts* et *dagis* restringitur

a) Raro per genitivum expunitur: Luc. ii, 8 *huirdjos vesun vitandans nahts* (τῆς νυκτός); Thess. I, v, 7 *nahts* (νυκτός) *drugkanai vairþand*; Neh. v, 17 *was fraquman dagis wizuk* (εις ἡμέρας μέσων) *stiar ains*; Mth. vi, 30 *havi haiþjos himma daga visands jah gisira dagis in nuhn galagjþ* (nli *gristradagis* [αἰῶρων] probabiliter adverbium est, ut *framvigs*); Me. xvi, 2 *filu air þis dagis afarsabbute atiddjedun du hlaiva*; Luc. xviii, 12 *fasta twaim sinþam sabbatans* (τῶ σαββάτου). Potius vero partitivus est genitivus in Neh. vi, 45 *usþauhuna vairþ baurgvaddjus an daga jah þ*; et nominalis recte omis viceem genuit in Luc. I, 7 *zakarias jah arleisubarþ framalþra dage seinai ze* (ἐν ταῖς ἡμέραις) *vesun*. De *invisandin* (s) *sabbate dagis* vid. infra annot. 4.

« Annotatio 1. — Etiam cum temporali usurpantur præpositiones: Luc. xvii, 4 *sibun sinþam ana dag* (τῆς ἡμέρας); I, 18 *gens meina fram. Idozei in dagam seinaim ist*.

b) Sæpius vero per dativum:

aa) Me. xi, 18 *bitjaiþ ei ni vairþai þla hs izvar vintrau* (χειμῶνος); I, 35 *air uhtiron* (χειμῶνος) *ussandands usiddja*; ii, 24 *wa taujand siponjos þeinai sabbatim* (τοῖς σαββάτοι) et Luc. vi, 9 *wa skult ist sabbato dagam*. Adde formulas *naht jaht daga* et *nahtam jah dagam* noctu diuque (νύκτα καὶ ἡμέραν vel νυκτός καὶ ἡμέρας) Me. iv, 27; Thess. II,

in, 8; Tim. II, 1, 3; Mc. v, 5; Luc. II, 37; Tim. I, v, 5.

• Annotatio 2.— In L. c. xviii, Tantum adest dagom jah nuhtum. In ordinando utroque vocabulo Gothus præcens Græcum habuit, unde saltem ex prioritate noctis præ die non concludi potest, veteres Germanos a noctibus tempas unquam numerasse.

bb) Frequenter cum attributo de terminativa, ubi Græcus etiam da ivus usurpat: Luc. xvii, 34 *þizai naht*; contra non dicitur *þamma daga*, sed semper *himma daga* (πρὸ σήμερον, hodie) Mth. vi, 11 etc., vid. gloss.; relative au em *þamma daga* Luc. xvii, 29; Mc. xiv, 12 *þrunisti daga*; ix, 51; Mth. xxvii, 62 *istumia daga*; Mc. xi, 12; Joan. vi, 22; xii, 12 *þridjin daga*, Mc. x, 34; Luc. ix, 22; 18, 35; Neh. vi, 15 *er juh k' daga menofis utulis*; Mc. xiv, 49 *daga wammeh* (καθ' ἡμέραν); Luc. xvi, 19; xvii, 41; cujus loco *daga jah daga* (Cor. I, iv, 16, præeunte græco ἡμέρας καὶ ἡμέρας, legitur; Luc. II, 41 *jera wammeh* (καθ' ἑτος). Præsertim cum *mela* (tempas) et *weilai* (hora): Mc. vi, 21 *herodes mela gabaurþis seinizos nuhtum at vaurhta*; Cor. II, vi, 2 *mela andanemjamma andhausida þus*; Tit. I, 3 *atbirhida mela sveasama vaurd sein*; Tim. I, II, 6 *guf sik siban audabaht saur allans veimodin mela m sveasaim*; Luc. I, 10 *linhna vas beidandans ut weilai þymiamins*; xiv, 17 *insanida skalk weilai nuhtamuhtis*; II, 58 *anna þizai weilai astandandei andhaitait frauþin*.

cc) Cum participio, quæ constructio ablativo absoluto Lat inorum vel genitivo Græcorum respondet: Mc. I, 52 *andanahþja vaurþanamma* (ὄψις γενομένης) *berau du imma allans þans ubil hubundans*; Joan. vi, 18 *maei viinda mikitamma vaiandin* (ἀνιρου—πνιουτος) *urraisida vas*; Luc. III, 1 *raginon din puntia u pellatau* (ἡ ἐπιπροσούτος Ποντιου Ἰδαίου) *iudaiu varþ vaurd guþs at iohannen*; Mc. xiv, 66 *risandin þaitrau in rohsnai dalaþa jsh atiddja aina þinjo*; Luc. vii, 1 *gajumma aim hiuhnam managaim qaþ iesus þairh gajukon*; vii, 42 *ni habandam* (scilicet em) *wapra usgebeinu tam þraþi*; Mc. v, 3 *nauhþan imma rodjandin gemun framþamma synagogafada*; Rom. ix, 1 *ni vaiht liuga wiþveitrodjandein mis miþvissimein meinai*; et insuper Mc. v, 3; vi, 54; x, 17, 46; xi, 12, 27; Luc. II, 42, 45; vii, 6, 42; viii, 4, 45, 49; ix, 31, 37, 57; xiv, 52; xvii, 12; xix, 55, 56; Joan. viii, 50; xii, 57; xviii, 22; Cor. I, v, 4; II, vii, 4. Quemadmodum apud Luc. vii, 42 in supplendum est, ita, præeunte Græco, in Cor. II, iv, 17 *unsis*, nisi Gothus *saivreitjandam* in constructione inclusit et ut participium ad *unsis* retulerit.

• Annotatio 3.— Nec non et frequenter apud Mattheum, in skeireins vero semper, communiter autem in paulinis epistolis dativo adiungitur præpositio at: Mth. viii, 16 *at andanahtja vaurþanamma* (ὄψις γενομένης) *alþerun du imma daimonirjans*; Mc. iv, 6 *at suunin urriunandin* (ἠδίου ἀνοστεύοντος) *uþþram*; Luc. iv, 2 *at ustauhana im þaim daganim* (σουτα) *εσθεισῶν τῶσ ἡμερῶν* *qaþ du imma*

diabulus; vi, 18, *at garinjon vaurþana i bistagg awa bi vana*; II, 2 *so gilstrameleins frumista varþ at ruginon din saurim kyreinain*; Mc. xiv, 45 *nauhþan at imma rodjandin qam iudas*; et insuper Mth. xi, 7; Mc. iv, 35; viii 1; xi, 11; xv, 42; xvi, 2; Luc. III, 15, 21; v, 1, 21; ix, 45; xix, 11; xx, 1, 45; Rom. vii, 2, 5, 9; Cor. II, i, 11; v, 20; x, 15; I ph. II, 20; Thess. I, iii, 6; Skeir. II, d; III, a; VI, b; VII, a, c. Coll. infra c) cc).

• Annotatio 4.— Semel adhibetur accusativus Mth. xxvii, 1 *at maurgin vaurþanana* (πρωίης γενομένης) *runa nemun gudjans*; in Mc. xvi, 1 est *invisandin sabbate dagis* (δευτεροήμερου τοῦ σαββάτου) *u-bihtedun aromata*, quod sine dubio mendosa est lectio, pro *invisandin* (vid. ad h. l.), s finali omisso propter sequentem eandem litteram; hic enim genitivus temporalis est (vid. supra 2); si accusativo uti vellet Gothus, *invisandin daga* saltem ponere debuisset. Quod hæc participialis constructio etiam per *þiþe*, *miþþanei*, etc circumscribi possit, vid. infra ubi de sententia composita dicemus.

c) Frequentissime etiam cum præpositionibus, præsertim

aa) Ad determinandum temporis punctum, quo lit a quid, in cum dativo, ubique simplex dativus stare posset: Joan. vii, 43 *nik udemus atiddja du iesua in naht* (νοκτός); Mc. III, 4 *in sabbatim* (τοῖς σαββάτι) *þiþ þaujan*; Luc. iv, 16, ubi præcipue adest determinatio attributiva: Mth. vii, 22 *in jaina imma daga*; viii, 15 *in jaini weilai*; Luc. I, 59 *in daga ahtudin*; 25 *in menof saihstin*; Joan. vi, 40 *in spedis in daga*; Skeir. VI, c *in missaleikaim melam*; II a *in mela þu-lainais*; Mth. xi, 22 *in daga sta os*; Luc. I, 5 *in dagam herodis*. Alia exempla vid. gloss. v. *Dags* 2) a). Illic conspicuus est accusativus: Mc. xiii, 24 *in jainans dagans* (ἐν ἐξίτοις ταῖς ἡμέραις) *sauil riqizeiþ*; Eph. vi, 18 *þairh allos tidas aihtrondans in alla mela* (παντὶ καρῶ), hic tamen interpres ad durationem temporis (vid. § 249) e guttavisse videtur (per illos dies sol tenebatur), at Luc. II, 1 *varþ in dagans jainans urriam gagrests* et Joan. xi, 9 *jabai vas g-gyþi in dag* (ἐν ἡμέραις) *ni gastiggqiþ*, verbis notis tors in illucentibus. Etiam πρωί mane, semper in *maurgin* die tur Mc. xi, 20; xv, 1; xvi, 9, cui constructio etiam Cor. I, xv, 52 *da maurgina* (ἄριον) *g-sviltam* respondet.

Rarius vero hic usurpantur:

Ana cum dativo et equidem ubi absolutus genitivus Græcorum circumscribi ut: Joan. vii, 11 *ana midjai dulþ* (τῆς ἑορτῆς μεσοσότης) *ustaig iesus in alh*; vi, 23 *matidedun hlaiþ ana þamma ei uvlifudoda* (ραῖα) *(εὐχα) εσθεισῶν τοῦ χοριου*);

At cum accusativo: Mth. xii, 2 *insanida du þaim vaurstvam at mel* (τῶ καρῶ) *skalk*; Luc. II, 41 *wa-totedan berusjas iesuis jera wammeh in iairusalem at dulþ paska* (τῆ ἑορτῆ τοῦ π.); Gal. vi, 9 *at mel sveasata* (καρῶ ἰδίῳ) *sneiþam*;

And cum accusativo: Mth. xxvii, 13 *and dulþ warjanoh* (καθ' ἑορτῶν) *bihts vas su kindins fraletian ariano bantjan*; Mc. xv, 6;

Bi cum accusativo : Tim. II, IV, 1 *iesus skul s'ojn qivans jah dauþ mis bi qu m* (κατὰ τὴν ἐπιφώνεον) *is*.

• Annotatio 5. — Conspicuum est in Cor. I, XVI, 2 *ain warjanoh* (κατὰ μέαν) *sabbato warjehz izvaru fram sis silbin taujai* accusativus pro *and* cum accusativo vel simpliciter dativo (vid. supra b) *bb*); sed hic forsán *and warjanoh* legendum est, licet tamen apud Luc. IX, 25 *dag wanoh* (καθ' ἡμέραν) *stel*.

bb) Per, *bi* cum accusativo : Mc. XV, 29 *o sa gatairands þo ath jah bi þrins dagans* (ἐν τρεῖσιν ἡμέραις) *gatimrjands þo*; XIV, 58 *ath bi þrins dagans* (διὰ τριῶν ἡμερῶν) *gatimrja*; Gal. II, 1 *bi sidvortaihun jera usiddja astrin tarusaulyma*; Neh. V, 18 *bi* (ἀνόμετων) *•i dagans gaf sein allai þizai filusnai*.

cc) Sub, inter, *bi* cum dativo : Calend. goth. *gaminþi marytre þize bi* (sub) *verekan papan ana guþiudai gabranndaize*; at cum dativo : Luc. III, 2 *at auhmistim gudjam* (ἐπὶ ἀρχιερέων, sub summis pontificibus) *annin jah kajafin varþ rawd guþs at iohannen*; *us* cum dativo : Mc. II, 26 *daveid galaiþ in gard guþs uþ abja þara gudjin* (ἐπὶ δαδιδρα τοῦ ἀρχιερέω); Luc. IV, 27; Tim. I, VI, 15, coll. Luc. III, 23.

dd) Circa, versus, *bi* cum accusativo : Mth. XXVII, 45, *bi weil a ni undon* (περὶ τὴν ἐνώατην ὥραν) *ufþropida iesus stibnai mik'lai*.

cc) Ante, *faur* cum accusativo : Mth. VIII, 20 *quint her faur mel* (πρὸ καρποῦ) *halvjan unsis*; XXVI, 75 *faur hanins hruck þram sinþam afalkis mik*; Tim. II, I, 9 *ansts guþs gibana ist unsis faur mela aiveina*, etc., vid. gloss. v. *Faur* I.

Contrarium præcedentis, post, *afar* cum dativo in genere, et in particulari cum accusativo : Joan. XIII, 27 *afar þamma hlaiþa* (μετὰ τὸ ψωμίον) *gulaiþ in iudnn satana*; Mth. XXVII, 63 *afar þrins dagans* (μετὰ τρεῖς ἡμέρας) *urresa*; XXVI, 2 *afar ivans dagans paska vairþiþ*; Cor. I, II, 25 *nam stkl afar nah tamaf*, etc., additis formulis *afar leitil* et *afar ni filu* post paululum tempus, *afar þata* postquam, vid. gloss. v. *Afar* I, A).

§ 248 II. QUAM DUDUM?

Hic tantummodo respectum temporis, a, ex quo, animadvertendum habemus; atqui

1) Ex adverbis temporalibus huc venit *upana* de-nuo: Gal. IV, 9 *stabim iu pana skalkinon vileiþ*.

2) Ex præpositionibus autem: *af* cum dativo : Mc. X, 6 *af annstodeinai* (ἀπ' ἀρχῆς) *gaska'tais gumein jah qinein gatavida guþ*; Cor. II, VIII, 10 *taujan dugunnuþ af fairuin jera*; communius autem *fram* cum dativo : Mth. IX, 22 *ganas qino fram þizai weilai jainai* (ἀπὸ τῆς ὥρας ἐρείνης); Col. I, 9 *fram þamma daga ei hausidedum u weilaidedum faur izwis bidjandans*; Cor. II, IX, 2 *axaja ganauvida ist fram fairuin jera*; Luc. I, 48 *fram himma nu audagjand mik alla kunja*; Mc. XIII, 19 *fram anastodeinai*; Luc. II, 53 *fram magaþein*, etc., vid. gloss. II. v. 2); *us* cum dativo : Joan. VI, 65 *us þamma mela* (ἐκ τοῦ τοῦ) *managai gal þun siponje is ihukai*; 64 *tissa us frumistja iesus, was*

ist saei galeveiþ ina; Skeir I, c *us anastodeinai*; Joan. IX, 1 *us gabaurþai*; Mc. IX, 21 *us barniskje*; Tim. II, III, 15; *us jundai* Mc. X, 20; Luce. XVIII, 21.

§ 249 III. QUAMDIU?

1) Hæc temporis determinatio, quæ a præcedenti in eo discriminatur, quod tempus in quo vel a quo actio contingit, non solum indicet, sed certum temporis spatium certamque epocham exhibeat, per accusativum exprimitur : Cor. II, XI, 25 *naht jah dag* (σὺχθήμερον) *in diupihai vas mareins*; I, XVI, 6 *at izwis vaiþei salja aiþþau vintru visa* (παραχρημάσω); Joan. XI, 6 *salida in þammei vas s'ada dagans tvans* (δύο ἡμέρας); Mc. VIII, 2; Luc. IV, 2 *tauþans vas in auþidai dage sidvortiguns* (ἡμέρας τεσσαράκοντα, vid. § 198, 5) *b) fraisans fram diabulau*; I, 24 *ai-leisabaifþ galaugnida sik men o þs simf* (μῆνας πέντε); 56; II, 36 *anna vas framaldra dage magaiþe libandei miþ abin jera sidun* (ἐτη ἐπέτ) *fram magaþeim sei-nai*; VIII, 13; Mc. V, 25; Mth. IX, 20 *qino bloþarin-ndeiþ ib vintruns* (δωδεκά ἐτη) *at iaitok sk. uti vastijs iesuis*; Luc. V, 5 *alla naht þairharþaidjandans* (δὲ ὄλες τῆς νυκτὸς κοπιέσαντες) *vaiht ni nemum*; Rom. X, 21 *allana dag* (ὅλην τὴν ἡμέραν) *usbraidida handuns meinos du managein usgalaubjandein*; Luc. I, 75; XX, 9 *astaiþ jera ganoha* (χρόνους ἰκανοῦς); VIII, 29 *manag mel* (πολλοὺς χρόνους) *stavalvina*; Joan. 13, 33. *naht leitil mel* (μικρὸν μίθ izwis im); VII, 25 *leitilu weilu* (μικρὸν χρόνον); XIV, 9 *sva laud melis* (τοσοῦτον χρόνον, vid. § 2, IV, 1) *miþ izwis vas*; Luc. VIII, 27 *vair habaida unþulþans mela lagga* (ἐκ χρόνων ἰκανῶν); Rom. VII, 1 *itioþ frinjinoþ man- sva lagga weilai sve* (ἐφ' ὅσων χρόνων) *libaiþ*; Cor. I, XVI, 7 *venja mik wo weilai* (χρόνον τον) *vaþnu at izwis*; VII, 5; XV, 30 *duwe buaikjai sijum weilai woh* (πῶσαν ὥραν).

2) Ad exprimendum quam longum tempus sit duraturum, et præsertim intra quos limites restringendum, adhibentur præpositiones :

a) *Du* cum dativo : Luc. IV, 25 *galuknada himins du jeram þrim* (ἐπὶ ἐτη τρία); imprimis in formulis *du aiva* (Joan. XII, 34; XIV, 16; XV, 16; Cor. II, IX, 9) et *du aivum* (Rom. XI, 36; Cor. II, XI, 31; Gal. I, 5) in æternum (εἰς αἰῶνα et εἰς αἰῶνας), *du weilai* (Joan. V, 35; Philem. 15) ad horam (πρὸς ὥραν), *du mela* (Luc. VIII, 13) ad tempus (πρὸς καιρὸν) et *du leitilai weilai* (Cor. II, VII, 8; Skeir. VI, a), *du leitilamma mela* (keir, IV, b), *du mela weilas* Thess. I, II, 17.

• Annotatio. — Pro *du* cum dativo, hic etiam punitur simplex dativus : Luc. XVIII, 4 *ni vilda laggai weilai* (ἐπὶ χρόνον); vel accusativus; sic Luc. IV, 25 *du jeram þrim* et *men o þs saifs* promiscue commutantur.

b) In cum accusativo : Joan. XII, 7 *in dag* (εἰς τὴν ἡμέραν) *gafllis meinis sustaida þata*; Tim. II, I, 12; Luc. I, 53 *guþ þiudanoþ usur garda iakobis in ajukduþ* (in æternum, εἰς τοὺς αἰῶνας); Joan. VI, 51, 58, item *in aivins* in æternam Mth. VI, 13 et *in aldins alde* vel *aive* Luc. I, 50; Eph. III, 21; Tim. I, I, 17. Attamen hic etiam in cum dativo reperitur : Eph. IV, 30 *ahmin veihamma gasigtldai vjjuþ in dag*

(εις ἡμέραν) *κτλauseinai*; *Thess. I, iv, 15 þai bitaibidans in quama (εις τὴν παρουσίαν) frauins*, *Coll. Joan. xii, 25.*

c) *Und cum accusativo*: *Cor. I, xvi, 8 risa in aifaison und paintekusten (ἕως τῆς πενηκοστῆς)*; *Luc. iv, 13 usihands all fraistobnjo diabolus afstaf þairra iesua und mel (ἄρχι καροῦ)*; *Cor. II, i, 13 venja ei und andi (ἕως τῆλουσ) uskunnaib*; *Luc. i, 55 wasve rodida du attam unzaraim und aiv (ἕως αἰῶνος)*; *Tim. I, vi, 14 sustai þa anabusr und quum (μέχρι τῆς ἐπιφανείας) frauins*; *Mth. xxvii, 45 fram aihaton weilai varþ rigis usar allai airþai und weilta niundon*; *64 haitvitan hlaiva und þridjan dag*; *8 haitans varþ akrs jains akrs bloþis und hina dag, etc., vid. gloss. v. Und 2).*

I. DETERMINATIO MENSURÆ.

§ 250. 1) *Relative ad tempus et in quæstione QUAM SENEX? ponitur*

a) *Post visan, senem esse, genitivus*: *Mc. v, 42 mari vas jere tvalibe (ἐτῶν δώδεκα)*; *Luc. viii, 42 vintrice tvalibe*; *iii, 23 vas iesus sve jere þrijetigive us gakanþai*. *Hinc Luc. i, 7 ba framaldra dage seinai* *vesum*, cuius loco tamen *vs. 18 in dagam seinaim* invenitur;

b) *Post vairþan, senem fieri, senescere, accusativus*: *Luc. ii, 42 varþ tvalib vintruns (ἐτῶν [ἔτη] δώδεκα).*

• *Annotatio 1.* — *Ex loco Luc. iii, 23 patet, quod circa, circiter, versus, per sve gothice exponatur, constructione non mutata. Coll. Luc. ix, 14 vesum sve simf þusundjos vaire, vel Joan. vi, 10 þaruh anakumbidedur. vairov raþjon (numero) sve simf þusundjos.*

2) *Relative ad locum in quæstione QUAM SPATIO- rum, adhibetur*

a) *Accusativus*: *Mth. v, 41 jobai was þuk anaunþjai rasta aina (μίλιον ἓν), gaggais miþ imma tvos*; *Luc. ii, 44 qemun dayis vig (ἡμέρας ὀδόν)*;

b) *Ana cum dativo*: *Joan. i, 18 behania newa iairvaulymiam wasve ana spraurdim simftai- hunim (ἀπὸ σταδίων δικάπεντε)*;

3) *Pretium, quanti venit aliquid, redditur*

a) *Per dativum*: *Cor. I, vii, 25 vairþa galanþamma (pretio magna, τμησ) usbauhtai sijuh*; *Mth. x, 29 niu trai spravans aesarjan (ἀσσαρίου) bugjanda?* *Joan. vi, 7 tvaimh undam skatte (δρακισίων δρακρίων) hlaibos ni ganohai sind*;

b) *Per in cum accusativo*. *Mc. xiv, 5 maht ves þata balsan frabuggjan in manayizo (amili, ἐπῶ- ω) þau þrija hund a skatte*; *Joan. xii, 5 duwe þata balsan ni frabauht vas in ir skatte (trecentorum denariorum, τρεσσεκισίων δρακρίων).*

• *Contra pretium exhibere ad arquirendum aliquid, iusti (germ. um, für, gegen, g II. pour, co. tre) gut ice est und cum dativo*: *Mth. xxvii, 11 atgedan þrins iguns silubreinaize und akra kasjins*. *Hinc Rom. xii, 11 ubil und ubilamma usgiban et Mth. v, 38 augo und augin jah tunþu und tunþau.*

4) *In comparativis*

a) *Quantitas, qua objectum aliud superat, exprimitur*

aa) *Per dativum*: *Cor. II, xi, 5 man ni vaihtat (quoquam, μηδέ) minnizo galaujan þaim usar mikil versandam apaustantum*; *xii, 11*; *Mth. v, 47 we manigizo taujþ*; *Mc. vii, 36 wan filu is im unabauþ, mais þamma meridedun*. *Hinc etiam expressio quadraginta, uno sublato: sidortigjus ainamma vanai = 39, vid. § 198, 3; vel*

bb) *Per filu, filons et etiam und cum accusativo, vid. § 197, 3.*

b) *Objectum cum quo aliud comparatur et quorum relatio reciproca germanice per als, latine autem per quam redditur, Gothus exponit sive cum þau in constructione, vid. § 197, 4; sive, þau prætermisso, in dativo (quemadmodum Græcus in genitivo et Latinus in ablativo)*; *Mth. v, 37 sijai vaurd izvar ja ju, ne ne, iþ þata manaizo þaim (quam hoc, τοῦτου) us þamma ubilin ist*; *vi, 25 niu saivala mais it fodeinai (τῆς τροφῆς) jah leik vastjom (τοῦ ἐσθῦ- ματος)? 26 niu jus mais vulþrizans sijuh þaim? x, 31 managaim sparvam batizans sijuh*; *Joan. xv, 18 so manaseds mik fruman izvis sijaida*. *Luc. xvi, 8 þai sunjus þis aivis (prodozans sunum lindakis (προνομώτεροι ὑπὲρ τοῦσ υἱοῦσ))*; *Joan. v, 36 ik haba veitvodiþa maizrin þamma iohanne (hoc Iohanne, proprie esse deberet Iizai Iohannes, quamvis hæc brevis sermone etiam Græcis non aliena sit, Matthiæ Gr. gr. § 453). Sic insuper Mth. iii, 14; x, 31; xi, 9, 11; xvii, 64; Mc. i, 7; xii, 31, 33; Luc. iii, 16; vii, 26; ix, 13; Joan. vii, 31; viii, 53; x, 29; xii, 16; xiv, 12; xv, 13; Cor. I, x, 22; xv, 40; II, xi, 5; xii, 44; Tim. I, v, 8.*

• *Annotatio 2.* — *Ut objectum, cum quo aliud comparatur, in dativo poni possit, in nominativo prius vel accusativa construi queat necesse est; præter hos enim casus hæc constructio non adhibenda est, sed þau advocandum, ut Mth. v, 20 managizo vairþai izvaraiþos guraihteins þau þize bakarje*; *Luc. x, 14, etc.*

ANIMADVERSIONES IN PRÆPOSITIONES.

• § 251. *Annotatio 1.* — *Præpositiones ex natura sua præcedunt, et equidem immediate, casus quos gubernant; neque hæc regula ulla patitur exceptiones, nisi ubi præpositiones initio sententiæ positæ, a suis casibus præcipue per enclitica separari possunt*: *Joan. xviii, 31 abu (pro af-u) þus*; *xix, 12 framuh þamma*; *Luc. x, 21 inuh þizai weilai*; *necon et per particulas, quæ a fronte sententiæ præesse nequeunt, ut þan, raihtis, auk*: *Skeir. II, 4 at raihtis mann*; *Mth. viii, 5 afaruh þan þata*; *Mc. xvi, 12*; *Luc. i, 24*; *x, 4*; *xviii, 4*; *vii, 21 inuh þan þizai weilai*; *x, 7*; *vi, 45 usuh (pro usuh) allis usarfulleik*; *Cor. II, x, 13 und jah (etiam) ieris*. *Quod autem du cum infinitivo eodem modo se habeat, vid. § 251, annot. 1. Imo a verbis compositis etiam præpositio separari potest*: *Luc. xviii, 8 þuugitai*; *Mth. ix, 28 giu lauhjats*; *Mc. viii, 25 gau wa ierwi, vid. ad Mth. ix, 28*; *Joan. xvi, 28 utuhiddja*; *xii, 41 usuhhof*; *vi, 22 miþ ni qam*;

Luc. xx, 25 *us nu gibib*; Mc. xiv, 44 *atuh þan gnf*; xvi, 8 *dizuh þau sat*.

• *Contra* dicitur etiam: Joan. v, 46 *bi mik nuk*, licet Græcus *περι γάρ μου* *lerat*; Cor. I, ix, 9 *in vitoda a uk mozeis*; Skeir. II, d *us saivalai raititis jah leika*; Cor. II, x, 14 *unte jah und izris*; enll. § 215, annot. 1.

• *Annotatio 2.* — Ubi præpositio eadem ad duo vel plura objecta refertur. semel tantum ponitur: Mc. iii, 8 *þai bi tyra jah seidona* (οἱ περὶ Τύρον καὶ Σειδῶνα); Skeir. II, d *manna usatiphs ist us saivalai jah leika*; Cor. I, xiv, 21 *in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja*, Græco contra *ἐν ἑπιπροσώποις καὶ ἐν χιλιεσιν ἑτέροις* habente; Rom. vii, 6 *skalkinom in niujiþai ahmins jah ni fairniþai bokos*; Tim. II, ii, 14 *vaurdam veiþan du ni vaihtai daug niba us valteinai* etc.; necnon et in appositione prætermittitur præpositio: Rom. xiii, 9 *jabai wo anþarairo enubusne in þamma vaurda usfulljanda, þamma* (scilicet in hoc, gr. ἐν τῷ) *frijos neuvandjan þeinana ste þuk silban*. Hinc probabiliter ratio est quare, ubi vocabulum ex præpositione compositum bis in sententia ponendum est, gothice altera vice simpliciter inducitur: Rom. xv, 4 *sua fila sve sauraga meliþ varþ* (προεγράφη), *du unsarui loiseinai gameliþ varþ* (προγράφη); Cor. I, xv, 48, 49 *þai usarhiminakundans* (ἐπισημάνοι) — *þis himinakundans* (τοῦ ἐπουρανίου) etc., v. d. ad Tim. I, vi, 6.

• Aliquando tamen præpositio, quemadmodum in græco textu, ita et in gothico repetitur: Luc. ii, 44 *lokidedun ina in ganiþþam jah in kunþam*, ubi Gothus probabiliter in suo codice *in* alterum legit, ut Mc. vi, 26 *in þize aiþe jah in þize misþauakumbjandane ni vilda isai usþrikan*; Luc. viii, 34 *gataihun in þaurg jah in veihsa*; Col. i, 26 *runa gafulgina vas fram uivam jah fram aldim*; iii, 17 *in vaurda aiþþau in vaurstra*; Thess. I, ii, 1, 9; Tim. I, iv, 16; etiam non præeunte Græco: Mc. v, 16 *spilodedun waira varþ bi þama vodan jah bi þa weina* etc.; Cor. II, v, 12 *codex A fert þai in andvairþja wopundans jan ni in hwiutin*, ubi codex B alterum in prætermittit. In opposit one: Skeir. II, d *manne us missuleikom vist in usatiphs ist, us saivalai ruititis jnh leika*. Solentur autem repetitur, ubi præpositio pluribus quam duobus objectis refertur: Joan. xvi, 8 *gasakib þa manuseþ bi fratauht jah bi gairniþja jah bi stana*; Col. ii, 16 *ni manna izvis bidomjai in mata aiþþau in drugki aiþþau in dailai d gis*; Tim. I, ii, 1, 2. Attamen in hoc etiam casu præpositio secunda vice prætermittitur quidem, tertia autem repetitur: Mth. viii, 9 *giba du þamma — jnh anþarumma — jah du skalka* (græce datus simplex ubique usurpat), sic etiam in parallelo loco Luc. vii, 8; Mc. vi, 56 *iddja in hainos aiþþau þaurys aiþþau in veihsa*, græco textu communiter sic semel tantum habente; Mth. v, 45 *gub sunnon seina urrianeib ana ubilans jah godans, jah rigneib ana*

garahhtans jah ana ungarahhtans (gr. ἐπὶ δευτέρου καὶ ἀδελφούς).

• In hoc casu suo Gothus modo præpositiones synonymas alibi usurpat: Col. iv, 13 *aiþafras habiþþuanag alþun bi izvis jah du þans* (ὅτι ἐπὶ ὑμῶν καὶ τῶν) *þai ei sind in laudeikaia jah iairaupalein*; Thess. I, v, 9 *ni salida uns gub in hatis ak du gasfreideinai* (eis ὄργην, ἀλλ' εἰς ἐπιποίνειν) *gnustais*; Cor. II, viii, 7 *in allamma manngiþ, gntaubeinai jnh vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein jah ana þizai us izvis in uns friapvai* (Græco semel tantum *in* habente).

• *Annotatio 3.* — Dum ex una parte Gothus aliquando cavere videtur, ne cum ea præpositione quæ obiectum præcedit, verbum, more græco, componat, diciturque simpliciter Cor. II, vi, 16 *baui in im pro in-oukissw in autais*; Tim. II, i, 5; Mc. vi, 14 *værkhand in imma pro in-errousin in autaw*, vel Cor. II, viii, 18 *misþandedun imma pro συνεπέψαμεν μετ' αὐτῶν*, ex altera autem in eundem significatum sæpissime incidit: Mth. xxvii, 53 *usgagan us hlaitasnom* (ἐξελθεῖν ἐκ τῶν μνημείων); Mc. i, 29; v, 2, 30; ix, 25; Luc. iv, 22; Joan. viii, 59; x, 59; Cor. I, v, 10; II, v, 8; vi, 17; Eph. iv, 29; Col. iii, 8; Mth. ix, 15 *bruþsafs a snimada af in* (ἀρχὴ ἀπ' αὐτῶν); Luc. v, 2, 15, 35; ix, 5; xvi, 3; Rom. x, 26; Cor. II, xii, 8; Luc. xvii, 41 *þairhiddja þairh midja samarian*; iv, 30; xviii, 35 (ubi Gothus *delθeiv* legit); Mc. xi, 16; Col. ii, 13 *mi þyguvida mi þ imma*; Joan. xiii, 25 *ana kumbida ana burma iesuis*; Eph. ii, 20; Luc. iv, 14 *ail gavi bi sitande bi ina*; Cor. I, xv, 27 *usfnauvida af sotuns*; Eph. i, 21; Luc. i, 76 *sauraggis saur andvairþja*. Et item de adverbis ejusdem significatōnis, ut *innatgaggan in* — (Mth. viii, 25), *usvairpan ut* — (Mth. xxvi, 75), *usgaggan ut us* — (Mc. i, 25), etc.

• Sed hunc pleonasmum, quem Græcus sæpius præsefert, Gothus etiam sæpissime nullo præeunte usurpat, ubi scilicet Græcus vel præpositione semel utitur, vel simplex verbum et præpositionem adhibet: Rom. xi, 26 *urrinniþ us sion* (gr. simpliciter ἤξει ἐκ Σιών); Joan. xvii, 15 *ni bidja ei us snimais* (ἀρε) *ius us þamma fairvau*; Gal. v, 4 *us anstai us drusuþ* (χάριτος ἐξήπισατε); Luc. viii, 18 *af snimada af imma* (ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ); Mc. ii, 25 *þairhiddja þairh atisk* (παραπορεύεται διά —); Joan. xviii, 15 *mi þingulaiþ mi þ iesau* (συνεβλήθη τῷ —); sic etiam Mth. vii, 25; Mc. v, 10; Luc. iii, 20; vi, 48; viii, 2; ix, 33; xiv, 10; xvii, 29; Joan. xii, 42; Rom. viii, 35, 39; Cor. II, xi, 25; Gal. i, 6; Eph. iv, 31; Phil. iii, 14; Col. ii, 14.

• Eo etiam modo usurpantur præpositiones diversæ, sed synonymæ: Mth. viii, 16 *atheran du imma* (προσήμεχαν αὐτῷ); xxvii, 45 *atgaggand du pelatau* (προσελθὼν τῷ πλάτῳ); Joan. viii, 42 *ik fram guþa urrann* (ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθον); Mc. xvi, 8 *usgaggaudeins af hlaiwa* (ἐξελθούσαι ἀπὸ ---) *gubluhnu*; Luc. ii, 57 *ni afiddja þairvau at*.

(ἀπίστατο ἀπό —); Cor. II, XII, 9. *usarhleifþrjai suna mis* (ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὴ) *mahts aristaus*, etc.

ε Annotatio 4. — Præter nonnullas præpositiones, quæ, ut determinata, adverbiorum forma donantur, ut *im*, et *in*, *us*, sunt et aliæ quæ, illa forma carentes, ut adverbia tamen usurpantur: Me. VIII, 25 *atlagida ana handuns* imponens (scilicet illi) *manus super* (ἐπιθεῖ; τὰς χεῖρας); XI, 7; Luc. XIX, 28 *iddja fram* (ἐπορεύετο ἔμπροσθεν); Me. VIII, 6 *atguf hlaibans siporjau ei atlagidedeina saur* (παράθωσι); Luc. XIX, 4 *bifraijjands saur* (προδραμών ἔμπροσθεν) *ustaiḡ u.a bagm*; VIII, 44 *qino atgaggande dei du* (πρὸς ἔθεσσα) *attaitok skauta rastjos pio duatgaggande* (sicut ex gr. Mth. IX, 20) *vel atgaggande du imma* (sicut ex. gr. Luc. IX, 12); Me. X, 13 *siponjos sokun hoim buirandam du* (τοῖς προσφῆ-ροσσι); Cor. II, VIII, 11 *saura ist muns*; Phil. III, 11 *þoei sawra sind.*

2. OBJECTUM VERBALE.

§ 252. Cum infinitivus, qui abstractam ideam actionis vel habitus a verbo designati exprimit, naturæ sit nominalis (§ 189), ideo ut objectum inservire potest.

Itaque ponitur post verba :

1) Volendi: Mth. V, 42 *þamma viljandin af þus leiwa v sis ni usrandjais*; Luc. XV, 28 *ni vilda inngaggan*; Tim. I, I, 6 sq. *sumai usranddidedun du lunsavaurdein viljandans visan vitodalaisurjos*; Luc. X, 22; XX, 46; Joan. VI, 67; VIII, 44; Rom. IX, 22; Cor. II, XI, 31; Cor. I, VII, 12 *jabai qens garilja ist bauan miþ imma, ni aſetai þa qen*; Phil. I, 25 *lustu haba andletnan jah miþ aristau visan*; Luc. XV, 16 *gairnida sad itan haurne*; XVII, 22; Cor. II, V, 2; Thess. I, III, 6; Tim. II, I, 4; Luc. XIX, 4 *aud þata munaida* (cogitavit) *gaggan*; X, 1; Joan. VI, 15; XIV, 22; Joan. VI, 6 *iesus vissa þatei iudas kabaida* (habuit [in voluntate]) *taujan*; 71; XII, 26; Cor. II, XII, 14 *manuus im qiman at izvis*;

2) Quæ operationem voluntatis expriment, ut conari, quærerere, concludere, dare, sinere, prohibere, cogere, rogare, imperare, adhortari, etc.: Gal. II, 10 *usdaudida þata silbo tuujan*; Eph. IV, 3; Luc. VI, 19 *alla managei sokidedun attekan imma*; IX, 9; XVII, 35; XIX, 3, 47; Joan. VII, 1; XIX, 12; Rom. X, 3; Luc. VI, 42 *usvairp saurþis unza us augin þeinamma, jah þan gaumjais usvairpan gramata þamma in augin brofrs þeinis*; Cor. I, V, 3 *gastauida þana sea þata taujandau at giban ushulþin*; Me. XV, 23 *gebun imma drigkun rein miþ smyrna*; Rom. XV, 3 *guþ gibai izvis þuta samo fraþjan in izvis*; Eph. III, 16; Tim. I, I, 18; Mth. VII, 21 *ustaubei mis galei þan jah gafilhan attan meinana*; Luc. VIII, 32; IX, 59; Tim. I, II, 12; Luc. XVIII, 16 *leti þ þo barna gaggan du mis*; IV, 41; VIII, 51; Mth. VIII, 22; Joan. XI, 41; XVIII, 8; Gal. V, 7 *was izvis galatida sunjai ni usfhuusjan*? Thess. I, II, 16 *iudaieis vaijand uns du þudom rofjan*; Gal. VI, 12 *sea*

managui sve rileina samjan sis in leika þai naufr- jaud izvis bimaitan; Luc. XIV, 23; Gal. II, 14 *vaira þiudos baidis iudaiviskon*; Luc. VIII, 57 *bedun ina allans gaujans galei þan fairra sis*; Cor. II, V, 20 *bidjan saur ristau gayavair þnan guþa*; Tim. I, II, 1 *bidja frumist taujan bidos*; Luc. VIII, 41; IX, 38; Rom. XII, 1; Cor. II, II, 8; Eph. IV, 1; Phil. IV, 2; Thess. I, IV, 10; V, 12; Tim. I, I, 3; Luc. VIII, 29 *iesus anabaud ahmin þamma unhrainjin usguggan af þamma mann*; 55 *anuba ud mujai giban mat*; 31; Cor. I, VII, 10; Mth. XVII, 64 *hait vitaun hlaiva*; Tim. II, I, 6 *gamaudja þuk anagiujan anst guþs*;

3) Post verba direndi, et ea plura, quæ metaphysicam actionem expriment, ut cognoscere, negare, discere, docere, intelligere, credere, cogitare, etc., insuper sperare, timere, se pulere, tentare, etc.: Tim. II, II, 10 *þatei gadob ist qinom gahaitandeim guþ blotan þaih vaursta goda*; Tit. I, 16 *guþ nudhaitand kunnan*; Joan. XIII, 58 *mik asak- kis kunnan*; Luc. III, 7 *was gataiknida izris þliuha n saura þamma anuvairþin hatiza*; Skeir. V, d *ni ibnon ak galeika sverþa usgiban uns laiseiþ*; Tim. I, V, 4 *jabai wo viduvono barna habai, gala is- jaina sik* (doceant se, id est, discant) *saurþis wesana gard barusnjan*; 13; Tim. I, I, 19 *hymainaiu jah alaiksandru anafath satanin ei gatatz- jaindau ni vajamerjan*; Cor. I, IV, 6 *in ugis gaimaiþ ni usar þatei gameliþ ist fraþjan*; Phil. IV, 12 *lais jah haunjan mik, lais jah usfar- assu haban*; Thess. I, IV, 4 *viti warjizuh izvera gastaldan sein kas in veihþai*; Rom. VII, 18 *gavaurkjan guþ ni bigita*; 10; Cor. II, X, 2 *trauainai man gadaursan anu sumans*; Joan. XVI, 2 *savazuh izei usqimiþ izvis, þu ygkeiþ hunsla sal- jan guþa*; Phil. III, 4; Rom. XIV, 2 *sums galau- beiþ matjan alata*;

Luc. VI, 34 *jabai leiwid, fram þamei veneid andniman, wa izvis laune ist?* Phil. II, 25; Tim. I, III, 14; Cor. II, X, 15 *ven habam in izvis mikilnan*, Luc. IX, 45 *ohtedun fraihnan ina bi þata vaurd*; XVI, 3 *bidjan skamamik*; Cor. II, I, 8; Luc. XX, 40 *ni þanaseiþs gadaurstedun fraihnan ina*; Cor. I, VI, 1; II, X, 12; Skeir. IV, d *ainana ananan hidedun qiþan attan jah sunu*;

4) Post incipere, pergere, amare (id est, solitum habere), cessare, perficere: Luc. XIV, 29, 30 *jabai was gasatida grunduvaddju jah ni mahta ustiuhan, allai þai gasoiwandans duginnand bitaikan ina qiþandans þatei sa manna dustodida timbrjan jah ni mahta ustiuhan*; Me. XIV, 65; Luc. IX, 12, 18; Cor. II, III, 1; VIII, 10; Luc. XX, 14 *anaiakuk sandjan anþarana skalk*; 12; Mth. VI, 3 *lutans frijond in gaqumþim standandans bidjan*; Luc. VII, 43 *fram þommei imaldidja ni svaif bikud- jan stuns meinans*; Cor. II, VIII, 11 *us jah taujan ustiuhaiþ*;

5) Post debere, oportere, opus habere, licere: Joan. III, 30 *jains skal vahsjan iþ ik min snan*; VII, 35, 39, etc., vid. gloss. v. Skulan; Gal. V, 3

wazuh manne linaitannize skulda ist all vitof taujan; ad passive significandum ponitur skulds im: Mc. viii, 31 sunus mans skulds ist uski usan (re- jici debet) fram þaim sinistam, vid. § 177, annot. 4 d); et ubi de rebus agitur, skuld ist: Luc. vi, 2 wa taujid, þatei ni skuld ist taujan in sabbato dagam? iv, 9; xv, 32; xx, 22; Cor. II, xi, 30; Thess. II, iii, 7; Tim. I, iii, 15; et etiam impersonaliter: Luc. vi, 2 hlaibans saurlageinots ni skuld ist (non licet) matjan nibai ainaim gudjam; Luc. xiv, 18 land bauhta joh þarf galei þan jah saiwana þata; Thess. I, iv, 9; Phil. II, 25 þarb munda aipafradeitu sandjan du izwis; Cor. II, ix, 5 naudipaurst man bidjan broþrums ci galeiþaina du izwis; xii, 1 wopan biuah akei ni batizo ist; Cor. I, vii, 26 goþ ist mann swa visan; Mc. ix, 45 goþ þus ist galeiþan in libain hallamma þau tvans fotuns habardin gavairpan in gaiainnan; 47; Luc. xviii, 25; Luc. iii, 16 gaggiþ sinþosa mis, þizei ik ni im vairþs andbindun skaudaraip skohis is; xx, 35; Cor. II, iii, 5; Tim. II, ii, 2;

6) Post posse, quire, facile, difficile esse: Mth. v, 36 ni magt ain tagl weit aipþau swart gataujan; vi, 24 ni manna mag iraim fraujam skalkinon; 27; Mc. xv, 31 etc., vid. gloss. v. Magan; Cor. II, ix, 8 mahteigs ist guþ alla anst ufarassjan in izwis; Rom. viii, 39 ni gaskofts anþara mahteiga ist uns afskaidan af friaþvai guþs; Luc. xiv, 31; Tit. I, 9; Luc. xiv, 14 ni haband usgildan þus; Eph. iv, 28; Mth. ix, 6 valdufni habaiþ sa sunus mans ana airþai afleitun fravaurhtins; Joan. xix, 10 valdufni aih ushramjan þuk; Luc. ix, 1 iesus opaustaulum atgas maht jah valdufni sauhitins gahaitjan; v, 24; x, 49; Joan. x, 18; Rom. ix, 21; Cor. I, ix, 4; Mc. x, 24, 25 waiwa aglu is: þaim hunjandam afar faihau in þiudangardja guþs galeiþan. azetizo ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan; Mc. II, 23 varþ þairhgaggan inma þairh atisk.

« Annotatio. 1 — Cum autem objectum (infinitivus) non per speciale verbum, sed per visan vel vairþan cum nomine exprimitur, nomen, ubi ejus significatio (habitus) ad subjectum ipsum refertur, in nominativo ponitur: Tim. I, iii, 2 skal aipiskaupus unga fairinouds visan; II, ii, 24 skulks fraujins ni skal sakan ak qairrus visan; Sk. ic. I, d skulda du galeikon seinai frodein spilla vairþan aiaygeljons usmete; Cor. I, xii, 22 þatei þugþ and lifive leikis laisivostai visan, þaursta sind, Cor. I, subscript. du kaurinþium frunci þugkeiþ melida visan us asiai; Gal. ii, 9 þairrus jah ikubus jah iohannes þuhtedun sauleis visan; Phil. iv, 12 lais sa þs vairþan jah gredags; hinc etiam iv, 11 ik galaisida mik ganohiþs visan, quæ galaisida mik (docui me) idem est atque lais (didici). Econtra legitur Cor. II, vii, 11 ustaiknideduþ izwis

hlutrans visan, et naturaliter Luc. xx, 20 insandidedun serjans taiknjandans sik garaihtans visan; sed Cor. II, v, 8 gatraum jah valjam mais usleiþau us þamma leika jah anahaimjam visan at frauin ideo adest datus, quod ad valjam unsis supplemum est. Rom. ix, 5 autem usbidu anaþamma visan silba ik af aristau faur broþrums meinans cons ructio est græca.

1 Annotatio 2. — Post verba quarto numero (4) subjecta ponitur etiam participium: Mth. xi, 1 usfullida iesus anabiudands (διετέρω) þaim vullif; Luc. v, 4 biþe iesus ganahida rodjands (λαλῶν) gaþ du seimona; Col. i, 9 fram þamma daga ei hausidedum ni weilaidedum faur izwis bidjandans (προσευχόμενοι); Gal. vi, 9 þata godo tuujandans (ποιούντες) ni vairþaima usgrudjans. Econtra post sveibun adhibetur infinitivus (Luc. vii, 45) et non cessans in participio traditur Eph. i, 16 unsveibandans (ὁ παρούμενος) avilindo in izvara.

« Annotatio 3. — Post supra laudata verba 'oco infinitivi adest etiam ei vel þatei, vid. §§ 276, 277. »

§ 255. Ubi præter infinitivum aliud est objectum, cui actio adscribatur, hoc in accusativo ponendum est, et constructio accusativus cum infinitivo mutiplicatur 1. Ubi autem subjectum et objectum personale eadem sunt persona, Gothus græcam inter et latinam constructionem suspensus librat, tum scilicet objectum personale, pronomen, prætermittitur, tum in accusativo ponitur, hac posteriori constructione in solis epistolis occurrente. Jam vero accusativus cum infinitivo usurpatur:

1) Post verbi sensum: Phil. ii, 26 vas nurvundans, in þizei hausideduþ ina siukan; Joan. vi, 62 gasaiwiþ sunu mans ussteigan þatei vas saurþis; Mc. xiii, 29;

2) Post verba dicendi, imperandi, scribendi, etc.: Luc. ix, 19 wana mik qiþand visan þos manageins? xx, 27 saddukaieis qiþand usstass ni visan; 41; Joan. xii, 29; Cor. II, iv, 6; Mth. vii, 18 iesus haihait galeiþan sipo njans hindar marein, Tim. I, vi, 13sq. anabiuda fastau þuk þo anubusu; Cor. I, v, 11 melida izwis ni blandan (ubi izwis prima vice ut datus, scribo vobis, altera autem ut accusativus, ut nos miscentis vos [non misceri]); Eph. iii, 5sq. andhuliþ ist þaim opaustaulum visan þiudos gaarbans jah galeikans jah gadailans gahaitis;

3) Post verba, quæ volitionem vel quamlibet aliam mentis operationem expriment, ut vell-, quærere, cogitare, credere, confidere, sperare, se, re, etc.: Mc. xv, 9 vileidu fraleitan (inf. pass.) izwis þuna þiudan iudaie? xix, 15 ni vileima þana þiudan on ufar unsis; i, 62; Cor. I, vii, 7 (eiljan allans mans visan sve mik silban); x, 20; xi, 5; Gal. vi, 15; Tim. I, ii, 4, 8; v, 14; Joan. vii, 4 ni manna in analaug ein wa taujiþ jah sokeiþ sik uskunþanaq visan (ὁὐδὲ ἐν παρόρσις εἶπα): Phil. iii, 7, 8 þatei vas mis garaunki, þatuh va huida in aristans slei þo

1 In germanico sermone sententia subordinata cum dass et infinitivo formanda est. Interpr.

vīsan. *apþan sveþanþ all domju steiþa vīsan in usarassaus kunþjis xristaus.* — *jah domja smar-nos vīsan allata;* Skeir. VIII, b *franjins laisein svikunþaba in alltim alamannum sauravīsan rahnidedun;* Cor. I, vii, 26 *man nu þata god vīsan;* II, xi, 5 *man ni vnihtai mik minna; gatoujan þaim usfur nikil vīsanlam apaustaulum (λογίζομαι — ὑστεροκρίναι);* Phil. I, 16 *us haisltaī xristu merjand ni svikuaba munandans sik aglons urraisjan (οἰστροί — ἐκπέπειν) bandjom meīnaim;* III, 13; Luc. II, 43 *hugjandona in gasinþjam ina vīsan iosef juh aiþei is gemun dagis eig;* Tim. I, vi, 5; Luc. xx, 6 *triggvaba galaubjand allai iohannen prausetu vīsan;* Cor. II, x, 7 *was ga tranaiþ sik silban aris-saus vīsan (πίποθιν ἑαυτῶ — ἑνῆ);* Luc. iv, 41 *vīsedun silban xristu ina vīsan;* Cor. I, xvi, 7 *venju mik wo weilo saljan (ἐπιζῶ — ἐπιπέσαι) at izis;* II, v, 11;

4) Post verba faciendi, operandi, parandi: Me. I, 17 *gatauja iygis vairþan nutans mame,* Luc. v, 14; Joan. v, 21; Joan. vi, 10 *vaurkeiþ þins maus anukumbjan;* Cor. II, ix, 5 *sauragamunþjaina niolaugian izvarana vīsan svasse vailagis jah ni svasse bifaihon;*

5) Post impersonalia et formulas contingit, accidit, convenit, facile est, melius est, tempus est, etc.: Luc. iv, 56 *varþ usflauþjan allans;* Col. I, 19 *in imma yaleikaida alla fullon bunan jah þairh ina gafriþon alla;* Skeir. I, c *gadob vasþans svesanmu viljin ushausjandans diabulau, aftra sees imma viljin gaqissans vairþun nasjundis laiseinui;* Luc. xvi, 17 *azetizo ist himin juh urþa hindarleiþan þau vitudis ainana vrit gadriusan;* Joan. xvi, 14 *batizo ist, ainana mannan fraqistjan saur managan;* Rom. xiii, 11 *mel ist uns us slepu ur-reisan.*

1 Annotatio 1. — Post *varþ*, *aglu ist*, *azetizo ist* et similia etiam infinitivus simpliciter ponitur, ubi scilicet personale objectum ad has formulas refertur et in dativo est, vid. § 22, 6. Necnon et post *letan*, *bidjan* et similia, vid. ibid. 2), licet ex constructione vocabulorum ut Cor. II, vi, 1 *bidjand ni vareiant guþs viman iz is* (ubi in interpretatione nostra *vobis legendum est*), hic etiam accusativus cum infinitivo sumi posse videatur.

2 Annotatio 2. — Post verba sensuum et ea, que spiritus operationem expriment, loco infinitivi etiam participium, more græco, venit: Luc. iv, 23 *wan silu hausidedun vaurþan (ὅσα ἠκούσαμεν γινόμενα) ikufannum;* v, 2; xviii, 36; Me. xii, 28; xiii, 26; xv, 58, 62, 67; Joan. vii, 52; x, 12; Thess. II, iii, 11; Me. v, 15 *gasaimand þana vrodan ritundon (θεωροῦντε τὸν θαυματούχουμον καὶ θῆμας αὐτῶν) jah gausidannu juh fraþjandan;* II, 46; viii, 21; ix, 1, 38; Luc. v, 1, 27; x, 18; xviii, 24; Joan. vi, 49; xi, 53; Cor. I, viii, 10; Luc. viii, 46 *usfkunþa muht usgaggandein (ἐξέδοῦσαν) af mis;* Me. vii, 51 *bi, at unuhulþon usgagganna (ἐξέλαλοθες) jah þo*

dahtar ligandein (ἐπέλογισθη) ana ligra; Luc. viii, 55. Hinc passive in nominativo Skeir. VIII, c *lingandans bigitanda;* Phil. iv, 9. Post *vīsan* au. h. constructiones reperiuntur connexæ: Tim. I, ii, 8, 9 *vīþan vairans bidjan (προσβύχισθαι) — samaleiko juh qinons in gafeteinai hrainjai setjandeins (κοσμίῃ) sik;* et post *vītan* Cor. II, xii, 2, 3 participium et *þatei* vicissim inlucuntur: *vai munnan in xristau saur jera fidortaihne fravulvanana (ἀρπαγίστα) und þriþjan himin jah vai þana svaleikana mannan þatei fravulvans varþ (ὁτι ἠρπάσθη) in vugg.*

3 Insolens est autem hæc constructio post *qīþan*, neque post *vairþan* occurrit, nisi ubi Gothus aliud auxiliarium verbum, *vīsan*, adhibere non potuit: Tim. II, ii, 18 *qīþand usstass ju vaurþana (γεγονένη),* hinc Rom. xv, 8 *qīþa auk xristu andbaht vaurþana (γεγυῖσθαι) bimaitis iþ þiudes hauþjan guþ.*

4 Annotatio 3. — Saepe etiam in gothico sermone sicut et in germanico verbale objectum per *ai* vel *þatei* circumscibitur, vid. §§ 275, 275.

5 § 251. Supinum et gerundium Gothus non novit, et utrumque per infinitivum, du communiter præposito, exponit.

1. Jamvero ad significandum supinum adhibetur

1) Simplex infinitivus, præcipue post verba motus, vel motum indicantia: Luc. I, 76 *sauraggis sunra andvairþja frauþins manvjan (ἐτοιμάσαι) rigans imma;* Tim. I, i, 15 *xristus gam in þamma fairvau fravaurhtans naujan (ᾠδῆ);* Thess. I, ii, 17 *sniumidedun andangi izvara gasaiwun (ἰδεῖν);* Tim. II, iv, 9; Luc. I, 79 *goveisþ usara urvuns us hauiþai gabairstjan (ἐκπαύει) þaim in rigiza;* II, 22 *brahtedun burn in iairusalem atsaijan (παράστῆσαι) sauru frauþin;* et etiam alias: Eph. vi, 19 *nis gibaidau vaurd in balþein kanujan (γρωφίσαι) runz aivaggeljons;* I, 9, 19.

2) Communius autem præposito *du*: Luc. iv, 18 *frauja insaudida mik du ganasjan (ἰάσασθαι) þans gamalvidans haitin, merjan frakunþanaim fralet, fraletan gama duns in guþrafstein, merjan jer frauþins andanem (ante alterum infinitivum du deficit, sive quia commutatur constructio, sive quia præpositionem, ubi ad plura objecta refertur, semel tantum poni vidimus, § 251, 2);* The-s. I, iii, 5; Luc. iv, 29 *brahtedun ina und aumhista þis fairgan jis du asdrausjan (εἰς τὸ καταρκενίσαι) ina, v, 4 athahid natja du fiskun (εἰς ἄγρην);* Me. iv, 3 *urrann sa saiands du suian (τοῦ σπιῖραι);* Luc. viii, 5; Rom. xi, 26; Mth. xi, 4 *iesus ushof sik jain þro du laisjan (τοῦ δίδασκειν) jah merjan;* Thess. I, iv, 17 *frailvanda in milhman du gamotjan (εἰς ἐπέκρησιν) frauþin in lustau;* Luc. v, 4 *managei ana-trampiesu du hauþjan (τοῦ ἀκούειν) vaurd guþs;* Phil. iv, 10 *wingaiþaihuþ du saur mik fraþjan (τὸ εἰκοῖν);* Me. x, 46 et Luc. xviii, 53 *blinda sat saur eig du aihtron, gr. προσκρούω, dum Joan. ix, 8 sat mhtronds adest; eo etiam modo promiscuo constructur in formula ansoua huban du hausjan (Luc. viii, 5)*

1 In germanico sermone per *an*, *um* *ze*, gall. *pour*, et infinitivum. *Interp.*

et *housjan* dona (Mc. iv, 9; Luc. xiv, 55), Græco semper infinitivum usurpante.

Luc. xix, 48 *managei hahaidu du housjan* (ἀκούειν) imma; iv, 18 *frauja gasalboda nuk du vaitamerjan* (καρῶσαι) *unledaim*; Mc. vii, 4 *anh̄ar ist manag h̄atei andnemun du haban* (χαρῶν); Luc. xiv, 28 *gasilands rahneih̄ habau du usiuh̄an* (αἰ: ἀπερτισμῶν).

Cor. i, vii, 25 *ragin giōn sve gaarnaihs̄ fram frau-
jin du triggs visan* (πρὸς εἶναι); II, xi, 2 *garad-
joda izvis ainamma vaira manja svikua du usgaban* (παραστῆσαι) *xristau*; Phil. iii, 10 *as guh̄e ist ga-
raih̄itei ans galaubeinai du kunnan* (τοῦ γινῶναι) *ina*; Luc. i, 77; Col. i, 22 *gufrih̄odni h̄airh̄ deup̄u
du utsatjan* (παρσῆσαι) *izvis veih̄ane suura imma*; iv, 5 *bidjaih̄ jah bi uns ei guh̄ uslukai unhis harrd
vaurdis du rodjan* (ἀλῆσαι) *runa xristaus*. Præcipue ad exponendum græcum εἰς τὸ: Mc. xiv, 55 *alla so
gafaurds sokidedun ana iesu veivadih̄a du afd̄au h̄-
jan* (εἰς τὸ θανατῶσαι) *ina*; Thess. II, ii, 2 *bidjan
izvis broh̄runs, du ni sprauto vagjan izvis ahin*; Rom. vii, 5; xi, 11; xii, 2, 3; xv, 8; Cor. i, viii, 10; xi, 22; II, i, 4; vii, 5; Thess. i, ii, 12, 16; iii, 5, 15; iv, 9; II, i, 5; iii, 9; πρὸς τὸ: Mth. v, 23 *wazuh̄ saei saiwih̄ qinon du luston* (πρὸς τὸ ἐπιθυ-
ῶσαι) *izei, ju gahorinoda*; vi, 4; Mc. xvi, 22; ἐπι
τῷ: Cor. i, xi, 21 *warjizuh̄ mata seinamma saurini-
vih̄ du matjan* (ἐπι τῷ φερεῖν); ἐνεκα τοῦ: Cor. II,
vii, 12 *melida ni in his anamahjardins, ni in his
anamahtidins ak du gabairhtjan* (ἐνεκον τοῦ φανε-
ρωθῆναι) *usdaudein ussara*. Item Skeir. IV, d *ho nu
insakana vesun fram iohanne ni in his hatainei ei
frauins mikileim gakkannedi, ak du gatarh̄jan jah
gasakan h̄aifst sobaillius jah merkaillius*; *iva*: Mc.
iii, 14 *iesus gavaurhtu twlif du visan* (ὡς ὡς)
ni h̄ sis.

• Annotatio 1. — Quandoque *du* ab infinitivo per
objectum ad hunc pertinet separatur: Rom. vii,
5 *du akran bairan*; xi, 11 *du in aljana briggan*;
Phil. iv, 10 *du saur mik fra h̄jan*; Cor. i, viii, 10;
Thess. II, i, 5; ii, 2; Skeir. II, c.

• Annotatio 2. — Aliquando etiam *du* cum infinitivo
in locum infinitivi simplicis inducitur (coll. § 252), plerumque præcunte Græco (τὸ, τοῦ, εἰς τὸ):
Luc. iv, 10 *aggilum seinaim anabiudih̄ bi huk du
gafastan* (τοῦ διαφθεῖραι) *huk*; Joan. xiii, 23 *band-
vida famma pairus du fraih̄nan* (ποθεῖσαι); Thess.
i, iv, 9 *at guh̄e slaisidai sijuh̄ du frijon* (εἰς τὸ
ἀγαπᾶν) *izvis misso*; Joan. xii, 4 *julas skaftida sik
du gulevjan* (παρσῆσαι) *iesu*; Cor. II, x, 6 *man-
ruba haband du fravettan* (ἐκδικῆσαι) *all usarhau-
seino*; Luc. ii, 51 *andvairh̄i semata gainigida du
gaggan* (τοῦ πορεύεσθαι) *in iairusalem*; sæpe post
giban ejusque composita: Mth. xxvi, 2; Luc. ix, 16;
Joan. vi, 31, 52; Col. i, 25; Phil. i, 24 *du visan*
(τὸ ἐπιμένειν) *in teika haurstizo ist in izvara*. In quo-
nam differant *azetizo ist qihan* et *du qihan*, vid. §
208, 4.

• Annotatio 3. — Insuper supinum etiam per

sententiam peculiarem cum *ei* exprimitur, vid. §
276. •

II. Quod ut possibile vel etiam ut jam in æm
(gerundio) proponendum est, communiter per *du* et
infinitivum exprimitur: Luc. vi, 7 *riaidebun jan
iesus in salbeio daga teikinodeti, ei bigeiinu til du
vroh̄jan ina* (κατηγορίαν αὐτοῦ); i, 57 *aileisabaih̄ us-
su hoda mei du bairan* (χρόνος τοῦ τερεῖν); ii, 6,
21; Cor. i, ix, 6 *ni habos valdusni du ni vaurh̄-
jan* (τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι); Mc. iii, 15; Luc. i, 9
htaus imma urann du suljan (ἔδωκε τοῦ θυμα-
σαι); v, 17 *muhts frauins ras du hailjan* (εἰς τὸ
ἰεσθαι) *ius*; Cor. II, viii, 11 *saure ist muns du vii-
jan* (τοῦ θέλειν).

• Annotatio 4. — Hic etiam aliquando simplex
infinitivus usurpatur cum *va'dusni habaa, ven haben,*
etc., vid. § 252. •

ELLIPSES IN OBJECTIVIS RESPECTIVIS.

§ 255. 1) Objectum aliquando prætermittitur, et
Luc. v, 25 *ushafjanda* (scilicet *badi ana famma
lag, galaih̄*). Sed ellipsis non adest in Phil. iv, 16 et
Thess. i, ii, 18 *ainamma sinja juh teaim*, ubi ex sin-
gulari *sinja* pluralis *sinjan* ad *teaim* supplendus
est, neque in Joan. xv, 13 *maizen h̄izai frih̄vai*,
ubi ad *maizen* subaudiendum est *friahta*: cæterum,
hic locus ex timore græci textus (μαίρινα τῶν
ἄγγων) *maizen h̄izai frih̄va* esse debet. Joan.
x, 31 *nemun staimus ei vaurpeina* (scilicet *staimm,
d'áσσωσι*) *ana ina*; Mth. viii, 52 *run gævaurhtedun
sis alla so hoida*, scilicet *svaine* ex vs. 51. Tim. i,
vi, 6 legitur simpliciter *gavaurki* loco *faihgavaurki*,
quod est vs. 5. Hinc etiam Luc. xv, 24 *dugunmun
visan pro vailavian*, vid. vs. 23 *visan raila*; xix, 6
atstaig pro daluh̄ aistaig, v. d. vs. 5. Quoad ellipses
nomi is genitivum regentis, vid. § 216, annot. 7,
coll. § 245, annot. 2.

2) De ellipsis us verbi animadvertendæ sunt for-
mulæ *wa uns jah hus* Mth. viii, 29; Mc. i, 24; v, 7;
Luc. iv, 34; viii, 28; *wa m-k*, scilicet *kaist* Cor. i,
v, 12; Mth. v, 38 *ango und augin jah tunh̄u ual
tunh̄au*, scilicet *gibais*; insuper Cor. II, ix, 6 *hatuh̄-
jan*, scilicet *qih̄a vel man*; viii, 15 *saci fl̄u*, ni ma-
nagizo *jah saei teih̄l, ni saviza*, ubi ex Mos. II, xvi,
18 *qui p̄-raverat — reperit restituendum est*; Gal.
ii, 9 *taih̄svons atgebun mis jah barnabin gemaineins,
svaci reis du hindom ih̄ eis du bimaita*, scilicet *gag-
gaima vel simile*; Rom. viii, 7 *usgibih̄ nu allaim
skuldo, fammai* (scilicet *skuluh̄*) *gabaur gabaur*. Sic
plura sunt loca, ubi verba ex præcedenti versu vel
sententia facile restitui possunt: Cor. II, i, 6 *jah h̄e
h̄reihanda, in ivaraisos gah̄laih̄tais*, scilicet *h̄reih-
anda, jah h̄e gah̄rafsjanda, ia ivaraisos gah̄saih̄-
tais*, scilicet *gah̄rafsjanda*; item v, 13; vii, 12; v,
10 *fammai na frogibih̄, jah ik*, scilicet *frogib̄*;
Joan. xv, 4 *visaih̄ in m-s. jah ik in izeis, sei teet riso*.
iii, 50; Eph. v, 24 *svaxe aih̄klesjo ufh̄auscih̄ aristu,
svah genes abnam seinaim*, scilicet *ufh̄ausjan*; Iiur.
II, i, 5 *sei banada in avon h̄emai, vana h̄atei jah*

in *þus*, scilicet *bauuif*; Rom. ix, 32 *duwe? unte ni us galaubeinai ak us vaurstvam vitodis*, scilicet *laistidedum vitofþ garaihteins ex laistjands vitofþ garaihteins* vs. 31; Luc. vii, 43 *þanu* (scilicet *mais frijod* ex vs. 42) *gavenja, þamnei managiza fragaf*; Cor. II, iii, 13 ubi ex *svare mores lagida hulistr ana andavleizn* ad *ni supplendum est lagjam hulistr ana andavle zn*; Mth. xxvii, 43 *lausjætau ina, jabai vili ina*, scilicet *lausjan*; item Mc. xv, 8 *subaudi taujan*; coll. adhuc

Luc. vii, 14; Cor. I, ix, 25; xi, 1; Cor. I, vii, 19 *þatu bimait ni vaihts ist, ak fastubnja avabysne guþs*, scilicet *wa ist*. Positivum ex negativo restituendum est, ut Tim. I, iv, 3 *varjandane liugos jah* (scilicet *anabiudandane*) *gaþarban mate*. Sed Tim. II, iii, 4 *stijondans viljan seinana mais þau guþ*, propter græcum *φιλῶδους μᾶλλον ἢ φιλῶδου* ut ellipsis non reputari potest.

C. SENTENTIA COMPOSITA.

§ 256. Quemadmodum in sententia simplici, ita et in composita, cogitationes vel earum expressarum formæ, singulæ scilicet sententiæ inter se invicem connectuntur. Jam verò sententiæ, quæ se invicem vel extendunt vel restringunt, eandem valorem gram-

maticæ habere censentur et *coordinatæ sententiæ* vocantur; quæ autem alias tantum complent et expli- cant, dicuntur *subordinatæ sententiæ*, vel etiam *secundariæ* per oppositionem ad *principales*, quæ cogitationem principalem continent.

I. COORDINATÆ SENTENTIÆ.

§ 257. Respectu varii, in quibus sententiæ coordinatæ inter se construi possunt, hi sunt: vel enim una aliam extendit et amplificat, unde *COPELATIVA* sententiæ; vel una alteri opponitur, unde *ADVERSATIVA* sententiæ; vel una ab alia perimitur, unde *DISJUNCTIVA* sententiæ; vel tandem una aliam explicat aut probat, unde *EXPLICATIVA* seu *EPEXEGETICA* et *CAUSALIS* sententiæ evadunt. Ubi autem in utraque sententiæ verbum idem est, tunc isto semel tantum adhibito componuntur et per solam cogitationem copulantur.

1. COPELATIVÆ SENTENTIÆ.

§ 258. Duæ sententiæ copulantur

1) Positive per conjunctiones *jah* et, eiiam, *-uh*-que, quod est encliticum, *jah — jah tam — quam* (gall. *aussi bien — que*), ubi ambæ cogitationes æque procedunt; ni *þatainei — ak jah* non solum — sed etiam, ubi alterutra in lucem proferenda est: Joan. iii, 23 *þaruh qemun jah daupida i vesun*; Mc. i, 39 *vas iesus merjands in synagogim ize jah nuhulþous usvairpands*; Joan. iii, 26 *sah daupeiþ jah altai gaggand du imna*; 4 *ibai mag manna alþeis visands in ramba aiþeins astra galei þan jag — gabairaidau?* Gal. iv, 20 *vilda qiman at izeis nu jah inmaidjan sibna meina*; 22 *abraham tvans nihta sununs, ainana us þiujuai jah ainana us frijai*; Mth. ix, 6 *qa þ iesus du usliþin: nim ligr þeinana jah gagg in gard þeinana. jah galaiþ in gard seinana*; v, 39 *jabai uas þuk stauvai bi taihsvan þeina kinnu, vandei imna jah (etiam) þo anþara*; Eph. v, 28 *saci seina gen frijoþ, jah (etiam) sik silban frijoþ*; Mc. ii, 11 *urr eis nim-uh (siveque, xxi ἕρπον) badi þe n jah gagg du garda þeinamma*; xvi, 7 *gaggiþ qifiduh (ὐκάρτε, εἴπατε)*; xiv, 13 *iesus in sandida tvans siponje seinaze qa þuh (dixitque, xxi λέγει) du im*; Luc. x, 30 *manna in vuidedjans framn, þaiei jah (xci, tum) biraubodedun ina, jah (xci, quam) bondjes analanþjandans iddjedun*; Mth.

x, 2) *ojeiþ þana magandan jah (xci) saivalni jah (xci) leika fragistjan*; alia exempla vid. gloss. v. *Jah* b); Rom. ix, 24 *kasa armaions gnþ laþodu uns ni þatainei us iudaium, ak jah us þiudom*, Cor. II, ix, 12 *andbhti þis gudjinassaus ni þatainei ist usfulljundo gaidva þize veihane, ak jah usfarassjando þairh managa aviliuda guþa*; Rom. xii, 17; xiii, 5; Cor. II, vii, 7; viii, 10, 21; Eph. i, 21.

† Annotatio 1. — Quandoque autem *jah* consonanti initiali sequentis vocabuli assimilatur, vid. gloss. v. *Jah*.

† Annotatio 2. — Et etiam, et pariter, et quidem gothice est *jah sa*, et *jah is*, vid. § 202 1, 1) annot. 2.

† Annotatio 3. — Encliticum *uh* græco τε non convenit, quod Gothus modo per *ip* (Joan. vi, 18) vertit, modo omnino negligit, ut Rom. vii, 7 *unte lust (τὸν τε ἐπιθυμῶν) nih kunþedjan*; ubi præcipue est τε — xai Luc. ii, 16 *bigetun mariam jah iosef, τὸν τε Μαριὰν xai τὸν Ἰωσήφ*; Rom. x, 12; Cor. I, i, 24; modo etiam absque necessitate usurpat: Luc xv, 26 *athaitands sumana magive frahu h*; xviii, 31 *ip eis qeþunuh du imna*. Cum particulis præsertim adversativis et transitivis plerumque occurrit, vid. § 259 annot. 2. Ubi ad prius sententiæ vocabulum affigitur, etiam ad præpositiones appendere potest: Joan. xix, 12 *fran uh þamma*; Mth. xi, 25 *in uh jainamma mala*; Luc vi, 45 *uz uh allis usarfullein*, etc.; imo in compositis verbis sæpe radicem inter et præpositionem interjicitur: Joan. xvii, 1 *uz uh iddja*; vii, 32 *in uh sandidedun*; Luc. xvii, 7 *an uh kumbei*. Relative ad formam hoc de *uh* affixo animavertendum est, quod, ubi vocabulum, cui affigitur, per vocalem desinit, semper cuidam elisioni locus sit, nempe a) eliditur u enclitici, ubi vocabulum, cui appendet, per diphthongum vel vocalem longam terminatur, sic *sumaih, viljanh, saih, soh, bih, biþeh* pro *sumai-uh, viljan-uh, sa-uh, so-uh, bi-uh, biþe-uh*; b)

eliditur vero vocalis finalis vocabuli, ubi brevis est, eo modo: *patuh, qihuh, auharakuh* pro *patā-uh, qihā-uh, auharāna-uh*. De *h* assimilito vid. gloss. v. *Uh*.

• Annotatio 4. — Pro græca particula copulativa *καὶ* nonnullæ aliæ particule etiam usurpantur, interprete paulo licentius agente, ubi præcipue singulæ sententiæ sibi invicem ordinantur, ut: *auk* enim: Cor. I, VIII, 11 *fraxistniþ auk* (καὶ ἀποδείξει) *sa ummahteiga ana þeinmma vitubnja broþar; aþþun* sed: Luc. VI, 32 *a þ þan* (καὶ) *jabai frijod þans frijondans izvis, wa izvis laune ist? þan* autem: Luc. II, 37 *soh þan* (καὶ ἄρα) *viduvo jere ahtautehund jah fidvar; þanuh* sed: Mc. X, 15 *þanuh* (καὶ) *atberun du imma barna*; Cor. I, XIV, 25; *þaruh* sed: Joan. VII, 45 *þaruh* (καὶ) *neþun du im jainui*; I, 23; II, 2: *þaþuh* et *þaþroh þan*, tunc, tunc vero: Luc. IV, 9; Cor. II, VIII, 5; *ip* verum: Luc. I, 63 *gabandvedva þm attin þata waiwa villedi haitan ina. ip is* (καὶ) *sokjands spilda nam jah meida*, vid. gloss. v. *Ip* (2). Neenon et in locum copulativæ particule etiam subditur comparativa sive sicut: Tim. I, IV, 7 *þo naxeiþana sve* (sicut gr. καὶ) *usalþanaizo spilla bivaudei*; vel præpositio *niþ* cum: Cor. II, VI, 14 *wo d ilo garaihtein miþ* (cum, gr. καὶ) *ungaraihtein*, sine dubio propter continuitatem prioris cum posteriori sententiæ.

• Pro *καὶ* etiam, adhibetur modo *ju* jam: Mc. IX, 15 *qihā izvis þatei ju* (καὶ) *h las qam*; Gal. V, 21 *faurqihā*, *izvis svæve ju* (καὶ) *fauraqaþ*, coll. Luc. XV, 19, 21; m. do *sva sie*, post *svæve*: Joan. XIII, 15 *svæve ik gatvaida izvis, svā* (sic, gr. καὶ) *jus taujaiþ*; xv, 9; XVII, 18.

• Annotatio 5. — Haud raro Gothus loco participii græci verbum finitum cum particula copulativa usurpat; hæc vero particula est *jah* apud Lucam, apud Joannem, *jah* et *uh*: Luc. I, 67 *zacharias þ auferiða jah qaþ* (λέγων); v. 14 *gugg jah* (ἀπελθών) *atangei þuk silban gudjin*; VII, 3 *bad iesu ei qemi jnh* (ἐλθών) *janasidedi skalk*; VIII, 8, 45; Joan. XII, 5, 56; XIX, 2; Joan. VI, 5 *iesus ushof angona jah gau miða, þammei manageins flu iddja du imma, qa þuh* (ἐπαρας — καὶ θεοσάμενος — λέγει) *du þlþruu*; 17 *usstigun in skip iddjedunuh* (ἀναβάντες — ἤρχοντο) *afar marria*; 25 *bigetun ina hindar marein qe þunuh* (εὐρόντες — εἶπον) *du imma*: VIII, 12; IX, 35; XIII, 25; XVIII, 3, 22.

• Annotatio 6. — Quandoque loco participii verbum equidem finitum adhibetur, sed particula copulativa prætermittitur, ita ut sententiæ non alligatæ procedant (ἀσυνδεδωώς): Cor. I, XII, 14 *þata all vaurkeiþ nins jah sa sama alma, dai ei þ* (διαίρουσν) *sundro warjammeh svæve vili*; Mth. IX, 45 *aþþan gaggai þ, ganimi þ* (πορευθέντες μάρτετε), *wa sijai*; Mc. IV, 1 *galesun sik du imma manageins flu, svæve ina galei þan in skip, gasitan* (ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι) *in marein*; VII, 19 *in urrunsa usguggiþ gahrainei þ* (ἐκπορεύεται καθαρίζων) *allans matins*; Joan. XII, 44; vid. quoque § 186, annot. 6 c) et Eph. III, 19, ubi Gothus *te* non convertit. Asyndeton

etiam occurrit, ut Ps. LIII, 5 *allai useandiledun, sumuna unbruhjai vaurþun*.

• Econtrario græci textu asyndeton evitat Gothus sive particulam copulativam interjiciendo: Cor. I, XVI, 15 *vakaiþ standaiduh* (γρηγορεῖτε, στήχετε), vid. § 186, annot. 6, b); vel constructionem mutando: Joan. IX, 7 *gagg þvahan vade tintum, vade, ut te laves* (gr. ὕπαγε, ἴψαι, id est, vade, lava te); vid. ibid. d).

• Annotatio 7. — Aliquando etiam post participium redundanter ponitur particula copulativa: Mth. VI, 1, 14 *jah qimands iesus in garda þaitrus jah gasava* (σῆδε); Skeir. IV, b *fraujins laiseins anastodjandei af iudaia jah und allana mdjungard ga þaiþ*; Mc. XIV, 66; Joan. VI, 45; coll. Mth. VI, 24; Mc. VIII, 1 *athaitands siponjans qa þuh du im*; Luc. XV, 26; Joan. XI, 31.

• Annotatio 8. — Forma verbalis in copulativis sententiis commutata, ut Mc. I, 6 *vas iohannes gavasi þs taglam ulbandaus jah matida þramsteins*, fuit indutus et comedit pro et erat comedens (ἦν ἐνδεδυμένος καὶ ἐσθίων); Luc. XVI, 20 *lazarus oivaurpuns vas du daura gabigjins bunjo fulls jah guirnidu saþ itan drauhno jacuit vulneribus plenus, et cupit sat edere pro et cupiens* (ἐβέλητο κλωκωμένους καὶ ἐπιθυμῶν) etc. morem gothicum omnino sapit; necnon et correctæ sunt sequentes ab exemplari deslectiones: Luc. XIX, 12 *gaggida framiman jah gavandida sik* pro *ἵκασθη λαβεῖν καὶ ἵκαστρέψας*; Joan. VI, 50 *sa ist hlaisf sei us himina atstaug, ei saci þis natjai ni gadauþnai* pro *ἴνα τις φάγη καὶ μὴ ἀπολόγη*; IX, 8 *nia sa ist saci sat aihtronds?* pro *ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν*; 11 *ik galaiþ jah biþvahands ussav* pro *ἀπελθὼν καὶ νεψόμενος ἀνέβλεψα*; sed invita grammatica dicitur Joan. VI, 45 *wazuh nu sa gaha usjunds at attin jah gan am gaggi þ du mis pro jah ganimands* (ὁ ἀκούσας καὶ μαθὼν ἔρχεται); neque commutatio Col. III, 9, 10 *ni liugaiþ izvis misso a fstaupjandans izvis þana fairnjan mannan jah gahamoþ niujamma* (ἀπεκδυσάμενοι καὶ ἐνδυσάμενοι) est admittenda.

• Annotatio 9. — Pro *ni þatainei* — *ak jah* ponitur etiam *ni þatainei* — *ak*: Skeir. IV, b *þo insakana vesun fram iohanne ni in þis þatainei, ei fraujins mikilein gahannidedi, uk du gatharhjan jah gasakan þo afgudon haifst sabaiillans jah markaiillaus*; vel *nih* — *ak jah*: Skeir. VII, a *nih stams ak jah andraias, saci qaiþ ist magula her*.

2) Negative per *nih*, *jah ni*, *ni* neque, neque etiam, *ni*—*nih*, *nih*—*nih* neque—neque: Mc. XI, 55 *qeþun du iesua: ni vitum. jah andhaffands iesus qaþ du im: nih ik izvis qihā*; Luc. XX, 36 *þaiei vairþai sind usstasais us dauþaim, ni liugand, ni liuganda, nih ullis gaviltan þanasei þs magun*; Joan. V, 22 *svæste atta urraisei þ dauþans jah liban gataujiþ, svu jah sunus þanzei vili liban gataujiþ. nih þau atta ni stojiþ ainohun, ah staua allu atgaf sunau*: Skeir. IV, d *ni airþeins vas nih us airþai rodjands*; Joan. XV, 4 *sve sa veinatins nu mag akran bairan af sis silbin, niba ist ana veinatins: svah nih* (neque etiam) *jus*; Skeir. I, b *kunnands þa*

121 *sva aukumma valdusaja mahtais vaups ustakaidu vest jan-ni þauaserþs fastanda garaiþkens garaiþsus*; VII, c *auweþjunoh swa þla sve vilda andniman is gataida jan-ni in rahtai vaninussa voirþan gataida*; Me. v, 26 *qens manog gahulmidei fram lekjam jah þragumander allannua semannua jah ni vaihtai bonda*; Luc. ix, 36 b *gittans earþ ivesis aus jah eis þahtaldan jah man ni gatahan*; Joan. viii, 20 *þio raivda rodida in gatastyla io lausjands in alþ jah amsaua in þarjah vad*, Luc. x, 13 *otgof ivesis valdofai trodta ufara vinome þu skampjono jah vaihte amsauhan ivesis ni gaskuþþ*; Mth. vi, 28 *gokvunniþ blawans haurþjos, waiva volksand, nih (oð) arbaidjand nih (oððe) spianand*; xi, 20 *huzdjamþ ivesis huzida in lumina, þarci nih (o'te) mudo, nih (o'te) nidva þravaiþþ, jah þarci þrubos ni (oð) usgraband nih (oððe) stiland*; Luc. x, 4 *ni ba raþþ þagg, nih matibely nih gaskolke*; Me. vi, 8 *vesus sambunþ im, ei vaiht ni umcina in vig niba hragga aina, nih matibalg, nih hlouþ, nih in gawdos aiz etc.*, vid. gloss. v. Nih 4) et § 260, annot. 1.

• Annotatio 10. — De usu negationis præcipue et ipsius constructione vid. § 215.

• Annotatio 11. — Quamvis inter *jah ni* et *niþ* (ex *ni-uh* formatum, et consequenter græco οὔτε, οὐδέ et lat. *neque* respondens) essentialis non sit discrepantia, cavet tamen Gothus, quin prius communiter adhibeat, nisi ubi negatio infinitivum, ut *ains-han, man, vaihts, þanaseþs* etc. negat, coll. § 215 3) d).

• Annotatio 12. — In sententiis negative copulativis asyndeton adesse videtur, ubi scilicet negatio per *ni* tantum pergit, ut Me. vi, 11 *sva managai sve ni (þn) andnaimana izvis, ni (muðe) haussaina izvis, usgaggandans jainþro ushrisjaþ mulda*; Col. ii, 21 *ni (þn) teikais, ni (muðe) atsnarpjuis, ni (muðe) kausjais*; Luc. xx, 35 *ni (o'te) lugand, ni (o'ts) liuganda* etc. vid. gloss. v. Nih 4) b).

2. ADVERSATIVA SENTENTIA.

§ 259. 1) Omnium particularum adversativarum *þan* (ðe) minima est, proprie transitum minus sententiæ ad aliam, continuati nemque phrasæ indicans, ut ut ad particulam copulativam propius accedat. Intro sententiæ stare non potest, sed primum vocabulum quam proxime subsequitur, hoc autem animadversu, quod, cum post præpositionem sola procedere nequeat, vocabulo a præpositione recto vel ipsius attributo postponatur, nisi tamen præpositio encliticum *uh* sumat. Sed in genere *þan* enclisis τοῦ *uh* in primum sententiæ vocabulum sapissime determinat, sive euphoniæ causa, sive ut propius ad vocabulum initiale accedat.

Mth. v, 34 *ik qifa izvis ni svarun allis ni bi hinitou, nih bi airþai, nih bi i þrusantymat, nih bi haubida þeinamma swa s. Sijaiþ-þan* (pro *sijai-uh þan*) *vaurd izar ja ja, ne ne*; vi, 28 *bi rastjos wa saurquiþ, gahouaiþ blawans haurþjos waiva valskend, nih arbaidjand, ni spianand, qifruh þan ivesis þatei nih sahtawon gwasita uh sve aus þa*; viii, 49 *duatgag*

quds uns bokareis qaf du immar laisari, la'stja þak þiswauh þatei þaggis. — a þaruh þan siponje is qaf darota; uslaubei mis gafilhan atton meinana. ix, 7 *ustþa arreivands guliþ in gard seinana. gawairandens þan manageins ohtedun sildaleikjondans*; v, 31 *þou idede þ þatei qifþan ist ni horinos. — qifþanuh þan* (insuper) *et þatei wezuh saei afletai qen, qifai izai ufs assais bekas*; vi, 5-7 *þan bidjarþ, ni sijaiþ swave þat brutens, uate frjond in gatumþam jah vaihtstam flapþo standandans bidjan, bidjandans in þ-þan* (insuper) *in þiu awrdjarþ swave þai þiundo et ita frequenter, vid. alia exempla gloss. þan III, 1).*

• Annotatio 1. — De enclitico *uh* cum vocabulo, cui adjungitur, contracto, et de *h* in *þ* assimilato vid. § 258 annot. 5. Zahuio nondum investigante, connectio *-uh þan* proorsus ignorabatur, cum particula *uh* et eo enclisis ut præclisis ad *þan* spectaretur, unde ead. lam *uhþan* vel *uhþan* evaderet.

• Annotatio 2. — Quoad usum hujus *uh* ante *þan* hoc animadvertas :

• a) Non eis vocabulis affigitur, quæ cum *uh* formata aliam acquirunt significationem, ut interrogativum *was* : Lu. xvii, 7 *was þan izrara*, quis autem vestrum, *wasuh* esset qui que; ubi autem ad interrogativum jungitur, elisioni § 258, annot. 5 memorata non locus est, unde habes Cor. i, iv, 7 *wa-uh þan haba s*; II, vi, 15 *wa-uh þan samaqisse*, ubi tamen quid, quæ *wah, roh* significat;

• b) Et nominibus substantivum *uh* nunquam fere accipit, huc : Mth. xxvii, 7 *garuni þan*; Me. i, 31 *andaraha þan*; Luc. vii, 2 *hundaþade þan*; Joan. xi, 51 *iudæis þan*; sed Luc. iii, 1 *þlippauzuh þan* animalversu dignissimum est, ubi interpret Lucæ *uh* ante *þan* minime regulariter usurpavi;

• c) Et pronomibus *sa* fere est solum (coll. a), quod encliticum *uh* regulariter accipiat (*sah, soh, þatuh*), etiam in casibus obliquis, ut Skeir. II, b *þammuh þan* et VIII, c *þoh þan*; verumtamen dicitur etiam Luc. viii, 8 et 9, 34 *þata þan*;

• d) Ex adjectivis ea tantum *uh* recipiunt, quæ forma vocalica indicantur, ut *þainhaiþ-þan* Eph. iv, 26, sæpe præsertim indefinita numeralia *sums* (Mth. xxvi, 67; Me. viii, 28; xii, 5; Joan. vii, 44; xi, 46; Cor. i, xi, 21; xv, 6; Tim. II, ii, 20; Skeir. VI, e), *manag* (Luc. iii, 18), etiam *anþar* (Mth. vii, 24; Me. iv, a; Skeir. II, d), raro autem in obliquis casibus, ut *skmāimuh* Cor. II, ii, 16; sæpius tamen in accusativo (*anþaranah* Skeir. V, a); animadvertenda sunt Me. xii, a *samanzuh*, quod *samanzuh* esse deberet, vid. Eph. iv, 11. Attamen hic etiam *uh* deficit, ut *managi þan* (Me. xi, 8), *sumai þan* (Luc. ix, 8, 19; Joan. xi, 57; Skeir. VI, d), *anþarai þan* (Me. vi, 15; Luc. ix, 19; Jo. ii, 25). Ea vero quæ consuetudine forma gaudent, ab eo reliquant, hinc Mth. xxvii, 62 *þifunnu þan daga*; Luc. ix, 45 *ushtunns þan*;

• e) Quoad particula, *uh* non ideo sumunt, quia probabiliter sententiarum sunt per se copulativa, huc semel *gahauzjands þan* Mth. viii, 10; *qimand u þan* ix, 28 et ita oblique; apud Mattheum tamen semel occurrat vi 7 *bidjanlansuþ-þan*, ubi a hœc a usps a hœc conspiciuntur; quid Philem. 22 *þijandzau*

valeat, nesci ur : sed Mth. v, 31 *qifanuh þan* ist luc non adlucendum est, cum *qifan* ist conjungenda sint, ut verbum finitum utrumque efformet ;

† f) Verba non nisi raro in genere encliticum ad-uptant, ras et resun tunc hoc regulariter admittentibus; necnon et *qaf* aliquando (ut Mc. vii, 20; Luc. vi, 39; vii, 48; x, 2; xiv, 12; xv, 11; xvi, 1; Joan. vi, 7; xi, 15), sed dicitur tantum *qefun þan*; quandoque autem occurrunt *qifuh* Mth. vi, 2; Luc. ix, 27. Cor. i, xi, 2 *husjuþ-þan*; 3 *viljuþ-þan*; xvi, 8 *visuh þan*; Joan. xviii, 2 *tissuh þan*; vi, 11 *namuh þan*; xvii, 5 *stofuh þan*; xi, 5 *stijoduh þan*; Mth. v, 57 *stijuf-þan* (vid. ad h. l.); ix, 31 *vitumuh þan*; Thess. i, v, 14 *bidjamuhþ-þan*; M h. xxvii, 16 *habaidedunuh þan*;

† g) Præpositiones neque *uh* admittunt, neque *þan* immediate sequens patiuntur, sed post nomen rectum hoc poni jubent : Mth. viii, 18 *at anlantakija þan raur þanamna*, etc.; xxvii, 15 *and duf þan varjanoh*; Luc. iii, 1 *in jera þan framstataihundan*; Mth. xxvii, 45 *fram saihston þan weitai*; Mc. viii, 1 *in jainaim þan dagam*; Mth. xxvi, 75 *afur leitil þan*; aliquando tamen *in, fram, usar* encliticum patiuntur, et tunc *þan* immediate sequi permittunt : Luc. ix, 21 *inuh þan hizai weitai*; x, 7 *inuh þan þamma garda*; Mth. xi, 12 *trunuh þan buim dnagan*; Luc. i, 24 *afuruh þan þans agans*; et semper dicitur *afuruh þan þata* Mth. viii, 5; Mc. xvi, 12; Luc. x, 1; xviii, 4; Skeir. III, c. Inde sit, ut quandoque verbis, quæ ex præpositione componuntur, *uh þan* præpositio: em inter et radicem interjiciatur : Mc. xvi, 8 *disuh þan sat* (pro *dissat þan* Luc. vii, 16); Cor. i, xv, 15 *biþ-þan gitanda* (pro *bigitanda þan* Joan. xii, 14); Gal. ii, 2 *uzuh þan iddja* (pro *usiddja þan* Mc. i, 28; Joan. vi, 3); Mc. xiv, 44 *atuh þan gaf*; Cor. i, xiv, 23; Eph. iv, 25 *anuhþan ninjaiþ*;

† h) A:verbia et conjunctiones encliticum proprie non recipiunt, semperque dicitur *mifþanei þan* Luc. viii, 42; *sunsau þan* iv, 39; *dalaþ þan* Mth. viii, 4; Mc. viii, 9; verumtamen cum *sumaleiko þan* Luc. xx, 51 occurrit etiam Skeir. VII, c *sumaleikoh þan*, et præcipue cum *biþe þan* (Luc. vii, 1; xv, 14; xix, 37), etiam *biþeh þan* (Luc. iv, 42; v, 4; vii, 12); præterea *maizuh þan* Gal. iv, 9; *wanuh þan* Mth. xxv, 58, 59; *nauh þanuh þan* Luc. xv, 20.

† Annotatio 3. — *þan* etiam cum *jah* conjungitur significatque a) *þan jah* sed etiam (*ðe xai*) Luc. iv, 41; v, 10, 56; xviii, 1; xix, 19; Tim. i, v, 24; sed semel pro simplici *ðe* etiam ponitur (Luc. xviii, 5) vel *xai* (Mth. ix, 17; Thess. i, v, 25; Tim. i, v, 25); b) *jah þan* et tum (*xai — ði*) Mc. iv, 56; Luc. ii, 35; Joan. vi, 51; viii, 17; xv, 27; Tim. i, iii, 10; ii, iii, 12; et etiam pro *ðe xai* Luc. vi, 6; Cor. ii, vi, 1; Tim. ii, ii, 5; et pro simplici *ðe* Luc. xvii, 5; Joan. xi, 42, etc., denique pro *xai* Mc. iii, 6; Luc. vii, 8.

† Annotatio 4. — Cum *þan*, si nonnullos casus annotatione 2 g) relatos excipias, semper secundam sententiæ sedem obtinere debeat, hinc Luc. ix, 16 *gahausjandans qefun þan* incorrectum esse eꝰ magis concludere licet, quod Græcus ἀκούσαντες δὲ εἶπε,

habeat : forsan *gahausjandans þan qefun* legendum est.)

2) Ad *þan* significatione proxime accedunt *þanuh* et *þaruh*, prius proprie temporale, posterius autem tunc *tunc* indicans, sed utrumque ut particula transitiva pro græco *δε* usurpatum, quemadmodum *nu* in significando *οὗν* synonymum τοῦ *þanuh* haud raro cum aliis adversativis particulis commutatur. *þaruh* et *þanuh* primam semper sententiæ sedem, *nu* autem secundam, occupant : Mth. ix, 25 *iesus gansiwands sigljans jah haurmjans haurjandans jah manageia auhjondeim qaf du imr afleiþiþ*, ante ni *gasvalt so mavi ak stepiþ*. jah *bihlohun ina*. *þanuh þan usdreibana varþ so managei, atgggands inn habaida handuicos jah urrais so mavi*; Luc. ix, 11 *iesus todida du imr þo bi þiudangardja gups jah þans þarbans leikinossaus gahallida*. *þanuh dags juþan dugann lucivan*. *atggjandans þan du imma þai wafis qefun du immar* — *þanuh qaf du imr g biþ imr jus matjan*; viii, 51 — 55 *qimands þan in garda ni fratilot aimahun innaggjan alja pairu jah iakobu jah iohannes jah þana altau manjos jah aipen*. *gaigrotun þan altai*. *þaruh qaf ni greiþiþ*, ante ni *gasvalt ak stepiþ jah bihtokun ina*. *þanuh is usdreibands allanz ut jah fairgreipands handuicos vopnda qifands mavi urreis*; Mc. x, 18 *iesus qaf du imma wa mik qifis þiurþeigana? ni washun þiurþeigs alja ains gaf*. *þos anabusnins kant ni horinos*, etc. *þaruh andhafjands qaf þo allu gafstaida*; Joan. v, 46, 47 *jabai mose galubidedeiþ*, ga *þau laubidedeiþ nis*, bi *mik auk jains gamelida*. *þandic nu (ðe) jainis melam ni galubeiþ*, waiwa meinaim vaurdam galubjaiþ. Alia exempla vid. gloss. v v. *þanuh* 2), *þaruh* 2), *Nu* 2). *þaruh þan* conjuncta pro *ðe* ponuntur Luc. viii, 25 *þaruh þan see faridedun anosuielep*.

† Annotatio 3. — Cum particula adversativæ lucensque memorata ad copulativas significatione maxime accedat, inde sit, ut copulativæ *jah* et *uh* in illar locum subduntur : Mth. vi, 59 *jah hande (i ðe) þata havi haiþjos hinma daga visundo jah gistradagis in auhn galagþ gup sta vasiþ*, waiwa mais izvis leitil galubjandans, probabiliter etiam hujus commutationis causa, *þan* vs. 29 præit; Joan. x, 20 *qefun uh (εἰ δὲ) managai umhulþon habaiþ*. Alia exempla vid. gloss. v v. *Jah* 4) et *Uh* 1) a) ð).)

§ 260. 3) Sed proprie dictam oppositorem indicant *aþþan* et *iþ*, quæ ambo græco *δε* respondentia, a fronte sententiæ æque ambo incedere possunt, quæque in eo essentialiter differunt, quod *aþþan* fortius adversetur, atque negationem præ se habeat vel cogitari jubeat, nec non et totas sententias posissimum in eo se opponat; *iþ* autem ut relativum frequentius occurrens, sensum magis copulativum, quemadmodum *þan*, præ se ferat et potius membra sententiæ compositæ inter se objiciat. Has tamen particulas Gothus, juxta leges quas pluries a tulimus, promiscue permutat, ubi scilicet græco *δε* propius conveniunt, ubi etiam fortasse alterutrum euphonia requirit (sic dicitur ex. gr. *iþ is qaf* vel *qafuh þan*, non autem *aþþan is qaf*). Cæterum hæ particule etiam in

locis parallelis commutate veniunt. Locus normalis, ubi utriusque particularis usus respectivus apparet, est Mth. v, 21, 22 *hansideduþ þatei qiþan ist þain airizant ni maurþreinis, iþ saei* (qui autem, verum qui) *maurþreis skula vairþiþ stauai. a þ þan* (sed, contra) *ik qiþa izvis þatei wazuh modays broþr seinamma care skula vairþiþ stauai. iþ soei* (verum qui) *qiþiþ broþr seinamma raka, skula vairþiþ gatumþai a þ þan saei* (verum qui, commutatione facta cum supra equivalente iþ saei.) *qiþiþ dvala, skula vairþiþ in gaimnan suains; v, 33 sq. Quomodo autem simpliciter habes v, 43 sq. hansideduþ þatei qiþan ist frijos nevrundjan þeinana jah suis frand þeinana a þ þan ik qiþa izvis friof þjands izvarans, ita etiam habes v, 51 sq. qiþanuh þax ist þatei wazuh saei astetai qen, g þai izai afstassuis bohos. iþ ik qiþa izvis þatei wazuh saei astetiþ qen srina iuh fuirina kalkinasaus, taujiþ þo horinon. Adest equidem ut apud Me. viii, 27-29 *wana mik qiþand mans risan? iþ eis andhofsun iohanna þana dauþjand, jah anþar i helian, sumaih þan airiana praufete. jah is qaþ du im? a þ þan jus wana mik qiþiþ visan?* Ita et in loco parallelo Luc. ix, 13 sq.; coll. etiam Mth. ix, 6 et Me. ii, 10; Me. xii, 26 et Luc. xx, 37. Sed dum Mth. ix, 15 legitur *ibai magan sunjus brufþadis qainon und þata weitos þei miþ im ist brufþaþs iþ atgaggand dugos þan afnimada uf im sa brufþaþs, jah þau sustand*, occurrit in locis parallelis Me. ii, 20 et Luc. iii, 35 *a þ þan atgaggand (aþþan qimand)*, etc.; coll. Me. viii, 33 et Luc. ix, 24. Item in similibus formulis, ex. gr. in synopticis evangeliiis adest tantum *iþ jabai*, apud Joannem autem etiam *aþþan jabai*, ex. gr.: Mth. vi, 14 sq. *jabai astetiþ mannam missadedins ize, astetiþ jah izris atta izvar sa usar himinan. iþ jaba i ni astetiþ*, etc.; Joan. xi, 9 sq. *jabai was gaggiþ in dag, ni yatiggþiþ. a þ þan jabai was gaggiþ in naht, gastiggþiþ*.*

Luc. vi, 39 *ibai mag blinds blindana tiuhan? — nist siponeis usar laisari seinana, iþ gamans ds wafizuh vairþai sve laisaris is. a þ þan* (verum, ad aliquid novi transiens) *wa garmeis gramsta in augin broþrs þeinis, iþ anza in þeinamma augin ni gaumeis; Me. ii, 9 sq. wafar ist azetizo du qiþan astetanda fraurhteis þeinus, þau qiþan urreis jah nim badi þeinana jah gagg? aþþan ei v'teiþ þatei valdusni habaiþ astetan fraurhtins etc.*; Mth. x, 29 sq. *niu twai sparvans assarjuu b g'anda, jah ains ize ni gadriusiþ ann airþa nuh utins izvaris viljan, aþþan izvara jah tagla a'tu garuþma sind; Joan. xv, 6 sq. ni ba saei risiþ in mis, use irpada ut. aþþan jabai sijuh in mis, jah v'urda meina in izvis sind; xvi, 7 jutai ik ni g leiþa, parakletus ni qiniþ ut izreis a þ þan jabai gaggi, sandja ina du izris. Alia exempla de usu τῶν aþþan et iþ vid. gloss. hh. vv.*

1 Annotatio 1. — *Iþ* aliquando etiam pro *jah* (xai) ponitur, vid. § 258, annot. 1, hinc quemadmodum grecum participium per verbum limitum et *jah* resolvitur (§ 258, annot. 5), ita etiam cum sequenti *iþ*: Joan. ix, 25 *blinds vas iþ (ῶ) nu seiwa.*

1 Annotatio 2. — Aliquando etiam *iþ* et *þan* redundanter, more gothico (§ 281, 2) conjunguntur, quo in casu subjectum sententiæ inter utrumque inducitur: Luc. xvii, 15 *iþ ains þan (τῷ; δῷ) ize gaumjands þammei hraius varþ, gavaundida sik; ix, 21; Joan. viii, 59. etiam Luc. v, 24 iþ þan ei riteiþ*, cujus loco parallelus locus Me. ii, 10 *aþþan* habet. Nullo autem fundamento conjiceretur, *aþþan* in genere ex *iþ þan* docere originem, quippe cum etymologice loquendo *iþ* et *aþþan* omnino nos fugiant.

1 Annotatio 3. — Ex dictis de *þan*, *aþþan* et *iþ* etiam patet, quod in sententiis græcis per μέν—δέ copulatis, quæ partienlæ potius sunt copulativæ, vel saltem levissime adversativæ, et partes sententiæ et membra communius, quam sententias ipsas opponunt, δέ non tam per *aþþan*, quam per *iþ* vel *þan* vertatur, μέν contra per *aþþan* sæpius exponatur. Hic in genere veniunt sequentes casus:

a) Cum *iþ* in posteriori sententiæ membro: sollemniter *raihis*—*iþ*: Mth. ix, 37 *asaus raihtis (μέν) managa, iþ (δέ) vaurstojans favai; Joan. xvi, 9; Rom. xiv, 2; Cor. ii, x, 10; Gal. iv, 24—26; Skeir. iii, c, 14, b; aþþan — iþ*: Mth. iii, 11 *aþþan (μέν) ik in valin izvis dauþja? iþ sa afar mis gagganda svinþozza mis is; Me. i, 8; Rom. xi, 22; Cor. i, ix, 25; Tit. i, 15; þan — iþ*: Gal. iv, 23 *akei þan sa us þiuþai bi leika gabaurans vas, iþ sa us frijai bi gahaita; Cor. i, iv, 10 veis dvalai in xristaus, iþ jus frodai. veizuþ-þan* (deest in græco) *unmahteigai, iþ jus sriþþai. juzuþ-þan* (iterum deest in græco) *vulþagai, iþ veis unsverai, coll. Luc. iii, 18 (gr. μέν οὖν); auk — iþ*: Joan. xvi, 22 *jus auk (μέν) nu scurga habaiþ, iþ astra seiwa izvis; Cor. i, xv, 51; allis — iþ* Luc. iii, 16; *sveþauh — iþ* Me. x, 39; Phil. iii, 1, 14;

b) Cum *þan* in posteriori sententiæ membro: *raihis* — *þan*: Me. iv, 4 *sum raihtis gadraus saur vig-anþaruþ-þan gadraus ana stainahamma; Phil. i, 5; Skeir. V, a; auk — þan* Cor. ii, u, 16;

c) *Aþþan* in posteriori sententiæ membro, sed in solo nexu *raihis* — *aþþan* occurrens: Cor. ii, viii, 17 *unte raihtis bida antnam. aþþan usdandoza visands silba viljands galaiþ du izvis; x, 1;*

d) Græcum μέν in priori sententiæ membro non conversum remanet: Cor. i, ix, 21 *þai in spaurd rmmandans allai (πέντες; μέν) rinnand, iþ ains nimþ sigistaun; xii, 20 iþ nu managai (πολλά μέν) ihþjus, iþ ains leik; ii, ix, 4; Tim. ii, u, 20.*

1 Neenon et in diversis sententiæ divise membris, alius — alius, alii — alii, prior — posterior, etc., particula in priori membro deficiente, *uh-þan* in posteriori usurpatur, aliquando etiam prætermisum: Me. xii, 5 *afstohun managan au þaruns, sumans usliggvandans, sumans uh þau usqimandans; Eph. iv, 11 silba gaf sumans apustualans, sumanzuþ-þan praufetuns, sumanzuþ-þan airaggelistans, sumanzuþ-þan hairþjans jah laisurjans; Me. viii, 28 eis andhofsun iohanna þana dauþjand, jah anþar ai helian, sumaih þan amona praufete; Joan. vii, 12 brodeins mikilras in managein: sumaih qeþun þatei s ujeins ist, au þar ai qeþur: ac, ak unsiþ þo managein; x, 20*

qeshun mana gai ize' u-hulphon habaiþ, sumaih qeshun' þo vaurda ni sind uhulphon habandins; Luc. xix, 16 — 20 qam sa frimista — jah qam unþur — jah sumis qam, etc., vid. gloss. v. Sums. 2). Hinc etiam partim — partim, modo — modo, eadem ratione se habent: Skeir, VI, c. misaleiks jah in misaleikaim melam attins bi'aa varþ veivodeins · suman þairh praufete vaurda, sumannuh þan þairh sibna us himina, sumannuh þan þairh taiknins. Attamen in hoc casu etiam simpliciter *suman* — *suman* usurpatur: Cor. I, xiii, 9 *suman* kunnum, *suman* praufetjam. *

4) Totius sententiæ adversatio per *sveþauh* tamen, veruntamen (πλὴν, μέντοι), ordinario a fronte sententiæ positum, significatur, quandoque etiam *aþþan* usurpato: Luc. x, 13 *ih* in tyrai jah seidonai vaurþeina mahteis þoezi vaurþun in izvis, airis þaus gaidreigodedeina. *sveþauh* (attamen) tyrai jah seidonai sutizo vuirþiþ in daga staus þau izvis; vi, 34 jabai leivid, fram þaime veneid andu'man, wa izvis laune ist? *sveþauh* (potius) frijod þans sijunds izvurans; Joan. vii, 12 *birodeins* mikla vas in managein · sumaih qeshun þatei sunjeins ist, anþarai qeshun ne, ak airzeiþ þo managein, ni' þan aiashun *sveþauh* (μέντοι) bulþaba rodida bi'no in agi'is iudaie; alia exempla vid. gloss. v. *Sveþauh*; Luc. vi, 24, *sijund* izvis mans — *aþþan* (veruntamen, πλὴν) vai izvis þrim gabeigam; Tim. II, ii, 19 ymainais jah fileus qeshun usstass ju vaurþina jah gataubein s. maize usultidedun. *aþþan* (attamen, μέντοι) tuljus grunduvaddins guþs standiþ.

5) Annotatio 4. — Adversatiæ particulae *ih* vel *aþþan* etiam ante *sveþauh* redundanter præponuntur: Luc. xviii, 8 *aþþan* qifa izvis þatei gavrikiþ ins sprautu. *ih* *sveþauh* (πλὴν) sunus mans gimands biugitai gataubein ana airþai? xix, 27 *aþþan* *sveþauh* (πλὴν) sijands meinans briggiþ her; Phil. iii, 16; iv, 14. Sic Gothus Rom. ix, 6, οὐχ ὅτι δὲ ὅτι breviter quidem, sed optime convertit per *aþþan* *sveþauh* ni, at tamen non.

6) Annotatio 5. — *Sveþauh* etiam pro *men* usurpatur, significans equidem, saltem, vel vocabulum, cui præponitur, emphaticum efficiens: Me. ix, 12 *helias* *sveþauh* gimands faurþis astru gaboteiþ; Gal. iv, 8 *akei þan sveþauh* ni kunnandans guþ þaim þoezi vistai ni sind guþa skatkinodeduþ. Etiam cum sequenti *ih* pro *men* — *de*, vid. annot. 3) a). *

7) Græco ἀλλὰ respondent ak et akei, ambo a fronte sententiæ præeuntia, sed in eo ab invicem essentialiter discrepantia, quod ak post antecedens negativum negative *sed*, *verum*, *akei*, etiam antecedente non negativo existente, *sed*, *contra* significet, *akei* præterea ad *aþþan* significatione propius accedente: Mth. ix, 18 *reiks* ains gimands invait in i qifands þatei dauhtar meina nu gasvali. *akei* (ἀλλὰ) qimands atlagei handu þeina ana ija jah libaiþ; Rom. x, 2 *aljan* guþs habund, *akei* ni bi kunþja; Me. i, 44 *saiu* ei mannum ni qifais vaiht, ak gagg þuk silhan atargjan gudjin; Cor. I, i, 17 ni usaulida mik

xristus dauþþan ak vailumeþan. Alia exempla vid. gloss. v. Ak et Akei.

8) Annotatio 6. — Ubi antecede s positive procedit et consequens negative sequitur, hic tunc adhibetur ni, jah ni, ih ni: Me. ii, 27 *sabbato* in mans varþ gaskvans, ni manaa in sabbato dagis; Mth. ix, 15 *armahartiþ* viljan jah ni homst; Me. xiv, 7 *sinteino* unledans habaiþ miþ izvis, ih niik ni sinteina habaiþ. Alia exempla vid. gloss. v. Ni 6) aa). In loco autem Me. x, 27 *akei* fram mannum unmahteig ist, ni fram guþa, negatio ni non significat, *sed* — non, secundum autem græcum (πρὸς ἀνθρώποις ἀδύνατον ἀλλ' οὐ πρὸς τῷ Θεῷ), commutato vocabulorum ordine dicendum est: fram mannum unmahteig ist akei ni fram guþa (ab hominibus impossibile est, non autem a Deo).

9) Annotatio 7. — Pro ἀλλὰ a) significanti *sed* ponitur etiam *aþþan*: Phil. iii, 8 *akei* (ἀλλὰ) þatei vas mis gavaruki, þatah rahnda in xristaus sleiþa v'san. *aþþan* (ἀλλὰ) *sveþauh* all domja sleiþa v'san in usarasaus xristaus, et sæpius coll. § 281; b) significante *sed tantummodo* usurpatur etiam *alja* (præterea): Me. x, 4) þata du silan af taihsvon meinai aiþþau af hleidumein mst meind du gifan alja (ἀλλὰ) þaime man viþ ist; Joan. vii, 48 *sai* jau aishun þize reike galubidedi (unus crederet ei; id est nemo credit) alja (ἀλλὰ) so managei (sed tantummodo hæc turba).

10) Annotatio 8. — Pro *de* akei subditur tantummodo Cor. I, xiv, 20; sæpe autem ak pro akei usurpatur: Me. xi, 31 jabai qifanv us himina, qifriþ aþþan duwe ni galan'i leduþ immz? ak (ἀλλὰ) qifanv us mannam, uhtedun þo managein; xiv, 49; Joan. viii, 55; sed Eph. iv, 28, Tim. I, i, 9 ak ponitur pro *de*, qui præeunte negatione, tan tummodo, sed significat. *

3. SENTENTIA DISIUNCTIVA.

§ 251. 1) Membra sententiæ disjuncta indicantur per simplex *aiþþau* vel, vel per *jabai* — *aiþþau*, *andizuh* — *aiþþau* vel — vel: Mth. v, 17 ni qam gatairan vitoþ aiþþau praufetuns; 18 jeta ains aiþþau ains striks in usleiþiþ af vitoda; vi, 31 ni maurnaiþ nu qifundans wa matjam aiþþau wa drigkam aiþþau we vasjaima; xxv 38 wanuh þan þuk sewum gast jah galaphodedum aiþþau noqadana jah vasidedum? Me. viii 36 wa boteiþ mannan, jabai gageigaiþ þana sairvu allana jah gasteiþeiþ sik saivalai seinai. u iþþau nu gibih manna imnaidein saivalos seinazos? Rom. xi, 34 was uskunþa fraþi frauins aiþþau was imma ragineis vas aiþþau wa imma fruma gaf? Mth. vi, 24 ni manna mag tvaim frauam skalkinan, unte jaba ni (ñ, vel) sijaiþ ainana jah anþarana frijoh, aiþþau (ñ, vel) ainamma ushauseiþ, ih anþarumma frakunn, cujus loco legitur in parallelo Luc. xvi, 15 *andizuh* ainana sijaiþ — aiþþau ainamma andtiloþ —. In priori membro etiam deficit particula: Cor. II, i, 13 ni alja meljam izvis alja þoei (ñ ð) anakunnaiþ, aiþþau jah uskunnaiþ. Alia exempla pro simplici *aiþþau* vid. gloss. h. v.

2) In disjunctivis interrogationibus priori membro nu l. particula præponitur, ubi præcipue vocabulum interrogativum adest, vel emphaticum -u (§ 214, 1)

a) et b), vel ubi negative interrogatur *ibai* (vid. ibid. 2) e); posteriori autem membro *þau*, raro *aiþþau*, præmittitur, necnon et aliquando etiam particula interrogativa - n (etiam - *uh* scripta) ad primum post *þau* vocabulum affigitur: Mth. ix, 5 *wapur ist raihtis aetizo qiphan afletanda þus fravaurhteis*, *þau qiphan urreis*; xxvii, 17 *wana witeiþ ei fratelan izris*, *þarabban þau icsu?* Cor. I, xi, 22 *ibai gardins ni h-baiþ du matjan jah drigkan*, *þau aikkesjon guþs frakunnuþ*; Joan. ix, 3 *wus fravaurhta*, *sau þau sadrein is?* hiene an parentes ejus? xviii, 34 *ab u þus silbin þu þatu - iþis þau anþurai þus qeþan bi mik?* Mc. iii, 4 *skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan ai þ þau wþiþ þau taujan* (ubi in parallelo loco Luc. vi, 9 *þau adest*)? Mc. xii, 14 *skuldu ist kaisaragild giban kaisara þau u niu gibaima?* Luc. xx, 22; Gal. iii, 5 *rau-kerþ mahtins in iz is uzu vaursteom vitodis þau uzu gahauseinai gataubeinuis?* Mc. xi, 30 *daupeins inhannis uzuh himina vas þau uzuh monnam?* Luc. xx, 4; Mth. xi, 3 *þu is qimanda þau anþarizuh teidaima?* vel in loco parallelo Luc. vii, 19 *þau wþaranu venjaima*. Alia exempla vid. gloss. v. *þau* 5).

4. SENTENTIA CAUSALIS ET CONSECUTIVA.

§ 262. 1) Sententia causalis vel propositionem præcedentem probat, et tunc usurpatur *unte* nam, *auk* enim (*γάρ*) prius in prima sede, posterius in secunda positum; vel tantummodo explicat, et tunc adhibetur *raihtis* et *allis*, scilicet, nempe, utrumque a fronte sententiæ præiens, necnon et *auk*: Luc. i, 33 *ni ogo þus, mariam, bigast auk (γάρ) anst fram guþa*; 76 *barnilo prauftetus hauhistins haitaza, sauraguggis auk saura andwirþja frauþins manþjan wigans imma*; Mc. i, 16 *gasaw seimonu jah andraian vairpandans nati in marein, vesun auk fiskjans*; Mth. vii, 25 *razn ni gadraus, unte (γάρ) gasulih vas ana staina*; ix, 24 *afletih, unte ni gasvalt so marv, ak slepiþ*; vi, 14 *unte jabai afletih mannan missadedins ize, afletih jah izwis atta izvar sa usar himinam, ad vs. 12 relatiui*; Rom. xiii, 5 *þai auk (γάρ) reiks ni sind agis godamma vaursteu ak ubilamma*, *afþan witeis, ei ni ogeis valdufni, þiuþ taujais jah habnis huzein us þamma, unte (γάρ) guþs andbahis ist þus in godamma, iþ jabai ubil taujais, ogo, unte (γάρ) ni sware þana hairu bairih, guþis ank (γάρ) andbahis ist*; Mc. vi, 7 *vanta prauftetida icsaus bi izris þons lintans, sve gamelþ ist so mangei vairilom mik sve-raiþ, iþ huirto ize fairra hab iþ sik mis*, *afletandans wuhtis (γάρ) andrus guþs hubaiþ þatei anafathun wannans*; 25 *ni wilda vitna mannan jah ni muhta guluangjnu - gubausjandei raihtis qwa bi ina - qmandei draus du fotum is*; viii, 3 *jabai fruleta ins lausqiprans du garda ize, usligand ana wiga, sumai raihtis ize sunraþro qemun*; Luc. iii, 34 *sai, aþpei mema jah þai braþrþus memai*, *saet allis (γάρ) saukkeih viljan guþs, sa jah broþar meins jah swistar jah aiþei ist*; Luc. i, 43 *wapro mis þata ei qemu aþpei frauþins meins at mis*, *toi allis, s oser varþ sebna goteinuis þeinðizos in ausam meinari, laltak*

þata barn in wambai meinai. Alia exempla vid. gloss. vv. *Auk*, *Unte* 2) a), *Raihtis* et *Allis*.

Quandoque loco causalium particularum aduersativæ adhibentur: Mc. vii, 3 *ih faraisaieis (oi γάρ φαρισαιοι) niba ufta þwahand handuns, ni matjand*, vid. gloss. v. *Iþ* 4); Tim. I, iv, 7 *þropei þuk silban du gagudein, af þau (γάρ) leikina usþroþeins du sawanna ist brnks*, vid. gloss. v. *Aþþaa* 3), hoc in epistolis tantum occurrente; Mth. vi, 32 *all auk þata þiudes sokjand, vait uh þan (γάρ) atta izvar þutei þaurbuþ*, vid. gloss. v. *þan* III, 5), semper præeunte - *uh*; etiam *uu*: Cor. I, vii, 16 *wa nu (γάρ) kannt, ei aban ganusjuis?* II, xi, 4; Gal. v. 17; et *þannu*: Mc. xiv, 6 *letih þo, duwe izai usþriutiþ, þannu goþ vaursto vaurhta bi mit*, profecto bonum opus fecit in me.

• Annotatio 1. — *Auk* quandoque ponitur post duo vocabula stricte inter se conjuncta, ut Luc. xvi, 2 *ni magi auk*; Rom. ix, 15 *du mos e auk*, etc. Quod autem in ordine ad significationem *unte* et *auk* inter se non aliter differant, patet ex loco supra laudato Rom. xiii, 5 et variantibus lectioibus utriusque codicis Cor. II, vii, 8 ubi *A unte gasaiwa*, *B gasaiwa auk* habet.

• Annotatio 2. — *kai γάρ* ordinario dicitur ad litteram *jah auk* Mth. viii, 9; xxvi, 73 etc., viii. gloss. v. *Auk* 5 o) et *jah þan auk* Luc. vii, 8; aliquando etiam adhibetur simpliciter *unte* (Cor. II, iii, 10) et *afþan* (Cor. II, xiii, 4), quemadmodum *jah auk* simplici *γάρ* etiam respondet Rom. vii, 9; Cor. I, xv, 18 et - *uh þan auk* pro *ðe* Joan. xii, 10 usurpatur. Econtrario — *auk jah* — *ðe kai* valet: Cor. I, i, 16 *ik dauþida auk jah-þans staisanaus gadaukans*; Cor. II, xiii, 9. Redundanter autem ponuntur *auk raihtis (γάρ)* Mc. vi, 17; vii, 16 et *a-k allis* Mc. ix, 41.

• Annotatio 3. — Eph. v, 6 *ni manna izwis þuststo lausaim vaurdam, þairh þoei qimiþ kalis guþs* respondet *þairh þoei* (per quæ) græco *διὰ ταῦτα γάρ* (per quæ enim).

• Annotatio 4. — Mc. ix, 34 *eis slavaidedun, du sis misso* (πρός ἄλλήλους γάρ) *andrunnuw* deest particula causalis *auk*, quia probabiliter longius ab initio (du sis misso auk) stetisset.

2) Particulæ consecutivæ proprie sunt *nu* s. e. igitur, *ou*, *þonnu* itaque, propterea, *āpa*, quarum prior in prima sententiæ sede, posterior in secunda ponitur: Mth. v, 48 *sijuiþ nu (ou) jus sullatojai swasve* *atta izvar sa in himinan sullatojis ist*; vi, 4 sq. *atsaiwiþ armaion izvara ni taujan in undrairþja manne du saiwon im*, *þan nu taujais armaion, ni haurmjais saura þus*; vi, 9 *biþjandans ni ftuwaurdjaiþ swasve þai þiudo*; *sua nu biþjaiþ jus*; Luc. xv, 25 *weis habniþ skatts manleikan jah usfarmeli? andhaþjandans þau qeþun - kaisaris*, *iþis quþ du im - usnu - (τοιου) gibih þo kaisaris kaisara, þo guþs guþa etc.*, vid. gloss. Nu 2); Rom. x, 16 *esetis qifiþ - frauþa, wis galatubla hauseinai usarai?* *þannu (āpa, consequenter) galatubins us gubawer-*

nai; Cor. II, v. 15 *donjam þata þatei ains fyrir allans gæsvallt, þannu allai gæsvalltu*; Cor. I, iv, 7 *ushrimeif þata fairnjo beist, ei sijaiþ niujis daigs. þannu* (sic, ita ut, ὡστε) *dulþjam ni in beista fairnjamna ak in unbeistein sunjas*; alia exempla vid. gloss. v. *þannu*.

Præterea ut particulae consecutivæ etiam occurrunt: *ei þan*: Joan. ix, 41 *iþ blindai vesciþ, ni þuu habadedeiþ fravaurktais. iþ nu qifþiþ þatei gæswum, ei þau* (ὅν) *fravaurhts izvara þairhvosiþ*; Cor. I, xi, 26 *sra ufta sve matjaiþ þana hlais þaþ-þanu stikl driþkaiþ, dauþau fraujsins gskannjaiþ, unte qimai. ei þann* (ὡστε) *wazuh sæi matjiþ — aiþþau drigkai — unvairþaba fraujsins, skula vairþiþ teikis jah bloþis fraujsins*; Skeir. III, b; IV, a; V, d; VI, a;

Aþþan: Cor. II, vii, 12 *aþþan* (ἄρα) *jabni melida, ni in þis anamahtjandins ni in þis anamahtidins, ak du gabairhtjun usdaudein unsara*; Mc. xi, 51 *jabni qifþam us hinna, qifþiþ aþþan* (ὅν) *duwe ni galnubideduþ imma? alia exempla vid. gloss. v. Aþþan 5*);

þanuh: Cor. I, xv, 17 *jabni xristus ni urnis, s are jah so galaubrius izvara ist jan-nauh sijuþ in fravaurhtim izvaraim. þanuh* (ἄρα) *jaþ-þai gæspandans in xristan fraqistnodedun*; Mc. xii, 6 *afstolun skalkans managans. þanuh* (ὅν) *nouhþanuh ainana sunu aigands liubana sis insandida jah þana du im etc., vid gloss. v. þanuh 4*).

« Annotatio 5. — Genitativum *nu* (*numu*) ponitur,

ubi sententia sit prohibitiva: Mth. x, 25 *ni unru ozeiþ izvis*; 51; Rom. xiv, 15, 20; Tim. II, i, 8, atque negationem inter et imperativum semper interjicitur, dum simplex *nu* imperativum subsequitur: Mth. vi, 8 *ni galeikaþ un*. Aliquando etiam *nu* tertiam sententiæ sedem obtinet, ut Rom. ix, 19 *qifþis ni nu etc., vid. gloss. v. Nu 2*).

« Annotatio 6. — In interrogando *nuh* loco *nu* ponitur: Mc. xii, 9 *wa nuh taujai frauju?* Joan. xviii, 37 *an nuh* (ὄνομα) *þiudans is þu?* Cor. I, vii, 16 *cum h* assimilato *nu nuk-lanni?*

« Annotatio 7. — ἄρα ὅν gothice dicitur *þannu þau* Rom. vii, 5; *þannu nu* Rom., ix, 6, etc., vid. Gloss. v. *þannu*; *þannu nu jai* Rom. ix, 18; *sai nu* Eph. ii, 19. Illi tamen particularum connexus etiam pro unica græca usurpantur: *aþþan nu* Rom. vii, 12 (ὡστε); Cor. I, ix, 26 (τοίνον); *þannu nu* Cor. I, iv, 5 (ὡστε); *þannu nu jai* Rom. ix, 20 (μεινοῦντι); *iþ nu* Skeir. I, d.

« Annotatio 8. — Ubi ὅν mera est transitionis particula (nunc vero, gall. *et maintenant*), gothice etiam per *þaþroþ þan* (Joan. iii, 25; xviii, 7), *þau* (Mc. iii, 31) et *-uh* (Joan. xvi, 18) redditur; ubi ἄρα particula est affirmacionis (profecto, certe), gothice vertitur per *þau* (Cor. I, xv, 14) vel *aiþþau* (Gal. ii, 21). Incorrecte autem Gothus Gal. ii, 17 ἄρα per *þannu* interpretatus est, quod hic cum ἄρα confundit; ἄρα in interrogatione τι ἄρα (quid ergo) Luc. i, 66 non e inversum est.

II. SUBORDINATÆ SENTENTIÆ.

§ 265. Hæc compositionum sententiarum species ad simplicem reduci potest, modo secundaria seu subordinata sententia, ut circumscriptio attributi vel objecti simplicis sententiæ spectetur. Jamvero ad circumscriptionem attributi refertur sententia com relativo (sententia relativa); ad circumscriptionem vero objecti, objectiva sententia præcipue, et causalis, necnon modalis et temporalis sententia.

I. ATTRIBUTIVA SENTENTIA, RELATIVA SENTENTIA.

§ 264. 1) Pronomen relativum *sæi* (ὅς, ὅστις, ὅς ὅν, ὅσος) substantivo, quod stricte determinat, in numero et genere congruit; excipiuntur tamen collectiva de quibus § 209 5) dictum est, et ubi relativum ad plura substantiva refertur, valet quod § 209 4) b) præcepimus; quoad autem casum, is adhiberi debet, quem verbum sententiæ relative regit (excepto casu attractionis § 266): Skeir. VII, a *ist magulu her, sæi habaiþ e haitans barizeinans jah wans fiskans*; Luc. vii, 2 *vesun niþ i sun qinons, þozei vesun galeikinos sautie, jah marja, sei haitana vas magdalen, us þizai ei usiddjedun unhuþans sibnu*; Mc. xi, 21 *smakkabugms þanei fraqst, guþursnoda*; xii, 20 *in þize gavalidane, þanzzei gavalida, gamnu gida þans dagans*; vii, 15 *ni blauþjaiþ vaurd*

guþs ana busnai izvarai, þoei anafulhuþ; Skeir. IV, d *afguda haifsts sabai tians jah markaitlinus, þaiei ainana ananþidedun qifþau attan jnh sunu*; Col. ii, 25 *bi anabusnim jah laiseinim manne þoei sind sveþauh vaurd habandona handugeins*; Cor. I, xvi, 19 *goleiþ izvis akvita jah priska, at þaimei jah salja*; Rom. ix, 25 *gukannida guþ gabein vulþaus seinis bi kasa in armions, þoei* (grammaticè relatum) *saugamanvida du vulþau, þanzei* (ad synesim relatum) *jah laþoda uns*; Skeir VIII, c *so managei þaiei ni kannun vitod*; Thess. II, iii, 17 *so goleins me nai handau, þatei* (scilicet salutatio mea iuanu Pauli, qui) *ist bandvo anu allain aipistuklein meinaim*; Luc. v, 5 *galuþ in ain þize skipe, þatei* (πλοῖον ὃ) *vas seimonis*; ix, 50 *ni ainskun ist manne, sæi* (Vulg. nemo est qui) etc.

« Annotatio I. — Aliquando relativum non equidem substantivo, ad quod refertur, sed prædicato relativæ sententiæ in genere congruit: Mc. xv, 42 *vas puraskai ve, sæi ist fruma* (scilicet *dnys*) *snnbato*; Eph. vi, 17 *nimaf meki ahmins, þatei ist vaurd guþs*. Quamvis Gothus Joan. xv, 26 *þan qiniþ þraktetus, þanuci ik sandja izvis, ahman sunjos, etc.,* correcte interpreta. fuerit, attamen dubium est, an *ahman* ut appositionem ad relativam senten-

þam, loco ad parakletos habuerit, græco neutro πνευμα occasionem præbente. In conspicuo loco Tim. I, iii, 16 Gothus *ansahþau nihts (?) ist gagudeins rona, sæei gabairhtips varþ in leika*, cum optimis rotheibus (probabiliter, vid. ad h. l.) legit. Si autem aliquando neutrum sing. ad plura præcedentia objecta refertur, ut Col. ii, 15 sq. *ni manna izwis bi-donjai in mata aiþþau in dragka, aiþþau in daitai dags dalfþeis aiþþau fulliþe aiþþau sakþaþum, þatei ist skadus þize anavairþane*, huc sit more græco, neutro singulari loco pluralis usurpato, vid. § 196, annot. 7.

¶ Annotatio 2. — Sententiæ relativa inter attributum et substantivum includitur: Luc. i, 4 *melfa þus ei gakunnais þize, bi þoci galaisþs is, vaurde astap*. Quandoque etiam sententiæ relativa nomini, ad quod refertur, præmittitur: Joan. xviii, 9 *þanzei atgaf mis attu, ni fragistida izze alnummehun*; Rom. vii, 45 *þatei hatja, þuta tauja*; et tum oppositum, si qua est, in casu relativi flectitur: Me. vi, 16 *þammei ik haubid afnaimait, iohanne, sa ist, sah urrais us dauþaim*; Joan. v, 57 *sæei sandida mik, attu, sah veitvodeiþ bi mik*; xii, 49; vel hoc deficit: Joan. xvii, 5 *so ist so aiveino libains, ei kuanaina þuk ainana sunja gup jah þane ins indides, iesu xristu*; vel ex præcedentibus supplendum est: Col. iv, 16 *soei (vid. ad h. l.) is us laudekaion, jus ussiggmid*, scilicet epistolam; vel post relativam sententiæ etiam demonstrativam adducendum est: Joan. x, 25 *vaurstva, þoci ik tauja in nania allins meins, þo veitvofand bi mik*; Cor. I, vii, 20 *warjizuh in ta þonai, in þizeiei laþops vas, ia þizei sijai*; Joan. xii, 48; xiv, 10; xviii, 41; coll. § 202 II, 2) a)

¶ Annotatio 3. — Neonom subjectum et objectum ut relativa sententiæ exprimi possunt: Me. ix, 31 *sæei allis (ðs ðv) gadraghjai izwis stikla vatins in nania meinamma ni fragisteiþ mizdoz swina*; vid. § 205 I) b) et § 205 annot. 10, ubi peculiariter docetur, quomodo ðs ðv gothice vertatur.

¶ Annotatio 4. — Post relativam communiter indicativus usurpatur, conjunctivus autem tantummodo a) in sententiis negativis: Me. iv, 22 *nih allis ist wa fulgns, þatei ni gabairhtjaidau*; Luc. ix, 50 *ni uinshun i t manne, sæei ni gavaurkjai maht in nania memamma*; xvii, 29 etc.; vel b) post interrogativum: Cor. II, xii, 15 *wa ist, þize vanai zeseiþ?* etc.; vel c) ubi sententiæ relativa subjectum est sententiæ principalis (annot. 5), ut Me. iv, 9 *sæei hubai (ð ðzow) ausoua hausjandona, gahansjai*; Luc. iii, 11, 15; Cor. II, ii, 2. Sed haud illeg time indicativus et conjunctivus promiscue usurpantur, ut Mth. v, 51 sq. *wazuh sa i afletai gen — wazuh sæei afletiþ gen* —, Thess. II, iii, 5 *triggys frauja, sæei gatulgeiþ izwis jah galansjai izwis af þamma æbþin*, in posteriori autem loco conjunctivus eomagis deest, quod Græcus futurum adhiberit, quod per indicativum et conjunctivum verti posse jam videmus, § 182, 1. In circumscriptiōne Col. ii, 22 *þaith þatei is brukjaidau* (quo il adhibetur þu zu æro-

χρόνου, de romano influxu coniciendum est; item etiam Col. i, 10 *all þatei galeikai (πῶσα ἀρίστεια)*.

2) Præter relativum supradictum sæei occurrit etiam ut relativa.

a) *Sah*, quod, quemadmodum sæei ex pronomine demonstrativo sa et particula relativa ei, ita ex sa et enclitico -uh (isque) formatur, vid. § 202, II, 1) b);

b) Particula relativa ei et izei, vid. § 203 3) b);

c) Ubi relativum ad pronomem personale refertur, loca hujus relativi personale repetitur cum ei affixo ex. gr. ð, ikei etc., vid. § 203, 2,

¶ Annotatio 5. — Dicitur eorum Joan. viii, 40 *sokeiþ mik usqiman, mannan izei sunja izwis rodida*, ubi izei ad appositionem mannan refertur, cum, propter primam personam rodida (λελάθηκα), proprie ikei, ad mik relatum, adesse deberet.

d) Cum sæei commutantur etiam ei et þei post indefinitum wazuh et ipsius composita, vid. § 205, annot. 10;

e) Relativum adverbium sve (sicut): Me. 44, 72 *gamunda þatrus þuta vaurd, sve (ὡς) qap imma iesus*

f) Huc adducenda sunt etiam correlativa: *witeikis — svaleikis* qualis — talis et ordinario absolute occurrens *svaleikis* quidam — *svaleikis sve* qualis; *swalands* tam, tantum — *swalands sve* quam, quantum; *sva filu* tantum — *sva filu sve* quantum; *sva manags — swa manags sve* tam — quam, vid. Gloss. hh. vv.; ὅσους, ὅσος et ὅς complete semper cum demonstrativo præcedente: *sve ufta ves* (tam sæpe quam), *sva laggs sve* (tam longum, quam, tantum, quantum), *sva managai sve* (tot, quot), *sva filu sve, svaleikis sve* (ὅσος): Cor. I, xi, 25 *þuta vaurkjaiþ, swa ufta sve drighaiþ, du meina gamundai*; Me. ii, 19 *sva lagga weita sve (ἕσων χρόνον) miþ sis haband brupfad, ni magun fastan*; iii, 10 *sva managai sve (ὅσοι) hubidedum vundufijos, þaith þau ina gaseunn, drusun du imma*; 28; vi, 11, 30, 36; ix, 5, 13; x, 21; xii, 19; Luc. iv, 2); ix, 5, 10; Joan. vi, 11, etc.

§ 265. Quemadmodum germanice (gallice, latine, etc.) participium Græcum in verbum finitum cum relativo aliquando resolvi potest, ita et gothice quandoque contingit, sæpe præsertim cum sæei: Mth. vi, 4 *attu þeins sæei sa iwiþ (ὁ βλέπων) in sulhsnja usgibiþ þus in bairhtein*; xxvii, 17 *wana vleiþ ei fraletau izwis, barraban þau iesu sæei haitada (ἵστατον τὸν λεγόμενον) xristus?* Me. v, 15, *gasairwand frafjandun þana sæei habaida (τὸν ἐσχηότα) laiqun*; xv, 41 *anþaros manags þozei miþiddjedun (αἱ συννοηόσα) imna in iairusalem*; Col. i, 25 *ni asvargidi af venai airagjelfons zei merida isti (τῷ κυριωθέντος) in alla gashift*; Thess. I, ii, 14 *þuta samo wunnaþ fram izvaim inkuinjam swasve jah veis fram iudaim þuiei jah frauin us gemun (τῶν ἀποστεινόντων) iesua etc.*; apud Joannem et in epistolis etiam ista relativa adhibentur: Joan. xviii, 26 *qap swais þize skalke þis maistins gudjins, sa h mifj s vas (συνγινος ὅς), þammaei afnaimait þatrus usso*; xii, 4 *qap iudas simon i iakariotes, izei skastida rik (ὁ μίλιος)*

du galevjan ina; xi, 37; xvi, 2; xix, 12; Cor. I, xv, 27, 57; II, v, 21; viii, 16; Gal. I, 4; vi, 13; Eph. I, 5; Tim. I, 1, 16; et ubi ad personalia prouocina modo § 264, 2) c) descripto refertur: Rom. xiv, 4 *hu was is hu ei stoji s* (ὁ κρίνου) *froniafjana skalk?* Eph. ii, 13 *nu sai in xristau iesu jus juzei simle resuþ* (ὁμαῖς; οἱ — ὄντες) *fuirra vaurpuþ newa in bloþu xristaus*; Thess. I, ii, 13 *vaurd juþ vaurkeiþ i i izvis juzei galaubeiþ* (ὁμῶν τοῖς πιστεύουσι); Tim. I, 1, 15 *galaubjandan mik gakugida xristus gasatjands in undbaktja ikei sauru vas* (τῶν — ὄντων) *vajamerjands*. Circumscriptione nititur etiam Gothus, ubi participium subiectum est vel objectum, ut Me. v, 16 *spillodedun im þatei gasewun* (οἱ ἰδόντες); x, 52 *iesus dugann þaim walif siponjam qifau þoei habaidedun* (τὰ μέλλοντα) *ina gadaban*.

« Annotatio 1. — Eo etiam modo nomina circumscribuntur, ut Col. I, 10, *πάσα ἀρέσκεια all þatei galeikai*. Hic etiam interrogativum loco relativi ponitur: Col. iv, 8 *insandida ina du izvis ei kannjai wa bi izvis ist* (τὰ περι ὁμῶν); Eph. vi, 21, 22.

« Annotatio 2. — Vice versa participium et circumscriptione inter se commutantur: Joan. vi, 45 *wazuh sa gahausjands* (ὁ ἀκούσας) *at altin jah ganam* (μαθῶν) *gaggiþ du mis*; Cor. II, ii, 2 *was ist saei gailjai mik niba sa gaurida us mis?* Luc. iii, 11; Joan. x, 1, 2; Cor. II, x, 17, 18.

« Annotatio 3. — Rom. ix, 20 *hu was is ei andeaurdjais* (ὁ ἀνταποκρινόμενος) *guþa simplex ei adest pro hu ei.* »

ATTRACTIO.

§ 266. Attractio in eo consistit, quod sive vocabulum e sententia subordinata in principalem effaciter retroferatur, sive vocabulum sententiae subordinatae eodem modo ac aliud principalis sententiae constratur, sive tandem vocabulum sententiae principalis ab alio subordinatae sententiae absorbeatur, hoc absorpti constructionem tunc assumente. Jam vero his constructionibus, quas primitive larsan e Graeco mutuatus est, Gothus etiam sponte sua nititur.

1) Subiectum subordinatae sententiae sit objectum principalis: Me. xi, 52 *allai habaidedun iohannan þatei bi sunjai praufetes vas*, de Joanne credentibus, quod propheta esset, pro credebant Joannem esse —; Joan. vii, 27 *þana kunnun, wafro ist*; ix, 8, 29; xiv, 19; xviii, 2; Me. xii, 54; Cor. I, xvi, 15; II, xiii, 5; Cor. II, vii, 11 *saiu þata bi guþsaurgan izvis, welauda gatavida izvis usdaudein*. Coll. Joan. ix, 19 *sau ist sunus izvar, þanei qiþiþ þatei blindi gaburans vaurþi*; viii, 51.

2) Relativum vocabulo, ad quod refertur, in casa convenit: Luc. ii, 20 *hazi dedun guþ ia allai ze, þizeei* (ἐπὶ πᾶσιν οἷς) *gahausedun de omnibus, quæ (quibus þoei) audiebant*; xix, 37 *hazidedun guþ in ollai zo þaze sewun mahie* (περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμειον), *ut iii, 19*; Cor. II, xiii, 10 *þata alþapro melja ei andvairþs harduba ni tanjai bi valdufnja, þammei* (κατὰ τῶν ἐξουσίω ἡ) *franja fragaf mis*.

3) Demonstrativum omnino desedit et relativum, quod ad illud refertur, ejus casum assumit et substantivum demonstrativi sibi proponi jubet: Me. vi, 22 *þidei mik þiswizuh þei* (ὁ ἐγώ) *vileis jah gibau þas*, ora me quod tu vis, pro: hoc, quod vis; xv, 12 *wa viliþ ei tanjai þammei* (ὧν) *qiþiþ þiudan iudaie*; Luc. ix, 56 *man ni gatuhun ni vilt þizeei* (ὧν) *anewun*; Joan. vi, 23 *þat-ist uaveris quþis in galaubjaiþ þammei* (eis; ὧν) *insandida jains*; Cor. II, xii, 17 *vai þaiþ wam þizeei* (ὧν) *insandida du izvis, bifahoda izvis?* Col. iii, 2 *þamei iupa sind* (τὰ ὄντα) *fratjaiþ ni þaim þaei ana airþai sind* (ubi attractio et regularis constructio commutantur); Me. vii, 7 *duwe þai siponjos þeina ni gaggand bi þammei anafuhun þai simstans* (κατὰ τῶν παράδοσιον τῶν πρεσβυτέρων); Luc. iii, 13 *ni vaiht uf ar þatei garuid sijai* (πρὸς τὸ διατεταγμένον) *izvis lausjaiþ*; vi, 35 *hiwid fram þamei* (πρὸς ὧν) *veneid andninn*; xvii, 27 *etun jah drughan und þanei dag* (ἀχρηῆς ἡμέρας) *galaiþ newel in arka*; Joan. xi, 6 *salida in þammei vas stada* (ἐν ὧ ἦν τόπος); Cor. I, iv, 6; xi, 23; II, ii, 3; viii, 11; vii, 6; Tim. II, iii, 14; Philem. 21.

« Annotatio 1. — Gothus tamen attractionem quandoque non imitatur: a) Me. xiv, 19 *fram anastodeinai gaskafais, þoei* (κτίσεως ὧς) *gaskon guþ*; Luc. xv, 16 *gairnida sad itan haurue, þaei* (κερατίων ὧν) *matidedun sreina*; Joan. xv, 21 *gamneif þis vaurdis, þatei* (τοῦ λόγου ὧς) *ik quþ du izvis*; xvii, 5 *hanhei mik þamma vulþau, þanei* (τῆ δόξης ἧ) *habaida at þus saurþizei sa fuisus iesi*; Cor. II, i, 4 *gafrafstjan þans þairh þa ga þlaiht, þizeiei* (διὰ τῆς παραλήσεως ἧς) *gafrafstidai sijun silbans fram guþa*; Eph. ii, 4, 10; Col. i, 25; Thess. II, i, 4; Tim. II, i, 13; Neh. v, 14 *fram þamma daga ei* (ἀπὸ ἡμέρας ἧς); b) Joan. xvii, 9 *bidja bi þans, þanzel* (περὶ ὧν) *atgast mis*; Luc. i, 21 *sijais þahunds jah ni magands rodjan und þana dag ei* (ἀρχὴ ἧς ἡμέρας) *vairþai þata, du þe ei* (propter quod, ἀνθ' ὧν) *ni galaubides vaurdam neinain*; xvii, 30 *þamma daga ei* (ἧ ἡμέρα).

« Annotatio 2. — Nec nisi raro attractionem in versam dictam imitatur, ubi scilicet subiectum sententiae principalis in casu relativi ponitur: Me. xii, 10 et Luc. xvii, 20 *λιθον, ὧν ἀπεδοκίμασαν—οὗτος* vertit per *stains þammei usvaurpun þai timrjans, sah varþ du habida vaihtans*: Cor. I, x, 16 *τὸν ἄρτον ὧν κλύμεν ὄχι κοινωνία*, per *hlaiþs þanei briham, niu gamainduþs leikis?* Eo etiam modo nonnulli (Winer p. 485) locum Luc. i, 72 sq. explicant, ubi Gothus *ματθῆναι διαθήκας ἁγίας ἀπ' αὐτοῦ, ἔρχον ὧν ὁμοσε κτλ.* vertit: *gamunan triggnos veihaiþas seiraizos aifis þanei swor*, attractione iterum vitata.

« Annotatio 3. — Haec species attractionis, qua impersonale principalis sententiae, ut cum subiecto subordinatae sententiae concordet, in personale commutatur, praecipue γόνερον et ὄλον εἶναι, etiam gothice usurpari potest, licet constructio cum impersonali lingua propria sit; sic Cor. II, iii, 3 *γόνερον*

ανοι ότι εστί επιτολή Χριστού, dum evidens est, quod estis —, gothice vertitur more germanico, *svikun þ þatei sijþ aipistaule xristaus*, edicere tamen **A** *svikun þai þatei sijþ*, secundum græcum legente. Hæc autem attractio frequentior est pro δοκῆν reddendo, ut Cor. I subscript. *du kaurinþium frumei þugkei þ melida vis un us asi ai* pro videtur, quod prior a I Corinthios ex Asia scripta fuerit (prior ad Corinthios scripta fuisse videtur etc.), item Cor. II, x, 9; Gal. II, 9; Skeir. I, c; IV, c; VI, a, dum hic sæpe impersonale, videtur mihi, pro videor, adhibetur (ut Mth. vi, 7; Luc. xix, 41, Cor. II, xii, 19; Gal. II, 2), quod tamen huc non pertinet. Sic etiam Luc. III, 23 *svaei sunus mund s vas iosefs* ex fonte latino (ut putatus est) redditur. Econtra hæc attractio species regulariter usurpat ut lingua gothicæ idiotismus cum *skulds visan et mahts visun*, ita ut pro oportet ut ego, possibile est, ut tu etc., dicatur: cogor ad —, potes etc., v. l. § 176, annot. 4 d.)

2 OBJECTIVA SENTENTIA.

§ 267. Quatuor objectivæ determinationes simplicis sententiæ per sententias proprias principaliter circumscribuntur: scilicet proprium objectum, quod casibus obliquis exprimitur, causalis, modalis et temporalis.

A. OBJECTIVA SENTENTIA in stricto sensu seu ACCUSATIVA (etiam DATIVA et GENITIVA) SENTENTIA.

§ 268. Hic tres discriminandi sunt casus pro variis respectibus actionis principalis ad objectum subordinatæ sententiæ. Vel enim hoc objectum nullam lere intimam cunctationem (relationem) habet, ita ut sit simpliciter objectum actionis verbo principalis sententiæ expressæ; vel in actione ipsa verbi principalis sententiæ rationem sumit, qua existat, unde est effectus; vel objectum de quo questio est, nondum existit, sed actione principalis sententiæ producendum est, et ab agente intenditur (finis)¹. Jam vero ad effectum referendus est casus, ubi objectum ut consequentia ejusdem gradus, mensuræ, extensionisque actionis exhibetur (consecutio), ad finem vero casus, ubi peculiariter exprimitur, quod agens intendit (*scopus*). Ubi autem verba principalis sententiæ in passivo construuntur, objectiva sententia evadit subjectiva

§ 269. Quod ad consecutionem temporum in illis sententiis spectat, hoc animadvertendum est:

1) Tempus subordinatæ sententiæ ita cum tempore principalis sententiæ concordat, ut ubi præsens vel præteritum in principali usurpatur, conjunctivus præsentis vel præteriti in subordinata adhibeantur: Joan. xvii, 45 *ni bidja þuk, ei us sunimais ma us þamma fairwau, ak ei bairgais im faura þamma unseljin*; Luc. vii, 36 *baþ ina suns jareisai, ei mu tidedi miþ imna*; Mc. vi, 25 *viljau, ei mi*

gibais haubid iohannis; ix, 30 *ni vilda, ei was visse di*; Joan. xi, 31 *gaggyþ du hlaiwa, ei greitai jainar*; 19 *gagemun bi marþan jah marjan, ei gahrafstidedeina izos bi broþar izo*; Tim. I, v, 20 *fravaurhtuns in andonirþja allaize gasak, ei jah þai anþarui ugis habuina*; Phil. I, 22 *wa þuu vuljan, ni kann*; Luc. xviii, 33 *frak, wa vesi þata*.

2) Cum passiva nullo sit præteritum, vel in hujus locum præsens subditur, vel forma periphra-tica in præterito ponitur: Rom. viii, 4 *gavargida fravaurht in leika, ei garaihtei vitodis us fulljaidau in uns*; Cor. I, v, 17 *ni insandida mik xristus dauþjan ak vailamerjan, ni in suntrein vaurdis, ei ni lausjaidau galga xristaus*; II, vii, 9; xi, 7 etc.; Luc. II, 3 *iddjedun allai, ei melidai ves eina (ἀπογοργασθαι) warjizuh in seinui bourg*; Eph. III, 10 *mis atgibana var þ anis so in þindum vailamerjan gabein xristaus, ei kanniþ vesi (γνωρισθῆν) reikjam jah valdusjau hundugei guþs*; Thess. I, III, 1 etc.

3) Cum Gothus unicum habet præteritum, hoc in sententia subordinata etiam ut perfectum adhibet, ubi præsens adest in principali: Joan. ix, 49 *san ist sa sunus izvar þanci qiþiþ, þatei blinds gabaurans vaurþi (natus sit)?* Cor. II, xi, 21 *bi usveriþai qiþa sve þatei veis siukai ve seima (tuumus)*; Gal. iv, 41 *eg, ibai svare arbaididedjau (laboraverum) in izwis*.

4) Ubi præteritum in sententia principali perfecti significationem præ se fert, sequitur in subordinata præsens, cum rem venturam esse enuntiat: Mc. ix, 12 *gameliþ-ist bi sunu mans, ei manag vinna jah frakunþs vairþai*; xii, 49 *moses gamelidu (scripsit, scriptum adhuc valet) þatei jabai wis broþar gadauþnai jah bileiþai qenai jah barne ni bileiþai, ei nimai broþar is þo qen is*; Cor. I, ix, 2° *allaim vas (ἡγάσσα) all, ei waiva sumans ganasjau*; II, I, 9; xii, 7 etc.

Alias autem, in versione epistolarum præsertim, post præteritum in principali sententia præsens in subordinata usurpatur, ubi sensus objectivus est (quando scilicet aliquid faciendum esse declaratur), præterito eum subjectivum efficiente (cum dicitur, rem evenire posse, potuisse); in græco autem textu, cum in N. T. non nisi rarissime occurrit optativus, hic semper conjunctivus apparet: Joan. ix, 22 *gagæ þun sis iudaieis, ei jabai was ina andhaihtai xristu, utana synagogais vairþai* extra synagogam fiat, expellatur (*ἔγναται*); Luc. xvi, 4 *andþakta mik watauvjau (ποιήσω, quod ego facturus sim)*; Col. I, 9 *ni weiladedum saur izwis bidjandans ei fullnariþ (πληρωθῆτε) kunþjis viljins is*; Luc. I, 4 *galeikaidu mis þus meljan, ei gahunnans (ἐπερωσ) discas, duendus sis) þize vaurde astiþ*; Skeir. I, 4 *leik man andnam, ei laisareis uns vairþai þizos du guþa garaihteins*; Thess.

¹ Aliis verbis vel objectum est simpliciter regimen verbi principalis sententiæ, vel effectus actionis vel finis actionis. Interpr.

1, m, 2 insandidedum teimau þain ei izvis gatulyjai jah bidjai (εις τὸ στυγεῖν καὶ παρακαλεῖσαι) bi galaubein izvara; Rom. ix, 11; xi, 32; Cor. II, 1, 4; ii, 3-5, 9; iv, 4; v, 15; Gal. ii, 5, 10, 16, 19; Eph. i, 4; ii, 7, 9, 10; vi, 22; Phil. ii, 28; Col. iv, 8'; Thess. I, ii, 16; v, 10; Tim. I, i, 3; Philem. 15; Skeir. V, a.

Econtra Cor. II, i, 15 þizai trauinai vilda faurþis qiman at izrls, ei anþara anst habaidedei þ (ἔχρηται, habetatis, habere possitis); iii, 13 mozes Ligidu hulistr ana andarleian duþe ei ni fairveitidedeiu a (videre possint) sunjus israelis in andi þis gataurnandins; Thess. II, iii, 8 ni arvo hlaib matiledum at wamma ak vinnandans arbaidni naht jah dag vaurkjandans, ei ni kauridedeima (gravare possimus) wana izvara; Eph. iv, 10 usstaig ufar allans himinans, ei usfullidedi allata; Cor. II, ix, 5; Gal. i, 4; ii, 4; iv, 3, 4; Eph. ii, 15, 16; v, 26, 27; Phil. ii, 30; Tim. I, i, 16; Philem. 13 etc. Hinc alterius ad Corinthios epistolæ interpretes dixit v, 21 xristus saur uns gatavida frauarht, ei veis vaurþeima (heri possent) garaihtei guþs in imna; Econtra 3, 3 in izvara gauntededid sik, ei jus þamma is untedju qabeigai vair þaiþ (heri debrent). Hinc Cor. I, ix, 21 varþ iudaium etc iudaius ei iudaius gageigaidedjau — ei gageiggau vitodalausans — gageiggau incorrectum est, ut partim præterita præcedentia et sequentia, partim glossa marginalis (gavandidedjau) probant.

5) Græcum vero tantummodo imitatur Gothus, cum in oratione obliqua et in indirecta interrogatione post præteritum principalis sententiæ præsens subordinatæ hic in conjunctivo, illic in indicativo usurpat: Me. i, 27 sokidedun miþ sis misso qipan-dans, wa sijai (ἔστι) þata; Luc. viii, 9 frehun ina siponjos is qipandans, wo sijai (ἔστ' ἢν?) so gajuko; Me. ii, 1 gafrehun, þatei in garda ist (ἔστι, esset); Joan. xii, 9; Me. xvi, 4 insaiwandeins gaumidedun þammei usvalviþs ist (ἀποκεκλύσται) sa stains; Joan. xviii, 14 kajaja garaginodu iudaium, þatei batizo ist ainana mannan frajistjan saur mangeiu.

§ 270. I. 1) Ubi subordinata sententia intimam connexionem cum actione principalis non habet, sed cum eo non nisi exterius coniungitur, ut res ita se habet post verba sensuum, dicendi, cogitandi, eorum RELATIO communiter per þatei, raro autem per ei et þei vel ante cum indicativo ostenditur: Mth. v, 21 hausidedu þ þatei qipan ist þaim aizizam ni maurþrjais; Skeir. II, c nasjands þunu aravairþan dom is gasaw jah þatei in galaubeinai þeiþan habaida; Me. xii, 35 waiva qipand þai bokarjos, þatei xristus sunus ist aarveidis? Tim. I, i, 15 triggy þata vaurd þatei xristus qam in þaam fairwau, frauarhtans nasjan; Cor. II, i, 12 wofuli unsura sa ist veitvodei miþvissins unsa-

raizos, þatei in ainsalþein jah hlutren guþs usmetum in þamma fairwau; Thess. I, iii, 6 teimau þains gataih uns galaubein izvara jah þatei gaminþi unsar habaiþ goþ; Luc. xx, 37 þatei urreisand darþuns jah mozes bandvida anu aiwatundjai; Gal. iv, 22 gameliþ ist þatei abraham twans aihta sununs; Cor. I, xi, 23 andnam at frauþin þatei, in þizatei naht galeviþs ras. nam hlaif jah aviliudands gabrak; Rom. vii, 16 jabai þatei ni viljan þata tauja, gajis in vitodu, þatei goþ (scilicet ist); Luc. xix, 42 gasulgiu ist saura augam þeinaim, þatei qimand dagos ana þus jah bigraband sijands þeinai grabai þuk; Cor. I, xv, 27 biþe qipþiþ alla ushnaivida sind, bairht (scilicet ist) þatei in þann ize ushnaivida us inu þe alla; II, iii, 3 svi kunþ (ist) þatei sij þ. ai-pistaule xristaus; Tim. I, vi, 7 ni vaiht brahtedum in þamma fairwau, bi sunjai þatei ni usbairn wa magum; Me. xiii, 28 þan smakkabagnis asts þlaqus vairþiþ, kunnu þ þatei neuva ist suns; v, 29 uskunþa ana leika þatei qahaitnoda; Mth. xxvi, 2 vitu þ þatei asar twans dagans paska vairþiþ; Joan. xii, 16 gamundedun þatei þata was du þamma gameliþ; viii, 45 þatei sunrodida, ni galaubeiþ mis. Item post getrauan (Rom. viii, 38), alþun (Mth. x, 34), habun (habere ut, Mth. xi, 32), domjan (Cor. II, v, 13), etc., vid. Gloss. v. þatei a).

Joan. xiv, 28 hausidedu þ ei ik qap izvis; ix, 17 þu wa qipþis bi þana ei uslank þus wagona? xv, 18 jabai so munaseds izvis sijai, kunne iþ ei mik fruman izris sjaida; xvii, 7 nu uskunþa ei alla, þoei atgof mis, at þus sind; xi, 25 wait ei þiswah þei bidjs guþ, gipiþ þus guþ; Thess. II, iii, 4 gatruam in frauþin ei, þatei unabudum izvis, jah tauji þ; Cor. II, i, 13 venju ei und andi uskunna iþ; x, 7 jabai was gatruaþ sik silbun aristaus visan, þata þagljai usva af sis silbin ei swave is xristaus (scilicet ist), swa jah veis: Me. xi, 23 þiswazuh ei galaubjai þ þata; ei þatei qipþiþ gagaggiþ, vairþiþ imna. Hinc elliptice foruz: Cor. II, i, 18 triggy guþ, ei þata vaurd nist ju jah ne; Gal. i, 20 sai in andvuirþja guþs, ei ni liuga.

Joan. xiii, 38 anen qipþa þus, þei lana ni hrukeiþ, unte þu mik usfaikis kunnan þrim sinþum; Mth. vi, 26 in saiwip du suglam himinis, þei ni smiand nih sneiþand; Joan. xiii, 35 bi þamma uskunna unda alloi, þei meinnu siponjus sijuþ; Cor. I, iv, 9 man þei guþ nus apaustauluns us-taiktida swave danþulþans; Luc. i, 58 hausidedun gamiþjos, unte gamikilida frauja arma-hairtein sema bi izai.

2) Subjectivam sententiam formam þatei et ei, intransitivis in principali existentibus: Me. ii, 16 wa ist, þatei miþ motarjum jah frauarhtaim

¹ Hic menda in textum irrepsit, cum kannjai non sit correctæ forma, si levissime emendaveris in kann-jau, facile supponi potest, Gotthum 706 (cognoscam)

pro 706 (cognoscat, novit) legisse, salvo aliunde sensu: ut cognoscam, quid de vobis est, ut vobis veis Eph. vi, 22 et kunne iþ wa bi ugk ist.

matjip jah driggkip? elliptice Luc. II, 49 *wa þatei sokideduþ mik?* Joan. IX, 50 *sildateik ist, þatei jus ni vituþ, waþro ist;* Me. IX, 21 *wan lagq mel ist, ei þata varþ imma?*

• Annotatio 1. — Quod autem in hac subjunctiva sententia Gothus non obliviscatur, *þatei* pronomen esse relativum, ex eo patet, quod, ubi verbum principalis sententiae dativum regit, *þammei* loco *þatei* adhibeat: Phil. II, 24 *gatraua þammei (ðri) jah silba sprauto qima;* Me. XVI, 4 *insaiwandeins gau midedun þammei afvalviþs ist sa stains;* VII, 18 *ni fra þji þ þammei all þata utapro inagag-gando in wannan ni mag ina gamainjan?* Luc. I, 52; XVII, 5; Joan. VI, 5; Tim. II, 1, 12, necnon etiam post *faqmon þammei* Luc. XV, 6 et *niu lara þuk þizei* Me. IX, 58. Verumtamen, in posteriori præsertim tempore, haud raro *þatei* post *gaumjan* et *frapjan*: Skeir. VII, d *anþarans gamaudida gaumjan þatei is vas sa sama, saei in auþidai m-jere attans ize fodida;* Me. XII, 12 *fro þun þatei du im þo ga wkon qa þ;* Luc. XV, 19; Joan. VIII, 27; Skeir. VIII, d.

• Annotatio 2. — Suo etiam modo Gothus supradictas particulas commiscet, ubi simul in eadem phrasi occurrunt: Joan. IX, 24, 25 *veis vitum, þatei sa manna fravaurhts ist. þanuh andhof jains-jubai fravaurhts ist, ik ni vait, þatain vait, ei blinds vas. iþ nu saiwa;* Cor. I, XV, 5, 4 *andnam ei xristus gasvalt fur fravaurhtins unsaros jaþ-þatei ganavistrops vas jaþ-þatei urrais þridjin daga jaþ-þatei ataugids ist þaim ainlibim;* etiam post diversa verba: Cor. II, XIII, 6 *venja ei (ðri) k. nneiþ, þatei (ðri) veis ni sijum ungakusanai, ejus loco cod. B venja þatei kuneiþ ei etc., vice ve sa legit.*

• Annotatio 3. — Quod hic quandoque post *þatei* et *ei* etiam conjunctivus usurpetur, vid. § 271; quod autem etiam post hæc verba, loco particularum *þatei* et *ei* infinitivus sequatur, vid. §§ 252, 253.

§ 271. In oratione obliqua, ubi scilicet loquens verba alterius non tanquam sua, sed tanquam suæ cogitationis objectum refert, *þatei* et *ei* cum conjunctivo adhibentur, quo in casu Græcus indicativum usurpat: Joan. IX, 19 *sau ist sa sunus izvar, þanei jus qiþi þ þatei blinds gabaurans vaurþi (ἐγεννη)?* x, 56 *qiþi þ þatei vajamerjau (ἐλασσων), unte qasf sunus guþs im;* Cor. I, I, 15 *aviludo guþa ei ainnohun izvara ni dauþida, ei was ni qiþai, þatei in meinamma namin dauþidedjau (ἐλαττωσα);* x, 19 *wa nu qipam? þatei þo galiugaguda wa sijai na (ἐτιν) aiþþau þatei galiugan saljuda wa sijai?* Skeir. VII, c *lingandans bigranda, ei ni ainsan reike aiþþau saureisai galauþidedi imma.*

Hinc etiam Luc. XVI, 1 *manna gabeigs aihta saurag-gjjon, jah sa fra vrohiþs varþ du imma, ei distalidedi (ὡς διασκοπίζων) aigin is;* Joan. VIII, 56 *abraham sifaida, ei gusewi dug meinana;* Joan. IX, 18 *ni galauþidedun uðaicis bi ina, þatei is lincis vesi (ἦν) jah ussewi (ἀνθρῶν);* Skeir. I, b *kunnands þatei svalcikamma valduþja mahtus*

nauþs ustaikeuda vesi; Me. VI, 55 *berun þans ubil habaadans, þadei hausededun ei is vesi (ἐστιν);* Luc. XVIII, 9 *trauaidedun sis ei veseina (τιν) guraitai;* Mth. VI, 7 *þugkeiþ þaim þindo ei in silvaurdein seiþai andhausjaindau (τις-αποσθῆσονται);* v, 17 *ni hugjaiþ ei ik qemjau (ἦθλον) gatairan vicoþ;* Luc. XIX, 11; Joan. XI, 13; XII, 18, 54; Cor. II, XII, 19 etc.

• Annotatio 1. — Nonnisi præcunte Græco, Gothus præsens indicativi etiam post præteritum principalis sententiæ usurpat, vid. § 269, 5.

• Annotatio 2. — Etiam in oratione recta *þatei* et *ei* adhibentur, sed cum indicativo, præcunte Græco: Mth. XXVII, 45 *qas þatei sunus guþs im;* Me. I, 40 *qas du imma þatei jabai vileis, magt mik gatraujan;* VI, 16 *herodes qas þatei, þammei ik haubid afmaimait, sa ist, sah urrais us dauþaim;* x, 33 *iesus dugann im qiþan, þoei habaidedun ina gadaban þatei sai usgaggi in iairusaulyma;* Joan. IX, 9 *sumaih qeþua þatei sa ist, sumaih þatei galeiks þaama ist, iþ is qas þatei ik im;* Luc. VIII, 20 *gataihan varþ imma þatei aiþei þeina jah broþrjus þeinai standand uta;* Joan. XIII, 55 *qas du iudaium, ei, þadei ik gagga, jus ni maguþ qiman;* Mth. VII, 23; XXVI, 72; Me. II, 1; XII, 7; XIV, 72; Luc. IV, 21; XV, 27; XIX, 49 etc. In Mth. v, 51 *qiþan ist þatei, nazuh saei qen afletai, gibai izai afstassais bokos,* conjunctivus pro imperativo (ἄρω) ponitur.

• Annotatio 3. — Hinc constructioni τοῦ þatei conferri possunt casus, ubi loca Veteris Testamenti similibus particulis mediantibus citantur: Rom. IX, 17 *qiþiþ þata gamelido du faraoni, unte (ðri) — raisida þuk;* x, 9.

• Annotatio 4. — Quandoque Gothus hic etiam constructionem immutat, *þatei* ante orationem priori vice adhibito, altera prætermisso: Luc. IX, 8 *qeþun sumai þatei iohannes urrais us dauþim, sumai þan qeþun helias ataugida sik. sumaiþ-þan þatei prausetus sums usstoþ;* Joan. VII, 12 *sumaih qeþun þatei sunjeins ist, anþarai qeþunne, ak airzeiþ þo managein.*

• Annotatio 5. — Ubi sententia incidens (parenthetica) inter particulam citationis et principalem sententiam orationis inducitur, particula respondens post parentheses repetitur: Joan. XIII, 29 *sumai mundedun ei, ante arka habaida iudas, þatei qeþi imma iesus bugei;* Cor. II, v, 1 *vitum þatei, jabai airþeina unsara gards þizos hleiþros gatairada, et gatimrjon us guþa habum gard.*

§ 272. Quemadmodum hæc sententiæ cum *þatei*, *ei* etc., ut objectum vel subiectum, ita etiam ut appositio in sententiis explicativis seu epexegeticis usurpari possunt: Luc. II, 10 *spillo izvis sa heid mikila, sei vairþ þ allai manage n, þatei (quod scilicet) gabaurans ist izvis himna daga naujands;* Joan. v, 56 *þo vaursva, þoei ik tauja, veitvoðjand bi mik, þatei ato mik sanduda;* Cor. II, VII, 2 *kunnja izvis aust qasþ þo qibanon in auklesjon makidonais, þatei þata divva uledi izo*

usmanag wda da gabm ainsalpeins i ze; 9; x, 11
 pata pagkja i sa svalciks, patei wileikai sium
 raurda svalcikai jah vaurstva; Luc. vii, 59 sa iþ vesi
 prauselus, ukunþedi þau, wo jah wileika so qino,
 sei tikiþ imma, patei fravaurhta ist; Rom. x, 9
 vaurd galaubeinai, patei merjam, þei — ganisis.
 Pro patei occurrit etiam unte (coll. § 278): Cor. II,
 xi, 7 ibai fravaurht tavida mik silban haunjands, ei
 jus ushauhjaindau, unte arvoju guþs airaggeljon
 merida izvis; Luc. viii, 50 wa ist namo þein? þaruh
 gaþ harjis, unte unthlþons managos galifun in
 ina.

Joan. xvi, 17 wa ist þata patei gijþiþ unsis? Mc.
 I, 27 sokidedun miþ sis, wa sijai þata, wa so laiseino
 so niujo, ei jah ahman þaim unhrainjam anabiudiþ
 jah ushausjand imma; vi, 2; Luc. iv, 56; Luc. i,
 43 waþro mis þata, ei qemi aiþei frauþins meinis
 at mis, ubi ei qemi pro ei vel patei qimiþ, ob nimiam
 imitationem græci τῶ ἐλθῆ, quod etiam nonnisi pro
 τῷ ἐλθεῖν vel ὅτι ἦθε stare potest, dicitur, sicut etiam
 Joan. vi, 29 þat — ist vaurstu guþs, ei galaub-
 ja iþ þammei iasandida guþ; 50 sa ist hlais, saci
 us himina atstai, ei saci þis matjai ni gad au þnai;
 xv, 15; xvii, 3.

§ 273. 1) Huc pertinent etiam indirectæ interro-
 gationes, quæ verbum in conjunctivo communiter,
 in indicativo quoque, ubi scilicet per præeritum in-
 terrogatur, habere possunt: Mth. vi, 25 ni mauraiþ
 raivalai izvarai, wa matjaiþ (φάγοι) jah wa
 drigkaiþ (πίνοι), nih leika izvaramma, we vas-
 iaiþ (ἐνδύσοσθε); Luc. viii, 9 frehun siponjos, wa
 sijai (εἶν) so gajuho; Mc. i, 27; Joan. xvi, 18;
 Luc. xv, 26 frah, wa vesi þata; xix, 48 ni bige-
 tun, wa gatavidedeina (ποιήσωσιν); xix, 15;
 Luc. i, 29 þahia sis mariam, we leika vesi (εἶν)
 so goleins; ix, 46 galaiþ mitons in ins, warjis þau
 i ze maists vesi (εἶν); Col. iv, 6 vaurd izvar sinteino
 in anstai salta gasuqoþ siai, ei viteiþ, waiva skuleiþ
 (διδάσκω) ainwarjammeh andhafjan; Mth. viii,
 20 sunus mans ni habaiþ, war haubiþ sein ana-
 hnai vajai (κλῆν); Cor. II, xiii, 5 izvis silbans
 fraisiþ, s ijai du (ἔστι) in galaubeinai; ii, 9; Mc.
 x, 2; xv, 36; Luc. xiv, 28; xv, 44 peilatus hundafaþ
 frah, ei iesus juþan gad au þnodedi (ἀπεθνε);
 Phil. iii, 12 afargagga ei gafaha (καταλάβω), in
 þanmei gafahans varþ fram xristau; Luc. vi, 7 vitai-
 dedun, ja u in sabbato daga leikinodedi (θερα-
 πείει); iii, 15 þuhiedun allai in hairtam seinaim
 bi iohannein, ni u aufta sa vesi (εἶν) xristus;
 Phil. i, 22 wa þau (quo alias gr. ἄν verititur) va-
 lja u, ni kann.

Joan. viii, 14 vait, wa þro qam (ἄλλον) jah waþ
 galeiþa (ὑπέρω), iþ jus ni vitu þ, waþro qima
 (ἔρχομαι) jah waþ galeiþa; Eph. i, 18 guþ gibai izvis
 ahman handugeins, ei viteiþ, wa ist (ἔστιν) vens
 lþonai; Joan. vi, 64 vissa iesus, warjai sind (εἰσιν)
 þai ni galaubjandans jah was ist saci galciveiþ ina;
 ix, 15 frehua ina, waiva us saw (ἀνέλεψεν); 21
 waiva nu saiviþ, ni vitum, aipþau was us-

luuk imma þo augoua, veis ni titun; Cor. II, i,
 17 mito ibai aufto leihtis bruhtha (ἐχρησάμεν);
 Gal. iii, 2; Eph. vi, 22. Indicativus et conjunctivus
 promiscue usurpantur apud Joan. vii, 17 uskunnaiþ
 bi þo laisein, framuk guþa sijai (ἔστιν) þau ihu
 fram mis silbia rudja (αλλῶ).

• Annotatio. — Particula interrogativa etiam præ-
 ternitti potest: Mc. iii, 2 vitaidedun, hailidedi
 (ei θεραπεύσει) sabbata daga; vel in principali sen-
 tentia suppleta est. Mc. xi, 15 atiddja (scilicet
 quesivit, inspexit) ei aufto bigeti (ei ἔρα εἰρή-
 σει, ut forte inveniret) wa ana ina. Contrario Luc.
 xviii, 8 sunus mans qimands biugita i galaubein di-
 rectam interrogationem præbet, an forte inveniet.
 — Pro ei adhibetur etiam jabai; Joan. ix, 25 jahai
 fravaurhts ist, ik ni vait. »

2) Inter casus interrogationis indirecte illi gothice
 memorandi sunt, in quibus est vereor ne, quippe cum
 subordinata sententia per interrogativum ibai vel ibai
 aufto cum conjunctivo ad principalem connectatur:
 Cor. II, xii, 20 og ibai aufto (μάπως) qimands ni
 svalcicans sve riljau bigitau izvis jah ik bigitai-
 dau izvis svalciks sve ni viteiþ mik. ibai (μή) oftra
 qimandan mik guþ gahaujai ut izvis jah qaino
 managans þize saura fravaurkjandane; Gal. iv, 11
 og izvis, ibai svare arbaididedjau in izvis;
 Cor. II, xi, 3 og ibai aufto riurja vair þaina,
 fraþju izvara af ainsalpein.

Cum ogan subauditio: Mth. xxvii, 64 hait vitau
 hlaiva (timemus enim) ibai aufto (μήποτε) sipon-
 jos is binimaina imma jah qihaina urrais;
 Mc. ii, 21 ni manna plat sanis niujis siujiþ ana
 snagan fairujana (timere debet), ibai asnum a
 fullon af þamma sa niuja; 22; Luc. xiv, 29; Rom.
 xi, 21, Cor. II, xii, 6; Tim. I, iii, 6 et.

Hinc etiam Cor. II, viii, 20 gateviþs miþ gasinþam
 was biraudjandam þata, ibai was uns fuirnodedi;
 Gal. ii, 2 þuhitaim, ibai svare rinnau aipþan runn-
 jan; vi, 1 atsaino þuk siþau, ibai jah þu fruisai-
 xau; v, 15 saiviþ, ibai fram izvis missa fraqimain-
 dan.

§ 274. II. EFFECTUS, qui per accusativum cum in-
 finitivo alias redditur (§ 253, 4; coll. § 252, 6),
 etiam per ei exprimi potest, scilicet:

1) Cum conjunctivo post taujan, gataujan et bihti
 ist: Joan. xi, 57 niu mahta iesus gataujan, ei jah sa
 ni gaþaudnodedi? Col. iv, 16 taujaiþ, ei so
 aipistaule in laudeikaion aikklesjon ussigyvaida u
 jah þoei ist us laudeikaion jus ussigvaid; Joan.
 xviii, 59 ist bihti izvis, ei ainana izvis fraletau in
 pasxa.

2) Cum indicativo post varþ; Joan. xiv, 22 wa
 varþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban, iþ
 þizai manasedai ai? Luc. vi, 12 varþ in dugam þaim,
 ei usiddja iesus in fairguni hidjan; viii, 1 varþ
 biþe, ei jah is vratoda and þaurgs jah haimos.

• Annotatio I. — Post varþ loco subordinatæ sen-
 tentiæ etiam copulativa, apud Lucam præsertim,
 sequitur: v, 17 varþ in ainamma daga jah (xai) is
 vas laisjands; viii, 22 varþ in ainamma þize daga

jah is gala þ; u, 15 varþ biþe galijun faira im þraugijlus, jah þai hairþjos qeþun du sis mi-so; v, 12, 35; ix, 51; xvii, 41, et etiam Nch. vi, 16 et Mth. ix, 10. Vel subordinata sententia sine particula connecti ut principali: Mth. xxvi, 4 varþ, biþe ustauh iesus alla þo vaurda, qaþ siponjam seinaim; Mc. i, 9; Luc. i, 59.

• Annotatio 2. — Mc. x, 38 habet *magutsu driggkan stikt, þavei ik driggka, jah daupeinai, þizwei ik druppjuda, ei dauþjain dau*, sive quia Gothus constructionem aliam adhibere voluit, sive forsau quia infinitivo passivi indigebat.

§ 25. CONSECUTIO, ita ut exprimitur

1) Per simplex *ei* cum indicativo præteriti vel conjunctivo præsentis: Joan. ix, 2 *was fravaurhta? sau þau sadrein is, ei blinds gabaurans varþ*; Rom. vii, 5 *jabai gasciltiþ vair, qens friju ist þis vitodis, ei ni sij ai (τοῦ μὴ εἶναι) hoinaudi vaurþana ubi anþaramma: Cor. I, ix, 24 sva rinnaiþ, ei garinnaiþ*,

2) Ordinario per *svaei*, vel *sve* (ὥστε), et equidem

a) Cum indicativo: Gal. ii, 13 *niþlitidedun imma vadaeis, svaei barnabas miþgatans varþ þizai litai ize; Thess. II, i, 5 managuiþ friaþva in izvis misso, svaei veis silbans in izvis wopam; Mc. i, 27; ii, 28; Rom. xiii, 2; Cor. II, v, 16, 17; Gal. iv, 7 etc.*, ubi sæpius in coordinans *inde*, hinc significatione transit; Luc. v, 6, 7 *galukun managein fiske filu sve natja dishnaupnodedun ize. jah gafulidedun þa skipa sve sugqun*;

• Annotatio. — In Gal iv, 16 ὥστε per *þ* sre redditur, unde Gothum ὥ; τε legisse conjicitur; *þ* etiam Joan. vi, 18 pro τε usurpat.

b) Cum conjunctivo: Cor. II, iii, 7 *andbahti dauþaus in gameleinim gafriahþiþ in stainam varþ vulþag, svaei ni mahtedeina sunjs israelis fairveitjan du elita mozeis in vulþaus eli is is; viii, 5 sik silbau utgeþun uns, svaei becei ma teitaun etc.; Skeir. III, e iohannes missadede, aflet qubaihait, iþ frauþins (scilicet dauþeins vel mereins) ut afleta fravaurhte jah fragiþ veihis ahmies, — svaei sijai dauþeins iohannes ana midunai tvadje ligondei;*

c) Cum infinitivo, præente Græco: Cor. II, ii, 6 *gunah þannua xaleikamma and beit þata fram manugaim, svaei þau andaneifo izvis mais fragiban jah gaplahaun; Thes. II, ii, 4 samstandands jah usfarhaffands sik usfar all qiþana guþ aiþþon allatu blotinassu, svaei in guþs alk sitan; Luc. ix, 32 galijun in haim samarete, sve manvjan imma.*

§ 276. III. FEMIS, ut, infinitivo quidem gothice exprimitur (vid. § 252), sed etiam per *ei*, ubi affirmativo, ubi autem negative de fine queritur, per *er* ni cum conjunctivo:

a) Post verba volendi: Mth. xxvii, 17 *wana vleiþ ei frat. tan izvis? Cor. I, xvi, 12 ansto ni vas vilþa, ei apau'la qemi; Joan. vi, 40; Thess. I, iv, 5 etc.*

b) Præsertim post verba, quæ aliquid voluntatis

consilium significant, ut imperare, prohibere, petere, querere, concludere, dare etc., Mc. viii, 7 *iesus fiskans þiuhþands qaþ (mandavi), ei atlugidedeina (ποπαθεῖναι) þans; Eph. iv, 17 qiþa jah veitvofja in frauþin, ei þanaseiþs ni gaggaiþ (μὴ περιπατεῖν) in usvissja hugis; Mc. iii, 9; ix, 18; Luc. iv, 3; Gal. v, 16; Mc. v, 43 anabauþ im filu, ei manna ni sunþi þata; Joan. xiii, 34 anabusu ninja gibu isris, ei friju þ izvis misso; Mc. vii, 36; ix, 9; Joan. xv, 12, 17; Mc. vi, 8 sau rbauþ im, ei vaiht ni nemaina in tig etc.; iii, 12 filu andbait ins, ei ina ni gasvikun þidedeina; x, 47 wotidedun imma managai, ei gahahaidedi; xv, 11 gudjans invagidedun þo managein, ei barabban fratailoti im; ix, 12 gameliþ ist bi sunu mans, ei maag vinnai jah frakunþs vairþai, xi 49; vi, 12 usgaggandans meridedun, ei idretgodedeina; Luc. v, 17 bandvivedun gamonau in anþaramma skipa, ei atiddjedeina hilpan ize; Mc. v, 10 baþ ina filu, ei ni usdrebri im us landa, Col. iv, 12 aipafras usduudeiþ bi isvis in bidom, ei standaiþ allavaurstans etc.; Thess. I, v, 27 bisvara izvis in frauþin, ei ussiggvaidau so virstaule þain broþrum; Cor. II, ii, 1 gastauða þata silba at mis, ei astra in savrgai ni qimuu ut izvis; Rom. xiv, 13 þata stojaiþ, ei ni satjaiþ bistagg broþr; Joan. ix, 22 gageþun sis indaieis, ei jabai was iesu andhahaiti xristu, utau synagogais vairþai; Thess. I, iii, 1 galeikaidu uns, ei biliþanai veseima in aprinin unoi; Mth. xxvii, 4 runa nemun gudjans bi iesu, ei asdau þidedeina iaa; Mc. iii, 6; Joan. xii, 10 inunaidedun gudjans, ei jah lazara usqemeina; Gal. ii, 17 sokjandans ei garaihtai domjaiuda in xristau digtanai sijun jas-silbans fravaurhtai; Mth. viii, 4 saiw (vide, id est, cura), et mann ni qiþais; ix, 30; Mc. i, 44; viii, 15; Cor. I, xvi, 10; Col. iv, 17; Mc. xv, 15 peilatus iesu atgaf usbligvands, ei ushramiþs vesi; x, 37 fragiþ ukis, ei ains us taihsvon þeinai jah ains af hleidumcin þeinai sitaiva; xi, 16 ni litlot iesus, ei was þairhþeri kas þairh alh;*

c) Post verba et formulas, quæ indigentiam, necessitatem, obligationem quandam indicant: Mth. iii, 11 ni im vairþs, ei andbindau skaudruip skohis is; viii, 8 etc.; Skeir. I, c þata vesi vifru þata gadob, ei frauþa qimands mahtai gudskai þana galautidedi; Joan. xii, 23 gam weita, ei sveraidau sunus mans; Joan. xvi, 30 ni þarst, ei þukwas fraihnai; Thess. I, v, 4;

d) Post impersonalia et formulas *ganah, goþ ist*, in monitione ist, etc.: Mth. x, 25 *gunah siponi, ei vairþai sve laisareis; Mc. ix, 42 goþ ist imma mais, er galeggjaidau asilugairnus ana hatsuggan is jah fravaurpanus vesi in marein; Mth. v, 29 batisvot þus, ei fragistnai ains lipive þeiuaise jah in allatu leik þein gudriusai in gainnan; 30; Joan. xvi, 7; Cor. I, iv, 2 mis in minnistru ist, er fram izvis ussokjardun;*

• Annotatio 1. — Hæc raro post *ei* indicativus po-

niur, ut: Me. xi, 28 *was þu þata valdu sni atgaf, ei þata taujis?* Joan. xvi, 2 *qina þ weida, ei sawazah saei usqimþ izris, þuggakei þ hunsta saljan guþa*; 17 *leut ei ni saiw þ mik, in duobus ultimis casibus ei simpliciter relativum est; ceterum post leut alias venit etiam jah: Joan. xvi, 19, ut Græco semper fieri solet, coll. § 274, annot. 1. Coll. Luc. vii, 4 *vairþs ist þammaei fragiþi þata.**

• Annotatio 2. — Pro *ei* semel occurrit *þatei*: Skeir. III, c *franja fragiþi þ im, þatei sunjus þudangardjos vair þaina.*

• Annotatio 3. — De constructione formulæ *timere* *ne* vid. § 273, 2. >

e) Post verba motus et totas sententias: Joan. xii, 9 *qemu n ni in iesuis unis, ak ei jah lezuru seaweina*; Mth. xxvii, 42 *atsteignidun of galjin, ei gasaiwai ma, jah guloubjam imma*; Me. iii, 2 *ritaidedun imma, hailidedi sabbato duga, ei vrohtidedeina ina*; x, 17 *wa taujan, ei libainais aiveinans arþja vair þau?* xvi, 1 *usbauhtedun aromuta, ei atgaggandeins gasalhode deina iesu*; Joan. xii, 42 *saura sareisaium ni andhaihtun, ei us ey-nagogein ni usvaurpanoi vaur þeina*; Cor. I, i, 35 *avilundo guþa, ei aimuhun izvara ni dauþida, ei was ni qi þai, þatei in meinamma namia dauþidedjan, etc., vid. Gloss. v. Ei 5) a). Huc pertinet etiam formula ei usfullnodedi þata gamelido Mth. vii, 17; Me. xiv, 4; Joan. xii, 58 etc.*

• Annotatio 4. — Apud Joannem quandoque *þei* in locum ei subditur: vi, 12 *galisþ þos oflißundedeins arauhsaos, þei vaihtai in frugistuut*; 7; xiii, 34; xvi, 33.

• Annotatio 5. — Semel *ei* cum indicativo occurrit Joan. xiv, 3 *aftra qima jah andnima izwis du mis silbia, ei þarei in ik, þaruh siþu þ jah jus*; et ni, ne, pro *ei* ni Skeir. III, b *jah leikis hrautino iamaidiþs vas sidus jah sa bi guþ hrainei anabudana vas, ni þanaseiþs judaiviskau usarranacimni brukjan usdaudjain a.*

• Annotatio 6. — *Ei* etiam *þau* (2v) post se permittit: Luc. xvi, 4 *ondþakta raik wa taujan, ei þau, biþe afsatjaidau, andnimaina mik*; Me. vi, 56.

• Annotatio 7. — Cum finis etiam per *du* et infinitivum exprimatur (§ 254 I, 2), inde lit, ut hæc et illa constructiones quandoque promiscue commisceantur: Me. iii, 14 *gavamhta iesus tealif du visan miþ sis jah ei insandiledi ins werjan*; Luc. ii, 22 — 24 *brahtedun iesu in iairmaalem utsaljan saura fraujin þu ei geþeina fram imma huns*; Skeir. IV, d *þo insakana vesun fram iohanne ni in þis þatainei, ei fraujins mikilein gakan nidedi, ak du gatarkjan jah gasalian þo afgudon haifs.*

• Annotatio 8. — *Þva* *þo* sepe per *þvai* redditur, quod tamen ordinario significat utinam, vid. § 273, 2. >

§ 277. Grammaticæ loquendo scorus a fine eodem modo discriminatur, atque consecutio ab effectu (§

275); tunc enim conjunctio (*ei*) subordinatæ sententiæ per demonstrativum in principali preparatur: Me. iv, 21 *ibai tukarn qimþ du þe ei us melan sat jaidau aþþau indar figr, niu ei ana tukarnastap a satjaidau?* Eph. vi, 22 *tykeika msardida du izris du þ þv ei kunnæi þ wa bi ugk ist*; iii, 4; Cor. II, iii, 13; Joan. xviii, 57 *du þamma gubaurans in jah du þamma qum in þamma sairvau, ei weitvodjan sunjai*; Rom. ix, 17 *in þize¹ raisida þuk ei gabairhtjan bi þus maht meina*; hinc etiam *þeei* ideo ut: Joan. vi, 38 *astaig us himna nih þeei taujan viljan meinana ak viljan þis sandjandins mik*; Cor. II, ii, 4 *gamelida izwis þairn managa tagra ni þeei saw-gai þ ak ei fraiþva kunnæi þ.*

B. CAUSALIS SENTENTIA.

§ 278. Subordinate causales sententiæ per *ei*, *þei*, *unte* et *þatei*, quod (ὅτι, ἐπει) cum ind. casivo, indicantur. Jam vero veniunt

1) Post verba, quæ rationem alienius exhibent, ut letari, mirari, misereri, gratias agere² (coll. § 254): Luc. x, 20 *þamma ni sagino þ, ei almans izwis ushausjand*; Joan. xiv, 28 *jabu frijdedeþ mik aþþau juu saginodedeþ, ei ik gagqþ du utin*; Me. xv, 44 *peilatus siidaleikida, ei iesus supan gaxalt*; Gal. i, 6; Cor. I, i, 14 *avliuþo guþa, ei aimuhun izvara ni dauþida*; xi, 2 *hazja izwis, þei allata mein gamunandans siþu þ.*

Luc. xv, 9 *sagino þ miþ mis, unte bigat drahkou*; Phil. iv, 10; Luc. i, 47 *svegneid akka meins du guþa, unte vasaw du hraivirni þinjs sruinizo*; Me. viii, 2 *in seinoda du managein, unte ju dugans þrus miþ mis vesun jah ni haband wa matjaina*; Tim. I, i, 13 *gaarmoiþs vas, unte unvitands gatavida in ungalubeinai*; iv, 10 *idveitjanda, unte remidedun du guþa libundin*; Joan. vii, 25 *mis hatizo þ, unte allann mannan hailana gatavida in rabbato*; Luc. xvi, 8 *hazida frauja sauragagujan invindiþos, unte frodaba gatavida*; xviii, 11 *avilundo þus, unte ni in svaste þai anþurai mans*; Joan. xi, 41; Cor. II, viii, 17; Luc. xvii, 9 *ibni þagþ þus sairhaitis skalka, unte gatavida þatei anabudan vas?* Mth. v, 8 *audaþi þai hrainjahairtaus, unte þai guþ gasaveud.*

• Annotatio. — Non nisi rarissime hic adhibetur conjunctivus, ut: Joan. xi, 15 *sagino in teava, ei galoubjai þ*; Phil. ii, 2 *usfullerþ meina fahed, ei þai sumo hujjaiþ, in posteriori loco et potius significat ideo quod.*

2) Post interrogativa *uteiks* *ist*, *was* *ist* cum prægnanti sensu, qualis est: Mth. viii, 27 *uteiks ist sa, ei jahvindes jah marei uþhausjand imma*; in parallelo loco Me. iv, 41 *adest ante pro ei*; Luc. i, 21 *þakta sis, veinika vesi zo govins, þatei sma þizputa vzi*; viii, 25 *was ist sa, ei jah vindam saurbia-di þ jah ratnm.* Post *ei* etiam hic conjunctivus usurpatur: Rom. ix, 20 *was ist, ei andvaurdjara guþa*; Joan. ix, 56.

¹ Exod. ix, 30) hic laudatur, convenit.

² Vel potius post verba, quorum actio ratione, motivo, seu causa indiget, ut existat, ut letari, mirari, etc., de aliquo, propter, etc. *Interj*

¹ Græce est εἰς αὐτὸ τοῦτο in eo quod, gothice commouitur *du þamma* (Cor. II, v, 5; Eph. v, 28) versus; in *þize* contra, propter quod significat, sed Gothus LXX interpretibus, quorum locus (ὅθεν τοῦτο

3) Post integras sententias *þatei* et *unte*, necnon *þend* cum indicativo adhibentur: Joan. x, 53 *in godis vaurstvis ni stainjam þuk ak in vajamereins jah þatei taujis þuk silban du guþa*; xv, 5 *saei visip in m s jah ik in imma, sva bairip akrau manag, þatei imh mik ni maguþ taujan ni vaiht*; xvi, 9; xvii, 8; Gal. iv, 6, etc.; Mth. v, 35 *ik qiþa izvis ni seuran allis, ni bi limina, un'e stots ist guþs, nih bi airþai, unte futubaurd ist futre is, nih bi tai usau'ymoi, unte baurgs ist þis mikilins þiutanis*; xxvii, 6 *ni skuld ist lagjan þam m kaurbara n, unte (επει) andvairþi bteþis ist, etc., vid. gloss. v. Unte 2) b*; Luc. ii, 29 *nu fraleita's skalk þeimana in gavairþju, þande sevin augona meina nasein þeina*; xvi, 5 *wa taujan, þande i frauja meins afniniþ sauragaggi of mis*; i, 34; Joan. v, 38; ix, 16; Cor. I, xv, 20; Phil. i, 18.

Hic etiam causalem sententiam demonstrativam præparat: Luc. i, 15 *ni ogs þus du þe ei (δύοι) andhaus du ist bida þeina*; 35 *mahs hauhiatins usarskadvent þus du þe ei (δύο), saei gaba'rada veih's, haitada suns guþs*; 20; ii, 4; Cor. I, xv, 9. Apud Joannem dicitur: viii, 47 *du þe jus ni kauseiþ, unte us guþa ni sijuh*; xv, 19 *unte us þamma fairwau ni sijuh, du þe sijaid izvis so manaseþs*; x, 17; xv, 19; Joan. xvi, 49 *bi þata sakeiþ miþ izvis misso, þatei qaþ. Huc etiam pertinet Luc. xv, 6 saginoþ miþ mis þammei bigat lamb mein, nam þammei pro þamma ei (de eo quod) ponitur, vid. § 270, annot. 1. Coll. Cor. II, xi, 11 in wis? unte ni frijo izvis?*

4) Conjunctivus in causalibus sententiis usurpatur, ubi negatio causalem particulam præcedit: Joan. vii, 22 *du þe moses a'gaf izvis bimait, ni þatei (οὐχ ὄτι) fram mose sijai ak us attam*; Cor. II, iii, 5 *trauain sraleika habam þairh xristu du guþa, ni þatei vairþai sijaima þaghjan wa of uns silbam, ak us vairþida unsara us guþa ist*; Thess. II, iii, 9 *ni arroja hlaib matiledum, ni þatei ni habaide deima valdufni, ak ei uns silbans du frisahrtai gebeima*; Cor. II, i, 24; Phil. iii, 12; iv, 11, 17; Skeir. IV, b; Joan. xii, 6 *þata qaþ, ni þeei ina þize þarbane kura ve si, ak unte þiubs vas. Post ni unte tamen indicativus sequitur: Cor. II, vii, 9 nu sagino, ni unte gauridai vesuþ, ak unte gauridai vesuþ du idreigai.*

C. MODALIS SENTENTIA.

§ 279. Modali simplicis sententiæ (§ 241) hic respondet,

1. COMPARATIVA SENTENTIA. Jam vero duo comparantur,

1) Quæ ut similia proponuntur, quo in casu correlativa particulae quemadmodum (ώς) — ita (ὡς τὸς, ὡς τὸς καί), *svasve* vel (communiter in comparandis unicis objectis) *sve*—*sra* vel *srah jah* et *srah* sic etiam usurpantur: Joan. xiii, 45 *du frisahrtai atqaf izvis, ei svasve ik gatavidu izvis, sva jus taujaiþ*; Rom. vii, 4 *svasve in anumma leika liþuns managan habam, sra managar ain leik sijom*; Mc. iv, 26 *sra ist þindangardi guþs, svasve jubai manna vairpiþ fraiva ana un þni*; Cor. II, i, 5 *svasve uforassu ist bulaine xri-*

staus in uns, sva jah þa rh xristu usar filu ist jah gaprasteins unsara; Eph. v, 24 *svasve aihklesjo ufauseiþ xristu, srah qenes abnam seinaim*; Luc. xvii, 26 *svasve varþ in dagam nauelis, srah vairþiþ juh in dagam sunaus mans*; Joan. xv, 4 *sve sa veinatains ni mag akran bairan of sil silbin, niba ist ana veinutira, sva h nih jus, niba in mis sijuh.*

Aliquando etiam particula demonstrativa dicitur: Cor. II, viii, 6 *bedum teitaun, ei svasve sava dustodida, srah ustuhci in izvis jah þa anst, akci sve railtis in allanma managniþ, jah in þizai austai managnaiþ*; Mth. vi, 10 *vairþai vilja þeins sve þai bokarjos*; Mth. vii, 29; Cor. II, ii, 17; Mth. vi, 12 *astet uns þatei skulans sijaima, svasve jah veis astetam skulam unsaraim*; Luc. vi, 36; Luc. ix, 54 *vileizu ei qiþaia, sou atguggai us himina, sve jah heleias gatavida*; Cor. II, xi, 3 *og ibai austo, svasve vaurms aivnam ustloda fludeisein, riurja van þaina fraþja izvaru of ainsulþein,*

1. Annotatio 1. — Pro *svasve* vel *sve* semel adest *svei* Luc. iii, 23 *ras icsus sve jere þrijeligive uf gakuþai sva ei suns munds vis iosefis.*

2. Annotatio 2. — Idem atque dicitur *samaleiko sve*: Luc. xvii, 23 *etun jah drughun, samaleiko jah sve varþ in dagam lodis.*

3. Annotatio 3. — In comparativis sententiis verbum, non aliter influens, semper in indicativo ponitur, conjunctivo tantum usurpato Eph. vi, 20 *saur airiggeþjon airino in kunavedam, ei in izai gadarsjan, sve skuljan (ὡς δὲ με) rodjan, et Cor. I, iv, 7 wa wopis sve ni nemeis pro ὡς μὴ λαβῶν; eodem modo ὡς cum participio circumscribitur Luc. xvi, 1 sauragaggjo fraurohiþs varþ ei dis'ahide di (ὡς διασκοπιζῶν) uigin fraujins, quamvis *sve* et *svasve* cum participio stare possint, vid. Cor. II, x, 9, 14.*

2) Vel aliud alii præstat, quo in casu comparativus cum *þau* sequente adhibetur: Mc. x, 25 *azetizo ist ulbandau þairh þairko neþlos galei þan, þau gab gamma in þiudangardja guþs galei þan*; Luc. v, 25 *waþar ist azetizo qiþan astetanda þus fravaurhteis, þau qiþan urreis jah gagg*; xvi, 17 *azetizo ist himin juh airþa hindarleiþan, þau nitadis ainana vrit gadriusan*; Rom. xiii, 11 *nu newis ist naseins unsara, þau þan gataubidedum*; Eph. iii, 20 *rulþus þamma mahteigin usar all taujan maiza, þau bidjam aiþ þau fraþjam. Coll. §§ 197 4) et 250 4) b*.

4. Annotatio 4. — Mc. ix, 47 *goþ þus ist haihamma galei þan in þiudangardja guþs, þau tva augona habandin airairpan in gaiainnau pro comparativo batizo ponitur qaþ. Coll. Luc. xv, 7 sra (relative ad præcedentem comparisonem) saheds vairþiþ in himina in uinis fravaurhtis idreigondins, þau ia niantshundis jah mune garahlaze.*

§ 280. II. HYPOTHETICA VEL CONDITIONALIS SENTENTIA. In conditionalibus sententiis modus eligendus non tam ex præeunte græco pendet, quam potius ex ratione diversa qua res interpret considerat; vel enim de his cogitat ut reipsa existentibus, vel eas ut mere

possibiles spectat; in priori casu, ubi scilicet hypothesis ut realis observatur, indicativus, in posteriori autem, ubi nimirum hypothesis ut simpliciter possibilis habetur, conjunctivus praesentis, conjunctivus vero praeteriti, ubi hypothesis ut non realis tantum aspicitur, usurpatur. Porro in hoc ultimo casu etiam conjunctivus praeteriti occurrit sive cum *hau*, sive cum *aip̄hau*, in duobus vero prioribus adest indicativus vel conjunctivus praesens, vel adeoque imperativus. Quoad conjunctiones hypotheticas seu conditionales hae sunt: *jabai* (εἰ, ἔάν), *si*, *an*, et *jabai ni*, *niba* (nibai, εἰ μὴ), nisi, quandoque etiam *haude* (handede, εἰ), et ubi antecedens et consequens in conjunctivo praesentis construuntur, positiva conditio per *ih̄* (si), quod vocabulo postponi potest, et negativa per *nih* (nisi) indicatur.

1) Indicativus in stipulantibus sententiis: Rom. vii, 3 *at libandin abin qens haitada horinondei, jabai vair̄pīh̄* (ἐάν γένεται) *vaira anp̄aranna, jabai gasvilit̄ih̄* (ἐάν ἀποθάνῃ) *vair, frija ist̄his vitodis*; Joan. xiii, 47 *haude hata vitūh̄* (εἰ οἴδατε), *audagai sijūh̄, jabai taujīh̄* (ἐάν ποιῆτε) *hata*; Cor. II, xi, 4 *jabai sa qima du anp̄arana iesu merעי̄h̄* (εἰ κηρύσσει), *hanei veis ni meridedum, aip̄hau jabai ahman anp̄arana nethūh̄* (λαμβάνετε), *hanei ni nenūh̄, railu us hu-laidedūh̄*; vii, 14 *jabai wa waiwap* (εἰ κερῶχημα), *ni gaur̄skōh̄s var̄h̄*; Mth. vii, 31 *jabai usvair̄pis* (εἰ ἐκδόσεις) *uns, uslaub̄ei uns galeīhan in̄ho hair̄da*; Col. iii, 1 *jabai mīpurri sūh̄* (εἰ συνήρηθετε) *aristau, hozi up̄a sind sokeīh̄*; Gal. ii, 14 *jabai hu iudaius visands̄ hiudisko libais* (εἰ ζῆς), *waiva hiudos baid̄eis iudaiiskon?* Cor. I, iv, 7 *wa habuis patei ni numt? aip̄hau jabai andnamt* (εἰ ἔλαβετε), *wa wopis sre ni nemeis?* Mth. vi, 39 *haude hari haīh̄jus gūh̄ svu vas̄jīh̄* (εἰ ἀγγιονισσω), *waiva mais iz̄is?* Rom. xi, 21 *haudei gūh̄ h̄ans us gabaup̄ai astans ni freidida* (εἰ ἐρείσασα), *ibai aust̄o ni huk freidjai* (pro futuro, *φείσεται*).

Mc. vii, 5 *iudaiis niba ufla h̄rahand* (ἐάν μὴ σφωρται) *hunduns, ni matjand. jah af mapla niba daupjand* (ἐάν μὴ βαπτισθῶνται), *ni matjand*; Joan. xv, 4 *sve sa veinat̄ains ni mag akran bairan af sis silbin, niba ist̄ana veinatriva. svah nih̄jus, niba in̄mis sijūh̄*; Cor. I, xv, 2 *aivaggi skulūh̄ gamunan, niba svare galaub̄idedūh̄* (εἰ μὴ ἐπιστεύσατε); Joan. vii, 51 *ibai vitop̄ unsara stoj̄h̄ mannan, nibai saur̄his hauseīh̄* (ἐάν μὴ ἀποθῶν) *fram in̄mia?*

2) Conjunctivus praesentis in stipulantibus sententiis: Joan. viii, 52 *jabai was mein vaurd fast̄ai* (ἐάν τηρήσῃ), *ni kausjai* (οὐ μὴ γέσσειται) *dan̄hau*; Tim. II, ii, 21 *jabai was gahr̄aīn̄jai* (ἐάν ἐκκαθάρῃ: in interpretatione nostra *mundet pro mundet* legendum est) *sik̄ h̄zei, vair̄pīh̄ kas du sver̄ih̄ai*; Cor. I, xiii, 2 *jabai habau* (ἐάν ἔχω) *praufejans jah vit̄ja u allaise runos — ih̄ friah̄va ni habau, ni vaiht̄im* (εἰμι): *jah jabai fraat̄jau allos aih̄ins meinas — ih̄ friah̄va ni habau, ni vaiht̄ botos mis taujau* (ἠφελόμην); Gal. v, 14 *jabai binait mer̄jau* (εἰ κηρύσσω), *daive h̄anumais vrikada* (διεῶχο-

μα: in interpretatione nostra *patior pro patiar* legendum est)? Mth. v, 29 *jabai augo h̄ein hata taih̄so mar̄zjai* (εἰ σκωδῶδιζει) *huk, usstagg hata jah vair̄p̄af hus*; Cor. I, vii, 8 *gop̄ist̄im, jabai sind* (ἐάν μείνωσι) *sve ik̄ ih̄ jabai ni gahubaina sik* (εἰ δὲ οὐ ἐργασάζονται), *liugandau* (γυμνασάτων).

Joan. x, 37 *niba taujau* (εἰ οὐ ποιῶ) *vaurstra allins meiais. ni galaubeīh̄ mis, ih̄ jabai tanjau, niba mis gata ubjaīh̄, h̄aim vaurstram galaubjaīh̄.*

3) Conjunctivus praeteriti in stipulantibus et stipulatis sententiis: Joan. v, 46 *jabai mose galaub̄idedēih̄* (εἰ ἐπιστεύετε), *ga-hau-laub̄idedēih̄* (ἐπιστεύετε ἄν); mis: viii, 42 *jabai gūh̄ alla iz̄var vesi, friod̄edēih̄ hau mik*: xiv, 23 *jabai friod̄edēih̄ mik, aīh̄h̄an jus saginod̄edēih̄, ei ik̄ gugga du attin*: xv, 49; Cor. I, xi, 31; Luc. vii, 39 *sa ih̄ vesi praufetus, ufkūh̄pedīh̄uu wo so qino*; x, 13 *vai h̄us kaurazcin, uite ih̄ in tyrai jah s-idonai vaur̄h̄ei na mahteis, hozi vaur̄hun in iz̄reis, airis hau in sakkum jah azgon sit̄andeis gaid̄rei god̄edēina*; Skeir. V, b *ih̄ nu ains jah sa sama vesi bi saballinius ins̄htai, waica stojan jah ni stojan sa sama maht̄edi?* Joan. viii, 19; ix, 41; xi, 21-32; xiv, 7- xviii, 56; Cor. I, xii, 19.

Joan. xiv, 2 *niba veseina, aīh̄h̄au qe h̄jau* (εἰ μὴ, εἶπον ἄν) *du iz̄reis. gugga man̄jau stud iz̄reis*: xviii, 3) *nih̄ vesi* (εἰ μὴ ἄν) *sa nibil̄ajis, ni hau veis at̄geber̄ma h̄us i-ā*; Rom. ix, 29 *nih̄ frauja sabn̄op̄ bil̄ih̄i un̄sis fraiva, sre sandauma hau vaur̄h̄ei ma jah sre gaur̄maura hau galeikai vaur̄h̄ei ma*

1. Annotatio 1. — Aliquando etiam *hau* (ἄν) ponitur cum indicativo sententiae stipulatae, ubi stipulans, et committer et am stipulata, neg tiva est: Mth. v, 20 *nibai managizo vair̄pīh̄ iz̄varizo garuhteins hau h̄ize s̄ureis̄aie, ni h̄nu qim̄ih̄ in̄ hiudangard̄jai him̄ne*; Cor. I, xv, 11 *jabai aristus ni ur̄rais, svare hau jas-so mer̄eins unsara (ist)*, Mth. vi, 15; Mc. xi, 26; necnon et cum imperativo vel conjunctivo hujus in locum subdito (§ 186): Cor. II, xi, 16 *ibai was mik muni usfrodana, aip̄hau vaila hau sre usfrodana ni maīh̄ mik. Econtrario praetermittitur etiam hau in casibus sub 3) laudatis: Gal. iv, 15 *jabai mahteig vesi, augona iz̄vara usgrabandans at̄gebēih̄ mis*; Skeir. I, b; Joan. viii, 59 *ih̄ barna abrahams veseīh̄, vaur̄stva abrahams tavidedēih̄*: xv, 24; ix, 55 *nih̄ vesi sa fram gūh̄a, ni maht̄edi taujan ni vaiht̄*: xv, 22; xiv, 11; Rom. vii, 7.*

2. Annotatio 2. — Consecutione temporum natur li invita, praeteritum in stipulanti sententia et in stipulata praesens (futurum) occurrit in sequentibus casibus: Rom. ix, 27 *jabai vesi* (ἐάν ἦν) *raffjo sunive israelis svare malma mar̄cins, labus gant̄sand* (σολήσεται); Joan. viii, 55 *jabai qe h̄jau* (ἐάν εἶπω), *patei ni kann attan, sijau* (ἔσομαι) *galeiks iz̄reis*; ix, 22 *gaḡehun sis iudaiis, ei jabai was vaur̄and̄h̄ai h̄aiti xistu, u'ana synagogais vair̄h̄ai, de ultimo loco coll. § 269, 4; coll. etiam Mth. xi, 14.*

« Annotatio 5. — Ellipses in hypotheticis sententiis.

« a) Quandoque deficiunt consequentia stipulata, quæ sive ex contextu supplenda sunt, sive retineatur prætermittuntur, ut in conspicuo loco Mc. xiii, 42 *amen qija izwis, jabai gibai dau kunja þamma takne*, vel ix, 25 *jabai magais galaubjan*, scilicet ex præcedentibus, ego te adjuvarem; Joan. vi, 62 *þata izwis gamarzeiþ? jabai nu gasaiwiþ suna munns ussteigan*, scilicet quanto magis solliciti eratis, coll. vii, 25. Vel deficiunt tantummodo verba, ut Luc. xix, 42 *ih visæ deis, jah þu þo du gavarþja þeinamma*, scilicet faceres; coll. Gal. ii, 4; Tim. I, vi, 5. Hæc referendæ sunt etiam formulæ parenthetice interjectæ *jabai mahtig sijai* (Mc. xiii, 24) et *jabai magi vairþan* (Rom. xii, 18).

« b) Ubi in eodem connexu particula semel usurpatur, quandoque ulterius deficit: Mc. xi, 31 *jabai qi þam us himina, wifriþ a þþan duwe ni galaubideduþ imma? ak qi þam*, sed dicemus ne (recte germ. *aber sagen wir*), pro si diximus ([εἰ] ἂν εἰπωμεν).

« c) Ubi sententia ut antecedenti opposita exhibetur, quo in casu Græcus ἔπει vel εἰ δὲ μήτε nisi autem, usurpat, Gothus *aifþau* vel, alioquin, utitur, sive cum indicativo: Mth. xi, 1 *saiweiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saivan im, ai þ þau tuun ni habaiþ fram guþa*; ix, 17 *ni giutand veim nu-jata in balgis farnjans, ai þ þau distaurand halgeis*; Luc. v, 56, 57; Cor. I, vii, 14 (ἐπει ἄρα); vel cum conjunctivo: Rom. ix, 11 *nauhþanah ni gabauranaî vesun, ai þ þau ta videde ina wa þiaþis aifþau usþraþis*. Luc. xiv, 52 *pro aifþau adest eiþau*, quod glossa optime explicat *jabai nisi mahteigs*. Pro *aifþau* ponitur etiam *if þ jabai ut*, conditionalis sententia positive præcedit, ut Luc. x, 6 *jabai sijai jainar sunas gavarþjis, gawetaiþ sik ana imma gavarþi izvar. if þ jabai ni, du izwis gaurandjai*. De εἰ δὲ μή male intellecto Joan. xiv, 41, vid. ad h. l. Etiam alias, salva autem significatione, εἰ δὲ μή Mc. ii, 21 per *ibai* vertitur. Sed Cor. I, v, 11 *ni blandaiþ izwis horam — unte* (ἐπει) *skuld dedeiþ þan us þamma fairwaz usgaggan* interpreti, licet intelligatur, non sufficit.

« Annotatio 4. — Ubi sententia conditionalis disjungitur *jaþþe — jaþþe* (εἴτε — εἴτε) sive — sive ponitur; Cor. I, x, 51 *jaþþe matjaiþ, jaþþe drigkaiþ, jaþþe wa taujiþ, allata du vulþau guþs taujiþ*, II, 1, 6 *jaþþe freidunda, in izvarauizos gahlahhtais, jaþþe gahrafsþjan ta, in izvarauizos gahlahhtais*; Skeir. IV, e vista manna ius *jaþþe veihs, jaþþe praujetus* etc., vid. gloss. v. *Jaþþe*. Ellipticum est Cor. I, xiv, 27 *jaþþe razdai was rotjri bi trans —*. Semel adhibetur etiam *jah — jah* Tim. I, v, 10.

« Annotatio 5. — *Niba (niba)* ad negationem vel

interrogativum principalis seu entiaæ relatam significat, ut latinum nisi (non — nisi), præter, quam, quod (*ei μή*): Joan. x, 10 *þiubs ni qimiþ nibai ei stilai*; Mc. ii, 26 *hlairduns saurlageinai ni skult ist matþan niba ainaiu gudjam*; viii, 14 *niba ainana hlaiþ ni habaidedun ni þ sis*; ii, 7 *was mag aþletan fravarhtins niba ains guþ?* Rom. xi, 15 *was undanunnts wib. i libains us dauþaim* etc., vid. gloss. v. *Niba 2*). Ubi autem non de simplici objecto, sed de cogitatione ora agitur, *niba þatei nisi* quod (*ei μή ὅτι*) ponitur: Cor. II, xii, 15 *wa ist, þize vanai veseiþ usfar anþuros aikhlesjons, niba þatei ik silba ni kau:ida izwis?* Eph. iv, 9 *þata usstaig wa ist, niba þatei jah utstaig in undaruisto airþos*.

« Annotatio 6. — Composita particulae conditionalis *eiþe* et *eiþso* quavis, licet, gothice *jabai sveþauh* redduntur (Cor. II, v, 5; Eph. iii, 2; iv, 21; Col. i, 23) et *sveþauh jabai* (Rom. viii, 9), posteriori etiam pro *eiþer* usurpato Cor. II, x, 8. »

§ 281. III. CONCESSIVA SENTENTIA. In hac sententiarum specie, quæ in genere non nisi raro occurrit, sententia concessa *þauhjabai, jah jabai, jabai, sveþauh ei*, et *ansi, et si*, sententia autem denegata particulas adversativas *akei, aþþan, iþ*, sed, verum, venturamen, a fronte sua recijit, vel posterior sine particula adversativa remanet, in utraque indicativo adhibito: Skeir IV, e *þauhjabai iesus us himina ana uirþai gam, akei ni þe haldis airþeins vas*; Cor. II, iv, 16 *þauhjabai sa utana unsar manna fruvadja-da, a þ þan sa innuma ananujada daga jah daga*; Sk. ir. IV, e *sa us himina qumana jabai in leika risan þukta, akei usuro allaim ist*; Cor. II, xi, 6; xii, 4; Cor. I, ix, 2 *jabai anþaraim ni im apaustaulus, a þ þan izwis im*; Luc. xviii, 4 *jabai jah guþ ni ag jah mannan ni aista, i þ in þizei usþriutiþ mis sa viduro, fraveita þo*.

Cor. I, vii, 21 *þauhjabai freis magt vairþan, mais bratei*; Joan. xi, 25 *snei galanbeif du mis, þauhjabu dauþniþ, libaiþ*; Tim. II, ii, 5 *jah jabai (εὐχαί) hafsteiþ was, ni veipada, niba vitoleigo brikiþ*; Cor. II, vii, 8; Cor. II, xi, 12 *ni vaihtai munns h. baida þaim usfar filu apaustaulum, jah jabai ni vaihts im*; xii, 15 *gabaurjaba fraqima jah fraqimada sanr saivalos izvaros, sveþauh ei usarasau izwis frijonds minz frijoda*.

« Annotatio. — Sensus concessivus, qui etiam per participium proprie exprimitur, per *jah (han) zaiþso*, in lucem peculiariter prodit, vid. Phil. iii, 4. »

D. TEMPORALIS SENTENTIA.

§ 282. Diversis modis tempus determinandi in sententia simpliciter (§ 247 sqq.) respondeat et hæc veniunt tractande sententiæ in quæstionibus quando? et quando? positæ. Jam vero hæc ad proposi-

¹ *Aþþan* enim pro *aifþan* legendum est, vid. ad Cor. II, iv, 16; *aifþan* autem ex Gal. ii, 21 non cogri potest, quippe cum hæc particula adversativa non opus sit, ut illæ post negationem sententiam. Vice versa Rom. xi, 22 pro *aþþan aifþan* legendum

est, vid. ad h. l. Fieri tamen potest, ut resen to ibos temporibus, ad quæ epistolaram versiones pertinet, que duæ particule usu jam non discrepaverint.

tiones presentiales (quando) et praeiteritas (cum, postquam, statim ac, et pro utroque tempore designando (dum, donec, antequam) usurpantur; aliae autem in duas iterum partiuntur, prout spatium temporis (quantum) vel temporis punctum (usque dum) expriment

1) Quando (ὅταν) *han* et *bipe*, ambo synonyma (vid. enim Mc. viii, 38 et Luc. ix, 26) cum indicativo, raro autem cum conjunctivo, scilicet tantummodo, ubi: d ejus principalem sententiam conueniuntur finalis, quae ipsa in conjunctivo procedit, constructur: Mth. ix, 15 *atgaggand dagos, han a snimada af im brufsaþs, jah þaa fastand*; Mc. iv, 34 *kaurno sinapis þan saia da ana airþa, minnist allaize fraire ist*; viii, 38 *saei skamaiþ sik meina, jah sunus mans skamaiþ sik is, han qimiþ in vulþau attins*; Luc. vi, 22 *andagai sijuh, þan sijand izvis mans*; Mc. iv, 29 *bipe atgibada akran, suns insandeiþ gilþa, mio afist asans*; Joan. vii, 27 *bi þe xristus qimiþ, ni manna vai, naþro ist*; Cor. i, xv, 27 *bi þe qihþ alla uf knaiuida sind etc.*, vid. gloss. vv. *han* II, 1) et *þe* 2) a) β).

Mth. vi, 2 *han taujais armaion, ni kaurnjuis faura þus, þ han bidjaiþ, ni sijaiþ svasve þai liutans. iþ þu þan bidjai, gagg iu hefþon þeina*; Mc. xi, 25 *han standaiþ bidjandans, afletaiþ, jabai wa habaiþ vifra wana*; Luc. xiv, 12, 15; xvi, 9, xvii, 10; Cor. i, xiv, 26; Col. iv, 16; Tim. ii, iv, 5; Luc. xiv, 10 *han haituizau, atgaggands anakumbei ana hamma afstuuisti stada, ei, bi þe qimai saei haitait þuk, qihai du þus usgagg hauhis*; xvi, 4 *undþakta mik, wa taujau, ei þau, bipe afsatjaidau, andnimaina mik in gardins seinans*; Joan. xiii, 19; xiv, 29; xvi, 4; Cor. i, xvi, 2.

2) Cum (ὅτε, ἐπει, ὡς) *han*, *bipe* (quavis haec synonyma sint, ex. gr. Mth. xi, 1 et xxvi, 1, posterius tamen potissimum, postquam, significat), sive cum (etiam pro ἡνεκα usurpatum), sunsei (proprie statim ac, duo ultima apud Joannem et Lucam tantum, sive etiam apud Nehemiam), haec omnia cum indicativo construuntur: Mth. viii, 27 *jah varþ, þan u stau h iesus þo vaurda, biabridedun manageins ana laiseimai is*; Mc. iii, 11 *þaiþ þan ina gasewun, drusun du imma*; Rom. vii, 5 *han vesum in leika, vinuns fravaurhte vaurhtedan in lifnum usnaraim*; Mth. xi, 1 *jah varþ, bi þe usfullda iesus anabudands þaim twalif, ushof sik jainþro*; Mc. iv, 10 *bi þe varþ sundro, frekun ina þai bi ina þizos gajukons*; Gal. iv, 4 *bi þe qam usfulleins melis, insandida quþ unum seinana*; Luc. i, 44 *jah varþ, sve hausida aileisabaiþ golein marius, lailaik barn in qihau izos*; Joan. vi, 16 *iþ sve seiþu varþ, atiddjedun sizonjos ana marcia*; Neh. vi, 16 *jah varþ, sve (ἡνεκα) hausitedun fands usarai allu, jah ohtedun allos þindis*; Luc. i, 44 *sai alis, sunsei varþ sibna goleinais þeinaiþs in ausam meinim, lailaik þata barn in wankai meinai*; xiv, 11 *sunsei newa vas, gasaiwand þo baurg gaggrot bi þo*; Joan. xi, 20, 29, 32, 55.

Alia exempla vid. gloss. vv. *han* II 2), *þe* 2) a) β), *Sve* 3).

• Annotatio 1. — Pro *han* ad significan 'nun nusquam, *hanuh* adhibetur, si ergo Joan. xvi, 25 *ἔρχεται ὥρα, ὅτε λαλήσω περ ἑμοῦ*, *hanuh rodja* vertitur, significat: venit hora, tunc loquar; Mth. ix, 25 *hanuh þan* non est: cum autem, verum: sed cum —.

• Annotatio 2. — Hic non nisi in oratione obliqua usurpatur conjunctivus: Mc. ix, 9 *iesus anabuhþim, eimanuhun ni spillodedina, þatei gasewun, ni þa bi þe sunus mans us dauþaim usstoþi*.

• Annotatio 3. — Hæ conjunctiones etiam ad circumscribendum genitivum absolutum Græcorum usurpantur: Mth. xxvii, 57 *iþ þan sei þu varþ (ὄψιας γενομένης), qam iosef af areimaþaias*; ix, 32 *þanuh bi þe ut usiddjedun eis (αὐτῶν δὲ ἐξέρχομένων), sai aberun imma mannan baudana*; x, 33; Mc. i, 42; iv, 17; vi, 2; xv, 33; Luc. iv, 42; xiv, 29; xv, 14; xvii, 40; xix, 57; Joan. xiii, 30; Luc. viii, 23 *þaruh þan sve faridedun (πλεόντων δὲ αὐτῶν) ana-saislep iesus. Bipe* etiam ad circumscribendum græcum *ev tō* cum infinitivo inseruit: Mc. ii, 15 *jah varþ, bi þe is anakumbida (ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτῶν) ia garda is, jah managai motarios miþanukumbidedun iesua*; Luc. iii, 21; xix, 15.

• Annotatio 4. — Principals sententia (consequens), *han* vel *hanuh* quandoque etiam admittit, quæ particula ut prioris correlativa valere potest: Cor. ii, xii, 10 *han (cum) siuka, þan (tum) mah-teigs im*; i, xv, 54 *þanuh-þan (ὅταν δὲ) þata divana gavsjada unditaneim, þanuh vairþiþ vaurd þata gunelida. Ne non et præeunte bipe* Joan. xii, 16; Cor. i, xv, 28, coll. Luc. xvi, 25; *bipe* tamen pro *han* etiam *jah* post se mavult: Luc. ii, 21 *jah bipe usfullnodedun dagos ahtau du bimaitan ian, jah haitan vas namo is iesus*, coll. § 274, annot. 1. Apud Luc. v, 35 connectuntur *jah han*.

3) Postquam, modo per particulas sub 2) laudatas, præsertim per *bipe*, redditur, modo litteraliter *er aþar þatei*: Mc. i, 14 *afar þatei atgibans varþ iohannes (μετὰ τὸ παραδεῖναι τὸν Ἰωάννην), qam iesus in gateilua*.

• Annotatio 5. — Litterale *afar þatei* Skeir V. I, c *afar þatei matjan so managei bigitan vas þize hlaiþe ib tainjons fulls þatei aflifnoda*, incorrectum est, cum hic adesse deberet *þo anageia*.

4) Antequam (πρίν, πρίν ἢ, πρὸ τοῦ cum infinitivo) *faurþize* cum conjunctivo constructur, scilicet:

a) Presentis: Mth. vi, 8 *vait atta izvar, þizei þaurbuþ, faurþize bidjaiþ ina*; Mc. xiv, 32 *gamunda pitrus þata vaurd, sve qap imma iesus, þatei faurþizei hanu hahjai twaim sinþam, invidis mik þim sinþam*;

b) Præteriti: Luc. ii, 26 *vas imma gateihan, ni saiwan dauþu, þanrþize serei xristu frauþins*; Joan. viii, 58 *amen amen q-ia izese faurþize abraham*

vaur þi, ik im; Luc. II, 21; Joan. III, 19, XIV, 29; XVII, 5; Gal. II, 12.

5) Usque dum, donec (ὡς, ὡς ἄτου, ὡς ὀ, ὡς, μέγας ὀ) ante constructur.

a) Cum indicativo

aa) Præsens: Mth. V, 26 ni usgaggis jainþro, unte usgibis þuna minnistu kintu; Mc. XII, 56 sin astaihsvon meina, unte ik galayja sijands þeinnans futubaurd fotive þeinaize; Mth. X, 25; Mc. IX, 4; Luc. IX, 27; XV, 4, 8; XX, 45; Joan. XI, 38; Tim. I, IV, 15.

bb) Præteriti: Mc. XIV, 54 þaitrus fairraþro laistida afar iesua, unte qam in garda þis auhumistins gudjins; Joan. IX, 18 ni galubidedun iudaeis bi ina, þatei blindi vesi jah ussewi, unte atvopidedun þans sudrein is;

b) Cum conjunctivo præsentis: Mc. VI, 10 þisvadu þei gaggaiþ in gard, þor saljaiþ, unte usgagaiþ jainþro; Luc. XIX, 15 kaupof, unte qimau; Cor. I, IV, 5; XI, 26; Gal. IV, 19; Eph. IV, 15.

Annotation 6. — Unte et und þatei (donec) promiscue commiscetur Mth. V, 18 und þatei usleiþiþ himins joh arþa, jota ains miþþau striks ains ni usleiþiþ af vioda, unte allata vairþiþ. Und þatei etiam pro unte cum indicativo alias occurrit: Mth. V, 48, 25; Cor. I, XV, 25 et cum conjunctivo: Rom. XI, 25; Neh. VII, 3.

b) Dm, miþþanei (ἡνεκα, ἐν τῷ cum inf., genit. absol.) cum indicativo constructur, nempe:

a) Præsens (ἡνεκα): Cor. II, III, 15 und hina dag, miþþanei siggvada mozes, hulistr ligiþ ana hairtin ise. aþþan miþþanei gavan deiþ du frauju, asnimada þata hulistr;

b) Præteriti, genitivo absoluto Græcorum et imprimis τῷ ἐν τῷ cum infinitivo respondens: Mth. IX, 18

miþþanei is rodidu (αὐτοῦ λαλοῦντος) þata, þatuh reiks ains qimands iuvait ina; Luc. IX, 10 miþþanei þau sagg sunno (δύνατος δὲ τοῦ ἰδίου) siukans brahtedan du imma; Mth. XXVII, 12 miþþanei vrohiþs vas (ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτῶν) fram þaim gudjum, ni vult anthof; Mc. IV, 4; Luc. I, 8; alia exempla vid. Gloss. V. Miþþanei.

Annotation 7. — Necnon et in þammei pro ἐν τῷ usurpatur: Luc. IX, 51 varþ in þammei usfullnodedun dagos andanuntais is, dum completerentur (ἐν τῷ ἐμπληροῦσθαι).

7) Dum, quamdiu (ὡς) unte et þande cum indicativo præsentis constructur: Luc. XVII, 8 andbahtei mis, unte matja jah drigka; Joan. IX, 4 ik skal vaurkjan vaurstva þis sandjundins mik, unte dags ist; Joan. XII, 35 gaggiþ þande liuhaþ þabaiþ, ei riqiz izvis ni gafahai; Gal. VI, 10 þannu nu þande i mel habam, vaurkjam þiuþ viþra allans.

Annotation 8. — Pro ni mogud sunns bruþfadis, unte sa bruþfaþs miþ im ist, gutaujan fastan Luc. V, 5 legitur in loco parallelo Mc. II, 19 und þatei (ἐν τῷ) et Mth. IX, 15 und þata weilos þei (donec, ἐφ' ὅσον). Coll. Mc. IX, 19 und wa (ὡς πότι); Luc. IX, 41; Joan. X, 21 ei annot. 6.

ELLIPSES IN COMPOSITA SENTENTIA.

§ 285. De ellipsis in composita sententia occurrentibus jam obiter questio fuit, ubi nonnullas particulas, quandoque deficientes, passim tractavimus, coll. §§ 258, annot. 6 et 12, 270 1); 280, annot. 5. Adle, quod integra per sententia particulam, ex. gr. per aiþþau, vid. § 280, annot. 3 c) suppleri possit; necnon et particula ipsa supplemento sententiæ quandoque indigeat, ut illustretur, ex gr. þai ne, proprie (timendum est) ne, vid. § 275, 2.

D. APPENDIX.

PLEONASMUS.

284. 1) Pleonasmus in eo consistit, quod attributum vel objectum expresse adiciatur, cujus idea jam in verbo vel nomine jacet: Mth. IX, 25 haurnjans haurnjandans σαλπικράτης (σαλπιζοντας); Luc. II, 29 frauju nond frauja (δεσπότης) δεσπότης; Tim. II, IV, 9 sniumci qiman sprautu (etiam græce); Mth. XXVI, 72 asaiak miþ aiþa svarands (μὲθ' ὅρων); Mc. I, 40 qam þruisfill habands bidjands ina joh kniiva m knussjands (γυνουπιῶν, pro quo X, 17 simpliciter knussjands occurrit); alios cum instrumentali pleonasmus vid. § 240, annot. 1; Mth. V, 55 fatubaurd fotive (etiam græce); Mc. XII, 11 kaisara giid giban kaisara.

2) Ex tautologia potius due particule adhibentur, quæ eadem pollent significatione, ut Luc. VII, 1 varþ liþe afar þata (ἐν τῷ πατεῖν); Joan. XI, 7 þa þiruh þan afar þata (ἐπειτα μετὰ ταῦτα) qoþ du sponjam; II, III, Eph. I, 12 unte vaurþ þan un jai-

namma mela (ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ); Luc. XV, 19 ju þanasei þs ni (οὐκ εἶτε) im vairþs, ei haitoidans sinus þeins; XVI, 2 ni magt ju þanamais (εἶτε) fauragaggja visan; Thess. I, III, 4; Mc. III, 6 jah gaggauðans þan jureisais garuni gatavidedun pro zai; Luc. I, 66 jah þan (καὶ) handus frauþins vas miþ imma; Mc. I, 51 jah qemun þan (ὄν); Luc. VI, 6 jah varþ þan (ἐγένετο δὲ); VII, 8; XVII, 5; Joan. XIV, 3, 21 (XV, 27); XVI, 22; XVIII, 18; Luc. VIII, 25 þaruh þan (δὲ) sve faridedun; I, 26 þanuh þan (δὲ) in menof saihtin; Mth. IX, 17 biþeþ þan (δὲ) jah vein usgumiþ; Mth. XXVII, 46 iþ þan (δὲ) bi weila niundon; Luc. XVII, 15 iþ ains þan (δὲ) iz, vid. § 260, annot. 2; Mc. VI, 17 sa auk raihtis (γάρ) herodes gahabaida iohanne; IX, 41 sauk auk allis (γάρ) gadraghjai izvis; Joan. VIII, 42 nih þan auk (γάρ) fram mis silbiu ni qam; XII, 10; Luc. XIX, 27 uþ þan sve þauh (πλὴν) sijands meiuans briggjþ her, vid. § 260, annot. 4; Cor. II, XI, 21 qiþa sve batei (ὡς ὅτε) veis siukai sijuima. Fre-

quenter imprimis occurrit *sacri nu* (σοσι) Cor. I, xiv, 22; xv, 58; II, iv, 12; Phil. iv, 1; Thess. I iv, 18.

5) Non tam plenastice quam potius ad generatioribus textus græci expressiones determinandas vel alias perficiendas et amplificandas quandoque adji-ciuntur prædicata, copulativæ sententiæ, etc. : Mth ix, 8 *manageins o htedun sildaleikjandans* timuerunt obstupentes (ἐπεβλήσαν); Mc. i, 27 *afslauþ noitedun allai sildaleikjandans* mirabantur stupre-centes (ἐθαμβήθησαν); ii, 12 *usgeinodedun allai jah haukidedun mikiljandans* gub̄ exaltabant laudantes (ἔδοξαζον); Joan. xii, 18 *iddjedun gamotjan* innuma *managei* iverunt occurrere (ὤπνισσαν, pro quo alias *gamotjan* simpliciter usurpatur, vid. Gloss. h. v.); xi, 58 *þu mik asaikis kunnan* abnegas novisse (ἀπαρνήσῃ, pro quo alias simpliciter *asaikan* occurrit, vid. Gloss. v. *Aikan*); Cor. I, ix, 25 *wasuh saei haifstjan sniviþ*, *allis sik gahurbiþ* qui it pugnaturus (ὁ ἀγωνιζόμενος, ubi Gothus ad alioquem se in pugnam parantem cogitasse videtur, ut Horat. ad Pison. 412

Qui studet optatam cursu cautingere metum,
abstinuit venere et vino);

Luc. i, 63 *zakarias sokjands spilda nam jah melida*, gr. αἰτήσας πικαριδιον ἔγραψε, ubi Gothus inter retendum et scribendum etiam accipiendum induxit (coll. Luc. xvi, 6); Cor. I, xv, 10 *managizo im alluim arbaidida jah usaivida*, gr. ἐκοπιῶσα, ubi Gothus perseverantiam in laborando significare voluit; Mc. ii, 4 *insaiitedun jah fralaitatun*, gr. χαλῶσι, quibus verbis et modus descensionis et demissio ipsa exprimuntur (illaquearunt et demiserunt); Phil. iii, 16 *du þammei gasnerum, ei s namo hu yja ima jah s namo fra þja ima*, ut idem sentiamus et idem cogitemus, gr. tantummodo τὸ αὐτὸ φρονεῖν; Mth. ix, 23 *tesus gasniwands svigljans jah haurnjans qaf*, tiliacines et buccinatores, gr. tantummodo ἀλλήτως; Mc. xii, 4 *þana stainam vairpandans g aivi skode dun jah haubiþ vundan brahte lun*, improbrarunt et —, in textu græco omnino deficit, nec improbabile est, hoc *gnaiviskodedun* primitus glossam fuisse, quæ ἡτιμῶσαν, variantem lectionem pro ἀπίστευλον ἡτιμωμένοι, interpretabatur, et in textum irrepserit. Neque Eph. i, 7 *gabei vul þaus anstais pro plautos χάριτος* admittendum est.

• Annotatio. — Cum præsentibus vero non confundendi sunt casus, ubi glossas vel alias lectiones variantes a margine in textum librarius transtulit, ut, ex. gr. Luc. xiv, 52 *jabni nist mahteigs* glossa ad *eiþau* relata; ii, 5 *at visandin kindina syriais* de *raginondin saurim* glossatum; Cor. I, xv, 6 *siþhundam* de *taihuu tevjam* (vid. ad h. l.); de x, 20 vid. supra § 20°, annot. 5.)

ANACOLUTHON.

§ 285. Ἀνακολουθίας seu constructiones inconsequentes, quæ scilicet, plerumque post sentent'as parenthesis occurrentes, in eo consistunt, quod aliter sententia pergat, atque ex initio spectaretur.

Gothus cum Græco sæpissime communes habet, ex. gr. Joan. vii, 55 *ibai þu maiza is abrahama, saci gudaþnoda, ju h praufeteis gadauþnodedun*, pro *jah praufetum, þaiei gadauþnodedun*; Cor. I, vii, 15 *qcas soei aig aban unjalauþjandun jah sa gavilja ist banan miþ izai, ni aletai þana aban*, pro *jah gaviljan* vel *altem jah savi gnvilja ist*; Rom. vii, 5 *þata unmahteigo vitodis, in þammei siuks vas þairh eik, guþ seiwana sunu insandjands* — *gavargida fravaurht in leika*, quod anacoluthon est, suo quisque modo explicatur, haud d. difficile solæcismum deprehendet, quo scilicet interpres *siuks* pro *siuk*, nempe *vitof*, posuerit. Gal. ii, 4, 5 *in þize uflslupandane galiugabroþre, þaiei innuflslupun binihnsjan freihals unsarana, favei uihum in xristau, ei unsis gahivaideina, þaimei ni weilohun gakuþedum ushnaivein*, coll. vs. 6; Eph. i, 21; Cor. II, v, 6 et 8; Col. i, 22 etc. Anacoluthon præcipue in constructionibus participialibus occurrit: Cor. II, ix, 10 sq. *sa andstaldands fraiva vahsjan gntaujai okrana usvaurhtais izvarai zos*, in *allamma gabignandans* pro *gabignandane*; vs 13; Col. iii, 16; Eph. iii, 17 sq. Duplex est anacoluthon in Eph. iv, 2 sq. *uslaudjandans* — *usþulandans*; Skeir, VIII, d *at jainuim qi þandam, þatei ni ainsun þize r.ike jah fareisai ei galau-bida, ni fra þjandans, þatei sa raihtis fareisais vas — i þ eis ni us þulondans*, ubi constructionis inconsequencia non solum in incorrecto casu participii *fraþjandans* consistit, sed etiam in eo, quod consequens au erendi non conveniat. Similiter IV, a *spanjam bi sviknein du judaism sokjandam jah qi þandam sis rabbei — de imma. nauh unku nandans þo bi nasjand, inuh his laisei þins*, et sic in genere apud Skeireins plurimas a recta concordantiæ via præcipue participiarum et appositivis (coll. II, d) deflectiones præ se ferens.

E contra nonnulla dantur in bibliorum versione loca, ubi Gothus ἀνακολουθως scribens, Græcum præeuntem non habet, ut excusetur, ex. gr. : Luc. ix, 15 *nst hindar uns maizo simf hlaibam jah fiskos tva i*, ubi constructionem cum immutare voluerit (coll. § 286, 6), *jah þau fiskos tva i* saltem adhibere debuisset; Mc. iii, 17 *gavaurhta tealf du visan miþ sis — jah gasatida seimana namo paitrus. jah iakobau þamma zaibaidaius jah iohanne broþr iakobaus, jah gasatida in namna bauanaigais*, ubi *iakobu* et *iohannu* a *gavaurhta* dependentia, scribi deberent, ut deinde correctius pergat *andraian — filippu* etc.

Aliquando etiam gothi interpretes ἀνακολουθια; textus græci evitarunt, ut Cor. II, xi, 17 *ibai þair h wana þizeci insandida du izvis bifuihoda izvis?* correctius quam *μη τωα—δι' αὐτοῦ ἐπιλονέκτησα*; Eph. iii, 18 *biuga kniva meina du guþa, ei g bai izvis — bauan aristu þairh galaubein in hairtam izvaram, ei in friapvai gavuaurhtai jah gasatida i magei þ gafahan miþ allaim þaim viham*, ubi omni. codd. ἐν ἀγάπῃ ἐββάζωμενοι καὶ τεθμελιωμένοι, ita ἐξισχύοσθε legunt, ita ut participia ἀνακολουθως ad precedentia

referantur, prorsus ut Cor. II, ix, 10 sq., Gothus autem locum legit et connexuit, uti Griesbachius, Knappius et Lachmannius connectere et legere vel-
lent (coll. Winer p. 497 *); Col. I, 26 *rana sei gasulgina vas fram aivam, iþ nu gasvikun þida varþ þaim veiham is*, ubi participium ἀπεκρυμένον ita relative resoluit, ut cum iþ correcte pergere posset; vice versa nec minus legitime verbum finitum loco participii usurpavit: Joan vi, 22 *managei sei stoþ hindar nurein, sewun a* (ἰδών) *þatei etc.*, ubi jam codices plures pluresque versiones ἰδών vel ἰδόν indifferentiter legunt.

MUTATIO IN EXPRESSIONE.

§ 286. Hanc gothicæ grammaticæ partem aggredientibus nobis ampla materies datur, indolem gothorum interpretum investigandi nec non et discutendi. Quippe qui quos limites aliæ linguæ in mutanda expressione communiter servant, prætergredientes, in apertum campum, non solum constructiones, sed etiam vocabula, ubi proxima sequuntur, non vocabula tantum, sed et species, formam, scripturamque vocabulorum, ubi duplex adest, mutaturi, prodant.

1) Sic igitur quam maxime eos pœnes est scripturam commutant. Hinc præcipue duplex scribendi modus terminationem verbalem et nominalem in þ, þs, et d, ds, in au et u, in i et ei, in j et i, etc.; hinc occurrunt: Joan. xv, 41 *þata rodida izwis, ei sahe þs meina in izwis sijai jah saheds izvara usfulljaidau*; xvii, 18 *swasve mik insand des in manaseþ, swah ik insand da ins in manased*; et vice versa xv, 19 *jabai þis fairwas reseþ, aiþþau so manseids swesans sijodedi, aþþan uute us þamma fairwan ni sijuþ, duþþe sijuid izwis so manase þs*; xiii, 31 *nu gasveraidis varþ snus mans jah guþ hauhi þs ist*; Tim. I, iii, 16 *saei gabairhtis varþ in leika, garaihts gadomiþs varþ in ahnin, ataugids varþ þaim ugg lum, merids varþ in þudom, galaubi þs varþ in fairwan*; Luc. x, 20 *ni sagiuo þ, ei þai ahmans izwis ushausjand, iþ sagiuad etc.*; ix, 26 *saei allis skumai þ sik meina, þizuh sunus mans skumaid sik*; iii, 14 *ni mannanhun hola þ, ni mannanhun anamahtjaid jah caldai þ annom izvaraim*; i, 32, 35; Joan. xi, 25; xii, 48; xiii, 15, 35; xiv, 12, 15, 21; xv, 10; coll. Gal. iii, 1, 5 *unfrodans — unfrodans*; Cor. II, vii, 9 *iesus gaunteleida sik gabigs risands, ei jus þamma is unledja gabei gai vairþaiþ*: Luc. xviii, 38 sq. *is uslopida qipands iesus, sunu daveidis, armoi mik! — iþ is und situ mais kropida — sunau daveidis, armoi mik!* Cor. I, xii, 15 *allu du ainamma leika dandaidai si um, allai ainamma ahmon draglidai sijum*; ix, 20 *varþ iudaium sse judaius, ei judaius gugugetidjan.*

« Annotatio I. — Veruntamen legitur etiam Joan. xv, 17 *ni qam, ei stoþan manased, ak ei gasasjuu manused*; xi, 26 *watuh sai libarþ jah galaubeiþ domis, ni gadau þni þ aiv etc.* »

2) Forme commutantur: Luc. i, 1, 2 *manajai du-*

gunnun meljan insaht bi þos gasfullaveisidons in uns vaihtins, swasve annfulhun unsis, þai ei silbasianjor resun, Cor. I, xii, 7 *allata þudaiþ, allata galaubeiþ, all veneiþ, all gabeidiþ*; Mc xi, 29 sq. *fraikna izwis ainis vaurdis jah andhafjiþ mis — daupeins iahannis uzuh hininn vas þau uzuh mannam? andhafseiþ mis?* Intq etiam vocalica et consonantica formæ adjectivi et participii passivi, quarum tamen quæque ex certis tantum regulis altas occurrit, ut Rom. ix, 2 *saurga mis ist mikila jah unweilo aglo*; Luc. i, 28 *sagiuo austai audahasta, frauja miþ þus, þiuþido þu in qinom*; v, 31 *ni þaurbun hailai leikeis ak þai unhailaus*; Skeir. I, 2 *wasjands ni ibna nih galeiks usarai garaihtein vas*; V, d *ni ibnan ak galeikn swerifa usiban*, coll. tamen de ultionis locis § 196, annot. 5.

« Annotatio 2. — Huc vero non adducendi sunt casus ut Mth. vi, 50 *þata havi haiþþas himma daga visanda jah gistradgis in auha galagi þ guþ vesjiþ*, cum participium activi, ubi neutrum e. t. non aliam ni-i consonanticam formam induere potest, vid. § 105. »

3) Vocabula diversæ declinationis, formationis et speciei: Joan. xviii, 28 *tauhan iesu fram kajafin in praitoriaun* (πραιτώριον), *þanuh vas manrgins, iþ eis ni idjedun in praitoria* (πραιτώριον); 16, sq. *qah dauravardui* (θουρωρῶ, a *dauravarda*) *jah atauh ina þaitru. þaruh qah jaina þivi, so dauravardo* (θουρωρῶς) etc.; Mth. x, 41 *sa andnimands praufetu in namin praufetaus* (προφήτου) *mizdon praufetis* (προφήτου) *nimiþ*; Luc. vi, 38 *mitads* (μίτρον) *goda jah ufarfulla gibada in barni izvarana. þizai auk saman mitadjon* (μέτρον, a *mitadjo*) etc.; Joan. xix, 2, 5 *gadrauhteis usvundun vippja* (στέφανον, a *vippja*) *us þaurnum*. — *usiddja iesus bairands þuna þaurneinan vaip* (στέφανον, a *vaips*); Cor. II, iii, 7, 13 *ni mahtedun fairveitjan du vliu* (πρόσωπον, a *vliis*) *mosezis*. — *mosez lagida hulistr ana andavleizn* (πρόσωπον, ab *andavleizns*); Joan. xv, 6 sq. *niba saei visaiþ* (μισῶν) — *aþþan jabai sijuþ* (μισῶντες, casus animadversn dignissimus, quippe cum ambobus verbis infinitivum risan commune sit, utrisque vero diverso flexis forma anomala proprie tantum capula evadat, vid. § 154, 5 et annot.); Luc. ii, 12, 16 *bigitid barn galagid* (κεῖμενον, jam positum) *in uzetin*; Cor. I, xiii, 8 *friahva aiv ni gadriusiþ iþ jahþe praufetja gatairanda* (καταργηθήσονται), *jahþe vardos gaweiland, jahþe kunþi gataurniþ* (καταργηθήσονται); Luc. x, 9, 11 *atnewida ana izwis þrudangardi guþs*. — *atnewida sik etc.*; Cor. I, x, 23 *all binah* (ἔξεστω), *akei ni all daug*. *all mis binahit ist* (ἔξεστω), *akei ni all timreiþ*; Luc. vi, 36 *vairþaid bleiþjandans* (ἐκτιμῶνς), *swasve jah utta izvar bleiþs* (ἐκτιμῶν) *ist*; Joan. vii, 4, 10 *ni manna in analaugnein* (ἐν σπουτῆ), coll. § 242, annot. 1) a); Luc. xix, 17, 19 *sijais valdusni hubands ufar* (ἰπῶν, præpos.) *talidreþ þaurgin*. — *syjus ufar* (ἰπῶν, adverb.) *þin þaurgin*; Mth. v, 18 *ut þatei* (ἰσ; ἔν) *allata varþiþ*;

vu, 29 *vas iesus laisjands sve* (ὡς) *valdusni habanda jah ni svas ve* (ὡς) *bokarjos*; Mc. i, 22; coll. Mc. v, 4 *usfa eisarnam bi fatuns gabuganaim* (πεδάαι) *jah naudibandjom eisarneinaim gabundans vas jah galausida af sis hvas naudibandjos jah hō ana so- iuni eisarna* (πέδααι) *qabruk*; Luc. vii, 44 simul leguntur *dulg's skula* (debitor) et *dulgahaitja* (creditor.).

4) a) *Composita et simplicia promiscue usurpantur*: Joan. xvii, 25 *manose hē huk ni uskun ha* (ἐρωω) *i h ik huk kun ha* (ἐρωω) *jah hoi uskun pedun* (ἐρωωσαν), *hatei hu mik intandides*; ix, 31 *vitum, hatei guh fravaurktaim ni andhausei h* (ζωόει), *ak jabai was guhblastreis ist, hamma han sei h* (ζωόει); xix, 6; Rom. xv, 4; Cor. i, xv, 48 sq.; Luc. x, 24 *managai villedum zaiwan, hatei jus saivi h. jah ni gasewun, jah hausjan, hatei gahausideduh, j h ni hausededun*; Joan. ix, 7 *qah du hamma blindin gagg hva han* (νίπτει) *in svamsi siloanis, galai h jah a h v o h* (νίπτει); Mth. v, 25 sq., 27 sq.; Mc. iii, 24 sq.; Luc. xiv, 14; xiv, 24 et 26; Cor. i, iv, 7.

« Annotatio 5. — Adest amen apud Mth. v, 47, 49 *galavan* pro λέειν et καταλέειν etc. »

b) *Diversa composita inter se mutantur*: pro ἀπογράφουαι Luc. ii, 4, 5, 5 *gameljan — meljin — anameljan*; pro εὐπορεύεσθαι Luc. xv, 25, 24, 29, 32 *ta'la visan — visan — hivan — vailla visan*; pro παρστένααι Mc. xiv, 69 sq. *saursta dau et atstandan*; pro ἀπεινάαι Luc. vii, 47 *frat-tan et astetan*.

5) *Synonyma vocabula commutantur, nempe*:

a) *Nomina*: Joan. ix, 22 sq. *hata qehun hai fadre in* (γυνεὺς) *is — duh je hui verusjos* (γυνεὺς) *is qehun*; Luc. ix, 60 *lei hvas dau hvas* (νεκρούς) *usfilhan seinans navins* (νεκρούς); xvii, 35 *saei so- lei h saivla seiva ganasjan, fragistei h izai* (ὀπίσθον), *jah saei fragistei h izai in meina, guasji h ho* (ὀπίσθον); x, 26 *haruh* (ὁ δὲ) *qah du imma — in vitoda wa gameli h ist? i h is* (ὁ δὲ) *andhaffands qah* etc.; Mc. ix, 37 *saei* (ὡς ἔαν) *ain hize waleikaize barne andnimi h ama namin meinamma, mik andnimi h, jah sawazuh anel* (ὡς ἔαν) etc.; x, 43 sq. *so wazuh saei vili vairhan mikils in izvis, sijai izvar antbahts, jah saei vili* etc.; Mth. v, 32 *wazuh saei — sa izze*; Joan. vi, 64 *vissa iesus, warjai sind hui ni galaub- jandans* (τίνας εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες) *jah was ist saei galeivei h* (τίς ἐστὶν ὁ παραδιδώσων) *ua*; Eph. i, 48 *ei vitei h, wa* (τίς) *ist vens lahonais is, wileika* (τίς) *gabei vulhans arhjis is*. Coll. § 205, annot. 2.

« Annotatio 4. — Mth. ix, 52 sq. *alberm imna mannan bandana daimonari, jah bi hē usdribans varh unhulho, rodida sa dumba, quamvis Graecus his κωφόν habeat, bouds tamen hic de muto intelligi nequit, sed probabiliter Gothus cum pluribus versionibus surdum vel mutum et surdum in suo codice legit.* »

b) *Verba*: Mth. vi, 2, 5 *andnouun* (receperunt, ἀπέχουσι) *mizdon seina*. — *haband iz* (habent, ἀπέχουσι) *mizdon seina*, Luc. xix, 31, 34 *frauja hīs gairneih* (χορὶαν ἔχει). — *fraujin haursts hīs*

ist (χορὶαν ἔχει); Joan. vii, 28 *mik kunnu h* (ὁ δὲ) *jah vitei h* (οὐδατες), *wapro im*; ix, 29; xvi, 27 sq. *galaubideduh, hatei ik fram guha urran n* (ἐπιθου). *uzuhiddja* (ἐξελθου) *fram altin*; Rom. x, 45 sq. *wazuh saei unahaiti h bidai* (ἐπινοεσηται) *nawo fraujns, gami h. waiva nu bidjand* (ἐπικαλεσηται), *hannoi ni galaubjand?* xi, 22 sq. *ana hu s i h i u*, *jabai huirhvisis* (ἐπιεινης), *ahhan* (? *nishhan*) *jak hu usmailaza — jah jainai niha gatulgjand sik* (ἐπιεινησται), *in ungalaubeinai intrusqjanda*; Cor. i, xv, 5 sq. *tristus ataugida ist* (ἡφθη) *kefin, hahroh hwa gasaiwans ist* (ἡφθη) *managizam han fishundam hahroh han ataugida sik* (ἡφθη) *iakoban*; 5d *lek jah blo h* *hiindiaassu guhs gauiman* (κληρονομησται) *ni moqun nih tiurci unrinreins arbjō vair h i h* (κληρονομοσει); II, vii, 9 *sagino, ni unte gauridai vesuh* (ἐλυπηθητε) *ak ni guh etc.*; Mth. xxvi, 70, 72, 75 *puirus laugnida* (ἠρνησατο) — *jah astra laugnida* (ἠρνησατο) — *saur hanins bruk hrim sia h am a faiki z* (ἀπαρνηση) *mik*; pro ista codicis ambrosiani lectione colex argentin. in utroque loco (deficit enim prius) legit *afuiaik — afaiki*; Luc. v, 27, 28 *laistei afar mis* (ἀνδοουσι μοι) — *iddja afar imma* (ἀνδοουσιν αὐτῷ), uli de iddja in margine laistida gl'ssatur.

c) *Particule*: Luc. ix, 51, 55 *gatulgida gagan in* (εις) *taivvaalem*. — *andvair h i s vas gagjanda du* (εις) *taivvaalem*; Cor. ii, ix, 45 *mikiljan guh ana ushauseinai* (ἐν τῇ ὑποκατῆ) *andahaitis in aivaggeljon jah in ainsal h e in* (ἀπόστασι) e. e.; Skeir. VII, c *ni ana haim klaibam ainaim maltais filsus ustaihnida ak sah in haim fiskum*; Mc. iv, 21 *ibai lukorn qini h, du h e i n s* (ὑπὸ) *melan saijaidan aih h u u n d a r* (ὑπὸ) *ligr?* Joan. vii, 22 *moses atgaf izvis bimait, ni h lei fram* (ἐκ) *mos' vijai, ak us* (ἐκ) *atlam*; Mc. ix, 49 sq. *bairi h ina du* (πρός) *niis — jah brahtedun ina at* (πρός) *inimn*; Luc. xv, 29 *sra si'u jere sha'kinoda hū jah ni wan h u n* (ὀυδέποτε) *anabusu heinu u sar iddja. jah mis ni aiv* (ὀυδέποτε) *atgast gaiten*; Cor. i, vii, 46 *wa nu kannt, ei* (ὁ-ι) *aban ganasjanis, aih h u u w kannt, hatei* (ὁ-ι) *qen heina ganasjanis?* Mc. ix, 11 *qehun, unte* (ὅ-ι) *qihand bokarjos, hatei* (ὅ-ι) *helias skuli qimar*; Joan. x, 36; Luc. xv, 6, 9 *sagino h hammei* (ὅ-ι) — *sagino h unte* (ὅ-ι); Mc. iv, 3, 6 *in hizei ni habaida* (διὰ τὸ μὴ ἔχειν) *diu- ruzos airhos*. — *unte ni habaida* (διὰ τὸ μὴ ἔχειν) *raurtis*; Luc. x, 20 *hamma ni sagino h, ei* (ὅ-ι) *almans izvis nshansjand, i h saginal, in hammei* (ὅ-ι) *namna izvara gamelida sird in himinam*; Joan. xiv, 28 *jabai frijodedei h mik, aih h u u jus saginode- dei h, ei* (ὅ-ι) *ik jagga du altin, unte* (ὅ-ι) etc.; xiii, 34 *anabusu ni nja gibr izvis, ei* (ὅ-α) *frijo h izvis missa soe ik frijoda izvis. h e i* (ὅ-α) *jah jus frijo h missa izvis*; Luc. xiv, 10 *han* (ὅ-αν) *haitaizaa, anokumi- bei ana hamma astumistin stada, ei bi h e* (ὅ-αν) *q- mai* etc.; Joan. xvi, 21; Jo. i, vii, 21 — 25 *pro o h panuh — han — nu — harnh* leguntur.

« Annotatio 5. — E contrario, quo continnitas

major efficiatur, eadem poetica vocabula, licet alia synonyma præsto s'ut, usurpantur, non solum ubi eadem vocabula Græcus adhibuit, ex gr. Mth. v, 25 *eiþis vaila hugjauðs andastauin þeinamma spræito*, und *þatei is in viga miþ imma, ibei wan utgsbai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk atyjibai andbakta* etc.; sed etiam ubi diversa admisit: Mth. vii, 17 *sa ubila* (σαπρόν) *bagus akraua ubila* (πυρόεις) *gataujþ*; Sic etiam contraria *árabús* — κακός gothice *þiuþ* — unþiuþ redduntur: Rom. ix, 11; xii, 21; Cor. II, v, 11, et consequenter Mc. iii, 4 *árabosporið* — κακοτροπιδ *þiuþ taujun* — unþiuþ *taujan*. Item Mth. vii, 25, 27 *bistig- qm pro* προσπίπτειν *et* προσκίπτειν; xi, 7 sq. *saiwan pro* θεωσασθαι *et* ιδειν; Luc. vii, 24 sq.; Mc. i, 20 sq. *gubijþan pro* ἀπέρχεσθαι *et* εἰσπορεύεσθαι; Luc. viii, 22 *pro* διερχεσθαι *et* ἀναγέρεσθαι; Mc. v, 4 sq. *urrisam pro* ἐμμεσθαι *et* ἀνίστασθαι; xii, 19 *bileiþan pro* καταλείπειν *et* ἔρῆναι; vii, 68, 71 *afaiþan pro* ὀρεῖσθαι *et* ἀναθεματίζειν; Luc. vi, 41 *gamþjan pro* βλάπτειν *et* καταλείπειν; vii, 41 *gaþ et* qif *pro* φῶτι *et* εἶπέ; Joan. vi, 55 s. p. *uotjan pro* φαγεῖν *et* τρώγεin; xii, 50, 47 *ganusjan pro* ἰσθαι *et* σώζειν; Rom. vii, 15 *taujan pro* πράττειν *et* ποιεῖν; xiii, 4 (sed vii, 19 *adest* *vaunkjan* — *taujan*); Cor. I, iv, 5 *galiuhijan pro* φωτίζειν *et* γανροῦν; II, v, 16 *kunnan pro* εἰδέναι *et* γινώσκειν; xiii, 7 *hugþjan pro* γίνεσθαι *et* ἔναι; Mc. i, 2 *saura pro* πρὸ προσώπου *et* ἔμπροσθεν; 9 *gam iesus fram* (ἀπὸ) *nazaraiþ jah* *daupisþ vas fram* (ἀπὸ) *iohanne*; v, 19 *gagg du* (εἰς) *garda þeinamma du* (πρός) *þeinaim*; xii, 26 *niu gakunnaideduþ anu* (ἐν) *bokom mosezis ana* (ἐπὶ) *aiwaundjai?* Joan. vi, 21 *ana pro* ἐπὶ *et* εἰς; vii, 42 *us pro* ἐκ *et* ἀπὸ; Cor. II, x, 15 sq. *und pro* ἄχρι *et* εἰς; vi, 13 sqq. *wo dailo garaihtein miþ nunga vaihtein* (ἀνομιὰ scilicet μετὰ ἀνομίας), *aiþþau wo gamaiñduþe liuhada miþ riqiza* (πρὸς σκότος), *wouh þun samaqisise xristau miþ* (πρός) *bailiama*, *aiþþau wo dailo gultaubjandin miþ* (μετὰ) *ungulaubjandin*, *wouh þan samaqisise alhs guþs aiþ* (μετὰ) *galiugum?* Cor. II, v, 10 sq. *sinteino pro* πέντε *et* ἑξ; Joan. xvi, 50 *ni titum, ei* (ὅτι) *þu kant alla jah ni þarst, ei* (ὅτι) *þuk was fruhnai*; vii, 59 *ahnan skuldedun nimun þai gulaubjandans du im*, *unte* (γάρ) *ni nauhþanuh vas ahna sa veitha ana im*, *unte* (ὅτι) *iesus nauhþanuh ni hauhiþs vas*; Cor. II, ix, 2. Item Cor. II, xi, 18 sq. *unte pro* ἕως *et* γάρ; Mc. x, 42 *iþ pro* ὅτι *et* κα; Joan. ix, 41 *pro* εἰ *et* ὅτι; xi, 20 *pro* οὐν *et* ὅτι; xii, 8 *pro* γίγ *et* ὅτι; Luc. xviii, 11 *swaste pro* ὡσπερ *et* ὡς; Joan. vi, 20 sq. *faruh pro* ὅτι *et* οὐν; Mc. i, 52 *þan pro* ὅτι *et* ὅτι, etc.

6) Mutatio proprie grammaticalis, seu variatio sermonis in constructione mutanda consistit. Jam vero duplici modo sermo variatur, prout scilicet constructionis mutatio ad nomen vel ad verbum referitur.

a) Mutatio constructionis ad nomen relata. Sic

aa) Genus substantivi mutatur, ut Cor. II, v, 4 *yubai air þeina unsara gards* (fem. ἡ οἰκία) *þizos hleiþros gaturada*, et *gatiþron us* *gupa hakan*

gard unbandurourhtana aiveinanu (masc. οἰκία) *in himinam*, et hæc mutatio cum collectivis sollemnis est, ut Mth. ix, 8 *gasaiwandzins þan manageins ohtedan sildulrikjandans*;

bb) Numerus substantivi mutatur: Mth. viii, 14 *swaiþro þaitrans lay in heitom* — *jah astailot ija so heito* (coll. tamen § 192, 2); Luc. x, 25 sq. *andaga augana*, *þoci saiwand*, *þæci* (plur., 2) *jus saiwiþ*. — *managai vildedun saiwan*, *þatei* (sing., 2) *jus saiwiþ*, *jah ni gasewon*; Mc. xiv, 15, 15 *yaggats in þo baurg jah gamateiþ igqis* (dual., 2) *manna*. — *jah sa izvis* (plur., 2) *taikneiþ kelikn*; præcipue autem

cc) Casus substantivi mutantur: Luc. xvii, 27, 29 *midjasveipains fragitida allans*. — *rignida swibla jah sunin jah frugisida allaim*; Cor. I, vii, 10 sq. *þaim liugom hastam anabiuda*, *qenai fairra abiu ni skaidnn* — *jah abau qen ni fraletan*; Luc. ii, 46 sq. *bigetun ina hausjandan im* — *usgeisnadedun allai þai hausjandans is*; Joan. xv, 19 *jabai þis fairwaus veseiþ*, *aiþþau so manaseds svesans frijadedi*. *aiþþan unte us þamma fairwan ni sijþ* etc.; Cor. II, ii, 16; Cor. II, vi, 15 *wo samaqisise xristau* (Χριστῶ) *miþ bailiama* — *wo samaqisise alhs* (αὐτῶ) *guþs miþ galiugom?* Mc. i, 6 *iohannes guvasiþs vas taglam* (τριχῶς) *ulbandaus jah gairda* (ἔσθης) *filleina bi lup seinana*; Eph. vi, 14 sq. *standaiþ usgaurdunai hupins* (τῶν ὀσφῶν) *izwarans sunjai* — *gaskohai satum* (τοῦς πόδας) *in manviþai aivaggeljons*. Item commutantur Luc. vii, 21 post *gahaiþjan* genitivus et *af* cum dativo, Luc. vi, 16 post *daupjan* instrumentalis et *in* cum dativo, Cor. II, xii, 21 post *idreigon* causalis (genitivus) et *ana* cum dativo, partitivus et alii pro constructione casus Mc. xii, 28; iv, 5 sq.; xiv, 17; Luc. x, 4; x, 5 et 8; i, 7 et 18 post *framaldrs* genitivus et *in* cum dativo, iv, 25 ad determinandum tempus accusativus et *du* cum dativo, etc.

c) Annotatio 6. — Econtra Luc. i, 55 *rodida du abraham a jah fraiv is*, hoc *fraiv* falsum est pro *fraiva*, quippe cum neque *du* eo modo, neque *rodjan* cum accusativo construat. 1

b) Mutatio constructionis ad verbum relata. Hæc mutata occurrunt

aa) Numerus, ex. gr.: Luc. xiv, 50 *gagga* — *bigitats* (dual.) — *attihisþ* (plur.); Mc. xiv, 14 sq.; Joan. vii, 20 *andhof so nanagei jah qeþun*; insuper

bb) Tempus, ex. gr.: Cor. I, vii, 22 *sæci in frauþin hai taus ist* (κλιθεῖς) *skalks*, *frlets frauþins ist*, *samaleika sæci freis haitada* (κλιθεῖς), et præcipue præteritum et præsens historicum, vid. § 180, 5). Hæc etiam referendum est Cor. I, iv, 20 et 22 ubi *varþ* et *vas* pro *ezvōmyn* ponitur; de *hauhiþs varþ* et *hauhiþs ist* Joan. xxi, 21 pro *idozæþna* vid. § 181, annot.; præsertim

cc) Modus, nempe a) Imperativus et conjunctivus: Mc. vii, 14 *haus eiþ* (ἀκούετε) *mis allai jah fruþjaiþ* (συνεῖτε); Joan. x, 57; b) Indicativus et con-

junctivus pro futuro : Luc. I, 31 *ganimis* (συνλήψῃ) in *kilpein jah gubairis* (τέξῃ) *sumu jah haitais* (καλέσεις) *namo is iesu*, vid. § 182, annot. 4; in indirectis interrogationibus : Joan. xii, 5 *duwe pata balsan ni frabauht vas* (ἐπρόβη) *jah frudaili þ vesi* (ἐδόθη) *þarban?* Cor. I, ix, 7; post *ibai* : Joan. xii, 26 *jabai mis was and b a h t i j a i* (δικαλοῦν), *mik laistjai*.—*jah jabai was mis and b a h t i þ* (δικαλοῦν), *sverni þ ina attu*; viii, 51 sq.; post *ibai* : Me. ii, 22 *ni manna giuti þ vein juggata in balgins fairnjans*, *ibai aufa distairai* (ῥήσσει) *vein þata niuja þans balgins jah vein us guini þ* (ἐκχεῖται) *jah þai balgeis fraqistnaud* (ἀπολύονται); Mth. v, 25; Luc. xiv, 12; Joan. iii, 4; post *ei waiva* : Rom. xi, 14 *and b a h t i mein mikulja*, *ei waiva in aljana brigga* (παράκλησω) *leik mein jah ganasjuu* (σώσω) *sumans us im*; post relativum : Me. v, 19 *saei gatairi þ* (ὁ ἐκ λῶση) *aina anabusne þizo minnistuno jah luisjai* (διδάξῃ) *sua*, *sah* *nihils haitada in þiudangardjai himine*, vs. 31 et 32; γ) Imperativus et infinitivus post mandatum : Luc. ix, 3 *gaþ du im ni vaiht nimai þ in vig*, *nih valuns nih matibalg*, *nih hlaih nih skattans*, *nih þan tweihnos paidos haban*, coll. Cor. I, iv, 9, 11 et etiam sæpe ubi ex oratione recta in obliquam transitur, vid. § 271, annot. 3; δ) Infinitivus et participium post verba dicendi, vid. § 253, annot. 3; ε) Participium cum *sa* et verbum finitum cum *saei* : Joan. x, 1 *saei im ni atgaggi þ* (ὁ μὲ εἰσερχόμενος) *þairk daur—i þ sa inaggands* (ὁ εἰσερχόμενος) etc.: Luc. iii, 11 *sa habands* (ὁ ἔχων) *þvos paidos*, *gibai þamma unhabundin*, *jah saei habai* (ὁ ἔχων) *matins samaleiko taujai* etc.;

δd) Genus verbi mutatur : Rom. x, 10 *hairto galaubei þ* (gr. καρδιά πιστεύεται) *du garaihtþai*, *i þ munda andhaituda* (gr. στόματι ὁμολογεῖται) *du ganistai*.

7) Necnon et oratio ex finali sententia in copulativam transit : Luc. vi, 36 *ni stojd*, *ei ni stojajindau*, *ni asdomjaid jah ni asdomjanda*; Joan. xvi, 17 *leitil ei ni saiwi þ mik jah astra leitil jah saiwi þ mik*; ex infinitivo et gerundio in finale sententiam : Me. x, 38 *magusu driggkan stikl*, *þanei ik driggka*, *jah daupeinai*, *þizai ei ik dauþjada*, *ei dauþjajindau* (ita probabiliter, quia Gotho infinitivus passivi non erat, hinc etiam Joan. iii, 4 *ibai mog manna in ramba aiþeins astra galei þan jag-gabairaidau?*); Me. iii, 14 *iesus gavaurhta tunlif du visan mi þ sis jah ei insandidedi ins merjan*, vid §§ 276, annot. 7 et 274, annot. 2; vel infinitivus (ut supinum) cum præpositione respondente commutatur : Me. x, 45 *sumans mans ni gam at and b a h t i j a m ak and b a h t i j a n* (δικαλονθηῖαι ἀλλά δικαλονθησεται), penuria infinitivi pass. hoc forsitan exigente.

8) Necnon et vocabulorum positio etiam mutatur, ex. gr. : Joan. viii, 52 et 56 *sunja frijans izvis*

briggj þ—jabai nu sumans izvis frijans briggj þ; reflexivi cum *silba* : Cor. II, xiii, 5 *izvis silbans fraisj þ*, *silbans izvis kausi þ* (§ 200, annot. 4); pronominis demonstrativi ante et post substantivum, ut Me. viii, 12 *pata kuni taiku sakei þ—jabai gibaidau kunja þamma taikae*.

CONIUGATIO VOCABULORUM.

§ 287. Dum Gothus ne similia vocabula proxime concurrant, diligenter cavere studet (§ 286), amat tamen in eadem sententia, quod vocabulum ejusdem est stirpis atque verbum regens, ut objectum u-r-urare. Atqui vocabula e simili radice orta, dicuntur conjugata, et iste loquendi modus, conjugatio verborum¹.

Jam vero hanc loquendi rationem Gothus cum Græco aliquando communem habet : Mth. vi, 19 *huzdjoþ þ huzda* (θαυροῦρίζετε θησαυρούς); Me. iv, 41 *ohtedun sis agis mikil vel Luc. ii, 9 ohtedun agisu* (σοφισθαί φόβου); Me. vii, 7 *svare mik blotand laisjandans laiseinins* (διδάσκοντες διδασκαλίαις); iv, 6 *goh vaurstu vaurhta* (ἐργον εἰργάσαστε) *bi mis*, Joan. vi, 28; Me. xv, 26 *vas ufarmeli ufarmeli þ* (ἐπεργαθὴ ἐπεργραμμένῃ); Joan. vii, 24 *þo garuhton staua stojai þ* (χρῆσιν κρίναι); Cor. II, viii, 24 *ustaikne in friahros ustaiknjan* (ἐδειξν ἐδεικνυσθαί); Eph. iv, 8 *ussteigands in hauhtifa us han þ han þ* (ἰσχυρῶτεσσεν αἰσχυρῶσιν); Me. ix, 49 *wurjatoh kunsle salta saltadu* (ἀλί ἀλιθίησεται); Luc. vii, 29 *motarjōs garaihtana domideauw guþ us dauþida i daupeinai* (βραπτισθέντες βάπτισμα) *iohamis*; Joan. xii, 33 *pata gaþ bandujanat*, *wileikamma dauþau skulda gadauþnan* (θυνατω ἀποθνήσκων); Eph. v, 19 *fullnai þ in ahmin saggvin ahmeinain siggvandans* (ὠδῶς ἄδοντες); Col. ii, 19 *leik vahsei þ du vahstau* (αἰξάνει αἰξήσων) *guþe*, vid. insuper Joan. vi, 28; Rom. ix, 32; Cor. I, xvi, 10; II, vii, 13; xi, 2; Eph. i, 5; Tim. I, i, 18; II, i, 9; Skeir. IV, d. Coll. Eph. i, 21 *gasatida ina usaro allaize namne namnidaize onriktos onomaζομένου*; Mth. v, 35 *fatubaurd sotive* (ὀποπόδιον ποδῶν); Eph. i, 25 *fullo þis usarfulljandins* (πλήρωμα πληρουμένου).

Sæpe etiam hanc conjugationem sponte sua adhibet : Mth. v, 43 *fiais fiand* (μισήσεις ἐχθρόν) *þeinana*; ix, 33 *bitauh iesus burgs allos jah himas hailjands alla unhailja* (θεραπεύων μαλακίαν); Me. vii, 33 *andbundnoda bandi* (ἐκδοθῆ δεσμός) *tuggons is*; Joan. viii, 41 *tauji þ toja* (ποιεῖτε ἔργο) *attins izvaris*; Tim. II, iv, 5 *vaurstv vaurkei* (ἐργον ποιήσων) *airaggelistins*; Cor. I, x, 3 *allai þunu suman mat ahmeinan matidedun* (βρῶμα—ἐργον) *jah þata samo dragk ahmeino drughun* (πόμα—ἔπιον); Gal. ii, 8 cod. A marg. *vaurstreig vaurhta*; Eph. iii, 4 *mageþ fra þjan frodein* (νοῦσαι σύνεστω) *meina in runai aristaus*; Me. vii, 10 *saei abil qipai attin scinamma*, *dauþau asdauþjajindau* (συνάτω τελευτάτω); Luc. iv, 40 *siuhans sauhtim*

¹ Cic. Top. 3. *Conjugata* dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem, ejusdem autem generi verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sa-

(ἀσθενέστερος νόσος) *ni:saukikun brahtedun at imma*; Cor. II, 1, 2 *bidjam ei ni andvairþis gatrakan u tisaunai* (θαρόησαι τῇ πεποιήσει); Luc. XIX, 43 *bigrabund þjands þeimai grabai* (περιβαλοῦσαι χάρακα) *þuk*; Joan. XIX, 2 *vastjai þaurpurodai gava-sidedum* (ἱμάτιον — περιβόλον) *ina*; Luc. VII, 25; VIII, 27; Mc. VII, 30 *bigat þo dauhtar ligandein unaligra* (βεβλημένην ἐπὶ κλίνας); Tim. I, 1, 9 *qinons in gafeteinui hrainjai setjandans sik* (ἐν κατατολῇ κοσμεῖν). Coll. Cor. I, XIII, 1 *kisimo klistinjandei* (κίμβalon ἀλαλάζον); Joan. VII, 31 *managai þizos manageins* (πολλοὶ τοῦ ὄχλου); Luc. XVI, 12 *af-dailja taihundon dail* (ἀποδικατῶ).

Item in relativa sententia, ubi relativum objectum est: Mc. XIII, 19 sq. *rairþand dagos jainai aglo avalika sve ni vas fram unastodeinui gaskustais, þoei gasokor* (πίστεως ἢς ἔκτισε) *gub in þze gavalidune, þanzei gavalida* (ἐλεγκτός οὗ; ἰζηλῆζατο) *gomaurgida þans dugans*; Joan. XVII, 26 *kannja, ei fraiafja, þoei frijos des* (ἀγάπη ἢν ἀγάσασ) *mik, in im sijai*, pro quo Eph. II, 4 in *þizai frijodo* ponitur; Eph. I, 6 *du hazeinai anstais seinuizos, in þizatei ansteigs vas* (χάριτος ἐν ἡμετέροις) *uns*, vid. insuper Cor. II, 1, 15; Eph. IV, 4; Coll. Mc. XII, 23 in *þizai usstassai, þun usstandand* (ἐν τῇ ἀσαστάσει, ὅταν ἀναστῶσι).

1 Annotatio. — Quandoque tamen hæc loquendi ratio etiam non adhibetur, ubi Græcus eam usurpavit: Mc. II, 4 *andhulidedum hrot* (ἀκαστήγασαν στήρην); Luc. II, 8 *vitan valtuom* (φυλάττειν φυλακῆς); VI, 48 *unrjan razn* (οἰκοδομῆν οἰκίαν); Cor. II, XII, 4 *unqerþja vaurda* (ἄρῆστα ῥήματα); Mc. IV, 30 in *wileikai gajukun gabaitaim* (ἐν τῇ παραβολῇ παραβιλλομεν)? ubi conjugatio non erat I nguzæ possibilis; erat vero apud Mc. III, 28 ubi tamen *naiteinos svu managos sic vajumerjand*; Cor. I, X, 16 *þiuþiqissais þanei gaveihant*; XI, 2 *vauve anafalh, unabuvins*; II, VII, 7 *ga þlaihtai þizatei ga þrafstips vas*, ubi *vajamerins* pro *naiteinos*, *gafiuþjam* pro *goveihant*, *anafalh* pro *avabuvins*, *gafiuþsteinai* pro *gublaihtai* dici potuissent. »

VOCABULORUM CONSTRUCTIO.

§ 288. Relative ad constructionem vocabulorum, gothicus sermo ea gaudet licentia, qua in genere gaudent linguæ, quarum nomina flecti potestatem habent; hinc Gothus adeo Græcum subsequi potest, ut, si ex gr. Mc. XII, 1 *ἀπαλόων ἐφύττεσεν ἄνθρωπος veimaynd usatida manna* veriat, Luc. vero XX, 9 *ἄνθρωπος ἐφύττεσεν ἀπελόων* etiam *mannu usatida veimaynd* amissim construct. Hinc etiam pro libitu suo æque dicit Luc. XV, 6 *ulla so managei staimam asfratris þ* (καταθλασι) *unsis* et etiam Joan. XI, 8 *ni sokidedun þuk asfratris þ staimam* (θεῶσαι) *iudais*. Attamen nonnulli occurrunt casus, ubi constructione Græca prætermissa vel propria in circumscribendo usurpata, nonnulla constructionis propriæ Germanicæ vestigia inerte eunt.

1) Jam vero hoc de substantivo animadvertas, quod genitivus dependens post substantivum regnis communiter veniat; si enim, præeunte Græco, etiam præponi potest (§ 216, annot. 5) et equidem in eorum-citendis compositis præponitur, ubi pars compositi genitivus expressa primam tenet vocabuli partem, ut *barne gabaurþs* pro *τεκτογονία* (vid. § 175, 2) a) bb), tamen sequitur, ubi simplicia vocabula eo modo circumscribuntur, ut *mel gabaurþais* pro *γενῶσια*, coll. *slahs lufin* (ῥάπισμα). Ubi autem in circumscriptione substantivum utpote objectum verbo prope stat, præmittitur, objecti idea in radice jacente, ex. gr.: *naht þairhvakan* (διανουχτερεύειν), *mut gibun* (ψωμίζειν). *aivaggeljon merjan* (ἐναγγελίζεσθαι), *lufam slahan* (ῥαρίζειν), *vundum usdriggvan* (ἐαθερίζειν), *ana armims nimun* (ἐναρχαλίζεσθαι), *in uljana briggan* (παραζηλοῦν) etc. (vid. § 175 1) 2). Attamen dicitur etiam: Luc. XVIII, 12 *afdailja taihundon dail* (ἀποδικατῶ); XVII, 6 *uslauseri þuk us vaurtim* (ἐκρηζώθητι) et sic sæpe. Necnon et accusativus ad verbum communiter maxime accedit, aliis objectis ab eo longe remotis: Luc. XIX, 34 *airþai þuk gaibnjand* (ἰδαριούσι σε); Rom. X, 19 *in aljana iz via brigga* (παραζηλώσω ἡμᾶς); Col. III, 21 *ni gramjaiþ barna izvaru du þvairhein* (μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν); Luc. XIX, 34 *fraujn þaursts þis ist* (ὁ κύριος αὐτοῦ χριστιαν ἔχει); Joan. VIII, 32 *sunja þrijans izvis briggiþ* (ἐλεθερώσετε ὑμᾶς) (cujus loco vs. 34 aliquid magis germanicum præbet: *þubai nu suns izvis frijuns briggiþ*); Luc. X, 29 *is viljunds unvaurhtuna sik domjan* (δικαιῶν ἑαυτόν). Optime etiam dicitur Luc. VII, 7 *mik silban vairþana ruhida* (ἐμυρόν ἡΐωσα); Gal. V, 4 *juzei in vitada garaitans qifih izvis* (δικαιώσθε).

2) Adjectivum et participium modo, more Græco, post vocabulum regens ponuntur (vid. § 215 I, 1), modo, sed rarius, præcedere possunt, hinc ex. gr. Joan. XVII, 2, 3 *libuin aiveinon — so aiveino libains*; Luc. VIII, 8 et 15 *ana airþai gadoi — ana þizai godou airþai*; IX, 10 et 12 *ana staþ auþjana — in auþjanma stada* etc. In circumscribendis compositis regulariter præponuntur: *vilþeis alevabags*, *gods alevabags*, *lausu huuhens*, *unhunnists gudja*, quo in casu partes compositi adjectivæ expressæ primam tenent vocabuli sedem, licet reperiat etiam *istamin daga* (τῇ ἡμέρῃ), et *dom manageins þlu* et *þlu manageins*, prout Græcus ὄχλος ποιός (Mc. IV, 1; Luc. IX, 37; Joan. VI, 2 etc.), vel πολλὸς ὄχλος (Mc. III, 7) habet, legitur, tamen Mc. IX, 14 *þlu manageins*, invito Græco, occurrit.

3) De constructione numeralis sive simplicis relative ad substantivum, sive compositi, vid. § 198 II, 3) et 4).

4) Pronomen personale quamlibet sedem obtinere potest, ita ut Gothus etiam *þuzi gubeihis þu* Tim. I, IV, 15 pro *ἡ προκοπή σου* construct. Reflexivum autem verbo præponitur (§ 176, 4) et, quemadmodum pronomina personalia, *siba* præcedit, ubi cum eo

1 Constructio select physica, non grammatica vocabulorum. *Interpr.*

connectitur (§ 200 H, 5). Quoad possessivum, sive ante sive post substantivum poni potest (§ 201), sed gothicæ indoli magis congruit postica sedes, quam interpret non solum sponte sua eligit (ex. gr. Cor. I, xi, 6 *gahuljai haubiþ seīn*, κατακαλοπέσθω), sed etiam invito Græco (Mth. vi, 7 *salbo haubiþ þein*, σοῦ τῶν κεφαλῶν; vii, 24, 26; viii, 8 etc.); vertit tamen ex. gr. Cor. II, x, 4 *þlu τῆς στρατιᾶς ἡμῶν weþna nusaris drauhtinassaus*. E demonstrativis *sa* et *his* ante, *ja*ns post substantivum ponuntur (§ 202 IV, 6). Quam sedem *sa* ut demonstrativum habet (ante substantivum), eam etiam ad articulum obtinet; sed usurpatur germanice Luc. xvi, 13 *þata haaha in maunam* pro τὸ ἐν ἀθρώποις ψῆλον, et consequenter etiam Tim. I, v, 6 *so rizondei in azetjam* (ἡ σπαταλώσα). Relativum primam semper sententiæ sedem occupat, nisi a præpositione dependeat. Interrogativum denique etiam postponi potest (ut Luc. xiv, 28 *izaru wus*).

5) In verbo modi subordinati, ubi Gothus indoli propriæ indulget, regentes sequuntur, hinc Joan. xii, 18 *iddjedun gamotjan*; xiii, 38 *afukis kunnan*; sed xii, 26 adest *visan habaiþ*, quia hoc *habaiþ* hic simpliciter est auxiliare, quemadmodum in *gameliþs ist*, *haubiþs vas*, *gadamþs varþ* etc.; imo non nisi raro auxiliare, nulla suadente ratione (§ 213, 2) præponitur, ut Joan. vi, 45 et xii, 14 *ist gameliþ*, hoc x, 31 in responsione usurpato; quod si Cor. I,

ix, 25 *haifstjau sniciþ* occurrit, hoc fit influente relativo sententiæ, cum etiam dicatur Mc. vi, 16 *þanmei ik haubiþ afmaimait* (licet tamen vs. 27 *afmaimait imma haubiþ* reperiatur); Col. ii 22 *þairh þatei is bruhjaidau* et Tim. I, v, 5 *soei bi sunjai viduvs ist*. Si autem vs. 5 *þazei bi sunjai sijaina viduvs*, construitur, ratio est, quia conjunctivus ex consulto a fine removei videtur, uti etiam Joan. xvi, 24 *ei jaheds izvera sijai usfullida*; Luc. xiv, 31 *siaiu mahteigs* (ἡ δουρατὸς ἐστὶ); attamen reperiatur etiam Mth. vi, 12 *þatei skulms sijaina*. Inviã autem germanica constructione, qua scilicet verbum in relativo sententiæ ad finem rejicitur, occurrit apud Luc. viii, 2 *us þizaei usiddjedun unluþons sibun*, ubi etiam Græcus verbum ad finem remisit. De cætero vide supra 1).

6) Adverbia verbo quod determinant, committer præponuntur, licet, præsentente Græca etiam postmitti possint: Tim. I, iii, 14 *qiman at þus sprauto*; Mth. xxvii, 54 *ohtedun abraha*; viii, 28 *leidjai filu*; Mc. xvi, 4 *mikils abraha*. Quoad negationis constructionem, quæ in gothico sermone tanti est momenti adeoque a Græca dissimilis, vid. § 213.

7) De constructione conjunctionum, prout vel primam vel secundam sententiæ sedem obtinent, vid. tertiam majorum divisionum, de sententiã composita, § 256 sqq.

GRAMMATICA GOTHICÆ LINGUÆ ABSOLVITUR.

GLOSSARIUM GOTHICÆ LINGUÆ,

E GERMANICO SERMONE IN LATINUM VERSUM,
INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆFATIO.

Quo plura atque diversiora e glossario exiguntur, eo plures atque diversiores sunt rationes, quibus suscipi potest. Officium igitur nostrum esse censuimus principia, quæ in hoc opere elucubrando secuti sumus, paucis verbis exponere.

Quoad materiam, in hoc equidem omnes conveniunt, quod lexicon thesaurum totius linguæ integrum, quantum potest, continere debeat³; sed in casu præsentis quantus sit hic thesaurus, hæc quæstio resolvenda. Jamvero, præter vocabula quæ in ulfiliana versione invenire est, ea etiam in reliquis gothicæ linguæ

³ Glossaria gothica hos usque hodiernos dies confecta ad id tantum extendi potuerant, quod auctoribus suis notum erat, ut Junii *Gothicum glossarium quo pleraque argenti codicis vocabula explicantur*, Dordrecht 1664, Amstelæd. 1681; Siersteilmi *Glossarium Ulfila-gothicum*, Holmiæ 1670; *Dictionary saxonica- et gothico-latium*, auct. Ed. Lyc, ed. Owen

Manning Land. 1772; Fulda's von Reinwald *ungearbeitetes Glossar hinter Zahn's Ausgabe des Ulfilas*, vel ad quædam loca tantum relata sunt, ut, ne parva quedam glossaria memoremus, *Castilianorum glossarium in epistolas ad Corinthios*, et *Masmanensis glossarium in Skeirens*.

monumentis occurrentia, *Skeireins* ¹ scilicet, necnon *Calendario gothico* ², *neapolitano et aretino documentis* ³ (non autem in hoc *Forbuzós*, quod gothicum non est) ⁴, admittere curavimus: hic enim nullo scrupulo locum. Quin imo, habita ratione scopi, quem intendimus, ea insuper vocabula, quæ e grævis latinisve auctoribus desumpta, habita gothico donata sunt, ut *Azliggs*, *Ans*, *Gepanta*, *Bilageineis* (*Strava*, *Sihora*) non negligendum esse duximus, sed inserenda, eo tamen discrimine, quod quæ parum gothica vel dubiæ auctoritatis nobis visa sunt, ea signo crucis (†) notaverimus. Sed hic stetimus: longius enim a quo essemus progressi, etiam vocabula admittentes, quæ alii sermones primitus mutati sunt, ut ex. gr. recens Hispanorum lingua aut Taurorum idioma, in quibus nonnulli auctores (in hispanica lingua, Adelung [*Mithridates* II, 553] et Keil [*Span. Sprachlehre* 105, coll. Masceov, *Geschichte der Deutschen* II, annot. XXVI, 4, pag. 176 sq.]; in Taurica, inter plurimos viatores recentius Busbeck [vid. apud Knittel, in editione fragmentorum latinæ epistolæ, pag. 429, coll. Zahn, *Ulfilas Einleitung*, pag. 14 sqq.; Zeus, *die Deutschen*, pag. 43 sqq.]) gothica vocabula jam agnoverunt. Similiter hoc glossarium nimis protractum fore duximus, acceptis propriis nominibus, quæ, ut *Friþareiks*, *Sunjaifriþas*, *Gudilubs* ⁵, *Vereka*, *Merila* ⁶, *Uftahari*, *Viþjariþ*, *Alamod*, *Batvins*, non equidem in cognitis linguæ gothicæ monumentis, sed solummodo apud alienigenas auctores occurrunt; si enim quædam, ut *Gudila*, *Eisarna* (Isarna), *Alariks* (Alarich [Alarie]), *Þudareiks* (Theoderich [Theoderic]), etc. gothicam formam evidenter præ se ferunt, hæc forma in aliis plurimis, ut *Ermannarich* (*Airmanareiks* secundum Grimm. D.M. 89) *Amala* ⁷ (Jornandes, p. 95 Lindenbr.), *Thorismund* (Jornandes, p. 195, ubi et alia reperies), etc., valde dubia est, addito quod eorum nominum significatio adeo remanet incerta, ut, nisi per latum campum conjecturæ non aberrare velis, gothi eo glossario minimum afferret commodum, eoque minus, quod, iudice ipso Jornandi, Gothi sua nomina ab Ælunis frequenter mutuati sint ⁸. Quoad vero nomina propria, quæ, licet gothica reipsa non sint, in gothicis tamen scriptis, in versione præsertim bibliorum occurrunt, ea, non aliter atque nomina ex alieno sermone desumpta, ut *aikklesjo*, *airnggeljo*, *aiffaþa*, *apaustaulus*, *kartsjo*, *loiktjo*, *pratorian*, *prafeus*, etc., minime prætermittenda esse putavimus, his enim mediantibus, jam potentia rectaque gothicarum, nec non et vice versa græcarum litterarum illius temporis prolatio nosci potest et systema sonorum adstrui (coll. gramm. goth. § 19). His præterea inter se collatis, jam grammatica habet, quo certas regulas de eorum sæpe propria declinatione præcipiat. Vocabula autem, quæ in prioribus quidem editionibus Ulfilanzæ versionis occurrentia, falsa tamen lectione nituntur, cum in nostro textu ea sollicite emendavimus, ea etiam in glossario expungere curavimus, ut, v. gr. *frajaiþan*, *tai-kundouða*, *Þrussaba*, *blisson*, *farainan*, *gahi*; quæ vero ex mera conjectura correximus, ut *hauþ*, *ligmon*, ea equidem accepimus, remittentes tamen explicanda ad locum, ubi legitima lectio invenitur.

Quod in ordinandis vocabulis eum ordinem quem præbet *series alphabeti gothici*, e græco mutuati (gramm. goth. § 11 col. 898 sq.), secuti erimus, nemo sane laudator non erit. Sed præter ordinem alphabeticum, prærens scientiæ status hoc a nobis exigebat, quod vocabula singula *suis radicibus* subicerentur, quo melius inle cognatio eorum et derivatio simul innotescerent. Hic autem nimium et parum erant vitanda, ne scilicet cognatio vel sine auctoritate admitteretur, vel sine ratione negaretur. Jam vero si ex una parte periculosius futurum esse duximus, simplices et omnino ficticias radices evicare, quemadmodum, Indorum more, fecit Graff in suo Thesaurio, ex altera autem parte non potuimus nec producere quædam, præsertim verba conjugationis fortis dictæ (gramm. goth. § 114 col. 980), quæ, licet in plurimis casibus sint radices nobis deperditæ, eo tamen facilius concepi possunt, quod ex his plurima vocabula originem ducere videntur, nec simplicia quædam admittere, in *compositis* tantum occurrentia: ea asterisco (*) indicavimus. Composita autem ultimo componentium vocabulo, ut quod regulariter significatione princeps, subiecimus, ea sub aliis repetentes quidem, sed tantum nota reduce munita. Quasdam tamen particulas, ut *ei*, *uh*, *hu*, *ligus*, quæ separatis compositi vocabulis mediæ intersunt et syllabæ formativæ, ex consulto excepimus, vocabula ex illis composita etiam priori componentium subjicientes.

¹ *Skeireins Airaggeljons þairh Iohannen, Auslegung des Evangelii Joannis in gothischer Sprache, aus römischen und mayländischen Handschriften herausg.* v. H. F. Massmann, München 1854, 4°. Pars sextæ pagine jam fuerat edita in *Specimine* (vid. not. ²) conjunctis curis Maji et Castillonæi; collecta sunt fragmenta et castigata edita in 871-878 coll. nostræ editionis.

² *Calendarium gothicum in codice mediolanensi (cod. A) reperitur, et publicatum est in Ulfila partium ineditarum specimine, conjunctis curis Maji et Castillonæi edito, Mediolani 1819, 4°, recentius revisum et castigatum a Massmanno, qui iterum in lucem edidit juxta revisionem suam. Vid. coll. 877 sqq. nostræ editionis.*

³ Zahn, *Versuch einer Erläuterung der Gothischen Sprachüberreste in Neapel et Arezzo*, Braunschweig 1801; *ibid.* præf. pag. 76 sqq., Massmann *Frabouch-*

tabokos vel die gothischen Urkunden von Neapel und Arezzo, Wien 1858, fol.

⁴ Vid. gramm. introd. § 7, coll. 892 sq. *Interpr.*

⁵ Massmann propter lectionem *Gudilebus*, quam in parte latina aretini documenti occurrit, legendum præfert *Gudila þs*; geminam vero lectionem nosse nequimus, gothico ipso deperdito.

⁶ Hoc nomen in neapolitano documento occurrens in glossario suo loco supplendum est.

⁷ Hoc *Amala* Jornandes non explicat; qui ergo (Schlegel *Indische Bibl.* tom. 1, pag. 2, n° 5; Manso *Gesch. der Ostgothen*, pag. 41; Aschbach *Gesch. der Westgothen*, pag. 22) illud e sanskrita lingua deducere et *flectendi nescius vel secretis* convertere conatus, arbitrio animi sui indulserit.

⁸ Jornandes, p. 90: *Gothi plerumque mutantur nomina Hunnorum*. Coll. gramm. goth. § 5, col. 886. *Interpr.*

Quamvis *gothicæ linguæ* affinitas cum aliis ejusdem familiæ jandiu ab omnibus fere probata sit, tamen eo minus in hoc opere negligenda esse nobis visa est, quod gothici thesauri vel or pars, in his hodiernis temporibus nota, hac affinitate opus habet, ut in dominio germanicarum linguarum civitate donetur. Singulis igitur radicibus, imo et derivatis quibusdam, ubicumque necesse fuit, cognata vocabula aliarum germanicæ familiæ linguarum induimus, et, ne collatio ista nimium sp. tii obtineret illustrata, ad auctores scholari fama gaudentes, lectorem remissimus, nempe ad Bopp (*vergleichende Grammatik*), Grimmius (*deutsche Grammatik* [Gr.], *Mythologie* [DM.], *Rechtsalterthümer* [DRA.]), Graff (*althochdeutsche Präposition et Sprachschatz* [Gl.]), Schmellerium (*bayerisches Wört. rbuch, Glossar zum Helvand*), Richtofenium (*altfriesisches Wörterbuch* [Kelth.]), in quibusdam tantum et raris casibus affinitatem vel derivationem vocabuli brevi illustratione notantes.

Hæc eadem ratio, parendi scilicet spatii, causa est cur in nostra collatione nonnullas stūpis ind. germanicæ linguæ non invocaverimus, ut sanskritam, persicam, slavicam, celicam, quarum de cætero affinitas cum germanicis ex conspicuis operibus Boppi, Pottii, etc. jam dudum indubia est. Hic tamen lectorem admonitum volumus, quod scilicet nonnulla gothicæ vocabula, quibus originem aut explanationem in germanico dominio quærentes frustra circumspiceremus, e *slavico* vel *lithuanico* sermone omnino illustrentur (coll. Grimmius præfat. ad versionem servicæ grammaticæ, auctore Wuk Stephanowitsch, pag. II; Schafarik *Slawische Alterthümer*, I, 123), ut *dulgs* slav. dolg, dluh; *hnuto*, slav. knota, knut; *mota*, slav. mytar, mytar; *plinsjan*, slav. plašac, p'šati; *emakka*, slav. smokka; *tekan*, slav. tykati, *staurran*, lith. storawoti; *fafs*, lith. pats (san-kr. patis). Conspicuum est, quod Gothi pro debito, tributo, saltatione, flagello, propria vocabula non habuerint, sed ea e Slavico mutuati sint, quod etiam facultates non aliter exprimerent poterint, nisi per suum *faihu* (pecus), in hac re convenientes Latinis, qui *pecuniam* ex pecude deduxerunt. Ubi autem Gothi de moneta loqui opus habet, vel expressione aliena utitur, ut *drakma*, *unkja*, *sikls*, vel generalem usurpat, nempe *skatte* thesaurus, *silbrein* argenteus (aureus); vocabulum tamen unicum, origine obscurius, *kintus* in propriis Gothorum monetis inscribi videtur, nisi ex alieno nobis prorsus ignoto sermone derivetur. Recentioribus tantum temporibus primo exorta est expressio *skilligys*, quæ adhuc hodie in omnibus germanicis linguis usurpatur. Sed hoc obiter dictum sit. Longius enim a proposito declinarem, si totum gothicæ linguæ thesaurum eo modo discutere vellemus, et, v. gr. vocabula, quæ ad agrorum culturam, vestes, artem, chronologiam, etc. referuntur, hic colligerem, ut jam fecit Grimmius (*deutsche Grammatik*, III, 314 sqq.). Gradum vero culturæ et urbanitatis (gall. *degré de civilisation*), quem gothica gens sive ante sive per emigrationis tempus assecuta est, investigantes, hunc laborem non infructuose suscipiant.

Cæterum licet affinitas gothicæ cum aliis germanicæ familiæ linguæ sit indubia, hoc tamen e glossario patet, quod pars vocabulorum non mediocri sine analogia in sermonibus cognatis remaneat. Exceptis quibusdam vocabulis, qui ex latino græcove illustrentur, ut *aistan*, *akoits*, *aurali*, *aurkes*, vel *hlihan*, *pragjan*, *liteins*, alia sunt numero plurima, de quibus meus suspensa dubitat, utrum ad hæc familiam prorsus alienam pertineant, necne, cum imprimis eorum derivatio e monosyllaba radice nullomodo fieri possit, ut *ahaks*, *astafs*, *biari*, *ibnks*, *inilo*, *riqiz*, *siponcis*, vel cum eorum facies alienum fontem sapiat, ut *bnanan*, *gards*, *daddjan*, *grammis*, *plapja*, *snaga*, etc. Enim vero ut um hæc vocabula et quæ, sint reipsa gothica, an ad quamnam referenda omnigenarum gentium, quibus Gothi et ante et per emigrationem commisti fuerunt, quadam certitudine dijudicare arduum est.

Ad quamnam *grammaticæ* (orationis) partem singula vocabula pertineant, accurate notavimus, addito quod pro substantivis genus tantum dedimus, non autem declinationem, quia ex una parte grammaticam sub hoc respectu anticipare nolimus, et ex altera, quia, genere et terminatione cognitis, jam regulariter innotescit declinatio. Masculinorum tamen, quæ in nom. sing. per *s* et in nom. plur. per *eis* desinunt, declinatio indicari debuit, ut ab aliis pluralium in *as* efformantibus sedulo discernentur. Item nonnullorum irregularium substantivorum declinationem a regula breviter describi curavimus. Sed et adjectivorum declinationes notare negleximus, cum grammatica eas singulatim exponat. Præterea a Grimmius deflectentes (de quo in grammatica rationem exhibuimus [§§ 114]), tres in verbis conjugationes agnovimus. Prima ea verba continet, quæ Grimmius in conjugatione forti dicta ordinavit, id est, quæ præteritum partim reduplicatione, partim circumscriptione, partim denique utraque via efformant; quibus verbis subjicienda esse duximus cum infinitivo etiam 5 personam præteriti sing. et plur., necnon et participium præterit., cum aliæ formæ derivataque vocabula ex illis deducantur. Nostra secunda grimmianæ conjugationi debili respondet, tertia tandem amplectitur verba in *nan* finita, quæ passiva vel media significatione gaudent, ortumque ducunt e verbis primæ sermone conjugationum, et inter anomala gothicæ conjugationis a Grimmius adscribuntur.

E contrario superfluum fuisset, si singulis vocabulis formas omnes et inflexiones quas induere possunt, ut Graff et Richtofen fecerunt, subjicissemus; etenim non solum orthographia gothica certior est simul et

¹ Glossarium in editione germanica grammaticam præcedere jam monuimus, col. 884, not. ² *Interpr.*

regularior, quam in veteri Frisonum lingua et imprimis veteri germanica, quibus immoderata libido lex unica fuisse videtur, sed etiam ad evolvendas grammaticales formas grammatica nobis remanet, locus ut vidimus, longe accommodator.

Quoad vocabulorum interpretationem, hoc approbandum fore nobis visum est, si cum brevi illustratione etiam omnia vocabula græca gothico in utilitatis versione respondentia, huic adjecerimus. Cum enim Ulfilas textus sacros e græca in gothicam linguam sine dubio convertit, meliorem certo Gothi interpretem alium quam græcum offerre non poteramus. Hinc, eadem ratione moti, glossarium græco-gothicum potius quam latino-gothicum ad calcem hujus glossarii gothico-latino-græci apposuimus. Jam vero præter quod ex hac conjunctione non exigua exurgit utilitas ad discutiendum gothicum textum sive qui cognoscitur, sive qui olim felici casu detegitur (et hanc utilitatem nosmetipsi in discernendis veris lectionibus non semel experti sumus), ex ea insuper et quasi uno conspectu evolventur gothica synonyma, probabiturque quantus vocabulorum thesaurus interpreti obvius fuerit, ut græca vocabula, quibus in proprio idiomate perfecte et in omnibus casibus æquivalentia non inveniebatur, habita potius ratione sensus quam verbi, diversis vocabulis convertere atque circumscribere posset. Qua de re, lector studiosè, mentem præsertim advertas ad vocabula, ut *δικαιοῦν, ἰσχυρία, περισσεύειν*, etc.

Denique ut hoc glossarium quam perfectissimum exhibeamus, nos non tædait singulis vocabulis subjicere loca omnia, in quibus occurrunt. Ex hoc enim labore manifestum erit, quod nullam uniuscujusque vocabuli significationem pertermisserimus, et magnum insuper adjumentum eis offerretur, qui formas et conexus vocabuli uno intuitu forsitan conspicerent. Hoc vero præcipue fecimus pro præpositionibus et conjunctionibus, quas eo modo in grammatica tractare non potuimus. Excepimus tamen nonnulla vocabula, ut *qifjan, is, juh*, quibus selecta tantum loca, salva tamen significatione, excerptimus, ea potissimum eligentes, quæ formas diversas remotasque significationes exhibere videntur. Et sane neminem vituperatorem habebimus, quod, ad parcendum spatio et lectorem nimis exercendum, quibusdam vocabulis centum circiter loca non subjecerimus.

A.

GLOSSARIUM GOTHICO-LATINUM.

A

AAI, nom. propr. indecl., 'Aí : Esdr. ii, 28.

ABA (coll. vet. norv. *af*, Gr. II, 15; DRÆ. 418, 949), masc. vir, imprimis in ordine ad matrimonium, *ábir* : Me. x, 12; Luc. i, 27, 34; ii, 36; Rom. vii, 2, 3; Cor. I, vii, 10, 11, 13, 14, 16; xi, 3, 4; Gal. iv, 27; Eph. v, 22, 24; Tit. I, iii, 2, 12; v, 9; Tit. i, 6.

ABBA (voc. hebr.), *áββá* : Gal. iv, 6.

ABEILENI, nom. propr. indecl., 'Aβιληνί : Luc. iii, 1.

ABIA, nom. propr. masc., 'Aβιά : Luc. i, 5.

ABJAPAR, nom. propr. masc., 'Aβιάπαρ : Me. ii, 26.

ABU, vid. sub *Af*.

ABRAHAM, nom. propr. masc., 'Aβραάμ : Mth. v ii, 14; Me. xii, 26; Luc. i, 55, 73; iii, 8, 34; xvi, 23; Joan. viii, 57, 59, 82, 83, 86, 87; Cor. II, xi, 22; Gal. iii, 6.

ABRS (vet. norv. *af*, *abl*, angl. sax. *abul*, Gr. II, 43, coll. Cf. I, 99) adj. fortis, robustus, *ισχυρός* : Luc. xv, 14.

ABRAHA, adv., valde, nimis, *σφόδρα* : Mth. xxvii, 54; Me. xvi, 4; Neh. vi, 16.

ABREJAN, tremere, *ἐκπρόττεισθαί* : Mth. vii, 28.

AGAN (vet. norv. *aga*, *ágn*, *oga*, vet. sax. *egiso*, a gl. sax. *oga*, vet. sup. germ. *ekiso*, angl. *ave*, Gr. II, 11; G. I, 105), conj. I. *og*, *ogun*, *agans*, pavescere.

UN-AGANDS, particip., impavidus, timore vacuus, *ἀρόφος* : Cor. I, xvi, 10; Philpp. i, 14.

AGIS, neutr., timor, *φόβος* : Me. iv, 41; Luc. i, 12, 65. ii, 9; v, 26; vii, 16; viii, 57; Joan. vii, 13; Rom. xii, 3, 7; Cor. II, v, 11; vii, 1, 5, 11, 15; Eph. v, 21; Tim. I, v, 20; Neh. v, 15; vi, 16.

AF-AGJAN, conj. II, deterrence, *πρόρειν* : Philpp. i, 28; *σάειν* : Thess. I, iii, 3.

IN-AGJAN, increpare, conuimari, *ἐμβριμάσθαι* : Mth. ix, 30.

US-AGJAN, perterre, *usagi/s*, partic. pass., perterritus, *ἐκρόφος* : Me. iv, 6.

UN-AGRI, fem., intrepiditas; dat. *unagein*, in intrepiditate, securiter, *ἀρόφας* : Luc. i, 74.

OGAN, anomalum : *og*, *ohta*, *ohtedun* (*uhtedan* Me. xi, 52), timere, pavescere, c. accus. (de —) *φοβέσθαι* : Mth. ix, 8; x, 28, 31; xxvii, 54; Me. v, 15, 33; ix, 32; xi, 18, 32; xii, 12; Luc. i, 50; ii, 9, 10; viii, 25, 33; ix, 45; xviii, 2, 4; xx, 19; Rom. xi, 20; xiii, 3, 4; Cor. II, xi, 3; xii, 20; Gal. ii, 12, iv, 11; Col. iii, 22; Neh. vi, 16; vii, 2; *ogan sis* : Mth. x, 26, 28; Me. iv, 41; vi, 20; xvi, 8; Luc. i, 43, 50; v, 10; xix, 21; Joan. vi, 19, 20; ix, 22; xii, 15; xix, 8.

OUJAN, conj. II, metum incutere, perterre, *φοβερίζειν* : Neh. vi, 19.

AGAR, nom. propr., 'Aγαρ : Gal. iv, 24.

'AGGA (vet. sup. germ. *ancha*, rec. sup. germ.

anke, ankle, gr. ἄγκη, ἄγκος; Cf. I, 344, 345; Gr. II, 348; III, 399; Schmid Schwab. Wörterb. v. Anke; Schm. I, 83. Anm. zu [annot. ad] Mc. ix, 42) m. sc., flexio, cervix.

BALS-AGGA, cervix, τράχηλος; Mc. ix, 42, h. 1.

AGGILUS (*aggelus* Luc. ix, 26; xv, 10; Rom. viii, 38; Gal. iv, 14; *agyllus*; Cor. II, xi, 14, h. 1.) voc. gr. (vet. norv. *enyll*, vet. sax. *enigil*, angl. *sav. engel, engel*, vet. fr. *anil*, vet. sup. germ. *anigil*), masc. *angelus, ἄγγελος*; Mth. xi, 10; xxv, 41; Mc. i, 2, 45; viii, 28; xii, 25; xiii, 27; Luc. i, 11, 15, 18, 26, 28, 30, 31, 35, 58; ii, 9, 10, 15, 15, 21; iv, 10; vii, 27; ix, 26; xv, 10; xvi, 22; xx, 55; Joan. xii, 29; Rom. viii, 38; Cor. II, xi, 14; xii, 7; Gal. iv, 14; Thess. II, i, 7; Tim. I, iii, 16; v, 21.

ARK-AGGILUS, archangelus, ἀρχάγγελος; Thess. I, iv, 16.

AGGVUS (vet. norv. *angr*, vet. sax. *enigi*, angl. sax. *ange*, vet. sup. germ. *angi*, batav., rec. sup. germ. *eng*, gr. ἄγγω, lat. *angustus*, Cf. I, 340; Schmid. I, 79) adj., arcus, angustus, στενός; Mth. vii, 13, 14.

GA-AGGVO, adv., accurate, ἀκριβώς; Thess. I, v, 2. AGGVĪA, fem., angustia, ancor, anxietas, στενοχωρία; C. r. II, vi, 4; Rom. viii, 35; στενοχώρ. Cor. II, ii, 4; Θλίψεις; Thess. I, iii, 3; II, i, 6.

GA-AGGVIAN, conj. II, coarctare, στενοχωρεῖν; Cor. II, iv, 8.

GA-AGGVEI (*gaagvei* Skeir. I, c.), fem., coarctatio, restrictio, Skeir. I, c. d.

AGLS (vet. sax. *agletio*, vet. sup. germ. *agaleizi*; coll. angl. sax. *eglian*, angl. *aid*; Cf. I, 151; Schmitth. D. E. I, 158), adj., turpis, indecens, impudens, αἰσχρός; Cor. I, xi, 6.

AGLAITEI, fem., indecentia, impudicitia, ἀσέλγεια; Mc. vii, 22; Cor. II, xii, 21 h. 1.; Gal. v, 19; Eph. iv, 19.

AGLAITI-VAURDEI, vid. sub *Vaurd*.

AGLAITI, neut., i. q. *aglaiti*; Rom. xiii, 13; Cor. II, xii, 21.

AGLAIT-GASTALDS, vid. sub *Staldan*.

US-AGLAN, conj. II, molestare, turbare, ὑπωπιζέειν; Luc. xviii, 5.

AGLIĪA, fem., dolor, afflictio; *agliþas vinnan*, affligi, dolorem pati, θλίβεσθαι; Thess. I, iii, 4.

AGLO, fem., id., θλίψις; Mc. iv, 47; xiii, 19; Joan. xvi, 21, 35; Rom. viii, 35; xii, 12; 1. cor. I, vii, 28; II, i, 4, 8; ii, 4; iv, 17; vi, 4; vii, 4; viii, 2, 45; Eph. iii, 13; Philipp. i, 16; iv, 14; Col. i, 24; Thess. I, iii, 7; II, i, 4; μόχθος; Cor. II, xi, 27; ἑδύνα; Rom. ix, 2; *aglans vinnan*, affligi, θλίβεσθαι; Tim. I, v, 10.

AGLUS, adj., difficilis, δύσκολος; Mc. x, 24.

AGLUBA, adv., difficile, δυσκόλως; Mc. x, 25; Luc. xviii, 21.

AGVSTUS (etiam vet. sup. germ. *agusto*, Cf. I, 156), nom. propr. masc., Ἀγούστος; Luc. ii, 1.

ADAM, nom. propr. masc., Ἀδὰμ; Luc. i, 1, 58; Cor. I, xv, 22; Tim. I, ii, 15, 14.

ADAINEIKAM, nom. propr. masc., Ἀδωνικάμ; Esdr. ii, 15.

ADDEIN, nom. propr., Ἀδδῖ; Luc. iii, 28.

ADDIN, nom. propr. indecl., Ἀδδῖν; Esdr. ii, 15.

AQIZI (vet. norv. *az*, *azi*, vet. sax. *acus*, angl. sax. *ær*, vet. sup. germ. *ahlius*, succ. *gra*, dan. *okse*, batav. *akse*, rec. sup. germ. *az*, gr. ἄζιον, lat. *ascia*; Gr. III, 442; Cf. I, 156; Rehtth. 616), fem., securis, ἄζιον; Luc. iii, 9.

AZGO (vet. norv., succ. *aska*, angl. sax. *axe*, vet. sup. germ. *asga*, angl. *ashes*, dan. *aske*, batav. *asch*, rec. sup. germ. *asche*; coll. ἄζα apud Hesych.; Cf. I, 492), fem., cinis, σποδός; Mth. xi, 21; Luc. x, 13; Skeir. III, c.

†AZDIGGS (coll. Gr. I, 126, ** 1070), masc., nobilis vir ingenuus, Jern. p. 102, Lindenbr.; Vi sumar, *Astingorun* e stirpe, que inter eos eminent genusque indicat bellicosus inimic. Cf. ibid. pag. 97.

*AZETS (angl. sax. *æð*, *æðlic*, angl. *eaty*; Cast. Gloss. Cor. v. *As i' d'a*, fa. oliv.

AZLTABA, adv., libenter, facillē, εὐδώς; Cor. II, xi, 19; compar. *azeltizo* (actitizo, Mc. x, 25) εὐκοπέτερον; Mth. ix, 5; Mc. ii, 9; x, 2; Luc. v, 25; xvi, 17.

AZETI, neut., delicia; *vizon in azetiam*, in deliciis vivere, σπατάλῶν; Tim. I, v, 6.

AZYMUS (voc. gr.), masc., panis sine fermento, *a-ymus, ἄζυμος*; Mc. xiv, 12.

AHA (coll. Bopp 163; Cf. I, 105; Schmitth. D. E. I, 158), masc., mens, intelligentia, νοῦς; Philipp. iv, 7; Col. iii, 12 h. 1.; Thess. II, ii, 2; Tim. I, vi, 5; II, iii, 8; Tit. i, 15.

IN-AUS, adj., prudens, φρόνιμος; Rom. xii, 16.

IN-AHEI, fem., prudens agendi ratio, disciplina, σωφρονισμός; Tim. I, ii, 9 h. 1.; II, i, 7.

AHDAN, conj. II, putare, arbitrari, νομίζειν; Mth. x, 31.

AHAKS (cf. Cf. I, 128; Cast. Cor. præf. VIII), fem. (?), columba, περιστέρα; Mc. i, 19; xi, 15; Luc. ii, 24; iii, 22.

AHANA (vet. norv. *ahn*, *agn*, angl. sax. *egla*, vet. sup. germ. *agana*, succ. *agn*, dan. *anne*, rec. sup. germ. *agen*, gr. ἄχανα, ἄγγρον, lat. *acus*; Gr. III, 415; Cf. I, 152), fem., palca ἄγγρον; Luc. iii, 17.

AHARON, num. propr. anom., Ἀαρὼν; Luc. i, 5.

AHMA (coll. *Aha*, Bopp 163; Gr. II, 147; III, 389), masc., spiritus, πνεῦμα; Mth. iii, 11; viii, 16; xxvii, 59; Mc. i, 8, 10, 12, 25, 26, 27; ii, 8; iii, 41, 29, 30; v, 2, 8, 13; vi, 7; vii, 25; viii, 12; ix, 47, 20, 25; xii, 56; Luc. i, 5, 15, 17, 55, 41, 47, 67, 80; ii, 25, 26, 27, 40; iii, 16, 22; iv, 1, 14, 18, 55, 36; vi, 18, 20; vii, 21; viii, 2, 29, 55; ix, 39, 42, 55; x, 29; Joan. iii, 5; vi, 65; vii, 39; xi, 55; xii, 21; xiv, 17, 26; xv, 26; Rom. vii, 6, 25; viii, 2, 9; xii, 11; xiv, 17; Cor. I, v, 4; xii, 41, 43; xvi, 18; Cor. II, i, 22; ii, 12; iii, 3, 6, 8, 17, 18; iv, 13; v, 5; vi, 6; vii, 15; xi, 4; xii, 18; xiii, 13; Gal. iii, 2, 5, 5; iv, 6, 29; v, 1, 5; vi, 1, 8, 18; Eph. i, 13, 17; ii, 2, 48; iv, 3, 25, 30; vi, 17, 18; Philipp. i, 19, 27; ii, 1; iii, 3; Col. i, 8; Thess. I, iv, 8; v, 19; Tim. I, iii, 16; iv, 4; Tim. II, i, 7, 14; Skeir. II, d.

AHMEINS, adject., spiritualis, πνευματικός; Rom. vii, 14; Cor. I, x, 5, 4; xv, 46; Gal. vi, 4; Eph. i, 3; v, 19; vi, 12; Col. i, 9; iii, 16; Skeir. li, d; III, b.

AHMATEINS, fem., flatus; *gudiska ahmateins*, divinus afflatus, inspiratio, θεοπνευστία; Tim. II, iii, 16.

AHS (vet. norv., succ. dan. *ar*, angl. sax., angl. *ear*, vet. sup. germ. *ahir*, batav. *aur*, rec. sup. germ. *ähre*; cf. *Asans*; Gr. III, 413; Cf. I, 154), neut., arista, στάχυς; Mc. ii, 23; iv, 28; Luc. vi, 1.

AHSA, vid. sub *Amsa*.

AHTAU (vet. norv. *atta*, vet. sax. *ahito*, angl. sax. *eahita*, vet. sup. germ. *ahio*, vet. fr. *achita*, angl. *eight*, succ. *atta*, dan. *otte*, batav. *agt*, rec. sup. germ. *acht*, gr. ἄκτω, lat. *octo*; Bopp, 86; Cf. I, 158; Rehtth. 687), numerale indecl., octo, ἄκτω; Luc. ii, 21; ix, 28.

AHTAU-BOGS, vid. sub *Dags*.

AHTAU-IEBEND, octogenta, ὀγδοήκοντα; Luc. ii, 37; xvi, 7.

AHTUDA, ordinale, octavus, ὀγδόος; Luc. i, 59.

AHEINEIS, nom. propr. plur. fem., Ἀθῆναι; Thess. I, iii, 1.

ΑΡΠΑΝ (coll. Gr. III, 273), conjunct. I) at, ἄ; Mth. v, 22, 28, 31, 44; vi, 16; viii, 1; ix, 6, 13, 16; x, 59; Mc. ii, 10, 29; iii, 29; iv, 13; viii, 20, 29; x, 31; xii, 26; xiii, 17, 18, 23; Luc. iii, 9; iv, 25; v, 35; vi, 43, 16; viii, 11, 16; ix, 20, 24; xvi, 7, 19; xvii, 22, 23; xviii, 8; xix, 27; xx, 37, 58; Joan. v, 36; viii, 16; xi, 10; xiv, 2, 26; xv, 7, 19, 25; xvi, 7; xvii, 30; Rom. vii, 2, 25; viii,

S; ix, 6, 10; xi, 12; xii, 5; xiii, 5; xiv, 3; Cor. I, iv, 3, 6; vii, 8, 15, 25, 28; viii, 12; xi, 28; xv, 1, 10, 14, 23, 36; xvi, 3, 5, 10, 12, 17; Cor. II, i, 6, 15, 18, 21, 25; ii, 1, 5, 10, 12, 14; iii, 4, 7, 16, 17, 18; iv, 3, 7; v, 5, 8, 11, 18; vi, 13; vii, 7, 13; viii, 1, 16, 17, 19, 22, 21; ix, 3, 8, 10; v, 1, 2, 15, 17; xi, 3, 7; xii, 15, 16; xiii, 6, 7; Gal. I, 20; ii, 4, 6, 11, 16, 17, 20; iii, 29; iv, 1, 6, 12; v, 18, 20, 28; v, 5, 10, 11, 16, 18, 19; vi, 6; Eph. iii, 20; v, 3; Phil. (i. 25) 24; ii, 24, 25, 27; iii, 12, 14; iv, 10, 15; Col. iii, 41; Thess. I, ii, 16, 17; iii, 6, 11, 12; iv, 9, 10, 15; v, 1, 4, 12, 2, 25; Thess. II, i, 1, 16; ii, 3, 4, 6, 15, 16; Tim. I, i, 5, 8, 17; iii, 15; v, 5, 8, 13, 15; vi, 2, 6, 8, 9. Tim. II (i, 5), ii, 20, 22; iii, 1, 8; iv, 8, 12; Skeir. IV, b; VI, c; *καὶ δὲ*: Joan. viii, 15; *δὲ καὶ*: Cor. II, iv, 3; 2) sed, tamen, ἀλλὰ: Cor. II, iv, 16; xi, 6; Phil. iii, 8; tamen Cor. I, ix, 2; πλὴν: Luc. vi, 21; coll. ad Rom. xi, 22; μέντοι: Tim. II, v, 19; 5) at, tamen, nam, γάρ: Rom. viii, 6; ix, 11; Cor. II, ii, 4; v, 5; ix, 1; x, 8; xii, 6, 14; xiii, 9; Gal. v, 5; Eph. v, 9; Phil. i, 21, 23; iii, 3; Tim. I, iv, 8; II, iv, 6; καὶ γάρ: Rom. xiii, 4; Cor. II, xiii, 4; 4) et, καὶ: Luc. vi, 32; 5) ergo, ὡν: Me. xi, 31; xii, 27; Luc. xx, 5, 17; Joan. vi, 30; Rom. ix, 19; Cor. II, viii, 4; Tim. II, ii, 21; ἄρα: Cor. II, vii, 12; τίνων: Cor. I, ix, 26; ἀββαν nu, ὡς τ: Rom. vii, 12; ἀββαν jabal, ἔγχε: Gal. iii, 4; 6) in oppositis sententis μέν—δέ, ponitur a) ἀββαν—ἦβ pro μέν—δέ: M h. iii, 41; Me. i, 8; Rom. xi, 22, 28; Cor. I, ix, 25; Tim. II, iv, 4; Tit. i, 15; b) *raih is*—*αββαν*, μέν—δέ: Cor. II, vii, 17; x, 1. — *Αββαν* et *αββαν* quandoque in manuscriptis promiscue usurpantur, v. d. ad Rom. xi, 22; ad Cor. II, iv, 16 et xii, 12.

ΑβΝ (Gr. II, 257, 9-7), neutr. (?), annus, ἐνιαυτός: Gal. iv, 10.

ΑΤ-ΑΡΝΙ, neutr., id., Joan. xviii, 15.

ΑΡΡΙΖΑ, vid. ad Mth. vi, 26 et Gal. ii, 6.

AIBAR, nom. propr. masc. Ἐβάρ: Luc. iii, 35.

AIBR, neutr., donum, δωρον: Mth. v, 23. Innumeris investigationibus de hac perobscura voce (vid. ad Mth. v. 23) novam re enter addiderunt conjecturam Grimm (DM. p. 25; Gr. I, 45, 65 [3 edit.]) et Ettmüller (Hall. Allg. Lit. Z. ii. 1853, n° 224). Sed vax tibr, quam conjecerunt, et ex qua angl. sax. tiber ducunt, non ad gothicum, nec germanicum sermone, bene vero ad gallicum pertinere videtur, vid. Bosworth Diction. anglusax. 75 *.

AIGAN (aihan Joan. xix, 7; Cor. II, vi, 10; Gal. ii, 4; Col. iv, 1; vet. noiv. eiga, eigin, vet. succ. egan, angl. sax. agen, vet. fr. ain, eigen, agan, vet. sup. germ. eigan, angl. own, suer. ega, dan. eie, batav., rec. sup. germ. eigen, gr. ἔγω; Cf. I, 115; DR. 491; Reht. 590, 700), anomalum: aih, aihta, aigands, habere, possidere, ἔχειν: Mth. viii, 20; Me. xii, 6, 25; Luc. iii, 8; ix, 58; xv, 4, 11; xvi, 1; xvii, 7; xv, 28, 33; Joan. vi, 40, 47, 54; viii, 41; x, 10, 16; xvi, 15, 33; xix, 7, 10, 11; Cor. I, iv, 12, 13; II, vi, 10; Gal. ii, 4; iv, 22, 27; Col. iv, 1; Tim. I, vi, 16.

GAIR-AIHAN, conj. II, participem esse, c. genit., μετίζεν: Cor. I, x, 21.

AIHNS, neutr., proprietates, facultates (gall. l'avoit, les biens), τὰ ὑπάρχοντα: Luc. viii, 3; xiv, 33; xvi, 1; xix, 8; ὁσία: Luc. xv, 12; βίος: Luc. viii, 43.

IGAN-VIGINON (angl. sax. geaynium), conj. II, decipere, πλανοκετεῖν: vid. ad Cor. II, ii, 11.

AHVS, lom, facultates, τὰ ὑπάρχοντα: Cor. I, xiii, 5; ιβαρος aihtins, τὰ ὑμῶν: Cor. II, ix, 11.

AHTROB, conj. II, mendicare, rogare, precari, προσκετεῖν: Me. x, 46; Luc. xviii, 35; Joan. ix, 8; προσυχεσθαι: Eph. vi, 18; αἰτεῖσθαι: Col. i, 9.

AHTROVS, fem., rogatio, deprecatio, oratio, προσευχή: Eph. vi, 18; Tim. I, ii, 1; δέσπας: Phil. iv, 6.

AIBDUA, nom. propr. masc., Ἰδουά: Esdr. ii, 36.

AIEIRA, nom. propr. masc., Ἰροί: Neh. vi, 18.

AIZ (vet. na v. egr, vet. sax. eiz, angl. sax. ar, vet. sup. germ. er, angl. ore, batav. erts, rec. sup. ge m. erz, lat. aes; Gr. II, 46; Cf. I, 45), neutr., aes, χαλκός: Me. vi, 8.

AIZV-SMIPA, v. d. sub Smiþa.

AZAKĒIA, nom. propr. masc., Ἐζακία: Esdr. ii, 16.

AIZLEIM, nom. propr. masc., Ἐσλί: Luc. iii, 27.

AIZOR, nom. propr. masc., Ἐσόρα: Luc. iii, 33.

AIþþI (Gr. III, 522; Cf. I, 157), fem., mater, μῆτηρ: Mth. x, 35, 37; xviii, 56; Me. iii, 31, 52, 55, 34, 35; v, 41; vi, 24, 28; vii, 10, 11; x, 7, 19, 29, 30; xv, 40; Luc. i, 15, 45, 60; ii, 54, 43, 48, 51; vii, 12, 15; viii, 51; xiv, 26; xviii, 20; Joan. iii, 4; vi, 42; Gal. iv, 2; Tim. I, v, 2; Skeir. II, c.

AIþþAU (vet. norv. eda, angl. sax. oððe, vet. sup. germ. edo, vet. fr. uder, aunder, rec. sup. germ. oder, vet. sax. eftha, eftho, vet. fr. ieftha, Gr. III, 6, 274; Cf. I, 146, 246. Reht. 849), aut, etiam in altero membro sententiarum interrogatarum, ἃ: Mth. v, 17, 18, 33; vi, 24, 31; vii, 16; x, 37; xxv, 38, 39, 41; Me. iii, 4; iv, 17, 21, 30; vi, 11, 56; vii, 10, 11, 12; viii, 57; x, 29, 40; xii, 21; Luc. ii, 24; vi, 42; viii, 16; ix, 25, 26; xv, 12, 31; xv, 8; xvii, 7, 23; xviii, 29; xx, 2; Joan. vii, 48; vi i, 41; ix, 21; xii, 29; Rom. ix, 11; x, 7, 14; xi, 34, 35; xiv, 4, 10, 15; Cor. I, i, 13; iv, 3; v, 10, 11; vi, 11, 15, 16; ix, 8; x, 19; xi, 4, 5, 27; xii, 21; xiii, 1; xiv, 23, 24, 27; xvi, 6; Cor. II, i, 17; iii, 1; vi, 14, 15; ix, 7, x, 12; xi, 4, 7; xii, 6; Gal. ii, 2; Eph. ii, 21; v, 5, 4, 5, 27; Phil. ii, 3; iii, 12; Col. ii, 16; iii, 17; Thess. I, ii, 19; II, ii, 4; Tim. I, ii, 9; Psal. lxxv, 2; Skeir. VIII, c; ἢ καὶ: Luc. xviii, 11. Disjunctiva repetita: vel—vel, aut—aut, ἢ—ἢ non adh betor tantum aiþþau, sed jubai—aiþþau: Mth. vi, 24; vel andzuh—aiþþau: Luc. xvi, 13; vel in priori membro omittitur particula, in posteriori remanente tantum aiþþau: Cor. II, i, 15; 2) alioquin, ei δὲ μήγς: Mth. vi, 4; ix, 17; Luc. v, 36, 37; Cor. II, xi, 16; ἐπει: Cor. I, xv, 29; ἐπει ἄρα: Cor. I, vii, 14; ἢ: Rom. ix, 11 pr.; vid. ad Rom. xi, 22; 3) sed, si vero, in altero membro sententiarum interrogatarum et conditionalium in sequenti nexu: aiþþau jubai, ei δὲ: Joan. xviii, 23; Cor. I, iv, 7; 4) in consequente sententiarum hypotheticarum, ἂν: Mth. xi, 23; Luc. xvii, 6 (?); Joan. xiv, 2, 7, 28; xv, 19; xviii, 36; coll. aiþþau jah, ἄρα: Gal. ii, 21; 5) at certe, sed tamen, ἀλλὰγς: Cor. I, ix, 2. — De aiþþau et ἀββαν in manuscriptis inter se commutatis vid. Αββαν ad finem.

AIþS (vet. norv. eitr, vet. fr., vet. sax. eth, angl. sax. ad, vet. et rec. germ. eid, angl. oath, succ. ed, dan., batav. eed; Cf. I, 151; DR. 892; Reht. 717), masc., juramentum, ὄρκος: Mth. v, 33; xxvi, 72; Me. vi, 26; Luc. i, 75.

AF-ARþA, adj., juratus, ἐνορκος: Neh. vi, 18.

* AIKAN (coll. lat. aio; Gr. III, 764; coll. Reht. 837), conj. I: aiak, dicere.

AF-AIKAN, I) negare, ἀρνεῖσθαι: Mth. x, 33; xxvi, 72; Me. xiv, 68; Joan. xviii, 25, 27; Tim. II, ii, 12, 15; ἀπαρνεῖσθαι: Mth. xxvi, 75; Luc. ix, 23; afuikan kunnan, ἀπαρνεῖσθαι: Joan. xiii, 38; 2) renegare, ἀναδραματίζεω: Me. xiv, 71.

AIKLESJO (voc. gr.), fem., ecclesia, ἐκκλησία Rom. xvi, 23; Cor. I, vi, 17; x, 32; vi, 22; xv, 23; xvi, 1; Cor. II, i, 1; viii, 1, 18, 19, 23, 24; xi, 8; xii, 13; Gal. i, 2; Eph. i, 22; ii, 21; Phil. iii, 6; iv, 15; Cor. i, 18, 24; Thess. I, ii, 14; II, i, 1; Tim. I, iii, 5, 15; v, 16; Calend. goth.

AHFAIZAIR, nom. propr. masc., Ἐλιζαῖρ: Luc. iii, 29.

AHFAIAKEM, nom. propr. masc., Ἐλιακίμα: Luc. iii, 30.

AILEISABAIÞ, nom. propr. indel., Ἐλεσάβετ: Luc. i, 5, 7, 15, 24, 36, 40, 41, 57.

ALLIAM, nom. propr., Ἰλλίαι: Esdr. ii, 51.

AILOE (voc. hebr.), Ἐλωί: Mc. xv, 54; coll. *II elii*.

AIMMEIRA, nom. propr. masc., Ἐμμείρα: Esdr. ii, 57.

AINS (vet. norv. *eiinn*, vet. sax. *en*, angl. sax. *an*, vet. et rec. sup. germ. *ein*, vet. fr. *en*, *an*, angl. *one*, succ. *en*, dan., batav. *een*, gr. εἷς, ἐν, lat. *unus*; Gr. I, 760; Cf. I, 508; Rehtb. 705), adj. 1) unus; εἷς: Mth. v, 18, 19, 36; vi, 24, 27; viii, 19; ix, 18; xxv, 40; Mc. ii, 7; iv, 20; vi, 15; viii, 14, ix, 5, 17, 37; x, 8, 24, 37; xi, 6, 29; xiv, 10, 47, 54, 66; xv, 36; Luc. v, 5, 12, 17; vii, 41; viii, 22; ix, 35; xv, 4, 7, 19; xvi, 13; xvii, 15, 22, 34, 55; xviii, 10, 19, 22; xx, 3; Joan. vi, 8, 9, 22, 70, 71; vii, 15, 21; viii, 41; x, 16, 50; xi, 4; xiii, 21; xvii, 41, 24, 22, 23; xviii, 44, 39; Rom. ix, 10; xii, 4, 5; xv, 6; Cor. i, iv, 6; ix, 24; x, 17; xi, 5; xii, 11, 12, 13, 14; xv, 19; Col. ii, v, 15; viii, 19; xi, 2; Gal. iii, 28; iv, 22, 24; v, 14; Eph. ii, 15, 16, 18; iv, 4, 5, 6, 16; Phil. i, 27; iii, 14; Col. iii, 15; Tim. i, 1, 17; ii, 2, 12; v, 9; Sker. III, h; IV, d; V, a, h; VIII, d. — 2) solus, Mth. v, 46; Mc. ii, 26; Cor. i, xiii, 5; μόνος: Mc. ix, 2, 8; Luc. iv, 4, 8; v, 21; vi, 4; ix, 36; Joan. vi, 15, 22; viii, 46, 29; xii, 9, 24; xvi, 32; xvii, 5, 20; Cor. i, ix, 6; Eph. iv, 15; Phil. iv, 15; Col. iv, 11; Thess. I, iii, 1; Tim. I, i, 17; vi, 15, 16; Tim. II, iv, 11; Sker. VII, c; 5) *seina ains* (gall. *soi seul*) in semetipso, ἑαυτῷ: Luc. vii, 59; alibi *seina silba* inventur.

AISANA, adj., fem. *ninoho*, unicus, unigenitus, μονογενής: Luc. ix, 12; viii, 42; ix, 38.

AISAKLS, adj., desolatus, derelictus, μεμονωμένος: Tim. I, v, 5.

AINLIÞ, vet. norv. *ellif*, vet. sax. *ellevan*, angl. sax. *endlifon*, vet. sup. germ. *einfif*, vet. fr. *elleva*, *and-lora*; Cf. I, 517; Rehtb. 606), undecim, ἑνδεκα: Cor. I, xv, 5.

AINS-HUN, AINA-HUN, AIN-HUN (Gr. III, 52), 1) aliquis, quislibet, in negativis, directis et indirectis interrogatiombus, a sententia negativa dependentibus: Joan. vii, 48; Cor. I, i, 16; cum negatione *ni* praeposita vel postposita, nullus, οὐδείς, μηδείς, οὐδὲ εἷς: Mth. xxvii, 14; Mc. v, 37; vi, 5; ix, 8; xi, 2; xii, 34; Luc. i, 37, 61; iv, 24, 26, 27; v, 36, 37, 39; vii, 28; viii, 43, 51; ix, 50; xiv, 21; xvi, 13; xviii, 19, 29; xiv, 30; Joan. iii, 32; v, 22; vi, 63; viii, 15, 19, 30, 44; x, 24, 15, 20; x, 29, 41; xiii, 28; xiv, 6; xv, 24; xvi, 5, 22, 29; xvii, 42; xviii, 9, 31, 58; xix, 4, 11; Rom. xii, 17; xiii, 8; Cor. I, i, 14; x, 24; Cor. II, v, 16; vi, 3; vii, 2; xi, 8; Gal. vi, 17; Philpp. iv, 15; Thess. I, iii, 3; Tim. I, vi, 16; Tim. II, ii, 4; Sker. V, c; VII, c, d; *viihte ainohun ni, oððén*: Luc. x, 19; *ni ainhun wa, miðén*: Thess. I, iv, 12; 2) nuus, quislibet, πᾶς, etiam in negativis sententiis: Mc. xiii, 20; Luc. i, 57; Gal. ii, 16; Eph. iv, 29.

AIN-FALÞS, vid. sub *Falþan*.

AIN-WARJIZUH, vid. sub *Was*.

AIN-WAFARUH, vid. sub *Was*.

ÞAT-AIN, 1) hoc unum, τοῦτο μόνον: Gal. iii, 2; 2) hoc tantum, ἐν: Joan. ix, 25; 3) tantummodo μόνον: Rom. ix, 10; Cor. II, viii, 19; Tim. I, v, 15; Sker. I, d.

ÞAT-AINEI (*þataie* Sker. I, b), adv., tantum, μόνον: Mt. v, 47; viii, 8; ix, 21; x, 28, 42; Mc. v, 36; Luc. viii, 50; Rom. ix, 24; xii, 17; xiii, 5; Cor. I, xv, 19; Cor. II, vii, 7; viii, 10, 21; ix, 12; Gal. I, 23; ii, 10, 14; iv, 18; v, 15; Eph. I, 21; Philpp. i, 29; ii, 27; Tim. I, v, 13; Tim. II, ii, 20; iv, 8; Sker. IV, d; V, c; VII, b; *weh þatainei*, solummodo, μόνον: Phil. i, 27. *þatainei ibai*, modo ne. μόνον οὐ: Gal. v, 15.

AINA-MUNDIÞA, vid. sub *Munþs*.

GA-AINANAN, orbare, ἀποφρονίζειν: Thess. I, ii, 17.

A'NOK, nom. propr. masc., Ἐνόχ: Luc. iii, 57.

AINOS, nom. propr. masc., Ἐνώς: Luc. iii, 58.

AIPAFRAUDEITUS, nom. propr. masc., Ἐπιφροδῆτος: Philpp. ii, 25.

AIPAFRAS, nom. propr. masc., Ἐπαφράς: Col. i, 7; iv, 12; Philem. 23.

AIPISKAUPUS (voc. gr.), masc., episcopus, ἐπίσκοπος: Tim. I, iii, 2; Tit. i, 7; Calend. goth.

AIPISKAUPI, fem., episcopatus, ἐπισκοπή: Tim. I, iii, 1.

AIPISTAULE (voc. gr.), epistola, ἐπιστολή: Rom. xvi, 22; Cor. I, v, 9; Cor. II, iii, 2, 5; vii, 8; Eph. i, inc.; Col. iv, 16; Thess. I, v, 27; Thess. II, iii, 17; Neh. vi, 17, 19.

AIR (vet. norv. *ár*, angl. sax. *ar*, vet. sax., vet. sup. germ. *er*, a gl. *ere*, *early*, batav. *eer*, rec. sup. germ. *erst*, *eher*; coll. gr. ἔσπερον, lat. *ver*; Cf. I, 431), adv., mane, πρωί: Mc. i, 35; xvi, 2; compar. *airis*, olim, πάλαι: Luc. x, 15.

AIRIZA, adj. compar. major, antecessor, ἀρχαίος: Mth. v, 24, 33; Luc. ix, 8, 19.

AIRASTUS, nom. propr. masc., Ἐραστός: Rom. xvi, 25.

AIRZIS (vet. sax. *irrien*, vet. sup. germ. *irran*, angl. *err*, lat. *errare*; Cf. I, 419), adj., errans, πλανώμενος: Tim. II, iii, 13; *airzis misan* et *airzis vairþan*, errare, πλανᾶσθαι: Mc. xii, 24; Gal. vi, 7.

AIRZIÞA, fem., error, seductio, πλάνη: Mth. xxvii, 64; Tim. I, iv, 1.

AIRZEI, fem., id.: Eph. iv, 14; Sker. V, a.

AIRZJAN, conj. II, lacere errare, seducere, πλανᾶν: Joan. vii, 12; Tim. II, iii, 15; *anzjands*, particip., seductor, πλάνος: Mth. xxvii, 63; Cor. II, vi, 8.

AF-AIRZJAN, ill., Joab. vii, 47; C. r. I, xv, 35; ἀποπλανᾶν: Mc. xiii, 22; pass. abe rare, seduci, ἄστοχεῖν: Tim. I, i, 6; ἀποπλανᾶσθαι: Tim. I, vi, 10.

AIRÞA (vet. norv. *jörd*, vet. sax. *ertha*, angl. sax. *eorðe*, vet. sup. germ. *erda*, vet. fr. *irthe*, angl. *earth*, succ., dan. *jord*, rec. sup. germ. *erde*, gr. ἘΡΑ; Gr. II, 62; III, 352; DRA. 492; Cf. I, 415; Rehtb. 854), fem., terra, regio, γῆ: Mth. v, 18, 35; vi, 10, 19; ix, 6, 26, 51; x, 20; xi, 24; xxvii, 45, 51; Mc. iv, 5, 8, 20, 26, 28, 51; vii, 6, ix, 3, 20; xiii, 27; Luc. ii, 14; iv, 25; v, 11, 24; vi, 49; viii, 8, 15, 27; x, 21; xiv, 55; xvi, 17; xvii, 8; xviii, 8; Joan. vi, 21; xii, 24, 32; xvii, 4; Rom. ix, 17, 28; x, 18; Cor. I, x, 26; xv, 47; Eph. i, 10; iii, 15; iv, 9; Col. i, 16, 20; iii, 2, 5; Sker. IV, c, d. *Airþas raurstvja*, vid. sub *Vaurkjan*; *airþai gaibnjan*, vid. sub *gaibnjan Iþus*.

AIRÞEINS, adj., 1) terrenus, ἄσπεράκιος: Cor. II, iv, 7; 2) terrestris, ἐπιγίμιος: Cor. II, v, 1; Philpp. iii, 19; *χαιρός*: Cor. I, xv, 49; Sker. IV, d.

AIRINON, vid. sub *Airus*.

AIRKNIS (vet. norv. *jarkn* . . , angl. sax. *eorcn* . . , vet. sup. germ. *erchan*; Gr. II, 629 sq.; DRA. 925; Cf. I, 468), adj. pins. Tim. I, iii, 3 h. 1.

UN-AIRKNS, impius, ἀνόσιος: Tim. I, i, 9; II, iii, 2.

AIRKNIÞA, fem., sinceritas, τῆ γνήσιον: Cor. II, viii, 8.

AIRMOGAINIS, nom. propr. masc., Ἐρμογένης: Tim. II, i, 15.

AIRMODAM, nom. propr., Ἐλμοδάμ: Luc. iii, 28.

AIRUS (vet. norv. *ari*, angl. sax. *ar*, *aerend*, vet. sax. *eru*, *arundi*, vet. sup. germ. *arundi*, angl. *erand*, succ., dan. *orende*; Gr. II, 56; DM 153; Cf. I, 427) masc., legatus, angelus, ὄγγελος: Luc. vii, 24; ix, 52; legatio, πρεσβεία: Luc. xiv, 52; xix, 14.

AIRINON, conj. II, legatione fungi, πρεσβεύειν: Cor. II, v, 20; Eph. vi, 20.

AISTAN (coll. lat. *astimare*), conj. II, aestimare, ἐντρέπασθαι: Luc. xviii, 2, 4; xx, 13.

GA-AISTAN, id., Mc. xii, 6.

* AIV (angl. sax. *arise*), confusio.

UN-AMISKS, adj., inconfusibilis, ἀναιμιζήτως : Tim. II, n. 15.

AMISKI, neutr., dederis, ignominia, αἰσχυρά: Cor. II, iv, 2; ἐντροπή: Cor. I, xv, 34.

AMIS-KON, c. ij., II, indecete agere, se gerere, ἀσχημονεῖν: Cor. I, xiii, 5.

GA-AMISKON, improbrare: Me. xii, 4; αἰσχύονεν: Cor. II, x, 8; Philpp. i, 20; κατασχύονεν: Rom. ix, 55; x, 11; Cor. I, xi, 4, 22; Cor. II, vii, 14; ix, 1.

AIVAGGELI (voc. gr.), neutr., evangelium, εὐαγγέλιον: Cor. I, iv, 25; xv, 4; Gal. i, 6, 7; Eph. i, 15; Tim. I, i, 11.

AIVAGGELJO, fem., id., Mth. ix, 35; Me. inser.; i, 1, 8, 14, 15; viii, 53; x, 29; xiv, 9; Luc. inser. crip.; Cor. II, n. 12; iv, 3, 4; viii, 18; ix, 15; x, 14; xi, 4; Gal. n. 5, 7. Eph. vi, 15, 19; Philpp. n. 22; Col. i, 25; Thess. I, iii, 2; Tim. II, i, 8, 10; ii, 7; Philem. xiii, Skeir. I, d, III, b.

AIVAGGELJAN, c. ij., II, evangelizare, εὐαγγελίζεσθαι: Gal. iv, 15.

AIVAGGELISTA, masc., evangelista, εὐαγγελιστής: Eph. ix, 11; Tim. II, iv, 5; Skeir. III, a.

AIVLAU GIA (voc. gr.), enologia, εὐλογία: Cor. II, ix, 5.

AIVNEIKV, nom. propr. fem., Ἐδώνη: Tim. II, i, 5.

AIVS (vet. norv. æfi, vet. sax. euuan, angl. sax. ð, ana, vet. sup. germ. euua, rec. sup. germ. ewig, omnes. age; gr. αἰών, ðei. lat. ævum; Gf. I, 305), masc., omnes significationes habens, quibus vox αἰών, ævum, in novo Testamento gaudet; sic: a) quo idam tempus, quædam temporis periodus: Me. x, 50; Luc. xvi, 8; xviii, 30; xx, 54, 55; Rom. xii, 2; Cor. I, i, 20; Cor. II, iv, 4; Gal. i, 4; Eph. i, 21; iii, 11, 21; hinc etiam pro κόσμος: Eph. n. 2; b) tempus longum: Luc. i, 7; Eph. ii, 9, 11; Tim. I, i, 17, imprimis in formulis du a va, eis tón aivóna: Joan. viii, 53; xi, 54; xiv, 16; xv, 16; Cor. II, ix, 9; mid aiv, eos aivóna: Luc. i, 55; in aivins: Mth. vi, 15; in aivam: Rom. ix, 5; du aivana: Rom. xi, 56; Cor. II, xi, 51, Gd. v, 5; pro eis tóns aivónas: fram aiva, êt tós aivónas: Joan. i, ix, 52; fram aivam, ápó tón a ivónon: Eph. iii, 9; c) in sententiis negativis accusativus a v adverbialiter sumitur pro eis tón aivóna: Me. iii, 29; xi, 14; Joan. x, 28; xi, 26; Cor. I, viii, 15 (cujus loco etiam aiva dicit: Joan. viii, 51, 52); pópoite: Luc. xiv, 50; strictus enim negatione nexum in aiv vel aiv ni, nunquam, oððipote: Mth. ix, 55; Me. ii, 12; Luc. xv, 29; Cor. I, xvi, 8; aiv wanhun; pópoite: Joan. viii, 53; ni aiv wanhun, unðipote: Tim. II, i, 7; ni wanhun aiv: Joan. vii, 46.

AIVS-AIV, adv., agre, mórgi: Luc. ix, 50. SENS-AIV, statim, eððeos: Me. iii, b; v, 29, 50, 54; vi, 25, 54; vii, 55; viii, 10; ix, 15, 20, 24; x, 52; xi, 2, 5; xiv, 45, 45; xv, 1; Joan. vi, 21; παραλήρη: Luc. iv, 59; v, 25.

AIVSINS, adj., æternus, aivóno: Mth. xxv, 41, 46; Me. iii, 29; x, 17, 50; Luc. x, 25; xvi, 9, xviii, 18, 50; Joan. vi, 27, 40, 17, 54, 68; v, 28, xv, 25; xvii, 2, 5; Rom. vi, 25; Cor. II, iv, 17, 18; xi, 1; Gal. vi, 8; Thess. II, i, 9; ii, 16; Tim. I, i, 16; vi, 12; Tim. II, i, 9; ii, 10; Tit. i, 2; Philem. 15.

IS-AIVIAN, c. ij., II, sustinere: Cor. I, xv, 10.

AIVKARÞS, fem., tempus longum, æternitas, in formula ni aivkardþ, eis tón aivóna: Joan. vi, 51, 58; eis tóns aivónas: Luc. i, 55.

AIVVA, nom. propr. fem., Eúa: Cor. II, xi, 5; Tim. I, n. 15.

AIVXARISTIA (voc. grec.), eucharistia, εὐχαριστία: Cor. II, ix, 11.

AIFAMSO, nom. propr. fem., "Eosmos: Cor. I, xv, 52; xvi, 8; Eph. i, 1; Tim. I, i, 5; Tim. II, i, 18; iv, 12.

AI AIVSUS, masc., "Erosios: Eph. inser.

AIFFAÞA (voc. hebr.), þrabbat: Me. vii, 54.

AIVS (angl. sax. eoh, vet. norv. ior, vet. sax.

eoh ..., lat. emvat, gr. ἔπος; Bopp 48; Gr. I, 50, 52 [3. edit.]; III, 525; Gr. I, 115; Schmiell. Hel. Gloss. 27), masc., equus.

AIVA TUNJA, vide sub Tunði.

AIODIA, nom. propr., Eðodia: Philpp. iv, 2.

AK (vet. sax., angl. sax. ac, vet. sup. germ. ok; coil. lat. ac; Gr. III, 276; Gf. I, 118, 120); conjunctio, I) sed, ἀλλά: Mth. v, 15, 17, 59; vi, 15, 18; vii, 21; viii, 4, 8; ix, 12, 15, 17, 24; x, 34; Me. i, 44, 45; ii, 17, 22; iii, 26, 29; iv, 17, 22; v, 19, 26, 59; vi, 9; vii, 5, 15, 19; viii, 35; ix, 37; x, 8, 15, 45; xi, 23; xii, 14, 25, 27; xiv, 49; Luc. i, 69; iv, 4; v, 14, 51, 52, 58; vii, 7; viii, 16, 27, 51; ix, 56; xiv, 10, 15; xvii, 8; xviii, 13; xx, 24, 58; Joan. v, 22; vi, 22, 26, 27, 52, 53; vii, 10, 12, 16, 24, 28, viii, 12, 16, 28, 42, 49; ix, 5, 51; x, 1, 5, 35; xi, 4; xii, 6, 9, 16, 50, 54, 47, 49; xiii, 18; xiv, 10, 24, 31; xv, 16, 19, 21, 25; xvi, 15, 25; xvii, 9, 15, 29; xviii, 40; Rom. vi, 7, 13, 15, 18, 19, 20; ix, 7, 8, 10; ix 11, 16, 21, 32; xi, 11, 18, 20; xii, 3, 16, 17, 19, 21; xiii, 5, 5, 14; xiv, 15, 17; Cor. I, i, 17; v, 8, 10; vii, 19; ix, xx, 21, 27; x, 20, 29, 35; xi, 14, 22; x, 10; Cor. II, i, 9, 12, 19, 24; ii, 4, 6, 12, 17; iii, 3, 5, 6, 14; iv, 2, 5, 18; v, 4, 12, 15; vi, 4; vii, 5, 7, 9, 12, 14; viii, 5, 8, 13, 19, 21; ix, 12; x, 4, 12, 13, 18; xi, 17; xii, 14, 16; xiii, 3, 7, 8; Gal. ii, 7; iv, 11, 17, 51; v, 6, 13; vi, 13, 15; Eph. i, 21; ii, 8, 19; iv, 29; v, 4, 17, 18, 27, 29; vi, 12; Philpp. i, 20, 29; ii, 3, 4, 6, 27; iii, 9; iv, 6, 17; Col. iii, 11, 22; Thess. I, iv, 8; v, 6, 9, 13; Thess. II, iii, 8; Tim. I, ii, 19, 12; ii, 5; iv, 12; v, 1, 13, 25; vi, 2; Tim. II, i, 7, 8, 9, 17; ii, 20, 24; iv, 3, 8, 16; Skeir. I, a, b; III, b; IV, b, d; V, c; VII, a, b; 2) ante o, ἀλλά, Me. ii, 52; xiv, 49; Joan. viii, 56; ði: Eph. iv, 28; Tim. I, i, 9; 5) nam, γάρ: Joan. xvi, 27; Eph. ii, 10.

AKI (ake Gal. ii, 11), I) sed, ἀλλά: Mth. ix, 13; xi, 8, 9; Me. ix, 15, 22; x, 27; xii, 20, 24; xvi, 7; Luc. vi, 27; vii, 25, 26; xvi, 21; Joan. vi, 9, 56, 61; vii, 27, 44; viii, 26, 37; x, 8, 26; xi, 11, 15, 22, 42; xii, 27, 42; xvi, 2, 4, 6, 7, 12, 20, 25, 55; Rom. viii, 57; x, 2, 8, 16, 18, 19; Cor. I, iv, 5, 4; vi, 7, 21; x, 25; xv, 35; Cor. II, i, 9; iii, 15; iv, 8, 9, 16; v, 16; vii, 6, 11; viii, 7; xi, 1, 6; xii, 1; xiii, 4; Gal. ii, 5, 14; iv, 2, 8, 25, 29, 30; Eph. v, 24; Philpp. i, 18; ii, 27; iii, 7; Tim. I, i, 15, 16; Tim. II, i, 12; ii, 9; iii, 9; Skeir. I, b; III, a; VII, c; ði: Cor. I, xiv, 20; 2) in conclusionem hypotheticarum et concessivarum sententiarum, autem, vero, atqui, ἀλλά: Cor. II, xi, 6; Skeir. IV, c (his), d.

AKAJA (Acaja Cor. II, ix, 2 col. B; Akaija Cor. II, i, I col. B.), nom. propr. fem., Ἀχαΐα; Cor. II, i, 1; ix, 2.

AKAJUS (Akaijus Cor. I, xvi, 15), nom. propr. masc., Ἀχαΐος: Cor. I, xvi, 15; Cor. II, xi, 10.

AKREIS, nom. propr. masc., Ἀχραΐος: Cor. I, xvi, 17.

AKREI (vet. sax. eicid, angl. sax. æced, lat. acetum, coil. gr. ἔξος, vet. norv. eik, succ. ætka, dan. ed/ke, vet. sup. germ. ezih, rec. sup. germ. essig; Gr. III, 161; Gf. I, 541), neutr. (vel okeits masc.), acetum, ἔξος: Mth. xviii, 18; Me. xv, 56.

AKRAN (vet. norv. akran, angl. acera, dan. agera, rec. sup. germ. ecker; Gr. III, 575), neutr., fractus, καρπός: Mth. vi, 16, 17, 18, 19, 20; Me. ix, 7, 8, 20, 28, 29; xi, 11; xii, 2; Luc. i, 42; iii, 8, 9; vi, 15, 14; viii, 8; ix, 10; Joan. vii, 24; xv, 2, 3, 5, 8, 16; Cor. I, iv, 7; Gal. v, 22; Eph. v, 9; Philpp. i, 22; Col. i, 10; Tim. II, ii, 6; γίνωμα: Cor. II, ix, 10; akran ðairan, καρποφορεῖν: Me. ix, 20, 28; Luc. vii, 15; Rom. vii, 4, 5.

AKRANA-LAUS, vid. sub Lusan.

AKRS (vet. norv. akr, vet. sax. accor, angl. sax. æcer, vet. fr. akker, vet. sup. germ. achar, angl.

acre, succ. *aker*, dan. *ager*, rec. sup. germ. *acher*, gr. ἀγρός, lat. *ager*: Gr. III, 595; Gl. I, 155; Reith. 705), masc., *ager*, ἀγρός: Mth. xxvii, 7, 8; Mc. xv, 21; Luc. xv, 25.

AKVILA, nom. propr., Ἀκούλας: Cor. I, xvi, 19.
ALABALSTRAUN (voc. gr.), indecl., ἀλαβαστρίον, ἀλάστρος: Luc. vii, 57.

ALAIKANDRUS, nom. propr. masc., Ἀλιξανδρός: Mc. xv, 21; Tim. I, i, 29; Tim. II, iv, 14.

ALAKJO (völl. *Alls*), adv., simul, congregatiō, *allai alakjo*, πάντες: Mc. xi, 52; Luc. iv, 22; *manuq:i alakjo*, ὁ λαὸς ἅπας: Luc. xiv, 48, et *alakhjo man gei*, ἅπαν τὸ πλῆθος: Luc. xiv, 57.

ALAMOD, nom. propr. (?), docum. arct. et neapol.

ALAN (vet. norv. *ala*, lat. *alere*; Gr. II, 8; Gl. I, 191), conj. I: *ol, olun, alans*, nutriti e; partic. *alans*, ἐντροφόμενος: Tim. I, iv, 6 h. l.

ALAN, conj. II, saginare; part. *alips*, σιτευτός: Luc. xv, 25, 27, 30.

ALDS, i. q. *Alps*.

ALDOMO, vid. sub *Alfan*.

ALEINA, (vet. norv. *aln*, vet. fr. *elne*, ielue, angl. sax. *elne*, vet. sup. germ. *elina*, angl. *ell*, succ. *aln*, dan. *alen*, rec. sup. germ. *elle*, gr. ἄλιον, lat. *alina*; Gr. III, 559; Gl. I, 259; Reith. 704), fem., *aina*, πῆχυς: Mth. vi, 27.

ALEV (vet. norv. *olia*, vet. sax. *alig*, angl. sax. *ele*, vet. sup. germ. *alci*, vet. fr. *olie*, angl. *oil*, succ. *olja*, dan. *alie*, rec. sup. germ. *öl*, gr. ἔλαιον, lat. *oleum*; Gl. I, 255; Reith. 705), neutr., *oleum*, ἔλαιον: Mc. vi, 15; Luc. vii, 46; xvi, 6.

ALEVA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

ALEVIS, adj., olivarius, *fairguni alevi*, mons olivarium, ὄρος ἐλαιῶν: Mc. xi, 4; Luc. xix, 29.

ALIS (vet. sax. *alah*, angl. sax. *alh*, vet. sup. germ. *alah*; Gr. 46, 428; DM. 39; Gl. I, 255; lh. ad Luc. 2; H, 416; III), lem. anom., templum, *uás*: Mth. xxvii, 5, 51; Mc. xiv, 5; xv, 29, 38; Luc. i, 9, 21, 22; Cor. II, vi, 16; Eph. ii, 21; Thess. II, ii, 4; ierón: Mc. xi, 11, 15, 16, 27; xii, 5; xiv, 49; Luc. ii, 27, 57, 46; iv, 9; xviii, 10; xiv, 45, 47; xx, 1; Joan. 7, 14, 28; viii, 20, 9; x, 25.

ALPAN (vet. norv. *eldri*, vet. sax. *ald*, *eldi*, angl. sax. *eald*, vet. sup. germ. *alien*, vet. fr. *ald*, *ald*, rec. sup. germ. *alt*, angl. *old*, succ. *äldre*, *älder*, dan. *alide*; Gr. III, 617; Gl. I, 292; Reith. 566), conj. I: *aialp, aialpwn, alpans*, senescere.

PS-ALPAN, id., part. pass. *usalpans*, *anus*, *γρηώδης*: Tim. I, iv, 7.

ALPS, fem., *alpas*, *αἰῶν*: Eph. ii, 2, 7; Tim. I, i, 17; Tim. II, iv, 10; *γενεά*: Luc. i, 50; Eph. iii, 5, 21; Col. i, 26; *fiós*: Tim. II, ii, 4.

ALPEIS, adject., *venis*, ἀρχαίος: Cor. II, v, 17; *γέρον*: Joan. iii, 4; Caend. goth. (nam ex hoc *pize alþjanaine*, ut illie esse deberet, *pize alþjane* in recte deduci potest); comp. *alþiza*, *πρεσβύτερος*: Luc. xv, 25.

ALBOMO, neutr., senium, *γάρου*: Luc. i, 36.

FRAM-ALDRS, adject., *actate* provecus; *framaldrs dage seinmize*, *προβεδικώς ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ*: Luc. i, 8; *framaldra dage manumize*, *προβεδικῶς ἐν ταῖς ἡμέραις πολλῶν*: Luc. ii, 5; comp. fem. *framaldrozei in dagum seinaim*, *προβεδικῶς ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς*: Luc. i, 18.

ALIS (vet. norv. *ella*, vet. sax. *eli...*, angl. sax. *ele...*, vet. sup. germ. *ali...*, gr. ἄλλος, lat. *alius*: Gl. I, 225), adject., *alius*, ἄλλος: Cor. II, i, 13; Gal. v, 10; Skeir. VII, b; ἕτερος: Tim. I, i, 10.

ALIA I *Conjunctio* (Gr. III, 187), post negationem, nisi, *εἰ μὴ, εἰδὼν μὴ*: Mc. x, 18; Luc. iv, 20, 27; v, 21; vii, 34; x, 22; Joan. v, 22; Rom. xii, 1; Gal. i, 7; ii, 16; Philipp. iv, 15; ἄλλὰ: Mc. x, 40; Joan. vii, 49 (Mc. ix, 8; Cor. II, i, 43); II. *Præpositio* enim dativo, preter, *πῶς*: Mc. xii, 52.

ALJAN, *alias*; *aljar visands*, *ἀπὸν*: Cor. II, x, 1, 11.

ALJAP, *pe ergo*; *afþjúp in aljap*, *ahire peregre*, ἀποδραμεῖν: Mc. xii, 1.

ALJAPRO, *abunde*, ἀλλοχθόνει: Jo. ii, x, 1; ἀπὸν: Cor. II, xii, 2, 10; Paulp. i, 27.

ALJA-KUNS, vid. sub *Kuni*.

ALJA-LEIKOS et **ALJA-LEIKAFS**, vid. sub *Leiks*.

ALLS (vet. norv. *allr*, vet. sax. *al, all*, angl. *sav. eall*, vet. sup. germ. *all*, vet. fr. *al, ol*, angl. *succ*, d. n. l. rec. sup. germ. *all*: Gl. I, 205; Reith. 594), adject. I) *omnis, quisque*: πᾶς: Mth. v, 15, 18; vi, 29; viii, 16, 35; ix, 35; xxvii, 1; Mc. i, 27, 32; ii, 12; iii, 28; iv, 14, 52, 54; v, 20, 26, 40; vi, 3, 25; ix, 12; x, 44; xi, 17, 24; xii, 35; xiii, 25; xiv, 50, 64; Luc. i, 5, 6, 48, 65, 66, 71, 75; ii, 5, 18, 19, 20, 51, 58, 59, 51; iii, 5, 5, 6, 15, 16, 19, 20; iv, 4, 5, 7, 15, 57; v, 9, 17; vi, 10, 19, 26; vii, 1, 16, 17, 18, 29, 55; viii, 57, 40, 45, 47, 52; xiv, 17, 18, 29, 55; xv, 1, 14, 51; xvi, 14; xvii, 10, 27; xviii, 12, 21, 22, 28; xix, 7, 57; xx, 6, 5, 58; Joan. i, 26, 31; v, 22, 25; vi, 57, 45; vii, 21; x, 8, 29; xiv, 20; xv, 21; xvi, 15; xvii, 2, 7, 10, 21; xviii, 4, 40; Rom. vii, 8; ix, 5, 6; x, 4, 12; xi, 32, 56; xii, 5, 4, 17; xiii, 1, 7; xiv, 11; xv, 11; Cor. I, iv, 22, 25; x, 17, 35; xi, 2; xii, 12, 19; xiii, 2; xv, 7, 8, 1, 27, 28; xvi, 14; Cor. II, i, 1, 3, 4; ii, 9; iii, 2, 1, 1; iv, 2, 8, 15; v, 17, 18; vi, 4; vii, 1, 5, 11, 16; viii, 7, 18; ix, 8; xi, 6, 9; xii, 12, 13; xiii, 1, 12; Gal. i, 2; ii, 14; iv, 1; v, 3; Eph. i, 3, 11, 15, 21, 22, 25; ii, 21; iii, 9, 24; iv, 6, 10, 13; v, 24; vi, 18, 21, Philipp. i, 18, 20; ii, 26, 29; iii, 8, 24; iv, 5, 6, 7, 8, 12; Col. i, 9, 10, 11, 15, 16, 20; ii, 15; iii, 8, 11, 16, 17, 20; iv, 7, 9; Thess. I, ii, 15; iii, 7, 13; iv, 10; v, 4; Thess. II, i, 5, 4, 11; ii, 17; iii, 6, 16; Tim. I, i, 15, 16; ii, 1, 4, 8; iv, 8; v, 10; Tim. II, i, 15; ii, 21; iii, 17; iv, 8; Psalm. lxxv, 5; Neh. v, 4, vi, 16; Skeir. I, a, b; V, a, c; VI, b; VIII, b; ἅπας: Luc. iii, 16; v, 26, 28; xv, 15; 2) *totus, πᾶς*: Mth. viii, 52, 54; Mc. i, 3; iv, 1; v, 52; Luc. i, 10; ii, 1, 10; iv, 25; vi, 17, 19; vii, 29; viii, 47; ix, 15; Joan. v, 22; Rom. ix, 17; x, 18; xi, 26; Gal. v, 14; Eph. iv, 16; Philipp. iii, 18; Neh. v, 15, 18; ἅπας: Luc. iii, 21; iv, 6; Eph. vi, 15; ὅλος: Mth. v, 29, 50; vi, 22, 25; ix, 26, 31; Mc. i, 35, 39; viii, 36; xii, 50, 55; xiv, 9, 35; xv, 4, 35; Luc. i, 65; iv, 14; v, 6; vii, 17; viii, 39, 43; ix, 25; x, 27; Joan. vii, 25; ix, 54; Rom. viii, 56; x, 24; xvi, 25; Cor. I, v, 6; ii, 17; xiv, 25; Cor. II, i, 4; Gal. v, 5, 9; Thess. I, iv, 10; Tit. i, 11; Skeir. IV, b; 5) *multus, πολλός*: Mc. xii, 57 (ex latiori interpretatione).

ALLS (angl. sax. *ealles*, vet. sup. germ., vet. fr. *alles, elle*; Gr. III, 88, 281; Reith. 600, 705; Schm. I, 42), I. *Adverbium*, *omnino*, ὅλος: Mth. v, 34; Cor. I, xv, 29. II. *Conjunctio*, *semper* postposita (excepto Mc. vii, 25 ubi præponitur), enim, *γάρ*: Mc. iii, 35; iv, 22; vi, 14; viii, 55 (ix, 41); xi, 25; xv, 14; Luc. i, 44, 48; vi, 26, 45; vii, 28; ix, 24, 25, 26; xiv, 24; xviii, 25; xiv, 26; xx, 56; Joan. v, 46; Tim. I, iv, 10 (Cor. I, xv, 29); *allis — þþ, æn — ðs*: Luc. iii, 16.

ALLAPRO, *hodieque*, *πάντοτε*: Mc. i, 45; Luc. xiv, 45.

ALL ANDRO, vid. sub *Andeis*.

ALL-BRUNSTS, vid. sub *Brunnan*.

ALL-SVERSI, vid. sub *Sveirs*.

ALL-VALDANDS, vid. sub *Valdan*.

ALLA-VAURSTVA, vid. sub *Vaurkjan*.

ALA-ÞARBS, vid. sub *Þarban*.

ALA-ÞARS, vid. sub *Þarban*.

ALLA, vid. sub *Allis*.

ALIAN (vet. norv. *elian*, vet. sax. *ellan*, angl. sax. *ellan*, *eilen*, vet. sup. germ. *ellan*, tir. II, 8, 447; Gl. I, 202), neutr., *amulatio*, *ζῆλος*: Rom. x, 2; xii, 15; Cor. II, vii, 7, 11; ix, 2; xi, 2; xii, 20; Gal. v, 20; Philipp. iii, 9; Col. iv, 15; *in aljara briggan*, *παρασίσιον*: Rom. x, 19; xi, 11, 14.

ALJANON, conj. II, *amulati*, c. dat. pers. vel acc. rei, *ζῆλον*: Cor. I, xiii, 4; Cor. II, vi, 2; Gal. iv, 17, 18.

IN-ATVAVON, id est emulationem provocare, παραζήλον: Cor. I, x, 22.

ALFAIUS, nom. propr. masc., Ἀφραῖος: Me. II, 14; III, 18; Luc. vi, 15.

AMEINAHAB, nom. propr., Ἀμεινάβη: Luc. III, 55.

AMEN (voc. hebr.), ἀμήν: Mth. x, 42; Joan. vi, 26, 47; vii, 51; Cor. II, I, 20; vii, 15.

AMRO, nom. propr., Ἀμρός: Luc. III, 25.

AMSA (gr. ὄμος, lat. humerus; Gr. III, 405), ma-c. i., humerus, ὄμος: Luc. xv, 5. Probabiliter mendum est in Cod. 219. pro *alsa*, uti sonat in cognatis idiomatibus: vet. norv. *örl*, vet. sax. *ahala* angl. sax. *carl*, vet. sup. g. rim, *ahsala*, vet. fr. *aile*, rec. sup. germ. *achsel*, lat. *axilla*; Gr. III, 405; Gl. I, 159, Relih. 616 sq.

AN (lat. an), particula interrogantis, ai, καὶ: Luc. x, 29; xviii, 26; Joan. ix, 56; οὐν (?) : Luc. III, 10; an *nulh*, οὐδέν: Joan. xviii, 37.

ANA (vet. noiv. a, vet. sax., angl. sax., vet. fr. an, vet. sup. germ. *ana*, suec. *ā*, angl. *an*, rec. sup. germ. *an*, gr. ἀνά; Gr. III, 252; Gl. I, 275; Alb. Prap. 68 sq.; Relih. 602). Præpositio accusativum et dativum regens, græco ἐπί respondens, proprieque indicans directionem ad locum determinatum, ita ut huic inter et subjectum vel obiectum jam exoritur relatio magis minusve stricta, saltem proximæ; significat igitur *super* (ἐπί), *ad* (εἰς). Habet insuper significationem adversativam, *contra*, *adversus* (κατά cum gen.) e causativam, *propter*, *quod*. Ad tempus et modum relata hæc præpositio non nisi raro occurrit.

1. Præpositio. A. Cum accusa ico : 1) ad indicandum locum : a) post verba *motus*, super, in, ad, ἐπί (e. accus., rarius e. dativ.) et εἰς post *gaggan* Joan. vi, 21; *atgaggan* Me. I, 10; Luc. I, 55; III, 22; Joan. vi, 46; *usgaggan* Mth. xi, 7; Luc. viii, 27; x, 10; Joan. vi, 5; *afgaggan* Luc. ix, 10; *ga'eiþan* Me. I, 55; Luc. iv, 12; *afleiþan* Luc. v, 16; *briggan* (ducere) Luc. v, 4; *ussteigan* Luc. v, 19, xiv, 4; *snioan* Thess. I, II, 16; *þarsivian* Tim. I, I, 18; *atruvjan* Luc. x, 9; *qiman* Me. viii, 10; Gal. I, 21; coll. Joan. xviii, 4; item post *urriuanu* Mth. v, 45 et *dissiggan* Eph. iv, 26 de sole; *driusan* et *gadriusan* Mth. x, 29; Me. III, 10; iv, 20; Luc. xx, 18; Rom. xv, 3; necnon et occurrit *ana* in formula πῖπτεν ἐπὶ πρόσωπον, *driusan ana andvairþi* vel *andvairþi* Luc. v, 12; xvii, 16; Cor. I, xiv, 25 et ἐπιπίπτεν ἐπὶ τράχηλον (super eorum cadere), *driusan ana kals* Luc. xv, 20; coll. Me. iv, 42; b) post transitiva : *gatiuhan* Luc. v, 11; *ustiuhan* Me. ix, 2; Luc. iv, 5; *at iuhan* Me. xv, 22; *draibjan* Luc. viii, 29; *vairpan* Me. iv, 26; Luc. viii, 59; x, 51; hæc pertinet Me. xv, 2. *vairpan hlanta ana vis jos*, quia sors *super* sortidone conjicitur; *usvairpan* Luc. xiv, 55; *niman* Me. ix, 56; Luc. II, 28; imprimis in *ana armens niman* vel *andniman* (ἐνχα ἀδίζεσθαι vel δὲ ζεσθαι εἰς ἀγκάλας); *satjan* Mth. v, 15; Me. iv, 21; *lagjan* Mth. ix, 16; x, 54; xxvii, 48; Luc. v, 56; Cor. II, III, 15; *atlagjan* Me. xv, 17; *galagjan* Mth. viii, 25; Me. ix, 42; xv, 56; Joan. ix, 15; xix, 2; *uslagjan* Luc. ix, 62; xv, 5; *uslagjan handans ana* —, manum injicere in —, *zeiras* ἐπιβάλλειν ἐπὶ — Me. xiv, 46; Luc. xx, 49; Jo. III, vii, 50, 44; manum ponere super aliquem, *zeira* ἐπιτίθειν ἐπὶ τινα, *handu lagjan vel analagjan ana* — Mth. ix, 18; Me. v, 25; x, 16; *vairkjan ana-kumbjan* Luc. ix, 14; *anaukan* Mth. vi, 27; Luc. III, 20; *snian* Me. iv, 51; *gusmeitan* Joan. ix, 6; *siujan* Me. III, 21; *n kan* Rom. xii, 20; *giban* Luc. vii, 44; xv, 22; c) insuper post *gasitan* Me. xi, 7; Joan. xii, 14; *qihastun* Luc. x, 11; *speivan* Mth. xxvi, 67; Me. v, 54; xiv, 65; — 2) ad tempus relatur tantum apud Luc. xvii, 4 *siban siphun ana dag* (τῆς ἡμέρας) *fravarkjan*; cuius loco Luc. xviii, 12 genitivus, more græco, ponitur; — 3) In sensu metapharico, contra, adversus, ἐπὶ (e. acc.), post *usstandan* Me. III, 26; *gaggan* Luc. xiv, 51; *qiman* Joan. xviii, 4; *galdavvan* Cor. II, x, 2; *ushof ana mik fairzua* Joan. xiii,

18; *reitvodiþa a a ins* Luc. ix, 5; κατὰ (e. genit.), post *reitvodiþan* Mth. xxvii, 45; Me. xiv, 56, 57, 60; xv, 4; *reitvodiþa* Me. xiv, 55; *vroh bairvan* Joan. xviii, 29; *þos ana uns vutjubokos* Col. II, 14; *valdnfai aigan* Joan. xiv, 11; *ufþlesans visan* Cor. I, iv, 6; *wopun ana* — (κατακαυχᾶσθαι) Rom. xi, 18; eode modo Luc. vi, 30 *runa qifs frageþun ana sik* (εἰς ἑαυτούς. in detrimentum suum), illustrandus est; — 4) Eandem habes particulam Cor. II, x, 4 *ana andau i*, in facie, κατὰ πρόσωπον, quod abbi in *andvairþja* (Luc. II, 51) redditur; Rom. xi, 28 *linbai ana altans, ἀγαπατοὶ διὰ πατέρας*, cuius loco in e. genit. adhibetur.

B. Cum dativo : 1) ad locum determinandum, super, in, ἐπὶ (e. genit. et accus.), ἐν : a) post verba quietis : *visan* Me. I, 45; iv, I, 51, 38; x, 52; Luc. I, 80; II, 14, 25, 40; xv, 25; xvii, 51; Joan. vi, 10; vii, 39; xv, 4; Col. III, 2; *vairþan* Mth. vi, 10; Me. xv, 33; Luc. xvii, 34; *sitan* Mth. xxvi, 69; xxvii, 19; Me. xi, 2; Luc. v, 27; xix, 30; Joan. xii, 15; *ligan* Mth. ix, 2; Me. II, 4; vii, 50; Luc. v, 25; Cor. II, III, 15; Skeir. III, 4; *uffigan* Me. viii, 3; *anakumbjan* Me. viii, 6; Luc. xiv, 10; Joan. xiii, 25; *s andnu* Luc. vi, 17; item apud Cor. II, xiii, 4 *ana munþa tuadje veitvode gastaadai all vaurde; gawelan sik* Luc. x, 6; — b) post verba motus, quæ etiam accusativum juxta *ana* libenter sumunt (vid. supra. A. b), sic post *qiman* Luc. xix, 5; Eph. v, 6; Col. II, 6; Skeir. IV, c, d (quo in loco *airþai* pro *airþa* legendum est); *vairþan* Luc. I, 65; Joan. vi, 21; *gaggan* Joan. vi, 19; *gadriusan* Me. iv, 5; Luc. viii, 6, 8; — c) post transitiva, ut *lagjan* Me. vi, 56; *satjan* Luc. iv, 9; vi, 48; viii, 16; *saian* Me. iv, 16, 20; *straujan* Me. xi, 8; Luc. xix, 56; *gatinrjan* Mth. vii, 24, 26; Luc. iv, 29; vi, 49; *anatimrjan* Eph. II, 20; *ufarhleþrjan* Cor. II, xii, 9; *gasutjan* Mth. vii, 25; Luc. vi, 48; *ushalon* Mth. xxvii, 60. *ufþaban ana handum*: Luc. iv, 11; *andniman ana binda* Neh. v, 17; *gamelþi ist ana praefstum* Joan. vi, 45 (præcipue in libris prophetarum), ut Cor. I, v, 9 *gamelida izvis ana aipstantein* et Luc. xv, 57 *moses bawidu ana airwandumjai* (in primis in hoc Scripturæ loco, ubi enarratur historia rubi); — d) in plurimis casibus, ubi participium prioris verbi (*visands, I.gands, sitands* etc.) supplendum est, vel etiam, ubi relatio præpositiōnis ad verbum latius jacet: Me. v, 4 *þu ana fotum eisarna, ai piðax*; Calend. goth. *þize ana gutþiadai martvire*: Mth. x, 27 *merþaiþ ana hrotam*; Me. vi, 26 *mis gibais ana mesa haubiþi iohannis*; sic insuper: *Mth. vi, 19; ix, 6; Me. II, 10; v, 29; v, 55; viii, 4, 27; ix, 3; xi, 4, 13; xii, 26; xiv, 51; Luc. iv, 18; v, 18, 24; viii, 13, 15; xv, 4; xviii, 8; x, x, 44; Joan. vi, 51; ix, 5, 12, 54; xv, 4; Rom. ix, 28; Cor. II, iv, 10; vii, 15; ix, 11; Gal. iv, 14, 18; vi, 16, 17; Eph. I, 10; II, 15; Col. I, xvi, 20; Thess. II, III, 1; Skeir. VII, c; coll. Philpp. II, 27 *gaurin ana gauruin* (ἐπὶ λόπτου) *haban*. — 2) Re'ava ad tempus non nisi apud Joannem hæc præpositio invenitur ad circumscribendum genit. absol. Græcorum: Joan. vii, 14 *anu midjai dulþ* (τῆς ἑορτῆς μισούσης); vi, 25 *ana þammei arilidudu frauja* (εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου) — 3) Relata ad modum, erga, ad, ἀπὸ: Joan. xi, 18.— 4) In sensu metapharico, a) indicat circumstantiam, in qua versator aliquis, in, ἐπὶ (e. dat.), ἐν: Cor. II, I, 4 *qþ gaþrafstida uns ana a lai ayþou*; vii, 15; Thess. I, II, 7, 9; coll. Cor. I, vii, 11 *sa unmahteiga ana þeinamma vtubnja broþar*; b) cum sensu causali, de, super, ἐπὶ (e. dat.), post verba affectus et his similia, ut *sildalekjan* Me. xii, 17; Luc. II, 55; *usþlus vairþan* Me. I, 22; Luc. ix, 45; *usgeisnaa* Luc. II, 47; *b abrin* Mth. vii, 28; *fuginon* Cor. II, vii, 15; *idreigon* Cor. II, xii, 21; *gaþrafstjan* Cor. II, vii, 7; *gauravun* Thess. II, III, 4; *mikiljan* Cor. II, iv, 15; *usbandan* Luc. xviii, 7; hæc refertur formula *ana þammei*, propter quod, ἐπὶ ᾧ: Cor. II, v, 4; Philpp. iv, 10, et locutio *ana namia andniman* Me. ix, 57; Luc. ix, 48; coll. etiam Philpp. III, 9 *gura hrei ana galaubeinai*; c) cum sensu adversativo, contra,*

ēpi (c. accus.) : Luc. x, 19; Rom. xi, 22; huc etiam Luc. xviii, 5 *fraxit mik ana* (an, ἀπό) *andastahja*, pertinet. d) In nonnullis locutionibus usurpatur, ut : Cor. II, viii, 7 *maunggan ana* (ēv) *frinþvai*, ejus loco sibi nudus datus vel in a libetur; Cor. II, i, 23 *veitvad gup anahaita ana* (ēpi c. accus.) *saivalai*; Luc. ix, 49 *ana* (ēpi c. dat.) *iesus namin usdreiban unholþons*; Eph. i, 9 in margine col. A. legitur *ana leikainu*, secundum, ejus loco *bi* alibi stat. * Thess. I, v, 15 *ubil ana* *lb imma*, esset malum super malum, sed in textu g. æon legitur *raziv avci razou*, quod vertitur *ubil und ubilamma*.

II. *Adverbialiter* : Mc. viii, 25 *atlagjands ana*; II, 7 *gutagidedun ana*.

III. In compositione : 1) cum verbis : *anaauken*, *anabiunnon*, *anagaggan*, *ana.rigkan*, *anagijhan*, *anagiman*, *anahaban*, *anahaitan*, *anahamon*, *anahneivan*, *anahnunþjan*, *anahivan*, *anahrasþjan*, *anakaurljan*, *anakumbjann*, *anakunnon*, *analatjan*, *analaqjan*, *anamahþjan*, *anamelþjan*, *anamonþþjan*, *ananauþþjan*, *ananinjan*, *anopragjan*, *anusilan*, *anaslajan*, *anaslepan*, *anustodþjan*, *anatinurjan*, *anustrimþan*, *anuvammjan*, *anufilhan*, *annweitan*; bicomposita : *mihanakumbjann*, *annin akan*; 2) cum participiis : *anahnbaiþs*; 3) cum substantiis : *anabusus*, *anaqal*, *anaqiss*, *anckunneins*, *analageins*, *anatangnei*, *anamahuts*, *ananiunþþan*, *anastodeins*, *annvilþei*, *anafilþ*; 4) cum adjectivis : *anahains*, *anahanguis*, *anasiusins*, *anavairþs*; 5) cum adverbis : *analeika*, *anakaugniba*, *ananasiumiba*.

ANAPAMA (voc. gr.), ἀνάμεια : Rom. ix, 3; Cor. I, xvi, 22.

ANAPUþ, nom. pr. masc., Ἀναπούθ : Esdr. II, 23.

ANAKS, adv., subta, statim, ἐξάπεικα : Mc. ix, 8; ἐξαιρητος : Luc. II, 13; ix, 39.

*ANAN (vet. norv. *and*, succ. *anda*, dan. *nand*, coll. gr. ἀνεμος, lat. *anima*; Bopp 126; Cf. I, 267), conj. I : an, spirare.

US-ANAN (præf. uzon), expirare, spiritum emittere, ἐκπνεῖν : Mc. xv, 37, 39.

ANANEIAS et ANANIAS, nom. propr. masc., Ἀνανίας : Neh. vii, 2.

ANU (vet. norv., angl. sax. *and...*, vet. et rec. sup. germ. *ant...*, *ent...*, vet. fr. *and*, *ande*, *anda*, *and...*, *and...*; Cf. I, 352; Reht. 961, 601), præpositio accusativum regens; ex omnibus cognatis sermonibus in sola gothica et vetere Frisonum linguis, ut vox separata occurrit, primario significans in, secus, per, et ita usurpatur ut actionem non ad punctum vel objectum individuale re-trinzi, sed in toto colectivo peragi significat, hinc hæc particula vocibus præponitur, ut *orbi*, *terra*, *regioni*, *localitati*, *civitati*, *pago*, etc., quibus etiam adjectivum *alls* plerumque præfigitur.

I. *Præpositio* : 1) in ordine ad locum : a) per, in, *eis*, post *usgaggan* Luc. xiv, 25; sic *þairhgaggan and þata* (ἐξείνως) Luc. xix, 4, et formula *und þana la st* (proprie in vestigiis) Skeir. II, d; V a; b) de, *zaxá* c. genit., post : *run garaukjan* Mth. viii, 32, vel *rinnan* Sker. viii, 55; *diá* c. genit. post : *athahn* Cor. II, xi, 53, et cum supplemento hujus vocis Luc. v, 19; c) ad, per, in, cum objectum complexum est, *eis*, *zaxá* (c. accus. raro c. genit.), *ēv* vel *ēpi* c. accus.) : a) communiter post verba motus quorum subjectum est *meriþa*, *taiseius*, *vaurd* et similia, sic post *urriman* Luc. iv, 14; *usgaggan* Mth. ix, 26; Mc. i, 28; Luc. iv, 37; vii, 17; *galeþjan* Rom. x, 18; post *gafþehan* Skeir. IV, b; vel ubi subjectum ad docendum (ut doctor, *merjandans*) iens, veniens, etc., dicitur, ut post *rraton* Luc. viii, 4; *galeþjan* viii, 39; *þairhgaggan* ix, 6; *qiman* ii, 3; et inde post *merjan* Mc. i, 39; xiv, 9; Mth. xi, 1; *gafþehan* Rom. ix, 17; ß) in nonnullis aliis casibus ut *huhrus rarþ* Luc. iv, 25; xv, 14; *gasatjan* and *þaurgs þraizþytur ein* Tit. 1, 5; *leikinands* and *all* (πρωτοχρόν) Luc. ix, 6. Hæc pertinet etiam Cor. II, viii, 18 *þizei hazins in aivaggeljons and allas aikkleþjons* (διὰ πωσων των ἐδωκεστων) et Eph. iv, 6 *saei ufar allaim jah and allans*

(διὰ πωσων) jah in allaim uns. — 2) Ad tempus velata valet ad, *zaxá* (c. acc.), et semper habet *warþzoh* juxta se positum : Mth. xvii, 15; Mc. xv, 6.

II. In compositione : 1) cum verbis : *andbahtjan*, *andbeitan*, *andbindan*, *andbundnan*, *andþijhan*, *andhuitan*, *andhamon*, *andhansjann*, *andh fjan*, *andhulþun*, *andhruskan*, *andþagkjan*, *andletnan*, *andniman*, *andrimnan*, *andsaiwna*, *andsakan*, *andsitan*, *andsaljan*, *andspeivan*, *andstaldan*, *andstandan*, *andstaurran*, *andtilon*, *andvarjan*, *andveihau*; 2) cum participiis : *unandsakans*, *unandhulþs*; 3) cum substantiis : a) *andaugi*, *andbahts*, *andbah'i*, *andhuleins*, *andstald*, *andvairþi*; b) *anda...* : *andabauhts*, *andabeit*, *andhuit*, *andhasts*, *andapahts*, *andaluoni*, *andannhtit*, *andanem*, *andanumts*, *andastahþis*, *andastaua*, *andavaurd*, *andavaurdi*, *andavizan*, *andavleizans*; 4) cum adjectivis : a) *andvairþs* et bicompositum : *unandsoks*; b) *anda...* : *andaneips*, *andanemts*, *andanemeigs*, *andasets*; 5) cum adverbis : *andaugjo*, *andaugiba*, *andvairþis*.

*ANDIS (succ. *antingen*, dan. *enten*), adverb., ex quo :

ANDIZUH, aut, ð; andizuh — *aipþau*, aut — aut, ð *zæo* — ð; Luc. xvi, 13.

ANDBAHTS, vid. sub *Bahts*.

ANDEIS (vet. norv., vet. sax. *endi*, angl. sax. *dan*, *bataw*, rec. sup. germ. *ende*, vet. sup. germ. *anti*, vet. fr. *enda*, angl. *end*, succ. *ände*; Gr. II, 447; Cf. I, 354; Reht. 706), masc., finis, τέλος : Mc. iii, 26; Luc. i, 33; xviii, 5; Cor. I, xv, 21; Cor. II, i, 15; iii, 13; xi, 15; Philpp. ii, 19; Thess. I, ii, 16; Tim. I, i, 5; Skeir. III, a; *æprou* : Mc. xiii, 27.

ANDS, masc. (plur. *andeis*), finis limes, *πέρας* : Rom. x, 18.

ANDI-LAUS, vid. sub *Liausau*.

ALL-ANDJO, adverb., omnimode, ὁλοτελως : Thess. I, v, 23.

ANDIZUH, vid. sub *And*.

ANDRAIAS (*Andrias* Calend. goth.), nom. propr. masc., Ἀνδρέας : Mc. i, 16, 23; iii, 18; Luc. vi, 14; Joan. vi, 8; xii, 22, Skeir VII, a.

ANPAR (vet. norv. *ann-r*, vet. sax. *athar*, *athar*, angl. sax. *oðer*, vet. sup. germ. *andar*, vet. fr. *other*, angl. *other*, succ. *annan*, *dan*, *anden*, *bataw*, rec. sup. germ. *ander*; Bopp 20, 80; Gr. IV, 455; Cf. I, 370, Reht. 972), adject., 1) alius, ἄλλος : Mth. v, 59; viii, 9; x, 23; xxvi, 71; xxvii, 61; Mc. iv, 5, 32; xiv, 58; xv, 31, 41; Luc. v, 29; vi, 10, 17, 29; vii, 8, 19, 20; viii, 3; ix, 16; Joan. vi, 22, 23; vii, 12; x, 16; xv, 16; xv, 24; xviii, 15, 16, 31; Cor. I, ix, 2, 27; Cor. II, viii, 12; xi, 4, 8; Gal. i, 7; Philpp. iii, 4; Skeir. V, c; VII, d; *eteros* : Mth. vi, 21; viii, 21; xi, 5; Luc. ii, 18; iv, 43; v, 7; vi, 6; vii, 41; viii, 3; ix, 29, 56, 59, 64; x, 1; xiv, 19, 31; xvi, 7, 15, 18; xvii, 34; xviii, 10; xix, 18; xx, 11; Rom. vii, 3, 4, 23; viii, 39; xii, 9; Cor. I, iv, 6; vi, 1; x, 24, 29; xiv, 2; xv, 47; Cor. II, viii, 8; xi, 4; Gal. i, 6; vi, 4; Eph. iii, 5; Philpp. ii, 4; Tim. II, ii, 2; Esdr. ii, 31; 2) in sententiis partitivis *anþar* — *anþaruh*, alter — alter Skeir. II, d; etiam *sa* — *anþaruh*; Skeir. V, a et *ains* — *anþar* : Skeir. IV, d; 3) *anþar* *anþaris*, alter alterius, ἄλλῶν : Eph. iv, 25; *anþar* *anþarana*, alter alterum, ἄλλῶλους : Philpp. ii, 5; etiam *ainwarþizuh* *anþar* *anþarana*, *eis ein eva* : Thess. I, v, 11; sic etiam Rom. 12, 5 plene legitur *ainwarþizuh* *anþar* *anþaris* *liþjus*, *zæþ* *eis* *állῶλων* *meþa*; 4) alter, *deuterus* : Mc. xii, 21, 31; xiv, 72; Luc. xix, 18; xv, 50; Joan. ix, 24; Cor. I, xv, 47; Cor. II, inscript. i, 15; xii, 2; subser.; Thess. II, inscr.; Neh. v, 14; Skeir. II, b; *anþar* (*suma*, *διευτεροπρωτος* : Luc. vi, 4; 5) alii (gall. *le reste*), λοιπός : Mth. xviii, 49; Mc. iv, 19; Luc. viii, 10; xviii, 9, 11; Cor. I, vii, 12; ix, 5; Cor. II, xii, 15; xiii, 2; Gal. ii, 15; Eph. ii, 3; iv, 17; Phil. iv, 3; Thess. I,

iv, 13, v, 6; Tim. I, v, 20; *lata anþar*, aliud (gall. au *reste*, ceterum), τὸ λοιπὸν: Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10, Philpp. iii, 1; iv, 8; Thess. II, iii, 1.

ANÞAR LEIÐO et ANÞAR-LEIÐEI, vid. sub *Leiks*.

ANNA, nomi. propr. fem., Ἄννα: Luc. II, 36.

ANNAS, nomi. propr. masc., Ἄννης: Luc. III, 2; Joan. xviii, 13, 21.

ANNO (vid. ad Luc. III, 14; coll. vet. norv. *önn*), fem., stipendium, ὀψώνιον: Luc. III, 14; Cor. I, ix, 7.

ANS (vet. norv. *ás*, dan. *aas*; Gr. III, 429; Cf. I, 388; Schm. I, 81), masc., trabs, δοκός: Luc. vi, 41, 42.

† ANS (vet. norv. *ás*; Gr. II, 567, 447; Cf. I, 387 sq. Gejer, *Gesch. Schwedens* I, p. 14, not. 5. habetur ut eadem vox ac precedens), heros, semidens, Jörnand, p. 94, Lind.: Proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed semideos, id est *Anses*, vocaverunt.

ANSTS (vet. norv. *ást*, angl. sax. *est*, vet. sax., vet. sup. germ. *anst*, vet. fr. *anst*, succ. *ynnest*, dan. *yndest*, rec. sup. germ. *gunst*; Bopp 86; Cf. I, 269; Rehth. 708), fem., gratia, χάρις: Luc. I, 30; II, 40, 52; IV, 22; Rom. vi, 23; xii, 3; xvi, 24; Cor. I, ix, 20; x, 30; xv, 40; I, 4, 5, 25; Cor. II, i, 2, 12, 15, 24; iv, 15; vi, 4; vii, 1, 4; 6, 7, 19; ix, 8, 14; xii, 9; xiii, 13; Gal. I, 6; II, 21; v, 4; vi, 18; Eph. I, 2, 6, 7; II, 5, 7, 8; III, 2, 7, 8; iv, 29; v, 24; Col. III, 16; iv, 6, 9; Thess. I, v, 28; Thess. II, i, 2, 12; II, 16; III, 18; Tim. I, i, 2, 14; Tim. II, i, 2, 9; II, 1; Tit. I, 4; χάρισμα: Rom. vi, 23; Tim. I, iv, 14; Tim. II, i, 6; *anstai audahafis*, gratia plenus, χειρτερωμένος: Luc. I, 28.

ANSTEIGS, adject., *gratus*; *ansteigs risan*, χαριτεῶν: Eph. I, 6.

ANTIUKIA (*Antiukja* Gal. II, 41), nomi. propr. fem., Ἀντιοχεια: Gal. II, 41; Tim. II, III, 44.

ANO, nomi. propr., Ἄνω: Esdr. II, 35.

ΔJUKDUÞS, vid. sub *Aius*.

AUGO (vet. norv. *auga*, vet. sax. *oga*, angl. sax. *ægh*, *eage*, vet. sup. germ. *auga*, vet. fr. *age*, *ach*, *oge*, angl. *eye*, succ. *öga*, dan. *öje*, rec. sup. germ. *auge*; lat. *oculus*, gr. ὄχος; Bopp 81; Gr. II, 550; III, 599; Cf. I, 422; Rehth. 592), neutr., ὀφθαλμός: Mth. v, 29, 38; vi, 22, 23; ix, 29, 30; Mc. vii, 22; viii, 18, 23, 25; xii, 11; Luc. II, 30; iv, 20; vi, 20, 41, 42; x, 23; xvi, 23; xviii, 13; xix, 42; Joan. vi, 5; iv, 6, 10, 14, 26; x, 24; xi, 37, 44; xii, 40; xvii, 1; Cor. I, xii, 16, 17, 21; iv, 52; Gal. III, 1; iv, 15; Eph. I, 18. *In augam skalkinon*, vid. sub *Skalkinon*.

AUGA-DAURO, vid. sub *Daur*.

AUGJAN, conj. II, ostendere, δειξαι: Joan. xiv, 8, 9.

AT-AUGJAN, 1) id. Luc. iv, 5; Joan. x, 52; ἰποδείξαι: Luc. xx, 24; ἐνδείξαι: Eph. II, 7; ὑποδείξαι: Luc. vi, 47; Skeir. III, a; *sik a'augjan*, ἑαυτὸν δειξαι: Mth. xiii, 4; Mc. I, 41; Luc. v, 14; ἑαυτὸν ἐπιδείξαι: Luc. xvii, 14; φανῆναι: Luc. ix, 8; ἐφανασθῆναι: Mth. xxvii, 53; ὀφθαλμοί: Cor. I, xv, 7, 8; *atugiþs vairþan*, ὀφθαλμοί: Mc. ix, 4; Tim. I, III, 16; *atugiþs risan*, id. Cor. I, xv, 5; 2) neutr. apparere, φανεῖσθαι: Mc. xvi, 9; φανερούσθαι: Cor. II, v, 10; ἐνδείξασθαι: Tim. I, i, 16.

AND-AUGS, neutr., facies, πρόσωπον: Cor. II, x, 1; Thess. I, II, 17.

AND-AUGJO, adverb., palam, aperte, φανερώς: Mc. I, 45; Joan. vii, 10; παρόσια: Joan. xviii, 20.

AND-A-GIBA, adverb., palam, παρόσια: Joan. vii, 26; x, 24; xvi, 25, 29.

AUD (vet. norv. *audr*, angl. sax. *cad*, vet. sup. germ. *ot*, rec. sup. germ. (*klem-*) *ot*; RA. 491; Cf. I, 148), thesaurus, bonum, facultas.

AUDA HAFTS, vid. sub *Haban*.

AUDAGS, adject., beatus, μακάριος: Mth. v, 8; vi, 6; Luc. I, 45; vi, 20, 21, 22; vii, 25; x, 25; xiv, 17, 15; Joan. xiii, 17; Tim. I, i, 11; vi, 15.

AUDAGI, fem., beatiudo, μακαρισμός: Gal. iv, 15.

AUDAGJAN, conj. II, beatum dicere, μακαρίζειν: Luc. I, 48.

AUINS (vet. norv. *ofn*, argi. sax., rec. sup. germ. *ofen*, vet. sup. germ. *ofan*, *ouan*, vet. fr. *oven*, a gl. *oren*, dan. *oun*, succ. *ugn*, coll. gr. ἴπνος; Gr. III, 352; DM, 359; Cf. I, 176; Rehth. 973), masc. fur-nax, κλίθρατος: Mth. vi, 31.

AUJON (coll. rec. sup. germ. *janchzen*, *ächzen*; Wacht. Gloss. v. *achten* pag. 17), conj. II, tumultuari, ὀρυσθῆσθαι: Mth. ix, 23; Mc. v, 39.

AUJONIS, masc., tumultus, ὀρυσθος: Mc. v, 38; seditio, στάσις: Mc. xv, 7.

AUHUMA (coll. Gr. III, 628), adject., altius, altior, ὑπερίχων: Philpp. II, 3.

AUHMISTS (*auhmiss* Luc. III, 2; xix, 47), superlat. summus, ἄρτος: Eph. II, 20; *auhmiss gudja*, summus sacerdos, ἀρχιερεύς: Mth. xviii, 62; Mc. vii, 31; xiv, 43, 47, 53, 54, 55, 60, 61, 63, 66; xv, 1, 10, 11, 31; Luc. III, 2; xix, 47; xx, 19; Joan. vii, 52, 45; xi, 47; xviii, 19; post *gudjane auhmists* Mc. xi, 18; *auhmissis vetha*, id., Joan. xviii, 13; *auhmist*, neutr. ut substantivum, summum, pinaculum, ὄροϋς: Luc. iv, 29.

AUHISA (vet. norv. *ox*, *oze*, angl. sax., vet. fr. *ora*, vet. sup. germ. *ohso*, angl. *ox*, succ. dan. *oze*, batav. *os*, rec. sup. germ. *ochs*; Gr. III, 525; Cf. I, 140; Rehth. 974), masc. anom., bos, βοῦς: Luc. xiv, 19.

AUHRS, masc., id., Cor. I, ix, 9; Tim. I, v, 18.

AUÞS (vet. norv. *auþr*, vet. sup. germ. *odi*, succ. dan., rec. sup. germ. *öle*; Cf. I, 150), adject., desertus, ἔρημος: Mc. I, 35, 45; Luc. iv, 42; ix, 10, 12; Gal. iv, 27.

AUÞIOA, fem., desertum, ἔρημος: Mth. xi, 7; Mc. I, 3, 4, 12; Luc. I, 80; III, 2, 4; iv, 1; v, 16; vii, 21; viii, 29; xv, 4; Joan. vi, 31; xliix; ἔρημια: Mc. viii, 3; Cor. II, xi, 26; Skeir. VII, d.

AUK (vet. norv. *auk*, angl. sax. *eac*, vet. sax. *ac*, *oc*, vet. sup. germ. *auh*, vet. fr. *ak*, *oke*; Gr. III, 272, 2; 251, 5; Cf. I, 120; Rehth. 194), conjunctio quæ a fronte phrasos poni nequit (præter Joan. ix, 50), sed post primam vocem mittitur (vel etiam post plurimas, modo unicam deam exhibeant ut et *batizo ist auk* Mth. v, 29; *nih vaiht auk* Cor. I, iv, 4; et Mth. xi, 10; Luc. xvi, 2; xix, 21; xx, 6, 36; Joan. xviii, 13; Rom. ix, 15; xi, 29; xiv, 11; xv, 4; Cor. I, x, 26; Skeir. VII, c); significat enim, γαρ: Mth. v, 18, 20, 46; vi, 7, 8, 16, 21, 32; vii, 12, 29; ix, 21; x, 23, 26, 35; xi, 10, 13; xvii, 18, 43; Mc. I, 16; II, 15; III, 10, 21; iv, 28; v, 42; vi, 18; vii, 21; viii, 36; ix, 5, 39, 41, 49; x, 22, 27; xi, 13, 18, 32; xii, 12, 11, 23, 36; xiii, 19; xiv, 5, 7, 56, 70; xv, 10; xvi, 4, 8; Luc. I, 15, 30, 70; III, 8; iv, 10; v, 9, 59; vi, 23, 58, 43, 44, 48; vii, 8; viii, 17, 29, 40, 46; ix, 14, 51; x, 7, 24; xiv, 11; xvi, 2; xvii, 21; xviii, 23, 32; xix, 5, 10, 21, 48; xx, 6, 19, 33, 56, 58; Joan. v, 21, 56, 46; vi, 27, 33, 53, 71; vii, 1, 4, 5; viii, 24, 42; ix, 22, 30, 31, 59; xii, 43; xiii, 15; xvii, 13; Rom. vi, 23; vii, 1, 5, 11, 15, 22; viii, 58; ix, 3, 6, 9, 15, 17, 28; x, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 16; xi, 13, 15, 25, 24, 25, 29, 32, 33; xii, 3, 19, 20; xiii, 3, 4, 6, 9; xiv, 3, 4, 10, 11, 17, 18; xv, 4, 8; Cor. I, i, 19, 21; iv, 4, 7, 9; vii, 9, 22; viii, 10; ix, 9; x, 17, 26, 29; xi, 5, 26, 29; xv, 3, 9, 16, 21, 25, 25, 52, 53; xvi, 5, 7, 9, 11, 18; Cor. II, II, 9, 11; v, 1; vi, 2, 16; vii, 3, 8, 9, 11; viii, 12, 13, 21; x, 3, 14; xi, 2, 5, 12, 13, 14; Gal. III, 27; iv, 15, 22, 24, 26; v, 15; vi, 5, 7; Eph. II, 14; v, 8, 29; Philpp. I, 13; II, 5; Col. III, 25; iv, 13; Thess. I, II, 14, 19, 20; III, 3, 9; iv, 2, 3, 7; v, 18; Thess. II, III, 2, 7, 11; Tim. I, II, 13; iv, 5, 16; v, 4, 18; vi, 7; Tim. II, II, 6; iv, 15; Philem. 13; Skeir. I, b, e, d, II, b, e, V, e; VI, b, d; VII, e; VIII, a, b, 2) et, que, καὶ: Cor. I, v, II, 3) autem, δὲ: Rom. viii, 10; Cor. I, x, 20; xv, 50; Tit. I, 12; 1) in priori membro sententiarum adversativarum respondet græco μὲν et post se habet

ip: Joan. xvi, 22; Cor. I, xv, 51; vel *β* in Cor. II, u, 16; 5) de ipsius compositione cum aliis conjunctionibus. has praecipue animadvertes: a) *jnh auk*, etenim *καὶ γάρ*: Mh. viii, 9; xxvi, 73; Mc. vi, 28; x, 45; Luc. vi, 32, 35, 34; Rom. xi, 4; Cor. I, v, 7; xii, 13; Cor. II, v, 4; vii, 5; xiii, 4; Philpp. ii, 26; Thess. I, iii, 4; iv, 10; Thess. II, iii, 10; *γάρ*: Rom. vii, 2; Cor. I, xv, 16; b) — *auk jak*, — *δεῖ καί*: Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 9; c) — *βun auk*, *δεῖ*: Joan. xii, 10; d) — *auk raittis*, *γάρ*: Mc. vi, 17; vii, 10.

AUKAN (vet. norv. *auka*, vet. sax. *acan*, angl. sax. *eacan*, vet. sup. germ. *auhon*, vet. fr. *aka*, angl. *eke*, suec. *oka*, dan. *oge*, gr. *αὔξειν*, lat. *augere*; Cf. I, 119; Reth. 594), conj. I: *aiank*, augere, multiplicari, Sk. ir. IV, b.

ANA-AUKAN, addere, *προστίθειν*: Mh. vi, 27; Luc. iii, 20; xx, 11; Skeir. VI, d.

BI-AUKAN, id., Mc. iv, 24; Luc. xvii, 5, xiv, 11.

GA-AUKAN, augere, *περισσεύειν*: Thess. I, iv, 1.

AUKNAN, conj. III, crescere, *επιχορηγίεσθαι*: Col. ii, 19.

BI-AUKNAN, crescere, *περισσεύειν*: Philpp. i, 26; Thess. I, iv, 10.

AUNGEISEFAURUS, nom. propr. masc., 'Ουγγεϊφορος: Tim. II, i, 16.

AUNISMUS, nom. propr. masc., 'Ονήσιμος: Col. iv, 9.

A' RAHI (vel. *aurahjo* ?; coll. gr. *όρύσσειν*), fem. sepulchrum, *μνήμα*: Mc. v, 2, 3, 5.

AURALI (voc. lat.), neutr., sudarium, *σουδάριον*: Joan. xi, 44.

AURKEIS (angl. sax. *orc*, vet. sup. germ. *urzal*; Gr. III, 458; Cf. I, 477), masc., urceus, *ξίστρος*: Mc. vii, 1, 8.

* **AUITS** (vet. norv., dan. *urt*, angl. sax. *art*...), *urt*, Gr. II, 62; III, 371, Cf. I, 1019), fem., herba, planta.

AURTI-GARDS, vid. sub *Gards*.

AURTJA, masc. hortulanus, *γιοργός*: Luc. ix, 10, 14, 16.

AUSO (vet. norv. *eyra*, vet. suec. *ora*, *ore*, angl. sax. *eare*, vet. sup. germ. *ora*, vet. fr. *are*, ar. angl. sax. suec. *óra*, dan. *ore*, batav. *oor*, rec. sup. germ. *ohr*, gr. *οὔς*, lat. *auris*; Gr. III, 599, Cf. I, 457; Reth. 608), neutr., auris, *οὔς*: Mth. x, 27; xi, 15; Mc. iv, 9, 23; vii, 16, 33; viii, 18; Luc. i, 44; vi, 21; viii, 8, 22; ix, 44; xiv, 35; Joan. xviii, 10; Cor. I, xii, 16; Neh. vi, 16; *ώτιον*: Mc. xiv, 47; Joan. xviii, 26.

AUFTO, adverb., 1) forte, *ἵσως*: Luc. xx, 15; *τάχα*: Philem. 15; Cor. II, xvi, 16; 2) fortasse *πάντως*: Luc. iv, 23; Cor. I, xii, 12. *Ei aufto*, si forte, *εἰ ὅρα*: Mc. xi, 15; *niu aufto*, id., *μήποτε*: Luc. iii, 15; *ibai aufto* et *nibai aufto*, vid. *Ibai* et *Nibai*.

PAULLO, nom. propr., 'Απολλῶς: Cor. I, i, 12; iv, 6; xvi, 12.

APAUSTAULUS (*apaustulns* Luc. vi, 13; Philpp. ii, 25), (voc. gr.), masc., apostolus, *ἀπόστολος*: Mc. vi, 30; Luc. vi, 13; ix, 1, 10; xvii, 5; Joan. xiii, 16; Rom. xi, 13; Cor. I, iv, 9; ix, 5; Cor. II, i, 4; viii, 23; xi, 5, 13; xii, 11, 12; Eph. ii, 20; iii, 5; iv, 11; Philpp. ii, 25; Tim. II, i, 11; Tit. i, 4; Calend. go'h.

GALIUGA-APAUSTAULUS, pseudo-apostolus, *ψευδο-ἀπόστολος*: Cor. II, xi, 13.

APRAUSTOLE, fem., apostolatus, *ἀποστολή*: Cor. I, ix, 2; Gal. ii, 8.

ARA (vet. norv., *ari*, *örn*, angl. sax. *eara*, vet. sup. germ. *aro*, din. *óra*, batav. *arend*, rec. sup. germ. *ar*, coll. gr. *ἀρνεις*; Gr. III, 36; Cf. I, 432), masc., aquila, *ἀετός*: Luc. xvii, 57.

ARABIA, nom. propr. fem., 'Αραβία: Gal. iv, 25.

ARAITAS, nom. propr. masc., 'Αρείτας: Cor. II, xi, 52.

ARAM, nom. propr. masc., 'Αράμ: Luc. iii, 55.

ARBALPS (vet. norv. *arvidi*, vet. sax. *arbed*, angl.

sax. *corfoð*, vet. sup. germ. *arabvit*, vet. fr. *arbei*, dan. *arbeide*, rec. sup. germ. *wbeit*, coll. lat. *arvum*, Gr. II, 550; Cf. I, 407; Reth. 607), fem., 1) labor, *κόπος*: Cor. I, xv, 28; Cor. II, vi, 5; x, 15; xi, 23, 27; Gal. vi, 47; Thess. I, iii, 5; Thess. II, i, 8; *) in *arbaiðai briggan*, *επιπείσθηαι*: Cor. II, xi, 20; 2) labor, *επιπείστας*: Cor. II, xi, 28; 3) regula, *κανών*: Cor. II, x, 16; vid. ad h. l.

ARBAIDJAN, conj. II, 1) laborare, *κοπιᾶν*: Mth. vi, 28; Cor. I, xv, 40; vi, 16; Gal. iv, 11; Eph. iv, 28; Col. i, 29; Thess. I, v, 12; Tim. I, iv, 10; Tim. II, ii, 6; *samana arbaidjan*, *συναβλεῖν*: Philpp. i, 27; 2) laborare, *κακοπαθεῖν*: Tim. II, ii, 3, 9; iv, 5.

BI-ARBAIDJAN, studere, conari, *φιλοτιμηθεῖσθαι*: Thess. I, iv, 11.

ÞAIRH-ARBAIDJAN, perlaborare, *κοπιᾶν*: Luc. v, 5. *nið ARBAIDJAN*, collaborare, *συναβλεῖν*: Philpp. iv, 3; *sygkakoπαθεῖν*: Tim. II, i, 8.

ARBI (vet. norv. *arf*, vet. sax. *erbi*, angl. sax. *urf*, vet. sup. germ. *arbi*, vet. fr. *erua*, suec. *arf*, dan. *arv*, latav. *erf*, rec. sup. germ. *erbe*; DR. 466 sq.; Cf. I, 405; Reth. 714), neutr., hæreditas, *κληρονομία*: Mc. xii, 7; Luc. xx, 14; Eph. i, 14, 18; v, 5; Col. iii, 24; *arbi niman*, hæreditare, hæreditatem accipere, *κληρονομαεῖν*: Gal. iv, 30.

ARBI-NUMJA, vid. sub *Niman*.

ARBJA, masc., hæres, *κληρονομός*: Gal. iii, 29; iv, 7; *arbjr vairþan*, hæres fieri, *κληρονομαεῖν*: Mc. x, 17; Luc. x, 25; xviii, 18; Gal. v, 21.

GA-ARBJA, cohortes, *συγκληρονομός*: Eph. iii, 6.

ARBJO, fem., hæres f; *arbjr vairþan*, hæres f. fieri, *κληρονομαεῖν*: Cor. I, xv, 50.

AREIMARÞIA, nom. propr., 'Αριμαθαία: Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 45.

AREISTARKUS, nom. propr. masc., 'Αριστάρχος: Col. iv, 10.

ARKA (vet. norv. *ørk*, angl. sax. *arc*, vet. sup. germ. *arche*, vet. fr. *erfe*, angl., dan., batav. *ark*, rec. sup. germ. *arche*, lat. *arca*; Cf. I, 467; Reth. 712), fem., arca, *κεβωτός*: Luc. xvii, 27; *γλωσσόκομος*: Joan. xii, 6; xiii, 29.

ARKIPPUS, nom. propr. m sc., 'Αρχιππος: Col. iv, 17.

ARMS (vet. norv. *armr*, angl. sax. *earm*, vet. fr. *era*, vet. sax., vet. sup. germ., helvet. etc. *arm*, lat. *armus*; Gr. III, 403; Cf. I, 425; Reth. 713), masc. (plur. *armeis*), brachium, *βραχίων*: Luc. i, 51; Joan. xii, 38; *ἀγκύλον*: Luc. ii, 28; unde *anamims niman*, *ἐναγκαλιεσθαι*: Mc. ix, 36.

ARMS (vet. norv. *armr*, vet. sax., angl. sax. *earm*, vet. sup. germ. *aram*, vet. fr. *erm*, helvet. etc. *arm*; Gr. II, 556; Cf. I, 420, Reth. 713), adj., superl. *armosta*, miser, *ἐλεεινός*: Cor. I, xv, 19.

ARMAN, conj. II, c. accusat., misereri, *ἐλεεῖν*: Mth. ix, 27; Mc. x, 47, 48; Luc. xvii, 13; xviii, 33, 33; Rom. ix, 15, 16, 18; xii, 8; Tim. I, i, 13, 16.

GA-ARMAN, id., Mc. v, 19; Rom. ix, 15; xi, 30, 31, 32; Cor. I, vii, 25; Cor. II, iv, 1; Philpp. ii, 27.

ARMA-ÞAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

ARMA-ÞAIRÞJA, vid. sub *Hairto*.

ARMAID, fem., 1) misericordia, *ἔλεος*: Rom. ix, 23; xi, 51; Gal. vi, 16; Tim. I, i, 2; Tim. II, i, 2, 16; 2) eleemosyna, *ἐλεημοσύνη*: Mc. vi, 1, 2, 5.

* **ARNEIS** (coll. angl. sax. *earnest*, vet. sup. germ. *ernust*, angl. *earnest*, rec. sup. germ. *ernst*; Cf. I, 429), adject., certus, cautus.

ARNIUA, adv., certo, caute, *ἀσφαλῶς*: Mc. xiv, 44.

ARJAN (vet. norv. *eria*, angl. sax. *erian*, vet. sup. germ. *aran*, *erjan*, vet. fr. *era*, angl. *eare*, gr. *ἄροον*, lat. *arare*; Gr. II, 16; III, 445; Cf. I, 402; Reth. 710), conj. II, arare, *ἀροτριᾶν*: Luc. xvii, 7.

ARTARKSARKUSUS, nom. propr. masc., 'Αρθρασάρκος: N. h. v, 14.

ARVJO (vet. sup. germ. *arvun*, Cf. I, 429), adv., gratis, *δωρῶν*, 1) frustra: Joan. xv, 25; Thess. II, i, 8; 2) gratis: Cor. II, xi, 7.

ARFAKSAD, nom. propr. masc., Ἀρφαξάδ : Luc. III, 36.

ARWAZNA (vet. norv. ör, angl. sax. *areua*, anl. *arawa*; Gr. III, 411), fem., telum, βίβλος : Eph. VI, 16.

AROMATA (voc. gr.), ἀρώματα : Mc. XVI, 1.

ASANS (coll. angl. sax. ar, vet. sup. germ. *aran*, vet. fr. *ara*, *aru*; DM. 435; Cf. I, 479; Rehbth. 607, 608; Schm. I, 108), fem., 1) *arstas*, θήρος : Mc. VIII, 28; 2) *messis*, θερισμός : Mth. IX, 37, 38; Mc. IV, 29; Luc. X, 2.

ASAF, nom. propr. masc., Ἀσάφ : Esdr. II, 41.

ASGAD, nom. propr. masc., Ἀσγάδ : Esdr. II, 42.

† ASDIGGS, vid. *Asdiggs*.

ASER, n. m. propr. masc., Ἀσέρ : Luc. II, 36.

ASIA, nom. propr. fem., Ἀσία : Cor. I, XVI, 19; Cor. II, I, 8; Tim. II, I, 15.

ASHLUS (vet. norv. *asal*, angl. sax. *asal*, vet. sax., vet. sup. germ. *es l*, angl. *ass*, dan. *asen*, *æsel*, suec. *äsna*, rec. sup. germ. *esel*, lat. *asinus*; Cf. I, 486), com. un., *asinus*, ἄσινον : Luc. XIX, 30; Joan. XII, 14; 20; Joan. XII, 15.

ASHLUS GARNUS, vid. sub *Qainnus*.

ASMOÞ, nom. propr. masc., Ἀσμοθ : Esdr. II, 24.

ASNEIS (coll. *asana*, vet. norv. *asnast*, angl. sax. *asne*, vet. sup. germ. *asni*, vet. fr. *esua*; DR. 501; Cf. 478; Rehbth. 716; Schmid. Schwáb. Wörterb. 99), masc., mercenarius, μισθωτός : Mc. I, 20; Joan. X, 12, 15; μισθός : Luc. XV, 17, 19.

ASSAUM, nom. propr. masc., Ἀσούμ : Esdr. II, 19.

ASSARJUS (voc. lat.), masc., Ἀσάριον : Mth. X, 29.

ASTAÞS, fem. (?), veritas, certitudo, ἀσφάλεια : Luc. I, 4.

ASTS (vet. norv. *jast*, vet. sup. germ. *ast*, coll. gr. ἄστος; Gr. III, 411; Cf. I, 478), masc. (plur. *astos*), rannus, κλάδος : Mc. IV, 52; XII, 28; Rom. XI, 16, 17, 18, 19, 21; στέβας : Mc. XI, 8; βέρον : Joan. XII, 15.

AT (vet. norv., vet. sax., dan. at, angl. sax. *æt*, vet. sup. germ. *azz*, vet. fr. *et*, suec. *ät*, dan. *ad*, coll. lat. *ad*; Gr. III, 235; Cf. I, 52; Alth. Präpos. 95; Rehbth. 717), prepositio accusativum et dativum regens, primario significans *apud* (πρός), et proximum *ad* aliquid indicans.

1. *Propositio A*. Cum accusativo ad tempus solum modo refertur, valens *ad* et respondens Græcorum dativo : Mc. XII, 2; Luc. II, 41; Gal. VI, 9; vel genit. absoluto : Mth. XXVI, 4 *at maurgin vaurþanana*.

B. Cum dativo : 1) *ad locum* refertur : a) *apud*, πρὸς e. dat. et acc., *παρὰ* e. acc. et ἐπι e. accus. post verba qui-tis, ut *sitan* Mth. IX, 9; Mc. II, 4; *ligan* Luc. III, 9; *standaa* Luc. V, 2; Joan. XVIII, 16; *gastandan* Cor. I, VII, 24; Gal. II, 5; *saljan* Cor. I, XVI, 6, 7, 19; *salþivos tunjan* Joan. XIV, 25; *þairhvisan* Philpp. I, 25; *haldan* Mc. V, 14; *usmitan* Cor. II, I, 42; *gamotan* Mc. II, 2; *anahains visan* Cor. II, V, 8; *veica visan* Mc. XI, 1; Luc. XIX, 37; sic merito etiam XIX, 29 loco *af* legendum est *at*; insuper est *garvunans* Mc. I, 55 et *gabundans* Mc. XI, 4; *visan* Mc. VI, 5; IX, 19; XIV, 49; Luc. IX, 41; Joan. XIV, 25; Cor. I, XII, 15, 16; XVI, 10; Cor. II, XI, 8; Eph. VI, 9; Col. III, 25; Thess. I, III, 4; Thess. II, III, 10 et in pluribus casibus, ubi participium præcedentis verbi, præsertim *visands* supplendum est, sic Mc. IV, 1; XIV, 54; Joan. XVII, 5; Cor. II, IX, 2; XII, 21; Thess. II, III, 1, 8; insuper post adjectiva, ut *kunþs visan* Philpp. IV, 6; *mahteigs et unmahteigs visan* Luc. XVIII, 27; *garahits visan* Thess. II, I, 6; *habaiþs visan* Mc. III, 9; item *anstai gitehan at guba* Luc. II, 52; demque post *bileiþan* Tim. II, IV, 15; *gahaban* Ph. lem. 15, et in locutione *gastauan at sis* (or. II, II, 1; b) *ad*, πρὸς e. accus. tantum post *briggan* Mc. IX, 20; VI, 7; V, 1; Luc. IV, 40; et *qiman* Mth. VII, 15; Mc. I, 40; II, 5; III, 8; VII, 31; IX, 11; X, 50; X, 15; Luc. I, 45; VII, 4, 7, 20; VIII, 35,

XV, 20; Joan. VI, 41, 65; X, 41; XII, 12; XIV, 6, 18, 28; XVI, 7; XI, 45; Cor. I, XVI, 5, 11, 42; Cor. II, I, 15, 16; II, 1, 4, 12, 14; XII, 1; Gal. IV, 20; Col. IV, 10; Thess. I, II, 18; III, 6; Tim. I, II, 14; Tim. II, IV, 9; Neh. V, 17; Skeir. VIII, c; hinc Mc. X, 45 *at andbaltjan qiman* (διακονοῦθῶναι ἑλθῶν); e) *ab*, *ex*, *παρὰ* e. genit. et ἀπὸ (et hic etiam fundamentaliter latet primaria significatio *epidum*) post verba *qasawan* Joan. VIII, 58; *hausjan* Joan. VIII, 26; XV, 15; Tim. II, I, 15; II, 2; *gahausan* Joan. VI, 45; Skeir. IV, d; *þiban* Mc. XV, 45; *bigitan* Tim. II, I, 18; *niman* Mc. XII, 2; Joan. X, 18; Thess. I, II, 13; Neh. V, 15; *qaniman* Eph. VI, 8; Tim. II, III, 14; *anduman* Cor. I, XI, 25; Thess. I, IV, 1; Thess. II, III, 6; d) *a*, *ab*, in passivis sententiis : Skeir. VI, d *at gawairbam frakunnan ni skul!*; *ist VI b varjatoh vaurde at mannam maht ist anþarþeikin innaidjan*; Thess. I, IV, 9 *at guba nslaisiþs* (ἰσοδύνατος); Tim. I, VI, 5 *at þaimet gatarniþ ist sunja* (ἀποστερημένοι τῆς ἀληθείας); sic Luc. X, 7. *þo ni im* (sc. *gibanona*). 2) In sensu temporali, *sab*, *ἐπι* e. gen. : Luc. III, 2; alias et communis Græcorum genitivo abso-nt. respondens : Mth. VII, 16; XI, 7; XXVII, 1; Mc. IV, 6, 35; VIII, 1; XI, 11; XIV, 43; XV, 42; XVI, 2; Luc. II, 2; III, 15, 21; IV, 2, 6, 48; VII, 24; IX, 34 h. l., 45; XIX, 11; XX, 1, 45; Rom. VII, 2, 3, 9; Cor. II, I, 11; II, 12; V, 20; X, 15; Eph. II, 20; Thess. I, III, 6; Skeir. II, d; III, a; VII, b; VIII, a, c, d. 5) In sensu metaphoricis, *juxta*, *propter*, leviter inclinans ad causativam significationem, tantum. Skeir. III, c; V, a, c; VII, b.

II. In compositione : 1) cum verbis : *atungjan*, *atbairan*, *atbairhtjan*, *atgagan*, *atgiban*, *atdriusan*, *athaban*, *athahan*, *athaiuan*, *athaffjan*, *atþinsan*, *atkunnan*, *atligan*, *atlagjan*, *atnewjan*, *atniman*, *atrinan*, *atsaiuan*, *atsaijan*, *atsarnþjan*, *atstandan*, *atsteigan*, *attekan*, *atliuhan*, *atvarþpan*, *atvalrjan*, *atvandjan*, *atvisan*, *atvopjan*, *atvarjan*; bicomposita : *atgaraihtjan*; *innatbairan*, *innatgagan*, *innatliuhan* (*usatþaran*); *duatgagan*, *duatrimnan*, *duatsivnan*; 2) cum substantivis : *a aþni*, *atgaggs*, *atvitains*; 3) cum adjectivis : *unatgahts*.

ATAÞNI, vid. sub *Aþn*.

ATER (*Ateir* Esdr. II, 16), nom. propr., Ἀτέρ : Esdr. II, 16, 41.

ATISKS (vet. sup. germ. *ezisc*, rec. sup. germ. *esch* [satum]), gall. un *champ ensemencé*; Gr. II, 25, 375; III, 416; Cf. I, 229), masc. (?), *satum*, τὰ σπόρια : Mc. II, 25; Luc. VI, 4.

ATJAN, vid. sub *Itan*.

ATTA (vet. sup. germ. *atto*; vet. fr. *atha*, *atta*, *etha*; gr. ἄττα, lat. *atturus*; Cf. I, 415; Rehbth. 615; Schm. I, 126), masc., pater, πατήρ : Mth. V, 16, 45; VI, 4, 4; VI, 8, 9, 15, 26; X, 29; Mc. V, 40; VII, 10, 11; IX, 21, 24; X, 7, 19, 29, 30; XI, 10; XV, 21; Luc. I, 17, 32, 55, 59, 62, 67, 72, 75; II, 48, 49; III, 8; VI, 25, 26; VIII, 54; IX, 26, 42, 59; XIV, 26; XV, 12, 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 29; XVIII, 20; Joan. V, 45; VI, 51, 42, 49; VII, 22; VIII, 19, 38, 41, 42, 44; X, 15, 29, 30; Rom. IX, 5; XI, 28; XV, 6, 8; Cor. I, X, 1; XV, 24; Cor. II, I, 2, 5; VI, 18; XI, 31; Gal. I, 4; IV, 2; Eph. I, 2, 17; III, 14; IV, 6; V, 20; Philpp. II, 8, 22; Col. I, 12; II, 17; Thess. I, II, 11; Thess. II, I, 4; Tim. I, V, 1; Tit. I, 4; Skeir. IV, d; V, a; VI, b, c; VII, d.

† AVI (vet. norv. *á*, angl. sax. *corn*, *eored*, *eovestre*, vet. sup. germ. *awi*, *ewit*, *ewist*, angl. *ewe*, batav. *ooi*, gr. *ός*, lat. *ovis*; Gr. II, 368; III, 527, 453, 475; Cf. I, 505; Schm. I, 1), fem., *ovis*.

AVEÞU, neutr., pecus, ποίον : Joan. X, 16; Cor. I, IX, 7.

AVISTR, neutr., ovile, αὐλή : Joan. X, 16.

AVILUD (*aviluf* Cor. I, XV, 57; vet. sax. *alat*, *olat* [quod Schmelser Gloss. Hel. 63, ad *latan* refert et per *Erlang*, remissio, explicat]), neutr., gratia, χάρις : Cor. I, XV, 57; Cor. II, II, 11; VII, 16; IX, 15; *ald þratia* Cor. II, IV, 15; IV, 12; Eph. V, 4,

Ph'pp. iv, 6; Col. iv, 2; Thess. I, iii, 9; Tim. I, ii, 1; iv, 3, 4.

AVILUDON, conj. II, gratias agere, εὐχαριστέω: Mc. viii, 6; Luc. xvii, 16; xvii, 11; Joan. vi, 11, 23; xi, 41; Rom. vii, 23; Cor. I, i, 11, 50; x, 30; xi, 24; Cor. II, i, 11; Eph. i, 16; v, 20; Col. i, 12; ii, 17; Thess. I, ii, 15; v, 17; Thess. II, i, 5; Skeir. VII b; χάρον ἔχων: Tim. I, i, 12; Tim. II, i, 5; δοξάζει: Luc. xviii, 43, partic. aviludonds, εὐχαριστός: Col. iii, 15.

AVO (lat. avus, avia), fem., avia, μάμα: Tim. II, i, 5.

AF (et postfixo u interrogativo abu Joan. xviii, 34; vet. norv., vet. sax., suec., dan., batav. af, vet. sup. germ. ab, aba, vet. fr. af, ef, of, angl. sax., angl. of, rec. sup. germ. ab, gr. ἀπό, lat. ab; Bopp 83: Gr. II, 50, 253; Cf. I, 72; Alth. Pröp. 215; Keth. 256), præpositio dativum regens, primò u significat ab (ἀπό), opponiturque ad ana, at, tum discessionem et separationem duorum objectorum, quæ v. c. in prius forent, tum directionem ab vel de indicans.

I. Præpositio: 1) in sensu locali: a ex, ἀπό, ex: a) post intransitiva: qiman Mth. xvii, 57; Mc. iii, 22; xv, 21; Cor. II, i, 16; xi, 9; usgaggan Mc. xvi, 8; Luc. iv, 41; vi, 19; viii, 29, 55, 55, 58, 46; Philpp. iv, 15; atgaggan Mth. vii, 1; Mc. ix, 9; Luc. ix, 37; xvii, 7; afgaggan Luc. v, 2; afteippan Mc. i, 42; Luc. v, 13; galeippan Mc. vii, 31; Luc. x, 59; urinnan Luc. iv, 53; anastodjan Skeir. IV, b; atsteigan Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 30, 52; Thess. I, iv, 16; driusan Luc. xvi, 21; afinnan Luc. ix, 53; afstandan Cor. II, xii, 8; Tim. II, i, 19; 19; gasviltan Col. ii, 20; post andhuleins Thess. II, i, 7; neva vas beþamijn af fairgunja Luc. xix, 29 ubi of idem valet ac at. Per ellipsim illustrandi sunt casus, ut Cor. II, iii, 18 af vulþau in vulþu; Mc. vii, 4 af maþla (sc. qimandans) ni matjand; Luc. vi, 17 hunsu mikla manugrins af al'amma iudais (sc. qimandans); sic etiam Gal. iv, 24 aina triggva af fairgunja seinai (sc. qumana), sic Cor. II, iii, 18 vulþus af ahmin; aliter Cor. II, xi, 3 og ibai austo þiurja vairþama sruþja izvara af auþfulþein jah sviknein (sc. afteippan); sic etiam of ante nomina urbium græce desinentia: manna gabijs af are'maþaius Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 45; lazarus af behanias Joan. xi, 1; h) post transitiva mman Luc. vi, 29; xix, 24; Joan. xvi, 22; Col. iii, 21; et subaudita hæc voce illustrandus est Luc. v, 36 þamma fairnjin ni gatimid þata af þamma niugin; afniman Mth. ix, 13, 16; Mc. ii, 20, 21; vii, 53; Luc. v, 55; viii, 18; xvi, 3; xix, 26; usniman Luc. viii, 12; gumina Col. i, 7; coll. Mc. xiii, 28; lisan Mth. vii, 16; galisan Mc. xiii, 27; leivan Mth. v, 42; afvandjan Rom. xi, 26; Gal. i, 6; Tim. II, i, 15; iv, 4; afvaggan Col. i, 23; afhrisjan Luc. ix, 5; ofsvairjan Mc. xvi, 3; afskaidan Luc. ix, 53; Rom. viii, 35, 59; gaskaidan Thess. II, iii, 6; hæc pertinet Rom. ix, 3 usbida unaþ ðina visan af xristau (sc. skaidans); post gadransjan Luc. i, 52; vairpan Mth. v, 29, 30; afvairpan Eph. iv, 31; usvairpan Mc. xvi, 9; ushuhjan Joan. xii, 32; gaainanan Thess. I, ii, 17; gahaban sik Thess. I, iv, 3; v, 52; lausjan Mth. vi, 13; Luc. vi, 50; galausjan Mc. v, 4; Rom. vii, 2; Thess. II, iii, 3; uslausjan Thess. II, iii, 2; andbindan Rom. vii, 6; hrainjan Cor. II, vii, 1; gahailjan Luc. vii, 21; gahailnan Mc. v, 29; adde post adjectiva laus Gal. v, 4; hails Mc. v, 34; c) a, ex, in formulis af taihsvon et af hleidumein post sitan: Mc. x, 37, 40; xii, 36; xiv, 62; Luc. xx, 42; standaa Luc. i, 11; sic Mc. xv, 27 miþ imma ushrumadedun tvans vainedjans ainana af taihsvon jah ainana af hleidumein is Mth. xxv, 41 þai af hleidumein ferai; 2) in sensu temporali a, ex, ἀπό: Mc. x, 6; Cor. II, viii, 10; 3) in sensu metaphorico: a) ab, ex, ἀπό, in formula af sis silbin post qiman Joan. xviii, 34; rodjan Joan. xiv, 10; xvi, 15; þagkjan Cor. II, iii, 5; x, 7; taujan Joan. viii, 28; qiman Joan. vii, 28;

akran bairan J an, xv, 4; saivata lu j m Jo m. x, 18; h) post passiva, a, ab, ἀπό e. gen.: Luc. viii, 14; Rom. xii, 21; sic Gal. ii, 6 af þaim þagkjandam ri an va (constructio in græco textu interjecta propositione interrumpitur, cum pergere debuisset vs. 7 per passivum) et i, 1 paulus apustaulus ni af mannam (scilicet apostolus fact s); c) cum partitiva s gnificatione a, de, ἀπό: Mc. vii, 28 hundos matjand af drahsnom barne; Mth. v, 18 striks ni ushrifsiþ af ritoda; Tim. I, i, 6 af þaimci sumai (ðv tevís); d) quandoque et ubi in aliis locis alie præpositiones ejus sedem tenent, idem valet ac in conspectu, ab, ἀπό: Luc. xviii, 34 ras taurd gafulgin af im (alias sawa).

II. In compositione: 1) cum verbis: afaggan, afvkan, afairzjan, afgaggan, afgiban, afdailjan, afdaubnan, afdobnan, afdauþjan, afdanjan, afdubnan, afdrausjan, afdomjan, afspjan, afshaban, afshamon, afslugjan, afhrainjan, afhrisjan, afholon, afhvaurzjan, afþliuhan, afþv.han, afshaban, afstiban, afstipan, afstetan, afslagjan, afstinnan, afsmaitan, afsmarzzjan, afniman, afsaljan, afskaidan, afskiubnan, afslahan, afslauþjan, afslauþnan, afslauptjan, afstandan, afsvairþan, afsvaggyrjan, afstaurnaa, afstihuan, afsvairpan, afvalrjan, afvandjan, affilhan, afvaþjan, afvappun; 2) cum substantivis: afgudei, afgrundipþu, afdrughja, afdomeins, afstaja, afstet, afstagens, afsmarzeins, afstaleins, afstass; 3) cum adjectivis: afguds, afhmuins, afmuinds.

AFAK (coll. vet. norv. afar...; vet. sup. germ. a'ar; Gr. III, 259; Cf. I, 177), præpositio accusativum et dativum regens, significat in genere post.

I. Præpositio: A. cum accusativo tantum in sensu temporali, post, μετά e. accus.: Mth. xxvii, 55, 62, 65; xxvi, 2; Mc. viii, 31; ix, 2; xii, 24; Luc. i, 24; ii, 46; ix, 28; xv, 15; xix, 14; Cor. I, xi, 25; Skeir. II, a; ðá: Mc. ii, 1; præcipue in formalisafar leitit, post paululum, paulo post uszuzerþon: Mth. xxvi, 73; Mc. xiv, 70; afar ni filu (?) Skeir. IV, a; afar þata, post hæc, postea, μετά ταύτα: Mth. viii, 5; Mc. xvi, 12; Luc. v, 27; x, 1; xiii, 4; Joan. vi, 1; vii, 1; xi, 7, 11; Cor. I, xv, 5; παρετός: Cor. II, xi, 28; biþe afar þata, εν τῷ καλεῖσθαι: Luc. viii, 1; afar þatei, μετά τό e. inliu.: Mc. i, 14; Skeir. VII, b.

B. cum dativo: 1) in sensu locali: post, ὀπίσω, post gaggan Luc. ix, 25; xiv, 27; la stjan Mth. x, 28; Mc. viii, 34; galeippan Mc. i, 20; Joan. xii, 19; hirjuts Mc. i, 17; insandjan Luc. xix, 14; imprimis pro ἀκολουθεῖν gaggan afar: Mth. ix, 9, 19; Mc. ii, 14, 15; v, 24; xiv, 15; Luc. v, 28; Joan. xi, 51 et la stjan afar: Mth. viii, 1, 22; ix, 9, 27; xxvii, 55; Mc. i, 18; iii, 7; vi, 1; xiv, 51, 54; Luc. v, 11, 27; ix, 11; 2) in sensu temporali, post, ὀπίσω: Mth. iii, 11; Mc. i, 7; μετά e. acc.: Joan. xiii, 26; 5) in sensu metaphorico: a) post, ἐπι e. acc. post gaggan Luc. xv, 4 et afargaggan Philpp. iii, 14, ad aliquid querendum, obtinendum; coll. Mc. x, 24 hunjan afar þaiþau; b) secundum, κατά e. acc.: Cor. I, xv, 3, 4; aristus gasvalt afar bokom; eis: Tim. II, ii, 26 gasfahanai tihanda afar unhuþins viljin; ἐπι e. dat.: Luc. v, 5 afar vaurda þeinamma vairpan unja; i, 59 haihuitun ina afar namu atins; πρός e. acc.: Cor. II, v, 10 ganimai warjzuh svasona leitiks afar þaimci gatavi ta.

II. Ut adverbium vel substantivum (Gr. II, 45) occurrit Luc. i, 5 us afar fur iz ēφημερίας; adverbialiter habenda esse videtur etiam apud Skeir. III, c. Sa afar dags, η ἔξῃ; Luc. vii, 11 et dags afar sabbate, πῶς σαββάτων Mc. xvi, 2 bene in ajardags et afar-sabbate contrahuntur.

III. In compositione: 1) cum verbis: afargaggan, afarlaitjan; 2) cum substantivis: afurdags, afar-sabbatus.

AFTA (vet. norv. aftan, vet. sax. after, est, angl. sax. aft, angl., vet. sup. germ. after, vet. fr. esta, efter, batav. achter, coll. Afar, gr. ἄφης; Gr. III, 628;

Recht. 698), adverbium, post, retro; *þo ofta*, quod exactum est, τὰ ὅπισω : Philipp. iii, 16.

AFYANA, retro (gal. *par derrière*), ὀπισθιν : Mc. v, 27. AFTARO, id., Mth. ix, 20; Luc. viii, 43; ὀπίσω : Luc. vii, 38.

AFTRA, 1) iterum, πάλιν : Mth. v, 33; xvi, 72; xvii, 50; Mc. ii, 4, 15; iii, 1; iv, 1; v, 21; vii, 31; viii, 1, 13, 25; x, 1, 10, 24, 32; xi, 27; xii, 4, 5; xiv, 61, 69, 70; xv, 4, 12, 13, 37; Joan. vi, 15; x, 7, 17, 18; xi, 7; v. ii, 12, 21; ix, 15, 17, 26, 27; x, 7, 17, 18, 10, 31, 39, 40; xi, 7, 8, 38; xvi, 28; xviii, 7, 27, 33, 40; xix, 4, 9; xii, 22, 28, 39; xiii, 42; xiv, 3; xvi, 16, 17, 22; Rom. xi, 23; xv, 10, 11, 12; Cor. I, vii, 11; xii, 21; Cor. II, i, 16; ii, 1; iii, 4; v, 12; x, 7; xi, 16; xii, 19, 21; xiii, 2; Gal. ii, 1, 18; iv, 9, 19; v, 1; Ph. pp. i, 26; ii, 28; iv, 4; Skeir. I, c, d; δρύτρον : Joan. iii, 4; 2) retro, εἰς τὰ

ὀπίσω : Luc. ix, 62. Cum verbis *gabotan*, *haitan*, *gusatjan*, *gastaudjan*, *atwandjan*, *gawundjan*, *usfalljan* respondet greco ἀπὸ ἀντι, ἀπό, ὑπὸ in compositis.

AFTUMA (coll. *Istum*), ulmius, ἰσχυρῶς : Mc. x, 31.

AFTUMISTS, id., Mc. ix, 33; Luc. xiv, 9, 10; Cor. I, xv, 26; *oftumist haban*, in extremis esse, extremam habere, ἰσχυρῶς ἔχην : Mc. v, 23.

AXAJA, vid. *Akaja*.

AWA (vet. norv. *á*, vet. sax. *aha*, angl. sax. *ea*, vet. sup. germ. *aha*, *awa*, *owa*, vet. fr. *a*, rec. sup. germ. .... *ach*, *ae*, cf. *ov'n* apud Jurn. ind. p. 83 et gr. *ἄα* apud Hesych.; Bopp 82; Gr. III, 381; Cf. I, 48, 110, 574; Schun. I, 1 sq.; Reht. 585), fem., aque, Novius, *ποταμῶς* : Mth. vii, 25, 27; Mc. i, 5; Luc. vi, 48; Joan. vii, 38; Cor. II, xi, 26.

B

BA, vid. sub *Bai*.

BABAV, nomi. propr., Βαβαί : Esdr. ii, 11.

BAGGEIS, nomi. propr., Βαγοῖς : Esdr. ii, 14.

BAGMS (vet. norv. *bádmr*, vet. sax. *bom*, *buoni*, angl. sax. *beam*, vet. sup. germ. *boom*, vet. fr. *bam*, succ. *bom*, dan. *domm*, batav. *boom*, rec. sup. germ. *baum*; Gr. II, 481; III, 368; Cf. III, 115; Reht. 618), masc., arbor, δένδρον : Mth. vii, 17, 48; Mc. viii, 24; xi, 8; Luc. iii, 9; vi, 43, 44.

ALCVA-BAGMS, olea, ἄλεια : Luc. xix, 37; *vilheis a'erubajms*, agrestis olea, oleaster, ἀγρίλαιος : Rom. xi, 17; *gods alcwabajms*, bona olea, καλλιδαίως : Rom. xi, 24.

BAINA-BAGMS (Gr. I, 63, [3. edit.]), proprie ossea arbor, id est, cornus hic pro moro, συκάμωος : Luc. xvii, 6.

PEIKA-BAGMS, palma (sed proprie picea arbor, vid. ad *Peika*), φοινῖξ : Joan. xii, 13.

SNAKKA-BAGMS, ficus, συκῆ : Mc. xi, 13, 20, 21; xiii, 28; συκομορέα : Luc. xix, 4.

BADI (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., dan. *bed*, vet. sup. germ. *bedi*, succ. *bádd*, batav. *bedde*, rec. sup. germ. *bett*; Gr. II, 484; III, 433; Cf. III, 49; Reht. 621) neutr., grabatum, κρεβάτω : Mc. ii, 4, 9, 11, 12; vi, 55; κλινίδιον : Luc. v, 19, 24.

* BAHT (?), unde.

AND-BAHTS (vet. norv. *ambátt*, vet. sax. *ambaht*, angl. sax. *ambiht*, vet. sup. germ. *ampahht*, vet. fr. *ambelit*, dan. *ambede*; batav. *ambacht*, rec. sup. germ. *ambt*; Gr. II, 211; Dra. 304, 758; Cf. III, 25; Reht. 959; coll. *ambacti* apud Cæs. Bell. Gall. 6, 13, cujus affinitatem cum gerimano *andbahts* Zeuss [Die Deutschen p. 242] negat sine sufficienti ratione), masc. (plur. *andbahteis*), minister, ὑπηρετής : Mth. v, 25; Mc. xiv, 54, 65; Luc. i, 2; iv, 20; Joan. vii, 32, 45, 46; xviii, 3, 12, 18, 22, 36; xix, 6; διάκονος : Mc. ix, 35; x, 45; Joan. xii, 26; Rom. xiii, 4; 15, 8; Cor. I, iii, 6; vi, 4; xi, 15, 23; Gal. ii, 17; Eph. iii, 7; vi, 21; Col. i, 7, 23, 25; Thess. I, iii, 2; Tim. I, iv, 6; λεειτουργός : Rom. xiii, 6; Philipp. ii, 25.

ANDA-BAHTS, Tim. I, ii, 6 h. l.

AND-BAUTI, neutr. (vid. ad Luc. i, 23), ministerium, διακονία : Mc. x, 45 h. l.; Luc. i, 23; Rom. xi, 13; Cor. I, xvi, 15; Cor. II, iii, 7, 8, 9; iv, 1; v, 18; vi, 3; viii, 4; ix, 1, 13; xi, 8; Eph. iv, 12; Col. iv, 17; Tim. I, i, 12; Tim. II, iv, 5, 11; λειτουργία : Luc. i, 23; Cor. II, ix, 12; Philipp. ii, 30. AND-BAHTJAN, conj. II, 1) ministrare, διακονεῖν : Mth. viii, 15; xxv, 44; xxvii, 55; Mc. i, 43, 34; x, 45; iv, 41; Luc. iv, 39; viii, 5; xvii, 8; Joan. xii, 2, 26; Tim. I, iii, 10, 13; Tim. II, i, 18; Philom. 15; 2) sollicite ministrare, διακονεῖν : Cor. I, iii, 5; viii, 19, 20; ἐπαρκεῖν : Tim. I, v, 10; col. vs. 16.

BAI, neutr. *ba* (vet. norv. *badir*, angl. sax. *ba*, angl. *both*, succ. *bade*, *bágge*, dan. *baade*, *begge*, vet. et rec. sup. germ. *beide*, batav. *beyde*; Bopp 84; Cf. III, 83), ambo, ἀμφότεροι : Luc. i, 6, 7; v, 7; vi, 39; vii, 12; Eph. ii, 14, 16.

BAIOPS, id., Mth. ix, 17; Luc. v, 38; Eph. ii, 18; Skeir. II, d; III, a.

BAIALLAIBUL, indecl., Βαλλεζουλό : Mth. x, 25; Mc. iii, 22.

BAIDJAN, vid. sub *Beidan*.

BAIþIL, nomi. propr. ma-c., Βαιþιλ : E. dr. ii, 28.

BAIþLAEM; nomi. propr., Βελλαῖμ : Esdr. ii, 21.

BAIþSAIDAN, vid. *Besæaidan*.

BAILLAM, nomi. propr. masc., Βαλλάμ : Cor. II, vi, 15.

* BAIN (vet. norv., vet. et rec. germ. *bain*, vet. sax., vet. fr., succ. *ben*, angl. sax. *ban*, angl. *bone*, dan. *been*; Gr. II, 450, 485; Cf. III, 127; Reht. 625), neutr. os, os-is.

BAINA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

BAINIAMEIN (*bainianein* Philipp. iii, 5 b. l.), nomi. propr. masc., Βενιαμίν : Philipp. iii, 5.

BAIRAN (vet. norv. *bera*, vet. sax. *beran*, *gibe-ran*, angl. sax. *becan*, *baron*, vet. sup. germ. *beran*, vet. fr. *bera*, angl. *bear*, succ. *bāra*, dan. *bære*, rec. sup. germ. *buhre*, *bürde*, *gebühren*, gr. *φέρων*, lat. *ferre*; Bopp 80, 84; Gr. II, 31; Cf. III, 159; Reht. 625), conj. I, *bar*, *berun*, *barans*; I. ferre, *φέρων* : Mc. i, 32; ii, 3; iv, 8; vii, 32; viii, 22; ix, 19; Luc. v, 18; Joan. xii, 21; xv, 2, 4, 8, 16; xviii, 29, *προφέρειν* : Mth. v, 2; Mc. x, 13 et *φέρειν* πρό; — : Luc. xviii, 15; *πριφέρειν* : Mc. vi, 55; *φορεῖν* : Joan. xix, 5; Rom. xii, 4; Cor. I, iv, 49; cf. Col. i, 10; *βαστάζειν* : Mc. xiv, 15; Luc. vii, 14; x, 4; xiv, 27; Joan. xii, 6; Rom. xi, 18; Gal. v, 10; vi, 2, 5, 17; *akran bairan*, vid. sub *Akran*.

EN BAIHANDS, p. rtic., non ferens, μὴ φέρων : Joan. xv, 2; μὴ πειῶν : Luc. iii, 9.

AT-BAIRAN, afferre, offerre, *προφέρειν* : Mth. v, 24; viii, 4, 16; ix, 32; Mc. i, 41; x, 13; Luc. v, 14; *φέρειν* : Mc. vi, 28; xii, 15, 16; Tim. II, iv, 13. ISNAT-BAIRAN, inferre, *επιφέρειν* : Luc. v, 18, 19.

[USAT-BAIRAN, ad aliquem afferre, *προφέρειν* : Mth. ix, 2 h. l.]

EA-BAIRAN, comparare, παραβάλλειν : Mc. iv, 50.

ÞAIRU-BAIRAN, transferre, διαφέρειν : Mc. xi, 16.

ES-BAIRAN, 1) auferre, *επιφέρειν* : Tim. I, vi, 7; 2) proferre, *προφέρειν* : Luc. vi, 45; 3) pronuntiare, *ἀποκρίσασθαι* : Mc. xi, 11; Skeir. VII, a; 4) ferre, portare, *βαστάζειν* : Mth. viii, 17.

UT-BAIRAN, efferre, *επιφέρειν* : Luc. vii, 12.

VRA-BAIRAN, ferre, *βαστάζειν* : Joan. xvi, 12.

GA-BAUR, neutr., tributum, φόρος : Rom. xii, 7, *λογεῖ* : Cor. I, xvi, 1, 2.

GA-BAUR, masc. (plur. *gabauras*), comessatio, κάμωος : Rom. xiii, 13; Gal. v, 21.

BAUREI, fem., sarcina, φερτίον: Gal. vi, 5 h. 1.
 BAURBEI, id., Gal. vi, 5.
 II. parere, τίττειν: Luc. i, 57; ii, 6; Joan. xvi, 21; γεννᾶν: Gal. iv, 24; barna bairan, vid. sub Barn.
 UN-BAIRANDEI, particip. fem., non pariens, οὐ τίττεισα: Gal. iv, 27.
 UN-BAURANS, particip. pass., ingenuus: Skeir. V, c.
 GA-BAIRAN, parere, τίττειν: Luc. i, 51; ii, 7, 11; γεννᾶν: Luc. i, 15, 35, 57; Joan. iii, 3, 4, 5; viii, 41; ix, 2, 19, 20, 32, 34; xvi, 21; xviii, 57; Rom. ix, 11; Gal. iv, 23, 29; Tim. ii, ii, 23.
 BAUR, masc. (p'ur. bauris), natus, γεννητός: Mth. xi, 11; Luc. vii, 28.
 AINA-BAUR, unigenitus: Skeir. V, d.
 FRAMA-BAUR, primogenitus, πρωτότοκος: Luc. ii, 7; Col. i, 15, 18.
 GABAURBS, fem., 1) natiuitas, γέννησις: Luc. i, 14; γενιτά Joan. ix, 1; Skeir. II, b; mel gabaurbais, dies natiuitatis, τὰ γινέσια: Mc. vi, 21; burne gabaurbs, p'eriorum generatio, τεκνογονία: Tim. i, ii, 15; 2) generatio, γένος: Mc. vii, 26; γενιά: Mc. viii, 38; 3) patria, πατρίς: Mc. vi, 4; Luc. iv, 23, 24; 4) natus (ex natu), φύσις: Rom. xi, 21.
 GABAURBI-VAURD, vid. sub Vaurd.
 BAIRAUJA, nom. propr. fem., βέρουα: Calend. goth.
 BAIRGAN (vet. norv. byrgia, vet. sax., vet. sup. germ. bergan, angl. sax. beorgan, rec. sup. germ. bergan; Gr. II, 39, 486; Cf. III, 169), conj. I, burg, baurgan, baurgans, p'eservare, tueri, τηρεῖν: Joan. xvii, 15; φυλάττειν: Joan. xii, 25.
 GA-BAIRGAN, id., συντηρεῖν: Mth. ix, 17.
 *BAIRGS (vet. norv. biarg, angl. sax. beorh, vet. sax., vet. sup. germ., suoc., dan., rec. sup. germ. berg, vet. fr. berch, birg; Gr. II, 486; III, 395; Cf. III, 184, Reh h. 625), mons.
 BAIRGADEI, fem., regio montana, ὄρενά: Luc. i, 39, 65.
 BAURGS (vet. norv. borg, vet. sax. burg, angl. sax. burh, vet. sup. germ., rec. sup. germ. burg, vet. fr. burch, angl. borough, suoc., dan. borg, gr. πύργος, maced. βύργος; Gr. III, 418; Cf. III, 179; Reith. 675), fem. anom. 1) civitas, πόλις: Mth. v, 35; viii, 35, 51; ix, 1, 35; x, 23; xi, 4; xvii, 53; Mc. i, 33, 45; v, 14; vi, 11, 36; xi, 19; xiv, 13; Luc. i, 26, 39; ii, 3, 4, 11, 39; iv, 29, 31, 43; v, 12; vi, 17; vii, 12, 37; viii, 1, 4, 27, 34, 39; ix, 5, 10; x, 1, 8, 11, 12; xv, 21; xviii, 2, 5; xix, 17, 19, 41; Rom. xvi, 25; Cor. II, xi, 26, 32; Tit. i, 5; 2) urbs, βερά: Neli. vii, 2.
 BAURGJA, masc., civis, πολίτης: Luc. xv, 15; x x, 11.
 GA-BAURGJA, concivis, συμπολίτης: Eph. ii, 19.
 BAURGS-VADDJUS, vid. sub Vaddjus.
 BI-BAURGINS, fem., consertus, (παραβολή Num. xix, 5): Skeir. III, c.
 BAIRITS (vet. norv. biarit, vet. sax. berhit, angl. sax. beorht, byrht, vet. sup. germ. berht, berait, angl. bright, med. sup. germ. breht, rec. sup. germ. ... bert, coll. pracht; Bopp 127; Gr. II, 556; Cf. III, 209), adject., clarus, manifestus, evidens, ὁλός: Cor. i, xv, 27; Skeir. V, c; boirhts vairþan, manifestum fieri, φανεροῦσθαι: Joan. ix, 3; Col. iii, 4.
 BAIRITADA, dverb., 1) elare, ταλυντῶς: Mc. viii, 2; Skeir III, d; VI, c; gabliuþjan vairhtada, p'iam albugare, θριαμβεύειν: Col. ii, 15; 2) splendide, λαμπρῶς: Luc. xvi, 19.
 BAIRIHEI, fem., 1) apertum, τὸ φανερόν: Mth. vi, 4, 6; 2) manifestatio, φανερώσις: Cor. II, iv, 2.
 GA-BAIRIHEI, apparitio, ἐπιφάνεια: Tim. II, i, 10.
 BAIRITJAN (incorrecte bairþjan), conj. II, manifestare, φανεροῦν: Joan. vii, 4 h. 1.
 AT-BAIRITJAN, id., Tit. i, 3.
 GA-BAIRITJAN, 1) id., φανεροῦν: Mc. iv, 22; Joan. xvii, 6; Cor. II, ii, 14; vii, 12; Col. iv, 4; Tim. i, iii, 16; ἐπιφάνειαν: Joan. xiv, 21, 22; ἐνδείκυσθαι: Rom. ix, 17; *μορφοῦν: Gal. iv, 19 h. 1.; 2) neutr.,

locere, ἐπιφάνειαν: Luc. i, 79; 3) cognosci, se manifestare, φανεροῦσθαι: Cor. II, xi, 6.

BAITRS (vet. norv. bei kr, bitr, vet. s p. germ., vet. sax. bitar, angl. sax. biter, angl., suoc., dan., b tav., rec. sup. germ. bitter; Gr. II, 14; Cf. III, 88), adject., amarus, acerbns; bairrs vis m, acerbum esse, πικραίνεσθαι: Col. iii, 19.

BAITRABV, adverb., amare, πικρῶς: Mth. xxvi, 75.
 BAITREI, fem., amritudo, πικρία: Eph. iv, 31; Skeir. VIII, c.

BALGS (vet. norv. belgr, angl. sax. balg, vet. fr. balga, vet. et rec. sup. germ., batav. balg, angl. belly, suoc., dan. balg, lat. follis; Gr. II, 53, 485; III, 408; Cf. III, 106; Reith. 617), masc. (plur. balgeis), uter, (utris), ἄσκις: Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37, 38.

MATI BALGS, pera, πῆρα: Mc. vi, 8; Luc. ix, 3; x, 4.

*BALÞS (vet. norv. ba'ldr, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. bald, angl. bold, rec. sup. germ. ... bald, ... bult; Gr. II, 556, 650; G. III, 108; Jornand. p. 109 Lind. Alarico erat post Amalos secunda nobilitas Baltharucque ex genere origo miltica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, i. e. audax nomen inter suos acceperat), audax, confidentissimus.

BALÞADA, adv., audacter, παρρησια: Joan. vii, 13; Col. ii, 15.

BALÞEI, fem., fiducia, audacia, παρρησία: Cor. II, iii, 12; Eph. iii, 12; vi, 19; Tim. , i, 13; Skeir. VIII, b, c.

ÞRASA-BALÞEI, impetuositas, vehementia: Skeir. V, b.

ES-BALÞEI, contentio, διαπαρατρέξις: Tim. I, vi, 5.

BALÞJAN, conj. II, audere: Skeir. II, a.

BALSAGGA, vid. ad Mc. ix, 42.

BALSAN (voc. gr.), neutr., balsamum, μύρον: Mc. xiv, 4, 5; Luc. vii, 37, 38, 46; Joan. xi, 2; vii, 3, 5.

*BALVS (vet. norv. bøl, vet. sax. balū..., angl. sax. balew, bealw..., vet. fr. balu..., balr..., bal..., vet. sup. germ. balo, angl. bale; Gr. II, 449; Cf. III, 92; Reith. 617), adject., malus, pravus.

BALVA-VESEI, vid. sub Visan.

BAUJAN, conj. II, c. dat., male afficere, βασανίζειν: Mth. viii, 6, 29; Mc. v, 7; Luc. viii, 28.

BALVEINS, fem., cruciatus, βασανος: Luc. xvi, 23; κόλασις: Mth. xv, 46.

BANAUI, nom. propr. masc., βανού: Esdr. ii, 10.

BANDI, vid. sub Bindan.

BANDVA, vid. sub Bindan.

BANJA (vet. norv. ben, bani, angl. sax., vet. sup. germ. bana, angl. tane, suoc. bani, dan. bane...; Gr. II, 485; DRA. 629; Cf. III, 125), fem., vulnus, plaga, πληγή: Luc. x, 50; ἔλκος: Luc. xvi, 21; banja fulla, vulneribus plenus, ἠλωκωμένος: Luc. xvi, 20.

BANSTS (vet. norv. bās, suoc. bās, dan. baas, rec. sup. germ. bunse; Gr. III, 417), masc. (plur. bunseis), horrendum, ἀποθήκη: Mth. vi, 26; Luc. iii, 17.

BAJOPS, vid. sub Bai.

BAUAN (vet. norv. bua, vet. sup. germ., angl. sax. buan, vet. fr. buua, suoc. bua, bygga, dan. boe, bygge, rec. sup. germ. buuen; Bopp 65, 125; Cf. III, 16; Reith. 677), conj. II (sed propter Rom. vii, 18; Tim. i, vi, 16; Tim. II, i, 14 habet Gr. I, 401 [3. edit.] buuan, baubau), 1) habitare, οἰκᾶν: Rom. vii, 17, 18, 20; viii, 9; Cor. i, vii, 12; ἑοικέν: Cor. II, vi, 16; Col. iii, 16; Tim. II, i, 5, 14; κατοικεῖν: Eph. iii, 17; Col. i, 19; 2) transil., inhabitare, οἰκεῖν: Tim. I, vi, 16; fos buuan, vitam agere, εἶον διαγεῖν: Tim. I, ii, 2.

GA-BAUAN, niduari, κατασκηνοῦν: Mc. iv, 32.

BAUAINS, fem. habitatio, οἰκητήριον: Cor. II, v, 2; κατοικητήριον: Eph. ii, 22; κατοικήσις: Mc. v, 5; πολίτευμα: Philipp. iii, 20.

BAUANAIRGALS (voc. hebr.), βοανεργίς: Mc. iii, 17.

BAUAUS, nom. propr. masc., βοός: Luc. iii, 62.

BAUGJAN (coll. vet. norv. *fargia*, suæc. *fåga*, dan. *feie*, rec. sup. germ. *feigen*, conj. II, *verrerer*.
 US-BAUGJAN, evertere, *σαρούν*: Luc. xv, 8.

BAUHTS, vid. sub *Bauhtjan*.

BAUÞS, adject., 1) surdus, *χοφός*: Mth. xi, 5; Mc. vii, 32; ix, 25; Luc. vii, 22; 2) mutus: Mth. ix, 32; 5) habes, insipidus; *bauþs vaiþ þan*, hebesceere, insipidum fieri, *μωραίνεσθαι*: Luc. xiv, 34.

* **BAULJAN** (vet. sup. germ. *paula*, *puilla*; Cf. III, 96), stare, nullare.

UF-BAUJAN, nullare, *τοφούν*: Tim. II, ii, 4.

BAUR, quod fertur, vid. sub *Bairan* I.

BAUR, natus, vid. sub *Bairan* II.

* **BAUR** (a Grimm, Wien. Jahrb. LXXIV, 183 ad *gabuar* [vid. sub *Bairan*], relatum).

GA-BAURJADA, adverb., libenter, *ἡδέως*: Mc. vi, 20; xii, 37; xiv, 65; Cor. II, xii, 9, 15; libenter, *κατὰ ἐκουσίαν*: Philem. 14 h. l.

GA-BAURJES, us, masc., voluptas, *ἡδονή*: Luc. viii, 14.

BAUREI, vid. sub *Bairan* I.

BAURGS, vid. sub *Bairan*.

* **BAURD** (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., suæc., dan., rec. sup. germ. *bord*, vet. sup. germ. *bort*, angl. *board*; Cf. III, 213; Rehtth. 662), neut., assis, tabula.

FOTU-BAURD, scabellum, *ὑποπόδιον*: Mth. v, 35; Mc. xii, 36; Luc. xx, 43.

BAURÞEL, vid. sub *Bairan* I.

BARABBA (*Barabbas* Mc. xv, 7), nom. propr. masc., *Βαρραβᾶς*: Mth. xxvii, 46; Mc. xv, 7, 11, 15; Joan. xviii, 40.

BARAKEIAS, nom. prop. masc., *Βαρακίας*: Neh. vi, 18.

BARBARUS (voc. gr.), *βάρβαρος*: Col. iii, 11.

BARÞAULAUMAIUS (*Barþulomais* Luc. vi, 14), nom. propr. masc., *Βαρθολομαίος*: Mc. iii, 18; Luc. vi, 14.

* **BARIS** (angl. sax. *bere*, angl. *barley*; coll. Cf. III, 296), hordeum.

BARIZEINS, adject., hordeaceus, *κριθινος*: Joan. vi, 9, 13.

BARMS (vet. norv. *barmr*, vet. sup. germ., vet. sax., vet. fr., dan., suæc. *barm*, angl. sax. *bearm*; Cf. III, 154; Rehtth. 619, coll. *Bairan*), masc. (plur. *barmeis*), sinus, *κόλπος*: Luc. vi, 38; xvi, 21, 23; Joan. xiii, 23; *στήθος*: Joan. xiii, 25.

BARN (vet. norv., vet. sax. *born*, angl. sax. *bearn*, vet. fr. *bern*, coll. *Bairan*; Cf. III, 323; Rehtth. 626), neut., filius, *τέκνον*: Mth. xi, 19; Mc. vii, 27; x, 29, 30; xii, 19; Luc. i, 7, 17; iii, 8; vii, 53; xiv, 26; xviii, 29; xix, 44; xx, 31; Joan. viii, 59; Rom. ix, 7, 8; Cor. I, vii, 14; Cor. II, xii, 14; Gal. iv, 25, 27, 28, 31; Eph. ii, 3; v, 1, 8; Philpp. ii, 22; Col. iii, 20, 21; Thess. I, ii, 11; Tim. I, i, 2; iii, 4, 12; v, 4; Tim. II, i, 2; ii, 1; Tit. i, 4, 6; *παῖδιον*: Mc. v, 59, 40, 41; ix, 24, 36, 37; x, 13, 14, 15; Luc. i, 59, 66; ii, 17, 27, 40; vii, 52; ix, 47, 48; xviii, 16, 17; *βρέφος*: Luc. i, 41, 44; ii, 12, 16; xviii, 15; in plur. *barna*, progenies, *σπέρμα*: Mc. xii, 49; *barne barna*, liberorum liberi, *ἐκγονα*: Tim. I, v, 4; *barna bairan*, liberos procreare, *τεκνογονεῖν*: Tim. I, v, 14; *barna foljan*, filios nutrire, *τεκνοτραφεῖν*: Tim. I, v, 10.

BARNLO, neut., filius, initio orationis positum, *τέκνον*: Mth. ix, 2; Mc. ii, 5; x, 24; Luc. xv, 31; Tim. I, i, 18; *τεκνίον*: Joan. xiii, 35; Gal. iv, 19; *παῖδιον*: Luc. i, 76.

BARNISKS, adject., parvulus, *νήπιος*: Gal. iv, 3; *barnisks visan*, puerum esse, *νηπιάζειν*: Cur. I, xiv, 20.

BARNISKI, neut., infantia, *us barniskja*, ab infantia, *παῖδεσθαι*: Mc. ix, 21; ἀπὸ βρέφους: Tim. II, iii, 15.

BARNISKEI, fem., puerilitas, *τὰ τοῦ νηπίου*: Cor. I, viii, 11.

UN-BARNANS, adject., sine pueris, *ἄτεκνος*: I. Luc. xx, 28, 29, 30.

BARNABAS, nom. propr. masc., *Βαρνάβας*: Cur. I, ix, 6; Gal. ii, 1, 13; Col. iv, 10.

BARUSNJAN (coll. *Barn* et vid. ad Tim. I, v, 4), conj. II, pie colere, *ἰσοθεῖν*: Tim. I, v, 4.

BARTEIMAIUS, nom. propr. masc., *Βαρτιμαίος*: Mth. x, 46.

* **BASI** (vet. norv. *ber*, vet. sax. *beri*, angl. sax. *beria*, vet. sup. germ. *beri*, suæc., dan. *bær*, batav. *besje*, rec. sup. germ. *beere*; Gr. II, 485; III, 375; Cf. III, 203), neut., bacca.

VEINA-BASI, uva, *σταφυλή*: Mth. vii, 16; Luc. vi, 44.
BASSUS, nom. propr. masc. *Βασσού*: Esdr. ii, 47.

* **BATAN** (vet. norv. *betr*, *bati*, *bōt*, *tōta*, vet. sax. *bat*, *bet*, *best*, *botian*, angl. sax. *betera*, *bot*, *betan*, vet. sup. germ. *baz*, *besiro*, *boza*, *bozan*, vet. fr. *bata*, *batia*, angl. *better*, *boot*, suæc. *bättre*, *bata*, dan. *bedre*, *bande*, batav. *beter*, rec. sup. germ. *bassa*, *besser*, *tede*, *busse*; Gr. II, 45; III, 603; DRA, 649; Cf. III, 219; Rehtth. 621), conj. I, *bot*, *botan*, *batans*, *bonum*, utile esse.

BATS, adj., bonus, utilis, tantum compar. *batiza*, melior, *χρηστότερος*: Luc. v, 39; *κρίστου*: Cor. I, vii, 9; Philpp. i, 23; *batiza visan*, melius esse, *διαφέρειν*: Mth. x, 31; *σουμζέριν*: Mth. xv, 29; Joan. xvi, 7; xviii, 14; Cor. II, viii, 10; xii, 1; et superl. *batista*, optimus, *κράτιστος*: Luc. i, 3.

* **BAIJAN**, emendare, reficere.

GA-BATJAN, conj. III, juvari, *ὀφειλεῖσθαι*: Mc. vii, 11.

BOTAN (*botjan*), conj. II, prodesse, *ὀφελεῖν*: Mc. v, 26; viii, 36; Joan. vi, 63; xii, 19.

GA-BOTAN, reficere; *ajtra gabotun*, iterum reficere, *ἀποκαθιστάν*: Mc. ix, 12.

BOTA, fem., utilis, *ὄφελος*: Cor. I, xv, 32; *botan sis taujan*, utilitatem sibi facere, *ὀφειλίσθαι*: Cor. I, xiii, 5; *visan du botai*, utilitati esse, *ὀφελεῖν*: Gal. v, 2.

BATVINS, nom. propr. masc., Calend. goth.

BIÞANIA (*biþania* Mc. xi, 1), nom. propr., *Βηθονία*: Mc. viii, 22; xi, 1, 11, 12; Luc. xix, 29; Joan. xi, 1, 18; xii, 1.

BEÞLAHAIM (*beþlahaim* Joan. vii, 42), nom. propr. indecl., *Βηθλέημ*: Luc. ii, 4, 15; Joan. vi, 42.

BEÞSAEIDAN (*baiþsaidan* Luc. x, 13; *baid:saidan* Luc. ix, 10), nom. propr., *Βηθαϊδά*: Mth. xi, 21; Luc. ix, 10; x, 13; Joan. xii, 21.

BEÞSFAGELI, nom. propr. fem., *Βηθσαγαλή*: Mc. xi, 1; Luc. xix, 29.

BEIDAN (vet. sax., angl. sax. *bidan*, vet. sup. germ. *bitan*, vet. fr. *bidia*, angl. *abide*, suæc. *bidā*, dan. *bie*, coll. vet. norv. *bid*; Gr. II, 14; Cf. III, 62; Rehtth. 653), conj. I, *buid*, *bidun*, *bidans*, expectare, c. gen., *προσδοῦν*: Mth. xi, 5; Luc. i, 21; viii, 40; *προσδέχεσθαι*: Mc. xv, 43; Luc. i, 10; ii, 25; *ἀπικδέχεσθαι*: Gal. v, 5; Skeir, V, a.

GA-BEIDAN, sustinere, *ὀπορεύειν*: Cor. I, xii, 7.

US-BEIDAN, 1) expectare, *ἐκδέχεσθαι*: Cor. I, xvi, 11; *ἀπικδέχεσθαι*: Philpp. iii, 20; *προσδέχεσθαι*: Luc. ii, 38; 2) patientem esse, longanimitatem, *μακροθυμεῖν*: Luc. xviii, 7; *φέρειν*: Rom. ix, 22.

US-BEISNS, tem., 1) expectatio, *ἀποκαρδοκία*: Philpp. i, 20; 2) longanimitas, *μακροθυμία*: Eph. iv, 2; Col. i, 11; Tim. II, iii, 10; iv, 2.

US-BISNEI, fem., longanimitas, *μακροθυμία*: Gal. v, 22; Col. i, 12; Tim. I, i, 16.

US-BISNEICS, adject., longanimis, *usbeisneics visan*, *μακροθυμεῖν*: Cor. I, xiii, 4; Thess. I, v, 14.

BAIDJAN, conj. II, rogare, necessitatem imponere, *ἀναγκάζειν*: Gal. ii, 3, 11.

GA-BAIDJAN, id., Cor. II, xii, 11.

BEITAN (vet. norv. *bita*, vet. sax., angl. sax. *bitan*, vet. sup. germ. *bizan*, vet. fr. *bita*, angl. *bite*, suæc. *bita*, dan. *bide*, batav. *bijten*, rec. sup. germ.

beissen; Gr. II, 14; Cf. III, 228; Reith. 643), conj. I, *bait*, *bitun*, *bitaus*, mordere, δάκνειν: Gal. v, 1. ANU BI ITAN, 1) increpare, minari, ἐπιτιμᾶν: Me. I, 25; III, 12; VIII, 52, 55; Luc. XVIII, 15, 39; Skeir. V, b; ἐπιτιμᾶσθαι: Tim. I, v, 1; 2) in passivo, auxilium esse, habere, ἀπομαρτυροῦμαι: Cor. II, iv, 8.

ANIA-BEIT, neutr., vituperium, ἐπιτιμία: Cor. II, II, 6.

BEIST (angl. sax. *beast*, *byst*, vet. sup. germ. *biost*, *batav.*, rec. sup. germ. *biest*, angl. *beestings*; gr. πῆτα; Bopp 102; Gr. II, 208; Cf. III, 219), neutr., 1) buccella; 2) fermentum, ζύμη: Me. VIII, 15; Cur. I, v, 6, 7, 8; Gal. v, 8.

UN-BEISTEI, fem., asyrum, ἄζυμον: Cor. I, v, 8.

GA-BEISTIAN, conj. II, fermentare, ζυμοῦν: Cor. I, v, 6.

UN-BEISTJOFS, non fermentatus, ἄζυμος: Cor. I, v, 7. BERUSEIS (*biruseis* Luc. II, 41; coll. *Bairan*), masc., plur. *berusios*, parentes, γονεῖς: Luc. II, 27, 41; Joan. ix, 23.

BERUß, nom. propr., Βηρώβ: Esdr. II, 27.

BI (vet. sax., vet. fr., angl. sax., *bi*, *be*, vet. sup. germ. *bi*, angl. *be...*, *by*, *batav.* *be*, *bi*, rec. sup. germ. *bei*; Bopp 84; Gr. II, 110, 251; Cf. III, 5; AP. 100; Reith. 630), Præpositio accusativum et dativum regens, primario significat *apud*, non autem sicut *at* ad quemdam locum restricta, sed paulo amplius circumextensa, unde *circum* valeat et pro græco *περί* usurpetur. Frequentissime vicina significatione gaudens, sive græco *περί* cum genitivo, præsertim post verba declarandi, sive *κατά* cum accusativo in omnibus ejus numeribus respondet.

1. Præpositio: A. cum accusativo 1) in *locali* sensu: a) circum, *περί* e. accus., post *stian* Me. III, 52, 54; et etiam sine verbo Mth. VIII, 18; Me. IX, 14; sic *hai* *bi* *ina* Me. III, 8; IV, 10; et etiam probabiliter Joan. XI, 19; *gaqemum* *at* *haim* *bi* *marþan* legendum est loco textus intellectui impossibilis *gaqemum* *bi* *marþan*; insuper Me. I, 6 *ras* *iohannes* *gavasifs* *gairda* *bi* *hup*, et v, 4 *eisaran* *bi* *folnus* *gabuznan*, pro græco *πίδα*; b) in, *ἐπι* e. accus., in locutionibus *stantian* *bi* *kinna* Mth. v, 39; Luc. VI, 29; *κατά* e. accus., *bi* *vig* *gotlan* Luc. x, 4; c) in, *ἐν*; nota. IX, 31 *bi* *vitoß* *garaihts* *gaanau*; 2) in temporalis sensu: a) circa, *περί* e. accus., Mth. XXVII, 46; b) per, intra, *ἐν*: Me. XV, 29; *ðez* e. genit.: Me. XIV, 58; Gal. II, 4; ἀναμίσσον Neh. v, 18; c) in, *κατά* e. accus.: Tim. II, IV, 1; d) inter, *ἐπι* e. genit. *gaminþi* *maritre* *þize* *hi* *verekun* *papun* *jah* *latrin* *bitaus* *gabrannduize* (al. *guth.* (sic *bi* in vet. sup. germanico, vid. Graff Althochd. Præpos. 102 sq.); 3) *numeris* adjuncta distributiva est, *secundum*, *κατά* e. accus.: Cor. I, XIV, 27 *bi* *ivans*; 4) in sensu metaphorico: a) *ad*, *relative* *ad*, *de*, *περί* solemniter e. accus., post verba aa) generalis significationis, ut *t* *njar* Luc. II, 27 (*ei* *tavide* *deina* *bi* *ina*, *περί* e. genit.); *vairþan* Me. v, 16, 33 (in græco etiam dativus usurpatur vel *ἐπι* e. dat.); et bb) particularis significationis, ut *naqabs* *vairþan* (nautrageri, damnum pati) Tim. I, I, 19; *stukun* VI, 4, *usriß* *usmitan* Tim. II, II, 18; *askiusans* III, 8; post *visan* cum significatione regnanti Philipp. II, 25 *wa* *bi* *mik* *ist* (τά *περί* *ἐμῆ*); II, 28; Eph. VI, 22; Col. IV, 7 (τά *κατ'* *ἐμῆ*) etiam *þo* *bi* *ina* Skeir. VI, a; et post substantiva: Me. IV, 19 *þai* *bi* *þa* *a* *anþar* *lustjus* (*ai* *περί* *tá* *λοῖπα* *ἐπιθυμῖαι*); Philipp. II, 50 *gaidv* *bi* *mein* *andhtli* (ὁστέροντα τῆς *πρός* *ἐμῆ* *λειτουρίας*); b) *secundum*, in modum, *κατά* e. accus., post: *þata* *samo* *frastjan* Rom. XV, 5; *samgan* Cor. II, VII, 9; hinc etiam *so* *bi* *guß* *saurja* Cor. II, VII, 10; *usgiban* Skeir. V, d; post *laisins* Tim. I, I, 11; VI, 3; *sunja* Tit. I, 1; *garehsus* Skeir. III, a; IV, a; *hrainei* Skeir. III, b; *bi* *mannan*, in modum hominis, more humano, (*κατά* *ἄνθρωπον*) Cor. I, IX, 8; XV, 52; *bi* *reik*, (*κατά* *τὸν* *ἄρχοντα*) Eph. II, 2; c) *secundum*, *κατά* e. accus. post *ufhausjan* Col. III, 20, 22; coll. Cor. II, I, 14 *gakunnaidedup* *uns* *bi* *sumta* (ἀπὸ *μίσους*); d) *de*, *circa*, *περί* e. genit. post verba declarandi et

sentientiendi: *qiban* Mth. XI, 7; Me. I, 30; VII, 50; Joan. VII, 59; IX, 17; X, 41; XI, 15; XIII, 22, 24; XVIII, 54; coll. Cor. II, VI, 2; *rodjan* Luc. II, 17, 35, 58; VII, 24; Joan. VII, 15; VIII, 26; IX, 21; XI, 41; XII, 18; *vairamerjaa* Luc. IV, 45; *gateihan* Luc. VII, 18; Joan. XVI, 25; Mth. VIII, 55; *gnka-njan* Luc. II, 17; *bandjan* Cor. I, XVI, 12; *galnisjan* Luc. I, 4; *prauþetjan* Me. VII, 6; *gabrafstjan* Joan. XI, 19; *reitrodjan* Joan. v, 36, 57; VII, 7; VIII, 13, 14, 18; X, 25; XV, 26; XVIII, 25; *frainhan* Me. VII, 17; X, 10; Luc. IX, 45; Joan. XIV, 19; *sokjan* Joan. XVI, 19; *ufkunnan* Joan. VII, 17; *gukunnan* Me. XII, 26; *hausjan* Me. v, 27; VII, 25; Luc. VII, 5; IX, 9; Philipp. I, 17; *urljan* et *gameljan* Mth. XI, 10; Luc. VII, 27; XVIII, 51; Joan. v, 45; Cor. II, IX, 1; Thess. I, IV, 9; v, 1; *ἐπι* e. accus.: Me. IX, 12, 15; *anabiudun* Luc. IV, 10; *garauðjan* Cor. I, XVI, 4; *stiuþjan* Tim. I, I, 7; *galunþjan* Joan. IX, 18; *unveis* *vison* Cor. II, I, 8; Thess. I, IV, 13; *þaqhjan* Luc. III, 15; et post substantiva *vard* Luc. v, 15; VII, 17; *inshts* Luc. I, 4, *sokkins* Joan. III, 25; Skeir. III, b; *inito* Joan. XV, 22; *reitvodeins* Sk. ir. VI, c; *anabusns* Cor. I, VII, 25; *missajins* Joan. VII, 45 (δὴ *e* accus.); *gaminþi* Tim. II, I, 5; hinc pertinet etiam Luc. IX, 11 *rodidu* *du* *in* *þo* *bi* *fiudangardju* *guþs* (τὰ *περί* *τῆς* *βασίλειας* *τοῦ* *θεοῦ*); Col. IV, 8 *ei* *kunnjan* *wa* *bi* *izvis* *ist* (τὰ *περὶ* *ὕδατος*); Skeir. IV, a *unkunnandi* *þo* *bi* *nasjand*; e) pro, *περὶ* vel *ὅτι* e. gen., post *aljan* *huhun* Col. IV, 13; *avitud* *usgildan* Thess. I, III, 9; præcipue post *bidjan* Mth. v, 44; Luc. IV, 58; Joan. XVI, 26; XVII, 9, 20; Rom. X, 1; Cor. II, I, 14; Col. IV, 3; Thess. I, III, 2, v, 25; Thess. II, I, 11; III, 1; Skeir. V, d, et *ustauðjan* in *bidom* Col. IV, 12; f) *de*, propter, in causali significatione, communiter *περί* e. genit., etiam *ἐπι* e. dat., post *siddaleikjan* Luc. II, 18; IV, 22, 52; IX, 45; *saurgan* Mth. VI, 28; *unverjan* Me. X, 41; *biroðjan* Joan. VI, 41; VII, 52; *gasakan* Luc. III, 19; Joan. VIII, 46; XVI, 8, 9, 10, 11; *garavjan* Rom. VIII, 5; *þalm* Tim. II, II, 10 (δὴ *e* accus.); *wopan* Cor. II, X, 8; *bidjan* Cor. II, XII, 8 (*περὶ* e. genit.); *gretan* Luc. XIX, 41; Rom. IX, 27 (*περὶ* e. genit.); Luc. XIX, 11 legitur *bi* *þatei* *n* *wa* *ras* *pro* *ðá* *tó* *ἐγγύς* *εἶναι*; hinc pertinet etiam *liban* *bi* *hlaib* (*ἐπι* e. dat.) Luc. IV, 4; g) *contra*, in hostili sensu, *κατά* e. genit., post *haban* *va* Mth. v, 23; *veitrodjan* Cor. I, XV, 15 (*bi* *guß* *eum* *loco* *bi* *guþa* *legendum* est); *runa* *niman* Mth. XVIII, 4; *garani* *gatanjan* Me. III, 6; *vrohs* Tim. I, v, 17.

B. Cum *dativo*: 1) in sensu *locali* a) in, *ad*, *πρός*, post *gastagnjan* Luc. IV, 11 et *bis* *iggan* Luc. VI, 48; b) *apud*, in sola locutione *undgreipan* vel *fairgreipan* *bihandau* Me. v, 41; IX, 27 (*καταῖν* *τῆς* *χειρὸς*); c) *de*, *ante*, *κατά* e. accus., *þo* *bi* *undvairþja* Cor. II, X, 7, alias legitur *in* *undvairþja*; 2) in temporalis sensu: a) *secundum*, *κατά* e. accus., Rom. IX, 9; b) *post*, *præcipue* in compositione *biþe* et *biþeh*, vid. sub *þata*; 3) in sensu *metaphorico*: a) *in*, *ἐν*, *ἐπι*, *ἀπὸ*, *κατά* e. accus., post *varkjan* Me. XIV, 6; *gatanjan* Joan. VI, 2; *gabairh* *van* Rom. IX, 17; *atungjan* Eph. II, 7; *gakunnjan* Rom. IX, 25; *kunnan* Luc. I, 18; *ufkunnan* Mth. VII, 16, 20; Joan. XIII, 55; *galnisjan* *sik* Skeir. V, a; *galunþjan* (aliquid scire et in hoc credere) Joan. XVI, 50; b) *in*, *ἐν*, *δὲ* e. genit., etiam simplex accus., post *svaran* Mth. v, 51, 55, 56; *bistarvan* Me. v, 7; *bidjan* Cor. II, X, 1; c) *de*, propter, in causali sensu, ex. gr. *ni* *vaiht* *andsi* *an* *bi* *galugðai* (δὴ *e* accus.) Cor. I, X, 27; *gablahsnan* *bi* *ianagahtai* (*ἐπι* e. dat.) Luc. I, 29; *bi* *flusn* *i* *andhule* *no* *ufa* *hanan* (dat.) Cor. II, XII, 7; etiam Rom. IX, 12 *mahs* *bi* *sis* (*κατά* e. dat.) hinc adduci potest; d) *cum*, *μετά* e. genit., post *armahaiti* Luc. I, 53, 72, et post *usbeidan* Rom. IX, 22; e) *per*, *δὲ* e. genit., *usandjan* *bi* *apnjan* Mth. XI, 2; *manan* *bi* *atun* Skeir. V, c; coll. Graff Alth. Præp. 101; Alth. Sprachsch. III, 10; f) frequentissime autem *secundum*, in modum, *κατά* e. accus., præsertim in formulis *tu* *stunja*, vid. sub *Sunja*; *bi* *bihhtja* Luc. I, 9; II, 27, 42;

iv, 16; *bi nauþai* Philem. 17; Skeir. VI, a; *bi leika* Rom. viii, 1, 4, 5; ix, 3, 5; Cor. I, x, 18; Cor. II, 1, 17; v, 16; x, 2; xi, 18; Gal. iv, 23, 29; *bi ritoda* Luc. II, 22, 39; Joan. xviii, 31; xix, 7; Phipp. III, 5; *bi gavalainai* Rom. ix, 11; xi, 28; *bi insihtai* Cor. I, sub-cr.; Skeir. V, b; *bi mahtai* Cor. II, viii, 5; Eph. III, 20; Col. 1, 11; Tim. II, 1, 8; *bi vairstoa* Cor. II, xi, 15; Eph. 1, 19; iv, 16; Col. 1, 29; Phipp. III, 24; Tim. II, 1, 9; iv, 14; *bi mitaþ* Cor. II, x, 15; Eph. 1, 7; *bi filjin* Gal. 1, 4; Eph. 1, 9, 11; Skeir. V, c; *bi gahaitan* Gal. III, 29; iv, 28; Ti. u. II, 1, 1; *bi lekainon* Eph. 1, 5; Tim. II, 1, 9; *bi anabusnai* Tim. 1, 1, 4; Tit. 1, 5; *bi garesnai* Skeir. III, d; VIII, c; *bi andhaleinai* Gal. II, 2; Eph. III, 3; *bi anafikam* Thess. II, III, 6, cuius loco Mc. vii, 5 *bi þammai anafulhan* adest; *bi sinuai* Joan. vii, 24; *bi nanin* Joan. x, 3; *bi þamma* secundum hoc, eo modo Luc. vi, 25; xvii, 50, et insuper in multis locis, quæ plerumque in modum formulatum veniunt: Mth. ix, 29; Luc. 1, 58; n, 29; Rom. x, 2; xi, 24, 28; xiv, 15; Cor. I, vii, 6; Cor. II, iv, 13, 17; x, 15; xi, 21; xiii, 10; Eph. 1, 7; II, 2; III, 7, 11, 16; iv, 22; Phipp. 1, 20; II, 3; III, 6, 14; Col. II, 22; III, 10; Thess. II, 1, 12; Tim. I, 1, 18; v, 21; Tit. II, II, 8; Tit. 1, 1; etiam relative ad personam: *bi þamma unnumin namn* Rom. vii, 22; *bi frauin* Cor. II, xi, 17; *bi gupa* Eph. iv, 24.

II. In compositione 1) cum verbis: *biabrian*, *biaknan*, *biauknan*, *biarþaidjan*, *biindun*, *bigairdan*, *bigitan*, *bigraban*, *bido vjan*, *b qiman*, *bihlahjan*, *bifagkjan*, *bifragjan*, *bifvahan*, *bikukjmn*, *bilagan*, *bilakan*, *bilifan*, *bilaitvjan*, *bimaitan*, *banaminjan*, *binahan*, *binman*, *binuhljan*, *biraubon*, *birinnan*, *birodjan*, *bisaidon*, *bisauljin*, *bi-anlan*, *bisitan*, *bisatjan*, *biskaban*, *biskeinan*, *bismctan*, *bisnivan*, *bispeivan*, *bistandan*, *bistigjan*, *b seawirtan*, *bisvaran*, *bitihahan*, *biva'bjan*, *biundun*, *biwandjan*, *biwis n*, *bisaihan*, *biwairdan*; hicomposita a: *faurbiguggan*, *faurbifragjan*, *faurbisnivan*; 2) cum participiis: *ubulaitiþs*, *unbimaitans*; 3) cum substantivis: *biþargens*, *bihait*, *bihaitja*, *bihlairs*, *bimait*, *bireikei*, *birunans*, *birodeins*, *bisauleins*, *bi-stuggqs*, *bifaiho*, *bifaihi*; 4) cum adjectivis: *bivaks*.

niþs et *biþeu*, vid. sub *þata*.

BLAKI (angl. sax. *bea*, angl. *bear*, suec. *björn*, batav. *beer*, rec. sup. germ. *bār*, gr. *βῆρ*, lat. *fera*, *brest a*), neut. f., bestia, *θῆριον*: Tit. 1, 12.

BIDJAN (*bidan* Rom. ix, 3; Cor. I, vii, 5) (vet. norv. *bidia*, vet. sax. *bididan*, angl. sax. *bidan*, vet. sup. germ. *bijjan*, vet. fr. *bidda*, *bidia*, suec. *bedja*, dan. *bede*, rec. sup. germ. *bitten*, lat. *petere*; Gr. II, 25; DM. 19; Cf. III, 51; Reuth. 652), conj. I: *baþ* (*bad* Luc v, 12; viii, 41; xv, 28), *bedun*, *bidans*; 1) orare, cum accusati vo personæ et genitivo rei, sed etiam cum duplici accusativo, vel cum accusativo rei, particulis *fram*, *faur* et *bi* (quæ vid.) pro, et *du* (quod vid.) ad, personæ præpositis, *aitv*: Mth. v, 42; vi, 8, 9; xxvii, 58; Mc. vi, 22, 23, 24, 25; x, 35, 38; xi, 24; xv, 6, 8, 15; Luc. vi, 30; Joan. xi, 22; iv, 15, 14; xv, 7, 10; xvi, 23, 24, 26; Cor. I, 1, 22; Eph. III, 13, 20; *þaosa* *valdeiv*: Mth. viii, 5, 31, 34; Mc. 1, 40; v, 10, 12, 17, 18, 25; vi, 56; vii, 52; viii, 22; Luc. v, 8; vii, 4; viii, 51, 52, 41; xv, 28; Rom. xii, 1; Cor. I, xvi, 12, 15; Cor. II, II, 8; v, 20; vi, 1; vii, 6; ix, 5; x, 1, 12; viii, 18; Eph. iv, 1; Phipp. iv, 2; Thess. I, II, 14; III, 2; iv, 1, 10; v, 14; Thess. II, III, 12; Tim. I, 1, 5; II, 2; Philem. 10; *þiþakasthai*: Rom. x, 12, 14; *ðisthai*: Mth. ix, 58; Luc. v, 12; viii, 28, 38; ix, 38, 40; x, 2; Cor. II, v, 20; viii, 4; x, 2; Gal. iv, 12; Thess. I, III, 10; *þrotv*: Mc. 1, 40 (?); vii, 26; Luc. iv, 58; vii, 3, 36; viii, 37; xiv, 18, 19, 32; Joan. xii, 21; xiv, 16; xvi, 20; xvii, 9, 15, 20; Phipp. iv, 3; Thess. I, v, 12; Thess. II, II, 1; *þiþrotv*: Mc. x, 17; *þvrog* *χαιvo*: Rom. viii, 51; *þvχasthai*: Cor. II, xiii, 7, 9; *þvχasthai*: Mth. v, 44; vi, 5, 6, 7, 9; Mc. 1, 5; xi, 24, 25; xiii, 18; Luc. iii, 21; v, 16; vi, 12, 28; ix, 18, 28, 29; xvii, 1, 10, 11; Cor. I, vii, 5; xi, 4, 5; Col. 1, 9; iv, 13; Thess. I, v, 17, 20; Thess. II, 1,

11; III, 1; Tim. I, I, 8; Skeir. V, d; 2) *mendicare*, *þakastv*: Luc. xvi, 3.

us-mundan, orare, *þvχastai*: Rom. ix, 3.

BIÐA, fem., 1) quod petitur, rogatio, *aitvma*: Phipp. iv, 6; 2) preces, *þvχastais*: Cor. II, viii, 17; *ðivai*: Luc. 1, 13; II, 37; v, 53; ix, 43; Rom. x, 4; Cor. II, 1, 11; ix, 14; Eph. vi, 18; Phipp. 1, 19; Tim. I, II, 1, v, 5; Tim. II, 1, 3; *þvχasthai*: Mc. ix, 29; Luc. vi, 12; Rom. xii, 12; Eph. 1, 16; Phipp. iv, 6; Col. iv, 2, 12; Philem. 42; *evastv*: Tim. I, iv, 5; *bidai anahaitan*, vid. sub *Haitan*; *gards biða* vel *vaxu biða*, domus precum, *oikos þvχastis*: Mc. xi, 17; Luc. xix, 46.

BIÐAGVA, masc., mendicus, *ð þvχastv*: Joan. ix, 8.

BINDAN (vet. norv., vet. fr., suec. *binda*, vet. sax., angl. sax. *bindan*, vet. sup. germ. *bindan*, dan. *binde*, rec. sup. germ. *binden*; Bopp 81; Gr. II, 35; Cf. III, 152; Reuth. 640), conj. I, *bund*, *bundun*, *bundans*; ligare, vinciri, *ðastv*: Luc. vii, 29.

AND-BINDAN, 1) solvere, exsolvere, *lúsiv*: Mth. III, 11; Mc. 1, 7; xi, 2, 4; Luc. III, 16; xix, 30, 31, 53; Joan. xi, 44; *katargv*: Rom. vii, 6; 2) explicare, so vere (parabolam), *þlúsiv*: Mc. iv, 54.

AND-BURÐNAN, conj. III, solvi, *lúsasthai*: Mc. vii, 35.

BI-BINDAN, circumligare, *þvχastv*: Joan. xi, 44.

GA-BINDAN, ligare, *ðiv*: Mth. xviii, 2; Mc. III, 27; v, 3, 4; vi, 17; xi, 2, 4; xv, 1, 7; Luc. xix, 30; Joan. xi, 44; xviii, 12, 21; Rom. vii, 2; Cor. I, vii, 27; Col. iv, 5; Tim. II, II, 9.

GA-BINDA, fem., vinculum, *σύνδεσμος*: Col. II, 19.

GA-BINDI, tem., id., Col. II, 14.

BANDI, fem., vinculum, catena, *δεσμός*: Mc. vii, 35; Luc. v II, 20; Phipp. 1, 14, 16; Col. iv, 19; Tim. II, II, 9; Philem. 13.

EA-BANDA-BANDI, id., *ἄνωσις*: Luc. viii, 21.

NAUDI-DAN 1, id., Mc. v, 3, 4; Tim. II, 1, 16.

FOTU-BANDI, coupes, *πίδη*: Luc. viii, 29.

BANDVI, masc., captivus, vinculus, *δεσμός*: Mth. xvii, 15, 16; Mc. xv, 6; Eph. III, 1; iv, 4; Tim. II, 1, 8.

GA-BUNDI, fem., vinculum, *σύνδεσμος*: Eph. iv, 3.

BANDVA (coll. vet. norv. *banda*, vet. sup. germ. *band*; ap. Paul. diacon. *histor. Longolard*. 1, 20, vexillum, quod *bandum* appellant; hinc rec. sup. germ. *banner*, *panier*), fem., signum, *σῆμα*: Cor. I, xiv, 22.

BANDVO, fem., id., Thess. II, III, 17; *σύσσημον*: Mc. xiv, 44.

BANDVJAN (*banovan*? Luc. ix, 37), conj. II, 1) *in* *ducere*, *vésiv*: Joan. xiii, 24; *katavúv*: Luc. v, 7; *ðivvúv*: Luc. 1, 22; 2) *indicare*, significare, *σημαίνειν*: Joan. xi, 35; xviii, 32; Skeir. V, b, c; *monúv*: Luc. ix, 37; Cor. I, x, 28; *ðhlyv*: Cor. I, xvi, 12 (Luc. ix, 37); *ðhlyv þvχastv*: Mth. xxvi, 75.

GA-BANDVAN, inhere, *evúv*: Luc. 1, 62; Skeir. VI, c.

BIANDS (Gr. III, 127; IV, 734), vid. ad *Philem*. 22.

BIUGAN (vet. norv. *byggia*, angl. sax. *bugan*, vet. sup. germ. *bingan*, vet. fr. *bia*, angl. *bow*, suec. *böja*, dan. *bøe*, *bukke*, batav. *buigen*, rec. sup. germ. *bugeu*; Bopp 115; Gr. II, 25; Cf. III, 36; Reuth. 622), conj. I, *baug*, *bugun*, *bugans*; flect. re, *κάρπτv*: Eph. III, 14; flect. *κάρπτv*: Rom. xiv, 11.

GA-BIUGAN, curvare, *eisarna* *ei futuns gabugana*, compede: *þidai*: Mc. v, 4.

BIUDAN (vet. norv. *bioda*, vet. sax. *biodan*, angl. sax. *beodan*, vet. sup. germ. *biutan*, angl. *bid*, suec. *bjuda*, dan. *byle*, ba av. *bidan*, rec. sup. germ. *biezen*; Gr. II, 21; DM. 21; Cf. III, 68), conj. I, *banþ* (*band* Luc. v, 14; viii, 29, 53, 56; Joan. xiv, 31), *budan*, *budans*, offerre.

ANA-BUDAN, disponere, imperare, *þiþkastv*: Mc. 1, 27; ix, 25; Luc. iv, 56; viii, 31; xiv, 23; *þvχastv*: Mth. viii, 1; Mc. 1, 41; Luc. v, 14; *svn-*

πόσειον : Mth. xxvii, 13; διατάσσειν : Mth. xi, 1; Luc. vii, 55; xvi, 9, 10; Cor. I, vii, 17; παραγγίλλειν : Mc. vii, 6; Luc. viii, 29; Cor. I, vii, 10; Thess. I, iv, 11; Thess. II, iii, 4, 6, 10, 13; Tim. I, iv, 11; v, 7; vi, 13; ἐπιτάσσειν : Mc. x, 3; xi, 6; Luc. iv, 10; Joan. xiv, 31; xv, 14, 17; Neh. v, 14; vii, 2; διαστάσσειν : Mc. v, 43; vii, 36; ix, 9; Skeir. III, h.

FAUR-BIUD-N, interdicere, prohibere, ἐπιτάσσειν : Luc. viii, 25; παραγγίλλειν : Mc. vi, 8; Luc. v, 14; vi, 56; ix, 21; Tim. I, i, 3; ἐπιταγῶν : Mc. viii, 59.

ANA-BUSNS (anabunns Mc. xii, 28), fem., mandatum, praeceptum, ἐπιταγή : Cor. I, vii, 25; Tim. I, i, 1, 3; Tit. i, 3; παραγγέλια : Thess. I, iv, 2; Tim. I, i, 1, 5, 18; ἀπολογία : Mth. v, 19; Mc. vii, 8, 9; x, 5, 19; xi, 28, 29, 30, 31; Luc. i, 6; xv, 29; xviii, 20; Joan. x, 18; xi, 49; xiii, 34; xiv, 15, 21; xv, 10, 42; Rom. vii, 8, 9, 10, 11, 12, 13; xiii, 9; Cor. I, vii, 19; Eph. ii, 45; Col. iv, 10; Tim. I, vi, 14; Tit. i, 14; Skeir. I, c; v, a; ἐπιταγή : Mc. vii, 7; Col. ii, 22; παράδοσις : Mc. vii, 15; Cor. I, xi, 2.

BIUDS (vet. norv. biodr, vet. sax. b'od, angl. sax. beod, vet. sup. germ. biut; Gr. III, 432; DM. 24; Cf. III, 76), masc., mensa, τράπεζα : Mc. vii, 28; Luc. xvi, 21; C r. I, x, 21; Neh. v, 17.

BIUHTS (coll. Gr. II, 25), adject., assuetus; bihtis rianu, εἰωθίναι : Mth. xxvii, 15; Mc. x, 4. BIUHTI, neutr., mos, ἔθος : Luc. I, 9; ii, (27) 42; τὸ εἰωσμένον : Luc. ii, 27; τὸ εἰωθός : Luc. iv, 16; συνέθετα : Joan. xviii, 39; Skeir. II, b.

BIREIKS (bireks), vid. sub Rikan.

BIRUSEIS, i. q. Beruseis.

BLANDAN (vet. norv. blanda, vet. sax. blandan, angl. sax. bland, vet. sup. germ. blantan, angl. blend, succ. blanda, dan. blanda, rec. sup. germ. blendung; Gr. II, 59, 487; Cf. III, 254), conj. II, 1) tingere, turbare; 2) commiscere, συναναμιγνύναι : Cor. I, v, 9, 11; Thess. II, iii, 14.

BLAUJAN (angl. blot, blast, succ. biotta, dan. blotter, rec. sup. germ. blössen, coll. vet. sup. germ. blodan; Cf. III, 251), conj. II, 1), extenuare, debilitare, delere, ἀκυροῦν : Mc. vii, 15.

GA-BLAUJIAN, id.; gabbitauþjan bairhtuba, θραυεῦσαι : Col. ii, 15.

BLEIÞS (vet. norv. blidr, angl. sax. bliþe, vet. sup. germ. blidi, angl. bliht, bless, succ. blid, dan. blid. blid; Cf. III, 249), adject., bonus, mitis, misericors, οἰκτιρῶν : Luc. vi, 56; φιλάνθρωπος : Tit. i, 8.

BLEIÞEI, fem., bonitas, misericordia, οἰκτιρμός : Rom. xii, 4; Cor. II, i, 5; Col. iii, 12; ἀγαθωσύνη : Gal. v, 22.

GA-BLEIÞEI (gabliþeins?), id., οἰκτιρμός : Philipp. ii, 1.

BLEIÞJAN, conj. II, misericordem esse, οἰκτιρῶνα εἶναι : Luc. vi, 56.

GA-BLEIÞJAN, id., c. accus., οἰκτιρῶν : Rom. ix, 15; σπλαγγίζεσθαι : Mc. ix, 22.

* BLESAN (vet. norv. blasa, vet. sup. germ. blasau, angl. sax. ble au, angl. blow, succ. blasa, dan. blase, rec. sup. germ. blasen, lat. flare; Cf. III, 256), conj. I, baiblos, blasans, flare.

UF-BLESAN, inflare, φυσῶν : Cor. I, xiii, 4; Gal. ii, 18; uþblesans risan, φυσιοῦσθαι : Cor. I, iv, 6.

BLIGGVAN (vet. sup. germ. blincan, succ. plagg, hatav. blouuen, rec. sup. germ. blāuen; gr. πλῆγη, lat. plaga, flagere, flagellari; DRA. 705; Cf. III, 257), conj. I, blagge, blaggeun, blagguans, percutere, κατὰδάπτειν : Mc. v, 5; μαστιχοῦν : Mc. x, 34; δέρειν : Luc. xx, 41; Cor. I, ix, 26; attans bligguands, αἰθεῖνς bligguands, παρτεῖναι, μαρτεῖναι, παρμαρτῆσαι, μαρταρῶν : Tim. I, i, 9.

US-BLIGGVAN, id., μαστιχοῦν : Luc. xviii, 33; Joan. xiv, 1; δέρειν : Mc. x, 5; Luc. xx, 10; φορμῶδον : Mc. xv, 15; usbliggvun vandam, bagellare, βάλλειν : Cor. II, xi, 25.

BLINDS (vet. norv. blindr, vet. sax., angl. sax.,

vet. fr., angl., dan., hatav., succ., rec. sup. germ. blind, vet. sup. germ. bliut; Gr. II, 49; Cf. III, 255; Rehb. 654), adj., caecus, τυφλός : Mth. ix, 27, 28; xi, 5; Mc. viii, 22, 23; x, 46, 49, 51; Luc. iv, 18; vi, 59; vii, 24, 22; xiv, 13, 21; xviii, 35; Joan. ix, 1, 2, 6, 13, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 32, 34, 40, 41; x, 21; xi, 57.

GA-BLINDJAN, conj. II, cecare, obcecare, τυφλῶν : Joan. vii, 40; Cor. II, iv, 3.

GA-BLINDNAN, conj. III, obcecari, παροῦσθαι : Cor. II, iii, 14 h. 1.

BLIÞ (vet. norv. bløð, vet. sax., angl. sax., vet. fr., succ., dan. blod, vet. sup. germ. blot, angl. blood, hatav. blood, rec. sup. germ. blut; Gr. III, 393; Cf. III, 252; Rehb. 651), neutr., sanguis, αἷμα : Mth. xxvii, 4, 6, 8; Mc. v, 25, 29; Luc. vii, 43, 44; Joan. vi, 53, 54, 55, 56; Cor. I, x, 16; xi, 25, 27; xv, 50; Eph. i, 7; ii, 13; vi, 12; Col. i, 20.

BLIÞA-BUNNAN, vid. sub Rinnan.

BLIÞAN, vid. Blotax.

BLOMA (vet. norv. blóm, vet. sax. blomn, angl. sax. bloma, vet. sup. germ. blamo, angl. bloom, succ., dan. blomster, rec. sup. germ. blume, coll. gr. κλῶς, lat. flos; Gr. III, 375; Cf. III, 241), masc., flos, κρίνον : Mth. vi, 28.

BLÖTAN (blöþ in Cor. II, v, ii, 4 h. 1; Tim. I, ii, 10) (vet. norv. blota, vet. sup. germ. blözan, angl. sax. blotan, succ. blot; DM. 25; Cf. III, 259), conj. II, offerre, adorare (acrificiis); λατρεύειν : Luc. ii, 37; σέβειν : Mc. vii, 7; uþ blotan, (infia. substantivum) latria (propr. adorare Deum), θεοσέβεια : Tim. I, ii, 10.

BLÖT-NASSUS, masc., latria, adoratio, λατρεία : Rom. xii, 1; ἑρπασία : Col. ii, 18; εἰδωσμα : Thess. II, ii, 4.

US-BLÖTEINS, fem., oratio, preces, παράκλησις : Cor. II, vii, 4 h. 1.

GIÞ-BLÖSTREIS, masc., pius, Dei cultor, θεοσεβής : Joan. ix, 31.

BNAUAN (Cf. IV, 4125), conj. II (?), vendere, πώγειν : Luc. vi, 1.

BUGJAN (vet. sax. buggean, angl. sax. byegan, angl. buy; Gr. II, 23; DRA. 606), conj. anoni., lauhia, bauhis; 1) emere, ἀγοράζειν : Mc. xi, 15; Luc. ix, 15; xiv, 18; xvii, 25; xiv, 45; Joan. vi, 5; xii, 29; εὐδρίσκειν : Luc. ix, 12; 2) vende, c. πωλείν : Mth. x, 29.

US-BUGJAN, emere, ἐξαγοράζειν : Gal. iv, 5; Col. iv, 5; ἀγοράζειν : Mth. xxvii, 7; Mc. xv, 46; xvi, 1; Luc. xiv, 19; Cor. I, vii, 23.

FRA-BUGJAN, cum accus. vel dat., vendere, πωλείν : Mc. x, 21; xi, 15; Luc. xvii, 23; xviii, 2; xix, 45; Cor. I, x, 25; πωρῶσαι : Mc. xiv, 5; Joan. xii, 8; Rom. xii, 14.

ANDA BAUHTS, fem., redemptio, ἀντιδωρον : Tim. I, ii, 5 h. 1.

FAUR BAUHTS, redemptio, ἀπολύτρωσις : Eph. i, 7, 11; Col. i, 14.

BUNDNAN, vid. sub Bndan.

BUSNS, v'd. sub Biudan.

BRAIDS (vet. norv. breidr, vet. sax., vet. fr. bred, angl. sax. brad, vet. sup. germ. breit, angl. broad, succ., dan. bred, hatav. breed, rec. sup. germ. breit; Gr. II, 15; Cf. III, 291; Rehb. 665), adject., lauis, πλατύς : Mth. vii, 13.

BRAIDEI, fem., latitudo, πλάτος : Eph. iii, 18.

DS-BRAIDJAN, conj. II, extendere, ἐκτελέζειν : Rom. x, 21.

BRAKJA, vid. sub Brikan.

BRANNJAN, vid. sub Brinnan.

BRAW (vet. norv. bra, brun, vet. sax. braha, angl. sax. braw, vet. sup. germ. brava, vet. fr. bre, angl. brow, rec. sup. germ. braue, gr. ὄφρυς; Bopp 80; Gr. III, 402; Cf. III, 515; Rehb. 665; Schm. I, 242), neutr. supercilium; brow augius, ictus oculi, ἑστὴ ὀφθαλμοῦ : Cor. I, xv, 52.

BRIGGAN (bringan Luc. xv, 22) (angl. sax., vet.

sup. germ. *bringan*, vet. sax. *brenjian*, vet. fr. *cranga*, *brenga*, angl. *bring*, suec. *bringa*, dan. *bringe*, batav. *bringen*, rec. sup. germ. *bringen*; Cf. III, 192; Reith. 661), conj. (anom., præc. *brahta*; 1) ducere, adducere, afferre. *þvein*: Me. xi, 7; Luc. iv, 29, 31; Luc. xv, 27; Joan. x, 16; Tim. II, iv, 11; *áná-gvion*: Me. u, 22; Skeir. II, a; *sonágvion*: Luc. iii, 17; pro quo etiam occurrit *samana* *briggan* Luc. xv, 13; *ápogvion*: Mth. vii, 13, 14; *fvéion*: Me. vi, 27; ix, 17, 20; Luc. xv, 23; *éivfvéion*: Mth. vi, 13; Tim. I, vi, 7; *éivfvéion* Luc. xv, 22; *ápovfvéion*: Me. xv, 1; Luc. xvi, 24; Cor. I, xvi, 3; *kvúfvéion*: Luc. vii, 37; *ógvion*: Joan. vi, 13; 2) (*scip*) ducere (navem), *éivfvéion*: Luc. v, 4; 3) reddere, præciter ni ad contravertenda verba græca in — óv, ut *briggan* *frjúaa*, *éivfvéion*: Joan. viii, 32, 36; Rom. viii, 2; Gal. v, 1; *briggan* *vairþava*, *ívanóvion*: Cor. II, iii, 6; *ágvion*: Thess. II, i, 11; *kvágvion*: Thess. II, i, 5; *briggan* *haubþ* *vu*: *dam*, *kvákvion*: Me. xii, 4; *briggan* *gvaminana*, *svgvion*: Philpp. iv, 14; *briggan* *in* *afþina*, *kvúkvion*, in amulationem ducere, *kvákvion*: Rom. x, 19; xi, 14, 14; *briggan* *in* *þvairhein*, in iram ducere, irasci, *kvákvion*: Rom. x, 19; *briggan* *in* *arþvaid* *reperitur* Cor. II, xi, 21, non intelligibile, pro *éivfvéion*, vid. ad h. l.

BRIKAN (vet. norv., suec. *braka*, vet. sax., angl. sax. *breccan*, vet. sup. germ. *brechan*, vet. fr. *breka*, angl. *break*, dan. *brække*, batav. *breken*, rec. sup. germ. *brechen*, gr. *bréxai*, lat. *frango*, *frēgi*; Bopp 80; Gr. II, 26; III, 462; Cf. III, 262; Reith. 667), conj. I, *brak*, *brekun*, *brakans*; 1) frangere, *kvákvion*: Cor. I, x, 16; 2) destruere, annihilare, eximare, *kvákvion*: Gal. i, 23; 3) pugnare, *kvákvion*: Tim. II, u, 5.

GA-BRIKAN, frangere, *kvákvion*: Me. viii, 6, 19; Cor. I, xi, 24; *kvákvion*: Luc. ix, 16; *kvákvion*: Me. v, 4; Luc. ix, 30; *kvákvion*: Luc. ix, 42.

UF-BRIKAN, non exaudire, rejicere: *kvákvion*, cum dat.: Me. vi, 2; Luc. x, 12; Thess. I, iv, 8; partic., *ufbríkands*, con umetosus *kvákvion*: Tim. I, i, 13.

ENUF-BRIKANDS, particip., offendiculo carens, *kvákvion*: Cor. I, x, 32.

BRAKJA (coll. vet. sup. germ. *widarpruht* [repugnantia]), 1) reluctantia, oppositio; 2) lucta, *kvákvion*: Eph. vi, 12.

GA-BRUKA, fem., pugna, fractio, *kvákvion*: Mth. viii, 8; ix, 20; Luc. ix, 17; Joan. vi, 15.

US-BRUKNAN, conj. III, effringi, frangi, *kvákvion*: Rom. xi, 17, 19, 20.

BRINGAN, i. q. *Briggan*.

BRINNAN (vet. norv., suec. *brenna*, vet. sax. *brinnan*, *brenniana*, angl. sax. *byrnan*, vet. sup. germ. *brinnan*, vet. fr. *burna*, *berna*, angl. *burn*, dan. *brande*, rec. sup. germ. *brennen*; Gr. II, 34; Cf. III, 305; Reith. h. 619), conj. I, *brann*, *brunnon*, *brunnans*; urere, *kvákvion*: Joan. v, 35.

UF-BRNNAN, 1) exardere (neutr.); 2) exarescere, *kvákvion*: Me. iv, 6.

BRINNO, fem., febris, *kvákvion*: Me. i, 31; Luc. iv, 38, 39; *lijan* *in* *brinnon*, febre laborare, febricitare, *kvákvion*: Me. i, 30.

GA BRANNAN, conj. II, exurere (transit.), *kvákvion*: Cor. I, xiii, 3; Skeir. III, c; Calend. goth.

IN-BRANNAN, id., Joan. xv, 6 h. l.

BRUNSTS, fem., incensio, flagrantia; **ALL-BRUNSTS**, holocaustum, *kvákvion*: Me. xii, 33.

BRUÞS (vet. norv. *brudr*, vet. sax. *brud*, angl. sax. *bryd*, vet. sup. germ. *brut*, vet. fr. *bruid*, angl. *bride*, suec., dan. *brud*, batav. *bruid*, rec. sup. germ. *braut*; Gr. III, 322; Cf. III, 293; Reith. 667), fem., 1) sponsa; 2) nuptus; *kvákvion*: Mth. x, 35.

BRUÞ-FUÞS, vil. sub *Fuþs*.

BRUKA, vil. sub *Brikan*.

BRUKS (vet. norv., suec., vet. fr. *bruka*, vet. sax. et angl. sax. *brucan*, vet. sup. germ. *bruhan*, dan. *brug*,

batav. *bruiken*, rec. sup. germ. *brauch*; Bopp 80, 84; Cf. III, 273; Reith. 672), adjunct., utilis, commodos, *kvákvion*: Tim. I, iv, 8; *kvákvion*: Tim. II, u, 21; iv, 11; Philem. 11; *bruks* *vian*, *kvákvion*: Cor. I, x, 33; Skeir. IV, h.

US-BRUKS, inutilis, incommodus, *kvákvion*: Luc. xvii, 10; *unbruks* *vairþan*, *kvákvion*: Psalm. liii, 3.

BRUKJAN, conj. anom., præc. *brukta*, uti, *kvákvion*: Cor. I, vii, 21; Cor. II, i, 17; iii, 12; Tim. I, i, 8, v, 23; Skeir. III, h; V, a, b; *kvákvion*: Col. ii, 22; *kvákvion*: Cor. I, x, 17, 30 h. l.

BRUNNA (vet. norv. *brunnr*, vet. sup. germ., vet. sax. *brunno*, angl. sax. *burne*, vet. fr. *burna*, succ. *brun*, dan. *brænd*, batav. *born*, rec. sup. germ. *born*, *brunnen*; Gr. III, 387; Cf. III, 310; Reith. 676), masc., puteus, fons, *kvákvion*: Me. v, 29.

BRUNJA (vet. norv. *brynja*, angl. sax. *byra*, vet. sax. *brunjo*, vet. sup. germ. *brunja*, succ. *bryni*, dan. *brynie*; Gr. II, 34, 451, 487; III, 416; Cf. III, 312), fem., lorica, *kvákvion*: Eph. vi, 14; Thess. I, v, 8.

BRUNSTS, vid. sub *Brinnan*.

BRUSTS (vet. norv. *brysti*, angl. sax. *byra*, vet. angl. sax. *breost*, vet. sup. germ., vet. fr., rec. sup. germ. *brast*, angl. *breast*, succ. *bröst*, dan. *bryst*, batav. *borst*; Gr. II, 450; III, 406; Cf. III, 275; Reith. 672), fem. anom. plur. tant. 1) pectus, *kvákvion*: Luc. xviii, 13; 2) cor, viscera (metaph.), *kvákvion*: Cor. II, vii, 15; Col. iii, 12; Philom. 12, 20.

BRÖÞAR (vet. norv. *broðir*, vet. sax. *brothar*, angl. sax. *broðor*, vet. sup. germ. *bradar*, vet. fr., angl. *brother*, succ., dan. *brøder*, batav. *broeder*, rec. sup. germ. *bruder*, coll. gr. *φρατρία*, lat. *frater*; Bopp 80, 81; Gr. III, 521; Cf. III, 300; Reith. 671), masc. anom., frater, *kvákvion*: Mth. v, 22, 23, 24; vi, 3; xxv, 40; Me. i, 16; iii, 17, 51, 52, 33, 34, 35; v, 37; vi, 17; x, 29, 30; xii, 49; Luc. ii, 1, 19; vi, 14, 41, 42; xiv, 12, 26; xv, 27, 32; xvii, 5; xviii, 29; xx, 28, 29; Joan. vi, 8; vii, 3, 5, 10; xi, 2, 19; Rom. vii, 1; ix, 3; x, 1; xi, 25; xii, 1; xiv, 10, 13, 15; Cor. I, iv, 6; v, 11; vii, 12; ix, 5; xv, 6; Cor. II, i, 8; u, 12; viii, 1, 22; ix, 5; Gal. i, 2; iv, 12; vi, 18; Eph. vi, 10, 22; Philpp. i, 14; ii, 25; iii, 1, 13; Col. iv, 7; Thess. I, u, 14, 17; iii, 2, 7; iv, 10; v, 27; Thess. II, i, 3; Tim. I, iv, 6; v, 1; vi, 2; Neh. vii, 2.

GALIUGA-BRÖÞAR, falsus frater, *kvákvion*: Cor. II, xi, 26; Gal. ii, 4.

BRÖÞRANANS, masc. plur., fratres, *kvákvion*: Me. xii, 20.

BRÖÞRA **LEUO** et **BRÖÞRU** **LEUO**, sub *Liuban*.

BYSSUS (voc. gr.), byssus, *kvákvion*: Luc. xv, 19.

BOKA (vet. norv., vet. fr., succ. *bok*, vet. s. x., angl. sax. *boc*, vet. sup. germ. *bēh*, angl. *book*, dan. *bog*, batav. *boek*, rec. sup. germ. *buch*; Cf. III, 32; Reith. 657), fem., 1) in singulari: a) littera, *kvákvion*: Rom. vii, 6; Cor. II, iii, 6; Gal. vi, 11; b) documentum, scriptura, docum. aet. 2) in plurali *bokos* a) biblia, scripturæ (Veteris Testamenti), sacre scripturæ, *kvákvion*: Me. xiv, 49; Rom. xv, 4; Cor. I, xv, 3, 4; Tim. II, iii, 16; b) liber, *kvákvion*: Luc. xvi, 6, 7; Tim. II, iii, 15; *kvákvion*: Me. xii, 26; Luc. iii, 4; xv, 42; Philpp. iv, 3; *kvákvion*: Luc. iv, 17, 20; Tim. II, iv, 15; *kvákvion* *boko*, recitatio, vid. sub *Saggvs*; *bokos* *afsvatvians*, libellus repulii, *kvákvion* *kvákvion*: Me. xiv, 4; *bokos* *ufstansais*, *kvákvion* *kvákvion*: Mth. v, 31; c) epistola, *kvákvion*: Cor. I, xvi, 3; Cor. II, iii, 1; vii, 8; x, 9, 10, 11; Thess. II, iii, 14; d) scientiæ, litteræ, *kvákvion*: Joan. vii, 15.

VADJA-BOKOS, plur., chirographia, *kvákvion*: Col. ii, 14.

BOKVILIS, masc., scriba, *kvákvion*: Mth. vii,

20; viii, 19; ix, 5; Ma. ii, 16; iii, 21, 22; vii, 1, 5; viii, 31; ix, 11, 16; x, 35; xi, 18, 27; xii, 28, 32, 33; xiv, 43, 45; xv, 1; Luc. v, 21, 30; vi, 7;

ix, 22; xv, 2; xix, 47; xx, 1, 19, 50, 46; Col. I, 1, 20.

BOTAN, vid. sub *Baton*.

G

GA (vet. sax. *gi...*, *ge...*, angl. sax. *ge...*, vet. Ir. *ie...*, *g...*, *gi...*, vet. sup. germ. *ga...*, *ka...*, etc.; Gr. II, 753 sqq., 852 sqq.; III, 255; Cf. IV, 10, 1018; Reith. 858), particula inseparabilis, quæ cum substantivis, adjectivis et adverbis, sed præcipue cum verbis componitur, ubi partim ad modificandam verbi formam (solemniter passivi formam vel etiam activi, ubi passive usurpator, ut infinitivus, necnon et formam participii, ubi pro futuro adhibetur, formam denique præteriti et participii passivi), inservit, partim strictius significationem determinat, quo in casu plerumque græcis præpositionibus *σύν*, *κατά*, *δίς*, aliquando etiam *ἀντί*, *ἐν*, *ἀπέναντι*, etc., respondet et modo sensum conjunctum et in agendi vel existendi, modo perdendi, vel acquirendi (gerin. *rer-*, *er-*) implicat, modo tandem significatum verbi majorem ac simplex significationem habeat, ita ut, etiam de simplicibus verbis non jam occurrentibus idem conjici possit: alia verbis græcis cum præpositionibus compositis apprime respondent. 1) Compositivæ hujus particule cum verbis: a) quorum simplicia non jam occurrunt: *gaaggvjan*, *gabotaan*, *gabeistjan*, *gabindjan*, *gabindnan*, *gagvigan*, *gaduban*, *gadubjan*, *gadursan*, *gadiupjan*, *gadraban*, *gagjujan*, *gagjuvan*, *gahailnan*, *gahaftnan*, *gahardjan*, *gahorban*, *gaharbjan*, *gahairsan*, *gahairsnan*, *gahluhan*, *gahlahsnan*, *gahvastjan*, *gahbanjan*, *gaharan*, *gahvikantjan*, *gakrotan*, *gauntledjan*, *galeikon*, *gamaitjan*, *gamaorgjan*, *gamotan*, *gamatjan*, *ganagljan*, *ganohjan*, *ganohnnan*, *ganaitjan*, *ganavtstron*, *ganiupnan*, *ganisan*, *gapaidon*, *garapan*, *garaitljan*, *gasoþjan*, *gavibjon*, *gaskaidnan*, *gaskapjan*, *gaskerjan*, *galsleijjan*, *gasmþjan*, *gasuljan*, *gasuþjon*, *gastagþjan*, *gastioþjan* (an), *gastaurknan*, *gatarhjan*, *gateihan*, *gaterjan*, *gatiman*, *gatamjan*, *gavaknan*, *gavargjan*, *gavigan*, *gavadjan*, *gaveison*, *garundon*, *gavrisoþjan*, *gafuhrjan*, *gafriþjon*, *gafrihsahjan*; b) quorum simplicia e quidem non jam reperiuntur, sed cum aliis præpositivis compositivis componuntur: *gaainan* (an), *gabramnjan*, *gadrobnan*, *gadrausjan*, *gahamon*, *gahivan*, *galeiþjan*, *galukan*, *galukan*, *ganuhan*, *ganahþjan*, *garadan*, *gaskreitan*, *gastaldan*, *gastrogjan*, *galturan*, *galtarnnan*, *gautlan*, *gavidan*, *gafahon*; c) quorum simplicia adhuc occurrunt: *gaaitan*, *gaaviskon*, *gaaukan*, *gaerman*, *gabaidjan*, *gabairan*, *gabairgon*, *gabarrhtjan*, *gabandjan*, *gabanan*, *gabotan*, *gabeidan*, *gabindan*, *gubiugan*, *gablaupþjan*, *gableiþjan*, *gabrikan*, *gagþjan*, *gadaitjan*, *gadauþjan*, *gadavþnan*, *gadragan*, *gadrigkan*, *gadraghjan*, *gadriusan*, *gadomjan*, *gagþjan*, *gajman*, *gahaban*, *gahaljan*, *gahaitan*, *gahanjan*, *gahausjan*, *gahilpan*, *gahnuivan*, *gahuljan*, *gahrainjan*, *gaharinon*, *gahaban*, *gahaitan*, *gahilþjan*, *gahluhan*, *gahpeihan*, *gahpulan*, *gahprastjan*, *gahreigan*, *gahisvan*, *gahkansjan*, *gahknan*, *gahknanjan*, *gahþjon*, *gahuisjan*, *galaistjan*, *galaubjan*, *galatlan*, *galeikinan*, *galeikan*, *galvjan*, *galagjan*, *galtugnanjan*, *galtuhjan*, *galauþjan*, *galtugan*, *galisan*, *gamagan*, *gamauþjan*, *gamauþjan*, *gamarzjan*, *gamatian*, *gametjan*, *gamilitjan*, *gamitan*, *gamunan*, *ganamnjan*, *ganiman*, *ganintan*, *ganasjan*, *gajirkun*, *garahnjan*, *garaginan*, *garaitljan*, *gorinnan*, *gasairvan*, *gasakun*, *gasokjan*, *gasulbon*, *gasuljan*, *gasandjan*, *gasigan*, *gasiþjan*, *gasitan*, *gasatjan*, *gaskuþjan*, *gaskaidan*, *gaskaman*, *gaslavan*, *gastlepan*, *gasmivan*, *gasmunjan*, *gasuajon*, *gisupon*, *gaspavan*, *gaspillon*, *gatardan*, *gastigan*, *gastojan*, *gastijun*, *gastivan*,

gasviltan, *ga vinþjan*, *gavinvnan*, *gataiknan*, *gata'zjan*, *gutandjan*, *gataujan*, *gatumjan*, *gatinhan*, *gatalqjan*, *gatruana*, *gavairpan*, *gavalidan*, *gavaljan*, *gaurkjan*, *gavasjan*, *gavehan*, *gavenjan*, *gavagjan*, *gavandjan*, *gavinnan*, *gaveisan*, *gavullaveisjan*, *gavrkan*, *gafahan*, *gafastun*, *gafilhan*, *gafulljan*, *gafultnan*, *gafraihnan*, *gafraujinon*, *gaweitan*, *gawotjan*; d) bicomposita: *gagahaltjan*, *gagaleikon*, *gagamianjan*, *gagutlon*, *gagavairþjan*, *gagavairþnan*; *atgavahtjan*; *dagasawan*, *dagvundon*; *hvirhgateikon*; *ingateikon*, *inngateiþjan*; *miþgagijnjan*, *miþyudantþnan*, *miþgavaivstron*, *miþgasatjan*, *miþgasviltan*, *miþgatiurjan*, *miþgatiuhan*, *miþgvisan*; *usgasairvan*; *vifragamotjan*, *sauragahaitan*, *sauragynhugjan*, *sauragateikon*, *sauragumanjan*, *sauragameljan*, *sauragaredan*, *sauragasandjan*, *sauragisatjan*, *sauragateihan*; e) tricompositum: *miþvungateiþjan*; 2) cum participiis: *gahnaviþis*, *gakasans*, *galeikaiþis*; *vggasioþans*; *miþpuletkonds*; *ungalahbands*, *ungalaubjands*, *ungasairvans*, *ungastioþans*, *ungateidis*, *ungavagiþis*, *ungafairinonds*, *ungafairinops*; 3) cum substantivis, quorum stirps modo cum *gi* componitur, modo sine illa particula occurrit: *gaaggrei*, *gaarþji*, *gabaur*, *gabauris*, *gabaurþis*, *gabairitei*, *gabauraja*, *gabaurjoþus*, *gabinda*, *gabindi*, *gabandi*, *gableiþei*, *gabruka*, *gagudei*, *gagrefts*, *gadaila*, *gadunka*, *gudeds*, *gadik*, *gudrauhls*, *gagiss*, *gaginnþis*, *gahlaiba*, *gahobains*, *gahait*, *gahuveins*, *gahuþs*, *gahrains*, *gahagki*, *gahlahtis*, *gahprask*, *gahprasteins*, *gakusts*, *gakunds*, *gakunþs*, *galaista*, *galaubeins*, *galeika*, *galeiki*, *galigri*, *galtug*, *galvnapanstautus*, *galvngabroþar*, *galvngaprufsetus*, *galvngaxristus*, *gamainei*, *gamainduþs*, *gamainþs*, *gamainja*, *gamaitano*, *gamann*, *gamarsus*, *gamarko*, *gameleins*, *gamitons*, *gaminþi*, *gamunds*, *ganauha*, *gaminþjis*, *ganists*, *gajuk*, *gajuka*, *gajuk*, *garazna*, *garazno*, *garaideins*, *garaititei*, *garaitiþja*, *garaitheins*, *garehns*, *gariudi*, *gariudjo*, *garuns*, *garunjo*, *garunni*, *gasahts*, *gasateins*, *gasinþa*, *gaskadveins*, *gaskuivdeins*, *gaskalki*, *gaskapts*, *gaskoh*, *galtura*, *gataurþis*, *galmreins*, *galmrjo*, *gavairþi*, *gavaleins*, *gahuurþivurd*, *gavaurdi*, *gavaurki*, *gavaurstva*, *gavuseins*, *gaviss*, *gavandeins*, *gavargeins*, *gafah*, *gafaurds*, *gafilh*, *gafistþei*, *gafreideins*, *gafriþons*, *gafriþons*, *gaweitains*; *ungaraititei*, *ungahobains*, *ungalaubeias*; *miþgagomþis*, *miþgasinþa*; 4) cum adjectivis: *gaguds*, *gagods*, *gagiss*, *gahalts*; *gahurbs*, *galaubeins*, *galaubs*, *galeiks*, *galings*, *galubs*, *gamoids*, *gamains*, *ganehs*, *garoids*, *garaithts*, *garriuds*, *gaskohs*, *gaitis*, *gavarþeigs*, *gavutlis*, *gavaurts*, *gavileis*, *gavammis*, *gavizneigs*, *gavurrs*, *gavuljins*, *gavairþis*; *ungalauþs*, *ungalass*, *ungavaurþs*; 5) cum adverbis: *gaagvro*, *gabaurþaba*, *gagudaba*, *gihaljo*, *galciko*, *garaitþaba*, *garedaba*, *gatemiba*, *gatitaba*, *gafehaba*; *ungatassaba*.

GABA, nom. propr. Γαβᾶ: E-dr. ii, 25.

GABAR, nom. propr. masc., Γαβᾶρ: Esdr. ii, 20.

GABEL, vid. sub *Giban*.

GABEIGS, vid. sub *Giban*.

GABRIEL, nom. propr., Γαβριὴλ: Luc. i, 19, 26.

GAGGAN (vet. norv. *ganga*, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. *ngan*, vet. Ir. *ganga*, angl. *ga*, suæc. *ga*, dan. *gaa*, rec. sup. germ. *gehen*; Ropp 122, 12; Gr. II, 60; Cf. IV, 63; Reith. 788), conj. anom. præter. 347ja (*gaggida* Luc. xix, 12), partic. præter. *gaggans* (Mc. vii, 50; *gaggifs* Mth. iii, 11 ex Skeel.); 1) ire, ambulare, venire, ἐρχεσθαι, Mth. iii, 11; Mc. i, 43; i, 45; x, 14; x, 15, 27; Luc. iii, 16; vi, 47, viii, 49; ix, 25; x, 1; xiv, 17, 26, 27, 31; xviii, 16; Joan. iii, 26; vi, 5, 17, 35,

37, 45, 47; vii, 37; xi, 29, 38; xii, 22; xvii, 11, 13; xviii, 3, 16; εἰσέρχασθαι: Mth. vi, 6; Mc. vi, 49; viii, 26; Luc. viii, 41; ix, 4; x, 8; Joan. xvii, 28; ἀπιέρχασθαι: Mth. vii, 19; Luc. v, 14; ix, 57, 60; ἐξέρχασθαι: Mc. iii, 6; πορεύεσθαι: Mth. viii, 9; ix, 13; xi, 4; xxv, 41; xxvii, 66; Mc. xvi, 10; Luc. i, 6, 39; ii, 3; iv, 30; v, 24; vii, 6, 8, 11, 22, 50; viii, 14, 48; ix, 13, 51, 52, 55, 56, 57; xiv, 19, 31; xv, 4, 15, 18, xvii, 11, 14, 19; xix, 12, 28, 56; Joan. vi, 35; x, 4 (xi, 11); xiv, 2, 3, 12, 28; xvi, 7, 24; Cor. i, x, 27; εἰσπορεύεσθαι: Mc. vi, 50; παραπορεύεσθαι: Mc. ix, 30; διαπορεύεσθαι: Luc. vi, 1; σποιχέιν: Gal. v, 25; Philpp. iii, 1; προνόπτειν: Tim. ii, ii, 16; ἀναβαίνειν: Mc. x, 52; καταβαίνειν: Luc. ii, 51; ἄγειν: Mc. i, 58; xiv, 42; Joan. xi, 7; xi, 41 (h. l.), 43, 46; xiv, 51; ὄπαίρειν: Mth. v, 24, 41; viii, 4, 13, 32; ix, 6; xxvii, 65; Mc. i, 41; ii, 11; v, 19, 54; vii, 29; viii, 35; x, 21, 52; xi, 2; xiv, 13; xvi, 7; Luc. 8, 42; x, 3; xiv, 50; Joan. vi, 21; vii, 5, 33; viii, 21; ix, 7; xi, 8, 31, 44; xii, 55 h. l.; xiii, 53, 56; xiv, 4, 5; xvi, 5, 10; xviii, 8; 2) ambulare, vadere, περιπατεῖν: M. h. ix, 5; xi, 5; Mc. ii, 9; v, 42; vii, 5; viii, 24; Luc. v, 25; vii, 22; xv, 46; Joan. vi, 19, 66; vii, 1, viii, 12; xi, 9, 40; xii, 35; Rom. viii, 1, 4; xiii, 13; xiv, 15; i Cor. i, vii, 17; Cor. ii, iv, 2; v, 7; x, 2, 3; xii, 18; Gal. v, 16; Eph. ii, 2, 10; iv, 1, 17; v, 2, 8; Philpp. iii, 17, 18; Col. i, 10; iii, 7; Thess. i, ii, 12; iv, 1, 12. — *Raihinða gaggan*, vid. sub *Raihts*. *Gaggan afar*, vid. sub *Afar* et *Afar-gaggan*.

ANA-GAGGAN, ven'ire, advenire, ἐπιέρχασθαι: Eph. ii, 7.

AT-GAGGAN, ire, venire, εἰσέρχασθαι: Mth. v, 24; ix, 15; xxv, 39; Mc. ii, 18, 20; iii, 20; v, 27; xi, 15, 27; xii, 18; xiv, 66; xvi, 1, 2; Luc. v, 7; xviii, 3; Joan. vi, 17; viii, 30, 50; xvi, 28; ἐπιέρχασθαι: Luc. i, 35; πορεύεσθαι: Mth. ix, 14; xxvi, 75; xxvii, 58; Mc. xiv, 45; Luc. viii, 44; ix, 12; Joan. xii, 21; Tim. i, vi, 5; εἰσέρχασθαι: Mc. vi, 25; xi, 15; xvi, 5; Luc. i, 9; vii, 36, 44; xvii, 7; ἐξέρχασθαι: Joan. xix, 4; παραγίγνεσθαι: Luc. viii, 19; πορεύεσθαι: Luc. xiv, 10; ἐκπορεύεσθαι: Luc. iii, 7; ἐντάσσεσθαι: Tim. ii, iii, 1; καταβαίνειν: Mc. i, 10; Luc. iii, 22; viii, 25; ix, 54; xviii, 14; Joan. vi, 16. *Datalþ atgaggan*, vid. sub *Datalþ*. *Atgaggan du* — vid. sub *Duatgaggan*. *Atgaggan inn*, vid. sub *innatgaggan*. *Atgaggan nevr*, ἀπρόσπινγναι, ἐγγίξεν: Luc. xv, 25. *Atgaggan ut*, eggedi, ἐξέρχασθαι: Joan. xviii, 23; ix, 4.

DUAT-GAGGAN, adire, veni'e, προσέρχασθαι: Mth. viii, 5, 25; ix, 20; xxvi, 69; Mc. i, 31; x, 2; xiv, 28; Luc. vii, 14; viii, 24; ix, 42; xs, 27; *atgaggan du* — Luc. viii, 44.

INNAT-GAGGAN, inire, ingredi, εἰσέρχασθαι: Mth. viii, 5; xxvii, 55; Mc. v, 59; Luc. vii, 45; xiv, 23; xvii, 12; Joan. x, 1; Cor. i, xiv, 24; ἐμβαίνειν: Mth. viii, 25; *atgaggan inn*, εἰσέρχασθαι: Mth. ix, 25; Mc. vi, 22; Cor. i, xiv, 23.

AF-GAGGAN, abire, secedere, r cedere, ἀποβαίνειν: Luc. v, 2; ἀπίστους: Luc. ii, 37; ὀποχωρεῖν: Luc. ix, 10; ἀναχωρεῖν: Joan. vi, 15; πορεύεσθαι: Mth. xi, 7.

AFAR-GAGGAN, past ire, sequi, persequi, ἀκολουθεῖν: Mth. viii, 25; ἀκολουθεῖν: Tim. i, v, 24; δέκεν: Philpp. iii, 12, 14. *Ganjan-afar*, vid. sub *Afar*; *niþ-af-rjagg n*, συνακολουθεῖν: Mc. v, 37.

FAURH-GAGGAN, præ ire, antecedere, cum accus., προάγειν: Mc. x, 52; xvi, 7.

GA-GAGGAN, 1) venire, ἐπιπορεύεσθαι: Luc. viii, 4; 2) convenire, congregari, συναρθεσθαι: Mc. vi, 50; Joan. xviii, 2; etiam *gagaggan sik*, συνέρχασθαι: Mc. iii, 20; 3) advenire, fieri, ἀποβαίνειν: Philpp. i, 19; γέρεσθαι: Mc. xi, 25. *Samaþ gaggagan*, congregari, συναρθεσθαι: Cor. i, v, 4.

ÞAIBH-GAGGAN, 1) erire, transire, δειρθεσθαι: Luc. ii, 15, 35; ix, 6; xvii, 11; xix, 4; Cor. i, x, 1; xvi,

5; *παρέρχεσθαι*: Luc. xviii, 57; *παρπορεύεσθαι*: Mc. ii, 25; *παρέγειν*: Joan. ix, 1; 2) circumire, περιέρχεσθαι: Tim. i, v, 15.

INX-GAGGAN, inire, ingredi, εἰσέρχασθαι: Mth. vii, 13; viii, 8; Luc. vi, 6; viii, 51; x, 5, 10; xv, 28, xvii, 12; Joan. x, 2, 9; εἰσπορεύεσθαι: Mc. vii, 15, 18; xi, 2; Luc. viii, 16; xix, 50; ἐμβαίνειν: Mc. v, 18. *Inngaggan framis*: inire ultra, procedere, προβαίνειν: Mc. i, 19.

M Þ-GAGGAN (præc. loen *niþiddja*, etiam *mididdja* Luc. vii, 41), comre, comitari, συναπορεύεσθαι: Luc. vii, 41; xiv, 25; συναναβαίνειν: Mc. xv, 41.

US-GAGGAN, exire, eggedi, prodire, εἰρθεσθαι: Joan. vi, 15; ἐξίρθεσθαι: Mth. v, 25; viii, 32, 34; ix, 26, 31; xi, 7; xxvi, 71, 75; xxvii, 53; Mc. i, 26, 28, 29, 56, 45; ii, 12; iii, 21; v, 2, 8, 30; vi, 10, 12, 24, 54; vii, 29, 50; viii, 27; ix, 25, 26, 29, 50; xi, 11; xiv, 16; xvi, 8; Luc. i, 22; iv, 35, 56, 41, 42; v, 8, 27; vi, 12, 19; vii, 17, 24, 25, 26; viii, 2, 27, 29, 53, 58, 46; ix, 4, 5, 6, 43; x, 40; xiv, 21, 25; xv, 28; xvii, 29; Joan. viii, 59; x, 39; xi, 51; xvi, 28; xviii, 1; xix, 5; Cor. i, v, 40; Cor. ii, vi, 17; Philpp. iv, 15; ἐκπορεύεσθαι: Mc. ii, 5; vi, 11; vii, 21, 25; x, 17, 46; xi, 19; Luc. iv, 57; Eph. iv, 29; Col. iii, 8; ἀπιέρχασθαι (al. ἀπέρχεσθαι): Joan. vi, 3; ἀναβαίνειν: Mc. i, 10; x, 35; xv, 8 h. l.; Luc. ii, 42; ix, 28; xviii, 40, 51; xix, 28; Gal. ii, 1, 2; προσαναβαίνειν: Luc. xiv, 10; *Ut usgaggan vel usagaggan ut*, ἐξέρχεσθαι: Mth. ix, 32; Mc. i, 25; xi, 20; Luc. xv, 28; Joan. xviii, 4, 16.

UT-GAGGAN, exire, eggedi, ἐξίρθεσθαι: Jo n. x, 9; ἐκπορεύεσθαι: Mc. vi, 15.

UFAR GAGGAN, transgredi, præterire, παρέρχεσθαι: Luc. xv, 29; ὑπερβαίνειν: Thess. i, iv, 6; Skeir. i, c (ter).

VIÞRA-GAGGAN, obviam-ire, cum accus., ὄπαίρειν: Joan. xi, 20.

FAFR-GAGGAN, præire, παραπορεύεσθαι: Mc. xi, 20; xv, 29 h. l.; διαπορεύεσθαι (γ): Luc. xviii, 56.

F URA-GAGGAN, 1) præire, παραπορεύεσθαι: Luc. i, 76; προάγειν: Mc. xi, 9; Luc. xviii, 59; *2) præcedere, παραπορεύεσθαι: Mc. xv, 29 h. l.; 3) præsesse, προϊστουσαι: Tim. i, iii, 4, 5, 12.

FAURA-GAGGI, neutr., villicatio, οικονομία: Luc. xvi, 2, 3, 4; Eph. i, 10; iii, 2, 9.

FAURA-GAGGJA (*fauragagja* Luc. xvi, 4), masc., œconomus, οικονόμος: Luc. viii, 3; xvi, 4, 2, 3, 8; Rom. xvi, 25; Tit. i, 7.

FAURA GAGGA, inacc., id., Gal. iv, 2.

GAGGS, masc. (? gagg, neutr.), forum, platea, πλατεῖα: Mc. vi, 56; ἀμφοδος: Mc. xi, 4.

AT-GAGGS, accessus, προσαγωγή: Eph. ii, 18; iii, 12.

INNA-GANTS, fem., iutroitus, inaccessus, Luc. i, 29 h. l.

FRAM-GAUTS, processus, προκοπή: Philpp. i, 25.

UNAT-GANTS, adject., inaccessibleis, ἀπρόσιτος: Tim. i, vi, 16.

GADDARENUS, nom. propr. masc., Γαδαρηνός: Mc. v, 1; Luc. viii, 26, 37.

GADLIGGS (vet. sup. germ. *gataling*, angl. sax. *gaddling*, vet. sax. *gigado*, *gaduling*; Gr. ii, 51; Gl. iv, 145), masc., consobrinus, ἀνιψος: Col. iv, 10.

GAZAUFLAKIAUN (voc. gr.), γαζοφυλάκιον: Joan. viii, 20.

GAZDS (vet. norv. *girdi*, vet. sax. *gerda*, angl. sax. *gerd*, vet. sup. germ. *gari*, vet. fr. *ierde*, angl. *yard*, rec. sup. germ. *gerte*; Gr. iii, 412; Gl. iv, 235; Heth. 815), masc., stimulus, κίνετρον: Cor. i, xv, 53, 58.

GAHTS, vid. sub *Gaggan*.

GAIAUNA (voc. gr.), γέννα: Mth. v, 22, 29; x, 28; Mc. ix, 43, 47.

GAIDV, neutr., indigentia, ὑστέρημα: Cor. ii, ix, 12; Philpp. ii, 30; Col. i, 24.

GAILJAN (ad radicem *geil* relat m, vid. *Gf. IV*, 182), conj. II, delectare, iustificare, *ἐθρύνειν* : *Cor. II*, II, 2.

GAINNESARAIH, nom. propr., *Γεννησαρείς* : *Luc. V*, 1

GAIUS, nom. p: apr. masc., *Γάιος* : *Rom. xvi*, 25; *Cor. I*, I, 14.

GAIRGAISSAINUS, nom. propr. masc., *Γερμασιανός* : *Mth. viii*, 28.

*GAIRDAN (vet. norv. *gi-da, giörd*, vet. sax. *gurdian*, angl. sax. *gyrdau*, vet. sup. germ. *kuril*, vet. fr. *gerdel*, a gl. *girdle*, succ. *gorael*, dan. *gjorde, gyrdel*, batav. *gordel*, rec. sup. germ. *gürtel* ; *Gr. II*, 38, III, 449; *Gf. IV*, 248 sqq.; *Rechth. 774*), conj. I, *gard, gairdan, gairdains*, eiugere.

BI-GAIRDAN, accingere, *περιζώνοντα* : *Luc. xvii*, 8.

UR-GAIRDAN, id., *Eph. vi*, 14.

CAIBON, fem., eiugulum, *ζωνή* : *Mth. I*, 6; *vi*, 8.

GAIRNEI, vid. sub *Geiran*.

GAIRNJAN, vid. sub *Geiran*.

GAIRU (Castill. *Gloss. Cor. h. v.* ; *Gr. III*, 432), neut., stimulus (gall. *une d discipline*), *σκόλοψ* : *Cor. II*, XII, 7 h. I.

GAIRUNI, vid. si b *Geiran*.

GAIJAN, vid. sub *Geisan*.

GAITEI (vet. norv. *geit*, angl. sax. *gat*, vet. sup. germ. *kiz*, angl. *gat*, lat. *geed*, batav. *geyt*, rec. sup. germ. *geiss*; coll. *lat. haedus* ; *Gr. III*, 527, 558; *Gf. IV*, 286), fem., capra, *ἔριος* : *Luc. xv*, 29.

GAITSA, fem., capra, haedus, *χιμαρος* : *Nch. v*, 13 h. I.

GALATIA, nom. propr., *Γαλατία* : *Cor. I*, xvi, 4; *Gal. I*, 2; *Tim. II*, iv, 4.

GALATICUS, masc., *Γαλατικός* : *Cor. I*, xvi, 1 h. I.

GALATUS, id., *Gal. inscript. ei III*, 1.

GALGA (vet. norv. *galgi*, vet. sup. germ., vet. sax. *galgo*, angl. sax., vet. fr. *galga*, angl. *gallows*, succ., dan., batav. *galte*, rec. sup. germ. *galgen* ; *Gf. IV*, 183; *Rechth. 772*), masc., crux, *σταυρός* : *Mth. x*, 38; *xvii*, 42; *Mc. viii*, 54; *x*, 21; *xv*, 21, 30, 32; *Luc. ix*, 25; *xiv*, 27; *Cor. I*, I, 47, 48; *Gal. v*, 11; *vi*, 12, 14; *Eph. II*, 16; *Philpp. II*, 18; *Col. I*, 20; *II*, 14.

GALEILAEA, nom. propr., *Γαλιλαία* : *Mth. xxvii*, 55; *Mc. I*, 9, 14, 28, 39; *III*, 7; *vi*, 21; *ix*, 30; *xv*, 41; *Luc. II*, 39; *III*, 1; *iv*, 44, 54, 44; *v*, 17; *viii*, 26; *xvii*, 11; *Joan. vii*, 1, 4, 14.]

GALEILAEUS, masc., *Γαλιλαίος* : *Mth. xxvii*, 69; *Mc. vii*, 54; *Joan. vi*, 1.

GANSJAN (Castil. ad *Gal. vi*, 17; vet. sup. germ. *ganzen* ; *Gf. IV*, 222), conj. I, praebere, *παρέχειν* : *Gal. vi*, 17.

GAU (h. e. *ga-u*), particula composita ex *ga*, et interrogatio u, quod inter hoc et vocabulum compositum intermittitur, vid. sub *u* et ad *Mth. ix*, 28.

GAULGAUDA, nom. propr., *Γαυλοθα* : *Mc. xv*, 22.

GAUMAURIA, nom. propr., *Γομορρά* : *Rom. ix*, 29.

GAUMAURUS, masc., *Γομορρός* : *Mc. vi*, 11.

GAUMJAN (vet. norv. *gaumr*, vet. sax. *gomian*, angl. sax. *gymn*, angl. *gaum* ; *Gr. II*, 47; *Gf. IV*, 201, 205), conj. II, videre, percipere, *ὄραν* : *Mth. ix*, 11; *Mc. iv*, 12; *Luc. v*, 8; *xvii*, 14, 15; *Joan. ix*, 1; *βλέπειν* : *Luc. vi*, 41, 42; *διαβλέπειν* : *Luc. vi*, 42; *θεᾶσθαι* : *Joan. vi*, 5; *θεωρεῖν* : *Mc. xvi*, 4; *κατανοεῖν* : *Luc. vi*, 41; *προεῖχεν* : *Tim. I*, iv, 13; *Skeir. VII*, d; in passivo, videri, *φαίνεσθαι* : *Mth. vi*, 5.

GAUNON (angl. sax. *geong*; coll. gr. *γοῶν*), conj. II, plangere, lugere, *πένθειν* : *Luc. vi*, 25; *θρηνηῖν* : *Luc. vii*, 52; *Joan. xvi*, 20.

GAUNOFA, fem., plactus, luctus, *ἔδυρμός* : *Cor. II*, vii, 7.

GAUJA, vid. sub *Gavi*.

GAURS (vet. sax. *gornon*, vet. sup. germ. *gor*; coll. gr. *γοργός* ; *Gr. II*, 57; *Gf. IV*, 257), adject., tristis, macerans, *σχυθροπός* : *Mth. vi*, 16; *λυπούμενος* : *Mc. x*, 22; *συλλυπούμενος* : *Mc. III*, 5; *περίλυπος* : *Mc. vi*, 26; *Luc. xviii*, 25, 21.

GAURIFA, fem., macror, luctus, tristitia, *λύπη* ; *Joan. xvi*, 6.

GAURU, fem., id., *Philpp. II*, 27.

GAURJAN, conj. II, lugere, contristari, *λυπεῖν* : *Rom. xiv*, 15; *Cor. II*, II, 2, 5; *vii*, 8, 9; *Eph. iv*, 50.

GARUS (vet. norv. *gardr*, vet. sax. *gard*, angl. sax. *geard*, vet. sup. germ. *g-ri*, vet. fr. *garda*, angl. *gard*, succ. *garder, gārda, gārd*, dan. *guard*; coll. *Gairdan*; coll. vet. sup. germ. *karto*, angl. *garden*, rec. sup. germ. *garten*, lat. *hortus* ; *Gr. II*, 39; I, 426; *Gf. IV*, 249; *Rechth. 773*), masc. (plur. *gardeis*), domus, familia, genus, *οἶκος* : *Mth. ix*, 6, 7; *xi*, 8; *Mc. II*, 1, 11, 26; *III*, 20; *v*, 19, 38; *vii*, 17, 50; *viii*, 3, 26; *ix*, 28; *Luc. I*, 23, 27, 33, 40, 56, 69; *II*, 4; *v*, 24, 25; *vi*, 4; *vii*, 10; *viii*, 59, 41; *ix*, 61; *x*, 5; *xiv*, 23; *xv*, 6; *xvi*, 4; *xviii*, 14; *xix*, 5, 7, 9, 46; *Joan. xi*, 20; *Tim. I*, III, 4, 12, 15; *v*, 4; *Tim. II*, I, 6; *Tit. I*, 11; *ἀδία* : *Mt. viii*, 6, 14, *ix*, 10, 25; *Mc. I*, 29; *II*, 15; *III*, 25, 27; *vi*, 4, 10; *vii*, 24; *ix*, 53; *x*, 10, 29, 30; *Luc. iv*, 38; *v*, 29; *vii*, 6, 56, 41; *viii*, 27, 51; *ix*, 4; *x*, 5, 7; *xviii*, 29; *Joan. viii*, 5; *xi*, 31; *xii*, 3; *xiv*, 2; *Cor. I*, I, 22; *xvi*, 15; *Cor. II*, v, 4; *Tim. I*, III, 4, 5, 12, 15; *v*, 4, 13; *Tim. II*, II, 20; *III*, 6; *ἀλλή* : *Mc. xiv*, 54; *xv*, 16; *faur gard*, eis προάδελφον : *Mc. xiv*, 68; *garda valdands*, vid. sub *Valdan*.

AURTI-GARUS, hortus, *κῆπος* : *Joan. xviii*, 1, 26.

NID UN-GARDS (*Gr. III*, 395; *DM. 458*), orbis terrarum, *οἰκουμένη* : *Luc. II*, 1; *iv*, 5; *Rom. x*, 18; *Skeir. IV*, b.

VITINA GARUS, vinetum, vinea, *ἀμπελών* : *Mc. xii*, 1, 8, 9; *Luc. xx*, 9, 10, 15, 16.

IN CARDIS, adject., iniquitius, *ὁ κατ' οἴκου* : *Cor. I*, xvi, 19; *Col. iv*, 15.

IN-GARDIA, masc., id., *οἰκίος* : *Eph. II*, 19; *Tim. I*, v, 8.

BIUDAN-CARDI, fem., 1), regale palatium, regium, *βασιλείον* : *Luc. vii*, 25; 2), regnum, *βασιλεία* : *Mth. v*, 19, 20; *vi*, 13; *vii*, 21; *viii*, 11, 12; *ix*, 35; *xi*, 11, 12; *Mc. I*, 14, 15; *III*, 24; *iv*, 11; *vi*, 23; *x*, 14, 15, 23, 24, 25; *xi*, 10; *xii*, 34; *xv*, 43; *Luc. iv*, 45; *vi*, 20; *vii*, 28; *viii*, 1; *ix*, 2, 11, 27, 60, 62; *x*, 9; *xiv*, 15; *xvi*, 16; *xvii*, 20, 21; *xviii*, 16, 17, 24, 25, 29; *xix*, 14, 12, 15; *Joan. iii*, 5, 5; *xviii*, 50; *IIo II*, *xiv*, 17; *Gal. v*, 21; *Eph. v*, 5; *Col. I*, 15; *iv*, 11; *Thess. I*, II, 12; *Thess. II*, I, 5; *Skeir. II*, a; *III*, c.

GARDA, masc., aula, *αἶθλη* : *Joan. x*, 1.

NIH-GARDA-VADBUS, vid. sub *Vadbus*.

GASTS (vet. norv. *gestr*, angl. sax. *gest*, angl. *gest*, host, *host*, *gäst*, vet. sax., batav., rec. sup. germ. *gast*, lat. *hostis* ; *DM. 596*; *Gf. IV*, 268), masc. (plur. *gasteis*), peregrinus, hospes, *ξένος* : *Mth. xv*, 58, 45; *xvii*, 7; *Eph. II*, 12, 19; *gastius andniman*, peregrinum su-cipere, hospitalitatem exercere, *ξενοδοχεῖν* : *Tim. I*, v, 10.

CASTI-GODS, vid. sub *Gods*.

GATYO (vet. norv., succ. *ga'a*, vet. sax., vet. fr. *gat*, angl. sax. *geat*, vet. sup. germ. *gaza*, angl. *gate*, dan. *gade*, batav. *gatte*, rec. sup. germ. *gnase*; *buyp 122*; *Gr. II*, 25; *III*, 396; *Gf. IV*, 105; *Rechth. 847 v. Iet*; coll. *Gagyan*), fem., platea, *πλατεία* : *Lu. xiv*, 21.

GAVI (vet. sup. germ. *kouwi*, vet. sax. *ga*, vet. fr. *go*, rec. sup. germ. *gau* ; *Gr. III*, 395; *DM. 496*; *Gf. IV*, 274; *Rechth. 774*), neut., terra, regio, *χώρα* : *Mth. viii*, 28; *Luc. viii*, 26; *xv*, 44, 45; *περίχωρος* : *Mc. vi*, 55; *gavi bisitande*, id., *Luc. iv*, 14.

GAUJA, masc., rutilica; plur. *gaujans*, i. q. *gavi*, *περίχωρος* : *Luc. III*, 5; *πλάθος τῆς περιχώρου* : *Luc. v*, II, 37.

* GAILGAN (*geiggan Cor. I*, ix, 20 sqq.) (vet. norv. *gagu*, succ. *gagna, gina, gaju*, dan. *gavne*, coll. rec. sup. germ. *guuner*), conj. I, prodesse, utilitatem affere.

GA BEIGAN, lucra; *κερδαίναι* : *Mc. viii*, 56; *Luc. ix*, 25; *Cor. I*, ix, 19, 20, 21, 22.

* GEIRAN (vet. norv. *giarn, giarnan, girna*, vet.

sax. *geron*, *german*, angl. sax. *georman*, vet. sup. germ. *giri*, *geron*, vet. fr. *geria*, *girich*, *ierue*, angl. *gerun*, suc. *germa*, *gjarma*, *begära*, dan. *gjerne*, *gjery*, rec. sup. germ. *giri*, *geru*, *begehren*; Gr. II, 57; Cf. IV, 225; Rehtth. 81-2), conj. I, *gair*, *gairun*, *gairans*, petere, affectare.

* *gerno*, fem., aviditas.

FAMU-GERO, fem., amor habendi, aviditas, cupiditas, *πρωσιζία*: Col. III, 5 h. l.; *φιλανθρωπία*: Tim. I, VI, 10.

FAMU-G IRONIAN, conj. II, cupidum, avidum esse, *ἐπιθυμῶν*: Rom. XIII, 9.

CAURENI, neut., passio, πάθος: Thess. I, IV, 5.

* *c* INNS, adject., cupidus, avidus.

S INNI CAURNS, amor sui ipsius, *φιλαντος*: Tim. II, III, 2 h. l.

FAMU-CAURNS, pecunia cupidus, *φιλανθρωπος*: Tim. II, III, 2.

CAURNI, fem., desiderium, *ἐπιπόθησις*: Cor. II, VI, 7, 11; *προθυμία*: Cor. II, VIII, 1; XIX, 2.

FAMU CAURNEI, turpe lucrum, *αἰσχρὸν κέρδος*: Tit. I, 11.

CAURNIAN, conj. II, cupere, cum gen. vel infin., *ἐπιποθεῖν*: Cor. II, V, 2; IX, 14; Philpp. II, 26; Thess. I, III, 6; Tim. II, I, 4; *ἐπιθυμῶν*: Luc. XV, 16; XVI, 21; XVII, 22; Rom. VII, 7; Gal. V, 17; Tim. I, III, 1; *ἀρέσασθαι*: Tim. I, III, 4; VI, 10; *θάλαν*: Luc. VIII, 20; *χρῆσιν ἔχειν*: Mc. XI, 5; Luc. XIX, 31.

* GEISSAN (angl. *gaster*, *gast*, *gastly*: Gr. II, 46; IV, 24; Cf. IV, 26-7), conj. I, *gais*, *gisun*, *gisans*.

IS-GEISSAN, conj. III, obstupescere, mirari, *ἐξίστασθαι*: Mc. II, 12; V, 42; Luc. II, 47; VIII, 56; Cor. II, V, 13; *ἐπιδόξασθαι*: Mc. X, 26; *ἰθαυμιάσθαι*: Mc. IX, 15; XVI, 5.

US-GEISSAN, obstupescere facere, amentem reddere, *ἔστάναι*: Mc. III, 21.

† GEPANTA, piger, tardus, indolens, Jornand. p. 98. *Lindenbr.* In lituo de Scanzia insulae gremio Gothi egressi sunt cum Berich suo rege, tribus tantum navibus vecti ad ceterioris Oceani ripam, quarum trium una navis, ut asolei, tardius vecta, nomen genti (sc. Gepidus) fertur dedisse, nam lingua eorum pigra gepanta dicitur.

GIBAN (vet. norv. *gesu*, *giöf*, *giöft*, vet. sax. *geban*, angl. sax. *gifun*, vet. sup. germ. *geban*, vet. fr. *idea*, angl. *give*, suc. *gifra*, *gift*, dan. *give*, *gave*, latav. *geren*, rec. sup. germ. *geben*, *gabe*, — *gift*; Gr. II, 24; Cf. IV, 198; Rehtth. 847), conj. I, *guf*, *gebun*, *gibans*; dare, *διδόναι*: Mth. V, 31, 42; VI, 11; IX, 8; XXV, 42; Mc. II, 26; IV, 7, 8, 25; V, 45; VI, 2, 22, 25, 25; VIII, 57; X, 21, 40, 45; XII, 9, 14; XIII, 22, 24; XIV, 5, 11; XV, 23; Luc. I, 52, 74, 75, 77; II, 21; IV, 6; VI, 4, 50, 58; VII, 34; VIII, 48, 55; IX, 15, 16; XV, 12, 16, 22; XVI, 12; XVII, 18; XVIII, 45; XIX, 24, 26; XX, 2, 10, 16, 22; Joan. VI, 27, 31, 32, 53, 54, 57, 51, 52; VII, 19; IX, 24; X, 28; XI, 22; XII, 29, 34; XIV, 16, 27; XV, 16; XVII, 2, 22, 24; XVIII, 11, 22; XIX, 9; Rom. XII, 3, 19; XV, 5; Cor. I, VII, 25; XV, 57; Cor. II, I, 22; V, 5, 12, 18; VI, 3; VII, I, 10, 16; IX, 9; Gal. I, 4; II, 9; Eph. I, 17; III, 2, 7, 16; IV, 11, 27, 29; VI, 19; Col. I, 25; Thess. I, IV, 8; Thess. II, I, 8; III, 9, 16; Tim. I, II, 6; IV, 14; Tim. II, I, 7, 9, 16, 18; II, 6, 25; *ἐπιδόξασθαι*: Joan. XIII, 26; *ἀποδιδόναι*: Mth. XXVII, 58; Luc. XX, 25; *μεταδιδόναι*: Luc. III, 11. *Fruma giban*, pnis dare, prodere, *προδιδόναι*: XI, 55.

GI ANDS, partic. ut subst., donator, *δότης*: Cor. II, IX, 7.

AT CIPAN, dare, dedere, *διδόναι*: Mth. XXVII, 10; Mc. IV, 10; VI, 28; VIII, 6; XI, 28; XIV, 34; Luc. VII, 15; VIII, 10; IX, 1, 42; X, 19; XV, 29; XIX, 15, 15; Joan. V, 22, 36; VI, 69; VII, 22; XIII, 15; XVII, 2, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 24; XVII, 9; XIX, 11; Cor. II, VII, 5; X, 8; XII, 7; Gal. II, 9; IV, 15; Eph. I, 22; III, 8; IV, 7, 8; Thess. I, IV, 2; Thess. II, II, 16; *ἐπιδόξασθαι*: Luc. IV, 7; *παροδιδόναι*: Mth. V, 25; XXVI, 2; XXVII, 18; Mc. I, 14; IV, 29; IX, 31; X, 53; XV,

40, 45; Luc. IV, 6; IX, 41; X, 22; XVIII, 32; XX, 20; Joan. XVIII, 50; XIX, 11; Cor. I, V, 5; XII, 5; XV, 5; Cor. II, IV, 11; Gal. II, 20; Eph. IV, 19; V, 2, 25 (Thess. I, IV, 2); Skeir. VI, 2.

AF-GIBAN, recedere; *n'giban sik*, se amovere, recedere, *χωρίζασθαι*: Philem. 15.

US-GIBAN, dare, exhibere, reddere, *ἀποδιδόναι*: Mth. V, 26, 35; VI, 4, 18; Mc. XII, 17; Luc. IV, 20; VII, 42; XVI, 2; XX, 25; Rom. XII, 17; XIV, 12; Tim. I, V, 4; Tim. II, IV, 8; Philem. 19 (sic enim Gothus cum eodd. hic probabiliter ἀποδόξασθαι pro ἀποτίσθαι legit); Sk ir. V, d; *πριστάναι*: Rom. XII, 1; Cor. II, XI, 2 h. l.; Tim. II, II, 15.

FRA-GIBAN, I) dare, concedere, tribuere, *χαρίζασθαι*: Luc. VII, 21; Philpp. I, 29; Philem. 22; *δωρεῖσθαι*: Mc. XV, 45; *διδόναι*: Mc. X, 57; Joan. X, 29; Cor. II, XIII, 10; *παρίζισθαι*: Luc. VII, 4; Skeir. III, c; V, c; VII, b; 2) remittere, parcere, *χαρίζασθαι*: Luc. VII, 42; Cor. II, II, 7, 10; XII, 15; Eph. IV, 32; Col. II, 13; III, 15.

GIDA, fem., donum, dos, *δότης*: Philpp. IV, 15; *δότης*: Eph. IV, 8; Philpp. IV, 17; *δῶρον*: Mth. V, 24; VII, 4; Eph. II, 8; *δωρεά*: Cor. II, IX, 15; Eph. III, 7; IV, 7; *χόρισμα*: Rom. XI, 29; Cor. I, VII, 7; Cor. II, I, 11.

FRA-GI-TS (*fragilis* Luc. I, 27), fem., donum, concessio, desponsio, Skeir. III, c; in *fragistim* (scil. *visandei*), in desponsionibus, desponsata, *μυνηστρομένη*: Luc. I, 27; II, 5.

GABEL, fem., divitiæ, *πλούτος*: Mc. IV, 19; Luc. VIII, 14; Rom. IX, 2; XI, 12, 15, 33; Cor. II, VIII, 2; Eph. I, 7, 18; II, 7; III, 8, 16; Col. I, 27; si autem Rom. XI, 15 pro καταλλαγή ponitur, mendum est tantum, et equidem librarii negligentia attribendum.

GABIGS (*g beigs* Luc. VI, 24; XIV, 12; XVI, I, 21, 22; XVIII, 25; Eph. II, 4), adject., dives, *πλούσιος*: Mth. XXVII, 57; Mc. X, 25; Luc. VI, 24; XIV, 12; XVI, I, 19, 21, 22; XVIII, 25, 25; XIX, 2; Cor. II, VIII, 9; Eph. II, 4; *πλουτών*: Rom. X, 12; *gabigs vairþan*, divitem fieri, *πλουτεῖν*: Cor. I, IV, 8; Cor. II, VIII, 9; Tim. I, VI, 9.

GABIGABA, adv., locuplete, *πλουσιώς*: Col. III, 16.

GABIGJAN, conj. II, locupletare, *πλουτιζειν*: Cor. II, VI, 10.

GABIGNAN, conj. III, divitem esse, *πλουτεῖν*: Luc. I, 53; *πλουτιζέσθαι*: Cor. II, IX, 11.

GIBLA (vet. norv. *gast*, vet. sup. germ. *gibil*, med. sup. germ. *gebel*, angl. *gable*, dan. *gavl*, *baivav*, *g'vel*, rec. sup. germ. *giebel*, *gipfel*; Gr. III, 599; Cf. IV, 128), masc., pinna, pinnaculum, summum tectum, *πτερύγιον*: Luc. IV, 9.

* GILDAN (vet. norv. *gilda*, *giald*, *gialda*, vet. sax., angl. sax. *gyltan*, vet. sup. germ. *geltan*, vet. fr. *ielda*, *gelda*, angl. *yield*, suc. *giald*, *gild*, *gälla*, dan. *gjæld*, *gjælde*, rec. sup. germ. *gelten*, *geld*; Gr. II, 55; DM. 24; Cf. IV, 185; Rehtth. 842), conj. I, *guld*, *guldun*, *guldans*, valere.

US-GILDAN, retribuere, *ἀποδιδόναι*: Thess. I, V, 15; Tim. II, IV, 14; *ἀναποδιδόναι*: Luc. XIV, 12, 14; Thess. I, III, 9; Thess. II, I, 6.

FRA-GILDAN, id., *ἀποδιδόναι*: Luc. XIX, 8; *ἀναποδιδόναι*: Rom. XI, 55; XII, 19.

GILD, neut., census, tributum, φόρος: Luc. XX, 22.

KAISARA-GILD, census Cæsaris, *κῆπος*: Mc. XII, 14.

GILSTAR (vet. sup. germ. *gelstar*; Cf. IV 494; DRÄ. 558; hinc non audiendus est Wachter, qui, *Gloss. v. Gilde* p. 87, *gildameleins* pro *gils rumeleins* legendum proponit), neut., tributum, census, φόρος: Rom. XIII, 6.

GILSTRA-MELEINS, vid. sub *Mel*.

GILÞA (vet. noiv. *getla*, angl. sax. *gyl'te*, angl. *gild*, suc. *getla*, dan. *gilde*, coll. rec. sup. germ. *gelten*; Gr. III, 416), fem., falx, *δρεπικόν*: Mc. IV, 21.

GILSTR, vid. sub *Gildan*.

*GINNAN (vet. sup. germ. *in-* et *biginnan*, vet. sax. *biginnau*, angl. *sax. beginnan*, vet. fr. *bienna*, angl. *begin*, succ. *begynna*, dan. *begynde*, rec. sup. germ. *beginnen*; Gr. II, 51; Cf. IV, 208; Reith. 658), conj. I, *gann*, *ginnun*, *gunnans*; *-choare*.

DU-GINNAN, *mechoare*, inciperem, *ἄρχεσθαι*: Mth. xi, 7, 20; xxvi, 74; Mc. i, 45; ii, 25; iv, 1; v, 20; vi, 2, 7, 55; vii, 11, 51, 52; x, 28, 52, 41, 47; xi, 15, xii, 1; xiv, 65, 69, 71, 72; xv, 8, 18; Luc. iii, 8; iv, 24; v, 21; vii, 15, 24, 58, 49; ix, 12; xiv, 18, 29; xv, 14, 24; xix, 37, 45; xx, 9; Cor. II, iii, 1; *προεὐάρχεσθαι*: Cor. II, xii, 10; *ἐπιχρῆσθαι*: Luc. i, 1; etiam ad circumseriendum futurum usurpatur: Luc. vi, 25; Philipp. i, 18.

GIUTAN (vet. noiv. *giota*, vet. sax. *giotan*, angl. sax. *geotan*, vet. sup. germ. *giuzim*, vet. fr. *giata*, angl. *gush*, succ. *gjuta*, dan. *gyde*, rec. sup. germ. *giesen*, lat. *gutta*, gr. *χέαι*, *χέουσα*; Gr. II, 49; Cf. IV, 281; Reith. 776), conj. I, *gaut*, *gutun*, *gutans*; *lundere*, *βάλλειν*: Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37, 38.

UFAR-GIUTAN, *superfundere*, *ὑπερεκχύνειν*: Luc. vi, 58.

US-GUTNAN, conj. III, *effluere*, *effundi*, *ἐκχεῖσθαι*: Mth. ix, 17; Mc. i, 22; Luc. v, 57.

*GISTRA (vet. norv. *gac*, angl. sax. *gistran*, *gyrstan dag*, angl. *yes'erday*, vet. sup. germ. *gestar*, rec. sup. germ. *gestern*; coll. succ. *i gār*, *gār-dag*, dan. *i gnaar*; gr. *χέαι*, *hesternus*; Bopp 81; Cf. IV, 275), adv., *heri*.

GISTRA-AGIS, vid. sub *I ajs*.

*GITAN (vet. noiv. *getu*, vet. fr. *gata*, angl. sax. *getan*, vet. sax. *bigtan*, vet. sup. germ. *gezan*, angl. *get*, rec. sup. germ. *gatteru*; Gr. II, 25; Cf. IV, 276; Reith. 775), conj. I, *gat*, *getun*, *gitans*; *recepte*, *obtinere*, *attingere*.

BI-GITAN, *venire*, *εὐρίσκειν*: Mth. vii, 14; viii, 40; x, 59; Mc. i, 57; vi, 50; xi, 2, 4, 13; xiv, 55; Luc. i, 50; ii, 12, 45, 46; iv, 17; v, 19; vi, 7; vii, 9, 10; viii, 55; ix, 56; xv, 4, 5, 6, 8, 9, 24, 52; xvii, 18; xviii, 8; xix, 8; J an. vi, 25; vii, 51, 35; ix, 55; x, 9; xi, 17; xii, 14; xiv, 30; xviii, 38; xix, 4, 30, 32; Rom. vii, 10, 18, 21; x, 20; Cor. I, iv, 2; xv, 45 (*bi-gitan*); Cor. II, ii, 12; v, 5; ix, 4; xi, 12; xii, 20; Gal. ii, 17; Philipp. ii, 7; iii, 9; Tim. II, i, 17, 18; Skeir. VII, c; *ἀνερίσκειν*: Luc. ii, 16.

*GLAGGVUS (vet. norv. *glōggr*, vet. sax. *glau*, angl. sax. *gleuw*, vet. sup. germ. *glaw*, rec. sup. germ. *glaw*; Cf. IV, 294), *adject.*, *circumspectus*, *prudens*, *attentus*.

GLAGGVABA (*glaggraba* Luc. xv, 8), *adv.*, *prudenter*, *ἀκριβῶς*: Luc. i, 3; *accurate*, *diligenter*, *ἐπιμελῶς*: Luc. xv, 8.

GLAGGVO, *adv.* *prudenter*, *ἀκριβῶς*: Thess. I, v, 2 (*sic* prohibitor, ut sensui convenientius, loco *gaaggra* a Castill. lecti et editi, legendum est).

GLITMUNJAN (vet. norv. *ghta*, vet. sax. *glitan*, angl. sax. *glisian*, *glitnian*, vet. sup. germ. *glizan*, vet. fr. *glisa*, angl. *g'itter*, dan. *glindse*, *glis*, *glite*, rec. sup. germ. *gleissen*, *glizzera*; Gr. II, 175; III, 591; Cf. IV, 289; Reith. 776), conj. II, *splendere*, *στῦλσειν*: Mc. ix, 3.

GUP (vet. norv., succ., dan. *gud*, vet. sup. germ. *got*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., *hatauv. god*, rec. sup. germ. *gott*; Gr. III, 548; Cf. IV, 116; Reith. 775), plur. *g da* (*gufa* Gal. iv, 8; coll. Gr. I, 665), *Dens*, *idolum*, *θεός*: Mth. v, 8, 34; viii, 29; xxvii, 46; Mc. ii, 7; iv, 11, 26, 30; vii, 8, 9, 12; x, 6, 9, 14, 25, 24, 25, 27; xi, 22; xii, 14, 17, 26, 27, 50, 54; xiii, 19; xv, 31, 39, 45; Luc. i, 6, 8, 16, 19, 26, 50, 52, 37, 47, 61, 68, 78; ii, 15, 20, 28, 40, 52; iii, 2, 6, 8, 58; iv, 3, 4, 8, 9, 12, 54, 41, 43; v, 1, 21, 25, 26; vi, 4, 12; vii, 16, 28, 21, 50; viii, 4, 10, 11, 21, 23, 59; ix, 2, 11, 20, 27, 45, 60, 62; x, 9, 11, 27; xiv, 15; xv, 10; xvi, 13, 15, 16; xvii, 15, 18, 20, 21; xviii, 2, 45; xx, 21, 25, 57,

58; Joan. vi, 27, 29, 55; vii, 17; viii, 47, 51; ix, 5, 16, 24, 29, 51, 55, 55; x, 34, 55; xi, 4, 22, 27, 40; xii, 45; xiii, 51, 52; xiv, 1; xvi, 2, 50; xvii, 5; xix, 7; Rom. vi, 25; vii, 4; viii, 5, 7, 9, 51; ix, 5, 6; x, 1; xi, 21, 22, 27, 21, 55; xii, 1, 2, 3, 17, 19; xiii, 1, 2, 4, 6; xiv, 3, 11, 12, 17, 18, 29; xv, 5, 6, 7, 8, 9, 15; Cor. I, i, 14, 20, 21, 25; iv, 5, 9; v, 15; vi, 7, 17, 19; ix, 21; x, 20, 51, 52; xi, 5, 22; xii, 18; xiii, 25; xv, 9, 10, 15, 21, 25, 23, 50, 57; Cor. II, i, 1, 2, 5, 9, 12, 19; ii, 15, 17; iii, 4; iv, 2, 4, 6, 7, 15; v, 1, 5, 11, 18, 19, 20, 21; vi, 1, 4, 7, 16; vii, 1, 6, 9, 10, 11, 12; viii, 1, 5, 16, 21; ix, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; x, 5, 15; xi, 2, 7, 11, 51; xii, 2, 5; xiii, 4, 7, 11, 15; Gal. i, 4, 5, 4, 20, 24; ii, 6, 19, 21; iv, 4, 6, 7, 8, 9, 14; vi, 7, 16; Eph. i, 2, 5, 11, 17; ii, 4, 8, 10, 16, 19, 22; iii, 2, 7, 9, 10, 19; iv, 6, 15, 18, 50, 52; v, 1, 2, 5, 6, 20; vi, 13, 17, 25; Polpp. i, 14, 28; ii, 6, 27; iii, 9, 14, 15, 19; iv, 6, 7, 9; Col. i, 10, 25; ii, 12, 19; iii, 1, 17, 22; Thess. I, ii, 18, 12, 15; iii, 2, 11; iv, 1, 5, 7, 14; v, 9, 25; Thess. II, i, 1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12; ii, 4, 16; iii, 5; Tim. I, i, 1, 2, 4, 11, 17; ii, 3, 5, 11; iii, 5, 15; iv, 3, 4, 5, 10; v, 4, 5, 21; vi, 11, 15; Tim. II, i, 1, 2, 6, 7, 8; ii, 2, 9, 15, 19, 25; iii, 4; Tit. i, 1, 4, 7, 16; Neh. v, 45; Ps. lxxii, 2; Skeir. I, a, c; III, b; V, d; VIII, c.

GALUGA-GUP, *lalus* *dens*, *idolum*, *εἰδῶλον*: Cor. I, viii, 10; x, 19, 20; Eph. v, 5; *gal nyagude skalkinassus*, *idololatris*, *εἰδωλολατρία*: Gal. v, 20; Eph. v, 5; Col. iii, 5.

GUD-MUS, vid. sub *Ilus*.

GUDA-CAUS, vid. sub *Liusan*.

GUDI-LUC, *nom* *propri.*, vid. sub *Lubs*.

GUFA-SKAFTI, vid. sub *Sk uns*.

GUDA-FAURHTS, vid. sub *Faurhts*.

GUDISKS, *adject.*, *divinus*, *Skeir. I, b, c*; *gudiska ahmateins*, *inspiratio* *divina*, *divina* *insufflatio*, *hinc bok i gudiskairous ahmateinaiis*, *scriptura* *divinitus* *inspirata*, *a Deo* *tradita* *et dictata*, *γραφή θεόπνευστος*: Tim. II, iii, 16.

AF-GUIS, *adject.*, *impius*, *atheus*, *ἀσεβής*: Tim. I, i, 9, h. i.; Skeir. IV, d.

GA-GROS, *pious*, *verecundu*, *εὐσχημον*: Mc. xv, 43.

GA-GUABA, *adverb.*, *pie*, *εὖσεως*: Tim. II, iii, 12.

AF-GUDEI, *seim.*, *impietas*, *ἀσεβεια*: Rom. xi, 26; Tim. II, ii, 16.

GA-GUDEI, *pietas*, *εὐσεβεια*: Tim. I, ii, 2; iii, 16; iv, 7, 8; vi, 3, 5, 6, 11; Tim. II, iii, 5; Tit. i, 1; Skeir. I, c.

GUDJA, *vet. norv. godi*; *coll. vet. sup. germ. eoting*; *DRA. 751*; *DM. 58*; *G. IV. 155*), *ma e.*, *sacerdos*, *ἱερεὺς*: Mth. viii, 4; Mc. i, 44; Luc. i, 5; v, 14; vi, 4; xvii, 14; E-dr. ii, 56; *ἀρχιερεύς*: Mth. xxvii, 1, 5, 6, 12; Mc. ii, 16; xiv, 40; Luc. ix, 22; xx, 4; Joan. xvii, 15, 16; *pro* *ἀρχιερεύς* *ponitur* *etiam* *autumists gudja*, *ma'sts gudja*, *reikists gudja*, *vid. sub. Auhuma*, *Muis*, *Reiks*.

UFAR-GUDIA, *summus* *sacerdos*, *ἀρχιερεύς*: Mc. x, 53.

GUDJINON, *conj. II*, *sacerdotio* *fungi*, *ἱερατεύειν*: Luc. i, 8.

GUDJINASSUS, *masc.*, *sacerdotium*, *munus* *sacerdotii*, *ἱερατεια*: Luc. i, 9; *λειτουργια*: Cor. II, ix, 12.

GULP (vet. norv. *gull*, *gullinn*, vet. sax. *gold*, *guldin*, angl. sax. *gold*, *gyltin*, vet. fr. *gold*, *gelden*, vet. sup. germ. *gold*, *guldin*, succ., dan. *guld*, *gyl-den* angl., rec. sup. germ. *gold*, *golden*; Gr. II, 55, 456; III, 455; Cf. IV, 194; Reith. 774, 780), *neutr.*, *aurum*, *χρυσός*: Tim. I, ii, 9.

FIGGRA GULP, *annulus*, *annulus* *aureus*, *δακτύλιος*: Luc. xv, 22.

GRIPEINS, *adj.*, *aureus*, *χρυσός*: Tim. II, ii, 20.

GUMA (vet. norv. *gumi*, vet. sax. *gomio*, *gumo*, — *guata*, angl. sax. *guma*, vet. sup. germ. *gomio*, vet. fr. *goma*, angl. *gom*, succ., dan. — *gom*, rec. sup. germ.

— *gam*; coll. lat. *homo*; Gr. II, 47, 456; DRÆ. 418; Gf. IV, 198; Reith. 781), masc., vir, *ámo*: Luc. XIX, 2; Neh. v. 17.

GUMA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

GUMENS, adject., masculus, virilis, *óóyon*: Mc. x, 6.

GUND (vet. sup. germ. *gunt*, angl. sax. *gund*; Gr. II, 457; Gf. IV, 219), pus, sanies, tabes, *γάρ-γρανα*: Tim. II, II, 17 h. I.

* GUT (angl. sax. *gutas*, vet. sup. germ. *guti*, *gudi*; Gf. IV, 173), Gothi.

GUT-BIUDA, vid. sub *biuda*.

GUTNAN, vid. sub *Giutan*.

GRABAN (vet. norv. *grafa*, vet. sax. *bigraþan*, angl. sax. *grafun*, vet. fr. *grava*, vet. sup. germ. *graban*, angl. *grave*, suec. *gráfa*, *graf*, dan. *grave*, rec. sup. germ. *graben*; gr. *γράφειν*; Gr. II, 9; Gf. IV, 301; Reith. 784), conj. I, *grof*, *grobuu*, *grahans*; *lodere*, *σκάπτειν*: Luc. VI, 48; xvi, 3.

BI-GRABAN, 1) circumlodere; *bigraþan grabai*, circumdare, *περιβάλλειν χάρακα*: Luc. XIX, 47.

US-GRABAN, effudere, *óρύττειν*: Mc. XII, 4; 2) extirpare, *έξορύττειν*: Mc. II, 4; Gal. IV, 15.

CR-GRABAN, effudere, *διορύττειν*: Mth. VI, 19, 20.

GRABA, fem., lossa, *χάραξ*: Luc. X X, 45.

GROBA, fem., lovea, *φωλιός*: Mth. VIII, 20, Luc. IX, 58.

GRAMJAN (vet. norv. *gremian*, *gramr*, *grimmr*, vet. sax. *gram*, vet. fr. *grim*, angl. sax. *grimmian*, *gramian*, vet. sup. germ. *gram*, *gramjan*, *grim*, suec. *gram*, *gramj*, rec. sup. germ. *gram*, *g ándeh*, *grimmiq*; Gr. I, 35; Gf. IV, 520; Reith. 787), sollicitare, *gramjan du þraihcin*, παραφορρίζειν: Col. III, 21 h. I.

IN GRAMJAN, id., *παροξύνειν*: Cor. I, XIII, 5.

GRAMSTS, nunc., Iestuca, *κάρρος*: Luc. VI, 41, 42.

GRAS (vet. norv., vet. sax. *gras*, angl. sax. *græs*, *gærs*, vet. sup. germ. *gras*, vet. fr. *gers*, *gras*, angl. *grass*, suec. *grás*, dan., rec. sup. germ. *gras*; lat. *gramen*; Gr. II, 44; III, 571; Gf. IV, 335; Reith. 774), neutr., herba, legumen, *χόρτος*: Mc. IV, 28; *λάχανον* Mc. IV, 32; Rom. XIV, 2.

GREBUS (vet. norv. *gradugr*, vet. sax. *gradag*, angl. sax. *grædig*, vet. sup. germ. *gratag*, angl. *greed*, suec. *gradig*, dan. *graudig*; Gf. IV, 311), masc., famelicus, *λιμός*: Cor. II, XI, 27.

GREBAGS, adject., famelicus; *grebajs visan*, et *grebajs vairþan*, *πεινῶν*: Mth. XXV, 42; Mc. II, 25; XI, 12; Luc. I, 53; IV, 2; VI, 5, 21, 25; Cor. I, XI, 21; Philipp. IV, 12.

GREÐON, conj. II, esurire, *πεινῶν*; impers. *greðoþ mik* (*πεινώ*): Rom. XII, 20.

GREIPAN, (vet. norv., vet. fr., suec. *grípa*, vet. sax., angl. sax. *gripan*, vet. sup. germ. *grifan*, angl. *grípe*, dan. *gríbe*, rec. sup. germ. *greifen*; Bopp 88, 127; Gr. II, 13; Gf. IV, 314; Reith. 787), conj. I, *grair*, *gripu*, *gríþans*;prehendere, apprehendere, *κρατείν*: Mc. XIV, 44, 49, 51; *συλλαμβάνειν*: Mc. XIV, 48.

UND-GREIPAN, id., *κρατείν*: Mc. I, 51; IX, 27; XII, 42; XIV, 46; *λαμβάνειν*: Mc. XII, 8; *συλλαμβάνειν*: Joan. XVIII, 12; *ἐπιλαμβάνεσθαι*: Tim. I, VI, 12; *ἄγγαρεύειν*: Mc. XV, 21.

VAIR GREIPAN, id., *κρατείν*: Mc. V, 41; Luc. VIII, 53; *ἐπιλαμβάνεσθαι*: Mc. VIII, 23; Luc. IX, 47.

GRETAN (*greitan* Mc. XIV, 72; Luc. VII, 38; Joan. XI, 31, 55; vet. norv. *grato*, vet. sax. *griotan*, angl. sax. *grætan*, suec. *gráta*, dan. *græde*; coll. rec. sup. germ. *grimsen*; Gf. IV, 323), conj. I, *gaigrot*, *gretans*;

lœrymari, *κλαίειν*: Mth. XXVI, 75; Mc. V, 38, 39; XIV, 72; XVI, 10; Luc. VI, 21, 25; VII, 13, 32, 58; VII, 52; XIX, 41; Joan. XI, 51, 33; XVI, 20; Rom. XII, 15; Philipp. III, 18; *κράζειν*: Rom. IX, 27.

GRETS, masc., tuctus, plactus, *κλυθμός*: Mth. VIII, 12.

* GREFTS (coll. *greipan*; vet. sup. germ. *grift*; Gf. IV, 319).

GA-GREITS (non autem *gagreifts*), fem., mandatum, dogma *δόγμα*: Luc. II, 4; in *gagreiftai visan*, in promptu esse, præsto esse, *προκεισθαι*: Cor. II, VIII, 12 h. I.

GRIDS (vet. norv. *grada*, vet. fr., angl. sax., vet. sup. germ. *grad*, med. sup. germ. *grede* vel *crimali*, *grimali*, Gr. Gr. I, 59 [3 edit.]); lat. *gradi*, rec. sup. germ. *grätichen*; Gf. IV, 314; Reith. 781), fem., gradus, sedes, *βαθμός*: Tim. I, III, 13.

* GRUND (angl. sax. *grundan*, angl. *grind*, vet. sup. germ. *grint*, rec. sup. germ. *grand*; Gf. IV, 333), parvus, minutus.

GRINDA-FRAÞJUS, vid. sub *Fraþjan*.

* GRUDS (angl. *grudge*), adject., seguis, piger.

US-GRUDS, id., *vairþan usgrudja* (semper in hoc nexu), *έκκακείν*: Luc. XVIII, 4; Cor. II, IV, 4, 16; Gal. VI, 9; Eph. III, 15; Thess. II, III, 15.

* GRUNDUS (vet. norv. *grunnr*, vet. sup. germ. *grunt*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan., rec. sup. germ. *grund*, angl. *ground*; Gr. II, 456; III, 394; DRÆ. 492), masc., fundamentum.

GRUNDU-VADÐJUS, vid. sub *Vadðjus*.

AF-GRUNDIÞA, lem., abyssus, *ἄβυσσος*: Luc. VIII, 31; Rom. X, 7.

GROBA, vid. sub *Graban*.

GODS (in neutro. etiam *gofþ*), vet. norv. *godr*, vet. sax., vet. fr., angl. sax. *god*, vet. sup. germ. *got*, angl. *good*, suec., dan. *god*, batav. *good*, rec. sup. germ. *gut*; coll. gr. *ἀγαθός*; Gr. II, 43, III, 602; Gf. IV, 154; Reith. 777), adject., bonus, pulcher, *ἀγαθός*: Mth. V, 45; VII, 17; Luc. VIII, 8; XIX, 17; Rom. VII, 19; XII, 2, 9; XIII, 3, 4; Cor. II, IX, 8; Eph. II, 10; IV, 29; Thess. I, III, 6; The-s. II, II, 16, 17; Tim. I, I, 5, 19; II, 10; V, 10; Tim. II, II, 21; III, 17; Tit. I, 16; *καλός*: Mth. V, 16; VII, 19; Mc. IV, 8, 20; VII, 27; IX, 5, 42, 43, 45, 47, 50; XIV, 6; Luc. III, 9; VI, 38, 43; VIII, 15; IX, 33; XIV, 34; Joan. X, 11, 14, 32, 35; Rom. VII, 16, 18, 21; XI, 24; XII, 17; Cor. I, V, 6; VII, 8, 26; Cor. II, VIII, 21; XIII, 7; Thess. I, V, 21; Col. I, 10; Gal. IV, 18; VI, 6, 9; Tim. I, I, 8, 18; II, 3; III, 1, 7, 15; IV, 4, 6 (ad) V, 4, 10, 25; VI, 12, 13; Tim. II, I, 14; II, 5; IV, 7; *χρηστός*: Luc. VI, 35; Cor. I, XV, 33; *gods alvabagnis*, vid. sub *Bagnis*; *gods vilja*, vid. sub *Viljan*.

GASTI-GODS, hospitalis, *φιλῶξενος*: Tim. I, III, 2; Tit. I, 8.

GOÐEI, fem., bonum, virtus, *ἀρετή*: Philipp. IV, 8.

GASTI-GOÐEI, hospitalitas, *φιλῶξενία*: Rom. XII, 13.

GODA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

GOLJAN (coll. *giljan*; coll. vet. sup. germ. * *gual*; Gr. II, 9; Gf. IV, 183), conj. II, salutare, *ἀσπάζεσθαι*: Mth. V, 47; Luc. I, 40; X, 4; Rom. XVI, 22, 25; Cor. I, XVI, 19, 20; Cor. II, XIII, 12; Thess. I, V, 26; Col. IV, 10, 12, 14, 15; Philem. 23; *χαίρειν*: Mc. XV, 18.

GOLFINS, fem., saluatio, *ἀσπασιμός*: Luc. I, 39, 41, 44; Cor. I, XVI, 21; Col. IV, 18; Thess. II, III, 17.

D

DABAN (vet. sax. *thau*, angl. sax. *gedafan*, *gethevad*, vet. sup. germ. *duu*, *dauh*; Gr. II, 42; Gf. V, 87), conj. I, *dob*, convenire.

GA-DABAN, 1) se accommodare, adaptari—(c. accus.), Skeir. III, c; 2) accidere (gall. *se passer*), *συμβαίνειν*: Mc. X, 32.

GA-DOES (*galdofs* Tit. II, 1), *adject.*, decens, decorus, *πρέπων* : Eph. V, 5; Tim. I, II, 10; Tit. II, 4; Skeir. I, c (his); II, c.

DAGS (vet. norv. *dagr*, angl. sax. *daeg*, vet. et rec. sup. germ. *tag*, vet. fr. *di*, *dai*, *dach*, angl. *day*, vet. sax., succ. *dan*, *dag* : Gr. II, 44, 451; III, 551, 488; Gl. V, 535; Reith. 685), *masc.*, dies, *ἡμέρα* : Mth. vi, 22; ix, 15; xi, 24; xxvii, 65, 64; Mc. I, 9, 15, II, 1, 20; iv, 27; v, 5; vi, 14, 21; viii, 1, 2; ix, 2, 51; x, 54; xi, 12; xiii, 17, 19, 20, 24; xiv, 12, 49; xv, 29; Luc. I, 5, 7, 18, 20, 25, 24, 25, 39, 59, 75, 80; II, 1, 6, 21, 22, 36, 37, 43, 44, 46; iv, 2, 16, 25, 42; v, 17, 35; vi, 12, 13, 25; viii, 22; ix, 12, 22, 25, 28, 36, 57, 51; x, 12, 14; xv, 15; xvi, 19; xvii, 4, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 34; xviii, 7, 55; xix, 4, 45, 47; xx, 1; Joan. vi, 40, 54; vii, 37; viii, 56; ix, 4; xi, 6, 9, 17, 24; xii, 7, 12, 48; xiv, 20; xvi, 25; Rom. viii, 36; x, 21; xiii, 12, 15; xiv, 5; Cor. I, iv, 5; v, 5; xv, 4, 31; Cor. II, I, 14; III, 14, 15; iv, 16; v, 2; Gal. iv, 10; Eph. iv, 50; v, 15; Col. II, 16; Thess. I, III, 10; v, 2, 5, 8; Thess. II, I, 10; III, 8; Tim. I, v, 5; Tim. II, I, 5, 12, 18; III, 1; iv, 8; Neh. v, 18; *x: ἡμέρας* : Tim. I, iv, 1; *naht jah dag*, noctu d'noque, integra (civilis) dies, *νοχθήμερον* : Cor. II, x, 25. *Himna daga et hina dag*, vid. sub *His*; *Sabbato daga*, vid. sub *Sabbatus*.

AFAR-DAGS (sic enim probabiliter legendum est locv *afar dags*, quomediodum *afarsabbatus*, iosterus dies), dies sequens, *ἡ ἔξῃς* : Luc. vii, 11.

GISTRA-DAGIS, heri; Mth. vi, 50 usurpator pro inane (*αἰμιον*), vide tamen ad hunc locum.

*... DOGS, *adject.*, — duanus.

AHTAU-DOGS, octiduanus, octo d'ebus natus, *ὀκταήμερος* : Philpp. III, 5.

FIDUR-DOGS, quatrividuanus, qui quatuor est dierum, *τετραημερος* : Joan. xi, 39.

DADDJAN (succ. *dia*, vet. sup. germ. *taan*, *tutta*, *tuzjom*, gr. *Θαῖ*, *τήνην*; Gl. V, 284, 384, 465), conj. II, lactare, *θηλάσκειν* : Mc. xiii, 17.

DALGS, vid. sub *Deigan*.

DAIKAPPAULIS, nom. propr., *Δεκάπολις* : Mc. v, 20; vii, 31.

DALIS (vet. norv. *deila*, vet. sax. *del*, *delian*, angl. sax. *dæl*, *dælan*, vet. sup. germ. *tail*, *teil*, *tailjan*, vet. fr. *del*, *dela*, *dan*, *dæl*, *dele*, angl. *deal*, *batav. deylan*, rec. sup. germ. *theil*, *theilen* : Gr. II, 44, 490; Gl. V, 402; Reith. 682), fem., pars, portio, μέρος : Luc. xv, 12; xviii, 12; Cor. I, xiii, 10, 12; Col. II, 16; *μερῆς* : Cor. II, vi, 15; Col. I, 12.

DALIA, fem., 1) participatio, *μετοχή* : Cor. II, vi, 14; 2) *μῆρα*, *μῆρ* : Luc. xix, 15, 24, 25.

DAILJAN, conj. II, partiri, dividere, participare, *διαιρῆν* : Cor. I, xii, 11; *μεταδιδοῖναι* : Rom. xii, 8; Eph. iv, 28.

AF-DAILJAN, dividere; *afdailjan taihundon dail*, decimam partem exigere, decimare, *ἀποδεκατοῦν* : Luc. xviii, 12.

GA-DAILJAN, dividere, partiri, distribuere, *μερίζειν* : Mc. III, 24, 25, 26; Rom. xii, 5; Cor. I, vii, 17; *διδοῖναι* : Luc. xix, 8; *διαδιδοῖναι* : Luc. xviii, 22; Joan. vi, 11.

DIS-DAILJAN, dividere, partiri, *μερίζειν* : Cor. I, I, 15; *διμερίζειν* : Mc. xv, 24; *διαρῆν* : Luc. xv, 12.

FRA-DAILJAN, distribuere, *διδοῖναι* : Joan. xii, 5.

GA-DALIA, *ma-c.*, participator, socius, *κοινωνός* : Luc. v, 10; Cor. I, x, 20; Cor. II, I, 7; *συγκοινωνός* : Cor. I, ix, 25; *συμμέτοχος* : Eph. III, 6; v, 7; *ἀντελαμβάνόμενος* : Tim. I, vi, 2.

DAMONAREIS (voc. gr.), *masc.*, demoniacus, *dæmon* obsessus, *δαμονιζόμενος* : Mth. viii, 16, 28, 33; ix, 32; *δαμονισθεῖς* : Luc. viii, 36.

DAL (vet. norv. *dutr*, *dala*, vet. sup. germ. *tal*, angl. *dale*, *dell*, vet. sax., succ., *dan*, *batav. dal*, rec. sup. germ. *thal*, *telle*; Gr. II, 41; III, 595; Gl. V, 596), *neutr.* vel *dals* *masc.*, vallis, fovea, *φάραξ* : Luc. III, 5; *βόθρος* : Luc. vi, 59; *dal uf*

mesa, vas sub torculari positum, *ἐπιτόλιου* : Mc. xii, I vid. ad h. I.

ID-DALJO, fem., descensus, *κατόβασις*; Luc. xix, 57.

DALAB, adv., infra, deorsum, desuper, humi, *κάτω* : Luc. iv, 9; *χαρὰι* : Joan. iv, 6; xviii, 6; *dalaþ atqva-gan*, descendere, *καταβιβάζειν* : Mth. viii, 1, 7, 25, 27; Mc. ix, 9; Luc. vi, 47; *κατέρχεσθαι* : Luc. ix, 57; *atsteigan dalaþ*, descendere, *καταβιβάζειν* : Luc. xvii, 51; xix, 5; Thess. I, iv, 16; *dalaþ attihvan*, deducere, *κατάγειν* : Rom. x, 6; *und dalaþ*, usque deorsum, *ἕως κάτω* : Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 58.

DALABA, adverb., infra, *κάτω* : Mc. xiv, 66.

DALABRO, adverb., infra, deorsum, *κάτω* : Joan. viii, 25.

DALMATIA, nom. propr. fem., *Δαλματία* : Tim. II, iv, 10.

DAMASKO, nom. i-propr. fem., *δαμασκός* : Cor. II, xi, 25.

DAMASIS, adj., damascus, *δαμασκήνος* : Cor. II, vi, 52.

* DAMMJAN (vet. norv. *dammr*, vet. sax. *dof*, vet. fr. *duf*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *taub*, angl. sax., angl. *deaf*, succ. *dōf*, *dan. ddu*; coll. gr. *τυφλός*; Gl. V, 531; Reith. 679), *adject.*, insensatus, stupidus, *παρωρημένος* : Mc. viii, 17.

DAUBEI, fem., induratio, stupiditas, *πάρωσις* : Rom. xi, 25.

DAUBS (vet. norv. *dausr*, vet. sax. *dof*, vet. fr. *duf*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *taub*, angl. sax., angl. *deaf*, succ. *dōf*, *dan. ddu*; coll. gr. *τυφλός*; Gl. V, 531; Reith. 679), *adject.*, insensatus, stupidus, *παρωρημένος* : Mc. viii, 17.

DAUBEI, fem., induratio, stupiditas, *πάρωσις* : Rom. xi, 25.

DAUBIÐA, fem., id., Mc. III, 5; Eph. iv, 13.

GA-DAUBJAN, conj. II, induratio, *παροῦν* : Joan. xii, 40; xvi, 6, vid. ad h. I.

AF-DAUBAN, conj. III, indurari, *παροῦσθαι* : Cor. II, III, 14.

AF-DOBNAN, obmutescere, *φιμωθῆναι* : Luc. iv, 55.

* DAUD.

US-DAUDS, comp. *usdaudaða*, diligens, sollicitus, *σπουδαῖος* : Cor. II, viii, 17, 22.

US-DAUDO, adverb., *σπουδαῖως* : Luc. vii, 4; Tim. I, iv, 16; Tim. II, I, 17.

US-DAUBEI, fem., æmulation, sollicitudo, *σπουδή* : Rom. xii, 8, 11; Cor. II, vii, 11, 12; viii, 7, 8, 16; studium, patientia, *προσκαρτερησις* : Eph. vi, 18.

US-DAUDJAN, conj. II, æmulatio, stud re, *σπουδάζειν* : Gal. II, 10; Eph. iv, 5; Tim. II, II, 15; *φιλοτιμίσθαι* : Cor. II, v, 9; Skeir. III, b; *ἀγωνίσθαι* : Joan. xviii, 36; Col. I, 29; iv, 42.

DAUITAR (vet. norv. *dottir*, vet. sax. *dohtar*, angl. sax. *dahior*, vet. sup. germ. *tohtar*, vet. fr. *dochter*, angl. *daughter*, succ. *dotter*, *dan. dotter*, rec. sup. germ. *tochter*; gr. *θυγάτηρ*; B. pp 80; Gr. III, 522; Gl. V, 580; Reith. 638), fem. anom., *lili*, *θυγάτηρ* : Mth. ix, 18, 22; x, 35; Mc. v, 34, 35; vi, 22, vii, 26, 50; Luc. I, 5; II, 56; viii, 42, 48, 49; Joan. xii, 15; Cor. II, vi, 18; Neh. vi, 18; *θυγάτηρον* : Mc. v, 25; vii, 25.

DAUITS (forsan *ad dugan* referendum, coll. Gr. II, 25; Gl. V, 571), fem., convivium, *δοχή* : Luc. v, 29; xiv, 15.

DAUPS (vet. norv. *dautr*, vet. sax. *dod*, angl. sax., angl. *dead*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *tod*, vet. fr. *dad*, succ. *dod*, *dāda*, *dan. dad*; Gr. II, 451, 490; III, 354; Gl. V, 559; Reith. 667), *adject.*, mortuus, *νεκρός* : Mth. xiii, 22; xi, 5; xxvii, 64; Mc. vi, 14, 16; ix, 9, 10; xii, 26, 27; Luc. ix, 7, 66; xv, 24, 52; xx, 35, 57, 58; Joan. v, 21; xi, 59; xii, 1, 9; Rom. vii, 4; x, 7, 9; xi, 15; xiv, 9; Cor. I, xv, 12, 13, 16, 20, 21, 29, 35; Cor. II, I, 9, 10; Gal. I, 4; Eph. I, 20; II, 1, 5; Philpp. I, 20; II, 1; Col. I, 18; II, 12, 15; Thess. I, 16; Tim. II, II, 7; iv, 1; Skeir. V, b; *τεθνηώς*, *τεθνήσκει* : Tim. I, v, 6; Joan. xi, 44; xii, 4; *de ps risan*, mortuum esse.

DAUJIAN, conj. II, occidere, *νεκροῦν* : Col. III, 5,

AF-DAU [UAN, id., θανάτου Mith. xxvii, 1; Mc. xiv, 55; Rom. vii, 4; Cor. II, xi, 9; pass., ocedi, mori, τε εὐτόν; Mc. vii, 10.

GA-DAU [RIAN, id., θανάτου; Rom. viii, 56.

DAU [RIAN, conj. III, mori, ἀποθνήσκω. Joan. xi, 25.

GA-DAU [RIAN, id., Mith. viii, 52; Mc. v, 59; vii, 19, 21; xv, 44; Luc. viii, 49; xa. 28, 29, 52; Joan. vi, 50, 58; vii, 21, 24, 25, 52, 55; vi, 21, 26, 57; vii, 55; Rom. vii, 6, 10; Cor. I, xv, 22; Col. iii, 5; τέλευ-
ται Mc. 3, 48.

MI [RGA-DAU [RIAN, eumori, συσποθήσκω: Tim. II, ii, 11.

DAU [RI S, fem., mors, νέκρωσις: Cor. II, iv, 10; βλάτος: Cor. II, xi, 25.

DAU [RIS, masc., mors, θάνατος: Mith. xxvi, 66; Mc. vii, 10; ix, 4; x, 55; xiv, 64; Luc. i, 79; ii, 26; ix, 27; Joan. viii, 51, 52; xi, 4, 15; xii, 35; xviii, 52; Rom. vi, 25; vii, 5, 10, 15, 24; viii, 2, 6, 58; Cor. I, xi, 26; xv, 21, 26, 53, 55, 56; Cor. II, i, 9, 10; ii, 16; iv, 11, 12; vii, 10; Philpp. i, 21; ii, 26, 50; iii, 10; Col. i, 22; Tim. II, i, 10, Skeir. I, a.

DAU [RIBUS, adject., mori addictus, ἐπιβαλῆτος: Cor. I, iv, 9.

* DAUK (?); (hoc vocabulum non intelligentes quidam loco *galaukans* sequentis, *gadaurans* legendum proposuerunt, id est, qui ad eandem portam lamulantur, sed hæc idea aliquid recentius nonne sapit?)

GA DAUKA, masc., inquilinus; plur. *gadaukais*, inquilini, domus, οἶκος: Cor. I, i, 16.

DAUNS (vet. no. v. *daun*, succ., dan., rec. sup. germ. *dunst*, vet. sup. germ. *daun*; Gl. V, 440), fem., fumus, odor, ὄσμη: Joan. xii, 3; Cor. II, ii, 14, 15, 16; Eph. v, 2; ὀσμησις: Cor. I, xii, 17.

DAULAN, vid. sub *Di an*.

DAUPJAN, vid. sub *Diupan*.

DAUR (vet. norv. *dyr*, vet. sax. *dor*, angl. sax. *duru*, *dyr*, vet. fr. *dore*, vet. sup. germ. *tor*, *turi*, angl. *door*, succ. *dör*, dan. *dör*, rec. sup. germ. *thür*, *thor*; gr. θύρα, lat. *fores*; Bopp 80; Gr. III, 450; Gl. V, 445; Rehth. 691), neutr., porta, postis, janua, θύρα: Mc. i, 55; ii, 2; xi, 4; xv, 46; xvi, 5; Joan. x, 1, 2, 7, 9; πύλα: Mith. vii, 15, 14; Luc. vii, 12; πύλων: Mith. xxvi, 71; Luc. xvi, 20.

DAURO, fem., plur. tant. *deurons*, id., θύρα: Mith. xxvii, 60; Mc. xvi, 5; Joan. xxviii, 16; πύλαι; Neh. vii, 7.

AUGA-DAURO, neutr. (n si *augaduron* legendum sit), fenestra, θοπίς: Cor. II, xi, 55.

TACRA-DAURI, neutr., spatium quod est ante portam, platea, πλατεία: Luc. x, 10.

DAURIBAIUS, nom. propr. masc., Dorotheus, Calend. goth.

* DAURSAN (vet. sax. *danron*, vet. sup. germ. *qatur*, *gaturst*, angl. sax. *dear*, angl. *dare*, *durst*, dan. *dör*, rec. sup. germ. *thurstuf*; gr. ζαρήσειν, θασειν; Gr. II, 50; Gl. V, 441), conj. anom. *dars*, *däursan*, *daursta*, audere.

GA-DAURSAN, audere, τολμᾶν: Mc. xii, 54; Luc. xv, 49; Cor. I, vi, 1; Cor. II, x, 12; xi, 21; Philpp. i, 14; θαρήσειν: Cor. II, x, 2; παρήρησιάζεσθαι: Eph. vi, 2.

DAVEID (*david* Tim. II, ii, 8), nom. propr. masc., δαβίδ: Mith. ix, 27; Mc. ii, 25; x, 47; xi, 10; xii, 56, 56; Luc. i, 27; ii, 1, 11; iii, 51; vi, 5; xv, 41, 42; Joan. vii, 42; Tim. II, ii, 8.

DEDS (vet. norv., vet. sax. *dad*, angl. sax. *dad*, vet. sup. germ. *tut*, vet. fr. *dede*, angl. *died*, rec. sup. germ. *thut*; Gr. II, 254, 451, 490; III, 522; DR. 625; Gl. V, 234, 326; Rehth. 630), fem., actum.

GA-DEDS, actio, opus, univo *gededs*, adoptio, υἰοθεσία: Eph. i, 5.

MASSA-DEDS, actum opus, scelus, peccatum, ἡγορευσις: Tim. I, v, 13; γυρῶπιωτα: Mith. vi,

14, 15; Mc. xi, 23, 26; Rom. xi, 11, 42; Cor. II, v, 49; Gal. vi, 1; Eph. ii, 1; Col. ii, 15; Skeir. III, b, c.

VAILA-DEDS, bonum opus, εὐεργασία: Tim. I, vi, 2. VAI DEDEJA, mactifactor, ληστής: Mith. xxvii, 44; Mc. xi, 17; xiv, 48; xv, 27; Luc. x, 30; Joan. x, 1, 8; xviii, 40; Cor. II, xi, 26.

DEIGAN (*digan* Rom. ix, 20; vet. norv. *deig*, vet. sup. germ. *te g*, succ. *dig*), dan. *deig*, *batav. dæg*, rec. sup. germ. *teig*, *gediegen*; Gr. II, 47; III, 461; Gl. V, 377), conj. I, *daig*, *digan*, *digans*, lacere, formare, πλάσσειν: Rom. ix, 20; Tim. I, ii, 15; part. pass. *digans*, terrenus, ὑστράκιος: Tim. II, ii, 20.

DAIGS, masc., massa, ὑδραμα: Rom. ix, 21; xi, 16; Cor. I, v, 6, 7; Gal. v, 9.

GADIK, neutr., figmentum, πλάσμα: Rom. ix, 20.

* DEINA (? *deino*; Gr. III, 370), fem.

* DEINA (*viga-deimo*?), tribula, τρίβλος: Mith. vii, 16.

* DEIS (DM. 66), adject., sapiens, prudens.

FILU-DEISEI, fem. astutia, πανουργία: Cor. II, xi, 3; Eph. 4, 14.

DEMAS, nom. propr., Δημᾶς: Tim. II, iv, 10. DIABULUS (*diabaulus* Joan. vi, 70; viii, 44; voc. gr.), masc., diabolus, διάβολος: Luc. iv, 2, 3, 5, 6, 13; viii, 12; Joan. vi, 70; viii, 44; Eph. vi, 11 vid. ad h. l.; Skeir. I, b, c.

DIABOLA, fem., diabola, ἡ διάβολος: Tim. I, iii, 11.

DIAKAUNUS (voc. gr.), masc., diaconus, διάκονος: Tim. I, iii, 8, 12.

DIAKON (*diakon*), masc., diaconus, docum. *aret* et *neap*.

* DIGRS (vet. norv. *digr*, *digurd*, *hykr*, vet. sax. *thicki*, angl. sax. *ðik*, vet. fr. *thikke*, vet. sup. germ. *dih*, angl. *thick*, *ticht*, succ. *tjok*, dan. *tyk*, rec. sup. germ. *dick*, *dicht*; Gl. V, 411; Rehth. 172), adject., firmus, crassus, abundans.

DIGREI, fem., abundantia, ἀδρότης: Cor. II, vii, 20.

DIDIMUS, nom. propr. masc., Διδύμος: Joan. xi, 16.

DIK, vid. sub *Deigan*.

* DIUPAN (vet. norv. *diupr*, vet. sax. *diop*, *dopian*, angl. sax. *diop*, *dyppan*, vet. sup. germ. *tiuf*, *tauffjan*, vet. fr. *depa*, angl. *dip*, *deep*, succ. *djup*, dan. *dyb*, rec. sup. germ. *tef*, *taufen*; Gr. II, 48; Gl. V, 585, 587; Rehth. 634), conj. I, *daup*, *dupun*, *dupans*, profundum esse.

DIURS, adject., profundus, βαθύς: Mc. iv, 5; Cor. II, viii, 2.

DIURIPA, fem., profunda, βάθος: Luc. v, 4; Rom. viii, 59; xi, 55; βύθος: Cor. II, xi, 25.

DIURIL, fem., id., βάθος: Eph. iii, 18.

GA-DIURIAN, conj. II, fodere, excavare, φυδύνων: Luc. 6, 48.

DAURJAN, conj. II, 1), baptizare, βαπτίζων: Mith. iii, 11; Mc. i, 4, 5, 8, 9; vi, 14; x, 38, 59; Luc. iii, 7, 12, 16, 21; vii, 50; Joan. iii, 25, 2; x, 40; Cor. I, i, 15, 14, 15, 16, 17; x, 2; xii, 15; xv, 29; Gal. iii, 27; Skeir. III, a; IV, b; 2) βαπτίζω, βαπτίζεσθαι: Mc. vii, 4.

DAURJANDS, partic. et substant. (Mc. viii, 28), baptistus, βαπτιστής: Mith. xi, 11, 12; Mc. vi, 24, 25; vii, 2; Luc. vii, 20, 28, 35.

UF-DAURJAN, submergere, ἐμβάπτειν: Joan. viii, 26; baptizare, βαπτίζων: Luc. iii, 24; vii, 29.

DAURJANS, fem., baptisma, βαπτισμα: Mc. i, 4; x, 38, 59; vi, 30; Luc. iii, 5; vii, 29; xv, 4; Eph. iv, 5; Col. ii, 12; βαπτισμός: Mith. vi, 4, 8; Skeir. II, b, c; III, a, b, c, d.

DUS (vet. norv. dan. *dyr*, vet. sax. *dier*, angl. sax. *deor*, vet. sup. germ. *tor*, vet. fr. *diar*, succ. *djur*, angl. *dier*, *batav. dier*, rec. sup. germ. *thier*; gr. βίρ; Gr. III, 559; Gl. V, 417; Rehth. 636), neutr., bestia, ἄπιος: Mc. i, 15 vid. ad h. l.; Cor. I, xv, 32.

DIS (gr. δία, lat. *di-*; Gr. II, 723, 831; Gl. V,

696), particula inseparabilis, quæ 1) partim s'g i-
ficationem magis corroborat, verborum præcipue
separandi, participandi, ut: *disdailjan*, *dishniupian*,
dishnaupnan, *disskaidan*, *disskreitan*, *diskritnan*,
dishahjan, *distaheins*, *distairan*, *distaurnan*, *disail-*
ran, *disvinhjan*, *disviss*, ubi *dis* plerumque verbis
græcis cum δια- compositis respondet, ut *διαεπιζειν*,
διαπειν, *διαβερνυσαι*, *διασκορπιζειν*, etc., licet modo
simplicia græcorum, compositorum significationem
habent, modo composita pro simp icibus usurpentur; 2)
partim verbis ideam comprehendendi adjicit, ut: *dis-*
disriusan (ἐπεπιττειν), *disviggan* (ἐπιδύειν), *aisha-*
ban (συνέχειν, περιέχειν), *dishuljan* (καλύπτειν),
disssitan (λαβάνειν, ἔρχειν), *disinman* (κατέχειν).

DIVAN (vet. norv. *deylja*, vet. sax. *dojan*, vet. sup.
germ. *toujan*, succ. *doia*; Cf. V. 359; coll.
Dauhs), conj. I, *dau*, *divan*, *divans*, languidum,
debilitatum, mortuum esse; partic. *divans*, mortalis,
θνητός: Cor. I, xv, 53; Cor. II, v, iv; φθαρτός:
Cor. I, xv, 54.

EN-DIVANS, immortalis, incorruptus, ἀφθαρτος
vel ἀθάνατος: Tim. I, i, 17 vid. h. l.

EN-DIVANEI, fem., immortalitas, ἀθανασία: Cor.
I, xv, 53, 54; Tim. I, vi, 16.

AF-PAIJAN (Gr. I, 479 [3. edit.] secundum lec-
tionem ἐσχυμένον, quam Gotbium habuisse difficile
credas, immerito ut certam habet significationem
scoriandi, torquendi), conj. II, fatigare, ἐκλύειν:
Mth. ix, 36. (Sic etiam Gal. vi, 9 *af dauida* loco *af-*
maidai [vid. h. l.] legendum est.

DU (vet. sax. vet. fr. *to*, *te*, *ti*, angl. sax. *to*,
vet. sup. germ. *zi*, *zuo*, angl. *to*, batav. *toe*, *te*,
rec. sup. germ. *zu*; Gr. III, 254; Cf. V, 572; Al h.
Präp. 241 sqq.; Rehtb. 1087), Præpositio, quæ cum
dativo, raro autem, cum accusativo construitur, nec
uogreco πρός (cum accus.), et eis, latino *ad*, in respon-
det et præcipue motum ad, directionem in significat.

I. Cum dativo 1) *locati*: a) post verba veniendi,
eundi, ad, in, πρός, eis, raro ἐπί; sic post *gagjan*
Me. I, 38, 45; in, 11, 13; v, 19; x, 14, 32; xi, 15,
27; Luc. vi, 47; ix, 53; xiv, 26; xv, 18; xviii, 16;
Joan. iii, 26; vi, 5, 33, 37, 45; vii, 55, 57; xi, 15,
29, 32, 38; xiv, 12, 28; xvi, 5, 10, 13, 28; xvii,
11, 15; Tim. II, ii, 16; *atgaggan* Mth. xxv, 39;
xxvii, 28; Me. v, 15; vi, 25; xii, 48; xiv, 45; xvi,
2; Luc. viii, 19; ix, 12; xviii, 5, 14; Joan. vi, 17;
vii, 50; xii, 21; xviii, 29; *gagagan* Me. vi, 39;
Luc. viii, 4; *usgaggan* Me. I, 5; *gagjan* et *gagjanan*
sik Mth. xxvii, 62; Me. v, 21; vii, 1; x, 4; *galeiþan*
Me. iii, 15; vii, 53; xiv, 10; Luc. I, 25; Joan. vi, 68;
vii, 45; xi, 46; xiv, 23; Cor. II, viii, 17; ix, 5;
Tim. II, iv, 10; *galeiþan inn* Me. xv, 45; Luc. I,
28; *galeiþan ut* Joan. xviii, 38; *afleiþan* Me. iii, 7;
rinnan Cor. I, ix, 26; *gariunan* Eph. iv, 15; *urri-*
nann Me. xiv, 48; coll. etiam *fairrinnan du þaurstai*
pro greco ἀνάκειν: Eph. v, 4; *gasnivan* Phlpp. iii,
16; *faurbisnivan* Tim. I, v, 24; *gapeihan* Tim. II,
iii, 9; *vahsjan* Eph. ii, 21; Col. ii, 19; *gavandjan*
sik Luc. I, 59; vii, 10, 44; viii, 39; x, 6; *usvand-*
jan (sik) Tim. I, i, 6; *galisan sik* Me. iv, 1; *athaban*
sik Me. x, 55; post substantiva: *vigs* Thess. I, i, 11,
11; *atgaggs* Eph. ii, 18; *qums* Phlpp. i, 26; *gakumps*
Thess. II, ii, 1; etiam post *driusan* Me. iii, 11; v,
33; Luc. viii, 28, 4; et præcipue in formulis
dr.usan du knivam Luc v, 8 et *du fotum* Me. v,
22; vii, 25; Joan. xi, 52; et post *bistuggjan* Rom.
ix, 32; b) post transitiva, quæ sensum feren-
di, allerendi, ducendi, attr. hendi etc., habent;
post: *gavandjan* Luc. I, 16, 17; Cor. II, iii, 16;
Gal. iv, 9; Tim. II, iv, 4; Skeir. I, c; partici-
pium hujus verbi est etiam Cor. II, vii, 15 post *brusts*
is ufurassou du izvis sind subaudiendum; *briggan* Me.
ix, 17; *bairan* Mth. v, 23; Me. I, 52; vii, 52; viii,
22; ix, 18; Luc. xviii, 15; *abairan* Mth. viii, 16;
ix, 2; Me. x, 13; *tuhnan* Luc. xviii, 40; Tim. II, iii,
6; Skeir. IV, b; hoc verbo etiam subaudito Skeir.
I, c *so du gupa* (sc. *tuhando*) *gareihter* illustrandum

est; *gatiuhan* Me. xiv, 53; Joan. ix, 15; xviii, 15.
Hinc *zattarpien* apud Mth. xxvii, 5 non equidem ad
verbum responderi, sed in narratione convenienter
per *gatiuhan da stavai* convertitur; e contrario Cor.
II, x, 12 *szaggpien* *eaustou tvi* recte per *gatomjan sik*
du aihanoma redditur; *atþinsan* Joan. xii, 52; *atvun-*
pan Luc. xvi, 20; *atvunjan* Me. xv, 46; *lapon* Gal.
v, 15; Col. i, 12; Thess. I, ii, 12; iv, 7 (hic enim
du loco in legendum est); Tim. I, vi, 12; *vopjan*
Luc. xix, 15; *þraniman* Joan. xiv, 5; *insandjan* Mth.
xxvii, 19; Me. iii, 51; viii, 26; xii, 2, 4, 6, 15;
Luc. i, 27; iv, 26; vii, 3, 6, 19, 20; xx, 10; Joan.
xi, 3; xvi, 7; xviii, 24; Cor. II, xii, 17; Eyb. vi,
22; Phlpp. ii, 23; Col. iv, 8; Neh. vi, 17; *fruletan*
Me. viii, 5; *ellaþjan* Luc. xix, 23; c) verba directio-
nem ad significantia nostram particulam habent in
sensu post, ad, in, solemniter græco πρός, ἐπί
respondentem; *asbraidjan handans du managein* (πρός)
Rom. x, 21, *du þaim laura sik uffanjan* (εὐ-
προσθενέπεξεῖν) Phlpp. iii, 14; *du druzam veihan*
(θρημαζειν) Cor. I, xv, 52, et etiam post *gaganair-*
jan (καταλάττεσθαι τινα) Cor. I, vii, 11; *ussaiman du*
himina (eis) Me. vii, 34; *augona ushofjan du himina*
(eis) Luc. xviii, 15; *Joan. xvii, 1; atsunan du sis*
(ἐπέχειν ἐαυτῶ) Tim. I, iv, 16; post *fairvetjan* (eis)
Luc. iv, 20; Cor. II, iii, 7; imprimis post *issavun*
(eis) Mth. vi, 26; Me. x, 21, 27; xiv, 67; Luc. I, 48;
ix, 16, 38; xx, 17; Joan. xiii, 22; præterea post
bingan kniva (πρός) Eph. iii, 14; post *bidjan* (πρός)
Mth. vi, 6; Cor. II, xii, 7; Sk-ir. V, d, et post sub-
stantiva *bida* Rom. x, 1; post *hropjan* Luc. xviii, 7;
post verba pugnandi, *sakjan* (πρός) Me. ix, 10; Skeir.
IV, a, *andriunan* Me. ix, 54; præsertim post verba
loquendi et ducendi, *qihan*, *rodjan*, ubi Græcis dai-
vum simpliciter usurpat: Mth. viii, 7, 9, 10, 19, 20,
21, 22, 26, 52; ix, 2, 6, 9, 11, 12, 15, 18, 24, 28,
37; xi, 5, 4; xxv, 40; xxvi, 74, 75; xxviii, 41, 45,
64; Me. I, 57, 58, 40, 44; ii, 3, 8, 10, 14, 16, 17,
18, 24, 25; iii, 3, 4, 5, 25, 52; iv, 13, 21, 24, 53,
55, 58, 59, 40, 41; v, 9, 19, 51, 54, 56, 59, 41; vi,
19, 18, 22, 24; vii, 6, 9, 18, 27, 28, 29, 35; viii, 1,
17, 19, 21, 27, 29, 34; ix, 1, 5, 12, 27, 28, 29, 31,
33, 36; x, 3, 11, 14, 18, 20, 21, 26, 28, 37, 38, 39,
42, 49, 51, 52; xi, 1, 6, 14, 17, 21, 22, 23, 28,
29, 35; xii, 7, 12, 14, 15, 16, 17, 24, 32, 34, 36,
38; xiv, 12, 13, 48, 61, 65, 70; xv, 2, 12, 15; xvi,
3, 6, 7; Luc. I, 15, 18, 19, 22, 28, 30, 34, 53, 58,
61; ii, 10, 15, 17, 18, 20, 54, 48, 49, 50; iii, 7, 12,
13, 14; iv, 3, 6, 9, 21, 25, 36, 45; v, 4, 5, 10, 20,
22, 24, 27, 30, 31, 33, 44, 56; vi, 2, 5, 8, 9, 10,
14, 20, 42; vii, 6, 8, 9, 15, 14, 22, 24, 40, 45, 44,
48, 50; viii, 21, 22, 25, 48, 49, ix, 5, 11, 12, 15,
14, 20, 25, 33, 44, 48, 59, 55, 57, 58, 59, 60, 62;
x, 2, 9, 18, 22, 26, 28, 29; xi, 10, 15, 21, 22, 25;
xv, 3, 6, 12, 18, 22, 27, 29, 31; xvi, 1, 2, 6, 7,
14; xvii, 3, 7, 8, 14, 19, 22, 57; xviii, 9, 19, 22,
29, 31, 42; xix, 3, 8, 9, 15, 17, 19, 22, 24, 25, 31,
32, 33, 39, 40, 46; xx, 1, 3, 9, 19, 25, 28, 34, 41,
42, 45; Joan. vi, 5, 12, 28, 29, 30, 34, 53, 45, 57,
61, 67; vii, 3, 9, 21, 26, 33, 45, 50, 52; viii, 12,
13, 14, 19, 21, 23, 25, 28, 31, 39, 42, 48, 52, 57;
ix, 7, 10, 12, 17, 24, 29, 30, 34, 35, 49; x, 6, 7,
24; xi, 7, 8, 11, 14, 21, 24, 32, 34, 39, 44, 46; xii,
19, 22, 29, 35; xiii, 12, 27, 33, 37; xiv, 2, 2, 26,
xv, 3, 20, 22; xvi, 7; xviii, 11, 17, 21, 23, 30, 31;
ix, 9, 10; Rom. ix, 15, 17, 20; x, 11; Cor. I, xii,
21; Gal. ii, 14; Thess. I, ii, 16. Hinc post locu-
tiones *manþ usluknan* Cor. II, vi, 11 et *vaurd varþ*
Joan. x, 53; in Cor. II, i, 13 *vaurd usnar þata du*
izvis et vii, 14 *voftuli usvara so du teitan* (in posteri-
ori loco pro ἐπί c. gen., sic ante Titum) *verbum di-*
cendi supplendum est. Est etiam modo elliptice adest
Ephes. inscript. *aspistaule du alfaisim* et subscript.
du afaisim ustauh, et pariter in omnibus epistolaru-
rum in- et subscriptionibus, quæ nobis servatæ sunt;
2) in sensu *temporati*, a) in genere temporis, quo
encliter aliquid accidit, significat, ut Cor. I, xv,

32 *du maurgina* (αἰσῶρα) *gasviltam*; Luc. xvii, 8 *du naht matjan* (βραχίτις); b) communiter idem valet atque in, per, iis, πρὸς, ἐπὶ c. accus. Interroganti quamliu? sic Luc. iv, 23 *galukuoda himins du jeram þrim*; Joan. vi, 27 *visan du libuinai arveinon*; et in formulis *du aiba* Joan. xii, 34; xiv, 16; xv, 16; Cor. II, ix, 9; *du airan* Rom. xi, 36; Cor. II, xi, 34; Gal. i, 5; *du weilai* Joan. v, 35; Philen. 15; *du leitilai weilai* Cor. II, vii, 8; Skeir. VI, a; *du mela* Luc. viii, 13; *du leitilamma mela* Skeir. IV, b; *du meta weilas* Thess. I, ii, 17. — 3) In sensu metaphorico usurpatur ubique verbum directionem quamdam ad, in, fundamentaliter significat; sic ergo a) ubi scopus, finis, determinatio, consensio exprimitur, quo in casu *du*, græco εἰς, πρὸς; et ἐπὶ c. accus., latino in, ad respondet: Mth. viii, 1; xxvii, 7; Mc. i, 4, 44; vi, 11; xv, 8, 9; Luc. ii, 32, 34; iii, 3, v, 14; ix, 5; xiv, 31 h. l., 35; xviii, 4; Joan. ix, 39; xi, 4; xiii, 29; xvii, 23; xviii, 37; Rom. vii, 10; ix, 22, 23; x, 1, 4, 10; xiv, 1; xv, 4, 7; Cor. I, v, 5; x, 31; xi, 24, 25; xii, 13; xiv, 26; xv, 34; xvi, 15; Cor. II, i, 20; ii, 16; iv, 6, 15; v, 5; vii, 3, 9, 10; viii, 2, 14, 19; ix, 4; x, 4, 8, 15; xi, 8; xiii, 10; Gal. i, 6; ii, 8; Eph. i, 5, 6, 10, 14; ii, 10, 22; iii, 19; iv, 12, 13, 14, 16, 29; v, 2; vi, 18; Philpp. i, 17, 19, 25; Col. i, 29; ii, 22, 25; iii, 10, 21; Thess. I, iii, 3; v, 9; Thess. II, i, 11; Tim. I, i, 16; iv, 5, 7, 8; Tim. II, ii, 14, 20, 21, 25; iii, 13, 15, 16, 17; iv, 11 (iv, 5 pro gr. κατά); Neh. v, 16; Skeir. I, d; II, d; VIII, b, d; hoc etiam annumerandum est *þata wa ist du swa managaim* (εἰς) Joan. vi, 9 quod aliunde semel occurrit. Huc etiam pertinent *duþe* (duþþe), ad id (pra-t-rea), *duwe*, ad quod, vid. sut *þata* et *Was*; b) in determinationibus predicativis, ubi ad significat, et partim græco εἰς respondet, partim, more germanicarum linguarum, casum attributi exprimit; sic post *visan* Mc. x, 8; Cor. I, xiv, 22; Col. iv, 14. Hinc Gôhus etiam vertit ἀπελθὲν per *du botai visan* Gal. v, 2 et ἀποθνήσκει ἐστὶ per *du usvaurþai ist* Tim. I, iv, 4; post *vairþan* Mc. xii, 10; Luc. iii, 5; xx, 17; Joan. xvi, 20; Cor. II, vi, 18, *nimam du qenai* Neh. vi, 18; *agan du qenai* Mc. xii, 23; Luc. xx, 53; *haban du gamana* Philen. 17; hinc *xepðeiv* per *du gavaurkja haban* redditur Philpp. iii, 8; post *taujan* Joan. vi, 15; x, 35; Rom. ix, 21; Gal. v, 15; *gotunjan* Mc. xi, 17; Luc. xix, 46; Eph. ii, 14; *gaskupjan* Eph. ii, 15; *gagaleikun* Cor. II, xi, 15; *maidjan* Philpp. iii, 21; *du leikja qafrištahta* (μαρτυροῦσθαί) Gal. iv, 19 h. l.; *rahnjan* Rom. ix, 8; *gibun* Thess. II, iii, 9; *atigiban* Joan. xiii, 15; *layjan* (du *plata fan-u*) Mth. ix, 18. — Sed fundamentalis idea multa n. agis innotescit in sequentibus e. sihus, qui ad l, c fore referuntur: c) ad, πρὸς, post *vrohjan* Joan. v, 45 et *svurohjan* Luc. xvi, 1; *þagkjan du sis misso* Mc. xi, 31; item Cor. II, 3, *1 anafihis boko du isvis þaurbum* (ubi tamen epistola ad vos [scilicet scripta est] intelligi possit, coll. supra 1, e ad finem); Cor. II, iv, 2 *ustaikejan sik silban du allaim mihvisseim*; sic *ustaikeins* Luc. i, 80; d) relative ad, ἐπὶ c. dat. et accus., εἰς; Mc. x, 11 *horinaþ du þizai* (quod etiam secundum f) vel g) explicari potest); Joan. xii, 16 *þata vas du þanma gacatliþ*; item Cor. II, ix, 1 *andbaiti rahtoda du veiham*; x, 16 in *framþajjan arbaiddim du manvaim wopan*; xi, 6 *gacatliþida in allaim du isvis*; e) in respectu ad, comparative ad, p.r.c. πρὸς; e. accus., in locutionibus *gaggan gafehaba du þaim þairi uti sind* Thess. I, iv, 12, *gaggan in hundagein du þaim uta* Col. iv, 5, *rahtaba gaggan du sunjai* Gal. ii, 14; f) in, εἰς, in quantum actio in objectum præpositivum dirigitur, post *svaurkjan* Luc. xvii, 3; Cor. I, viii, 12; *siavuds* Rom. viii, 7; *friaþva haban* Cor. II, ii, 4; coll. vii, 15; *gamainduþs* Cor. II, ix, 15; g) super, in, ἐπὶ c. dat. et accus., εἰς, πρὸς; post verba affectuum et similibus, ut *inselman* Mc. viii, 2; Luc. vii, 15; *swegnan* Luc. i, 47; *venjan* Joan. v, 45; Rom. xv, 12; Cor. II, i, 10; Tim. I, iv, 10; v, 5, *traujan* Mth. xvii, 15; Cor. II,

i, 9 et *traujans* Cor. II, iii, 4, vii, 4; *galaubjan* Mc. ix, 42; Joan. vi, 35, 40, 47; vii, 38, 39; ix, 35, 36; x, 42; xi, 25, 26; xii, 35, 42, 44, 46; xiv, 4; xvi, 9, xvii, 20; Rom. ix, 35; x, 10, 11; Philpp. i, 29. — *) Minus recte, vel saltem pro suo solemniori usu minus explicabile ponitur *du* Mc. viii, 11 in *sokjundans du imma taika* (παρὰ e. genit.).

II. Cum accusativo: tantummodo Col. iv, 10 *du þauri nemþ anabusins* (περὶ e. genit.) et vs. 13 *habaiþ munag aljan du þans* (εἰς e. genit.); ubi cum bi commutatur. — * Quoad locum Joan. xvi, 32 *distahjada waizjuh du s-ina* (πρὸς τὰ ἴδια) ut accusativus explicari nequit, quia neque in evangelio *du* cum accusativo occurrit, neque in genere cum hoc casu ad significat. In annotatione ad h. l. *seina* ut genitivus spectavimus et per ellipsim illustravimus, quod forsitan in *seinamma* vel, conciente Zahn, in *seinaim* commutandum est.

III. Infinitivo adjectivi, immediate ante solemniter præmittitur, in epistolis tamen et Skeireis ab eo per predicatum, objectum, vel alias per vocabulum infinitivi determinativum separatur, ut Cor. I, vii, 23 *du triggs visan*, ix, 6 *du ni vaurkjan*, Rom. vii, 5 *du akran bairan*, Thess. II, i, 5; Rom. xi, 11 *du in aljana briggan*, Philpp. iv, 10; Thess. II, ii, 2 *du ni sprauto vagjan*, Cor. I, vii, 10 *du galiugagudam gacatliþ matjan*, Skeir. II, c, d. In hoc nexu modo ut subiectum modo ut objectum, in utroque articulum admittens, usurpatur: Mc. xi, 33 *þata du frijan guþjah þata du frijon neuvandjan sve sik silban managjo ist allaim þaim allbrunstim*; x, 40 *þata du sitan af taitsvon meinai mist meiu du giban*; (!) ut subiectum, pro græc. τὸ e. infinit.: Cor. I, xi, 6 *agl. ist qinon du kapillon aiþþan skaban*; Cor. II, ix, 1 *ufjo mis ist du meljan izvis*; Philpp. i, 24 *du visan in leika þaurfizo* (ist) in izvara; vel pro simplici infinitivo: Mc. ii, 19 *wapar azeitizo ist du giban*, x, 40 *nist meim du qþan*; Thess. I, iii, 4 *anavairþ vas uns du vinnan aghþos* (alias vero Tim. I, i, 16 *anavairþai vesun du galaubjan imma*); Skeir. II, c *gadub vas du garehsn daupeinai andniman*; 2) ut objectum, ubi scilicet quo tendit actio, determinationem, consecutionem, et p. asertim finem indicat; tunc a substantivis, verbis, formulis necnon et integ. is sententiis pendet, poniturque a) pro græco infinitivo: Tim. I, i, 16 *anavairþai vesun du galaubjan*; Rom. xi, 26 *urrinniþ us sion sa lausjands du afvandjan afgudein*; Luc. iv, 18 *gasulboda mik du vailamerjan unledaim. insandida mik du ganasjan*; Joan. xii, 4 *skafida sik du galevjan ina*; Luc. ix, 16 *gaf klavans siponjam du faurlagjan managein*; Joan. vi, 31 *hlafis gasim du matjan*; 52 *leik giban du matjan*; Col. i, 25 *rugin giban ist: mis du usfulljan vaud*; Cor. II, xi, 2 *gavadjoda izvis ainamma vaira mauja svikna du usgiban xristau*; Cor. I, vii, 25 *qaarmaiþs fram frauin du triggs visan*; Luc. xix, 48 *managri hahaita da hausjan imma*; Col. i, 22 *gafriþudai þair dauþu du atsajan izvis veihans*; Col. iv, 3 *uslukai unsis haurd vaurdis du rodjan runa*; Philpp. iv, 10 *gacatliþ du faur mik fraþjan*. — b) Pro τὸ e. infinitivo, plerumque determinationem significans; sic post: *urrinnan* Mc. iv, 3; Luc. viii, 5; *ushaffjan sik* Mth. xi, 1; *anairimpan* Luc. v, 4; *edde*, more græco constructum, *ondvairþi senata gauljjan* (du *gugan*) Luc. ix, 51; *anabudun* Luc. iv, 10; *bundonjan* Joan. xiii, 24; post *usfullnoda mel* Luc. i, 57; *usfullnodaun dugos* Luc. ii, 6, 21; *hlauts urran* Luc. i, 9, *fauraist munsi* Cor. II, viii, 11; *vallufni haban* Mc. iii, 15; Cor. I, ix, 6; *ausona haban* Luc. viii, 8; *manvaba haban* Cor. II, x, 6; *vig manvjan* Luc. i, 77, 79; huc pertinet etiam Luc. vi, 7, ubi *κεκοπησεν* per *l. l. du vrohjan* (facultatem, occasionem ad accusandum) redditur; ut magis adhue finale habendum est Philpp. iii, 10, cum *du kunnan ina* respondeat τὸ in *nsurassans kunþjis izvuis* in vs. 7, cui addet Skeir. IV, d: *þo nu usakana vesan ni va þis þata nei ei frauþos mikilein gakannde ii. ak da*

gatorhjan hrist sabailians. — c) pro eis tō e. infinitivo : Mth. xxvi, 2 *sanas mans atg bada du ushranjjan*; Thess. II, III, 9 *ei uns silhans du frisak'ai gebeima du galeikon unsis*; Thess. I, III, 5 *insandida du uskunuan galaubein*; Luc. IV, 29 *brahtedun ina und auhnisto his fuisrganjis du asdrausjan*; Rom. VII, 5 *vinnoos vaurhtedun in lipnu du ukraa bairan*; Thess. I, III, 15 *ganuahan gatau-i frishvai du tulgan hairtona*; Luc. V, 17 *mahts fraujsins vas du huiljan*; Rom. XV, 8 *iesus andbahts varsh bimaitis da galulgmj gahaita*; XI, 11 *varsh ganists piulom du in aljanu briggan*; Thess. I, II, 16 *ganisun du usfulljan frauarhtins*; Cor. I, VIII, 10 *mipreissi is taurjula du gal ugagudam gasalsh matjan*; Thess. I, IV, 9 *at gusha us'aisida sijuh du frijan*; Rom. XII, 2 *i maishjsh ananiujshai frajshis du gakusian*; Thess. II, II, 2 *vid-jm izms in qumts fraujsins du ni sprautu rajjan*; Thess. I, II, 12 *bidjan jah gasplaihan jah veitvojan du yaygm izvis vairpaba*; Mc. XIV, 55 *sokidedun veitvodiha du ajdanhjan ina*; Cor. I, XI, 22 *gurdins habuih du matjan jah drigkan*; Thess. II, I, 5 *taikns gara hitaisos sauos da vairpans briggan izvis*; Rom. XII, 5 *frishjan du vailla frajshjan*; Cor. II, VII, 5 *in hairtan unsraim sijuh du gasvitan jah samana lhan*; Skeir. I, d *skulda du galeikon seinai frodein mans aftra galaphon*; hoc etiam addorendi sunt casus, ubi Gothus infinitivum loco graeci substantivi usurpat : Luc. V, 4 *athalid natja du fisikon (eis apas)*; XIV, 28 *rahmsjh habuiu du usitahan (eis apastomun)*; Thess. I, XIV, 17 *fravitanda du gamotjan (eis ukraastomun)*; incorrectum est autem Mth. XXVII, 7 *du usplhan (eis tagon)*, quod du usplham legendum esset, vid. ad h. l. — d) Pro pros tō e in infinitivo : Mth. V, 28 *sauran qinon du luston izas*; VI, 1 *armaion taajan in andvairhja manne du suinon im*; Mc. XII, 22 *giband taiknats du asairzjan*. — e) Pro eti tō e. infini. Cor. I, XI, 21 *fairsnivan du matjan*. — f) Pro eivēn e. infini. Cor. II, VII, 12 *melida du gaba rhtjan usdaudein*. — g) Pro ina ; Mc. III, 14 *garaurhta valif du risan (iva vasi) mij sis*; Joan. XVII, 4 *vaurst atgust mis du vaurkjan (iva potōs)*. — h) Pro graeco participio : Mc. X, 46 *et Luc. XVIII, 35 bluda sat saur vig du aihtran (pros autōn)*; forsān Gothus etiam Luc. XIX, 48 *is'xpriamto akōvōn (hahaida du hausjan) legit*.

IV. Ut adverbium : tantum apud Luc. VIII, 44 *atgaggander du*; probabilissime tamen etiam Mc. X, 13 *buirandam du legendum est, vid. ad h. l.*

V. In compositione : 1) *duple* (du'be et *duple*), vid. sub *pata*; *duwe*, vid. sub *Was*; 2) sed non nisi cum verbis reipsa componitur : *duginnan*, *durinnan*, *duatodjan*, *duvakjan*; bicomposita : *duatgaggan*, *duatrinnan*, *duatsnivan*; *dugasavean*, *dugavindan*; *duvadustodjan*.

* DUBO (vet. norv. *dufa*, vet. sax. *duba*, angl. sax. *duwa*, vet. sup. germ. *tuba*, suec. *dufa*, dan. *due*, angl. *dove*, rec. sup. germ. *tauhe*; Gr. II, 412; III, 361; Gl. V, 350), fem., columba.

BRIVA-DUBU, corvus, cornix (vid. sub *Hraiv*); *turtur*, τρυών : Luc. II, 23.

DUGAN (vet. norv. et fr. *dugt*, vet. sax. et angl. sax. *dugan*, vet. sup. germ. *tuagan*, suec. *duga*, dan. *due*, rec. sup. germ. *tauzen*; Gr. II, 23; Gl. V, 369; Rehtb. 695), conj. anom. : *daug*, *dugun*, *duhta*, prodesse, *sumpēren*; Cor. I, X, 25; *xpōstom einas*; Tim. II, II, 14.

DULGIS, masc., debitum, *xpēns* : Luc. VII, 41, ubi *dulgis skula*, debitor, *xpēnsidērtas*.

DULGA-HAITJA, vid. sub *Haitan*.

DULJS (vet. sup. germ. *tuld*, med. sup. germ. *dult*; Gr. III, 521; Gl. V, 421; Schm. I, 366 sqq.), fem. (etiam masc. Mth. XXVII, 15, et fem. anom. Joan. VII, 14, dlativ. *dulsh*), festum, *isoptas*; Mth. XXVII, 15; Mc. XV, 6; Luc. II, 41, 42; Joan. VI, 4; VII, 2, 8, 10, 11, 41, 57; XII, 12, 20; XII, 29; Col. II, 16.

DULPJan, conj. II, festum celebrare, *isoptasēn*; Cor. I, V, 8.

DUMBS (vet. norv. *dumbi*, angl. sax. *damb*, vet. fr. *dambe*, *dume*, vet. sup. germ. *tumb*, angl. suec.

dumb, dan. *dum*, rec. sup. germ. *dambu*; Gr. II, 59; Gl. V, 425; Rehtb. 695), adject. mutus, *κωφός*; Mth. IV, 53; Luc. I, 22.

AF-DUMEXAN, conj. III, obmutescere, *παραμωθαι*; Mc. IV, 50.

* DRABAN (coll. *dreiban*), conj. I, *drof*, *drobuu*, *drabans*, cadere.

GA-DRABAN, excidere, *καταειν*; Mc. XV, 46.

DRAGAN (vet. norv. *draga*, vet. sax., angl. sax. *dragan*, vet. sup. germ. *tragan*, angl. *drat*, *drav*, dan. *drage*, suec. *draga*, rec. sup. germ. *trauen*; lat. *trahere*; Gr. II, 41; Gl. V, 492), co. j. I, *drog*, *drogun*, *draguns*, *labere*; *sis dragan*, *avervare sibi*, *επισωραειν*; Tim. II, IV, 3.

GA-DRABAN, id., Tim. II, IV, 3 vid. h. l.

DRAGAN, vid. sub *Drighan*.

DRAIBJAN, vid. sub *Dreiban*.

DRAKMA (voc. gr.), ma-c, drachina, *δραχμῶν*; Luc. XV, 8, 9.

DRAUHSNA (*drausna* Skeir. VII, d; Gr. III, 462), fem., mca, buccella, *ψυχῶν*; Mc. VII, 28; Luc. XVI, 21; *κλάμα*; Joan. VI, 12; Skeir. V I, d.

DRAHTS, vid. sub *Drugan*.

DRAUSJAN, vid. sub *Driusan*.

DREIBAN (vet. norv. *drepa*, *drifa*, vet. sax. *driban*, angl. sax. *drifan*, vet. sup. germ. *triban*, angl., dan. *drne*, suec. *drifva*, batav. *dryven*, rec. sup. germ. *triben*; Gr. II, 13; Gl. V, 481), conj. I, *draib*, *dribnu*, *dribans*, *pellere*; *us gaqumshim dreiban*, *pellere e conciliis*, *ἀποσυναγωγῶν παειν*; Joan. XVI, 2.

US-DREIBAN, expellere, *ἐβαλλειν*; Mth. IX, 25, 35, 34; Mc. VI, 15; IX, 18, 28, 38. Luc. VIII, 34; IX, 40, 45, 49; *ἀποστέλλειν*; Mc. V, 10.

DRAIBJAN, conj. II, compellere, *nrgerē*, *ἀλλοειν*; Luc. VIII, 29; *σκόλλειν*; Mc. V, 35; Luc. VIII, 49; *draibjan sik*, *σκόλλεσθαι*; Luc. VII, 6.

DRIGKAN (*driggkan* Mc. X, 53, 59; Luc. X, 7 et solemniter apud Joan.; *drigan* Luc. V, 39; Eph. V, 18; vet. norv. *drecka*, vet. sax. *drincan*, *drencian*, angl. sax. *drincan*, *drencan*, vet. fr. *drinka*, *drenka*, vet. sup. germ. *trinkan*, *trinkjan*, angl. *drink*, suec. *drieka*, dan. *drikke*, rec. sup. germ. *trinken*, *tränken*; Gr. II, 36; III, 465; Gl. V, 553; Rehtb. 692 sq.), conj. I, *dragk*, *drugkan*, *drugkans*; *bibere*, *πινειν*; Mth. VI, 25, 31; XI, 18, 19; Mc. X, 38, 39; XV, 25; Luc. I, 15; V, 30, 33, 39; VII, 55, 34; X, 7; XVII, 8, 27, 28; Joan. VI, 53, 54, 56; VII, 37; XVII, 11; Cor. I, IX, 4; X, 4, 21, 31; XI, 22, 25, 26, 27, 28, 29; XV, 32; *vato drighan*, *ὕδροποιειν*; Tim. I, V, 25; particip. pass. *drugkans*, *bibitum*; *drugkans visan*, *μεθύειν*; Cor. I, XI, 21; *drugkans vairshjan*, *μεθυσκεσθαι*; Thess. I, V, 7.

ANA-DRIGKAN, inebriari; *anadrighan sik*, inebriari, *μεθύσκεσθαι*; Eph. V, 18.

GA-DRIGKAN, bibere, *πινειν*; Luc. XVII, 8.

DRACK (*dragyk* Joan. VI, 55), neutr., *potus*, *πόσις*; Joan. VI, 55; Rom. XIV, 17; Col. II, XVI; *πόμα*; Cor. I, X, 4.

DRACKJAN (*draggkjan* Mth. XXVII, 48), conj. II, *potu-recrare*; *ποτιζειν*; Mth. XXV, 42; XXVI, 48; Mc. XV, 36; Rom. XII, 20; Cor. I, XII, 13.

GA-DRACKJAN, id., Mth. X, 42; Mc. IX, 41.

DRUCKANEI, fem., ebrietas, *μῆθη*; Rom. XIII, 13; Gal. V, 2 vid. ad h. l.

AF-DRUCKJA, masc. ebrius, ebriosus, *μῆθος*; Cor. I, V, 11; *ὀινόποτος*; Mth. XI, 19 vid. ad h. l.

VEIN-DRUCKJA, vini potior, *ὀινόποτος*; Luc. VII, 34.

DRIUGAN (vet. norv. *drott*, vet. sax. *draht*, angl. sax. *driht*, *dragan*, *drahtian*, vet. fr. *dracht*, *drecht*, rec. sup. germ. *tross*; byzant. *δραγγος*, *δοονγγάμος*; Gr. II, 452; III, 473; Gl. V, 517; Rehtb. 691. Ducang. Gloss. med. et infim. lat. voc. *Drungus*), conj. I, *drauh*, *dragun*, *drugans*, *militare*, *στρατευειν*; Tim. I, I, 18.

GA-DRAHTS, miles, *στρατευοτης*; Mth. VIII, 9; Mc. XV, 16; Luc. VII, 8; Joan. XIX, 2; Tim. II, II, 3.

DRAHTJAN, conj. II, *stipendia facere*, *militare*,

στρατεύεσθαι : Cor. I, ix, 7; Cor. II, x, 3; Tim. II, ii, 4; *sa þammei drauchtino*, is, quem seruid, ὁ στρατολογῶν : Tim. II, ii, 4.

DRACHTINASSUS, DRASE., militiā, στρατεία : Cor. II, x, 4.

DRACHTI-VITOH, vid. sub *Vitan*.

DRISIAN (vet. sax. *driosan*, angl. sax. *dreusan*; Gr. II, 21; Gl. V, 545), conj. I, *draus*, *drusun*, *drusans*, cadere, πίπτειν : Me. iv, 20; Luc. v, 12; vi, 50; viii, 41, x, 18; xvi, 20; xvii, 16; xx, 18; Joan. xi, 52; Rom. xiv, 4; Cor. I, xiv, 25; ἐπιπίπτειν : Me. xii, 25; *drisun ana* —, ἐπιπίπτειν : Me. iii, 10; Luc. xv, 20; *drisun du* —, προσπίπτειν : Me. iii, 11; v, 57; vii, 25; Luc. v, 8; viii, 28.

AT-DRISAN, prociere, cadere, προσπίπτειν : Luc. viii, 47; ἐπιπίπτειν : Neh. vi, 16; ἐπιπίπτειν : Tim. I, ii, 6, 7; vi, 9; Skeir. I, a; II, b.

GA-DRUSAN, cadere, πίπτειν : Mth. vii, 25, 27; x, 29; Me. iv, 4, 5, 7, 8; v, 22; Luc. vi, 50, 49; viii, 6; viii, 8, 14; xvi, 17; Joan. xii, 24; xviii, 6; Rom. xi, 11, 22; ἐπιπίπτειν : Rom. xv, 3; ἐπιπίπτειν : Cor. I, xii, 8; projici, βάλλεσθαι : Mth. v, 29, 30.

DIS DRISAN, incidere, ἐπιπίπτειν : Luc. i, 12.

US-DRUSAN, ejicere, rejicere, ἐπιπίπτειν : Rom. ix, 6; Gal. v, 4.

DRUSO, fem., præcinitium, κρήνος : Mth. viii, 52; Me. v, 15; Luc. viii, 35.

DRUS, masc., casus, πτώσις : Mth. vi, 27; Luc. ii, 51.

US-DRUSTS, fem., aspreo, rudis, aspera via, τραχεῖα : Luc. iii, 5.

AF-DRAUSIAN, conj. II, ejicere, κατακρημνίζεσθαι : Luc. iv, 29.

GA-BRAUSIAN, id., καταβάλλειν : Cor. II, iv, 9; καταβάζειν : Luc. x, 15; καθαιρεῖν : Luc. i, 52.

DRUGHJA et DRUGKANĒI, vid. sub *Dr'gkan*.

BRUNJAN (batav. *drumen*, rec. sup. germ. *drōh-uen*; DM. 125, 615), masc., clamor, vox, sonus, φθόγγος : Rom. x, 18.

DRUS, vid. sub *Driusan*.

DRUSTS, vid. sub *Driusan*.

DROBJAN (vet. sax. *drobi*, *drobian*, *druban*, angl. sax. *drof*, vet. sup. germ. *trobi*, *trobjan*, rec. sup. germ. *tuben*; Gl. V, 489), conj. II, turbare, conturbare, perturbare, ταρασσέν : Gal. i, 7; v, 10; ἀναστατόν : Gal. v, 12; part. *drobjands miþ...*, tumultuans cum, συστασιώσης : Me. xv, 7.

DRORNAN, conj. I-I, terrere, θροιάσθαι : Thess. II, ii, 2 h. I.

CA-ROBNAN, id., ταρασσέν : Luc. i, 12; Joan. xii, 27.

IX-DRORNAN, id., Joan. xiii, 21; xiv, 1, 27.

DRONNA, masc., seditio, ἀκαταστασία : Cor. II, xii, 20.

DVALS (vet. norv. *dvalinn*, *dvelia*, vet. sax. *bidu-lion*, angl. sax. *dvelian*, *dvalian*, vet. sup. germ. *twe-lan*, vet. fr. *dwila*, dan. *dvale*, batav. *deaelen*, suec. *däl*, angl. *dull*, rec. sup. germ. *toll*; Gr. II, 29; Gl. V, 548; Reith. 697), adject., fatuus, μωρός : Mth. v, 22; vii, 26; Cor. I, iv, 10; Tim. II, ii, 16, h. I.; ii, 25; *dvalana gataujan*, insanire, μωραίνειν : Cor. I, i, 20.

DVALIPA, fem., insanīa, stultitia, μωρία : Cor. I, i, 18, 21, 25; τὸ μωρίον : Cor. I, i, 25.

DVALI-VAURDEI, vid. sub *Vaurd*.

DVALMÖN, conj. II, insanire, μαινέσθαι : Joan. x, 20; Cor. I, xiv, 25.

DOBNAN, vid. sub *Daubs*.

DOBS, vid. sub *Daban*.

DOGS, vid. sub *Dag*.

DOMS (vet. norv. *domr*, *darma*, vet. sax. *dom*, *deman*, *domian*, angl. sax. *dom*, *deman*, vet. sup. germ. *tom*, *tomjan*, vet. fr. *dom*, *dema*, *domia*, angl. *doom*, *deem*, suec. *dōma*, dan. *dømme*, rec. sup. germ. *dammen*; lat. *dammare*; Gr. II, 44, 452; DRA. 749, 768; Reith. 684, 696; Gl. V, 354 sqq.), masc., sententia, judicium, Skeir. II, b; VI, c.

DOMJAN, conj. II, judicare, considerare, examinare, κρίνειν : Cor. I, x, 15; Cor. II, v, 15; διακρίνω : Cor. I, xi, 29; ἐγκρίνειν : Cor. II, x, 12; ἡγίσθαι : I Hlpp. iii, 8; *usvaurhtana domjan* et *garaihtana domjan*, vid. sub *Raihts* et *Vaurkjan*.

AF-DOMJAN, 1) dijudicare, judicare, κρίνειν : Joan. xvi, 11; καταδικάζειν : Luc. vi, 57; 2) detestari, καταβηματίζειν : Mth. xxvi, 74.

BI-DOMJAN, judicare, κρίνειν : Col. ii, 16.

GA-DOMJAN, de aliquo judicare, comparare, dijudicare, συγκρίνειν : Cor. II, x, 12; κατακρίνειν : Me. xiv, 64; *garaihtana* et *usvaurhtana gadomjan*, vid. sub *Raihts* et *Vaurkjan*.

AF-DOMEINS, fem., conlemnatio, Skeir. viii, b.

FAUR-DOMEINS, præjudicium, πρόκριμα : Tim. I, v, 21.

DOFS, vid. sub *Daban*.

E

EI (coll. vet. norv. *er*; Gr. III, 14, 165), part. cula relativa (quia I) suffixa a) demonstrativa et particula relativae sunt, *saei qui*, *þatei quod*, *þeei quod*, *þalei quo*, *þavei ubi*, *þaþroei qua*, *miþþaneu dum*, *sveei quemadmodum*, *suns-i statim ac*, *in þizei qua propter*, *faurþizei antequam*, *þatainei tan um*, vid. sub *þata*, *þan*, *sua*, *suns*, etc.; b) pronomibus personalibus etiam annexitur, ut græco relativo, ad pronomem personale præcedens relato respondeat : Cor. II, x, 1 ik silba *þavils bidja izvis ikei* (ἵ) *aan andangi hauns im*; Cor. I, xv, 9; Rom. xiv, 4 þu was is þu ei *stojis framþjana skalk* (ὁ κατακρίνων, (c contra Rom. ix, 20 þu was is ei *undvaurðjais*, a pro þuei ponitur); Me. i, 11 þu is *sunts meins sa luba in þuzei* (ἐν ᾧ) *vaula galcikaida*; Luc. iii, 22; Me. i, 11 marg. þu is *sunts meins sa luba þukei* (quem) *ilda*; Luc. xvi, 15 *þus sijuh þuzei garaihtans domeiþ izvis silbans* (οἱ διακρίνοντες); Cor. II, viii, 40; Eph. ii, 15, 17; Thess. I, ii, 13; Gal. iii, 1 *was izvis ofluguda izvizei* (οἱ) *xristus fauraymeiþ þus*; sed Gal. v, 4 *luisai sijuh of xristan juzei* (ὁ ἄνομος) *gurahtans qiþi izvis*, et Tim. I, i, 15 *avitulo framjūn uite ga'aubjandan mik gahugida ikei faura vas vajamerjands*: pronomem personale præcedens deficit; — 2) etiam absolute adhibetur, ita tamen, ut cum præcedente demonstrativo conjunctum relativum ellomet : Luc. i,

20 *und þana dag ei* (ἄχρι ἧς ἡμέρας) *vairþai þata*, xvii, 50 *þama daga ei* (ἡ ἡμέρα); Col. i, 9 *fram þamma daga ei* (ἀπ' ἧς ἡμέρας); Neh. v, 14; Tim. II, iii, 8 *þamma hiduau ei* (ὁ ἄνομος).

II. Particula interrogativa si, an, ei, in indirectis interrogationibus : Me. xi, 15; xv, 44; Rom. xi, 14; Cor. I, i, 16; vii, 16; Phlpp. iii, 12.

III. Conjunctio cum indicativo et conjunctivo constructa, ut, ὅτι, et ei ni quin *þa wē*, etiam cum infinitivo in explicativis sententiis et in eis, quæ scopum finemque indicant : 1) post demonstrativas et interrogativas sententias : Joan. xvii, 3 *soh ist so niveimo libans*, ei *kunneina þuk*; Mth. viii, 7 *veileixisti sa ei vindlos usþaujand imma*; Me. i, 27; vi, 2; Luc. i, 45; viii, 25; Joan. ix, 17, 36; xiv, 22; ὡς Me. ix, 21; etiam Rom. ix, 20 vid. supra, I, b; hæc pertinet etiam Joan. viii, 22 *mbai usqimai sis silbin ei qiþ þ*; — 2) post verba dicendi, declarandi et voluntatis, ut *qiþ þ* Me. iii, 9; viii, 7; ix, 18; xvi, 7; Luc. iv, 3; Joan. xiii, 33; xviii, 9, 37; Gal. v, 16; Eph. iv, 17; *gagþan sis Joan. ix, 22*; *andhaffjan Luc. xx, 7*; *gameljan Me. ix, 12*; *xii, 19*; *Luc. ii, 24*; *xx, 18*; *liugan Skeir. VIII, c*; *aviliudon Cor. I, i, 14*; *svar-n Luc. i, 75*; *bisvuran Thess. I, v, 27*; *tidjan Me. v, 10, 18*; *25*; *vi, 56*; *vii, 26*; *52*; *viii, 22*; *viii, 18*; *Luc. vii, 56*; *viii, 24, 31, 32, 58*; *ix, 40*; *Joan. xvii, 15, 21*;

Cor. I. xvi, 12, 16; Cor. II, 1, 11; viii, 6; ix, 5; x, 2; xii, 8; xiii, 7; Eph. I, 17; Col. I, 9; iv, 3, 12; Thess. I. iii, 10; iv, 1; Thess. II, 1, 11; iii, 1, 12; Skeir. V, d; et am $\delta\pi\omega\varsigma$ in græco textu: Mth. viii, 54; iv, 58; Luc. vii, 3; x, 2; et insuper post *anabindan* Mc. v, 43; vii, 36; ix, 9; Joan. xiii, 54; xv, 17; Thess. II, iii, 6, 10; Neh. v, 14; et *anabusus* Joan. xv, 12, *bandujan* Luc. v, 7; *faurbiudan* Mc. vi, 8; viii, 50; Luc. v, 14; viii, 56; ix, 21; Tim. I, 1, 3; *andbitan* Mc. iii, 12; Luc. xviii, 39; *wotjan* Mc. x, 48; *inragjan* Mc. xv, 11; *merjan* Mc. vi, 12; *veitvodjan* Eph. iv, 17; Tim. I, v, 21; *veitvod anahaitan* Cor. II, 1, 25; *faurwrehjan* Luc. xvi, 1 (*ōs* c. particip.); *qasvikunhjan* Skeir. II, a; *ataugjan* Skeir. III, a; *atgiban* Cor. I, xv, 3; *viljan* M. h. xxvii 17; Mc. vi, 25; ix, 50; x, 55, 51; xiv, 12; xv, 42; Luc. vi, 51; ix, 54; xviii, 44; Joan. vi, 40; xvii, 24; xviii, 59; Rom. xiii, 5; Cor. I, xvi, 12; Thess. I, iv, 5, 4; *sokjan* Cor. I, iv, 2; Gal. ii, 17; *gustauan* at sis Cor. II, ii, 1; *manan* Joan. xii, 10; *rununiman* Mth. xxvii, 1; hinc etiam post *letan* Mth. xxvii, 49; Mc. xi, 16; xv, 36; *fragiban* Mc. x, 37; *taujan* Jo. n. xi, 37; Col. iv, 16; et post *faurban* Joan. xvi, 30; Thess. I, v, 1; *magan* Mc. x, 58; *vairhs* visan Mth. iii, 11; viii, 8; Luc. vii, 6; xv, 19, 21; Cor. I, xv, 9; — 3) post verba *sentendi* et *affectuum*: *hausjan* Mc. vi, 55; Thess. xii, 18; xiv, 28; *saiheun* (tantum in impropria significatione videndi, pro curandi) Mth. viii, 4; ix, 59; Mc. i, 44; viii, 15; Cor. I, xvi, 10; Col. iv, 17; *kunnan* Joan. xv, 18; Cor. II, xiii, 6 vid. ad h. l.; *uskunnan* Joan. xvii, 7; *viian* Joan. ix, 25; xi, 22; xvi, 30; coll. Cor. II, v, 4; *hujjan* Mth. v, 17; *pagkjan* Cor. II, x, 7; *lugkjan* Mth. vi, 7; *Luc. xix, 11*; Cor. II, xii, 19; *galonbian* Mc. xi, 23; *trauan* Luc. xviii, 9; *gatranan* Thess. II, iii, 4; *renjan* Cor. II, i, 10, 13; xiii, 6; *fuginon* Luc. x, 20; Joan. xi, 15; xiv, 28; *saheds* Philpp. ii, 2; *sifan* Joan. viii, 56; *sildaleikjan* Mc. xv, 44 (in græco textu *ei*); Gal. i, 6; — 4) post impersonalia et nonnullas formulas, ut: *ganah* Mth. x, 25; *ga'eikaiþ* Thess. I, iii, 1; *gof* ist Mc. iv, 42; *batizo* ist Mth. v, 29, 30; Joan. xvi, 7; *hittl* Joan. xvi, 17 (*xai*); in *minnistin* ist Cor. I, iv, 3; *gadob* ist Skeir. I, c; *varþ* Luc. vi, 12; viii, 1 (vid. ad h. l.); *biuhli* ist Joan. xviii, 51; *œila* *gam* Joan. xii, 25; xvi, 2, 52; hinc pertinent etiam elliptici casus: Gal. i, 20 *sai in andvairhja* *gups ei ni luga*; Cor. II, i, 18 *triggs* *gub ei þata* *vaurd unsar* *nist ja joh ne*; — 5) post sententias, quæ lineæ vel scopum indicant: a) *iva*: Mth. ix, 6; xxvii, 42; Mc. i, 58; ii, 10; iii, 2, 10, 14; iv, 12, 21, 22; v, 12, 23; vii, 9; viii, 6; ix, 22; x, 13, 17; xi, 25, 28; xii, 2, 13, 15; xiv, 10, 12, 49; xv, 15, 20, 21, 32; xvi, 1; Luc. i, 4; iv, 11; v, 24; vi, 7, 54, 57; viii, 10, 12, 16; ix, 12, 45; xiv, 10, 23; xv, 29; xvi, 4 (*ei þau*), 9; xviii, 13; xix, 4, 15; xx, 10, 14, 20; Joan. v, 25, 36; vi, 5, 15, 23, 29, 30, 50; vii, 5, 25, 32; viii, 59; ix, 2, 5, 59; x, 10, 17, 31, 38; xi, 4, 11, 16, 19, 31, 42; xii, 9, 20, 25, 36, 38, 40, 42, 46, 47; xiii, 15, 18, 19, 29; xiv, 3, 13, 16, 20, 31; xv, 2, 8, 11, 13, 16, 25; xvi, 1, 4, 24; xvii, 1, 2, 11, 12, 15, 19, 21, 22, 23, 24, 26; xviii, 9, 23, 52, 56, 57; xix, 4; Rom. vii, 4, 13; viii, 4; ix, 11, 25; xi, 11, 19, 25, 51, 52; xiv, 13;

xv, 4, 6; Cor. I, i, 15, 17; iv, 6, 8; v, 5, 7; vii, 5; viii, 15; ix, 19, 20, 21, 22, 25, 24, 25; x, 35; xiii, 5; xv, 28; xvi, 2, 6, 11, 16; Cor. II, i, 4, 9, 15, 17; ii, 5, 4, 5, 9, 11; iv, 7, 11, 15; v, 4, 10, 12, 15, 21; vi, 3; vii, 9; viii, 7, 9, 13, 14; ix, 3, 4, 8; x, 9; xi, 7, 12, 16; xii, 7, 9; xiii, 7, 10; Gal. ii, 4, 5, 10, 16, 19; iv, 5, 17; v, 17, vi, 12, 15; Eph. ii, 7, 9, 10, 15; iii, 10, 16, 18, 19; iv, 10, 11, 28, 29; v, 26, 27; vi, 11, 13, 19, 21; Philpp. i, 26, 27; ii, 2, 27, 28, 30; iii, 8, 16; Col. i, 18, 28; iii, 21; iv, 4, 8; Thess. I, ii, 16; iii, 5; iv, 12, 15; v, 4, 10; Thess. II, iii, 8, 14; Tim. I, i, 3, 16, 18, 20; ii, 2, iii, 7, 15; iv, 15; v, 7, 29; vi, 1; Tim. II, i, 4; ii, 4, 10; iii, 17; Philem. 13, 15, 19; Skeir. I, a, d; II, d; IV, d; V, a; b) $\delta\pi\omega\varsigma$; Mth. v, 46, 45; vi, 2, 4, 15, 16, 18; viii, 17; Mc. iii, 6; v, 25; Luc. ii, 55 ($\delta\pi\omega\varsigma$ $\acute{\omega}\nu$); vii, 3; Rom. ix, 17; Cor. II, viii, 11, 14; Gal. i, 4; Thess. II, i, 12; c) pro græco infinitivo: Luc. ii, 5; Eph. i, 4; iv, 22; C. I. i, 10; iv, 6; d) $\tau\acute{o}$ c. infinitivo: Rom. xv, 15; Thess. I, iv, 6; e) $\tau\acute{o}\varsigma$ c. infinitivo: Luc. ii, 27; iv, 42; Rom. viii, 5; f) $\epsilon\iota\varsigma$ $\tau\acute{o}$ c. infinit. : Rom. vii, 4; Cor. I, iv, 4; Eph. i, 12, 18; vi, 11; Thess. I, iii, 2; g) $\pi\acute{\epsilon}\rho\acute{o}\varsigma$ $\tau\acute{o}$ c. infinit. : Tim. II, iii, 8; — 6) in conjunctione cum aliis particulis ut: *dufe* et, propterea quod, vid. sub *þata*; *sveþauh* ei; vid. sub *þau*; *ei waiva*, si forte, vid. sub *Waiva*; *ei wan ni*, quin forte, vid. sub *Wan*; Skeir. VIII, c est in *þamma* ei vel, ut Mas ianuus legit, in *þammei*, quia, quomam.

SAEI, vid. sub *þata*.

ÞATEI, vid. sub *þata*.

ÞREI, vid. sub *þata*.

ÞAEI, vid. sub *þata*.

ÞAREI, vid. sub *þata*.

ÞAÞKOEI, vid. sub *þata*.

FAURÞZEI, vid. sub *Faur*.

ÞATAINEI, vid. sub *Ains*.

MIÞÞANEI, vid. sub *þan*.

SVAEI, vid. sub *Sra*.

SUMSEI, vid. sub *Suns*.

EIAIREIKO, vid. IAIREIKO.

EIKAUNIO, nom. propr. fem., ἰκόνιον: Tim. II, iii, 11.

EIRAM, nom. prop. masc., ἠρεμία: Esdr. ii, 32.

EISAEIAS, vid. *Esaeias*.

EISARN (vel. norv. *jarn*, *isarn*, vel. sax. *isarn*, angl. sax. *iren*, *isern*, vel. sup. germ. *isan*, *isaru*, vel. fr. *isern*, angl. *iron*, succ. *jarn* dan. *jern*, rec. sup. germ. *eisen*, *eisern*; lat. *ars*; Gr. II, 46, 452; Cf. I, 488; Rebth. 855), neutr., ferrum; *eisarna bi sotuns gabugana* et *þo ana sotum eisarna*, compedes, $\pi\acute{\epsilon}\delta\alpha\iota$: Mc. v, 4.

EISARNA-BANI, vid. sub *Bundan*.

EISARNAINS, adject., ferreus, Mc. v, 3, 4.

ESAEIAS (*eiaias*: Mth. viii, 17; Mc. i, 2; vii, 6; Rom. ix, 27; *eisaeias*: Luc. iv, 17), nom. propr. masc., ἠσαΐας: Mth. viii, 17; Mc. i, 2; vii, 6; Luc. iii, 4; iv, 17; Joan. xii, 38, 59; Rom. ix, 27; xv, 12.

ESAV, nom. propr. masc., ἠσαῦ: Rom. ix, 15.

ETA, vid. sub *Ita*.

Q

QAINON (vel. norv. *qveinn*, *veinn*, angl. sax. *epanias*, *vanian*, vel. sup. germ. *weinan*, angl. *whine*, succ. *ivina*, batav. *kywne*, rec. sup. germ. *quculen*, *weinen*; lat. *queri*; Gr. II, 45; Cf. I, 838), conj. II, here, plangere, $\pi\acute{\nu}\nu\epsilon\acute{\iota}\nu$: Mth. ix, 15; Mc. xvi, 10; Cor. II, xi, 21; $\chi\acute{o}\pi\tau\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$: Mth. xii, 17.

* QAIRNUS (vel. norv. *qörrn*, angl. sax. *eryrn*, vel. sax., vel. fr., angl. *quern*, vel. sup. germ. *quirn*, succ. *q arn*, dan. *quern*; Cf. IV, 680; Rebth. 882), masc., lapis molaris, mola.

ASILU-QAIRNUS, proprie mola asinaria, id est, quæ

ab asino movetur, in genere mola, $\mu\acute{o}\lambda\omicron\varsigma$ *ἰνικός*: Mc. ix, 42.

QAIRRUS (vel. norv. *kyrr*, dan. *qver*, rec. sup. germ. *kirr*; coll. lat. *cicur*), adject. mansuetus, mitis, quietus, $\xi\pi\acute{o}\varsigma$: Tim. II, ii, 24.

QAIKREI, fem., mansuetudo, $\pi\acute{\rho}\acute{o}\theta\acute{o}\tau\eta\varsigma$: Cor. II, x, 1; Gal. v, 25; vi, 1; Eph. iv, 2; Col. iii, 12; Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 25.

* QAL (vel. norv. *qvöld*, angl. sax. *eryld*, angl. *quell*, succ. *quäl*; Gr. II, 29), neutr., sicuratio.

ANA-QAL, requies, $\tau\acute{o}$ $\psi\acute{o}\nu\chi\acute{o}\zeta\epsilon\iota\nu$: Thess. I, iv, 11

QARTUS, nom. propr. masc., *κουάρτος*: Rom. xvi, 23.

QENS (*qēns* Luc. i, 5; ii, 5; vet. norv. *kona, qvan, qven*; angl. sax. *cren*, vet. sax. *queua*, vet. sup. germ. *ch:ona, qvona*, angl. *queen, quean*, succ. *kīna, qvinnā*, dan. *kone, qvinda*; gr. *ἡσὴ*; Gr. II, 56; III, 322; Cf. IV, 677), fem., femina, mulier, ea præcipue quæ est matrimonio juncta, *ἡσὴ*: Mth. v, 31, 32; xxvii, 19; Mc. vi, 17, 18; x, 2, 11, 29; xii, 19, 20, 22, 23; Luc. i, 5, 13, 18, 24; ii, 5; iii, 19; viii, 3; xiv, 20, 26; xvi, 18; xvii, 32; xviii, 29; xx, 28, 29, 30, 32; 33; Rom. vii, 2; Cor. i, vii, 10, 11, 12, 13, 14, 27, 28; Eph. v, 22, 23, 28; Col. iii, 19; Tim. i, iii, 2, 12; v, 9; Tit. i, 6; Neh. vi, 18; *qen niman*, mulierem ducere, *ἡσὴ*: Cor. i, vii, 28.

*QENIAN, conj. II, conjugium inire.

IK QENIÞS, part. præc., inuuptus, *ἄγαμος*: Cor. i, i, vii, 8.

QIWA, fem., i. q. *qens*, communiter in genere sumptum, *ἡσὴ*: Mth. v, 28; xi, 41; xxvii, 53; Mc. v, 25, 33; vii, 25, 26; x, 12; xv, 40; Luc. i, 28, 42; iv, 26; vii, 28, 37, 39, 44, 50; viii, 2, 43, 47; xv, 8; Joan. xvi, 21; Cor. i, vii, 16; ix, 5; xi, 3, 5, 6; Gal. iv, 4; Col. iii, 18; Tim. i, ii, 9, 10, 11, 12, 14; iii, 2, 11.

QINEINS, adject., femina, muliebris, *θηλυς*: Mc. x, 6; neutr. *qinein*, mulier, femina, *ἡσὴ*: Tim. II, iii, 6.

QINA KUNDS, vid. sub Kuni.

QIÞAN (vet. norv. *queda*, vet. sax. *quethan*, angl. sax. *ceaðan*, vet. sup. germ. *quedan*, vet. fr. *quetha*, succ. *qvada*, dan. *qvæde*, angl. *quoth, quote*; coll. batav. *kouten*, rec. sup. germ. *kosen*; lat. *inquit*, gr. *ἡσὴ*; Bopp 117; Gr. II, 2; Cf. IV, 656; Reith. 882), conj. I, *qap, qebun, qibans*; 1) loqui, dicere, *εἰπὼν* et *ἔραβν*: Mth. v, 21, 22; vii, 22; viii, 4, 8, 10, 15, 19; ix, 3, 4, 22; x, 27; xi, 3, 4; xxv, 40, 41; xxvii, 4, 6, 9, 63, 64; Mc. i, 17, 42; ii, 8, 9; iii, 9, 32; iv, 39, 40; v, 7, 33, 34; vi, 16, 22, 24; vii, 6, 10, 41, 27, 29, 36; viii, 26; ix, 12, 17, 18, 21, 25, 29, 36, 39; x, 3, 4, 14, 18, 20, 21, 36, 37, 38, 39; xi, 3, 23, 31; xii, 32, 36; xiii, 21; xiv, 14, 62; xv, 12; xvi, 7; Luc. i, 61; ii, 49; iii, 12; iv, 5; v, 14; vii, 7, 40, 42; viii, 56; ix, 20, 51; x, 17, 18, 19, 20; xv, 11, 17, 18; xvii, 5, 6, 7, 21, 25; xviii, 26; xix, 15, 31; xx, 2, 3, 5, 6, 25, 39; Joan. vi, 25; viii, 55; x, 6, 34; xi, 13, 28; xii, 29; xiv, 2, 29; xviii, 8, 22, 34; Rom. vii, 7; ix, 12, 14, 19, 30; x, 6; xi, 19; Cor. i, i, 15; x, 28; ii, 22, 24; vii, 15, 21; xiv, 23; xv, 27, 35; Cor. II, iv, 6; xii, 6, 9; Gal. ii, 14; Philipp. iv, 4, 11; Col. iv, 17; Tit. i, 12; Neh. v, 13; vii, 5; λέγειν: Mth. v, 18, 20, 22; vi, 25, 29, 31; vii, 21; viii, 2, 4, 11; ix, 21, 27, 30; x, 27; xi, 9; xxv, 44, 45; xxvii, 41, 63; Mc. i, 7, 21, 25, 37, 38, 40, 41; ii, 5, 10, 18; iii, 3, 4, 5, 11, 21, 22, 23, 28, 30, 33, 34; iv, 2, 9, 11, 21, 24, 26, 30, 31, 38, 41; v, 8, 9, 19, 23, 28, 30, 31, 35, 36, 39, 41; vi, 2, 4, 10, 14, 15, 18, 25; vii, 9, 11, 14, 18, 20, 28, 34, 37; viii, 1, 12, 15, 16, 17, 19, 26, 27; ix, 1, 5, 11, 13, 19, 21, 25, 31, 35, 38, 41; x, 11, 15, 18, 23, 24, 26, 27, 28, 32, 33, 42, 47; xi, 9, 23, 31; xii, 18, 36, 37; xiv, 11, 57, 58, 68, 69, 70, 71; xv, 28, 29, 31, 34; Luc. i, 67; ii, 15; v, 24; vii, 39, 47; viii, 24; ix, 18, 20, 27, 31, 35, 34; x, 5; xiv, 12, 21; xv, 9, 10; xvi, 6; xvii, 4, 10; xviii, 1, 2, 3, 19, 34; xix, 7, 26, 41; xx, 37, 41; Joan. vi, 5: viii, 54; ix, 17, 41; xii, 43, 22; xvi, 7, 26, 29; xviii, 57; Rom. vii, 7; ix, 1, 13, 17, 25; x, 6, 8, 11, 16, 18, 21; xi, 1, 15; xii, 5, 19; Eph. ii, 1; xv, 8; Cor. i, vii, 6, 8, 12; iv, 8; x, 15, 29; xi, 25; xiv, 21; xv, 12, 51; Cor. II, vi, 2, 13, 17; vii, 5; viii, 8; ix, 3, 4; xi, 16; Gal. iv, 1, 21, 30; v, 2, 16; Eph. iv, 8, 17; Philipp. iv, 11; Thess. i, iv, 15; 5; Thess. II, ii, 4; Tim. i, ii, 7; iv, 1; v, 18; Tim. II, i, 7, 18; Philem. 21; Skeir. I, b; II, a, b, c; III, a; IV,

a, b; V, b, d; VI, a, c, d; VIII, b, c, d; ἀπελίσγειν: Luc. xv, 27; πῖνα: Mth. viii, 8; xxvii, 11; Luc. vii, 41, 44; Joan. ix, 38; Cor. I, x, 15, 19; xv, 50; Cor. II, x, 10; λαλῶν: Cor. II, xi, 25; 2) de alio loqui, memorare, nominare, λέγειν: Mc. xiv, 71; xii, 37; xv, 12; Luc. xviii, 19; Joan. vi, 71, vii, 27, 54; xv, 15; Philipp. iii, 18; εἰπὼν et ἔραβν: Joan. x, 35; xv, 15; καλεῖν: Luc. ii, 21; Skeir. II, b; IV, d; hinc *garaitiana sik qibun*, vid. sub *Raihts*: ubi *qiban*, c. dat., maledicere, *κακολογῶν*: Mc. vii, 10; *vaila qiban*, laudare, benedicere, *καλῶς εἰπὼν*: Luc. vi, 26.

ANA-QIBAN, blasphemare, maledicere, *βλασφημεῖν*: Cor. I, x, 30.

AND-QIBAN, 1) valedicere, renuntiare, c. dat., ἀποτάσσασθαι: Luc. ix, 61; 2) colloqui, c. dat., *συντογγῆναι*: Luc. viii, 19.

AF-QIBAN, renuntiare, abnuere, c. dat., ἀποτάσσασθαι: Luc. xiv, 53.

GA-QIBAN, expostulare; *qagiban sis*, dicere apud se, *συνθεσθαι*: Joan. ix, 22.

MIÞ-QIBAN, interloqui, disputare, Skeir. V, a.

US-QIBAN, evolvere, divagari, *διαφημίζειν*: Mc. i, 45.

FAUK-QIBAN, excusare, *παραεἰσθαι*: Luc. xiv, 18, 19; ἀθετεῖν: Gal. ii, 21; v, 21, vid. ad h. l.

FAURA-QIBAN, prædicere, *προεπιπῆν*: Rom. ix, 29; Cor. II, vii, 3; xiii, 2; Gal. v, 21; Thess. I, iv, 6; *προελεγειν*: Gal. v, 21 h. l.; Thess. I, iii, 4; *προφητεῖν*: Mth. xi, 45.

FRA-QIBAN, 1) promittere, devovere, dæstari, *καταρῆσθαι*: Mth. xxv, 41; Mc. xi, 21; Luc. vi, 2; part. præc. *fragibans*, maledictus, *ἐπικατάρατος*: Joan. vii, 49; Skeir. VIII, d; 2) dedecorare, inluminare, ἀθετεῖν: Luc. vii, 30 vid. ad h. l.

UN-QIBIS, adj., ineffabilis, *ἄρατος*: Cor. II, xii, 4.

QIÞLO, neutr., verbum, sermo, Skeir. V, d.

*QISS, fem., sermo, oratio, verbum.

ANA-QISS, blasphemia, *βλασφημία*: Col. ii, 8; Tim. I, vi, 4.

GA-QISS, convenientia, τὸ *σὺμφωνον*: Cor. I, vii, 5.

ÞIÞI-QISS, eulogium, laus, *εὐλογία*: Cor. I, x, 16.

MISSA-QISS, dissensio, *σχίσμα*: Joan. vii, 45; ix, 16; x, 19.

US-QISS, crimen, accusatio, *κατηγορία*: Tit. i, 6.

SAMA-QI-S, congruentia, convenientia, *σὺμφωνος*: Cor. II, vi, 15; *συνατάθαις*: Cor. II, vi, 16.

VAILA QISS, laus, eulogium, *εὐλογία*: Cor. II, ix, 5.

GA-QISS, adject., conveniens, Skeir. I, c; *qagis visan*, consentaneum, consentientem esse, *σὺμφωναι*: Rom. vii, 16.

QIÞUS (vet. norv. *quidr*, angl. sax. *cuīð*, vet. sup. germ. *quidi*, succ. *quider, qvud*; coll. rec. sup. germ. *kuttein*; Gr. III, 466; Cf. IV, 650), masc., 1) venter, *κοιλία*: Luc. i, 41, 42; 2) uterus, *μήτρος*: Luc. ii, 23; 3) stomachus, *στόμαχος*: Tim. I, v, 23.

QIÞU-ÞAFTS, v. d. sub *Haban*.

LAUS-QIÞRS, adject., jejunius (stomacho vacuo), *νηστεις*: Mc. viii, 3.

DAUS-QIÞREI, fem., jejunius, *νηστεια*: Cor. II, vi, 5; xi, 27.

QIMAN (vet. norv. *koma*, vet. sax., angl. sax. *cuman*, vet. sup. germ. *queman*, vet. fr. *kuma*, angl. *come*, succ. *konna*, dan. *konne*, latav. *komen*, rec. sup. germ. *komm'n*; Gr. II, 30; Cf. IV, 653; Reith. 880), conj. I, *qam, qeman, quman*, venire, advenire, cum dativo et in, *ana, at, kindar, ἔρχεσθαι*: Mth. v, 17; vi, 10; vii, 15, 25, 27; viii, 9, 11, 28, 29; ix, 1; x, 23, 31, 33; xi, 3, 14; xxvii, 19, 64; Mc. i, 7, 29, 38, 40; ii, 2, 17; iii, 8, 31; iv, 1, 13, 21; v, 1, 11, 22, 23, 33, 35; vi, 1, 29; vii, 1, 31; viii, 3, 10, 22, 38; ix, 1, 11, 12, 13, 14, 33; x, 1, 43, 46, 50; xi, 9, 10, 13; xii, 9, 11; xiii, 26; xiv, 43, 62; xv, 21, 36; Luc. i, 43, 59; ii, 16, 27, 44, 51; iii, 3; iv, 31, 42; v, 7, 33; vi, 17; vii, 3, 7, 8, 19, 29; viii, 12, 17, 33, 41; ix, 26, 36; xiv, 10,

20, 21; xv, 6, 7, 20, 25, 30; xvii, 20, 22, 27; xviii, 5, 8, 30; xix, 5, 10, 13, 18, 24, 58; xx, 16; Joan. iii, 31; vi, 14, 25, 24, 44, 63; vii, 28, 31, 54, 41, 42; viii, 14, 20, 42; ix, 4, 7, 59; x, 7, 10, 12, 41; xi, 17, 20, 27; xii, 9, 12, 13, 46; xiv, 3, 6; xv, 22; xvii, 4, 57; Rom. vii, 9; ix, 9; Cor. I, iv, 5; xi, 26; xiii, 10; xvi, 2, 5, 10, 11, 12; Cor. II, i, 15, 25; ii, 1, 3, 12; vii, 5; ix, 4; xi, 4, 9; xii, 1, 14, 20, 24; xiii, 1, 2; Gal. I, 24; ii, 14, 12; iv, 4; Eph. ii, 17; v, 6; Philpp. i, 27; ii, 24; Col. iii, 6; iv, 10; Thess. I, ii, 18; iii, 6; v, 2; Tim. I, i, 15; ii, 4; iii, 14; iv, 15; Tim. II, iii, 7; iv, 9, 13; Neh. v, 17; Skeir. I, a, c; IV, c, d; VIII, e; ες-έρχασθαι: Mth. v, 20; Mc. x, 15; Luc. (viii, 51) ix, 54; xviii, 17; καταβαίνειν: Mc. iii, 22; Joan. vi, 51; ἦκειν: M h. viii, 11; Mc. viii, 3; Luc. xv, 27; xix, 43; Joan. vi, 37; viii, 42; γίγνεσθαι: Mc. I, 11; iv, 17; ix, 53; Joan. vi, 19, 25; Tim. II, i, 17; παραγίγνεσθαι: Luc. vii, 4, 20; xv, 21; xix, 46; Joan. iii, 23; Cor. I, xvi, 5; in praeterito, adesse, παρῆναι: Joan. xi, 28; Gal. iv, 20; in sit qmian, in se ingredi (gall. ren rer en soi-même), ἔρχεσθαι εἰς εαυτῶν: Luc. xv, 17.

ANA-QIMAN, supervenire, c. accus., ἐρίστασθαι: Luc. ii, 9.

BI-QIMAN, supervenire, ἐρίστασθαι: Thess. I, v, 5. CA-QIMAN, venire, convenire, ἔρχεσθαι: Joan. xi, 19 h. I.; καταντῆν: Philpp. iii, 11; συναρχεσθαι: Luc. v, 17; Joan. xviii, 20; Cor. I, xv, 23; συνιέναι (?): Luc. viii, 4; συναρχεσθαι: Mth. xxvii, 47, 62; Mc. ii, 2; qaqiman sik, συνάρεσθαι: Mc. v, 21; vii, 1; συμπαρνεύεσθαι: Mc. x, 4; impers., convenit, decet, ἀνάξει: Col. iii, 18.

MI-QIMAN, convenire, συνειέρχεσθαι: Joan. vi, 22; qimian miq, id., Joan. xi, 55.

US-QIMAN, int. rificere, occidere, κατασφάττειν: Luc. xix, 27; ἀποκτείνεν: Mc. viii, 31; Luc. ix, 22; xx, 15; Rom. vii, 11; Cor. II, iii, 6; communiter c. dat.: Mth. x, 28; Mc. vi, 19; viii, 51; ix, 54; x, 34; xii, 7, 8; Luc. xviii, 33; Joan. vii, 25; viii, 22, 37; xii, 10; xvi, 2; xviii, 31; Thess. I, ii, 15; ἀπολλύναι: Mc. iii, 6; etiam c. accus., ἀποκτείνε: Mc. xii, 5; coll. Joan. vii, 1, 19, 20; viii, 40.

FAURA QIMAM, praecelere, praevincire, προέρχεσθαι: Luc. i, 17.

FRA-QIMAN, 1) perdere, destruere, c. dat., ἀναλίσκειν: Luc. ix, 54; Gal. v, 15; 2) impendere, προσαναλίσκειν: Luc. viii, 43; δαπανᾶν: Mc. v, 26; Cor. II, xii, 15; Neh. v, 18.

QUMS, masc., adventus, παρουσία: Cor. I, xv, 25;

xvi, 17; Cor. II, vii, 6, 7; x, 10; Philpp. i, 26; Thess. I, ii, 19; ii, 15; iv, 15; Thess. II, ii, 4; ἐπιφάνεια: Tim. I, vi, 14; Tim. II, iv, 1, 8.

GA-QUMPS, fem., 1) conventus, congregatio, ἐπισυναγωγή: Thess. II, ii, 2; 2) concilium, συνέδριον: Mth. v, 22; 5) schola, synagoga, συναγωγή: Mth. vi, 2, 5; ix, 53; Luc. iv, 15; Joan. xvi, 2; xviii, 20.

QINO, vid. sub Qens.

QIUS (vet. norv. *quikr*, vet. sax. *quic*, angl. sax. *quic*, vet. sup. germ. *quck*, vet. fr. *quik*, angl., suec., batav. *kwick*, rec. sup. germ. *qu ck*...; lat. *quicus*; Bopp 128; Gr. II, 52; Cf. IV, 6*2; Rehtb. 883), adject., vivus, ζῶν: Mc. xii, 27; Luc. xx, 58; Rom. xii, 4; xiv, 9; Col. ii, 20; Tim. II, iv, 4.

ANA-QIJIAN, conj. II, resuscitare, revivificare, reεκείταρε, ἀεζωπορεῖν: Tim. II, i, 6.

GA-QIJIAN, vivificare, ζωοποιεῖν: Cor. II, iii, 6; Tim. I, vi, 15; Skeir. V, b.

MIQGA QIJIAN, conv. vivificare, συζωοποιεῖν: Eph. ii, 5; Col. ii, 15.

CA-QIJIAN, conj. III, resuscitari, vivificari, ζωοποιεῖσθαι: Cor. I, xv, 22; ἀναζῶν: Luc. xv, 24, 52; Rom. vii, 9.

QISS vid. sub Qifan.

QISTJAN (vet. sup. germ. *quistjan*, angl. sax. *crystan*, batav. *quisten*; coll. angl. *quench*; Gr. II, 44; III, 411; Cf. IV, 680), conj. II, perdere, c. dat., ἀπολλύναι: Luc. ix, 56.

US-QISTJAN, id., c. dat., ἀπολλύναι: Mc. ix, 22; xi, 18; Luc. xx, 16; c. accus., Mc. xii, 9; Luc. xix, 47; ἀποκτείνεν: Mc. iii, 4; ix, 51; Luc. vi, 9.

FRA-QISTJAN, id., c. dat. (tantummodo Luc. xvii, 27 c. accus.), ἀπολλύναι: Mth. x, 59, 42; Mc. i, 24; viii, 55; ix, 44; Luc. iv, 54; ix, 24, 25; xvii, 29, 35; Joan. x, 10; xii, 25; xviii, 9, 14; Rom. xiv, 15; Cor. I, i, 19; Cor. II, iv, 9; ἀποκτείνεν: Mth. x, 28.

FRA-QISTJAN, conj. III, perdi, ἀπώλλεσθαι: Mth. v, 29; viii, 25; ix, 17; Mc. iv, 58; Luc. v, 57; viii, 24; xv, 17; Joan. vi, 12; x, 28; xvii, 42; Cor. I, viii, 14; xv, 18; Cor. II, ii, 15.

QISTJENS, fem., corrupt c. *θεῖρος*: Cor. I, v, 5.

FRA-QISTJENS, perditio, ἀπώλεια: Mc. xiv, 4 h. I.

QUMS et QUMPS, vid. sub Qiman.

QRAMMIFA, fem., humiditas, humor, ἰκρός: Luc. viii, 6.

Z

ZAIBAIDAIUS, nom. propr. masc., *Ζεβεδάιος*: Mth. xxvii, 56; Mc. i, 19, 20; iii, 17; x, 35; Luc v, 10.

ZAKARIAS (*zaxarias* Luc. iii, 2), nom. propr. masc., *Ζαχαρίας*: Luc. i, 5, 15, 24, 40, 59; iii, 2.

ZAKKAUS, nom. propr. masc., *Ζακχαῖος*: Luc.

xix, 2, 5.

ZORAUBABE, nem. propr. masc., *Ζοροβαβελ*: Luc. iii, 27.

ZAXXAUS, nom. propr. masc., *Ζαχχού*: Esdr. ii, 9.

ZELOTES (voc. gr.), *Ζηλωτής*: Luc. vi, 15.

H

...H, vid. sub ...uh.

HABAN (vet. norv. *hafa*, vet. sax. *hebban*, angl. sax. *habban*, vet. hth., vet. sup. germ. *haben*, vet. fr. *h bba*, batav. *hebben*, angl. *have*, suec. *haf-a*, dan. *have*, lat. *habere*; Gr. II, 9; q.; Cf. IV, 711; Rehtb. 801), conj. II, 1) habere, possidere, ἔχειν: Mth. v, 23, 46; vi, 1; vii, 29; viii, 20; ix, 36; xxvii, 16, 63; Mc. i, 22; ii, 19; iii, 1, 5, 10, 15, 22, 26, 29; iv, 3, 6, 9, 17, 21, 25, 40; v, 3, 15, 25; vi, 18; vii, 16, 25; viii, 1, 7, 14, 16, 17, 18; ix, 17, 43, 45, 47, 50; x, 24, 29; xi, 15, 22, 25; xiv, 7, 8; Luc. iii, 11, 17; iv, 53, 40; v, 24; vi, 8; vii, 8, 53, 42; viii, 6, 8, 13, 18, 27; ix, 3, 53; xiv, 14, 18, 19, 28, 53; xv, 8; xvii, 6; xviii, 22, 24; xix, 17, 20, 24, 28, 26; xx,

21; Joan. v, 36, 38; vi, 9, 53, 68; vii, 20; viii, 12,

48, 49; ix, 41; x, 18, 20, 24; xii, 6, 8, 53, 48; xiii,

29, 35; xiv, 21, xv, 15, 22; xvi, 21, 35; xvii, 5,

15; xviii, 10; xix, 11; Rom. viii, 9; ix, 10, 21; x,

2; xii, 4; xiii, 5; xv, 4; Cor. I, iv, 7; vi, 1; vii, 7,

25; viii, 10; ix, 4, xi, 22; xii, 12; xiii, 2; xiv,

26; xv, 51, 54; Cor. II, i, 9, 15; ii, 3, 4, 12; iii, 4,

12; iv, 1, 7, 15; v, 1, 12; vi, 1, 5, 12; vii, 11, 12,

ix, 8; x, 6, 15; Gal. vi, 4; Eph. i, 7; ii, 12, 18; iii,

12; iv, 28; v, 5, 27; Philpp. i, 25, 50; ii, 2, 27, 29;

iii, 4, 9, 17; Col. i, 11; ii, 25; iii, 15; iv, 15; Thess.

I, iii, 6; iv, 15; Thess. II, vi, 9; Tim. I, i, 19; ii, 4,

7, 9; iv, 8; v, 4, 20; vi, 2; Tim. II, i, 15; ii, 19; iii,

5; Tit. i, 6; Philem. 17; κατεχε: v: Luc. x, v, 9. For-

nulas : *gavairþi haban, frumadeiu haban, usarassu haban, du gavuarkja haban*, etc., vid. sub *Vairþi, Fruma, Ufar, Vaukjun*, etc.; 2) *ju haban*, jam habere, ἀπίχων : Mth. vi, 5; Luc. vi, 24; 3) certum tempus habere sive existentia, sive vetustatis, ἔχων : Joan. viii, 57; xi, 17; 4) se habere, esse : *ubil ot ubilaba ha'au, κακῶς ἔχων* : Mth. viii, 16; Mc. i, 52, 54; ii, 17; vi, 55; *mas vairs habau, μάλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐρχισθαί* : Mc. v, 36; *astunist habau, ἐσχατῶς ἔχων* : Mc. v, 22; *manvaba habau, ἐν ἐτοιμίᾳ ἔχων* : Cor. ii, x, 6; 5) habere, tenere, κρατεῖν : Mth. ix, 25; Mc. vii, 3, 4, 8; ix, 10; Col. ii, 19; *hine sa fairiu habands, possessor, princeps hujus mundi, κοσμοκράτωρ* : Eph. vi, 12; *anfahana haban, capturam tenere, habere, ζωγραφῶν* : Tim. ii, ii, 26; *habaiþ visan, preesto esse (gall. se tenir prêt), προσκαρτερεῖν* : Mc. iii, 9; *fairra s k haban, ἀπίχων* : Mc. vii, 6; *ufjaleikos s k haban*, aliter se habere, ἄλλως ἔχων : Tim. i, v, 25; 6) habere, putare, ἔχων : Mc. xi, 52; 7) posse, ἔχων : M. xiv, 8; Luc. xiv, 14; Eph. iv, 28; 8) velle, cedere, πείθεσθαι : Mc. x, 52; Joan. vi, 6, 71; *hine ad circumscr.bendum futurum etiam usurpatur* : Joan. xii, 26 *visan habaiþ (ἔσται)*; Cor. ii, xi, 12 *tuujan haba (ποιῶσιν)*; Thess. ii, iii, 4 *tuujan habaiþ (ποιῶσιν)*; Ske r. l, a, b *ustauhana habaida vairþan garhans* (perlicendum erat cons loam); ii, c *þeiþan habaidi* (profecturus esset).

UN-HABANDS, partic., non habens, μὴ ἔχων : Luc. iii, 11; xii, 26; Cor. i, xi, 22.

ANA-HABAN, detinere; part. præter. *anahabaiþsa*, detentus, obsessus, συναχόμενος : Luc. iv, 58; ὀχλοῦμενος : Luc. vi, 18.

AT-HABAN, detinere; *athaban sik*, propinquare, προσεπείθεσθαι : Mc. 10, 55.

AF-HABAN, detinere; *afhaban sik*, accedere, ἀπέχισθαι : Thess. i, v, 22.

GA-HABAN, 1) habere, tenere, retinere, ἔχων : Mc. x, 25; κατέχων : Luc. iv, 42; viii, 15; Rom. vii, 6; Thess. i, v, 21; Philem. 15; 2) capere, κρατεῖν : Mc. iii, 21; vi, 17; Skeir. VII, a; 3) *gahaban sik*, se continere, ἐγκρατεῖσθαι : Cor. i, vii, 9; ἀπέχισθαι : Thess. i, iv, 5.

UNGA-HABANDS, partic., non tenens; *ungahabands sik*, incontinentes, ἀκρατῆς : Tim. ii, iii, 3.

DIS-HABAN, continere, occupare, rapere, συνέχων : Luc. viii, 57; Cor. ii, v, 14; Philpp. i, 25; περιέχων : Luc. v, 9.

UF HABAN, tonere, elevare, αἶρειν : Luc. iv, 11.

HAFTS, adject., junctus; *hagom hafsts*, matrimonio junctus, γεγραμμένος : Cor. i, vii, 10.

AHU A-HAFTS, beatus; *unstai a-dahafsts*, gratia plenus, κηχαρισμένος : Luc. i, 28.

UI-U-HAFTA, pregnans, ἐν γαστρί ἔχουσα : Mc. xi, 17; Thess. i, v, 5.

HAFTJAN (vel. sax. *huffim*, vii. sup. germ. *haftjan*), conj. ii, ligare, adherere, κολλάσθαι : Rom. xii, 9; προσέχων : Tim. i, iii, 8; προσκαρτερεῖν : Rom. xii, 12; *sik haftjan*, id., Col. iv, 2.

GA-HAFTJAN, id.; *gahaftjan sik*, adherere, κολλάσθαι : Luc. xv, 15.

GAGA-HAFTJAN, cohære, συμβεβάζειν : Eph. iv, 16 h. l.

GA HAFTJAN, conj. iii, adhære, κολλάσθαι : Luc. x, 11.

GABOFAN, se continere.

GA-HO AINS, fem., continentia, ἐγκρατεία : Gal. v, 25.

UNGA-HORAINS, incontinentia, ἀκρασία : Cor. i, vii, 5.

HAZJAN (angl. sax. *herian*, vet. sup. germ. *heren*, vet. sax. *herian*; coll. angl. *hary*, dan. *hæder*; Cf. IV, 998), conj. ii, laudare, αἰνεῖν : Luc. ii, 13, 20; xix, 57; Rom. xv, 11; Neh. v, 15; ἔπαινεῖν : Luc. xvi, 8; Rom. xv, 11; Cor. i, xi, 2, 22.

HAZJINS, fem., 1) laus, αἰσός : Luc. xviii, 43; ἔπεινυ : Rom. xiii, 5; Cor. i, iv, 5; Cor. ii, viii,

18; Eph. i, 6, 12, 14; Philpp. iv, 8; 2) hymnus laudis. ὕμνος : Eph. v, 19; Col. iii, 16.

HAIHAN (vet. norv. *hangja*, vet. sax. *hangon*, angl. sax. *hon*, *hangian*, vet. fr. *hna*, *hangja*, *hingja*, vet. sup. germ. *hahan*, *hengan*, angl. *hang*, dan. *hænge*, suæc. *hænga*, batav., rec. sup. germ. *hangen*; BRA. 682; Cf. IV, 764; Reith. 821), conj. i, *haihah, haihahan, hahans*, tollere; in dubio relinquere, αἶρειν : Joan. x, 21.

AT-HAHAN, pendere, dependere, χαλῶν : Luc. v, 4; Cor. ii, xi, 55.

US-HABAN, suspendere; *ushaban sik*, ἀπογγεσθαι : Mth. xxvii, 5.

HABAN, conj. ii, suspendi, ἐκκρεμασθαι : Luc. xix, 48.

FAIR-HAH (*furahah* Mc. xv, 58), neutr., velum, καταπέτασμα : Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 38.

GA-HAPIO, adv., continenter, καθέξῃς : Luc. i, 5.

HAIBRAIUS, nom. propr. masc., Ἑβραῖος : Cor. ii, xi, 12; Philpp. iii, 5, 9.

HAIÐUS (vet. sax. *had*, angl. sax. *had*, vet. sup. germ. *hait*, *heiti*, vet. fr. *hede*, *heid*; Gr. ii, 497, 642; Cf. IV, 862; Reith. 802), masc., modus, ratio, τρόπος : Philpp. i, 18; Thess. ii, ii, 5; Tim. ii, ii, 8.

HAHIS (coll. lat. *cæcus*), adject., luscus, μονόθαλμος : Mc. ix, 47.

HAIÞI (vet. norv. *heid*, angl. sax. *hæð*, vet. sup. germ. *haida*, vet. fr. *heidena*, angl. *heath*, suæc. *had*, dan. *hede*, batav. *heyde*, rec. sup. germ. *haide*; Gr. iii, 595; BRA. 489; Cf. IV, 809; Reith. 815), fem., ager, ἀγρός : Mth. vi, 28, 30; Luc. xv, 15; xvii, 7, 31.

HAIÞIVIKS, adject., sylvestris, ἄγρος : Mc. i, 6.

HAIÞNO (vet. norv. *heidinn*, vet. sax. *heithin*, angl. sax. *hæðen*, vet. sup. germ. *heidan*, vet. fr. *heithan*; Cf. IV, 810; Reith. 812), fem., ethnica, Ἑλληνίς : Mc. vii, 26.

HAILEIAS, vid. *Hel.as*.

HAILEISAIUS, nom. propr. masc., Ἐλισσαῖος : Luc. iv, 27.

HAILS (vet. norv. *heil*, angl. sax. *hal*, vet. sup. germ. *had*, angl. *hail*, *heal*, vet. sax., vet. fr., succ. *hel*, dan. *heel*, batav., vet. sup. germ. *heil*; Cf. IV, 861; Reith. 805), adject., sanus, sanatus, ὑγιής : Mc. v, 34; Joan. vii, 23; ὑγιαίνων : Luc. v, 31; vii, 10; xv, 27; Tim. i, 10; vi, 5; Tim. ii, i, 15; iv, 3; Tit. i, 9; ii, 1; ἰσχύων : Mth. ix, 12; *hails visan, ὑγιαίνειν* : Tit. i, 13; *hails vairþan, σώζεσθαι* : Joan. xi, 12; inallocutione incipiente, ave! χαῖρε : Mc. xv, 18; Joan. xix, 5.

GA-HAILS, integer, ὀλόκληρος : Thess. i, v, 25.

UN-HAILS, ægotus, æger, ἀρόστος : Cor. i, xi, 30; ἀσθενῶν : Luc. ix, 2; καὶ ὡς ἔχων : Luc. v, 31.

UN-HAILI, neutr., inorbus, μαλακία : Mth. ix, 35; *unhai'i haban, κακῶς ἔχων* : Mth. ix, 12.

HAILJAN, conj. ii, sanare, θεραπεύειν : Mth. ix, 35; Mc. iii, 2, 13; Luc. iv, 25; ἰᾶσθαι : Luc. v, 17; *hailjan sik*, passiv., ἰαθῆναι : Luc. vi, 18.

GA-HAILJAN, id., θεραπεύειν : Mth. viii, 7, 16; Mc. i, 54; iii, 10; vi, 5, 15; Luc. iv, 40; vi, 18; vii, 21; ix, 1; ἰᾶσθαι : Luc. ix, 2, 11, 42.

GA-HAILNAN, conj. iii, sanari, ἰαθῆναι : Mth. viii, 8, 15; Mc. v, 29; Luc. vii, 7; viii, 47.

HAIMS (vet. norv. *heimu*, vet. sax. *hem*, angl. sax. *hou*, vet. sup. germ. *heime*, *haim*, vet. fr. *hem*, *him*, angl. *home*, suæc. *hem*, dan. *hjem*, rec. sup. germ. *heim*; coll. *κῆμα*; Gr. ii, 496; iii, 156, 395; Cf. IV, 916; Reith. 793), fem., plur. *haimos*, vicus, pagus, κῆμα : Mth. ix, 55; Mc. vi, 56; xi, 2; Luc. v, 17; viii, 1; ix, 6; xii, 52, 56; xvii, 12; xix, 30; Joan. vi, 11; ἀγρός : Mc. v, 11; *haimos jah bauvrs, κομποδίας* : Mc. i, 38.

HAIMOFU, neutr., ager, campus, ἀγρός : Mc. x, 29, 30.

ANA-HAIMS, adject., domesticus, ἰδομῶν : Cor. ii, v, 9; *anahaims visan, ἰδομῶν* : Cor. ii, v, 8.

AF HAIMS, peregrinus, ἐξορίστῃ : Cor. II, v, 6, 9.

HAIRMSIS (voc. gr.), heresis, ἁρεσις : Gal. v, 29.

HAIRDA (vet. norv. *hið d*, angl. sax. *heord*, vet. sax., vet. sup. germ. *herda*, angl. *herd*, suec. *hord*, dan. *hjord*, h. tav. *h.rdo*, rec. sup. germ. *heerde* : coll. lat. *colours* : Gr. II, 62; III, 475; Cf. IV, 10:8), fem., turba, ποιμασι : Luc. II, 8; ἀγῶν : Mth. VIII, 59; Me. v, 11, 15; Luc. VII, 52.

HAIRDUS, masc., pastor, ποιμήν : Mth. IX, 36; Luc. II, 8, 15, 18, 20; Joan. X, 2, 11, 12, 14, 16; Eph. IV, 11.

HAIRÞEA (vet. snv, ge m. *herdar*, suec. *hårþar* (humeri), angl. sax. *hærðan* (t. stentli); Gr. III, 407; Cf. IV, 1050), neutr., plur. tant. viscera, intima, cor, σπλάγχνα : Cor. I, VI, 12; Philem. 12 vid. ad h. I.

HAIRUS (vet. norv. *hiür*, angl. sax. *heor*, vet. sax. *heru*; Gr. I, 45; II, 460; III, 440; Schm. *Hd. gloss.*, p. 55), masc., gladius, μάχαιρα : Mth. X, 54; Me. XIV, 45; Joan. XVI, 10, 11; Rom. VIII, 35; XII, 4; ρουπαία : Luc. II, 55.

HAIRTO (v-t. norv. *hiarta*, vet. sax. *hera*, angl. sax. *heorte*, vet. sup. germ. *herza*, vet. fr. *herte*, *herte*, angl. *heart*, suec. *hiarta*, *hjerata*, dan. *hjerde*, batav. *hart*, rec. sup. germ. *he z*; gr. καρδία, lat. *cor*, *cordis*; Bopp 25, 81; Gr. III, 599; Cf. IV, 1045; Rehb. 817), neutr., cor, καρδία : Mth. v, 28; VI, 21; IX, 4; Me. II, 6, 8; III, 5; IV, 15; VII, 6, 19, 21; VIII, 17; XI, 23; XII, 30, 35; Luc. I, 17, 51, 66; II, 19, 55, 51; III, 15; IV, 18; v, 22; VI, 45; VIII, 12, 15; IX, 47; X, 27; XVI, 15; Joan. XII, 40; XIV, 1, 27; XVI, 6, 22; Rom. IX, 2; X, 1, 6, 8, 9, 10; Cor. I, IV, 5; XIV, 25; Col. II, r, 22; II, 4; III, 2, 5, 15; IV, 6; v, 12; VI, 11; VII, 5; VIII, 16; IX, 7; Gal. IV, 6; Eph. I, 18; III, 17; IV, 18; v, 14; VI, 22; Philpp. IV, 7; Col. II, 2 h. l.; Thess. I, II, 17; III, 15; Thess. II, II, 17; III, 5; Tim. I, I, 5; Tim. II, II, 22; Skeir. VI, d.

ARMA-HAIRTS, adjct., misericors, ἐσπλαγχνος : Eph. IV, 32.

HAUD-HAIRTS, superbus, ἀθάδης : Tit. I, 7; ὑπερήφανος : Tim. II, III, 2.

UBAINJA-HAIRCS, mundus corde, καθαρὸς τῆ καρδία : Mth. v, 8.

ARMA-HAIRTEI, fem., misericordia, εἰλεος : Luc. I, 50, 51, 58; Rom. XV, 9; Eph. II, 4; Col. III, 12; Tim. II, I, 18.

HAUB HAIRTEI, superbia, ἐπερηφανία : Me. VII, 22. HAUD-HAIRTEI, dicitia cordis, ἀληγοκαρδία : Me. X, 8.

ARMA-HAIRTIJA, fem., commiseratio, εἰλεος : Mth. IX, 15; Luc. I, 72; ἐλεημοσύνη : Mth. VI, 4.

HAIRODIAS, i. q. Herodias, vid. sub Herodes.

HAIIS, neutr., lampas, λαμπάς : Joan. XVIII, 5.

* HAISTS (ad Haitan estine referendum? Wellmann, *Goth. Adject.* p. 12), adject.

US-HAISTS, egenus, pauper, ὑστερηθεῖς : Cor. II, XI, 8.

HAITAN (vet. norv. *heita*, vet. sax. *hetan*, angl. sax. *hatan*, vet. sup. germ. *haitan*, vet. fr. *heta*, dan. *hede*, batav. *heeten*, rec. sup. germ. *haiszen*; Gr. II, 498; Cf. IV, 1077; Rehb. 812), conj. I, *haha i*, *hahwotun*, *haitans*; 1) vocare, nominare, καλεῖν : Mth. v, 19; X, 25; XXVII, 8; Me. XI, 17; Luc. I, 15, 34, 32, 35, 56, 59, 60, 61, 62, 76; II, 4, 21, 25; VI, 45, 46; VIII, 2; XV, 19, 21; XVI, 20; XIX, 2, 29; XX, 44; Rom. IX, 7, 25, 26; Cor. I, XV, 9; λέγειν : Mth. IX, 9; XXVII, 17; Me. XV, 7; Joan. IX, 11; XVIII, 40; Col. IV, 41; in passivo vocati, nominati, etiam λέγεσθαι : Joan. XI, 16; χρηματίζεν : Rom. VII, 5; ὀνομά ἐστί τινι : Luc. I, 25; etiam *haitans im namin*: Joan. XVIII, 10; *haitans namin*, cum n. nune, ὀνομάτε : Luc. XVI, 20; 2) clamare, vocare, καλεῖν : Me. I, 20; Luc. VII, 59; XIV, 10, 12, 15, 16, 17, 24; Jo n. X, 5; Cor. I, VII, 22; γινώσκ. Me. II, 51; Luc. XIV, 12; Joan. XI, 28; *aitra haitan*, v. ce versa vocare, ἀπειυαίειν : Luc. XIV, 42; *faura haitans*, vocatus, ἀπευαίεσθαι : Luc. XIV, 24;

5) imperare, mandare, καλεῖσθαι : Mth. XIII, 18; XXVII, 61; Luc. XVIII, 40; εἰπέιν : Me. v, 15; X, 49; Luc. XIX, 15; ἐρωτᾶν : Luc. v, 5; διαστειλεσθαι : Me. V, 45.

ANA-HAITAN, advocare, c. dat. et accus., ἐπιυαίεισθαι : Cor. II, I, 25; Skeir. VIII, h; *bidai anahaitan*, id., Rom. X, 15; Tim. II, II, 22; ἐρωτᾶν : Thess. I, IV, 1.

AND-HAITAN, 1) confiteri, ὁμολογεῖν : Mth. VII, 25; X, 52; Joan. IX, 22; XII, 42; Rom. X, 9, 10; Tim. I, VI, 12; Tit. I, 10; ἐξομολογεῖσθαι : Me. I, 5; Rom. XIV, 11; XV, 9; Skeir. V, a; 2) gratias agere, ἐξομολογεῖσθαι : Luc. X, 21; ἀνομολογεῖσθαι : Luc. II, 58.

AT-HAITAN, advocare, καλεῖν : Luc. XIX, 15; π. σ. καλεῖσθαι : Mth. X, 1; Me. III, 15, 25; VI, 7; VII, 14; VIII, 1, 54; X, 42; XV, 44; Luc. VII, 19; XV, 6; XVI, 5; XVIII, 16.

GA-HAITAN, 1) conyugare, συγκαλεῖν : Me. XV, 16; Luc. IX, 1; XV, 9; 2) quarere, ἐπιυαίεσθαι : Me. XIV, 11; Tim. I, II, 10; Tit. I, 2; Skeir. III, c.; V. b. FAURAGA-HAITAN, fræ; arare, προκαταργεῖλλεν : Cor. II, IX, 5.

US-HAITAN, provocare, προκαλεῖν : Gal. v, 26.

FAIB-HAITAN, confiteri; μαγκ fairhaitan, gratiam promittere, χάριν εἶχειν : Luc. XVIII, 9.

ANDA-HAIT, neutr., confessio, ὁμολογία : Cor. II, IX, 15; Tim. I, VI, 12, 15.

BI-HAIT, pugna, ἐρωθία : Cor. II, XII, 20.

GA-HAIT, promissio, ἐπαγγελία : Rom. IX, 4, 8, 9; XV, 8; Cor. II, I, 20; VII, 1; Gal. III, 29; IV, 25, 28; Eph. I, 15; II, 12; III, 6; Tim. I, IV, 8; Tim. II, I, 1.

HAITI, fem., mandatum, κέλευσμα : Thess. I, IV, 16; ἐπιτεργῆ : Cor. I, VII, 6.

BI-HAITJA, masc., jactator, ἀλαζών : Tim. II, III, 2; Tit. I, 7 vid. ad h. I.

DULGA-HAITJA, creditor, δανειστής : Luc. VII, 41.

HAIFSTS, fem., pugna, ἐρις : Rom. XIII, 15; Gal. v, 20; Philpp. I, 15; Tim. I, VI, 4; ἐριθία : Philpp. I, 16; II, 5; Skeir. IV, d; ἀγών : Philpp. I, 50; Tim. I, VI, 12; Tim. II, IV, 7; ψιθρισμός (?) : Cor. II, XII, 20.

HAIFTSJAN, conj. II, pugnare, ἀγωνίζεσθαι : Cor. I, IX, 25; Tim. I, VI, 12; Tim. II, IV, 7; ἀλλεῖν : Tim. II, II, 5.

HAKUL (vet. norv. *hökull*, *hekla*, angl. sax. *hacela*, vet. sup. germ. *hachul*, vet. fr. *hekil*; Cf. IV, 797, Rehb. 815), neutr., pallium, φαδίνης : Tim. II, IV, 15.

HALBS (vet. norv. *halfr*, vet. sax. *halba*, angl. sax. *healf*, vet. fr., angl., suec. *half*, dan. *halv*, vet. et rec. sup. germ. *halb*; Bopp 452; Cf. IV, 882; Rehb. 792), adject., dimidius, ἡμισυς : Me. VI, 25; Luc. XIX, 8.

HALBA, fem., dimidia pars, μέρος : Cor. II, III, 10; IX, 5 in f. riuula in *hizai halbai* (ἐν τούτῳ τῷ μέρει), in hac parte.

HALDAN (vet. norv. *hallda*, vet. sax., angl. sax. *healdan*, v. l. sup. germ. *haltan*, angl. *hold*, dan. *helte*, suec. *halda*, *hälla*, batav. *houden*, rec. sup. germ. *halten*; coll. gr. ἄλωειν; Cf. IV, 896), conj. I, *hahald*, *hahaldun*, *huldans*; pascere, βόσκειν : Mth. VIII, 50, 55; Me. v, 41, 44; Luc. VIII, 52, 54; XV, 15; ποικαίνεν : Luc. XVII, 7; Cor. I, IX, 7.

HALDIS, vid. sub *Hiltjan*.

HALÞEI, vid. sub *Hiltjan*.

HALSAIV (coll. Gr. III, 218, 590), vid. sub *Aiis*.

HALKS, adject., pauper, indigenus, mis-r, πτωχός : Cor. I, XV, 10; Gal. I, 9.

HALLUS (vet. sup. germ. *hall*), masc., rupis, petra, πέτρα : Rom. IX, 55.

HALJA (vet. norv. *halr*, *hel*, vet. sax. *hellia*, angl. sax. *hell*, vet. snp. germ. *hella*, vet. fr. *lille*, *helle*, angl. *hell*, dan. *helvede*, suec. *helfste*, batav. *hellu*, rec. sup. germ. *helle*; Gr. II, 29; III, 554, 458; DM. 193, 461, 486; Cf. IV, 860; Rehb. 814), fem., inferus, ὄθος : Mth. XI, 25; Luc. X, 15; XVI, 25; Cor. I, XV, 55.

HALS (vet. norv., angl. sax., vet. sup. germ., vet.

sax., etc., *hals*; Gr. III, 402, 458, 496; Cf. IV, 927), masc., collum, cervix, *τράχηλος*; Luc. xv, 20.

HALS-AGGA, vid. sub *Agga*.

SIA-HALS (coll. vet. norv. *hals* [v. fortis]), litigiosus, *ἀλιεπτος*; Tim. I, iii, 5; Tit. I, 7.

FRIF-HALS (*frifj* is Cor. II, iii, 17 h. l.; Gal. ii, 4 h. l.; vet. norv. *frifals*, angl. sax. *freols*, vet. sup. germ. *frifals*, suec. *frif*; Gr. II, 670; BRA. 232), homo liber; libertas, *ἐλευθερία*; Cor. II, iii, 17; Gal. ii, 4; v, 1, 15; Eph. iii, 12.

HALTS (vet. norv. *halltr*, angl. sax. *halt*, vet. sup. germ. *halt*, vet. sax., vet. fr., angl., suec., dan. *halt*; coll. lat. *claudaa*, gr. *χλωός*; Cf. IV, 929; Reith. 734), adject., claudus, *χλωός*; Mth. xi, 5; Mc. ix, 45; Luc. vii, 22; xiv, 15, 21.

* *HAM* (vet. norv. *hamr*, vet. sax. ... *hamo*, angl. sax. *hama*, vet. fr. *homa*, *hama*, vet. sup. germ. *hamo*, *hemidi*, dan. *ham*, vet. sup. germ. *hemde*; Gr. II, 55; III, 447, 496; Cf. IV, 932, 938; Reith. 825), neutr. vel *hams* masc., pellis, cutis, operimen tum (corporis).

ANA-HAMON, conj. II, induere, *ἐπινοθεσθαι*; Cor. II, v, 4.

AND-HAMON, exuere, *ἀπεκθεσθαι*; Col. ii, 15.

AR-HAMON, exuere, *ἐκθεσθαι*; Cor. II, v, 4.

GA-HAMON, induere, vertere, *ἐνδοθεσθαι*; Rom. xii, 11; Cor. I, xv, 53; Gal. iii, 27; Eph. iv, 24; vi, 11; Col. iii, 10, 12; Thess. I, v, 8.

UFAR-HAMON, induere, *ἐπινοθεσθαι*; Cor. II, v, 2.

HANA (vet. norv. *hanu*, angl. sax. *hana*, vet. fr. *hona*, vet. sax., vet. sup. germ. *hano*, angl. *hea*, suec., dan. *hune*, batav. *haen*, rec. sup. germ. *hahn*; Gr. II, 42; III, 327; Cf. IV, 958; Reith. 825), masc., gallus, *ἀλέκτωρ*; Mth. xxvi, 74, 75; Mc. xiv, 68, 72; Joan. xiii, 58; xviii, 27.

HANDUS (vet. norv. *hånd*, vet. sup. germ. *haat*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., batav., rec. sup. germ. *hand*, suec. *hånd*, dan. *hånd*; Gr. II, 55, 458; III, 405; Cf. IV, 965; Reith. 825), fem., m. nus, *χεῖρ*; Mth. v, 50; viii, 5, 15; ix, 18, 25; Mc. I, 51, 41; iii, 1, 5, 5; v, 25, 44; vi, 2, 5; vii, 2, 5, 5, 52; viii, 25, 25; ix, 27, 51, 45; x, 46; xiv, 41, 46; Luc. I, 66, 71, 74; iii, 17; iv, 11, 40; v, 15, vi, 1, 6, 8, 10; viii, 54; ix, 44, 62; xv, 22; xv, 19; Joan. vii, 50; x, 28, 29, 59; xi, 44; Rom. x, 21; Cor. I, xii, 15, 21; xvi, 21; Cor. II, vi, 55; Gal. vi, 11; Eph. iv, 28; Col. iv, 19; Thess. I, iv, 11; Thess. II, iii, 17; Tim. I, ii, 8; iv, 14; v, 22; Tim. II, i, 6.

HANDU-VACRHTS, vid. sub *Vacrhtjan*.

UNANED-VACRHTS, vid. sub *Vacrhtjan*.

LAUS-HANDUS, adject., *vacuus*, *vacuus* manibus, *κενός*; Mc. xii, 5.

HANDUGS (vet. norv. *håndugr*), adject., comp. *hantugosa*, dexter, peritus, sapiens, *σοφός*; Cor. I, i, 20, 25.

HANDUGET, fem., circumspectio, sapientia, prudentia, *σοφία*; Mth. xi, 19; Mc. vi, 2; Luc. ii, 40; vi, 55; Rom. xi, 55; Cor. I, i, 20, 21, 22, 24; Cor. II, i, 12; Eph. i, 8, 17; iii, 10; Col. i, 9, 23; ii, 25; iii, 16; iv, 5.

HANSA (vet. et rec. sup. germ. *hansa*, angl. *hans*; Gr. III, 475; Cf. IV, 978), fem., turba, multitudo, *πληθος*; Luc. vi, 17; *σπίρα*; Mc. xv, 16; Joan. xviii, 5.

HANFS (vet. sup. germ. *hanf*; coll. vet. sax. *haf*; Cf. IV, 955; Schmol. *Hel. Gloss.* p. 49), adject., debilis, qui manum in eam habet, *καλλός*; Mc. ix, 45.

HAUÞIÞ (*hauþid* Luc. vi, 45; Joan. xix, 2, vet. norv. *hofud*, vet. sax. *hofud*, *hovid*, angl. sax. *heafod*, vet. sup. germ. *hanbit*, *houbit*, vet. fr. *haved*, angl. *head*, suec. *hauþud*, dan. *hovede*, rec. sup. germ. *haupt*; gr. *κεφαλή*, lat. *caput*; Bopp 80; Gr. III, 538, 461, 498; Cf. IV, 755; Reith. 798), neutr., caput, *κεφαλή*; Mth. v, 36; vi, 17; viii, 20, x, 50; Mc. vi, 24, 27, 28; xv, 49, 27; Luc. vii, 58, 46; ix, 68; Joan. xix, 2; Rom. xii, 20; Cor. I, xi, 5, 6, 5, 12, 21; Eph. i, 22; iv, 15, v, 25; Col. i, 18;

ii, 19; *hauþiþ* *afmattan*, vid. sub *Mattan*; *hauþiþ* *vaistans*, lapis angularis, *κεφαλή γωνίας*; Mc. xii, 10; I. Cor. xv, 17.

HAUHS (vet. norv. *há*, vet. sax. *hoh*, angl. sax. *heah*, vet. sup. germ. *hoh*, vet. fr. *hoch*, *hag*, angl. *high*, suec. *höj*, dan. *høj*, batav. *hoog*, rec. sup. germ. *hoch*; Gr. II, 106; Cf. IV, 772; Reith. 789), adject., compar. *hauhiza*, superl. *hauhista*; altus *ὕψελος*, superl. *ὕψιστος*; Mc. v, 7; ix, 2; Luc. I, 52, 35, 76; iv, 5; vi, 35; viii, 28; xvi, 45.

HAUHABA, adverb., alte; *hauhaba* *hugjan*, *ὕψι-λογρονεῖς*; Rom. xi, 20.

HAUHS, adv. comp. altius, *ἰσώτερον*; Luc. xiv, 10.

HAUH-HAIRTS, vid. sub *Hairto*.

HAUH-HAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

HAUHÞA, fem., 1) altitudo, summum, *ὕψος*; Luc. I, 78; Eph. iv, 8; τὰ ὕψηλά; Rom. xii, 16; 2) elatio, *ὕψωμα*; Rom. viii, 89; Cor. II, x, 5; 3) honor, gloria, *δοξα*; Luc. xiv, 10; Joan. viii, 48.

HAUÞEI, fem., altitudo, *ὕψος*; Eph. iii, 18.

HAUHISTI, neutr., altum, τὸ ὕψιστον; Mc. xi, 10; Luc. ii, 14; xix, 58.

HAUÞIAN, conj. II, 1) extollere, *ὕψον*; Luc. xiv, 41; xviii, 14; Joan. xii, 32; 2) magnificare, glorificare, laudibus extollere, *δοξάζειν*; Mth. v, 16; vi, 2; Lii: xvii, 15; Joan. viii, 59; viii, 54; xi, 4; xii, 28; xiii, 31, 32; xiv, 43; xv, 8; xvi, 14; xvii, 1, 4, 5, 10; Rom. xv, 6, 9.

US-HAUÞIAN, extollere, *ὕψον*; Mth. xi, 23; Luc. I, 52; x, 45; xiv, 11; xviii, 14; Joan. viii, 23; xii, 52, 54; Cor. II, xi, 7; *ἐδοξάζειν*; Thess. II, i, 10.

US-HAUÞNAN, conj. III, extolli, *ἐνδοξάζεσθαι*; Thess. II, i, 12 (fortasse etiam vs. 10).

UFAR-HAUÞIAN, superbiere; part. præti. superbus, *τυφωτός*; Tim. I, iii, 6.

HAUÞEINS, fem., 1) elatio; 2) gloria, honor, *δοξα*; Joan. viii, 50, 54; ix, 24; xi, 4; xii, 45; *laus* *hauþeins*, vana gloria, *κενοδοξία*; Philpp. ii, 5.

HAUÞIÞ, vid. ad Tim. I, ii, 11.

HAUNS (angl. sax. *hyuan*, *henan*, vet. fr. *hena*, vet. sax. *honda*, vet. sup. germ. *honjan*, suec. *hån*, batav. *hoon*, rec. sup. germ. *hohn*; Cf. IV, 631; Reith. 807), adject., humilis, *ταπεινός*; Cor. II, x, 1.

HAUNJAN, conj. II, humiliare, *ταπεινοῦν*; Cor. II, xi, 7; Philpp. iv, 12.

GA-HAUNJAN, id., Cor. II, xii, 21; Philpp. ii, 8.

HUUNEINS, fem., humilitas, *ταπεινωσις*; Philpp. iii, 21; *ταπεινωσάντων*; Eph. iv, 2; Col. ii, 18, 25; iii, 12; *hauuneins* *gahugdais*, id., Philpp. ii, 5.

HAFRDS (vet. norv. *hard*, angl. sax. *hyrdel*, vet. sup. germ. *hurt*; Gr. II, 62; III, 450; Cf. IV, 1050), fem., porta, *θύρα*; Mth. vi, 6; Cor. I, xvi, 9; Cor. II, ii, 12; Col. iv, 5; Neh. vii, 4.

HAURI (coll. vet. sup. germ. *hydr*, angl. sax. *heord*, rec. sup. germ. *hoerd*), neutr., carbo, *σθραξ*; Rom. xii, 20; plur. *haurja*, prunæ, *ἀθρακία*; Joan. xviii, 18.

HAURN (vet. norv. , vet. sup. germ. , angl. sax. , vet. sax., vet. fr., suec., dan., rec. sup. germ. *horn*; gr. *κέρως*, lat. *cornu*; Gr. II, 62; III, 409, 461, 498; Cf. IV, 1055; Reith. 826), neutr. 1) cornu, *κέρας*; Luc. I, 69; 2) bovis cornu, *κεράτιον*; Luc. xv, 10.

ÞU-HAURN, tuba, bucina, *σάλπιγξ*; Cor. I, xv, 52; Thess. I, iv, 16.

HAURNJAN, conj. II, tuba canere, *σαλπίζειν*; Mth. v, 2; ix, 25.

ÞU-HAURNJAN, id., Cor. I, xv, 52.

HVERNJA, masc., buccinans, *σαλπικτής*; Mth. ix, 25 vob. b. l.

HAUSJAN (*hausjon* Mc. iv, 55; Luc. v, 15; Joan. vi, 60; Tim. II, ii, 14; vet. norv. *hegra*, vet. sax. *horian*, angl. sax. *hyran*, vet. sup. germ. *horran*, vet. fr. *heva*, *hora*, angl. *hear*, suec. *hora*, dan. *høre*, batav. *hooren*, rec. sup. germ. *hören*; lat. *audire*;

Gr. IV, 1004; Reith. 808), conj. II, audire, ἀκούειν: a) absolute vel cum sequente *hatei*, *ci*, infinitivo et etiam participio: Mth. v, 21, 27, 33; xxvii, 13; Mc. iii, 21; iv, 5, 9, 12, 23, 33; v, 15, 21, 26, 16; 42, 29; xvi, 11; Luc. i, 58; v, 1, 27, 49; viii, 8, 12, 15, 18; xviii, 6; Joan. vi, 60; ix, 27, 35; xi, 6, 20, 29; xii, 18, 34; xiv, 28; Rom. x, 18; Gal. i, 23; Eph. iv, 29; Philpp. ii, 26; Col. i, 9; Thess. II, iii, 11; Tim. II, ii, 14; Neh. vi, 16; b) cum accusativo: Mth. vii, 24, 26; Mc. iv, 16, 18, 20; xiv, 64; Luc. i, 41; iv, 23, 28; v, 1; vi, 47; ix, 9; x, 24; xv, 1; xvi, 2; Joan. vii, 32; viii, 26, 38, 40, 43, 47; ix, 40; xiv, 24; xv, 15; xvi, 13; xviii, 20; Cor. II, xii, 4; Eph. iii, 2; iv, 21; Philpp. i, 50; Col. i, 25; Tim. II, i, 15; ii, 2; c) cum dativo, obedire: Mc. vi, 11, 20; vii, 14; ix, 7; xii, 37; Luc. ii, 46; vi, 17; ix, 35; x, 16; xix, 48; Joan. ix, 31, x, 3, 8, 20, 27; xii, 47; Rom. x, 14; Tim. I, iv, 16; Skeir. III, b; VI, a; d) cum genitivo, locodativi et accusativi tantum modo Luc. ii, 47; Joan. vi, 60; vii, 40; x, 16; xviii, 37; xix, 43; e), de, circa (*περι* c. gen.) aliquem aliquid: aa) *frum* c. dat.: Mc. iii, 21; Luc. xvi, 2; bb) *bi* c. accus.: Luc. ix, 9; I) a, apud (*παρά* c. gen. et dat.) aliquem aliquid; aa) *frum* c. dat.: Joan. vi, 51; viii, 58, 40; Skeir. II, b; bb) *at* c. dat.: Joan. xv, 15; Tim. II, i, 15; ii, 2.

ANO-HAUSJAN, audire, obedire, c. dat., ἀκούειν: Mc. vi, 20; Joan. ix, 31; xi, 41, 42; ἐπακούειν: Cor. II, vi, 2; εἰσακούειν: Mth. vi, 7; Luc. i, 15; Cor. I, xiv, 21; ὑπακούειν: Luc. xvii, 6.

GA-HAUSJAN, audire, ἀκούειν: a) absolute vel cum sequente participio: Mth. viii, 10; ix, 12; xxvii, 47; Mc. ii, 17; iii, 8; iv, 9, 15, 23, 24; vi, 14, 16, 29; vii, 16; viii, 18; x, 41, 47; xi, 15, 18; xii, 28; xiv, 11, 58; xv, 35; Luc. ii, 18; vii, 21; viii, 8, 10, 14, 50; xiv, 35; xviii, 26, 36; xx, 16, 45; Joan. vi, 60; ix, 32; xi, 4; xii, 12, 29; Cor. II, xii, 6; b) etiam praegriantur, per oppositionem ad surdum esse: Mth. xi, 5; Mc. vii, 37; c) cum accusativo: Mth. x, 27; xi, 2, 4 (15); xxvi, 65; Mc. v, 36; Luc. vii, 9, 22; viii, 15, 21; ix, 7; x, 24; xiv, 15; xv, 25; xvi, 14; xviii, 22, 25; xix, 11; Joan. iii, 32; v, 37; xix, 8; Eph. i, 13, 15; Philpp. iv, 9; Skeir. VI, d; buc etiam pertinet Luc. ii, 20 *in aliaize pizeei gahausidenu jah gasewun*, quod est attractio nam cum genitivo, sicut simplex *hausjan*, *gahausjyn* non occurrit; d) de (*περι* c. genit.) aliquo aliquid: Mc. v, 27; vii, 25; Luc. vii, 3; Philpp. i, 27 (Gothus enim hic legit *ἀκούωσ περι ὕμων*): e) a, apud, ex (*παρά* c. gen.) aliquo aliquid: Joan. vi, 45; Skeir. IV, d.

UF-HAUSJAN, obedire, ὑπακούειν: Mth. viii, 27; Mc. i, 27; iv, 41; Luc. viii, 25; Rom. x, 16; Col. iii, 20, 22; Thess. II, i, 8; iii, 14; Skeir. I, c; ὑποτάσσεσθαι: Luc. ii, 51; x, 17, 20; Rom. viii, 7; x, 3; xiii, 1, 5; Cor. I, xvi, 16; Eph. v, 21, 22, 24; Col. iii, 18; πειθίσθαι: Gal. iii, 1; v, 7; ἀντέχουσθαι: Mth. vi, 24; part. *ufhausjunds*, obediens, ὑπάκουος: Cor. II, ii, 9; Philpp. ii, 8; ὁ ἐν ὑποταγῇ: Tim. I, iii, 4.

HAUSEINS, fem., 1) auditus, ἀκοή: Tim. II, iv, 3, 4; 2) auditus, praedicationis, ἀκοή: Joan. xii, 38; Rom. x, 16; Thess. I, ii, 13.

CA-HAUSEINS, auditus, ἀκοή: Rom. x, 17; Gal. iii, 2, 5.

UF-HAUSEINS, obediens, ὑπακοή: Cor. II, vii, 15; x, 5, 6; Philpp. 21; ὑποταγή: Cor. II, iv, 13; Tim. I, ii, 11.

UFAR-HAUSEINS, inobediens, παρακοή: Cor. II, x, 6.

HARDUS (vet. norv. *hardr*, angl. sax. *heard*, vet. sup. germ. *hart*, vet. fr. *herd*, vet. sax., angl., batav. *hard*, suec. *hård*, dan. *haard*, rec. sup. germ. *hart*; Gr. II, 62; Cf. IV, 1019; Reith. 810), adject., compar. *hardiza*; durus, σκληρός: Joan. vi, 6J; ἀσπαρός: Luc. xix, 21; Skeir. VI, c.

HAADUBA (*hard* b; Cor. II, xiii, 19 vid. ad h. l.),

adverbi., dure, δεινός: Mth. viii, 6; ἀποτόμως: Cor. II, xiii, 10.

PARBU-HAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

GA-HARDJAN, conj. II, indurare, σκληρύνειν: Rom. ix, 18.

HARJIS (vet. norv. *hir*, angl. sax. *here*, vet. sup. germ., vet. sax. *heri*, vet. fr. *hiri*, *her*, batav., rec. sup. germ. *heer*; Gr. II, 459; III, 472, 498; DRÄ, 292; Cf. IV, 985; Reith. 815), masc., exercitus, turba, multitudo, στρατία: Luc. ii, 15; λεγεών: Luc. viii, 30.

HATAN (*hatjan* Mth. v, 44; Luc. vi, 27 vid. ad h. l.; vet. norv. *hata*, vet. sax. *hatan*, angl. sax. *halian*, vet. sup. germ. *hazen*, *hazzon*, vet. fr. *hatia*, angl. *hate*, suec. *hata*, dan. *hade*, batav. *haeten*, rec. sup. germ. *hader*, *hassen*; Col. lat. *odi*; Cf. IV, 1069; Reith. 797), conj. II, odisse, μισῶν: Mth. v, 44; Luc. i, 74; vi, 27 h. l.; Rom. vii, 15; part. *hatands*, hostis, inimicus, ἐχθρός: Luc. vi, 27.

UATIS, neut., ira, ὄργη: Luc. iii, 7; Eph. ii, 5 h. l.; v, 6; Col. iii, 6, 8; Thess. I, ii, 16; v, 9; ἔνμος: Gal. v, 20; Eph. iv, 31; Skeir. VIII, b.

HATIZON, conj. II, nasci, γοῶν: Joan. vii, 23.

HAVI (vet. norv. *ha*, *hey*, vet. sax. *houwe*, angl. sax. *heg*, vet. sup. germ. *havi*, vet. fr. *na*, *hai*, angl. *hay*, suec. *hō*, dan. *hø*, batav. *hoy*, rec. sup. germ. *heu*; Gr. III, 413; Cf. IV, 708; Reith. 789), neut., herba, χορτός: Mth. vi, 30; Joan. vi, 10; Skeir. VII, b.

HAFJAN (vet. norv. *hesta*, vet. sax. *hebbian*, angl. sax. *heblan*, vet. sup. germ. *hafsan*, *hefan*, vet. fr. *heva*, angl. *heuve*, suec. *håfva*, dan. *have*, batav. *huf-fen*, *heven*, rec. sup. germ. *heben*; Gr. II, 9; Cf. IV, 814; Reith. 813), conj. I, anom. *hof*, *hofun*, *hafans*, tollere, extollere, ὑψαίν: Mc. ii, 3.

AND-HAFJAN, respunderc, ἀποκρίνεσθαι: Mth. viii, 8; xi, 4, 25; xxv, 40, 45; xxvi, 66; xxvii, 12, 14; Mc. iii, 35; vi, 6, 28; viii, 4, 28, 29; ix, 5, 17, 19, 38; x, 3, 5, 20, 24, 29; xi, 22, 29, 50, 33; xii, 17, 24, 28, 29, 34, 35; xiv, 48, 60, 61; xv, 2, 4, 5, 12; Luc. i, 19, 60; iii, 11, 16; iv, 4, 8, 12; v, 5, 22, 31; vi, 3; vii, 22, 40, 43; ix, 19, 20; x, 28; xv, 29; xvii, 17, 20, 57; xix, 40; xx, 7, 24, 39; Joan. vi, 7, 26, 29, 43, 68, 70; vii, 16, 20, 21, 46, 47, 52; viii, 14, 19, 35, 54, 39, 48, 49, 54; ix, 5, 11, 20, 25, 27, 30, 54, 36; x, 25, 52, 55, 54; xi, 9; xii, 30, 54; xiii, 26, 36, 58; xiv, 25; xvi, 31; xviii, 5, 8, 20, 22, 23, 30, 54, 55, 56, 57; xix, 7, 12; Col. iv, 6; Skeir. VIII, a, b, d; ὑποκαρῶνειν: Luc. x, 50.

AT-HAFJAN, detollere, καταρῶνειν: Mc. xv, 56.

US-HAFJAN, efferre, extollere, ὑψαίν: Mc. ii, 12; Luc. v, 24, 25; ix, 17; xvii, 15; Joan. xi, 41; ἐπαρῶνειν: Luc. vi, 20; xvi, 25; xviii, 15; Joan. vi, 5; xiii, 18; xvii, 4; Cor. II, x, 5; Tim. I, ii, 8; *ns affjan sik*, ὑψαίνεσθαι: Mc. xi, 23; μεταβαίνειν: Mth. xi, 1; ἐμβατεύειν: Col. ii, 18.

UFAR-HAFJAN, extollere; *ufarhafjan sik*, ὑπερβαίνειν: Thess. II, ii, 4.

UFAR-HAFJAN, conj. III, extolli, superbiere, ὑπερβαίνειν: Cor. II, xii, 7.

ANDA-HAFTS, fem., 1) responsum Skeir. VIII, b; 2) iudicium, sententia, ἀπόκριμα: Cor. I, i, 9; 3) apologia, ἀπολογία: Cor. I, iv, 3.

HAFTS, I. vid. sub *Haban*; II. vid. sub *Haffan*. HËPJO (angl. *hut*, suec. *hydda*, rec. sup. germ. *hütte*; Gr. III, 428), fem., cubiculum, ταμίειον: Mth. vi, 6.

HEITO (vet. norv. *hæitr*, vet. sax. *het*, angl. -ax. *hat*, *hæta*, vet. sup. germ. *heiz*, vet. fr. *het*, angl. *heat*, *hot*, suec. *hæita*, dan. *hede*, rec. sup. germ. *heiss*, *hizzo*; Gr. II, 45; Cf. IV, 1074; R. bth. 812), fem., febris; in *heilom*, πυρέσσων: Mth. viii, 14.

* HEIV (vet. sax. *hiuva* (uxor), *hiunski* (familia), angl. sax. *hiva*, angl. *hive*; coll. vet. sup. germ. *hiujan*; Cf. IV, 1063, Schm. II, 152, 259), neut. f. domus, familia.

HEIVA-FRAUJA, vid. sub *Frauja*.

HELLEI, nom. propr. masc., Ἡλλεῖ: Luc. iii, 25.
 HELLEI (v. c. hebr.), Ἡλλεῖ: Mth. xxvii, 16.
 HELIAS (*Helia* Mth. xxvii, 19; *Helias* Luc. ix, 19, 51; *Huileias* Luc. i, 17), nom. propr. masc., Ἡλιᾶς: Mth. xi, 14; xxvii, 47, 49; Mc. viii, 28; ix, 4, 5, 12; xv, 56; Luc. i, 17; iv, 25, 26; ix, 19, 35, 51.
 HER (vet. norv., vet. sax., angl. sax., dan. *her*, angl. *here*, rec. sup. germ. *her*, *hier*), vid. sub *Hir*.
 HER, nom. propr. masc., Ἡρ: Luc. iii, 28.
 HERODES (*Herod's* Mc. vi, 2), 21; Luc. ix, 7), nom. propr. masc., Ἡρῴδης: Mc. vi, 14, 18, 20, 21, 22; viii, 15; Luc. i, 5; iii, 1, 19; viii, 5; ix, 7; Skeir. III, a.
 HERODIAS (*Hairodias* Mc. vi, 17), nom. propr. fem., Ἡρῴδια: Mc. vi, 17, 19, 22; Luc. iii, 19.
 HERODIANUS, masc., Ἡρῴδιανός: Mc. iii, 6; xii, 13.
 HIERE (angl. *hither*, dan. *hid*), vide sub *Hir*.
 HILPAN (vet. norv. *halla, haltr, holdr*, angl. sax. *heald, hold, hyld*, vet. sup. germ. *hald, halt*, hold, vet. fr. ... *hald, helde, hulde, hold*, suec. *helre, huld*, dan. *heller, huld, hatar, hulde*, rec. sup. germ. *huld, hold*: Gr. II, 590; Cf. IV, 892, 909, 915; Reith. 790, 801, 825), conj. I, *halp, hulpan, hulpan*, se inclinare; benignum esse, lavere.
 HALBIS (vet. sax. *hald*), adverb. compar., libenter, potius, Skeir. IV, d.
 VILIA-HALPEI, fem., benevolentia, benignitas, *περσπολιχία*: Eph. vi, 9; Col. iii, 25; *πρόσκλησις*: Tim. I, v, 21.
 HALPS, adject., benignus, propitius, graciosus; *hu ps visan, ildspögnir*: Luc. xviii, 15.
 UX-HULPO (DM. 164, 551, 555; Cf. IV, 915; *judice Gramm.* DM. p. 554, gothic gentes sibi potissimum ut feminas effingebant demones; quod adeo verum est, ut apud antiquissimos Gothos et ipso tempore, quo prima N. T. versio suscepta est, pravi spiritus [*δαίμονες, δαιμόνες*]; femini generis essent, neque nisi serius, influentibus probabiliter Græcorum Romanorumque mythi, masculini generis forent ex cogitati. Quæ sententia ex o comprobatur, quod in textu, quem ex grammaticis argumentis in prolegg. priorem confectum fuisse ostendimus, non nisi forma feminina occurrat, dan in textu Lucæ recentioris susceptionis probato, forma masculina simul et femina reperitur; hinc in Epistolis [posterioris eversionis] et fragmentis Evangelii Matthæi ex codice Ambros. excerptis [non equidem ad recensitionem codicis argenti, sed ad posteriorem recensitionem pertinentibus], *unhalþa* pro persona diaboli [*δαιμόλος* et *σατανᾶς*] usurpatur. Hinc sequitur, quod *unhalþo* Mth. ix, 55 cum Grammatico, DM. 553, non in *unhalþa* commutari possit; quoad vero constructionem, que in gratiam hujus mutationis militaret, et ad h. l. satisfecimus), fem., malignus, impurus, pravus s. i. ritus, *δαίμωνος*: Mth. vii, 22; ix, 55, 54; xi, 18; Mc. i, 51; 59; iii, 15, 22; vi, 13; vii, 26, 29, 30; ix, 58; xvi, 9; Luc. ix, 55, 41; vii, 55; vii, 2, 27, 30, 55, 58; ix, 1, 49; x, 17; Joan. vii, 20; viii, 24, 48, 49, 50, 51, 52, x, 21, 22; Tim. I, iv, 1; *δαίμων*: Mc. v, 12; *unhalþous habun*, obsequium esse, *δαίμονιζεσθαι*: Mc. i, 52; Joan. x, 21.
 UX-HULPA, masc., 1) id., *δαίμωνος*: Luc. iv, 55; viii, 55; ix, 42; *δαίμων*: Luc. viii, 29; 2) diabolus, *δαιμόνος*: Mth. xxv, 41; Eph. iv, 27; vi, 11; Tim. I, iii, 6, 7; vi, 9; Tim. II, ii, 26; *σατανᾶς*: Cor. I, v, 5.
 HILMS (vet. norv. *halas*, angl. sax., vet. sax., vet. fr., vet. s. p. germ., angl. *hata*, rec. sup. germ. *haln*, suec., dan. *hjem*: Gr. II, 20, 499; III, 415; Cf. IV, 855; Reith. 805), masc. vel *hilm* neutr., galea, *περικεφαλαία*: Eph. vi, 17; Thess. I, v, 8.
 HILPAN (vet. norv. *halpt*, ve. sax., angl. sax. *helpen*, vet. fr. *helpa*, vet. sup. germ. *helfan*, angl. *help*, suec. *hjelpa*, dan. *hjælp*, batav. *helpen*, rec.

sup. germ. *helfen*; Gr. II, 52; Cf. IV, 918; Reith. 805), conj. I, *halp, hulpan, hulpan*, e. genit., adjuvare, *βοηθεῖν*: Mc. ix, 22, 24; *σὺλαμβένεσθαι*: Luc. v, 7; *συνσπουργεῖν*: Cor. II, i, 11.
 GA-HULPAN, adjuvare, *βοηθεῖν*: Cor. II, vi, 2.
 HIMINS (vet. norv. *himin*, vet. sax., vet. sup. germ. *himil*, vot. fr. *himul*, suec., dan., rec. sup. germ. *himel*; vet. sax. *heban*, angl. sax. *heofan*, angl. *heaven*; Gr. II, 55, 462; III, 593; DM. 398; Cf. IV, 958; Reith. 814), masc., cœlum, οὐρανός: Mth. v, 16, 18, 19, 45, 48; vi, 1, 9, 10, 20, 26; viii, 41, 20; xi, 14, 12, 25; Mc. i, 10; iv, 52; vii, 54, viii, 41; x, 24; xi, 25, 50, 51; xii, 25; xiii, 21, 27; xiv, 62; Luc. iii, 15, iii, 21, 22, 18, 25; vi, 20, 25; viii, 5; ix, 16, 51, 58; x, 15, 18, 20, 21; xv, 7, 18, 21; xvi, 17; xvii, 24, 29; xviii, 15, 22; xix, 58; xx, 4; Joan. vi, 51, 52, 55, 58; xii, 28; xvii, 1; Rom. x, 6; Cor. I, xv, 47; Cor. II, v, 1, 2; xii, 2; Eph. i, 10, 20; iii, 15; iv, 10; vi, 9; Philipp. iii, 20, Col. i, 16, 20, 25; iv, 4; Thess. I, iv, 16; Thess. II, i, 7; Skeir. IV, d; VI, c; *sa usar himinam*, qui supra cœlum, caelestis, ὁ οὐράνιος: Mth. vi, 26, 32.
 UMINS-KUNUS, vid. sub *Kuni*.
 * HIND (angl. sax. *hindan*, angl. *behind*, vet. sup. germ. *hintar*, rec. sup. germ. *hinten*; Gr. III, 177, 629; Cf. IV, 702), retro, post.
 HINDANA, adverb., e. genit., ultra, *πέραν*: Mc. iii, 8.
 HINDAR (vet. sup. germ. *hintar*; Cf. IV, 702; *Althd. Präpos.* 153 sq.), praepositio cum dativo et accusativo constructa, fundamentaliter significat *post*, frequenter etiam *trans*.
 I. Cum accusativo in questione quo? post, ὀπίσω: Mc. viii, 55; trans, εἰς τὸ πέραν: Mth. viii, 18; Mc. v, 21; viii, 15; Luc. viii, 22; ἀπό: Mth. viii, 54; Mc. v, 17.
 II. Cum dativo 1) locali, post, trans, in questione ubi? *πέραν*: Joan. iii, 26; vi, 22, 25 (Mc. x, 1?) et post *qum* in questione qua? *εἰς τὸ πέραν*: Mth. viii, 18; Mc. v, 1; διὰ τοῦ πέραν: Gr. I, 1; 2) in figurativo sensu: Luc. ix, 13 nisi *hindur uns maizo fimf klaiþam* (ὅτι εἰσὶν ἡμῖν πλείον ἢ πόρις ἄρτοι) et Rom. xiv, 5 *stojih dag hindar daga* (χαίρει ἡμῖν παρά ἡμέραν).
 III. In compositionibus: 1) cum verbis: *hindarkliphun*; 2) cum substantivis: *hindarveisci*; 3) cum adjectivis: *hindarveis*, *unhindurveis*.
 HINDMISTS (vet. sup. germ. *hintaros*), superl. postremus, ultimus, ἐξώτερος: Mth. viii, 12.
 * HINPAN (angl. sax. *hunting*, angl. *hunt*, dan. *hent*; Gr. II, 55), conj. I, *hanþ, hunþun, hulþans*, capere.
 UX-HINPAN, capere, *αἰχμαλωτεῖν*: Eph. iv, 8 vid. ad h. l.
 IVA-HINPAN, id., *αἰχμαλωτίζειν*: Rom. vii, 23; Cor. II, x, 5; part. præt. *frahunþans*, captivus, *αἰχμαλωτός*: Luc. iv, 18; *frahunþanima tuhan*, adducere captivum, *αἰχμαλωτίζειν*: Tim. II, iii, 6.
 MIFERA-HUNPAN, part. præt., conceptivus, *αυναἰχμαλωτός*: Col. iv, 10; Philem. 25.
 UNPS, fem. (?), captivitas, *αἰχμαλωσία*: Eph. iv 8.
 HUHMA (*hiama* Luc. vi, 17; viii, 4; Gr. II, 50; III, 472), masc., turba, multitudo, ὄχλος: Mth. viii, 18; Luc. v, 15; vi, 17; viii, 4; xiv, 25; *πλῆθος*: Luc. 4, 10.
 HUFAN (angl. sax. *heofan*, vet. sax. *h'etan*, vet. sup. germ. *hufan*; Gr. II, 48; Cf. IV, 857), conj. I, *hanf, hufun, hufans*, plerare, *θραυεῖν*: Mth. xi, 17; Luc. vii, 52 vid. h. l.
 HTS (vet. norv. *hin, hitt, her*, vet. sax., angl. sax. *he*, vet. fr. *hi, hit*, angl. *he, his, him, here, hishe*, suec., dan. *hi, hid, her*, rec. sup. germ. *hewe, hier*, etc.; lat. *hic, huc*: Gr. I, 791; Cf. IV, 695; Reith. 815), pronomen demonstrat., hic, ille.
 HTA, neutrum, hoc, and *va us*, usque ad id tempus, usq. e ad hunc diem: Skeir. IV, b; *and hita, ics* τὸν νῦν: Mc. viii, 11; *ics* ἄρτοι: Mth. xi, 12; Joan. xvi, 24; Col. I, xv, 6.
 HTAMA, dicitur a) mascul., *hiama daga*, ad hunc diem, hodie, *zephors*: Mth. vi, 11, 30; Luc. ii, 11;

IV, 21; v, 26; XIX, 5, 9; h) neut., *from himma nu*, ab hoc die, ἀπὸ τοῦ νῦν: Luc. I, 48; v, 10; *frans himma*, ἀπ' ἄρτι: Joan. XIII, 19; XIV, 7.

HINA, accusativus, *und hina dag*, usque ad hunc diem, hodie, ἀέχρι τῆς σήμερον: Mth. XI, 23; ἄχρι τῆς σήμερον: Cor. II, III, 14; ἕως τῆς σήμερον: Mth. XXVII, 8; ἕως σήμερον: Cor. II, III, 15.

HINE (*hidrei* Luc. IX, 41), adverb., huc, ὧδε: Mc. XI, 5; Luc. IX, 41; XIV, 21.

HINI, imperativus adverbialis (Bopp 123) huc! accede! δεῦρο: Mc. X, 21; Luc. XVIII, 22; ἔρχου: Joan. XI, 34; hiri ut, δεῦρο ἔξω: Joan. XI, 45.

HIRIATS, dualis, accedite, huc ambo! δεῦτε: Mc. I, 17.

HIRIF, pluralis, accedite, venite! δεῦτε: Mc. XII, 7.

HIER, adverb., hic, huc, ὧδε: Mth. VIII, 20; Mc. VI, 5; IX, 1, 5; XIII, 21; XVI, 6; Luc. IV, 23; VII, 8; IV, 12, 27, 33; XVII, 21, 23; XIX, 27; Joan. VI, 9, 25; XI, 21, 32, Col. IV, 9.

HIVI (angl. sax. *hiv*, angl. *hew*, *hue*), neut., color, forma, species, *μέρφωσις*: Tim. II, III, 5.

HLEIPIAN (vet. norv. *hliu*, *hliu*, *hliu*, vet. sax. *hlahan*, angl. sax. *hlithan*, vet. sup. germ. *hlahhan*, vet. fr. *hlaica*, angl. *lough*, suec. *le*, dan. *lee*, batav. *lacken*, rec. sup. germ. *lachen*: Gr. II, 12; Cf. IV, 1112; Reith. 818), conj. I, anom. *hloh*, *hlohun*, *hlahans*, ridere, γάλαν: Luc. VI, 25.

DI-HLEIPIAN, desiderare, irridere, καταγέλαν: Mth. IX, 24; Mc. V, 40; Luc. VIII, 53.

CF-HLOIPIAN, conj. II, laetificare; in passivo, gaudere, laetificari, ridere, γάλαν: Luc. VI, 21.

HLEIPIAN (vet. norv., vet. fr. *hlada*, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. *hladun*, angl. *load*, suec. *tadda*, dan. *lade*, rec. sup. germ. *laden*: Gr. II, 10; Cf. IV, 1113; Reith. 818), conj. I, *hlof*, *hloþun*, *hlahans*; onerare.

AF-HLEIPIAN, onerare, σφοδεύειν: T m. II, III, 6.

HLEIPIA, vid. sub *Hloifs*.

HLEINS (vet. sax. *hlinon*, rec. sup. germ. *lehne*, *leinere*; coll. gr. *κλίσιον*; Cf. IV, 10.4), ma c., collis, *βουνός*: Luc. III, 5.

HLEIV (vet. sax. *hlea*, *hleo*, angl. sax. *hlær*, vet. sup. germ. *hleo*; lat. *clivus*: Gr. II, 462; Cf. IV, 1093; Schm. Hel. Gloss. p. 57), neutr. tumulus, sepulcrum, *μνημεῖον*: Mth. XXVII, 60; Mc. VI, 20; XV, 46; XVI, 2, 3, 5, 8; Joan. XI, 17, 31; XII, 17; τάφος: Mth. XXVII, 61, 64, 66.

HLEIVASNA, fem., in plurali tantum *hlaivasnos*, tumuli, sepulcra sepulcrorum; *μνημεῖα*: Mth. VIII, 28; XVII, 52, 53; *μνήματα*: Luc. VIII, 27.

HLEIIFS (*hlaifs* Luc. IV, 3; vet. norv. *hleiþr* et *leiþr*, vet. sup. germ. *hlaib*, angl. sax. *hlof*, angl. *loaf*, rec. sup. germ. *laib*; Gr. III, 462; Cf. IV, 1111), masc., 1) panis (tam in genere quam in particulari), cibus, ἄρτος: Mth. VI, 11; Mc. VI, 26; III, 20; VI, 8; VII, 2, 5; VII, 27; VIII, 4, 5, 6, 14; Luc. IV, 3, 4; VI, 4; VII, 33; IX, 5, 13, 16; XI, 15; XV, 17; Joan. VI, 5, 7, 9, 11, 13, 23, 26, 31, 32, 33, 54, 55, 41, 48, 50, 51, 58; XIII, 18, 26; Cor. I, X, 16, 17; XI, 23, 26, 27, 28; Cor. II, IV, 10; Thess. II, III, 8, 12; Neh. V, 14, 15, 18; Skeir. VII, b, c; 2) buccella, mica, ψωμίον: Joan. XIII, 26, 27, 30.

GA-HLEIPIA, masc., socius, condiscipulus, *συνμαθητής*: Joan. XI, 16; *συστρατιώτης*: Philpp. II, 25; *comes*, *discipulus*.

[DI HLEIIFS, masc., id., Calend. goth. (?)]

HLEMM (vet. norv. *klemma*, vet. sup. germ. *klemmet*, vet. sax. *clemman*, suec. *klamma*, dan., rec. sup. germ. *klemme*; Gr. II, 35; Cf. IV, 557), neutr. vel *klamma*, fem., laqueus, *παγίς*: Tim. I, III, 7; VI, 9.

HLEUPAN (vet. norv. *hlaupa*, vet. sup. germ. *hlaufan*, *loupen*, vet. sax. *hlopan*, angl. sax. *hleapan*, angl. *leap*, vet. fr. *hlapa*, *lapa*, suec. *löpa*, dan. *løbe*, batav. *loopen*, rec. sup. germ. *luufen*: Cf. IV, 1116;

Reith. 818), conj. I, *hlaiklaup*, *hlaiklaupan*, *hlaupans*, currere.

US HLEUPAN, exilire, ἀπατηδάν: Mc. X, 50.

HLEUTS (vet. norv. *hluotr*, ve. sup. germ. *hloz*, aogl. sax., vet. sax., vet. fr. *hlot*, angl. *lot*, suec. *lott*, dan., batav. *lot*, rec. sup. germ. *lous*: Gr. IV, 1124; Reith. 820), masc., sors, κλήρος: Mc. XV, 24; Col. I, 12; *hlauts gazaliþs vissan*, κληροῦσθαι: Eph. I, 11; *hlauts innma urranu*, ei in sortem obtigit, sors ei exiit, ἔλαχε: Luc. I, 9.

HLEAS (vet. norv. *hlæz* [iucundissimus]; col. angl. sax. *ghed*, angl. *glad*, *gtee*, suec., dan. *glad*, rec. sup. germ. *lezzen*; coll. *Hlahjan*), adject., compar. *hla-saz*; letus, hilaris, *ἁρπός*: Cor. II, IX, 7; *ἄλπος*: Philpp. II, 28.

HLEIPI, fem., letitia, hilaritas, *ἁρπότης*: Rom. XII, 8.

HLEIPIA, vid. *Hleiþra*.

HLEIPIAN (vet. norv. *hlifa*, vet. sup. germ. *liban*; Gr. II, 59 sq; Cf. IV, 1109; Schw. 575), parcere; subleuare, ἀνταλαξάνεσθαι: Luc. I, 54.

HLEIDUMA (angl. *left*, rec. sup. germ. *link*; coll. gr. *λαός*, lat. *lavus*; Gr. III, 629), adject., laevus, ἀρσπερός: Mth. VI, 3; Cor. II, VI, 7; *hleidumei fera*, laevus laevum, *ἄρνα*, τὰ εὐώνυμα: Mth. XXV, 41; etiam sine *fra* Mc. X, 37, 40; xv, 27.

HLEIPIRA (*hleþra* Joan. VII, 2; coll. dan. *Lethra*; vet. fr. *hliid*, *hliidia*, [tegere]; Cf. IV, 10.4; Reith. 819), fem., tentorium, casa, σκηνή: Luc. IX, 53; XVI, 9; σκηνός: Cor. II, V, 1, 4.

HLEIPIRA-STABEINS, vid. sub *Stikan*.

UFAR HLEIPIPIAN, conj. II, supereddicare, ἐπισκηνοῦν: Cor. II, XII, 9.

HLEIPIA (vet. norv. *hlif*, *hlie*, angl. sax. *hleo*, vet. sax. *hlea*; Gr. IV, 1094; Schm. Hel. Gloss. p. 57), masc., tentorium, casa, σκηνή: Mc. IX, 3.

HLEIPI (vet. norv. *hloþ*, vet. sax. *hlyst*, angl. sax. *hlys*, vet. sup. germ. *gahlōsi*; coll. *Hliuma*; Cf. IV, 1104), neutr., audius, attentio, tranquillitas, ἤσυχια: Tim. I, II, 11 (hæc nostra conjectura ad h. l. *pru hataþa* male a Costilioneo excogitata, sine dubia correctæ est, cum illa omnino se habeat apud Vauluspa I: *hloþs biþ ek allar helgar kindur*).

HLEIPIA (vet. norv. *hliom*, *hloþ*, angl. sax. *hlyst*, vet. sax. *hlyst*; coll. gr. *κλύειν*; Bopp 124; Cf. IV, 1096), masc., audius, ἀκοή: Mc. VII, 35; Luc. VII, 1; Cor. I, XII, 16.

HLEIFAN (gr. *κλέπτειν*, lat. *clepere*, rec. sup. germ. *klepper*; Bopp 127; DR. 656), conj. II, furari, κλέπτειν: Mth. VI, 19; Mc. X, 49; Luc. XVI, 20; Rom. XIII, 9; Eph. IV, 28.

HLEIPIUS, masc., fur, latro, κλέπτης: Joan. X, 1.

HLEUTS (vet. sax. *hluotr*, angl. sax. *hluotr*, vet. sup. germ. *hluotr*, dan. *lutter*, rec. sup. germ. *lawer*; Cf. IV, 1105), adject., purus, mundus, ἄγνός: Cor. II, VII, 11.

HLEUTCI, fem., sinceritas, *εὐκρίνεια*: Cor. II, 1, 12.

HLEUTPIA, fem., id., Cor. II, II, 17.

HLEIPIAN, vid. sub *Hlahjan*.

HNASQUS (angl. sax. *hnesc*, angl. *neah*, *nice*), adject., mollis, delicatus, *μαλακός*: Mth. XI, 8; Luc. VII, 25.

HNAIVS, vid. sub *Hneivan*.

HNAUPNAN, vid. sub *Hniþpan*.

HNEIVAN (vet. norv. *hniga*, *hnegia*, vet. sup. germ. *hnigan*, *nigun*, vet. sax., angl. sax. *hnigan*, vet. fr. *hniga*, dan. *neje*, batav., rec. sup. germ. *hnigan*; Gr. II, 17; Cf. IV, 1127; Reith. 820), conj. I, *hnaiu*, *hnivan*, *hnivans*, i. elmate; immergi, *κλίνειν*: Luc. IX, 12.

ANA HNEIVAN, se inflectere, *κύνπειν*: Mth. III, 11; Mc. I, 7.

HNAIVS, adject., humilis, *ταπεινός*: Rom. XII, 16.

HNAIVIAN, conj. II, 1) inclinare; 2) humiliare, *ταπεινῶν*: Luc. XIV, 11; XVIII, 14; part. præter. *hnai-riþa*, humilis, *ταπεινός*: Cor. II, VII, 6.

ANA-HNAIVJAN, recumbere, κλίνειν : Mth. viii, 20.
 GA-HNAIVJAN, humiliare, ταπεινῶν : Luc. iii, 5; xiv, 11; xviii, 14; partic. præst. *gahnawifs*, humilis, ταπεινός : Luc. i, 52.
 UF-HNAIVJAN, subijcere, submittere, ὑποτάσσειν : Cor. I, xv, 26, 27, 28; Eph. i, 22; Philpp. iii, 21.
 HNAIVEINS, fem., humilitas, ταπεινότης : Luc. i, 48.
 UF-HNAIVEINS, submissio, ὑποταγή : Gal. ii, 5.
 *HNIUPAN (angl. *nip*, suæc. *niupa*, *nypa*, batav. *hniwen*, rec. sup. germ. *kneipen*; Gr. II, 18), conj. I, *hnaup*, *hnaupun*, *hnaupans*, ruopere.
 HNS-HNIVAN, distumpere, διατρίψω : Luc. viii, 29.
 HNS-HNABENAN, conj. III, distumpi, *φρασεσθαι* : Luc. v, 6.
 HNUO (*hnufo*, vid. ad Cor. II, xii, 7; quod ex slavica lingua mutuatus est Gothus, vid. *Cast. Gloss.* Cor. II, v.), fem., flagellum, virga, σκῆπτρόν : Cor. II, xii, 7.
 HUGIS, vid. sub *Hugs*.
 HUGGRIAN (*hugrijan* Cor. I, iv, 11; vet. norv. *hugri*, *hugra*, vet. sax. *hugri*, *hingrian*, *hingrian*, vet. fr. *hunger*, *hungera*, vet. sup. germ. *hungir*, *hungeren*, angl. sax. *hunger*, dan., rec. sup. germ. *hungern*; Gr. II, 60; Cf. IV, 9 2; Reith. 851), conj. II, *estire*, πεινῶν : Cor. I, iv, 11; impersonale *huggrif n k* (καῖω) : Joan. vi, 35.
 HURUS, masc., famus, λυτός : Luc. iv, 25; xv, 14, 17; Rom. viii, 35.
 HUGS (vet. norv. *hugr*, *hyggia*, vet. sax. *hugi*, *huggian*, angl. sax. *hoga*, *hogian*, vet. fr. *hei*, vet. sup. germ. *hugre*, *hugi*, suæc. *hugher*, *log*, dan. *hu*; coll. lat. *cogitare*; Gr. II, 462; Cf. IV, 782; Reith. 865), masc., mens, intelligentia, νοῦς : Eph. iv, 17.
 HUGAN, conj. II, cogitare, putare, credere, νομίζω : Mth. v, 17; Luc. ii, 44; Tim. I, vi, 5; δοξῶν : Joan. xi, 15; φρονεῖν : Gal. v, 10; Philpp. ii, 2; iii, 15; Skeir. VII, a; *hugian hauhaba*, superbum esse, ὑψηλοφρονεῖν : Rom. xi, 20; *vaila hugja*, bene velle, εὐνοεῖν : Mth. v, 25.
 AND HUGJAN, vid. sub *Hugs*, iii, 15.
 AF-HUGJAN, obsecrare, βασκαίνειν : Gal. iii, 1.
 GA-HUGJAN, putare, cogitare, ἡγείσθαι : Tim. I, i, 12.
 FABRAGA-HUGJAN, prædestinare, προαιροῦσθαι : Cor. II, ix, 7.
 UFAR HUGJAN, superbire, ὑπεραιρεῖσθαι : Cor. II, xii, 7.
 GA-HUGS, fem., sensus, cogitatio, mens, δianoia : Mc. xii, 50; Luc. i, 51; x, 27; Eph. iv, 18; Col. i, 24; νοῦς : Rom. vii, 25; συναίσθησις : Cor. I, viii, 12; x, 27; Tim. I, iii, 9; Tim. I, i, 3.
 HEGS (angl. sax. *haga*, suæc. *hagh*, *hage*, dan. *hæge*, rec. sup. germ. *gehege*), neut., ager, bouum agrariorum : docum. aret.
 HUZB (vet. norv. *hodd*, angl. sax. *hord*, *hordan*, vet. sup. germ. *hort*, *gahurtj. n*, angl. *hoard*; Gr. II, 455, 500; III, 452; DM. 545; Cf. IV, 1650), neut., thesaurus, θησαυρός : Mth. vi, 19, 20, 21; Mc. x, 24; Luc. vi, 45; xviii, 22; Cor. II, iv, 7.
 HUZAN, conj. II, thesaurizare, θησαυρίζω : Mth. vi, 19, 20; Cor. II, xii, 14, vet. ad Cor. I, xvi, 2.
 HUIJAN, Cor. I, xvi, 2 pro *huziljan*, vid. ad h. l.
 HUIRUS, vid. sub *Huggrjan*.
 HULPS, vid. sub *Hilpan*.
 HULJAN (vet. norv. *hyllia*, angl. sax. *helan*, *heolster*, vet. sup. germ. *huljan*, angl. *hela*, suæc. *hölja*, dan. *hyllie*, rec. sup. germ. *hullen*, *helen*; lat. *celare*; Gr. II, 29; Cf. IV, 845), conj. II, velare, περικαλύπτειν : Mc. xiv, 65; κατακαλύπτειν : Cor. I, xi, 6.
 AND-HULJAN, revelare, detegere, ἀποκαλύπτειν : Mth. v, 29; Luc. ii, 35; x, 21, 22; xvii, 50; Joan. xii, 56; Eph. iii, 5; Philpp. iii, 15 h. l.; Thess. II, ii, 3; κατακαλύπτειν : Cor. II, iii, 18; ἀποστεργάζειν : Mc. ii, 4; partic. præst. *undhulibs*, ἀκατακάλυπτος : Cor. I, xi, 6.
 UNAND-HULIBS, partic. præst., non revelatus, μη ἀποκαλυφτόμενος : Cor. II, iii, 14.

GA-HUIJAN, velare, celare, abscondere, καλύπτειν : Mth. viii, 24; x, 26; Cor. II, iv, 3; κατακαλύπτειν : Cor. I, xi, 6; παρακαλύπτειν : Luc. ix, 45; *gihulidunni houbida*, cum capite velato, κατά περιάλως ἔχων : Cor. I, xi, 4.

UIS-HUIJAN, abscondere, operire, καλύπτειν : Luc. viii, 16.

AND-HULEINS, manifestatio, revelatio, ἀποκάλυψις : Luc. ii, 52; Cor. I, xiv, 26; Cor. II, xii, 4, 7; Gal. ii, 2; Eph. i, 17; iii, 3; Thess. II, i, 7.

HULISTV, neut., velum, velamentum, κάλυμμα : Cor. II, iii, 15, 14.

*HULS (vet. norv. *holr*, angl. sax. *hol*, *hale*, *holjan*, vet. sup. germ. *hul*, *holt*, *holjan*, *halon*, angl. *hollow*, vet. fr., suæc. *hol*, dan. *huul*, rec. sup. germ. *hohl*; gr. *κοιλός*, lat. *cœlum*, *cœlare*; Gr. II, 29; Cf. IV, 846; Reith. 822), adject., *cavus*.

US-HULON, conj. II, excidere, λατομῆν : Mth. xxvii, 60.

HULNDI, fem., sepulcrum, σπήλαιον : Joan. xi, 58.

...HUN (coll. lat. — *cunque*; Gr. III, 52), suffixum ad designandam indefinitam ideam, quæ latine per terminationem *cunque* redditur, et —

AINS-HUN, vid. sub *Ains*.

BIS-HUN, vid. sub *fata*.

MANNA-HUN, vid. sub *Man*.

WAN-HUN, vid. sub *Wan*.

WAS-HUN, vid. sub *Was*.

WEILO-HUN, vid. sub *Weila*.

*HUND (vet. norv. *hundraf*, angl. sax. *hund*, vet. sax., vet. fr. *hundred*, vet. sup. germ. *huut*, a: gl. *hundred*, suæc. *hundra*, dan. *hundrede*, rec. sup. germ. *hundert*; gr. *ἑκατόν*, lat. *centum*; Bopp 456; Gr. I, 765; Cf. IV, 975; Reith. 836), neut., in plurali tantum *hunda* et equidem in eolis compositionibus :

ÞRUA-HUNDA, vid. sub *Þreis*.

NIUN-HUNDA, vid. sub *Niun*.

TYA-HUNDA, vid. sub *Tva*.

FIFR-HUNDA, vid. sub *Fimf*.

HUNDA-FAPS, vid. sub *Faps*.

HUNDS (vet. norv. *hundr*, vet. sup. germ. *hunt*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *hund*, angl. *hound*, suæc., dan., rec. sup. germ. *hund*, batav. *hand*; gr. *κύων*, lat. *canis*; Bopp 81; Gr. III, 526; Cf. IV, 976; Reith. 850), masc., canis, κύων : Luc. xvi, 24; Philpp. iii, 2; *κυνόκρον* : Mc. vi, 27, 28.

HUNÞS, vid. sub *Hinþan*.

HUNJAN, conj. II, cupere, conari, Mc. x, 24. vid. ad h. l.

HUNSL (vet. norv., suæc. *husl*, angl. sax. *husel*; DM. 25), neut., 1) oblatio, *θυσία* : Mth. ix, 13; Mc. ix, 49; Luc. ii, 24; Cor. I, x, 18; Skeir. I, 2; *προσφορά* : Eph. v, 2; 2) cultus, latria, λατρεία : Joan. xvi, 2.

HUNSLA-STAPS, vid. sub *Staps*.

ON-HUNSLACS, adject., 1) non libans; 2) irreconciliabilis, *σπονδος* : Tim. II, iii, 3.

HUN-LJAN, conj. II, offerre, σπένδειν : Tim. II, iv, 6.

HUPS (angl. sax. *hype*, vet. sup. germ. *huf*, angl. *hip*, suæc. *hōft*, dan. *høft*, batav. *heupe*, rec. sup. germ. *hūfte*; Gr. II, 49; III, 405; Cf. IV, 852), masc. (plur. *hupais*), coxa, ὄσφρος : Mc. i, 6; Eph. vi, 14.

*HUS (vet. norv., vet. sup. germ., suæc., vet. sax., angl. sax., vet. fr. *hus*, angl. *house*, dan. *hus*, batav. *huys*, rec. sup. germ. *haus*; Gr. II, 500; III, 426; DM. 39; Cf. IV, 1050; Reith. 831), neut., domus.

CVS HES, domus Dei, templum, ἱερόν : Joan. xviii, 20.

HRAINS (vet. norv. *hreinn*, vet. sax. *hrein*, vet. fr. *rene*, vet. sup. germ. *hreini*, suæc. *ren*, dan. *reen*, batav. *reyn*, rec. sup. germ. *reim*; coll. angl. *rinse*; Gr. II, 12; Cf. IV, 1138; Reith. 992), adject., purus, mundus, καθαρός : Mth. xxvii, 59; Joan. xii, 11; xv, 3; Tim. I, i, 5; iii, 9; Tim. II, i, 3; ii, 22; Tit. i, 15; κόσμος : Tim. I, ii, 9; Skeir. III, c;

hrains vairþan, καθαρίζεσθαι : Mth. viii, 5; xi, 5; Mc. i, 41, 42; Luc. v, 15; xvii, 15 vid. ad h. l.

EN-HRAINS, 1) impurus, immundus, ἀκαθαρτός : Mc. i, 25, 25, 26, 27; iii, 11, 30; v, 2, 8, 15; vi, 7; vii, 25; ix, 25; Luc. iv, 33, 36; vi, 18; viii, 29; ix, 39, 42; Cor. I, vi, 14; Cor. II, vi, 17; Eph. v, 5; κοινός : Rom. xiv, 14 vid. ad h. l.; 2) inexpertus, idiota, ἰδιώτης : Cor. II, xi, 6.

HRAINEI, fem., puritas, Skeir. III, b.
UN-HRAINEI, imundities, ἀκαθαρσία : Col. iii, 5.
UN-HRAINEIÐA, fem., id., Cor. II, xii, 21; Gal. v, 19; Eph. iv, 19; v, 5; Thess. I, iv, 7.

HRAINJAN, conj. II, purificare, καθαρίζειν : Cor. II, vii, 1.

AF-HRAINJAN, id., Skeir. I, a.
GA-HRAINJAN, id., Mth. viii, 2; Mc. i, 40; vii, 19; Luc. iv, 27; v, 12; vii, 22; xvii, 14, 17; Joan. xv, 2; Eph. v, 26; διακαθαρίζειν : Luc. iii, 17; ἐκαθαίρειν : Tim. II, ii, 21.

US-HRAINJAN, id., ἐκαθαίρειν : Cor. I, v, 7.
HRAINEIS, fem., purification, καθαρισμός : Luc. ii, 22; Skeir. III, b, d.

GA-HRAINEIS, id., Mc. i, 44; Luc. v, 14.
HRAINA-ÞAIRTIS, vid. sub *Hairto*.

*HRAIV (vet. sax. *hreu*, angl. sax. *hrcav*, vet. norv. *hræ*, vet. sup. germ. *hreo*; Gr. II, 412; III, 398; DM. 659 sq.; Cf. IV, 1431), cadaver.

HRAIVA-DUBO, vid. sub *Dubo*.

HRAJAN (vet. norv. *raun*, vet. sup. germ. *ramen*, *ramjan*, dan. *ramme*, rec. sup. germ. *rahmen*; Cf. II, 504), conj. II, crucifigere, σταυροῦν : Joan. xix, 6.
US-HRAJAN, id., Mth. xxvi, 2; Mc. xv, 15, 14, 15, 20, 25, 27; xvi, 6; Joan. xix, 6, 10; Cor. I, i, 13, 25; Cor. II, xiii, 4; Gal. iii, 1; v, 24; vi, 14.

ÞJUS-HRAJAN, concrucifigere, συσταυροῦν : Mth. xviii, 44; Mc. xv, 32; Gal. ii, 20.

*HRISJAN (vet. sax. *hri ian*, angl. sax. *hreosan*, succ. *rista*, coll. rec. sup. germ. *rütteln*; Gr. II, 47; Cf. IV, 1179), c. nj. II, quassare.

AF-HRISJAN, quassare, tremefacere, ἀποτινάσσειν : Luc. ix, 5; ἀπομάσσεισθαι : Luc. x, 11.

U-HRISJAN, id., ἐκτινάσσειν : Mc. vi, 11.

HUUGGA (coll. vet. norv. *hrygg*, vet. sup. germ. *ruota*; Cf. II, 491), fem., virga, ῥάβδος : Mc. vi, 8.

HUOK (vet. norv. *hria*, *hrunka*, angl. sax. *hroc*, vet. sup. germ. *hruoh*, rec. sup. germ. *krähen*; gr. *κράζειν*, lat. *cracire*; Cf. IV, 1149), neutr. (?), cantus (*galli*); *faur hanius hrak*, antequam gallus cantat, πρὶν ἄλλεπτορα φωνῆσαι : Mth. xxvi, 75.

HURKJAN, conj. II, cantare (de gallo), φωνεῖν : Mth. xxvi, 74; Mc. xiv, 72; Joan. xiii, 38; xviii, 27.

b

ÞAGKJAN (*þagkjan* Mc. viii, 17; Skeir. VII, a; *þankjan* Luc. xiv, 31; vet. norv. *þenkia*, vet. sax. *thenkian*, *thanc*, angl. sax. *þencan*, vet. sup. germ. *dankjan*, *denkjan*, vet. fr. *thanka*, angl. *think*, succ. *tänka*, dan. *tænke*, batav. rec. sup. germ. *denken*; Gr. II, 60; Cf. V, 150; Rebth. 1067), conj. anom., *þakta*, *þahledan*, *þahts*, cogitare, rati.cinai, λογίζεσθαι : Cor. II, iii, 5; x, 7, 11 (Mc. xi, 31); διαλογίζεσθαι : Mc. ii, 6; viii, 16, 17; xi, 31; Luc. iii, 15; v, 21; xx, 14; etiam *þugkjan* sis Luc. i, 29; συλλογίζεσθαι : Luc. xx, 5; συμβάλλειν : Luc. ii, 19; βουλεύεσθαι : Luc. xiv, 31; Cor. II, i, 17; ἀπορτίζεσθαι : Joan. xiii, 22; διαπορεῖν : Luc. ix, 7.

AND-ÞAGKJAN SIK, 1) recordari, cogitare, c. genit. Skeir. VII, a. pr.; etiam sine *sik*, Skeir. VII, a. sec.; 2) cognoscere, γινώσκειν : Luc. xvi, 4.

VI ÞAGKJAN, ratiocinari, cogitare, διαλογίζεσθαι : Luc. v, 22.

AND-ÞAHTS, adject., rationalis, λογικός : Rom.

HURUSKAN (succ. *grannska*, dan. *gran'ske*, coll. rec. sup. germ. *forschen*), conj. II.

AND-HURUSKAN, examinare, ἀνεχνεῖν : Col. I, x, 25.

*HROÞ (vet. norv. *hrod*, angl. sax. *hroder*, vet. sup. germ. *hruodi*, succ., dan. *ros*; coll. angl. *rout*; Cf. IV, 1155), neutr. (?), cantus, hymnus, laus.

HROÞEIGS, adject., victor, gloriosus, θριαμβεύων : Cor. II, ii, 14.

HROPJAN (vet. norv. *hropa*, vet. sax. *hropan*, angl. sax. *hreoopan*, vet. fr. *hropa*, vet. sup. germ. *hruofan*, succ. *ropu*, dan. *raube*, batav. *roepen*, rec. sup. germ. *rufen*; Cf. IV, 1132; Rebth. 829), conj. II, clamare, κράζειν : Mth. viii, 29; ix, 27; xxvii, 50; Mc. i, 26; iii, 11; v, 5, 7; x, 47; xi, 9; xv, 15, 14, 59; Luc. iv, 41; ix, 39; xviii, 59; xix, 40; Joan. vii, 28, 57; xix, 12; G. l. iv, 6; κραυγάζειν : Joan. xi, 45; xviii, 40; xix, 6; βοᾶν : Gal. iv, 27.

UF-HROPJAN, exclamare, κράζειν : Mc. ix, 24; ἀνεκράζειν : Mc. i, 25; Luc. iv, 35; viii, 28; ἀναβοᾶν : Mth. xxvii, 46; φωνεῖν : Luc. xvi, 21.

HROPI, fem. (?), clamor, κραυγή : Eph. iv, 51.

HROPEI, fem., id., Eph. iv, 51 vid. ad h. l.

HROT (angl. sax. vet. fr. *hrof*, vet. sax. *hrot*, vet. sup. germ. *rost*, angl. *roof*, batav. *rof*; gr. ὄροφος; Cf. II 552; Rebth. 829), neutr., tectum, στέγη : Mth. viii, 8; Mc. ii, 4; Luc. vii, 6; δῶμα : Mth. x, 27; Luc. v, 19; xvii, 31.

HYMAINAIUS, nom. propr. masc., Ἰμῆναιος : Tim. I, i, 19.

HYSSOPO (voc. gr.), fem., hyssopus (ἵσσωπος secundum Num. xix, 6), Skeir. III, c.

HOBAN, vid. sub *Haban*.

HÖHA (coll. lat. *occa*; Gr. III, 414, 416; DR. 535 *), masc., aratrum, ἄροτρον : Luc. ix, 62.

HOLON (angl. sax. *holtite*, angl. *hollou*, vet. sup. germ. *huofjan*, *holjan*; Gr. II, 41; Cf. IV, 849), conj. II, fraudare, διασεῖν : Luc. iii, 14.

AF-HOLON, defraudare, συκοφαντεῖν : Luc. xix, 8.

HORS (vet. norv. *hor*, *hora*, angl. sax. *horing*, vet. sup. germ. vet. fr. *hor*, angl. *whore*, succ. *hovu*, dan. *hore*, batav. *hoere*, rec. sup. germ. *hure*; gr. *χόρη*; Gr. II, 42; Cf. IV, 1010; Rebth. 826), masc., adulter, mœchus, μοιχός : Luc. xviii, 11; πόρνος : Cor. I, v, 9, 10; Eph. v, 5; Tim. I, i, 10.

UORINON, conj. II, mœchari, adulterium facere, μοιχεύειν : Mth. v, 27; Luc. xvi, 18; xvii, 20; μοιχᾶσθαι : Mth. v, 52; Mc. x, 11, 12; partic. pres. femin., *horinondei*, adultera, mœcha, μοιχάλις : Mc. viii, 58; Rom. vii, 5.

GA-UORINON, id., μοιχεύειν : Mth. v, 58.

UORINASSUS, masc., adulterium, fornicatio, μοιχεύειν : Gal. v, 19; πορνεία : Mc. vii, 21; Joan. viii, 41; Cor. II, vii, 21; Eph. v, 5; Col. iii, 5.

xii, 1; Skeir. II, d; σῶφρων : Tit. i, 8; νεγάλιος : Tim. I, iii, 2, 11 vid. ad h. l.; *andaþuhts visan*, νῆπειν : Tim. II, iv, 5.

GA-ÞAGKI, neutr., parcimonia; us *gaþagkja*, iurcus, γειδόμενος : Cor. II, ix, 6.

ÞAGKS (*þanks* Luc. xvii, 9; vet. norv. *þakk'r*, vet. sax. *thanc*, angl. sax. *þanc*, vet. sup. germ. *dank*, vet. fr. *thank*), masc., gratiorum actio, χάρις : Luc. xvii, 9.

ÞADDAIUS, nom. propr. masc., Θαδδαῖος : Mc. iii, 48.

ÞADEI, vid. sub *þata*.

ÞAILAN (vet. norv. *þegin*, *þugga*, *þagna*, vet. sup. germ. *lagen*, vet. sax. *thagan*, *thogan*, succ. *tiga*, dan. *tie*; lat. *tacere*; Gr. V, 98), conj. II, tacere, σιωπᾶν : Mc. iii, 4; xiv, 61; Luc. i, 20; xviii, 39, σιγᾶν : Luc. ix, 56; γιωπᾶν : Mc. i, 25.

GA-ÞAHAN, id., σιωπᾶν : Mc. x, 48; σιγᾶν : Luc. xx, 26.

PAUVINS, fem., silentium, ἠσυχία : Tim. I, ii, 12 vid. ad h. l.

PAVTS, vid. sub pagkjan.

PAHO (angl. sax. *po*, vet. sup. germ. *daha*, rec. sup. germ. *thou*; Gr. III, 530; Cf. V, 105; Schm. I, 457), fem., lutum, πηλός : Rom. ix 21.

PAÞROH, vid. sub *þata*.

PAIAPFEILUS, nom. propr. masc., Θείριλος : Luc. i, 5.

PAIRH (vet. sax. *thurh*, angl. sax. *þurh*, vet. sup. germ. *durh*, vet. fr. *thruoh*, angl. *through*, rec. sup. germ. *durch*; Gr. II, 605; III, 261; IV, 795; Cf. V, 221; Ath. *Præp.* 202; Rehb. 1078), præpositio cum accusativo constructa, idem valet atque latinum *per*, necnon græco δὲ cum genitivo respondet, et, quædammodum istud, medium per quod, vel personam per quam sit aliquid, indicat : tempus vero non nisi rarissime hæc particula determinat.

1) Præpositio : 1) in sensu locali semper pro græco δὲ c. genit. posita, post *gaggan* Me. ix, 50; Luc. vi, 4; *þairhgaggan* Me. ii, 25; Luc. xvii, 41; *imgaggan* Mh. vi, 15; Joan. x, 1, 2, 9; *galeiþan* Me. x, 25; Cor. II, i, 16; *usleiþan* Mh. viii, 28; Joan. viii, 59; *þaihteiþan* Luc. iv, 50; xviii, 25; *þaihkbaian* Me. xi, 16; item Cor. II, xi, 55 *þairh au-gudairo in suorjon athalauns vas*; huc etiam pertinet Cor. II, v, 7 *þairh galubein gaggan nih þairh siun*; Cor. I, xiii, 12 *saivam nu þairh skaggvan in frisahtai*; Luc. i, 70 *rodida (guf) þairh muaf þraufete*. Necnon et adducenda sunt loca Joan. xiv, 6 *ikim sa riys. unshun ni gimif at attin niba þai hōik*; 2) medium : a) in respectu reali : Me. vi, 2 *mahteis þairh handuns i vaifland*; Skeir. VI, c *attins bi ina varþ veitvodeins sumar þairh þraufete vaurda, sumanuh þan þairh stibna us himina, sumanuh þan þairh taknins*; Tim. II, i, 6 *austs guþs ist in þus þairh analagein handive meinaizo*; Skeir. VI, b *attins þairh meina vaursvar vitodei*; Gal. ii, 21 *þairh vitoh garaitai*; Rom. vii, 5 *rimmons þairh vitoh*; x, 17; item formulæ *apaustaulus þairh viljan guþs* Cor. II, i, 1; Eph. i, 1; Tim. II, i, 1; Cor. II, viii, 5; Joan. xvii, 20 *galauþjands þairh vaurda izo du mis*; Cor. I, xvi, 5 *þunh bokos þaus sandja*; Cor. II, x, 9 *þlatsjan þairh bokos*; x, 11; Thess. II, iii, 11; Eph. vi, 18 *þairh aihtronins jah bidos aihtron*; iii, 6 *gaduilans gabaitis þairh aivaggeþjon*; Cor. II, ix, 12 *varussjan þairh managa arihuda*; i, 4 *gabrafstjan þairh gafþiht*; Tim. II, iii, 15 *usfrayjan du gunistai þairh galubein*; Skeir. i, c *þairh luqþ gawotjan*; V, d; Rom. vii, 7, 8, 11; xi, 4, 5; xv, 4; Cor. I, i, 21; Cor. II, iv, 15; vi, 14, 15; Eph. i, 7; ii, 8, 16; iii, 12, 17; Philpp. i, 19; iii, 9; Col. i, 20, 22; Tim. I, ii, 10, 15; Tim. II, ii, 2; post adjectiva : Gal. v, 6 *galubeins þairh friapra vaurstreiga*; coll. Rom. xv, 14 *ni vaiht garamm þairh sik silbo (in se)*; sæpe præsertim post passiva : Joan. xi, 4 *ei hahtjuidau þairh þata*; Tim. I, iv, 15 *austs gabana varþ þairh þraufetjans*; Tim. II, i, 10 *austs gavikunþida þairh gabairhtein izwis*; Tim. I, iv, 5 *gaveihada þairh vaurd guþs*; Rom. vi, 4; Eph. iii, 10; iv, 16; Pulem. 22; ubi etiam pro *þoda* c. genit. ponitur : Cor. I, 10, 29 *friei meiu stōjoda þairh ingalauþjandins þihtu*; post intransitiva : Eph. iii, 16 *gavinjþan þairh ahman*; Cor. I, xv, 2 *þairh aivaggeþjon ganisþ*; Col. II, 19 *hik þairh gavissins ah gabindos auknando*; Skeir. II, b *gabaurþ an þara þairh þaht usþutan*; Col. ii, 12 *muþrisuþ þairh galubein*; Gal. iv, 19 *þarh vitoh ritoda gasvalt*; Rom. vii, 4 *þurh anabus usjam*; Skeir. III, a *gavehns bi ina niva andja vas þairh herodes birannin*; Rom. viii, 5 *siuks vas þairh tek*; Gal. ii, 16 *vairþiþ garahns manna þairh galubein*; Rom. vii, 15 *uskunþa varþ fravaughts þairh þata þruþeigo*; b) in respectu personali : Rom. xi, 56 *þairh guþs alla (sc. sind)*; Cor. I, xv, 21 *þairh mannan dauþus jah þairh mannan u stuss*; Cor. II, i, 20 *þairh ina amen*; Gal. i, 1, *apaustaulus ni af mannan wih þairh mannan ek þai h*

isa xristu; iv, 7 *sums jah arþja guþs þairh xristu*; et item sæpius in formalis *þairh xristu* : Rom. vii, 25; viii, 37; Cor. I, xv, 57; Cor. II, i, 5; iii, 4; iv, 4; v, 18; Gal. vi, 14; Eph. i, 5; Col. iii, 17; Thess. I, iv, 2; iv, 11, v, 9; insuper : Cor. II, ii, 14 *kunþi gabairhtjands þairh uns*; v, 20 *guþ galahsiþ þairh uns*; ix, 11 *ain afþri vaurkeiþ þairh uns aiværistian guþa*; xii, 17 *ibai þairh wana bifaihada izwis*; Eph. ii, 18 *þairh ina hubam atgagg du attin*; Col. i, 20 *þairh ina gafriþon*; Tim. II, i, 14 *þata godo anafih fastai þairh ahman veihana*. Sæpe etiam post passiva : Col. i, 16 *otta þairh ina gaskapma sind*; Mh. viii, 17 *þata gamelido þairh esaun*; item Luc. xviii, 51 et subaudiendo *gamelida* inscriptio Marci et Lucæ : *aivaggeþjo þairh marku, þairh lukan illustranda est*; Mh. xvii, 2 *usfullnoda þata gifþano þairh vairaimian*; Cor. II, i, 19 *aristus in izwis þairh uns vaillamerjada*; i, 11 *giba þairh managans avilindoda*; c) nec non et modum et rationem, qua sit aliquid, exhibet : Cor. II, ii, 4 *gamelida izwis þairh managa tugra*; Phil. i, 20 *mikiljuda xristus in teika me-nanma jahþe þairh liban jahþe þairh dauþu*. Sic explicandus est locus Cor. II, v, 7, vid. supra 1); Luc. viii, 4 *qaf þairh gajukon*; Gal. iv, 15 *þairh stukein leikis aivaggeþjo izwis*; Cor. II, iii, 11 *þata gaturnando þairh vulþu (sc. vas)*, id est *vulþu*. huc etiam adduci potest circumscriptioni Col. ii, 22 : *þata ist du riurein þairh þatei is brukjaidau pro aro-zrēte*; 5) causalem sensum, ita ut gr. δὲ c. accus. respondeat, *þairh* proprie non habet, hoc per in c. genit. expresso; in quibusdam tamen casibus interpres Græci v. stigmii; hæerere, necnon de constructione parum curare videtur, sic Luc. i, 78 *afst fravaughte þairh infeiñauðein armahairtein guþs unsaris* (δὲ πλάγγνα εἰδούς); Eph. v, 6 *þairh þata gimif hūis guþs* (δὲ ταῦτα ἐρχεται ἡ ὄργη τοῦ θεοῦ). Item Col. iii, 6 *þairh þoei gimif hūis guþs* (δὲ ἄ); Skeir. VII, a *þairh þoei usbar gifands*, id est 4), dum clarescit loquens; nonnisi rarissime *tempus* particula *þairh* determinator; eo forsam modo explicari potest Philpp. i, 26 *ei wofnli izvara biaukadai þairh meina-na qum astra du izwis*; coll. etiam i, 20; alias Gothus præpositionem verbo annexit et principale vocabulum in accusativo ponit, ut Luc. v, 5 *alla naht þairh arbahtjandans* (δὲ ἀλης τῆς νοκτὸς κοπιῶσαντες) *vaiht ni nemum*; coll. vi, 12 *naht þairhvakands*, διανοκτεροῦσων. Alias δὲ c. genit. in temporalibus determinationibus per *usar* (Me. ii, 1) vel *bi* (Gal. ii, 1) convertitur.

II. In compositione autem non nisi raro occurrit, ubi græco δὲ..., quandoque etiam παρα..., κατα, etc. respondet : *þairharbaidjan, þairhbaian, þairhgaggjan, þairhleifan, þairhsaiwan, þairhvakan, þairhvizan; þairhyatekon*.

ÞAIRKO (angl. sax. *þyrel*, vet. sup. germ. *durhil*; Cf. V, 224; coll. *þairh*), neutr., foramen, τρυμαλία : Me. x, 25; Luc. xviii, 25.

* ÞAIRSAN (vet. norv. *þerra*, *þyrsta*, angl. sax. *þyrstan*, vet. sax. *thorron*, *thursian*, vet. sup. germ. *darrjan*, *dorrjan*, *dursjan*, angl. *thirst*, dan. *tør*, *tørst*, suec. *törr*, *törsta*, rec. sup. germ. *durr*, *durren*, *dursten*; lat. *torreo*, gr. τέρπεισθαι; Ropp 100; Gr. II, 59; Cf. V, 199), conj. I, *þars, þarsua, þoursans*, siccare, arefacere.

GA-ÞAIR-AN, matescere; particip. præst. *ga þaurans*, aridus, ξηροκρῆνός : Me. iii, 1, 5.

ÞAIRSUS, adject., aridus, ξηρός : Luc. vi, 6; ἔξηροκρῆνός : Me. xi, 20.

GA-ÞAIRSNAX, conj. III, exarere, exsiccari, areferi, ξηραίνεσθαι : Me. iv, 6; v, 29; xi, 21; Luc. viii, 6; Joan. xv, 6.

ÞAIRSIAN, conj. II, sitire, διψῆν, impersonale tantum *þaurseiþ unh* (δὲψῶ) : Joan. vi, 35; vii, 37; Rom. xii, 20; personale est *þaursiþs visan* Cor. I, iv, 11.

AF-ÞAIRSIAN, id., *afþaursiþs visan*, διψῶ : Mh. xxi, 32.

BAURSTEI, fem., sitis, δέσας : Cor. II, xi, 27.

BAISSALAUNEIKA, nom. propr. fem., Θεσσαλονικία : Philpp. iv, 16; Tim. II, iv, 10.

BAISSALAUNEIKAIOS, masc., Θεσσαλονικεύς : Thess. II, Inscr.; I, i; Subscript.

PAN (vet. sax. than, angl. sax. þan, pomme, vet. sup. germ. danne, vet. fr. tha, angl. then, rec. sup. germ. dann; lat. tunc; Gr. III, 165, 280; Cf. V, 44; Reith. 4067), conjunctio, quæ ut demonstrativa semper primum sententiæ vocabulum (non nisi autem raro plura, ut Luc. xviii, 40 bife nera vas þan imma; xx, 16 gahausjandans qe þun þan) sequitur. Præpositionem inter et nomen rectum tantummodo interficitur, ubi hoc nomen — ubi encliticum habet: Mth. xi, 21 framuk þan þaim; Mc. xvi, 12; Luc. i, 24; vii, 21; x, 1, 7; xviii, 4; coll. Mc. xiv, 44; xvi, 8; Cor. I, xiv, 23; xv, 15; Gal. ii, 2; Eph. iv, 23; e contrario Mth. xi, 7; at þaim þan xxvi, 75 afar leitil þan; xxvii, 1, 15, 45; Mc. iv, 6, 53; viii, 1; Luc. iii, 1, 15; vi, 48; vii, 24; xiv, 41; xx, 45; etiam inter articulum et substantivum mittitur: Luc. ii, 2 soh þan gilstrameleins; 57; Joan. viii, 53; xviii, 45; Rom. xii, 4; Cor. I, xii, 12; Skeir. VIII, a; necnon et internegationem et vocabulum negatum, hinc Joan. xviii, 50 ni þ-þan nauh þanuk; Luc. xx, 40 ni þ-þan þana eips; e contrario Luc. vii, 42 ni habandan þan; hinc legitima est annotatio, quam fecimus ad Mth. ix, 2. Ut relativa autem hæc particula sententiam inchoat.

I. Demonstrativa : tum, tunc, τότε : Mth. vii, 25; ix, 15; Mc. ii, 20; xiii, 21, 26, 27; Luc. v, 55; vi, 42; Joan. vii, 55; xiii, 57; Cor. I, iv, 5; xiii, 12 (ubi ip̄ ante alterum þan repeti debet, vid. ad h. l.); xvi, 2; Cor. II, xii, 10; Gal. iv, 8, 29; vi, 4; Eph. ii, 12; δὲ : Mth. xv ii, 51. Item etiam in consequente, præcipue post sententiam participialem: Luc. ii, 42 ut venjandin allui managin — andhof þan iohannes; xvi, 25; coll. ii, 42; Joan. xiii, 51, ubi nullo vocabulo græco respondet.

II. Relativa : 1) cum, quando, όταν, όταν : Mth. vi, 2, 5, 6; ix, 15; Mc. ii, 20; iii, 11; iv, 15, 16, 31, 32; viii, 58; xi, 25; xii, 23, 25; xiii, 28, 29; xiv, 7; Luc. v, 55; vi, 22, 26; viii, 15; xiv, 10, 12, 15; xv, 9; xvii, 10; Joan. vii, 31; viii, 28, 44; ix, 5; x, 4; xv, 26; xvi, 15, 21; Rom. xi, 27; Cor. I, xiv, 26; xv, 24, 54; xvi, 5; Cor. II, x, 6; xii, 10; xiii, 9; Col. iv, 16; Thess. I, v, 5; Thess. II, i, 10; 2) cum, quando, δὲ : Mth. vii, 28; ix, 25; Mc. i, 32; ii, 25; vi, 21; vii, 17; viii, 19, 20; xiv, 12; xv, 41; Luc. iv, 25; vi, 5 (δὲ οὐδὲ?); xv, 50; xvii, 22; Joan. vi, 24; ix, 14; xii, 47, 41; xiii, 51; xvii, 42; Rom. vii, 5; xiii, 11; Cor. I, xiii, 11; Gal. ii, 41; iv, 3; Philpp. iv, 15; Col. iii, 7; Thess. I, iii, 4; Thesa. II, iii, 10; Tim. II, iv, 5; ad resolvendum græcum genit. absol.: Mth. xxvii, 57 þan seiþu verþ, pro οὐκ ἔστι γινούμενος.

III. Conjunctiva : 1) autem, vero, δὲ : Mth. iii, 11; v, 51, 57; vi, 7, 29; viii, 1, 5; x, 16, 18, 21, 50, iv, 8, 28, 36; xi, 7, 12; xxv, 58, 59; xxvi, 67, 71, 75; xxvii, 1, 7, 15, 16, 49, 45, 55, 61, 62; Mc. i, 6, 28, 52; ii, 5, 6; iii, 32; iv, 5, 6, 55; v, 6, 11, 13; vi, 4, 15, 16; vii, 20, 26; viii, 1, 8, 9, 28, 29; ix, 9, 25, 38; x, 14, 52; xi, 4, 8; xii, 5; xiv, 44; xv, 7, 25, 56, 59, 40; xvi, 8, 9, 12; Luc. i, 6, 8, 11, 13, 22, 24, 54, 58, 59, 56, 62, 64; ii, 1, 2, 4, 6, 17, 47; iii, 1, 7, 11, 12, 14, 15, 18, 21; iv, 21, 24, 34, 39, 42; v, 3, 4, 8, 15, 22; vi, 9, 50, 59, 48; vii, 1, 2, 9, 12, 16, 20, 21, 21, 56, 59, 42, 45, 48; viii, 1, 8, 9, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 32, 55, 34, 55, 36, 38, 40, 42, 45, 47, 51, 52; ix, 1, 6, 7, 8, 12, 14, 16, 19, 20, 25, 27, 28, 52, 54, 57, 41, 42, 43, 44, 46, 49, 51, 54, 55, 57, 59, 60, 61, 62; x, 1, 2, 7, 17, 18, 30; xiv, 12, 15, 25; xv, 1, 5, 11, 14, 17, 20, 22, 25; xvi, 1, 5, 14, 22; xvii, 6, 7, 17, 20, 22; xviii, 4, 6, 9, 15, 19, 22, 24, 26, 28, 31, 53, 36, 40; xix, 8, 9, 11, 13, 16, 52, 53, 56, 57; xx, 5, 15, 44, 16, 25, 25, 27, 51, 59, 40, 41, 45; Joan. (ubi þan semper ferre — ubi præ se habet) vi, (5), 4, 6, 10, 11, 25, 71;

vii, 2, 9 (52), 59, 41; viii, 55; ix, 13 (20), 31, 57; x, 22; xi, 1, 2, 3, 13, 18, 50, 57, 58, 46; xii, 6, 11, 16, 20, 55; xiii, 23, 25, 28, 50; xvii, 5; xviii, 2, 5, 10, 13, 15, 40; Rom. (ubi, quemadmodum semper in epistolis, et in Skeirius, — ubi ante þan ponitur, præter Cor. II, viii, 22; Skeir. II, b; VI, d, nisi hic iupþi þan et sumþ-þan legenda sint) xi, 4; Cor. I, iv, 7; vii, 6; ix, 25; x, 29; xi, 2, 5, 21; xii, 41, 42; xiv, 25; xv, 6, 45; xvi, 8; Cor. II, ii, 16; vi, 45, 46; viii, 22; ix, 6; xii, 19; Gal. i, 22; ii, 2; iv, 9; Eph. iv, 9, 11, 23, 26; Thess. I, v, 11; Tim. II, ii, 20; Philem. 22; Skeir. II, b, d; III, a, b, c; V, a; VI, e, d; VII, a; VIII, a, b, c; 2) et, xai : Luc. ii, 57; Cor. I, xv, 28 (Mc. x, 28); 5) sed etiam, δὲ xai : Mc. xv, 40; Luc. iii, 12; 4) igitur, οὖν : Mth. xxvii, 17; Luc. (iii, 18; vi, 9; x, 2) xix, 12; (Joan. ubi frequentissime occurrit, neque tamen in hoc sensu ordinario — ubi præcedit) vi (3, 11), 45; vii, 16, 25, 28, 50, 52, 40, 45, 47; viii, 19, 23, 28, 48; ix, 12, 15, 16, 18 (20), 24; xi, 5, 14, 17, 25, 31, 41, 47; xii, 4, 7; ix, 17, 28, 20, 35; xiii, 12, 24, 27; xix, 1; Rom. vii, 3; Cor. II, i, 11; 5) enim, γάρ (semper cum precedente — ubi) : Mth. vi, 52; Joan. v, 22; vi (49), 64; xii, 47; Cor. II, iv, 15; Gal. vi, 15; Thess. I, iv, 15; Tim. I, ii, 5; 6) consequenter, ὁρα : Cor. I, v, 10 (xv, 14); pro þannu, quod vid. sub Nu; 7) quidem, μέν : Joan. xi, 6 (Luc. ii, 18); communiter cum adversativa ip̄, þan, afþari (δὲ) : Cor. I, xi, 21; Gal. iv, 25 (Cor. I, iv, 16), ubi solemniter vocabulo restricto præponitur; 8) δὲ xai : Mc. xv, 40; Luc. iii, 12; 9) cum aliis particulis conexa : a) þan auk, δὲ : Joan. xii, 10; γάρ : Luc. viii, 8; b) auk þan, enimvero, Skeir. VI, d; c) ni þan (niþþan), οὐδὲ, οὐδὲ, Mth. ix, 17; Luc. vi, 45, 44; ix, 5; Joan. vii, 15; viii, 42; Cor. I, v, 8; xii, 21; Tim. I, i, 4; Skeir. VII, c; οὐ γάρ : Mth. ix, 15; Joan. xii, 47; xvi, 15; Cor. I, i, 17; d) þan jah, δὲ xai : Luc. iv, 41; v, 40, 36; xviii, 1; xix, 49; Tim. I, v, 24; δὲ : Luc. xviii, 5; xai : Mth. ix, 17; Thess. I, v, 25; Tim. I, v, 25; e) jah þan, xai γάρ : Luc. i, 66; Cor. I, xii, 14; Cor. II, ii, 10 (cujus loco Luc. vii, 8 jah þan auk); xai — δὲ : Mc. iv, 36; Luc. ii, 55; Joan. vi, 51; viii, 17; vi, 27; Tim. I, iii, 10; Tim. II, iii, 12; δὲ xai : Luc. vi, 6; Cor. II, vi, 10; Tim. ii, 5; xai — οὖν : Joan. xvi, 22; xaiπερ : Philpp. iii, 4; δὲ : Luc. xviii, 5; Joan. xi, 42; xv, 21; xviii, 18; Cor. I, xvi, 4; Cor. II, viii, 18 (xii, 1); γάρ : Cor. II, vii, 1; xai : Mc. iii, 6; Luc. vii, 8; xvii, 3; Joan. vii, 53; xiv, 3, 7; οὖν : Mc. iii, 31, 1) þanuk þan, vid. sub þanuk; g) ip̄ þan, vid. sub ip̄.

ÞANA-MAIS, vid. sub Mais.

ÞANA-SEIÞS, vid. sub Seiþu.

ÞAN-NU, vid. sub Nu.

ÞANUH (ante þ etiam þanuh —), 1) tum, τότε : Mth. viii, 26; ix, 6; xiv, 25, 29, 57; xi, 20, xxv, 41, 44, 45; xvi, 3, 67, 74; xviii, 3, 9, 13, 58; Luc. xiv, 40, 24; Joan. vii, 10, viii, 28; xii, 16; xvi, 25 (cre gr.); Cor. I, xv, 54; Col. iii, 4; Thess. I, v, 5; 2) autem, δὲ : Mth. ix, 25, 52; Mc. iv, 20; Luc. viii, 54; ix, 12, 43; x, 98; xv, 28; Joan. vi, 12; xviii, 28; Cor. I, xv, 28, 54; 5) et, xai : Mc. x, 15; Cor. I, xiv, 25; vid. ad Mth. ix, 2; 4) igitur, οὖν : Mc. xii, 6; Joan. vi, 15, 54, 52, 60, 68; vi, 5, 41, 52, 45; viii, 15, 21, 51, 41, 52, 57, 59; ix, 8, 10, 25, 26, 28; x, 7, 19, 24; xi, 12, 16, 21, 55, 58, 45; xii, 19; xiii, 22, 56; xviii, 24, 58; xix, 15; 5) sic, ὁρα : Cor. I, xv, 48; vid. ad Rom. vii, 5. — þanuh þan (þanuh þan), τότε οὖν : Joan. vi, 41; xix, 1; τότε μέν : Joan. xi, 6; τότε xai : Cor. I, xv, 28; δὲ : Luc. i, 25 (xai οὖν : Cor. I, xiv, 20). — þanuh þan seiþhan, οὖν μέν : Joan. xii, 42. ÞANDE (þandei Luc. i, 54; xvi, 5; Rom. xi, 16, 21; Gal. vi, 40; Philpp. i, 48), 1) si, ei : Mth. vi, 50; Joan. v, 47; xii, 17; Cor. I, xv, 12; Gal. iii, 29; Philpp. i, 18 (πᾶν); ei δὲ : Joan. viii, 46; I, iii, xi, 16; Gal. iv, 7; ei, ὁ : Rom. vi, 21; 2) quæ,

quod, ὅτι : Luc. II, 30; xvi, 5; Joan. v, 38; ix, 16; Cor. I, xv, 20; Philpp. I, 18; ἐπει : Luc. I, 34; 3) dum, donec, ἕως vel ὡς : Joan. xii, 35, 36; Gal. vi, 10. **ÞAN-EI**, vid. ad Luc. v, 24; Mth. xv, 40. **EI-ÞAN**, igitur, ὅνν : Joan. ix, 41; Skeir. II, b; IV, a; V, d; VI, a; ὅστις : Cor. I, xi, 27. **MIÞ-ÞAN**, interdum, nunc : Skeir. II, a, b, c. **MIÞ-ÞANI** (*miþþane* Luc. II, 43), cum, dum, ὡντα : Cor. II, III, 15, 16; ordinaria usurpatur in circumscribendis a) participialibus constructionibus : M. h. IX, 18 *miþþanei is rodida þata* (ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος) Luc. IV, 40; b) infinitivo cum *en* : Mth. xxv, 1, 12 *miþþanei vrahifs vas* (ἐν τῷ καταγορεῖσθαι οὐτόν); Mc. IV, 4; Luc. I, 8; II, 6, 27, 45; v, 1, 12; VIII, 5, 40, 42; IX, 18, 29, 33, 36; XVII, 11, 14; XVIII, 35. **NAUH-ÞAN**, aillic, ἔτι : Luc. I, 15; VIII, 49; IX, 42; *nauhþan*, ἔτι δὲ καὶ : Luc. XIV, 26. *Ni — nauhþan*, nondum, ὄπω : Joan. VI, 17. **NAUH-ÞANUH**, adhuc, ἔτι : Mc. V, 35; XII, 6; XIV, 45; Luc. XIV, 52; xv, 20; Ἰσχατων : Neh. V, 15. *Ni — nauhþanuh, nauhþanuh* — ni, nondum, ὄπω : Joan. III, 24; XII, 39; XI, 30; VII, 30, 39; VIII, 20; Rom. IX, 11; ὀδύτων : Joan. VII, 39 sq. **NU-ÞAN**, jam, ἴδη : Mc. IV, 37; XI, 11; XIII, 28; xv, 42, 44; Luc. VII, 6; IX, 12, XIX, 37; Joan. VI, 17; VII, 14; IX, 22; XI, 17, 39. *Juþan — ni*, non amplius, μὲντι : Mc. I, 45; II, 2. **ÞANKJAN**, i. q. *þagþan*. **ÞANKS**, i. q. *þags*. **ÞANJAN**, vid. sub *þinan*. **ÞAU** (*þauh* Mc. X, 15; XIII, 20; Joan. XI, 52; Cor. II, XIII, 5; coll. vet. norv. *þa*, angl. sax. *þeah*, vet. sup. germ. *doh*, vet. fr. *dach, thach*, angl. *though*, suec. *dock*, dan. *dog*, rec. sup. germ. *doch*; Gr. III, 274; Cf. V, 68; Reuth. 1067), 1) ergo, igitur, *þausan*, solemnitor in interrogativis, negativis, vel subordinatis sententiis; *þra* : Cor. I, xv, 14 *þabai æristus ni urrais, svarē þau jas-so mereins unsara*; *þv* : Luc. IX, 46; *galaiþ mitans in ins þata, warjis þau ize maista veai*; Cor. I, VII, 5 *þā āpoστερετε izvara misso, niþa þau us gagiþsai*; *þai* : Cor. I, xv, 29, 30 *þabai allis dauþans ni urreisand, duwe þau dauþjand þaur ins, duwe þau veis birekjai sijum*; *þzv* : Cor. II, XI, 16 *ibai was mik munj unfrōpana. aiþþau vaila þau sve unfrōdana nimaiþ*; Mc. VI, 56 *bedun ina ei þau skaut: a vastjos is ataitokeina*. Sic etiam ubi Græcus nullam particulam respondentem usurpavit : Philpp. III, 13 *broþrjus ik mik silban ni þau man gisþahan*; I, 22 *wa þau vauþau, ni kamj*; Luc. XVI, 4 *andþahta mik wa tauþau, ei þau, biþe nsaþjaidou is sauragagþja, andnimaina mik*; 2) in consequente hypotheticacum sententiarum, ubi respondet græco *αν* : Mc. XIII, 20 *ni frauja gamargigdedi þans dagans, ni þauh ganesi anihun leike*; Luc. VII, 59; X, 15; XVII, 6; Joan. VII, 46; VIII, 19, 42; IX, 41; XI, 21, 32; XIII, 30; Rom. IX, 29; Cor. I, XI, 14; coll. Mth. v, 20; Mc. x, 15; XI, 26; Skeir. I, c; 1) in posteriori membro sententiæ dupliciter interrogantis, vel, an, ἢ : Mth. IX, 5 *wa þor ist raihtis azetizo giþan, aþetanda þus frauarhteis, þau giþan urreis*; Mth. XXIII, 17; Mc. II, 9; Luc. VI, 9; Joan. IX, 2; XVIII, 34; Rom. VIII, 35; Cor. I, x, 22; XI, 22. Aliquando etiam interrogativum — *uh* vel — *n* sequitur : Mth. XI, 3 *þu is sa qimanda þan anþarizn' beidaima*; Mc. XI, 30; XII, 14; Luc. VI, 19; xx, 4, 22; Joan. VII, 47; Rom. IX, 21; Cor. I, IX, 6; Cor. II, XIII, 5; Gal. III, 2, 5; 4) post comparativos, quam, ἢ : Mth. v, 20; XI, 24; Mc. VI, 11; IX, 45, 48, 47; X, 25; XIV, 5; Luc. v, 25; X, 12, 44; XVI, 47; XVIII, 14, 25; Rom. XIII, 11; Cor. I, VII, 9; XI, 22; XV, 6; Gal. IV, 27; Eph. III, 20; Tim. I, 1, 4; Tim. II, III, 4; sic etiam post ὅτω : Luc. xv, 7; ἢ-ep : Joan. XII, 43; *þap* 6; Rom. XII, 3 *ni mais fraþjan þau skuli fraþjan, mō ōþerþþrounē þap' ō dei þrounē*. *ei þau*, vid. ad Luc. XIV, 52. *sve-þvein* (vid. ad M. h. VII, 15), 1) tamen, πλὴν :

Mth. XI, 22, 24; Luc. VI, 55; X, 11, 14, 20; XVII, 8; Gal. VI, 13; *miþtau* : Joan. VII, 15; XII, 42; 2) equidem, saltem, vel alias vocabulum, ad quod pertinet, emphaticum reddidit, *miþ* : Mc. IX, 12; X, 39; Rom. VII, 19; Gal. V, 8; Philpp. III, 1, 4; Col. II, 13; coll. Cor. II, XII, 12; hinc 3) pro enclitica a) — *ye* in *þabai sveþauh, iþye* : Cor. II, v, 3; Eph. III, 2; IV, 21; Col. I, 23; b) — *þep* in *sveþauh þabai, sþep* : Rom. VIII, 9; vid. ad Thess. II, I, 6; etiam pro c) — *te* in *sveþauh þabai, iānte (iānþai)* : Cor. II, X, 8. *Aþþan sveþauh*, atamen, πλὴν : Luc. XIX, 27, Philpp. III, 16; IV, 14; *miþ ὄνν (meuōnne)*; Philpp. III, 8; *iþ sveþauh, πλὴν* : Luc. XVIII, 8; ante *sveþauh*, quia scilicet, ὡ : Cor. II, v, 19; *sveþauh ei*, quamvis, licet, etsi, *ei þai* : Cor. II, XII, 15; *sveþauh ni*, quin, quin si, *ōþχ οἶον ὅτι* : Rom. IX, 6.

ÞAUIJABAI, vid. sub *Jabai*. **ÞAURBAN** (vet. norv., vet. sax. *þursan*, angl. sax. *þursan*, vet. sup. germ. *dursan, darben, bidarbi*, vet. fr. *thurva*, dan. *dor*, hatav. *derven*, rec. sup. germ. *(be-) dursen, darben*; Cf. V, 205; Reuth. 1081), conj. anon. *þarf, þauibun, þaursta*, opus habere, *χρείαν ἔχειν* : Mth. VI, 8; IX, 12; XXVI, 65; Mc. II, 17, 25; XIV, 63; Luc. v, 31; xv, 7; Joan. XIII, 29; XVI, 50; Cor. I, XII, 21; Eph. IV, 28; Thess. I, IV, 9, 42; v, 4; *ἀνάγκην ἔχειν* : Luc. XIV, 18; *χρήζειν* : Mth. VI, 52. **GA-ÞAURBS**, adject., modestus, continens, *ἐυχρατῆς* : Tit. I, 8. **ÞAURFTS**, adject., comp. r. *þaurftiza*; 1) necessarius, *ἀναγκαῖος* : Cor. I, XII, 22; Philpp. I, 24; 2) utilis, *ὠφέλιμος* : Tim. II, III, 16. **NAUDI-ÞAURFTS**, egens, necessarius, *ἀναγκαῖος* : Cor. II, IX, 5; Skeir. II, c. **ÞAURFTS**, fem., opus, necessitas, *χρεία* : Philpp. II, 25; Sacir. VII, b; *ἀνάγκη* : Cor. I, VII, 26; *mis þaurftist* cum genit., *χρείαν ἔχω* : Luc. XIV, 34; *þaurft gatanjan sis*, utilitatem sibi facere, prodesse, *ὠφελεῖσθαι* : Luc. IX, 25; *du þaurftai sairiunan*, convenire, *ἀνίχευ* : Eph. v, 4. **ÞARBS**, adject., 1) necessarius, *ἀναγκαῖος* : Philpp. II, 25 (forsan hic *þaurb* legendum esi?); 2) egenus, *χρείαν ἔχων* : Luc. IX, 41. **ÞARBA**, masc., mendicis, *πτωχός* : Mc. X, 21; J an. XII, 5, 6. **ALA-ÞARBA**, indigens, inops; *ala þarba vair þan, ὄστερεῖσθαι* : Luc. XV, 14. **ÞARBA**, fem., inopia, *ὄστερημα* : Cor. II, VIII, 14; XI, 9; *ὄστερησις* : Philpp. IV, 11; *þarbas þulan*, indigere, inopia laborare, *ὄστερεῖσθαι* : Philpp. IV, 12. **GA-ÞARBAN**, conj. II, amoveri, *ἀπίχεσθαι* : Tim. I, IV, 3. **GA-ÞARBAN**, conj. II, abstinere; *gaþarþan sik e. genit. ἐυχρατῆσθαι* : Cor. I, IX, 25. **ÞAURNUS** (vet. norv., vet. sax., angl. sax., v. t. fr. *þorn*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *dorn*, angl. *thorn*, dan. *torn*, suec. *tarne*, hatav. *daarne, deurne*; Gr. III, 370; Cf. V, 226; Reuth. 1076), masc., spina, *ἀκάνθη* : Mth. VII, 16; Mc. IV, 7, 18; Luc. VI, 44; VIII, 7, 14; Joan. XIX, 2. **ÞAURNEINS**, adject., spineus, *ἀκάνθινος* : Mc. XV, 47; Joan. IV, 5. **ÞAURP** (vet. norv., angl. sax. *þorp*, vet. sax., vet. fr. *thorp*, vet. et rec. sup. germ. *dorf*; Gr. III, 418; Cf. V, 224; Reuth. 1076), neut., campus, ager, *ἀγρός* : Neh. v, 16. **ÞAURSUS**, vid. sub *þairsan*. **ÞAURSTEL**, vid. sub *þairsan*. **ÞAR**, vid. sub *þata*. **ÞARA**, nom. propr. masc., *θάρα* : Luc. III, 34. **ÞARBS**, vid. sub *þaurban*. **ÞARHS** (vid. ad Mth. IX, 46), adject., impexus, novus, *ἀγνατος* : Mth. IX, 16. **ÞATA**, neut., *sa* masc., *so* fem. (vet. norv. *þat, sa, su*, vet. sax. *that*, angl. sax. *þæt, se, sev*, vet. fr. *thet*, vet. sup. germ. *dar*, angl. *that*, suec., dan.

det. rec. sup. germ. *das*; gr. *τό*; Bopp 80, 83; Gr. I, 790; Cf. V, 2; Reuth. 1069).

1. *Pronomen demonstrativum*: a) substantive: a) is, ille, *αὐτός*: Mth. v, 8, 32; vi, 8, 26; vii, 13, 14, 21; viii, 17; ix, 22; x, 39; xi, 12, 14; xxv, 44; xxvi, 70, 75; xxvii, 6, 7; Mc. I, 49, 51; ii, 8, 21; iv, 5, 50; v, 12, 25; vi, 3, 17; viii, 7, 35; ix, 7, 16 (ubi usurpatum pro *αὐτός* incorrectum est; recommenda ex eo orta est, quod interpretis sine diacritica nota *αὐτός* legerit, coll. prolegg. coll. 484, sq.), 25, 28, 43; x, 11, 14, 16; xii, 6, 17, 21, 22, 23; viii, 28; xiv, 5, 13, 15, 44, 69, 70; xv, 24, 29; Luc. I, 36; ii, 6; iii, 15; iv, 6; xxvi, 55, 58, 41; vi, 47; vii, 13, 42; viii, 5, 7, 32, 52; ix, 24, 35, 45; x, 21; xii, 18, 49; xv, 4; xvii, 51, 53; xviii, 3, 16; xix, 9, 23, 31, 33, 34, 41; xx, 30, 33; Joan. v, 36; vi, 7, 50, 60; ix, 9, 15, 17, 27; x, 5, 12, 17, 18, 20, 27, 28, 29, 32; xii, 7, 11; xiii, 17; xiv, 10, 21; xvi, 4; xvii, 10, 21; xviii, 11, 25, 38; Rom. vii, 11; viii, 9 (vid. annot. ad h. l.); ix, 26; x, 5; xiii, 5; Cor. I, vii, 12, 15; iv, 7; Gal. iv, 24; Eph. ii, 10, 14; iv, 10; v, 25, 26; vi, 18; Philpp. iv, 3; Col. ii, 14, 15; iii, 7, 19; Thess. I, iv, 10; Tim. I, 1, 18; iv, 16; Tim. II, 1, 15 (ubi gr. omn. *ὁ* legunt, quapropter pro *hizei* forsam *hizeei* legendum est, item Philpp. iii, 19); ii, 10; Philem. 17, Neh. vii, 2; Skeir. III, c. VI, b, d; b) hic, ille, *οὗτος*: Mth. v, 37; vii, 12; viii, 9, 27; ix, 3, 18, 28; xi, 10; xxv, 46; xxvi, 71; xxvii, 47, 54; Mc. I, 27; ii, 7, 8, 31, 35; iv, 18, 20, 41; v, 52, 45; vi, 2, 3, 16, vii, 2; viii, 4; ix, 7, 21; x, 7, 20; xi, 5, 28, 29, 33; xii, 7, 11, 50, 31; xiii, 29; xiv, 8, 9, 60, 69; xvi, 12, Luc. I, 18, 19, 20, 34, 36, 43; ii, 12, 34; iii, 20; iv, 22, 43; v, 6, 21, 27; vi, 3, 25; vii, 4, 8, 9, 18, 27, 39, 49; viii, 1, 8, 11, 15, 14, 15, 21, 25, 42; ix, 9, 21, 34, 35, 48; x, 4, 11, 20, 21, 28; xiv, 15, 21; xv, 2, 26; xvi, 1, 2, 14; xvii, 17, 50; xviii, 4, 11, 14, 21, 22, 23, 34, 56; xix, 11, 14, 19, 28, 40; xx, 2, 8, 12, 13, 14, 28, 30; Jo. i, 29; iii, 26, 32; vi, 1, 5, 9, 14, 42, 46, 50, 52, 58, 59, 61, 66, 71; vii, 1, 4, 13, 25, 26, 27, 31, 32, 40, 41; viii, 26, 28, 30; ix, 2, 3, 6, 8, 9, 19, 20, 22, 23, 29, 30, 34, 35, 40; x, 25, 41; xi, 4, 7, 11, 26, 28, 37, 43; xii, 16, 21, 34, 41; xiii, 17, 21, 24, 35; xiv, 12, 13, 23; xv, 8, 11, 12, 13, 17, 21; xvi, 1, 3, 4, 6, 17, 18, 19, 25, 30, 33; xvii, 1, 11, 13, 20, 25; xviii, 1, 8, 47, 24, 22, 50, 34, 37, 38; xix, 12; Rom. vii, 15, 16, 20; viii, 37; ix, 6; xi, 24, 27, 31; xii, 20, 14; xiv, 15, 18; Cor. I, iv, 4; v, 5; vii, 20, 24, 26; ix, 5, 8; xi, 22, 24, 25; xii, 11; xv, 50; xvi, 3, 17; Cor. II, ii, 16; v, 2, 15; viii, 10, 20; ix, 5; x, 7, 14; xii, 14; xiii, 1, 10; Gal. ii, 18; v, 17, 21; vi, 12; Eph. ii, 8; iii, 14; iv, 17; v, 5; vi, 8; Philpp. i, 15, 19, 22, 25, 28; ii, 5; iii, 15; iv, 8, 9; Col. iii, 20; iv, 4, 11; Thess. I, ii, 3; iv, 3; v, 18; Thess. II, iii, 10, 14; Tim. I, iii, 10, 14; iv, 6, 11, 15; v, 4, 7, 21; vi, 2, 11; Tim. II, i, 12; ii, 2; iii, 1, 5, 6, 8; Philem. 18; Skeir. I, a, b; ii, d; III, a; IV, c, d; V, a, d, VII, a, d; VIII, d; c) hic, ille, *ἐκεῖνος*: Mc. vi, 15, 20; xii, 4; Luc. xix, 1; Joan. vi, 57; ix, 12, 23, 37; x, 16; xii, 48; xiii, 26; xiv, 21, 26; xv, 27; xvii, 24; Rom. xiv, 14; d) in precedenti significatione, ubi græce non exprimitur; Mc. i, 42; vii, 36; x, 9; xi, 23; Luc. i, 4; iv, 6; vii, 45; Joan. xviii, 15; xix, 5; Gal. v, 10. Joan. xvi, 9 *pata* ut sensus destructivum expungendum est, vid. ad h. l. Idem, relativo *saie*, vel *ize* immediate sequente, vid. sub *hizei* B) l) et *ize*; f) hic ipse, *αὐτός οὗτος*: in formula *du pamma, siç αὐτός τοῦτο*: Cor. II, v, 5; Eph. vi, 18 (et etiam probabiliter in corrupto loco Rom. ix, 17 *du pamma urraisida* pro in *hize jah raisida* [ubi nullum vocabulum correctum est] legendum); g) talis, *ὁ τοῦτο*: Mc. x, 14 vid. ad h. l.; h) pro relativo *ὁς* ponitur Luc. ix, 31 *vairos tui mihradiledum imma, hizei resun moles jah kelias, hai gasivanans* in *vulbau gepun urrunis is*: Philpp. iii, 19 *hize gup vamba ist*; Tim. II, 1, 15 *afandidu sik af mis altol hizei sind in asiui, hizei ist fygalus jah air-*

moqumeis. Forsan in his duobus posterioribus locis mendatum est librarii pro *hizeei*, et in priori loco ex defectu notæ diacriticæ (*o*) erravit interpres, coll. prolegg. coll. 484 sq.; i) formula *afar fata*, in *his* etc., vul. sub *Afar* et *In I. C.* — 2) *Adjective*: a) idem, *αὐτός ὁ*: Luc. ii, 58; vii, 21; x, 7, 21; x, 14; Joan. v, 36; b) hic ipse, *ὁ* — *αὐτός*: Joan. xiv, 11; c) hic, *οὗτος ὁ* vel *ὁ οὗτος*: Mth. v, 19; vi, 52; vii, 28; ix, 26; x, 25; 42; xi, 16; xxv, 40, 43; Mc. i, 27; iv, 15; vii, 6, 23, 29; viii, 12, ix, 29; x, 5, 50; xi, 25; xii, 10, 46; xiv, 9, 74; xv, 39; Luc. i, 24, 29, 39, 61, 65, 66; ii, 15, 17, 19, 25, 52, iv, 23, 36; vii, 17, 31, 44; viii, 9; 15; ix, 28, 44, 45, 48; x, 5; x v, 30; xv, 3; xvii, 6, 25, 34; xviii, 5, 9, 11, 30, 34; xiv, 9, 13, 41; xx, 2, 9, 17, 19, 34; Joan. iii, 29; vi, 54, 51, 58, 60; vii, 8, 36, 46, viii, 20, 25; ix, 16, 24, 39; x, 6, 16, 18, 19, 21; xi, 4; xii, 5, 18, 27, 30, 34; xviii, 17, 29, 36; xix, 8, 13; Rom. ix, 9; xi, 25; xii, 2; viii, 9; Cor. I, i, 20; v, 10; xi, 25, 26, 27; iv, 21; xv, 49, 55, 54; Cor. II, i, 15; iii, 10; iv, 1, 4, 7; v, 4; vii, 1, 11; viii, 5, 7; ix, 3, 4, 12, 13; xi, 10, 17; xii, 15; Gal. vi, 16; Eph. i, 21; ii, 2; iii, 8; v, 12; Col. i, 27; iv, 16; Thess. I, iii, 3; iv, 18; v, 27; Tim. I, i, 18; Tit. 1, 13; Neh. v, 13; vi, 16; Skeir. VIII, a, c, d. * Quandoque etiam, præeunte Græco, postponitur; Mc. vii, 12 *kunja pamma*; Luc. iii, 8 *stainam paim*; iv, 21; vi, 12; xx, 16; Joan. vii, 8; Rom. vii, 25; Cor. I, xiv, 21; Cor. II, ii, 6; vii, 11; Eph. iii, 8; vi, 12; Tim. II, ii, 19 et Cor. II, i, 12 *wofulu unsara so* (ubi in interpretatione nostra *hoc* in *hæc* mutandum est); etiam Luc. ii, 7 in *stada pamma* huc pertinet, ubi Gothus articulum (*in τῷ κατάδρατι*) ut demonstrativum (*ἐν τῷ κατάδρατι τοῦτο*) habuit; d) ille, *ἐκεῖνος ὁ* vel *ὁ* — *ἐκεῖνος*: Mth. xxvii, 19; Luc. (xiv, 21); xx, 48; Joan. xviii, 13.

H. Articulus, hic, hæc, hoc, græco *ὁ, ἡ, τό* respondet, non autem ibi usurpatur, ubique Græcus eum adhibet, sed, habita ratione demonstrativæ nature, tantummodo: 1) ad determinanda objecta, ea scilicet, quæ supra jam fuerant memorata vel subaudita: *α* nempe ubi objectum, cui præponitur articulus jam supra nominatum est: Mth. v, 25; vi, 23, viii, 8, 13, 15, 24, 33; ix, 2, 6, 15, 16, 22, 25, 24, 25, 28; xxvii, 3, 5, 11, 14, 13, 42, 44, 58, 59, 60, 61, 64, 66; Mc. I, 20, 21, 31, 31, 42; ii, 4, 5, 9, 10, 20, 22, 28; iii, 5, 5, 9, 27; iv, 7, 10, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 27, 28, 33, 36, 39; v, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 33, 35, 38, 40, 41, 42; vi, 26, 27; vii, 17, 26, 30; viii, 2, 6, 23, 24; ix, 7, 9, 17, 20, 24, 10, 14, 24, 49, 54; xi, 5, 7, 16, 20; xii, 2, 3, 9, 19, 22, 32; xiii, 20; xiv, 4, 5, 7, 52, 61; xv, 10, 50, 52, 45, 46; xvi, 2, 3, 8, 5, 8; Luc. i, 13, 18, 19, 21, 27, 28, 34, 35, 38, 44, 59, 80; ii, 10, 13, 15, 16, 17, 20, 40; iv, 2, 6, 17, 20, 28, 33, 38, 39; v, 2, 3, 11, 13, 20, 21, 30, 35, 37; vi, 5, 42, 48, 49; vii, 6, 12, 15, 36, 38, 44, 50; viii, 7, 11, 12, 13, 15, 23, 29, 32, 33, 35, 47, 49; ix, 34, 35, 36, 38; xiv, 21, 22, 23; xv, 21, 22; xvi, 3, 8; xvii, 22; xviii, 11, 13, 16; xix, 15, 24, 33, 37, 47; xx, 10, 14, 15, 16, 23, 32; Joan. vi, 11, 14, 21, 22, 26, 33, 51; vii, 10, 11, 17, 10, 45, 46; viii, 32; ix, 6, 10; xiv, 21, 30; x, 3, 4, 7, 8, 12, 13, 15, 38; xi, 3, 38, 31, 41; xii, 6; xiii, 27, 30; xiv, 6, 8, 9, 26; xviii, 11, 15, 16; Rom. vii, 2, 3; xi, 17, 18; Cor. I, i, 25; vii, 12, 13, 19; ix, 7; xi (27), 28; xii, 13, 16; Cor. II, iii, 16; v, 4, 8; ix, 4; x, 10; Gal. iv, 21, 30; v, 13; vi, 8; Thess. I, v, 4; Neh. v, 16; vi, 15; vii, 1; Skeir. V, c; VII, b, c; VIII, d; *β*) ubi objectum, ad quod refertur articulus superiori synonymo respondet, vel huius synonymi ut generis species est, vel ut totius pars, etc.; Mth. viii, 16 *pans akmans* et 31 *po skohsla* (supra *daimoniarjos*); Mth. ix, 33 *sa aumba* (supra *adest baida*); xxvii, 6 *pans skaltans* (supra *siabr*); Mc. I, 10 *us pamma ratin* (scilicet *Jordano*); v, 29 *pamma slaha* (scilicet *runa blafis*); vi, 22 *hize maujai* (supra *dauhtar*); 25 *pamma hizadaia* (scilicet

Herodes); ix, 2; *þis þarnis* (supra 17 *sanus*); xi, 2 *þo burg* (supra *haim*); xiv, 14 *þamma heivafaujin* (supra *þadei* [hoc est, *ufþanei gurd*] *innagagif*); Luc. iv, 35; v, 19; vii, 20, 21; viii, 29, 55, 56; ix, 42; x, 20; xx, 10; Joan. vi, 10, xii, 8; xiv, 4; xvi, 21; xviii, 2, 12; Cor. II, v, 6 (in præce leu de corpore figurative quæstio fuerat; y) ubi equidem substantivum ipsom non jam nominatum fuit, sed tantum vocabulum ejusdem radi is, vel ejusdem significatiōnis atque radij ejus; Mth. xvii, 51 *þo reiron* (vs. 51 *urþa reiraida*); Mc. xii, 7 *þata urþi supra arbinum-þa*; xiv, 56; Luc. xx, 14; Joan. ix, 6, xii, 3; Cor. I, i, 21; vii, 1; Cor. II, xi, 17; Mc. vi, 26 *þize aiþe* (vs. 25 *svor*); Luc. vi, 49 *so usraltuins* (supra *gudrans*); Joan. xiv, 4, 5 *þana rig* (supra *gaggu*); vii, 40 *þize vaurde* (supra *þatuh qaf*) et sic sæpe *þata raurd* Mc. i, 45; viii, 32; ix, 10, 52; x, 22; Luc. v, 15; — b) quæ per sequentia determinantur, et equidem: a) per relativam sententiam annexam; Mc. ii, 4 *þata badi ana þammei lag*; x, 39 *þana stiki þanei lk driigþa*; xii, 33 in *þizai usstassai þan ussta idand*; xiii, 20; xiv, 72; xvi, 6; Luc. ii, 17, 43, 50; iv, 20; v, 9; vii, 39; viii, 38; Joan. v, 36; vi, 25, 65; ix, 24; x, 40; xi, 50; xii, 38; xiv, 10, 12, 24; xv, 5, 20, 24; xvii, 5, 8; xviii, 9; Rom. ix, 26; Cor. II, i, 4; Eph. iii, 5, 4, 5 (*so rna* — *þatei pro soei*); iv, 1; Col. iv, 17; etiam Luc. i, 4 *þize bi þnei galaisiþs is raurde*; hinc etiam Mth. iv, 15 und *þata weilos þei pro ep' dæcc*; ß) in formula *triggv þata raurd* Tim. I, i, 15; iii, 1, 9; Tim. II, ii, 11, q̄o sententiæ conspiciendæ inducentur, non nisi per sequentia determinare, sicut etiam Skeir. V, d *þata qifþo habes*; similiter, Mc. xiii, 28 *þo gajukon* (ubi comparatio sequitur); — c) quæ per additum sententiæ ipsi stricti is determinatur, ut: a) per adjectivæ et numeraliæ; Mth. v, 26 *þanna minnistan kintu*; vii, 17; xxv, 46, 55, 61, 64; viii, 51; ix, 37; xi, 27; xiv, 43, 54, 55, 60, 61, 63, 66; xv, 1, 5, 10, 11, 31; Luc. iii, 7; iv, 56, 43; v, 37; vii, 10; viii, 15; ix, 26; xv, 9, 10; xv, 15; xviii, 11; xix, 30, 47; Joan. ii, 14, 54; vii, 24; x, 5; x, 24, 47; xii, 10; xviii, 10, 19, 22, 26; xiv, 5, 6; Rom. vii, 22; xi, 24; Cor. I, v, 7; vii, 26; ix, 5; xi, 2; xv, 47; Cor. II, iii, 14; iv, 16; Gal. ii, 4, 15; iv, 9; Eph. i, 4; iii, 5; iv, 22, 24, 50; v, 15; Philipp. iii, 2; Col. iii, 9; iv, 15; Thess. I, v, 27; Tim. I, i, 10, 11; iv, 18; v, 12; Tim. II, i, 14; ii, 16, 25; iv, 8; Tit. ii, 1; Skeir. II, b, c, d; III, b; IV, c; VI, b; Mc. viii, 6 *þans sibum hlaiþans*; xix, 20; Luc. ix, 1, 16, 52; non assuetæ autem sunt con- tructiones Joan. xviii, 16 *sa sipeonei anþar* et Luc. v, 7 *bu þo sk þa*; item substantivum ex præce lent bus supplendum est: Mth. v, 59 *þo anþara suppl. kintu*; Mc. ii, 21 *saniuja suppl. þu a*; xii, 20; Luc. v, 36, 39; vi, 6, 10; xv, 4, 12; xix, 16; xx, 19; Joan. x, 4, 14; Cor. I, x, 48; Cor. II, iv, 16; Mc. xii, 22 *þai sibum se. broþraþans*; 23; Luc. xv, 4; xvii, 17; xx, 51, 33; ß) per participiis; Mc. ii, 10 *so qinandeþi þiudungardi*; xv, 7 *sa haitana barabbas*; Luc. i, 1 *þos gofulluveisidous rihituns*; iii, 7; vii, 9; Joan. vi, 12; Rom. vii, 17; x, 5; Cor. II, xi, 5; xiii, 3; Gal. ii, 4; Eph. ii, 11; ii, 8; Tim. I, iv, 18; v, 24; Skeir. I, c; II, a; VII, 1; etiam Mc. v, 3 *þo maht usgaggandein*; 31 *þo manugein þrehaadain*; cum substantivo supplendo Luc. xv, 4 *þamma fratulanja* (sc. *tamba*); Rom. xiii, 4; Tim. I, v, 6; γ) per adverbia, quæ in hac constructione ut adjectiva valent; Mc. i, 38 *þaim bisunijune haimom*; Luc. iv, 57; ix, 12; Luc. vi, 58 *afur auqs*; Cor. I, iv, 11 *þu na weita*; Cor. II, viii, 14; Gal. iv, 25; Tim. II, iv, 10; Gal. iv, 26 *so þupa varnatakem*; Philipp. iii, 14; Tim. I, iv, 8 *libianis þizos nu*; δ) per præpositivales sententiæ; Mc. iv, 19 *þai hi þata anþar vastjus*; v, 4 *þo ana fotum eisarna*; Luc. vi, 17 *þize snar marein tyre*; Rom. ix, 6 *so us galanbeinai garaiþtei*; xi, 21; Cor. II, vii, 10; viii, 7; ix, 11; Col. ii, 14; iv, 12, 15; Tim. I, iv, 14; v, 16; vi, 5; Skeir. I, d; II, b; IV, a; Skeir. III, a *so garchens bi vna*; a) per

genitivus substantivorum; Mth. viii, 12 *þai sunjus þiuþungarþos*; 51; xviii, 7, 58; Mc. i, 24; vi, 21; viii, 15; xv, 9, 26, 52, 45; Luc. iv, 22, 54; viii, 24, 44; ix, 45, 47; xvi, 8; xviii, 44; xix, 47; Joan. vi, 4; ix, 14; xviii, 59; Rom. vi, 23; ix, 8; x, 1; Cor. II, i, 18, 24; Eph. iii, 9; iv, 5; Philipp. i, 18; Neh. i, 17; rarior est constructio; Cor. I, i, 16 *þuns stananaus gadukans*; Cor. II, viii, 8 *þizos anþaraize usdaudeins*; Skeir. II, d *and þana þize laisi*; vnn a) conjuncti; Mc. xiv, 12 *þamma frumistin daga azyne*; Eph. iii, 10 *so man gþalþo handugei guþa*, ne — non et gent vus articulum admittit; Luc. vii, 31 *þens mans þis kunjis*; viii, 51; xx, 13; Joan. xii, 31; xvi, 11; xviii, 26; Cor. I, i, 21; Cor. II, ix, 4; xi, 17; Eph. ii, 2; Eph. iii, 19 *þo mihi'on þis kunsþis friafva*; ζ) cum pronominibus possessivis; *sa þimmagus meins* Mth. viii, 8; Mc. iii, 55, 54; Luc. vii, 7; xiv, 24; xv, 24; xix, 23; Joan. i, 29; vi, 55; vii, 16 (*so meina lai seins*); viii, 14, 54; xii, 26; xiv, 24; Rom. ix, 25; xvi, 24; Tim. II, i, 12; Skeir. IV, a; Mth. v, 24 *þo giba þaina*; vi, 4; ix, 6, 14; Mc. ii, 9, 11, 18 (*þai þi-nai siponjos*; item Luc. v, 35); Mc. iii, 5; v, 54; vii, 5; Luc. ii, 48; v, 14, 24; vi, 10; ix, 41; xv, 50; xix, 20, 59 (42); Joan. viii, 15; xiv, 6; xviii, 55; Mth. vi, 12 *þaim skulam unaraim*; Joan. xix, 7; Cor. I, xv, 14; Cor. II, i, 18; ii, 5; iv, 16; Col. i, 7; Mth. v, 47 *þuns frijonds ivarans*; ix, 11; Mc. vii, 9, 15; xiii, 18; Luc. v, 4; vi, 35; x, 41; Joan. viii, 4; ix, 19; xvi, 20, 22; Cor. I, xv, 17; Cor. II, vii, 15 (*þo ivzava ushwaice*); iv, 15; Mth. ii, 4 *þaim siponjam seinaim*; Mc. i, 18; iii, 9; viii, 55; xiii, 27; Luc. i, 70; vii, 1; x, 2; xv, 45; xviii, 7; Joan. xi, 16; Eph. i, 6; et etiam n) cum *is þis, ize, pro possess.* pronomine usurpato; is, Mth. viii, 5 *þata þrutsill*; 13 *sa þimmagus is*; ix, 41 *þaim siponjam is*; x, 25; xi, 20; xxvi, 65; xxvii, 64; Mc. i, 22; v, 29; vi, 28; vii, 2; viii, 25; ix, 21; x, 15; xi, 14; xiv, 12; xvi, 64; Luc. i, 60; ii, 41; iv, 25; vi, 10; vi, 35; Joan. iii, 52; vi, 8, 60, 61; vii, 5, 10; ix, 18, 20, 22; xi, 12; xii, 4; xiii, 25; xvi, 4, 29; Cor. I, xv, 20; Cor. II, viii, 9 (*þamma is nuledja*); ix, 15; Eph. iii, 5; Col. i, 26; iv, 15; Thess. I, iii, 15; Thess. II, i, 10; Luc. xix, 55 *þai franjans þis*; Joan. xviii, 25; Mth. ix, 4 *þos metonins ize*; Mc. i, 23; Joan. xi, 49; Rom. xi, 11 (*þizai ize misadedai*), 50 (*þizai ize ungalubeina*); Cor. II, viii, 2; Gal. ii, 45; θ) præterea cum *jains*; Mth. viii, 28 *þana þu jainaua*; ix, 22; Mc. iii, 24, 25; vi, 11; xiii, 19, 2; Luc. ix, 5; x, 12; xviii, 5; Cor. II, vii, 8; rarior vero est constructio *janai þai raur-strijans* Mc. xii, 7; Luc. xiv, 24; Cor. I, x, 28; i) sæpe cum *alls*; Mth. v, 45 *allaim þaim in þanna razna*; viii, 52 *alla so hairda*; 54; xxvi, 1; Mc. i, 55; ii, 28; iv, 1; 15, 31; v, 12, 25; vi, 55; vii, 14; xii, 53, 57; xiv, 53; xv, 1; Luc. ii, 18, 47; vii, 4; ix, 2, 15; xiv, 29; xv, 51; xvii, 10; xviii, 51; xx, 6; Rom. ix, 6; x, 4, 12; Cor. I, xvi, 16; Cor. II, i, 1; vii, 11; Eph. i, 10, 15; iii, 8, 18; vi, 13; Thess. I, iii, 15; Thess. II, i, 10; Tim. I, i, 10; Neh. v, 15, 16, 48; Mc. viii, 56 *þana fairwa allana*; Luc. iv, 6; ix, 25; Cor. I, xii, 12; Cor. I, xii, 12; Gal. i, 2; x) de *sa silba, sa sama, sa svaleiks, varuh sa c. particip.*, vid. snh. *Silba, Sama, Svaleiks et Wazuh*. — d) quorum determinatio ex contextu pendet; Mth. v, 15 *in þamma razna* (ubi lux accenditur) 8, 2 *þai mans* (qui in navi erant); xxvii, 7 *þaim gasim* (scilicet qui hic moriuntur); Mc. iii, 22 *þaim unkuþom* (scilicet quos eiecit); vi, 14 *þos mahteis* (quas fecit). Luc. vii, 6 *þamma garda* (in quam volt ingredi). viii, 22, 2; *þana marisair* (super quod nunc navigabant); Joan. xii, 3 *sa garda* (ubi erant) item *ana þamma siada* Luc. xiv, 5; Joan. vi, 10; Skeir. VII, b; Joan. xiv, 2 *þai gadruuhteis* (qui eum vinciebant); xviii, 26 *þize skalka* (nempe qui illi loquebantur); — e) ejusdem est ac demonstrativum valoris, ubi præcipue confabulando loquens objectum de quo cogitat, particularem determinat, ut Mth. xvii, 72; Mc. v, 35, 39; Luc. viii, 22, 49; ix, 37; Joan. xiii, 26; xviii, 17; et sic *þurxi-*

αδ; potest etiam articulo Joan. vi, 65 *pata leik* per oppositionem ad *alma* explicari, et sic saepius in epistolis: Gal. v, 8 *so gakunds* (hoc, tale testimonium); Thess. II, iii, 17 *so galeins*; Tim. I, vi, 14 *po anabun*; de quo in alia epistola jam mentio facta est, ut Rom. xvi, 22; Cor. I, v, 9 (nbi interpretem, sicut plures antiquos, epistolam ad Corinthios unicum credidisse patet); Cor. II, vii, 8; Thess. II, iii, 14; — f) articulus etiam usurpatur cum pluribus vocabulis personas vel res designantibus, quae in Scriptura sacra ut nota passim exhibentur, vel in praegnantia sensu construuntur; sic α) *pai bokarjas* Mth. v, 20; ix, 5; Mc. I, 22; ii, 6, 16; iii, 1, 5; ix, 11, 16; xi, 18; xii, 28, 35; xv, 51; Luc. v, 21; vi, 7; xx, 19, 59; *pai farisaicis* Mc. vii, 5; xii, 13; Luc. xvi, 14; Joan. vii, 52, 47; viii, 15; ix, 15, 16, 40; xi, 47; xii, 19; *pai gadjans* et *ufurgudjans* Mth. xxvii, 6, 12; Mc. viii, 51; x, 7, 3; xiv, 10; Luc. ix, 4; Joan. vii, 52, 45; xi, 47; xviii, 5; *pai anabunians* *gudans*, vid. supra sibi c); *pai reiks* Joan. vii, 26, 48; xii, 42; *pai synoioqafadeis* Mc. v, 22; *pai faurama-pleis* Neh. v, 17; *pai siponjos* (sunt Jesu discipuli) Mth. ix, 11; xxvii, 64; Joan. vi, 8, 60, 61; vii, 5; xi, 8; xii, 4; xiii, 22; xvi, 17, 21; item *sa managei* est urbs ingens, de qua supra: Mth. ix, 25, 56; xi, 7; xxvii, 15; Mc. iii, 9; iv, 56; viii, 34; xi, 52; xii, 12; xv, 41, 15; Luc. ix, 41, 12, 14, 18, 19, 39; xi, 1; Joan. vii, 12, 20, 31, 32, 40, 45, 49; xii, 17, 54; Neh. v, 15, 18; Skeir. VII, c; sic etiam *so filusna* Skeir. VII, b, c; *sa sunus mans* apud Mathaeum solemniter occurrit: ix, 6, x, 25; viii, xi, 19; xxvi, 2; apud Marcum tantummodo xiv, 62 et apud Lucam solummodo v, 24 et vi, 5 (alias apud utrumque sine articulo): Joan. vi, 55; viii, 28; xii, 54; s e *sa sunus fratustais* Joan. xvii, 12 et *pai swijus pis airis* Luc. xvi, 8; xx, 34; sed *sunus gups* sine articulo. Vice versa Gathus interpres ad myt-logiam gentis suae respexisse videtur, cum Cor. I, x, 19, 20 *so galugagaxda* et Tim. I, iii, 16 *paim agglun* verum, quibus in locis articulum nullo modo usurpavit; β) *hos anabunians* Mc. x, 19 et Luc. xviii, 20 sunt mosaicae preces; *pai prauseteis* Mc. vi, 15 prophetae Hebraeorum; *so buargs* est Jerusalem Cor. xi, 19; xiv, 15; Luc. iv, 29; vii, 57; xix, 41; *so alhs* id est templum Jerusalem Mc. xv, 29; Luc. ii, 27; *so dalps*, testum pascha Joan. xii, 20; *sousstas*, resurrectio mortuorum Luc. xx, 53; *sa sunus*, Dei filius Joan. vi, 40; *pata vaurd* est Luc. I, 2 et Rom. x, 10 Evangelium, sicut etiam *so airaggelja* Mc. viii, 55 adhibetur; sic tandem Cor. I, i, 21 *so vaitamereins*, fidei ratio Christi; Eph. iii, 19 *pata kunpi*, cognitio nobilitatis; Thess. II, i, 11 *sa lapons*, vocatio ad salutem; γ) *sa firvus*, hic numerus, tam pro *δτοςος* quam pro *δτοςμος*; Mc. viii, 56; Joan. viii, 26; ix, 5, 36; x, 36; xi, 9, 27; xii, 25, 31, 46; xv, 19; xvi, 11, 28, 35; xvii, 5, 11, 12, 14, 16, 18, 57; Cor. I, i, 20, 21; v, 40; Cor. II, i, 12; vii, 10; Gal. iv, 5, Col. ii, 20; Tim. I, i, 15; vi, 7; *so manase ps* Luc. ix, 25; Joan. i, 29; vi, 14, 55, 51; vii, 4, 7; xii, 19, 31; xiv, 17, 19, 22, 27, 50, 51; xv, 18, 19; xvi, 8; xvii, 9, 14, 18, 21, 25, 25; Cor. I, iv, 9; Skeir. I, a; hinc etiam Luc. iv, 5 *sa midjungards*; insuper: *sa libains*, vita hominis, Mc. iv, 19; Luc. viii, 44; *pisos aldus*, hoc tempus, praesens tempus, Tim. II, n, 4; *pata peiks* Rom. xii, 11; *pata mel* Col. iv, 5; Thess. I, v, 1; — g) praeterea in proverbis et sententiis generalibus: Mc. xii, 10, *stains pammei usvaurpun pai tirjans*, *sah vorpitu haubida vaitstins*; Luc. v, 9 *ju so aqizi* et *vaurtim bugne ligip*; Tim. I, v, 18 *vairps sa vaurstra mizdons is*; idem. xiii, 54 *pai reiks ni sind agis godamma vaurstua*, *gaps andbats ni svare pana hauru vairip*; — h) cum expressionibus metaphoricis: Philpp. iii, 2 *pans hundans* (indignus homines); Cor. II, v, 4 *pisos hteipros* (haec terrena vita); — 2) aliquando etiam nomina propria et gentilia articulum recipiunt (coll. ad Mc. xv, 15): Mc. xv, 15 *pana baraban*; xv, 32 *sa aristus*; Luc. iv, 58 *pis seimonis*; vi,

11 *pamma iesua*; Joan. v, 56 *pamma iahanne*; vi, 71 *pataituaa*; Luc. iii, 1 *pis galcilnias*; *Pis iturrias*, *jah trakannetildans-landis*; Mc. iii, 6 *paim herodians*; Luc. viii, 57 *pisze gaddarene*; Joan. v, 25 *pisze vairusautymeite*; vii, 1 *pai iudaeis*; 33; viii, 48, 52, 57; x, 51, 55; xi, 56, 45. — 3) articulus abstracta in concreta commutat: a) adjectiva in substantiva: α) personalia: Mth. v, 8 *pai brainjahairans*; v, 21 *pai airizans*; vi, 2 *pai liutans*; v, 16; viii, 22 *pans dauhans*; x, 25; xi, 11; xxv, 46; xxvii, 4, 49; Mc. iii, 22; v, 7, 15, 16; vi, 21; vii, 3, 5; ix, 42; x, 42; xiii, 17; xiv, 53, 61; xv, 1; Luc. i, 36, 49; v, 31; vi, 24, 52, 55, 55; vii, 28; viii, 10; ix, 8, 11, 19, 60; x, 9; xiv, 18; xvi, 10, 21, 22; xvii, 18; xviii, 9; xx, 4; Joan. i, 47; x, 5; xi, 57, 59, 44; xii, 6; viii, 29; Rom. ix, 12; Cor. I, i, 19; v, 5 (*sa sraleiks*), 15; vii, 10, 12; viii, 9, 11; ix, 21, 22; x, 17, 55; xv, 6, 9; xvi, 5; Cor. II, viii, 4; ix, 2, 12; x, 19; Gal. ii, 19; iv, 27; Eph. i, 1; ii, 5, 19; iii, 8, 10, 20; vi, 12, 16; Philpp. i, 28; Col. ii, 17; iii, 28; Thess. I, iv, 13; v, 6, 14; Tim. I, v, 20; vi, 15; Skeir. V, a; VI, d; β) realia: Mth. v, 37 *pava managiza*; ibid. *pata ubito*; vi, 15; v, 39 *pata uasila*; Luc. iii, 5 *pata vraiga*; xvi, 14, 12, 15; xviii, 27; Joan. xvi, 15; xvii, 15; xviii, 25; Rom. vii, 17; viii, 5; ix, 22, 25; Cor. I, xiv, 25; Cor. II, ii, 7; iii, 10; iv, 2, 17; v, 4, 10, 17; xiii, 7; Gal. ii, 7; iv, 15; v, 21; Thess. II, iii, 5; Tim. I, iv, 7; Mc. iv, 19 *paim anbar*; Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10; Philpp. iii, 1; iv, 8; Thess. II, iii, 1; Luc. xv, 51 *pata mein*; Luc. xvi, 12 *pata isvar*; Philpp. ii, 4 *po seina*; Joan. xv, 21 *pata allato*; Cor. I, xii, 19 *pa alta*; xv, 27, 28; Eph. iv, 15; Col. iii, 8; Gal. v, 21 *pata sraleik*; Skeir. I, c *pata gadob* (?); — b) participia in substantiva: α) participium praesent. αα) in substantivum personale: Mth. iii, 14 *sa gagganda* (ita legendum est loco *sa gaggida*); v, 40 *pamma ritjund-n*; 42 *pamma bidjand-n*; 43 *pans erikandans* — *paim hatjandam* — *pans ushriutandans*; vii, 13, 14, 21; viii, 19, 16, 55; ix, 12; x, 28, 40, 42; xi, 5, 11, 12; xxvi, 68, 75; xxvii, 5, 54; Mc. i, 52; ii, 17, 26; iii, 54; iv, 3, 14, 18, 24; v, 14, 32; vi, 14, 22, 24, 26, 55; viii, 9, 28; ix, 1, 25, 57, 42; x, 13, 25; xi, 5, 9, 15; xiv, 42, 44, 47, 69, 70; xv, 7, 29, 55; xvi, 10; Luc. i, 45, 50, 65, 66, 71, 79; ii, 58, 47; iii, 11, 14; vi, 4, 27, 28, 29, 32, 53, 49; vii, 14, 19, 27, 41; x, 16; xiv, 10, 12, 29, 31; xviii, 24, 26, 29; xix, 24, 26, 38, 45; Joan. iii, 31 (*sa gimunds* ex Skeireins, legendum est *sa gimunda*); vi, 11, 15, 55, 57, 58, 40, 45, 64; vii, 16, 18, 33, 39; viii, 31, 43, 47; ix, 4, 8, 59, 46; x, 2; xii, 2, 13, 20, 44, 48; xiii, 16, 20, 21; xiv, 21; xvi, 5; xvii, 20; xviii, 2, 21; xix, 11; Rom. vii, 4; viii, 4, 5, 57; ix, 11, 20, 35; x, 8, 11, 15, 20; xi, 26; xii, 8, 14; xiii, 2, 4; xiv, 3, 14, xv, 5, 12; xvi, 22; Cor. I, i, 18, 21; v, 3; vii, 15; ix, 3, 24; x, 18, 27; xiv, 22; xv, 18, 28, 29; Cor. II, i, 21; ii, 15; iv, 3, 4, 14; v, 12, 15; vii, 12; ix, 10; x, 12, 17; xi, 4, 12; xii, 21; xiii, 2; Gal. i, 6; ii, 6; iv, 27; v, 8, 10, 12, 15, 21; vi, 6; Eph. i, 22, 25; vi, 12; Philpp. iii, 17; iv, 15; Thess. I, ii, 10; iii, 5; iv, 12, 15, 15; v, 12; Thess. II, i, 6; ii, 4; Tim. I, i, 12, 18; ii, 6; iii, 13; Tim. II, ii, 14, 22, 25; Tit. i, 9; Neh. v, 17; Skeir. I, c, d; III, c; V, a, b; VI, b, c; β) reale: Mc. vi, 55 *pata utgaggando*; vii, 18 *pata inngaggando*; 20; Luc. viii, 14; Cor. II, iii, 14, 15; Tim. I, v, 25; β) particip. praeteriti: αα) in substantivum personale: Mth. xxvii, 9 *pis vairpodins*; Mc. iv, 16, 18, 20; xii, 20, 25; xv, 52; Luc. iv, 18; vi, 18; vii, 10; xiv, 44, 17; xix, 10, 52; Cor. I, i, 24; vii, 8, xi, 5; Cor. II, ii, 2; vii, 12; Gal. ii, 29; vi, 6; Philpp. iii, 2; Skeir. IV, b, c; V, a; VIII, d; β) reale: Mth. viii, 47 *pata gamelido*; xxvii, 9 *pata gimuna*; xxvii, 54 *po vairpanona*; Mc. v, 14; xv, 28; Luc. i, 45; ii, 18; viii, 34, 35, 56; ix, 7; x, 8; xvii, 10; xviii, 31, 34; Joan. x, 35; xii, 6; xiii, 18; xvii, 12; Rom. ix, 17,

Cor. II, iv, 13, 18; Gal. iv, 30; Col. i, 16; Skeir. IV, c; — v) numerabilia commutat in substantiva, sic præcipue adhibetur in formula *þai trafil* (duodecim) Mc. iv, 10; vi, 7; ix, 55; x, 52; xi, 11; xiv, 10, 45; Luc. viii, 1; ix, 1, 12; xviii, 31; Joan. vi, 67, 71; *þam ainþibim* (duodecim, excepto Ju. a i-kari-te) Cor. I, xv, 5; *þai takun* (d-ecim, exceptis Jacobo et Joanne) Mc. x, 41; *þai sibuntuhund* (septuaginta) Luc. x, 47; præterea *þans tv us* Eph. ii, 15; *þuns þans* ii, 16; *þo tra* Mc. x, 8; Philipp. i, 23; *þo þa* Eph. ii, 14; — d) adverbia commutat in substantiva sive personalia sive realia: Mc. iv, 11 *þaim uta*; Philipp. iii, 13 *þaim afta*; Joan. viii, 23; Cor. I, v, 12; Col. iv, 5; Tim. I, iii, 7; item Cor. II, v, 16 *þata nu*; Cor. II, i, 17 et 20 *þata ja ja — þata w: ne*; — e) item in præpositionibus sententiis: Mth. v, 15 *þaim in þamma razno*; xv, 41 *þaim aþ hleidumein ferai*; Mc. i, 7 *sa afar mis*; 3; ii, 25; iii, 8; iv, 10, 15; v, 40; Luc. v, 9, 36; viii, 12, 15, 45; ix, 41; (*þo bi þindugardja guþs*), 51; x, 7; xvii, 24; xix, 52; Rom. viii, 1; ix, 6; Cor. I, ix, 20; viii, 10; Cor. II, i, 4; x, 7; xi, 28; Gal. ii, 5, 12; iv, 5, 23; Eph. i, 10; Col. i, 20; Tit. i, 10; Skeir. IV, a; VI, a; — i) elliptice, ubi a) genitivus subst. nivi post pluralem articuli ponitur: Mc. viii, 35 *þo guþs — þo manne*; xii, 17 *þo kaisaris — þo guþs*; Luc. xx, 25; Luc. ii, 49 *þo us-tins*; Cor. II, xi, 30 *þaim siukeins meinaistis*; Philipp. ii, 4 *þo anþarize*; Cor. I, xv, 23 *þai xristans*; coll. *þai þiudo* Mth. v, 46; vi, 7; ß) ubi idem ut filii, sororis etc., supplendæ sunt: Mth. xxvii, 56 *so iakobis*; Mc. i, 19 *þana zaibaidaidus*; ii, 14; iii, 18; viii, 27; xvi, 1; Luc. vi, 15; — g) articulus toti sententiæ præponitur: Mc. ix, 10 *þata us dauþaim usstandan*; 25 *þata jabai mag is galubjan*; x, 40 *þata du stan of taihsun meina*; xii, 55 *þata du frijon ina us altumma hairtin*; Luc. i, 62 *þata weiva viidedi haitan ina*; ix, 46 *þata warjis þau izze maists vesti*; Rom. xiii, 9 *þata in horinis — þata frijos newundjan þei-mana sve þuk silban*; Gal. v, 14; — 4) articulus in appositione adhibetur: Mth. xxvii, 5 *udas sa galubjands*; Mc. vi, 5 *sa timja sa sunus marjins*; Mc. xiv, 67 *ieus sa nazoreus*; xv, 40 *marga so magdaleuc*; 47; xvi, 4, 9; Luc. i, 9; ii, 15; iv, 27; vi, 15, 24; ix, 7; xviii, 24; Joan. vi, 4, 42; ix, 6; xii, 1, 4; xiv, 22; xviii, 5, 17; Rom. xi, 15; xvi, 23; Cor. I, xvi, 12; Gal. ii, 5; vi, 1; Eph. iii, 8; iv, 22; vi, 21; Col. iv, 7, 9, 10; Tim. II, iv, 8; Philem. 25; Skeir. III, b; etiam *dulþe iudoe so hleþrastukeins* Joan. vii, 2; *rinnou þo kaidron* xviii, 1; 5) articulus ad substantivum strictius determinandum postponitur: a) cum adjectivis: Mth. v, 29 *ungo þain þata taihsvo*; vi, 11 *hlaiþ usarana þana staitenan*; viii, 12 *in rigis þata hindumisto*; Mc. i, 11 *sunus meus sa liuba*; 26, 27; ii, 22; iv, 20; v, 7, 13; viii, 37; ix, 7, 25, 43; x, 30; xi, 2; xiv, 47; xv, 40; Luc. i, 70; ii, 7; iii, 22; vi, 6; vii, 47; viii, 29; ix, 55, 42; xv, 22, 23; xx, 15; Joan. vi, 15, 52; vii, 37, 39; x, 14, 14; xiv, 26; xv, 1; Rom. ix, 5; Cor. I, xii, 12; Cor. II, i, 6; xi, 51; Eph. i, 13; iii, 9; Col. iv, 14; Tim. I, iv, 8; Tim. II, iv, 7; b) cum participio: Mth. vii, 13 et 14 *rigs sa briggauda*; xi, 23 *mahteis þos vaurþowns*; Mc. iii, 22; iv, 15; vi, 2; xiv, 58; xvi, 6; Luc. i, 9; ii, 15, 21; viii, 21; x, 41; xiv, 24; xv, 6, 23, 27; xvi, 21; xviii, 50; xx, 20, 46; Joan. vi, 14, 27, 41; ix, 18; xi, 27, 31, 42, 45; xv, 25; xviii, 2, 5; Rom. vii, 23; ix, 50; Cor. I, vii, 14; viii, 10; xi, 24; xv, 54; Cor. II, i, 1, 8, 9; ii, 14; iii, 7; v, 18; viii, 1, 19, 20; x, 2; Gal. i, 7; ii, 9, 20; iv, 27; Eph. i, 14, 19; ii, 2, 7; iii, 7, 9, 20; iv, 18; Col. iii, 10; Thess. I, ii, 14; iv, 17; Tim. I, i, 4; vi, 15; Tim. II, i, 9; iii, 15; Skeir. III, b; Mth. xviii, 53 *þai vattedjuns þai miþushrami þaus*; Mc. iii, 5 *þamma nam þamma h bandin*; xv, 28, 59; Luc. iv, 22; vi, 8; ix, 32; xviii, 7; Joan. vi, 27; Eph. i, 4; iv, 25; Thess. I, iv, 15, 17; v) Mth. v, 45 *attus isparis þus in himnan*; 48; vi, 1, 6, 14, 18, 25, 26; vii, 21; Mc. iv, 51; vi, 11; vi, 25, 26; vii, 25; viii, 28;

Luc. vi, 42; Joan. xii, 21; Rom. vii, 5; viii, 59; ix, 50; Cor. II, v, 2; viii, 14; ix, 5; xi, 5; Gal. i, 22; Philipp. iii, 9; Col. i, 25; Thess. I, iv, 16 (ub. apud Græcum deficit articulus); Tim. I, i, 14; ii, 15; Tit. II, i, 4; ii, 1; iii, 15; Neh. v, 17; vi, 16; Skeir. IV, a; Cor. I, xvi, 1 *gabaur þata þaim ve ham*; Cor. II, i, 18 *þata vaurd unear þata du izvis*; d) Joan. vi, 1 *ma-rein þo galcalaic*; vii, 25 *ritþ þam mosezis*; Tim. I, vi, 5 *hailaim vaurdam þaim fraujsius unaris*; — 6) articulus prædicato adjectum Mc. vi, 3 *nin þata ist sa timja*; xii, 7 *sa ist sa arbinumja*; Luc. xx, 14; Joan. vi, 48; vii, 40; x, 9; xi, 25; xiv, 6; xv, 5; xvii, 3; xviii, 40; Cor. I, xi, 25.

ÞAT-AIN, vid. sub Ains.

ÞAT-AINEI, vid. sub Ains.

ÞAT IST, hoc est, tóuto íctiv: Mc. vii, 2; Joan. vi, 29; Rom. vii, 18; ix, 8, 9; x, 6, 8; Cor. I, ix, 5; Philem. 12.

Þis, genit., vid. supra.

ÞIS-UN, adverb., præsertim, plerumque. *μὰ ἑτα:* Gal. vi, 10; Tim. I, iv, 10; v, 8; Tim. II, iv, 13; Tit. i, 10.

ÞIS-WAN, vid. sub Was.

ÞIS-WADUN, vid. sub Was.

ÞIS WAPPEI, vid. sub Was.

FACAPIS, vid. sub Faur.

ÞE, vetus dativa vel instrumentalis forma (vel. sup. germ. *thiu*; Hopp 189; Gr. I, 790; III, 175 seq.; IV, 707; Cf. V, 28), 1) eo, tanto magis ante comparativum, Skeir. IV, d; 2) huic, præsertim in coniectione a) cum *bi*: *bifeþ* ante *þan*: Joan. xiii, 12; Luc. iv, 42; v, 4; vii, 42 [non autem xv, 44; xix, 57]; o) demonstrativum, deinde, *ἑταρον*: Luc. iv, 2; viii, 1; Joan. xiii, 36; *μὲτὰ ταῦτα*: Luc. xvii, 8; *tóte*: Mth. v, 24; ix, 17; ß) relativum, postquam, cum, quando, *ἔτι*: Mth. xi, 4; xxvi, 1; Mc. iv, 10; xi, 4, 19; xv, 20; Luc. ii, 21, 22, 42; vi, 15; Joan. xii, 16, xiii, 12; xiv, 6, 8; Gal. ii, 12, 14; iv, 4; *ἔτιν*: Mth. vi, 16; Mc. iv, 29; ix, 9; Luc. ix, 26; xiv, 10; xvi, 4; Joan. vii, 27; xiii, 19; xiv, 29; xvi, 4, 21; Cor. I, xiii, 10, 11; xv, 27, 28; xvi, 2, 5, 12; *ὥς*: Luc. i, 25; ii, 15, 59; v, 4; vii, 12; xix, 5, 28; Joan. vi, 12; vii, 10; *ὥς ἄν*: Philipp. ii, 25; *ἕτις*: Luc. vii, 4; ad circumseribendum genitivum absolutum: Mth. ix, 10, 32, 35; Mc. i, 42; iv, 17; vi, 2; xv, 33; Luc. iv, 42; xiv, 29; xv, 14; xviii, 40; xix, 57; Joan. xiii, 50; necnon et græcum *ἐν τῷ ε.* infinit.: Mc. ii, 15; Luc. iii, 21; xiv, 15; — 2) cum *du*: a) *duþe* (Mc. i, 58; iv, 21; xii, 24; Luc. i, 15, 20, 35; ii, 4; iv, 43; xiv, 20; Joan. vi, 65; vii, 47; Cor. I, xv, 9; Cor. II, iii, 13; Thess. I, ii, 15; Tim. I, i, 16; Philem. 15; etiam *duþei* Luc. vi, 7), solemniter *duþ-þe* (per assimilationem pro *duþe*, ut etiam Joan. ix, 25; x, 17; xv, 15; xix, 1) adest: ad hoc, ideo, propter hoc, *af tóuto*: Mc. i, 58; Luc. iv, 43; Cor. II, ii, 9; Tim. I, iv, 10; *διὸ*: Mth. xviii, 8; Luc. vii, 7; Rom. xiii, 5; Cor. II, i, 20; Eph. ii, 11; *διότι*: Cor. I, viii, 13; *διὰ tóuto* vel *διὰ ταῦτα*: Mth. vi, 25; Mc. vi, 14; xi, 24; xii, 24; Luc. xiv, 20; Joan. vi, 65; vii, 22; viii, 47; ix, 25; x, 17; xi, 18, 27, 39; xv, 19; xvi, 15; xix, 11; Rom. xv, 9; Cor. I, xi, 30; Cor. II, iv, 1; xiii, 10; Eph. i, 15; v, 17; vi, 13; Col. i, 9; Thess. I, ii, 45; iii, 5; Tim. I, i, 16; Philem. 15; Skeir. II, d; *riþ* autó tóuto: Col. iv, 8; b) *duþe ei*, propter, quia, *diótá*: Luc. i, 43; Cor. I, xv, 9; *δὸς*: Luc. i, 35; *ἀνθ' ἑν*: Luc. i, 20; *κρὸς ὁ*: Eph. iii, 4; *ἔκ*: Mc. iv, 21; Eph. vi, 22; ad circumseribendum græcum *κρὸς τὸ ε.* infinit.: Cor. II, iii, 13; vel *διὰ τὸ ε.* infinit.: Luc. ii, 4.

ÞAPPE — ÞAPPE, sive, — sive, *ἄτá — síta*: Cor. I, x, 51; xii, 13; xiii, 8, xiv, 27; xv, 41; Cor. II, i, 6; v, 9, 10, 13; viii, 23; xii, 2, 5; Eph. vi, 8; Ph. i, 18, 20, 27; Col. i, 16, 20; Thess. I, v, 10; Skeir. IV, c; simplex occurrit tantummodo Cor. I, xiv, 27. ÞYCN, neutr., *isah ma-e, soh femo.* (coll. — *nh*), 1) proprie et luc. *ζαὶ αὐτῆς*: Luc. xvi, 16; xix, 2 e. h. Joan. xiv, 8; *ζαὶ οὐτος*: Luc. ii, 58; 2) qui, *ὁ*: Luc.

n, 57; xvi, 20; xv.1, 12; Cor. I, xv, 1; Philem. 12, coll. Mth. xxvii, 57 *hizuh namo vas*; 5) hic, ille, *αὐτός*: Mth. iii, 41; v, 19 et Mc. iii, 41 (ubi in græco textu drest); Mc. vi, 16; Luc. iii, 16; Joan. v, 37; xii, 49; xviii, 19 et 26 (in græc. deest); Skeir. VI, v; *ὁστος*: Mth. xxvii, 58; Mc. xii, 10; Luc. ii, 57; ix, 26; xx, 17; Joan. v, 38; vi, 6, 40; vii, 9, 39; viii, 40; x, 5; xii, 6, 15, 35; xiii, 28; xiv, 5; Cor. I, vii, 6; ix, 25; Cor. II, i, 17; iv, 15; ix, 6; xiii, 9; Gal. vi, 7; Philipp. ii, 25; iii, 7; Thess. I, iv, 15; Tim. I, ii, 3; iv, 16; vi, 8; Skeir. I, c; II, b; III, a, d; V, a; VI, d; VIII, c; *ἐκτός*: Mc. vii, 10; Joan. x, 1; 4) hœ, *οὗτος ὁ*: Luc. ii, 2; Skeir. VIII, a, b; *ὁ ἐκτός*: Joan. xviii, 15; *ὁ*: Joan. viii, 35; Rom. xii, 4; Cor. II, xii, 19; Eph. iv, 9; Skeir. V, d fin.; *ὁ δέ*: Mth. xxvii, 43; Thess. II, iii, 12.

πατεi, neutr. pronominis relativi *saci* masc., *soei*, *sei* fem.: 1) significat a) qui, quæ, quod, ad præcedens vel sequens vocabulum relatum, *ὁς*: Mth. viii, 4; x, 26; xi, 20; xxvii, 9, 15, 56, 57, 60; Mc. i, 2, 7; ii, 4, 24, 26; iii, 17, 19; iv, 16, 22, 31; v, 41; vii, 4, 11, 15, 15, 25, 34; ix, 38, 39; x, 29, 58, 59; xi, 2, 21; xii, 10; xiii, 19, 20; xiv, 71; xv, 16, 22, 54, 40, 42, 43, 46; xvi, 9; Luc. i, 25, 26, 27, 61, 73, 78; ii, 11, 23, 31; iii, 19; iv, 29; v, 3, 9, 10, 17, 18, 25, 29; vi, 2, 3, 4, 13, 14, 16, 18, 48, 49; vii, 2, 27, 49; viii, 2, 15, 14, 17, 27, 53, 58, 41; ix, 9, 27, 31, 43, 50 h. l.; x, 30; xiv, 35; xv, 9, 16; xvi, 1; xvii, 7; xviii, 50; xix, 15, 20, 50, 57; xx, 17; Joan. v, 56; vi, 2, 9, 15, 14, 21, 27, 57, 42, 51, 63, 64; viii, 5, 56; xiii, 40, 54; iv, 7, 19, 24; x, 12, 16, 25, 35; xi, 2; xii, 1, 9, 38, 48; xiii, 25, 26; xiv, 10, 12, 17, 24, 26; xv, 3, 15, 20, 24, 26; xvi, 18; xvii, 5, 4, 5, 6, 8, 11, 24, 26; xviii, 1, 9, 11, 13, 16, 32; Rom. vii, 6; viii, 54; ix, 4, 5, 23, 24; x, 8; xiv, 15; Cor. I, iv, 5; vii, 20; viii, 11; x, 16, 17 h. l.; xv, 1, 2, 6, 15, 31; xvi, 19; Cor. II, i, 4, 6, 10, 15; ii, 4; iv, 4, 6; vii, 7; viii, 18, 22; ix, 2; x, 2, 8, 13; xi, 4, 15; xii, 4, 15, 21; xiii, 3; Gal. i, 5, 7, 25; ii, 2, 5, 40; iv, 9, 19; v, 21; vi, 14; Eph. i, 6, 7, 8, 9, 11, 15, 20; ii, 2, 5, 4, 10, 21, 22; iii, 5, 7, 11, 12, 15; iv, 1, 16, 50; v, 5, 18; vi, 16, 17, 20, 22; Philipp. ii, 5, 6; iii, 8, 18, 19, 21; iv, 3, 10, 11; Col. i, 7, 13, 14, 15, 18, 25, 24, 25, 27, 28, 29; ii, 12, 14, 17, 18, 19, 22; iii, 6, 7, 15; iv, 3, 8, 9, 10, 17; Thess. I, ii, 15; iii, 9; v, 24; Thess. II, i, 4, 5, 11; iii, 3, 6, 17; Tim. I, i, 6, 11, 15, 19; ii, 4, 7; iii, 16; iv, 3, 6, 10, 11; vi, 4, 10, 12, 15, 16; Tim. II, i, 3, 6, 11, 15; ii, 9, 17; iv, 15, 15; Tit. i, 2, 3, 11; Philem. 15; Neh. vi, 14 (17); Skeir. IV, d; V, a, b, c, d; VIII, c; *ὁς ἄν*: Mc. iv, 22; x, 30; *ὁσπερ*: Mc. xv, 6; *ὁστος*: Mth. vii, 24, 26, 27, 53, 62; Mc. iv, 20; xii, 18; xv, 7; Luc. i, 20; ii, 4, 10; vii, 57, 59; viii, 3, 26, 45; ix, 50; xv, 7; Joan. viii, 53; Rom. ix, 4; Cor. I, vi, 15; Cor. II, ix, 11; Gal. ii, 4; iv, 24, 26; v, 19; Eph. i, 25; iii, 13; iv, 19; Philipp. i, 28; Col. ii, 25; iii, 5, 14; iv, 11; Thess. II, i, 9; Tim. I, i, 4; iii, 15; vi, 9; Tim. II, i, 5; ii, 2, 18; Tit. i, 11; *ὁσος*: Luc. xviii, 12, 22; Joan. x, 41; xvi, 15; xvii, 7; Rom. ix, 7 h. l.; *ὁσος*: Philipp. i, 50; aliquando etiam, ubi græcæ demonstrativæ (*ὁστος*) usurpatur: Mth. xxvii, 46; Cor. II, xii, 8; Eph. iii, 1 h. l.; v, 6 (*ὁστος γάρ*); Tim. i, 5; pro *ὁ* cum participio: Mth. vi, 4, 6, 18; xi, 14; xxvii, 17; Mc. xv, 41; Luc. i, 56; vii, 59; viii, 2; x, 15, 25; xv, 12, 56; xviii, 9; xiv, 27, 29; xv, 27; Joan. i, 29; v, 57, 45; vi, 22, 35, 44, 50, 58, 61; vii, 28, 49, 50; viii, 16, 18, 54; xi, 2, 16, 35; xii, 12, 17, 29, 49; xiv, 21; xviii, 4, 14; Rom. viii, 20; i, 5; xii, 5; Cor. I, x, 25, 27; xii, 22; xv, 25 h. l.; Cor. II, i, 4, 19; ii, 2; iv, 6; v, 5; Gal. ii, 9; Eph. ii, 14; iii, 2; v, 4; vi, 24; Philipp. iii, 19; iv, 7; Col. i, 8, 12, 25, 25, 26, 29; ii, 12; iv, 11; Thess. I, ii, 12, 15; iv, 5, 8, 13; v, 10; Thess. II, ii, 16; Tim. I, v, 9; vi, 2, 8, 16; Tim. II, i, 9, 14; iii, 6, 12; iv, 4, 8; Psalm. lvi, 2, coll. Tim. II, ii, 26 *fram hammei gushantii tuhanda*,

ὁσσηνέει ἄπ' αὐτοῦ; quandoque etiam participium *ὄν* supplendum est: Mth. x, 52; Luc. v, 7; Rom. vii, 10; Cor. II, viii, 25; Col. iv, 7, 9; Tim. I, i, 11; v, 3, 5; Tim. II, i, 15; ii, 10; Tit. i, 1; Neh. v, 15, coll. Cor. II, vii, 12; ix, 1; et sic gothicum *ist* etiam præmittitur: Eph. iv, 6; — 1) is qui, relative ad objectum determinatum, non expressum, *ὁς*: Mth. xi, 10; Mc. i, 44; ii, 15; iv, 24, 25; ix, 9, 10, 40; xi, 25; xiv, 8; Luc. vi, 34, 46; vii, 22, 27, 47; viii, 18; x, 25, 24; xvii, 10, 27, 29; xix, 21, 22, 21; Joan. iii, 26, 32; v, 21; vii, 25; viii, 38; x, 20, 56; xi, 3, 45, 46; xii, 24, 27; xvii, 12; xviii, 9, 21; Rom. vii, 13, 16, 19, 20; x, 14; Cor. I, iv, 6; vii, 24; x, 15, 30; xv, 5, 10; Cor. II, ii, 5; xi, 17; Gal. ii, 18; Philipp. i, 16 h. l.; iii, 16; iv, 9; Col. iii, 25; Thess. II, iii, 4; Tim. I, ii, 10; Tim. II, ii, 2, 7; Tit. i, 11; ii, 1; *ὁστος*: Joan. viii, 25; Gal. iv, 24; pro græco participio: Mc. v, 16, 18, 3; x, 52; Luc. i, 2, 75; iii, 15; vi, 5; ix, 17; xvii, 9; xv, 2, 35; Joan. vi, 46, 45; viii, 18, 26, 29, 50; ix, 8, 37; x, 12; xii, 18; xiv, 50; Cor. I, iv, 4; x, 53; Gal. i, 23; ii, 8; iii, 5; Eph. iv, 10; Thess. I, v, 24; Tim. I, v, 13; Tim. II, ii, 4; iii, 6; etiam ubi participium *ὄν* supplendum est: Col. iii, 1, 2. Huc pertinet etiam Luc. v, 14 *at-bair hateri anaband mozes, προσέγγηκε καθὼς προσήταξέ Μωσῆ;* — c) quicumque, in sententiis generalibus; *ὁς ἄν*, *ὁς ἕδν*: Mth. v, 19, 21, 22; x, 42; Mc. iii, 35; vii, 55, 58; ix, 37, 41; x, 15, 55, 44; Luc. iii, 11; viii, 48; ix, 4, 24, 26; x, 5, 8, 10, 22; xvii, 35; xviii, 17; Rom. ix, 15; Cor. I, xvi, 5; Cor. II, xi, 21; Gal. vi, 7; *ὁστος*: Mc. viii, 34; Luc. xiv, 27; Philipp. iii, 7; *ὁστος ἄν*: Cor. I, xvi, 2 (cujus loco adhibetur *hateri wa* Joan. xiv, 15); *ὁς*: Mth. vi, 8; v, 27, 38; xi, 4; Mc. ix, 10; x, 9; Luc. ix, 50; xiv, 15; xvii, 51; xx, 18; Joan. xii, 29; Rom. ix, 18; xiii, 7; Cor. I, x, 20; Cor. II, i, 17; ii, 10; x, 18; xi, 12; *ἐὶς τὸν ἄν*: Joan. iii, 5, 5; v, 6; Eph. iv, 29; coll. Joan. vi, 50 h. l.; *τίς*, in indirectis interrogationibus: Joan. vi, 6; Eph. v, 10; pro gr. participio: Mth. x, 57, 59; xi, 8, 15; Mc. iv, 9; vii, 10; Luc. viii, 8; x; xiv, 10, 11, 55; xvii, 14; Joan. vi, 47, 54, 56, 57; vii, 18, 58; viii, 12; x, 1; xi, 25; xii, 25, 55, 44, 45, 48; xiii, 20; xiv, 9, 21, 24; xv, 5, 25; Rom. xii, 8; xiv, 2, 18; Cor. I, vii, 24; xi, 29; Cor. II, ix, 6; x, 18; Gal. vi, 8; Eph. iv, 28; v, 28; Thess. I, iv, 8; v, 7; Tim. I, vi, 2, 9; etiam ubi participium *ὄν* supplendum est: Luc. xvi, 10; xvii, 51; Rom. xiv, 19; Cor. II, viii, 15; Gal. v, 24; — 2) occurrit insuper in peculiaribus constructionibus et locutionibus a) cum articulo (demonstrativo) immediate præcedente, *ὁστος ὁς*: Luc. v, 21; Joan. xvi, 17; *αὐτός ὁστος*: Philipp. iv, 5; *ὁς*: Luc. i, 4; Joan. xvii, 9 (coll. Luc. vii, 43); *ὁστος*: Joan. xii, 20; pro gr. participio: Mc. v, 13; Luc. ii, 53; vii, 4; Rom. xi, 22; Gal. iv, 8; Col. iii, 10; Thess. I, iv, 14; Tim. II, ii, 19; Skeir. I, a; etiam ubi in græco textu *ὄν* supplendum est: Mth. x, 53; Luc. ix, 61; Joan. ix, 15; Rom. viii, 5; Philipp. iii, 6, 9, 14; Col. iii, 2, 5; iv, 13; Thess. I, iv, 12; Tim. II, i, 5; — b) aliquando per attractionem in eodem casu ponitur, quo præcedens demonstrativum: Luc. ii, 26 *hazhandus gup in al'aize hizeei* (loco *hize hoci*) *gahausidadun*; sic etiam Mc. xv, 42; Luc. iii, 15; ix, 56; xvii, 27, 29; Joan. vi, 29; vii, 51; xi, 6; Cor. I, iv, 6; xi, 23; Cor. II, v, 10; xii, 17; xiii, 10; Gal. v, 1; Col. iii, 2; iv, 16; Tim. I, v, 5; Tim. II, iii, 14; Philem. 21; etiam ubi ad demonstrativum non equidem pronomen relativum, sed tantummodo particula relativa cum eodem sensu ex sequentibus refertur, ut *hammei* loco *hamna ei*, *ēei*: Mc. vi, 18, xvi, 4; Luc. i, 22; xv, 6; xvii, 15; Joan. vi, 5, Philipp. ii, 24 h. l.; Tim. II, i, 12; *hize* loco *hō ei*, *ēei*: Mc. iv, 58, coll. Luc. vii, 4 *vair hō ist hammei* (loco *ei hamna*) *fraghis hata*; — c) in connectione cum præpositiōibus *per* eumque ad circumscriptendam græc. infinitivam vel participialem constructionem: *in hizeei*, *δὲ δὲ c. infra*: Mc. iv, 5; Luc. viii, 6;

xviii, 5; *δὸς* : Rom. xv, 7; Cor. II, iv, 15; xii, 13; Eph. iii, 15; iv, 8, 25; Thess. I, iii, 1; *δὸς* : Philipp. ii, 26; *δὲ ἢ ἀπὸ* : Luc. viii, 47; *ὁ δὲ ζῆλος* : Luc. vii, 47; *ὁ δὲ ἔλεος* : Luc. iv, 18; *ἀνθ' ὧν* : Luc. xix, 44; Skeir. I, d; II, b; III, b; IV, c; VI, a, c; VIII, b; *ni patei*, *διὰ τὸ e. inf.* : Luc. xix, 11; *und patei*, *κατὰ τὸ e. inf.* : Me. xi, 14; Skeir. VII, b; *and patei*, *ἀπὸ οὗ* : Rom. i, 25; Cor. I, v, 25; *ἰσως* : Neh. vii, 5; *us hammei*, *ἐκ τοῦ e. inf.* : Cor. II, viii, 11; *du hammei*, *πρὸς τὸ e. inf.* : Luc. xviii, 1; *in hammei*, *ἐν τῷ e. inf.* : Luc. ix, 34, 51; Gal. iv, 18; *τῷ e. inf.* : Cor. II, ii, 12; *ὅτε* : Luc. x, 20; *ἐν ᾧ* : Rom. viii, 3; *ἐπ' ᾧ* : Philipp. iii, 12; *ana hammei*, pro græc. genit. absol. : Joan. vi, 25. Cetero autem falsum est *patei saur ina vinna* pro *τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν* : Philipp. i, 29 h. l. — d) Huc etiam adducende sunt locutiones *fram panwai*, ex quo, *ἀρ' ἧς* : Luc. vii, 45; *ana hammei vel in hammei*, quantum, *ἐπ' ᾧ* : Cor. II, v, 4; Philipp. iii, 12; *pairh pœi*, ideo : Skeir. VII, a; — e) ad circumscribendum substantivum : *patei anafahan*, *παράδοσις* : Me. vii, 5, 8; *patei galugam saljada*, *εὐδοκῆς* : Cor. I, x, 19; *patei galteikai*, *ἀρεσκίαι* : Col. i, 10; *patei vinna*, *τὰ παθήματα μου* : Col. i, 24; *patei heihais þu*, *σὸς ἡ προκοπή* : Tim. I, iv, 15; *pairh patei is brukjidaun*, *τῆ ἀποζήσεως* : Col. ii, 22; *patei ustaunan ist*, *τὸ πνεῦμα* : Cor. I, viii, 10; *patei gob sijai*, *τὸ καλόν* : Thess. I, v, 21.

WAH PATEI EI WAZUH SAEI, vid. sub Was.

PAFAWAH PATEI, vid. sub Was.

PISWAH PATEI, vid. sub Was.

PAVEI, conjunctio a) quod, quia, *ὅτε* : Mth. v, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 31, 52, 33, 58, 45; vi, 5, 16, 29, 32; vii, 25; viii, 11; ix, 6, 18, 28; x, 34; xi, 4, 24; xxii, 2, 72; xxviii, 5, 18, 45, 47, 65; Me. i, 15, 37, 41; ii, 1, 8, 10, 12, 16; iii, 11, 21, 22, 28; v, 25, 28, 29, 55; vi, 4, 11, 18, 25; vii, 6, 20; viii, 24, 51; ix, 1, 11, 15, 2, 26, 51; x, 53, 42, 47; xi, 5, 17, 21, 52; xii, 6, 7, 12, 14, 19, 26, 28, 29, 32, 34, 55; xiii, 28, 21; xiv, 14, 58, 69, 71, 72; xv, 10, 39; xvi, 11; Luc. i, 25, 29, 45, 61; ii, 10, 23, 49; iii, 8; iv, 4, 10, 12, 21, 24, 25, 56, 41, 43; v, 24, 26, 36; vi, 5; vii, 4, 16, 22, 37, 59; viii, 20, 47, 49, 53; ix, 7, 8, 13, 22; x, 11, 12, 24; xiv, 24, 59; xv, 2, 7, 27; xvii, 10, 51; xviii, 8, 29, 57; xix, 7, 9, 22, 26, 31, 40, 42, 43, 46; xx, 5, 19, 21, 37; Joan. v, 36, 45; vi, 14, 15, 22, 24, 26, 36, 42, 61, 63, 69; vii, 7, 12, 26, 42, 52; viii, 17, 24, 27, 28, 33, 34, 37, 45, 48, 52, 54; ix, 8, 9, 17, 18, 19, 20, 24, 29, 50, 51, 52, 55, 41; x, 7, 55, 56, 58, 41; xi, 6, 13, 20, 24, 27, 51, 40, 42; xii, 9, 12, 16, 19, 51; xiii, 19, 21, 29; xiv, 10, 11, 19, 20, 3; xv, 5; xvi, 4, 9, 10, 11, 15, 17, 19, 25, 27, 50; xvii, 8, 21, 23, 25; xviii, 2, 6, 8, 14; xix, 4, 10; Rom. vii, 1, 14, 16, 18; viii, 56, 58; ix, 2, 12, 50; x, 2, 5, 9; xii, 11; xiv, 11, 14; Cor. I, i, 15; v, 6; iv, 24; x, 1, 19; xi, 3, 25; xii, 15; xiv, 21, 23, 25; xv, 4, 5, 12, 15, 27, 58; xvi, 12, 15; Cor. II, i, 7, 12; ii, 5; iii, 5; iv, 11; v, 1, 6, 15; vi, 16; vii, 5, 8; viii, 2, 9; x, 11; xi, 21, 51; xii, 4, 15; xiii, 2, 5, 6; Gal. i, 25; ii, 7, 14, 26; iv, 6, 15, 15, 22; v, 2, 5, 10, 21; Eph. ii, 11; iv, 9; v, 5; vi, 9; Philipp. i, 17, 19, 25, 27; ii, 22; iv, 15; Col. ii, 24; iv, 1; Thess. I, iii, 5, 4, 6; iv, 14, 15; v, 2; Tim. I, i, 8, 9, 15; iv, 1; vi, 7; Tim. II, i, 5, 15; ii, 23; iii, 1, 15; Skeir. I, b; II, c; III, c; V, a; VI, c; VII, d; VIII, d; b) an, *si, n̄ in sententiis interrogativis* : Cor. I, vii, 16; c) cum negatione : *ni pœi*, non quod, *ὄχ ὅτε* : Joan. vi, 46; vii, 22; Cor. II, i, 24; iii, 5; Philipp. iii, 12; iv, 11, 17; Thess. II, iii, 9; Skeir. IV, b (Cor. I, iv, 9); *uða pœi*, nisi quod, *εἰ μὴ ὅτε* : Cor. II, xii, 15.

þe, i, quod, tantummodo cum negatione, *ni þœi* vel *niþ þœi*, non quod, *ὄχ ὅτε* : Joan. vi, 38; Cor. II, ii, 4; *ὄχ ὅτε* : Joan. xii, 6.

þu, i, conjunctio, quod, *ὅτε*, præsertim post verba continendi et dicendi : Mth. vi, 26; Joan. viii, 35, 38; xvi, 20, 26; Rom. x, 9; Cor. I, iv, 9; xi, 2; xv,

20; *þwa* : Joan. vi, 7; xiii, 55; xvi, 33; cum negatione *þei ni*, *þwa m̄* : Joan. vi, 12; 2) relativa particula, quod, cum, *ὅτε* : Joan. vii, 35; in locutione *pata weilos þei*, quando, *ἐπ' ὅσον* : Mth. ix, 15; 3) (*þe*, Cor. I, xvi, 6 h. l.) ubi demonstrativo *was*, *wasuh*, *waduh* adiungitur, ei, quemadmodum alia relativa, significacionem generaliter relativam (quicunque *ὅς ἂν*) tribuit, sic *þiswah þei*, *patawah þei*, *sawazuh þei*, *þiswaduh þei*, vid. sub Was.

þADEI, adverbium, 1) hinc, ubi, *ὅπου* et *ὅπου ἔα* : Me. vi, 55; xiv, 14; Joan. vi, 62; viii, 21; xiii, 33, 56; xiv, 4; *ὄδ* : Luc. x, 4; 2) post *þiswaduh*, etc., *þei* 3), vid. sub Was.

þARNOH (*þaþro* apud Joan. et Luc. iv, 9, 29; Gal. i, 21; ii, 1; Skeir. VI, d), adverbium, 1) luci, unde, *ἐντεῦθεν* : Luc. iv, 9, 29; Joan. vii, 5; xiv, 31; xviii, 36; *ἐκτεῦθεν* : Luc. ix, 4; 2) temporis, dehinc, deinde, *ἀπὸ τότε* : Luc. xvi, 16; *ἔτα* : Me. iv, 17, 28; viii, 2; Luc. viii, 12; Tim. I, ii, 13; *ἐπειτα* : Cor. I, xv, 6; Gal. i, 21; ii, 1; Skeir. VI, d; *καὶ vel ὅ* : Luc. iv, 9; *δοκῶν* : Tim. II, iv, 8 h. l.; *þaþroh þan vel þaþrohþa* (*þaþro þan* Thess. I, iv, 17; Tim. II, iv, 8), deinde, *ἔτα* : Cor. I, xv, 24; *ἐπειτα* : Me. vii, 5; Luc. xvi, 7; Joan. vi, 7; Cor. I, xv, 7, 23; Thess. I, iv, 17; *ὄν* : Joan. iii, 25; xviii, 7; *καὶ* : Cor. II, viii, 5; *καὶ πάλιν* : Cor. I, vii, 5; *δοκῶν* : Tim. II, iv, 8.

þARROEI, unde, ex quo, *ἐξ ὧ* : Philipp. iii, 20.

þAR, i i, *ἐκεῖ* : Mth. vi, 20; Luc. ix, 4.

þARUM, adverbium et conjunctio, 1) ibi, *ἐκεῖ* : M. h. vi, 21; Me. xvi, 7; Joan. xii, 26; xiv, 5; 2) nunc, jamvero, autem, *ἔ* : Me. x, 29, 24; xiv, 64; xvi, 9; Luc. iii, 12; iv, 43; v, 51; vi, 8, 10; vii, 40; viii, 31, 46, 52; ix, 42; x, 26; xiv, 16; xv, 27, 2, 51; xvi, 6; Joan. vi, 20; xviii, 15, 18; *ὄν* : Joan. vi, 5, 10, 14, 19, 21, 24, 28, 33, 46; vii, 6, 35; viii, 25; xi, 56; xii, 2; xiii, 37; xiv, 5, 9, 22; xvi, 17, 29; xviii, 5, 6, 11, 12, 16, 17, 18, 25, 27, 29, 31, 57; xix, 5, 6, 10; *καὶ* : Joan. iii, 23; vii, 45; ix, 2; 3) ecce, *ἰδοὺ* : Mth. ix, 18; *καὶ (ἰδοὺ)* : M. h. ix, 3; Luc. ii, 25; *þaruh sai*, et ecce, *καὶ ἰδοὺ* : Luc. vii, 12, 37; *þaruh þun*, nunc, jamvero, *ἔ* : Luc. viii, 25.

þARU, adverbium, ubi, *ὅπου* : Mth. vi, 19, 20, 24; Me. ii, 4, 5, 15; v, 30; ix, 44; xiv, 14; xvi, 6; Luc. xvii, 57; Joan. vi, 25; vii, 34, 42; x, 40; xi, 39, 32; xii, 1, 26; xiv, 3, xvii, 24; xviii, 1, 20; Col. ii, 14; *ὄ* : Luc. iv, 16, 17; Joan. xi, 41; Rom. ix, 26; Cor. II, iii, 47; Col. iii, 1.

þE, vid. sub *pata*.

þEI, vid. sub *pata*.

þEIGAINS, vid. ad Tim. I, ii, 12.

þEIHAN (vel. sax. *thihau*, angl. sax. *þeon*, vet. sup. germ. *dihau*, vel. fr. *tigis*, rec. sup. germ. *gedihen*; Gr. II, 18; Gl. V, 163; Retab. 1085), conj. I, *þaih*, *þaihus*, *þaihaus*, proficere, *προσπορεύειν* : Luc. ii, 52; Tim. II, iii, 9, 15; Skeir. IV, b, coll. II, c; *patei þeika*, quod proficere, profectus meus, *ἡ προκοπή μου*, Tim. I, iv, 15; *ἀναβαλλέων* : Col. ii, 19.

þEIMAN, id., *ἀναβάλλειν* : Philipp. iv, 10; Skeir. IV, b.

þEFARþERMAN, progredi, proliferare, Skeir. III, d.

þEHS (DM. 157), neutr., tempus, *χρόνος* : Thess. I, v, 1; *καὸς* : Rom. xiii, 11.

þEIMAUþAIMUS, vid. sub *Teimauþaius*.

þEINA, vid. sub *þu*.

þEISS, vid. ibid.

þEINWO (DM. 121), fem. tonitru, *βροντή* : Me. iii, 17; Joan. xii, 29.

þEVIS, vid. sub *þivm*.

þIZE, vid. sub *pata*.

þIZEI, vid. sub *pata*.

þINAN (vel. noiv. *þenia*, vet. sax. *thenian*, angl. sax. *þenian*, vet. sup. germ. *danjan*, rec. sup. germ. *dehnen*, *dunn*; gr. *τείνειν*, lat. *tendere*; Bopp 118, Gr. II, 56; Gl. V, 113), conj. I, *þau*, *þeuan*, *þeuanis*, extendi, *ἀρ-þANIAN*, conj. II, producerere, *εὐκτενδεν*, *ἐκτε*

εν : Cor. II, x, 14; sik uffhan, au du — se extendere ad, επεκτείνεσθαι τινα : Philipp. III, 14.

FINSAN (vet. sax. *finnan*, vet. sup. germ. *din-san*, rec. sup. germ. (*ge*)*dunsen*; coll. *finau*; Gr. II, 55, 72; Cf. V, 196), conj. I, *fans*, *finnun*, trahere.

AT-FINSAN, attrahere, ἄρξεν : Joan. VI, 44; xi, 32.

FIBUS (vet. noi. v. *fiost*, *fiust*, vet. sax. *thiof*, angl. sax. *heof*, vet. sup. germ. *diub*, vet. fr. *thiuf*, angl. *thief*, suec. *tyf*, dan. *tyv*, batav. *dief*, rec. sup. germ. *dieb*; Gr. II, 49; Dra. 655; Cf. V, 97; Rehb. 1071), masc., fur, latro, κλέπτης : Mth. vi, 19, 20; Joan. x, 8, 10; xi, 6; Thess. I, v, 2, 4; ληστής : Luc. xix, 46.

FIBVI, neutr., spelunca latronum, κλοπή : Mc. vii, 22.

FIBVIJO, adverb., secreto, abscondito, λάθρα : Joan. xi, 28; εν κρυπτῶ : Joan. xviii, 20.

FUDA (vet. norv. *fiud*, vet. sax. *thiod*, angl. *sax. fiud*, v. t. sup. germ. *diot*, vet. fr. *thiade*; Gr. III, 472; IV, 586; I, 12 [5. edit.]; Dra. 229; Cf. V, 124; Rehb. 1071), fem., gens, ἔθνος, in plurali sæpe gentiles, paganos, significans : Mth. vi, 52; Mc. x, 42; xi, 17; Luc. ii, 32; vii, 5; xviii, 32; Joan. xvii, 55; Rom. ix, 24, 50; x, 19; xi, 14, 12, 13, 25; xv, 9, 10, 11; Cor. I, i, 25; x, 20; Cor. II, xi, 26; Gal. ii, 2, 8, 9, 12, 14; Eph. ii, 11; iii, 1, 6, 8; iv, 17; Col. 1, 27; Thess. I, ii, 16; iv, 5; Tim. I, ii, 7; iii, 16; Tim. II, i, 11; Neh. v, 17; vi, 16; ἐναγός : Mth. v, 46; vi, 7; Ἐλλῆς : Joan. vii, 35; xii, 20; Cor. I, i, 24; xii, 13.

GUT-FUDA, populus Dei, Calend. goth.

FUDISKO, adverb., genitiliter, more gentium, ἐθνικῶς : Gal. ii, 14.

FUDANS (vet. sax. *thiodan*, angl. sax. *fiaden*; Gr. III, 320; Dra. 229), masc., rex, βασιλεύς : Mth. v, 35; xi, 8; xiv, 40; xvii, 11; Mc. vi, 14, 22, 25, 26; xv, 2, 9, 12, 18, 26; Luc. i, 5; x, 24; xiv, 51; xix, 58; Joan. vi, 15; vii, 15, 15; xviii, 53, 37, 39; xix, 2, 12; Cor. II, xi, 32; Tim. I, i, 17; ii, 2; vi, 15; Neh. v, 14; Calend. goth.

FUDAN-GARDI, vide sub *Gards*.

FUDANŌ, conj. II, regnare, βασιλεύειν : Luc. i, 55; xix, 14, 27; Cor. I, iv, 8; xv, 25; Tim. I, vi, 15.

FIF FUDANON, congregare, συμβασιλεύειν : Cor. I, iv, 8; Tim. II, ii, 12.

FUDINASSUS, masc., regnum, βασιλεία : Mth. vi, 10; Mc. ix, 4; Luc. i, 55; iv, 5; viii, 10; Cor. I, xv, 24, 59; Tim. II, iv, 1; ἡγεμονία : Luc. iii, 1.

FIF (Gr. III, 602), neutr., bonum, ἀγαθόν : Luc. i, 35; iv, 45; Rom. vii, 18; ix, 14; x, 15; xi, 21; xiv, 16; Cor. II, v, 10; Gal. vi, 10; Eph. iv, 28; vi, 8; Thess. I, v, 15; Philem. 14; *fiuf taujan*, τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν : Rom. xiii, 5; ἀγαθοποιεῖν : Mc. iii, 4; Luc. vi, 9, 55, 55.

FIF-SPILLON, vide sub *Spill*.

EN-FIF, malum, κακόν : Rom. ix, 11; xii, 21; Cor. II, v, 10; Tim. II, iv, 14; *unfiuf taujan*, κακοποιεῖν : Mc. iii, 4; Luc. vi, 9.

FIFBEIGS, adject., 1) bonus, ἀγαθός : Mth. vii, 18 pr.; Mc. x, 17, 18; Luc. vi, 45; xvii, 18, 19; Rom. vii, 12, 15; καλός : Mth. vii, 18 sec.; 2) benedictus, εὐλογητός : Mc. xiv, 61; Luc. i, 68; Cor. II, xi, 31.

FIFBIAN, conj. II, cum dat. (Luc. ii, 28) et accus., benedicere, εὐλογεῖν : Mc. x, 46; xi, 9, 10; Luc. i, 28, 29, 42, 64; ii, 28, 34; vi, 28; xix, 38; Joan. xii, 13; Rom. ix, 5; xii, 14; Cor. II, i, 3; partic. prat. *fiufbi*, εὐλογητός : Eph. i, 3.

GA-FIFBIAN, id., Mc. viii, 7; Luc. ix, 16; Eph. i, 5; Skrif. VII, b.

UN-FIFBIAN, maledicere, καταρῶσθαι : Rom. xii, 14. FIFBEANS, leui., 1) bonitas, ἀγαθωσύνη : Thess. II, 4, 11; 2) benedictio, εὐλογία : Cor. II, ix, 6; Eptu. 1, 5.

FIFB-GISS, vid. sub *Qifan*.

FIFUS, vid. sub *fiuan*.

FIS, vid. ub *fiata*.

FIVAN (vet. norv. *fiyr*, *fiuna*, vet. sax. *thiu*, *thionon*, angl. sax. *feov*, *feovian*, vet. sup. germ. *diu*, *dionon*, vet. fr. *thianer*, *thiania*; Gr. II, 3 6; III, 357; Dra. 502 sq.; Cf. V, 87; Schm. I, 518; Rehb. 1071), conj. I, *fau*, *fevan*, *fiuans*, ministrare, servire.

ANA-FIVAN, conj. II, ministerio fungi, δουλοπρωγεῖν : Cor. I, ix, 27.

GA-FIVAN, id., δουλῶν : Cor. I, vii, 15; καταδουλοῦν : Cor. II, xi, 20; Gal. ii, 4; περιπειρεῖν : Tim. I, vi, 10; *mannans garivands*, virus subigenus, ἀνδραποδιστής : Tim. I, i, 10.

FIVADV, neutr., servitus, δουλεία : Gal. iv, 24. FIVUS, masc. (plur. *fiuos*), servus, famulus, κλέπτης : Luc. xvi, 13; Neh. v, 16.

FIV-MAGUS, vid. sub *Magus*.

FIVI, fem., famula, παιδίσκη : Mth. xxvi, 69; Mc. xiv, 66, 69; Joan. xviii, 17; Gal. iv, 22, 23, 30, 31, δούλα : Luc. i, 38, 48.

FIVIS, neutr., famulus, δούλος : Col. iii, 22; iv, 1. FLAQUUS (coll. lat. *flaccus*), adject., molli-, tener, ἀπαλός : M. 13, 28.

FLAHSJAN (coll. *fluhan*), conj. II, terrere, ἐφοβεῖν : Cor. II, x, 9; coll. ad Neh. vi, 14.

GA-FLAHSJAN, conj. III, turbare, vitari, διαταράττειν : Luc. i, 29.

FLAHIAN (coll. vet. sax. *giflehan*, vet. sup. germ. *fleijim*; gr. βέλγην; DM. 20; Cf. III, 755; Schm. *Hel. Gloss.* p. 56), conj. I, *fiuflaih*, *flahans*, amplexu.

GA-FLAHIAN, I) amplexu, ἐγκαταλιεσθαι : Mc. x, 46; 2) consolare, παραρῶν : Cor. II, ii, 7; v, 20; vii, 6; Tim. I, v, 1; vi, 2; Tim. II, iv, 2; Tit. i, 9; παραρῶσθαι : Thess. I, ii, 11; προνοεῖν : Tim. I, v, 8.

GA-FLAHIS, fem., solatio, consolatio, παράκλησις : Luc. vi, 24; Cor. II, i, 3, 4, 6, 7; vii, 4, 7; Thess. II, ii, 16; Tim. I, iv, 13; παραρῶν : Philipp. ii, 1.

FLAHS, vid. sub *fluhan*.

BLEHISI, v. d. ad Cor. II, xii, 10.

FLUHAN (vet. norv. *flya*, vet. sax. *fliohan*, angl. sax. *feon*, vet. sup. germ. *fiuhan*, vet. fr. *flia*, angl. *fly*, *flie*, suec. *fly*, dan. *flye*, batav. *thien*, rec. sup. germ. *fliehen*; Bopp 15; Gr. II, 24; Cf. III, 764; Rehb. 746), conj. I, *flauh*, *flauhun*, *flauhans*, lagere, τρέχειν : Mth. x, 25; Luc. iii, 7; Joan. x, 5; Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 22.

AF-FLUHAN, id., Joan. x, 13.

GA-FLUHAN, id., Mth. viii, 35; Mc. v, 14; xiv, 50, 52; xvi, 8; Luc. viii, 34.

UNFA-FLUHAN, effugere, ἐκτρέφειν : Cor. II, vi, 75; Thess. I, v, 5.

FLAUS, masc., fuga, φυγή : Mc. xiii, 18.

FU (vet. norv. *fu*, *fiui*, vet. sax., vet. fr. *thu*, *thui*, angl. sax. *fu*, *fiin*, vet. sup. germ. *du*, *din*, angl. *thou*, *thine*, suec. dan. *du*, *din*; gr. σύ, τό, σεις, lat. *tu tuus*; Bopp 80, 85, 482; Gr. I, 780; Cf. V, 78; Rehb. 1072, 1079), pronomen personale, tu, σύ : Mth. vi, 6, 17; xi, 3, 25; xvii, 73; xviii, 4, 11; Mc. i, 11, 24; iii, 11; viii, 29; xiv, 61, 67, 68; xv, 2; Luc. i, 28, 42, 76; iii, 22; iv, 7, 41; vii, 19, 20; ix, 20, 60; x, 15; xv, 34; xvi, 7; xvii, 8; xix, 19, 42; Joan. iii, 26; vi, 50, 69; vii, 3, 52; viii, 15, 25, 35, 48, 52, 53; ix, 17, 28, 54, 35; x, 24, 35; xi, 27, 42; xii, 34; xiii, 38; xiv, 9; xvi, 30; xvii, 5, 8, 21, 25, 25; xviii, 17, 25, 35, 34, 37; xix, 9; Rom. ix, 20; xi, 17, 18, 20, 22, 24; xiv, 10; Gal. ii, 14; vi, 4; Tim. I, iv, 15; vi, 11; Tim. II, i, 18; ii, 4, 3; iii, 10, 14; iv, 5, 15; Tit. ii, 4; Philem. 12; loco articuli grati vocativo conjungitur : Mth. vi, 9; Mc. 9, 25; coll. Luc. iv, 23.

FUEI, tu qui : Rom. xiv, 4.

FUISA, genit., tui : Mth. vi, 13; Cor. I, xii, 21; Cor. II, vi, 2; Philem. 29.

FUS, dat., tui : Mth. v, 26, 29, 30, 40, 42; vi, 2, 4, 6, 18, 25; viii, 15, 29; ix, 2, 5; xi, 10, 21, 24; xiv, 59, 44; xvii, 19; Mc. i, 2, 24; ii, 5, 9, 11; v, 7, 19, 41; vi, 18, 22, 25; ix, 5, 17, 25, 45, 45,

17; x, 21, 51; xi, 14, 25, 28; Luc. i, 5, 15, 43, 49, 28, 39, 35; iv, 6, 34, v, 10, 20, 23, 24; vi, 29; vii, 7, 14, 20, 27, 40, 47, 48; viii, 28, 39; ix, 33; x, 21; xiv, 10, 12, 14; xv, 29; xvi, 2, 6; xvii, 4; xviii, 11, 22, 41; xix, 43, 44; xx, 2; Joan. iii, 5, 5, 26; vi, 50; ix, 10, 17, 26, 57; xi, 22, 40, 41; xii, 15; xiii, 38; xvii, 5, 7, 8, 11, 15, 21; xviii, 30, 34; xix, 14; Rom. ix, 7, 17; x, 8; xi, 22; xiii, 4; xv, 9; Cor. II, vi, 2; Tim. I, i, 18; iii, 14; iv, 14, 16; Tim. II, i, 5, 6; ii, 7; iii, 14; iv, 14; Tit. i, 5; Philem. 11, 16, 18, 19, 21.

huzei, tu cui: Me. i, 11; Luc. iii, 22.

huk, accus., te: Mth. v, 25, 28, 29, 30, 39, 41, 42; vi, 5; viii, 4, 19; ix, 2, 22; xxv, 38, 39, 44; xxvi, 73; xxvii, 13; Me. i, 24, 37, 44; iii, 52; iv, 58; v, 7, 19, 31, 34; ix, 45, 45, 47; x, 28, 35, 49, 52; xi, 25; xii, 13, 31; xiv, 60; xv, 4, 50; Luc. i, 35; ii, 48; iv, 9, 10, 11, 23, 34; v, 8, 11; vi, 29, 50; vii, 6, 30; v. ii, 20, 28, 39, 45, 48; ix, 38, 57, 61; x, 27; xiv, 42, 48, 19; xvii, 6, 9, 19; xviii, 28, 42; xix, 21, 22, 45, 44; Joan. vii, 4, 20; viii, 13, 53; x, 53; xi, 8, 28; xiii, 57; xiv, 22; xvi, 50; xvii, 1, 3, 4, 25; xviii, 26, 35; xix, 40; Rom. viii, 56; ix, 17, 41, 18, 21; xiii, 9; xiv, 2; Cor. I, vii, 7; viii, 9; Cor. II, xii, 9; Gal. v, 14; vi, 1; Philipp. iv, 5; Tim. I, i, 3; iv, 7, 16; v, 23; vi, 1; Tim. II, i, 3, 4, 6, 8; ii, 1, 15; iii, 14, 15; Philem. 13, 19, 23.

huket, tu quem: Me. i, 11 vid. ad. h. l.

hulns, pronom. possess., tuus, δ σου: Mth. v, 2, 21, 25, 29, 30, 35, 36, 39, 40, 45; vi, 5, 4, 6, 9, 10, 17, 18, 22, 25; ix, 2, 6, 14, 18, 22; xi, 10; xxvi, 73; Me. i, 2; ii, 5, 9, 11, 24; iii, 5, 52; v, 19, 34, 35; vi, 18; vii, 5, 10, 29; ix, 18, 38, 45, 45, 47; x, 19, 37, 52; xii, 50, 31, 36; xiv, 70; Luc. i, 15, 36, 38, 42, 44, 61; ii, 29, 30, 52, 35, 48; iv, 7, 8, 11, 12, 25; v, 5, 14, 20, 21; vi, 10, 41, 42; vii, 27, 44, 43, 50; viii, 20, 39, 48, 49; ix, 40, 41, 49; x, 17, 21, 27; xiv, 42; xv, 18, 19, 21, 27, 29, 30, 32; xvi, 2; xvii, 3, 19; xviii, 20, 42; xix, 5, 16, 18, 20, 22, 39, 42, 45, 44; xx, 45; Joan. vii, 3; viii, 13, 19; xi, 25; xii, 15, 28; xiii, 38; xvii, 1, 6, 11, 12, 14, 17, 26; Rom. x, 6, 8, 9; xii, 20; xiii, 9; xiv, 10, 15; xv, 9; Cor. I, iv, 53, 56; Gal. v, 14; Tim. I, iv, 42; v, 23; Tim. II, i, 4, 5; iv, 5; Philem. 14, 21; sōc: Mth. vii, 22; Me. 2, 18; Luc. v, 53; vi, 50; xv, 34; Joan. xvii, 6, 9, 10; xviii, 35; Cor. I, viii, 1; etiam *hulns* ist pro *oai* est: Me. v, 9; Luc. viii, 30; pro græco articulo o: Cor. I, vi, 16.

huckjan (*huggjan* Me. x, 42; Joan. xvi, 2; vet. noiv. *hukia*, vet. sax. *thuncan*, angl. sax. *hincan*, vet. sup. germ. *dunkjan*, vet. fr. *thinka*, angl. *think*, rec. sup. germ. *dunken*; eoll. *huggjan*; Gr. II, 60; Cf. V, 172; Reith. 1074), conj. anom., *hukta*, *huktedum*, *hukts*, 1) putare, cogitare, *dozein*: Me. x, 42; Luc. viii, 18; Joan. xvi, 2; Cor. I, xii, 22; Gal. ii, 6; vi, 3; Philipp. iii, 4; 2) videri, *dozein*: Cor. II, x, 9; Gal. ii, 9; Skeir. I, c; IV, c; VI, a (b); *gairnsaða*: Cor. II, xii, 7; impersonale *hugkeiþ mis, dozw vel dozewi moi*: Mth. vi, 7; xxvi, 65; Luc. xix, 14; Cor. I, subscr.; Cor. II, x, 19; Gal. ii, 2; *gairnetai moi*: Me. xiv, 64.

huch þulns, adject., superbus, *τετρωμένος*: Tim. I, vi, 6.

hukil-frunts, id., *σπερματός*: Luc. i, 31.

huluts, masc., 1) opinio, Col. ii, 25; 2) conscientia, *συνείδησις*: Cor. I, x, 28, 29; item forsau Skeir. VI, b.

huhsts, vid. sub *huggjan*.

hulan (*huljan* Tim. II, iii, 11 vid. ad h. l.; vet. noiv. *Lulu*, vet. sax. *tholon*, angl. sax. *holion*, vet. sup. germ. *dālen*, *doljan*, vet. fr. *thiehta*, *tholian*, d. n. *taate*, sære. *ula*, rec. sup. germ., batav. *dulden*; gr. ΤΑΛΑΝ. lat. *tolerare*; Cf. V, 155; Reith. 1076), conj. II, tolerare, ferre, *ἀνέχεσθαι*: Me. iv, 19; Luc. xi, 41; Col. iii, 15; *στέγειν*: Cor. I, xii, 7; *Ja bus fulan*, vid. sub *harts*.

GA-PULAN, pati, *πάσχειν*: Me. v, 26; Luc. xvii, 26; *ὀπομένεν*: Tim. II, ii, 10, 12.

US-PULAN, pati, *ἀνέχεσθαι*: Cor. II, xi, 1, 4, 19, 20; Eph. iv, 2; Thess. I, v, 14; Thess. II, i, 4; Tim. II, iv, 3; *ἀνέχεσθαι*: Gal. v, 1; *ὀπομένεν*: Rom. xii, 12; *ὀποστέον*: Tim. II, iii, 11; *στέγειν*: Thess. I, iii, 1, 5; Skeir. VIII, b, d; *gabaurþ an þava usþulan*, iterum gigni: Skeir. II, b; part. præs. *usþulands*, patiens, *ἀνεξιτικός*: Tim. II, ii, 21.

PULAINS, fem., 1) patientia, *ὀπομονή*: Luc. viii, 15; Rom. xv, 4, 5; Cor. II, xii, 12; Tim. I, vi, 11; Tim. II, iii, 10; 2) passio, *πάθημα*: Cor. II, i, 5, 6, 7; Philipp. iii, 10; Skeir. II, a.

US-PULAINS, patientia, *ὀπομονή*: Col. i, 11; Thess. II, iii, 5.

ÞUSUNDI (vet. noiv. *þusund*, vet. sax. *thusundig*, angl. sax. *þusund*, vet. sup. germ. *dusunt*, vet. fr. *thusend*, angl. *thousand*, succ. *tusend*, dan. *tusind*, batav. *tusend*, rec. sup. germ. *tusend*; Gr. I, 764; Cf. V, 250; Reith. 1081), numerale, fem. (licet Esdr. ii, 15 etiam *þusundja* ut neutrum usurpetur, vid. ad h. l.), mille, *χίλιοι*: Me. v, 13; viii, 9, 19; Luc. ix, 14; xiv, 31; Joan. vi, 10; Esdr. ii, 12, 15, 31, 35, 37, 38, 39; Skeir. VII, b; *þusf þusundjos*, *πεντασχηδοι*: Luc. ix, 14.

ÞUSUNDI-FAÞS, vid. sub *FAÞS*.
ÞÛT (vet. noiv. *þiota*, angl. sax. *þeotan*, vet. sup. germ. *duz*, *deozan*, angl. *toot*, suec. *tiuta*, batav. *toethorn*, rec. sup. germ. *tuten*; Gr. II, 20; Cf. V, 235).

ÞUT-HAURN, vid. sub *HAURN*.

ÞRACJAN (coll. angl. sax. *þrag*; gr. *τρέξαιν*; Bopp 124), conj. II, currere, *τρέξαιν*: Mth. xxvi, 48; Me. xv, 36; Luc. xv, 20; Thess. II, iii, 1.

BI-ÞRACJAN, præcurrere, præcedere, *προτρέξαιν*: Luc. xix, 4.

ÞRAMNS, vid. sub *þreihan*.

ÞRAMSTEI (Gr. III, 267), fem., locusta, *ἀκρίς*: Me. i, 6.

* ÞRAS (vet. noiv. *þras*, vet. sup. germ. *drati*, *drason*; Gr. II, 479; Cf. V, 252, 256), adject., præcipitans, anticipans.

ÞRASA-BALÞEI, vid. sub *Balþei*.

ÞRASK, vid. sub *frisan*.

ÞRAFSTJAN (vet. noiv. *traust*, vet. sax. *thristi*, vet. sup. germ. *trost*, angl. *trust*, suec. *trösta*, dan. *tröste*, rec. sup. germ. *tösten*; Gr. II, 45; Cf. V, 474), conj. II, 1) consolare, *παραινέσθαι*: Joan. xi, 31; Thess. i, v, 14; *þrafstjan sik*, consolari, *θρᾶσταιν*: Mth. ix, 2; Me. x, 49; Luc. viii, 48; Joan. xvi, 53; 2) exhortari, *παραινέσθαι*: Luc. iii, 18; Thess. I, iv, 18; v, 11; * 3) timere, *φοβεῖσθαι*: Neh. vi, 14 sine dubio falsum est, vid. ad h. l.

ANA-ÞRAFSTJAN, recreare, reficere, *ἀναψύχειν*: Tim. II, i, 16; *ἀναπαύειν*: Philem. 20.

GA-ÞRAFSTJAN, 1) consolare, *παραινέσθαι*: Joan. xi, 19; 2) recreare, reficere, *ἀναπαύειν*: Cor. I, xvi, 18; 3) hortari, *παραινέσθαι*: Cor. II, i, 4, 6; vi, 6, 7, 13; Eph. vi, 22; Col. iv, 8; Thess. I, iii, 7; Thess. II, ii, 17.

ÞRAFSTEINS, lein., consolatio, *παράκλησις*: Rom. xv, 5.

GA-ÞRAFSTEINS, id., Rom. xv, 4; Cor. II, i, 5; vii, 13; Philipp. ii, 1; *τασηγορία*: Col. iv, 11; sic etiam Luc. iv, 19 intelligendum est, saltem *ἡγεσις* non respondet.

ÞREHIAN (vet. noiv. *þrengia*, *þryngia*, vet. sax. *thringon*, angl. sax. *þringau*, vet. sup. germ. *dringan*, *drangan*, angl. *thring*, *thring*, suec. *trenja*, dan. *træng*, rec. sup. germ. *driangen*; Gr. II, 18; Cf. V, 261), conj. I, *þraih*, *þraihun*, *þraihans*, angustare, premere, *θλίβειν*: Mth. vii, 14; Me. iii, 9; Cor. II, i, 6; iv, 8; *συνθλίβειν*: Me. v, 21, 34; *ἀποθλίβειν*: Luc. viii, 45; *σπινοχωρεῖν*: Cor. II, vi, 12; *συμπνίγειν*: Luc. viii, 42.

GA-ÞREHIAN, id., *θλίβειν*: Thess. II, i, 6, 7.

* ÞRAHNS, masc., turba, multitudo.

FAITHU-BRAHNS (Gr. II, 155), divitiar, μαμωνάς : Luc. xvi, 9, 11, 15.

PREHNS, neutr., angustia, στενοχωρία : Cor. II, 12, 10.

PREIS (vet. norv. *þrir*, vet. sax. *thria*, angl. sax. *þry*, *þreo*, vet. sup. germ. *dri*, vet. fr. *thre*, angl. *three*, succ. dan. *tre*, balav. *dry*, rec. sup. germ. *drei* : Bopp 80, 32; Gr. I, 761; Cf. V, 239; Kehlb. 1076), neutrum *þrija*, numerale tres, *þreis* : Mth. xxvii, 63; Mc. viii, 2, 31; ix, 5; Luc. i, 56; ii, 46; iv, 25; ix, 33; Cor. I, xiv, 27; Cor. II, xiii, 1; Tim. I, v, 19.

PREIS-TIGJON, plur. (gen. *þrietigjoe*, acc. *þrinstitjuns*), trigenta, τριακόντα : Mth. xxvii, 3; Luc. iii, 23.

PRJA-BONDA, plur. neutr., trecenta, τριακόσια : Mc. xiv, 5.

PRJDA, adjunct., tertius, τρίτος : Mth. xxvii, 64; Mc. ix, 31; xii, 21; xv, 25; Luc. ix, 22; xviii, 33; xx, 12, 31; Cor. I, xv, 4; Cor. II, xii, 2.

PRJDO, adverb., tertio, τρίτον : Cor. II, xii, 14; xiii, 1.

PRJDA, vid. sub *preis*.

PRJUTAN (vet. norv. *þriota*, angl. sax. *þreatjan*, vet. sup. germ. *driuzan*, rec. sup. germ. *verdrriessen*; Gr. II, 20; Cf. V, 247), conj. I, *þ aut*, *þrutun*, *þrutans*, gravare.

US-PRJUTAN, 1) asperum esse, κόπον παρέχεν : Mc. xiv, 6; Luc. xviii, 5, 2) affligere, ἐπιπράξεν : Mc. v, 41.

PRJUTS WILL, vid. sub *Fill*.

PRISKAN (vet. norv. *þreskia*, angl. sax. *þerscan* (*þrescan*), vet. sup. germ. *driscan*, angl. *thresh*, succ. *tröska*, dan. *tærsk*, rec. sup. germ. *d-eschen*; Gr. II, 40; Cf. V, 264), conj. I, *þrask*, *þraskun*, *þraskans*, triturare, ἀλᾶν : Cor. I, iv, 9; Tim. I, v, 18, CA-PRASK, neutr., area, ἀλῶς : Luc. iii, 17.

PRJUTS, vid. sub *þriutan*.

PROFJAN (vet. norv. *þrottr*, *þrott*, dan. *idrat*, succ. *idrott*), conj. II, exercere, γυμνάζειν : Tim. I, iv, 7,

IS-PROFJAN, initiare, αὐτείν : Philpp. iv, 12.

US-PROFJENS, fem., exercitatio, γυμνασία : Tim. I, iv, 8.

ÞVAHAN (vet. norv. *þvo*, vet. sax. *thvahan*, angl. sax. *þvean*, *þreat*, vet. sup. germ. *thvahan*, succ. *t.ätta*, dan. *tvætte*, bav. *zwagen*; Cf. V, 267; Selmu. IV, 303), conj. I, *þroh*, *þvohan*, *þvahans*, lavare, *νίπτειν* : Mth. vi, 17; Joan. xiii, 14; Tim. I, v, 10; lavari, *νίπτεσθαι* : Joan. ix, 7.

AI-ÞVAHAN, ablavare, *νίπτειν* : Joan. xiii, 14; ablavari, *νίπτεσθαι* : Joan. ix, 7, 11, 15.

BI-ÞVAHAN, abluere, *νίπτεσθαι* : Joan. ix, 11.

US-ÞVAHAN, lavare, *νίπτειν* : Joan. xiii, 12, 14; ἀποπλύνειν : Luc. v, 2.

UN-ÞVAHANS, part. præter., non lavatus, *ζώνπτος* : Mc. vi, 2.

ÞVAHI, neutr., lavacrum, *λουτήριον* : Eph. v, 26; Skeir. II, b.

ÞVAIRHS (vet. norv. *þver*, angl. sax. *þveorh*, dan. *vær*; Gr. II, 59; coll. Cf. V, 278; Kehlb. 1081), adjunct., iracundus, ὀργίλος : Tit. I, 7; ὀργισθεῖς : Luc. xiv, 21; *þvairhs vissan*, ὀργίζεσθαι : Eph. iv, 26.

ÞVAIRHEI, fem., 1) ira, ὀργή : Rom. iv, 22; xii, 19; xiii, 4, 5; Eph. iv, 31; Tim. I, ii, 8; *παροργισμός* : Eph. iv, 26; *θυμῶς* : Col. iii, 8, 21; Skeir. VIII, c; *gramjan du þvairhein*, vid. sub *Gramjan*; 2) rixa, ἔρις : Cor. II, xii, 20.

ÞVAST, tutus, firmus.

ÞVASTIÞA, fem., securitas, τὸ ἀσφαλές : Philpp. iii, 1.

GA ÞVASTJAN, conj. II, confirmare, corroborare, *βεβαιῶν* : Cor. II, i, 21; *κραταιῶν* : Cor. I, xvi, 15; *καρτερῶν* : Gal. vi, 1; *θεμελιῶν* : Col. i, 23.

ÞYMIAMA (voc. græc.), masc., thymiama, sacrificium, *θυμίαμα* : Luc. I, x, 11.

ÞOMAS, nom. propr., Θωμᾶς : Mc. iii, 13; Luc. vi, 15; Joan. xi, 16; xiv, 5.

I

IAEIRUS (*Jaeirus* Mc. v, 22), nom. propr. masc., *ΐάειρος* : Mc. v, 22; Luc. viii, 41.

IAIRAIMIAS, nom. propr. masc., *ΐεριμίαις* : Mth. xviii, 9.

IAIRAPPAULIS (*Jairupula*, vid. h. v.), nom. propr. fem., *ΐεράπολις* (quam formam Gothus ex proxima Hieropolii in Vindelicia probaliter mutuatus est) : Col. iv, 13.

IAIREIKO (*Jairiko* Mc. x, 46; *eiareiko* Esdr. ii, 34), nom. propr. fem., *ΐερχιώ* : Mc. x, 46; Luc. x, 30; xviii, 35; xix, 1; Esdr. ii, 34.

IAIHUSALEM, nom. propr., *ΐερουσαλήμ* : Mc. xi, 1; xv, 41; Luc. ii, 22, 41, 43; ix, 31, 51; x, 30; Neh. vii, 2, 3; Luc. v, 17.

IAIHUSALYMA (*Jairausalyta* Joan. xii, 12), nom. propr. fem., *ΐεροσόλυμα* : Mth. v, 35; Mc. iii, 22; x, 32, 33; xi, 11, 27; Luc. ii, 38, 42; v, 17; xix, 28; Joan. x, 22; xii, 12.

IAIHUSALYMEIS, plur. tant., id., Mc. iii, 8; vii, 1; Joan. xi, 18 (h. l.); *ΐεροσολυμίταις* : Mc. i, 5.

IAIHUSAPLYMITES, masc., *ΐεροσολυμίτης* : Joan. vii, 25.

IAISSAIS, nom. propr. masc., *ΐσσαί* : Luc. ii, 52; Rom. xv, 12.

IAKOB, nom. propr. masc., *ΐακώβ* : Mth. viii, 11; xviii, 56; Mc. v, 37; vi, 3; xii, 26; Luc. i, 33; iii, 34; xx, 37; Rom. iv, 13; xi, 26.

IAKOBUS (*Jakubus* Luc. ix, 54), nom. propr. masc., *ΐακώβος* : Mc. i, 19, 29; iii, 17, 18; v, 37; ix, 2; x, 3, 41; Luc. v, 10; vi, 16; ix, 54; Cor. I, xv, 7; Gal. ii, 9.

IAURDANUS (*Jaurdunus* Joan. iii, 26), nom. propr. masc., *ΐορδανός* : Mc. iii, 8; x, 1; Luc. iii, 5; iv, 1; Joan. iii, 26; v, 40.

IAURDANUS, masc., *ΐορδάνος* : Mc. i, 5, 9.

IARED, nom. propr. masc., *ΐαρέδ* : Luc. iii, 57.

IAREIM, nom. propr. masc., *ΐαρίμ* : Esdr. ii, 39.

IASSON, nom. propr. masc., *ΐάσον* : Rom. xvi, 21.

IBAI (*iba* Luc. xvii, 9; Cor. I, ix, 8; Gal. vi, 1 vid. ad h. l.; vet. norv. *if*, vet. sax. *of*, angl. sax. *gif*, vet. sup. germ. *ipu*, angl. *if*, succ. *jaf*, rec. sup. germ. *oh*; Gr. II, 50; Cf. I, 75), 1) particula interrogantis, an? num? nonne? in interrogatione ironica, vel ubi responsum negativum spectatur, vel etiam ubi in interrogatione iudicium includitur, *μή* : Mth. ix, 15; Mc. ii, 19; Luc. xvii, 9; Joan. iii, 4; vi, 67; vii, 41, 51, 52; viii, 53; ix, 27, 40; x, 21; xviii, 47; Rom. ix, 14, 20; xi, 4; Cor. I, i, 13; ix, 8; x, 22; Cor. II, iii, 1; xi, 7, 16; xii, 17, 18, *μήτι* : Mth. vii, 16; Mc. iv, 21; Luc. vi, 39; 2) ne forte, *μή*; post *ogan* Cor. II, xii, 21; etiam *μήπως* : Gal. iv, 11; et cum subaudito *ogands* Mc. ii, 21 (*ei de μή*); Cor. II, xii, 6; *bivandjan* Cor. II, vii, 20; *þeþhjan* Gal. ii, 2; *atsaiwan* Gal. vi, 1; *saiwan* Gal. v, 15; Thess. I, v, 15; item Gal. v, 13 *þatamei ibai þana freihals du leva teikis taujaiþ*; *μήπως* : Cor. I, ix, 27; Cor. II, ix, 4; *iva μή* : Luc. xviii, 5.

IBAI-AUSTO (*ibai usto* Mth. xxvii, 64), 1) formulis interrogantis, num forte? *μήποτε* : Joan. vii, 26; *ei μήτι* : Cor. II, xiii, 5; 2) ne forte, *μήτι δεα* : post *miton* Cor. II, i, 17; *μήποτε* : Luc. xiv, 12; 3) ne

forte, ἀπότος: Cor. II, II, 7; Thess. I, III, 5; post *agan* Cor. II, XI, 5; XII, 20; *πάτος*: Mth. XXVII, 61; *ἰα μά*: Tim. I, III, 6; *ἰα μαπός*: Luc. X, V, 29; (εἰ δὲ *ἰα*:) Mc. II, 22, *ἰαῖ ἀφτο ἰα*, vid. sub *ihai ni*; *ihai ai*, vid. ad Joan. VII, 51. *Ihai ni*, interrogans, nōne? *ἰαῖ ὄ*: Rom. X, 18, 19; Cor. I, IX, 4, 5; XI, 22; necnon et *ihai afsto ni*, ne forte e non, *μάπος ὄπῆ*: Rom. XI, 21. *Ihai wam*, ne forte semel, *μάπος*: Mth. V, 25; *ihaiwēihai*, vid. sub *Ams*.

IBNS (vet. norv. *jifu*, vet. sax. *efua*, angl. sax. *even*, vet. fr. *iein*, vet. sup. germ. *eban*, engl. *even*, succ. *jemu*, d. n. *jeun*, rec. sup. germ. *eben*; Gr. II, 50; IV, 572; Gl. I, 95; Reith. 856), adiect., 1) (in forma forti) simplex, *πιδωός*: Luc. VI, 17; 2) (in debili forma) simplex, similis (*ίσως*): Skeir. I, a; V, d; *ihna aggilum*, sicut angelus, *ἰσγγίλος*: Luc. XV, 36.

CA-IBNSAN, conj. II, adæquare, *airhai wāibnan*, adæquare solo, (urbem) consternere, *ἰσπρίζαν*: Luc. XI, 43.

IBNASSUS, masc., similitudo, *ισότης*: Cor. II, VIII, 15, 14; Col. IV, 1.

IBNA-LEIKS, vide sub *Leiks*.

IBNA-SKAUNS, vid. sub *Skauns*.

IBUKS (pertinet ad radicem **IBAN**, AF; Gr. II, 53; coll. *Afan*), adiect., retrorsus, *ἰς τὰ ὀπίσω*: Luc. XVII, 51; Joan. VI, 66; XVIII, 6.

IGGQIS (*igqia* Mc. I, 17; X, 36; XIV, 13; *ingis* Luc. XIX, 51), accusativus et datus dualis pronomin. pers. on. secundæ persone (vet. norv. *yckr*, et *yckar*, vet. sax. *inker* et *inh*, angl. sax. *inc* et *incer*, vet. sup. germ. *inch* et *inchar*; Bopp 483), vos ambo, 1) datus, *ἰάων*: Mth. IX, 29; Mc. X, 36; XI, 2, 3; XIV, 13, 2) accus., *ἰάας*: Mc. I, 17; Luc. XIX, 51.

I-GGARA, gen. dual., vestri amborum, *ἰάων*: Cor. I, XII, 21.

I-GGAN (vet. norv. *yckar*, vet. sax. *inh*, angl. sax. *incer*, vet. sup. germ. *incharē*), pronomin. possess., vester amborum, *ἰ ἰάων*: Mth. IX, 29.

IO... (vet. norv. *id...*, angl. sax. *...el*, vet. sup. germ. *it...*, *ita...*; Gr. II, 757; Gl. I, 118), particula inseparabilis, significat *re...*, *ritro...*, nec occurrit nisi in *iddadjo* et *ideicit*, cum *ideicitjan*, ex hoc derivato.

IDDJA (Bopp 123), præteritum verbi *Gagan*, vid. h. v.

IDUMIA, nom. propr. fem., *ἰδομαία*: Mc. III, 8.

IDH (vet. norv. *idra* ..., *idraz*; coll. rec. sup. germ. *ader*; Gr. III, 407; Schw. v. *Ader*), intransitivum (?).

IDREIGN, fem., penitentia, *μετάνοια*: Mc. I, 4; Luc. III, 3, 8; V, 32; VII, 7; Cor. II, VII, 9, 10; Tim. II, II, 25; Skeir. III, c; *ihna idreiga*, sine penitentia, penitentia non contritus, *ἀμεταμελητος*: Rom. XI, 29.

IDREIGON, conj. II, et *idreigon sik* (Luc. XVII, 3; Mth. XI, 20 [vid. tamen ad h. l.]; Cor. II, VII, 8 pr), se penitere, *μετανοεῖν* (Mth. XI, 20): Mc. I, 15; VI, 12; Luc. XV, 7, 10; XVII, 3, 4; Cor. II, XII, 21; *μετανοεῖσθαι*: Mth. XXVII, 5; Cor. II, VII, 8.

CA-IDREIGON, id., *μετανοεῖν*: Luc. X, 13, et etiam correctus Mth. XI, 21 loco simplicis legendum est.

IESUS (in codicibus solemniter apitomatibus, *nas* *enā* scribitur, nisi cum de alia persona, ac Christi agitur, ut Col. IV, 11; Esdr. II, 56, 60), nom. propr. masc., *Ἰησοῦς*: Mth. VIII, 29, 34; IX, 10; XXVI, 75; XXVII, 47, 54, 58; Mc. I, 1, 21; V, 9, 7, 15; X, 47, 50; XII, 17, 29, 33; XV, 6; Luc. III, 21; IV, 54; VIII, 28; XXIII, 58; Joan. VI, 41; XII, 3, 7, 12; Rom. VI, 25; XV, 6; Cor. I, V, 4; IX, 1; XV, 57; Cor. II, I, 1, 2; XI, 4, 31; Gal. II, 16; VI, 18; Eph. I, 1, 2; Philpp. III, 8, 9; Col. III, 17; IV, 11; Thess. I, II, 18, 19; III, 11, 15; IV, I, 2; V, 9; Thess. II, III, 12; Tim. I, I, 2; L. J. r., 36, 40

IZE, IZAI vid. sub *Is*.

IZEI (*ize* Mth. V, 52; Mc. IX, 1; Luc. VIII, 15, 15; Cor. I, XI, 27; Gal. I, 1; Eph. IV, 15; Tim. I, I, 16; coll. *Ja*), pron. relat. m. incl., qui, *ἕς*: Luc. VIII, 15; Joan. VIII, 49; XV, 26; Cor. II, I, 40; III, 6; Eph. I, 14; IV, 15; *ἰ e*, particip. : Joan. XII, 4; Cor. I, XV, 57; Cor. II, VIII, 16; Gal. I, 1, 4; Eph. I, 5; cum demonstrativo immediate precedenti, *ai izei*, *ούτος ἰ e*, particip. : Joan. XI, 57; *ἰ e*, particip. : Cor. I, XV, 27; Cor. II, V, 21; Gal. VI, 15; coll. Eph. II, 17; *ἰστος*: Mth. VII, 15; Mc. IX, 1; Luc. VIII, 15; *ἰς ἰζα*: Mth. V, 52.

IZVARA (vet. norv. *yðhr*, *yðhar*, vet. sax. *iu*, *iuaer*, vet. sax. *evih*, *evær*, vet. fr. *iu*, *iuaer*, vet. sup. germ. *ieih*, *iu*, *iuar*, angl. *your*, suec., dan. *eder*, rec. sup. germ. *euch*, *euer*; Bopp 484; Gr. I, 780 sqq.; Gl. I, 575; Reith. 1080), genit. plur. pronominis personalis secundæ persone, vestri, *ἰάων*: Mth. VI, 27; Mc. X, 44; Luc. XIV, 28, 33; XV, 4; XVII, 7; Joan. VI, 64, 70; VII, 19; VIII, 46; XI, 15; XII, 30; XIII, 21; Rom. XI, 28; Cor. I, I, 13, 14; IV, 6; VI, 1; VII, 5; XI, 24; XIV, 26; XVI, 2; Cor. II, I, 25; II, 5, 10; IV, 15; VII, 15; VIII, 9; IX, 14; Eph. I, 16; III, 1; Philpp. I, 24; II, 26; Thess. I, II, 11; III, 9; IV, 4; Thess. II, I, 5; II, 8.

IZVIS, dat., vobis, *ἰάων*: Mth. V, 18; XX, 22, 28, 32, 51, 59, 44; VI, 2, 5, 14, 16, 19, 20, 25, 29; VII, 12, 15; VIII, 10, 11; X, 23, 26, 27, 28, 42; XI, 9, 11, 17, 24, 25, 24; XXV, 40, 45; XXVI, 65; XXVII, 17; Mc. III, 28; IV, 11, 24; VI, 11; VIII, 12, 15; IX, 1, 1, 19, 55, 41, 50; X, 3, 5, 15, 29, 43; XI, 3, 24, 25, 26, 29, 53; XII, 21, 25; XIV, 7, 9, 15, 49, 64; XV, 9; XVI, 6, 7; Luc. II, 10, 11, 12; III, 7, 8, 13; IV, 24, 25; VI, 24, 25, 27, 28, 31, 32, 35, 51, 38, 47; VII, 9, 26, 28, 32; VIII, 10; IX, 41, 48; X, 6, 8, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 24; XIV, 24; XV, 7, 10; XVI, 9, 11, 12; XVII, 6, 10, 21, 25, 54; XVIII, 8, 14, 17, 29; XIX, 26, 40; XX, 8; Joan. V, 37; VI, 20, 26, 27, 32, 56, 45, 47, 53, 65, 65; VII, 19, 22, 55; VIII, 24, 25, 54, 37, 40, 51, 55, 58; IX, 27; X, 1, 7, 25, 26, 32; XII, 8, 24, 35; XIII, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 33, 34; XIV, 2, 3, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 20, 25, 26, 27, 28, 29, 50; XV, 3, 4, 7, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 26; XVI, 1, 4, 5, 6, 7, 12, 15, 14, 15, 19, 20, 23, 25, 26, 55; XVIII, 8, 59; XIX, 4; Rom. VIII, 9, 10; XI, 13, 25; XII, 3, 16, 18; XV, 5; Cor. I, IV, 3, 8; V, 4, 9, 11, 15; IX, 2; X, 27; XI, 2, 22, 23, 30; XIV, 25; XV, 1, 2, 3, 12, 31, 51; XVI, 5, 6, 7, 10, 12, 23, 24; Cor. II, I, 2, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21; II, 1, 3, 4; III, 1, IV, 12, 14; V, 12, 13; VI, 14, 18; VII, 2, 4, 7, 11, 12, 15, 11, 15, 16; VIII, 1, 6, 7, 8, 10, 13, 16, 17, 24; IX, 1, 2, 3, 5, 14; X, 1, 15; XI, 6, 7, 8, 9; XII, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 21; XIII, 1, 3, 4, 5, 15; Gal. I, 5, 20; II, 5; III, 1, 2, 5; IV, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20; V, 2, 10, 13, 14, 15, 21; VI, 11; Eph. I, 2, 47; II, 8, 17; III, 16; IV, 31, 32; V, 3, 19, 21; VI, 9, 12, 21, 22; Philpp. I, 25, 26, 28, 29; II, 5, 25; III, 4, 5, 18; IV, 9; Col. I, 27; II, 9, 13, 10; IV, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 19; Thess. I, II, 10, 15, 17, 18; III, 1, 6, 7, 11; IV, 2, 6, 8, 9, 11, 15; V, 1, 12, 13, 15, 28; Thess. II, I, 2, 4, 7, 10, 12; III, 1, 4, 6, 8, 10, 11, 16, 18; Philom. 22.

IZVIZEI, vos qui: Gal. III, 1.

IZVIS, accus., vos, *ἰάας*: Mth. III, 11; V, 44, 46; VI, 30; VII, 25; X, 40; Mc. I, 8; VI, 11; VII, 6; IX, 19, 40, 41; XI, 29; XV, 7; Luc. III, 16; VI, 9, 22, 26, 27, 28, 32; IX, 5, 41, 50; X, 3, 8, 9, 10, 11; XVI, 9, 15; XVII, 14; XX, 3; Joan. V, 45; VI, 61, 70; VII, 7; VIII, 26, 32, 56; XII, 35; XIII, 18, 34; XIV, 5, 18, 26; XV, 0, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20; XVI, 2, 13, 22, 26, 27, 33; Rom. X, 49; XI, 25; XII, 1, 2, 10, 14, 19; XV, 7, 15; XVI, 22, 23; Cor. I, V, 9; VII, 28; X, 1, 20, 27; XI, 2, 3, 22; XII, 7, 15, 19, 20; Cor. II, I, 6, 8, 16; II, 2, 5, 7, 8; VI, 4, 17; VII, 8, 11, 12, VIII, 22, 23; IX, 4, 8; X, 1, 9, 13, 14, 16; XI, 2, 11, 20; XII, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20; XIII, 5, 12; Gal.

i, 6, 7; ii, 1, 5; iv, 9, 11, 12, 16, 17; v, 4, 7, 8, 10, 12, 15; vi, 12, 15; Eph. i, 1; iii, 2, 15; iv, 1, 2; v, 6, 18; vi, 10, 11; Philpp. i, 27; ii, 28; iii, 17; Col. i, 7, 9, 12, 15, 21, 22, 24, 25; ii, 13, 16, 18; iii, 9, 12, 13, 16; iv, 2, 8, 10, 12, 13, 14; Thess. I, ii, 11, 12; ii, 2, 5, 6, 9, 12; iv, 1, 3, 9, 10, 13; v, 1, 4, 11, 12, 13, 18, 22, 25, 27; Thess. II, i, 3, 5, 11; ii, 1, 2, 5, iii, 5, 6, 11.

IZVAR, pron. poss., vester, ὁ ὑμῶν: Mth. v, 46, 20, 37, 44, 45, 47, 48; vi, 1, 8, 14, 15, 21, 23, 26, 32; ix, 4, 11; x, 2, 9, 30; Mc. ii, 8; vi, 11; vii, 9, 15; viii, 17; x, 5, 45; xi, 23, 26; xiii, 18; Luc. iii, 14; iv, 21; v, 4, 22; vi, 22, 23, 24, 35, 56, 58; viii, 25; ix, 3, 44; x, 6, 11, 20; xvi, 15; Joan. vi, 49, 58; viii, 21, 24, 58, 41, 4, 44, 56; ix, 19, 41; x, 54; xi, 1, 27; xv, 11, 16; xvi, 6, 20, 22, 24; xviii, 31; Rom. xii, 1, 2; xvi, 24; Cor. I, v, 6; vii, 5, 14; xv, 17, 58; xvi, 5, 14, 17, 18; Cor. II, i, 14, 24; ii, 9; iv, 5; v, 11; vi, 12; vii, 7; viii, 14, 24; ix, 2, 5, 10, 13; x, 6, 8, 15; xi, 3, 8; xii, 14, 15, 19; xiii, 9; Gal. i, 6, 13; vi, 18; Eph. i, 13, 18; ii, 1; iii, 13, 17; iv, 4, 23, 26, 29; v, 19; vi, 14, 22; Philpp. i, 19, 25, 26; ii, 25, 30; iv, 5, 6, 7; Col. i, 8; ii, 15; iii, 3, 4, 5, 8, 15, 16, 19, 21; iv, 6, 8; Thess. I, ii, 17; iii, 2, 5, 6, 7, 10, 15; iv, 5, 11; v, 12, 23; Thess. II, i, 3, 4; ii, 17; iii, 5; Phillem. 22; ὁ ὑμῶν: Luc. vi, 20; xvi, 12; Joan. vii, 6; viii, 17; xv, 20; Rom. xi, 31; Cor. I, xv, 51; Cor. II, v, 6; viii, 8; Gal. vi, 13; ὁ ὑμῶν ὑμῶν: Eph. i, 15; ἑαυτῶν: Eph. v, 23; ἰδοὺ: Col. iii, 18 (2); Thess. I, ii, 14; izvar misso, a ter alterius, ἀλλήλων: Gal. vi, 2.

ip (Gr. III, 275, 757, ubi cum particula inseparabili id... comparatur), conjunctio, a fronte sententiae semper posita (excepto, cum significat si Luc. vii, 39 sa ip, x, 13 ante ip) 1), sed, sive conjunctivum, sive adverbium, ὅ: Mth. ii, 11; v, 19, 21, 22, 29, 32, 33, 37, 39; vi, 5, 6, 15, 17, 20, 25, 27; vii, 13, 17; viii, 12, 20, 22, 21, 27, 31, 52, 53; ix, 12, 14, 15, 22, 31, 34, 37; x, 28, 55; xi, 2, 11; xiv, 46; xxvi, 66, 69, 70; xxvii, 4, 6; xi, 47, 49, 50, 54, 57, 66; Mc. i, 8, 14, 20, 41, 45; ii, 4; iv, 10, 11, 34; v, 33, 54, 56, 40; vi, 5, 19, 21, 28; vii, 6, 7, 11, 27, 28; viii, 6, 20, 28, 53, 55; ix, 12, 19, 21, 25, 27, 32, 34, 38, 50; x, 5, 4, 6, 15, 18, 21, 22, 24, 26, 36, 37, 38, 59, 40, 42, 45, 48, 50, 51, 52; xi, 6, 17, 26, 29; xii, 5, 6, 11, 15, 16, 29; xiii, 25; xiv, 6, 7, 11, 46, 47, 52, 55, 61, 62, 65, 68, 70, 71; xv, 2, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 25, 51, 57, 44, 47; Luc. i, 29, 80; ii, 19, 40; iii, 16, 17, 19; iv, 1, 30, 40; v, 2, 5, 16, 35; vi, 2, 8, 11, 40, 41, 49; vii, 4, 6, 14, 28, 30, 41, 41, 43, 46, 47; viii, 10, 12, 13, 14, 15, 21, 24, 57, 48, 50, 56; ix, 9, 11, 13, 19, 25, 52, 45, 47, 58, 59, 60, 61; x, 2, 10, 16, 20, 27, 29; xiv, 34; xv, 17, 28, 30; xvi, 7, 13, 15, 17, 20; xvii, 17, 29, 37; xviii, 7, 14, 16, 21, 2, 27, 29, 39, 41; xix, 14, 26, 54, 42, 46; xx, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 25, 35; Joan. i, 30; v, 55; vi, 10, 15, 19, 58 (vid. ad h. l.), 61; vii, 6, 7, 8, 10, 14, 18, 23, 27, 28, 51, 37; viii, 14, 15, 23, 40, 43, 55; ix, 9, 11, 12, 15, 17, 21, 28, 29, 38, 41; x, 2, 5, 6, 10, 12, 13, 58, 41; xi, 4, 13, 20, 21, 2, 52, 41; xii, 2, 3, 8, 23, 24, 44; xiii, 20, 36; xiv, 8, 11, 17, 19, 22, 24; xv, 5, 15, 22, 24; xvi, 4, 5, 10, 11, 15, 19, 20, 21, 22; xvii, 13, 25; xviii, 7, 16, 18, 22, 25, 51, 56, 59, 40; xix, 9, 12; Rom. vi, 25; vii, 6, 8, 9, 10, 13, 16, 17, 18, 25; viii, 5, 6, 7, 9, 10; ix, 13, 18, 22, 27, 31; x, 6, 10, 14, 15, 17, 20, 21; xi, 17, 18, 20, 22, 30; xii, 20; xiii, 1, 2, 4, 12; xiv, 1, 2, 5, 10, 13; xv, 5, 9; Cor. I, i, 12, 18, 23, 24; iv, 4, 10; v, 13; vii, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 23, 28; ix, 24, 25; x, 27, 28; xi, 3, 5, 6, 31; xii, 12, 18, 20; xiii, 2, 3, 8, 12; xiv, 22, 24; xv, 8, 11, 15, 17, 20, 27, 31, 56, 57; xvi, 1, 6, 11, 12; subscripti: Cor. II, i, 12; iii, 6; iv, 5, 18; v, 11, 16; vi, 10; vii, 10; viii, 15; x, 10, 13; xi, 12, 21; xii, 5, 6; xiii, 9; Gal. ii,

2, 12, 20; iv, 1, 9, 16, 25, 25, 26; v, 15, 17, 21, 24; vi, 4, 8, 14; Eph. ii, 4, 15; iv, 7, 13, 20, 28; v, 5; Philpp. i, 16, 22, 28; ii, 25; iii, 1, 14, 18; Col. i, 22, 26; ii, 17; iii, 8; Thess. I, v, 8; Thess. II, iii, 14; Tim. I, i, 14; ii, 12, 14, 15; iii, 5; iv, 8; v, 4, 6, 11, 20; vi, 4, 11; Tim. II, i, 10; ii, 16, 22, 23, 24; iii, 5, 10, 12, 14; iv, 5; Neh. v, 15; Skeir. I, d; II, c; III, c, d; IV, b, c, d; V, a; VI, a, b, c, d; VII, 3; VIII, b, d; 2) et, zai, plerumque adversativum (vid. ad Mth. vi, 24 et ad Mc. xv, 31); exceptis Lucæ locis: Mth. vi, 24; Mc. ii, 18; x, 42; xv, 15; Luc. i, 65; ii, 9 (codd. zai idō); xviii, 38; Joan. ix, 25; xvii, 11; Cor. I, i, 22; 3) nunc, igitur, sic, ὅν (non nisi apud Joannem, unde annotatio ad Cor. I, xv, 11 corrigenda est); Joan. xi, 20, 32; xii, 3, 16; xvi, 19; xviii, 3, 4, 10, 19, 28; 4) nam, γάρ: Mc. vii, 5; Joan. vi, 6; vii, 8; xix, 6; Rom. viii, 7 (Cor. I, vii, 7); Gal. vi, 5; Philpp. iii, 8; 5) si, εἰ: Luc. vii, 59; x, 15; xiv, 42; Joan. viii, 19, 39; ix, 41; xi, 21, 32; xiv, 7; xv, 24; xviii, 36 (Cor. I, xii, 19); Skeir. V, b; semel pro 6) — τᾶ: Joan. vi, 13; et 7) — γε: Luc. xviii, 5; 8) cum aliis particulis conexum: a) ip han, sed, autem, ὅ: Mth. xxvii, 46; Luc. v, 24, ip — han, vocabulis interjectis: Luc. vii, 50; ix, 29; xvii, 15; Joan. viii, 59; b) ip nu, nunc, igitur, ὅν: Mth. v, 19.

ik (vet. norv. ek, vet. sax., angl. sax. ic, vet. fl., batav. ik, vet. sup. germ. ih, angl. I, suec. jag, dan. jay, rec. sup. germ. ich; lat. ega, gr. ἐγώ; Bopp 481; Gr. I, 730; Gf. I, 117; Rehth. 848), pronomen personale primæ personæ, ego, ἐγώ: Mth. iii, 11; v, 17, 28, 32, 54, 59, 44; vii, 7, 9; x, 52, 33; xi, 10; Mc. i, 2, 7, 8; vi, 19; ix, 25; x, 58, 79; xi, 29, 55; xii, 26, 36; xiv, 58, 62; Luc. i, 18, 19; ii, 48; iii, 16; iv, 45; vi, 42; vii, 8, 17; xiii, 46; ix, 9; x, 5; xv, 17; xvi, 9; xix, 5, 13, 22; xx, 3, 8, 45; Joan. iii, 30; v, 36, 45; vi, 20, 55, 40, 41, 44; Joan. vi, 48, 51, 54, 56, 57, 63, 70; vii, 7, 8, 17, 29, 34; viii, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 25, 24, 26, 28, 29, 34, 42, 45, 49, 50, 54, 55, 58; ix, 4, 9, 11, 25, 39; x, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 25, 27, 28, 30, 34, 38; xi, 25, 27, 42; xii, 26, 32, 46, 47, 49; xiii, 15, 18, 19, 20, 26, 55, 54, 56; xiv, 5, 4, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 21, 27, 28, 31; xv, 1, 4, 5, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 26; xvi, 4, 7, 16, 17, 27, 53; xvii, 4, 9, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 26; xviii, 5, 6, 8, 20, 21, 26, 35, 37, 38; xix, 6; Rom. vii, 9, 10, 14, 17, 20, 21, 25; ix, 5; x, 19; xi, 1, 15, 19; xii, 19; xiv, 11; xvi, 22; Cor. I, i, 12, 16; vii, 8, 10, 12, 28; ix, 6, 25; x, 30, 33; xi, 1, 23; xv, 9, 10, 11; xvi, 6, 10; Cor. II, i, 23; ii, 2, 10; vi, 17; x, 1; xi, 16, 18, 21, 22, 25, 29; xii, 11, 13, 15, 16, 20; Gal. ii, 19, 20; iv, 12, 18; v, 2, 10, 11; vi, 14, 17; Eph. i, 15; iii, 1, 7; iv, 4; vi, 21; Philpp. ii, 28; iii, 4; xii, 15; iv, 11; Thess. I, iii, 5; Tim. I, i, 15; ii, 7; Tim. II, i, 11; iv, 16; Tit. i, 5; Phillem. 13, 19, 20; Neh. v, 14, 16.

iks, ego qui: Cor. I, xv, 9; Cor. II, x, 1; Tim. I, i, 15.

im (vet. norv. em, angl. sax. com, angl. am, gr. ἐμ; vet. sax. bin, bim, vet. sup. germ. bim, rec. sup. germ. bin, lat. sum; Gf. I, 851 sqq.), verbum substantivum, sum, vid. sub Visan.

im, imma, vid. sub Is.

IN (vet. norv. i, vet. sup. germ. ia, vet. fr. en. in, rec. sup. germ. ia; lat. in, gr. ἐν; Gr. III, 252; Gf. I, 287; Ath. Præpos. 10 sqq.; Rehth. 705, 849), præpositio quæ motum in aliquid, vel quietem in aliquo propria significat, græcisque particulis i; et ἐν respondet, cum accusativo vel dativo constructa, prout motum vel quietem indicat. Præter hanc fundamentalem significationem, directionem ad aliquid motumque et quietem super (in) objectum exprimit. Præterea hæc præpositio (Gothis propria in hoc respectu) genitivum regit, quo causalem significationem, propter, acquirit.

I. Præpositio: A. cum accusat. 1) in respectu lo-

cali, in, super, ad, versus, eis, praesertim post verba motus : *galeipan* : Mth. viii, 51 *galeipan in þo hairda srene*; 55 (nam secundum graecum textum in *baury* ad *galeipandans* referendum est); ix, 7 *galeip in gurd erenan*; xvi, 16 in *balvein aieieþwa* — in *libain airinon*; Mc. i, 21 *galeipan in kafarnau*; 45; ii, 1, 26; iii, 1, 27; iv, 1; v, 12, 15, 58; vi, 17, 19, 24; viii, 10, 15; ix, 25, 28, 35, 47; x, 25; xi, 11; Luc. i, 10; ii, 15 (in *himin*, gen.); iv, 51, 58; v, 3, 25; vi, 6; vii, 1; viii, 22, 51, 52, 53, 57; ix, 12; 46 (*galeip mitans in ius, év*); 52; x, 50; xvii, 27; xviii, 25; xix, 7, 45. Joan. iii, 4; vii, 8, 10 (in *dulþ*); x, 40; xii, 27; xviii, 4, 35; xix, 9; Cor. ii, 1, 16; iii, 15; Skeir. II, c; *ungaleipan* Mth. vii, 21; Luc. xviii, 24; Joan. iii, 5; *miþingaleipan* Joan. xviii, 15; *asteipau* Luc. xv, 15; *gagipan* Mth. vi, 6; ix, 6; xxv, 41; Mc. vi, 10, 56; xi, 2; xiv, 13; Luc. i, 59; v, 24; vii, 11; viii, 41, ix, 3, 51, 56; x, 8; xvii, 41, xiv, 50; Joan. vii, 5, 55; xi, 7; xviii, 28; *ingagipan* Mc. v, 18; vii, 15; xviii, 11, 2; Luc. iv, 16; vi, 4; x, 5; xvii, 12, *atgagipan* Mc. iii, 20; xi, 15; xvi, 5; Luc. i, 9; vii, 36, 44; viii, 23; Joan. x, 1; xvi, 28; *inagagipan* Mth. viii, 5, 23; xxv, 53; *miþyagipan* Mc. xv, 41; *afyagipan* Joan. vi, 15; *usgagipan* Mth. xxvi, 71; Mc. viii, 27; x, 17 (in *vis*); 55; Luc. vi, 12 (in *fairguni*); vii, 24; ix, 28; xiv, 24 (in *gatvons jah staisgos*); xviii, 10, 31; xix, 28; Gal. ii, 1; *faurybigagipan* Mc. xvi, 7; *gasteigan* Joan. vi, 24; vi, 14; Rom. x, 7; *ussteigan* Mc. iii, 15; Joan. vi, 17; Rom. x, 6; Eph. iv, 8; *atsteigan* Mth. ix, 1; *rinnan* Luc. viii, 53; *run gavaurkjan* Mth. viii, 52; *urinnan* Luc. ii, 4; *frarinnan* Luc. x, 50 (in *videjans, λησταῖς περιεριπτεω*); *vraton* Luc. ii, 41; *faran* Luc. x, 7; *atfarjan* Luc. viii, 26; *stippan* Tim. ii, 11, 6; *stihhan* Mth. x, 25; *ratjan* Mc. iv, 57; *gavaudjan* sik Luc. ii, 59, 45; iv, 4; *ussatjan* sik Luc. xvii, 6; *andstandan* Gal. ii, 11 (in *andvair þi numma andstoþ, κατά προσωπον*); *gadriusan* Mth. v, 29, 50; Mc. iv, 7, 8; Luc. vi, 59; viii, 14; Joan. xii, 24; *praet-rea* post *skinan* Luc. xvii, 24 (*tauhmoni in þata us himina skeinþ*); huc etiam pertinet formula *diskskriman in tea* Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 58; post *qiman* ponitur in e. accus. tantummodo Joan. vi, 14, 22; xi, 27; *) *visands in vitþ* Cor. i, ix, 22 pro *ἐνωμος*, in *vitoda* esse debet; b) post plurima transitiva, saepe in sensu metapharico, sic post: *insandjan* Mc. v, 12; Luc. i, 26; iv, 26; x, 1; Joan. x, 36; xvii, 18; Gal. iv, 6; Tim. ii, iv, 12, *ussandj n* Mth. ix, 58 (*vaursteigans in asan*; c) ii, ad *scilicet*, 2); *frarivan* Cor. ii, xii, 4, *ga-aihtjan* Luc. i, 79; *tiuhan* Joan. xviii, 28; *gatinhan* Luc. iv, 9; *ustihnan* Mc. i, 12; *briggan* Luc. ii, 22; Cor. i, xvi, 3; *lihan* Mth. vi, 26; *vairpan* Mc. i, 16 (év); xi, 23; *atvairpan* Mth. xxvii, 5 (év); Mc. ix, 22; *vairairpan* Mc. ix, 42; *usairpan* Mth. viii, 42; *ussatjan* Luc. x, 2; *lagjan* Mth. xxvii, 6; Mc. vii, 55; Luc. ix, 44 (in *anson þo vaurda*); Joan. xviii, 11 (*hairu in fadr*); *galagjan* Mth. v, 25 (in *karkara*); vi, 50; Luc. iii, 9 (in *fon*); Joan. xv, 6; *atlagjan* Mth. vii, 19; *gintan* Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 57, 58; *raian* Mc. iv, 18; *inrusgjan* Rom. xi, 17, 21 (év); *speivan* Mc. viii, 23; *slahan* Luc. xviii, 15 (in *brust*); Cor. ii, xi, 20 (in *andvairzin*); *niman* Mc. vi, 8 (in *vig*, in *via*); Luc. ix, 3; Joan. vi, 21; *ganiman* Luc. ii, 21 (év); *andniman* Luc. xvi, 4, 9; Col. i, 15; *giban* Luc. vi, 58; xv, 22 (*figgragutþ in handu*); Cor. ii, i, 22 et viii, 16 (év); *atgiban* Mc. ix, 51; Luc. ix, 44; *galevjan* Mc. xiv, 41 (in *handuns fraurdratare*); item *usfulljan* Luc. vii, 1 (*alla þo vaurda in hlumons managcins*); *gahanjan* Mth. x, 27 (in *auso*); *merjan* Col. i, 25 (*niavgelþjan in alla gaskaft*); *goteihan* Luc. viii, 54 (in *baury jah in reihsa*); *qifun* Mth. ix, 21 (in *sik, év*); Mth. x, 28 *fraustjan saivalai jah leika in gairbanan* (etiam datus, praecunte graeco éy poni potest); Joan. ix, 7 et 11 *gagj þvahan in vinnst slopanis* potest quidem in *adgagj* referri, licet tamen explicare potes: vide abluere in hoc notatorio. — 2) Sub respectu temporis, indicat

a) durationem, usque ad, ad, *izis*, et usurpatur in formulis: in *aldins alde* vel *aire* Luc. i, 50; Eph. iii, 21; Tim. i, i, 17; in *ajukdaj* Luc. i, 33; Joan. vi, 51, 58; in *airins* Mth. vi, 15; b) in, ad, *eis*: Joan. xii, 7 in *dag gefillis meins gafstaida þata*; Tim. ii, i, 12 *þata unafith meiu fastun in jainana dag*; c) in, ad, év: Mc. xii, 24 in *jainans dugans sauð riq zeif*; Luc. ii, 1 *varþ in daguns jainans urraun gagrafts*; Eph. vi, 18 *þairh allos bulos nihrvord us in alla melu*; hinc etiam Joan. xi, 9 *jabai was gaggiþ in dag* (év *þéþax*) ni *gastiggiþ*; sic *þrovi* semper apud Marcum per in *mairgin* convertitur: xi, 20; xv, 1; xvi, 9. — 5) Sub respectu metapharico, a) in, *eis*, post plura e verbis supra 1) laudatis: *gagjan* Mc. v, 54 in *gavair þi*; Luc. vii, 50; *garinnan* Eph. iv, 13 in *aiamuunþiþa*; *atdrinsan* Tim. i, iii, 6 in *stana*; 7 i *ideit*; Skeir. II, b in *treif*; *qiman* Cor. ii, ii, 12 in *airaggeljon*; xii, 4 in *sinins jah andhelemins*; *gavaudjan* Luc. i, 17 in *fradein*; *tiuhan* Cor. ii, x, 5 in *ushansein*; *satjan* Thess. i, v, 9 in *hatis*; *tiþon* Luc. v, 32 in *ivreiga*; *atlaþan* Eph. iv, 4 in *ama ven* (év); *saggjan* Tim. i, vi, 9 in *fravurdein*; *atgiban* Cor. ii, iv, 11 in *dauþu*; *fairveitjan* Cor. ii, iii, 13 in *andi*; b) propter, ob, pro, ad, *eis*, α) post nonnulla verba et locutiones: Luc. xv, 18 et 21 *fravaurkjan in himin*; Rom. xii, 16 *þata zamo in izvis misso fraþjanduns*; Eph. iv, 15 *vahsjaima in ina þo altu*; Cor. ii, viii, 6 *ustiuþu in izvis jah þo anst*; i, 5 *usfarassus ist þulaine xrisus in uns* (ubi in interpretatione *nas loco nobis legendum est*); ix, 8 *malhteigs ist guþ alla anst usfarassjan in izvis* (ubi in interpretatione etiam *ras in locum vobis substituendum est*); Eph. i, 8 *anst usfarassau gunohida in uns*; iii, 2 *ansts gibana ist mis in izvis*; 16 *gastimþnan in inaman mannan*; Rom. x, 19 in *þrairheim briggan in* (éni e. accus.) *þiuda usfraþjandein* (praecedens *inul þiudom* melius esset in *ni þiudoz*); Thess. i, iv, 10 *taujþ þata in allans þroþrun*; Gal. iv, 11 *svare ar-baidjan in wana*; elliptice ponitur Cor. ii, xii, 3 et 4 *sikeiþ in izvis* — *libam in izvis* (ubi in interpretatione *lis vos loco vobis legendum est*); β) saepe post substantiva, imprimis *fraþva* Cor. ii, viii, 7 (év); Eph. i, 15; Thess. i, iii, 12; Thess. ii, i, 3; *broþralubo* Rom. xii, 10; *giba* Cor. ii, i, 41; *andbahii* viii, 4; *ragin* Col. i, 25; *vilja* Thess. i, v, 18; *vraucins* Cor. ii, viii, 22; *andahai* ix, 5; *gavaurstea* Cor. ii, viii, 25; *innreins* Rom. xiv, 19; *vaursteig* Gal. ii, 8; γ) post nonnulla adjectiva: Luc. ix, 62 *quils in þiudangardja guþs*; Mth. v, 22 *skula vairþiþ in gairinnaa* (ubi ad *libum galagj n* sive *vairpan* suppleri potest); Rom. x, 12 *frauja gabigs in allans*; b) ad significandum exitum, ad, in, *eis*: Rom. xiii, 4 *fravenands in þrairheim*; 14 *ni taujþ in lustuns*; Cor. i, xv, 54 *usgaggiþs varþ dauþus in sigis*; Eph. iv, 19 *sik atgebun aglataicin in vaurstein unþraimþus*; Cor. i, xv, 2 *tiu λóγος* non intelligenter per in *wo sauþo* convertitur: c) d pro, post verba vendendi: Mc. xiv, 5 *muh resi þata balsan frahugan in munagizo* (εἰκώς) *þau þrijuhunda skatte*; Joan. xii, 5 *duve þata balsan ni frabaht vis in .i.* (id est *þrijuhunda*) *skatte*; * d) in *þuk, ἐνθά σου*, Rom. viii, 56 semel eo modo constructur, alius enim in hoc sensu gaudens, genitivum regit, vide sub c).

B. Cum dativo 1) locali, loco personarum et rerum determinato, a) in, év, α) post verba que is, ut *risan* Mth. v, 25 is in *viga*; x, 32 in *himinam* ist; xi, 8 in *gardim þiudane sind*; xxv, 45; Mc. i, 13, 25; ii, 1; iv, 1, 36; v, 5; vi, 4; xi, 4; xiv, 66; xv, 41; Luc. ii, 7, 25, 49; iv, 33; v, 7, 12; vi, 25, 28; ix, 12, 61 (éiz); xvii, 21 (ivéiz); 31; xviii, 2, 3; Joan. vii, 18; viii, 44; xi, 6, 10, 30, 31; xii, 55; xiv, 2, 10, 11, 17, 20; xv, 4, 7, 11; xvii, 21, 26; Rom. vii, 5, 23; x, 8; Cor. i, xiv, 25; xv, 10, 28; Cor. ii, i, 1; v, 4, 6; vii, 3; xi, 10, 25; xvii, 5; Gal. iv, 25; Eph. i, 1; iv, 18, 21; v, 18; vi, 9; Col. ii, 20; iii, 15; iv, 13; Thess. i, ii, 14; Tim. ii, i, 5, 15; ii, 28; Skeir. iv, c; coll. Joan. iv, 17 *þujan þavor daguns hubands in hlava*; Cor. ii, i, 12 *usmetun in þamma fairwan*;

hinc Skeir. I, c *pa* in *gupa* *asmetai*; *ligan* Mth. vii, 6 *ligih* in *gurda*; Luc. ii, 16; *sitan* Mth. xi, 16 *sitaundau* in *gurunsai*; Luc. vii, 32; x, 15 (in *sakkum jah azgon situnds gaidreigon*, idcirco Mth. xi, 21 etiam *sitandens* subaudiri potest); *gasitan* Mc. iv, 1; *anakumbjan* Mth. vii, 11; ix, 10; Mc. ii, 15; Luc. vii, 37; Joan. xiii, 25; Cor. I, viii, 10; *standan* Mth. vi, 5; Luc. vi, 8 (sic); *gastandan* Luc. ii, 43; *banan* Rom. vii, 17, 18, 20; Eph. iii, 17; Col. iii, 16; Tim. II, i, 5, 14; *bauain* *haban* Mc. v, 3; *bauains* ist Philpp. iii, 20; *visan* (manere) Luc. x, 7; xix, 5; Joan. vi, 56; vii, 9; viii, 55; xiv, 10; x, 4, 5; Cor. I, xvi, 8; Cor. II, iii, 14; Philpp. i, 24; *gavisan* Luc. viii, 27; *saljan* Tim. I, i, 3; *gamotan* Joan. viii, 37; Cor. II, vii, 2; *iban* Gal. ii, 20; d) saepe haec supra laudata verba, imprimis *visan* ejusque plerumque participium supplenda sunt, sic Mth. v, 15 *allaim* *haim* in *hanna razna*; 16 *atta* *izear sa* in *himinan* (sc. *visands*); 45, 43; vi, 1, 6, 9; xviii, 23; vii, 21; xi, 11; xxv, 39; Mc. xi, 10, 25; xii, 28, 35; Luc. i, 15; ii, 11, 14; vi, 23, 41, 42; vii, 28, 37; viii, 15; x, 9; xix, 38; Joan. x, 38; xvii, 23; Cor. I, xv, 10 (sic); 93; Cor. II, xi, 56, 23 (sc. *sitands*, ubi in interpretatione *cobi pro laqueo* legendum est); Eph. ii, 12; iii, 21; iv, 6; Ph pp. iii, 6; Col. i, 16; Thess. I, iv, 16; pariter loca Mc. iv, 28 *kurn* in *ahsa*; Joan. xv, 2 *tains* in *mis*; Cor. II, xii, 2 *manna* in *xristau*; Eph. iii, 16 *all sadreins* in *himina*; β) post verba, quae quidem motum indicent, sed ubi motus intra certos limites restringitur: Joan. vii, I *warboda* in *galcalata*. *ni auk vilda* in *iudaia gagan*; I *me*, xi, 27 et Joan. x, 25 *warbon* in *ah*; Luc. ix, 57 *gigan* in *viga*; Luc. i, 41 et 44 *lailaik barn* in *qihau* vel in *vambai*; Cor. I, ix, 24 in *spaurd rinnan*; Mc. iii, 5 *urres* in *midumai* (sic); γ) regulariter post *qimau*, iii, ad. ε; Mth. viii, 14 *qimands* in *gurda*; 28; ix, 1, 23, 28; Mc. i, 44, 29; v, 4; vi, 1; viii, 22; ix, 35; x, 1, 15, 46; xiv, 54; Luc. ii, 27, 51; iv, 16; viii, 51; ix, 54; xv, 6, 17; xviii, 17; Joan. vi, 24; ix, 3; xi, 30; xii, 1, 12, 27, 46; xviii, 37; Cor. II, i, 23; ii, 12; vii, 5; Gal. ii, 11; Tim. I, i, 15; Tim. II, i, 17; item post *vairpan* Luc. i, 44 et *gabaurans vairpan* in *fairwau* Luc. xvi, 21; δ) post transitiva *lanjan* Cor. II, xv, 19; *galagjan* Mth. xxvii, 60; Mc. vi, 29; xv, 43; Luc. i, 66; ii, 7, 12; xix, 20; Joan. iii, 24; Rom. ix, 33; Skeir. III, a; *gasatjan* Luc. v, 19; Cor. I, xii, 18; *atvairpan* Mth. xxvii, 5 (iv); *gavairpan* Luc. iv, 35; *saian* Mc. iv, 15; *briggan* Luc. iii, 17; xvi, 22; Tim. I, vi, 7; Skeir. II, a; *juhhan* Luc. iv, 1; *naupjan* Luc. xvi, 16; etiam Luc. viii, 7 *gadraus* in *midumai* *haurmiv* (iv *πεσσω*); ε) in plurimis casibus, ubi aliquid aliud agere, vel aliquid accedere, significatur, az) in: Mth. v, 19 *mikils haitada* in *piudangardjai himine*; vi, 2 *eve liutans taujand* in *gaqumjim*; 19 *vairjai vilja pe us sve* in *himina*; 20 *huz ljujih huz* in *himina*; viii, 21 *vejs varp* in *marein*; viii, 52 *gadau* *fnodedun* in *vamam*; 53 *gataihun* in *baurg* (eis, ut datus secundum Mc. v, 14, etiam accusativus esse potest. vii. Luc. viii, 34); ix, 31 *usmerjan* in *allai airpai*; 53 *laisjan* in *gaqumjim*; x, 28 *gagistan* in *gatainnau* (etiam potest accusativus esse); xi, 2 *hausjan* in *karkarai*; 20 in *baurgin* *vaurhpu mahteis*; 21; Mc. i, 3, 4, 5, 9 (eis); xix, 20, 39; iv, 17 (*vaurtins haban* in *sis*); v, 13, 14, 20, 21 (*usleipin* in *skipa*, in *naviculo*); vi, 2, 4, 11 (*mahteis vaurkijand* in *inma*); xvii, 28; viii, 11, 26; ix, 33, 50; x, 10, 21, 52 (*laisjan* in *viga*); xi, 15; xii, 35; xiii, 26 *qimau* in *milhamam*, in *gentibus*; xiv, 49; Luc. i, 21, 22, 31, 65, 69; ii, 3 (*melidai vesuv*. in *seinai baurg*, a graeco textu deflexum, ubi ab *επορευο* dependet); viii, 46, 51; iii, 2, 17 (*habanis vimbiskauron* in *handau*); 20; iv, 15, 21 (*usfullnodedun* *po mela* in *ausam* *izvarnim*); 25, 24; iv, 20, 28, 41; v, 29; viii, 32; x, 15, 20; xiv, 45; xv, 7; xvi, 25 fin; xviii, 22; xix, 30, 44, 45, 47; xx, 1; Joan. vi, 49, 53 (*habatj libain* in *izvis*); vi, 59; vii, 28; viii, 20, 26 (eis); x, 22; xii, 25; xiii, 31, 32; xiv, 13; xvi, 53; xvii, 13; xviii, 20, 26; Rom. vii, 5, 23; viii, 3, 4,

ix, 26; xii, 4; Cor. I, vii, 17; x, 2; xv, 52, Cor. II, i, 8; ii, 14; iii, 2, 3, 7; iv, 4, 6, 7, 12; v, 1, 11, vi, 12; vii, 8; x, 15; xi, 10, 52; xiii, 5; Gal. iii, 1, 5; iv, 18; Eph. i, 20; ii, 2, 16; iii, 9, 26; v, 5; Philpp. iii, 9; iv, 16; Col. i, 24, 29; iii, 3; iv, 1; Thess. I, ii, 15; iii, 1; iv, 17; Thess. II, i, 4; iii, 16; Tim. I, ii, 8; iii, 16; Tim. II, i, 18; iii, 11; Tit. i, 5; Skeir. VII, d; hinc praesertim pertinent casus, quales Mc. 1, 2 *gamelij* *ist* in *esain*; Luc. iii, 4 *gamelij* *ist* in *bokom vaurde esacius*; Luc. ii, 25 *gamelij* *ist* in *vitoda*; x, 26; Joan. viii, 17; x, 34; xv, 25; Cor. I, ix, 9; xiv, 21; Luc. ii, 21 *qihainist* *invitoda*; xx, 42 *devid qijih* in *bokom psalmo*; Rom. ix, 25 *guþ* in *osein qijih*; iosuper Luc. xvi, 3 *qih* *insis*; xviii, 4; Joan. vi, 61 *uands* in *sis*; xi, 38 *inaitj* *in* *sis*; Rom. xi, 25; Philpp. ii, 5; Eph. v, 19 et Col. iii, 16 *sigvan* in *hartin*; Rom. x, 6 *qipan* in *hairtam seinaim*; Mth. v, 28 *harmon* in *hairtin*; ix, 4; Mc. xi, 23; Luc. ii, 19; iii, 15; v, 22; Rom. x, 9; Cor. II, x, 12 in *sis silham* *sik silhans mitan*; β3) in: Mc. v, 30 *icsus ufkuþu* in *sis þo us sis meht usgagandein*; Joan. xiv, 30 in *mis* *ni bigitj* *raht*; xviii, 38; xix, 4, 6; Cor. I, iv, 6; Cor. II, viii, 24; Philpp. i, 30; iv, 9; Tim. I, i, 16; Skeir. VII, c; coll. Cor. II, ii, 8 *tu'gjan* in *imna friapva*. — b) inter, in, apud, ev: Mth. viii, 10 *ni* in *israelu svelauda galaubein bigat*; ix, 3 *bokarjos qepun* in *sis* (in se); ix, 35 *ni aiv* *sua uskunþ* *vas* in *israelu*; xi, 11 *ni urrais* in *baurim qinano ma'za iohanne*; 21 *mahteis þos vaurþanous* in *izvis*; xxvii, 5b in *im* *vas marja*; Mc. v, 27 *atqagondei* in *mana gein* *astana attauk*; vi, 4 *usvers* *ist* in *qunijþum*; viii, 38 *saei skaniaj* *sik vaurde meinaize* in *gabaurþai þizai* *harinondein*; ix, 36 *gasatida born* in *midjaim* in; x, 43; xiv, 60 (eis); xv, 49; Luc. i, 1, 25, 28, 42, 61; ii, 14, 34, 38, 44, 46; iii, 8; iv, 25, 27; vii, 9, 16, 28, 49; ix, 48; x, 15; xvi, 15; Joan. v, 38; vii, 12, 43; xii, 33; xv, 24; xvii, 26; Rom. xii, 3; xv, 5; Cor. I, xi, 30; xv, 3, 12; Cor. II, i, 19; ii, 15; vi, 16; x, 1; xi, 26 fin.; xii, 12; Gal. ii, 2; v, 14; Eph. i, 3, 18, 20; ii, 5, 6, 10; iii, 8, 10; v, 3; vi, 12; Philpp. iv, 11, 12; Col. i, 27; iii, 7; Thess. I, v, 12, 13; Thess. II, i, 10; iii, 11; Tim. I, iii, 16; Skeir. VIII, h; c) viciniam indicat, apud, ad, sed in sola formula in *taihvai* et in *taihcor* post *sitan* Mc. xvi, 5; Col. iii, 1; *visan* Rom. viii, 34; *satjan* Eph. i, 26. — 2) sub respectu temporali: a) in, ad, ev: Mth. viii, 22 *managai qihand* *mis* in *jainamma daga*; viii, 16 *gahainoda þiumagus* in *jainai weilai*; xi, 22 in *daga staus*; 24, 25 in *jainamma mela*; Mc. i, 9 in *jainum dagam*; ii, 20; iii, 4 (in *sabbatum þiuj* *taujan*, dat.); vi, 35; vi, 11; vii, 1; xii, 25 (in *usotasai*); xiii, 17; xv, 7 (in *auhjudau* *maurþr galavidedun*); Luc. i, 5 (in *dagam herodis*); 25, 26 (in *menof sahtin*); 36 (in *kuþpa* in *aldomim seinamma*); 39 (in *daga ahtudin*); iii, 1 (in *jera fimsataihundin*); iv, 2, 5 (in *slika melis*), 16 (in *daga sabbato*); iv, 25, 31; v, 17, 35; vi, 1, 2, 6, 7, 12, 23; vii, 11, 21; viii, 15 (in *mela fraistubnjos*); 22; ix, 34 (in *þannei jainai gemun*); 36, 37; x, 12, 14, 21; xiv, 14; xviii, 30; xix, 42; xx, 1, 10, 19, 33; Joan. vi, 40 (in *spedistin daga*, dat.); 44; vii, 11 (*sokidedun* *inu* in *þizal duþai*); 22, 23, 37, 50 (in *naht*, *νοχτος*); xi, 10, 24; xii, 20, 48; xiv, 20; xvi, 23, 26; xviii, 30 (in *þasza*); Rom. xiii, 13; Cor. I, v, 5; xv, 19 (in *þizai libainai*); 52 (i *braua augins*); Cor. II, i, 14; vi, 2; Eph. i, 21 (in *þamma aiva*); ii, 7, 12; vi, 19 (in *uslika munþis meinis*); Thess. I, ii, 19 (in *xristans quna*); iii, 15; v, 2; Thess. II, i, 7 (in *anhuleinai xristaus*); 10; Tim. I, iv, 1; vi, 15 (da.); Tim. II, i, 18; iii, 1; Neh. vi, 17; Skeir. II, a (in *mela þulainais*); VI, c (in *missaleikaim melam*); VIII, c; b) in, super, ad, eis: Luc. i, 20 *vaurda meina usfulljanda* in *mela seinamma*; Joan. xii, 25 in *libainai aiveinon* *baurgj saivala*; Eph. iv, 30 *ahmin* *veihamma gasigtidai sijuh* in *ja uslauseinais*; Thess. I, iv, 15 *þai bilaibidans* in *quna sraujins*. — Sub respectu metaphorico frequentissime, necnon et in variis re-

specibus, qui inter se maxime affine sunt, habent adeoque promiscue spectantur, sic a) in, ad, & post omnia verba et in omnibus casibus, quos supra 1) laudavimus, et ubi in ad s) heram in qua, vel abstracta objecta, relative ad que, vel in quo et apud quem aliquid agitur, accidit, se habet; sic post *visan* Mth. vi, 4 *sijai so armabairþra in fulhsija*; Luc. xvi, 25 *in balvein*; Joan. xv, 10 *in friahvai*; Cor. I, vi, 20; xv, 17; Cor. II, xiii, 5; Eph. v, 9; Philipp. iii, 19; Thess. I, v, 4 (*in riqiza*); Tim. I, i, 4; ii, 2; iv, 15; *visan* (manere) Joan. xv, 9 *in friahvai*; Tim. II, iii, 11 *visis in þaim-i* (hoc est in þaim poeti) *gataisids*; *þairhrisan* Rom. xi, 22 *in selein*; Col. i, 25 *in gatanþein-i*; Tim. I, iv, 16 *in þaim*; *standan* Cor. I, xv, 4 *in ahagelfa*; xvi, 15 *in gabantcivai*; *gastandan* Joan. xiii, 51 *in vaarda mein imma*; 14 *in sanjai*; Cor. I, vi, 24; The-s. I, iii, 8; Tim. I, ii, 15; sitau Me. x, 58 *in vulþau*; Luc. i, 79; usmitan Eph. ii, 5 *in fravarhtim*; *gaggan* Luc. i, 6 *in anabunim jah qarvhteim þaujms*; Joan. viii, 12 *in riq za*; xii, 55; Cor. II, iv, 2 *in varein*; Eph. ii, 2 *in fravarhtim*; v, 2 *in friahvai*; *giman* Luc. viii, 17 *in svikunþamma*; Tim. II, iii, 7 *in uskunþja sunjos*; *gajiman* Philipp. iii, 11; item Tim. I, ii, 14 *in vissudagai varþ* (ubi in interpretatione pro *suit* legendum est *facta* est) et Luc. i, 11 *varþ imma in sunna aggitus*; *briggvan* Mth. vi, 15 *in fraistofnjar*; vii, 45 *in frastustai*; 14 *in þibainai*; Joan. xvi, 13 *in sunjai*; Rom. x, 19 *in alfana*; *gasaljan* Tim. I, i, 12 *in andabaitja*; *saiun* Gal. vi, 8 *in teika* — *in ahmin*; et post alia Mth. vi, 6 *usgibþ þus in bairhteim*; x, 27 *þatei qþa in riqiza*; *qþaþ in liuhada*; Me. iv, 2 *qap ðu in lauseinai*; xii, 58; Luc. i, 18 *framaldrozei in dagam seinaiar*; xvi, 10 *triggs visan in leitilamma* — *in vanaganma*; 11, 12; xiv, 17; Joan. vii, 4 *in analaugnein va tauja*; xvii, 21 *in fravarhtai gadafnan*; 24; Rom. vi, 6 *in vioda qahabaiþs*; x, 5 *in vioda libim*; xi, 25 *gatulþjan tik in migtaubemai*; xiii, 9 *anabunus in þamma vaerda usfuljoda*; Cor. I, i, 21 *in handregea guþs ni kunnaida so fairwa*; *guþ*; xiii, 12 *svivam þairh skuggvan in frisahtai*; xv, 58 *ksarsalþjan in þaurstea frunims*; Cor. II, viii, 7 *in allamma managan*; ix, 4, 8; x, 14; xi, 9 (deflectens a græco textu, vid. ad h. l.); xii, 4; Gal. vi, 1; Eph. i, 4, 16; ii, 11; iii, 4, 18; vi, 15; Philipp. ii, 22; iv, 5; Col. i, 10, 21; ii, 16; iii, 15; iv, 12; The-s. I, iii, 2; iv, 15; Tim. I, i, 2; v, 10; Tim. II, i, 1, 9; Skeir. II, c. Hæc pertinent etiam ellip. i. casus Mth. vi, 6 et 18 *aita þeins sa in fulhsija*; Luc. i, 77 *kuþi nascinans in ofleta fravarhte*; Cor. I, xi, 25 *sa stikls so mija trigga ist in meinamma bloþa*; Eph. i, 19 *mikilei mahtais in us*; b) ad exhibendum rationem qua, vel modum quo aliquis agit, videtur, est, vel aliquid accidit, et in quo quis est vel aliquid operatur, in, apud, cum, &c.; Mth. vi, 29 *nih sarlaunon in allamma vulþau seinamma gasaida sik sve ains þize*; vii, 15 *qimand at izvis in vastjam lambe*; Luc. xv, 46; Me. i, 25 et v, 2 *manna in vohraujamma ahmin*; i, 30 *in brimnon ligau*; iii, 25 *in gajukom qþan*; xii, 1; iv, 2, 11, 50; Luc. viii, 40; Joan. xvi, 25; Me. v, 25 *in runu bloþis veau*; Luc. viii, 45; Me. viii, 58 *quan in vulþau*; Luc. iv, 26, 51 *þai gasauvanans in vulþau*; Tim. I, iii, 16 *andunans in vulþau*; Me. ix, 1 *qiman in mahtai*; xii, 56 *qþan in ahmin vehtamma*; Luc. i, 17; ii, 27; iv, 1, 14; Luc. i, 75 *skalkinon guþa in sunjai jah qarvhteim*; 78 *in armahairvein gavoison*; Rom. vii, 6 *skalkinon in muþiþai ahmins*; xiv, 18 *in þam skalkinof kristau*; Luc. ii, 29 *fralaitan in gavoþþja*; xii, 48 *gaga in gavoþþja*; Cor. I, xvi, 11; Luc. iv, 19 *fralaitan in guprafteim* (ubi in interpretatione consola ione loco consolatiane scribendum est); vi, 12 *þairhrakan in bidai*; viii, 15 *akran þairan in þalavai*; Rom. viii, 5 *guþ seinana xum sandida in valaikja teikis*; 57 *in þaim allam* (scilicet in his angustiis) *judan*; Rom. ix, 22 *unvanans in managait agvanoleou*; 28 *gamauvanans in qarvhteim*; xii, 8 *dailjan in allsvere n*, etc.; Cor. I, i, 17 *vailamerjan in suhticun*

vaurdis; v, 8 *dulþjam ni in beista þairajamma*; xiv, 21 *in anþarain rozdom jah vairilom anþarain vadja*; xvi, 14 *allata in friahvai vaurþai*; Cor. II, i, 12; ii, 1; vi, 4; vii, 1; viii, 2; ix, 6; x, 5; xi, 9, 25; xii, 9, 12; Gal. vi, 1, 6; Eph. i, 8; ii, 1; iii, 5 (*gamelfan in leitilamma*); 12; iv, 2, 15, 16, 19; v, 21, 26; vi, 18, 19, 20; Philipp. i, 27; ii, 5, Col. i, 6, 9, 12, 22, 24, 28; ii, 11, 25; iii, 4, 16, 17, 22; iv, 2; Thess. I, ii, 17; iii, 13; iv, 4, 5, 16; v, 13; Thess. II, i, 4; Tim. I, i, 5, 15; ii, 2, 7, 11; iii, 9; iv, 2; v, 2, 5 tin.; Tim. II, i, 5; ii, 25; iv, 2. Hæc etiam adducendi sunt casus, ubi in et ejus rectum ideam adverbisalem vel predicativam exhibet; Luc. i, 44 *lailaik þata barn in svigþai*; Cor. II, viii, 11 *in sunjai radjan*; xi, 17 et 21 *roþjan in usfrodein*; Eph. vi, 24 *frifon in unriurein*; Col. i, 29 *usvaurkjan in mahtai*; Luc. iv, 32 *in valduþja visan*; Cor. II, viii, 12 *in gagrestai visan*; Philipp. ii, 6 *in gupaskanne visands*; Tim. I, ii, 12 *visan in þahainai*; cum subauditio *visan* Luc. i, 27 *in fragitlim*; Cor. II, iii, 11 *in vulþau* (ubi in interpretatione *manens* loco *existens* scribendum est); coll. Col. iv, 6 *vaurd izvor in anstai salta gasuqoþ sijai*; Cor. II, iii, 8 *vairþan in vulþau*; Philipp. ii, 7 *in galeikja manne vaurþans*; Col. iii, 21 *vairþan in vultustai*; e) ponitur etiam instrumentali modo, in, cum, per, &c.; a) ubi de re agitur; Mth. iii, 11 *daupjan in ahmin*; Luc. iii, 16; Mth. vi, 7 *in flivaurdeiu audhaujan*; Me. i, 8 *daupjan in valin* — *in ahmin*; iv, 24 *in natuþ mitan*; ix, 29 *þata kuni in vaihtai ni mag usgaggan niþu in bidai jah fastabnja*; Luc. ix, 45; Me. xi, 28 et 29 *in wanma valduþuje þata taujis*; Luc. xx, 2, 8; i, 51 *qatavida svinþein in arma*; vii, 25 *in hnesqaim vastjom gavasiþs*; Joan. xvii, 17 *veihan in sunjai*; 19; Rom. x, 9 *andhaitan in maufja*; Cor. I, xvi, 20 *goleiþ izvis in frijonai veihan*; Thess. I, v, 26; Cor. II, viii, 6, 7; Eph. i, 3, 6; ii, 5, 7, 15; iv, 3, 14; v, 48, 49; vi, 13, 20; Col. i, 11; Thess. II, i, 8, 11; ii, 16; iv, 18; Tim. I, ii, 9; iii, 15 (vid. ad h. l.); iv, 12; Skeir. I, c; ß) ubi de persona agitur; Mth. ix, 54 et Me. iii, 22 *in savramafþja unluþfons unluþfons usdeieibþ*; Cor. I, vii, 14 *veihada ist qens so ungaltaubjaudei in abiu*; iv, 22 *in utama allai gadafnan* — *in kristau allai gajinnand*; Eph. i, 6 *guþ ansteigs vas uns in sunna seinamma*; x, 11; ii, 15; iii, 12; Philipp. i, 2; iv, 13; Col. ii, 15; Tim. I, ii, 1; d) hæc pertinent etiam plurime formis e Græco mutuata et in epistolis plerumque occurrentes, ut *in frauþin* Rom. xiv, 17; xvi, 22; Cor. I, vi, 22; xii, 15; v, 58; xiv, 19; Cor. II, ii, 12; Gal. v, 10; Eph. i, 4; ii, 21; iii, 20; iv, 1, 17; v, 8; vi, 21; Philipp. i, 14; ii, 29; iii, 1; iv, 1, 4, 10; Col. i, 11, 16, 19; iii, 18, 20; iv, 7, 17; Thess. I, v, 12, 16; v, 27; Thess. II, iii, 4; Tim. I, iii, 16; *in kristau isau* Rom. vi, 23; viii, 2, 39; xii, 5; Cor. I, xv, 18, 22, 51; xvi, 24; Cor. II, i, 19, 20; ii, 14; iii, 14; v, 17, 19; xi, 5; xii, 2, 19; Gal. i, 22; ii, 4; iii, 28; v, 6; Eph. i, 1, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 20; ii, 6, 10, 15, 21; iii, 6, 11; iv, 21, 52; Philipp. i, 26; ii, 1; iii, 5; iv, 7; Col. i, 28; Thess. I, ii, 14; iv, 1, 16; v, 18; Thess. II, iii, 12; Tim. II, ii, 1; *in ahmin* Eph. ii, 18, 22; iii, 5; vi, 12; Cor. i, 8; et præsertim *in namin* Mth. x, 41, 42; Me. ix, 58, 59, 41; xi, 9; Luc. ix, 51; x, 17; xix, 58; Joan. x, 25; xii, 15; xiv, 13, 26; xv, 16; xvi, 23, 24; xvii, 11; Cor. I, i, 15, 15; v, 4; Eph. v, 20; Col. iii, 17; Thess. II, iii, 6; *in andaurþja*, vid. *Andaurþi* sub *Faiþs*; *in augam*, in oculis, in conspectu, Me. xii, 11; Col. iii, 22; *in rikon* Luc. i, 8; *in tevai* Cor. I, xv, 25; *in þizei halþai*, in hoc dimidio, Cor. II, iii, 10; iv, 5; *in þam svaleikam*, in talibus circumstantiis, Cor. I, vii, 15; *in þamma*, in hoc, in eo, Joan. ix, 50; xv, 8; Cor. I, iv, 4; xi, 22; Cor. II, viii, 10; Skeir. VIII, c; *in þammel*, propter, ideo, Rom. viii, 5; Cor. II, ii, 12; Gal. iv, 18; Philipp. iii, 12; propter, Luc. i, 78 vid. ad h. l.; *in allamma* Cor. II, ii, 9 (*is*); iv, 8, vi, 1, vii, 5, 11; ix, 8, 11; xi, 6; Eph. v, 21; vi, 13; Philipp. iv, 12; Col. i, 10; Tim. I, iii,

11; in *allain* Col. 1, 18; in, 11; Tim. II, iv, 5, in *managjan* Cor. II, vii, 22; in *veihtai ni*, in quocumq., Cor. II, vi, 5; vii, 9; Philpp. i, 20, 25; Skeir. VII, c; e) in eum dativo etiam usurpatur, ubi respectus aliquis, seu relatio significatur, quo in casu alias ordinario accusativus vel alia praepositio occurrit, in sensu ad, in, super, *en, eis*, sic post *galanbijan* Me. 1, 15; Gal. II, 16 (*eis*); *galanbeins* Tim. I, iii, 15; *gatanan* Rom. xiv, 14; Cor. II, u, 3 (*eni e. accus.*); vii, 16; x, 1 (*eis*); Gal. v, 10; Philpp. II, 24; iii, 5; *trauain haban* Philpp. III, 3; *anunanbjan* Cor. II, xi, 21; *galeikan* Me. 1, 11; *vaita galeikan* Luc. III, 22; *venjan* Cor. I, xv, 19; sic etiam Cor. I, x, 2 in (*eis*) *mose daupida; venjan*; Gal. III, 27 in (*eis*) *xristau daupida; resuh*; Cor. I, 1, 15 in (*eis*) *namin pavlaus daupida*; coll. Cor. I, iv, 6 *ho pairhgaleikanda in (eis) mis jah apallon*; Luc. xvi, 8 *hai suvos jis avis frodazans sunum lihadis in (eis) kunja semanno sind*; Eph. 1, 5 *saragarairoh nis da samive gadedai pairh iesu in (eis) imma*; Col. 1, 20 *pairh ina gafirihon alla in (eis) imma*; in etiam aliquando f) profectum, et exitum exprimit: Rom. xiii, 4 *gufse andabais ist* (sci licet potentiam) *hus in (eis) godamma*; Cor. I, iv, 3 *mis in (eis) minnstin ist*; vii, 15 in (*en*) *gavairhja laboda uns gub*; Col. III, 15 (ubi in graeco textu *eis* adest, et in interpretatione qua loco quo legendum est) Cor. II, ix, 11 *gabijnan in (eis) allai ainfulbein*; Eph. 1, 17 *gibai ivais ahnan handgeims in uskunhja seinamma*; Col. 1, 19 *managan* (quod librarius praetermisit videtur) in (*ei*) *uskunhja gubs* (aliter hic locus ad b) pertinet); Tim. II, III, 16 *talzeims in garahlein*; g) denique in quibusdam locis causale est, ut Cor. II, ix, 13 *mihaljan gub in anfalfbein* (supra *ana*); Gal. 1, 24 in *mis mikilidetau gub*; Cor. II, viii, 20 *ibni wa; uns fairinodedai in digreiv*; ix, 14 *gurnjan dans izvan in (iez e. accus.) usfarassau anstois gubs*; Philpp. 1, 17 in (*ez*) *friapvni* (supra in e. genit.); Eph. III, 15 *ni vairhais usgrudjans in aglom mecinain faur ivais*; item post *gumarjan* Mth. xi, 6; Me. vi, 5; Luc. vii, 25; *afstauhps vison* Gal. iv, 20; *afagjan* Thess. I, III, 5; *wopjan* Cor. I, x, 15, 17; xi, 12; xii, 5, 9; Gal. vi, 13; Philpp. III, 5; Thess. II, 1, 4; *wostulja haban* Gal. xi, 4, coll. Philpp. 1, 26; *fagnon* Luc. 1, 14; x, 20; Philpp. 1, 18; *svnjnjan* Joan. v, 55.

C. Cum genitivo significat pro, propter, ob, et praecipue usurpatur I) pro graeco *dia e. accns.*: Mth. xxvii, 18 in *nephis atgebn ina*; Me. III, 9 *skip habaiþ visan in manageims*; iv, 17 *gimih vrelja in jis vaurdis*; vi, 17 *herades gaband iohanneu in harodiadins*; 26; xv, 10; Luc. v, 19; Joan. vi, 57; vii, 13; x, 19, 32; xi, 42; xii, 9, 11, 50; xv, 5, 21; Rom. xi, 28; xiii, 5; Cor. I, iv, 6, 10; vii, 5, 26; viii, 11; ix, 23; x, 25, 28; xv, 51; Cor. II, II, 10; III, 7; iv, 5, 11, 15; vii, 12; viii, 9; Gal. II, 4; Eph. II, 4; iv, 18; Philpp. 1, 15, 24; II, 30; III, 7, 8; Col. iv, 5; Thess. I, v, 13; Tim. I, v, 25; Tim. II, 1, 6, 12; Tit. 1, 13; imprimis post *faginan* Joan. xi, 15; *sildaleikjan* Me. vi, 6; *gauriþs veirþan* Me. vi, 26; Rom. xiv, 15; 2) *dia e. genit.* Cor. II, viii, 8 *qifa in þizos anparvaize usdaudeims*; Gal. v, 17 in *frapros ahmins skalkinoþ izvais*; Thess. I, III, 7 *gabraftidai sijun in iveravizos gulanbeinnis*; 3) pro *eni e. dat.*: post *gurs* Me. III, 5; *ganipnands* Me. x, 22; *afstauþnan* Me. x, 24; *sildaleikjan* Me. xi, 18; Luc. v, 9; *faginan* Cor. I, xvi, 17; Cor. II, vii, 4; Luc. xv, 7, 10; *avibud* Cor. II, ix, 15; *hozjan gub* Luc. II, 20; 4) pro *þiep e. genit.*, post *aviludon* Cor. I, x, 30; Eph. 1, 16; *hauhjan gub* Rom. xv, 9; *wopjan* Thess. II, 1, 1; et alibi etiam, ut Joan. vi, 51 *leik meun giba in þizos manasedais ihannais*; xi, 4 *so studei ist in haubeinnis gufa*; Cor. I, 1, 13; xi, 24; Cor. II, 1, 5; iii, 19; Eph. III, 1; Thess. II, 1, 5; — 5) *þepi e. genit.*: Joan. x, 33 in *godis vaurstis ni stainjan fuak*; praesertim post *hozjan gub* Luc. xiv, 37; *aviludon* Thess. I, III, 9; Thess. II, 1, 3; *infeman* Mth. ix, 36; 6) *evexev*: Mth. x, 59 *fragisteiþ saivalu seinai in meina*; Me. viii, 55; x, 29;

Luc. vi, 22; ix, 24; xvii, 55; xviii, 29; Rom. xiv, 20; Cor. II, III, 10; 7) *χάρις e. genit.*: Tit. 1, 11 *laisjan þatei ni skuld ist in faihugairneims*; Skeir. II, a; IV, d; VIII, b; 8) adde formulas: in *þis*, ideo, *τοῦτου χάρις*: Eph. III, 14; Skeir. IV, d; *innh þis (innþ—þis* Rom. xiii, 6), itaque, *dia τοῦτο*: Rom. xiii, 6; Cor. II, vii, 13; Thess. I, III, 7; Tim. II, v, 10; *evexev τοῦτο*: Me. x, 7; *dió*: Cor. II, II, 8; iv, 16; v, 9 (*dió καὶ*); vi, 17; Thess. I, v, 11; Skeir. I, a, d; II, a, b; III, d; IV, a, b; VI, e, d; *innh þis un, τορυγαδόν*; Thess. I, iv, 8; in *þizei* (in *þize* Eph. III, 13; sed in *þize* Rom. ix, 17 incorrectum est) propter quod, quia, *dió*: Rom. xv, 7; Cor. II, iv, 13; xii, 10 (ubi in interpretatione legendum est in *qua pro propter quod*); Eph. III, 13; iv, 8, 25; Thess. I, III, 1; *oð χάρις*: Luc. vii, 27; *oð evexev*: Luc. iv, 8; *di' ho aitau*: Luc. viii, 47; *evh' ev*: Luc. xix, 44; *dió to e. infin.*: Me. iv, 15; Luc. viii, 6; xvii, 5. *dióta*: Philpp. II, 26; Skeir. I, d; III, b; IV, e; VI, a, e; in *þizezei vishlais* (vel *fairaios*), propterea, *di' ho aitau*: Tim. II, 1, 6, 12; Tit. 1, 15; *dió τοῦτο*: Eph. III, 1; Tit. 1, 5; in *vis, evr' dióta*: Cor. II, xi, 11; in *þize ei*, ut, propter quod, *iva*: Tit. 1, 3; Neh. v, 18.

3). In compositione 1) cum verbis: *iaagjan, inaljanon, inbrannjan, indrobnan, inlihtjan, inmaljan, inrauhjan, insaian, insaijan, inavvan, insakan, insandjan, insvinhjan, intundjan, inuudnan, intrusajan, inragjan, ivaidan, ivandjan, ivision, ivetidan*; bi-composita: *ingalekan; anansakan; niþimsaadjan*; 2) cum substantivi: *inahci, ingardja, inkilþo, innaideins, inninjþa, insaks, innvidþa*; 3) cum adjectivi: *inabs, ingards, inkuns, invids.*

IVU, in eum enclitico *uh, vid. sub uh.*
 IXCU þis (in *h-þis*). *vid. in I. C. 8).*

INN, adverb., intus, *eis*...: Mth. ix, 25; Me. v, 40; vi, 22; xv, 43; Luc. 1, 28; iv, 13; Joan. v, 4; xvii, 16; solemniter, et ubi verbum non sequitur, cum eo compositur, *vid. inagagan, innvairpas; unatba ran, innatqaggan, innutinhan; inngaleþaa; innufstapan; niþingaleþaa.*

INNA, adverb., intus, *eis*: Cor. I, v, 12; cum verbis conjunctum graeco *ἐν*... respondet, sic *inna gagan* (*ἐνπεριπατεῖν*) Cor. II, vi, 16; *inna gameljan* (*ἐγγραφεῖν*) Cor. II, II, 3; *inna usaurhjan* (*ἐνεργεῖσθαι*) Col. 1, 29; item *innakunds*; sed in *innagaths*, pro *tan* ponitur, sicut et *anda* pro *and*.

INNANA, adverb., 1) ab intus, intus, *ἐσωθεν*: Cor. II, vii, 5; 2) intus, e. genit., *εἶσω*: Me. xv, 16 *vid. ad h. 1.*

INNAÞNO, adverb., 1) ab intus, *ἐσωθεν*: Me. 1, 21, 25; 2) intus, *ἐσωθεν*: Mth. vii, 15.

INNUA, adject., comparat., interior, *ὀἴσω*: Rom. vii, 22 (ubi *innunain* loco *innuaid* legendum est *vid. ad Col. 1, 29*); Eph. III, 16; *ὀἴσωθεν*: Cor. II, iv, 16.

INA, vide sub *Is*.

INQIS, *vid. Iggis*.

INILO, fem., causa, praetextum, *πρόρρησις*: Joan. xv, 22; Philpp. 1, 18; *ἀγορμή*: Cor. II, xi, 12.

INUH (*ina* in locis epistolarum ad Romanos et ad Corinthios nec non et Cor. II, x, 15; Tim. I, v, 21; Philcm. 14; Skeir. I, b; vet. norv. *an*, vet. sax. *ano*, vet. fr. *oni, one*, vet. sup. germ. *ano, ann*, rec. sup. germ. *ohne*; Gl. I, 285; Reith. 964), praepositio cum accusativo constructa, sine, *χωρίς*: Me. iv, 54; Luc. vi, 29; Joan. xv, 5; Rom. vii, 8, 9; x, 14; xi, 29; Cor. 1, iv, 8; Cor. II, xi, 28; Eph. II, 12; Tim. I, II, 8; v, 21; Philcm. 14; Skeir. I, b; Vilh. b; *äusv*: Mth. x, 19; *ἐκτός*: Cor. I, xv, 27; Cor. II, xv, 2; *παρετός*: Mth. v, 52; nec non ad circumscribendum a privativum; Cor. II, x, 15 *ina innuþ, ämepros*: coll. ad Rom. x, 19.

INS, *vid. sub Is*.

IUDAIA, nom. propr., decl. graec., *Ἰουδαία*: Me. 1, 5; III, 7; x, 1; Luc. 1, 5; II, 4; iii, 4; v, 17; vi, 17.

vi, 47; Joan. vii, 1, 3; xi, 7; Cor. I, i, 6; Neh. v, 14; vi, 48; Skeir. IV, b.

JUDAEA-LAND, vid. sub Land.

JUDÆIUS (Judæus Joan. xi, 45; Cor. I, ix, 20; xii, 13; Gal. iii, 28), nom. propr. masc., 'Ioudaïcos: Mth. xxvii, 11; Mc. viii, 13; xv, 2; Luc. vii, 5; Joan. iii, 25; vi, 4, 11, 52; vii, 1, 2, 8, 31, 48; ix, 22; x, 19; xi, 45; xii, 11; xviii, 35, 36; Rom. ix, 21; Cor. I, ix, 20; xii, 13; Cor. II, xi, 24; Gal. iii, 28; Thess. I, ii, 14; Neh. v, 17; vi, 47.

JUDÆIUS, adject., judaicus, 'Ioudaïkós: Tit. I, 14; Skeir. III, b.

JUDÆIVISKO, adverb., judaice, 'Ioudaïkōs: Gal. ii, 14.

JUDAIMISKON, conj. II, more judaico vivere, judaizare, 'Ioudaïzein: Gal. ii, 14.

JUDAS (Judas Joan. xii, 4; Iodas Luc. iii, 26), nom. propr. masc., 'Ioudas et 'Ioudaz: Mth. xxvii, 5; Mc. vi, 19; vi, 3; xiv, 10; Luc. i, 59; iii, 26, 30, 35; vi, 16; Joan. vi, 71; xii, 4; xiii, 26, 29; xiv, 22; xviii, 2.

JUMJO (Gr. II, 47; III, 472), fem., turba, multitudo, 'ζυγλος: Mth. viii, 1.

JUP (vet. norv. *rupp*, vet. sax., angl. *sax.*, angl., *succ.* up, vet. fr. *op*, vet. sup. germ. *uf*, dan. *hø av. op*, rec. sup. germ. *ob*, *ob. u*, *auf*; gr. *ὑπέρ*, lat. *super*; Gr. II, 49; Cf. I, 169), adverb., sursum, supra, *ἄνω*: Joan. xi, 41; verlis conjunctum respondet græc. *ἀνά...*, sic *insaiwan iup*, *ἀναβλέπεν*: Luc. xix, 5; *iup ustihun*, *ἀνάγειν*: Rom. x, 7.

JUPA, 1) supra, *ἄνω*: Gal. iv, 26; Col. iii, 1, 2; 2) sursum, *ἄνω*: Phlpp. iii, 14; Skeir. II, a.

JUPANA, de novo, de sursum, *ἄνωθεν*: Gal. iv, 9.

JUPAPRA, de supra, *ἄνωθεν*: Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 58; Joan. iii, 5, 31; xi, 11; *ἄνω*: Joan. viii, 23; Skeir. II, a; IV, c.

JUS, adject., comparat. *iuisaz*, facilis, utilis; *iuisaz risan*, meliorem esse, *διὰσπρην*: Gal. iv, 1.

JCSIA, fem., quies, *ἠσυχία*: Cor. II, vii, 13 (Thess. II, i, 7).

JUSE, nom. propr. indecl., 'Iosē: Mc. vi, 3.

IS (vet. sup. germ. *ir*, rec. sup. germ. *er*; lat. *is*; Gr. I, 785), fem., si, neut. *ita*, pronom. personale 3 pers., *is*, ea, id, ordinario *awōs*; ex. gr. masculinum: sing. nom. *is*: Mth. viii, 21; Mc. i, 8, 45; ii, 15, 25; iii, 8, 13; iv, 27, 38; v, 4; vi, 55; vii, 36; viii, 29; Luc. i, 8; ii, 25; iv, 15, 30; v, 1, 12, 16, 17; vi, 8, 20, 33; vii, 5; viii, 1, 22, 37, 42, 54; ix, 18, 29, 51; x, 1; xv, 14; xvi, 21; xvii, 11; xviii, 35, 39; xix, 37; Joan. vi, 15; vii, 10; Cor. I, xv, 25, 28; Cor. II, x, 7; Eph. v, 23; Col. i, 17, 18; Tim. I, iii, 7; genit. *is*: Mth. iii, 11; v, 35; vi, 28; viii, 3, 13, 23, 25; ix, 10, 11, 19, 20, 21; x, 25, 35, 36; xi, 29; xxiv, 41; xxvi, 65; xxvii, 19, 53, 64, etc.; dat. *imma*: Mth. v, 25, 39, 40, 41; viii, 1, 3, 4, 5, 7, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28; ix, 2, 9, 19, 27, 28, 32; x, 52; xi, 2, 11; xxvii, 11, 15, 44, 49, 42, 44, 54, 55, 64, etc.; accus. *ima*: Mth. vi, 8; vii, 21; viii, 2, 5, 7, 25, 31, 34; ix, 18, 24, 34; x, 35; xxvi, 71; xxvii, 1, 2, 3, 11, 18, 43, 48, 49, etc.; plur. nom. *eis*: Mth. ix, 32; Luc. vi, 11; ix, 36; xiv, 12; xviii, 34; Joan. xvii, 8, 19; Rom. xi, 31; Cor. II, vi, 16; x, 12; Gal. ii, 9; genit. *ize*: Mth. vi, 14, 15; vii, 16, 20; viii, 34; ix, 2, 4, 29, 35, 36; x, 29; xi, 1, etc.; dat. *im*: Mth. vi, 1, 7; vii, 12, 23; viii, 4, 20, 32; ix, 12, 15, 18, 24, 28, 30; xi, 4; xxv, 40, 45; xxvii, 17, 48, 65, etc.; accus. *iza*: Mth. vi, 26; vii, 16, 20, 29; ix, 30; x, 26; xxvii, 10, etc.; femininum, sing. nom. *si*: Luc. vi, 12; genit. *izos*: Mth. v, 24; viii, 15; ix, 25; x, 35; Mc. i, 31; v, 29; vii, 26; xiv, 9; Luc. i, 5, 41, 58; vii, 47; viii, 44, 54, 55, 56; v, 10; Joan. xi, 1, 5; xvi, 21; Cor. I, x, 26, 28; Gal. iv, 30; Tim. II, iii, 5; dat. *izai*: Mth. v, 28, 31; x, 39; Mc. v, 34, 41, 43; vi, 23, 26; vii, 27, 29; viii, 35; x, 15; xiv, 6; xvi, 11; Luc. i, 28, 29, 30, 33, 36, 38, 43, 56, 58, 61; ii, 6; vii, 12, 13; viii, 18, 53;

ix, 21; x, 9; xvi, 16; xvii, 35; xviii, 17; xiv, 45; Joan. xi, 23, 31, 33, 40; xii, 25; Rom. ix, 12; x, 5; Cor. I, vii, 13; Eph. vi, 20; Col. iv, 2; accus. *ija*: Mth. viii, 15; ix, 18; Mc. i, 30; v, 35; Luc. iv, 39; Joan. xi, 31, 33; xii, 7; plur. genit. *iza*: Joan. xi, 19; dat. *im*: Mc. xvi, 6; Eph. iv, 18; Tim. I, v, 16; accus. *ijos*: Mc. xvi, 8; Joan. xi, 19; neutrum, sing. nom. *iza*: Mc. iv, 57; genit. *is*: Mth. vii, 27; Mc. iv, 32; Joan. viii, 44; Col. ii, 22; Tim. I, i, 8; dat. *imma*: Luc. i, 66; xiv, 35; accus. *iza*: Mth. v, 29; xxvii, 59, 60; Mc. iv, 16; vi, 28, 29; ix, 36; xi, 17; xv, 46; Luc. vi, 48; viii, 16; Joan. xv, 2; Rom. vii, 29; Eph. v, 29; Col. ii, 14; iv, 17; plur. nom. *iza*: Luc. ii, 50; dat. *im*: Mc. x, 13, 16; Luc. i, 7; ii, 42, 49, 50, 51; v, 2. In nominativo etiam pro *ō, ō, tō*: Mth. viii, 32; ix, 51; xxvi, 66; xxvii, 4, 66; Mc. iii, 4; v, 31; vi, 24, 28; vii, 6, 28; viii, 5, 20, 23, 35; ix, 12, 19, 21, 32, 34; x, 3, 4, 22, 26, 36, 37, 39, 48, 50; xi, 6; xii, 3, 14, 16; xiv, 11, 46, 52, 61, 64, 68, 70, 71; xv, 2, 13, 14, 23; Luc. i, 20; iv, 40, 43; v, 33, 34; vi, 10; vii, 4, 40, 45; viii, 21, 24, 56; ix, 13, 19, 21, 43, 59; x, 27, 29; xv, 27, 29; xvi, 7; xvii, 37; xviii, 21, 23, 27, 29, 41; xix, 31; xv, 5, 11, 12, 17, 25; Joan. ix, 15, 17, 38; xviii, 7; oītos: Luc. vii, 44, 45, 46; Rom. viii, 9 vid. ad h. l.; *izēnos*: Mc. xvi, 11; Luc. xix, 4; Joan. vii, 29; viii, 42; ix, 9; xiv, 12; xvi, 8; xvii, 17, 25; Cor. I, ix, 25; Cor. II, viii, 9; Tim. II, ii, 12; in genitivo etiam pro *awōs* (alias *seins*): Mc. vii, 26; viii, 3; Thess. II, i, 10 (ceterum in his locis plures codices manuscriptorum *awōs* legunt). Aliquando etiam nominativus ut subjectum sententiae usurpatur, ubi Græcus pronom. præteritis: Mth. xi, 23 *eis vesena* (*izētan*); Mc. (vii, 36) xv, 41; Luc. i, 65; vii, 50; xiv, 14; xviii, 38; Joan. vi, 21; ix, 8, 12, 18; xi, 13; xiv, 17; xviii, 28, 31, 40; Cor. I, xvi, 12.

ISAK, nom. propr. masc., 'Iosak: Mth. viii, 11; Mc. xii, 26; Luc. iii, 34; xx, 57; Rom. ix, 7, 10; Gal. iv, 28.

ISKARIOTES (*Iskariotes* Mc. xiv, 10; *Iscariotes* Joan. xiv, 22); nom. propr., 'Iσκαριώτης: Mc. iii, 19; xiv, 10; Luc. vi, 16; Joan. vi, 71; xii, 4; xiii, 26; xiv, 22.

ISRAEL, nom. propr. masc., 'Iσραήλ: Mth. viii, 10; ix, 53; x, 23; xxvii, 19, 42; Mc. xii, 29; Luc. ii, 25, 32; iv, 25; Joan. xii, 13; Rom. ix, 27, 31; xi, 26; Cor. II, iii, 7, 13; Gal. vi, 16; Phlpp. iii, 5.

ISRAELITES (*Israelites* Rom. ix, 4), nom. propr., 'Iσραηλιτης: Rom. ix, 4; xi, 1; Cor. II, xi, 22.

ITAN (vet. norv., vet. fr. *etan*, vet. sax., angl. *s. x. etan*, vet. sup. germ. *ezan*, angl. *eat*, suec. *äta*, dan. *ede*, rec. sup. germ. *essen*, *ätzen*, gr. *ἔδειν*, lat. *edere*; Gr. II, 25; Cf. I, 524; Rehth. 717), conj. I, *at. etun*, *itans*, comedere, *ἐσθίειν*: Luc. xv, 16; xvi, 21; xvii, 27, 28.

ITH-ITAN (præf. *frat*, *fretun*), devorare, *κατασθίειν*: Cor. II, xi, 20; *καταφάγειν*: Mc. iv, 4; Luc. viii, 5; xv, 30 vid. ad h. l.

ITH-ATJAN, conj. II, enutrire, cibum distribuere, *φαμιζειν*: Cor. I, xiii, 5.

AF-ETJA, masc., esur, *φάγος*: Mth. xi, 19; Luc. vii, 34.

UZ-ETA, masc., vel *Uz eto*, neut., præsepe, præsepium, *φάτην*: Luc. ii, 7, 12, 16.

ITURALA, nom. propr., decl. græc., 'Iτρουραία: Luc. iii, 1.

IFTIMA (Gr. II, 50), adject., sequens, proximus; *iftimin daga*, proximo die, *τῆ ἑπαύροσ*: Mth. xxvii, 62; Mc. xi, 12; Joan. vi, 22; xii, 12.

IOANAN, nom. propr., 'Iωάναν: Neh. vi, 18.

IODAS, i. q. *I das*.

IOHANNA, nom. propr. fem., 'Iωάννα: Luc. viii, 3.

IOHANNA, nom. propr. masc., 'Iωαννά et 'Iωάνν: Luc. iii, 27, 30.

IOHANNES (*Iohannis* Mc. vi, 41), nom. propr. masc., Ἰωάννης : Mth. ix, 14; xi, 2, 4, 7, 11, 12, 13; Mc. 1, 9, 14, 19, 21; m, 17; v, 37; vi, 16, 17; viii, 28; ix, 2; x, 35, 41; xi, 50; Luc. iii, 2, 15; v, 10, 33; vi, 16; vii, 18, 19, 20, 22, 24, 28, 29; viii, 3, 25; ix, 9; x, 41; xx, 4; Joan. iii, 21, 25; Skeir. III, b.

K

KABALLARJA, nom. propr., docum. aet.
KAINAN, nom. propr. masc., καϊνάν : Luc. iii, 56, 37.
KADMEIEL, nom. propr. masc., καδιμῆλ : Esdr. ii, 40.

KADRON, nom. propr., κεδρών : Joan. xviii, 1.
KAISAR (voc. lat.), masc., Cæsar, καϊσαρ : Mc. xii, 14, 16, 17; Luc. ii, 1; iii, 1; xx, 25, 24, 25; Joan. xix, 12.

KAISARIA-GILD, vid. sub *Gildað*.
KAISARIA, nom. propr., καϊσαρία : Mc. viii, 27.

KALBO (vet. norv. *kalf*, vet. sax. *calf*, angl. sax. *cealf*, vet. sup. germ. *kalb*, angl. *calf*, succ., batav. *kalf*, dan. *kalv*, rec. sup. germ. *kalb*; Gr. II, 58; Gf. IV, 391), fem., calva (δάμαλις secundum Num. xix, 2) : Skeir. III, c.

KALDS (vet. norv. *kaldr*, vet. sax. *cald*, angl. sax. *ceald*, vet. fr. *kald*, vet. sup. germ. *kalt*, angl. *cold*, succ. *kall*, dan. *koltil*, batav. *kond*, rec. sup. germ. *kalt*; Gr. II, 9; Gf. IV, 381; Rehth. 856), adj., frigidus, ψυχρός : Mth. x, 42; neut. τὸ frigidum, frigus, ψύχος : Joan. xviii, 18.

KALKJU (*Kalki*?), fem., adultera, πόρνη : Luc. xv, 30.

KALKINAS-US, masc., adulterium, πορνεία : Mth. v, 32; Mc. vii, 21; Gal. v, 19; Thess. I, iv, 5.

KANANEITES, nom. propr., Κανανίτης : Mc. iii, 18.

KANNJAN, vid. sub *Kunnan*.
KAJAFJA, nom. propr. masc., Κάϊάφας : Luc. iii, 2; Joan. xviii, 13, 14, 23, 28.

KAULAUSSAUS (vel *Kaulaussaius*), nom. propr., Κολοσσαεύς : Coloss. subscr. (vid. ad Thess. II, inscript.).

KAUPATJAN (coll. angl. *cuff*, succ. *kuffa*, dan. *kjerp*; gr. ζώπτεον), conj. anomi. præt. *kaupasta*, colaphi zare, ζολαφίζεῖν : Mth. xxvi, 67; Mc. xiv, 65; Cor. I, iv, 11; Cor. II, xi, 7.

KAUPON (vet. norv. *kaupa*, vet. sax. *capon*, *ca-pau*, angl. sax. *ceapian*, vet. fr. *kapia*, vet. sup. germ. *kaufon*, angl. *cheapen*, succ. *kjõpa*, dan. *kjõbe*, batav. *koopēn*, rec. sup. germ. *kaufen*; coll. gr. κάπηλος, lat. *caupo*; Gf. IV, 372; Rehth. 859), conj. II, ἐξοτιᾶρι, πραγματευέσθαι : Luc. xix, 13.

KAURZEIN, nom. propr., χοραζῖν (Mth. xi, 21); Luc. x, 13.

KAURHAN (voc. hebr.), χορβῶν : Mc. vii, 11.

KAURBANUN (voc. hebr.), χορβανῶν : Mth. xxvii, 6.

KAURINÞO, nom. propr. fem., κόρινθος : Rom. subscr., Cor. II, 1, 1, 23.

KAURINÞAUS (Kaurinþaius Cor. II, inscr. et subscr.), nom. propr. masc., Κορίνθιος : Cor. I, subscr.; Cor. II, inscr.; vi, 11; subscr.

KAURN (vet. norv., vet. fr., vet. sup. germ., succ., dan., rec. sup. germ. *korn*, vet. sax. *curni*, angl. sax., angl. *corn*, batav. *koorn*; Gr. II, 61; III, 375; Gf. IV, 494; Rehth. 877), neut., frumentum, σίτος : Mc. iv, 28; Luc. iii, 17; xvi, 7.

KAURNO, neut., granum, granulum, κόκκος : Mc. iv, 31; Luc. xvii, 6; Joan. vi, 24.

KAURS (Gr. II, 57), adj., gravis, βαρῶς : Cor. II, x, 10.

IOREIM, nom. propr. masc., Ἰωρεῖν : Luc. iii, 29.

IORA, nom. propr. masc., Ἰωρά : Esdr. ii, 18.

IOSSES, nom. propr. masc., Ἰωσῆ : Mth. xxvii, 56; Mc. xv, 40, 47; Luc. iii, 21.

IOSEF, nom. propr. masc., Ἰωσήφ : Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 45, 45; Luc. ii, 16, 25, 24, 50, 33; Joan. vi, 42; Skeir. II, a.

KAURIFA, fem., onus, βάρος : Gal. vi, 2.

KAURJAN, conj. II, gravare, onerare, βαρεῖν : Luc. ix, 32; Cor. II, 1, 8; v, 4; Tim. I, v, 1b; βαρύνειν : Neh. v, 15; βαρῶν εἶναι : Neh. v, 18; καταβαρεῖν : Cor. II, xii, 16; ἐπιβαρεῖν : Thess. II, iii, 8; καταναρ-κῶν : Cor. II, xi, 8; xii, 13, 14.

KANA-KAURJAN, id., ἐπιβαρεῖν : Cor. II, ii, 5.

MIÞ-KAURJAN, connerare; miþ-kauriþs dauþu is, connerari morte ejus, συμμορφούμενος θανάτῳ αὐτοῦ : Philpp. iii, 10.

KAUREINS, fem., onus, βάρος : Cor. II, iv, 17.

UN-KAUREINS, non-molestia; in allaim unkaureinom ἐν παντὶ ἀβαρήs : Cor. II, xi, 9 vid. ad h. I.

KAUSJAN, vid. sub *Kiusan*.

KAPILLON (lat. *capillus*), conj. II, toadere, κείρειν : Cor. II, xi, 6.

KARA (vet. sup. germ. *chara*, angl. sax. *caru*, angl. *care*; lat. *cura*; Gr. II, 57; Gf. IV, 464, fem., cura; kar-ist (i. e. kara ist), sollicitat, cura-tenet, cum accusativo personæ et genitivo rei, μέλει : Joan. x, 13; xi, 6; simpl. *kura* Mc. iv, 38; xi, 14; wa ka ra uasis, τί πρὸς τίμαs : Mth. xxvii, 4.

UN-KARJA, adj., incurius, negligens, Mc. iv, 13 h. I; unkarja uisan, ἀμέλειν : Tim. I, iv, 11.

KARON, conj. II, sollicitari, μέλει : Cor. I, vii, 21.

GA-KARAN, conj. II, curare, ἐπιμελεῖσθαι : Tim. I, iii, 5.

KAREIAPAREIM, nom. propr. indecl., καρια-Οαρῖα : t sdr. ii, 25.

KARKARA (lat. *carcer*), fem., carcer, δεσμοτήριον : Mth. xi, 2; ψυλακή : Mth. v, 25; xxv, 39, 44; Luc. iii, 20; Joan. iii, 24; Cor. II, vi, 5; xi, 25.

KARPUS, nom. propr. masc., κάρπος : Tim. II, iv, 13.

KAS (vet. norv. *ker*, vet. sup. germ. *char*, dan. *kar*; Gr. II, 52; III, 456; Gf. IV, 463), neut., vas, σκεῦος : Mc. iii, 27; xi, 16; Luc. viii, 16; xvii, 31; Rom. ix, 21; Cor. II, iv, 7; Thess. I, iv, 4; Tim. II, ii, 20, 21; κεράμιον : Mc. xiv, 13; βάτος : Luc. xvi, 6.

KASJA, iosec., signus, κεραμεύς : Mth. xxvii, 7; Rom. ix, 21.

KATILS (vet. norv. *kati*, *ketill*, vet. sup. germ. *kezil*, angl. sax. *cytel*, vet. fr. *ketel*, angl. *kettle*, succ. *kette*, dan. *kjedel*, batav. *ketel*, rec. sup. germ. *kessel*; gr. κατόλη, lat. *catillus*; Gr. III, 457; Gf. IV, 537; Rehth. 867), masc., lebes, χάλκιον : Mc. vii, 4.

KAVTSJO (voc. lat.), fem., cautio, docum. near.
KAFAIRI, nom. propr. indecl., Χαφῖρά : Esdr. ii, 25 vid. ad h. I.

KAFARNAUM, nom. propr. indecl., καπερναούμ : Mth. viii, 5; xi, 23; Mc. i, 21; ix, 33; Luc. iv, 31; vii, 1; Joan. vi, 17, 24.

KEIAN (angl. sax. *ceunan*, vet. sax., vet. sup. germ. *kinan*, rec. sup. germ. *keimen*; Bopp 115 sq.; Gr. I, 854; IV, 26; Gf. IV, 450), conj. I, kai, kijun, kijans, germinare.

US-KEIAN, prodire, crescere, germinare, φθῆναι : Luc. viii, 6.

KEINAN, conj. III, germinare, βλαστάνειν : Mc. iv, 27.

US-KEINAN, id., φρούται : Luc. vii, 8; ἄκροφύτοι : Me. xiii, 28.

MIÞUS-KEINAN, simul enas-ci, συμπερῆσαι : Luc. viii, 7.

KEILIKN (vet. norv. galla; Gr. II, 160), neutr., 1) turpis, domus, πύργος : Me. xii, 1; Luc. xiv, 28; 2) cuniculum, ἀνάγειον : Me. xiv, 15.

KEFAS, nom. propr. masc., κεφαλῆς : Cor. I, i, 12; ix, 5, xv, 5.

KELEIKIA, nom. propr. fem., κελεία : Gal. i, 21.

KH þEL (coll. angl. sax. c lid, angl. child), fem., uterus, γαστήρ : Luc. i, 31.

IK KH þO, fem., gravis, pregnans, in utero habens, ἰσθμικός : Luc. ii, 5; συνειληγμένη : Luc. i, 36; in-kiþo várþun, concipere, συλλαμβάνειν : Luc. i, 24.

KINDINS (coll. angl. sax. cine, vet. sax. kinnio; apud Burgundinos rex vocabatur hendinos, vid. Amianus, Marcell. 22, 5; Mone, Gesch. des nord. Heidenthums, I, 165; DRA. 229, 251, 756), masc., prælectus, ἡγεμόν : Mth. xvii, 2, 11, 15, 15; Luc. xx, 20; wisan kindins, ἡγεμονεύειν : Luc. ii, 2.

KINNUS (vet. norv. kinn, angl. sax. cyn, vet. sax. vet. sup. germ. kinni, vet. fr. kin, angl. chia, dan. kind, batav. kin, rec. sup. germ. kinn; gr. γένειον, lat. gena; Gr. III, 40; Gl. IV, 450; Rehdh. 863), fem., gena, σιαγόνη : Mth. v, 59; Luc. vi, 29.

KINTUS, masc., obolus, κοδράντης : Mth. v, 26.

KIUSAN (vet. norv. kiosa, kiora, vet. sax. kiosan, coron, coston, angl. sax. ceasan, costian, vet. fr. kiosa, vet. sup. germ. chursi, kiusan, angl. choose, -u e. k sa, dan. kaare, batav. kiesen, rec. sup. germ. kie en, kuren, kostew; gr. γυέσθαι, lat. gustare; Gr. II, 22; Gl. IV, 507; Rehdh. 868), conj. i, kaus, kusun, kusans, probare, δοκιμάζειν : Cor. II, viii, 8; Gal. vi, 4.

KA-EHUSAN, id., Rom. xii, 2; Cor. I, xi, 28; xvi, 5; Eph. v, 10; Tim. I, iii, 10; part. præt. gahkusans, probatus, δόκιμος : Rom. xiv, 18; Cor. II, x, 18; xiii, 7.

ENGA-KUSANS, rejectus, reprobatas, ἀδόκιμος : Cor. II, xiii, 5, 6, 7; Tit. i, 16 vid. ad h. l.

US-KIUSAN, 1) probare, judicare, δοκιμάζειν : Thess. I, v, 21; 2) reprobare, c. dat., ἀποδοκιμάζειν : Me. viii, 54; Luc. ix, 22; xvii, 25; xx, 17; ἀθετείν : Cor. I, i, 19; 3) ejicere, ἐκβάλλειν : Luc. iv, 29; part. præt. uskusans, reprobatas, ἀδόκιμος : Cor. I, ix, 27; Tim. II, iii, 8; Tit. i, 16.

KUSTUS, masc., probatio, δοκιμῶ : Cor. II, ii, 9; viii, 2; xii, 5.

GA-KUSTS, fem., id., Cor. II, ix, 15.

KAUSJAN, conj. II, 1) probare, experiri, c. accus., δοκιμάζειν : Luc. xiv, 49; Cor. II, xiii, 5; 2) gustare, c. gen. et dat., γυέσθαι : Me. ix, 1; Luc. ix, 27; xv, 24; Joan. viii, 52; Col. ii, 41.

GA-KAUSJAN, probare, experiri, δοκιμάζειν : Cor. II, viii, 22.

*KLAHS (vet. norv. klekia, klakinn, succ. utklächa, dan. utklække), adject., natus, genius.

KIU-KLAHS, recens natus, parvulus, infans, νήπιος : Luc. x, 21; Cor. I, xiii, 11; Gal. iv, 1; Eph. iv, 14.

KIU-KLAHEI, fem., pusillanimitas : Skeir. VII, a.

KLEMAINFUS (Klaimantus Philpp. iv, 5 h. l.), nom. propr. masc., κλέμας : Philpp. iv, 5.

KLISMO, fem., cymbalum, tintinnabulum, κίμβαλον : Cor. I, xiii, 1.

KLISSJAN, conj. II, tinnire, ἀλάλζειν : Cor. I, xiii, 1.

KNIU (vet. norv. knæ, vet. sax. knio, angl. sax. cneov, vet. fr. kni, vet. sup. germ. knun, angl. knæe, succ., dan. knæ, batav. rec. sup. germ. knie; gr. γόνυ, lat. genu; Bopp 81; Gr. III, 405; Gl. IV, 575; Rehdh. 875), neutr., genu, γόνυ : Me. xv, 19; Luc. x, 8; Rom. xiv, 11; Eph. iii, 14.

KNUS-JAN, conj. II, genuflectere, γονυπετείν : Me. x, 17; knwam knussjan, id., Me. i, 40.

KNODA (Knods? angl. sax. cneo, vet. sax. cnosles, vet. sup. germ. knot; Gl. IV, 572), fem., genus, progredies, γένος : Philpp. iii, 5.

KUEIFUS (voc. lat.), masc., lectum, cubitus, κλισία : Luc. x, 11.

KUKJAN (vet. norv. koss, vet. sup. germ. kwasion, vet. sax. cus, cussian, angl. sax. cysnu, vet. fr. kos, angl. kiss, succ. kyssa, dan. kysse, batav. kus-sen, rec. sup. germ. kusset; Gl. IV, 525; Rehdh. 878), conj. II, osculari c. dat., φιλῶν : Me. xiv, 34; καταφιλεῖν : Me. xiv, 45; Lu. vii, 58; xv, 20; φίλημα δοῦναι : Luc. vii, 45.

BI-KEKJAN, osculis blandiri, osculari, καταφιλεῖν : Li. c. vii, 45.

*KUMBJAN (gr. κύπτειν, lat. cumbere), conj. II, accumbere, jacere.

ANA-KUMBAN, recumbere, ὀνακίσθαι : Mth. ix, 10; Luc. vii, 37; Joan. vi, 41; xii, 2; xiii, 25, 28; κατακίσθαι : Me. ii, 15; Luc. v, 29; Cor. I, viii, 10; συνονακίσθαι : Luc. xiv, 15; ἀνακλίνοσθαι : M. h. viii, 11; Luc. vii, 56; ἀναπίπτειν : Me. viii, 6; Luc. xiv, 10; xvii, 7; Joan. vi, 40; xi, 12; ἐπιπίπτειν : Joan. xiii, 25; gnawukjan anakumbjan, recumbere facere, c. dat., κατακλίνειν : Luc. ix, 14; gatwun anakumbjan, id., c. accus., ἀνακλίνειν : Luc. ix, 15.

ÞJAFANA KUMBJAN, accumbere cum, συνονακίσθαι : Mth. ix, 10; Me. ii, 15; vi, 22, 26; Luc. vii, 49; xiv, 10.

KUMEL, vid. sub Taleiþa.

KUNA-VEDA, vid. sub Vidan.

KUNDS, 1) vid. sub Kuni; 2) vid. sub Kunnan.

KUNI (vet. norv. kyn, vet. sax. cunni, angl. sax. cyn, vet. fr. ken, kon, vet. sup. germ. kunnii, an. i. kin, kind, succ. kōn, dan. kjøn, batav. kumne; gr γένος, lat. genus, gens; coll. kunnan; DRA. 468 Gl. IV, 458; Rehdh. 862), neutr., genus, progenies, γένος : Cor. II, xi, 26; γενεά : Mth. xi, 16; Me. viii, 42; ix, 19; Luc. i, 48; vii, 51; xi, 44, 45; xvi, 8; xvii, 25; γέννημα : Luc. iii, 7; συγγένεια : Luc. i, 61; φύλη : Luc. ii, 56; Philpp. iii, 5; ἐρημεία : Luc. i, 8. ALJA-KUNS (aljahons Eph. ii, 19), adject., alienigena, ἀλλογενής : Luc. xvii, 18; πάροικος : Eph. ii, 19; alienus, contra naturam, παρά φύσιν : Rom. xi, 24.

IN-KUNS, popularis, συμφορητικός : Thess. I, ii, 14.

SAMA KUNS, cognatus, συγγενής : Rom. ix, 3.

*KUNDS (vet. sax. ... cund), adject., cujusdam generis, modi.

AIRÞA-KUNDS, terrestris, ἐκ τῆς γῆς : Skeir. IV, c (Joan. iii, 31).

GUNA-KUNDS, masculinum genus, mas, ἄρσεν : Luc. ii, 25; Gal. iii, 28.

GODA-KUNDS, nobile genus, εὐγενής : Luc. xix, 12.

QINA KUNDS, femininum genus, femina, θῆλυς : Gal. iii, 28.

HIMINA-KUNDS, cœlestis, οὐράνιος : Luc. ii, 15; ἐπουράνιος : Cor. I, xv, 49; Eph. i, 3; ii, 6; iii, 10; vi, 12; Skeir. II, b; IV, c, d.

UFARHIMINA-KUNDS, id., ἐπουράνιος : Cor. I, xv, 48.

INNA-KUNDS, domesticus, οἰκιακός : Mth. x, 25, 56.

KUNNAN (vet. norv. kna, kanna, kanna, vet. sax. cunnan, angl. sax. cnaetan, cunnan, vet. fr. kanna, vet. sup. germ. kunnan, angl. Know, can, k u, suec. kanna, kanna, dan. kjende, kumne, batav. kunnan, rec. sup. germ. kenneu, kōnnen; gr. γινῶναι, vet. lat. gnoscere [Cæcil. ap. Diomed. I, 578]; Bopp 81, 125; Gr. II, 53; Gl. IV, 408; Rehdh. 858), conj. anoni. præs. kann, kunnan, præt. kanþa, part. kunnþs, scire, nosce, cognoscere, γινῶσκον : Mth. vii, 25; Me. iv, 11, 15; xiii, 28, 29; Luc. i, 18, 34; viii, 40; x, 22; xvi, 15; Joan. vi, 15, 32; vii, 49; viii, 43, 55; x, 14, 15, 27; xii, 6; xiv, 7, 17; xv, 18, 21; xvii, 3, 25, 26; Rom. vii, 1; Cor. I, i, 21; xiii, 19; Cor. II, ii, 4, 5; 2 v. 16, 21; viii, 9; Eph. 4, 10; v, 5; vi, 22; Philpp. iii, 10; Col. iv, 8; Tim. II, i, 18; ii, 19; iii, 1; ἐπιγινώσκων : Cor. II, xiii, 5;

αἰῶνα : Mth. xvi, 72; xvii, 65; Mc. i, 24, 34; vi, 20; x, 19; xii, 24; xiv, 71; Luc. iv, 34; xviii, 20; Joan. vi, 42. vii, 15; xxvii, 28, 29; viii, 19, 55; ix, 29; x, 4; xiv, 5; xvi, 30; Rom. vii, 7; Cor. I, vii, 16; Cor. II, v, 16; xiii, 6; Gal. iv, 8; Thess. I, v, 12; Thess. II, i, 8; iii, 7; Tim. II, iii, 15; ἐπίστασθαι : Mc. xiv, 68; γνωρίζεν : Philipp. i, 22; Skeir. I, b; III, a; V, a, d; VII, a.

GN-KUNNANDS, part., ignarus, ἀγνοῶν : Rom. x, 3; Skeir. II, b, e; IV, a; VI, b.

ANA-KUNNAN, conj. II, recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Cor. II, i, 13; iii, 2.

AT-KENNAN, cognoscere, experiri, παρίχων : Col. iv, 4.

GA-KUNNAN, 1) cognoscere, γινώσκων : Luc. viii, 47; xix, 45; Gal. iv, 9; ἐπεγνωσκῶν : Luc. I, 4; Cor. II, i, 14; 2) observare, considerare, καταμενῶναι : Mth. vi, 28; 5) recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Mc. xii, 26; 4) se submittere, subdarnari, ἵκων : Gal. ii, 5; etiam *gakunnan sik*, ὑποτάσσασθαι : Cor. I, xv, 28; 5) agnoscere, part. *gakunnands*, noscens, κατὰ συγγνώμην : Cor. I, vii, 6.

UF-KUNNAN, conj. II (prov. *kunna*), 1) nosse, scire, γινώσκων : Mc. v, 29; Luc. vii, 39; viii, 46; xix, 44; Joan. vi, 69; vii, 47, 26, 51; viii, 28, 32, 52; x, 38; xiii, 35; xiv, 9, 20, 31; xvi, 5; xvii, 7, 25; Rom. vii, 7; xi, 34; Cor. II, ii, 9; v, 16; Neh. vi, 15; 2) cognoscere, experiri, ἐπεγνωσκῶν : Mc. vi, 16, 20; Mc. ii, 8; v, 30; vi, 54; Luc. v, 22; vi, 37; Cor. I, xiii, 12; xvi, 18; Cor. II, i, 15; vi, 9; Tim. I, iv, 5.

FRA-KUNNAN, conj. anom., contemnere, ἔξουθενῶν : Mc. ix, 12; ἔξουθενῶν : Luc. xviii, 9; Rom. xiv, 3, 10; Cor. I, xvi, 11; Cor. II, x, 10; Gal. iv, 14; Thess. I, v, 2; καταφρονῶν : Mth. vi, 24; Luc. vi, 13; Cor. I, xi, 22; Tim. I, iv, 12; vi, 2; ἀθετεῖν : Joan. xii, 48; Skeir. I, d; VI, d.

KUNBS, part. ut adject., notus, γνωστός : Luc. ii, 44; Joan. xviii, 15; *kunbs vísan*, γνωρίζεσθαι : Eph. iii, 5; Philipp. iv, 6; γνωσθῆναι : Philipp. iv, 5.

UN-KUNBS, ignotus, ἀγνωσμένος : Cor. II, vi, 9; Gal. i, 22.

US-KUNBS, cogitatus; *uskunbs vísan*, φανῆναι : Mth. ix, 35; φανερωθῆναι : Cor. II, iv, 10; γινώσκεισθαι : Luc. vi, 44; ἐν παρήρησι εἶναι : Joan. vii, 4; *uskunbs vairhan*, φανῆναι : Rom. vii, 15.

SVI-KUNBS (*sviekunbs* Luc. viii, 47), notus, manifestus, φανερός : Mc. vi, 14; Luc. viii, 17; Cor. I, xiv, 25; Cor. II, iii, 5; Gal. v, 49; Tim. I, iv, 15; ἴμαρ νῆς : Rom. x, 20; πρὸς δῆλος : Tim. II, iii, 9; *svikunbs vairhan*, φανερωθῆναι : Mc. iv, 22; Cor. II, iv, 11; Col. iii, 4; *svikunbs vísan*, φανερωθῆναι : Cor. II, v, 11.

UNSVI-KUNBS, comp. *unsvikunþosa*, ignotus, oblitus : Skeir. VI, a.

SVI-KUNÞABA, adverb., manifeste, palam, παρήρησια : Mc. viii, 52; Joan. xi, 14; ῥητῶς : Tim. I, iv, 4; Skeir. II, a; VIII, b.

GASVI-KUNÞIAN, conj. II, manifestare, φανεροῦν :

Col. i, 26; Tim. II, i, 10; φανερόν ποιῶν : Mc. iii, 12; συστήσασθαι : Cor. II, x, 18; Skeir. II, a; VI, e; passiv., manifestari, videri, ἀναγινώσθαι : Luc. xiv, 11.

GA-KUNDS, fem., persuasio, πειρασμό : Gal. v, 8 vid. ad 4, 1.

GA-KUNBS, fem., manifestatio; *uf gakanþhai*, ex manifestatione, ἀρχόενος : Luc. iii, 25 h. l.

KUNÞI, neutr., cognitio, scientia, γνώσις : Luc. i, 77; Cor. I, viii, 10; xii, 2, 8; Cor. II, ii, 14; iv, 6; vi, 6; viii, 7; x, 5; xi, 6; Eph. iii, 19; Philipp. iii, 8; ἐπίγνωσις : Rom. x, 2; Col. i, 9; Skeir. I, d; IV, b; VI, b.

UN-KUNÞI, ignorantia, ἀγνοσία : Cor. I, xv, 34.

UF-KUNÞI, cognitio, scientia, ἐπίγνωσις : Eph. i, 17; iv, 13; Col. i, 10; iii, 10; Tim. I, ii, 4; Tim. II, ii, 25; iii, 7; Tit. i, 1.

ANA-KUNNAINS, fem., recitatio, lectio, ἀνάγνωσις : Cor. II, iii, 14.

KANNIAN, conj. II, notum facere, notificare, γνωρίζω : Joan. xvii, 26; Cor. I, xv, 1; Cor. II, viii, 1; Eph. i, 9; Skeir. IV, b.

GA-KANNIAN, 1) id., γνωρίζω : Luc. ii, 15; Joan. xv, 15; xvii, 26; Rom. ix, 25; Eph. iii, 3, 10; vi, 19, 21; Col. i, 27; iv, 7, 9; Skeir. IV, d; διαγνωρίζω : Luc. ii, 17; καταγγέλλω : Cor. I, xi, 20; ἀδοῦν : Col. i, 8; 2) commendare, συλλίστασθαι : Cor. II, xii, 11.

US-KANNIAN, 1) notum fa. ere, notificare, γνωρίζω : Rom. ix, 22; 2) commendare, συστήσασθαι : Cor. II, v, 12.

KUNBS, vid. sub *Kunnan*.

KUSA, nom. propr. masc., Χουζά : Luc. vii, 5.

KUSTANTEINUS, nom. propr. masc., Calend. gr. th.

KUSTUS, vid. sub *Kiustan*.

KREKS, nom. propr. masc., plur. *krekos*, Grecus, Ἕλληνας : Rom. x, 12; Cor. I, i, 22; Gal. ii, 5, iii, 28; Col. iii, 11.

KRESKUS, n. m. propr. masc., κόρησις : Tim. II, iv, 10.

KRETA, nom. propr. fem., Κρήτα : Tit. i, 5.

KRETES, nom. propr. plur., Κρήτες : Tit. i, 12.

KRIUSTAN (coll. angl. *crush*; Gr. II, 22), conj. I, *kraust*, *krustan*, *krustans*, stridere, τρίξω : Mc. ix, 48.

KRUSTS, fem., stridor, βροντός : Mth. viii, 12.

KRISPUS, nom. propr. masc., κρίστος : Cor. I, i, 14; Tim. II, iv, 10.

KROTTON (vet. sup. germ. *chrazan*, angl. *crush*, succ. *krossa*; gr. *κροτεῖν* : Gr. II, 43), conj. II, concidere, comminere.

GA-KROTTON, id., συνθῶν : Luc. xx, 18.

KYREINAIUS, nom. propr. masc., κυρηναῖος : Mc. xv, 21; Luc. ii, 2.

KONS, i. q. *kuns*, vid. sub *Kuni*.

KOSAM, nom. propr. masc., κοσάμ : Luc. iii, 28.

L

LAGGS (vet. norv. *langr*, angl. *sax.*, vet. sax. vet. sup. germ. *dan.*, vet. fr., batav., rec. sup. germ. *lang*, angl. *tong*, suec. *lang*; lat. *longus*; Cf. II, 225), adject., longus, de tempore solo usurpatum, *melis lagga*, a longo tempore (jand.ii), ἐκ χρόνου λαγῶν : Luc. viii, 27; *laggci weiltai*, longum tempus, ἐπὶ χρόνον : Luc. xviii, 4; *svi lagga sve*, tam diu quam, ἐφ' ἑσόν : Rom. xi, 15; *svi lagga weita sve*, tam diu quam, ὅσον χρόνον : Mc. iii, 19; *issa lagg mel*, quam diu, πότος χρόνος : Mc. ix, 21.

LAGGA-MODRI, vid. sub *Moids*.

LAGEI, fem., longitudo, μήκος : Eph. iii, 18.

LAGEINS, vid. sub *Lig in*.

LAGIAN, vid. sub *Ligan*.

LAZARUS (*Lazzarus* Luc. xvi, 25), nom. propr. masc., Λάζαρος : Luc. xvi, 20, 25; Joan. xi, 5, 43; xii, 1, 9, 10, 17.

LAPON (vet. norv. *Lada*, vet. sup. germ. *ladon*, vet. sax. *lathian*, *lathion*, angl. sax. *lathian*, vet. fr. *lathia*, *ladia*, *lala*, rec. sup. germ. *ladon*; Bopp 20; Cf. II, 164; Relath. 885), conj. II, vocare, advocare, καλεῖν : Mth. ix, 13; Mc. ii, 17; Luc. v, 52; Rom. ix, 11, 24; Cor. I, vii, 15, 20; x, 27; Gal. i, 6; v, 8, 15; Eph. iv, 1; Col. i, 12; iii, 15; Thess. I, ii, 12; iv, 7; v, 24; Tim. I, vi, 12; Tim. II, i, 9.

AT-LAPON, id., Eph. iv, 4.

GA-LAPON, id., καλεῖν : Cor. I, i, 24; vii, 17; xviii, 21; συγκαλεῖν : Luc. xv, 6; συνάγειν : Mth. xiv, 38,

43. Skeir. I, d; partic. præc. *galaþuþs, κλητός*: Cor. I, 1, 2.

LARONS, fem., 1) vocatio, electio, *ἐλέσις*: Rom. xi, 29; Cor. I, vii, 20; Eph. i, 18; iv, 1, 4; Philpp. iii, 14; Thess. II, 1, 11; Tim. II, 1, 9; 2) salus, *παράλησις*: Luc. ii, 25; redemptio, *λύτρωσις*: Luc. ii, 58.

LARU-LEIKO, vid. sub *Leika*.

LAIAN (vet. norv. *lā*, vet. sax., vet. sup. germ. *lahan*, angl. sax. *lean*; Gr. II, 97 [IV, 687] rejecit Grimmius infinitivum *laian*, cuius in locum subdit sive *lean*, sive *lehian*; sed ad *lailoun* eodem modo infinitive *laiian* referatur, atque *saian* et *vaian* ad *saisoun* et *vaitoun*; Quod si *lehian* propter vet. sax. et vet. sup. germ. *lahm*, ut infinitivus haberetur, quod iterum minime necessarium esse videtur, dicendum esset apud Joan. ix, 28 *lailoun* mendum esse pro *lailohun*; jam vero non supponenda sunt menda sine necessitate], conj. I, *lailo, lailoun, laiiana*, deridere, c. dat., *λαιδωρῶν*: Joan. ix, 28.

LALBA, vid. sub *Leiban*.

LALGAION (voc. græc.), *λεγάων*: Me. v, 9, 15.

LALIGON (vet. sup. germ. *lekan*, vet. sax. *Leccon*, li con, angl. sax. *liccian*, angl. *lick*, batav. *likken*, rec. sup. germ. *leken* gr. *λεγειν*, lat. *lucere*; Bopp 81; Cf. II, 163), conj. II, *lugere*.

LA-LAIKON, lambere, *ἐπιλείχων*: Luc. xvi, 21.

LAIKAN (vet. norv. *leka*, angl. sax. *lucan*, vet. sup. germ. *leih*, angl. *lay*, succ. *lacka*, dan. *leje*, rec. sup. germ. *locken*; Gr. II, 17; Cf. II, 152), conj. I, *lailaik, lailaikin, laikans*, exsultare, *σχαρῶν*: Luc. i, 41, 44; vi, 25.

LA-LAIKAN, saltare, *ἐμπαίζων*: Me. x, 34; xv, 20, 31; Luc. xiv, 29; xvii, 52; *μωκηρεῖζων*: Gal. vi, 7.

LAIKS, masc., plur. *laikos*, ludus, *χορός*: Luc. xv, 25.

LAIKTO (voc. lat.), lectio, secti legenda: Cor. I, xv, 58; Cor. II, iii, 4; v, 11; viii, 1; ix, 1; xi, 29; Gal. v, 2, 25; Eph. v, 1, 5; Philpp. i, 21; iii, 1; iv, 1; Thess. i, iii, 1; Tim. I, vi, 1; Philem. 12; ad marginem scriptum, vid. Proleg. col. 481, not. *; Castill. ad Cor. II, iii, 4.

LAIJSAN, vid. sub *Leisan*.

LAISTS (vet. norv. *leystre, lystre*, angl. sax. *last*, *laestan*, vet. sax. *lestian*, vet. sup. germ. *leistjan*, batav. *lysten*, rec. sup. germ. *leisten*; Gr. II, 46; III, 359; Cf. II, 251), masc., plur. *laisteis*, vestigium, *ἕζυς*: Cor. II, xii, 18; Skeir. II, d; V, a.

GA-LAISTA, masc., comes, succus; *galaista risan*, sequi, *στοιχεῖν*: Gal. vi, 16; *παρκαλοουθεῖν*: Tim. II, iii, 10; *galaista vairhan*, id., *καταδιδῶκεν*: Me. i, 56.

LAISTJAN, conj. II, 1) sequi, c. accus., *ἀκολουθεῖν*: Mth. viii, 19; Me. viii, 34; ix, 58; x, 21, 28, 52; xv, 44; Luc. ix, 25, 57, 59; xviii, 22, 28, 45; Joan. vi, 1; viii, 12; x, 4, 5, 27; xii, 26; xiii, 56, 57; xviii, 15; *laistjan afar* — Mth. viii, 1, 22; ix, 9; x, 38; xvii, 55; Me. i, 18; iii, 7; vi, 1; viii, 51; xiv, 54; Luc. v, 11, 27; ix, 11; *laistjan mþ* — Luc. ix, 49; 2) persequi, c. accus., *διώκειν*: Luc. xvii, 25; Rom. ix, 50, 51; xv, 19; Thess. I, v, 15; Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 22.

AFAR-LAISTJAN, sequi, c. dat., *ἀκολουθεῖν*: Mth. viii, 10; Me. x, 32; Luc. vii, 9; *παρκαλοουθεῖν*: Luc. i, 5; *ἐπακολουθεῖν*: Tim. I, v, 10.

GA-LAISTJAN, id., c. accus., *παρκαλοουθεῖν*: Tim. I, iv, 6; Tim. II, ii, 19 vid. ad h. l.; *διώκειν*: Rom. xi, 15.

UNBI-LAIÞIÞS, part. præc., investigabilis, *ἀνεξιχνίαστος*: Rom. xi, 55.

UNFAIR LAIÞIÞS, id., Eph. iii, 8.

LAIÞVEIS, nom. propr. masc., *Λαίβεις*: Me. ii, 14; Luc. iii, 21, 29; v, 27, 29.

LAIÞVEIÞS, nom. propr. masc., levita, *Λαίβιτης*: Euseb. ii, 10; Neh. vii, 1.

LAMAIB, nom. propr. masc., *Λάμαχ*: Luc. iii, 56.

LAMH (vet. norv., angl. sax., vet. sax., angl., succ. *lamb*, vet. sup. germ. *lamp*, dan., batav. *lam*, rec. sup. germ. *lamm*; Gr. III, 328; Cf. II, 213), neutr., ovis, *πρόβατον*: Mth. vii, 15; ix, 56; Luc. xv, 4, 6; Joan. x, 1, 5, 4, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 26, 27; Rom. viii, 56; Neh. v, 18; *ἀρνίον*: Luc. x, 5.

LAND (vet. norv., angl. sax., angl., succ., dan., batav., rec. sup. germ. *land*, vet. sax., vet. fr. *land*, *land*, vet. sup. germ. *lant*; Gr. III, 395; Cf. II, 252; Reith. 909), neutr., terra, regio, *χώρα*: Me. i, 5; v, 1, 10; Luc. ii, 8; iii, 1; xv, 13; xix, 12; *πατρις*: Me. vi, 1; *πίμα*: Cor. II, xi, 10; ager, *ἀγρός*: Luc. xiv, 18.

IEÐAIA LAND, nom. propr., *Ἰουδαία χώρα*: Me. i, 5.

LAUBJAN, vid. sub *Liuban*.

LAUGNJAN, vid. sub *Liugun*.

LAUDEKAIA, nom. propr. fem., *Λαοδικεία*: Col. iv, 13, 15, 16.

* **LAUDS** (Bopp 19; Gr. I, 1, 46), adject., magnus, multus?

SAMA-LAUDS, æqualis, similis, *ἴσος*: Luc. vi, 34.

SVA-LAUDS, tantus, talis, *τοσοῦτος*: Mth. viii, 10; Joan. xiv, 9; Skeir. IV, b; *svalauds svø*, quantus, qualis, *ὅσος*: Gal. iv, 1.

WE-LAUDS, quis, *πῶσος*: Cor. II, vii, 11.

LAUÐA, fem., figura, species (*μορφή*): Gal. iv, 19 vid. ad h. l.

LAU-HATJAN, vid. sub *Liuhan*.

LAUHMUNI, vid. sub *Liuhan*.

* **LAUÞS**, vid. sub *Liudan*.

LAUDJA, nom. propr. fem., *Λοίς*: Tim. II, i, 5.

LAUN (vet. norv. *laun*, angl. sax. *lean*, vet. sax., vet. sup. germ. *lon*, vet. fr. *lan*, succ. *lön*, dan. *løn*, batav. *loon*, rec. sup. germ. *lohn*; Gr. II, 48; Cf. II, 219; Reith. 884), neutr., merces, *μισθός*: Mth. vi, 4; *χῆρις*: Luc. vi, 32, 33, 34; *ὀψώνιον*: Rom. vi, 25.

SIGTS-LAUN, præmium, *βραβεῖον*: Cor. I, ix, 24; Philpp. iii, 14.

LAUNA-VARGS, vid. sub *Vargs*.

ANDA-LAUNI, neutr., pretium, *ἀντιμισθία*: Cor. II, vi, 13; *ἀνταπόδοσις*: Col. iii, 24; *ἀμοιβή*: Tim. I, v, 4.

LATS, vid. sub *L'nsan*.

LAUSJAN, vid. sub *Liusan*.

LAUFS (vet. norv. *lauf*, vet. sup. germ. *laub*, vet. sax. *lob*, vet. fr. *laf*, angl. sax., angl. *leaf*, succ. *lof*, dan. *lof*, batav. *loof*, rec. sup. germ. *laub*; coll. gr. *ὄλλων*, lat. *foli-u*; Gr. II, 49; III, 211; Cf. II, 65; Reith. 885), masc., plur. *laubos*, folium, *φῶλλον*: Me. xi, 65; xiii, 28.

LASIVS (angl. sax. *leas*; Gr. III, 611), adject., superl. *lastivasts*, infirmus, *ἀσθενής*: Cor. I, xii, 22; Cor. II, x, 10.

LATS (vet. norv. *la'r, letta*, vet. sup. germ. *laz*, angl. sax. *laet*, vet. sax. *lat*, *lettian*, vet. fr. *let, letta*, angl. *late*, succ. *lat*, dan. *lad*, batav. *lat*, rec. sup. germ. *lass*; lat. *lassus*; BIA. 508; Cf. II, 297; Reith. 894, 896), adject., piger, *ἀκηρὸς*: Rom. xii, 11; *ἀργός*: Tit. i, 12; etiam Luc. xix, 22 vid. ad h. l.

LATEI, fem., molestia, *δυσπρόν*: Philpp. iii, 1.

LATIAN, conj. II, impedire, retardare, *χρῶσιζων*; Luc. i, 21.

ANA-LATIAN, id., *ἐγκόπτειν*: Thess. I, ii, 18; *ana-latijþs vairhan*, *ἀγκυραῖσθαι*: Philpp. iv, 10.

GA-LATIAN, id., *ἐκόπτειν*: Gal. v, 7.

* **LEDS**, adject.

UN-LEDS, pauper, *πτωχός*: Mth. xi, 5; Me. xiv, 5, 7; Luc. iv, 18; vi, 20; vii, 22; xiv, 13, 21; xvi, 20, 22; xviii, 22; xv, 8; Joan. xii, 8; xiii, 29; Cor. II, vi, 10; Gal. ii, 10; *πτῶσις*: Cor. II, ix, 9.

UN-LEIÞ neutr., paupertas, *πτωχεία*: Cor. II, viii, 2, 9.

GAUN-LEIBAN, conj. II, pauperem facere; gaunted-jan *k, πτωχύνειν : Cor. II, viii, 9.

*LEIBAN (vet. norv. *leifa*, angl. sax. *lyfan*, *laf*, vet. sax. *lebian*, *lban*, vet. fr. *leva*, *lavina*, *Lova*, vet. sup. germ. *libun*, *l iban*, angl. *leave*, suec. *lemna*, dan. *levne*, rec. sup. germ. *bleiben*; gr. λεῖπειν, lat. *linguere*; Gr. II, 13; Cf. II, 47, 48; Reith. 896), conj. I, *laif*, *libun*, *libans*, superstitum esse.

LAIBA, fem., reliquiae, κατάλειμμα : Rom. ix, 27; περισσεύμα : Mc. viii, 8.

BI-LAIBAN, conj. II, relinquere, περιλείπειν : Thess. I, iv, 15.

BI-LAIBS, vid. *Bih'laifs*.

AF-LEIFAN, c. nj. III, relinquere, remanere, περιλείπειν : Thess. I, iv, 17; περισσεύειν : L. c. ix, 17; Joan. vi, 12, 13; Skeir. VII, c; μένειν : Joan. xii, 24.

LEIHITS (vet. norv. *leitr*, angl. sax. *leohit*, vet. sup. germ. *lihti*, vet. fr. *licht*, angl. *light*, suec. *lutt*, dan. *let*, b tav. *ligt*, rec. sup. germ. *leichte*; coll. lat. *levis*; Cf. II, 160; Reith. 898), masc., levitas, facilitas, εὐαφρία : Cor. II, i, 47.

*LEIFAN (vet. norv. *lifa*, vet. sup. germ. *l dan*, *leid*, angl. sax. *l dan*, *lad*, vet. sax. *lithan*, suec. *lida*, batav. *l iden*, rec. sup. germ. *gelotte*; coll. gr. εἶδειν : Gr. II, 15; Cf. II, 168), conj. I, *laif*, *lifun*, *lifans*, ire.

AF LEIFAN, I) ab're, recedere, ἀπέρχεσθαι : Mc. i, 42; Luc. v, 13; ἀποχωρεῖν : Mth. vi, 23; Luc. xx, 20 vid. ad h. l.; ἀναχωρεῖν : Mth. ix, 24; xvi, 5; Mc. iii, 7; ὑποχωρεῖν : Luc. v, 16; πορεύεσθαι : Luc. iv, 42; ἀποδραμεῖν : Luc. xv, 13; xx, 9; ἀφελθαι ἀμαθ, ἀποδραμεῖν : Mc. xii, 1; 2) relinquere, ἀρτεῖναι : Luc. v, 11.

BI-LEIFAN, linquere, relinquere, deserere, c. dat. (Luc. xv 4; Joan. xiv, 27; xvi, 2; Tim. II, iv, 15 c. accus.), ἀρτεῖναι : Luc. xvii, 31, 35; Joan. viii, 29; x, 12; xiv, 27; xvi, 28, 32; καταλείπειν : Mc. x, 7; xii, 19, 20, 21, 22; xiv, 32; Luc. v, 28; xv, 4; xv, 31; Thess. I, iii, 1; ἔγκαταλείπειν : Mth. xxvii, 46; Mc. xv, 54; Rom. ix, 29; Cor. II, iv, 9; Tim. II, iv, 10, 16; ἀπολείπειν : Tim. II, iv, 13.

GA-LIFAN, ire, ἐρχεσθαι : Joan. vii, 43; xiv, 23; ἀπέρχεσθαι : Mth. viii, 18, 21, 31, 32, 33; ix, 7; xxv, 46; xxvii, 5, 60; Mc. i, 20, 36; iii, 15; v, 17, 20, 24, 38; vi, 28; vii, 24, 30; ix, 43; x, 22; xi, 4; xii, 12; xiv, 10, 12; Luc. i, 23, 58; ii, 13; v, 23; vii, 24; viii, 51, 37, 59; ix, 12, 59; xii, 12; xvii, 23; xix, 32; Joan. v, i, 22, 66, 68; ix, 7, 41; x, 40; xi, 28, 47; xii, 19, 36; xvi, 7; xviii, 6; εἰσέρχεσθαι : Mc. i, 21, 45; ii, 1, 26; iii, 1, 27; v, 12, 13; vii, 17, 24; ix, 25, 43, 45, 47; x, 25, 24, 25; xi, 11; Luc. i, 40; iv, 38; vi, 6; vii, 1; viii, 30, 32, 35; ix, 46, 52; xvii, 27; xviii, 25; xix, 7, 45; Joan. ii, 4; xiii, 27; xviii, 1, 35; xix, 9; διέρχεσθαι : Luc. viii, 22; Cor. II, i, 16; εἰσέρχεσθαι : Mc. ii, 15; vii, 51; xiv, 68; Luc. iv, 42; xiv, 18; Rom. x, 18; Cor. II, i, 15; viii, 17; κατέρχεσθαι : Luc. iv, 51; πρὸςέρχεσθαι : Cor. II, ix, 5; ἔμβαίνειν : Mc. iv, 4; viii, 10, 13; Luc. v, 3; viii, 22, 37; ἀναβαίνειν : Joan. vii, 8, 10; καταβαίνειν : Luc. x, 50; ὑπάγειν : Luc. xvii, 14; Joan. vi, 67; vii, 14, 21; xiv, 28; ἀνάγειν : Luc. viii, 22; πορεύεσθαι : Cor. I, xvi, 4; Tim. I, i, 5; Tim. II, iv, 10; εἰσπορεύεσθαι : Mc. i, 21; vii, 19; galeifhan inn, εἰσέρχεσθαι : Mc. xv, 43; Luc. i, 28; iv, 16; εἰσπορεύεσθαι : Mc. v, 40; galeifhan ut, εἰσέρχεσθαι : Joan. xiii, 30, 31; xviii, 58.

INNGA-LEIFAN, ingredi, εἰσέρχεσθαι : Mth. vii, 13, 21; Luc. vi, 4; xviii, 24; xix, 1; Joan. iii, 5; Rom. xi, 25; etiam galeifhan inn, vid. supra.

MIÞINGA-LEIFAN, coingredi, συναεἰσέρχεσθαι : Joan. xviii, 15.

HANDAR-LEIFAN, praeterire, perire, περιέρχεσθαι : Luc. xvi, 17; xvii, 7.

ÞAIRU LEIFAN, transire, διέρχεσθαι : Luc. xviii, 25; xix, 4; κατέρχεσθαι : Luc. iv, 50; παράγειν : Mth. ix, 9; þairhleiþands, part. praes., in transitu, ἐν ποσὶ ὄν : Cor. I, xvi, 7.

BI-LEIFAN, 4) egredi, recede e, ἐξέρχεσθαι : Mth. viii, 28; ἀπέρχεσθαι : Mc. viii, 13; διέρχεσθαι : Mc. iv, 33; Joan. viii, 53; Cor. I, xvi, 5; διαπερῶν : Mc. v, 21; μεταβαίνειν : Mth. viii, 54; Joan. vii, 5; ἐδήμιον : Cor. II, v, 8; 2) praeterire, perire, περιέρχεσθαι : Mth. v, 18; Cor. II, v, 17.

ÞAR-LEIFAN, transire, διαπερῶν : Mth. ix, 4.

LEIÞUS (vet. norv. *lid*, angl. sax. *lic*, vet. sax. *lið*, *liþ*, vet. fr. *liþ*, vet. sup. germ. *liðu*; Dra. 191; Cf. II, 192; Reith. 906), masc., sicera, σικερα : Luc. i, 15.

LEIK (vet. norv., vet. fr. *lik*, vet. sax., angl. sax. *lic*, vet. sup. germ. *lih*, batav. *lijc*, suec. *lekanen*, dan. *legem*, rec. sup. germ. *leiche*; Bopp 16; Gr. III, 397; Cf. II, 407; Reith. 901), neut. 1) corpus, σῶμα : Mth. v, 29, 36; vi, 22, 25, 25; x, 28; Mc. v, 29; xiv, 8; Rom. vii, 4, 24; xii, 1, 4; Cor. I, ix, 27; x, 16, 17; xi, 24, 27; xii, 12; xiii, 5; Cor. II, iv, 10; v, 6, 8, 10; x, 10; xii, 2, 5; Gal. vi, 17; Eph. i, 25; ii, 16; iv, 4, 12; v, 28; Philipp. i, 20; iv, 7; Col. i, 18, 22, 24; ii, 17; iii, 15; Thess. i, v, 25; Skeir. I, b, d; II, a, d; III, b; IV, c; *leikis sinn*, corporalis species, σωματικῶν εἶδος : Luc. iii, 22; 2) corpus mortuum, cadaver, σῶμα : Mth. xxvii, 52, 53, 59; Mc. xv, 43, 45; Luc. xvii, 37; πτώμα : Mc. vi, 29; 3) caro, σὰρξ : Mc. x, 8; xii, 20; Luc. ii, 6; Joan. vi, 51, 52, 53, 65; viii, 15; xvii, 2; Rom. vii, 5, 18, 25; viii, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10; ix, 5; xi, 14; xiii, 14; Cor. I, v, 5, 6, 7, 28; x, 18; xv, 50; Cor. II, i, 17; iv, 11; v, 16; vii, 1, 5; x, 2, 3, 10; xii, 7; Gal. ii, 16; iii, 5; iv, 12, 25; v, 13, 16; Eph. ii, 3, 11, 15; vi, 12; Philipp. i, 22, 24; iii, 5; Col. i, 21; ii, 11, 18; Tim. I, iii, 16.

GA-LEIKA, misc., unicorporalis, σύσσωμος : Eph. iii, 6.

FLEIKENS, adject., corporalis, carnalis σωματικός : Tim. I, iv, 8; σαρκικός : Rom. vii, 14; Cor. II, i, 12; x, 4; σάρκινος : Cor. II, iii, 3; Skeir. II, b.

LIKAN (vet. norv. *lika*, angl. sax. *lician*, vet. sax. *licon*, vet. fr. *likia*, vet. sup. germ. *lichen*, angl. *like*, batav. *lijken*; coll. *Leikis*; Gr. II, 16; Cf. II, 129; Reith. 901), conj. II, placere, ἀρτίζειν : Joan. xviii, 29; Cor. I, x, 53.

GA LEIKAN, id., Mc. vi, 22; Rom. viii, 8; Col. i, 10; Thess. I, ii, 15; iv, 4; Tim. II, ii, 4; εὐδοκεῖν : Cor. I, i, 21; Cor. II, xii, 10; Col. i, 19; Thess. I, iii, 4; δοκεῖν : Luc. i, 3, *vaila galeikan*, bene placere, εὐάριστος εἶναι : Rom. xii, 4; xiv, 18; Cor. II, v, 9; Eph. v, 10; se valde oblectare (im), εὐδοκίμεναι : Mc. i, 11; εὐδοκεῖν : Luc. iii, 22; *vaila galeikaiþs*, placitus, εὐάριστος : Col. iii, 20.

GA-LEIKIÞ, neut. part. pass., bene placitum, εὐάριστον : Rom. xii, 2; εὐδοκία : Luc. x, 21.

FAURAGA-LEIKAN, proponere, προτεῖναι : Eph. i, 9.

LE KAINS, fem., beneplacitum, dilectio, εὐδοκία : Eph. i, 9, 9 h. l.; Thess. II, i, 11; πρόθεσις : Tim. II, i, 9.

LEIKEIS (*Leikis* Mc. ii, 17; v, 25; Luc. viii, 43; vet. norv. *luknari*, *lakan*, angl. sax. *laece*, vet. fr. *letza*, vet. sup. germ. *luhhi*, angl. *leech*, suec. *lakara*, dm. *läge*; DM. 608; Cf. II, 101; Reith. 890), masc., medicus, ἰατρός : Mc. ii, 17; v, 25; Luc. iv, 25; v, 31; viii, 43; Col. iv, 14.

LEIKINON (*Leikin* Luc. v, 9), conj. II, sanare, θεραπεύειν : Luc. v, 13; vi, 7; ix, 6; x, 9.

GA LEIKINON, id., Luc. viii, 2, 43.

LEIKINASSUS, masc., sabatio, ἑρπητιὰ : Luc. ix, 11.

*LEIKS (vet. norv. *likr*, angl. sax. *lic*, *lician*, vet. sax. *lic*, *licon*, vet. fr. *lik*, *hka*, vet. sup. germ. *lik*, angl. *like*, suec. *lik*, dm. *lig*, batav. *lijc*, rec. sup. germ. *gleich*; coll. *Leikan*; Bopp 17; Cf. II, 105; Reith. 901), adject., similis, conformis.

*ALJA-LEIKS, diversus.

ALJA-LEIKOS, advcb., comp., aliter, ἑτέρως : Philipp. iii, 15; ἄλλως : Tim. I, v, 25; *aljaleikos lausjan*, aliter docere, ἐτεροδιδασκαλεῖν : Tim. I, vi, 3.

AN-LEIHO, adverb., similiter, Skeir. V, 1, a.

ANPAR-LEIHO, aliter; *anpareitko laisjan*, aliter docere, *ἐτεροδιδασκαλῶν*: Tim. I, 1, 5.

GA-LEIKS, adject., similis: Me. xii, 51; Luc. vi, 47, 48, 49; vii, 31, 32; Gal. v, 21; Skeir. I, a; V, d; *παρόμοιος*: Me. vii, 8, 15; *galeiks vistin*, assimilare, *ὁμοίωζειν*: Me. xiv, 70; *galeiks vairþan*, *ἁμοιωθῆναι*: Rom. ix, 29.

GA-LEIKO, adverb., similiter, *ἴσα*: Philpp. ii, 6 h. l. I NA-LEIKS, adject., similis, Skeir. V, d.

LAÞA-LEIHO, adverb., libenter, *ἡδίστα*: Cor. II, xii, 15 vid. ad h. l.

LI DA-LEIKS, adject., iucundus, *προσφιλῆς*: Philpp. iv, 8.

NISSA-LEIKS, varius, diversus, *ποικίλος*: Me. i, 34; Luc. iv, 40; Tim. II, iii, 6; Skeir. II, d; V, b; VI, c.

SAMA-LEIKS, similis, conveniens, *ἴσος*: Me. xiv, 66, 69.

SAMA-LEIHO, adverb., similiter, *ὁμοίως*: Me. iv, 16; xv, 31; Luc. iii, 11; v, 10, 35; vi, 31; xvii, 26, 51; Joan. vi, 11; Cor. I, vii, 22; *ὡσαύτως*: Me. xii, 21; Joan. xv, 51; Cor. I, xi, 25 vid. ad h. l.; Tim. I, ii, 9; iii, 14; v, 25; *κατὰ ταῦτα*: Luc. vi, 26.

SILDA-LEIKS, adject., mirus, mirabilis, *θαυμαστός*: Me. vii, 11; Joan. iv, 50; Cor. II, xi, 14.

SVA LEIKS, talis, *τοιότος*: Mth. ix, 8; Me. iv, 55; vi, 2; vii, 8; ix, 57; xiii, 19; Luc. ix, 9; xvii, 16; Joan. ix, 16; Cor. I, v, 11; vii, 15, 24; xv, 48; xvi, 16, 18; Cor. II, ii, 6, 7; iii, 4, 12; x, 11; xi, 15; xii, 2, 5; Gal. v, 21, 25; vi, 1; Eph. v, 27; Philpp. ii, 29; Thess. II, iii, 12; Skeir. I, b; V, c; *ταλικούτος*: Cor. II, i, 10; *Scaleiks sve*, qualis, *οἴος*: Cor. I, xii, 20.

VAIRA-LEIHO, adverb., virilis; *vairaleitko tanjan*, viriliter agere, *facere, ἀδράξασθαι*: Cor. I, xvi, 13.

WI-LEIKS (*Weleiks* Luc. i, 29), adject., qualis, *ποιός*: Me. iv, 30; Joan. xii, 23; xviii, 52; *ποταπός*: Mth. viii, 27; Luc. i, 29; vii, 59; *παίλιος*: Gal. vi, 11; τίς: Cor. iv, 15; Eph. i, 18; iii, 9; *ὡσός*: Cor. I, xv, 48; Cor. II, x, 11; Tim. II, iii, 11; *ὁπόσιός*: Gal. ii, 6.

ANPAR-LEIKEI, fcm., diversitas, Skeir. V, c; VI, b.

GA-LEIKI, neutr., similitudo, *ὁμοίωμα*: Rom. viii, 5; Philpp. ii, 7.

MAN-LEIKA (*Mannleika* Cor. I, xv, 49 vid. ad h. l.), masc., effigies, *εἰκών*: Me. xii, 16; Luc. xv, 21; Cor. I, xv, 49.

SILDA-LEIS, neutr., admiratio, stupor, *ὄραμος*: Luc. v, 9.

SILDA-LEIÞAN, conj. II, 1) mirari, *θαυμάζειν*: Mth. viii, 10, 27; ix, 8, 35; xxvii, 44; Me. v, 20; vi, 6; xii, 17; xv, 5, 44; Luc. i, 21, 63; ii, 18, 55; iv, 22; viii, 25; ix, 43; xx, 26; Joan. vii, 15, 21; Gal. i, 6; *θαμβεῖσθαι*: Me. i, 27 h. l.; x, 52; *ἐκπλήττεσθαι*: Me. vi, 2; vii, 37; xi, 18; Luc. ii, 48; iv, 32; Skeir. VIII, b; 2) mirari, e. accens., *θαυμάζειν*: Luc. vi, 9.

GA-LEIKON, conj. II, 1) assimilare, *ὁμοιοῦν*: Mth. xxvii, 4; Me. iv, 59; Luc. vii, 31; 2) similiter agere, facere, imitari, *ὁμοίως ποιεῖν*: Skeir. I, d; V, a (Joan. v, 19), b; *ὁμοιοῦσθαι*: Mth. vi, 8; *μιμῆσθαι*: Thess. II, iii, 7, 9; *hinc galeikonds*, part. præst., imitator, *μιμητής*: Cor. I, xi, 4; Eph. v, 1; Thess. I, ii, 14; 5) *galeikon sik*, se conformare, *ὁμοιοποιεῖσθαι*: Rom. xii, 2.

GA-LEIKON SIK, se conformare, *μετασχηματίζεσθαι*: Cor. II, xi, 15, 14, 15.

ÞATHIGA-ÞEIKON, transferri, permutari, *μετασχηματίζεσθαι*: Cor. I, iv, 6.

INGA-LEIKON, transformari, *μεταμορφοῦν*: Cor. II, iii, 18.

MIÞGA-LEIKON, comitari, part. *miþgaleikonds*, *εὐμιμητός*: Philpp. iii, 17.

ALJA-LEIKOÞS, part. præst., aliter figuratus, *ἀλλοηγορούμενος*: Gal. iv, 24 vid. ad h. l.

LEIN (vet. norv., vet. sup. germ., angl. sax., vet. sax., dan. *lin*, vet. fr. *lunen*, angl. *lin*, *luna*, succ. *linn*, batav. *lijn*, rec. sup. germ. *leinn*; gr. *λίον*, *lin*,

linum; Gr. II, 218; Reith. 902), neutr., limum, *σινδών*: Me. xiv, 51, 52; xv, 46.

LEISAN (vet. norv. *laera*, *lesari*, angl. sax. *laerrun*, *leornan*, vet. sax. *le.ian*, vet. fr. *lera*, *lerna*, vet. sup. germ. *leran*, *lirnen*, angl. *learn*, *lore*, succ. *lāra*, dan. *lære*, rec. sup. germ. *lehren*, *leruen*, coll. *lesen*; Gr. II, 46; Gr. II, 254; Reith. 893), conj. I, *lais*, *lisun*, *lisuns*, scire, discere; præst. *lais*, scio, novi, *σῶδα*: Philpp. iv, 12.

LEIÞA LEI EI, fem., beneficium, *φάρμακον*: Gal. v, 20.

LAISJAN, conj. II, docere, *διδάσκειν*: Mth. v, 19; vii, 29; ix, 35; xi, 1; Me. i, 21, 22; ii, 15; iv, 1, 2; vi, 2, 6; vii, 7; viii, 31; ix, 51; x, 1; xi, 17; xii, 14, 35; xiv, 49; Luc. iv, 15, 31; v, 5, 17; vi, 6; xix, 47; xx, 1, 21; Joan. vi, 59; vii, 14, 28, 53; viii, 20, 28; ix, 31; xiv, 26; xviii, 26; Gal. i, 28; iii, 16; Tim. I, ii, 12; iv, 11; v, 2; Tim. II, ii, 2; Skeir. III, d; IV, a; V, d; *κατηχῆν*: Gal. vii, 6; *laisjan sik*, seipsum docere, discere, *μαθάνειν*: Tim. II, iii, 7; *anþarleitko vel algateikos laisjan*, aliter docere, *ἐτεροδιδασκαλῶν*: Tim. I, i, 5; vi, 5; *laisiþs*, part. præst., doctus, *διδασκός*: Joan. vi, 45.

GA-LAISJAN, 1) docere; *διδάσκων*: Tim. I, ii, 12; 2) instituere, *κατηχῆν*: Luc. i, 4; *galaitsjan sik*, discere, *μαθάνειν*: Philpp. iv, 9, 11; Tim. I, ii, 11; v, 4, 15; Tim. II, iii, 7, 14; Skeir. V, a.

US-LAISJAN, docere, *διδάσκων*: Eph. iv, 21, *at gniþa uslaisiþs*, *θεοδιδάκτος*: Thess. I, iv, 9.

UNES-LAISJ S, part. præst., indoctus, non edoctus, *μη μαθητικός*: Joan. vii, 15.

LAISEIS, adject., aptus ad docendum, *διδασκός*: Tim. I, iii, 2; Tim. II, ii, 24.

LAISEIS, fem., doctrina, *διδασχῆ*: Mth. vii, 28; Me. i, 22, 27; iv, 2; vi, 18; xii, 28; Luc. iv, 52; Joan. vii, 16, 17; xviii, 19; Cor. I, xiv, 26; Tim. II, iv, 2; Tit. i, 9; *διδασκαλία*: Me. vii, 7; Rom. xv, 4; Col. ii, 22; Tim. I, i, 18; iv, 6, 15, 16; v, 17; vi, 4, 5; Tim. II, iii, 10, 16; iv, 5; Skeir. I, c; IV, b; VII, b.

LAISAREIS, masc., magister, *διδασκαλο*: Mth. viii, 19; ix, 11; x, 24, 25; Me. iv, 58; v, 55; ix, 17, 58; x, 17, 26, 35; xii, 14, 19, 32; xiv, 11; Luc. ii, 46; iii, 12; vi, 46; vii, 40; viii, 49; ix, 58; x, 25; xviii, 18; xix, 59; xx, 21, 28, 59; Joan. xi, 28; xiii, 15, 14; Eph. iv, 11; Tim. I, ii, 7; Tim. II, i, 11; iv, 5; Skeir. I, d; II, b; VII, a.

VITODA-LAISAREIS, legisperitus, *νομοδιδάσκωλος*: Luc. v, 17; Tim. I, i, 7.

LISTS (vet. norv., angl. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan., batav., rec. sup. germ. *list*, vet. sax. *list*, *lisi*; Gr. II, 262; Gr. II, 282; Reith. 935), fem., dolus, *μεθοδεία*: Eph. vi, 11.

LITREIS, adject., astutus, *πανούργος*: Cor. II, xii, 16; Eph. iv, 14 vid. ad h. l.

LEITAN, i. q. *Letan*.

LEITHS (vet. norv. *liitil*, angl. sax. *lytel*, vet. sax. *luttit*, vet. sup. germ. *luzil*, vet. fr. *litik*, *littech*, angl. *litte*, suec. *litén*, dan. *litén*, batav. *luen*; Gr. III, 611; Gr. II, 517; Reith. 907), adject., comp. *minniza*, superl. *minnisis*, vili. sub *Mins*; parvus, cuitus, minor, *μικρός*: Mth. xxv, 45; Me. iv, 42; xiv, 70; Luc. xvi, 10; xiv, 5, 17; Joan. vii, 33; xii, 55; xiii, 55; xiv, 19; xvi, 16; Cor. I, v, 6; Cor. II, xi, 1, 16; Gal. v, 9; Skeir. IV, b; VI, a; *ἐλάχιστος*: Luc. xvi, 10; xiv, 17; *λίγος*: Me. i, 19; Luc. v, 5; vii, 47; Cor. II, viii, 13; Eph. iii, 5; Tim. I, v, 23; *βραχύς*: Joan. vi, 7; *leitit galaubjanans*, *modice fidei, εὐλαβιστός*: Mth. vi, 50; Tim. vi, 26.

LEIVAN, i. q. *Levjan*, vid. sub *Lev*.

LEIVAN (vet. norv. *lia*, *leigja*, vet. sax., vet. sup. germ. *livan*, angl. sax. *lihan*, *luenan*, vet. fr. *leina*, *lia*, angl. *lend*, *loan*, suec. *läma*, dan. *luane*, rec. sup. germ. *leim*, *leihen*; Gr. II, 17; Gr. II, 122; Reith. 892, 897), conj. I, *laiv*, *laivun*, *laivans*, mutuari, *δανείζειν*: Mth. v, 42; Luc. vi, 51, 55.

LEKEIS, i. q. *Leikers*.

LETAN (*Letan* Mth. ix, 6; Mc. xv, 9; Luc. ii, 29; v, 20; xvi, 18; vet. norv. *lata*, angl. sax. *letian*, vet. sax. *letian*, vet. fr. *lata*, vet. sup. germ. *letan*, angl. *let*, suec. *lata*, dan. *lade*, batav. *laten*, rec. sup. germ. *lassen*; Cf. II, 299; Reith. 895), conj. I, *lailot*, *lailotun*, *letans*, *linguere*, *deserere*, *ἀρτεναι*: Mth. viii, 22; xxvii, 49; Mc. v, 19; vii, 27; x, 14, xi, 6, 16; xiv, 6, 50; xv, 56, 57; Luc. vi, 42; ix, 60; xviii, 16; x, 44; Joan. xi, 44; xii, 7; xiv, 18; xviii, 8; *εἶν*: Luc. iv, 34, 41.

AF-LETAN, 1) relinquere, *ἀρτεναι*: Mth. v, 24; viii, 45; Mc. i, 18, 20, 51; vii, 8; x, 28, 29; xii, 12; xiv, 50; Luc. iv, 30; xviii, 28, 29; 2) perdere, *deserere*, *ἀπολύειν*: Mth. v, 51, 52; Mc. x, 4, 11, 12; Luc. xvi, 18; *ἀρτεναι*: Mth. xxvii, 50; Mc. iv, 50; Cor. i, vii, 12, 13; 3) relinquere, *ἀρτεναι*: Mth. v, 40; 4) sinere, *permittere*, *ἀρτεναι*: Mth. vi, 12, 14, 15; ix, 2, 5, 6; Mc. ii, v, 7, 10; iii, 28; iv, 12; xi, 25, 26; Luc. v, 20, 21, 23, 24; vii, 47, 48, 49.

US-LETAN, *excludere*, *ἐκδιώκειν*: Gal. iv, 17.

FRA-LETAN, 1) relinquere, *deserere*, *ἀπολύειν*: Mth. xxvii, 15; Mc. viii, 3, 9; v, 6, 9, 11, 15; Luc. ii, 29; vi, 37; viii, 58; ix, 12; Joan. xviii, 39; xix, 10; *εἶν*: Mc. i, 24; *ἀποστελέειν*: Luc. iv, 19; *ἀρτεναι*: Cor. i, vii, 11; Skeir. IV, b; 2) relinquere, *ἀρτεναι*: Eph. vi, 9; 3) *permittere*, *ἀρτεναι*: Mc. i, 14; v, 57; vii, 12; Luc. viii, 51; *ἐπιτρέπειν*: Cor. i, xvi, 7; 4) sinere, *ἀρτεναι*: Luc. vi, 47; xvii, 3, 4; 5) *demittere*, *χαλάειν*: Mc. ii, 4 h. 1.

AND-LETAN, *solvi*, *ἀνέλκειν*: Philipp. i, 23.

AF-LET, *neutr.*, *remissio*, *ἄφρασις*: Luc. i, 77; Skeir. III, c.

FRA-LET, *remissio*, *ἄφρασις*: Mc. iii, 29; Luc. iii, 5; iv, 19; Eph. i, 7; Col. i, 11.

FRA-LETS, *adject.*, *inanimatus*, *ἀπειθέταρος*: Cor. i, vii, 22.

LEY (angl. sax. *leva*, vet. sup. germ. *lawjan*; Cf. II, 294), *neutr.*, *occasio*, *ἀγοράμη*: Rom. vii, 8, 11; Cor. ii, v, 12; Gal. v, 15.

LEVJAN (*Leijan* Joan. vi, 64), conj. II, *tradere*, *παροδιδόναι*: Mc. xiv, 42, 44; Joan. xviii, 5.

GA-LEVJAN, 1) *tradere*, *παρέχειν*: Luc. vi, 29; 2) *tradere*, *παροδιδόναι*: Mth. xxvii, 3, 4; Mc. iii, 19; xiv, 10, 11, 41; Joan. vi, 64; xii, 4; xiii, 21; xviii, 2; Cor. i, xi, 23; hinc *galevjands*, *part. pres.*, *traditor*, *προδότης*: Luc. vi, 16.

FRA-LEVJAN, *tradere*; *part. pres.*, *fratevjands*, *proditor*, *προδότης*: Tim. ii, iii, 4.

LIBAN (vet. norv. *lif*, *lifa*, angl. sax. *lif*, *lifan*, vet. sax. *lih*, *libbian*, vet. fr. *lif*, *libba*, *liva*, vet. sup. germ. *leben*, angl. *live*, suec. *leva*, dan. *leve*, batav. *leven*, rec. sup. germ. *leben*; Gr. II, 13; Cf. II, 40; Reith. 898), conj. II, *vivere*, *ζῆν*: Mth. ix, 18; xxvii, 63; Mc. v, 25; xvi, 11; Luc. vi, 36; iv, 4; x, 28; xv, 15; xx, 58; Joan. vi, 51, 57, 69; vii, 58; xi, 25, 26; xiv, 19; Rom. vii, i, 2, 5, 9; ix, 26; x, 5; xiv, 11; Cor. ii, i, 8; iii, 5; iv, 11; v, 15; vi, 9, 16; xiii, 4; Gal. ii, 44, 19, 20; v, 25; Philipp. i, 21, 22; Col. iii, 7; Thess. i, iii, 8; iv, 13, 17; v, 10; Tim. i, iii, 15; iv, 10; v, 6; Tim. ii, iii, 12; *liban taujan*, *vivificare*, *ζωοποιεῖν*: Joan. vi, 63; *liban gataujan*, *id.*: Joan. v, 21; *samana liban*, *unanimiter vivere*, *σὺζῆν*: Cor. ii, vii, 5.

MF-LIBAN, *convivere*, *σὺζῆν*: Tim. ii, ii, 11.

LIBAINS, *ferm.*, *vita*, *ζωή*: Mth. vi, 14; xxv, 46; Mc. ix, 45, 45; x, 17, 50; Luc. x, 25; xviii, 18, 50; Joan. vi, 27, 55, 55, 40, 47, 48, 51, 55, 54, 63, 68; viii, 12; x, 10, 28; xi, 25; xii, 25; xiv, 6; xvii, 2, 5; Rom. vi, 23; vii, 10; viii, 2, 6; xi, 15; Cor. i, xv, 19; Cor. ii, ii, 16; iv, 11, 12; v, 4; Gal. vi, 8; Eph. iv, 18; Philipp. i, 20; iv, 3; Col. iii, 5; Tim. i, i, 16; iv, 8; vi, 12; Tim. ii, i, 1, 10; Tit. i, 2; *βίος*: Mc. iv, 19; Luc. viii, 14.

LIFAN (vet. norv. *liggia*, *leggja*, vet. sax. *ligan*, *legian*, *lagian*, angl. sax. *liegan*, *tegan*, vet. fr. *liga*, *lega*, vet. sup. germ. *ligan*, *legjan*, angl. *ly*, *lay*, suec. *ligga*, *lagga*, dan. *ligge*, *layge*, batav. *liggen*,

leggen, rec. sup. germ. *liegen*, *ligen*; gr. *λέγσθαι*, lat. *legere*, *lectus*; Gr. II, 27; Cf. II, 81; Reith. 888-900), conj. I, *laq*, *legun*, *ligans*, *jacere*, *κείσθαι*: Luc. ii, 16, 54; iii, 9; Cor. ii, iii, 15; *κατακείσθαι*: Mc. i, 50; ii, 4; Luc. v, 25; *ἀνακείσθαι*: Mc. v, 40; Skeir. III, d; *βεβλήσθαι*: Mth. viii, 6, 14; ix, 2; Mc. vii, 50; *κατακείσθαι*: Mth. xxvii, 52.

AT-LIGAN, *adjacere*, *παρακείσθαι*: Rom. vii, 18.

UF-LIGAN, *subjacere*, *deficere*, *ἐκλύεσθαι*: Mc. viii, 5, *ἐκλίπεσθαι*: Luc. xvi, 9.

LIGRS, *masc.*, 1) *lectus*, *cubile*, *κλίνη*: Mth. ix, 2, 6; Mc. iv, 21; vii, 50; Luc. v, 18; viii, 16; xviii, 54; 2) *conubitus*, *κοίτη*: Rom. xii, 15.

GA-LIGRI, *ferm.*, *conubitus*, *κοίτη*: Rom. ix, 10.

LIGJAN, conj. II, *jacere*, *ponere*, *τιθέναι*: Mc. vi, 56; x, 16; xv, 19; Luc. ix, 44; xix, 21; Joan. x, 11; xi, 34; xiii, 37; xv, 15; Cor. i, xvi, 2; Cor. ii, iii, 15; v, 19; *ἐπιτιθέναι*: Mc. vii, 52; Tim. i, v, 22; *ἐπιβάλλειν*: Mth. ix, 16; Luc. v, 36; *βάλλειν*: Mth. x, 34; xxvii, 6; Mc. vii, 53; Joan. xviii, 11; *la-jan ana* —, *superponere*, *περιτιθέναι*: Mth. xxvii, 48; *ἐπιτιθέναι*: Mc. v, 25.

ANA-LIGJAN, *imponere*, *superponere*, *ἐπιτιθέναι*: Luc. iv, 40; x, 50.

AT-LAGJAN, 1) *jacere*, *ponere*, *βάλλειν*: Mth. vii, 19; 2) *ponere*, *imponere*, *ἐπιτιθέναι*: Mth. ix, 18; Mc. viii, 25; *περιτιθέναι*: Mc. xv, 17; 3) *deponere* (*pecuniam*), *δοῦναι*: Luc. ix, 23. *Atlagjan saw*, *prononere*, *κατατιθέναι*: Mc. viii, 6.

AF-LAGJAN, *deponere*, *τιθέναι*: Joan. x, 18; *ἀποτιθέναι*: Eph. iv, 22, 25; Col. iii, 8; *καταργεῖν*: Cor. i, xiii, 11.

GA-LAGJAN, 1) *ponere*, *τιθέναι*: Mth. xxvii, 60; Mc. vi, 29; xi, 56; xv, 47; xvi, 6; Luc. i, 66; v, 18; xix, 20; xx, 45; Rom. ix, 33; Cor. i, xv, 25; *περιτιθέναι*: Mc. xv, 36; *κατατιθέναι*: Mc. xv, 46; *κλίνειν*: Luc. ix, 58; *ἀνακλίνειν*: Luc. ii, 7; *passiv.* *jacere*, *poni*, *κείσθαι*: Luc. ii, 12; *ἀποκείσθαι*: Luc. xix, 20; Tim. ii, iv, 8; *περικείσθαι*: Mc. ix, 42; 2) *jacere*, *βάλλειν*: Mth. v, 21; vi, 50; Luc. iii, 9; Joan. 5, 24; xv, 6; 3) *ponere*, *imponere*, *ἐπιτιθέναι*: Mc. vi, 5; viii, 25; Joan. ix, 15; xiv, 2; *ἐπιβάλλειν*: Mc. xi, 7.

FS-LAGJAN, *ponere*, *ἐπιτιθέναι*: Luc. xv, 5; *imponere* (*manum in aliquem*), *ἐπιβάλλειν*: Mc. xiv, 46; Luc. ix, 62; xx, 19; Joan. vii, 50, 54.

UFAR-LAGJAN, *imponere*; *pass.*, *imponi*, *incumbere*, *ἐπικείσθαι*: Joan. ii, 58.

FAUR-LAGJAN, *prononere*, *κατατιθέναι*: Luc. ix, 10; x, 8; Cor. i, x, 27.

LAGEINS (vet. norv. *laq*, *lög*, angl. sax. *laq*, vet. sax. *laq*, *lagu*, vet. fr. *laga*; Reith. 883 sq.), *impositio*, *ἐπιθεσις*: Tim. ii, i, 6 vid. ad. h. 1.

ANA-LAGEINS, *impositio*, *ἐπιθεσις*: Tim. i, iv, 14; Tim. ii, i, 6.

AF-LAGEINS, *remissio*, *ἄφρασις*: Mc. i, 4.

† BI-LAGEINS, *lex*, *Jornand. p. 93 ed. Lindbr.* «*Diceneus physicam tradens naturaliter proprius legibus vivere (Gothas) fecit, quas usque nunc conscriptas bilagines (ita enim loco corrupti bellagines legendum) nuncupant.*» Vid. gramm. col. 888.

FAUR LAGEINS, *propositio*, *πρόθεσις*: Mc. ii, 26; Luc. vi, 4.

? LIGINON, Cor. ii, ii, 11 vid. ad. h. 1.

LIFUS (vet. norv. *lifr*, angl. sax. *lif*, vet. sax. *lih*, vet. fr. *lih*, *leih*, vet. sup. germ. *lid*, suec. *led*, dan., batav. *lid*, rec. sup. germ. *ghed*; coll. *Leifan*; Gr. II, 15; III, 598; Cf. II, 188; Reith. 905), *masc. membrum*, *μέλος*: Mth. v, 29; Rom. vii, 5, 25; xii, 4; Cor. i, xii, 12, 14, 18, 19; 20, 22; Eph. iv, 25; Col. iii, 5.

FS-LIFA, *masc.*, *paralyticus*, *παραλυτικός*: Mth. viii, 6; ix, 2, 6; Mc. ii, 3, 4, 5, 9, 10; Luc. v, 20, 24; *παραλυμένος*: Luc. v, 18 (21).

LIMA (voc. hebr.), *λαμά*: Mth. xxvii, 46; Mc. xv, 34.

* LINNAN (vet. norv. *linna*, angl. sax. *binna*

vet. sup. germ. *lunna*; Cf. II, 218), conj. I, *lun*, *lunna*, *lunna*, *cedere*.

AF-LINNAN, cessare, discedere, ἀποχωρεῖν: Luc. IX, 39 vid. ad h. l.

* LIUBAN (vet. norv. *liuf*, angl. sax. *loof*, *luſan*, vet. sax. *lof*, *lof*, *qilobhan*, vet. fr. *liof*, *lof*, vet. sup. germ. *hub*, angl. *lof*, *love*, succ. *lufſig* batav. *lof*, rec. sup. germ. *lieb*; Gr. II, 49; Cf. II, 51; Rehd. 897), conj. I, *loof*, *luban*, *lubans*; dilectum esse.

LUBS, adject., dilectus, ἀγαπητός: Me. I, 11; IV, 7; VII, 6; Luc. IX, 22; IV, 33; XX, 13; Rom. XI, 28; XII, 19; Cor. I, XV, 58; Cor. II, VII, 1; XII, 19; Eph. V, 1; VI, 21; Philpp. IV, 1; Col. I, 7; IV, 7, 9, 11; Tim. I, VI, 2; Tim. II, I, 2; Philem. 16; ἀγαπητός: Rom. IX, 25; Eph. I, 6.

UN-LUBS, non dilectus, οὐκ ἀγαπητός: Rom. IX, 25.

LUORA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

LAUBIAN (vet. norv. *leifa*, angl. sax. *lyfan*, vet. fr. *lera*, vet. sup. germ. *laubjan*, angl. *leave*, *believe*, dan. *lov*, *love*, batav. *gelooven*, rec. sup. germ. *gluuben*, *erlauben*; Cf. II, 66, rehd. 885, 897), conj. II, credere, πιστεύειν: Rom. IX, 33 vid. ad h. l.

GA-LAUBJAN, I) id., e. dat.: Mth. XXVII, 42; Me. XI, 51; Luc. I, 20; XVI, 11; XX, 5; Joan. I, 58, 46, 47; VI, 29, 50; VII, 5, 51, 48; VIII, 51, 45, 46; X, 57, 58; XI, 57; XIV, 12; Rom. X, 14, 16; Gal. II, 6; Euh. I, 13; Philpp. I, 29; Tim. I, I, 16; Tim. II, I, 12; Skeir. VI, a; VIII, c, d; cum da Me. IX, 42; Joan. VI, 35, 40, 47; VII, 58, 59; IX, 55, 56; X, 42; XI, 26; XII, 56; XVII, 20; Rom. X, 10, 11; cum in Me. I, 15; Gal. II, 16; cum accusativo Me. XI, 23; Cor. I, XII, 7; pass. Rom. X, 9; Tim. I, III, 16; absol. Mth. VIII, 13; IX, 28; Me. IV, 21; V, 56; IX, 25; XI, 24; XII, 21; XV, 32; Luc. I, 45; VII, 12, 15, 50; Joan. VI, 56, 64, 69; IX, 18, 58; X, 25, 58; XI, 13; XVI, 50; Rom. X, 4, 9, 14; XII, 11; XIV, 2; Cor. I, I, 21; XIV, 22; XV, 2, 11; Cor. II, IV, 13; Eph. I, 19; Thess. I, II, 15; IV, 14; Thess. II, I, 10; Skeir. V, d; triagaba *galaubjan*, credere fortiter, persuasum habere, πεποιθῆσαι: Luc. XX, 6; *ni galaubjan*, non credere, ἀπιστεῖν: Me. XVI, 11; Tim. II, II, 13; ἀπειθεῖν: Rom. XI, 30, 31; 2) credere, πιστεύειν: Luc. XVI, 11.

GA-LAUBJANDS, par. pres., credens, fidelis, πιστός: Cor. II, VI, 13; Tim. I, I, 12; IV, 5, 10, 12; VI, 2; *teitil galaubjands*, modica fidei, ἀερόπιστος: Mth. VI, 50; VII, 26.

UNGA-LAUBJANDS, incredulus, infidelis, ἀπίστος: Me. IX, 19; Luc. IX, 41; Cor. I, VII, 12, 15, 11, 35; X, 27, 29; XIV, 22, 25, 24; Cor. II, IV, 4; VI, 14, 15; Tim. I, V, 8; Tit. I, 15; ἀπειθῶν: Rom. X, 21; ἀπειθῶς: Tit. I, 16; Skeir. V, b; VI, c.

US-LAUBJAN, concedere, permittere, ἐπιτρέπειν: Mth. VIII, 21, 51; Me. V, 15; X, 4; Luc. VIII, 52; IX, 50; Tim. I, II, 12; Skeir. VIII, a; κλυεῖν: Mth. XXVII, 38.

GA-LAUBJINS, adject., fidelis, πιστός: Tit. I, 6.

GA-LAUBJINS, fem., fides, πίστις: Mth. VIII, 10, IV, 2, 22, 29; Me. II, 5; IV, 4; V, 31; X, 52; XI, 22; Luc. V, 10; VII, 3, 59; VIII, 25, 48; XVII, 5, 6, 19; XVIII, 8, 42; Rom. IV, 50, 52; V, 6, 8, 17; XI, 20; XII, 5; XIV, 1; Cor. I, III, 2; XV, 14, 17; XVI, 15; Cor. II, I, 24; IV, 15; V, 7; VII, 7; X, 15; XII, 5; Gal. I, 23; II, 16, 20; III, 2; V, 8, 6, 22; VI, 10; Eph. I, 15; II, 8; III, 12, 17; IV, 5, 17, 29; V, 16, 23; Philpp. I, 25, 27; II, 9; Col. I, 25; Thess. I, III, 2, 5, 6, 10; V, 8; Thess. II, I, 3, 4, 11; III, 2; Tim. I, I, 2, 4, 14, 19; II, 7, 15; III, 9, 13; IV, I, 6, 12; V, 8; VI, 10, 11, 12; Tim. II, I, 5, 15, 18, 22; III, 10, 15; IV, 7; Tit. I, 4, 4; Skeir. II, a, c.

UNGA-LAUBJINS, incredulitas, ἀπιστία: Me. VI, 6; IX, 24; Rom. XI, 20, 25; Tim. I, I, 13; ἀπειθεῖν: Rom. XI, 30, 32; Eph. II, 2; V, 6; Col. III, 6; Skeir. VIII, b.

GA-LUBS, adject., pretiosus, πολύτιμος: Tim. I, II, 9 vid. ad h. l.; *galaub las*, eis τιμὴν σκεύος: Rom.

IV, 21; *vairhs galaubs*, magnum pretium, τιμὴ: Cor. I, VII, 25.

UNGA-LUBS, sine pretio; *ungalaub las*, eis ἀτιμίαν σκεύος: Rom. IX, 21.

FILUGA-LUBS, pretiosus, πολύτιμος: Joan. XII, 5. GA-LUBS, adject., pretiosus, πολύτιμος: Tim. I, II, 9.

GUB-LUBS, nom. propr., Theodorus, docum. aet. οφρα lupo (*Brofru-lubo* Thess. I, IV, 9), fem., claritas fraterna, φιλαδέλφεια: Rom. XII, 10; Thess. I, IV, 9.

* LUBAN, conj. II, sperare.

LUBINS, fem., spes, ἐλπίς: Rom. XV, 13.

LIUGAN (Gr. II, 25; IV, 601; DRA, 418; coll. vet. fr. *logia*, Rehd. 909), conj. II, uxorem ducere, γαμεῖν: Mth. V, 52; Me. X, 11, 12; XII, 25; Luc. XIV, 20; XVI, 18; XVII, 27; XX, 51, 55; Cor. I, VII, 9; Tim. I, V, 11; pass., nubere (de muliere), γαμεῖσθαι: Me. X, 12; Cor. I, VII, 9, 28; γαμισκεῖσθαι: Me. XII, 25; ἐγκαταίεσθαι: Luc. XVII, 27; ἐγκαταίεσθαι: Luc. XX, 54, 55.

GA-LIUGAN, id., γαμεῖν: Me. VI, 17.

UN-LI-GAIPS, par. pass., inuibus, ἄγκμος: Cor. I, VII, 11.

LILGA, feio., matrimonium, τὸ γαμεῖν: Tim. I, IV, 3; *liugom liusts*, matrimonio iunctus, γεγαμηκός: Cor. I, VII, 10.

LIUGAN (vet. norv. *liuga*, angl. sax. *leogan*, vet. sax. *loagan*, *loqian*, vet. fr. *liaga*, vet. sup. germ. *liugan*, angl. *lie*, succ. *liuga*, dan. *lyse*, batav. *liegen*, rec. sup. germ. *lügen*; Gr. II, 25; Cf. II, 129; Rehd. 898), conj. I, *laub*, *liugan*, *liugans*, mentiri, ψευδεσθαι: Rom. IX, 1; Cor. II, I, 31; Gal. I, 20; Col. III, 9; Tim. I, II, 7; Skeir. VIII, c.

UN-LIUGANDS, part. pres., non mentiens, veridicus, ἀψευδής: Tit. I, 2.

GA-LIUGS, adject., mendosus; *galiug taujan*, mendosum facere, δολοῦν: Cor. II, IV, 2.

GA-LIUG, neutr., idolum, εἰδωλον: Cor. I, X, 19, 28; Cor. II, VI, 16; *galiuge staps*, fannu, εἰδωλείον: Cor. I, VIII, 10; *gal ugan skalkinonds*, idololatria, εἰδωλοδότης: Cor. I, X, 10, 11.

GA-LIUGA-APAUSTAULUS, vid. sub *Apanstaulus*.

GA-LIUGA-ROFRAN, vid. sub *Rofran*.

GA-LIUGA-FRACFETUS, vid. sub *Prasfetus*.

GA-LIUGA-XRISTUS, vid. sub *Xristus*.

LIEGN, contr. (?), mendacium, ψεῦδος: Joan. VIII, 44; Eph. IV, 25; Skeir. I, c.

LIEGNS-VAURDS, vid. sub *Vaurds*.

LIUGNA, masc., mendax, ψεύστης: Joan. VIII, 14, 55; Tim. I, I, 10; Tit. I, 12.

LAIGNAN, conj. II, mentiri, ἀρνεῖσθαι: Mth. XXVI, 70; Me. XIV, 70; Luc. VIII, 45.

GA-LAIGNAN, 1) abscondere, περικρύβειν: Luc. I, 24; 2) abscondi, κρυπθῆναι: Me. VII, 21; Luc. VII, 47.

ANA-LAIGNS, adject., absconditus, κρυπτός: Me. IV, 22; Luc. VIII, 17; Cor. I, IV, 5; XIV, 25; Cor. II, IV, 2.

ANA-LAIGNIRA, adverb., in abscondito, ἐν κρυπτῷ: Joan. VII, 10.

ANA-LAIGNEI, fem., absconditum, κρυπτόν: Joan. VII, 4.

LIUDAN (vet. dan. *liutan*, vet. sax. *liodan*; Gr. II, 21; Cf. II, 198), conj. I, *laub*, *liudan*, *liudans*, magnum fieri, crescere, μακρυνεσθαι: Me. IV, 27.

* LARFS (vet. norv. *lyd*, *liod*, angl. sax. *leod*, vet. sax. *liad*, vet. sup. germ. *liut*, vet. fr. *liode*, *liude*, angl. *leod*, rec. sup. germ. *lexte*; Gr. III, 472; DRA, 305; Gr. II, 195; Rehd. 902), masc., humo.

UNGA-LARFS, juvenis, νεανίσκος: Me. XIV, 51; XVI, 5; Luc. VII, 11.

* LIUHAN (vet. norv. *lysa*, *lios*, *lionna*, angl. sax. *lyht*, *lyhtan*, *lyoma*, vet. sax. *licht*, *liomo*, *lyona*, vet. fr. *liht*, vet. sup. germ. *liht*, angl. *light*, succ. *lyns*, *lyna*, dan. *lys*, rec. sup. germ. *lohe*, *licht*, *leuchten*; Bopp 129; Gr. II, 20; III, 591; DM. 121; Cf. II,

439; Reith. 897), conj. I, *lauh*, *lauhun*, *lauhans*, *luere*.

LUIHAF (*Liuhad* Luc. vii, 16; Joan. xi, 10, 12, 46), neutr., lux, lumen, φῶς : Mth. v, 16; vi, 25; x, 27; Mc. xiv, 51; Luc. ii, 32; vii, 16; xvi, 8; Joan. v, 35; viii, 12; ix, 5; xi, 9, 10; xii, 35, 36, 46; Rom. xii, 12; Cor. ii, iv, 6, 6, 14; vi, 11; Eph. v, 8; Col. i, 12; Thess. i, v, 5; Tim. i, vi, 16; φέγγος : Mc. xiii, 24.

LUIHABEL, fem., lux, claritas, illuminatio, φωτισμός : Cor. ii, iv, 4, 6.

LUIHAEINS, adject., lucidus, φωτεινός : Mth. vi, 22.

LUIHTJAN (*Liutjan* Mth. v, 15), conj. II, lucete, λάμπειν : Mth. v, 15, 16; Cor. ii, iv, 6; κἀ, ἄζειν : Cor. ii, iv, 4; φαίνεν : Joan. v, 35.

GA-LUIHTJAN, 1) illuminare, φωτίζειν : Cor. i, iv, 5; Tim. ii, i, 10; 2) evidentem reddere, illustrare, φανεροῦν : Cor. i, iv, 5.

IN-LUIHTJAN, illuminare, φωτίζειν : Eph. i, 18; iii, 9.

LAUHATJAN, conj. II, fulgere, ἀστράπτειν : Luc. xvii, 24.

LAUHMONI (*Lauhmoni* Luc. xvii, 24; Thess. ii, i, 8), fem., fulgur, ἀστραπή : Luc. x, 18; xvii, 24; φῶς : Thess. ii, i, 8 vid. ad h. l.

LUIPON (vet. norv. *liop*, angl. sax. *leoð*, vet. sup. germ. *liod*, angl. *lay*, suec. *lyuda*, *lyda*, dan. *lyde*, batav., rec. sup. germ. *lied*; Cf. II, 198), conj. II, canere, ψάλλειν : Rom. xv, 9.

LUIPAREIS, masc., captus, ὁ ὄδων : Esdr. ii, 41; Neh. vii, 1.

* **LIUSAN** (vet. norv. *liosa*, *laus*, vet. sax. *losian*, *liosan*, *los*, *lari*, angl. sax. *leosau*, *losian*, *leas*, vet. fr. *lesa*, *liosa*, *lus*, vet. sup. germ. *liusan*, angl. *leese*, *loose*, *lus*, c. *sōrlora*, *lōsa*, dan. *lōsa*, rec. sup. germ. *verlieren*, *verlust*, *los*; gr. *λύω* : Gr. II, 22; Cf. II, 262; Reith. 884, 885, 893), conj. I, *laus*, *lusun*, *lusans*, *perdere*.

FRA-LIUSAN, id., ἀπολλύειν : Luc. xv, 4, 6, 8, 9, 24, 32; xiv, 10; Joan. vi, 27.

FRA-LUSAN, conj. III, perdi, deperdi, perire, ἀπολλοσθαι : Cor. i, i, 18; Cor. ii, ii, 15 h. l.; iv, 3.

FRA LUSTS, fem., pernicius, ἀπόλιος : Mth. vii, 13; Joan. xvii, 12; Rom. ix, 22; Philpp. i, 28; iii, 19; Thess. ii, ii, 3; Tim. i, vi, 9; θλιβρός : Thess. i, v, 3; Thess. ii, i, 9.

LAUS, adject., vacuus, inanis, κενός : Luc. i, 55; xx, 10; Cor. i, xv, 14, 58; Eph. v, 6; Philpp. ii, 5; *laus vairhan*, vacuum, inane fieri, κενόσθαι : Cor. ii, ix, 5; *laus visaa*, vacuum esse, καταργηθῆναι : Gal. i, 4; *vitodis .aus*, legem non habens, ἀνομος : Cor. i, ix, 21.

AERANA-LAUS, in fluctibus, ἀνεμῶς : Mc. iv, 19.

ANDI-LAUS, inimitus, ἀπέραντος : Tim. i, i, 4.

GUDA-LAUS, impius, atheus, ἄθεος : Eph. ii, 12.

VITODA-LAUS, sine lege, ἀνομος : Cor. i, ix, 21; Tim. i, i, 9.

LAUS-QIFRS, vid. sub *Qifrus*.

LAUS-BANDJA, vid. sub *Bandja*.

LAUSA-VACRDS, vid. sub *Vand.*

LAUSJAN, conj. II, 1) solvere, separare, λύειν : Cor. i, vii, 15; *sokei lausjan* (ζῆται λύειν); 2) annihilare, inanem reddere, κινεῖν : Cor. i, i, 17; 3) liberare, ῥύειν : Mth. vi, 13; xxvii, 45; Rom. vii, 24; xi, 26; 4) exigere, πρᾶττειν : Luc. iii, 13; ἀπαιτεῖν : Luc. vi, 30.

GA-LAUSJAN, 1) solvere, διασπᾶν : Mc. v, 4; 2) liberare, καταργεῖν : Rom. vii, 2; λύειν : Cor. i, vii, 27; 3) liberare, erigere, ῥύειν : Luc. i, 74; Cor. ii, i, 10; Col. i, 15; Tim. ii, iii, 14; Skeir. i, b, c; 4) servare, φυλάττειν : Thess. ii, iii, 5; 5) exigere, πρᾶττειν : Luc. xix, 23.

US-LAUSJAN, 1) evacuare, κενόσθαι : Philpp. ii, 7; 2) liberare, ῥύειν : Thess. ii, iii, 2; ἐξακαθίσθαι : Gal. i, 4; 3) evellere; *uslausjan us vauitun*, ἐρηξῶν : Luc. xvii, 6.

US-FAUSEINS, fem., redemptio, λύτρωσις : Luc. i, 68; ἀπολύτρωσις : Eph. iv, 50.

* **LIUTAN** (angl. sax. *lytlig*, *lutau*, vet. sup. germ. *luzen*; Cf. II, 322), conj. I, *laut*, *lutau*, *lutans*, blandiri, decipere.

LUETS, adj. et., simulator, γῆγος : Tim. ii, iii, 13.

UN-LUETS, sine dolo, sincerus, ἀνοπόκριτος : Rom. xii, 9; Tim. ii, i, 5.

LILTA, masc., hypocrita, adulator, ὑποκριτής : Mth. vi, 2, 5, 16; Mc. vii, 6; Luc. vi, 42.

LIUETI, fem., astucia, dolus, hypocrisis, ὑπόκρισις : Mc. xii, 15; Tim. i, iv, 2; σοβεία : Eph. iv, 14 vid. ad. h. l.; δόλος : Mc. vii, 22; *us liutein* (*taikjanu sih*, dolo se ostendere, ὑποκρίσασθαι ἑαυτῶν) : Luc. xx, 20.

LUtan, conj. II, decipere.

LUFONDS, partic. ut subst., deceptor, φρεναπάτης : Tit. i, 10.

us-LUTON, decipere, ἀπατᾶν : Eph. v, 6 vid. ad h. l.; Tim. i, ii, 14; ἐξακατᾶν : Rom. vii, 11; Cor. ii, xi, 3; Thess. ii, ii, 3; φρεναπατᾶν : Gal. vi, 3; Skeir. i, b, d.

LISAN (vet. norv., vet. fr. *lesa*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *lesan*, batav., rec. sup. germ. *lesem*; gr. *λέγω*, lat. *legere*; Gr. II, 26; Cf. II, 246; Reith. 895), conj. I, *las*, *lesun*, *lisans*, colligere, συλλέγειν : Mth. vii, 16; Luc. vi, 44; συνάγειν : Mth. vi, 26.

GA-LISAN, colligere, congregare, συνάγειν : Mc. iv, 1; Luc. xvii, 57; Joan. vi, 12, 13; xi, 47; xv, 6; Neh. v, 16; ἐκισυνάγειν : Mc. xii, 27.

LISTS, vid. sub *Leisan*.

LITA (coll. *Liutan*; Cf. II, 317), fem., hypocrisis, ὑπόκρισις : Gal. ii, 13.

MIÞ-LITAN, conj. II, simulare cum, συνυποκρίσασθαι : Gal. ii, 13.

LITEINS (gr. *λιτή*), fem., petitio, ἔντευξις : Tim. i, ii, 1.

...**LIF** (vet. norv. ...*levu*, angl. sax. ...*lufon*, vet. sax. ...*liui*, vet. fr. ...*lif*, ...*lef*, vet. sup. germ. ...*lif*, angl. ...*leven*, suec. ...*lofva*, dan. ...*leve*, rec. sup. germ. ...*if*; Bopp 16; Cf. II, 20), decem, ...decim.

AIN-LIF, vid. sub *Aius*.

TVA-LIF, vid. sub *Trai*.

LIFNAN, vid. sub *Leiban*.

* **LUBJA** (angl. sax. *lub*, vet. sup. germ. *luppi*, suec. *lof*; Cf. II, 77), fem. (?), venenum.

LUBJA-LEISEI, vid. sub *Leisan*.

LUBS, vid. sub *Liuban*.

LUDJA (coll. *Liudon*; Gr. III, 401; Cf. II, 201), fem., vultus, πρόσωπον : Mth. vi, 17; coll. ad Gal. ix, 19.

* **LUKAN** (vet. norv. *luka*, *liuku*, angl. sax., vet. sax. *lucan*, vet. fr. *lucan*, vet. sup. germ. *luhan*, angl. *loek*, suec. *lycka*, dan. *lukke*, batav. *luhken*, Gr. II, 22; I, 65 (5 edit.); Cf. II, 159; Reith. 917), conj. I, *lauk*, *lukun*, *lukans*, claudere.

GA-LUKAN, 1) claudere, κλείειν : Mth. vi, 6; κατακλείειν : Luc. iii, 20; ἀσφαλίζεσθαι : Mth. xxvii, 66, 2) concludere, συγκλείειν : Luc. v, 6; Rom. xi, 32.

US-LUKAN, 1) aperire, recludere, ἀνοίγειν : Joan. ix, 14, 17, 21, 26, 50, 52; x, 3, 21; xi, 57; Cor. ii, ii, 12; Col. iv, 5; Neh. vii, 3; διανοίγειν : Luc. ii, 25; ἀναπτύσσειν : Luc. iv, 17; 2) educere (gladium), σπάσθαι : Mc. xiv, 47; ἔλκειν : Joan. xviii, 10.

GA-LUKKAN, conj. III, claudi, κλείεσθαι : Luc. iv, 25.

US-LUKKAN, recludi, aperiri, ἀνοίγεσθαι : Mth. ix, 50; xxvii, 52; Luc. i, 64; iii, 21; Joan. ix, 10; Cor. i, xvi, 9; Cor. ii, vi, 14; διανοίγεσθαι : Mc. vii 34, 55.

us-LUK, neutr. (?), aperire, ἀνοίξειν : Eph. vi, 19

us-LUKENS, adject., reclusus, σχιζόμενος : Mc. i, 10 h. l.

LUKARN (lat. *lucerna*; Bopp 129), neutr., lucerna, λύχνος : Mth. vi, 22; Mc. iv, 21; Luc. vii, 16 xv, 8; Joan. v, 55.

LEBARNA STAFJA, vid. sub *Stafjs*.

LUKAS (*Lukas*, vid. Prolegg. col. 476, not. 9)

nom. p. opr. masc., Λουζα: Luc. insert. ; Col. iv, 11; Tim. II, iv, 11.

LACKIUS, nom. propr. masc., Λάκιος : Rom. xvi, 21.

LUSTUS (vet. norv. lyst, lasti, vet. sup. germ., angl. sax., vet. sax., dan. lyst, vet. fr., angl., suec., batav., rec. sup. germ. lust; Gr. II, 22; Cf. II, 285; Relth. 913), masc., cupiditas, ἐπιθυμία : Me. iv, 19; Joan. viii, 41; Rom. vii, 7, 8; xii, 14; Gal. v, 16; Eph. ii, 5; iv, 22; Philpp. i, 23; Col. iii, 5; Thess. I, ii, 17; iv, 5; Tim. I, vi, 9; Tim. II, ii, 22; iii, 6; us lustum, libens, libenter, κατὰ ἐκούσιον : Philom. 41.

US-LUSTUS, fedium ; in kustian vairþan, in ægritudine fieri, θροναίειν : Col. iii, 21.

LESTUSANS, adject., desideratus, ἐπιπόθητος : Philpp. iv, 1.

LUSTON, conj. II, desiderare, ἐπιθυμαίνε : Mth. v, 28.

M

MAGAN (vet. norv. mega, mattr, angl. sax. magan, vet. sax. mag, moht, vet. fr. mi, mei, macht, mecht, vet. sup. germ. magan, mahi, angl. mag, might, suec. mä, dan. maie, batav. meugen, rec. sup. germ. mögen; Gr. II, 27; Cf. II, 604; Relth. 927), conj. anom., mag, mahtu, nahis, posse, δύνασθαι : Mth. v, 56; vi, 24, 27; vii, 48; viii, 2; ix, 15, 28; x, 28; Me. i, 40, 43; ii, 4, 7, 19; iii, 20; iv, 52, 55; v, 3, 4; vi, 5, 19; vii, 15, 24; viii, 4; ix, 22, 25, 28, 59; x, 26, 58, 59; xiv, 7; Luc. i, 20, 22; v, 12, 21, 54; vi, 59, 42; viii, 19; ix, 40, 50; xiv, 20, 26, 27, 55; xvi, 2, 43; xviii, 26; xix, 5; xx, 56; Joan. iii, 5; vi, 44, 52, 60, 65; vii, 7, 54; viii, 21, 43; ix, 35; xi, 57; xii, 59; xiii, 5, 56, 57; xiv, 5, 17; xv, 4, 5; xvi, 12; Rom. viii, 8; Cor. I, vi, 21; Cor. II, i, 4; iii, 7; xiii, 8; Eph. iii, 4; vi, 11, 43, 46; Philpp. iii, 21; Thess. I, iii, 9; Tim. I, vi, 7; Tim. II, ii, 13; Skeir. I, a; V, c; ισχύειν : Mth. viii, 28; Me. ix, 48; Luc. vi, 48; viii, 45; xiv, 29, 50; xvi, 5; xv, 26; Philpp. iv, 13; ἐπιτεχέειν : Eph. iii, 48; εἰδέναι : Tim. I, iii, 5; mag vairþan, fieri potest, possibile est, δυνατέον (sc. ἐστί) : Rom. xii, 48.

GA-MAGAN, posse, ισχύειν : Gal. v, 6.

MAHTS, adject., possibilis; mahts visan, possibile esse, δύνασθαι (cum inf. act. pro græc. pass.) : Me. xiv, 5; Joan. iii, 4; x, 55; Tim. I, v, 25; ισχύειν : Luc. viii, 44; Skeir. VI, b.

MAHTS, fem., I) potentia, vis, facultas, δύναμις : Mth. vi, 13; Me. v, 50; vi, 44; ix, 1; xii, 24; xiii, 25, 26; xiv, 62; Luc. i, 47, 55; iv, 11, 36; v, 17; vi, 19; viii, 46; ix, 4; x, 49; Rom. viii, 58; 9, 17; Cor. I, i, 18, 21; v, 4; xv, 21, 56; Cor. II, i, 8; iv, 7; vi, 7; viii, 5; xii, 9; xiii, 4; Eph. i, 19, 21; iii, 7, 16, 20; Philpp. iii, 10; Col. i, 11, 29; Thess. II, i, 7, 11; Tim. II, i, 7, 8; iii, 5; ισχύς : Me. xii, 50, 55; Luc. x, 27; Thess. II, i, 9; κράτος : Eph. i, 19; vi, 10; Col. i, 11; Skeir. I, b, c; IV, c; V, b; VI, b; VII, a, c; VIII, a, 2; 5) virtus, δύναμις : Mth. vii, 22; xi, 20; Me. vi, 2, 5; iv, 59; Luc. ix, 50; x, 45; xiv, 57; Cor. II, xii, 42; Gal. iii, 5

ANA-MAHTS, I) potentia : Skeir. I, b; 2) injuria, vis, ὄβρις : Cor. II, xii, 10.

EN-MAHTS, indocilitas, impotentia, ἀσθένεια : Mth. viii, 47; Cor. II, xii, 5; Gal. iv, 15 vid. ad h. l.

MAHTIGS, adject., I) potens, fortis, δυνατός : Luc. i, 19; xiv, 51, 52; Rom. ix, 22; xi, 25; xiv, 4; Cor. II, ix, 8; vii, 10; Tim. II, i, 12; Tit. i, 9; δυνατός : Luc. i, 52; Tim. I, vi, 15; δυναμένος : Eph. iii, 20; Tim. II, iii, 7, 15; mahts visan, fortit esse, posse, δυνατέον : Cor. II, xiii, 3; δύνασθαι : Rom. viii, 59; 2) possibilis, δυνατός : Me. ix, 25; x, 27, xii, 22; Luc. xviii, 27; Cor. II, x, 4; Gal. iv, 45.

US-LUSTON, decipere, ἀπατῶ : Eph. v, 6 h. l. LUTON, vid. sub Lutan.

LUFTUS (vet. norv. lopt, angl. sax. lyfti, vet. sup. germ., vet. sax. suec., dan., rec. sup. germ. luft, batav. lucht; Gr. III, 589; Cf. II, 208), masc., aer, ἀήρ : Cor. I, iv, 26; Eph. ii, 2; Thess. I, iv, 17.

LYDDOMAEIS, nom. propr. masc., Λυδαδιῶ : Esdr. ii, 53.

LYSANIUS, nom. propr. masc., Λυσάνιος : Luc. iii, 1.

LYSTRA, nom. propr., Λύστρα : Tim. II, iii, 41. LUD, nom. propr. masc., Λόδ : Luc. xvii, 28, 29, 52.

LOS, fem., mansio (?) ; los banan, βιον διάγειν : Tim. I, ii, 2 vid. ad h. l.

LOFA (Gr. III, 404; Cf. II, 205), masc., manna flaccida (gall. man morte); slahs lofan, colaphus, βόπισμα : Joan. xviii, 22; xix, 3; lofan slahan, colaphizare, βραχίζειν : Mth. xxvi, 67; Me. xiv, 65.

US-MAHTIGS, I) impotens, debilis, ἀσθενής : Cor. I, iv, 10; ix, 22; Gal. iv, 9; ἀσθενών : Rom. xiv, 1, 2; Cor. I, viii, 9; 2) impossibilis, ἀδύνατος : Me. x, 27; Luc. xviii, 27; Rom. viii, 3; unmahts visan, impossibile esse, αδυνατέον : Luc. i, 57.

ANA-MAHTIAN, conj. II, vi, violentia agere, vim inferre, βιάζειν : Mth. xi, 42; ἀποστρέψεν : Me. x, 19; συκοφαντεῖν : Luc. iii, 14 vid. ad h. l.; ὀβριζειν : Luc. xviii, 52; ἐπηρεάζειν : Luc. vi, 28; ἀπειθεῖν : Cor. II, vii, 42.

MAGDALAN, nom. propr., Μαγδαλά : Me. viii, 10.

MAGDALENĒ, nom. propr., Μαγδαλινη : Mth. xxvii, 56; Me. xvi, 1, 9.

MAGUS (vet. norv. mōgr, meyda, angl. sax. mag, mago, megd, vet. sax. magu, magath, vet. fr. megith, maged, vet. sup. germ. ma-ad, angl. maid, rec. sup. germ. magd; Gr. II, 27; III, 520; Cf. II, 629; Relth. 917), masc., puer, παῖς : Luc. i, 45; ix, 42; xv, 26; τέκνον : Luc. ii, 48.

ÞI-MAGUS, puer, servus, παῖς : Mth. viii, 6; Luc. i, 54, 61; vii, 7.

MAGULA, masc., poerulus, παιδάριον : Joan. vi, 9.

MAGAPLS, fem., virgo, παρθένος : Luc. i, 27.

MAGARĒI, fem., virginitas, παρθενία : Luc. ii, 56.

MAEINAN, nom. propr. masc., Μαϊνάν : Luc. iii, 31.

MAIJAþ, nom. propr. masc., Μαῖαθ : Luc. iii, 26.

* MAHS (coll. Cf. II, 652), adject., conveniens, aptus?

MAHĒI, fem., prudentia, circumspectio, σωροροσύνη : Tim. I, ii, 9 vid. ad h. l.

MAHTS, vid. sub Magan.

MAþA (vet. norv. mahtkr, angl. sax. maða, vet. sup. germ. mado, angl. maggot, suec. matk, dan. madike, batav., rec. sup. germ. m-ade; Gr. III, 3 5; Cf. II, 658), masc. (?), vermis, σκόλιος : Me. ix, 44, 46, 48.

MAþþAUS, vid. Matþains.

MAþIL (angl. sax. mæðlan, meðel, vet. sax. mahlu, matliu, vet. sup. germ. madal, rec. sup. germ. melden; Gr. I, 410 [5. edit.] ; BKA. 716), neutr. ? fatum, ἀγορά : Me. vii, 4.

MAþLIAN, conj. II, loqui, λαλεῖν : Joan. xiv, 30.

MAþLEINS, fem., loquela, sermo, λαλιά : Joan. viii, 45.

FAURV MAþLEIS, masc., princeps, ἀρχων : Mth. ix, 54; Luc. viii, 41; Neh. v, 14; vii, 2; Skeir. II, a; ... αρχης et αρχι — : fauramaþleis þindas, θνλόρης : Cor. II, xi, 52; fauramaþleis motarje, ἀρχιεπισκόπος : Luc. xiv, 2; fauramaþleis synagogeis, ἀρχισυναγωγος : Luc. viii, 49.

FAURV MAþLI, neutr., principitus, ἀγεμονία : Neh. v, 14, 18.

MAJUSAL, nom. propr. masc., *Μαβουσαλά* : Luc. III, 37.

* MAIDS (vet. norv. *meida*, *mida*, vet. sax. *gmed*, vet. sup. germ. *gam vi*, rec. sup. germ. *meiden* ; Gr. II, 15 ; Cf. II, 701), adj. ec.

GA MAIDS, impotens, infirmus, *τῆραςμένος* : Luc. IV, 19 ; *ἀνάπηρος* : Luc. XIV, 15, 21.

MAIDIAN, conj. II, *coiumpere, καπηλεύειν* : Cor. II, II, 17.

IN-MAIDIAN, immutare, transmutare, *μεταμορφοῦν* : Mc. IX, 2 ; *μετασχηματίζειν* : Philpp. III, 21 ; *ἀλλάττειν* : Cor. I, XV, 51, 52 ; Gal. IV, 20 ; Skeir. III, b ; VI, b.

IN-MAIDEINS, fem., 1) permutatio ; 2) mutatio : Skeir. V, c ; 3) pretium redemptionis, *ἀντάλλαγμα* : Mc. VIII, 37.

MAIZA, vid. sub *Mais*.

MAIHSTUS (vet. norv. *mask*, angl. sax. *meox*, vet. sup. germ., *batav.*, rec. sup. germ. *mist* ; Cf. II, 882), masc., stercus, *κοπρία* : Luc. XIV, 35.

MAIÞM (vet. norv. *neidm*, angl. sax. *maðm*, vet. sax. *medom* ; Gr. II, 46, 508 ; III, 325, 452 ; Cf. II, 707), masc., donum, *δῶρον* : Mc. VII, 11.

MAIL (vet. norv. *melur*, angl. sax. *maal*, vet. sup. germ. *meil*, angl. *mole*, *moil*, succ. *māl*, rec. sup. germ. *maal* ; lat. *macula* ; Gr. I, 170 [3. edit.] ; Cf. II, 720), neut. (?), macula, labes, *λύσις* : Eph. V, 27.

MAILAIAN, nom. propr. masc., *Μελαῖα* : Luc. III, 51.

MAILKEIN (*Malkeis* Luc. III, 24), nom. propr. masc., *Μελχι* : Luc. III, 24, 28.

MAIMBRANA (voc. græc.), masc., *μεμβράνα* : Tim. II, IV, 13.

* MAINDS, adj. ec.

AF-MAINDS, defatigatus, *ἐκλυόμενος* : Gal. VI, 9 (sic legit Castillonensis ; si autem propius in oculos habuisset, quod *mainds* minime gothicum sit, et conferre vultuisset vel pntuisset vet. sax. *mendian* et vet. sup. germ. *mendjan* (lætari), nonquam sane compositum *af-mainds* admisisset, quod non signifiasset lætari, quippe cum *af* non sit præpositio negativa, neque in genere, neque h. c. in particulari, ubi a *ni* iterum regitur. Jam vero si h. c. significationem haberet, non deceret, cum *ἐκλυόμενος* significet fatigatus, lassatus (in servitio Dei). Hinc ergo patet, quod Castillonensis lectio falsa sit ; *ἐκλεῖν* vertitur Mth. IX, 36 *afdaujan*, ideoque hic certo *afdauidai* scribendum ; *ni* et *in* in palimpsestibus facillime confunduntur, necnon et *da* et *ma*, coll. ad Rom. VI, 25).

* MAINS (vet. norv. *mein...*, *minne*, angl. sax. *man*, *mane*, *gemæne*, vet. sax. *men*, vet. fr. *mein*, *mene*, vet. sup. germ. *gamen*, angl. *mean*, succ. *gemen*, rec. sup. germ. *gemein*, *m. in...* ; DRA. 625, 904 ; Cf. II, 782 ; Reith. 918), adj. ec., communis.

GA-MAINS, 1) communis, *κοινός* : Tit. I, 4 ; Skeir. I, a ; 2) particeps, *συγκοινωνός* : Rom. XI, 17 ; *gamainana briggan*, vid. sub *Briggan* ; 3) profanus, *κοινός* : Mc. VII, 2 ; Rom. XIV, 14.

GA-MAINJA, masc., particeps ; *gamainja visan*, *κοινωνῶν* : Tim. I, v, 22.

GA-MAINJAS, conj. II, communem reddere ; hinc 1) compartiri, *κοινωνῶν* : Rom. XII, 13 ; Gal. VI, 6 ; Philpp. IV, 15 ; 2) participare, *κοινωνῶν εἶναι* : Cor. I, X, 18 ; *συγκοινωνῶν* : Eph. V, 11 ; 3) polluere, profanum reddere, *κοινῶν* : Mc. VII, 15, 18, 20.

GAGA-MAINJAN, polluere, *κοινῶν* : Mc. VII, 25.

GA-MAINLI, f m., communiu, participati, *κοινωνίς* : Cor. II, VIII, 4 ; Gal. II, 9.

GA-MAINÞEÞS, fem., id., Cor. I, X, 16 ; Cor. II, VI, 14 ; IX, 13 ; Philpp. II, 1 ; III, 10.

IA-MAIÞP, fem., ecclesia, *ἐκκλησία* : Neh. V, 13.

MAIS (*maizuh* Skeir. VIII, b ; vet. norv. *meiri*, angl. sax. *mare*, vet. sax. *mer*, *mes*, vet. fr. *mar*, *mer*, *mest*, vet. sup. germ. *mer*, angl. *more*, *spec. mer*, *dau. meer*, rec. sup. germ. *mehr* ; gr. *μείζων*, lat. *magis* ; Gr. III, 603 ; Cf. II, 852 ; Reith.

915 sq.), adverb., magis, potius, *μᾶλλον* : Mth. VI, 20 h. l., 30 ; X, 23, 28 ; Mc. V, 26 ; IX, 42, 48 ; XV, 11 ; Luc. V, 15 ; VII, 26, 42 ; XVIII, 50 ; Jo. n. XII, 45 ; XIV, 8 ; Rom. XI, 12, 21 ; XIV, 15 ; Cor. I, VII, 21 ; XII, 22 ; subscr. : Cor. II, II, 7 ; III, 8 ; V, 8 ; VII, 7 ; XII, 9 ; Gal. IV, 9, 27 ; Eph. IV, 28 ; V, 4 ; Philpp. I, 23 ; III, 4 ; Thess. I, IV, 1, 10 ; Tim. I, I, 4 ; VI, 2 ; Tim. II, III, 4 ; Skeir. I, c ; V, c ; VII, d ; VIII, b ; πολλῶ μᾶλλον : Mth. VI, 30 ; πλείον : Mth. VI, 25 ; Luc. VII, 42 ; περισσότερον : Luc. VII, 26 ; περισσῶς : Mc. XV, 14, Philpp. I, 14 ; ὑπέρ : Cor. II, XI, 25 ; hinc *mais fraþjan*, *ὑπερβροεῖν* : Rom. XII, 3 ; *nius þamma* (magis hoc), *μᾶλλον περισσώτερον* : Mc. VII, 36.

ÞANA-MAIS, adhuc, magis (in negativis vel interrogativis sententiis), *ἔτι* et *ni þanamaís*, nondum, *οὐκ-ἔτι*, *μηκέτι* : Mc. V, 35 ; XIV, 65 ; XV, 5 ; Luc. XVI, 2 vid. ad h. l. ; Rom. XIV, 15 ; Gal. V, 14 ; τοῦ λοιποῦ : Gal. VI, 17 ; pleonastice etiam *ju þanamaís*, Luc. XVI, 2 ; Thess. I, III, 1 ; coll. ad Luc. XV, 49.

MAIZA, adj. ec. comparat., major, *μείζων* : Mth. XI, 11 ; Mc. XII, 51 ; Luc. VII, 28 ; Joan. VIII, 55 ; X, 29 ; XII, 16 ; XIV, 12, 28 ; XV, 15, 20 ; XIX, 11, Rom. IX, 12 ; Skeir. III, a ; *maizo*, neut. *ni vdrverð*, plus, magis, *πλείον* : Luc. IX, 15 ; *πέρ ἐκ περισσοῦ* : Eph. III, 20 ; Skeir. VII, c.

MAI-TS, adj. ec. superl., maximus, *μείζων* : Mc. IV, 32 ; IX, 34 ; Luc. IX, 46 ; ut substant., maximus, *μεγιστός* : Mc. VI, 21 ; *maísts gudja*, summus sacerdos, *ἀρχιερεὺς* : Joan. XVIII, 24, 26 ; XIX, 6.

MAIST, adverb., maxime, plerumque, *τὸ πλείστον* : Cor. I, XIV, 27.

MAISAULLAM, nom. propr. *μα-ε.*, *Μεσαιλάμ* : Neh. VI, 18.

MAITAN (vet. sup. germ. *meizan*, vet. fr. *mete*, rec. sup. germ. *metzer*, *metzeln*, *messer* ; lat. *mete* ; Gr. II, 911 ; Reith. 927), conj. I, *mainant*, *mainans*, abscedere, *κόπτειν* : Mc. XI, 8.

AF-MAITAN, absccare, absccidere, *ἀποκόπτειν* : Mc. IV, 45, 46 ; Joan. XVIII, 10 ; *ἐκκόπτειν* : Mth. V, 50 ; *haubif afmítan*, decollare, *ἀποκεφαλίζειν* : Mc. VI, 16, 27 ; Luc. IX, 9.

BI-MAITAN, circumcidere, *περιτέμνειν* : Luc. I, 59 ; II, 21 ; Joan. VII, 22 ; Cor. I, VII, 18 ; Gal. II, 3 ; V, 2, 5 ; VI, 12, 15.

UNBI-MAITANS, partic. pass., incircumcisus, *ἀκροβυστία* : Eph. II, 11.

US-MAITAN, ecidere, *ἐκκόπτειν* : Mth. VII, 19 ; Luc. III, 9 ; Rom. XI, 22 ; Cor. II, XI, 12 ; *ὀπλοκόπτειν* : Gal. V, 12.

BI-MAIT, neut., circumcisio, *περιτομή* : Joan. VII, 22, 25 ; Cor. I, VII, 19 ; Gal. II, 7, 8 ; V, 6, 11 ; VI, 15 ; Eph. II, 11 ; Philpp. III, 5, 5 ; Col. II, 11 ; III, 11 ; IV, 11 ; Tit. X, 10.

UNBI MAIT, præputium, *ἀκροβυστία* : Col. II, 15.

GA-MAITANO, fem., concisio, *κατατομή* : Philpp. III, 2.

MAKEIBIS, nom. propr., *Μοχθίς* : Esdr. II, 50.

MAKIDONJA (*Makaidonja* Cor. II, II, 15 ; VII, 5 vid. ad h. l. ; *Makidona* Cor. II, VIII, 1 ; VI, 9 ; subscr. ; Philpp. IV, 15 ; Thess. I, IV, 10 ; Tim. I, I, 3 ; *Makidona* Tim. I, I, 5 vid. ad h. l.), nom. propr. fem., *Μακεδονία* : Cor. I, XVI, 5 ; Cor. II, I, 16 ; II, 15 ; VI, 5 ; VIII, 4 ; XI, 9 ; subscr. (vid. ad h. l.) ; Philpp. IV, 15 ; Thess. I, IV, 10 ; Tim. I, I, 5.

MARIDONEIS, nom. propr. masc. plur., *Μακεδόνες* : Cor. II, IX, 2, 4.

MAKMAS, nom. propr., *Μοχμάς* : Esdr. II, 27.

MALAN (vet. norv. *mala*, *melja*, *mylja*, *miöl*, angl. *sax. mylen*, *melee*, vet. sax. *malun*, vet. fr. *mole*, vet. sup. germ. *malan*, *meio*, *muljan*, angl. *mill*, *meil*, succ. *mala*, *dau. male*, *batav. molen*, rec. sup. germ. *mahlen* ; lat. *mela*, *molere*, gr. *μύλος* ; Gr. II, 3, 54, 11, 565 ; Cf. II, 711 ; Reith. 922), conj. I, *mol*, *molan*, *molans*, molere, *ἀλέθων* : Luc. XVIII, 55.

MAILO, fem., tinea, *σα* (?) : Mth. VI, 19, 20.

MAIVAN, conj. II, comitatus, *σουτρίδαν*: Luc. iv, 48.

MALELAEL, nom. propr. masc., *μαλαλαηλ*: Luc. iii, 37.

MALKUS, nom. propr. masc., *Μαλχος*: Joan. xviii, 10.

MALMA (vet. norv. *malmr*, angl. sax. *mealn*, vet. sax. *mebm*, rec. sup. germ. *malmen*; coll. *Malau*; Gr. III, 379), masc., arena, *ἄμμος*: Mib. vii, 26; Rom. ix, 27.

MALSKS (angl. sax. *mal'scra*, vet. sax. *malsc*), adject., infatuatus.

MNTILA-MAESKS, protervus, *προπητάς*: Tim. II, iii, 4.

* MALTJAN (vet. norv. *malta*, angl. sax. *meltm*, angl. *melt*, rec. sup. germ. *schmelza*; Gr. II, 52), conj. II, liquefacere, dissolvere.

GA-MALTEINS, fem., dissolutio, *ἀνάλυσις*: Tim. II, iv, 6 vid. ad h. l.

MALVJAN, vid. sub *Malan*.

MALO, vid. sub *Malan*.

MAMBRES, nom. propr. masc., *Μαμβρῆς*: Tim. II, iii, 8.

* MAMINJAN (coll. rec. sup. germ. *mummen*, gr. *μουμένη*), conj. II, deridere, deludere.

GA-MAMINJAN, illudere, *ἐκμυκτηρίζειν*: Luc. xvi, 14 vid. ad h. l.

MAMMO (coll. Cast. ad Col. i, 22), fem., caro, *σῆξ*: Col. i, 22 vid. ad h. l.

MAMMONA (voc. hebr.), masc., mammona, *μαμμωνᾶ*: Mth. vi, 24; Luc. xvi, 13 vid. ad h. l.

MAN, v. d. sub *Manan*.

* MAN (vet. norv. *man*, *madr*, vet. fr. *man*, *mon*, vet. sup. germ., angl. sax., angl. vet. sax., batav., *man*, dan. *mand*, rec. sup. germ. *manu*; lat. *mas*; Gr. II, 567; III, 518; DRA. 418; Gf. II, 752), homo, vir.

GA-MAN, neuter, 1) socius, comes, *ἀέτοχος*: 1. Luc. v, 7; *καταχός*: Cor. II, viii, 23; Philen. 17; 2) societas, communitio, *κοινωνία*: Cor. II, xiii, 15.

MAN-LEIKA, vid. sub *Leiks*.

MANAUI, neuter, (humana) species, *σχήμα*: Philp. ii, viii.

MANA-SEDS, vid. sub *Seds*.

MANA-MAURFRJA, vid. sub *Maurfr*.

UN-MANA-RIGGVS, vid. sub *Riggvs*.

MANNA, masc. nomen, homo, *ἄνθρωπος*: Mth. v, 46, 49; vi, 2, 44, 45; vii, 42; viii, 20; ix, 6, 8, 9; x, 55; xi, 8; Me. i, 17; ii, 23; iii, 2, 5, 5; iv, 26; v, 2, 8; vii, 7, 8, 11, 13, 18, 20, 21, 23, 24; viii, 24; ix, 9, 12, 31; x, 7, 9; xi, 2, 30, 32; xii, 1, 14; xiii, 26; xiv, 13, 71; Luc. i, 25; ii, 14, 15, 25, 52; iv, 4, 33; v, 10, 12, 18, 20, 24; vi, 5, 6, 8, 22, 26, 31, 45, 48, 49; vii, 8, 25, 31, 34; viii, 29, 35, 35, 49; ix, 25, 38, 44, 50; x, 30; xiv, 16, 24, 30; xv, 4, 11; xvi, 1, 15, 19; xvii, 22, 26; xviii, 2, 4, 8, 10, 11, 27; xix, 7, 12, 21, 70; xx, 4, 9; Joan. vi, 10, 14; vii, 2, 25, 46, 51; viii, 40; x, 33; xvi, 21; xviii, 7, 23, 31; Rom. vii, 1, 22, 24; ix, 20; x, 5; xii, 17, 18; xiv, 18; Cor. I, i, 23; iv, 9; vii, 7, 25, 26; ix, 8; xi, 23; xv, 19, 24, 52, 47; Cor. II, iii, 2; iv, 2, 46; v, 11; viii, 21; vii, 2, 4; Gal. i, 1; ii, 6, 16; v, 5; vi, 1; Eph. ii, 15; iii, 5, 16; iv, 8, 14, 22; Philp. ii, 7, 8; iv, 5; Col. i, 28; ii, 22; iii, 9, 23; Thess. I, ii, 15, 15; iv, 8; Thess. II, iii, 2; Tim. I, ii, 1, 4, 5; iv, 10; v, 24; Tim. II, ii, 2; iii, 8; Tit. i, 14; *ἄνθρ*: Mth. vii, 26; Me. x, 2; Luc. v, 8, 18; xiv, 24; xvii, 12 (Tim. I, i, 9, 10); Skeir. I, b; II, a, b, d; IV, c, d; VI, b; *ni manni*, vel *manna m*, nomen, *οὐδεις*, *μηδεις*, *μη τις*: Mth. vi, 24; viii, 4, 23; ix, 50; Me. ii, 21, 22; iii, 27; v, 3, 4, 35; vii, 36; xi, 14; Luc. v, 14; viii, 16, 36; ix, 21, 56, 62; xv, 16; Joan. vi, 44; vii, 1, 27; ix, 4; xv, 15; Eph. v, 6, 29; Col. ii, 25; Tim. I, iv, 12; Tim. II, iv, 16; ceterum vid. sub *Ni*; *Mannans gylfivants*, vid. sub *Pius*; *Mannans maufvrijands*, vid. sub *Maurfr*; *Mannam samjands*, vid. sub *Sampr*.

MANNA-HUN, ullus, *cham negatione ni mannahun*, nemo, nullus, *μηδεις*, *οὐδεις*, *μη τις*: Me. i, 41; viii, 26; ix, 9, 30; xii, 14; xvi, 8; Luc. iii, 14; x, 4; Tim. I, v, 22; vid. sub *Ni*.

ALA-MANS (DRA. 497), plur. tant., humanitas: Skeir. (IV, b) VIII, b.

MANNI-KS, adject., humanus, *ἄνθρωπος*: Cor. I, iv, 3; *τῶν ἀνθρώπων*: Joan. xii, 45; Skeir. VI, b.

MANNISKODU, masc., humanitas: Skeir. VI, b.

MANAGS (vet. norv. *mangi*, angl. sax. *manig*, vet. sax. *maney*, vet. fr. *men'e*, *manich*, vet. sup. germ. *manag*, angl. *man*, succ. *mänge*, dan. *manys*, batav. *menig*, rec. sup. germ. *mannig*, *munge*; Gr. III, 10; Gf. II, 756; Relth. 919, 951), adject., comparat. *managiza*, superl. *managis's*, multus, *πόλλος*, *πλείων*, *πλείστος*: Mth. vii, 13, 22; viii, 1, 11, 18, 30; ix, 37; xi, 20; xxvii, 52, 55; Me. i, 34; ii, 2, 15; iii, 10; iv, 2, 5, 33; v, 9, 26; vi, 2, 13, 20; vii, 4; ix, 12, 26; x, 22, 31, 45; viii, 33; xii, 26; iii, 26; xv, 41; Luc. i, 14, 14, 16; ii, 34, 35, 36; iii, 18; iv, 25, 27, 41; v, 15; vi, 23, 35; vii, 21, 45, 47; viii, 3, 4, 29, 50; ix, 22; x, 2, 24; xiv, 16, 25; xv, 2, 13; xvi, 10; xvii, 25; Joan. vi, 10, 56, 60; vii, 31, 40; viii, 26; x, 20, 51, 41, 42; xi, 19, 45; xii, 11, 24, 42; xiv, 2; xv, 2, 13; Rom. ix, 22; xii, 4, 5; Cor. I, ix, 19; x, 17, 33; xi, 30; xii, 12, 1, 20; xv, 6; xvi, 9; Cor. II, i, 14; ii, 4, 6; iii, 12; iv, 15; vi, 4, 10; vii, 4; viii, 2, 4; ix, 2; Gal. iv, 17; Eph. ii, 4; Philp. iii, 18; Col. iv, 15; Thess. I, ii, 17; Tim. I, iii, 13; vi, 9, 10; Tim. II, ii, 2; iv, 14; Skeir. VII, b; *ikunós*: Luc. viii, 52; comparativus *managiza*, etiam *περιστός*: Mth. v, 57, 47; Joan. x, 10; *περισσότερος*: Cor. I, xv, 10; Cor. II, ii, 7; v, 8; xi, 23; *sua manags*, tam multus, *τοσοῦτος*: Joan. vi, 9; Skeir. VII, b; *sua manags sre*, tam multus quam, *ὅσος*: Me. iii, 10; vi, 14, 56; Luc. iv, 40; ix, 5; Gal. iii, 27; vi, 12, 16; Philp. iii, 15; Tim. I, vi, 4; *sua manags suasve*, id., Me. iii, 23; Luc. iv, 40; *waika manags*, quam multus, *ὅσος*: Cor. II, i, 20; *wan manags*, id., *póσος*: Me. viii, 5, 19, 20; *managizo* (=c. *haban*), plus habere, *πλεονάζειν*: Cor. II, viii, 15; *managizo vairþan*, plus fieri, *περισσεύειν*: Mth. v, 20; *in managizo þau*, plus quam, *ἐπίπρω*: Me. xiv, 5; coll. Cor. I, xv, 6.

MANAGI, fem., turba, multitudo, *πλήθος*: Me. iii, 7, 8; Luc. ii, 13; v, 6; xix, 37; Neh. v, 18; *özlös*: Mth. vi, 28; ix, 8, 23, 23, 35, 36; xi, 7; xxvii, 15; Me. ii, 4, 15; iii, 9, 20, 52; iv, 1, 36; v, 24, 24, 27, 30, 31; vii, 14, 17; viii, 1, 2, 6, 34; ix, 14, 15, 17, 25; x, 1, 46; xi, 18; xii, 42, 37; xiv, 43; xv, 8, 11, 15; Luc. iii, 7, 10; iv, 42; v, 1, 3, 6, 19, 29, vi, 19; vii, 9, 11, 12, 24; viii, 19, 40, 42, 45; ix, 11, 12, 16, 18, 57, 58; xviii, 36, 43; xix, 3, 39; Joan. vi, 1, 24, 24; vii, 12, 15, 20, 51, 32, 40, 42; xii, 9, 12, 17, 29; *löös*: Mth. xxvii, 1, 64; Me. vii, 6; Luc. i, 10, 17, 21, 68, 77; ii, 10, 31, 52; iii, 15, 18, 24; vi, 17; vii, 1, 16, 29; viii, 47; xviii, 43; xix, 47, 18; xx, 1, 6, 9, 19, 26, 45; Joan. xviii, 14; Rom. ix, 23, 26; x, 21; xi, 1; xv, 10, 11; Cor. I, xiv, 21; Cor. II, vi, 16; Neh. v, 15.

MANAGI þs, fem., abundantia, superfluitas, *περισσεια*: Cor. II, viii, 2.

MANAGJAN, conj. II, augere, *πλεθύνειν*: Cor. II, ix, 10; *πλεονάζειν*: Thess. I, iii, 12.

MANAGNAN, conj. II, superfluum esse, abundantem esse, *περισσεύειν*: Cor. II, iv, 15; viii, 7; Eph. iii, 10 vid. ad h. l.; *πλεονάζειν*: Thess. II, i, 5.

GA-MANAGNAN, id., *περισσεύειν*: Cor. II, viii, 2.

MANNA, vid. sub *Man*.

MANNA (voc. hebr.), indecl., *μάννα*: Joan. vi, 31, 49, 58.

MANVUS (Gf. II, 728), adject., paratus, *ἵτοιμος*: Me. xiv, 15; Luc. xiv, 17; Joan. vii, 6; Cor. II, ix, 5; x, 16; xii, 11.

MANVEBA, adverb., parate, *ἐν ἵτοιμῳ*: Cor. II, x, 6.

IN-MANVUS, *adject.*, non preparatus, ἀποσκευασμένος: Cor. II, ix, 4.

MANVJAN, *conj.* II, *parare*, ἐτοιμάζειν: Mth. xxv, 41; Mc. I, 5; x, 40; xiv, 12, 15; Luc. I, 17, 16; II, 31; III, 4; ix, 52; xvii, 8; Joan. xv, 2; Tim. II, II, 21; Philém. 22; καταρτίζειν: Mc. I, 19.

GA-MANVJAN, *parare*, κατασκευάζειν: Mth. xi, 10; Mc. I, 2; Luc. vii, 27; παρασκευάζειν: Cor. II, ix, 2, 3; καταργήσθαι: Cor. II, v, 5; καταρτίζειν: Luc. vi, 40; Rom. ix, 22; ἐξορτίζειν: Tim. II, III, 17 (Skeir. VII, c); in passivo, parari, fieri, γίνεσθαι: Neh. v, 18.

FAURAGA-MANVJAN, *parare*, προετοιμαρτίζειν: Cor. II, ix, 5; προετοιμάζειν: Rom. ix, 23; Eph. II, 10.

FAURA-MANVJAN, *id.*, Skeir. IV, b.

MANVI, *nehir.*, quod preparatur, paratum, δαπάνη: Luc. xiv, 28 *vid. ad h. l.*

MANVIPA, *fem.*, *prapiratio*, ἐτοιμασία: Eph. vi, 15.

MAUDJAN (Gr. II, 49), *conj.* II, *admonere*, *memorare*: Skeir. VI, a.

GA-MAUDJAN, *id.*, ὑπομνησκειν: Joan. xiv, 26; Tim. II, II, 11; ἀναμνησκειν: Tim. II, I, 6; Skeir. VII, d.

MAUDEINS, *fem.*, *admonitio*: Skeir. VI, a.

GA-MAUDEINS, *id.*, ὑπόμνησις: Tim. II, I, 5.

MAURGINS (vet. norv. *morgun*, vet. sax., vet. sup. germ. *morgan*, vet. fr. *morn*, angl. sax., dan., batav., rec. sup. germ. *morgen*, succ. *morgan*, angl. *morning*; Cf. II, 852; Reith. 935), *masc.*, mane, πρωί: Mc. xi, 20; xv, 1; xvi, 9; πρωία: Mth. xxvii, 1; Joan. xviii, 28; *du maurgina*, mane, ἄβριον: Cor. I, xv, 32.

*MAURGJAN, *conj.* II, *breviare*.

GA-MAURGJAN, *abbreviare*, κόλλωδου: Mc. xiii, 20; συντέμνειν: Rom. ix, 28.

MAURPØR (vet. norv., vet. sup. germ., vet. fr. *mord*, vet. sax. *marth*, angl. sax. *morð*, angl. *murder*, dan., succ. *mord*, batav. *moord*, rec. sup. germ. *mord*; lat. *mors*, gr. *μῆρος*; Cf. II, 855; Reith. 936), *neutr.*, homicidium, φόβος: Mc. vii, 21; xv, 7; Gal. v, 21; Tim. I, vi, 4 *vid. ad h. l.*

MAURBJAN, *conj.* II, *interficere* φονεῖν: Mth. v, 21; Luc. xviii, 20; *mannans mau-þrjands*, interfector, ἀνδροφόνος: Tim. I, I, 9.

MANA-MAURBJAN (Gr. II, 50), *masc.*, homicida, ὀφθαλομοχθῆς: Joan. viii, 44.

MAURNAN (vet. norv. *morna*, angl. sax. *murnan*, vet. sax. *murntan*, vet. sup. germ. *mornen*, angl. *mourn*, rec. sup. germ. *murren*; gr. *μερμῆνός*, lat. *maeror*; Cf. II, 860), *conj.* II, *curare*, sollicitari; esse, μερμῆνός: Mth. vi, 25, 27, 31; Philipp. iv, 6.

MARAN AB (voc. hebr.), *μαρὰν ἀθά*: Cor. I, xvi, 23.

MAREI (vet. norv. *mar*, angl. sax. *mere*, vet. sax. *meri*, vet. sup. germ. *mari*, batav., rec. sup. germ. *meer*; lat. *mare*; Gr. III, 381; Cf. II, 819), *fem.*, mare, θάλασσα: Mth. viii, 18, 24, 26, 27, 28, 52; Mc. I, 16; III, 7; iv, I, 9, 41; v, I, 13, 21; vii, 31; ix, 42; xi, 23; Luc. xvii, 6; Joan. vi, I, 16, 17, 18, 19, 22, 25; Rom. ix, 27; Cor. I, x, I, 2; Cor. II, xi, 25, 26; *faur marein*, ad lit' ora, πορῶδος: Luc. vi, 17; *hindar ma: ein*, ultra maris, *vid. sub Hindar*.

MAR-SAINS, *vid. sub Sains*.

MARZJAN (angl. sax. *myrran*, *mea rian*, vet. sax. *mirian*, vet. fr. *meria*, vet. sup. germ. *marzjan*, angl. *mar*, rec. sup. germ. *schmerzen* (?); Cf. II, 829; Reith. 923), *conj.* II, *delicere*, scandalizare, σκανδαλίζειν: Mth. v, 29, 30; Mc. ix, 45, 45, 47.

AF-MARZJAN, *id.*, Joan. xvi, 1; Cor. II, xi, 29.

GA-MARZJAN, *id.*, Mth. xi, 6; Mc. iv, 17; v, 3; iv, 42; Luc. vii, 25; Joan. vi, 61; Cor. I, viii, 15.

MARZEINS, *fem.*, scandalum, σκάνδαλον: Gal. v, 11.

AF-MARZEINS, *fallacitas*, s. *licitatio*, ἀπάτη: Mc. iv, 19; Eph. iv, 22.

GA-MARZEINS, scandalum, σκάνδαλον: Rom. ix, 53; xiv, 15; Cor. I, I, 25.

FRABJA-MARZEINS, *solicitatio*; *sis* (*frabjamarzeins* *risa*, ἐρωτῶν φρεναπατῶν: Gal. vi, 5).

MARÞA, *nom. propr. fem.*, Μάρθα: Joan. xi, I, 5; xix, 24, 30; xii, 2.

MARIA, *nom. propr. fem.*, Μαρία: Luc. I, 41; I, 5, 16, 19, 54; etiam *Mariam*: Luc. I, 27, 50, 54; et *Marja*: Mth. xxvii, 56, 61; Mc. vi, 5; xv, 47; xvi, I, 9; Joan. xi, I, 2, 19, 28, 39, 45.

MARKA (vet. norv. *mark*, *merki*, angl. sax. *meorc*, vet. fr. *merke*, vet. sax. *marca*, vet. sup. germ. *marka*, batav. *merk*, angl., succ., dan., rec. sup. germ. *mark*; lat. *margo*; DRA. 496; Cf. II, 846; Reith. 925), *fem.*, finis, limes, ὄρον: Mth. viii, 54; Mc. v, 17; vii, 31; x, I; μεθόριον: Mc. vii, 24.

GA-MARKO, *lem.*, *confinis*, συνοικοχόσα: Gal. iv, 25.

MARRAILLIUS, *nom. propr. masc.*, Marcellus: Skeir. IV, d.

MARKUS, *nom. propr. masc.*, Μάρκος: Mc. inscr.; Col. iv, 10; Tim. II, iv, 11.

MARKKEITUS (voc. græc.; vet. sax. *m-regrita*, *moregrita*; Gr. I, 45 [5. edit.]), *masc.*, margarita, μαργαρίτης: Tim. I, II, 9.

MARJA, *vid. sub Maria*.

MARVTH (*Mortyr* [?]; voc. græc.), *masc.*, *martyrium*: Calend. goth.

MAT, *vid. sub Mitan*.

MATÞIUS (Ματθῆαιος Mth. ix, 9; Luc. vi, 15), *nom. propr. masc.*, Ματθαῖος: Mth. ix, 9; Mc. III, 18; Luc. vi, 15.

MATÞVT, *nom. propr. masc.*, Ματθῆτ: Luc. III, 24.

MATS (vet. norv. *matr*, angl. sax. *mete*, vet. sax. *mat*, *meti*, vet. fr. *mete*, vet. sup. germ. *maz*, angl. *meat*, succ. *mat*, dan. *mad*, rec. sup. germ. *mast*; gr. *μάσσω*, *μάζα*, *μάζευρος*, maced. *ματτωα*, lat. *masca*; Gr. II, 40, 508; III, 460; Cf. II, 904; Reith. 927), *masc.* (plur. *mateis*), *cibus*, βρώσις: Joan. vi, 27, 55; Rom. xiv, 17; Cor. II, ix, 40; Col. II, 16, βρώμα: Mc. vii, 19; Luc. III, 11; ix, 13; Rom. xiv, 15, 20; Cor. I, viii, 13; x, 3; Tim. I, iv, 3; φαγῆν: Luc. viii, 55; *mateis*, ἐπιπορευός: Luc. ix, 12; *mat giban*, dare cibum, ψωρίζειν: Rom. xii, 20.

NAHFA-MATS, *cœna*, δείπνον: Mc. vi, 21; Luc. xiv, 12, 16, 17, 24; Joan. xii, 2; Cor. I, xi, 25; Skeir. VII, b.

UNDAUBNI-MATS, *frandium*, ἄριστον: Luc. xiv, 12.

MATI-BALGS, *vid. sub Balgs*.

MATJAN, *conj.* II, *medere*, φαγῆν: Mth. vi, 25, 31, xxv, 42; Mc. II, 26; III, 20; v, 43; viii, 1, 2, 9; vi, 14; xiv, 12, 14; Luc. iv, 2; vi, 4; vii, 36; ix, 15, 17; xiv, 15; xv, 23; xvii, 8; Joan. vi, 5, 25, 26, 31, 40, 50, 52, 55, 58; xviii, 28; Rom. xiv, 2; Cor. I, ix, 4; x, 3; xi, 21, 24; xv, 32; Thess. II, I, 8; Neh. v, 14; ἐσθίειν: Mth. ix, 11; Mc. I, 6; II, 16; vii, 2, 3, 5, 28; Luc. v, 30, 35; vi, 4; vii, 35, 51; x, 7, 8; xv, 16; Rom. xiv, 2, 3; Cor. I, ix, 7; x, 18, 25, 27, 28, 31; xi, 22, 26, 27, 28, 29; Thess. II, III, 10, 12; τρώγειν: Joan. vi, 54, 56, 57, 58; xii, 18; βιβρώσκειν: Joan. vi, 15; Skeir. VII, b; *du naht matjan*, cenare, δειπνῆν: Luc. xvii, 8 *vid. ad h. l.*

GA-MATJAN, *comedere*, φαγῆν: Mc. viii, 8; Luc. xvii, 8.

Miþ MATJAN, *edere cum*, συνοσθῆν: Luc. xv, 2; Cor. I, v, 11.

MATTAÞAN, *nom. propr. masc.*, Ματθῆτ, Ματθαῖα: Luc. III, 29, 31.

MATTAÞIUS, *nom. propr. masc.* (gen. *Matthaias* et *Mattaihis*), Ματθαῖος: Luc. III, 25, 26.

MAVI (vet. norv. *mey*, angl. sax. *meaþle*, succ. *mō*, dan. *mø*, batav. *meis*); coll. *Magus*; Gr. III, 522, 536), *fem.* (gen. *maujos*), puella, κόρασιον: Mth. ix, 21, 25; Mc. v, 42; vi, 22, 28; παῖς: Luc. vii, 31, 54; παρθένος: Cor. I, vii, 23; Cor. II, xi, 2.

MAIUS, fem., plur. dat. *maizōz*: Me. v. 11.

MAIUS (vet. lat. *maius*, angl. *sav. man*, *may*, vet. sax. *may*, vet. fr. *maich*, v. t. sup. germ. *m y*, angl. *match*, succ. *maai*, dan. *maage*, rec. sup. germ. *maian*: Gr. I, 27; III, 521; DRA. 468; Gl. II, 629; Rebh. 917), masc., gener., *μαίος*: Neh. XI, 48.

MAINA (vet. norv. *minn*, vet. sup. germ. vet. fr., vet. sax., angl. *sav. min*, angl. *my*, *mine*, succ. dan. *min*, rec. sup. germ. *min*; lat. *mei*, gr. *μου*; Bozp. 182; Gr. I, 780 sq.; Gl. II, 592; Rebh. 929), genit. pronominis pers. *ik*, mei, *έμου*: Mth. x, 57, 58, 59; xxv, 45; Me. viii, 55, 58; x, 29; Luc. iv, 21, 26; xvii, 57; Joan. xi, 57; xii, 50; Tim. II, i, 8. *mis*, dat., mihi: Mth. iii, 41; vi, 21, 22, 25; viii, 21, 22; ix, 9; x, 52, 58; xi, 6; xxv, 40, 41, 42, 45; xxvii, 4, 10, 36; Me. i, 7, 17; ii, 11; v, 7, 59, 51; vi, 25; viii, 6, 11, 11; viii, 51; ix, 19, 51, 42; x, 14; xi, 29, 59; xii, 15; xiv, 6; xv, 51; Luc. i, 5, 25, 58, 45, 49; iii, 16; iv, 18, 25; v, 8, 27; vi, 47; vii, 8, 25, 11, 35; viii, 28, 45, 46; ix, 25, 58, 59, 61; x, 16, 22, 29; xv, 26, 27; xv, 6, 9, 12, 18, 29, 51; xvi, 5; xvii, 8; xviii, 5, 15, 16; xix, 21, 27; xx, 5, 21; Joan. i, 56, 36; vi, 55, 57, 44, 45, 47, 56, 65; vii, 17, 25, 28, 57, 58; viii, 28, 29, 57, 42, 45, 46; ix, 11, 15, 50; x, 18, 29, 57, 58; xi, 25, 29, 41, 42; xii, 26, 52, 44, 46, 48, 49; xiii, 18; xiv, 1, 5, 10, 11, 12, 20, 28, 50, 31; xv, 2, 3, 5, 6, 7, 27; xvi, 9, 32, 55; xvii, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 20, 21, 22, 25, 24; xviii, 9, 11, 35; xix, 10; Rom. viii, 8, 10, 15, 17, 18, 20, 21; i, 2, 19; xi, 27; xii, 5, 19; xiv, 41; Cor. I, iv, 3, 4, x, 25, 55; xv, 5; xiv, 21; xv, 8, 10, 52; xvi, 4, 9, 11; Cor. II, i, 17; ii, 1, 2, 12; iii, 18; vii, 4, 7; ix, 1, 4; xi, 10; xii, 6, 7, 8, 9, 10, 14; xiii, 5; Cor. I, 2, 21; ii, 1, 5, 6, 7, 8, 9, 20; iv, 12, 15, 21; vi, 14, 17; Eph. iii, 2, 5, 7, 8; vi, 19; Philpp. i, 19, 21, 22, 26, 50; ii, 22, iii, 4; iv, 5, 15, 16; Col. i, 25, 29; iv, 10; Tim. I, i, 11, 16; Tim. II, i, 15, 15, 18; ii, 2; iii, 11; iv, 1, 9, 10, 11, 11, 16; Tit. i, 5; Philem. 41, 15, 16, 18, 19, 21, 25; Neh. v, 44, 45, 48.

MIR, accus., me: Mth. viii, 2; x, 55, 56, 57, 40; xxv, 42, 45; xxvi, 75; Me. i, 40; vi, 22, 25; vii, 6, 7; viii, 27, 29, 55, 54; ix, 57; x, 18, 21, 56, 17, 48; xi, 15; xiv, 7, 42, 48, 49, 72; Luc. i, 48; ii, 49; iv, 7, 18, 45; v, 12; vi, 46; vii, 7; ix, 18, 20, 25, 48, 59; x, 16; xv, 19, 18, 19; xv, 19; xvi, 5, 4; xvii, 4; xviii, 5, 19, 22, 59; xix, 27; xx, 25; Joan. v, 56, 57, 46; vi, 26, 56, 58, 40, 44, 57; vii, 7, 16, 19, 28, 29, 53, 54, 56; viii, 12, 14, 16, 18, 19, 21, 26, 28, 29, 40, 42, 46, 49, 51; ix, 4; x, 9, 14, 15, 17, 25, 27, 52; xi, 42; xii, 8, 26, 27, 44, 45, 49; xiii, 15, 18, 20, 21, 55, 56, 58; xiv, 6, 7, 9, 11, 15, 19, 21, 15, 21, 28; xv, 5, 9, 16, 18, 20, 21, 25, 24, 25, 26; xvi, 3, 5, 19, 14, 16, 17, 19, 23, 27, 52; xvii, 5, 8, 18, 19, 25, 24, 25, 26; xviii, 8, 21, 25, 53; xix, 41; Rom. vii, 41, 25, 21; viii, 2; ix, 20; x, 20; xvi, 20; Cor. I, i, 17; iv, 4; v, 12; vii, 7; ix, 5; xvi, 6, 7; Cor. II, i, 16, 19; ii, 2, 5; vii, 7, 8; xi, 1, 5, 7, 9, 16, 52; xii, 5, 7, 11, 20, 21; Gal. ii, 18, 20; iv, 14; Eph. vi, 21; Philpp. ii, 25; Tim. i, 12, 14; iv, 10, 11, 12, 45; Col. iv, 7; Tit. i, 1, 12; Tim. II, i, 12, 16, 17; iii, 11; Philem. 17; Neh. vi, 14, 19.

MINS, pronom. possess., meus, *έμου*: Mth. vii, 21, 24, 26; viii, 6, 8, 9, 21; ix, 18; x, 52, 55; xi, 10; xv, 40; xxvii, 46; Me. i, 11; iii, 57, 54, 59; v, 25; vi, 7, 17, 21, 57, 59, 41; x, 20, 49; xi, 17; xii, 6, 56; xiv, 8, 11; xv, 51; Luc. i, 18, 21, 25, 47, 44, 46, 47; ii, 50, 19; iii, 2, 4, 7; vi, 47; vii, 6, 7, 8, 27, 44, 45, 46; viii, 21; ix, 55, 58, 48, 50, 59, 61; x, 22; xv, 25, 24, 26, 27, 55; xv, 6, 48, 21, 29; xvi, 5, 5; xvii, 5, 21; xix, 8, 25, 27, 46; xx, 45, 42; Joan. vi, 52, 51, 54, 55, 56, 65; viii, 13, 19, 28, 58, 49, 59, 52, 54; x, 15, 16, 17, 18, 25, 28, 29, 50, 51, 57; xi, 21, 52; xii, 7, 21, 47, 18; xiii, 57; xv, 2, 7, 15, 11, 20, 21, 23, 26, 28; xv, 1, 7, 8, 10, 11, 15, 16, 20, 21, 25,

21; xvi, 19, 23, 26; xviii, 57; Rom. vii, 4, 18, 25; ix, 1, 2, 5, 17, 25, 26; x, 21; xi, 15, 14; xvi, 25, 25; Cor. I, viii, 15; ix, 1, 27; x, 29; xi, 1, 2, 24; xiii, 5; xv, 58; xvi, 21; Cor. II, ii, 12; xi, 1, 9, 28, 50; xii, 5, 9; Gal. iv, 14, 19, 20; vi, 17; Eph. i, 16; ii, 4, 15, 14; vi, 10, 19; Philpp. i, 14, 16, 20; ii, 2, 25; iii, 1, 8, 17; iv, 1, 5, 11; Col. i, 24; iv, 19; Tim. II, i, 5, 6, 12, 16; ii, 1, 8; iii, 10; iv, 16; Philem. 20; Neh. v, 14, 16, 17, 18; vi, 11; vii, 2; *έ εμού*: Me. viii, 58; Luc. ix, 26; xv, 51; Joan. iii, 29; v, 47; vi, 58; vii, 6, 8, 46; viii, 46, 51, 57, 45, 51, 56; x, 44, 26, 27; xi, 26; xiv, 45, 24, 27; xv, 9, 11, 12; xvi, 14, 15; xvii, 10, 15, 24; xviii, 56; Rom. x, 1; Cor. I, i, 15; v, 4; ix, 2, 5; xi, 25; xvi, 18, 21; Cor. II, i, 25; ii, 5; viii, 25; Gal. vi, 11; Philpp. i, 26; iii, 9; Col. iv, 18; Thess. I, iii, 17; Tim. II, iv, 6; Philem. 12, 19; *μοί*: Me. v, 9; Joan. xiii, 53; *έ προς με*: Philpp. ii, 50; pro græco articulo: Joan. xiv, 51; Cor. II, xii, 7.

MEKI (vet. norv. *mökir*, vet. sax. *maki*, angl. sax. *mecc*; gr. *μάκισμα*: Gr. III, 440), neutr., gladius, *μάχαιρα*: Eph. vi, 17.

MEL (vet. norv. *mäl*, *mæle*, angl. sax. *mel*, *mal*, vet. fr. *mel*, *mal*, *melia*, vet. sup. germ. *mal*, succ. *mäl*, dan. *maal*, rec. sup. germ. *maal*, *malen*: Gr. I, 170 [5 edat.]; II, 54; DRA. 746; Gl. II, 714; Rebh. 918), murt. 1) tempus, *χρόνος*: Me. ix, 21; Luc. i, 57; iv, 5; viii, 27, 29; Joan. xii, 35; xiii, 35; xiv, 9; Gal. iv, 1, 4; Tim. II, i, 9; Tit. i, 2; *καιρός*: Mth. viii, 29; ix, 25; Me. i, 15; x, 50; xi, 15; xii, 2; Luc. i, 20; iv, 13; viii, 15; xvi, 7; xviii, 59, xix, 44; xx, 10; Joan. viii, 6, 8; Rom. ix, 9; Cor. I, iv, 5; Cor. II, vi, 2; viii, 14; Gal. iv, 10; vi, 9; Eph. i, 10; ii, 12; iii, 18; Col. iv, 5; Thess. I, v, 1; ii, 17; Tim. I, ii, 6; vi, 15; Tim. II, iv, 5, 6; Skeic. II, b; IV, b, VI, c; VIII, a; *ώρα*: Rom. xiii, 11; *us* *hama melia*, ex hoc tempore, *έκ τούτων*: Joan. vi, 66. *Mel gabam* *hais*, vid. sub *Bairan*. 2) Scriptura, *γραφή*: Me. xii, 24; Luc. iv, 21; *γραμμά*: Joan. v, 47.

MELIAN, conj. II, 1) scrib. re. *γράφειν*: Me. x, 4; Luc. i, 3, 63; xvi, 7; Rom. x, 5; xvi, 22; subscr.: Cor. I, v, 11; subscr.: Cor. II, i, 15; viii, 12, ix, 4; xiii, 2, 10; subscr.: Gal. i, 20; Philpp. iii, 4; Thess. I, iv, 9; v, 1; Thess. II, iii, 17; Tim. I, iii, 15; *ανατάξασθαι*: Luc. i, 1; 2) describere, *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 5.

ANA-MELIAN, describere, *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 5.

GA-MELIAN, scribere, *γράφειν*: Mth. xi, 10; Me. i, 2; vii, 6; ix, 12, 13; x, 5; xi, 17; xii, 19; Luc. ii, 25; iii, 4; iv, 4, 8, 10, 17; vi, 27; x, 20, 26; xvi, 6; xix, 16; xx, 48; Joan. v, 46; vi, 51, 45; viii, 17; x, 54; xii, 14; xv, 25; Rom. viii, 56; ix, 13, 52; x, 15; xi, 26; xii, 19; xiv, 11; xv, 9; Cor. I, i, 19; iv, 6; v, 9; ix, 9; xiv, 21; xv, 54; Cor. II, ii, 3, 4, 9; viii, 15; ix, 9; Gal. iv, 22, 26; vi, 11; Philem. 19, 21; *προγράφειν*: Rom. xv, 4; coll. ad Luc. xv, 24; *εγγράφειν*: Cor. II, iii, 2; *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 4; part. pres. *hata gamelido* (*hata gamelidh* Rom. x, 11), scriptum, scriptura, *τῆ γραμμῆς*: Luc. xviii, 51; xx, 17; Cor. II, iv, 13; *τῶ ῥηθόν*: Mth. xiii, 17; *γραφή*: Me. vii, 10; xv, 28; Joan. x, 55; xiii, 18; xvii, 12; Rom. ix, 17; Gal. iv, 50. *Inna gameljan*, inscribere, *εγγράφειν*: Cor. II, iii, 3.

FAUBAGA-MELIAN, prescribere, nuntiare, *προγράφειν*: Rom. xv, 4; Eph. iii, 5.

LE-MELIAN, subscribere, docum. neap. et pret.

HEAR-MELIAN, inscribere, *επιγράφειν*: Me. xv, 26.

GAIBA-MELIAN, prescribere, *προγράφειν*: Gal. iii, 4.

GA-MELEINS, fem., scriptura, *γραφή*: Joan. vii, 58, 42; Tim. I, v, 18; *γραμμά*: Cor. II, iii, 7.

GILSTRA-MELEINS, descriptio, *ἀπογραφή*: Luc. ii, 2.

LEAR-MELEINS, inscriptio, *επιγραφή*: Me. xii, 16.

HEAR-MELI, neutr., id.: Me. xv, 26; Luc. xv, 24.

MELA (vet. norv. *mölr*, rec. sup. germ. *mäl*, *mel*, Gr. III, 438), mæ-c., mensura, modus, *μέτρος*: Me. iv, 21.

MENA (vet. norv. *meni*, *manar*, vet. sax., vet. sup. germ. *mano*, *manod*, angl. sax. *mona*, *monad*, vet. fr. *mona*, *monath*, angl. *moon*, *moath*, suec. *māne*, *mānad*, dan. *maane*, *manad*, batav. *man*, rec. sup. germ. *man*, *manod*; gr. *μην*, *μηνά*, lat. *mensis*; Hopp 172°; Gr. III, 550; Gl. II, 794; Reith. 955), masc., luna, *αὐλήνη* : Mc. xiii, 24.

MEKOPS, masc. anom., mensis, *μήν* : Luc. I, 21, 26, 36, 46; iv, 25; Gal. iv, 10; Neh. vi, 1°.

MERILA, nom. pro. r. ma-c., docum. neapol.

MERJAN (vet. norv. *mæra*, angl. sax. *mærd*, vet. sax. *mari*, *marian*, vet. fr. *mere*, vet. sup. germ. *mari*, *marjan*, batav. *maar*, rec. sup. germ. *malre*; Gl. II, 821; Reith. 925), conj. II, I) prædicare, a) annuntiare. *κηρύσσειν* : Mth. ix, 55; x, 27; xi, 1; Mc. I, 4, 7, 14, 58, 45; iii, 14; v, 20; vi, 12; vii, 56; ix, 9; Luc. iii, 3; iv, 19, 44; vti, 39; ix, 2; Rom. x, 8, 14, 15; Cor. I, i, 25; iv, 27; xv, 11, 12; Cor. II, i, 19 h. l.; iv. 5; xi, 4; Gal. ii, 2; v, 11; Philpp. I, 15; Col. I, 25; Tim. I, iii, 16; Tim. II, iv, 2; Skeir. III, c; *κηρύξειν* : Philpp. I, 16, 18; *διηγήσειν* : Luc. I, 65; 2) prædicare evangelium, evangelizare, *εὐαγγελίζεσθαι* : Cor. I, xv, 1; Gal. i, 25; *ἀναγγελλῶν merjan*, id., Cor. II, x, 16; xi, 7.

M RIANDS, partic. præ-s. ut subst., præco, *κήρυξ* : Tim. I, ii, 7; Tim. II, i, 11.

US-MERJAN, prædicare, annuntiare, *διακηρύξιν* : Mth. ix, 51.

VAILA-MERJAN, I) evangelizare, *εὐαγγελίζεσθαι* : Mth. xi, 5; Luc. I, 19; iv, 18, 45; vii, 22; ix, 6; xvi, 16; xx, 1; Cor. I, i, 17; xv, 2; Eph. iii, 17; iii, 8; 2) annuntiare, *κηρύσσειν* : Cor. II, i, 19.

VAJA MERJAN, blasphemare, *βλασφημεῖν* : Mth. ix, 3; Mc. iii, 28, 29; xv, 29; Joan. x, 56; Rom. xiv, 16; Tim. I, i, 20; vi, 1; *vajamerjands* part. præ-s., blasphemans, *βλάσφημος* : Tim. I, i, 15; Tim. II, iii, 2.

US-MERNAN, conj. III, nuntiare, enuntiare, *διέρχεσθαι* : Luc. v, 15.

VAILA-MERS, adject., laudabilis, *εὐφημος* : Philpp. iv, 8.

MEREINS, fem., prædicatio, *κήρυγμα* : Cor. I, xv, 14; Tim. I, 3; Skeir. IV, b.

VAILA-MEREINS, I) id., Cor. I, i, 21; 2) benedictio, *εὐφημία* : Cor. II, vi, 8.

VAJA-MEREINS, blasphemia, maledictio, *βλασφημία* : Mth. xxvi, 65; Mc. vii, 22; xiv, 64; Eph. iv, 51; 4) *δυσφημία* : Cor. II, vi, 8.

VAJA-M-BEI, fem., blasphemia, *βλασφημία* : Joan. x, 55.

MERFA, fem., fama, *φήμη* : Mth. ix, 26; Luc. iv, 14; *ἀσὸς* : Mc. I, 28; *ἄχος* : Luc. iv, 57.

MES (angl. sax. *myse*, vet. sup. germ. *mias*, angl. *mess*; lat. *mensa*; Gr. III, 455; Gl. II, 874), neutr., mensa, tabula, *πίναξ* : Mc. vi, 25, 28; *τράπεζα* : Mc. xi, 15. *Dat us mesa*, vid. sub *Dal*.

MET, vii, sub *Mitan*.

MIDJA (vet. norv. *midr*, *medal*, angl. sax. *midd*, vet. sax. *midid*, vet. fr. *middle*, vet. sup. germ. *mitti*, angl. *mid*, *middle*, suec. *mitt*, dan. *midte*, *midic*, batav. *mid.til*, rec. sup. germ. *mitte*; gr. *μέσος*, lat. *medius*; Gl. II, 667; Reith. 928), adject., medius, *μέσος* : Mc. ix, 53; xiv, 60; Luc. ii, 46; iv, 50, 55; v, 1; vi, 8; xvii, 11; Joan. vii, 14; viii, 59.

MIDJA-SVEIPANS, vid. sub *Sveipan*.

MIDJON-CAINDS, vid. sub *Gards*.

MIDUMA (vel *Midams* Gr. III, 650), fem., medium, *μέσον* : Mc. iii, 5; Luc. viii, 7; x, 5; Cor. II, vi, 17; Col. ii, 14; Skeir. III, d.

MIDUMON, conj. II, mediatorem esse.

MIDUMONS, partic. præ-s. ut subst., mediator, *μεσιτός* : Tim. I, ii, 5.

MIZDO (angl. sax. *meerd*, vet. sax. *meda*, gr. *μισθός*), fem., merces, *μισθός* : Mth. x, 46; vi, 2, 5, 16; x, 41, 42; Mc. ix, 41; Luc. vi, 25, 55; x, 7; Tim. I, v, 18.

MIP (mid... Luc. vii, 11, vet. norv. *mei*, vet. sax.,

angl. sax. *mei*, vet. fr. *mit*, *mit*, *mei* succ., dan. *mei*, batav. *mit*, vet. et rec. sup. germ. *mit*; gr. *μισθός*; Gl. II, 659. *Mh. Præps.* 110; Reith. 950), præpositio cum dativo constructa, nunquam lete localem, nunquam vero temporalem respectum indicat; graeco *μετὰ* et *πρὸς* respondens, connexionem et communionem significat. Neque nisi rarisime ad instrumentalem relationem usurpatur, hac relatione per merum dativum expressa.

I. Præpositio. I) localis, medio, in medio : Mc. vii, 51 *qui at narein gal thie mip trehuanin markom daikprutaios*; 2) societatem, communionem, conjunctionem indicat, cum, medio, a. u. d. *μετὰ* et *πρὸς*. a) proprie : α) cum verbis motus, ut *visum* : Mth. ix, 15 *mip in ist brufjafis*; xxvi, 63 *ju vasti mip vesca*; 71; Mc. i, 15 *vas mip dirzom*; ii, 19, 26; iii, 14; iv, 56; v, 18; viii, 2; xiv, 67; xvi, 40; Luc. v, 54; vi, 5, 4; viii, 58; xv, 51; Joan. iii, 26; vii, 55; ix, 40; xi, 51; xii, 17; xiii, 55; xiv, 9; xv, 27; xvi, 4; xvii, 12, 24; xviii, 18; Gal. ii, 4; Philpp. ii, 25; Tim. II, iv, 11; etiam suppleendum est *visum*, ut Mth. xxvii, 4 *hundafjis jah þai mip imma* (sc. *visandans*); Mc. i, 56 *simon jah þai u mip imma*; ii, 25; v, 40; ix, 8; Luc. v, 8, vii, 12; viii, 1, 45; ix, 52; Joan. xviii, 26; Gal. i, 2; in-oper cum *sitan* Mc. xiv, 54; *gastitan* Joan. vi, 5; *standan* Joan. xviii, 5; *gastandan* Luc. i, 56; *atstandan* Luc. xx, 1; *anokumbjan* Mth. viii, 11; Luc. v, 22; Joan. xii, 2; *liban* Luc. ii, 56; *bawan* Cor. I, vii, 23, 45; β) cum verbis motus, ut *giman* et composit. : Mc. i, 29; viii, 58; xiv, 45, 62; Joan. xi, 55; Cor. II, ix, 4; *vairfan* Luc. ii, 15; *gagjan* et composit. : Mth. v, 41; Mc. x, 46; xi, 11; Luc. ii, 51; vi, 17; vii, 6; xiv, 51 (*én*); Joan. vi, 66; xviii, 1, 2; Gal. ii, 1; *galeifan* Mc. v, 24; viii, 16; Cor. I, xvi, 4; *noþungaleifan* Joan. xviii, 15; *afstefjan* Mc. iii, 7; *laisifjan* Luc. ix, 49; Thess. I, v, 15; *in viga* *visan* Mth. v, 25; *gavinnan* Mc. xiv, 53; b) metaphoricè et equidem α) in sensu suppeditando, providendi (cum) : Mc. xiv, 45 et 48 *qiman mip hairva jah trivom*; Joan. xviii, 5 *idlja mip skeiman jah hazan jah repnan*; Cor. I, v, 4 *gastauan mip mahtai frauins*, vii, 18 *mip (én) fortafllja gataþofs arþ was*; β) significans statum, sensum, actionem concomitantem, etc. : Mc. iii, 5 *ussaiwandans ins mip moda*; iv, 16 *mip sahdai unnan*; Luc. viii, 15; Philpp. ii, 29; Col. i, 41; Luc. x, 17 *mip sahdai qifan*; Mc. iv, 24 *mip tugran qifan*; Luc. ix, 59 *ahna tuh, ip ina mip waf n*; Mc. x, 59 *undniman mip vrakom*; Luc. xvii, 20 *in q mip fiadanqodi gafs mip atitain i*; Cor. II, vii, 15 *mip agisa jah reiron undniman*, Eph. iv, 2 *mip asbeisnar usfulan*; Philpp. iv, 6; Thess. II, iii, 42; Tim. I, i, 14; ii, 15; iv, 5, 4; vi, 6; Tim. II, ii, 10; Skeir. VIII, b; 7) ad designandum modum et rationem : Mc. i, 27 et Luc. iv, 56 *mip (zaró c. a. eus. et én) valdafisja undtuden*; Mc. viii, 26 *qiman mip mahtai managai*; Luc. xvii, 15 *mip stibna mikilai haahjan*; Cor. II, viii, 4 *mip managai usbloteinar bidjan*; Sk. Sr. 4, h *mip sanji qifan*; VIII, c *mip baitein rotjan* — *mip þalfem usakom*; δ) instrumentalis : Mth. xxvi, 72 *mip mifa sv ran*; Cor. II, viii, 19 *gaveifis mip an tai*; Tim. I, ii, 9 *mip gairudjon jah mahcin fetjan sik*; 5) adjuvans, assistens, instruens, adiortans, etc. apud aliquem esse præsertim eum ritan, quod v. ibam etiam suppleendum est : Luc. i, 28 *frauja mip fns sc. ist*; Thess. II, iii, 16; Joan. viii, 29 *saci sahdudu mik, mip mis ist*; xvi, 52 *ata mip mis ist*; Philpp. iv, 9 *qaf gavurþeis sijai mip ivis*; Joan. xiv, 16 *parukletus est mip ivis*; Luc. i, 66 *handus frauins va mip imma*; Rom. xvi, 24 *ansts frauins mip ahnita uszaromma*; Cor. I, xvi, 25 *ansts frauins mip ivis*; 24; Cor. II, xii, 15; Gal. vi, 18; Eph. vi, 25, 24; Col. i, 19; Thess. I, v, 28; Thess. II, iii, 18; *evnan* (manere) Joan. xiv, 17 (*paroklet s mip mip ivis*); *vairfan* Cor. ii, xii, 11 (*qaf gavan þis varþip mip ivis*); 4) significat societatem, communionem, cum, 2) cum transitivis, quo in casu referuntur α) ad subjectum : Mth. ix, 11 *sa laisareis rei i mip netofjan natif*;

Me. II, 13; xiv, 14; Luc. v, 50, vii, 56; Joan. xiii, 13; Gal. II, 12; Me. iv, 10 *fræhm ina þai bi ðra miþ þaim v alibim*; xv, 7 *þu miþ immi d objan laus*; xv, 51 *grðjans bilatandans ina miþ þaim bokarjam*; Luc. xv, 50 *fræt þein sres miþ kalkjam*; Cor. I, xv, 10 *usaiuda ansts gups miþ mis*; xvi, 19 *golerþ izris þri-ka miþ ingardjon seinai aikklesjon*; Gal. iv, 50; Eph. iv, 18; Philpp. iv, 5; Tim. II, II, 22; Skeir. II, a; þ) ad objectum: Me. I, 20 *afstandans atun seruana miþ asnjam*; viii, 51 *atnaitands þo managern miþ siponjam semaim*; xv, 27 *niþ iesna usstramidedan twas vadedjans*; I ue. v, 19 *gasotidcedum ina miþ þadja farra iesna*; xiv, 25 *ei miþ vokra galansidediau þuta*; Cor. I, xvi, 11; Cor. II, I, 21; iv, 14; viii, 22; Gal. v, 24; Col. II, 15; III, 9; iv, 9; Thess. I, III, 15; iv, 13; coll. M. v, 25 *geum imma drykkan veim miþ smyrnu*; Cor. II, I, 4 *pavtus aikklesjon þizai vi- sand in ia kawrþon miþ allaim þaim velham*; Thess. II, I, 7 *usgidæa izvis gæþrahanaim vesita miþ uns*; 6) cum passivis et med is: Me. ix, 4 *ataugiþs varþ in helias miþ nose*; xiv, 7 *vas bor:abbas miþ þaim drobjandum gabundans*; xv, 28 *miþ unsibjam rahnþis vas*; Luc. II, 5 *urrann ioscf in b:þlahaim anameljon (ut inscriberetur) miþ mariu*; Rom. x, 20 *bigitans varþ miþ (iv) þaim miþ ni gasokkjandam*; Cor. II, viii, 19 *gateviþs fram aikklesjon miþ gasinþam uns (συγκείμενος ἡμῶν)*; Eph. iv, 51 *alla batrei asvairpau- dau af izris miþ allai unsekin*; Col. III, 5, 4; Thess. I, iv, 17; c) cum intransitivis: Joan. xi, 16 *ei gas- te haima miþ immi*; Cor. II, vi, 14 *wo daito garaitern miþ (καί) ungaraitern aiþþau wo gawindushe luhada miþ (περὸς e. accus.) riqi:a*; xiii, 4 et Thess. I, v, 10 *þan miþ imma*; Gal. iv, 25 *sokkinoþ miþ sei- min barnam*; item cum *saginon* Luc. xv, 6, 9; Rom. xii, 15; sifan Rom. xv, 10; *bisax* Luc. xv, 29; *gr- t u* Rom. xii, 15; 5) cum, apud, post *haban* Me. viii, 14 (*hlasi w habaidedum miþ sis*); xiv, 7 (*sinteino un- edans habaiþ miþ izvis*); Joan. xii, 8, *viman* Gal. II, 1 (*ganimands miþ sis teitu*); *briggan* Tim. II, iv, 11 (*awrku brigg miþ þus*); 6) directionem indicans, post verba dicendi, pugnandi, cogitandi, etc., de, cum, contra: *miton* Me. ix, 55 (*wa miþ izris missa miodeduf*); *þagkjan* Me. viii, 16; Luc. xii, 5, 14; *sik andriman* Skeir. III, a, *rodjan* Joan. ix, 57; Eph. iv, 25; *birodjan* Joan. vi, 45; *mapljan* Joan. xiv, 50; *tilaikun* Me. xv, 51; *sokjan* Me. I, 27; ix, 14, 16; Joan. vi, 52; xvi, 49; *sokvis varþ* Joan. III, 25; Skeir. III, b; *garuni gatuvjan* Me. III, 16; xv, 4; *staua viljan* Mth. v, 40; *missagiss varþ* Joan. ix, 16; x, 19; *gar- aiþ þi haban* Rom. xii, 18; *friaþwa habun* Joan. xiii, 55 (iv); *gavairþeigs visan* Me. ix, 50; *sels visan* Eph. iv, 52 (ες).

II. In compositione: 1) cum verbis: *miþarþaidjan*, *miþgagjan* (*midddjedum* Luc. vii, 11), *miþþiþan*, *miþþigjan*, *miþþrudanon*, *miþþkarjan*, *miþþiþja*, *miþþmatjan*, *miþþwimau*, *miþþrodjan*, *miþþsokjun*, *miþþ- wudjan*, *miþþsaijan*, *miþþskalkinon*, *miþþstandan*, *miþþ- ritau*, *miþþsaginon*; bicomposita: *miþþanekumbjan*; *miþþgagijuan*, *miþþgadauþuui*, *miþþganavistron*, *miþþ- gasatjan*, *miþþgawiltan*, *miþþatimrgan*, *miþþgatuhvan*, *miþþgawisun*; *miþþastramjan*, *miþþsketnan*, *miþþurrai- san*, *miþþurraisanjan*; *miþþansandjan*; tricompositum: *miþþiangaleiþan*; 2) cum participiis: *miþþrakunþans*; *miþþgaleikonds*; 3) cum substantivis: *miþþvissei*, *miþþ- vand vaddjus*; *miþþgagumþis*, *miþþjasinþa*.

miþ þax, vid. sub þan.
 miþ þaxei, vid. sub þan.
 MIK, vid. sub Meau.

MIKILS (vet. norv. *mikill*, angl. sax. *mycel*, v l. sax. *mikil*, vet. sup. germ. *milul*, scot. *mickle*, angl. *much*, succ. *mucken*, dan. *megen*; gr. *μέγας*, lat. *ma- gnus*; Bopp 81; Gr. III, 604; Gl. II, 622), adject., insignis, *μέγας*: Mth. v, 19, 53; vii, 27; viii, 24; xxvi, 16, 50, 60; Me. I, 26; iv, 52, 57, 59; v, 7, 42; x, 42, 45; xiv, 15; xv, 54, 57; xvi, 1; Luc. I, 15, 32, 42; II, 9, 10; iv, 25, 58; v, 29; vi, 49; x, 16; viii, 28, 57; ix, 18; xiv, 16; xvii, 15; xix, 57;

Joan. vi, 18; vii, 37; xi, 45; Rom. ix, 2; Cor. I, xvi, 9; Cor. II, xi, 15; Tim. I, III, 16; vi, 6; Tim. II, II, 20; Skeir. VII, a, b; *πολός*: Mth. xii, 22; Luc. v, 29; vi, 17; Joan. vii, 12; *ufarassan mikils*, abundanter magnus, *ὑπερβολών*: Eph. III, 19; *ufar mikil*, id., *ὑπερλίαν*: Cor. II, xi, 5.

MIKIL-ÞEUTS, vid. sub þaghjan.
 MIKLABA, adv., magnopere, *μεγάλως*: Philpp. iv, 10.
 MIKILUÞS, fem., magnitudo: Skeir. IV, b, c.
 MIKILEI, fem., eminentia, *μέγελος*: Eph. I, 19; *μεγαλειότης*: Luc. ix, 45; *μεγαλειῶν*: Luc. I, 49; Skeir. IV, d; *mikilein atigban (?)*, *θαυμασθήναι*: Thess. II, I, 10 vid. ad h. l.

MIKLJAN, conj. III, magnificare, celebrare, *μεγαλό- νειν*: Luc. I, 46; Philpp. I, 20; *δοξάζειν*: Mth. ix, 8; Me. II, 12; Luc. II, 20; iv, 15; v, 25, 26; vii, 16; Rom. xi, 13; Cor. II, ix, 13; Gal. I, 24; Thess. II, III, 1.

GA-MIKILJAN, id., *μεγαλόνειν*: Luc. I, 58.

MIKLJANAN, conj. III, gloriari, *μεγαλουθῆναι*: Cor. II, x, 15.

* MILDS (vet. norv. *milltr*, vet. sax. *mildi*, vet. fr. *milde*, vet. sup. germ. *mitti*, angl. sax. angl. succ., dan., batav., rec. sup. germ. *mild*; coll. gr. *μαλα- κός*, lat. *mollis*; Cf. II, 765; Reith. 929), adject., dulcis.

UN-MILDS, immansuetus, *ἄστοργος*: Tim. II, III, 5.

FRIAPÞVA-MILDS, pius, *φιλόστοργος*: Rom. xii, 10.

MILÞIÞA, fem., dulcedo, misericordia, *σπλάγγνη*: Philpp. II, 1.

MILHMA (coll. succ. *mohu*, dan. *mulm*, gr. *ἐμί- γλη?*), masc., nimbus, nubes, *νεφέλη*: Me. ix, 7; xiii, 26; xiv, 62; Luc. ix, 54; Cor. I, x, 4, 2; Thess. I, iv, 17.

MILÞ (angl. sax. *milisc*, gr. *μέλι*, lat. *mel*; Gr. III, 465), neutr., mel, *μέλι*: Me. I, 6.

MILITON (voc. lat.), conj. II, militare, stipendia facere, *στρατεύεσθαι*: Luc. III, 14.

MILUKS (vet. norv. *miotk*, angl. sax. *meole*, *mea- luc*, vet. fr. *melok*, vet. sup. germ. *miluh*, angl. *milk*, succ. *mjó k*, dan., batav. *melk*, rec. sup. germ. *milch*; Gr. III, 465; Cf. II, 724; Reith. 918), fem. anom., lac, *γάλα*: Cor. I, ix, 7.

MIMZ (coll. Cast. ad Cor. I, viii, 15), neutr., caro, *ρέμας*: Cor. I, viii, 15.

* MINAN (vet. norv. *minna*, *muua*, *mynd*, angl. sax. *menan*, *manian*, *muuan*, *numd*, vet. fr. *meua*, *monia*, vet. sax. *manou*, *menian*, *munan*, vet. sup. germ. *meinjan*, *muudjan*, angl. *meau*, *mind*, succ. *mena*, dan. *monne*, *mind*, batav. *mecean*, rec. sup. germ. *menen*, *milneun*; gr. *μύσσηνα*, lat. *memini*, *meus*; Bopp 120; Gr. II, 50; Cf. II, 785, 815; Reith. 918, 954), conj. I, *man*, *munuu*, *munans*, cogitare, putare.

GA-MINÞI, neutr., memoria, *μνήσια*: Thess. I, II, 6; Tim. II, I, 3; Calend. goth.

ANX-MINDS, fem., suspicio, *ὀνόνοια*: Tim. I, vi, 4.
 MUNAN, conj. anom., *man*, *munða*, *munns*, cogitare, putare, credere, *δοκεῖν*: Luc. xvii, 9; Joan. xii, 20; Cor. I, iv, 9; Cor. II, xi, 16; *ἠγείσθαι*: Cor. II, ix, 5; Philpp. II, 5, 25; *νομιζειν*: Luc. III, 25; Cor. I, vii, 26; *λογίζεσθαι*: Rom. xiv, 11; Cor. II, x, 2; xi, 5; vii, 6; Philpp. III, 13; *οἰεσθαι*: Philpp. I, 16; Skeir. II, b.

GA-MEXAN, conj. anom., meminisse, cogitare, *μνησθήσεσθαι*: Mth. v, 23; xxvi, 75; xxvii, 65; Luc. I, 54, 72; Joan. xii, 16; Cor. I, xi, 2; Tim. II, I, 4; *ἀνομιμνησθήσεσθαι*: Me. xi, 21; xvii, 72; Cor. II, v, 1, 15; *μνημονεύειν*: Tim. II, I, 4; *μνημονεύειν*: Me. viii, 18; Luc. xvii, 52; Joan. xv, 20; xvi, 4, 21; Gal. I, 10; Eph. II, 11; Col. iv, 19; Tim. II, II, 8; *κατέχειν*: Cor. I, xv, 2.

MUNAN, conj. II, cogitare, velle, *βουλεύεσθαι*: Joan. xii, 10; Skeir. III, c; *μαλλίον*: Luc. x, 1; xiv, 4; Joan. vi, 15; xiv, 22.

MUSS, masc. (plur. *munais*), 1) cogitatio, *νόημα*: Cor. II, II, 11; 2) propositum, volutio, *πρόθεσις*: Rom. ix, 11; Eph. III, 11; Tim. II, III, 10; *πρόβουλα*.

Cor. II, vii, 11; βουλό: Eph. I, 11; 3) cura, πρό-
νεια: Rom. xiii, 14.

GA MUND, fem., 1) memoria, cogitatio, *μηρόσυνον*:
Mc. xiv, 9; *ἀνάμνησις*: Cor. I, xi, 24, 25; *μνεία*:
Eph. I, 16; 2) conscientia, *συνείδησις*: Tim. I, I, 5
vid. ad h. l.

GF-MUNNAN, conj. II, cogitare, meminisse: Philpp. II,
23 vid. ad h. l.

UFAR-MUNNON, conj. II, 1) oblivisci, *ἐπιλαθῆναι*:
Mc. viii, 14; Philpp. iii, 14; 2) oblivisci, *παραβου-
λεύσθαι*: Philpp. ii, 30.

MINS (*Minz* Cor. II, vii, 15; coll. vet. norv. *minni*,
angl. sax. *minsian*, vet. sax., vet. fr. *min*, vet. sup.
germ. *min*, *minnro*, angl. *mince*, suec., dan. *mindre*,
batav. *rec. sup. germ. m'nder*; gr. *μίσων*, lat. *minus*;
Gr. III, 614; Cf. II, 798; Reith. 929), adverb., *mi-
mis*, ἥσσον: Cor. II, xii, 13; *ελαττω*: Tim. I, v, 9;
mins haban, minus habere, indigere, ὑστερεῖν: Cor.
II, xii, 11.

MINNIZA, adject. comparat., minor, *μικρότερος*: Mth.
xi, 11; Mc. xv, 40; Luc. vii, 28; Skeir. III, d; *min-
nizo galanjan*, indigere, ὑστερεῖν: Cor. I, xi, 5.

MINNISTS, adject. superl., minimus, *ἐλάχιστος*: Mth.
v, 19; Cor. I, iv, 3; *ἔσχατος*: Mth. v, 26 (vid. ad h.
l.); *μικρός*: Mth. x, 42; *μικρότερος*: Mc. iv, 31; Luc.
I, 48.

MINZKAN, conj. III, minuire, *ελαττωσθαι*: Joan.
iii, 50.

MIS, vid. sub *Meina*.

*MISS (vet. norv., angl. sax., vet. fr., angl., dan.,
batav. *mis*, vet. sup. germ. *mis*, *missi*, suec., rec.
sup. germ. *miss*; Gr. II, 470; Cf. II, 862; Reith.
950), adverb., male, prave.

MISSA-DE S, vid. sub *Deds*.

MISSA-QISS, vid. sub *Qipan*.

MISSA-LEIKS, vid. sub *Leikis*.

MISSA-TAUZANDS, vid. sub *Tanjan*.

MI SO (Gr. II, 476), adverb., *inivemic*, ἀλλήλων:
Rom. xiii, 8; Gal. v, 26; solemniter cum pronom.
pers., ἀλλήλων: Mc. I, 27; iv, 41; viii, 16; ix, 10,
33, 34, 50; x, 26; xi, 31; xii, 6; xv, 31; xvi, 5; Luc.
ii, 15; iv, 36; vi, 11; vii, 32; viii, 25; ix, 5, 14;
Joan. vi, 45, 52; vii, 53; xii, 19; xiii, 14, 22, 34, 35;
xv, 12, 17; xvi, 17, 19; Rom. xii, 10, 16; xiv, 13,
19; xv, 5, 7; Cor. I, vii, 5; xvi, 20; Cor. II, xii,
12; Gal. v, 15, 15, 17; Eph. iv, 2, 52; v, 21; Col.
iii, 9, 13; Thess. I, iii, 12; iv, 9, 18; v, 11; Thess.
II, i, 5; Skeir. III, a; *ἰαντός*: Mc. I, 27; ix, 10; x,
26; xi, 31; xvi, 5; Joan. vii, 35; cum pronom. pos-
s. s. ἀλλήλων: Gal. vi, 2.

MITAN (vet. norv. *meta*, *mat*, angl. sax., vet. sax.
metan, vet. fr. *meta*, vet. sup. germ. *mezan*, angl.
mete, suec. *māta*, batav. *meten*, rec. sup. germ. *mes-
sen*, *mass*; gr. *μέτρον*, lat. *metiri*, *meditari*; Gr. II, 25;
Cf. II, 831; Reith. 926), conj. I, *mat*, *metan* (*meitan*
Cor. II, I, 12 vid. ad h. l.), *mitans*, mensurare, metiri,
μετρεῖν: Mc. iv, 24; Luc. vi, 38; Cor. II, x, 12;
ἀντιμετρεῖν: Luc. vi, 38.

GA-MITAN, id., *μερίζειν* (? *μετρεῖν*): Cor. II, x, 15.

US-MITAN, 1) converti, *ἀναστρέψθαι*: Cor. II, I, 12;
Eph. ii, 5; Tim. I, iii, 15; 2) conversari, *πολι-
τεύσθαι*: Philpp. I, 27; *usviss usmitan*, dividi, *ἀστο-
χεῖν*: Tim. II, ii, 18.

US-MET, neutr., 1) conversio, *ἀναστροφή*: Eph. iv,
22; Tim. I, iv, 12; Skeir. I, d; 2) conversatio, *πολι-
τεία*: Eph. ii, 12; 3) ratio vite, *ἀσχηγή*: Tim. II, iii, 10.

MITAḤS (*Mitad*, Lat. vi, 58), leim. anom., 1) men-
sura, *μέτρον*: Mc. iv, 24; Luc. vi, 38; Rom. xii, 5;
Cor. II, x, 45; Eph. iv, 7, 13, 16; 2) modius, *κόρος*:
Luc. xvi, 7.

MITADJO, fem., mensura, *μέτρον*: Luc. vi, 38.

MITON, conj. II, putare, cogitare, *ἐνθυμίσθαι*:
Mth. ix, 4; βουλεύσθαι: Cor. II, I, 17; λογίζεσθαι:
Cor. I, xiii, 5, 11; Philpp. iv, 8; διαλογίζεσθαι: Mc.
ii, 8; iv, 33; προεῖν: Rom. viii, 5; σκοπεῖν: Philpp.
II, 4.

ULAK-MITON, oblivisci facere; Skeir. III, c.

MITONS, fem., cogitatio, *ἐνθύμια*: Mth. ix, 4;
λογισμός: Cor. II, x, 5; διαλογισμός: Mc. vii, 21;
Luc. ii, 33; v, 22; vi, 8; ix, 46, 47; Rom. xiv, 1
GA MITONS, id., *δύναμις*: Eph. ii, 3.

*MUKS (vet. no. v. *miukr*, angl. *meck*, suec. *meck*).
adject., mētis.

MUKA-MODEI, vid. sub *Mods*.

*MUL (vet. norv. *mul*, vet. sup. germ., vet. fr.
muln, rec. sup. germ. *muln*; Gr. III, 400; Cf. II,
720; Reith. 958), neutr., os, oris.

FAUR-MULJAN, conj. II, os alligare, *φιμώσθαι*: Cor.
I, ix, 9.

MULDA (vet. norv. *mul d*, angl. sax. *moldr*, vet.
fr. *wolde*, vet. sup. germ. *molta*, angl. *mould*, *moul-
der*, suec. *mult*, dan. *muld*, batav. *mul*; coll. *Mulan*;
Gr. II, 54; III, 579; Cf. II, 713; Reith. 952), fem.,
pulvis, *χρῶς*: Mc. vi, 11; *κοινοστός*: Luc. ix, 5.

MULLEINS, adject., pulvereus, arenosus, *χρῶς*:
Cor. I, xv, 47, 48.

MUNAN, vid. sub *Minan*.

MUNDON (vet. sup. germ. *mun'on*, angl. sax.
mundian; Cf. II, 814, 817), conj. II, ob-ervare, consi-
dera, σκοπεῖν: Philpp. iii, 17.

MUNDREI, leim., scopus, *σκοπός*: Philpp. iii, 14.

MUNḤS (vet. norv. *munnr*, angl. sax. *muḥ*, vet.
sup. germ., vet. fr., vet. sax. *mund*, angl. *mouth*,
suec. *mun*, dan., rec. sup. germ. *mund*, batav.
mond; Gr. III, 400; Cf. II, 811; Reith. 958), masc.,
os, oris, *στόμα*: Luc. I, 64, 70; iv, 22; vi, 45; xix,
22; Rom. x, 8, 9, 10; xv, 6; Cor. II, vi, 11; xii, 4;
Eph. iv, 29; vi, 19; Col. iii, 8; *munḥ* *fiurvaipjan*,
os alligare, *φιμώσθαι*: Tim. I, v, 18.

MUNḤ, neutr., id., Cor. II, vi, 11.

ALNA-MUNḤFA, fem., consensus, *ἐνότης*: Eph. iv,
3, 15.

*MODS (vet. norv. *modr*, angl. sax., vet. sax., vet.
fr. *mod*, vet. sup. germ. *mot*, angl. *mood*, suec., d n.
mod, batav. *moed*, rec. sup. germ. *muth*; Cf. II,
679; Reith. 951), ma-c., 1) animus; 2) ira, *θυμῶς*:
Luc. iv, 28, *ὄργη*: Mc. iii, 5.

MODAGS, adject., iratus, *ἠγριζόμενος*: Mth. v, 22;
Luc. xv, 23.

LAGGA-MODEI, fem., longanimitas, *μακροθυμία*:
Rom. ix, 22; Cor. II, vi, 6.

MUKA MODEI, mansuetudo, *ἐπιείκεια*: Cor. II, x, 1.

MOSES (*Mosez* Cor. II, iii, 15 h. l.), nom. propr.
moēs, *Μωσῆς*: Mc. vii, 10; iv, 4, 5; x, 3, 4; xi,
19, 26; Luc. ii, 22; ix, 55; Joan. v, 45, 45; vi, 52;
v, 22, 23; ix, 28; Rom. ix, 15; x, 5; Cor. I, ix,
9; x, 2; Cor. II, iii, 7, 13; Tim. II, iii, 8.

MOTA (vet. sup. germ. *muta*, rec. sup. germ.
muth; Cf. II, 700), fem., telonium, *τελώνιον*: Mth.
ix, 9; Mc. ii, 14; *τέλος*: Rom. xii, 7.

KOFA-SFAḤS, vid. sub *Stafs*.

MOTAREIS, masc., publicanus, *τελώνης*: Mth. v, 47;
ix, 10, 11; Mc. ii, 15, 16; Luc. iii, 12; v, 27, 29,
50; vii, 29, 54; xv, 1; xviii, 10, 11, 15; xix, 2.

*MOTAN (angl. sax., vet. fr. *mot*, vet. sax. *mo-
tan*, vet. sup. germ. *muozan*, angl. *must*, suec. *maste*,
batav. *moeten*, rec. sup. germ. *missen*; Gr. II, 10;
Cf. II, 905; Reith. 957), conj. anom., praeter. *mesta*,
posse.

GA-MOTAN, locum invenire, *χωρεῖν*: Mc. ii, 2;
Joan. viii, 37; Cor. II, vii, 2.

*MOTJAN (vet. norv. *mata*, angl. sax. *motan*,
vet. sax. *motian*, vet. fr. *meta*, angl. *meel*, suec.
emot, *möta*, dan. *imod*, *möde*, batav. *ontmo ten*; coll.
Motan; Reith. 926), conj. II, occurrere.

GA-MOTJAN, id., *σπαστῶν*: Mth. vii, 28; Luc. viii,
27; Joan. xi, 50; *ἀπαρτῶν*: Mc. v, 2; xiv, 15; Luc.
xiv, 51; xvii, 12; Thess. I, iv, 17; *συναρτῶν*: Luc.
ix, 37; *συνείων*: Luc. ix, 18; etiam *gagjan gamot-
jan*.

VIFRAGA MOTJAN, id., *convincan vifragamotjon*, *ἐ-
ξήρῃσθαι εἰς ὕπνωσιν* (*ὑπνωσιστῶν*), Joan. xii, 13.

N

NABAY, nom. propr. masc., Ναβού: Esdr. ii, 20.

NAGGAI, nom. propr. masc., Ναγγαί: Luc. iii, 25.

* NAGLS (vet. norv. *nagli*, angl. sax. *naegel*, vet. sax. vet. sup. germ. *nagal*, vet. fr. *neil*, *nil*, angl. *naïl*, dan. *nagle*, succ. batav. rec. sup. germ. *naget*; Gr. III, 470; Cf. II, 1016; Rehb. 918), masc., clavus. GA-NAGLIJAN, conj. II, alligere, προς ἰθύν: Col. ii, 11.

NADRS (vet. norv. vet. sax. *nadra*, angl. sax. *naeddre*, vet. sup. germ. *natra*, angl. batav. *adder*, rec. sup. germ. *natter*; Gr. III, 364; Cf. II, 1051), masc. (?) vipera, ἔχιδνα: Luc. iii, 7.

NAEN, nom. propr., Νόιν: Luc. vii, 11.

NAQAPS (vet. norv. *nackinn*, angl. sax. *nacod*, vet. fr. *no-kud*, vet. sup. germ. *nachat*, angl. *naked*, succ. *naken*, dan. *nøgen*, batav. *naecht*, rec. sup. germ. *nacht*; lat. *nudus*; Cf. II, 1015; Rehb. 912), adject., nudus, γυμνός: Mth. xxv, 38, 43; Mc. xiv, 51, 52; Cor. II, v, 3; *naqaps risan*, γυμνητεύειν: Cor. I, iv, 11; *naqaps vair þan*, naufragari, ναυαγῆν: Tim. I, i, 19.

NAQADEI, fem., nuditas, γυμνότης: Rom. viii, 35; Cor. II, xi, 27.

NAZARAIP, nom. propr. indecl., Ναζαριῆθ: Mc. i, 9; Luc. i, 26; ii, 59, 51; iv, 16.

NAZORAIUS, masc., nazareus, ναζωραῖος: Mth. xxvi, 71; Mc. x, 47; xvi, 6; Luc. xviii, 37; Joan. xvii, 5.

NAZORENUS, masc., id., ναζωρηνός: Mc. i, 24; xiv, 67; Luc. iv, 31.

* NAHAN (vet. norv. *nög*, *nogr*, *nægja*, vet. sax. *ginog*, angl. sax. *genog*, vet. sup. germ. *ganah*, *ganogjan*, vet. fr. *nochi*, *nogia*, angl. *enough*, succ. *noja*, dan. *nøje*, *nok*, batav. *genveg*, rec. sup. germ. *genug*, *genügen*; Gr. II, 44; Cf. II, 1005; Rehb. 954), conj. anom., *nah*, *nauhta*, *nauhts*, satis habere, sufficere.

BI-NAHAN, 1) concessum esse, ἔξεναι: Cor. I, x, 23; 2) oportere, δύν: Cor. II, xii, 1; *binauht isa*, licet, concessum est, ἔξεστι: Cor. I, x, 25.

GA-NAHAN, cum accusativo vel dativo, sufficere, ἀρκεῖν: Joan. xiv, 8; Cor. II, xii, 9; ἀρκιόν (εἶναι): Mth. x, 25; ἰκ-νόν (εἶναι): Cor. II, ii, 6.

GA-NAHA, masc., sufficientia, ἀτάραξια: Cor. II, ix, 8; Tim. I, vi, 6; Skeir. VII, b.

GA-NOHS, adject., sufficiens, ἰκανός: Mc. x, 46; Luc. vii, 11, 12; xx, 9; Cor. I, xi, 50; πολλός: Joan. xvi, 12; *gunohs vi an*, sufficere, ἀρκεῖν: Joan. vi, 7.

GA-NOHJAN, conj. II, satisfacere: Skeir. VII, b; *ufarassuu ganoh'an*, περισσεύειν. Eph. i, 8; *ganohiþs*, part. pass., satisfactus, sufficiens, ἀτάραξος: Philipp. iv, 11; *ganohiþs risan*, satisfieri, contentum esse, ἀρκεῖσθαι: Luc. iii, 14 h. l.; Tim. I, vi, 8.

GA-NOHJAN, conj. III, sufficere; *ganohnan gataujan*, cedere facere, περισσεύειν: Thess. I, iii, 12.

NAHASSON, nom. propr. masc., Ναασσών: Luc. ii, 32.

NAHTS (vet. norv. *natt*, angl. sax. *niht*, vet. sax. vet. sup. germ. *naht*, angl. *night*, succ. *nait*, dan. *nat*, vet. fr., batav., rec. sup. germ. *nacht*; gr. *νόξ*, lat. *nox*; Bopp 26; Gr. II, 55; III, 351; Cf. II, 1019; Rehb. 940), fem. anom., *nox*, *νόξ*: Mc. iv, 27; v, 5; Luc. ii, 8, 37; v, 5; vi, 12; xvii, 34; xviii, 7; Joan. v, 50, ix, 4; xi, 10; xiii, 30; Rom. xiii, 12; Cor. I, xi, 25; Thess. I, iii, 10; v, 2, 5, 6; Thess. II, iii, 8; Tim. I, v, 5; Tim. II, i, 5; Skeir. VIII, c; *naht jah aaj*, noctu duoque, νυκθήμερος: Cor. II, xi, 20.

ANDA NAHTI, neutr., vespertinus, ὀψίς: Mth. viii, 16; Mc. i, 52; xi, 11; ὀψέ: Mc. xi, 19.

NAHTA MATS, vid. sub *Mats*.

NAÞAN, nom. propr. masc., Ναβάν: Luc. iii, 51.

NAIMAN, nom. propr. masc., Ναιμαν: Luc. iv, 27 vid. ad h. l.

* NAITJAN (angl. sax. *netinj*), conj. II, improbrare, vitare.

GA-NAITJAN, id., ἀτιμῶν: Mc. xii, 4.

NAITEINS, fem., blasphemia, maledictio, βλασφημία: Mc. ii, 7; iii, 28; Luc. v, 21.

NAITOFARÞEIS, nom. propr. masc., Ναιτωφάρθεις: Esdr. ii, 22.

NAKOR, nom. propr. masc., Ναχώρ: Luc. iii, 51.

NAM, vid. sub *Niman*.

NAMO (vet. norv. *nafn*, angl. sax. *nama*, vet. sax. vet. sup. germ. *namo*, vet. fr. *nama*, *nema*, *nomia*, angl. *name*, succ. *namn*, dan. *navn*, batav. *namen*, rec. sup. germ. *name*; gr. *ὄνομα*, lat. *nomen*; Cf. II, 1086; Rehb. 954), neutr. (plur. *namna*), nominen, ὄνομα: Mth. vi, 9; vii, 22; x, 41, 42; xxxvii, 57; Mc. iii, 16, 17; v, 9, 22; vi, 14; ix, 57, 58, 59, 40; xi, 9, 10; Luc. i, 5, 13, 27, 31, 49, 59, 61, 65; ii, 21, 25; v, 27; vi, 22; viii, 50, 41; ix, 48, 49, 50; x, 17, 21; xvi, 20; xix, 2, 58; Joan. x, 5, 25; xi, 13, 28; xiv, 13, 14; xv, 21; xvii, 6; xviii, 10; Rom. ix, 7; i, 15; xv, 9; Cor. I, i, 15, 15; v, 5; Eph. i, 21; v, 20; Philipp. iv, 5; Thess. II, i, 12; iii, 6; Tim. I, vi, 1; Tim. II, ii, 19; Skeir. V, b, c.

NAMNJAN, conj. II, vocare, nominare, ὀνομάζειν: Luc. vi, 13, 14; Cor. I, v, 11; Eph. i, 21; iii, 15, v, 5; Tim. II, ii, 19; καλεῖν: Luc. ix, 40; λέγειν: Eph. ii, 11.

GA-NAMNJAN, id., Skeir. II, d.

* NANÞJAN (vet. sax. *nathian*, angl. sax. *neþan*, vet. sup. germ. *nendjan*; Cf. II, 1092; Schwel. *Gloss. hel.* 81), conj. II, au lere.

ANA-NANÞJAN, audere, audaciter agere, τολμᾶν: Mc. xv, 43; Cor. II, xi, 21; ἀποτολμᾶν: Rom. x, 20; Skeir. IV, d.

GA-NANÞJAN, cessare, παύσθαι: Luc. v, 4 (quem locum correctum esse difficile credas, cum *gna* *þjan* aliam significati nem atque *ananauþjan* vii habere possit, non eam saltem, quam græc. *παύσθαι* præ se fert).

NAUBAIMBAIR, November, Calend. goth.

NAUDI..., vid. sub *Nanþs*.

NAUEL, nom. propr. masc., Νῶς: Luc. iii, 36; xvii, 26, 27.

NAUH (vet. sax. vet. sup. germ. *noh*, rec. sup. germ. vet. fr. *noch*; coll. *Nahan*; Cf. II, 935; Rehb. 955), adverb., adhuc, ἔτι: Mth. xxvii, 63; Luc. xiv, 22; xviii, 22; Joan. vii, 55; vii, 55; xiii, 53; xiv, 19; xvi, 12, 16; Rom. ix, 19; Cor. I, xv, 17; Skeir. II, a, b; IV, a; VII, d; VIII, a; *ni nauh vel nauh — ni*, nondum, ὀπω: Mc. iv, 40; viii, 17, 21; xi, 2; Joan. vii, 6, 8; viii, 57.

NAUH-ÞAN (nauhþ þan), v. d. sub *þan*.

NAUH-ÞANUB, vid. sub *þan*.

NAUHA, vid. sub *Nahan*.

NAUHTS, vid. sub *Nahan*.

NAUÞS (vet. norv. *naud*, vet. sax. *nod*, angl. sax. *neod*, vet. sup. germ. *nat*, vet. fr. *ned*, angl. *need*, succ. *nōð*, dan. *nød*, batav. *nood*, rec. sup. germ. *noth*; Gr. II, 50; Cf. II, 1032; Rehb. 945), fem., necessitas, ἰανάκη: Cor. II, vi, 4; ix, 7; xii, 10; Thess. I, iii, 7; Philem. 11; Skeir. I, b, c; VI, a.

NAUDI-BANDI, vid. sub *Bindan*.

NAUDI-ÞAUBETS, vid. sub *þaurban*.

NAUÞJAN, conj. II, cogere, ἀναγκάζειν: Luc. xiv, 25; Gal. vi, 12; Skeir. I, b; βιάζειν: Luc. xvi, 6 vid. ad h. l.

ANA-NAUÞJAN, id., ἀναγκάζειν: Mth. v, 41.

NAUM, nom. propr. masc., Ναούμ: Luc. iii, 25.

NAUS (vet. norv. *nā*), masc. (plur. *naueis*), defunctus, mortuus, νεκρός: Luc. vii, 15, 22; ix, 60; τίς νεκρός: Luc. vii, 12.

NAVI-, adject., mortuus, νεκρός: Rom. vii, 8.

* NAVISUR, neutr., sepulcrum.

GA-NAVISTRON, conj. II, sepelire, *θάπτειν* : Cor. I, xv, 4.

MI]GA-NAVISTRON, consepelire, *συνθάπτειν* : Col. II, 12.

NARDUS (voc. græc.), masc. nardus, *νάρος* : Joh. I, xii, 3.

*NAS? in *Vein-nas*, vid. sub *Vein*.

NASJAN, vid. sub *Nisan*.

NATI (vet. norv., angl. sax., vet. fr. *net*, vet. sax. *aeti*, vet. sup. germ. *nezi*, succ. *nät*, dan. *batav. net*, rec. sup. germ. *netz*; Gr. III, 466; Cf. II, 1116; Rehth. 949), neutr., rete, *δίπτυον* : Me. I, 18; 19; Luc. v, 2, 4, 5, 6; *ἀμφίδηστορον* : Me. I, 16.

NATJAN (vet. sup. germ. *naz*, *nazjan*, vet. sax., *batav. nat*, rec. sup. germ. *nas*, *netzan*; gr. *νοτίς*, *νοτίσιον*; Cf. II, 1111), conj. II, rigare, *βράζειν* : Luc. vii, 38.

GA-NATJAN, id., Luc. vii, 44.

NAVIS, vid. sub *Naus*.

NE (vet. norv. *nei*, angl. sax., vet. fr. *na*, vet. sax. *neu*, angl. *no*; coll. *Ne*; Gr. III, 765; Rehth. 949), adverb., 1) non, *οὐ*, *οὐχι* : Mth. v, 37; Luc. I, 60; Joh. vii, 12; xviii, 25; Cor. II, I, 17, 18, 19; 2) nunc, *νῦν*? Joh. xviii, 40; 5) i. q. *Nei*.

NEI (ne Skeir. I, c, coll. *Lobe Beitr. zur Textberichtigung u. Erkl. d. Skeireins* p. 19), adverb., nunc? *οὐχι* : Cor. II, III, 8; Skeir. I, c.

NEPLA (vet. norv. *näl*, vet. sax. *nadla*, angl. sax. *nædl*, vet. sup. germ. *nadal*, vet. fr. *nedle*, *midle*, angl. *needle*, succ. *näl*, dan. *naal*, *batav. naald*, rec. sup. germ. *nadel*; Cf. II, 998; Rehth. 946), fem., acus, *ῥαπίς* : Me. x, 25; Luc. xviii, 25.

NEIþ (vet. norv. *nid*, vet. sax. *nith*, angl. sax. *nið*, vet. fr. *nith*, *nid*, vet. sup. germ., succ., dan. *nid*, *batav. nijd*, rec. sup. germ. *neid*; Gr. II, 16; Cf. II, 1051; Rehth. 955), neutr., invidia, *φθόνος* : Mth. xxvii, 18; Me. xv, 10; Gal. v, 21; Philipp. I, 15; Tim. I, vi, 1; *in u ipa risan*, in invidia esse, *invidere*, *φθονῶν* : Gal. v, 26.

ANDA-NEIþs, adject., adversarius, contrarius, *ἐναντίος* : Thess. I, II, 15; *ἐναντιότης* : Col. II, 11; *þata anduneifþs*, hoc contrarium, *τοῦναντίον* : Cor. II, II, 7.

NEMS, vid. sub *Nimun*.

NEIHN, nom. propr. masc., *Νηζί* : Luc. III, 27.

NEW (vet. norv. *nar*, *naunge*, vet. sax. *nah*, angl. sax. *neah*, vet. sup. germ. *naha*, *nahjan*, vet. fr. *nei*, *ni*, angl. *nigh*, *nein*, succ. *nā u*, dan. *nær*, *batav. na*, rec. sup. germ. *nate*; Gr. II, 35; Cf. II, 999; Rehth. 950), adverb., prope; *atgaggjan neu*, accedere, appropinquare, cum accusativo, *ἐγγίξεν* : Luc. xv, 25; *newa*, adverb., prope, *ἐγγός* : Me. xiii, 28; 29; Joh. vi, 4, vii, 2; Eph. II, 15, 17; cum dativo, *ἐγγός* : Luc. xix, 11; Joh. vi, 19, 25; xi, 18; Rom. x, 8; Philipp. iv, 5; Skeir. III, a; *παρά* : Luc. v, 1; *παροπλήσιον* : Philipp. II, 26; *newa risan*, prope esse, cum dativo, *ἐγγίξεν* : Me. xi, 1; Luc. vii, 12; xviii, 35, 40; xix, 29, 41; cum cum at Luc. xix, 37; *newa qiman*, appropinquare, *προσεγγίξεν* : Me. II, 4.

NEWIS, adverb. comparat., propius, *ἐγγίστερον* : Rom. xiii, 11.

NEWJAN, conj. II, appropinquare; *newjan sik*, proximum fieri, *ἐγγίξεν* : Luc. xv, 1.

AT NEWJAN, appropinquare, *ἐγγίξεν* : Me. xiv, 42; Luc. x, 9; Rom. xiii, 12; Philipp. II, 50; *atænjan sik*, id., Me. I, 15; Luc. x, 11.

NEWJNDIA, inbase., proximus, *ὁ πλησίον* : Mth. v, 45; Me. xii, 51; Luc. x, 27, 29; Rom. xiii, 9, 10; Gal. v, 14; Eph. iv, 25; *ἐταρός* : Rom. xiii, 8.

NI (vet. norv. *ne*, angl. sax. *ne*, *na*, vet. sax. *ne*, *ni*, vet. fr. *ne*, *ni*, *na*, vet. sup. germ. *ni*, angl. *no*, *not*, succ., dan. *nei*, rec. sup. germ. *nein*, *nicho*; gr. *να...*, lat. *ne*; coll. *Ne*; Cf. II, 969; Rehth. 945), 1) simplex negationis particula, non, sive positive (*οὐ*), sive hypotheticæ (*μή*) usurpata; a) quod ad ejus constructionem spectat, regulariter vocabulum, quod regit, immediate præponitur, hinc aa) ubi sententia negativa est, verbo; a) cum verbo simplici aa) prohibitive,

cum imperativo, vel conjunctivo, *μή* : Mth. v, 17 *ni kuajunþ*; 42 *ni usvandjans*; vi, 2 *ni haurypais*; 5 *ni rti*; 6 *ni galeikofþ*; 15, 16, 19, 25, 51; vii, 19; x, 26, 28, 51; Me. v, 7, 56; vi, 9; ix, 59; x, 9, 14, 19; xiii, 21; xvi, 6; Luc. I, 15, 50; II, 10, 9, 10; vi, 29, 50, 57; vii, 6; viii, 28, 49, 59, 52; ix, 50; x, 7, 20; xvii, 51; xviii, 16, 20; Joan. vi, 20, 45; xii, 15; xiv, 1, 27; Rom. x, 6; xi, 18, 20; xii, 2, 14, 21; xiii, 14; xiv, 5, 16; Cor. I, v, 9; vii, 15, 18, 21, 25, 27; x, 28; xv, 55, 54; xvi, 11; Cor. II, vi, 14, 17; Gal. v, 1, 26; vi, 7, 9; Eph. iv, 50; v, 7, 11; Col. II, 21; II, 8, 9; III, 19, 21; Thess. I, v, 6, 19, 20; Thess. II, III, 14; Tim. I, iv, 14; v, 1, 19; Neh. vii, 5; *oð* cum futuro : Mth. v, 21 *ni maurfrjais (oð roveðstais)*; 27, 55; vi, 5; Luc. iv, 12; Rom. vii, 7; Cor. I, ix, 9; a suo verbo his tantum vocabulis separatur, in quibus jacet emphasis, at Rom. xiv, 15 *ni nuun nata þeinamma jainamma fraqistjais*; 20 *ni nuun in matis gutur vaursiv guþs*; 33) negative, *οὐ*, *μή*, *οὐχι* : Mth. v, 17 *ni qam qatarun*; 54 *qifa izwis ni svaran atlis*; 56 *ni magt ain taql we t gataujan*; 59; vi, 1, 6, 15, 18, 21; vii, 25, 26; viii, 20, 28; ix, 12, 14, 56; x, 28, 29, 54, 58; xi, 6, 11, 17; xxv, 42, 43, 44, 45; xvi, 70, 72; xviii, 14; Me. I, 51; II, 4, 17, 18, 19; III, 25, 26; iv, 5, 6, 12, 13, 17, 25, 27, 31; v, 19, 37, 59; vi, 5, 19, 26; vii, 5, 4, 5, 12, 19, 24; viii, 1, 2, 11, 16, 17, 18; ix, 5, 18, 28, 50, 52, 58, 59, 41, 44, 46; x, 15, 50, 58, 45; xi, 16, 25, 26, 31, 35; xii, 14 (*ni kua*, quod ut impersonale valet), 18, 19, 20, 22; xiii, 18; xiv, 71; xv, 25, 24, 51; xiv, 49, 55, 56; xvi, 8, 11; Luc. I, 7, 20, 22, 55, 54; II, 7, 26, 57, 45, 45, 50; iv, 41, 42; v, 40, 19, 52, 54, 56; vi, 41, 42, 46, 48, 49; vii, 25, 50, 52, 42, 44, 45, 46; viii, 6, 10, 12, 15, 14, 17 (*nist analaug*), 18, 19, 27, 31, 37, 51, 52; ix, 5, 53, 40, 45, 45, 49, 50, 55, 56, 58; x, 10, 21; xiv, 14, 20, 26, 27, 29, 50, 55; xv, 28; xvi, 2, 5, 11, 15; xvii, 9, 20, 22; xviii, 2, 4, 11, 15; xix, 5, 14, 21, 22, 25, 27, 44, 48; x, 5, 7, 11, 26, 27, 51; Joh. iii, 3, 5; v, 38, 47; vi, 17, 22, 59, 57, 50, 55, 64, 66; vii, 23, 28, 51, 53, 56, 45, 49, 52; viii, 14, 15, 21, 22, 23, 24, 27, 29, 35, 57, 40, 45, 45, 46, 47, 49, 50, 55; ix, 12, 16, 18, 21, 25, 27, 29, 50, 51, 52, 35; x, 1 (*saei inn nu atgaggjþ þai-h dauv*), 6, 8, 10, 12, 13, 16, 21, 25, 26, 35, 57; xi, 9, 15, 31; xii, 16, 55, 57, 59, 40, 42, 41, 46, 17, 48, 49; xiii, 55, 3, 57; xiv, 5, 9, 10, 11, 17, 18, 24; xv, 4, 15, 19, 21, 22, 24; xvi, 1, 4, 7, 9, 16, 17, 18, 19, 26, 52; xvii, 14, 15, 16, 25; xviii, 9, 17, 25, 28; xix, 6, 9, 10, 11, 12; Rom. vii, 5, 7 et 15 (*ni sijai*, pro *oð* *γένοσθαι*, alias *nis-sijai*, vid. sub *Nih*), 15, 16, 18, 20; viii, 7, 8; ix, 6, 50, 51; x, 5, 11, 12, 14, 18, 20; xi, 24, 25, 59, 31; xiii, 5, 9, 10; xiv, 5, 13; Cor. I, 1, 15, 16, 17, 21; iv, 5, 6, 7, 11; vii, 5, 9, 11, 25, 28; viii, 15; ix, 4, 5, 6, 7, 20, 21; x, 1, 20, 21, 35; xi, 6, 29; xii, 15, 16, 21; xiii, 2, 4, 5; xv, 10, 14, 15, 16, 17, 29, 52, 51; xvi, 7, 12, 22; Cor. II, I, 8, 9, 17, 19, 25; II, 4, 5, 11, 12, 17; III, 7, 15; iv, 1, 4, 18; v, 1, 19, 21; vi, 9, 12; vii, 8, 9; viii, 12; ix, 4, 9, 12; x, 14; xi, 4, 10, 11, 14 (*nist sadaleik, oð þauμαστis*), 29, 51; xii, 2, 5, 5, 6, 7, 13, 14, 16, 20, 21; xiii, 2, 5, 6, 8, 10; Gal. I, 20, 21; II, 1; iv, 8, 14; v, 7, 18; vi, 12; Eph. II, 9, 12; v, 4 (*du þau ftai ni farrinnand, oð æðizun*), 5, 27; Philipp. I, 22; Cor. I, 9, 25; II, 19; III, 21; Thess. I, II, 15; iv, 5, 9, 15; v, 1, 4, 9; Thess. II, I, 8; II, 9, 10, 11; Tim. I, I, 7; II, 12; III, 5, 7; v, 8, 16, 18, 22; vi, 5; Tim. II, I, 7, 16; II, 5, 15, 24; III, 9; iv, 5; Philem. II; Neh. v, 14, 15, 16, 18; Skeir. II, a, b; V, a, VII, b; VIII, a, b, d; *oð* *ai*, plerumque cum conjunctivo aor. : Mth. v, 18 *ni nsteiþiþ (oð þa þarþiþa)*; 20, 26; x, 25, 42; Me. ix, 1; xiii, 19; Luc. I, 15; vi, 57; ix, 27; x, 19; xviii, 17, 50; Joh. vi, 55; viii, 12, 51, 52; x, 5, 23; xi, 26, 51, 58; Cor. I, vii, 15; Gal. i, 5, 9, v, 16; Thess. I, iv, 15; v, 5 (vid. ad h. l.); coll. infra *ni þau*; 3) verbum autem idea pro verbum auxi-

rarium (vairþun et visun) et nomen expresso, negatio *wa* ubi nomen participium est, ante hoc ponitur: Luc. xvii, 18 *ni bigit wai vairþun* (ὃς ἐπέθεσεν); Cor. II, vii, 14 *ni quawivis varþi* (ὃς κερσῶσθην); Joan. xii, 42 *ei us sijnungin in usaurpanai vairþeim* (ὃν μὴ ἀποσυναγωγῶν γίνωσκαι); xii, 5 *ni fraubair vas* (ὃς ἐπαθῆν); xviii, 36 *ni galewips veizau* (αὐτὸς παρεθῆν); Rom. ix, 11 *ni gabauranai visun* (ὃς ἐγενήθησεν); Mth. xviii, 6 *ni skulit ist* (ὃς ἐξέστη); M. i. n. 24, 25; vi, 18; Luc. vi, 2, 3, 15; xix, 21; Joan. xvii, 31; Cor. II, xii, 1; Tit. i, 11; Skeir. VI, d; *ni malts visun* (ὃς ἐσχεδονήθη); Luc. viii, 45; Joan. x, 35; Tim. I, v, 23; Eph. iii, 5 *ni kunþi vas* (ὃς ἐρωοισθη); ubi autem nomen adjectivum est, ante *vairþun* vel *visun*: Luc. xviii, 1 *ni vairþun usgrudþans* (αὐτὸς ἐκκένεθ); Cor. II, iv, 16; Gal. vi, 9; Eph. iii, 13; Thess. II, iii, 13; Gal. ii, 16 *ni vairþi þi qarailts* (ὃς διεκασθη); v, 6 *ni vairþaiþ airzjai* (μὴ πλανῶσθε); C. e. II, i, 5 *ei wof uli unsara ni vairþi lausa* (ὃν μὴ τὸ κένον αὐτὸν γενῶσθ); Col. iii, 19 *ni sijaiþ baittai* (μὴ παραίσθη); Tim. I, iv, 14 *ni sijais wlektja* (μὴ ἀσέβη); Cor. II, iii, 10 *ni ras rultþi* (ὃς οὐδέξασται); excipitur tantum: Tim. I, ii, 14 *ni varþi usu ofþs* (ὃς ἠκασθη); Joan. vi, 7 *ni ginkui sind* (ὃς ἀκροσθη); Cor. II, xii, 1 *ni butiza ist* (ὃς παραίτη); Cor. II, ii, 11 *ni sijun urritandans manins is* (ὃς αὐτὸς τὰ νοήματα ἀρροσθη); Joan. viii, 41 *ni sijun gabauranai* (ὃς γεννηθησθη); b) et insuper negatio ad vocabulum prope ponitur, ejus ideam negat vel modificat, et cum eo sententiam, vel sententia: membrum adversativum efformat: a) Joan. xiv, 22 *tadas ni su ukarvotas* (sed filius Jacobi); Rom. ix, 25 et 26 *so ni manzei mena*; Gal. iv, 27 *so ni staudai*; Rom. vii, 4 *þaim ni bi lek gaggandam*; Luc. xv, 13 *asir ni manugans*; Skeir. VI, a *ajar ni filu*; Joan. xiii, 41 *ni allai*; 18; Rom. ix, 6; Cor. I, x, 25; Rom. xii, 5 *ni mans*; Tim. I, v, 9 *ni mins*; Cor. II, i, 13 *ni alja*; Me. x, 45 *ni sra*; Cor. II, viii, 15; Eph. iv, 20; Joan. vi, 28; Cor. II, iii, 17; Ant. 5; Rom. ix, 10 *ni þatain*; Cor. II, viii, 19; Rom. xii, 4 *ni þatu samo*; xii, 4 *ni veure*; Cor. II, vi, 1; Phlpp. i, 16 *ni sijnubas*; Thess. I, ii, 2 *ni spraut*; Me. xii, 34 *ni fairru is*; Cor. I, v, 6 *ni goda* (ist) *wofuti*; Rom. xii, 11 *ni latai*; xii, 15 *gareduba gaggaima ni gabauram jah drugkneim*, *ni ligran jah aigtaiun*; Cor. I, i, 17; Cor. II, vii, 5; Ant. 15; x, 2, 5, 15, 16; Gal. v, 8; Phlpp. iii, 1, Col. ii, 25; Thess. II, i, 8; Tim. I, iii, 5, 11; Tit. i, 6; e) iam vocabulum r. cum suppleri potest, ut Cor. II, vii, 12 *m. se. antanem*; b) in sententiis adversativis a) quod affirmatur prius, quod adversatur posterius ponitur α) cum simplici *ni*: Me. ii, 27 *sabba o vi mans varþi gaskapans, ni manna in sabbato dag's*; x, 27; xiv, 7; Rom. xiv, 1; Cor. I, vii, 6, 12; ix, 26; Cor. II, v, 5, 7; ix, 7; Col. iii, 2, 25 (græce *zai oza*); Thess. I, ii, 27; iv, 5; Tim. I, ii, 9; Tit. i, 11; β) cum *þi* *ni*: Mth. v, 50 *ei fragistis i uns lifre þeiwiz jah ni ullata lek þem gadrivas in gubainon*; i. 15 *aimahurtiþa viljou jah ni huns*; vii, 20; Me. i, 22; R. m. vii, 6; Cor. II, vi, 42; ix, 5; x, 8; xii, 10; Gal. ii, 11, 15, 16; vi, 4; Phlpp. iii, 5; Thess. II, iii, 6; γ) cum *akei ni*: Rom. x, 2 *alþai gupþs habund akei ni bi kunþja*; Cor. II, iv, 8, 9; xi, 6; δ) eum *þi* *ni*: Me. xii, 17 *s. i. s. i. n. e. u. a. l. e. d. a. n. s. u. a. l. e. d. a. n. s. h. a. b. a. i. þ. i. r. e. i. s. i. þ. m. k. ni sintaino habaiþ*; Joan. iii, 8; b) negatum prius, positivum ut adversatur posterius in titur eum *ak*: Mth. vii, 21 *ni wazth saei qifþi uns fraþja fraþja unydeþþi þa þiu langardun lumne, ak su taujands ut ea utius m. m. i.*; Me. ix, 57 *ni m. k. u. drinþþ ak þana sandjandun ut*; Luc. iv, 4; Joan. v, 26, 27, 2, 5; vii, 10, 22; xii, 9, 50; xv, 16; xvii, 9, 20; Rom. vii, 15, 17, 19, 20, ix, 8, 32; xii, 4, 19, xiv, 15; Cor. I, vii, 10; v, 29; xiv, 22, xv, 10; Luc. II, i, 12; iii, 5, 6; iv, 5; v, 15; vi, 12; vii, 8; x, 1, 18; Gal. iv, 17; Eph. ii, 8, 9; Phlpp. ii, 1 *þa þi seani w. w. ak mitonþans ak jah þo uny. r. e. i. s. i. r. e. i. s.*; Col. iii, 9; Gal. iii, 22; Thess. I, ii, 14, 17; Tim. I, ii, 12; Tit. II, i, 9; Philem.

16; Skeir. V, d; excipias: Joan. v, 33; in *godis veurtwis ri stain,am þuk ak in vajarrens*; xiv, 10 *þo vaurda, þoi ak rodja izris, af uns silbin ni radja ak utta se, iodeþþ*; Rom. vii, 9 *jus ni sijþ in leika auk in ahnia*; Cor. I, ix, 2; Cor. II, xi, 17, 29; Gal. ii, 16; iv, 31; The s. II, iii, 15, ubi verbum negat o. nem ad se attraxit. Sed non valet regula in casibus, ubi negationem inter et vocabulum rectum aliqua interjicitur e particulis, quæ communiter secundam sedem in sententia obtinent, ex. gr. *þan*: Cor. I, xii, 21 *niþ-þan mag* (ὃς δύνάται δέ); *auk*: Me. ix, 6 *ni auk vassa*; xi, 15 *ni auk was mel*; xii, 14; Luc. vi, 45; viii, 17; Joan. vii, 1; Rom. x, 12; xi, 25; Cor. II, xiii, 8; Thess. I, iv, 7; Thess. II, iii, 2; Rom. ix, 6 *ni auk allai*; Eph. v, 29 *ni auk manna*; Skeir. V, c *ni auk fataini* (quamvis auk etiam post verbum quomodoque retroceat, ut Luc. xvi, 2 *ni magt auk*; Cor. I, xvi, 7 *ni vilþau auk*; Joan. vii, 4 *ni manna auk*); coll. *Avk*. Multo minus valet regula, ubi adest *ni þau* (*ni þauht*) sive sit pro *oð þa*, ut M. h. v, 20 *ni þau gimþi*; Me. x, 15; sive pro *oðð*, ut Mth. vi, 15; Me. xi, 26; vel pro *oð*, ut Phlpp. iii, 15; vel pro *oðz av*, ut Me. xiii, 20; Joan. ix, 41; xi, 21, 22; xviii, 30 (*ni þau veis atgebeima þus*, in quo loco pronom. pers. a Græco non expressum negationem inter et verbum ponitur, licet etiam *veis* in merididum Cor. II, xi, 4 occurrat; *nmn* semper negationi et imperativo interjicitur, vid. ad Tim. II, i, 8. D. nique aliquid explicativum inter negationem et verbum mittitur, ut Cor. II, x, 14 *ni auk, srasve ni firriunandans und izris ufarassau, ufþanþam uns*; Joan. xiv, 27; Cor. I, xvi, 2; Gal. v, 17. Ubi adest exceptio, ut Rom. xiv, 15 *ni mata þeinamma fragistþus*; Cor. I, iv, 4, 6, saltem emphatice profertur est vocabulum, quod negationem a verbo separat. Cum compositis vero verbum inter et particulam compositionis interest negatio, ut Joan. vi, 22 *miþ ni qam*, coll. x, 4 *inn ni atgagþi*; b) ad libitum constitui potest negatio aa) cum indefinitis. Cum indefinita negat va (nullus, nemo, nunquam, nusquam) non nisi circumlocutionibus exprimat Gothos, et negatione positivis adjuncta efformet, negatio ab eis removeri et ad verbum admovei potest: a) *ni vaiht*: Me. vi, 8 *ei vaiht ni acmeina* (iva μηδεν ἀφροσθη); ix, 29 *ni vaihtai ni mag usgagun* (ἐν οὐδενι δύνάται ἐξελθῆν); Luc. iv, 2 *jah ni mutida vaiht* (xvi οὐ εἶπα γεν οὐδεν, eo l. infra); Joan. vi, 12 *þei vaihtai ni fraþ stuai* (ὃν μὴ τὸ ἀπόλασαι); 65; vii, 26; xii, 19; xvi, 25; xviii, 20; Cor. II, vii, 9 etc. e) contra: M. h. x, 26 *ni vaiht auk ist gnhulþi* (οὐδεν γάρ ἐστὶ ζευκαλυμ.ου); Me. v, 26 *jah ni vaihtai batida*; xi, 15 *ni vaiht bigat*; xv, 4 *ni andhaffis ni vaiht*; Loc. ix, 3 *ni vaiht nimaþi i rig*; xvii, 54; Joan. viii, 28, 34; xvi, 24; Rom. viii, 1; ix, 1; xiv, 14; Cor. I, vii, 19 (*þata binuit ni vaihts ist*); x, 25, 27; viii, 2, 3; Cor. II, vi, 10; vii, 5; xi, 5; xii, 11; xiii, 7; Gal. ii, 6; iv, 1 (*ni und vaiht*); 12; v, 10; vi, 5, 11 (*ni vaihtai*); Phlpp. i, 20 et 28 *ni ni vaihtai*; ii, 5; iv, 6; Thess. II, iii, 11; Tim. I, v, 25; iv, 4; Tim. II, ii, 14 (*du ni vaihtai*); Tit. i, 15; Philem. 14; Skeir. VII, c (*ni i vaiht i*); β) *ni manna*: Mth. ix, 50 *ei manna ni vli* (μηδεις γερρωσθησθη); Me. vii, 56 *ei manni ni qeþeim* (iva μηδεν ἐπιωσθη); 24; Luc. ii, 21, 56 *jah manni ni gataihun*; Joan. xv, 13 *ni unzeim þizai fraþþvōi manna ni habeþi*; e) contra: Mth. vi, 24 *ni manna mag teaim fraþjan shakinou*; Luc. viii, 46 *ni manna tukaru taujands a skulþi ita*; ix, 62; Joan. vi, 41; vii, 4, 27; ix, 4; Eph. v, 6 (*ni manna izris usluta*), 29 (*ni auk manna*); Col. ii, 16; Tim. I, iv, 12; Tim. II, iv, 16; γ) *ni ainshun*: Me. xi, 2 *una þonmei muht ainshun manne ni sat* (ἵνα ὄν οὐδεις ἀφροσθησθη ἀφροσθησθη); Luc. v, 59 *jah unshun denygandane farun ni sans vli jagg* (καὶ οὐδεις ποτὸς ἀφροσθησθη ἀφροσθησθη); x, 10 *jah v. w. te ainolun teis ni gaskapþiþi* (xvi οὐδεν γατ; οὐ μὴ ἀδελ. ζαση); Joan. viii, 20 *jah unshun ni þi þa vau*; xiii, 28 *þataun unshun ni vassa*; xiv, 6 *unshun ni gimþi*; xv, 24; xvi, 5; xvii, 12; xviii, 53; Cor. I, i, 11; Eph.

iv, 29; e contrario: Luc. ix, 50 *ni ainshun ist manne*; xiv, 24 *ni ainshun manne jainaze kauseis naktamatis*; xviii, 19 *ni aishun jipheis niba ains gup*; 29; xix, 70 *ana Jamuri ni ainshun aie manne cat*; Joan. ii, 52; vi, 65; vii, 19, 50, 44; x, 41; xvi, 22; xv, 1; Rom. xiii, 8; Cor. i, x, 24; Cor. II, v, 16; vi, 5; vii, 2; xi, 8; Gal. vi, 17; Philipp. iv, 15; Thess. I, iii, 5; iv, 12; Tim. II, ii, 4; Skeir. VIII, c, d; 6) *ni mannahun*: Me. viii, 50 *ei mannahun ni qaba na*; ix, 9 *ei mannahun ni spillaledeima*; e contrario: Me. viii, 26 *ni mannahun qibais*; ix, 59; Joan. viii, 55; Tim. I, v, 22; e) *ni washun*: Joan. x, 28 *ni frant-vip washun*; e contrario: Mth. ix, 16 *ni washun lag-jip*, Me. x, 18 *ni washun puheigs*; Luc. x, 22; Joan. x, 18; Col. ii, 18; Thess. II, ii, 5; e) *ni wau* et *ni wanhun*: Luc. iv, 11 *ei wau ni gostagajais (μά- ποτε πρ εδοψης)*; Joan. vi, 53 *ni panaseis wanhun (ωδ μη δεψησεν ποποτε)*; e contra: Mth. vii, 25 *ni wau- kun kumha*; Luc. xv, 29; Joan. vii, 46; v) *ni av*: Me. ii, 12 *av spa ni gascuim (ωδ δε ποτε οδπως εδομεν)*; e contra: Mth. ix, 53 *ni av spa uskunhuas*; Luc. xv, 29; Joan. x, 29; Tim. II, iii, 7 etc.; bb) *res eadem se habet cum ni panaseis*, *ni panamais*, *ni ju*, *ni juphan* (ωδ ζει) et *ni nauh* (ωπω); hinc α) Me. ix, 25 *panaseis ni galeipais ta ina (παριτε ε εδθησεν εις ωδων)*; x, 8 *svase panaseis ni srad twa*; vii, 54 *panaseis ainshun ni gadaursta ina fratman*; Luc. xv, 19, 21; Joan. xiv, 50; Eph. iv, 17, 14, 28; Me. xv, 5 *panamais ni andhaf*; Thess. I, ii, 1 *ni usfulandans panamais*; Rom. xiv, 15 *ju ni bi fraiprai gagis*; Eph. ii, 49 *ju ni sijuf gaswis*; Thess. I, ii, 5 *ju ni uspulawis*; Me. i, 45 *ei juphan ni mahla galeiphan*; sed etiam Me. ix, 8 *ni panaseis ainshun gascuim*; Joan. xiv, 19; xvi, 10, 21, 25; xvii, 11; Gal. ii, 20; iv, 7; Skeir. I, h; III, b; f) Joan. vii, 50 *nauhpanuh ni atidja iwila is (ωπω ελαθη η βρα κωτος)*; 59; viii, 57 *sumjouis jere nauh ni habas*; Rom. ix, 11; e contra: Me. iv, 40 *uwoivo ni nauh habais galubem*; viii, 17, 21; Joan. iii, 21; vii, 6, 8, 59; Philipp. iii, 15 *vid. ad h. l.*; Skeir. III, a; e) *in formulis: ni patei*, non quod, *odx dei*: Joan. vi, 46; vii, 22; Cor. I, x, 29; Cor. II, i, 24; Philipp. iii, 12; iv, 11, 17; Thess. II, iii, 9; Skeir. IV, b; *ni fe i*, *odx dei*: Joan. xii, 6; *odx wa*: Cor. II, ii, 4; *ni wote*, *odx dei*: Cor. II, vii, 9; *ni ei* (ubi Graecus ω tantum usurpavit) Cor. II, v, 12; sed Cor. I, vii, 17 *vid. ad h. l.* (lectio et justificari et intelligi potest, si post *ni* suppleatur *kamut* et sententia ut interrogativa habetur; tunc vera graeco *ei pa* non jam respondebit); *ni putainei*, vel *ni putain*, non solum *ω μινον*, cum sequenti *ak jah*, v. d. *putainei* sub *Ams*; insuper etiam Gal. ii, 14; Philipp. i, 29; Tam. I, v, 15; Skeir. I, d; *ei ni*, quin, ut non, quod non, *ix pa*, vid. sub *Ki*; *jah ni* (*jan-ni*), vid. sub *Jah* et supra. d) De *ni* in progressivo sensu, vid. sub *Nih*. e) Duae negationes in eadem sententia non se invicem annullant, sed e contra corroborant: Me. iii, 20 *ni mahledun nih htaif matjan*; Luc. xviii, 17 *notareis ni eidda nih augna seinu ushafjan*; Joan. viii, 42 *nih pan fram nis silbin ni gam*; xvi, 21 *ni panaseis ni qunan aglons*; Cor. II, v, 16 *ni panaseis ni kumun ina*; Me. vii, 12 *ni fruleip ina ni vaht tanjan*; Luc. i, 56; xx, 40; Joan. v, 22; ix, 55; xv, 5; xvi, 24; Gal. vi, 14; Mth. xxviii, 14 *ni andhof imna vira ni ainshun tawde*; Me. xv, 4 *nin andhafjis ni vaht?* (eujns loco Luc. xiv, 60 tantum *nin andhafjis vaht* positur) Ha ple- ranque praecunte *negatio*, sed Gothus, scilicet in- vino, Graeco unica negatione nititur, ex. gr. *leik ni bo- te p vaht* Joan. vi, 65; vid. grammaticam. — 2) Pro graeco α privativum: Rom. vii, 1 *ni vitan*, *εργουεν*; Me. xvi, 14; Rom. xi, 50, 51; Tim. II, ii, 14 *ni gulaubjan*, *απιστοι εν ερεθειν*; Tim. I, iii, 5 *ni sukjis*, *αμαχος*; *ni salufufis*, *απαδερρμος*; 5) neque, v. e. *odai*, *madē*: Mth. viii, 19 *ni in israela sprauda galubein bigat*; xxv, 45; xxvii, 14; Me. v, 5 *ni nauhibandjom cisonnawim manna miska ina qab u- dan*; viii, 26; xii, 21; xiv, 59; Luc. vii, 7, 9; xx,

8; Joan. vii, 5; Rom. xi, 21; Cor. I, v, 11 *lin*; xiv, 21; Gal. ii, 5; Thess. II, iii, 10; colli. *Nih*, eujns loco *ni pan Me. xi, 26* 4) nisi, *ei pa*: Me. xii, 29, ubi alias *nih* (quod vid. 5) adest; 5) non, nomine interrogans, *od*, *odzi*: Me. vii, 18 *ni frufjip panwai all bata wafro umgagundo so manna ni maytan gamainjan?* Cor. I, i, 20; v, 6; vi, 1; ix, 1; *odai*; Luc. vi, 5; colli. *Nin*; 6) quin, quod non, tantum modo Skeir. III, b *so bi gup kvainei anahidoma vaq, ni panaseis judais skom usam mycimin bruk in ustardjung*. — *NUA* (*niba* Mth. v, 20; Me. iv, 12; v, 57; Luc. vi, 4; ix, 45; Joan. vi, 34, 46, 53, 65; vii, 55, 51; viii, 22; x, 10; xii, 24; Rom. vi, 13; Cor. II, ii, 2; xii, 5 h. l.; vet. sax. *neba*; Gr. I, 52), particula, 1) s. non, nisi, *ei od*, *ei pa*, *edz pa*; Mth. v, 20; Me. iii, 27; vi, 5, 4; Joan. iii, 5, 5; vi, 41, 65; vii, 51; x, 57, 58; xii, 24; xiv, 2; xv, 4, 6; Rom. x, 15; xi, 23; Cor. I, xv, 2; Tim. II, ii, 5, 14 h. l.; 2) ne, post negationem et interrogacionem, *ei pa*: Me. ii, 7, 26; v, 57; vi, 1, 5, 8; viii, 14; ix, 9, 29; xi, 15; Luc. vi, 4; ix, 45; xvii, 18; xviii, 19; Joan. vi, 46; x, 30; xiv, 6; xvii, 12; R. m. xi, 15; xi, 14, Cor. II, ii, 2; xii, 5; Gal. vi, 14; Tim. I, v, 19; *edz ei pa*: Cor. I, i, 14, 5) in interrogacione, ut forte *pa*: Joan. vii, 55; *pa*: Joan. viii, 22. *Nibai pan*, eo forte, *ei pa*: Cor. I, vii, 5; *niba austro*, id., Cor. II, xii, 5 *vid. h. l.*; *nibai paiti*, prater quod, *ei pa dei*: Cor. II, xii, 15; Eph. iv, 9; e. u. c. india. Rom. xiii, 8; *nibai hau paiti*, nisi forte, *ei pa*: Luc. ix, 15; *niba wan*, ne quareto, pro *pa*: Me. iv, 12 (licet graeco vocabulo non respondeat; in interpreta- tione latina loco *ur forte* legendum est *nisi forte*). — *NIH* (vet. norv., angl. sax. *ne*, vet. sax. *nee*, vet. h., rec. sup. germ. *noh*, vet. sup. germ. *noh*; lat. *nee*; Cf. II, 989), conjunctiva particula negationis ex enclitico — *ni* formata, semper a fronte sententiae positur (exceptis Rom. viii, 7; Gal. ii, 5; Tim. II, i, 12) et *h* saepe cum *p* vel *s* sequentis vocabuli assimilat (*nih-p* Luc. xx, 40; Joan. xi, 50; Rom. ix, 7; Cor. I, i, 17; v, 8; xii, 21; Gal. vi, 13 h. l.; Tim. I, i, 4; *nih-s* Luc. x, 16; Rom. iv, 13; xi, 1, 11; Gal. ii, 47), h) et non, nec, neque, *odai*, *madē*: Me. ii, 2; iii, 20; xi, 53; xii, 19; Luc. xx, 56; Joan. v, 22; xv, 4; Rom. vii, 7; Cor. I, xii, 15; xv, 15, 16; Gal. ii, 3, 5 h. l.; iv, 27 h. l.; vi, 13; Thess. II, iii, 14 h. l.; Skeir. I, b; IV, d; VII, a, c; *od pa*: Mth. x, 54; Luc. x, 40 (*nih pan panaseis*, *odai* *dei*); Joan. vi, 58; vii, 15 (*nih pan ainshun*, *odai* *dei*); xi, 50 (*nih pan nauhpanuh*, *odai* *dei*); xii, 47; xvi, 13; Rom. vii, 7; Cor. I, i, 17; iv, 3 (*nih vaht*, *odai*); xii, 21 (*nih-pan*, *odai*); Tim. II, i, 19 (eod. A fert *ni*; xi, 3; Tim. I, iii, 5, 6; Tim. II, i, 12; hinc formula *pa zwaeto* in gothico *nih-sjai* (pro *nih* vel *ni sjai*) Luc. xx, 16; Rom. ix, 15; xi, 4, 11; Gal. ii, 17; sed tamen totum occurrit *ni sjai*, vid. ad Rom. vii, 7; 2) non semel, neque, *odai*: Mth. vi, 29; Me. iii, 26; Luc. xviii, 45; Cor. I, iv, 3; Eph. v, 3; 3) ne, nisi, *ei an*: Joan. ix, 55; xv, 22; xvii, 59; xix, 11; Rom. vii, 7; ix, 29; colli. ad Me. xiii, 20, 4) Ubi negatio in pluribus sententiis vel sententiae membris pergit, sive adjectivae (*odai odre*, *pa* *pa*), sive disjunctivae (*od odai, an — madē*). Gothus usurpat a) ordinario *ni — nih*: Mth. vi, 26 *paiti pibos ni usgrafand nih sildand*; 25 *ni mannaifis savatoi izwarai nih leika izwaranna*; vii, 18 *ni may bagus pihpeigs akrauna ubila gatunjan nih bagus ubils akrauna puheiga gatunjan*, x, 27 *nist* (hoc est *m za*) *si ondis ufor laisna ja nih skulis ufor fraujn*; Me. viii, 17; xii, 24; Luc. vi, 45, 34; vii, 17; xvii, 26, 21, 25; Joan. vi, 24; viii, 19; xii, 16; xiv, 17, 27; xvi, 5; Rom. ii, 6, 7; Cor. I, v, 8; xiv, 6, 7; II, iv, 2; Gal. i, 4; iii, 28; Thess. I, iv, 6; Thess. II, iii, 8 h. l.; Tim. I, i, 5, 4; vi, 16; Tim. II, i, 8; Skeir. I, a; VII, a; etiam Mth. vi, 26 *ni — nih — nih*; Luc. x, 1, Col. ii, 21 h. l.; Mth. v, 34 — 36 *ni — nih — nih — nih — nih*; Luc. xiv, 12; h) etiam *ni — ni*: Me. vi, 11 *sea manapai ste ni andaimaina izwis, ni laisjaina reis*, viii, 26; xii, 25; xiv, 68; Luc. iii,

14; xv, 35; Rom. ix, 16; Cor. II, iv, 2 b. l.; vii, 12; Gal. iv, 14; Eph. iv, 26, 27; Thess. I, v, 5; Thess. II, iii, 8; quin etiam Col. ii, 21 ni—ni—ni; Tim. I, 7 ni—ni—ni—ni—ni—ni—ni; c) etiam nih—nh: M. h. vi, 20 *parei nih malo nih nidra fravardelþ*; 28 (xi, 28); Me. iv, 22; Luc. vii, 33; Joan. v, 57; ix, 5; Gal. v, 6; Tim. I, v, 7; et insuper nih—ni—nih Me. vi, 8 (The. s. II, n, 2); Tim. I, t, 7 h. l.; nih—nih—nih—nih—nh *þan* Luc. ix, 3; d) premiscui casus ut nih—ni Luc. xiv, 53; Gal. vi, 15, coll. Tim. I, iii, 5, rariores sunt; alii, ut nih—ni—nih Tim. I, iii, 8; ni—ni—ni—nih Rom. xiii, 9; ni—ni—ni—ni—ni—ni—nih Cor. I, xiii, 5, 6, ni—nih—ni—ni—ni—nih—nih—nih—nih—nih Rom. viii, 38, 39, semel tantum occurrunt. 5) *Nih þan*, vid. sub *þan* II, 9, c.

niu (coll. ... u) vocabulum interrogativum. nonne? an? o: Mth. vi, 26 *niu jus mais vulþrizons sijþ þain?* vii, 22; xxvii, 15; Me. iv, 21, 38; vi, 3; xi, 17; xii, 24, 26; xiv, 60; xv, 4; Luc. ii, 49; iv, 22; i, 55; xv, 4; Joan. vi, 42, 70; vii, 49, 25; viii, 48; ix, 8; x, 54; xi, 37, 40; xiv, 10; xviii, 26; xix, 10; Cor. I, ix, 24; xiv, 27; Cor. II, xii, 18; xiii, 5; Gal. iv, 21; oxi: Mth. v, 46; vi, 25; x, 29; Luc. xiv, 28, 31; xv, 8; xvii, 8, 17; Joan. vii, 42; xi, 9; Cor. I, v, 12; viii, 10; x, 16, 18; Thess. I, ii, 19; o: Joan. xviii, 44; Luc. xviii, 7; m: Joan. xviii, 23; in posteriori membro duplicis interrogationis, *þan nu*, amou, verne? h o: Me. xii, 14; Luc. xv, 22; Rom. ix, 21; Cor. I, xiii, 5; commistum cum ni (quod vid. 5): Cor. I, ix, 1 *niu (o) in apa stantus ni (o) in (r) is? niu (oxi) iesu xristau frauþan saw? niu (o) va: r: v meinata jus sijþ?*—*Niu air*, nonne? o: Me. ii, 25; niu wan, num, m: pote: Tim. II, n, 25; niu austro, ne ferie, m: pote: Luc. v, 15; v: in m Cor. I, t, 21 falsum est.

ni-t, vid. sub *Visan*.
 NIWA, fem. (?), ærugo, *frōstis*: Mth. vi, 19, 20.
 NIU, fem. sub *Ni*.
 Nip, i. q. *Nih*.
 NIPAN (coll. vet. norv. *nail*, angl. sax. *nit*; Cf. II, 1024), conj. I, *naþ, ne þun, ni þans*, adjuvare, *συλλαχ-έσθαι*: Philpp. iv, 5.
 NIPJIS (vet. norv. *nidr, nest, nift*, angl. sax. *nefa, nift*, vet. fr. *ncra, nift*, vet. sup. germ. *nefo, nift*, angl. *w-phen, n'ee, balaw, neef*, rec. sup. germ. *neffe, michte*; lat. *neps, nepis*; Gr. III, 521; Cf. II, 1052; Relth. 949), masc., consobrinus, cognatus, *συγγενός*: Luc. xiv, 12; Joan. xviii, 26; Rom. xvi, 21.
 Nv-nipjis, id., Me. vi, 4; Luc. i, 58; ii, 44; xiv, 12.

niþjo, fem., germana, *συγγενής*: Luc. i, 36.
 NIKAUDEMIS (Nekaudemus Skeir. II, b. *Nikaudimus* Skeir. VIII, c), nom. propr. masc., *Νικόδημος*: Joan. viii, 50; Skeir. II, b; VIII, c.

NIMAN (vet. norv. *nema*, vet. sax., angl. sax. *niman*, vet. sup. germ. *leman*, vet. fr. *nima, nema*, angl. *nim*, batav. *neunen*, rec. sup. germ. *nehmen*; Gr. II, 50; Cf. II, 1051; Rel. b, 952), conj. I, *nam, nemun, nimais*, 1) tollere capere, *λαμβάνειν*: Mth. v, 40; v, 58; xviii, 48, 59; Me. vi, 27; viii, 6; ix, 56; xii, 2, 19, 20, 21, 22; xv, 25; Luc. i, 65; ix, 5, 16, 25, 58; xx, 28, 29, 50, 51; Joan. vi, 11; x, 17, 48; xii, 5, 12; xvi, 12; xvi, 14, 45; xviii, 5, 51; xix, 1, 6; Rom. vii, 8, 11; xiii, 2; Cor. I, iv, 7; ix, 24, 23; xi, 25; Gal. ii, 6 h. l.; Philpp. ii, 7; Col. iv, 40; Neb. vi, 18; Skeir. VII, b; *ἀναλαμβάνειν*: Eph. vi, 15; *δέχεσθαι*: Luc. xvi, 6, 7; Eph. vi, 17; *αἶρειν*: Me. vi, 8, viii, 51; x, 21; xv, 24, 24; Luc. vi, 29, 50; xvii, 51; xix, 21, 24; Joan. x, 18; xvi, 22; 2) capere, apprehendere, *λαμβάνειν*: Me. iv, 16; Joan. iii, 52; vi, 21; xii, 20; xvii, 8; *δέχεσθαι*: Cor. II, vi, 16; 5) elevare, extollere, efferre, *αἶρειν*: Mth. iv, 6; Me. ii, 9, 11; Joan. viii, 59; *βλαπτέειν*: Joan. x, 51; 4) recipere, *λαμβάνειν*: Mth. x, 41; xxvii, 6; Me. vi, 24; vii, 1; Joan. vi, 7; vii, 59; xvii, 1; xvi, 2; Cor. II, vi, 1, 4, 8, 24; Gal. iii, 2, *παρ' ἐκείνων*; Thess. I, ii, 15,

ἀπολαμβάνειν: Col. iii, 24; *δέχεσθαι*: Cor. II, vi, 1, 5) capere, *λαμβάνειν*: Luc. v, 5; Cor. II, xii, 16; 6) fornicare: *τινα vel garuni niman*, consilium capere, consilium inire, *συμβούλιον λαμβάνειν*: Mth. xxvii, 1, 7; *arbi niman, qm ei de genui n man, ana armius nman*, vid. sub *Arbi, Qens, Arms*.

AND-NIMAN, 1) accipere, recipere, *δέχεσθαι*: Mth. x, 40, 41; Me. vi, 11; ix, 57; x, 15; Luc. ii, 28; viii, 13, ix, 5, 11, 48, 55; x, 8; xvi, 4, 9; xviii, 17; xix, 15; Joan. xii, 48; Cor. II, vii, 15; viii, 17; xi, 4; Gal. iv, 14; Col. iv, 10; Th. ss. I, ii, 15; *προσδέχεσθαι*: Me. iv, 20; Tim. I, v, 19; *προσδέχεσθαι*: Luc. xv, 2; Philpp. ii, 29; *ἀποδέχεσθαι*: Luc. vi, 40; *δοσιδέχεσθαι*: Luc. xix, 6; *εἰσδέχεσθαι*: Cor. II, vi, 17; *λαμβάνειν*: Joan. xii, 20, 50; Cor. I, iv, 7; Tim. I, iv, 4; *παρалаμβάνειν*: Me. iv, 56; vii, 4; x, 32; Luc. ix, 10; Col. iv, 17; Thess. I, iv, 1; *προσλαμβάνειν*: Rom. xiv, 1, 3; xv, 7; Philem. 12; *ἀναλαμβάνειν*: Eph. vi, 16; Tim. I, iii, 16; Tim. II, iv, 11 (Neb. v, 17); Skeir. I, d; II, d; *gastins andniman, ξενοδοχεῖν*: Tim. I, v, 10; 2) capere, accipere, *λαμβάνειν*: Me. x, 50; Philpp. ii, 42; *παρалаμβάνειν*: Cor. I, xi, 23; xv, 1; Thess. II, iii, 6; *ἀπολαμβάνειν*: Luc. vi, 54; xv, 24; xviii, 50; Gal. iv, 5; *μετάλαμβάνειν*: Tim. II, n, 6; *μετάλαφειν*: Tim. I, iv, 5; *ἀπέχειν*: Philem. 15; *μετέχειν*: Cor. I, x, 50; *κομιζέσθαι*: Col. iii, 25; Skeir. V, c; VII, c; docum. neapol. et aetin.; 5) in præterit., recepisse, hinc habere, *ἀπέχειν*: Mth. vi, 2, 16.

AT-NIMAN, accipere, attollere, *αἶσπναι*: Col. i, 15.

AF-NIMAN, auferre, amovere, *ἀφαιρεῖν*: Luc. i, 25; xvi, 5; Rom. xi, 27; *πεινιζέειν*: Cor. II, iii, 16; *ἀπεινέειν*: Mth. ix, 15; Me. ii, 20; Luc. v, 55; *αἶρειν*: Mth. ix, 16; Me. ii, 21; iv, 25; Luc. viii, 18; xix, 26; Joan. i, 29; xi, 59; *ἀπολαμβάνειν*: Me. vii, 55.

BI-NIMAN, capere, furari, *εἵπτεν*: Mth. xxvii, 64.

GA-NIMAN, 1) assumere, *παράλαμβάνειν*: Me. v, 40; ix, 2; Luc. ix, 28; xviii, 51; *qaniman niþ*, *συμπαραλαμβάνειν*: Gal. ii, 1; 2) accipere, *κομιζέσθαι*: Cor. II, v, 10; Eph. vi, 8; *κληρονομεῖν*: Cor. I, xv, 50; *συλλάβάνειν* (in utero): Luc. i, 31; ii, 21; 5) accipere, discere, *παρалаμβάνειν*: Philpp. iv, 9; *μανθάνειν*: Mth. ix, 15; Me. xiii, 28; Joan. vi, 45; Cor. I, iv, 6; Eph. iv, 20; Col. i, 7; Tim. II, iii, 14.

DIS-NIMAN, continere, *κατέχειν*: Cor. II, vi, 10.

MIÞ-NIMAN, 1) accipere cum; 2) recipere, *δέχεσθαι*: Mth. xi, 14.

US-NIMAN, 1) auferre, *αἶρειν*: Me. iv, 15; vi, 29; viii, 8; Joan. xv, 2; xvii, 15; Col. ii, 14; *εἰσάγειν*: Cor. I, v, 15; *καθαίρειν*: Me. xv, 46; 2) capere, *λαμβάνειν*: Mth. xxvii, 9; Luc. vi, 4; Cor. II, xi, 20; 5) accipere, assumere, *παρалаμβάνειν*: Luc. xvii, 34, 35; 4) assumere, *λαμβάνειν*: Mth. xvii, 17.

IRA-NIMAN, capere, accipere, *λαμβάνειν*: Luc. xiv, 12; *παρалаμβάνειν*: Joan. xiv, 3.

AND-NEMS, adject., acceptus, *δεκτός*: Luc. iv, 19, 24; Cor. II, vi, 2; *ἀπόδεκτος*: Tim. I, ii, 5; v, 1; *vaila andanems, εὐπρόσδεκτος*: Cor. II, vi, 2; v n, 12.

AND-NIMS, neutr., acceptum, *λήψις*: Philpp. iv, 15.

AND-NEMEIGS, adject., curans, conservans, *ἀτεχόμενος*: Tit. i, 9.

AND-NIMES, fem., assumptio, *ἀνάλαφαις*: Luc. iv, 51; *πρόβληψις*: Rom. xi, 15; *ἀποδοχή*: Tim. I, t, 15; iv, 9.

ARU-NEMJA, masc., lapsus, *κληρονόμος*: Me. xii, 7; Luc. xv, 14; Gal. iv, 1.

NIU, vid. sub *Ni*.

* NIUSJAN (vet. n rv. *niasna*, vet. sax. *niusjan*, *nison*; angl. sax. *neostan*, vet. sup. germ. *niusjan*; Cor. II, 22; Cf. II, 1104), conj. II, *quærens, inquirere*.
 NI-NUSJAN, inquirere, *κατασκοπεῖν*: Gal. ii, 4.

NIUSEINS, fem., inspectio, *ἐπισκοπή*: Luc. xix, 44.

NIJN (vet. norv. *niun*, angl. sax. *nigon*, vet. sup. germ. *nium*, vet. sax., vet. fr. *niun*, angl. *nive*, swed. *nio*, lat. *ni*, batav. *neuen*, rec. sup. germ. *neuen*; gr. *έννια*, *id. novem*; Gr. I, 762; Cf. II, 1091; Relth. 954), numerale, novem, *έννις*: Luc. xv, 1, 7; xvii, 17.

MUNDA, num. ord., nouus, *ἐνατος* : Mth. xxvii, 45 ; Mc. v, 55, 54.

MUNTIHUND, nonaginta, *ἐνενηκοντα* : Luc. xv, 4, 7; Esdr. ii, 16.

MUN-HUNDA, centingenta, *ἐνωκείσται* : Esdr. ii, 56.

NIUJIS (vet. norv. *nyr*, vet. sax. *niuisi*, angl. sax. *nive*, vet. sup. germ. *niuui*, vet. fr. *nie*, angl. *new*, suec., d. n. *ny*, batav. *nienu*, rec. sup. germ. *neut*; gr. *νέος*, lat. *novus*; lopp 71; Gr. III, 618; Gl. II, 1109; Rehtb. : 51), adjct., 1) novus, *καινός* : Mth. ix, 17; xxvii, 60; Mc. i, 27; ii, 21, 22; Luc. v, 56, 58; Joan. xiii, 54; Cor. I, xi, 25; Cor. II, iii, 6; v, 17; Eph. ii, 15; iv, 24; *θνήσκος* : Mc. ii, 21; *niuja salids*, receter conversus, neophyta, *νεόφυτος* : Tim. I, iii, 6; 2) juvenis, *νέος* : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 57; Cor. I, v, 7; Col. iii, 10.

ANA-NIJAN, conj. II, renovare, *ἀνακαινύνει* : Cor. II, iv, 16; Col. iii, 10; *ἀνακαινύει* : Eph. iv, 25.

NIJHJA, fem., novitas, *καινότης* : Rom. vii, 6.

ANA-NIJHJA, renovatio, *ἀνακαινώσις* : Rom. xii, 2 v. d. ad h. l.

IN-NIJHJA, 1) innovatio; 2) restauratio, *ἐνκαινία* : Joan. x, 22.

NIU KLANS, vid. sub *Klans*.

NIUTAN (vet. norv. *niota*, vet. sax., angl. sax. *niotan*, vet. sup. germ. *niotzan*, vet. fr. *niota*, *neta*, *neth*, suec. *nyota*, dan. *nyde*, batav. *genieten*, rec. sup. germ. *niützen*, *geniessen*; Gr. II, 19; Gl. II, 1418; Rehtb. 918, 951), conj. I, *nunt*, *nutan*, *nutans*, 1) nunciare, *αγγελλάνειν* : Luc xx, 5; 2) Irui, *δύνανθαι* : Philem. 20.

GANHTAN, capere, *συλλαμβάνειν* : Luc. v, 9; *ἀρπύζειν* : Mc. xii, 15.

NUTA, masc., captor, *ἀιδύς* : Mc. i, 17; *ζωγράφων* : Luc. v, 10.

* NUTIS, adjct., utilis.

NU-NUTIS, inutilis, *ἀνόσιτος* : T m. I, vi, 9.

* NIPIJAN (angl. sax. *nipan*, coll. dan. *neppe* [cum molestia] et vet. norv. *nippi* . . .), conj. II, turbare, perturbare.

GAN-NIPAN, conj. III, mœrere, *στυγνάζειν* : Mc. x, 22.

* NISAN (vet. sup. germ. *ganedan*, vet. sax. *gmiesan*, *nerian*, angl. sax. *genesan*, batav. *genesen*, rec. sup. germ. *genesen*; Gr. II, 26; Gl. II, 1098), conj. I, *nas*, *nesun*, *nisans*, sanari (germ. . . . *nesen*).

GA-NISAN, 1) sanari, *σώζεσθαι* : Mth. ix, 21, 22; Mc. v, 25, 28; vi, 56; Luc. viii, 56; 2) servari, salvum fieri, *σώζεσθαι* : Mc. x, 26; xiii, 20; Luc. viii, 12; xviii, 26; Joan. x, 9; Rom. ix, 27; x, 9, 15; xi, 26; Cor. I, i, 18; v, 5; x, 55; xv, 2; Cor. II, ii, 15; Thess. I, ii, 16; Tim. I, ii, 4, 15.

GA-NLTS, fem., salus, liberatio, *σωτηρία* : Rom. x, 10; xi, 11; Cor. II, vii, 10; Eph. i, 15; Philpp. i, 19, 28; Thess. I, v, 9; Tim. II, ii, 10; iii, 15; Skeir. I, b; *περιποίησις* : I ph. i, 14 v. d. ad b. l.

NASJAN, conj. III, salvare, *σάξεν* : Mth. viii, 25; xxvii, 49; Mc. iii, 4; xv, 50; Luc. ix, 24, 56; xix, 10; Joan. xii, 27; Tim. I, i, 15; Tim. II, i, 9. *Nasjands*, partic. utsubst., liberator, salvator, *σωτήρ* : Luc. i, 47; ii, 11; Eph. v, 25; Philpp. iii, 20; Tim. I, i, 1; ii, 5; iv, 10; Tim. II, i, 10; Tit. i, 3, 4; Skeir. I, a, c; II, a, c; IV, a; V, d.

GA-NASJAN, 1) liberare, salvare, *σώζειν* : Mth. ix, 22; Mc. viii, 55; x, 52; v, 51; Luc. vi, 9; vii, 50; viii, 48, 50; ix, 24; xvii, 19, 55; Joan. xii, 47; Rom. xi, 14; Cor. I, i, 21; vii, 16; ix, 22; Eph. ii, 5; Tim. I, iv, 16; 2) sanare, *ἰσχύειν* : Luc. iv, 48; vi, 49; Joan. xii, 10; *σάξεν* : Mc. v, 51; Luc. xviii, 42; *διασάξεν* : Luc. vii, 5; *ζωογονήεν* : Luc. xvii, 55.

NASTINS (*Nasseins* Thess. I, v, 8), fem., salus, *σωτηρία* : Luc. i, 69, 71, 77; ii, 50; xix, 9; Rom. x, 1; xiii, 11; Cor. II, i, b; vi, 2; Thess. I, v, 8; *σωτήριον* : Luc. iii, 6; Eph. vi, 17.

NIST, vid. sub *Visan*.

NU (vet. norv., angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan. *nu*, angl. *now*, rec. sup.

germ. *nan*; gr. *νό*, *νόν*, lat. *nunc*; Gl. II, 976; Rehtb. 956), 1) adverbium, *nunc*, *νύν*; Mth. xxvi, 65; xxvii, 42, 45; Mc. x, 50; xv, 51; Luc. ii, 20, vi, 21, 22; xix, 42; Joan. viii, 41, 52; ix, 21, 41; xi, 8, 22; xii, 27, 51; xiii, 51, 56; xiv, 29; xv, 22, 24; xvi, 5, 22, 29, 50; xvii, 5, 7, 15; xviii, 56; Rom. xi, 30, 51; xii, 11; Cor. I, vii, 14; xii, 20; xvi, 12; Cor. II, vi, 2; vii, 9; xiii, 2; Col. i, 25; ii, 20; iii, 5; iv, 9, 25, 29; Eph. ii, 2; iii, 5, 10; v, 8; Philpp. i, 20, 50; iii, 48; Col. i, 24; Tim. II, i, 19; *νύν* : Rom. vii, 17; Cor. I, xii, 18; xv, 29; Col. i, 21, 26; iii, 8; Philem. 41; *ἄρτι* : Mth. ix, 48; Joan. ix, 49 (b. l.), 25; xiii, 55, 57, xvi, 12, 51; Cor. I, xii, 12; xvi, 7; Gal. iv, 20; Thess. I, iii, 6; in hac significatione etiam ut nomi n usurpatur Luc. i, 48 *hnuma nu*; v, 13; Skeir. IV, b; *panna nu* Cor. II, v, 16; Cor. I, iv, 11 *po nu ueila*; Cor. II, vii, 14 *in panna nu meta*; Tim. I, iv, 8 *hizos nu libivais*; Tim. II, iv, 10 *po nu ald*; 2) particula transitiva et consecutiva (que, dum in precedenti significatione quamlibet sententiæ sedem obtinere potest, nunc communiter post primam vocabulum ponitur, licet et ulterius adesse queat, ut Rom. ix, 19 *qubis mis ut*; Cor. II, v, 20 *faur xristu nu*; vii, 4 *ho habandans nu gahaita*; xii, 9 *fitu gabaurjaba nu*; Gal. iv, 15 *wileika vas nu audagai*; Philpp. ii, 15 *svu mangu nu sre*; Skeir. III, d *bi garaihsnai nu*; et etiam Luc. xx, 35 *in hizai usstasai nu*; ubi autem negatio sententiæ inchoat, particula vocabulo negato semper post ponitur, ex. gr. : Mth. vi, 8 *ni gabakab nu*; 51; Eph. v, 7; Rom. xiv, 15 *ni panamais nu*; Col. ii, 16 *ni manna nu*; vid. ad Tim. II, i, 8), nunc vero, sic, igitur, *νύν* : Mth. v, 19, 25, 48; vi, 2, 8, 9, 22, 27, 51; vii, 24; x, 52; xxvii, 64; Mc. x, 9; xv, 12; Luc. iii, 8, 9; iv, 7; vii, 51, 52; viii, 48; x, 2; xiv, 35; xvi, 11; xv, 15, 29, 55; Joan. ii, 29; vi, 42, 45, 62; viii, 24, 56; xiii, 14, 52; xviii, 8, 51; Rom. vii, 7, 15, 25; ix, 14, 19, 50; x, 14; xi, 1, 19, 22; xii, 4; xiii, 7, 10, 12; xiv, 15; Cor. I, vi, 16; v, 19, 51; xiv, 26; xvi, 18; Cor. II, iii, 12; v, 6, 11, 20; vii, 1, 16; ix, 5; xii, 9; Gal. iii, 5; iv, 15; v, 4; Eph. iv, 1, 17; v, 1, 7; vi, 10, 14; Philpp. ii, 1, 25, 28, 29; iii, 15; Col. ii, 16; iii, 1, 5; Tim. I, ii, 1, 8; ii, 2; v, 14; Tim. II, ii, 1, 3; Skeir. I, a, d; III, d; IV, a, d; V, b, c; VI, a; *roivun* Luc. xx, 25; *ἄρα* : Rom. vii, 21; *οἶ* : Joan. v, 47; Rom. vi, 26; Cor. I, v, 12; Cor. II, ix, 13; Gal. v, 17; *γάρ* : Gal. v, 17 (?), coll. Cor. I, vii, 16; *μέν γάρ* : Cor. II, xi, 4. *Aphhan nu*, *ἄρα* : Rom. vi, 12; *roivun* : Cor. I, iv, 26; coll. *ih* — *nu* Skeir. I, d. *Nu sai et Sai nu*, vid. sub *Sai*; *Scaei nu*, vid. sub *Sraei*.

NU (coll. — *uh*; *nuk* : Cor. I, vii, 16), nam igitur, in interrogatione, *νύν* : Mc. xii, 9 *wa nuh tauja frauja?* Joan. xviii, 57 *an nuh (οὐδέν) hūdans is hu?* *γάρ* : Cor. I, vii, 16 *wa nuk-kami?*

PAVU, ergo, sic, *ἄρα* : Rom. x, 17; Cor. II, v, 15; vi, 5 (apud Græcum deest); Gal. iii, 29; v, 11, item ubi interrogatur Mc. iv, 41; Gal. ii, 17 (*ἄρα*); *ἄραγε* : Mth. vii, 50; *ὡστε* : Cor. I, v, 8; *γάρ* : Mc. xii, 6; *pannu nu*, *ἄρα οὖν* : Rom. ix, 16; xiv, 12, 19; Gal. iv, 51 (legit enim Gothus *ἄρα οὖν pro ἄρα*); Cor. I, 10; Thess. I, v, 6; *ἄρα οὖν* : Rom. viii, 4; *ὡστε* : Cor. I, iv, 5; *λοιπόν οὖν* : Thess. I, iv, 4; *pannu nu jui*, *ἄρα οὖν* : Rom. ix, 18; *μεθόυγε* : Rom. ix, 20; *pannu pan*, *ἄρα οὖν* : Rom. vi, 5.

NUU, ergo, igitur, itaque, in prohibitiuis sententiis (ubi negationem inter et imperativum ponitur), *οὖν* : Mth. x, 26, 51; Rom. xiv, 15, 20; Tim. II, i, 8. *Nu nu nu* Philpp. iv, 4 d ficile defendetur : apu Græcum abest particula.

NUMJA, NUMIS, vid. sub *Niman*.

NUFA, vid. sub *Niuta*.

NYMFA, nom. prop. masc., *Κοργά* : Col. iv, 45.

NOHJAN, vid. sub *Nahan*.

NOTA (Gr. III, 784), masc., *μύρα*, *πύρα* : Mc. iv, 58.

JA (vet. norv., vet. sup. germ., suec., dan., rec. sup. germ. ja, vet. sax. ia, angl. sax. ia gea, vet. fr. ie, angl. yea, yes; Gr. III, 761; Gl. I, 567; Rehd. 858), adverb., utique, vae: Mth. v, 37; Cor. II, i, 17, 18, 19, 20.

JAI, adverb., certo, profecto, vae: Mth. ix, 28; xi, 9; Mc. vii, 28; Luc. vii, 26; x, 21; Joan. xi, 27; Phlpp. iv, 5; Philem. 20; *pannu nu jai*, ἄρα οὕτως: Rom. ix, 18; *μαρτυροῦμαι*: Rom. ix, 20; Tim. I, vi, 11 pro ὁ ἀδελφεὶ videtur, pro quo etiam Rom. ix, 20 stant potest.

JABAI (*jaba* Joan. xi, 23; coll. *Ibai*; Gr. III, 285; coll. I, 52, d; Gl. I, 75; Rehd. 859), conjunctio, 1) si, et, vae: Mth. v, 25, 29, 30, 46, 47; vi, 14, 15, 22, 23; viii, 2, 51; ix, 21; x, 25; xi, 14; xviii, 45; Mc. i, 10; iii, 24, 25, 26; iv, 25, 26; v, 28; vii, 11, 16; viii, 3, 12, 56; ix, 22, 23, 55, 43, 45, 17, 50; x, 12; xi, 3, 25, 26, 51; xii, 19; xiii, 21, 22; Luc. iv, 3, 7, 9; v, 12; vi, 52, 53, 51; vii, 25; x, 6; xiv, 26, 52, 54; xv, 8; xvi, 11, 12; xvii, 3, 4, 6; xviii, 4; xix, 8, 51, 40; xx, 5, 6, 28; Joann. v, 46; vi, 51, 62; vii, 4, 17, 25, 57; viii, 11, 16, 24, 51, 56, 42; xi, 52, 51, 55; ix, 22, 51; x, 9, 24, 55, 58; xi, 9, 10, 12, 40; xii, 24, 26, 52, 47; xiii, 14, 17, 52, 55; xiv, 3, 11, 13, 43, 23, 28; xv, 7, 10, 14, 18, 19, 20; xvi, 7; xviii, 8, 23; xix, 12; Rom. vii, 2, 3, 16, 20; viii, 9, 10; ix, 22, 27; x, 22; xi, 15, 16, 17, 18, 22, 24; xii, 18, 20; xiii, 4, 9; xiv, 15; Cor. I, iv, 7; v, 11; vi, 8, 9, 11, 12, 15, 28; viii, 9, 15; ix, 2; x, 27, 28, 30; xi, 6, 51; xii, 13, 17; xiii, 2, 5; xiv, 23, 24; xv, 15, 14, 16, 17; xvi, 19, 29, 52; xvi, 4, 7, 10, 22; Cor. II, ii, 2, 5, 10; iii, 7, 9, 11; iv, 5; v, 1, 17; vii, 14, 8, 12; ix, 4; x, 7; xi, 4, 20, 50; xii, 6, 11; xiii, 2, 4; Gal. ii, 4, 17, 18, 21; iii, 4; iv, 15; v, 2, 11, 13, 18, 25; vi, 5; Eph. iii, 2; Phlpp. i, 22; ii, 1; Col. ii, 20; iii, 4, 15; iv, 10; Thess. i, iii, 8; iv, 14; Thess. II, iii, 10, 14; Tim. I, i, 8; ii, 15; iii, 1, 5, 14; v, 4, 8; vi, 5; Tim. II, ii, 5, 11, 12, 13, 21; Skeir. I, h; IV, e; 2) si, post ni vitan, et: Joan. ix, 23; 3) si etiam, et si, et vae: Cor. II, vii, 8, 12; xi, 6, 15; ejus loco etiam jah jabai Cor. II, vii, 8; xi, 11 vel jabai jah Luc. xviii, 4 occurrit; 4) jabai — aippan, sive — sive, ἢ — ἢ: Mth. vi, 24. Jabai svepahc et svepahc jabai, vid. sub Svepahc.

JACH-JABAI (*panhijr-ba* Jo. xi, 25), et si, si autem, et vae: Cor. I, vii, 21; Cor. II, iv, 16; xxi: Joan. xi, 25; Skeir. IV, e.

JAEIRUS, i. q. *jaerus*.

JAH (vet. sax. *jaer*, vet. sup. germ. *jah*; Gr. III, 270; Gl. I, 788; *h* assimilato ut: *jah* - : Cor. I, x, 21; Cor. II, vii, 5 h. 1; ix, 4 h. 1; Gal. iii, 29; *jag* - : Joan. ii, 4, 52; Rom. xiv, 14; Cor. I, xi, 50; Cor. II, vii, 7 h. 1; x, 5 h. 1, 18 h. 1; viii, 25 h. 1; Eph. iv, 25 h. 1; Tim. II, iv, 10 h. 1; Skeir. II, b; IV, e, d; *jad* - : Cor. II, ii, 16 h. 1; *jap* - : Cor. I, i, 10; ii, 5; xi, 26, 28; xii, 14; xv, 4, 5, 18; Cor. II, i, 16 h. 1, 20 h. 1; ii, 5 h. 1; vi, 1 h. 1; viii, 15 h. 1; viii, 2 h. 1; xii, 1 h. 1; Eph. i, 10 h. 1; Col. i, 16 h. 1; Tim. II, ii, 5 h. 1; Tit. i, 9; Philem. 19; *jal* - : Cor. II, i, 8 h. 1; Eph. iii, 18 h. 1; *jam* - : Phlpp. iii, 17 h. 1; *jan* - : Mth. xxv, 42, 45, 41; Cor. I, x, 20, xiv, 21; xv, 17, 54; Cor. II, i, 18 h. 1, 19 h. 1; iii, 15 h. 1; v, 12 h. 1; viii, 5 h. 1; ix, 5 h. 1; xii, 14 h. 1, 21 h. 1; xiii, 10 h. 1; Gal. iv, 18; Phlpp. iii, 5 h. 1; Tim. II, iii, 7 h. 1; Skeir. I, b; *jar* - : Cor. II, viii, 10 h. 1; *jas* - : Mth. xxvi, 2, 71 h. 1; Cor. I, v, 8; xi, 2; xv, 10, 14; Cor. II, viii, 15 h. 1; Gal. ii, 17; Phlpp. iv, 2 h. 1; Tim. I, ii, 2 h. 1; iii, 10; Skeir. I, a; nulla tamen ex his assimilationibus in radice argenteo occurrit coll. prolegg. col. 477 sq.), conjunctio, 1) et, vae, tum singulari vocabula connectens, ut Mth. v, 18 *himins jah arpa*; tum sententias ipsas, ut Mth. v, 19 *saci ga-*

tairp ainu anubusne þizo minnis ono jah laisjai sva mans; ad conjungendas phrases etiam inserit, ut Mth. vi, 28 *jah bi vastas wa saurgaiþ* vii, 22 s. j. *managai phand mis in jainamma daga: þrunja, nu þrinamma minin þaufetidedum? jah þnu andhaita im þatei ni wanþun kunþuzvis*; etc., exemplis in magna quaque fere linea textus sacri occurrentibus; 2) enim, vae: Mth. v, 39, 40, 46; vi, 40; vii, 12; viii, 27; x, 50 (*izvara jah taqla haubdis allu qara þana sind*), 52; xxv, 40, 69, 71; xxvii, 44, 57; Mc. ii, 23, 28; iii, 19; iv, 23; vii, 18; viii, 7, 58; xi, 25, 29; xii, 4, 5, 6, 22; xiii, 22; xiv, 9, 67; xv, 51; Luc. i, 3; ii, 4; iii, 2; iv, 25, 45; v, 36; vi, 5, 15, 14, 16, 29, 51, 56; vii, 26; viii, 1, 25; ix, 54, 61; xiv, 12; xvi, 10, 21, 22; xvii, 10, 28; xviii, 4; xiv, 9, 19, 42; xv, 5, 11, 12, 34, 37; Joann. v, 21; vi, 11, 57, 7; vii, 3, 10, 47, 52; viii, 14, 19, 44; ix, 15, 27, 40; xi, 16, 22, 37; xii, 9, 10, 42; xiii, 14, 34; xiv, 7, 12; xv, 20, 23; xvii, 19, 21; xviii, 5, 17, 25; Rom. vii, 4; viii, 54; ix, 10, 24; xi, 22, 25, 51; xii, 5, 6; xiv, 10; xv, 7; Cor. I, iv, 5, 8; v, 12; x, 28; xi, 25; xv, 4, 17, 48; xvi, 6, 16, 19; Cor. II, i, 5, 8, 11, 13, 14; ii, 10; iii, 6; iv, 6, 11, 13, 14; v, 3, 5, 11; vi, 15; vii, 7; viii, 6, 7, 11, 14, 19, 21; ix, 6, 12; x, 7, 11, 15, 14; xi, 1, 12, 16, 18, 21, 22; xii, 11; Gal. ii, 1; iv, 5; vii, 12; vi, 1, 8; Eph. i, 13, 15, 21; ii, 5; iv, 9; v, 29; Phlpp. i, 18, 20; ii, 5; iii, 4, 15, 18, 20; iv, 5, 16; Col. ii, 12; Thess. I, v, 11; Thess. II, i, 5; Skeir. I, h, d; II, a, d; III, b, c; IV, b; VII, a, c; *oþro zai*: Cor. II, i, 7; *zai oþro*: Thess. I, iv, 17. In locis supra laudatis includuntur etiam formulae, ut: *svasse jah* (sicut etiam) et correlationes *svasse* — *sva jah* (*oþro zai*), ni *þatainci* — *ak jah* (*zalla zai*). Hæc referendi sunt casus, ubi *jah* 5) in consequenti ponitur: Luc. v, 17 *j h varþ iu ainamma daga jah is vas laisjands*; viii, 22; hinc etiam Luc. ii, 15 *jah varþ biþe galiþun fairra im þai eggiljus, jah þai hairdfjos qeþan du sis misso*; v, 12, 55; ix, 51; xvii, 14; Neh. vi, 16; pariter Mth. viii, 14 *jah gimands iesus in garda þaitraus jah gasaw*; Mc. xiv, 65 *jah visandin þaitrau in rausisnai dalaþa jah atiddja vina þiujo*; Joan. vi, 45 *uzuk nu sa gahcusjands at atin j ah ginnam* (hæc invito Græco); Skeir. IV, b *frarjins huseins anastodjandei af iudaita jah mid allana mjaungard qafuith*; in loco Marci *dalaþa ad atiddja* relectri potest et per etiam *jah* explicari. Coll. etiam Mth. vi, 24 *jabai fjaip ainana, jah anþarana frjioþ*; 1) sed, autem, *si*: Mth. vi, 30; Mc. xv, 55; Luc. x, 17; vi, 1, 12; vii, 6; xix, 22; Joan. vi, 35; Rom. xi, 17; 5) nam, enim, *þap*: Tim. II, iii, 2; 6) *jah* — *jah*, a) tum — tum, et — et, *zai* — *zai* — : Mth. x, 28; Luc. x, 30; Joan. vii, 28; xi, 28; xv, 24; Rom. xv, 9; Cor. II, v, 5; Phlpp. i, 15; Tim. I, iv, 16; Tit. i, 9; Philem. 16; Skeir. III, b; *jah* — *jah* — *jah*: Mc. v, 35; Cor. I, x, 52; b) *sive* — *sive*, *et* — *et*: Tim. I, v, 10.

JAINS (angl. sax. *geans*, vet. et rec. sup. germ. *jaer*, vet. br. *icne*, *gone*, angl. *yvn*, *yonder*; gr. *μαῖνος*; Gl. I, 598; Rehd. 815), pronomen demonstrativum, quisque, *esaidos*: Mth. vii, 23, 27; viii, 13, 28, ix, 22, 26, 51; xi, 25; xxvii, 8, 65; Mc. i, 9; ii, 20; iii, 24, 25; iv, 11, 53; v, 11; viii, 1; xii, 5, 7; xiii, 17, 19, 24; Luc. ii, 1; iv, 2; v, 33; vi, 25, 48; ix, 5, 51, 55; x, 12; xiv, 24; xv, 14, 15; xvii, 9, 51; xviii, 3, 11; xix, 27; xx, 1, 11, 35; Joann. iii, 30; v, 35, 38, 46, 47; vi, 29; vii, 11, 43; viii, 44; ix, 11, 23, 26; x, 6, 35; xi, 15, 29; xii, 23, 27, 50; xvi, 13, 14, 25, 26; xviii, 7; Rom. xi, 23; xiv, 15; Cor. I, v, 28; v, 11; Cor. II, vii, 8; viii, 14; x, 18; Eph. ii, 12; Tim. II, i, 12, 18; ii, 15; iii, 9; iv, 8; Neh. vi, 17; Skeir. V, a, c; VI, a, b; VIII, b, d.

JAR-JAIVA, adverb., ultra, et: *to þrapareta*: Cor. II, x, 16.

JAINAR, hic, ibi, ἐξαι : Mth. v, 25; MtH, 12; xxvii. 71; xxviii, 47, 55; Mc. i, 35, 38; ii, 6; iii, 1; v, 11; vi, 5; xi, 5; xiii, 24; xiv, 15; Luc. ii, 6; vi, 6; viii, 32; x, 6; xv, 13; xvii, 21, 23; Joan. iii, 25; vi, 5, 22, 24; x, 40, 42; xi, 15, 31; xii, 2, 9; xviii, 2.

JAINB, hic, hinc, ἐξαι : Joan. xi, 8.

JAINBRE, id., Luc. xviii, 37.

JAINPRO, inde, ἐκείθεν : Mth. v, 26; ix, 9, 27; xi, 4; Mc. i, 19; vi, 1, 40, 41; vii, 24; ix, 30; x, 1, 45.

JAIND-VAIRPS. vid. sub *Vairps*.

JAIRUPULA, nom. propr. fem., Hieropolis: Calend. goth.

JANNA, nom. propr. masc., Ἰαννά : Luc. iii, 24.

JANNES (*Jannis*), nom. propr. masc., Ἰαννῆς : Tim. II, iii, 8.

JAU, particula interrogantis, si, an, ei : Luc. vi, 7; hinc *sai jau* (i. q. *ibai*), forson, μά : Joan. vii, 48; * Rom. vii, 25 *jau nu* pro ἄρα οὖν (sane nunc) incorrectum est, vid. ad h. l.

JAURDANUS, vid. *Iaurdanus*.

JER (vet. norv. *är*, vet. sax. *iar*, ger. angl. sax. *gear*, vet. fr. *ier*, vet. sup. germ. *jar*, succ. *är*, dan. *acr*, batav. *jaer*, rec. sup. germ. *jahr* : Cf. I, 603; Reith. 844), neut., 1) annus, ἔτος : Mc. v, 25, 42; Luc. ii, 35, 37, 41; iii, 1, 23; iv, 25; viii, 45; xv, 21; Cor. II, xii, 2; Tim. I, v, 9; Neh. v, 14; Skeir. VIII, d; ἐνιαυτός : Luc. iv, 19; *af fairnin jera*, a precedente anno, ἀπὸ πένωσι : Cor. II, viii, 10; ix, 2; 2) tempus, καρπός : Tim. II, iii, 1; χρόνος : Luc. xx, 9.

JIUKA (vet. norv. *jög-n*), fem., pugna, rixa, disputatio, ἐπίκλησι : Gal. v, 20; Θυμός : Cor. II, xii, 20.

VAURDA-JIUKA, logomachia, λογομαχία : Tim. I, vi, 4.

JIUKAN, conj. II, 1) pugnare, πικτεύειν : Cor. I, ix, 23; 2) vincere, ὑπερνικῶν : Rom. viii, 37.

GA-JIUKAN, vincere, νικῶν : Joan. xvi, 33; Rom. xii, 21; καταβραβεύειν : Col. II, 18.

JULEIS (vet. norv. *jol*, angl. sax. *geol*, succ. dan. *jul*), masc., Julius mensis, Calend. goth., et equidem *fruma juleis*, qui, cum ad *naubaimbar* accedit, ut november designatur, re-pendens τῶν ἄρρα *geola* Anglo-saxonum, ita ut ipsorum *æftera geola*, dec. mber, gothice *sa afar juleis* probabiliter vocetur. Coll. Marech. ad Junii *Ausg. des Ulfstas* 519 sqq., *Mæne, Gesch. des Nord. Heidenthums* II, 106 sq., c. III. DM. p. XXI.

JU (vet. sax. *iu*, angl. sax. *gea*, vet. sup. germ. *ju*, rec. sup. germ. *je* : Gr. III, 253; Cf. I, 577), adverb., nunc, jam, ἄδη : Mth. v, 28; Mc. vii, 2; Luc. iii, 9; vii, 6; xiv, 47; Joan. ix, 27; xi, 39; xv, 5; Rom. xiii, 11; Cor. I, iv, 8; v, 5; Philpp. iii, 12; iv, 10; Tim. II, ii, 18; iv, 6; Skeir. I, a, c; II, a; III, a; V, d; VI, d; ζα : Mc. ix, 15; Luc. xv, 19, 21; Gal. v, 21; *ju haban*, jam habere, vid. sub *Haban*. * δῆ : Luc. ii, 15 vid. ad h. l. *Ju ni*, non jam, vid. sub *ni*;

cujus loco p'constitue *ja ni* *hanmais* Luc. xvi, 2; Thess. I, ii, 1; Tim. I, v, 25 occurrunt.

JE PAN, vid. sub *pan*.

JUGGS (vet. norv. *ungr*, vet. sax., vet. fr. *iongr*, angl. sax. *geonj*, vet. et rec. sup. germ. *jung*, *young*, *young*, *youth*, succ. dan. *ung*, batav. *jong*; lat. *junior*; Gr. III, 618; Cf. I, 604; Reith. 825), adj. c., compar. *juhiza* (Gr. I, 68 [5. edit. p.], juvenis, vice s., νῖος : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 59; xv, 1, 15; Tim. I, v, 1, 2, 11, 14; νεωτερώτος : Tim. II, ii, 22; νεωστός : Luc. ii, 24).

JUGGA-LAUPS, vid. sub *Liudan*.

JUNDA, fem., juvenus, νεότης : Mc. x, 2; Luc. xviii, 21; Tim. I, iv, 12.

JUDAS, vid. *Iudas*.

JUDAUS, vid. *Iudaus*.

JUK (vet. norv. *ok*, angl. sax. *geoc*, vet. sup. germ. *joh*, angl. *yokz*, succ. *aka*, dan. *arg*, rec. sup. germ. *joch*; lat. *jugum*; Gr. II, 883; III, 451; Cf. I, 591), neut., jugum, ζεύγος : Luc. xiv, 19.

GA-JUK, id., Luc. ii, 24.

JUKOZI, fem., jugum, ζεύγος : Gal. v, 4; Tim. I, vi, 1.

GA-JUKA, masc., socius, ἑτεροζεύγος : Cor. II, vi, 14. GA-JUKO, neut., id., ζεύγος : Philpp. iv, 5.

GA-JUKO, fem., similitudo, παραβολή : Mc. iii, 23; iv, 2, 11, 13, 30, 33, 34; vii, 17; xii, 1, 12; xiii, 28; Luc. iv, 23; v, 36; vi, 39; vii, 4, 9, 10, 11; xv, 3; xviii, 1, 9; xix, 11; xv, 2, 19, παραβολα : Joan. x, 6; xvi, 25.

JUNDA, vid. sub *Juggs*.

JUS (vet. norv. *er*, angl. sax. *ge*, vet. sup. germ. *ir*, dan. *jer*, batav. *gy*, rec. sup. germ. *ih*; lat. *ius*; Boop 484; Gr. I, 780; Cf. I, 571), pron. pers. 2 pers. plur., genit. *jarora*, dat. acc. *iovis* (vid. sub *Itoma*), vos, ὑμεῖς : Mth. v, 48; vi, 8, 9, 26; vii, 12, 25; ix, 4; x, 31; xiv, 41; Mc. vii, 31, 33; xiii, 29; xi, 17, 20; 12, 27; xii, 25, 29; Luc. vi, 20, 21, 25, 31; ix, 23, 44; x, 24; xvi, 13; xvii, 6, 10; xix, 45; Joan. v, 35, 38, 45; vi, 67; vii, 8, 28, 34, 47; viii, 14, 18, 21, 22, 25, 31, 38, 41, 44, 47, 49, 54; ix, 19, 27, 50; x, 26, 31; xii, 13, 14, 15, 33, 51; xiv, 5, 17, 19, 20, 28; xv, 5, 4, 5, 14, 16, 27; xvi, 20, 22, 27; xviii, 31; xix, 6; Rom. vii, 4; viii, 9; ix, 26; xi, 39; Cor. I, iv, 1; v, 12; ix, 1, 2; x, 15; xvi, 2, 6, 10; Cor. II, i, 14; iii, 2; vi, 12, 13, 16, 18; vii, 9, 19; ix, 4; xi, 7; xii, 11; xiii, 7, 9; Gal. iii, 28, 29; iv, 6, 12, 21; v, 4, 15; vi, 1; Eph. i, 15, 18; ii, 41, 13, 22; iv, 2; v, 23; vi, 3, 21; Philpp. iv, 15; Col. iii, 4, 7, 8, 13, 18, 21; iv, 1, 10; Thess. I, ii, 14, 19, 23; iii, 8; iv, 9; v, 4, 5; Thess. II, i, 12; ii, 15.

JUZAI, vos qui : Luc. xvi, 13; Cor. II, viii, 10; Gal. v, 4; Eph. ii, 13, 17; Thess. I, ii, 15.

JUSTUS, nom. propr. masc., Ἰουστῶς : Col. iv, 11.

JOTA (voc. græc.), masc., ἰωτά : Mth. v, 18.

U

... U (... *uh*, vid. infra; Gr. III, 757), enclitica particula ad directe vel indirecte interrogandum inserviens : Mc. iii, 4 *skuldu ist* (ἐξίστη) ? x, 2(c); vii, 14; Luc. xx, 22; Mth. xxvii, 49 *qimata* (ei) ; Mc. x, 18 *maguiku*; xv, 9 *vileida*; 58 *qimatu* (ei) ; Luc. ix, 54 *vil-izu*; xiv, 28 *habatu* (ei) ; 51 *stain* (ei) ; Joan. xiii, 12 *vitudu*; xviii, 59 *vileidu*; Cor. II, ii, 9 *sifaidu* (ei) ; xiii, 5; Joan. ix, 2 *sau*; 19; xviii, 22 *stau*; prapositioni etiam et substantivo interjicitur : Joan. xviii, 54 *aba þus*; Gal. iii, 2 *uzu vaurstoma*; 5; necnon particula compositionis et verba : Mth. ix, 28 *gaulaubjats*; Joan. ix, 55; Luc. xviii, 3 *biugliti* (ζῆρα); insuper Mc. vii, 23 *gau va sevi*; coll. Rom. vii, 1 *nā vitub* (*ubi ni-ritan* pro ἀπρῶτος et *u* pro ἡ ponitur). Ubi dupliciter interrogatur, in altero membro *u* adhibetur, vid. sub *Jan* 3), quo in caso *u* quandoque sub forma *uh* occurrit, vid. sub ... *uh*.

ni-r. vid. sub *Ni*.
UBIZYA (vet. norv. *ups*, angl. sax. *efese*, vet. sup. germ. *opasa*, angl. *eoves*, succ. *opsa* —, bat. *obsen*; Gr. III, 427; DRÄ. 549; Cf. I, 104; Schmeller I, 149), fem., porticus, στωά : Joan. x, 25.

UBILS (*ubels* Tim. II, iii, 15; angl. sax. *ysel*, vet. sax., vet. sup. germ. *ubli*, rec. sup. germ. *udol*, vet. fr. *evel*, angl. *evill*, *ill*, vet. norv. *ultr*, succ. *illa*, dan. *ilde*; Gr. III, 604; Cf. I, 92; Reith. 722), adject., malus, pravus, inutilis, πονηρός : Mth. v, 27, 45; vi, 15; vii, 17, 18; ix, 4; Mc. vii, 25; Luc. iii, 19; vi, 2, 25; vii, 21; viii, 2; Joan. vii, 7; Rom. vii, 9; Cor. I, v, 15; Gal. i, 4; Eph. vi, 15; Col. i, 21; Thess. I, v, 22; Thess. II, iii, 2, 3; Tim. I, vi, 4; Tim. II, iii, 15, *zuzis*; Mc. vii, 21; Rom. vii, 19, 21; xii, 17; xii, 5, 4, 10; Cor. I, xii, 5; xv, 55; Cor. II, xii, 5; Philpp. iii, 2; Col. iii, 5; Thess. I, v, 15; Tim. I, vi, 10; Tit.

1, 12; *χελιδων* Tim. II, iii, 15 h. 1.; *σπογγος*: Mth. vii, 17, 18; Luc. vi, 30; Eph. iv, 29. *U bil qifrau, ubil haban, ubil vaurdjan*, vid. sub *Qifrau, Haban, Vaurd.*

UBIARA, adverb., male, prave, *κακῶς*: Me. ii, 17; Joan. xvii, 23.

UBI-VAUDIS, vid. sub *Vaurd.*

UFRU, vid. sub *Uf.*

UGK (vet. norv. *ockr*, vet. sax. *uuk*, angl. *sax. me*, vel sup. germ. *uuch*: Bopp 200; Gr. I, 780 sqq.; Gl. I, 550), accens. pronominis person. I. pers. dual., nos ambo, *ἡμῶς*: Eph. vi, 22.

UGKIS (*uggkis* Mth. ix, 27; Me. x, 35; Joan. xvii, 21, 1) dat., nobis ambobus, *ἡμῖν*: Me. x, 35, 37; Joan. xvii, 21; Cor. I, iv, 6; 2) accus., nos ambo, *ἡμᾶς*: Mth. ix, 27; Luc. vii, 20.

UZU et **UZUH**, vid. sub *Us.*

U (coll. lat. *ce, -que*; Gr. III, 25), particula enclitica, quæ potissimum ad verbales formas, necnon ad pronomina (*putah*, vid. sub *puta, wazuh, warjizuh*, vid. sub *wis, innuh* Rom. xi, 36, *reiz-uh, jucz-uh* Cor. I, iv, 10), pronominalia adjectiva, ut *sums* (Mth. xxvi, 67; Me. viii, 28; xii, 5; Luc. iv, 8; Joan. vii, 44; xi, 46; Rom. ix, 24; Cor. I, xi, 24; xv, 6; Eph. iv, 11; Tim. II, ii, 20 et vid. sub 1, a, β), *anþur* (Mth. viii, 21; xi, 3; Me. iv, 5), *all* (Cor. I, xv, 26), *manag* (Luc. iii, 18), ad præpositiones (vid. infra), adverbia (*muizuh* Gal. iv, 9; Skeir. VIII, b; *sumanuh* Skeir. VI, c; *wanuh* Mth. xxv, 28, 39; *sumatekoh* Luc. v, 10; *nauhtuh* Luc. xiv, 26; ceterum vid. sub 1, c et 3), raro ad nomina (*puttah* Cor. I, x, 29; *þairhah* Eph. iv, 26; *þlippauzuh* Luc. iii, 1) affigitur, ita ut, ubi vocabulum consonantice sonatur, consonantem in aliam permutari jubeat, nempe *f* in *b*, *þ* in *d*, *s* in *z* (*ubuh* loco *ufuh*, *vitadah* loco *vitaiþ-uh*, *wazuh* loco *was-uh*, *þlippauz-uh* loco *þlippauz-uh* etc.); ubi autem vocalice terminatur, si vocalis præcedens *a* est, eliditur (*sumuh* loco *suma-uh*, *iddjah* loco *iddjah-uh*, *bandriduh* loco *bandrida-uh*, *qifrah* loco *qifra-uh* etc.), exceptis monosyllabis *sah*, *suh* et *wah* loco *sua-uh*, *sa-uh* et *wa-uh* (occurrit tamen *wauh* ut pronom. interrogativum Cor. I, iv, 7); ubi alia sunt vocales et diphthongi, *o* a particula ipsius eliditur (*bifeh* loco *bife-uh*, *nih* loco *ni-uh*, *duh* loco *du-uh*, *sumatekoh* loco *sumateko-uh* [sed *wouh* ut pronom. interrogativum Cor. II, vi, 15, 16], *sumaih* loco *suai-uh*, *ritjah* loco *ritja-uh* etc.); ubi sequitur *þ*, *h* particula frequenter huic assimilatur, ut Mth. v, 37; vi, 7; xxvii, 67; Me. i, 6; iv, 5; v, 15; vii, 20, 26; viii, 9; x, 32; xv, 40; Luc. iii, 48; viii, 32; ix, 8; x, 1; xiv, 12, 26; xv, 1, 11, 25; xvi, 1; xviii, 1, 3, 4; Joan. xi, 46; xii, 6, 10, 16, 20, 33; et in epistolis solemniter in Gal. A, ex. gr.: Rom. ix, 21; Cor. I, iv, 7, 10; vii, 7; ix, 25 etc. Aliæ assimilationes rare sunt. *dul-leitila* Cor. II, vii, 8; *nis-sigai*, vid. sub *Ni*; *nih-kant*, vid. sub *Na*; ubi autem ut conjunctio adhibetur, primo sententiæ vocabulo postponitur præpositio nempe separat non solum ab ejuſ regimine (Mth. viii, 5 *afaruh þan þata*; Me. xvi, 12; Luc. i, 24; x, 4; xviii, 4; Joan. xiii, 12 *framuh þaninn*; Mth. xi, 12; Joan. vii, 17; Mth. xi, 25 *innat þinnanna meht*; Me. x, 7; Luc. vii, 24; x, 7, 21; Rom. xiii, 6; Cor. II, ii, 8, iv, 16; v, 9; vi, 17; vii, 15; Thess. I, iv, 8; v, 11; Tim. I, iv, 13; Tim. II, ii, 10; Skeir. I, a, d, II, a, b; III, d; IV, a, b; VI, c, d; Luc. vi, 45 *uzuh ullis nfarfull in*; Me. vi, 30; Luc. xv, 4; Joan. vi, 6; Skeir. V, a *auhtuh þana iusti*, sed etiam a verbo (Luc. xvii, 7 *muhtkambai*; Eph. iv, 25; Joan. vii, 52 *muhtsardaton*; Me. xiv, 34 *atuh þan gaf* vid. ad h. 1.; Cor. I, xv, 25; Me. xvi, 8 *dizuh þan vat*; Joan. xvi, 28 *uz-htihja*; xvii, 1; Gal. ii, 2; Cor. I, xv, 15 *þiþ-þan gitanau*); quod etiam accide, ubi alia conjunctio præcedit, quæ in eam aliud vocabulum inducitur (Eph. iv, 8 *asha þi þunþjah at d-gaf gibos mannan*; Luc. xviii, 58 *þi þis ubihtopida*; Joan. xi, 44 *ifresus uzuh þan wau*).

1) Conjunctio, sicut et lat. *-que*, usurpatur in ad-

sola, modo cum aliis particulis conjuncta; a) sola *z* ordinario significat, et, *αα* *zoi*: Me. ii, 11; xiv, 13; Luc. ii, 58; xvii, 16; xiv, 2; Joan. vii, 52; xvii, 4; xviii, 35; ββ) huic ad copulandum adhibetur, ubi Græcus nulla copula usus est: Mth. xxvii, 65; Me. xvi, 7; Cor. I, xvi, 15; Tim. I, iv, 13; γγ) etiam a fronte sententiæ ponitur, in præcedenti eam alliget: Mth. xi, 25; Luc. x, 21; Joan. vi, 66; ix, 17; xvi, 28; xix, 12; Rom. xi, 36; sic potissimum in formula *innuh þia*, vid. sub *In*; δδ) ponitur, ubi participia græca resoluta sunt: Me. v, 41; Luc. xvii, 7; Joan. vi, 5, 17, 25; viii, 12; ix, 35; xiii, 25; xviii, 3, 22, α) pleonastice ad verbum linatum, ubi participium præcedit: Me. viii, 1; Luc. xv, 26; Joan. xi, 31; ζζ) loco relativi, vid. *putah* 2) sub *þata*; θ) nunc, ergo, *ονν*: Joan. xvi, 18; δι: Mth. xxvii, 44; Joan. x, 20; Eph. iv, 52; Thess. II, iii, 12; præcipue in correlativis sententiis post *sums*, *ei*: Joan. ix, 9; Cor. I, xii, 10; *þiv*: Joan. vii, 12; etiam ubi in græco textu particula respondens non reperitur: Joan. vii, 41; ix, 9, 16; x, 21; γ) in uno vel in ambobus duplicis interrogationis membris: Mth. xi, 5; Me. xi, 39; Luc. xx, 4; Joan. vii, 17 (*ποτιςρον*), cuius loco alius simpliciter... occurrit, vid. *þan* 3); δ) etiam, *καί*: Luc. xiv, 26; Cor. II, v, 9 vid. ad h. 1.; ε) cum aliis conjunctionibus non definitum habens significationem, sentiet α) ante *þan*: Mth. v, 31, 37; vi, 7, 29, 32; viii, 5, 24, 30; xi, 12; xxv, 34, 39; xxvi, 67; xxvii, 16, 35, 61; Me. i, 6; ii, 6; iv, 5; v, 11, 15; vi, 20, 26; viii, 9, 28; x, 32; xii, 5; xiv, 44; xv, 7, 25, 40; xvi, 8, 12; Luc. i, 6, 24; ii, 2; iii, 1, 18; iv, 42; v, 4, 10, 36; vi, 7, 39; vii, 12, 21, 48; viii, 32; ix, 8, 27; x, 1, 2, 7; xiv, 12, 26; xv, 1, 11, 25; xvi, 4; xviii, 1, 3, 4; Joan. vi, 4, 10, 11, 64, 71; vii, 2, 25, 44; viii, 28, 35; ix, 14, 31; xi, 1, 2, 5, 13, 18, 38, 46; xii, 6, 10, 16, 20, 33; xiii, 12, 23, 24, 30; xviii, 2, 3, 14, 15; Rom. ix, 21; xii, 4; Cor. I, iv, 7, 10; vii, 7; ix, 25; x, 29; xi, 2, 3, 21; xii, 14; xiv, 25; xv, 6, 15; xvi, 8; Cor. II, vi, 15, 16; xii, 19; Gal. i, 22; ii, 2; iv, 9; Eph. iv, 9, 11, 23, 26; Thess. I, v, 14, 25; Tim. II, ii, 20; Tit. i, 7; Philem. 12; Skeir. III, b, c; VI, c; VIII, a, b, e; β) post *þi*: Me. x, 38, 39; xiv, 62; Luc. vi, 8; vii, 6; xviii, 21, 29, 38; xx, 25; Joan. ix, 17, 38; xi, 41; xiv, 8; xvi, 19; xviii, 31; γ) post *jah*: Eph. iv, 8; δ) ante *auk*: Mth. ix, 21; Rom. xiii, 6; Cor. I, xv, 26; ε) ante *ullis*: Luc. vi, 45; ζ) post *þanai*: Cor. II, vii, 8 vid. ad h. 1.; e) in similibus formulis ex aliis particulis compositis, ex. gr.: *duhþe* (*duhþe*), *þaruh*, *þa-þroh*, vid. sub *þata*; *þauh*, *sveþauh*, vid. sub *þau*; *þanuh*, *nauhtanuh*, vid. sub *þan*; *uuh*, vid. sub *Ni*; *nuh*, vid. sub *Na*; *Svah*, vid. sub *Sva*.

2) Particula demonstrativa, quemadmodum lat. *-ce*, demonstrativis affixa *Sah*, *soh*, *þatah*, *þaruh*, vid. sub *þata*.

3) Particula indefinita, ut lat. *-que* cum pronomibus interrogativis vel pronominalibus adverbis in genere affirmantibus affinis: *wazuh*, *warjizuh*, *wapa-rah*, *þiswaruh*, *þisanduh*, vid. sub *Was*.

UHTU (vet. norv. *otta*, angl. *sax. uhte*, vet. sax. *uhta*, vel. sup. germ. *uhta*; Gl. I, 478; Scand. s), tempus matutinum, tempus opportunum.

UHTINGS, adject., otiosus; *uhtings risan*, *σχολάζειν*: Cor. I, vii, 5.

URTU (*ohhteigo*), adverb., opportune, *ὀρθροῦς*: Tim. II, iv, 2.

UX THRECA, adverb., inopportune, *ἀκαίρως*: Tim. II, iv, 2.

URTINGS, adject., otiosus; *uhtings risan*, otiosi, *ὀρθροῦν*: Cor. I, xvi, 12.

UTRU, tem., matutinum tempus, *ἔσπρον*: Me. I, 53.

UHTEDUN, i. q. *ohhtedun*, Me. xi, 52, vid. sub *Agan*.

ULIANDUS (vet. norv. *u falldi*, vet. sax. *ulvunt*, angl. *sax. ulpent*, vet. sup. germ. *ulpenta*; Gl. I, 244), mase., elephas, camelus, *καμήλοσ*: Me. i, 6; x, 2; Luc. xviii, 27.

UN — (vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. un —, vet. fr. un —, on —, vet. norv., suec. o —, dan. u —; Gr. II, 775; Gl. I, 502), particula ineparantilis, quae privativum et negativum sensum habet; 1) cum verbis composita tantummodo in *unþinþjan*; *unstron*, *unverjan*, *guanledjan*, sæpius 2) cum participiis: *unagands*, *unbairands*, *unbairandeis*, *unbairands*, *unluunds*, *unliugands*, *unrodjands*, *unsovands*, *unveibands*, *unvitanis*, *unvinnans*, *unfræjands*, *unvepands*; *unbaurans*, *unbei tjoþs*, *undvans*, *unqemþs*, *unþvahaus*, *unkeuþs*, *unliugaiþs*, *unsaltans*, *unhauðvaurhts*; *bicomposita*: *ungalaubjands*, *ungahabamls*, *ungafairinonds*, *ungakusans*, *ungasaiwans*, *ungustþans*, *ungatveids*, *ungvaqþe*, *ungafairinoþs*; *unauðlufiþs*, *unandsokans*, *unbilufiþs*, *unbimaitans*; *unustai iþs*, *unusspilloþs*; *unfairlataiþs*; *unufbrikands*; et 3) cum adjectivis: *unavisks*, *unbarnahs*, *unbruka*, *unqemþs*, *untails*, *ununnslags*, *unhröns*, *unkars* (*unkunþs*), *unsvikunþs*, *unleids*, *unliubs*, *unliufs*, *unlitumalts*, *unmanus*, *unnuis*, *unmauriggvs*, *unriars*, *unselts*, *unsisib*, *untals*, *unsvers*, *untriggvs*, *unvals*, *unvaurstva*, *unvraais*, *unveis*, *unvis*, *unvits*, *unfagrs*, *unfairins*, *unfaurs*, *unfroþs*, *unvets*; *bicomposita*: *unandsoks*; *unatgauts*; *ungulaubs*, *ungatuss*, *ungavairþs*; *unhildarveis*; *unfauvreis*; 4) cum adverbis: *un:hteiga*, *unshubta*, *unvairþaba*, *unveniggo*, *unfairinodaba*; *unnuustuniba*; *ungatussaba*; 5) cum substantivis: *unagi*, *unbeis ei*, *unliuvanei*, *unhaili*, *unbulþa*, *unhulþu*, *unhrainci*, *unhrainiþa*, *unkareins*, *unkunþi*, *unledi*, *unlustus*, *unmaltis*, *unriurei*, *unselei*, *unsiþja*, *unsviti*, *unsvereis*, *unsverains*, *unsveriþja*, *unvannei*, *unverains*, *unviti*, *unvreideins*, *unvrodei*; *bicomposita*: *ungarobuins*, *unguluubeins*, *ungaraihtei*; *unbimait*.

UND (vet. norv. unat, una, vet. sax. unti, angl. sax. oð, vet. fr. und, ont, vet. sup. germ. unt; Gl. I, 565; *Alth. Præp.* 263; *Rech. h. 966*), 1. præpositio: cum accusativo, 1) ad determinandum locum, usque ad, ad, *ēως*, post *fairhgaggan* *Luc. II, 15*; *qivan* *iv, 42*; *biiggan* *iv, 29*; *unshuhjan* et *gadræusjan* *Luc. XII, 15* (*Mth. XI, 25*); *þravluon* *Cor. II, XI, 2*; *fairrinon* (*Cor. II, v, 14* (*eis*)), 13 (*ἀχρι*); *Me. XII, 57* *galisþ* *gavalidans seinns af þvaur vindam*, *fram andjan air þos* und *andi hatius*; e contrario *Skeir. IV, b* *laisens frauins anasthandjei af iudai jah und allann midjuagard gaphi* legendum est *and* (*coll. Rom. IX, 17*); *Me. VI, 25* *giba þus und halba þindogardja mena*. Eine formula und *datþ*, usque deorsum, *ēως κάτω*: *Mth. XXVII, 51*; *Me. XV, 58*; 2) ad determinandum tempus, usque ad, dum, donec, *ēως* et *ἀχρι*: *Cor. I, XVI, 8* *visa in airþon und paintekusten*; *Mth. XI, 15* *præfetsis jah vitþ und iohanne* (*Luc. XVI, 16* und *iohannen*) *þvauræþun*; *Luc. IV, 15* und *mel*; *Cor. II, I, 15* und *andi*; *Thess. I, II, 16*; *Luc. XVIII, 5* (*eis*); *Luc. I, 55* und *air*; *Tim. I, VI, 14* und (*μέχρι*) *quam fraujns*; *Gal. IV, 2* und *gavehsn attins*; *Philpp. II, 8* und (*μέχρι*) *drauþu*; 30; *Tim. II, II, 9* und (*μέχρι*) *bandjos*; *Luc. I, 80* und *dag ustaikeinats*; *Mth. XXVI, 64* und *þridjan dag*; *Mth. XXVII, 8* und *hnu dag*; *Cor. II, III, 14, 15*; *Luc. X, II, 27* und *þanei dag*; 1, 20 und *þnu dag ei*; *Mth. XXVII, 45* und *veidu niundon*; *Me. XV, 55*; *Cor. I, IV, 11* und *þo veita*; *Skeir. IV, b* und *hitu uu*; *Mth. XI, 12* und *hita*; *Me. XIII, 19*; *Juan. XVI, 24*; *Mth. IX, 15* und *þava veilos þei*, usque dum, tandem, *εἰς ὅσον* und *þatei*, quamdum, dum, *εἰς*; *Me. II, 19*; donec, *ēως*: *Mth. V, 18*; *Neh. VII, 5*; *ēως ὅσον*: *Mth. V, 25*; *ἀχρις οὗ*: *Rom. XI, 25*; *Cor. I, XV, 25*; und *wa*, quam oia *ēως κάτω*: *Me. IV, 1*; *Luc. IX, 41*; *Juan. X, 24*; 5) cum *fitu* et *vaiht* ad comparandum; und *fitu*, multo mag s, *κόλλω*: *Luc. XXVII, 59*; *Cor. II, III, 9*; *Philpp. I, 25*; und *van fitu*, quantum *πίσσω*: *Mth. X, 25*; *ni* und *vaiht*, ad nihil, *οὐδενι*: *Gal. IV, 1*.

B. Cum dativo, pro, contra, *ἀντι*: *Mth. V, 58* *augo und augin jah tunþu und tunþau*; *Rom. XII, 17* *ubil und ubilanna usþiban*; et ita verisimiliter *Thess. I, V, 15* *util und ubilanna usgildai* loco *ana* legendum

est; *eis*: *Mth. XXVII, 10* *atgebun þristiguns aþubrs-vaize und akra kasjms*.

II. In compositione, ubi etiam in *unþa...* permittitur, tantummodo cum verbis: *undgreiþan*, *undredan*, *undrinnan*, *unþafluhun*.

UNDAR (vet. norv. undir, angl. sax. uader, vet. sax. undar, vet. fr. under, under, vet. sup. germ. untar, angl. suet., dan. uader, rec. sup. germ. unter; Gl. I, 580; *Alth. Præp.* 174; *Rehth. 1191*), præpositio cum accusativo constructa, sub. ὑπό (accus.): *Me. IV, 21* *uf meln satjan aifþan undur ligr*.

UNDARO, adverb. c. dativ., soliter, ὑποκάτω: *M. VI, 11* *mulda þo undaro fatum izvaraim*; *VII, 28* *lundas undaro biuda*.

UNDAVAISTS, supelal., inferius, κατώτερος: *Eph. IV, 9*.

UNDAVEIJA (?), adject., inferior, ἐλαχιστότερος: *Eph. III, 8* *vid. ad h. l.*

* UNDAURNS (vet. norv. undaur, vet. sax. undorn, angl. sax. undern, vet. sup. germ. untarn, bay. untarn; Gr. II, 557; Gl. I, 585; *Schm. I, 87*), mase., plur. undaurneis, medius dies, hora duodecima (gal. mid).

UNDAURNI-HATS, vid. snb Mats.

UNHA, vid. sub Und.

UNKJA (voc. lat.), mase., uncia, docum. ar. t.

UNSARA (vet. norv. oss, vet. sax., angl. sax., vet. fr. us, vet. sup. germ. uns, angl. us, our, suet. oss, dan. os, bativ., rec. sup. germ. uns, unser; lat. nos; Gr. I, 780; Gl. I, 588; *Rehth. 1117*), genitiv. plur. pronominis personalis primæ personæ, nostrum, ἡμῶν: *Me. IX, 22*; *Rom. XIV, 12*; *Eph. IV, 7*.

UNSIIS, 1) dativ., nobis, ἡμῖν: *Me. X, 4*; *XIV, 15*; *XVI, 5*; *Luc. I, 2, 69, 75*; *II, 15*; *IV, 34*; *VII, 5, 16*; *IX, 55, 49*; *X, 11, 17*; *XX, 2, 22*; *Joan. VI, 51, 52, XIV, 8, 9, 22*; *XVI, 17*; *XVIII, 22*; *Rom. IX, 29*; *Cor. I, XV, 57*; *Cor. II, IV, 7, 17*; *V, 5*; *VII, 9*; *X, 8, 15*; *Eph. I, 9, 5*, 20 *h. l.*; *Col. IV, 5*; *Thess. I, III, 6*; *Thess. II, III, 7, 9*; *Tim. II, I, 7, 9*; *Neh. V, 17*; *IV, 16*; 2) accusativus, n. s. ἡμᾶς: *Mth. VIII, 25*; *Me. IX, 22, 58*; *Luc. I, 71*; *XVII, 15*; *XX, 6*; *Joan. IX, 54*; *Cor. II, I, 21*; *IV, 14*; *V, 18*; *VII, 1*; *X, 12*; *Gal. II, 4*; *Eph. I, 4*; *Philpp. III, 17*; *Thess. I, III, 6*; *Thess. II, III, 1*.

UNS, id., 1) accusativus: *Mth. VI, 15*; *Rom. VIII, 37, 39*; *IX, 24*; *XIII, 11*; *XIV, 15*; *Cor. II, I, 4, 5, 8, 10, 11, 14, 19, 20, 22*; *II, 14*; *III, 1, 6*; *IV, 2, 5*; *V, 5, 11, 12, 14, 20*; *VI, 4*; *VII, 6*; *VIII, 4, 7, 20*; *X, 2, 12, 14*; *XII, 19*; *Gal. I, 4, 25*; *V, 1*; *Eph. I, 5, 8*; *II, 4, 5, 7*; *V, 2*; *Thess. I, II, 18*; *IV, 7*; *V, 9, 10, 23*; *Thess. II, I, 6*; *III, 9*; *Tim. II, I, 9*; *II, 12*; *Skeir. I, a*; *III, d*; *V, d*; 2) dativus: *Mth. VI, 11, 12*; *Me. I, 24*; *Luc. II, 48*; *XVII, 5*; *XX, 14, 28*; *Cor. II, I, 8, 9*; *III, 5, 5*; *IV, 12*; *V, 12, 18, 19*; *VI, 12*; *VII, 7*; *VIII, 5, 13, 20*; *Eph. I, 6, 19*; *II, 20*; *IV, 6*; *Col. I, 8*; *II, 15, 14*; *Thess. I, II, 15*; *III, 1, 4, 6*; *IV, 1*; *Thess. II, I, 7*; *III, 6*; *Tim. II, I, 14*; *Skeir. I, d*.

UNRAR, pron. possess., noster, ὁ μῶν: *Mth. VI, 9, 11, 12*; *VII, 17*; *Me. I, 5*; *XI, 10*; *XII, 7, 11, 29*; *Luc. I, 55, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79*; *V, 1, 5*; *X, 11*; *Juan. VI, 51*; *VII, 51*; *VIII, 55*; *54*; *IX, 20*; *X, 24*; *XI, 11*; *XII, 58*; *XIII, 7*; *Rom. VI, 25*; *VII, 5, 25*; *VIII, 39*; *IX, 10*; *X, 16*; *XII, 11, 14*; *XIV, 16*; *XV, 4, 6*; *XVI, 24*; *Cor. I, V, 4, 7*; *X, 1*; *XV, 5, 14, 31, 57*; *Cor. II, I, 2, 5, 4, 5, 6, 8, 12, 14, 18, 22*; *III, 2, 5*; *IV, 3, 6, 9, 10, 11, 16, 17*; *V, 1, 2*; *VI, 5, 11*; *VI, 5, 4, 5, 12, 13, 14*; *VIII, 9, 19, 22, 23, 24*; *IX, 5*; *X, 4, 8, 15*; *XII, 15*; *Gal. I, 3, 4*; *II, 4*; *IV, 26*; *VI, 14, 18*; *Eph. I, 2, 3, 14, 17*; *II, 5, 14*; *III, 14, 14*; *V, 20*; *VI, 24*; *Philpp. III, 20, 21*; *Col. I, 7*; *Thess. I, II, 19, 20*; *III, 2, 5, 6, 7, 9, 11, 15*; *V, 9, 25, 28*; *Thess. II, I, 1, 2, 7, 8, 10, 11, 12*; *II, 1, 15, 16*; *III, 6, 14, 18*; *Tim. I, I, 1, 2*; *II, 5*; *V, 21*; *VI, 5, 14*; *Tit. II, I, 2, 8, 10*; *Tit. I, 3, 4*; *Neh. VI, 16*; *Skeir. I, a*; ὁ ἡμῶν: *Rom. XV, 4*; *Tim. II, IV, 15*; pro græco articulo, *Gal. VI, 17*.

UNTE. (vet. norv. *unt*, vet. sax. *unti*, vet. sup. germ. *unt*; coll. *Und*; Cf. I, 365), particula, semper a fronte sententiæ posita (exceptis formulis, ut *ni unte*, *oðz ðæt*; Cor. II, vii, 9), 1) particula temporalis, a) usquedum, *ēow*, *ēow*; *ōv*: Mth. v, 18, 26; x, 25; Mc. vi, 10; ix, 1, 12, 56; xiv, 54; Luc. ix, 27; xv, 4; xvii, 8; xix, 15; xv, 43; Cor. I, iv, 5; Tim. I, iv, 13; *ēow* *ōv* (Luc. xv, 8); Joan. ix, 18; *ēow* *ōv*: Joan. xiii, 58; *āzpts* *ōv*: Cor. I, xi, 26; Gal. iv, 19; *āzpts*: Eph. iv, 13; b) donec, *ēow*; Joan. ix, 4; *ēp* *ōv*: Mth. ix, 15; Luc. v, 31 (? *ēv* *ōv*); causalis, a) nam, *gāp*: Mth. vi, 14, 24; vii, 25; iv, 16, 24; xxv, 42; Mc. I, 22, 58; iv, 25; v, 8, 28; vi, 20; vii, 27; viii, 58; ix, 51, 40; x, 14; xiii, 22; Luc. ii, 10; vi, 25; vii, 5, 6; viii, 18, 29, 32; ix, 44, 48, 50, 55; xviii, 19; Joan. vii, 5; viii, 42 (x, 2); xvi, 7, 44; Rom. vii, 7, 8, 11, 15, 18, 19, 21; viii, 2, 5, 5, 7; ix, 19; xiii, I, 4, 6, 8, 11; Cor. I, I, 18; iv, 2; xi, 6, 2; xv, 22, 52; xvi, 10; Cor. II, I, 8, 12, 13, 19, 24; ii, 2, 11, 17; iii, 6, 14; iv, 17, 18; v, 2, 7, 10, 15, 14, 21; vi, 14, 16; vii, 8; viii, 9, 10; ix, 2, 7; x, 4, 12, 14, 18; xi, 2, 9, 13, 14, 1; xii, 6, 9, 10, 11, 14, 20; Gal. ii, 8, 12, 18, 19, 21; iii, 28; iv, 12, 50; v, 6, 14, 17; vi, 9, 14, 17; Eph. ii, 8; Philipp. i, 19; iii, 18; iv, 11; Col. iii, 5, 20, 23; Thess. I, iv, 9, 14; v, 2, 5, 6; Tim. II, I, 7, 12; ii, 16; iii, 9; iv, 10, 11; *zai* *gāp*: Cor. II, iii, 10; b) quia, quod, *ōti*: Mth. v, 8, 54, 55, 54, 45; vi, 5, 15; vii, 15; ix, 56; Mc. I, 3; iii, 59; iv, 21, 41; v, 9; vi, 17; vii, 19; viii, 2, 16, 17, 55; ix, 11, 58, 41; xi, 18; Luc. I, 57, 48, 49, 58, 63; iv, 6, 32, 41, 44; v, 8; vi, 19, 20, 21, 21, 25, 57; vii, 47; viii, 51, 57, 41; ix, 12, 19, 55; x, 15, 21; xiv, 11, 41, 17; xv, 9, 21, 27, 52; xvi, 8, 15; xvii, 9, 10; xviii, 11, 14; xix, 5, 4, 17; Joan. vi, 2, 58, 41, vii, 1, 7, 8, 29, 59, 59; viii, 14, 16, 29, 29, 57, 45, 44, 47; ix, 22; x, 4, 5, 15, 17 (26), 36; xi, 9, 10, 15, 41; xii, 6, 11, 48, 59, 49; xiv, 13, 17, 28; xv, 15, 19, 21, 25, 27; xvi, 5, 4, 6, 16, 21, 27, 52; xvii, 8, 9, 14, 24; xviii, 18; xix, 7; Rom. vii, 21; ix, 17, 28, 52; xi, 25, 56; Cor. I, I, 25; iv, 9; x, 17; xv, 15; xvi, 7, 17; Cor. II, I, 5, 8, 14; ii, 1; iii, 14; iv, 6; v, 19; vii, 8, 9, 10, 15, 14, 15; viii, 5, 17; ix, 2, 12; x, 10; xi, 7, 10, 11; Gal. ii, 11; iv, 20, 27; vi, 8; Eph. ii, 18; iii, 5; iv, 25; v, 25; vi, 12; Philipp. i, 20; ii, 50; iv, 10, 16; Col. i, 16, 19; Thess. I, ii, 15, 14; iii, 8; iv, 16; v, 9; Thess. II, I, 5; iii, 8; Tim. I, I, 12, 15; iv, 4, 10; v, 2; Tim. II, I, 16; ii, 6; Neh. vii, 2; *ēpai*: Mth. xvii, 6; Mc. ix, 42; Joan. xiii, 29; Cor. I, v, 10; Cor. II, xi, 18, xiii, 5; *ēpēdā*: Cor. I, I, 21, 22; xv, 21; Philipp. ii, 26 (hinc unte *railhts* pro *ēpēdā* Luc. I, 1); *ōōti*: Luc. ii, 7; Rom. viii, 7; Thess. I, iv, 6; ii, 18; *zōōti*: Luc. I, 7; xix, 9; *ōiz* *tō* e. infin.: Mc. iv, 6; vi, 5; *tōv* e. infin.: Philipp. iii, 21; Skeir. III, b; V, d; VI, b, d.

UR, vid. sub US.

US (et, s. cum sequenti r assimilato, ut Cor. II, iv, 6; et vid. infra II; addito epenthetico u et *uh*, ut Gal. iii, 2, 5) et *uzah* [Mc. xi, 50; Luc. vi, 45; xx, 4; Joan. vi, 66]; vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr. ut, vet. sup. germ. uz, succ. ut, dan. ud, angl. out, b. lav. uil, rec. sup. germ. aus; gr. ἔξ, lat. ex; Cf. I, 595; *Ath. Præpos.* 62; *Rehth.* 1117), proprie designat, quo discriminetur a *frum* et *af*, ex, et etiam, quo utriusque convenit, ab.

I. Præpos tio enim dativo constructa, 1) localis e. habundans, ex, ab, *ēv*, *āpo*: a) post verba motus: *cin on* Mc. I, 11 (*stibun us himin*); vii, 1 (*us fairn-saehum*); ix, 7 (*us millum*); Joan. vi, 25; vii, 41, 42; xi, 28; Neh. v, 17 (*us þindom*), Skeir. IV, c; *cuppan* Luc. v, 17; *rairþan* Luc. iii, 22; iv, 55; *raogagan* Mth. xviii, 55; Mc. I, 10 (*us vein*), 26 (*ut us þanana wann*), 21; v, 2, 8, 5c; vi, 54; vii, 20, 21 (*mittens phitos us havrin manne*); 29; ix, 25; xi, 19; Luc. iv, 22 (*varðans munþas*), 55; vii, 2; ix, 5; xvii, 29; Joan. viii, 59; x, 51 (*us lauhum*); 12c;

Cor. II, vi, 17 (*us aidumai iz*); Eph. iv, 29; Col. iii, 8; *utgagan* Mc. vii, 15 (*þata utgagando us man*); *gagagan* Luc. viii, 4; *atgagan* Luc. ix, 51; *galeiþan* Mc. vii, 17 (*in gurd us þizai managan*); *us-leiþan* Cor. II, v, 8 (*us þamma teika*); *rimnan* Mth. viii, 23; Joan. vii, 58; *urrianan* Luc. ii, 4; Rom. xi, 26; *lone* Luc. I, 78 (*urran us huuhþai*); *faru* Luc. x, 7; *him* Cor. II, xi, 2; *usfarþan* us *skifa gatanjan*; *atsteigan* Joan. vi, 15, 55, 41, 50; *drusau* Luc. x, 18; *u-driusan* Gal. v, 4 (*s unstai*); *ustandan* Mc. x, 22; Luc. iv, 58; *præstom us dauþain* Mc. ix, 9, 10, xii, 25; *vine usstuss us dauþain* Luc. xx, 55; Philipp. iii, 11; *item libaius us dauþain* Rom. xi, 15; *urrisan us dauþain* Mth. xvii, 64; Mc. vi, 14, 16; Luc. ix, 7; Rom. vii, 4; Cor. I, xv, 12, 20; *us slepa* Rom. xxi, 11; huc referri possunt *usakvjan* Tim. II, n, 26 (*us uuhulþis irug-gom*); *skeinon* Cor. II, iv, 6 (*luhþ ur-rigiz*); *lanhat-jan* Luc. xvii, 24 (*lahmoni us þannus uf himinu*); *vahsan* Col. ii, 19 (*us huubda teika*); b) post transitivas *insauljan* Skeir. VI, c (*unus fram a tin i sandiþvas us himinu*); *roþjan* Joan. vi, 7 (*lazaru us hlurva*); *urrais, an* Luc. iii, 8 (*us stainam barna*); *præse tim* *us dauþain* Rom. x, 9; Gal. I, 1; Eph. I, 20; Col. ii, 12; *item* Col. I, 18 elliptice dicitur *frumþan* (sc. *þize ur-risidare*) *us dauþain*; *u tinhan* Rom. x, 7 (*us dauþain*); *u-airjan* Mc. vii, 26 (*unhulþan us dauhter*); Luc. vi, 42 (*anza us uagn*); Joan. iii, 42; *dreuban* Joan. xvi, 2; *usdreiban* Mc. v, 10; *uakusan* Luc. iv, 29; *ufsaljan* Luc. xvi, 4 (*us furroggjan*); *gavaljan* Luc. vi, 45 (*us im tealib*); Joan. xv, 11 (*us fairvau*); *luþon* Rom. ix, 24 (*us indaim — us þindom*); *ustainjan* Skeir. VIII, d (*ains reike ustainþis us þaim fraþþanum vas*); *leusjan* Rom. vii, 24 (*us þamma teika*); *galsusan* Luc. I, 74 (*us handun fiande*); Cor. II, I, 10 (*us dauþam*); Col. I, 15 (*ne valdusja rigizis*); Tim. II, iii, 11 (*us altain vrakom*); Skeir. I, b (*us drabantus anamahai*); *ustausjan* Luc. xvii, 6 (*ustausi þ k us vaurtin*); Gal. I, 4 (*us þamma andvairþin aira ubilin*); *uasjan* Joan. xii, 27 (*us þizai weitai*); hinc *nuseins us fijandan* Luc. I, 71; *aiman* Joan. xvi, 14 (*us meinamma*); *usniman* Joan. xvii, 15 (*us þamma fairvau*); Cor. I, xv, 45 (*us izvis silbum*); Col. ii, 13 (*us midumai*); *usbairan* Luc. vi, 45 (*us þuþeigumina huzda hairtias*); *fravilean* Joan. x, 28 et 29 (*us handa*); *tisan* Luc. vi, 44 (*smakkens us þamma*; pariter vel elliptice dicitur *us aratindjai trudanda veinabasja*; ut etiam Mc. xi, 14 *in þanaseiþs us þas þagna*) *manna akran moþjan*; *sneiþan* Gal. vi, 8 (*in sensu metaphorico, metere, us þamma teika riurein*); *maitan* Mc. vi, 8 (*astans us þagman*); Rom. xi, 24 *us vistai usmatius þis vilþeis alevabagnis* incorrectum est pro *us þamma vistai usmatius vilþjin alevabagma*; *gadrabm* Mc. xv, 46 (*hlair us staina*); *gæun* Joan. vi, 51 et 52 (*hlair us himinu*); Tim. II, ii, 7 *gibiþ þus fraþu þuþo us altain* (*ēv pāov*), probabiter lovo *us legendum in*; *tem etiam* Cor. II, iii, 9 *und filu nasis aforist andbalti garahveins us valþau*, ubi etiam *Græcus habet* *ēv ðōzō*; *utþan* Joan. xvii, 6 (*mannans us fairvau*); *unhathjan* Luc. ii, 55 (*midonius us mannapum hairtiam*). Huc pertinet etia *radjan* Joan. vii, 44 (*us scunum*); xi, 49 (*us sis silbum*); Skeir. IV, c (*us airþai*) et *gahausan* Cor. II, xii, b, (*gahan seiþ ua us mis*, ubi in interpretatione loco ad legendum est *u*); e) originem, ortum, exitum, sivepem ex qua prodiit aliquid, sic Skeir. II, b *so tekeina us rambai y bauþis*; Luc. x, 11 *stauþa þama gahafnandan nasis þ rōn bauþi rororai afhrisjan izvis*; Joan. vi, 15 *ga rukus us þmf hlabaum*; sic præcipue post *tisan*: Joan. vii, 52 (*þu us gateilaia is*); Luc. xv, 4, 5, 6; Rom. ix, 5 (*us þaimet kristas i i*); Mth. v, 57 (*þata manogio þam us þamma ubilin ist*); Joan. viii, 41 (*us drabantau*), 47 (*us gaþa*); Cor. II, iii, 5; v, 18; Philipp. iii, 9; Rom. xi, 56 (*us fraþjan*); Joa. v, vii, 22 (*us attam*); Eph. ii, 8 (*us izvis*); Gal. v, 8 (*us þamma laþandin*), *tem etiam* Joan. x, 52 *godu*

vaursteva atangila us atlu meikamma; huc pertinet locutus us pammua sairvau visan Joan. vii, 25; xv, 19; xvii, 14, 16; xviii, 36 et us pizai airh i visan Skeir. IV, c; insuper post vairpan: Gal. iv, 4 (insaudida guš soku seinana vaurpauana us qinon); Tim. I, vi, 4 (us sokium ah vaurdujivkom vairpau veifa jah maufra); coll. Gal. iv, 22 abraham trans niht suuus, ainuu us siinjai jah ainana us siinjai, et Joan. vii, 22 xristus us fraiva daveidis gimif. In peculiari significatione occurrit Joan. iii, 5 gaba-rada us vatiu jah ahuiu. Hinc etiam hae verba suppleta sunt, ut Joan. xi, 4 lazarus af hefanias us haimai marjins; Luc. viii, 27 sumš us kaurg; Mc. iii, 7, 8 filu manageins us galeitain, us indau, etc.; Skeir. VI, c s'ibua us himina; Mc. viii, 11; Cor. II, v, 2; Cor. I, xv, 47 manua us airpai — us himin; Gal. iv, 24 sa (suuus) us siinjai; Esdr. ii, 56 sinjus us garda iezus; Luc. i, 27; Esdr. ii, 40 sinjus kaiducielis us sanjun oductins; Philpp. iii, 5 us knodai isr. eis, hebraius us hebraiui; Luc. i, 5 zakarias us usur abijus; ii, 36 auna, dauhtar sanaets us kunja aseris; Rom. ix, 4 pai us israel; Cor. II, iii, 1 anafilsu us izvis; iv, 7 maks us unis; v, 1; viii, 7; ix, 2; xi, 26. Huc addendum est etiam Cor. II, ii, 16 dauins us libiuiui (qui e vita exedit); d) in sensu partitivo, praecedentibus casibus partim redeuntibus, ex aliquo esse, ad aliquid pertinere, ubi saepe Graecus solo genitivo utitur: Joan. viii, 23 jus us paini dafara sijuh, iš ik us paini iuparho im; Cor. I, xii, 12 išju: utli us leika pamma amamma visandons; 13, 16; I, ii, 13; Eph. iv, 16; Col. iv, 9, 11, 12; Tim. II, iii, 6; Mth. xvii, 48 aims us im; Mc. ix, 17; Joan. xvi, 5 ainšuu us izvis; xvii, 12; Luc. ii, 38 manua us pizai mangein; Luc. xix, 39 ainui farcišau us pizai mangein; Joan. xii, 42; xvi, 17 qešuu (sumai) us paini iptonjan; e) ubi aliquid ab aliquo vel ex aliquo esse vel evenire dicitur: Mc. xi, 20 snakkabugins paursus us vaurtin; praetertim post laisjan Luc. v, 3 (us pamma skipa) et meljan Rom. subser. (du ramonim meliš ist us kaurinjon); Cor. I, subser; Cor. II, subser.; hinc Col. iv, 16 poei ist us laudeknuh et metaphorice Cor. II, ii, 4 us manajai aqun jah aggušjai hair tins gamelida izvis; 2) ad determinandum tempus, ex, ab — ad, ex: Joan. vi, 66 us pamma mela; 14 us framstja; Skeir. I, c us anastodeinai; Joan. ix, 1 us gabaarpai; Mc. ix, 21 us burniskja (παρόθεν); Tim. II, iii, 15 (ἀπό βέρονος); Mc. x, 20 us jundai; Luc. xviii, 21; 3) sub respectu mere metaphorico, a) fontem, originem, causam, fundamentum alieius rei indicat, ex, ab, ex: Rom. ix, 30 garaihtei us galaubeinai; x, 6; x, 5 garaihtei us vitoda; Philpp. iii, 9; Rom. x, 47 garaihtei us gahuseinai; Gal. iii, 2 uzu mvrstevan vitodei ahmuu nemuš pan uzu gahuseinai galaubeinai; iii, 5; Cor. II, xiii, 4 ustramiš vas us siukein akei libaiš us mahtai gušs; Rom. ix, 52 garaihts vairpan us vaurstevan — us galaubeinai; Gal. ii, 16; Rom. ix, 41 tavideideina vu iupis airšau unšiušis, ei bi gavalinai mans gušs visai ni us vaurstevan ak us pamma lušondan; Gal. v, 5; Eph. ii, 9; Philpp. i, 16; Skeir. VII, c; Cor. II, ix, 7 varjizuh svavse sauragahugida ni us trigou airšau us aušpai. Huc pertinet etiam nonnulli casus: Cor. II, xiii, 15 (pala vairpai) us ihušsan, ex aqua libate, propter aequalitatem: Luc. xix, 22 us manšja seinamma stoja puk; vi, 44 bagms us svesnaua akruva uskunšis ist; necnon Eph. iii, 15 us pammei all sadremis in himina jah ana airpai namojada; stipulatus us qaišni Cor. I, vii, 5; b) modaliter ponitur, ut Joan. viii, 41 us harinassan gabaurans; Mc. vii, 50 prijos stavjan us otlanma hairtin, jah us allai sa entu jah us allai galugdai jah us allai u ahtai; Luc. xii, 27; hinc etiam Col. iii, 25 us silvalai vaurkjan; Tim. I, i, 5 frišpva us hramjamma hairtin; Tim. II, ii, 22 anahaitun fraujan us hramjamma hairtin; Cor. II, ii, 7 ushtu išpai — us gušja rođjan (coll. e ihus supra lauda i l) b) cum rođjan; ix, 6 us gafuhkja svian; viii, 11 ustuhau us pammei (ex

quo) labaiš; c) locutiones adverbiales efformat: Cor. I, xii, 10 et 12 us dailai (ἐκ βέρονος); Philem. 14 us lustum (κατά ἐρόσιν); Rom. ix, 21 us gabauršui (κατά εὐσιν); Eph. ii, 5 h. l. us saltemai (ὑποταί); Luc. xx, 20 sa us liuteu (ἐξυβρίζτος); d) instrumentalis: Mth. xxvii, 7 usbugjan ah us pain skaltau; Luc. viii, 3 andahideidan im us aignam seinaim; Luc. xvi, 9 taujan svs frijonds us fukhu praxua invindipos; e) ad designandum materiam, ex quo quid conficitur: Joan. ix, 6 gavaurk un fani us spušk-ldra; xix, 2 usvindum rippja us pavrum; Rom. ix, 21 taujan us daiga; f) post passiva: Mc. vii, 11 us mis gabatnis; Cor. II, v, 2 gaurida us mis; vii, 9 gastriš-jaindau us izris; Philpp. i, 25 dishabaiš us pain iraim; Joan. iii, 25 varš sokeins us iptonjan; Rom. xii, 18 jabai maq vairpan us izvis. Hinc locutiones quæ passivum habent sensum, ut galirja habun Rom. ix, 10 (hoc est dormire, ubi in interpretatione loco concubitu legendum est concubatum); habun huzein; xii, 5, (hoc est remuneratur).

II. In compositione: 1) cum verbis: u-agjan, usagjan, usaijan, usanon, usalpan, usbairan, usbaugjan, usbeidan, usbidj-n, usbligvan, usbugjan, usbraidjan, usbrukaan, usgygvan, usgeisnau, usgaisjan, usgban, usgildan, usgutnan, usgraban, usdaudjan, usdreiban, usdrusan, usqipjan, usqiman, usistjan, ushahan, ushaitan, ushahkjan, ushafjan, ushinpan, ushtavpan, ushtun, ushratjan, ushran au, ushrisjan, ushu'an, ushrivan, usprešjan, usprehan, uskeinan, uskinsau, uskinnja; uslanhjan, usleipjan, usletan, uslagjan, uslovsjan, uslutan, uslhan, uslekan, usluston, usmctan, usmavagnan, usmerjan, usmernau, usmitan, usminuu, usstavau, ussakan, ussokjan, ussaljan, ussandjan, ussigvan, ussitau, ussatjan, usskavja, usspilt-n, usstigan, usstandan, ussteigan, ustaiknjan, ustuhon, ustavjan, usvairpan, usvahkjan, usvaltjan, usvidan, usvundjan, usvilhan, usvulljan, usvullnau, usvrasan usvrašpjan, ante r sonat ut in urredan, urreisan, urraisjan, urrinan, urranjan, urrumau; bicomposita: (us-atbairaa); usgasavan, mipušhramjan, mipuškeinan, miperre san, mipurraisjan; 2) cum part. cipiis: u-ravšaus; usvlasaišs, unvšpilošs; 3) cum substantivis: usbalpei, usbeins, usbei-nei, usblotins, usduudei, usdrusts, usqis, usšulains, useta, usšrupeins, usšija, usšauins, usšik, usmet, usmets, usšauins, ussateins, usstass, usstiurei, ussteikneins, usstahšs, usstahci, ussahšs, usvairpa, usvalcins, usvauhts, usvandi, u vissi, usfarpo, usfith, usfimei, usfulleins, usfođeiaš; urristš, urrins; 4) cum adjectivis: usbeisneigs, usgruds, uslains, ushaists, uskunšs, usluhs, usskavs, usvaurhts, usvreits, usvens, usviss, usfairius, usfims; 5) cum adverbis: usduado, ussinda, usstiuribu.

UT, adverb., foras, ἐξω: Joan. xi, 43; xix, 4 adhibetur etiam pro ex... in compositione, utbairan, utgaggan; ordinario postpositum: atgaggan ut (ἐξέρχεται) Joan. xviii, 29; galeiphan ut xii, 20; xviii, 38; ponitur plerumque post verba, quæ cum se componunt: usgaggan ut Mth. ix, 52; Luc. xv, 28; Joan. xviii, 4, 16; vel etiam hic pro ἐξω cum ag-gaggan ut (ἐξέρχεται) Mth. xvi, 75; Joan. xix, 5; usdreihau ut Luc. viii, 54; usraipjan ut Luc. xiv, 35; Joan. vi, 37; ix, 34, 35; xii, 31; xv, 6; cum sequenti praepositione ut, ex, foras, ἐξω: Mc. xi, 11 usidija ut us pizai burg; xii, 18; Luc. iv, 29; xv, 15; ex: Mc. i, 25.

UTA, adverb., foris, ἐξω: Mth. xxvi, 69; Mc. i, 45; iii, 31, 32; iv, 11; xi, 4; Luc. i, 10; viii, 20; Joan. xviii, 16; Cor. I, v, 12, 15; Col. iv, 5; Thes. I, iv, 12; ἐξωθεν: Tim. I, iii, 7.

UTANA, adverb., foris, I) e. genit., ἐξω: Mc. viii, 25 ustauh funa bl ndon utana veihis; Skeir. III, c; ἐξωθεν: Cor. II, vii, 5 utana vahjons; Joan. ix, 22 utana synagogais vairpan (ἐκ συναγωγῆς γινεσθαι); 2) sa utana insar lumca, ὁ ἐξω ἕως ἀβραάμ; Col. II, iv, 16.

ΓΑΡΩ, adverb., de foras, ἔξωθεν : Me. vii, 15, 18.

UF (ubuh, vid. sub uh; gr. ὑπό, lat. sub; Gr. IV, 789), præpositio cum accusativo et dativo respectum inferioritatis s. inlicens.

1. Præpositio. A. cum accusativo : sub, ὑπό e. accus.: 1) localis: a) post ve ha motus unquam Mth. vii, 8; Luc. vii, 6; andrausar Skeir, I, a (hic enim stantia e. c. stantia legendum est); b) post transi-tiva satjan Me. iv, 21; gasatjan Luc. vii, 16 (ὁποσά-τω); gabuggjan Cor. I, xv, 25; ushauwjan Cor. I, xv, 26; Eph. i, 22; Cor. I, xv, 27 et 28 est ushauwjan uf sumana, ὑποτάσσου ἑαυτῶ; 2) metaphorice : Rom. vii, 14 frubuggjan uf fravaurht.

B. cum dativo : 1) localis, sub, ὑπό e. c. accus.: Me. xii, 1 dal uf mesa (ὁπολῶν ε); e iam post gabauun Me. iv, 52 et eisan Cor. I, x, 1; Tim. I, vi, 1; cum subaulito risands Luc. xvii, 24 jaba uf himina; Col. i, 25; 2) temporalis, ad tempus, sub, vel ablat. absol., ἐπι e. genit.: Me. ii, 21 uf abjaþara gudjun; Luc. iv, 27 uf hu leisau þamferan; Tim. I, vi, 15 uf þauintiu þe lina; sic etiam Luc. iii, 25 uf oakuhai; vid. ad h. l.; 3) metaphorice pu t. risin Gal. iv, 2 uf ragun-jun 21 uf vitoda; v, 13; cum subnullo risands Cor. I, iv, 20 þai uf vidota; Gal. iv, 5; (so) uf vaira qota (Ἰσαδρος γυνή); vaursþans Gal. iv, 4 uf vitoda; gasuþis Luc. vii, 8 uf valdufþja; haban Luc. vii, 8 uf sis gudwachtins; Me. viii, 9 uf valdufþja; skalkanon Gal. iv, 5 uf stabim þis fairwaas.

H. In compositione : 1) cum verbis : usbauljan, ufþesau, ufþrikan, ufþrinnan, ufþairdan, ufþraban, ufþaupjan, ufþaban, ufþausjan, ufþlohþin, ufþauwjan, ufþoþjan, ufþanjan, ufþannan, ufþigan, ufþneljan, ufþnoman, ufþokjan, usay jan, ufstioþan, ufswerþan, ufstaujan, ufstogjan, ufþoþjan; bicompositum : inu-ufst upan; 2) cum paricipiis : unufþrikands; 3) cum substantivis : ufþanseius, ufþnauveins, uskunþi, ufswa-teius.

UFAR (vet. no. v. yfir, vet. sax. ofur, angl. sax. of f, vet. sup. germ. oba, ubar, vet. fr. over, air, ur, succ. oferr, angl., dan., batav. over, rec. sup. germ. ubir; gr. ὑπέρ, lat. super; coll. Uf; Hopp 80, 85; Gr. IV, 789; Gl. I, 78; Ath. Præpos. 156; Reihh. 1108), præpositio cum accusativo et dativo constructa, quæ respectum superioritatis designat eodem-que modo ad uf referatur atque grecum ὑπέρ ad ὑπό.

1. Præpositio : A. cum accusativo : 1) localis, super, a) super aliquid (stare super) : Luc. iv, 59 standans uf ar (ἐπάνω) iþa; Eph. iv, 10 ussteigan uf ar (ἐπάνω) altans himinans; b) super, trans, þéran - Joan. vi, 1. Crestus qulaf uf ar macu; 17; x, 40; xviii, 1; 2) metaphorice, a) super, Eph. i, 22 iua atqaf huatþi uf ar (ὑπέρ) all i makkeþjon; Thess. II, ii, 4 uf arhufjunds sik uf ar (ἐπι e. accus.) all; b) super, in- super, progrediens et precedentibus adiciens, ἐπι e. dat.: Eph. vi, 16 uf ar all undinwands; kattu galan-temois; Col. iii, 14 uf ar alla gahanof irens frisaþva; c) super, præ. cum significatione comparativa, ὑπέρ e. accus.: Mth. x, 57 swei frifþof atan arþþum arþein uf ar mik; Luc. vi, 40; Cor. II, xii, 15; Philem. 4b; Neh. vii, 2; Skeir. VII, b; Cor. II, i, 8 uf ar naht; viii, 5; Skeir. VI, b attins venodei all uf ar insiht muniskollans iohannes unandsok undredna maþ kumþe; uf ar all Eph. iii, 20; uf ar þatei Luc. iii, 15; Cor.

I, iv, 6, Cor. II, xii, 6; uf ar mikil et uf ar sila, ὑπερ-λίω : Cor. II, xi, 5; xii, 11.

B. Cum (dativo : 1) localis, super, a) super aliquid, sursum, in sola formula ut a izar sa uf ar himinam (ὁ οὐρανός); Mth. vi, 14, 26, 52, coll. In; b) super, in (se extendere) ἐπι e. accus.: Mth. xviii, 43 varþi riqis uf ar allu airþai; 2) metaphorice, super, in, ὑπέρ e. accus.: Mth. x, 24 vist siponeis uf ar laisarþe; ἐπι e. genit.: Rom. ix, 5 saei ist uf ar altain guþ; Eph. iv, 6; ἐπι e. accus. post þrudanon Luc. i, 55; xiv, 14, 27; ἐπάνω post valdufni haban Luc. xix, 17 et valdufni gibau Luc. ix, 1.

H. In compositione : 1) cum verbis : usargoggan, usargintan, usarhomon, usarhassjan, usarhleiþrgan, usarhuggjan, usarþeihan, usarciþan, usarlaggjan, usar-muljan, usarmiton, usarmunnon, usarskadujan, usar-steigan, usarsvarun, usartusujan, usarvassjan, usar-vianu, usarfulljan; 2) cum substantivis : usargudja, usarhauseins, (usarmandei), usarmeieins, usarmeli, usaranneius, usarskafts, usarsvara, usarfullei; 3) cum adjectivis : usarhiminakunds, usarfulls.

UFARO, abverb. superne : Joan. xi, 38 (ἐπ' οὐρῶ); Skeir. IV, b; in, super, desuper, c. genit., post trudan Luc. x, 49 (ἐπάνω); gasatjan Eph. i, 21 (ὑπεράνω); e. dat., post sun Luc. xiv, 19 (ἐπὶ-νω); Joan. iii, 51 (ὑπεράνω); vitan valtrom Luc. ii, 8 (ἐπι e. accus.).

UFARASSUS, base, abundantia, superditas, περισ-σεύα : Cor. II, x, 15; περισ-εμα : Cor. II, viii, 15, 14; ὑπερβολή : Cor. II, iii, 40; iv, 7, 17; τὸ ὑπερίχον : Philipp. iii, 8; ὑπεροχή Tim. I, ii, 2; cum sequenti genitivo substantivum adhibetur pro participio ὑπερ-βολῶν, sic Cor. II, ix, 14 usarassus austuis (ὑπερ-βάλλουσα χάρις); Eph. i, 19 usarassus mikileius (ὑπερβάλλον μέγεθος); ii, 7 usarassus gabems (ὑπερβάλλον πλοῦτος); datus usarassu adverbialiter usur-patur, in abundantia, abundanter, redundanter, valde, περισσεύειν : Cor. II, i, 12; ii, 4; vii, 15; xi, 25; Thess. I, ii, 17; ὑπερπερισσός : Me. vii, 57; ὑπερπερισσοῦ : Thess. I, iii, 10; v, 15; ὑπερβαί-λόνης : Cor. II, xi, 23; καθ' ὑπερβολήν : Rom. vii, 15; Cor. II, i, 8; etiam occurrit pro ὑπέρ in composi-tione, sic usarassu usþanjan pro ὑπερρεκτείνων : Cor. II, x, 14; usarassun haban, abundanter habere, ab-n-dare, e. gen., περισσεύειν : Luc. xv, 47; Philipp. iv, 12; usarassu gnoþhjan, id., Eph. i, 8; usarassu ist, id., Cor. II, i, 5.

UFARASSJAN, conj. II, 1) abundare facere, augere, περισσεύειν : Cor. II, iv, 15; ix, 8; 2) augere, περισ-σεύειν : Cor. II, ix, 12; ὑπερπλεονάζειν : Tim. I, i, 14.

UFITAUARI, nom. propr., dacuat. neapol. (vid. Missa. in hoc p. 22 sq).

UFJO (coll. Ufar), adverb., abundanter, περιστόν : Cor. II, ix, 1.

UFTA (vet. norv. oft, vet. sax., angl. sax., rec. sup. germ. oft, vet. sup. germ. ofto, angl. oft, often, succ. ofta, dan. ofte; Cf. I, 184), adverb., sæm, πολ-λάκις : Me. v, 4; ix, 22; Joan. xviii, 2; Cor. II, viii, 22; xi, 25, 26, 27; Philipp. iii, 18; Tim. II, i, 10; τὸυνά : Me. vii, 5; Luc. v, 55; sa ufta, frequenter, iteratum, ὀπυκρός : Tim. I, v, 23; sea ufta sre, tam sæpe quam, ὄσακις : Cor. I, xi, 25, 26.

UFTO, adverb., forsau, fortasse, tamen Mth. xviii, 64 probaliter et Luc. xx, 13 certo aufto legendum est, vid. ad h. l.

P

PAIDA (vet. sup. germ. phait, vet. sax. peda; Gr. III, 347; Gl. III, 527; Schm. I, 525), fem., tunica, ζώνη : Me. v, 40; Me. vi, 9, Luc. iii, 41; vi, 29; vi, 5.

PAIMON, conj. II, inducere, ἰσθῆναι : Eph. vi, 11.

PAINTEKUSTE (voc. gr.), περισσότη : Cor. I, 1, xvi, 8.

PAITRUS, nom. propr. masc., πάτρος : Mth. viii, 14; xxvi, 69, 75; Me. iii, 16; v, 37; viii, 55; Luc. vi, 14; Joan. vi, 8; xiii, 36; xvii, 12, 16; Gal. ii, 7.

PAUNTHS (Pantius Luc. iii, 1; Pauktus Tim. I, vi, 15 vid. ad h. l.), nom. propr. masc., Πόντιος : Mth. xxvii, 2, Luc. iii, 1, Tim. I, vi, 13.

PAURPURA (*Παυρπούρα* Luc. xvi, 19; voc. gr.), fem., purpura, *πυρρύρα*: Mc. xv, 17, 20; Luc. xvi, 19.

PAURPURIŌN, conj. II, purpurare: *πυρρυροῦς*, part. pass., purpurata, *πυρρυρούς*: Joan. xiv, 2, 3.

PAPA (voc. gr.), masc., papa, Calend. goth. et docum. neap.

PARAKLETUS (voc. gr.), masc., *παράκλητος*: Joan. xiv, 16, 26; xv, 26; xvi, 7.

PARASKAIVE (voc. gr.), *παρσκαυή*: Mth. xxviii, 62; Mc. xv, 42.

PASKA (apud Joan. *Πασχα*; voc. hebr.), fem. indecl., pascha, *πάσχα*: Mth. xxvi, 2; Mc. xiv, 12; Joan. xi, 4; xviii, 28, 39; Cor. I, v, 7.

PAVLUS, nom. propr. masc., *Παῦλος*: Cor. I, 1, 12, 15; xvi, 21; Cor. II, 1, 1; Gal. i, 4; Eph. i, 1; Col. iv, 18; Thess. I, 1, 18; Thess. II, 1, 1; iii, 17; Tim. I, 1, 1; Tim. II, 1, 1; Tit. i, 1; Philem. 19.

* PEIK (Gr. III, 577 *peika* vel *peiko*, cum graeco *φοινῆξ* cognatum, ut palmulam significans tradit, I, 68 [5 ed. i.] autem *peika*... ut ex *peinika*... delectatum habet, ita ut graeco *φοινῆξ*... respondeat; sed punctum melius tréigisse videtur I, 15, cum vocabulum nostrum latino *picea* et graeco *πέυκη* conferens *peikabagus* per pinum explicat; exterium proprie enim vet. sax., vet. fr. *pič*, angl. sax. *pic*, vet. sup. germ. *pih*, rec. sup. germ. *pech*, lat. *pix*, gr. *πίσσα*; vet. norv. *bik*, succ. *beck*, dan. *beek*, comparandum est et *picea* arbor vertendum), neutr., *pix*.

PEIKA-BAGUS, vid. sub *Bagus*.

PELATUS, nom. propr. masc., *Πλάτος*: Mth. xxvii, 2, 15, 58, 62; Mc. xv, 1; Luc. iii, 1; Joan. xviii, 29; Tim. I, vi, 15.

PISTIKEINS (voc. gr.), adject., *πιστικός*: Joan. xii, 3.

PLAPJA (DRA. 804, ubi franc. *ple'ium* comparatur), fem., platea, *πλατεία*: Mth. xi, 5 vid. ad h. l.

PLATS (vet. sup. germ. *plez*; Cf. III, 563), masc., labium, *ἐπίθλημα*: Mth. ix, 16; Mc. i, 21; Luc. v, 34.

PLINSJAN, conj. II, saltare, *ἵνδερν*, *ὀρχεῖσθαι*: Mth. xi, 17; Mc. vi, 22; Luc. vii, 32.

PUGGS (vet. norv. *pung*, angl. sax. *puug*, vet. sup. germ. *phung*, angl. *bung*, succ. *dan. pung*; Gr. III, 419; Cf. III, 541), masc. (?), sacculum, *βαλλάντιον*: Luc. x, 4.

PUND (vet. norv., angl. sax., vet. fr. *pund*, vet. sup. germ. *phunt*, angl. *ponnd*, rec. sup. germ. *pfund*; lat. *pundo*; Cf. III, 542; Rehd. 182), neutr., libra, *λίτρα*: Joan. xii, 5.

PUNTIUS, i. q. *Pauntius*.

* PRAGGAN (vet. sup. germ. *prangan*, batav. *prangen*; coll. lat. *premere*; Cf. III, 827), conj. I, *paiprugg* (?), *praggans*, *premere*.

ANA-PRAGGAN, *νεχρε*, *θλίβειν*: Cor. II, vii, 5.

PRAIZBYTAIREIS (voc. gr.), masc., presbyter., *πρεσβύτερος*: Tim. I, iv, 14 vid. ad h. l.

PRAIZBYTAIREI (*Praizbyterei*, Tim. I, v, 19), fem., presbyteratus, *πρεσβύτεροι*: Tim. I, v, 19; Tit. i, 5.

PRAITORIA (*Praitauria* Joan. xviii, 55; xix, 9; voc. lat.), fem., *πραιτώριον*: Joan. xviii, 28, 55; xix, 9.

PRAITORIAN, neutr. decl. gr., id., Mc. xv, 16; Joan. xviii, 28.

PRAUFETUS (*Praufetes* Mth. x, 41; Mc. vi, 15; xi, 52; voc. gr.), masc., propheta, *προφήτης*: Mth. v, 17; vii, 12, 15; viii, 17; x, 41; xi, 9, 15; xxvii, 9; Mc. i, 2; vi, 1, 15; viii, 28; xi, 52; xiii, 22; Luc. iii, 4, iv, 47, 24, 27; vi, 25, 26; vii, 16, 26, 28, 39; xvi, 16; xviii, 31; xx, 6; Joan. xii, 38; Eph. ii, 2; iii, 5; Thess. I, ii, 15; Tit. i, 12; Neh. vi, 14; Skeir IV, c; VI, c.

CIUGNA-PRAUFETUS, pseudopropheta, *ψευδοπροφήτης* Mth. v, 15.

GALIUGA-PRAUFETUS, id., Mc. viii, 25; Luc. vi, 26.

PRUCFETEIS, fem., prophetissa, *προφήτις*: Luc. ii, 56.

PRAUFETJA, masc., prophetia, *προφητεία*: Cor. I, xiii, 2; xiv, 22; Thess. I, v, 20; Tim. I, i, 48; iv, 14.

PRAUFETI, neutr. id., Cor. I, xiii, 8.

PRAUFETJAN, conj. II, prophetizare, *προφητεύειν*: Mth. vii, 22; xxvi, 68; Mc. vii, 6; xiv, 65; Luc. i, 67; Cor. I, xi, 4; xiii, 9.

PRISKA, nom. propr. fem., *Πρίσκιλα*: Cor. I, xvi, 19.

PSALMA (voc. gr.), fem., psalmus, *ψαλμός*: Luc. xx, 42.

PSALMO, fem., id., Cor. I, xiv, 26; Eph. iv, 8 h. l.; v, 19; Col. iii, 16.

R

1 RABBAUNEI (voc. hebr.), intercl., *ράββουνι*: Mc. x, 51.

RABBEI (voc. hebr.), incl., *ράββι*: Mc. ix, 5; xi, 21, xiv, 45; Joan. vi, 25; ix, 2.

RAGAV, nom. propr. masc., *Ραγαῦ*: Luc. vi, 55.

RAGIN (vet. norv. *ragin*, vet. sax. *regan*—; Gr. II, RDM. 47; Cf. II, 585), neutr., cogitatio, consilium, *ἔγχεσι*: Cor. I, vii, 25; Cor. II, viii, 10; Philem. 14; *ῥήματα*: Col. ii, 14; *οἰκονομία*: Col. i, 25.

RAGINON, conj. II, regere, *ἡγεμονεύειν*: Luc. ii, 2; iii, 1.

GA-RAGINON, consilium dare, consulere, *συμβουλεύειν*: Joan. xviii, 14.

RAGINEIS, masc., 1) consiliarius, *σύμβουλος*: Rom. xi, 34; 2) decurio, *βουλευτής*: Mc. xv, 45; Skeir. VIII, d; 5) tutor, *ἐπίτροπος*: Gal. iv, 2.

FIDUR-RAGINEIS, tetrarchia, *τετραρχία* (τετραρχῶν): Luc. iii, 1 v d. ad h. l.

RAZDA (vet. norv. *raust*, angl. sax. *reard*, *reord* an, rec. sup. germ. *varia*, *varipm*, succ. *röst*, dan. *rest*; Gr. I, I [5. ed. i.]; Cf. II, 554), fem., vox, linguā, sermo, *ῥαζία*: Mth. xxvi, 75; Mc. xiv, 70; *ῥαζισσα*: Rom. xiv, 11; Cor. I, xii, 19; xiii, 8; xiv, 21, 22, 25, 26, 27.

HAZN (vet. norv. *raust*, angl. sax. *rasu*; Gr. III, 426), neutr., domus, *οἰκία*: Mth. v, 15; vii, 24, 25,

26; Luc. vi, 48, 49; vii, 37; xv, 8, 25; xvii, 34; *οἶκος*: Mc. xi, 17.

GA RAZNA, masc., vicinus, *γείτων*: Luc. xiv, 12; xv, 6; Joan. ix, 8.

GA-RAZNO, fem., vicinia, *γείτων*: Luc. xv, 9.

RAHNJAN (vet. norv. *rök*, *räknu*, vet. sup. germ. *recknon*, vet. fr. *rekenna*, angl. sax. *reccan*, angl. *reckon*, succ. *reckua*, dan. *regne*, batav. *rekenen*, rec. sup. germ. *rechnn*—; Cf. II, 581; Rehd. 991), conj. II, 1) computare, *ψηφίζεω*: Luc. xiv, 28; 2) numerare, *λογίζεω*: Mc. xv, 28; Rom. viii, 56; ix, 8; 5) reputare, *ἡγείσθαι*: Philipp. ii, 6; iii, 7; Thess. II, iii, 15; Tim. I, vi, 1; Skeir. VIII, b; *vairbaka rahnian*, dignum estimare, *ἀξιόβν*: Luc. vii, 7; 4) imputare, *ἐλόγεω*: Philem. I; *λογίζεσθαι*: Cor. II, v, 13; Tim. II, iv, 16.

GA-RAHNJAN, appetiari, *τιμῶν*: Mth. xxvii, 9.

FAURV-RAHNJAN, praeterite, *προηγείσθαι*: Rom. xii, 10.

RAHTON (coll. *Rikan*), conj. II, pertinere, Cor. II, ix, 1.

* RABJAN (vet. norv. *rāda*, vet. sax. *rethio*, *rethion*, angl. sax. *rad*, *red*, vet. fr. *veda*, *radia*, vet. sup. germ. *redja*, *radja*; lat. *ratio*, coll. *Rodjan*; Gr. II, 49; Cf. II, 444; Rehd. 986), conj. I, *raf*, *ropan*, *raþans*, loqui, narrare.

GA-RAIÐJAN, numerare, ἀριθμῆναι: Mth. x, 30.
 RAIP (vet. norv. *radast*, angl. sax. *rad*, suec. *redo*, dan. *rele*, angl. *ready*; gr. ῥάδιος; Cf. II, 456),
 adject., compar. *raþiza*, facilis, εύκοπος: Luc. xviii, 25.
 RAIBAIKKA, nom. propr. fem., ῥεβίαια: Rom. ix, 10.
 * RAIDS (angl. sax. *arædan*, *gerædian*; coll. vet. norv. *reida*, vet. sup. germ. *reit*; Gr. II, 14; Cf. II, 479),
 adject., determinatus.
 GA-RAIDS, constitutus, delimitus, διατεταγμένος: Luc. iii, 15; Skeir. I, c.
 RAIDJAN, conj. II, constituere, stabilire, Skeir. III, c;
raihataba raidjan, ὀρθοτομεῖν: Tim. II, ii, 15.
 GA-RAIDJAN, id., διατάττειν: Cor. I, xvi, 4; Tit. I, 5;
 προτιθεῖσθαι: Eph. I, 9 h. I.
 GA-RAIDEINS, fem., ordinatio, ins intuitio, διαταγή:
 Rom. xiii, 2; καὶ νόμος: Cor. II, x, 15, 15; Gal. vi, 16;
 Philipp. iii, 16; δόγμα: Eph. ii, 15; vitodis *garaidains*,
 legislatio, νομοθεσία: Rom. ix, 4.
 RAIHTS (vet. norv. *rettr*, angl. sax. *riht*, vet. sax.,
 vet. sup. germ. *reht*, vet. fr. *riecht*, angl. *right*, suec. *rett*,
 dan. *ret*, rec. sup. germ. *recht*; lat. *rectus*; DRA, 748;
 Cf. II, 399; Rehtth. 994), adject., rectus, εὐθής:
 Mc. I, 3; Luc. iii, 4, 5; Skeir. VIII, d; 2) justus, δίκαιος:
 Tim. II, iv, 8.
 RAIHTARA, adverb., 4) recte, juste, ordinate,
 δικαίως: Thess. I, ii, 40, ὀρθῶς; Luc. vii, 45; x, 28;
 xx, 21; *raihataba raidjan*, recte constituere, dividere,
 ὀρθοτομεῖν: Tim. II, ii, 15; 2) juste, recte, facile,
 εὐθείως: Mc. vii, 35; *raihataba gaggan*, recte ambulare,
 ὀρθοποδεῖν: Gal. ii, 14.
 GA-RAIHTS, adject., compar. *garaihtsa*, justus, δίκαιος:
 Mth. v, 45; x, 41; xxv, 36; xxvii, 19; Mc. vi, 20;
 Luc. i, 6, 17; ii, 25; v, 32; xv, 7; xviii, 9; xx, 20;
 Joan. vii, 24; xvii, 25; Rom. vii, 12; xi, 22;
 Philipp. iv, 8; Col. iv, 1; Thess. II, i, 5, 6; Tim. I, i, 9;
 Tim. II, iv, 8; Tit. I, 8; *garaihts vairþan*, δικαιοῦ-
 σθαι: Gal. ii, 16; *garaihtana domjan*, vel *gadomjan*,
 iudicare justum, δικαιοῦν: Luc. vii, 29; xvi, 15;
 Gal. ii, 17; Philipp. iii, 12; Tim. I, iii, 16; *garaihtana*
gateihan, justificare, δικαιοῦν: Luc. xviii, 14; *garaihtana*
qþan, id.; Gal. v, 4.
 GA-RAIHTFABA, adverb., 1) juste, recte, δικαίως:
 Cor. I, xv, 34; 2) aque, cum equitate: Skeir. III, b; VI, d.
 GA-RAIHTEI, fem., justitia, δικαιοσύνη: Mth. v, 20;
 Luc. i, 75; Rom. ix, 28, 30, 31; x, 5, 4, 5, 6; xiv, 17;
 Cor. II, iii, 9; v, 21; vi, 7, 14; xi, 15; Gal. ii, 21;
 v, 5; Eph. iv, 24; v, 9; vi, 14; Philipp. iii, 6, 9;
 Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 22; iii, 16; iv, 8; Skeir. I, a, b, c, d; IV, c; δικαιοσύνη: Luc. i, 6; Rom. viii, 4.
 UNGA-RAIHTEI, injustitia, ἀνομία: Cor. II, vi, 14.
 GA-RAIHTIþA, lem., justitia, δικαιοσύνη: Joan. xvi, 8;
 Rom. x, 40.
 GA-RAIHTJAN, conj. II, 1) rectificare, rectum facere,
 κατερθύνειν: Luc. i, 79; Thess. I, iii, 11; Thess. II, iii, 5;
 2) justificare, δικαιοῦν: Cor. I, iv, 4.
 ATGA-RAIHTJAN, corrigere, ἐπιδιορθοῦν: Tit. I, 5.
 GA-RAIHTEINS, fem., justitia, emendatio, ἐπανόρθωσις:
 Tim. II, iii, 16.
 RAIHTS, conjunct., semper postposita (excepto Rom. x, 18),
 1) enim, γάρ: Mth. ix, 5; xi, 18; Mc. vi, 17; vii, 8, 25;
 viii, 5; Luc. i, 18; vi, 44; vii, 53; xiv, 28; xvii, 24;
 xviii, 14; Cor. I, xii, 12; Gal. ii, 15; * Mc. xii, 57,
 ubi pro ὄν ponitur, lectio falsa est nec intelligi potest,
 vid. ad h. l.; 2) se hec, Skeir. II, a, d, pr. et fin.; V, c;
 3) libenter, μετόχως: Rom. x, 18; 4) pro μὲν usurpata
 opponitur sequenti *þ*, *þan*, *aþþan* (ð): Mc. iv, 4;
 Rom. viii, 10; x, 1; xiv, 2, 5; Cor. II, viii, 17;
 x, 1, 4, 10; Gal. iv, 21, 26; Thess. I, ii, 18; Tim. II, i, 10;
 Skeir. II, d; III, d; V, a (textu emendato *þ þatel qþiþ*
ainuna raihtis etc. vid. Löbe *Beitrage* pag. 58); 5) pro enclitica—
þ in *unte raihtis*,

þeithþer: Luc. i, 1; *s; e raihtis*, ὥσπερ: Cor. II, viii, 7;
 fortassis etiam Gothus Luc. xviii, 14 ἤπερ loco ἡ γάρ legit,
 quod per *þan raihtis* reddi sit, nec non ponit Cor. I, xii, 12
 græcum καὶ ἄπερ per *s; e raihtis* vertere, γάρ cum plur. eod. pratermisso.

* RAIP (vet. norv. *reip*, *rep*, angl. sax., vet. fr. *rap*,
 vet. sax. *rep*, vet. sup. germ. *reif*, angl. *rape*, suec. *rep*,
 dan. *reeb*, batav. *reap*, rec. sup. germ. *reef*; Gr. III, 450;
 DRA. 425, 540; Cf. II, 496; Rehtth. 1045 voc. *Sitrap*),
 neutr. (?), corrigium.

SKAUDA-RAIP, corrigium calcamentorum, ἱμάς: Mth. iii, 11;
 Mc. I, 7; Luc. iii, 16.

RAISJAN, vid. sub *Reison*.

RAKA (voc. hebr.), indecl., ῥακά: Mth. v, 22.

RAKIAN, vid. sub *Rikan*.

RAMA, nom. propr. indecl., ῥαμά: Esdr. ii, 26.

RANNJAN, vid. sub *Rinnan*.

* RAUBON (vet. norv. *raufa*, vet. sax. *roban*, angl. sax. *reofan*,
 vet. fr. *rabia*, *raru*, vet. sup. germ. *rauhon*, suec. *röfva*,
 dan. *røve*, rec. sup. germ. *rauben*; lat. *raper*, gr. ῥαπάζεν;
 Gr. II, 19; DRA. 635; Cf. II, 557; Rehtth. 985, 984),
 conj. II, rapere.

UT-RAUBON, abripere, σὺλαν: Cor. II, xi, 8; ἰσθύνειν:
 Luc. x, 50.

RAUDS (vet. norv. *rand*, *riodr*, vet. sax. *rod*, angl. sax. *read*,
 read, vet. fr. *rad*, vet. sup. germ. *rat*, angl. *red*,
 suec., dan. *rød*, rec. sup. germ. *roth*; Gr. II, 21; Cf. II, 481;
 Rehtth. 985), adject., ruber (κόκκινος Num. xix, 6):
 Skeir. III, c.

* RAUHTAN (coll. suec. *ryta*, dan. *røvse*), conj. II,
 fremere.

IN RAUHTJAN, infremere, ἐμβρυμῆσαι: Joan. xi, 55, 58.

RAUÞJAN (vet. norv. *riufa*, angl. sax. *ripan*, *hriapan*,
 vet. sup. germ. *rauffjan*, angl. *reap*, suec. *repu*,
 batav. *reupen*, rec. sup. germ. *raufen*, *ruffen*; Cf. II, 491),
 conj. II, evellere, τὼλλειν: Mc. ii, 25; Luc. vi, 1.

RAUS (vet. norv. *reyr*, vet. sup. germ. *ror*, suec., dan. *ror*,
 rec. sup. germ. *rahr*; Gr. II, 50; Cf. II, 545; Rehtth. 992
 voc. *Rer*), neutr., calamus, καλάμος: Mth. xi, 7; xxvii, 48;
 Mc. xv, 19, 36; Luc. vii, 24.

RASTA (vet. norv. *rast*, *räst*, vet. sax., vet. sup. germ. *rasta*,
 angl. sax., angl. *rest*, vet. fr. *rasta*, suec., rec. sup. germ. *rast*;
 Cf. II, 551; Rehtth. 992), lem., 1) requies; 2) quantum potest
 homo sine quieto iter facere, miliaria, μίλιον: Mth. v, 41.

RATJAN, conj. II, ponere, jacere, Thess. I, iii, 3 vid. ad h. l.

* REDAN (vet. norv. *reþa*, vet. sax. *radan*), conj. I,
rairoþ, *rairoþun*, *redans*, providere, procurare.

GA-REDAN, curare, προνοεῖσθαι: Cor. II, viii, 21.

FAUBAGA-REDAN, decernere, prædestinare, προορίζειν:
 Eph. i, 5, 11.

UND-REDAN, curare, providere, præservare, Skeir. VI, b.

UR-REDAN, definire, δογματίζεισθαι: Col. ii, 20.

GA-RIÐABA, adverb., honeste, εύσχημόνως: Rom. xiii, 15.

* REHSNS (coll. vet. sup. germ. *rohn*, *rauh*; Cf. II, 377),
 fem.

GA-REHSNS, statutum, constitutum tempus, determinatio,
 προθεσμία: Gal. iv, 2; Skeir. I, b, c; II, c, d; III, a, d; IV, a, d; VIII, c.

REIKS (vet. norv. *rikr*, vet. sax. *riki*, angl. sax. *ric*,
 vet. fr. *rik*, *rike*, vet. sup. germ. *rieni*, rec. sup. germ. *reich*,
 lat. *rex*, gr. ἄρχων; Gr. II, 16; Cf. II, 387; Rehtth. 994),
 masc. avom., potens, princeps, presul, ἀρχων: Mth. ix, 18, 25;
 Luc. xvii, 18; Joan. vi, 26, 48; xii, 31, 42; Rom. xiii, 3;
 Eph. ii, 2; Skeir. VIII, c, d.

FRIþA-REIKS, nom. propr. masc., Calend. goth., vid. sub *Friþan*.

REIKS, adject., rex, princeps, ἑταίρος: Neh. vi, 17.

REIKISTA, superl., supremus, princeps, ἄρχων: Mc. iii, 22;
reikista qulþa, summus sacerdos, ἀρχιερεὺς: Joan. xviii, 22.

REIKI, neutr., principatus, ὄρχη: Luc. xv, 20; Rom. viii, 38; Cor. I, xv, 24; Eph. i, 21; iii, 10; vi, 12; Col. i, 16; ii, 15.

REIKINON, conj. II, dominare, regere, imperare, ἄρχεν: Mc. x, 42; Joan. xiv, 50; Rom. xv, 12.

REIRAN (suec. rōra, dan. røre, batav. roeren, rec. sup. germ. rühren; coll. Relth. 992 voc. fier), conj. II, palpitare, tremere, τρέμειν: Mc. v, 55; Luc. viii, 47; σείσθαι: Mth. xvii, 51.

REINO, fem., 1) tremor, palpitatio, τρέμος: Mc. xvi, 8; Cor. II, vii, 15; 2) motus terræ, σεισμός: Mth. xvii, 51.

REISAN (vet. norv. risa, reisa, angl. sax. risan, rasan, vet. sax. vet. sup. germ. risan, vet. fr. risa, angl. rise, raise, suec. resa, dan. reise, batav. risen, r. c. sup. germ. reisen, riese; Gr. II, 16; Gl. II, 556, Relth. 994), conj. I, rais, risun, risans, surge, e.

UR-REISAN, surgere, excitari, ἐγείρεσθαι: Mth. viii, 15, 26; ix, 5, 6, 7, 19, 25; x, 5, 11; xxvii, 52, 65, 64; Mc. ii, 9; iii, 3; iv, 27; v, 41; vi, 14, 16; x, 49; xi, 26; xiii, 22; xiv, 42; xvi, 6; Luc. v, 25, 24; vi, 8; vii, 14, 16, 22; viii, 24, 54; ix, 7, 22; xx, 37; Joan. vii, 52; xi, 29; xiv, 31; Rom. vii, 4; xiii, 11; Cor. I, xv, 4, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 29, 55; Cor. II, v, 15; Tim. II, ii, 7; διεγείρεσθαι: Mc. iv, 59; ἀναστάναι: Mc. v, 42; Luc. vi, 8.

RIBUR-REISAN, consurgere, συναγείρεσθαι: Col. ii, 12; iii, 1.

UR-RISTS, fem., resurrectio, ἐγερσις: Mth. xvii, 53.

RAISAN, conj. II, excitare, ἐξεγείρειν: Rom. ix, 17.

UR-RAISAN (us-raisan Luc. viii, 24), expeigela-
rare, 1) excitare, ἐγείρειν: Mc. i, 31; iv, 27; Luc. i, 69; 2) expeigela-
rare, excitare (a somno), ἐγείρειν: Mth. viii, 25; διεγείρειν: Mc. iv, 58; Luc. viii, 24; 3) suscitare (a morte), ἐγείρειν: Joan. v, 21; vii, 1, 9; Rom. x, 9; Cor. I, xv, 15; Cor. II, i, 9; iv, 14; Gal. i, 1; Eph. i, 20; Col. ii, 12; ἀναστῆσαι: Joan. vi, 40, 44, 54; 4) suscitare, ἐγείρειν: Luc. iii, 8; Philp. i, 16; ἐξαναστῆσαι: Luc. xx, 28; 5) suscitare, διεγείρειν: Joan. vi, 18.

RIBUR-RAISAN, conresuscitare, συναγείρειν: Eph. ii, 6.

RESA, nom. propr. masc., ῥησά: Luc. iii, 27.

* RIGGVS (angl. sax. v. t. sax. rime; coll. rec. sup. germ. reche), adject., non-troxus (?).

URMANA-RIGGVS, immansuetus, ἀνήμερος: Tim. II, iii, 5.

RIGN (vet. norv. regn, angl. sax. regn, vet. sax., vet. sup. germ. regan, vet. fr. rein, angl. rain, suec., dan. regn, batav. rec. sup. germ. regen; lat. rigare, gr. βρέχων; Gr. II, 53; III, 588; Gl. II, 441; Relth. 990), neutr., pluvia, βροχή: Mth. vii, 25, 27.

RIGNIAN, conj. II, pluere facere, βρέχων: Mth. v, 45; Luc. xvii, 29.

RIQIS (riqiz Mth. vi, 25; coll. vet. norv. reykr, raukr, vet. sax. roc, vet. fr. rek; Relth. 990), neutr., obscuritas, tenebrae, σκοτός: Mth. vi, 25; viii, 12; xxvii, 45; Luc. i, 79; Rom. xiii, 12; Cor. I, iv, 5; Cor. II, iv, 6; vi, 14; Eph. v, 8, 11; vi, 12; Col. i, 13; Thess. I, v, 4, 5; σκοτία: Mth. x, 27; Joan. vi, 17; viii, 12; xii, 55.

RIQIZINS, adject., tenebrosus, σκοτεινός: Mth. vi, 25; σκοτισμένος: Eph. iv, 18.

RIQIZIAN, conj. II, tenebricare, obscurari, σκοτίζεσθαι: Mc. xiii, 24.

RIKIAN (vet. norv. rakna, rekja, vāhka, angl. sax. racian, ræcan, vet. sup. germ. rechjan, reichjan, vet. fr. reka, angl. reach, suec. räck i, dan. rekke, batav. reiken, reyken, rec. sup. germ. recken, reiken; lat. ...rigere, gr. ὀρέγειν; Gr. II, 26; Gl. II, 565, 586, Relth. 990), conj. I, rak, rekun, rikans, cumulare, accumulare, σωρεύειν: Rom. xii, 20.

* RAKIAN, conj. II, tendere.

RE-RAKIAN, extendere, ἐκτείνειν: Mth. viii, 5; Mc. i, 41; iii, 5; Luc. v, 13; vi, 10; ἐπισπῶν: Cor. I, vi, 18.

BI-REKS (bi-reks Cor. I, xv, 30; Gr. II, 27, 718),

adject., periclitans; bi-reks risan vel rairfan, vi. δουλεύειν: Cor. I, xv, 50; Luc. viii, 25.

BI-REKEI, fem., periculum, κίνδυνος: Cor. II, xi, 26.

RIMIS, neutr. (?), quies, ἡσυχία: Thess. II, iii, 12.

RINNAN (vet. norv. rinna, renna, angl. sax. rennan, yrnan, vet. sax. rinnan, vet. fr. renna, vet. sup. germ. rinnan, rennan, angl. rin, suec. renna, rinna, dan. rende, rinde, batav. rennen, rec. sup. germ. rennen, rinn n; lat. rucra, gr. ῥεῖν; Gr. II, 54; Gl. II, 515; Relth. 992), conj. I, rann, rinnun, rinnans, 1) currere,τρέχειν: Mc. v, 6; Rom. ix, 16; Cor. I, ix, 24, 26; Gal. ii, 2; v, 7; ὄρῶν: Luc. viii, 55; ἐξέρχασθαι: Mth. viii, 28; samar rinnan, concurrere, ἐπισυντρέχειν: Mc. ix, 25; 2) luere, ῥεῖν: Joan. vii, 58.

BLOFA-RINNANDEI, part. fem., fluxus sanguinis, αἱμαρροσία: Mth. ix, 20.

AND-RINNAN, 1) incurere; 2) ignare, διαλέγεσθαι: Mc. ix, 54; Skeir. III, a.

AT-RINNAN, accurrere, ἔρχεσθαι: Luc. xvi, 21.

DUAT-RINNAN, id., προστρέχειν: Mc. x, 17.

BI-RINNAN, 1) circumcurrere, περιτρέχειν: Mc. vi, 55; 2) circumire, e reundare, κυκλῶν: Joan. x, 24.

GA-RINNAN, 1) concurrere, convenire, συναγείρεσθαι: Luc. v, 15; etiam garinnan miþ — Mc. xiv, 55; et samar garinnan Cor. I, xiv, 26; ἐπιπροσάγεισθαι: Mc. i, 45; ὑπάγειν: Joan. xii, 11; καταστῆναι: Eph. iv, 15; 2) currere, concurrere, per cursum petere, καταλαβῶν: Cor. I, ix, 24.

DO-RINNAN, occurrere, προστρέχειν: Mc. ix, 15; [προς]-έρχεσθαι: Mth. viii, 2.

UND-RINNAN, contingere, ἐπιβάλλειν: Luc. xv, 12.

UR-RINNAN, 1) exire, egredi, ἐξέρχασθαι: Mc. iv, 5; viii, 11; xiv, 18; Luc. iv, 55; viii, 5; Joan. viii, 42; xi, 44; xii, 15; xvi, 27, 50; xvii, 8; ἐκπορεύεσθαι: Joan. xv, 26; ἔρχεσθαι: Luc. vii, 55, 54; ἀναβῶν: Luc. ii, 4; xii, 20; ἦεν: Rom. xi, 26; 2) otiri, de sole, ἀναβῶν: Mc. iv, 6; xvi, 2; Neh. vii, 5; de semine, ἐξανατέλλειν: Mc. iv, 5; ἀναβαίνειν: Mc. iv, 8, 52; 3) exire, ἐξέρχασθαι: Luc. ii, 1; iv, 14; 4) exire (de sorte), contingere, λαγχάνειν: Luc. i, 9.

FAIR-RINNAN, pertingere, ἐκωνεῖσθαι: Cor. II, x, 13, 14; du þaurstai fairrinnan, convenire, pertinere, ἀνακειν: Eph. v, 4.

FAUR-RINNAN, præcedere, Skeir. III, b.

FRA-RINNAN, incidere, περιπίπτειν: Luc. x, 50.

RINNO (Gr. III, 586), fem. torrens, χεῖμαρρός: Joan. xviii, 1.

RUNS, masc., cursus, fluxus, ῥύσις: Mc. v, 25; Luc. viii, 43, 44; δρόμος: Tim. II, iv, 7; rungunaukjan sis, currere, præcipitare, ὄρῶν: Mth. viii, 52.

GA-RUNS, fem., plur. garrunsis, forum, via, ῥύμη: Mth. vi, 2; ἀγορά: Luc. vii, 52.

UR-RUNS, exitus, ἐξόδος: Luc. ix, 31.

UR-RUNS, masc., plur. urrunseis, 1) oriens, ἀνατολή: Mth. viii, 11; Luc. i, 78; 2) exiis, ἀπεδρών: Mc. vii, 19.

GA-RUNJO, fem., inundatio, πλημμύρα: Luc. vi, 48.

* RANNJAN, conj. II, currere facere.

UR-RANNJAN, otiri lacere, ἀνατέλλειν: Mth. v, 45.

UFAR-RANNEINS, fem., aspersio (ράντισμός: Num. xii, 9); Skeir. III, b.

* RIUDS, adject., verecundus.

GA-RIUDS, id., σεμνός: Philp. iv, 8; Tim. I, iii, 2, 8, 11.

GA-RIUDI, neutr., castitas, σεμνότης: Tim. I, ii, 2.

GA-RIUDIO, fem., id., αἰδώς: Tim. I, ii, 9.

RIURS (coll. angl. sax. hreosan, hroren), adject., coriumpibilis, πρόσκαιρος: Cor. II, iv, 18; ὑπτος: Cor. II, iv, 11; εθραστός: Cor. I, iv, 25, xv, 55; φθιρόμενος: Eph. iv, 22; riurs rau þan, coriumpi, φθιρέσθαι: Cor. II, xi, 5.

UN-RICR, incorruptus, ἀφρατος : Cor. I, ix, 25 ; xv, 52.

UR-REI, fem., corruptio, φθορα : Cor. I, xv, 50 ; Gal. vi, 8 ; Col. ii, 22.

UN-RICHEL, incorruptio, ἀφρασία : Cor. I, xv, 50, 53 ; Eph. vi, 24 ; Tim. II, i, 10.

UR-RAN, conj. II, corrumpere, φθειρεν : Cor. I, v, 55.

* RUGKS, adject.

CR-RUGKS, reprobus (?), Eph. ii, 5 h. 1.

RUMA, nom. propr. fem., Ρωμή : Tim. II, i, 17.

KUMONETS, nom. propr. masc. plur., Ρωμαίοι : Rom. s. bscr.

RUMS (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan. rum, vet. sup. germ. rumi, angl. room, batav. ruyrn, rec. sup. germ. raum ; Gl. II, 508 ; Reith. 998), masc., locus, τόπος : Luc. ii, 7.

RUMS, adject., latus, spatiosus, εὐρύχωρος : Mth. vii, 15.

UR-RUMNAN (us-rumnan Cor. II, vi, 11 h. 1.), conj. III, dilatarī, παραύλασαι : Cor. I, vi, 11, 15.

RUNA (vet. norv., vet. sax., vet. sup. germ., suec. runa, angl. sax. rna, dan. rune, rec. sup. germ. runa nen ; DM. 585 ; Gl. II, 527), fem., 1) mysterium, μυστήριον : Mc. iv, 41 ; Luc. viii, 10 ; Rom. xi, 25 ; Cor. I, viii, 2 ; xv, 51, Eph. i, 9 ; iii, 5, 4, 9 ; vi, 19 ; Col. i, 26 ; iv, 5 ; Tim. I, iii, 9, 16 ; 2) consilium, συμβούλιον : Mth. xxvii, 1 ; 3) consilium, βουλή : Luc. vii, 30 ; Cor. I, iv, 5.

GA-RUNI, neutr., consilium, συμβούλιον : Mth. xxvii, 1 h. 1., 7 ; Mc. iii, 6 ; xv, 1.

* RUNAN, conj. II, consulere.

S

SA (vet. norv. sa, suec., dan. som : Gl. VI, 2), masculinum articuli, v. d. sub *beta*.

SAH PROSA-MH, vid. sub *beta*.

SAEL, pronom. relat., vid. sub *beta*.

SABAILLIUS, nom. propr. masc., Skeir. IV, d ; V, b.

SABAKBANI (voc. hebr.), σαβαχβασι : Mth. xxvii, 46.

SABAN (angl. sax., vet. sup. germ. *salan* ; gr. σάβανον ; Gl. VI, 67), neut., linteum, σιδών : Mth. xxvii, 59.

SABAOP, nom. propr., Σαβαώθ : Rom. ix, 29.

SABBAIUS (voc. hebr.), masc., sabbatum, σάββατον : Mc. ii, 24 ; iii, 4 ; xvi, 1 ; Luc. iv, 51 ; xviii, 12 ; Joan. ix, 16 ; Cor. I, xvi, 2 ; Col. ii, 16.

AFAN-SABBATUS, dies post sabbatum, Mc. xvi, 2, coll. v. *Judeis*.

SABBATO, masc. indecl., sabbatum, σάββατον : Mc. ii, 27, 28 ; vi, 2 ; xv, 42 ; xvi, 9 ; Luc. iv, 16 ; vi, 4 ; Joan. vii, 22, 23, xi, 14. *Sabbato dags*, id., Mc. i, 21 ; ii, 23, 27 ; iii, 2 ; Luc. vi, 2, 5, 6, 7, 9.

SADDUKAIUS, nom. propr. masc., sadduceus, Σαδδουκαίος : Mc. xii, 18 ; Luc. xx, 27.

SAHTS, vid. sub *Sakan*.

* SAHAN (vet. norv. *saldur*, angl. sax. *sadion*, vet. sax. *sud*, vet. sup. germ. *sat*, *saijan*, *sallon*, batav. *sad*, rec. sup. germ. *salt* ; lat. *satur* ; Gr. II, 45 ; Gl. VI, 133), conj. I, *sah*, *sophu*, *saphana*, *saturari*.

SAHS (Sads Luc. xv, 46), adject., saturatus, ἐμπιπλησμένος : Luc. vi, 25 ; κηροτισμένος : Cor. I, iv, 8 ; *sahs vairhan*, saturatum, saturatum esse, χορτάξισθαι : Mc. vi, 27 ; viii, 8 ; Luc. vi, 21 ; ix, 17 ; Joan. vi, 26 ; Philipp. iv, 12 ; ἐμπιπλησθαι : Joan. vi, 42 ; *sah itan*, satiari, χορτάξισθαι : Luc. xvi, 21 ; γεμίξιν τὸν γαστήρ : Luc. xv, 10.

sah, neut. (?), saturatio, plenitudo, πλησμονή : Col. ii, 25.

GA-SOFHAN, conj. II, saturare, χορτάξιν : Mc. viii, 4 ; ἐμπιπλησθαι : Luc. i, 53.

SAL (coll. *Saiwan* ; Gr. III, 247 ; I, 95, 1 [5 edit.]),

ni-RUNAIN, fem., consilium, propositum, Skeir. III, a.

RUNS, vid. sub *Rinnan*.

RUFUS, nom. propr. masc., Ρούφος : Mc. xv, 21.

ROUJAN (vet. norv. *radi*, angl. sax. *raedan*, vet. fr. *reda*, angl. *read*, rec. sup. germ. *reden* ; Gr. II, 10 ; Reith. 986), conj. II, loqui, dicere, λαλεῖν : Mth. ix, 18, 31 ; Mc. i, 34 ; ii, 2, 7 ; iv, 53, 54 ; v, 35, 36 ; vii, 35, 37 ; ix, 6 ; xiv, 9, 45 ; Luc. i, 19, 52, 45, 70 ; ii, 17, 18, 20, 53, 58, 50 ; iv, 41 ; v, 4, 21 ; vi, 45 ; vii, 15 ; viii, 49 ; ix, 41 ; Joan. vi, 35 ; v, 25, 26 ; vii, 45, 17, 18, 26, 46 ; viii, 12, 20, 23, 26, 28, 40, 44, 45 ; ix, 21, 29, 37 ; x, 6 ; xii, 29, 56, 41, 48 ; xiv, 10, 25 ; xv, 3, 11, 22 ; xvi, 1, 13, 25, 29 ; xviii, 20, 21, 22 ; xix, 10 ; Rom. vii, 1 ; Cor. I, xiii, 11 ; xiv, 21, 25, 27 ; xv, 34 ; Cor. II, ii, 17 ; iv, 15 ; v, 14 ; xi, 17 ; xii, 4, 19 ; xiii, 3 ; Eph. iv, 25 ; v, 19 ; vi, 21 ; Philipp. i, 14 ; Col. iv, 3, 4 ; Thess. I, ii, 16 ; Tim. I, v, 13 ; Tit. ii, 1 ; Skeir. IV, c ; VIII, c, d ; λίγυν : Luc. iv, 21 ; vii, 24 ; xx, 21 ; Tim. I, i, 7 ; Neh. vi, 19 ; τίπειν : Luc. vii, 39 ; cum *du* vel *nih*, συλλαλεῖν : Mc. ix, 4 ; Luc. iv, 36 ; διαλαλεῖν : Luc. vi, 11.

UN-ROUJANDS, partic., non loquens, mutus, ἀλωος : Mc. ix, 17, 25 ; κωφός : Mc. viii, 37.

ni-ROUJAN, murmurare, cum genitivo, accusativo vel *li*, γογγύξιν : Luc. v, 50 ; Joan. vi, 41, 43, 61 ; vii, 52 ; διαγογγύξιν : Luc. xv, 2 ; xix, 7.

nih-ROUJAN, colloqui, συλλαλεῖν : Luc. ix, 39.

R-ROBEINS, fem., murmur, murmuratio, γογγυσμός : Joan. vii, 12 ; καταλαλία : Cor. II, xii, 20 ; Gal. v, 20 vid. ad h. l.

ROHSNS, fem., aula, αὐλή : Mth. xxvi, 69 ; Mc. x v, 66 ; Joan. xviii, 45.

adverb., ecce, ἰδοῦ : Mth. viii, 2, 24, 29, 32, 34 ; ix, 10, 20 ; x, 28, 53 ; xi, 8, 10 ; Mc. i, 2 ; iv, 3 ; x, 28, 33 ; xiii, 21, 25 ; xiv, 41, 42 ; xv, 4, 35 ; Luc. i, 31, 36, 58, 44, 48 ; ii, 10, 34, 48 ; v, 12, 18 ; vi, 25 ; vii, 12, 25, 27, 34, 37 ; viii, 41 ; ix, 30, 58, 39 ; x, 3, 49, 25 ; xv, 29 ; xvii, 21, 25 ; xviii, 28, 31 ; xix, 2, 8, 20 ; Joan. xii, 15 ; xvi, 51 ; Rom. ix, 33 ; Cor. I, xv, 51 ; Cor. II, v, 17 ; vi, 2, 9 ; Gal. i, 20 ; iōi : Mth. xxvi, 65 ; Mc. ii, 24 ; iii, 34 ; xi, 21 ; xv, 4 ; xvi, 6 ; Joan. i, 29 ; iii, 26 ; vi, 26 ; xi, 3, 36 ; xii, 19 ; xvi, 27 ; xviii, 21 ; xix, 4 ; Rom. xi, 22 ; Gal. v, 2 ; iōsts : Mc. x, 25 h. 1. ; xvi, 6 ; Gal. vi, 11 ; vñ : Thess. I, iii, 8 ; *sai nu*, ἔρα οὖν : Eph. ii, 19 ; coll. Rom. vii, 25 h. 1. ; ἴστω : Cor. II, xii, 16 vid. ad h. l. ; *nu sai*, νοὶ . Rom. vii, 6 vid. ad h. l. Cor. I, v, 11 ; Cor. II, viii, 11, 22 ; Eph. ii, 15 ; vñ : Gal. iv, 9 ; *sai jau*, ne, μή : Joan. vi, 48.

SAIAN (*Saijan* Mc. iv, 14 ; vet. norv. *sa*, vet. sax. *s-ian*, angl. sax. *saiwan*, vet. sup. germ. *saan*, *sawen*, vet. fr. *sea*, angl. *sow*, suec. *sa*, dan. *saac*, batav. *sac-gyu*, rec. sup. germ. *sāen* ; lat. *sero*, *senen* ; Gl. VI, 54 ; Reith. 1001), conj. I, *saiso*, *saisoun*, *saians*, seminare, σπείρειν : Mth. vi, 26 ; Mc. iv, 3, 4, 14, 45 ; Luc. viii, 5 ; xix, 21 ; Cor. II, ix, 6, 10 ; Gal. vi, 7, 8.

in-SAIAN, id., Mc. iv, 45.

SAIHS (vet. norv., vet. fr. *sex*, vet. sup. germ., vet. sax. *sehs*, angl. sax., angl. *six*, suec., dan. *sex*, batav. *ses*, rec. sup. germ. *sechs* ; lat. *sex*, gr. ἑξ ; Gr. I, 762 ; Gl. VI, 152. Reith. 4009), numerale, indecl., sex, ἑξ : Mc. ix, 2 ; Luc. iv, 25.

SADIS-TIGUS, masc. plur., sexaginta, ἑξάκοντα : Tim. I, v, 9.

SALSTA, adject., sextus, ἕκτος : Mth. xxvii, 45 ; Mc. xv, 55 ; Luc. i, 25, 36.

SAIKAINIAS, nom. propr. masc., Σαικαίνας : Neh. vi, 18.

* SAIL (vet. norv. *seil*, vet. sax. *sel*, angl. sax. *sael*, vet. sup. germ. *sail*, *seil*, vet. fr. *sel*, *sil*, batav.

zrel, rec. sup. germ. *seil*; Gr. II, 44; Cf. VI, 187; Rehth. 1904), fims.

IN-SAILLAN, conj. II, illaqueare, χαλῶν : Mc. II, 4 vid. ad h. l.

SAILLAUM, nom. propr. masc., Σειλόυμ : Esdr. II, 42.

SAIMAÏN, nom. propr. masc., Σαμαί : Luc. III, 26.

SAINNAA, nom. propr. masc., Συναά : Esdr. II, 55.

SAINJAN (angl. sax. *saene*, vet. sup. germ. *seino*, vet. sax. *seinn*, *senian*, succ. *sen*, dan. *seen* : lat. *segnis*; coll. rec. sup. germ. *sehnen*), conj. II, tardare, βραδύνην : Tim. I, III, 15.

SAIR (vet. norv. *saar*, angl. sax. *sar*, vet. sax., vet. fr., vet. sup. germ. *ser*, angl. *sare*, succ. *sār*, dan. *saar*, batav. *zaer*, rec. sup. germ. *sehren* : Rehth. 1037), neut., dolor, afflictio, ὄδιν : Thess. I, v, 5; ὄδον : Tim. I, VI, 10.

SAITOK, nom. propr. masc., Σερούχ : Luc. III, 53.

SAIVALA (vet. norv. *sal*, angl. sax. *saël*, vet. sax. *scala*, vet. sup. germ. *sela*, vet. fr. *sele*, *siele*, angl. *soul*, succ. *själ*, dan. *sjæl*, batav. *ziel*, rec. sup. germ. *scela*; Gr. III, 590; DM. 477; Gl. VI, 185; Rehth. 1004), fem., anima, ψυχή : M. h. VI, 25; x, 28, 59; Mc. III, 4; VII, 33, 36, 57; x, 15; XII, 50, 53; Luc. I, 46; II, 55; VI, 9; IX, 24, 56; x, 27; XIV, 25; XVII, 55; Joan. x, 41, 45, 47, 24; XII, 25, 27; XIII, 57; xv, 15; Rom. XIII, 1; Cor. II, I, 25; XII, 15; Philpp. I, 27; I, 30; Col. III, 25; Thess. I, v, 25; Skeir. II, d; IV, b.

SABA-SAIVALS, adject., unanimis, σύμφωνος : Philpp. II, 2.

SAIVS (vet. norv. *saer*, angl. sax. *saec*, vet. sax., vet. sup. germ. *seo*, vet. fr. *se*, angl. *sea*, succ. *sjä*, dan. *so*, batav. *zee*, rec. sup. germ. *see*; Gr. III, 582; Cf. VI, 59; Rehth. 1001), masc., mare, λίμνη : Luc. V, I, 2; document. neap.

MAR-SAIVS, id., Luc. VIII, 22, 23, 53.

SAIWAN (vet. norv. *sia*, angl. sax. *scou*, vet. sax., vet. sup. germ. *sehan*, vet. fr. *sin*, angl. *see*, succ. *se*, dan. *see*, batav. *seiu*, rec. sup. germ. *sehen*; Gr. II, 28; Cf. VI, 110; Rehth. 1010), conj. I, *siu*, *seiu*, *saivans*, 1) videre, ὄρῶν : Mth. VIII, 4; IX, 50; XXV, 38; XXVII, 41; Mc. V, 6, 14, 22, 32; VIII, 15; IX, 28; XV, 56; Luc. II, 15, 26, 40; VII, 25, 26; VIII, 35; x, 24; XIV, 1; XIV, 57; XX, 57; Joan. VII, 52; VIII, 57; XI, 54, 40; XII, 9, 41; XVIII, 26; XIX, 6; Cor. I, IX, 4; XVI, 7; Cor. II, VII, 11; Col. II, 18; Thess. I, v, 15; Tim. I, VI, 16; Skeir. VI, d; ἔλεπεν : Mth. v, 28; Mc. IV, 12, 24; v, 51; XII, 14; XIII, 25; Luc. VII, 10, 16, 18; IX, 62; x, 25, 24; Joan. IX, 7, 15, 19, 21, 23, 39; XII, 22; XIV, 7; XVI, 22; Cor. I, x, 18; XII, 12; XVI, 10; Cor. II, x, 7; Gal. v, 15; Philpp. III, 2; Col. IV, 17; θεῶσθαι : Mth. VI, I; XI, 7; Luc. VII, 24; Joan. XI, 45; θεῶσθαι : Mth. XXV, 55; Mc. XV, 40, 47; Joan. VI, 40; VII, 5; IX, 8; XII, 19, 45; x v, 17, 19; XVI, 10, 16; XVII, 24; 2) adspicere ὄρῶν : Luc. XIV, 18, 5) videre, cavere (*saiva*), βλέπειν ἀπό — : Mc. XII, 58.

UN-SAIWANDS, part. pres., non videns, μὴ βλέπων : Joan. IX, 59.

AND-SAIWAN, adspicere, observare, σκοπεῖν : Gal. VI, I h. l.; λαμβάνειν : Luc. XX, 21.

AT-SAIWAN, 1) curare, προσέχων : Mth. VI, I; c. genit. Tim. I, I, 4; I, I, 1; Tit. I, I; c. accus. σκοπεῖν : Gal. VI, I; *atsaiwan du*, ἐπίσχων : Tim. I, IV, 16; 2) cavere (*saiva*), προσέχων : Mth. VII, 15. Luc. XX, 46, etiam *atsaiwan sis* (*sik*) cum genitivo, βλέπειν ἀπό — : Mc. VIII, 18.

HI-SAIWAN, 1) circumspicere, observare, περιβλέπεισθαι : Mc. III, 54; x, 25; XI, 11; 2) animadvertere, κατανοεῖν : Luc. XX, 25; 3) curare, προσοίσθαι : Rom. XII, 17.

GA-SAIWAN, videre, adspicere, ὄρῶν : Mth. v, 8, 16; VIII, 14, 18, 54; IX, 2, 8, 9, 25, 36; XXVI, 71; XXVII, 5, 54; Mc. I, 10, 16, 19; II, 5, 12, 14, 16; v, 16; VII, 2; VIII, 21, 55; IX, 1, 8, 9, 14, 15, 20, 25; XI, 15, 21.

XII, 15, 54; XIII, 26, 29; XIV, 62, 67, 69; XV, 32, 59, XVI, 5, 7; Luc. I, 12, 22, 29; II, 17, 20, 48; III, 6; v, 2, 12, 20, 26; VII, 15, 22, 59; VIII, 20, 28, 54, 56, 47, 53 (vid. ad h. l.); IX, 9, 27, 31, 52, 56, 47, 49, 54; XV, 20; XVI, 25; XVII, 22; XVIII, 15, 24, 45; XIX, 5, 4, 5, 7, 41; XX, 13, 14; Joan. III, 5, 32; v, 57; VI, 2, 14, 21, 56; VII, 38, 56; IX, 37; XI, 31, 32, 55; XII, 21; XIV, 9, 21; XV, 16; Rom. VII, 25; Cor. I, VIII, 10; XV, 6; Gal. II, 7; Philpp. I, 27, 50; II, 28; IV, 9; Thess. I, II, 17; III, 6, 10; Tim. II, I, 4; Skeir. I, a; II, c; IV, d; ἀγοράν : Philpp. II, 25; βλέπειν : Mth. XI, 4; Mc. VIII, 18, 25, 24; Luc. VII, 44; VIII, 10; x, 24; Joan. IX, 41; XI, 9; Rom. VII, 25; Cor. II, IV, 18; VII, 8; XII, 6; ἐμβλέπειν : Mc. VIII, 25; θεῶσθαι : Mc. XVI, 11; Luc. v, 27; θεῶσθαι : Mc. III, 11; v, 15, 58; Luc. x, 48; XIV, 20; Joan. VI, 19, 62; VIII, 51; x, 12; εἶδῖναι : Luc. VIII, 55; Mc. XII, 15, 28; in passivo videri, φανῆσαι : Mth. VI, 16, 18; part. prat. *gaisaiwan*, visus, visibilis, ὄρατος : Col. I, 16.

UNGA-SAIWANDS, part. prat., invisibilis, ἀόρατος : Col. I, 15, 16; Tim. I, I, 17; μὴ βλέπόμενος : Cor. II, IV, 4, 18.

DUGA-SAIWAN, videre, adspicere, ὄρῶν : Mc. x, 14 vid. ad h. l.

USGA-SAIWAN, videre, cognoscere, ὄρῶν : Gal. II, 14. PAIRH-SAIWAN, perspicere, κατασπρίζεσθαι : Cor. II, III, 18.

IN-SAIWAN, 1) inspicere (*da*), ἐμβλέπειν : Mth. VI, 26; Mc. x, 21, 27; XIV, 67; Luc. XX, 17; ἐπιβλέπειν : Luc. I, 48; IX, 38; 2) inspicere, ἀναβλέπειν : Mc. XVI, 4; Luc. IX, 46; *inpsaiwan*, id., Luc. XIX, 5; 3) circumspicere, περιβλέπεισθαι : Mc. IX, 8; 4) inspicere, σποράν : Luc. I, 25.

US-SAIWAN, 1) adspicere, ἀναβλέπειν : Mc. VII, 54; VIII, 24; 2) adspicere, ἀναβλέπειν : Mth. XI, 5; Mc. VIII, 25; x, 51, 52; Luc. VII, 22; XVIII, 11, 42, 45; Joan. IX, 41, 15, 18; 3) circumspicere, περιβλέπεισθαι : Mc. III, 5; Luc. VI, 10.

SAKAN (vet. norv. *saka*, *sökja*, vet. sax. *saca*, *sacan*, *sokian*, angl. sax. *sacan*, *secan*, vet. sax. *seki*, vet. sup. germ. *sachian*, *sachjan*, angl. *sake*, *seck*, succ. *...saka*, *söka*, dan. *soge*, batav. *zoeken*, rec. sup. germ. *sache*, *suchen*; Gr. II, 11, 205; DMA. 855; Cf. VI, 71; Rehth. 1092 sq.), conj. I, *sok*, *sokun*, *sakans*, 1) objurgare, ἐπιτιμᾶν : Mc. x, 45; Luc. XIX, 59; 2) pugnare, disputare, μάχεσθαι : Joan. VI, 52; Tim. II, II, 24.

AND-SAKAN, contradicere, ἀντιλέγειν : Luc. II, 54.

UNANI-SAKANS, part. prat., impugnabilis, invincibilis, Skeir. VI, c.

GA-SAKAN, 1) mitari, increpare, c. dat., ἐπιτιμᾶν : Mth. VIII, 20; Mc. IV, 59; Luc. IV, 59, 41; VIII, 24; IX, 55; XVII, 5; 2) nocere, laedere, c. accus., ἐλέγχων : Luc. III, 19; Joan. VIII, 46; XVI, 8; Cor. I, XI, 24; Tim. I, v, 20; Tim. II, IV, 2; Tit. I, 9, 15; Skeir. IV, d, V, b; VII, a; ἐπιστομίζων : Tit. I, 11.

IN-SAKAN, ostendere, indicare, suppeditare, ὑποτίθεσθαι : Tim. I, IV, 6; Skeir. IV, c, d; V, a; VIII, c.

ANAIN-SAKAN, addere, προσοισθαι : Gal. II, 6.

US-SAKAN, sustollere, elevare, ἀνυψώσθαι (*ἀνατίθεσθαι*) : Gal. II, 2.

SAKHS, masc., pugator, *is sakhs*, ἄμαχος : Tim. I, III, 5.

SAKJO, fem., pugna, μάχη : Tim. II, II, 25.

GA-SAKHS, fern., vituperatio, ἐλεγχος : Tim. II, III, 16; Skeir. VIII, b, d.

IN-SAKHS, historia, narratio, διήγησις : Luc. I, I; Cor. I, subscr.; Skeir. V, b, c; VI, a, b.

FRI-SAKHS, 1) imago, εἰκών : Cor. I, XV, 49; Cor. II, III, 15; IV, 4; Col. I, 15; II, 10; 2) exemplar, τύπος : Philpp. III, 17; Thess. II, III, 9; Tim. I, IV, 12; ὑποτύποις : Tim. I, I, 16; Tim. II, I, 15; ὑπόδειγμα : Joan. III, 15; 5) aenigma, ἀίνυγμα : Cor. I, XII, 12.

GA-FRI-SAKTJAN, conj. II, insculpere, ἐκσποδῆναι : Cor. II, III, 7.

GAUFRESAHMAN, conj. III, conf.-ruari; *du laudjri ga frisahtnan*, ad speciem conformari, Gal. iv, 19 h. l.

UN-SAHTABA, adverb., impuguate, ἀπολογουμένως : Tim. I, iii, 16 vid. ad h. l.

UNANA-SOKS, adject., impugnabilis; Skeir. VI, c. sokns, fem., quas io, ζήτησις : Tim. I, i, 4; vi, 4; Tim. II, ii, 25.

SOKJAN, conj. II, 1) querere, desiderare, petere, ζητεῖν : Mc. I, 57; iii, 52; viii, 11; xi, 18, 21; xii, 12; xiv, 11, 55; xvi, 6; Luc. ii, 45, 48, 49; iv, 42; v, 18; vi, 19; ix, 9; xv, 8; xvii, 55; xix, 3; x, 47; xx, 19; Joan. vi, 24, 26; vii, 1, 4, 11, 18, 19, 25, 50, 51; viii, 21, 57, 59; x, 59; xi, 8; xiii, 35; xvi, 19; xviii, 4; xiv, 12; Rom. x, 5; C. r. I, i, 22; vii, 27; x, 24, 35; Cor. II, xii, 14; xii, 5; Gal. ii, 17; Col. iii, 1; Tim. II, i, 17; Neh. v, 18; ἀναζητεῖν : Luc. ii, 44; ἐπιζητεῖν : Mth. vi, 52; Luc. iv, 42; ἐκζητεῖν : Ps. lxxv, 2; αἰτεῖν : Mc. xi, 24; Luc. i, 65; 2) contendere cum (*miþ* vel *du*), συζητεῖν : Mc. i, 27; ix, 10, 14 16; ζητεῖν : Joan. xvi, 19; Skeir. IV, a; vltima *samana sokjan*, Mc. xii, 28.

GA-SOKJAN, querere, ζητεῖν : Rom. x, 20; ἐπιζητεῖν : Philpp. iv, 17.

MIþ SOKJAN, contendere cum, συζητεῖν : Mc. viii, 11. US-SOKJAN, 1) exquirere, ἐρυνθάν : Joan. vi, 52; 2) adjudicare, ἀναρτῆσαι : Cor. I, iv, 5; ix, 5; xiv, 24; διαγρῆσαι : Cor. I, iv, 7.

SOKREINS, fem., questio, disputatio, ζήτησις : Joan. iii, 25; Skeir. III, b.

SOKAREIS, masc., inquisitor, exquiritor, τυζητητής : Cor. I, i, 20.

SAKKUS (vet. norv. *sechr*, angl. sax. *sacc*, vet. sup. germ. *sak*; gr. σάκος, lat. *saccus*; Gr. III, 450; Cf. VI, 70), masc., saccus, σάκος : Mth. xi, 21; Luc. x, 15.

SALAPIEL, nom. propr. masc., Σαλαπιῆλ : Luc. iii, 27.

SALAM, nom. propr. masc., Σαλά : Luc. iii, 55.

SALBON (angl. sax. *seulfun*, vet. sax. *salbon*, vet. sup. gr.-n. *salb*, *salbon*, vet. fr. *salva*, angl. *salve*, succ. *salvia*, dan. *salve*, rec. sup. germ. *salben*; gr. ἀλείφειν; Cf. VI, 191; Rehtb. 1000), conj. II, ungere, ἀλείφειν : Mth. vi, 17; Luc. vii, 46; Joan. xi, 2; μωρῆζεν : Mc. xiv, 8; χρίεν : Cor. II, i, 21.

GA-SALBON, id., ἀλείφειν : Mc. vi, 15; xvi, 1; Luc. vii, 38, 46; Joan. xii, 3; χρίεν : Luc. iv, 48.

SALBONS, fem., unguentum, μῆρον : Joan. xii, 5. SALDRA (a' *sildan*, *sald*? coll. *Sild*), fem., jocus, securitas, ἐντροπέλια : Eph. i, 4.

SALMON, nom. propr. masc., Σαλμών : Luc. iii, 52.

SALJAN (vet. norv. *selja*, angl. sax., vet. sax. *sel-linn*, vet. sup. germ. *saljan*, vet. fr. *sella*; Gr. II, 54; DR. 555, 895; Cf. VI, 174; Rehtb. 1005), conj. II, offerre, immolare, θύειν : Mc. xiv, 12; Cor. I, x, 20; θυμῶν : Luc. i, 9; *þatei galingam saljada* (quod idolis offertur), εἰδωλῶστων : Cor. I, x, 19; *hunsda saljan*, oblationem offerre, λατρείαν προσφέρειν : Joan. xvi, 2.

GA-SALJAN, offerre, θύειν : Cor. I, viii, 10; Skeir. I, a; *galingam gnahtþ*, idolis sacrificatum, εἰδωλῶστων : Cor. I, x, 28.

SALJAN (vet. norv. *salr*, angl. sax., succ., d. n. *sal*, vet. fr. *sele*, vet. sax. *sel*, *selda*, *selida*, vet. sup. germ. *sal*, *salida*; Gr. II, 51; III, 127; Cf. VI, 175; coll. Rehtb. 1151 v. *Windsle*), conj. II, manere, μένειν : Mc. vi, x; Luc. iv, 4; Joan. x, 40; xi, 6; παραμένειν : Cor. I, xvi, 6; ἐπαμένειν : C. r. I, xvi, 7; προσμένειν : Tim. I, i, 5; καταμένειν : Luc. ix, 12; ξενίσθηαι : Cor. I, xvi, 19.

US-SALJAN, id., παραμένειν : Luc. xix, 7.

SALIBVDS, fem. plur., mausio, μωσῆ : Joan. xiv, 2, 25; κατέσθαι : Mc. xiv, 11; ξείναι : Phil. em. 22.

SALT (vet. norv. vet. sax., vet. fr., succ., dan., angl. *salt*, angl. sax. *scalt*, rec. et vet. sup. germ. *salz*, batav. *sout*; lat. *sal*, gr. ἅς; Gr. III, 581; Cf. VI, 218; Rehtb. 1000), neut., sal, ἅς : Mc. ix, 19, 50, 51; Luc. xiv, 51; Col. iv, 6.

SALTAN, conj. I, *saisalt*, *saisaltun*, *saltans*, salire, ἄλιεν : Mc. ix, 49.

UN-SALTANS, partic. præet., insipidus, ἀναλός : Mc. ix, 50.

SALOME, nom. propr. fem., Σαλώμη : Mc. xv, 40; xvi, 1.

SAMA (vet. norv. *saur*, *saman*, vet. sax. *sama*, *saman*, vet. sup. germ. *saman*, vet. fr. *samin*, *semin*, angl. sax., angl. *saor*, succ. *samma*, dan. *samine*, rec. sup. germ. *samt*, *zusammen*; lat. *simul*, gr. ἅμα; Cf. II, 55; III, 4; Cf. VI, 26; Rehtb. 1000), 1) pronom., ordinario cum articulo constructum, idem, hic scilicet, ὁ αὐτός : Mth. v, 40; xxvii, 44; Mc. x, 10; Luc. ii, 8; vi, 55, 58; Rom. ix, 21; xii, 4, 16; xv, 5; Cor. I, x, 5; xi, 5; xii, 11; Cor. II, i, 6; iii, 14, 18; iv, 15; vi, 15; viii, 16; xii, 18; Eph. vi, 9; Philpp. i, 30; ii, 2; iii, 1; iv, 2; Thess. I, ii, 11; Skeir. V, b, c, d; VII, d; sine articulo, quidam, unus, εἷς : Mc. x, 8; Luc. xvii, 54; Eph. ii, 14; ὁ : Eph. vi, 9 h. l.; ὁ αὐτός : Rom. x, 12; Cor. II, xii, 11; Philpp. iii, 16; Skeir. VI, a (?); 2) in compositione : *samaþris*, *samakuns*, *samalouds*, *samaleiks*, *samasatvals*, *samoþraþjis*; *samaliþo*.

SAMANA, adverb., simul, congregatim (quest. ubi?), ἅμα : Col. iv, 5; Thess. I, v, 10; Tim. I, v, 13; P. LII, 5; ἐπὶ τὸ αὐτό : Luc. xvii, 55; Cor. I, xiv, 25; Gal. goth. : *samann arbaidjan*, *briggan samana samana liban*, *samana sokjan*, vid. sub *Arbaidþ*, *Briggan*, *Liban*, *Sakan*.

SAMAþ, adverb., simul (quest. unde?), ἐπὶ τὸ αὐτό : Cor. I, vii, 5; *samaþ gaggagan*, vid. sub *Gaggan*, *samaþ rinnan*, vid. sub *Rinnan*.

SAMARIA, nom. propr. fem., Σαμαρία : Luc. xvii, 11.

SAMAREITES, masc., Σαμαρείτης : Luc. ix, 52; xvii, 16; Joan. viii, 48.

SAMJAN (vet. norv. *semja*, vet. sax. *soni*, angl. sax. *seman*; Gr. II, 55), conj. II, placere, ἀρίσκειν : Col. iii, 22; *samjan ris*, εὐπροσώπειν : Gal. vi, 12.

SANDJAN, vid. sub *Sinþan*.

SAUDAUMA, nom. propr., Σόδομα : Rom. ix, 29. SAUDAUMIS, masc., Σόδομος : Mth. xi, 23, 24; Mc. vi, 11; Luc. x, 12; xvii, 29.

SAUHTS, vid. sub *Sukan*.

SAUþa, fem., ratio, fundamentum, λόγος : Cor. I, xv, 2.

SAUþs (*Sauds* Rom. xii, 1; vet. norv. *sauðr*, coll. a gl. sax. *seuðan*, vet. sup. germ. *sjudan*, succ. *sjuda*, dan. *syde*, batav. *zieten*, rec. sup. germ. *sieden*; Gr. II, 21; DM. 25), masc., oblatio, θυσία : Rom. xii, 1; Eph. v, 2; ὀλοκαύτωμα : Mc. xii, 55; Skeir. I, a. SAUL (vet. norv., succ., dan., lat. *sol*, gr. ἥλιος; Gr. III, 349, 351), neut., sol, ἥλιος : Mc. i, 32; xii, 24.

SAULAMON, nom. propr. masc., Σολομών : Mth. vi, 29; Joan. x, 25.

SAULJAN (vet. norv. *ēðln*, angl. sax. *syllinn*, vet. sax. *sulhan*, *swilinnan*, vet. sup. germ. *salon*, vet. fr. *sulenge*, angl. *soil*, succ. *so ka*, dan. *selke*, rec. sup. germ. *salten*, *sudeln*; Cf. VI, 186; Rehtb. 1005), conj. II, maculare.

BI-SAUDJAN, id., μαίειν : Tit. i, 15.

BI-SALCAN, conj. III, maculatum esse, μαίεισθαι : Joan. xviii, 28.

BI-SALREINS, fem., macula, μολυσμός : Cor. II, vii, 1.

SAULS (vet. norv. *sula*, angl. sax. *syl*, vet. sax. *sal*, vet. sup. germ. *sal*, *salí*, vet. fr. *sele*, lat. v. *zail*, rec. sup. germ. *saule*; Cf. VI, 186; Rehtb. 1001), columna, στῦλος : Gal. ii, 9; Tim. I, iii, 15. SAUN (vet. sax. *gisonian*, vet. fr. *saun*, *son*, rec. sup. germ. *salne*; coll. *Sunja*; DR. 622; Rehtb. 1006, 1000), neut. (?), redemptio, λύτρον : Mc. x, 45 vid. h. l.

US-SALJAN, conj. II, reconciliare.

US-SALREINS, fem., reconciliatio, Skeir. I, a.

SAUR, nom. propr. masc., Σούρος : Luc. ii, 2; iv, 27.

SAURA, fem., Σαυρά : Gal. I, 21.
 SAURINIFANKIKI-KA, iēm., Σαυρορίσση : Me. vii, 26.
 SAURGA (vet. norv., angl. sax., suec., dan. sorg, vet. sup. germ. *sorga*, angl. *sorrow*, batav. *zorg*, vet. sax. germ. *sorge*), fem., cura, sollicitatio, μέριμνα : Me. iv, 19; Luc. vii, 44; Cor. II, xi, 28; λόπη : Joan. xvi, 20; Rom. ix, 2; Cor. II, ii, 1, 5; vii, 19.
 SAURCAN, conj. II, sollicitari, μεριμνῶν : Mth. vi, 28; λοιπίσθη : Joan. xvi, 20; Cor. II, vi, 19; vii, 9, 11; Thess. I, iv, 15.
 SARAIPTA, nom. propr., Σάραπτα : Luc. iv, 26.
 SARBA, nom. propr. fem., Σάρβα : Rom. ix, 9.
 SARVA (angl. sax. *searu*, vet. sup. germ. *saro*; Gr. III, 446), neut. plur., arma, όπλα : Rom. xiii, 12; πανοπλία Eph. vi, 11, 15.
 SATANA (*satanus* Me. ii, 25; iv, 45), uom. prop. masc., σατανᾶς : Me. i, 15; iii, 23, 26; vii, 35; Luc. x, 18; Joan. xiii, 27; Cor. II, ii, 41; xi, 14; xii, 7; Thess. I, ii, 18; Tim. I, i, 20.
 SATEINS, vid. sub *Sitan*.
 SATJAN, vid. sub *Sitan*.
 SEP, uom. propr. masc., Σεθ : Luc. iii, 58.
 *SEPS et SEDS (*Seips* Luc. ix, 15; Joan. xiv, 17, 19; vet. norv., vet. sax. *sad*, angl. sax. *sæd*, angl. *seed*, rer. sup. germ. *seal*; lat. *satus*; Bopp 86; Gr. II, 255; DM. 457), fem., satum.
 MANA-SEP-, multitudo, plebs, λαός : Luc. ix, 15; mundus, κόσμος : Me. xiv, 9; Luc. iv, 25; Joan. i, 29; vi, 44, 53, 51; vii, 4, 7; viii, 12; xii, 19, 51, 47; xiv, 17, 22, 27, 50, 51; xv, 18, 19; xvi, 8, 20; xvii, 9, 13, 14, 18, 21, 25, 25; xviii, 20; Cor. I, iv, 9; Cor. II, v, 19; Eph. ii, 12; Skeir. I, a.
 SEI, fem. pronominis relativi, vid. sub *pa*.
 SEIDONA, nom. propr., Σιδών : Mth. xi, 21; Me. iii, 8; Luc. iv, 26.
 SEIDONEI-, masc. plur., Sidonius, Mth. xi, 22; Me. vii, 24, 31.
 SEIÞU (vet. norv. *sid*, angl. sax. *sið*, vet. sax. *sith*, vet. sup. germ. *sid*; Gr. III, 89, 258, 591; Cf. VI, 155), adverb., sero, όφία : Mth. xxvii, 57; Joan. vi, 16.
 *seips, comp., serius.
 ÞANA-SEIÞS, amplius, semper cum negatione ni constructio (vid. h. v.), non amplius, οὐκ τι, μαζέτε : Me. ix, 8, 25; x, 8; xi, 14; xii, 34; Luc. xx, 31, 40; Joan. vi, 66; xiv, 19, 50; xv, 15; xvi, 10, 21, 25; xvii, 41; Cor. II, i, 25; v, 15; Col. iv, 7; Eph. iv, 14, 17, 28; Col. ii, 20; Skeir. I, b; III, b; pleonastice etiam ju *þanaseiÞs* ni Luc. xv, 19, 21 et na ni *þanaseiÞs* Gal. ii, 21.
 SEIMON, nom. propr. masc., Σίμων : Me. i, 13, 29, 50, 56; ii, 16, 18; vi, 3; xv, 21; Luc. iv, 38; vi, 14, 15; vii, 43, 44; Joan. vi, 68, 71; xii, 4; xiii, 36; xviii, 10.
 SEIMONOS, id., Me. i, 16; Luc. v, 4; Joan. vi, 8.
 SEINA, nom. propr. fem., Σινᾶ : Gal. iv, 24, 25.
 SEINA (vet. norv., angl. sax. vet. sax., vet. sup. germ. *sein*; lat. *sui*, *suus*; Cf. VI, 6; Rehd. 1018), genit. pronominis personalis 5 pers., sui, ίδιος : Joan. xv, 52 vid. h. l.; *seina missa*, άλλήλων : Luc. vii, 52; *seina guirns*, φίλων : Tim. II, iii, 2 h. l.
 sis, dat., sibi : Mth. v, 42; viii, 52; ix, 5; xxvi, 75; Me. i, 27; ii, 6, 8, 19, 26; iii, 14; iv, 17, 41; v, 4, 50, 57, 40; vi, 20; viii, 14, 15; ix, 8, 10, 54; x, 25; xii, 6, 7; xv, 51; xvi, 8; Luc. ii, 15, 20; iii, 7; vi, 4, 11; vii, 9, 59, 49; viii, 25, 57; ix, 12, 25, 47, 52; xv, 17; xvi, 5; xviii, 4, 7, 9, 11, 40, xix, 12, 27; xx, 5, 14; Joan. vi, 19, 52, 61; vii, 48, 55; viii, 22, 51; ix, 22; xi, 38; xii, 19; xiii, 22, 52; xv, 4; xvi, 15, 17; xvii, 15; xix, 8; Rom. xiii, 2; Cor. I, xi, 29; xvi, 2; Cor. II, v, 15, 19; x, 7, 12; Gal. v, 17; vi, 4, 12; Eph. ii, 15, 16; v, 27; Philp. ii, 3; iii, 21; Col. ii, 15; Tim. II, iv, 5; Tit. i, 14; Skeir. III, i, IV, a.
 sik, accus., se : Mth. vi, 29; viii, 18; ix, 21, 22; xi,

1, 20; xxvii, 5, 55; Me. i, 15; iii, 20, 24, 25, 26, 54; iv, 1, 12; v, 5, 21, 50; vi, 1, 6; viii, 55, 54, 58; ix, 2; x, 1, 55; xii, 55; xiv, 54, 67; xv, 51; Luc. i, 24, 56; ii, 59, 45, 45; ix, 1; vi, 18, 52; vii, 9, 10, 44; viii, 57, 40; ix, 8, 10, 25, 26, 55; x, 11, 17, 29; xi, 11, 12, 25, 51; xii, 1, 15; xiii, 5, 4, 15, 57; xviii, 44; xix, 12, 15; xx, 20; Joan. vii, 4, 18; viii, 59; ix, 21; xi, 55; xii, 4, 56, 58; xiii, 16; xviii, 18, 25; xix, 7, 12; Rom. x, 12, 11, 23; xiv, 14; Cor. I, vi, 15; ix, 25; xi, 6, 28; xv, 7, 8, 28; xvi, 45; Cor. II, v, 15; viii, 5, 9; x, 7, 12, 18; xi, 15, 14, 15; Gal. i, 4; ii, 12, 20; Eph. iv, 19; v, 2, 25, 28; Philpp. i, 16; ii, 6, 7, 8; Col. ii, 15, 18; Thess. II, ii, 1; iii, 14; Tim. I, ii, 6, 9, 11; v, 15, 25; vi, 10; Tim. II, i, 1, 46; ii, 4, 13, 24; iii, 2, 3, 7; iv, 4; Pudem. 15; Skeir. I, a; II, a; III, a; IV, c; V, a; VI, a.
 SEINS, pronom. possess., eius, πρόδ αὐτοῦ, αὐτοῦ, αὐτῶν : Mth. v, 22, 28, 52, 45; vi, 2, 5, 7, 16, 27, 29; vii, 24, 26; viii, 22; ix, 57, 58; x, 21, 58, 59, 42; xi, 1, 2, 19; xxvi, 1; xxvii, 60; Me. i, 5, 6, 48, 20; ii, 6; iii, 7, 9; iv, 2, 3, 54; v, 26; vi, 4, 21, 24; vii, 30, 55; viii, 6, 10, 12, 27, 53, 51, 55, 56, 37, 58; ix, 18, 51, 41; x, 7, 11, 12, 25, 50; xi, 1, 7, 8, 25; xii, 19, 38; viii, 16, 24, 27; xiv, 15, 65; xv, 29; Luc. i, 7, 15, 18, 25, 56, 48, 51, 54, 56, 58, 66, 68, 70, 72; ii, 7, 8, 19, 28, 59, 51, ii, 15, 17; iv, 10, 24; v, 15, 25, 29; vi, 13, 20, 45; vii, 1, 16, 19, 55, 58, 41; viii, 5, 41, 43; ix, 14, 25, 24, 26, 45, 51, 60, 62; x, 1, 2, 7; xiv, 21, 27, 35; xv, 5, 15, 15, 20, 22; xvi, 4, 4, 5, 8, 18, 25; xvii, 5; xviii, 15, 14; xix, 15, 29, 35, 36; xx, 45; Joan. iii, 4; vi, 5, 12, 22; x, 11; xi, 2, 16, 28; xii, 5, 25; xiii, 18; xv, 22; xviii, 2; Rom. viii, 5; Cor. I, x, 24; xi, 4, 5 (6); Col. ii, 5; Cor. II, ii, 14; xi, 5; Gal. iv, 4, 6, 25; v, 24; vi, 4, 8; Eph. i, 5, 6, 11, 20; ii, 7, 15; iii, 16; iv, 16, 25; v, 25, 29; Philpp. ii, 4, 30; Col. i, 15; ii, 18; Thess. I, ii, 12; iv, 4, 6 (Tim. II, iii, 4); Tit. i, 5; Skeir. I, d; II, c; III, a; IV, a; VII, c; VIII, b; αδρόν : Me. 5, 17; vi, 17; vii, 12; viii, 25; x, 46; Luc. i, 8, 20, 69, 80; ii, 47, iv, 16; vi, 18, 41; vii, 12; xiv, 26; xvii, 24; xviii, 7; xix, 28; Joan. xii, 16; xv, 20; Cor. I, xvi, 19; Eph. iv, 17, 18; Philpp. iii, 2; Thess. I, iii, 15; ίδιος : Mth. ix, 1; Luc. ii, 5; Joan. vii, 18; viii, 44; Rom. x, 5; xv, 4; Cor. i, vii, 11; xi, 21; xv, 25; Eph. v, 22, 24; Tim. I, iii, 4, 5, 12; vi, 1; Tim. II, i, 9; iv, 5; pro graeco articulo : Mth. viii, 20; Me. i, 41; vii, 10, 11; Luc. vii, 44; x, 21, 25; Cor. II, viii, 4; Col. ii, 14; Thess. II, i, 11.
 SEITEINS, i. q. Sinteins.
 SELS (vet. norv. *säll*, vet. sup. germ. *salic*, angl. sax. *sel*, vet. sax. *selich*, dan. *salig*, rer. sup. germ. *selig*; lat. *salus*; coll. suec., dan. *usel*; Gr. II, 54; III, 692; Cf. VI, 179; Rehd. 1005), adject., bonus, όρθός : Luc. viii, 15; Χριστός : Eph. iv, 52; *sels visan*, χρηστεύεσθαι : Cor. I, xii, 4.
 UN-SECS, inadu., improbu., πομπρός : Mth. v, 59; vi, 25; Me. vii, 22; Luc. vi, 35; xix, 22; Jo. ii, xvii, 15; Eph. vi, 16; όρθόόρθός : Tim. II, iii, 5.
 SELEI, fem., bonum, χρηστότης : Rom. vi, 22; Cor. II, vi, 6; Gal. v, 22; Eph. ii, 7; Col. iii, 12; όρθόοσόνη : Eph. v, 9.
 UN-SELEI, improbitas, malitia, πομπρία : Me. vii, 22; Luc. xx, 23; Cor. i, v, 8; Eph. vi, 12; κακία : Eph. iv, 51; Col. iii, 8; άδίκια : Tim. II, vi, 19; Skeir. I, d; VIII, a, b, d.
 SEM, nom. prop. masc., Σεμ : Luc. iii, 51.
 SENEIGS, vid. sub *Sins*.
 SEIS, vid. sub *Sitan*.
 *SI... in sium, sijum, sind, sijau, etc., vid. s. Visan.
 SI (angl. *she*, rer. sup. germ. *si*), fem. singul. pronominis personalis 5 pers., ea, vid. Is.
 SIBAKÞANEI (voc. hebr.), σαβαχθονί : Me. xv, 34.
 *SIBIS (vet. norv. *sifi*, angl. sax. *sib*, vet. sax. *sibitia*, vet. fr. vet. sup. germ. *sibita*, nec. sup. germ.

sipp; coll. *Sifan*; DRA. 467; Gl. VI, 65; Rehth. 1011), adject., ingenuus, sincerus, genuinus.

UN-SIBUS, iniquus, impius; ἀνομιος : Mc. xv, 28; ἀσέβης : Tim. I, 1, 9.

SIBJA, fem., cognatio; *sibbe sibja*, adoptio, υιοθεσία: Gal. iv, 5.

UN-SIBJA, iniquitas, ἀνομία : Mth. vii, 25 vid ad h. l.

FRASIT-SIBJA, adoptio; υιοθεσία : Rom. ix, 4.

GA-SIBJON, conj. P, reconciliari, διαλλάττεσθαι : Mth. v, 24.

SIBUN (vet. norv. *sið*, angl. sax. *seofon*, vet. sax., vet. sup. germ. *sibun*, vet. fr. *sephen*, *sapen*, angl. *seven*, succ. *sin*, dan. *syv*, hatav. *zeven*, rec. sup. germ. *sieben*; lat. *septem*, gr. ἑπτὰ; Gr. I, 762; Gl. VI, 68; Rehth. 1015), numerale, indecl., septem, ἑπτὰ : Mc. viii, 5, 6, 20; xii, 20; xvi, 9; Luc. ii, 56; viii, 2; xvii, 4; xx, 9, 35.

SIRUNTEHUND, septuaginta, ἑβδομήκοντα : Luc. x, 1, 17.

SIGGQAN (*Sigan* Luc. iv, 40; v, 7; vet. norv. *siqra*, angl. sax. *siqan*, *sincau*, vet. sax. *siqan*, *sincau*, *senkian*, vet. sup. germ. *siqan*, *sinchan*, vet. fr. *siqa*, angl. *sink*, succ. *sjunka*, *sänka*, dan. *synke*, *sænke*, hatav. *zinken*, rec. sup. germ. *sinken*, *senken*; Gr. II, 56; Gl. VI, 150; Rehth. 1012), conj. I, *saggq*, *suggqan*, *suggqans*, mergi, submergi, βυθίζεσθαι, Luc. v, 7; δύνειν : Luc. iv, 40.

GA-SIGGQAN, id., δύειν : Mc. i, 52; καταπίνεσθαι : Cor. II, ii, 7.

DIS-SIGGQAN, id., ἐπιδύειν : Eph. iv, 26.

SAGGS, masc., occidens, occidentis sol, δυσμή : Mth. viii, 11.

SAGGQIAN, conj. II, den.ergere, βυθίζειν : Tim. I, vi, 9.

CF-SAGQIAN, absorbere, καταπίνειν : Cor. I, xv,

SIGGVAN (vet. norv. *syngia*, *siunga*, vet. sup. germ., vet. sax., angl. sax. *siqan*, vet. fr. *siouga*, angl. *sing*, succ. *sjunga*, dan. *syngje*, hatav. *zungen*, rec. sup. germ. *singen*; Gr. II, 56; Rehth. 1016), conj. I, *sagge*, *suggvun*, *suggvans*, 1) cantare, ᾄδειν : Eph. v, 19; Col. iii, 16; 2) recitare, ἀναγιγνώσκειν : Luc. iv, 16; Cor. II, iii, 15; Eph. iii, 4.

CS-SIGGVAN, recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Mc. ii, 25; Luc. vi, 5; x, 26; Gal. iv, 21 h. l. Col. iv, 16; Thess. I, v, 27.

SAGGVS, masc. (plur. *saggveis*), cantus, συμφωνία : Luc. xv, 25; φῶς : Eph. v, 19; Col. iii, 16; 2) recitatio, lectio; *saggs bolke*, ἀνάγνωσις : Tim. I, iv, 17.

SIGIS (vet. norv. *sigr*, vet. sax. *sigi*, vet. sup. germ. *sgu*, angl. sax. *sigor*, vet. fr. *si*, succ. *seger*, dan. *sej*, hatav. *zege*, rec. sup. germ. *sieg*; Gl. VI, 151; Rehth. 1010), neutr., victoria, νίκη : Cor. I, xv, 54, 55, 57.

SIGI-LAUN, vid. sub *Laun*.

SIGLJAN (vet. norv. *sigel*, angl. sax. *sig-l*, vet. sup. germ. *sigiljan*, vet. fr. *sigelia*, angl. *scal*, succ. *insogel*, dan. *ind:egl*, hatav. *zegel*, rec. sup. germ. *sigel*; lat. *sigillum*; Gl. VI, 141; Rehth. 1013), conj. II, sigillare, σφραγίζεσθαι : Cor. II, i, 22.

GA-SIGLJAN, id., σφραγίζειν : Joan. vi, 27; Eph. i, 15; iv, 30.

LAUB-SIGLJAN, signare, σφραγίζειν : Mth. xxvii, 66.

SIGLJO, neutr., sigillum, σφραγις : Cor. I, ix, 2; Tim. II, ii, 19.

SIDUS (vet. norv. *sidr*, angl. sax., vet. sax. *sida*, vet. sup. germ. *situ*, vet. fr. *sida*, succ. *sed*, dan. *sæder*, hatav. *zelden*, rec. sup. germ. *sit e*; Gr. II, 46; Gl. VI, 151; Rehth. 1012), masc., mos, usus, consuetudo, ἥθος : Cor. I, xv, 55; Tim. II, iii, 10 vid. ad h. l.; Sk. fr. III, h.

SIMOS, conj. II, meditari, μελετᾶν : Tim. I, iv, 15.

SIBURA (vet. norv. *si a*, angl. sax. *sigora*; Gr. I, 176; DM. 18, 96), masc., dominus; apud August.

Epist. 178 licet dicere non solum Barbaris Engna sua, sed et in Romanis *sibura armen*, quod interpretatur, Domine miserere. Locon *armen* nonnulli, ut versio-nem Augustini et gothicum verbum concordare face-rent, *armai*, alii *a man* (infinitivum pro imperativo), legere volunt; quidam hanc formulam vandalicam potius, quam gothicam credunt. Cæterum explica-tiones et varias occidentalem lectiones quære apud Zahn, *Eintcit.* p. 81 sq.

SIK, vid. sub *Seina*.

SIKLS (voc. hebr.), mase., siclus, δίδραχμον: Neh. v, 15.

SILAN (lat. *silere*), conj. II, tacere.

ANA-SHAN, sealare (de vento), κοπάζειν : Mc. iv 39

SILBA (vet. norv. *sialf*, vet. sup. germ. *selb*, vet. sax. *self*, angl. sax. *sylf*, vet. fr. *self*, *selva*, angl. *self*, succ. *sjelf*, dan. *sjelfr*, hatav. *zelf*, rec. sup. germ. *selber*; Gr. III, 5; Gl. VI, 195; Rehth. 1004 sq.), pronomen, a) ipse, αὐτός : Mth. xxvii, 57; Mc. xii, 36, 37; xv, 45; Luc. i, 17, 25; ii, 35; iii, 25; iv, 41; v, 1, 57; vi, 5, 42; vii, 12; xvii, 13; xx, 42; Joan. vi, 6; ix, 21, 25; xii, 24; xvi, 27; Rom. vii, 25; iv, 5; Cor. I, ix, 20, 27; xv, 28; subser.: Cor. II, i, 4, 9; x, 4; xi, 14; xii, 15; Gal. ii, 17; v, 14; Eph. ii, 20; iv, 11; v, 27; Philipp. ii, 24; Thess. I, iii, 5, 11; iv, 9, 16; v, 2, 25; Thess. II, i, 4; ii, 16; iii, 7, 16; Sker. I, a; V, d; αὐτομάτως : Mc. iv, 23; b) *εαυτοῦ* : Col. iii, 15; sed communiter usurpatum ad formanda reflexiva *εμαυτοῦ*, *σεαυτοῦ*, *εαυτοῦ*; tunc vero adjectivum pronomen personale, et ambio aa) ordi-nario in eodem casu ponuntur : Mth. viii, 4; ix, 5; Mc. i, 44; iii, 26; v, 30; viii, 54; xii, 31; xv, 50, 51; Luc. iv, 25; v, 14; vii, 7; viii, 49; ix, 25, 25; x, 27; xiv, 41; xvi, 15; xviii, 4, 14; Joan. vi, 55, 61; vii, 4; xvii, 18, 28; xviii, 15, 18, 22, 28, 42, 55, 54; x, 18; xi, 53, 58; xii, 49; xiv, 3, 10, 21, 22; xv, 4; xvi, 13; xvii, 5, 19; xviii, 54; xix, 7, 42; Rom. i, 25; xii, 16, 18, 19; xiii, 9; xiv, 14, Cor. I, iv, 5, 4; v, 15; vii, 7; xi, 28, 29, 31; xvi, 2; Cor. ii, i, 9; iii, 1, 5; iv, 2, 5; v, 12, 13; viii, 5; x, 7, 12, 18; xi, 7, 9; xii, 5; xiii, 5; Gal. i, 4; ii, 18, 20; v, 14; vi, 1, 5, 1; Eph. ii, 15, 16; iv, 19; v, 2, 25, 28; Philipp. ii, 7, 8; iii, 15; Col. iii, 16; Thess. II, iii, 9; Tim. I, ii, 6; iv, 16; vi, 10; Tim. II, ii, 15, 15; Pailem. 19; atamen etiam bb) in di-versis casibus : Luc. (ii, 35; xiv, 26) xviii, 9; Rom. xii, 2; Gal. vi, 4; Eph. v, 27, 28; is *si ba*, is ipse, αὐτός : Luc. v, 1; vi, 12; Cor. I, xv, 28; *ba a silbo*, hoc ipsum, αὐτὸ τοῦτο : Rom. xii, 6; Cor. II, vii, 11; Gal. ii, 10; τοῦτο αὐτό : Cor. II, iii, 5; τοῦτο : Cor. II, ii, 1 h. l.; *seius silbins*, sni ipsius, δέιαυτοῦ : Luc. xiv, 26; Gal. vi, 4; etiam deest pronomen personale Cor. I, x, 29.

SILBA-VILJANDS, vid. sub *Vilja*.

SILBA-VILEIS, vid. sub *Vilja*.

SICBA-SIUNEIS, vid. sub *Siuns*.

SILBANUS, nom. propr. mase., Ἰδουανός : Cor. II, i, 19; Thess. II, t, 1.

SILD (vet. norv. *sialpan*, angl. sax. *seldan*, vet. sup. germ. *settan*, vet. fr. *selden*, *sielden*, *seldlik*, angl. *seldem*, succ. *settan*, dan. *sjelden*, rec. sup. germ. *setten*; Gl. VI, 216; Rehth. I, 61), rarus, in-solens.

SILDA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

SILUBR (vet. norv. *silfr*, angl. sax. *soolfee*, vet. sax. *silubar*, vet. sup. germ. *silbac*, vet. fr. *selover*, *silver*, angl. *silver*, succ. *silfrer*, dan. *silv*, hatav. *zil-ber*, rec. sup. germ. *silber*; Gl. VI, 214; Rehth. 1006), neutr., argentum, ἀργύριον : Mth. xxvii, 5; Luc. xix, 15, 25; Neh. v, 15.

SILUBRINS (*silubrin* Mth. xvii, 5), adject., argen-tens, ἀργυρός : Tim. ii, ii, 24, neutre *silubrin* ut substantivum, argentum nummus, ἀργύριον : Mth. xxvii, 5, 9.

SILOAM, nom. propr. mase., Σιδώμα : Joan. iv, 7.

SIMLE (angl. sax. *sigale*, vet. sax. *simbla*, vet.

sup. germ. *simblun*, *simbler*; lat. *semel*; Cf. VI, 26), adverb., *semel*, ποῦναι, ποῦναι: Rom. vii, 9; Gal. i, 25; ii, 6; Eph. ii, 2, 14, 15; Col. i, 21; iii, 7.

SINAPS (angl. sax. *sen-ape*, succ. *senap*, dan. *sen-nep*, rec. sup. germ. *senf*; gr. *σίναπι*), masc., *sinapis*, *σίναπι*: Mc. iv, 51; Luc. xvii, 6.

*SINDO, vid. sub *Sinhan*.

*SINHAN (vet. norv. *sim*, vet. sax. *sith*, *sithon*, *gīstih*, angl. sax. *sīð*, *sīðian*, vet. sup. germ. *sind*, vet. fr. *sth*, *sid*, dan. *sinde*; Gr. II, 54; Rehb. 1018), conj. I, *sanþ*, *sunþun*, *sunþans*, ire, iterfacere.

sinþ, n-utr. (?), 1) itus; 2) vice; *ainamma sinþa*, *uoa* vice, *semel*, ἀπαξ: Cor. II, xi, 2; Philpp. iv, 16; Thess. I, ii, 18; *ainþaramma sinþa*, altera vice, ἐξ δευτέρου: Mc. xiv, 72; Joan. 9, 24; τὸ δευτέρου: Cor. II, xii, 2; *traim sinþam*, duplici vice, his, dis: Mc. xiv, 72; Luc. xviii, 12; Philpp. iv, 16; Thess. I, ii, 18; *þrim sinþam*, tr. plici vice, ter, τρις: Mth. xxvi, 75; Mc. xiv, 72; Joan. xiii, 58; Cor. II, xi, 25; ii, 8; *þimf sinþam*, quintuplici vice, quinquies, πεντάκις: Cor. II, xi, 24; *þibun sinþam*, septies, ἐπτάκις: Luc. xvii, 4.

GA-SINÞA OLGA-SINÞA, masc., socius peregrinationis, συνᾰδῆμος: Cor. II, viii, 19; plur., comes, societas, συνοδοῖα: Luc. ii, 44.

MÞGA-SINÞA, consocius, συνᾰδῆμος: Cor. I, viii, 19 h. l.

*SINDO, adverb.

US-SINDO, praesentium, imprimis, μάστιγι: Phil'em. 16.

SANDJAN (vet. norv. *senda*, angl. sax. *sendan*, vet. sax. *sendim*, vel sup. germ. *santan*, vet. fr. *sendā*, angl. *send*, succ. *sānda*, dan. *sende*, rec. sup. germ. *senden*; Rehb. 1007), conj. II, mittere, πέμπειν: Luc. xx, 11, 12, 15; Joan. v, 57; vi, 58, 40, 44; vii, 46, 18, 28, 55; viii, 46; ix, 4; xii, 44, 49; xiii, 16, 20; xiv, 24, 26; xv, 21; xvi, 5, 7; Cor. I, xvi, 5; Philpp. ii, 25, 25; Neh. vi, 17; ἀποστᾰλέειν: Mth. x, 40; Mc. ix, 57; Luc. ix, 48; x, 16; Joan. v, 56.

GA-SANDJAN, deducere, προπέμπειν: Cor. I, xvi, 6; Cor. II, i, 16.

FAURAGA-SANDJAN, praemittere, πέμπειν: Cor. II, ix, 3.

IN-SANDJAN, 1) mittere, πέμπειν: Mth. xi, 2; Mc. v, 42; Luc. iv, 26; vii, 6, 40, 49; xv, 45; Joan. xiii, 20; xv, 26; Rom. viii, 5; Eph. i, 22; Philpp. ii, 28; iv, 16; Col. iv, 8; Thess. I, iii, 2, 5; Skeir. Vi, c; ἀποστᾰλέειν: Mth. xi, 40; xxvii, 19; Mc. i, 2; iii, 14, 31; iv, 29; vi, 7, 17, 27; viii, 26; xi, 1, 5; xii, 5, 4, 5, 6, 15; xiii, 27; xiv, 15; Luc. i, 19, 26; iv, 18, 45; vii, 5, 27; ix, 2, 52; x, 1, 5; xiv, 17, 52; xix, 14, 29, 52; xx, 40, 20; Joan. v, 58; vi, 29, 57; vii, 29, 52; viii, 42; x, 56; xi, 42; xii, 5; xvii, 3, 8, 18, 21, 24; Rom. x, 15; Cor. I, i, 17; Cor. II, xii, 17; Tim. II, iv, 12; Neh. vi, 19; ἔξαποστᾰλέειν: Luc. xx, 10; Gal. iv, 4, 6; 2) mittere, ἀναπέμπειν: Phil'em. 11; 3) deducere, προπέμπειν: Cor. I, xvi, 11.

MÞIN-SANDJAN (*insundjan mþif*), committere, συμπέμπειν: Cor. II, viii, 22; συναποστᾰλέειν: iii, 18.

MÞ-SANDJAN, id., συμπέμπειν: Cor. II, viii, 18.

US-SANDJAN, ejicere, demittere, ἐκβάλλειν: Mth. ix, 58; Mc. i, 45.

SINS (vet. sup. germ. *sene-skalk*, succ. *sen*, dan. *seen*; lat. *senex*; Gr. III, 617; DR. 267, 302; coll. *sinistus* Amniai, *Marc.* 28, 5; *Mone Gesc. i. des nord. Heidenh.* II, 165), adject., *sen-x*; superl. *sinista*, *senex*, *πρεσβύτερος*: Mth. xxvii, 1, 5; Mc. vii, 5, 5; viii, 51; xi, 27; xiv, 45, 53; xv, 14; Luc. vii, 5; ix, 22; xx, 1.

SINEIGS (*seneigs* Tim. I, v, 1, 2), adject., *senex*, *πρεσβύτερος*: Luc. i, 18; *πρεσβύτερος*: Tim. I, v, 1, 2.

SINTEINS (*sriteins* Cor. II, xi, 28; Gr. I, 68 [3^a ed.]), coll. vet. sup. germ. *sin*; Cf. VI, 26), adject., quotidianus, ὁ καθ' ἡμέραν: Cor. II, xi, 28; ἐπιούσιος: Mth. vi, 11; Skeir. III, b.

SINFELING, adverb., semper, unquam, πάντοτε: Mc.

xiv, 7; Luc. xv, 51; xviii, 4; Joan. vii, 6; viii, 29; xi, 42; xii, 8; xviii, 20; Cor. I, xv, 58; Cor. II, ii, 14; iv, 10; v, 6; ix, 8; Gal. iv, 18; Eph. v, 20; vi, 18; Philpp. i, 20; iv, 4; Col. iv, 6, 12; Thess. I, ii, 16; iii, 6; v, 15, 16; Thess. II, i, 3, 41; Tim. II, iii, 7; δὲ πάντος: Mc. v, 5; Thess. II, iii, 16; ἀί: Mc. xv, 8; Cor. II, iv, 11; vi, 13; Tit. i, 12.

SIUKAN (vet. norv. *siukr*, *satt*, vet. sax. *sioc*, *siht*, angl. sax. *seoc*, vet. sup. germ. *siuh*, *siuhjan*, *siht*, vet. fr. *siek*, *sechte*, angl. *sick*, swec. *sjuk*, dan. *syg*, *batav. zieh*, rec. sup. germ. *siech*, *seuche*, *sucht*; lat. *saucius*; Gr. II, 50; DM. 670; Cf. VI, 157; Rehb. 4 02, 1610), conj. I, *sauk*, *sukun* *sukans*, *agrotare*, *ἀσθενεῖν*: Cor. II, i, 29; ii, 10; xiii, 4, 9; Philpp. ii, 26; *κακῶς ἔχειν*: Luc. vii, 2; *νοστεῖν*: Tim. I, vi, 4.

SIUKS, adject., *agrotus*, *ἀσθενής*: Mth. xxv, 50; Luc. x, 9; Cor. I, viii, 40; xi, 50; Thess. I, v, 14; *ἀσθενῶν*: Mc. vi, 56; Luc. iv, 40; vii, 10; Joan. vi, 2; xi, 4, 2, 3; Cor. I, viii, 12; ἄρρωστος: Mc. vi, 5, 15; *siuks risan*, *ἀσθενεῖν*: Joan. xi, 5, 6; Rom. viii, 5; Cor. II, xi, 21; Philpp. ii, 27.

SIUKEL, lein., morbus, *ἀσθένεια*: Joan. xi, 4; Cor. II, xi, 50; xii, 9, 10; xiii, 4; Gal. iv, 15.

SACHTS, fem., id., *ἀσθένεια*: Mth. vi, i, 17; Luc. v, 45; viii, 2; Tim. I, v, 25; νόσος: Mth. ix, 35; Mc. i, 54; iii, 15; Luc. iv, 40; vi, 18; vii, 21; ix, 1.

SIUNS (vet. norv. *sion*, *syn*, angl. sax. *siene*, vet. sax. *sian*, vet. sup. germ. *siuni*, vet. fr. *siane*, *sneec*, dan. *syn*; coll. *Saiwan*; Gr. II, 28; Cf. VI, 127; Rehb. 1018), fem., 1) visus, aspectus, ἀνάβλεψος: Luc. iv, 19; τὸ βλέπειν: Luc. vii, 21; 2) visus, εἶδος: Cor. II, v, 7; 3) passivē, visio, ὀπτασία: Luc. i, 22; Cor. II, xii, 4; *in siunai vairþan*, *videri*, ὄρασθαι: Luc. i, 41; 4) visus, species, εἶδος: Luc. iii, 22; iv, 29; Joan. v, 57; Skeir. Vi, d; ὄρας: Joan. vii, 24.

ANA-SIUNS, adject., *visibilis*, Skeir. II, d.

UNANA-SIUNIRA, adverb., *invisibilis*, Skeir. VIII, a.

SILFA-SIUNCIS, masc., testis, ἀπόπτης: Luc. i, 2.

SIUJAN (anl. sax. *siirja*, vet. sup. germ. *siujan*, vet. fr. *sa*, angl. *sew*, succ. *sg*, dan. *sjæ*; lat. *senere*; Cf. VI, 64; Rehb. 1010), conj. II, *suere*, ἐπιούρατε: Mc. ii, 21.

S PONEIS, masc., *discipulus*, *μαθητής*: Mth. viii, 18, 21, 23; ix, 40, 41, 14, 19, 57; x, 24, 25, 42; xi, 1, 2; xxvii, 64; Mc. ii, 15, 18; iii, 7, iv, 54; vi, 1, 29; vii, 2; v, 17; ix, 14, 28, 51; x, 10, 25, 24; xi, 1, 4; xiv, 12, 15, 14; xvi, 7; Luc. v, 50, 55; vi, 1, 15, 17, 20, 40; vii, 11, 18, 19; viii, 9; ix, 14, 40, 45, 54; xiv, 26, 27, 53; xvi, i, xvii, 22; xviii, 15; xix, 29, 57, 59; xx, 45; Joan. iii, 25; vi, 5, 17; vii, 5; viii, 51; ix, 27, 28; xi, 7, 8; xviii, 15; Skeir. IV, a; V, d; VII, d.

SIPONJAN, conj. II, *discipulum esse*, *μαθητεύειν*: Mth. xxvii, 57.

SIS, vid. sub *Seina*.

SITAN (vet. norv. *sittia*, *setia*, angl. sax. *sittan*, *setl*, vet. sax. *sittian*, *setian*, vet. sup. germ. *sizzan*, vet. fr. *sitta*, *settu*, angl. *sit*, *set*, succ. *sitta*, *satta*, dan. *sidde*, *sette*, *batav. 2 lten*, rec. sup. germ. *sitzen*, *setzen*; lat. *sedere*, *sedare*, gr. *ἕζεσθαι*, *ἕζειν*, Cf. II, 25; III, 435; Rehb. 1008, 1019), conj. I, *sat*, *setun*, *sitans*, *sedere*, *καθίσθαι*: Mth. ix, 9, xi, 16; xxvi, 69; xxvii, 19, 61; Mc. ii, 6, 14; iii, 52, 54; v, 15, x, 46; xii, 56; xiv, 62; xvi, 5; Luc. i, 79; v, 17, 27; vii, 52; viii, 55; x, 15; xviii, 55; xx, 42; Joan. i, 8; xii, 15; Col. iii, 1; *συγκαθίσθαι*: Mc. xiv, 51; *καθίσθαι*: Luc. ii, 46; Joan. iii, 20; *καθίσεν*: Mc. ix, 55; x, 57, 40. xi, 2; Luc. xiv, 14; Thess. II, ii, 4.

AND-SITAN, 1) *reponere*, ἀναρρῆναι: Cor. I, x, 27; Skeir. VIII, b; 2) *morari*, *καμῶναι*: Gal. ii, 6.

U-SITAN, *labare-circum*, *περιεῖν*: Luc. i, 65; *bi-sitans*, part. pres. ut subst., *habitans circum*, *vicinus*, *περιούσιος*: Luc. i, 58; *περιχώρος*: Mc. i, 28; Luc. iv, 14; vii, 17.

GA-SIVAN, *sedere*, *καθίσθαι*: Mc. iv, 1; Joan. vi,

5; καθέζω : Me. xi, 7; Luc. iv, 20; v, 3; xiv, 28, 51; xvi, 6; Joan. vii, 14.

MISS-SATAN, capere, rapere, apprehendero, ἁρπάσσειν : Luc. v, 26; vii, 16; ἔλθω : Me. xvi, 8.

US-SATAN, surgere, ὑπερκαθίζω : Luc. vii, 17.

SITES, base, 1) sedes, cathedra, καθέδρα : Me. xi, 15; ἁρπάσσειν : Col. i, 16; 2) nidus, κατασκευασίς : Mth. vii, 20; Luc. iv, 58.

ANDAS-EIS, adject., ahomnabilis, detestabilis, execrabilis, βδελυκτός : Tit. i, 16.

ANDASET, neutr., βδελύγμα : Luc. xvi, 15.

SATJAN, conj. II, p. neie, τῶνάι : Me. iv, 21; Rom. xiv, 15; Thess. I, v, 9; ἐπιπέθωναι : Me. iv, 21; Luc. viii, 16; plantare, φυτέιν : Luc. xvii, 28; Cor. I, ix, 7; satihis visan, j. cere, νεῖσθαι : Thess. I, iii, 3 h. I; Tim. I, i, 9; ninja satihis, recenter plantatus, neophyta, νεόφυτος : Tim. I, iii, 6.

AND-SATJAN (?), resistere, Skeir. V, c.

AT-SATJAN, apponere, περιστάναι : Luc. ii, 22; Col. i, 22, 28.

AI-SATJAN, amovere, μεθιστάναι : Luc. xvi, 4; mulierem repudiare, ἀπολύειν : Mth. v, 52; Me. x, 2.

IN-SATJAN, obsidere, circumdare, περιπέθωναι : Me. xii, 1.

GA-SATJAN, 1) ponere, τῶνάι : Luc. vi, 48; viii, 16; xiv, 29; Cor. I, xi, 18; Tim. I, i, 12; ii, 7; Tim. II, i, 11; ἐπιπέθωναι : Luc. viii, 16; καθίεναι : Luc. v, 19; καθίεναι : Eph. i, 20; ιστάναι : Me. ix, 56; Luc. iv, 9; ix, 47; Neh. vii, 1; gasatihis visan, ποιῶ, νεῖσθαι : Philpp. i, 17; aftra gasatjan, iterum ponere, ἀποκαθιστάναι : Me. vii, 25; 2) imponere, ordinare, καθιστάναι : Tit. i, 5; Skeir. I, d; τάσσειν : Luc. vii, 8; Rom. xii, 1; Cor. I, xvi, 45, coll. Eph. i, 11; 3) nomen imponere, ἐπιπέθωναι : Me. iii, 16, 17.

MIHGA-SATJAN, componere, συγκαθίζω : Eph. ii, 6.

FAPRAGA-SATJAN (gasatjan faura), proponere, παρυστάναι : Rom. xiv, 10; Cor. II, iv, 14.

MIH-SATJAN, concollocare, μεθιστόνειν : Cor. I, xiii, 2.

US-SATJAN, 1) imponere, ἐπιπέθωναι : Luc. xix, 55; 2) plantare, φυτέιν : Me. xii, 1; Luc. xvii, 6; xx, 9; ἔξωνιστόναι : Me. xii, 19; συνιστόναι : Col. i, 17; 3) componere, Skeir. II, d; 4) ej. ere, ἐκβάλλω : Luc. x, 2 vnl. ad h. l.

SATJAN, fem., plantatio, creatio, origo, Epl. ii, 3 h. I.

AF-SATEINS, repudium, apostasia, ἀποστάσιον : Me. x, 4.

GA-SATEINS, con-stitutio, ordinatio, καταβολή : Eph. i, 4.

US-SATEINS, origo, principium, Eph. ii, 5 h. I. (?).

SIFAN (angl. sax. sifian; coll. Sibis), conj. II, he-tari, gaudere, ἀγαλλιάσσειν : Joan. viii, 56; ἐφρηνέσθαι : Rom. xv, 10; Gal. iv, 27.

SION, nom. propr. indecl., Σιών : Joan. xii, 15; Joan. ix, 55; xi, 26.

SKABAN (vet. norv. skafa, angl. sax. scafin, vet. sup. germ. skapan, angl. shawe, suec. skafva, dan. skave, rec. sup. germ. schaben; Gr. II, 9; Cf. VI, 435), conj. I, skof, skobun, skabans, tondere, κείρειν : Cor. I, xi, 6.

IN-SKABAN, id., ἔξωσαν : Cor. I, xi, 5.

SKAUCUS (vet. sax. scudo, angl. sax. scead, scadu, vet. sup. germ. skuto, angl. shade, batav. schaduw, rec. sup. germ. schutze, vet. norv. skuggi, succ. skuggje, dan. skygge; gr. σκιά, σκῆτος; Cf. VI, 425), misc., umbra, σκία : Me. iv, 52; Luc. i, 79; Col. ii, 17.

UFAR-SKADVJAN, conj. II, obumbrate, superobumbrare, ἐπισκιάζειν : Me. ix, 7; Luc. i, 55; ix, 54.

GV-SKADVJANS, fem., obumbratio, operimentum, σκίασμα : Tim. I, vi, 8.

SKAIPAN (vet. norv. skada, skedin, vet. sax. scutho, angl. sax. scedan, vet. sup. germ. skadon, vet. fr. skatha, scathia, angl. skath, suec. skuda, dan. skade, batav., rec. sup. germ. schaden; Gr. II, 11; Cf. VI, 421; Rehh. 1023), conj. I, skof, skofun, skafans, ledere, ὀδύειν : Col. iii, 25.

GA-SKAIPAN, id., Luc. x, 19; Cor. II, vi, 2; Gal. iv, 12; Philem. 18; βιάπτον : Luc. iv, 35.

SKABIS, neutr., injustitia, de ri-entum, ἀδικία : Cor. II, xii, 15.

SKAIPOLS, adject., noxius, ἀδικῶν : Col. iii, 25; βλάσφημῶς : Tim. I, vi, 9.

SKAIDAN (angl. sax. scedan, vet. sax. scethan, vet. sup. germ. skeidan, vet. fr. sketha, suec. s'ieda, dan. skede, batav., rec. sup. germ. scheiden; lat. sc' d'ere, scidi, gr. σκιδάν, σχίζω; Cf. VI, 428; Rehh. 1020), conj. I, skuisaid, skuisaidun, skaidans, dividere, separare, distrahere, διαζέειν : Mth. x, 55; χωρίζω : Me. x, 9; skaidan aik, sejungere se, χωρίζεσθαι : Cor. I, vii, 40; etiam sine sik : Cor. I, vii, 10, 15.

AF-SKAIDAN, id., ἀφορίζω : Luc. vi, 22; Gal. ii, 12; χωρίζω : Rom. viii, 55, 59; afskaidan sik, sejungere se, ἀφορίζεσθαι : Cor. II, vi, 17; διαχωρίζεσθαι : Luc. ix, 55.

GA-SKAIDAN, seppure, στέλλεσθαι : Thess. II, iii, 6.

DIS-SKAIDAN, separare, Skeir. VIII, a.

GA-SKAIDNAN, conj. III, sejung, χωρίζεσθαι : Cor. I, vii, 11.

GA-SKAIDEI, fem. 1) divisio; 2) distinctio, διαστολή : Rom. x, 12.

SKAL, vid. sub Skulan.

SKALKS (vet. norv. skalkr, vet. sax. scalc, angl. sax. scealc, vet. sup. germ. scalk, vet. fr. scalc, suec., dan. skalk, batav., rec. sup. germ. schalk; Dra. 502; Rehh. 1020), misc., servus, δούλος : Mth. viii, 9; x, 24, 25; Me. x, 44; xi, 2; xiv. 47; Luc. ii, 29; vii, 2, 5, 8, 10; xiv, 17, 21, 22, 25; xv, 22; xvii, 7, 9, 10; xix, 15, 15, 17, 20; xx, 10; Joao. xiii, 16; xv, 15, 20; xviii, 10, 18, 26; Cor. I, vii, 21, 22, 25; xii, 15; Cor. II, iv, 5; Gal. iv, 1, 7; Philpp. ii, 7; Col. iii, 11; iv, 12; Tim. I, vi, 1; Tim. II, ii, 24; Tit. i, 4; Philem. 16; ποιῶριον : Neh. v, 15; οἰκίτης : Rom. xiv, 4.

GA-SKALEI, neutr., conservus, σύνδουλος : Col. i, 7; iv, 7.

SKALKINON, conj. II, servire, δουλεύειν : Mth. vi, 24; Luc. xv, 29; xvi, 15; Joan. viii, 55; Rom. vi, 6, 25; ix, 12; xi, 11; xiv, 18, 18; Gal. iv, 8, 9, 25; v, 15; Tim. I, vi, 2; hinc in augum skalkinands, ἐν ἰσθαίροδουλείᾳ : Col. iii, 22; ἐδουλεύεσθαι : Gal. iv 5; λατρεύειν : Luc. i, 74; Philpp. iii, 5; Tim. II, i, 5; προσκαρτερεῖν : Rom. xii, 6; galiugam skalkinon's, εὐδωλοκράτης, vid. sub Liugam.

MIH-SKALKINON, comministrare, conservare, δουλεῖν σύν — Philpp. ii, 22.

SKALKINASSUS, misc., ministerium, servitium, δουλεία : Gal. v, 1; λατρεία : Rom. ix, 4; galiugugude skalkinassus, idololat'ia, εὐδωλοκρατία : Gal. v, 20; Eph. v, 5; Col. iii, 5.

SKALJA (vet. norv. skál, skol, angl. sax. scula, angl. shell, suec., dan. skul, batav. schaal, schalie, rec. sup. germ. schate; Gr. II, 54), fem., tegula, πέλαστος : Luc. v, 19.

SKAMAN (vet. norv. skam, skammast, skömm, vet. sax. scamian, angl. sax. scamian, vet. fr. skome, vet. sup. germ. schamen, angl. shawe, suec., dan. skam, batav. schuamen, rec. sup. germ. schümen; Gr. II, 50; Rehh. 1052), conj. II, erubescere; skamaun sik, se pudere, αἰσχύνεσθαι : Luc. xvi, 3; ἐπαισχύνεσθαι : Me. iii, 58; Lu. ix, 26; Tim. II, i, 8, 12, 16; ἔξαπορεύεσθαι : Cor. II, i, 8 h. I.

GA-SKAMAN SIK, id., ἐντρέπεσθαι : Thess. II, iii, 14.

SKAND (angl. sax. sceonde, vet. sup. germ. skanti, vet. fr. skönde, rec. sup. germ. schande; gr. σκάνδαλον; eol. Skaman; Gr. II, 11; Rehh. 105.), fem., impitudo, αἰσχρῶν : Philpp. iii, 19.

SKAUDA (Gr. III, 450).

SKAUDA-RAIP, vid. sub Raip.

SKAUNS (angl. sax. scere, vet. sax. sceni, vet. sup. germ. skoni, vet. fr. sk ne, skone, suec. skow, dan. skou, batav. schoon, rec. sup. germ. schoo;

Relth. 1026), *adject.*, 1) bene formatus, 2) pulcher, ὡραῖος : Rom. x, 15.

IKNA-SKAUNS, conformatus, σύμμορφος : Philpp. III, 21.

CUBA-SKAUNEI, fem., figura Dei, μορφή θεοῦ : Philpp. II, 6.

SKAURPJO (voc. græc.), fem., scorpio, σκορπίος : Luc. x, 19.

SKAURO, vid. sub Skirran.

SKAUTS (vet. norv. skaut, angl. sax. scout, vet. sup. germ. skosa, vet. fr. skat, angl. sheet, succ. sköte, dan. skød, batav. schoot, rec. sup. germ. schoss; Gr. II, 20; III, 406, 448; Relth. 1021), masc. (?), limbria, vestis, χράσπεδον : Mth. ix, 20; Mc. vi, 56; Luc. viii, 44.

* SKAPJAN (vet. norv., succ. skapa, vet. sax. scapan, angl. sax. scyppan, vet. sup. germ. skafun, vet. fr. skeppz, angl. shape, dan. skaffe, batav. scheppen, rec. sup. germ. schaffen; Gr. II, 9; Cf. VI, 442; Relth. 1026), conj. I, skop, skopun, skapan, creare.

CA-SKAPJAN, id., χτισεν : Mc. II, 27; III, 19; Eph. II, 10, 15; III, 9; IV, 24; Col. I, 16; III, 10; Tim. I, IV, 5.

CA SKAFTS, fem., 1) creatio, creatura, χτισις : Mc. x, 6; III, 19; Rom. viii, 39; Cor. II, v, 11; Gal. vi, 15; Col. I, 15, 23; καταβολή : Joan. xvii, 24; 2) creatura, χτίσμα : Tim. I, IV, 4.

UFAR SKAFIS, principium, initium, ἀπαρχή : Rom. xi, 16.

SKAFJIAN conj. II, creare, kaftjan sik, se parare, inire esse, μέλλειν : Joan. xii, 4.

SKARIOGES, vid. Iskariotes.

* SKARJAN, Tim. II, II, 26 h. I.

SKATTS (vet. norv. skattr, vet. sax. scat, angl. sax. scat, vet. sup. germ. skizz, vet. fr. skel, succ. skatt, dan. skat, batav. schat, rec. sup. germ. schutz; D. I. 545; Relth. 1028), masc., nummus argenteus, ἀργύριον : Mth. xxvii, 6; Luc. ix, 5; xix, 16; ἀνάργυρος : Mc. xii, 15; xiv, 5; Luc. vii, 41; xx, 2; Joan. vi, 7; xii, 5; mina, μνά : Luc. xix, 16, 18, 20, 24.

SKATTJA, masc., nummularius, κολλυθητής : Mc. xi, 15; atlagjan silubr du skattjam (ἐπί τράπεζαν) : Luc. xix, 25.

* SKAVJAN (vet. norv. skada, angl. sax. scawan, vet. sax. scawon, vet. fr. skawia, vet. sup. germ. scauwon, succ. skáda, dan. skue, batav. schouwen, rec. sup. germ. schauen; Relth. 1021), conj. II, spectare.

US-SKAVJAN, pass. vet. usskavjon sis, respici, ἀνασφην : Tim. II, II, 26; ἐκσφην : Cor. I, xv, 54.

US-SKAVS, *adject.*, prudens, circumspectus; usskaw, vísan, νήφειν : Thess. I, v, 8 h. I.

UN-SKAVS, vid. ad Thess. I, v, 8.

SKAFTS, vid. sub Skapjan.

SKEIMA (vet. norv. skima, angl. sax. scinian, vet. sax. scimo, vet. sup. germ. skimen, rec. sup. germ. schimmer; Gr. II, 45; III, 591), masc. (?), lumen, lux, φαῖς : Joan. xviii, 5.

SKEINAN (vet. norv., vet. fr. skina, vet. sax., angl. sax. scinan, vet. sup. germ. skinan, angl. skine, succ. sken, skyna, dan. skinn, batav. schynen, rec. sup. germ. scheinen; Gr. II, 12; Relth. 1041), conj. I, skain, skinn, ski-ans, videri, splendere, λάμπειν : Luc. xvii, 24; Cor. II, IV, 6; ἐξασπράττειν : Luc. ix, 2.

FI-SKEINAN, circum fulgere, περιλάμπειν : Luc. II, 9.

SKEIRS (vet. norv. skirr, skira, vet. sax. scerian, angl. sax. scir, vet. fr. skira, angl. sheer, succ. skar, dan. skjar, rec. sup. germ. schier; Gr. II, 45; Relth. 1052), *adject.*, clarus, evidens, Skeir. IV, b; V, a.

CA-SKEIRJAN, explicare, interpretari, ἐρμηνεύειν : Joan. ix, 7; μεθερμηνεύειν : Mc. v, 41; xv, 22, 54; Skeir. II, c.

SKEIRINS (Skereus Cor. I, xiv, 26), fem., interpretatio, ἐρμηνεία : Cor. I, xii, 10; xv, 26.

SKEVIAN (angl. skift?), conj. II, iter facere, ἄγειν : Mc. II, 25.

SKILDUS (vet. norv. skiöldr, angl. sax. scyld, vet. sax. scild, vet. sup. germ. skilt, vet. fr. skeld, angl. shield, succ. skö'd, dan. skjold, batav., rec. sup. germ. schild; Gr. III, 445; Relth. 1022), masc., scutum, θυρῶς : Eph. vi, 16.

SKULLIGGS (vet. norv. skiligr, vet. sax., angl. sax. scilling, angl. shilling, vet. fr., succ. dan. skilling, batav. schelling, rec. sup. germ. schilling; Relth. 1051), masc., denarius, docum. neap.

* SKILJA (vet. norv. skilia, angl. sax. scyl n, succ. skilja, dan. skille; Gr. II, 54), masc., carm. lex; þatei at skiljam (ἐν μακίλλω) frabugjódu : Cor. I, x, 25.

* SKIUBAN (vet. norv. skufa, angl. sax. scufin, vet. fr. skufa, vet. sup. germ. skuban, angl. skove, succ. skuffa, dan. skuffe, batav. schuven, rec. sup. germ. schieben; Gr. II, 48; Cf. VI, 409; Relth. 1055), conj. I, skauf, skubun, skubans, mittere.

AF-SKIUEAN, amovere, v. dat., ἀποθεῖσθαι : Rom. xi, 1; Tim. I, I, 19.

* SKIURAN (vet. norv. skiarr, skur, angl. sax., vet. sax. scur, vet. sup. germ. skura, skur, vet. fr. skur, schur, angl. scour, shower, succ. skura, skur, dan. skure, batav. schuren, scheure, rec. sup. germ. schener, schauer; Gr. II, 48; III, 588, 417; Relth. 1053), conj. I, skurr, skurun, skurans, vehementer commoveri.

VISÐI-SKAURO, fem., ventilabrum, πύλον : Luc. III, 17.

SKURA, fem., iremitus; skura vindis, turbo, λαίλαψ : Mc. iv, 57; Luc. viii, 25.

SKIP (vet. norv., vet. fr. skip, angl. sax., vet. sax., scip, vet. sup. germ. skif, angl. ship, succ. skepp, dan. skib, batav. schip, rec. sup. germ. schiff; gr. σκάρα; Gr. III, 455; Cf. VI, 455; Relth. 1051), neutr., navis, πλοῖον : M. h. viii, 25, 24; Mc. I, 19, 20; iv, 1, 36, 37; v, 2, 18, 21; vi, 54; Luc. v, 2, 5, 7, 11; viii, 37; Joan. vi, 17, 19, 21, 24; πλοῖάριον : Mc. III, 9; Joan. vi, 22, 23; usfarþon gaitanjan us skipa, nautregium pati, ναυαγέειν : Cor. II, xi, 25.

SKUGGVA (coll. Skavjan; coll. vet. sup. germ. scutar; Cf. VI, 405, 420), masc., speculum, ἑσπετρον : Cor. I, xiii, 12.

SKULAN (vet. norv. skula, angl. sax. sculon, vet. sax. sculan, vet. sup. germ. skolan, vet. fr. skina, skelle, skuld, angl. shall, succ. skola, d. m. skulle, batav. zullen, rec. sup. germ. solten, schuld; Gr. II, 28; Cf. VI, 461; Relth. 1022, 1050), conj. anom., praes. skat, skidun, praet. skulda, part. skulds, 1) debere, debitore esse, ὀφείδειν : Luc. vii, 41; xvi, 5, 7; 2) oportere, ὀφείδειν : Luc. xviii, 10; Joan. xiii, 14; xix, 7; Cor. I, v, 10; xv, 2; Cor. II, xii, 14; Eph. v, 28; Thess. II, I, 5; δεῖν : Mc. viii, 51; ix, 11; Luc. II, 49; iv, 43; ix, 22; xvii, 25; xviii, 4; xix, 5; Joan. iii, 30; ix, 4; x, 10; Rom. xii, 5; Cor. I, xv, 25; Cor. II, II, 5; Eph. vi, 20; Col. iv, 4, 6; Tim. I, III, 2, 7; Tim. II, II, 6, 24; Tit. I, 11; Skeir. I, d; V, c; 3) futurum esse (ad designandum futurum), Luc. I, 66; μέλλειν : Mth. xi, 14; Luc. iv, 51; Joan. vii, 55, 56, 59; xii, 53; Tim. II, iv, 1; ἔχειν : Luc. vii, 40; Joan. viii, 26; xvi, 12.

SKULDS, part., debitus; skulds vísun, 1) debitum esse, oportere, in sensu passivo (hoc est, verbo sequente passivam significationem habente), δεῖν : Luc. xv, 32; Joan. xii, 54; Cor. II, v, 10; xi, 50; Thess. II, III, 7; Tim. I, III, 15; v, 15; Tit. I, 11 (Mc. viii, 51); ὀφείδειν : Cor. II, xii, 14; 2) permissum esse, debere, ἐξέπειν : Mth. xxvii, 6; Mc. II, 24; III, 4; vi, 18; x, 2; xii, 14; Luc. vi, 2, 4; xv, 22; Joan. xviii, 51; Cor. II, xii, 4; Skeir. VI, d; 3) futurum esse (ad designandum futurum pass.), μέλλειν : Luc. ix, 44; xix, 11.

SKULDO, neutr., debitum, ὀφείδω : Rom. xiii, 7.

SKULA, masc., debitor, ὀφειλέτης : Mth. vi, 12; Gal. v, III; ἐνοχός : Mth. v, 22; xvii, 6; Mc. II, 29; xiv, 64; Cor. I, xi, 7; skula vísan, debere, debitorens

esse, c. arcus., ἰριεῖται : Rom. xiii, 8; Philen. 18; προσορθεῖν : Philen. 19; δῆν : Cor. I, xv, 57; βαῖει *skulans sijama* (omnes delitiores sumus), τὰ ὀσείδηματᾶ ἡμῶν : Mth. vi, 12; *duligs skulu*, debitor, χρωμαρῶντες : Luc. vii, 41.

FAHU-SKULA, debitor, χρωμαρῶντες : Luc. xvi, 5.

* **SKULDRS** (cof. I. Gr. II, 352), masc. (?)

SPAT-SKULDRS, spiritum, πτόσμα : Joan. ix, 6.

SKURA, vid. sub *Skurran*.

SKUTTS (vet. sup. germ. *skuft*, rec. sup. germ. *schopf*; Gr. III, 403; DR. 285; Gl. VI, 451), masc. vel *skuft* neutr., capilli, τρίχες : Luc. vii, 58, 44; Joan. xi, 2, 3.

* **SKRITAN** (angl. sax. *scradian*, vet. sax. *scritan*, vet. fr. *skreda*, angl. *shred*, suec. *skräta*, dan. *skräder*, rec. sup. germ. *schroten*; Reith. 1055), coj. I, *skrat*, *skritum*, *skritens*, scindere, li edere.

DIS SKRITAN, id., διαρρηγνύειν : Mc. xiv, 65.

DIS-SKRITAN, conj. III, scindi, σχιζεσθαι : Mth. xvii, 51.

SKYHHS, nom. plur. masc., Σκῆθης : Col. iii, 11.

SKOHS (vet. norv. *skoi*, angl. sax. *seco*, vet. sax. *scob*, vet. sup. germ. *scuoh*, angl. *shoe*, vet. fr., suec., dan. *sko*, batav. *schoe*, rec. sup. germ. *schuh*; Gr. III, 450; Gl. VI, 418; Reith. 1052), masc. vel *keh* neutr., calcamentum, ὑπόδημα : Mth. iii, 11; Mc. I, 7; Luc. iii, 16.

GA-SKON, neut. (?), calcamentum, ὑπόδημα : Luc. x, 4; xv, 22.

GA-SKOUS, adject., caecatus, ὑποδεδειμένος : Mc. vi, 9; Eph. vi, 15.

SKUHSL (angl. sax. *scucca*, vet. sup. germ. *sciuhar*, suec. *sky*, dan. *skye*, rec. sup. germ. *scheuen*, *scheusal*; DM. 274, 561; Gl. VI, 417), neutr., spiritus malus, dræmon, δαίμων : Mth. viii, 31; δαίμονιον : Luc. viii, 27 h. I.; Cor. I, x, 20, 21.

SLAUIAN (vet. norv. *slá*, angl. sax. *sléau*, vet. sax., vet. sup. germ. *slahan*, vet. fr. *sla*, angl. *slay*, suec. *slå*, dan. *slaae*, batav. *slæu*, rec. sup. germ. *schlagen*; Gr. II, 12; DR. 625; Reith. 1055a), conj. I, *stoh*, *stohun*, *stahans*, verberare, τύπτειν : Mth. xv, 19; Luc. xviii, 15; Cor. I, viii, 12; πατιέν : Mth. xxvi, 68; Mc. xiv, 47; Joan. xviii, 10; δέρειν : Joan. xviii, 23; Cor. II, xi, 20; *lofan* *slahan*, vid. sub *Lofa*.

AF-SLAHAN, 1) percutere, cadere, ἀραιεῖν : Mc. xiv, 47; 2) occidere, ἀποκτείνειν : Mc. xii, 5; Luc. xx, 14; Eph. ii, 16.

SLANS, masc. (plur. *slakeis*), 1) plaga, ictus, vulnus, πληγή : Cor. II, vi, 5; xi, 2; *slaks lofa*, vid. sub *Lofa*; 2) plaga, morbus, μᾶστις : Mc. v, 29, 54; Luc. vii, 21.

SLA-HALS, vid. sub *Hals*.

SLAHTS, fem., caedes, σφαγή : Rom. viii, 56.

SLAHTS (vet. norv. *slattu*, vet. fr. *slucht*, angl. *slight*, suec. *slåt*, dan. *slæt*, batav. *slicht*, *slicht*, rec. sup. germ. *schlecht*, *schlicht*; Reith. 1057), adject., planus, ἕτος : Luc. iii, 5.

SLAHTS, vid. sub *Slahan*.

SLAUPJAN, vid. sub *Slupjan*.

SLAUPJAN, vid. sub *Slupjan*.

SLAVAN (angl. sax. *slavan*), conj. II, quietum esse, obmutescere, σιωπᾶν : Mc. ix, 51; Luc. xiv, 40; *slavands*, part., quietus, ἥρεμος : Tim. I, ii, 2.

ANA-SLAVAN, quietum e se, παύσθαι : Luc. viii, 24.

GA-SLAVAN, tacere, σιωπᾶν : Mc. iv, 59.

SLIÞA (vet. sax. *slithi*; Sch. *Gloss. Hel.* 99), fem., damnum, pæna, ζημία : Philp. iii, 7, 8.

SLIÞS (plur. *Slidjan*), adject., damnosus, periculosus, σκυς, χαλεπός : Mth. viii, 28; Tim. II, iii, 1.

SLIÞEI, fem., periculum, κινδυνός : Rom. viii, 55.

GA-SLIÞIAN, conj. II, ledere, ἐμαρύν : Mc. viii, 56; Luc. ix, 27; Cor. II, vii, 9; Philp. iii, 8.

SLEPAN (vet. sax., angl. sax. *slapan*, vet. fr. *slépa*, angl. *sleep*, batav. *slæpan*, rec. sup. germ. *schlafen*; coll. vet. norv. *sofa*, suec. *sofna*, dan. *sore*, vet. sax. *soefian*; lat. *sovere*, *sonnium*, gr. ὕπνος; Bopp 81; Reith. 1057), conj. I, *slisep* (*slislep*) Joan. xi, 11;

slislep Luc. viii, 25), *slislepun* (*slislepun*) Cor. I, xv, 6), *slupans*, dormire, καθύπνειν : Mth. viii, 24; ix, 24; Mc. ix, 27, 58; v. 59; Thess. I, v, 6, 7, 10; κειρομῆσαι : Joan. xi, 12.

ANA-SLEPAN, obdormire, ἀρπνοῦν : Luc. viii, 25; κειρομῆσαι : Th. ss. I, iv, 15; xiv, 14.

GA-SLEPAN, id., κοιμῆσαι : Joan. xi, 11; Cor. I, xi, 50; xv, 6, 18, 20.

SLEPS, masc., somnus, ὕπνος : Luc. ix, 52; Rom. xiii, 11; κοιμῆσαι τοῦ ὕπνου : Joan. xi, 15.

* **SLINDAN** (vet. sup. germ. *stintan*, batav. *slinden*, rec. sup. germ. *schlingen*, *schland*; Gr. II, 35), conj. I, *sland*, *slundun*, *slundans*, torrere.

FRA-SLINDAN, absolvere, καταπίναι : Cor. II, v, 4.

* **SLIUPAN** (angl. sax. *slidan*, angl. *slide*, rec. sup. germ. *schleudern*), conj. I, *slaup*, *slupun*, *slupans*, lubricum esse.

AF-SLAUÞIAN, conj. II, terrere, metum incutere; in passivo, terreri, ἐξαπορῆσαι : Cor. II, iv, 8; i. terretri, anxium esse, ἀπορῆσαι : Ga. iv, 20.

AF-SLAUÞIAN, conj. III, exterreri, stupesceri, θαμβεῖσθαι : Mc. I, 27; x, 24; ml. nt sub t., θαμβός : Luc. iv, 56.

SLIUPAN (vet. norv. *slippa*, angl. sax. *slipan*, vet. sax. *slopian*, vet. sup. germ. *slifjan*, angl. *slip*, suec. *slippa*, dan. *slippe*, rec. sup. germ. *schlafen*; Gr. II, 18), conj. I, *sluap*, *s upun*, *slupans*, ir epere, ἐνδύναι : Tim. II, iii, 6.

UF-SLIUPAN, erepere, ὀπισθῆδεν ἐαυτῶν : Gal. ii, 12; part. pras. *uf-sliupands*, παρῆκτος : Gal. ii, 4.

INNUF-SLIUPAN, i. p. p. e, παρεῖρησθαι : Gal. ii, 4.

AF-SLAUÞIAN, conj. II, exuere; *ufslaupjan* si; in media significatione, ἀπεκδύεσθαι : Col. iii, 9.

SMALLIÞR (vet. norv. *smiðr*, angl. sax. *smere*, *smirian*, vet. sax. *smet*, vet. sup. germ. *smero*, vet. fr. *smere*, angl. *smear*, suec., dan. *smør*, batav. *smeer*, rec. sup. germ. *schmier*, *schmieren*; Gr. II, 57; III, 405; Reith. 105b), neutr., pinguis, πύσης; Rom. xi, 17.

SMARKA (Gr. III, 576), masc., ficus, σῦκον : Mth. vi, 16; Mc. xi, 15; Luc. vi, 44.

SMARKA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

SMALS (vet. norv. *smår*, angl. sax. *mael*, vet. sax., vet. sup. germ., suec., dan., batav. *smal*, angl. *small*, rec. sup. germ. *schmal*; Gr. III, 611), adject., parvus, superl. *smalists*, parvulus, minimus, ἄνευκτος : Cor. I, xv, 9.

SMARNA (coll. *Smairþr*; Gr. II, 57), fem., quinquilia, σπυδαῖον : Philp. iii, 8.

* **SMEITAN** (vet. norv. *smitta*, angl. sax. *smitan*, vet. sup. germ. *smeytan*, vet. fr. *smitta*, angl. *smeth*, *smat*, *smutch*, suec. *smeta*, dan. *smitte*, bat. v. *smelten*, rec. sup. germ. *schmeissen*; Gr. II, 14; Reith. 1058), conj. I, *smait*, *smitun*, *smitans*, unge. e.

BI-SMEITAN, i. ungerere, ἐπιμαρύν : Joan. ix, 11.

GA-SMEITAN, id., Joan. ix, 6.

* **SMIÞV** (vet. norv. *smidr*, vet. sup. germ. *smid*, angl. sax. *smið*, vet. fr. *smeth*, angl. *smith*, dan., suec. *smed*, batav. *smid*, rec. sup. germ. *schmid*; Gr. II, 46; Reith. 1057), masc., labor.

AIZA-SMIÞA, terra ius faber, χαλκός : Tim. I, iv, 14.

GA-SM ÞON, conj. II, preparare, καταργᾶσθαι : Cor. II, vii, 10.

SMYRN (gr. σμύρνον), neutr., myrica; *miþ smyrna*, ἐσμυρνασμός : Mc. xv, 25.

SNAGA (Gr. III, 416), masc., vestis, pallium, ἱματίον : Mth. ix, 16; Luc. v, 56.

SNAYS (vet. norv. *smiær*, vet. sax., vet. sup. germ. *sneo*, angl. sax. *snaw*, angl. *snow*, suec. *snå*, dan. *sne*, batav. *sneuw*, rec. sup. germ. *schnee*; gr. v. ψ; lat. *nie*, *nivus*; Gr. II, 45; III, 558), masc., nix, χιόν Mc. iv, 5.

SNAU, vid. sub *Sniuv*.

* **SNARÞJAN** (vet. sup. germ. *snirfan*, batav. *snepen*, rec. sup. germ. *schneipen*), conj. II, adedere.

AF-SNARÞAN, id., ὀργαζέειν : Col. ii, 21.

SNEIÞAN (vet. norv. *smelda*, vet. sax., angl. sax.

snidan, vet. sup. germ. *snidan*, vet. fr. *snitha*, sn'a. succ. *suida*, dan. *snite*, batav. *sniden*, rec. sup. germ. *schneiden*; Gr. II, 15; Rechth. 1059), conj. I, *snaih*, *snihun*, *snihans*, 1) cadere; 2) metere, *θερί-ζεν*: Mth. vi, 26; Luc. xix, 21; Cor. II, ix, 6; Gal. vi, 7, 8, 9.

UF-SNEIDAN, immolare, dissecare, *θύειν*: Luc. xv, 27, 28; Joan. x, 10; Cor. I, v, 7.

SNIUMJAN (coll. *Suivan*), conj. II, festinare, *σπεύ-δεν*: Luc. II, 16; xix, 5, 6; *σπουδάζειν*: Thess. I, II, 17; Tim. II, iv, 9.

GA-SNIUMIAN, contendere, *εθίζειν*: Cor. II, x, 14. SNIUMSND, adverb. dil. g. niter, *μετά σπουδῆς*: Mc. vi, 25; Luc. I, 59; compar. *sniumandos*, diligentius, *σπουδαιότερος*: Philipp. II, 28.

SNIVAN (vet. norv. *snia*, vet. sax. *sniumo*, angl. sax. *snude*, *sneome*, conj. I, *snau*, *snævun* (*snivun*) Mc. vi, 55), *snivans*, 1) ire, adire, *ὕπαιγεν*: Joan. xv, 16; Cor. I, ix, 25; 2) contendere, *εθίζειν*: Thess. I, II, 16.

BIAT-SNIVAN, applicare, *προσρομίζεσθαι*: Mc. vi, 55. FAURI-SNIVAN (*bisnivan* *faur*), præire, anteire, præcedere, prævenire, *προάγειν*: Tim. I, v, 21; *εθα-ζεν*: Thess. I, IV, 15.

GA-SNIVAN, prævenire (in interpretatione *pervenire* in *prævenire* mutandum), *εθαζεν*: Rom. ix, 31; Philipp. II, 16.

FAUR-SNIVAN, præire, prævenire, *προαμβάνειν*: M. XIV, 8; Cor. I, xi, 21; *faura* *faursnivun*, id., *προάγειν*: Tim. I, I, 18.

SNI TRS (vet. norv. *snotr*, angl. sax. *snoter*; Gr. II, 49), adject., prudens, sapiens, *σοφός*: Luc. x, 21; Cor. I, I, 19.

SNOTREI, fem., prudentia, sapientia, *σοφία*: Cor. I, I, 17, 19.

SNORIO (vet. norv. *snara*, vet. sup. germ. *snior*, *snaraha*, angl. *snave*, succ. *snöre*, dan. *snar*, rec. sup. germ. *schnure*; Gr. II, 42), fem., 1) funiculus, lora-mentum; 2) laqueus, *σφαγήνη*: Cor. II, xi, 55.

SUQNS, masc., stomachus, *στάχυος*: Tim. I, v, 25 h. I.

*SUQON (coll. *Sapon*), conj. II, condire.

GA-SUQON, id., *ἀρτυέν*: Col. IV, 6.

SUFJAN (*Sufjon*; angl. *soothe*), conj. II, delectare, blandiri, *καθαίρειν*: Tim. II, iv, 5 h. I.

SULJA (vet. s. p. germ. *sola*, angl. *sole*, succ. *sola*, dan. *saale*, rec. sup. germ. *sohle*; lat. *solea*; Gr. III, 405; Gl. VI, 185), fem., sandalium, *σανδα-λιόν*: Mc. vi, 9.

GA-SULJAN, conj. II, fundamentum ja. ere, fundare, *θεμελιούν*: Mth. vii, 25; Luc. vi, 48; Eph. II, I, I.

SUMS (vet. norv. *sumr*, angl. sax., vet. sup. germ., vet. sax., vet. fr. *sum*, angl. *some*, succ. *sombiga*, dan. *some*; Gr. II, 55; III, 4; Gl. VI, 44; Rechth. 1155), adject., 1) aliquis, quidam, *τις*: Mth. ix, 5; xxvii, 47; Mc. II, 6; v, 25; vi, 2; viii, 5; ix, 1, 58; xi, 5, 8; xii, 15; xiv, 45, 47, 51, 57, 65; xv, 21, 55; Luc. vi, 9; vii, 2, 56, 41; viii, 27, 46, 49; ix, 7, 19, 27, 49, 57; x, 25; xiv, 15, 16; xv, 8, 11; xvi, 1, 19, 20; xvii, 12; xviii, 2, 9, 18, 55; Joan. vi, 64; vii, 12, 25, 44; ix, 16, 49; xi, 1, 57; xii, 21; Rom. xi, 14, 17; Cor. I, ix, 22; xv, 6, 12, 51, 55; subscr.; Cor. II, II, 1; x, 2; Gal. I, 7; II, 12; Thess. II, III, 11; Tim. I, I, 3, 6, 19; IV, 1; v, 24; vi, 10; Tim. II, II, 18, 20; Tit. I, 12; Skeir. III, a; eis: Mc. xiv, 45; Luc. (ix, 8) xv, 15, 26; xv, 1; *bi sumata*, de quodam, *ἀπὸ μέρους*: Rom. xi, 25 h. I.; Cor. II, I, 14; II, 5; 2) in sententiis distributivis (*sæpe cum enclitico uh, quod d. viii.*) a) remanentia: *sums* — *sumsuh*, alter — alter, *ὁ μὲν — ὁ δέ*, *εἰ μὲν — εἰ δέ*: Mc. xii, 5; Rom. ix, 21 (xiv, 5); Cor. I, vii, 7; vi, 21; Cor. II, II, 16; Philipp. I, 16 h. I.; Tim. II, II, 20; Skeir. VI, d; *sums* — *sumsuh* — *sumsuh* — *sumsuh*, *ὁ μὲν — ὁ δέ — ὁ δέ* — *ὁ δέ*: Eph. iv, 11; *ἄλλος — ἄλλος*: Joan. ix, 9 (Cor. I, III, 10); *τις — ἄλλος*: Joan. ix, 16; Skeir. VI, d; *τις — τις*: Philipp. I, 15; Luc. ix, 7, 8; b) cum alio distributivo vocabulo *anþar* — *sams*,

ἄλλος — ἄλλος: Mc. VIII, 2; Luc. ix, 19; *sumsuh* — *anþar*, *ὁ μὲν — ἄλλος*: Joan. vii, 12; *sum* — *anþar* — *sum*, *ὁ μὲν — ἄλλο δέ — ἄλλο*: Mc. iv, 4, 5, 7; *sam* — *anþar* — *sum* — *anþar*, *ὁ μὲν — ἕτερον — ἕτερον*: Luc. viii, 5, 6, 7; *managni* — *sumaih*, *πολλοὶ — ἄλλοι*: Joan. x, 20, 21; *πολλοὶ — τινίς*: Joan. xi, 46; *managai* — *sumaih* — *sumaih*, *πολλοὶ — ἄλλοι — ἄλλοι*: Joan. vii, 40, 41; *sa frum sta* — *anþar* — *sams*, *ὁ πρῶτος — ἕτερος — ἕτερος*: Luc. xiv, 20; *ὁ πρῶτος — δεύτερος — ἕτερος*: Luc. xix, 16, 18, 20; c) et vocabulo distributivo in priori sententiæ membro deficiente: —, *ἄλλοι*: Joan. xii, 29; —, *οἱ δέ*: Mth. xxvi, 67; —, *οἱ πολλοὶ*: Cor. II, II, 17; vel in posteriori: *ὅς μὲν*, —, Rom. iv, 2.

SUMAN, adverb., quomdam, olim, *ποτέ*: R. III, xi, 30; Gal. I, 23; Eph. II, 5; v, 8; *sumun* — *sumaiun* (*sumanuh*), modo — modo, tum — tum, *ἐκ μέρους — ἐκ μέρους*: Cor. I, xiii, 9; *sumun* — *suman* — *suman*: Skeir. VI, c.

SUNDRO (vet. norv. *sundra*, angl. sax. *syndrian*, vet. sax. *suidar*, vet. sup. germ. *suntar*, vet. fr., angl. *sunder*, succ. *söndra*, dan. *sönder*, *söndre*, batav. *zonder*, rec. sup. germ. *souder*, *soundern*; Gr. VI, 48; Rechth. 1056), adverb., sensum, peculiariter, *καταμόνος*: Mc. iv, 10; Luc. ix, 18; *κατ' ἰδίαν*: Mc. iv, 54; vii, 55; ix, 2, 28; Luc. ix, 10; x, 25; Gal. II, 2; *ἰδία*: Cor. I, xii, 11.

*SUNIS (vet. norv. *sunur*, angl. sax. *soð*, vet. sax. *soth*, vet. fr. *soue*, vet. sup. germ. *sunnis*, *sona*, angl. *sooth*, succ. *sunn*, dan. *sund*, rec. sup. germ. *sunne*, *versöhnen*; Gr. VI, 241; Rechth. 1040; coll. 1006), adject., verus.

SUNJA, adverb., vere, *ἀληθῶς*: Luc. ix, 27; Joan. xvii, 3 vid. ad h. I.

SUNJABA, adverb., id., Thess. I, II, 15.

SUNJA, fem., veritas, *ἀλήθεια*: Mc. vi, 55; xii, 41, 52; Luc. iv, 25; xv, 21; Joan. viii, 52; x, 41; xiv, 6, 17; xv, 26; xvi, 7, 13; xvii, 17; xviii, 57, 58; Rom. ix, 1; xv, 8; Cor. I, v, 8; xii, 6; Cor. II, iv, 2; vi, 7; vii, 14; xi, 10; xii, 6; xiii, 8; Gal. II, 5, 14; III, 1, 7; Eph. I, 13; iv, 21, 24, 25; v, 9; vi, 14; Philipp. I, 18; Col. I, 6; Tim. I, II, 4, 7; III, 15; iv, 5; vi, 5; Tim. II, II, 15, 18, 25; III, 7, 8; iv, 1; Skeir. I, h, d; VIII, e; *ἀληθῆς*: Joan. xiii, 14, 17; x, 41; *ἀληθῆς*: Luc. I, 75; *sunja gateihau*, veritatem dicere, veridicuisse, *ἀπεθεύειν*: Gal. iv, 16; *sunja tanjan*, id., Eph. iv, 15; *bi sunjai*, in veritate, vere, *ἀληθῶς*: Mth. xxvi, 73; xxvii, 54; Mc. xiv, 70; xv, 59; Joan. vi, 14, 55; vii, 26, 40; viii, 51; xvii, 8; *ἀληθῆς*: Tim. I, vi, 7; *ἔντως*: Mc. xi, 52; Cor. I, xiv, 25; Tim. I, v, 5, 5, 16.

SUNJAI-FRIFAS, vid. sub *frifera*.

SUNJEINS, adject., verus, *ἀληθῆς*: Mc. vii, 14; Joan. vii, 18; viii, 15, 16, 26; Cor. II, vi, 8; Philipp. iv, 8; Tit. I, 15; Neh. vii, 2; *ἀληθινός*: Luc. xvi, 11; Joan. vi, 52; vii, 28; xv, 1; Skeir. VI, b; *ἀγαθός*: Joan. vii, 12.

SUNJON, conj. II, defendere; *sunjon sik*, se defendere, justificare, *ἀπολογισθαι*: Cor. II, xii, 19.

GA-SUNJON, justificare, *δικαιούν*: Luc. vii, 55.

SUNJONS, fem., justificatio, *ἀπολογία*: Cor. II, vii, 11; Philipp. I, 17; Tim. II, iv, 15.

SUNNA (vet. norv., vet. sup. germ. *sunna*, vet. sax. *sunna*, *sunno*, angl. sax. *sunne*, vet. fr. *sunne*, *sonna*, angl. *sun*, batav. *zon*, rec. sup. germ. *sonne*, Gr. III, 549; Gl. VI, 240; Rechth. 1056), masc., sol, *ἡλιος*: Mc. iv, 6; xvi, 2.

SUNNO, fem., id., Mth. v, 45; Luc. iv, 40; Eph. iv, 26; Neh. vii, 5.

SUNUS (vet. norv. *sour*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., vet. fr. *sunu*, angl., succ. *son*, dan. *son*, batav. *soon*, rec. sup. germ. *sohn*, Gr. III, 520. Gl. VI, 9. Rechth. 1056), masc., filius, *υἱός*: Mth. v, 15; viii, 12, 20, 29; ix, 15; x, 57; xxvii, 9; Mc. I, I, 11; II, 19, 28; III, 11, 17; vi, 5; viii, 51; ix, 7, 9, 12, 17, 51; x, 55, 55, 46; xii, 6, 55; xiii, 26; xiv, 41, 61, 62; Luc. I,

15, 16, 31, 32, 33, 36, 37; n. 7; m. 2, 22, 25, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, iv, 3, 9, 22, 41; v. 10, 24; vi, 5, 22, 33; vii, 12, 54; viii, 28; ix, 20, 22, 26, 35, 38; x, 6; xi, 11, 15, 24; xvi, 8; xvii, 22, 24, xviii, 8, 31, 34, 39; xix, 9, 10; xv, 13, 34, 36, 41, 44; Joan. v, 22, 25; vi, 27, 57, 62; viii, 28; ix, 59; x, 56; xi, 4, 27; xii, 25, 34; xiii, 31, Rom. viii, 5; ix, 9, 26, 27; Cor. I, xv, 28; Col. B, iii, 7, 15; vi, 18; Gal. ii, 24; iv, 4; vi, 22, 50; Eph. i, 6; n. 2; iii, 5; iv, 13; v, 6; Col. i, 13; iii, 6; Thess. I, v, 5; Esdr. ii, 9, 10, 11, 12, 15, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42; Act. vi, 18; Skeir. III, c; IV, d; V, a, c; VI, b; *sunve quileds*, vid. sub *Deds*; *sunibe sibja*, vid. sub *Sibis*.

SUNS (angl. sax. *sona*, angl. *soon*, rec. sup. germ. *schon*; Gr. III, 89, 590), advverb. 1) brevi, mox, celeris: Mth. viii, 5; xxvi, 74; xxvii, 48; Mc. i, 13 (12), 18, 20, 21, 22, 25, 30, 31, 42, 45; n. 2, 8, 12; iv, 5, 15, 16, 17, 20; v, 2, 15, 42; vi, 27; Luc. v, 15, 39; vi, 49; viii, 33; xvii, 7; Joan. xiii, 39; xviii, 27; *solws*: Mc. i, 12, 28; Joan. xiii, 32; *ξαστῆς*: Philpp. ii, 25; *παρὰ ρήμα*: Luc. i, 64; viii, 44, 47, 55; xviii, 45; xix, 11; *ἀπὸ μῆς*: Luc. xiv, 18; *ἐν ἀτόμῳ*: Cor. I, xv, 51; *ἐράπηξ*: Cor. I, xv, 6; 2) simul, *μα*: Thess. I, iv, 17.

SUNS-Ū, conjunct. simul atque, cum, *ōs*: Luc. i, 41; xix, 41; Joan. xi, 20, 29, 32, 35.

Ū SUNJANE, advverb. prope, *εγγύς*: Mc. i, 38 b 1; *κῆλω*: Mc. iii, 34; vi, 5; Luc. ix, 12; Neh. v, 17; vi, 16; *beta bisunjane land*, circiter jacens locus, *περίχωρος*: Luc. iv, 37.

SUPON (vet. sup. germ. *sosan*; lat. *sapere*; coll. *Sugon*; Cf. VI, 172), conj. II, eadere, *ἀπύτων*: Mc. ix, 50.

GA-SUPOV, id., Luc. xiv, 54.

SUSANNA, nom. propr. fem., *Σουσάννα*: Luc. viii, 5.

SUTIS (vet. norv. *sætr*, angl. sax. vet. fr. *swet*, vet. sax. *swoti*, vet. sup. germ. *sozi*, angl. *street*, succ. *sôt*, dan. *s d*, batav. *zoet*, rec. sup. germ. *su s*; gr. *σοῖς*; Cf. VI, 341; Reith. I, 61), adject., comp. *suliza*, 1) dulcis; 2) mitis, patiens, *ἀνεκτος*: Mth. xi, 24; Mc. vi, 11; Luc. x, 12, 14; *σπόχλιος*: Tim. I, ii, 2, *ἐπακαῖς*: Tim. I, iii, 3.

UN-SUTI, neutr., irrequies, turba, *ἀναταραχῆς*: Cor. II, vi, 5.

SPAL..., vid. sub *Speivan*.

SPAKULATUR (voc. lat.), masc., speculator, *σπεουλάτωρ*: Mc. vi, 27.

SPAURBS (*Sprauds* Cor. I, ix, 94; vet. sup. germ. *spurt*, *spar* vet. norv. *spor*, angl. sax. *spor*, *spjrd*, vet. sax. *spuri...*, *spurnan*, rec. sup. germ. *spur*; Gr. II, 57; III, 396; Cf. VI, 357), fem. anim., stadium, *σταδῖον*: Joan. vi, 19; xi, 18; Cor. I, ix, 21.

SPARKVA (vet. norv. *sparr*, vet. sup. germ. *sparo*, angl. sax. *spairva*, *spearu*, angl. *sparrow*, succ. *sparu*, dan. *sparte*, rec. sup. germ. *spertling*; gr. *σῆρ*: Gr. III, 529; Cf. VI, 360), masc., passer, *σπερβῖον*: Mth. x, 20, 51.

SPEDS (*speids* Mth. xxvii, 64; *spids* Tim. I, iv, 1; vet. sup. germ. *spät*, succ. *späd*, dan. *spad*, batav. *spede*, rec. sup. germ. *spät*; Cf. VI, 362), adject., tardus; comp. *spediza*, ultimus, novissimus, *ἐσχιστος*: Mth. xxvii, 64; su. erl. *spedists* (*spedinnists* Mc. xii, 22), id., Mc. xii, 6, 22; Joan. vi, 40, 44; vii, 37; xi, 24; xii, 48; Cor. I, iv, 9; xv, 8, 52; Tim. II, iii, 4; *ἔσπετος*: Luc. xx, 52; Tim. I, iv, 1.

SPEIVAN (*Spevan* Mc. vii, 35; vet. norv. *spya*, angl. sax. *spivan*, vet. sax. *spiuuan*, vet. fr. *spia*, rec. sup. germ. *spuwan*, angl. *spew*, succ. *spy*, dan. *spye*, batav. *spuven*, rec. sup. germ. *spicōn*; lat. *spuere*, gr. *σπύρειν*: Cf. VI, 364; Reith. I, 61), conj. I, *spain*, *spuina*, *spuinas*, 1) spuere, *πνεύει*: Mc. vii, 35; viii, 25; 2) uspuere, *ἐμπνέει*: Mth. xxvi, 67; Mc. v, 51; xiv, 65.

DESPEIVAN, *dispuere*, *ἐμπνέειν*: Mc. xv, 19; Luc. xviii, 52.

GA-SPEIVAN, *spuere*, *πνέειν*: Joan. ix, 6.

SPAT-SKULDBS, voc. sub *Skuldris*.

SPILHA (vet. norv. *spjallt*; coll. S, *ill*), fem., tabula, abacus, *πινυκῖον*: Luc. i, 65; *πλάξ*: Cor. II, iii, 5.

SPILL (vet. norv. *spell*, *spilla*, angl. sax. *spill*, vet. sax., vet. sup. germ. *spul*, angl. *spell*; coll. rec. sup. germ. *spellan*, *spiel*; Cf. VI, 365), neutr., dictum, tabula, *μυθός*: Tim. I, i, 4; iv, 7; Tim. II, iv, 4; Tit. i, 11.

SPULLA, masc., predicator: Skeir. I, d.

SPULON, c. conj. II, predicare, *nuntiare*, *narrare*, *dicere*, *δηγγέσθαι*: Mc. v, 16; ix, 9; *ἐκφέρειν*: Neh. v, 19; *εὐαγγελίζεσθαι*: Luc. ii, 10; Rom. x, 15.

GA-SPELON, predicare, *διαγγέλλειν*: Luc. ix, 60.

SPUL-SPELON, evangelizare, *εὐαγγελίζεσθαι*: Luc. ii, 18; viii, 4 vid. ad h. l.

US SPULON, *annuntiare*, *κηρύσσειν*: Luc. viii, 59; *δηγγέσθαι*: Luc. ix, 10.

UNOS-SPELONBS (art. pr. et., ineffabilis, *ἀνεκδιήγητος*): Cor. II, iv, 13; * *ἀνεξερεύνητος*: Rom. xi, 35.

SPINNAN (vet. norv. *spunja*, angl. sax. vet. sup. germ. *spimman*, angl. *spin*, succ. *spinna*, dan. *spinde*, batav. rec. sup. germ. *spinnen*; Gr. II, 34; Cf. VI, 345), conj. I, *spuna*, *spunium*, *spunians*, *nerve*, *νύθειν*: Mth. vi, 28.

SPRAUDS, v. d. *Sprauds*.

SPRAUTO (Gr. II, 21), advverb., cito, subito, *ταχύ*: Mth. v, 25; Mc. ix, 59; Joan. xi, 29; *ταχίως*: Luc. xiv, 21; xv, 22; xvi, 6; Joan. vi, 31; Gal. i, 6; Philpp. ii, 24; Thess. II, ii, 2; Tim. I, v, 22; Tim. II, iv, 9; *ταχών*: Joan. xiii, 27; Tim. I, iii, 15; *ἐν τάχει*: Luc. xviii, 8.

SPYRIDA (voc. gr.), masc., *copinus*, *σκυρις*: Mc. viii, 8, 20.

STABS (vet. norv. *stafr*, angl. sax. *staf*, vet. sup. germ. *stap*, vet. fr. *stef*, angl. *staff*, vet. sax., succ., batav. *staf*, dan. *stav*, rec. sup. germ. *stab*; Gr. I, 51; Reith. 1046), masc., elementum, *στοιχείον*: Col. iv, 3, 9; Col. n. 20.

STAGGAN, vid. sub *Stiggan*.

STABS (*Stads* Luc. xiv, 22; vet. norv. *stafr*, angl. sax. *stede*, vet. sup. germ. *stat*, vet. fr. *sted*, angl. *stead*, vet. sax., succ., batav. *stad*, dan. *sted*, rec. sup. germ. *statt*; lat. *statio*; coll. *Standan*; Gr. II, 51; Reith. 1045), masc. (plur. *stadeis*), 1) locus, *στάσις*: Mc. i, 53, 4; xv, 22; xvi, 6; Luc. iv, 17, 37, 42; vi, 17; ix, 10, 12; x, 1; xiv, 9, 10; xix, 5; Joan. x, 40; i, 6, 53; xv, 2; xviii, 2; Ho. n. ix, 2; Cor. II, ii, 14; Thess. II, iii, 16; Tim. I, ii, 8; 2) locus, *τόπος*: Luc. ii, 7; xiii, 22; *staf giban*, dare locum, *τόπον δίδοναι*: Rom. xiv, 19; Eph. iv, 27; 3) diversorium, *κατάδωρα*: Luc. ii, 7; 4) ripa, *litus*, *γῆ*: Mc. iv, 1; Luc. v, 3; *jamis stadis*, ad ulteriore locum ripam, *εἰς τὸ πέραν*: Mc. iv, 35.

HUNSLA STABS, murus, oblatio, *θυσιαστήριον*: Mth. v, 25; Luc. i, 11; Cor. I, x, 18.

MORA-STABS, telonium, *τελώνιον*: Luc. v, 25.

LUKAKA-STABS, masc., candelabrum, *λυχνία*: Mth. v, 15; Mc. iv, 21; Luc. viii, 16.

ANDA-STABJUS, masc., adversarius, *ἀντιδικός*: Luc. xviii, 3; *ἀντικείμενος*: Cor. I, xvi, 9; Philpp. i, 28.

STAIGA, vid. sub *Steigan*.

STAINS (vet. norv. *steinr*, angl. sax. *stan*, angl. *stone*, vet. sax., vet. fr., succ. *sten*, dan., batav. *steen*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *stein*; Gr. II, 378; Reith. 1047), masc., *petra*, *lapis*, *λίθος*: Mth. xxvii, 60; Mc. v, 5; xii, 10; xv, 46; xvi, 3, 4; Luc. iii, 8; iv, 3, 11; xix, 40, 44; xx, 17, 18; Joan. viii, 39, x, 31; xi, 38, 59, 61; Rom. ix, 32, 33; Cor. II, iii, 7; *πετρῶς*: Mth. vii, 21, 25; xviii, 31, 60; Mc. xv, 46; Luc. vi, 18; viii, 6, 13; line etiam ut nomen proprium usurpavit pro Petro Skeir. VII, 3; *stainum vairnan*, lapidare, *λιθοβολῶν*: Mc.

AN, 4; *stainam ufað' þau*, id., *λίθος*: Joan. xi, 8; *κατάλιθάρον*: Luc. xv, 6.

VAHUTA STAINS, lapis angularis, *γωνιαίος* (sc. λίθος). Eph. ii, 20.

STAINAHS, adject., petrosus, *πετρῶδης*: Mc. iv, 5, 16.

STAINFINS, subject., lapideus, *λίθινος*: Cor. II, iii, 5.

STAINJAN, conj. II, lapidee, *λίθινος*: Joan. x, 52, 53; Cor. II, xi, 25.

STARNO (vet. noiv. *stierna*, angl. sax. *stearra*, vet. sax. *stero*, vet. germ. *s cruo*, vet. fr. *stero*, angl. *star*, succ. *stjerna*, dan. *stjerne*, batav. *ster*, rec. sup. germ. *stern*; gr. *ἀστρο*, id. *στῆλα*; Gr. III, 592; Behb. 1048), fem., astrum, *ἀστρο*: Mc. xii, 25.

STAIRO (gr. *στειρός*, lat. *sterilis*), fem., siccus, *στειρά*: Luc. i, 7, 36; Gal. iv, 27.

STAFANUS, nom. prop. masc., *Στεφάνος*: Cor. I, i, 1; xvi, 15.

STAKS, vid. sub *Stikan*.

* STALBAN (v. l. germ. *gastallis*, angl. sax. *gestald*), conj. I, *stastald*, *stastaldun*, *staldans*, in proprium habere, pō sidere.

AND-STALBAN, donare, cum dativo rei et accusativo persone, *ἐπιχορηγῆν*: Cor. II, ix, 10; Gal. iii, 5; *παρέχων*: Tim. I, i, 4.

GA-STALBAN, lucrari, lucrum facere, *κερδοῦναι*: Cor. I, iv, 20 h. l.; *πύσθαι*: Luc. xviii, 42; Thess. I, iv, 4; Neh. v, 16; *ἔχων*: Cor. I, vii, 28.

AND-STALB, neutr., auxilium, *ἐπιχορηγία*: Eph. iv, 16; Philipp. i, 19.

AGLAITGA STALDS, adject., turpe lucrum sectans, cupidus, *αἰσχροκερδής*: Tim. I, iii, 8; Tit. i, 7.

STAMMS (vet. norv. *stamm*, vet. sup. germ. *stamalon*, vet. sax. *stamm*, angl. sax. *stamer*, angl. *stammer*, succ. *stamma*, dan. *stam*, batav. *stamelen*, rec. sup. germ. *stammela*; Gr. II, 50), adject., mutus, *μογιλότος*: Mc. vii, 52.

STANDAN (v. l. norv. *starda*, *stýþia*, angl. sax. *stand*, vet. sup. germ. *standan*, vet. sax. *standan*, *stan*, vet. fr. *stonda*, *stan*, angl. *staad*, succ. *stā*, dan. *staar*, batav. *stien*, rec. sup. germ. *stehn*; gr. *στάσις*, lat. *stare*; Gr. II, 41; Rehd. 1051), conj. I, anom., *stop*, *stopka*, *stopans* (?), 1) stare, *ιστάσθαι*, *στάνειν*, *ιστάσθαι*: Mth. vi, 5; xxvi, 73; xxvii, 41, 47; Mc. iii, 51; ix, 4; xi, 5, 25; Luc. i, 41; v, 1, 2; vi, 8; vii, 58; viii, 20; ix, 27; xviii, 45; Joan. vi, 22; vii, 57; xii, 29; xviii, 5, 16, 18, 25; Rom. xiv, 4; Cor. I, xv, 1; xvi, 15; Gal. v, 1; Eph. vi, 11, 15, 17; Philipp. i, 27; iv, 1; Col. ii, 19; Thess. I, iii, 8; Tim. II, ii, 19; *σταθῆναι*: Luc. xviii, 41; xix, 8; *ἐριστάσθαι*: Tim. II, iv, 2; *καρυστάσθαι*: Luc. i, 19; Joan. xviii, 22; 2) subsistere, *σταθῆναι*: Mc. iii, 24, 25.

AND-STANDAN, adversari, *ἀντιτάσθαι*: Mth. v, 59; Rom. ix, 19; xiii, 2; Gal. ii, 41; Eph. vi, 45; Tim. II, ii, 8; iv, 13; *ἀντιεῖσθαι*: Gal. v, 17; Thess. II, ii, 4; Tim. I, i, 10; Tim. II, ii, 25 vid. ad h. l.; *ἀντελέγειν*: Joan. xix, 12; Rom. x, 21; Tit. i, 9.

AT-STANDAN, adstare, *καρυστάσθαι*: Mc. xiv, 47, 70; xv, 55, 59; *ἐριστάσθαι*: Luc. ii, 58; iv, 59; xv, 4.

AF-STANDAN, 1) discedere, *ἀριστάσθαι*: Luc. iv, 43; Cor. II, xii, 8; Tim. II, ii, 19; *ἀπειπεῖν*: Cor. II, iv, 2; 2) decidere, *ἀριστάσθαι*: Luc. viii, 15; Tim. I, iv, 1.

BI-STANDAN, circum stare, *περισταθῆναι*: Joan. xi, 42; circumdare, *περικυβηθῆναι*: Luc. xix, 45.

GA-STANDAN, 1) remanere, stare, *ιστάσθαι*: Mc. x, 49; Luc. vi, 8, 17; vii, 11; viii, 44; xvii, 42; Rom. xi, 20; *σταθῆναι*: Mc. iii, 26; Luc. xviii, 40; 2) remanere, stare, *ιστάσθαι*: Joan. viii, 44; Cor. II, i, 24; *στάσθαι*: Thess. I, iii, 8; *μένειν*: Luc. i, 56; Joan. viii, 54; Cor. I, vii, 24; Tim. I, ii, 15; *διαμένειν*: Gal. ii, 5; *ὑπομένειν*: Luc. ii, 43; 5) persistere, *σταθῆναι*: Cor. II, xiii, 4; 4) restituere, *ἀποκαθίστασθαι*: Luc. vi, 10; *ἀφρα gastandau*, id., Mc. iii, 5.

IX-S-ANDAN, 1) insistere, *ἐπιστάσθαι*: Tim. II, iv, 2 h. l.; 2) instare, *ἐνεστάσθαι*: Thess. II, ii, 2 h. l.

VI) STAND X, stare cum, consistere, c. dat., *συμ-στάσθαι*: Luc. ix, 52.

US-STANDAN (*ustondan* Luc. viii, 55; x, 25), 1) surgere, *ἀνίστάσθαι*: Mth. ix, 9; Mc. i, 35; iii, 26; vii, 24; ix, 27; x, 1; xiv, 57, 60; Luc. i, 39; iv, 16, 29, 58, 59; v, 25, 28; vii, 55; ix, 8, 19; x, 25; xv, 18, 20; xvii, 4; Joan. xi, 51; Rom. xi, 12; 2) surgere, exire, *ἐξέρχασθαι*: Mc. vi, 1; xi, 12; 3) resurgere, *ἀνίστάσθαι*: Mc. viii, 31; ix, 9, 10; x, 54; xii, 25, 25; xvi, 8; Luc. ix, 8, 19; xviii, 33; Joan. xi, 25; Thess. I, iv, 44, 46; *ἐγείρασθαι*: Cor. I, xv, 52.

TVIS-STANDAN, dicere, separare, c. dat., *ἀποτάσσεσθαι*: Cor. II, ii, 15.

FABRA-STANDAN, 1) a kistere, adstare, *καρυστάσθαι*: Mc. xiv, 69; Luc. xiv, 24; 2) processu, presute-nessu, *προίστασθαι* Rom. xii, 8.

AFGA-STOFANS, part. pres., eorum licium non habens, *ἀποστοτος*, *ἀστοτος*: Thess. II, iii, 2 h. l.

UNCA-STOFANS, instabilis, *mugastofans visum*, *ἀστυ-τίων*: Cor. I, iv, 41.

GA-STOFANAS, conj. II (?), persistere, stare, *ιστάσθαι*: Rom. xiv, 4 vid. ad h. l.

AT-STASS (DRA 453), fem., 1) discessus, separatio; 2) repudium; *afstassais bokis*, libellus repudii, *ἀποστάσιον* Mth. v, 31.

US-STASS (a lass Luc. xiv, 4), resurrectio, *ἀνάστασις*: Mc. xii, 18, 25, Luc. ii, 34; xiv, 14; xv, 2, 55, 55, 56; Joan. xi, 24, 28; Cor. I, xv, 12, 15, 21; Philipp. iii, 10; Tim. II, ii, 48; *ἐξανάστασις*: Philipp. iii, 11.

TVIS-STASS, di eusio, scilicet, *διχυστασία*: Gal. v, 20.

FAUR-YASSE.S, masc., praesul, *προϊστάμενος*: Thess. I, v, 42.

ANA-STUDIAN, conj. II, inchoare, incipere, *ἐνάρ-χισθαι*: Gal. iii, 5; Mc. inser.: Luc. inser.; Eih. inser.; Thess. 2. inser.; Tit. inser.; Skeir. II, a, IV, b.

DU-STODIAN, id., *ἀρχιστάσθαι*: Luc. xiv, 50; Cor. 2. inser.: *faura dnotodian*, antea incipere, *προεπάρχεσθαι*: Cor. II, viii, 6.

ANA-STODEINS, fem., initium, *ἀρχή*: Mc. i, 1; x, 6; xii, 19; Joan. viii, 25 vid. ad h. l.; Philipp. iv, 15; Col. i, 48; Skeir. I, b, c; *ἐπαρχή*: Cor. I, xv, 20, 25; xvi, 15; *fram anastodeinai*, ab initio, *ἀνωθεν*: Luc. i, 5. *fram unastodeinai aivis*, ab initio mundi, *ἀπ' αἰῶ-νος*: Luc. i, 70.

AFTRAANA-STODEINS, alterum initium: Skeir. I, d. STAU (DRA 748), fem., 1) iudicium, *κρίσις*: Mth. v, 21; vi, 22, 24; Mc. vi, 41; Luc. x, 44; Joan. v, 22; vii, 24; viii, 16; xii, 51; xvi, 8; Thess. II, i, 5; Tim. I, v, 24; Skeir. I, a, V, c; *κρίμα*: Joan. iii, 3; Rom. i, xi, 55; Cor. I, xi, 29; Tim. I, iii, 6; *du e mai gatiuhun*, in jus adducere, *καταγγέλλειν*: Mth. xxvi, 5; *vifjandis miþ þas staua*, *θέλον σοι κρίεσθαι*: Mth. v, 40; 2) lis, iudicium, *πράγμα*: Cor. I, vi, 1.

STAU, masc., iud. x, *κρίσις*: Mth. v, 25; Luc. xviii, 2, 6; Tim. II, v, 8.

AND-STAU, adversarius, *ἀντιδικός*: Mth. v, 25.

STAU-STELS, vul. sub *Stols*.

STOJAN, conj. II, part. *stauida*, iudicare, *κρίνειν*: Luc. vi, 57; vii, 45; xix, 27; Joan. v, 22; vii, 24, 51; viii, 15, 46, 26, 50; xii, 47, 48; xvi, 54; Rom. xiv, 5, 4, 5, 10, 15; Cor. I, iv, 5; v, 5, 12, 15; vi, 1; x, 29; Skeir. V, b; *διακρίνειν*: Cor. I, xi, 31.

GA-STOJAN, id., *κρίνειν*: Cor. I, v, 3; Cor. II, ii, 1;

* *gastofans*, part., *ἀστοτος*: Thess. II, iii, 2 vid. ad h. l.

* STAURKJAN (vet. norv. *storka*, *storkua*, angl. sax. *stearc*, succ. *stark*, dan. *stark*, angl. *stark*, *starch*, rec. sup. germ. *stark*; Gr. II, 6), conj. II, desiccare (transit.).

GA-STADRKJAN, conj. III, arescere (intransit.), *ar-lieri*, *ξηραίνεσθαι*: Mc. i, 18.

* STAURRAN (coll. rec. sup. germ. *starr*, *stör-ri ch*; Gr. II, 61), conj. II, fremere, murmurare.

AND STAIRBAN, ἰδ., ἐπιπορεύσθαι : Me. xiv, 5.
 STAI FAN (vet. norv. *stegjan*, vet. sax. *stotan*, vet. sup. germ. *stozan*, vet. fr. *steta*, dan. *stede*, batav. *stouca*, rec. sup. germ. *stouzen*; Gr. I, 811; Reith. 1019), conj. I, *staitant*, *staitans*, pulsare, verberare, τύπτειν : Mth. v, 39; ῥαπίζειν : Luc. vi, 29.
 STASS, vid. sub *Standare*.
 STEIGAN (vet. norv., vet. fr. *stiga*, angl. sax., vet. sax. *stigan*, vet. sup. germ. *stigi*, *steigan*, succ. *stiga*, dan. *stige*, batav. *stijcan*, rec. sup. germ. *steigan*; gr. *σειζεν*; Gr. II, 47, III, 596; Reith. 1049), conj. I, *staiq*, *stigan*, *stigans*, ascendere, ἀναβαίνειν : Joan. vii, 14; v, 1.
 AI-STEIGAN, descendere, ἐμβαίνειν : Mth. ix, 1; καταβαίνειν : Mth. xxvii, 42; Me. xv, 50, 52; Luc. xiv, 6; Joan. vi, 35, 38, 41, 42, 50, 58; Eph. iv, 9, 10; *atstegan dalap*, vid. sub *Dalap*.
 GA-STEIGAN, scandere, descendere, ἐμβαίνειν : Joan. vi, 24; καταβαίνειν : Rom. x, 7.
 US-STEIGAN, ascendere, ἀναβαίνειν : Me. iii, 13; Luc. v, 19; xix, 4; Joan. vi, 62; vii, 14; Rom. x, 6; Eph. iv, 8, 9, 10; * scandere, ἐμβαίνειν : Joan. vi, 17 (ubi Gothus cum codd. ἀναβαίνειν sine dubio legitur).
 FAR-STEIGAN, ascendere, ἀναβαίνειν : Me. iv, 7.
 STAIGA, fem., semita, ὁδός : Me. i, 3; Luc. iii, 4; ῥόμον : Luc. xiv, 21.
 STIBNA (vet. norv. *stefna*, angl. sax. *stefen*, *stemma*, vet. sax. *stemma*, vet. fr. *stemme*, angl. *stieren*, succ. *stemma*, don., batav. *stemme*, rec. sup. germ. *stimmic*; DRA. 843; Reith. 1047), fem., vox, φωνή : Mth. xxvii, 46, 50; Me. i, 5, 11, 26; v, 7; ix, 7; xv, 54, 57; Luc. i, 42, 44; iii, 4, 22; vii, 28; ix, 35, 39; xvii, 45, 15; xix, 57; Joan. v, 37; x, 3, 4, 5, 16, 27; xi, 45; vii, 23, 50; xviii, 37; Gal. iv, 20; Thess. I, iv, 16; Skeir. VI. c.
 * STIGGAN (coll. *Stikan*), conj. I, *stagg*, *stuggun*, *stuggans*, pungere.
 US-STUGGAN, expungere (eruere), ἐξαρσέν : Mth. v, 29 vid. ad h. l.
 STIGGAN (*stiggjan* Joan. xi, 9, 10; Rom. ix, 52; angl. sax. *stingan*; Gr. II, 56), conj. I, *stiqq*, *stuggun*, *stuggans*, committere (bellum), συμβάλλειν : Luc. xiv, 51.
 US-STIGGAN, praeциdere, irruere, προσπίπτειν : Mth. vii, 25, 27; προσερχόμενος : Luc. vi, 48, 49; προσκόπτειν : Rom. ix, 52.
 GA-STIGGAN, offendere, προσκόπτειν : Joan. xi, 9, 10.
 GA-STAGQJAN, conj. II, id., Luc. iv, 11.
 AI-STUQJ (distingqqs Rom. ix, 52, 55; Cor. II, vi, 5), fem. (?), offusio, πρόσκομος : Rom. ix, 52, 55; xiv, 13; προσκοπή : Cor. II, vi, 5 vid. ad h. l.
 * STIKAN (vet. norv. *stika*, vet. sax. *stic n*, angl. sax. *stician*, vet. sup. germ. *stebhan*, vet. fr. *steka*, angl. *stik*, succ. *sticka*, dan. *stikke*, rec. sup. germ. *stechen*, *stochen*; gr. *σίζειν*; coll. *Stiggun*, *Stingun*; Gr. II, 27; Reith. 1017), conj. I, *stak*, *stikwi*, *stulans*, ligare.
 STIKS, masc., punctum, momentum, στήλη : Luc. iv, 5.
 STAKE, fem. (?), stigma, στήλη : Gal. vi, 17.
 * STAKJAN, conj. II, punire, figere.
 HILPRA-STAKJANS, fem., scenopegia, ἀστροπηγή : Joan. vii, 2.
 STIKLS (ad *Stikm*? coll. vet. norv. *stikl*; Gr. II, 27; III, 584), masc., calyx, poculus, ποτήριον : Mth. x, 42; Me. vii, 1, iv, 41; x, 58; Joan. xviii, 14; Cor. I, x, 16, 17, 21; xi, 25, 26, 27, 28.
 STILAN (vet. norv., vet. fr. *stela*, angl. sax., vet. sax. *stelan*, angl. *stael*, succ. *stjala*, dan. *stjele*, batav. *stelen*, rec. sup. germ. *stehlen*; Gr. II, 29; DRA. 635; Heh. h. 1017), conj. I, *stal*, *stelan*, *stulans*, furari, ὀστεύειν : Mth. vi, 29; Joan. x, 10.
 STIHR (angl. sax. *steor*, vet. sax. *stier*, vet. sup. germ. *suor*, angl. *suor*, rec. sup. germ. *stior*; coll. lat. *taurus*, gr. *ταύρος*, vet. norv. *tiur*, succ. *tyr*,

dan. *tyr*; Gr. II, 48; III, 525, 550), masc., calvus, taurus juvenis, μόσχος : Luc. xv, 23, 27, 31; Neh. v, 13.
 * STIURS (vet. norv. *styra*, angl. sax. *steare*, *styan*, vet. sax. *storian*, vet. sup. germ. *stiana*, vet. fr. *stiora*, angl. *stear*, succ. *styra*, dan. *styre*, batav. *stieren*, rec. sup. germ. *steyern*; Gr. II, 48; Reith. 1050), adject., determinatus, statutus.
 US-STIURMA, adverb., effrenate, ἄσωτος : Luc. xv, 15.
 US-STIURFI, fem., licentia, luxuria, ἄσωτία : Eph. v, 18; Tit. i, 6.
 STIURJAN, conj. II, 1) constituere, ἰστέοναι : Rom. x, 3; 2) affirmare, διαβεβαιώσθαι : Tim. I, i, 7.
 STIVIFI, neutr., patientia, ὑπομονή : Cor. II, i, 6; vi, 4; Thess. II, i, 4.
 STUJHUS (vet. sup. germ. *stuppi*, succ. *stoft*, dan. *stev*, batav. *staf*, rec. sup. germ. *stauh*; Gr. II, 49; III, 579), ma e., in vis, χειροπτός : Luc. x, 11.
 STUGQS, vid. sub *Stigjan*.
 STRADJAN (vet. norv. *stra*, angl. *steevian*, vet. sax. *strewan*, vet. fr. *strewa*, angl.-sax. *straw*, succ. *stā*, dan. *stroe*, batav. *strooijen*, rec. sup. germ. *strenen*; lat. *sternere*, gr. *σπρωνύνας*; coll. *strava* apud Jordan. *de reb. Gr.* p. 152 Lindenbr. [Postquam lamentis est defletus Attila, *stravam* super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti commotione concelebrant], *straba* apud scholiastem ad Stat. *Theb.* 12, 64 [Exuvias hostium exsternatur regibus mortuis pyra, quem ritum sepulturae hodie quoque barbari servare dicuntur, quem *strabas* dicunt lingua sua]; Reith. 1055), conj. II, *sternere*, *σπρωνύνας* : Me. xi, 8; xiv, 15.
 US-STRACJAN, supersternere, ὑποσπρωνύνας : Luc. xiv, 56.
 STRIKS (vet. norv., vet. fr. *strik*, vet. sup. germ. *strik*, angl. sax. *strica*, vet. sax. *strie*, angl. *stroke*, succ. *strek*, dan. *streq*, batav. *streke*, rec. sup. germ. *streich*; Gr. II, 17, 55; Reith. 1074), masc., linea, νεραία : Mth. v, 18.
 STODJAN, vid. sub *Standan*.
 STOPJANS, vid. sub *Standan*.
 STOLS (vet. norv. *stoll*, angl. sax., vet. sax., vet. fr. *stol*, vet. sup. germ. *stuel*, angl. *stool*, succ., dan. *stol*, batav. *stcel*, rec. sup. germ. *stuhl*; coll. gr. *στόλη*, *στόλος*; Gr. II, 41; III, 455; Reith. 1051), masc., gradus, tronus, ὀρόνος : Mth. v, 54; Luc. i, 52, 52.
 STAUJ-STOLS, tribunal, βῆμα : Mth. xxvii, 19; Rom. xiv, 10; Cor. II, v, 10.
 STOMA (coll. ræc. sup. germ. *stamm*), masc., confirmatio, ὑπόστασις : Cor. II, ix, 4; xi, 17.
 STOJAN, vid. sub *Stama*.
 SVA (vet. norv. *sra sro*, *so*, angl. sax. *sra*, vet. sax., vet. sup. germ., angl., rec. sup. germ. *so*, vet. fr. *so*, *so*, succ. *sā*, dan. *soa*, batav. *so*; gr. *σο*, lat. *sic*; B pp 190; Gl. VI, 11; Reith. 998); adverb., ita, sic, ὅτω : Mth. v, 16, 19; vi, 9, 30; vii, 12, 17; ix, 55; Me. ii, 7, 8, 12; iv, 26, 40; vii, 48; x, 45; xiv, 59; xv, 59; Luc. i, 25, 29; ii, 48; ix, 15; x, 21; xv, 7, 10; xvii, 10, 24, 26; Joan. v, 21; viii, 59; viii, 15, 25; xvii, 51; xv, 4, 5; xviii, 22; Rom. ix, 20; x, 6; xi, 25, 51; xv, 5; Cor. I, v, 5; vii, 7, 17, 26; ix, 24, 26; xi, 28; xiv, 21; xv, 11; Cor. II, i, 5; vii, 14; viii, 11; x, 7; Gal. (i, 6) iii, 5; iv, 3; vi, 1; Eph. iv, 20; Philipp. iii, 17; iv, 1; Col. iii, 13; Thess. I, iv, 14; v, 2; Thess. II, iii, 17; Tim. I, iii, 10; Tim. II, iii, 8; Skeir. I, d, V, c; VI, c; VII, b, ὡσαύτως : Tim. I, iii, 8; xai : Joan. xiii, 15; xv, 9; xvii, 18; *sra jah*, sic etiam, ὅτω xai : Cor. I, xv, 12; xvi, 1; Cor. II, i, 5; vii, 14; viii, 11; x, 7; ὅτω : Eph. v, 28; *sra samaleiho*, sicut, ὡσαύτως : Cor. I, xi, 25.
 SVAH (coll. *lah*), ordinatio correlativum ad *sra* vel *svase*, sic etiam, ὡσαύτως xai : Cor. I, xv, 22; Cor. II, viii, 6; Eph. v, 24; ὅτω : Luc. xiv, 33; xai : Joan. xv, 9; xvii, 8; *svah jah*, ita, ὡσαύτως xai : Me.

xiii, 29; Luc. xvii, 26; Gal. iv, 29, *sv. h nih*, sic nou, οὐτως οὕτως: Joan. xv, 4.

svae (coll. .u), in interrogazione, sicine? οὔτω: Joan. xvii, 22.

svall (etiam divisim *sva-ci*, Cor. II, viii, 15 vid. ad h. l.), conjunctio, 1) sicut, *ὡς*: Luc. iii, 25; 2) ita ut, *ὡστε*: Mc. i, 27; Cor. II, iii, 7; vii, 2; xvi, 5; Gal. ii, 15; Thess. II, i, 4; ii, 4; Skeir. III, dicitur: 3) ita ut, inde, *ὡστε*: Mc. ii, 28; Rom. vii, 6; xiii, 2; Cor. I, xiv, 22; Cor. II, ii, 7; iv, 12; v, 16, 17; Gal. iv, 7; pleonastice *svati nu*, id. Rom. vii, 4; Cor. I, xiv, 22; xv, 58; Cor. II, iv, 12; Philipp. iv, 1; Thess. I, iv, 18.

SVA-LAUDS, vid. sub *Lauds*.

SVA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

svē (Bopp 189, Gr. III, 45; IV, 707), correlativum ad *sva*, 1) quæmadmodum, sicut, *ὡς*: Mth. vi, 10, 12, 29; vii, 29; x, 25; Mc. i, 2, 22; iv, 27, 30, 56; vi, 15; vii, 6; viii, 24; ix, 5; x, 1, 15; xii, 25, 51; xiv, 48, 72; Luc. vi, 22, 36, 40; ix, 54; x, 5, 18, 27; xiv, 22; xv, 49; xvii, 6, 28; xviii, 17; xx, 37; Joan. vii, 10; Rom. viii, 56; ix, 29; xiii, 9, 15; Cor. I, iv, 7; v, 5; vi, 25; ix, 20, 22; xii, 11; Cor. II, ii, 17; iii, 1; v, 20; vi, 4, 8, 9, 15; vii, 15; viii, 7; x, 2, 9; xi, 15, 16, 17; Gal. iv, 12, 14; v, 14, 21; Eph. v, 1, 8, 28; vi, 20; Philipp. i, 20; ii, 7, 22; Col. ii, 20; iii, 12, 18; Thess. I, ii, 11; v, 2, 4, 6; Tim. I, v, 1; Tim. II, ii, 3, 8, 17; Skeir. II, c; VI, d; VII, a, b; *ὡς καὶ*: Cor. I, xii, 7, 8; ix, 5; *ὡς ὅν*: Cor. II, x, 9; *ὡς εἰ* (Mth. ix, 56; Mc. i, 40): Mth. ix, 26; Luc. iii, 22; *καθὼς*: Joan. xii, 54; xv, 4; Eph. ii, 5; Thess. II, iii, 4; *καθὼς καὶ*: Thess. I, iv, 15; *καθάπερ*: Cor. I, xii, 12; καὶ: Tim. I, iv, 7 (ubi Gothus comparative reddit quod græcus conjunctive exhibet); *svē rahtis*, *ὡσπερ*: Cor. II, viii, 7; 2) circiter, *ὡς*: Mc. v, 13; vii, 9; Luc. vii, 42; Joan. vi, 10; *ὡσεί*: Luc. i, 56; ii, 25; ix, 14, 28; 5) ita cum, *ὡς*: Luc. i, 41; iv, 25; Joan. vi, 16; xi, 6; xviii, 6; *ἵνα*: Neh. vi, 16; xvii, 4; pro græco genitivo absoluto: Luc. viii, 25 *sva faridedan* (περιέχοντες ἄδραν); 4) ut, quandoque cum infinitivo, *ὡστε*: Luc. v, 6, 7; ix, 52; 5) Gal. iv, 16 *adest ἕρῃ nu see pro ὡστε*, quod prorsus est inexplicable. *Sva lagga sve*, tam longinquam, *svaleiks sve*, *sva manags sve*, *sva vsta sve*, *sva flu sve*, vid. sub *Laggs*, *Leiks*, *Mavags*, *Usta*, *Fitu*.

SVASVE, 1) sicut, *οὕτως ὡς*: Joan. vii, 16; Cor. II, ix, 5; *ὡς*: Mth. vi, 12; vii, 29; viii, 15; xxvii, 65; Mc. i, 22; iv, 26; Luc. iii, 4; Rom. ix, 25, 27; xii, 5; Cor. I, vii, 17; xvi, 10; Cor. II, ii, 17; iii, 5; vii, 44; x, 14; xi, 5 (25 vid. ad h. l.); xiii, 2; Eph. ii, 5, iii, 5; v, 22; Thess. II, iii, 15; Tim. II, iii, 9; Skeir. III, c; *ὡσπερ*: Mth. v, 48; vi, 2, 5, 7, 16; Luc. xvii, 24; xviii, 11; Joan. v, 24; Rom. xi, 50 (xii, 4); Cor. I, iv, 9; xv, 22; xvi, 4; Cor. II, i, 7; ix, 5; Gal. iv, 29; Eph. v, 24; Thess. I, v, 3; *ὡσπερ εἰ*: Cor. I, xv, 8; *καθὼς*: Mc. iv, 55; ix, 15; xi, 6; xv, 8; xvi, 7; Luc. i, 2, 55, 70; ii, 20, 23; vi, 10, 51; xvii, 26; xviii, 11; xix, 52; Joan. v, 23; vi, 51, 57, 58; vii, 58; viii, 28; ix, 15, 26; xii, 14; xiii, 15, 35; xiv, 27, 51; xv, 9, 10, 12; xvi, 2, 11, 14, 16, 18, 21, 22, 25; Rom. viii, 56; ix, 12, 29, 32; x, 15; xi, 26; xv, 28; viii, 28; ix, 15, 26; xii, 14; xiii, 15, 35; xiv, 27, 51; xv, 9, 10, 12; xvi, 2, 11, 14, 16, 18, 21, 22, 25; Rom. viii, 56; ix, 12, 29, 32; x, 15; xi, 26; xv, 28; viii, 28; ix, 15, 26; xii, 14; xiii, 15, 35; xiv, 27, 51; xv, 9, 10, 12; xvi, 2, 11, 14, 16, 18, 21, 22, 25; Cor. I, v, 7; xi, 2; xii, 11, 18; xv, 49; Cor. II, i, 5; iv, 1; vii, 5, 6, 15; ix, 3, 7, 9; x, 7; xi, 12; Gal. ii, 7; iii, 6; Eph. i, 4; iv, 4, 17, 21; v, 2; Philipp. iii, 17; Col. i, 7; ii, 15; Thess. I, ii, 15, 14; iii, 4; iv, 1, 6, 11 (*svasve juh*), v, 11; Thess. II, i, 5; Tim. I, i, 5; *καθὼς καὶ*: Cor. I, x, 55; xi, 1; Cor. II, i, 14; *καθὰ*: Mth. xxvii, 10; *καθάπερ*: Rom. xii, 4; Cor. II, i, 14; iii, 15, 18; vii, 14; The-s. I, ii, 11; iii, 6, 12; iv, 5; Luc. ii, 24 *svasve qiban ist, κατὰ τὸ ἐργάμενον*; 2) postquam, *καθὼ ἔων*: Cor. II, viii, 12; 3) circiter, versus, *ὡς*: Joan. vi, 19; xi, 18; *ὡσει*: Joan. vi, 10, 11) ita ut, etiam cum infinitivo, *ὡσπερ*: Mth. viii, 24, 28; xxvii, 14; Mc. i, 45; ii, 2,

12; iii, 19, 20; iv, 4, 52, 57, ix, 26, x, 8; xv, 5; Cor. I, xii, 2; Cor. II, i, 8

SVAGGVIJAN, vid. sub *Sviggvan*.

SVAMIRA (vet. norv. *svara*, angl. sax. *sveon*, *sveger*, vet. sax. *svirri*, vet. sup. germ. *suehor*, succ. *svār*, dan. *svoger*, batav. *swager*, rec. sup. germ. *schwinger*, *schweger*; lat. *socer*, gr. *ἐνυρῆς*; Bopp 81; Gr. II, 55; II, 555), masc., socius, *παιθερός*: Joan. xviii, 15.

SVAURO, fem., socrus, *παιθερά*: Mth. viii, 14; x, 55; Mc. i, 50; Luc. iv, 58.

SVARBAN (vet. norv. *svarfa*, vet. sax. *svarbun*; lat. *s: there*; Gr. II, 58), conj. I, *svarf*, *svaurban*, *svaurbanus*, delere.

AF-SVAUBAN, obliterare, *ἐξαλείπειν*: Col. ii, 14.

SI-SVAIBAN, id., *ἐμακάστειν*: Luc. vii, 38, 44; Joan. vi, 2; xii, 5.

SVALLEFINS, vid. sub *Svillan*.

SVAMMS (*svams* Mc. xv, 56; vet. norv. *svampr*, angl. sax. *svam*, vet. sup. germ. *svam*, succ. dan. *svaamp*, batav. *svamme*, rec. sup. germ. *schwamm*; coll. *Svinmon*; Gr. II, 53; III, 572), n. a. c., sponsia, *σπόγγος*: Mth. xxvii, 48; Mc. xv, 56.

SVARAN (vet. norv. *svara*, *sveria*, angl. sax. *sve-riam*, vet. sax. *sverian*, vet. sup. germ. *swerjan*, vet. fr. *svoran*, angl. *svear*, succ. *sväria*, dan. *svarge*, batav. *sværen*, rec. sup. germ. *schwären*; Gr. II, 9; DRB. 892; Reith. 1058), conj. I, *svor*, *svoran*, *svorans*, jurare, *ὁρκιάζειν*, *ὁρκιάσαι*: Mth. v, 34, 36; xxvi, 74; Mc. vi, 23; xiv, 71; Luc. i, 75.

SI-SVARAN, adjurare, *ὁρκιάζειν*: Mc. v, 7; Thess. I, v, 27.

UFAR-SVARAN, pejerare, *ἐπιορκίζεν*: Mth. v, 33.

UFAR-SVARA (*ufar-svans?*), masc., perjurus, *ἐπιορκήσιος*: Tim. I, i, 10.

SVARE (*svare* Cor. II, vi, 1; roll. rec. sup. germ. *schwer*), adverb., frustra, gratis, 1) sine ratione, *εικῆ*: Mth. v, 22; Rom. xiii, 4; Cor. I, xv, 2; Gal. iii, 4; iv, 11; Col. ii, 18; Skeir. IV, b; 2) in vanum, *μάτην*: Mc. vii, 7; *μόταιος*: Cor. I, xv, 17; *εις κενόν*: Cor. II, vi, 1; Gal. ii, 2; Thess. I, iii, 6; *κενός*: Cor. I, xv, 14 (ubi adverbium ut adjectivum usurpatur): *δωρεάν*: Gal. ii, 21.

SVARIS (vet. norv. *svart*, angl. sax. *svcart*, vet. sax. *svart*, vet. fr. *svart*, angl., succ., batav. *svart*, d. n. *svart*, rec. sup. germ. *schwarz*; Reith. 1057), adject., niger, *μέλας*: Mth. v, 36.

SVARIZLA, neutr., nigredo, *πέλας*: Cor. II, iii, 7.

SVARTIZLA, fem., id., Cor. II, iii, 5 b. l.

SVE, vid. sub *Sva*.

SVEGNJAN (*svignjan* Joan. v, 35; Col. iii, 15; coll. angl. sax. *svegian*, vet. sax. *svogun*), conj. II, gaudere, exsultare, *ἀγαλλιάζειν*: Lo. c. i, 47; x, 24; Joan. v, 35; *βουλεύεται*: Col. iii, 15.

SVEGIPIA (*svignija* Luc. i, 44), fem., gaudium, letitia, exsultatio, *ἀγαλλίασις*: Luc. i, 14, 1.

SVEIBAN (vet. norv. *svesin*), conj. I, *svaif*, *svibun*, *svibans*, relinquere, cessare, *δ-αλείπειν*: Luc. vii, 45.

UN-SVE BANIS, part. pres. incessans, inquietus, *ὁ παρούμενος*: Eph. i, 16; *ἀπαιδέυτος*: Thess. I, ii, 3; v, 17; Tim. II, i, 5.

SVEIN (vet. norv., angl. sax., succ. *svin*, vet. sup. germ. *svin*, *svin*, vet. sax. *svin*, vet. fr. *svin*, angl. *swine*, dan. *svin*, batav. *svijn*, rec. sup. germ. *schwain*; lat. *svs*, gr. *σς*: Gr. III, 529; Cf. VI, 65; Reith. 1052), neutr., porcus, *χίρος*: Mth. viii, 30; Mc. v, 11, 12, 15, 14, 16; Luc. viii, 52, 55; xv, 15, 16

* SVEIPAN (vet. norv. *svipa*, *sopi*, angl. sax. *svapan*, angl. *svæp*, rec. sup. germ. *schweppern*; Gr. II, 15; DM. 472), conj. II, inundare.

SIPIA-SVEIPAIS, fem., inundatio, *κατακλυσμός*: Luc. xii, 27.

SVERAN (angl. sax. *svrnan*), conj. I, *saisvor*, *svet-er us*, insidiat, *ἐπιχέειν*: Mc. vi, 19 vid. ad. h. l.

SVERS (angl. sax. *svær*, rec. sup. germ. *schwer*),

adj. et, nonoratus, ἀτιμάς: Luc. vii, 2; Philipp. ii, 29.
 UN-SVERS, inhonoratus, ἀτιμάς: Mc. vi, 4; Cor. i, iv, 10.
 SVERIÞA, fem., honor, τιμή: Col. ii, 23; Thess. i, iv, 4; Tim. i, i, 17; vi, 1; Tim. ii, ii, 21; Skeir. V, a, c, d.
 UN-SVERIÞA, dedecus, ignominia, ἀτιμία: Cor. ii, xi, 21.
 ALC-SVERFI, fem., fecunditas, simplicitas, ἀπλότης: Rom. xii, 8.
 UN-SVERFI, infamia, ἀτιμία: Cor. ii, vi, 8.
 SVERAN, conj. ii, 1) honorare, τιμᾶν: Mc. vii, 6, 10; x, 19; Luc. xviii, 20; Joan. v, 23; viii, 49; xii, 25, 26; Tim. i, v, 5; ἠγιάσθαι: Thess. i, v, 13; 2) glorificare, δοξάζειν: Joan. xii, 23.
 GA-SVERAN, glorificare, δοξάζειν: Joan. xii, 16; xiii, 51.
 UN-SVERAN, inhonorare, ἀτιμάζειν: Luc. xv, 11; Joan. viii, 49.
 SVERANS, fem., honor, τιμή: Tim. ii, ii, 20.
 UN-SVERANS, d. dedecus, infamia, ἀτιμία: Tim. ii, ii, 20.
 SVES (angl. sax. swes, vet. sax. vet. sup. germ. swes, vet. fr. swes: Gr. ii, 52; DRA. 491; Rehd. 1060), neutr., proprietas, facultas, οὐσία: Luc. xv, 13; 30; : Luc. xii, 12, 50.
 SVES, adject., proprius, pertinens, ἴδιος: Mc. xv, 20; Luc. vi, 44; Joan. x, 3, 12; xv, 19; Rom. xi, 24; Cor. i, vii, 7; ix, 7; Cor. ii, v, 10 (vid. ad h. l.); Gal. vi, 5, 9; Eph. iv, 28; Thess. i, ii, 15; iv, 41; Tim. i, ii, 6; iv, 2; v, 4, 8; v, 15; Tit. i, 3, 12; Skeir. i, c; v, b; oixetis: Gal. vi, 10.
 * SVI, præposit. inseparab.
 SVI-KUNÞS, vid. sub *Kunna*.
 SVIBLS (angl. sax. swefel, vet. sup. germ. swesful, suec. swesfel, dan. swovel, rec. sup. germ. schwesfel: Gr. iii, 381), masc., sulf. r. ὄξω: Luc. xvii, 21.
 * SVIGGYAN (vet. norv. swigna, angl. sax. swengon, vet. sax. swinga, vet. fr. swinga, angl. swing, suec. swinga, dan. swinge, rec. sup. germ. schwingen; Gr. ii, 57; Rehd. 1062), conj. i, swaggo, swaggvun, swaggvans, nutare, fluctuari.
 * SVAGGVAN, conj. ii, vibrare.
 AF-SVAGGVAN, 1) vibrare; 2) incertina, fluctuante reddere in passivo, hæsitare, ἐξασπορίσθαι: Cor. ii, i, 8 h. l.
 SVIGLON (vet. norv. swig? angl. sax. sweg, vet. sup. germ. swekala; Gr. iii, 468), conj. ii, tibicinare, ἀδελν: Mth. xi, 17; Luc. vii, 52.
 SVIGNJAN, i. q. *Swegnan*.
 SVIGLA, masc., tibicen, ἀδελτής: Mth. ix, 25.
 SVIKNS (vet. norv. syka; coll. vet. sax. swigli, Schm. Gloss. Hel. 105), adject., innocens, innoxius, ἄβδως: Mth. xxvii, 4; ἀργός: Cor. ii, xi, 2; Tim. i, v, 25. ὁσιος: Tim. i, ii, 8.
 SVIKNAB, adverb., sincere, ἀργῶς: Philipp. i, 16.
 SVIKNEI, fem., puritas, castitas, ἀργσία: Gal. v, 22; Tim. i, v, 2; ἀπλότης: Cor. ii, xi, 5.
 SVIKNIÞA, fem., id., ἀργότης: Cor. ii, vi, 6; ἀργσία: Tim. i, iv, 12.
 * SVIRNAN, conj. ii, purificare.
 SVIKNEINS, fem., purificatio, καθαρισμός: Joan. iii, 25; Skeir. iii, b; iv, a.
 SVIKUNÞS, vid. sub *Kunna*.
 * SVILLAN (vet. norv. swella, angl. sax. swellan, vet. sax. swellan, vet. fr. swella, angl. swell, suec. swälla, dan. swulme, rec. sup. germ. schwellen; Rehd. 1058), conj. i, swall, swullan, swullans, tumescere.
 * SVALLJAN, conj. ii, tumefacere.
 UF-SVALLANS, fem., inflatio, superbia, φυσίωσις: Cor. ii, xii, 20.

SVILTAN (vet. norv. swelta, sultr, angl. sax. sweltan, vet. sax. sweltan, dan. svlt; Gr. ii, 52), conj. i, swilt, swultun, swullans, mo i, ἀποθνήσκειν: Luc. viii, 42.

GA-SVILTAN, id., ἀποθνήσκειν: Mth. ix, 24; Mc. v, 35; ix, 26; Mat. 21, 22; Luc. viii, 52, 55, xvi, 22; ix, 30, 31, 56; Joan. vi, 49; xi, 11, 16, 52; xii, 24; xvii, 52; xix, 7; Rom. vii, 2, 5; xiv, 15; Cor. i, xv, 5, 31, 32, 51; Cor. ii, v, 15; vi, 9; Gal. ii, 19, 21; Philipp. i, 21; Col. ii, 20; Thess. i, iv, 14; v, 10; θήσκειν: Mc. xv, 44; τελευτᾶν: Mth. ix, 18; Mc. ix, 44, 45; κατέσθαι: Cor. i, xv, 51.

MIÞGA-SVILTAN, cohibere, συναποθνήσκειν: Cor. ii, vii, 5.

SVILTA VAIRÞJA, vid. sub *Vairþs*.

* SVIMMAN (vet. norv. swimma, swimla, angl. sax. swimman, vet. sup. germ. swimman, angl. swim, swamp, suec. simma, swimp, dan. swimme, swømme, rec. sup. germ. schwimmen, schwemmen, swampf; Gr. ii, 53), conj. i, swim, swimman, swimmans, nutare.

SVUNSI (swimst! Joan. ix, 11), neutr., natatorium, κολυμβήθρα: Joan. ix, 7, 11.

SVINÞS (vet. norv. swinn, angl. sax. swið, vet. sax. swith, hntav. swiðig, rec. sup. germ. geschwind; Gr. ii, 60), adj. et., compar. swinþozz, fortis, robustus, sanus, ισχυρός: Mth. iii, 41; Mc. i, 7; ii, 27; Luc. iii, 16; Cor. i, iv, 10; x, 22; Cor. ii, x, 10; ισχύων: Mc. ii, 17; ὀνομαστός: Cor. ii, xiv, 9.

SVINÞEI, fem., potentia, ισχύς: Eph. i, 19; vi, 10; γράτος: Luc. i, 51.

SVINÞJAN, conj. ii, prohibere, κρατεῖν: Nch. v, 16.

GA-SVINÞJAN, corrob. rare, δυναμοῦν: Col. i, 11.

IN-SVINÞJAN, id., κρατεῖν: Eph. iii, 16 h. l.; ἐνδυναμοῦν: Eph. vi, 10; Philipp. iv, 15; Tim. i, i, 12; Tim. ii, ii, 1.

SVINÞJAN, conj. iii, potens fieri, corroborari, κραταιοῦσθαι: Luc. i, 80; ii, 40.

GA-SVINÞJAN, id., Eph. ii, 16.

SVISTAR (vet. norv. syster, angl. sax. swester, vet. sax. v. l. sup. germ. swestiar, vet. fr. swater, swester, angl. sister, suet. syster, dan. søster, hntav. swster, rec. sup. germ. schwester; Lat. soror; Gr. ii, 52; iii, 522; Rehd. 1361), fem. anim., soror, ἀδελφή: Mc. iii, 52, 55; vi, 5; x, 50; Luc. xiv, 26; Joan. xi, i, 3, 5, 28, 39; Cor. i, vii, 15; ix, 5; Tim. i, v, 2.

SVULTA, vid. sub *Sviltan*.

SVUMSL, vid. sub *Svimmun*.

SYMAION, nom. propr. masc., Συμεών: Luc. ii, 25, 34; iii, 50.

SYNAGOGE (voc. gr.), fem., synagoga, συναγωγή: Mc. i, 21, 25, 29, 39; vi, 2; Luc. iv, 16, 20, 28, 55, 44; vi, 6; vii, 5; viii, 41, 49; Joan. vi, 59; ix, 22; xii, 42.

SYNAGOCA-ÞAÞS, vid. sub *Þaþs*.

SYNTYKE, nom. propr. fem., Συντόχη: Philipp. iv, 2.

SYRIA, nom. propr. fem., Συρία: Luc. ii, 2.

* SVOGJAN (angl. sax. swan, swettan, angl. sigh, sob, suec. swcka, dan. sukke, vet. sup. germ. sweston, rec. sup. germ. swfsen; Cf. VI, 175), conj. ii, suspirare.

GA-SVOGJAN, id., σιναΐζειν: Mc. vii, 43.

UF-SVOGJAN, id., ἀσπενίζειν: Mc. viii, 12.

SVOCATJAN, id., σιναΐζειν: Cor. ii, v, 2, 4.

SO, vid. sub *þata*.

SOF, vid. sub *Saþan*.

SOKJAN, vid. sub *Sakan*.

SOSEIPATRUS, nom. propr. masc., Σωσίπατρος: Rom. xvi, 21.

T

TAGI (vet. norv. tagl, angl. sax. tagel, vet. sup. germ. sukak, angl. nail, suec. tagel; Gr. ii, 52; iii, 498; DRA. 283), neutr., capillus, ὄψις: Mth. v, 36, x, 30; Mc. i, 6.

TAGR (vet. fr., vet. norv. tar, vet. sup. germ. tarhar, angl. sax., angl. tar, suec. nar, dan. taire, rec. sup. germ. zähre; gr. τάρω; Bopp 81; Gr. ii, 53; Cf. V, 651; Rehd. 1063), neutr., lacryna, δάκρυ et

δάρρην : Mc. ix, 21; Luc. vii, 58, 44; Cor. ii, ii, 4; Tim. ii, 1, 4.

TAGRIAN, conj. II, lacrymari, δαυρῶν : Joan. xi, 35.

TAIJIAN (angl. sav. *tohjian*, vet. lr. *tia*, vet. sup. germ. *zah*; coll. vet. norv. *taka*, angl. *take*, suec. *taga*, dan. *tage*; Cf. V, 585; Rehbh. 1082), conj. II, 1) lacerare, σκορπίζειν : Mc. i, 26; iv, 21, 26; Luc. ix, 39; συσκορπίζειν : Luc. ix, 42; 2) dispergere, diffundere, σκορπίζειν : Cor. ii, ix, 9.

DIS-TAIJIAN, 1) dilacerare, διασκορπίζειν : Luc. i, 51; σκορπίζειν : Joan. x, 12; xvi, 32; 2) dispergere, διασκορπίζειν : Luc. xv, 13; xvi, 1.

DIS-TAIEINS, fem., dispersio, διασπορά : Joan. vii, 35.

TAIJUN (vet. norv. *tiu*, vet. sax. *teh n*, angl. sax. *tyu*, vet. sup. germ. *zeh n*, vet. fr. *tiac*, *tién*, angl. *ten*, suec. *tio*, dan. *ti*, batav. *tién*, rec. sup. germ. *z hm*; lat. *decem*, gr. *δέκα*; Bopp 81, 84; Gr. I, 762; II, 17; Cf. V, 627; Rehbh. 1085), numerale, decem, δέκα : Mc. x, 41; Luc. xiv, 34; xv, 8; xvii, 12, 17; xix, 15, 16, 17, 24, 25; Cor. i, xv, 6.

FIDVOR-TAIEIN, quatuordecim, δεκατέσσαρα : Cor. ii, xv, 2; Gal. ii, 1.

FIME TAIHUN, quindecim, δεκαπέντε : Joan. xi, 18.

TAIHUNDA, ordinale, decimus : Luc. xviii, 12.

FIMFTA-TAIHUNDA, decimus quintus, πεντεκαδέκατος : Luc. iii, 1.

TAIHUN-TAIEIND (*taihunchund* Luc. xv, 4), numerale indecl., centum, εκατόν : Luc. xv, 4; xvi, 6, 7. TAIHUNTAIHUND-TAIEIS, vide sub *Faljan*.

TAIHISVS (gr. δεξιός, lat. *dexter*; coll. *Teihan*; Gr. III, 62?), adjct. (in debili tantum forma occurrit), dexter, δεξιός : Mth. v, 29, 30, 39; Mc. iv, 47; Luc. vi, 6; Joan. xviii, 16; Cor. ii, vi, 7; fem., *taihsuo*; ut subst., dextera, δεξιά : Mth. vi, 5; Mc. x, 37, 40; xii, 36; xv, 27; Luc. i, 11; xx, 42; Rom. viii, 34; Gal. ii, 9; Eph. i, 20.

TAIUSVA, fem., dextera, δεξιά : Mc. xvi, 5; Col. iii, 1.

TAIKNS (vet. norv. *taku*, angl. sax. *tacen*, vet. sax. *tecan*, vet. sup. germ. *zeihhan*, vet. fr. *teken*, angl. *token*, suec. *tecken*, dan. *tegn*, batav. *teeken*, rec. sup. germ. *zeichen*; It. *signum*; col. *Teihan*; Bopp 128; Cf. V, 591; Rehbh. 1066), fem., signum, prodigium, σημεῖον : Mc. viii, 11, 12; xiii, 22; Luc. ii, 12, 34; Joan. vi, 2, 14, 26, 50; vii, 31; ix, 16; x, 41; xii, 18, 37; Cor. i, i, 22; Cor. ii, xii, 12; ἐνδειγμα : Thess. II, i, 5; Skeir. VI, c.

TAIKNIAN, conj. II, ostendere, δεικνύναι : Mc. xiv, 15; Tim. I, vi, 15; Skeir. V, a; ut *huitu sik taikn-tau*, se simulare, ὑποκρίνεσθαι ἑαυτῶν : Luc. xx, 20.

GA-TAIKNIAN, ostendere, ὑποδεικνύναι : Luc. iii, 7.

US-TAIKNIAN, 1) designare : Skeir. VIII, d; 2) ostendere, proponere, exponere, ἐνδεικνύσθαι : Rom. ix, 22; Cor. ii, viii, 24; Tim. II, iv, 14; συνιστῶν : Cor. II, iv, 2; vi, 4; vii, 11; Gal. ii, 18; ἀποδεικνύναι : Cor. I, iv, 9; Skeir. I, b; VII, e; 3) designare, ἀναδεικνύναι : Luc. x, 1; Skeir. II, a; V, d; *hropeigana ustankujan*, victorem redlere, efficere, victoriam largiri, θριαμβεύειν : Cor. II, ii, 14.

US TAIKNEINS, fem., ostensio, ἀνάδειξις : Luc. i, 30; ἐνδείξις : Cor. II, viii, 4; Philipp. i, 28; Skeir. V, c.

TAINS (vet. norv. *teinu*, angl. sax. *tau*, vet. sup. germ. *zein*, vet. fr. *ten*, batav. *teene*, rec. sup. germ. *zain*; Gr. II, 48; III, 547, 411, 460; Cf. V, 673; Rehbh. 1066), masc., ramus, κλάμα : Joan. xv, 2.

VEINA-TAINS, palus, κλάμα : Joan. xv, 4, 5, 6.

TAINDU, fem., cephinus, κήρυκος : Mc. viii, 19; Luc. ix, 17; Joan. vi, 15; Skeir. VII, c.

TAIRAN (vet. sup. germ. *zeran*, vet. sax. *terian*, angl. sax. *teran*, angl. *te r*, suec. *tära*, dan. *tere*, rec. sup. germ. *zchre r*; gr. *τέρειν*, lat. *terere*; Gr. II, 51; Cf. V, 691), conj. I, *tar*, *terun*, *tairans*, dissolvere, abrogare.

GA TAIRAN, id., λύειν : Mth. v, 15; Joan. viii, 27; x, 25; Eph. ii, 14; καταλύειν : Mth. v, 17; Mc. xvi, 53; xv, 29; Rom. xiv, 29; Cor. I, v, 4; Gal. ii, 18; καθαιρῶν : Cor. II, x, 5; καταργεῖν : Cor. I, xiii, 8; xv, 24; Cor. II, iii, 14; Gal. v, 14; Eph. ii, 15; Tim. II, i, 10.

BIS-TAIRAN, 1) scindere, distumpere, ῥήσσειν : Mc. ii, 22; Luc. v, 37; 2) corrumpere, δολοῦν : Gal. v, 9.

GA-TAURA, masc., fissura, σχίσμα : Mth. ix, 16; Mc. ii, 21.

GA TAURIS, fem., eversio, καθάίρεισις : Cor II, x, 4, 8; xiii, 10.

AF-TAURNAN, conj. III, scindi, ρυθίρ, σχίζειν : Luc. v, 36.

GA-TAURNAN, desitui, καταργεῖσθαι : Cor. i, xiii, 8, 10; Cor. II, iii, 7, 11, 15.

BIS-TAURNAN, distumpri, ῥήγυσσθαι : Mth. ix, 17.

TAITRARKES (voc. gr.), tetrarchus, τετράρχης : Luc. iii, 19; ix, 7.

TALEIJA KUMEI (voc. hebr.) ταλέια κυρι : Mc. v, 41.

TALZJAN, vid. sub *Tilan*.

TALS, vid. sub *Tilan*.

TAMJAN, vid. sub *Timan*.

TANDJAN, vid. sub *Tindan*.

* TANI (DM. 639), neutr., s genium

FAURA-TANI, prodigium, τέρας : Mc. xiii, 22; Joan. vi, 26; Cor. II, xii, 12.

TAUHIS, vid. sub *Tiuhan*.

TAUJAN, vid. sub *Tivan*.

TAUBA, vid. sub *Tuiran*.

* TAIHJAN, conj. II, defamare.

GA-TAEMIAN, id. δειγματίζειν : Col. ii, 15; σημεῖοῦσθαι : Thess. II, iii, 14; Ski. ir. IV, d; partic. pass. *ga arluds*, repræhensus, κατηγορησμένος : Gal. ii, 11; ἐπίσημος : Mth. xxvii, 16; ἐπόλιος : Tim. II, iii, 9-h. I.

TARNJAN (a *Taitau*?), conj. II, erumpere, ῥήσσειν : Gal. iv, 27.

* TARNJAN (vet. sup. germ. *tarnjan*, angl. sax. *dearn*, vet. sax. *dermiau*, *darno*, vet. fr. *deru*, med. sup. germ. *tarnen*, rec. sup. germ. *tarnkappe*; Cf. V, 457; Rehbh. 1684), conj. II, occultare.

GA-TARNJAN, id., at *huitu gatarniþ ist sunja*, ἀπεστερημένοι τῆς ἀληθείας : Tim. I, vi, 5.

* TASS (gr. *τάσσειν*?), adjct., determinatus, ordinatus.

UNGA-TASSA, inordinatus, ἀτάκτος : Thess. I, v, 14.

UNGA-TASSARA, adverb., id., ἀτάκτως : Thess. II, iii, 6, 11.

* TEIHUND (coll. *Taihun*), numerale, decem, —decim.

SIBUN-TEHUND, vid. sub *Sibun*.

AHTAU-TEHUND, vid. sub *Ahtau*.

NIUN-TEHUND, vid. sub *Niun*.

TAIHUN-TAIEIND, vid. sub *Taihan*.

TEIBAIRIUS, nom. propr. masc., Τιβέριω : Luc. iii, 1.

* TEIHAN (angl. sax. *teian*, vet. sax. *tihan*, vet. fr. *tyia*, vet. sup. germ. *zeihan*, angl. *teuch*, rec. sup. germ. *zeihan*, *zeigen*; lat. *dicere*, *dicare*, gr. *δεικνύναι*; coll. *Taihus*; Gr. II, 17; DR. 855; Cf. V, 585; Rehbh. 1085), conj. I, *taih*, *taihan*, *taihaus*, eo non emorare, praebitare.

GA-TEIHAN, praedicare, annuntiare, evangelizare, ἀναγγέλλειν : Mth. xiii, 55; xi, 4; Mc. vi, 50; xvi, 10; Luc. vii, 18, 22; viii, 20; lxxiv, 56, 47; ix, 5b; xii, 21; xviii, 37; Cor. I, xiv, 25; ἀναγγέλλειν : Mc. v, 14, 19; J an. xvi, 14, 25; Cor. II, vii, 7; διευγγέλλειν : Rom. ix, 17; καταγγέλλειν : Col. i, 28; χρηματίζειν : Luc. ii, 26; εὐαγγελίσεσθαι : Thess. I, iii, 6; *garamtana gateihan*, vid. sub *Raihts*; *sunja gate-han*, vid. sub *Sunja*.

FAURAGA-TEIHAN, praedicere, προεπειν : Mc. xiii, 25; Cor. II, xii, 2.

TEIHAN, i. q. *Tekan*.

TEIMAHUS, nom. propr. masc., Τιμαῖος : Mc. x, 46.

TEIMAU PAUS (*heimauhuitus* Tim. I, inser.; i, 2),

nom. propr. mæ-c., *Ἰαβόδοξος* : Cor. I, xvi, 10; Cor. II, 1, 19; Thess. I, iii, 2, 6; Thess. II, i, 1; Tim. I, i, 1; II, 1, 18; Tim. II, 1, 2.

TERTIUS, nom. propr. mæ-c., *Τίριος* : Cor. II, ii, 15; vi, 6, 13, 14; viii, v, 25; Gal. ii, i, 5; Tim. II, iv, 10; Tit. 1, 1.

TEKAN (*teikan* Col. ii, 21; gr. *ΤΑΥΩ*, *τεταγόν*, lat. *tangere*), conj. I, *taisk*, *taivōnu*, *tekan*, *tangere*, *ἄπειροθαι* : Mc. v, 30, 31; Luc. vii, 5; viii, 45, 46; Col. ii, 21.

AT TIKAN, id., Mth. viii, 3, 15; ix, 20, 21, 29; Mc. iii, 10; v, 27, 28; vi, 59; vii, 33; viii, 22; x, 15; Luc. x, 15; vi, 19; vii, 14; viii, 44, 47; xviii, 15; Cor. II, vi, 17.

TEMS vid. sub *Timan*.

TERTIUS, nom. propr. mæ-c., *Τίριος* : Rom. vii, 22.

TEVA, vid. sub *Tiran*.

TIBARIADUS, nom. propr. mæ-c., *Τιβηρίας* : Joh. vi, 1, 23.

* TIGUS (vet. norv. — *tia*, — *tigi*, angl. sax. — *tey*, *tig*, vet. sax. — *tig*, — vet. fr. — *tich*, — *tech*, vet. sup. germ. — *zie*, — *zug*, angl. — *ty*, rec. sup. germ. — *sig*; coll. *Taihan*; Gr. I, 765; II, 17; DRÆ. 216; Gl. V, 624; Rehb. 1083), numerale masc., decem — decim.

TVAI-TIGJUS, vid. sub *Tvai*.

ÞREIS-TIGJUS, vid. sub *Þreis*.

FIVON-TIGJUS, vid. sub *Fivon*.

FIMF-TIGJUS, vid. sub *Fimf*.

SAIHS-TIGJUS, vid. sub *Saihs*.

* TILAN (vet. norv. *til*, lat. *tala*, *telia*, angl. sax. *til*, *tilian*, *tale*, *tellan*, vet. fr. *til*, vet. sup. germ. *zil*, *zal*, *zila*, angl. *ill*, *tale*, *tell*, succ. *til*, *tala*, dan. *til*, *tale*, rec. sup. germ. *zi il*, *zahl*; Gr. II, 54; III, 602; Gl. V, 656; Rehb. 1085), conj. I, *tal*, *telan*, *tulans*, convenire, accommodari.

TILS, adject. aptus, opportunus; *til da brohjan*, quod ad accusandum inservit, ratio incriminandi, *κατηγορία* : Luc. vi, 7.

GA-TILS, id., *εὐκαιρος* : Mc. vi, 21; *εὐθετος* : Luc. ix, 62.

GA-TILABA, adverb., opportune, *εὐκαιρως* : Mc. xiv, 11.

UN-TILA-MALSKS, vid. sub *Malskr*.

AND-TILON, conj. II, servire, auxiliari, *ἀντέχσθαι* : Luc. xvi, 15; Skeir. VII, a.

GA-TILON, assequi, *τυγχάνειν* : Tim. II, ii, 10.

GAGA-TILON, componere, *συναρμολογέειν* : Eph. ii, 2; iv, 16.

* TALS, adject. aptus, doctus.

UN-TALS, 1) stultus, indoctus, ineptus, *ἀπαίδευτος* : Tim. I, ii, 25; 2) inordinatus, *ἀνόδοκτος* : Tim. I, i, 9; 3) incredulus, *ἀπειθής* : Luc. i, 47.

TALZIAN, conj. II, adaptare, instruere, edocere, *παίδειν* : Cor. II, vi, 9; Tim. II, ii, 25; *νοουθετεῖν* : Col. i, 28; iii, 16; Thess. I, v, 14; Thess. II, iii, 15.

TALZJANDS, partic. ut subst., magister, *ἐπιστάτης* : Luc. v, 5; viii, 24, 45; ix, 35, 49; xvii, 15.

GA-TALZIAN, docere, *παίδειν* : Tim. I, i, 20.

TALZEINS, fem., doctrina, disciplina, *παιδεία* : Tim. II, iii, 16.

* TIMAN (vet. norv. *tamr*, *temia*, vet. sup. germ. *zamen*, *zam*, *zenjan*, vet. sax. *teman*, vet. fr. *tima*, *tam*, *tema*, angl. sax. *tam*, *taman*, angl. *tame*, succ. *tam*, *tanja*, dan. *tam*, *temuc*, *batav*, *tam*, *temmen*, vet. sup. germ. *zieman*, *zahn*; gr. *δαμάω*, lat. *domare*; Gr. II, 30; Gl. V, 661; Rehb. 1061, 1066, 1083), conj. I, *tan*, *teman*, *tumans*, convenire.

GA-TIMAN, id., *συναγωγέειν* : Luc. v, 56.

GA-TAMIAN, conj. II, domare, *δαμάω* : Mc. v, 4.

GA-TEMEA, adverb., decens, conveniens. Skeir. II, d.

TIMRJAN (*timrjan* Luc. xiv, 28, 30; vet. norv. *timbra*, angl. sax. *timbrjan*, vet. sax. *timbrjan*, *timbrion*, vet. sup. germ. *zimbaron*, vet. fr. *timbra*, *tim-*

mera, angl. *timber*, succ. *timbra*, dan. *tamre*, *batav*, *timmeren*, rec. sup. germ. *zimvern*; Gl. V, 669, Rehb. 1086) conj. II, edificare, *οἰκοδομῆειν* : Luc. vi, 48, 49; xiv, 28, 30; xvii, 28; Cor. I, viii, 10; x, 25; Gal. ii, 18; Thess. I, v, 11.

ANA-TIMDIAN, superedificare, *ἐπικοδομῆειν* : Eph. ii, 20.

GA-TIMRJAN, edificare, *οἰκοδομῆειν* : Mth. vii, 24, 26; Mc. vii, 1; xiv, 58; xv, 29; Luc. iv, 29; vi, 5; Neh. vii, 1.

MIÞGA-TIMRJAN, coedificare, *συνακοδομῆειν* : Eph. ii, 22.

TIMRJA, masc., faber, edificans, *οἰκοδομῶν* : Mc. xii, 10; Luc. xx, 17; *τέκτων* : Mc. vi, 5.

TIMREINS, fem., edificium, ædificatio, *οἰκοδομή* : Rom. xiv, 19; Cor. I, xiv, 26; Cor. II, x, 8; Eph. iv, 12, 16, 29; Tim. I, i, 4.

GA-TIMREINS, id., Cor. II, x, 1, 19; xiii, 10.

GA-TIMRO, fem., id., Cor. II, v, 1; Eph. ii, 21.

* TINDAN (vet. norv. *tåndra*, angl. sax. *tendan*, vet. sup. germ. *zuntjan*, angl. *tind*, succ. *tånda*, dan. *trunde*, rec. sup. germ. *zunden*; Gr. II, 59; Gl. V, 686), conj. I, *tand*, *tundun*, *tuntans*, urere.

TANDJAN, conj. II, accendere, *ἄπτειν* : Luc. viii, 46; xv, 8.

GA-TANDJAN, cauteriare, *καυτομάζειν* : Tim. I, iv, 2.

IN-TANDJAN, accendere, incendere, *κατακαίειν* : Luc. iii, 17.

TUNDNAN, conj. III, accendi, *πυροῦσθαι* : Cor. II, xi, 29.

IN-TUNDNAN, id., Cor. I, vii, 9.

TIUHAN (vet. norv. *toga*, angl. sax. *teon*, vet. sax. *tiohan*, vet. fr. *tia*, *toça*, vet. sup. germ. *ziuhan*, angl. *toy*, r. c. sup. germ. *z chon*; lat. *ducere*; Gr. II, 24; Gr. V, 600; Rehb. 1082, 1090), conj. I, *tuah*, *tauhan*, *tenhans*, trahere, ducere, *ἄγειν* : Luc. iv, 1; xvii, 40; Joan. xviii, 28; Cor. II, x, 5; Gal. v, 18; Thess. I, iv, 14; Tim. II, iii, 6; *ἀπάγειν* : Mc. xiv, 44; *ὀδηγέειν* : Luc. vi, 59; Skeir. IV, b; *frab-ufanana tiuhan*, vid. sub *Hirþan*; *gafahanma tiuhan*, vid. sub *Fahan*.

AT-TIUHAN, attrahere, adducere, *προσάγειν* : Luc. ix, 41; *εἰσάγειν* : Luc. xiv, 21; Joan. xviii, 16; *ἄγειν* : Mc. xi, 2; xv, 22; Luc. ix, 50, 55; Joan. vii, 45; xix, 4; Skeir. VIII, b; *dalaf atiuhan*, vid. sub *Dal*.

INNAT-TIUHAN, inducere, *εἰσάγειν* : Luc. ii, 27.

AF-TIUHAN, reducere, *ἐπανάγειν* : Luc. v, 3; *προσλαμβάνεσθαι* : Mc. viii, 32.

BI-TIUHAN, 1) circumducere, *περιάγειν* : Cor. I, iv, 5; 2) circumire, quærere, c. accus., *περιάγειν* : Mth. ix, 35; Mc. vi, 6.

GA-TIUHAN, ducere, abducere, *ἄγειν* : Luc. iv, 9; Joan. ix, 15; *ἀπάγειν* : Mth. xxvii, 2; M. xiv, 55; xv, 16; Joan. xviii, 13; *κατάγειν* : Luc. v, 11; *distauai gatiuhan*, vid. sub *Stau*.

MIÞGA-TIUHAN, simul abire, *συναπάγειν* : Gal. ii, 15.

US-TIUHAN, 1) edocere, expellere, *εἰσάγειν* : Mc. vi, 1, 25; xv, 20; Joan. x, 5; *ἐκβάλλειν* : Mc. i, 12; Joan. x, 4; *ἀνάγειν* : Luc. iv, 5; *ἀναφέρειν* : Mc. ix, 2; *ἵψω usiuhan*, sursum educere, *ἀνάγειν* : Rom. x, 7; 2) absolvere, terminare, finire, *τελεῖν* : Mth. x, 25; xvii, 1; Luc. ii, 59; xviii, 51; Cor. II, xii, 9; Gal. v, 6, 16; Tim. II, iv, 7; Neh. vi, 15; *τελειῶν* : Luc. ii, 45; Joan. xvii, 4, 25; *ἐτελεῖν* : Luc. xiv, 29, 30; *συντελεῖν* : Mth. vii, 28; Luc. iv, 2, 15; Rom. ix, 28; *ἐπιτελεῖν* : Cor. II, vii, 1; viii, 6, 11; Gal. iii, 3; *κατορτίζειν* : Luc. vi, 40 h. l.; Cor. II, xiii, 11; Thess. I, iii, 10; *παραστάναι* : Eph. v, 27; *κατεργεσθαι* : Cor. II, vii, 10; *distauhan*, *πρός ἀπαιρετημένον* : Luc. xiv, 28; hinc part. pass. *ustauhans*, consummatus, perfectus, *τέλειος* : Rom. xii, 2; Cor. I, viii, 10; *ἄρτιος* : Tim. II, iii, 17; Skeir. I, a; 3) neutraliter absolvere, in solis subscriptionibus apostolorum ad Rom., Cor. I et II, Gal., Eph., Col., Thess. II; 4) exsolvere, *τελεῖν* : Rom. viii, 6.

US-TALENS, fem., consummatio, perfectio, *τελειότης* :

Col. iii, 14; τειθέσις Luc. i, 45; τῆος: Rom. x, 4; ζυγαρίσις: Cor. II, xii, 9.

US-TAUII, f. m., id., ζυγαριστός: Eph. iv 12.

* TIVAN (vet. norv. *tivask*, vet. sup. g rom. *zavian*, *gama*, angl. sax. *tavian*, angl. *tw*, batav. *tonwen*; Cf. V, 715; Schm. IV, 209) conj. I, *tau*, *tevan*, *trons*, partium esse.

TAUJAN, co. j. II, 1) facere, ποιῆν: Mth. v, 46; viii, 9; ix, 28; Mc. ii, 24; iii, 8; v, 52; vii, 8, 13; x, 17; xi, 5, 5, 28, 37; xii, 9; Luc. iii, 10, 11, 12, 14; iv, 23; v, 6; vi, 2, 46, 49; vii, 8; x, 23, 28; xvi, 5, 4; xviii, 18; xx, 2, 15; Joan. vi, 6, 28, 39; vii, 4, 51; viii, 28, 38, 40; ix, 53; xiii, 15, 17, 27; xiv, 13, 14, 31; xv, 3, 14, 15; xvi, 3; Rom. vi, 13, 16; 20; xii, 20; Cor. I, ix, 25; x, 31; svi, 1; Cor. II, viii, 10, 11; xi, 12; xii, 7; Gal. ii, 10; v, 17; vi, 9; Eph. iii, 20; vi, 8; Col. iii, 17, 25; Thess. I, v, 11; Thess. II, iii, 4; Tim. I, iv, 16; v, 21; Philem. 14; πράττειν: Rom. vii, 15, 19; ix, 11; xii, 4; Gal. v, 21; Eph. vi, 21; Philpp. iv, 9; Thess. I, iv, 11; τελειοῦν: Joan. v, 36; etiam in plurimis formulis, ubi Graecus ποιῆν quoque usurpat, ut: *ritjan taujan* Joan. vi, 58; vii, 17; ix, 31; Eph. ii, 3; *lustans taujan* Joan. viii, 44; *svonacht taujan* Cor. II, xi, 7; *vaursta taujan* Joan. v, 36; vii, 3; viii, 59, 41; x, 37, 38; xiv, 10, 12; *ta ka taujan* Jo. n. vi, 34; vii, 31; ix, 16; *anabnsa taujan* Mth. v, 19; *ho anabnd mona taujan* Luc. xvii, 10; *ritof taujan* Joan. vii, 19; Gal. v, 3; *vaurd taujan* Mth. vii, 24, 25; Luc. vi, 47; viii, 21; *armahairifa taujan* Luc. i, 72; *garaihtein taujan* Rom. x, 5; *svnja taujan* Eph. iv, 15; *gav irfi taujan*, vid. sub *Vairfan*; *us abst taujan* Eph. iv, 16; *akran taujan* Luc. vi, 45; viii, 8; *stana taujan* Skeir. V, c; *garuni taujan* Mc. xv, 4; *bidos taujan* Luc. v, 55; *Fun. I, n. 1*; *armaion taujan* Mth. vi, 1, 2, 5; et subauditis similibus vocabulis Cor. I, xvi, 2 *warjizah izara f am sis silbin taujai* (τελιτω); *svihals taujan* (ἐλευθερίων δίδουα) Gal. v, 13; *v ila taujan*, benefacere, εἰ ποιῆν: Mc. xiv, 7; *vadōs ποιῆν*: Mth. v, 4; Luc. vi, 27; *vadoποιῆν*: Thess. II, iii, 15; *harduba taujan*, dure facere, agere, ἀποτόμως χρῆσθαι: Cor. II, xiii, 10; *vairaleiko taujan*, v. d. sub *Leks*; *hinh taujan*, vid. sub *hinh*; *galing taujan*, vid. sub *Lingun*; praeter accusativum rei, quomodo agitur, vel adverbium, quomodo res agitur, adiectum datus hojus, cui res agitur, vel cum quo sit aliquid, etc., hinc: Mth. vi, 12 (*sva juh taujaiß in*); xxv, 40, 45; Mc. v, 1, 12; x, 55, 56, 51; xv, 8, 12; Luc. vi, 11, 25, 26, 5; xviii, 41; x, 15; Joan. xv, 21; etiam *bi* (c. accus.) Luc. ii, 27; *vif a I ph. vi, 9*; *in* (c. accus.) Thess. I, iv, 10; 2) facere, a) cum dupli. i accusativo: *wana juh silbun taujis?* (τίνα σεαυτὸν ποιῆσι?) Joan. xv, 8; xix, 12; Luc. xvi, 9 (ubi accusativus objecti subaudiendus es); Rom. ix, 28; etiam praedicatum cum *da* exhibetur: *taujis juh silban du gupfa* (ποιῆσι σεαυτὸν θεόν) Joan. x, 35; vi, 15; Rom. ix, 21; Gal. v, 13; vel b) cum sequenti accusativo c. infiniti: *taujisß ho homion*, facit eam mecthari (ποιεῖ αὐτὸν μοιχῶσθαι) Mth. v, 32; item *liban taujan*, vid. sub *Liban*; c) cum sequenti *ei*: *taujaiß ei* (*iva*) *jah in lautekaion auklesjon ussigvaidan* Col. iv, 16.

GA-TAVJAN, 1) facere, ποιῆν: Mc. ii, 25; v, 19; vi, 20, 30; ix, 13; xiv, 8, 9; xv, 41; Luc. vi, 3; ix, 10, 15, 43; xvii, 9, 10; xix, 48; Joan. xi, 45, 46; xviii, 33; Tim. I, i, 15; Skeir. VII, c; *praττειν*: Cor. II, v, 10; xii, 21; *vaxergrāzesthai*: Cor. I, v, 3; Cor. II, vii, 14; xii, 12; in plurimis locutionibus, ubi graeco ποιῆν respondet, ut: *salipra gataujan* Joan. ix, 23; *vaurst gataujan* Joan. vii, 21; xv, 24; *maht gataujan* Mth. vii, 22; Mc. vi, 5; *taiku gataujan* Joan. vi, 2, 4; x, 41; xii, 18, 37; *mim gataujan* Eph. iii, 11; *miklein gataujan* Luc. i, 49; *scinpein gataujan* Luc. i, 51; *garuni gataujan* Mc. iii, 6; *maurfr gataujan* Mc. xv, 7; *akrona gataujan* Mth. vii, 17; *sinapi gataujisß astans mikilans* Mc. iv, 52; *juarist sis gataujan*, vid. sub *haarban*; *vaurstetj gataujan*, vid.

sub *Vaurstetj*; *munnizo gataujan*, vid. sub *Mins*; *vaha gataujan* Mc. vii, 37; Philpp. iv, 14; *fo/uba gataujan*, *φρουρος ποιεῖν*: Luc. xvi, 8; quomodomodum post *taujan* (vid. supra), na etiam datus hic adhibetur Mc. v, 19 (*wan flu fru franja gavarida*), 20; ix, 15; Luc. i, 25, 49; ii, 48; vii, 31; Joan. ix, 26; xi, 46; xii, 12, 15; *ta ka gataujan bi sislamma* Joan. vi, 2; 2) facere, ποιῆν, a) cum dupli. accus. Mth. v, 36; Mc. x, 6 (ubi accusativus objecti subaudiendus est); Joan. vii, 25; xix, 7; Rom. ix, 20 (*bi sva I co sva'ek ade i*); hinc *dvalona gataujan*, vid. sub *Dralis*; *vavana gataujan*, vid. sub *Vaus*; nec non praedicatum cum *du* redditur: Luc. xiv, 46 (*gard meimana gvaavideduß du fleyrja þiube*); Eph. ii, 11; vel cum *sve* circumscribitur: Luc. xv, 19 (*gataui mik sve aiwana asujej*); b) cum sequenti accusativo c. infiniti: Mc. i, 17; vii, 57; viii, 25; Luc. v, 34; ix, 15; Skeir. VII, c; sic *gavolnna gataujan*, vid. sub *Nahan*; *vahsjan gataujan*, vid. sub *Vahsjan*; *anakuobjan gataujan*, vid. sub *Kumbjan*; *liban gataujan*, vid. sub *Liban*; c) cum sequenti *ei*: J an. xi, 5.

MASSA-TAUIANDS, partic., maleficius, malefaciens, παραβάτης: Gal. ii, 13.

TAUI, neutr., gen. *taujs*, opus, factu u, ἔργον: Joan. viii, 41; *poāzēs*: Rom. xii, 1; Col. ii, 9; *prāzma*: Cor. II, vii, 11; *poizma*: Eph. ii, 10; *svrgrjca*: Eph. ii, 7.

TEVI-TOJIS, adject., maleficius, κακοποῖς: Joan. xviii, 30; *κακοῖργος*: Tim. II, ii, 9.

FULLA TOJIS, perfectus, τῆσις: Mth. v, 48.

TEVA, fem., ord., series, τάξις: Cor. I, xv, 23.

TEVI, neutr., colors: Cor. I, xv, 6 h. 1.

GA-TEVJAN, conj. II, ordinare, consti nere, χριστοποιῆν: Cor. II, viii, 19.

UNGA-TEVJIS, non ordinatus; *ungatevifs risan*, ἀτακτῶν: Thess. II, iii, 8.

TUGGL (vet. norv. *tungl*, angl. sax. *tungol*, vet. sax. *tungol*, vet. sup. germ. *zunga*, succ. *tungol*; Gr. II, 61; III, 5, 2; DM. 3:9; Cf. V, 6:5), Neutr. (2), astrum: Gal. iv, 5 h. 1.

TUGGΘ (vet. norv. *tunga*, angl. sax. *tunge*, vet. sax. *tunga*, vet. fr. *tunge*, *tunge*, vit. sup. germ. *zunka*, angl. *tongue*, succ. *tungj*, dm. *tunge*, batav. *tonge*, rec. sup. germ. *zung*; lat. *lingua*; opp 165; Gr. II, 61; III, 400; Cf. V, 6:1; Rehtb. 104), fem., lingua, γλῶσσα: Mc. vii, 35, 35; Luc. i, 64.

TUZ, vid. sub *Trai*.

TUKEIKUS, i. q. *Tykeikus*.

TULGUS (angl. sax. *tuigo*, angl. *tall*; Gr. II, 6) adject., stabilis, ἑδραῖος: Cor. I, xv, 58; *στερεός*: Tim. II, ii, 19.

TELGJAN, conj. II, stabilire, firmare, χρυσῶν: Cor. II, ii, 8; *στηρίζειν*: Thess. I, iii, 15.

GA-TELGJAN, id., *στηρίζειν*: Luc. ix, 51; Thess. I, iii, 2; Tess. II, ii, 17; iii, 5; *βεβαιῶν*: Rom. xv, 8; *gatalgjan sik*, confirmare, ἐπιμένειν: Rom. xi, 23; *gatalgida*, partic. pass., firmatus, confirmatus, ἑδραῖος: Col. i, 23; *βεβαιος*: Cor. II, i, 6; *ὀρμητομέλτος*: Cor. II, vi, 10.

TUICEIJA, fem., confirmatio, ὀχύρωμα: Cor. II, x, 4; *ἀσφάλεια*: Thess. I, v, 5; *ἐδαιωμα*: Tim. I, iii, 15.

TUNDNAN, vid. sub *Tindan*.

TUNÞUS (vet. norv. *tönn*, angl. sax. *toð*, vet. sup. germ. *zand*, *zan*, vet. fr. *tond*, *toth*, angl. *tooth*, ve. sax., succ., dan., batav. *tand*, rec. sup. germ. *zahn*, lat. *dens*, gr. ὀδός; Bo. p 80; Gr. II, 60; III, 400; Cf. V, 685; Rehtb. 1032), masc., deus, ὀδός: Mth. v, 38; viii, 12; Mc. ix, 18.

TRAKAUNEIÞUS, nom. propr. masc., Τραχωνίτης: Luc. iii, 1.

TRAUADA, nom. propr. fem., Τρωάς: Cor. II, ii, 2; Tim. II, iv, 15.

TRAVAN (vet. norv. *trua*, angl. sax. *treovinn*, vet. sax. *troua*, vet. fr. *triuve*, *trouwa*, rec. sup. germ. *truan*, *trin*, angl. *true*, *trust*, succ. *tro*, dan. *trou*, batav. *trouw*, rec. sup. germ. *trauca*, *trua*;

Bopp 65; Gr. V, 163; Reith. 1094), conj. II, *flere*, confid. re, *πισθίζω*, cum *de* vel *in*: Mth. xxvii, 45; Luc. xviii, 9; Cor. II, i, 9; Philipp. iii, 4; *πισθίζω*: Tim. II, i, 5.

CA-TRAIAN, I) id., e. dat. vel *in*, *πισθίζω*: Cor. II, ii, 3; x, 7; Gal. v, 10; Philipp. i, 14; ii, 21; iii, 3; Thess. II, iii, 4; Philom. 21; *πισθίζω*: Rom. viii, 58; xiv, 14; Tim. II, i, 12; *πισθίζω*: Cor. II, v, 6, 8; vii, 16; x, i; 2) credere, *πιστεύειν*: Gal. ii, 7; Tim. I, i, 14; Tit. i, 3; *πιστόν*: Tim. II, iii, 14.

TRAIANS, fem., fiducia, *πισθίσις*: Cor. II, i, 45; iii, 4; vii, 22; x, 2; Eph. iv, 12; Philipp. iii, 4; *πισθίσις*: Cor. II, vii, 4; Philipp. i, 20.

TRASTI, neutr., testamentum, fœdus, *διαθήκη*: Eph. ii, 12.

TRIGGVS (coll. *Trauan*?), adject., fidelis, *πιστός*: Luc. xvi, 10, 14, 12; xix, 47; Cor. I, iv, 2; vii, 25; Cor. II, i, 18; Eph. i, 1; vi, 21; Philipp. i, 20; Gal. i, 7; iv, 7, 9; Thess. II, iii, 5; Tim. I, i, 15; iii, 1, 11; iv, 9; Tim. II, ii, 2, 14, 15; Tit. i, 9.

UN-TRIGGVS, infidelis, *ἄπιστος*: Luc. xvi, 10.

TRIGGVA, adv. verb., fideliter, cum fiducia; *triggvaba vitau*, *πισθίσις* eidevca: Philipp. i, 25; *triggvaba gatabujan*, *πισθίσις*: L. c. xi, 6.

TRIGGVA, fem., fœdus, testamentum, *διαθήκη*: Luc. i, 72; Rom. ix, 4; xi, 27; Cor. I, xi, 25; Cor. II, iii, 6, 14; Gal. iv, 24.

TRIGO (vet. norv. *treği*, *tegr*, vet. sup. germ. *tragi*, vet. sax. *tragan*, vet. suec. *trāga*, rec. sup. germ. *trāg*, Gr. II, 53; Cf. V, 502), fem., lucius, *κόπη*: Cor. II, iv, 7.

* TRIMPAN (vet. norv. *trampa*, *trappa*, angl. *trip*, *trample*, succ. *trippa*, dan. *trampe*, batav. *trampen*, rec. sup. germ. *trampeln*, *trippeln*; coll. gr. *τρέω*, lat. *trēmere*; Gr. II, 53), conj. I, *tramp*, *trumpjan*, *trumpans*, ire, ruere.

ANA-TRIMPAN, irucere, cum; rimere, *ἐπιπέσθαι*: Luc. v, 1.

TRIU (vet. norv., vet. fr. *tre*, angl. sax. *treor*, vet. sax. *treo*, angl. *tree*, succ. *trā*, dan. *trā*, batav. *tere*; gr. *δρῶς*; Gr. III, 368; Reith. 1095), neutr., genit. *trivis*, lignum, arb. r. *ξύλον*: Mc. xiv, 45, 48.

VINA TRIU, vinea, *ἄμπλος*: Joan. xv, 1, 4; plur. vinctum, *ἀμπλών*: Cor. I, ix, 7.

TRIVEINS, adject., ligneus, *ξύλιος*: Tim. II, ii, 20.

* TRISGAN (Gr. I, 45 [3. edit.]), conj. I, *trasy*, *trusgan*, *trusgans*, serere.

IN TRISGAN, I serere, *ἐγκυερτζεω*: Rom. xi, 24.

* TROSGIAN, conj. II, serere.

IN TROSGIAN, in-creto, *ἐγκυερτζεω*: Rom. xi, 17, 19, 25.

TRUDAN (vet. norv. *troda*, *trudka*, angl. sax., vet. sax. *tredan*, vet. fr. *treda*, vet. sup. germ. *tretan*, angl. *tread*, succ. *trūda*, dan. *træde*, batav. *treden*,

rec. sup. germ. *tretan*; lat. *trudere*; Gr. II, 25; Cf. V, 520; Reith. 1095), conj. II (?), calcare, *πατέω*: Luc. x, 19; vindicare, *τρογών*: Luc. vi, 44.

CA-TRUDON, conj. II, calcare, *καταπατέω*: Luc. viii, 5 vid. h. l.

* TRUSNJAN (coll. vet. norv. *trosna*?), conj. II.

NEAR-TRUSNJAN, supersalire: Skeir. III, c.

TVAI (vet. norv. *tro*, angl. sax. *tra*, vet. sax. *twe*, *tua*, vet. fr. *tra*, vet. sup. germ. *zwei*, angl. *two*, suec. *tva*, dan. *to*, batav. *twee*, rec. sup. germ. *zwei*; lat. *duo*, gr. *δύω*; Gr. I, 754; Cf. V, 715; Reith. 1095), numerale, fem., *trox*, neutr., *tra*, genit. *traddje*, duo, *δύω*: Mth. vi, 24; xxvii, 51; Mc. v, 15; vi, 9; Luc. vii, 19, 41; ix, 15, 16, 33, 32; x, 1; xv, 11; xvi, 13; xvii, 34; xviii, 40; xix, 29; Joan. viii, 17; Cor. I, xiv, 27; Cor. II, xiii, 1; Gal. iv, 22, 24; Eph. ii, 15; Philipp. i, 23; Tim. I, v, 19; Skeir. II, d; III, d; V, c.

TRV HNAI, distribut., *ἀνά δύο*: Luc. ix, 3; coll. Mc. vii, 31 *niþ tre hnaum markom*, *ἀνά μέσον τῶν ὀρίων*.

TRVALF (*twalf* Luc. ii, 42; vii, 1; vet. norv., suec. *toft*, angl. sax. *twelf*, vet. sax. *twelif*, vet. sup. germ. *zwelf*, angl. *twelve*, dan. *toft*, batav. *tuwalf*, rec. sup. germ. *zwölf*; Gr. I, 765; Cf. V, 720; Reith. 1097), duodecim, *δωδέκα*: Mth. x, 1; xi, 1; Mc. iii, 1; iv, 10; v, 42; vi, 7; viii, 49; ix, 35; xiv, 10, 45; Luc. ii, 42; viii, 1, 42, 43; ix, 1, 12, 17; Joan. vi, 67, 74.

TRVATIGUS, plur. masc., viginti, *εἴκοσι*: Luc. xiv, 51.

TRV-HUNDA, plur. neutr., ducenti, *διακόσια*: Joan. vi, 7.

* TRVIS, adverb., tantummodo in *twis-standan*, vid. *Standan*.

* TRUZ (vet. norv. *tor*, vet. sup. germ. *zur*; Cf. V, 698), adverb., tantummodo in *truz-veigan*, vid. sub *Verian*.

TVEIFLS (vet. norv. *tuifti*, *tuiftian*, vet. fr. *twifil*, vet. sup. germ. *zweifil*, rec. sup. germ. *zweifel*; coll. *Tvui*; Cf. V, 724; Reith. 1098), masc., dubium: Skeir. II, c.

TVEILJAN, conj. II, dubium movere, dubitare: Skeir. VI, b.

TVEIFLEINS, fem., dubium, *διάκρισις*: Rom. xiv, 1; *διαλογισμός*: Tim. I, ii, 8.

TYKEIKUS (*Tykekus* Col. iv, 7; *Tykekus* Eph. vi, 24), nom. propr. masc., *Τυχεύς*: Eph. vi, 24; Gal. iv, 7 vid. ad h. l.; Tim. II, iv, 12.

TYRA, nom. propr. fem., *Τύρος*: Mt. iii, 8; Luc. x, 14.

TARUS, nom. propr. masc., *Tyrus*: Mth. xi, 21, 22; Mc. vii, 24, 31.

TOBELIAS, nom. propr. masc., *Τωβίας*: Neh. vi, 17.

TOJIS, vid. sub *Tivan*.

V

VAGGARI (angl. sax. *vangere*; coll. vet. norv. *vangi*, vet. sax., vet. sup. germ. *wanigw*, rec. sup. germ. *wange*; Gr. III, 401; Cf. I, 894), neutr., cervicale, *περικεφάλιον*: Mc. iv, 58.

VAGGS (vet. norv. *vangr*, vet. sax. *wang*, angl. sax. *vang*, angl. *wang*, dan. *vange*; Gr. III, 395; DM. 375; Cf. I, 894), masc. (?), paradusis, *παράδεισος*: Cor. II, xii, 4.

VAGJAN, vid. sub *Vigan*.

VADUHS (angl. sax. *vay*, suec. *vägg*, dan. *væg*; Gr. III, 429), fem., murus.

LACROS-VADUHS, mentia, *ταίχος*: Cor. II, vi, 55; Neh. i, 16; vi, 15; vii, 1.

MIÐRANVA-VADUHS, mediævis murus, *μεσότοιχον*: Eph. ii, 14.

GRUNDR-VADUHS, fundamentum, *θεμέλιον*: Luc. vi, 48, 49; x v, 29; Eph. ii, 20; *θεμέλιος*: Tim. II, ii, 19.

VADI, vid. sub *Vidan*.

* VAHS (vet. norv. *veikr*, vet. sax. *weah*, angl. sax. *rec*, angl. *wak*, dan. *væg*, suec. *vek*, batav. *wack*, rec. sup. germ. *wach*, coll. *schwach*), adject., delubus, indigenus.

CA-VANS, inreprehensibilis, *ἄμωπτος*: Luc. i, 6.

VAHSJAN (vet. norv. *vana*, vet. sax. *wahsan*, angl. sax. *weanan*, vet. sup. germ. *wahsan*, vet. f. *raza*, angl. *war*, suec. *vaxr*, dan. *vare*, batav. *wassen*, rec. sup. germ. *wachsen*; Bopp 116; Gr. II, 12; Cf. I, 682; Reith. 1028), conj. I, *vahs*, *vahsan*, *vahsans*, crescere, *αύξάνω*: Mth. vi, 28; Luc. i, 80; ii, 40; Joan. iii, 50; Cor. II, x, 15; Eph. ii, 21; iv, 15; Col. ii, 19; *vahsan qvanjan*, crescere facere, multiplicare, *αύξανω*: Cor. II, iv, 10.

US-VAHSJAN, adolescere; *usvahsans pisan*, adultum esse, *ἠδύξω ἔχων*: Joan. iv, 21.

UFAR-VAH-JAN, supercrescere, υπερμαρτυρεῖται : Thess. II, 1, 5.

US-VAHSTS, fem., augmentum, ἀξίωσις : Eph. iv, 15.

VAHSTES, masc., 1) augmentum, ἀξίωσις : Col. 1, 10; 2) scintilla, φλόξια : Mth. vi, 27; Luc. ii, 32; xix, 3; Eph. iv, 15.

VAHTVO, vid. sub Vokan.

VAI (vet. sax. *we*, angl. sax. *wea*, vet. sup. germ. *we*, vet. fr. *wach*, angl. *wee*, succ. *ve*, dan. *ve*, batav. *wee*, rec. sup. germ. *w he*; lat. *vā*, gr. *ὄσσι*; Gr. 11, 292, 607; Cf. I, 632; Rehtth. 1121), interject., *w e*, *oūai* : Mth. xi, 21; Mc. xiii, 17; Luc. vi, 24, 26; x, 15.

VAI-DEDJA, vid. sub Deds.

VAI-FAIRWJAN, vid. sub Fairwas.

VAIA-MERJAN, vid. sub Merjan.

VAIAN (vet. sup. germ. *waian*, vet. fr. *waia*, daa. *wæ*, rec. sup. germ. *uchen*; gr. *ἄμα*; Cf. I, 621; Rehtth. 1122), conj. I, *waiva*, *waivoun*, *waians*, *ware*, *waivū* : Mth. vii, 25, 27; Joan. vi, 18.

VAIBJAN, vid. sub Veiban.

VAIHJO, vid. sub Veihan.

VAIHSTA (Gr. III, 429), masc., angulus, *γωνία* : Mth. vi, 5; Mc. xii, 10; Luc. ix, 37.

VAIHSTA-STAINS, vid. sub Stains.

VAIHTS (vet. goiv. *vatt*, angl. sax. *vihl*, *vult*, vet. sax., vet. sup. germ. *wiht*, angl. *wight*, *ought*, rec. sup. germ. *wicht*, *n-icht*, *ichtwas*; DRA. 391; DM. 246; Cf. I, 750), fem. (etiam in nom. *vaiht* neutr. Mth. x, 26; xxvii, 19; Tit. 1, 15; in plur. ut anom. Skeir. II, d), res, negotium, *πρόσωπον* : Luc. 1, 1; *εἶδος* : Thess. I, v, 22; Skeir. b, d; VII, b, c; *in puzzei vaihtais*, *ideireo*, *ῥούπον χάρον* : Eph. iii, 4; Tit. 1, 5; *dei nū aizian* : Tim. II, 1, 6; solemniter cum negatione *nī vaiht* vel *vaiht nī*, nequicquam, nihil, *οὐδέν*, *μηδέν* : M h. x, 26; xxvii, 12, 19; Mc. 1, 45; v, 26; vi, 8; vii, 12, 15; ix, 29; xi, 43; xiv, 60, 61; xv, 4; Luc. iii, 13; iv, 2, 35; ix, 5, 56; x, 19; xviii, 34; xx, 40; Joan. vi, 65; viii, 28, 54; xiv, 50; xvi, 25; xviii, 20; Rom. viii, 4; xiii, 8; xiv, 14; Cor. I, iv, 4; vii, 19; x, 20, 25, 27; xiii, 2, 5; Cor. II, vi, 3, 10; vii, 5, 9; xi, 5; xii, 11; xiii, 7; Gal. ii, 6; iv, 1, 12; v, 10; vi, 3, 14; Eph. iii, 4; Philipp. i, 20, 28; ii, 3; iv, 6; Thess. II, iii, 11; Tim. I, iv, 4; v, 21; vi, 4, 7; Tit. 1, 15; Philem. 14; *μη τι* : Joan. vi, 12; Gal. v, 6; vi, 15; *οὐ* : Rom. ix, 1; Cor. II, xii, 5.

VAILA (vet. norv., angl. sax. *vel*, vet. sax. *wala*, *wel*, vet. sup. germ. *wela*, *wola*, vel. fr. *wel*, angl. *well*, succ. *väl*, dan. *vel*, batav. *wel*, rec. sup. germ. *wohlt*; Gr. 11, 605; Cf. I, 851; Rehtth. 1152), adverb., bene, *γαλῶς* : Me. 1, 11; vii, 6, 9, 37; xii, 28, 52; Luc. vi, 26, 27; xv, 25; xvi, 19; xx, 39; Joan. viii, 48; xiii, 13; xviii, 25; Rom. xi, 20; Cor. II, xi, 4; Gal. iv, 17; v, 7; Tim. I, iii, 4, 12, 13; *εἰς* : Luc. xix, 17; Skeir. VI, a; *βέλτιον* : Tim. II, 1, 18 h. l.; *πάντως* : Cor. I, ix, 22 h. l.; *vaila han*, *ἄν* : Cor. II, xi, 16 vid. ad h. l.; *vaila qīhan*, viii, sub *Qīhan*; *vaila hugjan*, vid. sub *Hugs*; *vailu galcihihs*, vid. sub *Le-kan*; *vaila andauems*, vid. sub *Niman*; *vaila taujan*, vid. sub *Tiean*; *vaila visan*, vid. sub *Visan*; *vaila frahjan*, vid. sub *Frahjan*.

VAILA-MERJAN, vid. sub Merjan.

VAILA-QISS, vid. sub Qīhan.

VAILA-VIZNS, vid. sub Vizan.

VAINALS (vet. sup. germ. *wenag*; Cf. I, 889), adject., infelix, miser, *καλαιπώρος* : Rom. vii, 24 vid. ad h. l.

VAINEL, adverb., utinam, *ὤφελον* : Cor. I, iv, 8; Cor. II, xi, 1; Gal. v, 12.

VAIPS, vid. sub Veipan.

VAIR (vet. norv., angl. sax. *wer*, vet. sax. *wer*, vet. sup. germ. *wir*, *wer*, vet. fr. *wer*; lat. *vir*; Gr. II, 56; III, 319; DRA. 418; Cf. I, 951; Rehtth. 1156), masc., *vir*, *ἀνῆρ* : Mth. vii, 24; Mc. vi, 20; Luc. vii, 20; viii, 27, 58, 41; ix, 50, 52; Joan. vi, 10; Rom. vi, 3; Cor. I, xiii 11; Cor. II, xi, 2; Eph. iv, 15. v,

25, 25, 28; Col. iii, 18, 19; Tim. I, ii, 8, 12; Esdr. ii, 25, 26, 27, 28; Neh. vii, 2; *af vaira gens*, *ἑσπυ ὄρος γουῶ* : Rom. vii, 2.

VAIRA-LIHO, vid. sub Lehs.

VAIRDUS (vet. sup. germ. *wirt*, vet. fr. *werda*, succ. *vård*, dan. *værd*, rec. sup. germ. *wirth*; Cf. I, 952; Rehtth. 1157), masc., hospes, *ἑσπυ* : Rom. xvi, 25.

VAIRĪĀN (vet. norv. *verda*, angl. sax. *ve rđan*, vet. sax. *werthan*, vet. sup. germ. *werdan*, vet. fr. *wertia*, succ. *varda*, dan. *verde*, batav., rec. sup. germ. *werden*; cell. gr. *ἑσπυ*; Gr. 11, 59; Cf. I, 982; Rehtth. 1145), conj. I, *varþ*, *vairþun*, *vairþans*, *fierr*, *gīrþisþai*, *isazþai* : 1) ut speciale verbum (heri, nasci, perfici, exhiberi, videri, evenire, accidere) : Mth. v, 18; vi, 10 (*vīlþa*); vii, 12 (*greis jah krusts tanþiue*), 16 (*andanahþi*); xi, 20 (*malþis*), 24, 25; xxvi, 2 (*pasþe*); xxvii, 4 (*munþigins*), 45 (*rigis*), 57 (*seþþu*); Mc. iv, 11, 55; v, 14, 55; vi, 2 (*sabbato*); ix, 7 (*mīlþma*), 21; xi, 19, 25, 24; xii, 41 (*fram frauþin varþ þu*), 25 (*gens iomt*); xiii, 18 (*þlankis*), 19 (*taþlo*), 20; xiv, 4; xv, 55 (*wīla saīþsto*), 42; Luc. i, 14 (*fabrþis*), 20, 53 (*andþis*), 44 (*stibna ĩa ausam*), 45 (*ustantþis*), 65 (*agis ana allaim*); ii, 10, 15 (*mīþ imma munþiqi þorþis*), 15, 42 (*walþ vintþuns*); iii, 2 (*vaurd eufþ at w-kannþu*), 22 (*stibna us himna*), 25, 25 (*hukþus and all ĩn þa*); iv, 12 (*dagþ*); vi, 45, 48 (*qarþajo*); viii, 34; ix, 7; xv, 7, 10, 11, 17, 24, 34 (*ve ĩa ana þyra sunin*); Joan. vi, 21 (*skip ana airþun*); vii, 45 (*mis-saq ss ĩv qarþagin*); viii, 58; x, 19, 22 (*imniþiþa*); x, 55 (*vaurd gufþ du ĩn*); xii, 29 (*þeiþu*), 50; xiv, 22; xv, 7; Rom. vii, 3, 4; ix, 9 (*unus izai*); xi, 11 (*qauists*), 25 (*daubei imna*); xv, 22 (*vauris*); Cor. I, iv, 5; xv, 54; xvi, 2 (*qþauu*); Cor. II, xi, 15; xii, 11; Gal. iv, 4 (*us qiaon*); Tim. I, vi, 4 (*us vaurd-juþon-weiþa*); Tun. B, ii, 18 (*usstass*); Skeir. II, a; III, c (*sokeins*); VI, c; VII, c (*vanmussus*); impersonale, solemniter in formula *varþ þ*, factum est, quod accusativus e. infinit. vel *jah* sequitur, vel etiam cui sententia subordinata sine copula appendet : Mth. vii, 28; ix, 10, 29 (*bi qalþabeini ĩggjarai*); Mc. 1, 9, 11, 15; iv, 4; v, 16 (*vauva varþ þ ĩna*); Luc. i, 8, 25, 58 (*bi vaurda þeimna*), 41, 59; ii, 1, 6, 15, 46; iii, 21; iv, 5, 6; v, 4, 12, 17; vi, 1, 6, 12; vii, 11; xiv, 22 (*varþ sve anþauþ*); xvii, 41, 26, 28, 30; Joan. xiii, 19; ix, 29; Rom. ix, 26; Thess. I, iii, 4; Neh. vii, 4; hoc etiam pertinent Cor. II, vii, 7 staei *mis mais fugiaon varþ e* Luc. vii, 5, modo lectio textus sit *ieitima*; 2) ut verbum predicativum : a) cum substantivo in predicatum : Mth. v, 22, 45; Mc. 1, 17; Luc. iv, 5; vi, 5; Joan. ix, 27; x, 16; xi, 56; Rom. vi, 15; xv, 8; Cor. I, iv, 9; vii, 25; ix, 25; xi, 20; xii, 14; x, 20; Cor. II, vi, 16; Eph. iii, 7; v, 7; Philipp. iii, 17, 19; Col. i, 25, 25; Tim. I, iv, 6; Tim. II, ii, 21; Skeir. I, d; III, c; item in circumscriptendis gr. verbis, ex. gr. : *arþja vairþan*, *vuhþan usgradþa*, *alaþarþu vairþan*, *ukilþu vairþan*, *galaiþta vairþan*, *usvuna vairþan*, *usþma vairþan*, etc.; b) cum adjective : Mth. v, 21; vi, 16; ix, 16; xi, 22; Mc. ii, 21; iv, 19, 22, 52; vi, 14, 21, 26; x, 51, 45, 41; xiii, 28; Luc. i, 15, 32; ii, 2; vi, 35, 49; ix, 48; xiv, 14; xvi, 11, 12; Joan. viii, 55; ix, 51; Rom. vi, 17 (lin.); xii, 16; Cor. I, vi, 21; xiv, 25; xv, 10; Eph. iv, 52; v, 17; Tim. II, iii, 2; Skeir. I, c; et saepe in circumscriptendis verbis, ut *airzis vairþan*, *barþts vairþan*, *þarþi vairþan*, *un-braks vairþan*, *gabþis vairþan*, *gredays vairþan*, *haiþs vairþan*, *hrains vairþan*, *suhkufþs vairþan*, *goleiþs vairþan*, *laus vairþan*, *nausagizta vairþan*, *modays vairþan*, *naqþs vairþan*, *qaraihts em þan*, *riurs vairþan*, *saps vairþan*, *suhtis vairþan*, *fulþs vairþan*, etc.; cum pronomine possess. : Mc. xii, 7; Luc. iv, 7; di cum participio : Mc. ix, 5, 59; xii, 25; Luc. vi, 16, 56 (vii, 5); xiv, 12, xvii, 55; Joan. vi, 15; Gal. iv, 16; v, 26; Eph. v, 4; Philipp. ii, 8; Col. iii, 15; Thess. I, ii, 14; Tim. II, 11, 2; in circumscriptendis verbis, ex. gr. : *Arþhans varþþan*, vid. sub *Þiþhan*.

analatipis vairþan, vid. sub *Lats*; e) cum adverbio: *Me. iv, 10*; *Cor. II, i, 19*; *Eph. II, 15*; f) cum præpositione, imprimis *du*: *Me. xii, 10*; *Luc. III, 5*; *Cor. I, i, 26*; *Cor. II, vi, 18*; in: *Philpp. II, 7*; item in circumscriptis verbis græcis: in *inlustan vairþan*, vol. sub *Lustus*; in *siuwei vairþan*, vid. sub *Siuus*; g) cum relativis (*siv*) vel interrogativi (*uei*) circumscriptiōibus: *Me. ix, 26*; *Luc. I, 66*; *v, 40*; *Gal. iv, 12*; 3) in verbo auxiliario: a) in præsentii pro futuro, ex gr.: *Joan. xvi, 20 saurgandans vairþifþ* (*δοκονήσεσθις*); *Philpp. I, 20 gnaiviskþis vairþa* (*αἰσυνήσομαι*); *Skeir. I, a astauhana habuda vairþan*; b) in præterito solemniter pro amisto passivi: *Mth. viii, 3, 24*; *ix, 25, 35*; *xxvii, 5, 8*; *Me. I, 14, 22*; *II, 27*; *vi, 5*; *vii, 27*; *ix, 4, 12*; *xvi, 11*; *Luc. vi, 18*; *xv, 35*; *viii, 5, 20*; *ix, 2, 7, 6*; *xv, 24*; *xvi, 1*; *xvii, 14, 17, 18*; *Joan. ix, 2, 5, 19, 20, 34*; *xii, 58*; *xiii, 18, 31*; *xvi, 21*; *xvii, 12*; *Rom. vii, 4, 6, 10, 13*; *x, 20*; *xi, 17, 24*; *xv, 4*; *Cor. I, i, 15*; *vii, 18*; *xv, 54*; *Cor. II, iv, 1*; *vii, 11*; *xii, 4, 12*; *Eph. I, 15*; *III, 8*; *Philpp. III, 12*; *Col. I, 16, 26*; *III, 4*; *Thess. II, II, 3*; *Tim. I, i, 16*; *II, 15, 14*; *II, 16*; *iv, 14*; *vi, 10*; *Tit. I, 15*; *Neh. vi, 15*; *vii, 1*; *Skeir. VIII, b*; pro perfectis: *Me. III, 25*; *Joan. xvi, 11*; *Cor. I, vii, 15*; *Gal. II, 20*.

FRA VAIRþAN, corrump. *re*, καταρθείρεσθαι: *Tim. II, III, 8*.

GA-VAIRþI (vet. sup. germ. *giwurt*; *Gf. I, 995*), neut. r, pax, tranquillitas, *eirowis*: *Mth. x, 54*; *Me. v, 34*; *Luc. I, 79*; *II, 14, 2*; *vii, 50*; *viii, 18*; *x, 3, 6*; *xiv, 52*; *xix, 58, 42*; *Joan. iiii, 27*; *xvi, 55*; *Rom. viii, 6*; *x, 15*; *xiv, 17, 19*; *Cor. I, vii, 16*; *xvi, 11*; *Cor. II, i, 2*; *viii, 11*; *Gal. I, 5*; *v, 22*; *vi, 16*; *Eph. I, 2*; *II, 14, 15, 17*; *iv, 3*; *vi, 13, 22*; *Philpp. iv, 7, 9*; *Col. III, 15*; *Thess. I, v, 25*; *Thess. II, i, 2*; *III, 16*; *Tim. I, i, 2*; *Tim. II, i, 2*; *II, 9, 22*; *Tit. I, 4*; *gavairþi*: habere, pacem habere, *eirowisēan*: *Rom. xii, 18*; *Thess. I, v, 15*; *gavairþi taujan*, pacem servare, *eirowisotēan*: *Col. I, 20*; *gavairþi taujands visan*, *eirowisēan*: *Cor. II, xiii, 11*.

GA-VAIRþEIGS, adject., pacificus, *gavairþeigs visan*, *eirowisēan*: *Me. iv, 50*.

GAGA-VAIRþAN, conj. II, reconciliare, *katāllāttau*: *Cor. I, vii, 11*.

GAGA-VAIRþNAN, conj. III, rec. n. ciliari, *katāllāttau*: *Cor. II, v, 20*.

* **VAIRþS** (vet. sax. *ward*, angl. sax. *weard*, vet. sup. germ. *wart*, *wert*, vet. fr. *ward*, angl. *wards*, batav. *waarts*, rec. sup. germ. *wärts*; lat. *vertere*, *versus*; *Gr. II, 59*; *Gf. I, 998*; *Rehth. 1155*), adject., *versus*.

ANV-VAIRþS, futurus, *erþþōmens*: *Me. x, 50*; *Joan. xvi, 15*; *μέλλων*: *Luc. III, 7*; *Rom. viii, 38*; *Eph. I, 21*; *Col. II, 17*; *Tim. I, i, 16*; *iv, 8*; *Skeir. II, c*; *V, a*; *anavairþi si miš*, μέλλω: *Thess. I, III, 4*.

AND-VAIRþS, præsens, *parōn*: *Cor. I, v, 5*; *Cor. II, x, 2, 11*; *xvi, 2, 10*; *ἐνεστώσ*: *Rom. viii, 38*; *Cor. I, vii, 2*; *Gal. I, 4* vid. ad h. l.; *ó praxutēca*: *Cor. II, iv, 17*; *andvairþs visan*, *parōnēan*: *Gal. iv, 18*.

AND-VAIRþIS, adverb., *aversu*, c. dat., *ápinnzait*: *Mth. xxvii, 61*.

JAIND-VAIRþS, adverb., *ibi*, *ekēd*: *Joan. xv, II, 5*.

VIþRA VAIRþIS, adject., opp. *sihus*, *ó katinnōn*: *Me. xi, 2*; *Luc. xv, 50*; *ἐντερίαν*: *Luc. viii, 26*; *Junta in þrauvirþo*, contra, adversus, *þōuzen-in*: *Gal. II, 7*.

URAM-VAIRþS, adverb., longe, prope, ultra, *framvairþs visan*, *þorro manere*, *mēran*: *Tim. II, III, 14*.

SYCLTA-VAIRþJA, adject., ad mortem inclinatus, *Junjam moriturus*, *mēllōn tēlōstun*: *Luc. vii, 2* vid. ad h. l.

AND-VAIRþI, neut. r, 1) præsentia, in locutionibus, in *andvairþi*, in conspectu, coram, *þiþprōþen*: *Mth. v, 6, 24*; *vi, 1*; *x, 52, 55*; *Me. iv, 2*; *Luc. x, 20*; *Joan. xii, 57*; *Thess. I, II, 19*; *Neh. vi, 1*; *ἐνώπιον*: *Luc. I, 6, 15, 17, 19, 75*; *iv, 7*; *v, 18, 25*; *vii, 47*; *x, 10, 18, 21*; *xvi, 15*; *Rom. xii, 17*; *Cor. II, iv, 12*; *vii, 12*; *xvi, 21*; *Gal. I, 20*; *Tim. I, II, 3*; *v, 3, 20,*

21; *vi, 12, 15*; *Tim. II, II, 11*; *iv, 1*; *κατενώπιον*: *Cor. II, II, 17*; *xii, 19* (? *κατίνα τε*); *Eph. I, 4*; *ἐν προσώπῳ*: *Cor. II, II, 10*; *iv, 6*; *v, 12*; *εἰς πρόσωπον*: *Cor. II, viii, 24*; *κατὰ πρόσωπον*: *Luc. II, 51*; *ἐξ ἐναντίας*: *Me. xv, 39*; *ἐναντί*: *Luc. I, 8*; *ἐναντίον*: *Luc. xv, 26*; in *manugnumma andvairþja*, coram plurimis, *ἐκ πολλῶν προσώπων*: *Cor. II, I, 11*; *Junta andvairþja*, coram, *ἐναντίον*: *Me. II, 12*; *óπὸ προσώπου*: *Neh. v, 15*; *πρὸ προσώπου*: *Luc. vii, 27*; *v, 1*; 2) facie, *πρόσωπον*: *Mth. vi, 16*; *Me. xii, 14*; *xiv, 65*; *Luc. I, 76*; *v, 12*; *vii, 27*; *ix, 29, 51, 53*; *x, 1*; *xv, 21*; *Cor. I, xii, 142*; *Cor. II, III, 18*; *v, 12*; *x, 7*; *Gal. II, 6, 11*; *Thess. I, II, 17*; *III, 10*; *Thess. II, I, 9*; 3) persona: *Skeir. V, a, c*.

VAIRþS (vet. norv. *verd*, angl. sax. *weard*, vet. sax. *werth*, angl. *worth*, succ. *vård*, dan. *værd*, batav. *weerd*, rec. sup. germ. *werth*, *wüde*; *Gr. II, 59*; *Gf. I, 1011*; *Rehth. 1145*), masc., pretium, document. *neap*: *vairþs g laubs*, pretium magnium, *τεμῷ*: *Cor. I, v, 1, 23*.

VAIRþS, adject., dignus, *íkanōs*: *Mth. III, 11*; *viii, 8*; *Me. I, 7*; *Luc. II, 16*; *vii, 6*; *Cor. I, xv, 9*; *Cor. II, II, 16*; *III, 5*; *Tim. II, II, 2*; *ἄξιος*: *Mth. x, 37, 38*; *Luc. III, 8*; *vii, 4*; *x, 7*; *xv, 19, 21*; *Cor. I, xvi, 4*; *Thess. II, I, 5*; *Tim. I, I, 15*; *iv, 9*; *v, 18*; *vi, 1*; *vairþs risan*, dignum esse, *καταξιοθῆναι*: *Luc. xx, 55*; *vairþana briggan*, dignum reddere, *íkanōn*: *Cor. II, III, 6*; *ἔξισῶν*: *Thess. II, I, 41*; *καταξισῶν*: *Thess. II, I, 5*; *vairþana rahujan*, vid. sub *Rahujan*.

VAIRþARA, adverb., *digne*, *ἄξιως*: *Eph. iv, 1*; *Philpp. I, 27*; *Col. I, 10*; *Thess. I, II, 12*.

UN-VAIRþABA, indigne, *ánaxiōs*: *Cor. I, xi, 27, 29*.

VAIRþIDA, fem., dignitas, *íkanōtis*: *Cor. II, III, 5*; *Skeir. V, d*; *VII, a*.

AND-VAIRþI, neut. r, pretium, *τεμῷ*: *Mth. xxvii, 6, 9*.

VAIRþON, conj. II, *æstimare*, *τεμῶν*: *Mth. xxvii, 9*.

VAIRþILO (vet. norv. *vör*, an l. sax. *reifer*, vet. fr. *were*; *Gr. II, 56*; *III, 40*; *Rehth. 1158*), fem., labium, *zeðos*: *Me. vii, 6*; *Cor. I, xiv, 21*.

VAIRþAN (vet. norv. *verpa*, vet. sax. *werpan*, angl. sax. *weorpan*, vet. sup. germ. *werfan*, vet. fr. *werpu*, batav. *weerþn*, rec. sup. germ. *werfen*; *ge. řápan*: *Cor. II, 37*; *Gf. I, 1026*; *Rehth. 1142*), conj. I, *verp*, *vaurþan*, *vaurþans*, 1) *jacere*, *βάλλειν*: *Mth. v, 29*; *Me. I, 16*; *iv, 26*; *vii, 27*; *xi, 23*; *xv, 21*; *Luc. iv, 9*; *Joan. viii, 59*; *Skeir. III, c*; *χαλῶν*: *Luc. v, 5*; 2) *lapides jacere*, *lapidare*, *λεθάζειν*: *Joan. x, 31*; *stainam vairþan*, *λεθοβολῆν*: *Me. xii, 4*.

AT-VAIRþAN, *jacere*, *βάλλειν*: *Me. ix, 22, 47*; *ρίπτειν*: *Mth. xxvii, 5*; part. præt. *atvairþans*, *projectus*, *jacens*, *βεβημένος*: *Luc. xvi, 20*.

AF-VAIRþAN, *abjicere*, *ἀποβάλλειν*: *Me. x, 50*; *ἄρειν*: *Eph. iv, 51*; *stainam afv irþan*, *lapidare*, *καταλεθάζειν*: *Luc. xx, 6*; *λεθάζειν*: *Joan. xi, 8*.

GA-VAIRþAN, *jacere*, *βάλλειν*: *Me. ix, 47*; *ρίπτειν*: *Luc. iv, 35*; *ῥάσσειν*: *Me. ix, 18*.

INN-VAIRþAN, *injicere*, *βάλλειν*: *Joan. xii, 6*.

US-VAIRþAN, 1) *ejicere*, *expellere*, *ἐκβάλλειν*: *Mth. viii, 12, 16*; *Me. v, 40*; *xi, 15*; *xii, 8*; *Luc. xix, 45*; *xx, 12, 15*; *Joan. vi, 57*; *ix, 51, 55*; *xv, 51*; *Gal. iv, 59*; *βάλλειν*: *Luc. xiv, 53*; *Joan. xv, 6*; *us synagogiū*, *μισανθρωπος*, ex synagogis *ejicere*, *ἀποσυναγωγῆσαι*: *Joan. xii, 42*; 2) *rejicere*, *ἐκβάλλειν*: *Luc. vi, 22*; *ἀποθροονῶζειν*: *Me. xii, 10*; 3) *expellere* (*immundus spiritus*), *ἐκβάλλειν*: *Mth. vii, 22*; *viii, 16, 31*; *Me. I, 54, 59*; *III, 15, 22, 25*; *vii, 26*; *xvi, 9*; 4) *abjicere*, *ἐκβάλλειν*: *Me. ix, 17*; *Luc. vi, 42*; 5) *abjicere*, *ἀποτιθεῖν*: *Rom. xiii, 42*; 6) *conijcere*, *ἐπεσφάπτειν*: *Luc. xix, 35*.

FRA VAIRþAN, 1) *abjicere*, *βάλλειν*: *Me. ix, 42*; 2) *dispergere*, *ρίπτειν*: *Mth. ix, 36*.

US-VAIRþAN, fem., 1) *rejection*, *ἀποβολή*: *Rom. xi, 15*, 2) *abjectio*, *ἐκτροπή*: *Cor. I, xv, 8*; *ἀποβλήτων*: *Tim. I, iv, 1*.

VAIRS (vet. norv. *vorr*, angl. sax. *pyrs*, vet. sax. *vet. sup. germ. uirs*, vet. fr. *weirra*, angl. *worse*, succ. *vorr*, dan. *værr*, rec. sup. germ. *uirsch*; *Gr.*

III, 589; Gl. I, 1046; R-bth. 725), adverb. comparat., pejus, *zeirōn* : Me. v, 26.

VAMISIA, adj. comparat., peior, *zeirōn* : Mth. ix, 16; xvii, 64; Tim. I, v, 8; Tim. II, iii, 15.

VATTEI, vid. sub *Veitan*.

VAKAN (vet. norv. *vaka*, *vekia*, angl. sax. *vacian*, *veccan*, vet. sax. *wacōn*, vet. sup. germ. *wachen*, *wekjan*, vet. fr. *waka*, angl. *wake*, succ. *raken*, *räkka*, dan. *vagge*, *vække*, batav. *waken*, *wäcken*, rec. sup. germ. *wachen*, *weckan*; Gr. II, 11; Gl. I, 672; Rehb. 1122), conj. I, *rok*, *rokun*, *vakans*, vigilare, *γρηγορεῖν* : Cor. I, xvi, 15; Col. iv, 2; Thess. I, v, 6, 10; *ἀγρυπνεῖν* : Eph. vi, 18.

DU-VAKAN, id., *ἀγρυπνεῖν* : Eph. vi, 18 h. 1.

PAIRIS-VAKAN, pervigilare, *ὄγχεωλεῖν* : Luc. I, 8; *nacht pairhvakan*, nocem pervigilare, *διανυκτερεύειν* : Luc. vi, 42.

* VAKIAN, conj. II, -citare.

US-VAKIAN, excitare, expurgare, *ἐξυπνίζειν* : Joan. xi, 41.

GA-VAKNAN, conj. III, *evigilare*, *διαγρηγορεῖν* : Luc. ix, 52.

VAUTVO, fem., *vigilia*, *φωλαγή* : Luc. ii, 8.

VOKAINS, fem., *vigilia*, *φωλαγή* : Cor. II, vi, 5; *ἀγρυπνία* : Cor. II, xi, 27.

VALDAN (vet. norv. *vald*, angl. sax. *veuldun*, vet. sax. *waldan*, vet. sup. germ. *waldan*, vet. fr. *wald*, *wulda*, succ. *völd*, dan. *vold*, batav. *walden*, rec. sup. germ. *walten*, *gewalt*; lat. *valere*; Gr. II, 58; Gl. I, 805; Rehb. 1122), conj. II (?), I) gubernare, *garda valdan*, domum regere, dirigere, *οἰκοδομοῦστέιν* : Tim. I, v, 14; *garda valdams*, part. m. subst., patrefamilias, *oeconomus*, *οἰκοδομοῦστας* : Mth. x, 25; Luc. xiv, 21; 2) imperare, *ἀρχαῖσθαι* : Luc. iii, 14 vid. ad h. l. et prolegg. coll. 485.

ALL-VALDANIS, part. c. m. subst., omnipotens, *παντοκράτωρ* : Cor. II, vi, 18.

GA-VALDAN, dominari, *καταξουδαῖεν* : Me. x, 42.

VALDEFIN, neutr., potentia, dominatio, imperium, *ἐξουσία* : Mth. vii, 29; viii, 9; ix, 6, 8; Me. i, 22, 27; ii, 15; vi, 7; xi, 28, 29, 55; Luc. iv, 6, 52, 56; v, 24; vii, 8; ix, 1; x, 19; xiv, 17; ax. 2, 20; Joan. x, 18; xvii, 2; xix, 10, 11; Rom. ix, 21; xii, 1, 2, 3; Cor. I, ix, 4; xv, 24; Cor. II, x, 8; xii, 10; Eph. i, 21; ii, 2; iii, 10; vi, 12; Col. i, 17, 16; ii, 15; Thess. II, iii, 9; Skeir. I, h, c; V, c; VII, a.

VALJAN (vet. norv. *veija*, vet. sup. germ. *weljan*, succ. *välja*, dan. *welge*, batav. *wälten*, rec. sup. germ. *wählen*; coll. *Viljan*; Gl. I, 855), conj. II, 1) optare, *αἰεῖν* : Philpp. i, 22; 2) *puē care*, anteprehere, *ἐυδοχεῖν* : Cor. II, v, 8.

GA-VALJAN, eligere, *ἐκλέγεσθαι* : Me. xiii, 20; Luc. vi, 15; Joan. vi, 70, xii, 18; xv, 16; Eph. i, 4; Tit. i, 4; Neh. v, 18; *καταλέγειν* : Tim. I, v, 9; part. pret. *gnalids*, electus, *ἐκλεκτός* : Me. xiii, 20, 22, 27; Luc. xviii, 7; Tim. I, v, 14; Tim. II, ii, 10.

GA-VALEINS, fem., *electio*, *ἐκλογή* : Rom. ix, 11; xi, 28.

VALIS, adj. c. 1) electus, *γνήσιος* : Philpp. iv, 5; Tim. I, i, 2; Tit. I, 4; 2) dilectus, *ἀγαπημένος* : Col. iii, 12; Tim. I, ii, 1 vid. h. l.

GA-VALIS, electus, *ἐκλεκτός* : Col. iii, 12.

* VALUGJAN (vet. sup. germ. *valugon*; coll. *Vahjan*; Gl. I, 800), conj. II, *volvere*.

US-VALUGJAN, circumferre, *περιφέρειν* : Eph. iv, 14.

VALUS (angl. sax. *valan*, angl. *wale*; coll. lat. *valūm*), masc., *haculus*, *ζάβδος* : Luc. ix, 5.

VALTJAN (vet. norv. *valta*, vet. sup. germ. *walzan*, angl. sax. *walhtan*, dan. *welta*, rec. sup. germ. *wälzen*, *wählen*; Gl. I, 791), conj. II, *ruere*, *ἐπιβῶλεν* : Me. iv, 57.

US-VALTJAN, evertere, converte, subvertere, *καταστρέφειν* : Me. xi, 15; *ἀνατρέπειν* : Tim. II, ii, 18; Tit. I, 11.

US-VALEINS, fem., *subversio*, *καταστρέφῆ* : Tim. II, ii, 14; *ῥήγμα* : Luc. vi, 49.

VALVJAN (angl. sax. *velevian*, vet. sup. germ.

ullan, angl. *wallow*, batav. *walen*, *wellen*, rec. sup. germ. *wallen*, *welle*; lat. *volvere*; Gl. I, 789), conj. II, *volvere*.

AT-VALVJAN, obvolvare, *προσκυλῶδεν* : Me. xv, 46.

AF-VALVJAN, devolvare, *ἀποσκυλῶδεν* : Me. xvi, 3, 4.

FAUR-VALVJAN, pracludere, *προσκυλῶδεν* : Mth. xxvii, 69.

VALVJAN (hæc lectio cod. cis arg. nostræ conjecturæ *valenada* (a *valvian*) in textu adoptata, preferenda est; quippe cum terminatio *-ison*, *-iza* non in gothico tantum sermone, in *hatizon* adhuc reipsa occurrat, et cum *agison*, *riq zan*, *sigisaa* adesse potuerit, sed etiam in vet. sup. germanice frequentissime usurpata sit, coll. Gr. II, 271), conj. II, *volvi*, *κολιέσθαι* : Me. ix, 20, vid. h. l.

VAMBA (vet. norv. *rōmb*, angl. sax. *vamb*, vet. sax., vet. sup. germ. *wamba*, vet. fr. *wamme*, angl. *wamb*, succ. *ramb*, dan. *rom*, rec. sup. germ. *wamme*, *wanst*; coll. lat. *venter*, græc. *ἡμφαλός*; Gr. III, 405; Gl. I, 855; Rehb. 1121), fem., *venter*, *uterus*, *κοιλία* : Me. vii, 19; Luc. I, 15, 44; ii, 21; Joan. iii, 4; vii, 58; Philpp. iii, 19; *γαστήρ* : Tit. i, 12.

VAMMS, vid. sub *Vimman*.

VANDJAN, vid. sub *Vindan*.

VANDUS (vet. norv. *rōndr*, angl. sax. *wand*, dan. *vand*), *vasa*, *virga*; *vandum* *usbliggvan*, *virgis* *caedere*, *ῥοδιεῖν* : Cor. II, xi, 25.

VANS (vet. norv. *van*, *vann*, angl. sax. *vana*, vet. sax., vet. sup. germ. *wan*, vet. fr. *wania*, angl. *want*, *wane*, succ. dan. *van...*, rec. sup. germ. *wahn...*; lat. *vanus*; Gr. II, 55; Gl. I, 854; Rehb. 1158), : dject., *deficiens*, *defectus*, *λείπων* : Tit. i, 5; *van risan*, c. gen., a) *delicere*, *λείπειν* : Luc. xviii, 22; *ὑστερεῖν* : Me. x, 21; b) *indigere*, *ἠπτόσθαι* : Cor. II, xii, 15; *vanana gatiujan*, *irritum reddere*, *ὀθετεῖν* : Tim. I, v, 12; *fidvartijugis unnammu vanai*, *quadrantina minus*, *τεσσαράκοντα πρὸς ἑκατὸν* : Cor. II, xi, 24.

VANASSUS, *masa*, *indigentia*, *ὑστέρημα* : Cor. I, xvi, 17; Thess. I, iii, 10; Skeir. VII, e.

* VANAN, conj. II, *delicere*.

VANAINS, fem., *defectus*, *ἡττημα* : Rom. xi, 12.

VAURD (vet. norv., succ. dan. *ord*, angl. sax. *rovd*, vet. sup. germ. *wort*, vet. sax. *word*, vet. fr. *word*, *werd*, *wird*, angl. *word*, batav. *woord*, rec. sup. germ. *wort*; coll. lat. *verbum*; Gr. II, 59; Gl. I, 1020; Rehb. 1159), neutr., *verbum*, *λόγος* : Mth. v, 57; vi, 24, 26, 28; viii, 16; xxvi, 4; Me. i, 45; ii, 2; iv, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 35; v, 56; vii, 15, 29; viii, 52, 58; x, 22; xii, 15; Luc. i, 2, 4, 20; iii, 4; iv, 22, 52, 56; v, 1, 15; vi, 47; vii, 7, 17; viii, 11, 12, 21; ix, 26, 28, 44; xviii, 34; ax. 3, 20; Joan. v, 58; vi, 60; vii, 55, 40; viii, 51, 57; x, 49, 55; xii, 38; xiv, 25; xv, 5, 20; xvii, 6, 17; xix, 8; Rom. ix, 6, 9, 28; x, 17; xii, 9; Cor. I, i, 17, 18; xv, 54; Cor. II, i, 18; ii, 17; iv, 2; v, 19; vi, 7; viii, 7; x, 10, 11; xi, 6; Gal. v, 44; vi, 6; Eph. i, 15; iv, 29; v, 6; vi, 19; Philpp. i, 14; Col. i, 25; ii, 23; iii, 16; iv, 5; Thess. I, ii, 15; iv, 15; Thess. II, ii, 17, iii, 1, 14; Tim. I, i, 15; iii, 1; iv, 5, 6, 9, 12; v, 17; vi, 5; Tit. II, i, 15; ii, 9, 11, 17; iv, 2, 15; Skeir. I, d; V, b; VI, h, c; *ῥήμα* : Mth. xxvii, 45; Me. ix, 52; xiv, 72; Luc. i, 57, 58, 65; ii, 15, 17, 19, 29, 50, 51; iii, 2; iv, 4; v, 5; vii, 4; ix, 45; xviii, 54; ax. 26; Joan. v, 47; vi, 15, 68; viii, 20, 47; x, 21; xii, 47, 48; xv, 40; xv, 7, 25; xvii, 8; Rom. x, 8, 18; Cor. II, xii, 4; xiii, 1; Eph. v, 26; vi, 17; Tim. I, i, 15; v, 17. *Vaurdam veitaa*, vid. sub *Veigan*.

ANDA-VAURD, *responsum*, *ἀπόκρισις* : Luc. xx, 26.

GABAURD-VAURD, *genealogia*, *γενεαλογία* : Tim. I, i, 4.

VAURDA JU KA, vid. sub *Juka*.

LAUSA-VAURDS, *adj. v. nullioquus*, *μηταλόγος* : Tit. I, 10.

HUGNA-VAURDS, *mendax*, *ψευδολόγος* : Tim. I, iv, 2.

URH-VAURIS, maledictum, blasphemia, *ἡδωρος* : Cor. I, v, 11.

ANGA-VAURDI, neut., responsum, *ἀπάντησις* : Luc. II, 47; Jord. XIX, 9.

GA-VAURDI, verbum, eloquium, conversatio, *ἀμιλία* : Cor. I, xv, 35.

LAUSA-VAURDI, verbum inutile, *κενοφωνία* : Tim. II, II, 16.

AGRAITH-VAORFI, fem., turpe, indecens verbum, *αἰσχρόλογια* : Col. III, 8.

IVALA-VAURDI, stultum verbum, *μωρολογία* : Eph. v, 4.

LAUSA-VAURDI, verbum inutile, *ματαιολογία* : Tim. I, I, 6.

FILU-VAURDI, multiloquium, *πολυλογία* : Mth. vi, 7.

VAURDIANS, adject., verbum ad verbum, literalis : Sker. IV, c.

VAURDIAN, conj. II. lequi, dicere; *ubil vaurdjan*, m. ledicere, *καταλογεῖν* : Mc. ix, 59.

AND-VAURDIAN, ponderere, contral cere, *ἀναποκρίσθαι* : Rom. iv, 20.

FOLU-VAURDIAN, plura verba facere, *βαττολογεῖν* : Mth. vi, 7.

ORA-VAURDIAN, vid. ad Cor. I, xv, 35.

VAURKJAN (vet. norv. *verka*, vet. sax. *werca, wercon*, angl. sax. *weorc, wercan*, vet. sup. germ. *wirkian*, vet. fr. *werk, weika*, angl. *work*, succ. *verka*, dan. *virke*, latav. *weirken*, rec. sup. germ. *wirken*; gr. *ἔργον* [aliis cum Digammatē prolatum]; Cf. I, 167; Kēbih. 1141), conj. anom., *vaurhta, vaurhtedun, vaurhta*, facere, operari, *ποιεῖν* : Mc. I, 5; III, 55; VI, 21; Luc. II, 4, 8; XIV, 42, 45; Joan. I, 10; x, 25; xvii, 4; xviii, 18; Rom. vii, 19; Cor. I, xi, 24, 25; xv, 29; Eph. I, 16; II, 15; Tim. II, iv, 5; Sker. VI, c; *ἐργάζεσθαι* : Mth. vii, 25; Mc. ix, 6; Joan. vi, 27, 28, 70; Rom. xii, 10; Cor. I, ix, 6; xvi, 10; Gal. vi, 10; Eph. iv, 28; Col. iii, 25; Thess. I, iv, 11; Thess. II, II, 8, 10, 11, 12; *κατεργάζεσθαι* : Rom. vii, 15, 17, 20; Cor. II, iv, 17; ix, 11; *ἐνεργεῖν* : Mc. vi, 14; Rom. viii, 5; Cor. I, xii, 11; Cor. II, iv, 12; Gal. II, 2, 3 h. l.; III, 5, 20; Eph. I, 11; Thess. I, II, 15.

GA-VAURKJAN, II., *ποιεῖν* : Mc. III, 11; ix, 5; Luc. I, 68; III, 19; v, 29; ix, 55, 50; xiv, 16; xix, 18; Joan. ix, 6, II, 14; xii, 2; Sker. I, a, b; *προσεργάζεσθαι* : Luc. xix, II; *κατεργάζεσθαι* : Rom. vii, 8, 15, 18; *ἐνεργεῖν* : Eph. I, 20; *δικαιοπραγεῖν* : Luc. xix, 15; *run gaurmhjan sis*, val. sub *Rinnau*; *urkaurthjan gaurmhjan*, val. sub *Kiombjan*.

OS-VAURKJAN, operari, *κατεργάζεσθαι* : Eph. vi, 15; *inna usvaurhjan, ἐνεργεῖσθαι* : Col. I, 29.

FAUR-VAURKJAN, operari, *περιποιεῖσθαι* : Tim. I, II, 14.

FRA-VAURKJAN, prave agere, male facere, peccare, *ἀμαρτάνειν* : Mth. xxvii, 4; Luc. xv, 18, 21; xvii, 5, 4; Joan. ix, 2, 3; Cor. I, vii, 28; viii, 12; xv, 54; Eph. iv, 25; *fraura fraurmhjan*, autem peccare, *προμαρτάνειν* : Cor. II, vii, 21; xii, 2.

GA-VAURDI, neut., 1) opus, operatio, *πραγματεία* : Tim. II, II, 5; 2) incertum, *ἔλεος* : Philpp. I, 21; III, 7; *πορεμῆς* : Tim. I, vi, 6; *du gaurmhja hadian*, lucrari, *κερδάνειν* : Philpp. III, 8.

FAHI GA-VAURDI, quærens, *καρπός* : Tim. I, vi, 5.

HANDU-VAURDI, adject., manufactus, *χειροποίητος* : Mc. xiv, 58; Eph. II, 11.

UNHAN U-VAURDI, non manufactus, preparatus, *ἀχειροποίητος* : Mc. xiv, 58.

US-VAURDI, justus, *δικαίος* : Mth. ix, 13; II, II, 47; Luc. xiv, 14; *usvaurhtiana dmanjan*, justificare, *δικαιοῦν* : Luc. x, 29; *usvaurhtiana gadomjmi*, id. : Mth. x, 29.

FRAVAURDI, peccator, *ἀμαρτάνειν* : Tim. I, v, 29; *ἀμαρτάνεις* : Mth. ix, 10, 11, 15; xi, 19; Mc. II, 15, 16, 17; viii, 58; xiv, 41; Luc. v, 8, 50, 52, vi, 52, 55, 54; vii, 54, 51, 59; xv, 1, 2, 7, 10; xviii, 15;

xiv, 7; Joan. ix, 16, 24, 25, 31; Rom. vii, 15; Gal. II, 15, 17; Tim. I, I, 15.

US-VAURDI (us-vauris Cor. II, ix, 9 h. l.), fem., justitia, *δικαιοσύνη* : Cor. II, ix, 9, 10.

FRA-VAURDI, peccatum, *ἁμαρτία* : Mth. ix, 2, 5, 6; Mc. I, 4, 5; II, 5, 7; Luc. I, 77; III, 5; v, 20, 21, 27, 24, vi, 47, 48, 49; Joan. I, 29; viii, 21, 54; ix, 54, 44, xv, 22, 24; xvi, 8, 9; xix, 11; Rom. vi, 23; vii, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 23, 25; viii, 2, 5; xi, 27; Cor. I, xv, 5, 17, 56; Cor. II, v, 21; xi, 7; Gal. I, 4; II, 17; Eph. II, 1, 5; Thess. II, II, 5; Tim. I, v, 22, 24; Tim. II, III, 6; *ἁμαρτῆμα* : Mc. III, 28; iv, 12; *παράπτωμα* : Eph. I, 7; II, 5; Sker. I, a; III, c.

VAURDV, neut., opus, factum, *ἔργον* : Mth. v, 16; xi, 2; Mc. xiv, 6; Joan. v, 56; vi, 28, 24; vii, 5, 7, 21; viii, 39; ix, 5; x, 25, 31, 37; xiv, 10, 11, 12; xv, 24; xvii, 4; Rom. ix, 11, 3; xii, 3, 12; xiv, 20; Cor. I, ix, 4; xv, 58; xvi, 10; Cor. II, ix, 8; x, 11; xi, 15; Gal. II, 16; III, 2; v, 19; vi, 5; Eph. II, 10; iv, 12; v, 11; Philpp. I, 22; II, 50; III, 21; Col. I, 10, 21; II, 17; The s. I, v, 15; Thess. II, I, 11; II, 47; Tim. I, II, 10; III, 1; v, 10, 25; Tim. II, I, 9; II, 21; III, 17; iv, 5, 14; Neh. v, 16; vi, 14; Sker. VI, II; *ἐνέργεια* : Eph. I, 19; iv, 16; Col. I, 29; II, 12.

VAURSTVA, masc., operarius, *ἐργάτης* : Tim. I, v, 18.

ALLA-VAURSTVA, omnoperans, *πεπληγορορημίνος* : Col. II, 12.

GA-VAURSTVA, cooperans, *συνεργός* : Cor. II, I, 24; viii, 25; Philpp. II, 25; iv, 5; Col. iv, 11; *συνεργών* : Cor. I, xvi, 16; Cor. II, vi, 4.

UN-VAURSTVA, fem., piger, iners, *ἀργός* : Tim. I, v, 15.

VAURSTVEI, fem., virtus, efficacia, *ἐργασία* : Eph. iv, 19.

VAURSTVEIGS, adject., efficax, *ἐνεργής* : Cor. I, xvi, 9; *ἐνεργούμενος* : Cor. II, I, 6; Gal. v, 6; *vaurstreig gataujan*, efficacem reddere, *ἐνεργεῖν* : Gal. II, 8.

VAURSTVA, masc., operarius, *ἐργάτης* : Mth. ix, 37, 78; Luc. x, 2, 7; Cor. II, xi, 45; Philpp. III, 2; Tim. II, II, 15; *γεωργός* : Mc. xii, 1, 2, 7, 9; Luc. xv, 9; Joan. xv, 4; *arþus vaurstva*, agricola, *γεωργός* : Tim. II, II, 6.

VAURMS (vet. norv. *orm*, angl. sax. *ryrm*, vet. sax., vet. sup. germ. *wurm*, angl. batav. *worm*, succ., dan. *orm*, rec. sup. germ. *wurm*; lat. *vermis*, Gr. II, 61; III, 364; Cf. I, 1052), masc., se pens, *vermis*, *ἄρς* : Luc. x, 19; Cor. II, xi, 5.

VAURSTV, vid. sub *Vaurhjan*.

VAURTS (angl. sax. *ryrt*, vet. sax. *wurt*, vet. sup. germ. *wurca*, batav. *wortel*, rec. sup. germ. *wurzel*; Gr. II, 62; III, 371; Cf. I, 1052), fem. (gen. *vaurtsais*, nom. plur. *vaurteis*), radix, *ρίζα* : Mc. iv, 6, 17; xi, 29; Luc. III, 9; viii, 15; xvii, 6; Rom. xi, 16, 17, 18; xv, 42; Tim. I, vi, 10; *uslausjan us vaurtum*, vid. sub *Liusan*.

GA-VAURIS, adject., radicans, *ἐρρίζωμένος* : Eph. III, 18 (ubi hec *gaurmhjai* rectius *gavourtai* legendum est, vid. ad h. l.).

VAURGS (vet. norv. *vargr*, angl. sax. *verg, vingan*, vet. sup. germ. *warg, uergjan*, vet. fr. *weurgio*; Gr. II, 62; Cf. I, 950; R. hth. 1130), masc., inimicus, malefactor.

FAUNA-VAURGS, ingrat s. *ἀχάριστος* : Tim. II, III, 2.

GA-VAURGAN, conj. II, damnare, *κατακρίνειν* : Mc. x, 33; Rom. viii, 5.

GA-VAURGENS, fem., damnatio, *κατάκρισις* : Cor. II, vii, 3.

VAURGIÞA, fem., id., *κριμα* : Rom. xvii, 2; Gal. v, 10; *κατακριμα* : Rom. viii, 1; *κατάκρισις* : Cor. II, III, 9.

VAURDS (vet. norv. *vard*, angl. sax. *vardian, verdan*, vet. sax. *ward, warden*, vet. sup. germ. *warten, warter*; Cf. I, 938, 958), masc., custos,

DAURA-VARIS (Gr. IV, 585), portitor, j. mitor, θυρωρός: Joan. x, 3; πυλωρός: Esdr. II, 42; Neb. vii, 1. DAURA-VARDA, fem., janitor, θυρωρός: Joan. xviii, 16.

DAURA-VARDO, fem., id., Joan. xviii, 17.

VARDIA, masc., custos, plur. vardjans, custodes, κροσσῶδες: Mth. xxvii, 65.

FRA-VARDJAN, conj. II, 1) corrumpere, φθείρειν: Cor. I, xv, 33 h. l.; διαφθείρειν: Cor. II, iv, 16; vii, 2; Tim. I, vi, 5; ἀφανίζεω: Mth. vi, 19, 20; 2) perturbare, ἀφανίζεω: Mth. vi, 16.

FRA-VARDEINS, fem., interitus, ὄλεθρος: Tim. I, c, 9.

* VARMIS (vet. norv. varmr, angl. sax. vearm, vet. sax. iwarm, warmium, vet. fr. angl. warm, vet. sup. germ. waram, warmian, succ., dan. varm, batav. warm, rec. sup. germ. warm; coll. gr. θερμός: Gr. II, 61; Cf. I, 976; Reith. 412), adj., calidus.

VARMJAN, conj. II, calefacere, θάλπειν: Eph. v, 29; varmjān sik, θερμαίνεσθαι: Mc. xiv, 31, 67; Joan. xviii, 18.

VARS (vet. norv. vara, veria, angl. sax. var, ver, verian, vet. fr. var, wrian, vet. sup. germ. kara, warjan, vet. fr. warc, ariā, wera, angl. wary, batav. werten, rec. sup. germ. wāren, wchren; Gr. II, 56; DRA. 556; Cf. I, 106, 924; Reith. 1125), adj., sobrius; vars visan, νήπειν: Thess. I, v, 6.

VAREI, fem., astutia, dētus, πανουργία: Cor. II, iv, 2.

VARJAN, conj. II, arcere e. dat. vel acc., κολάζειν: Mc. iv, 35, 39; x, 14; Luc. vi, 29; ix, 49, 50, xviii, 16; Thess. I, ii, 16; Tim. I, iv, 5.

VASJAN (vet. sax. wadi, wadian, vet. sup. germ. werjan, succ. wās, dan. v. st, rec. sup. germ. weste; lat. vestis, gr. ἐσθῆς [alias cum D gammate prolato]; Gr. II, 26; III, 416; DRA. 5, 5; Cf. I, 928; Reith. 1129), conj. II, vestire, induere, ἀμυρηνόσαι: Mth. vi, 30; περιβάλλειν: Mth. xxv, 58, 45; vasia visan, φορέειν: Mth. xi, 8; indui, περιβάλλεσθαι: Mth. vi, 51; ἐδύεσθαι: Mth. vi, 25; Mc. vi, 9.

AND-VASJAN, exuere, ἐξδύειν: Mc. xv, 20.

GA-VASJAN, 1) induere, vestire, ἀμυρηνόσαι: Mth. xi, 8; Luc. vii, 25; περιβάλλειν: Mth. vi, 29; Joan. xix, 2; ἱρατίζειν: Mc. v, 10; Luc. viii, 55; ἐδύειν: Mc. i, 6; xv, 17, 20; Luc. xv, 22; Cor. I, xv, 54; Ebr. II, v, 3; ἐδυόσκησθαι: Luc. viii, 21; xvi, 19; 2) indui, ἐδύεσθαι: Rom. xiii, 12.

GA-VASEINS, fem., vestis, vestimentum, ἱρατισμός: Luc. ix, 29.

VASII, fem., vestis, ἱράτων: Mth. v, 40; ix, 20, 21; xi, 8; Mc. v, 27, 50; vi, 56; ix, 3, x, 50; xi, 7, 8; xiii, 16; xv, 20, 24; Luc. vi, 29; vii, 25; viii, 27, 44; xiv, 35, 36; Joan. xiii, 42; xiv, 2, 5; στολή: Mc. xvi, 5; Luc. xv, 22; χετόν: Mc. xvi, 65. ἔδυμα: Mth. vii, 15; plur. vastjos, vestimentum, ἐδυμα: Mth. vi, 25, 28; ἱρατισμός: Luc. vii, 25; Tim. I, ii, 9.

VATO (vet. norv., succ. vatn, angl. sax. wæter, vet. sax. watar, vet. fr. wattr, rec. sup. germ. watar, angl., batav. water, rec. sup. germ. wasser; gr. ἕδωρ, lat. udor; Bopp 80; Gr. II, 51; III, 581; Cf. I, 1127; Reith. 1145), neutr. (plur. vatna), aqua, ἕδωρ: Mth. viii, 32; x, 42; Mc. i, 8; ix, 22, 40; xiv, 15; Luc. iii, 16; vii, 44; viii, 24, 25; Joan. iii, 5; vii, 58; Eph. v, 26; Skeir. II, d; III c; vato drigkan, mlt. sub Drigkan.

VEGS, vit. sub Vigan.

VEDA, vit. sub Vidan.

VEHS, i. q. Veihis.

* VEIBAN (vet. norv. vefa, angl. sax. web, vefan, vet. sax. wehbi, vet. sup. germ. wifan, weban, vet. fr. wab, angl. weave, web, succ. vefa, rec. sup. germ. wehen, weife: Gr. II, 13; Cf. I, 644; Reith. 1157), conj. I, vaif, wōun, wibuns, vertere.

VEIBAN, conj. II, volvere.

VE-VAIBJAN, circumducere, amovere, περιβάλλειν: Mc. xiv, 51; xvi, 5; περιελάττειν: Luc. xix, 45.

VEI-JAN (veihān Tim. II, ii, 11; vet. noiv. vega,

vig, angl. sax. vig, vigan, vet. sax. vet. sup. germ. wig, wgan, vet. fr. wih, wipod, a. gl. wē, batav. wig; Cf. I, 704; Reith. 1115), conj. I, va h, vigan, vigan, praebati, pugnaire: in dictione vey n, cum bestis pugare, θ ρισσαζέειν: Cor. I, xv, 52; mundum veyhan, cum vetus pugnaire, ἰσσημαζέειν: Tim. II, ii, 11.

AND VEIGAN, m; ugnare, hostem esse, μισεῖν: R m, iv, 15 h. l.

VAIBO, fem., pugna, μάχη: Cor. II, vii, 5.

AND-VAIBJAN, conj. II, perturbare, corrumpere, ἀντιπερρασθεῖν: Rom. vii, 23 vid. ad h. l.

VIGANS, masc., bellum, πόλεμος: Luc. xiv, 31 vid. ad h. l.

VEIHS (vet. noiv. viga, angl. sax. vig, vet. sax., vet. sup. germ. wih, vet. fr. wia, wiga, succ. viga, dan. vie, rec. sup. germ. wehen; Gr. II, 18; III, 428; Cf. I, 721; Reith. 1146), adj., sanctus, ἅγιος: Mth. iii, 41; xxvii, 52, 53; Mc. i, 8, 24; vii, 29; v, 20; viii, 38; xii, 36; Luc. i, 3, 15, 35, 41, 42, 67, 70, 72; ii, 23, 25, 26; iii, 16, 22; iv, i, 34; ix, 26; Joan. vii, 39; ix, 17; xvii, 11; Rom. vii, 12; ix, i, 16; xi, 4; xiv, 26; Cor. I, vii, 14; xvi, 1, 15, 20; Eph. i, 1, 4, 15, 18; iii, 19, 21; iv, 5, 8, 18; iv, 41, 50; v, 5, 27; vi, 18; Col. i, 12, 22; iii, 14; Thess. I, ii, 15; iv, 8; v, 26; Thess. II, i, 10; Tim. I, v, 10; Tim. II, i, 9; ierós: ii, 15; ἁγρός: Philpp. iv, 8 vid. ad h. l.; ἁγιασμός: Joan. xvii, 16; ὁσιος: Tit. i, 8; Skeir. II, b; IV, c; IV, b; VIII, a.

VEIHABA, adverb., sancte, ἁγίως: Thess. I, ii, 10.

US-VEIHS, impus, perversus, βεβήλος: Tim. I, i, 9; iv, 7; Tim. II, ii, 16.

VEIHA, masc., sacerdos; athenists veiha, vid. sub Auhuma.

VEIHAN, conj. II, sanctificare, ἁγιαζέειν: Joan. xvii, 17, 19; Cor. I, vii, 14.

GA-VEIHAN, id., Joan. x, 36; Cor. I, vii, 14; Eph. v, 26; Thess. I, v, 23; Tim. I, iv, 5; Tim. II, ii, 21; εὐλογεῖν: Cor. I, x, 16.

VEIHAN, conj. III, sanctificari, ἁγιαζεσθαι: Mth. vi, 9.

VEIHA, fem., sanctitas, ἁγιασμένη: Cor. II, vii, 1; Thess. I, ii, 10; ἁγιασμός: Thess. I, iv, 5, 4, 7; Tim. I, ii, 15; ὁσιότης: Eph. iv, 24.

VEIHS (vehs Mc. viii, 26, 27; angl. sax. vie, vet. sax. vie, vet. fr. wih, vet. sup. germ. weih, batav. wijk; lat. vicus, gr. οἶκος [alias cum Digammate prolato]; Gr. III, 418; Cf. I, 721; Reith. 1159), neutr., vicus, pagus, κόμη: Mc. vi, 6, 36; viii, 25, 26, 27; Joan. vi, 42; xi, 59; ἁγρός: Luc. viii, 54; ix, 12.

VEIN (vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ., succ. vin, vet. fr., vet. sax. win, dan. vinn, angl. wine, batav. wijn, rec. sup. germ. wina; gr. οἶκος [alias cum Digammate prolato]; lat. vinum; Gr. II, 482; III, 466; Cf. I, 886; Reith. 1151), neutr., vinum, οἶκος: Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; xv, 25; Luc. i, 15; v, 37, 53; vii, 53; Eph. v, 18; Tim. I, iii, 8, 5, 25; Neb. v, 15.

VEINA-BASI, vid. sub Basi.

VEINA-GARDS, vid. sub Gards.

VEINA-TAINS, vid. sub Tains.

VEINA-TIBU, vid. sub Tibu.

VEIN-BUGKIA, vid. sub Bugkian.

VEINANS (etia hoc vocabulum erravit etiam Grimmus II, 415, — nas cum germ. Nase, nate, componens: legendum est forsitan veinans, quoadmodum skapals ellormatum), masc., violentus, πάρονος: Tim. I, iii, 5; Tit. i, 7.

VEIPAN (coll. vet. norv. vippa, vet. sup. germ. wiffa, rec. sup. germ. wipf, wipfeld; Gr. III, 531; DRA. 193, 934; Cf. I, 789), conj. I, va p, vipan, vips, coronare, στεφανώειν: Tim. I, ii, 9.

VAPIS, masc., corona, στέφανος: Joan. xix, 5. Cor. I, iv, 28; Philpp. iv, 1; Thess. I, ii, 19; Tim. II, iv, 8.

FAUR-VAIRAN, conj. I, ligare; *unþ faurvaipurjan*, us alligare, *εραβόν*: Tim. I, v, 18.

VAGA (*vappa* a Joan. xiv, 2), fem., corona, *στέφανος*: Me. xv, 17; Joan. xiv, 2.

VEIS (vet. norv. *var*, angl. sax. *re*, vet. sax. *vet. fr. wī*, vet. sup. germ. *wōn*, angl. *we*, succ. *dan. vi*, batav. *wij*), rec. sup. germ. *wir*: Gr. I, (8); Gl. I, 654; Relth. 818), pronomen personale prima persone plur., *nos*, *hævis*: Mth. vi, 12; ix, 11; Me. ix, 28; xiv, 53, 63; Luc. iii, 14; ix, 15, 15; xviii, 23; Joan. vi, 12, 69; vii, 53; viii, 41, 48; ix, 21, 24, 28, 29, 40; xi, 16; xii, 54; xviii, 50; xiv, 7; Cor. I, i, 25; iv, 8, 19; ix, 25; xii, 15; xv, 50; Cor. II, i, 4, 6; iii, 18; iv, 11, 15; v, 10, 16, 21; ix, 4; x, 7, 15; xi, 1, 12, 21; xii, 6, 7, 9; Gal. ii, 9, 15, 16; iv, 3, 28; v, 5; Eph. i, 4, 12; ii, 5; Philipp. iii, 3; Col. I, 9, 28; Thess. I, ii, 13, 14, 17; iii, 6, 12; iv, 15, 17; v, 8; Thess. II, i, 4; Ske r. V, c.

* VEIS (vet. norv., angl. sax., succ. *vis*, vet. sup. germ., *wisā*, *wison*, *wisjan*, vet. sax. *wis*, *wisium*, *wison*, vet. fr. *wis*, *wisa*, angl. *wise*, dan. *weis*, batav. *wijze*, rec. sup. germ. *wise*, *wisen*, *weisel*: coll. *Veitan*; Gr. II, 46; Gl. I, 1067; Relth. 1152), adject., sapiens, prudens.

UNHAR-VEIS, dolesens, asutus, *δδλος*: Cor. II, xi, 15.

UNHAR-VEIS, doctus, *ἀνοπύκρητος*: Cor. II, vi, 6; Tim. I, i, 5.

UN-VEIS, inductus, insipiens, *ιδώατος*: Cor. I, xiv, 25, 24; *unveis visan*, insipientem esse, *ἀγροεῖν*: Cor. II, i, 8; Thess. I, iv, 15.

UNFAUR-VEIS, non cogitatus, improvisus: Skeit. III, b.

FULLA-VEIS, perfectic, *τέλειος*: Cor. I, xiv, 20.

UNHAR-VEISEI, fem., dolus, *δδλος*: Cor. II, xii, 16.

* VEISON, conj. II, adsp. cere.

GA-VEISON, 1) adspicere, considerare, *ἐπισκέπτεσθαι*: Mth. xxv, 45; Luc. i, 68, 78; vii, 16; 2) recensere, equirere, *ἐπισκέπτεσθαι*: Neh. vii, 1.

* VEI-JAN, conj. II, ostendere, i. dicare.

FULLA-VEISJAN, attestari, persuadere, *πιθῆναι*: Cor. II, v, 11.

GAFULLA-VEISJAN, ostendere, annuntiare; *πληροφωρεῖν*: Luc. i, 4.

VEIHAN (vet. norv. *vita*, *vīna*, vet. sax. *wit*, *vitau*, angl. sax. *vitau*, *vitum*, vet. fr. *wita*, *weta*, angl. *wit*, *witness*, succ. *veia*, *vitne*, dan. *vite*, *v dno*, batav. *weten*, rec. sup. germ. *wissen*, *wite*; *gr. ἰδέναι*, *εἰδέναι* [a]tas cum digammaate prolatum), lat. *videre*; Rom. 128; Gr. II, 14; DRA. 838; Gl. I, 1089; Relth. 1155), conj. I, *cut*, *vitum*, *vīna* s. *vādere*.

IN VEIHAN, adorare, venerare, honorare, *προσκυνεῖν*: Mth. viii, 2; ix, 18; Me. v, 6; xv, 19; Luc. ix, 7, 8; Joan. xii, 20; Cor. I, xiv, 25; *απαυξῆσθαι*: Me. ix, 15.

FRS-VEIHAN, vindicare, *ἐκδικεῖν*: Luc. xviii, 5, 5; Cor. II, x, 6; *fravelands*, part. ut subst., vincti ams, vinctus, *ἐκδικεῖς*: Rom. xiii, 4; Thess. I, iv, 6.

IN-VEIHT, neutr., ignominia, infamia, dsteclus, *ακατάσχος*: Luc. i, 25; *ἀνεπίστος*: Tim. I, iii, 7.

LEA-VEIHT, vindicare, illū, *ἐκδικεῖσιν*: Rom. xii, 11; Cor. II, vii, 11; Thess. II, i, 8.

IN-VEIHTJAN, conj. II, exprōbrare, *ὀνειδίζεσθαι*: Mth. xi, 20; xviii, 44; Me. kv, 2; Luc. vi, 22; Rom. xv, 5; Tim. I, iv, 10.

FAUR-VEIHAN, 1) intendere, adspicere, *ἀποκρίναι*: I. c. iv, 20; Cor. II, iii, 7, 15; 2) considerare, c. gen., *σκοπεῖν*: Cor. II, iv, 18; 3) nigas secretari, *περιεργάζεσθαι*: Thess. II, iii, 11; part. pres. *μαρτυροῦμεν*, *περιεργος*: Tim. I, v, 15.

FAUR-VEIHT, neutr., spectaculum, theatru, *θεῖατρον*: Cor. I, iv, 9.

VEIT-VODS, vid. sub *Vols*.

VITAN, conj. II, inspicere, considerare, servare, *οἰκονομεῖν*, *εἰσεῖν*: Mth. xxvii, 54; Joan. ix, 16; *πα-*

ρατρεῖν: Me. iii, 2; Luc. vi, 7; Gal. i, 1; *συνεστῆναι*: Me. vi, 20; *ἀποκρίζεσθαι*: Mth. xxvii, 64, 15; *εὐδοκῆσαι*: Luc. ii, 8; Tim. II, iv, 15; *γρουρεῖν*: Cor. II, xi, 52; *ἔρῶν*: Mth. xxvii, 4.

AT-VITAINS, fem., vigilantia, *παρρητήρησις*: Luc. xvii, 21.

VITAN, conj. anom., pres. *vait*, part. *visan*, 4), scire, *εἰδέναι*: Mth. vi, 8, 52; ix, 4, 6; xxvi, 2; xxvii, 18; Me. ii, 10; iv, 15, 27; v, 55; ix, 6; x, 58, 42; xi, 55; xii, 14; xiv, 18; Luc. ii, 49; iv, 41; v, 24; vi, 8; ix, 55, 55; xiv, 22; xv, 7, 21; Joan. vi, 6, 61, 64; vii, 27, 28; viii, 15, 57; ix, 12, 20, 21, 21, 29, 50, 51; xi, 22, 25, 24, 42; xii, 53; xiv, 5; xv, 14; xvi, 18, 30; xviii, 2, 4, 21; xix, 10; Rom. vii, 1, 14; xiii, 11; xiv, 14; Cor. I, i, 16; v, 6; ix, 21; xi, 5; xii, 2, 12; xv, 58; xvi, 15; Cor. II, i, 7; iv, 14; v, 1, 6, 11; ix, 2; xi, 11, 31; xii, 2, 3; Gal. ii, 16; iv, 15; Eph. i, 18; v, 5; vi, 9, 21; Philipp. i, 17, 19, 25; iv, 15; Col. iii, 24; iv, 4; Thess. I, ii, 11; iii, 5, 4; iv, 1; Tim. I, i, 8, 9; iii, 15; Tim. II, i, 12, 15; iii, 14; Philem. 21; *γερῶσαι*: Mth. vi, 5; ix, 50; Me. vii, 24; ix, 4; xv, 10; Luc. ii, 45; x, 14; xviii, 51; xix, 42; Joan. xii, 12, 17, 28; xvi, 19; xix, 4; Cor. I, viii, 12; *ἐπίστασθαι*: Tim. I, vi, 3; *συνίνααι*: Me. viii, 17; *in vitau*, nescire, *ἀγροεῖν*: Rom. vii, 1; 2) dis cre, *μαθησῖν*: Gal. iii, 2.

MIÞ-VITAN, conscientiam habere, *συνεἰδέναι*: Cor. I, iv, 4.

UN-VITANDS, partic., insciens, *ἀγροῦν*: Tim. I, i, 15; *unvitands visan*, *ἀγροεῖν*: Cor. ii, ii, 11.

VAITEI, adverb., forte, forsan, *τυχόν*: Cor. I, xvi, 6; *μάτι*: Joan. xviii, 53.

* VITS, adject., sciens, intelligens.

UN-VITS, inscius, insanus, *ἀπόνοτος*: Me. vii, 13; *ἄγροῦν*: Cor. II, xi, 19; xii, 6, 11; *παρηγοροῦν*: Cor. II, xi, 23; *unvits visan*, *ἀγροεῖν*: Cor. I, x, 1.

FULLA-VITS, perfectus, *τέλειος*: Philipp. iii, 15; Col. i, 28; iv, 12.

UN-VITI, neutr., 1) ignorantia, *ἄγροια*: Eph. iv, 18; 2) stultitia, *ἀφροσύνη*: Me. vii, 22; *ἄνοια*: Tim. II, iii, 9.

VITVUNI, neutr., scientia, cognitio, *γῶσις*: Rom. xi, 55; Cor. I, viii, 11.

VIÞOÞ (batav. *wet*; DRA. 838; Gl. I, 1112), neutr., lex, mandatum, *νόμος*: Mth. v, 17, 18; vii, 12; xi, 15; Luc. ii, 22, 25, 24, 27, 59; x, 26; xvi, 16, 17; Joan. vii, 19, 25, 30, 31; viii, 17; x, 54; xii, 54; v, 25; xviii, 31; xix, 7; Rom. vii, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 16, 22, 25, 25; viii, 2, 5, 4, 6, 9, 31, 52; x, 4, 5; xiii, 8, 10; Cor. I, iv, 8, 9, 20; xiv, 21; xv, 56; Gal. ii, 16, 9, 21; iii, 2; iv, 4, 21; v, 5, 14, 18, 25; vi, 2, 15; Eph. ii, 15; Philipp. iii, 5, 6, 9; Tim. I, i, 8, 9, Skir. i, d; iii, b, d; *vitodis gavaudeins*, vide sub *Raid*.

VRUHTI-VIÞOÞ, militia, *στρατία*: Tim. I, i, 18.

VITODA-LAISAKES, vid. sub *Leisan*.

VITODA-LAUS, v. d. sub *L usm*.

VITODA-FASTE S, vid. sub *Fastan*.

VITODE G, adverb., legitime, *νομίμως*: Tim. I, i, 8; Tim. II, ii, 5.

MIÞ-VISSEL, fem., conscientia, *συνεἰδήσις*: Rom. ix, 1; xii, 5; Cor. I, viii, 40; v, 25; Cor. II, i, 12, iv, 2; v, 11; Tim. I, i, 5, 19; iv, 2; Tit. i, 15.

VEINS (vet. norv. *ven*, angl. sax. *ven*, vet. sax. *uon*, *waman*, vet. sup. germ. *won*, vet. fr. *wenn*, angl. *wenn*, succ. *vānta*, dan. *venn*, batav. *wann*, rec. sup. germ. *wahn*; Gr. II, 55; Gl. I, 857; Relth. 1155), fem., spectatio, spes, *ἐπιπς*: Rom. vi, 12; xv, 4; Cor. II, i, 6; iii, 12; v, 15; Gal. v, 5; Eph. i, 18, ii, 12; iv, 4; Philipp. i, 20; Col. i, 25, 27; Thess. I, ii, 19; iv, 15; v, 8; Thess. II, ii, 16; Tim. I, i, 1, Fil. i, 2.

VENJAN, conj. II, spectare, *ἀπικτεῖν*: Luc. vi, 54; Joan. v, 15; Rom. xv, 12; Cor. I, xiii, 7; xv, 19; xvi, 7; Cor. I, i, 10, 15; v, 11; vii, 5; xii,

6; Philpp. ii, 27; Tim. I, iii, 14; iv, 10; v, 5; Phillem. 22; προσροκάν: Luc. iii, 15; vii, 19, 20.

GA-VEPIAN, putare, ὑπολαμβάνειν: Luc. vii, 45.

FACRA-VEPIAN, ante sperare, προσεπιζέειν: Eph. i, 12.

US-VIENA, adject., sperans, spectans, ἀπελπίζων: Luc. vi, 55; uarena tair þan, sperare, spectare, ἀπελπίζειν: Eph. iv, 19.

UN-VEVICCO, adverb., iam spectate, subito ἀφινδύς: Thess. I, v, 5.

VEPNA (vet. norv. *vepn*, angl. sax. *wepen*, vet. sax. *wapan*, vet. sup. germ. *wafan*, vet. fr. *wepin*, *wepen*, angl. *weapon*, suec. *wepen*, dan. *vaaben*, batav. *waepenen*, rec. sup. germ. *wappen*, *waffen*; gr. ὅπλα; Gr. III, 440; Cf. I, 785; Reith. 1153), neutr., plur. tant., arma, ὅπλα: Joan. xviii, 5; Cor. II, vi, 7; x, 4.

VEREKA, nomi. propr. nōsc., Calend. goth.

VERJAN (angl. sax. *verian*, *verod*, vet. fr. *weia*, angl. *wear*, *weary*, rec. sup. germ. *wāhren*; Cf. I, 958; Reith. 1156), conj. II, fr. *ferre*, *sullerie*, *domare*.

UN-VERJAN, indignari, invitum esse, ἀγανακτεῖν: Mc. x, 41, 41.

TUZ-VERJAN (Cf. V, 698'), dijudicare, hāsitare, διακρίνεσθαι: Mc. xi, 25.

UN-VEREINS, fem., indignatio, ἀγανάκτησις: Cor. II, vii, 11.

VESEI, vid. sub *Visan*.

VIGAN (vet. norv. *rega*, *vaga*, vet. sax. *wagian*, angl. sax. *vagian*, vet. sup. germ. *wegan*, vet. fr. *rega*, angl. *wag*, suec. *vagg*, dan. *bevæge*, rec. sup. germ. *bewegen*; Gr. II, 27; III, 585; Cf. I, 655; Reith. 1151), conj. I, *vag*, *vegan*, *vi, ans*, agitare.

GA-VIGAN, id., σαλεύειν: Luc. vi, 58.

VAGIAN, conj. II, id., Mth. xi, 7; Luc. vii, 24; Thess. II, ii, 2.

AF-VAGJAN, amovere, seducere, μετακινεῖν: Col. I, 25.

GA-VAGJAN, 1) agitare, σαλεύειν: Mc. xiii, 25; Luc. vi, 48; Skeir. III, b; 2) concitare, ἐρεθίζειν: Cor. II, ix, 2.

UNGA-VAGIJS, part. prat., immotus, ἀμστακινάτος: Cor. I, xv, 58.

IN-VAGJAN, conturbare, commovere, ἀνασειῖν: Mc. vx, 11; ταράττειν: Joan. xi, 55.

US-VAGJAN, exagitare, commovere, ἐρεθίζειν: Cor. II, ix, 2 h. l.; χλοδωνίζειν: Eph. iv, 14.

VEGS (vet. sax. *wag*, vet. fr. *weg*, *wei*; Reith. 1151), masc., commotio, σεισμός: Mth. viii, 24; κλόδων: Luc. viii, 24; plur. *vegos* (dat. *vegin*), fluctus, κύματα: Mth. viii, 24; Mc. iv, 57.

VIGANS, vid. sub *Veihan*.

VIGS (vet. norv. *vegr*, angl. sax. *veg*, vet. sax., vet. sup. germ. *weg*, vet. fr. *wei*, *wi*, angl. *way*, suec. *væg*, dan. *vei*, batav. *weg*; lat. *via*; Gr. II, 27; III, 595; Cf. I, 667; Reith. 1151), masc., via, ὁδός: Mth. v, 25; vii, 15, 14; viii, 28; xi, 10; Mc. I, 2, 5; iv, 4, 15; vi, 8; viii, 3, 27; ix, 55; x, 17, 52, 46, 52; xi, 8; xii, 14; Luc. I, 76, 79; ii, 44; iii, 4, 5; vii, 27; viii, 5, 12; ix, 3, 57; xiv, 25; xviii, 55; xix, 56; xx, 21; Joan. xiv, 4, 5, 6; Rom. xi, 53; Thess. I, iii, 11; Skeir. II, a.

FKAM-VIGIS, adverb., semper, πάντοτε: Joan. vi, 51; Thess. I, iv, 17.

VIGA-DEINA, vid. sub *Deina*.

VIDAN (vet. norv. *veþ*, *vidja*, angl. sax. *ved*, *reddian*, vet. sup. germ. *wetan*, vet. fr. *withthe*, *weddia*, angl. *wed*, suec. *tad*, dan. *vedde*, rec. sup. germ. *wiede*, *widmea*, *wetten*; Gr. II, 26; Dra. 204, 6.1, 618; Cf. I, 758; Reith. 1129, 1156), conj. I, *vaf*, *vetan*, *vidans*, jungere.

GA VIDAN, conjungere, συζευγνύειν: Mc. x, 9.

IN-VIDAN, 1) abnegare, ἀπαρνέσθαι: Mth. xvi, 75 h. l.; Mc. viii, 54; xiv, 72; ἀρνέσθαι: Tim. I, v, 8; Tim. II, iii, 5; Tit. I, 16; 2) abrogare, ἀθετεῖν: Mc. vii, 9.

GA-VISS, fem., conjunctio, ἀφῆ: Eph. iv, 16; Col. II, 19.

DIS-VISS, dijunctio, ἀπόλοις: Tim. II, iv, 6.

US-VISS, adject., expeditus, solutus, vanus, vacuus; *usviss usmitan*, vid. sub *Mitan*.

US-VISSI, neutr., vanitas, ματαιότης: Eph. iv, 17.

VADI, ne-tr., rignus, ἀρέαβών: Cor. II, I, 22; v, 5; Eph. I, 14; Skeir. VI, b.

VADJA-BOKOS, vid. sub *Boka*.

GA-VADJON, conj. II, despondere, ἀρμόζειν: Cor. II, xi, 2.

KUNA-VEDA (vet. sup. germ. *chunwid*), fem., vinculum, catena, ἄλυσος: Eph. vi, 20.

VIDUVO (*vidoo* Luc. vii, 12; angl. sax. *teaduue*, vet. sax. *widawa*, vet. fr. *widwe*, angl. *widow*, batav. *weduwe*, rec. sup. germ. *wī twe*; Cf. I, 779; Reith. 1147), fem., vidua, χήρα: Luc. ii, 37; iv, 25, 26, vii, 12; xviii, 3, 5; Cor. I, vii, 8; Tim. I, v, 3, 4, 5, 7, 11, 16.

VIDUVAIRNS, adject., orphanus, ὀρφανός: Joan. xiv, 18.

VIZON (coll. *Visan*), conj. II, vivere; in *azefjan rizon*, vid. sub *Azets*.

ANDA VIZN, neutr., obsonium, ὀψώνιον: Cor. II, xi, 8; necessitas, χρεία: Rom. xii, 13; Philpp. iv, 16.

VILA-VIZS, fem., obsonium, sustentamentum: Skeir. VII b.

GA-VIZNEIGS, adject., laetus; *gavizneigs visan*, συνήδεσθαι: Rom. vii, 22.

VIFRA (angl. sax. *vider*, vet. sup. germ. *widar*, vet. sax. *wihar*, vet. fr. *with*, rec. sup. germ. *wider*; Gr. III, 200; Cf. I, 655; Alth. Prap. 492; Reith. 1154), I. Praposition accusativum regens, ad-versandi significationem prae se ferens, 1) localis, valet ante, in conspectu, coram, πρὸς (c. accus.): Cor. I, xiii, 12, *andvairþi vifra a draitþi*; Mc. iv, 1 *manogei vifra marein ana stapa vas*; 15 *þai vifra rig*; Luc. viii, 12; i. 75 *gub aiþ svor vifra abrahama*; Cor. II, v, 12 *vifra auana wapen*; vii, 12 *gabaihtjan usdaudein vifra izvis* (ubi in interpretatione nostra loco erga vos legendum est *ceram vobis*); xii, 19 *sunjon sik vifra izvis* (ἰζυμιν); sic Mth. viii, 54 *usiddjari vifra iesu*, verititer: *ivit olvian Jesu* (ἰεζῆδεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ); 2) in metaphoricis sensu usurpatur: a) in bonam partem, pro, ob, πρὸς (c. acc.): Thess. I, v, 14 *usbeisneigs visan vifra allans*; Tim. II, ii, 24 *gairrus visan vifra allans*; Gal. vi, 10 *vaurkjan þuþ vifra allans*; Eph. vi, 9 *þiuþ tanjaiþ vifra ins*; Thess. I, v, 5 *þiuþ laistjaiþ vifra allans*; b) in malam partem, contra, adversus, πρὸς (c. acc.): Col. iii, 19 *bairs visan vifra auana*; Cor. I, vi, 1 *vifra anþarana stana haban*; Col. iii, 15 *haban fairna*; Eph. vi, 11 *standan*; Luc. xiv, 31 *stiqgan vifra anþarana* (συμβάλλειν ἐτίρω); Eph. vi, 12 *brukja vifra* (πρὸς) *bloþ*; Mc. x, 5 *vifra harduhaiten gomeljan anabun*; κατὸ (c. genit.): *vifra izvis ist*; Luc. iv, 10; Cor. II, x, 5 *ashljan sik*; xii, 8 *magan ua*; Mc. xi, 25 *wa haban*; Mth. x, 55 *skuidun mannan vifra attan*; Gal. v, 17 *leik gairneif vifra ahman*; xviii *vifra þo svaleika nist vitoþ*; *ēpi* (c. accus.): Mc. iii, 24, 25 *þindangardi vifra sik gadailjada*; *iis*; Cor. I, viii, 12 *travurkjan vifra broþrums*; *para* (c. accus.): Skeir. I, c *þata ist vifra þata gadoþ*; hinc etiam *andhaffan vifra*, denegare, obstare, ita ut alterius sermo impugnetur, vel saltem ut falsus declaretur, πρὸς (c. acc.): Luc. iv, 4 *andhof iesus vifra ins*; vi, 5; Skeir. VIII, b; Mth. xxvii, 14 *andhof vifra n' anhuu laurde*; hinc Cor. I, ix, 5 *meina anduhafis vifra þans mik usokjandans þat-ist*.

II. In compositione tantum occurrit in *vifragaygan*, *vifragamotjan* et *vifravairfs*.

VIFRUS (vet. norv. *vedr*, vet. sax. *withar*, angl. sax. *veder*, vet. sup. germ. *widar*, angl. *wether*, rec. sup. germ. *widder*; Gr. III, 526; Cf. I, 779), masc., agnus, ἄμνος: Joan. I, 29.

VIFON (coll. angl. *wadd'e*, rec. sup. germ. *wedeln*), conj. II, movere, κινεῖν: Mc. xv, 29.

VIKO (vet. norv. *vika*, angl. sax. *vica*, *veoc*, vet. sax. *wica*, vet. sup. germ. *wecha*, vet. fr. *wicc*, angl., batav. *week*, suec. *vecka*, dan. *uge*, rec. sup. germ. *woche*; Cf. I, 701; Reith. 1149), fem., hebdomas,

Luc. i, 8 (Gothic vertit gr. ἐν τῇ τάξει τῆς ἑφημερίδος αὐτοῦ per hebdomade ejus classis, id est, cum classis presbyterorum, ad quam pertinebat, ministerio designabatur, coll. deWette ad Luc. i, 5; hinc in interpretatione loco in vice legendum est in septimana vel hebdomate, et Gr. II, 16 riko a nostra radice distinguendum est).

VILÞEIS (vet. norv. viltr, angl. sax. succ., dan. wild, vet. sup. germ. wildi, vet. fr. wilde, batav., rec. sup. germ. wild; Gr. II, 58; Cf. I, 803; Reith. 1149), adj. vet., sylvestris, ἄγριος: Me. i, 6h. l.; vilþeis alenabagus, sylvestris olea, ἀγριδάκος: Rom. xi, 17, 24.

VILJAN (vet. norv. vilja, angl. sax. villa, viljian, vet. sup. germ. wellan, vet. sax. willian, vet. fr. wella, willa, angl. will, succ. vilja, dan. ville, rec. sup. germ. wille, wollen; gr. βούλεσθαι, lat. velle; Gr. II, 28; Cf. I, 815; Reith. 1150), conj. anom., præc. (conj.) viljou, præc. vilda, velle, θέλειν: Mth. v, 40, 42; vii, 2, 3; ix, 15; xi, 14; xxvii, 15, 17, 43; Me. i, 40; iii, 14; vi, 19, 22, 25, 26; v, 24; viii, 34; ix, 50, 53; x, 35, 36, 43, 44, 51; xiv, 7; xv, 9; Luc. i, 62; iv, 6; v, 12, 39; vi, 31; ix, 23, 24; xiv, 28; xv, 28; xviii, 4, 13, 41; xix, 14, 27; xx, 40; Joan. v, 21, 35; vi, 41, 21, 67; vii, 4, 17, 44; viii, 44; ix, 27; xii, 21; xv, 7; Rom. ix, 22; Cor. II, xi, 12; xii, 20; Gal. i, 7; Col. i, 27; ii, 18; Thess. i, ii, 18; Thess. II, iii, 10; Tim. I, i, 7; ii, 4; βούλεσθαι: Me. v, 15; Luc. x, 22; Joan. xviii, 39; Cor. I, xii, 41; Cor. II, i, 15; Tim. I, ii, 8; v, 14; εὐδοξέειν: Me. i, 41 b. l.; εὐδοξέσθαι: Cor. I, xvi, 2; silba viljunda, ipsevolens, αὐθαίρετος: Cor. II, viii, 17.

VILJA, ma-c., 1) voluntas, θέλημα: Mth. vi, 10; vii, 21; x, 29; Me. iii, 35; Joan. vi, 78, 40; vii, 17; viii, 51; Rom. xii, 2; Cor. I, xvi, 12; Cor. II, i, 1; viii, 5; Gal. i, 4; Eph. i, 1, 5, 11; ii, 5; v, 17; Col. i, 9; iv, 12; Thess. I, iv, 3; v, 18; Skeir. I, c; V, b, c; βούλημα: Rom. ix, 19; πρόθεσις: Eph. i, 11; προθυμία: Cor. II, viii, 12; sifjonðaus viljan seinanu ma's þau gurþ, φιλῶδονοι μάλλον ἢ φιλῶδοι: Tim. II, iii, 4; 2) benevolentium, εὐδοκία: Rom. x, 1; Eph. i, 9; gods vilja, id.; Luc. ii, 14; Philpp. i, 15.

VILJA-ÞALÞEI, vide sub Vilþan.

GA-VILEIS, adj. et, 1) volens; gavileis vísan, συνυποζεύειν: Cor. I, vii, 12, 13; 2) unanimis, ὁμοθυμαδόν: Rom. xv, 6.

SILBA-VILEIS, benevolens, αὐθαίρετος: Cor. II, viii, 5. ANA-VILJEI, lem., modestia, τὸ ἱπικεικός: Philpp. iv, 5 vid. ad h. l.; σεμνότης: Tim. I, iii, 4 vid. ad h. l.

VILJARIÞ, nom. propr. masc., docum. neap.

VILVAN (coll. Vuls; Cf. I, 848), conj. I, valo, vulcum, vulcum, rapere, ἀρπάζειν: Joan. vi, 15; διαρπάζειν: Me. 5, 27; part. præc. vilvands, rapax, λυρ ἀρπάξ: Mth. vii, 15.

DIS-VILVAN, rapere, arripere, διαρπάζειν: Me. iii, 27.

GRA-VILVAN, 1) rapere, ἀρπάζειν: Mth. xi, 12; Joan. x, 12, 28; Cor. II, xii, 2, 4; The s. I iv, 17; 2) arripere, συναρπάζειν: Luc. viii, 29.

VILVS, adj. et, rapax, ἀρπάξ: Luc. xviii, 11; Cor. I, v, 10, 11.

VULVA, fem., latrocinium, ἀρπαγμός: Philpp. ii, 6.

* VIMMAN (vet. norv. vömm, vanna, vet. sax. wam, angl. sax. vom, vemanan, vet. sup. germ. wamm, wemnian, vet. fr. wam, succ. vammjaf, dan. vammes; Cf. I, 851; Reith. 1024), conj. I, vamm, vammian, vammans, maculare, toipurum reddere.

VAMM, neutr. (2), macula, σπίλος: Eph. v, 27.

GA-VAMMS, adj. et, impurus, turpis, communis, κοινός: Rom. xiv, 14.

IN-VAMMS, immaculatus, innocuus, ἄμωμος: Eph. i, 4; v, 27; Col. i, 22; ἀσπίλος: Tim. I, vi, 14.

IN-VAMMEI, fem., sinceritas, ἀκερλίθεια: Cor. I, v, 8.

ANA-VAMMIAN, conj. II, vituperare, μωμᾶν: Cor. II, vi, 3.

* VINDAN (vet. norv. vinda, angl. sax. vingan, invidd, vet. sax. wundan, wendan, vet. sup. germ. wuntan, wunt, vet. fr. winda, angl. wind, succ. vinda vunda, dan. vinde, vende, batav. winden, rec.

sup. gerin. wunden, wendon; Gr. II, 33; Cf. I, 746, 769; Reith. 1151), conj. I, vand, vundau, vundans, vulvere.

BI-VINDAN, 1) circumvulvere, amicare, περιβάλλειν: Me. xiv, 51; xvi, 5; ἐπιβάλλειν: Mth. xxvii, 59; ἐναλεῖν: Me. xv, 46; 2) obvolvare, σπαργαζόν: Luc. ii, 7, 12.

BI-GA-VINDAN, huplicare, ἐμπόλιον: Tim. II, ii, 4.

US-VINDAN, plicare, πλέκειν: Me. xv, 17; Joan. xix, 2.

IN-VINDS, adj. et, 1) perversus, διαστραμμένος: Luc. ix, 41; 2) injustus, ἄδικος: Mth. v, 45; Luc. xvi, 11; xviii, 11; Cor. I, vi, 4.

IN-VINDIÞA, fem., iniquitas, impietas, ἀδικία: Luc. xvi, 8, 9; xviii, 6; Joan. vii, 18; Rom. ix, 14; Cor. I, xiii, 6.

VANDIAN, conj. II, vulvere, vertere, στρέγειν: Mth. v, 39; vandjan sik, στρέφασθαι: Luc. vii, 9.

AT-VAN JAN, convertere, atvandjan sik astra, revertere, ἐπανέρχασθαι: Luc. ix, 15.

AF-VANDJAN, convertere, revertere, ἀποστρέγειν: Rom. xi, 26; Tim. II, i, 15; iv, 4; Tit. i, 14; ἀποστρέπειν: Tim. II, iii, 5; μεταστρέφειν: Gal. i, 6; Skeir. II, ii.

BI-VANDJAN, effugere, στέλλεσθαι: Cor. II, viii, 20; παρακλιθεσθαι: Tim. I, iv, 7; v, 11; Tim. II, ii, 23; παρίστασθαι: Tim. II, ii, 16.

GA-VANDJAN, 1) vertere, revertere, ἐπιστρέφειν: Luc. viii, 55; 2) referre, ἀποστρέφειν: Mth. xxvii, 3; 3) revertere, ἐπιστρέφειν: Luc. i, 16, 17; Skeir. I, c;

* revertere, ἐπιστρέφειν: Cor. I, ix, 21 h. l.; vandandjan sik (sis Luc. ii, 20), a) reverti, στρέφασθαι: Luc. vii, 44; xiv, 25; ἐπιστρέφασθαι: Mth. iv, 22; Me. v, 50; viii, 3; Luc. xvii, 51; ἐκτρέπεσθαι: Tim. II, iv, 4; etiam sine sik, στρέφασθαι: Luc. ix, 55; x, 24, 25; συνίρχεσθαι: Cor. I, vii, 5 vid. ad h. l.; b) convertere se, ὑποστρέφειν: Luc. i, 56; ii, 20, 59, 43, 45; iv, 1, 14; vii, 10; viii, 57; ix, 10; x, 17; xvii, 15; etiam sine sik, Luc. xvii, 18; ἀνακλίπτειν: Luc. x, 6; c) reverti, ἐπιστρέφειν: Me. iv, 12; Luc. xvii, 4; Gal. iv, 9; etiam sine sik, Cor. II, iii, 16; ἐπιστρέφασθαι: Joan. xii, 40; Skeir. III, c.

IN-VANDJAN, pervertere, corrumpere, μεταστρέφειν: Gal. I, 7.

US-VANDJAN, averti, ἀποστρέφασθαι: Mth. v, 42; ικετέπεισθαι: Tim. I, i, 6; ἐκκλίπειν: Ps. lxxx, 3.

GA-VANDEINS, fem., reversio: Skeir. I, d.

US-VANDI, fem., meditatio, conversatio, μεθοδεῖα: Eph. iv, 14 vid. ad h. l.

VINDS (vet. norv. vindr, vet. fr., vet. sax. wind, vet. sup. germ. wint, angl. sax., succ., dan. vind, angl., batav., rec. sup. germ. wind; lat. ventus; Gr. III, 390; Cf. I, 623; Reith. 1151), masc., ventus, ἄνεμος: Mth. viii, 25, 27; viii, 26, 27; xi, 7; Me. iv, 37, 59, 41; xii, 27; Luc. vii, 24; viii, 25, 24, 25; Joan. vi, 18.

* VINÞJAN (angl. sax. vindaian, angl. w know; coll. lat. vinnus), conj. II, quassare.

DIS-VINÞJAN, conquassare, λιχαῖν: Luc. ix, 18.

VINÞI-SKANDRO, vid. sub Skiran.

VINNAN (vet. norv. vinna, angl. sax. vinnan, vet. sax., vet. sup. germ. vinnan, vet. fr. vinna; Gr. II, 34; Cf. I, 875; Reith. 1151), conj. I, vann, vinnans, vinnans, pati, πάσχειν: Me. viii, 34; ix, 12; Luc. ix, 22; Cor. II, i, 6; Philpp. i, 29; Col. i, 24; Thess. I, ii, 41; Thess. II, i, 5; Tim. I, i, 12; ὀδυνησθαι: Luc. ii, 48; vinnands arbaidai, ἐν κόπῳ καὶ μάχῳι: Thess. II, iii, 8; vrank vinnan, persecutionem pati, δίκασθαι: Gal. vi, 12; aglþas vinnan, afflictionem pati, ὀλιβασθαι: Thess. I, iii, 4; aglous vinnan, id., Tim. I, v, 10.

GA-VINNAN, pati, πάσχειν: Gal. iii, 4.

VINNO, fem., passio, dolor, πάθημα: Rom. vii, 5; Gal. v, 24; πάθος: Col. iii, 5.

VINNA, fem., id., πάθος: Col. iii, 5 h. l.

VUNNS, fem., id., πάθημα: Tim. II, iii, 11.

VINJA (vet. sup. germ. vujan; Gr. II, 55; Dra. 521; Cf. I, 852), fem., passembi, νομῆ: Joan. v, 9.

VINIRUS (vet. norv. vetr, vet. sax., vet. sup.

germ. *winter*, vet. fr. *winter*, angl. sax., suec., dan. *winter*, angl., batav., rec. sup. germ. *winter*; Cf. I, 650; Hebth. 1152), masc., 1) hyems, *χειμών*: Mc. xvi, 18; Joan. x, 22; 2) annus (in supputationibus temporum), *ἔτος*: Mth. ix, 20; Luc. ii, 42; viii, 42; *vintru risan*, vid. sub *Visan*.

VIPIA, vid. sub *Veipan*.

VIS (Gr. II, 26), neut., tranquillitas maris, *γαλήνη*: Mth. viii, 26; Mc. iv, 39; Luc. viii, 24.

* **VIS** (vet. sax., vet. fr. *uisa*, coll. *Vcitan*; Cf. I, 1106), adjert., certus.

UN-VIS, incertus, *ἄβηλος*: Cor. I, ix, 26.

VISAN (vet. norv. *vera*, angl. sax. *vesum*, vet. sax., vet. sup. germ. *wesun*, vet. fr. *wesn*, angl. *was*, suec. *våra*, dan. *vare*, batav., rec. sup. germ. *wesun*; coll. lat. *esse*; Gr. II, 26; Cf. I, 1053; Hebth. 1145), conj. aum., præs. im., is, ist, *siþun*, *siþaþ*, *sind*, part. ras, plur. *vesum* (contrahitur in 3 pers. præs. sing. cum negatione *ni* in *nist*: Mth. x, 24, 37; Mc. vi, 4; ix, 40; x, 40; xii, 27, 31, 52; xvi, 6; Luc. i, 57; vi, 40; vii, 28; ix, 13, 50; xiv, 52; xv, 38; Joan. vi, 24; vii, 16, 18; viii, 13, 44; ix, 16; x, 12; xi, 4, 10; xiii, 16; Cor. i, 24; xv, 20; xviii, 56; Rom. xiii, 1; xiv, 17; Cor. i, 17; xii, 15; xii, 14, 15, 16; xv, 12, 15, 53; Cor. II, i, 18; xi, 14, 15; Gal. i, 7; iii, 28; v, 2, 23; Eph. vi, 9, 12; Col. iii, 11, 25; Tim. I, i, 9; Tim. II, ii, 9 (tamēn Rom. viii, 9 *ni* is et Luc. vi, 45; viii, 17 *ni* *ni* *ist*); cum *þata* in *þat-ist*, vid. sub *þata*, cum *kara* in *kar-ist*, vid. sub *Kara*), 1) esse, in speciale verbum, a) esse, existere, *eiþva*: Mth. vi, 30 *þata* *þari* *hauþjos himnu daga risando*; Mc. viii, 1 *at siþu managvi manogēn risandein*, xii, 18; Luc. xx, 27, 29; Joan. viii, 58, xi, 9; xvii, 5; Rom. x, 12; xiii, 1; *γένησθαι*: Luc. i, 5; *παρεῖναι*: Joan. vii, 6; b) significare, vocare, *eiþva*: Mc. vi, 2 *gamainjaim hundum, þat-ist unþvathunaim matjau*; xi, 51; Rom. vii, 18; ix, 10; x, 6, 7; c) *vaiht* *riþan*; valere, *ταίσχυναι*: Gal. vi, 15; d) *lieri*, *γένησθαι*: in locutione, *ni sijai (ni-sjai)*: Luc. xx, 16; Rom. vii, 7, 15; ix, 15; xi, 4, 11; Gal. ii, 17; vi, 14; e) in locali (licet saepe metaphorico sensu), a) cum adverbis, *her*: Mc. vi, 5 (*niþu sind svistriþs is her at unsiþ*); vi, 6; Joan. vi, 9; xi, 21; Col. iv, 9; *jainar*: Mth. xxvii, 55 (*resunnu þau jainar qinans managos*), 61; Mc. iii, 2; v, 41; Luc. ii, 6; vi, 6; viii, 52; x, 6; Joan. vi, 22, 24; xi, 15; xii, 9; *þaruh*: Mth. vi, 21 (*þarei auk ist hued izvar, þaruh ist jah huinto izvar*); Joan. xii, 26; xiv, 5; Cor. II, iii, 17; *þaþro*: Joan. xviii, 56 (*þindungurdi meina nist þaþro*); *þarei*: Mc. ii, 4 (*landhuidedinn þrat, þarei vas iesu*); Mth. vi, 21; Joan. vii, 34, 56, 42; xi, 52, 41; xii, 4, 26; xiv, 3; xvii, 24; xviii, 4; Col. iii, 1, 13; *þadei*: Joan. vi, 62 (*gasuivēþ sunu mans ussteigan, þadei vas saur þis*); Mc. vi, 5; *war*: Mc. xiv, 44 (*war sind saþþros, þarei paska matjau*); Luc. viii, 25; Joan. vii, 11; viii, 49; ix, 12; Cor. I, xv, 55; *waþro*: Joan. vii, 27 (*ni manna vaiht, waþro ist*), 28; ix, 29, 30; xiv, 9; *newa*: Mc. xiii, 28 (*kunnþi þatei newa ist osans*), 29; Luc. xix, 14; Joan. vi, 4; vii, 2, xi, 18; Rom. x, 8; Philipp. iv, 5, vid. *exteriorum sub New; newis*: Rom. xiii, 11 (*newis ist naseins unsara þau þan galauþide-dum*); *fairra*: Mth. xvi, 5) (*vasiþs þau fairra un hairda sveine*); Mc. xii, 54; Luc. xiv, 52; Eph. ii, 15, vid. *exteriorum sub Fairra; fairra*: Philipp. iii, 14 (*du þaim, þvei saura sind, mik usþunjands*); *þupa*: Col. iii, 1 (*þvei þupa sind, sakeiþ*), 2; *uta*: Thess. I, iv, 12 (*guggarþ gajþaba du þaim þaiuti uta sind*); Mc. I, 45; *waþro*: Mc. vii, 15 (*ni vaihtis ist utaðra mans inuþagaganda in inu*); *usaro*: Skeiv. IV, h (*ni þatei usaro risandum scare konnidedi*); *alþar risan*, vid. sub *Aþ*; *þ*) cum præpositionibus, a) cum *in*: Mth. v, 25 (*und þat-ist in vgu miþ i nna*); vi, 4; x, 52, 55; xi, 8; xviii, 6; Mc. i, 25; ii, 1; v, 5, 2; xv, 41; Luc. i, 61; ii, 8, 25, 44, 49; iv, 15, 27, 52, 55; v, 7, 12, vii, 25 (*ἀπορχεω*); viii, 45; ix, 12, 61; xvi, 25 (*ἀπορχεω*); xviii, 21; xviii, 2, 5; Joan. vii, 42, 18; viii, 14; ix, 5, 50; xi, 6, 10, 50; xii, 35;

xiv, 2, 10, 17; xvii, 11, 26; Rom. vi, 5, 25; viii, 8, 9, 54; xii, 3; Cor. I, iv, 5; xv, 25; xv, 17; Cor. II, i, 1; v, 4; vii, 3; xi, 10, 25 (*naht jah dug in diuþi þai vas mareins, vuzþiþezroþ en tō þobōs þanōin-α*); xiii, 5; Gal. iv, 25; Eph. i, 1; ii, 11; iv, 18, 21; v, 9, 18; Philipp. iii, 6; iv, 3; Col. iv, 13; Thess. I, ii, 14; v, 4, 4; Tim. I, i, 4; ii, 2, 12; iv, 15; Tim. II, i, 5, 6, 15; ii, 10, 20; in *fragiþm risan*, vid. sub *Giban*; *in gaþrestai risan*, vid. sub *Grests*; *βῆ*) cum *ana*: Mc. i, 45 (*ana auþjaim stadiu mar*); iv, 1; x, 52; Luc. i, 80; ii, 25, 40; xv, 25; xvii, 51; Joan. vi, 10; vii, 31; Col. iii, 2, 5; *γῆ*) cum *at*: Mc. iv, 49 (*und wa ut izris siþun*), xiv, 49; Luc. ix, 41; Joan. xvii, 7; Cor. II, i, 17; xi, 8 (*παρεῖναι*); Eph. vi, 9; Col. iii, 25; Thess. I, iii, 4; Thess. II, iii, 10, 11; cum *usar*: Mth. x, 24 (*nist sipone-s usar tarsarj*); Luc. vi, 40; Cor. II, xi, 5; *usar siþu risan*, vid. sub *Fim*; *sef*) cum *usaru*: Luc. xix, 19 (*þu sijais [γῆν] usaro tuiþ þaurjim*); Joan. iii, 31; ζε) cum *us*: Cor. I, x, 1 (*attans unsarai allai us milth n vesun*); Gal. iv, 2, 21; v, 18; Tim. I, vi, 1; *us*) cum *saura*: Mc. v, 21 (*ves saura marein*); Col. i, 17; Neh. v, 15; 69) cum *saur*: Mc. ix, 40 (*saei nist viþra izris, saur izris ist*); Luc. ix, 50; et cum *viþra*, vid. *precedentem locum et* Gal. v, 25; Skeiv. I, c; xx) cum *miþ*: Mth. ix, 15 (*und þava weilos, þei miþ im ist brufþaþs*); xxvi, 69, 71; Mc. i, 13; ii, 19, 26; iii, 44; iv, 36, 41; v, 67; Luc. i, 66; v, 51; vi, 5, 4; viii, 38; x, 31; Joan. iii, 26; vii, 55; viii, 29; ix, 40; xi, 51; xii, 17; xiii, 55; xiv, 9; xv, 27; xvi, 3, 32; xvii, 12, 21; Philipp. i, 25; iv, 9; Tim. II, iv, 11; λ) cum *fram*: Joan. vi, 46 (*saei ist fram attan, sa saw attan*); vii, 17, 22, 29; ix, 16, 55; *us*) cum *us*: Mc. xi, 34 (*daupneis iohannis uzuh himina vas þau uzuh mann us*); Luc. ii, 4; xv, 4; Joan. vii, 52; viii, 25, 44, 47; v, 19; xvii, 14, 16; xviii, 56; Cor. II, iii, 5; Gal. v, 8; Philipp. iii, 9; Col. iv, 9, 11, 17; Skeiv. IV, c; cum *usar*: Mth. xxvii, 62 (*sfumim dagn, sacerist aþar þaruskairne*); *þ*) manere, *usēvin*: Joan. xii, 34; xiv, 10, 16; xv, 4, 7, 10, 11, 16; Cor. I, vii, 8, 20; xv, 6; g) cum *distivo*, habere, *eiþva*: Luc. i, 7 (*ni vas im barnē, non habebant filios [illis filii non erant]*), 56; ii, 7; vi, 52, 55, 54; viii, 42; ix, 38; xiv, 10; Joan. xii, 51; xviii, 59; Rom. ix, 2; xiii, 11; Cor. I, xv, 12, 15; Eph. vi, 9, 12; Thess. II, iii, 2; x) esse, ut verbum substantivum ad copulandum p. adiectivum cum subjecto, *eiþva* (quandoque etiam ubi Græcus illud prætermisit), a) ante substantivum vel adiectivum ut prædicativum: Mth. iii, 11 (*sa asar mis guggida somþaza mis ist*); v, 34 (*stals ist þuþs*), 35, 48; vi, 22, 25; vii, 42, 15, 14, 15, 27; viii, 8, 9, 27; ix, 5, 36; x, 57, 58; xi, 5, 6, 11, 14, 16; xxvi, 66, 68; xxvii, 6, 11, 42, 45, 54, 64; Mc. i, 7, 12, 16, 24, 27; ii, 9, 15, 28; iii, 11, 17; xxiv, 13, 55; iv, 17, 18, 20, 31, 40, 41; v, 9, 13, 14, 24; vi, 5, 4, 11, 15, 16; vii, 4, 15, 26, 27; viii, 9, 27, 29; ix, 5, 6, 10, 34, 55, 42, 45, 45, 47; x, 8, 24, 25, 45, 44, 47; xi, 15, 52; xii, 7, 11, 14, 26, 27, 28, 29, 51, 52, 53, 55, 57; xiii, 19, 22; xiv, 56, 59, 61, 64; xv, 2, 16, 25, 59, 42; xvi, 4; Luc. i, 6, 7, 18, 49, 29, 57, 65; ii, 5, 11, 25, 56; iii, 15, 16, 22; iv, 5, 9, 12, 22, 54, 41; v, 8, 10, 18, 21, 25, 59; vi, 5, 6, 22, 55, 76, 45, 47, 48, 49; vii, 2, 4, 6, 8, 19, 20, 25, 28, 51, 52, 57, 5; 19; viii, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30, 41; ix, 9, 13, 14, 18, 20, 27, 50, 55, 55, 40, 62; x, 22, 29; xiv, 17, 22, 26, 27, 52, 53, 55; xv, 19, 21, 24, 26, 52; xvi, 1, 8, 10, 17, 19, 20; xvii, 10; xviii, 9, 25, 27, 34, 56; xix, 1, 2, 3, 9, 21, 22, 46; xx, 6, 14, 17, 56, 58, 41, 44; Joan. i, 29; iii, 4; v, 35; vi, 9, 14, 29, 55, 40, 42, 48, 50, 51, 55, 58, 60, 65, 64, 69, 70, 71; vii, 6, 7, 12, 18, 26, 28, 56, 40, 41, 51; viii, 12, 15, 14, 16, 17, 25, 26, 31, 53, 34, 56, 57, 59, 42, 44, 45, 48, 55, 54, 59; ix, 4, 5, 8, 9, 15, 14, 17, 18, 19, 24, 25, 28, 51, 40, 41; x, 1, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 14, 22, 24, 25, 50, 55, 54, 56, 41, xi, 1, 25, 27, 58, 59; xii, 2, 6, 74; xiii, 16, 59, 55; xiv, 6, 28; xv, 1, 5, 5, 12, 20; xvi, 17, 18,

32, xvii, 3, 11, 17, 19, 21, 22; xviii, 15, 15, 16, 18, 28, 30, 33, 35, 37, 38, 40; xix, 12; Rom. vii, 3, 8, 14; ix, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 20; x, 8; xi, 15, 17, 23, 25, 35; xii, 2, 5; xiii, 5, 4, 6, 10; xiv, 4, 14, 17, 18; Cor. I, 1, 18; iv, 4, 8; v, 7; vii, 8, 9, 14, 19, 22, 25; viii, 10; ix, 16, 17, 19, 20, 22; xi, 5, 5, 6, 24, 25; xii, 12, 14, 15, 16, 19, 22; xiii, 2, 11; xv, 9, 19, 28, 38; xvi, 4; Cor. II, 1, 7, 12, 14, 24; ii, 15; iii, 2, 3, 5, 17; iv, 4, 18; v, 16; vi, 11; viii, 5, 9, 12, 22, 25; ix, 1, 5, 8; x, 1, 10, 11; xi, 14, 15, 19, 22, 25; xii, 6, 10, 11; xiii, 9; Gal. i, 7, 22; ii, 5, 6, 9; iii, 5, 28, 29; iv, 1, 5, 6, 7, 8, 15, 18, 24, 26, 28, 31; v, 5, 10, 19, 22; vi, 3; Eph. i, 4, 11, 18, 25; ii, 1, 5, 4, 5, 8, 10, 14, 19, 20; iii, 6, 15, 18; iv, 9, 14, 15, 18, 25, 29; v, 3, 5, 8, 10, 17, 23, 27; vi, 17; Philpp. i, 21, 22, 25, 28; ii, 6, 28; iii, 5, 6, 7, 8, 15, 19; iv, 8, 11; Col. i, 7, 15, 18, 24, 27; ii, 13, 14, 17; iii, 5, 14; iv, 11; Thess. I, ii, 15, 19, 20; iv, 5; v, 5, 18, 21; Thess. II, i, 5, 6; ii, 17; Tim. I, i, 5, 7, 8, 13; ii, 3, 10; iii, 12, 15, 16; iv, 8, 10, 15; v, 3, 4, 5, 8, 21, 25; vi, 2, 6, 10; Tim. II, i, 12; ii, 2, 24; iv, 11; Tit. i, 9, 10, 13, 16; ii, 1; Philem. 12; Neh. v, 14; vi, 18; vii, 2; Skeir. I, a, II, c; IV, b, c, d; V, b, d; VI, b; VII, b, d; VIII, d; *γῆπεθαα*: Luc. i, 2; xix, 17; Rom. xi, 54; Cor. I, xiv, 20; Philpp. iii, 6; Col. iv, 11; Tim. I, iv, 12; v, 9; *παράρεν*: Luc. ix, 48; xvi, 14; Cor. I, vii, 26; xii, 22; Cor. II, viii, 17; xii, 16; Gal. ii, 14; Philpp. ii, 6; iii, 20: hęc etiam pertinent locutiones *sa ista manna, wō ð ǝþwaraōs*: Joan. xix, 5; *iudaeis risaadans, wōra ǝwōdaōra*: Gal. ii, 15; insuper *stauragaggja aisan, kara visan, gataista visan, falhjamazeins visan, usarassus visan, skula visan, ga inǝgaveitwōis visan; ǝrǝis visan; ǝnsteiqs visan, baǝrs visan, barnisks visan, batiza visan, ǝbeinsneiqs visan, biulds visan, bruks visan, gredags visan, dauþs visan, hails visan, afluains visan, mahains visan, halþs visan, anǝþahts visan, þwuirhs visan, iusiza visan, unkarja visan, uljakaus visan, uskuahs visan, swikunþs visan, galehs visan, laus visan, madhteiqs visan, unmahiteiqs visan, gamainja visan, ganohs visan, binauhts visan, uhteqs visan, uhtitags visan, garaids visan, birrehs visan, wels visan, siuks visan, uskars visan, wairþs visan, andwairþs visan, anawairþs visan, gawairþeigs visan, wans visan, wans visan, gawileis visan, unweis visan, unweis visan, rulfags visan, rulfriza visan, wods visan, gawilgins visan, fuls visan, e.c.:* h) cum pronomine posse s.: Mth. vi, 13; Me. x, 40; Luc. vi, 20; xv, 51; Joan. vii, 16; xiv, 24; xvi, 13; xvii, 6, 9, 10; c) eum participio *præs.*: Mth. vii, 29 (*was auk laisjands ins sve waldusni habands*); Me. i, 59; ii, 18; iv, 38; v, 40; ix, 4; x, 22; xiv, 54; xv, 40, 45; Luc. i, 40, 20, 21, 22; ii, 55, 51; iv, 20, 51, 44; v, 1, 16, 17, 29; vi, 12; viii, 40; ix, 18, 55; xv, 1; xix, 47, 47; Joan. x, 40; xiii, 23; xviii, 18, 25; C. r. I, x, 19; ii, 2; xv, 19; Cor. I, i, 9; ii, 9, 11; v, 19; ix, 12; xiii, 11; Gal. i, 25; iv, 5; Philpp. ii, 26; Col. i, 21; ii, 25; Thess. I, iv, 6; Tim. I, i, 15; ii, 2; Tit. i, 6; Skeir. I, b; III, b, d; *γῆπεθαα*: Me. i, 4; Cor. I, x, 52; xvi, 10; Col. i, 18; β) eum participio *præs.*, *acc*) in passivo sensu, *siw.:* Mth. x, 26 (*ni wahl auk ist galuhþs, ǝwǝiv γῆπε ǝste ǝrǝwǝppǝwōs*), 50; Me. i, 6; iv, 7, 22, 26, 34, 46; Luc. ii, 26; iv, 16, 17, 38; vii, 2; ix, 52, 45; Joan. iii, 24; vi, 51, 45, 45; x, 54; vii, 14, 16; xvi, 24; xvii, 25; xviii, 11; Rom. xiii, 4; Cor. I, v, 11; x, 28; xii, 10; C. r. I, iv, 5; x, 18; xii, 5, 6; Gal. ii, 11; Eph. ii, 5, 8; Col. iii, 20; Thess. I, iii, 9; Tim. I, iii, 10; v, 7; Tim. II, iii, 17; Tit. i, 7; Neh. v, 18; ββ) in activo sensu Me. i, 55 (*so buurgs alla garmanna was at dmaro*). Luc. v, 17 (*þwoie wesu gawmanai ws allannu haimo*); hęc pertinent locutiones *dringans visan, habunþs visan, þwarsiþs visan, ǝhawairþis visan, þamfts visan, kunþs visan, mahits visan, klaws gawairþis visan, skulds visan, nugateiþs visan, ǝwahsins visan, e.c.*: ubi verbum est mere auxiliarium, vid. sub 3), d) predicato pro adverbium

expresso: Mth. vi, 25 (*niw saicala wais ist fodeinwi?*); Cor. I, xv, 17 (*were sa galauheins izwara ist*); Thess. I, ii, 10 (*wairu waihaba izwis þaim galauhjandum wesum, ǝγῆwǝþazw*); Luc. i, 54; Me. iv, 35 (*audnemmj ina, sre was, in skipa*); Cor. II, ii, 17; Tim. II, iii, 9 (*uawitiwo swikonþ wairþiþ ullaim, swaswe jah jainaize was, ǝγῆweto*); Thess. I, ii, 13; Me. iv, 26 (*sua ist þiudagardi guþs*); x, 43; Cor. I, vii, 26; e) eum præpositione in predicato, *acc*) eum bi: Rom. viii, 5 (*þai bi leiku risadans*); Eph. vi, 21, 22; Philpp. ii, 23, 28; Col. iv, 7, 8; Tim. I, i, 11; Tit. i, 1; Philem. 14; β) eum du: Joan. xi, 4 (*so sinkei nist da daw þau*); Rom. vii, 10; Cor. I, xiv, 22 (*razdos du bandrai sind*); Cor. II, vii, 15; Eph. i, 12; Col. ii, 22; *du bami risan, vid. sub Batan*; coll. Luc. v, 17 *mahits fraujins was du haljan ins*; γ) eum tau: Rom. xi, 29 (*inu idreiga sint auk gibos jah laþons guþs*); Eph. ii, 12; δ) predicato per sententiam (completam vel ellipticam) expresso, que sententia sive *acc*) in oratione recta ponitur: Mth. v, 37 (*sijafþ þan waurd izwar: ja ja, ne ne*); ix, 13 (*gawinwi wa sijni, unmahairiþa wljau jah ni hunsi*); xxvii, 46; Cor. II, i, 18; β) sive per relativum eum præcedenti copulatur et equidem *acc*) per pronomen relativum: Mth. xi, 10 (*sa ist ark, bi þarei gameliþist*); Me. iv, 16, 22; vii, 15; ix, 1, 59; Luc. vii, 27; xvi, 15; xviii, 29; xx, 2; Joan. v, 45; vi, 65, 64; vii, 25; viii, 18, 30, 54; ix, 8; x, 6; xi, 2; xii, 24, 26; xiv, 21; xviii, 14, 26; Cor. I, xv, 10; Cor. II, ii, 2; xii, 13; Eph. iv, 10; Tim. II, iii, 6; Neh. vi, 17; ββ) per particulam relativam, ut *þarei*: Me. ii, 16 (*wa ist, þarei miþ motarjam jah swawurhtaim matjþ jah driggkiþ?*); c: Me. ix, 21 (*wan lajg melist, ei þata warþ imma*); Cor. I, xvi, 12; *þarei*: Me. iv, 15 (*þai wifra rig sind, þarei saida þata waurd*); sive: Me. xii, 25 (*sind sre ugyljus þai in himna*); swaswe: Mth. vi, 5 (*ni sijniþ swaswe þai lutais*); Luc. xviii, 11; Rom. ix, 27; g) eum genitivo ad predicatum relato exprimitura) ad q: eum pertinet: Me. x, 14 (*þize ist þiudagardi guþs*); xii, 13 (*wis ist sa manleika*); ix, 41; Luc. v, 5; ix, 15; xviii, 16; Joan. x, 42, 21; Rom. viii, 9; ix, 4; Cor. I, i, 12; x, 26; Cor. II, ii, 3; iv, 7; x, 7; Gal. v, 24; Tim. II, ii, 19; β) ad quid pertinet: Mth. xxvi, 75 (*bi sanjai jah þu þizeis*); Me. vi, 69, 70; Joan. x, 16, 26; xii, 20; xv, 19; xviii, 17, 25; Cor. I, xii, 15, 16; Tim. I, i, 19; Tim. II, i, 15; ii, 17; γ) proprietates quoddam: Joan. xviii, 37 (*wazuh swei ist sunjos*); Rom. viii, 5 (*þo þwei lekis sind miton*); xiv, 19 (*þwei gawairþis sind, laistjaima jah þwei timreimais sind in uin missa*); hęc adducendo sunt etiam locutiones *ut dagis visan*; Thess. I, v, 8; *risu in jere walibe* Me. v, 42; h) predicatum supplementum est: Me. xiv, 44 (*sa ist, hęc est hoc*), 62 (*ik in, eg, sun hoc*); Joan. vi, 20; viii, 24, 28; ix, 9, 56, 57; xiii, 19, 25; xviii, 5, 6, 8, 17, 25; Cor. I, xiv, 26; 5) ut *acc*) verbum auxiliarium ad circumseribendum passivum *acc*) in præsentii et præterito pro aorist: Mth. v, 21 (*gþan ist, ǝþpǝon*), 27, 31, 33, 38, 43; viii, 3; ix, 33; Me. i, 9; iii, 21; xv, 15, 28; Luc. i, 15, 19, 26; ii, 11, 17, 20, 21; iv, 17, 26, 27; vii, 12; x, 20, 22; xvii, 9; Joan. vii, 39; ix, 52; xii, 5, 16; xiii, 31, 32; xv, 8; xvi, 21; xviii, 36; Rom. ix, 11, 12; xii, 5; Cor. I, i, 13 lin.; v, 7; vii, 20, 21, 22, 25, 24; x, 2; xii, 15; xv, 4, 5, 6; subser.: Cor. II, i, 8; iv, 10; vii, 7, 9; vi, 25, 33; xii, 7; xiii, 4; subser.: Gal. ii, 5, 17; iii, 1, 27; v, 13; Eph. i, 11; ii, 2, 3, 5, 10; iv, 1, 4, 7, 21, 50; Philpp. i, 29; iii, 8; Col. i, 25, 25, 26; iii, 45; Thess. I, iii, 1, 7; Thess. II, i, 40; Tim. I, i, 11, 15; ii, 7; vi, 12; Tim. II, i, 9, 14; iii, 14; Tit. i, 3; Neh. v, 17, 18; Skeir. I, b; III, b; IV, d; VI, c; VII, c; h) in præsentii pro perfecto: Mth. xi, 8; Me. i, 2 (*gameliþ ist, γῆπαπτα*); iv, 11; v, 4; vi, 6; ix, 12, 15, 42; x, 10; xi, 17; v, 4 Gothicus enim *ǝwara* legi); xvi, 4; Luc. ii, 23, 24; iii, 4; iv, 4, 6, 8, 10, 12; viii, 10; x, 26; xix, 46; Joan. vi, 65; vii, 8, 47; viii, 17, 41; xvii, 10; xviii, 37; Rom. vii, 2; viii, 36; ix, 13, 33; x, 15; xi, 26; xii,

19; xii, 1; xiv, 11, xv, 9; Cor. I, 1, 15, 19; iv, 4, 6; vii, 14, 15, 27; xiv, 21; xv, 27; Cor. II, vii, 4, 15; viii, 15; ix, 2, 3, 9; Gal. II, 7; iv, 22, 23, 27; v, 11; vi, 14; Philpp. I, 17; iii, 12; iv, 12; Col. I, 16, 17; ii, 3; iv, 5, 6; Thess. I, iii, 5; Tim. I, i, 9; vi, 5; Tim. II, ii, 9; iv, 8; Tit. I, 15; e) in praeterito pro plusquamperfecto: Mth. vii, 25 (*gasulib' eia, τελευτήσω*); Luc. iv, 29; vi, 48; viii, 2; xvi, 20; Joan. ix, 22; xi, 58, 44; d) in praeterito pro imperfecto: Mc. I, 5 (*daupidai resun, ἐθαπτίζοντο*); Luc. I, 65; iii, 25; iv, 1; vii, 12; viii, 27, 29; xvi, 19; xvii, 27; Joan. iii, 25; vi, 18; xviii, 10; Rom. vii, 6; xi, 25; coll. Mth. xxvii, 12; Luc. ii, 5, 53; hinc etiam e) in praesenti pro praesenti: Cor. I, xvi, 15 (*iqhswastidai sijaiβ, γρατταισώθε*); Cor. II, I, 4; viii, 11; Gall. iv, 20; vi, 15; Eph. ii, 22; coll. Tim. I, vi, 8.

AT-VISAN, ades-e, παριστάνα: Mc. iv, 29; ἐπιστάνα: Tim. II, iv, 6; παραστήθαι: Rom. vii, 21.

IN-VISAN, immineere, διαγίγνεσθαι: Mc. xvi, 4.

MI-VISAN, adesse, συμπαραγίγνεσθαι: Tim. II, iv, 16.

UFAR-VISAN, superesse, I) praesens, superare, υπερέχεν: Philpp. iv, 7; παρισσεύειν: Cor. II, iii, 9; 2) praestare, υπερέχεν: Rom. xiii, 4.

FAURA-VISAN, praesto esse: Cor. II, viii, 11; Skeir. VII, b.

VISTS, fem., essentia, natura, φύσις: Rom. xi, 24; Gal. iv, 8; Eph. ii, 3; Skeir. II, c, d.

VISAN, conj. I, eas, vesun (visans), manere, morari, μένειν: Luc. x, 7; xix, 5; Joan. v, 38; vi, 27, 56; vii, 9; viii, 55; xii, 46; xiv, 17, 25; xv, 4, 5, 6, 9, 40; Rom. ix, 11; Cor. I, vii, 14; xv, 6; Cor. II, iii, 41, 14; ix, 9; Tim. II, ii, 15; iii, 14; προσμένειν: Mc. viii, 2; διαμένειν: Luc. I, 52; ἐπιμένειν: Cor. I, xvi, 8; Philpp. I, 24; ἐνδημιέιν: Cor. II, v, 6; vitruu visan, hybernare, παραχειμάζειν: I or. I, xvi, 6; vitau visan, he se esse, valere, εύφραίνεσθαι: Luc. xv, 25 (24), 52; xvi, 19.

DI-VISAN, valere, εύφραίνεσθαι: Luc. xv, 29.

CA-VISAN, manere, μένειν: Luc. viii, 27.

MIRCA-VISAN, συναπάγεισθαι: Rom. xii, 16.

JAMRU-VISAN, manere, μένειν: Joan. ix, 41; ἐπιμένειν: Rom. xi, 22; Col. I, 5; Tim. I, iv, 16; διαμένειν: Gal. ii, 5 h. I.; παραμένειν: Philpp. I, 25; προσμένειν: Tim. I, v, 5.

VISS, vid. sub Vidan.

VISSEI, vid. sub Veitan.

VIT (vet. norv. vit, vet. sax. wit, angl. sax. vit; coll. Veis), nom. dual. pronominis personalis I pers., nos ambo, ἡμεῖς: Joan. xvii, 11, 22.

VITAN, vid. sub Veitan.

VITS, vid. sub Veitan.

VITOP, vid. sub Veitan.

VLAITON, vid. sub Vleitau.

*VLEITAN (vet. norv. lita, angl. sax. vlitau, vlitte, vet. sax. vltui, vet. fr. vltie; Gr. II, 14; III, 401; Gl. I, 1150; II, 522; Reith. 1157), conj. I, vlitit, vlitum, vlitans, adspicere.

ANDA-VLEIENS (vet. sup. germ. antluzi, angl. sax. andulite, rec. sup. germ. antlitz), masc., vultus, facies, πρόσωπον: Mc. xxvi, 67; Luc. xvii, 16; Cor. I, xi, 25; Cor. II, iii, 15; xi, 21.

VLAITON, conj. II, circumspicere, περιελέπεισθαι: Mc. v, 52.

VLUIS, masc., 1) vultus, facies, πρόσωπον: Mc. xiv, 65; Cor. II, iii, 7; Gal. I, 22; ὄψις: Joan. xi, 44; 2) adspicere, vltans, forma, μορφή: Philpp. ii, 7.

VLIJIAN, conj. II, castigare, ὑποπιπέζειν: Cor. I, ix, 2.

YMAINAIUS, nom. propr. masc., Ἰμέναιος: Tim. II, ii, 17.

VULAN (vet. sup. germ., vet. sax. wallan, angl. sax. weallan, vet. fr. walla, rec. sup. germ. wullen; lat. bullire; Gl. I, 797; Reith. 1024), conj. I, vaul, vulun, vulans (?), fervere, ζεῖν: Rom. xii, 11; νομῆν ἕχεν: Tim. II, ii, 17 vid. h. I.

VULPUS (angl. sax. valdor; coll. Valdan; Gr. II, 58; Gl. I, 848, 899), masc., gloria, honor, δόξα: Mth. vi, 15, 29; Mc. viii, 58; x, 57; xiii, 26; Luc. ii, 9,

11, 52; iv, 6; ix, 26, 51, 52; xvii, 18; xiv, 58; Joan. xi, 40; xii, 41; xvii, 5, 22, 24; Rom. ix, 4, 25; xi, 36; xv, 7; Cor. I, x, 51; Cor. II, i, 20; iii, 7, 8, 9, 10, 11, 18; iv, 6, 15; vi, 7; viii, 19, 25; Gal. I, 5; Eph. i, 6, 7, 12, 14, 17, 18; iii, 15, 16, 21; Philpp. iii, 19, 21; Col. I, 11, 27; iii, 4; Thess. I, ii, 12, 21; Thess. II, i, 9; Tim. I, i, 11, 17; iii, 16; Tim. II, ii, 26; Skeir. IV, h.

VULPACS, adject., 1) nobilis, honoratus, ἔνδοξος: Luc. vii, 25; Cor. I, iv, 10; Cor. II, iii, 7 vid. ad h. h.; Eph. v, 27; δεδόξασμένος: Cor. II, iii, 10; vulpacs visan, δεδόξασθαι: Cor. II, iii, 10; 2) mirus, παράδοξος: Luc. v, 26.

VULPUS, fem., pretium; ni va ht vulpvais ist, nullus est pretii, momenti, οὐδέν διαφέρει: Gal. ii, 6 h. I.

VULPAS, adject., compar. vulpvaiza, prior, pretiosus; vulpvaiza visan, potiore esse, διαφέρειν: Mth. vi, 26 vid. h. I.

VULPIS, adverb. compar., potius, pretiosius; vulpvis visan, διαφέρειν: Gal. ii, 6.

VULLA (vet. norv. ull, angl. sax. vull, vet. sup. germ. wolla, vet. fr. wolle, vet. ital. uool, succ. ull, dan. uld, rec. sup. germ. wolle; Gr. III, 410; Gl. I, 791; Reith. 1158), fem., lana (ζέρον secundum Num. xix, 5); Skeir. III, c.

VULLAREIS, masc., fullo, γραφεύς: Mc. ix, 3.

VULVA, vid. sub Vilvan.

VULFS (vet. norv. ulfr, vet. sax. wulf, angl. sax. wulf, vet. sup. germ. wulf, fr., angl., batav., rec. sup. germ. wulf, succ., dan. ulf; lat. vulpes, [lupus], gr. ἀλώπηξ; Gl. I, 848; Reith. 1158), masc., lupus, λύκος: Mth. vii, 15; Luc. x, 3; Joan. x, 12.

VUNAN (coll. angl. sax. vyn, vet. sax. wun..., wunmia, vet. sup. germ. wunna, rec. sup. germ. wunne; Gr. II, 55; Gl. I, 882), conj. II, latari.

IN-VUNANDS, partic. praes., inustus, afflictus, ἀδημόνως: Philpp. iii, 26.

VUN..., vid. sub Vindan.

VUNDS (vet. norv. und, vet. sax. wund, angl. sax. rund, vet. sup. germ. wunna, vet. fr. wunde, unde, angl. wound, rec. sup. germ. wund; Gl. I, 896; Reith. 1162), adject., sancius, vulneratus; haubih vundan briggan, decollare, χειρῶν: Mc. xii, 4.

*VUNBON, conj. II, vulnerare.

CA-VUNDON (ga-vondon), id., τραυματίζειν: Luc. xx, 12.

VUNBENI, fem., plaga, μάστιξ: Mc. iii, 10.

VUNNS, vid. sub Vinnan.

VRAIQS (angl. sax. vrenc, angl. wry, scot. wriuk; coll. succ. vriden, dan. vride), adject., σχολός: Luc. iii, 5.

VRAK, vid. sub Vrikan.

VRATON (vet. Norv. rata; Gr. II, 51), conj. II, ire, iter facere, πορεύεσθαι: Luc. ii, 41; Cor. I, xvi, 6; deodύνειν: Luc. viii, 1.

VRATOUS, masc., iter, ἐδοιοπρία: Cor. II, xi, 26.

VREKEI, vid. sub Vrikan.

*VRIGGAN (angl. sax. vringan, angl. wring), conj. I, vragg, vruggui, vruggone, torquere.

VRECCO, fem., tendiculum, παγίς: Tim. II, ii, 26.

VRIÞUS (angl. sax. vrad, succ. vrad, dan. vraad; Gr. III, 475), fem., pecus, armentum, ἀγέλη: Luc. viii, 55.

VRIKAN (vet. norv. reka, angl. sax. vrecan, v-i. sax. wrok, wrikan, vet. fr. wreka, vet. sup. germ. wreh, rehan, angl. wreuk, wrona, rec. sup. germ. rächen; coll. Vrohjan; Gr. II, 27; Gl. I, 1130, 1151; Reith. 1160), conj. I, wrok, wrikan, vrikans, persequi, δώκειν: Mth. v, 44 vid. h. I.; Joan. xv, 20; Rom. xii, 14; Cor. I, xv, 9; Cor. II, iv, 9; Gal. I, 23; iv, 29; v, 11.

GA-VRIKAN, 1) vindicare, ἐκδικεῖν: Rom. xii, 19; 2) ulcisci, ἐκδικάσκειν ποιεῖν: Luc. xviii, 7, 8.

FRA-VRIKAN, persequi, ἐκδιώκειν: Thess. I, ii, 15.

VRAKS, masc., persecutor, διώκτης: Tim. I, i, 15.

VRAKA, fem., persecutio, διωξις: Mc. x, 30; Gal. vi, 42 h. I.; Tim. II, iii, 11, 12.

VRAKJA, fem., id., Mc. iv, 17; Rom. viii, 55,

Thess. II, 1, 4; Tim. II, III, 11; *vrakja rinnan*, persecutionem pati, *διώκεσθαι*: Gal. VI, 12.

VRAKJAN, conj. II, persecui, *διώκειν*: Philipp. III, 6. **VRÆKEI**, fem., persecutio, *διωγμός*: Cor. II, XII, 10. **VRISQAN**, conj. II (?), fructificare.

CA-VRISQAN, id., *τιλισφορέιν*: Luc. VIII, 14. **VRITS** (vet. norv. *rita*, angl. sax. *vritan*, vet. sax. *vritan*, vet. sup. germ. *rizan*, *reiz*, angl. *write*, rec. sup. germ. *reissen*; Gr. II, 44; Cf. I, 1150; II, 557), masc. punctum, acus, *νεράκια*: Luc. XVI, 17.

VRUGGO, vid. sub *Vruggan*. **VIROJAN** (vet. norv. *rúgia*, *røgr*, vet. sax. *wrogjan*, angl. sax. *iregan*, *vrohi*, vet. fr. *urogian*, *ruogja*, *rucka*, vet. sup. germ. *rogjan*, hataw. *wrok*, rec. sup. germ. *wroge*, *rügen*; coll. *Vrikan*, BHA. 855; Cf. I, 1150; II, 452; Rehth. 1161), conj. II, accusare, *κατηγορέιν*: Mth. XXVII, 42; Mc. III, 2; xv, 3; Luc. VI, 7; Joan. V, 45.

IVA-VROJAN, diffamare, *διαβόλλειν*: Luc. XVI, 4. **VRONS**, fem., accusatio, *κατηγορία*: Joan. XVIII, 29; Tim. I, v, 19.

VODS (vet. norv. *odr*, angl. sax. *vod*, *vednan*, vet. sup. germ. *wuat*, angl. *wood*, hataw. *woed*, rec. sup. germ. *wuth*; Gr. II, 40; Cf. I, 766), adject., insanus, di. moniacus, *δαίμονιζόμενος*: Mc. v, 15, 16; *vods visan*, *δαίμονιζέσθαι*: Mc. v, 18.

***VODS** (coll. angl. sax. *wadunta*; vel *reitvods* efformatur ex quodam verbo *reitvjan*, quod indicare, ostendere, significat et ad *veitan* pertinet? Gr. II, 40; BHA. 857), masc., anom., plur. *vods*.

VEIT-VODS, martyr, *μάρτυρ*: Mth. XVI, 65; Mc. XIV, 65; Cor. II, 1, 23; III, 1; Tim. I, v, 19; VI, 12.

GALIUGAVFIT VODS, falsus testis, *ψευδομάρτυρ*: Cor. I, xv, 15; *galiugnveitvods visan*, *ψευδομαρτυρείν*: Mc. x, 49; Luc. XVIII, 20.

VEIT-VODJAN, conj. II, testari, *μαρτυρείν*: Luc. IV, 22; Joan. III, 26, 32; v, 56, 57; VII, 7; VIII, 15; x, 25; XII, 17; XIII, 21; xv, 26, 27; XVIII, 25; Rom. x, 2; Cor. I, xv, 15; Cor. II, VIII, 5; Gal. IV, 15; Col. IV, 13; Thess. I, II, 12; Tim. I, VI, 15; Skeir. IV, c; VI, b; *καταμαρτυρείν*: Mth. XXVII, 45; Mc. XIV, 60;

xv, 4; *μαρτύροσθαι*: Gal. v, 3; Eph. IV, 17; *διαμαρτύροσθαι*: Thess. I, IV, 6; Tim. I, v, 21; Tim. II, II, 14; IV, 1; *galiug veitvodyan*, falso testari. *ψευδομαρτυρείν*: Mc. XIV, 56, 57.

MIBVEIT-VODJAN, testari-eum, *συμμαρτυρείν*: Rom. IX, 1.

VEITVODJIA (*reitvodida* Joan. III, 52), fem., testimoniolum, *μαρτύριον*: Mth. XXVII, 43; Mc. I, 44; VI, 11; Luc. v, 14; IV, 5; Tim. II, I, 8; *μαρτυρία*: Mc. XIV, 55, 56, 59; Joan. III, 52; v, 36; IV, 45, 47; Tim. I, III, 7; *reitvodija haban*, testificare, *μαρτυρείσθαι*: Tim. I, v, 19.

VEIT-VODEINS, lein., id., Skeir. VI, c. **VEIT-VODEI**, fem., id., *μαρτύριον*: Cor. II, I, 12; Thess. II, I, 10; Tim. I, II, 6; *μαρτυρία*: Tit. I, 13; Skeir. VI, b.

VEIT-VODI, neutr., id., Tim. II, II, 2 vid. ad h. I. **VODS** (vet. sax. *wathi*; Gr. III, 786), adject., honoris, acceptabilis; *dauns vothi*, bonus odor, *εὐωδία*: Cor. II, II, 15; *ὄσμῃ εὐωδίας*: Eph. v, 2.

VOK, vid. sub *Vakan*. **VOKRS** (angl. sax. *rocwr*, vet. sup. germ. *wuochar*, vet. fr. *woker*, *succ. ocker*, dan. *nager*, rec. sup. germ. *wucher*; Gr. II, 11; Cf. I, 680; Rehth. 1157), masc., herum, *τόπος*: Luc. XIX, 25.

VONDON, vid. *Vundon*.

VOPJAN (angl. sax. *vepan*, *vepan*, vet. sax. *wopan*, vet. sup. germ. *wuofan*, vet. fr. *wepan*, anal. *whoop*, *weep*; coll. lat. *vocare*; Cf. I, 780; Rehth. 1155), conj. II, 1) clamare, *φωνείν*: Mth. XXVII, 47; Mc. x, 49; XIV, 68, 72; xv, 35; Luc. VIII, 54; XIX, 15; Joan. XI, 28; XII, 17; XIII, 13; XVIII, 35; *βοῶν*: Mc. I, 5. xv, 34; Luc. III, 4; XVIII, 7; 2) acclamare, advocare, *προσφωνείν*: (Mth. XI, 16) Luc. VII, 32.

AT-VOPJAN, advocare, *φωνείν*: Mc. IX, 35; x, 49; Luc. XVI, 2; Joan. IX, 18, 24; *προσφωνείν*: Luc. VI, 13.

UF-VOPJAN (*ubuli-vopida* Luc. XVIII, 58), exclamare, *ἀναφωνείν*: Luc. I, 42; *φωνείν*: Luc. VIII, 8; XVI, 2; *ὠνάσῃν*: Luc. IX, 38; *βοῶν*: Luc. XVIII, 58.

F

FAGINON, vid. sub *Faihan*.

FAGRS, vid. sub *Faihan*.

FADAR (vet. norv. *fadir*, angl. sax. *fader*, vet. sup. germ. *fatar*, vet. fr. *feder*, *fader*, *feider*, angl. *father*, vet. sax., suec., dan. *fader*, hataw. *vader*, rec. sup. germ. *vater*; gr. *πατήρ*, lat. *pater*: Hopp 80, 85; Gr. II, 45; III, 520; Cf. III, 574; Rehth. 729), masc. anom., pater, *πατήρ*: Gal. VI, 6.

FADREIN, masc. plur. indecl., parentes, *γονεῖς*: Luc. VIII, 56; XVIII, 29; Joan. IX, 2, 3, 18, 20, 22.

FADREIN, neutr., 1) paternitas, *πατριά*: Eph. III, 15; 2) plur., parentes, *γονεῖς*: Cor. II, XII, 14; Col. III, 20; Tim. II, III, 2; *πρίγονο*: Tim. I, v, 4; Tim. II, I, 3.

FADREINS, fem., genus, progenies, *πατριά*: Luc. II, 4.

FAHAN (vet. norv. *fá*, angl. sax. *fon*, vet. sax., vet. sup. germ. *fahan*, vet. fr. *fa*, angl. *fang*, suec. *fángr*, *fá*, dan. *fang*, *faec*, hataw. *rangen*, rec. sup. germ. *fahen*, *fangen*; Gr. II, 28; Cf. III, 386; Rehth. 725), conj. I, *faihab*, *faihabun*, *fahans*, capere, *πιάζειν*: Joan. VII, 44; VIII, 20.

CA-FAHAN, id., *πιάζειν*: Joan. VII, 50, 52; x, 39; Cor. II, XI, 52; *κατάλαβάναι*: Mc. IX, 18; Joan. XII, 53; Rom. IX, 50; Eph. III, 18; Philipp. III, 12; Thess. I, v, 4; *ἐπιλαμβάνεσθαι*: Luc. XX, 26; *προλαμβάνειν*: Gal. VI, 1; *gafahanana tinhan*, captivum *ζαγγρείν*: Tim. II, II, 26; *gafahanana haban*, id., Tim. II, II, 26, h. I.

CA-FAB, neutr. (?), captura, *ὄγρα*: Luc. v, 9.

FAHJES, vid. sub *Faihan*.

FAIJAN, vid. sub *Faihan*.

FAJA (coll. vet. sup. germ. *fadam*, angl. sax. *fæðen*, vet. fr. *fethm*, angl. *fathom*, rec. sup. germ. *faden*; Cf. III, 374, 450; Rehth. 736), fem., sepes, *φραγμός*: Mc. XII, 4; Luc. XIV, 23; Eph. II, 14.

* **FAJS** (*fads* Luc. VII, 6; coll. angl. sax. *fadan*; Bopp 85; Gr. I, XLII (I. ed.); III, 319; DM. 689; BHA. 754; Cf. III, 374; coll. Aschbach, *Gesch. der Westgothen* p. 264), masc. (plur. *fadéis*), dominus, *πρῶσιλ*.

URUJ-FAJS, sponsus, *νομμῖος*: Mc. II, 19, 20; Luc. v, 34, 35; *νομμῶν*: Mth. IX, 15; Mc. II, 19; Luc. v, 34.

HUNDA-FAJS, cen uru, *ἐνατόνταρος*: Mth. VIII, 5, 13; Luc. VII, 2, 6; *κατούριων*: Mc. XV, 39, 44, 45.

HUSUNDI-FAJS, dux, chiliarchus, *χιλιάρχος*: Mc. VI, 21; Joan. XVIII, 42.

SYNAGOGA-FAJS, archisynagogus, *ἀρχισυναγωγός*: Mc. v, 22, 35, 36, 38.

FAIAN, vid. sub *Faihan*.

* **FAIHAN** (vet. norv. *feigenn*, *fagna*, angl. sax. *fea*, *fequian*, vet. sax. *fagan*, *faganon*, vet. sup. germ. *gafehan*, *gafag*, *fagon*, angl. *fain*, suec. *fagna*; Gr. II, 28, 44; Cf. III, 417), conj. I, *fah*, *fekun*, *faihans*, accommodari, convenire.

BI-FAIHON, conj. II, decipere, *πλουεκείν*: Cor. II, VII, 2; XII, 17, 18; Thess. I, IV, 6.

CA-FAIHON, id., Cor. II, II, 41 h. I.

BI-FAIHONS, fem., deceptio, *πλουεξία*: Cor. II, IX, 5.

FI-FAIH, neutr., id., Cor. II, XII, 20 h. I.

* **FAIJAN** (DM. 24; Cf. III, 419), conj. II, adaptare, accommodare.

FELLA-TAHIAN, 1) satisfacere, *ἰκανοῦ ποιεῖν* : Me. xv, 15; Skeir. VII, d; 2) servire, *ὑπερθεύειν* : Luc. iv, 8.

FAHEBS et FAHEBS (*faheids* Luc. ii, 10; viii, 15), fem., infirma, *χαρά* : Me. iv, 16; Luc. i, 14; ii, 10; viii, 13; x, 17; xv, 7, 10; Joan. iii, 29; xv, 11; xvi, 21, 22, 24; xvii, 13; Rom. xiv, 17; xv, 15; Cor. ii, ii, 5; vii, 4, 13; viii, 2; Gal. v, 22; Philpp. i, 25; ii, 2, 29; iv, 1; Col. i, 11; Thess. i, ii, 19, 20; iii, 9; Tim. ii, i, 4.

FACINON, conj. II, ketari, c. dat., etiam cum *fram*, ana vel *in*, *χαίρειν* : Me. xiv, 11; Luc. i, 14; vi, 25; x, 20; xv, 5, 32; xix, 6, 37; Joan. viii, 56; xi, 15; xiv, 28; xvi, 20, 22; Rom. xii, 12, 15; Cor. i, xiii, 6; xvi, 17; Cor. ii, ii, 3; vi, 10; vii, 7, 9, 15, 16; xiii, 9, 11; Philpp. i, 18; ii, 28; iii, 1; iv, 4, 10; C. l. i, 24; Thess. i, iii, 9; v, 16; *fagino*, imperat., ave, *χαίρει* : Luc. i, 28.

MI-FACINON (vel *faginon miß*), latari cum, *συγχαίρειν* : Luc. i, 58; xv, 6, 9; Cor. i, xiii, 6.

FACRS (vet. norv. *fagr*, angl. sax. *fægr*, vet. sup. germ. *fagar*, angl. *fair*, succ. *fager*, dan. *favr*; Cf. III, 420), adject., proprius, utilis, bonus, *εὐθετος* : Luc. xiv, 35.

UN-FACRS, inutilis, *ἀχάριστος* : Luc. vi, 35.

GA-FAHIAN, conj. II, praparrare, *κατασκευάζειν* : Luc. i, 17.

GA-FEHS (vet. sax. *feh*), adject., conveniens, accommodatus.

GA-FEHVA, adverb., id., *εὐσχηρόνως* : Thess. i, iv, 12.

FAIHU (*faiho* Me. x, 35; vet. norv. *fe*, vet. sup. germ. *fihu*, angl. sax. *feoh*, vet. sax. *feh*, *fe*, vet. lr. *fi*, angl. *fee*, socc. *fā*, dan. *fæ*, rec. sup. germ. *rieh*; gr. *πίον*, lat. *pecus*, *pecunia*; coll. *Faihan*; Bopp 81, 83; Gr. II, 28; Cf. III, 425, 428), neutr., facultates, *γρήματα* : Me. x, 23, 24; Luc. xviii, 24; *κτίματα* : Me. x, 22; *ἀργύρεον* : Me. xiv, 11.

FILU-FAIHUS, adject., multivarius, *πολυποίκιλος* : Eph. iii, 10 h. l.

FAIHU-GAIHNEI, vid. sub *Geiran*.

FAIHU-GEIRO, vid. sub *Geiran*.

FAIHU-ÞRAIHNS, vid. sub *Þreihan*.

FAIHU-SKULA, vid. sub *Skulan*.

FAIHU-GAVAKKI, vid. sub *Vamrkjan*.

FAIHU-FRIKS, vid. sub *Friks*.

FAIHON, vid. sub *Faihan*.

*FAH (vet. norv., angl. sax. *far*, vet. sax. *far*, vet. sup. germ. *far*, *fir*, succ. *för*, dan. *for*, batav., rec. sup. germ. *ver*; Cf. III, 604, 605), prepositio inseparabilis, quæ germanico *ver*, *ent* respondet, et in sequentibus tantum vocabulis occurrit : 1) cum verbis : *fairainan*, *fairgreipan*, *fairhitan*, *fairrainan*, *fairvaurkjan*, *fairveitjan*; 2) cum participio : *unfairlaistips*; 3) cum substantivo : *fairveitl*.

*FAIRAN (vet. norv. *far*, *fria*, angl. sax. *fren*, vet. sax., vet. sup. germ. *frina*, *fara*, vet. lr. *firne*, *ferne*, rec. sup. germ. *gefährde*; Gr. II, 56; DBA. 624; Cf. III, 573, 679; Schum. i, 550; Reith. 745), conj. I, *far*, *ferun*, *faurans*, accusare.

*FAIRINS, adject., culpabilis, nocens.

UN-FAIRIN, i, inculpatus, *ἀμεμπτος* : Thess. i, iii, 13; v, 25; *ἀνέγκλητος* : Col. i, 22.

US-FAIRINS, id., *ἄμεμπτος* : Philpp. iii, 6.

FAIRINA, fem., 1) accusatio, *μομφή* : Col. iii, 15; 2) crimen, *αἰτία* : Me. xv, 26; Joan. xviii, 58; xiv, 6; 3) causa, *λόγος* : Mth. v, 32; *αἰτία* : Tim. II, i, 12; Tit. i, 15.

FAIRINON (*Fairrinon* Gal. v, 15), conj. II, vituperare, *μωμάσθαι* : Cor. II, viii, 20; Gal. v, 15; *fairinonds*, part. præ., calumniatus, calumniator, *διάβολος* : Tim. II, iii, 5.

UNGA-FAIRINONDS, part. præ., integer, *ἀνέγκλητος* : Tit. i, 6; *ἀνεπίκλητος* : Tim. I, iii, 2.

UNGA-FAIRINONDS, part. præ., id., *ἀνέγκλητος* : Tim.

I, iii, 10; Tit. i, 7; *ἀνεπίκλητος* : Tim. I, v, 7; vi, 11.

UN-FAIRINODABA, adverb., integre, *ἀμίμκτος* Thess. I, ii, 40.

FENJA, masc., insidiator, *ἐγκλάτης* : Luc. xx, 29.

GA-FAURBS, fem., concilium, synœdria, *συνεδριον* : Me. xiv, 55; xv, 1.

FAIRGUNI (vet. norv. *förgyn*, angl. sax. *firgen*; Gr. II, 175; DM. 416), neutr., mons, *ὄρος* : Mth. viii, 1; Me. iii, 15; v, 5, 11; ix, 2; xi, 1, 25; Luc. iii, 5, 19, 29, 37; iv, 5, 29; v, 12; viii, 32; ix, 28, 37; Joan. vi, 3, 15; Cor. i, xiii, 2; Gal. iv, 24.

FAIRZNA (vet. sax., vet. sup. germ. *fersna*, angl. sax. *fiersna*, batav. *verssen*, rec. sup. germ. *ferse*; gr. *πέτρα*; Gr. III, 401; Cf. III, 699), fem., calcæus, *πέτρα* : Joan. xiii, 18.

FAIRINA, vid. sub *Fairan*.

FAIRNIS (vet. norv. *foru*, angl. sax. *fyrn*, vet. sax. *fern*, *furu*, vet. sup. germ. *firni*, succ. *foru*, rec. sup. germ. *firi*; Gr. II, 62; Cf. III, 662), adject., vetus, antiquus, *παλαιός* : Mth. ix, 16, 17; Me. ii, 21, 22; Luc. v, 36, 37, 39; Cor. i, v, 7; Cor. II, iii, 14; Eph. iv, 22; Col. iii, 9; *fairnjo fer*, annus elapsus, *πέρυσι* : Cor. II, viii, 10; ix, 2.

FAIRNIÐA, fem., vetustas, *παλαιότης* : Rom. vii, 6.

FAIRRA (vet. norv. *firr*, *fiarri*, angl. sax. *feor*, vet. sax., vet. sup. germ. *fer*, vet. lr. *fir*, *fer*, *feru*, angl. *far*, succ. *fjerran*, dan. *fjerr*, rec. sup. germ. *feru*; Cf. I, 656; Reith. 742), adverb., porro, *πάρω* : Luc. xiv, 32; *μακράν* : Luc. xv, 15; Eph. ii, 15, 17; hinc *fairra* *exan*, abesse, *μακράν ἀπέχει* : Luc. xv, 20; c. dat., *ex*, *ab*, *ἀπό* : Mth. vii, 23, xxv, 41; Luc. i, 38; i, 15, 37; iv, 13, 42; v, 5, 8; viii, 37; Cor. i, vii, 10; *μακ*, *ἀν* *ἀπό* : Mth. viii, 30; Me. xii, 34; Luc. vii, 6; *πάρω* *ἀπό* : Me. vii, 6.

FAIRRAÞRO, adverb., longinquo, *μακρόθεν* : Me. v, 6; viii, 5; xi, 13; Luc. xviii, 15; *ἀπο μακρόθεν* : Mth. xviii, 55; Me. xiv, 54; xv, 40; Luc. xvi, 25; *πάρωθεν* : Luc. xvii, 12.

FAIRWUS (vet. norv. *fiör*, angl. sax. *feorh*, vet. sup. germ. *ferh*; Gr. II, 393, DM. 457; Cf. III, 682), masc., mundus, *κόσμος* : Me. vi, 36; Joan. viii, 23, 26; ix, 5; x, 36; xi, 27; xii, 25, 31, 46; xv, 19; xvi, 11, 28, 35; xvii, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 21; xviii, 36, 37; Rom. xi, 12, 15; Cor. i, i, 20; v, 10; Cor. II, i, 12; vii, 10; Gal. iv, 5; vi, 14; Eph. i, 4; ii, 2 h. l.; Col. ii, 20; Tim. i, i, 15; ii, 16; vi, 7; *ia fairwu habands*, princeps mundi, *κοσμοκρατωρ* : Eph. vi, 12.

VAI-FAIRWJAN (vet. sup. germ. *wewerjan*; Cf. I, 788), conj. II, flere, lamentari, *ἀκλόζειν* : Me. v, 38.

FALAIG, nom. propr. masc., *ἄδακ* : Luc. iii, 51.

FALþAN (vet. norv. *falda*, ...*faldi*, angl. sax. *fealdan*, ...*feald*, vet. sax., vet. fc. ...*fald*, vet. sup. germ. *faldan*, angl. *fold*, succ. *fäll*, dan. *fold*, rec. sup. germ. *falten*, ...*faltig*; gr. *πλέεν*, ...*πλοῦς*, lat. *placate*, ...*plex*; Cf. III, 513), conj. I, *fafalþ*, *fafalþun*, *falfans*, *placare*, colligere, *πυρραειν* : Luc. iv, 20.

...FALþS, adject., ...*plex*.

AIN-FALþS, simplex, clarus, *ἀπλοῦς* : Mth. iv, 22.

AIN-FAIþABA, adverb., simpliciter, Ske. r. III, c.

MANAG-FEBþIS, mult. plex, *πολλαπλασιών* : Luc. xviii, 30; *πολυποίκιλος* : Eph. iii, 10.

TAIHUNTAHUND-FALþS, centuplex, *ἑκατονταπλοῦσιών* : Me. x, 50; Luc. viii, 8.

FIDUR-FALþS, quadruplex, *τετραπλοῦς* : Luc. xix, 8.

AIN-FALþEI, fem., simpliciter, *ἁπλοῦς*, *ἀπλότος* : Cor. II, viii, 2; ix, 11, 15; xi, 3; Col. iii, 22.

FALLASUR, nom. propr. masc., *φασσουρ* : Esdr. ii, 58.

FANA (vet. norv., angl. sax., succ. *fana*, vet. sax., vet. sup. germ. *fano*, dan. *fane*, rec. sup. germ. *fanne*; lat. *pannus*; Gr. III, 417; Cf. III, 520), masc., pannus, *βάκος* : Mth. ix, 16; *σοῦδαριον* : Luc. xiv, 20.

FANI (vet. norv. *fen*, angl. sax. *fenn*, vet. sup.

germ. *fenna*, angl. *fen*, *faints*, batav. *venn*; Cf. III, 522), neutrl., lutum, πῶλος: Joan. ix, 6, 11, 14.

FAUHEL, nom. propr. masc., φανουήλ: Luc. ii, 36.

FAUHO (vet. sup. germ. *foha*, angl. *sax.*, angl. *for*, vet. sax. *fohs*, batav. *voxs*, rec. sup. germ. *fuchs*; Cf. III, 451), leu., vulpes, ἀλώπηξ: Mth. viii, 20; Luc. ix, 58.

FAUR et FAURA (vet. norv. *fyri*, *for*, angl. sax. *fore*, *for*, vet. sax. *far*, *fora*, *furi*, vet. fr. *faru*, *fore*, *fori*, *for*, vet. sup. germ. *fora*, *furi*, angl. *beso e*, succ. *for*, dan. *for*, rec. sup. germ. *fur*, *vor*; gr. πρό, lat. *pro*, *præ*; Gr. II, 726; Cf. III, 612; Ath. Präpos. 150 sqq., Reith. 728, 751), præpositiones, quarum prior respectum localem, coram, ante, temporalem, ante, et moralem, pro, posterior vero localem tantum et moralem designat.

1. *Faur*: A. Præpositio accusativum regens, significat a) localiter, ad, præ (ita ut objectum aliud antecedit), παρά c. accus.: Me. i, 16 *warbonds faur mareiu*; item post *galeiþan* Me. u, 13; *gadrinsan* iv, 4; Luc. viii, 5; *sitan* Me. x, 46; Luc. xviii, 33; hinc *fa* *faur* *mareiu* ut παράλιος Luc. vi, 17; etiam Me. viii, 6 *atlagudeþan faur þu managein*, παρέθικαν τῷ ὄχλῳ; semel adest Me. xiv, 68 *gataiþ faur gard*, ἰσθμῶν εἰς τὸ προαίλιον; b) temporaliter, πρό: *faur* met Mth. viii, 29; Cor. I, iv, 5; Skier. VIII, a; *faur* *mela aivaina* Tim. II, i, 9; Tit. i, 2; *faur* *jera fidvortaihu* Cor. II, xii, 2; *faur* *gaskasti faurivus* Joan. xvii, 24; *faur* *gasatein faurivus* Eph. i, 4; *faur* *hans bruk* Mth. xxvi, 75; *faur* *þata* Skier. III, a; hinc Thess. I, iv, 15 *ni bisnivam faur þuns anastepandans* (ὁ ἰσθμὸς ἠθάσσων τὸς κοιμηθέντας); c) metaphorice post verba omnis generis et locutiones, quæ factum, passionem, orationem, etc., pro aliquo fieri indicant, sive ad designandum finem, vel rationem, vel substitutionem, pro, υπὲρ c. genit.: Me. ix, 40 (*saei nist tihra ivris*, *faur ivris ist*); x, 45 (*giban saivala faurmagans saun*); Luc. ix, 50; Joan. x, 11, 15; xiii, 37, 58; xv, 15; xvii, 14; Rom. viii, 15; ix, 5; xiv, 15; Cor. I, iv, 6; v, 7; xv, 5; 29; Cor. II, i, 6, 11; v, 15, 20, 21; vii, 7, 8, 12; viii, 16, 24; ix, 14; xii, 5, 10, 15; xiii, 8; Gal. i, 4; ii, 20; Eph. iii, 10; v, 2, 25; i, 20; Philpp. i, 29; iv, 10; Col. i, 7, 9, 24; Thess. I, v, 10; Tim. I, ii, 6; Philon. 15; Skier. I, a; II, a; VIII, c, d.

B. Adverbium: Me. viii, 6 *atlagjan faur* (πικρατιζῶν); Luc. xix, 4 *bifragjan faur* (προσπέχων).

C. In compositione: a) cum verbis: *faurbudan*, *faurgagan*, *faurdumjan*, *faurgihan*, *faurlagjan*, *faurmuljan*, *faurmunnan*, *faursigljan*, *faursvivan*, *faurvaljan*, *faurvaipjan*; b) composita: *faurbigagan*, *faurbifragjan*, *faurbismivan*; b) cum substantivis: *faurbauhus*, *faurhah*, *faurlageins*, *faurstasseis*; c) com adjectivo: *unfaureis*.

II. *Faura*: A. Præpositio dativum regens, significat a) localiter, coram, ἐμπροσθεν: Mth. vi, 2 (*ni haurjis faura þus*); xi, 10 (*aggilus qamanveiþ vig þeinava faura þus*); xxvii, 11; Me. i, 2; Luc. v, 29; xix, 27; Joan. x, 4; Cor. II, v, 10; Gal. ii, 14; Thess. I, iii, 9, 13; Neh. v, 15; ἐνώπιον: Luc. xiv, 10; κατενώπιον: Col. i, 22; πρό προσώπων: Mth. xi, 10; Me. i, 2; Luc. ix, 52; quæ formula etiam per *faura andvairþja* exprimitur Luc. i, 76; vii, 27; x, 1; Neh. v, 15; quod etiam pro ἐναντίον: Me. ii, 12 ponitur; insuper adhibetur *faura*, pro κατά c. accus.: Gal. iii, 1; παρά c. accus.: Me. v, 21; Luc. viii, 58; viii, 4, 37; xvii, 16; παρά c. dat.: Luc. ix, 47; hinc Luc. ii, 22 *atvajan faura þranþu* (παραστάται τῷ κυρίῳ); Rom. xiv, 10 *gustajan faura stavastola* (παραστάναι τῷ βραχίῳ); coll. Cor. I, xv, 28 *gukunnan sik faura ainuiva* (ὀπισθασταῖσθαι τινί); Tim. I, ii, 12 *frainju faura vauu* (ἀθροῦσθαι ἰσθμῶς), quod loca: curam, in conspectu hominis (vid. ad h. l.) ritum verti potest: super, magis quam h. mo., ut saltem Col. i, 17 *is ist faura* (πρό) *jallam* explicandus e-t; b) metaphorice, ante, *præ*, post verba administrandi, fugiendi, abscondendi, *præ*: *ervandi*, et similia, ἀπό: Mth. vii, 15 (*at-*

saiwiþ *seura* *lingnapraufetnu*); Me. xii, 38; xiv, 52; Luc. iii, 7; ix, 45; x, 21; xix, 42; xx, 46; Joan. x, 5; xii, 36; ix: Joan. xvii, 15; ob, propter, *præ*, ἀπό: Luc. xix, 5 *ni makta iesu gausiuan faura managein*; διὰ c. accus.: Joan. xii, 42 *faura jareisaiumni undhahaitun*; *præ*, *præstantiam* inducus, vid. supra a) fin.

B. Adverbium: 1) ante, ἐμπροσθεν: Philpp. iii, 14; 2) prius, πρότερον: Tim. I, i, 13; Skier. I, c; 3) pro πρό in compositione, ut: *faura dustadjan*, *προενάρχισσαι*: Cor. II, viii, 6: *faura* *fravaurkjan*, *προαμαρτάνειν*: xii, 21; 4) ad significandum perfectum, ut *faura* *huitans*, *χειλημένος*: Luc. xiv, 21, etiam redundanter, ut Tim. I, i, 18 *faura faursiivan*.

C. In compositione: a) cum verbis: *fauragaggnn*, *fauraqihan*, *fauragimun*, *fauramanjan*, *faurameljan*, *faurarahnan*, *faurastandan*, *fauravenjan*, *fauravisan*; b) composita: *fauragahaitun*, *fauragahvujan*, *fauraguleikan*, *fauragamanjan*, *fauragameljan*, *fauragasandjan*, *fauragaganjan*, *fauragaleihau* (*fauradustadjan*); b) com substantivis: *fauragaggi*, *fauragaggja*, *fauragagga*, *fauradauri*, *faurahah*, *fauramapleis*, *fauramapli*, *fauratani*, *faurastili*.

FAURIS (coll. Gr. II, 750 et Cf. III, 620), adverb., primum, πρώτων: Mth. v, 24; Me. iii, 27; vii, 27; ix, 11, 12; Luc. vi, 42; ix, 59, 61; xiv, 51; xvii, 25; Eph. iv, 9; Thess. I, iv, 16; Tim. I, v, 4; Tim. II, i, 5; πρότερον: Joan. vi, 62; vii, 51; ix, 8; Cor. II, i, 15; Skier. I, d; V, b; *post*: Joan. ix, 7.

FAURPIZEI (*faurþize* Me. xiv, 72; Luc. ii, 26), prius, πρῶτον, πρῶτον ἢ: Me. xiv, 72; Luc. ii, 26; Joan. viii, 58; xiv, 29; πρό τοῦ c. indic.: Mth. vi, 8; Luc. ii, 21; Joan. xii, 19; xvii, 5; Gal. ii, 12.

FAURDS, vid. sub *Fairon*.

FAURITS (angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *farht*, vet. fr. *fructa*, angl. *far*, *fright*, succ. *fruktan*, dan. *frugt*, batav. *vorcht*, rec. sup. germ. *furcul*; Cf. III, 685; Reith. 769), adject., timidus, δειδός: Me. iv, 40; *faurhts vaipþan*, timidum fieri, φοβιῶσθαι: Me. x, 52.

GAUD-FACRETS, qui timet Deum, εὐλαβής: Luc. ii, 25.

FAURHTEI, fem., timer, metus, δειλῶ: Tim. II, ., 7; ἔσσοσις: Me. v, 42.

FAURHTIAN, conj. II, timere, φοβιῶσθαι: Me. v, 56; Luc. viii, 50; ix, 54; διδιδῶν: Joan. xiv, 27; διδῶν εἶναι: Mth. viii, 26; *faurhtjan sik*, id., ἐκθαβεῖσθαι: Me. xvi, 6.

* FAURS (vet. sax. *gifōri*), adject., dispositus, ornatus.

GA-FAURS, id., κόσμιος: Tim. I, iii, 2; *ναγῶς*: Tim. I, iii, 11.

UN-FAURS, garrulus, φλόαρος: Tim. I, v, 15. FAURUNATUS, nom. propr. masc., φορποῦατος: Cor. I, xvi, 17.

FARAS, nom. propr. masc., φαρῆς: Luc. iii, 57.

FARAN (vet. norv. *faru*, *får*, angl. sax. *fa an*, *farau*, vet. sax., vet. sup. germ. *farau*, vet. fr. *faru*, angl., dan. *fare*, succ. *fa a*, batav. *vareu*, rec. sup. germ. *fahreu*; Gr. II, 9; Cf. III, 548; Reith. 727), conj. I, *for*, *forun*, *farans*, ire, transire, μεταβαίνειν: Luc. x, 7.

FARJAN, conj. II, navigare, ducere, πλεῖν: Luc. viii, 23; ἡλαύνειν: Joan. vi, 19.

AT-FARJAN, navigare, καταπλεῖν: Luc. viii, 26.

US-FARPO, fem., naufragium, *usfarþon gatanjan us skira*, naufragium pati, ναυαγῆν: Cor. II, xi, 25.

FARVON, nom. propr. masc., φαραῶν: Rom. ix, 17.

FARISALUS (*farisains* Luc. xvi, 14), nom. propr. masc., Pharisæus, φαρισαῖος: Mth. v, 20; ix, 11, 34; Me. iii, 6; viii, 15; x, 2; xii, 15; Luc. v, 21, 30, 53; vi, 2, 7; vii, 30, 36, 37, 59; xv, 2; xvi, 14; xvii, 20; xviii, 10; Joan. vii, 39, 45, 47, 48; ix, 13; xi, 46; xii, 42; xviii, 3; Philpp. iii, 5; Skier. VIII, c, d.

FASKJA (voc. lat.), masc., fascia, χειρία: Joan. xi, 44.

FASTAN (vet. norv. *fast*, angl. sax. *fæst*, vet. sax. *festian*, *fast*, vet. sup. germ. *fastjan*, vet. fr. *fest*, *festigia*, angl. succ., dan. *fast*, rec. sup. germ. *fest*, *fassen*; Gl. III, 719; Rehb. 735), conj. II, servare, observare, τῆρᾶν: Mc. vii, 9; Joan. viii, 51, 55; xii, 7; xiv, 13, 21, 25, 24; xv, 10, 20; xvii, 6, 11, 12; Cor. II, xi, 9; Eph. iv, 5; Tim. I, v, 25; vi, 14; φυλάττειν: Gal. vi, 13; Tim. I, v, 21; Tim. II, i, 12, 14; προῦρᾶν: Philipp. iv, 7; Skeir. I, b.

GA FASTAN, id., τῆρᾶν: Joan. xvii, 6; Thess. I, v, 25; Tim. I, v, 25; vi, 14; Tim. II, iv, 7; συναρῶσιν: Luc. II, 19; v, 38; διατῆρᾶν: Luc. II, 51; φυλάττεισθαι: Mc. x, 20; Luc. xviii, 21; διαφυλάττειν: Luc. iv, 10; κατέχων: Cor. I, xi, 2.

VIOTIA-FASTEIS, masc., legis observator, legis peritus, νομικός: Luc. vii, 30; x, 25.

FASTUBNJA, fem., observatio, τήρησις: Cor. I, vii, 19.

FASTUBNI, neut., id., Col. II, 25.

FASTAN (vet. norv. *fasta*, angl. sax. *fæstau*, vet. sup. germ. *fastan*, vet. fr. *fast*, angl. sax. *fast*, vet. sax., succ. *fāsta*, dan. *faste*, batav. *vasten*, rec. sup. germ. *fasten*; Gl. III, 725; Rehb. 735), conj. II, jejunare, νηστεύω: Mth. vi, 16, 17, 18; ix, 14, 15; Mc. II, 18, 19; Luc. v, 33, 34, 35; xviii, 12; Cor. I, vii, 5.

FASTUBNI, neut., jejunium, νηστεία: Mc. ix, 29; Luc. II, 57; ix, 43.

FAVS (vet. norv. *fa*, angl. sax. *fæva*, vet. sax. *fah*, vet. sup. germ. *foh*, vet. fr. *fe*, angl. *feu*, succ. *fā*, dan. *faa*; lat. *faucus*; Gr. III, 616; Gl. III, 450; Rehb. 729), adject., comparat. *fariza*, farum, paucus, ὀλιγός: Mth. vii, 14; ix, 37; Mc. vi, 5; viii, 7; Luc. x, 2; Tim. I, iv, 8; *fariza* (sc. *haban*), ἐλαττωμέν: Cor. II, viii, 15.

FENS, vid. s. h. *Faitan*.

* **FELAN** (vet. norv. *fa*, angl. sax. *fian*, *fah*, vet. sax. *fion*, *fiond*, vet. sup. germ. *fien*, vet. fr. *fund*, *fund*, angl. *fend*, *foe*, succ., dan. *fiude*, rec. sup. germ. *feind*, *see*, *fehde*; Bopp 125; Gl. III, 580; Gr. IV, 26; Rehb. 758), conj. I, *fai*, *hjuu*, *hjuus*, *lostili* in esse, aggredi (2).

IX-FEINAN, conj. III, misereri, σπλαγγνίζεσθαι: Mth. ix, 36; Mc. I, 41; viii, 2; Luc. vii, 15; xv, 20; *is-feinadui armahartei*, viscerum misericordie, σπλαγγνα ἐλέους: Luc. I, 78.

FALAN, conj. II, vituperare, μέμνησθαι: Rom. ix, 19.

FJAN (*fian* Joan. xii, 25), conj. II, odisse, μισεῖν: Mth. v, 43; vi, 24; Luc. vi, 22, 27; xiv, 26; xvi, 15; xix, 14; Joan. vii, 7; xii, 25; xv, 18; xviii, 2; xvii, 14; Rom. ix, 13; Eph. v, 29; ἀποστνεῖν: Rom. xii, 9; *fjuauds*, part. præs., odiens, hostis, osor, ἐχθρός: Rom. xi, 28.

FJANDS (*fands* Mth. v, 43; Neh. vi, 16), partic. ut subst., osor, hostis, ἐχθρός: Mth. v, 43, 44; Mc. xii, 36; Luc. I, 71; vi, 55; x, 19; xix, 27, 43; xx, 43; Rom. xii, 20; Cor. I, xv, 25, 26; Gal. iv, 16; Philipp. iii, 18; Col. I, 21; Thess. II, iii, 15; Neh. vi, 16; ἐχθρά: Rom. viii, 7.

FJAPVA (*fapva* Gal. v, 20), fem., inimicitia, ἔχθρα: Gal. v, 2; Eph. ii, 15, 16.

FERA (vet. sup. germ. *fera*; Gl. III, 579), fem., locus, limes, μέρος: Mc. viii, 10; Eph. iv, 16; ζήτημα: Col. I, 21; *hleidumei fera*, sinisterum latus, τὰ εὐδυναία: Mth. xxv, 41.

FÉRJA, vid. sub *Faran*.

FETJAN (coll. vet. norv. *feitr*, angl. sax. *fætt*, *fættian*, angl. *fat*, rec. sup. germ. *fett*; coll. *Fitum*), conj. II, ornare, κοσμεῖν: Tim. I, ii, 9.

FETEINS (*gafeteins*, Tim. I, ii, 9), lem., vestimentum, ornamentum, καταστολά: Tim. I, ii, 9.

FIGGRS (vet. norv. *figgr*, vet. sax., vet. sup. germ. *figgar*, vet. fr., angl. sax., angl., succ., dan., rec. sup. germ. *finger*, batav. *vinger*; Gr. II, 60; III, 404; Gl. III, 527; Rehb. 741), masc., digitus, δάκτυλος: Mc. vii, 33.

FIGGRA-GULP, vid. sub *Gulp*.

FIDVOR (vet. norv. *florir*, angl. sax. *florer*, *fyðer*, vet. sax. *fiwar*, vet. sup. g. rmi. *flor*, vet. fr. *fluerer*, *flower*, *flor*, angl. *fosr*, succ. *fyra*, dan. *fre*, batav., rec. sup. germ. *cier*; lat. *quatuor*, gr. *πέτυρες*; Gr. I, 762; Gl. III, 670; Rehb. 744), numeralis, quatuor, τέσσαρες: Mc. II, 5; viii, 9, 2; xiii, 27; Luc. II, 57; Joan. xi, 17.

FIDVOR-TIGJUS, plur., quadraginta, τεσσαράκοντα: Mc. I, 13; Luc. iv, 2; Cor. II, xi, 24; Skeir. VII, d.

FIDVOR-TAIBUS, vid. sub *Taikun*.

FIDUR-DAGS, vid. sub *Dags*.

FIDUR-GINEIS, vid. sub *Ragin*.

FIDUR-GAUPS, vid. sub *Falpan*.

FILETUS, nom. propr. masc., τέλητος: Tim. II, II, 17.

FILHAN (vet. norv. *fela*, vet. sax., vet. sup. germ. *felhan*, angl. *feul*, rec. sup. germ. *... fihlen*; coll. lat. *se-pelire*, gr. *φωλάσσειν*; Gr. II, 55; Gl. III, 509), conj. I, *f-ih*, *fulhan*, *fulhana*, 1) celare, abscondere, κρύπτειν: Tim. I, v, 25; 2) sepelire, θάπτειν: Mth. viii, 22.

ANA-FILHAN, 1) relinquere, tradere, παραδόναι: Mth. xxvii, 2; Mc. vi, 13; Luc. I, 2; Joan. xviii, 55; Cor. I, xi, 2, 25; xv, 24; Tim. I, i, 20; Skeir. IV, d; παρατίθεσθαι: Tim. I, i, 18; Tim. II, ii, 2; ἐκδιδόναι: Mc. xii, 1; Luc. xx, 9; *patei anafulhan*, quod traditum est, traditio, παράδοσις: Mc. viii, 5, 8; 2) commendare, συνιστάειν: Cor. II, iii, 1; v, 12 h. I.; v, 12; Skeir. III, a.

AF-FILHAN, abscondere, αποκρύπτειν: Luc. x, 21.

GA-FILHAN, 1) celare, abscondere, κρύπτειν: Joan. viii, 59; xii, 36; 2) sepelire, θάπτειν: Mth. viii, 21; Luc. xvi, 22.

US-FILHAN, effodere, sepelire, θάπτειν: Luc. ix, 59, 60; Skeir. II, a.

ANA-FILH, neut., 1) traditio, παράδοσις: Mc. vii, 3; Thess. II, iii, 6; παραθήκη: Tim. II, i, 12, 14; 2) commendatio; *anafilhith bokos*, commendationis litterarum συστατικῆ ἐπιστολά: Cor. II, iii, 4.

GA-FILH, s. pelitio, ἐνταγμασμός: Joan. xii, 7.

US-FILH, id., ἐνταγμασμός: Mc. xvii, 8; ταφή: Mth. xxvii, 7 vid. ad h. I.

FILGRI (*filegri* Luc. xix, 46), neut., caverna, σπήλαιον: Mc. xi, 17; Luc. xix, 46.

FUGJINS, adject., absconditus, κρυπτός: Mth. x, 26; Mc. iv, 22; Luc. viii, 17.

GA-FUGJINS, id., κρυπτούμενος: Luc. xviii, 34; ἀποκρυφόμενος: Eph. iii, 9; Col. I, 26; *gufulymis vissan*, κρυφύθαι: Luc. xix, 42; Col. iii, 5.

ANA-FULHANO, neut., traditio, παράδοσις: Mc. vii, 6.

FUHSNI, neut., absconditum, secretum, κρυπτόν: Mth. vi, 4, 6, 18; Skeir. IV, d.

FILIPPA, nom. propr. fem., Φιλίπποι: Cor. I, subser.; Cor. II, subser.

FILIPSIUS, nom. propr. masc., Φιλιππίσιος: Philipp. iv, 15.

FILIPPUS, nom. propr. masc., Φίλιππος: Mc. iii, 18; vi, 17; viii, 27; Luc. iii, 1; vi, 14; Joan. vi, 5, 7; xii, 21, 22; xiv, 8, 9; Skeir. VII, a; Calend. goth.

* **FILL** (vet. norv. *fell*, *feltar*, v. t. sup. germ. *fel*, angl. sax., angl., vet. sup. germ. *fell*, batav. *vell*; lat. *pellis*; Gr. II, 57; II, 408; Gl. III, 469), neut., *pellis*, cutis.

FRUTS-FILL, lepra, λέπρα: Mth. viii, 3; Mc. I, 42; Luc. v, 12, 13; *fruttsfili habands*, lepram habens, λεπρωσὺς λέπρος: Mth. viii, 2; Mc. I, 40.

FRUTS-FILLS, ad eēt., leprosus, λέπρος: Mth. xi, 5, Luc. iv, 27; vi, 22; xii, 12.

FAURA-FULLI, neut., prapuntium, ἀκροδυστία: Cor. I, vii, 18, 19; Gal. ii, 7; v, 6; vi, 43; Col. iii, 11.

FILLEINS, adject., pelliceus, δερμάτινος: Mc. I, 6.

* **FILM** (coll. angl. sax. *film*, vet. fr. *filmene*), *pellis*.

US-FILMS, adject., semper in debili forma occurrens,

usfilma, proprie horridus capillis, perterritus, stupescens; usfilma vair þau, exasperare, s'impellere; πλωτ-
τεσθαι: Mc. i, 22; φοβεῖσθαι: Luc. ix, 45.

us-FIMMI, leui, timor, pavor, ἐξαστασις: Mc. xvi, 8; Luc. v, 26.

FILU (vet. norv. *fiol*, angl. sax. *fela*, vet. sax., vet. sup. germ. *filu*, vet. fr. *fiel*, batav. *veel*, rec. sup. germ. *viel*; gr. πῶλος; Gr. III, 645; Gf. III, 471; Rehtb. 751), adverb. 1) ut adject., plus, magis, plurimus, πῶλος: Mth. ix, 14; Mc. iii, 7, 8, 12; v, 10, 21, 25, 24, 43; ix, 14; Luc. v, 6; vii, 11, 47; ix, 57; Joan. xii, 9, 12; xiv, 58; Cor. I, xvi, 42, 49; Cor. II, viii, 15; Tim. I, iii, 8; 2) nimis, λίαν: Mth. viii, 28; xvi, 14; Mc. xvi, 2; Tim. II, iv, 15; σφόδρα: Luc. xviii, 23; ἐπὶ πλείον: Tim. II, ii, 16; 3) multo (cum comparat.), πολλῶς: Mc. x, 41; Cor. I, xii, 22; Skeir. VII, d; 4) in forinulis *filu gabaurjaba*, ἄδιστα: Cor. II, xii, 9; *filu manugs*, πάμπολος: Mc. viii, 1; *ufar filu*, imprimis, ἐπερίλιος: Cor. II, xii, 11; *ufar filu visan*, et; exabundare, περισσεύειν: Cor. II, i, 5; und *filu*, multo (cum comparat.), πολλῶς: Luc. xviii, 59; Cor. II, iii, 9; Philipp. i, 25; *sva filu*, tantum, τοσούτο: Luc. xv, 19; Joan. xii, 57; Gal. iii, 4; *sva filu sve*, quantum, ὅσος: Mc. ix, 15; x, 21; Luc. viii, 59; ix, 10; Joan. vi, 11; xi, 15; Rom. xv, 4; Skeir. VII, c; *vau filu*, quantum? πόσος: Mth. vi, 25; xviii, 13; Mc. xv, 4; Luc. xv, 17; xvi, 5; ὅσος: Mc. iii, 8; v, 19, 20; vii, 56; Luc. iv, 23; viii, 51; cum comparativo, πόσω: Rom. xi, 24; * *vau filu muis*, ὅσος: Tim. II, i, 18 vid. ad h. l.; und *vau filu*, quanto (cum comparat.), πόσω: Mth. x, 25.

FILAU, adverb., multo (cum comparat.), πολὺ: Cor. II, viii, 22; περισσοτέρως: Cor. II, vii, 13; Skeir. III, d; v, c; VII, c.

FILU-DEI-EL, vid. sub *Deis*.

FILU-GALACUS, vid. sub *Liuban*.

FILU-YAUDEI, vid. sub *Vaard*.

FILU-FAIHUS, vid. sub *Faihu*.

FILSNA, fem., multitudo, turba, πλήθος: Neh. v, 18; Skeir. VII, b (Joan. vi, 10 h. l.), c; ὑπερβολή: Cor. II, xii, 7; *du filsnai*, ἐπὶ πλείον: Tim. II, iii, 9.

FIM, i. q. *Fimf*.

FIMF (*fi* Cor. I, xv, 6; *sim* Luc. xvi, 6; vet. norv. *fiim*, angl. sax., vet. sax., vet. fr. *fi*, vet. sup. germ. *fiuf*, angl. *five*, suec., dan. *fem*, batav. *vuf*, rec. sup. germ. *fiuf*; gr. πέντε, lat. *quinque*; Bopp 80, 85; Gr. I, 762; Gf. III, 541; Rehtb. 759), numerate, quinque, πέντε: Mc. viii, 19; Luc. i, 24; ix, 15, 11, 16; xiv, 19; xix, 18, 19; Joan. vi, 10; Cor. II, xi, 24; Skeir. VII, b.

FIMF-TIGIUS (*fiutigjus* Luc. xvi, 6), masc. plur., quinquaginta, πενήκοντα: Luc. vii, 41; ix, 14; xvi, 6; Joan. viii, 57.

FIMF-HUNDA, vid. sub *Hund*.

FIMF-TAIHUN, vid. sub *Taihun*.

FINþAN (vet. norv., suec. *finna*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *findun*, vet. fr. *finda*, angl. *find*, dan. *finde*, batav. *vinden*, rec. sup. germ. *findun*; gr. πυνθάνομαι: Gr. II, 55; Gf. III, 529; Rehtb. 740), conj. I, *finþ*, *finþun*, *finþaus*, scire, cognoscere, γινώσκω: Mc. v, 43; ix, 45; Luc. ix, 11; Joan. xii, 9; Rom. x, 19.

FISAN, vid. sub *Foian*.

FISKS (vet. norv. *fiskr*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *fiac*, angl. *fish*, vet. fr., suec., dan. *fiak*, batav. *riach*, rec. sup. germ. *fisch*; lat. *piscis*, coll. gr. ἰχθύς; Gr. III, 565; Gf. III, 7, 8; Rehtb. 745), masc., *piscis*, ἰχθύς: Luc. v, 6, 9; ix, 15, 16; Sk. ir. VII, b, c; ἰχθυόσις: Mc. viii, 7; ὄψαριον: Joan. vi, 9, 12.

FISKJA, i. masc., piscator, ἄλιός: Mc. i, 16; Luc. v, 2.

FISKON, conj. I, piscari; *du fiskan*, ad piscandum, εἰς ἰχθῶν: Luc. v, 4.

FITAN (coll. vet. norv. *fitna*; lat. *fitare et futere*,

Gr. II, 45; Gf. III, 574, 758), conj. I (?), *fit*, *setun*, *fitans*, gignere, ὀδύσκειν: Gal. iv, 19, 27.

FIF, i. q. *Fimf*.

* FLAHTAN (vet. sup. germ. *flehtan*, rec. sup. germ. *flechten*; gr. πλέκω, lat. *plectere*; Gf. III, 765), conj. I, *flaht*, *flahtun*, *flahtans*, torquere.

FLAHTA vel FLAHTO, leui, torques, πλέγμα: Tim. I, ii, 9.

FLAUTAN (coll. angl. sax. *flutan*, angl. *flute*, *flout*), conj. I (?), *fisautun*, *faislautun*, *flautans*, ostentare, περιπερεύσθαι: Cor. I, xiii, 4; partic. præs. *flautands*, glorians, κινώδης: Gal. v, 26.

FLĒKAN (coll. gr. πλῆγναι, lat. *plangere*; Gr. III, 755, 758), conj. I, *fislok*, *fisflokun*, *flĕkans*, *plangere*, κόπτεσθαι: Luc. viii, 52.

FLODUS (vet. norv. *fiol*, angl. sax. *flood*, vet. fr. *flod*, *flot*, vet. sax., suec., dan. *flod*, vet. sup. germ. *flot*, angl. *food*, batav. *vloed*, rec. sup. germ. *fluth*; lat. *fluere*, *fluctus*; Gr. II, 253; III, 555; Gf. III, 710; Rehtb. 746), leui, rivus, fluvius, ποταμός: Luc. vi, 49.

FUGLS (vet. norv. *fugl*, angl. sax., vet. fr. *fuget*, vet. sax. *fuget*, vet. sup. germ. *foget*, angl. *fool*, suec. *foget*, dan. *fugl*, batav. *rec. sup. germ. voge*; coll. lat. *volare*; Gr. III, 560; Gf. III, 451; Rehtb. 769), masc., volatile, avis, πεταγών: Mth. vi, 26; viii, 20; Mc. iv, 4, 32; Luc. viii, 5; ix, 58.

FULA (vet. norv. *foli*, angl. sax. *sole*, vet. sup. germ. *folo*, vet. fr. *folia*, angl. *foul*, su c., dan. *fole*, batav. *veulen*, rec. sup. germ. *füel en*; gr. πῶλος, lat. *pultus*; Gr. III, 325; Gf. III, 476; Rehtb. 719), masc., pullus, πῶλος: Mc. xi, 2, 4, 5, 7; Luc. xix, 50, 53, 35; Joan. xii, 45.

FULGINS, vid. sub *Filhan*.

FULHSN, vid. sub *Filhan*.

FULLS (vet. norv. *fullr*, vet. sax. *ful*, vet. fr. *ful*, *fol*, angl. sax., angl., suec. *full*, dan. *fuld*, vet. sup. germ. *fol*, batav. *vol*, rec. sup. germ. *voll*; gr. πῆλος, lat. *plenus*; Bopp 80, 83; Gr. II, 51; Gf. III, 477; Rehtb. 769), adject., 1) plenus, πλήρης: Mc. viii, 19; Luc. iv, 1; v, 12; Skeir. VII, c; *spyreidans fullui habrukka*, σπυριδών πλήρωματα κλασματών: Mc. viii, 20; *banja fulls*, vid. sub *Banja*; *fulls vair þau*, plenum esse, ἐμπλάσθαι: Luc. iv, 28; v, 26; vi, 11; πληροῦσθαι: Joan. xii, 5; 2) perfectus, τέλειος: Eph. iv, 13; 5) universalis, catholicus: Calend. goth.

UFAR-FULLS, superplenus, πεπλησμένος: Luc. vi, 54.

FULLJAN, conj. II, replere, implere, ἐμπλάσαι: Mth. xviii, 43; πληροῦν: Rom. xv, 13; The-s. II, i, 11.

GA-FULLJAN, id., ἐμπλάσαι: Luc. i, 15; v, 7; γερμίζω: Mc. xv, 56; Joan. vi, 13.

US-FULLJAN, 1) explere, implere, πληροῦν: Luc. iii, 5; Cor. II, vii, 4; 2) replere, πληροῦν: M. h. v, 17; Luc. i, 20; Joan. vii, 8; xvii, 12, 13; Rom. viii, 4; xiii, 8; Gal. v, 14; Col. i, 25; iv, 17; ἀναπληροῦν: Gal. vi, 2; πληροφορεῖν: Tim. II, iv, 5; ἀνακεφαλαιοῦν: Rom. xiii, 9; etiam *afiru usfulljan*, id., Eph. i, 10; 3) perficere, πληροῦν: Joan. xv, 11; xvi, 21; Cor. II, x, 6; Philipp. ii, 2; ἀναπληροῦν: Thess. I, ii, 16; 4) implere, πληροῦν: Luc. i, 25; vii, 4; ix, 51; Eph. i, 25; τελειν: Mth. xi, 4; τελαιοῦν: Neh. vi, 16; 5) supplerere, ἀναπληροῦν: Cor. I, xvi, 17; Philipp. ii, 50; Col. i, 24; προσαναπληροῦν: Cor. II, ix, 12; xi, 9.

UFAR-FULLJAN, 1) superimpl. re, ὑπερπερισσεύειν: Cor. II, vi, 4; 2) superabundare, περισσεύειν: Cor. I, x, 58.

FULLNAN (*fulnan* Luc. ii, 21), conj. III, impleri, πληροῦσθαι: Luc. ii, 40; Eph. iii, 19; v, 18; Col. i, 9.

GA-FULLNAN, id., ἐμπλάσθαι: Luc. i, 41, 67; συμπληροῦσθαι: Luc. viii, 25; γερμίζεσθαι: Mc. iv, 57.

US-FULLNAN, id., πληροῦσθαι: Mth. viii, 17; xviii, 9; Mc. i, 15; xiv, 19; xv, 28; Luc. iv, 21; Joan. i, 29; vii, 38, xv, 25; xviii, 8, 52; Tim. II, i, 4;

συμπληρωσθαι : Luc. ix, 51; πίμπλησθαι : Luc. i, 25, 57; ii, 6, 21. 22; γμίζεσθαι : Luc. xiv, 25.

US-FULLENS, fem., plenitudo, observatio, πλήρωμα : Rom. xiii, 10; Gal. iv, 4; Eph. i, 10.

UFALA-FULLEI, fem., superabundantia, περισσεύουσα : Luc. vi, 45.

FULLIF, neutr. (?), plenissimum, Col. ii, 16 vid. ad h. l.

FULLIETHS, fem., abundantia, plenitudo; fulleifhs kaurnis, abundantia frumenti, πλήρης σίτος : Mc. iv, 28.

FULLO, fem., plenitudo, observatio, consummatio, πλήρωμα : Mth. ix, 16; Mc. ii, 21; Rom. xi, 12, 25; Cor. I, x, 26, 28; Eph. i, 25; iii, 19; Col. i, 19.

FULLA-TOJH, vid. sub Tautjan.

FULLA-VITS, vid. sub Veitan.

FULLA-VEI-JAN, vid. sub Veis.

FULLA-FUJIAN, vid. sub Fuhjan.

FULLA-FRAJIAN, vid. sub Frahjan.

FULS (vet. norv. full, angl. sax., vet. sup. germ., vet. fr., succ. ful, angl. ful, rec. sup. germ. faul; gr. φαῦλος; Cf. III, 414; Keltih. 770), adject., corruptus; fuls vísan, fœtere, ὄζειν : Joan. xi, 39.

FUNISKS, vid. sub Fœn.

FRA (vet. sax., succ. dan., vet. sup. germ. fra, angl. sax. fræ. rec. sup. germ. fer...; coll. Fair; Bopp 82; Gr. III, 751; Cf. III, 601), prepositio inseparabilis, quæ rec. sup. germanico ver respondent; occurrit in compositione 1) cum verbis: frabugjan, fragiban, fragildan, fraduljan, fragipan, fragimian, fragistjan, fragistnan, frahjan, fruitan, frautjan, frakunnan, fraletan, frahusan, frabusnon, fraumnan, fravian, frustindan, fravairhan, fravarnjan, fravarkjan, fravilvan, fravisan, frave tan, fraerikan, fravrohjan; bicomposito: mihsfrakinhan; 2) cum substantivis: fragifts, fragistems, fralet, frausts, fravarhts, fravardeins, fraveit; 3) cum adjectivis: fralets, fravarhts.

FRAGAN, vid. sub Cor. II, xiii, 5

FRAJIAN (vet. norv. frāda, frodr, angl. sax., vet. sax., vet. fr. frod, vet. sup. germ. froi, batav. fraed; gr. φράζεισθαι; Gr. II, 10; Cf. III, 819; IV, 695; Keltih. 767), conj. I, froþ, fraþm, froþais, 1) utare, φροεῖν : Mc. viii, 55; Rom. xii, 5, 10; xv, 5; Cor. I, iv, 6; xiii, 11; Cor. B, xiii, 11; Philipp. i, 5; iii, 19; iv, 2, 10; Col. ii, 2; Skeir. VIII, c; mas fraþjan, magis sapere, ἵπε φρονεῖν : Rom. xii, 5; raita fraþjan, bene sapere, σωφρονεῖν : Rom. xii, 5; 2) intelligere, σοιεύειν : Mc. iv, 12; vii, 14; viii, 21; Luc. i, 50; iiii, 10; xviii, 54; Cor. II, x, 12; Eph. v, 17; Ps. lxx, 2; Skeir. II, b; γερνώσασιν : Mc. viii, 17; xii, 12; Luc. xx, 19; Joan. vii, 27; x, 6; Rom. vii, 15; ἐπιγνώσασιν : Luc. i, 22; νοσῖν : Mc. vii, 18; viii, 17; Joan. xii, 40; Eph. iii, 4, 20; Tim. I, i, 7; Tim. II, ii, 7; αἰσθάνεσθαι : Luc. ix, 45; ni fraþjan, non intelligere, ignorare, ἀγνοεῖν : Mc. ix, 52; Luc. ix, 45; 5) intelligemem esse. σωφρονεῖν : Mc. v, 15; Luc. viii, 35.

UN-FRAJIANDS, part. præs., non intelligens, imprudens, ἀνοήτος : Rom. x, 19.

FULLA-FRAJIAN, prudentem es-e, σωφρονεῖν : Cor. II, v, 15.

FRAPI, neutr., sensus, intelligentia, νόημα : Cor. II, iii, 14; iv, 4; x, 5; xi, 5; νοῦς : Rom. xi, 54; xii, 2; Eph. iv, 23; Col. ii, 18; σύνεσις : Mc. xii, 35; Tim. II, ii, 7; φρόνημα : Rom. viii, 6, 7; φρον : Cor. I, xiv, 20.

GRINDA-FRAJHS, adject., pusillanimis, ἀλεόφρονης : Thess. I, v, 14.

SAMA-FRAJHS, unanimis, τὸ ἐν (αὐτῷ) φρονῶν : Philipp. ii, 2.

GA FRAJFI, fem., sapientia, modestia, σωφροσύνη : Tim. I, ii, 15.

US-FRAJIAN (usfratjan), conj. II, sapienter agere, σοφίειν : Tim. II, ii, 15 vid. ad h. l.

FROHS, adject., comparat. froðaz, prudens, φρόνως : Mth. vii, 21; Luc. xvi, 8; Rom. xi, 25; Cor.

I, iv, 10; Cor. II, xi, 19; συνετός : Luc. x, 21; Cor. I, i, 19; σοφός : Tim. I, i, 17; σόφρων : Tim. I, iii, 2.

FRODABA, adverb., prudentia, φρονίμως : Luc. xvi, 8; συνεγώς : Mc. xii, 3.

UN-FROHS, imprudenter, stulte, ἄφρων : C. r. II, xi, 16; Eph. v, 17; ἀνόητος : Gal. i, i, 5.

FROSA, fem., prudentia, intelligentia, φρόνησις : Luc. i, 17; Eph. i, 8; σύνεσις : Luc. ii, 47; C. r. I, i, 19; Eph. iii, 4; Col. i, 9 (iii, 16); σοφία : Luc. ii, 52; Skeir. I, d.

UN-FRODEI, stultitia, i) prudentia, ἀφροσύνη : Cor. II, xi, 1, 17, 21; ἄνοια : Luc. vi, 11.

FRAILNAN (vet. norv. fregna, angl. sax. fregnan, vet. sax. fragon, vet. sup. germ. fragen, vet. fr. fregia, suæc. fraga, batav. fragen, rec. sup. germ. fragen; Gr. II, 28; Cf. III, 814; Keltih. 759), conj. II, froh, frehu, frahans, interrogare, ἐπερωτῶν : Mth. xxvii, 41; Mc. v, 9; vii, 5, 17; viii, 5, 25, 27; ix, 11, 16, 21, 28, 32, 33; x, 2, 10; xi, 29; xii, 18, 28, 34; xiv, 61; xv, 2, 4, 41; Luc. ii, 46; iii, 10, 14; vi, 9; viii, 9, 30; ix, 18; xvii, 26; xviii, 18, 40; xx, 21, 27, 40; Joan. xviii, 7, 19, 21; ἐρωτῶν : Mc. iv, 10; Luc. ix, 45; xix, 51; x, 5; Joan. ix, 2, 15, 19, 21, 25; xvi, 5, 19, 23, 30; πυθάνεσθαι : Luc. xv, 26; xviii, 36; Joan. xiii, 24.

GA-FRAJIAN, 1) interrogare, ἐπερωτῶν : Rom. x, 20; 2) sciscitari, audire, ἀκούειν : Mc. ii, 1.

FRAISAN (vet. norv. fræista, angl. sax. fruzian, vet. sup. germ. fresa, vet. sax. fresa, freson, vet. fr. frasa, fræ, succ. fresta, dan. friste; gr. παρὰ εἰν; Cf. III, 859; Keltih. 758), conj. I, fraifras, fraifrisan, fraisans, tentare, παρᾶξεν : Mc. i, 13; viii, 11; x, 2; xii, 15; Luc. iv, 2; xx, 25; Joan. vi, 6; Cor. I, vii, 5; Cor. II, xiii, 5; Gal. vi, 1; Thess. I, iii, 5; ἐκπαράξεν : Luc. iv, 12; x, 25.

US-FRAISAN, id., παρᾶξεν : Thess. I, iii, 5.

FRA STERNI (fraistobii Luc. iv, 15), fem., tentatio, παρρασμός : Mth. vi, 13; Luc. iv, 13; viii, 13; Gal. iv, 14; Tim. I, vi, 9.

FRAIV (vet. norv. frio, frios, succ. frō, dan. fro, Gr. III, 413; Cf. III, 819), neutr., semen, σπέρμα : Mc. iv, 3, 51; xii, 20; Luc. i, 55; viii, 5, 11; xx, 28; Joan. vii, 42; viii, 35, 57; Rom. ix, 7, 29; Cor. II, ix, 10; xi, 22; Gal. iii, 29; Tim. II, ii, 7; σπόρος : Mc. iv, 26, 27.

FRAM (vet. norv. fra, angl. sax. fram, from, vet. sax., v t. sup. germ. fram, angl. from, succ. fram, fran, dan. frem, fra; gr. παρά; Gr. II, 55; Cf. III, 658; Ath. Præp. 241), prepositio dativum regens, usurpatur ad significandum localiter, a, ab (per oppositionem ad ad), et temporaliter, e, ex, metaphortice autem exitum, ortum, radicem, etc., alioquin ab aliquo indicat.

1. Prepositio cum dativo (locus emitt. Luc. vii, 49, ubi genitivos adhiberi videtur, elliptice sumendum est, vid. infra), 1) localiter, ab, ἀπό : a) Mc. xii, 27 fram andjan airþus und andi himinis; Joan. xii, 21 filippus sa fram beþsaecida; praesertim b) post verba motus, ut qiman Mth. viii, 11; Thess. i, 3; v, 35; xiv 43 (παρά e. gen.), Gal. ii, 12; Thess. I, iii, 6; laistjan Mth. xxvii, 55; guvandjan sik Luc. iv, 1; παρά e. gen. : urrinndan Joan. viii, 42 (ἐκ); xv, 26 (ἀπό); xvi, 27, 30 (ἀπό); xvii, 8; usgaggjan Joan. xvi, 28; huc pertinet etiam elliptica locutio Luc. viii, 49 gaggjþ sumis manne fram þis sa rannþleis; ynago; geis; etiam e) post transitiva, ut insandjan Joan. xv, 26; tithan Joan. xviii, 28 (ἀπό); 2) temporaliter, ab, ex, ἀπό : Mth. ix, 22 fram þisai veit a; Col. i, 9 fram framna dagu; Neh. v, 14; Mth. xi, 12 fram þai u dagum; Neh. v, 14 fram jera k; Cor. II, ix, 2 fram fairnin jera; Joan. ix, 52 fr m aiva; Eph. vi, 9 fram aivam; Col. i, 26; Joan. xix, 12 fram l exl þamma; Luc. vii, 45 fram hannæis; Joan. xiii, 19 fram himma (ἀπ' ὅρου); xiv, 7; Cor. III, v, 16 fram þamma en; Luc. i, 45 fram himma na; v, 30; Joan. xv, 27 fram framna; xvi, 4 (ἐκ); Joan. viii, 43 fram

framistj; Luc. 1, 2 fram framist'u; Mc. xiii, 19 fram anastodeinai; Luc. 1, 3 (ἀναστῆναι, qui locus sub h. l. ad anastodein addendus est); Skeir. I, b; Luc. 1, 70 fram anastodeinai niw; Luc. ii, 56 f a n magafein; 3) in metaphoricō sensu, a) ubi substantivum viui subjectivam habet; aa) ab, ἀπό: Rom. xiii, 1 nisi valdusni alja fram guþa; eo etiam modo Tim. II, 1, 3 guþa skalkina fram fadeinam illustrandum est; Joan. viii, 42 fram sis silbin (a seipso, a proprio impulsu) gimau; item Joan. vii, 17 et 18 radjan fram sis silbia; Cor. II, vi, 5 afhoims risau fram guþa; Gal. iii, 2 viljan vitan; Tim. I, iii, 7 veitvōd þa habau; Cor. I, iv, 3 kazeins vairþiþ; item io formula aucts izris jah gavarþi fram guþa Cor. II, 1, 2; Gal. i, 5; Eph. i, 2; vi, 23; Thess. II, 1, 2; Tim. II, 1, 2; Tit. i, 4; post passiva: Mth. xi, 19 (unaurhtu gadomida varþ handugei fram barnum si- nium); Mc. viii, 31; Luc. vi, 35; ix, 22; xvi, 25; Cor. II, vii, 15; coll. Philpp. i, 28 fin; bb) solemniter in ultimō casu pro græco ὄνο: Mth. vi, 2; viii, 23; xi, 7; Mc. i, 5, 9, 15; ii, 5; xvi, 11; Luc. i, 20; ii, 18, 21, 26; iii, 7, 19; iv, 2, 15; v, 15; vi, 18; vii, 24, 30; viii, 29, 45; ix, 7; x, 22; xvi, 22; xvii, 20; Rom. xiii, 1 sec.; Cor. I, iv, 5; vii, 25; xiv, 24; Cor. II, i, 4; ii, 11; iii, 2; v, 4, 8, 19, 20; xii, 11; Gal. iv, 9; Eph. ii, 41; Philpp. i, 28; iii, 12; Col. ii, 18; Skeir. I, b; IV, d; VI, e; passive etiam Mth. xxvii, 9 hatei garahnidedau fram sunam israelis explicandum est; Cor. II, ii, 6 andabeit patu fram managizim (-e. subjectus); passivum etiam scrip- tit Cor. II, i, 16 gasandjan sik (deduci); xi, 24 stahins niman (verberari); Mc. v, 26 gaphulan; Thess. I, ii, 14 vinnan; ce) ex: Joan. vii, 17 laiseins ist fram guþa; 22 himait ist fram muse; Cor. I, vii, 7 giba habau; Joan. vi, 65 atqiban vitan; dd) παρά e. gen.: post visan Joan. vi, 46; viii, 29; ix, 10, 35; ejus participium vel aliquid simile Rom. xi, 27 so fram mis triggea supplendum est; vairþan Mc. xii, 11; Luc. ii, 1 urranu gagrefts fram kaisara; præterea post hausjan Joan. vii, 51; viii, 40; Skeir. II, b; urdnimaa Luc. vi, 34; passive Neh. vi, 16 varþ usful- tiþ þata vaurstu; Luc. i, 45 vairþiþ ustautht fram fraunjin; ee) παρά e. dat. (ubi at i proprie usurpata de- heret): Mth. vi, 1 leun habaus; Mc. x, 27 unnahtig vitan; Luc. i, 30 bi itan aust; Joan. viii, 58 hausjan; Rom. ix, 14 invidiþa fram guþa; Cor. I, xvi, 2 fram sis silbin tanjai (male interpretatus est Gothus, cum Græcus habeat: quisque pro se, in domo sua, colliga- ti); ff) ἐπί e. genit.: Cor. I, vi, 1 stojan fram in- vinduim (ubi Gothus κρίνεσθαι ut passivum habuit, iudicari a, dum significat in iudicium vocare apud —); b) ubi substantivum viui objectivam habet, super, ab, pro; aa) περί e. gen.: Luc. iv, 57 usiddja meriþa; Luc. xvi, 2 hausjan; etiam Mc. iii, 21 eo modo explicandum est, vid. ad h. l.; Rom. xiv, 12 rafþjon usgiban; Luc. ii, 24 hunst gib an; Mc. i, 34 atbair an (sc. hunst); Luc. v, 14; bb) ὑπὲρ e. genit.: Cor. II, vii, 14 wopau; ix, 2; v, 12 woftuli; ix, 5; Joan. xvii, 19 sik veihan; Rom. xv, 8 andbahts vair- þan; Luc. vi, 28 buljan; Eph. vi, 18, 19 bida; Eph. v, 20 ahtindan; Tim. I, u, 1, 2 tanjan ahtinda; ce) ἀπό: Cor. II, ii, 5 faginon; dd) ἐκ e. dat.: Thess. I, iii, 7 gaphrastijþ. vitan.

II. Adverbiū, ante, coram, ἐμπροσθεν: Luc. xix, 28 iddja fram; coll. Framis.

III. In compositione in substantivo tantum fram- gahits, in adjectivo framildrs et in adverbis fram- vairþis et framvigs occurrit; coll. Fra.

FRAMIS, adv. e. impar., præ, pro..., Græco πρὸ in compositione respondet: Mc. i, 19 vungaggan fra- mis, περιβάλλον; Rom. xvi, 12 framis galciþan, προ- κέπτεν.

FRAMVIGIS (vet. norv. framandi, angl. sax. framud, fremd, vet. sax. fromthi, vet. sup. germ. framadi, vet. fr. framd, fremcd, suec. frammande, dan. frem- med, batav. fremd, ter. sup. germ. fremd; DRÆ. 59); Gl. III, 612; Rebth. 756), adject., alienus, alie-

nigeno, ἀλλότριος: Luc. xvi, 12; Joan. xv, 5; Rom. xiv, 4; Tim. I, v, 22; ἀπὸ ἀλλοτριωμένος: Eph. ii, 12; iv, 18.

FRUWIFMAS, conj. II, alienare, ἀπολλοτριῶν: Col. i, 21.

FRUAJA (in codicibus communiter epitomate fa- fns etc., scriptum, nisi cum nec de Deo nec de Christo usurpator, ut Mth. vi, 21; xxvii, 63; Luc. xvi, 15; xix, 55; Joan. xiii, 46; xv, 15; vet. norv. fru, angl. sax. frea, ve. sax. f-o, frohu, fro'a vet. sup. germ. fro, rec. sup. germ. fran; Gr. III, 320; DM. 45, 155; Gl. III, 801), masc., dominus, κύριος: Mth. v, 55; vi, 24; vi, 21, 22; viii, 2, 21; ix, 38; x, 21; xxvii, 65; Mc. i, 3; ii, 28; v, 19; vii, 28; xi, 3, 9; xii, 8, 11, 29, 50, 56, 57; xiii, 20; Luc. i, 6, 9, 11, 15, 16, 25, 28, 52, 58, 45, 45, 46, 58, 66, 68, 76; ii, 9, 11, 15, 22, 25, 24, 26, 57, 58, 59; iv, 8, 12, 18, 19; v, 8, 12, 17; vi, 5, 13, 46; vii, 6, 15; ix, 54; x, 1, 27; xiv, 21, 25; xvi, 5, 5, 8, 13; xvii, 5, 6, 37; xviii, 6, 41; xix, 16, 51, 53, 58; xx, 15, 37, 42, 44; Joan. vi, 25; xi, 2; xii, 16; xv, 15; Rom. vi, 25; vii, 59; ix, 28; x, 12, 13; xi, 55; ii, 11; xii, 14; Cor. I, iv, 4; v, 4; vii, 22; ix, 1; x, 26; xiv, 21; Cor. II, i, 2, 3; iii, 18; iv, 14; v, 6, 11; vi, 17; viii, 5, 9, 19; xi, 17; xii, 2, 8; xiii, 10, 15; Gal. v, 10; Eph. i, 2; iv, 1; vi, 9, 24; Philpp. i, 11; ii, 24; iii, 8, 20; Col. i, 10; iii, 16; Thess. I, ii, 15, 13; iii, 8; Thess. II, i, 1; Tim. I, vi, 15; Tim. II, ii, 19, 22, 24; Skeir. I, b, e; II, b, e; IV, b, d; VII, a; VIII, b, d; θεσπότης: Tim. I, vi, 1, 2; Tim. II, ii, 21; θεός: Neh. vii, 2.

HEIVA-FRAUJA, pater familias, οἰκονοσπότης: Mc. xiv, 11.

FRADJON, conj. II, domiari, κυριεύειν: Rom. vii, 1; xiv, 9; Cor. II, i, 24; Tim. I, vi, 15; Neh. v, 15; ἀθνεύειν: Tim. I, ii, 12; fraujinonds frauja, dominator, dominus, θεσπότης: Luc. ii, 29; swasve fraujinonds, sicut dominans, κατ' ἐπιταγήν: Cor. II, viii, 8.

GA-FRAUJON, domiari, κατοικυριεύειν: Mc. x, 12. FRAUJINASSUS, masc., dominatio, κυριότης: Eph. i, 21; Col. i, 16.

FRASTS (coll. rec. sup. germ. frast; Schm. 1, 622), masc., plur. frasteis, puer, τέκνον: Cor. II, vi, 15.

FRASTSIGJA, vid. sub Sibis.

FRATVJAN, vide sub Fraþjan.

FRÆIDJAN (coll. Friþan), conj. II, parere, κρί- δεσθαι: Rom. xi, 21; Cor. I, vii, 28; Cor. II, i, 25; xii, 6; xiii, 2.

GA-FRÆIDJAN, f. m., conservatio, περιποίησις: Eph. i, 11; Thess. I, v, 9.

UN-FRÆIDJAN, non temperatio, ἀρεδιά: Col. ii, 23.

FRÆIS (vet. norv., vet. sup. germ., vet. fr. fri, angl. sax. free, freols, angl. free, suec., dan. fri, batav. vrij, rec. sup. germ. frei; Gl. III, 786; Rebth. 764), adject., liber, εὐθής: Joan. viii, 52, 53, 56; Rom. vii, 5; viii, 2; Cor. I, vii, 21; ix, 1; xii, 15; Gal. iii, 28; iv, 22, 25, 26, 50, 51; Eph. vi, 8; Col. iii, 11; briggan frijana, vid. sub Briggan.

FRÆIHALS (freiþhals), vid. sub Hals.

FRÆI, fem., libertas, ελευθερία: Cor. I, x, 29.

FRÆT, vid. sub Itan.

FRĪ, affixa syllaba in solo frisahits et inde in deri- vato gafrisahitjan occurrit.

FRĪAþVA, vid. sub Friþan.

* FRĪþON (vet. norv. fridr, frida, angl. sax. frid, vet. sax. frithun, frithu, vet. sup. germ. fridu, vet. fr. frithia, frithun, suec., dan. frid, batav. vrede, ter. sup. germ. friede; Gl. III, 788; Rebth. 759), conj. II, conciliare.

GA-FRĪþON, reconciliare, καταλλάττειν: Cor. II, v, 18, 19; ἀποκατάλλάττειν: Eph. ii, 16; Col. i, 20, 21.

GA-FRĪþONS, fem., reconciliatio, καταλλαγή: Cor. II, v, 18, 19.

SUNJAI-FRĪþAS, nom. propr., domum neap.

FRĪþA-OLIKS, nom. propr., vid. sub Reika.

FRIKS (vet. norv. *frek*, angl. sax. *fræc*, vet. sup. germ. *freh*, angl. *freak*, batav. *wreck*, rec. sup. germ. *freck*; Cf. III, 793), *adject.*, *avidus*.

FAMU-FRIKS, *avidus*, *cupidus*, *avarus*, *εὐλόγητος*: Luc. xvi, 14; *πλεονέκτης*: Cor. I, v, 10, 11; Eph. v, 5; * *ἄδωτος*: Tim. I, iii, 8; *ni faihufriks*, *ἀριλόγητος*: Tim. I, iii, 5.

FAMU-FRIKEI, *feim.*, *avaritia*, *πλεονεξία*: Me. vii, 22; Eph. iv, 19; v, 5.

FRIEEL, *vid.* sub *Freis*.

FRIJON (*frijon* Joan. xi, 56; xiv, 24; Tim. II, iii, 2; vet. norv. *freiz*, angl. sax. *freund*, vet. sax. *friund*, vet. sup. germ. *friunt*, vet. fr. *friend*, angl. *friend*, dan. *frænde*, batav. *viend*, rec. sup. germ. *freund*, *freien*; Bopp 82, 125; Cf. III, 783; Relth. 766). *conj.* II, 1) *amare*, *diligere*, *φιλῆν*: Mth. vi, 5; x, 37; Joan. xi, 5, 36; xii, 25; Cor. I, xvi, 22; *ἀγαπᾶν*: Mth. v, 45, 44, 46; vi, 24; Me. xii, 50, 51, 55; Luc. vi, 27, 52, 55; vii, 5, 42, 47; x, 27; xvi, 15; Joan. viii, 42; x, 17; xi, 5; xii, 45; xiii, 23, 34; xiv, 15, 23, 24, 28, 51; xv, 9, 47, 49; xvi, 27; xvii, 23, 24; Rom. viii, 57; ix, 13; xiii, 8; Cor. II, ix, 7; xi, 11; xii, 15; Gal. ii, 20; iv, 14; Eph. ii, 4; v, 2, 25, 28; vi, 24; Col. iii, 19; Thess. I, iv, 9; Thess. II, ii, 16; Tim. II, iv, 8, 10; Skeir. V, a; *sik frijonds*, *seipsum amans*, *φιλαντος*: Tim. II, iii, 2; *frijonds viljan seinana*, *amans voluntatem suam*, *ἐλεηνοσος*: Tim. II, iii, 4; *frijonds guþ*, *εὐλόγητος*: Tim. II, iii, 4; 2) *oculari*, *ἀγαπᾶν*: Mth. x, 21.

FRIJONS, *partic.* *ut subst.*, *amicus*, *φίλος*: Mth. v, 47; xi, 19; Luc. vii, 6, 54; xiv, 10, 12; xv, 6, 29; xvi, 9; Joan. xi, 11; xv, 15, 14, 15; xix, 12.

FRIJONJA, *feim.*, *amica*, *φίλη*: Luc. xv, 9.

FRIJONS, *feim.*, *osculum*, *φίλημα*: Cor. I, xvi, 20; Cor. II, xiii, 12.

GA-FRIJONS, *id.*, Thess. I, v, 26.

FRIJÞVA (*friþva*), *feim.*, *dilectio*, *ἀγάπη*: Joan. xiii, 35; xv, 9, 10; xvii, 26; Rom. viii, 35, 39; xii, 9; xiii, 10; xiv, 15; Cor. I, xiii, 2, 5, 4, 8; xvi, 14, 24; Cor. II, ii, 4, 8; v, 14; vi, 6; viii, 7, 8, 21; xiii, 11, 15; Gal. v, 6, 13, 22; Eph. i, 4, 15; ii, 4; iii, 18, 19; iv, 2, 15, 15; v, 2; vi, 25; Philipp. i, 17; ii, 1, 2; Col. i, 8, 15; iii, 14; Thess. I, iii, 6, 12; v, 8; Thess. II, i, 5; iii, 5; Tim. I, i, 5, 14; ii, 15; iv, 12; vi, 11; Tim. II, i, 7, 15; ii, 22; iii, 10; Skeir. V, d.

FRIJÞVA-BILDS, *vid.* sub *Milds*.

FRIUS (vet. norv. *frys*, *friasa*, angl. sax. *frysum*, vet. sax. *frost*, vet. sup. germ. *friusan*, vet. fr. *frast*, *foet*, angl. *freeze*, *succ.* *fryza*, dan. *fryse*, batav. *wrizen*, rec. sup. germ. *frieten*, *frost*; Gr. II, 22; Cf. II, 828; Relth. 768), *neutr.*, *frigus*, *ψύχος*: Cor. ii, xi, 27.

FRUMS (vet. norv., angl. sax., rec. sup. germ. *frum*, vet. sax. *fruma*, vet. fr. *forma*, coll. angl. *frist*, *succ.* *furst*, dan. *først*, rec. sup. germ. *furst*; gr. *πρώτος*, lat. *primus*; Gr. II, 55; Cf. III, 615; Relth. 751), *masc.*, *initium*, *principium*, *ἀρχή*: Joan. xv, 27; xvi, 4.

FRUMA, *adject.*, *primus*, *πρώτος*: Mth. xxvii, 61, Me. x, 31; xvi, 9; Joan. xv, 18; Cor. I, xv, 47; *subscr.*; Thess. II, *subscr.*; Tim. I, *inser.*; ii, 13; Galend. goth.: *πρότερος*: Gal. iv, 15; Eph. iv, 22; *anþar fruma*, *δευτερόπρωτος*: Luc. vi, 4; *fruma sabbata*, *prima sabbati*, *προσάββατον*: Me. xv, 42; *fruma giban*, *vid.* sub *Giban*.

FRUMISTS, *superlat.*, *primus*, *πρώτος*: Me. vi, 21; ix, 35; x, 44; xii, 20, 28, 50; xiv, 12; Luc. ii, 2; xiv, 17; xv, 22; xvi, 5; xix, 16, 47; xx, 29; Tim. I, i, 15, 16; Tim. II, iv, 16; *frumist*, *neutr.* *ut adverb.*, *primo*, *πρώτον* vel *τὸ πρῶτον*: Mth. viii, 21; Me. iv, 28; xvi, 9; Luc. x, 5; xiv, 28; Joan. x, 40; xii, 16; xviii, 15; Rom. x, 49; Cor. II, viii, 5; Tim. I, ii, 1; iii, 10; Tim. II, ii, 6; Skeir. II, b.

FRUMISTO, *neutr.*, *initium*, *principium*, *ἀρχή*: Luc. i, 2.

FRUMISTI, *neutr.*, *id.*, Joan. vi, 64; viii, 44; *in frumistjan*, *imprimis*, *ἐν πρώτοις*: Cor. I, xv, 3.

FRUMADEI, *feim.*, *primatus*; *frumadein haban*, *προετεύων*: Col. i, 18.

FRUMA-BALD, *vid.* sub *Boiran*.

FRODEI, *vid.* sub *Frafjan*.

FROÞS, *vid.* sub *Frafjan*.

FYGAILUS, *nom. propr. masc.*, *φύγελος*: Tim. II, i, 15.

FYNIKISKA, *vid.* *Saur*.

FODJAN (vet. norv. *foðra*, angl. sax. *sedan*, *foda*, vet. sax. *foðian*, vet. sup. germ. *foðjan*, vet. sax. *feda*, *foda*, angl. *feed*, *food*, *succ.* *fōda*, dan. *fōde*, batav. *voeden*, rec. sup. germ. *futtern*; Gr. II, 45; Cf. III, 574; Relth. 729). *conj.* B, *nutrire*, *educare*, *τρέφειν*: Mth. vi, 26; Luc. iv, 16; *ἐκτρέφειν*: Eph. v, 21; Skeir. VII, d; *barna foðjan*, *filios educare*, *τεκνοτροφεῖν*: Tim. I, v, 10.

FODJANS, *feim.*, *ebus*, *alimentum*, *τροφή*: Mth. vi, 27; Luc. vii, 25 *vid.* ad h. l.

FS-FODEINS, *id.*, *διατροφή*: Tim. I, vi, 8.

FODR (dan. *foder*, batav. *voeder*, *ng.*, rec. sup. germ. *fucteral*), *neutr.*, *vagina*, *θήκη*: Joan. xviii, 11.

FON (vet. norv. *fun*; coll. rec. sup. germ. *funke*; gr. *φῶς*; Hopp 124; Gr. III, 552; Cf. III, 527). *neutr.* *anoni.*, *gen.* *funins*, *ignis*, *πῦρ*: Mth. v, 22; vii, 19; xvi, 41; Me. ix, 22, 45, 44, 45, 46, 47, 48, 49; Luc. iii, 9, 16, 17; ix, 54; xvii, 29; Joan. xv, 6; Rom. vi, 20; Thess. II, i, 8.

FUNISKS, *adject.*, *igneus*, *ignitus*, *πεπυρωμένος*: Eph. vi, 16.

FOTUS (vet. norv. *fotr*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *fo*, vet. sup. germ. *foz*, angl. *foot*, *succ.* *fo*, dan. *foð*, batav. *roet*, rec. sup. germ. *fuss*; gr. *πούς*, *lat.* *pes*; Bopp 80, 85; Gr. II, 43; III, 405; Cf. III, 755; Relth. 755), *masc.*, *pes*, *πούς*: Mth. v, 55; Me. v, 22; vi, 11; vii, 25; iv, 4; xii, 36; Luc. i, 79; iv, 11; vii, 38, 44, 45; viii, 35, 41; ix, 5; x, 11; xv, 22; xvii, 6; xx, 45; Joan. xi, 2, 32; xiii, 12, 14, 15; Rom. x, 15; Cor. I, xii, 15, 21; xv, 25, 26; Eph. i, 22; vi, 15; Tim. I, v, 10.

X

XRISTUS (*xristaus* Tim. I, i, 16), *nom. propr. masc.*, *Χριστός*: Mth. xi, 2; xxvi, 68; Me. viii, 29; xiv, 61; Luc. ii, 11, 26; iv, 41; Joan. vi, 69; vii, 56, 41, 42; Rom. x, 4, 17; xii, 5; xiii, 14; xiv, 10, 18; xv, 6; Cor. I, ix, 4; xv, 57; Cor. II, i, 1, 2, 5;

ii, 10; iii, 4; iv, 5, 6; xii, 10; Gal. ii, 4; Eph. i, 4; v, 24; Philipp. i, 19, 26; ii, 5, 30; iii, 8; Col. i, 7; iii, 1; Thess. I, ii, 14; iii, 2; v, 18; Tim. I, i, 16.

CAIUSCA-XRISTUS, *psendochristus*, *ψευδοχριστος*: Me. xiii, 22.

W

WA, *vid.* sub *Was*.

WAD, *vid.* sub *Was*.

WAPAR, *vid.* sub *Was*.

WAPJAN, *conj.* II, *spumare*, *ἀππιζῆν*: Me. ix, 18, 20.

WAPJO, *feim.*, *spuma*, *ἀπρός*: Luc. ix, 59.

WAIRBAN (vet. norv. *hverfa*, angl. sax. *hweorfan*, *heyrft*, vet. sup. germ. *hweorban*, vet. sax. *hwarab*, vet. fr. *hweiva*, angl. *warp*, rec. sup. germ. *wirbel*; coll. gr. *ζῆνται*, *lat.* *vortex*; Gr. II, 38; Cf. IV, 1229;

(Reith, 876), conj. I, *warb, wairban, wairbans, ambulare, περιπατεῖν*: Thess. II, 10, 6, 14.

BE-WAIRBAN, torquere, comprimere, συνίχθαι: Luc. VIII, 16.

GA-WAIRBIS, adject., *janjubilis*: Skeir. VI, d.

BEI-WAIRBIS, non jangibilis, non obediens, ἀνοπάτορος: Tit. I, 6, 10; ἀπειθής: Tim. II, 11, 2.

WUILA-WAIRBIS, momentaneus, πρόσκαιρος: Me. IV, 17; Cor. II, 14, 17.

WARRON, conj. II, ire, ambulare, περιπατεῖν: Me. XI, 27; Joan. VII, 1; x, 25; πατάγειν: Mth. IX, 27; Me. I, 16; II, 14; Joan. VIII, 59.

WAIRNEL (coll. angl. sax. *brægen*, angl. *brain*, suec. *hjerua*, dan. *hjerne*, rec. sup. germ. *hirn*; gr. *κρανίον*, lat. *cranium*), fem., celsarium, κρανίον: Me. XV, 22.

WAITEIS (vet. norv. *hveiti*, angl. sax. *hwæte*, vet. sax. *hweti*, vet. sup. germ. *hwæizi*, angl. *whcat*, suec. *hwite*, dan. *hwede*, batav. *went*, rec. sup. germ. *wairzen*; Cf. III, 570) Cf. IV, 1244), masc., vel *waiti*, neut. triticum, σῖτος: Joan. XII, 24.

WAIWA (angl. sax. *hwa*, angl. *how*, suec. *huru*, dan. *hvor*, rec. sup. germ. *wie*; coll. *Was*), adverb. interrog., quomodo, in directis et indirectis interrogatombus, πῶς: Mth. VI, 23, 70; Me. II, 26; III, 23; IV, 13, 40; V, 16; VII, 21; IX, 12; x, 23, XI, 18, XII, 35; XIV, 11; Luc. I, 54; V, 19; VI, 42; VIII, 18, 36, 47; X, 26; XVIII, 24; XX, 41, 44; Joan. III, 4; V, 47; VI, 42, 52; VII, 15; VIII, 35; IX, 10, 13, 16, 19; XVI, 47; XI, 56; XII, 31; XIV, 5, 9; Rom. X, 11, 15; Cor. I, XV, 42, 53; Cor. II, II, 8; Gal. IV, 9; II, 14; Col. IV, 6; Thess. I, II, 10; IV, 1; Thess. II, III, 7; Tim. I, III, 5, 15; Skeir. V, b; *ōs*: Me. XII, 26; Luc. VI, 4; VII, 47; Rom. I, 33; Thess. I, II, 10; *ti*: Luc. I, 12; *skulddun waira ina imatbercina, ἐξήρουν αὐτὸν ἐκασπῆν*: Luc. V, 18; *waira manags*, quantum, εἶσος: Cor. II, 1, 26; *ei waira*, an, forte, ἕως: Rom. XI, 14; *ōa pōwote*: Cor. I, IX, 22.

WAN (angl. sax. *hwæne*, vet. sax. *huan*, angl. *when*, rec. sup. germ. *wann*; coll. *Was*), adverb. 1) in interrogatione, quando, πότε: Mth. XXV, 58, 59, 44; Luc. XVII, 26; Joan. VI, 25; 2) cum, quando, ποτὶ: Philipp. IV, 10; 3) ante adjectiva, quid, *tu: nun aggus, tu stens*: Mth. VII, 14; *wan laggs*, vid. sub *Laggs*; *wan fltu*, vid. sub *Filtu*; 4) ante comparativos, quanto, πῶς: Rom. XI, 12; 5) post alias interrogationis particulas, quando, forte; *ibaiwan*, nequando, pōwote: Mth. V, 25; *nibai wan*, nisi forte, pōwote: Me. IV, 12; *ei iean ni*, nequando, pōwote: Luc. IV, 11.

WAN-HUN, inquam, semper cum negatione, *ni wan-hun*, non inquam, nunquam, οὐδέποτε: Mth. VII, 25; Luc. XV, 29; *ōd pōwote*: Joan. V, 57; VI, 55; *ōd-pōtē*: Eph. V, 29.

WAPJAN, conj. II, extinguere, suffocare.

AF-WAPJAN, id., *συνπνίγειν*: Me. IV, 7, 19; *ἀποπνίγειν*: Luc. VIII, 7; *σβέννυσαι*: Eph. VI, 16; Thess. I, V, 19.

AF-WAPSAN, conj. III, suffocari, πνιγῆσθαι: Me. V, 15; *συνπνιγῆσθαι*: Luc. VIII, 14; *ἀποπνιγῆσθαι*: Luc. VIII, 33; *σβέννυσαι*: Me. IV, 44, 46, 48.

CS-WAPSANIS, part., inextinguibilis, ἄσβεστος: Me. IX, 45, 45; Luc. III, 17.

WAR vid. sub *Was*.

WARBON, vid. sub *Wairban*.

WARJIS, vid. sub *Was*.

WAS (vet. norv. *hær*, angl. sax. *hwa*, vet. sup. germ. *huer*, vet. sax. *hwe*, vet. fr. *hwa*, angl. *who*, suec. *ho*, dan. *hvo*, rec. sup. germ. *wer*, *was*; gr. *ὅς*, lat. *quis*; Cf. IV, 1182; Reith, 853), fem. *wo*, neut. *au*, pronomem, 1) interrogativum, quis, quid, a) in directis interrogatombus, *ti*: Mth. VI, 27, 28, 31, 46, 47; VII, 26, 29; XI, 7, 8, 9, 16; XXVI, 63, 18; XXVII, 4, 17; Me. I, 24, 27; II, 7, 16, 24; III, 33; IV, 30, 31; V, 7, 9, 50, 51, 55, 59; VI, 2, 24; VII, 12, 17, 27, 29, 36, 37; IX, 10, 16, 33, 50; X, 5, 17, 18, 26, 36, 51, XI, 3, 28; XII, 9, 15, 16; XIV, 67, 61,

XV, 12, 14; XVI, 5; Luc. I, 48, 21; II, 48, 49; III, 7, 10, 12, 14; IV, 54, 56; V, 21, 22; VI, 2, 32, 41, 46; VII, 24, 25, 26, 31, 49; VIII, 28, 30, 45; IX, 9, 18, 20, 25; X, 25, 26, 29; XIV, 28, 31, 34; XV, 4; XVI, 3, 11, 12; XVII, 7; XVIII, 18, 19, 26, 41; XX, 15, 17, 23, 24; Joan. VI, 9, 28, 50, 60, 68; VII, 19, 20; VIII, 25, 46, 55; IX, 2, 17, 26, 27, 56; X, 20; XII, 27, 31, 38; XIII, 25; XIV, 22; XVI, 17, 18; XVIII, 4, 7, 21, 29, 55, 58; Rom. VII, 24; VIII, 35; IX, 13, 19, 20, 50; X, 6, 7, 8, 16; XI, 13, 54, 55; XIV, 4, 10; Cor. I, IV, 7; V, 12; VII, 16; IX, 7; X, 19; XI, 22; XIV, 26; XV, 29, 32; Cor. II, II, 2, 16; VI, 14; XV, 16; XI, 11, 29; XII, 15; Gal. II, I, IV, 30; V, 7; Eph. IV, 9; Philipp. I, 18; Col. II, 20; Thess. I, II, 19; III, 9; *tiē āpa*: Luc. I, 66; VIII, 25; *poios*: Me. XI, 28; Luc. VI, 32, 55, 54; XX, 2; *wa þun, ti*: Philipp. I, 22; *und wa*, quam longum, quandiu, *ēos pōra*: Me. IX, 19; Luc. IX, 14; Joan. X, 24; b) in indirectis interrogatombus, *ti*: Mth. IX, 15; XXVI, 70; Me. II, 25; IV, 24; V, 14; VIII, 1, 2, 25; IX, 6, X, 58; XIV, 60, 68; XV, 24; Luc. IV, 54; VI, 9, 41, 47; VII, 39; VIII, 9; IX, 55 (55); X, 22; XV, 20; XVI, 4; XVII, 8; XVIII, 6, 36; XIX, 5, 15, 48; XX, 2; Joan. VI, 64; VII, 36, 51; IX, 21; X, 6; XII, 12, 24; XV, 15; XVI, 18; XVII, 21; Rom. XII, 2; Cor. I, XV, 2 (?); Eph. I, 13, 19; III, 18; V, 17; VI, 21, 22; Philipp. I, 22; Thess. I, IV, 2; Tim. I, 7; Tim. II, III, 14; *poios*: Me. VI, 29, 53; Luc. XX, 2, 8; *ōs*: Luc. IX, 55; *ōs*: Luc. IX, 33 (ubi Golbus cum *co* h. *ti* non legit); Tim. II, I, 12; item in locutione *wa bi unik* (izuis etc.) *i* 4, quid de me (vobis, etc.) est, *tā papi ēpē* (dāwōn): Philipp. II, 23 (28); Col. IV, 8; Eph. VI, 22; *tā was ēpai*: Eph. VI, 21; *þatei wa, ō te āw*: Joan. XIV, 13; ad circumscribendam gratiam infinitivi constructionem: Luc. I, 21 *Idalkidedun wa latiledi ina, id-þraþwōn in tō xpo izēw adwōn*; 2) indefinitum, aliquis, quishbet, qui tam, semper in affirmativo sensu, etiam ubi sententia negat, *ti*: Me. VII, 4; Luc. VII, 40; Rom. IX, 11; XIV, 14; Cor. I, VI, 4; VII, 18; X, 19, 31; XV, 27; XVI, 7; Cor. II, II, 10; III, 5; XI, 1, 16, 21; XII, 6; Gal. II, 6; Eph. V, 27; in negativa sententia: Me. IV, 22; Joan. VII, 4; Rom. IX, 11; Cor. II, XII, 6; XII, 8; Col. II, 5; Thess. II, III, 8; Tim. I, VI, 7; imprimis in subordinatis sententiis, post *þatei*: Mth. V, 25; Joan. VI, 46; IX, 32; Cor. I, X, 19; *ei*: Me. IX, 50; XI, 15; Joan. XIII, 29; XV, 13; XVI, 50; Cor. I, IV, 2; *ei ni*: Cor. I, I, 15; Eph. II, 9 (Thess. I, IV, 6); *waþro*: Me. VII, 4; *ibai*: Cor. II, VII, 20; XI, 16; XII, 6, 17, 18; Thess. I, V, 15; *jabai*: Mth. V, 59 (*ōaric*), 41; Me. IV, 25 (*ēf*); VII, 16; IX, 53; XI, 5, 25; XII, 19; XIII, 21; Luc. IX, 25; XIV, 26; XIX, 8, 51; XX, 28; Joan. VI, 51; VII, 17, 57; VIII, 51, 52; IX, 22, 51; X, 9; XI, 9, 10; XII, 26, 47; XIV, 14, 25; Rom. VIII, 9; XII, 9; Cor. I, V, 11; VII, 12; VIII, 5; 27, 28; XIV, 24; XVI, 22; Cor. II, II, 5, 10; V, 17; VII, 14; X, 7, 8; XI, 20; Gal. VI, 1, 3; Philipp. II, 1; III, 4, 15; IV, 8; Col. II, 15; Thess. II, III, 10, 14; Tim. I, V, 8, 10; III, 1, 5; V, 1, 8; Tit. I, I, 10; Tim. II, II, 5, 21; Tit. I, 6; Philem. 18; *wo weifo*, quoddam tempus, *poōs wairōn*: Cor. I, VII, 5; *χρόνον τῶν*: Cor. I, XVI, 7.

WE, dativus (proprie instrumentalis): Bopp 189; Gr. I, 798; IV, 707), adverbialiter, forte, *āw*: Cor. II, XI, 21 vid. ad II, 1.

WE-LAUDS, vid. sub *Lauds*.

WE-LEIKS (*wileiks*), vid. sub *Leiks*.

NE-WE, adverb., quare, *þaric*: Mth. IX, 11, 14; Me. II, 18; VII, 5; IV, 28; XI, 54; Luc. V, 50, 53 (IX, 43); XIX, 25, 31; XX, 5; Joan. VII, 45; VIII, 43, 46; XII, 5; XIII, 57; Rom. IX, 52; *eiē* *ti*: Me. X, 34; *poōs* *ti*: Joan. VIII, 28; *ōw* *ti*: Mth. XXVII, 16; Cor. I, X, 29; *ōti*: Me. IX, 28; *ti*: Me. II, 8; IV, 40; XI, 5; XIV, 6; Luc. XVI, 2; Gal. V, 5; Joan. XVIII, 23; Cor. I, X, 30; XV, 29, 30; Gal. V, 11.

WAS-HUN, nullus, semper cum negatione, *ni washun*, nullus, nemo, οὐδείς, *andris*: Mth. IX, 16; Me. X, 18, 29; Luc. X, 22; Joan. X, 18, 28; Col. II, 18 *ōd-tis*:

Joan. x, 28, Cor. I, xvi, 11, Thess. II, ii, 3 falsa est Castillionaei lectio.

WAZUH, pronom., fem. *wah*, neutr. *wah*, 1) quisquis, omnis, πᾶς; et πᾶς ὁ: Mc. ix, 49; Luc. ii, 23; vi, 50, 47; xvi, 16; Cor. I, xi, 5; xv, 50; Gal. v, 3; Eph. iv, 14; τίς: Neh. v, 18; *jera wammeh, xar'etos*: Luc. ii, 41; *daga wammeh. x.θ' ἡμῶν*: Mc. xiv, 49; Luc. xvi, 19; xix, 47; Cor. I, xv, 31; *dag wanoh*, id., Luc. ix, 23; ordinario cum sequenti relativa (*wazuh saei*), omnis qui, quicumque, πᾶς ὅστις: Mth. vii, 24; πᾶς ὅς ἄν: Rom. x, 13; ὅς ἄν: Mth. v, 31, 32; xi, 6; Cor. I, xi, 27; πᾶς ὁ: Mth. v, 28; vii, 21, 26; Luc. xiv, 41; xvi, 18; xx, 18; Joan. vi, 40; viii, 34; xi, 26; xii, 46; xviii, 37; Cor. I, ix, 25; Tim. II, ii, 19; etiam cum participio Luc. vi, 47 *wazuh sa ya gawds* (πᾶς ὁ ἐργάματος); Joan. vi, 45; Rom. x, 14; vel cum adjectivo loco participii graeci: Mth. v, 22 *wazuh modaya* (πᾶς ὁ ὀργιζόμενος); 2) adjunctis numeralibus efformantur distributiva, *wans wanzuh*, ὄνο δύο: Mc. vi, 7; ἀνά δύο: Luc. x, 1.

SA-WAZUH, omnis; *sawazuh saei*, omnis qui, quicumque, πᾶς ὅστις: Mth. x, 32; πᾶς ὁ: Luc. xviii, 11; ὅστις ἄν: Gal. v, 10; ὅς ἔάν: Mc. ix, 37, 42; x, 41, 43; Luc. vii, 23; ix, 48; cum sequenti *izei*, id., πᾶς ὁ: Joan. xvi, 2; xi, 42; *patawah bei*, quicumque, ὁ ἐάν: Joan. xv, 7.

IS-WAZUH, id., *hiswazuh saei*, ὅστις ἄν: Mth. x, 35; Col. iii, 17, 23; ὅς ἄν: Mc. iv, 25; vii, 41; Gal. v, 17; ὅτος: Philpp. iv, 8; *hiswazuh ei*, ὅς ἔάν: Mc. xi, 25; *hiswazuh bei*, ὅστις ἄν: Joan. xv, 16; ὅς ἔάν: Mc. vi, 22, 23; xi, 25; Luc. iv, 6; Joan. xv, 7; ὅτος ἄν: Mc. xi, 24; Joan. xi, 22; xvi, 23.

WEN, adverb., solum, tantummodo, μόνον: Gal. vi, 12; *wah patane*, id., Philpp. i, 27.

WAPAN, pronomen interrog., quis, uter (de duobus), τίς: Mth. ix, 5; Mc. ii, 9; Luc. v, 25; vii, 42; Skeir. III, a.

WAPARAN, pronom., uter (de duobus), Skeir. V. d (ubi vel *aparanmeh* vel etiam *waparanme* loco *waparanum* legendum est).

AIS-WAPARCB, id., Skeir. III, a.

WARJIS, pronomen interrog., quis (de pluribus), τίς: Mc. ix, 34; xii, 25; Luc. ix, 46; xv, 35; Joan. vi, 61; x, 32; xiii, 22; πῶτος: Mc. xii, 28; Joan. x, 52; ὅς: Joan. xiii, 18.

WARJIZUH, pronom., quisque, ἕκαστος: Mth. xvii, 14; Luc. ii, 5; vi, 44; ix, 14; Joan. vi, 7; xvi, 32; Rom. xii, 5; xiv, 12; Cor. I, iv, 5; vii, 17, 40; x, 24; xii, 11; xiv, 26; xv, 25; xvi, 2; Cor. II, v, 10; ix, 7; Gal. vi, 4, 5; Eph. iv, 16, 25; Philpp. ii, 4; Thess. I, iv, 4; Skeir. IV, b; vi, b; πᾶς: Luc. vi, 40; iiv, 33; xiv, 23, 26; *warjizuh wa*, τίς, τί: Mc. xv, 24 vid. ad h. l.; *and dulp warjawan (warjoh)*, in singulis festis, *κατὰ ἑορτῶν*: Mth. xvii, 15; Mc. xv, 6.

AIN-WARJIZUH, unusquisque, εἷς ἕκαστος: Luc. iv, 40; xvi, 5; Cor. I, xii, 18; Eph. iv, 7; Col. iv, 6; Thess. I, ii, 11; Thess. II, i, 5; ἕκαστος: Cor. I, vii, 17; εἷς: Rom. xii, 5; Skeir. VII, c (ubi *ainwarjam-meh* loco *ainwarjamma* legendum est); *ainwarjizuh aubar anparana*, εἷς τὸν ἕνα: Thess. I, v, 11.

WAP (quod Joan. xiii, 36), adverb., quo, πῶς: Joan. viii, 14; xii, 55; xiii, 36; xiv, 5; xvi, 5.

IS-WAREN; *hiswaduh hade*, quo, ὅπου ἄν: Mth. viii, 19; Mc. vi, 56; Luc. ix, 57; *hiswaduh bei* (fr), id., Mc. vi, 10; ὅ ἐάν: Cor. I, xvi, 6.

WADRE, adverb., quo, πῶς: Joan. vii, 33.

WAPRO, adverb., unde, πόθεν: Mc. vi, 2; viii, 4;

xii, 57; Luc. i, 45; xv, 7; Joan. vi, 5; vii, 27, 28; viii, 14; ix, 29, 50; xix, 9; *ni habundam wafro us-gobeina*, cum non haberent, unde solvi possent, *μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι*: Luc. vii, 42.

WAN, adverb., ubi, πῶς: Mth. viii, 20; Mc. iiv, 12, 14; Luc. viii, 25; ix, 54; xvii, 17, 57; Joan. vii, 14; viii, 19; ix, 12; xi, 34; Cor. I, i, 20; xii, 17, 49; xv, 55.

IS-WAROH; *hiswaruh bei*, ubi, ὅπου ἄν: Mc. ix, 18; xiv, 9.

WASS (vel. norv. *hwair*, *hrass*, vel. sup. germ. *hwassi*, angl. sax. *hwat*, snec. *hwass*; Gr. II, 4); Cf. IV, 1239), adject., vehement.

WASSABA, adverb., severe, vehementer, ἀποτόμως: Tit. i, 13.

WASSEI, fem., severitas, vehementia, Rom. xi, 22.

WE et WEIL, vid. sub *Was*.

WEHTS, adject., levis, εὐαργός: Cor. I, iv, 17.

WEILA (vel. norv. succ. *hwila*, angl. sax. *hwil*, vel. sax. *hwila*, vel. sup. germ. *hwila*, v. t. fr. *hwile*, angl. *white*, dan. *hwile*, latav. *wijl*, rec. sup. germ. *weite*; DM. 457; Cf. IV, 1224; Rehts. 836), fem., tempus, occasio, hora, ὥρα: Mth. vi, 13; ix, 22; xvii, 45, 46; Mc. xv, 25, 33, 34; Luc. i, 10; ii, 58; vii, 21; x, 21; xiv, 17; xviii, 3; xx, 19; Joan. vi, 50; viii, 20; xi, 9; xii, 25, 27; xvi, 2, 4, 24; Cor. I, iv, 14; xv, 30; Cor. II, vii, 8; Thess. I, ii, 17; Philem. 15; Skeir. VI, a; *χρόνος*: Luc. xviii, 4; Joan. vii, 33; Rom. vii, 4; Cor. I, xvi, 7; *καίρος*: Cor. I, vii, 5; *und hata uelios bei*, per hoc tempus quod, quamdiu, ἐφ' ὅσος: Mth. ix, 45.

WEILAN, conj. II, cessare, παύεσθαι: Col. i, 9.

ANA-WEILAN, quiescere, ἀναπαύειν: Cor. II, vii, 15.

GA-WEILAN, cessare, παύεσθαι: Cor. I, xiii, 8; *ga-weilan sik*, morari, ἵκαναπαύεσθαι: Luc. x, 6.

GA-WEILAINS, lem., requies, tranquillitas, ἀνείσις: Cor. II, ii, 13; vii, 5.

UN-WEILS, adject., inquietus, continuus, ἀδωλείπτος: Rom. ix, 2.

WEILO-HUN, adverb., ad tempus, πρὸς ὥραν: Gal. ii, 5.

WEILA-WARDS, vid. sub *Wairhan*.

WEITS (vel. norv. *hwitr*, angl. sax. *hwit*, vel. sax. *hwit*, vel. sup. germ. *hwiz*, vel. fr. *hwit*, angl. *white*, snec. *hwit*, dan. *hwit*, latav. *wd*, rec. sup. germ. *weiss*; Cf. IV, 1242; Rehts. 836), adject., albus, λευκός: Mth. v, 36; Mc. ix, 3; xvi, 5; Luc. ix, 29 (xx, 46).

WI..., vid. sub *Was*.

WILFTRI (Gr. II, 58, 433), fem., pharetrum, σπαρὸς: Luc. vii, 14.

WO et WOHL, vid. sub *Was*.

WOPAN, conj. I, *waiwop*, *waiwopun*, *wopans*, gl. rari, *καυχᾶσθαι*: Rom. xi, 18; Cor. I, iv, 7; xii, 3 h. l.; Cor. II, v, 12; vii, 14; ix, 2; x, 8, 15, 16, 17; xi, 12, 16, 18, 49, 50; xii, 1, 5, 9, 11; Gal. vi, 15, 14; Eph. ii, 9; Philpp. iii, 5; Thess. II, i, 4.

WOFULI, fem., gloria, *καύχουμα*: Cor. I, v, 6; Cor. II, i, 14; v, 42; ix, 5; Gal. vi, 4; Philpp. i, 26; *καύχουσις*: Cor. I, xv, 31; Cor. II, i, 12; vii, 4, 14; viii, 24; ix, 4; xi, 10, 17; Thess. I, ii, 19.

WOTA (Gr. II, 43), fem., commutatio, ἀπελά: Eph. vi, 9; Skeir. II, a.

WO-JAN, conj. II, oburgare, increpare, mizari, ἐπιτεμῶν: Mc. x, 48; Luc. iv, 55.

GA-WOTJAN, id., Mc. ix, 25; Luc. ix, 41, 42; Tim. II, iv, 2; *ἐμβριμᾶσθαι*: Mc. i, 43; Skeir. I, c.

WOFULI, vid. sub *Wopan*.

O, interject., 1) o, ὦ: Mc. iv, 19; Gal. iii, 4; 2) *wa*, ὡαί: Mc. xv, 29.

OHED, nom. propr. masc., Ὠεδῶ: Luc. iii, 52.

OGAN, vid. sub *Agan*.

OHUE X, n. m. propr. masc., Ὠουῆσις: Esdr. 2, 40.

OHTEIGO, i. q. *Uhteigo*, vid. sub *Uht*.

OSANNA (voc. lebr.), Ὠσαννά: Mc. xi, 9; Joan. xii, 13.

OSEA, nom. propr. ma-c., Ὠσηῆ: Rom. ix, 25.

B.

GLOSSARIUM GRÆCO-GOTHICUM.

*Βαρύς, in unkanriunom.
 ἄβυσσος, afgrundþiða.
 ἄβυσσος, þiðþ.
 ἀγαθοποιεῖν, þiðþ tainjan.
 ἀγρός, gods, þi uþeigs, sels; sun-
 jeius.
 ἀγρωσύνη, þiðþeins, selci, bleiþei.
 ἀγαλλιάζειν, sveþujan; ἀγαλλιάζε-
 σθαι, sífan.
 ἀγρονομία, svegriþa.
 ἄγρος, unqneifs. unlingaifs.
 ἀγανακτεῖν, unverjan.
 ἀγανακτιστής, unvereins.
 ἀγαπήν, frijþu; ἡγαπημένος, lubs,
 valis; οὐκ ἡγαπημένος, unlubs.
 ἀγάπη, friþiða.
 ἀγαπητός, lubs.
 ἀγγερεύειν, anauþþujan. undgrei-
 þio.
 ἄγγελος, aggilus; airus.
 ἄγειν, briggan, tobau, artiþuan,
 gatiþuan; gaggan.
 ἀγέλη, haidra, vriþu.
 ἀγιάζειν, veiþan, gaveiþan. ἀγιάζε-
 σθαι, veiþnan; ἡγιασμένος, veibs.
 ἡγιασμός, veiþiþa.
 ἄγιος, veibs.
 ἄγιος, veiþaha.
 ἄγιωτος, veiþiþa.
 ἄγχιον, arms.
 ἄγροπος, þaihs, niþi.
 ἀγροία, svikuei, svikuþi.
 ἀγροεῖν, ni vilan, ni fraþjan, unv'e
 visan, unvits visan, unvitanis
 visan; ἀγροῶν, unvitanis, un-
 kunnands; ἀγροῦμενος, unkuþis.
 ἄγροια, unviti.
 ἄγρός, hlutr, svikus, veibs.
 ἀγρότης, svikuþiða.
 ἄγρός, svikuþa.
 ἀγροσία, unkuþi.
 ἀγροσία, garuns, maþl
 ἀγροάζειν, buþjan, usþugjan.
 ἄγρα, gafu; εἰς ἄγραν, du fiskon.
 ἀγροαίτιον, þiurhvakan.
 ἀγροεῖν, ganitan.
 ἀγροεῖται, vilþeis alevabagus.
 ἄγρος, haþivists, vilþeis.
 ἄγρός, akrs, haþi; hains, hai-
 mþli; þauþ, land, ve lis.
 ἀγροπεῖν, vakau, duvakau.
 ἀγροπῶνα, vokains.
 ἄγραν, usmet.
 ἄγραν, hufst.
 ἀγροάζειν, usdauþjan, haifstjan.
 ἄγειν, siggvau.
 ἄδειρή, svistar.
 ἀδελφός, broþar; ἀδελφοί, broþra-
 þans.
 ἄδελφος, unv.
 ἀδελφοῖν, unvunands.
 ἄδης, halþa.
 ἀδελφίπτος, unsvaiþands, unweils.
 ἀδειεῖν, unmahtjan, skafjan, ga-
 skafjan; ἀδικῶν, skafþols.
 ἀδικαί, skafis; unselei, unvindiþa.
 ἀδικός, unvinds, untriggvs.

ἄδοκιμος, ungakusan-, u-kusanus.
 ἄδρότης, digrei.
 ἀδυνατεῖν, unmahteigs visan.
 ἀδύνατος, unmahteigs.
 ἄδων, liþþareis.
 ἀεί, siuteino.
 ἀείος, ara.
 ἄξιμον, unbeistei.
 ἄξιμος, azvms, unbeistjoþ.
 ἀήρ, luftus.
 ἀλαλασία, undivanei.
 ἀλόντος, undivans.
 ἄλσος, gudalaus.
 ἄλσειν, uflriþaan, fauriþþan, fra-
 qiþan, invidan, uskiansan, vanona
 gtauþjan.
 ἄλλειν, hrikan, haifstjan.
 ἄλλομεν, in unlustan vaifþan.
 ἄλλος, svikus.
 ἀλώς, garindja.
 ἄλυα, hloþ.
 αἰμοφόρος, bloþarinn undoi.
 αἰνεῖν, hazjan.
 αἰνυμαι, frisalts.
 αἰνός, hazéins.
 αἶρεν, niman, afniman, usniman,
 batjan, ushafjan, ufvaban; hahan.
 αἶρεν, valjan.
 αἶρεσις, hairai-si.
 αἶσθησθαι, fraþjan.
 αἰσθησθῆναι, aglaitgastalds.
 αἰσχρολογία, aglaitvaordei.
 αἰσχρός, agls.
 αἰσχυρή, niviski, skauda.
 αἰσχύνειν, gaiviskon; αἰσχύνεσθαι,
 skaman sik.
 αἰτεῖν, bidjan, sokjan; αἰτεῖσθαι,
 aihtron.
 αἶμα, bid'a.
 αἰτία, fairina; δι' ἣν αἰτίαν, in þizei,
 in þizeoi vaihtis.
 αἰρηθῆναι, unveniggo.
 αἰσχρολογία, humþis.
 αἰσχυρῶς, ushriþan.
 αἰμαλωτίζειν, frahriþan, frahri-
 þanana tiþhan.
 αἰχμάλωτος, frahriþans.
 αἰών, aivs, ajukþiþs, alþs; ἀπ'
 αἰῶνος, fram anastodeima. aivis.
 αἰῶνος, aiveins.
 ἀκθυρσία, unþrainei, unþrainiþa.
 ἀκθυρτός, unþrains.
 ἀκαρτεῖσθαι, anaktiþs vaifþan.
 ἀκαίριος, unulteigo.
 ἀκαθία, þornnis.
 ἀκαθίνος, þaurneins.
 ἀκαρπος, akraunlaus.
 ἀκατακάλυπτος, andhulþis.
 ἀκαταστασία, drohna, unsuti.
 ἀκόη, hauseins, gahauséins, hliuma;
 meriþa.
 ἀκόηθαι, laistjan, þfarlaistjan,
 afargaggan, gaggan afar.
 ἀκούειν, hausjan, gahausjan, and-
 hausjan, gatathuan.
 ἀκρασία, ungakobains.
 ἀκρατός, ungalabands sik.

ἀκριβῶς, gaggva, glaggvuba.
 ἀκρίς, þramstei.
 ἀκροβυστία, lauraþilli, unhimait,
 * unhimaitans.
 ἄκρον, anleis.
 ἄκρος, aubunnists.
 ἄκροῦν, blaþþjan.
 ἀλαβαστρος, alabalstrann.
 ἀλαζόν, l-haitja.
 ἀλαλάζειν, klismjan; vaifairvjan.
 ἀλαλος, unrodjands
 ἄλας, salt.
 ἀλείρειν, salþon, gasalþon.
 ἀλείτωρ, hana.
 ἀλίθεια, sunja.
 ἀλίθειν, malan.
 ἀλθεύειν, sunja gatþilan.
 ἀλθής, sunjeins; ἀλθής, sunja, bi
 sunji.
 ἀλθηνός, sunjein-
 ἄλθης, sunja, sunjaha, bi sunjai.
 ἀλευός, nuta, fiskja.
 ἀλιζέιν, saltan.
 ἄλλο, ak, akvi, aþþan, aþþan, alja.
 ἄλλοτε, aifþau.
 ἄλλοτερον, unmaidjan.
 ἀλλοχθεῖν, aljaþro.
 ἀλλογορεῖν; ἀλλογορούμενος, alja-
 leikþus.
 ἀλλήλων, auþir auþaris, misso.
 ἀλλογενής, aljakuns.
 ἄλλος, anþar, alis, sums.
 ἀλλοτριος, framþeis.
 ἄλλως, aljaleikos.
 ἄλοξ, þriskan.
 ἄλος, salt.
 ἄλυπος, hlaf.
 ἄλυσις, eisarnabandi, naudihandl,
 kunnaveda.
 ἀλώπηξ, fuþo.
 ἄλωσις, garþask.
 ἄμα, samana, sums.
 ἀμαρτία, fravaurkjan; ἀμαρτά-
 νων, fravaurhts.
 ἀμάχημα, fravaurhts.
 ἀμαρτία, fravaurhts.
 ἀμαρτωλός, fravaurhts.
 ἀμαχος, ni sikjis.
 ἀμαίειν, unkarja visan.
 ἀμαρτος, unvabs, unlairins, us-
 farnis.
 ἀμαρτωλός, unfairinodaba.
 ἀμετακίνητος, ungakvagiþs.
 ἀμετακίνητος, inu idreiga, gatul-
 a gids.
 ἄμετρος, inu miþaþ.
 ἄμμος, malna.
 ἄμνος, viþrns.
 ἀμοιβή, undalanni.
 ἀμπελος, veinatriu.
 ἀμπελῶν, veinagards, veinativa.
 ἀμφοβλήστρον, nati
 ἀμφοβλήστρον, vasjan, gavasjan.
 ἀμφοδος, gagg.
 ἀμφοτέρω, bai, þajþs, waþarub
 auwaþarub.
 ἄμμος, unvaunns.

ἄν, an, hau, hau, we.
 ἀνά; ἀνά μίσην τῶν ὀρίων, miþ
 þveihnain markom; ἀνά δύο,
 ivans warzuh.
 ἀναβαίνειν, gaggan, usgaggan, ga-
 leiþan, urriinnan, steigau, us-
 steigau, ufarsteigan.
 ἀναβάλλεσθαι, ussakan.
 ἀναβάλλειν, ussaiwan, insaiwan iup,
 insaiwan.
 ἀνάβλεψις, siuns.
 ἀναβοᾶν, ufþropjan.
 ἀνάγκαιον, vid. ἀνάγκαιον.
 ἀναγγέλλειν, galeiþan.
 ἀνάγκη, briggan, iup ustiuhau,
 ustiuhau; ἀνάγκησθαι, galeiþan.
 ἀναγκηρόσκειν, anakunman, gaku-
 nman, siggvau, uss gegvau.
 ἀναγκάζειν, baidjan, gabaidjan,
 nauþjan.
 ἀναγκῶτος, þaurfts, nauðiþaurfts,
 þarbs.
 ἀνάγκη, þaurfts, nauþs; ἀνάγκην
 ἔχειν, þaurban.
 ἀναγκωσις, anakunnains; saggvs
 hoko.
 ἀναδεικνύει, ustaikeþjan.
 ἀναδείξει, ustaikeims.
 ἀναξήν, gaþimau.
 ἀλαζήτειν, sokjan.
 ἀναξωπειρεῖν, anaþijjan.
 ἀναβάλλειν, gaþeiþan.
 ἀνάθερα, anaþauma.
 ἀναθεματίζειν, afaikan.
 ἀνακαθίζειν, ussi an.
 ἀνακατανοῦν, ananiujan.
 ἀνακατανοῦσι, ananijþa.
 ἀνακαλύπτειν, andhuljan; μη ἀνακα-
 λυπτόμενος, maandhulþs.
 ἀνακαμπτεῖν, gavanþjan sik.
 ἀνακτεῖσθαι, anakumbjan, ligau.
 ἀνακαταστατοῦν, ustulþjan.
 ἀνακλίνειν, gatanjan anakumbjan,
 galagjan; ἀνακλινέσθαι, ana-
 kumbjan.
 ἀνακόπτειν, vid. ἐγκόπτειν.
 ἀνακράζειν, ufþropjan.
 ἀνακρίνειν, ussukjan, andsitan, and-
 hruskan.
 ἀναλαμβάνειν, niman, anduiman.
 ἀνάληψις, andanomis.
 ἀναλλοσκεῖν, fragimau.
 ἀναλλος, unsaltans.
 ἀναλύειν, andletnan.
 ἀνάλυσις, gamalteins, disviss.
 ἀναμνησκέειν, gamaudjan; ἀναμι-
 νήσκουσθαι, gamunan.
 ἀναμνησις, gamunds.
 ἀνανοῦν, ananiujan.
 ἀνανήφειν, usskavan.
 ἀναξίως, unvairþaba.
 ἀναπαύειν, anaweilan; anaþrafst-
 jan, gaþrafstjan.
 ἀναπέμπειν, iusandjan.
 ἀναπηδᾶν, ushlaupan.
 ἀνάπηρος, gamuids.
 ἀναπίπτειν, anakumbjan.
 ἀναπληροῦν, usfulljan.
 ἀναπτύσσειν, uslukan.
 ἀνασειεῖν, invagjan.
 ἀνάστασις, usstass.
 ἀναστατοῦν, drobjan.
 ἀναστατεύειν, ufvogjan.
 ἀναστρέφεται, usmitan.
 ἀναστρέφει, usmet.

ἀνακρίσθαι, meljan.
 ἀναπέλλειν, urriinnan, urranijjan.
 ἀνατίθεισθαι, ussakan.
 ἀνατολή, urruus.
 ἀνατρέπειν, usvaltjan.
 ἀναφαιρέσθαι, gasvikunþijjan (sik).
 ἀναξίειν, ustiuhau.
 ἀναφρονεῖν, ufþrojan.
 ἀναχωρεῖν, aþleiþan.
 ἀναψύχειν, anaþrafstjan.
 ἀνδραποδοῖσθαι, mannaus gaþivands.
 ἀνδρίζεσθαι, vairaleiko þaujan.
 ἀνδροφῶτος, mannaus maurþrijands.
 ἀνέγκλητος, unloirins, ungalfairi-
 noþs, ungalfairimunds.
 ἀνεκλήρητος, unussþillþs.
 ἀνεκτός, sutis.
 ἀνεμος, vindus.
 ἀνεπερύνητος, * unussþilloþs.
 ἀνεξίκακος, usþulands.
 ἀνεξεχνίαστος, unbilaitiþs, unfair-
 laistiþs.
 ἀνεπαίσχυντος, unavisks.
 ἀνεπίλητος, ungalfairimunds, ung-
 fairimnoþs.
 ἀνέρχεσθαι, usgaggan.
 ἀνεσις, iusila, gaweilains.
 ἀνευ, imih.
 ἀνευρίτκειν, bigitan.
 ἀνέχεσθαι, þulan, usþulan.
 ἀνεψός, gadilgrs.
 ἀνίγειν, du þaurftai fairriunan;
 ἀνίξει, gaþimijþ.
 ἀνήμερος, nimmanariggvs.
 ἀνίρ, manna, vair, guma; aha.
 ἀνιστοῦμαι, andstandan.
 ἀνισμολογεσθαι, andhaitan,
 andþranix, hauþja.
 ἀνιραξί, hauri.
 ἀνιράπενος, mannisks.
 ἀνθρωποκτόνος, mannamaurþrja.
 ἀνθρωπος, manna.
 ἀνιέναι, fraletan.
 ἀνιπτος, unþvalans.
 ἀνιστάναί, urraisjan; intrans. us-
 standan, urraisjan.
 ἀνόητος, unfróþs.
 ἀνοια, unfródeit, unviti.
 ἀνοίγειν, uslukan; ἀνοίγεσθαι, us-
 luknan.
 ἀνοιξίς, usluk.
 ἀνομία, ungaraiþteit, unsilþja.
 ἀνομος, vitodalaus, vitodis laus,
 unsibis.
 ἀνόνητος, unnutis.
 ἀνόσιος, unairkns.
 ἀντάλλαγμα, immaideins.
 ἀνταναπληροῦν, usfulljan.
 ἀνταποδιδόναι, usgiltan, fragildau.
 ἀνταπόδοσις, andalauni.
 ἀνταποκρίνεσθαι, andvaurdjan.
 ἀντέχεσθαι, andtilon, ulhausanjan;
 ἀντεχόμενος, andanemeigs.
 ἀντί, und; ἀνθ' ὧν, duþe ei, in
 þizeit.
 ἀντιδιατιθεσθαι, andstandan.
 ἀντιδικός, andastana, audastafþjis.
 ἀντικαλεῖν, aftra haitan.
 ἀντικεῖσθαι, andstandan; ἀντικείμε-
 νος, andastafþjis.
 ἀντιλαμβάνεσθαι, hleiþjan; ἀντι-
 λαμβάνομενος, gadaila.
 ἀντιλέγειν, andsakan, andstandan;
 qþan.
 ἀντιλυτρον, andabauhts.

ἀντιμετρέειν, mitan.
 ἀντιοσθία, andalauni.
 ἀντιπέραν, víþrauirþs.
 ἀντιστρατεύεσθαι, andvaihjan.
 ἀνυπόκριτος, unliuts, unhindarvets.
 ἀνυπότακτος, untals, ungalwairbs.
 ἄνω, iup, iupa, iupaþro.
 ἄνωγαον, kelikan.
 ἄνωθεν, iupana, iupaþro, fram
 anastodeinai¹; ἄνωθεν γίνεσθαι,
 iupaþro galairan, gabaurf au-
 þara usþulan.
 ἄνωτερον, hauhis.
 ἄζηνη, aqizi.
 ἄζητος, vairþs.
 ἄζητον, briggan vairþana; calhojan
 vairþana.
 ἄζως, vairþaba.
 ἄορατος, ungalaitwans.
 ἀπάγειν, briggan, tinhan, gatiuhau.
 ἀπαγγέλλειν, galeiþan.
 ἀπαγγεσθαι, ushahan sik.
 ἀπαίδετος, untals.
 ἀπαίρειν, afniman.
 ἀπατεῖν, lauþjan.
 ἀπαλλοτρεῖν, framaþjan; ἀπῆλο-
 τριωμένος, framaþci-
 ἀπαλός, þlaquz.
 ἀπαντᾶν, gamotjan.
 ἀπάντησις; εἰς ἀπάντησιν τινος, du
 gamotjan ainamma.
 ἄπαξ, ainamma sinþa.
 ἀπαρκεύατος, unmanuvs.
 ἀπαρκεῖσθαι, afaikan, afakan kun-
 man, iuidan.
 ἀπαρτισμός; πρὸς ἀπαρτισμόν, du
 ustiuhau.
 ἀπαρχή, anastodeins, ufar-kafis.
 ἄπας, alakjo, alls.
 ἀπατᾶν, usluston, * usluston.
 ἀπάτη, afmarzeins.
 ἀπειθεῖα, ungalauþeins.
 ἀπειθεῖν, ni galuhjan; ἀπειθεῖν,
 ungalauþjands.
 ἀπειθήσ, ungalauþjands, untals, un-
 galwairbs.
 ἀπειλή, wota.
 ἀπειτεῖν, afstandan.
 ἀπεραντος, andilaus.
 ἀπέρχεσθαι, heitan, usbeidan.
 ἀπεκδέεσθαι, andhamon, af-laupjan
 sis.
 ἀπελεύθερος, fralets.
 ἀπελπίζειν, usvena vairþan; ἀπελ-
 πίζων, usvena.
 ἀπέναντι, andvaihþis.
 ἀπεραντος, andilaus.
 ἀπέρχεσθαι, gaggan, usgaggan, ga-
 leiþan, usteiþjan.
 ἀπέχειν, ju haban, andniman (in
 prater.); fairra sik haban; ἀπέ-
 χεσθαι, afhaban sik, gababan
 sik; gaþarban.
 ἀπιστεῖν, ni galanhjan.
 ἀπιστία, ungalauþeins.
 ἄπιστος, ungalanhjan/ls.
 ἀπλότης, allsverci, sviknei, ain-
 falþci.
 ἀπλούς, ainfalþs.
 ἀπλῶς, ainfalþaba.
 ἀπό, af, fram, us; fairra; ana, at,
 hi, laura, hindar; ἀπό τότε, þa-
 þro; ἀρ' ἤς, fram þammei.
 ἀποβαίνειν, gaggaggan.
 ἀποβάλλειν, afvairþan.
 ἀπόλιτον, usvaurþa.

¹ Hoc vocabulo Anastodeins ex Luc. i. 5 addendum est.

ἀμελοῦν, usvaupa.
 ἀμελοῦναι, meljan, anameljan, gameljan.
 ἀποροφή, gilstrameins.
 ἀποδιδόναι, ustaikojan.
 ἀποδεκατοῦν, afdailjan (aihuodon dail.
 ἀπόδεκτος, andanems.
 ἀποδειχθῆναι, andhiman.
 ἀποδημῆν, alleiþan aljaþ, alleiþan.
 ἀποδιδόναι, giban, usgiban, usgil-dan, fragildan.
 ἀποδοκιμάζειν, uskiasan, usvair-pan.
 ἀποδοχῆ, andanumts.
 ἀποθήκη, bansts.
 ἀποθήκην, þreihan.
 ἀποθνήσκω, danþwan, gadauþwan, sviltan, gasviltan.
 ἀποκαίωσθαι et ἀποκαθίσταν, af-tri gasatjan, aftra gabotan; ἀποκαθίστασθαι, aftra gastandan.
 ἀπακαλύπτειν, andhuljan.
 ἀπακλύψις, andhulþins.
 ἀπακαραθῆα, usbeisns.
 ἀπακαταλύειν, gafriþon.
 ἀπακείσθαι, galazþs visan.
 ἀπακείραζειν, haþiþ afnaitan.
 ἀπακίχου, afnaitan, usmaitan
 ἀπακρίμα, andahafts.
 ἀπακρίνεσθαι, andhaþjan, ushaiþan.
 ἀπακρίσις, andavaurd, andavaurdi.
 ἀπακρύπτειν, afliþhan; ἀπακρυμ-μένος, gafulgin-
 ἀπακρίνειν, usqiman, usqistjan, fraqistjan, afsl-dhan.
 ἀπακυλίθειν vel ἀποκυλίειν, af-valdjan.
 ἀπαλαμάνειν, yman, andniman, alhiman.
 ἀπαλείπειν, bileiþan.
 ἀπαλλύειν, usqiman, usqistjan, fra-qistjan, fratusan; ἀπάλλυσθαι, fraqistnan, fratusan.
 ἀπαλογεῖσθαι, sunjon.
 ἀπαλογίη, sunjons, andahafts.
 ἀπαλείν, alletan, fraletan, afsatjan.
 ἀπαλύτρωσις, faurbauhts, uslau-cems.
 ἀπαύωσθαι, afhrisjan.
 ἀπαυλώειν, afairzjan.
 ἀπαυλύνειν, usþvahan.
 ἀπαυρίνειν, atwarpjan.
 ἀπαυρίσθαι, andbitaus visan, af-slaupþs visan; þagkjan.
 ἀπαυρρίζειν, gaitunan.
 ἀπαυστασία, alstass.
 ἀπαυστασίον, afsateins; afstassais bokos; βιβλίον ἀπαυστασίον, bokos afsateinans.
 ἀπαυτέλλειν, sandjan, insandjan, fraletan; usdreihjan.
 ἀπεσπερέν, anamahjan; ἀπεσπερη-μένος τῆς ἀληθείας, at þumnei gatarnida ist sunja.
 ἀπεστολή, apastaulei.
 ἀπεσταλός, apustaulus.
 ἀπεστιμίζειν, afvandjan, g vandjan; ἀπεστιμίσθαι, usvandjan
 ἀπεστιμίζω, tjan
 ἀποσυναγωγός, us synagogein us-vaurpius. ἀποσυναγωγός γίγνεσθαι, ut ma synagogas vaiþan; ἀποσυναγωγόν ποιῆν, us gairun-þim dreihban.

ἀποτάττεισθαι, audqiban, afqiban
 τvisstandan.
 ἀποθνήναι, aflagjan, usvaicpan.
 ἀποτινίσπειν, afhri-jan.
 ἀποτιμῆν, anamanþjan.
 ἀποτομία, wacri.
 ἀποτόμως, barduha, wassaba.
 ἀποτρέπειν, afvandjan.
 ἀποφρίνειν, briggan.
 ἀπόχρησις; τῆ ἀποχρήσει, þairh þatei is brukjaidan.
 ἀποχρησθῆναι, brukjan.
 ἀποχωρεῖν, alleiþan, allinnan.
 ἀπόρητος, ungalahs.
 ἀπόρητος, unfbrikands.
 ἄπτειν, landjan; ἄπτεισθαι, tekan, attekan.
 ἀπαωθείσθαι, afskihnan.
 ἀπώλεια, fraqisteins, fratusts.
 ἀπών, aljar visands, aljaþro.
 ἄρα, þannu, — u.
 ἄρα, afþan, aifþu, þau, nu, þannu; ἄρα οὖν, þannu nu jai, sai nu, * jau nu.
 ἄραγος, þannu.
 ἄργος, lats; ἄργή, unvaurstvo.
 ἄργύριον, silubr, silubrein; skatts, failu.
 ἄργυροῦς, silubreins.
 ἄρεσκία, þatei galeikaif.
 ἄρῆσκειν, leikan, galeikan, samjan.
 ἀρετή, godei.
 ἄρην, lamþ.
 ἀριθμός, garabjan.
 ἀριθμῆν, rapjo.
 ἀριθμῆρος, hleiduma.
 ἄριστον, undaurnimats.
 ἄρειν, ganahan, gauhs visan; ἀρ-κείσθαι, ganohiþs visan.
 ἀρετόν (ἔστι), ganah.
 ἀρμάξιν, gavadjon.
 ἀρμαίβειν, laugjan, laugjan, unvi-dan.
 ἄροτριόν, arjan.
 ἄροτρον, hula.
 ἀρπαγμός, vulva.
 ἀρπάζειν, vilvan, fravilvan.
 ἀρπάζω, vlvands, vilvs.
 ἀρπαβών, vadþ.
 ἄρρον vel ἄρρον, gunems, gunma-kunds.
 ἄρρητος, uoqepis.
 ἀρώστος, unbails, siuks.
 ἄρτι, nu, hita.
 ἄρτος, ustauhans.
 ἄρτος, hlaifs.
 ἄρτυειν, gasuþon, supon, gasupon.
 ἀρχαγγέλος, arkaggilus.
 ἀρχαίος, ariza, alþeis.
 ἄρχειν, reikmon.
 ἀρχεῖσθαι, dagman, dustodjan; ἀρχόμενος, * uf gakuþai.
 ἀρχή, reiki; anastodeins, humisto, frumistii.
 ἀρχιερεύς, aulumists gudja, gud-janeulumists, aulumists veiba, mausts gudja, reikists gudja, afar-gudja, gudja.
 ἀρχισυναγωγός, fauramaþleis syn-agogein, syn gogaþs.
 ἀρχιερέων, fauramaþleis motarje.
 ἄρχων, fauramaþleis, reiks, reik-ista.
 ἀρώματα, aromata.
 ἄρωμα, unspuands.

ἀσείδεια, a'gudei.
 ἀσείδης, a'guds, unsihis.
 ἀσέλγεια, aglaitei, aglaiti.
 ἀσέλγεια, unmahus, siukei, sauhis.
 ἀσθενεῖν, sinkan, siuks visan; ἀσθε-νῶν, unmahsteigs, unhails, sinks.
 ἀσθενής, unmahsteigs, siuks, lasivs.
 ἀσκός, bulgs.
 ἀσπακίεσθαι, goljan, inveitan.
 ἀσπασμός, goleins.
 ἄσπιδος, unhumslags.
 ἀσσάριον, assarjus.
 ἀστατεῖν, unga tuþans visan.
 ἀστήρ, staimo.
 ἄστοργος, unmidls.
 ἀστοχίης, afairziþs visan, usviss usmitan.
 ἀστραπή, lauhmuni.
 ἀστράπτειν, laubatan.
 ἀσύνετος, unvits, unfrafjands.
 ἀσφάλεια, astaps, tulþiba.
 ἀσφαλῆς (τό), þvastiba.
 ἀσφαλίεσθαι, galukan, vitau.
 ἀσφαλῶς, arniba.
 ἀσχημονεῖν, ðiviskon.
 ἀσωτία, usstirrei.
 ἀσωτίως, usstirriþa.
 ἀσκατεῖν, mugaveiþs visan.
 ἄτακτος, ungatass.
 ἀτακτος, ungatassaba.
 ἀτακτος, unbarnahs.
 ἀτενίζειν, fairveitjan.
 ἀτιμάζειν, unsveran.
 ἀτιμία, unsveriþa, unsverci, un-sverains; εἰς ἀτιμίαν, ungalauþo.
 ἀτιμος, unsvers.
 ἀτιμῶν vel ἀτιμῶν, ganaitjan.
 ἀτιμος; ἐν ἀτίμῳ, suns.
 ἀτιμος, afgastojans, * gastojans.
 ἀνάρξιν, hultjan.
 ἀνάρξης, hauhhairts.
 ἀναίρετος, silba viljands, silba-vileis.
 ἀνθεντεῖν, frauinon.
 ἀνδρῆν, sviglon.
 ἀνλή, avistr; garda, gards, rohsns.
 ἀνλητής, sviglja.
 ἀνίστειν, vahsjan; transit. valsjan gataujan.
 ἀνίσσις, usvahsts, vahstus
 ἀνῆρον, du maurgina, * gistradagis.
 ἀνστηρός, hardus.
 ἀντάρχεια, ganaaha.
 ἀντάρχεις, ganohiþs.
 ἀντάματος, silba.
 ἀντόπτης, silbasiumeis.
 αὐτός, is, sa, sah, silba; ὁ αὐτός, sa sama, sama; ἐπὶ τῷ αὐτῷ, samana, samaf.
 αὐτοῦ, tid. εὐτοῦ.
 ἀφαιεῖν, afniman, atslahan.
 ἀφαιεῖν, fravardjan.
 ἀφελῶν, urrunns.
 ἀφείδεια, unfreideins.
 ἀφείσι, allet, fralet; * aflageins; * gafrafsteins.
 ἀφῆ, gavis.
 ἀφάρσια, unriurei.
 ἀφάρτος, nodivans, unriurs.
 ἀφῆναι, l tan, fra'etan, alletan, afliþan, bileiþan
 ἀφῆλαβος, unsets.
 ἀφῆραγος, m lauhufuks.

* Sic Castillionæus ad locum Thess. II, ii, 5 lectu difficilimum eddit.

ἀστάσιαι, astasiar: ἀστάσιαι, astasiar.
 ἄσθεος, unegands.
 ἄσθιος, unagien.
 ἀσάσιαι, gasaiwan.
 ἀσφαρίζεσθαι, afskaidan sik.
 ἀσφαρία, imlo, lev.
 ἀσφρίζειν, wafjan.
 ἀσφρός, wafro.
 ἀσφροσύνη, unviti, unfrodei.
 ἄσφρων, unvits, unvrofs.
 ἀσφρυσός, ana-lepan.
 ἀχάριστος, launavargs, unfagrs.
 ἀχρεοποίησις, unhanduvaurhis.
 ἀχρεῖος, unbruks.
 ἀχρεοῦσθαι, unbruks vairfan.
 ἄχρη, und; ἄχρη οὐ, und þatei, unte.
 ἄχρον, alana.
 ἀψευδής, unl ngands.
 βαθίζεσθαι, siggim.
 βάθος, grids.
 βάθος, diupifa, diupei.
 βιβνύειν, gad upjan.
 βάις, diups.
 βάιον, asts.
 βάλλαντες, puggs.
 βάλλειν, vairp-in, utvairpan, gavairpan, innvairpan, usvairpan, fra-vairpan; lagjan, atlagjan, gata-gjan; giutan; βάλλεσθαι, gadriusan.
 βαπτίζειν, dauþjan, ufdauþjan; βαπτίζεσθαι, dauþjan, (in aktiv. et pass.).
 βάπτισμα, dauþeins.
 βαπτισμός, dauþeins.
 βαπτιστής, dauþjands.
 βαρεῖν, kaurj-n.
 βάρος, kaurifa, kaureins.
 βαρύνειν, kaurjan.
 βαρύνω, kauris; βαρύνειναι, kaurjan.
 βασιλεύειν, halvján.
 βάσιμος, halveins.
 βασιλεία, þindlangardi, þindinassu.
 βασιλείον, þindang rdi.
 βασιλεύειν, þindanon.
 βασιλεύς, þindans.
 βασκαίνειν, allugjan.
 βαστάζειν, ha'ran, usbairan, fra-bairan, minean.
 βάτος, kas.
 βατολογεῖν, filuvardjan.
 βδέλυγμα, andaset.
 βδελυκτός, andaset.
 βέβαιος, gatulgids.
 βεβαιόσθαι, gafvastjan, gatulgjan.
 βέβηλος, usveiths.
 βέλος, arwazaa.
 βέλτων, vaula.
 βήμις, staurstols.
 βιάζεσθαι, anamaltjan, auþþjan.
 βιαστής, au maltj mds.
 βιβλίον, bokos.
 βιβλος, bokos.
 βιβρώσκειν, matjan.
 βίος, libans, alþs; aigin, sves; βιον διάγειν, los bauau.
 βιόω, bauers.
 βλαβερός, skapuls.
 βλάπτειν, gaskapjan.
 βλαστάνειν, keinan.
 βλασφημεῖν, vajamerjan, anaqþjan.
 βλασφημία, vajamerems, vajameret, anaqþis, uaireins.
 βλάσφημος, vajamerjands.
 βλάπτειν, saiwan, gasaiwan; gaudi-

μην, blæpew apo, atsaiwan sis; τὸ βλάπτειν, sams; μὴ βλάπτειν, unsaiwands; μὴ βλαπόμενος, ut-gasaiwan.
 βόαν, hropjan, vopjan, ufropjan.
 βοηθεῖν, bilpan, gabilpan.
 βόθνημα, dal.
 βόσκειν, hald n.
 βούλεσθαι, viljan.
 βουλεύεσθαι, þagkjan, minan, mitton.
 βουλεντός, ragineis.
 βουλή, muus, rima.
 βούλημα, vilja.
 βουνός, hlains.
 βούς, aulsa, auhsus.
 βραβείον, sigislaui.
 βραβεύειν, svegujan.
 βραδύνειν, saijnau.
 βραχίον, arms.
 βραχύς, leitils.
 βρέφος, baru; ἀπὸ βρέφους, us barniskja.
 βρέχειν, rigujan, natjan.
 βροντή, þrivo.
 βροχή, rign.
 βρυγγμός, krusts.
 βρώμα, mats.
 βρώσις, mat; nidva.
 βυθίζειν, saggqjan.
 βύθος, diupifa.
 βυσσός, byssus.
 γάγγραινα, gund.
 γαστρολόγιον, gazaufylakiaun.
 γάλα, milnk.
 γάλην, vis.
 γαμβρός, megs.
 γαμῖν, ligan, galiugan, qeu nimau; τὸ γαμῖν, luga; γεγαυκώς, hugom halts; γαμίζεσθαι, hugan.
 γαμίζεσθαι, ligan.
 γάρ, unte, rathus, auk, allis, þau, aþþan, iþ, nu, nuh, þinnu, jah.
 γαστήρ, kilþei; ἐν γαστρὶ ἔχουσα, qifullalta.
 γε, iþ, aþþau, sveþanh.
 γείτων, garazna, garazno.
 γέλυον, hlahjan, ufllohjan.
 γέμιζεν; γεμίζειν τὴν κοιλίαν, sad itan; γεμίζεσθαι, gafullnan, usfullnan.
 γεναῖ, kuni; alþs, gabaurþs.
 γενελογία, gabaurþvaurd.
 γενέσια, mel gabaurþa s.
 γενετή, gabaurþs.
 γεννᾶν, bairan, gabairan.
 γέννημα, kuni; akran.
 γέννησις, gabaurþs.
 γεννητός, baur.
 γένις, kuni, kuoda, gabaurþs.
 γέρων, alþeis.
 γεύεσθαι, kausjan.
 γεωργός, airþos vaurstija, vaurstija, au-tja.
 γῆ, airþa; staps; ὁ ἐκ τῆς γῆς, airþakunds.
 γῆρας, aldomo.
 γίγνεσθαι, vauþan, visan, gumannþis visao; gagaggan, qimau.
 γιγνώσκειν, kunnan, gakunnan, ukunnan, vitan, lipon, fraþjan, auþþagkjan sik; γιγνώσκεσθαι, uskunnþis visan, kunnþis vi-au.
 γλώσσα, tugro; razda.
 γλωσσόκομος, arka.
 γλωσσῶν, vlataveis.

γῆσον, aikniþa.
 γῆσιος, valis.
 γῆσιον, ragin.
 γῆσιζειν, kunnan, kunnjan, gakkunnjan, uskunnjan; γῆσιζεσθαι, kunnþis visan.
 γῆσις, kunnþ, vitubui.
 γῆσιτός, kunnþs.
 γῆσιζέειν, birrodjan.
 γῆσιζομός, birodeins.
 γῆσις, luts.
 γῆσις, bernjos, fadrein, fad-eina.
 γῆσι, knin.
 γῆσιζεσθαι, knussjan, knivan knussjan.
 γῆσιμο, boka, mel, gamel-eins; γῆσιματα, bokos.
 γῆσιματός, bokareis.
 γῆσιρεν, meljan, gameljan.
 γῆσι. mel, gameleins, þata gamelido; γῆσιαι, bokas.
 γῆσιδός, usalþans.
 γῆσιρεν, vakan.
 γῆσιζέειν, þroþþjan.
 γῆσισις, usþroþþins.
 γῆσιζεσθαι, usqþþis vis au.
 γῆσιός, usqþþs.
 γῆσιότης, raqadei.
 γῆσικῆριον, qimein.
 γῆσι, qeus, qino.
 γῆσι, vaih ta.
 γῆσισιός, vaihstastins.
 δαιμονίζεσθαι, unbulþo s haton, vods vi-an; δαιμονοῦμαι, daimonareis; vods; δαιμονοῦσθαι, daimonareis.
 δαιμονίον, unbulþo, skohst.
 δαιμων, unbulþo, unbulþi, skohst.
 δάκτυλος, beitau.
 δάκρυ, tagr.
 δακρύειν, tagrjan.
 δακτύλιος, figgraguþ.
 δάκτυλος, figgs.
 δάμαλις, kalbo.
 δαμῖν et δαμάζειν, gatanjan.
 δανείζειν, leiwan.
 δανειστής, dulghaitja.
 δαπωνῶν, fraqiman.
 δαπῶν, manvi.
 δέ, þau, aþþin, iþ, þannh, þaruh, þaruh þan, akei, þaroth, iþ þau, nu, aipþau, auk, sveþauli, jah, -uh; δέ γαί, þau.
 δέσις, aithrons, hida.
 δεσματίζειν, gatarhjan.
 δεκνύειν, augjan, ataugjan, taiknjan.
 δεῖδιον, faurhitei.
 δεῖδιον, faurhtjan.
 δεῖλιός, faurhts; δεῖδιον εἶναί, faurhtjan.
 δεῖ, binah, skulds ist.
 δεῖν, gubindan.
 δεῖνός, harduba.
 δεῖπειν, du nahit matjan.
 δεῖπον, nahitamats.
 δεῖσθαι, bidjan.
 δεῖν, tathnu.
 δεῖνῶν, limftaihu.
 δεκατέσσαρα, fidvartaihun.
 δεκτός, andaneus.
 δένδρον, hagus.
 δεξιά, taihsvo, taihsva.
 δεξιός, taihsvs.
 δεσείν, bli-gvan, usbliggvan, slahan.
 δεσμεῖν, hilleins.
 δεσμεῖν, bindau.

ἄσπις, bandja.
 ἀσπίς, bandi.
 ἀσπιδόνηρον, karkara.
 ἄσπις, frauja, frauinonds.
 ἄσπις, hiri.
 ἄσπις, hirþiþ, hirjats.
 ἄσπις, altrā.
 ἀσπιδόνηρον, anþar fruma.
 ἀσπίς, anþar.
 ἀσπιδόνηρον, niman, andniman, miþ-
 niman.
 ἀσπίς, * m.
 ἀσπίς, haurhts; ἀσπίς ποιῆν, bandy-
 jan.
 ἀσπίς, bandvjan, gakanþjan.
 ἀσπίς, skatts.
 ἀσπίς, þairh, ana, and, afar, bi, in, þauva; διὰ τὸ, duþe ei, in þ zē, bi þatei, unte, διὰ τοῦτο, duþe.
 ἀσπίς, fravroþjan.
 ἀσπίς, stiurþjan.
 ἀσπίς, gaumþjan.
 ἀσπίς, diabulus, diabula, un-
 þuþa; fairinonds.
 ἀσπίς, gaspillon, gateiþan
 ἀσπίς, βίον διὰγειν, los þanan.
 ἀσπίς, inuisan.
 ἀσπίς, gakanþjan.
 ἀσπίς, birodþjan.
 ἀσπίς, gavanþan.
 ἀσπίς, gadaifþjan.
 ἀσπίς, trausti, trigga.
 ἀσπίς, dailþjan, disdailþjan.
 ἀσπίς, gahrainþjan.
 ἀσπίς, andþaiþjan.
 ἀσπίς, andþahti.
 ἀσπίς, diakannus.
 ἀσπίς, tvahn da.
 ἀσπίς, domþan, stojn, ussok-
 þin; ἀσπίς, tozverþjan.
 ἀσπίς, tveiflains.
 ἀσπίς, merþan, rotþan.
 ἀσπίς, andrinnan.
 ἀσπίς, sveiþan.
 ἀσπίς, gasilþjan.
 ἀσπίς, þugþjan, biþugþjan,
 miton.
 ἀσπίς, mitons; tveiflains.
 ἀσπίς, veitvotþjan.
 ἀσπίς, visan, þairhvisan, ga-
 stindan.
 ἀσπίς, disdailþjan.
 ἀσπίς, bandvjan.
 ἀσπίς, galugds, gamitons.
 ἀσπίς, uslukan; ἀσπίς, us-
 lukan.
 ἀσπίς, naht þairhvakan
 ἀσπίς, ushalþei.
 ἀσπίς, usleifþan, usleifþan.
 ἀσπίς, þugþjan.
 ἀσπίς, gaggan, faurgaggan.
 ἀσπίς, gvaurþjan.
 ἀσπίς, vilvan, disvilan.
 ἀσπίς, dis-
 skreitn, dishniþun.
 ἀσπίς, balon.
 ἀσπίς, distahþjan.
 ἀσπίς, galusþjan.
 ἀσπίς, distahþeis.
 ἀσπίς, anabudan, baitan.
 ἀσπίς, gasknidei.
 ἀσπίς, invids.
 ἀσπίς, gvaþþjan.
 ἀσπίς, garald ins.
 ἀσπίς, gafþahsan.

ἀσπίς, garaldjan, anabidan;
 ἀσπίς, garalds.
 ἀσπίς, gafastan.
 ἀσπίς, duwe.
 ἀσπίς, usfoleins.
 ἀσπίς, þairhþairan; vulþriza
 visan, vulþris visan, vulþrais
 visan, batiza visan, insiza visan.
 ἀσπίς, usþþan.
 ἀσπίς, fravarþþjan.
 ἀσπίς, gafastan.
 ἀσπίς, afskaidan sik.
 ἀσπίς, laiseigs.
 ἀσπίς, laisifs.
 ἀσπίς, laiseins.
 ἀσπίς, laisareis.
 ἀσπίς, galaisþjan, galaisþjan, us-
 laisþjan.
 ἀσπίς, agiban, fragiban,
 fradailþjan; atlagþjan; * tauþjan.
 ἀσπίς, sikls.
 ἀσπίς, urraisþjan; διεγειρεσθαι,
 urraisan.
 ἀσπίς, þairh, aggan, þairhleif-
 þan, galeifþan, usleifþan; us-
 mernan.
 ἀσπίς, spillon, n spil'on.
 ἀσπίς, insahts.
 ἀσπίς, usvaurhts.
 ἀσπίς, garailitei, garailþiþ,
 usvaurhts.
 ἀσπίς, garailþjan, gara-
 litana q þan, garailþana ga-
 teiþan, garailþana domþan, ga-
 railþana gadomþan, usvaurlitana
 domþan, usvaurlitana gadomþan;
 ἀσπίς, vairþan.
 ἀσπίς, garailitei.
 ἀσπίς, raihtana, garailþana.
 ἀσπίς, fraveit.
 ἀσπίς, nati.
 ἀσπίς, * failufriks.
 ἀσπίς, inuh þis.
 ἀσπίς, vraton.
 ἀσπίς, duþe.
 ἀσπίς, ulgraban.
 ἀσπίς, in þizei, inuh þis.
 ἀσπίς, vraton.
 ἀσπίς, duþe.
 ἀσπίς, vrikaþjan, vrikaþjan; dō-
 veσθαι, vrika (vrakja) vinnan.
 ἀσπίς, vraks.
 ἀσπίς, ragrefts, ragin, garaldins.
 ἀσπίς, uredan.
 ἀσπίς, hugþan, þugþjan, munan,
 galeikan.
 ἀσπίς, kiusan, gakiusan, us-
 kiusan, kausþjan, gakausþjan.
 ἀσπίς, kustus, gakusts.
 ἀσπίς, gakusans.
 ἀσπίς, us.
 ἀσπίς, hindarveis.
 ἀσπίς, lutei, hindarveisei.
 ἀσπίς, galug þugþan; distaran.
 ἀσπίς, giba.
 ἀσπίς, haurhts, haurhts.
 ἀσπίς, baulþjan, mikilþjan, sveran,
 gasveran; avilidon; ἀσπίς, avilidon.

vulþrags visan; δειδοξασμῶς,
 vulþrags.
 ἀσπίς, giba.
 ἀσπίς, gibands.
 ἀσπίς, anabivan.
 ἀσπίς, skalkinassus.
 ἀσπίς, skalkinon; δουλεύειν σὺ,
 miþskalkinon.
 ἀσπίς, þivi.
 ἀσπίς, þevis, skalks.
 ἀσπίς, gāþivan; δεδουλωσθαι,
 skalkinon.
 ἀσπίς, dauhts.
 ἀσπίς, drakma.
 ἀσπίς, gilþa.
 ἀσπίς, ruis.
 ἀσπίς, mahts.
 ἀσπίς, gasvinþþjan.
 ἀσπίς, mahts visan,
 mahtsigs visan; δυνάμενος, mah-
 teigs.
 ἀσπίς, mahteigs.
 ἀσπίς, mahteigs visan.
 ἀσπίς, mahteigs.
 ἀσπίς, sigggan, gasigggan.
 ἀσπίς, aglus.
 ἀσπίς, agluba.
 ἀσπίς, sages.
 ἀσπίς, vajumereins.
 ἀσπίς, aglus.
 ἀσπίς, tveihni.
 ἀσπίς, tvalif.
 ἀσπίς, hrot.
 ἀσπίς, giba.
 ἀσπίς, svare.
 ἀσπίς, fragiban.
 ἀσπίς, aitr, maifms.
 ἀσπίς, nibai, alja;
 ἀσπίς, saei.
 ἀσπίς, fraletan.
 ἀσπίς, sveþauþ jabai.
 ἀσπίς, misso;
 ἀσπίς, seins.
 ἀσπίς, viko.
 ἀσπίς, sibuntehundi.
 ἀσπίς, atnewþan (sik),
 newa visan, atgaggan new.
 ἀσπίς, imna gamelþan.
 ἀσπίς, bisunþane.
 ἀσπίς, newis.
 ἀσπίς, urraisþjan; ἐγειρεσθαι, ur-
 reisan, usstandan.
 ἀσπίς, urraisþs.
 ἀσπίς, ferja, sa us lutein.
 ἀσπίς, imniþþa.
 ἀσπίς, bileifþan.
 ἀσπίς, intrusþjan.
 ἀσπίς, galatþan.
 ἀσπίς, gahobains.
 ἀσπίς, galaban sik, ga-
 þarþjan sik.
 ἀσπίς, gahaurbs.
 ἀσπίς, domþan.
 ἀσπίς, inkiþþo.
 ἀσπίς, ik.
 ἀσπίς, airþai gāþþjan.
 ἀσπίς, tulþs, gatulþþs.
 ἀσπίς, tulþþa.
 ἀσπίς, bihts
 visan; eiθθαι, bihts
 visan; eiθθαι, bihts
 bihtu.
 ἀσπίς, vid. θιδεν.
 ἀσπίς, lauramaþleis þindo.
 ἀσπίς, þinda.
 ἀσπίς, þindisko.
 ἀσπίς, þinda.

* Sic Castillonensis Thess. R, i, 9 ad l. cum lectu difficilimum (incorrecte pene) edidit.

ἔθος, biuhū.
 εἰ, jabai, ip, bande, ei, jan, — u;
 εἰ-εἰ, jab-jah; εἰ καί, sveþauh ei,
 þauhjahai; εἰ δέ, bande; εἰ γάρ,
 þande; εἰ μή, alja, niba, nih;
 εἰ δὲ μήτε, aiþþau; εἰ μήτε, nibai
 þau þatei; εἰ μήτε ἄν, nibai þau,
 εἰ τῆς, saei.
 εἶγε, apþan jabai, jabai sveþauh.
 εἶδέναι, vitan, ku-nnan, magan, ga-
 saiwan, leis-an.
 εἶδος, siuns, vaihts.
 εἶδωλεῖον, galinge staps.
 εἶδωλότυγον, þatei galiugam saljada,
 galiugam gasaliþ.
 εἶδωλόκρηται, galiugagude skalki-
 nasus.
 εἶδωλόατης, galiugam skalkinonds
 εἶδωλον, galiugagnþ, galiug.
 εἶθισμένον, vid. ἔθειν.
 εἶκεν, gakunnan.
 εἶκη, svare.
 εἶσοσι, vtaiiigjus.
 εἶκων, manleika, fiisahs.
 εἶμαρτίνας, hlutrei, hlutriþa, un-
 vammei.
 εἶνα, visan; ἔσεσθαι, vairþan.
 εἶνεκεν, vid. ἔνεκα.
 εἶπεῖν, qiban, rodjan, haitan.
 εἶπερ, sveþauh jabai.
 εἶρηνεύειν, gavairþi liaban, gavairþi
 taujands visan, gavairþeigs visan.
 εἶρηνη, gavairþi.
 εἶρηνοποιεῖν, gavairþi taujan.
 εἶς, in, bi, du, ana, and, afar, miþ,
 und, vþra; εἰς τό, ei; εἰς τοῦτο,
 duþe.
 εἶς, ains, sums, anþar; sama; wa-
 zuh, ainwarzjuzh; ἐν, ain, þa-
 tain; ἀπὸ μίας, suns.
 εἶσάγειν, aiþiuan, innattiuhan.
 εἶσακούειν, andhausjan.
 εἶσδέχεσθαι, andniman.
 εἶσέρχεσθαι, gaggan, inngaggan,
 atgaggan, innatgaggan, galeiþan,
 inngaleiþan, galeiþan inn, qiman.
 εἶσπορεύεσθαι, gaggan, inngaggan,
 galeiþan, galeiþan inn.
 εἶσφέρειν, innatbairan, briggan.
 εἶτα, þaþroh.
 εἶτε-εἶτε, jabþe-jabþe.
 εἰώθενα, vid. ἔθειν.
 εἶ, us, af, fram, * in; ἐκ τοῦ, us
 þammei; ἐξ οὗ, þaþroei.
 εἶατος, warjuzh, auwarzjuzh.
 εἶατόν, taihuntaihund.
 εἶκατονταπλασίων, taihuntaihund-
 falþs.
 εἶκατόνταρχος et ἵκατοντάρχης, hun-
 dafalþs.
 εἶβάλλειν, usvairþan, u-dreiban,
 uskiusan, ussandjan, ussatjan,
 ustiuhan.
 εἶγαμῆσθαι et ἵγαμῆσθαι,
 hugan.
 εἶγρουα, barne barna.
 εἶδοχεσθαι, usbeidan.
 εἶδωλος, svikonþs, gatarliuds.
 εἶδηρεῖν, usleiþan; εἶδηρών, af-
 þ haims.
 εἶδιδοσθαι, anafillhan.
 εἶδικεῖν, fraveitan, gavrikan.
 εἶδικασίς, fraveit; εἶδικασιν ποιεῖν,
 gavrikan.
 εἶδικας, fraveitands.
 εἶδιώκειν, fravrikan.

εἶδύειν, andvasjan; hraubon; εἶ-
 δύεσθαι, athamon.
 εἶναι, þinnar, jaind, jaindre, jaind-
 vairþs, þaruh.
 εἶναιθεν, jainþro, þaþroh.
 εἶναίος, jains, sa, sah, is.
 εἶκητεῖν, sokjan.
 εἶλαμβεῖσθαι, usgeisan, faurhtjan
 sik.
 εἶ καθίρειν, galrainjan, ushruinjan
 ἕκκνηκεῖν, vaiþan usgrudja.
 εἶκλόσθαι, u-brukuan.
 εἶκλείειν, usletan.
 εἶκλήσια, vikklesjo, gamainþs.
 εἶκλίνας, usvandjan.
 εἶκρομῆζειν, utbairan.
 εἶκόπτειν, usmaitan, afmaitan.
 εἶκπέμασθαι, bahan.
 εἶνέγγεσθαι, gavaljan.
 εἶκλείπεισθαι, udigan.
 εἶκλεπτός, gavalids, givalis.
 εἶλογά, gavaleins.
 εἶκλύειν, adfaujan; εἶκλύεσθαι, ufli-
 gan.
 εἶκμάσσειν, bisvairþan.
 εἶκροκτηρίζειν, binamiiujan.
 εἶκρήρειν, usskavjan.
 εἶκούστος; κατά ἑκούστων, gabaurjaba,
 us lustum.
 εἶκπειράζειν, fraisan.
 εἶκπαυνοῦναι, usbraidjan.
 εἶκπίπτειν, usdriusan, driusan, ga-
 driusan.
 εἶκπλήτεσθαι, biabrjan, usgeisan,
 sildaleikjan.
 εἶκπνεῖν, usanan.
 εἶκπερεύεσθαι, usgaggan, utgaggan,
 atgaggan, urrinnan.
 εἶκπύειν, andspeivan.
 εἶκρῆζον, uslausjan us vaurtin.
 εἶκρσασίς, faurlitei, usfilmei.
 εἶκτείνειν, ufþanjan, ufrakjan.
 εἶκτελεῖν, ustiuhan.
 εἶκτινάσσειν, u-brijsjan.
 εἶκτός, inuh.
 εἶκτος, sailhs'ta.
 εἶκτρέπεσθαι, usvandjan, gavand-
 jan sik.
 εἶκτρέχειν, fodjan.
 εἶκτρωμα, usvaurpa.
 εἶκτρῆειν, ushairan, briggan; spillon.
 εἶκτρύγειν, unþaþliuhan.
 εἶκρθεῖν, þlahsjan.
 εἶκρσθος, usgriþs.
 εἶκρύειν, uskeiman.
 εἶκρῆσθαι, usgotnan.
 εἶλαια, alevabagms; ἄρος εἶλαιών,
 fairguni alevi.
 εἶλαιον, alevi.
 εἶλαττον, mins.
 εἶλαττονεῖν, lavizo hahan.
 εἶλαττοῦσαι, minznan.
 εἶλαύνειν, draihþan; forjan.
 εἶλαρρία, leihts.
 εἶλαρρίς, weilhts.
 εἶλῆχιστος, minnists, smalists, leitils.
 εἶλαχιστότερος, undarleija.
 εἶλῆγχειν, gasakan.
 εἶληγχος, gasahs.
 εἶλειν; arman, gaarman.
 εἶλεενός, arms.
 εἶλημοσύνη, armaio, armahairtiþa.
 εἶλεος, armaio, armahairt þa, ar-
 mahairtei.
 εἶλυθεοία, freihals, frijei.
 εἶεῦθερος, freis.
 εἶλυθερόν, frijana briggan.

ἕλκιν et ἕλκειν, uslukan; αἶψι-
 σιν.
 ἕλκος, hanja.
 ἕλκω; ἕλκωμένος, banjo fulls.
 ἕλκω, kreaks, þinda.
 ἕλκω's, haiþnu.
 ἕλλογῆν, rahonjan.
 ἕλπῆζειν, venjan.
 ἕλπις, veas, lubains.
 ἕμαυτοῦ, ik silha.
 ἕρθῆζειν, innatgaggan, inngaggan,
 galeiþan, atsteigan, gasteigan,
 * ussteigan.
 ἕμαρπτεν, ufldaupjan.
 ἕμαρταῦσεν, ushafjan sik.
 ἕμβόλειπεν, insaiwan, gasaiwan.
 ἕμβρομάσθαι, inagjan, inrauhjan,
 andstaurran, gawotjan.
 ἕμός, meins.
 ἕμοῦ, meina; ὁ ἕμοῦ, meins.
 ἕμπούζειν, bitaikn.
 ἕμπεριπατεῖν, inna gaggan.
 ἕμπεμπλάσαι, gasofþan; ἕμπεμπλα-
 σθαι, saþs vairþan; ἕμπεμπλη-
 μένος, saþs.
 ἕμπίπτειν, atdriusan.
 ἕμπλέκειν, dug ivindon.
 ἕμπροσθεν, faura, fram, in and-
 vairþja.
 ἕμπύειν, speivan, bispeivar
 ἕμψανίς, svikonþs.
 ἕμψαρίζειν, gabairhtjan; ἕμψα-
 ρεσθαι, sik ataugjan.
 ἐν, in, bi, ana, and, miþ; ἐν τῷ c.
 infin.; in þammei (c. verb. finit.);
 ἐν ᾧ, und þatei.
 ἐν, vid. εἶς.
 ἐνοργαλῆσθαι, ana armins niman,
 goþliuhan.
 ἐναντι, in andvairþ ja.
 ἐναντίον, in andvairþja, faura and-
 vairþja; τοῦναντίον, þata vþra-
 vairþu.
 ἐναντίας, andaneips; ἐξ ἐναντίας, in
 andvairþja.
 ἐνάσχεσθαι, anastodjan.
 ἐνατίς, niunda.
 ἐνδοεγμα, taikns.
 ἐνδοεικνυσθαι, ataugjan, gabairliuan,
 ustaihnjan.
 ἐνδοεῖς, ustaikneins.
 ἐνδοεκα, ainlif.
 ἐνδοκμεῖν, anahaims visan, visan;
 ἐνδοκμῶν, anahaims.
 ἐνδοσάζειν, ushauhjan; ἐνδοξαζε-
 σθαι, ushauhman.
 ἐνδοσος, vnlþags.
 ἐνδοσῆσθαι, gasvasjan.
 ἐνδύειν, gavaþjan, gapaidon; ἐν-
 δύεσθαι, gahamon, vasids visan,
 gasvasjan (sik).
 ἐνδυμα, vasti, vastjus.
 ἐνδυμαίου, insviniþjan.
 ἐνδύνειν, sliupan.
 ἐνελεῖν, hivindan.
 ἔνεκα et ἐνεκεν, in; c. infin., du
 c. min; οὐ ἔνεκεν, in þizei.
 ἐνεργεῖν, tau, vaurstv.
 ἐνεργεῖν, vaurkjan, gavaurkjan,
 vaurstveig galanjan; ἐνεργεῖσθαι,
 usvaurkjan; ἐνεργούμενος, vaurst-
 veigs.
 ἐνεργης, vaurstveigs.
 ἐνεχέειν, sveran; ἐνεχεσθαι, usþulan.
 ἐνεχυρεῖσθαι, miton.
 ἐνθύμασις, mitons.
 ἐναυτός, aþn, atañni, jer.

- ἐπιστάται; ἐπιστόναι, instandan; ἐπιστάς, andvairþs; ἐπιστάσθαι, atgaggan.
 ἐπιστάς, vid. ἐνάτος.
 ἐπιθα, niun.
 ἐπιθακόςιοι, niunhunda.
 ἐπιθνήσκοντα, niuntehund.
 ἐπιθύνειν, gabandvjan.
 ἐπινομος, in vitoda (visands).
 ἐπινοκον, nihtvo.
 ἐνοικεῖν, bauan.
 ἐνορκος, usraips.
 ἐνόστis, ainamundiþa.
 ἐνόστω, skula.
 ἐνωτάμα, anabusns.
 ἐνωταρασμός, gafilh, usflh.
 ἐνωτλασθαι, anabiudan.
 ἐνωτθεν, þaþro.
 ἐνωτεζis, bida, liteins.
 ἐνωτιος, reiks, svera.
 ἐνωτλή, anabusns.
 ἐνωτός, in.
 ἐνωτρέπισθαι, aistan, gaastian, gaskaman sik.
 ἐνωτρέφειν; ἐνωτρέφόμενος, alands.
 ἐνωτροπή, aiviski.
 ἐνωτυγχάνειν, hidjan.
 ἐνωτυλισσάν, bivindan.
 ἐνωτυπόν, gafrisahtjan.
 ἐνωπειον, in andvairþs, faura.
 ἐς, vid. ἐν.
 ἐς, saihis.
 ἐςάγειν, usliuhnan.
 ἐς αγοράζειν, usbugjan.
 ἐςαίρειν, ussiggan; ἐςαίρεισθαι, uslausjan.
 ἐςαίρειν, usnimn.
 ἐςαφρησ, anak.
 ἐςαλειεῖν, usvairþan.
 ἐςανάστισis, usstass.
 ἐςανατελλειν, urrinan.
 ἐςανστάναι, ussatjan, urroisjan.
 ἐςαπαύειν, usluton.
 ἐςάπεινα, anaka.
 ἐςαπορεῖσθαι, skaman sik, afslauþiþs visan, afsvaggviþs visan.
 ἐςαποστλλειν, insaudjan.
 ἐςαρτιζειν, gamonvjan.
 ἐςαστρέπτειν, skelman.
 ἐςανήs, suns.
 ἐςεγχιζειν, raisjan.
 ἐςέναι; ἐςέσσι, binauht ist, binah, skuld ist.
 ἐςίρχεσθαι, usgaggan, usgaggan ut, usgaggan, utusgaggan, usleibjan, galeibjan ut, galeibjan, urrinan, rinnan, usstandan.
 ἐςήκοντα, saihstiggus.
 ἐςής; ἢ ἐςής, afardags.
 ἐςιστάμαι, usgaisjan; ἐςίστασθαι, usgeisnan.
 ἐςιτχέειν, magan.
 ἐςοός, urruus.
 ἐσολογίσθαι, andhaitan.
 ἐσουπτειν, usgrahan.
 ἐσυθεῖν or ἐσυθεῖν, frakuunan.
 ἔξουσία, valdufni.
 ἐξυπνίζειν, usvakjan.
 ἐξω, ut, uta, utana.
 ἐξωθεν, uta, utana, utafro.
 ἐξωτερος, hindumists.
 ἐξοτόςειν, dutþjan.
 ἐξοτλή, dutþs.
 ἐξαγγελία, gahait.
 ἐξαγγείλσθαι, gahaitan.
- ἐπαρνέειν, hazjan.
 ἐπαυος, hazeis.
 ἐπαυρειν, ushaljan; ἐπαυρεσθαι. * in arbaidai þriggan.
 ἐπαυσχύνεσθαι, skaman sik.
 ἐπαυτεῖν, bidjan.
 ἐπακλουθεῖν, afargaggan, afarlaistjan.
 ἐπακούειν, andhausjan.
 ἐπαπάγειν, brggan, afliuhan.
 ἐπαπαυάσθαι, gaweilan sik.
 ἐπαπαύρεισθαι, atvandjan sik afira.
 ἐπαπαύρωσις, garailiteus.
 ἐπάπνω, uslar, usfaro, in managizoþan.
 ἐπαρκεῖν, andbaitjan.
 ἐπαύριον, illuma dags.
 ἐπει, þande, biþe, unte; aipþau.
 ἐπειθῆ, unte.
 ἐπειθήρειν, unte reihtis.
 ἐπεισο, þiþroh.
 ἐπεικτείνεσθαι, sik usþanjan.
 ἐπεινόεσθαι, anahamion, usfarhamon.
 ἐπειρξισθαι, anagaggan, atgaggan.
 ἐπειρωτῶν, bidjan; frahnau, gafraimn.
 ἐπέχειν, alsaiwan du.
 ἐπελάζειν, usþriutan, anamahtjan.
 ἐπέ c. gen. : ana (dat.), bi (acc.), at, afar (dat.), uf (dat.); c. dat., ana, bi (acc.), du, in (gen.), usfar (acc.), usfaro, fram; c. acc., ana, bi, du, and, afar (dat.), usfar, usfaro, viþra; ἐπ' ὄ, in þammei, ana þammei; ἐπ' ὄσον, und þata wvilos þei, sva lagga sve, unte.
 ἐπεβάλλειν, lagjan, galagjan, uslagjan, valtjan; undrinnan.
 ἐπεβαρειν, kaurjan, anakaurjan.
 ἐπεβιθύειν, ussatjan.
 ἐπεβλήπειν, insaiwan.
 ἐπεβλημα, plats.
 ἐπεβουλή, himmains.
 ἐπέγχιος, aipþeins.
 ἐπεγχεῖν, ussiggan.
 ἐπεγχεῖν, kunnan, gakunnan, uskunnan, fraþjan.
 ἐπέγχιος, kunþi, uskunþi.
 ἐπεγράφειν, usfarmeljan.
 ἐπεγραφῆ, usfarmelins, usfarmeli.
 ἐπεκεκένυται, ataugjan.
 ἐπεδιδόναι, giban, atgiban.
 ἐπεδοσθεῖν, atgaraiþjan.
 ἐπεδύειν, dissiggan.
 ἐπεεικεία, mukamodei.
 ἐπεικείs, antis; τὸ ἐπεικείs, anavilþei.
 ἐπειρητέν, sokjan, gasokjan.
 ἐπειθανάτος, dauþublis.
 ἐπεθασis, lageins, analageins.
 ἐπιθυμαῖν, lusun, gairujan, failungeironjan.
 ἐπιθυμία, lustus.
 ἐπεικλεῖσθαι, hidjan, anahaitan, bidai anahaitan.
 ἐπικατάρατις, fraþiþans.
 ἐπικείσθαι, usfarlagiþs visan; anatrimpjan.
 ἐπιλαμβάνεσθαι, undgreipjan, fairgreipjan, gafahan.
 ἐπιλανθάνειν, usfarmutan; ἐπιλανθάνεσθαι, utarmannon.
 ἐπείκειν, bilaigon.
 ἐπέσειν, andbindan.
 ἐπεκείσθαι, gakarau.
 ἐπεκείσθαι, klaggvuba.
- ἐπιείναι, visan, þairhvisan, saljan, gatulþjan sik.
 ἐπιερχέειν, usfarsvaran.
 ἐπιερχος, usfarsvara.
 ἐπιερούσιος, sinteins.
 ἐπιπέπτειν, drinsun ana, atdrinsun, gudriusan, disdrinsun.
 ἐπιπέλισσεν, andbeitan.
 ἐπιποθίειν, gairujan.
 ἐπιποθήσις, gairnei.
 ἐπιπόθητος, lustusams.
 ἐπιπορεύεσθαι, gagaggan.
 ἐπιπόπτειν, sinjan.
 ἐπιπόπτειν, usvairþan.
 ἐπίσημος, gatarhiþs.
 ἐπιστετιμός, naleis.
 ἐπιστεπέσειν, gaveison.
 ἐπιστηνοῦν, usfarhleiþjan.
 ἐπιστάζειν, usfarskadvjan.
 ἐπισκοπή, niuhseins; aipiskaupai.
 ἐπίσκοπος, aipiskaupus.
 ἐπισπῶν, ufrakjan.
 ἐπισπασθαι, kumnan, vitan.
 ἐπιστάτης, taljands.
 ἐπιστολή, aipistaule, bokos.
 ἐπιστοιμίζειν, gasakan.
 ἐπιστρέφειν, gavandjan; ἐπιστρέφεισθαι, gavaudjan s k.
 ἐπιστρέφῆ, gavaundeins.
 ἐπιστρέφῆ, galisan.
 ἐπισυναγωγῆ, gaquimþs.
 ἐπισυντρέχειν, samaþrimnan.
 ἐπισύστασις, arbaiþs.
 ἐπισωρεύειν, sis dragan, sis gadragan.
 ἐπιτογή, anabusns; κατ' ἐπιτογήν, svasve frauþinnonds.
 ἐπιτοσσιον, anabindan, faurbindan.
 ἐπιτελεῖν, usliuhan.
 ἐπιτελέειν, lagjan, galagjan, analagjan, atlagjan, uslagjao; satjan, gasatjan.
 ἐπιτιμῶν, andbeitan, sakan, gasakan, faurbindan, wotjan, gawotjan.
 ἐπιτιμία, andarbeit.
 ἐπιτρέπειν, uslaubhan, fraletan.
 ἐπιτροπος, ragineis.
 ἐπιφάνειν, gabairhtjan.
 ἐπιφάνεια, gabairhtei, qums.
 ἐπιχειρεῖν, duginnan.
 ἐπιχειρησῆν, andstaldan; ἐπιχειρησῆσθαι, auknan.
 ἐπιχειρησῆν, andstald.
 ἐπιχοίρειν, hismeitan, gasmeitan.
 ἐπιουδομεῖν, anaimrjan.
 ἐπουρανιος, himnakunds, usfarli-munnakunds.
 ἔπειτα, sibun sinþan.
 ἐπέταξ, sibun sinþan.
 ἐργάζεσθαι, vaurkjan.
 ἐργασία, vaurstvei.
 ἐργάτης, vaurstva, vaurstvja.
 ἐργον, vaurstiv, tauti.
 ἐριθίειν, gavagjan, usvagjan
 ἐρευνάω, ussokjan.
 ἐρημία, auþula.
 ἐρημος, auþs; auþula.
 ἐριθεία, haifs, jinka, bihait.
 ἐριον, vulla.
 ἐρις, þvairhei.
 ἐρισος, gaiti.
 ἐριμανσία, skeireins.
 ἐριμανεύειν, gaskairjan.
 ἐρχεσθαι, qiman, gaqiman, gaggan,

* Hoc enim significat ἐπεικεία, non autem, ut diximus, παρόσι.

atgaggan, usgaggan, galeiþan, durinnan, atrinnan, urinnan; έρχου, hivi; έρχόμενος, anavairþs. έρωτάν, fraihnan; bidjan, bidai anahaitan.
 έπιείν, itan, warjan.
 έσοπτρον, skuggva.
 έσχατος, aftuma, aftumists, speds, spedists, minnists; έσχατον, nauþpanuh.
 έσχάτως; έσχάτως έχειν, aftumist haban.
 έσω, þinna, innana; ό έσω, innuma. έσωθς, innana, innapro; ό έσωθεν, innuma.
 έτεροδιδασκαλείν, aljaleikos laisjan, anþarleiko laisjan.
 έτεροζυγείν; έτεροζυγών, gajuka.
 έτερος, anþar, alis; sums; no-wundja.
 έτέρος, aljaleikos.
 έτι, nauþ, nauþþau, nauþþanuh, þranamais.
 έτοιμάζειν, manvjan.
 έτοιμασία, manvþa.
 έτοιμος, manvus; εν έτοιμω, manvuba.
 έτοιμός, manvuba; έτοιμός έχειν, manvus visan.
 έτος, jer, vintrus; κατ' έτος, jera wammeh.
 εύ, vailla.
 εύαγγελίζεω, aivaggeljon, vailamerjon; εύαγγελίζεσθαι, aivaggeljon merjan, merjan, þiufþpillon, spillon, gateihan.
 εύαγγέλιον, aivaggeli, aivaggeljo.
 εύαγγελιστής, aivagge'ista.
 εύαρεστος, vailla galeikailþs, galeikailþs, εύαρεστον είναι, vailla galeikan.
 εύγενής, godakunds.
 εύδοκείν, galeikan, vailla galeikan, viljan, viljan, gavileis visan.
 εύδοκία, leikainus, galeikailþ, vilja, guds vilja.
 εύδοκιμείν, vailla galeikan.
 εύεργεσία, vaillaleds.
 εύθετος, gatils, lagrs.
 εύθώς, suns, sunsaiv; raihtaba.
 εύθύς (adject.), raihts.
 εύθύς (adverb.), suns.
 εύκλειείν, uhtiugs visan.
 εύκαιρος, gatils.
 εύκαιρώς, ulhteigo, gatilaba.
 εύλαπας, raþs.
 εύκόπως, azetaba.
 εύλαβής, gudalaurhts.
 εύλογείν, þiufþjan, gabiufþjan, gavelhan.
 εύλογός, þiufþþs.
 εύλογία, þiufþqiss, vaillaqiss, þinþeins.
 εύνοείν, vailla hugjan.
 εύνοουσθαι, viljan.
 εύπειθής, gawairbs.
 εύπρόδεκτος, andanems.
 εύπρωσπείν, sanijan sis.
 εύρσκειν, bigitan; bugjan.
 εύρύχωρος, rums.
 εύσέβεια, gagudei.
 εύσεβείν, barusnjan.
 εύσεβώς, gagudaba.
 εύσπλαγγος, armalairts.
 εύσχημονως, garedaba, gafehaba.

εύσχημον, gaguds.
 εύτραπέλια, saldia.
 εύφημία, vailamerins.
 εύφημος, vailamers.
 εύφραίνεω, gailjan; εύφραίνεσθαι, sífan, vailla visan, bivisan.
 εύχριστείν, avilundon.
 εύχριστία, aivxaristia, avilund.
 εύχριστος, aviludonds.
 εύχεσθαι, bidjan, usbidjan
 εύχρηστος, bruks.
 εύωδία, dauns vopi.
 εύώνυμος; (τά) εύώνυμα, hleidunrei, hleidumei lera.
 έπάραξ, suns.
 έφημερία, afar, kuni.
 έφηνείσθαι, fairrinnan.
 έφιστάμαι; έφιστάσθαι, standan; atstandan, iustandan; anaqiman, έφιστάμαι, alvisan.
 έφοράν, insaiwan.
 έχειν, aigan, haban, gababan, gastaian, dissitan; skulan; μη έχων, anhabands.
 έχθρα, lijaþva.
 έχθρά (adject.), sijands.
 έχθρός, lijands, hatands.
 έχθρός, nadrs.
 έως, und; und þatei, unte; έω; ότου, und þatei, unte; έως ποτέ, und wa.
 ζείν, vulan.
 ζεύγος, juk, gajuk.
 ζήλος, aljan.
 ζήλον, aljanon.
 ζήλια, sleiþa.
 ζήμιον, gasleiþjan.
 ζήν, liban; ζών, qius.
 ζήτην, sokjan.
 ζήτησις, sokn, sokeins.
 ζυγός, jukuzi.
 ζύμη, leist.
 ζυμούν, gabeistjan.
 ζωγράφον, gafahanana haban, gafahanana tiuhan; ζωγράφον, nuta.
 ζωή, libains.
 ζώνη, gairda.
 ζωογονείν, gasanjan.
 ζωοποιείν, gajujjan, liban tanjan, liban gataujan; ζωοποιείσθαι, gajimnan.
 ή, aiþþan, þan; ή—ή, jabai — aiþþan, andizuh — aiþþau.
 ήγείσθαι, domjan, gabugjan, munan, rahjan, sveran.
 ήγεμονεύειν, raginon, visan kindins.
 ήγεμονία, þindinassus, lauramaþli.
 ήγεμών, kundins.
 ήθώς, azetaba, gabaurjaba.
 ήδη, ju, þufþan.
 ήλικιός, laþaleiko, filo gabaurjaba.
 ήδου, gabaurjoþus.
 ήδος, sidus.
 ήκειν, qiman, urrinnan.
 ήλικία, vahstus; ήλικίαν έχειν, usvalhsans visan.
 ήλιος, sunna, sunno, saml.
 ήλικωμένος, vid. έλιουν.
 ήμεις, veis, vit.
 ήμέρα, dags; καθ' ήμέραν, daga wammeh, dag wauuh; ό καθ' ήμέραν, sinteins.
 ήμέτερος, unsar.
 ήμισυς, halbs.
 ήμων, uusara; ό ήμων, unsar.

ήνθα, miþþane, sve.
 ήπερ, þau.
 ήπιος, qairrus.
 ήπειρος, slavand.
 ήσυχάζειν, τό, anaqal.
 ήσυχία, hliufþ, þalains, rimis.
 ήσύχιος, sutis.
 ήτάσθαι, van visan.
 ήττημα, vanains.
 ήττον, mins.
 ήχος, meriþa.
 θάλασσα, marei.
 θάπτειν, varmjjan.
 θαμβείσθαι, sildaleikjan, afstanþnan, Óamþos, sildaleik, atstanþnan.
 θύνατος, dauþus, dauþeins.
 θανατούν, atdauþjan, gadauþþjan.
 θάπτειν, silþan, gatilþan, ussilþan, ganavistron.
 θαρρείν vel θαρσειν, gadaursan, trauan, þrafsjan sik.
 θαυμάζειν, sildaleikjan; θαυμασθήναι, * mikilein atþiban.
 θαυμαστός, sildaleiks.
 θεάσθαι, saiwan, gasaiwan, gaumjan.
 θέατρον, fairveitl.
 θεόν, svibils.
 θέλειν, viljan, gairujan.
 θέλημα, vilja.
 θεμέλιον, grunduvaddjus.
 θεμέλιος, grunduvaddjus.
 θεμελιούν, gasuljan.
 θεοδιδασκός, at gulþa ustlaisiþs.
 θεόπνευστος, gudiskaizos alimateinai.
 θεός, guþ, frauja.
 θεοσέβειν, guþ blotan.
 θεοσέβης, guþblostreis.
 θεραπεία, leikin: ssus.
 θεραπειείν, hailjan, gahailjan, leikinon, galeikinon.
 θερίζειν, sneiþan.
 θεριμτός, a:ans.
 θερμαινεσθαι, varmjjan sik.
 θέρος, asans.
 θεωρείν, saiwan, gasaiwan, gaumjan.
 θήκη, fodr.
 θηλάζειν, daddjan.
 θήλος, qime:ns, qinakuuds.
 θηρομαχείν, du diuzam veigan.
 θήριον, dius, biari.
 θοσαυρίζειν, huzidjan.
 θοσαυρός, huzd.
 θογγόνειν, atsnarpjan.
 θλίβειν, þreihan, gaþreihan, anaþraggan; θλίβεσθαι, agliþos vinnan, aglous vinnan.
 θλίβεις, aglio, aggvþa.
 θλοσκειν, gasviltan; τεθνηκώς, uaus.
 θυγάς, divans; riurs.
 θυρωθείσθαι, auþjon.
 θύρωθος, auþjodus.
 θραύειν; τεθραυμένος, gamaiads.
 θρηγείν, gaunon, hliufan.
 θρησκεία, blotinassus.
 θραμβεύειν, gablauþþjan bairhtaba, hroþeigana ustaiknan; θραμβεύων, hroþeigs.
 θριξ, tagl; plur. τρίχες, skufts.
 θροεΐσθαι, droþnan.
 θρόνος, stols, silts.
 θυγάτηρ, dauhtar.
 θυγοσειν, dauhtar.

* Eo enim modo v. Fairrinnan loco άφηνείσθαι scribendum est.

θάλασσα, saljan, ufsneifjan.
 θυμίαμα, þymiamā.
 θυμῶν, saljan.
 θυμός, hatis, þvairhei, mod, juoka.
 θύρα, daur, daurōns, haurs.
 θυμῶς, skillus.
 θυρίς, augadauro.
 θυρωρός, (masc.) dauravards, (fem.)
 dauravarda, dauravardo.
 θυσία, hunsf, saufs.
 θυσιастήριον, hunslastafs.
 θύραξ, brunjo.
 ἰάσθαι, hailjan, gahailjan, ganas-
 jan; ἰαθῆναι, hailjan sik, ga-
 hailnan.
 ἰατρός, l: keis.
 ἰδεῖν, vid. ὄραν.
 ἴδιος, sves, seins, izvar, etc.; κατ'
 ἴδιον et ἴδιε, sundro.
 ἰδύτης, unveis, unhrains.
 ἰδοῦ, sai, þaruh, þan.
 ἱερατεία, gudhmassus.
 ἱερατεύειν, gudjinon.
 ἱερός, gudja.
 ἱερὸν, alhs, gudhus.
 ἱερός, veihis.
 ἱκανός, manags, ganohs; vaifs.
 ἱκανὸν εἶναι, ganaban; ἱκανὸν
 ποιεῖν, fellafaljan; ἐκ χροῦων
 ἱκανῶν, mela lagga.
 ἱκανότης, vaifþida.
 ἱκανοῦν, briggan vaifþana.
 ἱκῶς, gramniþa.
 ἱκρός, hlās.
 ἱλαρότης, hlasei.
 ἱλάσασθαι, hullfs visan.
 ἱμάς, skudararp.
 ἱματίειν gavasjan.
 ἱματίον, vasti, snaga.
 ἱματισμός, gavasems, vastjos.
 ἱνα, et, þei, duþe ei, in þize ei,
 svaci, du; οὐχ ἴνα, in þeci; ἴνα
 μή, ibai, ibai aultō; ἴνα μήποτε,
 ibai aultō; ἴνα τι, duwe.
 ἰουδαΐζειν, iudaiþi-ken.
 ἰσάγγελος, ibna aggitum.
 ἴσος, ibns, ibnateiks, samateiks,
 samalauds; ἴσα (adverb.), galeiko.
 ἰότης, ibnassus.
 ἰστανεῖν, standan, gastandan, g-
 stofnan, sturjan; ἰστασθαι,
 standan.
 ἰσχύειν, magin, gamagan, mahts
 visan, visan; ἰσχύων, svinþs,
 hails.
 ἰσχυρός, abrs, svinþs.
 ἰσχύς, mahts, svinþei.
 ἴσως, aultō.
 ἰχθύδιον, lisks.
 ἰχθύς, fisks.
 ἰχθυος, laists.
 καθά, svasve.
 καθαιρεῖν, athaljan, usniman, ga-
 tairan, gudrausjan.
 καθάρσεις, gataurþs.
 καθάπερ, sve, svasve.
 καθαρίζειν, braiujan, gabraujan,
 athrainjan; καθαρῖσθαι, hrains
 vaifþan.
 καθαρισμός, hraimeins, gabraimeins,
 svikneins.
 καθαρός, hrains; καθαρὸς τῇ καρδίᾳ,
 brainjahaitts.
 καθίδηαι, sitls.
 καθίξις, galahju

καθύδρειν, slepan.
 καθίεναι, ka-athjan.
 καθίσειν, gasatjan, sitan, gasitan;
 καθῖσθαι, sitan; καθῖσθαι, sitan,
 gasitan.
 καθιστάνααι, gasatjan.
 καθὸ ἴαν, svasve.
 καθολικός, fulls.
 καθότι, unte.
 καθώς, sve, svasve. þatei.
 καί, jah, -uh; afþjan, auk, þan,
 þamuh, þaruh, þaroh, þ; ju;
 miþ; sva, svah, sve; καὶ γὰρ,
 unte.
 καίειν, gabraunjan, inbrannjan;
 καίεσθαι, brinnan.
 καινός, niujis.
 καινότης, niujþa.
 καίπερ, þao.
 καιρός, mel, þeihis; jer; dags;
 weila; πρὸς καιρόν, wo weilo.
 καῖσαρ, kaisar.
 κακία, unselei.
 κακολογεῖν, ubil qþjan, ubil vaurdjan.
 κακοπαθεῖν, arhaidjan.
 κακοποιεῖν, unþiuh taujan.
 κακοποιός, ubiltojis.
 κακός, ubils; κακόν, unþiuh.
 κακούργος, ubitojis.
 κακῶς, ubilaba; κακῶς ἔχειν, ubil
 haban, ubilaba haban, unhaili
 haban, siukan; κακῶς ἔχων, un-
 hails.
 κάλλος, raus.
 καλεῖν, haitan, athaitan; laþon,
 galapōn, atlapōn; qþjan, þamn-
 jan; κεκλημένος, faura baitans.
 καλλεῖλαιος, gods alevabagns.
 κάλοποιεῖν, vaila taujan.
 κάλος, gods, þiuhþeigs.
 κάλυμμα, hullistr.
 καλύπτειν, gabuljan, dishuljan.
 κάλως, vaila; κάλως εἶπειν, vaila
 qþjan; κάλως ποιεῖν, vaila taujan.
 κάμλος, * ulbandus.
 κάμπτειν, biagan.
 κῆν, þudijabai, vaila.
 κανὼν, garaideins; * arhaiþs.
 κανὼνιεύειν, maidjin.
 καρδία, hairto.
 καρπός, akran.
 καρποροῦν, akran bairan.
 καρτερίζειν, garvasjan.
 κάρφος, gramstis.
 κατὰ, c. genit., ana (acc.), and,
 viþra; c. acc., bi, and, afar (dat.),
 faura, miþ, us; κατὰ ταῦτα,
 samaleiko; κατ' ἔτος, jera waim-
 meh; καθ' ἡμέραν, daga waim-
 meh, dag wāroh; κατὰ ἰορτήν,
 and duþ warjonoh.
 καταβιβάζειν, gaggan, atgaggan,
 dafþ atgaggan, atsteigan dafþ,
 atsteigan, gasteigan, galeiþan,
 qim m.
 καταβάλλειν, gadrausjan.
 καταβαρεῖν, kaujjan.
 κατάβασις, idlafju.
 καταβιβάζειν, gadrausjan, dafþ
 galeiþm.
 καταβολή, gasateins, gaskafst.
 καταβραβεύειν, g'juukan.
 καταγγελλεῖν, gakannjan, gateihan,
 merjan.

καταγιν, dafþ atihnan, gatiuhā.
 καταγγελλῶν, biblahjan.
 καταγγινώσκειν, katēgōsmēnos, ga-
 tarþs.
 καταδικάζειν, aflomjan.
 καταδικάζω, galaista vaifþan.
 καταδουλοῦν, garþivan.
 καταθεματίζειν, aflomjan.
 κατασχύνειν, garþiviskōn.
 κατακλύπτειν, huljan, gabnjan.
 κατακαίειν, intandjan.
 κατακτείναι, ligau, anakumhjan.
 κατακλῆναι, gabrikan.
 κατακλείειν, galukan.
 κατακλίνειν, gavaurkjan anakumb-
 jan.
 κατακλυσμός, midjasveipains.
 κατακόπτειν, bliggvan.
 κατακρημνίζειν, afdransjan.
 κατακρίνειν, gadumjan, gavargjan,
 dn stamī gatuhjan.
 κατάκρισις, gavargeins, vargiþa.
 κατακυριεύειν, gafraujinon.
 κατακλιθῆναι, birodvins.
 καταλαμβάνειν, gafahān, garinnan.
 καταλύειν, gavaljan.
 κατάλειμμα, laiba.
 καταλείπειν, bileiþan.
 καταλιθάζειν, staiman afvaifþan.
 καταλλογῆ, gafriþōns, * gabei.
 καταλλάττειν, gagavaifþjan, ga-
 riþon; καταλλάττεσθαι, gaga-
 vaifþnan.
 καταλύειν, gatairan; saljan, ussal-
 jan.
 κατάλυμα, salþvōns, staps.
 καταμανθάνειν, gakunnan.
 καταμωροῦν, veitvuljan.
 καταμῶνως, sundro.
 καταναθεματίζειν, vid. καταθεματι-
 ζειν.
 καταναρκᾶν, kaurjan.
 κατανεύειν, haudvjan.
 κατανοεῖν, gauinan, bisaiwan.
 κατανοῦν, qimman, garinnan.
 καταξιῶν, briggan vaifþana; κατ-
 αξιῶθῆναι, vaifþs visan.
 καταπατεῖν, gstrudon.
 καταπέτασμα, faurlah, faurabab.
 καταπίνειν, ulsagqjan, frasiudan;
 καταπίνεσθαι, gasiggqan.
 καταπίειν, alfarjan.
 καταρᾶσθαι, fraqþþan, vrikan, un-
 þuþþjan.
 καταργεῖν, aundbindan, gatairan,
 galausjan, aflagjan; καταργεῖ-
 σθαι, gataurnan; καταργηθῆναι,
 laus visan.
 καταρτίζειν, manvjan, gamanvjan,
 ustuhnan.
 κατάρτισις, ustanhls.
 καταρτισμός, ustauhei.
 κατασκευάζειν, gamanvjan, gafahr-
 jan.
 κατασκευάζω, gabauan.
 κατασκευάζω, sitls.
 κατασκοπεῖν, binuhlsjan.
 καταστολή, letains.
 καταστρέφειν, usvaltjan.
 καταστροφή, usvalteins.
 κατασφάττειν, usqimnan.
 κατατιθέναι, galagjan.
 κατατομή, gumaitanō.
 κατατυγεῖν, fraitan.
 κατατυγεῖσθαι, siavaifþan.

κατακλιέν, kukkjan, bukukjan.
καταφρονεῖν, frakumma.
κατέκλυτε, vibravairþs, * in and-
vairþja.
κατενώπιον, in andvairþja, faura.
κατέξουσιάζειν, gavaldan.
κατεργάζεσθαι, vaurkjan, gavaurk-
jan, usvaurkjan, gamanvjan, ga-
sunþon, ustuhan.
κατέρχεται, dalaf atgaggan, ga-
leifþan, þairhleifþan.
κατεσθίειν, fraitan.
κατεσθύνειν, garailhjan.
κατέρευ, haban, gahaban, disui-
man, galastan; gamunan.
κατηργεῖν, vro' jan.
κατηγορία, u-qiss, vrohs, til du
vruhjan.
κατηχεῖν, laisjan, galaisjan.
κατοικεῖν, hauan.
κατοικήσεις, bauðins.
κατοικητήριον, bauvins.
κατοπτρίζεσθαι, þairhsaiwan.
κάτω, dalaf, dalafi, dalafro.
κατώτερος, undaraists.
καυματίζεσθαι, ufrinnan.
καυτηριάζειν, gatandjan.
cautio, kavtsjo.
καυχᾶσθαι, wupan.
καύχημα, wufuli.
καύχησις, wofuli.
καίρειν, kapillon, skaban.
καίσειν, ligan, galagips vi-an, sa-
tiþs visan, gasatiþs vi-an.
καλεύειν, haitan, ustaubjan.
καίλισμα, haiii.
καυδοξία, lausa haubeins.
καυδοξος, flautands.
καίος, laus, laushandus; svare; eis;
kenón, svare.
καυόων, lausjan, uslausjan; καυού-
σθαι, laus vairþan.
καυοφυλία, lausavaurdi.
καυουριών, hundafþs.
κέντρον, givds.
κέραια, viits, striks.
κεραμαίος, kasja.
κεράμιον, kas.
κεράμος, skalja.
κέρας, haurn.
κεράτιον, haurn.
κερδάνειν, gageigan, du gavaurkja
haban, gasuldán, * garandjan.
κέρπος, gavaurki; αίσχρον κέρπος,
faihngairnei.
κεφαλαίον, briggan haubiþ vundan.
κεφαλή, haubiþ; κατά κεφαλῆς ἔχων,
gahulidamma haubida.
κημῶν, vid, fimeoun.
κῆνος, k-issaragild.
κίπος, aurfigards.
κήρυγμα, mereins, vailamereins.
κήρυξ, uerjand.
κηρύσσειν, merjan, usspillon, vai-
lamerjan.
κιδώτης, arka.
κιδουρεύειν, bireks visan, bireks
vairþan.
κιδουρος, bireikei, sleiþei.
κεινέιν, viþon.
κιδός, asts.
κλαίειν, gretan.
κλῆν, gabrikan.
κλάσμα, gabruka, drauhsna.
κλαυθμός, grets.
κλαίειν, galukan; κλαίεσθαι, galuk-
nan.

κίεπτειν, hlilan, stilan, binnan.
κλίεπτης, þiubs, hlifus.
κλίμα, tains, veinatains.
κληρονομεῖν, arbi niman, arbja vair-
þan, gamunan.
κληρονομία, arhi.
κληρονόμος, arbja, arbinumja.
κλήρος, hlauts.
κληροσθεῖν, hlauts gasatiþs visan.
κλήσις, laþous.
κλήτος, galabups
κλήσανος, auhs.
κλίμα, land, fera.
κλίειν, hneivan; analnaivjan, ga-
lagjan.
κλίση, ligrs.
κλινίδιον, hadi.
κλισία, kubiuus.
κλισία, þiubi.
κλυθών, vegs.
κλυθονίζειν, usvagjan.
κλυθύν, subjan.
κλυθώτης, kintus.
κοίλα, qibus, vamba.
κοιμάσθαι, gaslepan, gasviltan;
κεκοιμηθῆσαι, ligan, slepan, ana-
slepan.
κοίμησις; κοίμησις τοῦ ὕπνου, sleps.
κοινός, gamains; gavammis, uu-
hrains.
κοινούν, gamainjan, gagamainjan.
κοινωνεῖν, gamainjan, gamainja vi-
san.
κοινωνία, gamainci, gamainduþs,
gamán.
κοινωνός, gadaila, gamán; κοινωνόν
εἶναι, gamainjan.
κοίτη, ligrs, galigri.
κόκκινος, rauds.
κόκκος, kaurnu.
κόλασις, balveins.
κολαρίζειν, kaupaijan.
κολλάσθαι, haitjan, gahaitjan sik,
gahaitnan.
κολλυδιστής, skattja.
κολοδούν, gamaurgjan.
κόλπος, barmis.
κολυμβήθρα, svumsl.
κομίζειν, briggan; κομίζεσθαι, and-
niman, gamunan.
κομορτός, mulda, stuljus.
κοπάζειν, anasilan.
κοπιών, arhaidjan, þairharbaidjan.
κόπος, arbaiþs; κόπον παρέχειν, us-
þriutan.
κοπρία, maistus.
κόπτειν, maitan; κόπτεσθαι, sainon,
ll-kan.
κοράσιον, mavi, mavilo.
κορυνύται; κορορεσμένος, saþs.
κόρος, mitaþs.
κοσμεῖν, feitan.
κόσμος, hraus, gafauris.
κοσμοκράτωρ, sa fairwu habands.
κόσμος, manaseþs, fairwus; ain.
κουστωδία, vardjans (plur.).
κόμος, tainjo.
κόμβητος, hadi.
κόμζειν, hropjan, ufrupjan, gretan.
κορνήιον, wainei.
κόρυπεδον, skauts.
κρατεῖν, gabvastjan, insvairþjan;
κραταιούσθαι, svinnan, gasvairþ-
nan.
κρατεῖν, greipan, undgreipan, fair-
greipan; haban, gahaban; svinn-
jan.

κράτιστος, batista.
κράτος, mahts, svinhæi.
κραυγάζειν, hropjan
κραυγή, hropi.
κρέας, mimz.
κρείσσω, batiza.
κρημνός, drius.
κρήνης, barizeins.
κρίμα, staua, vargija
κρίνειν, domjan, ahdonjan, stojn,
gastojan; κρίνομαι σοι, miþ þus
staua (haba).
κρίνον, bloma.
κρίσις, stana.
κρητός, stau.
κρύπτειν, lillim, galilhan; κερύψ-
θαι, gafulgins visan; κερυμμένος,
galulgins.
κρυπτός, fulsbui, analaugnei; ἐν
κρυπτῷ, þiubji, analaugniþa.
κρυπτός, fulgins, analangns.
κτάσθαι, gastaldan.
κτῆμα; κτήματα, laiþu.
κτίζειν, giskarþjan
κτίσις, gaskafis.
κτίσμα, gaskafis.
κυβεία, liutei.
κυκλόν, birinnan.
κύκλος; κύκλω, bisuujane.
κυλίεσθαι, valvison.
κυλλός, hanfs.
κύμα; κύματα, vegos.
κύμαλον, klismo.
κυνάριον, hunds.
κύπτειν, anahneivan.
κυριεύειν, fraujmon.
κύριος, frauja.
κυριότης, frauþinassus.
κυρούν, tulgjan.
κύων, honds.
κωλύειν, varjan.
κώμη, haims, veihis.
κωμοπόλις; κωμοπόλις, ha'mos jal
haurgs.
κώμος, gabaur.
κωρός, baþs, dumbs, unrodjands.
λαγχάνειν; λαγχάνω, blants mis ur-
tinnþ.
λάβρα, þiubjo.
λαίλαψ, skura vindis.
λαλεῖν, qipan, maþljan, rodjan
λαλέα, maþleins, raþda.
λαλαίον, niman, andniman; und-
greipan; dissitan; andsaiwan,
andsitan.
λαυπάς, lais.
λάμπειν, liuhþjan, skeinan.
λαμπρός, þairhtaba.
λαυθάνειν, galaugnjan.
λαός, managei, manaseþs.
λατομεῖν, gudrabán, ushulon.
λατρεία, blouinassus, huns; skvi-
knassus.
λατρεύειν, blotan, skalkinon, fulla-
lahjan.
λάχανον, gras.
λέγειν, qipan, haitan, namnan,
rodjan.
λεγεών, harjis, laigian.
lectio, luktjo.
λίθος, slaihþs.
λίπειν, van visan; λείπων, vans.
λειτουργία, andbabi; gudþinassus.
λειτουργός, andbabis.
λείπρα, þrutsfili.
λεπρός, þrutsfili habands, þrutsfilli.
λειρός, weits.

- ληρός, vid upolláron.
 ληστές, vadeilja, þiubs.
 λήψις, andanem.
 λίαν, liliu.
 λιθάζειν, stainjan, stainam alvair-
 pan, (stainam) afvairpan, (stain-
 nam) vairpan.
 λίθος, staineins.
 λιθοβολεῖν, stainam vairpan.
 λίθος, staius.
 λιχμῶν, disvinþjan.
 λίμνη, saivs, marisaivs.
 λιμός, gredus, hulbrus.
 λίτρα, pund.
 λογία, gabaur.
 λογίζεσθαι, þagkjan, munan, miton,
 rathujan.
 λογικός, andabahts.
 λογισμός, mitons.
 λογαρχεῖν, vaurdam veitian.
 λογαρχία, vaurdajuka.
 λόγος, vaurd; rathjo, sauþa; fai-
 tina.
 λοιδόρος, laian.
 λοιδορός, ubilvaurds.
 λοιπός, aihar; λοιπόν, þaþroh, þa-
 þroh þan, þannu; τοῦ λοιπού,
 þannumais.
 λουτρόν, þvalh.
 λύειν, antbindan, galansjan; ga-
 tairan; λύεσθαι, auldbundnan.
 λύσις, lausjan.
 λύκος, vullis.
 λυπεῖν, gaurjan; λυπεῖσθαι, saur-
 gan; λυπούμενος, gaur.
 λύπη, gaurþa, gaurei, saurga, trigo.
 λύτρον, samu.
 λύτρωσις, uslauseins; laþons.
 λυχνία, lukarnastapa.
 λύχνος, lukarn.
 μασθεύειν, siponþjan.
 μασθής, siponeis.
 μαίνεσθαι, dvalmon.
 μακρρίζειν, andagjan.
 μακρύς, aukjans.
 μακρῶν εἰ μακρῶν ἀπό, fairraþro.
 μακροθύμειν, usbeidan, usbeisneigs
 visan.
 μακροθυμία, laggamodei, usbeisins,
 usbeisnei.
 μαλακία, uahaili.
 μάχος, hnassus.
 μάστιγα, þishun, ussindo.
 μάλλον, mais.
 μάμμη, avo.
 μασμιονῶς, failuhþraihns, mammona.
 μαυδάνειν, laiþjan sik, galaisjan ik,
 gamunan, usniman, framiman, vi-
 ran; μη μεμαθηκός, unslaisiþs.
 μάσσα, manna.
 μαργαρίτης, markreitus.
 μάρτυρ, veitvods; martyr.
 μαρτυρεῖν, veitvodjan; μαρτυρεῖ-
 σθαι, veitvodþja haban.
 μαρτύρεσθαι, veitvodjan.
 μαρτύριον εἰ μαρτυρία, veitvodþja,
 veitvodeins, veitvodei, veitvodi.
 μαστιγοῦν, hliggan, ushliggan.
 μάστιξ, slats, vundufni.
 ματαίωσις, lausavaurdei.
 ματαιολόγος, lausavaurds.
 ματαιός, svare.
 ματαίωσις, usvissi.
 μάτην, svare.
- μάχαιρα, hairus, meki.
 μαχεσθαι, sakan.
 μάχη, vaihjo, sakjo.
 μέ, vid. éme.
 μεγαλεῖον, tó, mikilei.
 μεγαλειότης, mikilei.
 μεγαλύνειν, mikiljan, gainikiljan;
 μεγαλύνεσθαι, mikilnan.
 μέγας, mikilaba.
 μέγας, mikils.
 μέγος, mikilei.
 μέγιστός, maists.
 μέγιστος, maists.
 μεθιμνησέμεν, gaskeirjan.
 μέθη, drugkaneí.
 μεθιστάναί εἰ μεθιστάμεν, miþsat-
 jan; atniman, afsitjan.
 μεθοδία, lists, usvandi.
 μεθόριον, marka.
 μεθύειν, drugkans visan.
 μεθύεσθαι, drugkans vairþau,
 anadrigkan sik.
 μέθυος, afdrugkja.
 μαίζων, maiza, maists.
 μέλαν, svartizl, svartizla.
 μέλας, svarts.
 μέλει, karist, kara, karon.
 μελετᾶν, sidon.
 μέλι, milþ.
 μέλλειν, skulan, skulds visan, ana-
 vairþ ainanima visan, muman,
 haban; μέλλων, anavairþs.
 μέλιος, þipus.
 μεμβράνα, maimbrana.
 μεμψεσθαι, laian.
 μέν, sveþroh, raihtis, þan, — uh;
 μέν — δέ, aþþan — ip, raihtis —
 iþþan, allis — ip.
 μένειν, visan (in utroque sensu), gavi-
 san, þairh visan, gastandan, fram-
 vairþis visan, saljan; allinan.
 μενούγγε, svþauþ, þannu nu jai,
 raihtis.
 μέντοι, aþþan, sveþauh.
 μεμύειν, gadailjan, disdailjan; ga-
 mitan.
 μεμύνα, saurga.
 μεμύων, maurnan, saurgan.
 μερίς, dails.
 μέρος, dails, halþa; fera; ἀπό μέ-
 ρους, bi sumata; ἐκ μέρους, su-
 man.
 μεσότης, midumonds.
 μέσον, miduma; ἀνά μέσον τῶν
 ὀρίων, miþ veithaim markou.
 μέσος, midja.
 μεστόχοιον, miþgardavaddjns.
 μετὰ c. genit., m þ, bi (dat.); c. ac-
 cus., afar; μετὰ ταῦτα, biþe;
 μετὰ τὸ c. inf., afar þatei.
 μεταβαίνειν, faran, usleiþan, us-
 halþan sik.
 μεταδιδόναι, giban, dailjan.
 μετακινεῖν, alvargjan.
 μεταλαμβάνειν, andniman.
 μετάληψις, andniman.
 μεταμέλεσθαι, idreigon.
 μεταμορφῶν, ingaleikou, inmaid-
 jan.
 μετανοεῖν, idreigon, sik idreigon,
 g idreigon.
 μετανοία, idreiga.
 μεταστρέφειν, invandjan.
 μετασχηματίζειν, þairh galeikou, in-
 maþþan; μετασχηματίζεσθαι, ga-
 leikou sik.
 μετατρέχειν, ahamtjan.
- μετέχειν, fairrahan, brukjan, and
 niman.
 μετοχή, daila.
 μέτοχος, gaman.
 μετρεῖν, mitan.
 μέτρον, mitaps, mitadjo.
 μέγρις, und, unte.
 μή, ni; inter.og., ibai, sai jan; μη
 οὐ, ibai ni.
 μηδέ, nih, niþþan.
 μηδεις, ni ainshun, ni maoua, ni
 maunahun, ni washun; μηδέν, ni
 vaiht, ni ainshun wa.
 μηδέποτε, ni aiv waphun.
 μηκέτι, þuban ni, ni þanumais, ni
 þanaseiþs.
 μήκος, laggei.
 μηνύεσθαι, liudan.
 μήν, menops.
 μηνύειν, bandlujan.
 μήποτε, ei wan ni, niþai wan; niu
 aulto, ibai aulto, ikai wan.
 μήπως, ibai, ibai aulto; μήπως
 οὐδέ, ibai aulto ni.
 μήτε — μήτε, nih — nih, ni — nih,
 uuh — ni, ni — ni.
 μήτηρ, aiþei; qirns.
 μήτι, ikai, niþa; μήτι ἄρα, ikai
 aulto; εἰ μήτι, niþai þau þatei,
 vaitei.
 ματράλιος, aiþein bliggvands.
 μαίειν, bisauljan; μεκίεσθαι, bi-
 saulan.
 μακρός, leitils, minnists; μικρότερος,
 minniza, minnists.
 μέλιον, fasta.
 μεμείσθαι, galeikou.
 μεμητῶς, galeikonds.
 μεμνήσκεσθαι, gamunan.
 μεσείν, hatan, andveigan, sijn.
 μισθός, asneis.
 μισθός, laun, nizdo.
 μισθωτός, asneis.
 μνά, daila, skatts.
 μνεία, gamiþi, gamunds.
 μνήμα, aurahi, hlaivasma.
 μνημεῖον, hlaiv, hlaivasma.
 μνημονεύειν, gamunan.
 μνημόστυνον, gamunds.
 μνηστέειν; μεμνηστυμένη, in fra-
 gittim (visandeí).
 μογιάλος, stamms.
 μογίς, halisain.
 μόλις, meta.
 μοι, vid. émoi.
 μοιχλῆς, horinondei.
 μοιχάσθαι, horimon.
 μοιχεία, horinassus.
 μοιχεύειν, horinou, gahorinon.
 μοιχός, hors.
 μολισμός, bisanleins.
 μομφή, fairina.
 μολύβδος, salþvos.
 μονογενής, ainaha.
 μόνον, þatain, þatainei, weh þat-
 ainei, weh; μόνον μή, þatainei
 ibai.
 μόνος, aims.
 μόνον; μεμονωμένος, ainakls.
 μονόφθαλμος, halhs.
 μορφή, laulja, vlit; μορφή θεοῦ,
 gupskannei.
 μορφῶν, gabairhþjan.
 μορφῶσις, hivi.
 μόσχος, stur.
 μου, vid. éμου.

μόχθος, aglo; εν κόπῃ καὶ μοχθῷ, arбайдai vianands.
 μυῖν, uspreþjan.
 μῦθος, spill.
 μυκηρίζεσθαι, bilaikan.
 μύλος ἀνικός, asiliqairnus.
 μυρίζεσθαι, salbou.
 μύρον, balsan, salbons.
 μυστήριον, runa.
 μυκᾶσθαι, anavammijan, fairinon.
 μυραίνεσθαι, dvalana gataujan; μυρ-
 ραίνεσθαι, bauþs vairþan.
 μυρία, dvaliþa.
 μυριολογία, dvalavaurdei.
 μυρόν, dvaliþa.
 μωρός, dvals.
 ναί, ja, jai.
 ναός, allis.
 νάρδος, nardus.
 ναυαγείν, usfarþon gataujan us
 skipa, naqþs vaiþan.
 ναυάριος, juggalaups.
 ναυρός, dauþs.
 νεκρῶν, dauþjan.
 νεκρώσεις, dauþeins.
 νέος, niujis, juggs.
 νεοσσός, juggs.
 νεότης, junda.
 νεότης, niuja saiþs.
 νεύειν, bandvjan.
 νεφέλη, millma.
 νεωτερικός, juggs.
 νέβειν, spinnan.
 νεπέζειν, barnisks visan.
 νέπιος, barnisks, niuklahs; τὰ τοῦ
 νεπίου, barniskei.
 νεστεία, lausqþrei, fastubni.
 νεστεύειν, fastan.
 νέστις, lausqþrs.
 νεφέλιος, andaphalts, gafauris.
 νεύειν, andaphalts visan, usskavs
 visan, vars visan.
 νεκῶν, gojiukan.
 νέκος, sigis.
 νίπτειν, þvaihan, affvahan, usþva-
 han; νίπτεσθαι, þvahan, affvaha-
 han, biþvahan.
 νεσίν, fraþjan.
 νόημα, muns, fraþi.
 νομή, vinja; νομὴν ἔχειν, * vulan.
 νομίζειν, alhan, lugjan, munan.
 νομικός, vitodafasteis.
 νομαίσις, vitodeigo.
 νομοδιδασκαλός, vitodafaisareis.
 νομοθεσία, vitodis garaideins.
 νόμος, vitof.
 νοσεύειν, siukan.
 νόσος, saults.
 νουβετείν, talzjan.
 νουνηχός, frodaba.
 νόσς, alia, hugs, gahugs, fraþi.
 november, naubaimbar, fruma jiu-
 leis.
 νουφή, bruþs.
 νόμιμος, bruþfafs.
 νομίζων, bruþfafs.
 νῦν, nu, sai, nu sai.
 νύχι, nu, nu sai.
 νύξ, nahts.
 νουχθήμερον, naht jah dag.
 ξενία, saiþivos.
 ξενισθεσθαι, saljan.
 ξενόουχτειν, gastins anduinan.
 ξένος, gasts; vairdus.
 ξίπτος, aurkeis.
 ξηραίνεσθαι, gafboursnan, gastauk-

nan; ξηραμμένος, gafboursans,
 þoursus.
 ξηρός, þoursus.
 ξίλωνος, triveins.
 ξύλον, tr.u.
 ξυράν, b skaban.
 ό, sa; is, samia; ό c. particip. : izei;
 ό μέν — ό δέ, sumis — sumzuh.
 όρθοκοντα, alhtautehund.
 όρθος, alhtuda.
 όδηγείν, hriggan, tiuhan.
 όδοποιία, vrotodus.
 όδός, stauga, vigs; όδόν ποιεύν, sken-
 jan.
 όδους, timþus.
 όδυνάσθαι, vinnan.
 όδύνη, aglo, sair.
 όδυμικός, gaunofa.
 όζειν, fuls visan.
 οἶα, vid. ειδήσει.
 οἶεσθαι, imunan.
 οἶκιν, hauan.
 οἶκος, ingardja; sves.
 οἰκίτης, skalks, þius.
 οἰκτιρίων, hauinus.
 οἶκία, gards, razn.
 οἰκακίς, imakunda.
 οἰκοθεσποτείν, garda valdan.
 οἰκοθεσποτείν, gauda veldands, hei-
 vrauja.
 οἰκοδομείν, timrjan, gatimrjan; οἰ-
 κοδομῶν, timrja.
 οἰκοδομή, timreins, gatimreins, ga-
 timrjo.
 οἰκονομία, fauragaggi, ragin.
 οἰκονόμος, fauragagga, lauragagga.
 οἶκος, gards, razn; gadaukans; ό
 κατ' οἶκου, ingardis.
 οἶνουμένα, midjunagards.
 οἰκτιρείν, galeiþjan.
 οἰκτιρικός, hleiþei, gableiþei.
 οἰκτιρῶν, hleiþs; οἰκτιρῶνα εἶναι,
 hleiþjan.
 οἰνοπότος, a drugkja, veindrugja.
 οἶνος, vein.
 οἶος, svaleiks sve, wileiks, saei,
 was; οὐχ οἶον εἶναι, sveþauh ni.
 οἰκνῶν, latei.
 οἰκνῶς, lats.
 οἰκτιήμερος, alhtaudogs.
 οἰκτώ, alhtau.
 οἰκθρος, qisteins, fratusts, fravaur-
 deins.
 οἰλεγπιστος, leitil galaubjands.
 οἰλος, leitils, fays; οἰλον, leitil.
 οἰληβύχρος, grundafrayjis.
 οἰλανάτωμα, allbrunsts.
 οἰλάκρος, gabails, sauþs.
 οἶλος, alls.
 οἰστολέως, allandjo.
 οἶκος, allis.
 οἰμῖα, gavaurdi.
 οἰνούει et οἰνούειν, svaran.
 οἰνοθυμῶν, gavileis.
 οἰμοιάζειν, galeiks visan.
 οἰμοίσις, galeiks.
 οἰμοσύνη, galeikon; οἰμοσύνη, ga-
 leiks vairþan, galeikon.
 οἰμοσύνα, galeiki.
 οἰμοίσις, samaleiko; οἰμοίσις ποιεύν,
 galeikon.
 οἰμολογείν, andhaitan; οἰμολογῶμα-
 νος, unandskans, unandsks.
 οἰμολογία, andahait.
 οἰμολογημένος, unsahaba.
 οἰμος μέντοι, þanuh þan sveþauh.
 οἰκιστῶν, astlus.

οἰνειδίξειν, idveitjan.
 οἰνειδισμός, idveit.
 οἰνειδος, idveit.
 οἰνισθεσθαι, niutan.
 οἶσμα, namo; οἶσματι, haitans na-
 min; οἶσμα εἶπεν αἰετώ, haitada;
 τοῦνομα, þizuh namo (vas).
 οἶσμάζειν, namujan, gaudamujan.
 οἶσος, astlus.
 οἶσως, hi sunjai.
 οἶξος, akei.
 οἶσθεν, astana, altaro.
 οἶπτοι, afar, altaro, hindar; τὰ
 οἶπτοι, þu alta; εις τὰ οἶπτοι, af-
 tra, ihuks.
 οἶπτα, sarva, vepna.
 οἶποιος, wileiks.
 οἶποτε, þan.
 οἶπου, þadei, þarei; οἶπου εἶπεν, þu-
 ei, þiswaduh þadei, þiswaduh
 þei, þiswaruh þei.
 οἶπτοσία, siuns.
 οἶπος, ei.
 οἶρον, saiwan, gasaiwan, dugasai-
 wan, usgasaiwan; gamujan, vi-
 tan; οἶρασθαι, sik atugjan, at-
 augþs vairþan, ataugþs visan,
 in siunai vairþan.
 οἶρατός, gasaiwans.
 οἶρη, hais, þvaihei, mods.
 οἶριζεσθαι, þvaihs visan; οἶριζέμε-
 νος, modags; οἶρισε ε, þvaihs.
 οἶριδος, þvaihs.
 οἶρεγέσθαι, gwirujan.
 οἶρενή, hairgabei.
 οἶροποδείν, raihtaba gaggan.
 οἶροποδείν, raihtaba raidjan.
 οἶρωίσις, raihtaba.
 οἶρων, marka.
 οἶρικείν, hisvaran.
 οἶρκος, aiþs.
 οἶρῶν, rinaan, run gavautkjan sis.
 οἶρος, fairguni.
 οἶρύπτειν, usgraban.
 οἶρῶνός, viduvairus.
 οἶρχεισθαι, plinsjan.
 οἶς et ός ἄν, saei, izei, was, wazuh
 saei, sawazuh saei, þiswazuh
 saei, þiswazuh ei, þiswazuh þe;
 ός μέν — ός δέ, sumis — sumzuh.
 όσάντις, sva ufta sve.
 όσιος, veihis, svikus.
 όσιώτας, veihaba, sanja.
 όσιός, veihaba.
 όσηύ, dauus.
 όσος, saei, þiswazuh saei, sa laggs
 sve; svaulands sve; sva manags
 sve, sva manags svasve, waiva
 manags; sva hlu sve, wan hlu,
 * wan tilu ma; όσος ἄν, þiswaz-
 uh þei; έρ' όσου, sva lagga sve,
 und þata weilos þei.
 όσπερ, saei.
 όστις, saei, izei; όστις ἄν, sawaz-
 uh saei, þiswazuh saei, þiswaz-
 uh þei; ότι ἄν, þatei wa.
 όστρονίκος, airþeins, digans.
 όσφρησις, dauus.
 όσφος, hups.
 όσων, þm, bi þe.
 ότε, þan, bi þe.
 ότι, ei, þande, þammei, þatei, þei,
 unie; ότ' ότι, ni þatei, ni þeei.
 ότ', þarei; ότ' έου, þiswaduh þei.
 ότ', ni, ni vaiht; ne! niu? ότ' μή,
 ni, ni þau; ότ' γάρ, nih þan; καὶ
 ότ', ni, ni.

οὐά, o.
 οἶαι, vai.
 οὐδέ, nih, nih þau.
 οὐδεις, ni ansloun, ni manna, ni mannanhoun, ni washun; οὐδέν, ni vaihu, va lite ainonun ni; οὐδέν, ni uod varht.
 οὐδέποτε, ni aiv, i j wanonun.
 οὐδέπω, viil. οὔπω.
 οὐδέτι, ni þanamais, ni þanaseiþs, ju þanaseiþs ni, nu ni þanaseiþs.
 οὐκαίν, an nuh.
 οὐν, ʒþþan, þan, þanuh, eiþan, þaþuok þan, no, iþ nu, nuh, nuuu, — uh; ' an.
 uncia : unkiā.
 οὔω et οὐδέπω, ni nauhþan, u nauhþanuh, ni nauh.
 οὐράνιος, sa uftr himinan; himinakunds.
 οὐράνιος, himinus.
 οὖς, auso.
 οὐσία, aigin, sves.
 οὔτε — οὔτε, nih — nih; ni — nih, nih — ni, ni — ni.
 οὔτος, sa, sah, is; οὔτος ó, sa, c. part. sa izci; οὔτος, αὐτός, sa silba; ἐκ τούτου, us þamma mela.
 οὔτω, sva, svah, sva jah; svau? οὔτω xai, svah, sva jah, svah jah, οὔτως óς, svasve.
 οὔχι, ui; ne! nei? niu?
 ὄφειλον, skulan, skulds visan, skula visan.
 ὄφειλέτης, skula.
 ὄφειλή, skuldo.
 ὄφειλήμα; τὰ ὄφειλήματα ἡμῶν, þatei skulns sijum.
 ὄφελον, vainei.
 ὄφελος, bata.
 ὄφθαλμοδουλεία; ἐν ὄφθαλμοδουλείᾳ, in augum skalkinund.
 ὄφθαλμός, augo.
 ὄφτις, vaurms.
 ὄφρως, aubmisto.
 ὄχλειν; ὄχλουμένος, anahabaiþs.
 ὄχλος, hiuhma, iunjo, managei.
 ὄχυρμα, tulgiþa.
 ὄψαιον, úsks.
 ὄψέ, andanahti.
 ὄψία, andanahti, seiþu.
 ὄψις, siuns, vliis.
 ὄψωνιον, andavizn, anno, faun.
 ὄραϊς, hlamm, vruggo.
 ὀθήμα, vinno, vumns, þulains, páþnā mou, þatei vinno.
 ὀθος, vinno, vinna, gaironi.
 παιδάριον, magula, skaiks.
 παιδεία, talzeins.
 παιδεύειν, talzjan, gatalzjan.
 παιδιόν, us barniskja.
 παιδίον, barn, barnilo.
 παιδίον, þivi.
 παῖεν, slhan.
 παῖς, mavi; magus, þiumagus.
 πάλαι, airis.
 παλαιός, fairnis.
 παλαιότης, fairniþa.
 πάλη, brukja.
 πάλιν, aftra.
 πάμπολος, tilu manags.
 πανοπλία, sarva (plur.).
 πανουργία, hludeisci, varci.
 πανουργος, listigis.
 πανταχόθεν, allþro.
 παντοχού, and all.
 παντοθεν, allþro.

παντοκράτωρ, allvaldands.
 πάντως, sinteino, framvigis.
 πάντως, anfto, vaia; ἕνα πάντως, ei vaiva.
 παρά, c. genit., at, fram, ' du; c. dat., bi (dat.), faur, ' fram; c. acc., faur, faura, newa, viþra; παρ' ó, þau.
 παραβάλλον, gabairan.
 παράβασις, missuleds.
 παραβάτης, missataujands.
 παραβολή, kjujuko.
 παραβουλεύεσθαι, ufarmunnon.
 παραγγελία, anabusus.
 παραγγελλειν, anabundan, fairbudan.
 παράγειν, þairhgaggan, þairhleiþan, warþon.
 παραγιγρῆσθαι, atgaggan, qiman.
 παράδοσις, vaggis.
 παραδέχασθαι, andniman.
 παραδιδόναι, atgiban, levjan, galvjan, an silhan.
 παραδόχος, vulþags.
 παράδοσις, anabusus, anafilh, anafulhanu, þatei anafulhanu.
 παραζηλοῦν, inaljanon, in aljan briggan.
 παραθήκη, anafilh.
 παραιεῖσθαι, faurqþþan, bivandjan.
 παρακαλεῖν, bidjan; gaþlailhan, þrafsijan, gaþrafsijan.
 παρακαλύπτειν, gabuljan.
 παρακείσθαι, atligan, atvisan.
 παρακλήσις, hida, usbloteins; galailhts, þrafsteins; taljons.
 παρακλήτος, parakletus.
 παρακοή, ufarhauseins.
 παρακλῆουθεν, galaistjan, galaista visan, afarlaistjan.
 παραλαμβάνειν, niman, andaiman, ganman, nsuiman, framman.
 παράλιος, faur marein.
 παραλύειν; παραλυμένος, usliþa.
 παραλυτικός, usliþa.
 παραμένειν, saljan, þairbvi-an.
 παραμυθεῖσθαι, gaþlailhan, þraf-tjan, gaþrafsijan.
 παραμύθιον, gaþlailhts.
 παραπλήσιον, newa.
 παραπροέσσει, gaggan, þairhgaggan, faurgaggan, faura-gaggan.
 παραπτώμα, missadeds, favaurhts.
 παρασκευάζειν, gumanvjan.
 παρασκευή, paraskaive.
 παρατηρεῖν, vitan.
 παρατηρήσεις, atvitains.
 παρατίθειν, faurlagjan, atlagjan faur; παρατίθεσθαι, anafilhhan.
 παρατεία, andvairþs.
 παρατριβάνειν; παρατριβάνω, unvits.
 παρατριβάνω, vintu visan.
 παραχρημα, sunsaiv, suns.
 παρῖνοι, andvairþs visan, qiman (in praterit.), visan, fauravisan; parón, andvairþs.
 παρῖνοι ἀγασθαι, usliþuan.
 παρῖνοστος, usliþupands.
 παρῖνοστος, innufliþuan.
 παρεκτός, iuh, afar þata.
 παρεμβολή, bibaurgeins.
 παρεμβόλιος, þairhgaggan, ufar-gaggan, hindarleifþan, usleiþan.
 παρέχεν, andstahhan, galevjan, gausjan, atkunnan; κόπον παρ-

έχειν, usþiutun; παρέχουσαι, fiagiban.
 παραγγελία, þrafsteins.
 παραβένια, magabrei.
 παραβένος, magabris, mavi.
 παραστάναι, atstajan, fauragasatjan, atstandan, faurastandan, ustuhhan, usgiban; παραστάναι, standan, atvisan.
 πάροδος; ἐν πάροδοι, þairhleifþands.
 πάροκος, aljakons.
 παροικία, gajuþo.
 παροίνος, veinnis.
 παρόνομος, galeiks.
 παροσύνειν, ingramjan.
 παροργίζειν, briggan in þvairhein, gramjan da þvairhein.
 παροργισμός, þvairhei.
 παρουσία, qimus.
 παρήρησια, halþei, traucins; παρήρησια, balþaba; andangjo, andangiba, svikuþaba; ἐν παρήρησια εἶναι, uskunþs visan.
 παρήρησιάζεσθαι, gadaursan.
 πάς, alls, ainshun, wazuh, warjizuh; πάντες, etiam allai alakjo; πᾶς ó, wazuh, wazuh saei, sa wazuh saei; πᾶς ὅστις, wazuh saei, sa wazuh saei; πᾶς ὅς ἄν, wazuh saei; διὰ παντός, sinteino.
 πάσχα, þasko.
 πάσχειν, gabulan, vinnan, gatinnan, patuþ, trudan.
 πατήρ, atta, fadar.
 πατραλῶν, attan biggyvands.
 πατριά, fadrein, fadreins.
 πατρίς, gabaurþs; land.
 παύεσθαι, auaslavan, weilan, gaweilan, gananþjan; οὐ παύομενος, un-veibands.
 πέδη, eisarn bi fotuns gabugun, fotuhandi.
 πεδῖνος, ibns.
 πείθειν, fullaveisjan; πεποιθέναι, traunan, gutraunan; πιποθῶς εἶδέναι, triggvaba vitan; πείθεσθαι, ulhausjan; πεπεισθαι, tr ggviba galaubjan, traunan, gutraunan.
 πένθην, gredon, gredags vian, gredags vairþun, hugggrjan.
 πειράζειν, fraisan, usfraisan.
 πειρασμός, fraistubni.
 πεισμονή, gakunds.
 πείπειν, sandjan, insandjan; fauragasandjan.
 πένος, unleds.
 πένθειν, gaunon, qainon.
 πενθερά, svaiþro.
 πενθερός, svaiþra.
 πεντάκις, himf siþþam.
 πεντακισχιλίος, himf þusundjas.
 πεντακίσια, himfhunda.
 πέντε, himf.
 πεντεκαίδεκατος, fimftataihunda.
 πενήκοντα, fimftigjuse.
 πενήκιστη, painteikuste.
 πεποιθήσεις, traucins.
 πέτρ, sveþauh, railnis.
 πέτραν, hiudana, bindar, ufar; εἰς τὸ πέτρων, biudar, jainis stadie.
 πέρας, ands.
 πέρι c. gen., bi (acc.), du, in (gen.), fram; c. acc., bi (acc.).
 περιεργάζειν, bituhhan.
 περιεργεῖν, afniman.
 περιβάλλειν, vasjan, gavasjan; hi-vaiþjan, bivindan; περιβάλλειν

γάρβαναι, b'graban grabai; περιβάλλεσθαι, (sik) vasjan.
 περιβλέπεσθαι, bisaiwan, insaiwan, vlaiton.
 περιδεῖν, hibindan.
 περιεργάζεσθαι, fairveitjan.
 περιέργος, fairveitjands.
 περιέρχασθαι, fairhgaggan.
 περιεῖχειν, di-haban.
 περιζωνῶναι, bigairdan, usgairdan.
 περιστάναι, bistandan; περιεστάναι, bivandjan.
 περικαλύπτειν, huljan.
 περιπεραταία, hilus.
 περιπέσθαι, galagjan (in pass.).
 περιρύνπειν, galaugujan.
 περιρυκλῶν, bistandan, bivaiobjan.
 περιδάμπειν, biskeinan.
 περιλείπειν, bilaiobjan; περιλείπεισθαι, aflifnan.
 περιλυπος, gaurs.
 περιουκεῖν, bisitan.
 περιουκος, bisitands.
 περιπατεῖν, gaggan, wairban, warban.
 περιπέσειν, garivan.
 περιπέπτειν, fraginnan.
 περιποιεῖσθαι, fairvaurkjan.
 περιποίησις, gainists, gafveidins.
 περισσεια, managdufs, ufarassus.
 περισσεύειν, gaaukan, ufarassau gauhijan, ganobnan gataujan, ufarassjan, ufarassfulljan; bisuknan, aflifnan, managizo vairban, mansgnan, usmanagnan, ufarassau haban, ufarassu visan, ufarassu visan, ufarassu visan.
 περισσεύματα, laiba, ufarassus, ufarassu.
 περισσόν, usjo, managizo; ὑπέρ, ἐκ περισσού, maizo; περισσότερον, mais, managizo; μάλλον περισσότερον, mais bamma.
 περισσότερος, mais, filaus, ufarassau.
 περισσός, mais.
 περιστέρα, ahaks.
 περιτέμνειν, bimaitan.
 περιτίθειν, lagjan ana, otlagjan, galagjan, bisatjan.
 περιτομή, bimait.
 περιτρέχειν, birinnan.
 περιγέρειν, baran, usvalugjan.
 περίχωρος, ἡ, gavi, gavi bisitande, gaujans, bisitands, pata bisuajane land.
 περιπερέεσθαι, floutan.
 πέρυσσι; ἀπὸ πέρυσσι, af fairuia jera.
 πετινόν, fugls.
 πέτρα, hallus, stains.
 πετρώδης, stáinalis.
 πήρη, brunna.
 πήλειος, wileiks.
 πῆλος, paho, fani.
 πήρα, matibalgs.
 πήχυς, aleina.
 πιάζειν, fahan, gafahan.
 πιέζειν; πιεσμένος, ufarfulls.
 πικραίνεσθαι, baitrs visan.
 πικρία, baitrei.
 τιναῖος, baitraba.
 πιμπλάσαι, fulljan, gafulljan; πιμπλάσθαι, fulls vairban, gafullnan, usfullnan.
 πινυκίδιον, spilda.
 πινός, mes.
 πίνω, drigkan, gadrigkan.

πίστis, smairbr.
 πιράσκειν, frabugjan.
 πίπτειν, driusan, gadriusan.
 πιστεύειν, laubjan, galaubjan, gatrauan.
 πιστικός, pistikeins.
 πίστις, galaubeins.
 πιστός, trigvys, galaubjands, galaubeins.
 πιστοῦν, gatranan.
 πλανᾶν, airzjan; πλανᾶσθαι, airzis visan, airzis vairban; πλανώμενος, airzis.
 πλάνη, airziba, airzei.
 πλάνος, airzjands.
 πλάξ, spilda.
 πλάσμα, gadik.
 πλάσσειν, deigan.
 πλατεῖα, gatvo, fauradauri, plapja plátos, braidei.
 πλατύνεσθαι, urrumnan.
 πλατύς, braids.
 πλέγμα, flahta.
 πλεῖν, farjan.
 πλείστος, maists, managists, manags.
 πλείων, managiza; πλείον, maizo, uhis; ἐπὶ πλείον, filu, du filusnai.
 πλέζειν, usvindan.
 πλεονάζειν, managizo haban, managjan, managnan.
 πλεονεκτεῖν, gauiginon, bifailon, gafailon.
 πλεονέκτης, faibufriks.
 πλεονεξία, bifailous, bifail, faihugeiro, faibufriki.
 πληγή, banja, slahs.
 πλῆθος, hansa, bihuma, managei, filusna.
 πληθύνειν, managjan.
 πλῆκτης, slahals.
 πλημύρα, garunjo.
 πλῆν, arban, ala, bande, svepauh, arban svepauh, iþ svepauh.
 πλήρης, fulls; πλήρης σίτος, fullciþs kauruis.
 πληροῦν, fulljan, usfulljan; πληροῦσθαι, fullnan, usfullnan, fulls vairban.
 πληροσέληνον, fulliþ.
 πληροφωρεῖν, usfulljan, gafullaveisjan; πεπληροφωρημένος, al-lavaursteva.
 πλήρωμα, usfulleins, fullo; πλήρωμα κλασμάτων, fulls gabruko.
 πλησίον; ὁ πλησίον, nevaujja.
 πλησμονή, sof.
 πλίττεσθαι, usfilma vairban.
 πλιῖριον, skip.
 πλοῖον, skip.
 πλούσιος, gauigs.
 πλουσιώς, galigaba.
 πλουτεῖν, gabignan, gabigs vairban; πλουτῶν, gabigs.
 πλουτίζειν, gabigjan; πλουτίζεισθαι, gabigjan.
 πλούτος, gabei.
 πνεῖν, vaian.
 πνεῦμα, ahma.
 πνευματικός, ahmeins.
 πνιγέσθαι, afvapnan.
 πόνειν, warbr.
 ποιεῖν, taujan, gataujan, vaurkjan, gavaurkjan; μὴ ποιεῖν, unbarands.
 ποιήμα, tau.
 ποικίλος, missaleiks.

ποιμαίνειν, haldan.
 ποιμήν, hairdeis.
 ποῖνον, hairda, aveji.
 ποῖος, wileiks, was.
 πόλεμος, vigaus.
 πόλις, bangs.
 πολιτεία, usmiet.
 ποτεύεσθαι, usmitan.
 πολίτευμα, bauvains.
 πολίτης, haurgja.
 πολλάνος, ufa.
 πολλαπλάσιον, managfalþs.
 πολυλογία, filavaurdei.
 πολυποικίλος, managfalþs, filuzilus.
 πολὺς, filu, manags, gannbs, mikils, alls; πολὺ, filaus; πολλῶ, und filu.
 πολυτελής, galauhs, galubs.
 πολύτιμος, filugalauhs.
 πῶμα, dragk.
 πομπή, unselei.
 πομπήρος, unsels, ubils.
 παρεύεσθαι, gaggan, atgaggan, afgaggan, afleifjan, galeifjan, vraiton.
 πορθεῖν, brikjan.
 πορισμός, gavaurki, faibugavaurki.
 πορνεῖα, horinassus, kalkinassus.
 πόρνη, kalkjo.
 πόρνος, hors.
 πόρρω, fairra; πόρρω ἀπό, fairra.
 πόρρωθεν, fairrafrin.
 πορφύρα, paurpura.
 πορφύρεος, paurpurofs.
 πόσις, dragk.
 πῶσος, welauds, wan laggs, wan manags, wan filu; πῶσαι, und wan filu, wan filu, wan.
 ποταμός, awa, flodus.
 ποταπός, wileiks.
 πότε, wan; ἕως πότε, und wa.
 ποτέ, wan, simle, sunan, faurþis; οὐ — ποτέ, ni wanhun.
 πότερον. — uh.
 ποτήριον, stikls.
 ποτίζειν, dragkjan.
 ποῦ, warþ, wadrei; war.
 πούς, folus.
 πρᾶγμα, tau; vaihts; stona.
 πραγματεία, gavaurki.
 πραγματεύεσθαι, kaupn.
 πραιτώριον, praitoria, praitoriaun.
 πρᾶξις, tau.
 πρῶτος, qairrei, mukamodei.
 πράττειν, taujan, gataujan; lausjan, galausjan.
 πρίπαν, gadubs.
 πρῆσθεια, airus.
 προσθεῖν, airinon.
 πρῆσύτερος, alþiza, sinegs, sinista, praisbitaneis; πρῆσύτεροι, praisbytdrei.
 πρῆσύτερος, sineigs.
 πρὶν εἰ πρὶν ἤ, faurþizei, faur.
 πρό, faur, faura; πρὸ του c. inf., faurþizei.
 προάγειν, fauragaggan, faurbigaggan, faurbisuvan, faura faur-suvan.
 προαιρέσθαι, faurahubjan.
 προαιμαρτάνειν, faura fravaurkjan.
 προαίλιον; εἰς προαίλιον, faur gard.
 προβαίνειν, innogaggan framis; προβαίνειν ἐν ταῖς ἡμέραις, fauraalds dage, yro dagan.

πρόβατον, lamb.
πρόβριος, ladrein.
πρωμέλειν, faurameljan, faura-gamelfjan, gamelfjan.
πρόπαις, svikuņfs.
προπόδιον, giban.
πρόσθεσις, galevjands, fralevjands.
προσπεπν, fauraqifjan, fauragitehan.
προσπέζειν, fauravenjan.
προσπύριξέσθαι, dugiman, dustod-jan.
πρόσρυσσθαι, fauraqiman, galei-jan.
προστομίζειν, fauramanvjan, fauragamanvjan.
προσρησιόσθαι, faurarahnjun.
πρόσθεσις, faurageiūs; leikains, muus, vilja.
προσθούρια, garehsis.
προθουρία, hairnoi, muus, vilja.
προσίστασθαι, faurastandan, fauragagan; *προσίσταμενος*, faurstasseis.
προκαλέειν, ushaitan.
προκαταγγέλλειν, fauragahaitan.
προκαταρτίζειν, fauragamanyjan.
προκίεσθαι, in gageftai visan.
προκοπή, framgahits; *ἡ προκοπή τοῦ*, falter þeila.
προκόπτειν, gaggan.
πρόκριμα, faurdomeins.
πρόλαμπάνε v, faurnivan, gafahan.
πρόπαις, fauraqifjan.
προυνεῖν, gablaihjan; *προυνεῖσθαι*, garedan, atsaiwan.
προυνεῖν, muus.
προυνεῖσθαι, fauragaredan.
προπέμπειν, gasaudjan, insandjan.
προπετής, mitalamalsks.
προπρονεῖσθαι, fauragagan.
πρὸς c. *accus.*, du, at, vipra, afar, bi (*dat.*); *πρὸς* τί, duwe; *πρὸς* τό *v. inf.*, ei, duþe, du þammei.
προσάβυθον, fruma sabuato.
προσάγειν, atliuhan.
προσηγορία, atgaggs.
προσαείων, ahlitron; *προσαείων*, budagva.
προσαναθαίνειν, usgaggan.
προσανάεισθαι, fraqimian.
προσανάπληρυν, usfulljan.
προσανατθεσθαι, anainsakan.
προσδίδεσθαι, beidan, usbeidan, anduhman.
προσδοκᾶν, beidan, venjan.
προσηγγίσειν, newa qiman.
προσηγγέσθαι, gavaurkjan.
προσέρχεσθαι, atgaggan, dustgag-gan, duriman.
προσέρχεσθαι, ahlitron, bidjan.
προσερχέσθαι, ahlitrons, bidþ.
προσίγειν, gaumjan, hafljan, at-saiwan.
προσηλοῦν, ganagljan.
προσηλοῦς, rurs, weilawairhs.
προσκαλεῖν, athaitan.
προσκαρτερῆν, hafljan; *habaip* visan; skalkimon.
προσκαιρτέρησες, usdaudei.
προσκαιρταίον, vaggari.
προσκέλευσις, viljahalfþei.
προσκονημα, bistuggs.
προσκύπτειν, bistuggs.
προσκύπτειν, bistuggan, gastigþan, gastagijjan.

προσκυλιόειν vel *προσκυλιῖεν*, at-valvjan, faurvalvjan.
προσνυῖν, inveitan.
προσπλατύνειν, anduhman; *προπλατύνεσθαι*, aftuhjan.
προσπλήνεις, andanumts.
προσπύρειν, saljan, visan, þain-*visan*.
προσρομίζεσθαι, duatsnivan.
προσσυρίδειν, skula visan.
προσπίπτειν, driusan du, atdriusan, bistiggan.
προσπορεύσθαι, athaban sik.
προσρηγνύειν, bistiggan.
προσστατεῖν, anabiudan.
προστέθειν, anaaukan, biuukan.
προστρέχειν, duriman, duatrinnan.
προσφέρειν, bairan, atbairan; *λευκρίαν προσφέρειν*, huusl saljan.
προς; *ἐπί*, l ubaleiks.
προσφορά, huusl.
προσφυοῖν, varþjan, atvojpan.
προσφυοῖσθαι, viljahalfþei.
πρόσωπον, vrits, andangi, and-vairþi, andavleizns; lafja; *πρόσσωπον*, faura, faura and-vairþja.
πρότερος, faura, faurþis.
προτίθειν, fruma.
προτίθεισθαι, fauragaleikan, gauraidjan.
προτρέχειν, biþrahjan.
πρόφρασις, milo.
προφύρειν, usbairan.
προφορία, prauleu, praufetja.
προφρητεύειν, fauraqifjan; *πρω-*letjan.
προφρητής, praufetus.
προφρητής, praufeteis.
πρώγια, nota.
πρῶν, aiv, maurgins.
πρώϊα, maurgins.
πρωτεύειν, frumadein haban.
πρώτον el τό *πρώτου*, frumist, faurþis.
πρώτος, fruma, frumists; *ἐν* πρῶ-*τος* in frumistjan.
πρωτότακος, frumabaur.
πύρρα, faurza.
πυρίγιον, gibla.
πύριν, speivan, gaspeivan.
πύρον, vniþiskauru.
πύρειν, afaggan.
πύσμα, spaískuldr.
πύσσεν, falþan.
πύσμα, leik.
πύσις, di us.
πύσσειν, unledei.
πύσσειν, gaumledjan sik.
πύσσειν, uñeds, þarþa, þalks.
πύκνως, sa ufta; *πυκνῶ*, ufta.
πύκνυναι, juukan.
πύλη, daur; *πύλαι*, dauro.
πυλών, daur.
πυλωρός, dauravards.
πυλώναςθαι, fraihnan.
πύρ, þin.
πύρρος, kelþn.
πυρέσσων, in heitom, in briunon.
πυρέτης, hrunno.
πυροῦσθαι, tamljan, intumljan; *πυροῦμενος*, tunisks.
πυρρῶν hogjan, habugjan.
πύρρις, fula.
πύριστε, aiv, aiv wanþan; *πύ-*ri-ste, in wulhna.
πύρρον, gaduhþan; *πύρρον*

gablindhan; afdaubnan; πε-
ροῦμενος, dauhs.
πύρωσις, dauþei, dauþiþa.
πῶς, waiva.
ράββι, rabbei.
ράβδίζειν, usbliggvan vandum.
ράβδος, lutugga, valus.
ράκος, fana.
ραντισμός, ufarranneius.
ραπίσειν, lofan slahan, stautan.
ράπισμα, slahs lutin.
ράσις, urþla.
ρέ, in.
ρήγμα, usvalteins.
ρήγνυει el *ρήσσειν*, gabrikan, distairan, tarujan, gavairpan; *ρήγνυσθαι*, distaurnan, dithunþ-*nan*.
ρηθέν, þata gamelido.
ρήμα, vaurd.
ρήσσειν, vid. *ρήγνυει*.
ρηπῶς, svikunþaba.
ρίθις, vaurts.
ρίζον; ἐδριζώμενος, gavaurts.
ρίπη; ῥιπή ὀφθαλμοῦ, hraw augins.
ρίπτειν, gavairpan, atvairpan, fra-*vairpan*.
ρίωματι, hairus.
ρίων, lausjan, galausjan, usaus-*jan*.
ρίωμα, garuus, staiga.
ρίσις, runn.
ρίτις, mail.
σάββατος, sabbatus, sabbato, sab-*bato* dags.
σαίνειν, afaggan.
σακκος, sakkus.
σαλεύειν, gavigan, vagjan, gavag-*jan*.
σαλιγῆ, þuthaurn.
σαλπίζειν, haurnjan, þuthaurnjan.
σαλπικτής vel *σαλπιστής*, haurnija.
σαυδάλιον, sulja.
σαυπρός, ubils.
σαργάνη, suarþo.
σαρκινός, leikeins.
σαρκινός, leikeins.
σαυρῆ, leik, mannu.
σαυρούς, usbaugjan.
σατανᾶς, unbulþa, satana.
σάβνυον, alfvarþan; *σάβνυσθαι*,
alfvarþan.
σεαυτόν, þuk silhan.
σέδασμα, blotinas-u
σέδεσθαι, blotan.
σείειν, reiran.
σεισμὸς, reiro, vegs.
σελήνη, mena.
σειμνός, gariuds.
σειμνός, gariud, anvilþei.
σημαίνειν, bandvjan.
σημαῖον, handva, taikns.
σημαῖούσθαι, gatarþhjan.
σημαρον, lianna daga.
σης, malo.
σηρών, kinnus.
σησαν, þahan, gafahan.
σηκίρα, leiþus.
σίναπι, sunaps.
σινώδω, lein, sahan.
σιτυρῶς, aiþþs.
σιτος, kauru, waiteis.
σιτυρῶν, þahan, gafahan, slavan, *gaslavan*
σιτυρόειζεν, marþjan, gamarþjan,
alfnarþjan.
σιτυρόδωλον, marvezan, gamarv-*uz*.

σκαπτειν, graham.
 σκέπασμα, gaskadvains.
 σκέυος, kas.
 σκηνη, hleifra, hlja.
 σ κροπηγία, hleprastakeins.
 σπῆνος, hleifra.
 σκιά, skadus.
 σκερτᾶν, laikán.
 σκληροκαρδία, harduhairtei.
 σκληρός, hardus.
 σκληρύνειν, gahardjan.
 σκόλιος, vnaifs.
 σκόλιψ, ga ru, hmoio.
 σκοπεῖσθαι, miton, mundon, at-saiwan, andsaiwan, fairveitjan.
 σκοπός, mundrei.
 σκορπίζεν, tabjan, distabjan.
 σκορπίος, skaurpi.
 σκοτεινός, riqizeins.
 σκοτία, riqis.
 σκοτιζέσθαι, riqizjan; ἔσκοτισμένος, riqizeins.
 σκότος, riqis.
 σκόβαλον, sinarna.
 σκυθρωπός, gaur.
 σκύλλειν, draihjan; σκύλλεσθαι, draihjan sik.
 σκύλλης, miþa.
 σκύρνα, smyrn.
 σκυρίζεν; ἔσκυρισμένος, miþ smyrna.
 solidus, skilliggs.
 σόρος, willfri.
 σός, þeins.
 σοουδαριον, aurati, fana.
 σορία, frodei, snutrei, handugei.
 σορίζεν, usfrabjan.
 σόρος, fr þs, snutrs, handugs.
 σπαράττειν, talhjan.
 σπαρτανοῦν, bivindan.
 σπᾶσθαι, uslukan.
 σπαταλᾶν, vizon in azetjan.
 σπεκνλάτωρ, spaikulatur.
 σπεῖρα, hausa.
 σπειρεῖν, saian, insaian.
 σπεῖρον, hunsþjan.
 σπέρμα, fraiv; barna.
 σπεύδειν, sniumjan.
 σπῆλαιον, hlundi, filigri.
 σπῆλις, vamm.
 σπληγχιζέσθαι, gablicþjan, infciman.
 σπλάγγιον; σπλάγγια, hainþia, huust; midþia; σπλόγγια ἐξέσος, infcaindeir armali, irtei.
 σπᾶγγος, svamms.
 σπᾶνός, azgo.
 σπᾶρμος; τὰ σπᾶρεα, atisks.
 σπᾶρος, fraiv.
 σπουδαζεν, sniumjan, usdaudjan.
 σπουδαῖος, usdauds.
 σπουδαίως, usdaudo; σπουδαίετης, sniummados.
 σπουδή, usdaudei; μετὰ σπουδῆς, sniumundo.
 σπυρίς, spyreida.
 σπᾶδον, spaurds.
 σπᾶσις, aihjulus.
 σπυρός, galga.
 σπυροσῶν, hramjan, ushramjan.
 σπυρίδι, veinabasi.
 σπᾶχος, abs.
 σπᾶμεν, þolan, usþolan.
 σπᾶρα, hrot.
 σπᾶρα, stairo.
 σπᾶρῖσθαι, bivandjan, ga kaidan.
 σπᾶρῖξεν, gasvi gjan, stogojjan.

στενός, aggvus.
 στενοχωρεῖν, gaaggvjan, þreiban.
 στενοχωρία, aggvhja, þreitstl.
 στερεός, tulgu.
 στῆρανος, vaips, vipja.
 στεφανοῦν, veipan.
 στῆθος, hrusts; barms.
 στῆζειν, vid, istána.
 στηριζειν, toljan, gatulgjan.
 στῆμα, staks.
 στιγμα, stiks.
 στιβειν, glitmunjan.
 στοά, ubizva.
 ττοῖσας, asis.
 στοιχεῖν, gaggan, galaista visan.
 στοιχεῖον, slabs.
 στολή, vasti.
 στόμα, munþs, mmiþ.
 στόμαχος, qfms, suqns.
 στρατεία, draulitinasus, draulitvitoþ.
 στρατεύειν, driugjan; στρατεύεσθαι, draulitnon, miton.
 στρατιά, harjis.
 στρατιώτης, gadraulits.
 στρατολογεῖν, sa þammei draulitino.
 στρέζειν, vandjan; στρέφεσθαι, vandjan sik, gadvandjan sik, gadvandjan.
 στρούθειον, sparva.
 στρώνουσαι, straujan.
 στυγνάζειν, ganipnan
 στυλός, sauls.
 σύ, þu; ὁ σοῦ, þeins.
 συγγένεια, kum.
 συγγεία, samakuns, niþis, ganiþis, niþjo.
 συγγνώμη; κατὰ συγγνώμην; gikunands.
 συγκαλιζέειν, niþgavtjan; συγκαλιεσθαι, sitan.
 συγκακισθεῖν, niþarhaidjan.
 συγκαλιεῖν, galaitan, galaþon.
 συγκατάβασις, samaqiss.
 συγκλειεῖν, galukan.
 συγκληρονομός, gaarbja.
 συγκατανοεῖν, gamaitjan, briggan gamaitana.
 συγκληρονομός, gamaisa, gadaila.
 συγκληρεῖν, gadomjan.
 συγκληρεῖν, niþlaginon.
 συζευρῶναι, gavidan.
 συζῆν, niþhaidan, sam ma liban.
 συζητεῖν, niþsokjan, sokjan miþ, samana sokjan, sokajan du.
 συζητητής, sokareis.
 σύζυγος, gajuko.
 συζυγοποιεῖν, niþgagujjan.
 συζάματος, ba nabagms.
 συζῆ, smakkabagms.
 συχομορῖα, smakkabagms.
 σύκον, smakka.
 συκοφαντεῖν, anamahjan, aþholon.
 σὺλᾶν, birauhon.
 συλλαλεῖν, niþrodjan, rodjan miþ.
 συλλαμβάνειν, greipjan, midgreipjan, gamnan; gamntan, ink.þho vairþan; hinc συνειλεγεῖν, inkilþo; συλλαμβάνεσθαι, niþjan; hlþan.
 συλλέγειν, lisan.
 συλλογίζεσθαι, þagkjan sis.
 συλλυπεῖσθαι; συλλυπούμενος, gaur.
 συμβᾶναι, gadahan.
 συμβᾶλλον, sugjan; þagkjan sis.
 συμβᾶσθαι, niþþaidanon.
 συμβᾶσθῆναι, gaghaltjan, þuhan.

ο συμβουλεύειν, garaginon.
 συμβούλιον, rna, garoni.
 συμβουλος, razineis.
 συμμαθητής, galhaidha.
 συμμορτυρεῖν, niþveitvodjan.
 συμμέτοχος, gadaila.
 συμμιμητής, niþgaleikonds.
 σύμμορφος, ibnaskauns.
 συμμορροῦν, niþkamjan.
 συμπαράγινεσθαι, niþvisan.
 συμπαράμιθᾶναι, gamnan miþ.
 συμπαράμεναι, i. q. παραμεναι.
 συμπερνεῖν, niþsandjan, niþsandjan.
 συμπληροῦσθαι, gaullnan, usfulnan.
 συμπίεγειν, þreiban, afwarjan; συμπίεζεσθαι, afwarjan.
 συμπολίτης, gabaureia.
 συμπορεύεσθαι, niþgaggan, gaganan sik.
 συμφάσαι, gaqiss visan.
 συμφᾶρειν, batza visan, bruks visan, dugan.
 συμφᾶσθαι, niþskeinan.
 συμφορέτης, inkuns.
 συμφορεῖν, gatiman.
 συμφᾶσις, samaqiss.
 συμφᾶσις, aggv.
 σύμφωνος, gaqiss.
 συμφᾶσις, gatumba.
 σύμφυτος, samasaivals.
 σὺν, miþ.
 συνάγειν, briggan, lisan, galisan; galaþon; συνάγεσθαι, ga aggan, samaþ gaggagan, gaganan, gaganan sik.
 συναγωγή, gaganþis, syngoge.
 συναθεῖν, niþarhaidjan, samana arhaidjan.
 συναχμαλώτης, niþarhaidþms.
 συνακλουθεῖν, afargagan miþ.
 συναναβαίνειν, niþgaggan.
 συνανακείσθαι, niþanakomþjan, anakomþjan.
 συναναμειγρῶσθαι, blandan.
 συνανεῖν, gamntjan.
 συνάντησις; ἐξέρχασθαι εἰς συνάντησιν τι, usgagan vilva ainana, v þragamotjan ainanana.
 συναπάγειν, niþgatuhjan; συναπάγεσθαι, niþgavisan.
 συναποθήκειν, niþgadavnan, niþgasvitan.
 συναποστᾶναι, niþbinsandjan.
 συναρολογεῖν, gaganon.
 συναρπάζειν, fraivnan.
 συνδέσμος, gabinda, gabindi, gibindi.
 σύνδουλος, gaskalki.
 συνεγείρειν, niþvraisjan; συνεγείρεσθαι, niþvraisan.
 συνέδριον, gaganþis, gafaards
 συνεδᾶναι, niþvnan.
 συνείδεσις, niþvissci, galugds, þuhus, gamands.
 συνεῖναι, gamntjan (?).
 συνεισερχεσθαι, niþmugaleþjan, niþmnan.
 συνείδημος, gasinþa, gasinþja, niþgasinþa.
 συνεργεῖν; συνεργῶν, gavaurstva, gavaurstva.
 συνεργός, gavaurstva.
 συνεργεῖσθαι, gaggagan, gaganan, gaganan miþ, samaþ gaganan, gavamjan (sik).
 συνεσθαι, niþgamntjan.

σύνεσις, fraþi, froþei.
 συνετός, froþs.
 συνευδοκείν, gavileis visan.
 συνέχσιν, anathaban; dishaban; bi-
 wamban.
 συνήθεσθαι, gavizneigs visan.
 συνήθεια, huihti.
 συνθάπτειν, miþganavistrōn.
 συνθλάειν, kakroton.
 συνθλίβειν, þreihan.
 συνιέναι, gauþman; fraþjan, vitan.
 συνιέναι εἰ συνιστάν, miþstau-
 dan, ussatjan; us aikojan, us-
 kaujan, gasvikunþjan; analil-
 han; συνιστάσθαι, gakanujan.
 συνοδία, gasinþa (in plur.)
 συνοδικωμεῖν, miþgatumjan.
 συνοχή, aggvniþa.
 συνυπτέειν, anabudan.
 συνυτελεῖν, ustiuhān.
 συνυτίμνειν, gamaurgjan.
 συνυτηρεῖν, gafastan; vitan.
 συνυτιθῆσθαι, gauþan sis.
 συνυτρίβειν, gabrikan, malvjan.
 συνυτυγχάνειν, andrþjan.
 συνυποκρίνεσθαι, miþlitjan.
 συνυπουργεῖν, hulpan.
 συσπαράττειν, talijm.
 σύστημα, bandvu.
 σύστημα, galeika.
 συστηματίας, droþjands miþ.
 συστακτικός; συστακτικαὶ ἐπιστολαί,
 analilhis bukōs.
 συσταυροῦν, miþushramjan.
 συστοιχεῖν; συστοιχοῦσα, gamarko.
 συστρατιώτης, gahlaiba.
 συσχηματίζεσθαι, galeikon s k.
 σφαγή, slauhts.
 σφῶδα, abraþa, silu.
 σφραγίζειν, gasigljan, faurasigljan;
 σφραγίζεσθαι, sigljan.
 σφραγίς, sigljo.
 σχῆμα, manauli.
 σχίζειν, aftaurnan; σχίζεισθαι, dis-
 skritnan; σχιζόμενος, uslukns.
 σχίσμα, galaupa; missaqiss.
 σχολάζειν, ubteigs visan.
 σώζειν, natsjan, ganasjan; σώζεσθαι,
 ganisan, hails visan.
 σῶμα, leik.
 σωματικός, leikeins; σωματικῶν
 εἶδος, leikis sijn.
 σωρεύειν, alihlþan.
 σωτήρ, ganasjands.
 σωτηρία, ganis, naseins.
 σωτήριον, naseins.
 σωφρονεῖν, vaifa fraþjan, fulla-
 fraþjan, fraþjan.
 σωφρονισμός, mahei.
 σωφροσύνη, gafraþei, * mahei (l.
 mahei).
 σφῶρον, froþs, andaþahts.
 τήγμα, leva.
 τάλαιπωρος, vainahs.
 ταμείον, hufþjo.
 ταξίς, * viko.
 ταπεινός, hauns, hnaivs, hnaivibz,
 gannaiþibz.
 ταπεινός, haunjan, gabaunjan,
 hnaivjan, gannaiþjan.
 ταπεινοροσύνη, hauneins gahug-
 dais, hauneins.
 ταπεινωσις, hauneins, hnaiveins.
 ταράττειν, droþjan, myvjan; τα-
 ραττεσθαι, gadroþnan, uidroþnan.

τάττειν, gasatjan.
 ταγή, uslih.
 τάρως, hlaiv.
 τάχα, aulto.
 ταχέως, sprauto.
 τάχος; ἐν τάχει, sprauto.
 ταχύ, sprauto; τέχων, sprauto.
 τε, ip, sveþauh.
 τεῖχος, baurgsvadj s.
 τεχνίον, barnilo.
 τεκνογονεῖν, barna hairan.
 τεκνογονία, barne galaurþs.
 τέκνον, barn, barnilo, magus,
 frasts.
 τεκνοτροφεῖν, barna foljan.
 τέκτων, timrja.
 τέλειν, ustiuhān, usfulljan.
 τέλειος, fullatauhans, fullatojis,
 hulls; fullavits, fullaveis.
 τελειότης, ustahts.
 τε εἰσὺν, usfulljan, ustiuhān, tau-
 jan.
 τελειώσις, ustahts.
 τελειοφρεῖν, gavrisqan.
 τελευτάν, gasviltan, gadauþnan,
 aldauþjan (in puss.); μέλλων
 τελευτάν, svultavairþja.
 τέλος, andeis; ustahts; mota.
 τελώνης, motareis.
 τελώνιον, mota, motastafz.
 τέρας, fauratani.
 τεσσαράκοντα, sidvortigjus.
 τέσσαρα, lidvor.
 τετραταῖος, lidurdogs.
 τετραπλῆς, lidurþlþz.
 τετράρχης, iutrarke.
 τετραρρήων, lidurragineis
 τηλαυγῆς, hairitaba.
 τηλαυγύτος, svaleiks.
 τηρεῖν, hairgan; lastan, gafastan;
 vitan.
 τήρησις, fastubni, fastubnja.
 τιεῖν; οἶκον τιεῖν, fravein (?) usgi-
 ban ¹.
 τίθειν, satjan, gasatjan; lagjan,
 galagjan, allagjan; ta jan.
 τίθειν, hairan, gahairan; εὐ τί-
 τουσα, unbairandeis.
 τίθειν, tauþjan.
 τιμάν, sveran; vairþon; garahujan.
 τιμῶ, sveriba, sverains; and vairþi,
 vairþz galaubs; eis timῶn, ga-
 laulis.
 τίς, (quis) was, warjis, (uter) wa-
 þar; wleiks, savi; τίς ἄρα, was;
 τί, wa þan; du we.
 τίς, suns, was; οὐ τίς, ni was-
 hun; μή τίς, ni mannan; μή
 τί, ni vaht; τί, wan.
 τό, þata.
 τοιγροῦν, imh þis nu.
 τοῖνον, nu, aþþan nu.
 τοιοῦτος, svateiks.
 τόκος, vokrs.
 τολμᾶν, gadaursan, ananaiþjan.
 τόπος, stafz, runis.
 τασούτος, svakauls, sva manigs,
 sva silu.
 τότε, þan, þauh, þauh þan, bi
 þe; τότε οὖν εἰ τότε και, þan-
 uh þan.
 τούναντιον, vid. évanþion.
 τούνομα, vid. ónoma.
 τραπέζα, mes, binds; skuttjans.
 τραυματίζειν, gavnudon.

τράχλος, hals, halsagga.
 τραχύς; τραχεῖα, usdrusts.
 τρεῖς, þreis.
 τρέμειν, reiran.
 τρέφειν, fodjan.
 τρέχειν, þragjan, rinnan.
 τριακοντα, þreistigjus.
 τριακόσις, þrijahunda.
 τριβόλος, vigadeina.
 τρίβειν, krintan.
 τρίς, þrim sinþair.
 τρίτον, þridjo.
 τρίτος, þridja.
 τριχες, vid. θριξ.
 τρομος, reiro.
 τρόπος, haidns.
 τροφή, fordeins.
 τρυγᾶν, trudan.
 τρυγών, hraivadubo.
 τρυμακία, þairko.
 τρώγειν, matjan.
 τυγχάνειν, niutan, gatilon.
 τύπος, frisahis.
 τύπτειν, slahan, stautan.
 τυρλός, blinds.
 τυροῦν, gablindjan.
 τυφόν, ulþauljan; τυφώσις, ufar-
 haulþis; τυφωμεῖος, haulþulhts.
 τυχόν, vaitei.
 ὑβρίζειν, anamahtjan.
 ὕβρις, anamahts.
 ὑβριστής, ufhríkands.
 ὑγιστεῖν, hails visan; ὑγαιῶν,
 hails.
 ὕγις, hails.
 ὑδροποτεῖν, vato drigkan.
 ὕδωρ, vato.
 ὑιοθεσία, sunive gadeds, sunive
 sibja; frastisibja.
 υἱός, sunus.
 ὕμεις, jus; ὁ ὕμῶν, izvar (plur.),
 igzvar (dual.); τὰ ὕμῶν, izvaros
 ahtins.
 ὑμέτερος, izvar.
 ὕμνος, hazains.
 ὑπάγειν, gaggan, galeiþan, garin-
 nan, snivan.
 ὑπακοή, ufhauseins.
 ὑπακοῦειν, ufhausjan, andhausjan.
 ὑπανδρος, ul vaira.
 ὑπαντά, gamotjan, gaggan gamot-
 jan, viþragamotjan, viþragaggan.
 ὑπάντησις, l. q. συνάντησις.
 ὑπάνω, ufar.
 ὑπάρχειν, visan; τὰ ὑπάρχοντα,
 aigm, ahtis.
 ὑπανατίος, andaneibz.
 ὑπό, c. genit., bi (acc.), da, in
 (gen.), fur, fram; mais; c. acc.,
 ufar.
 ὑπεραίρεσθαι, ufarhafjan sik, ufar-
 hugjan.
 ὑπερανῶ, ufaro.
 ὑπερανυξίνειν, ufarvahsjan.
 ὑπερβαίνειν, ulargaggan.
 ὑπερβάλλειν; ὑπερβάλλον, ufaras-
 sau mikils.
 ὑπερβαλλέντως, ufarassau.
 ὑπερβολή, ufarassus, filmsna.
 ὑπερίκειναι; εἰς τὸ ὑπερέκειναι, ufar-
 jama.
 ὑπερκεκοισσού, ufarassau.
 ὑπερκετεῖναι, ufarassau ulþaujan.
 ὑπερκεχύνειν, ufaragutan.

¹ Vid. ad Theos II, 1, 9.

ὑπερέχειν, ufarvisan; ὑπερέχων, ufuluma; τὸ ὑπερέχον, ufarassus.
 ὑπερράφης, mikilþufts.
 ὑπερρραφία, haulhiartei.
 ὑπερράφνος, haulhiartis.
 ὑπερλίαν, ufar mikil, ufar filu.
 ὑπερνεκῶν, jinkan.
 ὑπεροχή, ufarassus.
 ὑπερπερισσεύειν, ufarfulljan.
 ὑπερπερισσῶς, ufarassau.
 ὑπερπλεονάζειν, ufaras-jan.
 ὑπερρρονεῖν, mais fraßjan.
 ὑπήκοος, uflausjands.
 ὑπερέτης, andbaitis.
 ὑπνος, sleps.
 ὑπό, c. gen., fram; c. acc., undar, uf.
 ὑπογράφειν, ufmeljan.
 ὑπόδημα, frisahis.
 ὑποδείκνυμαι, a'augjan, gataiknjan.
 ὑποδεῖν; ὑποδεξιμένος, gaskohs.
 ὑποδέχεσθαι, andniman.
 ὑπόδημα, skolis, ga-k h.
 ὑποδάτω, undaro, uf.
 ὑποκρίνεσθαι ἑαυτὸν, us liutein taiknjan sik.
 ὑποκριτής, liutei, lita.
 ὑποκριτής, liuta.
 ὑπολαμβάνειν, andhafjan; gavenjan.
 ὑπόληψιν, dal uf me-a.
 ὑπομένειν, gabeidan, gaßu'an, usßulan, gastandan.
 ὑπομεινῶσκειν, gamaudjan, ufmunnan.
 ὑπόμνησις, maudeins, gamaudeins.
 ὑπομονή, ßula ns, usßulains, stiviti.
 ὑπόνοια, an-minds.
 ὑποπόδιον, fotubaur-l.
 ὑπόστασις, stoua.
 ὑποστῆλlein; ὑποστῆλlein ἑαυτὸν, afshupan.
 ὑποστρέφειν, gavandjan, gavandjan sik.
 ὑποστρωννύειν, ufstraujan.
 ὑπόταξις, ullhauscins, uflinaiveins; ἢ ἐν ὑποτάξει, uflausjands.
 ὑποτάττειν, ullmaivjan; ὑποτάττεσθαι, uflausjan; gakuinan sik.
 ὑποτιθέναι; ὑποτιθεσθαι, insakan.
 ὑποτύπωσις, frisahis.
 ὑποφείρειν, usßulan.
 ὑποχωρεῖν, atgaggan, afleißjan.
 ὑπωπιάζειν, usagljjan, vlijzan.
 ὑσσωπος, hyssopo.
 ὑστερεῖν, minus haban, minnizo gataujan, van visan; ὑστερεῖσθαι, alaparha vairþan, þarbos ßulan; ὑστερηθεῖς, uslaists.
 ὑστέρημα, gaidv, þurba, vani.assus.
 ὑστέρησις, þarba.
 ὑστέρον, bi þe.
 ὑστερος, spédists.
 ὑψηλός, hauhs; τὰ ὑψηλά, haulhiþa.
 ὑψηλοφρονεῖν, haulhaba hugjan.
 ὑψιστος; τὸ ὑψιστον, haulhusti.
 ὕψος, haulhiþa, hauber.
 ὕψου, haulhjan, ushaulhjan.
 ὕψωμα, haulhiþa.
 φαγεῖν, matjan, gamatian; τὸ φαγεῖν, mats.
 φαίρος, atejja.
 φαίλωνος, hakul.
 φαίνειν, liuhljan; φαίνεσθαι, gaisaiwan (in pass.), ataugjan (sik), gaonjan (in pass.), uskunþs vairþan, uskunþs visan, þugkjan.
 φάων, qifþan.
 φανερὸς, svikunþs; φανερόν ποιεῖν,

gasvikunþjan; τὸ φανερόν, baithitei.
 φανερῶν, galiuhþjan; baithljan, gabairhtjan, atbairhtjan, ga vikunþjan; φανεροῦσθαι, ataugjan (sik), gabairhtjan (sik), baiths vairþan, svikunþs vairþan, svikunþs visan, uskunþs visan.
 φανερώς, andaugjo.
 φανήσωσις, baithitei.
 φανός vel εανή, skeima.
 φάρμακ, dal.
 φαρμακεία, lubjaleisei.
 φάτην, uzeta.
 φέγγος, liuhþf.
 φειδέσθαι, freidjan.
 φειδομένος, us gabagkja.
 φελόνος, i. q. φαλόνης.
 φέρειν, briggan, bairan, a'bairan; usbeidan; μή φέρων, umbairands.
 φεύγειν, ßliuhban, afßliuhban, gaßliuhban.
 φήμη, meriþa.
 φθάνειν, snivan, gasnivan, faur-bisnivan, gasniumjan.
 φθαρτός, divans, riurs.
 φθείρειν, riurjan, fravardjan; φθειρεσθαι, riurs vaißuan; φθειρόμενος, riurs.
 φθόγγος, drunjus.
 φθονεῖν, in neißi visan.
 φθόνος, neiß.
 φθορά, riurei.
 φιλόγαθος, bleiþs.
 φιλαδέλφεια, broßralubo.
 φιλαργυρία, faihugeiro.
 φιλάργυρος, failhugairns, failhufriks, eidautos, seinagairns, sik frijonds.
 φιλεῖν, frijjon.
 φίλη, frijondja.
 φιλόδοτος, frijonds viljan seinara.
 φίλημα, frijons, galijons; φίλημα διδόναι, kukjan.
 φιλόθεος, frijonds gefþ.
 φιλόθεος, gastigodei.
 φιλόθεος, gastigods.
 φίλος, frijonds.
 φιλόστοργος, friabvamikls.
 φιλοτιμείσθαι, biarbairþjan, usdamljan.
 φιλῶν, faurmulþan, munþ laur-vairþjan; φιλοῦσθαι, þaban, af-dobman, afðumbuan.
 φλόξ, lauhunni.
 φλύαρος, unlamns.
 φοδεῖσθαι, ogan, faurhjan, faurhts vairþan, usflin a vairþan.
 φοδερίζειν, ogjan; þrafstjan (?).
 φόβος, agis.
 φοινῆξ, peikabagnis.
 φονεῖν, maufþrjan.
 φόνος, maufþr.
 φορεῖν, bairan.
 φόρος, gabaur, gild, gilstr.
 φορτίον, baurei, banrþei.
 φραγελλοῦν, usbliuggvan.
 φραγμός, faþa.
 φράττειν, fraudamnan.
 φρεναπατῶν, uslutan; φρεναποτῶν ἑαυτὸν, sis fraßjannarzeins visan.
 φρεναπατός, lutunds.
 φρόνη, fraþi.
 φρονεῖν, hugjan, miton, fraßjan; τὸ ἐν φρονῶν, sauatr. þjis.
 φρόνημα, fraþi.
 φρόνησις, frudei.
 φρόνητος, troþs, inahs.
 φουλακίς, frodaha.

φρουρεῖν, vitan, fastan.
 φυγή, þlanhs.
 φύσθαι, uskeian, uskeiman.
 φύλακίς, vaihtvo, vokaius; karkara.
 φυλάττειν, baigan, fastan, gafastan, vitan; galausjan; φυλάττεσθαι, gafastan.
 φύλη, kuni.
 φύλλον, laufs.
 φύσμα, daigs.
 φυσιοῦν, ufllesan; φυσιοῦσθαι, uflblesans visan.
 φύσις, gabaurþs, vists; φύσει, us sateiui (u-sateiui); παρά φύσιν, aljakums.
 φυσιαπῶς, ufsvalleins.
 φυστεύειν, satjan, ussaljan.
 φύτευσις, us-ateins.
 φωλεός, groba.
 φωλεῖν, vopjan, atvortjan, ulvopjan, ushropjan; baitan; hukjan.
 φωνή, stihna.
 φῶς, liuhþf.
 φωτεινός, liuhadeins.
 φωτίζειν, galiuhljan, inliuhljan.
 φωτισμός, liuhadei.
 χαίρειν, faginon; goljan; χαίρει, fagino, baits.
 χαλεόν, traletan, athaban, insailjan, vairþan.
 χαλεπός, sleiþis.
 χαλκός, aiz.
 χαλκίον, katils.
 χαλκός, aiz.
 χαμαί, alalþ.
 χαρά, faheþs.
 χάραξ, graba.
 χαρίζεσθαι, fragiban.
 χαρῶν, in (gen.); τὸ χάρον, in þ ze'; τούτου χάρον, in þis.
 χάρις, anst; aviliud, þagks, laun; χάριν ἔχειν, aviliudon, þagk fair-baitan.
 χάρισμα, anst; giba
 χαριστοῦν, anstegs visan; ναχαριτωμένος, an-stai audahafts.
 χεῖλος, vairilo.
 χεῖμαρόσ, rimno.
 χεῖμαῖον, vintus.
 χεῖν, handus.
 χεῖρόγρασον, vadjabokos.
 χεῖροποίητος, haulhvaurlts.
 χεῖροτονεῖν, gatevj in.
 χεῖρων, vairstiza, ubils; χεῖρων, vairst.
 χήρα, viduvo.
 χήραχος, þusundifriks.
 χήλοι, þusundi.
 χήματος, gaitts.
 χητών, paida, vasti.
 χιών, snaius.
 χυκός, airþeins, muldeins.
 χυκός, svein.
 χολών, hatizon.
 χυρός, laiks.
 χροτάζειν, gasßjan; χροτάζεσθαι, sad itan, saßs vairþan.
 χρότος, gras, havi.
 χυός, mulda.
 χρεία, þaurhts, andavizn; χροῖον ἔχειν, þaurban, þaurhts visan; gairnjan; χροῖον ἔχων, þarhts.
 χρεῖος, dulgs.
 χρεοφειλέτης, dulgis skula, lai-huskula.
 χρῆσις, þurþan.
 χρῆμα; χρῆματα, fainn.

χρηματίζειν, gateihan , haitan (in pass).
 χρῆσθαι, brukjan.
 χρῆσιμος : χρῆσιμον εἶναι, dugan.
 χρῆσιμῶσθαι, sels visan.
 χρῆστίς, gods, sels; χρῆστώτερος, batiza.
 χρῆστώτης, selei.
 χρίειν, salbon, gasalbon.
 χροῖζειν, latjan.
 χρόνος, miel, þeils, weila, jer; ἐπὶ χρόνον, laggai weilal.
 χρυσοῦς, guldeins.
 χρυσός, gullþ.
 χυλός, halts.
 χώρα, land, gavi.
 χωρεῖν, gainotan.
 χωρίζειν, skaidan, afskaidan; χωρίζεσθαι, afgiban sik, skaidan sik, skaidan, skaldnan, gaskaidnan.
 χωρίον (fundus, prædium), hugs.
 χωρίς, inuh.
 ψάλλειν, liuþon.
 ψαλμός, psalma, psalmo.

ψευδελόφος, galiugabroþar.
 ψευδοπόστολος, galiugapraustulus.
 ψεύδεται, liugan.
 ψευδολόγος, liugnavarnds.
 ψευδομαρτυρ, galiugaveitvods.
 ψευδομαρτυροσιν, galiug veitvoljan, galiugaveitvods visan.
 ψευδοπραφεύς, liugnapraufetus, galiugapraufetus.
 ψεύδος, liugn.
 ψεύστης, liugnja.
 ψηρίζειν, raluþjan.
 ψιθυρισμός, haitets.
 ψιχίον, drauhna.
 ψυχά, saivala.
 ψύχος, kald, frius.
 ψυχρός, kalds.
 ψυχρίζειν, mat giban, fraatjan.
 ψωμίον, hlafs.
 ψάχειν, bnuuan.
 ω, jai; o.
 ὠδὴ, lidre, her.
 ὠδή, sagzvs.
 ὠδὴν, saif.

ὠδῶναι, sitan.
 ὠμος, amsa.
 ὠρα, miel, weila; πρὸς ὠραν, weilohunn.
 ὠραῖος, skauns.
 ὠς, sve, svasve; wōiva; þande, biþe, sunsei, etiam ad circumscribendum genit. absol. græcum; ὡς c. partice., ei; ὡς ἄν, sve; bi þe; ὡς ἔτι, unte sveþanli.
 ὠσαύτως, samaleiko, sva saunaleiko, svō.
 ὠσει, svasve, sve.
 ὠσπερ, sve railits, svasve.
 ὠσπερσι, svasve.
 ὠστε, þannu, þannu nu, eþþan nu, eþþan; svæci, svæci nu; sve, svasve, * iþ nu sve.
 ὠτιον, auso.
 ὠφελεῖν, botan, du botai visan; ἀποφελεῖσθαι, galkatnan, lota sis taujan, þaurfi sis gataujan.
 ὠφέλιμος, bruks, þaurfis.

ADDENDA IN GRAMMATICA.

Col. 960 lin. ultim. post : sporta adde : *lukar-nastafa candelabrum, stana iudex, stoma pannus, vailia sacer,*

Col. 967 lin. 24 post : luscus adde : *hails sanus,*
 Col. 968 lin. 7 post : hordeaceus adde : *gumeins humanus,*

Id. Id. lin. 11 post : *seiteins ea adde : santeins*
 Col. 1008 lin. 40 post : *barhts* adde : *bairei (a baits),*

Col. 1029 lin. 55 post : *δουλεύειν* adde : *λατρεῖν.*
 Col. 1059 lin. 24 post : Gal. ii, 4 adde : *vitrands ;*
ἔραξ Mt. vii, 15; *horinaidei ; μαχαλις* Mc. iii, 58; *unugands ; ἀροθος* Cor. I, xvi, 10; *silva*

Col. 1081 lin. 50 post : *sians* adde : Luc. vii, 21
 Col. 1117 lin. 51 post : *virgo* adde; Luc. i, 6 *resun garaita ba (gr. ἀφορτεραι, scilicet Zacharias et Elisabeth); 7 vis aileisabaiþ stairo jah ba framaldra daya seina ze vsun; Mc. x, 8 sijaina þuba (oi duo, nempe vir et virgo)*

Col. 1125 lin. 8 post : *ungahabands* adde : *ἄγαμος unliugaiþs et ungeniþs (inuptus); ἄζυμος unbeistjoþs; ὄναός unsaltans ;*

Id. ead. lin. 9 post : *jands* adde : *ἀσχετος unvarþands, ὄφθαρτος unduans, ἀνεπτος unþvahaans, non natus unbaurans*

Col. 1131 lin. 45 post : in Deum adde : Luc. vi, 12 *bida quibz oratio Dei, ad Deum*

Col. 1152 adde notam subsequentem :

Ex veteri sup. germanico *wnofan, icnofan* plorare, plangere, lamentari, etc. Cf. I, 780 sqq. concludendum est, quod ea sit gothici *ropjan* genuina significatio. Ex hoc eodem Lucæ loco et illum Matthæi xi, 16 fragmentarium restituere et nostram ipsorum annotationem castigare licet : in codice adest *anþarouþ....* et Ulfilas *anþar an þaris* scripsit, genitivum post *ropjan*, ut Luc. vii, 32. Sed hoc *anþar an þaris* reflexivi *seina* misso vices gerit, vid. § 200, 2. Jam vero reflexivum in isto Matthæi loco, ubi codices *itæicos* vel *itæicos* legunt, ex parallelo Lucæ loco mutuatum est, habent saltem versiones latinæ (Verc. Ver. Colb.) *ad imbecem.*

Col. 1216 lin. 12 post : *þeins sve* adde : *in limina, jah ana airþal; Mc. i, 22 vas laisjands ins sve valdusni habands jah ni svasve*

Col. 1228 lin. 46 post *uzetin* adde : — *jah bigetna þata barn liganda (xiimont, iacentem) in uzetin*

Col. ead. lin. 56 post : *κρυπῶ* adde : *wa tanþiþ. — galaiþ in þo uth analaugviþa (én κρυπῶ)*

Col. ead. lin. ultim. post (*ἕως ἄν*) adde : *usleiþiþ himans jah airþa, jota ains airþau ains striks ni nsleiþiþ af vitoda, unte (ἕως ἄν)*

INDEX ALPHABETICUS

IN GRAMMATICAM.

- A
 A, § 22.
 Ab, vil. Ex.
 Aba, § 82, annot. 2.
 Abbreviationis signa, § 17, 3).
 Absoluta, § 22, 3), § 117;
 § 158.
 Accusativus, § 219.
 — duplex, § 220; id. 4)
 — absolutus, § 221.
 — ad determinandum tempus,
 § 219, 1).
 — in questione quam longum?
 § 250, 2) a).
 — cum infinitivo, § 255.
 Accusative sententiæ, § 268.
 Activum, § 176.
 Acutus, § 52, 2).
 Ad (circiter) : *bi* cum accus., § 239, 3) d).
 — *du* cum dat., § 246, 5) b).
 — *at* cum dat., § 246, 5) b).
 — vid. etiam Motum ad.
 — (mod) : *new* cum accus., § 246, 3) b) lin.
 Adjectivum, § 97; § 196.
 — pro participio, § 190, 5).
 Adverbia, § 130.
 — cum articulo, § 193, IV, 2).
 — ut predicantur, § 209, 5).
 — ut attributum, § 215, annot. 4).
 — ut modalis, § 242.
 — ad determinandum locum,
 § 214, 1); 245, 1); 246, 2).
 — ad determinandum tempus,
 § 247, 1).
 Adverbialis formatio, § 162.
 Adversativa sententiæ, § 259.
 Adversus : *vifra* cum accus.,
 § 216, 2) b) lin.
Alþþon, § 260.

— post sententias concessivas, § 281.
 — pro *æri*, § 258, annot. 4.
 — pro *ðllz*, § 260, annot. 7.
 — pro *μiv*, § 260, annot. 5.
 — in consecutione, § 262, 2.
Af cum dativo loco genitivi, § 254, annot. 5.
Afar cum dativo sequente, § 244, 2) c) fin.
Afar þa:ei tempus determinans, § 282, 3).
Afolon cum genitivo, 254, 4).
Ai, § 28.
Aiþþan, § 261, 1).
 — in disjunctivis interrogati-
 onibus, § 261, 2).
Aiþþan in conditionalibus senti-
 entibus, § 280.
 — elliptice suppressum, § 280,
 annot. 3, c).
Aigan, § 154, 1).
Ainaha, § 101, annot.
Aiþshun indefinitum, § 205, II.
Airs, § 66, annot. 4.
Ak, § 260, 5).
Akei § 260, 5).
 — post concessivas sententias,
 § 281.
Alja, pro *ðllz*, § 260, annot. 7.
Allis, § 262.
Alls indefinitum, § 205, V.
 Amplificatio expressionis, § 284.
An particula interrogantis, §
 214, 1) c).
Ana cum dativo, de, propter, §
 259, 5) b).
 — — — — — ad, in, § 244,
 2) a).
 — ad determinandum tempus,
 § 247, 2) c) aa). — mensu-
 ram, § 250, 2) b).
Anabiudan cum infinitivo act., §
 17, annot. 4).
Anachaitan cum dativo et acc.,
 § 29, 2).
Anacolithan, § 285.
And cum acc. ad, § 245, 2) d).
 — — — — — secu., § 142, 3) a).
 — ad determinandum tempus,
 § 247, 2) c) aa).
Andþagykjan cum genit., § 258,
 5).
Andhaitan cum dativo et accus.,
 § 229, 2).
Andizuh, § 261.
Anduiman cum genit., § 256.
Andvairþis cum dativ., adversus,
 § 244, 2) f).
Anþar auþaris reciprocum, §
 200, 2).
 Anomalie conjugationis, § 131.
 — declinationis, § 95.
 — declinationis vocalicæ, § 85.
Anie : *faura* cum dat., § 244, 2)
 c).
 — *faur* cum accus., § 247, 2) c)
 e).
Aoristus, § 181, 4)
 Apud : *at* cum dat., prope, juxta,
 § 245, 2) b).
 — *bi* cum dat., § 242,
 2) b).
 Apocope, § 52, 6).
 Appellativum, § 191.
 Appositio, § 195, III, § 217.

Articulus, § 195.
 — cum adjectivo, § 193, II, 2).
 — cum possessivo, § 101, 6).
 — cum prædicato, § 209, 1).
 Assimilatio, § 55.
Asyudeion, § 258, annot. 6.
At enim æcus. ad determinandum
 tempus, § 247, 2) c).
 — cum dat., apud, § 244, 2) b).
 — — — — — a, ex, § 245, annot. 1).
 — — — — — ad § 246, 5) b).
 — cum dat. absol., § 247, an-
 not. 3).
Atgiban, cum inf. act., § 177,
 annot. 5).
Ataiwan, cum genit., § 237, 5).
 Attractio, § 266.
 Attributum, § 174; § 215.
 Attributivus respectus, § 217.
 Attributivæ sententiæ, § 264.
Au, § 29.
Austo post *ibai*, § 275, 2).
Aulsa, § 90, annot.
Auk, § 262, annot. 1).
 — pro *xal*, § 258, annot. 4).

B

B, 46.
Bai, *þajofis*, § 198, III, 2) c).
Beitan, cum gen., § 237, 2).
Bi, cum acc. ad circumscriben-
 da distributiva, § 198, IV.
 — — — — — causa, erga, propter, §
 259, 5) d).
 — ad determinandum tempus,
 § 247, 2) c) aa).
 — circum (locale), § 246, 3) c).
 — de, super, § 246, 5) c).
 — intra, in, § 247, 2) c) bb).
 — cum dat., secundum, in mo-
 dum, § 241, 2) d).
 — cum dat., ad, § 143, annot.
 4; § 246, annot. 2).
 — cum dat., prope, apud, § 244,
 2) b).
 — cum dat., sub, § 247, 2) c)
 bb).
Bidjan, § 120, annot. 4).
 — cum gen., § 237, 2).
Bibe ad determinandum tempus,
 § 282, 2).
Bilriþan, cum dat. et acc., §
 229, 2).
Bimaminjan, § 128, annot. 4).
Bisaiwan, cum gen., § 258, 5).
Briqqan, § 154, 5).
Brukjan, § 128, annot. 4).
Buggun, § 128, annot. 4).

C

Cardinalia, § 104; § 198, II.
 Casus, § 61.
 C usalis, 259.
 Causales sententiæ, § 262.
 Circiter : *bi* cum accus., § 247,
 2) c) dd).
 Circum : *bi* cum accus., § 246,
 5) c).
 Collectiva, § 209, 3).
 Comparatio, § 151.
 Comparativæ sententiæ, § 279.
 Compositio, § 165.
 Concessivæ sententiæ, § 281.
 Concessivus (permissivus), § 185,
 1) b).
 Concordantia, vid. Congruen-
 tiam.

Conditionales sententiæ, § 280.
 Congruentia prædicati, § 299, 2).
 — attributi, § 215, 1, 1).
 Conjugata verba, § 287.
 Conjugatio, § 115.
 Conjunctiones, § 155, 5).
 Conjunctivus, § 185.
 — pro futuro, § 182, 1) b).
 — pro imperativo, § 186.
 — in relativis sententiis, § 254,
 annot. 4).
 — in indirectis interrogationi-
 bus, § 275.
 Consecutio temporum, § 269.
 Consecutivæ sententiæ, § 262; §
 275.
 Consonantes, § 35.
 Consonantica declinatio, § 88.
 — adjectivorum, § 196, II.
 Constructio materialis vocabulo-
 rum, § 288.
 Contra : *vipra* cum accus., § 241,
 2) f).
 — *andvairþis* cum dat., § 244,
 2) f).
 Contractio, § 52, 9).
 Coordinatæ sententiæ, § 257.
 Copula, § 210.
 Copulativæ sententiæ, § 258.
 Correlativa, § 112; § 264, 2) f).
 Cum : *miþ* cum dat., § 240, 4)
 d); § 241, 2) a); § 244, 2) a).

D

D, § 49.
 Dativus, § 223.
 — post comparativum, § 250,
 4).
 — post *vairþan* et *visan*, § 225.
 — loco genitivi, § 227, annot.;
 250, annot.
 — ut causalis, § 239, 2).
 — ut instrumentalis, § 240.
 — ut modalis, § 241.
 — ad determinandum tempus, §
 247, 2) b).
 — ad determinandum pretium,
 § 250, 3) a).
 — ad determinandam mensuram,
 § 250, 4) a) aa).
 Dativi absoluti, § 247, 2) b) cc).
 Dativus commodi, § 250, 4).
Dauraan, § 154, 1) 4).
 Debilis conjugatio, § 127.
 Debilitatio, § 52, 4) a).
 Declinatio, § 59.
 Demonstrativa, § 108; § 202.
 Detractio vid. Attentionem.
 Diacritica signa, § 17.
 Disjunctiva sententiæ, § 261.
 Distributiva, § 105, c).
Du cum inf., § 189, 5) c); § 209,
 4); § 254, 2).
 — ab inf. separatum, § 254, an-
 not. 1).
 — cum dativo in prædicato, §
 209, 5); § 241, 1) lin.; § 220, an-
 not. 4).
 — cum dativo, in, § 246, 5) b).
 — — — — — contra, § 246, 5) b).
 — — — — — ad, § 246, annot. 2).
 — ad determinandum tempus, §
 247, 2) a).
 Duas, § 187, II.
Dupe ei, § 277.
Duggun, § 154, 1) 10).

Duginaan pro futuro, § 182, 2).
Dom (sub temporale) : *bi* cum dat., § 247, 2) c) *ee*).

D

D, § 12, ad hanc litteram; § 50.
Dupro, pro *zai*, § 258, annot. 4.
Dugjau, § 128, annot. 4.
Dairh, cum accus., causale, § 279, annot.
 — per instrumentale, § 240, 4) a).
 — per locale, § 246, 5) d).

Damma cum comparativo, § 197, 7).

Dommei pro *hatei*, § 279, 2) annot. 1.

— pro *dommei ei*, § 278, 3) fin.
Dan pro *zai*, § 258, annot. 4.

— in adversativis sententiis, § 259.

— ad determinandum tempus, § 282, 1).

— in consequenti, § 282, annot. 4.

Dande in causalibus sententiis, § 278, 3).

— in hypotheticis sententiis, § 280.

— ad determinandum tempus, § 282, 7).

Dannu, § 262, 2).

Dannh, § 259, 2).

— in consecutivis sententiis, § 262, 2).

— pro *zai*, § 258, annot. 4.

— ad determinandum tempus, § 282, annot. 1.

— in consequenti, § 282, annot. 4.

Darbs cum genit., § 257.

Daruh, § 259, 2).

— pro *zai*, § 258, annot. 4.

Datei in accusativis sententiis, § 270.

— pro *ei*, § 276, annot. 2.

— in causalibus sententiis, § 278.

Dau post comparativos, § 197, 4); § 279, 2).

— in disjunctivis sententiis, § 261, 2).

— post *ei*, § 276, annot. 6.

— in conditionalibus sententiis, § 280.

Dauhjubai in concessivis sententiis, § 281.

Daurban, § 154, 1) 3).

— cum genit., § 257.

Daurstis ist cum genit., § 257.

De cum comparativo, § 197, 5).

Dei, § 277.

Dei in accusativis sententiis, § 270.

— pro *ei*, § 276, annot. 4.

— in causalibus sententiis, § 278.

Dijpjan cum dat. et accus., § 229, 1).

Dizei pro *hatei*, § 270, annot. 1.

Dughjan, § 128, annot. 4.

E

E, § 25.

Effectiva sententiæ, § 274.

Efficacia, § 274.

Ei, § 50.

— relativa particula, § 205, 1) 5) b); § 264, 2) b).

— in accusativis sententiis, § 270, 1) 2).

— ad designandum effectum, § 174.

— ad designandam consecutionem, § 275.

— ad designandum finem, § 276.

— ad designandum scopum, § 277.

— in causalibus sententiis, § 272.

Fihan, § 262, 2).

Elision, § 56, 4).

Ellipses in simplici sententia, § 255.

— in composita sententia, § 285.

Epenthesis, § 57, 2).

Epexegesis, § 272.

Ex : partu vo, § 255.

— *af* cum dat., § 248, 2).

— *at* cum dat., § 245, annot. 1.

— *fram* cum dat., § 248, 2).

— *us* cum dat., § 248, 2).

Explicativæ sententiæ, § 272.

F

F, § 12, hanc; § 47.

Fadrein, § 93, 5).

Faqinan cum dat., § 259, 2).

Fairahan cum genit., § 236.

Fairra cum dat., longe, a, § 245, 2) b).

Fairveitjan cum genit., § 238, 5).

Faur cum genit., prope, secus, § 246, 5).

— ante, § 247, 2) c) *ee*).

Faura cum dat., propter, præ, § 259, 5) *ee*).

— ante (locale), § 244, 2) c).

— adverb. ad circumscribendum perfect., § 181, 2) b) *bb*).

Faurpizei ad determinandum tempus, § 282, 4).

Filaus cum comparativo, § 197, 5).

Filu cum comparativo, § 197, 5).

— ad circumscribendum superlativum, § 197, annot. 5.

Finales sententiæ, § 276.

Fon, § 95, 2).

Foris : *utana*, § 244, 2) a).

Fortis conjugatio, § 117.

Fraihana, § 92, annot. 3.

— cum genit., § 258, 2).

Fraisan cum genit., § 256.

Fram cum dativ., de, pro, § 259, 3) f).

— ab, § 245, 2) *bt*).

— ex, § 248, 2).

Framahpis visan cum genit., § 254, 4).

Fraqistjan cum dat. et accus., § 229, 1).

Froidjan cum genit., § 258, 4).

Freis visan cum genit., § 254, 4).

Fullafahjan cum dat. et accus., § 229, 2).

Fulijan cum genit., § 257.

Falman cum genit., § 257.

Fulls cum genit., § 257.

Fundamentalis forma, § 62.

Futorum, § 182.

Futurum exactum, § 185.

G

G, § 40.

Ga — in compositis pro futuro, § 182, annot. 4.

Gafahan cum genit., § 256.

Gagjan, § 154, 4).

Gahailjan cum genit., § 254, 4).

Gahranjan cum genit., § 234, 4).

Gairjan cum genit., § 258, 1).

Gamaudjan cum genit., § 254, 5).

Ganunon cum genit., § 258, 5).

Gasakan cum dat. et accus., § 229, 2).

Gasohjan cum genit., § 257.

Gareison cum genit., § 258, 5).

Geminatio, § 55.

Genitivus, § 255.

— post articulum, § 195, IV, 5).

— ut partitivus, § 255.

— post cardinales numeros, § 198, II, 4) b).

— post *was*, § 204, annot. 1; § 205, annot. 1.

— post *oishun*, § 205, II, 2).

— post *suma*, § 205, III.

— post *wazuh*, *worjizuh*, § 205, annot. 9.

— post *alls*, § 205, V, 2) b).

— post superlativum, § 246, II, 1) b) *bb*).

— post substantiva, § 246, II, 1) b) *cc*).

— in attributo, § 246, II, 1) a).

— obliquivus, § 246, II, 2).

— in respectu possessivo, § 254.

— ut causalis, § 259, 1).

— ut localis, § 246, 1).

— ut temporalis, § 247, 1, 2) a).

Genus, § 59; § 191, 1.

— predicati, § 209, 1).

— verbi, § 113; § 176.

Gothi, nomen, etc., § 1.

Gradus comparationis, § 102.

Greipjan cum genit., § 256.

Gub, § 69, annot. 2.

Gutturales, § 49 sqq.

H

H, § 41.

Habanad circumscribendum perfectum, § 181, 2) fin.

— futurum, § 182, 2).

— cum genitivo, § 256.

Hailjan sik cum genit., § 254, 4).

Haitan cum inf. act., § 177, annot. 4, c).

Haitjan, § 129, annot.

Hassjan, § 128, annot. 5.

— cum genit., § 258, 3).

Hilpan cum genit., § 258, 4).

Hindana, cum genit., ab ulteriores parte, § 245, 2) c).

Hindar cum dat., trans, § 244, 2) d).

— cum accus., post, § 246, 3) f).

His demonstrativum, § 202, III.

Hypotheticæ sententiæ, § 280.

I

- I*, § 12, ad b. l. ; § 25.
Ibái, particula interrogativa, § 244, 2) c).
 — in disjunctivis interrogationibus, § 261, 2).
 — post *ogan*, § 275, 2).
 — pro *iva un*, § 276, annot. 8.
Idreitjan cum dat. et accus., § 229, 1).
Iþ, § 260.
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
 — post concessivas sententias, § 281.
 — pro *xxi*, § 258, annot. 4.
 Imperativus, § 186.
 Imperfectum, § 181.
 Impersonalia, § 187, 2).
 — cum accus., § 219, 5).
 — in attractione, § 263, annot. 5.
 In locale : in cum dat., § 244, 2) a).
 — — cum accus., § 246, 5) a); § 249, 2) b).
 — temporale : *du* cum dat., § 249, 2) a).
 — significans contra, adversus, propter : *du* cum dat., § 246, 5) b).
 — — *viþra* cum accus., § 246, 5) b) fin.
 — — *und* cum dat., § 250, 2) b) fin.
 — — *sve*, § 250, annot. 1.
In cum genit., propter, erga, § 259, 5) a).
 — cum dat., ut instrumentale, § 240, 4) b).
 — — ut modale, § 241, 1) b).
 — — ut locale, § 244, 2) a).
 — — ut temporale, § 247, 2) c) aa).
 — cum accus., inter, in, ad, § 246, 5) a).
 — — determinans tempus, § 247, 2) c) aa) : § 248, 2) b).
 — — — pretium, § 250, 3) b).
In þannei, dom., § 282, annot. 7.
In þize, propter quod, § 277, mut.
 Indefinita, § 111 : § 25.
 Indicativus, § 184.
 — in indirectis, interrogationibus, § 275, 1).
 — in oratione obliqua, § 270.
 Infinitivus, § 188.
 — passivi, § 177 passim ; § 189, 2).
 — pro substantivo, § 195.
 — in subjectum, § 208, 4).
 — ut objectum, § 252.
 — ut supinum, § 251, 1, 1).
 — ut gerundium, § 251, II.
 — post *svaei*, § 275, 2) c).
 — cum accusativo, vid. Accusativum.
Innana cum genit., intus, § 246, 5) a) fin.
 Instrumentalis, § 240.
 Inter : *iv* cum dat., § 244, 2) a).
 — *uf* cum dat., § 244, 2) e).
 — *undaro* cum dat., § 244, 2) e).
 Interjectiones, § 155, 4).
 Interpunctionis signa, § 17, 2).
 Interrogatio, § 244.
 — per indicativum, § 184, 1) b).

- Interrogativa, § 100 ; § 24.
 Interpretativa sententiae, § 272.
 Intransitivum pro passivo, § 177, 4).
In'ra, intus : *innana* cum genit., § 246, 5) a) fin.
 — *bi* cum accus., § 247, 2) c) bb).
Inuh cum accus., sine, § 215, 3) b) ; § 244, 2) b).
 Iterativa, § 105, c ; § 198, VI.
Iu, § 51.
Ize relativum, § 203, 5) b) aa) ; § 264, 2) b).

J

- J*, § 12 ad b. l. ; § 54.
Ja, § 244, 5).
Jobai in disjunctivis sententiis, § 286, 8).
 — in hypotheticis sententiis, § 250.
 — in concessivis sententiis, § 281.
Jafþe—jafþe, § 280, annot. 4.
Jah inter duos imperativos, § 186, annot. 6.
 — in copulativis sententiis, § 258, 1).
 — loco participii, § 258, annot. 5.
 — pro *ðe*, § 259, annot. 5.
Jah—jah, § 258, 1).
Jah ni, § 258, 2) et ibid. annot. 11.
Jai, § 244, 5).
Jains demonstrativum, § 202, IV.
Ju pro *xxi*, etiam, § 258, annot. 4 fin.

K

- K*, § 12.
Kar-ist cum genit., § 258, 5).
Kaupatjun, § 128, annot. 4.
Kausjan cum genit., § 256.
Kunnan, § 154, 1) 2).

L

- L*, § 36.
 Labiales, § 46.
 — *laus*, § 215, 5) a) bb).
Laus visan cum genit., § 254, 4).
 Lectionis signa, § 17.
Leiknan cum genit., § 254, 4).
 Linguales, § 49.
 Liquidæ, § 56.
Liugan, § 178, annot. 2.
 Localis, § 244.
 Loci determinatio, ibid.
Lukan, § 122, annot.
Lustan cum genit., § 258, 1).

M

- M*, § 37.
Maþan, § 154, 1) 1).
Mahis visan, § 266, annot. 5.
 — cum inf. act., § 177, annot. 4, d).
Mais pro comparativo, § 197, 2).
 — cum comparativo, 197, annot. 4.
Manna, § 95, 1).
 — ut indefinitum, § 205, annot. 4.

- Mannahun* indefinitum, § 205, II.
 Mensura determinatio, § 250.
 Medium, § 155 ; § 178.
uiv — *ðe*, § 260, annot. 5.
Menops, § 86, annot.
 Metathesis, § 16, 5).
Miþ cum dat., cum instrumentale, § 240, 4) d).
 — — modale, § 241, 2) a).
 — — locale, § 244, 2) b).
 — — inter, § 244, 2) a).
Miþþansi ad determinandum temous, § 282, 6).
M-ssø, § 200.
 Modalis, § 241.
 Modales sententiæ, § 270.
 Modus, § 115 ; § 184.
Motan, § 154, 1) 11).
 Motus ad : per dativum, § 245.
 — per *bi* cum dat., § 245, annot. 1, § 246, annot. 2.
 — per *du* cum dat., § 246, annot. 2.
 — per *nna* cum dat., § 244, 2) a).
 — per *iu* cum acc., § 246, 3) a) et ibid. annot. 1.
 Motus ab (ex) : us cum dat., § 253, 5) c) ; § 245, 2) a) ce).
 — *utana*, *utafro* cum gen., § 245, 2).
 Motus in, localiter : *aua* cum dat., § 244, 2) a).
 — in cum acc., § 246, 5) a).
 — *and* cum acc., § 245, 2) d).
 — temporaliter : *du* cum dat., § 249, 2) a).
Mutæ, § 40 sqq.

N

- N*, § 58.
Nama, § 99, annot.
Nauhan, § 154, 1) 7).
Ne, § 244, 5).
 — particula interrogantis, § 244, 2).
 Negatio, § 215.
 — repetita, § 245, 4).
 Nentrum in subjecto ad masc. et fem. relatum, § 208, 5).
 — in prædicato, § 209, 4) b).
New cum acc., prope, ad, § 246, 5) b).
Neva cum dat., apud, § 244, 2) b).
Ni, § 215.
 — cum indefinitis, § 205, II.
 — in adversativis sententiis, § 260, annot. 6.
Ni — *nih*, § 258, 2).
Ni þatainci-ak jah, § 258, 1).
Nibai, particula interrogantis, 244, 2) c) lin.
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
Nih in copulativis sententiis, § 258, 2).
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
Nih—nih, § 258, 2).
Niu, particula interrogantis, § 244, 2) b).
Niutan cum genit., § 256.
 Nomen proprium, § 94 ; § 194.
 — peregrinum, § 94.
 Nominalis formatio, § 142 sqq.
 Noninale objectum, § 219.

Nominativus ut subjectum, § 207.
— repetitus, § 220, annot. 2.
Nu, § 262, 2).
Numerale, § 104; § 198.
— cum articulo, § 195, IV, 1).
Numerus, 60; § 415; § 187, II;
§ 192.
— prae-dicati, § 209, 2).
Nunu, § 262, annot. 5).

O

O, § 12 ad h. 1.; § 26.
— ut interjectio ad vocativum,
§ 212, 2).
Ob : *faura* cum dat., § 259, 3) e).
Objectum, § 174; § 218.
Objectivæ sententiæ, § 267.
Ogan, § 154, 1) 12.
Optativus, § 185, 1) a).
Oratio obliqua, 271.
Orationis partes, § 58.
Ordinalis, § 105; § 198, III.

P

P, § 48.
Paragoge, § 7, 1).
Participium, § 103.
— activum, § 190, 1).
— passivum, § 190, 2).
— pro substantivo, § 193, 2).
— cum articulo, § 196, II, 2) c) ce) et dd).
— ut attributum, § 215, annot. 7.
— loco infinitivi, § 252, annot. 2; § 253, annot. 2.
Partitivus, vid. Genitivum.
Passivum, § 152; § 177.
— pro medio, § 178, 2) c).
— in subordinatis sententiis, 269, 2).
Per : *us* cum dat., § 239, 3) c).
— *hairh* cum accus., § 240, 4) a); § 246, 3) d).
Peregrina vocabula, § 94.
Perfectum, § 180, 4); § 181, 2).
Permissivum, § 185, 1) b).
Personæ, § 115; § 187.
Personalia pronomina, § 106; § 190.
Pleonasmus, § 284.
Pluralia tantum, § 192, 1).
Pluralis cum pluribus substantivis in singulari numero constructis, § 209, 4); § 217, 2).
— vid. etiam Numerum.
Plusquamperfectum, § 181, 3).
Possessiva, § 107; § 201.
Post (ad) : per dativum, § 245
— *bi* cum dat., § 244, 2) d).
— *afar* cum dat., § 244, 2) c), § 247, 2) c) ee) fin.
— *hindar* cum accus., § 246, 3) f).
— *in* cum accus., § 246, 3) a).
— *afar* cum accus., § 247, 2) c) ee) fin.
Præ : *faura* cum dat., § 259, 3) e).

Præsens, § 180.
— pro perfecto, § 180, 4).
— pro futuro, § 182, 1).
— in subordinatis sententiis, § 269, 4).
Præsens historicum, § 180, 5).
Præteritum, § 181 sqq.
— pro præsentem, § 180, annot. 9.
— ut perfectum in subordinatis sententiis, § 268, 4).
Pro, dat. commodi, § 250.
— *in* cum genit., § 259, 3) a).
— cum accus., § 250, 3) b).
— *fram* cum dat., § 259, 3) f).
— *us* cum dat., § 240, 4) c).
— *und* cum dat., § 250, 2) b) fin.
Productio, § 32, 1).
Pronomen, § 106; § 199.
Pronominalis formatio, § 152.
Prope, § 246, 3) a).
Proportionalia, § 198, V.
Propria vocabula, § 94; § 194.
Propter : *in* cum genit., § 259, 3) a).
— *faura* cum dat., § 259, 3) e).

Q

Q, § 44.
Qiman cum *in* vel *ana* cum dat., § 246, annot. 1.

R

R, § 39.
Radices, § 156.
Raihtis, § 262.
Reciprocum, § 200.
Reduplicatio, § 124.
Reflexivum (pronomen), § 199, 4).
Reflexivum pro intransitivo, § 176, 4).
— pro passivo, § 177, 5).
— pro medio, § 178, 2) a).
Reiks, § 66, annot. 5.
Relative sententiæ, § 264.
Relativum, § 109; § 205; § 264.
Ruptio, § 32, 5).

S

S, § 42 ad h. 1.; § 57.
Sa demonstrativum, § 202.
Sad itna cum genit., § 237.
Saei relativum, § 205; § 264.
Sah demonstrativum, § 202, II.
— ut relativum, § 202, II, 1) b); § 264, 2) a).
Sama, § 198, annot. 2, b).
Scriptura, § 10.
Scopus, § 277.
Secundum : *bi* cum dat., § 244, 1) d).
Secus : *und* cum accus., § 142, 3) a) fin.
Sen i vocales, § 54 sqq.
Sententia, § 174.
Sentiantes, § 52.
Sik cum verbo, § 176, 4); § 177, 5); § 178, 2) a) bb).
Silba, § 200, II.
— cum possessivo, § 202, 4).
Sildaleikjon cum genit., § 259, 1).
Sine : *inuh* cum accus., § 225, 3) b); § 244, 2) b).
Singularis, vid. Numerum.

Sis cum verbo, § 178, 2) a) an).
Skamaa sik cum genit., § 259, 1).
Skula risan cum genit., § 254, 3).
Skulan, § 154, 1) 6).
— pro futuro, § 182, 2).
Skulds risan, § 246, annot. 3.
— cum infin. act., § 177, annot. 4, d).
Standan, § 123, annot. 1.
Stirps, § 140.
Sub : *bi* cum dat., § 217, 2) c) ce).
— *in* cum acc., § 246, 3) a).
— *us* cum acc., § 246, 3) e).
— *undar* cum acc., § 246, 3) e).
Subjectum, § 174; § 206.
Subordinatæ sententiæ, § 265.
Substantivum, § 53; § 191.
— pro infinitivo, § 195, 1).
— pro participio, § 195, 2).
ut attributum, § 215, annot. 6.
Saþjan et *Suþjan*, § 123, annot. 3.
Sums indefinitum, § 205, III.
Sunsei temporale, § 282, 2).
Super, in : *ana* cum dat., § 259, 3) b).
— *bi* cum accus., § 259, 3) d).
— *fram* cum dat., § 259, 3) f).
— *ufar* cum dat., § 244, 2) c).
— — cum accus., § 244, 3) e).
Superlativum, § 102, 2); § 151, b); § 197, II.
Supinum per infinitum, § 254, 1).
Sraei consecutionem significans, § 275, 2).
Svalauds demonstrativum, § 202, IV, 4).
Svaleiks demonstrativum, § 202, IV, 2).
Svae — *sva*, § 279, 1).
Sve, circiter, § 250, annot. 1.
— ut relativum, § 264, 2) c).
— consecutionem designans, § 275, 2).
— in comparativis sententiis, § 279, I, 1).
— temporale, § 282, 2).
Streþauh in adversativis sententiis, § 260, 4).
— cum *jabai*, § 280, annot. 6).
— in concessivis sententiis, § 281.
Sveþauh ei, § 281.
Syncope, § 32, 7).
Syntaxis, § 174.

T

T, § 51.
Tau, § 70, annot. 1.
Temporalis, § 241.
Temporales sententiæ, § 282.
Tempus, § 115; § 179.
Thema, § 62.
Trans : *hindar* cum dat., § 244, 2) d).
— — cum acc., § 246, 3) f).
— *hindana* cum genit., § 245, 2) c).
Transitivum pro reflexivo, § 176, 4); ibid annot.
— pro passivo, § 177, 5); ibid annot. 2.

— pro medio, § 178, 2) b).
Transitus consonantium, § 56.

U

U, § 12 ad h. l.; § 24.
— u in interrogationibus, § 214, 1) b); § 261, 2).
Uf cum dat., sub (ubi?), § 244, 2) e) lin.
— cum accus., sub (quo?), § 246, 5) e).
Ufar, cum dat., super, in, § 244, 2) e).
Ufraskadojan cum dat. et accus., § 229, 1).
—uh, particola copulativa, § 258, 1); ibid. annot. 6.
— ad circumscribendum participium, § 258, annot. 5.
— ante þan, § 259, annot. 1.
— pro ði, § 259, annot. 5.
— demonstrativa particula, § 202, II.
Un, § 213, 3) a) aa).
Und cum acc., ad, § 248, 2) c).
— cum dat., pro, § 230, 2) b).
Und þatei, quamdiu, § 282, annot. 8.
Undar cum acc., sub, § 246, 3) e) lin.
Undaro cum dat., sub, § 244, 2) e) lin.
Unkarja risan, cum genit., § 258, 5).
Uute, § 262, 1).
— in accusativis sententiis, § 270, 1).
— in causalibus sententiis, § 278.
— temporale, § 282, 5) et 7).
Us cum dat. pro partitivo, § 216, annot. 6; § 255, annot.
— cum risan, § 254, annot. 5.
— instrumentale, § 240, 4) c).
— modale, § 241, 2) c).
— loca e, ab, ex, § 245, 2) a) cc).

— causale, ex, per, § 239, 3) c).
— temporale, ex, § 248, 2).
Udreiban cum dat. et accus., § 229, 1).
Uskusan cum dat. et accus., § 229, 2).
Usgiman cum dat. et accus., § 229, 1).
Usarpan cum dat. et accus., § 229, 1).
Uta pro cum genit., ex, § 245, 2) a) cc) lin.
Utana, cum genit., ex, § 245, 2) a) cc) lin.

V

V, § 12 ad h. l.; § 35.
Vaihs indefinitum, § 205, II.
Vairþan ad circumscribendum pres. pass., § 182, 2) b) bb); et 4) b) aa).
— pro futuro, § 182, annot. 6, b).
— cum dat., § 225.
— cum acc. (temporale), § 253, 5).
— prædicativum verbum, § 211.
— impersonale, § 253, 5).
— — — cum sequenti ei cum indic. vel copulativa sententia, § 275, 1).
Vairþs risan cum genit., § 254, 3).
Valor numericus litterarum, § 14.
Vans risan cum genit., § 237.
Varlatio sermonis, § 286.
Varjan cum dat. et accus., § 229, 2).
Vato, § 90, annot.
Vega, § 66, annot. 4.
Vaitrods, § 16, annot. 5.
Verbale objectum, § 232.
Verbalis formatio, § 153.
Verbum, § 176.
Viþra cum accus., contra, adversus, § 244, 2) f).
— — obviam, adversus, § 246, 3) b) fin.

Viljan, § 154, 2).
— cum infin. act., § 177, annot. 4, c).
Visan (esse), § 154, 5).
— ad circumscribendum præter. pass., § 181, 2) b) aa) et 4) b) bb).
— cum dat., § 225.
— cum genit., § 254, 1).
— vid. etiam Copulam.
Visan (manere), prædicativum verbum, § 211.
Vitan, § 154, 1 8).
Vocativus, § 242, 1).
Vocales, § 20.
Vocalica declinatio, § 64.
— adjectivi, § 196, I.
Vopjan cum genit., § 259, I.

W

W, § 12 ad h. l.; § 15.
Wapar interrogativum, § 204, III.
Waparuh indefinitum, § 205, IV.
Wan interrogativum, § 204, IV, 5).
Warjis interrogativum, § 211, II.
Warjizuh indefinitum, § 205, IV.
— distributiva efformans, § 198, IV.
Was interrogativum, § 204, I.
Washun indefinitum, § 205, II.
Wazuh indefinitum, § 205, IV.
— distributiva efformans, 198, IV.
Wclands interrogativum, § 204, IV, 2).
Wileiks interrogativum, § 204, IV, 1).

X

X, § 43.

Y

Y, § 27.

Z

Z, § 53.

ORDO RERUM,

QUÆ IN GRAMMATICA CONTINENTUR.

INTRODUCTIO. De lingua gothica § 1 seqq.; dialectis § 4; alienigena eius parte § 5; litteratura § 6; populus quibus vernacula fuit § 7; proprietatibus § 8; grammatica § 9.

I CAP. DE SCRIPTURA ET PROLATIONE.

A. De scriptura. De litteris § 10; adinvitione scripturae § 11; figura et habitu § 12; epismatura § 12; vi numerica § 14; ordine § 15; nominibus § 16; signis lectionis § 17; gothis vocibus ad scripturam relatis § 18.

B. De prolatione § 19.—I De vocalibus § 20; brevibus et longis § 21; a § 22; i § 23; u § 24; e § 25; o § 26; y § 27; ai § 28; au § 9; ei § 30; iu § 31; productione, correptione, absorptione, debilitatione, fractione, apocope, syncope, hiatus, contractione § 22.—II De consonantibus § 33; 1 Semi-vocalibus: j § 34; v § 35; 2 Liquilibus: l § 36; m § 37; n § 38; r § 39; 3 Mutis a) gutturalibus: g § 40; 4 § 41; k § 42; x § 43; q § 44; w § 45; b) labialibus: b § 46; f § 47; p § 48; c) lingualibus: d § 49; þ § 50; t § 51; 4 Sibilantibus: s § 52; z § 53 De consonantium connexionione § 54; geminatione § 55; transitu § 55; paragoge, epenthesi, metathesi, elisione § 57.

II CAP. DE VOCALIBUS CIRCUMFLEXIONE. De partibus orationis § 58.

A. De declinatione.—I De substantivo: genere § 59; numero § 60; casibus § 61; themate § 62; declinatione partita in vocalicam et consonantiam § 65.—A. De vocalica declinatione § 64 sq. 1) quando radice vocalis est a § 66 sqq.

2) quando i § 73 sqq. 3) quando u § 78 sqq. 4) quando r § 83 sqq.; de anomalis declinationis vocalice: § 85 sqq.

B. De consonantica declinatione § 88: a) de masculinis § 89; b) neutro § 90; c) femininis § 91 sqq.; anomalis § 95. De declinatione nominum propriorum et peregrinorum § 94 sqq.—II De adjectivis § 97.—A. De declinatione vocalice § 98 sqq.—B. De consonantica declinatione § 101. De gradibus comparationis § 102. De participiis.—III De numeralibus: a) cardinalibus § 104; b) ordinalibus; c) distributivis; d) multiplicativis; e) iterativis § 105.—IV De pronominalibus: a) personalibus § 106, b) possessivis; c) demonstrativis § 108; d) relativis § 109; e) interrogativis § 110 sqq.; indefinitis § 111; g) correlativis § 112.

B. De conjugatione § 113. De tribus conjugationis classibus § 113 sqq. exhibitur paradigma generale § 116.—I De activo. De prima conjugatione; a) absorante § 177 sqq.; b) reduplicante § 124 sqq. De secunda conjugatione § 127 sqq. De tertia conjugatione § 131.—II De passivo § 132.—III De medio § 133. De anomalis § 134.

C. De inflexionibus § 135.

III CAP. DE VOCALIBUS FORMATIONE.

De radicibus § 136 sqq. De transformatione § 138. De verbis fortibus deperditis § 139. De surpe § 140 sqq.

A. De nominum formatione.—I De substantivo § 112. 1)

derivatione sine formationis elemento § 143; 2) derivatione cum formationis elemento § 144 sq.; — II De adjectivo § 149 sq. De comparatione § 151.

B. De *pronominum formatione* § 152.

C. De *verborum formatione*. — I De prima conjugatione § 153. — II De secunda conjugatione § 154 sup. — III De tertia conjugatione § 160 sq.

II. De *adverborum formatione* § 162. — I De adverbis modi § 163. — II De adverbis loci § 164. — III De adverbis temporis § 165.

E. De *formatione per compositionem* § 166. — I De nominum compositione: 1) substantivorum § 167; 2) adjectivorum § 168; 3) numeralium § 169. — II De pronominum compositione § 170. — III De particularium compositione § 171 sq. De limitibus vocabulorum formationis § 173.

IV CAP. De *vocabulorum conexione, sive sententi.*

A. De *partibus orationis relative ad significationem spectatis*. — I De *verbo*: 1) de genere: 1° activo § 176; 2° passivo § 177; 3° medio § 178. 2) De tempore § 179. 1° presente § 180; 2° preterito § 181; 3° futuro § 182; 4° futuro exacto § 183. 3) De modo: 1° indicativo § 184; 2° conjunctivo § 185; 3° imperativo § 186. 4) De persona et numero § 187. 5) De infinitivo et participio § 188: I infinitivo § 188; 2° participio § 190. — II De *nomine*: 1) substantivo: A de nomine appellativo; 1° de genere § 191; 2° numero § 192; commutatione substantivi cum infinitivo et participio § 195. B. De nomine proprio § 194. De articulo § 195. 2) De adjectivo; termina vocalica et consonantica § 196. De comparativo, superlativo § 197. 3) De numerali § 198. 4) De pronome: A personali § 199; reciproco § 200. B possessivo § 201; C demonstrativo § 202; D de relativo § 203; E interrogativo § 204; F indefinito § 205.

B. De *sententi simpliciter*.

I. De *subjecto, attributo, copula* § 206: 1° de subjecto § 207 sq.; 2° attributo § 208; 3° copula § 210. De *verbia*: attributiva § 211. De *vocativo* § 212. De *negatione* § 213. De *interrogatione* § 214.

II. De *attributivo respectu*: 1° de nomine ut attributo § 215; 2° de genitivo ut attributo § 216; 3° de appositione § 217.

III. De *objectivo respectu* § 218: 1). De *nominali obiecto*; A accusativo § 219 sq.; B dativo § 223 sup. De *verbo* cum dativo et accusativo § 229. De *dativo cum dativo* § 230 sq. C De *genitivo* § 233; possessivo § 234; participio § 235 sq. D De *causali* § 239. E De *instrumentali* § 240; F *terminati* § 241, 245. De *adverbio* § 242. G De *inocatione*: 1° in questione ubi? § 244; 2° in questione unde? § 245; 3° in questione quomodo? § 246; 4° in indicatione temporis in questione quando? dativi absoluti § 247; 5° in questione ex quo? § 248; 6° in questione quando? § 249. J De *indicatione mensurae* § 250. *Scholae in prepositione* § 251. 2) De *verbali obiecto*: infinitivo § 252. De *accusativo cum infinitivo* § 253. De *infinitivo cum du* ut supino et gerundio spectato § 254. De *ellipsis obiecti* § 255.

C. De *sententi complexis* § 256. I De *coordinatis sententiis* § 257: 1) de copulativa sententiis § 258; 2) de adversativa sententiis § 259, 260; 3) de disjunctiva sententiis (et disjunctiva interrogatione) § 261; 4) de causali et consecutiva sententiis § 262.

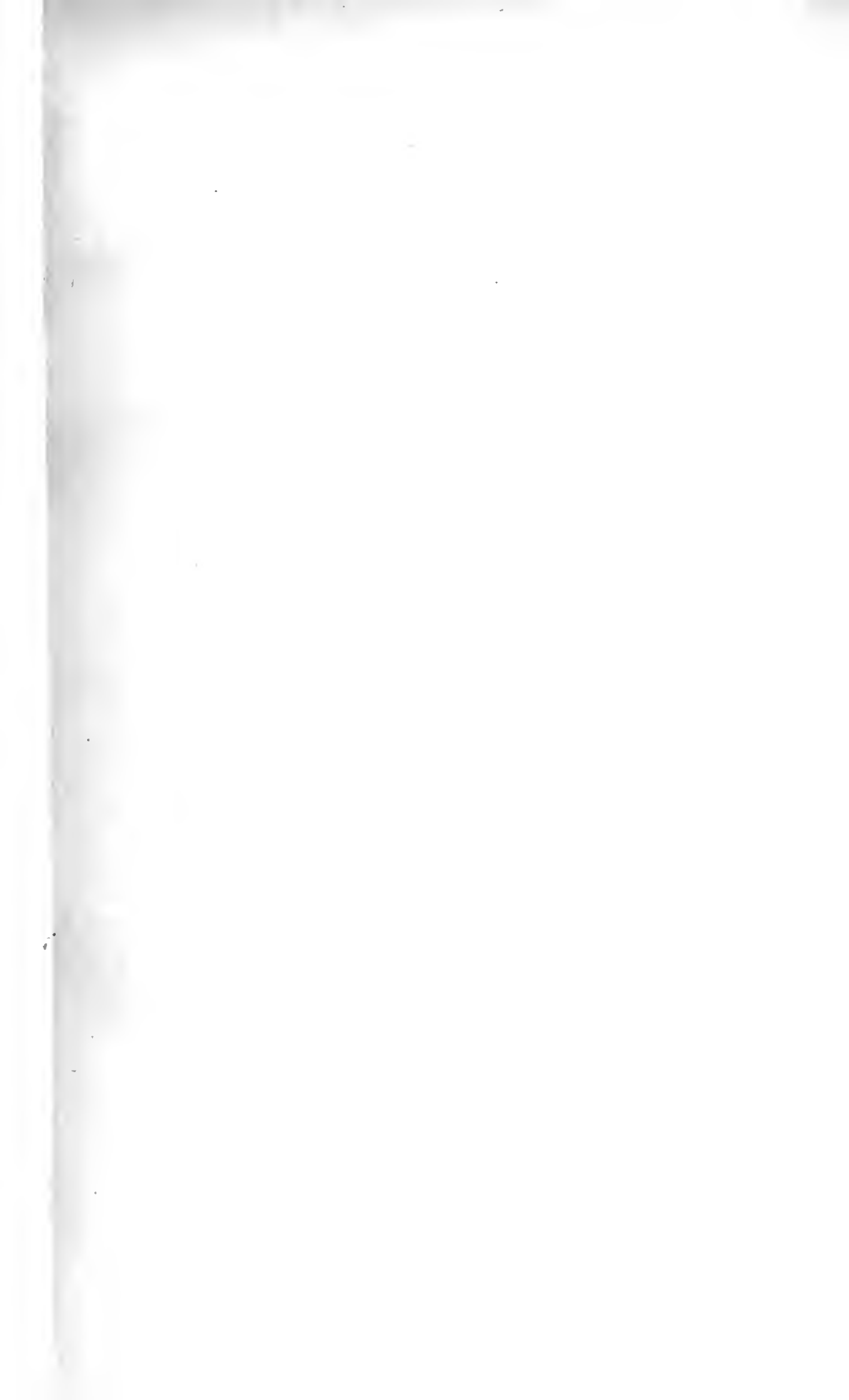
II. De *subordinatis sententiis* § 263: 1) de attributiva et relativa sententiis § 264, 265; de attractione § 266; 2) de objectiva sententiis § 267. — A. Objectiva sententia in stricto sensu seu accusativa (dativa, genitiva) et subjectiva sententia § 268; de consecutione temporum § 269. 1° De modo *quod* post *dicere*, etc., § 270, 271; de epexegetica (expletiva) sententiis § 272; de indirecta interrogatione § 273. 2° De effectiva sententiis § 274; consecutiva § 275. 3° De finali sententiis indicantibus scilicet *finem* § 276; *scopum* § 277. — B. De causali sententiis § 278. — C. De modalibus sententiis: 1° comparativa § 279; 2° hypothetica § 280; 3° concessiva § 281. — D. De temporali sententiis § 282; de ellipsis in complexis sententiis § 283.

D. *Appendix*. De *pleonasmis* § 284. De *anaphora* § 285. De *mutatione in modo dicendi* § 286. De *conjugatione verborum* § 287. De *constructione vocabulorum* § 288.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. MARTINUS TURONENSIS.			
<i>Prolegomena.</i>	9	EPISTOLARUM LIBRI DECEM.	142
Confessio Trinitatis.	11	LIBER PRIMUS.	<i>Ibid.</i>
TICHONIUS AFER.		LIBER II.	177
<i>Prolegomena.</i>	15	LIBER III.	199
LIBER DE SEPTEM REGULIS.	15	LIBER IV.	221
REGULA PRIMA. — De Domino et corpore ejus.	<i>Ibid.</i>	LIBER V.	245
REGUL. II. — De Domini corpore bipartito.	19	LIBER VI.	265
REGUL. III. — De promissis et lege.	22	LIBER VII.	285
REGUL. IV. — De specie et genere.	33	LIBER VIII.	315
REGUL. V. — De temporibus.	46	LIBER IX.	327
REGUL. VI. — De recapitulatione.	53	LIBER X.	357
REGUL. VII. — De diabolo et corpore ejus.	55	MAXIMUS GRAMMATICUS.	
HILARIUS DIACONUS.		<i>Notitia Cæsar.</i>	405
<i>Prolegomena.</i>	65	EPISTOLA ad Augustinum (hic tantum memorata, requirenda autem Patrolog. tom. XXXIII, col. 81).	407
COMMENTARIUS in duodecim epistolas R. Pauli. <i>Ibid.</i>		MAURERTINUS.	
QUESTIONES UTRISQUE TESTAMENTI (hic memorata, requirenda autem inter spuria S. Augustini, Operum hujus S. Patris tom. III, part. II).	67	PANEGYRICUS Joh. ni Augusti, seu <i>Gratiarum actio</i> pro consulatu, sequente, in appendicis vicem, <i>Vita Juliani.</i>	429
NOVATUS CATHOLICUS.		PUBLIUS VICTOR.	
SENTENTIA de humilitate et obedientia.	<i>Ibid.</i>	<i>Manitum in urbis Romæ descriptionem.</i>	433
ANONYMUS.		DESCRIPTIO URBS ROMÆ.	437
Exhortatio ad monachos.	71	ULFILAS.	
Exhortatio ad sponsam Christii.	77	<i>Prolegomena.</i>	461
S. AMBROSII OPERUM COMPLEMENTUM.		SCRIPTURÆ SANCTÆ VERSIONIS IN LINGUAM GOTHICAM fragmenta quæ supersunt.	497
Sermo tres ex codice Sassoriani, præcedente prælatione.	83	APPENDIX.	
AURELIUS SYMMACHUS.		GRAMMATICA GOTHICÆ LINGUÆ (in quam consulendus index et ordo rerum specialis quæ superius reperiuntur).	879
<i>Prolegomena.</i>	111	GLOSSARIUM GOTHICÆ LINGUÆ.	1237

vol. 18
2018

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

2018.

